

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Stanford University Libraries

3 6105 120 740 761

LELAND · STANFORD · JUNIOR · UNIVERSITY

LELAND-STANFORD JUNIOR UNIVERSITY

~~281~~
~~M6550~~

PATROLOGIÆ CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

*QUI AB AËVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT:*

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUGTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTIS SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIORREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE

AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMITSCO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CETERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTE SIMILIS, PRETIIS EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA. SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ETATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCÆ,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCE

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliotheca Cleri universæ,

SIVE CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXIII

THEOPHYLACTUS BULGARIÆ ARCHIEPISCOPUS

PARISIIS,

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES.

IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

1883

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, viâ dictâ Bac-d'Asnières. 12. 45.7.83.

BR 60
P4
v.123

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XI. ANNUS 1070.

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

THEOPHYLACTI

BULGARIÆ ARCHIEPISCOPI

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA

ACCEDIT

FR. J. F. MARIAE BERN. DE RUBEIS

DISSERTATIO

DE IPSIUS THEOPHYLACT. ÆTATE, GESTIS, SCRIPTIS AC DOCTRINA;

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE.

BIBLIOTHECA CLERI UNIVERSÆ

SIVE

CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

— · · —
TOMUS PRIMUS.
— · · —

STANFORD LIBRARY

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127

1883

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XI. ANNUS 1070.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXIII CONTINENTUR.

THEOPHYLACTUS BULGARIÆ ARCHIEPISCOPUS*.

M. J. F. Mariae de Rubeis *Dissertatio de Theophylacti aetate, gestis, scriptis ac doctrina.*

col. 9

THEOPHYLACTI OPERA.

Enarratio in Evangelium S. Matthæi.	143
— in Evangelium S. Marci.	487
— in Evangelium S. Lucæ.	683
— in Evangelium S. Joannis.	1127

* Theophylacti Opera recudimus juxta editionem quam annis 1754-1758; curantibus viris doctissimis, Venetiis prodidit apud Josephum Bertolam, in officina Herziana. Quatuor voluminibus forma maxime constat; sed editionis curatores, cum de reperiendo Theophylacti in Psalmos commentario desperarent. Euthymii Zigabeni Commentarium substituerunt, alibi Graece nunquam edidit, ut tomum quartum absolverent. Inde hoc nobis incommodi ortum est, quod volumina nostra voluminibus editionis Venetas jam non responderent; nam, dempto Euthymio, ut vult ratio temporum, e tribus tomis Venetas cum dimidio quatuor nobis constituendi fuerunt; unde fit ut primus tomus Venetas continuetur in secundo nostro, secundus in tertio, tertius et quarti pars prior in quarto nostro et ultimo.

256429

VIA VALLI GRONIATI

FR. J. F. BERN. MARIE DE RUBEIS

ORDINIS PRÆDICATORUM

DE THEOPHYLACTI BULGARIE ARCHIEPISCOPI GESTIS.

SCRIPTIS AC DOCTRINA,

DEQUE VENETA OPERUM EJUS OMNIUM EDITIONE.

DISSERTATIO

I.

Scriptores qui Theophylactum saeculo nono floruisse asserunt. Anachronismi causa, sumpta ex episcopo, quem nomine Theophylacti vocatum putant, eodem seculo ad Bulgaros erudiendos misso. Sed eo ipsum nomine appellatum fuisse non constat.

[I] 1. Præviam ad opera Theophylacti Bulgariæ archiepiscopi, quæ sive hactenus excusa, sive non dum edita, typis Venetis Græce et Latine in lucem prodeunt omnia, Dissertationem pro munere imposito, proque mea virili elucubratiu, diligentius de tempore agendum primo loco mihi est, quo vitam agebat ille, floruitque sacra eruditione ac dignitatibus. Variæ feruntur, longe lateque discrepantes inter se, bibliographorum scriptorumve sententiæ. Fuere apud Labbeum in Dissertatione historica, qui, Eutropii auctoritate temere advocata, Theophylactum circa annum Christi 760 collocarunt. Hanc indicasse opinionem, ipsam est solide refutasse.

Antonius Possevinus in *Apparatu sacro* tomo II: « Vixit, inquit, circa annum octingen-
tesimum et sexagesimum, » quo Constantinopolitanum imperium tenebat Michael Porphy-
rogenitus, hujus nominis tertius. Ipsum recenset ad annum octingentesimum octogesimum
tertium, imperante Basilio dicto *Macedone*, Marquardus Freherus in sua Chronologia, quæ
præmissa prostat Juri Græco-Romano ex pluribus bibliothecis eruto, Latineque red-
dito a Joanne Leunclavio: et hoc etiam tempore floruisse Theophylactum, opinio fuit
Philippi Mornæi in *Historia papatus* pag. 187. Numerat demum Sixtus Senensis li-
bro IV *Bibliothecæ sanctæ*, « annum Domini nongentesimum sub Michaele, ut ait, et Theo-
dora: » ubi chronicum sphalma apertissimum est, cum Michael tertius anno 832 cum
Theodora matre regere imperium cœperit, rexeritque ad annum usque 867.

2. In hunc ducentorum et amplius annorum inciderunt anachronismum scriptores alii,
immanissimi erroris causam simul indicantes. Annalium parens Baronius ad annum 870
num. LII, refert, Ignatium, urbis regiæ Constantinopoleos patriarcham, auxilio Basillii im-
peratoris, in Bulgariæ misisse provinciam, « tanquam ad Ecclesiæ Constantinopolitanæ
diecensem pertinente, » creatum a se episcopum, una cum aliis clericis, « quém nominatum
fuisse Theophylactum affirmant. » En vero datam acceptamque errandi occasionem: te-
mtere scilicet sumpto Theophylacto episcopo, si fuit quidem eo [II] nomine appellatus,
ad recens conversos Bulgaros transmisso, pro archiepiscopo nostro Theophylacto, quo
de agimus.

Error hic est Roberti Chreygtoni, qui apud Allatium in Exercitatione xv in ipsum
heterodoxum hominem, nihil hæsitans ait pag. 251: « Photius (Ignatius habent alii)
... Theophylactum Constantinopolitanum in omni literatura florentissimum, et a perenni
lectione sancti Chrysostomi, quem in succum et sanguinem converterat, facundissimum
virum... eo direxit, » in Bulgariam. In eumdem antea impegerat errorem Petrus Pithœus
in *Historia controversiæ de processione Spiritus sancti*: « Etsi de Theophylacti ætate, in-

quiens, nemo adhuc quod sciam, certi aliquid prodiderit, eum tamen sub Photio vixisse ut probabilius credam, auctor nullus est liber quidam Fratrum Prædicatorum contra Græcos, qui Theophylactum a Photio quodam patriarcha Bulgaris missum habet. » Patriarchatum prima vice ab anno 857 ad annum 867 tenuit Photius. Iterum sedem illam concendit Ignatius; quam anno 877 reliquit vita mortali functus: eamque denuo occupavit Photius ad annum usque 886.

Memoratum a Pitheo librum Fratrum Prædicatorum contra Græcos typis Ederianis Petrus Stevartius vulgavit Ingolstadii anno 1616, in-4, sub hoc titulo: *Tractatus contra Græcorum errores editus Constantinopoli in codibus FF. Prædicatorum anno Domini MCCII.* Ita scilicet inscriptum reperit vir clarissimus in codice Bavarico, quo utebatur. Opus istud in Magnam Patrum Bibliothecam intulerunt Parisienses tomo IV, Colonienses tomo XV, et Lugdunenses tomo XXVII. Anonymus auctor est, de quo egregie disserentem consule Jacobum Echardum tomo I Scriptorum ordinis Prædicatorum ad annum 1252. Anonymi verba sunt in editione Lugdunensi pag. 603, col. 2. « Theophylacti archiepiscopi Bulgarorum, qui missus est a Photio tempore schismatis in Bulgaria, ut ipsos Bulgarios tunc temporis Ecclesiæ Romanæ devotos et obedientes, ad Græcorum ritus et obedientiam revocaret: quod et factum est. Iste itaque Theophylactus, cum omnia fere scripta beati Joannis Chrysostomi suo ingenio abbreviasset, » etc. Primus innotescit is auctor, qui missum ad Bulgarios episcopum appellaverit Theophylactum, ipsumque existimaverit eumdem cum Theophylacto archiepiscopo.

3. Sed episcopum, quem ad Bulgarios transmisere Græci, non ait Baronius Theophylacti nomine vocatum. Indicat solum, « nominatum fuisse Theophylactum, ab aliis affirmari: » nec enim solida ac vetusta præsto erant viro doctissimo nouamenta, quæ hanc ejus episcopi appellationem confirmarent. Latissime de Bulgarico isto negotio apud Anastasium Bibliothecaricum agitur in Vita Adriani II, qui Romanam sedem ab anno 868 tenuit ad annum usque 872, neque Theophylacti nomine episcopus vocatur, Constantinopolis missus ad Bulgarios. Eodem prætermisso nomine, rem narrat Constantinus Porphyrogenitus, Leonis Sapientis filius, in vita Basilii Macedonis, imperatoris et avi num. XCV. « Ea gens Bulgarmorū, inquiens, crebris imperatoris (Basilii) hortamentis, splendidisque acceptationibus ac cultu, necnon magnificis largitionibus ac muneribus ἀρχιεπίσκοπον καταδέξασθαι, archiepiscopum recipere suadetur: καὶ τησσάροις καταπυκνωθῆντι τὴν χώραν ἀντίτει, et episcopis impleri provinciam non abnuit. » Utroque in loco Theophylacti nomen siletur.

II.

Vitam non egisse Theophylactum archiepiscopum saeculo nono, demonstrat Baronius epistolarum ejus auctoritate. Ad saeculum undecimum referit ipsum sub imperatoribus Michaeli Duca, Nicephoro Botoniato et Alexio Comneno. Aliquo temporis intervallo dissident bibliographi scriporesque recentiores; maximeque Dufresnius tempora solius Alexii Comneni imperantis designat.

4. Fuerit vero Theophylacti nomine episcopus ille appellatus: at omni procul dubio « Theophylactus archiepiscopus Bulgariæ (verba sunt Baronii loco citato ad annum 870) cuius exstant in sacrum Evangelium lucubrationes, et alia scriptorum monumenta, longe post hæc tempora claruit, tribus (duobus) nimirum ab hoc saeculis evolutis sub Comnenorum et Ducarum familiae imperatoribus. » Sententiam confirmat ad annum 1071, num. XV, « Evidentissime enim, inquiens, ad convincendum errorem (superius memoratum) testimonia elicuntur ex ejusdem Theophylacti scriptorum monumentis: Epistolis, inquam, ipsius, quæ numero quinquaginta novem Græce [III] scriptæ exstant in Vaticana Bibliotheca, industria viri disertissimi Jacobi Sirmundi societatis Jesu professoris, in lucem ex abditis vindicatae, atque Latinitate donatae, sed nondum cœsæ. Ex his, inquam, ejus Epistolis multiplici arguento monstratur, non ante annos ducentos [anno circiter 870], sed hoc ipso tempore (undecimo saeculo), ipsum Theophylactum claruisse; quod scilicet ejus Epistolas, vel datæ habentur ab eos qui hoc ipso tempore vixisse noscuntur, vel in eis eorumdem vitæ mentio habetur. »

Hoc loco Theophylacti Epistolas a Barone recensitas litteris integræ; non numeris, legis quinquaginta novem: unde miratur Joan. Albertus Fabricius in *Bibliotheca Græca* vol. VI, pag. 285, ad eodem Barone ad annum 1073, num. XC, epistolam numerari 61 in

marginis ora. Aut alterutro certe in loco mendum cubat : aut ex ipsis numeris, *unarii transpositione* vitiatis, profectus error est ; numero scilicet 61 posito pro 16, aut LXI pro LIX. Prædictas Theophylacti Epistolas ex alio ms. codice bibliothecæ Mediceæ postea deprompsit Andreas Scholtus : ab eoque acceptas primus Græce typis edidit Joannes Meursius Lugduni Batavorum anno 1617, in-4, quas Latine conversas a Vincentio Marinerio Valentino præstat Coloniensis Bibliotheca Patrum tomo XV et Lugdunensis tomo XVIII. Numerantur vero quinque supra septuaginta : in quibus attamen aliquæ desiderantur, quæ Vaticano ex codice afferuntur a Baronio.

Pro sua sententia argumentum variis ex epistolis Annalium parens instruit ad annum 1071. Hæc enim habentur verba in epistola quæ decima septima Vaticano in codice numeratur, *ad filium Sebastocratoris* data : « Oro igitur, et his litteris tanquam corpore supplex procumbo, ut miserearis felicissimæ quondam Ecclesiæ, quam Christianissimus ille Borises, Bulgarorum rex, unam et ipsam e septem catholicis ædificavit : tu renova. » — « Cum in ea, Baronius ait, mentio fiat Borisis Bulgarorum regis, qui vixit, ut Zonaras et alii ostendunt, post centum (a Photio et Ignatio) annos, nempe sub Nicephoro Phocâ et Joanne Zimisce imperatoribus (vel ab anno 971 ad annum 973, ut Dufresnius adnotat), plane apparet, non tunc ipsum vixisse sub Basilio (Macedone), sed longe post illa tempora Theophylactum Bulgarorum præfuisse Ecclesiæ archiepiscopum. Sed et cum et ibi meminit de ecclesiis ab eodem rege antea ædificatis, et post multum spatium temporis unam ex illis dirutam proponit restituendam, plane demonstrat, longe postea ab eo tempore eundem Theophylactum claruisse. « Sapiens nemo fuerit, qui Theophylactum non removet ab ævo Photiano. »

5. Vitam ipsum egisse statuit Baronius, sub Michaeli VII Duca, et Nicephoro Botoniata, et Alexio Commeno. Imperium primus auspicatus est anno 1071, alter 1078, tertius 1081, ad annum usque 1118. Primam refert Theophylacti epistolam ad Mariam imperatricem, Michaelis Ducæ, ac postea Botoniata uxorem. Epistolam addit decimalm tertiam, quæ data legitur *ad Joannem Ducam, sororum imperatoris* : in eaque hæc habentur verba, « Cæterum, o fortunatum Ducarum genus, recta omnia et honesta in te complectens, in hac mihi bonitate persiste. » Addit etiam epistolam octavam, ubi sic ait Theophylactus : « Vides quomodo tam facile colendissimi Comneni sigillum subversum est ab ipso Comneno. »

Itaque affirmare necesse est, ut Baronius ait ibidem num. XVIII, Theophylactum ipsum, Bulgariae archiepiscopum, eam functionem administrasse hoc tempore, quo sive Ducæ, sive Comneni Constantinopoli imperabant. Viro doctissimo nemo non porrigit manus.

6. Hujuscem tamen temporis veluti periodos, quibus et vixit et floruit Theophylactus, sibi visi sunt definire accuratius posse bibliographi scriptoresve posteriores. Philippus Labbeus in sua ad Bellarminum Dissertatione historica : « Circiter annum 1071 vivebat (inquit), tempore sumini ppntificis Alexandri II et Romani Diogenis (ab uno 1068 imperantis) temporibus, ut ejus ex Epistolis constat. Pervenit quoque ad pontificatum Gregorii VII et imperium Nicephori Botoniata... Quo autem obierit anno, prorsus ignoro. » Eadem transcripsere verba Dupinus, et Casimirus Oudinus, et Georgius Matthias Konigius in *Bibliotheca vetere et nova*. « Theophylactum floruisse aientes, sub imperatoribus Romano Diogene, Michaeli Duca et Nicephoro Botoniata. » Quæ utique verba vitam ejus concludere videntur intra ejusdem Botoniata regnantis tempora.

Imo potius sub Alexio Commeno suam egisse vitam, insulas gestasse Bulgaricas, ac [IV] litteris floruisse Theophylactum, adnotat Carolus Dufresnius Du Cange in notis ad Annæ Comnenæ librum viii *Alexiados* : « Floruit Theophylactus, inquiens, Alexio Commeno imperante, non vero sub Romano Diogene, aut Michaeli Duca, ult vult Baronius : quod ex ipsis Epistolis a Meursio editis satis constat. Quarum quædam ad Adrianum Alexii fratrem, Nicephorum Melissenum Cæsarem, Gregorium Taronitam, Nicephorum Briennium, Alexii consocerum, et alias ex Alexiana et Comnena familia principes scriptæ sunt. Una etiam ad Nicolaum patriarcham : » hujus nominis *Tertium*, qui sedem Constantinopolitanam concendit, Anna Comnena teste libro x *Alexiados*, επινεμήσεως ἑβδόμην ἔτους. Σ' 4^η indictione septima, anno sex millesimo quingentesimo secundo, ærae scilicet vulgaris 1084.

III.

Cum Baronio sentit Antonius Pagius, Theophylactum etiam sub Michaelie Duca et Nicephoro Botoniola vixisse. Ejus argumentatio expenditur, quæ sumitur ex libro Regiae Institutionis. Hæc eadem tempora indicat epistola ad Joannem Itulum philosophum : cuius varia fata narrat Anna Comnena. Chronographiam confirmant aliae epistole.

7. Hanc scriptorum discordiam, tametsi levem, conciliare aut omnino tollere splendidis vetustis monumentis non licet, quæ lucem afferant ad ejusdem Theophylacti chronographiam accuratissime digerendam. Pro virili agendum mihi est, ut ejus vitam agentis ac florantis tempora, quo ad fieri diligentius poterit, proximius attingam, luce potissimum prælucente Epistolarum, sive quas Baronius edidit, sive quas typis vulgavit Meursius. Illud autem in lucro fuerit, quod easdem nos Epistolas decerpentes, tum ipsius Theophylacti gesta plura scitu digna enarrabimus, tum etiam adducemus non pauca, quæ res ejus ævi Constantinopolitanas illustrant.

« His ergo ex Epistolis (verba sunt Antonii Pagii ad annum 1071, num. XLII) Ducangius perperam deducit Theophylactum non sub Michaelie Duca, sed sub Alexio Comneno floruisse : cum ex libro *De institutione regia* constet Theophylactum etiam sub Michaelie Duca vixisse. » Quænam argumentationi ex *Institutione regia* a Pagio depromptæ vis insit, accuratiore opera disquirendum est.

8. Liber nuncupatus est Πρὸς Πορφυρογέννητον Κωνσταντίνον, *ad Constantinum Porphyrogenitum*. Is Michaelis Ducæ et Mariæ, ex Alaniæ seu Iberiæ regibus satæ, filius erat, anno circa 1074 natus. Desponsatam eidem Helenam Roberti Guiscardi filiam, narrant scriptores : et annum 1077 definit Lupus Protospatha. Hæc abrupit connubialia pacta Nicephorus Botoniata, qui auno 1078 usurpavit imperium, Michael deturbato, remissaque ad patrem Helena, quæ Constantinopolim, ubi adolesceret et excoletur in aula, adducta fuerat. In monasterio Studensi reclusi agebant Michael et uxor Maria, et Constantinus filius : cum idem Michael, deacons capillis, Ephesi metropolita renuntiatur ; ac Mariam, calcatis Ecclesiæ legibus, uxorem Botoniata sibi copulavit ; ejusque filium Constantinum reduxit in palatum. Imperium occupante Alexio Comneno anno 1081 dictus est Constantinus « particeps imperii, » ut ait Anna Comnena libro III *Alexiados*, « atque adeo rubris cothurnis et corona Augustali utebatur, et nomen ejus cum Alexii nomine proclamabatur. » At vero « Maria excessit palatio, migravitque in sedes a Constantino Monomacho imperatore constructas prope templum magni martyris Georgii, quæ lingua vulgari *Mangana* dici solent : » ubi reliquum vitæ inter sanctimoniales exegit, vitaque mortali functa est.

Hæc Mariæ fata describit *Regia* in *Institutione Theophylacti*; unde colligitur primo, opus istud nonnisi sub Alexio Comneno imperante vulgatum a Theophylacto fuisse : ac deinde Antonii Pagii argumentationem inirmari, eadem ex *Regia institutione* conjectantis, floruisse Theophylactum sub Michaelie Duca. Verba sunt capite 7 partis primæ : « Quid ipsi (Mariæ) gloria regni, quæ cum omnia, ut ait Apostolus¹, arbitraretur stercore, Christum solum lucratere elegit ; a quo et erupta de morte carnis, τὴν ἐν αὐτῷ χρυπτομένην ζωήν, absconditam in ipso vitam amavit : et sic summum regiæ quidem dignitatis fastigium reputavit barathrum, humilitatis autem quæ secundum Christum est, celsitudinem vere cœlestem. Adeo ut magis una ex parte mirabilis videatur tanta mutatio, et ex alia magis perfectæ [V] ipsius mutationis summus gradus. Ad solitariam se transferre vitam τὴν μονάρην βλὸν μετενεχθῆναι puellis multis contigit : sed magis muliebriter, sed mollius. Verum adeo ferventer pauperem evasisse spiritu, solius felicis Mariæ studium fuit et exercitatio. » Alexii Comneni tempora sine dubio definit hic Mariæ e palatio recessus, hic ejusdem accessus ad monasterium.

Ad idem pertinent Comneni imperium, quæ sequuntur. Corporeas Constantini dotes eximias celebrat Theophylactus capite 4, ipsumque repræsentat « insilientem in equum, » et « crebris exercentem sese cursibus, » et « in venationibus antevolantem comites. » Hæc eadem in pueru jam *septenni*, adeoque vitam agente circa annum 1082, landat Anna Comnena sub initium libri III *Alexiados* : « Erat ea justissima matris cura, inquiens, pro pueru festivitatis et elegantiae admirabilis, adhuc septenni... Cujus suavitas, sive loquentis, sive ludorum genere vario quos ferebat ætas, corpus scitissime moventis, judicio spectantium, comparatione omni superior erat. »

¹ Philipp. iii, 8.

Regiam ergo suam Institutionem Constantino obtulerit Theophylactus, Alexio imperante : quod inficias iverit nemo. At inde ut Pagius argumentum promeret, quo Theophylactum jam antea et sub Michaelie Duca floruisse suaderet, hæc illi fortasse indicia fuerunt. Sibi namque « notissima » fuisse ait Bulgarus capite 6, « ornamenta omnis generis, in eorum vita rebusque gestis eluentia, quorum e sanguine satus erat » Constantinus : avi scilicet Constantini Ducæ, qui ab anno 1059 tenuit imperium ad annum usque 1067, et Michaelis Ducæ patris. Hunc vero ejusque gesta in imperio ita commendat Theophylactus, ut se cum eo satis indicet versatum esse : « Divinissimo patri tuo, inquiens, quæ virtutis species animum non devinxerat ? Aut cuinam is alteri vel in humanitatis studio primas, vel in sacræ doctrinæ accurata exquisitione concessit ? Qui totum imperium nihil fuit aliud, nisi libri et dissertationes doctorum hominum ; et aut proferre ipsum ex sese, aut ab alio audire quiddam ex antiquitate scitu dignum. » Celebrat etiam cumulatissime laudes Mariæ, sive degentis in monasteris, sive prius imperatricis, et Augustæ in throno, suumque filium Constantimum tam laudabili cura instituentis, ut « plures nato magistros imposuerit, quorum alii os fingerent, linguamque formarent ejus ; alii subigerent disciplinarum præceptis animum, historiæ alii notitiam traderent, » ut legimus capite 13. Hos inter numerat se Theophylactus : « Regice Institutionis munusculum, inquiens, affero tibi irrequisitus et voluntarius magister tuus ; » πτεροῦμεν γάρ τῷ δνόμῳ... Βασιλέως καθηγητῆς προτεκτούμενος, « exsulto namque et glorio eo nomine, quod imperatoris, præceptor appeller. » Filii ergo Constantini præceptor a Michaelie et Maria parentibus Theophylactus delectus designatusque videtur.

9. Hæc eadem tempora indicat ejus epistola quæ inter Meursianas numeratur 45, data τῷ φιλοσόφῳ κυρίῳ Ἰωάννῳ, domino Joanni philosopho. Is est Joannes Italus, qui ab Anna Comnena libro *Alexiados* κατ' ἔργον vocatur *Italus*, utpote ex Italia oriundus. De ipso agunt Conradus Gesnerus in *Bibliotheca universalis*, Casimirus Oudinus *De scriptoribus ecclesiasticis*, Antonius Pagius ad annum 1083, ut cæteros prætermittam. Michaelis Pselli discipulus primum fuit, deinde æmulus, philosophica eruditione clarissimus. Theophylacti ad ipsum verba sunt : « Nos jam multo abhinc tempore, neque vidisti, neque in rebus necessariis favisti. » Tum ejus philosophiam, « cuius ultimum jam scanderat fastigium, » impense laudat. « Nobis autem, ait, puram illam, et utrinque constantem invictorum imperatorum, περιβιβλῶν βασιλέων, benevolentiam assidue exhibe. »

Varias Itali vices ac facta paucis memoro, ut epistolæ ad ipsum datæ tempus innotescat. Ex Anna Comnena loco citato addiscimus, jurgia movisse ipsum contra Psellum, ex his admirationem sibi et plausum comparasse non solum plebis, verum etiam magnatum : favore potitum esse Michaelis Ducæ imperatoris, missum etiam ab eo anno circiter 1073 ad urbem Epidamnum, sive Dyrrachium, ut contra bellicos Normannorum in Italia motus invigilaret : sed veluti de proditione incusatum, fugisse Romam : citius attamen revocatum Constantinopolim, ibique « principatum professionis philosophicæ » obtinuisse : hanc illum egisse denique scenam, donec Alexio, qui anno 1081 capessivit imperium, de impia doctrina suspectus, ad Ecclesiæ tribunal delatus est, percussus anathemate, ac si « metapsychosim » docuisset, « venerabiles contemneret sanctorum imagines, » aliquaque vulgasset errores.

Jam colligo superiorem Theophylacti epistolam datam non esse Alexiano tempore; [VI] datam vero dici debere, cum Italus adhuc esset imperatoribus acceptus, et imperatorum benevolentiam impetrare Theophylacto posset. Quos ego imperatores intellexerim Michaelem Ducam, et Mariam conjugem. Fuerit vero ipsa Maria imperatrix, et Nicephorus Botoniata imperator : sane cum hæc Theophylactus scriberet, se « jam multo abhinc tempore » non visum ab Italo aiebat ; ut hinc sumere indicium liceat imperii, quod Michael tunc administraret ad annum usque 1078, quo Botoniata successit.

10. Chronographiam confirmat ejusdem prima epistola ad *Mariam imperatricem*, cuius excerpta Baronius exhibet ad annum 1071, num. XVI. Verba sunt : « Descendo igitur ad Bulgaros, re Constantinopolitanus, hospitio Bulgarus, cariem situmque redolens, ut illi pellium pedorem. » Redibat scilicet ad suam Ecclesiam in Bulgariam, unde venerat Constantinopolim. Pergit vero : « Hæc itaque senili ore sancto imperio tuo jocati sumus. »

Titulum imperatricis tenuit Maria sub Michaelie Duca, primo ejus viro, tenuitque post

annum 1078, sub Nicephoro Botoniata, qui sibi eam copulavit uxorem : unde sub hac tempora datam hanc a Theophylacto epistolam, constat. In ea jam senem vocat sese, id est ætatis jam provectæ : et hæc ejus *senilis*, aut ætas provecta ipsum sine dubio exhibet sub Botoniata et Michaele Duca litteris ac dignitate florentem. Alias Baronius assert ejusdem epistolas ad annum 1073, a uum. LXXXIII, quibus indicari putat gentis Crabatorum irruptiones, quæ, testibus Nicephoro Briennio, et Cuperpalata, et Zonara, « tertio anno imperii (Michaelis) Bulgariam occupare aggressa est, ac quædam loca cepit. » Satius fuerit, virum doctissimum de his consulere.

IV

Florebant sine dubio sub Alexio Comneno imperatore. Ejusdem Theophylacti epistola ad Nicophorūm Melissenūm Cæsarem, ubi de imperatoris, aut Constantini, aut Michaelis morte. Item ad Gregorium Camaterum.

11. Sed Alexii Comneni imperium, anno 1081 inceptum, attigisse Theophylactum, jam evincit ejus *Regia Institutio*, sub eodem Augusto ad Constantiū Porphyrogenitū nuncupata, ut adnotavimus num. 8. Rem facit indubiam epistola inter Meursianas tertia, data domino Nicolao patriarchæ, qui sedem Constantinopolitanam anno 1084 condescendit, tenuitque ad annum undecimum saeculi duodecimi. Recole dicta num. 6.

12. Epistola 12 ad Cæsarem data est, Nicophorūm nempe Melissenūm : « qui ab exercitu imperator proclamatus (verbis utor Dufresni in Stemmate Comnenorum num. IV) potestate uxoris Eudociae fratri, Alexio Comneno, ultro cessit, Cæsarī titulo contentus. » Cæsarea dignitate donatus est viii Aprilis, feria v hebdomadis Paschalis anno 1082, excessitque e vita die xvii Novembris, indictione xiii, anno Christi 1104. Ea itaque epistola post annum 1082 a Theophylacto scripta.

Hæc in eadem habentur verba : « Affinis tui imperatoris mortem, cujus sanctitatis virtutes omnes et gratias ego ipse potissime sum expertus, unde planctu dignus et perpetuo luctu mihi ille videtur, si alicui alteri etiam : illam, inquam, in expeditam animi promptitudinem accipies. » Quonam de imperatore vita functio sermo fiat, non ita perspicuum. Num fuerit Constantinus Porphyrogenitus, Michaelis et Mariæ filius, qui ab Alexio Comneno particeps imperii dictus est, Anna Comnena teste libro *ix Alexiados*, « corona Augustali utebatur, et nomen ejus cum Alexii nomine proclamabatur ? » Eadem Anna libro vi s:tos enarrat natales anno circiter 1083, sibique futuri m sponsum addit designatum fuisse Constantiū, et ambos publicis in acclamationibus conjunctos : « Quod satis longo tempore, ait, ita esse factum, a parentibus cæterisque sèpius audivi. » Emortualis ejus annus non innotescit : at ipsum vita functum post annum 1084 indicant Annæ verba : neque solida eorum narratio est, qui mortuum asserunt anno 1081, in Dyrrachino prælio, quod a Roberto Guiscardo commissum fuit. Itaque datæ a Theophylacto epistolæ tempus jam sublucet.

Fuerit defunctus imperator ille Michael Ducas, pater Constantini, a Botoniata deturbatus, Ephesi metropolita detonsis capillis electus, in monasterium postea secedens, [VII] suis manibus laborans, semperque honorifice habitus ab Alexio. Hujusce imperantis tempore, vita mortali migravit : unde adhuc efficitur, eam Theophylacti epist. lam ad Alexiani imperii procedentis tempora perlinere.

13. *Domino Gregorio Camatero* scripta legitur epistola sexta. Hæc habentur : « Non enim archiepiscopus (ipse nempe Theophylactus) viro illi (Camatero) ignovit, circum quem varia imperatoris negotiorum examina alto susurro semper immurmurant : καὶ τὰ παρ' ἑτέρων γράμματα παρενόχλημα οὐχ ἡτον, ἢ τὸ αὐτὸ γράφειν ἑτέροις, et cui aliorum litteræ non minorē molestiam afferunt, quam ad alias scribendi munus. » Inunctum Camatero secretarii munus intelligitur.

Hac de re agit Anna Comnena libro *ix Alexiados*. antequam sacrarum contra Saracenos expeditionum historiam aggrediatur, quæ anno 1096 incepérunt : Scribaque advocatur cum tabulis, inquiens, Gregorius Camaterus, in id officii nuper ascitus apud imperatorem. Hoc igitur tempore et vitam agebat et scribebat Theophylactus. Ad logothetae dignitatem illum postea imperator evexit ; ipsique *Gregorio Camatero logotheta inscripta legitur epistola 71.*

V

Attigit etiam sæculum duodecimum, ac septimum ejusdem sæculi annum, quo Boemundus Normanus in Bulgaria irrupit, Dufresnio adnotante. Viri clarissimi sententia confirmatur. Ejusdem Boemundi captivitatis mentio in epistola ad Gregorium Taronitam. Eamdem chronographiam aliae confirmant epistolæ.

14. Dignissima animadversione occurrit epistola 65, *magistro domino Joanni Pantechno*. Theophylacti verba sunt : « Cuncta autem, in quibus Achris versatur, plena horrent metu, et Mocri regio. Est enim Mocrus portio Achridis, quæ παρὰ τοῦ δούλου καὶ ἀποτάτου, a servo et apostata variis in prædam incursibus vexatur. Et Bagora mons est, et ipse immensus, et inter Bulgaricos et Dyrrachinos montes interjectus assurgit, qui παρὰ τοῦ ἀντίπεπτον, a tyranno custoditur. . Pansebastus, et militiæ princeps dominus Michael ab imperatore missus est, sub quo selecta virorum corpora cogere, et in hunc sceleratum, τῷ ξυθίζειν, se prælio opponere statuit... Hic autem imperium ambit... neque hic imperatori obsequi illiusque esse servus dignus videbitur jugo. » Michael memoratus ex genere Ducarum est, in eorum Stemmati parte altera num. VIII a Dufresnio recensitus : qui « in omnes fere, quas Alexius iniit, militares expeditiones secutus, in iis fortiter se gessit. »

In Notis ad *Alexiados* librum XII hunc Theophylacti locum expendens laudatus auctor : « Boemundus describitur, inquit, qui Alexio fidem et clientelam cum sacramento professus erat : eoque posthabito, in imperatoris fines, *apostata et fædisfragus* factus, irruperat. » Hanc Boemundi irruptionem in Illyricum et in Bulgaria narrant Latini scriptores, eamque cum anno 1107 illigant. Fulcherium Carnotensem refero in *Expeditione Hierosolymitana*, quæ inter *Gesta Dei per Francos* exstat, « A Brundusio, inquietem, navigavit in Bulgaria (anno 1107) et Avalonis portum applicuit : Avalonem cito cepit, et obsedit Duracium. » Annam Comnenam consule in *Alexiados* libro XII.

15. Hæc si vera sit Dufresnii interpretatio, vitam egisse Theophylactum evincit sæculo incepto duodecimo : quod alias omnes latuisse videtur scriptores. Veram ejus interpretationem existimo, eamque pluribus confirmo. Servus dicitur Boemundus, quod anno 1097 cum ad bellum sacrum accepta cruce profectus est, « Godefridi consilio, fecit homagium Alexio imperatori, et fidelitatis exhibuit juramentum, » ut ait Bernardus Thesaurarius *De acquisitione Terræ sanctæ* capite 17. Eadem habent ejus historiæ scriptores, et Anna Comnena libro X. In alio consimili, quod anno 1108 emisit Boemundus, juramento apud Comnenam in fine libri XIII profitetur sese « lizium hominem sceptri tui fore : hoc est. ut loquar clarius, servum ac subditum. »

Hinc vero apostata dictus, seu juramenti violator, cum fines imperii anno 1107 invasil. Ipsum etiam de ambitu Constantinopolitani imperii suspectum sæpe laudata Comnena incusat libro X citato. Ita videlicet sui patris vindicias agebat ipsa, cuius dotos, et fraudes, ac impedimenta sacris contra Saracenos expeditionibus apposita Latini referunt scriptores.

16. [VII] Jam antea acciderat, Boemundum, renuntiatum Antiochiæ principem, « cum flumen Euphratis transiens, intrasset Mesopotamiam (ut ait Thesaurarius capite 102), et appropinquaret Meletinam, insidiis cuiusdam admirati Turcorum Danismani, captum esse et in vinculis conjectum. » Hæc anno circiter 1100 contigerunt, Romualdo Salernitano teste. Inter epistolas Meursianas exstat vicesima sexta Theophylacti, *Gregoriu prævidi Taronitæ*. Eadem prostat apud Baronium ad annum 1073, num. XC, inscripta *Sebasto Paguriano domino Nicolao*, sed mutila in fine : unde camdem viris duobus dederit epistolam Theophylactus. Cave, ne viros illustres plures confundas, qui *Taronitæ* et *Pacuriani* hoc aovo cognominabantur. Primo loco militares utriusque expeditiones prædicat in Colchidem et Pontum contra Turcas. Tum vero de Francis sic ait : « At vero Φράγγος, δὲ τὸν τράχηλον τίως αἰδήπεος. Francis cervice ferreus, nunc tepida cera mollier exsistit, et multo te pectore adorat, et per te potentissimum nostrum imperatorem summopere veretur et colit. Quid non est futurum, cum illum tibi supplici veneratione videoas ad tua genua obvolutum... *Taronitarum* voluntati et statutis coactum obsequi, atque ab his tyrannica oppressum vi, ut saltem suam ipsius libertatem, imperatorum gratia demereatur... Tuis potentibus

manibus Turcus constrictus... pasciscitur, ut Francum nostro imperatori potentissimo esset traditurus. »

Captum a Turcis Boemundum hæc satis indicant. Narrat autem Theophylactus, de libertate ejus obtinenda actum esse, « imperatorum gratia : » jam enim ab anno 1091 consors imperii declaratus fuerat Joannes Comnenus cum Alexio patre. Videtur etiam indicare ob varias de Turcis relatas victorias, facile Turcas ipsos in id consensuros, ut Alexio imperatori traderent Boemundum, quem captivum tenebant. Refert Reinerus Reineccius in *Historia orientali*, libro ix, capite 38, « Alexium imperatorem, cui semper Boemundus suspectus erat, ne eum e regno expelleret, pecuniam cclx millium Byzantinorum, creberrimis legationibus epistolarum, obtulisse Donimano (qui Boemundum captivum fecerat tenebatque) quatenus ipsum Boemundum suæ manciparet ditioni, volens eum aut æterno exilio, aut perpetua damnatione punire. » Res vero contigit aliter. Ad hæc utique alludere videtur Theophylactus, qui tamen ea plus nimio amplificat, proque genio votisque composita narrat. Datam ergo hanc ejus epistolam anno circiter 1100 jam vides.

Cercyrae seu Corcyrae episcopo scripta est epistola 22, ubi hæc habentur : « Nos autem ζεθλιψε Σεναχηρεμ' Ασσύριος, Sennacherib Assyrus elisit ; δι' οὐδὲ τὸν ποταμὸν ἡμεῖς οὐκέπιστειλεν, quem Mesopotamia nobis asperum emisit. » Hunc e Mesopotamia advenientem contra Bulgaros, facile Boemundum intellexerim. Bernardus Thesaurarius loco citato, capite 103, sic ait : « Bojamundus post hæc gratia Dei a carceribus liberatus (vel anno 1102, vel etiam 1104, ut aliis aliisque placet), gaudenter ab Antiochenis suspectus est. Ipse aliquie, congregato exercitu, transeuntes Euphratem, ad obsidionem Carræ urbis profecti sunt. Est autem Carræ, sive Carras, civitas... in Mesopotamia... Christiani fuge- runt... Bojamundus Apuliam venit... Interea Bojamundus (anno 1107) nacto sibi tempore, ulcisci volens injurias quas per varias insidias ipse cum suis aliisque Christiani ab Alexio imperatore, primo peregrinationis procinctu, perpessi fuerant, cum militibus quos de Gallis conduxerat, et omni Apulorum exercitu, parata classe maritima, Constantinopolim tendit : et per urbes imperii maritimas transiens, cunctas ferro populatus et igne, ingenti præda ditatus est... Cumque Duracium pervenisset, imperator Bojamundi viribus territus, pacem cum eo per legatos composuit. » Hac de re latissime agit Anna Comnena in *Alexiados* libris XII et XIII. His bellis motibus elisum se elisosque suos Bulgaros ait Theophylactus ab « Assyro Sennacheribo, » scilicet Boemundo, « ex Mesopotamia emisso ; » propterea quod in Mesopotamia a Turcis captus, victus etiam ab eisdem, post libertatem in Mesopotamia, inde in Apuliam reversus est, collectoque exercitu in Illyricum rediit, et in Bulgaria, igne ferroque omnia populatus.

Ad hæc tempora spectat epistola 11, ad dominum *Theodulum metropolitanum Thessalonicensem*. Sic ait vero Theophylactus : « Non quilem ignoras, τίς ἐστιν οὗτος ὁ ἀπόχην ἀποστάτης, καὶ τραχηλαστής, ὁ τοῦ κόσμου τύραννος, qui iste sit, qui a principio fuit apostata, superbiens et ferox, totius mundi tyrannus. Contra hunc quidem te vocamus, o Dei homo : et utinam jam eveniat nobis, ut omnibus illius [IX] tyrannide pressis et fusis, tua ope planctus et moeroris finem possimus aliquem invenire. » Boemundum passim Græci vocabant « a principio jam apostatam. » Anna Comnena libro x, ubi de juramento Boemundi agit : « Vel quod homo, inquit, ad religionis contemptum educatus, et longo usu quasi quadam natura perjurus, ridiculum putaret in juramento tergiversari. » Ait etiam ibidem Sangaleos ad Augustum : « Cum a proavis perjuriū et dolum, velut hæreditatem quamdam Bojamundus acceperit, mirum valde si permaneat, » Cur vero is dicitur, qui « cervicem extulerit, » et « mundi tyrannus esset. » Anna Comnena eodem loco declarat : « Religionis ille quidem, inquiens, et vindicandi Domini sepulcri larvam cupiditati superposuit: cæterum per istam occasionem omni modo decreverat, principatum sibi aliquem alicubi parare Nec dubitaturus, si secunda spiraret aura fortunæ, Romanum ipsum cogitare solium, et Alexio extruso se imperatorem facere. » Ita Boemundum pingebant Græci, quibus adhærescit Theophylactus.

Ad eadem refero demum tempora epistolam 17, *Cercyrae episcopo*. Hæc habentur : « Gratia sit misericordiam Patri, et Deo totius consolationis ; » quoniam τὸν οὐρανὸν ἡμέρας πονηρὰς, καὶ τὸν χρυσὸν ἀφλοις, καὶ θηρώδεσσι, his diebus malis, ac temporibus inimicis et seris, tuam sanctitatem nobis paterna dilectione cinctam,, indulsit... Ut neque

incursus hostiles, neque immensa potestas, furensque vis... me turpi deprimant ruina. • Satis mihi videor, chronographiam Dufresnii illustrasse et confirmasse : quin vocari in dubium queat, Theophylactum sacrarum expeditionum contra Saracenos, et Boemundi in fines imperii irruentis temporibus, sæculo duodecimo incepto, vitam egiisse. Quo tandem vita ipse migraverit anno, incompertum ; compertum vero, septuagenario majorem obiisse.

VI

Quænam Theophylaci patria, an Constantinopolis, an Euripus Eubœæ? Diaconum egit in Magna Ecclesia urbis regiae. Quando promotus ad Bulgaricæ archiepiscopatum. Sacris litteris ac humanioribus florebat. De munere abdicando irritum vatum ejus.

17. De patria Theophylacti, deque nünneribus regia in urbe obitis, ac de tempore quo Bulgaricæ archiepiscopus renuntiatus est, deque litterarum præstantia agendum modo. Constantinopolitanum patria frequentius ipsum scriptores affirmant. Id sane deductum ex prima ejus ad Mariam imperatricem epistola apud Baronium ad annum 1071. Ait enim : « Descendo igitur ad Bulgarios, re Constantinopolitanus, hospitio Bulgarus. »

Michael Lequienus inter archiepiscopos Achridenses tomo II in *Oriente Christiano*, hæc verba refert ex ms. Regiæ bibliothecæ Indiculo : « Theophylactus ex Euripo. » Vocem hanc geographi præcipuc attribuunt maris angustiis Achaim inter et Eubœam insulam, vulgo *Stretto di Negroponte* Tantæ illæ sunt, ut illa ponte jungatur isti ad Chalcidem urbem : unde dictus etiam *Euripus Chalcidicus*. In geographicò Ecclesiæ episcopalium Indice apud Labbeum et Harduinum in Collectione conciliorum, Euripus accipitur pro Chalcede, « quæ est in Euripo, sive in Eubœa. » An ergo patria Chalcidensis dici debeat Theophylactus ? At quomodo se re Constantinopolitanum vocaverit ? Adnotantem Cluverium legimus : post primas illas maris angustias, quas Hellespontum vocant, *Stretto de' Dardanelli*, porrigi tenuem quemdam Euripum, antequam latius æquor, dictum Propontis, exspatietur, ac denuo in arctum coeat sub nomine Bospori. An potius loco in aliquo ad hunc Euripum natales Theophylactus habuerit ? Ratio fortasse appetet convenientiør, ob quam appellare sese re Constantinopolitanum potuerit. Quidni vero tandem ita sese appellaverit ob diutinam in urbe regia commemorationem, ubi litteras didicerit, ac etiam professor docuerit, aliaque obierit sacra munia ? Rem satius mihi est, in medio relinquere.

18. Citato in Indiculo « fuisse legitur rhetor, et Magnæ Ecclesiæ diaconus, επίτρωρ ὁ ξενοφόνος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. » Sacram ædem Sanctæ Sophiæ, patriarchæ sedem, vocitari a Græcis consuevit ecclesiam *Constantinianam*, et *Magnam Ecclesiam Constantinianam*, itemque *Magnam Ecclesiam Theodosianam*, et *Magnam Ecclesiam Justinianeum*, [X] ac demum *Magnam Ecclesium sine adjecto*, adnotat Dufresnius in *Constantinopoli Christiana*, libro III, a num. II.

19. Ad archiepiscopatum totius Bulgaricæ Ecclesiæ evectus est. Vocat se ipse in epistola 73, ad *Mihælem Panlechnam*, imperatoris medicum, « totius Bulgaricæ, archiepiscopum : » et in epistola 6, ad *Gregorium Camaterum*, appellat sese « archiepiscopum in urbe Achride. »

Hunc dignitatem quando obtinuerit, perspicua desiderantur monumenta, quæ patefiant. Infulas gestasse sine dubio videtur, cum epistolam scriberet *Ioanni (Italo) philosopho* inter Meursianas qualiterasim quintam. Datam illam eo, quo Constantinopoli florebat tempore philosophus ille, ac imperatoribus gratus erat, Michaeli scilicet ac Mariæ, adnotavimus num. 9, unde sub ipso Michaele, qui ad annum usque 1078 tenuit imperium, Bulgaricam Theophylactus administrare cœpit Ecclesiam.

In alia, quam Baronius refert, ad *Mariam imperatricem* epistola, cum se « descendere ad Bulgarios, re Constantinopolitanum, sed hospitio Bulgarum » scribat, certo jam constat, ea tum potum fuisse dignitate. Cum vero ibidem se appellat *senem*, id est proiectioris ætatis hominem, colligi facile potest, non parum eadem in dignitate eodemque in munere insumplum fuisse temporis. Scriptam epistolam, ut tardius constitui liceat, imperante Nicephoro Botoniata, ab eoque jam sibi post annum 1078 copulata in uxorem *Maria*, ostendimus num. 10. Adeoque ante annum 1078, adhuc imperante Michaele Duca, collatas Theophylacto infulas archiepiscopales, dicendum videtur.

20. Litterarum præstantia florebat : egitque rhetorem ante indeptam dignitatem. Sacris ipsum in disciplinis plurimum valuisse, bene multa, quæ infra recensenda sunt, evincunt præclara ejus opera. Sed etiam liberalibus apprime excultum litteris produnt ejus Epistolæ, ac varia qua refertæ sunt, eruditio. Accedunt *Institutio Regia ad Constantinum Porphyrogenitum* et *Oratio ad Alexium Comnenum Augustum*, ac denique in Carminibus pangendis peritia, quorum ipse meminit in epistola 20 ad *Mormentiarum episcopum*, inquiens : « Hoc quidem quod solum habui, iambicis versibus expuli, multas interim elegias totum per annum concinere coactus. » Hinc vero ob eruditionem, qua florebat, nato Constantino, Michaelis Duæ et Mariæ filio, præceptor designatus datusque.

21. Sæpe memoratis ex Epistolis addiscimus, ita Achride in Bulgaria egisse Theophylactum, ut regiam in urbem identidem ventitaret, sive negotia sua pertractaturus, sive invisurus etiam discipulum principem, ejusque matrem Mariam, aut regnante cum imperatoribus Michaeli et Botoniata, aut in monasterio degentem sub Alexio Comneno. Tempore procedente, Bulgaricum minus ipsi placuisse incolatum, prodit ejus epistola ad *Joannem magnum domesticum*, apud Baronum ad annum 1071, num. XXI. ubi hæc habentur : « Non servio diviti reginæ, mundæque et pulchræ, alque adeo Veneri aureæ : sed servis barbaris, impuris fœtidasque pelles oientibus... Solvite me hac turpi servitute, qui potestis. »

Eudem ipsius animum indicat epistola inter Meursianas 21, ad *Anenium*. Ait enim : « Meum mihi somnium enarras... me in media Bulgaria barbaros et rusticos mores credens imitari. Inspice enim: quantum ego rusticitatis et feritatis craterem ebiberim, qui τοσούτων ἑτῶν τῶν τῆς σοφίας χωρῶν ἀποδημῶν, tot annis a sapientiæ locis absum. » Vota ejus irrita fuere.

VII

Ecclesiæ Bulgaricæ sub regibus propriis initium. De jure in ipsam contentio Romanos pontifices inter ac episcopos Byzantinos. Throno Constantinopolitano non obnoxia. Subacta a Græcis imperatoribus provincia. autocephaliam servat Ecclesia, eamque tutatur Theophylactus contra jura Stauropegii. Morinus emendatus, itemque Joannes Lonicerus.

22. Bulgaricæ regionis, ubi Theophylactus Ecclesiam moderabatur archiepiscopus, nomen a populis profectum est, qui *Bulgari* vocabantur a fluvio *Bulga*, sive *Volga*. Pluribus remotioris ævi irruptionibus eorum in fines imperii prætermissis, [XI] iterum anno septimi saeculi septuagesimo octavo Danubium transmeantes, Thraciæ loca occuparunt : hellisque postea confectis, Institutum regnum ampliavere subactis provinciis, quæ imperio Constantinopolitano parebant. Dacia mediterranea et Ripensi, Mœsia ulteriori, Dardania et Prævali, secundæ Macedoniae parte, ac parte Pannoniæ.

Deleta in hisce regionibus Christiana fides mansit diu, usque scilicet ad Bogorim, novæ Bulgariæ regem, qui anno 861 sacro baptismate Constantinopoli ablutus est, nomenque mutavit in Michaelem, quo etiam vocabatur imperator Græcorum, Michael tertius Porphyrogenitus. Episcopos et presbyteros catechistas accepere Bulgari a Romanis et a Francis : ad eosque exstant Nicolai I summi pontificis de rebus fidei moribusque *Responsa*, anno circiter 866 data. Hæc ibi habentur de patriarcha, quem sibi ordinari ac præfici optabant num. LXXII. • Requisistis, si liceat in vobis patriarcham ordinari : sed de hoc nihil definitive respondere possumus, priusquam legati nostri, quos vobiscum mittimus, reversi fuerint... Nam interim episcopum habetote : et cum, divinæ gratiæ incremento, Christianitas ibi fuerit dilatata, et episcopi per singulas Ecclesias ordinati, tunc eligendum est inter eos unus qui, si non patriarcha, certe archiepiscopus appellandus est, ad quem omnes concurrant. •

23. De juribus in Ecclesiam Bulgariæ orta lis est Romanos inter et Constantinopolitanos. Soluta octava cœumentica synodo, contra Photium celebrata, de prædictis juribus anno 869 actum est. Græci judices, tametsi recusati, sententiam tulere : « Bulgarorum patriam in Græcorum potestate dudum suisse (eas nempe provincias, quibus novum Bulgariæ regnum constituebatur), et Græcos sacerdotes habuisse sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, » adeoque cum « ab ea (Ecclesia Constantinopoleos) per paganismum recessisset, nunc per Christianismum eidem restitui debera. » Contra decretum interces-

serunt legati Adriani II Romani pontificis. Episcopum designaverat Bulgaris, nomine Silvestrum, idem Adrianus : at Græcorum donis adducti, archiepiscopum accepere a Basilio imperatore et patriarcha Ignatio. Hac de re litteras lege pontificis, querelis plenas, ad Basilium et ad Ignatum, anno 871 datas, apud Baronum, et conciliorum collectores. Photiano schismate effectum est, ut a Romanis avulsa maneret Ecclesia Bulgariæ.

24. Throno Constantinopolitano parebat archiepiscopus ejus regionis. Aestate Leonis Sapientis, qui anno 886 capessivit imperium, αὐτοκέφαλος evasit, suique juris, ut verisimilius existimat Lequienius in *Oriente Christiano*, tomo II, in *Ecclesia Lychnidi*. Verba ejus afferro : « Hic vero Bulgarorum primarius antistes Constantinopolitanæ quidem sedi, Romanis pontificibus frustra reclamantibus, obnoxius primum fuit : subinde autem αὐτοκέφαλος, suive juris evasit ; cum Bulgarorum principibus, qui perpetuis bellis Græcos lacescebant, non arrideret Ecclesiarum suarum negotia apud Byzantinos tractari. Id quod Leone Sapiente, Basilii Macedonis filio, imperatore contigisse reor. Qui cum Turcas et infideles alios populos in Bulgarorum gentem concitasset, in causa fuit ut Bulgari initio consilio ad Romanos pontifices concesserint, auxilii inde petendi gratia. Tum Byzantini patriarchæ, ut eos ab hac affinitate deterrent, satius duxerunt eorum archiepiscopum omnigena immunitate donare, abdicata quacunque in Bulgariæ Ecclesiæ jurisdictione. » Huic vero archiepiscopo Bulgarorum obnoxii olim erant sex metropolitæ ac decem episcopatus, postea metropolitæ septem, totidemque episcopi. Lequienum consule loco citato.

25. His ornata privilegiis Ecclesia Bulgarica stetit sub regibus propriis ad annum usque 1018, quo Basilius et Constantinus imperio Constantinopolitano subjecerunt Bulgarios, hanc ob causam prior, qui rerum summam gerebat, dictus *Bulgaroctonus*. Praefecti, rei administratores publicæ, in Bulgaria mittebantur : quorum improbitas in causa fuit, ut sub Isaacio II Angelo, qui moderari imperium anno 1185 cœpit, Bulgaricum regnum instauraretur, rem promoventibus Petro et Hasan fratribus, regio ex sanguine satis. Utramque regum Bulgariae seriem Dufresnius exhibit post *Familias Byzantinas*. Altera sub hac serie regum, in clientelam Romanæ sedis rediit Ecclesia Bulgarica sub Innocentio III. Sed novo exerto ampliatoque Serviæ regno, miuationem primo passa est, ac demum Turcarum jugum subiit.

Eo, quo Bulgaria Byzantinis parebat imperatoribus, eamque administrabant Byzantini praefecti, tempore sedebat Theophylactus archiepiscopus. Suam ipse αὐτοκέφαλα [XII] strenue tutatus est contra urbis regiæ patriarchas. Rem exhibet omnem epistola ejus 27, ad *Michaelem Chalcedonis episcopum*. Sic ait ille : « Solos quidem ecclesiarum opes ab improbis exactoribus ereptas, ægre sane se tulisse : » at permissurum minime, ut suæ iuræ Ecclesiæ violarentur. Quod accidit, his verbis narrat : « Cittaba (inquiens), est quidam loci terminus, a nostro archiepiscopatu diversus. » (Ita scilicet in Latina interpretatione; sed Græce, τῇ καθ' ἡμῶν ἀρχιεπίσκοπῃ διαφέρουσα, ad nostrum archiepiscopalum pertinens). « In quo (loco) cum monachus templum et sacrarium construeret, a nobis impeditus est. Οἱ σταυροπίγιοι πατριάρχικὸν λεῖψαν, qui patriarchico jure crucem in illo affigens, dixit se ita opus inchoasse. Ille autem a nobis nihilominus excommunicationis vinculis est alligatus. Quænam enim inter Bulgarios participatio et communio cum Constantinopolitano patriarcha, Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχῃ μήτε χειροτονίας επ' αὐτῷ δικαιοῦσσι, λαχούσῃ τὸν ἀρχιεπίσκοπον αὐτοκέφαλον, μητ' ἄλλο τι διαδεξαμένῳ κατὰ ταύτης προνόμιον : qui nullum jus ordinationis in ea habet, sui juris archiepiscopo subjecta; et nullam super ea auctoritatem aliam quamcumque accepert. »

Notum jus illud, *stauropegium* dictum, quo patriarchæ Orientis, unusquisque intra sui patriarchatus fines, *prævia* suæ crucis *defixione*, ecclesiæ præsertim monasticæ, quæ exstruebantur, suo regimini subjiciunt, ordinarii episcopi potestate semota : quove Byzantini aliorum etiam patriarcharum infra diœceses uti audebant. Suam tutatur Theophylactus autocephaliæ, jure omni stauropegii Byzantini excluso.

26. Epistolæ sensum mentemque Theophylacti minime assecutus est Joannes Morinus *De sacris ordinationibus*, parte II, inter adnotationes, num. 147, in fine : « Theophylactus in epistola quadam, inquiens, refert, quemdam monachum in diœcesi sua ecclesiam, se inscio, ædificandam suscepisse : sed quia hoc contra canones aggredieretur, prohibuisse, donec *stauropegium* patriarchicum accepisset. » Imc contra patriarchale Constantinopolita-

num stauropgium, quod monachus ille jactabat, canonibus et Ecclesiae sue autocephalia agit archiepiscopus Bulgarie.

Singularem quamdam potestatis in Bulgaria prærogativam Theophylacto tribuere videtur Joannes Lonicerus e Lutherana secta in Præfatione ad Commentarios in quatuor prophetas minores, inquiens : « Hunc (scilicet Theophylactum) Bulgarie regionis archiepiscopum existuisse, principeque floruisse potentia, peroratio exegeseos in Nahum prophetam arguit. Ubi parænesim principes concernentem in se ipse cœu principem verit. » Indicati loci verba sunt : « Hæc omnia principes audientes, cogitemus Deum judicem nostri in subjectos nobis affectus dispositionisque nostræ : velleque, ut nos mansueti simus erga obtemperantes nobis, ut adeo nihil asperi illis injungamus. » Principibus, quicunque sint, hæc sine dubio parænesis convenit : quæ tamen in Theophylacto non aliam potestatis prærogativam indicat, nisi archiepiscopalem, et quidem a regiæ urbis throno independentem, ut enarravimus num. 25. Si quid amplius suspicatus fuerit Lonicerus, fallitur egregie.

VIII.

Archiepiscopalis Bulgarie jurisdictonum primum veluti vaga, tum Achridæ sedi annexa. Achridis urbis situs et conditor. Bellici in Bulgariam motus. Theophylacti tempore. Byzantinorum exactorum improbitas. Sollicitudo ejus ecclesiastica.

27. Condito Bulgarie regno ibique constituta sub rege Bogori Ecclesia Bulgarica, certa ac fixa non erat archiepiscopi sedes; sed regimen archiepiscopale aliis, atq[ue] aliis proutu regum demandari consueverat diversarum Ecclesiarum episcopis. In ms. Regio Parisiensi Indiculo episcoporum Achridensium apud Lequienum, post Gabrielem aliasque sex archiepiscopos Bulgarie, sequitur Philippus num. VIII, « qui dicitur Lychnidæ sedisse, quæ deinceps Achrida. » Hanc cæteri archiepiscopi tenuere sedem, itemque Theophylactus. Se vocat ipse in epistola 6, *ad Gregorium Camaterum*, « archiepiscopum in urbe Achrida.

28. In epistola 65, *ad magistrum dominum Joannem Pantechnam* sic ait : « Cuncta autem, in quibus Achris versatur, plena horrent metu : et Mocri regio, est enim Mocrus Achridis portio. » Civilitatis conditorem situmque patescit Anna Comnena sub finem libri XII *Alexiados* : « Drymon (seu Drinus) amnis, inquiens, caput atque [XIII] originem a Lychnitide trahit palude : quam lingua nunc in barbariem degenerans Achridem vocat a priori appellatione Mocri regis Bulgari, ejus qui deinde Samuel appellatus est. Floruit is imperatoribus Constantino et Basilio Porphyrogenitis (decimo cadente sæculo, ac ineunte undecimo), quando istam paludem derivare exhaustaque aggressus est, » etc. Itaque Achris, adnotante Dufresnio in notis ad quartum *Alexiados* librum, in sublimi colle eminet prope lacum, unde Drynus, seu Drymon septentrionem versus effluit.

Eo in loco, quo Achris est, putant-nonnuli Lychnidum primo existisse, postea Bederrinam, demum Primam Justinianam, a Justiniano imperatore dictam. Vicino potius in tractu censem alii, conditam a Mochro, seu Samuele, Bulgarorum rege Christiano, fuisse Achridem. Suam amplissimis privilegiis Justinianam auxerat laudatus Justinianus Augustus in novella xv, quibus minuta mansit Thessalonicensis antistitis pristina jurisdictione. Lequienum loco citato, et Joan. Petrum de Ludewig in Vita Justiniani, aliasque scriptores consule.

29. Nam Theophylactus Ecclesiam Achridensem, ac universam archiepiscopalem jurisdictionem eo administravit tempore, quo Normanni principes, Robertus Guiscardus et Boemundus filius Illyricum et Bulgariam armis infestarunt. Nota sunt, quæ bella gessit Robertus ab anno 1081 ad annum 1085 apud scriptores Græcos, et Siculos, et Venetos. Irrupcio Boemundi ad annum 1107 pertinet, quo « Bagora mons inter Bulgaricos et Dyrrachinos montes interjectus, » ipso Theophylacto teste in epistola 65 a « tyranno, » scilicet Boemundo, « tenebatur. » Hinc vero Latinis ac Latinorum contra Saracenos expeditionibus infensem suis in epistolis præbet sese.

Sed et Croatos Bulgariam sub Michaeli Duca Augusto depopulatos esse, adnotavimus num. 10. Contra Dalmatas, qui sæculo XI desinente cire turbas meditabantur, expeditionem suscepit Alexius Comnenus : isque « Philippopolim invictus, » ut ait Comnena

libro viii, « ibi litteras accepit archiepiscopi Bulgariæ, qui tunc erat, » scilicet Theophylacti.

30. Damna gravissima inferebant Bulgariæ populis et ecclesiis imperiales exactores, quæ vehementer dolet pluribus in epistolis Bulgarus noster archiepiscopus. In ea, quæ vicesima tertia numeratur, *ad Corcyrae episcopum*, sic ait : « Tu vero ibi in illos qui nos acerbo elidunt ictu, amaram induis bitem. In illos, inquam, qui insatiabilis cupiditatis ministri sunt, qui et evangelicæ professionis hostes sunt execrables, et Christiani agminis pernicies et ipsa internecio. » Data legitur quadragesima prima *ad Panhypersebaston Briennium*, ubi hæc habentur : « Venenum aspidum in nos conspuentes, præclarissimam et mitissimam imperatoris animam lethifera amaritudine infecerunt : et quidquid Ecclesia nostra continebat, ingenti internecione deleverunt. Et omnium quidem harum rerum causa, *vectigalium exactorum insatiabilis cupiditas*, et corrupta consuetudo fuit. » Tum vero scelerata facinora narrat cujusdam Lazari, qui « Ecclesiæ colonus erat : quem contra nos, inquit, audaci armarunt pectore. »

In ipsum quoque Theophylactum, impactæ calumniæ, ac si divitias cumularet, et ex Bulgarorum spoliis ditissimus esset. « Consilium inierunt (inquit in epistola 43, *ad dominum Adrianum fratrem imperatoris*) ut me de honoris gradu detruerent : et calumniæ siti effterati, ad potentissimum nostrum imperatorem, et optatissimum fratrem tuum, evolarunt, et me quasi multis insuperabili viribus, et magna fretum potentia calumniis apud illum obruerunt. Et tantis, tantisque lucri proventibus *in pingue dividiarum substantiam* me dilatatum criminabantur. » Et in epistola 73 : « In totius Bulgariæ archiepiscopum... oculos convertunt : illumque plane audiunt, etiam totos dies numerare aureos nummos, et quasi mensuræ complementis arbitrantur cumulare. »

31. Vigilem ipsum sollicitumque sui muneric in administratione aliæ conspiciendum præbent epistolæ. Ex ea quæ numeratur tricesima secunda, *ad Triaditæ*, olim Sardicæ, *episcopum*, addiscimus, liberum ipsum annuisse, ut a vinculo excommunicationis, quo idem antistes innodatus erat, propterea quod non convenerat ad synodum, absolveretur ab episcopis Pelagonæ seu Heracleæ, et Strombitzæ seu Tiberiopolis, et Melasobæ. Constantinopolim, « magnam in urbem, » profectus fuerat episcopus ille ; « et nullum fere vel ætate maximum, vel minimum reliquerat, qui acerba tuæ linguae in nos male-dicentia (ut ait ipse Theophylactus) aures non suas occluserit, surdasque efficerit... Quocirca in Deum solum, qui hæc omnia vincere potest, oculos nostros attollimus et in sublimes ejus justitiæ montes, unde nobis auxilium veniet. »

[XIV] De synodo celebranda scribit epistolam 53, *ad Macrembolitam Prespæ principem*. Oppidum erat in Macedonia prope Achridem. « Nondum nos illo gravi morbi decubitu liberati, inquit, et soluti sumus : et tamen *sacra canonum vox* sacram nobis *synodum* imperavit... Tu autem nos suscipe... Hic enim noster conventus erit. »

Epistolam denique 22 addo, *ad Cercyrae episcopum*, ubi, memorata Boemundi irruptione in Bulgariam, hominem alium « ignobilem » inseguitur, « tanto molestiore et duriori, quanto insaniores et amentiores. Hic enim, inquit, sibi venerationi et honori dicit, qui aut dixit aliquid contra Ecclesiam, aut fecit... Ipse enim οὐδὲ τοῦ προσκυνήσατο θεομήτερα ἐπιτίνη ἡγεμόνα, nec Dei Matrem adoratione dignam existimavit. » Num fuerit Manichæus quidam, aut ex Bogomilorum secta, de quibus latiore agit sermone Anna Comnena libro xv *Alexiados*? Hæc vero de Theophylacti chronographia, et muneribus, ac dignitatibus, gestisque præcipuis disseruisse satis.

IX.

Scripsit Theophylactus Commentarios in quatuor Evangelia, Mariæ imperatricis, ut videtur, jussu. Codices præcipui. Editio prima Latina cum versione Joannis Ecolampadii ex codice Graeco mutilo. Editio Graeci textus ex codice Vaticano, qui expenditur. Hujus ope Latina interpretatio recognita a Philippo Montano. Latinii observationes. Parisiensis editio Graeco Latina, cuius defectus indicantur. Fabricius notatus.

32. Litterarum queis apprime imbutus erat Theophylactus, et sacrae præsertim eruditio-nis, qua prestat, monumenta plura reliquit. Commentarios in quatuor Evangelia scripsit. Apud Petrum Lambacium libro v Bibliothecæ Caesareæ Vindobonensis existat

codex 219 membranaceus, pervetustus, antiqua majuscula scriptura elegantissime exaratus, qui olim ad cardinalem Bessarionem pertinuit, a Joanne Sambuco postea emptus, translatusque demum in Cæsaream bibliothecam, *Commentarios Theophylacti in Evangelia duo sancti Marci et sancti Lucæ complectens*.

Græca præmittitur adnotatio metrica :

Τῆς βασιλίσσης ἐννόμης Μαρίας,
Ψυχῆς ἀληθῶς ἔργον εὐγενεστάτης,
Ο δὲ τρυγήσας τοὺς μελλιόρύτους λόγους:
Θεοφύλακτος παιμενάρχης Βοιλγχράς.

Eadem verba Montfauconius resert in *Diario Itatico*, capite 6, pag. 78, in fronte codicis predictos Theophylacti in quatuor Evangelia Commentarios complectentis, manu exaratos apud Cassinenses Petavinios monachos sanctæ Justinæ. Primum carmen et quartum utrobique locum eundem tenent : sed quod est secundum in codice Vindobonensi, tertium et in Petavino, ac tertium legitur secundo loco. Ea vero sic Latine vir doctissimus interpretatur :

*Imperatrix Maria hæc fieri curavit.
Opus revera noblissimi ingenii
Qui autem hos mellifluos Commentarios edidit,
Theophylactus est episcopus Bulgarorum.*

Hisce ex verbis, maximeque ex codicis elegantia colligi posse Lambecius adnotat, codicem Vindobonensem, ipsius Theophylacti ætate exaratum, illum ipsum esse quo Maria imperatrix utebatur Sed eadem verba, hæc sola si spectentur, « cum ab aliis in alios codices transmearint (scitissime adnotante Montfauconio) non valent ad asserendum tempus ac sæculum quo liber exaratus est. » Codicem nihilominus Petavinum sæculo duodecimo scriptum, nihil anceps ibidem pronuntiat idem Montfauconius.

Cæsareos codices recenset Lambecius 217, 218, 219, 220, 221, qui vel in *quatuor Evangelia*, vel in *dúo*, vel *unum* tantum, *Commentarios Theophylacti* præstant : itemque monet, « valde utile futurum, cum eisdem diligenter et accurate conferri » curatas hactenus editiones. In Marciana bibliotheca Veneta codices quinque asservantur : servatque plures Regia Parisiensis pervetustos et optimæ notæ, quorum aliquos memorant Richardus Simonius tomo IV *Historiae Criticæ in Novum Testamentum*, capite 28, et Michael Lequienus Dissertatione Damascenica vi, *De azymis*, num. XLIII. Alios aliarum bibliothecarum codices indicat casimirus Oudinus *De scriptoribus ecclesiasticis* tomo II in *Theophylacto*.

33. Editio prima Latina anno 1524 prodiit, interprete Joanne Ecolampadio, heterodoxo homine, cum ejusdem Epistola ad lectorum eodem anno data. Codice Græco imperfecto usus est, ut ipse in Epistola admonet : « Adegit exemplar *mutilum*, [XV] inquietus, ut uno in loco quædam infarcirem, deerat enī charta : de quo tamen, ut videbis, monui ne quis vel in hoc fidem meam accuset. » Locus exstat Joannis capite xxi, a commate 15 usque ad vers. 22, ubi interpres hæc adnotavit : « Quia hic desiciebat charta in exemplari, opera pretium visum est, nonnulla infarcire. Tu, mi lector, boni consulas : et si vel in exemplar non *mutilum* incideris, vel probatius quiddam habueris, tu quoque in medium afferre non dedigneris. » Commentarii supplementum sequitur, quod his interpres claudit verbis : « Hæc inseruimus, lector : et in hoc tibi opinor gratificari; nunc sequuntur, quæ in exemplari continebantur. » Lectoribus gratificatum non esse Ecolampodium infra dicemus, utpote qui interpretationem a Theophylacti mente sine dubio alienam inseruit. Hæc ejus Latina versio, variis in locis impressa typis, lucem vidit.

34. Græcum textum, sine Latina versione, Romani excuderunt anno 1542, ut Gesnerus, Possevinus, Labbeus et Caveus scribunt. Annum 1552 numerat Joan. Albertus Fabricius vol. VI *Bibliotheca Græca*, pag. 287, testaturque « se hanc in manibus editionem habere, neque aliam Græcam usquam oculis suis occurrisse. » Romanam editionem hanc et ego in manibus habeo : oculisque nostris intente spectantibus, hæc in fronte occurruut verba, *Roma* moxli.

Præmissa brevis Præfatiuncula Latina incipit : *Studiois sacrarum Litterarum. Cum multis res sint, quarum usus utilitati aliqua etiam ornamento nobis esse solet, etc.* In ea im-

pensius Pauli III Romani pontificis munificentia commendatur : • Plane hoc beneficium quantumcunque est, quod certe maximum est, Pauli III divinæ virtuti debetur. Pontifex benignitate insignis, natus ad tollenda humani generis incommoda, veterem consuetudinem servat, excitat bonas artes ; quovis sumptu, quovis præmio facit, ut qui pontifices beneficentiae laude celebrantur, eos hac ætate minime desideremus. »

Romanum codicem, ex quo textus prodiit, eo deteriorem alicubi esse, qui præsto fuit (Ecolampadio, observarunt viri docti. Ipsum etiam interpolatrice manu corruptum fuisse capite xxvi Matthæi, vers. 17, ubi de prima die Azymorum agitur, evincit Petrus Arcadius tum aliorum optimæ notæ codicum fide, tum ipsius etiam codicis contextu. Eodem in textu Romano lacuna patet capite i Joannis, vers. 13, ab illis verbis, *Intelliges autem recte per voluntatem carnis*, usque ad illa, *Et in copula necessario præcedunt utraque*. Hæc vero (Ecolampadius in codice suo legebat, ac interpretatus est : eademque Græce affert Richardus Simonius loco citato, pag. 401, ex Regio Parisiensi codice deprompta : sed tribus in codicibus Venetæ bibliothecæ Marcanæ ea desiderari, ipsismet oculis deprehendimus, opem præstante pro sur humanitnte cl. viro Antonio Zanetti, Alexandri filio, bibliothecæ custode.

Hinc vero Simonius et Lamhecius, ad accuratiorem Operum Theophylacti editionem perficiendam, diligenti opus esse codicum inspectione, scitissime admonuerunt. Postremo adnotare non prætermittam, in eadem Romana editione Elogia quatuor evangelistarum prostare, quæ sumpta sunt ex Græca libri sancti Hieronymi *De viris illustribus* versione, a Sophronio concinnata.

Latinam (Ecolampadii versionem primum recognovit anno 1545 Philippus Montanus, Armenterianus, ac iterum emendavit anno 1552, ut legimus in calce Epistolæ nuncupatorie ad Claudiu Dodeum Rhedonum episcopum, et Præfationis, in editione Basileensi apud Joannes Hervagios anno 1554. Subsidio illi fuit textus Romanus Græcus.

Quid ipse hac sua in recognitione præstiterit, nonnullis allatis exemplis exponit in Præfatione ad lectorem. Generatim vero sic ait : • Ista, inquam, et hujusmodi pleraque alia, impressori potius quam interpreti (Ecolampadio) ascribi possent. Qued autem plerisque in locis permulta fuerint omissa, ex quibus sequentia pendebant : non tantum *dictiones aliquot* dico, sed *versus permultos*, atque adeo *paginas totas* : quodque sæpiusculæ *negatio contra auctoris mentem* aut omessa, aut injecta contrariam inducat sententiam, scribæne, aut typographo, aut interpreti, mutilove codici imputandum sit, aliorum esto judicium... Interpres quidem certe Joannis ultimo, codicem suum mutilum fuisse confitetur. Fieri tamen potest, ut etiam ille quibusdam in locis nostro (scilicet Romano) emendatior fuerit : ideoque quædam intacta reliquimus, sive quod ad sensum bene quadrarent, sive non quod magni essent momenti, eliamsi ad Græcum nostrum codicem (Romanum [XVI]) non omnino respondeant. Nonnunquam autem margini diversam lectio nem adjecimus, idque potissimum cum utraque defendi posset : priore quidem in textu relictia, sed hujusmodi notis †] inclusa, penes lectorem judicium relinquentes, utram sequi malit. •

Nemo hinc non intelligit, quod pertissimi viri animadverterunt, necessariam prorsus esse cum mss. codicibus collationem. In hanc Basileensem anni 1554 editionem *Observationes, correctiones, et conjecturas in Theophylacti Bulgarie archiepiscopum Græce fidei restitutum*, anno 1677 vulgavit Romæ, sumptibus Pontii Bernardon, Latinus Latinus, Viterbiensis, in *Bibliotheca sacra et profana*, pag. 184; aliæ textum spectant, res ipsas illustrant aliæ.

36. Lutetiæ Parisiorum apud Carolum Morellum, via Jacobæa, ad insigne Fontis 1631, F., cum Græco textu jam olim Romæ excuso, et cum Latina versione a Philippo Montano recognita, prodierunt *Theophylacti Commentarii in quatuor Evangelia*. Carolo Albaapinæo nuncupata editio est. Præfatiuncula ad lectorem eadem occurrit, quæ legitur in Romana editione : ac sane ridiculum, ut Simonius observavit, eo loci ubi Pauli III laudes celebrantur, Morellorum nomen substitutum fuisse, qui id unum egerunt, ut Græcus textus Romæ impressus recuderetur. Interpolatio sic habet : « Plane hoc beneficium quantumcunque est, quod certe maximum est, *Morellorum* virtuti debetur. Viri quippe benignitate insignes, ad reipublicæ utilitatem et commoda nati, veterem consuetudi-

nem servant, excitant bonas artes, quovis sumptu, quovis præmio faciunt, ut quæ veterum Græcia Patrum monumenta celebrantur, et hoc oitate minime desideremus.

E regione Græci textus prostat Latina versio, quam Montanus recognovit, lectionibus variis, quas iste conjecterat in marginem, in Latina versione assumptis. Parisiensis editor siglis illis indicatur I. P. quæ in operis fronte inspiciuntur. Ejus oscitantiæ insigne affert exemplum Simonius ex Latina interpretatione loci cuiusdam in Elogio sancti Marci. Græci textus, qui Sophronium auctorem habet, verba sunt : Καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθησόμενον αὐθεντικά ἔξεδωμα · quæ ita Latine vertuntur, atque Ecclesiæ cum lectoris dignitate Marcum præfecit Petrus. Ignorasse editor ille videtur, præfati elogii Græci auctorem Sophronium unam impendisse operam, ut Græce transferret sancti Hieronymi librum *De viris illustribus*. Porro Hieronymus in Latino suo Marci Elogio sic ait : *quod (Evangelium a Marco scriptum) cum Petrus audisset, probavit : et Ecclesiis legendum sua auctoritas dedit.* Hunc etiam sensum Sophronii textus exprimit : Petrum nempe, sua utentem auctoritate, Ecclesiæ legendum Marci Evangelium dedit : minime vero, Marcum Ecclesiæ cum lectoris dignitate a Petro præfectum esse. Sphalma est nulla venia dignum. Sphalma alterum addo ego, quod in Elogio sancti Joannis apostoli et evangelistæ occurrit. Scripserat Hieronymus *De viris illustribus* capite 9. *Epistolas duas Joannis presbyteri asseri.... et si nonnulli putent eas esse Joannis Evangelista.* Discriben alterius ab altero Joanne retinens Sophronius, Græce verterat, ἰωάννου πρεσβύτερου, et ἰωάννου τοῦ εὐαγγελίτου · sed hunc Græcum textum perperam Pariensis editor Latine reddidit, *Joannis apostoli et Joannis evangelista*, ac si *apostolus et evangelista* duo forent *Joannis* nomine appellati. In editione Veneta sublatum mendum est.

Joan. Albertus Fabricius sexto volumine *Bibliotheca Græca*, pag. 288, ait : « Combefisius miratur, Theophylactum in Parisiensis editionis titulo vocari, τὸν ἐν ἀγίοις Πατέρων ἡμῶν. Certe in Romana nihil aliud est quam θεοφύλακτον ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίκης ἡμινετικής τὰ τίτλων Εὐαγγελίου. » Sed hæc eadem verba, prætereaque nihil, præstat editio Parisiensis. Combefisius vero imponitur quod neque somniavit, id unum suis in recensitis auctoribus *Bibliotheca Patrum concionatoriae* inquieti : « Miror qui agnoverint, non veritos prædictare ejus opuseulum aliquod, τοῦ ἐν ἀγίοις Πατέρος ἡμῶν θεοφύλακτον, Sancti Patris nostri Theophylacti. » Prænotationem reprehendit Combefisius *opusculi alicujus*, non Pariensis Commentariorum in Evangelia editionis : opusculi, inquam, *De regia sine dubio Institutione*, pridem typis editi a Petro Possino sub titulo τοῦ ἐν ἀγίοις Πατέρος ἡμῶν θεοφύλακτον, etc. Ait ille etiam in marginali adnotazione ad ejusdem Theophylacti homiliam in *Præsentationem Deiparae Virginis*, in mantissa tomī VIII *Bibliothecæ concionatoriae* : « Sapientissimum (Theophylactum) et hæc prodit oratio : utinam nec sancti alia abrogarent titulum ! »

X

[XVII] *Methodus a Theophylacto servata in Commentariis ; breve scilicet in compendium passim redigente sanctum Joannem Chrysostomum. Parciore manu aliorum colligit aliquando expositiones. Allegoriis abundat, quæ an omnes ab ipso profectæ sint, an instititæ, inquiritur. Aliqua sunt proprio marte scripta : Græcorum ejus avi theologiam tradit.*

37. Theophylactum suis in Commentariis in Evangelia redegisse in compendium fusiores Joannis Chrysostomi aureas enarrationes, una et consentiens est bibliographorum animadversio. Sextus Senensis in *Bibliotheca sancta*, libro iv, sic ait : « In divi Chrysostomi lectione diu multumque versatus ac detritus, rededit in breve et apertum compendium. juxta historicam intelligentiam, quidquid admirabilis ille Pater ex aureo suo ore, veluti ex abundantissimo fonte, in exponendis Scripturis sanctis effuderat prætermisis locis communibus, in quibus ille plenis eloquentiæ velis excurrere consuevit. »

Hinc vero in codicibus manuscriptis inscriptiones hujusmodi præsto sunt : θεοφύλακτον... Ἐπιτομὴ τῶν τοῦ Χρυσοστόμου Ἔκηγνητικῶν εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίον, *Theophylacti... Compendium Commentariorum Chrysostomi in Evangelium secundum Lucam*. Vel Ἐπιτομὴ τῶν Ἔκηγνητικῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίον, *Epitome Commentariorum* (subintellige, *Joannis Chrysostomi*) in *Evangelium Matthei*.

38. Sed alios etiam, parciore quidem manu, scriptores interpretesque vetustos ab ipso

decerptos aliquando fuisse, dubium nullum esse debet : cum parantiqnis in aliquibus Catenis, adnotante Simonio pag. 400, plura offendantur, quæ similiter apud Theophylactum occurunt. Commentariorum ejus in *Evangelium Joannis* affert laudatus Simonius codicem, his inscriptum verbis : Ἐρμηνεῖ τοῦ ἀγίου μων δεσπότου καὶ αἰθέντου μακχριώτετον ἀρχιεπισκόπου χρονὸς Θεοφύλακτου, συντετέται τη διαρόρων ἄγιων εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίον, *Interpretatio sancti domini mei et auctoris beati archiepiscopi domini Theophylacti, confessa ex diversis sanctorum operibus, in Evangelium sancti Joannis. Titulum sancti et beati prænotatum a Greco librario animadverte : ac discē, hujuscemodi titulos in oculos etiam Francisci Combefisii, qui codices lustrabat, incidere potuisse, ac eas præterea voces τύποις.* Vide n. 36.

39. Allegoriis Theophylactus abundat. Judicium fert Ecolampadius sua in *Præfatione* : « In allegoriis, inquiens, etsi non ubique solidus, jucundus tamen est. » Sic etiam ait Sextus Senensis loco citato : « Allegorias quoque, cum aut nullas, aut raras apud Chrysostomum invenisset, ex aliorum commentariis supplevit, et suis locis aptissime accommodavit. »

Ex his irrepsisse plerasque in textum ex scholijs marginalibus, putabat Simonius loco sepius citato, pag. 392. V. g. sub initium *Commentarii super Matthæum*, quatuor legimus Evangelia scripta esse, « vel ideo quia quatuor virtutes universales ex eis discimus... Atque etiam alia ratione, propterea quod ista mundi sunt columnæ... Et alia item ratione, quoniam quatuor haec complectuntur, dogmata, præcepta, nimias et pollicitationes. » Atqui vero, Simonio teste, codex adest in Parisiensi Regia Bibliotheca, ubi allegorica ratio altera ac tertia desiderantur : et adest alius, in quo nec prima nec tertia occurunt, legiturque altera tantum. Manuscriptum in evangelistas *Theophylacti Prologum* vidi et ego, ex Cæsareo Vindobonensi codice descriptum, in quo allegoria ex quatuor mundi partibus desumpta non habetur. Hunc memorat codicem Nesselius in Catalogo, parte iv, n. 271. Hanc eamdem prætermittunt allegoriam Veneti codices Marcianni duo, tricesimus ac tricesimus primus : adeoque hujusmodi allegoriae multiplices in hoc loco et in aliis suspectæ evadunt. Quidni vero de codicum potius imperfectione aut mutilatione ex oscitaulia scribarum suspicendum fuerit ? Rectum pendet ex accurata vetustorum plurium codicium, et bonæ notæ, judicium.

40. In hisce *Commentariis* suis non pauca auctorem proprio marte inseruisse, ant in ipsarum interpretatione Scripturarum, aut in vindiciis rectæ fidei adversum hæreses, quas opportunitate data memorat ac refellit, dubitandum non est. Hinc etiam Combefisius in sua *Bibliotheca concinuatoria* auctoribus recensitis admonet [XVIII] plura se ex Theophylacto inseruisse eidem Bibliothecæ, « ubi præsertim vel Chrysostomi expositi deest, vel ipse abundat » archiepiscopus Bulgarie. Peculiares demum aliquas, quæ apud Græcos invaluerant, minus in theologia probatas, amplectitur doctrinas : movetque controværias etate sua vigentes. Specimina dabimus infra.

XI.

Commentarium in Acta apostolorum Graece et Latine vulgavit Laurentius Sisanus : codices, editiones ac specimen operis. Christophoro Porsena interprete, prodit Commentarius in Epistolas sancti Pauli tab nomine Athanasii, scilicet Alexandrini. Latinam versionem recognoscunt Loticus et Montanus ac Théophylactio opus adjudicant, Tribuit illud Latinus Athanasius Byzantio : quæ sententia refutatar codicum maxime auctoritate. Editio Graeco-Latina Londinensis ; deque ipso Commentario judicium.

41. Ex codice olim Joannis Sambuci, postea Cæsareo Vindobonensi, qui apud Lambicum libro v numeratur 222, prodiit *Theophylacti Achridæ in Bulgaria archiepiscopi, Expositio in Acta apostolorum, Graece et Latine, studio et opera Laurentii Sisanii Prunsfeldi, J. U. D., Coloniae apud hæredes Arnoldi Birckmanni anno 1567, fol. Præfatio legitur Ad nobiles et generosos magnificos viros, dominos Marcum et Joannem Fuggeros fratres, Antonii filios, Kirchbergos et Weissenborni barones.*

Præter hunc Vindobonensem, memorat Bernardus Montfauconius Mediceum Laurentianum codicem, in *Bibliotheca bibliotекarum mss.* Nullus apud bibliographos occurrit mihi alias, qui eamdem præstet *Commentarium* : nec ullum reperire se potuisse in Regia Parisiensi Bibliotheca, Simonius testatur.

Latinam tantum editionem his Possevinus verbis memorat in *Apparatu sacro*, tomo II : « Enarrationes vero in Acta apostolorum... Latine Philippo Montano et Laurentio Sifanio interpretibus, anno 1570, Basileæ. » Fallitur vir doctus, Basileensis hæc anni 1570 editio in-folio, quæ prodiit ex officina Hervugiana per Eusebium Episcopum, non complectitur solum *Enarrationes Theophylacti in Acta apostolorum* verum etiam *Commentarios in Evangelia et in Epistolas Pauli et in quatuor prophetas minores*, ac loco postremo *in Acta apostolorum*. Ad Philippi Montani curam operamque una spectat Enarrationum in Evangelia et in Epistolas Pauli recognitio et emendatio : sed unus est *Commentariorum in prophetas interpres Joannes Lonicerus* : ac unius etiam Laurentii Sifanii Latina versio Expositionum in eadem apostolorum Acta. Hinc ibidem titulus est : *Theophylacti Bulgarie archiepiscopi Explicationes in Acta apostolorum, concise ac breviter ex Patribus collectæ, Laurentio Sifanio Prunstefio J. U. D. interprete*.

Collectus ex Patribus Commentarius dicitur : ipsique proprio appellantur nomine *Chrysostomus, Didymus, Severus, Severianus, Cyrillus*. Prologus, qui praemissus operi prostat, idem est ac Joannis Chrysostomi prologus : unde opus hujuscemodi, quod ab ipso sanctissimo viro adjudicavit Erasmus, genuinum probat ipsius Theophylacti auctoritas. Præfationem consule Savilii et Montfauconii. Minorem adhibuisse Theophylactus in hac elucubratione diligentiam, ac cæteris in Commentariis, visus est Richardo Simonio : ac sane inter Catenas potius collocanda videtur, in quibus diversorum scholia colliguntur. Codice Græco usus est Sifanius mutilo, erratisque scatente : ipsaque loca mutila et corrupta ac dubia indicat ille in margine, quæ supplere aut corrigere studet, lectorum utilitati ut consuleret. Novam sacri textus versionem adhibuit : adhibetque in ora marginis lectio-nes variantes, quas ex versione vulgata sumit, itemque Erasmi, et Sebastiani Castalionis, ac Theodori Bezae. Hinc vero sub initium operis hæc ad *Lectorem Admonitiuncula* legi-tur : « Admonendus Lector, ubi diversa in margine translatio apposita est ; per V. Vul-gatam. per E. Erasmi, per C. Castalionis, per B. Bezae versionem significari : diversam ab his Laurentii Sifanii interpretis esse. » Jam habet catholicus Lector, ut si quid furfuris irrepererit, nosse illud queat sibique caveat.

42. *Commentarios in Epistolas sancti Pauli* Græco ex codice Latine sub pontificatu Pauli II, anno 1469, transtulit F. Christophorus Porsena. Romanus, Prior Sanctæ [XIX] Balbinæ, ac typis Romæ vulgavit anno 1477, dicavitque Sixto IV pontifici maximo, titulo *Athanasi veluti auctoris, præfixo Commentarii*.

43. Porsenæ interpretationem recognovit Joannes Lonicerus, recognitamque vulgavit sub nomine *Theophylacti*. Hujus esse, non *Athanasi Alexandrini* fetum, confirmat Erasmi auctoritate, et Joannis Fabri, et Joannis Beraldi. « Hosce Theophylacti in *Paulum Commentarios* (inquit in Præfatione ad Amicum Lectorem) falso hactenus Athanasio inscriptos, Erasmus in suis Annotationibus super illo Pauli ad Romanos, *Qui prædestinatus est*, luce lucidius, ac vero verius attestatur. » Erasmi scilicet hæc est sententia loco citato : « His verbis (*cogniti pro Filio Dei*) utitur interpres operis, falso inscripti Athanasio : cum id quod antea suspicabamus, mox collato Græco Latinoque, comperimus esse Theophylacti. »

Verba sequuntur Joannis Fabri : « Hic etiam (Theophylactus) in *Pauli Epistolas* Com-men-taria scripsit, quæ transtulit Christophorus Porsena... sub falso titulo, quasi sint Athanasii Alexandrini. Quare multi decepti fuerunt, quod et mihi contigisse ingenue fateor : nec meum etiam emendassem errorem, nisi dum ex Græcis et Latinis codicibus hinc inde collectis... aliud invenissem ; licet semper dubitarim, propterea quod Basilius, Gregorius quoque Nyssenus in his citati fuerint. » Paria demum habet Beraldus : « Commentaria hæc in *Pauli Epistolas*, inquiens, quæ aliquot jam annos sub Athanasii nomine ac titulo sunt circumlata, quidam Theophylacto vindicant et asserunt. Nec dubito, quin optimis rationibus moveantur, potissimum qui Græca legerunt. » Hinc Latina operis interpretatio, sive quam recognovit Lonicerus, sive quam primus consecerat Porsena, sub nomine Theophylacti typis excusa prodiit pluribus in locis.

Latina Loniceri editio aut recognitio lucem vidiisse dicitur *Parisiis anno 1542*, in-8. Postiores vidi plures. Hanc novis curis ad codicem Græcum, qui olim Erasmi fuerat, contulit anno 1552 Philippus Montanus ; eamque vulgavit et ipse sub nomine Theophylacti plurimis in locis emendatam. Nuncupatoria ejus Epistola *Ad reverendum in Christo*

Patrem D. Carolum a Croy Tornacensem episcopum data est Lutetiae e domo tua Tornacensi XII Octobris, anno Domini supra millesimum quinquagesimo secundo : ubi supple quingentesimum. Hæc ibi habentur : « Per amicos exemplar vetustissimum (Græcum), quo usus fuerat D. Erasmus, jam tandem sum nactus : ad quod non sine magnis laboribus Latina nostra, infinitis pene locis, σὺν θεῷ ut potuimus, sedulo emendavimus. »

Basileensi utor editione anni 1554, in-folio. In Præfatione ad Lectorem ita fertur de prioribus versionibus judicium : « Porsenæ, viri eruditæ, ut opinor, et eloquentis versione, ut multum a Græcis discedente, ne dicam plerumque dissidente, ut quæ sit paraphrastica potius atque etiam nimium libera, ut pote quæ plerumque adjicit quæ in Græcis non habentur, et contra plerisque in locis complures versus prorsus omittat, quæ tamen in nostro ms. codice Græco, eoque pervetusto aperte continentur : illius, inquam, omissa versione, Loniceri potius interpretationem arripuimus, eamque passim ubi tolerabilis esset, retinuimus. » Hæc alia, quæ præmittit, affero ejus verba : « Nos Græci codicis, quo usus erat aliquando D. Erasmus, fidem quam potuimus diligentissime, pro nostra qualicunque mediocritate secuti sumus, nisi sicubi scriba dormitasse videretur. Perabsurdum enim fuerit, ubique scribam nimium bona fide amplecti, hoc est, una cum ipsis erratis : quod Lonicerus sæpius factitasse deprehenditur. » Tum vero sphalmatum quæ emendavit specimen exhibet : quæve præterea, ut nitida ac utilis editio foret, præstanda censuit, diligenter enarrat. Illud operæ pretium fuerit unum animadvertere, *Vulgarem in Paulino textu versionem, qua passim utilit Ecclesia, fore ab ipso Montano retentam, nisi sicubi Theophylacti interpretatio illam immutare coegerit* ; quod attamen haud ubique observatum. In hanc editionem prostant Latini Latinii Observationes.

44. Idem Latinus anno 1557, quo « Romæ, 3 Nonas Octobris » Epistolam dabat ad *Andream Masium* : « Eo, inquit, quæ Theophylacti nomine in *Pauli Epistolas* edita sunt, non ejus, sed Athanasi cujusdam Byzantii monachi, qui trecentis ante nostram ætatem annis floruit, plane esse (Sirletus confirmavit), atque in ea re non modo tecum sentire, qui Athanasii nomine eos Commentarios citas : sed cum iis etiam, qui plurimis abhinc annis constantissime nomine illud agnoverunt semper, et libris describendis præponi curarunt. »

[XX] Novus auctor Expositionum, de quibus agimus, obtruditur Athanasius monachus Byzantius, qui trecentis ante Latinii ætatem annis floruerit, sæculo scilicet tertio decimo. Quo vir doctissimus adductus momento fuerit, ut sequioris ætatis Athanasio adjudicaret opus, non innotescit, Quis vero ille fuerit Athanasius monachus Byzantius ? Varii apud Fabricium in *Bibliotheca Græca* eo nomine appellati occurrunt scriptores Græci : neque ullus præsto est, cui prædictos Commentarios ascribas. Sæculo XIII desinente florebat Athanasius, Gani monachus, et post Gregorium Cyprium urbis regiæ patriarcha. Opusculorum ejus, quæ bene multa sunt, catalogum exhibent Fabricius et Oudinus : in eoque operis, de quo agimus, mentio nulla. Ejusdem fetus esse laudatus Oudinus putat *Commentarios in Psalmos*, quos sub nomine Athanasii Alexandrini vulgauit Montfauconius.

Quid quod Theophylacti Bulgariæ archiepisopo opus in dubium vocatur, constansisse attribuunt mss. codices perantiqui et bonæ notæ. Codicem Erasmi memoro aliquo que a Joanne Fabro expensos. Apud Lambecium libro V tres numerantur 221, 222, 223, in quibus Commentarii in Epistolas omnes Pauli Theophylacto nostro ascribuntur. Codex vero 221 manu Leonis de Rhaul exaratus fuit *mense Augusto inductione II, Christi anno 1139*. Inter codices mss. Bibliothecæ Regii Taurinensi Athenæi, tomo I prostant num. 273 sub eodem *Theophylacti Achridæ in Bulgaria archiepiscopi nomine Commentaria in aliquot divi Pauli Epistolas* : adnotantque indicis auctores, « Præmium in Epistolam primam ad Corinthios ab eo quod est in Editis, valde diversum esse : » quod ibidem integrum proferunt. Similes adnumerant codices plures Simonius, Casimirus Oudinus aliique, Regium Parisiensem, Augustanum, Bavarico-Monachiensem, Anglicanos, ac Florentinum Mediceum. Satis hæc sunt, ut dubium omne de germano auctore excutiatur.

45. Nondum typis Græcus textus prodierat. Lucem hic ex codice ms. Arundelliano aliquo duobus Oxoniensibus vidit Londini anno 1636, fol., juxta curas ac stadium Augustini Lindselii, episcopi Herefordensis, quem sustulit mors ante editionem. Addita est e regione Latina versio, quæ, ut editores profitentur, « est quidem Philippi Montani, verum ubique adeo nobis interpolata, atque ad Græcorum veritatem revocata, ut si per

operas typographicas licuisset, importune festinabundas, minus tedium foret, novæ potius condendas; id quod committentibus liquebit. » Hæc porro causa, adnotante Simonio, quod in ac veterum interpretationum recognitione, mendæ plura relicita sint, quibus illæ scatebant.

Accusationem Theophylacti in his Commentariis, quam in cæteris, diligentiam commendat laudatibus Simonius. Parerga desunt, neque frequentes occurunt allegoriae. Passim Chrysostomus defloratur: ejusque nomen quandoque occurrit, & Μηνδριος Ἰωάννης, & πάπιας Ἰωάννης, & ἡ ἀγίας Ἰωάννης. Sed alios etiam scriptores vetustos decerpitos esse, docet inscriptio codicis 222 apud Lambecium: *Expositio... collecta ex satis Joannis Chrysostomi aiorumque veterum Patrum operibus*. Hæreticos passim in his Commentariis interquirit Theophylactus, ac theologicas Græcorum doctrinas tradit.

XII.

Commentarium in Epistolas canonicas, qui nec Latine, nec Græce vidit haecennus hunc, continent codices Vindobonenses ac Parisienses. Mutila prodit, Lonicero curante, Expositio in quatuor prophetas minores, Latine translata: cuius defectum supplevit Christoph. Henricus Ritmeierus. Codices Venetus Marcianus et Vindobonensis expositionem continent in quinque minores prophetas: opus integrum, codex Bavario-Monachiensis, Meritis imperatricis fusu concinnatum a Theophylacto.

46. Codices Cæsareo-Vindobonenses, quos sepe memoravimus, 220, 221 et 222, sub Theophylacti nomine *Commentarios* præstant in *Epistolas canonicas*. Parisiensis codicis mentionem ingerit Labbeus in *Nova Bibliotheca mss. librorum* parte II, § 1, pag. 80. Alius occurrit in *Supplemento x*, pag. 386. Nondum premente prælo sive Latine sive Græce excusum opus est.

47. Joanne Lonicero interprete et curante, Latina *Expositio in quatuor prophetas [XI] minores, Habacuc, Jonam, Nahum et Oseam*, typis Francofurtensibus prodiit anno 1534, in-8. Postiores aliae confectæ sunt editiones plures. In *Præfatione ad Lectorem*, quæ eodem anno 1534 notata est, Lonicerus narrat: « Fr. Angelum Lucensem, Divi Antonii vicarium, ἡ βιβλιοφυλάκια, in præclarissima Veneta bibliotheca, Theophylacti in quatuor hosce paulo ante commemoratos prophetas ἔξι γραμματῶν describendas dedisse, descriptasque cum autographo contulisse... Proinde grati erunt, inquit, Angeli hujus angelicas menti, qui aliquam saltem his ex lucubrationibus animorum suorum voluptatem capient. » Veneto Canonicorum Regularium coenobio sub titulo Sancti Antonii præsidebat Angelus Lucensis. Insignem suam ibi bibliothecam locaverat Dominicus Grimanus, patriarcha Aquileiensis ac S. R. E. cardinalis, incendio postea consumptam.

De codicis defectu queritur Lonicerus: Quod Osee vates ἀκέφαλος, λέγετος καὶ μεῖουρος sit Sub initium igitur e Græcis Bibliis quæ deerant, adjecimus (scilicet caput primum et priora decem commata secundi capituli.) In medio si qua decessent, idem fecimus, et asterisci * indicabunt. Ab undecimo capite in finem usque, blattis tuncisque corrosæ périrunt: quare contextum prophetæ, qui cuivis ex Bibliis obvius esse potest, tūti etiam, intermittere visum est. »

Defectum hunc bonis avibus aliqua ex parte supplevit Christoph. Henricus Ritmeierus qui *Commentarium ad initium capituli secundi Osee*, Græce ex apographo Jo. Andreæ Bozzi ex codice Argentinensi descriptum, cum versione sua et notis edidit Helmstadii 1702, 4. Ita discimus ab Joanne Alberto Fabricio.

48. Integrum in eosdem quatuor prophetas Exgesim continet Marcianus Venetæ bibliothecæ codex, ac insuper in *Michælam*. Foliū primum partim lacerum est; quod utique dolendum. Similis est Cæsareo-Vindobonensis codex 216 apud Lambecium, quo *Commentarii* continentur in *Oseam, Habacuc, Jonam, Nahum et Michælam*. Codicis titulus est: «Ἐξιγνώσις τῶν ἡβαίων προφήτων, in duodecim prophetas: ex quo et apparet (Lambecius ait), Theophylactum omnes duodecim prophetas minores Commentariis suis illustrasse. »

Integrum opus complectitur Bavario-Monachiensis codex. Commentaria in ipso præstant sequenti ordine: *In Oseam, Habacuc, Jonam, Nahum, Michælam, Sophoniam, Aggœum, Zæchariam, Malæchiam, Joel, Amos, Abdiam*. Caput primum Osee careret commentario, itemque secundi capituli comma primum. In expositione capituli IV lacuna patet a y 3 ad comma sextum. Perfecta sunt integra postrema tria capita XII, XIII et XIV, cum suis

commentariis, que in editione Lepiceri desiderantur. Alia in codice vacuola parva occurruunt. Codicibus autem, quo memoravimus, invicem collatis, damnum omne sarciri poterit.

Prologum primum in omnes prophetas minores praestat memoratus Venetus codex Marianus, ex quo discimus, jussu Mariæ imperatricis elucubratum opus fuisse a Theophylacto. Graece transcriptum accepimus ab humanissimo peritissimoque viro Antonio Zanetti, Alexandri filio, custode bibliothecæ. Initium est : Φιλοθέου βαζαλίδος καὶ φιλολογου πληρῶν ἐκτεταμένων ἀπό τῶν εἰς τοὺς προφήτας καὶ τῶν καταβληθεισῶν ἐξηγητῶν συντάχματι θεοῖς ευνοπτικάτερον διαιτοῦ καὶ σχέστερον, πράχιτονται. *Dei et litterarum amantis imperatricis mandatum adimplens, ut scilicet ex Commentariis in prophetas jam factis breviorem et clariorem conficerem, oro, etc.* Et infra : Εἰ μὲν οὖν ἡγετεῖ τὸ πρᾶς τὸ βωλημα τῆς καλῆς ταύτης ἐν γυναικίν, ἢς οἱ ἀρρενοὶ καὶ ἡ νοστρὰ ὁ; ἀπροτέρας, καὶ τὸν κτενέυστος σφρῶν ιυθίου, ταύτης σχόπου, καὶ τῆς ποτε τὸ κατερθόντα. Si quid igitur perfectum fuerit finita voluntatem hujus mulierum opus (cogit oculi et mōns uultus columbas), illa erit spiritus ejus plene divini, intentionis, et fidei opus. Integros Commentarios istos, ex antiquiorum Patrum monumentis decerpitos, sperabat Joan. Albertus Fabricius in *Bibliotheca Graeca*, vol. VII, pag. 765, brevi in lucem edendos a C. V. Joanne Henrico Lederlinio, linguarum Orientalium in academia Argentoratensis professore, qui illos ex Graeco codies bibliothecæ publicæ illius urbis descripserat, et utraque lingua vulgaturum recuperaret. Data fides in iuritum abiit : præstabilique Veneta editio quod haecenus obtineri non potuit.

[XXII] XIII.

Undecim Homiliae in totidem evangelia matutina Resurrectionis Domini, Theophylacto attribuuntur in codicibus. Sunt vero iudicem omnino ipsius Theophylacti Commentarii super eisdem evangeliis, postrema homilia undeclimæ parte excepta. Posterior Graecus aliquis videtur, tum postremam hanc adjectisse partem, tum commentarios Theophylacti in predictas Homilias redigisse.

49. Alia sunt sacri argumenti opera, a Theophylacto elaborata. *Homilias undecim in totidem evangelia Officii matutini Resurrectionis Domini* exhibit codex Cæsareo-Vindobonensis, quem Lambecius libro v recenset num. 286. Vocari solent undecim evangelia ἑκατόντα, quibus memoria Resurrectionis Domini celebratur : ac etiam dicuntur iuncti, quia in Officio matutino ea legunt Graeci. Sunt vero desumpta : primum ex Matthæo, secundum et tertium ex Marco, ex Luca quartum, quintum, sextum ; et quinque reliqua ex Joanne.

Initium eorum et finem ex libris Graecorum affert Gorius in Euchologio pag. 722 editionis Venetae. Nimirum primum capite xxvii Mattæi incipit y 16 : Undecim autem discipuli abiérunt in Galileam ; ac desinit y. 20, usque ad consummationem sœculi.

Secundum capite xvi Marci a y 1 : Cum transisset Sabbathum, ad y. 8, Timebant eum.

Tertii eodem capite initium y. 9 : Surgens autem mane prima Sabbatorum ; finis y. 20 sequentibus signis.

Incipit quartum capite xxiv Lucæ y. 1 : Una autem Sabbathi valde diluculo ; desinit y. 12, Abiit secum mirans quod factum fuerat.

Quintum ibidem y. 13 : Et ecce duo ex illis ibant, ad y. 35, Et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

Sextum ibidem a y 36 : Dum autem hoc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, ad y 58, Laudantes et benedicentes Deum.

Initium septimi capite xx Joannis y. 1 : Una Sabbatorum Maria Magdalene ; finis y. 10, Abierunt ergo iterum discipuli ad semelipsos.

Octavum ibidem a y. 11 : Maria autem stabat ad monumentum, ad y. 18, Quia vidi Dominum, et hoc dixit mihi.

Nonum incipit ibidem y. 19 : Cum ergo sero esset die illo ; desinit y. 31, Ut credentes, vitam habeatis in nomine Christi.

Decimi initium capite xxi, y. 1 : Postea manifestavit se iterum ; finis y. 14, Hoc jam tertio manifestatus est Jesus.

Undecimum ibidem a y. 15 : Cum ergo prandissent, dixit Simoni Petro, ad y. 25, Nec ipseum arbitror vestrum copere posse esse, qui scribendi sunt, libri.

Quibus hæc hebdomadis ac diebus legantur evangelia, docent Typica et Canonia. Dufrosnius consule in *Glossario Græco*. In eadem undecim evangelia, totidem etiam exstant homiliae Theophanis Ceramei apud bibliographos.

50. Hæc scribebam, cum indicit in manus Cæsareo-Vindobonensis codicis apographum, quod undecim præfatas continet sub Theophylacti nomine homiliae. Scriptus legitur τὸν ἑκάτῳ πέμπτῳ, μηνὶ, Ιουνίῳ, anno 7015, mense junio die 28, id est anno Christi 1507. Illico facta diligent cum Theophylacti *Commentariis in quatuor Evangelia* collatione, perspicue certoque innotuit ex his de verbo ad verbum eas transcriptas esse homiliae omnes, postrema parte homiliae undecimæ excepta.

Res ita se habet. Undecima illa homilia incipit a §. 15 capituli Joannis, *Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus*. Sequitur Theophylacti Expositio, eadem prorsus quæ in Commentario ad usque §. 23, *Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Hæc vero in Commentario sic desinit expositio: « Alii autem affirmant, quod mortuus fuerit (Joannes:) et quod dicit, *Sic eum volo manere*, intelligunt sicut interpretati sumus. Omnes opiniones diximus, ne quam ignorent studiosi. Nobis autem placet ut *Donec veniam* intelligatur, sicut Chrysostomo, divino et aureo illi ori, videtur, non de vita: sed quod non sit jungendus Petro. » Post hæc sequuntur commata Evangelii postrema duo, *Hic est discipulus [XXIII] ille, etc.*, ac hisce verbis incipit Theophylacti interpretatio, « Quare cum nullus evangelistarum aliis de se ipso perhiberet testimonium, hic de se ipso testatur, etc. »

Hæc vero postrema Expositionis pars longe differt in homilia; eamque præcedunt plura, quæ in Commentario desiderantur. Abillis verbis, *Alii autem affirmant*, incipit discrepancia. Nempe, « Alii autem affirmant » (Latina versione utor, quam doctus peritusque lingua-rum orientalium, consodalis meus, Bonifacius Finettus adornavit) « eum proprie obdormi-visse, seu mortuum esse. Etenim post Domitianum imperavit Nerva annum unum, qui Joannem ex insula Patmo revocatum, permisit habitare Ephesi. Hic cuni solus ex omnibus discipulis superstes remansisset, cumque scripsisset Evangelium, in pace quievit. » Qua de re Eusebii testimonium cœdducitur in *Historia Eccles.* libro III, capite 1 et 31, itemque Polycratis Ephesiorum episcopi apud ipsum Eusebium libro V, capite 24, ac demum Hippolyti Romani, seu Portuensis, in opusculo *De prædicatione et obitu apostolorum*, quod vulgavit notisque illustravit Franciscus Combesius. Hi omnes vita Ephesi migrasse Joannem testantur.

Hæc trium testium dicta ibidem in homilia excipit interpretatio in Evangelii locum, *Quod si eum volo manere*, quæ tribuitur Cæsario, Gregorii Navianzeni fratri, in *Quæstiōnib[us] sive Dialogis IV de rebus gravibus*. Prostant hi in Lugdunensi Bibliotheca Patrum, t. V. In fine dialogi III hæc habentur, quæ sunt eadem in homilia: « Quomodo Petro de Joanne evangelista dicit Dominus, *Quod si voluero ipsum manere, donec veniam quid ad te?* id quod indicat, ipsum vivere usque ad sæculi consummationem. Rsp. Ipse Joannes in Evangelio suo id circa finem declaravit, dicens: *Et cum dixisset ei, hoc est Petro, sequere me: conve[n]sus ou[re]t Petrus*, etc.: quandoquidem enim ipsos piscantes offenderat, Petrum admonuit ut se sequeretur. Volebat autem ille et condiscipulum una cum ipsis proficiisci, dicitque ad Jesum: *Domine hic autem quid?* Quem indicare volens Jesus, debere apud mare manere (in pascatione) inquit: *Si voluero ipsum manere (ad pascandum) donec veniam* (sive *huc revertar*), *quid ad te?* »

Dialogi loco citato in Bibliotheca Patrum Cæsario tribuuntur, « quo tempore a secretis erat, et Constantinopoli docens viginti annos commorabatur. » In homilia sic legitur: καὶ ἀριστερὴ τοῦ πόλεως ἐπὶ συρτῶν; (*συρτῶν*) περὶ τούτων, *Cæsarius interrogatus de hoc privatim et familiariter, respondit.* Voces illæ ἐπιστρέψανται, seu ἐπιστρέψανται, conjunctum sumptæ, *secretarium vel a secretis significant*: at nostro in codice disjunctum scribuntur, ac significant *secreto*, seu *privatum et familiariter*, scitissime adnotante Petro Lambecio libro IV, pag. 37, ubi cælera, quæ sequntur, verba corrigit: ac opus illud, *veluti genuinum Cæsarii fetum*, multa vindicat eruditione.

51. An vero hæc Theophylactus *Commentario suo iu Joannem secunda manu addiderit*, suorumque *Commentariorum* in Evangelia partes illas, in quibus agitur de resurrectione Domini, in undecim prædictas homiliae redegerit? Pronus feror ut judicem, posteriore quempiam Græcum tum *Homilias in undecim evangelia matutina Resurrectionis ex Theophylacti Commentariis transcripsisse*, tum postremam invecta in ejusdem Theophylacti

locum interpolatione auxisse. Pro more suo Bulgarus archiepiscopus varias aliorum opiniones refert in Commentario, ac præfert eis Joannis Chrysostomi expositionem. Contra morem hunc inseruit, ac addidit, scilicet interpolator, testimonia Eusebii, et Polycratis, et Hippolyti de morte Joannis evangelistæ: novamque invexit Cæsarii interpretationem. Tum vero confirmationis loco adnotat: in multis pluries errasse discipulos *circa interrogations Christi et responsiones*. Atque demum opinionem illam, quam superius Theophylactus memoraverat, et in medio reliquerat, de Joanne evangelista ad annuntiadum Christi adventum cum Henoc et Elia inter vivos asservato, vocat ad examen: eamque refellit ipsius Joannis testimonio in Apocalypsi capite xi, §. 3 et seqq., ubi *duorum solummodo testium* mentio est. Hæc sane methodum a Theophylacto constantissime observatum minime sapiunt.

Postrema sequuntur Evangelii secundum Joannem commata duo: *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his*, etc. Gravis, ac solida, et historica in commentario legitur interpretatio: Joannem de seipso perhibere testimonium, cum id [XXIV] evangelistarum alius egerit nemo: postremum suis, qui Evangelium scribebat, a Christo excitatum: et hanc ob causam sæpe dilectionis meminisse, qua ipsum divinus Magister ratione peculiari dignatus fuerat. Alia est expositio in homilia quæ violenta satis videtur: «Ego, discipulus ille a Domino dilectus, et qui recubuit super pectus Dominicum, confirmo me esse moriturum juxta naturæ legem. Vel aliter; Ille ab apostolis prædicatus, quod non esset moriturus, is ipse est, qui testimonium perhibet de his.» Interpretationis convenientiam nemo videat ullam. Cætera sunt in commentario egregie dicta, et latiore sermone exposita. Sunt vero levia, quæ habentur in homilia, ac humi repunt, paucisque verbis comprehenduntur. Fetura Græci cujusdam recentioris, ni fallor, maxime appetat.

XIV.

Homiliam in adoratione venerandæ crucis medio Jejuniorum tempore Græce et Latine vulgavit Jacobus Gretserus: alia in sanctæ Mariæ Præsentationem in templo Latine edita a Francisco Combesio. Fragmenta epistolæ ad Nicolaum diaconum et canstrisium apud Leunclavium in Jure Græco-Romano: integra vero exstat in codice Vindobonensi. Vocis «canstrisii» explicatio. In eadem continentur varia quæ apud bibliographos distinguntur opuscula.

52. Ad alia, quæ sacri argumenti sunt opuscula, recensenda sermonem converti. *Homiliam in adorationem venerandæ crucis medio Jejuniorum tempore*, descripsit ex Bavaro-Monachiensi colice Jacobus Gretserus, Latine vertit, vulgavitque Græce et Latine tomo II *De sancta cruce*, ac etiam notis illustravit. Adnotat idem Gretserus libro I, capite 67, tertia Dominica Quagradesimæ agere Græcos diem festum, quo crucem adorandam propnunt eo sere modo quo Latini crucem ad adorationem ipso sacratissimæ Parasceves die exponunt. Rituales Græcorum libros assert *Librum Sancti Sabæ et Triodium*: citatque Georgium Codinum cūropalatam, et Patres quorum homiliæ in hoc festum exstant, Chrysostomum, Sophronium, Theodorum Stuilitam, Germanum patriarcham Constantinopol., Philotheum, Xiphilinum, Theophylactum. Simplici voce appellatur apud Codinum παραποστολη. Hoc anno 1753 celebratur die 14 Martii, stylo scilicet veteri; juxta Gregorianam vero correctionem, die 25 ejusdem mensis.

Homilia in sanctæ Mariæ Præsentationem in templo, Latine translata, exstat apud Combesium tomo VIII *Bibliotheca concionatoria* in mantissa, In opusculo, cui titulus, *Recensiti auctores Bibliothecæ Patrum concionatoria*, editio Parisiis 1662, sic ait laudatus Combesius: «Præter vulgata Theophylacti Opera venit in manus, cum pene ad umbilicum vergeret *Bibliotheca* bæc Patrum concionatoria, ex ms. codice V cl. Raphaelis Dufresne τῷ μαζεπίῳ, oratio illius erudita piaque in sanctæ Mariæ præsentationem in templo, multis eo argumento merito præferenda, quam postremo per mantissam repræsentandam duximus.» Ejus etiam verba non præteriorim, quæ legimus in Præfatiuncula ad mantissam tomi VIII *Bibliotheca concionatoria*, «Sero, inquietis, advectis ex Italia, viri cl. Raphaelis Tronchet Dufresne, Burdegalensis, τῷ μαζεπίῳ, curis ac solertia, mss. Græcis codicibus, nec paucis, nec spernendis; ac dum ejus Bibliothecæ licitationi catalogus typis mandatur, immatura hactenus libris teneriore ipsius prole; facta propensius, generosæ conjugis humanitate ac liberali indole, eorum tantisper copia, occurrit inter alia. .... luculen-

tus satis multisque eo argumento productis gravior undequaque tractatus (*in Præsentationem Virginis Delparæ in templo*), libuitque vel per mantissam, omnium cumulo, jamque ad umbilicum perducta *Bibliotheca mea concionatoria*, hic reddere. »

53. Sub archiepiscopi *Theophylacti* nomine exstat in *Bibliotheca Cæsareo-Vindobonensi* apud Lambecium libro v, in codice 224, Προσλαλία τινὶ τῶν αὐτοῦ δημιουργῶν περὶ ὁν ἐγκαλοῦνται Λατῖνοι. *Dissertatio* (seu *Alloquium*) *ad quendam suorum familiarium de iis rebus ob quas Latini a Græcis reprehenduntur.* » Meminit, inquit Lambecius, hujus *Dissertationis* Leo Allatius libro II *De Ecclesiæ Occidentalibus et Orientalis perpetua tua consensione*, capite 10, § 2, his verbis : *Theophylactus Bulgariæ archiepiscopus... scripsit ad Nicolaum diaconum et castrensem*, qui postea fuit Melesobæ episcopus, *Tractatum de erroribus Latinorum*. Eiusdem *Colloquium* [XXV] estat *de accusationibus Latinorum* in *Bibliotheca Bavaria*... An aliud sit ab eo, quem *ad Nicolaum* scripsit tractatum expedient illius bibliothecæ curatores. »

Epistolæ ad Nicolaum diaconum fragmenta nonnulla refert Demetrius Chomatenus, archiepiscopus Bulgariæ, in suis *Responsionibus ad Constantinum Cabasilam archiepiscopum Dyrrachii*, apud Leunclavium in *Jure Græco Romano*, libro v, pag. 318. Hæc vero fragmenta iisdem ac totidem verbis in prædicta *Dissertatione* habentur. Græca inscribitur Προσλαλία, *Alloquium*, seu *Colloquium* : unde ab eo non differt, quod *Bavarica bibliotheca Colloquium* servat. Hæc discimus omnia ex apographo prænotatae *Dissertationis*, quod ex codice Vindobonensi descriptum, transmissumque Venetias, vidimus et expendimus.

54. Græca operis inscriptio apud Chomatenum, hæc est : Πρὸς Νικόλαον διάκονον, καὶ κανοπέτροιν. Latinus interpres vertit, *ad Nicolaum diaconum et castrensem*, postrema hac voce male et inepte translata. Petrus Pitheus in *Dissertatione de historia controversiæ processionis Spiritus sancti*, vertendum admonet, *canistrarium*. Verti etiam potest, *canistrum*, recte utroque modo. Apud Codinum inter ecclesiastica officia, in secundo quinario habetur ὁ κανοπέτροις, sic τὸ κανοπέλον, καὶ εἰς τὸ ἀλλάσσον τὸν ἀρχιερέα, *Canistris canistro præfectorus est, et patriarchæ dum vestes mutat, servit*. In notis docet plura Goarius : « Κανοπέτροις: quoque, necnon κανοπέτροις, et κανοπέτροις scriptum reperies, et pro variis Græcis characteribus, varie quoque Latine redditum (*canstresius*, *castrinus*, *castrensis*). Sensus requiratur, ubi vix juvat character. Κανοπέτροις ἄπο τοῦ κανοπέλου dictum video : (quod) *panis benedicti lantem*, vel potius *thuris arculum*, vel denique *canistrum* recipiendis pariarcbæ vestibus idoneum interpretor. »

Utilema addo Jacobi Gretseri observationem : « *Benedictus in Jure suo Orientali vocat castrensem*, male. Nihil enim loci *castrensis* in Ecclesia et ecclesiasticis officiis. Dicitur ergo *canistris*, quasi *canistrius* a *canistro*. *Jus ei erat* sic τὸ κανοπέτροις, inquit Codinus, *in canistrum* καὶ εἰς τὸ ἀλλάσσον τὸν ἀρχιερέα etiam munus erat, patriarcham, seu episcopum, quando vestes in re divina peragenda mutandæ erant, adjuvare et induere, una cum *hieromenon* [alio officiali, *canistrii* adjutore]. Itaque *canstrion* nihil aliud videtur hic esse, quam *vestiarium*, seu locus vestium sacrarum : et ipse *canistris* nihil aliud quam is qui inter palatinas dignitates appellatur *vestarius*. »

55. In eadem *ad Nicolaum diaconum et canistrum Epistola*, sive *Dissertatione*, sive *Allocutione*, sive *Colloquio*, iis omnino expressa verbis leguntur *Argumenta omnia adversus processionem Spiritus sancti ex Patre Filioque*, quæ assertum cum suis Refutationibus Joannes Beccus, patriarcha Constantinopolitanus, in *Oratione I de uione Ecclesiarum*, apud Allatium tomo I *Græciæ orthodoxæ*, a pag. 215. Hinc minime dubitandum aut suspicendum imposterum de unitate operis, quod hactenus ob varios prædictos titulos, *Epistolæ*, *Dissertationis*, et *Colloquii* in plura opuscula distribuebatur.

XV.

« *Regia Institutio* » ad *Constantinum Porphyrogenitum Graece et Latina edita a Petro Possono*, et *Oratio ad Alexium Comnenum imperatorum in codice Bavarico-Monachiensi. Cartina inedita et Epistolæ a Baronio et Meursio vulgatae: Opera dubia et supposititia.*

56. Ad humanioris litteraturæ classem spectant, quæ sequntur, *Theophylacti* lucubrationes. Primo loco *Regiam institutionem* recenseo *ad Constantinum Porphyrogenitum*, Michaelis IV Ducæ imperatoris, et Mariæ ex Iberorum sanguine regio satæ filium. *Præclarissimum opus primus* in lucem emisit Petrus Possinus ex *bibliotheca Florentina Medicea*,

nt admonet in Epistola nuncupatoria ad Ludovicum XIV Galliae et Navarræ regem Christianissimum, typis Regiis Parisiensibus 1651, in-4. Latina versio prodiit in Lugdunensis Bibliothecæ Patrum tomo XVIII, eamque iteram cum Græco textu vulgavit Bandurius in *Imperio Orientali*. Duas in partes tribuitur opus, *Panegyricam* priorem, alteram *Paræneticam*. Quo tempore eam Theophylactus scripsit, diximus num. 8.

[XXVI] *Orationis ad Alexium Comnenum imperatorem* meminit Latinus Latinius in *Bibliotheca sacra profana*, ubi de Theophylacto agit, his verbis : « Exstat ejus Oratio ad eumdem Alexium : atque ita Laurentius Sifanius ex Joanne Sambuco scripsit in præfatione *Commentariorum Theophylacti in Actu apostolorum*. » Apographum præ manibus habeo, ex codice Bavaro-Monachiensi descriptum, quod Latine vertit laudatus consodalis, Bonifacius Finetius.

Compositus panegyricam hanc Orationem auctor post bellum Scythicum, pluresque in eo reportatas ab Alexio imperatore victorias. Late describit illud Anna Comnena tolo libro vii *Alexiados*, ac sub initium insequentis libri viii, ubi Augusti ingressum Regiam in urbem resert, omni lætitia et gratulatione » celebratum. Eodem in libro vii legimus, ad Alexium, qui augendo contra Scythes exercitui operam dabat, venisse « Flandriæ comitem Robertum, ιεροσολύμων ἐπανερχόμενον, Jerosolymis revertentem. » Hanc ille peregrinationem suscepit decennio ante sacras expeditiones, anno scilicet 1085, a qua nondum reducem fuisse anno 1086 auctor est Majerus libro iii, apud Dufresnum in notis ad librum vii *Alexiados*. Itaque post annum 1089 finem habuit bellum Scythicum, eoque tempore scripta Panegyris a Theophylacto.

In ea hæc ejus verba sunt : Τί μὴν τὸν βασιλέα νιὸν καὶ βασιλία γνωρίζεις, cur regem filium non renuntias regem, ἀλλὰ ὄντα δὲν τὴν ποδουμένην ἀνάρρηστον ; sed desiderutam detrectas renuntiationem in regem ? Satis hæc indicant Joannem nondum a patre Alexio assumptum fuisse in consortium imperii. Id vero factum anno 1091, ut habet Pagius, cum quatuor ille annos natus esset : unde anno circiter 1090 encomio suo Alexium imperatorem celebravit Theophylactus.

57. Apud Labbeum in *Nova Bibliotheca mss.* parte iv pag. 237, codex Regius recensetur cum Theophylacti *Bulgariæ archiepiscopi versibus consolatoriis in calamitate*. Carminum utique, quæ ipse cecinerit, meminit in epistola inter Meursianas 20 : Ἡμινάμην στήχος λαμβάνεις καλλάξ λλεγσιας φασι δι' ὅλοις ἐναντίου με καταναγκάσσετος, *propulsavi carminibus iambicis multas elegias per annum canere coactus*.

Epistolæ denique codices duo noti sunt, Vaticanus et Florentinus Mediceus. Ex isto Theophylacti Epistolæ 75 Graece prodierunt, curante Joanne Meursio, Lugduni Batavorum 1617, in-4, ac Latine in Coloniensi et Lugdunensi Patrum Bibliothecis, interprete Vincentio Marinerio, Valentino. Vaticanus in codice exstant, Baronio teste, Epistolæ quinquaginta novem, quæ Latinitate a Jacobo Sirmondo donatae nondum lucem viderunt, aliquibus et aliquarum fragmentis exceptis, quæ Baronius affert ad annum 1071 et 1073. Recole quæ superius dicta sunt num. 4.

Pollicitus fuerat Labbeus in *Nova Bibliotheca mss. librorum* parte iii, pag. 102, « comparatum se Græcam editionem Lugduno-Batavam Joannis Meursii cum ms. codice, atque interpretationem editurum a R. P. Jacobo Sirmondo jam olim concinnatam ; » quod ipse aut morte præventus, aut gravioribus negotiis implicitus minime præstít. Utinam id perfici aliquando queat.

58. In veterum Patrum Bibliothecis fragmentum prostat sub nomine Theophylacti, inscriptum *De risu et vociferationibus*. Præstat illud Lugdunensis Bibliotheca Patrum t. V, pag. 1214. Nempe, « Quin et hunc morem introduxit, qui hodie obtinet, quod in splendidis atque solemnibus festivitatibus Deo et sanctorum recordationi fit contumelia per feras cantilenas, et risus, et insanos clamores, quibus adhibitis sancti hymni cantantur. Philippus Labbeus in sua ad Bellarminum de scriptoribus ecclesiasticis historica Dissertatione sic ait : « Ejus [Theophylacti *Bulgariæ archiepiscopi*] alteriusve Theophylacti, forte Simocatta, dicendum sit fragmentum *De risu et vociferationibus* in festis sanctorum, ambigo. » De Theophylacto Simocatta diligentius agit Joann. Albertus Fabricius in *Bibliotheca Graeca volumine VI*, notatque floruisse ipsum *extremis Heraclii imperatoris temporibus ac deinceps*. Pro archiepiscopo demum Bulgariæ judicium fert laudatus Labbeus in *Addendis*, « Archiepiscopo Achridano potius, inquiens, quam cæteris Theophylactis, fra-

gmentum illud adjudicandum censeo quod in Bibliothecis Veterum Patrum occurrit : *Quin et hunc morem introduxit etc. Judicium ego suspendam.*

Memorat idem Labbeus fragmentum aliud Theophylacti de *Nicephoro confessore*, veluti Bibliothecis Patrum insertum : *quod* (ait Fabricius in Theophylacto Simocatta) *nusquam reperio*. Sanctum Nicephorum patriarcham Constantopolitanum intellige, qui ob sacramentum imaginum culti in exilium pulsus, vitam migravit [XXVII] anno 828. De ipso agunt Bollandi continuatores ad diem XII Martii ; neque indicant quidpiam quod Theophylactus de eo scripterit.

Possevinus ejus opera in *Apparatu sacro* recensens tomo II, sic ait : « *Commentarii et Enarrationes in prophetas*, juncta explicatione in *Psalterium Davidis*, erant mss. in Bibliotheca imperiali Viennae Austriae. » Ne cuiquam fucum haec faciant verba, animadvertere opus est, indicari codicem 216 apud Lambecium libro v, in quo primo occurruit Bulgariæ archiepiscopi Theophylacti *Expositiones in quinque prophetas*, utique *minores*, *Oseeam*, *Isaiam*, *Jonam*, *Nahum* et *Michæam*. Prostat deinde a fol. 218, *Nicephori Blennidae expositio in Psalterium Davidis*; et a fol. 356, ejusdem *Blennidae expositio in Appendicem Psalterii Davidici*, nempe in *Cantica*. Caveat ergo, qui Posseviui verba legerit, ne Theophylacto nostro ullam in *Psalmos* (u) et *Cantica* expositionem ascribat.

In Veneta Sancti Marci Bibliotheca codex exstat num. 26 in quo post *Commentarios Theophylacti in quinque prophetas minores*, prostat, *Nicetou kaioskopou tēs μητροπόλεως Ναυπάκτου σύνταγμα*, *Nicetas episcopi metropoleos Naupacti Syntagma in Evangelium Matthœi*, collectum præcipue ex interpretationibus Chrysostomi aliorumque diversorum. Sed neque Chrysostomi, neque veterum aliorum interpretum nomina exprimuntur, ut in Catenis fieri solet. Proœmium incipit : "Εδει μὲν τιμάς μὴ δεινθει τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοηθείας. Idem est cum eo quod Catenæ sanctorum Patrum in Evangelium secundum Matthæum præmissum legitur in Symbolis Græcorum Patrum a Petro Possino vulgatis tomo I. Sed quæ Catena hoc loco sequitur, omnino differt a Syntagmate. In hujusce initio nonnulla occurunt, quæ sunt prorsus eadem cum Theophylacti Commentario. Quo se res habeat modo patescit nota Græce scripta in ejusdem codicis folio 64, quam, veluti scitu dignissimam, Græce et Latine juris publici fecere clariss. editores *Græca Divi Marci Bibliotheca* in ejus codicis recensione. Latina interpretatio est : *In alio libro inventi præsentem expositionem sub nomine Bulgariæ episcopi, scilicet domini Theophylacti : quæ autem erat in illo libro, cum hac conveniebat initio præcipue : progressu vero discrepabat. Quare arbitror, hanc Naupacti episcopo adjudicatam, qui plura mutuatus fuit a Theophylacto, sive Chrysostomo : quandoquidem et posterior tempore fuit Theophylacto. Jam patet, aliquibus in codicibus Expositiones prostare sub nomine Theophylacti, perperam scilicet eidem suppositas.*

Auctor *Syntagmatis* in nota dicitur *Nicetas episcopus metropoleos Naupacti*. Apud Montfauconium in *Bibliotheca Bibliothecarum* mss. tomo I. pag. 27, col. 2, sequens legitur inscriptio inter codices reginæ Sueciæ in Vaticana *Nicetas episcopi nuncupati expositio in quatuor Evangelia*; ubi vocem nuncupati positam pro *Naupacti*, verisimili conjectura adnotant laudati *Mercianas Veneta Bibliothecas* editores. Hujusce Nicetas metropoleos Naupacti episcopi mentio nulla apud Michaelem Lequienum in *Oriente Christiano*, tomo II, col. 198 et seqq. in eadem Naupacti Ecclesia : neque mirum, cum series eorum episcoporum integra desideretur. Theophylacto synchronus florebat Nicetas Serrarum, postea Heraclæ, episcopus. Ad hunc data est ejusdem Theophylacti nona inter Meursianas epistola, scilicet, τῷ διστοχάλῳ κυρίῳ Νικήτῃ, τῷ τῶν Σερβῶν. Is est qui scholia scripsit in *Orationes sancti Gregorii Nazianzeni*. Daudatae epistolæ prima verba sunt : Καὶ δὲ τοῦ Εὐχαριστοῦ τῆς ἀληθείας ἐπηγέρθη. Etiam tu, qui *Evangelii veritatis* interpres fueras, mendacio convictus es, etc. An ergo *Commentarium* vel *Catenam* in *Evangelia* scripserit ? Catenam Possinus ei attribuit, quam in *Symbolis* vulgavit tomo II. At primus enim, qui in eodem opere recensetur inter autores quorum sententiæ desolorantur, Nicetas est. Hujusmodi *Catenarum* compilatores frequentius obscuri sunt.

Mirum non fuerit, in *Syntagmate* superius citato occurrere non pauca, quæ cum genuino Theophylacti Commentario convenient : vel enim Theophylactum decerpebat Nic-

(a) Theophylacti *Commentarium ineditum in Psalmos* memorat C. B. Hasius ad *Paulum Diaconum* p. 489 (in *editione nostra* col. 888, not. 35. Tom, CXVII). Erit PATR.

tas ille, qui sequori ætate vitam agebat, vel ambo unum Joannem Chrysostomum in compendium redigebant. Id etiam a Petro Possino observatum in Catena, quam Tomo I typis edidit, sine ullo collectoris nomine, quem se nescire in Præfatione testatur, eo quia « operis titulum, rubramento minus tenaci concinnatum, nulla ope assequi potuerit. » Animadvertisit vero, « quæ plurima compilator, quicunque est, attribuit Chrysostomo, ea fere apud Theophylactum reperiri, sententiam si species : nam verba, quantum animadvertisi, semper diversa sunt. Interdum copiosior noster est (scilicet Catenæ auctor), etiam ubi Theophylactum in pauciora cogat : si tamen Theophylactum [XXVIII] vidit unquam, et non potius ex eodem, unde Theophylactus totus pendet, hausit ipse quoque communis utriusque fonte, Chrysostomo. »

XVI.

Theophylacti doctrinæ capita nonnulla peculiari examine discussa : ac primo Græcorum scissionis prætextum improbat, ex rituum differentiis sumptum. Agit præcipue de oblatione in azymis, deque jejunio Sabbati. Suffocatorum esus, quem dumnat, vindicatur innocens. Latinis favent Petrus Antiochenus patriarcha, et Demetrius Chomatenus, Bulgariae archiepiscopus.

59. Hæc Opera Theophylacti, quæ hactenus recensuimus, tametsi præclara sint, nævis attamen aliquibus ac vito non carent. Non eas divinorum Eloquiorum interpretationes intelligo, quas peritiores interpretes accuratio examine discussas non probant vel rejiciunt, veluti historiæ sacræ, aut sacri scriptoris menti minus consonas. Intelligo peculiares doctrinæ errores, in quos impegit ille sive pro humana infirmitate, sive pro communi cum suis gentilibus præjudicio. Sed etiam capita doctrinæ quædam sunt apud ipsum, quorum alia, partium studio semodo, contra vigentes inter Græcos opiniones tradidit, illustravit, vindicavit : alia docuit luculentissime, insigne de Græcæ Ecclesiæ recta fide testimonium perhibens adversum posteriores, quæ in Occidente exortæ sunt, hæreses Lutheranorum et Calvinistarum. Ex utriusque classis documentis pauca seligimus, quæ hoc loco illustranda sunt.

De sacra Latinorum oblatione in azymis deque jejunio Sabbati, aliisque ritibus mitius ac benignius, quam quæterorum ævi sui ac sequioris Græcorum, ipsius Theophylacti judicium est. Sæculo Ecclesiæ undecimo, quo ipse natales habuit, ac vitam egit, floruitque litteris et dignitatibus, miserandum infandumque Michael Cerularius patriarcha Constantinopolitanus, cum Leone Bulgariae archiepiscopo Achridano, et Niceta Pectorato monacho, instauraverat schisma : ejusdemque confundi sovendi causas obtendebat, consecrationem in azymis, jejunium Sabbati, suffocatorum esum, aliorumque rituum diversitatem. Nullam imo schismatis promovendi causam hanc esse, apertissima Theophylacti sententia est.

Hanc aperit et vindicat in *Epistola ad Nicolaum diaconum et canstrisium*, quam Græce habemus ex codice Cæsareo-Vindobonensi, Latinitate donatam a Bonifacio Finetto. Diaconus ille rogaverat Theophylactum, ut *Latinorum circa res ecclesiasticas errores breviter, quantum fieri potest, refelleret*. « Quoniam, inquietas (verba sunt ipsius Theophylacti), et multi sunt, et ad scindendas Ecclesiæ haud modicam vim habent. Nos tamen, etsi multos, imo fere omnes ita sentire novimus, haudquaquam ita sentimus : neque multos eorum errores esse cognoscimus, neque tales qui ad discindendas Ecclesiæ sint idonei : οὐς τοις Ἐκκλησίαις δράμετα. » Errores Latinorum, quos diaconus incusabat, pergit ille narrare : « In multis quidem videntur Latini errare. Videlicet azyma offerunt, jejunant in Sabbato, jejuniorum dies ante Passionem non sicut nos numerant, clericorum matrimonia dissolvunt, laicorum vero indiscriminatim permitunt : barbas (μὴ γελάσαι μέλλει, ne rideas) radunt non solum alii, sed etiam qui sacri sunt ordinis : et horum manus splendent annulis, vestimentaque sacerdotalem ferunt sericis intextam staminibus, variisque coloribus ornatam : imo et carnes comedunt, et Dominum adorantes ad terram procumbunt. »

Animadverte verba illa, *ne rideas* ; ac tuto collige, plerasque hujusmodi contra Latinos accusations risu dignas Theophylacto visas esse. Judicium ejus accipe : « Ego, vero et homines, (qui dicuntur *errores*,) alias οὐδεμίας ἐπιτροφῆς, nullius emendationis ; alias vero μετρίας, mediocris indigere puto ; quam si quis perficiat, aliquod quidem, sed modicum Ecclesiæ beneficium impendat ; si vero id obtainere non possit, non sit hoc inter Ecclesiæ damna computandum. »

60. Late disserit de oblatione in azymis, deque Sabbati jejunio. Improbat istud, ac illi pr

ferandum censet ritum *consecrationis in fermentato*. At demum « reliquum est, ut admoneamus, inquit, vulgares nostros homines, quotquot solum quidem habent, sed non secundum scientiam; quive, quod gravius est, ex cæco sui amore Christi corpus dilacerant. » Alt etiam [XXIX]: « Non igitur neque propter azyma, neque propter jejunium, durius nos habebimus erga inflexiblem gentis pertinaciam. »

Pervicaces suis in ritibus Latinos appellat: neque tamen Græcae gentis duritatem in eos approbat. Haec alia ejus verba referto: « Neque multum refert, de cæteris enumeratis (ritibus), quos ipsi (Latini) se observare fatentes, (præter suffocatorum esum: hujus enim ne nomen quidem prudentioribus Latinis ferendum videtur...) multis irremissibiliiter peccare videntur. Quorum sermonibus non assentire, hominis est, ut puto, in ecclesiastica historia exercitati; qui probe novit, non omnem consuetudinem ad Ecclesiam scindendas valere: sed id tantum, quod degmati diversitatem infert. Consuetudines autem diversas, aut etiam quæ apud præclaros hos judices (Græcos morosiores carpit) errata sunt, ortas esse alias ex pietate et religione, ut sacra pavimenta oculari (neque enim Satanicam illam calumniam admittimus, quod Latini imaginum venerationem respuant); alias vero ex provida quadam dispensatione ob infirmitatem, fortasse quidem animæ, sed certe corporis; ut quod monachi in infirmitatibus carnes comedant. »

61. Calumniam illam, quam *Satanicam* vocat, excogitavit invexitque Cerularius. Ad suffocatorum esum quod attinet, Humbertus, Silvæ candidæ S. R. E. cardinalis, Leonis IX papæ Constantinopolim legatus, ejusdem Cerularii tempore, testabatur juxta Romanæ Ecclesiæ disciplinam, « gravem poenitentiam imponi iis qui absque extremo periculo vitæ, sanguine vescebantur, vel quocunque morticino, aut præfocato. » Hinc Theophylactus aiebat, suffocatorum ne quidem nomen prudentioribus Latinis ferendum videri.

A pristino rigore recessum est: quoniam • ubi Ecclesia gentium (ut ait Augustinus libro xxxii *Contra Faustum Manichæum*, capite 13) talis effecta est, ut in ea nullus Israëlitæ carnalis appareat; jam hoc Christianus non observat (quod utique ad tempus iussum fuerat), ut turdos, vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est: aut leporem non edat, si manu a cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est: • Scriptores polemicos hac de re luculentius tractantes consulere.

62. Gentiles suos pergit ibidem Theophylactus latiori sermone adhortari, ut odia deponant ac nimiam duritatem, uitatem diligent catholice Ecclesiæ, eamque non differenter ob innoxias discrepantes consuetudines, vel etiam ob errores, si qui essent, quos condonari satius est. Mens eadem olim fuerat Petri Antiocheni patriarchæ, in epistola ad Michaelem Cerularium, quæ Græce ac Latine extat apud Cotelerium in *Ecclesiæ Græcae Monumentis*, tom. II. Incusatos Latinorum ritus expendit, et ait num. VI: « Quid enim ad nos, si pontifices barbam radant, et in signum despensationis cum sancta Dei Ecclesia gerant annulum? Nos quoque supra caput *Geraram* (coronam) facimus... Sed et ipsi aurum gestamus, qui amicti simus chirothecis, manipulis et stolis auro intertextis. »

Agit num. VII de carnium esu apud monachos: « Quod autem, inquit, polluta manducant ipsi, eorumque monachi edant carnem, adipem porcinum; illa quoque invenias, modo indagaveris, apud quosdam e nostris fieri. »

Pro fermentato pane acerrime pugnaverat in epistola ad Dominicum Gradensem patriarcham, quæ loco citato apud Cotelerium prostat. In hac vero ad Cerularium sic ait num. XV: « Quæstio de azymis... evera est, nisi canonico huic effato (Latini) innixi, Visum est omnibus utendum esse antiquis consuetudinibus, antiquam apud se asserant azymorum traditionem. » Quam utique vetustam esse Latini probant, ac ipsius Domini nostri Jesu Christi exemplo firmatam. Id insiciabatur Antiochenus; verum id lubens fatitur Theophylactus, ut infra dicendum. Ait ille demum num. XVII: « Vide honorissime domine, quomodo eorum, quæ a nostris peccantur, non attendentes, aut etiam conniventes; majori cura sermones vanos serimus, et aliena curiose perscrutamur: » quæ vel innoxiae sunt vetustæ consuetudines: vel si quid vitii contraxerint, non illud unquam admisit Romana aut Occidentalis Ecclesia. Prudentissimum Petri consilium utinam pre oculis Græci habeant!

Budem fuit Demetrius Chomateni Achridensis ita Bulgaria archiepiscopi, sententia in epistola ad Constantiunitum Cabasilam archiepiscopum metropolis Dyrrachii, [XXX] apud Leunclavium in *Jure Graeco Romano*, libro v. Ecclesiam suam administrabat Chomatenus tertio decimo saeculo. Is est qui Theodoro II Angelo, imperatoria insignia post captam a Latinis Thessalonicam arripiens, anno 1222, diadema imposuit, pro sua Ecclesiæ autocephaliam sibi jus ascens quoslibet, ubique, vel quaque reges vel imperatores ungendi. Lequenutum consule in Archiepiscopis Achridensibus. Interrogationibus Cabasilæ circa Latinorum errata respondet ille juxta mentem Theophylacti. Verba sunt : « Ex sententia hujus sapientissimi scripti (quod est Theophylacti epistola ad Nicolaum diaconum et canistris, cuius aliqua afferuntur fragmenta) videre est : in omni gente, quæ Christi prædicationem suscepit, ὃς λάχεται, quam minime morum ipsorum defectus (si qui essent) observandos esse... quandoquidem mores non eam vim habent ab iis distingendi quam dogmata perversa. Unde neque consecrata a Latinis azyma; neque hec suscipiant et sacrificio servientia eorum vasa, et consequuntur neque sacras eorum stolas, neque hujusmodi quidpiam, immundum pollutumque existimabimus. »

XVII.

Sacrum Eucharistiam in azymo pane institutam a Christo Domino, docet Theophylactus in epistola ad Nicolum diaconum. Itemque in Commentariis ad Matthaeum et Lucam. Non eductatur in Commentario ad Joannem, ubi Christum suum prævenisse Pascha docet. Locus Matthæi corruptus in aliquibus codicibus : corruptionis origo. Corruptus etiam fortasse locus Marci : qui tamen vindicatur.

63. In ea quaestione, quæ Graecos inter ac Latinos agitur, nam cœnæ legalem legitimo tempore Christus Dominus peregerit, ac mysticum eucharisticum consecrerit in azymo pane, Graecis suis adversatur Theophylactus, favelque Latinis. Jesu Christi, azymum in corpus suum transmutantis, exemplum, quo suum Latini ritum vindicant, illis eripere Graeci conabantur olim, hodieque conantur, variis pro genio opinionibus invectis.

Meletius quidam in sermone *De azymis*, qui sub nomine Joannis Damasceni apud Lequenutum prosternit, torto I, contendit, « Agnum paschalem comedere absque panibus fermenti expertibus Judæos consuevisse, » azymosque ejuscemodi panes non exhibitos esse ad mensam & ante decimam quintam diem, » v. g. a media nocte computatam, mensis primi. In hunc impedit errorem, Mosaicæ legis præscripto sine dubio adversum, Petrus Antiochenus patriarcha in epistola ad Dominicum Gradensem apud Cotelerium in *Monumentis Ecclesiæ Graecæ*, tomo II. Alia inita via, bini auctores anonymi, quos in *Bibliotheca recentior* Photius cod. CXV et CXVI, putabant, « Christum Dominum in extrema illa cœna non comedisse Pascha legitimum. » Hinc sive ille, sive isti sibi videntur concludere posse panem illum, quem in cœna mystica Christus adhibuit, azymum non fuisse. Fuerunt alii detracti, quos Euthymius Zigabenus sectutus est : Christum, inquietantes, « uno die Pascha Iudaicum antevertisse, » dieque *tertia decima, non quartu decima*, paschalem agnum vespere manducasse cuti lactucis agrestibus, et azymis, ac statendo, et baculos tenendo præ matibus ; qua cœna peracta, communem panem, seu fermentatum denuo allatum esse ; « in eoque eucharisticum mysterium instituisse. »

Hec rejicit omnia Theophylactus in istudata ad Nicolum diaconum et canistris utri epistola. Læcantissima ejus verba sunt : « Quod attinet ad Latinos ; non nos illis prave interpretabimur primam diem Azymorum : dicentes eam esse decimam mensis, in qua sumebatur agnus. Novimus enim a lege primam Azymorum diem, τὴν τετράκοντα τῆς νοτίας Βραστοῦ. » Nimirum vespera, aut hoc est, quæ diem quartam decimam complet, et inchoat decimam quintam, juxta morem dies computandi a vespera ad vesperam. « Unde et quidam ex sacris nostris doctoribus (qui ab ipso etiam Chrysostomo in suo ad Matthæum Commentatio laudatur), exponens eam, quæ ab evangelista dicitur *prima azymorum*, ait, primam azymorum a Matthæo appellari diem, quæ Azyma præcedit, [XXXI] πρὸ τῶν Ἀζύμων, sciens quidem cui diei nomen istud lex imponeret, at insinuans novo quodam sensu hoc ab evangelista dictum esse.

« Neque vero nos affirmabimus : Christum aut legale pascha non perfecisse, ut inde

azymorum usum non fuisse inferamus : vel perfecisse quidem, sed ante tempus, quo fermentum exterminabatur, ut tunc etiam panis fermentatus inveniretur. Hæc enim non nulli nimis audacter dixerunt. Non igitur aliquid eorum, quæ ita dicta sunt, rursus in medium afferam : neque enim licet mysteria veritatis mendacio confirmare..... Quæ igitur sententia mea est ? Hæc scilicet : Dominum Jesum Christum comedisse pascha, *τὸν ἡμέραν τοῦ ἡγίεντος, στόχῳ τοῦ θεοῦ εὐλαβῶν, καὶ οὐκ ἀλλως*, videlicet juxta consuetum, et non aliter. Alioquin novitatem illam adnotasset *Evangelium...* Comedisse autem pascha legale prius, deinde et mysterium sui paschatis tradidisse discipulis ex pane, qui tunc inventus est. *Εὗρητο δὲ τηνικαῖς τοῖς αὐτοῖς.* inventus est autem panis azymus. » Theophylactum sibi ex diametro adversantem Græci habent.

64. Hæc eadem mens est ejusdem ac sententia in Commentariis ad *Matthæum* et *Lucam*. Affero primum, quæ ejus habentur verba ad caput *xxvi Matthæi*, v. 20. « *Vespere autem facto discumbebat*, etc. Ex hoc putant quidam, quod hoc anno non comedenter Christus pascha. Dicunt enim, quod stantes comedebant agnum : Christus autem recumbebat ; igitur pascha non comedit. Dicimus itaque, quod prius pascha (legale) stans comedenter : deinde recumbens tradidit suum sacramentum. » Mentre jam suam aperit : minus tamen se peritum præbet in Iudaeorum moribus. Magistri eorum doceut, agnum suos comedisse stantes, et cum baculis præ manibus ea nocte qua ex Ægypto profecturi erant ; minime vero subsecutis temporibus ritus eos observari debuisse, neque peragi hodieque. Vide Leonem Mutinensem parte iii *De ritibus Hebraeorum*, Buxtorium in *Synagoga Judaica* capite 18, Simonium in *Historia critica N. T.* tomo IV, capite 28, pag. 398, et Lequienum Dissertatione vi Damascenica, num. XXXVIII.

Ad comma 17 præcedens hæc sunt luculentissima Theophylacti verba in Latina versione, quam suo ex codice Græco concinnabat Ecolampadius : « *Prima autem die Azymorum accesserunt discipuli.* Primam Azymorum diem vocat, quæ diem Azymorum præcedit. Ut sic dicam : Quinta feria manducaturi erant pascha, post quam sequitur Parasceve. Prima Azymorum vocabatur in lege, eo quod festum incipiebat a vespera, qua vescebantur azymis. Dominus igitur mittit discipulos quintam, quam nominat evangelista, *primam Azymorum* : quia prima vespera erat (*al. ante primam vesperam erat*) qua (vespera) comedebant azyma..... Voluit autem pascha perficere, ne legi contrarius esse videretur. » Paria sunt quæ docet ad caput *xxii Lucæ*, v. 7 : « *Venit autem dies Azymorum.* Nunc autem quem nobis dicat *diem Azymorum*, dicendum. Diem igitur Azymorum dicit quintum : ad cuius vesperam pascha immolandnm est. Igitur Dominus forte quinto (die) mane mittit discipulos. » Luculentiora hæc sunt, quam quod commentario indigant.

65. Non aliam insedisse mentem archiepiscopo, contra atque Græci putant, capite *xviii Joannis*, v. 28, pro certo compertoque habeo. Verba sunt : *Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha.* Quid autem est, *ut comedenter pascha* ? Sane Dominus illud fecit prima Azymorum. Vel igitur intelligamus per Pascha, festum septem dierum : vel quod ipsi quidem manducaturi erant in Parasceve pascha : ipse autem Dominus uno die prævenit, (vel uno die ante tradidit illud, *πρὸς μίαν αὐτῷ παρέθεσε*) reservans sui occisionem in Parasceve, quando et olim fuit pascha (*vel quando et vetus fiebat pascha, διὰ τὸ πελαιὸν ἐγένετο πάσχα*).

Vocis *Paschatis* duæ sunt, quas promitt Theophylactus, interpretationes. Ac primo, si cum Judæis agnum paschalem Christus Dominus comedenter ; *Paschatis* nomine, quod ut comedenter, Judæi cavebant ne contaminarentur, *victimæ paschales* intelligendæ sunt, quæ septem diebus offerebantur in templo. Si *paschu* proprie dictum, id est esus agni intelligi debeat, dicendum est, una die Judæos, vel pontifices et primores pascha distulisse *ad Parasceven* : et uno die ante, illud [XXXII] comedisse Christum, quando *vetus*, hoc est *legitimum* fiebat, ac fieri utique debebat. Hinc Theophylacti verba hoc modo legenda sunt : *Ipse Dominus uno die ante tradidit, et comedit pascha (reservans sui occisionem in Parasceve)* quando et *vetus fiebat pascha*, ac illud facere debuissent judæi.

Perspicue patet, non priorem solummodo, verum etiam alteram interpretationem cum Eucharistiæ in azymo pane institutione consistere. Longe namque hæc posterior differt

ab ea Græcorum opinione de Christo legitimum pascha præveniente, ac ad panes fermentatos post ejus celebrationem redeunte. Imo legitimo tempore pascha suum celebravit ille tempore quod Judæi vel eorum pontifices ac primores non servarunt: adeoque locus non erat ut ad fermentatos panes rediret Christus. Posterior hæc interpretatio magis placuisse Theophylacto videtur. Eam jam tradiderat in Commentario *ad Matthæum* capite xxvi, v. 59. « Ad Caipham ducunt Jesum, inquiens, nam ille erat pontifex anni illius: ubi et reliqui pernoctabant, μη φάγοντες τότε τὸ πάσχα, non comedentes tunc pascha; sed exspectantes ut occiderent Dominum, καὶ παρθέντες τὸν νόμον, et præparantes legem: ὃ μὲν γὰρ Κύριος κατὰ τὸν νεομισθένον καιρὸν ἔρχεται; ἐκεῖνοι δὲ, τὰ μέντον ἀποκτείνωσι τὸν νόμον, Dominus enim ipso legitimo tempore comedebat: illi vero contemnunt legem, modo occidunt Christum. » Suam patescit mentem absque ulla ambage.

66. In eo, quem expendimus, loco Commentarii *in Matthæum* enormis occurrit depravatio in aliquibus codicibus, et in textu Romæ ac Parisiis edito. « Primum Azymorum diem vocat, quæ diem Azymorum præcedit. Ut exempli gratia dicam: Τῇ παρασκευῇ ἑσπέρῃ ἐμελλόντες φαγεῖν τὸ πάσχα, Parascere vespere manducaturi erant pascha, καὶ αὕτη ἑκάλετο τῶν Ἀζύμων, et ipsa appellabatur Azymorum. Dominus igitur mittit discipulos die quinto, quem nominat evangelista primum Azymorum, ut qui πρὸ τῆς Παρασκευῆς, ante Parascerven esset: καθ' ἣν Παρασκευὴν τὴν ἑσπέρην, qua Parascere vespere comedebant azymū. Immane vitium quis non videat? Ineptissima sane illa ratio, diem quintum ideo appellatum primum Azymorum, quia die sexto, seu Parascere, vespere azyma comedebantur. Vocem Parascerves quis non deprehendat temere iuvet?

Huic adversatur lectioni locus Theophylacti in Evangelium Lucæ capite xxii, v. 7: Ἡμέραν οὖν Ἀζύμων λέγει τὴν πέμπτην, ἵνα τῇ ἐμελλον θέσιν τὸ πάσχα. diem igitur Azymorum dicit quintum, ad cuius vesperam pascha immolandum erat. Eidem lectioni adversatur Græcus codex, quo usus est Ecolampadius. Adversantur etiam Romani ab Arcudio libro II *De sacramento Eucharistiae*, capite 5, et Parisienses a Lequieno Dissertatione vi Damascenica, num. XLIII, diligentius inspecti, in quibus ita legitur: Ut sic dicam, τῇ πέμπτῃ ἑσπέρῃ ἐμελλόντες φαγεῖν τὸ πάσχα μεθ' ἣν ἑπιφώσκει η Παρασκευὴ. Πρώτη τῶν Ἀζύμων ἑκάλετο παρὰ τῷ νόμῳ οὐτα δὴ τῆς ἑορτῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἑσπέρας, καθ' ἣν ἡσθίοντο τὰ ἄζυμα. Quinta feria vespere manducaturi erant pascha, post quam lucebat Parasceve. Prima Azymorum vocabatur in lege, eo quod festum incipiebat a vesperu, qua azyma comedebantur. Egregie consonant omnia. Laudatus Lequienus loco citato observat, Regium Parisiensem codicem quem contulit, et ad auctoris aetatem quamproxime accedere. » Inter codices Venetæ Marcianæ bibliothecæ veram lectionem habent duo, 29 et 30, vitiatumque textum præstat codex 31.

Similes fortasse textus interpolatori ansam dederint, quos in aliis Matthæi expositiōnibus, aut Catenis legeret, ut Theophylacti locum depravaret. In ea utique ejusdem evangelistæ expositione, quæ in codice 26 Venetæ Sancti Marci bibliothecæ tribuitur Nicetus episcopo metropoleos Naupacti, ac etiam Theophylacto aliquibus in codicibus tributa dicitur, ut adnotavimus num. 58, eadem fere verba leguntur: Πρώτην οὖν τῶν Ἀζύμων ἑνταῦθα φασι δὲ Μεθαῖος τὴν πρὸ τῶν Ἀζύμων ἡμέραν (τὴν τρισκαιδεκάτην μὲν τοῦ μηνὸς, πέμπτην τῆς ἑβδομάδος). Οἷον τι λέγω, τῇ Παρασκευῇ ἑσπέρας ἐμελλόντες φαγεῖν τὸ πάσχα, καὶ τὴν ἑκάλετο τῶν Ἀζύμων. Prima Azymorum hoc loco dicit Matthæus, quæ præcedit azyma (tertiam decimam mensis, quintam hebdomadæ diem). Ut ita dicam: Parasceve, vespera, Iudei manducaturi erant pascha, et ipsa appellabatur Azymorum. Sine dubio sententia eorum hæc est, qui Christum una die legitimum prævensisse Pascha, ipsumque celebrasse die tertia decima tenebant. Eadem porro hoc in loco verba sunt, quæ [XXXIII] occurunt in vitiato textu Theophylacti. Haud absimilia legimus in prima apud Possimum Catena in Matthæum: « Prima Azymorum dicit, quæ præcedit Azymorum diem primam. Consueverunt enim Iudei, a vespera numerare dies: et ejus diei, in festo Paschæ recensendo, habere rationem, quæ sub vesperam paratis azymis agnus sacrificabatur. » Hactenus convenient omnia. Sequitur textus: « Εν γὰρ τῇ Παρασκευῇ ἑσπέρᾳ ἐμελλόντες φαγεῖν τὸ πάσχα, Parasceve enim vespera manducaturi erant Pascha. En iterum verba in Theophylacti locum invecta. Audacis interpolatoris consilium suisque perspicue patet, ut verba Theophylacti in eam Græcorum sententiam, corruptione invecta, deflecteret, quæ Jesum

Christum tenet una die pascha legitimum anteveruisse, ac celebrasse illud die tertia decima in feriam quintam incidente : Judeos vero peregrisse illud die decima quarta desinente, ac Parasceves seu feriae sextae vespertino tempore, a quo incipiebat dies festiva Azymorum quinta decima, in Sabbathum incidens passionis Christi anno. Nihil est vero Theophylacti menti magis repugnans, qui singulis in Commentariis in evangelistas, et in epistola ad Nicolaum diaconum et canstrisium docet constantissime, legitimum Paschatis tempus a Christo servatum, Judeos vero legem prævaricatos esse.

67. Superest Theophylacti commentarius, quem expendamus, ad caput xiv Marci, v. 12. Latina versio est : « Primam diem Azymorum, diem quintum, dicit, qui erat ante Azyma : azyma enim die Parasceves comedebant. Græcus textus : Πρώτην ἡμέραν τῶν Ἀζύμων τὴν πεπτῆν λέγει, ἣτις πρὸ τῶν Ἀζύμων ἦν τὰ γὰρ ἔσχατα τῇ Παρασκευῇ ἡθίσαντο. Laudati Arcudii suspicio est, corruptum locum esse. Prima namque dies Azymorum anno quo Christus passus est, incipiebat a feriae quintae vespera : et hæc erat ante Parasceven, quæ dies Azymorum dicebatur. Quomodo vero dies illa quædama vocari potuerit prima dies Azymorum, quia azyma die Parasceves comedebantur ? Vocabatur imo prima Azymorum dies, ut ait Theophylactus ad Matthæum et ad Lucam, eo quia « festum incipiebat a vespera diei quintæ, qua Judæi vescebantur azymis, » et eadem comedere pergebant septem diebus. Hinc putat Arcadius, verum textum potius habuisse, τὰ γὰρ ἔσχατα τοπέρ τῆς πεπτῆς ἡθίσαντο, azyma enim vespera feriae quintæ comedebantur, vel aliquid simile.

Addere mihi liceat, depravatum Matthæi locum longe diversum esse a loco Marci. Habet ille : « Quintam feriam nominat evangelista primam Azymorum, quia ante Parasceven erat ; qua Parasceve vespere comedebant azyma. » Habet iste : « Primam diem Azymorum dicit diem quintum, qui erat ante Azyma : azyma enim die Parasceves comedebant ; » ubi non vespere Parasceves, sed die Parasceves dicuntur azyma debuisse comedи. Porro vespere Parasceves obvio sensu indicat vesperam diei naturalis Parasceves, seu diei sextæ, desinentis : at dies Parasceves, seu dies sexta, obvio quoque sensu complecti potest vesperam diei naturalis quintæ desinentis, a qua exordium sumebat festum Azymorum in agni paschalisi comeditione. Legitimum ergo habere sensum potest locus Marci : nec ipsum immutari necesse est, nisi codicum bonæ notæ varia lectio exposceret. Atqui in una illa, quam adduximus, lectione consonant codex, quo usus est Ecolampadius, ac textus Græcus Romæ editus : hisque similes omnino sunt Veneti tres codices bibliothecæ Marcianæ, ac Patavinus unus apud Sanctæ Justinæ monachos Cassinenses, qui accurato studio inspecti collatiique sunt.

Sensum indicatum confirmare videntur Theophylacti verba in epistola ad Nicolaum diaconum et canstrisium, « Quidam ex sacris nostris doctoribus, inquietis, exponens eam, quæ ab evangelista dicitur prima Azymorum, ait : Primam Azymorum a Matthæo, (itemque a Marco,) appellari diem, quæ Azyma præcedit. Præmiserauero quomodo dies hæc præcedere dicatur Azyma : « Novimus enim, inquietis, in lege primam Azymorum dici diem quintam decimam, in qua scilicet illucescit nox comeditionis paschalisi. » Quæ nox anno passionis Christi diem quintam hebdomadæ naturalem complebat, inchoabatque festivam diem Azymorum primam, quæ in Parasceven incidit. Hanc puto loci apud Marcum interpretationem convenientissimam.

[XXXIV] XVIII.

Pugnat altamen pro Graeco ritu consecrationis in fermentato. Levissima ejus argumenta veria. Item contra jejunium Sabbathi. Perperam uertit Canonem apostolorum. Synodi sexi acumenicæ auctoritas falso adducta, quæ sumitur pro synodo Trullana. Lapsus ejus plures.

68. Tametsi cum Latinis fateatur Theophylactus, Christum Dominum post cœnam legalem, justo tempore peractam, mysterium Eucharistiæ instituisse in azymo pane : Verum non studio factum est (inquit in epistola ad Nicolaum diaconum et canstrisium) ut panis ille azymus esset : sed legis necessitas alium tunc esse panem non permittebat. • Legem scilicet excludit, quam imposuerit Christus, consecrationem celebrandi in azymo pane. Hæc etiam Latinæ Ecclesiæ sententia est, quæ sua mysteria in azymo peragit, non in obsequium latæ a Christo legis, verum ad insigniorem duntaxat exempli ejus commemorationem.

Quemadmodum vero lata lege nec azymum præscripsit ille, nec fermentatum rejicit ac vice versa : ita fieri potuit, ab religionis initio Ecclesias Occidentalem et Orientalem ritus habuisse diversos in Eucharistiæ celebratione. Sanctus Irenæus in fragmento epistolæ apud Eusebium libro v *Histor Eccles.*, capite 24, refert : « Beatum Polycarpum Aniceti papæ temporibus, Romam venisse : ac inter eos cum de Paschate, tum de quibusdam aliis ritibus modicam fuisse controversiam : ac statim mutuo pacis osculo sese complexos, communicasse sibi invicem. » Ecce vetustissimam rituum diversitatem in utraque Ecclesia. Cur locus conjecturæ non fuerit, inter istos ritus discriminem fuisse panis eucharistici, quem utraque Ecclesia diversum adhibuerit ? Ita præclarissi viri inter Latinos scriptores sentiunt : quorum momenta rationum, quæ plurima sunt, sapiens nemo despicerit.

Sunt alii vero qui, probe cum noverint nullam hac de re latam a Jesu Christo legem, opinantur primis Ecclesiæ temporibus promiscum fuisse panis usum vel azymi, vel fermentati pro data occasione : donec tandem azymorum consuetudo in Ecclesiæ Occidentalí obtinuit, vigebatque sine dubio ante Photiana tempora. Hæc eadem erat sententia Nicetæ, metropolitæ Nicomediensis, in Colloquio, quod prima sæculi duodecimi medietate inter ipsum habitum fuit et Anselmum Havelbergensem episcopum in urbe regia Constantiopolis. Ingenue quippe fassus est Nicetas, ut habetur libro iii ejusdem Colloquii, capite 14, apud Lucam Dacherium : « Apostolos nec fermentatum, nec azymum studiose nimis quæsivisse ; et quidquid ad manus inveniebatur, sive hoc, sive illud, indifferenter cum devotione obtulisse, Romanam Ecclesiam paulatim alterum deposuisse, scilicet fermentum ; et Orientalem quoque Ecclesiam azymum dimisisse. » Cum legem hac de re nullam condiderit Christus Dominus, ritus oriri varios potuisse, fatendum est.

Supervacaneo labore, ut hanc non extare legem ostendat, animadvertisendum proponit Bulgarus archiepiscopus, non omnes circumstantias illas, quibus cœnam suam perfecit Dominus, ad præcepti vim redigi posse ; v. g. discumbentes, aut supinos edere, similesque. Ait etiam : *Verisimile esse, panem illum, quem in suum corpus transmutavit Jesus, vilioris qualitatis fuisse, ac fortasse hordeaceum.* Res ita se habet : adeoque ad Ecclesiæ auctoritatem spectat circumstantias desinire, quæ juxta perennem traditionem aut *adiaphoræ* existimandæ sint, aut rei substantiam conficientes, Nulla vero Theophylacti præsto ratio fuerit, qua verisimile efficiat, hordeaceum fuisse panem, quo Christus in Eucharistiæ institutione usus est. Triticeum ab initio religionis adhibuit utraque Ecclesia : neque subtiliores theologorum de schola hoc loci opiniones ad examen vocandæ sunt.

69. Quæ pro fermentato pane instruit, argumenta profero et refello : sunt enim levissima : « Fortasse et quispiam, inquit, audiens in libro Actuum apostolorum sæpe mentionem fieri fractionis panis, inveniensque hoc idem et apud Paulum, talem fuisse exinde colligat eum, qui tunc mystice frangebatur, qualis is qui ad simplicem comedionem in mensa prostabat : edebatur vero procul dubio panis, non azymus ; hic enim quibusdam diebus ac sacrificio unice destinatus erat. Etsi vero hæc necessaria non sint, nam [XXXV] et in alteram partem inclinant : attamen lanx plus mihi tribuit ; quod ad victoriam satius est. » Gentiles suos refellit, Michaelem Cerularium, Leonem Achridanum, Nicetam Pectoratum monachum, Petrum Antiochenum, aliasque : quorum est opinatio, panem fermentatum in Eucharistiæ institutione adhibitum a Christo, et hunc solummodo verum dici panem. Hæc illi ut astruerent, enormes invicere debuerunt errores, aut Christum legale Pascha non celebrasse, aut illud non perfecisse legitimo tempore, aut in cœna legali usum non fuisse pane azymo, ut adnotavimus num. 63. Peractum a Domino legale Pascha tempore justo, et Eucharistiam in azymis institutam, Theophylactus tenet. Tenet etiam, Scripturarum locis ex Actibus apostolorum, et Pauli Epistolis desumptis haud necessario confici, Eucharistam in fermentato pane celebrasse apostolos.

Suis attamen gentilibus favet, « lanx, inquiens, plus mihi tribuit. » Quodnam vero fuerit momentum, quod lancem in tuam partem præponderare efficiat ? In Actis apostolorum, capite 11, V. 42, primi Christiani dicuntur *perseverantes in doctrina apostolorum, et communione fractionis panis,* τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. Paria adhibent verbâ evangelistæ in eucharistici mysterii institutione : *Accepit Jesus, inquiens, τὸν ἄρτον, panem, et benedicens, fregit, ἔκλασε;* qui panis, ut ipse doces, azymus fuit. Ait etiam Paulus apostolus in Epistola I ad Corinthios capite x, v. 16 : *Panis quem frangimus, τὸν ἄρτον δὲ κλωπεύειν, nonne*

participatio corporis Christi est? Sed eodem modo idem Apostolus capite xi, v. 24, sit Christum instituisse Eucharistiam, *accipientem panem, et gratias agentem, et frangentem, θραψάντον, καὶ τύχρωστήσας ἐλασσε*; quem tu panem intelligis azymum.

Vetat vero nihil, quominus communi in comeditione, ubi sacrificium eucharisticum peragi contingeret, modo panis fermentatus inveniretur, modo azymus, ut Nicetas Nico-mediensis aiebat, prout hospitum aut comedientium ferebat voluntas, exposcebatque aut sors eorum mediocris, aut consuetudo delicior, aut temporis circumstantia. Nihil etiam vetat quominus ad exempli Christi commemorationem azymus panis ad consecrationem afferetur, qui subito parari poterat, ac veluti ex tempore. Utrumque namque sacrae Scripturæ panem, ἄρτον, vocant. Hæc vero, quæ nos attamen in medio relin-quimus, satis sunt, ut innotescat, non lancem plus tribuere Græcis quam Latinis.

« At quod magis persuadere te debet (ait Theophylactus) est multitudo Orientalium Dei sacerdotum, et Ecclesiæ Hierosolymitanæ dignitas. Adde Indos, Æthiopes, Ægyptum, Libyæ partes. » Auctoritatem et mores Orientalium Christianorum non despiciuntur: cur vero tu mores et auctoritatem Occidentalium Ecclesiarum, maximeque Romanæ ~~desuper~~ habes? Jam adnotavimus, Orientales inter et Occidentales, sæculo Ecclesiæ secundo, Aniceti papæ tempore ac Polycarpi Smyrnæorum episcopi, tum de Paschate, tum de quibusdam aliis ritibus, ac sane de pane eucharistico, ut verissimum est, aliquam fuisse, teste Irenæo, ejusdem sæculi Patre, differentiam. Hanc silentio premit Bulgarus archiepiscopus. Quid? quod Michael Cerularius in epistola citata ad Petrum Antiochenum, num. X. refert, « se audivisse, quod predicti duo patriarchæ (Alexandrinus et Jérusalem) non solum alios azymis vescentes recipiunt: sed et ipsi aliquando in azymis sacram consciunt sacrificium. » Leo etiam Achridanus in Fragmentis apud Allatum libro iii *De consensione*, capite 14, ait, « Armenos et Ægyptios cum Judæis convenire propter oblationem azymorum: » qua de re agit accuratissime Lequienus in Dissertatione inter Damascenicas, *De azymis*.

Factum refero ego, quod narrant Cerularius et Achridanus: hinc vero deducta *cum Judæis convenientia*, calumnia est. « Alioquin si azyma (inquietabat Humbertus cardinalis, Leonis IX legatus) per Christum et ejus Evangelium fuerunt maledicta, reprobata et derelicta; et ideo deinceps non debeant offerri in sacrificio Domini, quia per Moysen constituta sunt Judæis: sciatus, per Moysen quoque fermentatum constitutum Judeis Levit. vii, v. 13, et xxii, v. 17..... Quapropter si a nobis non debent afferri azyma, quia Mosaica sunt: nec a vobis debent offerri fermentum et sal, quia æque Mosaica sunt... Azymum Christianorum longe distat ab azymo carnalium Judæorum, quos [XXXVI] ad umbram veritatis observandam et captandam sola promissio terrenæ felicitatis invitabat: nos vero corpus veritatis ex azymo et in azymo rite venerantes atque retinentes, ore et corde prægustamus jam, quam suavis est Dominus; unum petentes ab ipso, et hoc requirentes, ut maneanus in eo, et ipse in nobis in æternum. » Multa in nova lege usurpari, quæ in veteri erant, perspicuum est: sed non eodem fine, quia quidquid ad cultum Dei vetus ille populus cœlitus accepérat, ad novum per Christum translatum est: ab umbra ad veritatem, a signis ad res, a timore ad amorem, a servitute ad libertatem, a filiis iræ ad filios gratiæ.

« Sed et Corinthiorum Ecclesiæ panem considera, quam sane non accusabis, quasi traditiones non versantem: his enim, qui traditionis est auctor (apostolus Paulus), eam ut servantem commendavit... Audis, non dubito, et Sardos tuos, testimonium perhibentes contra azymorum oblationem. » Panis fermentati usum agnosco in Ecclesia Corinthiorum: ritum azymorum ab iis, qui eam administrarunt, sapientibus antistitibus rejectum, eamque ob causam reprehensos Occidentales non habeo. Servantem eam traditiones laudat Apostolus: quidni vero primis temporibus pro traditione accepta oblatum fuerit corpus Dominicum in azymo aliquando, alias in fermentato? Quodnam sit illud Ecclesiæ Sardiniensis testimonium contra oblationem azymorum, probata nulla refert historia.

Cur vero Corinthiorum Ecclesiæ et Ecclesiæ Sardorum speciale ingerat mentionem Theophylactus? Capsam puto me comprehendisse. Nempe canon est Trullanus 11 quo cavetur, « ne fideles Judæorum azyma comedant, nec ullam cum eis familiaritatem habeant, vel in morbis eos accersant. » Hunc canonom, veluti conditum a synodo sexta

œcumenica, jam olim opposuere Græci contra eucharisticum Latinorum ritum : eidemque auctoritatem arcessunt ex præsentia legatorum sedis apostolicæ Romanæ, *Corinthiorum episcopi, et episcopi Ecclesiæ in insula Sardinia*. At fabula hæc est, multis ex fabellis conficta, ut mox latiore dicendum est oratione. Ad hanc sine dubio alludebat Theophylactus. Interim vero germanus allati canonis sensus minime sacrificii eucharistici ritum spectat, sed communionem et societatem cum Judæis interdicit Christianis.

70. Sequitur jejunium Sabbati, de quo Theophylacti hæc est sententia : « Si vestrum etiam in *Sabbato jejunium* severius discutere nobis liceret, ostenderemus profecto illud neque apostolorum, neque Patrum doctrinæ esse consentaneum. Apostoli contra eos, qui Dominica vel Sabbato, uno excepto, jejunant, decernunt, si laici sunt, excommunicacionem, si clerici, depositionem. Neque vero illegitimos istos canones judicaveris : quos sexta synodus venerata est, cui dogmata sancienti legati vestri Agathonis interfuerunt ; canones autem ferenti adsuit incitator Basilius adeo assiduus, ut nulli congregationi (aut sessioni in synodo sexta) nostræ deesset. Verum et Laodicenæ synodi Patres, quos etiam sexta synodus summo in honore habuit, sanxerunt in Quadragesima non osserri panem, præterquam in Sabbato et Dominica ; quod sane non statuissent, si Sabbatum Jejunii diem cognovissent. » etc.

Mendis ac fabellis hæc scatet argumentatio. Fabellas postea adjecit alias Balsamon, schismaticorum patronus, in Nomocanonem Photii : prædictis canonibus asserens « subscripsisse Ravennatem antistitem synodi Romanæ vicem gerentem, et episcopos Thessaloniciæ et Sardiniae, Heracleæ et Corinthi. qui tunc erant legati pontificis. » Theophylacti dicta jam voco ad examen.

71. Causam incipit perorare pseudepigrapho monumento, quod est canon 65 inter eos qui *Apostolorum* dicuntur. Peritiores quique viri de suppositio fetu non dubitant. Num verod de jejunio in Sabbato, necne, fuerit quidpiam ab apostolis præscriptum, diligentissime perquisivit Augustinus, qui demum concludit in epistola ad Casulanum, « interminabilem esse istam quæstionem, generantem lites, nec finientem quæstiones. » Canones illos inter apocrypha amandavit suo in celeberrimo decreto Gelasius I, Romanus pontifex : eosque primis tribus Ecclesiæ sæculis pro datis circumstantiis conditos, verisimillimum est. Consule Guillelmum Beveregium, hocce dæ argumento egregie disserentem.

72. Sin minus ex origine, auctoritatem his conciliare Theophylactus studet saltem « ex synodos sexta, quæ illos venerata est : cui dogmata sancienti legati vestri Agathonis [XXXVII] interfuerunt : canones autem ferenti adsuit Basilius adeo assiduus, ut nulli congregacioni deesset. » Errata plura.

Synodus œcumenica sexta confunditur cum Trullana, quæ synodi œcumenicæ auctoritate non potitur. Illa adversum Monothelitarum hæresim anno 680 habita fuit, Agathone Romanam sedem, tenente, et imperium administrante Constantino Pogonato in eaque canones ad mores et disciplinam spectantes conditi non fuerunt. Quoniam vero nec synodus œcumenica quinta, neque sexta canones hujusmodi condidere ; Justinianus Junior Augustus congregari synodum jussit Constantinopoli, quæ ageret de ecclesiastica disciplina deque morum reformatione. Habita est anno 692, juxta probatiorem chronologiam, Romæ sedente Sergio I. Hanc vero Balsamon appellat quinisextam ; vocant alii Trullanam, utpote celebratam in Trullo magni palatii.

Hæc Theophylactus aut ignorabat, aut certe simulavit. Suscipiendo canone 11 indicuntur, qui vocari solet *Canones apostolorum*, critica de origine eorum non discussa quæstione, nullaque Romanæ Ecclesiæ ratione habita, quæ omnes illos probavit nunquam.

73. Plura sequuntur circa legationem sedis apostolicæ errata Theophylacti. In Actis synodi sextæ œcumenicæ subscripti leguntur : « Theodorus humilis presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et locum gerens Agathonis ; Georgius humilis presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et locum gerens Agathonis... Joannes humilis diaconus Romanæ Ecclesiæ et locum gerens Agathonis.... Joannes misericordia Dei episcopus Thessalonicensis, et apostolicæ sedis Romæ legatus... Theodorus humilis presbyter sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, et locum gerens Theodori archiepiscopi ; Joannes indignus episcopus sanctæ Portuensis Ecclesiæ, legatus totius concilii, sanctæ sedis apostolicæ Romæ : Stephanus

misericordia Dei episcopus Corinthi, et legatus apostolicæ sedis antiquæ Romæ. Basilius misericordia Dei episcopus, et metropolita civitatis Gortynæ insulae Cretæ, et legatus totius concilii apostolicæ principalis sedis antiquæ Romæ. Abundantius humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Tempsanæ (Paternensis), legatus totius concilii sanctæ sedis apostolicæ Romæ; Joannes indignus episcopus sanctæ Ecclesiæ Rheatianæ, legatus totius concilii sanctæ sedis apostolicæ Romæ. » Animadverte, legatos alios esse ex clero Romano, alios Italiæ vel in Occidente episcopos: ac his adjunctos, Thessalonicensem, Corinthium, et Gortynensem in Creta. Mos erat scilicet, ut Romanus pontifex ad synodos in Oriente habita legatos aliquos cum speciali delegatione transmitteret: essent alii legati synodi, quæ prius celebrari Romæ consueverat: hisque adjungentur, qui *vicarii* vel *responsales* Romæ sedis in Oriente pro tempore constituebantur, Basilius ille Gortynensis is est quem Theophylactus memorat *adeo assiduum, ut nulli congregationi, aut sessioni vel actioni decesset*: omnibus quippe sextæ synodi Actis subscriptis legitur.

Non ita se res habuit in synodo Trullana. Vacua et pura patet charta, ubi Romani pontificis subscriptentis locus erat cum his verbis: « Tòπος, locus sanctissimi papæ Romæ; » item, « Tòπος, locus Thessalonicensis; » itemque « Tòπος locus Heracleensis, Sardiniensis, Ravennatis, Corinthii. » Tum vero: « Basilius episcopus Gortyniorum metropolis Cretæ insulæ, et locum tenens totius synodi sanctæ Ecclesiæ Romanæ. » Legati sanctæ sedis, qui mandato speciali instituti fuerint, comparent nulli. Romæ celebratam hoc tempore fuisse synodum, quam aliqui legati missi repræsentarent, nulla prodit historia. Hinc Basilio Gortynensi perperam ac falso titulus tribuitur « locum tenentis totius synodi sanctæ Ecclesiæ Romanæ », quo scilicet ipse pridem in sexta synodo œcuménica potitus fuerat. Sed hujus attamen legationem indicat Theophylactus, depravata scilicet subscriptione deceptus.

Suos in Oriente hoc etiam tempore *vicarios*, aut *responsales* aut *legatos ordinarios* Romanam sedem habuisse, non dubito. Hi namque emergentibus in negotiis personam pontificis repræsentabant, insinuabantque principi quæ necessaria videbantur, ipsi tamen decernendi potestate reservata ad ipsius responsalis relationem. Hac de re docte disserunt Petrus de Marca et Antonius Pagius ad annum 692. Fuerint ergo, Trullanae synodi tempore, legati *ordinarii*, episcopi Sardiniensis et Ravennas, Thessalonicensis et Corinthius: sed isti absentes erant, ut ex loco vacuo patet: aut certe canonibus illis assentiri noluerunt. Unus legitur Basilius Gortynensis. Fuerit iste legatus ordinarius: at ejus praesentia nullam canonibus Trullanis auctoritatem conciliat, absentibus legatis aliis, aut repugnantibus.

[XXXVIII] Alia plura, quæ synodum hanc labefactant, expendit Lequienus in *Panoplia contra schisma Græcorum*, sæculo vii, capite 2. Invectam non prætermitto legationem episcopi Heracleensis, qui probatis in monumentis nuspiam reperitur hocce munere aliquando functus. Anastasium Bibliothecarium addo, qui in *Vita Sergii I* disertet testatur legatum apostolicum, qui fuerit Basilius ille Gortynensis, Trullanis canonibus *deceptum* subscriptisse. Quid? quod laudatus Sergius Romanus pontifex « prævictos canones respuit, atque rejecit (eodem teste Anastasio), diligens potius mori quam novitatum erroribus consentire. Ilæc, tametsi notissima, silet attamen Theophylactus. Silet etiam Justinianum Juniores qui, post Tiberium Absimaram et Leontium Patricium, iterum anno 705 obtinuit imperium, irrito voto curasse. ut Joannes papa VII eosdem canones recipiat. Silet, Constantinum papam, qui Constantinopolim anno 710 evocatus fuerat, ipso urgente Justiniano imperatore, eos duntaxat Trullanos approbasse canones, qui Romanæ Ecclesiæ decretis non adversarentur. Perperam denique synodum Laodicenam in sexta œcuménica synodo approbatam narrat: ejusque canones opponit vano conatu, quibus ritus aliquos Ecclesiæ Græcæ indicari fatemur: ritus alios Occidentalis aut Romanæ Ecclesiæ rejici dixerit nemo, nisi insipiens. Hanc sibi auctoritatem Trullana synodus adrogavit, lato canone 55 quo jejunium Sabbati in Romana Ecclesia damnatur; sed eam legitimam destitutam fuisse auctoritate jam ostendimus.

XIX.

Audacius invehitur contra processionem Spiritus sancti ex Patre Filioque. Argumentorum ejus refutatio Joannis Becci cum nostris animadversionibus : ubi late de temporuli Spiritus sancti missione disseritur. Num Latinorum erroris, ut aiunt, summam redegerit tandem Theophylactus ad solam vocis, FILIOQUE, additionem ad Symbolum. Ita sentiebunt Graecorum aliqui.

74. In ea controversia, quæ æternam ac substantialem et hypostaticam Spiritus sancti originem spectat, communī cum gentilibus suis præjudicio occupatus, audacius quam par est, *Spiritus sancti processionem* Theophylactus insequitur, *a Patre et a Filio*. Ilac de re tribus agit in locis pertinacissime.

Ad caput III Joannis, v. 35, sic ait : « Non intempestivum autem fuerit hoc loco dicere, quomodo habeat Filius Spiritum, et quomodo dicatur Spiritus Filii. Dicit enim et Apostolus (*Galat. IV*) : *Spiritum Filii sui in corda vestra misit clamantem, Alba, pater.* Et iterum (*Rom. VIII*) : *Si autem quis Spiritum Christi non habuerit, hic non est ejus.* Sane Latini male hæc exponentes, et minus recte intelligentes dicunt, quod Spiritus etiam ex Filio procedat. Nos autem quidem primum dicimus ad eos ; quod aliud sit esse *ex quopiam et aliud esse cujusdam* ; ut Spiritus sit quidem *Spiritus Filii* absque dubio, et ab omni Scriptura approbatum : cæterum *esse ex Filio*, nulla Scriptura testatur, ne *duo principia* Spiritus introducamus, Patrem et Filium. Profecto, inquiunt : nam (*Joan. xx*) et *inspiravit* (insufflavit) *dissipulis*, et dixit : *Accipite Spiritum sanctum.* O desipientiam ! Si tunc dedit discipulis Spiritum, quando insufflavit, quomodo postea dixit eis (*Acto I*), *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti super vos, non post multos hos dies ?* Vel quomodo credimus in Pentecoste factum descensum Spiritus, siquidem in vespera resurrectionis dedit illum ? Tunc enim inspiravit. At hæc quidem valde ridicula. Manifestum enim, quod tunc illis Spiritum sanctum non dederit : sed donum unum Spiritus sancti, remissionem scilicet peccati. Statim enim subdit : *Quorum remiseritis peccata.* Habet autem Spiritum Filius substantialiter, ut consubstantiale sibi : non a quo operationem recipiat, sicut prophetæ. Dicitur autem *Spiritus esse Filii*, secundum quod *veritas est Filius, et virtus et sapientia* ; Spiritus autem sanctus et veritatis, et fortitudinis, et sapientiae Spiritus ab Isaia (capite II) describitur. Et aliter : quia per *Filium hominibus datur* ; propterea *Filius* dicitur. Crede igitur tu, *Spiritum a Patre quidem proficiisci, per Filiū autem dari creaturæ.* Atque hic sit tibi canon orthodoxæ doctrinæ. »

Locus alter exstat ad ejusdem Joannis caput XV, v. 26 : « *Quem ego mittam vobis a Patre.* Jam quod dicit, *quem ego mittam*, æqualitatem erga Patrem significat. [XXXIX] Nam alio loco de Patre dixit, quod *mittat Spiritum* : hoc autem loco, quod *ipse mittat* ; utique sane æqualitatem significant. Ut autem ne videatur obfuscari Patri, quasi ab alia substantia *mittat* Spiritum, addidit, *a Patre*. Nam et ipse quidem mittam : sed *a Patre*, hoc est, approbante Patre et simulmittente. Non enim ex proprio sinu ipse prius mitto : sed a Patre per me suppeditatur. Cum autem audieris, quod ἐκπορεύεται, procedit, ne intelligas ἀποστολὴν τὴν ἐκπόρευσιν, *missionem per processionem*, quali emittuntur ministrorii spiritus ; sed naturalis subsistentia Spiritus et processio. »

Latiore sermone, ac nimia præsidentia hanc agitat controversiam in saepe laudata epistola ad *Nicolaum diaconum et canstrisium*. Quam insensum gerat animum, statim prodit sub initium : *Ἐστιν οὖν τὸ μέγιστον ἐκεῖνο σφέλμα, καὶ τοῦτο δῆ τὸ τοῦ Σολομῶντος, ὃδου πεταύοντος οὐνανίζειν, ἡ ἐν τῷ τῆς πίστεως Συμβόλῳ κανονομίᾳ, ἢν ἐποιήσαντο, ἀνακηρύττοντες τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Γεοργίου ἐκπορεύεσθαι.* « *Maximus igitur ille error, quique juxta Salomonis dictum, in inferni laqueum incurrere facit, est innovatio quam in Symbolum fidei induxerant, enuntiantes, Spiritum sanctum ex Patre et ex Filio procedere...* Toῦto μὴ θορυβάτως ἀξιούμενον συγχωρεῖν ἀσυγχώρητος, Hoc qui non dignum correctione concesserit, venia indignaus. »

Docti et eruditæ cæteroqui archiepiscopi hæc minime te morentur dicta. « Tempore namque schismatis inclaruit ipse (quod Michael Cerularius instauraverat) adeoque non multa consideratione digna videntur dicta ejus existimanda. » Sic olim censebat Joannes Beccus in opere contra Camateri observationes, ubi superior adducitur Theophylacti locus ad caput XV Joannis tomo II apud Allatium in *Græcia orthodoxa* pag. 519. Argumenta quæ profert novam ad incudem redigere pretium operæ fuerit, oppositas etiam

Becci refutationes adhibere, quæ habentur in oratione *De unione Ecclesiarum* apud Alлатium tomo I, pag. 215, easdemque pro virili animadversionibus nostris confirmare.

75. (1) Argumentum primum : *Jesus Christus docet de cognato sibi Spiritu, ex quo, et quo modo esse habeat : et ait, quod procedit a Patre. Si etiam a Filio procedit, quid retabat eum dicere, qui a Patre et a me procedit ?* Hinc sibi videtur colligendum : *procedere Spiritum ix μόνον τοῦ Πατρὸς, ex solo Patre.* Becci loco citato refutatio est num. 69 : « Non alia ratione Latinus, eidem reddens verba sua, dicet : *Si ex solo Patre procedit Spiritus, quid impedimento fuit Christo ne diceret, Qui ex solo Patre procedit ?* Et *εἷμα* (Theophylactus) exprobrat Italo, vestigia Christi, pauperum evangelistæ, non sequi quod superaddat, et *ex Filio*, iisdem et ipse exprobationibus obnoxius erit, quod superaddat, *ex solo*. »

Tenet ac docet Romana et Latina Ecclesia, Spiritum sanctum ex utroque procedere : tum quia « regulariter tenendum est (verbis utor sancti Thomæ p. 1 qu. xxxvi, art. 11, ad 1), in saera Scriptura, quod id quod de Patre dicitur, oportet de Filio intelligi, etiamsi dictio exclusiva addatur, nisi solum in illis in quibus Pater et Filius secundum oppositas relationes distinguuntur. Cum enim Dominus Matthæi xi dicit : *Nemo novu Filiū, nisi Pater*, non excluditur, quin Filius seipsum cognoscat. Sic igitur cum dicitur, quod Spiritus sanctus a Patre procedit ; etiamsi adderetur, quod a solo Patre procedit, non excluditur inde Filtns. Quia quantum ad hoc, quod est esse principium Spiritus sancti non opponuntur Pater et Filius : sed solum quantum ad hoc, quod hic est Pater et ille Filius. » Tum quia divinis in eloquii insunt verba quæ *processioni ex Filio, aut per Filiū, omnino æquipollent*. Frequentius persona Spiritus sancti dicitur *Spiritus Filiī*, et *Christi Domini Spiritus*, et *Spiritus veritatis*, quæ Christus est : utique eo sensu, quo etiam vocatur *Spiritus Patris*. Ait etiam ipse Dominus de Spiritu suo : *Quia de meo accipiet. Cur vero ? Propter eum, quia omnia quæcunque habet Pater, mea sunt.* Sunt vero Christi sapientia, potentia, divinitas, ac cætera quæcunque absoluta attributa, quæ Pater habet. Hæc eadem sine dubio Spiritus sanctus habet a Patre, procedendo ab ipso : sed eadem accipit etiam a Filio, non alio certe modo, nisi ejus processione ab isto. Nos denique Filius docet : *Paraclitum ipsum, qui procedit a Patre, mitti a se, et mitti a Patre.* Quo fit, non sine æterna processione intelligi posse missionem : quæ *processio* dicitur, quatenus ab utroque Spiritus accipit, *quod sit*, et quod valeat operari ad extra : diciturque *missione* ratione efficientiæ, quæ fit in tempore. Hæc Théologica et Christiana dogmata uberioris infra exponentur.

[XL] (2.) Idem *ex silentio Scripturarum* petitum, urget argumentum Theophylactus in commentario ad Joannis caput iii, et alterum etiam addit : « esse ex Filio, inquiens, nulla Scriptura testatur : ne duo principia Spiritus introducamus, Patrem et Filium. » De Scripturarum silentio jam satis. *Ne duo principia Spiritus introducamus*, inquis. Trepidas nempe, ubi nullus timor : « quia quantum ad hoc, quod est esse principium Spiritus sancti (ut aiebat Aquinas, Scripturarum auctoritate et Patrum documentis edoctus), non opponuntur Pater et Filius : sed quantum ad hoc, quod hic est Pater, et ille Filius ; unde priori in ratione unum sunt ac idem, duo supposita et unum principium. Ad rem facit Becci animadversio ad illum ipsius Theophylacti locum in caput xv Joannis, ubi Bulgariae archiepiscopus docet : *Patrem mittere Spiritum sanctum, et hunc etiam a Filio mitti, propter istius æqualitatem erga Patrem. Si ex Patre et Filio mittitur Spiritus sanctus* (reponit Beccus), *propter æqualitatem Filii erga Patrem* ; non uti *ex duobus* mittitur, qua enim ratione esset *unus et indivisus*, si non veluti *ex una causa missionis*, sed veluti *ex duabus causis missionis*, Patris et Filii, mitteretur ? Pari quoque ratione, naturaliter et essentialiter *existens ex Patre et Filio*, non uti *ex duobus*, sed uti *ex uno Deo*, naturaliter et essentialiter existit. »

3.) Sed scriptum est (verba sunt in epistola ad Nicolaum diaconum) : *Spiritus Filiī et Spiritus Christi. Et ego concedo. Quandoquidem et Spiritus veritatis, et Spiritus ritæ est. Addam, et sapientię, et fortitudinis. At non, quod veluti ex eo provenit, εἰς ἔκτυον προῖσθι, sed quod proprius illius est (cognatus enim est, non extraneus), in eo conquiescit. Ac etiam quia ab ipso ad eos qui digni sunt, mittitur, eisque distribuitur et datur.*

« Mihi videtur, ait Beccus, iu eam sententiam accepisse Theophylactum illud οὐχ ὡς εἰς ἔκτυον προῖσθι, non veluti ex eo proveniens : ac si dixisset, οὐχ ὡς εἰς ἔκτυον ἐκπορεύομε-

vov, non veluti ex eo procedens. Hoc enim satis indicat inductio, in qua ait: sed *tanquam qui ab ipso dignis mittitur, suppeditatur et communicatur*; hæc enim omnia a *procedente* (juxta Theophylactum) distinguuntur... Quomodo ergo poterit Bulgarus Italis contradicere asserentibus, Spiritum procedere ex Filio, si nos ostenderimus, inter theologos præcipuos et celeberrimos aperte et palam asseverari *Spiritum provenire ex Filiō*. τὸ Πνεῦμα προιόντες τι; Μήτι; Verumtamen *Spiritum provenire a Filio*, satis a me antea demonstratum (in oratione *De unione Ecclesiarum*, in *Epigraphis*, et alibi.). . Quidam enim ex Patribus inquiunt, *a Filio habere esse Spiritum...* alius, *ex Filio esse*: ille vero, *ex Filio naturaliter et essentialiter esse*: et alius, *suam hypostasim habere ex essentia Filiī*; quorum, inquam, verborum nullam ipse [Theophylactus] mentionem facit. • Hæc Becci refutationis summa est.

(4.) Hanc suam hoc loco traditam, profert etiam Bulgarus doctrinam in commentario ad caput iii Joannis: *Nos dicimus, inquiens, quod aliud sit esse ex quopiam et aliud esse cūjusdam...* *Habet autem Spiritū Filius substantialiter et consubstantialē sibi.* Utroque in loco inveniuntur plura, quæ in partes tributa diligentiore studio discutienda sunt. Inventam distinctionem profligat Manuel Caleca in libro *contra Græcos* capite 22, ubi hoc probat egregie, non posse ita dici, *Spiritum sanctum esse Filiū Spiritū, vel propriū Filiī, nisi principii et ejus quod oritur a principio, inter ambos intercedat ratio*.

• Primum, inquit, quia ἀναφορικῶς, id est secundum relationem, usurpantur ista: at relatio nulla est in divinis, nisi *ex origine* petita. Deinde, cum *unum alterius dici*, vel *hoc hujus propriū*, in divinis (rejecta scilicet materia, et iis rejectis quæ materiam consequuntur), neque *tanquam membrum* neque *ut possessio*, neque *ratione alicujus excellentiæ*, vel alterius cuiuspiam, affirmari queat: sed *ratione sola principii, et ejus quod est a principio*, in quo unum ab altero discerni comprehendimus; perspicuum est, cum dicimus *Spiritum sanctum propriū esse Filiī*, id sola illa *principii ratione* dictum intelligi posse. Non enim idcirco ita loquimur quod sint invicem ὁμούσιοι, id est, *ejusdem substantiæ*; quia, si vera hæc esset ratio, non minus *Filius dici posset esse Spiritus sancti*, vel *ejus proprius* quam hic illius; quod est inauditum. •

Rancti Patres Græcæ linguæ savent apertissime. Athanasius in epistola 1 ad Serapionem, num. 25: «Porro si Filius, inquit, quia est ex Patre, proprius idcirco ejusdem [XLI] substantiæ est: necesse est similiter Spiritum, qui ex Deo esse dicitur, proprium quoque Filii esse secundum substantiam. » Sicut Filius proprius est Patris secundum substantiam quia ex Patre est, ita Spiritus procedit ex Filio, quia proprius quoque Filii est secundum substantiam. Et Spiritus quidem dicitur *ex Deo esse*: sed Pater et Filius in divinitatis ratione sunt unum; itaque Spiritus ex Patre est, itemque ex Filio.

In hanc sententiam illustrandam totus est Cyrillus Alexandrinus. Deimo in Joannem libro pag. 910, ait: « Ecce cum (Filius) Spiritum veritatis, id est suum, Paracletum dixerit, a Patre ipse ait procedere. Sicut enim proprius est Filii Spiritus naturaliter, et in ipso existens, δι' αὐτοῦ προΐαντες, per ipsum proveniens (aut procedens), ita etiam Patris. » Agitur sine dubio de Spiritu naturaliter Filii proprio, et in ipso existente: adeoque agitur de naturali, ac æterna, et substanciali ejus a Patre processione per Filium. Et pag. 925: « Spiritus sanctius nullo modo ab Unigeniti substantia alienus intelligitur. Sed πρόδεισι φυγάς; ήτοι, ex ea naturaliter provenit (ex ea, inquit, Unigeniti substantia: quod est idem atque ex ipso Unigenito), identitate naturæ aliud nihil ab ipso existens, licet in propria persona subsistere intelligatur. » Ubi præpositionem *per* loco priore adhibitat, mutat in, *ex*, posteriori hoc in loco.

(5.) *Quia per Filium hominibus datur Spiritus sanctus, propterea Spiritus Filii et proprius Filii, dicitur.* Hæc alia Theophylacti interpretatio est, Scripturarum verba ad *missionem temporalem*, seu charismatum largitionem detorquentis in citato ad Joannem commentario. • Sed hoc stare nou potest (reponit doctor Aquinas opusculo *i Contra Græcos*). Dicit enim Cyrillus super Joannem: *Proprius est Spiritus sanctus Dei Patris: sed non est minus Dei Filii; non tanquam aliis et aliis Spiritus sanctus.* Idem dicit in exhortatorio Sermone ad Theodosium imperatorem: *Spiritus sanctus, sicut est proprius Patris, sic et in veritate est ipsius Filii.* (Testimonia recole superius allegata.) Si ergo Patris *est*, non solum quia ab ipso temporaliter datur et mittitur, sed etiam quia ab ipso æternaliter existit; eadem etiam ratione et *Filiī erit*, quasi ab eo æternaliter existens. •

(6.) *Et ego concedo* (inquit Theophylactus in epistola ad Nicolaum diaconum) *esse Spi-*

ritum Filii, et veritatis et vitæ. Addam et sapientiæ et fortitudinis. Quid inde extundat? Colligendum nempe censet, agi de charismatibus datis, veluti sapientiæ, fortitudinis, timoris Domini, aliisque. Plura sunt animadvertisenda, quæ ignorabat ille, aut simulabat. Ac primus Joannes Chrysostomus, vel auctor *homitiæ de Spiritu saucto num. 4* nomina ejusdem Spiritus discernenda docet: et esse quidem ὁνόματα τῆς ἀρχῆς τοῦ φύσεως, nomina ineffabilis naturæ, *Spiritum Dei, Spiritum Domini, Spiritum Patris, Spiritum Filii, Spiritum Christi, Spiritum vitae, Spiritum veritatis*: esse vero *creata dona, spiritum virtutis, spiritum charitatis, spiritum temperantiae, spiritum promissionis, spiritum revelationis, spiritum adoptionis filiorum.* Cur ergo hæc nomina miscet Theophylactus? Cur in Scripturis experimentibus *Spiritum Filii, Spiritum vitæ, Spiritum veritatis*, intelligat dona creata?

Sane cum dicitur *Spiritus Filii*, aut *Spiritus Christi et Domini*, non alia locum habet intelligentia recta, nisi quæ *Spiritum* comparat ad *Filiū*, velut ejus principium. Sed etiam cum dicas *Spiritum sapientiæ*, et *Spiritum fortitudinis*, obvio aptissimumque sensu *Spiritum sanctum* exprimis, veluti *causam*, quæ sapientiam, et fortitudinem, ac similia charismata in nobis efficit. Præterit hæc omnia archiepiscopus Bulgarus.

Hinc vero colligitur nomina illa, *Spiritus sapientiæ, Spiritus fortitudinis, itemque prudentiæ, consilii, scientiæ, pietatis, timoris Domini*, non solum charismata nobis communicata significare, ut innuit auctor homiliæ citatæ, verum etiam *Spiritus sancti personam*: neque hanc solummodo veluti *causam donorum*, ut dicebamus: sed etiam *inhabitans tanquam in templo*, cum scilicet donat charitatem sanctificantem. Hanc nos vocamus *missionem Spiritus sancti propriæ dictam*, quæ tum processionem ejus etiam a *Filio* consequitur, tum Theophylacti et Græcorum commentum omnino elidit. Qua de re adhuc inferius.

(7.) Addere aliam etiam liceat Græcorum interpretationem, utique ineptam. [XLII] Afleri eam Aquinas loco citato: « Potest aliquis dicere, quod sit *Spiritus Christi*: quasi in homine Christo plenarie inhabitans, secundum illud Lucæ iv: *Jesus plenus Spiritu sancto, regressus est a Jordane: de cuius plenitudine nos omnes accepimus, ut dicitur Joannis 1.* Hæc autem responsio sustineri non potest; ut scilicet *hac tantum ratione Spiritus sanctus dicatur Spiritus Christi.* Invenitur enim a doctoribus Græcorum dictum quod *Spiritus sanctus est naturalis Spiritus Filii.* (Aliqua ex Athanasio et ex Cyrillo, Alexandrinis episcopis, testimonia superius adduximus, ac plura quæ paria sunt, in utroque occurunt.) *Spiritus autem non est naturalis Filio secundum humanitatem*, quia non pertinet ad naturam humanitatis: sed gratis a Deo in natura humana effunditur. Non ergo potest propter hoc dici *Spiritus Filii*, quia Christum excellenter replevit secundum humanitatem. »

Illud etiam diligentius animadvertisendum est, ita *Spiritum sanctum* replevisse hominem Christum, ut non solum charismata in ipsum effusa considerari debeant: sed ipsa etiam *Spiritus sancti persona*, quæ ad Christum, ut homo est, dicitur *missa*. præcipuum teneat locum. Unde frustra jam Græci sunt(qui in *missione Spiritus sancti nihil esse* dcinde arbitrantur, nisi doni creati efficientiam. Intelligi etiam debet persona ipsius *Spiritus sancti*: ut hæc non alio denique modo *mitti* dicatur, nisi per æternam processionem, quæ efficientiam donorum habet in tempore. Christianam ac theologicam doctrinam jam expovere ac vindicare pergo.

(8) *Existimatis, procedere perinde esse ac communicari et donari* (verba sunt in epistola ad Nicolaum diaconum.) *Et quoniam reperitur, Spiritus a Filio mitti; vos errare non putatis dicendo, cum et a Filio procedere.* Verum non ita se res habet. Nam procedere declarat modum quo *Spiritus esse* habet... ac *mitti* significat abundantem donorum largitionem, seu effusionem bonitatis; quæ a Patre quidem est, sed a Filio in eos qui digni sunt effunditur, quibus et per *Filium manifestatus* dicitur. Ita Theophylactus, qui Latinorum doctrinam inepte exponit. Non enim existimamus nos, *procedere perinde esse*, proprio ut par est si loqui velimus, ac *donari, communicari, mitti*: tametsi divinam personam mitti nequeat intelligi sine æterna processione.

Duo docent Latini, in *missionem proprie dic'am* concurrere: alterum, quod est *tempi-*

terna processio personæ, quæ mittitur : et alterum, quod est externa aliqua efficientia, sive incidat sub sensus, ut cum Verbum humanitate suscepta apparuit hominibus, sive interius sit et non aspectabile quod agitur, ut cum Spiritus sanctus ad fidelium sive iustorum quemque mittitur. Hinc *Pater*, qui non habet a quo procedat, nusquam *missus* dicitur ; ac *missi* dicuntur *Filius et Spiritus sanctus*, quia procedunt. Rursum *missio dominatio, communicatio* auctoritatem ac potestatem exprimunt in *mittente, et donante, et communicante*. Ecquam vero potestatem auctoritatemve *Pater habet in Filium, et Pater et Filius in Spiritum sanctum*, nisi hanc quæ est *principii notio et originis* ? Itaque *Filius mitti a Patre* est gigni *Filium naturam hominis assumptum, et suo tempore assumentem, et mitti Spiritum sanctum* est procedere ipsum cum efficientia externi operis, quod in tempore impletur. Jam constat quomodo semperna processio in missionem proprie dictam concurrat.

At *procedere declarat modum*, inquis, quo *Spiritus esse habet*. Ita scilicet, ut processione Spiritus habeat esse, seu divinam accipiat essentiam : et id etiam accipiat, quod est efficere externa charismatum opera. At *mitti, addis, abundantem significant donorum largitionem*. Nempe processio semperna sub nomine ac respectu *missionis, quodam modo completetur externa efficientia sive actuali donorum largitione in tempore*.

Hanc efficientiam externam, si per se sumpta ac veluti sejuncta a personæ missæ processione consideretur, Scripturæ, Patres, theologi vocant *missionem minus propriæ dictam* ; quo utique missionis intellectu, dictum reperimus, *mitti Filium a Spiritu sancto, ac Filium et Spiritum sanctum mittere seipso*. Duo tamen animadverte, quæ hoc loco præcipua sunt : ac primo inappropriam ac nimis latam hanc esse *missionis* notionem ; deinde in eodem *inappropriate missionis genere nuspiam in Scripturis, ac vix etiam apud Patres missum legi Patrem*. Adeo nimirum pro comperto haberi debet, *missionem propriæ dictam redigi debere ad sempernam [XLIII] divinæ personæ processionem*. Cur enim nuspian *Pater mitti* dicatur ? Ea utique ratione, quia a nullo procedit. Corticem rei spectabat Theophylactus, doctrinæ sublimis medullam non attigit.

(9.) *Insufflare Spiritum sanctum post resurrectionem Dominus dicitur : non vero quod productor ejus sit... Et alias neque tunc totus datus est, sed unicum charisma seu donum remissionis peccatorum : tantummodo enim, ut Pentecostes tempore daretur, decretum est.... Si Domini insufflatio in discipulos non fuit unius tantum charismatis, sed totius Spiritus sancti donatio : igitur Paracletum tunc eis dedit. Quomodo igitur se habet illud : Si ego non abiero, Paracletus non veniet ad vos ? Descensus in Pentecoste si ejusdem Spiritus fuit, erat superfluus : si vero alterius ; cedo quis ille, qualisque fuerit ? Ilæc in epistola ad Nicolaum diaconum.*

Paria sunt in commentario ad caput IIII Joannis : « Profecto inquiunt : nam (Joannis xx) et inspiravit discipulis et dixit : Accipite Spiritum sanctum. O desipientiam ! Si tunc dedit discipulis Spiritum, quando insufflavit, quomodo postea dixit eis (Actor i) : Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti super vos, non post multos hos dies ? Vel quomodo credimus, in Pentecoste factum descensum Spiritus ; si quidem in vespera resurrectionis dedit illum ? Tuuc enim inspiravit. At hæc quidem valde ridicula. Manifestum enim, quod tunc illis Spiritum sanctum non dederit, sed donum Spiritus sancti, remissionem scilicet peccati. Statim enim subdit : Quorum remiseritis peccata. » etc.

Imo ridicula Theophylacti argumentatio est : scque ridiculum præbet, doctrinæ repugnans quam tradit Cyrillus inter Græcos, et Augustinus inter Latinos, præstantissimi Patres. Sic habet iste libro II, alias III, *Contra Maximum*. « De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus ; sed ille genitus, iste procedens : ideo ille Filius est Patris, de quo genitus est ; iste autem Spiritus utriusque, quoniam de utroque procedit. Sed ideo, cum de illo Filius loqueretur, ait de Patre procedit : quoniam Pater processionis ejus est auctor, qui talem Filium genuit, et gignendo ei dedit, ut etiam de ipso procederet *Spiritus Sanctus*. Nam nisi procederet et de ipso, non diceret discipulis : Accipite Spiritum sanctum ; eumque insufflando daret, ut a se quoque procedere significans, aperte ostenderet flando, quod spirando dabat occulte. »

Gemina sunt quæ disserit Cyrillus Alexandrinus libro XII *In Joannem* : Salim eos

sanctificat, manifesto insufflatu Spiritum eis largiens; ut et nos firmiter crederemus, alienum non esse a Filio Spiritum, sed ei consubstantialem, et ὅτι αὐτοῦ προτὸν τὸ ἐξ τοῦ Πατρὸς, per ipsum ex Patre procedentem. Et libro ix præcedente ad caput xiv Joannis: *Idecirco enim Christus insufflavit corporaliter, ostendens quod sicut ex ore humano spiritus prodit corporaliter, sic ex divina substantia, Deitati convenienter, προχελτεῖ τὸ ἐξ τοῦ Λογίου, πνεύμα qui ex eo (Filio) est, profunditur.* Alia habet lectio, εἰς αὐτὸν, *ex ea divina substantia, utique Filii.* Perspicue Patres hi duo, quibuscum Theophylactus comparari non potest, non solum dona creata in missione Spiritus sancti a Filio distribui, sed ipsam etiam docent divinam sancti Spiritus personam dari: adeoque probant ex consequenti, a Filio æterna processione Spiritum sanctum prodire.

(10.) *In ea insufflatione, inquit ille, unius tantum charismatis fuit donatio, non totius Spiritus sancti.* Alioquin quomodo se haberet illud: *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos?* Nimium crasse et ridicule. Quoties namque mittitur daturque Spiritus sanctus, datur ac mittitur totus, cum sit unus et simplicissimus. Ad charismata redigitur diversitas tota: nec enim cuiilibet, ac semper omnia charismata ejus distribuuntur; verum hæc et non alia, ac magis minusque præstantia, pro gratuito Dei favore.

Supervacaneum infers adventum Spiritus sancti in die Pentecostes. « Hæc dicens non novit, ea contentiouse mentis esse commenta (verba sunt Joannis Becci num. 68). Unde enim habet, die Pentecostes, Spiritus adventum, si ejusdem fuit Spiritus, supervacaneum fuisse? Namque si die Pentecostes adventum supervacaneum decernit, si ejusdem est Spiritus ante Pentecosten insufflati, multæ ejusdem Spiritus redundantiae comparebunt, quod extrema absurditatis est. Ex uero enim primum creato homini in animam viventem insufflatus est; diversis adventibus postmodum ad dignos descendit; et nihilominus licet ad plures et saepius descenderit nunquam tamen ullius illius adventus supervacaneus repulatus est. [XLIV] Verum Bulgarus, si quod ante Pentecosten insufflatus est, adventum illius in Pentecoste aut supervacaneum vult dicere, aut alterius Spiritus adventum: non solum tum supervacanea affirmabit descendisse Spiritum discipulis, sed et ante in Pentecoste adventum; et cum huic vel alteri prophetarum, alio utque alio tempore, et modis diversis adveniens, associatus est. Nam si nunc in forma agnitarum linguarum, tum vero non simili ratione acceptantibus adveniebat: nihilominus idem adveniebat Spiritus, et nullus variorum Spiritus adventuum supervacaneus nuncupabitur ab illis qui per rectas Scripturarum semitas propria vestigia dirigunt. »

Quomodo, reponit ille, se illud habet: *Si ego non abiero?* etc. « Hæc enuntiat (Becci responsio est), ignorans in corpore specie ignitarum linguarum Spiritus adventum promissum fuisse discipulis a Servatore. Opus enim erat, cum Servator corpore nobiscum versatus fuisse, Spiritum etiam corpore comparere, ut verbis Magni Gregorii utar. » Adde abundantiorem charismatum largitionem, quam in Pentecoste attulit Spiritus adveniens.

Hujusce demum missionis hanc habeto clariorem expositionem. Rebus omnibus adest intime Deus per essentiam, et præsentiam et potentiam: idque habet a Deo Patre Deus Filius, et habet a Patre et Filio Deus Spiritus sanctus. Per charismatum elargitionem novus exsurgit velut præsentiae modus: qui magis minusque specialis est pro dati charismatis conditione et præstantia. Hinc Spiritus sanctus, a Patre et a Filio missus, novo modo absolute et simpliciter, ut inquiunt, adesse dicitur, et inhabitare in iis qui gratiæ sanctificantis charisma recipiunt: sed etiam novo aliquo modo per fidem peccatoribus fidelibus inexsistit, et pœnitentibus per dilectionem, secundum quid et imperfecte. Quæ demum omnia ita intellige, ut cum ipso Spiritu sancto, qui mittitur, communem habeant Pater etiam et Filius novam ipsam præsentiam, et inhabitationem ratione domi concessi, quod simul ad extra tota operatur sanctissima Trinitas; ac præterea in ea per gratiam sanctificantem justis in hominibus inhabitatione, quidpiam inveniatur quod ipsius personæ Spiritus sancti proprium sit, veluti specialis quedam ejusdem personæ ad animam justi applicatio. Ita frequentius Latini scriptores docent. Aquinatem potissimum consule, et Petavium, et Franciscum Sylvium.

(11.) Alia profero, quæ in epistola ad Nicolaum diaconum Theophylactus accumulat argumenta: *Id, quod ad existendum opus habet duobus principiis, vel maius est eo quod ab uno principio est, vel aequale, vel minus. Sed aequale esse non potest: foret enim ab uno*

principio, et non aliter. Relinquitur ergo esse majus, vel minus... Igitur Spiritus sanctus erit major Filio (qui ab uno); et ecce novam impietatem. Vel est minor Filio, sive reviviscit Macedonius... Si Filio major est Pater in eo, quod causa ejus est: et ipse Filius erit major Spiritu sancto eadem ratione... Ubi invenisti Filium dici majorem Spiritu? Quomodo tandem proprietas communis esse potest?

Ad postremum argumentum solutio Beccii est inter refutationes Photii in eadem *Oratione de unione Ecclesiarum*, num. 42: *Dicis, Si communis est Patris et Filii proprietas productio Spiritus sancti, quomodo commune erit proprietas? Ego porro dico: quanam ratione maxime absurdum tibi videtur, esse aliquid commune Patri et Filio, proprium in ipsis solis consideratum, quod non sit commune Spiritui? Est enim commune Patri et Filio, quod Spiritui commune non est: et quod non unius, sed duarum personarum est, hoc commune dicitur, et est; quod vero proprie in illis consideratur, et illius particeps non est Spiritus, dicitur eorum proprietas. Nempe ut eo distinguatur ab illis Spiritus... Nyssenus homilia in Orationem Dominicam, manifeste id astruit: Cum enim Filius ex Patre exiret, et Spiritus ex Deo et Patre procedit. Sed quemadmodum sine causa esse, cum sit solius Patris, Filio et Spiritui adaptari nequit: sic contra, esse ex causa, quod est Filii et Spiritus proprium, de Patre considerari alienum est a natura. Cum vero commune sit Filio et Spiritui sancto non esse absque ortu; rursus est facile differentiam quae in eorum proprietatibus est, reperire. Adverte animum.... quomodo proprietatem duarum tantum personarum vocavit ex causa eas esse: et quomodo repraesentavit, commune esse iisdem duabus personis absque ortu non esse.*

[XLV] Cælerea ut locum haberent argumenta, Theophylacto comminiscendum erat, Patrem et Filium duo constitui sancti Spiritus principia: cum e contra, sicut Pater et Filius, quantum ad hoc est esse principium Spiritus sancti, non opponuntur: ita minime distinguantur, sed sint duo supposita cum una eademque Spiritum sanctum producendi virtute.

(12.) Fuerit ergo Filius, inquis, Spiritu sancto major? « Considera, reponit Beccus num. 67, ne tibi haec dubitatio in opprobrium vertatur, si Italus magnum tibi Athanasium producit oratione in *Adversus Arianos* (num. 50) haec tradentem: *Discipulis Dominus deitatem et magnitudinem suam ostendens, non minorem semetipsum Spiritu, sed majorem et aequalem esse significans tradebat Spiritum, dicebatque: Ego illum mitto, et ipse me glorificabit, et quaecunque audiet, loquetur.* » In Parisiensi Montfauconii editione vox, *mea vox, maiorem*, desideratur. Habent illam editiones aliæ, ac mss. codices aliqui. Ad hunc locum admonet laudatus editor, in margine codicis Basiliensis haec adnotari: *Vide quomodo Filius aequalis et major sit Spiritu: aequalis quidem secundum divinitatem, maior vero ratione causæ, ut et Pater ipso Verbo est major.* Nempe unam vox illa dignitatem indicat ratione originis.

76. Animadversione dignissima sequuntur Theophylacti verba in epistola saepius memorata ad Nicolaum diaconum et canstrisium: *Si dixeris te affirmare Spiritum ex Filio procedere, quatenus ab eo distribuitur et datur... et ad ita loquendum cogi te penuria vocum, Latinæque linguae paupertate... ego veniam facile dabo, ut in aliis quidem, hoc est, communibus, ac etiam ecclesiasticis sermonibus, si velis, vocibus utaris ut tibi lingua concedit: præmissa tamen convenienti declaratione, ne qui audiunt, ignorent duplum esse vocis intelligentiam (processionem scilicet, secundum quod a solo Patre habet esse, et effusionem vel communicationem Spiritus). At vero in Symbolo exprime processionem a solo Patre.*

Hunc sine dubio locum indicabat Joannes Beccus inter ejusdem Theophylacti refutationes, num. 66: « Ego interim gratias tibi (Theophylacte), ago de bona mente; quando te reperio, unionem Ecclesiæ veluti a subtili, quod aiunt, filio appendisse in illis, quæ Italo insinuas: *In aliis quidem concedo tibi, vocem usurpandam Spiritus ex Patre et Filio processionis, ut tibi lingua permittit: in communibus nempe sermonibus ecclesiasticis et colloquiis, si allubescat; in Symbolo vero solo, non concedam.* Eyosculor animi cuiusdam, et agnosco unioni te magnum pondus addidisse. »

Hæc invicem duo, quæ tradit loco citato Theophylactus, quæ Beccus animadvertisit, minus consona videntur: neque primo aspectu bonam mentem exhibent verba archiepiscopi. Docuerat nempe, *processionis nomine declarari modum quo Spiritus habet esse: ac*

missionis vocem significare abundantem donorum largitionem, quae a Patre quidem est, sed a Filio in eos qui digni sunt, effunditur. Tum Latinum, vel Italem inducit, id utique aientem, et nihilominus affirmantem, Spiritum ex Filio procedere, quatenus ab eo distribuitur ut datur, veluti ad ita loquendum penuria coactum vocum Latinæque linguae paupertate. Commentum scilicet obtrudit Theophylactus. Italus enim aut Latinus hocce in argumento incusavit nullus unquam lingue suæ Latinæ paupertatem ac vocum penuriam, neque potest incusare. Hæc vero presupposita lingue paupertate, veniam se daturum Latino ait Bulgarus, si, excepto Symbolo, in aliis familiaribus, et ecclesiasticis etiam colloquiis, Spiritum sanctum a Patre et Filio procedentem asserat: ea tamen cautione adhibita, ut ejusdem Spiritus intelligatur missio, donatio, distributio per charismatum elargitionem, Hæc videntur evincere, minime Theophylacti mentem fuisse, ut ad solam vocis, *Filioque*, additionem ad Symbolum, aut omissionem in eo, redigi possit controversiæ summa.

Ut ut sese res habeat, bonæ frugis aliquid in archiepiscopo agnoscebat Beccus: utpote qui Latino permitteret Spiritum sanctum procedentem a Patre *Filioque* affirmare extra Symbolum; cum e contra Græcorum plerique locutionem hanc, veluti angue pejus, execrarentur. Illud etiam erat emolumenti: quod cum *Spiritus sancti a Patre et a Filio processionem* intelligi et accipi permitteret pro *ipsius missione* per donorum elargitionem, viam parabat ad veram ejusdem *missionis intelligentiam*, quam sine æterna personæ missæ processione ab altera non consistere, jam saepius adnotavimus.

[XLVI] 77. Fuerunt cæteroqui ejus ætatis doctores Græci, qui eos inter ac Latinos controvæ momentum redigerent ad unam vocis, *Filioque*, additionem ad Symbolum. Incepio saeculo duodecimo Thessalonicensem metropolim regebat Nicetas, qui primum Maroneæ in Thracia episcopus fuit. Prolixum ejus locum ex libris quos concianavit de processione Spiritus sancti, promit Leo Allatius *Contra Hottingerum* pag. 467, ubi diligentius discussa quæstione, sic eam denique absolvit: « Dictionis (*Filioque*) additionem silentio vos quoque involvite, neque in *Symbolo* imposterum pronuntiate: sed uti Patres, ita nobiscum dicite, *qui ex Patre procedit, qui cum Patre et Filio simul glorificatur*; quod satis utrisque, nobis et vobis, per Spiritus sancti gratiam, amorein conciliabit; cum invicem concordemus, cum dicimus et prosite mur, *ex Patre per Filium processionem*. »

Mens eadem suis videtur Petri Antiocheni in epistola ad Michaelem Cerularium, ubi num. XI *malum et malorum pessimum* vocat *adjectionem ad sanctum Symbolum*: et nihil minus num. XXII: *Si in additione Symboli corrigantur*, ait, *nihil præterea postulaverim*. Levissimum jam vides quæstionis momentum. Res tota redigitur ad ecclesiastice disciplinae caput, in quo nimia fuerit auctoracia Romani pontificis et Ecclesiæ Occidentalis auctoritatem ita coarctare, ut pro urgentibus circumstantiis non valuerit una voce Symbolum augere: quod utique a Græcis in Oriente factum in prima synodo Constantinopolitana. De hac *Additione*, deque ipso *Dogmate* consule Dissertationes nostras duas, quas hoc anno 1753 cum *Vita Georgii, seu Gregorii Cyprii, patriarchæ Constantinopolitani*, typis vulgavinus apud Joan. Baptistam Pasqualium.

XX.

Fidelium suffragia perperam ac falso docet, defunctorum aliquibus prodesse, qui gravibus inquinati peccatis ex hac vita decedunt. Latini nonnulli doctores notati. Russorum confessio fidei expenditur ac refellitur. Erroris causa, Doctrina illibata Ihomæ Aquinatis.

78. Alienam a catholica fide sententiam, si verba spectentur, Theophylactus promit in cap. XII Lucæ v. 5, ad ea verba: *Timete cum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*. Verba ejus sunt: Vides, quod non dixit, *Metuatis eum, qui postquam occiderit, mittit in gehennam*: sed, *habentem potestatem mittendi*. Non enim semper, οἱ ἀποθνήσκοντες ἀπαρτοῦσι, qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam: sed sunt in potestate Dei. ut etiam dimitti possint. Hoc autem dico *propter oblationes et distributiones, quæ sunt pro defunctis*; quæ non parum conducunt etiam his, τοῖς ξεῖς ἐν ἀπωπτίαις βαζεῖσι: οἱ ποθῶντες, qui in gravibus peccatis mortui sunt. Non omnino igitur, postquam occidit, mittit in gehennam: sed potestatem habet mittendi. Ne igitur cessemus, per eleemosynas

et intercessiones propitium reddere eum, qui potestatem habet mittendi, non semper autem *huc potestate utentem*: sed et valentem remittere quiddam.

Ad hæc verba in editione Philippi Montani apponitur e regione adnotatio: *Defunctorum auxilia, purgatorii assertio*. Eodem Bellarmino utitur testimonio Theophylacti ad catholicam de purgatorio veritatem confirmandam libro i *De purgatorio*, capite 10. Verum enim vero catholica veritas est, ipso tradente Bellarmino libro ii, capite 1, iu fine, *Purgatorium pro iis tantum esse, qui cum venialibus culpis moriuntur: ac rursus pro illis qui decedunt cum reatu paenae, culpis jam remissis*. Inter istos quis eos numeret, qui juxta Theophylactum in *gravibus peccatis mortui sunt?* Illos etiam, divinæ justitiæ ut satisfiant, in locum poenarum, quicunque iste sit, et quæcumque sint illæ, mittit ac projicit Deus: et non solum potestatem habet mittendi, qua non semper utitur, ut ait Bulgarus.

Pervium loci sensum exposuerat ille ad Matthæi caput x, v. 28: *Docet et mortem contemnendam: terribilius enim, inquit, gehennæ supplicium est. Qui enim occidunt, solum corpus destruunt: animæ autem fortassis beneficium factunt. Deus autem in gehennam projiciens, et unimam et corpus puniit. Gehennam autem cum dicit, significat perpetuam paenam*. Potestas illa quæ apud Lucam Deo tribuitur, jus complectitur, vim et efficientiam. In eo positus est Theophylacti error, quod ab actu eam sejungit [XLVII] potestatem: exesse ritque, defunctorum conditionem assignans, quibus fidelium suffragia prodesse possint ad salutem.

79. Sua tamen ut confirment Græci commenta, uti solent Theophylacti auctoritate. Expendere hoc loco pretium est operæ, quod habetur in *Orthodoxa Confessione catholice atque apostolicæ Ecclesiæ Orientalis*. Hanc pro Ecclesia Russorum concinnavit Petrus Mogila, metropolita Kioviensis, eademque Græce et Latine typis prodidit Wrastislavicæ apud Joan. Jacobum Korn MDCCLI. Duas in partes tribuitur, ac in altera sic habet quæstio LXIV: *Annon et aliqui sic diem suam obeunt, ut beatorum damnatorumque medii sint?* Responsio: « Hujusmodi homines nulli reperiuntur. At illud probe constat, sceleratos homines (ἀμαρτλούς) non paucis de orci claustris eripi, atque liberari: non sua quidem ipsorum poenitentia sive confessione... verum piis superstitionis officiis et Ecclesiæ pro ipsis depreciationibus, præcipue vero per incruentum sacrificium. »

Quæstio LXV. *Quid igitur sentiendum de eleemosynis piisque officiis, quæ in refrigerium mortuorum præstantur?* Responsio. « Ea de re Theophylactus in caput XII Lucæ, expensis verba Christi v. 5.... ita commentatur. (Superiora ejus verba afferuntur.) Igitur a doctrina Patris hujus illud deducimus: oportere omnino a nobis preces pro defunctis concipi, atque offerri incruenta sacrificia, spargique liberali manu eleemosynas; siquidem pia hujusmodi opera, sua causa, ipsimet præstare non possint. »

Absurda plura promuntur. Cur illi qui cum venialibus duntaxat culpis, aut cum reatu paenæ temporalis, culpis jam remissis, decedunt ex hac vita, quocumque demum in loco divinæ satisfiant justitiæ, *beatos* inter ac *damnatos* non fuerint *medii*? Sceleratos homines, *gravibusque in peccatis* decedentes cum aïs, *non paucos* fidelium suffragiis, *de orci claustris eripi* ac liberari, in errorem incidit Origenis, qui poenæ inferni fineret aliquando futurum aiebat. Hujusce commenta aliqua in ecclesiasticis Græcorum libris vestigia reperiri, sive Origenistarum, sive aliorum fraude factum sit, adnotavit Leo Allatius dissertatione II *De libris ecclesiasticis Græcorum*.

Sed inquires cum Theophylacto, sceleratos illos, qui liberandi sunt, non esse a Deo in gehennam projectos? sed hoc esse in potestate Dei situm, sicut et veniam illis largiri. At fides catholica repugnat in synodo Florentina constituta in decreto Unionis, ubi definitum legimus: *Illorum animas qui in actuali mortali peccato, sive originali decedunt, mox in infernum descendere, etc.* Quonam vero Scripturarum aut Patrum traditonis momento innixus, potestatem Dei mittendi in gehennam sejungis ab actu? Aiebat Christus Lucæ capite v. v. 24. *Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: tibi dico, Surge. Num ergo reipsa non dimiserit peccata?* Verum v. 20 dixerat: *Homo, remittuntur tibi peccata tua.*

80. Cum hæc Theophylactus scriberet, ejus fortasse animo obversabantur vulgatae fabellæ de Trajani liberatione ab inferis, et Falconillæ, ac Theophili imperatoris, similesque. Nolim echo in iis resellendis tempus et operam perdere, quas invictis rejecere

argumentis viri docti plures. Consule Allatum *De perpetua consensione in dogmate purgatorii*, Natalem Alexandrum sæculo II, Dissertatione I, et Michaelem Lequienum Dissertatione v inter Damascenicas.

81. Sanctus Thomas Aquinas, hisce datis disputationis causa historiolis, quas critico non expendebat examine, modos aliquos probabiles, ac sanæ consonos theologiæ, excogitavit, quies vulgata peccatorum hominum ab inferis liberatio intelligi posset. Locum ejus affero ex Supplemento tertiae partis qu. LXXI, art. 5 ad 5 : « De facto Trajani hoc modo potest probabiliter æstimari, quod *precibus beati Gregorii ad vitam fuerit revocatus*; et ita gratiam consecutus sit, per quam remissionem peccatorum habuit, et per consequens immunitatem a poena. Sicut etiam appareat in omnibus illis, qui fuerunt miraculose a mortuis suscitati, quorum plures constat idololatras et damnatos fuisse. De omnibus talibus enim dici oportet, quod non erant in inferno finaliter deputati: sed secundum præsentem propriorum meritorum justitiam. Secundum autem *superiores causas*, quibus prævidebantur ad vitam revocandi, erat aliter de eis disponendum. Vel dicendum secundum quosdam, quod anima Trajani non fuit simpliciter a reatu poenæ æternæ absoluta: sed ejus poena [XLVIII] fuit suspensa ad tempus, scilicet usque ad diem judicii: nec tamen oportet quod hoc fiat communiter per suffragia: quia alia sunt, quæ lego communi accidunt, et alia quæ singulariter et ex privilegio aliquibus conceduntur. »

Longe differt hæc Thomæ doctrina a commentis Græcorum. Vel enim in hisce casibus qui ad legem communem non pertinent, nulla est suffragiorum vis aut utilitas; vel qui liberantur peccatores, ad vitam redeunt mortalem, poenitentiam pro delictis acturi.

XXI.

Piorum hominum spiritus, qui corpore soluti jam nulla egent purgatione, in regnum cœlorum recipi, Theophylacti sententia est. An etiam docuerit, divina eos donari visione, inquiritur. Virgini Deiparæ privilegium immunitatis ab omni culpa, etiam levi, detrahit; quod alius quibusdam Ecclesice Patribus commune.

82. De spiritibus piorum hominum, qui vel nullam peccati maculam incurserunt post susceptum baptismum, vel contractam aut in corpore viventes, aut post mortem expiarunt, varias Græcorum quæstiones, ad eorum statum quod attinet, ignorat nemo. Inceptas opiniones plures rejicit Theophylactus: eosdemque spiritus in regnum cœlorum recipi, docet luculentissime. Insignis locus est ad caput XXII Lucæ, v. 43: *Memento mei, cum veneris in regnum tuum... Hodie mecum eris in paradiſo.*

Theophylacti verba sunt: « Quærunt autem quidam, quomodo dicente Domino latroni: *Hodie mecum eris in paradiſo* Paulus dixit (ad Hebreos capite XI, v. 39) quod nullus sanctorum receperit promissionem? Et quidam dicunt, quod Apostolus non de omnibus sanctis asserat, quod non receperint promissionem: sed de his quos ipse solum enumeravit (Abrahamum, Henochum, Noe, etc.) Enumeravit autem alios quidem multos: latronis autem non meminit. Audi enim quid dicat: *hi omnes*, demonstrando eos, quos sermo enumerat: quibus latro connumeratus non est. » Hæc prima interpretatio, quæ non omnes, sed aliquos tantum sanctos in paradiſum receptos admittet.

Alii autem dixerunt: quod latro nondum sortitus sit in paradiſo conversationem (seu transportationem in paradiſum, ἀπογένεσιν). Sed quia invariabilis sit, et mentiri nequeat Domini promissio, ideo dictum esse: *Hodie mecum eris in paradiſo*. Est enim et hæc species phraseos in verbis Dominicis, ut de futuris loquatur, tanquam de his quæ jam fiant. Ut cum dicit (Joannis capite III, v. 18), *Qui non credit, jam judicatus est.* Hæc altera interpretatio sanctorum beatitudinem, aut paradiſum, non excepto sancto latrone, differendum jubet.

« Alii torquent verbum, punctum facientes post *hodie*. Ut sit is sensus dicti: *Amen dico tibi hodie. Deinde, Mecum eris in paradiſo*, adjicientes. » Hæc etiam interpretatio tercia paradiſum ad futurum tempus differt.

Paradiſum a regno cœlorum distinguit quarta: beatitudinemque constituit in regno cœlorum, quod differtur. « Quidam vero, qui maxime sensum assequi visi sunt, sic exponunt: *Repromissa nobis bona non sunt ingressus in paradiſum, vel ascensus, sed regnum cœlorum. Unde et oramus, Veniat regnum tuum: non, conversatio illa in paradiſo.* Neque enim

* mihi dicat aliquis : quod idem sit paradisus et regnum. Bona enim regni neque auris audit, neque oculus vidit, neque in cor hominis ascendit (Isaiæ capite LXIV, v. 4, et I ad Corinthios capite II, v. 9). Paradisum autem et oculus Adæ vidit, et auris audivit de eo... Latro itaque paradisum sortitus est : non autem assecutus est regnum. Assequetur autem, quando etiam omnes, quos Paulus enumeravit. Hunc autem, hoc tempore, paradisum habet, qui est pars spiritualis quietis. Haec quidem multi sæpenumero dixerunt. » Interpretes isti partem aliquam spiritualis quietis illico post mortem sanctis concedi, fatentur : et in paradyso quidem terrestri, ut aiunt nonnulli. Regnum cœlorum ad sæculi consummationem differri, contendunt.

Non iha Theophylactus. « Sei dicendum est (inquit) διὰ τοῦτο ἐστι βασιλεῖα οὐρανῶν, καὶ παράδεισος, quod etiamsi idem sit regnum cœlorum et paradisus, nihil prohibet, et Dominum vera dicere, et Paulum. Nam latro quidem est [XLIX] in paradyso, hoc est regno : et non solum ipse, sed etiam omnes quos numerat Paulus. Atqui non fruitur perfecta bonorum participatione, τῆς τελείας τῶν ἀγαθῶν κληρουχίας. » Exemplum adducit condemnatorum, qui in regiis non sunt, sed in custodiis clausi tenentur in deputatis portis : cum honorabiles et in regias ingrediuntur et in eis versantur ; et cum venerit tempus distributionis regalium donorum, illa assequuntur. « Ita et sancti, inquit, tametsi nondum perfecte bonis fruantur, jam tamen versantur in locis lucidis et fragrantibus, et regiis denique tabernaculis, etiamsi nondum distributionem regiorum bonorum perfecte assequantur. Ita et latro in paradyso fuit, etiamsi nondum perfecte acceperit, ut non absque nobis perfectus sit, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελεώθῃ. Et hoc opinor verissimum omnium. » Apertissima sententia est, paradyso et regnum esse idem : ac sanctos in regnum cœlorum receptos degere.

Tum paradyxi distinctionem a regno admittere videtur, regni nomine intelligens integrum felicitatem, ac perfectam bonorum omnium assecutionem ; sed ad priorem statim reddit interpretationem, quæ pro eodem habet utrumque. « ut ne dicam, inquit, quod sanctorum gratiae in quotidiani miraculorum operationibus, paradysus merito dictus sit : et omnes sancti, quotquot participes facti sunt spiritualium donorum, et qui arrhabonem habent Spiritus, in paradyso sint ; etiamsi nondum perfecti fuerint, et regnum acceperint, sicut dicit Apostolus in epistola ad Hebræos : Etiamsi nondum promissionem acceperint. Promissionem enim dicendo, τὸ διάθηκόν, integrum hæreditatem (seu felicitatem) declaravit. At illam nondum integrum acceperunt. Et sunt in regno, et paradyso, εἰσι μέντοι καὶ τὸ βασιλεῖα καὶ τῷ παράδεισῷ ; Ad priorem se reducit interpretationem.

83. Dices, Non sequitur : sancti sunt in cœlo, ergo vident Deum. Nonnullorum objectio est apud Bellarminum libro I De sanctorum beatitudine, capite 3. Reponit ille : « Recte sequi ; nam per cœlum intelligimus sedem, et quasi aulam regiam Dei, ubi Deus semper videtur... Tametsi enim Deus ubique sit, tamen proprie in cœlo dicitur, quia per sui manifestationem illic se præsentem ostendit ; et cernitur ab iis qui digni sunt cœlesti illa sede. »

Quænam vero fuerit mens Theophylacti ? Verisimillimum puto, ipsum existimasse, visione Dei frui sanctos in regno cœlorum. Paradysum ille idem esse docet ac regnum cœlorum, quod interpretatio quarta distinguebat. Atqui bona regni ea dicuntur, quæ neque auris audit, neque oculus vidit, neque in cor hominis ascendunt. Quis vero inter hæc bona regni, in quo degere sanctos Theophylactus ait, non enumeret illud præcipuum, quod est clara visio Dei ? Disertissime affirmat, bonorum participatione eos frui in regno cœlorum, nondum tamen perfecta ; quæ verba par est ita intelligere, ut sane Deum ipsi videant, perfectam donorum distributionem accepturi, resumpto corpore post judicium in consummatione sæculi. Maxime favet eorum exemplum, quod assertur, qui in regias ingrediuntur, et in eis versantur. An isti nunquam viderint regem ? Imo vident ; et cum venerit tempus distributionis regalium donorum, consummatio scilicet sæculi, et corporum resurrectio, ea perfecte assequuntur. Data vero regni cœlorum distinctione a paradyso ; illud intelligit Theophylactus integrum felicitatem ; et istum, felicitatem quidem, sed non plenam, spiritualium quoque donorum participationem et arrhabonem Spiritus ; claram sine dubio visionem Dei. Addere locum ejus liceat ad caput I Epistolæ ad Philippenses, v. 21 : « Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum. Mori autem lucrum est, quia tunc apertius cum ipso (Cristo, Filio Dei) versabor. »

84. Nævus est in Theophylacti doctrina ad caput xii Matthæi, v. 46 : *Adhuc eo loquente ad turbas, ecce Mater ejus et fratres stabant foris, querentes loqui ei.* Hanc ille expositio nem appingit : « Ανθρώπινον τι, Humanum quid, volebat ostendere Mater, quod ut in Filium potestatem habeat : nihil enim magnam adhuc de eo intelligebat. Propter hoc, adhuc ipso loquente, volebat ad se illum attrahere, φίλοτημουμένη, quasi ambitiosula, tanto sibi Filio subdito. » V. 50 : *Quicunque fecerit voluntalem Patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.* « Non injuria afficiens Matrem, hoc dixit : sed corrigens mentem ejus gloriæ avidam, et humanam, τὴν φιλόδοξον αὐτῆς καὶ ἀνθρωπίνην γνώμην. »

Sua in editione Joan. Ecolampadius adnotaverat in margine : *Cauta lege, vide finem.* In calce Enarrationum in Evangelia sic ait : *Quod in eis excesserit verbis.* [L] In editione Philippi Montani hæc adduntur : « Eadem fere Chrysostomus ait in cum locum ; notans importunitatem Matris et fratrum. Quos etiam ex ambitione, et ostentatione commotus dicit. » Tum primo censuram inurit, tum deinde benigna interpretatione Joannis Chrysostomi verba exponit prudenter Aquinas p. iii, qu. xxvii, art. iv ad 3. « Dicendum, quod in illis verbis Chrysostomus excessit. Possunt tamen exponi, ut intelligatur : in ea (Virgine Deipara) Dominum cohibuisse non inordinatum inanis gloriæ motum, quantum ad ipsam ; sed id quod ab aliis posset aestimari.

85. Veteres nonnulli suere, sive Græci sive Latini scriptores, qui levis alicujus noxæ nævum Deiparæ tribuerunt, Ambrosius, Arnobius Junior, auctor *Quæstionum Veteris et Novi Testamenti* sub Augustini nomine, Origenes ac laudatus Chrysostomus. Eorum assert dicta et expendit Sixtus Senensis libro ii *Bibliothecæ sanctæ*, num. 103 et 151, ac libro vi, num. 56, 138, 139, 140 et 185. ubi Patres quos memorat vel aliqua purgat benigniori interpretatione, vel certe fatetur excessisse : « ne Deiparam Virginem (ut ait libro vi citato, num. 68) insigni illo suæ integratatis privilegio fraudemus, quod ei Tridentinæ synodi canon attribuit (Sess. vi, *De justificatione* can. 25) : *Si quis hominem semel justificatum dixerit, posse in tola vita sua peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine Maria tenet Ecclesia ; anathema sit.* » Theologicas egregias assert rationes laudatus Aquinas loco citato, ubi Franciscus Sylvius in Commentario, Tridentinum canonem expendens, animadvertisit : « Licet expresse non definiat, Ecclesiam id tenere tanquam dogma fidei, ac proinde nec sententiam contrariam damnet ut hereticam, ut minimum tamen tanquam temerariam rejiciendam esse. »

XXII.

De electione divina, ac prædestinatione, et gratiæ necessitate perplexæ et ambiguae disserit OECOLAMPADIUS et SIMONIUS notati. Regula prima, quam statuit SIXTUS SENENSIS, Theophylacti dictis applicatur. Hunc illustrat PETAVIUS. Ejusdem SENENSIS regula secunda. De præscientia divina, quam admittunt Greci Patres scriptoresque, unimadversiones PETAVII. Cura præcipua ipsius erat, liberum arbitrium tueri : notio ejus.

86. Ecclesiæ Græcæ Patribus ferme communia, ab ipso etiam Theophylacto passim usurpata, ad examen vocanda sunt, dicta non pauca de electione divina, ac prædestinatione, et gratiæ necessitate, minus utique accurata primo aspectu, perplexa et ambigua. Ad caput xiii Matthæi, v. 14 : *Multi sunt vocali, pauci vero electi, sic ait Bulgariae archiepiscopus : Pauci enim qui salvantur, et qui digni ut eligantur a Deo : ita ut Dei quidem sit vocare, electos autem fieri, vel non, nostrum sit, τὸ δὲ ἐλλεγτούς γενέθλια ἡ μὲν, ἡμέτερά ἐστι.* Ad illud Pauli apostoli in Epistola ad Romanos capite viii : *quos præscivit, et prædestinavit, hæc ejus sententia est : Præcognoscit, vel præscit Deus eos qui vocatione digni sunt : deinde sic prædestinat. Prior itaque est præscientia, postea sequitur prædestinationis. Prædestinationem autem intelliges impermutabilem Dei bonam voluntatem. Prænonuit itaque, Paulum vocatione Evangelii dignum esse : sicutque præfinivit, seu prædestinavit, hoc est, impermutabiliter decrevit ; adeoque statu et vocare ipsum. Paria sunt in ejus Commentariis plura. Innotescere videtur 1.) liberis actionibus præscientiam tribui : prædestinationem iis quæ libero non subsunt arbitrio ; 2.) Eligi a Deo, qui jam digni sunt ac devoti, aut prænoscuntur tales ; 3.) Fieri dignos, adeoque et electos, nostrum esse : hoc est, liberi arbitrii opus, non gratiæ.*

87. Joannes Ecolampadius in calce Enarrationum ipsius Theophylacti in Evangelia, sic animadvertisit : « Quoniam electum fieri intelligi potest pro ipsa divinæ electionis prædestinationis impletione, quæ nequaquam sit cūrū hominis cooperationem, juxta illud

divi Petri : *Satagit, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis eapropter illud ab auctore assertum, electos fieri vel non, nostrum est, eum potest subire sensum.* » Catholicum sensum amplectimur. At in præfatione ad Lectorem sic aiebat : « Chrysostomum sequitur Theophylactus de libero arbitrio ac fide, et quibusdam aliis : et proinde in quibusdam interpretandis violentior [LI] est. Quod dixerim, ut in hoc tuum adhibeas judicium, qui te solis caonicis Scripturis addictum nosti. » Solas advocat Scripturas canonicas, traditionem scilicet Patrum rejiciens, heterodoxo imbutus errore ; quem etiam preoccupatum, universali Patrum judicio in exponendis Eloquiis divinis privatum præferre cujusque judicium ausum esse, adnotavit Richardus Simonius in *Historia critica in N. T.*, tomo IV, capite 28, pag. 395.

Sed ipse Simonius Theophylacti doctrinam de electione divina ac prædestinatione et gratia ratione vindicat : quod veterem Ecclesiae Græcæ fidem Bulgarus afferat, dissitam quidem ab Augustini documentis, et Pelagianis etiam adversam erroribus : doceatque, generalem vocationis gratiam conferri a Deo, qua bona omnis in hominibus dispositio, ac voluntas salutaris prævenitur et hanc satis esse, qua liberum arbitrium præventum, vocationi Deo cooperetur. Simonium ita Græcos vetustos Patres committentem cum Augustino, et Augustini doctrinam veluti novam traducentem, jam alii castigarent theologorum doctissimi.

88. Ludovicus Thomassinus consulendus est, qui libro ix *De Deo Deique proprietatibus*, latissime et egregie disserit de necessaria Græcorum Latinorumque Patrum, qui Augustinum præcesserunt, concordia cum eodem Augustino ejusque sectatoribus in theologicis de prædestinatione et gratia disceptationibus. Hinc prudentissimas ac sane accuratas Thomassinus ipse, et antea Dionysius Petavius libro ix *De prædestinatione*, capp. 3, 4, 5, præscriperunt regulas, ad veteres maxime Græcos hocce in argumento rite interpretandos apprime utiles. His antecepit Sixtus Senensis in *Bibliotheca sancta*, libro vi, adnotacione 251, qui sibi ducem in hac via ineunda sanctum Thomam Aquinatem proposuit. Doctissimorum virorum et ego vestigia insequor.

Sixti Senensis verba sunt : *In operibus electorum, a divina prædestinatione prævisis, duplē causæ rationem spectari posse, meritoriam scilicet et finalem.* Hinc regula prima. « Si causam meritoriam inspexerimus, nosse oportet, ordinem divinæ providentie erga electos gemina graduum varietate distingui : quorum alii præcedunt gratificantis gratiæ susceptionem, ceu *dilectio, electio, conscriptio, prædestinatio, vocatio, justificationis inchoatio* ; alii vero gratificantis gratiæ susceptionem sequuntur, quales sunt *gratia auctio, justitiæ incrementum, et æternæ felicitatis adeptio*. Si igitur queratur, *An operum nostrorum prævisio sit causa meritoria præcedentium graduum negandum est prorsus, ne videamur connovere Pelagianis dicentibus, Deum merita nostra in sua præscientia elegisse.* Et juxta hanc sententiam interpretanti sunt omnes Patres, qui æternam Dei electionem ac prædestinationem ex sola Dei gratia, nullis prævisis meritis, definiti. Si vero interroget quispiam, *Utrum sequentes divini ordinis gradus in divina prævisione causam habeant meritoriam, præcul dubio respondendum est, Deum ab æterno decreuisse daturum se incrementa amplioris gratiæ his qui bene usuri essent primo justificantis gratiæ dono : ac deinde ob merita, bene servatae justitiæ redditurum se eis perpetua beatitudinis coronam.* Atque ad hunc sensum conabimur, quoad fieri poterit, accommodare aliquas ex præmissis Patrum sententiis, quæ prævisioni meritorum ascribere videntur electionem et prædestinationem, hoc est prædestinationis et electionis complementum, sive sequentes et posteriores gradus divini ordinis. Quod interdum Patres, totum a parte denominantes, electionem vel prædestinationem appellant. »

Ad hunc revocari catholicum sensum facilime possunt Theophylacti sententes plures. Ad caput xxxii Matthæi, 44, ait : *Gratia enim sola omnes vocati sumus, tam boni quam mali.* In prima vocatione, quæ posita est in motu animi interiori, sive sit illuminatio mentis, sive cordis inflammatio, solum gratitum fulget Dei donum, quin ultra ex parte nostra prædat bona libera salutaris dispositio. Sed attamen sic ait ille ad caput viii ad Romanos : *Præcepit Deus eos qui vocatisne digni sunt.* Aliæ sunt nimirum vocationes ad ampliora charismata : et hæc a Deo iis conferuntur, quos bono prioris gratiæ usu dignes, et aptos, sic dispositos prænoscit.

Hunc reddant sensum, quæ legimus verba ad caput vi Jeannis v. 37 : « Ostendens autem

Deus quod *fides quæ in Christum, non vulgaris quæpiam res sit, sed donum Dei, dignis et rectis corde a Patre datum, dicit quod omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, hoc est, illi credent in me, quos dat mihi Pater.* Vos [LII] autem, Judæi, cum indigni sitis, non dāmini mibi a Patre: propterea neque venitis ad me, neque habetis rectum cor, ut vos diligens Deus et Pater ducat ad meam fidem. » Agitur de præclaro fidei dono: quod maxime *donum Dei* appellatur. Verum istud non datur nisi dignis et rectis corde, illis nempe quos dat Pater, aliusque præcedentibus gratiæ auxiliis dignos fecit et rectos corde, hoc est bene dispositos.

Ad v. 39 sic: • Nam si Pater dat, ut magnum quiddam, dignam in Christum fidem, ipsi autem illam non habent, manifestum est quod dono Dei exciderint. • Donum scilicet Dei, vel receptum incredulitate rejecerunt: vel quominus ipsum reciperent, impedimenta apposuerunt, præcedentibus gratiæ subsidiis abutentes.

Et ad v. 44 verba sunt: • *Nullus potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Hoc autem dicit, non ut libertatem tollat arbitrii: sed ut ostendat, δια πολλῆς δε τοι συνεργείας πρὸ θεοῦ διαλλων πατερόν, quod multa habeat opus cooperatione a Deo is qui crediturus est. Et aliter: Illos trahit Pater, qui habent voluntatis aptitudinem; eos autem qui seipso non faciunt idoneos, non trahit ad fidem. » His *donum sublime fidei* conceditur, qui *se idoneos faciunt*: sed haec prævia aptitudo ac libera et bona dispositio adsunt iis qui prioribus gratiæ donis bene utuntur; unde *credituro multam opus esse a Deo cooperationem*, egregie docet Theophylactus, tum quæ fidem ipsam impertitur, tum quæ pia desideria inspirat, ac bene disponit animum.

89. Hanc primam a Sixto Senensi constitutam regulam pluribus illustrat Petavius libro ix citato, et alia nonnulla Theophylacti dicta exponit. Afferro verba illa, quæ capite 4 habentur, num. 8: « Non raro veteres, cum de *gratia* loquuntur, *plenam et perfectam* intelligunt, non *inchoatam ac rudem*, quæ *prima* nominatur, cuius plerumque mentionem non habent... Certum est autem, uti *primum gratiam* nulla ob merita tribui, sic *accessionem illius* et incrementum, ac plenam denique possessionem, meritorum ac laborum pretio comparari... Hunc habere sensum illa Græcorum loca videntur, quæ *Deum impertienda gratia suæ capere occasionem demonstrant ex nobis, et conatu, ac proposito nostro*: ut Theodoreetus, Photius, Ecumenius, Theophylactus, atque ipse quoque Chrysostomus.... Non enim *primum voluntatis motum et rationis*, in *gratia* numerant, veluti pia desideria, quibus ad pleniorum quærendam (fidem) ac Dei notitiam et amorem excitamus; quæ sunt excellentiora gratiæ munera, proindeque gratiæ nomen ac titulum præcipue merentur. »

Verissimam puto viri doctissimi animadversionem, quæ legitur num. 1, his verbis: « Plerumque vetustiores illos, cum de *gratia Dei et vocatione* agunt, non tam de *interiori animi motu*, ac sive illustratione mentis, sive inflammatione voluntatis loqui, quam de *externo aliquo beneficio Dei*, veluti Evangelii prædicatione, aut statu aliquo vitæ, ad quem occulto deinde animi instinctu trahuntur... Haec vero hujus generis beneficia promerer pietate ac virtute sua certos homines, verissimum est. » Quo sensu de Paulo scribit Theophylactus ad caput vii, Epistolæ ad Romanos, *habere ipsum potuisse merita, non absolut et perfecta* (ut ibidem annotat Petavius num. 4), sed ejusmodi tamen, quæ *tanta vocationis* (videlicet apostolatus) *elicer munus posseut a divina bonitate*. Virum clarissimum consule, de alio Theophylacti loco egregie disserentem num. 3.

90. Regulam alteram his proponit verbis Sixtus Senensis: « Rursum si nos ad contemplationem *finalis causæ convertamus*, recte quidem affirmare poterimus *prævisionum operum subsequentium divinæ gratiæ receptionem, esse causam electionis et prædestinationis finalem*. Deus enim, ut Paulus ait, *elegit nos ante mundi constitutionem, et prædestinavit nos ut essemus sancti et immaculati coram eo in laudem gloriæ gratiæ ejus*. Hoc est, nos sibi ab æterno ascivit in suos, et præparavit nobis vocationis et justificationis gratiam, in eum videlicet finem, ut ea bene uteremur, et ex ejus bono usu gloriam semperternæ felicitatis adipisceremur. Nec dubium est, aliquos ex prædictis Patribus secundum *hunc loquendi modum* pronuntiasse, *opera nostra a Deo prævisa causam esse divinæ prædestinationis, finalem* quidem, non autem meritoriam. »

Hunc subire sensum superius adducta Theophylacti verba possunt. In iis quippe, qui *cum* [LIII] *digni sint ac apti*, *vocantur ad finem, fides ipsa, ac etiam bona libera dispositio, vel bonus vocationis et gratiæ usus, prævidebatur a Deo, tanquam finis*; et ad hunc finem as-

sequendum gratiam præparavit ipsius vocationis. Jam vides, tum primæ vocationis gratiæ tum aliarum uberiorum, causam fuisse bonum liberum earumdem usum, non utique *meritorium*, sed *finalem*.

Sed ex hocce hujusmodi locutionum sensu, documentum colligitur, quod est animadversione dignissimum : auxilia divinæ gratiæ a Græcis Patribus ita fuisse intellecta, ut non solum possibilitatem conferant, sed etiam virtute, energia et efficacia sine dubio a Deo descendente sint prædicta ; certoque et infallibiliter ducant ad finem a Deo prævisum, quemve ipse vult. Rem splendidissime patefacit S. Thomas i p., qu. xxiiii, art. v : « Fuerunt alii qui dixerunt, quod *merita sequentia prædestinationis effectum* (vel sequentia gratiam, quæ sicuti a D:o datur, ita prædestinata est ac prædestinationis effectus dici debet) *sunt ratio prædestinationis*. Ita ut intelligatur, quod ideo Deus dat gratiam alicui, et præordinavit se ei daturum, quia præscivit eum bene usurum. Sicut si rex det alicui militi equum, quem scit eo bene usurum. Sed isti videntur distinxisse inter id *quod ex est gratia*, et id *quod est ex libero arbitrio*, quasi non possit esse idem ex utroque. Manifestum est autem quod *i.l quod est ex gratia* (et non solum ipsa gratia ejusque collatio) *est prædestinationis effectus*. Et hoc non potest ponи ut *ratio prædestinationis* (seu causa meritoria) cum *hoc sub prædestinatione concluditur*. Si igitur aliud aliud *ex parte nostra* sit ratio prædestinationis, hoc erit præter effectum prædestinationis. Non est autem distinctum *quod est ex libero arbitrio et ex prædestinatione*, sicut non est distinctum quod est ex causa secunda et causa prima ; divina enim Providentia producit effectus per operationem causarum secundarum. Unde et id *quod est per liberum arbitrium est ex prædestinatione*. • Unde bonus usus gratiæ præcitus (ut dicitur ad 1(uenit est ratio collationis gratiæ, nisi secundum rationem cause finalis.

Quo iterum sensu, auxilia gratiæ quæ præparat Deus, talia sunt in Dei præscientia, ut infallibiliter ad execusionem boni liberi operis ducant, quod ab æterno veluti finem præscit ac vult Deus. Haec vero præscientia non differt a prædestinatione, quam docent Augustinus et Thomas ; et hæc paucis contracta utriusque doctrinæ summa est.

¶ Nihil obstat vero quominus non paucæ Græcorum Patrum sententiæ eodem sensu exponantur. Vocab eas ad examen Petavius libro ix citato' capite 3, num. 9, ac plura colligit scitu digna, Videlicet, 1.) *Non existimasse veteres eosdem Patres, eligi ad primam gratiam homines propter merita quædam, et initia bonae voluntatis, ut Massilienses opinati sunt* ; 2.) neque illis impingi *aliorum errorem posse*, ideo *primam hominibus gratiam decrevisse dare Deum, quod illos bene usuros gratia sua præviderat* ; ac si meritoria quædam causa dici debet prævisus gratiæ bonus usus ; 3.) neque ad eam, quam vocant, conditionatam scientiam, confugisse Patres, tanquam hanc absolute futurum bonum affectum animi, aut liberum meritum præviderit : sed ita deinceps, si necessariam ad id opem conferre decreverit ; 4.) sed utique eo ipso homines constitui electos, ac dignos, et aptos ; quod Deus non solum id præridet, quod eorum voluntate confertur (bonum gratiæ usum, ac bonum liberum salutare opus,) sed gratiam quoque prævidet suam, qua illos adjurat eosque dignos et aptos facit ; ac eorum bona operatur opera, et bonum efficit usum gratiæ ; 5.) hanc deinceps præscientiam absolutam esse, ac rei hanc aliter quam præsentis et exsistentis certam notitiam.

Præscientiam distinguere solent veteres illi Patres a *prædestinatione* : et illam ad liberos actus referre, istam ad ea quæ libero non subsunt arbitrio, veluti primam gratiæ collationem, ac retributionem præriorum. Loquuntur scilicet, sensu quodam nimium stricto circumspictoque, de rerum earum *prædestinatione* quas facit solus Deus sine nobis. At eorum *præscientia*, ut vocant, quæ nos etiam libere facimus, cum sit absoluta, æquivalet *prædestinationi*, ut Aquinatem egregie docentem audivimus. Ipsi quoque videntur Patres, *prædestinationem ad gloriam ex meritorum prævisione statuisse* ; quæ levioris momenti hoc loco quæstio est, dummodo *prædestinatione* admittatur *ad gratiam et ad gratiæ effectum*, qui est liber voluntatis consensus, aut liber gratiæ datae bonus usus. Thomæ doctrinam præ oculis habeto.

[LIV] Aiunt denique laudati Patres ac Theophylactus non raro : eos homines eligere Deum, quos præscivit divinæ vocationis morigeros ac tractabiles ; itemque consensuros hoc vel illo tempore ac in istis vel illis circumstantiis. Dicta hujusmodi non intelligas, ac si præscientia divina ex his hominum internis exterioribusque circumstantiis aliquam sumat ac præstet divinæ electionis et prædestinationis causam et rationem. Juxta secundam re-

gulam res ita intelligenda est, ut ille *consensus* a Deo sit præscitus, *veluti finis*; et hunc ut obtineat divina Providentia, pro suæ sapientiæ consilio, proque conditione rationalium animorum, præter interiora divinæ gratiæ officacis et operantis auxilia, hæc etiam cum internis aliis externisque temporis, loci similibusque circumstantiis connectat, quibus prævisum denique consensum, quo vult Deus tempore, quo loco quove modo, rationalibus liberisque hominibus convenienti, consequatur.

92. Ita vero loquebantur Græci Patres, ac sane minus accurate: tum quia Pelagiana heresis non ita eorum Ecclesias invaserat, ut urgentissima foret ratio verba metiendi et castigandi locutiones, ubi *de gratia deque electione divina ac prædestinatione* agebatur. Tum etiam, quod eis libero cavendum erat arbitrio, quod Manichæi et alii heterodoxi plures homines oppugnabant. Hinc apud eos et apud Theophylactum suis in Commentariis frequentissimæ admonitiones: *Hoc vel illud dici, ut libertas arbitrii monstretur; hoc vel illud minime dictum, ut liberum auferatur arbitrium.*

Ad caput XVI Matthæi v. 24, verba sunt: « *Si quis vult venire post me. Dicit autem, vult, ἵνα δεξη̄ δι τη̄ αὐτοχοσίαν, ut ostendat liberum arbitrium, et non coactam virtutem, οὐκ ἀναγκαστὸν ἡ ἀρετή.* » Ad caput IV Marci, v. 26: « *Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat semen in terram. Liberi enim arbitrii sumus: et in nostra electione oportebit semen (Evangelii prædicationem) crescere, vel non. Neque enim coacti et necessario fructum afferimus.* » Ad caput XXI Lucæ, v. 27: « *Confundantur Manichæi, qui dicunt quosdam natura esse indociles, et impossibilem esse vitæ mutationem.* »

Joannis capite V, v. 40: « *Non enim dixit, Potestis venire, sed Vultis. Audiant Manichæi: quod non natura malum, sed voluntate constet.* » Sed opus esse divino auxilio, ut salutares actus edat liberum arbitrium, disertissime passim tradit. Locum accipe in caput XXI, Lucæ, v. 31: « *Hoc loco discimus magnam doctrinam: quod non sufficiat propositum hominis χωρὶς τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπικουρίας, sine auxilio Dei. Quemadmodum et Petrus parum derelictus (propter quamdam temeritatem ejus, ut infra) tametsi charitatem et servorem habere videretur, ubi reliquit eum Deus, supplantatus est ab inimico. Οὐκ ἔρχεται τῷ Θεῷ ἐπικουρία, μὴ καὶ προθύσσεως ἀνθρωπίνης οὖσης, non sufficit Dei subsidium, si non adfuerit et humanum propositum: quemadmodum et Iudeæ nihil profuit, quamvis omnia (quæ sufficerent) faceret Dominus, ut lucrifacaret eum, cum abasset ei bona voluntas (utique divino auxilio habenda).* »

Quænam vero fuerit apud Theophylactum cæterosque Græcos Patres notio liberi arbitrii, diligentissime exponit Michael Lequienus, in eorum scriptis versatissimus, ad caput 25 libri II Joannis Damasceni *De fide orthodoxa* in notis: « *Novelli quidam theologi, inquiens, liberum arbitrium sic intelligunt, ut quocunque modo voluntas trahatur ad unum aliquid appetendum, nihil secius liberrima sit, sponte volendo...* » Damascenus, inquit, docet *hominem esse liberum, quia rationalis est*, hoc est, quia motum omnem voluntatis ejus, quantumcunque necessarius sit, consideratio rationis comitatur. Verum ne illi integrum legerunt contextum auctoris? Quorsum enim probat hominem esse liberum, *quia rationalis est*; nisi *quia* utendo ratione consulat homo, cumque deliberaverit, id tandem eligit quod sibi melius esse judicavit? *Quisquis consultat* (inquit capite 27) *prænde consultat, ceu rerum agendarum in ipso potestas sit: ut quod consultando visum melius fuerit, hoc eligat; et cum elegerit, exsequatur...* Ut ergo homo liber sit, non sufficit attentione sola in id quod vult: id necesse est, ut sui compos unum amplectatur, altero posthabito. Hanc etiam constantissimam Thomæ Aquinatis doctrinam esse, hanc mentem Augustini apertissimam, dubio procul omni asseverabunt, quicunque sapiunt.

[LV] XXIII.

Luculentissime, et ulla sine ambage de reali præsentia Christi in Eucharistiæ sacramento disserit, deque transsubs'antiacione. Nugæ nugaciissimæ sunt, quas heterodoxi reponunt, Salmasius, Albertinus et Claudio.

93. Suam Theophylactus et Ecclesiæ fidem in eo edisserendo dogmate, quod *realem Jesu Christi præsentiam in Eucharistiæ sacramento, ac substantiæ panis et vini transmutationem spectat*, splendidis adeo testatur sententiis, ut ampliora, luculentiora et clariora adhibere verba nemo valeat. Primum afferro locum ex commentario ad caput XXVI Matthæi, v. 26. « *Porro dicens, Hoc est corpus meum, ostendit, Ὅτι αὐτὸν τὸ σῶμα οὐ Κυριος ἐστιν ὁ ἄρτος, ὁ ἀγιαζόμενος ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὐχὶ ἀντιτυπον. Οὐ γὰρ εἰπε, Τοῦτο ἐστι ἀντίτυπον ἄλλα, Τοῦτο ἐστι τὸ σῶμα μου. Ἀρρέπεται γὰρ ἐνεργεῖται, καὶ φαίνεται ἡμῖν ἄρτος.* »

quod ipsum corpus Domini est panis, sanctificatus in altario, et non figura. Non enim dixit, *Hoc est figura, sed, Hoc est corpus meum.* Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis videatur panis; quoniam infirmi sumus, et abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem: et ideo *panis quidem nobis apparet, sed revera caro est.* Perspicue patet, panem et vinum non fieri solum verbis consecrationis *avt! tunu representantia corpus et sanguinem Domini, sed in ipsum corpus transmutari et sanguinem.*

Gemina sunt, eaque disertissima, quae habentur ad caput vi Joannis, v. 52: « *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Manifeste autem nobis hoc loco dicit de mystica communione corporis sui... Attende autem, quod *panis*, qui a nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa *caro Domini*, οὐκ ἀντίποιόν εστι τῆς τοῦ Κυρίου σάρκος, ἀλλ' αὐτή η τοῦ Κυρίου σάρξ. Non enim dicit, *Panis quem ego dabo figura est carnis, sec Caro mea est.* Transformatur enim, μεταποίεται, ac arnis verbis, panis ille per mysticam benedictionem et accessionem sancti Spiritus, in carnem Domini. Et ne quem confundebet, quod credendus sit *panis caro.* Etenim et in carne ambulante Domino et ex pane alimoniam sumente, panis ille qui manducabatur, in corpus ejus mutabatur, et similiter fiebat sanctæ ejus carnis, et in augmentum et sustentationem conferebat juxta humanum morem. Igitur et nunc *panis in carnem Domini mutatur.* Et quomodo, inquis, non apparet nobis caro, sed *panis?* Ut non abhorreamus ab ejus esu. Nam si quidem caro apparuisset, inuictius affecti essemus erga communionem. Nunc autem, condescendente Domino nostræ infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioqui assueti sumus. »

94. Claudio Salmasius, sub nomine Simplicii Verini, in opera *De transsubstantiatione ad Justum Pacium contra Hugonem Grotium, Theophylacti sententiam expendens, veritatem ab eo traditam vedit primo; oculos deinde clausit, ne videret eam.* Verba sunt ejus pag. 10: *Si panis, exuta propria substantia, induerit substantiam corporis Christi, non amplius ejus figura dici posset.. Unde et illi qui crediderunt, panem et vinum Eucharistiae in corpus et sanguinem Christi, substantiae demutazione, converti; negarunt panem et vinum esse τόνον τελ ἀντίποιον corporis et sanguinis Christi, ut Theophylactus.* Locum ejus in Marcum notat, de quo infra. Hæc fides est Ecclesiæ catholicæ. Hæc sine dubio Bulgari archiepiscopi sententia. Quid vero? Splendidissimæ Salmasius luci claudens oculos, sectæ præjudicio abreptus, nihil aliud intellexisse Theophylactum ait, nisi quamdam virtutis transmutationem.

Hanc unam ab eo doceri contendit Edmundus Albertinus *De Eucharistiae sacramento suffragiumque peti posse contendit ex commentario in caput xiv Marci, v. 22: « Hoc est corpus meum.* Hoc, inquam, quod sumitis. Non enim figura et exemplar quoddam Dominicæ corporis panis est, sed in illud ipsum convertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: *Panis quem ego dabo, caro mea est.* Non dixit, Figura est carnis meæ, sed, *Caro mea est.* Et iterum: *Nisi ederitis carnem Filii hominis.* Et quomodo, inquis, *caro non videtur?* O homo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem et vinum ex his sunt, [LVI] quibus assuevimus, ea non abhorremus. Sanguinem vero proprium et carnem videntes, non ferremus, sed abhorremus. Idecirco misericors Deus, nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis et vini servat: in virtutem autem carnis et sanguinis transmutat, μεταποίει. » Ecce inquiunt, *transformatio, conversio, transelementatio,* quam Theophylactus docet, in virtutem scilicet carnis et sanguinis, eis δύναμιν σάρκος καὶ ράτων. Hanc etiam amplexus est interpretationem Joannes Claudio in suis ad *Perpetuitatem fidei Ecclesiæ responsionibus.*

Levissimam, ac futilem, et iniquam interpretationem amplissimo refellit sermone Arnaldus tomo I *De la perpétuité de la Foi de l'Eglise*, libro II, capite 2, et tomo II, libro IV, capite 5. Fuerint enimvero postrema illa Theophylacti verba in Marcum non ita clara et quodammodo ambigua; quænam æquitas est, rectam eorum intelligentiam ex iis non exculpere, quæ ibidem et alibi clarissima ac disertissima habentur, sed hæc amplissima unius vocis, id est *virtutis*, ambiguitate, si quia tamen est, infuscare? Si tota transmutatio quæ in Eucharistia traditur a Theophylacto, ea sit duntaxat *transmutatio virtutis*, aut in *virtutem corporis et sanguinis Christi*; id nihil aliud erit quam pani et vino consecratis et benedictis tributam a Deo suis virtutem corporis et sanguinis Domini, seu virtutem nutritandi et vivificandi per gratiam spiritualem fidelium animas. Erit ergo eucharisticus panis, et vinum eucharisticum *simplex figura*, virtutem habens corporis et sanguinis Christi,

non ipsum continens Domini corpus et sanguinem. Cur ergo tam sollicite Bulgarus animadvertisit non dixisse Dominum, Hoc est figura, sed, *Hoc est corpus meum et caro mea? Cur urgeat, panem converti in ipsum corpus Christi, et transformari in carnem Domini.*

Hæc audiens turbatur ratio ac sensus hominum. Verum ne turbetur, cur ad arcana verba, ad accessionem Spiritus sancti, ad ineffabilem operationem, quæ transmutet, et transformet, et transelementet, confugiendum fuerat? Cur eadem transmutatio, aliquo ut modo possibilis Deo intelligatur, comparari debuerit cum pane illo qui a Domino ambulante manducabatur, et ejus in corpus mutabatur, siebatque similis per conversionem substantialem ejusdem carni?

Sed adhuc humana ratio et hominum sensus resistit: *Non appareat nobis caro, inquiens, sed panis.* Si remaneat substantia panis, et unam subeat mutationem virtutis, vel a Deo obtineat virtutem vivificandi animas, quam panis ejusque substantia per se non habet, cur animadvertisendum fuerat nos edere ac potare in Eucharistia corpus et sanguinem Christi, non eorum duntaxat figuram sumere? Abhorre nos utique a crudæ carnis humanæ comedione, ac potu sanguinis humani: sed nostræ indulgere infirmitati Deum voluisse. Ita porro carnem et sanguinem suum parasse nobis cibum et potum, ut pani ac vino, quibus assueti sumus, apparerent similia? Adeoque panem quidem nobis apparere et vinum, sed *revera curnem esse et sanguinem?* Videlicet demum speciem panis et vini servasse, at panem ipsum et vinum in carnem et sanguinem transmutasse?

Quid est, quod objicias dictum a Theophylacto, factam transelementationem fuisse in virtutem corporis et sanguinis Domini? Id utique in hoc ad sanctum Marcum loco ait Theophylactus, quod ad sanctum Matthæum et Joannem docet, *panem quidem nobis apparere, sed revera carnem esse: et transformari arcans verbis panem illum, etiam si nobis videatur pani, in carnem Domini: et panem in carnem Domini mutari, licet talis nobis appareat mysticus cibus, qualibus alioqui assueti sumus.* Rem hanc patescit in eodem ad sanctum Marcum loco contextus. Dicit enim archiepiscopus *panem non esse figuram et exemplar quoddam Dominicæ corporis, sed, in ipsum converti corpus Christi.* Addit ille, *carnem quidem non videri, sed propter nostram infirmitatem istud fieri,* quoniam ab esu carnis hominis et sanguinis potu abhorremus. Denique concludit, *speciem panis et vini servari, sed in virtutem carnis et sanguinis transelementari panem et vinum.* Quis hanc virtutem intellexerit veritati oppositam?

Imo speciem panis et tini, reponit Albertinus, in virtutem carnis et sanguinis, juxta Theophylactum, transelementari: quæ non alia est, nisi virtutis, aut in virtutem transmutatio. Imo de substantiæ panis et vini transelementatione disertissime agere Theophylactum, inquit ego, consentient boni sensus [LVII] omnes. Archiepiscopi namque, sana mente si verba ejus expendantur, sententia est: *Panem, quem Dominus datus est, non esse figuram carnis ejus, sed ejus reram carnem; carnem quidem non videri, quoniam infirmitati nostræ, cum ab esu crudæ carnis et sanguinis humani potus abhorreamus, indulgens et condescendens Dominus, speciem quidem panis et vini servat, sed in virtutem carnis et sanguinis panem ipsum et vinum transelementat.* Dubium enim movebatur, propterea quod caro non videretur, et panis apparebat. Hinc vero solutio: carnem non videri, in eam nihilo minus panem transelementari, servata specie panis.

Cur ergo, reponunt heterodoxi, vocem, virtutis, adhibeat in eodem ad Marcum commentario? Nimirum ut doceat hanc fieri transelementationem, et transformationem, seu transmutationem in corpus Christi, virtute plenum, et nos vivificans. Rem hanc luculentissime exclamat in caput vi Joannis: « Nunc autem condescendente Domino nostræ infirmitati, talis appetet mysticus cibus, qualibus alioqui assueti sumus. Pro muedi autem vita carnem suam et mortem dedit. » Et infra: « Judæi cum audissent de esu carnis illius, discedunt... Ipse volens hoc ostendere, quod non sit impossibile, sed etiam valde necessarium, ait: *Non potest aliter haberi vita, nisi meam carnem comedatis...* Non enim nudi hominis caro est, quæ manducatur: sed Dei, et quæ deificare valeat, utpote contemperata deitati... Iterum nudi hominis caro nihil prodesse potest: sed quia Deus univit sibi carnem secundum ineffabilem contumerationem, vivifica est caro.

Sensum exprimit ipsissimum Euthymius in Matthæum: *Quemadmodum supernaturaliter assumptam carnem deificavit: et hæc (panem et vinum) transmutat in ipsum vivificum cor-*

pus, et in ipsum pretiosum sanguinem, et in gratiam ipsorum. Nugas aliquot alias op' ponit nugacissimas Joannes Claudius, quas egregie refellit Arnaldus tomo II, libro iv, capite 5.

XXIV.

Œcolampodium accusat Possevinus de locis depravatis, ubi primatum sancti Petri tradebat Theophylactus. Egregia plura exstant testimonia. Philippus Mornorus refutatur. Locus ejusdem Theophylacti expenditur in epistola ad Nicolaum diaconum et canstrisium. Pithœus emendatur. Christianis non eripi Michæl prophetiam adversum Judeos, ut perperam notavit Petrus Daniel Huetius.

95. Quænam fuerit sententia Theophylacti de primatu sancti Petri inter apostolos, paucis expendendum est. Antonius Possevinus in Apparatu sacro tomo II, admonet, in Commentariis Theophylacti falsatos suis ab eis (Œcolampadio et Lonicero interpretibus) locos, qui ad potestatem summi pontificis spectant. Criminis hujusce, adnotante Simonio, heterodoxos illos interpretes non accusat Philippus Montanus, qui solum ait in Præfatione ad Commentarios in Evangelia, menda plurima in editis occurrere, quæ scribene aut typographo, an interpreti (Œcolampadio) mutilove codici impulanda sint, aliorum esto judicium. Et in præfatione ad Epistolas Pauli : Ea polissimum, inquit, mutavimus [in Lonicero versione] quæ Theophylacti mentem aut non assequi viderentur, aut non satis explicarent. Ad hæc, margini multis in locis quædam addidimus, sine quibus Latina legens vis unquam, quid sibi velit Theophylactus intelligere queat : dum videlicet aut Græci sermonis variam attingit lectionem, aut Græcae dictionis compositionem, aut diversam significacionem, aliudque quidquam hujusmodi.

Verum enimvero non adeo fuerit audax Œcolampadius, ut Græcum Theophylacti textum volens Latio dederit cum vitio : in eo tamen lacunæ, quæ ad caput xxi Joannis v. 1, in ejus codice patebat, supplemento, primatum Petri, de quo disserere oportebat, intactum prætermittit : imo ea disserit, quæ repugnant. Verba sunt : « Quare Christus, qui scrutator est cordium, nihilque ignorat, interrogat ? (Diligis me, amas me ?) Non hoc facit ut discat, sicut nos : sed ut doceat, et manifestet aliorum fidem. Sicut et cum interrogat : *Quem dicunt homines esse Filium hominis ?* quam fidem confessionemque a nobis requirit, indicat. Ita hic datus orbi magistros ac doctores, quales illos esse velit, terna interrogatione bene inculcat. Et videtur mihi, amare Christum, et ea quæ Christi sunt sectari. antea insinuari [LVIII] per missionem retis in mare : *pascere* autem, per inventionem et capturam. Interim Petrum, qui præ aliis crediderat majorisque esset fervoris, et dignus cui amplius concredatur ministerium, *comprobatur*, ter proprio nomine vocat, *ut non dubitet remissa sibi peccata*. » Hæc ille et alia quæ consona sequuntur.

96. Quam dissita vero sunt, quæ ex Græco textu Theophylacti Romæ edito Latine vertit Montanus ! « Cum prandendi finem fecisset, τῷ Πέτρῳ τὴν προστασίαν τῶν τῆς οἰκουμένης προδότων ἐγχειρίζει, οὐχ ἀλλιψ δι, ἀλλὰ τούτῳ ταυτὴν δίδωσι. Πρῶτον μὲν, δι τι πάντων ἔκκριτος, καὶ στόμα τοῦ χοροῦ πάντος. Totius orbis terrarum præfecturam Petro commisit : non autem alii, sed huic tradit. Primum quidem, quia omnes præcellebat, et totius cœtus os erat ; deinde ostendens ipsi fiduciam esse sumendam, negatione veluti deleta et oblivioni tradita... Ter autem eum interrogat, simul quidem declarans, quantam creditum curam habeat : et quod usque adeo oves diligat, ut dilectionis erga se hoc ponat indicium, *si ovium curam suscipiat*. »

Egregia pro sancti Petri primatu, seu totius orbis ovium præfectura, sententia. Paria sunt, quæ sequuntur : Ἐνεγχείριζε μὲν τὴν πάντων τῶν πιστῶν προστασίαν Εἰ γὰρ καὶ τῶν Ἱεροσολύμων δὲ Ἰάκωβος τὸν θρόον Ἐλατεῖν, ἀλλὰ Πέτρος τῆς οἰκουμένης ἀπάτης. Commisit quidem Petro fidelium omnium præfecturam. Quanvis enim Jacobus sedem Hierosolymis accepérít, sed Petrus totius terrarum orbis. Et infra : *Opus*, inquit, *quod tibi concreditum est, perfice : et sequere me, qui educo te ad prædicationem*, καὶ τὴν οἰκουμένην ἀπασχολοῦται, *et totum orbem in tuas manus trado illum autem (Joannem) si relim manere in hoc loco, Galilæa relictet, et non mittere tecum, quid ad te ?*

Num hæreſeos, primatui adversæ, ingeri suscipio queat ex capite xix Lucæ, a vers. 15 ad vers. 29, ubi cum Petrus et Paulus quatuor vicibus a Theophylacto memorentur,

ac Petrus ipse in textu Graeco semper Paulo præpositus occurrat; bis Paulo Petrum, ac bis Petro Paulum antepositum sua expressit in versione Ecolampadius? Mali nihil suspicati sunt Montanus ac editor Parisiensis: quod attamen, si quod esset in heterodoxo interprete, innuere mihi libuit. Cæterum Petri primatum luculentissime Theophylactus offert in eodem ad Evangelium Lucæ Commentario capite xxii, *Ex quo te discipulorum principem habeo, postquam negato me fleveris, et ad penitentiam veneris, confirma cœleros. Hoc enim te decet, προστάτε τοι, qui post me Ecclesiae petra es, et firmamentum.* Ad aliud argumentum difficultates pertinent, quas Launoias ingerit, aduersus Bellarminum disserens epistolarum parte v, epistola 2 ad Antonium Varillaum, num. 55 et seqq.

97. Irrito certe voto Theophylacti verba objiceres ad caput x Matthæi vers. 3. *Enumerat autem, inquietis, apostolorum nomina propter pseudoapostolos: præponit autem Petrum et Andram.* Ideo namque, eoque sensu duos illos hoc loco præpositos ait, *quoniam et primum erant vocati. Temporis ordo est, non dignitatis.*

Philippus Mornæus in *Historia papatus*, sæculo nono, ipsum Theophylactum opponit, quem in Epistolam ad Galatas capite ii aientem inducit: *Paulum ostendere se Petro æqualem esse.* Lonicerus vertit, *se ejusdem esse cum Petro pretii et honoris.* Agit ibi Bulgarie archiepiscopus de munere apostolatus, deque prædicatione apud Hebræos peculiari modo commissæ Petro, et apud gentes Paulo. Quo nihilominus pari honore salvo, disertissima sententia ejus est, *totius orbis ovium præfecturam, non alii, sed Petro traditam a Domino.* Apostolos omnes pares fuisse, catholicorum nemo inficiatur, quoad apostolatus potestatem, quam *intrinsecam et essentialēm* vocant alii aliique *extraordinariam;* sed uni Petro, collatam docent, quæ dicitur *ordinuria,* ac veluti muneri apostolatus adjuncta: et hocce in regimine credentes omnes, ipsosque apostolos tenent Petro inferiores.

Addit Mornæus *nullam episcopi Romani his in locis mentionem habitam a Theophylacto.* Cur vero mentionem ingesserit, ubi neque locus, neque ulla causa exposcebat? At inquiunt catholici Ecclesiam fundasse Christum in æternum duraturam, adeoque perpetuam regiminis formam ab eo institutam, quæ non solum in sancto Petro, cum *totius orbis ovium præfecturam* igsit tradidit Dominus, verum etiam in successoribus Romanis pontificibus eluceret. Id vero perenni et constantissima sæculorum omnium traditione evincitur.

98. Immoderationi profecto confidentia Mornæus aliisque heterodoxi locum Theophylacti opposuissent, qui habetur ejus in epistola ad Nicolaum diaconum et canstrisium. Ait ille: « Itaque si Occidentales circa aliquod dogma errant, quod Patrum fidem [LIX] impetat, *cujusmodi est, quod Symbolo de Spiritu sancto addiderunt,* ubi periculum est maximum; hoc quæ non emendatum condonat, id illi condonari non potest: et si *ex throno loquantur,* quem sublimem sublimes proponunt: etsi Petri confessionem proferant: etsi beatitudinem adducant, ex illa (confessione) obtentam: etsi claves regni cœlorum contra nos quatiendo vibrent, quibus quandum honorare ipsum putant, tantum seipsos dehonorant; cum ea quæ ille (*Petrus*) constituit, ipsi dissolvant, subruantque fundamenta Ecclesiæ, quæ illi sustinenda concedita sunt. Hac in re si quis es... punge ac feri, tanquam levita ac Dei minister, eos qui *bellum gerunt pro suarum cogitationum figuris,* et caput attollunt in adorationem, et omnes submissos volunt sui principatus amplitudini. »

In hæc verba, quæ ex Responsionibus Demetrii Chomateni affert Petrus Pithœus in *Historia controversiæ de processione Spiritus sancti*, sic animadvertisit: *Quæ conicia, inquietis, in Nicolaum potius (ad quem scribebat) quam in alium quemlibet directa, quis non videt?* Imo viderit nemo. Aio primum ego: Sancti Petri primatum, ac Romani etiam pontificis, Petri sedem tenentis, hoc in loco agnoscit a Theophylacto: ac sane *fundamenta Ecclesiæ* sive dogmata, *concedita fuisse*, eodem auctore, Petri sedi, *ut sustinerentur.* Aio deinde, hisce primatus privilegiis abuti Bulgarum archiepiscopum: eademque conviantis more in Latinos projici, ac si processionem Spiritus sancti a Patre Filioque docentes, *fundamenta Ecclesiæ* everterent. Adeo namque pertinax erat adversa in dogmate, ut contrarium sentientes putaret agere contra *Petri throni* auctoritatem, contra *confessionem ejus* a Jesu Christo commendatam, contra *regni cœlorum* claves traditas eidem. Addit etiam bile com-

motus convicia adversus expeditiones sacras, quæ eo tempore suscipiebantur, Romanis pontificibus probantibus. Hæc germana Theophylacti mens, præjudiciis utique contra Latinos occupata, sed hominibus heterodoxis nimium aduersa.

99. Insignem illam Michææ prophetiam, de viri illustris ortu in civitate Bethlehem, de tortam fuisse ad Zorobabelm a Theophylacto, itemque a Chrysostomo et Euthymio, notavit Petrus Daniel Iluetius in *Demonstratione evangelica*, propositione viii, num. xxvi. Hæc aientem dormitasse virum doctissimum, primus vidit et admonuit Richardus Simonius loco supra citato. Judæis Zorobabelm obtrudentibus adversatur his verbis archiepiscopus ad Matthæi caput ii, *Dicunt Judæi*, inquiens, *quod hoc prædictum sit de Zorobabel : sed mentiuntur manifeste. Etenim Zorobabel non in Bethlehem natus est ; sed in Babylone. Sed et propheta manifeste arguit eos, dicens : « Egressus ejus a principio, a diebus æternitatis. » Copus autem alterius egressus fuit ab initio et a diebus æternitatis, quam Christi, qui duos egressus habuit, hoc est nativitates ? Dicant igitur Judæi, num Zorobabel ab initio fuerit ? All' οὐχ ἔχουσιν εἰπεῖν. Sed non habent, quod dicunt.*

Eadem legimus verba apud Joannem Chrysostomum et Euthymium ad ipsum Matthæi locum. Quid? quod etiam in eadem prophetia non alium, nisi Jesum Christum intellexit Theophylactus in Commentario ad Michæam, ut in codice Bavarico-Monachiensi habetur : *'Ex τῷ γὰρ ἀλέσπαται ὁ Χριστὸς, δις ἄρκει τῷ τοῦ ἵερατηλ, Ex te enim exiet Christus, qui dominabitur Israel. Cætera prophetiæ verba uni Jesu Christo egregie adaptat interpres Theophylactus.*

XXV.

Novi Testamenti codex, quo Theophylactus utebatur, integer in postremo sancti Marci capite. Multus in Joanne, ubi de muliere adultera agitur. Interpolationum specimen ac lectionum genuinorum. Quænam codicis divisio in capita minoresque sectiones.

100. Græcum Novi Testimenti codicem, quem in suis Theophylactus illustrabat Commentariis, postremo loco expendere liceat ejusque notam indicare. Legebat ille in sexto decimo Marci capite *comma nonum* cum sequentibus ad finem usque : ac ea sane exponit. Sectionem hanc, seu capituli partem *aut non recipimus* [LX] (aiebat Hieronymus in epistola ad Hedibiam), *quod in variis fertur evangelii, omnibus Græcie libris pene non habentibus, præscriptum cum diversa atque contraria evangelistis cæteris narrare videatur*. Eadem est ad eum locum animadversio Gregorii Nysseni oratione ii de Resurrectione, ac Euthymii Zygapemi.

Satius fuerit cum Joanne Millio adnotare : « Exemplaria mss. ut et eversiones universim, Irenæum item, Ammonium in *Monolessaro* (*Tatianum in sua Harmonia*), Eusebium, ut appareat ex Tabulis Canonum, Athanasium, Augustinum, Theophylactum, capitulum hoc agnoscere : ut de *ἀθεντικ* illius non sit quod dubitemus. Præsertim cum ratio, ob quam omittetur olim, scilicet *quod diversa atque contraria evangelistis cæteris narrare videatur*, omnino nulla sit, ut ostendunt commentatores in locum. » Apparentem tollit ipse Theophylactus antilogiam. Matthæus capite xxviii, v. 1, sic ait : *Vespere autem Sabbati, quæ luceat in prima Sabbati... surrexit Christus.* Marci vero verba sunt : *Surgens autem mane prima Sabbati. Interpretationem Theophylacti accipe : « Cum surrexisset Jesus. Hoc loco punctum pone. Deinde dic : Mane prima Sabbati apparuit Mariæ Magdalenæ. Non enim surrexit mane. Quis enim vidit, quando surrexit ? Sed apparuit mane, Dominica die, quæ est prima Sabbati, hoc est hebdomadis. » Augustinum Calmetum consule de hora qua Christus a mortuis resurrexit.*

101. Caput Joanis, quod octavum numeratur, his orditur verbis archiepiscopus Bulgariæ : *Responderunt et dixerunt ei : Num et tu Galilæus es ? Scrutare et vide quod a Galilæa propheta non surrexerit.* Istud comma est 52 in vulgatis capite septimo. Tum apud ipsum Theophylactum sequitur : *Iterum igitur eis locutus est Jesus : Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ ; quod est comma 12 in octavo capite.* Itaque ejus in codice defuisse videtur comma 53 quo septimum caput clauditur : *Et reversi sunt unusquisque in domum suam.* Integra vero, quæ legitur ibidem in Vulgatis, *Mulieris adulteræ historia desiderabatur : et hanc suo non exponit commentario Bulgarus.*

Hac de re lato pro dignitate sermone agunt sacræ Scripturæ interpres et critici scri-

ptores. Quamplures memorant Græcos codices, et versiones Armenicam et Syriacam in Polyglottis Parisiensibus et Londinensis, ubi commata illa omittuntur; eademque non exponunt Origenes, Chrysostomus, Nonnus et alii.

Mutilos hujusmodi codices fuisse, mutilu[n]ve codicem Theophylacti, pro certo habendum. Partem hanc præstat Latina vulgati interpretis versio, quæ in codice Cantabrigieusi, Millio adnotante, asservatur, qualis ante Hieronymi castigationem exstabat. Ipse testatur Hieronymus libro *n* *contra Pelagianos*, num. 17, *in Evangelio secundum Joannem in multis Græcis et Latinis codicibus inventri de adultera muliere*. Hujus historiam suis in *Harmoniis evangelicis* inseruerunt Tatianus, sæculi secundi, et Ammonius tertii scriptor. Eam habent Latini codices omnes, quos viri doctissimi inspexere: ac plurimi habent eam Græci codices, quos expenderunt Theodorus Beza, Robertus Stephanus, Joannes Millius. Omissionis in aliquibus causam aperit Augustinus libro *n* *De conjugiis adulterinis*, capite 7.: « Nonnulli modicæ fidei, inquiens, vel potius inimici veræ fidei, credo, metuentes peccandi impunitatem dare mulieribus suis illud quod de adulteræ indulgentia Dominus fecit, auferrent de codicibus suis. »

Alia est Millii conjectura: « Historiam hanc, quod, ut videtur, expedire non putarent ut coram populo ea legeretur, obelo jam olim jugularunt in libris præsertim publicis. ἔτελος τοῦν, autem, eoque ipso ceu suspectam, præteriisse mox librarios, id vero extra dubium esse arbitror. Unde nec mirum, si defuerit in codicibus aliquibus etiam ante tempora Hieronymi et in Commentariis Græcorum. At dubium non si, quin capiūlum hoc, Versionis vulgatæ et exemplarium vetustissimorum fide stabilitum, inter sancti Joannis genuina recenseri debeat. » Ipsu[m] latius disserentem consule, et Augustinum Calmetum, et Petrum Sabatier in sua *Veteri Italica Versione*.

102. Interpolata ac vitiata loca inerant eodem in codice, quo Theophylactus utebatur; inerantque genuinæ lectiones, a quibus abeunt codices alii itemque editiones. Utriusque generis plura exempla offert Joannes Millius in Prolegomenis ad Novum Testamentum Græcum a num. 1059. Specimina affero nonnulla, ut hæc magis innotescat animadversio.

[LXI] In Evangelio Matthæi capite iv, v. 24, inter eos qui *variis languoribus affecti male se habebant*, in versione vulgata *Lunatici* distinguuntur ab iis qui *dæmonia haebant*. Apud Theophylactum mentio nulla τῶν ὀχυρονιζομένων, sed rro his intelligit ipse eosdem *lunaticos*. Commentarii verba sunt: *Lunaticos autem dicit dæmoniacos*, etc. Marci, capite 1, v. 29, Ἐξελθὼν ἤλθε, *egrediens venit*, pro ἐξελθόντες, ἤλθε, *egredientes venerunt*, Proxime quidem solius Christi mentio est: sed respicitur ad superiora v. 21, ubi de discipulis simulque Christo agitur. Lucæ capite 1, v. 73, ὅπου, *juramenti pro, δρκον, juramentum*; illud autem a Theophylacto usurpatum syntaxeos gratia. Et capite xii, v. 23, πλεῖον, *major*, ob præcedens φύγει pro voce πλεῖον, *plus*. Joannis capite 1, v. 41, πρώτον, *primum*, cum πρῶτος, *primus*, legi debeat. Et capite x, v. 33, ὅτε σύ, *omisso καὶ, et quia tu*. Et capite xi, v. 12, εἰπον σύ... καὶ, *dixerunt ergo discipuli ei*; ubi καὶ φ adjectum est. Paria sunt plurima in Evangelii, in Actis apostolorum, in Epistolis Pauli, et Catholicis apud Millium.

Sed nec parum lectionum, inquit ille loco citato, *in Theophylacti codice genuinarum occurrit*. Paucas ego affero. Matthæi capite xxiv, v. 2, in editis et mss. aliquibus, οἱ πλεῖτε, *non videtis*: sine οὐ apud Theophylactum. Marci capite 1, v. 38, εἰς τοῦτο γὰρ ἐλθεῖ, *ad hoc enim veni*: non ἐξελθόντες, *exi*. Joannis capite vii, v. 21, 22, "Ἐν ἕργον ἐποίησα, καὶ πάντας θρυμάζετε δὲ τοῦτο. Μωρῆς, x. τ. λ. Unum opus feci, et omnes miramini *propter hoc. Moyses*, etc. Ita scilicet interpusuit Theophylactus, genuinaque non paucis lectio videtur. Reliquas id genus lectiones vide apud Millium.

Satius nobis fuerit nonnullas attulisse utriusque classis, ut novis in editionibus, quæ accurantur, sibi fas non esse intelligent editores, vel pro genio mutationes in Græcum textum invehere, aut passim et indiscriminatim in Latina versione substituere Vulgatam. Exemplum affert Simonius loco sæpius citato ex Epistola Pauli ad Ephesios capite iv, v. 19, ubi Græcus textus apud Theophylactum sic habet: οἵτινες ἀπηλγηκότες, *indolentes*: sed in versione Philippi Montani legitur cum Vulgata, *desperantes*, Græce ἀπηλπηκότες. Hac de re vel ipse Hieronymus in Commentario adnotatum reliquit: « Quod autem ait, *qui desperantes semelipsos*, id est, ἀπηλγηκότες, ἔχοντες, multo aliud in Græco significat, quam in Latino. *Desperantes* quippe, ἀπηλπηκότες nominantur: ἀπηλγηκότες autem hi sunt, qui

postquam peccaverint, non dolent, qui nequaquam sentientes ruinam suam, feruntur in primum; et tanquam bestiae ferrum videntes in mortem ruunt. ... Exprimamus si possimus verbum de verbo, et dicamus ἀπηλγηκότες, *indolentes*, seu *indolorios*. » Theophylacti interpretationem sic Latine reddit Montanus: *Desperantes enim, inquit, hoc est segnes facti, nolentes laborare, ut inveniant bonum.* Ubi sine dubio vocem ἀπηλγηκότες declarabat Theophylactus, non ἀπηληπηκότες. Verba sunt enim ejus: απηλγηκότες γέροντες, φησί, τούτοις κατεβάζοντες, *hoc est desides, inertes, negligentes facti.*

103. In editis Theophylacti in evangelistas Commentariis eadem Evangeliorum occurrit divisio in *capita*, quae apud Latinos hodieque in usu est. Numerantur quippe Matthæi capita 28, Marci 16, Lucæ 24, et Joannis 21. Joannes Croius apud Laurentium Alexandrum Zacagnium in præfatione ad *Collectanea monumentorum veterum Ecclesiae Græcae et Latinæ*, num. LVI, existimabat, hanc vetustissimam esse divisionem; putavitque, *Theophylactum, qui undecimo Christiano saeculo inter Græcos floruit, eadem usum fuisse in capitum distributione.*

Croium refellit ibidem Zacagnius: « Sane, inquiens, quod ex *Theophylacti in Evangelia Commentariis* idem auctor opponit, scriptorum codicum auctoritate falsum esse convincitur. Vetus enim Theophylacti Vaticanus codex num. 645, eadem quæ Alexander et cæteri Evangeliorum Græci codices, habet capitula. » Numerantur scilicet in Matthæo 5', 68, in Marco 5', 48, in Luca 14', 83, in Joanne 19', 18. « Idem in alio codice num. 1221 ejusdem bibliothecæ observatur, scripto... die 3 Aprilis anni 1154, *indictione secunda*. At in codice num. 644, non *Græcorum capitula*, sed *numeri*, qui *Canonibus Eusebianis* inserviunt, ad singula Evangeliorum loca a Theophylacto exposita, in margine apponuntur... Ex quibus omnibus colligere licet, Theophylactum, Evangelia, *non interrupta textus serie*, exposuisse: *divisiones* vero, quæ cum eisdem commentariis habentur, a librariis, ut lectorum commoditat consulerent, *adjectas fuisse*; denique *Vulgatae Latinorum editionis capitula* in codice, qui Theophylacti Commentariorum editoribus præsto fuit, a recenti aliquo librario adhibita esse. »

[LXII] Hæc facilius ut intelligantur, Waltoni demum addo præmonitionem quæ t. V Bibliorum sacrorum habetur: » Græcos Evangelium in certa κεφάλαια, id est *capita* distinxisse, ipsa vero capita in περικοπάς, seu *minora segmenta*, quasi in plures particulas subdivisa. Minores hujusmodi sectiones fecerunt ipsi in *Sancto Matthæo τέττα*, 355; in *Marco εἰκότες*, 236; in *Luca τριτό*, 342; in *Sancto Joanne τέττα*, 232. Juxta sectiones istas minores Eusebius, Cæsariensis episcopus, *canones x ad concordantias Evangeliorum* facilius inveniendas, confecit: quoruī ope loca, in quibus duo, tres vel quatuor evangelistarum, rem eamdem tractantes, inter se concordant; vel ubi aliquis ipsorum quædam habet, quæ non sunt in reliquis, nullo negotio inveniantur. V. g. Matthæi capite iii, v. 11, Ἐγὼ μὲν βιβλιοῦ, ego quidem baptizo, apponitur in margine hæc nota ἄ, una cum ^a subscripto: quod ad *canonem primum* (littera a subscripta indicatum) lectorem remittit. In quo (primo) canone litteris istis numeralibus ἄ inventis, statim ex diametro in eadem tabula exhibentur loca in reliquis evangelistis, quæ cum hoc concordant: sci-licet sub *Marco* ἄ, sub *Luca* ἄ, et sub *Joanne* ἄ. »

Neque tamen vores, κεφάλαια et περικοπάς usu constantissimo, adnotante Simonio in *Historia critica in N. T.*, tomo II, capite 33, usurpatur in Græcis codicibus: quandoquidem τίτλοι in aliquibus appellantur, in aliis *cupitula*; et capitula quæ *pericopæ* aut minores sectiones. Hæc addiscuntur codicum inspectione. Verum occurrit etiam in his variis *minorum* hujusmodi sectionum numerus, præsertim in *sанctо Marco*, ubi aliquibus in manuscriptis duntaxat 234 enumerantur: quod ideo factum, ut ibidem Simonius animadvertisit, quia postrema duodecim *Marci commata* in eisdem desiderantur. Consule dicta num. 100.

Ad *Acta apostolorum* denique, et *Epistolas Pauli*, atque *Canonicas* quod attinet, *divisiones* invaluere apud Græcos, quas excogitavit *Euthalius*. Hunc *Diaconum* vocant frequenter bibliographi: *Sulcensem episcopum* Zacagnius, florentem anno 458, quo versibus Epistolas Pauli distinxit. Hanc secutus est divisionem Ecumenius in suis Commentariis, quæ in Editis servata est. Hanc etiam secutus fuerit Theophylactus, qui postea floruit. Doctissimum Zacagnium consule in Præfatione citata. Et hæc jam satis de Novi Testamenti codice disseruisse, quo idem archiepiscopus Bulgariæ Theophylactus utebatur.

XXVI.

De Veneta operum Theophylacti omnium editione.

104. De Veneta operum omnium editione, quæ Bulgarus archiepiscopus noster lucubrassae fertur, tametsi curas ad meas minime pertinente, rationem aliquam postremo loco ut libens lubensque reddam, Dissertationis ordo exposcit, ipsiusque editionis conditio. Hactenus plura recensuimus ejus opera, quæ prodierunt in lucem : Græce et Latine quidem Commentarios in quatuor *Evangelia*, et in *Acta apostolorum*, et in *Epistolas Pauli*, itemque *Regiam Institutio...em*, ac *Homiliam in adorationem venerundæ crucis*, et *Epistolas Græce Lugduni-Batavorum ac Latine in Bibliothecis Patrum* : Latine autem solummodo, Commentarios in quatuor *prophetas minores*, et *Homiliam in Præsentationem Virginis Deiparæ in templo*, ut memoralias præterea superiores elucubrationes, quas etiam Latine tantum saepius repetiti expressere typi. Quoniam vero diversis in locis diversisque typis ac formis, et sejunctim etiam edita sunt hæc opera, alicubi juxta primi interpretis translationem, juxta recognitiones posteriores castigationesque alibi; perquam difficile molestumque negotium erat bibliothecarum instructoribus cæterisque qui libros colligunt, eadem comparare, licet cusa, et possidere. Hæc simul collecta præstat omnia Veneta editio ; et hocce primum, neque modicum, pretium ejus.

Premium quam maxime augent non pauca, sane præclara et optatissima, Theophylacti monumenta, scripto reicta, quæ nunc primum, aut Græce et Latine, aut Græce saltem in lucem prodeunt. Primum est, quod ipse concinnavit, opus in *Epistolas canonicas*, textum suppeditante Cæsareo-Vindobonensi codice. Codex Bavario-Monachiensis opus alterum obtulit, quod est *integra in duodecim prophetas minores Expositio*, promissa non semel, diu expedita irritis votis nunc demum typis nostris excusa, cum Veneto Marciano codice non sine emolumento collata. [LXIII] Fragmenta pauca *Epistolæ ad Nicolaum diaconum et canstrisium* legebantur inter Demetrii Chomateni, Bulgariæ archiepiscopi, Responsiones apud Leunclavium in *Jure Græco-Romano* : nemoque eruditorum non vehementer optabat, ut *integra* alicubi reperta juris aliquando publici fieret. Votis omnium satis in hac editione Veneta factum, quæ perfectum completumque opusculum insigne præstat, ex codice Cæsareo-Vindobonensi sumptum : ex quo licet etiam addiscere Theophylacti oposcula, quæ veluti varia ad diversa distinguehantur apud bibliographos, nihil omnino ab una illa epistola differre, quam ad laudatum Nicolaum diaconum et canstrisium inscriptam neveramus. Recensitas sub nomine Theophylacti apud eosdem bibliographos legebamus *Homilias undecim in totidem evangelia Resurrectionis matutina*. Quid vero ? Ex codice Cœsareo-Vindobonensi transcriptæ cum attentius expenderentur, sententia et verbis repertæ sunt eadem prorsus cum ipsius Theophylacti Commentariis super eisdem evangeliis, undecimæ homiliae postrema parte excepta, quam præstabat editio Veneta. Hujus etiam beneficio, obvia lectoribus imposterum erit *Oratio panegyrica ad Alexium Comnenum*, post bellum Scythicum pluribus relatis victoriis confectum, ab eodem Theophylacto elucubrata, ex codice Bavario-Monachiensi eruta : ac obvia erunt *Carminu*, quæ cecinit ipse, in codicibus Regiis Parisiensibus, ut fertur, asservata, ex eisque pro ea, quæ summa sine dubio adhibetur diligentia, ad Venetæ hujuscæ editionis ornamentum depromenda. Cum textu Græco tot operum Theophylacti, quæ memoravimus in bibliothecis hactenus delitescentia, simul prodibunt Latinæ interpretationes, attentiore studio abs viris peritissimis confectæ : et vice versa Latuæ translationi *Homilias in Præsentationem Deiparæ Virginis*, a Francisco Combefisio adornatae, adjectus prodibit Græcus textus ex Regio codice Parisiensi, nova item sine dubio nitidiori accidente Latina interpretatione.

Hæc sunt præcipua Venetæ editionis, tot tantisque accessionibus locupletatae, emolumenta et ornamenta. Hæc vero promovere omnia, felicemque in exitum deducere, unus valuit Franciscus Foscarus, patricius Venetus, amplissimus senator, publicis consiliis regundis sexvir, litterarum cultor, ac patronus qui suæ spendoræ nobilitatis, ac plurima, qua domi forisque auctoritate pollet, id facilime assequi potuit, ut codices Vaticani, Cæsareo-Vindobonenses, Parisienses Regii, et Bavario-Monachienses, ne Marcianos Venetos memorem ac Petavinum Sanctæ Justinæ, diligentius lustrarentur : si quæve Bulgariæ archiepiscopi Theophylacti extarent opera, a peritis transcripta librarius,

Venetias transmissa ac Latinitate donata, Græce tandem et Latine viderent lucem. Viro summo, qui litteratorum nationi tam ampla beneficia impendit, gratias agere pares quis valeat?

Num vero opera illa Theophylacti, quæ jam edita, sive Græce et Latine, sive Latine tantum, nunc typis Venetiis recuduntur, prodeant accuratiora? Perfectiorem sine dubio sive textum Græcum speces, sive Latinam versionem, fieri editionem posse, viri peritissimi animadverterunt: Græcis nimirum codicibus, qui servantur in bibliothecis, diligentius collatis: ac versione Latina tum nitidius, tum accuratius ad veritatem Græcorum expressa. Ecolampadius codice unice unico Græco usus est, utique mutilo in *Commentariis Evangeliorum*, nec alium nisi Romanum vidit Philippus Montanus utique imperfectum Latinaque interpretatione ab eo primum confecta, ac bis etiam ab isto recognita, meliorem optant viri docti. Num studii præstatum aliquid in Veneta editione, quod priores maculas eluerit? Quod ego novi, paucis accipe. Textum Romanum, prioremque Latinam interpretationem iterum excudi juxta Parisienses typos: ad calcem tomij variantes non paucas conjectas esse lectiones, quæ ex Marciannis Venetiis codicibus depromptæ sunt: suppletas etiam in Latina versione plurim vocum omissiones, dictiones alias ad Græcorum veritatem redactas, integrasque periodos non raro nitidiores substitutas. Exempla nonnulla inferiori prostant in margine, quæ indicant non tam versionem illam, ubi opus erat, castigatam correctamque, quam potius emendationis quæ curanda foret, passim indigam.

Ferebantur Commentarii in *Epistolas sancti Pauli*, cum Latina dupli versione, altera Christophori Porsenæ *paraphrastica ac nimirum libera*, Joannis Loniceri altera sphalmatis passim scatente, et alicubi tolerabili. Illa prætermissa, posteriorem recognovit, Græco textu, qui fuerat olim Erasmi, rcperto expensoque, Philippus [LXIV] Montanus: et hanc postremis curis emendatam protulere in lucem Londinenses editores, textu Græco adjecto ex codice Arundelliano, cum binis aliis Oxoniensibus collato. Hanc editionem iterum exprimit typi Veneti, quibus additur collectio variantium lectionum, Veneto Marciano codice eas suppeditante. In Latina *Expositionis in Acta apostolorum* interpretatione, quam Sifanius confecit, nova ipsius occurrit versio sacri textus, longe differens a Vulgata. qua passim utitur Ecclesia: variæque occurunt lectiones, quæ sumptæ sunt ex Erasmo, Sebastiano Castalione, et Theodoro Beza, suspectis hominibus ac heterodoxis. Sacri textus Evangeliorum Ecolampadius, et Epistolarum sancti Pauli Lonicerus, versiones proferunt, quas ipsi Græco textui conformiores putarunt, sed a Vulgata nostra non multum abeuntes. Priore in loco ea usus est sua in Recognitione Philippus Montanus evangelici textus versione, quam reperit: alteroque in loco vulgarem Paulini textus, in Ecclesia Catholica adhibitan, substituit ac retinuit, nisi sicuti Theophylacti interpretatione illam immutare coegerit. Eorum negotium erit, qui Venetam editionem curant, ut in prædicta *Actorum apostolorum* nova versione, si quid est offensionis, abjiciant: aut Philippi Montani, imo etiam editorum Londinensium consilium sequentes, Vulgatam substituant, locis exceptis, ubi eam immutari Theophylacti interpretatio exposcat.

Epistolarum demum quas plurimas archiepiscopus Bulgariae scripsit, Græcus textus, ac Latina Vincentii Marinerii versio, sejunctim hactenus prodierunt; sed hanc, et illum conjunctum præstabat Veneta editio. Doctissimos viros novimus, qui versionem hanc, ceu minus accuratæ conjectam, erratisque scatentem dolent: nosque nonnulla exempla dedimus num. 25 et alibi; sed Veneti editores hanc quoque spartam adornabunt. Plura itaque sunt quæ Venetam hanc editionem maxime commendant: tum inedita non pauca, quæ nunc in lucem prodeunt, Theophylacti opera; tum ejus lucubrationes omnes, quæ cum hactenus variis cussæ typis ac dispersæ abirent, nunc simul collectæ præstantur: tum aliæ variantium lectionum, quæ ex codicibus bonæ notæ sumptæ sunt, accessiones plures: tum denique diligentior de hisce operibus censura ac certum judicium.

PHILIPPI MONTANI PRÆFATIO IN EVANGELIA.

[LXIX] Ne ob varlos typographorum quorumdam titulos, quibus fucum facere emptoribus solent, cum nullis aut paucis admodum locis mutatis et correctis, ne dicant corruptis, plerosque tamen emendatos, quam plurima restituta et addita, et hujusmodi alia quam plurima magnifice in speciem jactant, ut emptores splendidis hujusmodi verbis affecti, jacturam ipsi revera faciant : ne igitur, candide Lector, in hoc quoque opere tale quid contigisse suspiceris, commodum esse duxi, paucula quædam haud temere a nobis mutata, e primis potissimum capitibus indicare, e quibus de reliquis conjecturam facere possis, si forte illa conferre graveris. Et ne longius abeamus, ex Matthæi capite I pauca perstringamus ; nam in Theophylacti præfatione plura adjecimus quam quæ commode hic ingeri possint. In locum itaque illum filii Abraham, sic habebat prior editio. *Quare apposuit David filii Abraham;* cum Romanus codex ad hunc modum habeat, Τίνος ἐνεκκα προίταξε τὸν Δαυὶδ τὸν Ἀβραὰμ ; hoc est, *Cur ipsum David Abraham præposuit?* quam lectionem meliorem esse probant sequentia, et quæ in eumdem locum scribit Chrysostomus. Interpres iogisse videtur, προσέταξε, etc., et paulo post ubi Matthæus scribit Judam genuisse gemellos illos, Phares et Zaram de Thamar, ita prius habebatur : *Et alius prior natus Phares est.* Deinde *is qui manum præmisserat vocatus est Phares, quod est dissectione :* » locus etiam manifeste corruptus, cum is qui manum præmisserat vocatus sit Zara, ut patet Genesis, xxxviii, et mox etiam ex hec ipso Theophylacto. Sic itaque legendum est. *Et alius prior natus est, deinde is qui manum præmisserat. Vocatus est itaque qui prior natus est l'phares, quod est a dissectione,* » pñcto scilicet facto post, præmisserat, ut ibi *natus est subintelligas* : et deinde addatur, *vocatus est itaque, etc.* Item non ita multo post, illuc, *Omnes igitur generationes, etc.,* sic habebatur : *In tres ordines distribuit generationes, ut monstraret, quod Judæis nihil profuerit, licet ioudicibus fuerint subditi usque ad Christum :* etiam hic locus mutulus est ac multum depravatus, quandequide in judicum tantum mentionam faciat, qui ad tres illos ordines sive tesseradecades respondere non possunt. Græca autem in adeo manifestis erratis hic ascribere nihil opus esse puto, ne frustra nictorem oneremus, e quibus sic locum hunc restituimus. *In tres ordines distribuit generationes, ut moi straret quod Judæi, sive a judicibus gubernarentur, ut qui usque ad David : sive a regibus, ut qui que ad transmigrationem : sive a sacerdotibus, ut qui usque ad Christum : nihil tamen ad virtutem usus fecerunt, etc. ;* quam lectionem veram ostendunt tum præcedentia, quod ait, *propterea generation p in tres ordines distributas, tum mox sequentia de vero et Judece et Rege et Sacerdote Christo.* Quesam etiam sententiam habet Chrysostomus, quem fere noster Theophylactus sequitur. Eodem hoc primo capite, ibi : *Ne timas, ex una annotatione duas faciens, et accipe pro accipere ponens, sententiū turbat : quod et paulo post diversa ratione facit, duas annotationes in unam contrahens.* Ut interiam sileam de dictionibus multis passim omissis, et aliis non paucis multum depravatis; quæ facile deprehendet qui vel unum caput hoc primum et præfationem cuin priori editione conferre volet. Capite autem octavo, ibi, *Hæc autem dicebat, quasi pigeret eum comitatus ejus,* Græca sic habent, Ταῦτα δὲ οὐεγενώς ἀν πεισθητούσι μεταβληθέντα ἀστολούσι. Hoc est, *Hæc autem dicebat quo persuaderet illi, ut mutantis moribus sequerelur.* Capite item sequenti multa erant omissa, et quædam male versa : ut illud in fine capituli, *messem vocal multitudinem ministerii quo egebant, cum Græca sic habeant, θερισμὸν ὄνομάζουσαν τὸ πλῆθος τὸ χρῆσον τῆς θεριπειᾶς,* id est, *messem vocal multitudinem curationis egentem.* Et cap. xv, ibi, *At Judæos qui sunt oves, quæ perdidérant ea quæ illis concrederant, Græce sic legimus, [LXX] Εἰς τοὺς λουδάλους, οἵ ἀπολωλόται πορέαται ἀπὸ κακίας τὸν ἐμπιστεύεντων αὐτῷ.* hoc est, *Ad Judæos qui sunt oves perditæ eorum vitio quibus fuerant concreditoræ sive commissæ.* Nam Græci quædammodum active dicunt, *committo tibi hanc rem,* sic et passive *tu es commissus hanc rem,* pro commissum habes. Qua etiam locutione Græca utuntur nonnunquam poetæ Latini, ut Horat, de senibus avaris :

Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,

pro suspensos loculos et tabulam suspensam habentes. In hoc etiam capite, ut in aliis præcedentibus et sequentibus, permulta fuerant prorsus omissa, quædam inversa multumque depravata.

Sed ad alios evangelistas properans; illud unum ex Matthæo abjiciam, quod habetur capite vicesimo primo de turbis simplicibus. *Neque, inquit, invidebant Christo, neque opinionem indignum de Christo habebant : ideo et nunc prophetam illum dicunt : nunquam autem, si sine articulo dicatur etc.,* cum Græca longe, secus habeant : ut εὖτε ἐφθύνουσι τῷ Χριστῷ, οὕτε πάλιν τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ ἑπληψιν εἶχον. Διὸ καὶ νῦν ποοφήτην αὐτὸν λέγουσι, μηποτε δέ, ἐπεὶ μετὰ τοῦ ἔρθρου φεύγει προφήτης, δύναται νοιθῆναι, δέται εἰστιν ὁ προσδοκώμενος προφήτης, hoc est : *Neque invidebant Christo, neque rursus convenientem de ipso habebant opinionem.* *Ideo et nunc prophetam ipsum dicunt, nisi forte quando-*

*quidem cum articulo dicunt δ προφήτης, id est propheta ille possit intelligi quod iuste sit qui exspectatur propheta. Ad quæ pulchre quadrant reliqua. Lapsus occasionem dedit, opinor, quod μήποτε δι, verterit, nunquam autem : ad quod cætera aptare cupiens, totam invertit sententiam; cum μήποτε hoc loco non sit negantis, sed addubitanter decernentis, pro fortasse, aut nisi forte. Quia in significazione frequenter accipit noster hic Theophylactus, ut capite hujus XIII, ibi μήποτε δι, vertebat, absit autem ; cum fortasse autem, dicere debuisse : quod his eodem capite facit, male rejiciens quæ Theophylactus admissit. Matthæi etiunum XXII, et Marci XV, etc., eodem modo accipitur. Sed quid his immoror, cum nullum omnino caput sit, in quo non multa sint restituenda? Videor itaque ne in his prolixior fuerim : ideoque ex reliquis evangelistis puuciora perstringam. Marci primo Judæes notans, qui Scripturas negligebant, sic inquit, Ἀλλά οὐκ ἐγεώργουν αὐτας οὐδὲ ἐρεύνων, id est, *Sed ipsi non excolebant eus nec scrutabantur*; prius autem scriptum erat, *sed non ipsi colebant agros neque inquirebant*. Et paulo ante hic negatio, neque, omissa sensum contrarium expiimebat. Et ne diutius immoror, si quis totum hoc caput primum excutere velit, deprehendet multa omissa, et non pauca corrupta, sicut et capite proxime sequenti, ut ex multis indicem, ubi ait, quod *David fugiens a facie Saulis, gladium Goliath oblatum obtulit Domino*: cum legendum sit, *gladium Goliath oblatum Domino, abstulit ut habent Græca, eisque astipulatur historia I Reg. cap. XXI.* In iiiiō item sequentis capitulis locus plane depravatus centraria reddebat sententiam. Sed ad Lucam propero, cuius caput primum et secundum multis scatabant mendis, ut et proxime sequens : ubi præter multa omissa, fortasse quædam fuerant non satis intellecta : ut quod δοῦλον οὖτων, veritat, quantum nunquam, cum vertendum esset mox aut paulo post : ut sensus sit, *mox a prædicione Joannis prædicaturum esse Dominum*. Eodem lapsu corrupta fuit sententia cap. XVIII, ubi οὖτον οὖτων, verterat nondum, cum sensus postulet, ut mox, sive paulo post dicatur. Capite autem XIV, ubi declarat, per cum qui juga boum emerit, significari, eum qui circa terram esset occupatus spirituali cœnam negligere, assert Sapientis auctoritatem ad hunc modum : *Quid calumniatur qui alteri prævarlet?* Sed quid, quæso, istud ad propositum? ubi Græce sic habent, Τί τοιούθεν τετα δικτυῶν ἀπέρπου, id est, *In quo sapiens erit qui tenet aratum?* quemadmodum habemus Ecclesiastici XXXVIII, secundum Septuaginta, quos hic, nt alii Græci, sequitur : quod quidem proposito puchre convenit; arato enim juga boum admoventur. Sic et cap. XXII, secundum Septuaginta legendum est; et roborentur in eo omnes filii Dei, Deuter, tricesimo secundo. Eodem vicesimo secundo capite, multa etiam alia emendata videre licet. Denique ut ex primo etiam Joannis capite quædam depronamus, ibi, *Et lux in tenebris lucet, declarans lucem in tenebris lucere.* Sic posuerat : *Nam et in morte factus est, quasi fuisse virtus, ita ut cogeret hinc illum emigrare,* etc. Ubinam, quæso, lux in morte hic lucere, et vires suas exserere dicatur? Proinde sic ad exemplar Græcum restituimus. *Nam et ipse mortuus sic mortem superavit, ut et eos quos prius absorpsisset, cogeret ipsam evomere.* Similiter sententia habetur I ad Cœr. cap. XV, ibi, *Postremus hostis destructur mors.* Et paulo post Joannem Præcursum de sua [LXXI] nativitate sermonem habere, dicere videtur; et multa alia hoc eodem capite non satis convenientia. Initio item secundi capituli de Virgine Matre loquens, ait : *Habens opinionem suæ erga illum potestatis.* Hæc verbu sonare videntur, quod ipsa sibi eum potestatem esse in Christum arbitraretur, ut imperare posset, ut aquam in vinum converteret: cum Græca longe diversum sensum præ se ferant, nempe quod virgo magnam concepisset de Christi potestate opinionem ex his, quæ et in ipsius conceptione et nativitate exonerant, etc. Quod autem ibi statim sequitur, ut oraret Deum, pro orare eum; item et ex animo, pro et examine, et hujusmodi multa, scribæ potius aut typographo quam interpreti imputanda, lectoris industria emendaris potuissent. Cæterum ubi novo capite docot Ezechielem dicens : *Patres comedunt, etc., quædam illic prætermisa contrariam admittent sententiam;* ut et capite sequenti, ubi pro cognoscunt enim legendum est, non enim cognoscunt, ut habent Græca : alioqui glossa cum textu pugnaret. Sed quod eodem capite pro apostasis, apostolos haberemus; item quod pro ex ipso, scriptum esset ex Egypto; unde etiam suspicor locum mire fuisse corruptum, ubi de malis pastoribus et avaris queretur: *Non enim, inquit, quererant utilitatem ex Egypto, sed turpe lucrum;* cum legi debeat, non enim quererant populi utilitatem, sed ex ipso turpe lucrum. Ista, inquam, et ejusmodi pleraque alia impressori potius quam interpreti ascribi possent. Quod autem plerisque in locis permulta fuerint omissa, ex quibus sequentia pendebant, non tantum dictiones aliquot dico, sed versus permultos, atque adeo paginas totas, quodque saepiuscule negatio contra auctoris mentem aut omissa, aut injecta contrariam inducat sententiam; scribæne, aut typographo, an interpreti, mutilove codici imputandum sit, aliorum esto judicium. Mili abunde satis fuerit, si favente Altissimo publicam studiorum utilitatem pro nostra qualicunque mediocritate non-nihil adjuverimus. Interpres quidem cœte Joannis ultimo codicem suum mutilum fuisse confitetur: fieri tamen potest, ut etiam ille quibusdam in locis nostro emendatione fuerit: ideoque quædam intacta reliquimus, sive quod ad sensum bene quadrarent, sive quod non magni essent momenti, etiamsi ad Græcum nostrum Codicem non omnino respondeant. Nonnunquam autem margini diversam lectionem adjecimus, idque potissimum cum ultraque defendi posset: priore quidem in contextu relicta, sed hujusmodi notis + inclusa, penes lectorem judicium relinquentes, utrum sequi malit. Sed hæc fortasse, dum moris occurrere studemus, apud tuam facilitatem nimium multa. Bene vale, candide Lector, et quæ pro nostra qualicunque mediocritate in publicam utilitatem proferimus, boni, quæso, consule. Lutetiae ex museo nostro Tornacensi 1545. Et rursus 1552.*

STUDIOSIS SACRARUM LITTERARUM.

[LXXII] Cum multæ res sint, quarum usus utilitati atque etiam ornamento nobis esse solent, fieri tamen videmus, ut earum rerum quædam jaceant, quædam etiam prorsus intereant. Hujusmodi sunt humana: mutari emnia constat, nihil idem semper est. In litteris quidem maximam jacturam fecimus; ita multa veterum scripta temporum calamitate perierunt. Sed, o præclarum virum, qui novam hanc edendorum librorum rationem invenit! Cum enim sacrarum Litterarum studia, multis in lucem scriptoribus editis, qui hactenus in tenebris delituerant, in dies magis ac magis a doctissimis viris excolantur, et præclara eruditorum hominum ingenia in his sese exerceant, quantam animo possum, maximam capio voluptatem, propterea quod divino quodam munere id factum videtur, ut excellenti ingenio ac doctrina viri his se studiis dediderint, quibus non inanem quamdam apud homines gloriam aucupamur, sed nobis ad immortalitatem viam communimus, ut despecta penitus rerum humana imbecillitate, animum ad cœlestia erigamus, summumque illum ac præpotentem Deum tuto pectori amplexemur, ita ut quam minima, dum in hac vitæ quasi peregrinatione sumus, nobis cum corporibus sit contagio, sed ea nobis una et præcipua cura, ut his soluti vinculis in cœlestem illam patriam, unde paucis ante annis demissi fuimus, remigremus. Verum (a) cum nulla re magis quam Evangelii lectione adjuvemur, qua ad cœlestis vitæ imitationem instituimur, non inutilem nostram operam fore judicavimus, si Græcam et e regione Latinam nunc primum Theophylacti in Evangelia interpretationem, sumnam videlicet quamdam fere e Chrysostomi commentariis decerptam, publice legendam emitteremus: præsertim cum in ea, quæ in Latinum superioribus annis versa est, multa desint, plura vero perperam legantur, sive veteris exemplaris, sive interpretis. Ecolampadii presertim, ea culpa fuerit. Plane hoc beneficium, quantumcunque est, quod certe maximum est, Morellorum virtuti debetur. Viri quippe benignitate insignes, ad reipublicæ utilitatem et commoda nati, veterem consuetudinem servant, excitat bonas artes quovis sumptu, quovis præmio, faciunt, ut quæ veterum Græciæ Patrum monumenta colebrantur, ea hac ætate minime desideremus. Itaque nostrum est, ut eis non modo pro Theophylacto, quem habemus, sed etiam pro iis quæ exspectamus, et vitæ diuturnitatem; et quæ optima habentur in vita, a Deo precemur. Valete.

(a) Ut habeat Lector unde noscat quam ridicule hanc præfationem interpolaverit editor Parisiensis, legat, quæ hic sistiunus, genuina Romani editoris verba: « Verum cum nulla re magis quam Evangelii lectione adjuvemur qua ad cœlestis vitæ imitationem instituimur, non inutilem nostram operam fore judicavimus, si Græcam Theophylacti in Evangelia interpretationem, sumnam videlicet quamdam fere e Chrysostomi commentariis decerptam, publice legendam emitteremus; præsertim cum in ea, quæ in Latinum superioribus annis versa est, multa desint, plura vero perperam legantur, sive veteris exemplaris, sive interpretis ea culpa fuerit. Plane hoc beneficium, quantumcunque est, quod certe maximum est, Pauli III divinæ virtuti debetur. Pontifex benignitate insignis, natus ad tollenda humanæ generis incommoda, veterem consuetudinem servat, excitat bonas artes quovis sumptu, quovis præmio, facit, ut qui pontifices beneficentiae laude celebrentur, eos hac ætate minime dosideremus; itaque nostrum est, ut ei non modo pro Theophylacto, quem habemus, sed etiam pro iis quæ exspectamus, et vitæ diuturnitatem, et quæ optima habentur in vita, a Deo precemur. Valete. » Ed. PATA.

ADMONITIO

In varias lectiones ex codicibus S. Marci Venetis et Patavino uno depromptas.

Variæ lectiones quæ in Theophylacti Commentariis in quatuor Evangelia, breviore, prolixioresque, pluriæ occurrunt, ex Venetis codicibus Marcanis quinque, et Patavino uno Sanctæ Justinæ desumptas, benevolo studiosoque Lectori sistimus omnes, quæbonæ alicujus frugis visæ sunt. Primo simul offeruntur loco, quas Veneti bibliothecæ sancti Marci codices præstant, 26, 29, 30, 31 et 32, et has excipiunt aliae decerptæ ex Patavino. Ejuscemodi vero lectionum aut certe perspicns alicubi veritas, aut passim utilitas, atque plurium fortasse redundantia ut innotescant, sedulo animadvertisendum est, textum Græcum, qui tum in editione Parisiensi anno 1631 curata, tum etiam in Veneta nostra prostat, illum esse qui prima vice anno 1542 typis Romanis prodit, ex codice Vaticano sumptus: Latinamque e regione positam interpretationem minime ex eodem expressam censeri debere, cum ea sit quam Joannes Ecolampadius, Græcum alium et alicubi discrepantem textum sub oculos habens adornavit, a Philippo Montano postea Romanum textum conferente emendata. Hinc vero ad varias quod attinet lectiones, quas ex Venetis Marcanis codicibus diligentia summa eruit Georgius Constantini, natione Græcus, ex Joannina urbe Epri:

facile ac tuto quisquis eas attentius expendat, judicare poterit, abundare alias, plerumque prolixiores, neque in codice Ecolampadii repertas esse: aliasque, videlicet breviores, extasse plerasque in eodem Ecolampadii codice, utpote Latinæ ipsius interpretationi apprime convenientes; et alias demum esse, queis non modico emolumento textus uterque corrigi et perfici sine dubio potest. Num vero lectiones istas Theophylactum habere parentem, dicendum fuerit? Nihil obstat, quominus breviores, sere omnes, revera scripsit ille: verum nec abnuere aut volumus, aut audemus, quin ipsum proxiliores aliquæ decent veluti auctorem, quas utique et contextus alicubi admittere ac sensus postulare videtur. At viro clarissimo plerasque tribuendas non esse, nemo non colligat ex ipsa styli aliquando discrepantis ratione, vel etiam nimia enarrationis prolixitate abs genio Theophylacti aliena, vel nulla demum quæ appareat, lectionum cum præcedentibus et subsequentibus connexione. Fuerint Græci posteriores, qui, Theophylacti studiosi, cum opus ejus animadverteant ex aliorum, maximeque Chrysostomi, dictis compilatum, integrum sibi esse duxerunt ut margini inscriberent, quæ postea in textum irrepsere, vel propria, vel aliunde sumpta additamenta: quibus, quæ minus clara, aut certe diminuta videbantur in Commentariis, illustrarentur. Quæ licet nobis arrideat sententia, pretium attamen operæ fuit, ut variantes hujusmodi, sive breves, sive longiores, luce publica donaremus, eruditis lectoribus relinquentes, ut suum et ipsi de hisce judicium ferant, ex eisdemque quæcunque demum sint, qualemque capere emolumentum valeant. Varias lectiones ex codice Patavino diligentissime maximaque solertia collegit omnes vir clarissimus, quem honoris causa nominamus, D. Athanasius Peristianus, ejusdem sanctæ Justinæ monachus ordinis Sancti Benedicti, et bibliothecæ custos: eorum vero, quas hic damus, delectum fecit P. Bonifacius Finetti ordinis Prædic. De codicis hujus præstantia, quam peritissimus Bernardus Montfauconius, ordinis S. Benedicti asceta Sanmauræus, in *Diario Italico* testatus est, lege quæ prævia in Dissertatione dicta sunt num. 32 (a). Porro ejus varias lectiones ita Latinae Ecolampadii versioni, ubi intactam reliquit eam Montanus, passim convenient, ut codici Græco, quo usus est prius interpres, dici Patavinus multis in locis debeat simillimus; verum et ipsum alicubi corrigit et perficit. Unum superest, de quo Lector benevolus postremo loco admonendus est: adnotaciones eas nempe, aut emendationes, quas in Commentariis ad marginem inferiorem appositæ exhibet editio Veneta, edito Romano textui Græco consonas esse: earumque non paucas prætermitti potuisse, cum Latina prior interpretatio, quam emendari aut meliorem fieri censebat adnotator, tametsi a Romano textu differat, variis tamen lectionibus, quas aliis ex codicibus Græcis damus, plerumque conveniat.

(a) Versiculi sequentes in hoc codice exstant ante Commentarium in Joannem:

Εῦληπτον ἔξιγγιμα τοῦ Βουλγαρίας
Ἐδαγγελίων τῶν κατὰ Ἰωάννην·
‘Ματθαῖος ἡν Εὔδοια, καὶ βίος λόγοι,
Θεος δὲ κλῆρος, καὶ τάφος Βουλγαρία.

*Præclarus Commentarius archiepiscopi Bulgariae
Evangelii secundum Joannem:
Cui patria fuit Eubœa, vita litteræ,
Sors divina, et sepulcrum Bulgaria.*

Cum dubitari vix possit, pro Euboë legendum Eubœa, ut in Latina versione postum est; hinc ex hoc codice (præsertim si tantæ sit antiquitas, quantæ illum esse putavit Montfauconius), valide confirmatur sententia, quæ Theophylatum Chalcide in Eubœa, seu in alio quopiam prope Euripum Chalcidicum loco, ortum esse tradit: perquam enim verisimile est, hujus Codicis scriptorem, seu quicunque aliis horum versiculorum auctor extiterit, memoria consignasse id quod pervulgatum erat suo tempore, quo vera Theophylacti patria nota cuilibet esse facile poterat. Hac de re vide Dissertationem præviam n. 17.

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΓΑΓΑΡΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

THEOPHYLACTI

ARCHIEPISCOPI BULGARIÆ

ENARRATIO IN EVANGELIUM MATTHÆI.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ
ΚΑΤΑ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ.

SOPHRONIUS DE MATTHÆO EVANGELISTA.

Matthæus, qui et Levis, e publicano apostolus, et in Iudea primus ob eos, qui e circumcione crediderant in Christum, charactere verboque Hebraico Evangelium suum scripsit, quod qui postea Græce translulerit, ignoratur. In bibliotheca Caesareae Pamphili martyris etiamnum hodie textus ejus Hebraicus studiose servatur. Eum ipsum transcribendi mihi copia facta est a Nazaræis qui in Beroea Syriæ habitant, quique illo utuntur inter se. Unde facile persuadeor, quod ubicunque Evangelista sive propria sponte, sive ex persona Christi Salvatoris, testimonii Veteris Testimenti Scripturarum usus est, non secutus authenticae Septuaginta Interpretum versionem, sed textum Hebraicum. Ut patet ex hisce locis : Ex Egypto vocavi Filium meum, et Nazareus vocabitur.

Ματθαῖος, ὁ καὶ Λευκός, ἀπόστολος ἀπὸ τελωνῶν, ἦ τῇ Ιουδαϊκῇ πρώτος διὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς πιστεύοντας Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, γράμμασιν καὶ ψήμασιν Ἐβραϊκοῖς συνέταξεν, ἀγνοουμένου τοῦ μετὰ ταῦτα εἰς Ἑλληνικὸν τοῦτο μεταφρέσσεντος. Τὸ δὲ Ἐβραϊκὸν ἔχει τῆμερό δεστιν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Καισαρείας τῆς παρὰ Παμφίλου μάρτυρος περισπουδάστως κατασκευασθείσης. Ἐμοὶ δὲ παρὰ τῶν Ναζαρίων τῶν ἐν Βεροίᾳ τῆς Συρίας τεύτῳ καχρημάνων, ἀδεια παρεσχέθη τῆς τεύτου μετεγραψῆς, δι' οὗ δεστιν ἀχριβῶς πισθῆναι, ὡς ἔνθα δὲν ἐξεγελιστής εἴτε ἐκ προσώπου οἰκείου, εἴτε ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος ταῖς μαρτυρίαις καταχέρηται τῶν Παλαιῶν Γραφῶν, μὴ ἀκαλούθει τῇ αὐθεντίᾳ τῶν Ἐβδομήκοντας Ἐρμηνευτῶν, ἀλλὰ τῇ Ἐβραϊκῇ, ἀφ' ὅν τὰ δύο δεστῖν ἔσταινται. 'Ἐξ Αἰγύπτου ἀκάλεσα τὸν Γίδην μου' καὶ ὅτι Ναζαρῖος κληθῆσται.

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

SUMMA CAPITUM

ET RERUM EVANGELII SECUNDUM MATTHÆUM.

1. *De genealogia Christi.*

2. *De magis et infanticidio Herodis.*

α'. Περὶ γενεalogίας τοῦ Χριστοῦ.

β'. Περὶ τῶν Μάγων καὶ τῶν ἀντιρεθέντων παιδῶν.

- γ'. Περὶ παιδισμοῦ τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῆς τοῦ Πέτρου, καὶ Ἀνδρέου, καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου κλήσεως.
- δ'. Περὶ τῶν μακαρισμῶν. Περὶ τοῦ μὴ φιλονειχεῖν πρὸς τὸν πλησίον. Περὶ τοῦ μὴ μοιχεύειν. Περὶ τοῦ μὴ ἀπολύειν τὴν γυναῖκα. Περὶ τοῦ μὴ δρόσεις δλως. Περὶ τοῦ τὰς ὄρδεις ἀνέχεσθαι, καὶ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. Περὶ τοῦ ἀγαπῆν τοὺς δύσθρούς.
- ε'. Περὶ λεπρομοσιῆς, προσευχῆς, καὶ νηστείας. Περὶ τοῦ καταφρονεῖν τῶν τοῦ κόσμου.
- ζ'. Περὶ τοῦ κρίνειν μηδένα. Περὶ τοῦ αἰτεῖν καὶ ζητεῖν. Περὶ τοῦ προσέχειν ἀπὸ τῶν φευδοπροφητῶν.
- η'. Περὶ τοῦ λεπροῦ. Περὶ τοῦ ἐκαποντάρχου. Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου. Περὶ τῶν λαθέντων ἐπὸν ποικιλῶν νόσων. Περὶ τοῦ μὴ ἀπιτρεπομένου ἀκαλεψθεῖν. Περὶ τῆς ἀπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων. Περὶ τῶν δαιμονιζομένων, ὃν τὰ δαιμόνια εἰς τὴν ἀγάλην τῶν χούρων ἔκεινται.
- θ'. Περὶ τοῦ παρελυτικοῦ. Περὶ τοῦ Ματθαίου. Περὶ τοῦ Σωτῆρος μετὰ τῶν τελωνῶν ἐθελοτας. Περὶ τῆς θυμετρᾶς ἀρχιστυγάρων. Περὶ τῆς αἰμοφθορούσης. Περὶ τῶν δύο τυφλῶν. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου κωροῦ.
- ι'. Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων διαταγῆς.
- κ'. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων πάρα ιωάννου.
- λ'. Περὶ τῶν μαθ., τῶν τοῖς Σάδδασι τιλλόντων στάχυας. Περὶ τοῦ ἕραν ἔχοντος τὴν χειρν. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου τυφλοῦ καὶ κωροῦ. Περὶ τῶν αἰτούντων σημετον. Περὶ μητρὸς καὶ διδαλφῶν.
- μ'. Περὶ τῶν περιβολῶν τοῦ σπείραντος καὶ τῆς βασιλείας τῶν εὐρωνῶν.
- ν'. Περὶ Ιωάννου καὶ Ἡρώδου. Περὶ τῶν ε' Δρατῶν καὶ τῶν β' ἰχθύων. Περὶ τοῦ ἐν Θαλάσσῃ περιπάτου τοῦ Ἰησοῦ.
- ο'. Περὶ τῆς περαβάσεως τῆς ἑντολῆς τοῦ Θεοῦ δὲ τὴν περαβάσιν τῶν ἐνθράπων. Περὶ τῆς Σκαννανείας. Περὶ τῶν θεραπευθέντων δχλῶν. Περὶ τῶν ἐπτέ έρτων.
- π'. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων. Περὶ τῆς ἐν Κισιναρέι ἐπερωτήσεως. Περὶ τῆς ἀπιτιμήσεως τοῦ Πέτρου, διπος μὴ Χριστὸς πάσῃ.
- ϟ'. Περὶ τῆς μεσομερράσεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου. Περὶ τῶν αἰτούντων τὰ βίβραχμα.
- ϡ'. Περὶ τῶν λεγόντων, τίς μεῖζων. Περὶ τοῦ μὴ σκενοδαλίζειν. Περὶ τῶν ρ' προβάτων παραβολῆς. Περὶ τῆς ἀλέγεως τοῦ πλησίου. Περὶ τῆς διλάμψεως τοῦ δεν καὶ λύειν. Περὶ τοῦ δραμέλοντος μηρία τάλαντα.
- Ϣ'. Περὶ τῶν ἐπερωτώντων, εἰ Κέστιν ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουτίου τὸν Ἰησοῦν.
- Ϙ'. Περὶ τῶν μισθουμένων ἀργεστῶν. Περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου. Περὶ τῶν δύο τυφλῶν.
4. De tentatione Christi in deserto. De rocatione Petri et filiorum Zebedaei.
5. De beatitudinibus. Quod non liceat cum proximo contendere. Quod non liceat mactari. Quod non liceat uxorem dimittere. Quod non liceat jurare omnino. Quod contumelias sustinere et diabolo resistere oporteat. Quod oporteat etiam inimicos diligere.
6. De elemosyna, oratione et jejunio. De contemptu mundi.
7. Quod non liceat de quoquam judicare. Quomodo petere et querere debeamus. Quod nobis cavendum sit a falsis prophetis.
8. De curatione leprosi. De centurione. De sororu Petri. De iis qui curati sunt a variis morbis. De non commissa sequela. De increpatione aquarum. De dæmoniacis quorum dæmonia in porcorum gregem emissam sunt.
9. De paralytico. De Matthæi vocatione. De Salvatoris refectione cum publicanis. De filia principis synagogæ. De haemorrhousa. De duobus cœcis. De surdo dæmoniaco.
10. De ordine apostolorum.
11. De iis qui missi sunt a Joanne.
12. De discipulis in Sabbato spicas vellentibus. De muliere quæ aridam manum habebat. De dæmoniaco cæco et surdo. De petentiis signum. De matre Christi et fratribus.
13. De parabolis seminantis et regni cœlorum.
14. De Joanne et Herode. De quinque panibus et duobus piscibus. De ambulatione Christi supra mare.
15. De transgressione mandatorum Dei per traditionem hominum. De Chunanea. De multitudine sanata. De septem panibus.
16. De fermento Pharisæorum. De facta Cæsaræ interrogatione, Da i.crepatione Petri renuentis Christum pati.
17. De transfiguratione Christi. De lunatico. De exigentibus didrachmam.
18. De iis qui quæsierunt, quis major. Quod neminem liceat scandalizare. Parabola de centum ovibus. De correptione proximi. De protestate ligandi et solvendi. De eo qui mille talenta debet.
19. De quarantibus, num liceret dimittere uxorem. De divite Jesum interpellante.
20. De mercede conductis operariis. De filiis Zebedæi. De duobus cœcis.

21. *De osina et pullo. De claudis et cœcis. De λαχεῖ.* Περὶ τῆς δνου καὶ τοῦ πάλου. Περὶ τῶν χω-
ficu arefacta. *De principibus sacerdotum et presbyteris Dominum Jesum interrogantibus.*
Parabola de duobus filiis. Parabola de vi- nea.
22. *De invitatis ad nuptias. De interrogantibus, ob censem. De Sadduceis. De jurisperito. De factis a Domino interrogationibus.*
23. *De miseria Pharisæorum.*
24. *De consummatione, die et hora.*
25. *De decem virginibus. Parabolæ eorum qui talenta acceperunt. De adventu Christi.*
26. *De Magdalena Dominum ungente. De Pas- chate. De mystica cœna. De traditione Christi. De nega'ione Petri.*
27. *De Pontio Pilato præside. De resipiscientia Judge. De flagellatione, paenit. et crucifixione Christi. Quomodo petitum fuerit corpus Domini ut sepeliretur, et de custodia ejus sepulcro constituta.*
28. *De resurrectione Domini. De custodibus se- pulcri, iisdemque resurrectionis testibus. De apparitione Christi facta apostolis et mulieri- ribus in Galilaea.*
- λῶν καὶ τυφλῶν. Περὶ τῆς ἑηρανθειστῆς συκῆς. Περὶ τῶν ἐπερωτώντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων. Περὶ τῶν δύο μὲν παρ-
βολῆς. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.
κβ'. Περὶ τῶν καλουμένων εἰς τὸν γάμον. Περὶ ἐπερωτησάντων διὲ τὸν κῆνσον. Περὶ τῶν Σαδδουκίων. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος νομί-
κοῦ. Περὶ τὸν του Κυρίου ἐπερωτήσαν.
κγ'. Περὶ τοῦ τελεσμοῦ τῶν Φαρισαίων.
κδ'. Περὶ τῆς συντελείας, ἡμέρας καὶ δρας.
κε'. Περὶ τῶν δύκα παρέδνων. Περὶ τῶν τὰ τάλαντα λαβόντων. Περὶ τῆς ἀλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.
κζ'. Περὶ τῆς ἀλεψάσης τὸν Κύριον μύρῳ. Περὶ τοῦ Πάσχα. Περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου. Περὶ τῆς παρεδόσιας τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῆς ἀφνή-
σεως τοῦ Πέτρου.
κζ'. Περὶ τοῦ ἡγεμόνος; Πιλάτου. Περὶ τῆς Ἰούδα ματαμελείας. Περὶ τοῦ αἰκισμοῦ καὶ τιμωρῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ σταυρώσεως. Περὶ τῆς αἰτί-
σεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, καὶ φυλάκων τοῦ τάφου.
κη'. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἁναστάσεως. Περὶ τῶν φυλάκων τοῦ τάφου, μαρτύρων τῆς ἁναστά-
σεως. Περὶ τῆς ἀμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἀποστόλοις καὶ γυναιξίν διν Γαλιλαίῃ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ENARRATIO

IN EVANGELIUM MATTHÆI.

I PRÆFATIO.

Magni quidem illi, atque divini viri, qui ante data mōsi legem vixerē, non ex litteris et libris discebant, sed munda prædicti mente sancti Spiritus illustratione illuminabantur, atque in hunc modum, Deo ipsis ore ad os colloquente, quæ Deo placita erant, cognoscebant. Tales erant Noe, Abraham, Job, Moses. At postquam deteriores facti sunt homines, et indigni qui a Spiritu sancto illustrarentur et docerentur, concessit tandem misericors Deus Scripturas, ut vel per illas divinæ voluntatiæ essent memores. Ita et Christus apostolis coram in sua persona locutus est, et Spiritus sancti gratiam misit eis magistrum (a). Verum, quoniam hæreses pullulaturæ erant, et mores nostri corruptendi (b),

(a) In Edit. Lutetiana, gratiam misit doctoris.

C

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οἱ μὲν πρὸ τοῦ νόμου ἔκεινοι θεῖοι ἄνδρες, εὐ δὲ γραμμάτων καὶ βιβλίων ἐδιάσκοντο. ἀλλὰ κακαὶ ἔχοντες τὴν διάνοιαν, τῇ τοῦ παντογίου Πνεύματος ἐφωτίζοντο ἀλλαμψεῖ· καὶ οὕτω τὰ τοῦ Θεοῦ ἑγίνονταν θελήματα, αὐτοῦ ἐκείνου διμιλοῦντας αὐτοῖς στόματα στόματα τοιούτος, ἥν δὲ Νῶε, δὲ Ἀδραῖος, δὲ Ιάνθης, δὲ Μωϋσῆς. Ἐπεὶ δὲ ἡσθένησαν εἰς ἐπθυμίαν, καὶ ἀνάκιοι ἤσαν φωτίζεσθαι καὶ διδάσκεσθαι ὅπλο τοῦ ἀγίου Πνεύματος, δέδωκεν δὲ φιλένθρωπος Θεὸς τὰς Γραπτὰς, ἵνα καν διὲ τούτων ὑπομιμνήσκοντα τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων οὕτω καὶ δὲ Χριστὸς, τοῖς μὲν ἀποστόλοις αὐτοκροσώπως ὡμολησε, καὶ τὸν τοῦ Πνεύματος χάριν διδάσκαλον αὐτοῖς ἐπεμψεν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα διμελον αἰρέσσεις ἐνεκλιστήσαν-

(b) Ibid. quæ mores nostri depascorentur.

καὶ τὰ ἡθικά ἡμῶν διαφθερῆνται εἰδόκησε γραφῆναι· οὐδέ τὰ Εὐαγγέλια, ἵνα εκ τούτων διδάσκομενοι τὴν ἀλήθευσιν, μηδὲ παντελῶς διαφθερῶσι τὰς ἡθικὰς ἡμᾶς. Τέσσαρας δὲ διδώκεις ἡμῖν Εὐαγγέλια, τυχὸν, διότι τὰς καθολικὰς τέσσαρας ἀρετὰς εκ τούτων μαζέναντες, τὴν ἀνδρείαν, τὴν φρόνησιν, τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὴν σωφροσύνην. Τὴν μὲν ἀνδρείαν, δταν λέγει ὁ Κύριος· « Μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. » Τὴν δὲ φρόνησιν, δταν περιειπτῇ· « Γίνεσθε φρόνιμοι, ὡς οἱ ὄφεις. » Τὴν δὲ δικαιοσύνην, δταν διδάσκει· « Καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ δημιῆτε ποιεῖτε αὐτοῖς ὅμοιας. » Τὴν δὲ σωφροσύνην, δταν ἀποφεύγεται· « Οἱ ἀμελέψας γνωσκὸν πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι· αὐτοῖς, δέ, ἀμοιχωσαν αὐτοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » Καὶ ἄλλως δὲ· « Τέσσαρα εἰσιν Εὐαγγέλια, διότι στόλοι εἰσὶ ταῦτα τοῦ κόσμου. Τοῦ δὲ κόσμου τέσσαρα μέρη ἔχοντος, Ἄντολήν, Δύσιν, Ἀρκτὸν καὶ Μεσημέριαν, ἐπρεπεν εἶναι καὶ τοὺς στύλους τέσσαρας. Καὶ ἄλλως δὲ· « Τέσσαρα εἰσιν Εὐαγγέλια, διότι καὶ τέσσαρα ταῦτα περιέχει· ἥγουν δόγματα, κνητόλας, ἀπειλές, καὶ ἐπιχειρίας· καὶ τοὺς μὲν πιστεύσασι τοὺς δόγματα, καὶ τὰς ἀντολὰς τηρούσσαι, τὰ μέλλοντα ἔγαθα διπειργύλλονται· τοὺς δὲ μὴ πιστεύσασι τοὺς δόγματα, ἥτις ἀντολὰς μὴ φιλάξσειν, εἰ μὲλλουσαι ἀπειλοῦνται κολάσεις. Εὐαγγέλιον δὲ λέγεται, διότι ἀγρέλλει ἡμῖν πράγματα εὖ καὶ καλῶς ἔχοντα, τουτέστιν ἀγαθά, ἄφεν ἀμφιτιῶν, δικαιωσιν, ἀνοδοὺς οὐρανούς, υἱοθεσίαν Θεοῦ. Ἅγγελος δὲ καὶ διεύκολως ταῦτα λαμβάνομεν. Μὴ γάρ ἐκοπισάμενοι ἡμεῖς ἐπὶ τῇ κτίσει τούτων τῶν ἀγαθῶν, διὰ τούτων κατορθωμάτων ταῦτα ἀλλούμεν, ἀλλὰ γάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ Θεοῦ, τηλικούτων ἀγαθῶν ἡξιώθημεν.

Κατὰ Ματθαῖον. Τέσσαρες μὲν εἰσιν οἱ εὐαγγελισταί· τούτων δὲ οἱ μὲν δύο, Ματθαῖος καὶ Ἰωάννης, ἡσσιν ἐκ τοιούτων τῶν δύοδεκα. Οἱ δὲ δύο, Μάρκος φημὶ καὶ Λουκᾶς, ἐκ τῶν διδόκηκοντα. Ἡν δὲ διὰ μὲν Μάρκος ἀκάλοθος· καὶ μαθητὴς Πέτρου· δὲ διὰ Λουκᾶς, Παύλου. Οἱ τοιούτοις Ματθαῖος, πρῶτος πάντων ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιον Ἐβραϊδὶ φωνῇ, πρὸς τοὺς εἰς Ἐβραΐων πιστεύσαντες, μετὰ ὅπτων ἐπὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναλήψεως· μετέφρασε καὶ εἰπότο Ιωάννης ἀπὸ τῆς Ἐβραϊδὸς γλώσσης, εἰς τὴν Ἑλληνίδα, ὡς λέγουσι Μάρκος δὲ, μετὰ δέκα ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως ἔγραψε, παρὰ τοῦ Πέτρου διδάχηθείς. Λουκᾶς δὲ, μετὰ πεντεκαίδεκα, Ἰωάννης δὲ ὁ θεολογικώτερος, μετὰ τριάκοντα δύο· λέγουσι γάρ δια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ιωάννου τοῦ πεπονισμένου, ἵνα ἴδῃ αὐτὰ καὶ κρίνῃ, εἰ ἀληθῶς· συνεγράψησαν· δὲ διὰ Ἰωάννης ίδαιν αὐτὰ, καὶ τῆς ἀληθείας γέριν ὑπερποδεῖμανος, δταν ἀκεντοὶ περίεψαν, αὐτὸς ἀνεπλήρωσεν. « Οσα τε συντόμως εἴπον

^C Εὐαγγέλια, quo discentes ex illis veritatem, non hæreseon mendaciis deciperemur, moresque nostri non prorsus pessundarentur. Quatuor autem Evangelia nobis dedit, fortassis ideo, quia quatuor virtutes universales ex eis discimus, fortitudinem, prudentiam, justitiam et temperantiam. Fortitudinem quidem, cum dicit Dominus: « Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt ¹: » prudentiam vero, quando admonet: « Estote prudentes, ut serpentes ²: » justitiam autem, quando docet: « Sicut vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite eis ³: » temperantiam quoque, quando affirmat: « Omnis qui asperexit mulierem, ut concupiscat eam, jam moechatus est eam in corde suo ⁴. » Alio quoque modo. Quatuor sunt Evangelia, quia ipsa sunt columnæ mundi. Cuni autem mundus quatuor partes habeat. Orientem, Occidentem, Septentrionem, et Meridiem (^a), decebat et columnas quatuor esse. Alio denique modo. Quatuor sunt Evangelia, quoniam et hæc quatuor continent: videlicet, doctrinam, mandata, minas, et promissiones; et iis quidem qui doctrinæ fidem adhibuerint, quicunque mandata servaverint, futura bona promittuntur: iis vero qui doctrinæ non crediderint, nec mandata servaverint, futura intentantur supplicia. At vero Evangelium dicitur, eo quod nuntiat nobis res prosperas, et bene se habentes, hæc est bona: nempe remissionem peccatorum, justitiam, redditum in cœlos, adoptionem in filios Dei. Nuntiat autem, quod facile et gratis hæc accepimus, neque nostro labore assecuti sumus hæc bona, neque ea ex nostris acceperimus bonis operibus, sed gratia et misericordia Dei talia bona consecuti simus.

Secundum Matthæum. Quatuor sunt evangelistæ, quorum duo, Matthæus et Joannes, ex numero et choro duodecimi sunt: alii vero duo, Marcus et Lucas, ex septuaginta. Erat autem Marcus discipulus et comes Petri, Lucas vero Pauli. Igitur Matthæus omnium primus scripsit Evangelium Hebraico idiomate ad eos qui ex Hebreis crediderant, octo annis post assumptum in cœlos Christum. Porro Joannes hoc ex Hebraica lingua in Græcam, ut ferunt, interpretatus est. At Marcus post decem annos assumpti Christi, ex ore Petri edoctus, scripsit: Lucas autem post xv annos. Denique Joannes Theologus post triginta duos annos. Referunt enim, quod illi post mortem illorum superstitione allata fuerint tria Evangelia, ut videret ea atque judicaret, num illa vere conscripta fuissent Joannes autem, cum hæc vidisset, ut erat ampliorem veritatis gratiam sortitus, adimplevit quæcumque ab aliis prætermissa fuerant, et quæ succinctius alii dixerant, ipse fusius

¹ Matth. x, 28. ² Ibid. 16. ³ Matt. vii, 12. ⁴ Matth. v, 28

(ii) Edit. Lul. Quia totidem sunt mundi partes, et columnæ, mundi autem quatuor plaga habent, quatuor quoque esse columnas decebat, nisi-

rum Orientem, Occidentem, Septentrionem et Meridiem.

3 in suo Evangelio tradidit. Quocirca a sublimi ἀκετνοι, αὐτὸς ὁπλάτυνεν ἐν τῷ ίδιῳ Εὐαγγελίῳ. Διὸ **theologia** initium fecit; siquidem enim alii nullam καὶ ἄποθεολογίας ἤρξατο. Ἐπεὶ γὰρ οἱ ἄλλοι οὐκέτι θεολογοῦσαν τῆς πρὸ αἰώνων ὑπάρχεως τοῦ Θεοῦ λόγου, αὐτὸς ὁπλολόγησε περὶ ταύτης, ἵνα μὴ νομισθεῖ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, φιλὸς ἄνθρωπος εἶναι, ταῦτα δὲ χρήστης. Ματθαῖος γὰρ περὶ τῆς λατά σάρκα μόνης ὑπάρχεως τοῦ Χριστοῦ διαλέγεται· πρὸς γάρ τὸν Ἑβραίους ἔγραψεν, οὓς ἀρκετὸν ἦν τὸ μαθετικόν ὅτι ἀπὸ Ἀρραβώνα καὶ Δαυΐδ ἐγεννήθη ὁ Χριστός. Ἀναπάντεται γὰρ ὁ ἐξ Ἑβραίων πιστεύεις, ὃνταν πληροφορηθῆ ὅτι ἀπὸ Δαυΐδ ἐστιν ὁ Χριστός· ἄλλα λέγεις μοι, ὅτι, οὐκ ἥρκει εἰς εὐαγγελιστής; Ἀκούει τούντις, ὅτι ἥρκει μὲν, ἀλλ' ἵνα δειχθῇ μᾶλλον ἡ ἀλήθεια, διὰ τούτο τέσσαρες συνεχωρήθησαν γράψει. "Οταν γάρ ἵδης τούτους τοὺς τέσσαρας, μὴ συνελθόντας, μηδὲ συγκαθίσαντας ἀλλήλοις, ἀλλ' ἄλλον ἀλλαγοῦ διετελεσθεῖσαντας περὶ τῶν αὐτῶν διαπερ ἀρ' ἕνδει σόματος, οὐκέτι μὲν θυμιάσατε τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀληθείαν, καὶ εἴποις ὡς ἐκ Πνεύματος ἀγίου ἀλάτισσαν; καὶ μὴ μοι λέγε ὅτι οὐχ ὁμοφωνοῦσιν ἐν πᾶσιν· ἵνα γὰρ ἐν πάσιν οὐχ ὁμοφωνοῦσιν. Ἄρα δὲ μὲν εἴπει ὅτι ἐγεννήθη ὁ Χριστός, δὲ δὲ λέγεις ὅτι οὐδὲ; Ἡ δὲ μὲν, δὲ ἀνέστη, δὲ δὲ, δὲ οὐ; Μὴ γένοιτο. Ἐν γὰρ τοις ἀνεγκατέροις καὶ κυριωτέροις ὁμοφωνοῦσιν. Εἰ τοιναὶ ἐν τοῖς κυριωτέροις οὐδὲ ιηνέχθησαν, τί θεωράζεις ἐν τοῖς λαταρίστοις δοκώσι διαλέπτειν; Δι' αὐτὸν γὰρ τοῦτο μᾶλλον ἀληθεύσουσιν, ὅτι μὴ κατέ πάντας ὁμοφώνησαν. Ἐνομίσθησαν γὰρ δὲν, ὅτι συγκαθίσαντας ἀλλήλοις καὶ συμβουλευσάμενοι ἔγραψαν· σὺν δὲ, δὲ παρέλειψεν οὔτος, ἔγραψεν ἀκετνος, καὶ διὰ τούτο δεκούσιν ἐν τοῖς διαλέπτειν· καὶ ταῦτα μὲν σῆμα. Ἀρέχωμεθ δὲ ἥδη τοῦ ὄφους.

CAPUT I. De genealogia Christi.

VERS. 1. « Liber generationis. » Quam ob causam non dixit, visio, vel sermo, sicut prophetæ qui suos libros sic inscripserunt? Visio quam vidi Isaias 5, et Sermo qui factus est ad Isaiam. Quæreris ut discas? Prophetæ loquebantur ad duros corde et inobedientes, et ideo dicebant, divina est visio, et sermo est ex Deo, ut timeret populus, et non contemneret dicta. Matthæus autem, sermonem habebat ad credulos, gratios et obedientes, et propterea nihil tale predixit, quale prophetæ. Possem autem et aliud dicere, quod prophetæ mente videbant ea quæ videbant, Spiritu sancto apparitionem faciente, et propterea visiones vocabant. Matthæus autem non mentaliter, et per apparitionem Christum vidit, sed corporaliter cum eo fuit, et sensibiliter audiuit eum, videntis eum in carne: et idcirco non dicit, visio quam 4 vidi, hoc est, apparitio, sed, « Liber generationis Jesu. » Nomen Jesu non est Græcum, sed Hebraicum, et interpretatur, Salvator. Jesua enim salus apud Hebræos dicitur. « Christi. » Christi dicebantur reges et sacerdotes. Inungebantur enim

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ γενέσεως τοῦ Χριστοῦ

« Βίβλος γενέσεως. » Τίνος ἔνεκεν οὐκ εἴκειν, δρεις ή λόγος, ὡπέρ οἱ προφῆται; « Εκεῖνοι γάρ εἰτε προεγράψαν· δρασίς ἦν εἰδὼν Ἡστίας, καὶ ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἡστίαν. Τίνος ἔνεκεν, ζητεῖς ιαθεῖς; Διότι οἱ μὲν προφῆται πρὸς σκληροσκρόδιας διελέγοντο καὶ ἀπιθεῖται, καὶ διὰ τούτο Πλευρον, ὅτι δρασίς ἔστι θεία, καὶ διὰ λόγος ἔστιν ἐκ Θεοῦ· ἵνα φοβηθῇ ὁ λαός, καὶ μὴ κατεφρονῶσι τῶν λόγων μάνων. Οὐ δὲ Ματθαῖος, πρὸς ἄνθρωπους εἶχε πιστεύειντας, καὶ εὐγνώμονες καὶ εὐπιθεῖται. Καὶ διὰ τούτο οὐδὲν τοιούτον προεπεν, οἷον οἱ προφῆται· ἔχει δὲ καὶ ἑταρόν. τί εἰπεν, διὰ οἱ μὲν προφῆται νοητῶς ξέλεπον ἀπερ ἑβλέπον, φανταζόμενοι ταῦτα διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος· διὸ καὶ δράσεις ταῦτα ἔλεγον· δὲ δὲ Ματθαῖος, οὐ νοητῶς εἶδε τὸν Χριστὸν, καὶ ἐφραντάσθη αὐτὸν, ἀλλ' εἰσιθτῶς αὐτῷ συνῆν, καὶ εἰσιθῆσεν ἥκουεν αὐτοῦ, βλέπων αὐτὸν ἐν σαρκὶ. Διὰ τούτο τῶν οὐκ εἴπεν, δρασίς ἦν εἰδὼν, ήτοι φαντασία, ἀλλά, « Βίβλος γενέσεως » Ἰησοῦ. Τὸ Ἰησοῦς δνομα, οὐχ Ἐλληνικόν ἔστιν, ἀλλ' Ἑβραϊκόν· ἀρμηνεύεται δὲ, Σεττήρ. Ἰγώ γὰρ ἡ σωτηρία παρὰ τοῖς Ἑβραίοις λέγεται.

ταὶ. « Χριστοῦ » Χριστὸς ἐλέγοντο οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ θεοὶ. Ἐχόντο γὰρ τῷ ἀγίῳ ἐλαῖῳ τῷ ἀπὸ τοῦ κάρπου τοῦ ἐπιτιθεμένου τῇ κεφαλῇ ἀναβλύζοντι. Αὕτης εἰνὶ ὁ Κύριος, Χριστός, καὶ ὡς βασιλεὺς ἐβασιλεύεις γὰρ κατὰ τῆς ἀκαρπίας· καὶ ὡς ἵερες· προστήγαγε γὰρ ἐκυρῶν θύματα ὑπὲρ ἡμῶν· ἔχρισθν δὲ καὶ αὐτὸς κυρίως τῷ ἀληθινῷ ἐλαῖῳ, τῷ ἀγίῳ Πνεύματι. Τί γὰρ ἄλλος εἶχε τὸ πνεῦμα, ὃς ὁ Κύριος; Ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἀργίοις, ἡ χάρις τοῦ ἀγίου Πνεύματος; ἐνīργει· ἐν δὲ τῷ Χριστῷ, οὐκ ἐνέργει ἡ χάρις τωῦ Πνεύματος, ἀλλ' ὁ Χριστὸς εἰνὶ τῷ Πνεύματι δμοσεύει διτις ἐνīργει τὰ θυματά. « Πτοῦ Δαυΐδ· » ἐπειδὴ εἶκεν Ἰησοῦ, Ήν μὴ νομίσῃς διτι περὶ ἄλλου Ἰησοῦ λέγει, προσθέμεν, οὐκοῦ Δαυΐδ. Ἡν γὰρ καὶ ἕτερος· Ἰησοῦς περιβόητος, ὁ μετὰ Μωϋσέα στρατηγίσας· ἀλλ' ἐκεῖνος, τοῦ Ναοῦ ἐλέγετο, καὶ οὐχὶ τοῦ Δαυΐδ· πρὸ γὰρ τοῦ Δαυΐδ ἦν πολλαῖς γενεαῖς, καὶ οὐδὲ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα ἦν· ἀφ' ἣς κατήγετο δὲ Δαυΐδ, ἀλλ' ἀπὸ ἑτέρας. « Πτοῦ Ἀβραάμ. » Τίνος ἔνεκεν προστέξει τὸν Δαυΐδ τοῦ Ἀβραάμ; Οτι παρὰ τοῖς Ἐβραιοῖς μᾶλλον ἐφημίζετο δὲ Δαυΐδ, καὶ ὡς νεώτερος ὁν τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς βασιλείας ἐπιφανέστερος γενόμενος· ἐν γὰρ τοῖς βασιλεύειν, οὗτος πρώτος εὐνόρεστης τῷ Θεῷ· καὶ ἐπαγγελεῖν ἐδέξατο παρὰ Θεοῦ, διτι ἐκ τοῦ σπίρηματος αὐτοῦ ἀναστῆσεται ὁ Χριστός. « Όδεν καὶ πάντες τὸν Χριστὸν, οὐδὲν Δαυΐδ ἐλέγον· καὶ γὰρ καὶ τύπον ἔσωξε τῷ διτι δὲ Δαυΐδ τοῦ Χριστοῦ. » Οστερ γὰρ ἐκεῖνος, μετὰ τὸν Σαοὺλ τὸν ἀπόδηλον ἀπὸ Θεοῦ καὶ μισθὸν ἐβασιλεύεις, βασιλείας καὶ τῆς ἀρχῆς, ἣς εἶχε κατὰ πάνταν καὶ τῶν ζῶντων, ἥλθε σαρκωθεὶς, καὶ ἐβασιλεύεις ἡμῶν.

« Ἀβράὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰκ. » Ἀπὸ τοῦ Ἀβράὰμ
ἀρχεται τῆς γενεalogίας, διότι αὐτὸς ἦν πατήρ τῶν
Ἐβραίων, καὶ διὰ αὐτὸς πρώτος ἐδέξατο τὰς ἀπαγ-
γελίας, διτὶ ἐν τῷ σπίρματι αὐτοῦ εὐλογηθήσεται
πάντα τὰ ἔθνη. Πρεπόντως οὖν ἀπὸ τύτου γενεalog-
γει τὸν Χριστόν· ὁ γὰρ Χριστός ἐστι τὸ σπίρμα τοῦ
Ἀβράὰμ, ἐν ᾧ εὐλογηθήμενος ἄποντες οἱ ἔξ ἔθνων, οἱ
πράσινοι κατέρρετο. « Ἀβράὰμ δὲ ἐμρησεύεται πατήρ
ἔθνων. » Ἰσαὰκ δὲ, χαρά, γῆλας· οὐ μνημονεύει διὸ
Εὐαγγελιστὴς τῶν νόδων παιδίων τοῦ Ἀβραὰμ· οἰο-
τοῦ Ἰεραὴλ καὶ τῶν λοιπῶν, δύστι οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ
ἀπὸ τούτων κατήγοντε, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Ἰσαὰκ. « Ἰσαὰ-
κός ἐγέννησε τὸν Ἰακὼβ· » Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰού-
δαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ. « Ὁρέξ διτὶ διὰ τούτο
ἐμνήσθη τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, διότι
ἀπ' αὐτῶν ἥστεν εἰ διδέκει φυλαῖ. »

εἰς Ἰούδας δὲ ἀγέννησος τὸν Φαρὲς καὶ τὸν Ζαρὰ,
εἰς τὴς Θάμαρ. ἐπὶ Τὴν Θάμαρ δὲ Ἰούδας νῦν φην
ἴσχειν ἐπὶ Ἡρ, ἐνὶ τῶν παιδίων αὐτοῦ. Τούτου δὲ
ἀποθανόντος ἄπαιδος, συνέζευξε ταῦτην τῷ Ἀννῷ,
καὶ τούτῳ παιδὶ ὄντι αὐτοῦ· ἐπειρισθέντος δὲ
καὶ τούτου τῆς ζωῆς διὰ τὴν πονηρίαν αὐτοῦ, δὲ
Ἰούδας εὐκαὶ εἰς αὐτὸν συνῆπτε τινί· ἡ δὲ, ἐπιθυ-
μοῦσα ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀβραὰμ παιδοποιήσας,
ἀπέσθη μὲν τὰ τῆς χηρείας σχηματισμένη δὲ ὡς
πόρνη, ἐμίγη τῷ πενθερῷ αὐτῆς, καὶ συνέλαβεν ἐξ
αὐτοῦ δύο παιδία διδύμους· ἐν τῷ τέλετιν δὲ τού-
τους, προσδιάλε τὴν γειτρὴν δὲ πρώτος· τῶν πατέων ἀπὸ

VERS. 2. « Abraham genuit Isaac. » Abraham incipit genealogiam, eo quod ipse pater Hebræorum fuerit, et quod ipse primus acceperit promissiones : quoniam in semine ejus benedictæ essent omnes gentes. Decenter autem ad hoc Christi generationem recenset. Christus enim est semen Abrahæ, in quo benedicti sumus omnes qui ex gentibus, quique prius eramus maledicti. Abraham autem interpretatur , pater gentium : Isaac vero risus, gaudium. Non meminit autem evangelista filiorum Abrahæ ex concubinis, ut puta Ismaelis et aliorum, eo quod Iudei nou ab illis descendedunt, sed ab Isaac. « Isaac autem genuit Jacob, Jacob autem genuit Judam et fratres ejus. » Vides quod propter hoc mentionem fecerit Iudei et fratrum ejus, quod ab ipsis duodecim tribus descenderint ?

VERS. 3. «Judas autem genuit Phares et Zaram de Thamar.» Thamarem Judas desponderat Heruni filiorum suorum: illo autem sine liberis mortuo, sociavit eam Annæ, qui etipse filius ejus: extincto 5 autem et hoc propter malitiam suam, Judas nulli amplius eam copulavit. At ipsa desiderans ex semine Abrahæ prolem edere, depositis vestibus viduitatis, vestem sumpsit scorti, et quasi scortum esset, rem habuit cum socero suo, concepilque ex eo duos pueros gemellos. Porro cum pareret, primus manum præmisit ex utero, quasi primum proditurus, et obstetrix coccineo funiculo protinus

extentam pueri manum signavit, quo dignosci A τῆς μήτρας, ὡς δῆθεν πρώτος τεχθησόμενος· καὶ οὐ μετὰ κοκκίνων σπαρτίου ἐπεράγιος συντέμως τὴν ἑξελθούσαν τοῦ παιδός χειρα, ὡς ἐν γνωρίζει, ταῖς δὲ πρώτος τεχθεῖς· ἀλλὰ συνέστειλε τὴν χειρα δὲ παῖς ἕστι τῆς μήτρας, καὶ ἐτέχθη πρότερον δὲ ἔτερος παῖς, εἰδ' οὕτως ἐκεῖνος δὲ τὴν χειρα προβαλόμενος· ἐκλήθη οὖν δὲ μὲν πρότερον τεχθεῖς, Φαρὲς, δὲ δεύτερη· διέκοψε γάρ τὴν φυσικὴν τάξιν· δὲ δὲ συντείλας τὴν χειρα, Ζαρέ· σημαῖνε δὲ αὕτη η̄ ιστορία μυστήριον τοῦ· ὅστερ γάρ δὲ Ζαρέ ἔδεικε μὲν πρώτον τὴν χειρα, συνεστάλη δὲ πάλιν, οὕτω καὶ η̄ κατὰ Χριστὸν πολιτεία, ὑφάνη μὲν ἐν τοῖς πρὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς περιτομῆς ἀγίοις· πάντες γάρ οὗτοι, οὐκ ἐκ τῶν τοῦ νόμου παραπτηρημάτων καὶ ἐντολῶν ἐδικαιώθησαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Ἐναγγελικὴν πολιτείαν ἔσται· καὶ σχόπει τὸν Ἀβραάμ, τὸν ἀφέντα πετέρα καὶ οἰκίαν ἔνεκεν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπαρνησάμενον καὶ τὴν φύσιν· σκόπαι τὸν Ἰάνθην, τὸν Μελχισεδέκ· τοῦ νόμου δὲ ἐλθόντος, συνεστάλη η̄ τοιαύτη πολιτεία· ὅστερ δὲ ἐκεῖ τοῦ Φαρὲς γεννηθέντος, ὅστερον πάλιν ἐξῆλθεν δὲ Ζαρέ, οὕτω τοῦ νόμου διδέντος ὅστερον Παριμφεν η̄ αὐτογελικὴ πολιτεία, η̄ τῷ κοκκίνῳ σπαρτίῳ, η̄ τῷ αἴματι τοῦ Χριστοῦ σφραγισθεῖσα· διὰ τοῦτο γάρ τοι καὶ δὲ Ἐναγγελιστὴς ἐμνημόνευσε τῶν δύο τούτων παιδῶν, ὡς μυστηριώδη τινὰ δηλούσης τῆς γεννήσεως αὐτῶν· καὶ ἄλλως δὲ, μνημονεύει τῆς Θάμαρ, καίτοι οὐκ ἀπαιεῖται δοκούσης, διὰ τὸ μαγῆντο τὸ πενθερῆ, ἵνα δεῖξῃ διτι δὲ Χριστὸς πάντα δι' ἡμέας γεννηθῆναι, ἀγιάστη αὐτούς· εἰ γάρ ἡλθεῖτο δικαίως, ἀλλὰ ἀμαρτωλῶς.

VERS. 3-5. «Phares autem genuit Esrom, Esrom autem genuit Aram, Aram autem genuit Aminadab, Aminadab autem genuit Naason; Naason autem genuit Salmon, Salmon autem genuit Booz ex Rachab. » Rachab putant quidam Raab scortum, quae exploratores Jesu Nave suscepit, servavitque eos, et servata est etiam ipsa. Mentionem autem fecit ejus, ut declararet quod sicut ipsa scortum fuit, ita et gentium congregatio. Fornicabantur enim in studiis suis, sed suspectis exploratoribus Jesu, apostolis inquam, ex gentibus omnes qui illorum crediderunt sermonibus, salvati sunt. «Booz autem genuit Obed ex Ruth. » Ruth hæc alienigena fuit, conjuncta est tamen Booz: ita et Ecclesia ex gentibus, alienigena existens, et a testamentis extraria, oblita est populi sui, et cultus simulacrorum, & et diaboli patris sui, cui juncta erat, et nupsit filio Dei.

VERS. 5-6. «Obed autem genuit Jesse, Jesse autem genuit David regem, David autem rex genuit Solomonem ex ea quæ fuit Uriæ. » Hic quoque ejus quæ fuit Uriæ mentionem facit, ut doceat quod nemo debeat erubescere propter progenitores, sed dare magis operam virtute sua illos clariiores efficiere, et quod omnes accepti sint Deo, etiam e scorbuti modo virtute sint prædicti.

C « Φαρὲς δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐσράμ· Ἐσράμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀράμ· Ἀράμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμιναδάβ· Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ναασέν· Ναασέν δὲ ἐγέννησε τὸν Σαλμόν· Σαλμόν δὲ ἐγέννησε τὸν Βοός ἐκ τῆς Ῥαχάδ· εἰ Ῥαχάδ νομίζουσι τινες εἶναι τὴν Ῥαχάδ ἐκεῖνην τὴν πόρνην, η̄ τοὺς κατεσταπούς ἐδέξατο τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Καὶ διέτασσεν αὐτοὺς, καὶ διεσώθη καὶ αὐτῇ· ἐμνησθη δὲ τούτῃ, ἵνα δηλώσῃ διτι δὲ πόρνη ήν, οὕτω καὶ η̄ τοῦ θενῶν συναγωγῇ· ἐξεπόρευσαν γάρ δὲ τοὺς ἐπιτηδεύματιν αὐτῶν. Ἀλλὰ δεξάμενοι τοὺς τοῦ Ἰησοῦ κατασκόπους, η̄ τοὺς ἀποστόλους, καὶ πεισθέντες τοὺς λόγους ἐκείνων, ἐτάθησαν πάντας εἰ δὲ θενῶν. « Βοός δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀνδρὸν τῆς Ρούθ· εἰ Ῥούθ αὕτη ἀλλόφυλη ήν, ἀλλ' οὐκας συνεζύγη τῷ Βοός· οὕτω καὶ η̄ εἰ διθνῶν Ἐκκλησία, ἀλλόφυλος οὐσα, καὶ ἔζων τῶν διεκθηκέν, ἐπελεθεροῦ τοῦ λαοῦ αὐτῆς, καὶ τῶν εἰδωλικῶν σεβασμῶν, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τοῦ δικεδόλου. Καὶ ἀνθρώπη εἰς γάμον τῷ οὐρῷ τοῦ Θεοῦ. »
D « Ονδρὸς δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεσσαῖ· Ἰεσσαῖ δὲ ἐγέννησε τὸν Δαυΐδ τὸν βασιλέα· Δαυΐδ δὲ δὲ διεστέλεξεν ἐγέννησε τὸν Σολομῶντα ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου. Καὶ πάλιν τῆς τοῦ Οὐρίου μνημονεύει, ἵνα διποδεῖξῃ διτι οὐ δεῖ ἀπαισχύνεσθαι τοὺς προπάτορες· ἀλλὰ μᾶλλον σπουδάζειν διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς λαμπρύνειν κακίνους· καὶ διτι πάντες δεκτοὶ εἰσι τῷ Θεῷ, καὶ διόρθωσιν, μόνον δὲν ἀρετὴν ἔχωσιν.

« Σαλομὼν ὁ ἐγέννησε τὸν Ἰροδόμ· Ἰροδόμῳ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιά· Ἀβιὰ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀσφαθόντα· Ἀσφαθόντα δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήπον· Ἰωσήπῳ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὀζίαν· Ὀζία δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωάθαμ· Ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀχαζόντα· Ἀχαζόντα δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐζεκίαν· Ἐζεκίας δὲ ἐγέννησε τὸν Μαννασθήν· Μαννασθῆς δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀρμώντα· Ἀρμών δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήπον· Ἰωσήπος δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχωλίαν καὶ τοὺς ἀδελφούς εἰτοῦ, ἵνα τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος. » Μετοικεσίαν Βαβυλῶνος λέγει, τὴν αἱχιλαωσίαν ἥν ὑπέστησαν, εἰς Βαβυλῶνα ἀπαγθάντες πάντες δομοῦ. Καὶ ἄλλοι μὲν γάρ ἔστρεψαν οἱ Βαβυλῶνιοι, ἄλλα μετριώτερον εἴτοις ἐκέκωσαν· τότε δὲ τελέως εἴτοις μετρώκισαν ἀπὸ τῆς πατρίδος.

« Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος, Ἱεχωλίας ἐγέννησε τὸν Σαλαθίλην· Σαλαθίλη δὲ ἐγέννησε τὸν Ζοροβάβελ· Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιούδ· Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλιαχίμην· Ἐλιαχίμη δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀξώρην· Ἀξώρ δὲ ἐγέννησε τὸν Σαδώκην· Σαδώκης δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀχείμην· Ἀχείμην δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλεάζαρον· Ἐλεάζαρον δὲ ἐγέννησε τὸν Ματθαῖον· Ματθαῖον δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβον· Ἰακώβον δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ οὗ κρινούμενος Χριστὸς. » Τίνος ἔνεκεν γενεalogογεί τὸν Ἰωσήφ, καὶ οὐ τὴν Θεοτόκον; Τίς γάρ μετουσία τῷ Ἰωσήφ πρὸς τὸν ἄστορον ἐστιν τόκον; Μή γάρ ἀληθῶς πατήρ ἦν τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωσήφ; Καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰωσήφ γενεalogογεῖσθαι γενεalogογεῖσθαι τὸν Παρθένον· πλὴν, τὸν Ἰωσήφ γενεalogογούσας, καὶ ταῦτην ἐγενεalogόησεν. Ἡν γάρ νόμος μὴ ἀπὸ ἑτέρας φυλῆς λεπιδάνειν γυναῖκας, μηδὲ ἀπὸ ἑτέρας πατεριάς, ητοι συγγενείας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ φυλῆς καὶ πατεριάς· διτεῖς τοιούτος ἦν νόμος, πρόδηλον διτεῖς καὶ διὰ τοῦ Ἰωσήφ γενεalogογούμενος, συνεισάγει τὴν γενεalogίαν τῆς Θεοτόκου· πάντως γάρ διὰ τῆς αὐτῆς φυλῆς ἦν· ή, Θεοτόκος; καὶ τῆς αὐτῆς πατεριάς. Εἰ γάρ μη ἦν, πῶς ἂν ἐμνησθείη αὐτῷ; "Μετὰ δὲ ἐνταγγελιστοῦς ἀφύλκεσε· καὶ τὸν νόμον τὸν κελεύοντα μὴ γενεalogογεῖσθαι γυναῖκας, καὶ ωδίους ἡτον ἐγενεalogήσει τὴν Θεοτόκον, τὸν Ἰωσήφ γενεalogογῆσας· ἄνδρα δὲ Μαρίας ὡνόματεν αὐτὸν, κατὰ τὴν κοινήν συντίθειαν· καὶ γάρ τὸν μηνηστῆρα, ἔχομεν ἴδος ἄνδρα λέγειν τῆς μηνιας εἰσιστέσσεις, καὶ μήπω γάμος προσέσθη.

« Πᾶσαι οὖν αἱ γυναῖκες ἀπὸ Ἀβραμῷ ἕως Δαυΐδον, γυναικεῖς δεκτίστεσσαρες· καὶ ἀπὸ Δαυΐδον, ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, γυναικεῖς δεκτίστεσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ, γυναικεῖς δεκτίστεσσαρες. » Εἰς τρεῖς καταστάσεις διετέλε τὰς γυναῖκας, ἵνα δεῖξῃ τοὺς Ιουδαίους διτεῖς καὶ ὑπὸ πρετῶν ἀρχόμενοι, ὡς οἱ ἄχρι τοῦ Δαυΐδον. Καὶ ὑπὸ

^A VERS. 7-11. « Salomon autem genuit Roboam³ Roboam autem genuit Abia, Abia autem genuit Asa, Asa autem genuit Josaphat, Josaphat autem genuit Joram, Joram autem genuit Oziam, Ozias autem genuit Joathan, Joathan autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam, Ezechias autem genuit Manassen, Manasses autem genuit Amon, Amon autem genuit Josiam, Josias autem genuit Jechoniam et fratres ejus in transmigratione Babylonis. » Migrationem in Babylonem, vocali captivitate quam postea omnes tulere, abducti simul omnes in Babylonem. Et alias quoque belligerati sunt Babylonii, sed mediocriter eos afflixerunt: tunc autem penitus ipsos a patria sua migrare fecerunt.

^B VERS. 12-16. « At post transmigrationem Babylonis, Jechonias gonuit Salathiel, Salathiel autem genuit Zorobabel, Zorobabel autem genuit Abiud, Abiud autem genuit Eliachim, Eliachim autem genuit Azor, Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achin, Achin autem genuit Eliud, Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Matthan, Matthan autem genuit Jacob, Jacob autem genuit Joseph virum Mariam, ex qua natus est Jesus, qui vocatur Christus. » Quare genealogiam Josephi narrat et non Deiparæ? quæ enim communio Josephi et partus sine semine nati? neque enim vere erat pater Christi Joseph, ut a Joseph Christi genealogia censeatur. Audi igitur, quod vere nullam communionem habet Joseph cum nativitate Christi, sed oporebat eam propter genealogiam Matris Dei censeri. Verum quia lex erat, mulierum genealogiam non ponere⁶, propterea Virginis genealogiam non posuit, sed posita genealogia Josephi, et hujus genealogiam posuit. Erat enim lex non ducendam uxorem ex aliena tribu, neque ex aliena familia in cognitione, sed, ex sua et cognitione et familia: atque adeo quia talis erat lex, manifestum quod et Josephi genealogia posita, genealogiam colligat Matris Dei. Nam ex eadem plane tribu et familia erat Mater Dei. Nam si non fuisset, quomodo fuisset ei sponsata? Atque ita observavit evangelista legem præcipientem non ponendam mulierum genealogiam, et nihilominus posita Josephi genealogia, genealogiam Matris Dei posuit. Virum autem Mariam nominavit eum, juxta communem consuetudinem. Etenim mos est sponsum adhuc procum agentem, virum dicere sponsæ, etiamsi nondum habitæ sint nuptiæ.

VERS. 17. « Omnes igitur generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: et a David usque ad migrationem in Babylonem, generationes quatuordecim: et a migratione in Babylonem usque ad Christum generationes quatuordecim. » In tres ordines distribuit generationes, ut monstraret quod Iudei sive a judicibus

gubernarentur, ut qui usque ad David: sive a Αβασιλέον, ως οἱ ἄχρι τῆς μετοικεσίας. Καὶ ὑπὸ regibus, ut qui usque ad transmigrationem: sive a sacerdotibus, ut qui usque ad Christum: nihil tamen in virtutem profecerunt, et quod opus habuerint vero judice et rege ac sacerdote, qui est Christus. Nam postquam defecerunt reges, venit Christus secundum prophetiam Jacob. Ubi autem sunt a demigratione Babylonica usque ad Christum generationes quatuordecim, cum tredecim tantum personæ reperiantur? Nam si in genealogia mulier recenseretur, possemus et Mariam connubrare, et completere numerum: nunc autem mulierem diximus ad genealogiam non pertinere, quomodo igitur solvit hoc? Dicunt quidam quod et demigrationem posuerit ceu personæ ordinem occupantem.

VERS. 18. « Jesu vero Christi nativitas erat hæc. Nam ut despontata est mater ejus Maria Josepho. Quare Deus permisit ut ipsa despontaretur, et omnino suspicionem daret hominibus quasi cognosceret eam Joseph? ut haberet in adversis curatorem: nam hic in fuga in Ægyptum curam ejus habuit, et servavit eam. Est et alia causa, ut lateret diabolum: propterea despontata est. Diabolus enim cum audisset quod Virgo in utero haberet, observabat Virginem: ut igitur deceptor decipiatur, despontat Joseph semper Virginem Mariam: et figura quidem sit conjugii, non autem res ipsa. » Priusquam convenirent ipsi, inventa est in utero habens ex Spiritu sancto. » Convenire hic significat congressum. Priusquam enim congrederentur, concepit. Unde et evangelista obstupescit, et clamat: Inventa est quasi de re quadam admirabili dicens.

VERS. 19. « Joseph autem vir ejus, cum esset justus, et nollet eam traducere voluit, clam dimittere eam. » Quomodo erat justus Joseph, cum lex præceperit adulteram traducere, hoc est, denuntiare et punire, ipse autem adumbratus peccatum, et prævaricatus legem, eam dimittere voluerit? Solvit autem hoc, primum quidem, quod propter hoc ipsum justus erat, nolebat enim crudelis esse, sed præ multa benignitate, misericordia eam prosequebatur, ostendens se superiorem lege, et jam super legalia mandata viventem. Deinde quia et ipse cognovit de Spiritu sancto ^B eam concepisse, propterea noluit traducere et affligere eam, quæ de Spiritu sancto, non ex adultero, conceperat. Vide enim quid dicat, quoniam « Inventa est in utero habens. » A quo inventa est? a Joseph; hoc est, innotuit quod ex Spiritu sancto concepit. Unde clam voluit eam dimittere, quasi non auderet habere uxorem, quæ tantam habebat gratiam.

VERS. 20. « Hæc autem ipso cogilante, ecce Angelus Domini in somno apparuit ei, dicens. » Cum angeretur justus, angelus ei astitit, docens eum quid faciendum esset. In sommo autem ap-

^C Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(1) Cod. 29 addit, καὶ τοῖς συμβαινουσι παιρασμοῖς, et superventuris tentationibus. »

B

« Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν. Μνηθεύθεσης γάρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ. » Τίνος ἐνεκεν συνεχώρησεν ἐ Θεός μνηστευθῆναι ταύτην, καὶ διώς δουναι διόνοιαν τοῖς ἀνθρώποις, δι τοῦ συνεγένετο αὐτῇ ὁ Ἰωσήφ; « Ινα ἔχῃ τὸν κηδεμόνα ἐν ταῖς συμφοραῖς (1). » εὗτος γάρ καὶ ἐν τῇ εἰς Λίγυπτον φυγῇ ἐπεμελήθη αὐτῆς. « Καὶ διέσωσεν αὐτήν. » Αμα δὲ καὶ ίνα λέσθη τὸν διάδολον, διὰ τοῦτο ἐμνηστεύθη. ὁ γάρ διάδολος ἀκούσας διὰ τὴν Περθένον ἐν γαστρὶ ἔζει, ἐπετήρει τὴν Περθένον. Ίνα τοινού ἀπατηθῆ ὁ ἀπατεών, μνεστεύεται τὴν ἀπιάρθενον ὁ Ἰωσήφ. καὶ σχῆμα μόνον γίνεται σύγια, πρᾶγμα δὲ οὐ. « Πρὶν δὲ συνελθεῖν αὐτούς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἀγίου. » Τὸ συνελθεῖν ἀνταῦθε τὴν μὲν δηλοῖ. πρὶν γάρ μιγῆναι, συνέλαβεν. διότι καὶ διεγγαλιστής ἐκπλήττεται, καὶ βοᾷ. Εὐρέθη, ως περὶ περιδόξου τινὸς λέγων.

« Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκτιος ἦν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν περιδειγματίσαι, ἥδουλήθη λάθρᾳ ἀπολύσῃ αὐτὴν. » Πῶς ἦν δίκτιος ὁ Ἰωσήφ, δικού τοῦ νόμου κελεύοντος τὴν μοιχαλίδα περιδειγματίζεσθαι, τοιτέστι, φνεροῦσθαι καὶ κολάζεσθαι, αὐτὸς ἔμελλε συσκιάττει τὸ ἀμάρτημα, καὶ περιδῆνται τὸν νόμον; Λύεται δὲ τοῦτο, πρῶτον μὲν δι τοῦ δίκτιος ἦν. Οὐ γάρ ἐδούλετο ἀπηνῆς εἶναι, ἀλλ' ἀφεντιθρωπεύετο ἀπὸ πολλῆς χρηστότητος, ἀνέστρον τοῦ νόμου ἐκτὸν δεικνύων, καὶ ἥδη ὑπὲρ τὸν νομικὰ ἐνταλμάτα ζῶν. « Επειτα, διτι καὶ αὐτὸς ἔγνω ως ἀπὸ Πνεύματος ἀγίου συνέλαβε, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἥθελησε τὴν ἀπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, καὶ οὐκ ἀπὸ μοιχαλίδα, συλλαβόσαν περιδειγματίσαι καὶ κακῶσαι, δρᾶ γάρ τι φοιτῶν. » « Εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα. » Τίνι εὐρέθη; Τῷ Ἰωσήφ, τουτίστι, διεγνώσθη δι τοῦ Πνεύματος ἀγίου συνέλαβεν. διότι ἥδουλήθη λάθρᾳ ἀπολύσαι αὐτὴν, ως οὐ τολμῶν ἔτι γνωτικούς εἶγειν, τὴν τυπούτου καταξιωθεῖσαν χαρίσματος.

« Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ίδον ἄγγελος Κυρίου κατ' ὅναρ ἐφένη αὐτῷ, λέγων. « Ότι ἥθεται δίκτιος, τότε δὲ ἄγγελος ἐπάστη, διδάσκων αὐτὸν τι ποιήσοι. Κατ' ὅναρ δὲ φρίνεται αὐτῷ, διότι

τρόδρα πιστὸς ἦν τοῖς μὲν γάρ ποιμέσι φανερῷς Α pareat ei, quod in fide multum esset firmus. Nam ὀμμῆσον δὲ ἄγγελος, ὃς ἄγρούκοις τούτῳ δὲ, ὡς δικαιός καὶ πιστός, καθ' ὑπονοῦ πῶς δὲ οὐκ ἔμελλε πιστεύειν, διεν δὲ ἄγγελος ἐδόξασκεν αὐτὸν περὶ ὧν εἰδότες κατὰ διάνοιαν εἶχε, καὶ περὶ ὧν οὐκ εἶειπε τιν; Ἐνθυμηθέντος γάρ αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἔχειται στονος, ἀφίσταται κύτῳ δὲ ἄγγελος εἰκότως οὖν ἐκπίστουσαν διεν ἐκ Θεοῦ ἔστι· Θεοῦ γάρ τὸ τὰ ἀπόφρετα εἰδέναι. « Ἰωσὴφ υἱὸς Ιανίδ. » Μήδον διειδεῖ εἴπειν αὐτὸν, ἀξιμινήσκων αὐτὸν, διεν ἐκ τοῦ σπέρματος θειοῦ προσφητεύετο δὲ Χριστὸς ἕσσοθεν· καὶ ταῦτα λέγων, διεν, μὴ ἀπίσται, ἐνθυμηθεὶς τοῦ θειοῦ, δὲ ἐπαγγελίαν ἐδέσθε περὶ τοῦ Χριστοῦ. « Μή τοῦ θεοῦ θηθῆς παραληθεῖν. » Δείκνυσιν ἐντεῦθεν, διεν ἔφεντο αὐτὴν ἔχειν, μὴ πῶς προσκρούσῃ τῷ Θεῷ, ὡς μοιχαλίδις ἔχων. « Ή καὶ ἄλλως, μὴ φοβηθῆς, τουτοῦ εἰπει, σὺ μὲν φοβῇ προσάψοθεις αὐτῆς, ὡς ἐκ Πνεύματος ἄγιον συλλαβούσῃς ἀλλὰ μὴ φοβοῦ παραληθεῖν, ταῦτασιν, ἐνδον κατέχειν· τῇ γάρ διανοίᾳ καὶ τῇ ἐνθυμησίᾳ ἡδη ἀπέμυσεν αὐτὴν». « Μαριάμ τὴν γυναικά σου. » Τοῦτο λέγει διεν, Σὺ μὲν τούς νομίζεις διεν μοιχαλίδις ἔστιν. Ἐγὼ δὲ λέγω σοι διεν γυνή σου ἔστι. Γουτέστιν, οὐχ ὑπὸ τινος διεφθάρη, ἀλλὰ σῇ ἔστι μνηστή. « Τὸ γάρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ Πνεύματος ἔστιν ἄγιον. » Οὐ γάρ μάνσιν ἀπίλλαχται περιτόμου μέσων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τινας θειάτερον τροπῶν συνέλαθεν, διεν καὶ χαρέ διε τοῦτο μᾶλλον.

« Τέλεται δὲ υἱόν. » Ἰνα μὴ τις εἴποι, καὶ ποθεν σοι πιστεύειν, διεν ἐκ Πνεύματος ἔστι; Φησὶ περὶ τοῦ μᾶλλοντος, διεν τέλεται υἱόν. Εἰ γάρ περὶ τούτου ἀληθεύειν, εἰσῆλον διεν καὶ τὸ, ἐκ Πνεύματος ἄγιον, ἀλλιδές ἔστιν οὐκ εἴπει δὲ, τέλεται σοι, ἀλλ' ἀπλῶς, τέλεται· οὐ γάρ ἐκείνη τέτυκτεν, ἀλλὰ τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ· οὐδὲ εἰς ἐκεῖνον μάνον ἡ χάρις περιέστατο, ἀλλ' εἰς πάντας ἐξεχείτο. « Καὶ καλέσεις τὸ δυνομικόν τοῦ, Ἰησοῦν. » Σὺ καλέσεις, ὡς δῆθεν πάτερ, καὶ ὡς κηδεμών τῆς Περθένου· μὴ γάρ ὑπολάμβανες Ἰωσὴφ, διεν ἐπει ἀπὸ Πνεύματος ἔστιν ἡ σύλληψις, ἀφῆσεις τὴν Περθένον ἀδούθητον. Ἀλλ' ὑπουργήσεις ἐν ἐπαστιν. « Αὐτὸς γάρ σώζει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμφιτούν τῶν τῶν, » Ἐντεῦθα ἐργατεύει, τὸ Ἰησοῦς τί δηλοτ, διεν Σωτῆρ. Αὐτὸς γάρ, φησὶ, σώζει τὸν λαὸν αὐτοῦ οὐ μάνον τὸν Ἰουδαϊκὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἕβρικὸν, τὸν σπουδάσαντα πιστεύειν καὶ γενέσθει λαὸν αὐτοῦ Ιανίδεν δὲ σώζει; Ἄρα ἐπὸν πολέμων; Οὐχὶ, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἀμφιτούν τῶν· διεν δηλον διεν Θεός; ἔστιν δὲ τὸ τεχθησόμενος, Θεοῦ γάρ μάνον τὸ συγχωρεῖν ἀμφιτούν.

« Τοῦτο δὲ δίλον γέγονεν, ἵνα πληριωθῇ τὸ βῆθιν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· » Μὴ νομίσῃς διεν νεωτερὶ ταῦτα ἔδοξε τῷ Θεῷ, ἀλλὰ ἀννωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς. Οἶδες γάρ, ἐν Ἰωσὴφ, τοὺς προφήτας, ὡς νομομάθητες. Καὶ ἐνθυμηθεῖς τὸ βῆθιν ὑπὸ τοῦ Κυρίου· οὐχ εἴπει τὸ βῆθιν ὑπὸ Ἡσαΐου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Οὐ γάρ ἀνθρώπος ἐλάλησεν, ἀλλ' δὲ Θεός διε στόματος τοῦ ἀνθρώπου· διεν ἀξιόπιστος δὲ γρηγόρες.

« Ίδος δὲ Περθένος ἐν γαστρὶ ζει. » Φασὶν οἱ

ἀγγελοίς ποιεῖται: Α pareat ei, quod in fide multum esset firmus. Nam agnitus quidem pastoribus, ut agrestibus, manifeste locutus est: huic autem ut justo et fidi, per somnum. Quomodo autem non crediturus esset, cum angelus doceret eum de iis quae ipse animo versabat, et de iis quae nulli dixerat? Nam cum ipse cogitaret et non loqueretur, astitit angelus. Merito igitur credidit ex Deo esse. Dei enim est scire quae non esfamur. « Joseph filius David. » Filium David eum dixit, in memoriam reducens quod praedictum erat, futurum Christum ex semine David. Et haec dicens, adinonuit ut non discredere, sed cogitaret David, qui promissionem acceperat de Christo. « Ne timeas accipere. » Ostendit hic quod metuerit habere eam, ne forte offenderet Deum, ulti adulteram foveas, aut aliter. Ne timeas, hoc est, tu quidem times adjungi illi, quia ex Spiritu sancto concepit, sed ne timeas accipere, hoc est, domi et intus tenere. Cogitatione enim et mente jam amandaverat eam. « Mariam uxorem tuam, » Hoc dicit. Tu quidem fortasse putas adulteram esse: ego autem tibi dico, quod uxor tua sit: hoc est, quod a nullo vitiata, sed tua sit sponsa: « Quod enim in ea natum, ex Spiritu sancto est. » Non enim solum libera est ab illicito coitu, sed et diviniore quodam modo concepit, et propterea rectius gaudere debes.

VERS. 21. « Pariet autem filium. » Ut ne quis dicat, et unde tibi credam quod ex Spiritu sancto est? dicit de futuro quod paritura sit Filium. Nam si de hoc verum dixeris, manifestum est quod et hoc, quod ex Spiritu sancto, verum est. Non dixit autem, pariet tibi, sed simpliciter, pariet. Non enim peperit illi, sed toti orbi: neque illi soli gratia facta est, sed in omnes effusa est. « Et vocabis nomen eius, Jesum. » Tu vocabis, utpote pater, et curam gerens Virginis, neque suspiceris Joseph quod quia a Spiritu est conceptio, Virginem ideo dimittere debebas adjutorio destitutam, sed ministrabis ei in omnibus. « Is enim salvabit populum suum a peccatis suis. » Hoc loco interpretatur quid significet Jesus, nempe Salvatorem. Ipse enim, inquit, Θεος salvabit populum suum: non solum Iudaicum, sed et Gentilem, qui credere et fieri populus ejus non addubitataverit. Quomodo autem salvabit? num ab hostibus? minime, sed a peccatis suis: unde manifestum, Deum esse qui nasceretur. Solius enim Dei est condonare peccata.

VERS. 22. « Hoc autem totum factum est, ut adiunctorum quod dictum est a Domino per prophetam, dicentem. » Ne putes, quod nuper haec placere incooperint Deo, sed superioribus seculis, et ab initio. Scis enim, o Joseph prophetas: utpote in lege doctus. Et animadverte quod dictum est a Domino. Non autem dixit, dictum ab Isaia, sed a Domino. Non enim homo locutus est, sed Deus per os hominis: unde fide dignum oraculum est.

VERS. 23. « Ecce Virgo in utero habebit. » Dicunt

Hebræi, quod non habeatur in propheta, Virgo, sed adolescentula. At quod dicendum quod in Scriptura idem sit adolescentula et virgo. Adolescentulam enim nominal incorruptam, deinde, nisi peperisset Virgo: quomodo futurum erat signum et admirabile? Audi enim Isaiam dicentem: « Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. » Et statim addit, « Ecce Virgo, » etc. Alioqui si non pareret Virgo, signum non esset. Depravant igitur Hebræi sua malitia Scripturam, et pro Virgine, adolescentulam ponunt. Igitur sive adolescentula vocetur, sive Virgo, omnino Virginem intelligere oportet eam quæ paritura esset, ut et hoc sit miraculum. « Et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus. » Dicunt Hebræi, Quomodo igitur non vocatus est Emmanuel, sed Jesus Christus? Dicendum itaque quod non dixit Vocabis, sed Vocabunt, id est, opera ejus demonstrabunt eum Deum esse, et nobiscum conversari. Divina enim Scriptura ex operibus imponit nomina, sicut cum dicit: Voca nomen ejus, Velociter prædare. Et ubi vocatus est quis tali nomine? Quia simul ut natus est Dominus, direptus et captivus adductus est error, sic dicitur nominatus esse appellationem ab opere nactus.

VERS. 24. « Excitatus autem Joseph a somno, fecit ut injunxerat sibi Angelus Domini. » Vide animum alacrem, quomodo statim obedierit. « Et accepit uxorem suam. » Continuo eam nominal uxorem Josephi, ejiciens matam suspicionem, et docens quod non alterius, sed illius fuerit uxor.

VERS. 25. « Et non cognovit eam, donec peperisset. » Hoc est, non habuit unquam rem cum ea. Hoc enim loco verbum, Donec, non hoc manifestat, quod non cognoverit eam usque ad partum, postea autem cognoverit, sed omnino nunquam eam cognoverit. Hoc enim habet Scripturæ proprietatem. Sic cum dicit. « Non reversus 10 est corvus in arcum, donec aresceret terra, » neque enim postea rediit. Sic et alio loco. « Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi 7; igitur post consummationem non erit vobiscum? Et quomodo? Tunc enim multo magis erit. Sic igitur et hoc loco, Donec peperisset, intelligas, hoc est, neque ante partum, neque post partum cognovit eam. Quomodo enim altigisset sanctam illam postquam ineffabilem partum cognovisset? « Filium suum primogenitum. » Non quod alio quodam nato dicat eum primogenitum, sed simpliciter ut primus et solum natum. Christus enim et primogenitus est, ut prius natus, et unigenitus, ut non babens alium fratrem. « Et vocavit nomen ejus, Jesum. » Ostendit hoc loco obedientiam Joseph, quia quæcumque dixerat ei angelus, fecit.

A Ἐβραῖοι, διτὶ οὐ κεῖται ἐν τῷ προφῆτῃ, παρθένος, ἀλλὰ, νεᾶνις πρὸς οὓς λεκτέον διτὶ τὸ νεᾶνις καὶ τὸ παρθένος ταυτόν ἔστι παρὰ τῇ Γραφῇ νεάνιδα γὰρ ὄνομάζει τὴν ἀδίάφθορον ἔπειτα, εἰ μὴ ἔτεκε παρθένος, πῶς ἔμελλεν εἶναι σημεῖον καὶ παράδοξον; « Ακουε γὰρ τοῦ Ἡσαΐου λέγοντος· « Διὰ τοῦτο δώσει Κύριος αὐτὸς ἡμῖν σημεῖον· » καὶ εὐθὺς ἐπάγοντος· « Ἰδὼν ἡ Παρθένος, καὶ τὰ ἔξης δωτα εἰ μὴ ἔμελλε παρθένος τεκετεν, οὐκ ἂν σημεῖον ἦν. Παραγράπτουσιν οὖν οἱ Ἐβραῖοι ἐθελοκακοῦντες, τὴν Γραφήν, καὶ ἀντὶ τοῦ παρθένος, νεᾶνις τιθέσσιν· εἴτε δὲ νεᾶνις κεῖται, εἴτε παρθένος, πάντας παρθένον δεῖ νοηθῆναι τὴν μέλλουσαν τεκετν, ἵνα δὴ καὶ τεράστιον εἴη τοῦτο· « Καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσσουσι τὸ δύνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, δὲ τοῦ μεθεμηνούμενον, Μεθ' ἡμῶν δὲ Θεός· Φχσὶν οἱ Ἐβραῖοι· Πῶς οὖν οὐκ ἐκλήθη Ἐμμανουὴλ, ἀλλὰ Ἰησοῦς Χριστός; Ρητέον οὖν διτὶ, οὐκ εἴπει Καλέσσει, ἀλλὰ Καλέσουσι, τουτέστιν, αὐτὰς τὰ πράγματα δεῖξουσιν αὐτὸν θεὸν δύντα, καὶ μεθ' ἡμῶν ἀναστρεφόμενον. ή γὰρ θεῖς Γραφὴν ἀπὸ τῶν ἔργων τιθησι τὰ ὄνομάτα, ὡς τὸ, Κάλεσον τὸ δύνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον· καίτοι ποὺ ἀκλήθη τις τοιούτῳ ὄντιμοι; « Άλλ' ἐπειδὴ ἀμφὶ τῷ γεννηθῆναι τὸν Κύριον, ἐσκυλεύθη καὶ ἤχματισθη ἡ πλάνη, οὕτω λέγεται ὄνομα τηθῆναι ἀπὸ τοῦ πράγματος τὴν κλῆσιν εὑράμενος.

« Διεγερθεὶς δὲ δὲ ιωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ δὲ ἄγγελος Κυρίου. « Ορχ ψυχὴν διεγηγερμένην, πῶς ἐπεισθη τεχέως. « Καὶ παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. » Συνεχώς δὲ ὄνομάζει αὐτὴν γυναῖκα τοῦ ιωσὴφ, ἐκδάλλων τὴν πονηρὰν ὑπόνοιαν, καὶ ὀνδάσκων διτὶ οὐκ ἄλλου τινὸς ἐγένετο γυνὴ, ἀλλ' αὐτοῦ ἦν.

Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἐμὲ οὐδὲ τοιούτην· Ταυτέστιν, οὐκ ἐμίγη αὐτῇ οὐδέποτε· τὸ γὰρ « Εῶς, ἐντούθῳ οὐ τοῦτο ἐμράνει, διτὶ σχῆμα μὲν τοῦ τόκου οὐκ ἔγνω, μετέ δὲ ταῦτα ἔγνω· ἀλλὰ καθάπεπτος οὐδέποτε αὐτὴν ἔγνω. » Ιδίωμα δὲ ἔχει τοιούτον ἡ Γραφή· ως τὸ, « Οὐκ ἐπέστρεψεν δὲ κόρας εἰς τὴν κιβωτὸν, ἐως οὐ ἔξηράνθη ἡ γῆ· οὔτε γάρ μετὰ ταῦτα ὑπέστρεψε· καὶ πάλιν· « Μεθ' ὡρῶν εἰμὶ ἔως τῆς συντελείας τοῦ ζιῶνος· » Μετὰ δὲ την συντελείαν ἀρά οὐκ ἔσται; Καὶ πῶς; Τότε γὰρ μᾶλλον· οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθι τὸ, « Εῶς οὐ ἔτεκε, νοήσεις, ἀντὶ τοῦ, οὔτε πρὸ τοῦ τόκου, οὔτε μετὰ τὸν τόκον ἔγνω αὐτήν. » Πῶς γὰρ ἂν ἥψητο τῆς ἀγίας ἐκείνης, μεθ' δὲ μάλιστας ἔγνω τὸν ἄφραστον ἐκεῖνον τόκον; « Τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον. » Οὐχ ὡς δευτέρου τινὸς τεχθέντος λέγει τοῦτον πρωτότοκον, ἀλλ' ἀπλῶς, ὡς πρῶτον τεχθέντα καὶ μόνον. Ο γὰρ Χριστὸς, καὶ πρωτότοκος ἔστιν, ως πρῶτος τεχθεὶς· καὶ μονογενὴς, ως μὴ ἔχων δεύτερον ἀδελφόν. « Καὶ ἐκάλεσε τὸ δύνομα αὐτοῦ, Ἰησοῦν. » Δείκνυσι κάνταῦθε τὴν εὐπεθείαν τοῦ ιωσὴφ, διτὶ δεκταὶ εἰπεν αὐτῷ δὲ ἄγγελος, ἐποίησεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν Μάγων, καὶ τῶν ἀναιρεθέντων πατέρων.
 « Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας. » Βηθλεέμ ἔρμηνάνται οἶχος ἄρτου. 'Ιουδαῖας δὲ, ἔξομολογησίας. Γένοιτο γοῦν καὶ ἡμᾶς νῦν διὰ τῆς ἔξομολογήσεως, γενέσθαι οἶχον ἄρτου τοῦ πινευματικοῦ. « Ἐν τῷ ἡμέρας Ἡρώδου. » Μέμνηται τοῦ Ἡρώδου, ἵνα σὺ μάθῃς διειπον οἱ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ φυλῆς ἀρχοντες καὶ βασιλεῖς, καὶ ἀναγκαῖας ἥλθεν ὁ Χριστός. 'Ο γάρ Ἡρώδης οὐκ ἦν 'Ιουδαῖος, ἀλλ' Ἰδομενεῖος, 'Ἀντιπάτρου γίδε, ἐκ τυραννοῦ Ἀρτούρου. 'Ἐκλιπόντων δὲ τῶν ἀρχόντων, ἡ προσδοκία τῶν ἀνθρώπων ἥλθεν, ὡς Ἰακὼβ προφήτησεν. « Τοῦ βοσιλέως. » Ἡν γάρ καὶ ἔτερος Ἡρώδης, δὲ τετράρχης διὰ τοῦτο τίθηται τὸ ἀξιώματος τοῦ βιστάρου. « Ἰδού Μάγοι ἀπὸ Ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱερουσαλήμ. » Τίνος ἔνεκεν οἱ Μάγοι ἔρχονται; Πρὸς κατάκρισιν τῶν 'Ιουδαίων. Εἰ γάρ οἱ Μάγοι, ἀνθρώποι εἰδωλολάτραι, ἐπίστευσαν, ποιεῖσαν ἀπολογία λοιπὸν τοῖς 'Ιουδαίοις; 'Άμα δὲ, καὶ ἵνα ἡ ὁδὸς τοῦ Χριστοῦ πλέον ἐκλέμψῃ, μαρτυρούντων τῶν Μάγων, τῶν μάλιστα τοῖς διάκονοις ὑποκειμένων, καὶ ἀγράφων τοῦ θεοῦ. « Ἀπὸ Ἀνατολῶν. » Καὶ τοῦτο πρὸς κατάκρισιν τῶν Ἑβραίων. Οἱ μὲν γάρ ἀπὸ τοσούτου διεστήματος ἥλθον, οἱ δὲ Ἐβραῖοι αὐτοῦ ἔχοντες τὸν Χριστὸν, ἔδικον.

Δέργονται, Πῶς κατέν τὸ τεχθεῖς βασιλεὺς τῶν 'Ιουδαίων; « Αἴγανοι τούτους τοὺς Μάγους, τοῦ Βαλαὰμ ἀπογένους εἶναι τοῦ μάντεως εὑρόντες δὲ τὸν ἔκτηνον χρηστὸν, τὸ, 'Ἀνατελεῖ θεόν τὸν Ἰακὼβ, νοῆσαι τὸ κατέ Χριστὸν μυστήριον, καὶ διὰ τοῦτο ἥλθεν, θύλασσας ἔπει τὸ τεχθέν. » Εἰδόμεν γάρ αὐτοῦ τὸν ἔκτηρα δὲ τῇ 'Ἀνατολῇ. « Οταν ἀκούσῃς ἔκτερα, μὴ νοράσῃς ταῦτον εἶναι κατενόν, οἶους δράμαν, ἀλλά θεόν δύναμιν καὶ ἀγγελικὴν, εἰς τύπον ἔστερος φανερωμένην. » Εκεὶ γάρ οἱ Μάγοι ἀστεράδοις ἥσαν, διὰ τοῦ συνήθους αὐτοῖς προστηγάντος αὐτοὺς δὲ Κύριος, διεπερ καὶ τὸν Πέτρον, ἀλιέα διτα, ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων ὃν ἐστηρίζεται ἐπὶ τῷ ὄνδρι μετα τοῦ Χριστοῦ, ἀξπληξεν. « Οτι δὲ ἀγγελικὴ δύναμις ἦν δὲ ἔκτηρ, δηλον ἀπὸ τοῦ καὶ ἐν τῷ ἡμέρᾳ ἡ περιλέπτουν, καὶ ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι μὲν, κινουμένων τῶν Μάγων, ἴστεναι δὲ, ἀναπανομένων» ἀλλὲ καὶ ἀπὸ τοῦ βορείου μέρους, δὲ τῆς τῆς Περσίδος, εἰς τὸ νότιον ἀκινετο, δὲ διὰ τῆς τῆς Ἱερουσαλήμ. Οὐδέποτε δὲ ἔστηρ ἀπὸ τοῦ βορείου ἐπὶ τῷ νότιον κινεῖται. « Καὶ ἥλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. » Φαίνονται αὐτοὶ οἱ Μάγοι, μεγάλης ἀρετῆς οντες. Εἰ γάρ ἐν τῇ ἑνῃ χάρης γροσκυνεῖν ἥλθον, πάν τοι δὲ τῷ Περσέᾳ, ἐπερφῆσισταντο καὶ ἐκτίριζαν;

« Ἀκούσας δὲ Ἡρώδης δὲ βασιλεὺς, ἐτράχθη, καὶ πάσαις Ἱερουσαλήμ μετ' αὐτοῦ. » Ό μὲν Ἡρώδης ἐτράχθη, ὡς ἀλλόφυλος περὶ τῆς βασιλείας δοδούλος· ἀγίνεσσε γάρ διειπον ἀνάξιος ἦν ταύτης· οἱ δὲ 'Ιουδαῖοι, τίνος ἔνεκεν ταράττονται; Ίλει γάρ αὐτοὺς μᾶλλον χαίρειν, διειπον βασιλεὺς αὐτοῖς ἔσται, ὑπὸ τῶν

⁸ Gen. XLIX, 3 σερρ.

CAPUT II.

De Magis et occisione puerorum.

VERS. 1. « Cum autem natus esset Jesus in Bethleem Iudea, » Bethleem interpretatur domus panis ; Iudea autem, confessio. Fiat igitur, ut nos nunc per confessionem siamus domus panis spiritualis. « In diebus Herodis. » Meminuit Herodis, ut tu discas quod defecerunt a tribu Iuda reges et principes, et necessario venit Christus. Herodes enim non erat Iudeus sed Idumæus, Antipatri filius ex uxore Arabe. Cum autem defecissent principes, exspectatio gentium venit, sicut Jacob prædictus est. « Regis. » Erat enim et alius Herodes Tetrarcha : et propterea ponit dignitatem regis. « Ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolyma. » Quare Magi veniunt? In condemnationem Iudeorum. Nam si Magi, homines cuitui idolorum dediti, crediderunt, quam postea defensionem prætexent Iudei? Et alia causa est, ut gloria Christi magis effulgeret, testimonium perhibentibus Magis, qui maxime adversarii erant Deo, et obnoxii dæmonibus. « Ab Oriente. » Et hoc ad condemnationem Hebreorum pertinet. Illi enim per tantum spatium venerunt: Hebrei vero Christum, quem apud se habebant, persecuti sunt.

VERS. 2. « Dicentes, Ubi est, qui natus est Rex Iudeorum? » Ferunt illos Magos fuisse ex Balaam conjectore progenitos. Nam ut invenerunt oraculum illius, Orietur stella ex Jacob, intellexerunt mysterium Christi, et idcirco natum adire voluerunt. « Vidiimus enim stellam ejus in Oriente. » Quando audis stellam, ne talem putes illam, quales videmus, sed divinam virtutem et angelicam in figura sideris apparentem. Nam quoniam astrologi Magi erant, propterea Dominus familiari ipsis signo eos adduxit, sicut et Petrum piscatorem a multitudine piscium, quos in nomine Christi ceperat, stupescere fecit. Quod autem angelica virtus fuerit stella, manifestum ex eo, quod et in die resulserit, et ad motum Magorum se moverit, et ad quietem eorum quieverit. Quin et a septentrionali parte, que est Persidis, ad meridiem, in qua est Hierusalem, movebatur. Nunquam autem stella a septentrione ad meridiem vertitur. « Et venimus, ut adoremus eum. » Videntur hi Magi magna virtute prædicti. Nam si in aliena regione adorare voluerunt, quomodo non in Perside ipsa magna libertate prædicaverunt?

VERS. 3. « Herodes autem rex ut audivit, turbatus est, et omnis Hierosolyma cum illo. » Herodes quidem turbatus est, ut alienigena, regno suo timens, sciebat enim quod illo indignus esset. Iudei autem quare turbantur? oportebat enim gaudere potius, quod regem ipsi habituri essent,

qui a Persicis regibus adoraretur, sed revera ^a insipiens res est malitia.

VERS. 4. « Et congregatis omnibus pontificibus et scribis populi, interrogavit eos, ubi nascatur Christus. » Scribae erant doctores populi, quales sunt quos nos dicimus grammaticos. Singulari autem Dei dispensatione interrogantur illi, ut confiteantur veritatem, et ex hoc condemnentur, quod illum crucifixerunt, quem prius confessi sunt.

VERS. 5. « At illi dixerunt ei, in Bethleem Iudeæ. Sic enim scriptum est per prophetam. » Per quem prophetam? Per Michæam. Ille enim dicit:

VERS. 4. « Et tu Bethleem terra Juda, nequam minima es in principibus Juda. » Contempita enim erat ut puto parva: nunc autem quia ex ea prodiiit Christus, celebris est. Omnes enim ex finibus terræ veniunt, et sanctam hanc adorant Bethleem. » Ex te enim egressurus est dux. » Recte egressurus est, inquit, et non in te manebit. Non enim mansit Christus in Bethleem, sed ex ea postquam natus est exiit, et in Nazareth frequenter conversatus est. Dicunt autem Iudei quod hoc prædictum sit de Zorobabel; sed mentiuntur manifeste. Etenim Zorobabel ^b in Bethleem natus est, sed in Babylone. Vide enim nomen ejus. Zoro significat semen et nativitatem: Babel autem Babylon, hoc est, qui natus vel genitus est in Babylone. Sed et propheta manifeste arguit eos, dicens: « Egressus ejus a principio, a diebus æternitatis⁹. » Cujus autem alterius egressus sunt ab initio, et a 12 diebus æternitatis quam Christi? qui duos egressus habuit, hoc est nativitates. Nam prima ejus nativitas, ab initio fuit a Patre, secunda autem fuit a diebus æculi, principium sumens a Matre Dei, quæ in tempore fuit. Dicant igitur Iudei, num Zorobabel ab initio fuerit? sed non habent quod dicant: « Qui pascet populum meum Israel. » Pascet dixit, non tyrannidem exercabit, vel devorabit. Alii enim reges non pastores, sed lupi sunt: Christus autem pastor, sicut ipse dicit: « Ego sum pastor bonus¹⁰. » Populum Israel dicit, tam eos qui ex Iudeis, quam qui ex Gentibus cederunt; Israel enim interpretatur, videns Deum. Unde omnes Deum videntes, Israelites sunt, etiam si ex Gentibus nati sint.

VERS. 7. « Tunc Herodes clam vocatis Magis. » Clanculo illos vocavit, propter Iudeos. Suspiciatur enim quod Iudei fortassis puerum facturi essent magi, et curatur ut servarent eum, ut pote liberatorem suum, et propterea clam insidiatur. « Diligenter quæsivit ab eis tempus stellæ quæ apparuit. » Hoc est, accurate didicit. Stella enim antequam natus esset Dominus, apparuerat Magis, quoniam multum temporis in iter insumpturi erant, ideo multo ante apparuit stella, ut adorarent

^a Περισκῶν βασιλέων προσκυνούμενος, ἀλλ' δύτας ἀνόητον χρῆμα ἡ πονηρία.

« Καὶ συναγγγὼν πάντας τοὺς ὄργιερες καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπινθάνετο παρ' αὐτῶν, ποὺ ὁ Χριστὸς γεννᾶται. » Γραμματεῖς ἡσαν εἰ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ, ὥσπερ οὓς ἡμεῖς λέγομεν γραμματικούς. Οἰλονομεῖ δὲ ὁ Θεὸς ἔρωτεθῆναι τούτους, ἵνα διμολογήσωσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐκ τούτου ὡσι καταχειριμένοι, αὐτοὶ τούτον σταυρώσαντες δν ὀμολόγησαν πρότερον.

« Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας· οὕτω γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου· Προφήτου ποίου; Τοῦ Μιχαῖου. Ἐκεῖνος γὰρ φησιν,

« Καὶ οὖν, Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμάς ἐλαχίστη εἰ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδᾳ. » Μιχαῖς γὰρ οὗτος ταύτης κατεφρόνουν νῦν δὲ διὰ τὸν ἐκ ταύτης προσλόντα Χριστὸν, περιβίητός ἐστι. Πάντες γὰρ καὶ περάτων τῆς γῆς ἔρχονται, προσκυνήσαντες ταύτην τὴν ἀγίαν Βηθλεὲμ. « Ἐκ τοῦ γὰρ ἑξελένεται ἡγούμενος. » Καλῶς εἶπε τὸ δέ, ἑξελένεται, καὶ οὐχὶ, εν εἰ μενεῖ. Οὐ γὰρ ἔμεινεν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Βηθλεὲμ, ἀλλ' ἐκ ταύτης μὲν ἐξῆλθε, μετὰ τὸ γεννηθῆναι, ἐν δὲ τῇ Ναζαρίτ τὰ πλειστα διέριθε. Λέγουσι δὲ οἱ Ἰουδαῖοι διὰ περὶ τοῦ Ζοροβέλου τοῦτο προεργασθεῖσι. Ψεύδονται δὲ προρεάντες. Καὶ γὰρ Ζοροβέλ, οὐχ ἐν τῇ βηθλεὲμ ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐν τῇ Βασιλῶνι. Ἱδε γὰρ τὸ δόνομα αὐτοῦ Ζορδ, δηλοῖ τὴν σπορὰν καὶ τὴν γέννησιν. Βασίλη δὲ, τὴν Βασιλῶνα, τουτίστιν, δὲ Βασιλῶντι σπαρεῖ ἡ γέννησις. Ἀλλὲ καὶ ἡ προφητεία φανερῶς ἐλέγχει αὐτούς, λέγουσ· « Αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἡμερῶν εἰῶνος. » Τίνος δὲ ἄλλου αἱ ἔξοδοι εἰσὶ καὶ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ οὐκ ἡμερῶν εἰῶνος ἡ τοῦ Χριστοῦ; « Οἱ δύο ἔξοδοις ἔσχεν, ἢτοι γεννήσεις· ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη γέννησις, ἀπ' ἀρχῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἡ δὲ δευτέρα, ἐξ ἡμερῶν εἰῶνος, ἀπὸ τῆς Θεοτόκου ἀφεμάνη, καὶ ὑπὸ χρόνον οὖσα. Εἰπάτεσσιν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐάν δὲ Ζοροβέλεν ἀπ' ἀρχῆς ἐγένετο; » Άλλ' οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν· « Οστις ποιμανεῖ τὸν λαὸν μου τὸν Ἰσραὴλ. » Ποιμανεῖ εἶπεν ἀλλ' οὐ τυραννεῖσι, καὶ κατεφάγεται. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι βασιλεῖται, οὐ ποιμένες, ἀλλὰ λύκοι· δὲ οἱ Χριστὸς, ποιμὴν, ὃς καὶ αὐτὸς λέγει· « Εγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. » Λαὸν δὲ Ἰσραὴλ λέγει, καὶ τοὺς ἐξ Ἑβραίων πιστεύσαντες, καὶ τοὺς ἐξ Ιθνῶν. Ισραὴλ γὰρ δημηνεύεται, δρῶν Θεὸν, ὥστε πάντες εἰ Θεὸν δρῶνται. Ισραὴλ εἰσι, καὶ οὐκ ἐθνῶν ὥστιν.

« Τότε δὲ Ἡρόδης λάθρᾳ καλέσας τοὺς Μάγους. » Λάθρᾳ τούτους ἐκάλεσε, διὰ τοὺς Ἰουδαῖους. Ταύτην γὰρ διεῖ οἱ Ἰουδαῖοι ἴσως περὶ παλλοῦ ποιήσουσι τὸ παιδίον, καὶ φροντίσουσι τοῦ σῶσαι εὐτὸν, ὡς μέλλον ἐλευθερῶσαι κάτούς. Διέτε τοῦτο οὖν λάθρᾳ ἐπιβουλεύει. « Ήχριβωτες παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος. » Τουτίστιν, ἀχριβῶς ἀνέμαθεν. Οἱ γὰρ ἀστήρ, πρὸ τοῦ γεννηθῆναι τὸν Κύριον, ἀφάνη τοὺς Μάγους· ἐπει γὰρ ἔμελλον παλὸν ἀναλίσκειν χρόνον κατέκ τὴν δδοτοπορίαν, διέτε τοῦτο

⁹ Mich. v, 2. ¹⁰ Jean. x, 11.

πρὸς πολλοῦ ἐφάνη ὁ ἀστὴρ, ὃς ἂν προσκυνήσωσιν αὐτὸν ἔτι ἐν τοῖς σταργάνοις δυτεῖς. Τινὲς δὲ λέγουσιν, δτὶ ἄμα τῷ γεννηθῆναι τὸν Χριστὸν, ἐφάνη ὁ ἀστὴρ, καὶ οἱ Μάγοι διὰ δύο ἑτῶν ἡλθον, καὶ οὐκ ἐν σταργάνοις εὗρον τὸν Κύριον, οὐδὲ ἐν τῇ φάτνῃ, ἀλλ' ἐν οὐτῇ μετὰ τῆς μητρὸς, διετῆ δυτεῖς. Ἀλλὰ σὺ τὸ πρόφητόν δύς χρείτεον.

« Καὶ πάμφας αὐτούς εἰς Βηθλεὲμ, εἶπε, Πορευθέντες ἀπριβῶς ἔκτασσατε περὶ τοῦ παιδίου. » Οὐκ εἶπε περὶ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ περὶ τοῦ παιδίου· οὐδὲ γάρ τὸ δύναμις ἐνέχεται· δύνει δεικνύει κατ' αὐτούς.

« Ἐπάν τὸ εὔρητε, ἀπαγγειλατέ μοι, δηπος κάγια ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν. » Ἀδολοὶ γάρ δυτεῖς αὐτοῖς, ἐνόμιζον κάκετνον ἐδίδικας λέγειν· « Καὶ ίδού ὁ ἀστὴρ ἐν εἴδον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτούς. » Ἀπεκρύνη πρὸς μηρὸν ὁ ἀστὴρ οἰκονομικῶς, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ταραχθῆ ὁ Ηρώδης, καὶ αὕτη περιφανεστέρα γένηται ἡ ἀλήθεια. « Εξελθούσι δὲ αὐτοῖς ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ, πάλιν ἐφάνη, χαραγμένης αὐτούς. » Όθεν δῆλον δτὶ θεῖα δύναμις ἦν ὁ ἀστὴρ. « Ἔως ἐλθὼν ἦστη ἐπάνω οὐκ ἦν τὸ παιδίον. » Καὶ τοῦτο ἔντον. Κατέβη γαρ ὁ ἀστὴρ ἀπὸ τοῦ θόρου, καὶ προσγειώτερος γεννόμενος, ἰδεῖνειν αὐτοῖς τὸν τόπον. Εἰ γάρ έξ ὕψους αὔτεις ἐφαντεῖτο, πᾶς δὲ ἐμμέλον ίδεικας γνωρίσαι τὸν τόπον ἐνθα ἦν ὁ Χριστὸς; Οἱ γάρ ἀστέρες πολὺν τόπον περιλαμβάνουσιν. « Όθεν καὶ σὺ ἐπάνω τῆς οἰκίας βλέπεις τὴν σελήνην τυχόν, κατὰ δυοῖς ταύτη ἀνωτέρω ἐνειπεῖ τῆς οἰκίας οἰκίας μόνης. Καὶ πάντες ἀπλῶς, δοκοῦσιν ἐκεῖτος ἐπάνω αὐτοῦ μόνου ἴστασθαι τὴν σελήνην ἦλλον ἀνωτέρα. Κάκενος οὖν ὁ ἀστὴρ οὐκ ἄν ἔδειξε τὸν Χριστὸν, εἰ μὴ συγκατέΐη, καὶ μονονούχη ἐπάνω τῆς παραλίας τοῦ παιδίου ἦστη.

« Ἐδόντες δὲ τὸν ἀστέρα, ἐχάρησαν γράπταν μεγάλην ὥραρά. » Ής εὐ πλανηθέντες, ἀλλ' εὐρόντες τὸ ζητούμενον, ἐχάρησαν.

« Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ. » Ἀλλὰ μὲν τῷ γεννηθῆναι, ἐν τῇ φάτνῃ κατέκλινεν ἡ Παρθένος τὸ παιδίον, οὐδὲ γάρ εὔρισκον τότε οἰκίαν· μετὰ ταῦτα δὲ εἰκάσις ἔτειν εὑρεῖν οἰκίαν, ἐνθα καὶ οἱ Μάγοι εὗρον αὐτούς. Ἀνεβῆσαν μὲν γάρ εἰς Βηθλεὲμ, ἵνα ἀπογραφῆσιν ἔται, καθὲ καὶ Δουκᾶς λέγει. Πολλοῦ δὲ πληθυσμὸς συνερχόντως διὰ τὴν ἀπογραφὴν, οὐκ ἔσχον πρὸς καιρὸν οἰκίαν, ἀλλ' ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐτέχθη· εἶτα εὑρθεῖ ἡ οἰκία, ἐνθα ὡράθη τοῖς Μάγοις ὁ Κύριος. « Καὶ πεσόντες προσεύνησαν αὐτῷ. » Τὸν δὲ φυγῆς Ελλασμφίν. Πένητα ἐβλεπον, καὶ προσεκύνουν. Ἐπλροφρίθησαν γάρ δτὶ θεῖα ἔστι, διὸ καὶ προσέγραψαν αὐτῷ δῶρα, ὡς θεῷ καὶ ὡς ἀνθρώπῳ. « Ακούεις γάρ· » Καὶ ἐνοίκαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, προστίθησαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίθανον, καὶ σμύρνην. « Τὸν μὲν χρυσὸν, προστίγαγον αὐτῷ, ὡς βασιλεῖτ. Τῷ γάρ βασιλεῖτ χρυσὸν τελούμενον οὐ πόλον χειρα. Τὸν δὲ λίθανον, ὡς θεῷ. Τῷ γάρ θεῷ λίθανον δυμάρα. » Τὴν δὲ σμύρνην, ὡς μέλλοντι γενέσασθαι θεούτοις. Μετὰ γάρ τῆς σμύρνης ἐνταφιάζουσιν εἰ-

A eum adhuc in fasciis jacentem. Aliqui autem dicunt, quod cum Christo nato apparuerit stella, et Magi per biennium venerunt, et non in fasciolis invenerunt puerum, neque in præsepio; sed in domo cum matre bimurum. Scd tu priorem sententiam ut meliorem habe.

VERS. 8. « Et missis eis in Bethleem, dixit, Ite et diligenter inquirete de puer hoc. » Non dixit de rege, sed de puerō : neque enim nomen ferre poterat : demonstrans quantum contra illum insaniret.

VERS. 8, 9. « Ubi vero repereritis, renuntiate mihi, ut et ego veniam et adorem illum. At illi, auditio rege, profecti sunt. » Ipsi cum dolo carerent, putabant et illum absque dolo loqui. « Et ecce stella, quam viderant in Oriente, præcessit eos. » Occulta erat ad parvum tempus stella singulari dispensatione, ut Judæos interrogarent, et turbaretur Herodes, atque ita manifestior fieret veritas. Ut autem ipsi egressi sunt a Jerusalem, iterum apparuit, dicens eos. Unde manifestum quod stella erat virtus divina. « Donec progressa staret supra ubi erat puer. » Et hoc rarum. Descendit enim stella a summitate, et terræ propior facta, ostendit eis locum. Nam si ex summitate apparuisset, quomodo certiores fieri potuissent de loco in quo esset Christus? Stellæ enim multum locum comprehendunt. Unde tu supra domum tuam 13 vides lunam forte, et ego eamdem video nonnisi supra domum meam : et unicuique videtur stare non nisi supra domum suam lunam vel aliam stellam. Unde et illa stella non demonstrasset Christum, nisi descendisset, et tantum non supra caput pueri stetisset.

VERS. 10. « Visa autem stellæ, gavisi sunt gaudio magno valde. » Quod non aberrassent, sed inventisset quod quærebant, gavisi sunt.

VERS. 11. « Et ingressi domum, viderunt puerum cum Maria Matre ejus. » Mox quidem ut natus fuit, reclinavit Virgo puerum in præsepium, non enim tunc invenerant domum. Verisimile autem est postea eos invenisse domum, ubi et Magi invenerunt eos. Ascenderant enim in Bethleem, nt recenserentur illic, sicut et Lucas dicit. Multa autem concurrente multitudine ut censeretur, non habebant ad tempus domum, sed in spelunca natus est : deinde inventa domo, visus ibi est a Magis Dominus. « Et cum procidissent, adoraverunt illum. » Vide animæ illustrationem. Pauperem videbant et adorabant. Multis enim argumentis didicerant quod esset Deus, ideo et ei offerunt munera ut Deo et ut homini. Audi enim, « Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei dona, aurum et thus et myrrham. » Aurum quidem obtulerunt ei, ut regi. Aurum enim subdit regibus pendimus. Thus autem, ut Deo. Deo enim thus adolemus. Myrrham vero, ut degustaturo mortem. Nam Judæi cum myrra mortuos sepelunt, ut corpus maneat

incorruptum. Myrrha enim cum sicca sit, aretacit A' iouskoi, διὰ τὸ μένειν τὸ σῶμα ἀσηπτον. Η γὰρ σμύρνα, ἐνὶ τῷ οὐσίᾳ, ἔργανται τὴν δυράτητα, καὶ οὐκ εἶ τοιλήκας γεννᾶσθι. Ὁρᾶς τῶν Μάγων τὴν πίστιν; Ἐμεὶς καὶ ἐπὸ τῆς προφητείας τοῦ Βαλαὰν ἰδιόχθοστον, τὸν Κύριον, καὶ θεὸν εἶναι καὶ βασιλέας, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τεθνητόμενον. "Ἄκουσον δὲ τῆς προφητείας" Κατακλιθεῖς, φρονίν, ἀνεπαύστο ᾧ λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Ἰδοὺ τὸ βασιλικόν, διὰ τοῦ λέοντος, διὰ δὲ τοῦ, κατακλιθεῖς, ἡ νέκρωσις. Οἱ εὐλογοῦντές σε, εὐλόγηνται· ίδου ἡ θεότης. Τὴν γὰρ τῆς εὐλογίας δύναμιν μόνη ἡ θεῖα φύσις ἔχει.

VERS. 12. « Et oraculo accepto in somnis, ne reverterentur ad Herodem, per aliam viam redierunt in regionem suam. » Vide consequentiam, primum Deus illos ad fidem per stellam adduxit: deinde cum venerunt in Hierosolymam, docuit eos per prophetam, quod in Bethleem nascatur: et tandem, per angelum. Et illi obediunt oraculo, hoc est, divino colloquio. Oraculo igitur accepto, id est, revelatione a Deo habita, imposuerunt Herodi, et non timuerunt ne forte insectaretur, sed confisi sunt virtute nati, verique testes fuerunt.

VERS. 13. « Digressis autem illis, ecce angelus Domini in somnis apparuit Joseph, dicens, Surge, et accipe puerum et matrem ejus. » Vidisti quam ob 14 causam permiserit Deus desponsari virginem? Hic enim apparuit quod a Deo factum est, ut diligenter ejus curam Joseph gereret. Non dixit autem, accipe uxorem tuam, sed matrem pueri. Nam quoniā suspicio soluta fuit, et justus per miracula in partu facta compertum habuit ex Spiritu sancto esse omnia, non ultra uxorem ejus illam nominat. « Et fuge in Aegyptum. » Fugit et Dominus, ut credatur quod revera homo sit. Nam si in manus incidisset Herodis, et non fuisset occisus, opinati fuissent incarnatum eum appartenere. In Aegyptum autem fugit, ut et illam sanctificet. Duæ enim sunt regiones omnis nequitias officinæ, Babylon videlicet et Aegyptus. Babylonem per Magos suscepit adorantem: Aegyptum autem sua præsentia sanctificavit. « Et esto illic, donec dixerit tibi. » Esto pro eris illic, donec a Deo Iesus fueris. Oportet enim nos nihil facere præter D' divinam voluntatem. « Quæsitus enim est Herodes puerum, ut perdat illum. » Vide incogitantiam hominis, qui laborat ut divinam vincat voluntatem. Nam si quidem non est ex Deo, quid times? si ex Deo est, quomodo perdes puerum?

VERS. 14, 15. « Ille autem excitatus accepit pneum et matrem ejus nocte, et secessit in Aegyptum, et fuit illic usque ad obitum Herodis: ut impleretur quod dictum est a Domino per prophetam, dicentem: Ex Aegypto vocavi Filium meum. » Dicunt Judæi, quod propter populum dictum sit hoc, qui

σμύρνα, ἐνὶ τῷ οὐσίᾳ, ἔργανται τὴν δυράτητα, καὶ οὐκ εἶ τοιλήκας γεννᾶσθι. Ὁρᾶς τῶν Μάγων τὴν πίστιν; Ἐμεὶς καὶ ἐπὸ τῆς προφητείας τοῦ Βαλαὰν ἰδιόχθοστον, τὸν Κύριον, καὶ θεὸν εἶναι καὶ βασιλέας, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τεθνητόμενον. "Ἄκουσον δὲ τῆς προφητείας" Κατακλιθεῖς, φρονίν, ἀνεπαύστο ᾧ λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Ἰδού τὸ βασιλικόν, διὰ τοῦ λέοντος, διὰ δὲ τοῦ, κατακλιθεῖς, ἡ νέκρωσις. Οἱ εὐλογοῦντές σε, εὐλόγηνται· ίδου ἡ θεότης. Τὴν γὰρ τῆς εὐλογίας δύναμιν μόνη ἡ θεῖα φύσις ἔχει.

« Καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄντα μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεγάρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. » Ἱδε ἀκολούθιαν, πρῶτον δι' ἀστέρος ἔχειραγώγησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς τὴν πίστιν· εἴτε ἐλθόντες εἰς τὸ Ιεροσόλυμα, ἐδίδαξεν αὐτοὺς διὰ τοῦ προφήτου, διὰ ἐν Βηθλεέμ γεννήται· καὶ τελευταῖον, διὰ τοῦ ἀγγέλου. Οἱ δὲ πειθόνται τῷ χρηματισμῷ, τούτοις, τῇ θείᾳ διμιλίᾳ. Χρηματισθέντες οὖν, ἦσαν παρὰ τοῦ θεοῦ ἀποκλάωντι δεξέμενοι, ἡπάτησαν Ἡρώδην· καὶ οὐκ ἔφοβούθησαν μήπως ἀπιδιωγθεῖσαν, ἀλλ' ἐθάρψησαν τῇ τοῦ γεννηθέντος δυνάμει, οὕτως ἡσαν μάρτυρες ἀληθεῖς.

« Ἀναγάρησάντων δέ αὐτῶν, ίδου ἄγγελος Κύριος κατ' ὄντα φαίνεται τῷ Ἰωσήφ, λέγεν· Ἐγέρθεις παράλεσθε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν. » Εἶδες διὰ πολὺν αἰτίαν συνεχάρησεν ὁ θεὸς μνηστευθῆναι τὴν Παρθένον; Ἐντεῦθε γάρ προφείνεται σοι, διὰ τὸ ἐπιμελεσθεῖ ταυτῆς καὶ κτίσθει. Οὐαὶ εἴπε δὲ, παράλεσθε τὴν γυναῖκα σου, ἀλλὰ τὴν μητέρα τοῦ παιδίου. Ἐπεὶ γάρ ἡ ὑποφύλα ψιλή, καὶ ἐπειροφερήθη δικαιος ἀπὸ τῶν ἐν τῷ τόκῳ θυματῶν, διὰ τὸ πνεύματος ἀγίου ἐστὶ πάντα, οὐαὶ δὲ γυναικαίσι εἴτε οὐρανολαζεῖ ταύτην. « Καὶ φεύγε εἰς Αἴγυπτον. » Τούτης καὶ ὁ Κύριος, ἵνα πιστώσηται, διὰ δύτας καὶ δινέρπετος ἦν. Εἰ γὰρ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ἡρώδου γενόμενος, οὐ κατεκόπτη, ἐδίδαξεν δὲ κατέ φαντασίαν τερασθῆναι. Εἰς Αἴγυπτον δὲ φεύγει, ἵνα καὶ ἀκείνην ἀγράσῃ. Δύο γὰρ ἡσαν χώραι πάντης κακίας δργαστήρες, ἡ Βαβυλὼν καὶ Αἴγυπτος. Τὴν μὲν οὖν Βαβυλὼν, διὰ τῶν Μάγων ἰδέατο προσκυνούσαν· τὴν δὲ Αἴγυπτον, τῇ ἐαυτῷ παρουσίᾳ ἡγίασσεν. « Καὶ ἵσθι ἔκειται, διὸ δὲ εἴπω σοι. » Ἰσθι, ἀντὶ τοῦ ἵσθι ἔκειται, ἔχρις δὲ ἐπὸ θεού καλευσθῆς. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς μηδὲν ποιεῖν ἕκατης θεάς θεάς· βουλῆς. « Μάλλον γάρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. » Ἱδε ἀνοησίαν ἀνθέρπετο, τὴν τοῦ θεοῦ βουλὴν σπουδάζει νικῆσαι. Εἰ μὲν γάρ οὐκ ἔστιν ἡ θεοῦ, τί φοβῇ; Εἰ δὲ ἡ θεοῦ δεῖται, πῶς ἀπολέσεις τὸ παιδίον;

« Ό δέ, ἀγρεθεὶς παράλεσθε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ ἀνεγάρησεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἦν ἐκεὶ ἥως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ρήθεν ὑπὸ τοῦ Κύριος διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· Ἐξ Αἴγυπτου ἐκάλεσε τὸν Γίλην μου. » Φασὶ οἱ Ιουδαῖοι, διὰ δὲ τὸν λαὸν αρρένων τούτο τὸ

¹¹ Num xxiv, 9.

(a) Juxta versionem τῶν Ο'. Vulgata habet, quasi latens.

τῆς Αἰγύπτου ἐπαναχθέντα διὰ Μαϊσέως. Λέγομεν οὖν, διτὶ καὶ τὶ καινὸν ἐλέχθη ἐπὶ τῷ λαῷ τυπικῶς· ἔξιν δὲ εἰς τὸν Χριστὸν ἐληθινῶς. Ἐπειτα, τίς ἐστιν δὲ Γιός τοῦ Θεοῦ; δὲ λαὸς δὲ προσκυνῶν τῷ Βεελφέγῳ εἰδὼλῳ καὶ τοῖς γλυπτοῖς, ή δὲ νύτος Γιός τοῦ Θεοῦ;

« Τότε Ἡρώδης ἰδὼν, διτὶ ἐνεπάχθη ὑπὸ τῶν Μάγων. » Ὡσπερ τῷ Φαραὼ κατέπαιξεν δὲ Θεὸς διὰ Μαϊσέως, οὕτω καὶ τῷ Ἡρώδῃ διὰ τῶν Μάγων· ἐπεὶ καὶ ἄμφω, καὶ Ἡρώδης καὶ Φαραὼ, παιδοκτύνοι. Ὁ μὲν Φαραὼ τὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἐβραιῶν ἅρρενα φονεύων, δὲ δὲ Ἡρώδης, τὰ τῶν ἐν Βηθλεέμ. « Ἐθυμῷ λίαν, καὶ ἀποστελλας ἀνετλε πάντας τοὺς πατέδας τοὺς ἐν Βηθλεέμ. » Τὴν κατὰ τῶν Μάγων ὥργην, κατὰ τῶν οὐδὲν ἀδικησάντων, ἐνδείκνυται. Τυνος δὲ ἔνεκεν συνεχαρήθησαν οἱ πατέδες σφαγῆναι; « Ινα δειχθῆ τοῦ Ἡρώδου η κακία ἀλλ' Ἰωάννης μοι· Καὶ τί τούτο; Ιωάννης δὲ εἰκασίαν, διὰ τούτο τὴν δικαιοθησαν οἱ πατέδες; » Ακούει τοίνυν, διτὶ οὐκ ἀδικηθησαν,, ἀλλὰ στεφάνων ηξιώθησαν. Πᾶς γάρ δικαίον τι πάσχων ἐνταῦθα, ή εἰς ἀμαρτημάτων διάλυσιν πάσχει, ή εἰς στεφάνων προσθήκην· Ὡσπερ δὲ καὶ οὐτοι οἱ πατέδες, μειζόνως στεφανοθησονται. « Καὶ ἐν πᾶσι τοῖς δρόσις αὐτῆς, ἀπὸ διεστοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον διὰ ηγρέων παρὰ τῶν Μάγων. »

« Τότε ἐπληρώθη τὸ βρῆθεν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, λέγοντος. » Ἰνα μηδὲ τὶς νομίσῃ, διτὶ ἀκούτος τοῦ Θεοῦ γέγονεν ἡ τῶν νηπίων ἀναίρεσις, δεκτήσιν δὲ καὶ προεγίνωσκε καὶ προείπεν.

« Φωνὴ ἐν Ῥαιμῇ ἡκουοθη. » Ἐν Ῥαιμῇ, τόπος ἡγετῆς Παλαιστίνης ὑψηλός. Τοῦτο γάρ σημαίνει τὸ δυνομα, ὑψηλήν· Μέσης δὲ εἰς κλήρον τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν, Βενιαμίν δὲ εἰς Ραχὴλ οὐδὲ· ἡ δὲ Ῥαχὴλ, ἐν τῇ Βηθλεέμ ἐπάρη. Λέγει τοίνυν τὴν Βηθλεέμ δὲ προφῆτης, Ῥαχὴλ, διότι ἐν αὐτῇ ἐπάρη ἔκεινη· τὸν δὲ κλαυθμὸν καὶ τὸν θρῆνον, ἀκουοθῆναι ἐν τῇ ὑψηλῇ. « Ακούει τοίνυν τοῦ προφήτου· « Θρῆνος καὶ κλαυθμὸς, καὶ ὄδυρμὸς πολὺς. » Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, σε τούτοις, ἡ Βηθλεέμ, « καὶ οὐκ ἔθελε παρακληθῆναι; διτὶ οὐκ εἰσίν. » Ἐν τῷ βίψι τούτων οὐκ εἰσίν, ἀπειλεῖται τοιούτων.

« Τελευτήσαντος δὲ Ἡρώδου. » Πικρὸν τελευτὴν δοσχειν δὲ Ἡρώδης, πυρετῷ, καὶ δυσεντερίᾳ, καὶ κηνησμῷ καὶ δηρηρῷ ποδῶν, καὶ σήψει τοῦ αἰδούον σκώληκας γεννώση, καὶ δυσπνοίᾳ, καὶ τρόμῳ, καὶ σπασμῷ τῶν μελῶν, ἀπορρήτες τὴν πονηρὸν ψυχήν.

« Ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου κατ' δυναρ φαίνεται τῷ Ἱωσήφῳ ἐν Αἰγύπτῳ, λέγων· Ἐγερθεὶς, παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραήλ. » Οὐ λέγει, Φεῦγε, ἀλλὰ Πορεύου. Φόδος γάρ οὐκ ἔτι ἔτι. « Τεθνήκαστο γάρ οἱ ζητούντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. » Πού; Απολινάριος, διστις Ἰερεὺς μὴ ψυχὴν δινθράπου λαβεῖν τὸν Κύριον; εντεῦθεν γάρ ἐλέγχεται.

« Οὐ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἤλθεν εἰς γῆν Ἰσραήλ. » Ακούσας δὲ διτὶ Ἀρχάλαος βασιλεὺς ἐπὶ τῆς Ιουδαίας ἀντί

A ex Αἴγυπτῳ per Mosen eductus sit. Dicimus itaque, quod novum aliquid etiam per figuram dictum est de populo, impletum autem vere in Christo. Deinde quis est Filius Dei? populusne, qui adoravit idolum Beelphégor et sculptilia, an qui revera est Filius Dei?

VERS. 16. « Tunc Herodes, ubi vidit sibi illusum suisse a Magis. » Sicut Deus illusit Pharaoni per Mosen, sic Herodi per Magos: quoniam et Herodes et Pharaeo puericidie erant. Pharaeo masculos Hebraeorum pueros Αἴγυπτο occidit, Herodes autem in Bethleem. « Iratus est vehementer, et misit ac interfecit omnes pueros qui erant in Bethleem. » Ostendit iram contra Magos, qui in nullo offendebant. Quare autem permissi sunt pueri occidi? Ut ostendatur Herodi malitia. Sed forte dices mihi, Et quid hoc? Nunquid ut ostendatur illius malitia, ideo injuria fieri debuit pueris? Audi igitur quod non injuria affecti sunt, sed coronas meruuerunt. Omnis enim qui malum aliquid hic patitur, vel patitur ut peccata dissolvat, vel ut coronae augeantur, sicut et illi pueri magis coronati sunt. « Et omnibus confiniis ejus a bimatu et infra, iuxta tempus quod percontatus erat a Magis. »

VERS. 47. « Tum impletum est quod dictum a Jeremia propheta, dicente. » Ut ne quis putet quod invito Deo fata sit puerorum interemptio, ostendit quod prænoverit et prædixerit.

C VERS. 18. « Vox in Rhama 13 audita est. » Rhamma locus fuit Palæstinæ excelsus; nomen enim hoc excelsum significat, sicutque in sorte tribus Benjamin, qui fuit filius Rachel. Rachel autem sepulta fuit in Bethleem. Dicit igitur propheta Bethleem, Rachel, eo quod in illa sepulta fuit Rachel, fletum autem et ploratum auditum fuisse in excelso. Audi igitur prophetam: « Lamentatio et ploratus, et fletus multus. Rachel plorans filios suos, » hoc est, Bethleem, « et noluit consolationem admittere, eo quod non sint, quia animæ sunt immortales.

VERS. 19. « Defuncto autem Herode. » Amara morte periit Herodes, febri et intestinorum cruciatu, et scabie, et podagra, et putredine verendorum vermes generante, et spirandi difficultate, et tremore et contractione membrorum, malam abrupit animam.

VERS. 19, 20. « Ecce angelus Domini in somnis apparuit Joseph in Αἴγυπτῳ, dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et vade in terram Israel. » Non dicit, Fuge, sed, Vade: timor enim jam nullus erat. « Mortui enim sunt querentes animam pueri. » Ubi Apollinaris est, qui dicebat Dominum non accepisse animam? Hinc enim arguitur.

VERS. 21, 22. « Ille autem cum surrexisset, accepit puerum et matrem ejus, et venit in terram Israel. Verum quia audiverat quod archelaus regnaret

In Iudea pro Herode patre suo, timuit illuc abi-re. » Tres filios reliquit Herodes, Philippum, Antipam et Archelaum. Archelaum quidem regem, alias autem tetrarchas esse jussit. Timuit autem Joseph in terram Israel abire, hoc est, in terram Iuda, eo quod Archelaus similis patri suo erat. Antipas vero ipse est juvenis ille Herodes qui Præcursorum sustulit. « Oraculo autem accepto in somnis, secessit in partes Galilee. » Galilæa non erat terra Israel, sed gentilium; unde et Iudei sicut abominationem illos videbant.

« VERS. 23. Ac profectus habitavit in civitate qua dicitur Nazareth, » At quomodo Lucas dicit, quod postquam natus fuit, implevitque xi dies, et a Simeone gestatus est, descendenter Dominus in Nazareth: hoc autem loco Matthæus ait, quod post redditum ex Aegypto venerit in Nazareth? Disce igitur, quod quæ siluit Matthæus, dixit Lucas. Ut exempli gratia aliquid dicam, postquam natus est, implevit xl dies, deinde descendit in Nazareth: hæc dicit Lucas 12. Matthæus autem dicit quæ postea facta sunt, quod fugerit in Aegyptum, deinde ve-nierit ab Aegypto in Nazareth. Non dissident ergo inter se. Nam Lucas dicit descensum a Bethleem in Nazareth, Matthæus autem postea redditum ab Aegypto in Nazareth. « Ut impleatur quod dictum est per prophetas. Quod Nazareus vocabitur. » Et quis propheta hoc dixit? non invenitur nunc. Per negligentiam enim Iudeorum multi libri desiderantur, et ob contiuas captivitates: fortassis absque etiam scripture hoc dicebatur 16 apud Iudeos. Significat autem Nazareus, sanctificatus: igitur quoniam sanctus Christus, recte dicitur Nazareus. Sanctus enim Israelis, a multis prophetis vocatur Dominus.

CAPUT III.

Joannes Baptista primus regni cœlestis præaco.

VERS. 1. « In diebus autem illis. » Non cum Dominus esset puer, et in Nazareth habitabat, sed simpliciter sic inquit, ut in tempore illo, quod ante hanc præsentem erat ætatem. « Accessit Joannes Baptista. » Propterea missus est a Deo Joannes, ut argueret Iudeos, et persuaderet eis ut sua mala agnoscerent, atque ita Christum suscipserent. Nam nisi quis sensum acceperit peccatorum, non venit ad poenitentiam. Missus igitur est Joannes.

VERS. 1, 2. « Prædicans in deserto Iudeæ, et dicens: Resipiscite. » Arrogantes erant Iudei, idcirco cogit eos ad poenitentiam. « Appropinquavit enim regnum cœlorum. » Regnum cœlorum dicit primum et secundum Christi adventum, et vitam virtutibus præditam. Quando enim in terra ambulamus, quasi in cœlo degentes absque affectionibus, regnum habemus cœlorum.

18 Luc. ii, 39.

A Ήρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεντι. Τρεῖς υἱοὺς κατέλειψεν Ήρώδης, Φιλίππου, Ἀντίπαν, καὶ Ἀρχέλαιον· τὸν μὲν οὖν Ἀρχέλαιον, βασιλίσ, τοὺς δὲ ἁπίστους, τετράρχας ἐκέλευσεν εἶναι. Ἐφοβήθη δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἀπελθεντι εἰς γῆν Ἰσραὴλ, τουτότιν, εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διότι καὶ ὁ Ἀρχέλαιος, δμοις ἦν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Οἱ δὲ Ἀντίπας, αὐτὸς ἐστιν ὁ νέος Ήρώδης, δὲ τὸν Πρόδρομον ἐνελών. Η Χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄνταρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας. Η Γαλιλαία οὐκ ἦν γῆ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τῶν ἔθνων ἦν. διὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ὡς βδέλυγμα τούτους ἔβλεπον.

B « Καὶ ἐλθὼν κατέφησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ. Καὶ πῶς ὁ Λουκᾶς λέγει, διτι μετὰ τὸ γεννηθῆναι τελέσας τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ ὑπὸ τοῦ Συμεὼν βασταχθεὶς, κατῆλθεν ὁ Κύριος εἰς Ναζαρέτ. ἐνταῦθι δὲ ὁ Ματθαῖος λέγει, διτι μετὰ τὴν ἐξ Αἴγυπτου ἐπάνοδον ἥλθεν εἰς Ναζαρέτ; Μάθε τούν, διτι δὲ ἐσώπησεν ὁ Ματθαῖος, εἶτα ὁ Λουκᾶς. Οἴον τι λέγω. Μετὰ τὸ γεννηθῆναι, ἐτέλεσεν τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας. εἶτα κατῆλθεν εἰς Ναζαρέτ. ταῦτα λέγει ὁ Λουκᾶς. ὁ Ματθαῖος δὲ λέγει, τα μετὰ ταῦτα, διτι ἐφυγεν εἰς Αἴγυπτον, εἶτα ἀνῆλθεν ἀπὸ Αἴγυπτου εἰς Ναζαρέτ. Οὐκ ἐναντιοῦνται οὖν ἀλλήλοις. ἀλλ' δὲ μὲν λέγει τὴν ἀπὸ Βηθλέεμ εἰς Ναζαρέτ κάθεδον, δὲ Λουκᾶς. δὲ δὲ Ματθαῖος, τὴν μετά ταῦτα ἀπὸ Αἴγυπτου εἰς Ναζαρέτ ἀνοδον. Οτας πληρωθῆ τὸ φθὲν διὰ τῶν προφητῶν, διτι Ναζαρεῖος κληθήσεται. Καὶ ποῖος προφήτης τούτο εἶπεν; οὐχ εὑρίσκεται νῦν. Διὰ γὰρ τὴν ἀμέλειαν τῶν Ἑβραιῶν, πολλὰ βιβλία ἀπώλοντο, καὶ ἀπὸ τῶν συνεχῶν αἰχμαλωσιῶν. ἀγράφως δὲ τυχὸν ἀλέγετο παρὰ τοὺς Ἰουδαίοις. Σημαίνει δὲ τὸ, Ναζαρεῖος, ἡγιασμένος. επει τούν ἀγιος ὁ Χριστὸς, εἰκότως δὲ λέγοτο Ναζαρεῖος. « Ἅγιος γὰρ τοῦ Ἰσραὴλ, παρὰ πολλῶν προφητῶν καλεῖται ὁ Κύριος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Πρῶτος Ἰωάννης ἐκήρυξε βασιλεῖσν τῶν οὐρανῶν.

C « Εν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. Οὐχ διτι ἦν δέ Κύριος πάτε, καὶ εν Ναζαρέτ κατέβη, δὲ δὲ ἀπόδεις οὕτω φησιν, οἷον, ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, τὸ ἀρδ τῆς νῦν γενεᾶς. Παραγίνεται Ἰωάννης δὲ βασιλεὺς. Διὰ τούτο ἐπέμφθη παρὰ τοῦ Θεοῦ δὲ Ἰωάννης, ἵνε ἀλέγχων τοὺς Ἰουδαίους, πειστησεὶς αὐτοὺς εἰς αἰσθησιν δὲ λέθεν τῶν οὐρανῶν κακῶν, καὶ οὕτω περιδέξασθαι τὸν Χριστὸν. Εἰ μὴ γὰρ αἰσθησιν λέθαι τὰς τῶν ἀμαρτιῶν, οὐκ ἔρχεται εἰς μετάνοιαν. Επάμφθη τούτον δὲ Ἰωάννης.

D « Κηρύσσων ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἰουδαίας, καὶ λέγων. Μετανοεῖτε. Αλαζόνες διστανοὶ οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τούτο συνωθεῖ αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν. Ηγγιτε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Βασιλεῖσν οὐρανῶν λέγει τὴν πρώτην καὶ θευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὴν ἐνέργετον ζωήν. Οταν γὰρ ἐπὶ τῆς βαδίζοντες, ὡς εν οὐρανῷ πολιτευόμεθα, μὴ ἔμποιος ζῶντες, βασιλεῖσν ἔχομεν οὐρανῶν.

« Οὗτος γάρ ἐστιν δὲ ρῆθες ὑπὸ Ἡσαΐου τοῦ Α προφήτου, λέγοντος : Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἔρημῳ · Ἐτοιμάσθε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ » Ὁδὸς, τὸ Εὐαγγέλιον λέγεται · τρίβοι δέ, τὰ νομικὰ προστάγματα, ὡς κατατετριμένα καὶ παλαιά. Φησὶ τοῖν, διτοῖς : « Ἐτοιμοὶ γένεσθε πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν, καὶ τὰς νομικὰς δέ ἐντολὰς εὐθείας, τουτέστι, πνευματικὰς ποιήσατε. Τὸ πνεῦμα γάρ εὐθές ἔτιν. » Όταν οὖν ἴδης Ἰουδαῖον σπαρικῶς νοοῦντας τὰ τοῦ νόμου, εἰπὲ διτοῖς αὐτοῖς τὰς τρίβους οὐκ ἀποίσεν εὐθείας, τουτέστιν, οὐ πνευματικῶς νοεῖ τὸν νόμον.

« Λύτρες δὲ δὲ ἡ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἐνδύματα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμῆλου. » Εἰς μετάνοιαν παρεκάλει καὶ ἀπὸ τοῦ σχῆματος. Πενθικὴν γάρ εἶχε τὴν στολὴν. Λέγουσι δὲ τὴν καμῆλον μετεξὺ εἶναι καθαρὸν καὶ μή. Καθὸ μὲν γάρ μηρυκῆι, καθαρὸν ἐστι · καθὸ δὲ οὐκ ἐστι διχηλον κατὰ τοὺς ὄνυχας, οὐκ ἐστι καθαρὸν. « Επει οὖν καὶ δὲ ἡ Ἰωάννης, τὸν τε καθαρὸν δοκοῦντα λαὸν, τὸν Ἰουδαϊκὸν, καὶ τὸν ἀκαθαρτὸν, τὸν ἐθνικὸν, προστῆγε τῷ Θεῷ, καὶ μεσίτης ἦν παλαιᾶς διαθήκης καὶ νέας, διὰ τούτο ἐφόρει τὰς τρίχας τῆς καμῆλου. » Καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν δεσφὸν αὐτοῦ. « Πάντες οἱ ἄνθρωποι, ζωσμένοι εἰσάγονται παρὰ τῷ Γραφῇ, ὡς δὲ ἐν ἔργῳ δυτες · οἱ γάρ ἀμελεῖται καὶ τρυφῆλοι, οὐδὲ ζώνωνται, ὡς νῦν οἱ Σαρακηνοί. » Η δὲ εἰνέκρωσαν τὰ πάθη τῆς ἐπιθυμίας · τὸ γάρ δέρμα, νεκροῦ ζώου ἐστι μέρος. « Ή δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες, καὶ μὲλι ἄγριον. » Τινὲς λέγουσι βοτάνας εἶναι τὰς ἀκρίδας, οὓς καὶ μελιχέρα καλοῦσι · τινὲς δὲ, τὰ ἀκρόδρυα ήτοι ὄπωρας ἄγριας μέλι· δὲ ἄγριον, τὸ ὑπὸ ἄγριων μελισσῶν γεωργούμενον, ἐν δένδροις εὑρισκόμενον καὶ πέτραις.

« Τότε ἑκεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα, καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περιγύρως τοῦ Ἱερού, καὶ ἀσπετίζοντο ἐν τῷ Ἱερόδῃ ὅπ' αὐτοῦ, ἔξομαλογόμενοι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν. » Εἰ καὶ ἀσπετίζοντο, ἀλλ' οὐδὲ ἔφεσιν ἀμαρτιῶν οὐκ εἶχε τὸ Ἰωάννου βάπτισμα. « Άλλὰ μόνην μετάνοιαν ἔκτιστον ὁ Ἰωάννης, καὶ εἰς ἔφεσιν ἀμαρτιῶν ἔφερεν. ἀντὶ τούτου, εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα ὥδηγε, παρ' οὐδὲ ἄφεσις τῶν ἀναρτιῶν. »

« Ἰδούν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων. » Φαρισαῖος, ἀρμηνεύεται ἀποκεκομιδόνος. « Ἐδόκουν γάρ ἐν τῷ βήμα καὶ τῇ γνώσει ἀποκεκρύψαι, καὶ ὑπέρεχεν τῶν ὅλλων. » Καὶ Σαδδουκαίων. « Οὗτοι, οὐτε ἀνάστασιν ἀπίστευον, οὔτε ἄγγελον, οὔτε πνεῦμα. « Ἐρμηνεύονται δὲ, δικαιοί. Σεδὲν γέρε, η δικαιοσύνη. Δικαίους γέρε ἐαυτὸς ὁ ὄντας. » Η ἀπὸ αἵρεσιάρχου Σαδὼν ὄνομαζονται. « Ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, εἴπεν αὐτοῖς. « Οὐκ ἡρχοντο μετὰ γνώμης ὅρθης, ὡς οἱ λοιποί. Τιὰ τοῦτο καὶ καθάπτεται αὐτῶν. » Γεννήματα ἀχθόνων, τίς ὑπέδειξεν ὅμπτν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; « Πικρῶς αὐτοῖς διαλέγεται, γινώσκων τὴν στρεβλότητα αὐτῶν, πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐπικινεῖται, λέγων. » Τις ὑπέδειξεν ὅμπτν; Θαυμάζει γάρ τὰς ἀγένετα τούτο, τὸ τὴν πονηρὰν αὐτῶν γενεὰν μετενοῦσαι. Γεννήματα δὲ ἀχθόνων λέγει αὐτοὺς, διότι ὕσπερ ταῦτα κατεσθίοντα τὰς μήτρας αὐτῶν

VERS. 3. « Hic enim est qui dictus est ab Isaia propheta, dicente : Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. » Via, Evangelium dicitur : semitas autem legalia manda ta ut trita et vetera. Dicit igitur, Parati estote ad Evangelicam vitam, et legis mandata recta, hoc est, spiritualia facite. Spiritus enim rectus est. Quando igitur videris Iudeum carnaliter intelligentem ea quae legis sunt, dic quod ipse non faciat semitas rectas, hoc est, non spiritualiter intelligat legem.

VERS. 4. « Ipse vero Joannes habebat indumentum suum ex pilis camelorum. » Ad penitentiam hortabatur etiam habitu; lugubrem enim gerebat vestem. Dicunt autem camelum medium esse inter munda et immunda animalia : nam quia ruminat, mundum est : quia autem ungulas non dividit, est immundum. Joannes autem quoniam ad Deum aducebat populum Iudaicum, qui videbatur mundus esse, et gentilem, qui immundus, eratque mediator veteris et novi testamenti, idcirco ferebat pilos camelorum. « Et zonam pelliceam circa lumbos suos. » Omnes sancti introdocuntur a Scriptura cincti, veluti semper in opere existentes : negligentes enim et delicati non cinguntur, ut nunc Saraceni : vel quod affectiones concupiscentiae mortificarunt : pellis enim mortui animalis pars est. Cibus autem ejus erant locustae, et mel agrestis. « Quidam dicunt herbas esse locustas, quas et melagra vocant; alii nuces aut poma sylvestria; mel autem agreste, quod a feris apibus conficitur, et in arboribus ac petris invenitur.

VERS. 5, 6. « Tunc egressus est ad illum Hierosolyma, et omnis Iudea, et omnis regio undique finitima Jordani, et baptizantur in Jordane ab illo, confitentes peccata sua. » Tametsi baptizantur, non tamen remissionem peccatorum habebat baptismus Joannis; sed solam penitentiam praedicabat Joannes, et ad remissionem peccatorum ferebat, hoc est, ad Christi baptismus ducebatur, apud quem remissio peccatorum.

VERS. 7. « Cum vidisset autem multos ex Pharisæis. » Pharisæus interpretatur absecus et divisus. Videbantur enim Pharisæi in vita et scientia separati esse, et excedere alios. « Et Sadduceis. » Hi neque resurrectionem credebant, neque angelum, neque spiritum : interpretantur autem, justi. Sedok enim justitia; nam justos seipso nominabant; vel ab haeresiarcha Sadok nominantur. « Venientes ad baptismum ejus, dicit illis. » Non venerant bona mente, ut caeteri, et idcirco etiam reprehendit eos. « Progenies viperarum, quis submonstravit vobis fugere a futura ira? » Dure eis loquitur, sciens perversitatem illorum, tametsi aliquantulum laudet, dicens : Quis submonstravit vobis? Admiratur enim quomodo hoc factum sit, ut tam mala natio ipsorum resipiscat. Progenies autem viperarum vocat eos, eo quod sicut illæ devorantes

matrices suas nascuntur, similiter et illi patres, Αἱ ἔρχονται, οἵτω καὶ οὗτοι τοὺς πατέρας, οἵτις δι-
hoc est, magistros, prophetas occiderunt. Αἱ futura δασκάλους, τοὺς προφήτας, ἐφρένευν· ἀπὸ τῆς μελ-
ira, id est, gehennæ, inquit. λούσης δὲ ὄργης, τῆς γεννῆς, φησίν.

VERS. 8. « Facite igitur fructus dignos pœnitentiae. » Vides quid dicat, quoniam non oportet solum fugere malitiam, sed etiam fructum virtutis facere. « Declina enim, inquit, a malo et fac bonum. »

VERS. 9. • Et ne sitis hac mente, ut dicatis apud vosipsos, Patrem habemus Abraham. • Hinc perierunt, quod in nobilitate sua confidebant. • Dico enim vobis, quod potest Deus etiam ex his lapidibus suscitare filios Abrahæ. • Per lapides intelliguntur etiam gentes, e quibus multi crediderunt. Simpliciter tamen dicebat Joannes, quod etiam ex lapidibus possit Deus facere filios Abrahæ. Erat enim et vulva Saræ lapis, propter sterilitatem, et nihilominus peperit. Excitavit autem Deus filios Abrahæ ex lapidibus: ecquando vero? cum multi, videntes crucifixum et ruptas petras, crediderunt.

VERS. 40. • Jam vero et securis ad radicem arborum posila est. • Securim vocat judicium Domini: arbores autem, singulos nostrum. Igitur qui non crediderit, jam hinc stirpitus excinditur, et in gehennam mittitur. • Omnis igitur arbor. • Etiam si ab Abraham descendat. « Non faciens fructum bonum. • Non dixit, Quæ non fecit, sed, Non faciens; semper enim oportet fructum ferre. Nam licet heri misericors fueris, hodie autem rapias, non bonus eris. • Execatur et in ignem mittitur. • Gehennæ scilicet.

VERS. 11. • Ego quidem baptizo vos in aqua ad C
pœnitentiam : qui autem post me venit, fortior me est. » Dixit eis, Facite fructum. Ostendit 18 igitur quis fructus, nempe credere in eum qui post se venturus erat. Venimus enim post eum Christus. Nam sicut sex tantum mensibus secundum nativitatem posterior eo erat, ita et juxta manifestationem fuit posterior. Manifestatus est enim prius Præcursor : deinde Christus, qui ab eo testimonium acceperat. « Cujus non sum idoneus calceamenta gestare. » Ne postremus quidem, inquit, ipsius sum servus ut ista gestem. Per calceamenta autem intelligas etiam duos descensus ejus, nempe eum qui a cœlis in terram, et eum qui a terra in infernum. Calceamentum enim est pellicea caro et mortificatio. Hos igitur duos descensus non potest portare Præcursor, intelligere non valens quomodo facti sint. « Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto. » Hoc est, inundabit vos largiter Spiritus sancti gratiis, quia meum, inquit, baptismus non dat spiritualem gratiam, sed neque peccatorum remissionem : ipse autem et remittet vobis peccata, et Spiritum liberaliter dabit.

VERS. 12. « Cujus ventilabrum in manu ejus. » Non credatis quod si baptizati fueritis ab illo, et deinde peccaveritis, ignoscat vobis. Nam et ventilabrum habet, hoc est, judicium et inquisitionem. « Et repurgabit aream suam. » Hoc est, Ecclesiam, quæ multos quidem habet baptizatos, sicut area omne quod in agro cultum fuit : sed inter hos alii

Δέξερχονται, οὕτω καὶ οὕτοι τοὺς πατέρας, ἵτοι διδασκάλους, τοὺς προφῆτας, ἑρόνευον. ἐπεὰ τῆς μελλούσης δὲ ὄργης, τῆς γεννήσης, φρεσίν.

« Ποιεῖσθε οὖν καρποὺς ἔξιον τῆς μετανοίας. »
‘Ορές τι λέγει, διὰ τὸ δεῖ μόνον φύγειν τὴν κακίαν,
ἀλλὰ καὶ καρποὺς ἀφετῆς ποιεῖν. » “Εκκλινον γέρ,
φησιν, ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἄγαθόν. »

« Καὶ μὴ δόξῃς λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. » Τοῦτο ἦν αὐτοῖς εἰς ἀπώλειαν, διὶς ἐν εὐγενείᾳ θύερβουν. « Λέγω γὰρ δικιῶν διὶς δύναται δὲ Θεὸς καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. » Λίθοι, νοοῦνται μὲν καὶ τὰ ἔθνη, ἕκ ἄν πολλοὶ κτίστευσσαν. Πλάνη ἀλλὰ καὶ σύτως ἀπλάκς τοῦτο λέγει δὲ Ἰωάννης, διτὶ καὶ ἀπὸ λίθων δύναται τέκνα ποιήσαι τῷ Ἀβραάμ. Καὶ γὰρ λίθος ἦν καὶ ἡ μῆτρα τῆς Σάρρας, διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλ᾽ ἔτεκεν δύμας. Ἡγειρε δὲ καὶ τέκνα τῷ Ἀβραάμ δὲ Κύριος ἀπὸ τῶν λίθων. πότε; διτες σταυρουμένου αὐτοῦ, ιδόντες πολλοὶ τὰς πέτρας βαγείσας, ἐπίστευσσαν

ε Ἡδὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν μέσαν τῶν δένθρων
κεῖται. » Ἀξίνην λέγει τὴν τοῦ Χριστοῦ κρόνιν. Διέδρα
δὲ, ἔνα ξαστόν ἥμαν. Ὁ σὸν μὴ πιστεύεις, ἐντεῦ-
θεν ἄδην ἀντόρθρίζεις ἀποτίνεται, καὶ εἰς γέννην
ἔμβαλλεται. « Πᾶν οὖν δένθρον. » Κάν ἀπὸ τοῦ
Ἀβραὰμ κατάγεται. « Μή ποιοῦν καρπὸν καλόν. »
Οὐχ εἶπε, Μή ποιῆσαν, ἀλλὰ, Μή ποιοῦν. Αἱ γὰρ
δεινοὶ καρποφορεῖν. Εἴ γὰρ χθὲς ἡλέσας, σήμερον δὲ
ἄρπάζεις, οὐκ εὑαρεστεῖς. « Ἐκκυπτεῖται, καὶ εἰς πῦρ
βάλλεται. » Τὸ τῆς γέννηνς.

« Ἔγώ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδαις εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὄπισθι μου ἔρχεμενος, ἰσχυρότερός μου ἔστιν. » Εἶπεν αὐτοῖς· Ποιήσατε καρπόν. Δείκνυσσιν οὖν τίς ὁ καρπός, θι τὸ πιστεύσατε εἰς τὸν ὄπισθι αὐτοῦ ἔρχεμενον. Ὁπίσω δὲ αὐτοῦ ἥρχετο ὁ Χριστός· καθό καὶ ὑστερεῖς αὐτοῦ ἦν κατὰ τὴν γένησιν, οὐ μόνοις μητοῖν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν φανέρωσιν. Ἐφανερώθη γύρω πρότερον ὁ Πρόδρομος, εἴτα ὁ Χριστός, ὡς' αὐτοῦ μαρτυρήθεις. « Οὐδὲ οὐν εἴμι Ιερόντας τὰ ὑποδήματα βαστάσαι. » Οὐδέ δούλος, φησίν, ἰσχυτος αὐτοῦ εἴμι, δῶστε βαστάζειν ταῦτα. Ὕποδήματα δὲ νοήσοις, καὶ τὰς δύο καταβάσεις αὐτοῦ, τῇ τε ἐξ αἱρετοῦ εἰς γῆν, καὶ τῇ τε γῆς εἰς τὸν θόλην. Ὅποδήματες γάρ εἰσιν ἡ δερματίνη σάρκ, καὶ ἡ νέκρωσις. Τεύτας οὖν τὰς δύο καταβάσεις, οὐδὲ δύναται βαστάσαι ὁ Πρόδρομος, μὴ δυνάμενος νοῆσαι πᾶς ἀγένοντο. « Λύτος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἄγιοι. » Ταῦτα εἶπε, Κατακλύσει ὑμᾶς ἀφρόνος ταῖς τοῦ Πνεύματος χάριστιν. Ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμδον, φησι, βάπτισμα, οὐδὲ δίδωσι πνευματικὴν χάριν, οὐδὲ γάρ τὴν ἔρεσιν ἀμαρτιῶν· αὐτὸς δὲ, καὶ ἀφήσει ὑμῖν, καὶ Πνεύμα δαψιλῶς δώσει.

« Οὐ τὸ πνύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. » Μή νομίσητε δὲ κανὸν βαπτισθῆτε ὑπὸ ἔκσινον, εἰτα ἀμαρτάνεται, συγχωρίσει ὑμῖν. Ἀλλὰ καὶ πνύον ἔχει, τουτόσι, χριστὸν καὶ ξέτασιν. « Καὶ διακαθαρίσει τὸν ἄλλον αὐτοῦ. » Τουτόσι, τὴν Ἐκκλησίαν, ἡτις πολλοὺς μὲν ἔχει βεβαπτισμένους, δωσειρὸν ἐν τῇ θλιψὶ τῶν γεώργιον. ἀλλ' ἐν τούτοις, οἱ μὲν εἰσιν μύρη,

δοι καῦφει εἰσι καὶ τοῖς πνεύμασι τῆς ποτηρίας· οἱ δὲ στοιχοί, δοι καὶ ἑτέρους ὄφελοντι, καὶ τρέφουσι διὰ διδασκαλίας καὶ πράξεως. « Καὶ συνάζει τὸν στοιχόν εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ χρυσὸν κατακύνει καὶ ἀσέστητο. » Λασβεστὸν ἔστι τὸ κύριον ἕκτινον· ὡστε φωναρεῖ δὲ Ὡριγένης, λέγων διετοῖς τοῖς καλάσσως.

« Τότε περιγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαΐας ἐπὶ τὸν Ἱορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆντος ἦν· δὲ ἵωστος διεκάλυψεν αὐτὸν, λέγων· « Καθηρὸς ὁν βαπτίζεται, ίνα ἡμᾶς ἀποπλύνῃ· καὶ ίντος δεῖη ἴμεν, ἐπ' ἓν μελλομένων βαπτισθῆναι, προεπιχειρεῖται· ίντος μὴ μολύνωμεν τὸ βάπτισμα, μετὰ ταῦτα εὐκαλπεῖς βαπτισθεῖμενοι διὰ τὴν πονηρὰν εὐηθειαν. Καλύπτει δὲ εὗτον δὲ Ἰωάννης, ίνα μὴ νομίσωσιν οἱ δρῶντες, καὶ εὕτον ὡς ἱνα τῶν πολλῶν εἰς μετάνοιεν βαπτιζόμενον. » Έγὼ χρείαν ἔχω ἵνδι τοῦ βαπτισθῆναι. » Χρείαν γάρ εἶχεν ἡ Πρόδρομος ἵνδι τοῦ Κυρίου καθηρισθῆναι. Ός γάρ ἂπο τοῦ Ἀδεμού κατετάχθη τοῦ πρέποντος· δὲ μάλιστα τὸ εἰ τῆς παρακοῆς· δὲ Χριστὸς δὲ σαρκωθεὶς, ἐκκαθάριστ πάντας. « Καὶ σὺ Ἐρχη πρός με; » Οὐκ ἔτιδημοσιεύεις· διετοῖς τοῖς Ἐρχη; » Οὐτας ηὔλαβεντο.

« Ἀποκριθεὶς δὲ δὲ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς αὐτόν· « Άφες ἄρτι· σὲ Νῦν, φησιν, παραχώρησον· ἔσται δὲ καρός στέ τὴν ἁξίαν δέξαντος ξομεν, καὶ μὴ νῦν οὐκαύμενος. Ἐ οὖτα γάρ πρέποντος εἰσὶν ἡμῖν πληρώσεις κατενά δικαιοσύνην. » Τὸν νόμον λέγει δικαιοσύνην. « Επικεκράτεις, φησιν, ήν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, διετὸν νόμον οὐκ ἡδύνατο τελειώσαι. Έγὼ τοίνυν, τελέσω καὶ τέλλα τοῦ νόμου· λείπει δέ μοι τούτο, τὸ βαπτισθῆναι. Τούτο τοίνυν τελέσας, ἀπαλλάξω τὴν φύσιν τῆς κατάρας· τούτῳ γάρ καὶ πρέπει.

« Τότε ἀφέσιν αὐτὸν· καὶ βαπτισθεὶς δὲ Ἰησοῦς· στρέφεται ἐπὶ τὸν ὄντα βαπτίζεται, ἐπει τοῦ ἡλικίας δέχεται κάντε τὰ δικαιήματα. » Εν μὲν γάρ τῇ πράτη ἡλικίᾳ, πολὺ τὸ ἀνόητον· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ, τῷ τοῦ νεωτέρων, πολλὴ δὲ φλόξ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ· δὲ δὲ ταύτῃ τῷ τῶν ἀνδρῶν, πολλὴ δὲ φυλοχρηματεία. « Ανέμεινεν οὖν ταῦτην τὴν ἡλικίαν, ίνα διὰ πασῶν τῶν ἡλικιῶν πληρώσῃ τὸν νόμον, καὶ ἀπέστη ἡμᾶς. » Εὖδος ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὑδάτος. « Οἱ Μανιχαῖοι λέγουσιν, διετοῦ σῶμα αὐτοῦ ἀπέθετο τὸν Ἱορδάνην, κατὰ φυγασταῖς δὲ ἀλλο σῶμα έδειξεν. » Επιστομίζονται δὲ ἐντεῦθεν. « Οἱ Ἰησοῦς γάρ φησιν, ἀνέσθη· οὐκ δύλος ἀνέσθη, ἀλλ' δὲ καταβάς εἰς τὸ θύρων. » Καὶ ίδοις ἀνεψιθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί. » Οἱ μὲν Ἀδεμού αὐτοὺς ἔκλεισε· διὰ δὲ τὸν Χριστὸν ἀνοίγονται· ίνα μάθης, διετοῖς καὶ σὺ διαν βαπτίζῃ, ἀνοίγεις αὐτούς.

« Καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβιτόν ὧστε περιστέραν, καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτὸν, καὶ ίδοις φωνῇ δὲ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα. » Κατέρχεται τὸ Πνεῦμα, ίντος μαρτυρήσηρ, διετοῖς μεγάν εἰχον τὸν Ἰωάννην, τοῦ δὲ Χριστοῦ οὐ τοσούτον ἐφράντιζον. Εἶδον δὲ τὸ Πνεῦμα πάντες ἐρχόμενον ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, ὡς μὴ νομίσωσιν διετοῖς ή φωνῇ ή λέγουσα, « Οὗτος εἰσιν

quidem sunt palea, hi scilicet qui leves sunt, et spiritibus malitiæ agitantur: alii autem triticum, qui aliis utiles sunt, et alios pascunt doctrina et opere. » Et congregabit triticum et horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. » Inextinguibilem illum ignem vocat. Unde nugatur Origenes, dicens quo futurus sit finis suppliciorum.

VERS. 13, 14. « Tunc venit Jesus a Galilaea in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. Joannes autem prohibebat eum, dicens. » Cum mundus esset, baptizatur, ut nos abluit, et ut ostendat nobis quod si baptizari velimus, prius mundemur, ut ne inquinemus baptismum, postea facile in sordes relabentes propter malam consuetudinem. Prohibet autem eum Joannes, ut ne videntes illum putent quasi unum ex multis ad poenitentiam baptizari. « Mihi opus est ut a te baptizer. » Opus enim habebat Praecursor a Domino mundari utpote ab Adam descendens. Nam et ipse contraxerat ortum ex inobedientia inquinamentum. Christus autem incarnatus, purificavit omnes. » Et tu venis ad me? » Non ausus fuit dicere, Et tu baptizaris a me? sed, Et venis? tam pius erat.

VERS. 15. « Respondens autem Jesus, dixit ad illum. Dimitte nunc. » Nunc, inquit, permitte: erit autem tempus, quo digna nobis erit gloria, licet nunc non appareamus. » Sic enim decet, ut impleamus omnem justitiam. » Legem vocat justitiam. Maledicta erat, inquit humana natura, quia legem nont poterat perficere. Ego igitur cum implevrim alia quae in lege sunt, et desit hoc unum ut baptizer, eapropter cum hoc fecero, liberabo naturam a maledicto. Hoc 19 enim me decet.

VERS. 15, 16. « Tunc omittit illum: et baptizatus Jesus. » Christus cum triginta annorum esset, baptizatur, eo quod ætas illa peccata omnia in se accipit. In prima ætate magna est insipientia. In secunda, quæ est adolescentum, magna est flamma concupiscentiae et iræ. In virili autem amor opum regnat. Expectavit igitur hanc ætatem, ut per omnes ætales impleret legem, et nos sanctificaret. « Statim ascendit ab aqua. » Manichæi dicunt quod corpus suum depositerit in Jordane, juxta apparetiam autem aliud corpus monstrarit. Obmutescunt autem hinc; Jesus enim, inquit, ascendit: non aliis ascendiit, sed is qui in aquam descenditerat. « Ei ecce aperti sunt ei cœli. » Adam illos clausit, per Christum autem aperiuntur, ut dicas, quod quando baptizaris, aperis eos.

VERS. 16, 17. « Et vidit Spiritum Dei descendenterem quasi columbanum, et venientem super eum, et ecce vox e cœlis, dicens. » Descendit Spiritus, ut testimonium perhibeat quod major sit qui baptizatur, quam qui baptizat. Iudei enim magnificabant Joannem, at Christum non tantum curabant. Videbant autem Spiritum omnes venientem super Iesum, ut ne putarent quod vox dicens, Hic est Filius

meus dilectus, pro Joannem dicta sit, sed viso A ὁ Γιδὸς μου δὲ ἀγαπητὸς, εἰ διὰ τὸν Ἰωάννην ἐγένετο, Spiritu crederent quod propter Jesum vox illa sit. Quasi columbam, propter innocentiam et mansuetudinem, et quod mundissima sit columba, et ubi fetus est, ibi non maneat, sic et Spiritus sanctus. Et ut de Noe aiunt columbam nunliasse diluvii solutionem, ramum olivæ afferentem, sic et hic Spiritus sanctus manifestat peccatorum solutionem. Hic ramus olivæ, hic misericordia Dei. « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene placitum est. » Hoc est, in quo requiesco, in quo mihi complacero.

CAPUT IV.

De tentatione Christi in deserto, de vocatione Petri, et Andreas et filiorum Zebedæi.

VERS. 1. « Tunc Jesus ductus est in desertum a Spiritu. » Docens nos, quod post baptismum magis oportet exspectare tentationes, ducitur a Spiritu sancto : nihil enim sine Spiritu fecit. Dicitur autem in desertum, ut ostendat nobis quod diabolus tunc nos tentet quando viderit solitarios, et non ab aliis adjutos. Oportet igitur nos non temere fidere nobisipsis. « Ut tentaretur a diabolo. » Diabolus dicitur, quod accusaverit et calumniatus fuerit Deum apud Adam. Dixit enim illi, Deus vobis invidet ; et nunc virtutem apud nos calumniatur.

VERS. 2. « Et cum jejunasset. » Jejunavit, ut ostendat quod magna armatura contra tentationes sit jejunium, sicut principium omnis peccati, delicti. « Dies quadraginta, 20 et noctes quadraginta. » Tot jejunavit quot et Moses et Elias : quod si plures jejunasset, visa fuisset incarnatio ejus fictilia et apparentia. « Postea esuriit. » Quando permisit natura, tunc et esuriit, ut daret occasionem diabolo accedendi et congregandi secum propter famem, et sic prosternat et dejiciat eum, non bisque victoriā largiatur.

VERS. 3. « Et cum accessisset ad eum ille qui tentat, dixit : Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant (a). » Audivit vocem coelestem latro. Iterum videt eum esurientem, et dubitat adhuc, quomodo Filius Dei esuriat, et idcirco tentat eum ut discat. Adulatur autem ei, putans se quid suffuraturum, dicendo, « Si Filius Dei es. » Jam rogas, et quod peccatum erat facere lapides, panes ? Audi igitur, quia audire diaholum in aliquo, peccatum est. Vide autem et aliud : non dixit, Ut lapis hic panis fiat, sed *lapides* : volens Christum ad superflua instigare. Esurienti enim unus panis sufficit, et propter hoc Christus non audivit eum.

VERS. 4. « At ille respondens, dixit : Scriptum est, Non in pane solo victurus est homo, sed in omni verbo quod egreditur per os Dei. » Ex veteri testamento est testimonium hoc; Mosis enim sermo

A δὲ τὸν Ἰωάννην ἐγένετο, ἀλλ' ίδόντες τὸ Πνεῦμα, πιστεύσωσιν, διτὶ ἡ φωνὴ αὐτῆς διὰ τὸν Ἰησοῦν ἔστιν. Ουσὲι περιστεράν δὲ, διὰ τὸ ἄκχον καὶ πρᾶν· καὶ διτὶ καθαρώτατόν ἔστιν ἡ περιστερά, κοινὸν δυνάσθια ἔστιν, οὐ παρχμένει· οὕτω καὶ τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ Νῷ, περιστερά ἤγγειλε τὴν λύσιν τοῦ κατεκλυσμοῦ, κάρφος ἑλαῖς φέρουσα· οὕτω καὶ ἐνταῦθι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, δηλοτὸς λύσιν τῶν ἀμφρειῶν. Ἐκεῖ κάρφος ἑλαῖς, ἐνταῦθα δὲ ἔλεος Θεοῦ. « Οὗτος ἔστιν δὲ Γίδης μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν φιλόδοκος· » τοιτέστιν, « Ἐν φιλοπάνορμαι, ἐν φιλόσκομαι. »

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ πειρασμοῦ τοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς τοῦ Ζιτροῦ, καὶ Ἀνδρέου, καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβδαίου κλήσεως.

« Τότε δὲ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος. » Διδάσκων ἡμᾶς, διτὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, μᾶλλον δεῖ προσδοκῶν πειρασμούς, ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἄγιου· οὐδὲν γάρ ἄνευ τοῦ Πνεύματος ἐπραττεν. Ἀνάγεται δὲ εἰς τὴν ἔρημον, ἵνα δεῖξῃ ἡμῖν, διτὶ διάβολος τότε πειράζει ἡμᾶς, διτὶ εἰδῆ μεμονωμένους, καὶ μὴ ὑπὸ ἀλλήλων βινθουμένους. Δεῖται οὖν ἡμᾶς μὴ ἀδυόλως ἐσυτοὺς θερψέν. « Πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. » Διάβολος λέγεται ὡς διαβάλων τὸν Θεὸν πρὸς τὸν Ἀδάμ. Εἶπε γάρ αὐτῷ, διτὶ δὲ θεὸς φθονεῖ ἡμῖν. Καὶ νῦν δὲ τὴν ἀρετὴν διαβάλλει πρὸς ἡμᾶς.

« Καὶ νηστεύσας. » Ἐνηστεύσαντες, ἵνα δεῖξῃ, διτὶ διπλῶν μέγα ἡ νηστεία κατὰ τῶν πειρασμῶν, ὁσπερ C ἀρχὴ πάσης ἀμφρείτης, ἡ τρυφή. « Ἡμέρας τεσσάρουντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα. » Τοσαύτας νηστεύει διτὶς καὶ Μωσῆς, καὶ Ἡλίας· εἰ γάρ πλεονε, ἔδοξεν ἀντι φαντασίᾳ τὴν σάρκωσις. « Ἅστερον ἐπενεσεν. » « Οτι συνεχώρησε τῇ φύσει, τότε καὶ ἐπενεσεν, ἵνα δώσῃ ἀφορμὴν τῷ διαβόλῳ προσελθεῖν καὶ συμπληκῆναι αὐτῷ διὰ τῆς πείνης, καὶ οὕτω φίψη αὐτὸν καὶ κατεβάλῃ, καὶ τὴν νίκην χαρίσηται ἡμῖν.

« Καὶ προσελθὼν αὐτῷ δὲ πειράζων, εἶπεν· Εἰ Γίδης εἰ τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὔτοι ἄρτοι γένονται. » Ἐκείνης τῆς οὐράνου φωνῆς δὲ ληστῆς. Πάλιν εἶδεν αὐτὸν πεινῶντα, καὶ ἀμφέβαλλο λοιπὸν, πῶς δὲ Γιδὸς τοῦ Θεοῦ πεινᾷ· διὰ τούτο τοίνυν πειράζει αὐτὸν, ἵνα μάθῃ. Κολακεύει δὲ αὐτὸν, νομίζων ὑποκλέψει, ἐν τῷ λέγειν· « Εἰ Γιδὸς εἰ τοῦ Θεοῦ. » Ἀλλ' ἔρωτας· Καὶ τὸ ἀμέρτημα ἡνὶ τὸ ποιῆσαι τοὺς λίθους ἄρτους ; « Ακούει οὖν, διτὶ τὸ ἀκούειν τοῦ διαβόλου κατά τι. ἀμέρτημά ἔστιν. Ἀλλως τε ἴδε· οὐκ εἶπεν, Ἱνα δὲ λίθος οὔτος γένεται ἄρτος, ἀλλ' οἱ λίθοι, θύλων φίψαι τὸν Χριστὸν εἰς περιττότητα. Τῷ γάρ πεινῶντι εἰς ἄρτος ἀρκεῖ πάντως· διὰ τούτο δὲ Χριστὸς οὐκ ἔκουσεν αὐτοῦ.

« Ο δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε· Γέγραπται, οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ πεντὶ βιβλίοις ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. » Ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς ἔστιν ἡ μαρτυρία· Μωσίως γάρ δὲ λέγει.

(a) Edit. Lut. omisit Scripturæ verba.

Καὶ γάρ καὶ οἱ Ἐβραιοί, τῷ μάννᾳ ἐπράφησαν, οὐκ ἄρτῳ δύνται, ἀλλὰ διὰ ρήματος θεοῦ, πᾶσαν χρέαν τῶν Ἐβραιῶν πληρώνει, καὶ πάντα γινομένων δυσκόν φαγεῖν τις ἔπειθεται. Εἶτε γάρ ιχθύος, εἴτε ὡς, εἴτε πυρεὺς ἔπειθεται. ὁ Ἰουδαῖος, τοικύτην γεῦσιν περιτάχειν αὐτῷ τὸ μάννα.

«Τότε περαλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἄγραν ποδινόν, καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πετρόγυρον τοῦ λερῶν. » Μέρος τι τοῦ λερῶν, οἷα τὰ παρ' ἡμῖν λεγόμενα δέρψατε. Ὅστις γάρ πετρόγυρος δοκοῦσιν.

«Καὶ λέγει αὐτῷ· Εἰ Γάος εἰ τοῦ θεοῦ, βόλλει στενῶν κάτω. Γέγραπται γάρ, διτοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ἐντελέσσαι περὶ σου, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἄρουσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. » Εἰ Γάος εἰ τοῦ θεοῦ, μονονούχη τοῦτο λέγει· «Ἐγὼ οὐ πειστέμεν τῷ δὲ οὐρανῷ φωνῇ· δῆμας σὺ, εἰ Γάος εἰ τοῦ θεοῦ, δεῖξόν μοι. Κατεῖται γε, ὡς μιστρέ, εἰ Γάος ἐν τοῦ θεοῦ, κατακρημνίσται δὲ ἀστένων; Τῆς σῆς ἀμφιτητος τούτο ἔστι, τὸ κατακρημνίσειν τοὺς δαιμονούντας· θεοῦ δὲ, τὸ σάκειν. Οὐδέ γέγραπται δὲ τὸ, «Ἐπὶ χειρῶν ἄρουσί σε, περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ εἰρὶ τῶν ἄγρων, τῶν δεομένων βοηθείας ἀγγελικῆς. Ὁ δὲ Χριστὸς οὐ δεῖται, θεὸς δὲν.

«Ἐπὶ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Πάλιν γέγραπται· Οὐκ ἰκαπέρασίς Κύριον τὸν θεόν σου. » Ήμέρας αὐτὸν ἐποιήσαται ὁ Χριστὸς, διδάσκων ἡμᾶς διὰ τῆς πρεστητος νικῆν τοὺς δαιμόνας.

«Πάλιν πραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὅρος ὑψηλὸν λίσταν, καὶ δέκαντον αὐτῷ πάσας τὰς βροτο-^C λαζίας τοῦ κόσμου, καὶ τὴν δέκαν αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτῷ· Ταῦτα πάντα σοι δῶσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς με· πατέρα μου· εἰς δὲ σπουδάζει ἀναγαγεῖν τὸν Ἰησοῦν δὲ χρόνος· ἀλλ' οὐ καλῶς νομίζουσιν. Λισθητῶς γέρεις δέκανόν τοῦ διάβολος· λογισμούς γάρ δὲ Κύριος αὐτὸν δέξατο, μὴ γένοιτο. Λισθητῶς οὖν αὐτῷ θέλειν ἐν τῷ δρει πάσας τὰς βροτείας, κατά φαντασίαν ὑποστήσας αὐτῷ πρὸ σφραγίδων ταῦτας, καὶ, «Ταῦτα πάντα σοι δῶσω. » φησιν. «Ως γάρ ίδιον δύτε τὸν κόσμον λογίζεται, ώτο δὲ περηφάνιας· τούτο δὲ καὶ νῦν λέγει τοῖς πλεονέκταις, ὃστε οἱ προσκανοῦντες αὐτῷ, ἐκεῖνοι τεῦται ἔχουσιν.

«Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Γίγαγε δόπισμα μου, Σατανά· γέγραπται γάρ· Κύριον τὸν θεόν σου προκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. » Ὁ Ὀργίζεται δὲ Κύριος αὐτῷ, διτοὺς εἰδότας αὐτὸν τὰ τοῦ θεοῦ σφετεριζόμενον, καὶ λέγοντα· «Ταῦτα πάντα σοι δῶσω, ὡς ἴδια. Μάτιον δὲ πῶς ὠπελούσιν αἱ Γραφαὶ· δὲ γάρ Κύριος ἀπ' αὐτῶν ἐπεστόμισε τὸν ἔχθρον.

«Τότε ἀφίσσιν αὐτὸν ἡ διάβολος. καὶ ίδου ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ. » Τοὺς τρεῖς πειρασμούς ἐνίκησεν ὁ Κύριος, τὸν τῆς γαστριμαργίας, τὸν τῆς κενοδοξίας, γει τὸν τῆς φιλοχρηματίας, ήτοι τοὺς φιλοπλούστας. Οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ ἄρχοντες τῶν πειρῶν· τούτους οὖν νικήσει, καὶ τοὺς ἄλλους παλλῷ μᾶλλον, «Οθεν δὲ λουκᾶς φησίν διτοὺς πειρωμάτων ἐτέλεσε, τὰς κεφαλὰς τῶν πειρασμῶν τελέσσει. » Οθεν· καὶ ἔγγειοι διακονούσιν αὐτῷ, γίνε-

A est. Nam et Hebrei cibati sunt manna, quod non erat panis, sed per verbum Dei implebat omnem Hebræorum indigentiam, et fiebat omnia quæcumque comedere quisquam cupiebat; nam sive pisces, sive ovum, sive caseum concupiscebat Iudeus, illius gustum manna ei præbebat.

VERS. 5. «Tunc assumit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum supra pinnaculum templi.» Pars quædam templi erat, sicut quæ apud nos dicitur διέρχεται: videntur enim sicut alæ esse.

VERS. 6. «Et dicit ei, Si Filius Dei es tu, mittito te deorsum, Scriptum est enim, Angelis suis mandabit de te, et in manibus portabunt te, ne forte impinges in lapidem pedem tuum. » Si Filius Dei es tu, quasi hoc dicat: Ego non credo voci cœlitus missæ: attamen tu, si Filius Dei es, ostende mihi. Quamvis Filius Dei erat, num, o maledicte, præcipitare debebat seipsum? Tuæ credulitatis est, præcipitare dæmonio actos, Dei autem salvare. Non autem scriptum est istud, In manibus portabunt te, propter Christum, sed propter sanctos, qui indigent angelico præsidio. Christus autem, qui Deus est, non opus illo habet.

VERS. 7. «Dixit illi Jesus: Rursum scriptum est, non tentabis Dominum Deum tuum. » Mansuetus repellit eum Christus, docens et nos mansuetudine dæmones vincere.

VERS. 8, 9. «Iterum assumit eum diabolus in montem excelsum valde, et monstrat ei omnia regna, mundi et gloriam illorum, et dicit ei, Hæc omnia tibi dabo, si procideris et adoraveris me. » Quidam putant montem excelsum valde, affectionem et studium in possidendi dævit, in quæm conatur inimicus Jesum ducere; sed non recte opinantur. In sensibili enim forma apparuit ei diabolus. 21 Cogitationes enim tales non habuit Dominus, absit. Sensibiliter igitur ei monstravit in monte omnia regna, ante oculos ea apparere faciens, et, Hæc omnia tibi dabo, inquit. Mundum quasi suus proprius esset proponit, præ superbia. Hoc et nunc dicit avaris, ut adorantes eum omnia hæc habeant.

VERS. 10. «Tunc dicit ei Jesus, Vade post me Satana. Scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, et illum solum coles. » Irascitur illi Dominus, quando videt illum ea quæ Dei sunt sibi vindicantem, et dicentem, Hæc omnia tibi dabo, ut propria. Disce autem quomodo prosint Scripturæ, per quas Dominus os inimici obturavit.

VERS. 11. «Tunc omittit illum diabolus, et ecce angeli accedebant et ministrabant ei. » Tres tentationes superavit Dominus, gula, vanæ gloriæ, et avaritiæ. Illæ enim præcipuae sunt affectiones. Has igitur qui vicerit, alias multo magis vincet. Unde Lucas dicit quod omnem tentationem consummaverit, quandoquidem capita tentationum vicit. Proinde angeli ei ministrant: quo commonstratur quod et nobis post victoriam angeli ministratur sint, omnia

enim propter nos et fecit et monstravit Dominus, A δειχθῇ δτι καὶ ἡμῖν μετὰ τὴν νίκην ἄγγελοι ὑπηρετοῦσι. Πάντα γὰρ δι' ἡμᾶς καὶ πάντα καὶ δεκενετῶν δὲ Χριστὸς. Ἐπεὶ αὐτῷ, ὡς θεῷ, καὶ οἱ ἄγγελοι ὑπαρχοῦσιν.

VERS. 12, 13. « Cum audisset autem Jesus quod Joannes traditus esset, secessit in Galilæam, et regnista Nazareth, profectus habitavit in Capernaum, quæ est apud mare, in confiniis Zabulon et Nephthalim. Secedit Jesus, docens nos ne temere periculis nos injiciamus. Secedit autem in Galilæam, hoc est, devolubilem. Gentes enim in peccatis voluntur. Habitat autem in Capernaum, quod est dominus consolationis: ut enim faciat gentes domum consolatoris, ob eam causam (a) descendit. Zabulon interpretatur nocturna, Nephthalim autem latitudo. Gentes enim et noctem habebant et latitudinem in vita: non enim per augustam viam ambulabant, sed per eam quæ in perditionem fert.

VERS. 14-16. « Ut impleatur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem: Terra Zabulon, et terra Nephthalim juxta viam maris trans Jordanem, Galilæa gentium. Populus qui sedebat in tenebris vidi lucem magnam, et sedentibus in regione et umbra mortis, lux orta est eis. » Viam maris pro eo quod est ad viam maris sitam. Lux autem magna, Evangelium. Lex enim lux et ipsa erat, sed parva. Umbra autem mortis, peccatum: similitudo enim et adumbratio mortis est. Nam sicut mors corpus, ita et peccatum animam invadit. Orta autem est lux nobis. Non enim quæsivimus illam nos, sed illa apparuit nobis, quasi sequens nos.

VERS. 17. « Ex hoc cœpit Jesus prædicare ac dicere. » Ex quo tempore detentus est in vinculis Joannes, cœpit prædicare Jesus. Exspectavit enim Jesus, ut Joannes prius de se testificaretur, et pararet sibi viam qua venturus erat: sicut servi ante dominos præparant. Aequalis enim existens Patri Dominus, habebat et ipse prophetam Joannem, sicut et Pater ejus et Deus habuit prophetas ante Joannem imo et illi et Patris sunt et Filii. « Resipiscite, in propinquo enim est regnum cœlorum. » Regnum cœlorum est et Christus, est et vita virtutibus prædicta. Quando enim quis super terram vivit sicut angelus, nonne coelestis est? atque ita in unoquoque nostrum est regnum cœlorum, si angelicam vitam agimus.

VERS. 18, 19. « Ambulans autem apud mare Galilæam, vidi duos fratres, Simonem qui dicitur Petrus, et Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare. Erant enim piscatores, et dicit illis. » Hi fuerunt discipuli Joannis. Vivente autem adhuc Joanne, accesserunt ad Christum. Porro ubi Joannem viderunt vincutum, reversi sunt ad pectoriam, et sic veniens Christus piscatur eos, dicens:

(a) Edit. Lut. omisit, ob eam causam.

ε' Ἀκοδέσας δὲ δι' Ἰησοῦς δτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν κατέφυκεν εἰς Καπερναούμ, τὴν παραβαλασσαν, ἐν δροῖς Σαμουὲλῶν καὶ Νεφθαλείμ. ε' Αναχωρεῖ δὲ Ἰησοῦς, παιδεύων ἡμᾶς μὴ κτιρίστεντες διατάσσοντες τοὺς κινθήνοις. Αναχωρεῖ δὲ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, δὲ τοι, τὴν κατακαλιστήν. Τὰ γὰρ ἔνθη εἰς τὴν ἀμαρτίαν κατεκαλίοντο. Καὶ κατοικεῖ ἐν Καπερναούμ, δὲ ἐστιν οἶκος παρακλήσεως. Τινα γὰρ ποιήσῃ τὰ ἔνθη οἷς τοῦ Παρακλήτου, διὰ τοῦτο κατῆλθε. Ζαμουὲλῶν δὲ ἐρμηνεύεται νυκτερία. Νεφθαλείμ δὲ, πλατυσμός. Τὰ τοινού ἔνθη, καὶ πλατυσμὸν ἐν τῷ ζωῇ. Οὐ γὰρ τὴν στενὴν δόδην ἔδωλον, ἀλλὰ τὴν εἰς ἀπόλειαν φέρουσαν.

ε' Ινα πληρωθῇ τὸ βρῆθὲν διὰ Ησαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· Γῆ Ζαμουὲλῶν καὶ γῆ Νεφθαλείμ, δόδην θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἔνθην· δὲ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότῳ, εἴδε φῶς μέγα· καὶ τοὺς καθημένους ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. ε' Όδὸν θαλάσσης, ἀντὶ τοῦ, δὲ πρὸς τὴν δόδην τῆς θαλάσσης καιμάνη. Φῶς δὲ μέγα, τὸ Εὐαγγέλιον. Οὐ γὰρ νόμος, φῶς καὶ αὐτὸς ἦν, ἀλλὰ μικρόν. Σκιὰ δὲ θανάτου, ἡ ἀμαρτία· δομοίωμα γὰρ καὶ σκιγγαρία τοῦ θανάτου ἔστιν. Οὐς γὰρ δὲ θάνατος τὸ σῶμα, οὗτος αὕτη τὴν φυχὴν κατέχει. Ανέτειλε δὲ τὸ φῶς ἡμῖν. Οὐ γὰρ ἡμεῖς ξητήσαμεν αὐτὸν, ἀλλ' ἐκεῖνο ἐπεφάνη ἡμῖν, ωστε καταδιώκειν ἡμᾶς.

ε' Απὸ τότε ἥρξαν δι' Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν. ε' Ἀφ' οὐ διδεσμέθη δι' Ἰωάννης, ἥρξαν κηρύσσειν δὲ Ἰησοῦς. Ανέμενε γὰρ τὸν Ἰωάννην πρότερον μαρτυρῆσαι περὶ αὐτοῦ, καὶ κατεπεινάσσει αὐτῷ δόδην, δι' ἣς ἐμελλεν ἐλθεῖν, δωστερ καὶ τοῖς δεσπόταις οἱ δοῦλοι προετοιμάζουσιν. Ἰησος γὰρ ὁ πατὴρ ὁ Κύριος, εἰχε καὶ αὐτὸς προφήτην τὸν Ἰωάννην, δωστερ ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ θεὸς εἰχε τοὺς πρὸ τοῦ Ἰωάννου προφήτας, μᾶλλον δὲ κάκινα τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ Γιοῦ εἰσιν. ε' Ματανοεῖται. Κηρύγχει γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ε' Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν ἔστι καὶ δὲ Χριστὸς, ἔστι δὲ καὶ δὲ ηὐάρτος ζωῆ. Οταν γάρ τις ὡς ἄγγελος πολιτεύεται ἐν γῇ, ἄρα οὐκ οὐρανίος ἔστιν; ωστε δὲ ἐκάστη ἡμῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐὰν ἀγγελικῶς γένεται.

ε' Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θαλάσσαν τῆς Γαλιλαίας, εἴδε δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφιβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν (ἥσαν γὰρ ἀλιεῖς), καὶ λέγει αὐτοῖς. ε' Οὗτοι τοῦ Ἰωάννου ἐγένοντο μαθηταί. Ζῶντος δὲ εἶδον τὸν Ἰωάννην δεσμευθέντα, πάλιν ὑπέστρεψαν εἰς τὴν ἀλιευτικήν, καὶ οἵδες ἐλθὼν δὲ Χριστὸς, ἀλιεύει αὐτοὺς, λέγων·

« Δεῦτε ὁπίσσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἐν—
θράκων. Οἱ δὲ, εὐδόκιοι ἀρέντες τὰ δίκτυα, ἡκολούθησαν αὐτῷ. » Ὁραὶ ὑπερχόουσις ἀνθρώπους, εὐθέως ἡκολούθησαν αὐτῷ. « Οὐδεν δῆλον δτι δευτέρα ἔστιν ἡ
πλήσιος αὐτῷ. Προδιδεχθέντες γάρ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ,
εἶται ἀρέντες εὐτὸν, ἀποικιαὶ πάλιν ἡκολούθησαν
ἴθισταις.

« Καὶ προδές δευτέραν, εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς,
Ιάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελ-
φὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πα-
τρὸς αὐτῶν. » Ἀρετὴ μεγίστη, τὸ γηρατροφεῖται τὸν
πατέρα αὐτῶν, καὶ ἀπὸ δικαίων τρέφεσθαι πόνων.
« Καταρκζούτες τὰ δίκτυα αὐτῶν. » Πάντες γάρ
ἔσται, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυνάμενοι νέα ὥντισασθαι,
τὰ πλανάκια συνέρρεπτον.

« Οἱ δὲ, εὐδόκιοι ἀρέντες τὸ ἀλιτον καὶ τὸν πα-
τέρα αὐτῶν, ἡκολούθησαν αὐτῷ. » Φαίνεται δὲ Ζε-
βεδαῖος μὴ πιστεύεις, καὶ διὰ τοῦτο ἀργήκαν αὐτὸν
« Ὁραὶ πότε δεῖ ἀρένται τὸν πατέρα, δταν ἐμποδίζῃ
πρὸς ἀρετὴν καὶ δεοεσθειαν. Οὗτοι δὲ ίδοντες τὸν
προτέρους ἡκολούθησαν, εἰκότως ἡκολούθησαν,
μητρόπολεν δευτέρου.

« Καὶ περῆγε δὲ Ἰησοῦς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν, δι-
δάσκαλον δὲ ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων
τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας. » Ινα δεῖξη δτι οὐκ
ἴστιν ἐναντίος τῷ νόμῳ, εἰσέρχεται εἰς τὰς συ-
ναγωγὰς τῶν Εβραίων. « Καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον
καὶ κάποιαν μαλακίαν δὲ τῷ λαῷ. » Τῶν σημείων
ἀρχεῖται, ίνα πιστώσηται ἐδόσκει. Νόσος δὲ ίστιν
ἡ χρονία κακοπάθεια· μαλάκια δὲ, η πρόσκαιρος
ἐπιφύλαξ τοῦ σώματος.

« Καὶ δέηθεν ἡ ἀκοή αὐτοῦ εἰς δῆλην τὴν Συρίαν,
καὶ προσήγαγεν αὐτῷ πάντες τοὺς κακῶς ἔχοντας
ποικίλας νόσους καὶ βασάνους συνεχομένους, καὶ
σεληνεξαράστους, καὶ παραλυτικούς, καὶ ἡθερά-
πευστους αὖτε. » Οὐκ (1) ἀπῆτησεν δὲ Χριστός τινες
ἐκ τῶν προστρομένων, πίστιν, διότι αὐτὸν (2) τούτο
πίστεως δὲν, τὸ μακρόδεν προσφέρειν αὐτούς. Σελη-
νεξαράστους δὲ λέγει τοὺς δαιμονιῶντες. Ο γάρ δαι-
μον, θέλων ἐνσπειρει τοὺς ἀνθρώπους δτι οἱ ἀστέρες
κακοποιοὶ εἰσιν, ἐπειταὶ τὴν σελήνην διλόκυλον
έσθεν, καὶ τότε ἐπειθετο, ίνα δέηῃ ἡ σελήνη τοῦ
πατούς αἵτια, καὶ διεσδηθῇ ἡ δημιουργία τῷ Θεῷ,
διπερ καὶ οἱ Μανιχαῖοι ἐπλανήθησαν.

Καὶ ἡκολούθησαν αὐτῷ δύοις πολλοῖς ἀπὸ τῆς Γα-
λιλαίας, καὶ Δεκαπόλεως, καὶ Ἱερουσαλήμων, καὶ
Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

ΚΕΦΑΛ. Ε'

Περὶ τῶν μακαρισμάν. Περὶ τοῦ μὴ φιλονεικεῖν
πρὸς τὸν πλησίον. Περὶ τοῦ μὴ μοιχεύειν.
Περὶ τοῦ μὴ ἀπολύειν τὴν γυναῖκα. Περὶ τοῦ
μὴ ὅρμοις δλως. Περὶ τοῦ τὰς ὅρεις διέχε-
σθαι, καὶ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. Περὶ τοῦ
ἀγριεῦν τοὺς ἔχθρούς.

« Ίδεν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὅρος. » Διδά-
σκων ἡμᾶς μὴ κατ' ἐπίδειξιν τι ποιεῖν, ἀναβαῖνει εἰς

Ex collatione codd. Venet. S. Marci

(1) Διὰ τί οὐκ cod. 29.

(2) Διότι εἶπε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως πειραν δέ-
κανος. « Άλλως τε καὶ αὐτὸν τοῦτο. » Quia nondum

VERS. 19, 20. Venite post me, et faciam vos
piscatores hominum. Illi autem statim, relictis reti-
bus, secuti sunt illum. » Vide obedientes homi-
nes, statim secuti sunt illum. Unde manifestum
quod haec secunda vocatio sit. Antea enim docti
erant a Christo, deinde reliquerunt eum: nunc
autem viso ipso, statim secuti sunt.

VERS. 21. « Et progressus illinc, vidit alios
duos fratres, Jacobum Zebedæi filium, et Joannem
fratrem ejus in navi cum Zebedæo pa-
tre suo. » Summa virtus est, pascere patrem
senem, atque justis ali laboribus. « Sarcientes
retia sua. » Pauperes enim erant, et
quia non poterant emere nova, reparaverunt
vetera.

VERS. 22. « At illi protinus relicta navi et patre
suo, secuti sunt eum. » Apparet Zebedæum non
credidisse, et propterea reliquerunt eum. Vides
quando oportet relinquere patrem, nempe quando
obstat virtuti et pietati. Hi autem ut viderunt prior-
es sequentes Christum, merito secuti sunt, imi-
tantes illos.

VERS. 23. « Et circumibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis illorum, et prædicans
evangelium regni. » Ut monstret quod non con-
trarius sit legi, ingreditur in synagogas Hebræorum. « Et sanans omnem morbum et omnem
languorem in populo. » A sigillis incipit ut cre-
dantur quæ doceat: morbus autem est diuturna
mala valetudo: languor vero temporarius, et
deordinatio in corpore.

VERS. 24. « Et dimanavit fama illius in totam
Syriam, et attulerunt ad eum omnes male affectos
variis morbis, et torminibus contractos, et lunati-
cos, et paralyticos, et curavit eos. » Non petiit
Christus ab aliquo ex iis qui adducebantur, fidem:
nam istuc ipsum a longe afferre, fidei erat. Lunati-
cos autem dicit dæmoniacos. Dæmon enim volens
hominibus persuadere quod stellæ maleficæ sint,
observat 25 lunam cum integra est, et tunc insi-
diatur, ut videatur luna passionis et morbi causa,
et rejiciatur opificium Dei, quemadmodum et Ma-
chæ errant.

VERS. 25. « Et secutæ sunt eum turbæ multæ a
Galilæa, et Decapoli, et Hierosolymis, et Judæa,
et regionibus trans Jordanem sitis. »

CAPUT V.

De Beatitudinibus. Quod non liceat cum proximo
contendere. Quod non liceat mæchari. Quod non
liceat uxorem dimittere. Quod non liceat jura-
re omnino. Quod contumelias sustinere, et
diabolo resistere oporteat. Quod oporteat eliam
inimicos diligere.

VERS. 1. « Et cum vidisset turbas, ascendit in
montem. » Docens nos nihil ad ostentationem esse

sue virtutis experimentum dederat; et alias istuc
ipsum a idem cod.

faciendum, ascendit in montem Quandoquidem autem docturus erat, erudit nos a media secedere turba, quando docemus. » Et cum sedisset ipse, accesserunt ad eum discipuli ejus. » Aliæ quidem turbæ propter miracula, discipuli autem propter doctrinam accedunt, unde postquam curavit corpora, et fecit miracula, curat animas : ut discamus quod et animarum et corporum sit opifex.

VERS. 2. « Et aperio ore suo. » Quare additum est, aperio ore suo? videtur quod superfluat. Minime ; docuit enim etiam non aperiendo os suum. Quomodo? per vitam et miracula, nunc autem aperiens os, docet. « Docebat eos, dicens. » Non tantum discipulos, sed et turbam. Incipit autem a beatitudinibus, sicut et David a beatitudine inccepit.

VERS. 3. « Beati pauperes spiritu, quoniam illorum est regnum cœlorum. » Primum modestiam et humilitatem animi seu fundamentum jacit. Nam quoniam propter superbiam Adam cecidit, per humilitatem erigit nos Christus, quandoquidem Deus fieri sperabat Adam. Contriti autem anima, sunt pauperes spiritu.

VERS. 4. « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. » Qui propter peccata lugent, non propter temporalia; lugentes autem dixit, semper scilicet et non semel : et non pro nostris peccatis tantum, sed et pro peccatis proximorum. Cosolationem vero accipient et hic : qui enim luget propter peccata, gaudet spiritualiter : et illuc quoque multo magis.

VERS. 5. « Beati mites, quoniam ipsi hereditatem accipient terræ. » Aliqui spiritualem terram dicunt, cœlum videlicet : verum tu et hanc terram intellige; quoniam enim putantur mites, despici et inopes, dicit quod hi magis omnia habeant. Mites autem sunt, non qui prorsus non irascuntur, tales enim insipientes sunt et insensati, sed qui irasquidem 24 vim habent, continent tamen, et quando oportet irascuntur.

VERS. 6. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam illi saturabuntur. » Quandoquidem de misericordia dicturus est, ostendit primum servandam justitiam, et eleemosynam non ex rapina dandam. Porro jutitia omni cum alacritate exercenda est, quod significat cum dicit : Esurientes et sitientes. Quoniam autem avari quidam abundantes esse videntur et saturati, dicit quod justi magis etiam hic salientur, quia propria secure possident.

VERS. 7. « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. » Non in solis divitiis est misericordia, sed in sermone : et si nihil habes, etiam in lacrymis. Misericordiam autem consequentur et hic ab hominibus : qui enim heri misericors fuit, etiam si hodie inops sit, ab omnibus misericordiam consequetur : et alibi, multo majorem a Deo.

VERS. 8. « Beati mundo corde, quoniam ipsi

A τὸ δρός· ἐπεὶ γάρ ἡμεῖς διδάσκειν, παιδεύει ἡμᾶς τῶν ἐν μέσῳ ἀναγωρεύν θορύβων, ὅταν διδάσκωμεν. « Καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. » Οἱ μὲν δύλοι διή τὰ θυματα, οἱ δὲ μαθηταὶ διὰ τὰ διδάγματα προσέρχονται· διὸν καὶ μετὰ τὸ πληρώσαι τὰ θυματα, καὶ θεραπεῦσαι τὰ σώματα, θεραπεύει· καὶ τὰς ψυχὰς· ἵνα μάθουμεν, διτε καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων αὐτὸς ἔστι δημιουργός.

« Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ. » Διὰ τὸ πρόσκειται τὸ, « Ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ; » φάνεται γάρ διτε περιττόν ἔστιν. « Ἄλλον οὐχί ! καὶ μὴ ἀνοίγων γάρ τὸ στόμα, ἀδίδασκεν. Πάντες ; διὰ τοῦ βίου καὶ τῶν θυματῶν νῦν δὲ ἀνοίγων τὸ στόμα, διδάσκει. « Ἐδίδασκεν αὐτούς, λέγων. » Οὐ τούς μαθητὰς μόνους, ἀλλὰ καὶ τὸν δύλον· ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῶν μακαρισμῶν, ὥστε καὶ ὁ Δαυτὴς ἀπὸ μακαρισμοῦ ἤρξατο.

« Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι διτε αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Τὴν ταπεινοφροσύνην προκετελάτεται ὥσπερ θεμέλιον. « Επεὶ γάρ ἐκ τῆς ὑπερηφανίας ἔπεσεν δὲ Ἀδάμ, διὸ τῆς ταπεινοφροσύνης ἀνορθοὶ ἡμᾶς δὲ Χριστός. » Ἑλπίσει γάρ Ἀδάμ Θεὸς γενέσθαι. Οἱ συντετριμένοι δὲ τῇ ψυχῇ, αὐτοὶ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.

« Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, διτε αὐτοὶ παρακληθῶνται. » Οἱ επὶ τοὺς ἀπαρτήμασι πενθοῦντες, οὐχὶ ἐπὶ τινὶ τῶν βιωτικῶν· πενθοῦντες δὲ εἰπε, τωτέστιν, ἀεὶ καὶ οὐχ ἀπαξ· καὶ οὐχ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τοῦ πλησίον. Παρακληθῶνται δὲ καὶ ἐνταῦθα· δὲ γάρ πνεύμαν διτε ἀμαρτιῶν, χαίρει πνευματικῶς· καὶ ἐκεῖ δὲ πολλῷ μᾶλλον.

« Μακάριοι οἱ πρεστὲς, διτε αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. » Τινὲς γῆν, τὴν νοητὴν φασιν, ἥτοι τὸν οὐρανὸν· πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ταύτην νόει. « Επεὶ γάρ νομίζονται οἱ πρεστὲς, καταπεφρονημένοι καὶ ἀποστροφέμενοι τῶν ὑπερχόντων, φησίν, διτε μᾶλλον οὗτοι τὰ πάντα ἔχουσι. Πρεστὲς δὲ εἰσιν, οὐχ οἱ μηδὲλως ὄργιζόμενοι (οἱ τοιοῦτοι γάρ ἀναίσθιοι), ἀλλ' οἱ θυμὸν μὲν ἔχοντες, κρατοῦντες δὲ, καὶ διτε δειργοῦμενοι.

« Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, διτε αὐτοὶ χορτασθῶνται. » Ἐπειδὴ μᾶλλον περὶ ἐλεημοσύνης εἰπεται, δέκτωσι πρῶτον, διτε δὲ δικαιοσύνη μετιέναι, καὶ μὴ δὲ ἀρπαγῆς ὑπειν· μετὰ ἐπιθυμίας δὲ ἀπάση : δει μετέρχεσθαι τὴν δικαιοσύνην· τὸ γάρ, « Πεινῶντες καὶ διψῶντες, » τούτο σημαίνει. « Επειδὴ δὲ δοκοῦσιν οἱ πλεονέκται, εὔποροι εἶναι καὶ χορταζόσθαι, φησίν διτε οἱ δίκαιοι μᾶλλον καὶ ἐνταῦθα χορτασθῶνται, αὐτοὶ γάρ ἔχουσι τὰ ἓντα μετὰ ἀνταλεῖσας.

« Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· διτε αὐτοὶ ἐλεηθῶνται. » Οὐχὶ διὰ χρημάτων μόνον ἔστιν ἀλεεῖν, ἀλλὰ καὶ λόγου· καὶ μηδὲν ἔχεις, διὰ δακρύων. « Ελεηθῶνται δὲ, καὶ ἐνταῦθα περὶ ἀνθρώπων· δὲ γάρ χθὲς ἐλεήμων, ἐὰν ἀπορήσῃ σήμερον, παρὰ πάντων ἐλεηθῆσεται· καὶ ἐκεῖ δὲ, περὶ τοῦ θεοῦ μείζονος.

« Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, διτε αὐτοὶ τὸ

Θεὸν δέονται. » Πολλοὶ εἰσιν οὗτε ἀρπάζοντες, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἔλεοῦντες πλὴν πορνεύουσι, καὶ ἀκάθητοις ἄλλως εἰσίν. Ὁ γοῦν Χριστὸς καλεύει, μετὰ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, καὶ καθαρούς, ἡτοι σώφρονας, εἶναι· οὐ μόνον τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ τῇ καρδίᾳ. Τοῦ ἀγαπητοῦ γάρ, ἡτοι τῆς σωφροσύνης χωρὶς, οὐδὲις δέχεται τὸν Κύριον. » Θυστέρ γάρ τὸ κάτοπτρον ἐὰν οὐ καθαρὸν, τότε δέχεται τὰς ἐμφάσεις οὕτω καὶ οὐ καθαρὰ φυχὴ δέχεται δόψιν θεοῦ, καὶ τὴν τῶν Γραφῶν γνῶσιν.

« Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ νῦν θεοῦ κατηθήσονται. » Οὓς μόνον οἱ εἰρηνεύοντες αὐτοὶ πρὸς τάντας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑτέρους στασιάζοντες καταλλέσσονται. Εἰρηνοποιοί δέ εἰσι καὶ οἱ διὰ διδασκαλίας τοὺς ἁγδρούς τοῦ Θεοῦ ἐπιστρέφοντες. Ήτοι δὲ θεοῦ οἱ τοιούτοι. Καὶ γάρ καὶ διαμονογενῆς κατήλαβεν ἡμᾶς τῷ θεῷ.

« Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἔνεκεν δικαιοσύνης, διτι εἴσοντες ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Οὓς μόνοι οἱ μάρτυρες διώκονται, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἔνεκεν τοῦ βοηθείαν τοῖς ἀδικουμένοις, καὶ πάσῃς ἀπλῶς ἀρετῆς· δικαιοσύνη γάρ, οὐ πᾶσα ἀρετή. Ἐπειὶ καὶ κλέπται καὶ φονεῖς διώκονται, ἀλλ' οὐ μακάριοι.

« Μακάριοι ἔστε διτι διειδήσοντιν ὑμᾶς καὶ διδέξασιν. » Πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἀποστόλους ἀποτελεῖται, δεικνύεις, ὅτι μάλιστα τῶν διδασκάλων Ἰδιον, τὸ διειδήσονται. « Καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ρήμα καθ' ὑμῶν φυεδόμενον, ἔνεκεν ἡμῶν. » Οὐχ διειδήσομενος, μακάριος, ἀλλ' διτι καὶ διὰ Χριστὸν, καὶ φυεδός. « Εἴναι δέ μὴ τὰ δύο ταῦτα προσῆ, θθλίος θείων, οὐ πολλοὺς σκανδαλίζων.

« Στήρετε καὶ ἀγχολλιάσθε, διτι διασθός ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ἐπὶ τῶν ἄλλων οὐκ εἶπε μισθὸν πολὺ· διτιούς δὲ, δεικνύων, διτι τὸ διπομέναι διειδῆς, μέργη καὶ χαλεπώτερον. Πολλοὶ γάρ καὶ ἀπτυγχνίσσονται διτιούς. Καὶ διὰ τοὺς ἄλλους διπομέναις πειρασμούς, τότε μάλιστα ἀτεράχθη, διτι οἰκεῖον αὐτῷ οἱ φίλοι, οὐ δι' ἀμαρτίας πάσχονται. « Οὗτοι γάρ ἔδιωκαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν. » Ἰντι μὴ ἴππονοίσσονται οἱ ἀπόστολοι, διτι διὰ τὸ ἐνχύτει τινὰ διδάσκειν, διωχθήσονται, παρεμφείταιεις, λέγων, διτι οἱ πρὸ ὑμῶν προφῆται δι' ἀρετὴν τὰλαντοντο· ὥστε παραμυθίαν ἔχετε τὰ ἐκείνων πειθή.

« Γιμετὶς ἔστε τὸ ἄλας τῆς γῆς. » Οἱ μὲν προφῆται αἱ Ἀθναὶ ἀπεστάλησαν. « Γιμετὶς δὲ τῆς γῆς ἀπάστολος ἔστε τὸ Άλας, διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἐλέγχων στύφοντες τοὺς χωμόγυς, ἵνα μὴ γεννήσωσι τοὺς ἀτελευτήτους· σκάληκας· ὥστε μὴ ἀποβάλλετε τὴν στρυφύστητα τῶν ἐλέγχων, κακὸν διειδῆσθε, κακὸν διεκτηθε. Διὸ φησιν· « Εἴναι δὲ τὸ ἄλας μωρανθῆ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ μὴ βληθῆται ξεῖν, καὶ καταπεπτείσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. » Οὐ γάρ διδάσκαλος ἐὰν μωρανθῆ, τουτὸν, εἰ οὐκ ἐλέγχει καὶ στύφει, ἀλλὰ χαυνωθῆ,

A Deum videbunt. » Multi sunt non rapiētes, sed et misericordes, verumtamen scortantur, et alias immundi snnt. At Christus jubet cum aliis virtutibus etiam mundos, hoc est, castos esse: non solum corpore, sed et corde. Nam absque sanctificatione, hoc est, castitate, nullus videbit Deum. Sicut speculum, si fuerit mundum, tunc accipit imagines, ita et anima pura faciem Dei, et Scripturarum scientiam suscipit.

VERS. 9. « Beati pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur. » Non solum illi qui cum aliis pacem habent, sed et qui seditiones alios conciliant. Pacifici autem sunt et qui per doctrinam inimicos Dei convertunt; filii autem Dei fiunt tales. Etenim Unigenitus conciliavit nos Deo.

VERS. 10. « Beati qui p̄secutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. » Non soli martyres, sed et multi persecutionem patiuntur, quia juvant injuria afflictos, et in summa omnem virtutem sovent. Justitia enim est omnis virtus. Fures autem et homicidæ tametsi etiam ipsi persecutionem patientur, non sunt tamen beati.

VERS. 11. Beati estis, quando exprobraverint vos et persecuti fuerint. » Ad ipsos apostolos deinceps se convertit, ostendens quod maxime proprium sit doctoribus opprobria audire. « Et dixerunt omne malum verbum contra vos, mentientes propter me. » Non simpliciter qui exprobratur beatus est, sed quando et propter Christum, et falso: si autem duo hæc non affuerint, miser ille est, utpote multis existens offendiculo.

VERS. 12. « Gaudete et exultate, quoniam merces vestra multa est in cælis. » Cum de aliis loqueretur, non dixit mercedem multam: hic autem ostendit, quod sustinere opprobrium, magnum sit et gravissimum. Multi enim suspenderunt seipso. Et Job, quamvis sustinebat multas tentationes alias, tunc tamen maxime turbabatur; cum exprobrarent ei amici quasi propter peccata sua pateretur. « Sic enim persecuti sunt prophetas, qui ante vos fuerunt. » Ut ne suspicentur apostoli, quod 25 persecutionem patientur eo quod contraria quædam docuerint: consolatur eos, dicens, Quia et ante vos prophetis propter virtutem hoc accidit, unde illorum passiones vos consolari debent.

VERS. 13. « Vos estis sal terræ. » Prophetæ ad unam gentem missi sunt, vos autem totius terræ sal estis, mordentes et condientes doctrina et reprehensionibus dissolutos, ut non pariant vermes perpetuos: propterea ne abjiciatis mordacitatem reprehensionum, etiam si persecutionem patiamini, et vobis exprobrent. Ideo dicit: « Quod si sal infatuatus fuerit, in quo salietur? ad nihil valet ultra, nisi ut projiciatur foras, et conculceretur ab hominibus. » Si doctor enim infatuatus fuerit, hoc est, si non arguit et constringit, sed mollis est et laxus

in quo salietur, hoc est, corrigetur? Tunc igitur A ἐν τίνι ἀλιτθήσεται, τουτέστι, διορθωθήσεται: Ἐπὸ τότε οὖν οὐκ ῥίπτεται τοῦ διδασκαλικοῦ ἄξιώματος, καὶ καταπατεῖται, τουτέστι, καταφρονεῖται.

VERS. 14. « Vos estis lux mundi. » Prius sal et tunc lux. Qui enim reprehendit quæ occulte sunt, ille lux est. Omne enim quod manifestat lux est: non gentem autem unam illustraverunt illi, sed mundum. « Non potest civitas occultari, quæ supra montem sita est. » Docet eos, ut durent in certamine, et diligentem vitæ sua rationem habeant, ut ii in quos omnes spectant. Ne igitur putetis, inquit, quod in angulo latituri sitis, sed spectabiles eritis, et ideo videte quomodo citra maculam agatis vitam, ut ne et aliis offendiculo sitis.

VERS. 15. Neque accendent lucernam, et ponunt eam sub modium, sed super candelabrum, et lucet omnibus qui in domo sunt. « Ego enim accendi lumen, vestri autem sit officii, ne gratia extinguitur, ita ut et aliis luceat fulgor vita vestra. Inquit enim :

VERS. 16. « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificant Patrem vestrum qui in cœlis est. » Non dixit, Vos ostendetis virtutem; hoc enim non esset bonum, sed, Illa sola luceat, ut et inimici vestri admirentur, et glorificant, non vos, sed Patrem vestrum. Et si ita operamur virtutem, in gloriam Dei oportet eam operari, non in nostram.

VERS. 17. « Ne existimetis quod venerim ad destruendam legem vel prophetas: non veni ut destruam, sed ut adimpleam. » Quenam ipse novas leges introducturus erat, ut ne putetur quod Deo adversarius sit, dixit prius occurrens pravæ quorumdam suspicioni, quod non destruat, sed magis adimpleat legem. Quomodo autem adimplevit? Primum quidem, quia perfecit omnia quæ de eo prædixerunt prophetæ. Ideo et evangelista subinde dicit: « Ut impleatur quod dictum est de eo per prophetam. » Deinde et omnia mandata legis implevit. « Peccatum enim non fecit neque inventus est dolus in ore ejus¹⁹. » Quin et alia ratione, adimplevit legem, hoc est denuo implevit: quæcunque ²⁰ enim illa adumbravit, ea hic perfecte depinxit. Illa dixit, « Ne occidas: » hic vero dixit, Ne temere irascaris. Sicut et pictor non corrupit lineamenta prima, sed magis illustrat et adimpleret.

VERS. 18. « Amen dico vobis. » Amen affirmativa particula est pro, Etiam dico vobis. « Donec prætereat cœlum et terra, iota unum aut apex unus non præteribit ex lege, quoad omnia facta fuerint. » Ostendit hic, quod mundus præterit et transfiguratur. Dicit igitur quod quandiu subsistit universum, neque minima littera e lege transibit. Alii autem, iota et apicem decem legis præcepta dicunt, alii autem crucem; nam crucis iota est rectum lignum,

τότε οὖν οὐκ ῥίπτεται τοῦ διδασκαλικοῦ ἄξιώματος, καὶ καταπατεῖται, τουτέστι, καταφρονεῖται.

« Τιμεῖς ἔστε το φῶς τοῦ κόσμου. » Πρότερον θλαστού, καὶ τότε φῶς. Ο γάρ ἐλέγχων τὰ κρυφὰ πραττόμενα, ἀκενός ἔστι φῶς. Πᾶν γέρ καὶ φανερούμενον, φῶς ἔστιν. Οὐκ ἔνος δὲ ἐν ἑψάτισιν οὔτε, ἀλλὰ τὸν κόσμον. « Οὐδὲ δύναται πόλις κρυπτῆναι ἐπάνω ὅρους κειμένη. » Πχιδεύεις αὐτοὺς, ἐνεγνώσιους εἶναι, καὶ ἀκριβεῖς περὶ τὸν βίον, ως παρὰ πάντων βλέπετε μέλλοντας. Μὴ γάρ νομίσητε, φησίν, δεῖ ἐν γνώμῃ κρυψῆσθε, ἀλλὰ περιβλεπτοὶ ἔσσοθε, διότε βλέπετε πᾶς ἀμάρματος ζήσοθε, ήνα μὴ καὶ ἐπέρους σκανδαλίζητε.

« Οὐδὲ καίσουτε λύχνον, καὶ τιθέασιν ὑπὸ τὸ μαδιόν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῷ οἰκιᾳ. » Εγὼ μὲν, φησίν, ηψά τὸ φῶς, τὸ δὲ μὴ συεσθῆται τὴν χάριν, τῆς διμετέρας ἔστιν σπουδῆς, ως ἄλλα τοῖς ἄλλοις λάμπη η λαμπρότης τοῦ ὑπετέρου βίου. Φησὶ γοῦν.

« Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς διμῶν, ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, διπάς διδωσιν διμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωται τὸν Πατέρα διμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Οὐκ εἶπεν, διτις Τιμεῖς ἐπιδεικνύετε τὴν ἀρετὴν (τούτο γέ. οὐ καλῶν), ἀλλ' ἔκεινη μόνη λαμψάτω, διότε καὶ τοὺς ἔχθρούς διμῶν θυμαζεῖν, καὶ δοξάζειν, οὐχ διμᾶς, ἀλλὰ τὸν Πατέρα διμῶν. « Ωστε ἐάν πράττωμεν ἀρετὴν, εἰς δόξαν διτις τοῦ Θεοῦ ταύτην πράττειν, οὐκ εἰς ἡμετέραν.

« Μὴ νομίσητε, διτις ηλθον καταλύσαι τὸν νόμον η τοὺς προφήτας· οὐκ ηλθον καταλύσαι, ἀλλὰ πληρώσαι. » Ἐπειδὴ ἐμέλλεν αὐτὸς νόμους εἰσάγειν κακινούς, ήνα μὴ νομίσωσιν διτις ἀντιθέσες ἔστι, φησί, προθεραπεύων τὴν τῶν πολλῶν ὑπόληψιν, διτις οὐκ ηλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ μᾶλλον πληρώσαι. Πῶς δὲ ἐπλήρωσε; πρῶτον μὲν διτις, δοσα εἴπον περὶ αὐτοῦ οἱ προφήται, ἐποίησε. Διδο καὶ διενεγγράψιτης συγχάνεις λέγει. « Ιντι φληρωθῆ τὸ βῆθεν διά τοῦ προφήτου. » Άλλο καὶ τὰς τοῦ νόμου ἐντολὰς πάσας ἐπλήρωσεν. « Αμαρτιαν γάρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέσι, δόλος δὲν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Καὶ διλας δὲ ἐπλήρωσε τὸν νόμον, τουτέστιν, ἀνεπλήρωσεν· δοσ γάρ ἔκεινος ἐσκιεγγράψη, ταῦτα οὗτος τελείως ἐγγράψησεν. « Εκεῖνος τὸ, « Μὴ φονεύσῃς » οὐδες, τὸ Μηδὲ θυμωθῆς εἰκῇ. « Ωσπερ καὶ δι ζωγράφος, οὐ καταλύει τὴν σκιαγραφίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναπλήρει.

« Αμὴν γάρ λέγω νόμιν. » Τὸ Αμὴν, βεβαιωτικόν εστιν, ἀντὶ τοῦ, Ναι λέγω νόμιν. « Εως δὲ περέλθῃ δι οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, λῶτε δὲν η μία κεραία οὐδὲ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, έως δὲν πάντα γένηται. » Δεῖκνυσιν ἐνταῦθα διτις δι κόσμους παρέρχεται καὶ μετασχηματίζεται. Λέγει τοῖνυν διτις έως οὐδὲν τὸ πᾶν, οὐδὲ τὸ ἐλέγχιστον γράμμα δὲ τοῦ νόμου παρέλθοι. « Άλλοι δὲ τὸ λῶτε καὶ τὴν κεραίαν, τὰς δέκα τοῦ νόμου ἐντολὰς φασιν· Άλλοι δὲ, τὸν στευρόν

τοῦ γάρ σταυροῦ, λιτά ὅτι τὸ δρόβον ἑλον, καὶ Λ et apex transversum : quo sensu dieit quod ea quae κεράτα τὸ πλάγιον. Φησὶ τοῖν τοῖς τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ εἰρημένα, πληρωθῆσται.

« Ὡς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἑνταλῶν τούτων τῶν ἔλαχίστων, καὶ διδάξῃ εἴτε τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος καὶ θητήσται ἐν τῷ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Ἐλάχιστες ἑνταλάς λέγει, ἃς μέλλει αὐτὸς παραδούσας· οὐ γάρ τὰς νομικάς, Ὁνομάζει δὲ αὐτὰς ἔλαχίστες, διὰ ταπεινωσιν, ἵνα καὶ σὲ παιδεύσῃ ματριορροσεῖν ἐπὶ ταῖς διδάσκαλίτις. Ἐλάχιστος δὲ κληθήσται ἐν τῷ βασιλείᾳ, ἀντὶ τοῦ, ἐν τῇ ἀναστάσῃ δισχετος καὶ ἀπερθυμένος εἰς γένενναν. Οὐ γάρ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελεύσεται, ἀπαγέλλεται βασιλείαν, τὴν ἀνάστασιν νοεῖ. « Ὡς δὲ ἂν ποτήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας καὶ θητήσται ἐν τῷ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Πρῶτον τὸ, ποιήσῃ, καὶ τότε βούτη, διδάξῃ· πῶς γάρ ἄλλον διδηγήσω εἰς ὅδον ἥν οὐ διδάσκω; Πάλιν δὲ ἐὰν ποιῶ μὲν ἐγώ, οὐ διδάσκω δι, οὐχ ἔχω τισσύτον μισθόν παλλάκι; δὲ καὶ κατακρισιν, δτεν διὰ φθόνον ἡ δικαιονος οὐ διδάσκω.

« Λέγω γάρ νομίνη διτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσελθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. » Δικαιοσύνην λέγει τὴν πάσαν ἀρετὴν. ὡς τὸ, « Δίκαιος ἦν Ἰάκως, δοὺς, ἁμαρτιῶς. » Φρίξον οὖν, ἀνθρώπων, ἀνοήτας πάσου ἀποκτούμενα. Εἶτα διδάσκει ἡμᾶς, πῶς ἐν περινούσιαν καὶ καταλέγει τὰς ἀρετὰς.

« Ἔκοσμετε διτι ἀρρέθη τοις ἀρχαῖοις· Οὐ φονεύσεις· ος δὲ ἀν φονέσῃ, ἵνοχος ἔσται τῇ χρίσει. » Τὸ παρὰ τίνος ἀρρέθη, οὐ λέγει. Εἰ γάρ εἰπεν, διτι Ὁ μὲν Πατέρε μου εἰπε τοις ἀρχαῖοις, ἵγαν δὲ λέγω ὑμῖν, ἔσομεν ἐν ἀντινομοθετεῖν τῷ Πατέρι. Πάλιν εἰ εἰπεν, διτι Ἐγὼ εἰπον τοις ἀρχαῖοις, διωτεράδεκτος δὲν ἐγένετο. Αρρέθας οὖν λέγει, διτι « Ἀρρέθη τοις ἀρχαῖοις· δεῖται δὲ διτι ἐπαλαιώθη δὲν νόμος, δὲν τῷ εἰπεν, διτι « Ἀρρέθη τοις ἀρχαῖοις· ἐπεὶ δὲ λοιπὸν ἐπαλαιώθη, καὶ ἔγρας δεῖται ἀφανισμοῦ, δεῖτι ἀφεναις αὐτὸν καὶ δραμετιν διτι τὰ νέα. »

« Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν διτι πᾶς δὲ δργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἵνοχος ἔσται τῇ χρίσει. » Οἱ μὲν προφῆται μέλλοντες προφητεύειν ἔλεγον· Τάδε λέγει· Κύριος· δὲν Χριστός, Ἐγὼ λέγω, δεικνύων τὸ ἔξουσιοτεκόν τῆς θεότητος. Οἱ μὲν γάρ, δοῦλοι· δὲν δι, Γίλος, καὶ τὰ τοῦ Πατέρος πάντα ἔχων. Οἱ δργιζόμενος δὲ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἵκενος κατεχόντεται· διτι δὲ τις δργιζηται εὐλόγως καὶ ἐπὶ παιδεύει καὶ κατὰ ἔηλον πνευματικὸν, οὐ κατακριθεται· καὶ οὐ Παῦλος γάρ, δργῆς βήματα ἀφέγεται πρὸς Ἐλύμαν τὸν μάργον, καὶ πρὸς τὸν ἀρχιερέα, οὐ μὴν εἰκῇ, ἀλλὰ κατὰ ἔηλον. Τότε δὲ εἰκῇ δργιζόμενος διτι δὲν χρήματα δὲν δέσαν. « Ὡς δὲν εἰπε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ραχά, ἵνοχος ἔσται τῷ συνοδέῳ. » Συνοδίον, τὸ δικαιοτήριον τῶν Ἑβραίων φησι. Τὸ δι, « Ραχά, » σημαίνει ἀντὶ τοῦ, σύ· δισπερ ἦνος ἔχουμεν λέγειν πρὸς τινα καταρρονούμενον δρφ· ἡμῶν· Ἀπελθε σύ. Θέλων οὖν παιδεύσαι ἡμᾶς καὶ περὶ τὰ μικρὰ ἀφρίβετε εἶναι, καὶ ἀλλήλους τιμῆν, παραινετ

VERS. 19. Quisquis igitur solverit unum ex mandatis his minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. » Minima mandata dicit, quæ ipse traditus erat, non legalia. Nominat autem ea minima, propter humilitatem: ut et te instruat modeste docendo loqui. Minimus autem vocabitur in regno, hoc est, in resurrectione ultimus et abjectus in gehennam: non enim in regnum cœlorum ingredietur, apage; sed regnum resurrectionem intellige. « Quisquis autem fecerit et docuerit, hic Magnus vocabitur in regno cœlorum. » Primum ponit, fecerit: postea, docuerit, quomodo enim alium inducam in viam, qua nunquam transivi? Cæterum si fecero, et non docuero, non habeo tantam mercedem: sæpe etiam et condemnationem, si quando propter invidiam vel negligentiā non docuero.

VERS. 20. « Dico enim vobis quod nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum. » Justitiam dicit omnem virtutem: sicut et cum dicitur, Justus erat Job, pius, irreprehensibilis. Horre, homo, animadvertis quanta a nobis repeatuntur. Deinde docet nos quomodo abundemus, et enumerat virtutes.

VERS. 21. « Audistis quod dictum sit priscis, Non occides; quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. » Hoc a certo quodam esse dictum non dicit. Si enim dixisset, quod Pater meus dixerit priscis, ego autem dico vobis, videri posset diversam a Patre legem ponere. Iterum autem si dixisset, Ego dixi priscis, agre acceptus fuisse sermo. Indefinitè igitur dixit, Dictum est antiquis: per hoc autem quod dicit, dictum est antiquis, ostendit antiquatam esse legem: quoniam autem vetera nunc antiquata sunt, et ferme abolita, oportet, omissis illis, currere ad nova.

VERS. 22. « Ego autem dico vobis, Omnis qui irascitur fratri suo temere, obnoxius erit iudicio. » Prophetæ dicturi futura dicebant, Hæc dicit Dominus: Christus autem, Ego dico, ostendens divinitatis auctoritatem. 27 Illi enim servi erant, ipse autem Filius omnia quæ sunt Patris in se possidens. Qui irascitur fratri suo temere, ille condemnatur: si autem quis irascitur, ratiōne justa motus, et ut alium erudit, et spirituali zelo, non condemnabitur. Unde et Paulus verba iræ locutus est ad Elymam manū et ad pontificem: non temere quidem, sed zelo. Tunc autem temere irascitur, quando propter opes vel gloriam. « Quicunque vero dixerit fratri suo, Rhaca, obnoxius erit concilio. » Concilium vocat Hebræorum tribunal. Rhaca vero significat idem quod Tu: ut cum ad aliquem contemptum a nobis dicimus, Abi tu. Volens igitur nos et de parvis sollicitos esse, et nos invicem venerari, admonet horum. Quidam dicunt Rhaca Syriace et

indignativum et respuitivum quiddam signare. Quis- A ταῦτα. Τινὲς δὲ τὸ, « Ραχά, » Σωριστί, κατέπτυστόν quis igitur injuria afficerit fratrem suum, contumelia invadens, obnoxius erit concilio sanctorum apostolorum, quando sedebunt iudicantes duodecim tribus Israel. « Quicunque autem dixerit, Stulte, reus erit gehennæ incendio. » Multi hoc grave et durum esse putant, non est autem. Nam qui fratrem suum ratione et prudentia, quibus a brutis discrepamus, privat, quomodo non dignus gehenna? Etenim qui scommatis et contumeliis persecuitur, charitatem destruit: qua destructa, simul omnes tolluntur virtutes: sicut omnes conservantur, ea salva. Dissolvit igitur omnes virtutes, qui contumelia proximum afficit, dum charitatem dilacerat: et proinde ignis incendio dignus fuerit.

VERS. 23, 24. « Si ergo obtuleris munus tuum ad altare, et illic recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, dimitte illuc munus tuum ante altare et abi, prius reconciliare fratri tuo et tunc veniens offer munus tuum. » Contemnit Deus proprium honorem, tantum ut nos diligamus. Cum autem dixisset, Si habuerit aliquid contra te frater tuus, nihil aliud apposuit. Sive enim juste sive injuste habeat, reconciliare. Et non dixit, Si habes tu contra illum, sed Si quid habet ille contra te, conare ut ipsum ad amicitiam reducas. Praecipit autem dimittendum donum, ut ibi necessitatem imponat reconciliandi, et tu si volueris offerre donum, cogaris reconciliari. Docet etiam interim charitatem verum esse sacrificium.

VERS. 25, 26. « Esto benevolus adversario tuo cito, quandiu est in via cum eo. ne quando te tradat adversarius judici, et judex te tradat ministro, et in carcerem onjiaciaris. Amen dico tibi, neutiquam exhibis illinc, donc redreas ultimum quadratum. » Nonnulli putant adversarium dici diabolum, viam autem vitam: Dominum vero admonere, ut quandiu in hac vita es, desciscas a diabolo, ne postea possit te de peccato arguere, quasi aliquid de suo habentem, tuncque poenæ tradaris usque ad ultimum quadratum pro peccatis corrigendis. Quadrans habet duo minuta. At tu intellige, 28 quod etiam de adversariis qui hic sunt, dicat: per hoc admonens, ne judicio contendas, et ita a divinis operibus avellaris. Etiam si injuria affectus fueris, inquit, ne abeas ad tribunal: sed in via litem solve, ne ob potentiam adversarii, graviora patiaris.

VERS. 27. « Audistis quod dictum sit, Ne mœcheris. » Aliud est mœchia, aliud scortatio: mœchia enim est cum conjugata, scortatio vero cum soluta.

VERS. 28. « Ego autem dico vobis, quod quicunque aspicerit mulierem ad concupiscendum eam, jam adulterium commisit cum ea in corde suo. » Hoc est, qui stat, et curiose aspectat, et accedit concupiscentiam suam videndo, et iterum videt, ut magis eam concupiscat, hic (a) malum perfecit jam

φτοι σημαίνειν. « Ουτοις οὖν ὑδρίσει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατάπτυστον, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδριψ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅτε καθίσουσι χρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς. » « Ος δέ ἐπη, Μωϋή, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γένενναν τοῦ πυρός. » Πολλοὶ λέγουσι καὶ νομίζουσι βαρὺ εἶναι τούτο καὶ σκληρὸν οὐκ ἔστι δέ. Ο γάρ ἀποστερῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ λόγου καὶ φρονήσεως, οἵ τῶν θηρίων διαφέρομεν, πᾶς οὐκ ἔξιος γεέννης; Ο γάρ λοιδόρων καὶ ὑδρίζων, τὴν ἀγάπην διαλύει· ητίς διαλυθετά, συναναρτεῖ τὰς ἀρετὰς, διστρέφει παρουσα συνιστᾶται τὰς ἀρετὰς οὖν πάσας καταλύει δέ δόριζων, τὸν τὴν ἀγάπην διασπᾷν. « Ουτε εἰκότως ἔξιος τοῦ πυρός. »

B « Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κάκετ μνησθῆς, δι: δέ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σου, ἄφεις ἔκετ τὸ δῶρόν σου ἐμπροσθεῖ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπαγε, πρῶτον διαλέγηθε τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. » Καταφρονεῖ δέ θεδε: τῆς οἰκείας τιμῆς, ἵνα ἡμεῖς μόνοι ἀγαπῶμεν. « Εἴη δὲ ἔχη τι κατὰ σου δέ ἀδελφός σου εἰπών, οὐδὲν ἀλλο προσέθηκεν. Εἴτε γάρ δικαίως εἴτε ἀδίκως ἔχει, διαλέγηθε. Καὶ οὐκ εἴπεν, « Εἴη ἔχεις σὺ κατ' ἔκεινου, ἀλλ᾽, » Εἴη ἔχη ἔκεινος τι κατὰ σου, σπουδάσσον αὐτὸν φιλιῶσαι σοι. Προστέττει δέ ἀφετεῖ τὸ δῶρον, ἵνα σοι ἀνάγκην ἔνθήσῃ τοῦ κατεπλαγῆναι· σὸν γάρ θέλων προσενεχθῆναι τὸ δῶρόν σου, ἀναγκασθῆσθαι διαλαγῆναι. » Λμα δὲ δεικνύει δι: η ἀγάπη ἔστεν ἡ δυνάς θυσίας.

C « Ισθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχὺ, ὅντος εἰ ἐν τῇ δόψι μετ' αὐτοῦ, μῆποτε σε παρεδῷ δ ἀντιδίκος τῷ κριτῇ, καὶ δέ κριτής σε παρεδῷ τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φιλαστὴν βληθήσῃ. » Λμην λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἔκειθεν, ὅντος ἀποδῆς τὸν ἔσχατον κοδράντην. » Τινὲς νομίζουσιν ἀντιδίκον λέγονται τὸν διάβολον, δόδον δὲ τὸν βίον· παραπινεῖ δὲ τὸν Κύριον οὕτως. « Ήντος εἰ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, διαλύθει τι πρὸς τὸ διάβολον, ἵνα μή ἔχῃ δυτερον ἐλέγχειν σε περὶ ἀμαρτίας, ὡς ἔχοντά τι τῶν ἔκεινου, καὶ τότε παρεδοθῆς τῇ κολάσει, δέχρι καὶ τῶν ἔσχατων ἀμαρτημάτων εἰδυνόμενας. Κοδράντης γάρ ἔστι οὗτος λεπτά. Σὺ δὲ νοεῖ δι: καὶ περὶ τῶν ἔνταῦθα ἀντιδίκων λέγει τούτο, παραπινόν μὴ δικαζεσθεῖς, καὶ ἀπὸ τῶν θεῶν ἔργων περιστάσθεις. Καν γάρ ἡδικήθης, φησι, μὴ ἐπέλθῃς εἰς δικαστήριον ἀλλ' εἰ τῇ δόψι διαλύθῃς, μῆποτε χείρων παθής διὰ τὴν δυναστείαν τοῦ ἀντιδίκου.

D « Ήκούσατε δι: ἔρριθη. Οὐ μοιχεύσεις. » « Άλλο μοιχεία, καὶ ἄλλο πορνεία μοιχεία μὲν, ή εἰς ὑπαδρον πορνεία δὲ, ή εἰς ἀπολελυμένην.

E « Εγώ δὲ λέγω διληγην, δι: πᾶς δέ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ήδη ἐποίχευσεν αὐτὴν τὴν καρδίαν αὐτοῦ. » Τουτέστι, δέ λεστάμενος καὶ πειραγχόμενος, καὶ ἀνάπτων τὴν ἐπιθυμίαν ἀπὸ τοῦ βλεπεῖν, καὶ πάλιν βλέπων πρὸς τὸ πλεῖον ἐπιθυμῆσαι, δέ τοιούτος τὸ καπόν ἀπήρτισεν ήδη ἐν τῷ

(a) Edit. Lut. *Talis animo. Sed hic textui magis consonat.*

καρδίᾳ αὐτοῦ. Εἰ δὲ τὸ ἔργον οὐκ ἐπέθηκε, τί τοῦτο; Λινός στομάτῳ. Οὐχὶ ἰσχυρόν· ἔτι δὲ λογίᾳ, παρακλήσῃ τὸ κακὸν ταλίσσει. Πλήν γίνονται διὰ κακῶν ἐπιθυμησώμεν, εἰτα καλλιθάψουν πρᾶξα τὸ ἔργον, πρόδηλον διὰ ὑπὸ τῆς χάριτος ἴσκεπάσθημεν. Καὶ εἰ γνωτές δὲ, ἐὰν καλλιθάψουται διὰ τὸ ἀρέσκει τοῖς, κακὸν μὴ ἀρέσωσιν, δημοκράτες ἡστηνει τὸ φέρμαχον ἐκέρχασαν, κακὸν μηδὲ πάντα.

«Ἐάν δὲ ὁ ὄφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζῃ σε, ἔβλε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Συμφέρει γάρ σοι, ἵνα ἀποληται ἐν τῶν μελάνισσαν τὸ σῶμά σου, καὶ μὴ βλόν τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς γένενναν. Καὶ εἰ ἡ δεξιά σου χειρὶ σκανδαλίζῃ σε, ἱκανόν αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Συμφέρει γάρ σοι, ἵνα ἀποληται ἐν τῶν μελάνισσαν τὸ σῶμά σου, καὶ μὴ διλού τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς γένενναν. » Ὁφθαλμὸν καὶ χειρὶ ἀκεκάνων, μὴ νόμιζε περὶ τῶν μελάνισσαν τοῦτο λέγεσθαι· οὐ γάρ ἂν προσθηκε τῷ, ὁ δεξιὸς καὶ ἡ δεξιά· ἀλλὰ περὶ τῶν δοκούντων φίλων καὶ βλάπτετων ἡμᾶς· οἶον· ἔστι τοι νέος, ἔχων φίλους ἀκαλάστους, καὶ βλάπτεται· Τούτων δὲν ἀπότεμεν. φησί· τάχα μὲν γάρ κάκεννος σώσεις, εἰς αἰσθησιν ἀλλάσσει· εἰ δὲ μὴ, καὶ πειστέν. Εἰ δὲ στρέγεις τὴν πρὸς ἐκείνους φιλίαν, ἀμφότεροι ἀπολεισθε.

«Ἐφέσθι δὲ, διὰ· "Ος δὲ ἀπολύτη τὴν γνωτεκάστενον, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον. » Μούσης ἐκέλευσεν, ἐάν τις μισῆ τὴν γνωτεκάστενον, χωρίζεσθαι αὐτῆς, ἵνα μὴ χειρὸν τι γένηται· πισσουμένη γάρ, θῶσ; ἀν καὶ ἀφορεύθη· διδόναι δὲ τῇ διαζευγωμένῃ γρυπματεῖον ὀπολυτικὸν, δὲ ἀκαλεῖτο ἀποστάσιον· ὡς δὲ μὴ, καὶ μηδέπει δὲν αὐτὸν ἀπενέλθοι, καὶ ἐν τούτου γένηται εὐγνωμονικός, εἰτέρας συνοικοῦντος τοῦ ὄντοράς,

«Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, διὰ πᾶς δὲ ἀπολύτων τὴν γνωτεκάστενον, παρεκτὸς λόγου πορνείς, ποιεῖ αὐτὴν τακχάνθει· καὶ δὲ διὰ ἀπολελυμένην γαμήση, ποιεῖται. » Οὐ λὺε· δὲ τὰ Μωσαϊκά, ἀλλὰ διορθώται, ἀναρρέων τὸν ἄνδρα, ἵνα μὴ ἀλόγως μισῆ τὴν γνωτεκάστενον. «Ἐάν γάρ ἀπολύτη αὐτὴν εὐλόγως, τοστέντι, πορνεύσασαν, ἀκτακριτὸς ἔστιν· εἰ δὲ χωρὶς πορνείς, πατακριτὸς· ἀντικάθει· γάρ αὐτὴν μοιχαθεῖ. » Άλλὰ καὶ δὲ δεχόμενος ταῦτην, μοιχάδες ἔστιν. Εἴ γάρ μὴ ἀδέξετο, ἀπανέστρεψεν ἐν ἐκείνῃ, καὶ ὀπετάσῃ τῷ ὄντρῳ. Τὸν γάρ Χριστιανὸν δεῖ εἰρηνοτιὸν εἶναι καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ πολλῷ πλέον πρὸς τὴν ἑλλαν γνωτεκάστενον.

«Πάλιν ἡκούσατε, διὰ ἐφέσθι τοτὲ ἀρχαῖοις· Οὐκ ἀπορεῖστες, ἀποδάστεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς δρόκους σου. » Τουτέστιν, "Οταν φυνήσῃς, ἀλίθευε.

«Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ διδοσκει βλάστησι, μήτε τῷ οὐρανῷ, διὰ θρόνος ἔστι τοῦ Θεοῦ· μήτε ἐν τῷ γῇ, διὰ ὑποπόδιον ἔστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ. μήτε εἰς ἱεροσόλυμα, διὰ πόλις ἔστι τοῦ μεγάλου βασιλέως. » Ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ Θεοῦ λέγοντος ἡκουον, « Ο οὐρανὸς μοι θρόνος, ὁ δὲ γῆ ὑποπόδιον, » ἀμνυον πατέ τῶν τοιούτων. «Ο τοινυν Κύριος καλών αὐτοὺς οὐ λέγει, διὰ· Ἐπειδὴ καλὸς καὶ μέγας ἔστιν δὲ οὐρανός, καὶ χρησίμη ἡ γῆ, διὰ τοῦτο μὴ διμνύεται· ἀλλ' διὰ δὲ μὲν θρόνος ἔστι τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ, ὑποπό-

δικοῦσι. Quod si opus non addidit, quid hoc? non potuit: quia si potuisset, statim malum perpetrasset. Verum cognosce, quod et si concupiscamus, deinde prohibeamur facere opus, signum est quod manifeste a gratia protecti fuerimus. Ita et mulieres dum se ornant, ut aliquibus placeant, etiam si non placeant, attamen pharmacum miserunt, etiam si nullus bibat.

VERS. 29, 30. «Et si oculus tuus dexter offendiculo tibi fuerit, erue illum et abjice a te. Utile enim tibi est ut pereat unum ex membris tuis, et non totum corpus mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua obstiterit tibi, amputa eam et projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, et non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.» Oculum et manum audiens, ne existimes de membris his dici, non enim apposuisset, dexter et dextera: sed de his qui videntur esse amici, et nocent nobis. Ut, exempli gratia, adolescens est, cui sunt amici intemperantes, a quibus damnum accepit: Hos igitur amputa, inquit. Fortassis enim et illos servabis, ubi hoc persenserint: quod si minus, certe vel te ipsum. Si autem amas illorum amicitiam, utriusque peribitis.

VERS. 31. «Dictum est autem, quod Quicunque dimiserit uxorem suam, det ei repudiarium.» Moses jussit, si quis oderit uxorem suam, separetur ab ea, ut ne quid gravius contingat. Nam cum odio habetur, fortassis occidi posset. Dare autem jubet dimissæ libellum absolucionis, quem vocat repudiarium, ita ut jam non ad ipsum accedat, et ex hoc fiat confusio, viro alteri cohabitante.

VERS. 32. «Ego autem dico vobis, quod quisquis dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: et qui dimissam duxerit, mœchatur.» Non solvit Mosaica, sed corrigit, exterrit virum, ut ne absque causa odio habeat uxorem. Nam si justa de causa dimiserit eam, nempe fornicantem, nulli condemnationi est obnoxius. Quod si absque fornicationis causa, condemnandus est, cogit enim eam mœchari: sed et qui accipit eam, mœchus est. Nisi enim ille accepisset, rediisset utique illa, et subdita fuisset viro. 29 Christianum autem oportet esse pacificum, etiam ad alios, et multo magis cum uxore sua pacem habere.

VERS. 33. «Iterum audistis quod dictum sit priscis, Non pejerabis, sed persolvet Dominus iuramenta tua.» Hoc est, quando juras, vera loquere.

VERS. 34, 35. «Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cœlum, quia sedes Dei est: neque per terram, quia scabellum pedum ejus est: neque per Hierosolyma, quia civitas est regis magni. » Iudei quia Deum audierant dicentes, Cœlum mihi thronus, terra autem scabellum, jurabant per talia. Igitur Dominus prohibens eos, non dicit, Quia pulchrum et magnum est cœlum, et terra utilis est, ideo per ea non jurate; sed, Quia cœlum thronus est Dei, terra autem scabellum

pedum ejus, ut ne sit locus idolatriæ. Forte enim in deorum numerum relata fuissent elementa a jurantibus per ea : id quod antea factum est.

VERS. 36. « Neqœ per caput tuum jurabis, quia non potes unum pilum album vel nigrum facere. » Deus solus per semet ipsum jurat, ut pote nulli subjectus : nos autem cum non simus nostræ potestatis, quo pacto per caput nostrum jurabimus ? alterius enim est possessio. Si enim tuum est caput, muta, si potes, nnum capillum.

VERS. 37. « Sit autem sermo vester, Etiam etiam : non, non. » Ut ne dicas : Et quomodo fidem mihi habebunt? inquit : Si semper vere locutus fueris, et nunquam juraveris. Nulli enim minus creditur quam ei qui frequenter jurat. « Quod autem amplius his est, a malo est. » Jurare (inquit) et adjicere amplius ad Etiam vel Non, a diabolo est. Porro si dixeris quod et lex Mosis mala erit, quoniam supra e jubet, disce quod tunc non erat malum jurare : post Christum autem malum est, sicut et circumcidisti, et in summa, quidquid est Judaicum. Sugere enim puerò convenit, viro minime.

VERS. 38. « Audistis quod dictum sit, Oculum pro oculo, dentem pro dente. » Lex coudescendens permittit ut eadem quis patiatur quæ inflixit, ut ne mutuo se offendant, timore, ne eadem patientur, absterri.

VERS. 39. « Ego autem dico vobis, ut ne resistatis malo : sed quisquis impegerit alapam in dexteram tuam maxillam, obverte ei et alteram. » Malum hic diabolum vocat, qui per hominem operatur. Non oportet igitur obsistere diabolo? Etiam: at non est reperiendum, sed sustinendum. Non enim igni extinguitur ignis; sed aqua. Ne existimes autem quod loquatur solum de percussione maxillæ, sed de omni alio malo quod infligitur.

VERS. 40. « Et ei qui vult tecum judicari, et tunicam tuam tollere, permitte ei et pallium. » Etiamsi quando te ad judicem trahat et obturbet, tunc dimitte ei pallium : non si simpliciter petat. Tunica proprie dicitur quam subuculam vel inducium vocamus : pallium, quo illam tegimus : quamvis sœpe alia pro aliis dicantur.

VERS. 41. « Et qui te adegerit ad miliarium unum, vade cum eo duo. » Quid dico, 30 inquit, tunicam et pallium? etiam corpus tuum da ei qui te injuste trahit, et amplius quam ille vult, facito.

VERS. 42. « Petenti abs te, da : et volentem a te mutuum accipere, ne averseris. » Sive amicus, sive inimicus, sive infidelis, sive pecunias petat, sive auxillum aliud. Mutuum autem non cum focone dicit, sed simpliciter usum. Nam et in lege absque usura mutuum dabant.

VERS. 43, 44. « Audistis quod dictum est, Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros. » Venit ad verticem virtutum: quid enim illo majus? Non est autem impossibile. Moses enim et Paulus Ju-

A διον, ίνα μὴν εἰδολωλατρία χώραν ἔηρ. Ἐθεοποιήθησαν γάρ ἐν τὰ στοιχεῖα μαρὰ τῶν εἰς αὐτὰ δρυνύντων. Θ καὶ πρότερον ἐγένετο.

« Μῆτε ἐν τῷ κεφαλῆ σου δύμσης, δτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκήν η μέλαιναν ποιῆσαι. » Ο θεὸς μόνος ὁμοίει καθ' ἐσωτοῦ, ὡς μηδενὶ ὑποκείμενος· ἡμετεὶ δὲ οὐκ ἔξουσιάζοντες ἐσωταν, πᾶς δὲ δρυσματικός κατὰ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν; ἐπέρου γάρ τὸ κτῆμα. Εἰ γάρ σῇ ἐστιν η κεφαλή, ἄλλαξον, εἰ δύνασαι, μίαν τρίχα.

« Ἐστω δὲ δὲ λόγος ὁμῶν, ναὶ, ναὶ· οὐ, οὐ. » Ινα μὴ εἴπεις, Καὶ πῶς πιστεύθησομεν; φησίν 'Εάν δέται ἀληθεύρης, καὶ μηδέμοτε δμούρης, Οὐδέται γάρ οὐτως ἀποτελεῖται, ὡς δὲ προχείρως δμούρων. « Τὸ δὲ περισσὸν τούτων, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστι. » Τὸ δμούρων, φησί, περισσὸν δν παρὰ τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ, τοῦ διαβόλου ἐστιν. 'Αλλ' ἔρεταις, δτι Καὶ λοιπὸν δὲ νόμος Μωϋσέως, κελεύων δμωνειν, πονηρὸς ἦν; Μάθε οὖν, δτι οὐκ ἦν πονηρὸν τότε τὸ δμούρων μετά δὲ Στριτῶν, ἐστι πονηρόν· διπερ καὶ τὸ περιτίμενοθει, καὶ διπλῶς τὸ 'Ιουδαϊκειν. 'Επει καὶ τὸ ηγέρειν, τοτε μὲ, παιδίοις ἀφράται, νοτὶ δὲ ἀνδράσιν αἰχμύνη.

« Ήκούσατε δτι: ἐρρέθη, 'Οφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. » Ο νόμος συγκαταβατῶν, συνεχώρει τὴν ταυτοπόθειαν, ίνα φόβορ τοῦ τὰ ια παθεῖν, μὴ ἀδίκων διλήσους.

« Ἐγὼ δὲ λέγω δμτν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ' δτις σε ἁπίστει, καὶ τὴν δεξιάν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. » Πονηρὸν ἀνταῦθα τὸ διάβολον λέγει, τὸν διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργῶντα. Οὐ δει οὖν ἀντιστασθαι τῷ διαβόλῳ; ναὶ. ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦ ἀντιπλήσσειν, ἀλλὰ διὰ τοῦ διορμένειν. Οὐ γάρ περι σύννυται πῷρ, ἀλλ' θάστε. Μὴ νόμιζε δὲ τε περὶ τῆς τὴν σιαγόνα πληγῆς λέγει μόντι, ἀλλὰ καὶ περὶ πάσης ἄλλης καὶ πεντεδε σκληρᾶς δεινοῦ.

« Καὶ τῷ θέλοντι σοι κρίθηναι, καὶ τὸν χιτῶνα σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ιμάτιον. » Εάν εἰς δικαστηρίον σε ἔλεγον καὶ ὅχλη, ἄφες αὐτῷ καὶ ιμάτιον οὐκ ἐὰν ἀπλῶς ζητῇ. Χειτῶν δὲ κυρλας, τὸ πάρ' δμτν λεγόμενον διοκάμισον· ιμάτιον δὲ, τὸ ἐπιβαλλόμενον· πλὴν καὶ ἐντ' ἀλλήλων τὰ δνόμετα λέγονται.

« Καὶ δτις σε ἀγγαρεύει μίλιον ἔν, δπαγε μετ' αὐτῷ ὄν. » Τί λέγω, φησίν, ιμάτια καὶ χιτῶνες; καὶ αὐτὸν τὸ σῶμα σου δὲς τῷ ἀδίκων Ελκονται, καὶ πλέον, η ἐκείνος βούλεται, ποίησον.

« Τῷ αἰτοῦντι σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σου δανειστασθαι, μὴ ἀποστραφῆς. » Καὶ ἐχγρός, καὶ φύλος, καὶ ἀπιστος, εἵτε χρήματα ζητεῖ, εἵτε ἄλλη βοήθειαν. Δάνεισμα δὲ, οὐ τὸ σὺν τόκῳ λέγει, ἀλλὰ τὴν ἀπλῶς χρῆσιν. 'Επει καὶ ἐν τῷ νόμῳ χωρὶς τόκου ἐδύνειζον.

« Ήκούσατε δτι: ἐρρέθη. 'Αγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἔχθρον σου· ἐγὼ δὲ λέγω δμτν. 'Αγαπᾶτε τοὺς ἔχθρους δμῶν. » Εφθασσεν δτι τὸν κορυφὴν τῶν ἀρετῶν· τί γάρ τούτου μείζον; Οὐδὲ ἀδύνατο δέ. Μωσῆς γάρ καὶ Παῦλος τούτε πετ' αὐτῶν

λυτταίντας Ἰουδαίους, ὑπὲρ κανούς ἡγάπεσσιν, καὶ πάντες οἱ ἄγιοι γὰρ τὸν ἔχθρον εἰστῶν. « Εἴλογετε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζόντων ὑμᾶς καὶ διώκοντων ὑμᾶς. » Οὐς γὰρ εὐεργέτας δεῖ αὐτούς ἔχειν. Πᾶς γὰρ ὁ διάκονος καὶ πειράζων, ἀλαφίνες ὑμῖν τὴν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων τιμωρίαν. Ἀλλως τε, καὶ διταν τηλικούτον ἐπειδήλιον δίδωσιν ὑμῖν ὁ Θεός. "Ἄκουε γάρ.

« Ὁποις γένουσθε οὐδοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅτι τὸν ἥλιον ἀντιτίθει ἐπὶ πονηρούς καὶ ἀρεβάτους, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαιούς καὶ ἀδίκους. » Ορῆς πηλίκων ἀγάθον δίδωσι σοι ὁ μισῶν εἰς καὶ ἐπεριδέξαν, ἐπειδή μόνον θελής ὑπομένειν; Βροχὴν δὲ καὶ ἥλιον νοεῖ, καὶ τὴν γῆσσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν· πάντας γὰρ ὁ Θεός φωτίζει καὶ διδάσκει.

« Εἶδον γὰρ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὲν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι ἂδειοι ποιοῦσιν; » Φρέσκωμεν, διταν πηλίκην τελευτῶν ὑμενίσσι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς μισῶμεν.

« Καὶ ἐὰν ἀπέκρινθε τοὺς φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσόν ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι οἵτα ποιοῦσιν; » Εσοθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὅπερ δὲ Πατέρης ὑμῶν δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τίλεις ἔσται. » Τὸ γὰρ τοὺς μὲν τῶν ἀνθρώπων ἀγαπῶν, τοὺς δῆθεν φίλους, τοὺς δὲ μισεῖν, ἀτελὲς τίλεις τίλειον δὲ, τὸ πάντας ἀγαπῶν.

ΚΕΦΑΛ. 5'.

Ηερὶ ἐλεημοσύνης, προσεύχης καὶ νηστείας.
Ηερὶ τοῦ καταρροειτῶν τοῦ κέρματος.

« Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεωρῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μήτε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ Πατέρι ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Εἰς τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν τὴν ἀγάπην ἀναγαγόν, νῦν ἀναφέτε καὶ τὴν κανοδόξιαν. Ήτοις ἔπειται τοὺς καταρθώμασιν· δρα δὲ τί λέγει· Προσέχετε, ὀστενεῖ περὶ θηρίου δεινοῦ λέγοις, πρόστεχε μὴ σε διασπαρέῃς· καὶ ἔμπροσθεν δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐλεῆς, οὐ ποιεῖ δὲ τούτο πρὸς τὸ θεωρῆναι, οὐ κατακρίνη. « Εἶναι δὲ σκοπὸν ἔχεις κανοδόξιας, εἰ καὶ ἐν τῷ ταμείῳ σου ποιήσῃς, κατακρίνη. Τὴν γνώμην γὰρ η̄ καλέεις η̄ στεφανούν δὲ Θεός,

« Ὅταν οὖν ποιῆσῃς ἐλεημοσύνην, μὴ συλπίσῃς ἔμπροσθεν σου, ὅπερ οἱ δικαιοτέροι ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς φίλαις, διότι δοξασθεῖσιν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. » Οὐδὲ μεταγγίγεται εἰχον οἱ δικαιοτέροι, ἀλλὰ τὴν διάκονους αὐτῶν διαγελᾷ ἐντεῦθε, διτις ἀδειολόγοτο τὴν ἐλεημοσύνην αὐτῶν συλπίζεσθαι. Ἄκουειν δὲ εἰσιν οἱ ἄλλοι μὲν δύτες, ἄλλοι δὲ φαινόμενοι· καὶ οὗτοι γοῦν ἀλεῖμονες μὲν φαννοῦσι, ἄλλοι δὲ εἰσιν. « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, διτις ἀπέχουσι τῶν μισθῶν αὐτῶν. » Ἐπικανόμνοι γάρ, τὸ τῶν ἀπέλασθον παρὰ τῶν ἀνθρώπων.

« Σοῦ δὲ ποιοῦντας ἐλεημοσύνην, μὴ γνάτω ἡ ἀριστερὰ σου τί ποιεῖ η̄ δεξιά σου. » Ὑπερβολαῖς· τούτοις εἰπεν· Εἰ δινεῖσθαι, καὶ φαντάνει λάθον.

PATROL. GR. CXXIII.

A dæos contra se incitantes, plus quam apes diligebant, et omnes sancti suos inimicos. « Bene precepsimini devoventibus vobis beneficiale his qui oderunt vos, et orate pro his qui laudent et insectantur vos. » Inter benefactores oportet illos habere. Omnis enim qui nos tentat et persequitur, leviterem facit peccatum quam pro peccatis ferre debemus. Etiam alia ratione, nempe quia talis mercedem nobis dat Deus. Audi enim:

Vers. 45. « Ut sitis filii Patris vestri qui est in celis: quia solem suum exoriri sinit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos. » Vides quantum beatum dat tibi qui te odit et laudit, medo sustinere velis: Per pluviam autem et solem intellige etiam doctrinam et scientiam. Omnes enim Deus illustrat et docet.

B

Vers. 46. « Nam si dilexeritis diligentes vos, quam mercedem habetis? nonne et publicani idem faciunt? » Trepidemus, quod neque publicanis sumus aequales; sed amantes ipsos odio habemus.

Vers. 47, 48. « Et si dilexeritis amicos vestres tantum, quid amplius facitis? nonne et publicani sic faciunt? Eritis igitur vos perfecti, sicut Pater vester qui in celis est, perfectus est. » Nam hominem aliis diligere, alios odio habere, imperfectorum: omnes autem diligere, perfectorum.

CAPUT VI.

De eleemosyna, oratione et jejunio. De non contemptu mundi.

Vers. 1. « Attendite ne eleemosynam vestram faciatis coram hominibus ut videamini ab illis, alioqui mercedem non habetis apud Patrem vestrum qui est in celis. » Postquam ad summam virtutum charitatem duxit, nunc tollit inanem gloriam, quas sequi solet bene operantes. Vide antem quid dicat: Attendite, inquit, et cavete; quasi de aliqua mala bestia dicat, attende ne te dilaceret. Porro licet coram hominibus eleemosynam facias, non tamen ideo facias ut videaris ab hominibus, non condemnaris. Si autem vanas glorie scopula spectaveris, etiamsi in penetralibus promptiori tui feceris, condemnaris. Voluntatem enim vel coronat vel punit Deus.

D Vers. 2. « Itaque cum facis eleemosynam; ne tuba canatur 31 ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis et in vicis, ut glorificantur ab hominibus. » Non tubas habebant hypocritæ, sed animum eorum deridet hoc loco, quod eleemosynam suam volebant celebrari. Hypocritæ sunt, qui alii sunt, alii apparent: et misericordes quidem videntur, alii autem sunt. « Amen dico vobis, quod habent mercedem suam. » Cum laudantur enim, totum acceperunt ab hominibus.

Vers. 3. « Te autem faciente eleemosynam, ne sciat sinistra tua quid faciat dextera tua. » Per hyperboleum hoc dicit, quasi diceret, si possebile,

etiam te ipsum ignores. Vel etiam aliter, Sinistra ^A Ἡ καὶ ἄλλως ἀριστερὰ, ἡ κενοδοξία · δεξιά, ἡ ἐλεημοσύνη · μὴ γνωσκέτω οὖν ἡ κενοδοξία τὴν ἐλεημοσύνην.

VERS. 4. « Ut sit eleemosyna tua in abdito, et Pater tuus qui videt in abdito, reddet tibi in manifesto. » Quando? Tunc nuda et manifesta omnia erunt, et tunc magis glorificabere.

VERS. 5. « Et quando oras, non eris quemadmodum hypocrita, qui amant in conciliabulis et in angulis platearum stantes orare, ut conspicui sint hominibus. Amen dico vobis, quod habent mercedem suam. » Hypocritas et istos nominat, ut eos qui videntur quidem attendere ad Deum, sed ad homines magis attendunt, a quibus habent, hoc est, accipiunt mercedem suam.

VERS. 6. « Tu autem, quando oras, ingredere in cubiculum tuum, et clausa janua tua ora Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi in manifesto. » Quid igitur? in ecclesia non orabo? Omnino, secundo animo, et ciuitate ostentationem. Locus enim non nocet, sed modus et intentio. Multi enim etiam in abscondito orantes, hoc ut hominibus placeant faciunt.

VERS. 7. « Orantes autem, ne sitis battalogi in precibus vestris, sicut ethinici. » Battalogia est nugas, ut exempli gratia, petere aliquid terrenum, gloriam, divitias, victoriam. Battarismus autem est inarticula vox, qualis est puerorum: tu igitur ne nugax et multiloquus sis. « Putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. » Non sunt longæ preces faciendæ, sed breves quidem et crebræ, oportet enim pauca loquentes perseverare in precibus.

VERS. 8. « Ne igitur assimilemini eis; scilicet enim Pater vester quibus indigetis, antequam petatis ab illo. » Non enim ut doceamus, petimus: sed ut nos a temporalibus et saecularibus curis abstrahamus, et otiose et magna cum utilitate cum eo colloquiamur.

VERS. 9. « Sic igitur orate vos: Pater noster, qui es in celis. » Aliud est votum, aliud oratio. Votum enim est promissio coram Deo, ut quando promittit quis se abstinere a vino, vel alia quadam re: oratio autem petitio bonorum. Dicens autem Pater, ostendit tibi quanta bona sis associatus, factus filius Dei. Et dum dicit, In celis, ostendit tibi patriam tuam et domum paternam. Nam si vis habere Patrem Deum, in 52 celos specta, et non in terram. Non dicis autem, Pater meus, sed Pater noster, ut ownes quasi fratres unius patris habeas. « Sanctificetur nomen tuum. » Hoc est, facito nos sanctos, ut et tu per nos glorificeris. Sicut enim blasphematur propter me, ita et sanctificatur propter me Deus: hoc est, ut sanctus glorificatur.

VERS. 10. « Adveniat regnum tuum. » Secundus scilicet adventus; nam, fatus bona conscientia, pre-

μεσην · μὴ γνωσκέτω οὖν ἡ κενοδοξία τὴν ἐλεημοσύνην.

« Ὁπως δὲ σου ἡ ἐλεημοσύνη δὲ τῷ χρυπτῷ, καὶ δὲ Πατέρι σου δὲ βλέπων ἐν τῷ χρυπτῷ, αὐτὸς ἀποδέσσει σοι ἐν τῷ φυνεῷ. » Πότε; « Ότε γυμνὰ καὶ φυνεὶ πάντα παρίστανται, καὶ τότε δοξάσθησθαι μὲλλον.

« Καὶ ὅταν προσύχῃ, οὐκ ἔσται διαπορία, διτι φιλούσιν δὲ ταῖς συνεγγυατὶς καὶ ἐν ταῖς γνώσεις τῶν πλατειῶν ἑστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως δὲ φυνεῖς τοὺς ἀνθρώπους. » Αὕτην λέγω διτι, διτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. « Τοποριτὲς καὶ τούτους ὀνειρίζει, ὡς δοκοῦντας μὲν θεῷ προσέχειν, ἀνθρώποις δὲ προσέχοντας. » παρ' ἄλλον ἀπέχουσι, τουτέστιν, ἀπολεμάνοντας τὸν μισθὸν αὐτῶν.

« Σὺ δὲ ὅτεν προσύχῃ, ἔσταλθε εἰς τὸ ταμεῖον σου, καὶ κλείεις τὴν θύραν σου, πρόστηνει τῷ Πατέρι σου τῷ ἐν τῷ χρυπτῷ, καὶ ὁ Πατέρι σου δὲ βλέπων ἐν τῷ χρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φυνεῷ. » Τι οὖν; ἐν ἑκκλησίᾳ μὴ προσεύκωμαι; Καὶ πάντα · ἀλλὰ μετέ γνωμής φρόνης, καὶ ὕστε μὴ ἀποδεκνυθεῖται, ἵπει δὲ τόπος οὐδὲ βλέπεται, ἀλλ' ὁ τρόπος καὶ δὲ σκοπός. Πολλοὶ γοῦν ἐν τῷ χρυπτῷ εὐχόμενοι, πρὸς ἀνθρωπορεσκίαν τούτῳ ποιούσιν.

« Προσευχήμενοι δέ, μὴ βετταλογήσητε, διστηρεῖ διθνικοί. » βετταλογία ἐστίν ἡ φλιαρία · οἷον, τὸ αἰτεῖν τι τῶν γητίνων, δέξαν, πλούτον, νίκην. Βετταρισμός δὲ ἐστίν ἡ ἀναρρός φυνή, ὡς ἡ τὸν πειδῶν · σὺ τοίνοι μὴ φλιαρός ἔσο. Δεσμοῦται γάρ, ὅτι ἐν τῇ πολιοργίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσενται. Οὐ δει μακράς ποιετοῦσι τὰς εὐχὰς, ἀλλὰ βραχίας μὲν, συγκάνεις δὲ, καὶ ἀλίγα φθεγγούμενος, προσκαρτερεῖ τῇ εὐχῇ.

« Μὴ οὖν δροιαθῆτε αὐτοῖς, εἶδε γάρ δὲ Πατέρι διπλῶν ὃν χρέιν ἔχετε πρὸ τοῦ διπλᾶς εἰτῆσαι αὐτόν. » Οὐ γάρ Γιαν διδάξαμεν αἰτοῦμεν, ἀλλ' ίνα διευθὺς ἀπασχολήσαντες τῶν βιωτικῶν, ὀφεληθῶμεν δριλούντες αὐτῷ.

« Οἵτις οὖν προσεύχεσθε διμετές · Πάτερ ἡμῶν, δὲ τοῖς οὐρανοῖς. » Εἴηχη δέλλο, καὶ προσευχὴ δέλλο. Εἴηχη μὲν γάρ ἐστιν ὁ πονηρός εἰσιν πρὸς Θεόν · ὡς δὲν ὑποσχήνηται τὶς ἀποσχέσθαι εἰνοῦ ἡ δέλλος ποτέ · προσευχὴ δέ, ἀγαθῶν εἰτησίς. Πάτερ δὲ εἰκόν, διέκειται σοι τίνοι ἀγαθῶν ἡξιώθης, μέτα θεοῦ γρηγορίως · ἐν δὲ τῷ εἰπατεῖν, ὃν τοῖς οὐρανοῖς, διέκειται τὴν πετρίδα σου καὶ τὸν εἰκόν τὸν πετρανόν· ἦτο γάρ θέλης ἔχειν Πάτερά τὸν Θεόν, πρὸς τοὺς οὐρανοὺς βλέπει, καὶ μὴ πρὸς γῆν · οὐδὲ λόγος δὲ Πάτερ μου, ἀλλὰ, Πάτερ ἡμῶν, ὡς δὲν ἔχεις πόντας δὲ δέλλοφός ἐνδές Πατρός. « Ἀγιασθήτω τὸ δυνατό σου. » Τουτέστι, Πολιτον διμετές ἀγίους, ίνα· καὶ οὐ δὲ ἀράδει διδάξεις · ὡς γάρ βλασφημεῖται δὲ ἡμεῖς, οὗτοι μὲν ἀγιάζεται δὲ δική ἡ Θεός, τουτέστιν, ὡς ἀγριεῖς δὲ ἔργαται.

« Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. » Τουτέστιν, ἡ δημιουρούσα · δὲ γάρ συνεῖδες ἔχουν παπαρρέσασθαι,

ενχεται ελθειν την ανάστασιν και την χρόνιν. « Γε-
ννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ και ἐπὶ τῆς
γῆς. » "Ωσπερ, φησίν, οἱ ἄγγελοι ποιοῦσιν τὸ θέλημά
σου, οὕτω και ἡμῖν ὅδε ποιεῖν αὐτό.

« Τὸν δέρτον ἡμῶν τὸν ἐπιουσιον δός ἡμῖν σή-
μαρον. » Ἐπιουσιον, τὸν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ και συστάσει
ἡμῶν αὐτέρχη, φησίν· ἀναφερετ δὲ τὴν περὶ τῆς
αὐτούν μέριμναν. και τὸ σῶμα δε τοῦ Χριστοῦ ἔρτος
ἔστιν ἐπιουσιος· οὐκ μεταλαμβάνειν ἀκατακρίτως
εὐχόμεθα.

« Και ἄφες ἡμῖν τὰ διφελήματα ἡμῶν, ὡς και
ἡμετες ἀφίεμεν τοις διφελέταις ἡμῶν. » Ἐπειδή και
μετὰ τὸ βάπτισμα ἀμαρτνόμεν, ἵκετεώμεν ἵνα
ἀφίσῃ ἡμῖν. οὕτω δὲ ἀφήσεις ὡς και ἡμετες. « Εἰν
γάρ μηνσικακῶμεν, οὐκ ἀφήσεις ἡμῖν· ἐμὲ γάρ ἔχει
δ Θεός παρέδειγμα· και δ ποιῶ ἐπ' ἄλλῳ, ποιεῖ ἐπ'
ἴκασι.

« Και μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. » Ἀσθ-
εντες ἔσμεν οι ἀνθρώποι, διὸ οὐ δετ ἐπιφίπτειν ἑκα-
τούς τοις πειρασμοτος· ἀλλ' ἐμπεσόντας εὑχεσθαι μὴ
καταποθῆναι ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ. Ο γάρ καταπο-
θῆς και νικηθῆς, ἱκετειν εἰσηγήθη εἰς τὸν βόρδον
τοῦ πειρασμοῦ, ἀλλ' οὐχ δ ἐμπεσών μὲν, νικήσεις
δε. « Ἀλλὰ βύσαι ἡμᾶς ἐπὸ τοῦ πονηροῦ. » Οὐκ εἶπεν,
ἐπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων· οὐ γάρ ικετεῖς ἀδι-
κουσιν ἡμᾶς, ἀλλ' δ πονηρός. « Οτι σοῦ ἔστιν ἡ
βασιλεία και ἡ δύναμις και ἡ δύξις εἰς τοὺς αἰῶνας,
Ἀμὴν. » Θαρσύνεις ἡμᾶς ἐνταῦθα. Εἰ γάρ βασιλεὺς
ἔστι, και δυνατός δ Πατήρ και ἐνδοξός, πάντως και
ἡμετες νικήσομεν τὸν πονηρὸν, και δοξασθήσομεν
ὄπερον.

« Εἰν γάρ ἀφῆτε τοις ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα
αὐτῶν, οὐδὲ δ Πατήρ ὑμῶν δ οὐράνιος. » Πάλιν ἀμνησικάκους ἡμᾶς εἶναι διδάσκει. Ἀναμ-
ινήσκει δε ἡμᾶς τοῦ Πατρός, ἵνα αἰδεσθῶμεν αὐτὸν,
και μὴ ἐκθηριώμεθα, τοιούτου παῖδες δύτες.

« Εἰν δε μὴ ἀφῆτε τοις ἀνθρώποις τὰ παραπτώ-
ματα αὐτῶν, οὐδὲ δ Πατήρ ὑμῶν ἀφῆσι τὰ παρ-
απτώματα ἡμῶν. » Οὐδὲν οὕτω μισεῖ δ πράξος Θεός,
ὡς τὴν ὁμοτητα.

« Οταν δε νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οι ὑπο-
χριται, σκυθρώποι· ἀφενίζουσι γάρ τὰ πρόσωπα αὐ-
τῶν, δικας φανῶσι τοις ἀνθρώποις νηστεύοντες.
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, δτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. »
« Αφανισμός προσώπου ἔστιν ἡ ὡχρότης, δταν οὐχ
οίσις κοτὲ τις φαίνεται, ἀλλὰ προσκοῖται στυγνό-
τητα.

« Σὺ δε νηστεύων, θλεψήσαι σου τὴν κεφαλήν, και
τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, δπως μὴ φανῆς τοις ἀνθρώ-
ποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατέρι σου τῷ ἐν τῷ χρυπτῷ.
και δ Πατήρ σου δ βλέπων ἐν τῷ χρυπτῷ, ἀποδώσει
σοι. » Οι παλαιοὶ χρῆσις εἶχον σημειῶν τὸ ἀλείφεσθαι
θλεψίη μετὰ τὸ λουτρόν· και σὸν οὖν οὕτω χείρων
φαίνουν. « Ελεισον δε νοεῖται και ἡ ἀλεημοσύνη. Κεφαλὴ
δε ἡμῶν δ Χριστός, δη δετ ἀλεψίφειν ταῖς ἀλεημοσύ-
ναις· και τὸ πρόσωπον, ήτο τὰς εἰσθήσις, νίπτειν
θλεψίην.

« Μὴ θησαυρίζεται ὑμῖν θησαυρός ἐπὶ τῆς γῆς,

A catur ut veniat resurrectio et judicium. « Fiat vo-
luntas tua sicut in celo et in terra. » Sicut, in-
quit, angeli faciunt voluntatem tuam, ita et nos
da eam facere.

VERS. 11. « Panem nostrum supersubstantialem
da nobis hodie. » Supersubstantiale dicit, qui
substantia et constitutione nostrae sufficit, tollit
autem curam de crastino. Quin et corpus Christi
panis est supersubstantialis: cujus esse participes
circa condemnationem precamur.

VERS. 12. « Et dimittit nobis debita nostra, sicut
et nos dimittimus debitoribus nostris. » Quia et
post baptismum peccamus, precamur ut dimittat no-
bis, sic autem dimittet, quemadmodum et nos:
nam si vindictæ avidi et memores fuerimus, non
remittet. Habet me Deus ut exemplar: et quod fa-
cio alii, facit et mihi.

VERS. 13. « Et ne inducas nos in temptationem. »
Imbecilles sumus homines, ideo non debemus nos
ipso in temptationes injicere: sed si inciderimus,
orandum ne absorbeamur a temptatione. Absorptus
enim et vicius, ille in profundum temptationis in-
ductus est, at non item qui incidit, et vincit. « Sed
libera nos a malo. » Non dixit, a malis homini-
bus: non enim illi nos injury afficiunt, sed mali-
gnows. « Quoniam tuum est regnum, et potentia, et
gloria in sæcula, Amen. » Animat nos hoc loco.
Nam si Rex est, et potens Pater et gloriosus, om-
nino et nos vincemus malignum, et glorificabimur
posthac.

VERS. 14. « Etenim si remiseritis hominibus
delicta sua, remittet etiam vobis Pater vester co-
lestis. » Iterum nos docet esse alienos a vindican-
di cupiditate. Memoriam autem patris inculcat, ut
revereamur eum: et cum ejus simus filii, non ex-
asperemur.

VERS. 15. « Quod si non remiseritis hominibus
delicta sua, neque Pater vester remittet vobis de-
licta vestra. » Nihil enim ita odit benignus Deus,
ut crudelitatem.

VERS. 16. « Porro cum jejunaveritis, ne sitis
sicut hypocritæ vultuosi. Obscurant enim facies
suas, ut videantur hominibus jejunantes. Amen
dico vobis, quod habent mercedem suam. » Ob-
scuratio faciei est pallor: quando quis non est
qualis appetet, sed simulat tristitiam.

VERS. 17, 18. « Tu autem jejunans, unge caput
tuum, et faciem tuam lava, ne videaris hominibus
jejunans, sed Patri tuo qui est in abscondito: et
Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. »
Prisci in gaudii signum habebant, oleo ungi post
lotionem: 33 et tu quoque sic latus appare. Per
oleum autem et eleemosyna intelligitur. Porro ca-
put nostrum, hoc est, Christum oportet eleemo-
syna inungi: saicem autem, hoc est, sensum, la-
crys lavare.

Vers. 18, 19. « Ne thesaurezis vobis thesa-

ros super terram, ubi ærugo et tinea corruptit: et A δικου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει· καὶ δικου κλέπτει διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι. Θησαυρίζετε δὲ δικιν θησαυρὸς ἐν σάρανφ, δικου εὐτε σῆς αὐτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ δικου κλέπτει οὐδὲ διορύσσουσιν, αὐτε κλέπτουσιν δικου γάρ θετιν δ θησαυρὸς δικαιον, θετι θεται καὶ ή καρδία δικαιον. ^B Ἐπει τὸ τῆς κανοδεξίας ἔβαλε νόσημα, περὶ ἀκτημοσύνης λατον λέγει. Οἱ γάρ ἐνθρωποι διὰ κανοδεξίαν κτῶνται εἰ πλειον, δεκάντοι δὲ τοῦ ἐπι τῆς θησαυροῦ τὸ ἀκερδέα· δη τῆς μὲν καὶ βρῶσις ἀφανίζει βρώματα καὶ κατατι, κλέπται δὲ, χρωσίον καὶ ἀργύριον. Εἴτε ίνα μὴ εἰπε τις εὐτῷ, δη Ἀλλ' οὐ πάντες κλέπτουσι, φησίν. Εἰ καὶ μηδὲν τούτων θετιν, ἀλλ' εὖν γε εἰτὸ τὸ προστηλάσθαι εε τῇ περὶ τοῦ πλειον μαρκήνη, πᾶς οὐκ εἶδοιν; διὸ λέγει:

VERS. 21-23. « Ubi enim est thesaurus vester, ibi erit et cor vestrum. Lucerna corporis est oculus: si igitur oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: si autem oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si igitur lux quae in te est, tenebrae sunt, tenebrae ipsæ quantæ? Hoc dicit, quod si adjecceris animum opum sollicitudini, extinxisti lucernam, obtenebrasti tuam animam. Sicut enim oculus si simplex, hoc est, sanguis fuerit, illuminat corpus: si autem malus, hoc est morbidus, obtenebrat: ita et mens excæcatur præ sollicitudine. Quod si mens obtenebrata fuerit, sit et anima tenebrosa, et multo magis corpus.

VERS. 24. « Nullus potest duobus dominis servire. » Duos dominos dicit contraria præcipientes, exempli gratia, ut Deus et Mammon. Nos autem facimus dominum nostrum diabolum, siquid et ventrem deum. Natura enim est vero Dominus, Deus, mammona autem est injustitia. « Aut enim unum odio habebit et alterum diligit: aut uni adhærebit et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonæ. » Vides quod non potest dives et injustus Deo servire! Abiicit enim divitiam amor a Deo.

VERS. 25. « Propterea dico vobis, ne sollicitis animæ vestrae quid esuri sitis aut bibituri: neque corpori vestro quibus indumentis usuri. » Quod est hoc, propterea: A Deo ejici propter opes? Non comedit autem anima, incorporea enim est, sed juxta communem consuetudinem locutus est. Videtur autem anima non posse esse in corpore, nisi pascatur caro. Non explodit autem operari, sed seipso toto curis tradere et negligere Deum, hoc est quod prohibet, quoniam et agros colere oportet et animæ curam habere. « Nonne anima pluris est quam cibus, et corpus quam indumentum? Huc est, qui majus dedit nempe animam et corpus ipsum formavit, non dabit et alimentum et indumentum? »

VERS. 26. « Aspicite ad volatilia costi, quia non serunt, neque metunt, neque congregant in horreum, et Pater vester celestis pascit ea: nonne vos longe præcellitis illa? Potuisset afferre in exemplum Petrum et Joannem, et meminit evan: ut nos

διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι. Θησαυρίζετε δὲ δικιν θησαυρὸς ἐν σάρανφ, δικου εὐτε σῆς αὐτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ δικου κλέπτει οὐδὲ διορύσσουσιν, αὐτε κλέπτουσιν δικου γάρ θετιν δ θησαυρὸς δικαιον, θετι θεται καὶ ή καρδία δικαιον. ^B Ἐπει τὸ τῆς κανοδεξίας ἔβαλε νόσημα, περὶ ἀκτημοσύνης λατον λέγει. Οἱ γάρ ἐνθρωποι διὰ κανοδεξίαν κτῶνται εἰ πλειον, δεκάντοι δὲ τοῦ τῆς θησαυροῦ τὸ ἀκερδέα· δη τῆς μὲν καὶ βρῶσις ἀφανίζει βρώματα καὶ κατατι, κλέπται δὲ, χρωσίον καὶ ἀργύριον. Εἴτε ίνα μὴ εἰπε τις εὐτῷ, δη Ἀλλ' οὐ πάντες κλέπτουσι, φησίν. Εἰ καὶ μηδὲν τούτων θετιν, ἀλλ' εὖν γε εἰτὸ τὸ προστηλάσθαι εε τῇ περὶ τοῦ πλειον μαρκήνη, πᾶς οὐκ εἶδοιν; διὸ λέγει:

^B « Όπου γάρ δ θησαυρὸς δικαιον, θεται καὶ ή καρδία δικαιον. Ό λόγχος τοῦ σώματος θετιν δ σφραγίδας του ἀπλοῦς δι, διον τὸ σώμα τω φυτειν. έταν δὲ ή σφραγίδας του πονηρὸς δι, διον τὸ σώμα του φυτειν θεται· εἰ αὐτὸν τὸ φυτό το δι το σκότος θετι, τὸ σκότος πάσον; » Τούτο φησιν, δη Ἐδώ προστηλάσθαι τὸν νοῦν του τῇ τῶν χρημάτων φροντίδι, ισοβεστι τὸν λύχνον, δεκάστισέ του τὴν φυχὴν. « Μεταρ γάρ δ σφραγίδας ἀπλοῦς, ταυτότητι διης δι, φυτέοις, σκοτίαις, θεται καὶ δ νοῦς ταυτότητα δι τῆς φροντίδος. Εἰ δὲ δ νοῦς σκοτισθεῖ, ή φυχὴ σκότος γίνεται, καὶ πολλῷ μᾶλλον τὸ σώμα. »

« Οὐδεὶς δύνεται δισι καρδίας δουλεύειν. » Αὐτοι καρδίας λέγει τοὺς τὰ δικαιαίας ἀπιτάσσοντας, εἰσ Θεὸν καὶ Μαρμαράν. Ήμετς δὲ ποιοῦμεν πάρη δικαιον τὸν διδόνολον, διεπειρ καὶ εἰν καλίσιν θετι φύσει: δὲ καὶ ἀληθῖς Κύριος, δ Θεός· Μαρμαράς δὲ θετιν ή διδόνει. ^C « Πλ γάρ τὸν δικαιον μισήσει, καὶ τὸν θετερον ἀγέπτησε, ή τοῦ δικαιον ἀνθέξεται, καὶ τὸ διτέρου κατεφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαρμαρά. » Όρες δη οὐκ θεται δικαιον τὸν πλειον τούτο εἰπε. Δοκει γάρ ή φυχὴ μη διέχεσται, εἶναι δὲ τὸ σώματι, εἰ μὴ τρόποτο ή σάρκ. Οὐδεὶς διδόλλει: δὲ τὸ δργάσσει, μᾶλλον τὸ μὴ διδόνει διατοῦς τατις φροντίσι, καὶ ἀμέλετον Θεού, τοῦτο καλίσιν. « Επει καὶ γεωργεῖτο δει, μᾶλλον καὶ φυχὴ φροντίσειν. » Οὐδεὶς ή φυχὴ πλειον θεται τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σώμα τοῦ διδόνοματος; » Ταυτότητι, « Ο τὸ μετέ διδό, τὸν φυχὴν καὶ τὸ σώμα διεκλέσει, εὐ διατοῦς καὶ διδόνοματος;

« Εμβλέψατε εἰς τὰ πάτερα τοῦ σάρανφ, θεται σκίρεσσιν, αὐτὸς θερζουσιν, αὐτὸς σκάρησσιν δικαιονούσις, καὶ δ Πατέρο δικαιον δ σάρανφ τρία εἰτε. Οὐδεὶς δικαιος μᾶλλον διαφέρειτο εὐτῶν; » Ταυτότητι, « Ο τὸ μετέ διδό, τὸν φυχὴν καὶ τὸ σώμα διεκλέσει, εὐ διατοῦς καὶ διδόνοματος;

Ἴσαννην, μάριντει τῶν περιειών· ἵνα ἡμᾶς ἐν-
τρέψῃ, δτι καὶ τούτων ἀλογάτεροι ἔσμεν. Τρέψει δὲ
εὐτὰς δὲ θεός, ἕνδεις αὐτοῖς φυσικὴν γνῶσιν πρὸς τὸ
τροφάς συλλάγειν.

« Τίς δὲ ἔξι ὑμῶν μεριμνῶν, δύναται πρεπεῖνας
ἔπι τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἔνα; » Τοῦτο φρονεῖ,
δτι Εἴδεν μεριμνᾶς, οὐδὲ ποιεῖς μή θέλοντος τοῦ
Θεοῦ. Τί τοινυν περιττῶς κατακόπτεις σεκυτὸν;

« Καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶς; Κατακάθετε
τὰ χρίνα τοῦ ἄγρου, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπεῖ, οὐδὲ
νήθει. Λέγω δὲ ὑμῖν, δτι οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ
δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. » Οὐ μόνον
ἔπει τῶν ἀλόγων πτηγῶν ἐντρέπει ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ
ἔπει τῶν χρίνων τῶν μεριμνούμενον. Εἰ γάρ δὲ θεός
ἴκεται οὕτως καλλώπισε, καίτοι μηδεμιᾶς χρέας
αὔσης, πόσῳ μᾶλλον τὴν χρέαν τῶν ἡμετέρων ἐνδυ-
μάτων ἀποπληρώσει; Δείκνυσι δὲ δτι, καν πολλὰ
μεριμνήσῃς, οὐ δυνήσῃ καλλωπισθῆναι ὡς τὰ χρίνα-
τους γε Σολομῶν δρονιμώτατος καὶ τρυφλότατος
διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς βασιλείας οὐκ ἕσχε περιβα-
λέσθαι τι τοιούτον.

« Εἰ δὲ τὸν χάρτον τοῦ ἄγρου σήμερον δύτε καὶ
ἄριον· εἰς κλίσανον βαλλόμενον δὲ θεός οὕτως ἀμφι-
έννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, διληπτίστοι; » Μανθάνομεν ἐντεῦθεν, δτι οὐ δεῖ φροντίζειν καλλω-
πισμοῦ. Τοῦτο γάρ τῶν προσκείρων ἐνθάνει τοτίν.
“Μετε πᾶς καλλωπιζόμενος, χάρτος ἐστίν. Γιατὶς δὲ
εἰπε, τοὺς λογικούς, εἰς φυχῆν καὶ σῶμα διέπλασεν·
διληπτίστοι δὲ πάντες οἱ μεριμνῶντες. Εἰ γάρ τελείαν
εἶχον εἰς θεὸν πίστιν, οὐκ ἔν τοι μεριμνῶν εἴτε
ἐνδύστως.

« Μή οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες· Τί φάγωμεν, ή
τί πίωμεν, ή τί περιβαλάμεθε; Πάντες γάρ ταῦτα
τὰ ἐμνη ἐπιπτεῖται. » Τὸ μὲν φαγεῖν οὐ καλύτε. Τὸ
δὲ λέγειν, Τί φάγωμεν; καλύτε. «Ο λέγουσιν οἱ
τελούστοι ἀφ' ἀσπέρας· Τί φάγωμεν αἵριον; δράς
δὲ τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ὑδρίαν καλύτε.

« Οὐδὲ γάρ δὲ πατήρ ὑμῶν δὲ οὐράνος δτι χρῆσται
τούτων ἀπάντων. Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν
τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα
πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. » Βασιλεία τοῦ Θεοῦ,
ἡ ἀπολαύσις τῶν ἀγαθῶν· αὕτη δὲ διὰ δικαιοσύνης
προσγίνεται. «Οστις οὖν ζητεῖ τὰ πνευματικά, προ-
τεῖται τούτην καὶ τὰ σωματικά κατὰ φιλοτιμίαν
Θεοῦ.

« Μή οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αἵριον· ἡ γάρ
αἵριον μεριμνήσῃ τὰ ἐστῆς· ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ
κακία αὐτῆς. » Κακίαν ἡμέρας τὴν συντρίβειν καὶ
τὴν κάκωσιν λέγει· οὖν, ἀρκετὸν τοι δτι συντρίβει
διὰ τῆς σήμερον, εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς αἵριον με-
ριμνήσεις, πότε σχεδόσις τῷ Θεῷ, ἐσὶ συντρίβων
σεκυτὸν ὑπὲρ τῶν σωματικῶν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Περὶ τοῦ χρίνειν μηδένει· περὶ τοῦ εἰτειν, καὶ
ζητεῖτε· περὶ τοῦ προσέχειν ἀπὸ τῶν φευδο-
προφητῶν.

« Μή χρίνετε, ἵνα μή χριθῆτε! » Θύριον δὲ ἐλέγ-
γειν καλύτε, ἀλλὰ τὸ κατεκρίνειν. Οὐ μὲν γάρ θεγ-

Α pudore officiat, quod nos magis etiam quam illa
ratione destituamur. Pascit autem eis Deus, qui
indidit eis naturalem scientiam ad colligendas es-
cas.

VERS. 27. « Quis autem ex vobis sollicitus potest
apponere ad statutam suam cubitum unum? » Hoc
inquit, quod, licet sollicitus sis, nihil poteris non
volente Deo. Cur igitur in vanum crucias teipsum?

VFRS. 28, 29. « Et de vestimento quid solliciti
estis? Considerate lilia agri, quomodo crescent: non
laborant, neque nent. Dico autem vobis, quod
neque Salomon in omni gloria sua amictus fuit ut
unum ex his. » Non solum per aves rationes carentes
nos admonet, sed et per lilia quae marcescunt.
Nam si Deus illa sic ornavit, quamvis nulla neces-
sitas exigat, quanto magis penuriam nostram in
vestibus supplebit? Ostendit autem quod licet
multum sollicitus sis, non poteris tamen ornari
sicut lilia: quandoquidem neque Salomon pru-
dentissimus et delicatissimus in omni regno suo
potuit ornari ut unum ex illis.

VERS. 30. « Quod si gramen agri, quod hodie
cum sit, cras in clibanum militabit, Deus sic vestit,
an non multo magis vobis id faciet, parum fiden-
tes? » Discimus hoc loco quod nullus curare debet
ornatum. Hoc enim caducorum florū est: qui-
cunque ego ornatur, fenum est. Vos autem dixit,
rationales, quibus Deus animam et corpus forma-
vit. Parum fidunt autem omnes solliciti. Nam si
perfectam in Deum haberent fidem, non tam enixe
solliciti essent.

VERS. 31, 32. « Ne igitur solliciti sitis dicentes:
Quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus ope-
riemur? Haec enim omnia gentes querunt. » Co-
medere et bibere non prohibet, dicere autem, Quid
comedemus? prohibet: sicut dicunt divites, ves-
peri, Quid comedemus mane? Vides quod delicias
et luxum prohibet.

VERS. 32, 33. « Scit enim Pater vester coles-
tis quod habetis his omnibus opus. Querite autem
primum regnum Dei et justitiam ejus, et haec
omnia apponentur vobis. » Regnum Dei, bonorum
fructus est: illa autem per justitiam contingit. Om-
ni igitur querenti spiritualia adduntur etiam cor-
poralia, ex liberalitate Dei.

VERS. 34. « Ne igitur solliciti sitis in crastinum:
nam dies crastinus curam habebit sui ipsius: suf-
ficit enim diei sua malitia. » Malitia diei, afflic-
tionem et calamitatem vocat. Sufficit enim tibi,
quod hodierna afflictione obrueris: quod si et pro
crastino sollicitus fueris, quando vacabis Deo,
semper temetipsum crucians pro corporalibus!

CAPUT VII.

33 Quod non licet de quoquam judicare. Quo-
modo petere et querere debeamus. Quod nobis
cavendum sit a fasis prophetis.

VERS. 1. « Ne judicetis, ut ne judicemini. » Non
reprehendere prohibet, sed condemnare: nam re-

prehensio utilis est, condemnatio autem probrosa, et despctus plena: vel aliter intellige de eo qui, magnis peccatis obnoxius, approbat alios, et condemnat minus culpabiles, et in his quæ Deus iudicaturus est.

VERS. 2-5. « Quo enim judicio judicatis, judicabimini: et qua mensura metimini, mentientur vobis. Qui autem vides festucam quæ est in oculo fratris, tui, trabem autem quæ est in oculo tuo non vides? Aut quomodo dices fratri tuo, Sine ejiciam festucam ex oculo tuo, et ecce trabs in oculo tuo? Hypocrita, ejice primum trabem ex oculo tuo, et tunc videbis ut ejicias festucam ex oculo fratris tui. » Carpturum alios oportet immaculatum esse. Nam habens trabem in oculo suo, hoc est magnum lignum, scilicet peccatum, et reprehendens alium festucam habentem, impudentiorem illum facit. Ostendit autem Dominus, quod magnus peccator non potest bene videre peccatum fratris. Nam qui habuerit in oculo trabem, quomodo videre potest alium mediocriter malum?

VERS. 6. « Ne detis sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi disrumpant vos. » Canes sunt infidetes: porci autem, fideles quidem sunt, sed lutulentam vitam agentes. Mysteria igitur incredulis non sunt prolenda, neque clari et margaritis similes sermones de theologia immundis communicandi. Porci enim conculant, sive contemnunt quæ dicuntur, canes autem conversi lacerant nos: quod fecerunt philosophi, cum audirent crucifixum Christum. Dilacerant autem nos ratiocinando, impossibile esse ca-villantes.

VERS. 7, 8. « Petrite, et dabitur vobis: querite, et invenietis: pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: et qui querit, invenit: et pulsanti aperietur. » Imperavit nobis in superioribus magna et difficultia: ostendit igitur hoc loco quomodo imperata perficiantur, nempe per processus continuas. Petite enim, dixit, hoc est, semper, Non enim dixit, petatis semel. Deinde et exemplum humano confirmat dictum.

VERS. 9, 10. « An quisquam est ex vobis homo, quem si petierit filius ejus panem, lapidem daturus sit illi? aut si piscem petierit, num serpentem addet illi? » Erudit hoc loco quod oportet vehementer petere, et utilia petere. Sicut enim vos, inquit, videntes filios vestros utilia petere; 36 panem et piscem, datis omnia quæ petierint: ita et vos spiritualia querite, non carnalia.

VERS. 11. « Si igitur vos, cum sitis mali, nostis dona bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester qui in cœlis est, dabit bona potentibus se! Malos nominat homines ad Deum comparatos, quoniam natura nostra bona est, ut pote a Deo condita: voluntate autem mali sumus.

Α χος ἐπι ὥφελεια, ἔστιν, ή δὲ κατάκρισις ἐπι ὄνειδισμῷ καὶ ἔκουσενώσει, οὐλως τε καὶ δταν ἔχων τις μεγάλας ἀμαρτίας, ὄπειδη ἐπέροις, καὶ κατακρίνη τοὺς ἐλάττονα ἔχοντας, ἀ δ θεὸς μέλλει κρίνειν.

« Ἐν φ γὰρ κρίνετε, κριθήσεσθε» καὶ τν φ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθέσται ὅμιλοι, Τί δὲ βλέπετε τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὄφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὄφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; ή πῶς ἔρεται τῷ ἀδελφῷ σου, Ἀφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἐπὶ τοῦ ὄφθαλμοῦ σου, καὶ ἴδω ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὄφθαλμῷ σου; Ἄποκριτά, ἐκβάλετε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὄφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διεβλέψεται ἐκβαλετὸν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὄφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. » Τὸν μέλλοντα ἐπιπλήσσειν ἀλλοῖς δετ ἀμάρμον εἶναι. Εἰ γὰρ ἀπὸ δοκὸν ἔχων ἐν τῷ ὄφθαλμῷ, τουτέστι, μέγα ἔλον, ήτοι ἀμάρτημα, ἐπικέμφεται ἀλλω κάρφος ἔχοντι, ἀναισχύντερον ἐκενον ἐποίησε. Δεικνυσι δὲ δ Κύριος, δτι οὐδὲ δύναται ἰδειν καλῶς τὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἀμάρτημα δ μεγάλα ἀμαρτώνων δ γὰρ ἔχων δοκὸν ἐν τῷ ὄφθαλμῷ, πῶς διν ἴδοι ἀλλον μετρώς βλαπτόμενον;

« Μὴ δῶτε τὸ διγονον τοῖς κυνισι: μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, μήτοτε καταπατήσωσιν αὐτούς ἐν τοῖς ποσίν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥίξωσιν ὑμᾶς. » Κύνες εἰσὶν οἱ ἀπίστοι, χοῖροι δὲ, οἱ πιστοὶ μὲν, βορδοράδῃ δὲ βίον ἔχοντες. Δεικνυσι δὲ κύνες στραφέντες διεσπεράττουσιν ὑμᾶς οἱ πιστοὶ οἱ λεγόμενοι φιλόσοφοι, δταν ἀκούσωσιν δτι ἐσταυρωθῆ θεός, σπαράττουσιν ὑμᾶς τοῖς συλλογισμοῖς, ἀδύνατον εἶναι τούτο σοφιζόμενοι.

« Αἴτετε, καὶ δοθήσεται ὅμιλον· ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε· χρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὅμιλον πᾶς γὰρ ὁ αὐτῶν λαμβάνει, καὶ ἡ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ χρονοντι ἀνοιγήσεται. » Ἐπέταξεν ὅμιλον ἐν τοῖς προλαβούσι μεγάλα καὶ χαλεπά. Δεικνυσιν οὖν ἐντεῦθε πᾶς κατορθωθήσονται, καὶ δτι διὰ τῆς εὐχῆς τῆς διηγεοῦς. Αἴτετε γὰρ, εἴπεν, ἀντὶ τοῦ ἀλλοί, οὐ γὰρ εἴπεν, Αἴτησαθε ἀπαξ. Είτα καὶ ἀπὸ ὑποδέγματος ἀνθρώπινου βεβαιοῦ τὸ λεχθέν.

« Η τίς ἔστιν ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν, δν ἔστιν αἰτίαρ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον δ Πιστὸς ὑμῶν δ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσι αὐτὸν; » Πονηροὺς ὄντες εἰς τοὺς ἄνθρωπους, ὡς πρὸ τὸν θεόν συγχρίνων αὐτούς; ἐπει ἡ φύσις ὑμῶν ἀγαθὴ ἔστιν, ὡς θεοῦ δημιουργημα, κατὰ δὲ πρερρεσιν πονηρεύομενα.

« Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ δντες, οἴδετε δόμικατα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον δ Πιστὸς ὑμῶν δ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσι αὐτὸν; » Πονηροὺς ὄντες εἰς τοὺς ἄνθρωπους, ὡς πρὸ τὸν θεόν συγχρίνων αὐτούς; ἐπει ἡ φύσις ὑμῶν ἀγαθὴ ἔστιν, ὡς θεοῦ δημιουργημα, κατὰ δὲ πρερρεσιν πονηρεύομενα.

« Πάντες οὖν δύο εἰν θάληται ίνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄδρωποι, καὶ ἡμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. Οὗτος γάρ εστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. » Σύντομον δείκνυστι τὴν εἰς ἀρετὴν ὁδὸν. Οἱ γὰρ ἄδρωποι οἴκοθεν γινώσκομεν τὸ δέον. Εἰ γάρ θάλεις εὑργετεῖσθαι, εὑργέτε. Εἰ δὲ οὓς ἀγαπᾶσθε περὶ τῶν ἔχθρων, ἀγάπα καὶ σὺ τοὺς ἔχθρους. Καὶ γάρ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ προφῆται κατέναι λέγουσιν, καὶ καὶ ὁ φυικὸς νόμος ἡμῖν διατέττεται.

« Εἰσιλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, διτε πλεύτεται ἡ πύλη, καὶ εἰρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσσα εἰς τὴν ἐπαύλειν, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς. » Στενήν πύλην λέγει τοὺς πειρασμούς, τοὺς ταῦτας οἶσιν, οἶσιν νηστείαν καὶ τέλλα, καὶ τοὺς ἐπαύλειν, οἶσιν δεσμόκ, διωγμάκων. "Οὐστέρ οὖν πολύπορος ἄδρωπος, ἡ πολλὰ βαστάζων, οὐ δύναται διὰ τῆς στενῆς εἰσελθεῖν, οἵτοις οὐδὲ τρυφῆδες καὶ πλεύσιοι· διὰ δὲ τῆς πλεύτεταις οἱ τοιοῦτοι εἰσερχονται. Διακυνόντες δὲ διτε καὶ ἡ στενοχωρία πρόσκαιρός εἴτι, καὶ διὰ πλεύτεταις παρεδοκή, πύλην καὶ δόδον ἐκάλεστε τὴν τε γάρ πύλην, διτε τὴν κτικοπένειαν, παρέρχεται ὁ κακοπενῶν, καὶ τὴν τρυφήν δὲ ὡς δόδον παρεδούει ὁ τρυφῶν· ἐπειδὴ οὖν ἀμφότερα πρόσκαιρα, τὸ κρεττόνον αἱρετέον.

Τῇ στενῇ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ἀλλοι εἰσὶν οἱ εἰρύσκοντες αὐτὴν! « Θεωματεῖσθεντες διτε τὸ Τί. Θεωμάζει γάρ, βασική, πόσσον διτε στενή! Πώς οὖν ἀλλοχοῦ λέγει· Ὁ ζυγός μου ἀλεύρος; Διὰ τὰς μελλούσας ἀντιδόσεις.

« Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν φευδοπροφητῶν, οἵτινες ἱρογόνται πρὸς ὑπὲρες εἰν ἴνδυμασι προβάτων, ίσωθεν δὲ εἰσὶ λίκηι ἀρπαγές· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσσετε αὐτούς. » Πανούργοι εἰσὶ καὶ ἐπιθέται οἱ αἱρετικοί, διὰ τούτο λέγει, Προσέχετε. Χρηστολογίαν μὲν γάρ προβάλλονται, καὶ βίον ὑποκρίνονται σεμνὸν, ἀλλ' ίσωθεν διτε τὸ ἀγκιστρόν. « Εἴνδυμα δὲ προσδέτων, καὶ ἡ πραθήτης, διτε χρῶνται τινες σχηματιζόμενοι διὰ τὸ καλακεύειν καὶ ἔξαπτεῖν. Ἀπὸ δὲ τοῦ γερποῦ γνωρίζονται, τουτέστι, τῶν ἔργων καὶ τοῦ βίου. Εἴπον γάρ ὑποκρίνονται πρὸς καὶ ρὸν ἀλλὰ τοῖς προσέχουσιν ἐλέγχονται.

« Μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκαθίδων σταφυλὴν, ἡ ἀπὸ τριβόλων εὔκα; Οὖν πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ σταρόν δένδρον καρπούς πονηροὺς ποιεῖ. » Ἀκαθίδαι καὶ τριβόλοι εἰσὶν οἱ ὑποκρίται· ἀκαθίδαι, ὡς πλήγτοντες λαθράλως, τριβόλοι δὲ, ὡς πανούργοι καὶ πολύτροποι. Σταρόν δὲ δένδρον, πᾶς δὲ στήπαι διῆρδε καὶ ἐκλειμμένος θάσος.

« Οὐδὲ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον επιρόν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. » "Εας οὐ διτε σταρόν" οὐ δύναται· δὲν διδμιετεῖηθῆ, δύναται. « Ορα γάρ, διτε οὐκ εἴπαν; Οὐδὲ δυνήσεται, ἀλλ' διτε εἰ διηρέει σταρόν, καλὰ σὺ γεννᾷ.

« Πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἵκιστε τῷ, καὶ εἰς τῷ βάλλεται. » Άρχετε ἀπὸ τῶν καρπῶν εὐτὸν ἐπιγνώσσεθε αὐτούς. » Ταῦτα πρὸς Ἰουδαίους

VERS. 12. « Omnia igitur quæcumque volueritis ut faciant vobis homines, et vos facite eis. Hæc enim est lex, et propheta. » Brevem ad virtutem viam ostendit. Ex nobis enim scimus quid facta sit opus. Nam si vis beneficia accipere, benefac: si vis diligi ab inimicis, dilige tu etiam inimicos. Etenim lex Dei et prophetæ illa dicunt: quæ et naturalis lex præcipit.

VERS. 13. « Introite per augustam portam, quia lata est porta et spatiovia quæ dicit ad interium, et multi sunt qui ingrediuntur per eam. » Angustam portam vocat tentationes, tum voluntarias, veluti jejunium et alia: tum præter nostram voluntatem evenientes, ut vincula, persecutions. Quemadmodum autem corpulentum, vel sarcinis onustum, per angustam ingredi nequit: ita neque delicatus vel dives, per latam autem tales vadunt. Cæterum ostendens quod et augusta temporaria sit, et latitudo transitoria, portam et viam vocavit. Per afflictionem enim qui affligitur, quasi per portam transit, et delicatus per delicias quasi per viam ingreditur: et quia ultraque temporaria, oligatur quæ melior.

VERS. 14. « Quam augusta est porta et stricta via quæ dicit ad vitam, et pauci sunt invenientes eam! » Admirativa dictio est, Quid? Admiratur enim, pax, quam augusta! Quomodo igitur alibi dicit, Onus meum leve? propter futuras retributiones.

VERS. 15, 16. « Attendite autem a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces, a fructibus cognoscetis eos. » Vafri sunt et impostores hereticici, propterea dicit, attendite, hoc est, cavete. Blandiloquentiam enim prætexunt, et vitam simulant sanctam, sed intrinsecus latet hamus. Indumentum autem ovis est et mansuetudo, quam usurpat dum adulantur et decipiunt. A fructu autem cognoscuntur, hoc est, ab operibus et vita. Nam licet ad tempus simulent, sed produntur successus temporis.

VERS. 16, 17. « Nuuquid colligunt a spinis uvam, vel a tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: arbor autem putris fructus malos facit. » Spinae et tribuli sunt hypocritæ. Spinae, ut occulere vulnerantes: tribuli, ut vafri et versatiles. Arbor autem putris, omnis qui molli et dissoluta sit putrescit.

VERS. 18. « Non potest arbor bona fructus mali facere, neque arbor putris fructus bonos facere. » Quandiu est putris, non potest; ubi autem conversa fuerit, potest. Vide enim quod uon dicit. Non poterit: sed quatenus est putris, bona non parit.

VERS. 19, 20. « Omnia arbor non faciens fructum bonum, excinditur, et in ignem mittitur. Utique ex fructibus ipsorum agnoscetis eos. » His Iudeos per

stringit; nam et Joannes talia eis dicebat. Arbori ἀ ἐποιεῖνται, καὶ ὁ Ἰωάννης γὰρ τοιεῦται εἰπεῖν. Λέγε. Λένδρῳ δὲ ἐπεικαζεῖ τὸν ἔνθρωπον, διότι δύναται ἐγκεντρισθῆναι ἀπὸ τῆς ἀκέρπου ἀμαρτίας εἰς ἀρέτην.

Vers. 21. « Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum : sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est. » Hoc loco ostendit seipsum Dominum, dicendo, Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, nam ita se et Deum dicit. Docet autem nos, si fidem absque operibus habuerimus, nihil nobis eam profuturam. Nam dicendo, Qui facit voluntatem, non dicit qui semel facit, sed qui usque ad mortem facit. Et non dixit, Voluntatem meam, ne offendere audidores, sed, Patri mei. Omnino autem una eademque voluntas est patris et filii, nisi degener sit filius.

Vers. 22, 23. « Multi dicent mihi in die illa: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia ejicimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor eis: Nunquam cognovi vos, discedite a me, operarii iniquitatis. » Multi cum prædicare incipiebant, ejiciebant dæmonia : et quamvis indigni essent, per nomen Jesu fugabant dæmones. Nam gratia etiam per indignos efficax est, sicut per indignos sacerdotes sanctificamur : et Judas quoque signa fecit, et filii Scevæ. Quod autem dicit, Nunquam cognovi vos, hoc vult, Neque tunc, quando miracula faciebas, diligebam vos. Hoc enim loco caritas, cognitio dicitur.

Vers. 24, 25. « Omnis igitur, qui audit ex meis sermones hos et facit eos, assimilabo eum viro prudenti, qui ædificavit domum suam super petram, et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti et irruerunt in domum illam, et non cecidit : fundata enim erat supra petram. » Absque Deo virtus perfici nequit; idcirco, inquit, assimilabo eum viro prudenti. Petro autem est Christus, domus autem anima. Quicunque igitur animam suam ædificabit, operando mandata Christi, illum neque pluvia, id est diabolus, qui de cœlo decidit : neque flumina, homines scilicet lassentes, qui ab hac pluvia multiplicantur : neque venti, hoc est spiritus mali, et in summa, tentationes omnes si talis fuerit, poterunt dejicere.

Vers. 26, 27. « Et omnis qui audit a me sermones hos et non facit eos, assimilabitur viro stulto, qui extruxit domum suam super arenam, et descendit pluvia, et venerunt flumina, et spiraverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, sicutque ruina ejus magna. » Non dixit, Assimilabo eum, sed per seipsum assimilabitur stulto ille qui credit quidem non autem operatur, 38 hic est qui super arenam ædificat ignaviter operans: propterea et a temptationibus dejicitur: irruit, hoc est, impingit in eum tentatio, et magna cadit(a)ruina. Nullus autem

εἰπεῖν. Δένδρῳ δὲ ἐπεικαζεῖ τὸν ἔνθρωπον, διότι δύναται ἐγκεντρισθῆναι ἀπὸ τῆς ἀκέρπου ἀμαρτίας εἰς ἀρέτην.

« Οὐ πᾶς δὲ λέγων μοι, Κύριε, εἰσελεῖσται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, εἰς Ἐνταῦθα ἐπιδείκνυσιν ἑαυτὸν Κύριον, ἐν τῷ εἰπεῖν· Οὐ πᾶς δὲ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, δῶσε θεὸν ἑαυτὸν λέγει, δέοσκει δὲ ἡμᾶς δοῦ, ἐὰν πίστιν χωρὶς ἔργων ἔχωμεν, οὐδὲν ἐκ τούτου ὥραλούμεθα· δὲ γὰρ ποιῶν τὸ θέλημα, οὐκ εἰπεν δὲ πατέρας ποιήσεις, ἀλλ' δὲ σχριθεῖται ποιῶν τοῖς μη σκανδαλίσηται τοῖς ἀκούοντας, ἀλλὰ, τοῦ Πατρὸς μου· πάντας δὲ ἐν θέλημα πατέρος καὶ μοῦ, ἐὰν οὐκ ἔστιν ἀποστάτης δὲ οὐδὲς.

« Πολλοὶ δροῦσι μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὄντιματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὄντιματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν ; Καὶ τότε δμολογήσω αὐτοὺς, δτι Οὐδέποτε ἔργων ὑμᾶς, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἔμοι, οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. » Πολλοὶ δὲ ἀρχῆ τοῦ χηρυγμάτος ἐξεβάλον δαιμόνια, καὶ ἀνάξιοι ὄντες, διὰ τὸ ὄντιμον τοῦ Ἰησοῦ φευγόντων τῶν δαιμόνων· καὶ γὰρ ἡ χάρις καὶ διὰ τῶν ἀναξίων ἐνεργεῖ, ὡς καὶ διὰ τῶν ἀναξίων λεπίων ἀγιαζόμεθα, καὶ ιούδαιοι δὲ σημεῖα ἐποίησε, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Σκαυτοῦ. Τὸ δὲ Οὐδέποτε ἔργων ὑμᾶς, ἀντὶ τοῦ, Οὐδὲ τότε διεθεαμπατουργεῖτε, ἡγάπων ὑμᾶς γάρ δὲ ἀγάπη λέγεται ἐνταῦθα.

« Ήας οὖν δύσις ἀκούει μοδὸν τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιεῖ εὐτοὺς, δηποιῶσα εὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, δύσις φωδόμησε τὴν οἰκίαν εὐτοῦ ἐπὶ τὴν πάτραν, καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἤλθον οἱ ποταμοί, καὶ ἐπινευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέπισσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ· καὶ οὐκ ἐπεσε, τεθεμελίωτο γάρ ἐπὶ τὴν πάτραν. » Θεοῦ χωρὶς οὐ δύναται ἀρετὴ καταρθωθῆναι, διὰ τοῦτο φησιν, Ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ. Πέτρα δὲ, δὲ Χριστός· οἰκίᾳ δὲ, ἡ ψυχὴ. Όστις οὖν τὴν φυχὴν αὐτοῦ οἰκοδομήσει ἐπὶ τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, τούτον οὔτε ἡ βροχὴ, δὲ διάβολος λέγω, δὲ οὐρανού πεσών, οὔτε οἱ ποταμοί, οἱ ἐπηρεαστεῖ ἔνθρωποι, οἱ ἀπὸ τῆς τοιεῦτης βροχῆς πλευρόμενοι, οὔτε οἱ ἄνεμοι τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, καὶ ἀλλὰς πάντες οἱ πειρασμοί, τὸν τοιούτον οὐ δύναται καταβαλεῖν.

« Καὶ πᾶς δὲ ἀκούων μοι τοὺς λόγους τούτους, καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς, δημοιώθησεται ἀνδρὶ μερῷ, δύσις φωδόμησε τὴν οἰκίαν εὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον, καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἤλθον οἱ ποταμοί, καὶ ἐπινευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέκαψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἐπεσε, καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη. » Οὐκ εἰπεν, Ὁμοιώσω αὐτὸν, ἀλλ', Ὁμοιωθήσεται ἀπ' ἑαυτοῦ, μερῷ, ἐκείνος δὲ πιστεύει μὲν, οὐ πρέπει δέ· οὗτος οὖν ἐπὶ ψέματος κτίζει, ἐπὶ σωμάτητος τῶν ἔργων. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν πειρασμῶν πίπτει· διετο γάρ προσκύρη, τούτεστι, προσκρούσῃ εὐτῷ πειρασμός,

(a) Edit. Lat. solum, et cadit.

πάπται πτώμα μάγα. Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀπόστων πίπτει, οὐδὲ infideliū cadit, illi enim semper humiliantur: at
κατεῖνοι γὰρ χαμένοι πάντοτε καίνται· διὸ ποτὸς,
fidelis cadit. Et ruina, quia Christianus est, magna.

Χριστιανὸς ὁν πίπτει.

« Καὶ ἤγαντο διὰ συνετέλεσεν δὲ Ἰησοῦς τοὺς λό-
γους τούτους, ἔξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ὅτι τῇ διδάχῃ
εἴποι. Ἡν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἔξουσίαν ἔχων,
καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς. » Οὐχὶ οἱ ἄρχοντες ἔξεπλήσ-
σοντο, τοὺς γὰρ, οἱ φθονοῦντες αὐτῷ; ἀλλὰ τὸ ἀκα-
κινον πλήθος. Ἐθαύμαζον δὲ οὐχὶ τὴν φράσιν τῶν
βηγαλίσαν, ἀλλὰ τὴν παρθησίαν, καὶ ὑπὲρ τοὺς προ-
φήτες γάρ ὥστενεν ἔξουσίαν. Εκεῖνοι γάρ, Τάδε
λέγει Κύριος, Πλεγον. Χριστὸς δὲ, ὡς Θεός. Ἔγὼ
λέγω δὲ τούτῳ.

ΚΕΦΑΛΑ. Η'.

Περὶ τοῦ λεπροῦ. Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου. Περὶ
τῆς πενθερᾶς Πέτρων. Περὶ τῶν λεπέντων ἀπὸ
ποικιλίων νόσων. Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου
δικολούσθεν. Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων.
Περὶ τῶν δαιμονιζομένων. ὃν τὰ δαιμόνια εἰς
τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων ἔξεβλήθη.

« Καταβάντη δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἡγαλούθησαν
αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. Καὶ ίδον λεπρὸς προσελθὼν προσ-
ειπεῖς αὐτῷ, λέγων· Κύριε, ἐάν θέλῃς, δύνασαι με
καθαρίσαι. » Συνεπὸς ὁν δὲ λεπρὸς, οὐκ ἀνῆλθεν εἰς
τὸ ὄρος. Ινչ μὴ διεπόρφυρος τὴν διδάσκαλίαν. Κατα-
βάντη δὲ προσκυνεῖ. Καὶ πίστιν δεικνύων πολλὴν,
οὐκ εἶπεν, Ἐάν θέλῃς, διδοῦ καὶ δὲ Χριστός·

« Καὶ ἤστενεν τὴν χειρα ἥψατο αὐτοῦ δὲ Ἰησοῦς,
λέγων· Θέλω, καθαρίσθητι. Καὶ εὐθάνως ἐκαθαρίσθη
εἴτε τὸ λέπρον. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς· Ὁρα μη-
δενὶ εἶπες· ἀλλ᾽ ὥπαγε, σαυτὸν δεῖξον τῷ λεπρῷ,
καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον δὲ προστέξεις Μωσῆς, εἰς
μαρτύριον αὐτοῖς. » Ἀπῆτει τοῦ λεπροῦ, δεικνὺς,
ὅτι οὐχ ὑπάκουεται τῷ νόμῳ, κελεύοντι μὴ ἐπιτεσθεῖ
τοῦ λεπροῦ, ἀλλὰ δεσπότης τούτου ἐστι, καὶ διὰ τῷ
καθαρῷ οὐδὲν ἀκάθαρτον, καὶ διὰ τὸ ἡ ἀγία αὐτοῦ
εἴρξεν ἀγιασμοῦ μετεδίδουν. Φεύγων δὲ τὴν δέσμην,
καὶ λέγει εἰπεῖν, ἀλλὰ δεῖξαι ἐκπονὸν τῷ λεπρῷ.
Εἰ γάρ μὴ εἶπεν δὲ λεπρὸν, διτι τοῦ πολλεῶς ἔμενε. Κελεύει δὲ καὶ προσενεγκεῖν
τὸ δῶρον εἰς μαρτύριον τοὺς ἰουδαϊστές, τούτεστιν,
“Οταν μου κατηγορῶσιν ὡς τὸν νόμον καταλύνοντος,
ἴση μάρτυς σὺ δὲ νῦν κελευσθεὶς περὶ ἡμῶν προσ-
τηγεῖν τὰ παρὰ τοῦ νόμου διεταττόμενα.»

« Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Κεπερνιζοῦμ, προσῆλθεν
αὐτῷ ἑκατόνταρχος παρχαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων. » Οὐδὲ
εἴσος ἐν τῷ ὄρε προσῆλθεν, ινχ μὴ διελυθῆ ἢ διδάσκα-
λη. « Οὐτὸς δὲ ἐστιν οὗτος, δ καὶ περὶ τῷ Λουκῷ. Εἰ
δὲ δὲ Λουκᾶς λέγει, ἵτι ἐπέρους ἐπεμψε πρέσβεις πρὸς
τὸν Ἰησοῦν· οὐκ ἐστι τοῦτο ἀναντίον πρὸς τὸν
Ματθαῖον, λέγοντα, αὐτὸν ἀκεντον προσελθεῖν. Εἰκὸς
γάρ ἡν πρῶτον μὲν ἄλλους ἀποστείλαι, εἰτα τοῦ
πιδίου ἀπικειμένου, αὐτὸν ἀλθεῖν καὶ λέγειν·

« Κύριε, δὲ πάτερ μου βιβληγεῖ ἐν τῇ οἰκίᾳ πατε-
λητούς, δεινῶς βασινζόμενος. Καὶ λέγει αὐτῷ δ
Ἰησοῦς· Ἔγὼ ἀλθῶν θεραπεύσω αὐτὸν. » Οὐκ ἔνεγκε

VERS. 28, 29. « Et factum est, cum consummas-
set Jesus sermones illos, obstupuerunt turbæ in
doctrina ejus. Erat enim docens eos ut auctorita-
tem habens, et non sicut scribæ. » Non principes
obstupuerunt, (quomodo enim, cum eum odio ha-
berent?) sed innocua plebis multitudo. Mirabantur
non facundiam verborum, sed libertatem: et
majorem quam prophetæ præ se ferebant auctor-
itatem. Illi enim dicebant, Hæc dicit Dominus.
Christus autem, ut Deus, ego dico vobis.

CAPUT VIII.

*De curatione leprosi. De centurione. De scru-
Petri. De iis qui curati sunt a variis morbis.
De non commissu sequela. De increpatione
aquarum. De dæmoniacis quorum dæmonia in
pororum gregem emissæ sunt.*

VERS. 42. « Cum autem descendisset a monte,
secutæ sunt eum turbæ multæ. Et ecce leprosus
accessit et adoravit eum, dicens: Domine, si vis,
potes me mundare. » Leprosus enim, utpote civili-
lis et modestus, non ascendit in montem, ut ne
doctrinæ obvessel: cum igitur descendisset, adora-
vit. Et magnam præ se ferens fidem, non dixit, Si
obsecraveris Deum, curabis me: sed, Si vis, et
ideo Christus.

VERS. 3, 4. « Et extenta manu tetigit eum Jesus,
dicens: Volo, mundus esto. Et confestim mundata
est lepra illius. Diciture ei Jesus: Vide, nulli dile-
ris: sed vade, te ipsum ostende sacerdoti, et offer-
munus quod præcepit Moyses in testimonium il-
lis. » Attigit leprosum, ostendens quod non obno-
xius sit legi, quæ præcepit ne tangatur leprosus,
sed Dominus ejus sit, et quod mundo nihil sit im-
mundum et quod sancta ejus caro sanctificatio-
nem communicet. Fugiens autem gloriam, jubet
ut nulli dicat, sed ostendat se sacerdoti. Nam nisi
sacerdos mundum pronuntiasset, extra civitatem
illi manendum fuisset. Præcipit quoque ut offerat
donum in testimonium Iudeis: hoc est, Quando
me arguent ut destructorem legis, tu mihi testis
eris, qui nunc jussus es a me ut offeras ea quæ a
lege præcipiuntur.

VERS. 5, 6. « At cum ipse ingressus esset Caper-
naum, accessit ad eum Centurio, obsecrans eum et
dicens. » Neque hic in monte accessit, ut ne præju-
dicaret doctrinæ. Idem autem hic est qui et apud
Lucam. Quamvis autem Lucas dicat. quod alios
miserit nuntios ad Jesum, non contradicit. Nam
Matthæo dicenti quod per se accesserit. Verisimile
enim est ipsum principio alios misisse, deinde pe-
riculo crescente per se accessisse, ac dixisse:

VERS. 6, 7. « Domine, puer meus decumbit domi
paralyticus, graviterque cruciatur. Et dicit illi Je-
sus: Ego cum vencro, curabo eum. » Non attulit pue-

rum in lecto, credens quod et absentiem curare A τὸν πατέρα ἐπὶ κλίνης, πιστεύων δι τοῦ καὶ ἀπόντα δύναται
posset. Quapropter.

Vers. 8-10. «Et centurio respondens, dixit: Domine, non sum idoneus ut sub tectum meum ingrediari, sed tantum dic sermone, et sanabitur puer mens. Nam et ego homo sum sub potestate, et habeo sub me milites, et dico huic, Vade, et vadit: at alteri, Veni, et venit: et servo meo. Fac hoc, et facit. Ut autem haec audivit Jesus, admiratus est, et dixit his qui sequebantur, Amen dico vobis, ne in Israel quidem tantum fidem inveni. » Si ego, inquit, qui regis servus sum, militibus mihi subditis impero, tu multo magis imperare potes morti et morbis: ita ut ab hoc recedant, ad alium autem veniant. Corporales enim morbi, milites sunt et ultores Dei. Proinde admiratur Christus, et dicit, quod neque in Israëli tantam invenerit fidem, quam in hoc gentili.

Vers. 11, 12. «Dico autem vobis, quod multi ab Oriente et Occidente venient, et accumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno celorum; filii vero regni ejicientur in tenebras exteriores. Illic erit ploratus, et stridor dentium. » Non dixit quod multi gentiles accubunt ut ne Judæos exasperaret: sed adumbrando rem dixit, multi ab Oriente et Occidente. Mentionem autem fecit Abrahā ostendens quod non sit contrarius legi veteri. Porro dicens tenebras exteriores, monstravit esse penas quasdam tolerabiliores et leviores. Sunt enim et in suppliciis gradus. Filios autem regni Judæos dicit, ad quos et promissiones factæ sunt. Filius enim, inquit, primogenitus meus Israhel.

Vers. 13. «Et dixit Jesus centurioni: Abi, et si-
cūt credidisti, ita fiat tibi. Et sanatus est puer eius in hora illa, et reversus centurio in domum suam, in illa hora invenit puërum suum sanum. » Declaratur ex his, quoniam si ille verbo sanatus est, vere etiam dictum quod Judæi abiciendi essent.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(3-4) Εθνικῷ. "Ἄλλοι δὲ οὗτοι ἡρμηνευσαν ταῦτα δὴ ρῆτον. Οἱ μὲν Ἰακὼβ ἔκεινος ἐν πατρίρχες ἐπίσημος ἦδων τὴν οὐρανομήκην εἰκανῆν καλλίκρατον, δι' ἣς οἱ ἄγγελοι τοῦ Πετροῦ ἀνέδεινον καὶ κατέβινον, τοποθέτην ὑπέλασθεν εἶναι τὸν Θεόν, καὶ μὴ πάντα παρόντα καὶ παντεχοῖς εἶπε γάρ, διτοῦ 'Ἐστι Κύριος ἐν τῷ τοπῷ τούτῳ, ἔγειρε δὲ οὐκ ἔδειν· καὶ πάλιν' ἡς φοβερός δὲ τόπος οὗτος. Όνκις ἔστι τοῦτο, ἀλλ' οὐκοῦ Θεοῦ. Θυμάζει τοίνυν δὲ Κύριος τὴν τοῦ Ἰωνᾶκοῦ, τούτου πλευτὸν ὡς μεγάλην οὐσιῶν καὶ ὑπερφυῆν, λέγων, διτοῦ Οὐδὲν ἐν τῷ Ἱερεῖ, ἡτοι τῷ Ἰακώβῳ, τοσούτην πίστιν εἴρον, διτοῦ ἐν τούτῳ. Ἐκεῖνος γάρ με τοποθέτην ὑπέλασθεν εἶναι, οὗτος δὲ πάντας καὶ παντεχοῖς, καὶ ἥματι μόνον τὰ πάντα δυνάμενον. Εἶπε γάρ· Εἰπὲ λόγον, καὶ Ισθήσεται δὲ πάτερ μου. Λέγω δὲ οὐτιν, κ. τ. λ. «Alii autem hocce dictum ita interpretati sunt: Jacob celebris ille inter patriarchas, cum scalam ad celum pertingente, per quam angelii Dei ascendebant et descendebant (Gen. xxviii, 12) vidisset, suspicatus est Deum localem (seu determinato in loco) esse, non rebus omnibus, ac ubique presentem. Unde ait: *Vere Dominus est in hoc oī isto; et ego nesciebam.* Et rursus: *Quam terrī-*

θερητεύσσαι· διδ,

« Καὶ ἀποκριθεὶς ἐξαπόνταρχος, ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμι ἰκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέργην εἰσιλθῆς, ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγον, καὶ Ισθήσεται δὲ παῖς μου· καὶ γέροντος ἀνθρώπος εἰμι ὑπὸ ἑκουσίαν, ἔχων δὲ ἐκμυτὸν στατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύητι, καὶ πορεύεσθαι· καὶ ἄλλων, 'Ἐρχου, καὶ ἔρχεσθαι· καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. Ἀκούετε δὲ δὲ Ἰησοῦς, ἀθαύμαστος καὶ εἰπε τοὺς ἀκολουθούσους· Ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐδὲν ἐν τῷ Ἱερεῖ τοσαύτῃ πίστιν εἴρον. » Εἰ δὲ γάρ, φησί, βιστιλέως δοῦλος ἐν, τοὺς δὲ ἐκμέτα στατιώτας ἐπιτάσσω, σὺ πολλῷ μᾶλλον δύνασθαι· ἐπιτάσσεται τῷ θυντάρῳ καὶ ταῖς νόσοις, ὅπερε ἐπὶ τούτῳ μὲν ἀναγκαρεῖν, ἀλλὰ δὲ ἐπιτίθεσθαι· εἰ δὲ γάρ σωματικοὶ νόσοι, στοχιώται καὶ ἔκδικοι εἰσι τοῦ Θεοῦ. Θυμάζει τοίνυν δὲ Χριστὸς, λέγων διτοῦ, Οὐδὲν ἐν τοῖς Ἱεραρχίταις τοσούτην πίστιν εἴρον διτοῦ ἐν τῷ ἐθνικῷ (3-4).

« Λέγω δὲ οὐτιν, διτοῦ πολλοὶ ἐπὸν Ἀνατολῶν καὶ Διαμῶν ἡγούσαι, καὶ ἀνακλιθέσσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ ἐν τῷ βιστιλέᾳ τῶν αὐτοτῶν, εἰ δὲ οὐλοὶ τῆς βιστιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκέπτο τὸ ἐξωτερον· ἔκειται δέ τοι ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. » Όνκις εἶπεν διτοῦ πολλοῖσι οὐδενὸς ἀνακλιθέσσονται, ὅντας ἴσας τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ συνεπικισμένως εἶπεν, ἀπὸ Ἀνατολῶν καὶ Διαμῶν. 'Εμνήσθη δὲ τοῦ Ἀβραὰμ, δεικνύων, διτοῦ οὐκέτι ἐκνυτός τῷ Πιλάτῳ· ἐξωτερον δὲ σκέπτος εἶπεν, ἔκδικωσθεν διτοῦ ἐστι καὶ ἔνδοτερον, δὲ καὶ ἐλαττότερον. Βιθμοὶ γάρ εἰσι καὶ ἐν τῇ κολάσει. Γίους δὲ βιστιλείας τοὺς Ἰουδαίους λέγει, πρὸς αὐτοὺς γάρ εἰ τεργυλίκι. Γίδες γάρ, φησί, πρωτότοκός μου Ἱεραρχὸς (5).

« Καὶ εἶπεν δὲ Ἰησοῦς τῷ ἐκποντάρχῳ· "Ταῦτα καὶ ὡς ἐπίστευτας, γενηθήτω σοι. Καὶ λάθη δὲ πάτερ αὐτοῦ ἐν τῇ ὅρᾳ ἔκεινη, καὶ ὑποστρέψας δὲ ἐκποντάρχος εἰς τὸν οἰκον αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ τῇ ὅρᾳ, εἴρε τὸν πατέρα ὑγιαίνοντα. » Εθείξεν δέ τον λόγον Ισαὰκο, διτοῦ καὶ περὶ τοῦ ἀποφύγηναι τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλούσι.

bilis est locus iste! non est hic aliud, nisi domus Dei. Miratur igitur Dominus gentilis hujus fidem velut magnam et præcellentem, dicens: *Negue in Israuel, hoc est, in Jacob, tantam fidem inveni, Quantam in hoc. Ille enim me loco circumscriptum esse suspicatus est; hic autem rebus omniibus et ubique presentem, ac solo verbo omnia posso, credit: ait enim: Dic verbum, et sanabitur puer meus. Dico autem vobis, » etc. Cod. 32.*

(5) Φασὶ δέ τινες διτοῦ, καθάπερ τινὲς πελάγη τῶν θαλασσῶν κόλποι τοιούτοις ἢ τοιούτοις ὠνομάσθεσσιν, οὗτοις ἄρχει καὶ τὰ πελάγη τῶν ἀπολαύσσεσσιν, εἰς αἵκετον Ἀβραὰμ, κόλποι τοῦ Ἀβραὰμ ἐκβληθεσσιν, δὲ ἐπισημοτέρου πάντων παρ'. Ἔβραιοις ὄντος τοῦ Ἀβραὰμ, ίδιως τοῦ Ἀβραὰμ τούτους ὀνόμασσι. Καὶ εἶπεν δὲ Ἰησοῦς. « Aiunt vero nonnulli, quod, sicut quidam profundi marium tractus appellantur sinus tales vel tales; sic et pelagi deliciarum, in quibus exstat Abraham, sinus Abraham dicti sint. Cum enim Abraham omnium èclieberimus esset apud Hebræos; inde proprie Abraham hoc appellavit. Et dicit Jesus, » etc., idem cod.

« Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδε τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βαθημάνην καὶ πυρόσσουσαν. Καὶ ἤφατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός. Καὶ ἡγέρθη καὶ δηκόνει αὐτοῖς. » Εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πέτρου οἰκίαν διὰ τὸ φραγμόν. Ἀψάμενος δὲ τῆς χειρὸς, οὐ μόνον τὸν πυρετὸν ἔσβεσεν, ἀλλὰ καὶ καθαρὰν ὑγείαν ἀπέδωκε τῷ γυναικὶ, ὃστε καὶ τὴν δύναμιν ἀποκαλύπθει καὶ ισχὺν τινας διακονεῖν. Καίτοι ἴσμεν διὰ πολὺς χρόνος εἰς ἀνάρρηστον τοὺς νοσοῦσι παρεκτίνεται. Τῶν ἀλλών δὲ εὐαγγελιστῶν εἰπόντων διὰ παρέκκλεσσαν αὐτὸν, καὶ σύτῳ τεύτην ἀθεράπευσεν, δὲ Ματθαῖος οὐκ εἴτε τούτο, συντομίᾳς φροντίζει. Εἶπον γέροντος τοι καὶ ἀρχόμενος, διὰ τὸ παραλιπεῖν οὗτος, λέγει ἀλλος· μάθε δὲ καὶ διὰ τὸ γάμος οὐδὲν κακούς τὴν ἀρετὴν, δὲ γάρ κορυφαῖς τῶν ἀποστόλων πενθερὰν εἶγεν.

« Ὁφίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς, καὶ ἔβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντες τοὺς κακούς ἔχοντες ἀθεράπευτεν, δύποις πληρωθῆν τὸ φθῆν διὰ Ἰησοῦ τοῦ προφήτου, λέγοντος· Λύτε τὰς ἀθενειας ἡμῶν Θλαβε, καὶ τὰς νόσους ἔβαστεσσεν. » Ὁφίας καὶ παρὰ καιρὸν προσῆγον τοὺς ἀθεράπευτος, αὐτὸς δὲ φιλάνθρωπος ὥν ἀθεράπευσε πάντας. Κίτια ἵνα μὴ ἀποτίθησε, πῶς τοσάτης νοσήματα ἐν βραχεῖτον ἀθεράπευσόντο, παράγει τὸν Ἰησαίαν μαρτυροῦντα. Καίτοι γέ τὸ προφήτης περὶ ἀμαρτιῶν τούτο λέγει, δὲ Ματθαῖος δὲ περὶ νοσημάτων αὐτὸς τίθεικε, καὶ γάρ τὰ πλείω ἐξ ἀμαρτιῶν γίνονται.

« Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ηλιόλις δύχλους περὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. » Οὐ γάρ ἦν φιλόδοξος, ἀλλὰ δὲ καὶ τῶν ἰωδείων τὸν φθόνον ἐκκλίνειν.

« Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς, εἶπεν αὐτῷ· Διδάσκαλε, ἀκαλουθήσω σοι, διποι ἐάν ἀπέρχῃ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Αἱ ἀλώπεκες φωλεούς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· δὲ Γίος τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει τοῦ τὴν κεφαλὴν κλινή. » Γραμματέας λέγει τὸν τὸ γράμμα τοῦ νόμου κεπιστάμενον. Οὕτως οὖν ἴδων τὰ πολλὰ σημεῖα, προσεδάκησεν ἐκ τούτων γρήματα συνάγειν τὸν Ἰησοῦν, διὸ καὶ σπουδάζει ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἵνα καὶ αὐτὸς συλλέγῃ. « Ο δὲ Χριστὸς πρὸς τὸν διάνοιαν αὐτοῦ ἀπεντάνων, μανονούγι· τούτο δηγει· Προσδοκάς δὲ πολλούσιν ἔμοι, χρήματα συλλέγει· οὐχ δρᾶς διεῖποντας εἰρι· Τοιούτος καὶ δὲ ἀκολουθῶν ἔμοι ὄφελεις εἰναι. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὥστε πεισθεῖν μετεπλαθέντας ἀκολουθεῖν· δὲ δὲ ἀναχωρεῖ. Τινές δὲ ἀλώπεκες καὶ πετεινά, τοὺς ὅσπιτούς λέγουσι. Φησίν οὖν διὰ Οἱ δάκμονες ἐν σοι ἀνταπαδονται, καὶ ἐγὼ λοιπὸν οὐκ ἔχω ἐν τῇ σῇ φυσῇ ἀνάπτωσιν.

« Στέρως δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, ἀπέτρεψό μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου. » Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἀκολούθει μοι, καὶ ἔρεις τοὺς νεκρούς θάψαι τοὺς ἔσυτῶν, νεκρούς. » Μεσ' δὲ δώσεις τις ἔσυτῶν τῷ Θεῷ, οὐκ ὄφελεις στρέφεσθαι εἰς τὰ βαντικά. Δεῖ μὲν γὰρ καὶ τοὺς γονεῖς τημένην, ἀλλὰ τὸν Θεὸν πρωτιμόν. » Ενταῦθα δὲ καὶ διποιούσις ἦν δὲ γονεὺς, καὶ δῆλον, ἐκ τοῦ λέγειν.

VER. 14, 15. « Etingressus Jesus in domum Petri, vijsit socrum ejus decubentem et febricitantem; setgitque manum illius, et reliquit illam febris: et surrexit, ac ministavit illis. » Intravit in domum Petri, ut comedere: et attingens manum ejus, non solum febrim existinxit, sed et sanitatem integrum praestitit, ita ut receptis viribus cūiam ministrare valeret. Scimus alioqui multo tempore convalescentes confirmari. Cum alii evangeliste dicant quod obsecrarent eum, et sic carata sit, Matthaeus hoc brevitas rationem habens prætermisit. Dicebam enim tibi in principio, alium dicere, quod aliis 40 omittit. Porro disce hic quod nuptiae non a virtute prohibent: princeps enim apostolorum socrum habuit.

VER. 16, 17. « Vespere autem facto, attulerunt ei dæmoniacos multos, et ejecit spiritus verbo, et omnes male habentes curavit, ut impleatur dictum per Isaiam prophetam dicentem, Ipse infirmitates nostras suscepit et morbos portavit. » Vespere et intempestive languidos adducebant. Ipse autem, ut pote misericors, curavit omnes. Deinde ne discredas quomodo tot morbos tam brevi tempore curaverit, assert Isaiam testem. tametsi propheta de peccatis hoc dicat, Matthaeus autem de morbis posuit, eo quod plerique ex peccatis accident.

VER. 18. « Cum vidisset autem Jesus turbas multas circum sese, jussit ut abirent in ulteriore ripam. » Non erat gloriae quaesitor, et per hoc etiam Iudeorum declinabat invidiam.

VER. 19, 20. « Et cum adisset unus Scriba, dixit ei; Praeceptor, sequar te quocunque ieris. Et dicit ei Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres celi nidos: a! Filius hominis non habet ubi caput reclinet. » Scribam dicit, litteram legis scientem. Hic igitur ut vidit multa signa, arbitratus est ex his Jesum quæstum facere, et idcirco laborat ut eum sequi posset, quo et ipse aliquid colligeret. Christus autem, cogitationi ejus occurrens, quasi in hunc modum dicit: An putas me sequi ut opes coliligas? non vides ne donum quidem mihi esse? Talem esse oportet et eum qui me sequitur. Haec autem dicebat, quo persuaderet illi, ut mutatis moribus sequeretur: at ille recessit. Nonnulli vulpes et volatilia diabolos dicunt: quasi diceret, demones in te habitant et ego in anima tua quietem nou invenio.

VER. 21, 22. « Alius autem ex discipulis suis dixit ei: Domine, permitte mihi primum abire ut sepeliam patrem meum. At Jesus dixit illi: Seqnere me, et sine mortuos sepelire mortuos aues. » Postquam qui sese tradiderit Deo, non debet denuo ad vitæ hujus curas converti: oportet sane et parentes venerari, sed magis oportet venerari Deum. Hujus autem pater incredulus erat, quod manifestum

est ex eo quod dicit. Sine mortuos sepelire mortuos A "Ἄφες τοὺς νεκροὺς, ταυτίστι, τοὺς ἀπίστους, θάψει τοὺς ἐκτὸν νεκροὺς· εἰ δὲ ἐκεῖνος οὐδὲ τὸν πατέρα θάψει συνεχωρίθη, οὐαὶ τοῖς μετὰ τὸ μονάστι εἰς πράγματα (6) στρεφομένοις.

Vers. 23, 24. « Eī cōmētē īgressus navim, seculi sunt eum discipulūs sui; et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navis a fluctibus operiretur: iōas nōrē dīrmiebat. » Discipulos solos servavit secūm, ut miraculum viderent. Permisit autem eos tempestate agitari, ut ad tentationes exercerentur, et ut per miraculum firmius crederent. Dormivit vero, ut timore perculti suam agnoscerent infirmitatem, et eum obsecrarent: propterea dicit:

Vers. 25, 26. « Et accedentes discipuli ejus, excitaverunt eum, dicentes: Domine, serva nos, perimus. 41 Et dicit eis: Quid timidi estis, parum fidentes? » Non incredulos dicit, sed parvæ fidei. Nam per hoc quod dicunt, Domine, serva nos, fidem monstrant: quod autem dicunt, perimus, non est fidei. Illo enim simul navigante non erat formidandum. Vide autem quod, exprobrans eis ut timidis, ostendit timorem afferre pericula. Idecirco primum sedat turbationem animæ illorum, et tunc solvit etiam maris tempestatem.

Vers. 26, 27. « Tunc excitatus, increpavit ventos et mare, et facta est serenitas magna: homines vero admirabantur, dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei? » Quod videbatur, hominis erat, opera autem, Dei.

Vers. 28. « Et cum venisset ad ulteriore ripam in regionem Gergesenorum, occurserunt ei duo demoniaci. » Dubitantibus illis in navi qualis esset hic, quia venti et mare obediunt ei, veniunt dæmones præcones. Quod si tam Marcus quam Lucas unum dicant, habentem legionem¹³, intelligendum est quod unus ex his duobus fuerit insignior forte. A seipso autem ad illos ivit, nemo enim illos adducere audebat: tam crudeles erant. « E monumentis egressi, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. » In monumentis versabantur. Dæmones dogma quoddam instituere volebant, quod animæ mortuorum flant dæmones, quod nemo credere debet. Anima enim egressa, in mundo non errat. Justorum enim animæ in manu Dei sunt¹⁴; peccatorum vero et ipsæ hinc abducuntur, ut anima dicitur¹⁵.

Vers. 29. « Et ecce clamabant dicentes: Quid nobis et tibi, Iesu fili Dei? Venisti hoc ante tempus ut torqueas nos? » Ecce Filium Dei prædicant, prius confitentes inimicitias. Tormentum autem et cruciatum putant, si non permittantur lædere homines. Quod autem dicit, ante tempus, intellige

"Ἄφες τοὺς νεκροὺς, ταυτίστι, τοὺς ἀπίστους, θάψει τοὺς ἐκτὸν νεκροὺς· εἰ δὲ ἐκεῖνος οὐδὲ τὸν πατέρα θάψει συνεχωρίθη, οὐαὶ τοῖς μετὰ τὸ μονάστι εἰς πράγματα (6) στρεφομένοις.

« Καὶ ἤδηντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἡκολούθησεν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ίδον στισμὸς μέγκες ἦγεντο ἐν τῇ Θελάσσῃ, ὅπερ τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, αὐτὸς δὲ καθεύδεν. » Τοὺς μαθητὰς μόνους κατέσχεν, ὅπετε ίδετε τὸ θεῦμα. Ἀφίσι: δὲ αὐτοὺς κλιδωνισθῆναι, ήντα γυμνούσων πρὸς πειρασμὸς, καὶ ἵνα διὰ τοῦτο τὸ σημεῖον ἐπὶ πλοῖον πιστεύσωσι. Καθεύδει δὲ, ὡς δὴ φοβηθέντες ἐπιγνῶσι τὴν ίδειν ἀσθένειαν, καὶ παρακλέσωσιν αὐτὸν· διό φησιν.

« Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔγειρον αὐτὸν, λέγοντες: Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολύμαντα. Καὶ λέγει αὐτοῖς: Τί δειλοὶ ἔστε, ἀλιγόπιστοι; Οὐκ ἐπίστους εἴπεν, ἀλλ' ἀλιγοπιστούς· καθὸ μὲν γὰρ εἴπον, Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, πίστιν ἰδείκνυνται, τὸ δὲ, ἀπολύμαντα, οὐ πίστεως. Ἐκείνου γὰρ συμπλέοντος, οὐκ ἔδει δεδίεναι. » Όρα δὲ διὰ δινειδίζων αὐτοῖς ὡς δειλοῖς, δείκνυσιν ὡς ή δειλίᾳ φέρει τοὺς κινδύνους. Διὸ καὶ πρώτον πάντας τὸν χειμῶνα τῆς φυγῆς αὐτῶν, τότε λύει καὶ τὸν τῆς θαλάσσης.

« Τότε ἠγρέεις, ἐπετίμησε τοὺς ἀνάρμονες καὶ τὴν θαλάσσην· καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. Οἱ δὲ ἀνθρώποι ἴθαμασσαν, λέγοντες: Ποταπός ἔστιν οὗτος, διτοι οἱ ἀνεμοί καὶ ή θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ, ἥρχονται οἱ δακτυνες κήρυκες. Εἰ δὲ δὲ Μάρκος καὶ δὲ Λουκᾶς ἔνα λέγουστεν τὸν τὴν λεγεόνα ξήρων, νόησον διτοι ἐκεῖνος εἰς ήν τούτων τῶν δύο ὁ τάχις ἐπισημότερος. ἀφ' ἐκτοῦ δὲ ἡλθε πρὸς αὐτούς, ἐπειδὸν δητας, οὐδεὶς ἐτόλμα προστεγεῖται αὐτούς. » Εν τῶν μνημείων ἔξερχόμενοι, χαλεποὶ λίτε, ὅπετε μὴ ισχύειν τινὲς παρελθετεν διε τῆς δύο ἐκείνης. » Εν τοῖς μνημείοις διέτριβον, δόγμα ἀνθενεῖσι δουλόμενοι οἱ δακτυνες, διτοι αἱ φυχὴ τῶν ἀποδενόντων δακτυνες γίνονται. » Οἱ μηδὲ ἐννοήσεις τις· ή φυχὴ γὰρ ἔξελθούσα, οὐκ ἐν τῷ κόσμῳ πλανεῖται· αἱ μὲν γὰρ τῶν δικτιῶν, τὸν χειρὶ Θεοῦ· εἰ δὲ τῶν ἀμφιτιτῶν, καὶ αὐτοὶ ἔνθειν ἀπέγονται, ὡς ή τοῦ πλούτου.

« Καὶ ίδον ἱκραζεν λέγοντες: Τί ἡμῖν καὶ σοι, Ἰησοῦ Γέλε τοῦ Θεοῦ; ἡλθες ὡς πρὸ καιροῦ βισταντει ἡμᾶς; » Ιδοὺ γέλον τοῦ Θεοῦ κηρύζειν, πρότερον διμολογοῦντες τὴν ξήρων. Βάσανον δὲ ἡροῦνται τὸ μὴ συγχωρεῖσθαι ἀδίκειν τοὺς ἀνθρώπους· τὸ δὲ πρὸ καιροῦ, νόει διτοι ἔνθειν μὴ Χριστὸν μὴ ὑπομένοντες

¹³ Marc. v, 9; Luc. viii, 36. ¹⁴ Sep. III, 1. ¹⁵ Luc. XVI, 1 seqq.

Ex collatione cod. Venet. S. Marci.

(6) Πράγματα βιοτικά, cod. 32.

τὴν ὑπερβολὴν τῆς πατέρων αὐτῶν, μὴ ἀναμεινεῖ τὸν A quod existimabat Christum, non ferentem immenses ipsorum malitias, non expectaturum tempus suppliciorum : id quod non est: nam usque ad summationem mundi sinuntur certare nobiscum.

ε Ήν δὲ μακρὰν ἐπ' αὐτῶν ἄγρη χοίρων πολλῶν βοσκούμεν· οἱ δὲ δάκμονες παρεκάλουν αὐτῶν, λέγοντες· Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἄγρην τῶν χοίρων. Καὶ εἶπαν αὐτοῖς· Ὑπάγετε. Οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἄγρην τῶν χοίρων. Οἱ μὲν δάκμονες αἰτοῦσιν, ὡς ἂν, τὸν χοίρον πνιζόντες, λυπήσονται τοὺς δεσπότας αὐτῶν, ὥστε μὴ παρεδίκασθαι τὸν Χριστόν. Οὐ δὲ Χριστὸς συχχωρεῖ τοὺς δάκμοις, δεινῶν πολλὰν πικράν ἔχουσιν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διτι, εἰ ἔσουσιν εἶχον καὶ οὐκ ἤπειρον, χειρον ἐν τῶν χοίρων διέσυντο ἡμᾶς· B φονεύειν ἔσουσι.

ε Καὶ ίδοι δρμητος πάσσοντες ἡ ἀγρέλη τῶν χοίρων κατὰ τοὺς κρημνούς εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέστρον ἐν τοῖς θάλασσαν. Οἱ δὲ βόσκοντες θρυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πολιν ἀπῆγγειλαν πάντας, καὶ τὰ τῶν δάκμονις ζημένουν. Καὶ ίδοι πᾶσσον ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ίδοντες αὐτὸν, παρεκάλουσαν, διπλας μετασῆπτος ἐπὸν τῶν δρίων αὐτῶν. ΙΔΙΑ Λυπήθεντες, καὶ δέσποτας χειρὸν τι μετὰ ταῦτα παθεῖν, παραιτοῦσαν αὐτὸν. Σὺ δὲ μάθε, διτι ἦντες χαιρόδης βίος, οὐ Χριστὸς μὲν οὐ μάνι ἔστι, δάκμονες δέ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Περὶ τοῦ παραλιτικοῦ. Περὶ τοῦ Ματθαίου. Περὶ τοῦ Σωτῆρος μετά τῶν τελωνῶν ἐσθίοντος. Περὶ τῆς θυγατρὸς ἀρχισυντρόφου. Περὶ τῆς αἱρέθεσθαις. Περὶ τῶν δύο τυφλῶν. Περὶ τοῦ διαπονητηρίου καθρέου.

ε Καὶ ἦρες εἰς τὸ πλεῖον, διεπέρασε καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ἰάζην πόλιν. Καὶ ίδοι προσέφερον αὐτῷ παραλιτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. ΙΔΙΑ Οἱ ίδοι πόλιν τὴν Καπερναοῦμ ἀγέι, ἀκει γάρ φασι· ή μὲν γάρ Βεθλεέμ ἔτεκεν, ή δὲ Ναζαρὲτ ἦρεφεν, ή καὶ Καπερναοῦμ εἶχε διηνεκῶς οἰκούντα. Οὐ δὲ παραλιτος αὐτὸς ἔτερός ἔστι παρὰ τὸν ἐν τῷ Ἱερουσαλήμ, αὐτὸς δὲ, ἐν Καπερναοῦ. Καὶ δὲ μὲν εἴκην ἀνθρώπον, αὐτὸς δὲ ὑπὸ τετεάρων βαστάζεται, ὡς δὲ Μάρκος ῥησίν, διπλας καὶ διὰ τῆς στέγης χλωπεύηται, διπλας δὲ Ματθαῖος παρέλειψεν. Καὶ ίδον δὲ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν. ΙΔΙΑ Η τὸν προσενεργάντων, καὶ γάρ πολλάκις διὰ τὴν τῶν προσεργάντων πίστιν θευματουργεῖ, ή καὶ αὐτοῖς ἔκεινον. Εἶπε τῷ παραλιτικῷ· Θάρσει, τάκνον, ἀφίενται σοι εἰ δημαρτία σου. Τάκνον καλεῖ, ή δὲ πλάσμα Θεοῦ, ή δὲ πιστύσαντα· δευτέρης δὲ, διτι μάλιστα ἡ παράλιοις δὲ δημαρτίαν, λίστη πρώτον ἔκεινας.

ε Καὶ ίδοι τινες τῶν Γραιματίσκων εἶπον ἐν ἔσωτοις· Οὗτος βλασphemet. Καὶ ίδον δὲ Ἰησοῦς τὰς ἴνδιμησίες αὐτῶν, εἶπεν· Ἰντε τι δημετέλεσθε πονηρὰ ἐν ταῖς παρδίαις ὑμῶν; Τί γάρ ἔστιν εἰκονοτέρον εἰπεῖν, Ἀφίενται σοι εἰ δημαρτία, ή εἰπεῖν, Ἐγγέργει καὶ παριστάται; ΙΔΙΑ Εκ τοῦ τὰς ἴνδιμησίες εἰδέναι,

A quod existimabat Christum, non ferentem immenses ipsorum malitias, non expectaturum tempus suppliciorum : id quod non est: nam usque ad summationem mundi sinuntur certare nobiscum.

VERS. 30-32. « Erat autem procul ab illis grex porcorum multorum pascens ; dæmones autem regabant eum dicentes: Si ejicis nos, permitte nobis ut eamus in gregem porcorum. Et ait illis : Abite. Illi vero egressi abiurunt in gregem porcorum. Dæmones petunt, ut vel suffocatis porcis contristent dominos illorum, ut ne Christum susciperent. Christus autem concedit dæmonibus : monstrans qua amaritudine et odio erga homines ferantur, et si potestas eis daretur, et non prohiberentur, pejus nos quam porcos illos affligerent. Ipse enim custodit dæmoniacos, ne seipso occidant.

VERS. 33, 34. « Et ecce ferebatur totus grex porcorum per præcepis in mare, et perierunt in aquis. Porro qui pascebant, ausigerunt, et digressi in civitatem, renuntiaverunt omnia, et quid accidisset dæmoniacis. Et ecce tota civitas 42 exivit in occursum Jesu : et cum vidissent illum, rogabant ut decederet a finibus suis. » Tristitia affecti erant, et existimabant se gravius quiddam passuros, et ideo deprecabantur eum. Tu autem disce quod ubi est vita porcina, ibi non manet Christus, sed diabolus.

CAPUT IX.

De paralytico. De Matthæi vocatione. De Salvatoris refectione cum publicanis. De filia principis synagogæ. De hæmorrhœa. De duobus cæcis. De surdo dæmoniaco.

VERS. 1, 2. « Et ingressus navem, trajecit ac venit in suam civitatem. Et ecce adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. ΙΔΙΑ Suam civitatem Capernaum dicit; illic enim habitabat: Bethlehem enim peperit, Nazareth educavit, Capernaum præbuit domicilium. Paralyticus autem iste alias est quam is qui apud Joannem. Ille enim erat ad probaticam in Jerusalem, hic autem in Capernaum. Et ille quidem non habuit hominem, hic autem a quatuor portatur, sicut Marcus dicit, et per lectum demittitur: quod a Matthæo prætermissum. « Cumque vidisset Jesus fidem illorum. » Aut eorum qui affectabant, siquidem frequenter propter afferentium fidem miracula facit: aut illius etiam ipsius. « Dixit paralyticu: Confide, fili; remittuntur tibi peccata tua. » Filiū vocat, vel creaturam Dei, vel ut eum qui crediderat; declarans autem quod paralysis ex peccatis esset, primum peccata solvit.

VERS. 3-5. « Et ecce scribæ quidam dixerunt intra semetipsos: Hic blasphemat. Et ut vidit Jesus cogitationes illorum, dixit: Utquid vos mala cogitationes in cordibus vestris? Quid enim est facilius dictu: Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, Surge et ambula? » Vel ex hoc quod cogitationes resci-

vit, ostendit se Deum. Arguit igitur eos ferme sic. Α δείκνυσιν ἔστιν θεόν. 'Ελέγχει γοῦν αὐτοὺς λέγων dicens : *Vos quidem putatis me blasphemum, eo τοιαῦτα.* 'Γρετὶς μὲν νομίζετε με βλασφημον, ὡς ὑποσχόμενον ἀφίεναι ἄμαρτις, ὅπερ μέγα μὲν ἔστι. ἔστι δέ με εἰς τούτο καταφεύγειν ὡς ἐν μὴ ἐλεγχών. 'Ἐγὼ δὲ ἐκ τῆς τοῦ σώματος θεραπείας πιστώσωμαι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς, διὰ τοῦ ἀλέττονος μὲν, δυσκολωτέρου δὲ δοκοῦντος, βεβαιῶν καὶ τὴν τῶν ἄμαρτιῶν ἀφεσιν, ξεῖς μεγάλη μὲν, εὐκολωτέρα δὲ ὑμῖν δοκεῖ διὰ τὸ ἀφανῆς εἶναι.

VERS. 6-8. « Ut autem sciatis quod potestatem habeat Filius hominis super terram remittere peccata, tunc dicit paralytico, Surge: et tolle lectum tuum, et vade in domum tuam. Surrexitque ille et abiit in domum suam. Et cum vidissent turbæ, admiratae sunt et glorificaverunt Deum, qui dedit hominibus potestatem talem. » Injunxit ei ut lectum gestaret, ut ne phantasia videatur, et ut turbæ simul, quæ maximum quidem omnium, purum tamen hominem putabant, miraculum intueantur.

VERS. 9. « Et præteriens Jesus 43 illinc, vidit hominem sedentem in telonio, qui Matthæus dicebatur: et dicit illi, Sequere me. Et surgens secutus est eum. » Non cum Petro et Joanne hunc vocavit, sed quando vidit obtemperaturum. Sic et Paulum vocavit postea suo tempore. Admirare autem evangelistam, quomodo vitam suam invulgat, quamvis alii nomen ejus occultarunt, eum appellantes Levi. Dei autem opus fuit, solo verbo eum converti.

VERS. 10, 11. « Et factum est illo recubente in domo, ecce multi publicani et peccatores venerunt, et recubuerantcm Jesu et discipulis ejus. Et cum vidissent Pharisei, dixerunt discipulis ejus: Cur cum publicanis et peccatoribus sumit cibum præceptor vester? » Gaudens Matthæus quod ad se divertisset Jesus, publicanos alias vocavit. Christus autem simul vescebatur cum eis, ut eis prodesset tametsi propter hoc male audiret. Pharisei enim, volentes discipulos ab eo avellere, accusabant publicanorum convivium.

VERS. 12, 13. « Jesus, ubi audivit, dixit illis: Non opus hadent ii qui valent, medico, sed male habentes. Ite autem, et discite quid sit. Misericordiam volo, et non sacrificium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam. » Non veni, inquit, nunc tanquam judex, sed ut medicus: unde et factorem fero. Arguit autem illos ut imperitos, dicens, Ite, et discite, hoc est, quia hactenus non dividisti, vel saltem nunc ite et discite, quod Deus pluris facit misericordiam in peccatores, quam sacrificium. Quod autem dicit, Non veni vocare justos, per ironiam dicit, hoc est, vos, qui justificatis vosmetipsos: quia nullus hominum erat justus. Venit igitur vocare peccatores, non ut maneant peccatores, sed ut resipiscant.

(a) Edit. Lut. Videant miraculum, maximum quidem omnium existimabant, purum tamen hominem.

« Ινα δὲ εἰδῆτε, διτὶ ἔκουσιν ἔχει. διτὶς τοῦ ἀνθρώπου εἰπὶ τῆς γῆς ἀφίεναι ἄμαρτις, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ. 'Εγερθεὶς, ἀρόν σου τὴν κλίνην, καὶ ὑπαγείς τὸν οἰκόν σου. Καὶ ἔγερθεὶς, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἴκον αὐτοῦ. 'Ιδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἕθαύμασσαν, καὶ ἀδεξαν τὸν θεόν τὸν δύντα ἔκουσιν τοιαύτην τοιαύτην κλίνην βαστάσαι, ίνα μὴ ρανταία δέρη, καὶ ἀμαίνανται ίνα ιδωσιν οἱ ὄχλοι τὸ σημεῖον, οἱ δὲ φύλον μὲν ἀνθρώπων ἐνθύμιον αὐτὸν, κρέπτονα μέντοι πάντων.

« Καὶ παράγων δὲ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἰδεν ἀνθρώπων κιθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ. 'Ακολούθει μοι. Καὶ ἀναστὰς ἤκολούθησεν αὐτῷ. » Οὐ μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου τούτον ηκαλεσεν, ἀλλ' ὅτε ἦδει πειθησόμενον. Οὕτω γὰρ καὶ Πάιλον ηκαλεσεν ὑπερόν οἵτε καιρὸς ἦν. Θάυμασσον δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν, πῶς ἐκπομπεύει τὸν κατού βίον, καίτοι οἱ ἄλλοι ἐκρύψαν τὸ δόμονα αὐτού, Καὶ Λευτὶ προσπεγρεύεσσες αὐτὸν. Θεοῦ δὲ ἔργον, τῷ λόγῳ μόνῳ μεταστρέψει αὐτὸν.

« Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀντικειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ οὗδοι πολλοὶ τελῶναι καὶ ἄμαρτωλοι, ἐλθόντες συνεκείντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. καὶ ιδόντες οἱ Φαρισαῖοι, εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. Διατί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἄμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; » Εὐφραινόμενος δὲ Ματθαῖος τῷ τοῦ Χριστοῦ ὑποδοχῇ, τοὺς τελωνάς ἐκάλεσε, συνεστιῆται δὲ αὐτοῖς δὲ Χριστὸς, διστάσαι αὐτούς, καὶ διὰ τοῦτο ἐψήγετο. οἱ γὰρ Φαρισαῖοι, θέλοντες ἀποστῆσαι αὐτοῦ τοὺς μαθητὰς, διέβαλλον τὴν μετὰ τῶν τελωνῶν συνεστίασιν.

« Οὐ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας, εἶπεν αὐτοῖς. Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ισχύοντες λατροῦ, ἀλλ' οἱ πακῶν ἔχουσι. Πορευέντες δὲ μάθετε τί ἔστι τό. » Ελεον θύλα, καὶ οὐ θύσιαν. Οὐ γάρ ἡλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἄμαρτωλούς εἰς μετάνοιαν. « Οὐκ ἡλθον, φαστε, νῦν ὡς κριτής, ἀλλ' ὡς λατρὸς, θύεν καὶ διωδίλας ἐνέχομεν. 'Ελέγχει δὲ αὐτοὺς καὶ ὡς ἄμαθετος, λέγων. Πορευέντες μάθετε, τουτέστιν, ἐπει μέχρι τοῦ νῦν οὐδὲ ἄμαθετος, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπέλθετε καὶ μάθετε, διτὶ τοὺς ἄμαρτωλοὺς θεόν προτιμᾶς τῶν θυσιῶν δὲ θεός. Τὸ δὲ, οὐκ ἡλθον καλέσαι δικαίους, εἰρωνεύμενος λέγει, τουτέστιν διμεῖς τοὺς δικαιοῦντες ἄντοις, ἐπει οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἔστι δίκαιος. Ήλθον οὖν καλέσαι ἄμαρτωλούς, οὐχ ἵνα μείνοσιν ἄμαρτωλοι, ἀλλ' ἵνα μετανοήσωσι.

• Τότε προσέρχονται αὐτῷ ὡς μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες. Διετί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύμενοι πολλά, οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν; » Οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, φθυνοῦντες τῇ δόξῃ τοῦ Χριστοῦ, ἀκαλοῦσιν αὐτῷ μὴ νηστεύοντα. • διηπορούντο γὰρ ἴους, τῶς ἔνει ἀσκήσεως τὰ πάθη νικᾶ, διπέρα Ἰωάννης οὐκ ἰσχυσεν· ἡγνόντων γὰρ δις Ἰωάννης μὲν ἀνθρώπος φύλας, καὶ δὲ ἀρετῆς δίκαιος· Χριστὸς δὲ, εὐτοφερῆς, ὡς Θεός.

• Εἶπεν οὖν αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς· Μή δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφάνος πενθεῖν, ἐφ' ὃντος μετ' αὐτῶν ἔστιν ὁ νυμφός; • Ελεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφός, καὶ τότε νηστεύουσιν. • Χαρᾶς, γηστίν, δὲ περὸν καρδίας, οὐκ ὡς μετὰ τῶν μαθητῶν εἰμι. Νυμφὸν γὰρ ἔστιν ὄνομά μου, ὡς ἀριστόμενον ἔσται τὴν νέαν συναγαγγήν, ἀποθανούσης τῆς παλαιᾶς· οὐαὶ δὲ νυμφάνος, τοὺς ἀποστόλους. • Εσται οὖν καρδίας, φῆσθε, διπέρα, δικαῖοος καὶ ἀναληφθέντος, νηστεύουσιν ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ διωκόμενοι. Τὸ δεύτερὸν δὲ τῶν μαθητῶν δεικνύων, ἐπάγει·

• Οὐδεὶς δὲ ἐπιβαλλει ἐπιβλημα βάσκων ἀγνάφου ἢ τοι ματέρα παλαιῷ, εἴρει γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν αὐτῶν τοῦ ματού, καὶ χειρὸν σχίσμα γίνεται. Οὐδὲ δέλλοισι οἵνοι νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μῆγε, βήγησονται οἱ ἀσκοί, καὶ δὲ οἱ οἶνος ἐκχείται, καὶ οἱ ἀσκοί ἀπολλύνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἵνον εἰς ἀσκούς κανεῖναι, καὶ ἀμφότερα συντηροῦνται. • Οὕτω, φησθεὶς, οἱ μαθηταὶ γεγόνασιν ισχυροί, ἀλλὰ συγκαταβάσσονται· καὶ οὐ χρὴ βάρος αὐτοῖς ἐπιτείνειν ἐπιτεγμέτων. Ταῦτα δὲ Έλεγε, διδάσκων καὶ τοὺς μαθητὰς, ίνται καὶ αὐτοί, διπέρα μαθητεύσασι τὴν οἰκουμένην, συγκαταβάσσονται. • Ράχος οὖν ἄγνωφον ἡ νηστεία, καὶ οἶνος νέος· ματέριον δὲ παλαιόν καὶ ἀσκοί, ἡ ἀσθέτικας τῶν μαθητῶν.

• Ταῦτα εἰτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ίδον ἄρχων τις προστάκης αὐτῷ, λέγων· • Ή θυγάτηρ μου ἄρτι ἀτέλειτης, ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χειρόν σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται· καὶ ἔγραθες δὲ Ἰησοῦς ἡ καλούσθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. • Φαίνεται πίστιν ἔχων οὗτος, εἰ καὶ μὴ μεγάλην· παρακαλεῖ γὰρ τὸν Ἰησοῦν, οὐχὶ λόγῳ μόνῳ εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐλθεῖν, καὶ τὴν χειρὸν ἐπιθεῖναι. Τετελευτηκέναι δὲ λέγει τὴν θυγάτερα, κατόπιν τοῦ Λουκᾶ λέγοντος ὡς οὕτω τετελεύτηκεν, ή ὡς στοχαζόμενος, διὰ τὸ ἐν τοχάσταις δικαστοῦσις αὐτὴν ἀφέναι, ή αὐξάνων τὴν συμφορὰν, ὡς εἰς Πλευρὰν ἐλκόνται τὸν Χριστόν.

• Καὶ ίδω γυνὴ αἰμορρόσυστα διώδεκα ἡτη, προσελθοῦσε δικασθεῖν,, ἥψετο τοῦ χρηστόπιδου τοῦ ματού. • Έλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ· • Εάν μόνον ἀψωμαι· τοῦ ματού αὐτοῦ, σωθήσομαι. • Ο δὲ Ἰησοῦς ἐπιστράφει καὶ ίδειν αὐτήν, εἶπε· Θέρετε, θύγατερ, η πίστις σου σώσει σε. Καὶ ίδωσθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς δύρας ἀκείνης. • Ἀκέδειρτος οὖν διὰ τὸ πάθος, οὐ προσῆλθε φυλαρχῆς ἡ γυνὴ, εὐλαβουμένη μήπως κωλυθῇ· εἰ καὶ ἐνδέρμεις δὲ λευθάνειν, πλὴν ἥλπισεν δύσις τυχεῖν, οἱ μάνει τοῦ ἄκρου τοῦ ματού ἔψεται. Τούτῳ γάρ,

VERS. 14. « Tunc accedunt ad eum discipuliⁱ Joannis, dicentes: Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant?» Discipuli Joannis invident gloriæ Christi, et reprehendunt eum non jejunantem. Dubitabant enim fortasse quomodo vinceret absque corporis castigatione affectiones, id quod Joannes non potuit. Ignorabant enim quod Joannes homo esset purus, et virtute justus. Christus autem virtus ipsa, ut pote Deus.

VERS. 15. « Dixit igitur illis Jesus: Num possunt filii thalami lugere quandiu cum eis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt. » Præsens, inquit, tempus, tempus gaudii est, quandiu cum discipulis sum. B Sponsum enim seipsum vocal, quod cooptet sibi novam congregationem, mortua veteri, hoc est, synagoga. Filios autem thalami, apostolos vocat. Tempus erit, inquit, jejunii, cum ego passus fuero, et assumptus in cœlum. Jejunabunt fame et siti, persecutionem patientes. Ostendit autem quam imperfecti sint discipuli, et dicit:

VERS. 16, 17. « Nullus autem immittit assumendum panni rudis in veste veteri: tollit enim supplementum illius a vestimento, 44 pejorque fit ruptura. Neque mittunt vinum novum in utres veteres: alioqui rumpuntur utres, et vnum effunditur, et utres pereunt: sed mittunt vinum novum in utres novos, et ultraque simul servantur. » Non dum, inquit, facti sunt discipuli fortes, sed opus habent indulgentia, neque gravius moles illis imponenda mandatorum. Hæc autem dicebat, docens et discipulos, ut et ipsi doctri orbem, indulgentes sint. Pannus enim rudis jejunium est, et vinum novum: vestis autem vetus et utres, infirmitas discipulorum.

VERS. 18, 19. « Cum hæc illis loqueretur, ecce princeps quidam accessit et adoravit eum dicens: Filia mea modo defuncta est; sed veni, et pone manum tuam super eam, et vivet. Surgensque Jesus secutus est eum et discipuli ejus. » Videtur ille fidem habere, quamvis non magnam. Obsecrat enim Jesum non ut solum verbum dicat, sed et ut veniat, et manum imponat. Defunctam autem esse dicit filiam, quamvis apud Lucam dicatur nondum defuncta, dicit autem velut conjectans, eo quod reliquerat eam jam extrellum exhalantem spiritum, vel ut augens calamitatem, quo ad misericordiam provocaret Christum.

VERS. 20-22. « Et ecce mulier quæ sanguinis profluvio laboraverat annis duodecim, accessit a tergo, et tetigit fimbriam vestimenti ejus; dicebat enim intra semetipsam: Si tantum tetigero vestem ejus, salva ero. Jesus autem conversus, ut vidit illam, dixit: Confide, filia, fides tua salvam te fecit. Et salva facta suit mulier ex hora illa. » Mulier hæc quoniam ob morbum immunda erat, non accessit manifeste, verita ne forte quo pacto prohiberetur. Qua mvis autem putabat se posse latere,

verumtamen speravit se sanitatem assecuturam, si a τῷ χράσπεδον ἀλλ' ὁ Σωτὴρ φενεροῖ αὐτήν· οὐχ ὡς tantum summam ejus vestem contingere, quæ per fimbriam significatur. At Salvator prodit eam, non ut amans gloriæ, sed ut fidem illius ad nostram utilitatem declararet, et ut in fide roboraret etiam archisynagogus. Confide autem dicit ei, eo quod timida erat, quia furtim donum acceperat. Et filiam vocat, ut fidelem. Ostendit item quod nisi habuisset fidem, neutquam receperet beneficium, quamvis sanctas contigisset vestes. Dicunt autem quod statuam Servatoris fecerit, ad cujus pedes nascebatur herba quæ profluvio sanguinis laborantibus medeatur, quam Juliani temporibus impii contriverunt.

VERS. 23, 24. «Et cum venisset Jesus in domum principis, et vidisset tibicines et turbam tumultuantem, dicit illis : Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit. Et deridebant illum. » Quoniam nondum nupta erat, deslebant eam nuptialibus tibiis, secundum legem hoc facientes. Dormire autem dicit illam, eo quod apud se mors somnus esset : valebat enim facile suscitare. Ceterum quod deriserunt eum, ne mireris : nam testimonium amplius dant miraculo, quod vere mortuam suscitarit. Ne quis enim dicaret quod in excessu quodam esset, idcirco in confessu erat apud omnes ejus mors.

VERS. 25, 26. « Ubi 48 autem ejecta est turba, ingressus est, et tenuit manum illius : et surrexit adolescentula. Et emanavit fama illa in totam terram illam. » Ubi turba est et tumultatio, non operatur miracula Jesus. Tenet autem manum, virtutem illi dans. Et tu, si mortuus fueris peccatis, tunc surges quando apprehendet manum tuam, ita ut opereris ejecta turba, et tumultuatione sedata.

VERS. 27. « Et cum discessisset illinc Jesus, secuti sunt illum duo cæci, clamantes et dicentes, Miserere nostri, Filii David. » Cæci ut Deo dicebant, Miserere : ut homini autem dicebant, Filii David. Celebre enim erat apud Judæos, Messiam e semine David venturum.

VERS. 28. « Et cum venisset in aedes, adierunt illum cæci. Et dicit illis Jesus : Creditis quod possum hoc facere ! dicunt illi : Etiam, Domine. » Trahit secum cæcos usque in domum, ut monstraret solidam illorum fidem, et condenaret Judæos. Interrogat autem eos an credant, ostendens fidem omnium perficere.

VERS. 29, 30. « Tunc tetigit oculos illorum, dicens : Secundum vestram fidem fiat vobis. Et aperti sunt illorum oculi. » In domo scorsim curat, ut vitetur inanis gloria. Per omnia enim docet modestiam et humilitatem mentis.

VERS. 30, 31. « Et interminatus est illis Jesus, dicens : Vide te ne quis sciat. Illi autem ut agressi sunt, diffamaverunt illum in tota terra illa. » Vides quomodo fastum fuderit ? Illi vero non ut inobedientes, sed ut grati, divulgaverunt. Quamvis autem alicubi dicere videatur, Abi, et narra gloriam Dei,

δέξης ἑρῶν, ἀλλ' ίνα τὴν πίστιν αὐτῆς δεῖξῃ πρὸς ὀφελεῖσαν ἡμῶν, καὶ ίνα πισθωθῇ καὶ ὁ ἀρχισυνάγωγος. Θάρσου δὲ, λέγει αὐτῇ, διότι ἐφοβήθη ὡς κλέψεσσι τὴν δωρεὰν, καὶ θυγατέρα δὲ καλεῖ, ὡς πίστην. Δείκνυσι δὲ διτι, ἐλέν μὴ πίστιν προστήγαγεν, οὐκ ἐλεῖς τὴν χάριν, καλέν τὰ λιμάτια ἀγαπᾷς ήσαν. Λέγουσι δὲ ὡς ἀνδριάντα αὔτη τοῦ Σωτῆρος εἰργάσατο, οὐ πρὸ τοὺς πόδας ἐφύπει βοτάνη ταῖς αἱμαφθόουσαις; βοηθούσα, έν ἐν τοῖς Ἰουλιανοῦ χρόνοις οἱ ἔσεβες τονέτριψαν.

« Καὶ ἐλθὼν δὲ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς, καὶ τὸν δῆλον θοροδούμενον, λέγει αὐτοῖς : Ἀνεγκωρετε, οὐ γέρ ἐπέθεντε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδετε. Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. » Ἐπειδὴ ἔγαμος ἦν, μετὰ τῶν γαμικῶν αὐλῶν αὐτὴν ἐθρήνουν, παρὰ τὸν νόμον τοῦτο ποιοῦντες· καθεύδετεν δὲ λέγει αὐτὴν, διότι παρ' αὐτῷ δὲ θάνατος ὑπνος ἦν, δυναμένῳ εὐκόλως ἀναστῆσαι. Εἰ δὲ κατεγέλωσιν αὐτοῦ, μὴ θυμάσης· μαρτυροῦσι γέρ μᾶλλον τῷ θεάματι, ὡς νεκρὸν τῷ δητὶ ἀναστήσαντος. Ινα γέρ μῆτις λέγει διτι κατόχος ἐγένετο, διὰ τοῦτο ὀμολογήθη παρὰ πάνταν ἀποδενετον.

« Ὅτε δὲ ἐξεβλήθη δῆλος, εἰσελθὼν καρέτης τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἡγέρθη τὸ κοράσιον, καὶ ἐξῆλθεν ἡ φύμη αὕτη εἰς δλην τὴν γῆν ἐκείνην. » Ἔνθε δῆλος καὶ παρισπασμὸς, οὐ δυσκατοιργεῖ δὲ Ἰησοῦς. Κρατεῖ δὲ τῆς χειρὸς, κτενίθεις δύναμιν· καὶ σὺ δὲ, ἐλέν, νεκρῶθης ταῖς ἀμαρτίαις, τότε ἀναστήσει δὲ κρατήσει εἰς τῆς χειρὸς τῆς πρεστικῆς, τὸν δῆλον καὶ τὸν παρισπασμὸν ἐκβαλών.

« Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ, ἀκολαύθησαν εὐτῷ δύο τυφλοί, κράζοντες καὶ λέγοντες : Ἐλέησον ἡμᾶς, Γιδὲ Δαυΐδ. » Οἱ τυφλοὶ δὲ μὲν θεῷ πλεγον τῷ, Ἐλέησον· ὡς δὲ ἀνθρώπῳ τῷ, Γιδὲ Δαυΐδ. Ἐθριλλεῖται γέρ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ὡς δὲ Μεστίας τοι σάρπεις Δαυΐδ ἐλέσσεται.

« Γλαδίνει δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προστήθεν αὐτῷ οἱ τυφλοί. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς : Πιστεῖτε δὲ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Λέγουσιν αὐτῷ : Ναὶ, Κύριε. » Παρέλθει τοὺς τυφλοὺς δῆλοι καὶ τῆς οἰκίας, ίνα δεῖξῃ τὴν ἀπίμονον αὐτῶν πίστιν, καὶ κατακρίνῃ τοὺς Ιουδαίους. Ερωτᾷ δὲ αὐτοὺς εἰ πιστεύουσι, δεκτὸς δὲ πάντα ἡ πίστις κατερθοτο.

« Τότε ἥψατο τῶν ὀφελμῶν αὐτῶν, λέγων· Κετε τὴν πίστιν δύμων γενηθήτω δύτιν. Καὶ ἀνεφύθησαν αὐτῶν οἱ ὀφελμοί. » Ἐν οἰκίᾳ θεραπεύει καὶ κατείλαι, διὰ τὸ ἀφιλόδοξον. Παντεχοῦ γέρ ταπεινορροντεν διδάσκει.

« Καὶ ἀνεβριμήσετο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων· Όρετε μηδεὶς γιναστέτω. Οἱ δὲ ἐξελθόντες διερήμισαν αὐτὸν ἐν δλῃ τῷ γῆ τῷ ἐκείνῳ. » Όρετε τὸ ἔτηρον ; Εκτινοι δὲ, οὐχ ὡς ἐπιθυμοῦτες, ἀλλ' οὐς εὐχαριστοῦτες διερήμισαν. Εἰ δὲ ἀλλοχροῦ φεύγονται, λέγων : Διπλῶ, καὶ διηγοῦν τὴν δέξιαν τοῦ θρόνου, οὐδὲν διε-

τοις θελει γάρ περὶ ἔκυτού μὲν μηδὲν λέγειν, δι- A non est huic contrarium : vult enim eos de seipso
τριποθέται δι τὴν διδόντην τοῦ Θεοῦ.

« Λύταν δὲ ἐξεργομένων, ιδοὺ προσῆγεγχν κύτῳ
τὸν χωρὸν δικιμονῶμένον. Καὶ ἐκδηθίστησε
τοῦ δικιμονῶν, ἀλλὰ τοῦ δικιμονῶν διὸ καὶ ἐπερι- πάθειαν κύτῳ. Οὐ γάρ δι' ἔκυτον παρακαλίσει, ἀδύ-
νατο, τοῦ δικιμονῶν δικιμονῶν τὴν γλώσσαν "Οὐθεν
οὐδὲ ἀπειπεῖτε! πίστιν, ἀλλ' εἰδένας λέται, ἐκδιλόν τὸν
δικιμονῶν, τὸν τὴν λαλίζεν καλύπτοντα. » Καὶ ἐκθύμεσαν
εἰ οὐχι, λέγοντες διτιούποτε ἵφανη οὕτως ἐν τῷ
Ιερῷ. » Θυμάσας δὲ δοχλος, καὶ προφητῶν καὶ
προφητῶν ὑπερτιθησαν τὸν Χριστόν. Μετ' ἔξουσίας
γὰρ ἐθεράπευε, καὶ οὐχ ὡς ἐκεῖνοι, εὐχόμενοι. "Ιδω-
μεν δὲ καὶ τοὺς Φαρισαίων τοῖς φραγίν.

« Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον· ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δικι-
μονῶν ἐκδάλλει τὰ δικιμονά. » "Ἄκρες μαρτίας οἱ
λόγοι. Οὐδέποτε γάρ δικιμονῶν ἐκδάλλει δικιμονῶν. "Εστω
εἰ διτιούποτε τῶν δικιμονῶν ἐκδάλλειν, ὡς τῷ ἄρχοντι τῶν
δικιμονῶν, δοχλεῖν, ητοι μαχεῖν τὰς νόσους δὲ
καὶ τὰς ἀμφιτίματα. πῶς; Ήπειρος, καὶ βασιλεῖσιν ἐκτί-
ρτειν; δὲ γάρ δικιμονῶν, τούναντιον μᾶλλον, καὶ νό-
σους ἐπιφέρει, καὶ θεοῦ ἀφίστη.

« Καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς
χώματα, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς κύτῳ, καὶ
προφητεύων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θερα-
πεύων πάσαν νόσον καὶ πάσαν μαλακίαν ἐν τῷ
λόγῳ. » Φιλίνθρωπος ἦν, οὐκ ἀναμένει κύτοις πρὸς
ἴκενον ἐλθεῖν, ἀλλ' αὐτὸς περιεισιν, ίντος μὴ ἔχων
ἀπολογίαν ὡς οὐδέποτε ήματες ἐδίδαξεν. "Ἐργα δὲ καὶ
λόγοι έλαπεις κύτοις, διδάσκων καὶ θυματοργῶν.

« Εἰσὶν δὲ τοὺς δχλῶν ἐσπλαγχνισθή περὶ αὐτῶν,
οἵτινες καλειμένοι καὶ ἐψημένοι ὥστε πρόστατα
μὴ ἔχοντα ποιμένα. » Οὐκ εἶχον ποιμένα, ἐπειδὴ οἱ
ἄρχοντες αὐτῶν οὐ μόνον οὐδώρθουν. ἀλλὰ δὴ καὶ
βαλαππον· ἀληθοῦς δὲ ποιμένος ἐστὶ τὸ σπλαγχνί-
ζεσθαι τοῖς τῷ ποιμένῳ.

« Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, 'Ο μὲν θερισμὸς
παῖδες, οἱ δὲ ἐργάται οὐλίγοι· δευθήτε οὖν τοῦ Κυρίου
τοῦ θερισμοῦ, δπαὶ ἐκδάλλη ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν
κύτον. » Θερισμὸν ὄνομάσει τὸ πλῆθος τὸ χρῆσον τῆς
θεραπείας, ἐργάτας δὲ τοὺς δρεποντες διδάσκειν, οὐ-
τοὶ ησάν τότε ἐν τῷ Ιερῷ. Κύριος δὲ τοῦ θερι-
σμοῦ. αὐτὸς ὁ Χριστὸς, ὡς προφητῶν καὶ ἀποστόλων
Κύριος. δηλον δὲ τούτο ἀπὸ τοῦ προχειροσεθει-
τούς δάδεκα χωρίς τοῦ αἰτήσαι τὸν Θεόν. "Ακούε-
γάρ.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων διαταγῆς.

« Καὶ προσακλεσάμενος τοὺς δάδεκα μαθητὰς αὐ-
τοῦ, θεωρεῖς αὐτοὺς ἔχονταν κατὰ πνευμάτων ἀκα-
θίσταν, ὥστε αὐτὰς ἐκδάλλειν, καὶ θεραπεύειν πάσαν
νόσον καὶ πάσαν μαλακίαν. » Δάδεκα μὲν μαθητὰς
βιλέργειαν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δάδεκα φυλῶν.
Δύναμιν δὲ τούτοις προσθεῖε, καίτοι γε οὐλίγοι οὐ-
τοὶ ἐκάπεστελνεν· δληγοι γάρ οἱ διὰ τῆς στενῆς ὁδεύον-

B VERS. 32, 33. « Cum autem illi egredierentur, ecce adduxerunt illi homine nū mutum et dæmoniacum, et ejecto dæmonio, locutus est mutus. » Non era morbus naturalis, sed a dæmonie immissus: propterea et alii adducunt illum. Non enim per seipsum orare poterat, quia dæmon ejus linguam vixerat: unde neque fidem exigit, sed statim curat, ejecit dæmonie mutum loqui prohibente. « Et admiratae sunt turbæ dicentes: Nunquam apparuit sic Israhel. » Admiratae turbæ, Christum et prophetis et patriarchis præposuerunt, nam protestate sua curabat, non sicut illi peccantes. Videamus autem et Pharisæos quid dicant.

VERS. 34. « Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmonia. » Summæ stultitiae sermones illi sunt, nullus enim dæmon ejicit dæmonem. Esto autem quod dæmones ejiciat ut dæmonium principi serviens, aut magiam exercens, morbos igitur et peccata quomodo solvebat, et regnum Dei prædicabat? nam dæmon contrario modo et morbos auget, et a Deo separat.

VERS. 35. « Et circumibat Jesus civitates omnes ac vicos, docens in synagogis illorum, et prædicans Evangelium regni, et sanans omnem morbum ac 46 omnem languorem in populo. » Quoniam misericors est, non exspectat illos ad se venientes: sed ipse circuit ne habeant excusationem quod nullus doceret. Opere autem et sermone trahit eos docens, et miracula faciens.

VERS. 36. « Cum vidisset autem turbas, misericordiae et affectu motus est erga illos, quod essent destituti ac dispersi velut oves non habentes pastorem. » Non hahebant pastorem, eo quod principes illorum non solum non corrigebant, sed et nociebant. Veri enim pastoris est, erga gregem misericordia affici.

VERS. 37, 38. « Tunc dicit discipulis suis, Messis quidem multa, operarii autem pauci: rogate igitur Dominum messis, ut extrudat operarios in messem suam. » Messem vocat multititudinem quæ cura:ione opus habebat, operarios autem eos, qui docere debebant, quales tunc non erant in Israel. Dominus autem messis ipse est Christus, Dominus apostolorum et prophetarum. Manifestum autem hoc ex eo, quod ordinavit apostolos non petendo Deum. Audi euim:

CAPUT X.

De ordine apostolorum.

VERS. 1. « Et accersitis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem super spiritus immundos, ita ut ipsos ejicerent, et sanarent quemvis morbum, et quemvis languorem. » Duodecim discipulos eligit iuxta numerum 12 tribuum, virtutemque illis tradidit, quamvis pauci essent, ac emisit. Pauci enim per angustiam portam transeunt, dedit enim

eis faciendo miracula virtutem, ut per miracula in admirationem adducerent, et magis obtemperantes doctrinæ habeant auditores.

VERS. 2. « Duodecim autem apostolorum nomina sunt hæc : Primus Simon qui dicitur Petrus, et Andreas frater ejus. » Enumerat autem apostolorum nomina, propter pseudoapostolos. Præponit autem Petrum (a) et Andream, quoniam et primum erant vocati. Deinde ponens filios Zebedæi, præponit Jacobum Joanni, non propter dignitatem, sed quia ita acciderat. Dicit igitur :

VERS. 3,4. « Jacobus Zebedæi filius, et Joannes frater ejus, Philippus et Bartholomæus, Thomas et Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi, et Lebbæus cognomento Thaddæus, Simon Cananæus, et Judas Iscariotes, qui et tradidit illum. » Vide humilitatem Mæthæi, quomodo se post Thoniam ordinari. Ad Judam autem cum venisset, non dixit: Pollutus ille, inimicus ille Dei, sed Iscariotem illum a patria nominavit. Erat enim et alias Judas, qui et Lebbæus et Thaddæus dicebatur. Duo igitur Iacobii, nempe unus Zebedæi, alter Alphæi : et duo Judæa, Thaddæus unus, et alter proditor Tres autem Simones, scilicet Petrus, et Cananæus, et proditor Simon enim Judas Iscariotes 47 dicebatur.

VERS. 5-7. « Hos duodecim emisit Jesus, et præcepit eis, dicens : In viam gentium ne abieritis, et in civitatem Samaritanorum ne ingrediamini : sed ite potius ad oves perditas domus Israel. Proficiscentes autem prædicare, dicentes : Appropinquavit regnum cœlorum. » Hos, quales ? Piscatores, vulgares, publicanos. Primum autem eos misit ad Judæos, ne dicere queant : Quoniam ad gentiles missi fuerunt, idcirco nos Judæi jure non credidimus. Destituit igitur Judæos omni excusatione. Conjungit autem Samaritanos gentilibus, quoniam Babylonii erant, et in Judæa domicilium habebant, prophetasque non recipiebant, sed tantummodo quinque libros Moysis. Porro per regnum cœlorum, futurorum intellige fruitionem. Armat autem eos miraculis, dicens :

VERS. 7. « Infirmos sanate, leprosos mundate, dæmones ejicite. Gratis accepistis, gratis date. » Nihil tam decet doctorem, quam humiliatis et divitiarum contemptus. Duo igitur hæc hoc loco dicit, dicens : Gratis accepistis, ne superbirent, quod talia dona et haberent et darent. Gratis enim et per gratiam talia accepistis, sed cum humiliitate et divitiarum estote contemplatores. Gratis enim, inquit, date. Et ut perfectius malorum omnino radix extirpetur, inquit :

VERS. 9,10. « Non possideatis aurum, neque argentum, neque æs in zonis vestris, neque peram ad iter, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus enim est operarius suo cibo. » Magno stu-

te et διδωσι δὲ αὐτοῖς τὸ θαυματουργεῖν, ὡς ἂν διὰ τῶν θαυμάτων καταπλήσσοντες, πρὸς τὴν διδασκαλίαν πειθῆντος ἔγωσι τοὺς ἀκροτάτας.

« Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων, τὰ ὄνδρατα εἰστῶτας. Πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Καταλέγει τὰ τῶν ἀποστόλων ὄνοματα, διὰ τοὺς ψευδαποστόλους. Προτίθησι δὲ Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν, διότι καὶ πρωτόκλητοι. Εἴτα τοὺς τοῦ Ζεβεδαῖου προτάτει δὲ τὸν Ἰάκωβον τοῦ Ἰωάννου· οὐ γάρ κατὰ τὴν δέξιαν, ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ τὸ παραπεδὸν καταλέγει τούτους. Φητὶ γοῦν.

« Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαῖου, καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Φίλιππος καὶ Βιρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος ὁ τελώνης, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφίου, καὶ Λεοντῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, Σίμων ὁ Κανανίτης, καὶ Ἰούδας Ἰσκαριώτης ὁ καὶ παραδός αὐτὸν. » Ιδε ταπείνωσιν τοῦ Ματθαῖου, πῶς ἐστὸν μετὰ τὸν Θωμᾶν ἔτεχεν. Ἐπὶ δὲ τὸν Ἰούδαν ἐθύμων, οὐκ εἶπεν ὁ μιαρὸς, ὃ τοῦ Θεοῦ ἔχθρος, ἀλλ' Ἰσκαριώτην αὐτὸν ἀπὸ τῆς πατερίδος ὠνόμασεν. Ἡν γάρ καὶ ἔπειρος Ἰούδας, καὶ Λεοντῖος καὶ Θαδδαῖος Δύο τοίνυν Ἰάκωβοι, ὁ τοῦ Ζεβεδαῖου, καὶ ὁ τοῦ Ἀλφίου, καὶ δύο Ἰούδαι, ὁ Θαδδαῖος, καὶ ὁ προδότης. Καὶ τρετές Σίμωνες, ὁ Πέτρος, ὁ Κανανίτης, καὶ ὁ προδότης. Σίμων γὰρ Ἰούδας Ἰσκαριώτης ἐλέγετο.

« Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπόστελεν ὁ Ἰησοῦς, παραγγελας αὐτοῖς, λέγων· Εἰς ὅδον ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόσβατα τὰ ἀπολαύστα οἰκους Ἰσραὴλ. Πορεύομενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες, διτὶ Ἡγγικεν ἡ βισιλεῖα τῶν οὐρανῶν. » Τούτους ποιούς ; Τοὺς ἀλιεῖς, τοὺς ἱδιώτας, τοὺς τελώνας. Πρηγουμένως δὲ τοῖς Ἰούδαιοις ἀποστέλλει αὐτῶν, ιux μὴ ἔχωσι λέγειν διτὶ πρὸς τοὺς ἑθνικοὺς ἀπεστάλησαν, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς οἱ Ἰούδαιοι οὐκ ἐπιστεψάμεν. Ἀπροφασίστους οὖν τοὺς Ἰούδαιους ποιεῖ. Συνάπτει δὲ τοὺς Σαμαρειτας τοὺς ἑθνικοὺς, ἵναι Βαῦλωντοι διτὲς κατώκησαν τὴν Ἰουδαίαν, καὶ οὐδὲ τοὺς πρωφήτας ἐδέχοντο, ἀλλὰ μόνα τὰ πάντα τοῦ Μωσῆς βιβλία· βισιλεῖαν δὲ οὐρανῶν, καὶ τὴν μέλλουσαν ἀπόλαυσιν νόει. Οπλίζει δὲ αὐτοὺς τοὺς θεύματα, λέγων·

« Ἀσθενοῦντας θερπεύετε, λεπρούς καθαρίζετε, δημόνια ἐκβάλλετε. Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δύτε. » Οὐδέν οὐτως ἀρμάζει τῷ διδασκάλῳ, ὡς ταπείνωσι καὶ ἀκτημοσύνη. Τὰ δύο τοίνυν ταῦτα ἀνταῦθι δείχνυσι, Δωρεὰν ἐλάβετε, λέγων· μὴ γάρ ὑψηλοφρονεῖτε, ὡς τοιαῦτα ἀγαθὰ ἔχοντες καὶ διδόντες. Δωρεὰν γάρ καὶ χάριτι ταῦτα ἔχετε, ἀλλὰ σὺν τῷ ταπεινοφρονεῖν, καὶ ἀφιλοχρήματοι γένεσθε. Δωρεὰν γάρ, φησι, δύτε. Τελεώτερον δὲ ἀνασπῶν τὴν ῥίζαν πάντων τῶν κακῶν, φησιν·

« Μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἀργυρὸν, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, μὴ πήραν εἰς ὅδον, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδους, οὐδὲς γάρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἔστιν. » Εἰς πάνταν

(a) Videtur hic interesse Teophilacti primatum inter apostolos Petro concedere, cum vere dignitas absolute non vocationem spectarent ubique evangelistæ.

ἀκριβεῖτε, κατένες γυμνάζει, διὰ τούτο ἀπερίττους παντελῶς παντελῶς ποιῶν καὶ ἀμερίμνους, οὐδὲ βέβδους συγγραφεῖ ἔχειν. Τοῦτο γάρ ή ἐκριθῆ ἀκτημοσύνη, ποιῶν πιστεύεσθαι τὸν περὶ ἀκτημοσύνης διδάσκοντα. Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσι, Πόθεν διατραφησύμεθα; φρασίν «Ἄξιος δὲ ἑργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ, » τωτίστιν, ἐκ τῶν μαθητῶν τραφήσεοθε. Χρεωτοῦσι γάρ τοῦτο ὑμῖν ὡς ἱργάταις. Τροφῆς δὲ εἰπεῖν, οὐ τραφῆς. Οὐ γάρ δεῖ τραφῆν τοὺς διδάσκαλους.

« Εἰς ἦν δὲ πόλιν ἡ κώμην εἰσέλθητε, ἐκείνες τές ἴν αὐτῇ ἀξίας ἔστι, κακέται μείνατε ἔως ἂν ἐξέλητε. » Οὐκ εἰς πάντας κελεύει ἔργεσθαι, ἵνα μὴ τοῖς ἀνέξιοις μηγένεσθαι, διεσάλλωνται· ἐάν γάρ τις τοὺς ἀξίους μόνους ἔχωνται, πάντας καὶ διατραφήσονται. Κελεύει δὲ προσμένειν, καὶ μὴ οἰκίαν εἰς οἰκίας ἀμειβεῖν, ἵνα μὴ ὡς γαστρίμαργοι φέγωνται, καὶ δέξιων τοὺς πρόστον δεξαμένους ὑδρίζειν.

« Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, δισπέσσαθε αὐτὸν, λέγοντες· Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ· καὶ δέ μὲν ἡ, ἡ οἰκία ἀξία, ἐλλέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτὸν, δέ μὴ ἡ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφῆται. » Ασπερμὸν καὶ εἰρήνην τὴν εὐλογίαν νέει, ηπειραμένει μόνοις τοῖς ἀξίοις· μάθε οὖν ἐντεῦθεν ὅτι μέλιστα τὰ ἡμέτερα ἔργα εἰδογούσιν ὑμᾶς.

« Καὶ δέ τοι μὴ δέξηται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενος· τῆς οἰκίας ἡ τῆς πόλεως ἐπειθεῖς, ἐκτινάκτεται τὸν χονιορὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ἀμέν λέγω ὑμῖν· ἀνεκτότερον ἔσται τῇ Σοδόμων καὶ Γορόβριων ἐν διμέρει κρίσεως, ἡ τῇ πόλει ἐκείνῃ. » C Έκτινάσσοντες βούλεται τὸν χονιορὸν, δεικνύοντας, ὅτι οὐδὲν ἐλαύνοντες, διὰ τὴν ἀπειθεῖσαν αὐτῶν, ἡ πόστα μαρτύριον εἰναι τῆς μαρκῆς δδοικορίας ἡν διδάσκουσιν, καὶ αὐτοὺς οὐκ ὠφέλησαν· ἀνεκτότερον οὖν ἔσται τοῖς Σοδόμοις, ἡ τοῖς ἀπειθεῖσι, διότι οἱ Σοδομῆται ἀντικαταστάθησαν, ἐκεῖ κατεριώτερον καλαθίσουσι.

« Τόδιον ἡγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόδοτας ἐν μέσῳ λάσσου. » Καθώπλισεν αὐτοὺς στημένοις, ἐποίησε θρῆσκον περὶ τῆς τροφῆς, τὰς τῶν ἀξίων ἀνοίξας θύρας. Λέγει νῦν καὶ τὰ συρηνόσομενα δεινά, τὴν πρόγνωσιν δεικνύεις. Παραμυθεῖται δὲ, διὰ τοῦ ἡγω. Ἐγώ, στέν, ἐχρητείσθι. « Ουτε θαρρεῖτε· ἀχείρωτοι γάρ ἔτεσθε. Ἐτοιμάζει δὲ αὐτοὺς πρὸς τὸ πάσχειν ὡς γάρ ἀδύνατον ἐν μέσῳ λύκων πρέσβετον μὴ πάσχειν, οὔτε διαιτήσει ὑμᾶς μετεξύ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καν πάσχητε, μὴ δργίζεσθε· ὡς πρόδοτας γάρ πρόσοντας ὑμᾶς εἰναι βούλεμει, καὶ οὐτα μᾶλλον νικῆν. » Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ δρψει, καὶ ἀκίρασιοι ὡς οἱ περιστεραί. » Θέλει τοὺς μαθητὰς καὶ φρονίμους εἰναι. « Ήντα γάρ μή, πρόδοτας τούτους ἀκούων, νοῆσι διτι ἡλιθιον δεῖται εἰναι τὸν Χριστικὸν, φησιν διτι δεῖται φρόνιμον εἰναι, εἰδότα πῶς δεῖ ἀναστρέψεσθαι ἐν μέσῳ παλλῶν ἀγθρῶν. « Μες γάρ δὲ δρψις πᾶν μὲν τὸ λοιπὸν σῶμα δίδωσι πλήττεσθαι, τὴν δὲ κεφαλὴν τηρεῖ, οὔτε καὶ δὲ Χριστικὸς πάντα τὰ ἐστοῦ διδότω, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ τοῖς πλήττουσι· τὴν δὲ κεφαλὴν, ητοι δεῖται δὲ Χριστὸς καὶ ἡ εἰς αὐτὸν πίστις, τηρεῖται καὶ ὁσκερ δὲ δρψις στενὴ τινὶ ὅπῃ περιστιγγόμενος

A dio eos exercet, et propterea omnia ab his superflua auferit, et curas eis adimit. Nam neque virgam eos habere sinit, quod exactæ paupertatis est: et dignos fide facit eos, qui paupertatem docent. Deinde ne dicant, Quomodo educabimur? inquit: « Dignus est operarius cibo suo, » hoc est, a discipulis pascemini. Debebunt enim hoc vobis ut operariis. Dixit autem cibo, non luxu. Neque enim deliciari oportet doctores.

VERS. 11. « In quamcunque civitatem vel vicum fueritis ingressi, exquirite quis in ea dignus sit: atque illic manete, donec exeatis. » Non ad omnes jussit ire, ne misti indignis arguantur. Nam si ad solos dignos ierint, omnino et pascentur. Jubet autem manere, et non de domo in domum ire, ne tanquam gulosi male audiant, et videantur primos qui suscepérant, injuria afficere.

VERS. 12, 13 « Cum autem intrabitis domum, salutabitis illam dicentes: Pax huic domui: et si quidem fuerit domus digna, veniat pax vestra supra illam: sin minus fuerit digna, pax vestra ad vos revertatur. » Per salutationem et pacem, benedictionem intellige, quæ apud solos dignos manet. Disce igitur hoc loco quod nostra maxime opera nos benedicant.

VERS. 14, 15. « Et quicunque non exceperit vos, neque audiebat sermones vestros, excutes ex aedibus aut civitate illa, excutite 48 pulvereum pedum vestrorum. Amen dico vobis, tolerabilius erit terra Sodomorum et Gomorrahorum in die iudicii, quam civitati illi. » Excutere vult pulverem, monstrantes quod nihil illinc acceperint propter duritiam illorum qui persuaderi potuerunt, vel quod testantur se illorum nomine magnum iter consecuisse, nihilque illis profuisse. Tolerabilius igitur erit Sodomis quam incredulis, eo quod Sodomitæ hic puniti, alibi mitius punientur.

VERS. 16. « Ecce ego mittō vos sicut oves in in medio luporum. » Armaverat eos miraculis, de cibis bonam fiduciam illis fecerat, apertis dignorum januis. Dicit nunc et gravia quæ eventura erant, suam præscientiam manifestans. Consolatur autem per hoc quod dicit, ego. Ego, inquit, potens ille, et proinde fidite: invicti enim eritis. Instruit autem eos ad passionem. Nam sicut impossibile est oves in medio luporum nihil pati, ita et vos inter Judæos, verum licet patiamini, ne succenseatis. Volo enim vos mansuetos esse, sicut oves, et sic magis vincere. « Estote igitur prudentes sicut serpentes, et simplices velut columbæ. » Vult discipulos etiam prudentes esse. Idcirco cum audieris Christianos dici oves, non intelligas quod oporteat eos stupidos esse, nam et prudentes oportet esse, et scire quomodo versandum sit in medio multorum inimicorum. Sicut enim serpens totum corpus objicit ut percutiatur, caput autem servat; ita et Christianus, inquit, omnia sua det, atque etiam corpus suum percipientibus; caput autem quod est Christus, et fidem in illum servet. Et sicut

*serpens in augusto quodam foramine circumstrin-*git se, et transiens pellem veterem exfoliat: ita et nos per angustam viam incedamus, ut veterem exuamus hominem. Verumtamen quia et serpens noxius est, jubet nos simplices esse, hoc est, sinceros, et absque malitia, nullumque offendentes, sicut columbae: illæ enim cum auferuntur eis fœtus, et persecutionem patiuntur, rursus ad dominos suos revertuntur. Esto igitur prudens sicut serpens, ita ut ne deridearis ob vitam ab aliis, sed omnia tua citra labem perficias. Erga alios autem ne illis noceas, sis velut columba, hoc est, neutiquam malignus.

VERS. 17, 18. « Cavete autem ab hominibus, tradent enim vos in concilia, et in synagogis suis flagellabunt vos, et ad duces et reges ducemini propter me, in testimonium ipsis ac gentibus. » Vide hoc esse prudentis, cavere, et non dare occasionem volentibus peragiri, sed prudenter agere res nostras. Si pecuniam voluerit qui persequitur, si honorem, da ut ne occasionem habeat: si autem fidem auferit, custodi tuum caput. Non autem discipulos misurus erat ad Judæos solum, sed etiam ad gentes: idcirco dicit: In testimonium ipsis et gentibus, hoc est, in notam et in reprehensionem eorum qui non credunt.

VERS. 19, 20. « At cum tradiderint 40 vos, ne sitis solliciti quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis illi loquentes, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. » Ne dicant: Quomodo persuadere poterimus idiotæ sapientia præditos? jubet fiduciam habere, et sollicitudinem depone-re: nam cum inter fideles sermonem habituri sumus, dignum est ut præmeditemur, et paralismus ad defensionem, quemadmodum Petrus admonet⁴⁸. Inter turbas autem et reges insanientes suum promittit robur, ne lineamus. Nostrum est enim consilier: sapienter autem respondere, Dei. Et ne suspiceris uaturali esse in defendendo industriam, inquit: Non vos loquimini, sed Spiritus.

VERS. 21. « Tradet autem frater fratrem iu-mo-tem, et pater filium, et insurgent filii adversus pa-rentes, et morte afficiunt eos. » Prædictis eis even-tura, ne turbentur cum acciderint. Ostendit autem et prædicationis vim, quomodo naturam ipsam contempnere faciat. Hic enim Christianismus est, et insaniam illorum interim manifestat, quod ne-que famili-ribus parcunt.

VERS. 22. « Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvis erit. » Ab omnibus, hoc est, a multis. Non enim omnes illos odio perse-quebantur: nam nonnulli et fidem acceperant. Qui autem usque in finem perseveraverit, et non solum incepit, ille aeternæ vite particeps erit.

A καὶ διεξερχόμενος, ἀποδέται τὸ πελειὸν δέρμα, οὗτο-καὶ ἡμετὸν διὰ τῆς στενῶς δύο ὄδευοντες, τὸν παλαιὸν ἀποδυώμενον ἔνθρωπον. Ἐπεὶ δὲ δόφις καὶ βλαπτι-κός ἐστι, κελεύει ἡμᾶς ἀκεράλους εἶναι, τουτέστιν, ἀπλοὺς καὶ ἀπονήρους καὶ μὴ βλαπτικούς, ὡς αἱ περιστεραὶ· αὗται γάρ, καὶ ἀφαιρούμεναι τὰ τέκνα καὶ διωκόμεναι, αὐδίς ἐπενταχάμπτουσι πρὸς τοὺς δεσπότες. Ἐσο δὲν φρόνιμος ὡς δόφις, ὥστε μὴ γε-λάσθαι ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ πάντα τὰ κατὰ σὲ ἀμάρητα διατιθέναι· πρὸς δὲ τὸ βλάπτειν ἐτέφους, ἵσσο ὡς εἰ περιστερά, τουτέστιν, ἀπόνηρος.

« Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, παραδώσουσι γάρ ὑμᾶς εἰς ευνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων δὲ καὶ βοσιλεῖς ἀχθίσοσθε ἐνεκενέμοι, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. » Ὁρές, τοῦτο ἐστὶ τὸ φρόνιμον εἶναι, τὸ προσέχειν καὶ μὴ διδόναι ἀφορμὴν τοῖς θέλουσι θλίβειν, ἀλλὰ φρονήμως διοικεῖν τὰ καθ' ἔκπτωσις· ἂν χρήματα θέλῃ διωκάων, ἀν τιμήν, δός ἵνα μὴ ἔχῃ ἀφορμήν· ἂν δὲ τὴν πίστιν ἀφαιρῆται, φύλαττε σου τὴν κεφαλὴν. Οὐ μόνον δὲ πρὸς Ἰουδαίους πέμπειν μέλλει τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἔθνη, διὸ καὶ λέγει, Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσι, τουτέστιν εἰς ἔλεγχον αὐτῶν μὴ πιστευόντων.

« Ὅταν δὲ παραδίδωσιν ὑμᾶς, μὴ μαριμνήστε πῶς η τοι λαλήσητε, δοθήσεται γάρ ὑμῖν ἐν τελείᾳ τῇ ὥρᾳ τοι λαλήσητε. Οὐ γάρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλούντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν, τὸ λαλῶν ἐν ὑμῖν. » Ἰνα μὴ εἴπωσι, Καὶ πῶς δυνησόμενοι πεισθεὶς σοφοὺς ἰδιῶται ὄντες; κελεύει θαρρεῖν, καὶ μὴ μαριμνῆν· δταν μὲν γάρ μέλλωμεν μετεξῆ πιστῶν διαλέγεσθαι, δετη μηδέποτε προμελετῆν, καὶ ἐτοίμους εἶναι πρὸς ἀπολογίαν, ὡς δὲ Πέτρος παρείνεται μετεξῆ δὲ δχλῶν καὶ βεσιλέων μακινομένων, τὴν ἐπού τὸν πισχνεῖται ἴσχυν, ἵνα μὴ φοβηθῶμεν· τὸ μὲν γάρ ὄμολογεται, ἡμέτερον δὲ σορτὸς ἀπολογεῖσθαι, Θεοῦ. Καὶ ἵνα μὴ ὑπολάβῃς δι τοι φυσική ἐστιν η πρὸς τὰς ἀπολογίας ἐπιτηδειστης, φησίν, Οὐχ ὑμεῖς λα-λεῖτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα.

« Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πτετὴρ τέκνον. Καὶ ἐπενταχίσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θνατώσουσιν κύνούς. » Προλέγει αὐτοῖς τὰ συμ-βούσόμενα, ἵνα δταν γένωνται, μὴ θυρυθῶπι· ζε-κνυστὸς δὲ καὶ τὴν τοῦ κηρύγματος δύναμιν, πῶς ποιει καταφρονεῖν τῆς φύσεως· τοιοῦτος γάρ δι Χρι-στιανισμός· ἀλλὰ καὶ τὴν μανίαν ἐκείνων ἐμφαίνει, δτι οὐδὲ τῶν οἰκειοτάτων φείσονται.

« Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ δνομέ-μου· δὲ διὸ ὑπομείνας εἰς τέλος, αὐτοὶ σωθήσεται. Τὸ ὑπὸ πάντων, ἀντὶ τοῦ, ὑπὸ πολλῶν. Οὐ γάρ πάν-τες ἔμεσουν αὐτούς. Ήσαν γάρ καὶ οἱ παραδεξάμε-νοι τὴν πίστιν· δὲ ἀχρι τέλους ὑπομείνας, καὶ μὴ ἐν τῇ ἀρχῇ μόνον, ἐκείνος τῆς αἰτιῶν μεθέξειται.

ε Ὅταν δὲ διδάσκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἔως ἂν Ἐθῆρ ὁ Γάγος τοῦ ἀνθρώπου. • Τὰ μὲν ἄνω ἥρθεντα, φοβερά, οἷον τὸ, Παρερχόμενοιν ὑμᾶς, καὶ τὸ, "Ἐτεσθε μισούμενοι, περὶ τῶν μετὰ τὴν Ἀνάληψιν συμβολημένων ἡσχυντὸν δὲ νῦν λεγόμενον, περὶ τῶν πρὸ τοῦ σταυροῦ. Οὐ μὴ γάρ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ διωκόμενοι, καὶ εἰδίς ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς. Κελεύει δὲ φεύγειν διωκομένους. Τὸ γάρ προσδήλως βίπτειν ἔχοντὸν εἰς κίνδυνον, καὶ αἴτιον γίνεσθαι κατακρίσεως τοὺς φονευτές, καὶ ζημιούν τοὺς μᾶλλοντας ὀφελεῖσθαι διὰ τοῦ κηρύγματος, διεκδολικόν ἐστιν τὸ γοῦν. Ἔως ἂν Ἐθῆρ ὁ Γάγος τοῦ ἀνθρώπου, μὴ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας νοήσῃς, ἀλλὰ περὶ τῆς πρὸ τοῦ σταυροῦ συνουσίας καὶ παραμυθίας. Ἀποσταλέντες γάρ καὶ πάλιν ὑπεστράφησαν πρὸς τὸν Χριστὸν, καὶ συνῆσαν κύτῳ.

• Οὐκ ἔστι μαθητής ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ διδάσκαλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ ἀρχετὸν τῷ μαθητῇ ήντος γίνεται ὡς δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ δὲ διδάσκαλος ὡς δὲ κύριος αὐτοῦ. • Διδάσκει ἐνταῦθα ἀνέγεσθαι τῶν θρεών. Εἰ γάρ ἔγω γάρ διδάσκαλος καὶ δεσπότης ἡγετόμην, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς οἱ μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι. Ἐρωτᾷς δὲ πῶς φριστὸς τὸ, Οὐκ ἔστι μαθητής ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, διπλού γε πολλούς δρῶμεν μαθητὰς κρείττους τῶν διδασκάλων; Μάθε οὖν διτι, ἔως ἂν ὡς μαθηταὶ, διάττους εἰσὶ τῶν διδασκάλων, ἐὰν δὲ κρείττους γίνωνται, οὐκ ἔτι λοιπόν εἰσι μαθηταὶ, μητερὶ καὶ δούλοις, ἔως ἂν δούλοις, οὐκ ἔστιν ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ.

• Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἀπεκάλεσαν, τοῖς γαλλοῖς τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ; Μὴ οὖν φοβηθῆτε κύτους, οὐδὲν γάρ ἔστι κακαλυμμένον δὲ οὐκ ἀποκλυθήσεται, καὶ κρυπτὸν δὲ γνωσθήσεται. • Παραρημέτοις, φησίν, ἀπὸ τῶν ἡμῶν εἰ γάρ ἔμπροσθε τῶν δικαιονιῶν ἐκάλεσαν, τί δεινὸν εἰ ὑμᾶς διεῖπλούσι τοὺς οἰκείους ἡμοῖς; Οἰκιακοὺς γάρ αὐτοὺς ἐκάλεσαν. Ἄλλ' οὐ δούλους, τὴν πρὸς αὐτοὺς δεικνύεις οἰκείττε. Ἄλλας θρήψετε. Οὐ γάρ η δὲ δικαιοίς συγκρυθήσεται, ἀλλ' ὁ χρόνος δεῖξει καὶ τὴν ἡμῶν ἀρετὴν, καὶ τὴν τῶν διεδικαλόντων κακίαν, οὐ γάρ ἔστι κρυπτὸν δὲ γνωσθήσεται· ὅπετε εἰ καὶ διεδικαλοῦσιν, ἀλλ' ὑστερεὸν γνωρισθεῖν ὑμᾶς.

• Ὅτι λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτι. Καὶ δὲ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἵπποι τῶν δωμάτων. • Απέρ, φησί, μόνοις ὑμῖν εἶπον, καὶ ἐν διάτοπῃ, τούτῳ γάρ ἔστι τὸ πρὸς τὸ οὖς καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ, μετὰ παρθέντας διδάσκεται καὶ μεγαλοφώνως, δέσποτας ἀλούεις, ὑμῶν. Ἐπειδὲ τῇ παρθένοις καὶ κίνδυνοι, ἐπάγει·

• Καὶ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ φυγὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι, φοβήσατε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ φυγὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γείνῃ. • Διδάσκει καὶ θνάτου καταφρονεῖν· φοβερωτέρα γάρ, φησίν, ἡ ἐν γείνῃ κόλασις· οὐ μὲν γάρ θνατοῦντες μόνης σαρκὸς ποιοῦνται γῆραν, τὴν δὲ φυγὴν τυχόν καὶ εὐεργετοῦσιν· δὲ δι-

VER. 23. « Cum autem vos fuerint persecuti in civitate hac, fugite in aliam. Amen dico vobis, non perambulaveritis omnes civitates Israel, donec veniat Filius hominis. • Quæ supra dicta sunt, terribilia erant: ut quod tradent vos, et eritis odio, post ejus Ascensionem futura erant: quod autem nunc, dicitur de his quæ ante crucem. Non enim perambulaveritis civitates Israel in persecutionibus, et statim veniam ad vos. Jubet autem fugere eos qui persequuntur. Enim vero temere se in periculum injicere, et auctorem fieri condemnationis homicidis, et damno esse his quibus per prædicationem prodesse poterat, diabolicum est. Donec veniat Filius hominis, non de secundo adventu intelligas, sed de conventu et consolatione ante crucem. Missi enim ad prædicandum, iterum ad Christum redierunt, et cum eo conversati sunt.

VER. 24. « Non est discipulus supra præceptorem, neque servus supra dominum suum: sufficit enim discipulo ut sit sicut præceptor suus, et servus sicut dominus suus. • Docet hoc loco ferendas injurias. Nam si ego præceptor et Dominus sustinui, multo magis vos discipuli et servi. Interrogas autem quomodo dicit, Non est discipulus supra præceptorem, cum videamus multos discipulos præceptoribus antecellere? Intellige igitur quod donec fuerint discipuli, minores 50 erunt præceptoribus, quod si præstantiores fuerint, non erunt jam discipuli: quemadmodum et servus quandiu est servus, non erit supra dominum suum.

VER. 25, 26. « Si ipsum patrem familias vocaverunt Beelzebub, quanto magis domesticos illius? Ne igitur timeatis eos: nihil enim est tectum, quod non sit retegendum: et nihil occultum quin futrum ut sciatur. • Gonsolationem, inquit, accipite a me. Si enim me principem dæmoniorum vocaverunt, quid grave et vos familiares meos conviciis taxent? Domesticos vocavit, non autem servos, sua erga illos declarans familiaritatem. Sed confidite, veritas non occultabitur, sed tempus revealabit et vestram virtutem, et convicatorum malitiam. Nihil enim est occultum, quod non sciatur. Licet igitur nunc traducant, tamen postea vos etiam claros reddent.

D. VER. 27. « Quod dico vobis in tenebris, hoc dicite in luce: et quod in aurem auditis, prædictate in lectis. • Id quod seorsum dixi vobis, et in uno loco, hoc est enim, in aurem et in tenebris, fidei docete et magna voce, ita ut omnes vos audiant. Quia autem dicendi libertatem et pericula sequuntur, subdit:

VER. 28. « Et ne timeatis ab his qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: timeite autem magis eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam. • Docet et mortem contineat. Terribilis enim, inquit, gehenna suppliūtum est. Qui enim occidunt, solum corpus destruunt, animas autem fortassis benefacunt

**Deus autem in gehennam projiciens et animam et Α Θεός βίττων εἰς γέενναν, ἀμφότερη καὶ φυχὴν καὶ corpus punit, Gehennam autem enim dicit, significans ωμα κολάσεις ἐν γέεννῃ δὲ εἰπών, στυγίνει τὸ δι-
cat perpetuam pœnam. Gehenna enim dicitur a ηνεκὲς τῆς κολάστως. Γέεννα γάρ, περὶ τὸ ζεῖ! (7).
semp,**

VERS. 29-31. «Nonne duo passeris minuto asse
weneunt? et unus ex illis non cadet in terram sine
Patre vestro. Vestri vero etiam pili capitisi omnes
numerati sunt: ne igitur m^o tuatis, multo passeri-
bus præstatis vos. » Ne sicut derelicti turbaren-
tur, inquit, Si neque passer ignorante me capitur,
quomodo vos, quos amo, derelinquam? Evidenter
autem scientiam et providentiam indicans, dicit
capillos nostros ipsi numeratos esse. Ne putas igit-
ur quod opus sit operante Deo ut illaquecentur
passeres: sed quod neque illorum aucupium a Deo B
ignoretur.

VERS. 32, 33. « Omnis igitur qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor et ego illum coram Patre meo qui est in cœlis. Porro quisquis negaverit me coram hominibus, negabo eum et ego coram Patre meo qui est in cœlis. » Ad martyrium et testificationem adhortatur: non sufficit enim fides in sola anima, sed vult et per os confiteri nos Deus. Non dixit autem. Qui confitebitur me, sed in me, hoc est, in mea virtute. Nam qui confitebitur, superna virtute adjutus confitetur. Postea de negante non dixit, in me, sed, me: ostendens quod non habens supernum auxilium, negat. Omnis ergo qui confitetur **¶** quod Deus est Christus, inveniet Christum confidentem de se Patri quod fidelis sit servus. Qui autem negaverint, audient: « Nescio vos. »

VERS. 34-36. «Ne putetis quod venerim ut mittam pacem super terram : non veni ut mitterem pacem, sed gladium. Veni enim ut dissidere faciam hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et sponsam adversus socrum suam : et inimici hominis erunt familiares ejus. »

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(7) Παρὰ τοῦ ἀεὶ γεννᾶσθαι, & a semper generari. Cod. 32.

(8) Cod. 32 addit: Πάλιν διὰ τῶν φιλτάτων τού-
των παντοῖαν συγγένεις εἰναι ἐνέφηνεν. Οἰκειώτατα δὲ
εἶπεν, Ἡλθον οὐδὲν διελεῖν κατὰ τοῦ πατέρος αὐ-
τοῦ, θυγατέρα δὲ κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς φιλτε-
ρος γάρ οὐδὲν μὲν πεπερι, θυγάτηρ δὲ μητρὶ δὲ ὅμοιό-
τητα φύσεως. Καὶ τὴν νῦμφην αὖθις ἀρμόδιως
εἴρηκε διχάσαι κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς. Πολλὴν
γάρ αἰδὼν καὶ τιμήν καὶ θερπείαν παρεγρον αἱ νύμφαι
ταῦταις πενθεράτες. Διὰ δὲ τῆς νῦμφης ἐδήλωσε καὶ τὸν
νυμφὸν κατὰ τοῦ πενθεροῦ διχάζουσαν. Ὁρίσω
μὲν οὖν ἀπλῶς ἀπεριθύμησιν ἐποιήσατο, εἰπὼν, Φί-
λη Σπραδάσσει ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς Θάνατον, καὶ
πατήρ τέκνον, ἐνταῦθι δὲ τρόπον ἔτερον συγγε-
νεῖας ἀπεριθύμησατο, φυσικώτερον τε καὶ σχετικω-
τερον. Εἰ δὲ τὸν ἄνθρωπον διγένειον κατὰ τοῦ ὑπερ-
κειμένου πατέρος αὐτῶν, πολλῷ μᾶλλον κατὰ τῆς
ὑποκειμένης αὐτῆς συζύγου, τοῦ μὲν γάρ φύσει, τῆς
δὲ θεσσι τὸ φιλτρον. Τιμιώτερον δὲ τὸ φύσει τοῦ
θεσσι. Λοιπὸν οὖν ὡς δῆλον, ἀφῆκε τούτο νοεῖσθαι.
Προϊόντων δὲ φύτως καὶ περὶ τῶν συζύγων διέξειτο·
λέγων, δι τοῦ Πάξ δὲ ἀφήκεν οἰκεῖν ἡ ἀδελφάς, ἡ
πατέρα, ἡ μητέρα, ἡ γυναῖκα, ἡ τέκνα, ἡ στρους,

« Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσερίου πωλεῖται ; καὶ ἐν
τοῖς αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ᾔνει τοῦ Πατρὸς
ὑμῶν. Γυμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πάτει
ἡριθμημέναι εἰσὶ· μὴ οὖν φοβηθῆτε, πολλῷ στρου-
θίων διαφέρετε ὑμεῖς. » Ἰντι μὴ ᾧ ἐγκαταλείπειμ-
μένοι τεράσσωνται, φησίν, Εἰ οὐδὲ στρουθίον κρατη-
θεῖσται ἄγνοοῦντος ἐμοῦ, πᾶς ὑμάς οὓς φιλῶ, ἐγκα-
τελεῖψω ; Τὴν ἀκριβῶν δὲ γνῶσιν καὶ πρόνοιαν ἐνδει-
κνύμενος, λέγει τὰς τρίχας ἡμῶν ἡριθμημένας εἶνι:
αὐτῷ. Μή νομίζεις δὲ δτι τοῦ Θεοῦ ἐνεργοῦντος παρ-
δεῖσονται τὰ στρουθία, ἀλλ' δτι οὐδὲ τι ἐκείνων ἄγρι-
ἄγνοειται αὐτῷ.

• Πᾶς οὖν δοτις διμολογήσει ἐν ἑμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, διμολογήσω κακὸν ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς δοτις δ' ἄρνισσεται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἄρνισσομεν αὐτὸν κακὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. • Εἰς μαρτύριον προτρέπει οὐκ ἀρκετοί γάρ μόνη τῇ κατὰ φυχὴν πίστει, ἀλλὰ θελεῖ καὶ τὸν διετόματος. Οὐκ εἶπε δὲ, "Οστις διμολογήσει ἐμὲ ἀλλ' ἐν ἑμοὶ, τοιτέστιν, ἐν τῷ ἡμῃ δυνάμει: τῷ γάρ ἀνωθεν βοηθούμενος χάριτι, διμολογετ διμολογῶν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀρνούμενος οὐκ εἶπεν, ἐν ἑμοὶ, ἀλλ' ἐκεῖσεικυνή διτι οὐν ἔχων τὴν ἔνωσθεν βοηθείαν, ἀρετεῖκι. Πᾶς οὖν διμολογῶν διτι θεδος ἔστιν διχριστός, εὐρισσει τὸν Χριστὸν διμολογοῦντα περὶ κύτου τῷ Πατρὶ, διτι γνήσιος ἔστι: δύο λος. Οἱ δὲ ἀρνούμενοι ἀκούσσαι το δ, ο οὐκ οὐδὲ διμάξ. •

« Μή νομίστε, ότι ήλθον βαλετιν ειρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ήλθον βαλετιν ειρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν· Ήλθον γάρ διγένται ἀνθρώπων κατὰ τοῦ πατέρος· αὐτού καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς· καὶ νῦμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· καὶ ἔχθροι τοῦ ἀνθρώπου αἱ οἰκιαὶ· αὐτούς (8). » Οὐ πινετοῦ

. Venet. S. Marci.
Ἐνεχεν τοὺς ὄνοματάς μου, ἐκαπονταπλασίων
λήψεται, καὶ ζῶντας αἰώνιον κληρονομήσει. Οἱ
πτυχαῖοι, x. τ. λ. • Rursus per hos, qui amicissim:
esse solent, omnis generis cognationes significat.
Propriissime autem ait: *Veni filium separare a patre
suo, et filiam a matre sua, quandoquidem patri
filius, ac matris filia cariores esse solent propter
naturæ similitudinem.* Apte etiam addit: *Sponsam a
socru sua: multam enim reverentiam, honorem
atque obsequium deferebant sponsæ socribus suis,*
Per sponsam autem indicat et sponsum ~~adversus~~
sociorum suum dissidentem. Superius igitur simpli-
ciorem enumerationem fecerat, dicens: *Quoniam
tradet frater fratrem in mortem, et pater filium.* Hic
vero genus aliud cognationis, illudque magis arctum,
seu natura, seu mutua relatio spectetur, commemo-
rat. Si autem dissidere faciet hominem a patre ~~two~~,
qui illi superior est, multo magis id præstabat erga
uxorem, quæ subjecta est et inferior: illius enim
amoris illicitum a natura est, istius a libera adop-
tione. *Æstimabilius autem est id, quod est per
naturam, quam quod per adoptionem.* Hoc igitur
reliquum velut manifestum, intelligendum dimisit.
Attamen postea disertam quoque de conjugib[us]

καλόν τι ὄμοιοις ἀλλ' ἔστιν δὲ καὶ ἡ διάστασις. Α Νον ubique bona est concordia: sed bonum quandumque est et dissidium. Gladius igitur est sermo fidei, qui nos avellit a consuetudine familiarium et cognatorum pietatem impedientium. Non enim simpliciter dicit ut alii sequestremur et dissideamus, sed dum non conducunt, et impediunt a fide.

ε 'Ο φιλῶν πατέρα καὶ μητέρα ὑπέρ ἐμὲ, οὐκ ἔτι μου ἔξιος, καὶ δὲ φιλῶν μὲν καὶ θυγατέρα ὑπέρ ἐμὲ, οὐκ ἔτι μου ἔξιος. ε 'Ορῆς δὲ τότε δεῖ μισεῖν τοὺς γονεῖς καὶ τὰ τέκνα, διτεν θέλωσι πλέον Χριστοῦ ἀγκάθεις; Καὶ τι λέγω πατέρα καὶ μητέρα καὶ τέκνα; διὸ μετένομοι.

ε Καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ καλούσθεται ὁπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἔξιος. ε 'Οστις, ἐγώσιν, οὐκ ἀποτάξεται τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ ἐκδώσει ἔστιν εἰς αἰώνας τὸν ἐπονελθιστὸν, (τοῦτο γάρ ὁ σταυρὸς παρὰ τοὺς παλαιοὺς) οὐκ ἔστι μου ἔξιος. Ἐπει τοι πολλοὶ ὡς λησταὶ καὶ κλέπται σταυροῦνται, προσθέμενοι τὸν, « Καὶ ἀκολουθεῖτε ὁπίσω μου, οἱ τουτέστι, κατὰ τοὺς ἡμέρας νόμους τῇ.

ε 'Ο εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν. Καὶ δὲ ἀπολέτες τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ, εὐτέρας τεττάν. ε Εὑρίσκειν δοκεῖ τὴν ψυχὴν δι περιποιούμενος τὴν ἣν σφριζει ζωὴν. «Οι καὶ ἀπόλλουσι τεττάν, αἰωνίᾳ παραπεμπόμενος τιμωρίᾳ δὲ ἀπολλέσσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ ἀποθνήσκων, οὐκ ὡς λησταῖς οὐδὲ πνήγων ἔστον, ἀλλ' ἔνεκεν Χριστοῦ, ἔνετος σώζει αὐτήν.

ε Ο δεγχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ δὲ ἐμὲ δεγχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστελλόντα με. Ο δεγχόμενος προσῆγεται εἰς ὅνομα προσῆγος, μισθὸν προφήτου λήψεται. Καὶ δὲ δεγχόμενος δίκαιον εἰς ὅνομα δίκαιου, μισθὸν δικαιού λήψεται. ε Διεγέρει τοι μᾶς ἔνας ἵνα ἴποστργάμεθα τοὺς παρὰ Χριστοῦ. Ο γάρ τοὺς μισθηταίς τοῦτο τιμῶν, ἔκεινον τιμῆς, καὶ δὲ ἔκεινον καὶ τὸν Πατέρα. Λει δὲ ὑπόδεχεσθε τοὺς δίκαιους καὶ τοὺς προφήτας, εἰς ὅνομα δικαιού καὶ προφήτου, τουτέστι, διότι δίκαιοι εἰσὶ καὶ προφῆται. Μηδέ τινα προστελλόντας καὶ ἀντιληφίν παρὰ τοὺς βικτιλεύσταν, ἀλλὰ πάντα τωχὸν προφήτου σχῆμα τῇ τοι, τῷ δὲ ἔργῳ λείπονται, σὺ ὡς προφήτην αὐτὸν δέξαι. ε Καὶ δὲ Θεὸς ὡς ἦν εἰ δίκαιον τῷ ὅντι ἐδέξα, ἀμειβεται σε. Τούτο γάρ σημαίνει τὸ, Μισθὸν δικαιού

Ex collatione codd.

mentionem facit, dicens: *Quicunque dimiserit dumum, vel fratres, vel sorores, vel patrem, vel matrem, vel uxorem, vel filios, vel agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit. Non ubique, » etc.*

(a) Cod. 32: Τούτο δὲ ἐκ τῆς προφῆτες τοῦ Μιχαήλ εἰλεπται τῷ Ματθαῖῳ, φησὶ γάρ ἔκεινος Θυρητῷ ἐπιναστήσεται ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτῆς, νόμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς. Ἐχθροὶ ἀνδρῶν πάντας οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Καὶ τούτο γάρ τὸ προφήτειν δητὸν, τὸ δὲ ἔρθροι ἀνδρῶς, φημι, πάντες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, παλαι κατὰ τῶν Ιουδαίων ἐλέχθη, τοι καὶ ἀλλήλων ἵσχεθησαν, δὲ Χριστὸς εὐκαίρως

B Νon ubique bona est concordia: sed bonum quandumque est et dissidium. Gladius igitur est sermo fidei, qui nos avellit a consuetudine familiarium et cognatorum pietatem impedientium. Non enim simpliciter dicit ut alii sequestremur et dissideamus, sed dum non conducunt, et impediunt a fide.

VERS. 37. « Qui amat patrem vel matrem ultra me, non est me dignus: et qui amat filium vel filiam ultra me, non est me dignus. » Vides quod tunc oportet nos odio habere parentes et filios, quando volunt nobis supra Christum amari? Et quid dico patrem e' matrem et filios? quod inatus est, audi:

VERS. 38. « Et qui non accipit crucem suam, ac sequitur me, non est me dignus. » Quisquis, inquit, non renuntiaverit praesenti vita, et tradiderit se in mortem contemptibilem (hoc enim prisci crucem vocabant), non est me dignus. Quoniam multi ut fures et latrones crucifiguntur, apposuit: « Et sequitur me, » hoc est, iuxta leges meas vivit.

VERS. 39. « Qui invenerit animam suam, perditurus est eam: et qui perdidit animam suam mea causa, inveniet eam. » Invenire videtur animam suam, qui vitam quae in carne est, custodit: sed perdit eam, quia mittit in aeternum supplicium. Qui autem perdit animam suam, et moritur, non ut latro vel seipsum strangulans, sed propter Christum, ille servat eam.

C VERS. 40, 41. « Qui recipit vos, me recipit: et qui me recipit, recipit eum qui misit me. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet. » Excitat nos ut suscipiamus eos qui a Christo mittuntur. Nam qui ejus discipulos suscipit, ipsum veneratur, et per illum etiam Patrem. Oportet autem suscipere justos et prophetas in nomine justi et prophetæ, hoc est, quia justi sunt et prophetæ, non propter praefecturam ei subsidium a regibus. Quod si quis forte et prophetæ figuram gerat, opere autem non idem præstat, tu ut prophetam ipsum suscepis, tibi retribuet. Hoc enim signat, Mercedem justi accipiet. Vel etiam aliter Venet. S. Marci.

D toῦτο τοτε προκειμένοις προστίμοις, δηλων, δὲ πάντες οἱ οἰκεῖοι τῶν μελλοντος πιστευεῖν, ἔχθροι τούτῳ γεννασούσται, διὸ φιλῶν, κ. τ. λ. « Hoc ex prophetia Michææ desumpsit Matthæus. Ait enim ille: (cap.vi,6) *Filia coasurget adversus matrem suam, nurus adversus socrum suum; et inimici hominis domestici ejus.* Hoc propheticum dictum, nempe: *Inimici hominis domestici ejus.* olim quidem contra Judæos, dum ii inter se se discesserant, pronuntiatum, Christus Dominus opportune præmissis adaptavit; declarans, quod omnes domestici illius, qui creditur erat, inimici ejusdem forent evasuri. » *Sui amat patrem,* etc.

(a) Edit. Lut. *Inique ut prophetam ipsum suscepis.*

intelligas quod justus existimetur etiam ille qui a ληφεται· ή καὶ ἑτέρως νοήσεις, διτι δίκαιος λογισθήσεται καὶ αὐτὸς δὲ δεξάμενος, καὶ ληφεται μισθὸν διοι δικαιοι λαμβάνουσιν.

VERS. 42. • Et quicunque potaverit unum ex pueris istis poculo frigidæ aquæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perditurus est mercedem suam • Ne paupertatem quis prætexat, dicit quod Etsi poculum aquæ frigidæ des 52 eo quod ille meus discipulus sit, et hujus accipies mercedem. Poculum autem aquæ frigidæ dat et qui docet quempiam flagrantem igne iracundiae vel concupiscentiarum et faciliter eum nominari discipulum Christi: nec hic igitur perdet mercedem suam.

CAPUT XI.

De iis qui missi sunt a Joanne.

VERS. 1. • Et factum est cum finem fecisset Jesus mandandi duodecim discipulis suis: digressus est illinc ut doceret et prædicaret in civitatibus illorum. • Missis discipulis ipse cessat facere miracula, et solum docebat in synagogis. Nam si ipse præsens curasset, nulli tunc accessissent discipulos: ut igitur et illi habeant locum sanandi, ipse digressus est.

VERS. 2,3. • Joannes autem cum audisset in carcere facta Christi, missis duobus ex discipulis suis, dixit illi: Tu es qui venturus es, an alium exspectamus? • Non interrogat Joannes quasi ignorans Christum. Nam quo pacto ignoraret, cum testatus sit: Ecce Agnus Dei? Verum quia discipuli ejus invidebant Christo, ut pluribus argumentis certiores eos redderet: propter hoc mittit eos, ut vel visis miraculis credant Christum Joanne majorem esse: et idcirco fingit se rogare: Tu es qui venturus es? hoc est, qui exspectatur in Scripturis in carne venturus. Nonnulli autem dicunt, quod cum dixerit venturus, interrogavit de desceusu ad inferos, quasi ignoret Joannes, et dicat: Es tu ille qui ad infernum venturus es, an alium exspectamus? Hoc autem frivolum fuerit dicere. Cum enim prophetis aliis excellentior fuerit Joannes, quomodo crucifixionem Christi et ejus ad inferos descensum ignorassel, præsertim cum Christum agnum nominarit, eo quod pro nobis immelandus erat? Sciebat igitur Joannes quod ad infernum venturus esset Dominus eum anima, ut et illic salvaret, sicut dixit Gregorius Theologus, omnes qui credituri erant si in diebus ipsorum fuissest incarnatus. Et non sicut ignorans rogat, sed sicut volens copiosis testimoniis discipulos suos docere de Christo ob miraculorum operationem. Vide enim et quid Christus dicat ad hanc interrogationem.

VERS. 4-6. Respondit autem Jesus, et dixit eis: ite et renuntiate Joanni ea quæ auditis et videtis: Cæci vident, et claudi ambulant: leprosi mundantur, et surdi audiunt: mortui excitantur, et pauperes evangelizantur. Et beatus est quisquis non fuerit offensus per me. • Non dixit, Annuntiate Joanni, Ego sum qui venturus sum: sed nō sciens

ε Καὶ δις τὸν ποτίσην ένα τῶν μιχρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς δύναμα μαθητῶν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ. • Ινα μὴ πενταν προβάλληται τις, φησίν, διτι Καὶ ποτήριον δύστος ψυχροῦ δῆψε, χάριν τοῦ εἶναι ἐμὸν μαθητήν ἔκεινον, καὶ τούτου ληφθῇ τὸν μισθὸν ποτήριον δὲ ψυχροῦ δῆδωσι καὶ δὲ διδάσκων τινὰ φλογζόμενον τῷ τοῦ θυμοῦ πυρὶ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν. Καὶ ποιῶν κύπελλον μαθητὴν δύνουμεθαι Χριστοῦ, οὐδὲ οὗτος οὐκ ἀπόλλυσι τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἰωάννου.

B • Καὶ ἐγένετο διτι ἐτέλεσεν διτι Ιησοῦς διεκάσσων τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, μετέσῃ ἐκεῖθεν τοὺς διδάσκοντας καὶ κηρύσσοντας ἐν ταῖς πόλεσιν κύπελλον. • Τοὺς μαθητὰς ἀποτελεῖας, αὐτὸς λοιπὸν ἡσυχάζει, μηδὲν θαυματουργῶν, ἀλλὰ μόνον διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς. Εἰ γάρ αὐτὸς ἐθεράπευε πατρὸν, οὐκ ἄν προστίχοντό τινες τοὺς μαθητὰς· ένα μὲν σχῶς: χύμαν ἐκείνοις τοῦ θεραπεύειν, αὐτὸς μετασκέπτει.

• Ό δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἰς δὲ ἐρχόμενος, ή ἔτερον προσδοκῶμεν; • Οὐχ ὡς αὐτὸς ἀγνοῶν τὸν Χριστὸν διτι Ἰωάννης ἐρωτᾷ. Πῶς γάρ, ὑπὲρ οὐκ ἐμαρτύρει, διτι εἰς διτι Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ; • Αλλ' ἐπεὶ οἱ μαθηταὶ κύπελλοι ἐφθόνουν τῷ Χριστῷ, ένα πληροφορήσῃ ἐκείνους. ἀλλὰ τοῦτο ἀποστίλλει αὐτοὺς, ὡς ἄν τὰ θεύματα λόντας πεισθῶσιν, διτι μετὰ τοῦ Ἰωάννου ἐστὶν διτι Χριστὸς: διτι τοῦτο καὶ σχηματίζεται αὐτὸς ἐρωτᾶς, Σὺ εἰς δὲ ἐρχόμενος; τούτεστιν, διτι προσδοκῶμεν εἰς ταῖς Γραφαῖς ἐργεσθαι μετὰ σφράγεων. Τινὲς δὲ φάσιν διτι τὸ ἐρχόμενος, περὶ τῆς εἰς ἁδην καθόδου ἡρώτησον, ὡς ἀγνοῶν διτι Ἰωάννης, ὡσανεὶ λέγων· Σὺ εἰς δὲ ἐρχόμενος καὶ εἰς τὸν ἁδην, τὴν ἔτερον προσδοκῶμεν; Τοῦτο δὲ ἀνόητον. Ό γάρ Ἰωάννης προφητῶν περιστότερος ὅν, πῶς ἄν ἡγούει τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν εἰς ἁδην καθόδον, καὶ ταῦτα ἀμνὸν κύπελλον ὄνομάσας, διτι τὸ μέλλειν ὑπὲρ ἡμῶν σφράγησαι; • Ήδει τοίνου διτι Ἰωάννης διτι καὶ εἰς ἁδην ἐλεύσεται διτι Κύριος μετὰ τῆς ψυχῆς, ένα κάκει σώση, ὡς φησιν διτι Θεολόγος Γρηγόριος, τούς, δύοι πιστεύειν λιμελλον, εἰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν ἐσφράγη: καὶ οὐχ ὡς ἀγνοῶν ἐρωτᾶς, ἀλλ' ὡς θέλων πληροφορῆσαι τοὺς μαθητὰς κύπελλον περὶ τοῦ Χριστοῦ, διτι τῆς τῶν θευμάτων ἔργασίας. • Ορχ γάρ καὶ διτι Χριστὸς τι λέγει πρὸς τὴν τοικύτην ἐρώτησιν.

• Αποκριθεὶς δὲ διτι Ιησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς. • Πορευόντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννην ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· τυφλοὶ ἀνάλεπονται, καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι· λεπτροὶ κεθρίζονται, καὶ χωροὶ ἀκούσουσι· νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. Καὶ ματριός ἔστιν, διτι εἰς μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἡμοι. • Οὐκ τίπει, διτι Απαγγείλατε τῷ Ιωάννῃ, διτι ἄγα εἴη

δὲ ἐργάμενος, ἀλλ' ὡς γινώσκων δὲ τὸν Ἰωάννην διὰ τοῦτο ἀπέστειλε τὸν μαθητὰς, ἵνα ἴδωσι τὰ θαύματα, οἳς πάντας ἔκεινος ἀφορμῆς δρακόντεμος, ἵππι πλευρῶν περὶ δύο μαρτυρήσει πρὸς ὑμᾶς. Πτωχοὺς δὲ εὐαγγελιζόμενος, οὐδὲ τοὺς τὸ Εὐαγγέλιον κηρύσσοντας, τουτέστι, τῶν ἀποστόλους νοήσεις, πτωχοὶ γάρ οὗτοι ὡς ἀλιεῖς καὶ καταπεφρονημένοι διὰ λιθιτέαν, ή τοὺς τὸ Εὐαγγέλιον ἐνωτίζομένους καὶ ἀκούοντας περὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Δεικνύων δὲ τοὺς Ἰωάννου μαθητὰς δὲ τοὺς λύνθανοντας αὐτὸν ἀδικογίζονται, φησίν, δὲ τοὺς Μακαρίούς ἔστιν, διὸ ἐὰν μὴ σκηνώσῃς ἐν ἡμῖν, αὐτοὶ γάρ πολὺν εἰχον περὶ αὐτοῦ ἀπεπριμόν.

« Τούτους δὲ παρευρόμενων, ἥρξετο δὲ Ἰησοῦς λέγειν τοὺς δύλοις περὶ Ἰωάννου. Τί ἔξιλθετε εἰς τὴν Ἐρημὸν θεάσασθε; κάλπουν ὑπὸ ἀνέμου ὀστεούμενον; » "Ιωάννης ἀκούσαντες οἱ δύλοι τῆς ἑρατήσεως τοῦ Ἰωάννου, ἐκαναδλίσθησαν ἀν., μήποτε καὶ δὲ Ἰωάννης ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὕτως εὐκαλως μετεστράφη τὴν γνώμην, καίτοι γε περὶ Χριστοῦ μαρτυρήσεις πρότερον. Ταύτην οὖν τὴν ὑπόνοιαν ἀνειράνει οἱ Χριστός, φησίν. Οὐδὲ ἔστιν δὲ Ἰωάννης κάλπας, τευτέστιν, εὔμετατρεπτος. Εἰ γάρ δὲ τοιούτος, πῶς λοιπὸν ἔξιλθετε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν Ἐρημὸν; Οὐ γάρ δὴ πρὸς κάλπουν, ητοι εἰρήπειστον ἄνθρωπον, ἔξιλθετε ἀν., ἀλλ' ὡς πρὸς μέγαν ἔξιλθετε καὶ βέσσιον ἄνθρωπον. Οὐγοῦν ταύτος μένει οἶον τούτοις ἐνομίζετε.

« Ἀλλὰ τι! ἔξιλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον τὸν μαλλαχεῖτος ἡμερισμένον; Ιδοὺ οἱ τὰ μαλλαχαναροῦντες, ἐν τοῖς οἴνοις τῶν βασιλέων εἰσίν. » "Ιντος γὰρ μὴ ἔχωσιν εἰπεῖν δὲ τρυφῇ δουλεύσας ὑπερον χαύνος γέγονε, φησίν, οὐ. Ή γάρ στολὴ αὐτοῦ τρυγήνει οὖσα, δείκνυται, δὲ ἐγθύρος ἔστι τῆς τρυφῆς. Εἰ γάρ ἀν καὶ μαλλαχά ιψόρει, καὶ ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων ἦν, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἐὰν οὐδεὶς τρυφῆν. Μάθε οὖν δὲ τοῦ ἀκριβῆ Χριστινὸν μαλλαχά φωρεῖν.

« Ἀλλὰ τι ἔξιλθετε εἰδεῖν; προφήτην; Ναὶ λέγω ἡμῖν καὶ περισσότερον προφήτου. » Περισσότερος προφήτου δὲ Ἰωάννης, διότι οἱ ἄλλοι προφῆται, μόνον προεῖπον περὶ Χριστοῦ, οὗτος δὲ καὶ αὐτόπτης ἤγεντο, ὅπερ μέγα ὄντος ἔστι. Καὶ ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι μετὰ τὸ γεννηθῆναι προσφήτευσαν οὗτος δὲ καὶ ἐν κοιλίᾳ, ὡς τῆς μηρὸς, ἐπέγνω τὸν Ιησοῦν καὶ ἐσκίρτω.

« Οὗτος γάρ ἔστι περὶ οὓς γέγραπται. Ιδοὺ δὲ ἄποστόλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ πρεσβύτερος σου, διε τὸν κατασκευάζει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθεν σου. » "Ἄγγελος ἐκλύθη, καὶ διὰ τὴν ἄγγελικὴν καὶ ἄστον σχεδὸν· καὶ διότι ἡγειλε καὶ ἀπέριε τὸν Χριστόν. Κατεσκεύασε δὲ τὴν ὁδὸν τοῦ Χριστοῦ, ὡς μαρτυρῶν περὶ αὐτοῦ, καὶ ὡς βαπτίζοντας μετάνοιαν, μετὰ γάρ τὴν μετάνοιαν ἀφεσις ἀμαρτιῶν, ήτοι ἀφεσιν δὲ Χριστὸς δίδωσι. Μετὰ δὲ τὸ παρεμθῆναι τοὺς Ἰωάννου μαθητὰς ταῦτα λέγει δὲ

VERS. 7. « Illis autem euntibus, cœpit Jesus dicere turbis de Joanne: Quid exivisti in desertum ut videretis? num arundinem quæ agitatur a vento? » Fortassis turbæ ut audierunt Joannis interrogationem, offensæ sunt, ne forte et Joannes de Christo dubitasset, et sic facile mutasset sententiam, quamvis prius testificatus fuisset de Christo. Hanc igitur suspicionem e medio tollens Christus, inquit: Non est Joannes arundo, hoc est, inconsans et varius. Nam si talis esset, quare exivisti ad eum in desertum? Non enim ad arundinem, hoc est, facile mutabilem hominem exivisset, verum sicut aī magnum et constantem hominem exivisti. Proinde talis manet, qualem eum judicastis.

VERS. 8. « Sed quid exivisti ut videretis? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui mollia gestant, in domibus regum sunt. » Nam ne dicere possint, quod deliciis postea serviens factus sit remissus, inquit: Non. Vestis enim ejus ex pilis erat, et ostendebat a deliciis alienum. Si enim mollia geslasset, in regum domibus versatus esset, et non in carcere, si delicias fuisse sectatus. Disce igitur quod non oportet probum Christianum mollia gestare.

VERS. 9. « At quid exivisti videre? prophetam? Etiam dico vobis, et excellentiorem prophetam. » Excellentior quain prophetam est Joannes, propterea quod alii prophetæ futura de Christo tantum prædixerunt, hic autem oculatus fuit testis, quod sane magnum est. Aī hæc, alii quidem posteaquam nati fuerint, prophetarunt: hic vero in matris adhuc utero Christum agnoverit et exultavit.

VERS. 10. « Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mittō angelum meum ante faciem tuam, qui præparatus est viam tuam ante te. » Angelus vocatus est et propter angelicam vitam, ac ferme materiæ experiem, et propter hoc quod nuntiavit prædicavitque Christum. Præparavit autem viam Christi, quasi testificans de eo, et quasi baptizans in pœnitentiam: post pœnitentiam autem remissio peccatorum, quam remissionem Christus dat. Hæc autem dixit Christus postquam a se abierant disci-

Vers. 11. « *Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista.* » Cumi affirmatione hoc asserit quod non sit quisquam Joanne major. Dicens autem mulierum, seipsum exceptit. Christus enim a virgine natus est, non muliere, quæ virum passa. » Qui autem minor est in regno cœlorum, major illo est. » Quoniam multas Joannis laudes dixerat, ut ne putent quod et se major sit ille, inquit hoc loco manifestius, quod ego minor, et natu junior, et juxta vestram opinionem inferior, major illo sum in regno cœlorum, hoc est, in spiritualibus et cœlestibus bonis. Nam hic quidem ipso minor sum, et quatenus prior me natus est, et quatenus ipse vobis magnus videtur sed illic major sun.

Vers. 12. « *A diebus autem Joannis Baptistaæ usque ad hunc diem regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.* » Videntur haec superioribus non cohærere, sed non sic habet. Vide igitur, etenim de se dixerat Christus quod major sit Joanne, et cogit illos ut ei credant, ostendens quod multi rapiunt regnum cœlorum, hoc est, fidem in se. Opus autem est virtute multa. Relinquare enim patrem et matrem, et animam suam contemnere, quanta vis?

Vers. 13. « *Omnis enim prophetæ et ipsa lex usque ad Joannem prophetizaverunt.* » Et hoc bene illa consequitur: dicit enim: *Ego sum ille venturus, omnes enim prophetæ impleti sunt.* Non autem impleti fuissent, si ego non venissem. Nihil igitur exspectetis ulterius.

Vers. 14. « *Et si vultis recipere, ipse es!* Elias ille qui venturus erat. » Si vultis, inquit, accipere, hoc est, si sana mente judicatis, et non invida, ipse est Elias quem dixit propheta Malachias venturum. Etenim præcursor ac Elias idem sortiti sunt ministerium: et hic quidem prioris adventus, Elias autem posterioris præcursor. Deinde ostendens quod ænigma sit Joannem Eliam esse, et intellectu opus ad intelligendum, inquit:

Vers. 15. « *Qui habet aures ad audiendum, audiat.* » Ita inducens eos ut interrogent ac dicant.

Vers. 16, 17. « *Cui autem assimilabo generationem hanc?* Similis est pueris sedentibus in foro, et acclamantibus sodalibus suis et dicentibus: *Tibi cecinimus vobis, et non saltastis: lugubria cecinimus vobis, et non planxistis.* » Insinuat hic Judæorum morositatem. Difficiles enim moribus, neque Joannis austeritate, neque Christi simplicitate invitari potuerunt: sed similes fuerunt pueris

A Χριστὸς, ἵνα μὴ δόξῃ κολακέων ἐκείνον. Μαλαχίου δὲ δρῆσταις προφητεῖς.

« Λμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔγιγνεται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μεῖζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. » Μετὰ βεβιώσεως τούτο ἀποφύνεται, δτι οὐκ ἔστι τις μεῖζων Ἰωάννου. γυναικῶν δὲ εἰπὼν, ὑπεξεῖλεν ἔκτον. Λύτος γάρ ὁ Χριστὸς γεννητὸς ἡν παρθένου, οὐχὶ γυναικός, τούτεστιν, ἐλθούσης εἰς γάμον. « Ο δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεῖζων ςτοῦ ἔστιν. » Επειδὴ πολλὲ εἴπεν ἔγκωμις περὶ Ἰωάννου, ἵνα μὴ νωμέσωσιν δτι καὶ ςτοῦ μεῖζων ἔστιν ἐκείνος, φτσιν ἐνταῦθι φανερώτερον, δτι δικρότερος ἐγώ καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ κατὰ τὴν ὅμιλην ὑπόληψιν, μεῖζων ςτοῦ εἰμι ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τούτεστιν, ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ οὐρανίοις ἄγαθοῖς. Ἐνταῦθι μὲν γαρ ἀλετοῦμαι ςτοῦ, καὶ καθ' ὁ δοκεῖ ὑμῖν ςτοῦ μέγας, ἐκεὶ δὲ μεῖζων εἰμι.

« Απὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἦν ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ οἱ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. » Φαίνεται ἀνακόλουθον εἶναι τούτο, οὐκ ἔστι δέ. Σκότει γοῦν· καὶ γάρ περὶ ἔκτον ἔπειν ὁ Χριστὸς, δτι μεῖζων ἔστιν Ἰωάννου, συναθεῖ ςτοὺς εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτῷ· δεικνύων δτι πολλοὶ ἀρπάζουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τούτεστι, τὴν εἰς ςτὸν πίστιν· βίας οε χρεία πολλῆς. Τὸ γάρ ἀφετητοι πατέρα καὶ μητέρα, καὶ τῆς ψυχῆς ςτῆς καταφρονῆσαι, πόστης βίας δέστι;

« Πάντες γάρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἦν Ἰωάννου προερχεταν. » Καὶ τούτο τῆς αὐτῆς ἀκολούθας ἔστι. Φτσιν γάρ, δτι Ἐγώ εἰμι δικρόμενος, πάντες γάρ οἱ προφῆται πεπλήρωνται· οὐκ ἀν δὲ ἐπληρώθησαν, εἰ μὴ ἐγώ ἡλθον· μηδὲ οὖν προσδοκάτε περιπτέρω.

« Καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἔστιν Ἡλίας δι μέλλων ἐργεσθεῖ. » Εἰ θέλετε, φτσι, δέξασθαι, τούτεστι, ἐξ εὐγνωμόνως κρίνετε, καὶ μὴ φθονερός, αὐτός ἔστιν δὲ εἴπεν δι προφήτης Μαλαχίας Ἡλίαν μέλλοντα. Καὶ γάρ δι πρόδρομος καὶ δι Ἡλίας τὴν αὐτὴν ἔχοντας διακονίαν. « Ο μὲν τῆς πρώτης παρουσίας προσδέχαμών, δὲ δὲ Ἡλίας τῆς μελλούσης προδρομούμενος. Εἰτα δεικνύων δτι αἰνιγμάτων τὸ τὸν Ἰωάννην Ἡλίαν εἶναι, καὶ συνέτεως χρεία πρὸ τὸ νοῆσαι, φτσιν, δτι.

« Ο Ἑλίας ςτα ἀκούειν, ἀκούετω, καὶ ἐνάγων ςτοὺς εἰς τὸ ἐκωτῆσαι καὶ μαθετων.

« Τένι δὲ ὡμοιώσω τὸν γενεὲν ταύτην; Ὁμοία ἔστι παιδίοις καθημένοις ἐν ἀγορᾷ, καὶ προσφενοῦσι τοῖς ἑταῖροις ςτοὺς, καὶ λέγοσιν. Ηὔλησμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠργήσασθε. » Εθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε. « Τὸ δυσάρεστον τῶν Ιουδαίων αἰνίζεται ἐνταῦθι. Δύστροποι γάρ ὄντες, οἵτις τῇ σκληραγγίᾳ τὸν Ἰωάννου ἡρέσκοντα, οἵτις τῇ τοῦ Χριστοῦ ἀπλότητι· ἀλλ' ὅμιοι ἡσαν παιδίοις δυσαρ-

πονηρίας διὰ κουφότητες, οἷς καν κλαίρ τις, οὐκ A contumacibus, quos neque facilitate neque luctu quis placarit.

ε Ἐλθε γέρων ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγουσι, Δαιμόνιον ἔχει. Ἐλθεν ὁ Ἰός τοὺς ἀνθρώπους ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, ὅδου γέρων πράτος καὶ σινοπότης, φλοις τελωνῶν καὶ ἐμπρατωλῶν. ε Θρῆνος μὲν ἀπεικάζει τὸν ἰωάννην ἐπιχωρίν· καὶ γέρων σκληρότητας πολλήν καὶ ἐν φύμασι καὶ ἐν πράγμασιν ἐποδείχνυτο ὁ ἰωάννης· τὸν δὲ τοῦ Χριστοῦ, αὐλῷ· καὶ γέρων χαρίστετος ἦν ὁ Κύριος, πᾶσι συγκατεῖχίνων, τινα πάντας κερδῆσσι τούτους, καὶ βασιλείαν τιχηγέλομενος, καὶ οὐδὲν τοιούτους τικτυράννους, οἷον ὁ ἰωάννης (10). Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τάκνων αὐτῆς. ε Τούτο δὲ τοι, διὰ λοιπὸν ἐπει σύτε ὁ ἰωάννης βίος, οὔτε ὁ ἄνθρακες ὑμῖν, ἀλλὰ πάντας τοὺς τρόπους τὰς πατέρας διεπέπειτε, δικαιοις φάνομενοι ἐγώ δὲ, σοφία. Οὐκ ἔσται γέρων ἐπί πρόφατος ὑμῖν, ἀλλὰ διετεχθεῖτε πάντας. Καὶ γέρων ἐγώ μὲν πάντας πεπλάρωκας, ὑμεῖς δὲ ἀπεβίσσαντες, δίκαιοις ἐμὲ ὡς μηδὲν περιπλανήσασθε.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(10) Cod. 32 haec interserit: 'Η γάρ τοῦ ἰωάννου διατὰ διεπέραστος καὶ πράγματα, οὔτε γέρων ἕσθιεν ἄρτους, οὔτε ἐπίνειν οἶνον· τίτσιν μὲν ἐναντίαι ἀλλήλοις καὶ διατίται. Οὐδετέρως τούτων οἵτινα διαταύμενον, ἔρεσκοντο. Άλλὰ τὸν ἰωάννην μὲν διὰ τὴν ἀστείαν καὶ ἀστύχιαν, δαιμόνιον ἔχειν ἐλέγουν. Τὸν δὲ Χριστὸν διὰ τὸ ἐσθίων καὶ πίνειν, φάγον καὶ σινοπότην, ὥνομάζουν. (Εἰ καὶ μὴ βῆτος εἰς διεβολᾶς τούτων ἀνέγραψεν ὁ εὐγεγέλιστης, νομίσας ἀρετὴν τὸν παρόντα λόγον.) Ήσπερ γέρων σύνθετοι θηρευταὶ ζῶν διεθίρατον ἐλέπι σπειδόντες, ἐκ δύο μόνων διεξόδων θηρευθῆναι μᾶλλον ἐναντίων ἀλλήλαις, ἀκατέρων διέξοδον τετέρεος διελαχίσιν, ἐξεντίτλεις μὲν ἀλλήλοις ἐπαντίται, τοῦ κατὰ δὲ ποιούσιν· οὕτως ὀφονομάθη, τὸν μὲν ἰωάννην σκληρότερον ἔχειν ἐγωγῆν, τὸν δὲ Χριστὸν μαλλικότερον. Ιντείτο τούτον, εἴτε ἐκεῖνος ἐποδείχμενος πεισθήσασθε αὐτούς. Καὶ εἴτε διὰ τούτου, εἴτε δι' ἑκατοντά θηροθήσιοι. Καὶ οὐχι ἐναντίαι μὲν ἀλλήλαις καὶ ἐδοι, τὸ δὲ ἔργον δημοσίον. Άλλ' αὐτοὶ καθάπερ διστροφοὶ ἐκατέρους φεύγοντες, ἐκατέρους ἐκεῖσκον. Ἐρωτήσαμεν τούτους κατούς, Καλὸν δὲ σκληρότερά ποιεῖτε; καὶ πός δικαίωσθε τὸν Χριστόν, τὸν διατάσσοντα διότινον; Άλλὰ καλὸν δὲ ρακκωτέρα; Καὶ πός οὐκ ἐπειδούσι τὸν Χριστόν, τὸν διότινον; Καὶ πός τοις σωτηρίᾳ, διέλαστον; Διό τι δὲ μᾶλλον ἡ ἰωάννης τὸν σκληρότερον ἐγωγῆν εἴτε; Διότι εἴδει τὸν μὲν κήρυκα τὰς μετανοίας, σκληρωτὸν εἶναι, τὸν δὲ δοτῆρα τὰς χρέωσις τῶν ἀμφρτιῶν γράπειντα· καὶ διὰ διότινον ἐμὲν ἰωάννης οὐδὲν πλέον ἐπεδείχτω τοῖς ἰωάννοις, εἰ μὲν πολειτείν μόνην, ἰωάννης γάρ οὐδεὶς, οὐδὲν ἐπινίτιος πραγματον, δὲ διότινος Χριστός καὶ τὸν ἀπορρεπτὸν θερμάτων μαρτυρίουν ἐκέκτητο. Άλλοι τε, καὶ γράποσιν ἀσθενεῖς τοὺς ἀνθρώπους, συγκατεδίζουσιν. Ιντείτο κερδίση, μᾶλλον κατούς ἐπειδούσι. Διό τούτο καὶ εἰς τραπέζας τελοῦντας σικνομικῶς εἰσῆρχετο. Καὶ τοὺς μεμπομένους ἀπελογεῖτο, τὴν αἰτίαν λέγον. Οὐκ δῆλον καλέσκει δικαίους, ἀλλ' ἀμφρτωλούς εἰς μετάνοιαν· ἀλλ' οὐδὲ τὴν σκληράς ἡμετέτεντος ἀγωγῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετά τῶν θηρέων οἰκήσας, καὶ τεσσαράκοντα νηστεύσας ἡμέρας ὡς προδεστλωται. Εἰς τραπέζας δὲ εἰσιν εὐλεπτῶς τε καὶ ἀγρυπνῶς καὶ ἀγιοπρεπῶς ἤσθιε καὶ ξένε. Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία, κ. τ. λ. ε Joannis enim vivendi ratio ardua fuit et aspera; utpote qui neque panem manducabat, neque habebat vinum. Erant igitur duas illas vivendi rationes inter se con-

VERS. 18, 19. « Venit enim, inquit, Joannes neque comedens neque bibens, et dicunt: Dæmonium habet. Venit Filius hominis comedens et bibens, et dicunt: Ecce hominem edacem et vini potatorem, aunicumque publicanorum et peccatorum. » Lamentationi assinilat vitam Joannis: erat enim magnæ tam in verbis quam operibus severitatis. Tibi autem vitam Christi: gratiosus enim erat Dominus ac mire dispensans omnia, omnibus descendens, ut omnes lucris faciat, et regnum evangelizet: proinde non ejus fuit austoritatis cuius Joannes. « Et justificatio est sapientia a filiis suis. » Hoc dicit: Quandoquidem neque Joannis vita neque mea vobis placet, sed omnes salutis vias aspernamini, justus apparebo ego, qui sapientia sum. Nulla enim post hac vobis excusatio erit, sed omnino condemnabitimini. Etenim ego quidem implevi omnia, vos autem increduli facti, justum me, utpote qui nihil prætermiserim, comprobabitis.

trariæ: ob neutram tamen placebant illi Iudeis: sed Joannem quidem (a) propter cibi potusque abstinentiam dæmonium habere, dicebant: Christum vero, eo quod comedet et biberet, edacem et vini epotatorem appallabant (etsi non expresse ipsorum calumnias perscripserit evangelista, ratus satis esse, quæ hic commemorat). Quemadmodum enim duo venatores seram aliquam, cuius difficilis venatio est, capere cupientes, si ea ex dupli tantum sibique opposito exitu capi possit, utrumque ii obsidentes, ex adverso quidem sibi invicem consistunt, eidem tamen operi incumbunt: ita provide dispositum fuit, ut Joannes quidem asperior em, Christus vero mitior vitam ageret; ut hunc vel illum recipientes eisdem crederent, et ab hoc vel ab illo salubriter caperentur. Erant vero contrariae quidem hæc viae; at opus idem. Attamen illi, utpote perversi et contumaces, utrumque fugientes, utrumque improbabant ac condemnabant. Interrogamus igitur eos: Bonane et laudabilis est asperior vivendi ratio? Quomodo igitur non creditis Joanni, qui vobis Christum demonstrabat? Sed bonane est ratio vivendi mitior ac melior? Quomodo ergo non creditis Christo, qui vos salutis viam edocuit? Verum eur potius Joannes asperiore vitam duxit, quam Christus? Quia nempe decebat, præconem pœnitentiæ austorum esse, datorem autem remissionis peccatorum esse benignum ac suavem. Et quia Joannes nihil amplius ostendebat Iudeis præterquam suam vivendi rationem: Joannes enim inquit, signum nullum fecit (Joan. x, 41). Sed Christus, etiam divinis miraculis fidem sibi astruebat; ac præterea cognoscens homines imbecilles esse, eisdem condescendebat, ut exinde magis eos lucrificeret. Ob hanc rationem et ad mensas publicano rum interdum accedebat; idque contra reprehendentes defendit, causam istam in medium prolerens, quia Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam (Matth. ix, 13). Cæterum neque vitam austram omnino neglexit Christus, ut cum in cromo cum animalibus sylvestribus unice versatus, quadraginta dies jejunavit, sicut superius dictum est: et alias, ad mensas accedens, religiose, parce, sancteque cibum potumque sumebat. Et justificatio est sapientia, etc.

(a) Similia habet Chrysostomus homil. 37, al. 38. in Matth.

VERS. 20. « Tunc cœpit Jesus exprobrare civitatem in quibus factæ fuerant plurimæ virtutes ipsius, quod non egissent pœnitentiam. » Postquam monstravit quod omnia quæcunque oportebat, fecerat, et manserunt absque pœnitentia, tunc consequenter exprobrat :

VERS. 21. « Væ tibi, Chorazin, væ tibi, Bethsaida. » Ut intelligas eos qui non crediderunt, non a natura, sed voluntate malos esse, meminit Bethsaidæ, ex qua Andreas, et Petrus, et Philippus, et filii Zebedæi fuerunt : atque ita non naturæ, sed voluntatis malitia fuit. Nam si naturæ, fuissent et illi mali. *

VERS. 21, 22. « Quoniam si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in sacco et cinere pœnitentiam egissent. Verumtamen dico vobis, Tyro et Sidoni tolerabilius erit in die judicii, quam vobis. » Deteriores dicit Judæos Tyriis et Sidoniis. Tyrii enim naturalem legem transgressi sunt : Judæi autem et Mosaicam. Et illi quidem non viderunt miracula hi autem et miracula quæ videre, accusarunt. Saccus pœnitentiæ symbolum est. Lugentes videmus cinerem et pulverem super caput spargere.

VERS. 23, 24. « Et tu, Capernaum, quæ usque ad cœlos es exaltata, usque ad infernum detraheris : quoniam si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ in te, mansissent usque in hodiernum diem. Verumtamen dico vobis quod Sodomis tolerabilius erit in die judicii, quam tibi. » Capernaum exaltata est eo quod sit civitas Jesu ; glorificata enim fuit, utpote patria ejus, sed nihil utilitatis inde accepit, non credendo : et propterea contrario modo condeinnta est usque in infernum, quod tales sortita inquinatum, non sit illinc emendatior facta. Quoniam autem Capernaum interpretari quis potest agrum consolationis : vide quod si quis mereatur fieri ager Paracleti, scilicet Spiritus saucti, et deinde sublime sapiat, et exaltetur usque in cœlum, ita corruet quaque per superbiam. Horrescas igitur, o homo.

VERS. 25. « In illo tempore respondit Jesus, et dixit : Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quod occultaveris hæc a sapientibus et intelligentibus, et revelaveris ea parvulis. » Quod dicit, hunc sensum habet. Confiteor, hoc est, gratias ago tibi, Pater, quod Judæi qui sibi videntur esse sapientes et periti in Scripturis, non crediderunt, imperiti autem et parvuli crediderunt et cognoverunt mysteria. Occultavit autem mysteria Deus ab his qui videntur esse sapientes : non ut invidens, vel ut auctor imperitiæ, sed ideo quod non erant digni, propter hoc quod sibi videbantur esse sapientes. Nam qui videtur sibi sapiens, et confudit in sapientia sua, neque Deum invocat. Unde Deus postea non invocatus, neque juvat eum, sed neque revelat. Et aliter, Deus propter magnam misericordiam suam non revelat quibusvis plura mysteria, ut ne magis puniantur, utpote aspernantes ea quæ didicerunt.

« Τότε ἦρχετο δὲ Ἰησοῦς ὀνειδίζειν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐγένοντο καὶ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, διτὶ οὖ μετενόσχεν. » Μετὰ τὸ δεῖξαι διτὶ πάντα δεῖπνον, ἐποίησε, καὶ ἔμειναν ἀμετανόητοι, τότε λοιπὸν ὀνειδίζει.

« Οὐάζι σοι, Χοραζῖν, οὐάζι σοι, Βηθσαΐδα. » Ἡν νοήσῃς διτὶ οὐκ ἐκ φύσεως ἥσχεν πονηροὶ οἱ μὴ πιστεύσαντες, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως, μέμνηται τῆς Βηθσαΐδας, ἐξ ἣς ἡ Λαδρέας, καὶ Πέρας, καὶ Φιλιππος, καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου ἥσχεν. ὥστε οὐκ ἐκ φύσεως ἡ πονηρία, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως. Εἰ γὰρ ἐκ φύσεως, ἥσχεν ἀνάκτενοι πονηροί.

« Ὁτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι δὲ ἐν σάκκῳ καὶ Β σποδῷ μετενόσχεν. Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ χρίσεως, ἢ ὑμῖν. » Χείρουντας τοὺς ἰουδαῖοὺς λέγει τῶν Τυρίων καὶ Σιδῶνίων, καθὼν δὲ οἱ μὲν Τύριοι τὸν φυσικὸν νόμον παρέσχαν. Ἡ ιδοχτοὶ δὲ καὶ τὸν Μωσαϊκόν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὐκ εἶδον θύματα : οὗτοι δὲ καὶ ιδόντες, διεδάλλον. δὲ δὲ σάκκος, σύμβολον μετανοίας, καὶ τὸ σποδὸν καὶ κόνιν πάττειν κατὰ τῆς κεφαλῆς, επὶ τῶν πενθούντων βλέπομεν.

« Καὶ σὺ Καπερναοῦμ, ἡ ἄως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἔως ἃδου καταδιώσθεις. » Διτὶ εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοι, ἔμειναν ἀν μέχρι τῆς σήμερον. Πλὴν λέγω ὑμῖν, διτὶ γῆρας Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ χρίσεως, ἢ σοι. « Η Καπερναοῦμ ὑψώθη διὰ τὸ εἶναι πόλις τοῦ Ἰησοῦ, ἴδοξάρετο γάρ ᾧ δῆθεν πιττρὶς αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ὀφελήθη, διὰ τὸ μὴ πιστεύει. Τούναντίον γὰρ καὶ διὰ τούτο μᾶλλον κατακέριται ἔως ἃδου, διτὶ τοιούτον ἔχουσα οἰκτήρα, οὐδὲν ὀφελήθη δὲ αὐτοῦ. » Επειδὲ δὲ Καπερναοῦμ ἐρμηνεύεται χωρίον παρακλήσεως, βλέπε διτὶ καλὸν ἀξιωθῆ τις γενέσθαι χωρίον τοῦ Παρακλήτου, τοῦ ἀγίου δηλαδὴ Πνεύματος, εἰτε ὑψελοφρονίσῃ, καὶ ἐπερθῇ ἄχρις οὐρανοῦ, καταπίπτει λοιπὸν διὰ τὴν ὑψηλοφροσύνην. Φρέσκον οὖν, ἁνθρώπε.

« Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς δὲ Ἰησοῦς, εἶπεν· Ἐξομολογοῦμει σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, διτὶ ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συντῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. » Ο λέγει, τοιούτον ἔστιν. « Ἐξομολογοῦμαι, ἀντὶ τοῦ, Εὐχαριστῶ σοι, ὁ Πάτερ, διτὶ οἱ δοκοῦντες σοφοὶ καὶ ἐμπειροὶ εἰναι τῶν Γραφῶν ἰουδαῖοι, ἡπειθεῖσν, οἱ δὲ ἀμεθεῖς καὶ νήπιοι ἐπιστευται καὶ ἔγνων τὰ μυστήρια. Ἀπέκρυψε δὲ τὰ μυστήρια δὲ θεός ἀπὸ τῶν δοκοῦντων εἰναι σοφῶν, οὐχ ᾧ διὸ φύσιν ἡ ᾧ αἴτιος ἀγνωσίας, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ εἰναι δέσμους, δὲ αὐτοῦ τούτου τοῦ δοκετοῦ ἔχοτούς εἰναι σοφούς. δὲ γὰρ δοκῶν ἔχοτον σοφὸν, καὶ θρήνον τῷ οἰκείῳ γνωσει, οὐδὲ προσκαλεῖται θεόν. Καὶ λοιπὸν δὲ θεός. ᾧ μὲν προσκαλούμενος οὐδὲ βοηθεῖ αὐτῷ, οὐδὲ ἀποκαλύπτει. » Άλλως τε, δὲ θεός μᾶλλον διὰ φύσης τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἀποκαλύπτει τοτὲ πολλοὺς τὰ μυστήρια, ἵνα μὴ πλειον κολασθῶσιν, ἀλλα μεταγνωστει διεπιθεντες αὐτά.

(11) ο Ναὶ, ὁ Πατέρας, δι τοῦτων ἐγένετο εὐδοκία
ἱματισθέν του. ο Ἀπόλοις ἐνταῦθη τὴν φιλανθρωπίαν
τοῦ Πατρὸς, δι τούχον πάλλου παρακληθεὶς ἀπ-
οκάλυψε τοῦς νηπίους, ἀλλ' οὗτος ἡρετεν κύτῳ ἔξ-
έργασε. Εἰδοκία γαρ, οὐ, θελητικα καὶ οὐ ἀρέσκει.

« Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου. ἐξίσουν ἀνωτέρου πρὸς τὸν Πατέρα, διὶς ἀπεκαλύψας, ὁ Πάτερ (12). Ἰντα οὖν μὴ ὑπολάβῃς διὶς αὐτὸς οὐδὲν ποιεῖ, πάντα δὲ τοῦ Πατρός εἰσι, φησὶν, διὶς Πάντα μοι παρεδόθη, καὶ μία λέξοσιά ἔμοι ἔχεινον· τὸ δὲ παρεδόθη ἄκονταν, μὴ νόμιζε διὶς ὡς δούλῳ καὶ ἵπατεστάρῳ παρεδόθη, ἀλλ' ὡς οὐφ. Καθ' ὃ γάρ ἐγεννήθη, ἐκ τοῦ Πατρὸς, κατὰ τοῦτο παρεδόθη αὐτῷ· εἰ γάρ μὴ ἐγεννήθη, καὶ τῆς αὐτῆς ωόσιας ἦν τῷ Πατρὶ, οὐκ ἂν παρεδόθεσαν. Ὁργα γάρ τι λέγει· « Πάντα μοι παρεδόθη, ἢ οὐκ ὑπὸ τοῦ Δεσποτοῦ, ἀλλά, ἢ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου » ὥσπερ λόγου γάριν, ἐξ γεννηθῆ, εὔειδες παιδίον ἀπὸ πατρὸς εὐειδούς, καὶ εἴτη διὶς Ἐδόθη μοι τὸ κάλλος ἐκ τοῦ πατρός μου. « Καὶ οὐδὲς ἐπιγινώσκει τὸν Γίδον εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Γίδος, καὶ φήσεν θωματητεὶ δὲ Γίδος ἀποκαλύψαι. Ὅτο μετέζο λέγει· διὶς Οὐδὲν θωματοῦν εἰ πάντων εἰμὶ Δεσπότης, δικούγε καὶ ἔτερον μετέζον ἔχω, τὸ εἰδέναι τὸν Πατέρα, καὶ οὕτως αὐτὸν γινώσκειν, ὥστε καὶ ἐτέροις εἰτέρον ἀποκαλύπτειν. Σκόπει δὲ, ἀνωτέρω εἰπεν, διὶς ὁ Πατὴρ, ἀπεκάλυψε τὰ μυστήρια τοὺς νηπίους· ἐνταῖθε δὲ, διὶς ὁ Γίδος ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα. Ὁργᾶς οὖν μέτρα δύναμιν Πατρὸς καὶ Γίδου, εἶγε καὶ δὲ Πατὴρ ἀποκαλύπτει καὶ ὁ Γίδος.

εἰ δένται πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορ-
τεισμένοι, καὶ γὰρ ἀντεπίσω ὑμᾶς. ἢ Πάντες καλεῖτοι
μόνον τοισδίους, ἀλλὰ καὶ ἔθνικούς. Νοήσας γὰρ
ἐν κοπιῶντες μὲν τοὺς τοισδίους, ὡς περιττηρί-
ματα τομεῖς βίᾳ μετερχομένους, καὶ κοπιῶντες
ἐν τῷ ἀγρεσῷ τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου, πεφορτισμέ-
νους ἂν, τοὺς ἔθνικούς, οἱ τῷ βίᾳ τῶν ἀμάρτιων
ἴτιζοντο· τούτους οὖν πάντες ἀντεπίσων εἰ Χρι-
στός. Τὸ γὰρ πιστεύει, καὶ ὅμολογῆται, γινεὶ βιττί-
σσοθι, ποιος κόπος; πῶς δὲ οὐκ ἀνάπτυξις; ὅταν

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(14) **Cod 32 intercerit.** Τὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως ὄνυμα πελουσίμαντόν ἔστιν. Ιντι γάρ ἐάστα τὸν διαχωρισμὸν καὶ τὴν διεπόρθησιν κατὰ τοὺς ιστρούς, καὶ τὴν εἰς ταῦτα καττάλλεξιν, ποτὲ μὲν τόπον ἀργῆς ἔχει, ως τὸ, 'Ἐξαιρολογοῦμάξι σοι, Πάτερ εὐ ωρκανού καὶ τῆς γῆς· εὐ νῦν δὲ λόγος, ως πρωτηγέστο γάρ ἐρώτησις· τοτὲ δὲ πρὸς ἡρώτησιν ἀποδίδοται, ως τὸ, 'Ἀποκρί-τις Σιμώνιος Πέτρος εἶπε· Σὺ εἰ δὲ Χριστὸς δὲ Γένος τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, προτηγέστο γάρ ἐρώτησις· ποτὲ δὲ λόγον διεδοχῆν δηλοῖ· τῆς γάρ Λευκνιάς εἰποντης, Ναι, Κύριε, καὶ γάρ τὰ κυνάρια ἔσθιει ἕπο τῶν φυγίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέ-ζης τῶν κυρίων αὐτῶν, ἀποκριθεὶς δὲ Ἰησοῦς εἶπεν εἴτη· Μή γάρτι, μεγάλη σου ἡ πίστις, γεννηθῆται σοι ἀς θελεις· ποτὲ δὲ εημαίνει περάκλητιν, ως τὸ, 'Ἀποκρίτις δὲ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· Εἰ πάντες επενθαλισθήσονται λοι, εὐ γάρ δὲ οὐδέποτε τετνθαλισθήσομαι. Καὶ γάρ δὲ Μάρκος περιέλθει, ἀποκριθεὶς, καὶ εἶπεν, Ο δὲ Πέτρος ἐφη αὐτῷ· "Εστι δέ δηλοι καὶ τὴν ἡρώτησιν, ως τὸ, 'Ἀπ-ερρήθι, αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς· Οὐαὶ ἦγων ὑμᾶς τοὺς δώ-δεκα Μελεγάμαντα· Ναι, ὡς Πάτερ, κ. τ. λ. • Vox

A VERS.26. « *Etiam, Pater, sic fuit beneplacitum ante te. Manifestat hoc loco benignitatem Patris, quod non ab alio provocatus, revelat parvulis, sed sic ei placuit ab initio. Complacitum enim voluntas est, et beneplacitum.*

VERS. 27. « Gmnia mihi tradita sunt a Patre
meo. » Dixit superius ad Patrem, quod revelave-
ris, Pater. Ne igitur suspiceris quod ipse quidem
nihil faciat, omnia autem Patris sint, dicit : Omnia
mihi tradita sunt, et una potestas mea et illius.
Cum autem audis, Tradita sunt, ne suspiceris quod
tantam servo et inferiori tradita fuerint, sed tan-
quam filio. Nam secundum hoc quod natus est a
Patre, omnia tradita sunt ei. Nisi enim natus esset
ab eo, et ejusdem esset substantia, non fuissent ei
tradita. Vide enim quid dicat : Omnia mibi tradita
sunt, non a domino, inquit, sed a Patre meo : ut
exempli gratia si nascatur pulcher puer a pulchro
patre, et dicat : Data est mihi pulchritudo a patre
meo. « Et nullus cognoscit Filium nisi Pater, neque
Patrem quis cognoscit nisi Filius, et cui voluerit
Filius revelare. » Majus dicit : Nulli sit mirum me
omnium esse Dominum, cum scilicet et aliud ma-
jus possim, nempe scire Patrem, ac sic ipsum
cognoscere, ut et aliis eum possim revelare. Consi-
dera autem quod superius dixerit Patrem reve-
lasse mysteria parvulis : hic autem quod Filius Pa-
trem revelaverit. Vides igitur unam virtutem Patris
et Filii : siquidem et Pater revelat ac Filius.

VERS. 28. • Venite omnes ad me qui laboratis et
onerati estis, et ego requiescere vos faciam. • Om-
nes vocat, non solum Iudeos, sed gentiles. Per
laborantes intellige Iudeos, ut facientes traditiones
legis graves, et in operatione mandatorum legis fa-
tigatos, per oneratos autem gentiles, onere pecca-
torum oppressos. Hos igitur omnes quiescere facit
Christus. Credere enim, et confiteri, et baptizari,
quis labor? Quomodo autem non et quies? quando-
quidem et hic nihil sollicitum esse oportet de iis
odd. Venet. S. Marci.

responsio multa significat. Ut enim prætermittam,
quod apud medicos separationem et dissolutionem,
ac desitatem significat; aliquando quidem initii lo-
cum in oratione tenet: ut hic, *Confiteor tibi, Pater
cæli et terræ*, cuius sermonis nulla præcesserat inter-
rogatio. Aliquando vero ad interrogationem applica-
tur: ut, *Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi*; præcesserat quippe interrogatio.
Interdum sermonis continuationem denotat: ut, cum
Chananæa dixisset: *Utique, Domine, nam et catelli
edunt de misis, quæ cedunt e mensa dominorum unsu-
orum; respondens Jesus dixi: ei : O mulier, magna
est fides tua; fiat tibi sicut vis.* Nonnunquam signifi-
cat consolationem; ut illud: *Respondens autem Petrus, dixit illi: Et si omnes scandalizati fuerint in
te, ego nunquam scandalizabor.* Et nim Marcus
omisit illud, *respondens*; ac solum dixit: *Petrus
autem dixi: ei. Alicubi autem inservit interrogati-
onem, ut: Respondit autem eis Jesus: Nonne ego
vocare ducas animos vestrum?*

(12) Ὁτι ἡπειράλυψις ταῦτα, ὡς Πάτερ. « Quod revelaveris haec, Pater, » etc. Cos. 29.

quæ ante baptismum facta sunt, et alibi quies te A καὶ ἐντυθεὶς ἀμέριμνος ἡς ἐπὶ τοῖς πρὸ τῶν βραπτίσματος πραγματεῖται, κακεῖ ὑσπάτως ἀνάπτασις διαδέξῃ, τοι τοι.

Vers. 29, 30. «Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia misericordia sum, et humiliis corde, et invenietis requiem animabus vestris Jugum enim meum commodum est, et onus meum leve.» Jugum Christi, humilitas et mansuetudo. Qui igitur se humiliaverit omni homini, requiem invenit. imperturbatus manens : sicut vanæ gloriæ cupidus et arrogans semper in curis est, nolens quoquam minor haberi, sed cogitans quomodo magis glorificeatur, et quomodo vincat inimicos. Jugum igitur Christi (humilitatem dico) leve est. Facilius est enim humili naturæ nostræ humiliari, quam sublimari. Dicuntur item et omnia 57 inaudita Christi jugum leve, quoniam propter futuram retributionem levia, tamen ad breve tempus gravia videantur.

CAPUT XII.

De discipulis in Sabbato spicas vellentibus. De muliere quæ aridam manum habebat. De demoniaco cæco et surdo. De petentibus signum. De Matre Christi et fratribus.

Vers. 1-4. «In illo tempore ibat Jesus Sabbatis per segetes : discipuli vero illius esuriebant, et cœperunt vellere spicas et comedere.» Solvens legales observationes, dicit discipulos per salam ; ut manducantes, solverent a Sabbato. «At Pharisæi cum vidissent, dixerunt illi : Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere in Sabbato. Ille vero dixit eis : Non legistis quid fecerit David cum esuriret ipse, et iī qui cum eo erant ? quomodo ingressus sit in domum Dei, et panes propositionis ederit, quos ipsi non licebat edere, neque iis qui cum illo erant, nisi sacerdotibus solis ? » Iterum Pharisæi naturalem passionem, nempe famem arguunt, cum ipsi gravius peccent. Dominus per historiam David admonet eos. Ille enim, inquit, propter famem majus quiddam ausus fuit. Panes autem propositionis erant duodecim qui quotidie proponebantur in mensa, sex in dextra parte, sex in sinistra. Quamvis autem et David propheta erat, non tamen ei inde licebat edere, sed solis sacerdotibus : quanto magis non licebat his qui cum eo erant; attamen propter famem venia dignus erat : sic igitur et discipuli.

Vers. 5, 6. «An non legistis in lege, quod Sabbatis

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(13) Τὸν τοῦ Σαββάτου νόμον 29, 30 et 32.

(14) Cod. 32 hæc addit : 'Εν τῇ πρώτῃ βίβλῳ τῶν Βασιλειῶν ἱστορηται, ὅτι Δαυὶδ ἐπιδουλεύθεις παρὰ Σαοὺλ τοῦ ἰδίου πενθεροῦ, καὶ φεύγων αὐτὸν ἐπειναῖς, καὶ ἀπελθὼν εἰς Νομβᾶ πόλιν τῶν ιερέων τοῦ Θεοῦ, προσεποιήσθε παρὰ Σαοὺλ τοῦ βασιλέως ἀποστλῆναι πρὸς χρεῖαν τινὰ, καὶ ἐξήτησεν ἄρτους, καὶ μὴ εὑρώ, ἄλλους κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ἔλαβε παρὰ τοῦ ιερέως διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ, τοὺς

«Ἀρχαὶ τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἐπ' ἡμοῦ ὅτι πρᾶξις εἰμι καὶ τάπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρίσκετε ἀνάπτασιν ταῖς φυγαῖς ὑμῶν Ὁ γάρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν εστι. » Ζυγὸς τοῦ Χριστοῦ ἡ ταπεινωσίς καὶ ἡ πράξης. Ὁ γοῦ ταπεινούμενος παντὶ ἀνθρώπῳ, ἀνάπτασιν ἔχει, ἀτάρχης μένων, ὥσπερ δὲ κενόδιος καὶ ἀλαζὸν πάντοτε ἐν μερίμναις, οὐ θέλων ἐλαττωθῆναι τίνος, ἀλλὰ λογιζόμενος πῶς πλέον δοξοθήσεται, πῶς νικήσει τοὺς ἐχθρούς. Ὁ ζυγὸς τοίνους τοῦ Χριστοῦ, ἡ ταπεινωσίς λέγω, ἐλαφρός εστιν, εὐκολώτερον γάρ ἐστι τῇ ταπεινῇ ὑμῶν φύσει τὸ ταπεινοῦσθε, ἡ τὸ ἐπαίρεσθαι. ἀλλὰ καὶ πάσαι αἱ ἐντολαὶ τοῦ Χριστοῦ ζυγὸς λέγονται, αἵτινες ἐλαφραὶ εἰσὶ διὰ τὴν μέλλουσαν ἀντίθεσιν, εἰ καὶ πρὸς ναϊρὸν βαρεταὶ δοκοῦσιν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΒ'.

Περὶ τῶν μαθητῶν τοῖς Σάββασι τιλλόντων στάχυας. Περὶ τοῦ ἕτεραν ἔχοντος τὸν χειρα. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου τυφλοῦ καὶ κωδοῦ. Περὶ τῶν αἴτουντων στήματον. Περὶ Μητρὸς καὶ ἀδελφῶν τοῦ Χριστοῦ.

«Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη δὲ Ἰησοὺς τοῖς Σάββασι διὰ τῶν σπορίμων. Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπειναῖς, καὶ ἡρέσαντο τίλλειν στάχυας καὶ ἐσθίειν. Ἀλλών τὰς νομικὰς παρατηρήσεις, ἀγει τοὺς μαθητὰς διὰ τῶν σπορίμων. » Ἰνχ φαγεῖτε, λύσωσιν (13) τὸν Σαββάτου. «Οἱ δὲ Φαρισσαῖοι ἴδοντες, εἶπον εὖτε· Ἰδοὺ οἱ μαθηταὶ σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν εν Σοββάτῳ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ἐποίησεν Δαυὶδ, διετείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους ; τῆς προθέσεως ἔφραγεν, οὐς οὐκ ἔξεν ἦν αὐτῷ φραγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς ἵερεῦσι μόνοις ; » Πάλιν οἱ Φαρισσαῖοι τὸ φωτικὸν πάθος, τὴν πενταν αἰτιῶνται, χείρω αὐτοῖς ἀμαρτιάνοντες. δὲ Κύριος ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Δαυὶδ ἱστορίας ἐντέκει αὐτούς. «Ἐκεῖνος γάρ, φησι, διὰ τὴν πενταν, καὶ μετζόν τι ἐτόλμησεν. Ἄρτοι δὲ τῆς προθέσεως, οἱ καθ' ἔκαστον ἡμέραν προτιθέμενοι προετέλεστο γάρ ἐν τῇ τράπεζῃ δώδεκα. Εἰς δὲ τοῦ δεκιοῦ μέρους, καὶ Εἰς δὲ τοῦ ἑτέρου καὶ τοῖς καν προφῆτης ἦν δαυὶδ, οὐδὲ οὕτως ἔδει φραγεῖν τοῖς γριβεῦσι μόνοις ἔξην. Ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ ἔξην, δημως διὰ τὴν πενταν, συγγνώμης ἔξιος. οὕτως οὖν καὶ οἱ μαθηταὶ.

(14) «Η οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, διὰ τοῖς

τῆς προθέσεως (ἢ δὲ πρόθεσις τράπεζα ἦν ἐν τῷ νοῷ, ἐφ' ἣ οἱ ἀρτοὶ τῆς προθέσεως ἐκείνοι), καὶ λαβῶν ἔφραγέν αὐτὸς, καὶ τὰ μετ' αὐτοῦ πικάρα. » Η οὐκ ἀνέγνωτε, κ. τ. λ. In primo Regum narratur, quod David Saulis socii sui persecutiones fugiens, esurierit, et veniens in Nomba civitatem sacerdotum Demini, simulaverit, se a rege Saulo ad opus aliquod missum fuisse, atque cum quasiisset panes, et non invenisset alios, necessitate

Σάββατον οἱ ἵερες ἐν τῷ ἱερῷ τὸ Σάββατον βεβη-
λοῦσι, καὶ ἀναίτιοι εἰσι : Λέγω δὲ ὑμῖν, διὰ τοῦ
ἱεροῦ μετ' ἡστίν ἀδε (15). » Οὐ νόμος ἐκώλυεν ἐν
τῷ Σαββάτῳ ἔργα·επειδήθι· οἱ οὖν ἵερες ἐν τῷ Σαβ-
βάτῳ καὶ ἔιλας ἔστησαν, καὶ πύρ ἥπτον, ὥστε ἐβε-
δρήκουν τὸν Σάββατον, τουτέστιν, ἐμάζειν, ὡς ὑμεῖς
ἴσκετε. Ἀλλὰ λέγετε μοι, διὰ τί ἐκεῖνοι ἵερες ἦσαν,
οὐ δὲ μαθηταὶ οὐ. Λέγω οὖν, διὰ τοῦ ἱεροῦ μετ' ἡσ-
τίν ἀδε, τουτέστιν, Ἐπειδὴ γὰρ δὲ μετῶν τοῦ νοῦ
λεσπότης, καὶ μετὰ τῶν μαθητῶν εἰμι, μετ' ἐμονα
ἴσκετεν ἔγειραι οὗτοι ἀλειφεν τὸ Σάββατον παρὰ τοὺς
ἱερεῖς.

« Εἰ δὲ ἄγνωσκετε τί ἔστιν · Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ
θυσίαν, οὐκ ἂν κατεδικάσσατε τοὺς ὄντας τούς, Κύριος
γάρ ἔστι καὶ τοῦ Σαββάτου ὁ Γάδες τοῦ ἀνθρώπου. »
Διέκειν τύποις καὶ ἀμαθετές, ὡς γὰρ τινῶν τοντα;
B προστητικά · Οὐκ ἔστι γάρ, φησιν, ἀλεῖσαι τοὺς
ἀνθρώπους πεινάντας ; Ἀλλος τε, Ἐγὼ δὲ Γάδες τοῦ

17 Num. xxviii, 3. Exod. xx, 23; Deut. v, 14.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

adactus acceperit a sacerdote panes propositionis (e-
rat autem propositionis mensa quadam in templo, in qua
panes propositionis servabantur) sumptio, que come-
derit simul cum pueris suis. An non legistis, etc. »

(15) Cod. 32 addit : Συνεγὼς κόποις ἐπιλέγει τό·
Οὐκ ἀνέγνωτε, ὄντες δὲ τούτοις μεταποντίζειν, ὡς
μὴ ἐπιγνωσκούσιν ἢ ἀντιγνωσκούσι. Νόμος δὲ τὸ
κακόν, ἐν Σαββάτῳ μηδὲν ἔργον ποιεῖν, καὶ νόμος
πάντων ἐπιτρέπων τοῖς ἱερεῦσι θύειν ἐν τῷ
Σαββάτῳ, καὶ διὰ τὸν θυσίαν ἐλασκρητεῖν, καὶ πύρ
ἐνάπτειν, καὶ κρεμνούμενον ἐθεριάλουν τὸ Σαββάτον,
ἥτοι ἐμάζειν, ὡς δὲ ἱερά ἔργα·επειδήμενοι ἀνάτιοι ἦσαν.
Τὴν μὲν γὰρ κατὰ τὸν Δευτερὸν ιστορίαν τίθενται
τοῦτο τὸ μαθητής· τὸ δὲ πάρον ἔλαβε πα-
ρατελεῖμα, δεκανονίαν ἐκ περιουσίας, διὰ
τίνην συντετοι. Καὶ δῆρα ἀπὸ πόσων τούτοις κατατεκυ-
άζει. Πρῶτον ἀπὸ τοῦ προσώπου, ἵερες γάρ, φη-
σιν· εἶτα ἀπὸ τοῦ νοῦ, Ἐν τῷ ἱερῷ γάρ· ἐπειδή
ἐπὸν τοῦ πράγματος, βεβηλοῦσιν· οὐ γάρ εἶπεν,
Οτι ἀθετοῦσι τὸ Σάββατον, ἀλλά τὸ βαρύτερον. Οτι
βεβηλοῦσιν. Εἰθ' οὕτως; ἐπίγνητε τὸ τοῦ λόγου
κεφάλαιον, Ὅτι καὶ ἀναίτιοι εἰσι. Προέτεξε μὲν
τοῦ εὐχερεστέρου ἀπολογίαν, εἶτα ἐπίγνητε τὸν
ἰσχυρωτέραν. Οὐ μὲν γάρ Δευτερὸν ἀπειδὲ διά περιστα-
τον λύσας τὸν περὶ τῶν ἄρτων τῆς προβέστεως
νόμον, κατὰ τοὺς συγγνώμην ἀφεῖται τοῦ ἐγκλήματος. Οι
οἵ ἵερες καθ' ἐκτεττον Σάββατον δίχα περιστάσσειν;
λύνοντες τὸν τοῦ Σαββάτου νόμον, κατὰ νόμον ἀπολέ-
λυνται τῆς παρανομίας. Λέγω δὲ ὑμῖν, διὰ τοῦ ἱεροῦ
καὶ μετ' ὧν ἀδε· λύτος γάρ ἐντεῦθεν πάρεστιν
δὲ τοῦ ἱεροῦ λεσπότης. Καὶ τὰν οἱ τοῦ ἱεροῦ τὸ Σά-
ββατον λύνοντες ἀνάτιοι ὡσι, πόσω μᾶλλον οἱ τοῦ λε-
σπότης τοῦ ἱεροῦ. Μαστερὶ γάρ ἐκεῖνοι δι' αἰτίαν
εὐλογον ἀνάτιοι εἰσι, διὰ τὸ θύειν γάρ καὶ ἱερά
ἴστρα ποιεῖν, οἵτα καὶ οἵτοι. Καὶ γάρ τοῖς μὲν
λεσπότοις διὰ τὴν ἀσθενεῖται τίνων μάλισταν ἡμέραν τῆς
λεσπότης ἀπρακτον ἀποκεκλύρωκεν δὲ θεός, λέγω
δὲ τὸ Σάββατον, ὥστε καὶ ἐν αὐτῷ τούτους ἀργεῖν
μὲν ἀπὸ τῶν ἔλλων ἔργων, καὶ διενεπτύειν τούς
τοῦ γέγρας καὶ τὰ ἴποτέρηα, σχόλαζειν δὲ τῇ ἀντιγνω-
σει τοῦ νόμου καὶ ταῖς θυσίαις. Τοῖς δὲ Χριστινοῖς,
οἵ ισχυρωτέροις ἀπτεσσν τὴν δόδορμάδα σχόλαζειν τῇ
ἀντιγνωσει καὶ ταῖς πνευματικαῖς θυσίαις ἐπέτεξε.
Εκπινούσι μὲν ἀπὸ τῶν ἔλλων ἐκώλυτεν, οἵ σχολά-
ζειν τῇ ἀντιγνωσει καὶ ταῖς θυσίαις. Τούτους
τρολέζοντες τοῖς πνευματικοῖς, οἵ δὲ ἀπὸ τῶν ἔλλων
ἐκώλυτεν· οἵ δὲ γάρ δεδοθεῖ ταῖς χειράς τούς
τρολέζοντες ταῦτας ἀκτείνοντες, οἵδε τὰ

A sacerdotes in templo Sabbathum profanant, et crimi-
ne vacant? Dico autem vobis, quod templo majus
est hoc in loco. » Lex prohibet at in Sabbatho ope-
rari 17. Sacerdotes in Sabbatho et ligna scindebant,
et ignem accendebant, atque ita profanabant Sab-
batum, hoc est, inquinabunt, ut vobis videtur. At dicas
mihi, quod bene licet sacerdotibus, discipuli autem
sacerdotes non erant. Dico igitur quod templo majus
est hoc in loco, hoc est. Quandoquidem ego qui
major sum templo, templique Dominus cum disci-
pulis sim, majorem habent hi potestatem solvendi
Sabbatum, quam sacerdotes.

VERS. 7, 8. « Quod si civis setis quid sit, Misericordiam volo, et non sacrificium, nequaquam con-
demnassetis insontes: nam Dominus est et Sabbathi
Filius hominis. » Ostendite eos et imperitos, et nescien-
tes prophetas. Non oportebat enim, inquit, misereri
esurientibus? Et aliter: Ego Filius hominis, Dominus

μηρά παιδείσθι τούς τὰ μεγάλα φιλοσοφοῦντας,
οἵδε τοῖς ἀτελέσιν ἐπίστης πελτεύεσθι τούς τε-
λείους. Οὐ νόμος ἐκώλυεν ἐν τῷ Σαββάτῳ, x. τ. λ.
« Frequenter dicit illis: Annou legistis, exprobans
vanum ipsorum laborem, quod non intelligerent,
quae legebant. Lex quidem illis præcipiebat, in
Sabbato non operari: sed rursus lex eadem per-
mittebat sacerdotibus in Sabbatho sacrificium offerre,
atque sacrificii causa ligna colligere, ignem ascen-
dere, carnes distribuere, et alia similia facere.
C Perfecto illi quatenus absolute operabantur, Sabbathum
profanabant, si u. violabant: quatenus autem
operabantur sacra, criminis vacabant. Facto itaque,
quod in histori Davidis refertur, usus est Domini-
nus, ut discipulis ven a dignos ostenderet; at vero
præsens exemplum usurpavit, ut ex abundanti de-
monstraret, eus penitus innocuos esse. Vide vero,
ex quantis hoc astruat. Primo quidem ex persona,
Sacerdotes enim, inquit: deinde ex templo; ait enim
in templo: tertio ex re ipsa; profanant: non enim
dixit, Transgrediuntur, sed, quod gravius est, pro-
fanant. Postea profert orationis suæ caput, quoniam
nihilominus criminis vacabant. Præmisit scilicet fa-
ciliorein defensionem; deinde protulit validiorem.
David enim semel propter necessitatem violans lo-
gem de panibus propositionis, per indulgentiam a
peccato absolutus est: at sacerdotes quolibet Sab-
bato absque necessitate solventes legem Sabbathi,
per legem ipsam soluti erant e criminis. Dico autem
vobis, quod templo majus est hoc in loco. Ipse enim
hic adest, qui templi Dominus est. Quemadmodum
igitur illi justa de causa culpæ immunes erant, eo
quod sacrificium offerrent ac sacra operarentur;
sic et isti. Etenim Hebreis ob imbecillitatem ipso-
rum unicam hebdomadis diem opere vacuam con-
stituit Deus, videlicet Sabbathum: ut ea die absti-
nerent ab aliis operibus, et mancipia atque jumenta
quiescere sinerent; lectioni vero legis atque sacri-
ficiis operam darent. Christianis autem, utpote for-
tioribus, per totam hebdomadam sacræ lectioni ac
spiritualibus sacrificiis vacare præscripsit. Et illos
quidem ab aliis operibus prohibuit, ut lectioni et
sacrificiis incumberent; istis autem tametsi spiri-
tualibus rebus vacarent, opera alia non vetuit:
quod non deceret, manus iis alligari, qui cas ad
prava opera non extendunt: nec parvis eruditiri eos,
qui magna philosophantur: neque demum imper-
fectos eueni modo ac perfectos, gubernari. Lex
prohibebat in Sabbatho, » etc.

sunt Sabbati, ut omnium et dierum Opifex. Ego igitur ut Dominus solvo Sabbathum. Intellige autem et iuxta anagogem: quoniam operari erant apostoli, messis autem et aristæ, credentes, id est eos vellebant 58 apostoli et comedebant, hoc est, cibum habebant, salutem hominum. Hoc autem faciebant in Sabbathis, hoc est, in otio malorum Pharisæi autem indignabuntur. Sic et in Ecclesia doctoribus docentibus et prodesse cupientibus Pharisæorum instar sœpam quidam invidunt, et ægre ferunt.

VERS. 9. 10. « Progressus autem illinc venit in synagogam illorum: et ecce homo erat manum habens aridam, et interrogavunt illum, dicentes: Num licet Sabbathis curare? ut accusarent eum. » Alii evangelistæ dicunt, quod Jesus interrogaverit Pharisæos. Dicit igitur potest quod cum invidi essent, prævenerint et rogaverint illum, ut dicit Matthæus. Deinde Christus iterum interrogavit eos, uti subsannans et ridens eorum cæcitatem, id quod ab aliis evangelistis dicitur. Interrogant igitur eum, ut occasionem habeant ad calumniandum.

VERS. 11, 12. « At ille dixit eis: Quis erit ex vobis homo, qui habebit oveam unam, et si ea inciderit Sabbathis in foveam, nonne apprehendet illam, et erigit? Quanto igitur præstaurior est homo ove? licet igitur Sabbathis benefacere. » Nostendit eos propter avaritiam, et ut ne preventur ove, dissolvere Sabbathum: propter invidiam autem non ferre ut curetur homo: unde hoc loco avaros et crueles eos esse, et contemptores Dei ostendit. Contemnunt enim Sabbathum, ut non pereat ovis: immisericordes autem sunt, quia hominis curam respuunt.

VERS. 13. « Tunc dicit homini: Extende manum tuam: et extendit, et restituta est sanasicut altera. » Multi et nunc aridas manus habent, hoc est, immisericordes sunt, et non communicant: sed quando sermone evangeliço docentur, extendunt eas, et communicant, quamvis Pharisæi, superbi dæmones qui a nobis sunt amputati, propter suam in nos inimicitiam manus nostras ad misericordiam extendi nolunt.

VERS. 14, 15. « Pharisæi autem egressi ceperunt consilium adversus eum, quomodo illum perderent. At Jesus ubi novisset, secessit illinc. » O invidentiā! quande beneficiis afficiuntur, tunc incaniunt. Secedit autem Jesus, eo quod Passionis tempus nondum imminebat, parcens interim illis, ne homicidii criminis siant obnoxii. Temere enim se periculis objicere, Dei gratum non est. Vide autem quod signanter dicit: Egressi: nam ut exiverunt a Deo, tunc voluerunt perdere Jesum. Nullus enim in Deo manens talia mente agitat.

VERS. 15, 16. « Et seculæ sunt eum turbæ multæ, et curavit eos omnes, et increpavit eos, ne manifestum eum faciant. » Ut invidiam illorum demulce-

A ἀνθρώπῳ Κύριός εἰμι τοῦ Σαββάτου, ὡς πάντων καὶ τῶν ἡμερῶν Δημιουργὸς, ὅστε ἐγὼ λύω τὸ Σάββατον ὡς λεσπότης. Νότιον δὲ καὶ κατὰ ἁναγωγήν ἐπεὶ γὰρ ἐργάται ήσον οἱ ἀπόστολοι, θερισμὸς δὲ καὶ στάχυες οἱ πιστεύοντες, ἔτιλλον τούτους οἱ ἀπόστολοι καὶ ἡσθιον, τουτέστι, βρῶμα εἰγόν τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. τοῦτο δὲ ἐποίουν ἐν τοῖς Σάββασιν, ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν κακῶν· οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἡγανάκτουν. Οὕτω κανέν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῶν διδασκάλων πολλάκις διδάσκοντων καὶ ὠφελούντων, οἱ Φαρισαῖοις καὶ φθονεροὶ ἀπάρεσκονται.

« Καὶ μετάδρας ἔκειθεν, ἥλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν, καὶ ἵδον ἀνθρωπὸς ἦν ἔκειται, τὴν χειραντίαν ἔχων ἔνηράν, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγοντες· Εἰ ἔξεστι τοῖς Σάββασι θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. » Οἱ ἄλλοι εὐχαγγελισταὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Ἰησοὺς ἐπηρώτησε τοὺς Φαρισαίους. « Ἐστιν οὖν εἰπεῖν, ὅτι φθονεροὶ ὄντες, προκλησον καὶ ἡρώτησεν αὐτὸν, ὡς λέγει ὁ Ματθαῖος. Εἶτα δὲ Χριστὸς πάλιν ἡρώτησεν αὐτοὺς, ὡσπερ χλευζόντες καὶ τὴν πώρωσιν αὐτῶν διαγελῶν, ὅπερ οἱ ἑτεροὶ εὐχαγγελισταὶ φασιν. Ἡρώτησεν δὲ αὐτὸν, ἵνα σχῶσιν ἀφορμὴν εἰς τὸ διαβόλλειν.

« Ό δέ εἰπεν αὐτοῖς, Τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἀνθρώπος, ὃς ἔξει πρόδοτον ἔν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς Σάββασιν εἰς βάθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸν, καὶ ἐγερεῖ; Πόλιρ οὖν διαφέρει ἀνθρωπὸς προδότους. « Μότε ἔξεστι τοῖς Σάββασι καλῶς ποιεῖν. » Δείκνυσιν αὐτοὺς; διὰ μὲν φιλοχρηματίαν, καὶ ἵνα μὴ προδότου στερηθῶσι καταλύοντας τὸ Σάββατον, διὰ δὲ τὸ θεραπευθῆναι ἀνθρώπον, μὴ ὀνειρομένους, τοῦτο γενέθαι. « Μότε δὲ ταῦτα καὶ φιλοχρηματίας καὶ ἀπηνετῆς δεικνύει, καὶ καταφρονητὰς τοῦ Θεοῦ. Καταρροῦσι δὲ γάρ τοῦ Σάββατου, ἵνα μὴ ζημιωθῶσι προδότον, ἀνελεῖται δὲ εἰσιν, διὰ τὸ ἀνθρώπου θεραπεύειν οὐ θέλουσιν.

« Τότε λέγει τῷ ἀνθρωπῷ· Ἐκτείνον τὴν χειρά σου· καὶ ἔξτεινε, καὶ ἀποκτεστέλλη ὑγρὰς ὡς ἡ ἄλλη. » Πολλοὶ καὶ νῦν ἔχουσι ἔνηράς τὰς χειρας, τουτέστιν, ἀνελέτμονας καὶ ἀμεταδότους· ἀλλ’ έτσιν δὲ λόγος δὲ εὐαγγελικὸς ἐνηγγήστηρ αὐτοῖς, ἔκτείνονται εἰς μετάδοσιν ταῦτας, καὶν οἱ Φαρισαῖοι, οἱ ἀλαζόνες δαίμονες, οἱ ἀποκεκομένοι ἡμᾶν, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν, οὐ θέλουσιν ἔκτειναι τὰς χειρας ἡμᾶν εἰς ἀλειμοσύνην.

« Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔκειθησαν, συμβούλιον Πάδον κατ’ αὐτοῦ, διπλας αὐτὸν ἀποδέσωσιν. » Ο δέ Ἰησοὺς γνοὺς, ἀνεγώρησεν ἔκειθεν. « Ω φθόνου! διε τενερετῶνται, τότε ἔκμαίνονται. » Λαναχωρεῖ δὲ δὲ Ἰησοὺς, διὰ τὸ μήπω ἐντηναι τὸν καιρὸν τοῦ πάσους, καὶ ἀμαρτιῶν φειδόμενος, μὴ ἐγκλήματι φόμου περιπέσωσι. Τὸ γάρ φιλοκινδυνον, οὐθὲν θεάρεστον. « Όρε δέ τὸ, Ἐκειθόντες. » Ότε γάρ ἐξῆλθον ἐκ τοῦ Θεοῦ, τότε ἡδουλγήθησαν ἀπολέσαι τὸν Ἰησούν. Οὐδεὶς γάρ δὲ τῷ Θεῷ μένων τοιαῦτα βουλεύεται.

« Καὶ ἡχολούθησαν αὐτῷ δῆλοι πολλοί, καὶ ἀπέπευσεν αὐτοὺς πάντες· καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φιλερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν. » Τὸν φθόνον ἔκ-

νων παρεμβούμενος, οὐ θάλει φυνεροῦσθαι. Ἐσποδ-^A ret, manifestari non vult. Nihil enim omittitur
θάλει γάρ παντὶ τρόπῳ θερπεῖν αὐτούς.

« Ὁποις πληρωθῇ τὸ δίδυνον διὰ Ἡσίου τοῦ προφήτου λέγοντος. Ἰδόδ ὁ πατέρας μου διὸ ἡρέτος ὁ ἀγαπητός μου, εἰς δὲ εὐδόκησεν ἡ φυσική μου. Θέσω τὸ πνεῦμα μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ κρίσιν τοὺς ἔθνεσιν διπλαγγελεῖ. Οὐχὶ ἔρισται, οὐδὲ κραυγάζει. » Εἰσάγει καὶ τὸν προφήτην μάρτυρα τῆς τοῦ Ἰησοῦ πραστήτος. « Οσα γάρ, φησι, θέλουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ποιήσει· εἰ τούτους εἴποντες μὴ φαίνεσθαι, οὐδὲκούν καὶ τούτο ποιήσει, καὶ οὐκ ἀντιστήσεται ὡς φιλόδοξος, οὐδὲ ἔρισται. Ἀλλὰ παραγγελεῖ τοὺς ὄχλους ἵνα μὴ φανερώσωσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔθνεσιν κρίσιν ἀπαγγέλει, τοιάστει, καὶ τοὺς ἔθνικούς διδάξει. Κρίσις γάρ τὴ διδάσκαλα, καὶ γνῶσις, καὶ διάκρισις τοῦ καλοῦ. Η καὶ τὴν μελλουσαν κρίσιν ἀπαγγελεῖ τοὺς ἔθνικούς, οἱ οὐδέποτε ἤκουουσαν περὶ μελλούσης κρίσεως. ο Οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ. » Οὐ γάρ ἐν μέσῳ ἀγορᾶς ὡς οἱ φιλόδοξοι, ἀλλ' ἐν τῷ ἱερῷ καὶ ταῖς συναγωγαῖς, καὶ ἐν τῷ δρει, καὶ περὰ τοὺς αἰγαλοὺς ἐδίδασκεν.

« Καλέμον συντετριμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σθέσει. » Ἡδύνατο, φησι, τοὺς Ἰουδαίους ὡς καλέμον συντετριμένον κατεκλάσσει, καὶ τὸν θυρὸν αὐτὸν ὡς λίνον τυφόμενον, ἥτοι καιρόμενον, σθέσαι, ἀλλ' οὐκ ἥθελησεν, ἵνα οὐ πληρώσῃ τὴν οἰκονομίαν, καὶ νικήσῃ διὰ πάντων αὐτούς. Τοῦτο γάρ σημαζεῖ τὸ ἐπεγγέμενον.

« Ἔως δὲ ἑκατὸν εἰς νῆκος τὴν κρίσιν· καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθη ἐλπισθεῖν. » Ἱνα γάρ μη, ἔχωτε προφατεῖσθαι, πάντα ὑπέμενεν, ὡς δὲ ὑπέρτερον, καταδικάσθη αὐτούς, καὶ νικήσῃ μηδὲν ἀντιλέγοντες. Καὶ τι γάρ οὐκ ἐποίησεν ἵνα κερδίσῃ ἄκείνους; Ἀλλ' οὐκ ἥθελησαν· θεοὶ τὰ ἔθη ἐλπισθεῖν ἐπ' αὐτὸν, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ ἥθελησαν.

(16) « Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφός, καὶ θερπεῖσθαι αὐτὸν, ὥστε τὸν συρλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν. Καὶ ἔξισταντο πάντες οἱ ὄχλοι, καὶ ἔλεγον· Μήτι οὗτος ἀστείος διὰτί; » Ταῖς πρὸς τὴν πίστιν θεούς ἀπέκλεισεν διάδικτον ὅφθλμοδες, καὶ ἀκοήν, καὶ γλώτταν. Ἀλλ' δὲ Ἰησοῦς ἤσται, καὶ οὐδὲς Δαυΐδ ὄντα μάζεται περὰ τῶν ὄχλων. Προσεδοκάτο γάρ δὲ Χριστὸς ἐκ σπέρματος Δαυΐδ· καὶ νῦν δὲ, ἐν τῷτε τινὰ

^B Aret, manifestari non vult. Nihil enim omittitur quod ad illorum curam pertinebat.
VERS. 17,18. • Ut completeretur quod dictum erat per Isaiam prophetam dicentem: Ecce filius meus quem elegi: dilectus meus in quo complacuit anima mea. Ponam spiritum meum super illum, et iudicium gentibus ⁵⁹ annuntiabit. Non contendet, neque clamabit. • Introducit et prophetam testem mansuetudinis Jesu. Quaecunque enim, inquit, voluerint Judæi, faciet. Si voluerint ut non appareat, faciet etiam istud, et non reluctabitur, ut inanis gloriæ avidus, neque contendet, sed annuntiabit turbis, ne manifestent eum, et gentibus iudicium annuntiabit, hoc est, etiam gentes docebit. Iudicium enim est doctrina et scientia, et dijudicatio boni, vel, et futurum iudicium annuntiabit Ethnici, qui nunquam audierunt de futuro iudicio. « Neque in plateis audiet quis vocem ejus. » Non enim in medio fori, ut gloriæ appetentes, sed in templo et synagogis et in monte et iuxta littora docebat.

VERS. 20. « Arundinem comminutam non confringet, et linum sumigans non extinguet. » Poterat, inquit, Judæos ut calatum contritum confringere, et iram eorum ut linum sumigans, hoc est, ardens, extinguere: sed noluit, quoad dispensatio adimpleretur, et per omnia vinceret eos. Hoc enim significat quod subditur.

VERS. 20, 21. « Donec ejiciat ad victoriam iudicium. Et in nomine illius gentes sperabunt. » Nec enim haberent quod prætexerent, omnia sustinuit, ut postea condemnaret eos, et vinceret nihil contradicentes. Et quidnam est quod non fecit ut lucifaciat? sed noluerunt. Unde gentes sperabunt in eum, quoniam Judæi noluerunt.

VERS. 22, 23. « Tunc adductus est ad eum dæmoniacus cæcus ac mutus, et sanavit illum, ita ut cæcus ac mutus loqueretur et cerneret. Et obstupuerunt omnes turbæ, dicebantque: Num hic est filius David? » Vias ad fidem occluserat dæmon, oculos, aures et linguam: sed Jesus sanat, et filius David a turbis nominatur. Exspectabatur enim Christus ex semine David. Et nunc si videris quempiam neque quid bonum sit per se intelligentem, neque alterius

:Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(16) Cod. 32, Συντετριμένον πάλαισιν, φησιν δι μέγας Βασιλεῖος, λογίζομαι τὸν ἐν πάθει τινὶ ποιοῦντα ἑντολὴν Θεοῦ, διν πατεάξειν καὶ ἀποκόπτειν οὐ χρὴ, ἀλλὰ μᾶλλον θερπεῖσθαι. ὡς δὲ Κύριος ἐδίδασκεν, εἰπὼν· Προσέχετε τὰν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποτεντ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεοῦτην αὐτούς· καὶ δὲ Ἀπόστολος πατεγγάλλει λέγων· Πάντα ποιεῖτε χαρὸς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν· καὶ ἀλλαχοῦ· Μηδὲν κατέ ἔρθειν ἢ πενθοῦταν. Λίνον δὲ τετιφωμένον, διταν τις ποιῆται τὸν ἑντολὴν μὴ διάπλυψ ἐπιθυμίᾳ καὶ τελεῖται σκουόη, καθρότερον δὲ πάντας καὶ χαυπότερον· Όν οὐ χρὴ παύειν, διεγέρειν δὲ μᾶλλον ὑπεμνήσει τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἀπαγγελιῶν αὐτούς. Τότε προσηνέχθη αὐτῷ· τ. λ. « Arundinem comminutam, inquit magnus

D Basilius, puto esse eum qui passione aliqua Dei mandatum exsequitur: quem confringere et excindere non oportet: sed potius ipsum curare; quemadmodum docuit Dominus dicens: Attendite ne eleemosynum vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab illis (Matth. vi, 1). Et Apostolus præcipit dicens: Omnis faveile sine murmuratione et hæsitationibus (Philipp. ii, 14). Ac alibi: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam (Ibid. ii, 3). Linum vero sumigans vocat, eum, qui mandatum Dei facit non animo fervente, ac studio perfecto; sed languidius ac senius: quem non oportet ab opere avicare; sed potius excitare et erigere, ad memoriam ipsi revocando iudicia, ac promissiones Dei. Tunc adductus est ad eum, et c

sermonein suscipientem, existima illum cæcum et Λ μητ' αὐτὸν νοοῦντες τὸ ἀγαθὸν, μῆτες ἔτερου λόγους μιλού, quem utinam sanarit Deus tacto ejus δεχόμενον, τούτον νόμικε τωφλὸν καὶ κωφὸν, δν corde. Ιέσσαιτο ὁ Θεὸς ἀπτόμενος τῆς καρδίας αὐτοῦ.

Vers. 24 «Quæ cum audivissent Pharisei, dicebant: Illic non ejicit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. » Tametsi Dominus propter eos secesserat, illi nihilominus etiam procul audiētes taxabunt: cumque homines multis afficerentur beneficiis, erant tam naturæ inimici, quæc diabolus.

VERS. 25, 26. «Cum autem sciret Jesus cegitationes illorum, dixit illis: Omne regnum divisum aduersus sese, desolatur: et omnis civitas aut domus divisa abuersus seipsam, non stabit. Et si Satanas Satanam ejicit, aduersus seipsum divisus est: modo igitur stabit regnum ejus? » Invulgando cogitationes illorum, Deum se esse comprobavit. Excusat autem se apud illos communibus exemplis, et monstrat in sapientiam eorum. Quomodo enim dæmones seipso ejiciunt, cum in agis inter se convenient? Satan autem dicitur adversarius.

VERS. 27. « Et **GO** si ego in Beelzebub ejicio
dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? Propterea ipsi
vestri erunt judices. • Esto, inquit, quod ego
talis sim: filii vestri, hoc est, mei discipuli, in
quo ejiciunt? Neque enim et illi in Beelzebub? Quod si illi divina virtute, multo magis ego. Illi
enim in nomine meo miracula operantur, prop-
terea illi vos condemnaturi sunt, quia illos videtis
in meo nomine miracula facere, et adhuc me ac-
cusatis.

VERS. 28 «Quod si in spiritu Dei ego dæmonia
ejicio, ergo pervenit ad vos regnum Dei. » Hoc di-
cit, quod, Si in divina virtute ego ejicio dæmonia,
ergo ego sum Filius Dei, et advenit propter vos,
ut afficiamini beneficiis, atque ita pervenit in vos
meus adventus : hic enim est regnum Dei : quid
igitur adventum meum, qui propter vos est, accu-
satis ?

VERS. 29. • Aut quomodo potest aliquis intrare domum potentis, et vasa ejus diripere, nisi prius liget potentem, et tunc domum ejus diripiatur? » Tantum inquit, abest ut amicos habeam dæmones, ut et adversarios habeam, et ligem eos qui ante meum adventum fortes erant. In domum autem, id est, in mundum in hressus Jesus, vasa dæmonum, homines dico abstulit.

VERS. 30. « Qui non est mecum, contra me est:

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(17) Cod. 32 εδιτ : Παραδειγμάτικῶς μὲν ἔξιγε τὸν λόγον, ὑπόδηλος δὲ ἵσχυρον μὲν τὸν ἀρχόντα τῶν δικιμόνων, οὐχί ως ἵσχυρον τῇ φύσει, ἀλλ' ως τυραννοῦντα ἕχρι τοῦδε καὶ κατεδύναστεύοντα τῶν ἀσθενούντων ἐν ῥρήματαις· σκεύη δὲ αὐτοῦ τὰ ὑποτεταγμένα κύτψ δικιμόνις, ως δπλα ἀυτοῦ· σκύν γαρ ὄνομάζονται καὶ τὰ δπλα. Διὸ καὶ δ Λουκᾶς πενταπλάναν κύτψ ταῦτα ὄντας μετέπειτα περιέβαλεν τοῖς ἀθλίως ἀνθρώπους. Εἰσάγει δὲ λογιστὴν διὰ τοιούτου παραδειγμάτος ὁ Χριστὸς, δεικνύοντες, δτ. οὐ μόνον οὐκ ἔχει φίλους τῶν δικιμονίων τὸν ἀρχόντα, ἀλλα καὶ μᾶλλον ἐδέσμησεν αὐτοῦ τὴν ἵσχυν, ως ἔγ-

Α μητ' αὐτὸν νοοῦντες τὸ ἀγαθόν, μήτε ἔπειρον λόγος δεχόμενον, τούτον νόμιζε τυφλὸν καὶ κωφὸν, διν ιάσκειτο ὁ Θεὸς ἀπτόμενος τῆς καρδίας αὐτοῦ.

« Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες, εἶπον· Οὗτος οὐκ ἤκολλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελέζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. » Καίτοι γε ἀνεγχώρησεν ὁ Κύριος δι' αὐτοες, ἀλλ' ἐκεῖνοι καὶ πέιρθωντες ἀκούσοντες δικῆλλουσιν, καὶ εὑρεγετουμένων τῶν ἀνθρώπων, οὐ-

τως ἡσαν ἔχθροι τῆς φύσεως ὡς δὲ διάβολος.
· Εἰδὼς δὲ δὴ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν
αὐτοῖς · Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑκατης,
ἐρημοῦται καὶ πᾶσα πόλις ἡ οἰκία μερισθεῖσα καθ'
ἑκατης, οὐ σταθήσεται. Καὶ εἰ δὲ Σατανᾶς τὸν Σχτα-
νᾶν ἔκβαλλει, ἐφ' ἑκατὸν ἐμπείσθη · πῶς οὖν σταθή-
σεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; · Διὰ τοῦ δημοσιεύεν τὰς
ἐνθυμήσεις αὐτῶν, δείκνυσ. διτὶ Θεός ἔστιν. Ἀπο-
λογεῖται δὲ αὐτοῖς ἀπὸ τῶν κοινῶν παραδειγμάτων,
καὶ δείκνυσι τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν. Πῶς γὰρ οἱ
δικίους ἔκποντες ἔκβαλλουσιν, διποὺς γε μᾶλλον ἔκ-
ποντες συγκροτοῦσι; Σατάν δὲ λέγεται δὲ ἀντικείμενος.

ε Καὶ εἰ ἔγώ ἐν Βεελσεδούλῳ ἐκβάλλω τὰ διαιμνίζ,
οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; Διὰ τοῦτο αὐτοὶ
ὑμῶν ἔσονται κριταί. Ἐστω, φησίν, διὰ ἔγώ τοισυ-
τος εἰμί· οἱ δὲ υἱοὶ ὑμῶν, τουτέστιν, οἱ ἐξοὶ μαθη-
ταὶ, ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; Οὐ γάρ δὲ καὶ ἔκεντοι ἐν
τῷ Βεελζεδούλῳ; Εἰ δὲ ἔκεντοι θεικοὶ δυνάμει, πολλῷ
μᾶλλον ἔγώ. ἔκεντοι γάρ ἐν τῷ ἐμῷ ὄνδριστι θευ-
ματουργούσι· διὰ τοῦτο οὖν ἔκεντοι πρὸς κατάκρισιν
Οὐμῶν ἔσονται, διὰ καὶ ἐκείνους βλέποντες ἐν τῷ
ἐμῷ ὄνδριστι θευματουργοῦντας, ἔτι διαβάλλετε με.

ε Εἰ δὲ ἄγω ἐν πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἀρά ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βιστίλεια τοῦ Θεού. Ἡ Τούτῳ λέγει, δτὶ Εἰ δὲ θείᾳ δυνάμει ἄγω ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἀρά ἄγω εἰμι ὁ Γίης τοῦ Θεοῦ, καὶ παραγέγονα δι' ὑμᾶς, ήνα εὐεργετηθῆτε. Ὁστις ἔφθασεν εἰς ὑμᾶς ἡ ἐμὴ παροστία. Αὕτη γάρ ἡ βιστίλεια τοῦ Θεού· τι τοῖνυν τὴν δι' ὑμᾶς γενομένην παρουσίαν μου διεβάλλετε;

ε Ἡ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τῶν
ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ
πρώτον δῆσῃ τὸν ισχυρόν, καὶ τότε τὰν οἰκίαν αὐτοῦ
διαρπάσει; Ἐ Τοσούτον, φησὶν, ἀπέγω τοῦ φλου
ἔχειν τοὺς διάλιμονας, ὥστε καὶ ἀντιτάττομαι αὐτοῖς,
καὶ δεσμῶ αὐτοὺς, τοὺς πρὸ τῆς ἡμῆς παρεστάς
ἰσχυροὺς δῆτας· εἰς τὴν οἰκίαν γὰρ, ητοι τὸν κάδρον,
εἰσελθὼν δὲ Χριστὸς, τὰ σκεύη τῶν δαιμόνων, τοὺς
ἀνθρώπους λέγω, ἀφήρωπασεν.

(17) « Ο μὴ ὁν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστιν · καὶ
d. Venet. S. Marci.
Θιστον. "Εστι γέρ τοῦ λογισμοῦ σκοπὸς, δτι ὅπερ
οὐ δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ισχυροῦ,
καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρρέαν φυλακτόμενα περ
άντοι, ἔαν μὴ πρῶτον διῆσῃ τὸν Ισχυρὸν, οὗτος ἐ^γ
αύτος οὐ διήρχεται ἢν τὰ ḥαιμονία, τοὺς ἔστι δι-
εκόρπισεν, εἰ μὴ προτερὸν διόπειν τὸν ἄρχοντα
τούτων τὸν Ισχυρὸν ὄντα. Ο μὴ ὁν μετ' ἐμοῦ,
τ. λ. « Et quidem exempli, seu similitudine c
probat ille sermonem suum, ac subindicit for
esse principem dæmoniorum; attamen nea
lura, sed quia tyrannidem exercet, et dominat
in eos, qui socioria ac pigritia imbecilles sunt. V.

ο μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. » Πῶς, φησὶν, **A** et qui non colligit mecum, dispergit.» Quomodo, δι Βεελζεβούλ ἔμελλε μοι συνεργεῖν, δις ἀντιτέττει inquit, Beelzebub mihi cooperatus est, qui contrarium mihi operatur? Ego quidem virtutem doceo, ille autem malitiam, quomodo igitur est mecum? Et ego quidem congrebo homines ad salutem, ille autem dispergit. Notat autem Phariseos, quod se docente et multis prodesse cupiente, ipsi dispergerent populum ita, ne accederent ad se. Unde ostendit eos revera dæmonii plenos.

« Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν. Πᾶσα ἀμάρτια καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ ὃς ἂν εἰπῃ λόγον κατὰ τοῦ Γενοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ. ὃς δὲ εἴπῃ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἄγιου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὕτε ἐν τῷ νῦν κινήτῳ, οὕτε ἐν τῷ μέλλοντι. **B** Τοῦτο ἐντεῦθεν λέγει, δις πᾶσα μὲν ἄλλη ἀμάρτια, καὶ μικρὰν γοῦν ἔχει ἀπολογίαν, οἶον πορνεία, κλοπή. Καταφεύγομεν γάρ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, καὶ συγγνωστότερον τούτην. «Οταν δέ τις βλέπῃ θαύματα διὰ τοῦ Πνεύματος; τελούμενα, καὶ διεβάλλῃ τεῦτα ὡς ὑπὸ διάμονος γινόμενα, ποίαν ἔχει οὗτος ἀπολογίαν; Πρόδολον γάρ δι τοῦ οἴδη μὲν δι τοῦ Πνεύματος ὑγίου γίνονται, ἐθελοκεκτεῖ δέ. Πῶς οὖν δι τοιούτος συγγνωστός; »Οταν μὲν οὖν ἔβλεπον οἱ Ιουδαῖοι τὸν Κύριον τράγοντα καὶ πίνοντα, καὶ μετὰ τελωνῶν διάγοντα καὶ πορνῶν, καὶ τάλλοι πάντα ὡς τὸν ἀνθρώπου πράττοντα εἰτε διεβάλλον αὐτὸν ὡς φάγον καὶ οἰνοπότην, ὑπὲρ τούτου συγγνώμης ἄξιοι, καὶ οὐδὲ μετάνοιαν ἀπειτηθήσονται ὑπὲρ τούτου. Δοκούσι γάρ εὐλόγως σκενενδιλίζεσθαι. «Οταν δὲ βλέποντες αὐτὸν θαύματα τουργοῦνται, διεβάλλον καὶ ἐβλασφήμουν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, λέγοντες αὐτὸν διαιμονώδες εἶναι, πῶς ἀφεθήσεται τοῦτο τὸ ἀμάρτημα αὐτοῖς, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν; »Μετε γίνωσκε ὡς δι μὲν εἰς τὸν Γενόν τοῦ ἀνθρώπου βλασφημῶν, ἀνθρωπικῶς ζῶντα βλέπων αὐτὸν, καὶ λέγων αὐτὸν φίλον πορνῶν, καὶ φάγον, καὶ οἰνοπότην, διὰ τὸ τεῦτα τὸν Χριστὸν ποιεῖν, δι τοιούτος κανόνι μὴ μετανοήσῃ, οὐδὲσσι ὑπὲρ τούτου λόγον. συγγνωσθήσεται γάρ ὡς μὴ νοήσεις αὐτὸν θεόν δύτια κρυπτόν. δὲ εἰς τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ητοι τὰς πνευματικὰς πράξεις τὸν Χριστοῦ, βλασφημῶν, καὶ λέγων αὐτάς διαιμονώδεις, ἐὰν μὴ μετανοήσῃ, οὐ συγγνωσθήσεται. μὴ γάρ εὐλογὸν τινα ἀφορμὴν εἰς τὸ διεβάλλειν είχεν, ὥστερ ἐκεῖνος δι τὸν Χριστὸν δρῶν μετὰ πορνῶν δύτα καὶ τελωνῶν, εἰτε διεβάλλων; Οὐκ ἀφεθήσεται οὖν τότε οὕτε ἐντεῦθεν οὔτε ἔκειται ἄλλα καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἔκειται τιμωρηθήσεται. Πολλοί γάρ ἐντεῦθεν μὲν κολαζονται, ἔκειται δὲ οὐδὲ δλῶς. ὡς δι πτωχὸς Λέξαρος. »Ἀλλοι δέ, καὶ ὄδε καὶ

C VERS.31,32. «Icirco dico vobis: Omne peccatum et convictum remittetur hominibus, at convictum in Spiritum sanctum non remittetur hominibus. Et quisquis dixerit verbum adversus Filium hominis, remittetur illi: qui autem dixerit adversus Spiritum sanctum non remittetur ei, neque in praesenti sæculo, neque in futuro. » Dicit hoc loco omne aliud peccatum vel parvam saltem habere excusationem, utpote scortationem, furlum: confugimus enim ad humanam infirmitatem, et sit venia locus: quando autem quis viderit miracula per Spiritum sanctum fieri, et accusaverit ea quasi a diabolo facta: quem habiturus est ille excusationem? Manifestum est enim scire eum quod a Spiritu sancto sicut, sua aulem sponte male operari: quomodo igitur talis venia dignus erit? Itaque Judæi quando viderunt Christum inanducantem et bibentem, ac versantem cum publicanis et meretricibus, aliaque omnia more Filii hominis facientem, et deinde arguerunt eum ut comedonem, et vini potorem: in hoc erant venia digni, et neque pœnitentia super hoc ab eis **D** exigetur. Videbantur enim rationabiliter offendii. Quando autem viderunt cum operari miracula, et arguerunt, blasphemarunt Spiritum sanctum, dicentes hoc dæmoniacum esse, quomodo remittetur hoc peccatum nisi pœnitentiam egerint? Et ita disce quod ille qui blasphemat in Filium hominis, videns eum humano more vivere, et dicens: Hic meretricarius est, vorax et vini potor, dum Christus hoc facit: talis et si non pœnitentiat, de hoc non reddet rationem. Veniam enim accepit, tanquam qui non intellexerit illum fuisse Deum, eo quod tam occultus fuerit. Qui autem blasphemat in Spiritum sanctum, hoc est, in spiritualia opera Christi, et dicit ea esse diabolica, nisi pœnitentiam egerit, veniam non assequetur. Non enim rationabilem causam habuit ut calumniaret, quemadmodum ille qui Christum videns cum meretricibus et publicanis versari, tum calumniabatur. Non remittetur igitur vel hic, vel alibi: sed et hic et alibi punietur. Multi enim sunt qui hic quidem puniuntur, sed alibi prorsus immunes

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

autem ejus, dæmonia eidem subjecta vocat; quæ scilicet velut arma ipsius sunt: vasa enim et arma nuncupantur. Quare Lucas *armaturam* ipsius eadem appellavit: quia per illa miseros homines sibi subigit. Christus itaque hoc exemplo argumentum efformat, ostendens quod non solum nullam cum principe dæmoniorum amicitiam habeat; verum etiam quod virtutem ejus, ut sibi ma-

xime invisam, alligaverit. Est vero talis argumenti illius scopus. Quemadmodum nemo in domum alicujus potentis intrare, vasaque ejus ab ipso custodita diripere potest, si prius non alligaverit fortem: sic et ipse nunquam dæmonia diripiisset, nisi prius principem ipsorum, qui fortis est, alligasset. *Qui non est mecum,* etc.

sunt, ut pauper Lazarus: alii autem et hic et alibi, A ἔκει . ὡς οἱ Σοδομῖται, καὶ οὗτοι οἱ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον βλασφημοῦντες. Τίνεις δὲ, οὕτε ὡδε, μόνι ἔκει . ὡς οἱ ἀπόστολοι, καὶ δὲ Πρόδρομος Καν γέρ δοκιμεῖται σολάζεσθαι διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν ἔκεινα κολύεις: ὑπὲρ ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ δοκιμασίαι καὶ στέφχναι.

VERS. 33. « Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum: aut facite arborem putrem, et fructum ejus putrem. Ex fructu enim arbore cognoscitur. » Cum Ju-læi non possent miracula Christi arguere ut mala, Christum facientem illa blasphemabant ut dæmoniacum. Vel et me, inquit, dicite arborem bonam esse et miracula mea, quæ fructus sunt bona, erunt omnino. Vel si me dicitis arborem putrem, manifestum quod et fructus, miracula videlicet, putres erunt. Verum miracula, id est, factum bona esse dicitis: igitur et ego bonus sum, nempe arbor. Omnino enim sicut ex fructu arbor, ita et ego ex miraculis cognoscor.

VERS. 34. « Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum mali sitis? » Ecce, inquit, vos cum arbores mala sitis, fructum malum fertis, maledicentes mihi: unde et ego si malus essem, fructus afferrem malos, et non talia miracula. Progeniem viperarum eos vocat, quoniam in Abraham gloriabantur: ostendit autem quod non sint ex Abraham, sed ex primogenitoribus se dignis.

VERS. 34, 35. « Siquidem ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo ex bono thesauro emitit bona, et in malo homo ex malo thesauro emitit mala. » Quando enim videris quempiam obscene loquentem, scias quod multo plura habeat in corde, quam quæ loquitur. Nam ex abundantia effundit se in externa, et thesauro 62 possidet absconditum. Parvam enim partem declarat Similiter et bona dicens, plura habet in corde.

VERS. 36, 37. « Dico autem vobis, quod homines de omni verbo otioso quod loquentur, rationem reddit in die iudicij. Ex sermonibus enim tuis iustificaberis, et ex sermonibus tuis condenaberis. »

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(18) Cod. 32 addit: Η γέρ φρόνησις πάσσειν ἐν Χριστῷ εἰς δόξαν θεοῦ, ἀρτῆς θεού, τελερέβης ἐστι. ἀγαθός· ή δὲ φρόνησις τῆς κακῆς τὸν ἀπηγορευμένων δόκιμον τοῦ Κυρίου, θεού τελερέβης πονηρός· ἐστιν, εἰς ὃν προφέρεται κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, ἐν τοῖς εἰκασίοις ἑκατέρων ἥρων; τε καὶ λόγοις, εἰς τε ἀγαθά, εἰς τε πονηρά. Λέγω δὲ ὑμῖν, κ. τ. λ. « Omnis enim prudenter in Christo in gloriam Dei. thesaurus est bonus. Prudentia autem iniquitatis, seu rerum a Deo prohibitarum, thesaurus est malus: ex quibus thesauris, juxta Domini effatum, proferuntur in propriis utrorumque factis, et dictis, sive bona sive mala. Dico autem vobis. » etc.

(19) Idem cod. : Καθὼλου πάντα φῆμι μὴ συντελοῦν εἰς τὴν προκειμένην ἐν Χριστῷ χρείαν, ἀργόν ἐστι. Καὶ τοιούτους τοῦ τοιούτου φήματος ὁ κίνδυνος, διεῖ ἐγενόμενον ἢ τὸ λεγόμενον, μὴ πρὸς οἰκοδομὴν δὲ τῆς πίστεως οἰκονομεῖται, οὐκ ἐν ἀγαθέστατῃ τοῦ φή-

ματος: δὲ λαλήσας ἔχει τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἢ τῷ μὴ πρὸς οἰκοδομὴν οἰκονομηθεῖ τὸ φῆμα, λαπτεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ. Τούτο γέρ σορῆς διδάσκειν δὲ Ἀπόστολος εἰπών· Πᾶς λόγος σαπρὸς δὲ τοῦ στόματος ὅμαλος μὴ ἐκπρεπεῖσθω, ἀλλ' εἰ τοις ἀγαθοῖς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ίντι δὲ γαρ οὐτοῖς ἀλούσσοις, καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ· οὐ τοις δὲ γένοιστο μετέντοντες· Ἐκροθεῖ δὲ ἐνταῦθα ἡμᾶς, κ. τ. λ. Generatim omne verbum, quod non confert ad aliquam in Christo utilitatem, otiosum est. Tantum scilicet est talis verberum, ut periculum etiam si bonum sit, quod dicitur, si ad confirmationem fidei non ordinetur. Ac non quidem ppter verbi bonitatem, subit periculum, qui il proferit; sed propter quod illud ad sedificationem non refert: sicque contristat Spiritum sanctum. Hoc siquidem clare edocuit Apostolus dicens: phes. iv, 29) Omnis sermo malus est ore vestro.

Εσεις ἐνταῦθα ἡμέας, δεῖται καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀργοῦ λόγου Α **Terror hic nos, quoniam et pro otioso verbo rationem daturi sumus, hoc est, pro mendacio, calumnia aut etiam pro inordinatis et ridiculis.** Deinde ponit testimonium ex Scriptura, ne videatur propria dicere. Ex sermonibus tuis justificaberis, et ex sermonibus tuis condemnaberis.

« Τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαῖων, λέγοντες· Διδάσκαλε, θίλομεν ἀπὸ σοῦ σημετον ἰδεῖν. • Θευμάζων δὲ εὐαγγελιστῆς, προ-
έθυκε τὸ, τότε, "Οτε γὰρ ὑποτεχνᾷ ἔδει διὰ τὰ προγεγονότα θεύματα, τότε σημετον, αἰτοῦσιν· ἐξ οὐρανοῦ δὲ θελωσιν ἰδεῖν σημετον, ὡς ἄλλος εὐαγ-
γελιστῆς λέγει. 'Εδοκουν γὰρ, διτα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς θεύματα, ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου δυνάμεως ποιει· κοσμαικράτια γάρ δὲ διάβολος. Τί αὖ δὲ Σωτὴρ;

• Ό δε, ἀποκρεθεὶς εἰπεν· αὐτοῖς· Γενέα πονηρὰ καὶ μοιχαλίς σημετον ἐπίζηται, καὶ σημετον οὐδόθισται κύτη, εἰ μὴ τὸ σημετον ἰωνᾶ του προφήτου. • Μετέπειτα γάρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κῆπου τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτες. οὗτος ἔστι καὶ διὰ τοῦ ἀνθρώπου λν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτες. » Ποιητὴν μὲν γενεὰν αὐτούς καλεῖ, ὡς ἐπιγενετικάς καὶ δαλερούς. Μοιχαλίδα δὲ ὡς ἀφισταμένους ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ δαιμόνος κολλεμένους. Σημετον δὲ λέγει τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, ὡς παράδοξον· ἐν γάρ τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, τῷ κατωτάτῳ λόγῳ τόπῳ, τῷ ἅδῃ δηλονότι κατεβάσε, τριήμερος ἀνάστη· τὰς τρεῖς δὲ ἡμέρας καὶ τὰς τρεῖς νύκτες, ἀπὸ μέρους νόσουν καὶ μὴ δλοαλήρους. Ἀπέδινε μὲν γάρ τῇ παρασκευῇ, μίτι αὕτη ἡμέρα ἦν· καὶ τῷ Σαββάστιῳ νεκρύς, ἵδου καὶ ἄλλη ἡμέρα· κοι τῇ νῦν δὲ τῆς Κυριακῆς, ἔτι νεκρὸν αὐτὸν κατέλαβε. Τρία οὖν ἡμερονύκτια ἀπὸ μέρους ἀριθμούνται. Ἐπει καὶ οὕτως εἰώθαμεν παλλάκις ἀφιμετεν.

ε Ἀνδρες Νινευίται ἀναστήσονται ἐν τῷ κρίσει μετὰ τῆς γενέας ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, δι το μετενόσουν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδού πλειον Ἰωνᾶ ᾄδει. Ὁ μὲν Ἰωνᾶς, φησί, μετὰ τὴν ἐκ τῶν κήρους ἔδοξον, κηρύξας ἐπιστεύθη· ἕγὼ δὲ οὐδὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὑμῖν πιστεύθοσμα. Ὁθεν καὶ κατακριθήσεσθε ὑπὸ τῶν Νινευίτων πιστευόσατων τῷ δούλῳ μου Ἰωνῷ χωρίς σημειών, καὶ ταῦτα Βρεδάρων δντων· Ήμετες οἱ προφήταις συντεθραμμένοι, οἱ σημεία ιδόντες, μὴ πιστεύσατε ἐμοὶ τῷ δεσμότῃ. Τούτο γὰρ σημαίνει τό, Καὶ ἰδού πλειον Ἰωνᾶ ᾄδει.

ε Βασιλισσα Νότου ἐγερθήσεται· ἐν τῇ χρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατεκρινεῖται αὐτὴν, ὅτι ἡλθεν ἐκ τῶν παρέτων τῆς γῆς ἀκούσαντα τὴν σφίσιν Σολομῶντας· καὶ ἴδου πλειστον Σολομῶντες ἄντε. Η μὲν βασιλισσα, φησί, μακρόθιν ἡλθε, καίτοι γυνὴ ἀσθενῆς οὖσα, ἵνα περὶ δένδρων καὶ ἕνταν καὶ φυσικῶν τινων ἀκούσῃ. Γιμάτε δὲ, γατὶ ἔλθοντα με πρὸς ὑμᾶς. καὶ ἀπόφθητα λέγοντα, οὐκ ἀδέξασθε.

⁴ Οὐκέτι δὲ τὸ ἀκάθιδρον πνεῦμα λέγεται. ἀπὸ τούτου

Terret hic nos, quoniam et pro otioso verbo rationem daturi sumus, hoc est, pro mendacio, calumnia aut etiam pro inordinatis et ridiculis. Deinde ponit testimonium ex Scriptura, ne videatur propria dicere. Ex sermonibus tuis justificaberis, et ex sermonibus tuis condemnaberis.

Vers. 38. Tunc responderunt quidam ex scribis et Pharisæis, dicentes: Magister volumus a te signum videre. » Admirans evangelista apposuit, tunc. Cum enim obedire illos oporteret propter signa præcedentia, tunc signum petunt. De cœlo autem volunt signum videre sicut aliis evangelista dicit: putabant enim quod signa super terram potestate diaboli faceret: mundi enim rector est Diabolus. Quid igitur ad hæc Salvator?

VERS. 39, 40. «At ille respondens dicit illis: Generatio prava et adultera signum quærit, et signum non dabitur illi, nisi signum Jonæ prophetæ. Quemadmodum enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus ac tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus.» Pravam generationem vocat eos, quia dolose semper tentabant: adulteram autem, quia desciccebant a Deo, et adhærebant dæmonibus. Signum autem dicit resurrectionem suam, ut admirabilem. Postquam enim in cor terræ, in infernum inquam locum, infernum scilicet, descendit. tertio die resurrexit. Tres autem dies et tres noctes a parte intelligas, et' non integras. Mortuus enim est in Parasceve, quæ ipsa una dies est: et mortuus fuit Sabbato, ecce et alia dies: nox autem Dominicæ ipsum adhuc mortuum apprehendit. Tres igitur dies et noctes a parte numerantur, quia et sic sæpe numerare consuevimus.

VERS. 41. «Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione hac, et condemnabunt eam, quod ipsi penitentiam egerint ad prædicationem Jonæ : et ecce plus quam Jonas est hoc loco. » Postquam, inquit, Jonas exiit a celo, et prædicavit, crediderunt: in me autem, etiam cum surrexero, non credetis. Unde et condemnabitini a Ninivitis, qui crediderunt servo meo Jonæ absque miraculis, quamvis Barbari fuerint : vos autem assueti prophetis, visis signis, non creditis mihi Dominum : quod significat, dicens : *Et ecce plus Jona hoc loco.*

VERS. 42. •Regina Austrⁱ excitabitur in judicio cum generatione hac, et condemnabit eam : quia venit a finibus terrarum ut audiret sapientiam Salomonis; et ecce plus quam Salomon hoc loco. •Regina, inquit, a longe venit, quamvis esset mulier infirma, ut de arboribus et lignis et naturalibus quibusdam audiret : vos autem me, 63 cum ad vos venerim et arcana dixerim, non suscepistis.

VERG. 43-45. « Cum autem immundus spiritus

Ex collatione codic. Venet. S. Marci.

*procedat. Sed si quis bonus est iudicacionem fidei,
ut de gratia audiencibus. Nolle contristare Spiriti-
sum sanctum Dei; quo quid pejus esse potest?
Terret autem hic nos, etc.*

exierit ab homine, perambulat per arientia loca, A ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνδρῶν τόπων, ζητοῦν ἀνάπτασιν, καὶ οὐχ εὑρίσκει· τότε λέγει· Ἐπιστρέψω εἰς τὸν αἴκνυ μου θεον ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθόν, εὑρίσκει σχολάζοντα, σεσχρομένον καὶ κεκοσμημένον. Τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑτοῦ ἐπάντερ πνεύματα πονηρότερα ἔντοῦ. Καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἐσχάτα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, χείρον τῶν πρώτων· οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ πονηρῷ, » Δείκνυσιν αὐτοὺς εἰς ἐσχάτον ἀπωλείς κατεντύσοντας ἐκ τοῦ μὴ παρεδέξασθαι αὐτὸν. « Μετεπέρα γάρ οἱ δαιμόνων ἐλευθερώντες, ἐάν δρθμησώσι, χείρονα πέσχουσιν· οὕτω καὶ ἡ ὑμετέρα γενεά κατείχετο δαίμονι, διτε τὰ εῖδωλα προσεκυνεῖτε· ἀλλὰ διὰ τῶν προφητῶν ἐξέβαλον τούτον τὸν δαίμονα. » Πλάθον δὲ καὶ αὐτὸς, πλέον καθῆραι ὑμᾶς βουλόμενος· ἀλλ' ἐπειδὴ παρέστασθε με, καὶ ἐνελεῖν μᾶλλον σπεύσετε, ὃς χειρον ἀμαρτίνοντες, γείρον καὶ κολασθήσεσθε, καὶ ἡ ἐσχάτη αἰχμαλωσία ὑμῶν βρυρτέρα ἔσται τῶν προτέρων. Σὺ δὲ νοεῖ καὶ τούτο, διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐκβάλλεται τὸ ἀκέρατον πνεῦμα, καὶ πορεύεται ἐν ταῖς ἀνδροῖς καὶ ἀκεπτίστοις ψυχαῖς· ἀλλ' ἐν ἐκείναις οὐχ εὑρίσκει ἀνάπτασιν. Ἀνάπτασις γάρ τοις δαίμονι, τὸ τοις βεβηπτισμένοις ἐνοχλετν διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων, ἐπει τοὺς ἀκεπτίστους ἥδι, ἔχει. » Υποστρέφεται οὖν ἐπὶ τὸν βεβηπτισμένον μετὰ τῶν ἐπτὰ πνευμάτων. « Ωσπερ γάρ ἐπτὰ τὰ τοῦ πνεύματος χαρίσματα, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπτὰ καὶ τὰ τῆς κακίας πνεύματα. συμφορά. Πρότερον μὲν γάρ ἐλπίς ἦν διὰ τοῦ βεβηπτισμάτος οὐκ ἔστιν ἐλπίς, εἰ μὴ τοῦ διὰ μετανοίας, δ σφόδρα ἐπίκονον.

VERS. 46. « Adhuc autem loquente illo ad turbas, ecce mater ejus et fratres ejus stabant foris quārentes ei loqui. Humanum quid volebat ostendere mater, quod ut in filium potestatem habeat: nihil enim magnum adhuc de eo intelligebat. propter hoc ipso adhuc loquente, volebat ad se illum attrahere, quasi ambitiosula tanto sibi filio subditto. Quid igitur Christus? Postquam intentionem ejus novit, audi quid dicat.

VERS. 47-50. « Dixit autem quidam illi. Ecce mater tua et fratres tui foris stant, quārentes tibi loqui. At ille respondens dixit ei qui sibi renuntiaverat: Quae est mater mea, aut qui sunt fratres mei? et extendens manum suam ad discipulos suos dixit: Ecce mater mea et fratres mei. Quisquis enim fecerit voluntatem Patris mei qui est in celis, ipse meus frater, et soror et mater est. » Non injuria afficiens matrem, hæc dicit, sed corrigens mentem ejus gloriæ avidam et humanam. Non enim dicit: Non est mater mea: sed, si non fecerit voluntatem Dei, nil ei proderit quod me genuit. Non enim negat naturalem cognationem, sed apponit etiam eam quæ est per virtutem. Nullus enim indignus a cognatione utilitatem capit. Igitur correcto vanæ gloriæ morbo, iterum obedit matri vocanti. Dicit enim evangelista:

« Ἐτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοτε ὄχλοις, ιδού ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ κύτου εἰστήκεισαν ἔξω, ζητῶντες αὐτὴν λαλῆσαι. » Ἀνθρώπινόν τι ἐδουλετεο ἐνδεξαθεῖ ἡ μήτηρ, δι τούσιαζει τοῦ πειδός. Οὐδὲν γάρ μέριον περὶ αὐτοῦ ἐνέψει· διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἔτι λαλοῦντα, βούλεται πρὸς ἐστήν ἐπισπάσασθαι, φιλοτιμουμένη ὡς ὑποτεττομένου τοῦτη τοῦ μεοῦ. Τι γοῦν δὲ Χριστός; « Επει τὸν σκοπὸν κατῆς ἔγνω, ἔκουε τὶ φησιν.

« Εἶπε δέ τις αὐτῷ. Ιδού ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου ἔξω ἐστήκεισαν ζητῶντες σοι λαλῆσαι· δὲ, ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ εἰπόντι αὐτῷ· Τίς ἔστιν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοὶ μου; καὶ ἐκτείνεις τὴν χειραντοῦ ἐπὶ τοὺς μασθητάς αὐτοῦ, εἶπεν· Ιδού δὲ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοὶ μου. » Οὗτος γάρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἔστιν. » Οὐκέτι δέ τοις μηδέποτε τοῦ θεοῦ, οὐδὲν αὐτὴν ὀφελήσει τὸ γεννήσαί με. Οὐ γάρ ἀρνεῖσθαι τὴν κατὰ φύσιν συγγένειαν, ἀλλὰ προστίθησι καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν. Οὐδεὶς γάρ ἀνάξιος ἀπὸ θυγατρεῖς ὀφελεῖται. Διορθωσάμενος τοῖν τῆς κενοῦσθαις τὸ νόσημα, ὅμως πάλιν ὑπακούει τῇ μητρὶ καλούσῃ. Φησι γάρ ὁ εὐαγγελιστής.

Περὶ τῶν παραβολῶν τοῦ σπέραντος καὶ τῆς βζσιλείας τῶν θόρχων.

« Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν δύλοι πολλοὶ, ὡστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντες καθῆσθαι, καὶ πᾶς ὁ δύλος ἐπὶ τὸν στριγυτάλον εἰστήκει. » Ἐκάθισεν ἐν τῷ πλοίῳ, ἵνα πάντες τοὺς ἀκροστάς κατὰ πρύσαπον στήσῃ, καὶ πάντες ἀκούσωσι. Καὶ δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀλιεύεις τοὺς ἐν τῇ γῇ.

« Καὶ ἀλλήσαν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων: » Τοῖς μὲν ἀπλάστοις δύλοις ἐπὶ τοῦ ὄρους χωρὶς παραβολῶν λαλεῖ. ἐνταῦθι δὲ τῶν δολερῶν Φαρισαίων ὄντων, ἐν παραβολαῖς λέγει. Ἱνα κανὸς ὡς μὴ νοοῦντες, ἀκροτήσωται καὶ μάθωσιν. » Άλλως τε ἀναξίοις οὖσιν, οὐκ ἔδει γυμνὰς τὰς διδοκοκαλίας αὐτοῖς προκεισθαι. Οὐδὲ δετὸς γάρ τοὺς μαργαρίτας ἐμπροσθεν τῶν χιλίων βίπτεσθαι. Πρώτην δὲ παραβολὴν λέγει τὴν ποιουσαν προσεκτικώτερον τὸν ἀκροτήτην. ἄκουε γάρ. « Ἰδοὺ ἔξηλθεν ὁ σπέρων τούς σπέραι τὸν σπόρον αὐτοῦ. » Ἐσεῦτὸν λέγει τὸν σπέρωντα, σπόρον δὲ τὸν λόγον. Ἔξηλθεν δὲ οὐ τόπῳ παντεχοῦ γάρ ἡν. ἀλλὰ καθὼν δὲ ἐπλησσαντες ἡμῖν μετὰ σαρκός, κατὰ τοῦτο λέγεται ἔξηλθεν, τῶν κοιλπῶν τῶν πτερικῶν δηλονότι. Ἔξηλθεν οὖν πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἡμετές οὐκ ἡδυνάμεθα πρὸς αὐτὸν ἀλθεῖν. Καὶ τί ποιῆσαι ἔξηλθεν; Ἄρα ἐμπρῆσαι τὴν γῆν διὰ τὰς πολλὰς ἀκάνθας; Ἀξα τιμωρήσασθαι; Οὐχὶ, ἀλλὰ τοῦ σπερταί. Τὸν σπόρον δὲ αὐτοῦ εἴπε, διότι καὶ οἱ προφῆται ἔσπειρον Ἀλλ᾽ οὐ τὸν σπόρον αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν τοῦ Θεοῦ. Οὗτος δὲ θεὸς ὁν, τὸν σπόρον αὐτοῦ τὸν ἔδιον ἔσπειρεν. οὐ γάρ χάριτι θείᾳ θεωρεῖθαι, ἅπαγε! ἀλλ᾽ αὐτὸς ἡν ἡ σφίξ τοῦ Θεοῦ.

« Καὶ ἐν τῷ σπερτείν αὐτὸν, οὐ μὲν ἐπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν· καὶ ἥλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κτητέρχεν αὐτά· ἀλλὰ δὲ ἐπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, διούσια εἰχε γῆν πολλὴν, καὶ εὐθέως ἐκανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἥλιον δὲ ἀντεῖλαντος, ἐκαυμάτισθαι, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν βίζαν, ἔξηράνθη. » Οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν, εἰσὶν οἱ βέβουμοι καὶ ὀκνηροί, οἱ οὐδὲ δλῶς περιστέχονται τὸν λόγον. Ὁ γάρ λογισμὸς αὐτῶν ὄδός ἔστι καταπεπτημένη καὶ σκληρὰ, καὶ μη ἀρτριωθεῖσα δλῶς· ἀπὸ τούτων οὖν ἀρπάζει τὸν λόγον τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, οἵτοι τοῦ ἀέρος τὰ πετεινά, τουτέστιν, οἱ δαίμονες. Οἱ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη, οἱ ἀκούσαντες μὲν, διὰ δὲ τὴν ἀσθένειαν μὴ ἀντιδιδόντες πειρασμούς ή θλίψειν, ἀλλὰ καταπροδόντες τὴν οἰκείαν σωτηρίαν. Ἡλιον γάρ ἀνατείλαντες, τοὺς πειρασμούς νόει, διότι οἱ πειρασμοὶ δεικνύουσι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ φανεροῦσιν ὡς ὁ ἥλιος τὰ κρυπτόμενα. » Ἀλλὰ δὲ ἐπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέδησαν αἱ ἀκανθαί, καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά. » Οὗτοι εἰσὶν οἱ διὰ τῶν φροντίδων ἀποκνίγοντες τὸν λόγον· καν γάρ δοκῇ ὁ πλούσιος ἀγαθὴν τινα πρέξιν

De parabolis seminantis et regni caelorum.

VERS. 1, 2. « In die vero illo egressus Jesus e domo sedit iuxta mare : et congregatae sunt ad illum turbæ multæ (a), ita ut ipse navim ingressus sederet, et in universa turba in littore stabat. » Sedit in navi, ut omnes auditores in faciem haberet spectantes, et omnes commodius audirent. Sane e mari pescatur eos qui in terra.

VERS. 3. « Et locutus est eis multa in parabolis, dicens : » Simplicibus turbis absque parabola in monte locutus est : his autem in parabola, utpote dolosis Pharisæis, ut si non intelligant, querant et discant. Præterea ut indignis, non oportebat doctrinas eis proponere nudas. Non oportet enim margaritas ante porcos mittere. Primam autem parabolam ponit quæ auditorem faciat attentiore. « Ecce exiit qui seminabat, ad seminandum semen suum. » Seipsum dicit satorem, semen autem verbum. Exiit autem non loco, nam ubique erat : sed secundum illud quod nobis propior factus esset per carnem, dicitur egredi e finibus paternis. Exiit autem ad nos, quoniam nos ad ipsum intrare non potuimus. Et ad quid faciendum exiit? Num ut exurat terram propter spinas? num ut puniat? Minime, sed ut sementem faciat. Semen autem suum dicit, eo quod et prophetæ seminaverint, at non semen suum, sed Dei. Ipse autem ut Deus C semen suum, hoc est. proprium, seminavit : non enim divina gratia illustratus est, absit, sed ipse erat sapientia Dei.

VERS. 4-6. « Et cum seminaret, alia quidem ceciderunt juxta viam, et venerunt volucres cœli, et devoraverunt ea; alia autem ceciderunt in terram petrosam, ubi non habebant multum terræ, et protinus exorta sunt, eo quod non habebant profunditatem terræ: cum autem exortus est sol, exusta sunt: et qui non habebant radicem, exaruerunt. » Hi qui juxta viam, sunt ignavi et desides, qui nunquam suscipiunt verbum. Mens enim eorum via est conculta et dura, et minime arata: ab iis igitur rapiunt verbum volucres cœli, hoc est, spiritus aeris, dæmones videlicet. Qui vero super petrosam, sunt ii qui audierunt quidem, sed propter imbecillitatem in tentationibus aut afflictionibus non obluctantur, sed perdunt suam salutem. Per solem enim orientem, intelligentes tentationes, eo quod tentatio ostendit homines et declarat quales sunt, sicut sol manifestat abscondita. « Alia autem ceciderunt inter spinas, et ascenderunt spinæ, et suffocaverunt ea. » Illi sunt qui curis suffocant sermonem. Nam dives licet videatur bonum quoddam opus facere, at non crescit

(a) Huic turbæ permisi permisisti ut sequentibus patet, Supra 5, 6, 7.

opus ejus, neque proficit, sollicitudinibus prohi- A ποιετν, ἀλλ' δμως οὐκ αδέαντι της πρᾶξις αὕτη, οὐδὲ προκόπτει, κωλυομένη ὑπὸ τῶν μεριμνῶν.

VERS. 7, 8. « Alia vero ceciderunt in terram bonam, et dederunt fructum, ille quidem centum, aliis autem sexaginta, aliis vero triginta. » Tres partes seminis perierunt, et quarta sola servata est. Pauci enim sunt qui salvantur. Postea vero dicit de terra bona, data nobis pœnitentiæ spe. Est enim possibile, etiam si quis petrosa terra sit, aut juxta viam, vel spinosa, eum sieri terram bonam. Non enim æqualem fructum fuerunt omnes qui vebum suscipiunt: sed alius quidem centuplum, forte paupertatem perfectam habens et summa exercitationem. Alius autem sexagécuplum, ut cœnobita forte monachus, et adhuc operant. Alius vero trigécuplum, ut qui honestas nuptias delegit, et virtutem pro virili amplexatur. Vide autem Dei bonitatem. quomodo omnes sucipit, et magna mediocria et parva colentes.

VERS. 9. « Qui habet aures audiendi, audiat. » Manifestat quod haec spiritualiter intelligenda sint ab his qui spirituales aures animæ habent. Multi autem aures habent, sed non ad audiendum; propterea subdit: Qui habet aures audiendi, ille audiat.

VERS. 10, 12. « Et cum accessissent discipuli, dixerunt illi: Quare in parabolis loqueris illis? Ipse autem respondens dixit illis: Vobis datum est scire arcana regni cœlorum, illis autem non datum est. Quisque enim habet, dabitur illi, et reddetur abundantior: quisquis autem non habet, etiam illud quod habet, tollitur ab eo. » Videntes discipuli magnam in his quæ a Christo dicebantur, obscuritatem: ut communes multitudinis procuratores accedunt interrogantes. At ille dicit: Vobis datum est scire mysteria, hoc est, quia habetis alacritatem et studium, datum est vobis: illis autem non adhibentibus studium, non est datum. Ille enim accipit, qui quaerit. Quærere enim, inquit, et dabitur vobis. Vide item quomodo hoc loco parabolam dicit Jesus, et discipuli soli qui interrogaverant accepserunt. Unde bene diximus, adhibenti sudium datum esse scientia abundantiorem sieri: ab eo autem qui non habet studium, nec mentem dignam, ut par est, adhibet etiam tolli quod habere videatur: hoc est, etiam si parvam quamdam boniscittillam habeat, et eam non excite et accendat per spiritum et spiritualia opera extingui.

VERS. 13. « Propterea per parolas loquor illis, quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt. » Attende Hic enim solvit quæstionem dicentium quod a natura et a Deo mali sunt quidam. Dixit enim, inquit, Christus: Vobis datum est nosse arcana, Judæis autem non est datum. Dicimus ergo ad illos cum Deo, dicentes, Εθεος Deus omnes faciat intelligere natura quantum opus est. Omnem enim hominem illuminat venientem in hunc mundum ⁷⁴. Voluntas autem nostra obtenebrat

προκόπτει, κωλυομένη ὑπὸ τῶν μεριμνῶν.

« Ἀλλα δὲ ἐπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἔκατον, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. » Τὰ τρία μέρη τοῦ σπόρου ἀπώλοντο, καὶ τῷ τέταρτῳ ἐσώθη μόνον· ὅλιγοι γάρ εἰσιν οἱ σωζόμενοι· ὑπέρον δὲ λέγει περὶ τῆς γῆς τῆς ἀγροθῆς, δύοντος ἡμίν μετανοίας ἐπίδειξις· ἔστι γὰρ δυνατόν καὶ πετρώδης εἶναι τις, καὶ παρὰ τὴν δύοντος, καὶ ἀκανθοφορῶν, γῆν ἀγαθὴν γενέσθαι αὐτόν. Οὐ μὴν ἐπίσης καρποφοροῦσι πάντες οἱ δεξάμενοι τὸν λόγον· ἀλλ' ὃ μὲν ἔκατον, τυχὸν ἐάκτημοσύνην τελείνειν ἔγων καὶ ἄκραν ἀσκησιν· ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ γονιοβίσκυς τυχὸν μοναχὸς καὶ ἔτι πατρικός· ὃ δὲ τριάκοντα, ὃ γάμοι σεμνὸν ἐλόμενος, καὶ τὰς ἀφετὰς ὡς ἐγχωρεῖ σπουδαῖς μετερχόμενος. « Ορα δὲ θεοὺ χρηστότητα, πῶς πάντας καὶ τοὺς τὰ μεγάλα καὶ τοὺς τὰ μέσα καὶ τοὺς τὰ μικρὰ ἐνεργοῦντας δέχεται.

« Οἱ ἔγων ὥτα ἀκούειν, ἀκούετω. » Δηλοτ, δτι πνευματικῶς δετονηθῆναι ταῦτα παρὰ τῶν τὰ πνευματικὰ ὥτια κεκτημένων. Πολλοὶ δὲ ὥτα μὲν ἔχουσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ ἀκούειν· διὰ τοῦτο οὖν προσέθηκε τὸ, « Οἱ ἔγων ὥτα εἰς τὸ ἀκούειν, ἐκεῖνος ἀκούετω.

« Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ, εἶπον αὐτῷ· Διάτι ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; » Ο δὲ, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, δτι, « Υμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. » Οστις γάρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· διστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ δὲ οὐκ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. » Ορῶντες οἱ μαθηταὶ ἀτάφειν πολλὴν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ λεγομένοις, ὡς κοινοὶ κηδεμόνες τοῦ πλήθους προσέρχονται ἐρωτῶντες. « Ο δὲ φησιν· « Υμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια, τουτέστιν, επειδὴ ἔχετε προθυμίαν καὶ σπουδὴν, δέδοται ὑμῖν. » ἐκείνοις δὲ μὴ ἔχουσι σπουδὴν, οὐ δέδοται. « Ἐκείνος γάρ λαμβάνει, δὲ ζητῶν. Ζητεῖς γάρ, φησι, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. » Ιδε γονι πῶς εἴτε τούτα εἴτε μὲν δὲ Κύριος τὴν παραβολὴν, μόνος δὲ οἱ μαθηταὶ ζητήσαντες ἔλεσθον. « Ματε εκλῶς εἴπομεν, δτι τῷ ἔχοντι σπουδὴν, ἐκείνῳ δίδοται ἡ γνῶση, καὶ περισσεύεται. Τῷ δὲ μὴ ἔχοντι σπουδὴν καὶ γνώμην ἀξίνην, καὶ δὲ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· τουτέστι, καὶ μικρὸν τινα σπινθῆρα ἔχει τοῦ ἀγροῦ, σθέννυσι καὶ τούτον, μὴ ἐκφυσῶν αὐτὸν δέ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν πνευματικῶν ἔργων, καὶ ἐπτῶν.

« Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, δτι βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες σύκη ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσιν. Πρόσεχε. » Εντεύθεν γάρ λύεται τὸ ζῆτημα τῶν λεγόντων δτι ἐκ φύσεως καὶ ἀπὸ θεοῦ τινές εἰσι κακοί. Εἶτε γάρ, φησι, καὶ δὲ Χριστὸς, δτι, « Υμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια, ιουδαιοῖς δὲ οὐ δέδοται. Λέγομεν οὖν πρὸς τοὺς τοιχύτας λέγοντας, σὺν θεῷ, δτι δὲ μὲν θεὸς πάντας ποιεῖ νοεῖν τὸ δέον φυσικῶς. Πάντας γάρ ἀνθρώπον φωτίζει ἀρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. » Η δὲ προσέρεσις ἡμῶν σκοτεῖ

ἥμᾶς. Τοῦτο αὖν καὶ ἐντεῖλας δηλοῦται. Φησὶ γάρ, Ανοι. Ηοκιτοῦται τούτους, οὐπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργούθεντας νοεῖν, οὐ βλέπουσι προοιμεῖκως· καὶ ἀκούντες, τοτέστι, φυσικῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἔκμαρτρούθεντας, μάττε ἀκούντες καὶ συνιέντες, οὐκ ἀκούσανταν, οὐδὲ συνιάσαν ἀπὸ προοιμέσεως. Εἰπὲ γάρ μοι, οὐκ ἐδίπεπον τὰ θαῦματα τοῦ Χριστοῦ; Ναι, ἀλλ' ἐποίειν ἐκ τούς ταῦθούς· καὶ κατηγόρουν εἰποῦντο. Τοῦτο γάρ ἔστι τὸ βλέποντες οὐ βλέπονται. Πιρήγει τοῖνυν καὶ τὸν προφῆτην μάρτυρα.

« Καὶ ἐνταπληροῦται κύτος ἡ προφητεία Ἡσαΐου, ἡ λέγουσα· Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες φλέψετε, καὶ οὐ μὴ βοῆτε. Ἐπαγύνθη γάρ ἡ κερδίζη τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοὺς ὡς βαρέως ἄκουσαν, καὶ τοὺς ὄφθαλμούς κύτων ἐκέμμυσαν, μήτοτε ἰδῶσι τοὺς ὄφθαλμούς, καὶ τοὺς ὡς ἀκούσαντας, καὶ τὴν κερδίδη συκόστι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἴστημαι κύτούς. » Οὗτος τί ηγούσι ἡ προφητεία; « Οὐτοί δὲ τοῦτο οὐ μὴ συνῆτε, διτι παχεῖτεν ἔκτιστα τὴν κερδίζην ὑμῶν, ἀλλ' διτι ἐπαγύνθη, λεπτην, δηλούστι πρότερον οὕτω· τὸ γάρ παχυνόμενον, λεπτὸν πρότερον ἦν. Παχυνθεῖστα· δὲ ταύτης, οὕτω τοὺς ὄφθαλμούς κύτων ἐκέμμυσαν. Οὐκ εἶπε δὲ διτι ἐκάμμυσεν ὁ Θεὸς τοὺς ὄφθαλμούς αὐτῶν, ἀλλ' διτι ἐκεῖνοι ἐκ προοιμέσεως. Τοῦτο δὲ ἐποίησαν, φησίν, γάρ μη ἐπιστρέψωσι καὶ ἴστημαι κύτούς· ἐθελοκάκως γάρ ἵσπουδαται ἀθεράπευτοι καὶ ἐνεπιστροφοὶ μετνοσι.

« Ἰμάντι δὲ μακκάριοι οἱ ὄφθαλμοί, διτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὡταὶ ὑμῶν, διτι ἀκούντει. Ἀμήν γάρ λέγω ὑμῖν, διτι παλλοὶ προφῆται καὶ δικαιοὶ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν καὶ βλέπεται, καὶ οὐκ εἴδον, καὶ ἀκούσαις ἀκούστε, καὶ οὐκ ἄκουσαν. » Καὶ οἱ τισθητοὶ μὲν ὄφθαλμοί τῶν ἀποστόλων καὶ τὰ ὡταὶ μακκάρια· πλὴν ἀλλὰ μᾶλλον οἱ φυγακοὶ ὄφθαλμοί καὶ τὰ ὡταὶ μακκρισμού ἄξια, διτι ἐπέγνω τὸν Χριστόν. Προτιμῷ δὲ τούτους τῶν προφητῶν, διότι καὶ τοματικῶς εἴδον οὗτοι τὸν Χριστόν, ἐκεῖνοι δὲ, νοερῶς μόνον ἀλλὰ καὶ διτι ἐκεῖνοι οὐ τοσούτων μαστηρίων καὶ τοιχύτης ἢτι ὑθετοῦν γνώσεως, διτης οἵτοι· κατὰ δύο οὖν ὑπερέγουσι τῶν προφητῶν οἱ ἀπόστολοι· καὶ κατὰ τὸ σωματικῶν ἰδεῖν, καὶ κατὰ τὸ πνευματικότερον μηδηδῆνται τὰ δεῖξαν. Σαφανῆς οὖν τὴν παρεύσολήν τοὺς μαθητας; λέγων·

« Ἰμάτε οὖν ἀκούσατε τὴν παρεύσολήν τοῦ σπειρόντος. Πλευτὸς ἀκούσατες τὸν λόγον τῆς βασιλείας, καὶ μὴ συνιέντες, ἐγγειλοῦντες καὶ ἀρπάζει τὸ θεωρημένον ἐν τῇ κερδίζῃ κύτοι, οὔτοις ἔστιν ὁ παρὰ τὴν ὅδον περιβεί. » Προτρέπεται ἡμᾶς εἰς τὸ συνιέντει τῶν λεγομένων παρὰ τὸν διδασκόντων, ἵνα μὴ καὶ ἡμετεῖς δύοις ιδεῖν ὁ Χριστός, παρὰ τὴν ὅδον εἰσιν οἱ ἔξω τοῦ Χριστοῦ. Οὐ οὐκ εἰσιν ἐν τῇ ὅδῳ, ἀλλὰ παρεκτὸς τῆς ὅδου.

« Οὐ διτι τὰ πετρώδη περιβείς, οὗτοις ἔστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούντες καὶ εἴδοις μετὰ χρῆς λαμβάνων

(a) Edidit. Lut. qui extra Christum sunt. In Graeco videtur aliquid deesse.

Hoc igitur et in isto loco manifestatur. Dicit enim quod videntes natura, hoc est, a Deo facti, ut natura intelligere possint, non vident voluntarie, et audientes, hoc est, natura aliter a Deo facti, ut audire et intelligere queant, non audiunt neque intelligunt propter voluntatem. Dic enim, quæso, an non videbant miracula Christi? Profecto: sed faciebant seipso cæcos, et taxabant eum. Hoc ergo est, videntes non vident. Adducit igitur et prophetam testem.

VERS. 14, 15. « Et impletur in illis prophetia Isaiae quæ dicit: Auribus audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non cernetis. Incrastatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos occluserunt, ne quando viderent oculis, et auribus audirent et corde intelligerent, et convertantur, et sanem illos. » Vides quid dicat prophetia? propterea non intelligitis non quod crassum creaverim cor vestrum, sed quod incrastatum sit, quod antea manifestum est subtile fuisse. Quod enim incrastatur, prius tenuerit: incrastato autem illo, sic oculos suos occluserunt: non dixit quod occluserit oculos eorum Deus, sed illi sua voluntate. Illad enim fecerunt, inquit, ne convertantur, et sanem illos. Sua enim malitia operam dederunt ut incurabiles et ad conversionem inepti fierent.

VERS. 16, 17. « Vestri vero beati sunt oculi, quia vident; et aures vestrae, quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quod multi prophetæ et justi desideraverunt videre quæ videlicet, et non viderunt: et audire quæ auditis, et non audierunt. » Et sensibiles quidem apostolorum oculi et aures beatissimi, sed multo magis spirituales oculi atque aures beatitudine dignæ quod agnoverunt Christum. Praefert autem illos prophetis, eo quod hi Christum corporaliter viderunt, illi mentalter tantum, sed et quod illi non assecuti fuerunt tanta mysteria et talem notitiam quantum illi. In duabus enim præcellebant prophetas apostoli, et corporaliter vivendo, et magis spiritualiter intelligendo divina. Manifestat igitur parabolam discipulis, dicens:

VERS. 18, 19. « Vos igitur audite parabolam seminantis. Cum quis audierit sermonem regni, et non intellexerit, vadit malignus ille, et rapit iusitum in cor eius. Hic est qui juxta viam seminatus est. » Adhortatur nos ad intelligendum quæ dicuntur a docentibus, ne et nos similes siamus his qui juxta viam. Fortasse autem quia via est Christus (a), qui secus viam sunt, hi extra Christum sunt, non enim sunt in via, sed extra viam.

VERS. 20, 21. « At qui in petrosa semen jactum exceperat, hic est pui sermonem audit, ac protinus

cum gaudio arripitum: non habet autem radicem in A αὐτὸν, οὐκ ἔχει δὲ βίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι. » Γενομένης δὲ θλίψεως ἡ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκηνόπλετος. Θλίψεως εἶπεν, ἐπειὶ πολλοὶ ὑπὸ γονέων ἡ ἄλλων συμφορῶν θλιβόμενοι, εὐθὺς βλασφημοῦσι· διωγμοῦ δὲ, διὰ τοὺς ἐπὶ τῶν τυράννων παραπίποντας.

VERS. 22. « At qui in spinas semen exceperat, hic est qui verbum audit, et cura saceruli hujus et deceptio divitiarum suffocat verbum, et sterilis fit. » Non dixit Sæculum hoc suffocat, sed Cura saceruli: neq;ne Divitiae sed deceptio divitiarum Divitiae enim quando disperguntur, non suffocant, sed crescere faciunt verbum Spinæ autem, curæ et deliciæ, eo quod ignem concupiscentiæ ei gehennæ accendunt. Et sicut spina acuta in corpus penetrat, et vix eradicatur: sic et deliciæ invalescentes in animam ingrediuntur, et vix eradicantur.

VERS. 23. « Cæterum qui in terram bonam exceptit semen, hic est qui verbum audit et intelligit, qui denique fructum reddit et facit, alias quidem centuplum, alias vero sexagcuplum, alias autem tricecuplum. » Variæ virtutis species sunt, varii et qui proficiunt. Vide autem ordinem in parabola. Oportet enim nos primum audire sermonem et intelligere ne simus sicut qui juxta viam. Deinde firmiter retinere quod auditum est: præterea non esse amatores opum. Quid enim proderit, si auctor et retinuero, et divitiarum amore suffocor?

VERS. 24-30. « Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile factum est regnum cœlorum homini seminanti bonum semen in agro suo; sed dormientibus hominibus venit illius inimicus et seminavit zizania inter triticum, abiitque. Cum autem germinasset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania Accedentes autem servi patri familias dixerunt illi: Domine, nonne bonum semen seminaras in tuo agro? unde igitur habet zizania? Ille vero dixit illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt illi: Vis igitur abeamus, et colligamus ea? At ille dixit: Non: ne dum colligitis zizania, eradicetis simul cum illis et triticum: sinite pariter crescere utraque usque ad messim, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, et colligate in fasciculos ad comburendum ea, triticum vero congregate in horreum meum. » In priori parabola dixit, quartam partem seminis cadere in terram bonam; in hac autem ostendit, quod neque illud ipsum semen quod in terram bonam cecidit, incorruptum sinat hostis, dum nos dormimus et ignavi sumus. Ager etenim Mundus est, vel cuiusvis anima. Porro Christus est qui seminavit. Bonum semen, boni homines vel cogitationes. Zizania, haereses vel malæ cogitationes. Qui vero seminat haec, diabolus. At dormientes homines, qui propter ignaviam suam locum dederrunt haereticis vel malis cogitationibus; servi au-

« Οἱ δὲ εἰς τὰς ἀνάνθις σπεραὶ, οὗτοι ἐστιν δὲ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ η μέριμνα τοῦ αἰώνος τούτου καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. » Οὐκ εἶπεν, διτὶ Ὁ αἰώνιος συμπνίγει, ἀλλ᾽ Ἡ μέριμνα τοῦ αἰώνος σὸδε δὲ πλούτος, ἀλλ᾽ Ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου. Ὅ πλούτος γὰρ διτὸν σκορπισθῇ, οὐ συμπνίγει, ἀλλ᾽ αἴσῃ τὸν λόγον· ἀκανθίδε δὲ, αἱ μάριμναι καὶ αἱ τρυφῆ, διστὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τὸ τῆς γεένης ἀνάπτουσι. Καὶ ὥσπερ ἡ ἀκανθίδε δέσεται οὐτα, εἰσδύνει εἰς τὸ σῶμα, καὶ μάριμναι ἀκόλλεται, οὕτω καὶ ἡ τρυφὴ, ἐξαν ψυχῆς κρανήσῃ, εἰσδύνει, καὶ μάριμναι ἀκριδύσται.

« Ό δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπεραὶ, οὗτοι ἐστιν δὲ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιών, ὃς δὴ καρποφορεῖ καὶ ποιεῖ, δὲ μὲν ἐκκενὸν, δὲ δὲ ἐξήκοντα, δὲ τριάκοντα. » Διάφορος τὰς τῆς ἀρετῆς εἰδόν, διάφορος καὶ οἱ πρωτόποντος. « Όρχ δὲ, διτὶ τάξις ἐστιν ἐν τῇ π.ρ.βολῇ. Δει γὰρ ἡμᾶς πρῶτον μὲν ἀκούσται τὸν λόγον καὶ συνένται, ἵνα μὴ ὥμεν ὡς οἱ παρὰ τὴν ὁδόν. Ἐπειτα κατασχετεῖς ἐδρίως τὸ ἀκουσθέν. Εἶτα μὴ φιλοχομάτους εἶναι. Τί γὰρ δρελος εἰ ἀκύνθισται καὶ κατάσχω, ὑπὸ δὲ φιλοχρηματικῶν συμπνίκων;

« Ἀλλῆν παραδολὴν παρθήκεν αὐτοῖς, λέγων· μοιῶθη ἡ βισιλεῖται τῶν οὔρανῶν ἀνθρώπῳ σπείρωνται κακὸν σπέρματα τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ καθέσθεται τοὺς ἀνθρώπους, ἥλθεν αὐτοῦ δὲ ἔχθρος, καὶ ἐσπειρεῖ ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν. Ότις δὲ ἐδιάστησεν δὲ χόρτος καὶ καρπὸν ἀποίησε, τότε ἐφίνη καὶ τὰ ζιζάνια. Προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεπότου, εἶπον αὐτῷ· Κύριε, οὐχὶ κακὸν σπέρματα ἐσπειρεῖς ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; Πόθεν οὖν ἔχει τὰ ζιζάνια; Ό δὲ ἔρη αὐτοῖς· Ἐχθρὸς ἀνθρώπος τοῦτο ἐποίησεν. Οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ· Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξαμεν κάτα; Ό δὲ ἔρη· Οὐ· μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἐμα κάτοις τὸν σίτον. » Άφετε οὖν συνυκάνεσθε ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ, καὶ ἀν τῷ κατερῷ τοῦ θερισμοῦ ἔρω τοὺς θεριστὰς. Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ διστάτε κάτα εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατεκαύσται κάτα, τὸν δὲ σίτον συνγράψετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου. » Ἐν τῇ προτέρᾳ παραδολῇ εἶπε τὸ τεταρτον μέρος τοῦ σπόρου πεσεται εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἐν δὲ τῇ παροδοτῇ δείκνυσιν, διτὶ οὐδὲ αὐτὸς ἐκενο τὸ πεσὸν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἀδιάφορον εἴκεσεν δὲ ἔχθρος, διὰ τὸ καθεύδειν καὶ βρύσμεται ἡμᾶς. Ἀγρὸς οὖν, δέ κόσμος, ή ἡ ἐκάστου ψυχὴ. Ό σπείρας, δέ Χριστὸς. Κακὸν σπέρμα, οἱ ἀγαθοὶ ἀνθρώποι ή λογισμοί. Ζιζάνια, αἱ αἵρεσις ή εἰ πονηροὶ λογισμοί. Ό σπείρας δὲ ταῦτα, διάδολος. Καθεύδοντες δὲ ἀνθρώποι, οἱ διὰ βρύσματος χάραν διδόν-

τοῖς τοῦ αἱρετικοῦ καὶ τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς. Αἱ tem angeli, qui indignantur esse hæreses vel malitiam in animam, et volunt evellere et excindere ex hac vita hæreticos, et mala cogitantes. Deus autem non permittit hæreticos bellis consumi, ne simul patiantur et consumantur justi. Similiter neque propter malas cogitationes vult Deus excindiri hominem, ne et triticum simul corrumpatur; exempli gratia, si Matthæus excisus fuisset ex hac vita, cum esset zizanius, simul utique excisum fuisset et sermonis frumentum, quod postea ex ipso oritur erat; similiter et Paulus, et latro. Hic enim cum zizania essent, non sunt extirpati, sed permissi sunt vivere, ut cresceret postea illorum virtus. Dicitur igitur de angelis quod in consumptione tunc congregabunt zizania, hoc est, hæreticos. Sed quomodo? In fasciculos, hoc est, ligatis eorum manibus et pedibus; non enim tunc ultra quis operari poterit, sed omnis operandi vis ligabitur. Frumentum autem, sancti videlicet, a messoribus angelis congregabitur in cœlestia horrea. Igitur similiter mala cogitationes quas habuit Paulus, quando persecutus erat, exstare sunt ignis Christi, quem venit in terram mittere: frumentum autem, id est, bona cogitationes, congregatae sunt in horrea Ecclesiæ.

« Ἀλλῆν παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων· Ὁμοία ἔστιν ἡ βιστειά τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σιάπεως, δὲν λεδώνι ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ὄγρῳ αὐτοῦ· δὲ μικρότερον μὲν ἔστιν πάντων τῶν σπερμάτων. Ὅταν δὲ αὔξηθῇ, μεῖζον πάντων τῶν λεχάνων ἔστι, καὶ γίνεται δενδρὸν, ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατακεκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ. » Κόκκος σιάπεως, τὸ κήρυγμα, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐλίγοι γάρ δοκοῦντες οὐτοι, τὴν οἰκουμένην δλην περιέλθον· ὥστε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστι, τοὺς κούφην καὶ πτερωτὴν πρὸς τὰ ἄνω ἔχοντας γνώμην, ἀναπτύσσεται ἐν αὐτοῖς. Καὶ σὺ τοῖνον ἐστο κοκκὸς σιάπεως, μικρὸς μὲν τὸ φτινομένον (οὐ γάρ δει θεατρίζειν τὴν ἀρετὴν), θερμὸς δὲ καὶ ζηλωτὴς καὶ δριμὺς καὶ ἐλεγτικός· οὗτος γάρ γεννήσῃ μεῖζων τῶν λεχάνων, τουτέστι, τῶν ἀσθενῶν καὶ οὐ τελείων, τέλειος γάρ; ὧν, ὥστε καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστι, τοὺς ἀγγέλους, οὐδὲν ἀναπτύσσεται ἀγγελικὴν ζύνται ζωήν Χάρος· γάρ καὶ οὗτοι ἐπὶ τοῖς δικαίοις.

« Ἀλλῆν παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· Ὁμοία ἔστι, ἡ βιστειά τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἡν λεδοῦσσα γυνὴ ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρίχ, ἔως οὐ ζύμωθε, δλον. » Σύμην τοὺς ἀπόστολους λέγει, ὥσπερ καὶ κόκκον σιάπεως. « Μόσπερ οὖν ἡ ζύμη, μικρὰ οὐσα, δλον τὸ ἀλεύρον εἰς ἔκτην μεταποιεῖ», οὗτος καὶ ἡμεῖς δλον τὸν κόκκον μεταποιήσετε, καὶ οὐδίγοι τεστε. Σάτον δὲ, μέτρον τὸ ήν πάρα τοῖς ἰουδαίοις, δσπερ καὶ ἡμεῖς ἔχομεν, λόγου χάριν, χοίνικας δὲ δεκάλιτρα. Τινὲς δὲ ζύμην νοοῦσι τὸ κήρυγμα· τρίχ δὲ οὐτα, τὰς τρεῖς τῆς φυχῆς ἀνάμειε, λογικόν, θυμικὸν καὶ διπλωματικόν· γυναῖκα δὲ, τὴν φυχὴν,

VERS. 31, 32. « Aliam parabolam adjecit eis, dicens: Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod accepit homo, et seminavit in agro suo. quod minimum quidem est omnium seminum; quando autem creverit, maximum est inter olera, et sit arbor, adeo ut veniant volucres cœli, et nidulentur in ramis illius. » Granum sinapis, prædicatio est, et apostoli: pauci enim videntur hi, et totum orbem occupaverunt, atque ita, ut volatilia cœli, hoc est, qui levem et alatam ad cœlestia mentem habent, in eis quiescant. Et tu quoque esto granum sinapis, quod parvum quidem videtur. Non enim oportet virtutem jactare, sed servidum se præbere et provocativum, et austere reprehendenter. Sic enim eris maximus inter olera, id est, perfectus inter infirmos et imperfectos, ita ut volatilia cœli, hoc est, angeli, habitent in te, angelicam ducentem vitam. Caudent enim illi in justis.

VERS. 33. « Aliam parabolam dixit eis: Simile est regnum cœlorum fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. » Fermentum dicit apostolus, sicut et granum sinapis. Sicut enim fermentum, cum parvum sit, tota in se transfert, sic et vos totum mundum transformabitis, tametsi pauci sitis. Satum autem erat mensura Hebreorum, sicut apud nos est, ut exempli causa dicam, modus vel decalitra. Aliqui autem per fermentum intelligunt prædicationem; per tria autem salares animæ vires, rationalem, concupiscibilem et irascibilem;

per mulierem vero, animam quæ prædicationem in omnibus suis facultatibus recondit, commiscit, fermentat, seque totam per illam sanctificat. Oportet enim nos omnino fermentari et transformari in divina. **69** Dicit enim, donec fermentetur totum.

Vers. 34, 35 « Hæc omnia locutus est Jesus per parabolas ad turbas, et sine parabolis nihil locutus extillis, ut compleretur quod dictum fuerat per prophetam qui ait: Aperiam in parabolis meum, eructabo abscondita a constitutiōne mundi. » Adducit prophetam prædicentem quomodo docturus erat Jesus, et in parabolis, ne tu putes Christum invenisse novum quemdam docendi modum. Particula autem Ut, non est causæ, sed l'eventus significativa. Non enim docuit eo modo Jesus ut impleteatur prophetia: sed quia ipse per parabolas docuit, ex effectu impleta est in ipso prophetia. Absque autem parabola non loquebatur eis, tunc solum: non enim semper in parabola loquebatur. Eructavit autem Dominus quæ abscondita erant a constitutione mundi. Ipse enim manifestavit nobis mysteria quæ in cœlis sunt.

Vers. 36. « Tunc relictis turbis venit in domum Jesus. » Tunc reliquit turbas, cum nihil prodesset doctrina. Ipse enim in parabolis loquebatur, ut eum interrogarent: contra illi non curabant, ne que discere quærebant, unde ab eo merito relict sunt. « Et accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Dic nobis parabolam zizaniorum agri. » De hac sola rogant, aliae manifestiores eis videbantur. Zizania autem dicuntur, quæ inter fruges pullulant etiam nociva, utpote lolium, vicia, bromium, et cætera.

Vers. 37-42. « At ille respondens dixit illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis: ager autem, est munus. Porro bonum semen, sunt filii regni: zizania vero, sunt filii illius mali: inimicius qui seminat ea, est diaholus: messis vero, consummatio sæculi est: messores autem angelii sunt. Sicut igitur colliguntur zizania, et igni consumbuntur: sic erit in consummatione sæculi hujus. Mittet Filius hominis angelos suos, et colligent e regno illius omnia offendicula, et eos qui patrant iniquitatem, ac mittent illos in caminum ignis: ibi erit ploratus, stridorque dentium. » Supra hæc dicta sunt, quæ hic dicenda. Dicebamus enim quod de hæresibus accipiatis, quæ permittuntur esse usque ad consummationem sæculi. Nam si excinderemus et occideremus hæreticos, seditiones fierent et pugnæ; et forte etiam multi fidelium in seditionibus perirent: quoniam et Paulus et Iatro habuerunt olim zizania priusquam credidissent: non exsecta autem sunt tunc proprie futuram frugem. Postea autem fructum attulerunt Deo. Zizania vero Spiritus sancti igne combusta sunt et servatae. autotētōn, ūtētētōn γάρ ἐκαρποφόρησαν τῷ Θεῷ.

τὸν τὸ κέρυγμα κατακρύψαν ἐν πάσαις ταῖς αὐτῇ: δυνάμεσι, καὶ συντυχριστοῖς, καὶ ζυμθεῖσιν, καὶ ἀγιοθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ δλην· δετ γὰρ ἡμᾶς ὅλας ζυμούσθαι καὶ μεταποιεῖσθαι πρὸς τὸ θείστερον. Φησὶ γὰρ, ἵνα οὐδὲν ἀζυμάθη ὅλον.

« Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν δὲ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς δύλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς, διπλῶς πληρωθῆ τὸ ῥήθιν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, ἔρεψόμει κεχρυμμένα ἀπὸ κατεβολῆς κόσμου. » Πράγμα τὸν προφήτην προσυφωνοῦντα, πῶς ἔμελλε διδάσκειν δὲ Ἰησοῦς, καὶ διὰ τοῦ παραβολῆς, ἵνα μὴ νομίσητε σὺ, διὰ δὲ Χριστὸς κατινόν τινα διδάσκειλας τρόπον εἶσεν. Τὸ δὲ, « Οὐας, μὴ αἰτιολογικῶς λάβε, ἀλλ' εἰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πράγματος. Οὐ γὰρ ἐδίδασκεν δὲ Χριστὸς τοις ουτοτρόποις, ὡν πληρωθῆ ἡ προφητεία, ἀλλὰ διότι ἐδίδασκεν εἰς παραβολῆς, έπειτα πληρωθὲν τὸ τοῦ προφήτου. Χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς, τότε μόνον· οὐ γὰρ δὴ πάντοτε ἐν παραβολαῖς ἐλάλει. Ἡρεύετο δὲ δὲ Κύριος ἡ ἐκρύπτοντα ἀπὸ καταδυλῆς κόσμου. Άγαδος φάρ̄ ἐφρανέρωσεν ἡμῖν τὰ ἐν οὐρανοῖς μυστήρια. »

« Τότε ἀφεὶς τοὺς ὄχλους, ἤλθεν εἰς τὴν οἰκίαν δὲ Ἰησοῦς. » Αφῆκε τοὺς ὄχλους τότε, διὰ οὐδὲν ὠφελοῦντο ἀπὸ τῆς διδάσκειλας. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν, ὡς ἂν ἐρωτήσωσιν αὐτὸν· ἐκεῖνοι δὲ οὐ φροντίσαντες τούτου, οὐδὲ ζητήσαντάς τι μαθεῖν, εἰκότως ἀφέντει περ ἀντοῦ. « Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· Φρίσον διὰτον τὴν παραβολὴν τῶν ζιζάνιων τοῦ ἄγρου. » Περὶ ταῦτης μόνης ἐρωτῶσιν, ὡς τῶν ἀλλων σφραγίστερων νομιζομένων αὐτοῖς. Ζιζάνια δέ εἰσι πάντα τὰ τῷ στέφανῳ ἐπιφύσμενα φθερτικά, αἴρα, δροῦσα, βρώμιον, καὶ τάλλα.

« Οὐ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς. Οἱ σπέρματα τὸ καλὸν σπέρμα ἔστιν δὲ τὸ Μίδος τοῦ ἀνθρώπου· δὲ ἀγρὸς ἔστιν δὲ κόσμος. Τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοι εἰσὶν οἱ ιδοὶ τῆς βιοτείας. Τὰ δὲ ζιζάνια, εἰσὶν οἱ ιδοὶ του πονηροῦ· δὲ δὲ ἐχθρὸς δὲ σπερμάτων αὐτὰ, ἔστιν δὲ ἀλέσθολος· δὲ δὲ θερισμὸς ἡ συντελεῖα τοῦ αἰώνος ἔστιν· οἱ δὲ θερισταὶ οἱ ἄγγελοι εἰσὶν. Μεταπέρα οὖν οὐλλαγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ καίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰώνος τούτου· ἀποστελεῖ δὲ τὸ Μίδος τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσι ἐκ τῆς βιοτείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βαλούσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἔκειται δὲ τὸ κλευθύλος καὶ ὁ βιογῆμας τῶν οὐδόντων. » Οσα δέδει φηθῆναι, ἀνετέραν εἴρηται. Εἴπομεν γὰρ διὰ περὶ τῶν αἵρεσων ἐνταῦθα διελαχισθέναι, αἵτινες συγχωροῦνται εἰντιαὶ ἀχρι τῆς συντελείας. Εἰ γὰρ φονεύομεν τοὺς αἱρετικοὺς, καὶ ἐκκόπτομεν, στάσεις ἔσονται καὶ μάχαι, καὶ τάχα καὶ τῶν πιστῶν πολλοὶ διεφθαρήσουνται ἐν ταῖς στάσεσιν· ἀλλὰ καὶ δὲ Πεντελος καὶ δὲ ληστῆς ζιζάνια εἶχον πρὶν ἡ πιστεῦσαι· οὐκ ἐξαόπτωσαν οὖν τότε, διὰ τὸν μελλοντα βλαστῆσαι ἐν τὰ δὲ ζιζάνια, τῷ πυρὶ τοῦ Πυγεύματος· καὶ τῷ ζιζάνιῳ κατέκαυσεν.

« Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ θεατλεῖ τοῦ Πτερύς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὑπὲκ τὰς ἀκούσειν, ἔκποντας. » Ἐπεὶ δὲ ἡλιος δοκεῖ ἡμῖν πάντων τὸν ἀστέραν λαμπτότερον. διὰ τούτο συγκρίνει πρὸς τὸν ἡλιον τὴν τὸν δικαιών λαμπτότητα. Ἐπεὶ καὶ ὑπὲρ τὸν ἡλιον λαμψουσόν μήποτε δὲ ἐπειδὴ Ὁλιος δικαιοσύνης ἐστίν δὲ ἡ Χριστὸς, τότε οἱ δικαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ Χριστός· ἔσονται γάρ καὶ αὐτοὶ θεοί.

« Πάλιν ὅμοιά ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θεοῦ, πεπραμένη ἐν ἀγρῷ, ὃν εύρω, ἔνθρωπος ἔκποντας, καὶ ἀπὸ τῆς χρῆστος αὐτοῦ ὑπεγεινει, πάντα δυνατά ἔχει· πωλεῖ, καὶ ἀγοράζει τὸν ἄγρον ἔκποντον. Ἅγρος δὲ κόσμος, θεατλαρός τὸ κήρυγμα καὶ ἡ γνῶσις τοῦ Χριστοῦ. Κέκρυπται δὲ ἐν τῷ κόσμῳ. Σοφίαν γάρ, στοινὸν ὁ Πεντολός, κηρύττομεν τὴν ἀποκεκρυμμένην· δὲ ζητῶν τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν, εὑρίσκειν αὐτήν· καὶ πάντα δυνατά ἔχει, εἴτε δόγματα ἐλληνικά, εἴτε Ἕβη, πονηρά, εἴτε χρήστας, βίττες εὐθέως, καὶ ἀγοράζει τὸν ἄγρον, τουτέστι, τὸν κόσμον· αἰτητικά τῷ ἰδιον ἔχει τὸν κόσμον, δὲ τὴν γνῶσιν τοῦ Χριστοῦ ἔχων οὐδὲν γάρ ἔχων, τὰ πάντα ακτέχει, καὶ δεῦτες ἔχει τὰ οποιαῖτα, ἐπιτέττων αὐτοὺς ὡς ὁ Ἰησοῦς, ὡς Μωϋσῆς.

« Πάλιν ὅμοιά ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἔμφράντηρ ἐμπόρῳ ζητοῦντες καλοὺς μαργαρίτας, δὲς μέρον ἓντα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθόν πέπραχε τάντα δυνατά εἴχει, καὶ ἡγίρασκεν αὐτόν. » Θάλασσα, ὁ παράνων βίος. « Ἐμπόροι, οἱ διὰ τούτου διερχόμενοι καὶ ζητοῦντες γνῶσιν τινα εὐρετέν. Πολλοὶ μὲν οὖν δοκιμοὶ μαργαρίται, αἱ τῶν πολλῶν σορῶν δόξαι· εἰς δὲ ὁ πολύτιμος. Μίχ γάρ ἡ ἀλτηία, ἡτίς ἐστιν ὁ Χριστός. » Φυσερ οὖν ὁ μαργαρίτης ίστορεται γεννηθεῖς ἐν ὄστρεψ, φωσερ ἀνοίγοντες τὰς πτύχας, ἐνστήπτες ἀστραπής· εἴτε πάλιν συγκλείνοντες τὰς τε, διὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ τῆς δρόσου συλλαμβάνεται ὁ μαργαρίτης, καὶ διὰ τούτο λευκότερος· ἐστιν οὕτως καὶ δὲ ὁ Χριστός ἐν τῇ Περιθέντη συνελήφθη ἐξ ἀστραπῆς τῆς ἀνθενήν, τοῦ ἀγίου Πνεύματος· καὶ ὕστερος δὲ μαργαρίτην ἔχων, πολλάκις κατέχων τούτον ἐν τῷ χειρὶ, αὐτὸς μὲν οἶδε πόσον πλούτον ἔχει, ἄλλοι δὲ ἐτησούσιν οὕτως καὶ τὸ κήρυγμα ἐν τοῖς ἀφανέστεροι εὐτελέστεροι. Δεῖ οὖν τούτον τὸν μαργαρίτην αἰτησθεῖ, πάντα διδόντας.

« Πάλιν ὅμοιά ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν στρατηγῷ, ὁ βληθείστης εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ παντὸς γένους συνέχγραψθη, ἵν διετεληρώθη ἀναβίσσαντες· τοῖς τὸν αἰγιαλὸν, καὶ καθίσαντες, συνιέξαν τὰ καλὰ μὲν ἀγράτα, τὰ δὲ στρατεύοντας ἔξω ἐξελον· οὕτως ἐγεγένετο τὴν συντελείαν τοῦ αἰώνος. » Ἐξελεύσονται οἱ ἀγροίοι, καὶ ἀποριούσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαιῶν, καὶ βαλούσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. ἔκει ἔσται δὲ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν διδόντων. » Φοβερὰς αὐτὴν ἡ παραβολὴ. δεῖκνυσι γάρ δια τὸν πιστεύωμεν, μὴ ἔχωμεν δὲ βίον ἀγαθὸν, εἰς τὸ πέπρη μητρούμεθα· στρατηγοί μὲν γάρ ἡ διδόσκλιτα τῶν ἀλισσῶν ἀποστόλων, ή ἐπλακη ἀπὸ τε σημείων καὶ μαρτυριῶν προφητικῶν. » Λαγάρ εἰδότεσκον οἱ ἀπό-

VERS. 43. « Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris sui Qui habet aures audiendi. audiat. » Quoniam sol videtur nobis omnibus tellis fulgenter, propterea comparat 70 soli justorum claritatem. Nam et super solem fulgebunt, fortasse autem, quia Sol iustitiae Christus. Tunc justi fulgebunt ut Christus. Erunt enim et ipsi dii.

VERS. 44. « Iterum simile est regnum cœlorum thesauro in agro abscondito, quem homo qui invenit, abscondit, et præ gaudio illius vadit et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum. » Ager, mundus : thesaurus, prædicatio ei scientia Christi. Occultus est autem in mundo. Sapientiam enim, inquit Paulus, prædicamus absconditam. Quærens autem scientiam Dei, invenit eam : et omnia quæ habet, sive gentilia dogmata, sive malos mores, sive divitias, abjicit statim, et vendit agrum, id est, mundum. Nam qui scientiam habet Christi, possessionem propriam habet mundum; nihil enim habens, omnia possidet, et elementa ei serviantur, et imperat illis, sicut et Jesus et Moyses.

VERS. 45, 46. « Iterum simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas, qui cum invenit unam presiosam margaritam, abiens vendidit omnia quæ possebat, ei mercatus est illam. » Mare est præsens vita. Negotiales, qui per hanc ambulant et quærent scientiam quamdam invenire Multæ enim margaritæ, multorum sapientum opiniones. Una autem pretiosa, una est veritas, quæ scilicet Christus est. Igitur sicut de margarita traditur quod in concha nascatur, quæ se aperit tempore fulgoris, et dein iterum claudit. concipitur itaque tunc ex fulgore et rore, propterea que candida est : sic et Christus in Virgine conceputus est, ex superno fulgore, Spiritus sancti scilicet. Et sicut sære margaritam tenens in manu, ipsescit quantas habeat divitias, alii autem ignorantia et prædicatio in obscuris et simplicibus abscondita est. Docet igitur ut datis omniaibus margaritam hanc possideamus.

VERS. 47-50. « Iterum simile est regnum cœlorum sagena, quæ in mare missa ex ornari genere congregavit, quam ut impleta suisset subducentes ad littus, et sedentes collegerunt quæ bona sunt, in vasa : quæ vero mala, foras ejecerunt. Sic erit in consummatione saeculi. Exibunt angeloi, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in carnicinum ignis, ibi erit fletus et stridor dentium. » Terribilis est haec parabolæ ostendit enim quod licet credamus, non habemus autem vitam bonam, in igneum projiciemur. Sagena quidem est doctrina piscatorum apostolorum, quæ ex miraculis et testimoniorum prophetarum connexa est. Quæ enim docebant apostoli, firmabant miraculis, et

prophetarum vocibus. Hæc igitur sagena ex omni genere congregavit, Barbaros, Græcos, Judæos, meretrices, publicanos, latrones. Quando autem implæta fuerit, hoc est, consummabitur mundus, tunc qui in sagena fuerint, discernentur. Nam licet crediderimus, inventi **71** autem fuerimus mali, abjiciemur. Qui autem non tales, in vasa mittentur, æterna tabernacula dico. Omne autem opus, sive bonum, sive malum, cibus dicitur esse animæ. Habet enim anima spirituales dentes. Tunc autem anima striderit illis, hoc est, operativas suas virtutes conteret eo quod hæc fecerit.

VERS. 51, 52. « Dicit illis Jesus; Intellexistis hæc omnia? Dicunt illi: Etiam, Domine. At ille dixit **3** illis: Propterea omnis scriba doctus ad regnum cœlorum, similis est patris familias, qui depromit de thesauro suo nova et vetera. » Vidisti quomodo parabolæ atteniores eos fecerint? Ecce igitur qui alias insipientes, et imperiti, intelligunt ea quæ oblique dicta. Unde laudans eos Salvator, dicit, Omnis scriba, etc. Scribas enim vocat eos, ut doctos in lege, et licet docti essent in lege, non manserunt tamen in lege, sed docti sunt ad regnum, hoc est. Christi scientiam, et possunt profere ea quæ ex novo et quæ ex veteri. Patris familias igitur Christus ut dives. In ipso enim thesauri sunt scientiae, qui nova docens, ex veteri subjungebat testimonia: exempli gratia dixerat. Pro otioso sermone rationem reddes, hoc enim novum: Deinde addidit **C** testimonium. Ex sermonibus enim tuis justificaberis, et condemnaberis, hoc vetus. In hoc similes apostoli, qualis Paulus. Imitatores, inquit, mei estote, sicut et ego Christi **48**.

VERS. 53, 54. « Et factum est, ut cum finisset Jesus parabolas has, digrederetur illinc. Et cum venisset in patriam suam, docebat eos in synagoga illorum. » Has dixit parabolas, quoniam et alias paulo post dicturus erat. Transit autem, ut et aliis sua præsentia pro-it. Patriam autem illius Nazareth intellige: nam in ista educatus est. Cæterum in synagoga docet publice et libere, ne dicere postea possint quod quædam a lege diversa docuerit.

VERS. 54-57. « Ita ut stuparent, ac dicerent. Unde huic sapientia hæc et virtutes? nonne hic est ille fabri filius? nonne mater ejus vocatur Maria, et fratres ejus Jacobus, et Joses, et Simon, et Judas? et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt? Unde igitur huic hæc omnia? et offerdeabant super eo. » Insipientes erant Nazareni; existimabant enim ignobilitatem et obscuritatem majorum in causa esse quo minus quis Deo placeat. Esto enim quod humili homo fuerit Jesus, an non et Deus? Quid obstaret magnum illum in miraculis fieri?

A στολοι, ιδεοχίουν τοις τα θαύμασι, και ταὶς τῶν προφητῶν φωναῖς. Αὕτη τοίνυν ἡ σαγήνη, ἐκ παντὸς γένους συνέλαβε, Βαρδάρους, Ἐλληνας, Ἰουδαίους, πόρνας, τελώνας, λῃστὰς. Ὁτε δὲ ἐπληρώθη, τοιστοῖν, δτεν συντελεσθῇ ὁ κόσμος, τότε οἱ ἐν τῇ στγήνῃ διαχρέονται. Καν γάρ ἐπιστεύσαμεν, εὑρεθῆμεν δὲ στριποί, ριττόμεθα· οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι, εἰς ἀγγεῖα βάλλονται, λέγω δὴ τὰς κλωνίους σκηνάς. Πάσα δὲ πρᾶξις εἴτε ἀγαθή, εἴτε πονηρά, βρῶμα λέγεται εἶναι τῆς ψυχῆς. Ἐχει γάρ ὅδόντες νοητοὺς καὶ ἡ ψυχή. Τότε οὖν ἡ ψυχὴ βρύζει τούτους, οἵτοι τὰς πρακτικὰς αὐτῆς δυνάμεις συντριβομένη, διότι τοικῦτα ἐπράξεν.

« Λέγει αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς· Συνήκατε ταῦτα πάντα; Λέγουσι αὐτῷ· Ναὶ, Κύριε, Ὁ δὲ εἶπεν· αὐτοῖς· Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητεύεις εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, δμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, δτοις ἐκβαλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ κύτου καὶ παλαιά. » Εἰδεις πῶς αἱ παραβολαὶ προσεγγικτέρους αὐτοὺς ἐποίησαν; Ἰδού γοῦν οἱ ἄλλως ἀνόητοι καὶ ἀμαθεῖς, συνήκαν τὰ δυσκόλων εἰργμένα. « Οθεν ἐπεινῶν αὐτοὺς δὲ Σωτὴρ, φησιν, ὅτι Πᾶς γραμματεὺς, καὶ τὰ ἔτης. Γραμματεάς γάρ λέγει αὐτοὺς, ὡς νομομαθεῖς, ἀλλ’ εἰ καὶ νομομαθεῖς ήσαν, οὐκ ἐνταπέμειναν τῷ νόμῳ, ἀλλ’ ἐμαθητεύθησαν εἰς τὴν βασιλείαν, τουτοῖν, εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ γνῶσιν, καὶ δύναται προφέρειν τὰ τὰς καὶ τὰς παλαιάς. Οἰκοδεσπότης οὖν ὁ Χριστὸς, ως πλούσιος. Ἐν αὐτῷ γάρ οἱ τῆς σφράγες θησαυροί. » Ος τὰ καὶ τὰ διδάσκων, εἰθ’ αὐτῷ ἔφερε μαρτυρίας ἀπὸ τῆς παλαιᾶς, οἷον εἶπεν, δτι καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου εὐθυνθήσῃ, τοῦτο τὸ κατινόν. Είτα ἐπήγγει μαρτυρίαν. « Εκ γὰρ τῶν λέγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ κατεχείθησῃ, τοῦτο τὸ παλαιόν. Τούτῳ γοῦν δμοιοι οἱ ἀπόστολοι, οἵος δὲ Παῦλος, λέγων· Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς κάγω Χριστοῦ.

« Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν δὲ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταῦτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν. » Ταύτας εἶπε τὰς παραβολὰς, ἐπειδὴ καὶ ἄλλας μετ’ ὅλιγον μέλλει ἔρειν. Μεταβολεῖ δὲ, ι α καὶ ἄλλους ὠφελεῖσθαι τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. Πατρίδα δὲ αὐτοῦ, τὴν Ναζαρὲτ νόει· ἐν αὐτῇ γὰρ ἐτράφη. « Εν τῇ συναγωγῇ δὲ διδάσκει, ἐν κοινῷ καὶ παρόποιῃ λέγων, ζν καὶ ἔχωσιν ὑστερον λέγειν, δτι περάνωρά τινας ἐδίδασκεν.

« Ήστε ἐκπλήττεσθαι αὐτοὺς, καὶ λέγειν· Πάθετούτῳ ἡ σφράγε αὐτῇ καὶ αἱ δυνάμεις; Οὐχ οὐτοὶ ἐστιν δὲ τοῦ τέκτονος οὐδεις; Οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαρία, καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωσῆς, καὶ Σίμων, καὶ Ἰούδας; Καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσι; Πάθετον οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα; Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. » Αὐθητοὶ δντες οἱ Ναζαρηνοί, ἐνδιμιζον δτι ἡ δυστένεια καὶ ἡ εὐτέλεια τῶν προγόνων, βλάπτει τινὰ πρὸς τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ. « Εστω γάρ, δτι ἀνθρωπος φιλός ἦν δὲ Ἰησοῦς, ἀλλ’ οὐχὶ Θεός· τι ἐνεπόδιζεν

εἰπόν μάγιστρον δὲ θεάμασι γενέσθαι ; Εὑρίσκονται οὖν καὶ ἀνόητοι καὶ φθονοροί. Ἐδει γάρ αὐτούς ἐγκαλλωποζεσθαι μᾶλλον, διτοιούσον ἡ πατέρες αὐτῶν ἐγχέοντες ἐξήνεγκεν. Ἀδελφούς δὲ καὶ ἀδελφὰς εἰχεν δὲ καὶ τοὺς τοῦ Ἰωσὴφ παῖδες, οὓς ἔτεκεν ἐκ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ κύριου Κλοπᾶ γυναικός τοῦ γάρ Κλοπᾶ ἄποιδος τελευτήσαντος, δὲ Ἰωσὴφ ἔλαβε κατὰ τὸν νόμον τὴν γυναικαν αὐτοῦ, καὶ ἐπαιδοποίησεν ἐξ αὐτῆς παῖδες δέ, τίσσαρας ἀρρένας, καὶ δέ την Μαρίαν, ἥ ἐλέγετο τοῦ Κλοπᾶ θυγάτηρ κατὰ τὸν νόμον, καὶ τὴν Σαλωμῆν. Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς εἰσιν, ἀντὶ τού, μεθ' ἡμῶν ὡδε κατοικοῦσιν, Ἐσκανδαλίζοντο οὖν καὶ οὗτοι ἐν τῷ Ἰησοῦ, τάχις λέγοντες καὶ αὐτοὶ, διτοι εὐελέεσθούλ ἐκδάλιλον τὰ διαιρέσθαι.

ε Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς Οὐκ ἔστι προφήτης ἀτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρὶ διὶ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλάς, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. » Ὁρα τὸν Χριστὸν, πῶς οὐχ ἴσθμει αὐτούς, ἀλλὰ πρώτος φησὶν διτοι, Οὐκ ἔστι προφήτης ἀτιμος, καὶ τὰ ἔξης. Εἰώθαμεν γάρ οἱ ἀνθρώποι, τῶν ἐν συνηθείᾳ ἀεὶ χαταρρονετον τὰ δὲ δινὰ ἀπαγγελθει. Τὸ δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ προσθήκεις, διότι καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, οἱ ἐκ τῆς κυρίας οἰκίας, ἴσθμουν αὐτῷ. Οὐκ ἐποίησε δὲ ἐκεῖ δυνάμεις πολλάς, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, φειδόμενος αὐτῶν, τινα μὴ καὶ μετὰ τὰ σημεῖα ἀπιστεῖ μείναντες, πλεῖον καλλιεργεῖται. Πολλὰ μὲν οὖν οὐκ ἐποίησεν, οὐτιγάδι, ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν, διτοι. Εἰ δὲ οὐκ ἐποίησεν, ἀπιστάσαμεν ἔν. Σὺ δὲ νότιον καὶ οὕτως, διτοι καὶ μέχρι τῆς στήμαρον δὲ Ἰησοῦς ἐν τῇ πατρὶ διὶ αὐτοῦ, ταυτίστι περὶ τοὺς Ἰουδαίοις, ἀπιμάζεται· ἡμεῖς δὲ οἱ ἔνοι τιμῶμεν αὐτόν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου. Περὶ τῶν ε' ἀρτῶν καὶ τῶν β' ἰχθύων. Περὶ τοῦ ἐν Θαλάσσῃ περιπάτου τοῦ Ἰησοῦ.

ε Ἐν ἑσπέρᾳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης δὲ τετράρχης τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ. Οὗτος ὁ θεῖος Ἰωάννης δὲ Βαπτιστὴς· αὐτὸς ἡγέρθη ἐπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ. » Οὗτος δὲ Ἡρώδης οὐδὲ διν τοῦ τὰ βρύσην ἐν Βηθλέεμ ἐποκτείνειν τοῖς τυφοῖς τοῦ τυρκνικοῦ βίου. Ἰδού γάρ μετὰ πόσον χρόνον δὲ Ἡρώδης ἀκούει τὰ περὶ Ἰησοῦ. Οἱ γάρ ἐν δυνατείσις βρύσεως ταῦτα μανθάνουσι, διὰ τὸ μὴ φροντίζειν τῶν ἐν ἀρετῇ λαμπόντων. Φαίνεται δὲ φοβετοῦσαι τὸν Βαπτιστὴν οὐτος. Διὰ τοῦτο οὐδὲ μᾶλλον τιστοι τοιμῆς ἔκειπεν, ἀλλὰ τοῖς παισὶ, τούτοις τοῖς δούλοις. » Ἐπειδὲ δέ ἔξη δὲ Ἰωάννης σημειῶν οὐκ ἐποίησεν, ιδόμειον δὲ Ἡρώδης διτοι εἰς τῆς ἀνατάσσεως προσέλαβε καὶ τοῦτο τὸ χάρισμα περὶ θεοῦ, τὸ ποιεῖν θαύματα.

ε Ὁ γάρ Ἡρώδης, κρατήσας τὸν Ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρώδιαδα τὴν γυναικαν Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἐλεγε γάρ εἰς τὸν Ἰωάννην, Οὐκ ἔξεστι σοι ἔχειν κύρην, καὶ θύλαιν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβετο τὸν δοχλον, διτοι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. » Οὐκ ἔμνησθι ἐν τοῖς προ-

A Comprobantur igitur et invidi et insipientes. Oportebat sane magis eos gloria i, quod tantum bōnum patria eorum protulerit. Fratres autem habuit Dominus et sorores, Josepli filios, quos genuit ex uxore fratris sui Clopae. Mortuo enim absque liberis Clopa, Joseph juxta legem uxorem ejus accepit, et pueros 72 procreavit sex, qualuor mares, et duas feminas. Mariam quae dicebatur Clopae filia secundum legem, et Salomen. Apud nos sunt, hoc est, nobiscum habitant. Offendebantur igitur et illi super Jesu. Fortassis enim ipsi dicebant quod in Beelzebub ejiceret dæmonia.

B VERS. 57-58. Jesus autem dixit illis: Non est propheta honoris expers, nisi in patria sua et in domo sua. Et non fecit illic virtutes multas, propter incredulitatem illorum. » Vide Christum quomodo non injuria eos afficit, sed mansuele dicit, Nen est propheta honoris expers, etc. Solemus enim homines familiares contemnere, et externos in admiratione habere. Quod autem adjicit, in domo sua, ideo fecit, quia oderant eum et fratres sui domestici. Porro illic virtutes multas non fecit, propter incredulitatem illorum parcens eis, ne post signa increduli manentes, gravius punirentur. Multa igitur non fecit, pauca autem fecit: ne possent dicere quod si ulla fecisset, credidissent. Tu autem sic quoque intellige, quod et hodie Jesus in patria sua, hoc est apud Iudeos, ignominiosus est: nos autem exteri illum veneramur.

CAPUT XIV.

De Joanne et Herode. De quinque panibus et duobus piscibus. De ambulatione Christi supra mare.

VERS. 1, 2. «In illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam de Jesu, et dixit pueris suis: Hic est Joannes Baptista; ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes agunt in illo. » Hic Herodes erat filius ejus qui pueros in Bethleem occidit. Considera autem hinc fastum vita tyrannicæ. Ecce enim post quantum tempus fama de Jesu ad Herodem pervenit. Qui enim potentatu sunt prædicti, tarde ista discurrunt, eo quod non current eos qui virtute sunt conspicui. Apparet autem quod Baptismum timuerit, et propterea de his non aliis quam pueris, hoc est, servis, effari audet. Quoniam autem vivens Joannes signum non fecerat, putavit Herodes quod per resurrectionem acceperit etim hoc donum a Deo, ut miracula operaretur.

VERS. 3-5. « Herodes enim ceperat Joannem, et vinxerat, ac posuerat in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim ei Joannes: Non licet tibi habere eam. Et volens eum occidere, metuebat turbam, propterea quod illum cum prophetam habebant. » Narrationis hujus de Joanne

in superioribus non meminit Matthæus, eo quod A λεζουσι τοῦ κατὰ τὸν Ἰωάννην διηγήματος δὲ Μαθί-
στος illi erat ea duntaxat scribere quæ ad Chri-
stum spectabant. Sane nec nunc meinisset ejus,
nisi et hoc ad Christum retulisset. Arguit autem
Joannes 73 Herodem, ut fratri uxorem non legi-
time habentem. Lex enim jubebat fratri uxorem
accipere tunc fratrem, quando ille absque liberis
defungeretur. Hic autem Philippus non absque li-
beris defunctus erat. Erat enim puella quæ salta-
bat. Sunt autem quidam qui dicunt quod, etiam
adhuc vivente Philippo, Herodes ei abstulerit et
uxorem, et tetrarchiam. Sive autem hoc, sive il-
lud erat, illicitum erat facinus. Non timebat autem
Deum, sed turbam timebat, unde distulit cædem:
at diabolus opportunum tempus sibi invenit.

VERS. 6-8. Cum autem celebrarentur natalia
Herodis, saltabat filia Herodi:dis in medio, et pla-
cuit Herodi, unde cumjurejurando pollicitus est se
illi daturum quidquid peteret. At illa prius instru-
cta a matre sua: Da mihi, inquit, hic in patina
caput Joannis Baptistar. Vide luxum: reginas altat,
et quanto pulchrius saltavit, tanto peius. Turpe
enim est reginæ, aliquid indecorum vel scite fa-
cere. Considera autem aliam insipientiam Her-
odis. Juravit qui quid peteret daturum se. Quod si
caput tuum petisset, dedissesne illud? Da mihi,
inquit hic caput Joannis. Quare opposuit Hic? Ti-
mebat ne forte Herodes resipiscens p ostea pœni-
tudine duceretur: propterea urget dicens: Da
mihi hic.

VERS. 9-12. «Et indoluit rex: attamen propter
jusjurandum et accumbentes jussit dari. Et cum mi-
sisset carnifices, amputavit caput Joannis in car-
cere, et allatum est caput ejus in patina, et datum
puellæ, atque illa obtulit matri suæ. Et accesserunt
discipuli e jis, et tulerunt corpus, et sepelierunt
illud. » Indoluit propter virtutem. Admiratur enim
virtutem et hostis, attamen propter jusjurandum
dat donum inhumanum. Discamus autem hoc loco
esse aliquando melius pejerare quam propter jura-
mentum, impium aliquid facere. Sepultum autem
est corpus Baptistæ in Sebaste Cæsarea. Venera-
bile autem ejus caput primum in Emesam reposi-
tum fuit. » Abieruntque et renuntiaverunt Jesu. »
Quid annuntiant Jesu? non quod mortuus esset
Joannes, nam id fama subinde attulerat, sed quod
Herodes de Jesu diceret, quod Joannes esset.

VERS 13. «Id cum audisset Jesus, recessit illinc
in navi ad desertum locum seorsim. » Sededit Jesus
propter Herodis homicidium, docens nos quoque
ne objiciamus nos ipsos temere in pericula, et inter-
rim ne videatur juxta apparentiam tantum incarnatus,
propterea secedit. Si enim tenuisset eum
Herodes, conatus fuisset illum occidere: et si, co-
nante hoc Herode, Jesus se ipsum e mediis periculis
gripuisse, eo quod nondum instabat tempus mortis,

A λεζουσι τὸν κατὰ τὸν Ἰωάννην διηγήματος δὲ Μαθί-
στος, διότι σκοπὸς ἦν αὐτῷ μόνον τὰ περὶ Χριστοῦ
γράψαι. Καὶ γάρ οὐδὲ νῦν ἐκνίσθη ἄν, εἰ μὴ καὶ
τοῦτο εἰς Χριστὸν ἔφερεν. « Ήλεγχεῖ δὲ δὲ Ἰωάννης
τὸν Ἡρώδην, ὃς παρανόμως ἔχοντα τοῦ ἀδελφοῦ
αὐτοῦ τὴν γυναῖκα δὲ γάρ νόμος ἐκέλευε, τὴν τοῦ
ἀδελφοῦ γυναῖκα τότε λεμβάνειν τὸν ἀδελφὸν, δὲ
ἄπαις τελευτησοι ἐκεῖνος. Ἐνταῦθα δὲ δὲ Φιλιππος,
οὐκ ἄπαις ἐτελεύτησεν. Ἡν γάρ αὐτῷ πατές ἡ ὁρχη-
σμένη. Τινὲς δὲ λέγουσιν δὲ: ζῶντος ἔτι τοῦ Φι-
λίππου ἀφελετο δὲ Ἡρώδης καὶ τὴν γυναῖκα καὶ
τὴν τετραρχὴν. Εἴτε δὲ τοῦτο, εἴτε ἐκεῖνο, παράνο-
μον ἦν τὸ πραχθὲν. Μὴ φοβούμενος δὲ τὸν Θεὸν, τὸν
ὅχλον ἐφοβεῖτο, θύεν καὶ ἀνεβάλλετο τοῦ φονεύσει,
ἀλλ' δὲ διάδολος ἐξεύρεν κύτῳ καρόν επιτίθετο.

« Γενεσίων δὲ ἀγορεύεντων τοῦ Ἡρώδου, ὥρχησατο
ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρώδιδος ἐν κῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε
τῷ Ἡρόδῃ· διθεν μεθ' δρκού ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦ-
νει δὲ ἐξ αἰτήσης ται. Ἡ δὲ προδικασθετοσα ὑπὸ τῆς
μητρὸς αὐτῆς· Δός μοι, φησίν, ὡδε ἐπὶ πίνακι τὴν
κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. » Ἰδε ἀσέλγειν!
« Η βασιλίσσα ὥρχεται, καὶ δυσφ καλῶς ὥρχεται, το-
σούτῳ κακῶς. Αἰσχύνη γάρ βασιλίσση τὸ πράττειν
τι ἀπρεπὲς ἐπιδεξίως. Σκόπει δὲ καὶ ἄλλην ἀνοησάν
τοῦ Ἡρώδου, ὅμοσεν δὲ ἐξ αἰτήσης ται, διώναι (20).
εὶ δὲ τὴν κεφαλὴν σου ἡτήσατο, δέδωκας ἐν αὐτῇ;
Δύς μοι, φησίν, ὡδε τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου. Τίνος
ἔνεκεν προσέθηκε τό, ὡδε; Ἐφοβεῖτο, μήπως δὲ Ἡρώ-
δης σωρονήσας ὑστερον μεταμεληθῇ. Διὰ τοῦτο
καταπείγει· Δός μοι ὡδε, λέγουσα.

« Καὶ ἀλυπήνη δὲ βασιλεὺς, διὰ δὲ τῶν δρκούς
καὶ τοὺς συνυπηκείμενους ἐκέλευσε δοθῆναι, καὶ
πέμψας, ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῷ φυλακῇ,
καὶ ἡνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ
κορυσίῳ, καὶ ἡνεγέρθη τῇ μητρὶ αὐτῆς. Καὶ προσελ-
θόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἤραν τὸ σῶμα καὶ ἔθηψαν
αὐτό. » Ἐλυπήθη διὰ τὴν ἀρετὴν. Θωμάζει γάρ
ἀρετὴν καὶ πολέμιος· δύμας διὰ τοὺς δρκούς, δίδωσι
δραγεὰν ἀπάνθρωπον. Μανθάνωμεν δὲ κνεῦθεν, διὰ
στιν ὅτε κρείττον ἐπιορκεῖν, ἡ διὰ τῶν δρκούς ἀστ-
έες τι ποιεῖν. « Ετάφη δὲ τὸ σῶμα τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν
ἡ Σεβαστῇ Καισαρείᾳ· ἡ δὲ τιμία αὐτοῦ κεφαλὴ,
τὸ πρώτον κατειθή εἰς Ἐμεσαν. Καὶ ἀλθόντες
ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ. Τι ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ; Οὐχ
ὅτι ἀπέθανεν Ἰωάννης· τὸ γάρ πατέ τὸν Ἰωάν-
νην διήγημα πρενετόθι μέσον· ἀλλ' δὲ δὲ Ἡρόδης
λέγει περὶ αὐτοῦ ὡς Ἰωάννης ἐστι.

« Καὶ ἀκούσας δὲ Ἰησοῦς, ἀνεγόρησεν ἐκεῖθεν τὸν
πλοιεῖς ἔρημον τόπον κατ' ίδιαν. » ἀναγωρεῖ δὲ Ἰησοῦς
διὰ τὸν Ἡράδον μιαρφοῖς, δεδάσκαν καὶ ἔρας μὴ
βίπτειν ἔστους προφητῶν εἰς κινδύνους. Καὶ ἀμφὶ ἵνα
μὴ δόξῃ κατὰ φυτούσιαν σφραγίδην, διὰ τοῦτο ἀναγω-
ρεῖ. Εἰ γάρ ἐκράτησεν αὐτὸν δὲ Ἡρόδης, ἐπεχειροποεῖ
τὸν ἀνελεῖν· ἐπιχειροῦντος δὲ δινελεῖν, λίαν ἐκ μέσων τῶν
κινδύνων ἐξήρπασεν ἐστὸν δὲ Ἰησοῦς, διὰ τὸ μήπως
ἐνστῆντι τὸν καρόν τοῦ θανάτου, ἐδοξεν ἀν φάντασμα

Ex collation ecodd. Venet. S. Marci.

(20) Cod. 29, «Ωμοσεν δὲ, καὶ ὥρχησατο ἐξεῖῶς αἰτήσατο δοῦναι. » Juravit, si eleganter saltaret, quid-
quid petierit, daturum se, » etc.

εἶναι, διὰ ταῦτα γοῦν ἀναγκωρετ. Εἰς ἑρημὸν δὲ τό-

^A habitus suisset phantasma esse, et capropter secedit. In desertum autem locum seorsum, ut miraculum illud de panibus operaretur.

« Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἤκαλούθησαν αὐτῷ πᾶς ἡ ἀπὸ τῶν πόλεων. Καὶ ἐξελθὼν δὲ Ἰησοῦς, εἶδε πόλιν ὄχλον, καὶ ἀπελαγχύνθη ἐπὶ αὐτοῖς, καὶ ἐθέραπευσε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν. » Πίστιν ἔδειχνενται οἱ ὄχλοι, διό γε καὶ ἀναγκωροῦνται προστρέχουσι τῷ Ἰησοῦ. Διό μισθὸν τῆς πίστεως κομίζονται τὰς λάσιες, ἀλλὰ καὶ τὸ πεζῇ ἄκολουθος, καὶ τὸ χωρὶς τροφῆς, πάντα ταῦτα πίστεως.

« Οὐφας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες: «Ἐρημὸς ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἡδη περῆλθεν· ἀπολισον τὰς ὄχλους, ἵνα ἀπελθοῦντες εἰς τὰς καώμας, ἀγοράσωσιν ἐπιτοίχους βράχυματα. » Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Οὐχ χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὅματες φαγεῖν. » Φιλάνθρωποι εἰσιν οἱ μαθηταὶ, καθόντας γάρ τοῦ ὄχλου, καὶ διὰ τούτο οὐθὲνοι νήστεις αὐτοὺς εἶναι. Τί οὖν δὲ Σωτὴρ; Αὕτη, φησίν, αὐτοῖς ὅματες φαγεῖν. Τούτο δὲ λέγει, οὐχ ᾧ ἀγνοῶν δοην πενίαν εἶχον οἱ ἀπόστολοι, ἀπαγεῖ, ἀλλ' ἵνα εἰπόντων ἐκείνων, διτὶ οὐχ ἔχουμεν, δέξῃ ἐξ ἀνάγκης ἀλθεῖν ἐπὶ τὸ θαυματουργῆσαι, καὶ οὐ κατὰ φιλοδοξίαν.

« Οἱ δὲ λέγοντες αὐτῷ· Οὐχ ἔχομεν ἄδε, εἰ μὴ πάντας ἀρτούς καὶ δύο ἰχθύας. » Ο δὲ εἶπε· Φέρετε μοι αὐτοὺς· ἄδε. Καὶ καλεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τῶν χόρτων, λαβὼν τῶν πάντας ἀρτούς καὶ τῶν δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησε. » Φέρετε μοι τὰς ἄρτους ἄδε· εἰ γάρ καὶ σφίλα ἔστιν, ἀλλ' ὁ τῶν ὥρῶν Ποιητὴς πάρειμι· εἰ ἑρημὸς ὁ τόπος, ἀλλ' ὁ διδόνες τροφὴν πάσῃ σαρκὶ δγῶ εἰμι. Μανθάνομεν δὲ ἐντεῦθεν διτὶ καὶ ἀλλγα ἔχωμεν, δεῖ ταῦτα εἰς τὴν φιλοκενίαν ἀναλισκειν, καὶ γάρ οἱ ἀπόστολοι ἀλλγα ἔχοντες δεδώκασι τοῖς ὄχλοις. » Λλλ! ὀπερεὶ τὰ ἀλλγα ταῦτα ἀπλεύνασσαν, οὗτος καὶ τὰ σὰ ἀλλγα πληθυνθήσονται. » Αναβλίνει δὲ τῶν ὄχλους ἐπὶ τῶν χόρτων, διδάσκων τὴν εὐτέλειαν, ἵνα καὶ οὐ μὴ ἐπὶ κλιτῶν πολυτελῶν καὶ στρωμάτων ἀνεπαύῃ. » Αναβλέπει δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εὐλόγει τῶν ἀρτούς, τέχγα μὲν, καὶ ἵνα πιστώσηται ὃς οὐκ ἐντίθεσις ἔστιν, ἀλλ' ἐκ του Πατρὸς ἡλεῖ καὶ οὐρανθέν δῆμα δέ, καὶ ἵνα πιστεύῃ ἡμᾶς ἀπομένους τραπέζης εὐχαριστεῖν καὶ οὗτος δεῖθεν.

« Καὶ κράτες ἔδει τοὺς μαθηταὶ τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοὺς ὄχλοις· καὶ ἤραν τὸ περισσεῦν τῶν κλασιτῶν, διὰδεκα κορφίους πλήρεις. Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἤσαν ἄνδρες ὀστεί πανταχοῦδιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. » Τοτὲ μαθηταὶ δίδωσι τῶν ἄρτους, ἵνα διὰ μητήρις ἔχωσιν δεῖ τὸ θαύμα, καὶ μὴ ἀπορρήτη τῆς διανοίας αὐτῶν, καὶ διετίνοισι συντόμως ἀπελθοῦντο. Ἱνα δὲ μὴ νομίσησι διτὶ κατὰ φαντασίαν θεαματουργῆσε, διὰ τοῦτο περιττεύονται. Δώδεκα δὲ σεδρινοὶ, ἵνα καὶ ἰούδας βαστέσῃ, καὶ μὴ εἰς προσθεῖται ἐκτραχγλισθῇ, ἐνθυμαίμενος τὸ θαύμα. Καὶ τοὺς ἄρτους δὲ πληθύνει καὶ τὰς ἰχθύας, ἵνα δέξῃ

VERS. 13, 14. «Et cum audissent turbæ, secutæ sunt eum itinere pedestri relicta orbibus. Et egressus Jesus vidit multam turbam, et miseratus ^B illam, sanavit infirmos illorum. » Fidem indicant turbæ, onde et ad secedentem accurrunt, et ideo sanitatem, fidei mercedem deportant: sed et quod pedestri itinere incedunt, et quod absque cibis veniam, fidei signa sunt.

VERS. 15, 16. «Facta autem vespera, accesserunt ad eum discipuli ipsius, dicentes: Desertus est locus, et hora jam præterit: dimitte turbas ut abeant in vicos, et emant sibi cibaria. At illis dixit Jesus: Non est illis necesse ut abeant, date illis vos quod edant. » Misericordes sunt discipuli. Curam enim gerunt turbæ, et propterea nolunt eam jejunam esse. Quid igitur Salvator? Date, inquit, vos illis quod edant. Hoc autem dicit, non tanquam ignorans in quanta apostoli egestate essent: absit, sed ut dicentibus illis se non habere quod edant, appareat ipsum non inanis gloriæ studio, sed necessitate ad operandum miraculum procedere.

VERS. 17-19. «At illi dicunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, et duos pisces. Ille vero dixit: Asserte mihi eos huc. Et jussit turbas discubere super gramina, sumptisque quinque panibus ac duobus piscibus, ac sublatis in cœlum oculis benedixit. » Asserte mihi panes huc, et licet sit vespera, temporum ego Conditor adsum: licet desertus locus sit, ego tamen sum qui omni carni escam do. Discamus autem hoc loco quod etiam pauca quæ habemus, in hospitalitate insumere debemus. Etenim apostoli pauca habentes, dedecunt turbis: et quemadmodum pauca hæc multiplicavit, ita et tua pauca multiplicabuntur. Facit autem turbas super gramina considere, frugalitatem docens, ne tu in pretiosis lectis et stratis recumbas. Porro suspicit in cœlum et benedic panes: fortassis ut major fides ei habeatur quod non sit contrarius Deo, sed cœlitus et a Patre venerit. Docet quoque ut et nos mensam accedentes, primum gratias agamus, et sic comedamus.

VERS. 19-21. «Et cum fregisset, dedit discipulis panes, discipuli vero turbis. Et comederunt omnes, et saturati sunt, et sustulerunt quod superfuerat de fragmentis duodecim cophinos plenos. Porro qui comederant, fuere viri ferme quinque mille, præter mulieres ac pueros. » Discipulis dat panes, ut in memoria semper habeant miraculum, et ne effluat a cogitatione eorum, tametsi illi cito obliviscerentur. Ne autem opineris quod apparenter tantum miracula fecerit, multiplicantur usque ad impletionem duodecim cophinorum panes, ut et Judas portet, et ad prodendum non sit periculosa, miraculum secum cogitans. Panes autem multiplici-

cat et pisces, ut ostendat quod ipse sit qui terram ab ipso nobis dentur, et per ipsum multiplicentur. Cæterum in deserto fit miraculum, ne quis opinetur e civitate vicina emptos panes, multitudinique distributos; 78 desertum enim erat: et hoc quidem secundum historiam. Juxta anagogen autem disce. Postquam Herodes, hoc est, carnalis et pellicea mens Judæorum (ita enim Herodes sonat) decollavit Joannem, propbetarum caput, hoc est, de Christo prædicentibus non credidit, sed cedit Jesus in desertum locum, ad gentes a Deo constitutas, et sanavit infirmas animas, et deinde pavit eas. Nam nisi remiserit nobis peccata, et sanaverit morbos per baptismum, non pascet nos communione impollutorum mysteriorum. Nullus enim non baptizatus communicat. Jam quinque millia signant eos quorum quinque sensus male affecti erant, et qui per quinque panes curantur. Nam vero quia quinque sensus infirmabantur, quot plagæ erant, tot erant etemplastra. Duo vero pisces, piscatorum sermones. Unus piscis, Evangelium; alias piscis, Apostolus. Quidam quinque panes, quinque libros Moysis intellexerunt, Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium. Duodecim autem cophini fuerunt sublati ab apostolis, et portati. Quæcumque enim nos turbæ comedere, hoc est, intelligere non potuimus, eorum apostoli capaces portarunt et divisorunt. Præter mulieres ac parvulos: exiguitur enim a Christiano ne quid puerile vel muliebre praeseferat.

VERS. 22. « Et statim coagit Jesus discipulos suos intrare in navim, et præcedere se in ulteriorem ripam, donec dimisisset turbas. » Ut significaret quam induorsi essent a Domino discipuli, dixit, Coagit, semper enim ei adesse volebant. Dimitit autem ei turbas, nolens ipsas subsequi, ne arrogantiæ studiosus videatur.

VERS. 23, 24. « Et dimissis turbis, ascendit in montem ad orandum seorsum. Cum autem advenisset vespera, solus erat illuc. Cæterum navis jam in medio maris erat, et afflictabatur a fluctibus: nam ventus erat adversus. » Ostendens nobis quod oporteat absque distractione mentis precari, in montem ascendit: omnia enim propter nos facit, neque enim ipse precibus opus habet. Usque ad vesperam autem precatur, docens quod nos non statim ab orationibus discedere debeamus, sed et nocte potissimum illis vacare, tunc enim major quies. Permittit autem discipulos in tempestate, quo discant tentationes ferre fortiter, suamque agnoscent virtutem. In medio autem maris navigium, signat majorem esse timorem.

VERS. 25-27. « Quarta autem noctis vigilia abiit ad illos Jesus, ambulans super mare, et ubi vidissent eum discipuli super mare ambularem, turbatis sunt, dicentes: Spectrum est, aq; præ metu exclamantes.

A δια αὐτὸς ἐστιν δὲ γῆς καὶ θαλάσσης Δημιουργὸς, καὶ δια ἀ καθ' ἑκάστην ἐσθίομεν, αὐτοῦ διδόντος ἐσθίομεν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ πληθύνονται· τὸν ἔρημον δὲ τὸ θαῦμα, ὡς ἂν μὴ νομίσῃ τις, δια ἐκ πάλεως γείτονος ἡγόρχει τοὺς ἄρτους, καὶ διένειμε τῷ πλήθει, ἔρημος γὰρ ἦν καὶ οὕτω μὲν καθ' ιστορίαν. Κατὰ δὲ ἀναγνωργὴν, μάθε δια ἐπειδὴ Ἡράδης, ὁ σάρκινος καὶ δερμάτινος τῶν Ιουδαίων νοῦς, τούτο γὰρ Ἡράδης ἐμρηνεύεται, ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην, τὸ τῶν προφητῶν κεφάλαιο, τουτέστι, τοὺς περὶ Χριστοῦ προφητεύσαντας οὐκ ἐπίστευσεν, ἀναγνωριστεῖ λοιπὸν δὲ Ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον, εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ἔρημα τοῦ Θεοῦ, καὶ θεραπεύει τοὺς ἀρρώστους κατὰ φυχὴν, εἰτα καὶ τρέφει τούτους. Εἰ μὴ γὰρ ἀφῆσει ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας, καὶ θεραπεύει τὰς ἀρρώστους διὰ τοῦ βαπτίσματος, οὐθέψει ἡμᾶς τὴν μεταδόσει τῶν ἀχράντων μωσηρίων. Οὐδέποτε γὰρ ἀδίπτιστος μεταλαμβάνει. Πεντεκοστῶν δὲ, οἱ τὰς πέντε αἰσθήσεις κακῶς διασείμενοι, οἱ καὶ διὰ τῶν πέντε ἔρημων θεραπεύονται. Ἐπεὶ γὰρ αἱ μένται αἰσθήσεις ἐνόσουν, δοσι αἱ πληγαὶ, τοσαῦται καὶ αἱ ἐμπλακτοὶ, Δύο δὲ ἰχθύες, οἱ τῶν δλιτῶν λόγοι. Εἰς ἰχθὺς τὸ Εὐαγγέλιον, ἔτερος ἰχθὺς δὲ Ἀπόστολος. Τινὲς δὲ πέντε ἄρτους, τὴν Πεντάτευχον τοῦ Μωϋσέως ἐνόσουν, Γένεσιν, Ἐξόδον, Λευιτικὸν, Ἀριθμοὺς, Δευτερονόμιον. Δώδεκα δὲ κόρινοι ἡσυν οἱ ἀρρέντες ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ βασταχθέντες. Οσα γὰρ ἡμεῖς οἱ ὅχλοι, οὐ δυνάμεις φριγεῖν, τουτέστι, νοῆσι, ταῦτα οἱ ἀπόστολοι ἐβάστασαν καὶ ἐχώρησαν. Χωρὶς δὲ γυναικῶν καὶ παιδίων, οὐδὲν γὰρ νηπιῶντος καὶ ἀνανδρον ἀπαιτεῖται ὁ Χριστιανὸς ἔχειν.

« Καὶ εὐθας ἡνάγκασεν δὲ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἵνα οὐ ἀπολύσῃ τοὺς ὅχλους. » Τὸ δυσπάσταστον αἰνιττόμενος τῶν μαθητῶν, εἶπε τὸ Ἕναγκασεν, ἥθελον γὰρ αἱ αὐτῷ συνειναι. Ἀπολύει δὲ τοὺς ὅχλους, οὐθὲν ἐπισύρεσθαι αὐτούς, ἵνα μὴ δόξῃ φιλόκομπος.

« Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὅχλους, ἀνέβη εἰς τὸ δρός κατ' ίδιαν προσεύκεσθαι· ὄψιας δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἔκει· τὸ δὲ πλοῖον ἥδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν χυμάτων, ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος. » Δεικνύων ἡμῖν δια δει ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι, εἰς τὸ δρός ἀναβαίνει, πάντα γὰρ δὲ ἡμᾶς ποιεῖ, οὐ γὰρ αὐτὸς ἐδεῖτο προσευχῆς. Εως δὲ ὄψιας εὑχεται, διδέστων ἡμᾶς μὴ ταχέως ἀπιστεούσαι τῆς προσευχῆς· ἀλλὰ καὶ τῆς νυκτὸς μάλιστα τοῦτο ποιεῖν, τότε γὰρ ἡσυχία πολλή. Συγχωρεῖ δὲ τοὺς μαθητὰς κλυδωνισθῆναι, ἵνα μάθωσι γενναῖως φέρειν τοὺς πειρασμούς, καὶ ἐπιγνωστὶς τὴν αὐτοῦ δύναμιν. Ἀλλὰ καὶ μέσον τῆς θαλάσσης τὸ πλοῖον, ὃς μείζονα εἶναι τὸν φόδον.

« Τετάρτη δὲ φιλακῆ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε πρὸς εἴ τοὺς δὲ Ἰησοῦς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης· καὶ ίδοντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιποιοῦνται, ἐταράχθησαν, λέγοντες δια Φέντασμά ἐστι,

καὶ ἀπὸ τοῦ φόνου ἔκρεξεν. Εἰδένας δὲ ἐλάλησεν πανταριν; sed statim locutus est illis Jesus κύριος δὲ Ἰησοῦς, λέγων· Θρησκεῖτε, ἐγὼ εἰμι, μὴ δicens: Fidite, ego sum, ne terreamini. Non statim astitit eis ut tempestatem sedaret, docens non cito petendam adversitatum solutionem, sed ferendas fortiter: at circa quartam vigiliam. In qua tuorū 76 partes noctem dividunt custodes juxta militarem disciplinam, singulis per tres horas suam servantibus custodiam. Dominus autem post nonam horam noctis ambulans supra aquam, tanquam Deus, astitit Illi autem rem tam raram ac insolitam spectantes, putabant spectrum esse. Neque enim a specie ipsum cognoscebat, partim propter noctem, partim propter metum. Ille autem animans illos autem dixit: Ego sum, qui omnia possum: fidite.

ε Ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ δὲ Πέτρος εἶπε· Κύριε, εἰ σὺ εἶ, καλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ βόρεα. • Θρησκευτας ὁν δὲ Πέτρος τὴν πρὸς Χριστὸν ἀγάπην, ἐπιθυμεῖ ταχέως: ἔγγυς κύριος γενέσθαι καὶ πρὸ τῶν θλίων. Πιστεύει δὲ διὰ δὲ Ἰησοῦς: οὐδὲ μόνον αὐτὸς πεισεῖται: ἐπὶ τῶν ὥδατων, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τοῦτο δίκαιον: οὐκ εἴπε δὲ, Καλευσόν με βασίσαι, ἀλλὰ Πρός σὲ ἔλθεν. Τὸ μὲν γάρ ἐπιθέμεως ήν· τὸ δὲ ἀγάπης τῆς πρᾶς Χριστού.

ε Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐλθε. Καὶ κατεβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου δὲ Πέτρος, περιεπάτει ἐπὶ τὰ βόρεα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη, καὶ ἀρρέψαμενος κατεποντίζεσθαι, ἔκρεξε, λέγων· Κύρι, σῶσόν με. • Τοπέτρων τῷ Πέτρῳ τὴν θάλασσαν δὲ Κύριος, δεικνύς τὴν ἑστοῦ δύναμιν. Ὅρα δὲ πᾶς τοῦ μετίονος περιγενόμενος δὲ Πέτρος, τῆς θαλασσῆς λέγω, τὸν ἄνεμον ἐφοβήθη, οὕτως ἐστὶν ἡ θεοφάνεια· ἡ ἀνθρωπίνη φύσις· καὶ αὐτίκα διε τὸν θρησκευτόν, τότε ἔφεστο κατεποντίζεσθαι. διε γάρ ἡσέντησεν τὴν πάσιν, τότε βαθίζεται δὲ Πέτρος. Τούτο δὲ καὶ αὐτὸν ἐπέκρισε μὴ ὑψηλοφρονεύει, καὶ τοὺς ἀλλούς μαθητὰς περιεμπόρησε. Ἰσως γάρ ἐφθόνησαν πάντα· ἀλλὰ καὶ πάσον ὑπερέχει δὲ Χριστὸς αὐτοῦ, λέεται.

ε Εἰδένας δὲ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χειρα, ἐπελάσσετο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐλγόπιστε, εἰς τὸ βάθος τοῦ πλοίου; Καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν δὲ ἄνεμος· οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες· Ἀληθῶς θεός γέδει εἰ. • Διεκύναν δὲ Χριστὸς, διε οὐχ δὲ ἄνεμος αἴτιος τοῦ κατεποντίζειν, ἀλλ' ἡ μικροφυχία, οὐ τῷ ἀνέμῳ κατεψῆ, ἀλλὰ τῷ μικροφυχίσαντι Πέτρῳ. Διδει καὶ ἐκεκατόστας αὐτὸν, ἵστησεν ἐπὶ τοῦ βάθους, λέσσας τὸν ἄνεμον πνεῖν. Οὐκ εἰς τὸ πάντα δὲ ἐδιετείνει δὲ Πέτρος, ἀλλ' εἰς τι, τουτέστι, μερικῶς· καθ' δὲ μὲν τῷ ἐφοβήθη, κατὰ τοῦτο ἡ πλοΐσθησε· καθ' δὲ δὲ ἔκρεξε, λέγει, σῶσόν με, κατὰ τοῦτο λέσσα τὴν ἀποστασίαν. Μιδὲ ἀλιγόπιστος ἀκούει, ἀλλ' οὐκ ἀπίστος. Οἱ οὖν τῷ πλοίῳ, καὶ αὐτοὶ τοῦ φόδου ἀπελθόσαν. Ἐκδιώκει γάρ δὲ ἄνεμος· καὶ δὴ γνώντες ἀπὸ τούτων θν Ιησοῦν, διμολογοῦσι τὴν αὐτοῦ θεότητα. Οὐ γάρ

VERS. 28. « Respondens autem illi Petrus dixit: Domine, si tu es, jubeto me venire ad te super aquas. » Ferventissima Petri erga Christum charitas erat: desiderabat enim statim prope illum esse, et præ aliis. Credidit autem quod Jesus non solum ipse ambularet super aquas, sed et sibi daturus esset hoc. Non dixit autem, Jube me ambulare, sed, Ad te ire. Nam illud ostentationis est, hoc autem amoris in Christum.

VERS. 29, 30. « Ille autem dixit: Veni; et cum descendisset e navi Petrus, ambulabat super aquas, ut iret ad Iesum. Cæterum cum videret ventum validum, territus est: et cum cœpisset demergi, clamavit dicens, Domine, serva me. » Subsrtavit Dominus Petro mare, suam declarans virtutem. Attende autem quod majori periculo, nempe maris, superato, ventum timuit: ita infirma est humana natura: et statim ut timuit, cœpit submergi: quando enim fides infirma est, tunc in profunda descendit Petrus. Hoc autem fecit, ne ille superbiret, et alias solaretur discipulos. Forte enim invidissent, sed et Christus quantum ipsum superret, ostendit.

VERS. 31-33. « Confestim autem Jesus extenta manu apprehendit eum, et dixit illi: Parvæ fidei, ad quid formidasti? Et ingressis illis in navim, conquievit ventus. Porro qui in navi erant accesserunt ad eum, et adoraverunt, dicentes: Vere Dei Filius es. » Ostendens Christus non ventum, sed pusillanimitatem submergendi causam esse, non ventum increpat, sed Petrum pusillanimem Ideo et apprehensum eum statuit super aquam permisso vento flare. Non omnino autem dubitabat Petrus, sed secundum quid, hoc est, ex parte, nam iuxta id quod dubitavit, incredulus fuit: iuxta id autem quod clamavit, Domine, serva me, curavit incredulitatem. Ideo parvæ fidei dicitur, non incredulus. Igitur qui in navi, et ipsi metu soluti sunt. Cessavit enim ventus. Et ex his cogito Jesu, confessi sunt ejus deitatem. Neque enim hominis est super mare

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(21) Edit. Lut. omisit οὐκ, habent codd. S. Marci 30 et 31.

ambulare, sed Dei : sicut et David dicit : « In A ἀνθρώπου τὸ περιπατεῖν ἐπὶ θαλάσσης, ἀλλὰ Θεοῦ, mari viæ tuæ. et semitæ tuæ in aquis multis¹⁹. » καθὼ καὶ δὲ Δαυὶδ λέγει· « Ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ θάλασσαι, καὶ αἱ τρίβαι σου ἐν ὅδασι πολλοῖς. » Ἀνακτόν δὲ τὸν λόγον· σκάφος, ἢ γῆ· κύματα, δὲ βίος διὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ταρατόμενος, νῦν, ἡ ἄγνωστα. Ἐν τῇ τετάρτῃ δὲ φυλακῇ, πρὸς τῷ τῷ δηλοῦστι τῶν εἰώνων, ἐπέστη δὲ Χριστός. Πρώτη μὲν γέρ φυλακή, ἢ πρὸς Ἀδριανὸν διεπήκετο· δευτέρα, δὲ Μωσέως νόμος· τρίτη, οἱ προφῆται· τετάρτη, ἢ τοῦ Κυρίου παρουσία· αὐτὸς γάρ ἔσωσε τοὺς κλυδωνίζομένους, εἰσελθὼν καὶ γενόμενος μεθ' ἡμῶν, ὥστε ἡμᾶς ἐπιγνόντες αὐτὸν ὡς Θεὸν προσκυνεῖν. « Ορα δὲ καὶ τοῦτο, πῶς τὴν ἄρνησιν τοῦ Πέτρου, εἰτὲ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν, προσεψήσας τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ αὐτῷ συμβάντα· διὰ τοῦτο γάρ ἐκεῖ λέγει θρησυνόμενος· « Οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι· » οὖτως κάνταῦθεν· Κέλευσόν με ἀλεθεῖν ἐπὶ τὰ θάλαττα· καὶ διὰ τοῦτο συνεχωρήθη ἀρνήσασθαι, οὖτως κάνταῦθεν συγχωρεῖται ποντίκεσθαι· ἐνταῦθι χειρα· δέδωκεν αὐτῷ δὲ Κύριος, καὶ οὐκ ἀφῆκε ποντίκην.

VERS. 34-36. • Et cum trajecissent, venerunt in terram Genezareth. Et cum agnoverissent illum viri loci illius, emiserunt nuntios in totam undique finitimatam regionem, et attulerunt illi omnes male habentes, et obsecrabant eum ut tantum tangerent fimbriam vestimenti ipsius, et quotquot tetigerunt eum, salvi facti sunt. • Gennazareni Christum multo tempore apud se versantem non solum ex aspectu, sed etiam ex miraculis agnoscentes, alacrem exhibuerunt fidem, ita ut cuperent et fimbriam contingere, atque ita curati sunt. Sic et tu quoque summittatem vestis Christi contingito, hoc est, finem incolatus sui in carne. Si enim credideris quod assumptus est: salvaberis, vestis, enim, caro: fimbria autem ejus, finis vitæ super terram.

CAPUT XV.

De transgressione mandatorum Dei per traditionem hominum. De Chanancœu. De multitudine sanata. De septem panibus.

VERS. 1, 2. « Tunc accedunt ad Jesum Hierosolymitanæ Scribæ et Pharisæi, dicentes: Quare discipuli tui transgredintur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas quando edunt panem. » Quanquam in omnibus locis erant Scribæ et Pharisæi, magis tamen venerabiles erant Hierosolymitani: ideo illi magis invidebant, utpote inanis gloriæ magis appetentes. Morem autem habebant Iudei non comedere illotis manibus, idque ex patrum traditione. Has igitur traditiones ut vidissent non observari a discipulis, putaverunt illos contemnere seniores. Quid ad hæc Salvator? Nihil ad hoc respondet, sed vicissim reprehendit eos.

VERS. 3-6. « At ille respondens dixit eis: Quare et vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? nam Deus præcepit dicens:

¹⁹ Psal. lxxvi, 20. ²⁰ Marc. xiv, 31.

« Καὶ διεπεράσαντες, ἤλθον εἰς τὴν γῆν Γεων σαρέτ. Καὶ επιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσῆγενταν αὐτῷ πάντας τοὺς κκώκας ἔχοντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, ἵνα μάνον ἀψωνται τοῦ κραστίδου τοῦ ἰματίου αὐτοῦ· καὶ δυοὶ ἡψηντο, διεσπάθησαν. » Διὰ πολλοῦ χρόνου ἐπιδημήσαντες τῇ Γεννητηρὶ τὸν Ἰησοῦν, οὐ μάνον ἐκ τῆς δύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σημείων επιγνόντες οἱ ἄνθρωποι, πίστιν ἐνδεικνύνται θερπήν· ὥστε επιθυμεῖν καὶ τοῦ κραστίδου ἀψωσθαι, καὶ δὴ τοῦτο ποιήσαντες, ἑνεργεύθησαν. Οὖτως οὖν καὶ σὺ ἀψει τοῦ ἀκρου τοῦ ἰματίου τοῦ Χριστοῦ, ἡτοι τοῦ τέλους τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ ἐπιόμησε. « Εἳνα γάρ πιστεύσῃς διτὶ ἀνελήφθη, σωθήσῃ· ἰμάτιον γάρ ἡ σάρξ· κραστίδον δὲ ταῦτα, τὸ τέλος τῆς ἐν γῇ ζωῆς. »

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Περὶ τῆς παραδόσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ δὲ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων. Περὶ τῆς Ιεναναίας. Περὶ τῶν θεραπευθέντων ὄχλων. Περὶ τῶν ἐπτὰ ἄρτων.

« Τοῖς προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱερουσαλήμων Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, λέγοντες· Διετέ οἱ μαθηταί σου παραδίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γάρ νίπτονται τὰς χειρας αὐτῶν, διτὸν δρτὸν ἐσθίωσιν. » Εἰ καὶ πάστι αἱ χεῖρας εἰχον Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ἀλλ᾽ οἱ ἐντιμότεροι τοῦ Ἱερουσαλήμ ἡσαν· διὸ καὶ οὗτοι ἐφόδουν μάλιστα, ὡς φιλοδοξότεροι· Ίθος δὲ εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι, μὲν ἀνίπτοις χεροῖν ἐσθίειν, διὸ παλαιᾶς παραδόσεως. Ταύτης οὖν τῆς παραδόσεως καταφρονοῦντας δράπτες τοὺς μαθητὰς, ἐνόμισαν αὐτὸς ἐξουθενεῖν τοὺς πρεσβυτέρους. Τί οὖν δὲ Σωτὴρ; Οὐδὲν μὲν πρὸ τοῦτο ἀπολογεῖται· διτεγκαλεῖ δὲ αὐτοῖς.

« Οἱ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Διετέ καὶ διηπαραδίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν διτῶν; Οἱ γάρ Θεὸς ἐνετείλατο, λέγων· Τίμε τοὺς διτῶν;

πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα· καὶ δικαιολογῶν πα-
τέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτέτω. ὜μετές δὲ λέγετε·
»Ος ἄν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ· Αὐτὸν δὲν εἶ
ἔμου ὡφεληθῆς, καὶ οὐ μὴ τιμῆσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ
ἢ τὴν μητέρα· καὶ ἡκυρώστε τὴν ἐντολὴν τοῦ
Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.» Οἱ μὲν Φαρισαῖοι
κατηγόρουν τῶν μαθητῶν, ὡς ἐντολὴν τῶν πρεσβύτερων παραβινόντων· δὲ Χριστός δεικνύει αὐτοὺς
τὸν Θεοῦ νόμον παραβινόντας· ἐδίδασκον γάρ
τοὺς πατέρας μηδὲν διδόντι τοῖς γονεῦσιν, ἀλλὰ ἀνατιθέντες
δεσμούσι τῷ γαζοφυλακίῳ τοῦ ἱεροῦ. Ἡν γάρ
ἐν τῷ ἱερῷ θησαυρὸς, ἐν φύλακας βουλόμενος ἔσαλλεν,
ἰκαλεῖτο δὲ αὐτος γένεται. Οἱ δὲ θησαυρὸς τοῖς πένησι
διεδίδοτο. Οἱ τοίνυν Φαρισαῖοι πειθόντες τοὺς πατέρας
μηδὲν διδόντι τοῖς γονεῦσιν, ἀλλὰ ἀνατιθέντες αὐτὰ
τῷ θησαυρῷ τοῦ ἱεροῦ, ἐδίδασκον αὐτοὺς λέγειν δὲ
Δῶρόν ἔστι, τουτέστιν, ἀνατεθειμένον τῷ Θεῷ ἔστιν,
ὡς πάτερ, ὃ ζητεῖς ἐξ ἔμου ὡφεληθῆναι. Καὶ οὕτως
ἴμερίζοντες αὐτοὶ μετὰ τῶν πατέρων τὰ χρήματα, καὶ
οἱ γονεῖς κατελιμπάνοντο ἀγηροχόμητοι· ἐποιούν δὲ
τοῦτο καὶ οἱ δανεισταί. Ἐάν γάρ τις ἐδάνεισε τινὶ
χρήματα, εἴτε δύσκολος διχρέωσται ἢ καὶ οὐδὲ ἀπε-
δίδου τὸ ὀφειλόμενον, θλεγεν διχρέωσται πρὸς τοῦ-
τον ἀγνώμονα χρεώστην· Κορδάν ἔστιν δὲ ὀφει-
λεῖς μοι, τουτέστι, δῶρον τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένον.
Οἱ ωντες δὲ τῷ Θεῷ ἔκτοτε ὀφειλῶν, καὶ ἔκων
κατέβαλλε τοῦτο ἐδίδασκον τοὺς πατέρας οἱ Φαρισαῖοι
ποιεῖν.

«Γιποκριταί, καλῶς προεφήτευσε περὶ ὑμῶν Ἱεραίας, λέγων· Ἐγγίζει μοι δὲ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χειλεσὶ μὲν τιμῆσῃ, ἢ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν πόρῳ ἀπέχει ἀπ' ἔμου. Μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδάσκαλας ἐντελμάτας ἀνθρώπων.» Δείκνυεται διὰ τῆς Ἱεράκου φωνῆς, καὶ περὶ τὸν Πα-
τέρα αὐτοῦ τοιούτους δηντες αὐτούς, οἷοι καὶ περὶ αὐτὸν εὑρίσκονται· πονηροὶ γάρ δηντες, καὶ διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων μακρύνοντες διστούς τοῦ Θεοῦ, σό-
ματι μόνον ἐλάσουν τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια. Μάτην γάρ
πάντως σέβονται καὶ δοκοῦσι τιμῆσιν τὸν Θεόν, οἱ διὰ
τῶν ἔργων αὐτῶν ἀπιμένοντες.

«Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν δῆλον, εἶπεν αὐτοῖς·
»Ἀκούετε καὶ συνλέτε. Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ
στόμα κοινοὶ τὸν ἀνθρώπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον
ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοὶ τὸν ἀνθρώπον.» Οὐκ
τοῖς τοῖς Φαρισαῖοις διελέγεται, ὡς ἀθεραπεύτοις,
τῷ δηλῷ δέ. Καὶ διὰ τοῦ προσκαλέσασθαι δοκεῖ τι-
μῆσιν αὐτούς, ἵνα παραδέχωνται τὸν λόγον αὐτοῦ, D
καὶ φησιν· Ἀκούετε καὶ συνλέτε, διανιστῶν αὐτοὺς
εἰς προσοχὴν. Ταῦτα δὲ Φαρισαίοις αἰτιωμένων τοὺς
μαθητὰς δὲ ἀνίπτοις χερσὶν ἰσθίονται, δὲ Κύριος
περὶ βρῶμάτων λέγει, διὰ οὐδὲν βρῶμα κοινόν τὸν
ἀνθρώπον, τουτέστι μαδύνει. Καὶ εἰ τὸ βρῶμα οὐ
μαλάνει, πολλῷ μᾶλλον τὸ ἀνίπτοις χερσὶν κοθίειν.
Μολύνει γάρ τὸν ἀνίπτοις βρῶμα, τὸ λέγειν δὲ μη
δεῖτ. Αἰνίττεται δὲ διὰ τούτου τοὺς Φαρισαίους, μο-
λυνομένους ἐκ τοῦ λέγειν φθονούντων βίβλας· δρα-
δεῖ σφίλαν, πᾶς οὖτε φανερῶς τὸ ἀνίπτοις κοθίειν

A Honora patrem tuum et matrem : et qui maledi-
xerit patri aut matri, morte moriatur : vos autem
dicitis : Quicunque dixerit patri aut matri, Donum
Dei est, quidquid per me in tuum cessurum erat
commodum, et non honorabit 78 patrem suum,
aut matrem suam : et irritum fecistis praeceptum
Dei propter traditionem vestram.» Pharisaī accu-
sabunt discipulos quasi mandatum seniorum præ-
varicantes. Christus autem ostendit ipsos Deilegēm
prævaricari. Docebant enim pueros ne quid darent
pareutibus, sed offerrent quæcumque habebant in
gazophylacium templi. Erat autem in templo the-
saurus, in quem quisquis volebat quidpiam immi-
teret, vocabaturque ille gaza. At distribuebatur in
pauperes thesaurus. Pharisaī igitur persuadentes
B pueris ne quid darent parentibus, sed offerrent in
thesaurum templi, docebant ipsos ut dicerent :
Donum Dei est, id est, oblatum Deo est, o pater, id
quod per me tibi usui esse cupis. Et sic partieban-
tur ipsi cum filiis opes : et parentes relinquebantur
et contemnebantur, nec in senecta alebantur. Fa-
ciebant autem hoc et creditores. Si quis enim cui-
piam mutuo dedisset pecunias : et deinde malus
debitor non redderet debitum, dicebat creditor ad
illum ingratum debitorem : Corban est quod debes
mihi, hoc est, donum Deo oblatum. Debitor igitur
tunc quasi Deo debens, etiam invitatus dinumerabat.
Hoc docebant Pharisaī pueros facere.

VERS. 7-9. «Hypocritæ, bene prophetavit de vo-
vobis Isaias dicens: Appropinquat mihi populus hic
ore suo, et labiis me honorat, cæterum cor eorum
procul abest a me. Sed frustra me colunt docentes
præcepta doctrinæ hominum.» Ostendit Isaiæ voce
quod etiam tales sint erga Patrem suum, quales
et erga se inveniuntur. Nam cum mali essent, et
propter mala opera longius a Deo recederent, divi-
num (a) sermonem solo ore loquebantur. Frustra
enim colunt et putant se colere Deum, qui per ope-
ra illum dehonorant.

VERS. 10, 11. «Et advocationis ad se turbis, dixit
eis: Audite et intelligite. Non quod ingreditur os.
impurum hominem : sed quod egreditur ex ore, hoc
impurum reddit hominem.» Non loquitur ultra
Pharisaī, utpote incurabilibus : turbæ autem lo-
quitur, et per quod illos ad se advocat honorem
illis deferre videtur, ut suscipiant sermonem suum:
et inquit, Audite, et intelligite, excitans eos, et at-
tentos faciens. Quia autem Pharisaī arguebant di-
scipulos quod illotis manibus comedenter, Dominus
de cibis dicit quod nullus cibus coinquinethominem,
vel impuret. Et si cibus non inquinat, multo magis,
illotis comedere manibus. Coinquinat enim intus
hominem dicere quæ non oportet. Notat autem la-
tenter Pharisaīos per illa verba, qui dicentes invi-
dorum verba coinquinabantur. Vide autem sapien-
tiā, quomodo neque manifeste illotis manibus

(a) Edit. Lut. cum mali essent, propter mala opera longe sebant a Deo, et divinum.

comedere approbat, neque aversatur, sed aliud Α νομοθετετ, οἵτε ἀποτρέπει. 'Αλλ' ἔτερόν τι διδάσκει, τὸ μὴ ἐκβάλλειν ἄπο τῆς καρδίας πονηρούς λόγους.

VERS. 12. «Tunc accedentes discipuli ejus dixerunt illi : Nosti Pharisæos aucto sermone isto offensos fuisse?» Discipuli propter 79 Pharisæos dicunt quod offensi sint, tametsi etiam ipsi turbati fuerint, quod manifestum ex eo quod accesserit Petrus, et interrogaverit de hoc. Igitur Jesus cum audisset quod offensi essent Pharisæi, dixit :

VERS. 13, 14. «Omnis plantatio quam non plantavit pater meus cœlestis, eradicabitur. Omitte illos, duces sunt cœci cœcorum. Porro si cœcus cœco dux fuerit, ambo in soveam cadent.» Seniorum traditiones et Judæorum præcepta eradicatedum iri dixit, non legalia, ut existimant Manichæi. Lex enim plantatio est Dei, non igitur illa eradicatedata est. Manet enim radix ejus, id est, spiritus qui in occulto est. Folia autem, hoc est, apparet littera, defluunt. Legem omni ultra non juxta litteram, sed juxta spiritum intelligimus. Quoniam autem desperati ac incurabiles erant Pharisæi, dixit : Omitte illos. Hinc enim discimus, quod offendit illos qui sponte offenduntur, et incurabiles sunt, non est nobis damnosum. Præceptores autem illos dicit cœcos cœcorum duces, ut ab eis turbas abduçat.

VERS. 15. «Respondens autem Petrus dixit ei : Dic nobis parabolam hanc.» Petrus quia sciebat legem prohibere promiscue esum omnium, et timebat dicere Jesu : Ex his quæ dixisti, offendimur : apparent enim legi aduersa esse : simulat ignorantiam, et interrogat.

VERS. 16-20. «Jesus autem dixit : Adhuc et vos intelligentia caretis. Nondum intelligitis quod quidquid ingreditur in os, in alvum abit, et in secessum ejicitur? At ea quæ profiscuntur ex ore, ex ipso corde egrediuntur, et illa impurum reddunt hominem. Nam ex corde exeunt cogitationes malæ, cœdes, adulteria, stupra, furtæ, falsa testimonia, concivia. Hæc sunt quæ impurant hominem. Cœterum illotis manibus cibum capere, non inquinat hominem.» Increpat discipulos Salvator, et insipientiam exprobaret, vel ut offensis, vel ut manifesta ignorantibus. Dicit igitur : Non intelligitis quod omnes intelligunt et sciunt? Cibi enim non manent intus, sed infra exeunt per alvum, et nihil hominem in anima coinquant, non enim manent intus. Cogitationes autem intrinsecus nascuntur, et manent illuc, et egredientes, hoc est, in opus procedentes et actus inquinant hominem. Cogitatio enim scortationis intrinsecus manens maculat, et egrediens in opus maculat.

VERS. 21,23. «Et digressus illinc Jesus, secessit in partes Tyri et Sidonis : et ecce mulier Chanañæa quæ a finibus illis venerat, clamabat ad illum, dicens : Miserere mei, Domine, fili David : filia mea

ε Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπον αὐτῷ. Οἶδας δὲ οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἐσκανδαλισθησαν ; » Οἱ μὲν μαθηταὶ διὰ τῶν Φαρισαῖοις λέγουσιν, δὲτι ἐσκανδαλισθησαν. Πλὴν ἡλλὲ καὶ αὐτοὶ ἐθορυβήθησαν τούτο δὲ δῆλον ἀπὸ τοῦ προσελθειν τὸν Πέτρον καὶ ἐρωτῆσαι περὶ τούτου. 'Ο γοῦν Ἰησοὺς ἀκούσας, δὲτι ἐσκανδαλισθησαν οἱ Φαρισαῖοι, εἶπε

ε Πᾶσα φυτείᾳ ἦν οὐκ ἀφύσισεν δὲ Πατὴρ μου ὁ οὐρανος, ἐκριζωθήσεται· ἀφετε αὐτούς· ἀδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν, τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν δδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται. » Τὰς τῶν πρεσβυτέρων παραδόσεις καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐνταλματαὶ λέγει ἐκριζωθήσεοται· οὐχὶ τὰ τοῦ νόμου, ὡς νοοῦσι Μανιχαῖοι· δὲ γὰρ νόμος φυτείᾳ ἐστὶ θεοῦ· οὐ τοίνυν οὗτος ἐξερήζωθη. Μένει γὰρ ἡ ρίζα αὐτοῦ, τουτέστι, τὸ κρυπτόμενόν πνεῦμα. Τὰ δὲ φύλλα, ήτοι τὸ φυινόμενον γράμμα, ἀπέρριψε· οὐχὶ ἔτι γὰρ τὸν νόμον κατὰ τὸ γράμμα, ἀλλὰ κατὰ τὸ πνεῦμα νοοῦμεν· 'Απεγνωσμένων δὲ ὅντων τῶν Φαρισαίων γαὶ ἀνιάτων, εἶπε τό· 'Ἄφετε αὐτούς· Ἐντεῦθεν οὖν μενθόνομεν, δὲτι τὸ σκανδαλίζεσθαι τῶν ἐκοντὶ σκανδαλίζεμένους καὶ ἀνιάτους, οὐκ ἔστιν ἡμῖν βλαχερόν· διδασκάλους δὲ αὐτούς λέγει τυφλοὺς τυφλῶν· τούτο δὲ φησιν ὡς δὲν ἀποστήσῃ ἀπ' αὐτῶν τοὺς δχλους.

ε 'Αποκριθεὶς δὲ δὲ Πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· Φράσον ημῖν τὴν παραβολὴν ταῦτην. » 'Ο Πέτρος ἐπεὶ ἤδει δὲτι δὲν νόμος ἐκωλυει πάντας κοθίειν, δεδιώκει εἶπεν τῷ Ἰησοῦ, δὲτι Σκανδαλίζομαι ἐφ' οὓς εἴπας, φυινομένοις παρανόμοις εἶναι· προσποιεῖται ἄγνοιαν καὶ ἐπερωτᾷ.

ε 'Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, 'Ἄκμὴν καὶ ὑμετες ἀσύνετοι ἔτετε. Οὕτω νοεῖτε, δὲτι πᾶν τὸ εἰσπορευμένον εἰς τὸ στόμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφερόμενα ἐκάθλεται ; Τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος, ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κακεῖνα κοινοὶ τὸν ἄνθρωπον· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαὶ, φειδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. Ταῦτα κοινοῦνται τὸν ἄνθρωπον. Τὸ δὲ ἀνίπτοις χεροὶ φαγετιν, οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. » 'Ἐπιτιμᾷ τοις μαθηταῖς δὲ Σωτὴρ, καὶ ἀφορούσην διετίζει, ἢ ὡς σκανδαλισθεῖσιν. ἢ ὡς ἀγνοοῦσαι τὸ σφρές· φησιν οὖν, δὲτι Τούτο τὸ πᾶσι νοούμενον καὶ φινόμενον οὐ νοεῖτε; δὲτι τὰ μὲν βράχια τοῦ μένει ἔσω, ἀλλὰ κατὰ ἐξέρχονται, μηδὲν μολύνονται κατὰ φυχὴν τὸν ἄνθρωπον, οὐ γὰρ μένουσιν ἔνδον. Οἱ δὲ λογισμοὶ ἔσωθεν τε γεννῶνται, καὶ μένουσιν ἔκειται, καὶ ἐξέρχομενοι, τουτέστιν, εἰς ἔργον προχωρούντες καὶ εἰς πρᾶξιν, μολύνουσι τὸν ἄνθρωπον· δὲ γὰρ λογισμὸς τῆς πορνείας, ἔσωθεν τε μένων, μιαίνει, καὶ ἐξέρχομενος εἰς ἔργον καὶ πραττόμενος, κατασπιλοτ.

ε Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν δὲ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος· καὶ ἴσου γυνὴ Χανανᾶς ἐπὸ τῶν ὀρῶν ἐκείνων ἐξελθοῦσα, ἐκραγῆσεν αὐτῷ, λέγουσα· 'Ελέησόν με, Κύριε τίς Δασκάλος· ή θυγάτηρ μου

κακῶς δαιμονίζεται. Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγος· Α male a dæmonio agitur. Illę vero non respondit ei γρ̄m. » Τέλος ἔνεκεν τοὺς μαθητὰς καλύσσει εἰς ὅδον θεοῦ ὁ πειθεῖται, αὐτὸς εἰς Τύρον καὶ Σιδῶνα, τὰς θενικὰς πόλεις, περαγήνεται; Μάθε οὖν διὰ οὗχος ὡς κηρυκῶν ἥλθεν ἐκεῖ, ἐπεὶ ὡς δὲ Μάρκος φίσι, « καὶ ἔκρυψεν ἔστετον. » Ἀλλῶς τε, ἐπεὶ εἶδε τοὺς Φαρισαίους μὴ δεξιμένους τὸν περὶ βρωμάτων λόγον, μεταβαλνεὶ ἐπὶ τὰ θεοῦ. Ἐλέσθον δὲ λέγει, οὐχὶ τὸν θυγατέρα μου ἔκεινη γάρ ἀνισθῆται, ἀλλ᾽ ἐκεῖ τὴν τὰ δεινὰ παρόχουσαν καὶ αἰσθανομένην. Καὶ οὐ λέγει, Ἐλθε, καὶ ἵσσαι, ἀλλ᾽ Ἐλέσθον. Ὁ δὲ οὐκ ἀποκρίνεται αὐτῷ λόγον, οὐχὶ ὡς καταφρονῶν, ἀλλ᾽ ίνα δεῖξῃ, διὰ διὰ τοὺς Ἰουδαίους ἥλθε προηγουμένων; καὶ ἐμφράζῃ τὰς συνοφεντίας αὐτῶν, μὴ ἔχοντων οὐτερον λέγειν, διὰ τοὺς θενικοὺς εὑρεγετεῖται ἀμφὶ δὲ, ίνα καὶ τὴν ἐπίμονον πίστιν τῆς γυναικὸς ἐπιδεῖξῃ.

« Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἡρώτων αὐτὸν, λέγοντες· Ἀπόλυσον αὐτὴν, ὅτι κρέει διπισθενή ήμῶν. Ὁ δὲ, ἀποκρίθεις εἶπεν· Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολαότα σίκου Ἰσραὴλ. » Οἱ μαθηταὶ ἔχρυσθέντες τὴν κραυγὴν τῆς γυναικὸς, ἡρώτων, ίνα ἀπολύσῃ αὐτὴν, τουτέστι, παρεκάλουν ἀποπέμψθειν αὐτὴν. Τοῦτο δὲ ἐποίουν, οὐχὶ ὡς ἀσπλαγχνοί, ἀλλὰ μᾶλλον θείοντες πετοῖ τὸν Κύριον ἐλεῖσαι αὐτὴν. Ὁ δὲ· Οὐκ ἀπεστάλην, φησιν, εἰ μὴ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἵ ἀπολαότα εἰσὶ πρόδοται, ἀπὸ κακίας τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτά. Διὰ δὲ τούτων δημοσιεύει τὴν πίστιν τῆς γυναικὸς ἐπὶ πλέον.

« Ἡ δὲ, ἐλθούσα προσεκύνησεν αὐτῷ, λέγουσα, Κύριε, βοηθεί μοι. Ὁ δὲ, ἀποκρίθεις εἶπεν· Οὐκ ἔστι καλὸν λαλεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοὺς κυναρίους. Ἡ δὲ εἶπε· Ναὶ, Κύριε· καὶ γάρ τὰ κυνάρια ἔσθλει ἀπὸ τῶν ψιχῶν τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. » Ἐπεὶ εἶδεν ἡ γυνὴ τοὺς συνηγόρους αὐτῆς τοὺς ἀποστόλους, ἀποτυχόντας, πάλιν πρόστεισι θερμῶς, καὶ Κύριον ἀποκαλεῖ. Ἐπεὶ δὲ ὁ Χριστὸς κύνα αὐτὴν ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ τοὺς θενικοὺς ἀκάθαρτον βίον ἔχειν καὶ περὶ τὰ αἴματα τῶν εἰδωλοθύτων ἀναστρέφεσθαι, τέκνα δὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἔστινη συνετῶς ἀποκρίνεται καὶ μάλιστα σοφῶς, ὅτι Εἰ καὶ κώνιον εἴμι καὶ οὐκ ἀξία ἄρτον λαβεῖν, τουτέστι, δύναμιν τίνα καὶ μέγα σημεῖον· ἀλλ᾽ οὖν τούτο τὸ μικρὸν μὲν ὡς πρὸς τὸν σὴν δύναμιν, τοῖος δὲ μέγχ, δός· διόπερ καὶ τὰς φύγας, οἱ μὲν τοὺς ἄρτους ἀσθίοντες οὐ μέγα τι ἔχουσιν, οἱ δὲ κύνες μέγα, καὶ ἐκ τούτων τρέφονται.

« Τότε ἀποκρίθεις δὲ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· Ω γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις, γενηθήτω σοι ὡς θέλεις· καὶ λάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἔκεινης. Ἐφανέρωσε νῦν δὲ Ἰησοῦς τὴν αἰτίαν διὸ ἡν ἀνεβάλλετο τὴν θεραπείαν ἐξ ἀρχῆς. Ινα γάρ ἡ πίστις καὶ ἡ σύνεσις τῆς γυναικὸς ἀναφενῆ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰδίνεις ἐξ ἀρχῆς κατένευσεν δὲ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ ἀποπέμπεται μᾶλλον. Νῦν δὲ ἐπεὶ ἐκεκαλόφθη ἡ πίστις (22) αὐτῆς, ἔπεινεται, ἀκουουσεται. » Μεγάλη σοι ἡ

verbum. » Quare discipulos prohibuit ire in viam gentium, ipse autem in Tyrum et Sidonem, gentilium civitates, ivit? Disce igitur quod non ut prædictaturus ivit illuc, quia (ut Marcus dicit) et occulta vit se. » Vel aliter sic: quia vidit Pharisæos nolle suscipere sermonem de 80 cibis, transit ad gentes. Miserere autem, dicit non filia meæ, illa enim sensu caret, sed mei, quæ tam gravia patior et sentio. Nec dicit, Veni, et sana, sed, Miserere. At ille non respondit ei verbum, non quod contemnat, sed ut ostendat quod propter Judæos in primis venierit: et ut occulat columnas eorum, ne possint postea dicere quod gentilibus beneficerit, ipsis contemptis; ad hæc, ut etiam firmam mulieris fidem manifestam reddat.

VERS 23,24. «Et accedentes discipuli ejus rogabant illum, dicentes: Omitte illam, nam clamat post nos. At ille respondens dixit: Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. » Discipuli gravatim ferentes clamorem mulieris, rogabant: Dimitte eam, hoc est, obsecrabant ut ablegaret illum a se. Hoc autem faciebant non tanquam immisericordes, sed magis volentes persuadere Dominum ut misereretur ei. At ille inquit: Non sum missus nisi ad Judæos, qui sunt oves perditæ per eorum malitiam, quibus fuerant concreditæ. Per hoc autem amplius evulgat fidem mulieris.

VERS. 25, 27. « Illa vero venit et adoravit illum dicens: Domine, succurre mihi. At ille respondit, ac dixit: Non est bonum sumere panem filiorum, et obficere catellis. Illa autem dixit: Etiam, Domine. Etenim catelli comedunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. » Postquam vidit mulier patronos suos repulsam passos, iterum Dominum serventer accedit, et invocat ut Dominum. Quia autem Christus canem illam dixerat, eo quod gentiles impuram agerent vitam, et in sanguine idolis immolatorum versarentur, filios vero Judæos: illa valde sapienter et magno intellectu respondit: Quamvis et canis sim, et indigna quæ panem accipiam, hoc est, virtutem, et signum magnum: sed hoc parvum quid, quantum ad virtutem tuam attinet, mihi autem magnum fuerit, da, sicut et qui panes comedunt, non magni faciunt si micas dent: canes autem bene ex his pascuntur.

VERS. 28. « Tunc respondens Jesus dixit illi: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora. » Nunc manifestat Jesus causam propter quam sanationem ab initio distulerit, nempe ut fides et prudentia mulieris clarescat. Propterea non statim ab initio annuit Christus, sed magis illam a se amandavit: nunc autem quandoquidem ejus fides manifestata est, laudat eam: «Magna est fides tua. » Hoc autem quod dicit,

Ex collatione cod. Venet. S. Marci.

(22) Καὶ ἡ σύνεσις add. cod. 29.

Fiat tibi sicut vis, ostendit quod nisi fidem habuisset, nihil fuisset assecuta. Atque ita si voluerimus et nos, nihil vetat et nos assequi quæ voluerimus. Observa autem quod licet sancti orient pro nobis, sicut pro illa apostoli, attamen nos pro nobis ipsis petentes magis audimur. Est autem Chananaea symbolum Ecclesiæ e gentibus collectæ.

81 Nam et gentes prius repulsæ fuerunt, et postea in filiorum ordinem proiectæ obtinuerunt panem, corpus, inquam, Domini. Judæi autem canes facti, ex micis videntur pasci, hoc est, parvitate et vilitate litteræ. Significat enim Tyrus cohibitionem, Sidon autem venantes: Chananaea, præparata humiliationi. Gentiles igitur qui malitia tenebantur, inter quos fuerunt venatores animarum dæmones, humilitate sunt præparati Justi enim sublimi regno Dei sunt præparati.

VERS. 29, 31. « Et progressus illinc Jesus, veniuncta mare Galilææ, et consenso monte sedebat illic: et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum cludos, cæcos, surdos, mutilos, et alios multos, et abjecerunt eos ante pedes Jesu, et sanavit eos, adeo ut turbæ mirata sint cum videbent mutos loqui, mutilos esse sanos, cludos ambulare, cæcos videre: et glorificabant Deum Israel. » Non continuo versatur in Iudæa, sed in Galilæa, propter multam incredulitatem Judæorum. Galilæi enim fideliores illis erant. Vide igitur fidem illorum, quomodo et in montem ascendant claudi existentes et cæci: non segnes sunt, sed et ad pedes Jesu objiciuntur, utpote illum supra hominem esse existimantes, unde et sanitatem assecuti sunt. Et tu igitur ascende in montem mandatorum, ubi sedet Jesus: et si cæcus fueris, non valens videre per te ipsum quod bonum: et si claudus, videns quidem quod bonum, non valens autem ad hoc pervenire: et si surdus, qui neque alium audias admonentem, neque alium admonere valeas: et si mutilus sis, non valens extendere manum ad eleemosynam: et si alio quodam morbo lenteare, prosternas te ad pedes Jesu, et vestigia vitæ illius attinge, curacionemque habebis.

VERS. 32. « Jesus autem vocatis ad se discipulis suis dixit: Miseret me turbæ, propterea quod jam triduo perseverant apud me, et non habent quod edant: et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via. » Turbæ quidem non audebant panes petere, utpote qui ad recipiendam sanitatem venerant: ipse autem misericors existens, curam agit: et ne quis dicere possit quod alia viatica habeant, inquit, quod si etiam habuissent, suissent consumpta: tres enim jam dies sunt. Ostendit autem quod a longe venerint, dicendo, Ne deficiant in via. Hæc autem dicit ad discipulos, excitare eos valens ut dicant ipsi quod possit eos alere, sicut et quinque millia: sed illi adhuc sapientia carebant.

VERS. 33. « Et dicunt illi discipuli ejus: Unde

A πίστις. » τὸ δὲ Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις, εἰπάντων, ἔδει-
ζεν δὲ τὸν μὴ πίστιν εἶχεν, οὐκ δὲ ἐτυχεῖ τῆς αἰ-
τήσεως: διότι τὸν θέλωμαν καὶ τὸν θέλοντα, οὐδὲν τὸ κω-
λύνον τυχεῖν ὄντα θέλορεν. Σημείωσαι δὲ δὲ τὸν ἀγιοις
αἰτῶσιν ὑπὲρ ἡμῶν, διότερον ὑπὲρ ἑκείνης οἱ ἀπόστο-
λοι, ἀλλ' οὐν ἡμεῖς ὑπὲρ ἑαυτῶν αἰτοῦντες, πλέον
ἀνύομεν. Σύμβαλον δὲ ἡ Χαναναία καὶ τῆς ἐξ ἑθῶν.
Ἐκκλησίας. Καὶ γὰρ καὶ τὰ ἕντη ἀποσμένα πρότε-
ρον, θυντερον εἰς τὴν τῶν υἱῶν τάξιν ἀνεβιδόσθησαν,
καὶ τοῦ ἀρτου τῆς ἁγίωστης, τοῦ σώματος λέγω τοῦ
Κυρίου. Οἱ δὲ ἰουδαῖοι, κύνες ἐγένοντο, ταῦτα φι-
λούντες δοκοῦντες τρέφεσθαι, τουτάστι, τῶν μικρῶν καὶ
εὐτελῶν τοῦ γράμματος. Σημαίνει δὲ ἡ Τύρος, συνο-
χῆν ἡ δὲ Σιδών, θηρῶντες. Χαναναία δὲ, ἡ τοιμαζόμενη
τῇ ταπεινώσει· οἱ γοῦν συνεχόμενοι τῇ κακῇ ιδυται,
ταῦτα οἵστιν οἱ θηρῶντες τὰς φυχὰς δειψάντες, οὗτοι
καὶ τῇ ταπεινώσει εἰσὶν ἡτοιμαζόμενοι· οἱ γὰρ δι-
καιοι, τῷ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἡτοιμαζόσθησαν.

« Καὶ μετεκάντες ἐκεῖθεν δὲ Ἰησούς, ἥλθε περὶ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ δρός, ἐκένθητο ἐκεῖ· καὶ προσῆλθον αὐτῷ δύλοι πολλοί, ἔχοντες μεδ' ἑκατὸν χωλοὺς, τυφλούς, κωφούς, καλ-
λούς, καὶ ἐπέρους πολλούς, καὶ ἐφρίψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ θεράπευσαν ἵστος·
διότι τοὺς δύλους θαυμάσαν βλέποντας, κωφούς λα-
λούντας, καλλούς ὑγρεῖς, χωλούς περιπτωτούντας, τυ-
φλούς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν Ἰερατήλ. » Οὐ τῇ ἰουδαϊκῇ συνεχῶς ἐπιδημεῖται, ἀλλὰ τῇ Γαλιλαϊκῇ,
διὰ τὴν πολλὴν ἀπιστίαν τῶν ἰουδαίων· οἱ γὰρ Γαλι-
λαῖοι πιστότεροι ἦσαν ἐκείνων. « Ιδε ὅμως τὴν πίστιν αὐτῶν, πῶς καὶ εἰς τὸ δρός ἀνέρχονται χωλοὶ ὄντες καὶ τυφλοί, καὶ οὐ κατοκούσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πόδας ῥίπτονται τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ὑπὲρ διθρωπὸν δο-
κοῦντες αὐτὸν, διότι ταῦτα ἐντολῶν, ἔνθα καθηται δὲ Κύριος· καὶ τυφλὸς ἔστι, μὴ δυνάμενος ἀρ' ἑαυτοῦ ἰδεῖν τὸ καλόν. καὶ χωλὸς, βλέπων μὲν τὸ καλόν, οὐ δυνάμενος δὲ εἰς αὐτὸν ἀλλεῖν· καὶ κωφός, μήτε ἄλλου ἀκούων περιποιούντος, μήτε ἀλλωπ παρανίσσει δινά-
μενος· καὶ καλλός, τουτάστι, τὴν χειραντεῖς εἰς ἐλεημο-
σύνην μὴ δυνάμενος ἐκτείναι· καὶ μὲν ἄλλο τι νοσής, πεσών παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν ἱχνῶν τοῦ βίου τεκένου ἀφέμενος, θεραπευθῆσῃ.

« Οὐ δὲ Ἰησούς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἔπειτα Σπλαγχνίζομε τοπίο τὸν δύλον, διότι ἡδη ἡμέρας τρετές προσμένουσι μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι, καὶ ἀπολῦσαι αὐτούς νήστεις οὐθὲν, μὴ ποτε ἐκλιθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ. » Οἱ μὲν δύλοι οὐκ ἐπά-
μινοι ἀρτους αἰτήσαν, ὡς ἐπὶ θεραπείᾳ ἀλλόντες. Αὐ-
τοὶ δὲ φιλάνθρωπος ὁν, φροντεῖσι· ἵνα δὲ μὴ ἔχῃ τις εἰπεῖν διτι, « Άλλας ἐφεδιαί ἔχουσι, φησίν. Εἰ καὶ εἶχον, ἀνηλάθησαν ἐν τρετές γὰρ ἡδη ἡμέραι εἰσί. Δείκνυσι δὲ διτι καὶ μακρόν τὸν ἡλον, ἐν τῷ λέγειν, « Ήντι μὴ ἐκλιθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ ταῦτα δὲ λέγει πρὸς τοὺς μα-
θητὰς, διεγείραι αὐτοὺς βαλόμενος πρὸς τὸ εἰκατοντά-
την, διτι δύνασαι αὐτοὺς θράψαι ὡς καὶ τοὺς πάντας κισχίλους· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀνοηταίνουσιν εἰσι.

« Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Πότεν

ἀμέντι ἐν ἑρμητὶ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὅστε χορτίσαι δύλον ή nobis in solitudine panes tam multi ut satureremus turbam tantam?» Quamvis non oportebat illos oblitos esse, quod et prius plures paverit in solitudine, sed stupidi erant, ut cum postea hos videris tanta sapientia præditos, mireris Christi gratiam.

χάριν.

« Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πόσους ἄρτους; ἔχετε; Οἱ δὲ εἰπον· Ἐπτὰ, καὶ ὅλης ἰχθύδια. Καὶ ἐκέλευσε τοὺς δύλους ἀνακρεπτεῖν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ λαβὼν τοὺς ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύδιας, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἴδωκε τοὺς μαθηταὶς αὐτοῦ οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ δῦλῳ. Καὶ ἤραγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν, καὶ ἦραν τὸ περισσεῦν τῶν κλασμάτων ἐπὶ τὰ σπυρίδες πλήρεις. Οἱ δὲ ἑσθίοντες ἤσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. ἢ Εὐτέλειαν διδάσκων, ἐπὶ τὴν γῆν ἀνακλίνει· εὐχαριστεῖν δὲ διδάσκων πρὸ τροφῆς ἡμᾶς, εὐχαριστεῖ καὶ ἀντός. Ἐρωτᾷς δὲ πῶς ἔστι μὲν, καίτοι πάντες ὄντων ἄρτων καὶ πεντακισχίλιων τῶν τραφέντων, δώδεκα κόφινοι· ἐντεῦθε δὲ πλεύσιν τῶν ἄρτων ὄντων καὶ ἐλαττόνων τῶν τραφέντων, ἔπειτα σπυρίδες ἐπερίττεσαν; Ἐστιν οὖν αὕτην, δτι οἱ αἱ σπυρίδες μείζωνες ἤσαν τῶν κοφίνων, η ἵνα μὴ η ἱστηται τοῦ θυμάτως οἰς λαθηνοῖς αὐτοῖς; ἐλάληρ. Εἰ γὰρ καὶ νῦν ἐπερίσσευσαν δώδεκα κόφινοι, ἐπελάθοντο ἂν ἐκ αἵς λοστητοῖς, δτι δεύτερον θευματώργησαν ἐπὶ ἄρτοις. Σὺ δὲ καὶ τοῦτο γνῶθι, δτι οἱ τετρακισχίλιοι, τοτέστιν, οἱ τὰς τέσσαρας ἄρτες τοιούτους ταλεῖσι, οὔτοι ἐπὶ τὰς ἄρτους. τοτέστι, πνευματικάποροις λόγοις καὶ τελειοτροΐς τρέφονται. Ὁ γάρ ἐπέιτα δριθμὸς, τῶν ἐπτά πνευματικῶν χρισμάτων σύγκρισιν· ἀντιπίπτουσι δὲ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπακόστω εἰσῶν τιθέντες πάντες τὰ γῆνα, καὶ καταπατοῦντες αὐτά, θεταρ καὶ οἱ παντεκκισχίλιοι ἐπὶ τοὺς ἄρτους; ἀνέκαστο, τοτέστι, τὴν σάρκα καὶ τὴν δόξαν ὑποκάτω αἴστων θέντο. ο Πάσος γάρ σάρκα, ἄρτος· καὶ πᾶσα ἀνθράκου δέξι, ὡς ἄνθος ἄρτου. Ὡς Ἐπτά δὲ σπυρίδες ἀντιθέτες τὰ περιττά, διότι πνευματικά καὶ τελειότερα ἤσαν δὲ οὐκ ἡδονήθησαν φραγεῖν· ἐκεῖνα οὖν ἐπερίσσευσαν δὲ ἐπὶ τὰ σπυρίδες χωροῦσι, τοτέστιν, δὲ μόνον τὸ μέγιον πνεύματος οἴδε. Εἰ γὰρ πνεῦματά πάντας ἔρευνε, καὶ τὰ βίθιται τοῦ Θεοῦ. »

« Καὶ ἀπολύσας τοὺς δύλους, ἐνέδη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἤλθεν εἰς τὰ δρις Μαγδαλά. ἢ Ἀντχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς, ἐπει τούτοις ἀλλο σημεῖον ἐποίει πλεύσιν αὐτῶν ἀπολουσθεντων ὡς τὸ τῶν ἄρτων. ο «Ἄστε καὶ βασιλέας αὐτῶν ἔπειλλον ποιῆσαι, ὡς Ἰωάννης φησίν. Ιντονούσι τὴν τοιούτην ὑποψίαν, μεταβούσιν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ^η.

Περὶ τῆς ζώμης τῶν Φαρισαίων. Περὶ τῆς ἐν Καισάρει ἐπερωτήσεως. Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως; τοῦ Πέτρου, δπος μὴ Χριστὸς πάθη.

« Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι, περιέστησαν ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημετον ἐκ τοῦ οὖρον ἐποδέξαι αὐτοῖς. Εἰ Καὶ τοτες δύγμασι διέστηντο Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι, ἀλλὰ γε κατὰ Χριστοῦ

CAPUT XVI.
De fermento Pharisæorum. De factu Cœsareæ interrogatione. De increpatione Petri renuentis Christum pati.

VERS. 1. «Et aggressi Pharisæi una cum Sadducæis, tentantes rogabant eum ut signum e cœlo ostenderet sibi.» Tametsi dogmatis dissideant Sadducæi et Pharisæi, nihilominus tamen contra Chri-

²¹ Eccl. XIV, 18. ²² I Cor. II, 10. ²³ Joan. VI, 15.

stum conspirant. Sihnum autem e cœlo petunt, ut A συμπνέουσι· σημεῖον δὲ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ζητοῦσιν, οἷον ἥλιον στῆσαι, σελήνην· ἔδοκουν γὰρ ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σημεῖα, ἀπὸ δαιμονικῆς δυνάμεως καὶ ἐν Βεελζεβύῳ γίνονται. Ἡγνόσιν γὰρ οἱ ἀνδητοι, δτὶ καὶ δ Μωϋῆς ἐν Αἰγύπτῳ πολλὰ σημεῖα ἐκ τῆς γῆς ἐποίησε, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἐξ οὐρανοῦ κατελθὸν ἐπὶ τὰ τοῦ ἱών κτήνη, ἀπὸ τοῦ διαβόλου ἦν· ὥστε οὐ πάντα τὰ ἐξ οὐρανοῦ, ἐκ Σεοῦ· οὐδὲ τὰ ἐκ γῆς πάντα, ἐκ δαιμόνων.

VERS. 2-4. « At ille respondens, dixit eis: Cum cœperit esse vespera, dicitis, Serenitas erit, nam rubet cœlum. Et mane: Hodie tempestas, rubet enim cœlum triste. Hymenocritæ, faciem cœli scitis dijudicare, signa vero temporum non potestis? » Reprehendit tentativam illorum quæstionem, hypocritis ipsos nominans, et inquit: Sicut signorum apparentium in cœlo aliud quidem pluviarium, aliud sutem serenitatis indicium est: et nemo videns pluviarum signum, serenitatem requirit: vel serenitatis signum videns, pluvias timet: sic et de me cogitare oportet, quod alias tempus hujus adventus, et aliud futuri Nunc opus est miraculis in terra: quæ autem in cœlo sient, usque in illud tempus reservabuntur, quo sol extinguetur, luna occultabitur, cœlum immutabitur.²⁴ « Natio prava et adultera signum requirit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Et relictis illis, abiit. » Natio mala, ut pote tentans: et adultera, ut deficiens a Deo, et adhærens diabolo. Petentibus autem signum e cœlo, non dat nisi signum Jonæ prophetæ, hoc est, quod in ventre magni ceti, hoc est, mortis, factus triduanus. re-urget. Hoc autem signum etiam e cœlo esse dixeris. In morte enim ejus obtenebratus est sol, et creatura omnis immutata est. Vide autem sermonem: « Signum non dabitur ei nisi signum Jonæ prophetæ. Ipsiis enim data sunt signa, hoc est, propter ipsos facta sunt, tametsi non crediderint. Proinde et relictis illis ut incurabilibus, abiit.

VERS. 5, 6. « Et cum venissent discipuli ejus in ulteriore ripam, per oblivionem non acceperunt panes. At Jesus dixit illis: Videte et cavete a fermento Pharisæorum et Sadducæorum. » Quemadmodum fermentum amarum est et vetus, ita et Pharisæorum et Sadducæorum doctrina mordet animas, amara existens, et veteres seniorum traditiones introduccus. Et sicut fermentum temperatura est aquæ et farinæ: sic doctrina Pharisæorum mista est ex sermone et ex vita corrupta. Non dixit autem illis manifester: Cavete a doctrina Pharisæorum, ut memores eos faceret signi panum.

VERS. 7-12. « At illi reputabant intra se, dicentes: Panes non sumpsimus. Quod ubi cognovit Jesus, dixit illis: Quid cogitatis intra vosipso, o parum fidentes, quod panes non sumpseritis? Nondum

εἶπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν. Οἱ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς: Ὁράτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. » Μιστερὸν δὲ ζύμη δέσμης ἐστι καὶ παλκί, οὕτω καὶ ἡ τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων διέσταχται ἔδσκεν τὰς φυχὰς, δέσμης οὖσα, καὶ παλκίς παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων εἰσάγουσα· καὶ ὥσπερ ἡ ζύμη μίγμα ἐστὶν ὕδατος καὶ ἀλεύρου, οὕτω καὶ ἡ διέσταχται τῶν Φαρισαίων, μικτὴ ἔκ τε λόγου καὶ βίου διεφθαρμένου. Οὕτω εἶπε δὲ αὐτοῖς φυνεῦς, Προσέχετε ἀπὸ τῆς διέσταχτας τῶν Φαρισαίων, ἵνα ὑπομνήσῃ αὐτοὺς τῶν σημείων, τῶν ἄρτων.

Οἱ δὲ διελοθέζοντο ἐν αὐτοῖς λέγοντες δτι, Ἀρτους οὐκ ἐλάδομεν. Γνοὺς δὲ ἐν Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς: Τι διαλογίζεσθε ἐν ἁυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, δτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε; Οὕτω νοεῖτε οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πάντας

²⁴ Matth. xxiv, 29.

έρτους τῶν πεντεκισχιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ή intelligitis, neque mémoire tenetis quinque illos panes, cum homines essent quinque millia, et quot cophinos sustuleritis? neque septem illos panes, cum essent qualuor millia, et quot sportas acceperitis? Qui sit ut non intelligatis me non de pane dixisse vobis illud, ut caveretis a fermento Pharisæorum et Sadducæorum? Tunc intellexerunt, quod non jussisset cavere a fermento panis, sed a doctrina Pharisæorum et Sadducæorum.» Existimabant quod hoc diceret illis, ut custodirent se ne coquinarentur a cibis Judaicis, ideoque loquebantur inter se quod panes non accepissent. Exprobrit igitur illis quod tam stupidi et tam parvæ fidei essent: imprudentes enim erant et stupidi, quod non cogitabant quam paucis panibus multos supra aliisset; et quod paucæ fidei, quod quia non emerant a Iudeis panes dissiderent ipsum posse alicunde acquirere. Et ut acrius eos perstrinxit (non enim ubique bona est mansuetudo), statim intellexerunt quod fermentum doctrinam vocasset. Tantum ubique valet rationabilis increpatio.

VERS. 13. « Cum venisset autem Jesus in partes Cæsareæ Philippi, interrogabat discipulos suos, dicens: Quem me dicunt homines esse, Filium hominis? » Meminit ejus qui civitatem condidit, quia est et alia Cæsarea Stratonis, et non in illa, sed in hac illos interrogat. Procul enim a Iudeis abducit discipulos, ut nullum timentes libere ac sidenter dicant. Primum autem percontatur multitudinis opinionem, ut ad sublimiore adducantur cogitationem, et ne in eamdem, in quam plerique, cadant humilitatem. Non interrogat autem. Qnem me dicunt Pharisei? sed, Homines: de simplici multitudine dicens.

VERS. 14. « Illi vero dicebant: Alii quidem Joannem Baptizam, alli vero Eliam, alii autem Hieremiam, aut unum ex prophetis. » Qui Joannem illum nominabant, erant ex his qui curi Herode putabant Joannem post resurrectionem etiam donum accepisse operandi miracula. Qui autem Eliam, mocebantur ex eo quod acriter reprehendebat et exspectabant, quod veniret. Qui vero Hieremiam, hoc dicebant, quod simili sapientia prædictus esset, quam a nullo didicerat. Etenim Hieremias cum puer esset, in prophetam assumptus est.

VERS. 15, 16. « Dicit illis: Vos autem quem me dicitis esse? Respondens autem Simón Petrus dixit: Tu es Christus ille Filius Dei viventis. » Iterum ut serventior Petrus prosilit, et vere constetur ipsum esse Filium Dei. Non enim dixit, Tu es Ch: istus Filius Dei, absque articulo, sed cum articulo, ille Filius, hoc est, ille ipse, qui solus et unicus: non gratia Filius, sed qui ex ipsa Patris substantia genitus: quia et multi Christi erant, sacerdotes et reges omnes, sed Christus cum articulo unus est.

VERS. 17. « Et respondens Jesus, dixit illi: Beatus es, Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cœlis. »

« Ἐλθὼν δὲ δὲ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισάρειας τῆς Φιλίππου, ἡρώτω τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων· Τίνα μὲν λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν Γίδην τοῦ ἀνθρώπου; » Ἐμνήσθη τοῦ κτίσαντος τὴν πόλιν, ἐπειδὴ ήτι καὶ ἄλλη Καισάρεια, ἡ Στράτωνος, καὶ οὐκ ἐν τείνῃ, ἀλλ' ἐν ταύτῃ αὐτοῖς ἔρωτῷ. Πόρρω γὰρ τῶν Ἰουδαίων ἀπάγει τοὺς μαθητὰς, ὡς ἂν μηδένα φοβοῦμενοι, μετὰ παρθησίκες εἴπωσι. Πρῶτον δὲ τὴν πλάθους ἔρωτῷ ὑπόληψιν, Τίνα εἰς μελέοντας ἀνεγένθησιν ἔννοιαν, καὶ μὴ εἰς τὴν αὐτὴν τάπεινότητα τοῖς πολλοῖς πέσωσιν· οὐκ ἔρωτῷ δὲ, Τίνα με λέγουσιν οἱ Φαρισαῖοι; ἀλλ', Οἱ ἄνθρωποι, περὶ τοῦ ἀδόλου πλήθους λέγουν.

« Οἱ δὲ εἶπον· Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ἔλλος δὲ Ἡλίκην· ἔτεροι δὲ Ἱερεμίαν, καὶ έτι τῶν προφητῶν. » Οἱ μὲν Ἰωάννην αὐτὸν ὄνομάζοντες, ἔσσαν ω: δὲ Ἡρώδης, νομίζοντες τὸν Ἰωάννην μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τοῦτο τὸ χάρισμα λαβεῖν, τὸ τῆς θεαματουργίας· οἱ δὲ Ἡλίκην, διὰ τὸ ἐλεγκτικόν, καὶ διὰ τὸ προτόχατον διὰ ἐλεύσεται· οἱ δὲ Ἱερεμίαν, διὰ τὸ αὐτοφυὲς τῆς σοφίας καὶ ὅνει μαθήσονται δὲ Ἡερεμίας, πατές ὅν εἰς προφητείαν ἐγένθη.

« Δέγει αὐτοῖς· Ἐμετές δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος, εἶπε· Σὺ εἶ δὲ Χριστὸς δὲ Γίδης τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. » Καὶ πάλιν ὡς θερμὸς δὲ Πέτρος προπηδᾷ, καὶ διμολογεῖ ἀλτηῶς αὐτὸν εἶναι τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ, χωρὶς τοῦ δὲ ἄρθρου, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἄρθρου, δὲ Γίδης, τουτέστιν, αὐτὸς ἐκεῖνος δὲ εἰς καὶ μόνος, οὐ χάριτι Γίδης, ἀλλ' δὲ εἰς αὐτῆς τῆς εὐσίτες τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς, ἐπειὶ καὶ Χριστοὶ πολλοὶ θεοί, οἱ λερεῖς πάντες καὶ οἱ βισιλεῖς, ἀλλ' δὲ Χριστὸς μετὰ τοῦ ἄρθρου, εἰς ἐστιν.

« Καὶ ἀποκριθεὶς δὲ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ· Μακάριος εἶ, Σίμων Βαρὲ Ἰωάννη, θεὶ σάρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκτλήσεις σοι, ἀλλ' δὲ Πατέρα μου δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. »

Beatum dicit Petrum, quia a divina gratia sciens tiam acceperat: approbans autem Petrum, ostendit consequenter aliorum hominum opiniones falsas. **Dixit autem illum Bar Jona, hoc est, filium Jona, quasi ita diceret: Sicut tu Jona filius, ita ego Patris mei cœlestis, consubstantialis illi existens sum.** **Revelationem autem scientiam dicit, quia abscondita et ignota ei a Patre erant revelata.**

VERS. 18. « At ego tibi dico, quod tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt contra illam. » **Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quod supra eum ædificavit Ecclesiam.** **Quia enim confessus erat eum Dei Filius Petrus, dixit quod hæc confessio quam confessus est fundamentum erit futurum creditum: ita ut omnis homo exstructurus fidei domum, hoc jacturus sit fundamentum. Nam licet innumeritas condamus virtutes, non habeamus autem fundamentum rectam confessionem, inutiliter ædificamus: cum autem dixit, Ecclesiam meam, ostendit se Dominum universi: Deo enim serviunt omnia. Portæ autem inferi, temporales sunt persecutores, qui ad infernum mittere conantur Christianos. Et hæretici quoque portæ sunt ad infernum ducentes. Multis igitur persecutoribus, et multis hærelisis prævaluit Ecclesia. **Est autem unusquisque nostrum Ecclesia, quæ fit domus Dei. Si igitur in confessione Christi confirmati fuerimus, portæ inferi, hoc est, peccata, non prævalebunt nobis.** **De his enim portis exaltatus David dicebat: « Qui exaltas ipse de portis mortis. ²⁵ Quales portæ? o David. Duæ: cædis scilicet, et adulterii.****

VERS. 19. « Et dabo tibi claves regni cœlorum, et quidquid alligaveris super terram erit alligatum in cœlis: et quidquid solveris super terram erit solutum in cœlis. » **Tanquam Deus magna potestate dicit: Dabo tibi. Sicut enim pater dedit tibi revelationem, sic ego claves. Claves autem intelligas quæ ligant et solvunt, hoc est, delictorum vel indulgentias vel poenas. **Habent enim potestatem remittendi et ligandi, qui sicut Petrus, episcopatus gratiam assecuti sunt. Quamvis autem Petro soli dictum sit, Dabo tibi: omnibus tamen et apostolis ea potestas concessa est. Quando? cum dixit, Quorumcunque remitteritis peccata, remittuntur. Etenim cum dixit, Dabo, futurum tempus signat, hoc est, post resurrectionem. Cœli autem dicuntur et virtutes, quarum claves sunt bonæ operationes. Nam operando ingredimur, quasi per claves quasdam aperientes, in unamquamque virtutum. si autem non operor, sed solum scio bonum, habeo quidem clavem scientiæ solum, extra autem maneo. Ligatur autem in cœlis, hoc est, in virtutibus, qui non ambulat in illis: nam sedulus in illis solutus est. Ne habeamus igitur peccata, ut non catenæ nostrorum peccatorum ligati simus.****

²⁵ Psal. ix, 45.

Α Μακχρίζει τὸν Πέτρον, ὡς ἐκ θείας χάριτος λαβόντας τὴν γνῶσιν· ἀποδεχμένος δὲ αὐτὸν, δείκνυσι λοιπὸν τὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὑπολήψεις φεύδεται· εἰπε δὲ αὐτῷ Βάρ 'Ιωνā, τουτέστιν, υἱὸν τοῦ 'Ιωνᾶ, μονογονίῳ τούτῳ λέγων, διτὶ "Μετέπε σὺ τοῦ 'Ιωνᾶ παῖς, οὗτος ἕγὼ τοῦ Πατέρος μου τοῦ ἐν οὐρανῷ δμοσύνιος ὁντας ἔκεινων. 'Αποκάλυψιν δὲ λέγει τὴν γνῶσιν, ὡς τῶν κρυφῶν καὶ ἀγνῶτων φανερωθέντων παρὰ τοῦ Πατέρος.

Ε Κάγκω δὲ σοι λέγω διτὶ σὺ εἰ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτη τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι φόδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. » **Ἄμεινεται τὸν Πέτρον δὲ Κύριος, μισθὸν τύπῳ διδοὺς μέγαν, τὸ ἐπ' αὐτῷ οἰκοδομηθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν. 'Επει γάρ ὡμολόγησεν αὐτὸν Γέλον Θεού δὲ Πέτρος, φησὶν διτὶ, Αὕτη η ὑμολογία την ὡμολόγησες, θεμέλιον μέλλει εἰναι τῶν πιστεύοντων, ὥστε πάντας ἀνθρώπους μέλλοντας κτίζει, τὸν τῆς πίστεως οἶκον, ταύτη τὴν δμολογίαν ὑποτίθεναι θεμέλιον. Καν γάρ μωρίας ἀρετὰς κτίζωμεν, μὴ ἔχωμεν δὲ θεμέλιον τὴν δρθὴν δμολογίαν, σαθρὰ κτίζομεν. Εἰπών δὲ, Τὴν Ἐκκλησίαν μου, δείκνυσιν ἔσωτὸν Δεσπότην τοῦ παντός. Θεοῦ γάρ δουλας τὰ σύμπαντα. Πύλαι δὲ φόδου, οἱ κατὰ καρυός διώκται, οἱ εἰς φόδην παρέπεμπτοι τοὺς Χριστιανούς. Καὶ οἱ αἱρετικοὶ δὲ, πύλαι εἰς φόδην φέρουσαι πολλιών οὖν διωκτῶν καὶ πυλλῶν αἱρετικῶν ὑπερίσχουσεν ἡ Ἐκκλησία. "Εστι δὲ καὶ ἔκκλησις της ἡμῶν Ἐκκλησίας, οἶκος Θεοῦ γινόμενος. 'Εάν οὖν ἐπὶ τῇ δμολογίᾳ τοῦ Χριστοῦ στηριχθῶμεν, αἱ πύλαι τοῦ φόδου, ήτοι αἱ ἀμαρτίαι, οὐ κατισχύσουσιν ἡμῶν· ἐκ γάρ τούτων τῶν πυλῶν ὑψωθεὶς καὶ διαυγέλλεται· « Οὐ ψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θεάτου. » **Ποιῶν, ὡς Δαυὶδ, πυλῶν; Τῶν δύο, τοῦ φόδου καὶ τῆς μοιχείας.****

Καὶ δῶσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βιστίλεις τῶν οὐρανῶν, καὶ δὲ δῆσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἵστει δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ δὲ δῶσης λύσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἵστει λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » **Μετὰ δὲ λέγει τὸ δέσμωσα σοι, ἔξουσιας της ἀποκάλυψιν, οἵτινες χάριτος· εἰ γάρ καὶ πρὸς Πέτρον μάνον εἴρηται τὸ δέσμωσα σοι, δώσω σοι, ἀλλὰ καὶ πάσι τοῖς ἀποστόλοις δέδοται. Πότε; "Οτε εἰπεν "Αν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται. Καὶ γάρ τὸ δέσμωσα, μέλλοντα χρόνον σημαίνει, τουτέστι, τὸν μετὰ ἀνάστασιν. Οὐρανοὶ δὲ λέγονται καὶ αἱ ἀρεταῖς, κλεῖδες δὲ τούτων, αἱ ἐργασίαι· διὰ γάρ τοῦ ἐργάζεσθαι εἰσερχόμεθα, ὥσπερ διὰ τινῶν κλειδῶν ἀνοιγούσῶν, εἰς ἐκάστην τῶν ἀρετῶν. 'Εάν δὲ οὐκ ἐργάζωμε, ἀλλὰ μάνον οὐδὲ τὸ ἀγάθον, ἔχω μὲν τὴν κλεῖδα τῆς γνῶσεως μάνον, ἔχω δὲ μένων δέδεται δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τουτέστιν, ἐν ταῖς ἀρεταῖς, δηλαδή την ἀνθρώπινην δεσμώμεθα. Μὴ ἔχωμεν οὖν ἀμαρτίας, οὐτί μὴ ταφεῖς τῶν οἰκείων ἀμαρτιῶν δεσμώμεθα.**

« Τότε διεστείλατο τοις μαθηταῖς αὐτοῦ Ἰησοῦ μηδενὶ εἰπώσιν ὅτι αὐτὸς ἔστιν ὁ Χριστός. » Ἐδούλετο ὁ Χριστὸς, πρὸ τοῦ σταυροῦ συσκέψεσθαι τὴν περὶ αὐτοῦ δόξην. Εἰ γάρ ἡκουσκαν οἱ ἀνθρώποι πρὸ τοῦ παθῶν; ὅτι Θεός ἔστιν, εἴτα ἐλεπον αὐτὸν κάσχοντα, πῶς οὐκ ἂν ἐσκενδαλισθήσαντα; Διὰ τοῦτο οὖν κρύπτει ἑαυτὸν τοῖς πολλοῖς, ἵνα μετὰ τὴν ἀνάστατην ἐσκενδαλίστως γνωσθῇ, τοῦ Πνεύματος πάντα ἐξουπλεζοντος διὰ τῶν θυματουργῶν.

ε Ἀπὸ τότε ἥρξετο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ Γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. ἢ Προλέγει αὐτοῖς τὸ πάθος, ἵνα μὴ ἐλθόντος ἀπροσδοκήτως, σκενδαλισθῶσιν, οἰηθέντες ὡς ἄσων καὶ ἀγνοῶν πέπονθεν· ἐπει γάρ ἡκουσσαν διὰ τῆς τοῦ Πέτρου διμολογίας ὅτι ὁ Γίδης τοῦ Θεοῦ ἔστι, τότε ἀποκαλύπτει αὐτοῖς καὶ τὰ τοῦ πάθων. Μετὰ δὲ τὰ λυπηρὰ, ἐπάγει καὶ τὸ χαρμόσυνον, τὸ ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

ε Καὶ προσλέξομενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἥρξετο ἐπιτιμῆν αὐτῷ, λέγων· "Ιλεώς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. » Ὁ μὲν ἀπεκαλύφθη, ὁ Πέτρος ὄρθως ὀμολόγησεν, οὐ δὲ οὖν ἀπεκαλύφθη, ἐσφάλη· ἵνα μάθεμεν ὅτι γαρίς Θεοῦ οὐδὲ ἐκέντω ἐφρέγξετο τὸ μέγα. Μὴ θέλων οὖν παθεῖν τὸν Χριστὸν ὁ Πέτρος, καὶ ἀγνοῶν τὸ τῆς ἀνάστασεως μωσῆριον· "Ιλεώς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο, φησίν.

ε Ὁ δὲ στραφεὶς εἶπε τῷ Πέτρῳ. "Γπαγε ὀπίσω μου, Σετανᾶ, σκένδαλόν μου εἰ, διὰ οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀθρώπων. » Ὅτε μὲν ὄρθως ἐλέλιπε ὁ Πέτρος, μακαρίζει αὐτὸν ὁ Χριστὸς, διε δὲ ἀλόγως ἐλέλιπε, καὶ οὐκ ἡθελε παθεῖν αὐτὸν, ἐπέπεικεν, εἶπεν· "Γπαγε ὀπίσω μου, Σετανᾶ, Σετανᾶς δὲ, ὁ ἀντικείμενος λέγεται. "Γπαγε οὖν ὀπίσω μου, ταῦτασι, μὴ ἀνθίστασο, ἀλλ' ἀκολούθει τῷ θελήματί μου. Καλεῖ δὲ οὕτως τὸν Πέτρον, επεὶ καὶ τῷ Σετανῷ ἀθέλητον ἦν τὸ παθεῖν τὸν Χριστὸν· φησιν οὖν ὅτι, Σὺ μὲν ἀνθρώπινῷ λογισμῷ δοκεῖς τὸ πάθος ἀπερπέτες μοι εἶναι· οὐ νοεῖς δὲ ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τούτους σωτηρίαν ἔργαζεται, καὶ διὰ τοῦτο ἔμοι πρέπει μάλιστα.

ε Τότε δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἐστὸν, καὶ ἀράτε τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτε μοι. » Τότε, πάτε; "Οτε τῷ Πέτρῳ ἐπειτίμησε· Θέλων γάρ δεῖξεις ὅτι ἐσφάλη ὁ Πέτρος καλύπτων αὐτὸν τὸ παθεῖν, φησίν, διὰ Σὺ ἔμε καλύψεις. Ἐγὼ δὲ λέγω σοι διὰ οὐ μόνον τὸ ἔμε μὴ παθεῖν ἐπιβλέψεις σοι, ἀλλ' οὐδὲ σὺ ουδῆναι δύνασθη, έαν μὴ καὶ αὐτὸς ἀποθάνητε, ἀλλὰ καὶ εἰ τὶς ἔλλος, καὶ ἀνήρ, καὶ γυνὴ, καὶ πάνης, καὶ πλούσιος. Θέλει δὲ εἶπεν, ἵνα δεῖξῃ ὅτι αὐτεξόδιον καὶ οὐκ ἀπαγκαστὸν ἡ ἀρετή. Ὁπίσω δὲ ἀκολουθεῖ τοῦ Ἰησοῦ, οὐχ ὁ διμολογῶν αὐτὸν μόνον Γίδην Θεοῦ, ἀλλ' οὐ καὶ διὰ πάντων τῶν διειών ἔρχόμενος, καὶ τὰ αὐτὰ διριστάμενος. Ἀπαρνησάσθω δὲ ἐστὸν, εἶπε τὴν τελείαν ἄρνησιν διὰ τῆς ἀπὸ

VERS. 20. « Tunc edixit discipulis suis ne cui dicerent quod ipse esset Christus. » Volebat Christus ante crucem obscurari suam gloriam. Nam si audivissent homines ante passionem quod Deus esset, et deinde vidissent eum pati, quomodo non fuissent offensi? Propterea igitur occultat **86** se multis, ut post resurrectionem absque offendiculo a multis sciatur, Spiritu sancto omnia miraculorum operationibus adæquante.

VERS. 21. « Ex eo tempore cœpit Jesus indicare discipulis suis quod oportet ipsum abire Hierosolymam, et multa pati a senioribus et principibus sacerdotum et scribis, et occidi, et tertio die resuscitari. » Prædictis illis passionem, ne inexpectata illa veniente offendantur, putantes quod invitus et non præsciens passus esset. Postquam enim audiverunt per confessionem Petri quod Filius sit Dei, tunc revelavit illis et passionem. Post tristia autem subdit et lætitiam, nempe quod die tertio resurgeret.

VERS. 22. « Et cum abduxisset illum Petrus, cœpit increpare illum, dicens: Propitius esto tibi, Domine, nequaquam erit tibi hoc. » Id quod revealatum erat, Petrus recte confessus est: in eo autem quod non revealatum, lapsus: ut sciamus quod absque Deo neque locutus est in agnum quiddam. Nolens igitur Petrus Christum pati, et ignorans resurrectionis mysterium, dixit: Propitius esto tibi, Domine, nequaquam erit tibi hoc.

C VERS. 23. « Conversus autem ille, dixit Petro: Abi post me, Satana, obstaculo es mihi: quia non sapis ea quae sunt Dei, sed ea quae sunt hominum. » Petrum recte quidem loquentem, beatum prædicat Christus: irrationaliter autem formidantem, et nolentem se pati, perstringit dicens: Vade post me, Satana. Satanas autem adversarius dicitur. Vade igitur post me, hoc est, ne obsistas, sed sequere voluntatem meam. Vocat autem sic Petrum, quia etiam Satanæ dispicebat pati Christum. Dicit igitur: Tibi quidem juxta humanam rationem videtur mihi indecens passio: non intelligis autem quod Deus per hanc salutem operetur, et quod noc me maxime decent.

D VERS. 24. « Tunc Jesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me xeuire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. » Tunc quando? cum Petrum increpasset. Volens enim ostendere errare Petrum prohibentem se pati, dicit: Tu quidem me prohibes, ego autem dico tibi, non solum, si non patiar, tibi damnosum esse: sed neque salvari poteris, nisi et ipse moriaris et quisquis alius, sive vir, sive mulier, sive pauper, sive dives. Dicit autem, Vult, ut ostendat liberum arbitrium, et non coactam virtutem. Post Christum autem sequitur non solum is qui illum constitutus Filium Dei, sed et qui per omnia gravia transit, et illa sustinet. Abneget autem semetipsum dixit, perfectam abnegationem per præpositionem, ab, significans: exempli

gratia, ne habeat communionem quamdam cum corpore, sed contemnat se ipsum: sicut consuevimus dicere quod quis quempiam negari. hoc est, non habet eum pro amico vel noto. Sic igitur omnes docet nullam cum corpore habere communionem, id est, amicitiam, ita ut et crucem tollant, hoc est, mortem elegant, et cum studio inquirant etiam mortem ignominiosissimam, 87 qualis crux apud veteres fuit. Sed, Et sequatur me, inquit. Multi enim crucifiguntur latrones et fures, at illi non sunt discipuli mei. Sequatur igitur, hoc est, omnem aliam virtutem prae se ferat. Abnegat autem se ipsum et qui heri quidem intemperatus erat, hodie autem castus et sobrius. Talis erat Paulus, qui abnegavit semetipsum cum diceret: « Vivo autem non jam ego, vivit autem in me Christus ²⁶. » Tollit autem crucem, qui mortificavit et crucifixit se ipsum mundo.

VERS. 25. « Qui enim voluerit animam suam servare, perdet eam; quisquis autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. » Ad martyrium adhortatur nos: invenit enim animam ad praesens, hoc est, servat, qui negat, et postea perdit. Perdit autem animam, sed propter Christum, qui de eo testificatur: qui et inveniet eam in incorruptione, et vita eterna.

VERS. 26, 27. « Quid enim prodest homini, si totum mundum lucratus fuerit, anima vero suæ jacturam fecerit? Aut quid dabit homo, cuius permutatione redimat animam suam? Venturus est enim Filius hominis in gloria Patris sui cum angelis suis, et tunc reddet unicuique juxta facta ipsius. » Sic igitur et tingamus quod totum mundum lucreris, sed quæ utilitatis corpus bene habeat, et anima male afficiatur? quemadmodum si mater familias lacera veste, et ancillæ fulgido ornatu incendant. Neque in futuro sæculo poterit quis dare communionem pro anima sua: hic quidem potest dare lacrymas et eleemosynam, et jejunare, illic autem non. Judex enim tunc nos excipiet, dona respuens: nam juxta opera sua judicabit uniuersumque. Est autem et metuendus: veniet enim in gloria sua et cum angelis, et non contemptibilis.

VERS. 28. « Amen dico vobis: sunt quidam hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec viderint Filium hominis venientem in regno suo. » Dixerat venturum Filium hominis in gloria sua: ne igitur increduli sint, dicit quia sunt hic quidam qui iuxta quod capere possunt, videbunt in transfiguratione gloriam secundi adventus. Interim autem ostendit in qua gloria erunt qui propter ipsum passi fuerint. Sicut enim tunc caro ejus fulgoravit, ita pro sua portione tunc fulgebunt sancti: significat autem hoc loco Petrum et Jacobum, et Joannem, quos in montem assumpsit, et ostendit illis regnum suum, hoc est, futurum statum in quo venturus esset ipse, et justi

A προθέσεως σημαίνων. Οτον, μὴ ἔχετω τι κοινὸν πρὸ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καταφρονεῖτω καυτοῦ, διόπερ εἰώθαμεν λέγειν, Ὁ δεῖν τὸν δεῖν τὸν ἡρησάτο, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἔχει φύλον, οὐδὲ γνωστόν. Οὔτεος οὖν καὶ τὰς δψεις μηδεμίαν φύλαν ἔχειν πρὸς τὸ σῶμα· ὥστε καὶ τὸν σταυρὸν αἴρειν, τουτέστι, θάνατον αἴρεσθαι, καὶ μετὰ σπουδῆς ἐπιζητεῖν καὶ θάνατον τὸν ἐπονεδίστον τοιούτος γάρ δισταυρὸς παρὴ τοῖς παλαιοῖς. Ἀλλὰ, Καὶ ἀκολουθεῖτω μοι, φησί. Πολλοὶ γάρ σταυροῦνται λησταὶ καὶ κλέπται, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν ἔκεινοι μαθηταὶ μου· ἀκολουθεῖτω οὖν, τουτέστι, καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἐπιδεικνύσθω. Ἀπαρνεῖται δὲ οὗτον καὶ διχές μὲν ἀσελγανῶν, σήμερον δὲ σωφρονῶν. Τοιούτος ἦν δὲ Παῦλος, ἀπερνησάμενος ἑκατὸν ἐν τῷ λέγειν, « Ζῶ δὲ οὐκ ἔγω, δῆδε ἐν ἡμῖν Χριστός. » Λίραι δὲ τὸν σταυρὸν, δινεκρώσας καὶ σταυρώσας οὗτον τῷ κόσμῳ.

« Ὡς γάρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτὸν. δις δὲ ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θένεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτὴν. » Ἐπὶ μαρτύριον προτρέπεται ἡμᾶς. Εὑρίσκει μὲν οὖν τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ παρόν, τουτέστι, σῶξει, διάρνοδενος, δις καὶ ἀπόλλυσιν ὑστερον. ἀπόλλυσι δὲ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἔνεκεν τοῦ Χριστοῦ, δις μαρτυρήσει διπέρ αὐτοῦ. « Ος καὶ εὐρήσει αὐτὴν ἐν ἀφθαρσίᾳ καὶ ζωῇ αἰώνιᾳ.

« Τί γάρ ὡφελεῖται ἀνθρώπος ἐάν τὸν κόσμον δλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιώθῃ; » Η τι δώσει ἀνθρώπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Μέλλει γάρ δὲ Γιός τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῷ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτού. « Ἐστω, φησί, καθ' ὑπόθεσιν, δις τὸν κόσμον δλον ἐκέρδηνται, ἀλλὰ τὶ τὸ ὄφελος, τῆς ψυχῆς κακῶς διακειμένης, τὸ σῶμα εὐπαθεῖν; Ὡσπερ ἂν εἰ τῆς οἰκοδεσποίνης ράκια διερρήγμένα φορούσης, αἱ θεραπαινίδες λαμπροφοροτεν. Οὐδὲ γάρ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δύναται τις δύναιται ἀντάλλαγμα διπέρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἐνταῦθα μὲν γάρ δύναται δύναιται δάκρυα, στεναγμοὺς, ἐλεημοσύνην ἔκει δὲ οὐδὲ. Ἀδωροδόκητος γάρ κριτής διαδέστεται· κατὰ γάρ τὰ ἔργα δικάζει ἐκάστῳ ἀλλὰ καὶ φοβερός, ἐν τῷ δόξῃ γάρ αὐτοῦ ἔρχεται καὶ μετὰ τῶν ἀγγέλων, καὶ οὐχὶ καταπεφρονημένος.

« Ἀμήν λέγω δικτιν, εἰσὶ τινες τῶν ὅδε ἐστῶτων, οἵτινες οὐ μὴ γενέσθαι θανάτου, θως ἀντὶ διδωσι τὸν Γιόν τοῦ ἀνθρώπου ἔργομενον ἐν τῷ βασιλείᾳ αὐτοῦ. » Εἶπεν δις μέλλει ἔρχεσθαι δὲ Γιός τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ δόξῃ αὐτοῦ. « Ινταὶ οὖν μὴ ἀπιστῶτιν ἔστενοι, φησίν δις εἰσὶ τινες ἐνταῦθα, οἵ κατὰ τὸ ἔργον ποιοῦσι δικαίαν δὲ καὶ δείκνυσιν ἐν ποικ δόξῃ ἔσονται οἱ δις αὐτὸν παθόντες. Ός γάρ ἐξήστραψεν ἡ σάρκα αὐτοῦ τηνικαῦτα, οὐτω κατὰ ἀναλογίαν οἱ ἀγροὶ τότε ἐκλάμψουσιν· αἰνιττεῖται δὲ ἐνταῦθα τὸν Πέτρον καὶ Ἱάκωβον καὶ Ἰωάννην, οὓς παρέλαβεν εἰς τὸ δρός, καὶ ἔδειξεν αὐτοῖς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, τουτέστι,

τὸν κατάστασιν τὴν μᾶλλους τὸν, ἐν τῷ ἐλεύσεται καὶ πολλαῖς σημείοις δικαιούμενοι. Λέγει τοὺς διάδοχούς τῶν ἑνόθεδε οὐδὲ μὴ ἀποθάνωσιν, ἔως οὗ ὕδωσι [με] μεταμορφούμενον. Ὅρα δὲ διὰ οἱ ἀστῶτες ἐν τῷ καλῷ καιρῷ βέβαιοι, ἐκεῖνοι βλέπουσι τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τῷ λαμπτότερῷ μεταμορφούμενον, καὶ προκόπτοντι ἐπὶ τῷ πίστει καὶ ταῖς ἁντολαῖς,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τοῦ σπληνικούμενου. Περὶ τῶν αἰσθούντων τὸ διδραχμον.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ἔξι, παραλημβάνει δὲ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον, καὶ Ἱάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ (23). • Οὐκ ἔστιν ἁνταί τούτο τῷ παρὰ τῷ Λουκᾶ ῥηθέντι, διτι, »Μετὰ δὲ τοὺς ἄγρους τούτους ἐγένοντο ὥστε ἡμέραι ὄντω, καὶ τὰ ἔξης· ὁ γάρ Λουκᾶς καὶ τὴν πρώτην ἀριθμεῖ καὶ τὴν ὑστέραν, καὶ ἡν ἀνέδοσαν εἰς τὸ δρός. Ὁ δὲ Ματθαῖος, τὰς μέσας μόνας. » Ελασσὸν δὲ τὸν μὲν Πέτρον, ὡς σφόδρα ἀγαπῶντας αὐτὸν, τὸν δὲ Ἰωάννην, ὡς ἀγαπώμενον, τὸν δὲ Ἱάκωβον, ὡς καὶ αὐτὸν ζηλωτὴν δοντα· καὶ δῆλον ὅτι ζηλούν εἶχεν, ἀπὸ τοῦ καὶ ὑποσχέσθαι τὸ ποτήριον πιεῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν Ἡράδη μαχαίραν ἀνελεῖν αὐτὸν πρὸς ἀρέσκειν τῶν Ἰουδαίων.

ε Καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὅρος κατ' ἤδην, καὶ μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν. Καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ήλιος, τὰ δὲ ἡμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. • Εἰς ὅρος ὑψηλὸν ἀνεφέρει αὐτούς, δεικνύντων, διτι ἐξην μὴ τις ὑψωθῇ, οὐκ ἔξις γίνεται τοιούτων θεωριῶν. Κατ' ἤδην δὲ, διότι εἰσιθεν δὲ Χριστὸς τὰς παραδοξοτέρας θυματουργίας ἐν ἀποκρύφῳ ποιεῖν, ἵνα μὴ δρώμενος τοῖς πολλοῖς ὡς Θεός, κατὰ φρνταίνειν ἀνθρώπος νομισθῇ. Μετεμόρφωσιν δὲ ἀκούων, μὴ νόμισε, διτι τὸ σῶμα ἀπέβαλε τάτα, ἀλλὰ μένοντος τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ σχήματος

27 Λuc. ΙΙ, 28.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(23) Cod. 32 addit: Διὰ τί τοὺς δωδεκαν μαθητὰς τῶν οὐ παρέλαβεν δὲ Χριστὸς, καὶ ἀντίγραψεν εἰς τὸ δρός, ἀλλὰ Πέτρον, Ἰωάννην καὶ Ἱάκωβον; Διότι οὐκ ἦν δίξιος δὲ Ιούδας τοῖς τῆς προδοσίας ὄφελοι μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου δόξαν θεάσασθαι. Ἀλλ' ἐρούσῃ τινες· Καὶ εἰ τοῦτο ἦν, διτι τὸν Ιούδαν οὐ κατέλιπε μόνον κάτω, τοὺς δὲ ἔνδεκα σὺν αὐτῷ ἀνήγαγεν; Ἀλλ' οὐκ ἐσμὲν τοῦ Δεσπότου· Χριστοῦ συνετάπεροι ησοφώτεροι. Εἰ γάρ συνέβη τὸν Ιούδαν καταλειφθῆναι μόνον κάτω, καὶ τοὺς ἔνδεκα ἀνελθεῖν σὺν αὐτῷ, εἰκός ἦν λέγειν τινάς, Τούτου χάριν δὲ Ιούδας ἐπὶ τὴν προδοσίαν καὶ χωροπρασίαν ἐφθάσεν. Ἰντι οὖν μηδὲν τοιούτον μηδὲ παρ τοῖν λεχθῆ, μηδὲ παρ ἑκατὸν προφασισθῆ, τούτου χάριν σὺν τοῖς λοιποῖς ὄχτω καὶ τὸν Ιούδαν κατέλιπεν, ἵνα οἱ μὲν τρεῖς δύοις πληροφορηθεῖντες, δοξασθῶσιν· οἱ δὲ ἔννεα ἀκοῇ πιστεύσαντες, μακαρισθῶσι· περὶ ὧν εἴπεν δὲ Κύριος· Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. Ἀλλως δὲ τοὺς τρεῖς μόνους ἀνήγειρε Πέτρον, Ἱάκωβον, καὶ Ἰωάννην, ἵνα πληρωθῆ τὸ φάσκον ῥητὸν, Ἐπὶ στόματος δύο δὲ τριῶν μαρτύρων σταθῆσεται πᾶν ὅπμα. Τριῶν, μὲν Πέτρου, Ἱάκωβου καὶ Ἰωάννου δύο δὲ Μωϋσῆ καὶ Ἡλία τῶν ἀνακλινῶν τοῦ νόμου στύλων. Οὐκ ἔστιν ἁνταί τούτο τῷ παρὰ τῷ Λουκᾶ ῥηθέντι, καὶ τ. λ. ε Καὶ non omnes duodecim discipu-

los fulgebunt. Dicit igitur quod quidam qui hic sunt non morientur, donec viderint me transfigurari. Vide autem quod stantes in bono et firmi, sunt illi qui vident Jesum clarus transformari, et proficiunt semper in fide et manib[us].

CAPUT XVII.

De transfiguratione Christi. De lunatico. De exigentibus didrachmam.

VERS. 1. «Et post h[ab]it dies sex assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem ejus.» Non est hoc diversum ab eo quod Lucas dixit, quod post sermones illos facti sunt quasi dies octo²⁷, etc. Lucas enim et p[ro]imum et ultimum commemorat quo ascenderunt in montem, Matthæus autem tantum intermedios dies ponit. Assumpsit autem Petrum, ut eum a quo diligebatur: Joannem, ut eum quem diligebat: Jacobum vero, quod et ipse æmulator fuerit. Et manifestum est illum ingentis zeli fuisse, tum ex eo quod poculum se bibiturum promisit, tum ex eo quod Herodes ut placeret Iudeis gladio illum occidit.

VERS. 2. «Et subducit illos in montem excelsum seorsum, transformatusque est coram illis: et splenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem illius facta sunt, alba sicut lumen. • In montem excelsum subducit illos, ostendens quod nisi quis exaltetur, non dignus sit divinis contemplationibus Seorsum autem: solitus enim est Christus clarius miracula in occulto facere, ut ne si apud multitudinem ut Deus conspiceretur, homo secundum apparentiam existinaretur. Transformationem autem audiens, ne putes quod tunc corpus abjecerit, sed

los assumpsit Jesus, ac duxit in montem; sed Petrum, Joannem et Jacobum tantummodo? Scilicet quia Judas dignus non erat, qui proditoris oculis suis Domini gloriam aspiceret. At dicent nonnulli: Si hoc est in causa, cur non Judam solum reliquit, ceterosque undecim non secum assumpsit? Verum non sumus Domino acutiores aut sapientiores. Si enim solus Judas relictus fuisset, ceterique undecim cum ipso ascendens, verisimile est, aliquos dicturos fuisse, ideo cum ad proditionem ac Domini venditionem animum appulisse, quod tali fuisse signominia affectus Ne igitur simile quid vel a nobis diceretur, vel ab illo prætexi posset, idcirco eum simul cum reliquis octo apostolis reliquit: ut tres quidem cognitionis evidentia, reique experientia glorificarentur; alii vero novem auditui credentes beatificarentur: de quibus ait Dominus: Beati qui non riderunt, et crediderunt (Joan, xx, 29). Alter autem: Tres tantummodo assumpsit Petrum, Jacobum et Joannem, ut impleretur quod dictum fuerat: In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum (Matth. i, 16); tribus quidem, Petro, Jacobo et Joanne: duobus vero, Moysi et Elia: qui immobiles legis columnæ fuerunt. Non est hoc diversum, quod Lucas dixit, »etc.

mansit corpus in suo habitu. Faciem enim ipsius A ματος· προσωπον γάρ αὐτοῦ ἀκούεις καὶ λιμέται. audis et vestem. Fulgidor apparebat divinitate parvus quodam radios suos declarante, et hoc ut videre poterant: propterea et regnum Dei superius dixit transfigurationem, eo quod ineffabilis ejus potestas ibi resulserit, et quod germanus Filius Patris ostensus sit, et quod dignitas secundi adventus in splendore faciei Christi ineffabili clauerit.

Vers. 3. « Et ecce apparuerunt illis Moses et Elias cum illo loquentes. » De quo colloquebantur? De excessu, inquit Lucas, quem impleturus erat in Hierusalem, hoc est, de cruce. Quare autem Moses et Elias visi sunt? Ut ostendatur quod et legis et prophetarum ipse sit Dominus, viventiumque ac mortuorum: Elias quidem est propheta, et vivit adhuc; Moses autem legislator, et mortuus est: quin et ut appareat quod non sit legi adversarius neque Deo, non enim Moses astitisset suo adversario, neque Elias tantus zelotes ipsum tulisset, si Deo fuisset contrarius: præterea ut suspicionem tollat eorum qui ipsum Eliam vel unum ex prophetis dicebant. Unde autem cognoverunt discipuli quod Moses et Elias fuerint? uou enim a lineamentis facierum, quia imagines hominum facere tunc impium videbatur.. Videtur igitur quod ex sermonibus quos tunc inter se conferebant, agnoverint eos. Fortassis enim alter quidem dicebat, nempe Moses: Tu es cuius ego passionem præfiguravi occiso agno, et perfecto Pascha: alter autem Elias: Tu es cuius resurrectionem ego præfiguravi in vidua filio, et talia quædam. Ostendens igitur illos discipulis, docet eos tales imitari, et mansuetos quidem esse et populares, sicut Moses: zelotas autem et constantes, sicut Elias: et si quando tempus vocet, periclitantes pro veritate, sicut illi.

89 Vers. 4. Respondens autem Petrus dixit Iesu: Domine, bonum est nos hic esse; si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, et Moysi unum, et Eliæ unum. » Petrus ob multam dilectionem Christum pati nolens, dicit: Bonum est hoc loco manere, et non descendere, et occidi. Nam si quis huc venerit, habemus et Mosen et Eliam nos adjuvantes. Moses quidem Ægyptios devicit, Elias autem ignem e cœlo deduxit, et tales erunt in inimicos si qui huc contra nos venturi sunt. Hæc autem præ nimio timore loquebatur, sicut Lucas inquit, nesciens quid diceret. Insolita enim visio obstupescere eum fecerat, aut nesciebat revera quid loqueretur, volens Jesum manere in monte, et non descendere, et pati pro nobis. Veritus tamen ne pertinax videretur, dixit: Si vis.

Vers. 5. « Adhuc illo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos, et ecce vox e nube dicens: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene compla-

λαμπρότερος ἐφαίνετο, τῆς θεότητος παραδεξάσης μικρὸν τι τὰς ἀκτίνας εὐτής, καὶ τοῦτο ὡς ἡδύνατο ιδεῖν. διὰ τοῦτο γάρ καὶ βασιλεῖαν τοῦ Θεοῦ ἀνωτέρῳ εἴρηκε τὴν μεταμόρφωσιν, ὡς ἐκφίνασαν τῆς ἑνούσας τὸ ἄρατον, καὶ δι τοῦ γνήσιος ἐστιν Γίδες τοῦ Πατρὸς δεῖξαν, καὶ ὡς τῆς δυνάτερας παρουσίας τὸ ἀξίωμα φέρουσαν, διὰ τὴν ἀρρήτον λαμπρότητα τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ.

« Καὶ ίδοι ὁ φθησαν αὐτοὺς Μωσῆς καὶ Ἡλίας, μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες. » Τί συνελάλουν; Τὴν ἔξοδον (24), φησὶν δὲ Λουκᾶς, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ, τούτους, τὸν σταυρόν. Λιατί δὲ Μωσῆς καὶ Ἡλίας ὥφθησαν; « Ινα δειχθῆ ὅτι καὶ νόμου καὶ προφητῶν αὐτός ἐστι Κύριος, καὶ δι τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν. Ἡλίας μὲν γάρ προφήτης, καὶ ζῆτι· Μωσῆς δὲ νομοδέτης, καὶ τέθνηκεν ἀλλὰ καὶ ἵνα φανῆ δι τοῦ ἀναντίος ἐστὶ τῷ νόμῳ οὐδός ἀντίθεος. Οὐκ ἄν γάρ δὲ Μωσῆς συνελάλει τῷ ἐναντιουμένῳ τοῖς αὐτοῦ, οὐδός ἂν Ἡλίας δὲ ζηλωτὴς ἡγείχετο αὐτοῦ, ἀντιθέουν διτος· ἐστι δὲ, λόγη τὴν ὑπόδοισαν τῶν λεγόντων αὐτὸν Ἡλίαν ἡ ἐν τῶν προφητῶν. Πόθεν δὲ ἔγκων οἱ μαθηταὶ δι τοῦ Μωσῆς καὶ Ἡλίας ήσαν; οὐ γάρ δὴ ἀπὸ εἰκόνων, ἕπει εἰκόνας ἀνθρώπων ποιεῖν τότε ἀσεβὲς ἐδόκει. « Εοικεν οὖν δι τοῦ ἀπὸ τῶν λόγων ὃν Νεγριν ἐπέγνων αὐτούς τυχόν γάρ δὲ μὲν Μωσῆς θεογένης. Σὺ εἶ οὖν προετύπωσα ἐγὼ τὸ πάθος, σφάξας τὸν ἄμυνόν καὶ τὸ Πάσχα τελίσας. » Ἡλίας δέ. Σὺ εἶ οὖν τὴν ἀνάστασιν προετύπωσα ἐν τῷ τῆς χώρας νέῳ, καὶ τοιαύτα τινα. Δεικνύων οὖν τούτους τοῖς μαθηταῖς, διδάσκει αὐτοὺς τούτους μιμεσθαι, καὶ κατὰ Μωσῆν μὲν πράους εἶναι καὶ δημιαγωγικούς· κατὰ δὲ Ἡλίαν, ζηλωτὰς καὶ δικαπτεῖς δι τοῦ καρδός, γατὰ κινδυνευτικούς, ἀσπερ οὗτοι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

« Ἀποκριθεὶς δὲ δὲ Πέτρος εἶπε τῷ Ἰησοῦ· Κύριε, καλὸν ἐστιν ἡμές ὅδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὅδε τρεῖς σκηνὰς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσῆς μίαν, καὶ μίαν Ἡλία. » Ό Πέτρος βουλόμενος μὴ καθεῖται τὸν Χριστὸν, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην, φησὶν δι τοῦ Καλὸν ἐστιν ἐνταῦθα μένειν, καὶ μὴ κατελθεῖν καὶ φονεύθην. Εἰ γάρ καὶ ἔλθοι τις ἐνταῦθα, ἔχομεν καὶ Μωσῆν καὶ Ἡλίαν συνεργήσοντας ἡμῖν. Μωσῆς μὲν γάρ τοὺς Διγυπτίους κατηγωνίσατο, Ἡλίας δὲ πάρα κατηγαγέν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· διτε καὶ κατὰ τῶν ἔλευσιμένων ἐνταῦθα ἔχθρῶν, τοιούτοις ἴσονται. Ταῦτα δὲ ἐκ πολλῆς δειλίας ἐλάλει, ὡς δὲ Λουκᾶς φησι, μὴ εἰδὼς δὲ λόγους. Τὸ γάρ ἔηθες ἐξέπληξεν αὐτὸν, οὐ τούτοις δέ τοις τοῖς ἐλάλεις, θάλων τὸν Ἰησοῦν μένειν ἐν τῷ δρόι, καὶ μὴ κατελθεῖν καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν. Φοβούμενος δὲ μὴ αὐθάδης δοξῇ, φησὶ τό· Εἰ θέλεις.

« Ἐτι· αὐτοῦ λαλοῦντος, ίδου νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκήσαν αὐτούς, καὶ ίδου φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· Οὗτος ἐστιν δὲ Γίδες μου δὲ φυσικός ἐν φ

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(24) τὴν δοξαν cod. 31.

εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε. » Σὺ μὲν, ὦ Πέτρε, σκη-
νὸς ζῆτες χειροποίητος γενίσθαι· δὲ διὸ Πατὴρ,
ἄλλην σκηνὴν ἀχειροποίητον τὴν νεφέλην περιστή-
σας, δεικνύει διὰ αὐτοῦ τὸν νεφέλην ἐφάνετο
τοῖς παλαιοῖς θεοῖς ὅν, σύτῳ καὶ διὰ τοῦ Ιώς.
Φωτίσιν, δὲ τὴν νεφέλην ἐνταῖς, οὐ γνοφάδης ὡς ἐν τῇ
παλαιᾷ, διάτοι οὐκ ἐκροῦσσαι ἥδουλετο, ἀλλὰ διδάξαι.
Ἐκ τῆς νεφέλης δὲ τὸ φωνὴν, ἵνα δεῖξῃ διὰ τοῦ
θεοῦ ἡν. Τὸ δὲ Ἐν φωνῇ εὐδόκησα, ἀντὶ τοῦ, φῶνα
πεπομπαὶ καὶ ἀρέσκουμενοι. Διδάσκει δὲ διὰ τοῦ Αὐτοῦ
ἴσοιςτε, καὶ στυρωθῆναι θέλη, μὴ ἐνχυτιοῦσθε
εἰςαρ.

« Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ, ἔπειτα ἐπὶ πρόσ-
ωπον αὐτῶν, καὶ ἐροβίθησαν σφόρξ, καὶ προσελθὼν
διὰ Ἰησοῦς, ὑψωτοῦ αὐτῶν, καὶ εἶπεν· Ἔγέρθητε καὶ
μὴ φοβεῖσθε. Ἐπάραντες δὲ τοὺς ὄφθαλμοὺς αὐτῶν,
ἀκέντες εἰδον, εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον. » Μὴ ἐνγ-
άντες τὴν λαμπτηδόνα τοῦ νέρους οἱ μαθηταὶ, μηδὲ
τὸν φωνὴν, ἔπειτα χαράκτην δὲ καὶ οἱ ὄφθαλμοι
εἰσαῦνται πεντερημένοι· μποντοῦν δὲ λέγει τὴν πολλὴν
εἰρωτασιν τὴν ἀπὸ τῆς δύσεως· ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πολὺ δ
φόρος περιχρέμανται ἐκόπλητη τὴν μνήμην τῶν δραθέν-
των ἀγράφων αὐτοὺς καὶ θεράπευτει, καὶ μόνος αὐτὸς
εἰρίσκεται, ἵνα μὴ νομίσῃς διὰ περὶ Μωσέως ἡ
Ἐλλούς ἡν τὸ φωνήν, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ αὐτὸς γάρ ἔστιν δ.

« Καὶ κατεκεινόντων αὐτῶν ἀπό των δρους, ἐν-
ταῖλετο αὐτοῖς διὰ Ἰησοῦς, λέγων· Μηδὲνὶ εἰπτε τὸ
ἔργα τοῦ σοῦ διὰ μὲν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ νεκρῶν ἀν-
τι. » Διὰ τοπεινοφροσύνην παρηγέλλει μηδὲνὶ^C εἰπεῖν, καὶ ἄμα ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσιν οἱ ἀκούον-
τες τοιαύτα, ὃστερον στυρούμενον βλέποντες αὐτόν.
Ἐνέμοισαν γάρ ἐν τούτον πλάνον εἶναι, κατὰ φαντα-
σίαν ποιήσαντες τὰ θεοπρεπῆ. Σὺ δὲ μάθε, διὰ μετὰ
τοῦ ἴμαρτος, ποιήσοι, μετὰ τὸν κόσμον τὸν ἐν τοῖς
τιμέραις ὑπεριηρθέντα, ἡ τοῦ Θεοῦ θεωρία· ἐν
γάρ οὐχ ὑπερέχει τὸν κόσμον, καὶ ὑψωθῆς ἐν τῷ
ῷραι, οὐ μὴ ἕστις λαμπρά, οὕτε τὸ πρόσωπον τοῦ
Ἰησοῦ, τὴν διάστητην λέγω, οὕτε τὰ ἱμάτια, τὴν σάρκα·
ἴσοις δὲ τοῖς καὶ Μωσῆν καὶ Ἡλίαν συλλαλοῦντες
τῷ Ἰησοῦ· ὁ γάρ νόμος καὶ οἱ προφῆται καὶ διὰ
Ἰησοῦς ἐν λαζοῦσι καὶ συμφωνοῦσιν. « Άλλὰ καὶ
τοῖς εὑρίσκεις τινὰ ἐρμηνεύοντας τὸ τῆς Γραφῆς νόμοις
λαμπράς, γνωσκε τούτον τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ
λαμπρᾶς βλέπειν· εἰ δὲ καὶ τὰς λέξεις διασαφεῖ καὶ
λαμπράνει, οὕτος καὶ τὰ ἱμάτια τοῦ Ἰησοῦ
λεπτά βλέπει, ἱμάτια γάρ τῶν νομάτων αἱ λέξεις.
Άλλα μὴ εἶπης κατὰ Πέτρον, « Καλὸν κοτιν ἡμᾶς
οὖσι εἶναι. » οἷς γάρ προκόπτειν δει καὶ οὐ κατα-
πέντεν ἐν ἡν βαθμῷ ἀρετῆς καὶ θεωρίας, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ μετεπεβίνειν.

« Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέ-
γοντες· Τί οὖν οἱ Γραμματεῖς λέγουσιν διὰ Ἡλίαν
δεῖ ἀλθεῖν πρώτον; » Ἀπετῶντες τὸν λαὸν οἱ Γραμ-
ματεῖς Πέργον. διτοι οὐκ ἡν αὐτὸς ὁ Χριστός· εἰ γάρ
ἡν, Ἡλίας ἐν ἡρχετο πρώτον, ἀγνοοῦντες διτοι δύο
τοῦ Χριστοῦ παρουσία, ὃν τῆς μὲν πρώτης πρόδρο-
μος ἐστι· Ιωάννης, τῆς δὲ δευτέρης, ὁ Ἡλίας. « Οπερ
εῖ καὶ διὰ Χριστοῦ ἐργήνει τοις μαθηταῖς. » Ακούε
το.

A cillum est : ipsum audite. » Tu quidem, o Petre, tabernacula quæris manufacta ut fiant: Pater autem aliud tabernaculum non manufactum nubem constituit, et ostendit quod sicut ipse in nube apparuit antiquis Deus existens, sic et Filius snus. Lucida vero nebula hoc loco, non caliginosa sicut in Veteri, eo quod non exterrere voluit, sed ducere. Ex nube autem vox, ut ostendat quod ex Deo sit. In quo bene complacitum mihi, hoc est, super quem requiesco, et qui mihi placet. Docet quoque illum audiendum : etiam si crucifigi voluerit, ne oblectemini.

VERS. 6-8. « Et cum hæc audissent discipuli, prociderunt in faciem suam, et territi sunt vehementer. Et accedens Jesus, tetigit eos et dixit : Surgite, et ne timeatis. Sublevatis igitur oculis suis neminem viderunt, nisi Jesum solum. » Discipuli non ferentes fulgorem nubis, neque vocem, ceciderunt in terram, et oculi eorum quasi somno gravati erant. Somnum dicit multam gravationem a visu. Ne autem timor diutius insidens ejiciat memoriam eorum quæ viderant, suscitat eos et animat, solusque ipse comparet, ne putas quod de Mose vel Elia vox dicta sit, sed de ipso : ipse enim est Filius.

VERS. 9. « Et cum descenderent de monte, præcepit illis Jesus, dicens : Ne cui dixeritis visionem hanc, donec Filius hominis e mortuis resurgat. » Propter humilitatem denuntiat nulli dicendum, Θοῦ atque etiam ne offendantur qui audiunt talia, postea ipsum crucifigi videntes. Putassent enim impostorem suis, haecque solum apparenter fecisse. Tu autem disce, post sex dies, id est, post mundum, qui sex diebus conditus est, Dei contemplationem futuram. Nisi enim transiveris mundum, et exaltatus fueris in monte, nequaquam videbis clara, neque faciem Jesu, deitatem dico · neque vestem, hoc est carnem. Videre autem tunc poteris et Mosen et Eliam colloquentes Jesu : lex enim et prophetæ et Jesus unum loquuntur et consonant. Quin et cum inveneris quemdam sensum Scripturæ clare interpretantem, cognosce quod ille faciem Jesu clare videat : quod si et verba declareret et conspicua faciat, hic et vestes Jesu candidas videt. Vester enim, sensuum dictiones. Sed ne dixeris cum Petro, « Bonum est nos hic esse ; » nam oportet semper proscire, et non permanere in uno gradu virtutis et contemplationis, sed ad alia transire.

VERS. 10. Et interrogaverunt illum discipuli sui dicentes : Quare igitur Scribæ dicunt quod Eliam oportet venire primum ? » Decipientes populum Scribæ dicebant quod ipse non esset Christus: nam si esset, Elias primum venisset : ignorantes quod duo adventus Christi, quorum primi Præcursor Joannes, secundi autem Elias. Sic enim et Christus interpretatur discipulis. Audi enim.

VERS. 11-13. « Jesus autem respondens dixit A illis : Elias quidem veniet prius, et restituat omnia. Dico autem vobis quod Elias jam venit, et non agnoverunt eum, sed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic et Filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerunt discipuli quod de Joanne Baptista dixisset illis. » Dicendo quod Elias quidem veniet, ostendit quod nondum venit : in secundo autem adventu veniens præcursor, restitutus sit ad fidem Christi omnes Hebræos, quod persuasibiles invenient, quasi ad hæreditatem paternam reducens eos qui exciderant. Cum autem dicit, Elias jam venit, Præcursorum illum Joannem dicit, in quo fecerunt quæcumque voluere, occidentes eum. Nam permittentes Herodi ut occideret Joannem, cum possent prohibere, ipsi occiderunt. Tunc igitur discipuli facti perspicaciores intellexerunt quod Joannem Eliam vocavit, quod ipse primi adventus præcursor fuerit, sicut ille secundi futurus est præcursor.

VERS. 14. « Et cum venissent ad turbam, accessit ad eum homo quidam flectens illi genua, dicensque : Domine, miserere filii mei, quoniam lunaticus est et misere affligitur : nam sæpe cadit in ignem, et sæpe in aquam. » Valde incredulus apparuit esse hic homo, eo quod dixit ad ipsum Christus, O generatio incredula, et quod arguit ipse discipulos. Non autem luna causa erat morbi, sed diabolus observabat plenilunium, et tunc **B** insidiabatur, ut arguerentur opera Dei tanquam nobis malum inferentia. Tu autem intelligas, obsecro, quod omnis insipiens sicut luna immutatur²⁸, secundum Scripturam, et interim appetit virtute magnus, interim imminuit sensu et desipit. Hic igitur cum lunaticus fuerit, cadit in ignem iræ et concupiscentiae, et in aquam plenam fluctibus hujus vitæ sollicitudinis, in qua et leviathan diabolus, hoc est, imperans ille in aquis. An non fluctus recte dicuntur crebræ divitum curæ ?

VERS. 15-17. « Et obtuli eum discipulis tuis, nec potuerunt eum sanare. Respondens autem Jesus dixit : O natio incredula et distorta, quousque tandem ero vobiscum ? usquequo patiar vos ? adducite illum huc. Et increpavit illum Jesus, et exiit ab eo dæmonium, et sanatus est puer ex illa hora. » **D**vides hominem delictum suæ incredulitatis discipulis impingentem, quod infirmiores sint quam ut sanent. Igitur Dominus confundit eum quod accusarit discipulos, ac dicit : O generatio incredula, hoc est, Non est tantum infirmitatis illorum, quantum tuæ incredulitatis delictum : magna enim est, et illorum mediocrem vincit virtutem. Hominem autem illum opprobando, omnes signum approbravit incredulos et circumstantes. Porro cum dicit, Usquequo ero vobiscum ? ostendit quod desideret in cruce pati, et ab ipsis secedere. Usquequo versabor cum irrisoribus et incredulis ? Incepavit autem illum Jesus,

« Ο δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ἐλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ ἀποκαταστήσει πάντας Λέγω δὲ ὑμῖν διὰ Ἐλίας ἡδη ἤλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν, ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ δσα τὴν ἡθέλησαν. Οὗτα καὶ διὰ Γίδες τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπὸ αὐτῶν. Τότε συνῆκαν οἱ μαθηταί, διὰ περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς. » Ἐν τῷ εἰπεῖν διὰ Ἐλίας μὲν ἔρχεται, δεικνύεται διὰ οὐπω ἤλθεν, ἐλεύσεται δὲ πρόδρομος τῆς δευτέρας ἐλεύσεως, καὶ ἀποκαταστήσει πρὸς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ πάντας τοὺς εὑρεθησόμενους πειθησίους Ἐβραίους, ὥσπερ εἰς πατρῷον κλῆρον ἀποκαθιστῶν αὐτοὺς ἐκπεσόντας· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν διὰ Ἐλίας ἡδη ἤλθε, τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην φησιν. Ἐποίησαν δὲ ἐν αὐτῷ δσα καὶ ἡθέλησαν φονεύσαντες αὐτὸν· διὰ τὸ γάρ συνεχώρησαν τῷ Ηρώδῃ φονεύσαι, δυνάμενοι κωλύειν, ἐκεντοι ἐφόρευσαν. Τότε τοίνοι ὄξυτεροι γενόμενοι οἱ μαθηταί συνῆκαν, διὰ τὸν Ἰωάννην Ἐλίαν ἐκάλεσαν, διὰ τὸ πρόδρομον γενέσθαι τούτον τῆς πρώτης, ὡς ἐκείνος ἔσται τῆς δευτέρας ἐλεύσεως.

« Καὶ ἀλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν δχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἀνθρώπος γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, διὰ σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει. Πολλάκις γάρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ θύρον. » Σφρόρχ **C** ἀπίστος οὗτος δὲ ἀνθρώπος φύλεται εἶναι, ἐξ ὧν τε εἴπει πρὸς αὐτὸν ὁ Χριστός, « γενεὰ ἀπίστος, καὶ διὰ κακηγορεῖται αὐτὸς τῶν μαθητῶν· οὐχ ἡ σελήνη δὲ αἰτία, ἀλλ' ὁ δαίποντας ἐπετήρει τὴν σελήνην πλήρη οὖσαν, καὶ τότε ἐπετίθετο, ἵνα βλασφημηθῶσι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ὡς κακοποιά. Σὺ δὲ νύει καὶ διὰ πάς ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιούται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ποτὲ μὲν μέγχες φαινόμενος κατ' ἀρετὴν, ποτὲ δὲ ἐκλαττούμενος καὶ ἐφαντζόμενος· οὗτος οὖν σεληνιάζεται καὶ κακαπίττεται, καὶ εἰς πῦρ, τὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίας, καὶ εἰς θύρον, τὰ κύματα τοῦ πολυφρόντιδος βίου· ἐν φόρῳ λειτίσθαν διάδολος, τουτέστιν δὲ βασιλεὺων ἐν τοῖς θύραις· οὐχὶ κύματα ἀλλεπάλληλα αἱ τῶν πλουσίων φροντίδες ;

« Καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοὺς μαθηταίς σου, καὶ οὐκ ἡδονήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰησοῦς, εἶπεν· Μη γενεὰ ἀπίστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν ; ἕως πότε ἀνέξημαι ὑμῶν ; φίρετέ μοι αὐτὸν ὡς· καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, καὶ ἐθεραπεύθη ὁ πατέρας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης. » Ορές τὸν ἀνθρώπον τὸ ἐαυτοῦ πτελίσμα τῆς ἀπίστας τοὺς μαθηταίς ἀνατιθέντα, ὡς ἀσθενήσας περὶ τὴν ἰασίν· δὲ τοίνοι Κύριος καταισχύνων αὐτὸν, ἐπεὶ κατηγράψατο τῶν μαθητῶν, φησιν· « γενεὰ ἀπίστος· τουτέστιν, οὐ τῆς ἐκείνων ἀσθενείας τοσοῦτον τὸ πτελίσμα, δοὺς τῆς σῆς ἀπίστας. πολλὴ γάρ οὖσα, ἐνίκησε τὴν ἐκείνων σύμμετρον δύναμιν· τῷ δὲ ἀνθρώπῳ δύναμις, πᾶσι κοινῶς δυνεῖται ὡς ἀπίστουσι, καὶ τοὺς περιεστῶσιν· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, « Εῶς πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν ; δείκνυσα ἐπιποθετεῖν τὸ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθος, καὶ τὴν ἀπὸ αὐτῶν ἀναγκώρησιν. » Εῶς πότε γένεται

ενάπειτάραι τοις ὑδρισταῖς καὶ ἀπίστοις; Ἐπειτι— Λ quem? Lunaticum. Ex illo igitur manifestum, quod μῆτε δὲ αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς, τίνι; Τῷ σεληνιαζομένῳ· οἱ τούτου γοῦν φίνεται διὰ ἀπίστος ᾧ καὶ αὐτὸς, τοῦ δικιόνος ἐστῶ πρόδηνος ἐγένετο διὰ τὴν ἀπίστειαν.

ε Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἡμέν, εἰπον· Διτέτι ἡμετέροις οὐκ ἡδυνήθημεν ἔκβαλειν αὐτὸν; Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Λιὰ τὴν ἀπίστειαν ἴμων· Ἀμὴν γάρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκων σινάπεως, ἔρετε τῷ δρει τούτῳ, Μετάδηθι ἵντεθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβῆσται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν· τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἔκπορευεται εἰ μὴ ἐν πιστει χαὶ νηστειᾳ. » Ἐφοβήθησαν οἱ ἀπόστολοι μὴ ποτε ἀπώλεσσαν τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς επειδὴ τῶν δικιόνων, χάριν· διὰ τοῦτο κατ' Ιδίαν ἔρωταν ἄγρωνιάντες· ο δὲ Κύριος ὡς ἀτελεστέροις ὀνειδῶν αὐτοῖς, φησιν, διὰ διὰ τὴν ἀπίστειαν ὑμῶν· ἐν γάρ θερμήν καὶ ζέουσαν εἰχετε πίστιν, καὶ μικρὰ ἐδόκει, κατωρθώσατε ἣν τὰ μεγάλα· ποὺ δὲ ἕρη μετέστησαν οἱ ἀπόστολοι, οὐδέποτε μὲν γέγραπται, πλὴν εἰκὼς δὴ μη γραφῆναι. Οὐ γάρ πάντα ἐγράφησαν· ἀλλως τε, οὐκ ἀπήγητος εἰπός, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μετέστησαν, ἀλλα δὲ μείζον εποίησαν. Ὅρι γοῦν καὶ τὸν Κύριον τι ἔφη· ε Ερετε τῷ δρει τούτῳ, Μετάδηθι, ε τουτέστι, "Οταν εἰπετε, τότε μεταβῆσται· οὐκ εἰπον οὐδὲν οἱ ἀπόστολοι, ὡς μὴ καιροῦ καλούντος μηδὲ ἀνάγκης, επειδὴ τοῦτο οὐ μετέβησαν δρη· ὡς εἴη εἰπον, μετέβησαν δὲ. Τοῦτο δὲ τὸ γένος, τὸ τῶν δικιόνων, δὲ προσευχῆς καὶ νηστειας ἔκβαλλεται. Δει γάρ καὶ αὐτοὺς ἱκείνους μάλιστα τῶν δικιόνων τηνηστειαν, καὶ τοὺς μελλοντας αὐτοὺς θερπεύειν· τότε δὲ τι προσευχῆς, δει τοι μετά μάθης, ἀλλὰ μετά νηστειας γίνεται· νοει δὲ καὶ δι τι πᾶσα ἡ πίστις, κόκκος σινάπεως, εὐτελής μὲν νομιζομένη διὰ τὴν μαργάριτον τοῦ κηρύγματος· πλὴν ἐὰν τῷ γῆς ἀγαθῆς, εἰς δέντρον εὐέχονταν, ἐν φ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ἀνωτάτω πετόμενοι λογισμοὶ, κατασκηνοῦσιν. Ὅτις οὖ, ἔχει πάσσαν τὴν πίστιν, ἐκενούς δύναται εἰπειτα· τῷ δρει τούτῳ, Μετάδηθι, τουτέστι τῷ δικιόνῳ ἐδείκνυε γάρ τὸ ἐξελθὸν δικιόνιον.

ε Ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαΐᾳ, εἰπεν αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς· Μέλλει δὲ γένεται τοῦ ἀνθρώπου περιβόλοθαι εἰς χειρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆσεται· καὶ ἐλυπήθεσθαι οὐράρχα. ε Συνεχῶς προλέγει περὶ τοῦ πάθους, ἵνα μὴ ἀκουστῶς παθεῖν νομισθῇ, καὶ Δια τοι γυμνότοις αὐτούς, καὶ μὴ τῷ ἀπροσδοκήτῳ τεραχθωσιν δια τὸ γένηται· ἐπισυνάπτει δὲ τοις λυπηροτας καὶ τὸ εἰρρότυνον, τὸ, Ἀναστήσεται.

ε Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοῦμ, προσῆλθον οἱ τὰ διδράχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ, καὶ εἰπον· Ο διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελει τὰ διδράχμα; Λέγει, Καὶ ε Ο Θεὸς ἀντὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Ἐδράλων, Ιελ—σεν ἀφιερωθῆναι αὐτῷ τὴν τοῦ Λευτ φυλὴν. Ιεράθη δὲ ἀριθμηθεῖσα ἡ τοῦ Λευτ φυλὴ, δύο καὶ ἑκοι χιλιάδες· τὰ δὲ πρωτότοκα, χιλιάδες εἰκοσι-

VERS. 18-20. « Tunc accedentes discipuli ad Iesum seorsum, dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illud? Jesus autem dixit illis: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habetis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Demigra hinc illuc, et demigrabit, neque quidquam impossibile erit vobis. Sed hoc genus non egreditur nisi per deprecationem et jejuniū. » Timuerunt apostoli, ne perdidissent datam sibi contra dæmones gratiam: propterea perplexi animo seorsum interrogant. Dominus autem arguit eos ut imperfectiores, dicens, propter incredulitatem vestram. Nam si ferventem et ardente haberetis fidem, etiam si parva videretur, perficeretis utique magna. Ubi autem montes transtulerunt apostoli, nusquam quidem scriptum est: verumtamen verisimile est quod transtulerint, etiamsi non sit scriptum: non enim omnia scripta sunt. Vel aliter, non exigebat tempus, et ideo non transtulerunt: sed alia majora fecerunt. Vide autem et Dominum quid dicat: « Dicetis monti huic, Demigra, hoc est, quando dicetis, tunc transibit. Non dixerunt igitur apostoli, quoniam tempus non postulabat, neque necessitas: et propterea non transtulerunt montes. Nam si dixissent, transtulissent utique. 92 Hoc autem genus dæmoniorum per deprecationem et jejuniū expellitur. Oportet enim et illos ipsos dæmoniacos maxime jejunare, et eos qui illos sanare volunt. Tunc autem est deprecatione, quando non cum ebrietate, sed cum jejunio fit. Observa, quod omnis fides granum est sinapis. Contempta enim putatur propter stultitiam prædicationis; attamen si ceciderit in terram bonam, crescit in arborem, in qua volatilia cœli, hoc est, cogitationes summa petentes, nidulantur. Igitur quisquis habet omnem fidem, ille potest dicere monti huic, Demigra, hoc est, dæmoni: ostendebat enim quod exiret dæmonium.

VERS. 21, 22. « Cum autem versarentur in Galilaea, dixit illis Jesus: Futurum est ut Filius hominis tradatur in manus hominum, ac occident eum, et tertio die resurget. Et mœrore affecti sunt veheinenter. » Subinde memoriam facit passionis, ne existiment quod invitus patiatur, et interim hoc agit, ut exerceat eos, et ne terreatur si hoc inexpectatum eveniat. Conjunxit autem tristibus lœta, scilicet quod resurget.

VERS. 23, 24. « Cum autem venissent in oppidum Capernaum, accesserunt qui didrachma solent accipere, ad Petrum, dixeruntque: Præceptor vester num solvit didrachma? Dicit, Etiam. » Deus pro primogenitis Hebræorum voluit consecrari sibi tribum Levi. Inventus est autem numerus tribus Levi viginti duo millia; primogeniti autem chiliades vi-

ginti dues et ducenti et septuaginta tres²⁰. Pro his A δύο καὶ διακόσια ἑβδομήκοντα καὶ τρία²¹ ἀντὶ τούτων igitur qui erant ultra tribum Levi, et primogeniti erant, decrevit Deus dari didrachmum sacerdotibus. Hinc igitur facta est consuetudo ut simpliciter omnes primogeniti penderent didrachmum, qui est quinque sicli, hoc est ducenti oboli. Unde quia Dominus primogenitus erat, pendebat et ipse. Reveriti autem fortassis Christum propter miracula quae faciebat, non illum interrogant, sed Petrum, vel potius deceptores erant, quasi ita dicerent: Præceptor vester legi contrarius, num id admittit ut persolvat didrachma?

VERS. 24, 25. «Et cum ingressus fuisset domum, prævenit illum Jesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributa aut censem? a filiis suis, an ab alienis? Dicit illi Petrus, Ab alienis. Ait illi Jesus, Ergo liberi sunt filii. » Tanquam Deus sciebat, quamvis non audierat, quid illi locuti fuissent ad Petrum: idcirco et prævenit eum, dicens: Si reges terræ non accipiunt tributum a filiis suis, sed ab alienis, quomodo cœlorum Rex a me Filio suo accipiet didrachnum? Hoc enim (sicut supra dixi) sacerdotibus et templo tribuebatur. Si autem liberi sunt filii parvorum regum, scilicet nihil persolventes, multo magis efo.

VERS. 26. « Verum ne simus illis offendiculo. vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem qui prodierit primus, tolle, et aperto ore illius invenies staterem: 93 illum accipe, et da illis pro me et te. » Ne reputemur, inquit, contemptores et despiciunt leges, et offendamus, da illis tributum. Non enim ut debitum do, sed ut illorum infirmitatem corrigam. Discimus enim hoc loco, quod non oportet offendere, ubi nullum est damnum. Ubi autem damnum patimur in opere aliquo, non sunt curandi qui imprudenter offenduntur. Ut igitur ostendat quod Deus sit et maris Dominus, misit Petrum tollentem staterem ex ore piscis. Discamus hic et mysterium quoddam. Nostra enim natura es²² piscis in profundo incredulitatis mersa: sed apostolicus sermo extrahit nos, et in ore nostro invenit staterem, eloquia Domini, et confessionem Christi. Nam qui Christum confitetur, is staterem habet in ore, staterem duo didrachma tenentem: quia et Christus duas naturas habet, homo existens ac Deus. Hic igitur stater datus est Christus pro duobus, pro Judæis et gentibus, pro justis et peccatoribus. Quod si et avarum quempiam videris nihil aliud habentem in ore, nisi aurum et argentum, hunc habe pro pisco, in mari hujus vitæ natantem: at ubi inventus fuerit præceptor, qualis Petrus, qui mittat hamum in mare, is eripiet ex ore illius aurum et argentum. Staterem quidam putant lapidem pretiosum in Syria, illi tributum, alii vero quartam partem numismatis.

λιθον πολύτιμον εἰρισάμενον κατὰ Συρίαν οἱ λέπται, εξάγοντες τίταρον νομίσματος.

²⁰ Num. iii, 17, sqq.

οὖν τῶν ἐπέκεινα τῆς τοῦ Λαυτοῦ φυλῆς ὄντων πρωτόκων, ὅρισεν δὲ θεός δοθῆναι διδραχμον τοῖς Ἱερεῦσιν. "Εκτὸς οὖν γέροντος θρόνος, ἀπλίκης πάντας τοὺς πρωτότοκους τελεῖν τὸ διδραχμον, δὲ οὐτε πέντε σίκλοι, ἡγουν διακόσιοι ὄδαλοι. Ἐπει οὖν καὶ ὁ Κύριος πρωτότοκος ἦν, ἔτελει καὶ αὐτός· αἰδούμενοι δὲ ἴσως τὸν Χριστὸν διὰ τὰς θυματουργίας, οὐκ ἐκεῖνον ἐρωτῶσιν, ἀλλὰ τὸν Πέτρον, οὐ μᾶλλον πτνούργως, ὕστατοι λέγοντες τοιαῦτα, 'Ο ἀντίθετος τῷ νόμῳ διδάσκαλος ὑμῶν, ἀρά κατεδέξατο τελεῖν τὰ διδραχμα;

« Καὶ δεις εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν καὶ τὸν Ἰησοῦς, λέγων· Τί σοι δοκεῖ, Σίκμων; Οἱ βραστεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη η κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ή, ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; Λέγει αὐτῷ δὲ Πέτρος· Απὸ τῶν ἀλλοτρίων. Ἐφη αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς· "Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί, εἰ οὓς θεός, καίτοι μὴ ἀκούσας, ήδει τὸ διελέχθησαν ἐκεῖνοι πρὸς τὸν Πέτρον· διὸ καὶ προφθάνει αὐτὸν, λέγων· Εἰ οἱ βραστεῖς τῆς γῆς οὐ λαμβάνουσι φόρον ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων, πῶς ἡ ἐπουράνιος Βασιλεὺς ἀπ' ἐμοῦ τοῦ Γίου αὐτοῦ λγίψεται τὸ διδραχμον; Τοῦτο γάρ, (ώς ἔφην ἀνω) τοὺς Ἱερεῦσι καὶ τῷ νόμῳ προστήγετο. Εἰ οὖν ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί τῶν κάτω βασιλέων, τοιαῦτα μηδὲν τελοῦντες, πύσω μᾶλλον ἔγρα!

« Ινα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα πρώτον ἰχθύν ἄρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὐρήσεις στατῆρα· ἐκεῖνον λαβάν, δός αὐτοῖς ἀντὶ Κέκου καὶ σοῦ. » Ινα, φησί, μὴ λογισθῶμεν ὑπερόπται καὶ καταφρονηταὶ τοῦ νόμου, καὶ σκανδαλίσωμεν, δός τὸ τέλος· οὐ γάρ ως δρεῖλων διῶμι, ἀλλ' ως τὴν ἐκείνων ἀσθένειν διορθουμένος. Μνηθώμεν γάρ ἐντείνειν, διτοι οὐ δει σκανδαλίζειν, ἔνθι μι, βλαπτόμεθ· ἔνθα γάρ βλαπτόμεθ ἀπὸ ἔργου τινὸς. οὐ δει φροντίζειν τῶν ἀλόγως σκανδαλιζομένων. "Ινα τοίνυν δεῖη, διτοι θεός ἐστι, καὶ τῆς θαλάσσης χρατῶν, ἀπέστειλε τὸν Πέτρον ἀξόντε τὸν στατῆρα ἐκ τοῦ ἰχθύος· ἄμα δὲ καὶ μωσῆριόν τι μανθάνομεν· ή ἡμετέρα γάρ φύσις ἐστίν δ ἰχθύς, ἐν βιθῷ ἀποτιασα βαπτισθεσα, ἀλλ' δ ἀποστολικός λόγος ἀνελκυσσην ἡμᾶς, καὶ ἐν τῷ στόματι ἡμῶν εὑρε τὸν στατῆρα, τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστοῦ· οὐ γάρ διμολογῶν τὸν λαρισάν, ἐκεῖνος ἔχει τὸν στατῆρα ἐν τῷ στόματι, στατῆρα δέ διδραχμα ἔλκοντα. Ἐπει καὶ δ Χριστὸς δέ φύσις ἔχει, θεός καὶ ἀνθρωπος ἄν. Οὗτος οὖν δ στατῆρ δ Χριστὸς, ἐδόθη ὑπὲρ δύο, ὑπὲρ 'Ιουδαίων καὶ Ἀθηνῶν, καὶ ὑπὲρ δικαιων καὶ ἀμαρτωλῶν· διτοι δὲ καὶ τινα ἔδρης φιλάργυρον, οὐδὲν ἀλλο ἔχοντα διὰ στόματος ει μὴ χρυσον καὶ ἀργύριον, τοῦτον γίνωσκε εἶνα ἰχθύν, ἐν τῇ θαλάσσῃ τοῦ βίου νηχόμενον· ἐπει δὲ εὑρεθῇ τις διδάσκαλος κατὰ Πέτρον, ἀγκιστρεῖα τοῦτον, καὶ ἐκάλλει ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ χρύσον καὶ τὸ ἀργύριον. Στατῆρα δὲ τινες νομίζου-

ΚΕΦΑΛΑ. ΙII.

Περὶ τῶν λεγόντων· Τίς μεῖζων; Περὶ τοῦ μὴ σκανδαλίζειν. Περὶ τῶν ρ̄ προβάτων παρθενῶν. Περὶ τῆς ἀλέγεως τοῦ πλησίου. Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν. Περὶ τοῦ ὀφελονός μύρια τάλαντα.

« Ἐν ἵκειν τῇ διρφ̄ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες· Τίς ἀρρ̄ μεῖζων ἐστίν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; » Ἐπειδὴ εἶδον τὸν Πέτρον τιμηθέντα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ (ἐτιμήθη γάρ οὗτος προστρύχθεις τὸν στεπτῆρα δούναι ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ ὑπὲρ ἴκετοῦ), διὰ τοῦτο ἐπεθέν τι ἀνθρώπινον, καὶ φθόνῳ ἐκπνόμενοι προσέρχονται πλαγίας ἔρωτῶν τὸν Κύριον. Τίς μεῖζων ἐστίν;

« Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς παιδίον, ἕστησεν αὐτὸν ἐν μέσῳ ἕστων, καὶ εἶπεν· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὅτας οὖν ταπεινώστε ἐμαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὐδὲς ἐστίν ὁ μεῖζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Ἰδοὺ τοὺς μαθηταὶς ὁ Κύριος φιλοδοξίας πάθεις ἀρχιθέτες, καταπτέλλει τύπους, δεικνύντες αὐτοῖς διὰ τοῦ ἀτύφου παιδίου ταπεινόφροσθνης ὅδον. Δεῖ γάρ ἴμπεις κατὰ τὸ ταπεινόν, τοῦ φρονήματος εἴναι παιδία, οὐχὶ κατὰ τὸ νηπιᾶς τοῦ λογισμοῦ· καὶ κατὰ τὸ παιχνίδιον, οὐχὶ κατὰ τὸ ἀνθητον. Τό δέ, Ἐὰν μὴ ἀποτρέψῃς, εἰπάνω, ἔδειξεν, διὰ ἀπὸ ταπεινόφροσθνης ἥλθον τοῖς φιλοδοξίαν. Δεῖ οὖν στραφῆναι πάλιν ἔκεισε, τούτοις, εἰς τὴν ταπεινόφροσθνην, ἀφ' ἣς ἔξιλητες.

Καὶ δέ ἐστιν δέκτηται παιδίον τοιούτον ἐν ἀπὸ τῷ C ὄντοςτι· μου, ἡμὲς δέχεται· ὃς δὲ ἐν σκανδαλίσῃ ἐν τοῖς μικρῶν τούτων τῶν πιστεύοντων εἰς ἡμὲς, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὄνικός περὶ τὸν τράχηλον τύπου, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. » Οὓς μόνον, φησι, δεῖ ὑμᾶς ταπεινόφροσθνης, ἀλλὰ καὶ ἔτερος ταπεινόφροσθνης τιμάσητε δὲ· ἡμὲς, μισθὸν λήψεοθε· ἡμὲς γάρ δέχεσθε, δτον τὰ παιδία. τοιτέστι τοὺς ταπεινόφροσθνης δέχησθε. Εἰτε καὶ ἀπὸ τοῦ ἐνχυτοῦ φησιν, διὰ « Ός δὲ ἐν σκανδαλίσῃ. » τοιτέστιν ὑδρίσῃ, « ἐνα τῶν μικρῶν τούτων, οἱ τοιτέστι τῶν ἐκτούτων σμικρυνθέντων καὶ ταπεινόντων, καίτοι γε μεγάλων ὄντων, « συμφέρει αὐτῷ ἵνα μύλος ὄνικός κρεμασθῇ εἰς τὸν τράχηλον τύπου. » Αἰσθητήν γάρ καλαστείν εἰς τὸ μέσον παρθένη, βιολόμενος δεῖξαι, διὰ πολλῆν ὑποστήσονται τιμωρίαν οἱ τοὺς ἐν Χριστῷ ταπεινούς ὑδρίζοντες καὶ σκανδαλίζοντες. Σὺ δὲ νοεῖ, δτοι καὶ τὸν κατὰ ἀλήθειαν μικρὸν, τοιτέστι τὸν ἀσθενῆ, σκανδαλίσῃ τις, καὶ μὴ πάντα τρόπον ἀντιβαστάσῃ, τιμωρηθήσεται. Ό μὲν γάρ μέγας οὐκ εὐσκανδάλιστος, δὲ μικρός.

« Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων! ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκανδάλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἵκειν ἀδὲ· οὐ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται! » Θρηνεῖ ὁ φιλόνθρωπος τὸν κόσμον, ὡς μέλλοντα βλαβῆναι διὰ τῶν σκανδάλων· ἀλλ' εἰποι τις ἄν· Καὶ τί δεῖ θρηνεῖν, θέους βοηθῆσαι καὶ χειραρχίας δρέσαι; Εροῦμεν οὖν, δτοι καὶ τούτο αὐτὸν βοηθεῖσας ἐστι, τὸ θρηνεῖν τούτο. Πολλάκις γάρ οὓς παρτίνεται ἡμετέρα σύν-

A

CAPUT XVIII.

De iis qui quæsierunt, Quis major? Quod nomen liceat scandalizare. Parabola de centum oīibus. De correptione proximi. De potestate ligandi et solvendi. De eo qui mille talenta debet.

VERS. 1. « In illa hora accesserunt discipuli Iesu, dicentes: Quisnam major est in regno cœlorum? » Quia viderant a Christo Petrum honoratum (honoratus enim erat hic dando statarem pro Christo et pro se), propterea humanum quiddam passi invidiaque affecti, oblique accedunt interrogantes Dominum, quis major est?

VERS 3-4. « Et accersitum ad se puellum statuit in medio illorum, et dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quisquis igitur humiliaverit se ipsum sicut est puerus iste, hic est ille major in regno cœlorum. » Cum vidisset Jesus discipulos inanis gloriae virtutio teneri, compressit eos, ostendens illis per puerum fastus expertem humilitatis viam. Oportet enim nos humilitate mentis pueros esse, non sensu pueriles: et innocentia, non insipientia. *Micēns autem, Nisi 94 conversi fueritis, indicat quod ab humilitate in superbiam venirent. Opus est igitur iterum illuc converti, hoc est, in humilitatem, a qua egressi estis.*

VERS. 5, 6. « Et qui recipiat unum puellum tamē in nomine meo, me recipit. Qui autem offendit unum ex pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collum ejus, ac demergatur in profundum maris. » Non solum, inquit, oportet vos humiles esse, sed et si alios humiles propter me in honore habueritis, mercedem accipietis. Me enim accipitis, quando pueros, hoc est humiles, suscipitis. Deinde et a contrario inquit, « Qui offenderit, » hoc est, *injuria afficerit, » unum ex his pusillis, » hoc est, ex his qui se humiliant et parvos putant, lametsi magni sint: « expedit ei ut mola asinaria suspendatur in collum ejus. » Sensibilem enim pœnam in medium affert, volens ostendere multis suppliciis obnoxios qui in Christo humiles *injuria afficiunt et offendunt. Tu autem intellige quod etsi quis re ipsa parvum, hoc est infirmum, offenderit, et non omnibus modis patienter eum sustinuerit, punietur. Nam qui magnus est, haud facile scandalizatur, sed parvus.**

VERS. 7. « Væ mundo ab offendiculis, necesse enim est ut veniant offendicula, verum tamen vae homini illi per quem offendiculum venit. » Luget ut misericors mundum præ offendiculis damna accepturum. At dixerit quis: Quid oportet lacrymari, ubi opus succurrere et manū porrigit? Dicimus igitur quod et ipsum lugere quedam juvandi species est. *Sæpe enim quibus admonitio nostra non*

profuit, illis prosumus dum eos lugemus, quo sen-
sum mali sui accipiant. Et si necesse, inquit, ut
eveniant scandala, quomodo effugiemus ea? Necesse
quidem est ut eveniant: sed non necesse ut nos
perdant. Possumus enim et offendiculis oblectari.
Per offendicula intellige eos qui bono obstant: per
mundum autem, mundanos homines et humi re-
pentes, qui facile impediuntur.

Vers. 8, 9. «Quod si manus tua vel pes tuus tibi
obstaculo fuerit, abscinde eum, et projice a te. Bonum est tibi ad vitam ingredi claudum aut mutilum,
potius quam duas manus vel duos pedes habentem
mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus te of-
fendit, erue eum, et projice abs te. Bonum est tibi
ut luscus intres in vitam, potius quam ut duos ocu-
los habens mittaris in gehennam ignis.» Per ma-
num, pedem et oculos intellige amicos, quos
membrorum loco habemus. Etenim si hi tales fuerint, qui nobis noceant, hoc est, si familiares amici
fuerint, oportet contemnere eos ut membra putrida
et exsecare, ne et aliis noceant. Atque ita ex his
manifestum est, licet necesse sit evenire scandala,
hoc est, qui noceant, non essa tamen necesse ut
nocumentum accipiamus. Si enim fecerimus quem-
admodum ait **93** Dominus, et abscederimus a no-
bis eos qui nocent, etiamsi amici fuerint, nihil
inde damni accipiemus.

Vers. 10, 11. «Vide ne contemnatis unum ex
his pusillis. Dico enim vobis quod angeli eorum in
caelis semper vident faciem Patris mei qui in caelis
est. Venit enim Filius hominis salvum facere quod
perierat.» Præcipit ne contemnatur hi qui parvi
putantur, hoc est, pauperes spiritu, magni autem
apud Deum. Adeo enim, inquit, diliguntur a Deo, ut
et angelos habeant præsides, ne damnum illis fiat
a dæmonibus. Omnes enim homines, et maxime
fideles, suos angelos habent. Pusillorum autem et
humilium in Christo angeli usque adeo familiares
sunt Deo, ut faciem ejus semper videant coram ipso

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(25) Cod. 32: Καὶ εἰ ἀνάγκη, φησὶν, ἐλθεῖν τὰ
σκάνδαλα, πῶς δὲ τῇ ἀνάγκῃ συναθούμενος; καὶ σκαν-
δαλίων, ἔστιν ὑπαίτιος; τὸ γὰρ κατηναγκασμένου
συγγνώμης ἔστιν ἄξιον, οὐ κατηγορίας ὑπεύθυνον
Ἐπειδὴ τὴν ἀνάγκην τῶν σκανδάλων οἱ σκανδαλί-
ζοντες ἐγείργησαν, τὰς αἰτίας τῶν σκανδάλων προ-
καταβαλόμενοι, καὶ εἰς τούτο συνελόντες καὶ συν-
ελασθέντες, «Ματέρ εἴ τις λατρὸς δρῶν τὸν κάμινοντα
νοσοποιεῖν αἰτίας ἀφερμήν δεδωκότα, καὶ λάθρῳ πυ-
ρεῷ συνεχόμενον, καὶ πρὸς φρενίτιν ἔκωκεται μέλ-
λοντα, φῆσσεν. Οὐαὶ τῷ κάμινοντι ἀπὸ τῆς φρενίτι-
δος! ἀνάγκη γὰρ ἔστιν ἐλθεῖν τὴν φρενίτιν, πλὴν
οὐαὶ τῷ κάμινοντι ἀνθρώπῳ, δι’ οὐ ἡ φρενίτις ἔρχε-
ται. Ἐνδιῆδη γὰρ οὐ τὴν ἀνάγκην τοῦ χαλεποῦ νο-
σήματος αἰτιατέον, ἀλλὰ τὸν τὰς ἀφορμὰς δεδωκότα. Οὐαὶ
εἴπε δὲ ὁ Κύριος, Οὐαὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων,
ἀλλ’, Οὐαὶ τῷ κόσμῳ· κόσμον γὰρ σύνθετος τῇ θεῷ
Γραφῇ τὸν ἐν ἀμαρτίαις βίον καλεῖν, καὶ τοὺς μετιόν-
τας τούτον, ὡς κάτω καὶ χαμέρπτεις. Διὸ καὶ τοὺς μα-
θηταὶς ὁ Κύριος λέγεν· Γμετς οὐκ ἔστι ἐκ τοῦ κό-
σμου. Καίτοι γε καὶ αὐτοὶ μέρος ἡσαν τῶν ἐν τῷ
κόσμῳ ζώντων ἀνθρώπων, ἀλλ’ ἐπειδὴ μὴ τὸν ἀμαρ-
τίαις ἡσαν, οὐκ ἡσαν ἐκ τοῦ κόσμου. Εἰ δὲ ἡ χείρου,
καὶ τ. λ. «Et si necesse est, inquit, ut eveniant

Α ὠφέλησε, τούτους ὠφελοῦμεν, δταν ἐπ’ αὐτοὺς θρη-
σκίαν, φησὶν, ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, πῶς φευξόμενος
ταῦτα; Ἀνάγκη μὲν ἐλθεῖν, ἀλλ’ οὐκ ἀνάγκη ἀπ-
ολέσθαι. «Εστι γὰρ ἀντιτάξασθαι τοῖς σκανδάλοις·
σκάνδαλα δὲ νόει τούς κατω ἀνθρώπους καὶ χριστιανούς,
οἵ καὶ εὐκόλως ἐμποδίζονται (25).

B «Ει δὲ ἡ γείρ σου ἢ ὁ πούς σου σκάνδαλίζει σε,
ἐκκοφον αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σου καλόν σοι ἐστιν
εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χαλῶν ἢ κυλλὸν, ἢ δύν χειρας
ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον·
καὶ εἰ δὲ ὀφθαλμός σου σκάνδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν,
καὶ βάλε ἀπὸ σου καλόν σοι ἐστι μονόφθαλμον εἰς
τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, δύο ὀφθαλμούς ἔχοντα βλη-
θῆναι εἰς τὴν γέννην τοῦ πυρὸς.» Χειρὶς καὶ πόδα
καὶ ὀφθαλμὸν τούς φίλους νόει, οὓς ἐν τάξει μελῶν
ἔχομεν· καὶ οὖν τοιοῦτοι τινες ὥστιν οἱ βλάπτοντες
ἡμᾶς, τουτέστιν οἰκιακοὶ φίλοι, δετ κατεφρονεῖν
αὐτῶν ὡς σεσηπότων μελῶν, γαὶ ἐκκόπτειν, ἵνα μὴ
καὶ ἄλλους βλάψωσιν. «Ματέρ εἴ τούτων δῆλον, δτι εἰ
καὶ ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, τουτέστι τούς βλά-
πτοντας, ἀλλ’ οὐκ ἀνάγκη ἡμᾶς βλασphemεῖν. Ἐὰν
γὰρ ποιήσωμεν ὡς εἴπειν ὁ Κύριος, καὶ ἐκκόψωμεν
αφ’ ἡμῶν τούς βλάπτοντας· ἡμᾶς, καὶ φίλοι ὥστιν οὓς
βλαβησόμεθα.

C «Οράτε μὴ κατεφρονήσητε ἐνδε τῶν μικρῶν
τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν, δτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν
οὐρανοῖς διὰ πκντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πα-
τρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ἦλθε γὰρ ὁ Πάτερ τοῦ ἀν-
θρώπου σῶσαι τὸ ἀπολαθός. ο Περιχγέλλει μὴ ἔσου-
δεντεν τοὺς νομιζόμενούς μικρούς, τουτέστι τῶν
πτωχῶν· τῷ πνεύματι, τούς μεγάλους παρὰ τῷ Θεῷ.
Τοσοῦτον γὰρ, φησὶν, ἀγαπῶντει ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς
ἄγγελους· ἔχειν ἐπιστάτας πρὸς τὸ μὴ βλασphemεῖν ὑπὸ
δικιμώνων. «Ἐκαστος γὰρ τῶν πιστῶν, μᾶλλον δὲ καὶ
πάντες οἱ ἀνθρώποι ἄγγελοι· ἔχομεν. Τῶν δὲ μι-
κρῶν καὶ ταπεινῶν ἐν Χριστῷ οἱ ἄγγελοι τοσοῦτον

D scandalum, quomodo qui necessitate scandalum affert,
reus est, cum id, quod coactum est, veniam, non
condemnationem mereatur? Nempe, quia necessita-
tem scandalorum ipsi scandalizantes invexerunt,
caasas scrndalorum præseminantes: in id scilicet
primum sponte consentiendo, ad quod postea ne-
cessitate quadam pertrahuntur. Quemadmodum si
medicus aliquis cernens ægrotum, qui suæ ægritu-
dis causam dedit, valida febri corruptum, ac in
phrene-im brevi lapsurum, diceret: Væ ægrotu a
phrenesi! necesse est enim, ut illi phrenesis super-
veniat; sed tamen vae ægrotu homini, per quem
necesse est ut phrenesis veniat! Hic enim non ne-
cessitas pessimi morbi causanda foret, sed is qui
causas apposuit, condemnandus. Non dixit autem
Dominus, Vae hominibus, sed, Vae mundo: solet
enim Scriptura vitam, quæ in peccatis ducitur,
mundum appellare, quemadmodum et hujus ama-
tores, ceu riles ac humi repentes. Quia de causa
Dominus discipulis suis ait: Vos non estis ex mundo.
Quanquam enim etiam illi ex numero viventium in
hoc mundo forent, attamen quia non erant in pec-
catis, idecirco non erant ex hoc mundo. Quod si
manus tua, &c.

εἰναὶ οἰκεῖοι τῷ Θεῷ, ὅστις τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ Α stantes. Apparet autem ex hoc, quod licet omnes angelos habeamus, peccatorum tamen angeli quasi propter nos confusi, minus fidentes sunt, neque ipsi possunt tam libere videre faciem Dei, et precari forsitan pro nobis. Humilium autem angeli, hi semper vident Dei faciem, propterea quod fiduciam habent. Et quid dico quod hi angelos habeant! Ego propterea veni, ut servem quod perierat, et mihi vindicem eos qui a plerisque plane nihil putantur. Εἰς τούτο ήλθον ἵνα σώσω τὸ ἀπολαύδε, καὶ τοὺς πάρα τοὺς πολλοὺς νομιζομένους οὐδεμινούς οἰκειῶς:

ε Τί ὑπὲρ δοκεῖ; 'Εὰν γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ἐκτὸν πρόβοτα, καὶ πλανηθῇ ἐν ἡξ αὐτῶν, οὐχὶ ἔτεις τὰ ἐννενηκονταενέα ἐπὶ τὰ ὄρη, πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; Καὶ ἐὰν γένηται εὑρεῖν αὐτὸν, οὐκέτι λέγει αὐτὸν, διτὶ χάρει τῷ αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐννενηκονταενέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. Οὕτως οὐκέτι θίλημα ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἵνα ἀποδηται εἰς τῶν μικρῶν τούτων. ε Τίνι ἀνθρώπῳ ἐγένοντο ἐκτὸν πρόβοτα; Τῷ Χριστῷ. Πᾶσσα γάρ οὐ λογικὴ κτίσις, ἀγγελοὶ τε καὶ ἀνθρώποι, τὰ ἐκτὸν εἰσὶ πρόβοτα· ὥν ποιμὴν ὁ Ιησοῦς, οὐ πρόδοτον. Οὐ γάρ ἐστι κτίσμα, ἀλλ' ἡδὲ θεῖον. Οὗτος οὖν ἀφῆκε τὰ ἐννενηκονταενέα ἐν τῷ οὐρανῷ μωροφόνος δὲ δούλου λασῶν, ἥλθε ζητῆσαι τὸν πρόσωπον, διτὶ λέγει τῇ τῶν ἀγγέλων στέρβοτητι. Τοῦτο ταλληπτικάς αἰνίττεται, διτὶ οὐ θεῖος ἐπιμελεῖται τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ χάρει ἐπὶ τούτοις μᾶλλον ἢ τοῖς μάριμον ἔχουσι τὴν ἀρετὴν.

ε 'Εάν δὲ ἀμαρτήσῃ εἰς τὸ ἀδελφὸς σου, πάπας καὶ πατέρας εἰπὼν μετεῖν σου καὶ αὐτοῦ μόνου· ιὲ, σου ἱερός, ἐκέρδησε τὸν ἀδελφὸν σου. 'Εάν δὲ μὴ ἱερός, παράλιθε μετέστη δύο μαρτύρων ή τριῶν στενῇ πᾶν βῆμα· δὲν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῷ Ἐκκλησῇ διὰ τοῦτο τῇ; 'Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω το: οὐστερός δὲ θινικός καὶ δι τελώνης. » Σφρόδρων κατετίνεις κατὰ τῶν σκανδαλιζόντων λόγον, νῦν καὶ τοὺς σκανδαλιζόμενους διορθοῦται. "Ιναὶ γάρ σὺ δι σκανδαλιζόμενος μὴ παντελῶς ἀναπέστη, ὡς τοὺς σκανδαλιζόμενος τὸ οὐαὶ ἔχοντος, φησίν, διτὶ Σὲ τὸν σκανδαλιζόμενον, τουτέστι βλάπτομενον, βούλομαι μέλιγγειν τοὺς ἀδικοῦτάς σε καὶ βλάπτοντας, ἐάν διτὶ Χριστιανον. "Ορχ γάρ τι λέγει· 'Εάν ἀμάρτη εἰς τὸ ἀδελφὸς σου, τουτέστιν, δι Χριστιανός. Εἰ μὲν γάρ εἰπεστος ἀδικεῖται, τότε ὑπεξιστέσθαι καὶ τῶν προσέντων σου. Εἰ δὲ ἀδελφὸς, ἔλεγχε τούτον οὐ γάρ εἰπεν, "Γέροισον, ἀλλ', "Ἐλεγχόν. 'Εάν σου ἀκούσῃ, τουτίστι, κατεγγῷ ἔστω τοῦ· ίδιᾳ γάρ θέλει πρώτον τοὺς ἀμάρτανοντας ἔλεγχοθίναι, ίνα μὴ ἐνώπιον πολλῶν μέλιγγεινται, ἀνκιδόστεροι γένωνται· ἐάν δὲ καὶ ἐπὶ δύο μαρτύρων ή τριῶν ἔλεγχοθεὶς μὴ δυσωπηθῇ, τότε διτὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας προέδρων ὅμημοσίεσσον τὸ πεπτόματα. 'Επει γάρ οὐκ ἔκουσε τῶν δύο ή τριῶν, κατέτηγε δι νόμος λέγαι, ίνα διτὶ δύο μαρτύρων ή τριῶν ἴστωται, τουτέστι βεβαιοῦται, πᾶν βῆμα, δι τῆς Ἐκκλησίας λοιπὸν σωφρονισθήτω· ἐάν δὲ οὐδὲ ταῦτα δικαιοῦσθαι, τότε θεῖα ἀπόδημης ίνα μὴ τῆς ίδιας

VERS. 12-14. « Quid vobis videtur? Si fuerint alicui homini centum oves, et erraverit una ex eis; nonne relictis nonaginta novem in montibus, vadit et quaerit eam quae erraverat? Et si contigerit ut inveniat eam, amen dico vobis, gaudet super ea magis, quam super nonaginta novem quae non erraverant. Sic non est voluntas coram Patre vestro qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis. » Cui horum fuerunt centum oves? Christo. Omnis enim rationalis creatura, tamen angeli, quam homines, centum oves sunt, quorum pastor est Christus, non ovis. Non enim est creatura, sed Filius Dei. Hic igitur reliquit nonaginta novem in cœlo, forma autem servi assumpta, venit quaerere ovem illam unicam, quae es: humana natura, et gaudet super illa magis quam in angelorum firmitate. In summa autem hoc insinuat, quod Deus curam agit conversionis peccatorum, et gaudet super illis magis quam his qui stabili virtute prædicti sunt.

VERS. 15-17. « Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et argue illum inter te et illum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem non audierit, assume tecum adhuc unum vel duos: ut in ore duoruim vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit illos, dic Ecclesiæ. Sin Ecclesiæ quoque non audierit, sit tibi velut ethnicus et publicanus. » Sermonem contra offendiculum dantes valde extenderat; nunc et eos qui offenduntur, corrigit. Ut enim tu qui offenderis non omnino cadas, quia offendentem vobis habiturum dixit: volo et te qui offenderis, hoc est, laederis, Deus arguere eos qui te injuria afficiunt et nocent, si fuerint Christiani. Vide enim quid dicat: Si peccaverit in te frater tuus, hoc est, Christianus. Etenim si te quidam non baptizatus in iuria afficiat, tunc illis etiam quae tua sunt renuntia. Si frater, argue illum. Non enim dixit, Conviciare, sed Argue. Si te audierit, hoc est, condemnabit seipsum. Privatum enim vult primum peccantes argui, ut nec coram multis redarguti impudentiores sint. Quod si te non audierit, et cum duobus vel tribus testibus argueris, ne graveris tunc Ecclesiæ præsidibus invulgare peccatum. Quia enim non audit duos vel tres redargentes, quamvis lex dicat ut in ore duorum vel trium testium subsistat, id est, firmetur omne verbum, ab Ecclesia postea castigetur. Illam autem si non audierit, tunc abjiciatur, ne suscitat malitiae participes faciat alios. Assimilat autem publicanis tales fratres. Infamatur enim ob pecunias publica-

nus. Consolatio autem fit offenso, injuria afficiens publicanum existimari et gentilem, hoc est peccatorem et incredulum. Nunquid autem haec sola injuriam facientis poena? Minime. Sed audi et quae sequuntur.

VERS. 18. «Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata in cœlo: et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta in cœlo. » Si tu, inquit offensus, habes eum qui te injuria affectit sicut publicanum et gentilem, erit ille et in cœlo talis. Si autem solveris eum, hoc est ignoveris, erit ei et in cœlo condonatum. Non enim solum quæ solvunt sacerdotes, sunt soluta: sed quæcunque et nos injuria affecti vel ligamus, vel solvimus, et ipsa erunt ligata vel soluta.

VERS. 19, 20. «Rursus, amen dico vobis, quod si duo ex vobis consenserint super terram, illæ omni re quamcunque petierint, sicut illis a Patre meo qui est in cœlis. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio illorum.» Congregat nos hisce verbis ad charitatem. Quia enim prohibuit ne mutuum offenderemus, nunc et de mutua concordia dicit. Concordes autem dicuntur, non qui in malum convenient, sed qui in bonum. Vide enim quid dicat: Si duo ex vobis, hoc est, credentibus et virtute præditis. Conspiraverunt enim et Annas ac Caiphas, sed male. Et propterea sæpe peccantes non accipimus, eo quod mutua concordia caremus. Non dixit autem, Ero (non enim tardat, vel cunctatur), sed Sum, hoc est, jam illic invenior. Intelligas item quod quando conspiraverint spiritus et caro, et non concupiverit contra spiritum caro, tunc erit in medio Dominus. Conspirant autem et tres virtutes animæ, rationalis, irascivæ et desiderativa. Sed et vetus ac nova leges conspirant, inveniunturque in medio ipsarum Christus ab ultraque prædicatus.

VERS 21, 22. «Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, et remittam ei? Num usque septies? Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.» Hoc est quod interrogat Petrus: Quoties, si peccet, et deinde accedat et vetat veniam pœnitentia ductus, concedam ei? Addidit, In me si peccaverit. In Deum enim si peccaverit, non ego, qui idiotes ac privatus sum, possum ei remittere, nisi forte Dei ordinem habens sacerdos. Si autem in me peccet, ac deinde remisero ei, erit solitus, etiam si privatim ego sim, et non sacerdos. Quod autem septuagies septies dixit, non concludit veniam numero. Absurdum enim sedere et numerare usque dum quadragesima nonaginta habeas [tot enim faciunt septuagies septies] sed immensum numerum signal: quasi dicat, Quoties quis lapsus fuerit, et pœnitentiam ager, concede ei

ακκίσις μεταδῷ καὶ τοῖς ἄλλοις. Παρεικάζει δὲ τοῖς τελώναις τοὺς τοιούτους ἀδελφοὺς (διεκβεβημένου γάρ τι χρῆμα δὲ τελώνης) παραμυθία δὲ τῷ ἡδικτιμῷ, τὸ δὲ ἀδικοῦντες τελώνην νομίζεσθε καὶ θνητὸν, τουτέστιν ἀμαρτωλὸν καὶ ἀπιστον. Τούτο σῦν μόνον κόλασις τοῦ ἀδικοῦντος; Οὐχι. Ἐλλ' ἔχουε καὶ τῶν ἐξῆς.

«Ἀμήν λέγω ὑμῖν, δοσ ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ δοσ ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. » Ἐὰν σ., φησὶν, ὁ ἀδικηθεὶς, ἔχεις ὡς τελώνην καὶ θνητὸν ἀδικοῦντα, ἔσται καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ τοιούτος. Ἐὰν δὲ λύσης αὐτὸν, τουτέστι συγχωρήσῃς, ἔσται καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ συγχεχωρημένος· οὐ γάρ μόνον δοσ λύουσιν οἱ ἵερεῖς, εἰσὶ λελυμένα, ἀλλ' ὅστις καὶ ἡμετες δεδεμένα δὲ λελυμένα.

«Πάλιν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, δοι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ πεντὸς πράγματος οὐ καὶ αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πρετρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· οὐ γάρ εἰστι δύο η τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ έμπνην δνομα, ἔκειται εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. » Συνάγεις ἡμᾶς διὰ τῶν τοιούτων ῥημάτων εἰς τὴν ἀγάπην· ἐπει γάρ ἐκώλυσεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ σκευαστῶν ἀλλήλους, καὶ βλάπτειν καὶ βλάπτεσθαι, νῦν λέγει καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίας. Συμφωνοῦντες δὲ νοοῦνται οὐχ οἱ ἐπὶ κακῷ συνερχόμενοι, ἀλλ' οἱ επ' ἀγάπῃ. «Ορα γάρ τι εἶπεν· Ἐὰν δύο ὑμῶν, τουτέστι τῶν πιστευόντων, τῶν ικαρέτων· συνεφώνησαν γάρ καὶ "Αννας καὶ Καΐάφας, ἀλλὰ φεκτῶς· ώστε δὲ τούτῳ πολλάκις εὐχόμενοι οὐ λαμβάνομεν, διότι οὐδὲ συμφωνίαν πρὸς ἀλλήλους ἔχομεν. Οὐκ εἴπει δὲ, δοι· "Εσομαι·" οὐ γάρ μελλει οὐδὲ βραδύνει· ἀλλ', Εἰμι, τουτέστιν, αὐτίκα ἔκειται εὐρέσκομαι· νοήσεις δὲ δοι· δταν συμφωνήσῃ η σάρξ καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ μὴ επιθυμῇ κατὰ τοῦ πνεύματος η σάρξ, τότε ἔστιν ἐν μάσω δ Κύριος. Συμφωνοῦσι δὲ καὶ αἱ τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὸ λογικὸν, τὸ θυμικὸν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν. Ἀλλὰ καὶ η πάλια καὶ η νέα συμφωνοῦσιν οὐδο, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν εὑρίσκεται δ Χριστὸς, οὐπ' ἀμφοτεν οὐραττόμενος.

«Τότε προσελθὼν αὐτῷ δ Πέτρος, εἶπε· Κύριε ποσάκις ἀμαρτήσει εἰς ἐμὲ δὲ ἀδελφὸς μου, καὶ ἐφῆσε αὐτῷ· ἔως ἐπτάκις; Λέγει αὐτῷ δ 'Ιησοῦς· Οὐ λέγω σοι ἔως ἐπτάκις, ἀλλ' ἔως ἐκδομηχντάκις ἐπτά. » Τούτο ἔστιν δ ἐρωτᾷ δ Πέτρος· Ποσάκις ἐὰν ἀμάρτη, εἴτα προσέρχηται καὶ αἰτῇ συγγνώμην μετερελόμενος, συγχωρήσω αὐτοῦ· Προσέθηκε δὲ τὸ, Εἰς ἐμὲ ἐὰν ἀμάρτη· εἰς γάρ θεον ἐὰν ἀμάρτη, οὐκ ἐγὼ δ λιώτης δύνχαι αὐτῷ συγχωρεῖν, εἰ μήπου γε δ θεοῦ τέλιν ήγειν δ λερεύς· ἐὰν δὲ εἰς ἐμὲ ἀμάρτη εἴτε σφήσω αὐτῷ, ἔσται δφειμένος, καὶ ίδιωτης εἰμὶ ἐγὼ, καὶ οὐχὶ λερεύς. Τὸ δὲ, ἔως ἐδομηχνοτάκις ἐπτά, εἴτε, οὐχ ἴνα ἀριθμῷ περικλείσῃ τὴν συγχώρησιν, ἀλογον γάρ ἔστι καθησθεῖ τινα ἀριθμοῦντα διας οὐ ποσαδητέτραδεσιν ἐνενήλοντα (τοσαῦτα γάρ τὰ ἐδομηχνοτάκις ἐπτά), ἀλλὰ τὸ ἀπειρον ἐνταῦθα σημεῖον· οὐδὲ δι εἰ Πλεγεν· Οσάκις δι πτείσας μετανοή, οὐτ-

χάρει αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῆς ἑταῖς παραβολῆς οὐ veniam, et id [quod et per sequentem parabolam dicit] quia oportet nos compatientes esse.

« Διὰ τοῦτο ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἡθέλησε συνάρται λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. » Ἡ μὲν ἔννοια τῆς παραβολῆς ἀδάπτει συγχωρεῖν τὰ εἰς ἡμᾶς παρὰ τῶν ὅμοιών τους ἀμφράνομεν, καὶ μάλιστα ἐὰν καὶ συγχωρήσεως ἔμενοι χρήζοντες προσπίπτωτι. Τὸ δὲ κατὰ μέρος ἐντοπεῖσθαι τὴν παραβολήν, μόνου δὲ εἴτι τοῦ νοῦν Ιεριστοῦ ἔχοντος· πλὴν ἐπιβολοῦμεν καὶ αὐτού. βασιλεία, ὡς τοῦ Θεοῦ λόγος· ἀλλ' οὐ μικρῶν τινῶν βασιλεία, ἀλλ' οὐρανῶν. Ὁμοιώθη οὖν οὗτος ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, στρατιῶτες δι' ἡμᾶς καὶ ἐν ὅμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· συνάρται δὲ λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, ὡς ἀγαθὸς χριστὸς αὐτοῖς. Οὐ γὰρ ἀκριτῶς κολάζει· ὡμοτητος γὰρ τούτο.

« Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συνάρτειν, προστηνέψθη αὐτῷ εἰς ὄφειλέτης μυρίων ταλάντων· μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδούντι, ἐκέλευτεν αὐτὸν δύοροις αὐτοῦ προδῆντι, καὶ την γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα καὶ τίνες δυο εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι. » Μυρίων ταλάντων χρεωρείλεται· ἡμίτες, ὡς εὑρεγετούμενοι μὲν καὶ ἀκάστην, μηδὲν δὲ ἀγαθὸν ἀντιδιδόντες τῷ Θεῷ. Μυρίων ταλάντων χρεωρείλεται· καὶ οἱ προστεχόντες δυο δεξαμένοι καὶ ἀνθρώπων πολλῶν (ἔκαστος γὰρ ἀνθρώπος ταλάντον, κατὰ τὸν λέγοντα· Μέγας ἀνθρώπος), εἴτα μὴ καλῶς κεχρημένοι τῇ ἀργῇ. Τὸ δὲ πιπράσκεσθαι τὸν χρεώτην σὺν γυναικὶ καὶ τοῖς αὐτοῦ τέκνοις, δηλοῖ τὸν ἀλλοτρίων τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ πιπράσκεμενος ἐτέρου δεσπότου γίνεται. Μήποτε δὲ γυνὴ μὲν ἡ σάρξ, ὡς σύζυγος οὖσα τῆς φυχῆς· τέκνα δὲ, αἱ πράξεις αἱ ἐνεργούμεναι τεκνῶν ἡδὲ τῆς φυχῆς καὶ τοῦ σώματος; Κελεύει οὖν τὴν σέμα δοθῆναι τῷ Σατανᾷ εἰς διεθρόν, τουτόσπιτεν νόσους ἢ πάθεις δάκρυνος παραδοθῆναι· ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα, λέγω δὴ τὰς ἐνεργείας· τῶν κακῶν στραβισθῆναι. Ότον, ἔστι τινὸς γείρ κλέπτουσα, ταύτην δὲ θεὸς ἔκρινει, ἡ στραγγαλίζει διά τινος δαίμονος. Ἰδού εὖν ἡ γυνὴ, ἡ σάρξ, καὶ τὰ τέκνα, ητοι ἡ ἐνέργεια τοῦ κακοῦ, παρεδόθησαν τῇ κακώσει, ήντα πνεῦμα τοῦδε· οὐκ εἴτι γὰρ ἐνεργεῖται κλεπτικῶς ἐκεῖνος ἐν ἀνθρώπῳ.

« Πεσὼν οὖν δὲ δούλος προσεκύνει αὐτῷ, λέγων· Κύριε, μικροδύμησον ἐπ' ἐμοὶ, καὶ πάντα σοι ἀποδῶσι· σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ Κύριος τοῦ δούλου ἐκέλευτον, ἀπέλισεν αὐτὸν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ· » Ἱδε τὴν τῆς μετανοίας ἰσχύν, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ κυρίου. Ἡ μὲν γὰρ μετάνοια ἐποίησε τὸν δούλον πεσεῖν ἀπὸ τῆς κακίας· διὰ γὰρ ἴστάμενος βεβίωσεν τῇ κακῇ, οὐ συγχωρίτεος. Ἡ δὲ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ συνεχώρεις πεντελῶς καὶ δίνειν, καίτοι γε δὲ δούλος οὐ συγχωρησιν πεντελῆ ἔχεται, ἀλλὰ προθεσμίαν. Μάνθανε τοίνυν διτοις δὲ θεὸς καὶ πλείονα διδωσιν ὥν αἰτούμεθα. Ἐπεὶ τοσαύτη ἔστιν ἡ φιλανθρωπία αὐτοῦ, ὥστε καὶ ἔκεινο τὸ δοκοῦν σκληρὸν, τὸ προστέξαι ποληθῆναι αὐτὸν, οὐκ ἀπὸ σκληρότητος εἴπεν, ἀλλ' ἵνα καταποθῆσῃ τὸν δούλον, καὶ παλιγγόνα αὐτὸν πρὸς ἕκετείν καὶ παρακλησιν ἀποδέψῃ.

*Εξαλθῶν δὲ δ δούλος ἐκεῖνος, εὑρεν Ἰνα τῶν

VERS. 23. « Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit conferre rationem cum servis suis. » Mens parabolæ est, ut veniam demus conservis in nos delinquentibus: præsertim si illi veniam ante nos procidentes petant. Particulatum singula examinare, ejus fuerit tantum qui mentem Christi habeat: sed aggrediemur et nos. Regnum est Dei Verbum: et non parvum quoddam regnum, sed cælorum. Assimilatus est igitur iste homini regi. Incarnatus est enim propter nos, et in similitudinem hominum factus. Confert autem rationem cum servis suis, ut bonus judicans. Non enim absque judicio punit: hoc enim crudelitatis foret.

VERS. 24, 25. « Et cum cœpisset conferre, oblatus est ei uuu qui debebat decem talentorum. Cæterum cum is non esset solvendo, jussit eum dominus venundari, et uxorem ejus, et liberos, et omnia quæ habebat, et fieri solutionem. » Decem millium talentorum debitores nos sumus, qui quotidie multis beneficiis afficiuntur, et nihil boni rependimus Deo. Decem mille talentorum debitores sunt et qui populi praefecturam suscepunt [unusquisque enim homo talentum est iuxta illum qui dicit: Magnum homo] et deinde non bene funguntur principatu. Vendi autem cuim uxore et familia, signat alienationem a Deo. Qui enim venditur, alterius domini sit. An non autem uxor, caro, quæ scilicet est conjux animæ: et pueri, opera quæ male fiunt a corpore et anima? Jubetur igitur carnem dari satanæ in interitum, hoc est morbis vel passioni dæmonis. Similiter et filios, operativas dico virtutes malorum, ligari: ut, est manus alicujus surto dedita, eam Deus aridaū facit, vel constringit per dæmonem aliquem. Ecce mulier caro est, et filii operationes malæ: traditæ sunt afflictioni, ut spiritus salvetur. 98 Non potest enim tunc ad furtum cooperari homo ille.

VERS. 26, 27. « Procidens autem servus ille adorabat illum dicens: Domine, esto patiens erga me, et omnia tibi reddam. Misertus autem dominus servus illius, absolvit eum, et æs alienum remisit ei. » Vide pœnitentiæ robur, et misericordiam domini. Pœnitentia enim fecit servum cadere a malitia; qui enim firmiter in illa stat, non venia dignus est. Misericordia autem Dei dimisit omnino debitum, tametsi servus non omnia remitti, sed prorogari tempus petret. Disce igitur quod Deus plura dat quam petimus: quia tanta est misericordia Domini, ut et id quod admodum durum videbatur, nempe quod jussit ut venderetur ille, non ex duritia dixit, sed ut per terrefaceret serxum, et persuaderet illi ut ad preces se et obsecrationem converteret.

VERS. 28-30. « Egressus vero servus ille invenit

uum de conservis, qui debebat sibi centum denarios: et injecta in eum manu, obtorto collo trahebat dicens, Solve quod debes. Et procidens conservus ejus ad pedes ejus rogabat eum, dicens, Esto patiens erga me, et omnia reddam tibi. At ille nolebat, sed abiit, et conjectit eum in carcere, donec redderet debitum. » Egressus ille qui veniam obtinuerat, strangulat ac premit conservum. Nullus enim qui in Deo manet, compassionis expers est: sed ille qui a Deo discessit et alienus est. Magnæ autem erat crudelitatis. Erant ei decem milia talentorum remissa, et longe pauciora, centum scilicet denarios, omnino nec remittere, nec prorogare tempus dinumerandi volebat, tametsi conservus eadem verba diceret, quæ et ille ad dominum, misericordiam domini in memoriam illi reducens: dixit enim: Esto patiens erga me, et omnia tibi reddam.

VERS. 31. « Porro cum vidissent conservi ejus quæ siebant, indoluerunt valde: et venerunt, aperueruntque domino suo oīnna quæ facta fuerant. » Videntur hi conservi esse angelii, osores mali, et amantes boni, non quod ignorantii Domino hæc dicant, sed ut tu discas quod angelii nobis ad tutelam dati sint, et quod inhumanis et inmisericordibus indignentur.

VERS. 42-34. « Tunc accersivit illum dominus suus, et ait illi: Serve scelestè, totum debitum illud remisi tibi, cum obsecrasses me: nonne oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus eram? Et iratus dominus ejus tradidit eum tortribus, quoadusque redderet totum quod debebatur sibi. » In judicium intrat cum servo dominus propter misericordiam: ut ostendat quod non ipse, sed servi crudelitas et ingratitudo donationem irritet. Quibus autem tortoribus tradidit? Forte potestatisbus puniencibus, ita ut perpetuo puniretur. Quousque reddat quod debebatur: hoc significat, quod tamdiu puniatur donec reddat: **¶** nunquam autem reddet quod debebat, videlicet pœnam quam meruerat: semper ergo punietur.

VERS. 35. « Sic et Pater meus cœlestis faciet vobis si non remiseritis quisque fratri suo de cordibus vestris delicta illorum. » Non dixit, Pater vester, sed, Pater meus: indigni enim sunt tales qui Deum habeant patrem. De cordibus autem vult remitti, non de ore duntaxat. Cogita igitur quantum malum sit vindictæ cupiditas: quandoquidem etiam donationem Dei revocat et irritat: tametsi enim dona Dei ea sint, quorum non pœnitentiam illum, revo- cantur tamen hac ratione et irritantur.

CAPUT XIX.

De querentibus, num liceret dimittere uxorem.
De divite JESUM interpellante.

VERS. 1, 2. « Et factum est cum consummasset Jesus sermones hos, demigravit a Galilæa, et vexit in fines Iudeæ trans Jordanem, et secutæ sunt eum turbæ multæ, et curavit eos ibi. » Iterum versatur

A συνδούλων αὐτοῦ, δις ὥφειλεν αὐτῷ ἐκεῖτὸν δηνάρια. Καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπινε, λέγων: « Απόδος μας εἰς τις ὄφειλεις. πεσὼν οὖν δι σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδες αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτὸν, λέγων: Μακροθύμησον ἐπ’ ἐμοὶ, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. Οὐ δὲ οὐκ ἤθελεν· ἀλλ’ ἀπλθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἵνας οὕτοις ἀποδῷ τὸ ὄφειλόμενον. » Ἐξελθὼν δι συγχωρηθεὶς, οὕτω πνίγει τὸν σύνδουλον οὐδεὶς γάρ εἰς τὸ θεῖον μένων, ἀσυμπαθής· ἀλλ’ δι ἐκελθὼν ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ ἀλλότριος ἐκείνου ὡν. Τοσούτη δὲ ή ἀπανθρωπίζει, ὅπει τὰ μεῖζα συγχωρηθέντα (τάλαντα γάρ μύρια) ἐπὶ τοῖς ἐάττοσιν (ἐκεῖτὸν γάρ δηνάρια) μὲν συγγνωμονῆσαι ὅλας, μηδὲ ἀναβολὴν δοῦναι. Καίτοι γέ εἰ σύνδουλος τὰ αὐτὰ βῆματα λέγει, ἀναμιμνήσκων αὐτὸν δι’ ὧν αὐτὸς ἐσώθη. Μακροθύμησον γάρ, φησίν, ἐπ’ ἐμοὶ, καὶ ἀποδώσω σοι.

« Ιδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα, ἐλυπήθησαν σφόδρα. Καὶ ἐλθόντες διεσάρησαν τῷ κυρίῳ ἐστῶν πάντα τὰ γενόμενα. » Οἱ ἄγγελοι μιστοποντοὶ ἐντεῦθεν καὶ φιλάγγεθο φεύγονται· οὕτωι γάρ οἱ σύνδουλοι· οὐχίς ως ἀγνοοῦντες δὲ τῷ Κυρίῳ τούτων λέγουσιν, ἀλλ’ ἵνα σὺ μάθῃς δι τοις ἄγγελοις εἰσιν ἐφοροὶ ἡμῶν, καὶ δι τοις ἀγνωστοῦσι κατὰ τῶν ἀπνούθων.

« Τότε προσκελεσάμενος αὐτὸν δι κύριος αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ· Δούλε πονηρὲ, πᾶσαν τὴν ὄφειλήν ἐκείνην ἀφῆκα σοι, ἐπει τοι παρεκάλεσάς με· οὐκ εἶδει καὶ σὲ ἐλεησαὶ τὸν σύνδουλὸν σου ως καὶ ἐγὼ σε ἡλέησα; Καὶ ὀργισθεὶς ἡ κύριος αὐτοῦ, παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βραχνισταῖς, ἵνας οὐ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὄφειλόμενον αὐτῷ. Κρίνεται διὰ φιλανθρωπίαν δι δεσπότης πρὸς τὸν δούλον, ἵνα δεῖξῃ δι τοις αὐτὸς, ἀλλ’ ή, ὀμότης τοῦ δούλου ἀνατρέπει τὴν δωρεὰν καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη. Τίσι δὲ βραχνισταῖς παρεδίδωσι; Τιμωρητικῆς τόχα δυνάμεισιν, ὕστε αἰωνίας κολάζεσθαι. Τὸ γάρ, « Εώς οὐ ἀποδῶ τὸ ὄφειλόμενον, τοῦτο σημαίνει, δι τοις κολαζέσθω, ἵνας οὐ ἀποδῷ· ἀλλὰ μὴν οὐδέποτε ἀποδώσει τὸ ὄφειλόμενον ἢ τοις τὴν ὄφειλομένην καὶ ἀξίαν τιμωρίαν· δει ἄρχ κολαζθῆσται.

« Οὕτω καὶ ὁ Πατήρ μου δι ἐπουράνιος ποιήσει θυμόν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἔκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παρεπτώμενα αὐτῶν. » Οὐδὲ πει, δι Πατήρ οὐδὲν, ἀλλ’, δι Πατήρ μου· ἀνάξιοι γάρ εἰσιν οἱ τοιοῦτοι πατέρα ἔχειν τὸν θεόν· ἀπὸ δὲ τῆς καρδίας βούλεται ἀφίεναι, ἀλλ’ οὐκ ἀπὸ χειλέων μόνον. Νόητον δὲ καὶ πόσον κακόν ἡ μητηρική, δι τὸν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἀνέτρεψε· καίτοι γε ἀπετεμέλητα τὰ χαρίσματα τοῦ θεοῦ, ἀλλ’ δι μης ἀνετράπησαν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Περὶ τῶν ἐπερωτῶντων, εἰ ἔξεστιν ἀπολῦσαι τὴν γνωτικήν. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν.

« Καὶ ἐγένετο δὲ ἐπίλεσεν δι Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἤλθεν εἰς τὰ δρις τῆς Ιουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου· καὶ ἤκολούθησεν αὐτῷ δύλοι πολλοί, καὶ ἦθεράπεισεν

εώτους ἔκει. οἱ Πάλιν τῷ Ἰουδαϊκῷ ἀπόδημετ, ἵνα μὴ οἱ ἄποιστοι τῶν ἐν τῇ Ἰουδαΐᾳ, διὰ οὐ συνεχέστερον ἡμῖν ἐπεγωρίαζεν, ἀλλὰ τοῖς Γαλιλαῖοῖς πάλιν οὖν μετὰ τὴν διοικήσην καὶ τὸ συντελεσθῆναι τοὺς λόγους, ἀκολουθοῦσι τὰ θεάματα. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ οἱ διδάσκειν, ἀλλὰ καὶ πράττειν· ἀλλ' οἱ ἀνόητοι Φαρισαῖοι τὰ θεάματα Κόντας, δέοντες πιστεῦσθαι, οἱ δὲ πειράζουσιν· ἀκούειν.

ε Εἰσὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτὸν, καὶ λέγοντες· Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκαν αὐτοῦ κατὰ πάσαν αἵτιαν; Οὐ δὲ ἀποχρέως εἴπεν αὐτοῖς· Οὐκ ἀνέγνωτε διὰ διοικήσας ἐπ' ἄρχης, ἀρσενὶ καὶ θῆλῃ ἀποίησεν αὐτούς; καὶ εἴπεν· Ἐνεκεν τούτου κατελείψει ἀνθρωπος τὸν πατέρα τοῦ πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μέν. Ἄλιτε οὐκ ἔτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σάρκα μία. Ο οὖν δὲ θεὸς συνέξειν, ἀνθρωπος μὴ χωρίζεται. ε "Μὴ τῆς ἀνοίξει! φῶντες ἀπιστομίσειν διὰ τῶν ἑρωτηρίων τὸν Χριστὸν· ἐὰν γὰρ εἴπῃ διὰ ἔξεστι κατὰ πάσαν αἵτιαν ἀπολύειν τὴν γυναῖκαν, ἔξουσι λέγειν εἰτοῦ. Πληρὸς οὖν εἴπεις, διὰ Μή ἀπολυεῖται τις εἰ μὴ τὴν μορχαλίδα μόνον· εἰ δὲ εἴπῃ διὰ οὖν ἔξεστι ἀπολύειν τὴν γυναῖκαν, διεβάλουσιν κατὸν ὡς ἀντιμεσθεῖντα τῷ Μωϋσεῖ. Ἐκεῖνος γὰρ ἐκέλευσεν ἀπολύειν τὴν μισθεῖσαν, καὶ χωρὶς εὐλόγου αἵτιας. Τί οὖν δὲ Χριστός; Δείκνυσσιν διὰ τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς εἰς ἄρχης ἄργον ἔστι καὶ νομοθεσία ἡ μονογυμία. εἾ ἄρχης γάρ, φησὶν, ἵνα συνέξειν δὲ θεὸς μιᾶ· οὐδὲ οὐδὲ δεῖ ἵνα ἄνδρα πολλατές συάπτεσθαι, οὐδὲ ρύπαν πολλαῖς· ἀλλ' ὡς εἰς ἄρχης συνεζύγησαν, μένειν, μὴ διατελεῖταις τὴν συνοίκισιν ἀλόγως· οὐκ εἴπε δὲ, διὰ· Ἐγὼ διεκάθησα ἄρσεν καὶ θῆλην, ἵνα μὴ πλήξῃ αὐτούς, ἀλλ' ἀφίστως, διὰ ποιήσας. Οὕτως οὖν, φησὶ, περισπελάστεντον ἔστι τῷ θεῷ τὸ τῆς συζυγίας ἄγχον, ἀντανταντούς καὶ τοὺς γονεῖς συνεγώρισσεν ἀφίσται, καὶ καλλέσθαι τις ἀνδρόσιν. Πῶς δὲ ἐν μὲν τῇ Γενέσει γέρασται διὰ ὃ Ἀδέλφη εἴπε τὸ, Ἀντὶ τούτου καταλέψεις ἀνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, ἵνειδε δὲ φησὶν δὲ θεὸς εἴπεν· Ἐνεκεν τούτου κατελείψει, καὶ τὰ ἔξις; Λέγομεν οὖν διὰ καὶ δὲ εἴπεν δὲ Ἀδέλφη, ἐκ θεοῦ εἴπεν· ὥστε δὲ τοῦ Ἀδέλφη λόγος τοῦ θεοῦ ἔστιν. Ἐπεὶ τοίνυν μία σάρκα ἔγεντο, καὶ διὰ τὴν μίξιν καὶ τὴν φυσικὴν στοργὴν παλλαγμένοι, ὥσπερ ἐνυγίες ἔστι τὸ τὴν οἰκεῖαν σάρκα τέμνειν, οὗτα καὶ τὸ διεσπᾶν τοὺς συζύγους· οὐκ εἴκε δὲ, μὴ χωρίζεται Μωϋσῆς, ἵνα μὴ τεράζῃ αὐτοῖς, ἀλλ' ἀνθρωπος ἀπλῶς, δεικνύων τὸ μέσον τοῦ εἰκεῖαντος θεοῦ καὶ τοῦ διαιλύνοντος ἀνθρώπου.

ε Δέγοντιν αὐτῷ, Τί οὖν Μωϋσῆς ἔνετελκτο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν; Λέγει καὶ τοῖς, διὰ Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολύειν τὰς γυναικας ὑμῶν, ἀπ' ἄρχης δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. Λέγω δὲ ὑμῖν διὰ δὲ

³⁰ Deut. xxiv, 3. ³¹ Gen. ii, 24.

(a) Edit. Lut. omisit, et matrem.

A in Iudea, ut nihil praetexere possint qui non credebant in Iudea, quod non frequentius apud ipsos versaretur, sed apud Galilaeos. Iterum igitur post doctrinam, et consummatis sermonibus sequuntur miracula. Oportet enim nos et docere et operari: at insipientes illi Pharisæi cum visis miraculis oportebat credere, tentant. Audi enim.

VERS. 3-6. « Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes illum, et dicentes: Licetne homini divorcium facere cum uxore sua qualibet ex causa? Qui respondens ait eis, An non legistis quod is qui fecit ab initio, masculum et feminam fecit eos? et dicit, Propterea deseret homo patrem suum et matrem et ad gloriam habetur uxori sui, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus copulavit, homo non separat. » O insipientiam! opinabantur questionibus suis Christum se confutaturos: nam si dixisset licere quacunque de causa dimittere uxorem, potuissent illi dicere: Quomodo igitur dixisti, Ne quis dimittat, nisi adulteram solam? Si autem dixisset non licere dimittere uxorem, arguisserent eum ut adversarium Mosi. Ille enim jussit ut dimitteret ratio habitat³⁰, et absque ardua et rationabili causa. Quid igitur Christus? Ostendit opus et legislationem ejus qui nos a principio formavit, esse monogamiam. Ab initio enim unum conjunxit Dei uni: atque ita non oportet unum virum conjungi multis mulieribus, neque mulierem unam viris multis: sed eos sicut ab initio conjuncti fuerunt, manere, neque absque causa cohabitationem divellere. Non dicit autem, Ego feci masculum et feminam, ³¹ ne plus eos exasperet; sed, Is qui fecit, indefinite. Atque ita dicit maxime curæ fuisse Deo conjugii bonum, ut permiserit etiam parentes dimitti, et viris adhaerere. Quomodo autem in Genesi scriptum est: Adam dixit, Propterea deseret homo patrem suum et matrem ³²; hic autem dicit Christus: Deus dixit, Propterea deseret, ac cetera? Dicimus igitur quod et id quod Adam dixit, ex Deo dixit, atque ita sermo Adæ Dei est. Igitur quia una caro facti sunt, et propter coitum et naturalem amorem cohaerentes: sicut impium est suam carnem dividere, ita et conjuges divellere. Non dixit autem, Ne separet Moses, ne turbaret illos, sed, homo simpliciter: ostendens quantum intersit inter Deum conjugentem, et hominem solvendum.

VERS. 7-9. « Dicunt illi, Cur igitur Moses jussit dare libellum repudii, et dimittere eam? Ait illis, Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis repudiare uxores vestras, ceterum initio non fuit sic. Dico autem vobis, quod quicunque repudiaverit

uoxem suam, nisi ob stuprum, et aliam duxerit, et committit adulterium. Et qui repudiatam duxerit, et adulterium committit. » Cum vidissent Pharisæi quod Dominus ipsos confutasset, coacti fuerunt postea in medium asserre Mosen contradicentem Christo : et dicunt, Quomodo igitur Moses mandavit dare librum repudii, et dimittere? Igitur Dominus vertens omnem accusationem in ilorum caput, pro Mose respondet ac dicit: Non contraria Deo Moses constituit, sed ad vestram duritiam hoc pronuntiavit : ne propter intemperantiam volentes aliis conjungi, occideretis primas uxores. Nam cum essent inhumani, occidissent uxores, si coacti fuissent servare illas: nunc autem libellum divorii jussit dari his quae a viris oīo habebantur. Ego autem dico vobis, inquit, quod bonum est uxorem quae fornicata est, ejicere, tanquam adulteram. Si quis autem ejecerit aliquam quae non est fornicata, auctor ³² sit illi adulterii. Intellige autem quod qui adhæret Domino, unus spiritu est, et conjugium est fidei cum Christo. Omnes enim idem corpus facti sumus cum eo, et ex parte membra Christi sumus. Non igitur recte quis potest separari a conjugio tali, juxta sermonem Pauli dicentis, « Quis nos separabit a dilectione Christi ³³? » Quae igitur Deus coniunxit, neque homo, neque alia creatura, neque angelii, neque principatus, neque potestates (ut Paulus dicit) separare poterunt.

VERS. 10. « Dicunt ei discipuli ejus : Si ad istum modum habet causa hominis cum uxore, non expedit contrahere matrimonium. » Turbantur discipuli, et dicunt : Si propterea conjuncti sunt, ut unum sint, et induvisti maneant per omnem vitam, ut etiam si improba aliqui sit mulier, eam ¹⁰¹ ejicere non liceat : non expedit matrimonium contrahere : levius fuerit matrimonium non contrahere, sed pugnare et certare cum naturalibus concupiscentiis, quam sustinere malam mulierem. Causam enim hominis cum muliere dicit perpetuam et inseparabilem unionem. Nonnulli autem et sic intelligunt : Si sic est causa hominis, hoc est, si reprehensionem et culpam habiturus est vir, ut illegitime ejiciat uxorem, non expedit matrimonium contrahere.

VERS. 11. « At ille dixit illis : Non omnes capaces sunt hujus dicti, sed quibus datum est. » Postquam dixerunt apositoli, melius esse non venire ad nuptias, dicit Dominus magnam esse virginitatis possessionem, at eam non ab omnibus recte servari, sed ab his dumtaxat, quorum cooperator est Deus. Nam hoc loco *datum est*, valet, *quibus cooperatur Deus*. Illis autem datur, qui petunt. « Petite enim, inquit, et dabitur vobis ⁶⁴. Omnis enim, inquit, qui petit, accipit ³⁵. »

VERS. 12. « Sunt enim enuchi, qui de matris utero sic nati sunt: et sunt enuchi qui facti sunt

γαμήσῃ ἄλλην, μοιχάται. Καὶ δὲ ἀπολελυμένην γυμνήσας, μοιχάται. » Οἱ Φαρισαῖοι ιδόντες δὲ τὸν Κύριον ἐπεστόμισεν αὐτοὺς, ἡναγκάσθησαν λοιπὸν, καὶ εἰς μέσον ἤγουσι τὸν Μωσῆν ἀντινομοθετοῦντες τῷ Χριστῷ, καὶ φραζοῦσι. Πώς οὖν Μωσῆς ἐνετελέκτο βιβλίον ἀποστασίου δοῦναι, καὶ ἀπολύειν; Οἱ οὖν Κύριος περιτέπων τὸ πᾶν τὸν κατηγορίας εἰς τὴν ἔκεινων κεφαλὴν, ὑπὲρ Μωσέως ἀπολογεῖται, καὶ φραζοῦσι. Οὐκ ἐντάξις τῷ Θῷ δὲ Μωσῆς νομοθετῶν τοῦτο φραζοῦσι, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν μοχθηρίαν τοῦτο ἐνομοθέτησεν. Ἰντα μὴ δι' ἀκολούσιαν θέλοντες ἔτερος συνενται, ἀνέληται τὰς προτέρας γυναικας. Ἀπηντεῖς γάρ ὄντες, ἐφόνευον ἄν τὰς γυναικας, εἰ ηναγκάζοντο κατέχειν αὐτάς. Νῦν δὲ βιβλίον ἀποστασίου προσέταξε διδόνται τὰς μισουμένας παρὰ τῶν ἀνδρῶν. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, φραζοῦν, δὲ τὸν πορνευθετῶν γυναικας καλὸν ἐκβάλλειν ὡς μοιχαλίδων. ἐκὰν δὲ τὴν μὴ πορνευθετῶν ἐκβάλῃ τις, παρατίσιος αὐτῇ γίνεται μοιχείας. νύει δὲ καὶ τοῦτο, δὲ τὸ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἔν τον πνεῦμα ἔστι, καὶ συζυγία γίνεται τῷ πιστῷ πρὸς Χριστόν. Πάντες γάρ σύσωμοι γεγόνημεν αὐτῷ, καὶ μέλι. ἐκ μέρους Στριστού σμεν. Καλῶς οὖν οὐδὲνταί τις χωρίσαι τὴν τοικύτην συζυγίαν, κατὰ τὸν τοῦ Παύλου λόγον, λέγοντος. « Τίς οὐκέτι χωρεῖ ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστού; » Αἱ οὖν ὁ Θεός συνέζενεν, οὔτε ἀνθρώπος, οὔτε τις ἑτέρα κτίσις, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἄρχαι, οὔτε ἐξουσίαι, οὓς ὁ Παύλος φραζοῦσι, χωρίσαι δύνανται.

« Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Εἰ σύτας ἐστὶν ἡ αἵτινα τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικὸς, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. » Θορβοῦνται οἱ μαθηταὶ, καὶ φραζοῦν, δὲ τοιούτοις συνήθησαν ἵνα ἐν ᾧσι καὶ ἀδιάπταστοι μένωσι παρὰ δόν τὸν βίον, ὅστε καὶ μοχθηρὰ ἄλλως ἢ ἡ γυνὴ, μὴ τολμῆν ἐκβάλλειν αὐτήν, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. κουφότερον γάρ μὴ γινεται, ἀλλὰ μάχεσθαι καὶ παλαίσιν φυσικὰς κτηνωμάτις, ἢ πονηρὰς γυναικὸς ἀνέχεσθαι. Αἰτίαν γάρ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικὸς τὴν ἀδιάπταστον ἐνωσιν λέγει. τινὲς δὲ καὶ οὕτω νοοῦσιν, δὲ τοιούτοις ἡ αἵτινα τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν, εἰ αἴτιαν ἥγουν μομφὴν καὶ κατατίσιαν μέλλει ἔξειν δὲ ἀντίρως ἐκβαλλων τὴν γυναικας παρενόμως, οὐ συμφέρει γαμῆσαι.

« Οἱ δὲ εἰπεν αὐτοῖς· Οὐ πάντες χωρούσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἵ δέδοται. » Ἐπειδὴ εἰπον οἱ μαθηταὶ, δὲ τοιούτοις ἐστι τὸ μὴ εἰς γάμον ἐλθετιν, φραζοῦν οἱ Κύριος, δὲ μέγα μὲν τὸ τῆς παρθενίας χρῆμα, ἀλλ' οὐ πᾶσι κατορθωτὸν, ἀλλ' ἐκείνοις μόνοις οἵσι συνεργεῖ δὲ θεός. Τὸ γάρ, δέδοται, ἐντεῦθε κατέται, ἀντὶ τοῦ, οἵσι συνεργεῖ δὲ θεός. Ἐκείνοις δὲ δίδοται, τοῖς αἴτιοις, « Αἴτετε γάρ, φραζοῦσι, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. Πᾶς γάρ δὲ αἴτιον, λαμβάνει. »

« Εἰσὶ γάρ εὐνοῦχοι οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννηθησαν οὕτω, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνου-

³² I Cor. vi, 17. ³³ Rom. viii, 35. ³⁴ Luc. xi, 9. ³⁵ Joan. xvi, 24.

εἰσθησαν ὑπὸ τῶν ἀθρέτων, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι
εἶταις εὐνοῦχοισιν ἐπιτούς διὰ τὴν βεστείαν τῶν
ἀδρετῶν. Ὁ δυνάμεινος χωρεῖν, χωρεῖτω. οἱ Ὀλίγων,
φησίν, ἔστι τὸ κατόρθωμα τούτο τῆς περιθενίας.
Εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι τινες ἐκ κοιλίζει μητρὸς αὐτῶν,
ταυτίστιν, εἰσὶ τινες ἐκ φυσικῆς κράσεως ἀκίνητοι
μάνοντες πρὸς τὰς μῆτρας, οἵ καὶ ἀκεράδως σωφρο-
νέσσονται. Εἴσοι καὶ οἱ εὐνοῦχοιδέμενοι ὑπὸ ἀνθρώπων·
ἴστουσι δὲ εὐνοῦχοισι διὰ τὴν βεστείαν τῶν οὐ-
ρανῶν, οὐχ οἱ ἀκτέμνοντες ἵστουσι (ἐπικινετάρατον
γὰρ τούτο), ἀλλ' οἱ ἀγρατεύομενοι. Νόει δὲ καὶ οὗ-
τοις· "Ἐστιν εὐνοῦχος ἀπὸ τύσεως δὲ διὰ τὴν ευστιχὴν
ερῆστην μὴ εὐίνητος εἰς ἀφροδίσια. ὑπὸ δὲ ἀν-
θρώπων εὐνοῦχοιτεῖ δὲ ἐκ διδοσκαλίας ἀνθρωπίνης
ιετεμάντης τὴν τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας πύρωσιν·
ἴστουν δὲ εὐνοῦχοις δὲ μὴ ὅπ' ἄλλου, ἀλλ' ὑψ'
ἴστουν διδεχθεῖς, καὶ αὐτομαθῶς πρὸς σωφροσύνην
ἐπεισθίντες· οὗτος οὖν καὶ ἄριστός ἔστιν, δὲ μὴ ἄλλῳ,
ἀλλ' ἐποφθαλμῇ πρὸς τὴν βεστείαν τῶν οὐρ-
ανῶν. Προσιρετιῶς δὲ θέλων ἡμῖν ἐνεργεισθεῖ τὴν
ἀρετὴν, φησίν· « Ὁ δυνάμεινος χωρεῖν, χωρεῖτω. οἱ
γὰρ ἐνυγκάζει περιθενίαν, οὐδὲ τὸν γάμον κα-
τελύει, ἀλλὰ τὴν περιθενίαν προτίθειν.

ε Τότε προστηνέθη αύτῷ παιδία, ήνα τὰς χειράς
ἴκιθη αύτοῖς, καὶ προσεύξηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπ-
ειδέσθωσαν αύτοῖς· ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· "Ἄφετε τὰ παι-
δία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά ἀλλετιν παός με· τῶν γάρ
τοισθων ἔστιν ή βρεστείς τῶν οὐρκῶν. ο Προσέφερον
ματέρας τὰ τέκνα, ήνα εὐλογηθῶσι διὰ τῆς ἐπιχή-
την γειρᾶν. Ἀκόσμιας δὲ καὶ τεθορυβημένως προσ-
τρέγοντο, καὶ διὰ τοῦτο κωλύουσιν οἱ μαθηταὶ, ἥμα
καὶ οὐδέπονοι, διτὶ ἐλαττεοῦται τὸ ἀζήμωτο τοῦ διθεσκά-
λου ἐν τῷ τὰ παιδία προσφέρεσθαι. Ο γοῦν Χρι-
στὸς δεκαάνθη, διτὶ τὸ διτυφόν μᾶλλον ἀποδέχεται,
φραστὸν, εἰ "Ἄφετε τὰ παιδία· τῶν γάρ τοισθων ἔστιν
ἡ βρεστείς τῶν οὐρκῶν. ο Όνκι εἶπε, τούτων, ἀλλὰ,
τῶν τοισθων, τουτέστι, τῶν τὴν ἀπλότητα ἔχοντων,
τῶν ἀκαίρων, τῶν ἀπονήρων. Εὖν διδάσκη δέ τις, καὶ
προστρέγωνται τινες αύτῷ παιδικά ἐρωτήμενα
προσδεχόντων τούτους, καὶ μὴ κωλύετω.

ε Καὶ ἐπιθείς αὐτοῖς τάς χειράς, ἐκόρεύθη ἑκεῖ-
θν. Καὶ ίδου εἰς προσελθών, εἶπεν αὐτῷ· Διδάσκαλε
ἄγαθὲ, τί ἀγαθὸν ποιήσω ίνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον; Ὁ
δέ εἶπεν αὐτῷ· Τί με λέγεις ἄγαθὸν; Οὐδέποτε ἄγαθος,
εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός. Οὐχὶ ὡς πειράζων προσηλθεν οὐ-
τος, ἀλλ' ὡς θέλων μαθετήν, καὶ διψῶν τῆς αἰώνιου
ζωῆς· προσῆλθε δὲ τῷ Χριστῷ ὡς ἀνθρώπῳ ψυλῷ·
καὶ διὰ τοῦτο φησιν ὁ Κύριος· Τί με λέγεις ἄγαθόν;
Οὐδέποτε ἄγαθός εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός· ταυτέστιν, Ἐάν ὡς
ἴνα τῶν διδασκάλων με λέγεις εἶναι ἀγαθὸν, κακῶς
λέγεις· οὐδέποτε γάρ ἀνθρώπων χυρίως ἄγαθος· ἀμφ
μέν, δτι καὶ εὑμετέδολοι ἐσμεν ἀπὸ τοῦ ἄγαθοῦ
τρεπόμενοι· ἀμφὶ δὲ, δτι καὶ συγχρινομένη, πρὸς
τὴν τοῦ Θεοῦ ἄγαθότητα ἡ ἀνθρωπίνη, πονηρίζ νο-
μεῖται.

« Εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τίρησον τὰς ἀναολάς. Λέγει αὐτῷ· Ποιές; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε
τὸ· Οὐ φονεύσεις, οὐ μαιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευ-
δομαρτυρήσεις· τίκα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μη-

eunuchi ab hominibus : et sunt eunuchi qui seip-
sos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui po-
test capere, capiat. » Paucorum est, inquit, vir-
ginitatis virtus. Sunt enim eunuchi ex utero ma-
tris, hoc est, sunt quidem qui propter naturæ
constitutionem ad coitum non sunt idonei, qui et
sine utilitate casti sunt. Sunt qui et eunuchi sunt
ab hominibus. Qui autem seipsoseunuchos faciunt
propter regnum cœlorum non sunt ii qui verenda
sibi ipsis amputant (maledictum enim hoc). sed
qui continentisunt. Intellige autem et sic : Est
eunuchus a natura qui propter naturalem comple-
xionem non movetur ad venerea. Ab hominibus
autem eunuchus fit, qui ex humano præcepto car-
nalis concupiscentiæ incendium excindit. Seipsum
autem castrat, qui non ab alio, sed a seipso doc-
tus est, et sua sponte ad continentiam inclinatur.
Hic igitur et optimus est, qui non ab alio, sed a
sed ad seipso deductus est ad regnum cœlorum. Ve-
lens autem sponte nos operari virtutem, inquit :
« Qui potest capere, capiat. » Non enim cogit vir-
ginem esse, neque nuptias destruit, sed virginita-
tem præfert.

VERS. 13,14. • Tunc oblati sunt ei pueri, ut manus illis imponeret, et oraret; discipuli autem increpabant eos. Jesus vero inquit eis: Sinite pueros, et ne prohibeatis eos venire ad me: talium est enim regnum cœlorum. • Afferebat matres pueros, ut benedicerentur manuum contactu. Incomposite autem et turbate accedebant ad eum, et propterea prohibent discipuli, simul etiam quod existimarent hoc derogare doctrinæ ejus auctoritati, si offerrentur ei parvuli. Christus autem ostendens quod a fastu alienos magis amet, dicit: « Sinite parvulos; talium est enim regnum cœlorum. » Non dixit, horum sed, talium, **102** hoc est simplicitate præditorum, innocentium, malitiæ expertium. Etiam hodie si accedant ad doctorem nonnulli pueriles quæstiones interrogantes, non prohibeat, sed suscipiat.

VERS. 15-17. « El cum imposuisset illis manus,
abiit illinc. Et ecce unus accedens ait illi: Magister
bone, quid boni faciam ut habeam vitam æ-
ternam? Qui dixit ei: Cur me vocas bonum?
Nullus est bonus, nisi unus, nempe Deus. »
Non ut tentans venit ille, sed ut discere cu-
piens, et sitiens vitam æternam. Accessit au-
tem ad Christum quasi ad purum hominem: et
idcirco dicit Dominus: Quid me vocas bonum?
Nullus bonus, nisi unus Deus: hoc est, si quasi
unum ex præceptoribus bonum me dicis, male di-
cis. Nullus enim hominum proprio bonus: partim
quod mutabiles sumus a bono in malum: partim
quod nostra bonitas ad divinam bonitatem colla-
ta, malitia est.

VERS. 17-19. «Quod si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Dicit illi: Quis? Jesus autem dixit: Non facies homidium, non commites adulterium, non facies furtum, non falsum dices testimonium, ho-

nora patrem tuum et matrem, et diliges proximum Α τέρα, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς συστόν. » tuum ut te ipsum. • Dominus ad legis mandata militit rogantem, ne Judæi dicant quod legem contemnat^(a). Quid igitur?

VERS. 20. « Dicit illi adolescens: Omnia hæc servavi a juventute mea. Quid adhuc mihi deest? » Adolescentem autem quidam ut superbum et arroganter arguunt. Quomodo enim dilexisset rite proximum, qui dives erat? Nullus enim diligens proximum ut se ipsum, dittior est proximo: omnis autem homo proximus. Quidam sic intelligunt, Da, quod hæc omnia servarim: quid adhuc mihi deest?

VERS. 21, 22. « Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo: et veni, sequere me. Cum audisset autem adolescens eum sermonem, abiit tristis, erat enim habens possessiones multas. » Quæcunque, inquit, fecisti opera bona, Judaico more fecisti: si autem vis perfectus, hoc est, meus discipulus esse et Christianus: vade, vende omnia quæ habes, et da statim simul omnia, nulla reservans, ut continuam facias eleemosynam. Non enim dixit Paulatim da pauperibus, sed dixit, Da semel, et nudus esto. Dein quia sunt multi misericordes, vitam tamen omni malitia plenam habentes, dicit: « Et veni, sequere me, » hoc est, omnem aliam quoque virtutem habe. Adolescens igitur indoluit: desiderabat etenim, et terra cordis ipsius profunda erat et pinguis, sed spinæ divitiarum suffocabant. Erat enim, inquit, habens possessiones multas. Nam qui paucas habet, non ita ab illis detinetur: in multis enim divitiis violentius est vinculum. Porro quia diviti loquebatur Christus, dicebat, Habiturus est thesaurum in cœlo, 103 divitiarum enim annator erat.

VERS. 23, 24. « Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, dives difficile intrabit in regnum cœlorum. Iterum autem dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum Dei ingredi. » Quandiu dives et ipse quidem habet superflua, et alii non vel necessaria, non ingreditur in regnum cœlorum. postquam autem excussit omnia, tunc non est dives, et postea intrabit. Impossibile est enim multa habentem intrare, sicut et camelum impossibile per forame acus transire. Vide autem quomodo quod superius dixit difficile, hic dicit impossibile. Nonnulli autem dicunt camelum non animal significare, sed crassum quemdam funem, quo nautæ utluntur ut projiciant ancoras.

VERS. 25, 26. « Auditis autem his, discipuli expaverunt valde, dicentes: Quis ergo potest salvus fieri? Intuitus autem illos Jesus dixit illis, Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt. » Discipuli ut misericordes, non interrogant pro se ipsis (pauperes enim fuerant), sed pro omnibus hominibus. Dominus igitur docet non humana infirmitate metiendam salutem, sed divina

‘Ο Κύριος ἐπὶ τὰς νομικὰς ἐντολὰς παραπέμπει τὸν ἔρωτήσαντα, ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν οἱ Ἰουδαῖοι, δτὶ τοῦ νόμου καταφρονεῖ. Τί οὖν;

« Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος: Πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητος μου. Τί ἔτι ὑστερῶ; » Τινὲς ὡς κομπαστὴν καὶ ἀλεξόνα διεβάλλουσι τούτον. Πῶς γάρ κατώρθωτε τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, εἴγε πλούσιος ἦν; οὐδὲις γάρ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἔχυτὸν, πλουσιώτερος ἐστὶ τοῦ πλησίον. πᾶς δὲ ἀνθρώπος, πλησίον. Τινὲς δὲ οὕτω νοοῦσι τοῦ· Γέροντες, φησίν, δτὶ ταῦτα πάντα φυλαξάμην· τί μοι ἔτι λείπει;

« Ἐφ ἀντῷ ὁ Ἰησοῦς: Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπαγε, πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γάρ ἔχων κτήματα πολλά. » Όσα μὲν, φησίν, εἶπες κατορθῶσαι, ταῦτα ἰουδαϊκῶς κατώρθωσας· εἰ δὲ θέλεις τέλειος, τουτέστιν, ἐμὸς εἶναι μαθητὴς καὶ Χριστιανὸς, ὑπαγε, πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς αὐτίκα δόμοῦ πάντα, μὴ παρακρητῶν τινα, ἵνα ἀδιάλειπτον ποιῆσῃς τὴν ἐλεημοσύνην. Οὐ γάρ εἶπε, δίδου πτωχοῖς, ἀλλὰ, δὸς ἄπεις καὶ γυμνώθητι. Εἶτα ἐπειδὴ εἰσὶ τινες ἐλεοῦντες μὲν, πάσης δὲ ρυπαρίας ἀνάμεστον βίον ἔχοντες, φησί· « Καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, » τουτέστι, καὶ τὴν ἀλλην πᾶσα, ἀρετὴν ἔχε. Ό μέντοι νεανίσκος ἐλυπήθη· ἐπεθῆμει μὲν γάρ, καὶ βαθεῖται καὶ πλων ἦν ἡ γῆ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ ἔκκλησι τοῦ πλούτου συνέπνιγον· ἦν γάρ, φησίν, ἔχων κτήματα πολλά. Θ μὲν γάρ ὀλίγα ἔχων, οὐχ δόμοις κατέχεται τοιτοις· ἐν γάρ τοις πολλοῖς τυραννικώτερος δεσμός· ἐπειδὴ πρὸς πλούσιον διελέγετο δέ Κύριος, φησίν, δτὶ Ἔξεις ἐν οὐρανοῖς θησαυρὸν, ἐπειδὴ φιλοχρήματος εἰ.

« Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Ἀμήν λέγω δμτν δτὶ πλούσιος δυσκόλως εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Πάλιν δὲ λέγω δμτο, εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ρυφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. » Ήως δὲ δηλούσιος, καὶ αὐτὸς μὲν ἔχη περιττά, ἀλλοι δὲ οὐδὲ τὰ ἀντριχτά, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Επειδὲν μέντοι ἀποτινάξηται πάντα, τότε οὐ πλούσιος, καὶ λοιπὸν εἰσελεύσεται. Λδύνατον γάρ πολλὰ ἔχοντα εἰσελθεῖν, δισπερ καὶ τὴν κάμηλον ἀδύνατον διελθεῖν διὰ τρυπήματος βελόνης· Ιδε οὖν πᾶς ἀνατέρω μὲν δυσκόλον εἶπε τὸ εἰσελθεῖν, ἀντεύθει δὲ ἀδύνατον παντελῶς. Τινὲς δὲ κάμηλον, οὐ τὸ ζῶν φεσιν, ἀλλὰ τὸ παχὺ σχοινίον, φράσσεται οἱ ναῦται πρὸς τὸ βίπτειν τὰς ἀγκύρας.

« Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξεπλήσσοντο σφόδρα, λέγοντες· Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; Ἐμ-βλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς. Παρὰ ἀνθρώπους τοῦτο ἀδύνατον ἐστι, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά. Οἱ μαθηταὶ φιλάνθρωποι δύνται, ἔρωτῶσιν οὐχ διπέρ ἔχυτῶν (πέντες γάρ ήσαν), ἀλλ' ὑπέρ πάστων ἀνθρώπων. Ο οὖν Κύριος διδάσκει μὴ τῇ ἀνθρωπίᾳ διθυνεῖται συμμετρεῖν τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ τῇ τοῦ

(a) Edit. Lut. omisit, *Quid igitur usque ad ea verba Adolescentem.*

Θεοῦ δυνάμει. Ἐὰν γάρ τις ἀρέτας μὴ πλεονεκτεῖν, Α virtue. Nam si quis cœperit non esse avarus, ita proficiet, ut et superflua exauriat, et postea eo progredietur ut etiam necessaria evacuet, et sic bene prosperabitur adjuvante Deo.

• Τότε ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ · Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφῆκμεν πάντα, καὶ ἡκολουθήσαμέν σοι · τί ἔρχεται ἡμῖν; • Εἰ καὶ δοκεῖ δὲ Πέτρος μὴ ἀφεντικαί τινας μεγάλα ὡς ὁν πτωχος, ἀλλ' οὖν γίνωσκε, διτέ τῷ διπλῷ πολλά ἀφῆκε καὶ αὐτός. Καὶ γάρ σχέσιν πλείους ἔχομεν εἰς ἄνθρωποι ἐν τοῖς ὅλοις· ἀλλὰ καὶ πᾶσσιν κοσμικῶν ἡδυπάθειαν ὑπερέδειν δὲ Πέτρος, καὶ τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς φιλοσαρκίαν. Ταῦτα γάρ τὰ πάθη οὐ μόνον κατὰ πλουσίων, ἀλλὰ καὶ κατὰ πενήντων ἐπιστρέψει. Τί οὖν δὲ Κύριος;

• Οὐ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς · Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, διτέ ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῷ πλιγγενεσίᾳ, διτέ καθίστη δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δάζης εἰτοῦ. καθίστε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δάζες θρόνους, κρίνοντες τὰς δάζες φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. • Ἄρχεται διαδοθήσαντες; Οὐχὶ, ἀλλὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τιμὴν διὰ τῆς καθέδρας ἐδίλωσας · καὶ δὲ Ἰούδας οὗν καθεσθεται; Οὐχὶ. Οἱ ἀκολουθήσαντες γάρ εἶπε, ταυτότεροι οἱ ἄχρι τέλους, ἑκεῖνοι δὲ οὐκ ἄχρι τέλους. "Ἄλλως τε, πολλάκις οὐ θεὸς ὑπισχεῖται ἀγαθά ποιητὴν ἀξίοις οὖσιν. Ἐπάντελλος μετεβληθεντι καὶ ἀνάβοι γένεσανται, ἀφειρεῖται αὐτά. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποθρησκοτέρων, πολλάκις ἀπειλεῖται καὶ οὐκ ἐπίγειρι, μετεβληθέντων ἡμῶν. Πλιγγενεσίαν δὲ τὴν ἀνάστασιν νέει.

• Καὶ τὰς διατάξεις, ή ἀδελφούς ή ἀδελφάς, ή πατέρα, ή γυναῖκα ή τέκνα. ή ἔγραμα, ἔνεκεν τοῦ ὄντος μου, ἔχαστοντα πλεῖστα λήφεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. • "Ἔνα μή τας ἀπολέσῃ επὶ μόνων τῶν μαθητῶν ἀρμόζειν τὸ ἀρμένον, ἐπλάτυνε τὴν ὑπόσχεσιν ἐπὶ τάντας τοῦ ποιούντας τὰ δμοια. "Ἐξουτι γάρ, ἀντὶ μὲν τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, τὴν πρὸς θεὸν ἀκειμέτας καὶ τὴν ἀδελφότητας · ἀντὶ δὲ τῶν ἀγρῶν, τῶν περιέδεισον, καὶ ἀντὶ τῶν ἐκ λίθων οἰκων, τὴν δικαιοσκλήρου · ἀντὶ μητρὸς, τὰς ἐν Ἐκκλησίᾳ πρεσβύτερας · ἀντὶ πατρὸς, τοὺς πρεσβύτερους · ἀντὶ γυναικῶν, κάστας τὰς πιστὰς γυναῖκας, οὐ γάμῳ, ἔπειτα · ἀλλὰ διαθίσει καὶ σχέσει πνευματικῇ καὶ τῷ πρὸς αὐτάς φιλανθρώπῳ κηδεμονίᾳ. Οὐ κελεύει δὲ δὲ Κύριος, χωρίζεσθαι ἀπλῶς ἀπὸ τῶν αἰκίων, ἀλλ' θεαν διμοδίζωσι πρὸς εὐσέβειαν. "Ματέρες καὶ σώματος καλεύει κατεφρονεῖν, οὐχ ὥστε ἀποκτιννεῖν ἔσωτούς. "Ορά δὲ διτέ ἀγαθός ὡν δὲ δικαιοσύνην, οὐ μόνον ταῦτα δόμωσιν, ἀλλὰ καὶ ζωὴν προστίθησιν εἰώνιον (26) · σπουδάσον οὖν καὶ σὺ πωλῆ-

VERS. 27. • Tunc respondens Petrus dixit illi: Ecce nō reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid igitur erit nobis? • Tametsi videatur Petrus non dimisisse magna aliqua, utpote pauper, altamen disce quod re ipsa multum etiam ipse reliquerit. Etenim et parvarum rerum magna tenemur affectione, sed et omnes voluptates Petrus reliquit, et carnalem affectum erga parentes. Illas enim affectiones non solum contra divites, sed et contra pauperes militant. Quid igitur Dominus?

VERS. 28. • Jesus autem dixit illi: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione quam sederit Filius hominis in sede gloriosissimæ, sedebitis et vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. • Num sedebunt? Minime, sed excellentem honorem per sedem indicavit. Num et Judas sedebit? Non: dicit enim Qui secuti me fuerint, hoc est, qui usque ad finem, ille autem non usque ad finem. Vel aliter: Sæpe Deus pollicetur bona quibusdam dignis: quando autem exciderint, et indigni fuerint facti, aufert ea. Similiter facii in asperis: sæpe minatur et non inducit, conversis nobis. Per regenerationem autem resurrectionem intellige.

VERS. 29. • Et omnis qui reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros proprios nomen meum, 104 centupla accipiet, et vitæ æternæ hæreditatem sortietur. • Ne quis suspicetur, quod dictum est, solis congruere discipulis, dilatata promissionem ad omnes qui similia faciunt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis familiaritatem et fraternitatem cum Deo, pro agris paradisum, et pro lapi-deis ædibus supernam Hierusalem, pro matre annus quoque sunt in Ecclesia, pro patre presbyteros, pro uxore omnes fidèles mulieres: num nupiis? absit, sed spirituali affectione, et misericorde erga se cura. Non jubet autem Christus separari simpliciter a familiaribus, sed quando ad pietatem obsistunt Sicetiam corpus et animam jubet contemnere, non ut quis se ipsum occidat. Vide autem quod bonus Deus non solum hæc dat, sed et vitæ apponit æternam. Cura igitur ut et tu vendas facultates tuas, et des pauperibus. Facultates autem sunt, iracundo furor, adulterio adulterandi cupiditas, vindictæ avido

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(26 Cod. 32 addit: Ἐπειδὴ καὶ δὲ Μάρκος λέγει, Πολλάκλεσίον λέψονται ἐν τῷ αἰώνιῳ τούτῳ, λεκτέον περὶ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, πολὺ τὰ ἐπίγεια περιτρέχονταν, ἀπέρ εἰσὶν ἀρρένωντες τινες τῶν πελλόντων ἀγαθῶν, ἀπέρ οἱ ἔχοντες ἐν μεγίσταις οἷς τιμαῖς. πάντων σχεδόν ἀνθρώπων προστρεχόντων τοῖς ἀγροῖς, ἵνα δι' αὐτῶν τῆς θείας ἀπολύτωνται. Καὶ σὺ εὖν, σπουδάσον πωλῆσαι, καὶ τ. λ.)

• Quandoquidem et Marcus ait, eos multo plura in sæculo isto recepturos; id intelligendum de spiritualibus donis, quæ terrena multum excedunt: quæque sunt velut pignora futurorum bonorum: quæ qui recipiunt, in maximo honore sunt: nam cuncti sere homines ad sanctos confluunt, ut per ipsos divinam gratiam consequantur. Cura igitur, ut et tu vendas, » etc.

vindicandi cupido. Vende igitur hæc, et da pauperi τὰ ὑπάρχοντά σοι, καὶ δοῦναι τοῖς πτωχοῖς. bus dæmonibus et omni bono privatis: converte Ἑγάρχοντας δὲ εἰσι, τῷ μὲν θυμῷ δὲ θυμός· τῷ affectiones tuas in affectionum auctores: et tunc habebis thesaurum, hoc est Christum, in cœlo tuo, hoc est in summa mente tua. Cœlum enim habet in seipso qui factus est cœlestis.

μισουργοῖς, καὶ τότε ἔξεις τὸν θησαυρὸν, τουτέστι τὸν Χριστὸν, ἵνα τῷ οὐρανῷ σου, τουτέστιν ἐν τῷ οὐφῆλῳ σου νοί. Οὐρανὸν γὰρ ἔχει ἐν ἔκσταψ, διενόμενος οἷος ὁ ἀπουράνιος.

VERS. 30. « Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi. » Judæos hic insinuat et gentiles. Nam qui primi erant, facti sunt novissimi: gentiles autem, qui eramus novissimi, primi constituti sumus, et ut manifeste discas quod dicitur, coap-
tat etiam sequentem parabolam.

CAPUT XX.

*De mercede conductis operariis. De filiis Zebe-
dæi. De duobus cæcis.*

VERS. 17. « Simile enim est regnum cœlorum homini patris familias qui exiit primo statim diluculo ad conducendos operarios in vineam suam. Convenzione autem facta cum operariis in singulos dies ex denario, misit eos in vineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, et illis dixit: Ite et vos in vineam meam, et quodcumque justum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum cum exisset circa sextam et nonam horam, similiter fecit. Circa undecimam vero horam exiit, et invenit alios stantes otiosos, et dixit illis: Cur hic statis tota die otiosi? Dicunt illi: Quia nullus nos conduxit. Dixit illis: Abite et vos in vineam: et quidquid justum fuerit, accipietis. » Christus est regnum cœlorum, qui assimilatur homini, secundum quod humana accepit **103** formam. Patrificias autem, quia Dominus est domus, hoc est, Ecclesiæ. Hic igitur Christus exiit e sinibus paternis, et conduit operarios in vineam, hoc est Scrituras, vel mandata. Vel, unumquecumque conduit ut operetur vineam, hoc est suam animam. Conducit autem alium quidem primo diluculo, hoc est in pueritia: alium autem hora tercia, hoc est adolescentia: rursus alios sexta et nona, quando quis viginti quinque fuerit annorum, vel triginta, et simpliciter in virili astate porro circa undecimam, senes. Multi enim et senes crediderunt. Vel aliter, dies dicitur præsens sacerdum: in illum enim operamur sicut in die. Vocavit igitur Dominus prima hora Enoch et Noe, tercia Abraham, sexta Mosen, nona prophetas, undecima autem, hoc est in consummatione sacerdici, gentiles, qui otiosi fuerunt ab omni bono: nullus enim eos conduxerat, neque missus est propheta quis ad gentes.

τέλει τῶν αἰώνων τοὺς ἀθνικούς, οἱ ἄργοι ἡσαν πάστοις τοῖς εἰς τὰ ἔθνη.

VERS. 8-16. « Cum autem vespera facta esset, dixit dominus vineæ procuratori suo, Voca opera-rios, et redditio illis mercedem, incipiens a postremis utque ad primos. Et cum veniasent qui circa un-

« Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἕσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι. » Τοὺς ἰουδαίους ἀντιτεται καὶ τοὺς ἀθνικούς. Οἱ μὲν γὰρ, πρῶτοι δύτες, ἕσχατοι ἔγένοντο, οἱ δὲ ἀθνικοὶ ἕσχατοι δύτες, πρῶτοι κατέστημεν· καὶ ίνα σαφῶς μάθης τὸ λεγόμενον, ἐπισυνάπτει καὶ τὴν ἐπιμένην παραβολήν.

ΚΕΦΑΛΑ. Κ'

Περὶ τῶν μισθουμένων Ἑργατῶν· περὶ τῶν αἵων τοῦ Σεβεδίου· περὶ τῶν δύο τυφλῶν.

Ομοία γάρ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσποτῇ, δοτις ἔξηλθεν ἀμφὶ πρωτὶ μισθωσαθεὶς Ἑργάτες εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. Καὶ συμφωνίσας μετὰ τῶν Ἑργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. Καὶ ἔξελθων περὶ τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους ἔστωτας ἐν τῇ ἀγρῷ, καὶ ἔκεινοις εἶπεν. Ἐπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὅ δὲν ἦ δίκαιον, δώσω ὑμῖν· οἱ δὲ ἀπῆλθον. Πάλιν δὲ ἔξελθων περὶ ἑκτην καὶ ἐννάτην ὥραν, ἐποίησεν ὡταύτως. Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔξελθων, εὗρεν ἄλλους ἔστωτας ἄργοις· καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί ὅδε ἐστήκατε δῆλη τὴν ἡμέραν ἄργοι; Λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἐμισθώσατο. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἐπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ δὲν ἦ δίκαιον, λήψεσθε. « Οἱ Χριστὸς ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὃς δομοιοῦται ἀνθρώπῳ, καθ' ὅ μορφὴν ἡμετέραν ἐλασσεν· οἰκοδεσπότης δὲ, ὡς δεσπόζων τοῦ οἴκου, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτος οὖν ὁ Χριστὸς ἔξηλθεν ἐκ τῶν κόλπων τοῦ Πατρὸς, καὶ μισθούνται Ἑργάτες εἰς τὸν ἀμπελῶνα, ἵτοι τές Γραφὰς ἢ τὰς ἐντατάς. » Η ἔκστον μισθούνται εἰς τὸ Ἑργάτεσθε· τὸν ἀμπελῶνα, ἵτοι τὴν οἰκεῖαν ψυχήν. Μισθούνται δὲ τὸν μὲν τὸ πρῶτον, τουτέστι κατὰ τὴν νεαρὸν ἡλικίαν· τὸν δὲ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν, τὴν μειρακιώδη ἡλικίαν· τοὺς δὲ κατὰ τὴν ἑκτην καὶ ἐννάτην, διετείσαντες πέμπτου εἴη τις ἐνιερού, ἢ τριτηκού, καὶ ἀπλῶς ἀνδρικής ἡλικίας· περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην, τοὺς γέροντας· πολλοὶ γάρ καὶ γέροντες ἐπίστευσαν. « Ή καὶ ἄλλως, ἡμέρα λέγεται δι παρὸν αἰών, ἐν αὐτῷ γάρ Ἑργάτεσθε ὡς ἐν ἡμέρᾳ. Ἐκάλεσεν οὖν δι Κύριος τῇ πρώτῃ ὥρᾳ τοὺς περὶ τὸν Ἐνώχ καὶ τὸν Νάον· τῇ τρίτῃ τοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ· τῇ ἑκτῃ τοὺς περὶ τὸν Μωϋσέα· τῇ ἐννάτῃ, τοὺς προφήτας· τῇ ἐνδεκάτῃ, ἵτοι τῷ πέμπτῃ τοῦ ἀπεστάλη προφῆτης τις εἰς τὰ ἔθνη.

« Οφίας δὲ γενομένης, λέγει δι κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ· Κάλεσον τοὺς Ἑργάτες, καὶ ἀπόδεξε αὐτοῖς τὸν μισθὸν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἔσχετων ἓντας τῶν πρετῶν. Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ

τὸν ἐνδεκάτην ὥραν, Ελαδον ἀνὰ δηνάριον. Ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι ἐνθυμισαν διὰ πλείονα λήφονται. Καὶ Ελαδον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον· λαζόντες δὲ, ἔργων τοῦ οἰκοδεσπότου, λέγοντες, διὰ Οὗτοι οἱ ἵσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βιστέσσι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσων; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐν τῷ αὐτῶν· Ἔτερος, οὐκ ἀδικῶ σε. Οὐχὶ δηναρίου συνεφάνησάς μοι; Ἀρον τὸ σὸν, καὶ ὑπῆργος. Θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἱσχάτῳ δουντὶ ὡς καὶ σοὶ· ἢ οὐκ ἔξεστι μοι ποιῆσαι δὲ θέλω ἐν τοῖς ἑμοῖς; εἰ δὲ δόφθαλμός σου πουνρὸς ἔστιν, διὰ ἄγρως ἀγρεύειν; Οὕτως ἴσονται οἱ ἵσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἵσχατοι. Πολλοὶ γέρεις εἰσὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐλεκτοί. » Οὐψία ἡ συντέλεια· ἐν γοῦν τῇ συντελείᾳ λαμβάνουσι πάντες ἀνὰ δηνάριον, δὲ ἑστίν ἡ τοῦ ἀἰλού Πνεύματος χάρις, ἀναμορφοῦσε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ ποιοῦσε θειας φύσεως κοινωνόν. Πλέον δὲ ἤσκεταινεν οἱ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας, καθ' ὃ ἀντεῖ πάντες διέγειρον λυθεῖς, οὐδὲ δὲ διάδολος συνετρίβει, ἀλλ' ἐτὶ ἔτη ἡ ἀμαρτία. οὐμετς δὲ χάριτι Χριστοῦ διὰ τοῦ βικτίσματος δικαιωθέντες, δύναμιν λαρμάνωμεν εἰς τὸ νικῆσαι τὸν ἀντίπαλον ἡμῶν, ἥδη κατεσθλήθεντες καὶ θενατωθέντες ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν προτέραν ἐρμηνείαν, οἱ νεώτεροι πιστεύσαντες, πλείονα κάρπατον ἔχουσιν ὑπὲρ τοὺς ἐν γῆρᾳ προσελθόντας· δὲ μὲν γάρ νέος, τὸ βάρος τοῦ θυμοῦ καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἐπιθυμίας βεστάζει, πολεμῶν τοῖς πάθεσιν· δὲ γέρων ἐν γαλήνῃ γίνεται. Ἄλλ' ὅμως πάντες, μιᾶς ὀμφατίας τοῦ ἄγρου Πνεύματος ἀξιούνται. Διδάσκει οὖν ἡμᾶς ἡ παραδολὴ, διὰ κανὸν τῷ γῆρᾳ ἔστι μεταγνῶναι καὶ τῆς βασιλείας τυχεῖν· τοῦτο γάρ ἡ ἐνδεκάτη ὥρα. Οὐ φθονήσουσι δὲ οἱ ἄγριοι τοῖς τὰ ἴσα λαθοῦσιν; «Απαγγεῖ, ἀλλὰ τούτῳ δείκνυται ἐντεῦθεν, διὰ τοσάντα καὶ τηλικαῦτά εἰσι τὰ διδόμεναν τοῖς δικαιοῖς ἀγαθά, διὰτε καὶ φθόνον κινητοῖς δύνανται.

ε Καὶ ἀναδεῖτων δὲ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα,
περίβλεψε τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἴδικν ἐν τῇ
ἡσῆρ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὡδούν ἀναδεῖχνομε, εἰς Ἱερ-
ολυμα, καὶ δὲ Γίδες τοῦ ἀνθρώπου παρεκδοθήσεται
τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ Γραμματεῦσι, καὶ κτεκρι-
ναῖσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παρεκδῶσσοιςιν αὐτὸν τοῖς
ἴδεσσιν εἰς τὸ ἁμπατέξι, καὶ ματτιγάσται, καὶ στευ-
ρῆσαι, καὶ τῇ τρίῃ ἡμέρᾳ ἀνατίθεσσαι. Τότε προσ-
ῆλθεν αὐτῷ ἡ μῆτρα τῶν υἱῶν Ζεδεδόκου μετὰ τῶν
υἱῶν αὐτῆς, προσκυνοῦσσα καὶ αἰτοῦσσα τι παρ' αὐ-
τοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· Τί θέλεις; Λέγει αὐτῇ· Εἰπὲ
τινα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἰς ἑκ δεξῶν
σου καὶ εἰς ἑξ εὐνάρμων σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Σ.
Ἐνθύμιζον οἱ τοῦ Ζεδεδάκιον, διτι ἐὰν ἀπέλθῃ εἰς Ἱε-
ροσόλυμα δὲ Κύριος, βασιλεύσει αἰσθητὴν βασιλείαν·
ἥκουν γάρ αὐτοῦ συνεχῶς λέγοντος, διτι Ἀναδεῖκνο-
μεν εἰς Ἱεροσόλυμα· ἔπειθον οὖν ἀνθρώπινόν τι, καὶ
προσελθετιν τὴν μητέρα πειθοῦσιν, χύτοι εὐλαβούμε-
ναι διν τῷ φνεῷ προσελθετιν· χρύψα γάρ προστήθον
καὶ εὗτοι, ὡς δὲ Μάρκος λέγει· φησὶ γάρ, διτι προσ-
περεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, ἀντὶ τοῦ
λέπρα καὶ ἴδιζ προστήρχονται.

A decimam horam venerant, acceperunt singuli denarium. Venientes autem et primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi, et acceperunt ipsi quoque singuli denarium. Et cum accepissent, murmabant adversus patrem familias, dicentes: Hi novissimi unam horam fuerunt in opere, et illos pares nobis fecisti, qui portavimus pondus diei et aestum! At ille respondens uni eorum, ait: Amice, non afficio te injuria. Nonne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum est, et abi. Volo autem huic novissimo dare sicut et tibi. Annon licet mihi quod volo facere in rebus meis? an oculus tuus malus est, quod ego bonus sim? Sic novissimi erunt primi, et primi novissimi: multi enim sunt vocati, pauci autem electi. » Vesperum est consummatio: B in fine autem diei et consummatione accipiunt omnes suum denarium, qui est Spiritus sancti gratia, transformans hominem ad suum exemplar, et faciens divinæ naturæ participem. Plus autem laboraverunt qui ante Christi adventum fuerunt, eo quod tunc nondum erat mors soluta, neque diabolus contritus, sed adhuc vivebat peccatum. Nos autem gratia Christi per baptismum justificati, virilem accipimus ad vincendum adversarium nostrum, jam dejectum et occisum a Christo. Et juxta priorem interpretationem, qui juvenes credidere, majorem laborem habent, quam hi qui in senectute ad fidem accesserunt. Adolescens enim pondus iræ et aestum consupiscentiæ gestat, certans cum affectionibus. Senex autem in tranquillo est: attamen omnes nos unum donum Spiritus sancti assequimur. Docet igitur nos 106 parabola, quod in senectute etiam licet resipiscere, et regnum celorum assequi. Hæc enim undecima hora est. Nun invidebunt sancti his qui paria accipiunt? Absit, sed ostendit hic quod tanta et talia sunt bona quæ dantur justis, ut et invidium excitare possint.

VERS. 18-21. • Et ascendens Jesus Hierosolyma, assumpsit duodecim discipulos suos solos in via, et ait illis : Ecce condescendimus Hierosolyma, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum ac scribis, et condemnabunt eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertio die resurget. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis Dñnis, adorans et petens aliquid ab eo. At ille dixit ei : Quid vis? Ait illi : Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus a dextris tuis, et alter ad sinistram tuam in regno tuo. » Opinabantur filii Zebedæi quod vadens Hierosolyma Dominus regnaturus esset regno quodam temporali. Audierant enim eum sæpe dicentem, Condescendimus Hierosolyma. Passi autem humanum quid, et ut mater accedat persuadent, ipsi reveriti in manifesto accedere : clanculo enim accesserunt et ipsi, ut Marcus dicit. Accedunt enim, inquit, ad eum Jacobus et Joannes, hoc est, privatim et seorsum accedunt ad eum.

Vers. 22. « Respondens autem Jesus, dixit : Nes-
citis quid petitis. Potestis bibere poculum quod ego
bibiturus sum, aut baptismo quo ego baptizor, ba-
ptizari? Dicunt ei : Possumus. » Matre præterita,
filiis loquitur : ut ostendat quod non ignoraverit ab
ipsis præmissam matrem, et dicit ad illos : Nescitis
quid petitis. Magnum est, et angelicas virtutes con-
cutiens. Deinde abducens illos ab hujusmodi cogi-
tationibus, ad pericula magis hortatur. Interrogat
autem, non ignorans, sed ut cogat manifestare
ulcus per responsum. et studeant implere promis-
sioneum. Hoc enim dicit, Quia non potest quis fieri
particeps regni mei, nisi et mearum passionum par-
ticeps fiat; dicite mihi, num possitis similia pati?
Poculum enim dicit martyrum, et suam mortem:
simul ostendens quod leve sit, et quod oporteat nos tam facile illud aggredi, quam si bibendum esset
poculum : et declarans quod ipse suaviter accedat
ad mortem. Sicut enim bibens poculum statim dor-
mit gravatus : sic et qui martyrii poculum biberit, in
mortis somnum desertur. Baptisma quoque mortem
suam nominal, quod nos omnes purilicet. Hi vero
nescientes quid promitterent, sed solum spectantes
ad id quod cupabant, omnia facile pollicebantur.
θύνταν αὐτοῦ, ὡς κακάρικὸν ὄντα πάντων ἡμῶν. οἱ δὲ τούχεται ὅν τὸ θέλον, πάντα εἰκόνως ὑπισχνούμενοι.

Vers. 23. « Ait illis : Poculum quidem meum
bibetis, et baptismo quo ego baptizor, baptizabimi-
ni. sedere autem ad dextram meam et sinistram,
non est meum dare, sed quibus paratum est a Patre
meo. » Scio quidem vos testificatus, et evenient
hæc omnino. **107** Jacobum enim Herodes occidit,
Joannem autem Trajanus condeinnavit prædican-
tem verbum veritatis. Porro sedere non est meum
dare, sed quibus præparatum est : sic intellige : Si
inventus fuerit quis cum veritatis testificatione,
omni alia virtute prædictus, ille accepit donum. Illi
enim præparatum est, qui laboraverit, sicut et
certantibus coronæ sunt præparatae. **Q**uemadmo-
dum cursus certamine proposito. ac rege certami-
nis præside, si quispiam qui non certasset prodeat,
et dicat. Da mihi coronam non ingressu stadium, o
certainis præses, huic respondere utique ille po-
terit: Non est meum dare ad gratiam coronam, sed
quibus præparatum est, hoc est, his qui cucur-
rint et vicerint. Sic autem et hoc loco dicit Chris-
tus : Ego non possum ad gratiam dare vobis se-
dem a dextris meis : aliorum enim est qui labo-
raverint, et illis præparata est. Rogabis igitur con-
sequenter, an aliqui sessuri sint. Discas autem
quod nullus ibi sessurus est : hoc enim solius di-
vinæ naturæ est. Ad quem enim angelorum dixit :
« Sede a dextris meis?» Verum hoc Dominus dixit
iuxta illorum opinorem : quærebant enim hanc
sedem, non intelligentes quod sedere super duo-
decim sedes, sit glorificari propter virtutem.

Vers. 24-28. « Et cum audissent decem, indi-
gnati sunt de duobus fratribus. Jesus autem vocavit
eos ad se, et ait : Scitis quod principes gentium do-

« Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν · Οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἔγω μέλλω πίνειν ; ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἔγω βαπτίζομαι βαπτι-
σθῆναι ; Λέγουσιν αὐτῷ · Δυνάμεθ. » Τὴν μητέρα καταλεψας, τοὺς υἱοὺς διελέγεται, ἵνα δεῖξῃ ὡς οὐκ ἡγόνθησεν διτι αὐτοῖς προεβάλοντο τὴν μητέρα, καὶ φησὶ πρὸς αὐτούς · Οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε · πῶς ἐστι μέγα καὶ τὰς τῶν ἀγγέλων δυνάμεις ἐκπλῆττον. Εἶτα ἀπάγων αὐτούς τῶν τοιούτων λογισμῶν, ἐπὶ κινδύνους μᾶλλον προτρέπεται. Ἐρωτᾷ δὲ, οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἴντα ἀναγκάσῃ φυνερῶσαι τὸ ἔλκος διὰ τῆς ἀποκρίσεως, καὶ σπουδάσωσι πληρώσαι τὴν ὑπόσχεσιν. Τούτο γὰρ λέγει, διτι Ἐπει οὐ δύναται τις γενέθλιοι κοινωνὶς τῆς βασιλείας μιν, εἰ μὴ καὶ τῶν ἡμῶν παθημάτων γένηται κοινωνὶς, εἰπατέ μοι, εἰ δύνασθε τὰ δύοισι παθεῖν. Ποτήριον γὰρ λέγει τὸ μαρτύριον καὶ τὸν οἰκετὸν θάνατον, ἀμφὶ μὲν δει-
κνύναι, διτι εὔχολὸν ἔστιν, ὥσπερ τὸ πιεῖν ποτήριον, καὶ δεῖ λοιπὸν καὶ ἡμᾶς ὡς εὔχολῳ τούτῳ προστρέ-
χειν · ἀμφὶ δὲ διλῶν, διτι καὶ αὐτὸς ἡδέως προσέ-
ται τὸν θάνατον. » Μετέπειτα δὲ τὸ πίνεν ποτήριον, εὐ-
θίως ὑπεώτες κατεβρούμενος, οὕτω καὶ ὁ τὸ τοῦ
μαρτυρίου ποτήριον πίνων, εἰς τὸν τοῦ θνάτου
κατεφρέται οὐπον, Καὶ βάπτισμα δὲ ὀνομάζει τὸν
οἱ δὲ ὑπέσχοντο, οὐκ εἰδότες δὲ Κλεον, ἀλλὰ μόνον
πρὸς τὸ τούχεται ὅν τὸ θέλον, πάντα εἰκόνως ὑπισχνούμενοι.

« Καὶ λέγει αὐτοῖς · Τὸ μὲν ποτήριον μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἔγω βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε · τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐκ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δούναι, ἀλλ' οἰς ἡτομασται, ὑπὸ τοῦ πικρός μου. » Μαρτυρήσετε μὲν, οἴδως τούτῳ, καὶ εἴδον πάντας. Ιάκωβον μὲν γάρ Ἐφράδης ἀπέκτεινεν, Ιωάννην δὲ Τριάνδες κατεδίκασε μαρτυροῦντα τῷ Λόγῳ τῆς ἀληθείας. Τὸ δὲ καθίσαι, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δούναι, ἀλλ' οἰς ἡτομασται, τουτέστιν, ἐὰν εὐ-
ρεθῇ τις μετὰ τοῦ μαρτυρήσαι, καὶ τὴν ἀλλην ἀπα-
σαν ἀρετὴν ἔχων, ἐκείνος λιψεται τὴν δωρεάν. Εκείνῳ γάρ ἡτομασται τῷ κοπιάσαντι, ὥσπερ καὶ τοῦ ἀθλοῦσιν οἱ στέφχοντες ἐτοιμάζονται · ὥσπερ οὖν αγῶνος δρομικοῦ προκειμένου, καὶ ἀγωνιστεούντος τοῦ βασιλέως, ἐὰν προσελθῃ τις μηδόλως ἀγωνισ-
μενος, καὶ εἴπῃ · Δὸς ἐμοὶ τὸν στέφχοντο, ὡς ἀγωνο-
θέτη, τῷ μὴ ἀγωνιστεμένῳ, εἰποι ἀντιτελεῖνος. Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δούναι κατὰ χάριν τὸν στέφχοντο, ἀλλ' φήσεται καθίσται, τουτέστι, τῷ δρομόντει καὶ νική-
σαντι · οὕτω δὴ κανενθῆδε φησιν ὁ Χριστὸς, διτι Οὐκ ἔγω κατά χάριν δύναμαι δούναι ὑμτι τὴν ἐκ δεξιῶν μου καθέδραν · ἀλλων γάρ, τῶν κοπιασάντων ἔστι, καὶ ἐκείνοις ἡτομασται. Ερωτήσεις οὖν, Ἄρχ λοι-
πὸν τινες μᾶλλουσι καθεσθῆναι ; Μαθήσῃ δὲ ὅτι οὐ-
δεὶς ἐκεὶ καθίσται. Μόστις γάρ τῆς θείας οὐσίας τοῦτο ἔστι. Πρὸς τίνα γάρ τῶν ἀγγέλων εἶπε · Εκάθου ἐκ δεξιῶν μου ; Ἀλλὰ τοῦτο εἶπεν δὲ Κύ-
ριος πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόσοιαν · μὴ νοήσαντες γάρ διτι τὸ καθεσθῆναι εἰπεῖν διαδεκα θρόνως, τὸ δοξοθῆ-
ναι ἔστι δι' ἀρετὴν, ἐκείνους τοιαύτην καθέδραν.

« Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἡγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτούς,
εἶπεν · Οἶδατε διτι οἱ ἔρχοντες τῶν δύον κατακυ-

ριεῖσαν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεκουσιάζουσιν ἀπόταν. Οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὃς ἔὰν θέλῃ ἐν δρατι μάργας γενέσθαι, ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὃς ἔὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἰναι πρώτος, ἔσται ὑμῶν δοῦλος· Διακέρ δὲ Γῆς τοῦ ἀνθρώπου σύκη ἡλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δουνται τὴν φυγὴν αὐτοῦ λύτρων ἀντὶ πολλῶν. » "Οτε εἶδον οἱ δέκα τοὺς δύο ἀποταμηθέντας περὶ τοῦ Δριτεοῦ, τότε καὶ αὐτοὶ ἀγρενακτοῦσι, καὶ ἴδεισιν δτι καὶ προτίχθοντο ἐπὶ τῇ τεῖσαν τιμῇ "Ετι γάρ ἡσαν ἀτελεῖς· οἱ μὲν γάρ κατακενίσταντο τῶν δέκα· οἱ δὲ ἐφθάνουν τοτες δύο. Ἐπει οὖν οἱ δέκα ἀκούσαντες ἀθορυβύθησαν, προσκαλεται αὐτοὺς, τῷ κλήσι πρὸ τῶν λόγων αὐτοὺς κατεκραμένων. Καὶ γάρ οἱ τοῦ Σεβεδίου ἀπορέζαγίντας τῶν ἄλλων, ὥμηλων αὐτῷ· οᾶσιν οὐ· κοινῶς ἀμελεῖ. Εἰδὼς γάρ τυρννικὸν τὸ φιλόπτωτον, καὶ ἀρδροτέρας δεσμενον πληγῆς, βιβύτερον αὐτῶν κατακενίσται εἰς τὴν τῶν θεντικῶν καὶ ἀπίστων μοτραν μεταξὺς ἀπορέζητων, εἰ φιλοδοξεῖν θέλοιεν, Καὶ οὕτως αὐτοὺς ἀντέπει, φάσκων· Οἱ μὲν ἄλλοι ἀνθρώποι, δέσποι ἄρχουσι, λαμπρύνονται· καὶ τὸ ἐρῆν τῶν πρωτάνων, τῶν θεντικῶν ἔστι πάθος· οἱ δὲ ἄλλοι ματηται, ἀπὸ ταπεινώσεως τιμῶνται· ὥστε καὶ δι μελέτην θέλοντες εἶναι, ὅφελει δικλωνετε τοις ὑποδεστέραις, διπερ τῆς ἄπορης ἔστι ταπεινώσεως. Ἐν ἐμπυτῷ δὲ τούτῳ δεσμενοι, δις ἄρχων ὧν καὶ βισιλεὺς· τῶν ἐν ἀρχοντος, ἀπεπείνωστε τοις αὐτῶν, διακονήσων ὑμῖν εἰς τὸν αντηρίδα· καὶ τοσοῦτον δουλεύσων ὑμῖν, ὥστε εἰς τὴν φυγὴν δουνται λύτρον ἀντὶ πολλῶν, τουτέστι, πάντων· οἱ γάρ πάντες, πολλοί.

ε Καὶ ἀποτερυομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχώ, ἤκολθεν αὐτῷ δύλος πολύς. Καὶ ίδον δύο τυφλοὶ καθίμενοι περὶ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες δτι Ἰησοῦς περάγει, ἐκρέζεν λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, οὐδὲ Δαυὶδ. Ὁ δὲ δύλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σωτηριστον. Οἱ δὲ μετίζον ἐκράζον, λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, οὐδὲ Δαυὶδ. Καὶ στὰς δὲ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτούς, καὶ εἶπε· Τί θέλετε ποιήσων ὑμῖν; Λέγετε τὸν ἄντερ· Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὄφθαλμοι. Σπλαγχνισθεὶς δὲ δὲ Ἰησοῦς, ἤψατο τῶν ὄφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῷ. » Ἀπὸ τῆς φῆμης οἱ περὶ τὸν πιστὸν, οὐδὲ ἐπιστομήσομενοι ἐστάσιν, ἀλλὰ καὶ πλείω ἐκράζον. "Οθεν οὐδὲ ἐρωτήσεις δὲ, δτι Ἰησοῦς δὲ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ τὸ κατὰ σάρκα, δυνατός ἦν θεραπεύσαι αὐτούς, ὡς δὲ ἄγνωστοι περὶ τὴν πιστὸν, οὐδὲ ἐπιστομήσομενοι ἐστάσιν, ἀλλὰ καὶ πλείω ἐκράζον. "Οθεν οὐδὲ ἐρωτήσεις εἰ πιστὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ τι θέλουσιν, ἵνα μὴ τις νομίσῃ δτι ἄλλοι βουλομένοις ἄλλοι διδωτοί. Δείκνυσιν οὖν δτι οὐχ ἔνεκεν τοῦ λαβεῖν ἀργύριον ἰδύων, ἀλλὰ τοῦ λαθῆναι. Ἀψάμενος δὲ θερπεύει, ἵνα μάθημεν, δτι πᾶν μέλος τῆς ἀγίας αὐτοῦ σφράδες, ζωτικὸν καὶ θεοῦ μέλος ἦν. Ει δὲ δὲ λουκᾶς καὶ δὲ Μάρκος ἵνα λέγονται τὸν τυρλὸν, οὐδὲν τοῦτο διερωτᾷ· ἔκεινοι γάρ τοῦ ἐπιφανεστέρου ἐμνήσθησαν.

A minentur illis: et qui magni sunt, potestatem exercant in eas. Non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos magnus fieri, erit vester minister: et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus: sicut Filius hominis non venit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, atque daret animam suam redemptionem pro multis. Ubividerunt decem duos illos a Christo increpatos, tunc et ipsi indignati sunt, et ostenderunt se commotos ob istorum honorem. Adhuc enim erant imperfecti: nam illi adversus decem insurgebant, hi vero duabus invidebant. Postquam igitur decem his auditis turbati fuerunt, accessit illos, vocatione ante sermonem eos demulcens. Etenim filii Zebedæi avulsi ab aliis conversabantur cum ipso. Omnibus itaque B simul loquitur. Sciens euim quam sit tyraanica, et gravi indigeat reprehensionis plaga, ambitio, acrius eos perstringit, et subjicit eos in infidelium et gentilium portionem, si inani gloriæ studere voluerint: et sic eos adhortatur, dicens: Alii quidem homines, quia regunt, clari sunt: et amare primatum, gentilium est affectio; meos autem discipulos humilitas cominendat, et honorabiles facit: atque adeo qui major esse voluerit, debet, his qui opus habent, ministrare, id quod præcipua humilitatis est, et hoc in meipso ostendo: cum enim sim princeps et rex cœlestium, humiliavi menet ipsum, ita ut vobis ministrem ad salutem; 108 et instantum ministrem vobis, ut et animam meam ponam redemptionem pro multis, hoc est omnibus: C omnes enim multi.

VERS. 29-34. •Et egradientibus illis a Hiericho, secuta est euim turba multa. Et ecce duo cæci sedentes secus viam cum audissent quod Jesus transiret, clamaverunt dicentes: Miserere nostri, Domine, si i David. Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Miserebare nostri, Domine, si i David. Et stetit Jesus, ac vocavit eos, et ait: Quid vultis ut faciam vobis? Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri. Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum, et confessim visum receperunt oculi illorum, et secuti sunt eum. • Fama agnoverant cæci Dominum, et observabant tempus cum audissent quod præteriret. Crediderunt autem quod Jesus (qui ex semine David secundum carnem) posset curare illos. Et plane multum servebant fide, neque dum tacebant juberentur, silebant, sed longe amplius clambant. Unde non interrogavit illos an fidem habeant, sed qnd vellet: ne quis existimet quod alia det alia volentibus. Monstrans igitur quod non pecunia gratia ad se clamarint, sed ut curentur, tactos currat, ut discamus omnia suæ sanctæ carnis membra, vivifica et Dei membra esse. Quod autem Lucas et Marcus unum dicunt cæcum suisse, non ab his dissonat 39. Illi enim insignioris mentionem fecerunt. Vel aliter, Lucas dicit quod antequam veniret

in Hiericho, curarit cæcum; Marcus autem, postquam exivit de Hiericho. Matthæus vero brevitas amator simul utrumque complexus est. Intellige autem per cæcos, eos qui ex gentibus, qui secus viam cura*i* sunt. Non enim præcipue venit Christus propter gentes, sed propter Israelitas. Quemadmodum autem cæci audiendo didicerunt de Jesu, sic et gentes ex auditu fidei Hi autem qui silentium imperant cæcis, ne clamando invocent nomen Jesu, sunt persecutores tyranni, qui attentant Ecclesiæ os obturare: sed illa multo magis consitetur nomen Christi: idcirco sanatur, et videt veritatis lumen clarius, et sequitur Christum, vitam ejus imitando.

CAPUT XXI.

De asina et pullo. De claudis et cæcis. De fico arefacta. De principibus sacerdotum et presbyteris Dominum Jesum interrogantibus Parabola de duobus filiis. Parabola de vinea.

VERS. 1-5. « El cum appropinquassent Hierosolymis, et venissent Bethphage ad montem Olivarium, tunc Jesus misit duos discipulos, dicens illis: Ite in casteilum quod contra vos est, et statim invenietis asinam alligatain, 100 et pullum cum ea; solvite, et adducite mihi, et si quis vobis aliquid dixerit, dicite, Dominus his opus habet, et conserstum emitit eos. Hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentein: Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit libi mansuetus, sedens super asinam, et pullum filium subjugalis. » Sedit super asinam, non in ullum alium usum, quam ut impleretur prophetia, et ut ostenderet quomodo oporteat viliter vehi: non enim equo, sed asello vili vectus est. Implet igitur prophetiam et iuxta historiam, et iuxta anagogem. Nam iuxta historiam visibili asino insedit: et iuxta anagogem quoque, quia etiam pullo insedit, novo, indomit, et obedientiæ nescio populo. Ligati autem erant asina et pullus catenis suorum peccatorum. Duo missi sunt ad solvendum, Paulus quidem ad gentes, Petrus vero in circumcisioinem, hoc est, ad Judæos. Et usque in hodiernum diem duo nos solvunt a peccatis, Apostolus et Evangelium. Venit autem Christus mansuetus. Non enim venit ut judicet mundum in primo adventu, sed ut salvet. Et alii quidem reges Judæorum fuerunt rapaces et iusti, Christus autem rex mansuetus.

VERS. 6,7. « Euntes autem discipuli fecerunt sicut præceperat illis Jesus, et adduxerunt asinam et pullum, et imposuerunt super eos vestimenta sua,

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(27) Cod. 32, εἰς ἀκοῆς ἐπίστευσαν, « ex auditu crediderunt.

(28) Cod. 32. Κατὰ μὲν ιστορίαν τῇ ἀμπελῷ κατὰ τὸ εἰρημένον. Δεσμεύων τὴν ἀμπελῷ τὸν δόνον αὐτοῦ καὶ τῇ ἔλιxi τῆς ἀμπέλου. κατὰ ἀναγωγὴν δὲ ταῦς σειράς τῶν οἰκείων ἀμπελιῶν.

Α' Άλλως τε, δι Λουκᾶς λέγει δτι πρὸ τοῦ ἀπελθειν εἰς Ἱεριχώ ἐθεράπευσε τυφλὸν. δὲ δὲ Μάρκος, μετὰ τὸ ἀπελθειν ἀπὸ Ἱεριχώ. Οὐδὲν Ματθαῖος φιλοσύνομος ὡν, περιέλαβεν ἐν ταύτῃ τοὺς δύο. Νόησον δὲ τυφλὸν, τοὺς δὲ ἑθνῶν, οὐτοῦ ἐκ παρόδου λαθησαν· οὐ γάρ προηγουμένων πλθεν δι Χριστὸς διὰ τοὺς κῶνικούς, ἀλλὰ διὰ τοὺς εἴς Ἰσραήλ. ὁσπερ δὲ οἱ τυφλοὶ εἴς ἀκοῆς ἔμπλον περὶ τοῦ Ἰησοῦ, οὕτω καὶ οἱ ἑθνικοὶ εἴς ἀκοῆς πίστιος (27). οἱ δὲ ἐπιστομίζοντες τοὺς τυφλούς μὴ κράξειν τὸ δόνομα τοῦ Ἰησοῦ, εἰσὶν οἱ διώκται τύραννοι, οἱ ἐπειρῶντο ἐπιστομίζειν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐκείνη πλίον ὀμολόγει τὸ τοῦ Χριστοῦ δόνομα. διδούς καὶ λέθη καὶ βλέπει τὸ τῆς ἀληθείας φῶς τρχότερον, καὶ ἀκολουθεῖ τῷ Χριστῷ, κατὰ τὸν βίον μιμομένη αὐτόν.

B' ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Περὶ τῆς δόνου καὶ τοῦ πώλου. Περὶ τῶν χωλῶν καὶ τυφλῶν. Περὶ τῆς Ἑηρανθείσης συκῆς. Περὶ τῶν ἐπερωτώντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων. Περὶ τῶν δύο υἱῶν παραβολῆς. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.

« Καὶ δτι ἡγγισαν εἰς ἱροσόλυμα, καὶ ἥλθοι εἰς Βηθφαγὴν πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τότε δι Ιησοῦς ἀπέτειλε δύο μαθητάς, λέγων αὐτοῖς· Πορεύθητε εἰς τὴν κωμην τὴν ἀπέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθίως εὐρήσετε δόνον δεδμένην, καὶ πιῶν μετ' αὐτῆς· λόσιντες ἀγάγετε μοι. καὶ έκαν τις ὑμῖν εἶπε τι, ἐρετε δτι δι Κύριος αὐτῶν χρεῖται ἔχει, εὐθέως δὲ ἀποστέλλει τούτους. Τούτο δὲ δόλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ φῆθεν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· Εἴπτε τῇ θυγατρὶ Σιών· Ἰδού δι βασιλεύς σου ἔρχεται σοι πράξις, καὶ ἐπιβεδούκως ἐπὶ δόνος καὶ πώλου υἱὸν ὑποζυγίου. » Ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς δόνου, οὐδεμιᾶς ἀλλῆς οὐστος χρείας, εἰ μὴ τοῦ πληρωσαι τὴν προφητείαν, καὶ ἵνα δεῖξῃ ὑμῖν δπως δεῖ εὐτελῶς ἐποχεῖσθαι· οὐ γάρ οὐδὲ ιππου, ἀλλ' ἐπὶ ὀνυχρίου εὐτελοῦς ὠχρίθη. Πληροτογούν τὴν προφητείαν καὶ καθ' ιστορίαν καὶ κατὰ ἀναγωγὴν· καθ' ιστορίαν μὲν, ὡς ἐπὶ δόνου καθίσας, τὸ δρόμενον· κατὰ ἀναγωγὴν δὲ, δτι καὶ ἐπὶ τοῦ πώλου ἐκάθισε, τοῦ νέου καὶ ἀδεκάστου λεοῦ, τοῦ ἀνυποτάκτου. Ἐδέδειτο δὲ καὶ ἡ δόνος (28) καὶ ὁ πώλος ταῦς σειράς τῶν οἰκείων ἀμπελιῶν. Δύο δὲ ἀπεστίλλονται λύσοντες, δι μὲν Πάχιος εἰς τὴν ἔθνη, Πέτρος δὲ εἰς τὴν περιοχήν, τούτεστι, τοὺς Ιουδαίους. Καὶ μέχρι δὲ τοῦ νῦν, δύο λύσουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἀμπελιῶν, δι Απόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον· ἔρχεται δὲ δι Χριστὸς πράξις· οὐ γάρ διλύει κρίνει τὸν κόσμον ἐν τῇ πρωτη παρουσίᾳ, ἀλλὰ σῶσει. Άλλα καὶ οἱ μὲν ἄλλοι βασιλεῖς τῶν Ἐβραίων ἀρπάγεταισαν καὶ ἀδικοι, δὲ δι Χριστὸς, βασιλεὺς πράξις.

« Πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταί, καὶ παιδίσκοις καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς δι Ιησοῦς, ἡγαγον τὴν δόνον καὶ τὸν πώλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν τὰ

στον, καὶ τ. λ. « Secundum quidem historiam, ad vitam iuxta illud: *Ligans ad vitam asinum suum, et ad patrinum vitis* (Gen. XLIX, 11): secundum autem sensum anagogicum, catenam suorum peccatorum. Duo vero mississat, εtc.

ιμάτις αὐτῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν. » Οἱ μὲν οἱ collocarunt eum super illa. » Lucas quidem et Marcus subjugalem solum dixerunt. Matthæus autem asinam et pullum. Non dixerunt contrarium, ducentes enim pullum, secuta est mater. Collocarunt autem eum super illa: non super duo jumenta, sed super vestes. Aut primum quidem sedit super asinam, postea super pullum: quia et primum quievit Iudeorum Synagoga, deinde in gentili populo.

« Οἱ δὲ πλειστοὶ δχλος ἑστρωσαν αὐτῶν τὰ ιμάτια ἐν τῇ ὁδῷ. Ἄλλοι δὲ ἑκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ ἑστρώνυσσον ἐν τῇ ὁδῷ· οἱ δὲ δχλοι οἱ προσγόντες οἱ ἔκολυθοῦντες, ἔκρζον λέγοντες· Οτσννά τῷ ἀγῷ Δαιδαλῷ· εὐλογημένος ὁ ἐρχομένος ἐν ὄντκτι Κύρῳ· ὠστενά ἐν τοῖς ὑψίστοις. » Κατὰ μὲν τὴν Ιστορίαν, πολλήν τιμὴν διμφίζει τὸ τῶν ιατρῶν ὑπόστρωσι, καὶ τῶν κλάδων ἡ τομὴ, πανηγύρεως ἐνδείξις· κατὰ δὲ ἀναγνωργήν, μάνθανε δὲ μετὰ τὸ ἐπιθετνατῶν: ἀποστόλους τὰ ιμάτια αὐτῶν, οἵτοι τὰς ἀρετὰς αὐτῶν, τότε ἐπικάθηται ὁ Κύριος. Εἰ γάρ μὴ καλωπεῖται ὁ φυχὴ ταῖς ἀποστολικαῖς ἀρεταῖς, οὐκ ἐπιγείται ἐπὶ ταύτης ὁ Θεός. Οἱ δὲ προσγόντες, εἰσὶν οἱ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ σερκάσσεως προρήται· οἱ δὲ ἔκολυθοῦντες, οἱ μετὰ τῶν μάρτυρες καὶ διδάσκαλοι, οἱ τὰ ιμάτια αὐτῶν στρωνύσσουσι τῷ Χριστῷ, τοιτέστι, τὴν σάρκα ὑποτάσσουσι τῷ πνεύματι· ιατρῶν γάρ καὶ καλύμμα τῆς φυχῆς, τὸ σύμπο. « Εστρωσαν οὖν ἐν τῇ ὁδῷ, τοιτέστι, ἐν τῷ Χριστῷ. » Έγένετο δὲ λέγεται ἐπὶ τούτου ὁ Κύριος. Τὸ δὲ ὑπάντη, οἱ μὲν λέγουσιν δὲ δύμον ἡ φύλμὸν σηστάναι, οἱ δὲ, ὁ καὶ ἀχριστέρων· Σῶστον δή. « Ερχόμενος δὲ λέγεται ὁ Κύριος, ὡς προσδοκώμενος πρὸ τοῦ Ἐβραίος ἐλθεν· οὕτω γάρ καὶ ὁ Ἰωάννης λέγεται· Σὺ εἶ δὲ ἐρχόμενος, εἴ δὲ τοῦ, δὲ προσδοκώμενος οὐτεποτεχθει. Καὶ ἄλλως δὲ λέγεται ὁ ἐρχόμενος ὡς καὶ ἡμέραν προσδοκώμενης τῆς δευτέρας αὐτοῦ επερσίας· δει τὸν ἔκαστον ἀεὶ ἐλπίζειν τὴν συντέλειαν, καὶ ἀεὶ ἐρχόμενον τὸν Κύριον, καὶ ἔτοιμά εσθιεῖν.

« Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλημ, ἐσεσθη τίσση ἡ πόλις, λέγοντας· Τί; ἐστιν οὗτος; Οἱ δὲ δχλοι ἔλαγον· Οὔτε δὲ ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφῆτης, δὲ ἀπὸ Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας. » Οἱ δχλοι ἄδολοι δντες καὶ ἐπλεστοι, οὔτε ἐρθόντουν τῷ Χριστῷ, οὔτε πάλιν τὴν προστίκουσαν περὶ αὐτοῦ ὑποληψιν είχον. Διὰ καὶ νῦν πρεργάτην αὐτὸν λέγουσι. Μή ποτε δὲ ἐπει μετὰ τοῦ ἐρχούσασιν, δὲ προφήτης, δύνοται νοηθῆναι δὲ οὐδὲς ἐστιν δὲ προσδοκώμενος προφήτης· διὸ εἰπε Μωϋσῆς, δέτι· « Προφήτην οὐμένον δὲ Θεός ἀναστήσει. » Οὐ γάρ εἰπον, οὔτε δέστι προφήτης· ἀλλά· « Ο προφήτης, ποτέστιν, ἐκεῖνος δὲ ἐλπίζεινος. »

« Καὶ εἰσῆλθεν δὲ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔβαλε πάντας τοὺς πωλούντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέας τῶν κολλυβιστῶν κατ-

Vers. 8, 9. • Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii vero cædebat ramos de arboribus, et sternebat in via. Porro turbæ quæ precelebant et quæ sequebantur, claimabant, dicentes: Hosanna filio David: benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna in altissimis. » Juxta historiam multum in se habet honoris vestes stravisse, et ramos objectasse, nam ostendunt magnam gloriam. At juxta anagogem disce quod postquam apostoli superpcuerunt vestimenta sua, virtutes inquam suas, tunc super illas sedit Dominus. Nam nisi anima nostra ornata fuerit apostolicis virtutibus, non equitatibit eam Dominus. Præcedentes, sunt prophetæ, qui ante incarnatum Christum fuere: sequentes autem, martyres et doctores, qui vestimenta sua sternunt Christo, hoc est, carnem subjiciunt spiritui. Vestimenta enim et tegumenta animæ, corpus. Straverunt igitur in via, hoc est, in Christo. « Ego enim sum via 37, » inquit. Si enim quis carnem suam non straverit, 110 hoc est, humiliaverit in via, hoc est, in Christo manens, et non hereticus existens, non insidelabit in eo dominus. Hosanna autem quidam dicunt quod Hymnum vel Psalmum significet, alii autem, id quod evidentius: Salva, obsecro. Venturus autem dicitur Dominus quia exspectabatur ab Hebrewis venturus. Sic enim et Joannes dicit: « Tu es qui venturus es? » hoc est, qui exspectaris ut venias. Dicitur et aliter venturus, eo quod adventus ejus secundus quotidie exspectetur. Debeat igitur et nos orantes consummationem mundi et adventum Christi exspectare ac præparari.

Vers. 10, 11. • Et cum intrasset Hierosolyma, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic? Turbæ autem dicebant: Hic est Jesus ille propheta a Nazareth Galilæo. » Turbæ simplices et candidæ, neque invidebant Christo, neque rursus opinionem dignam de Christo habebant: ideo et nunc prophetani illum dicunt. Nisi forte, quandoquidem eum articulo dicunt, δὲ προφήτης, propheta ille possit intelligi quod iste sit qui exspectabatur propheta, de quo dixit Moses, « Prophetam vobis Deus excitat 38. » Non enim dixerunt, Hic est propheta: sed, propheta ille, hoc est, ille qui exspectatur.

Vers. 12, 13. • Et intravit Jesus in templum Dei, et ejiciebat omnes vendentes et ementes in templo, mensasque collybistarum et cathedras vendentium

columbas evertit, et dixit illis: Scriptum est, Domus A èsteraψ, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλεύντων τὰς περιστέρας. Καὶ λέγει αὐτοῖς Ὅ Γέγραπται · Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται · ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποίηστε σπήλαιον ληστῶν. ε Ὡς δεσπότης του οίκου, δέστι τοῦ ιεροῦ, ἔξεβαλε τοὺς πωλοῦντας· δεικνύς δὲ τὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ αὐτοῦ εἰσι. Τούτο δὲ ἐποίει, ὅμα μὲν καὶ τῆς εἰκοσμίας τοῦ ιεροῦ φροντίζων, ἅμα δὲ καὶ τὴν μετάθεσιν τῶν θυσιῶν σηματίνων · δι' ὧν γάρ ἔξεβαλε τοὺς βάρας καὶ τὰς περιστέρας, προεμήνυεν, δι τούς ἔτι χρεία ζωοθυσιῶν ἡ σφργίων, ἀλλὰ προσευχῆς · Ὅ γάρ οἶκός μου, φησίν, οἶκος προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐποίηστε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν· ἐν γάρ τοις σπηλαίοις τῶν ληστῶν γίνονται σφργίαι καὶ αἰματεχχυσίαι · ἥ καὶ διὰ τοὺς καπηλεύοντας, καὶ ἀγοράζοντας καὶ πωλοῦντας, σπήλαιον ληστῶν ἔχετε τὸ ιερόν · τὸ γάρ φιλοκερδὲς, ληστρικὸν πάθος ἔστι · κολλαβίσται δὲ εἰσιν οἱ περ' ἡμῖν λεγόμενοι τραπηζίται · κολλαβίδος γάρ, εἰδός δέστι νομίσματος εὔτελούς, ὁσπερ ἔχομεν τῷ χόνδρῳ ἡμεῖς τοὺς ὄδοιοὺς ἥ τὰ ἀργύρια. Πωλοῦνται δὲ περιστέρας καὶ οἱ τοὺς ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις βιθμούς πωλοῦντες. Τὴν γάρ τοῦ Πνεύματος χάριν, δέστι περιστέρας, πωλοῦντιν κύτοι· Ὅθεν ἐκβάλλονται ἐκ τοῦ ἄνω ναοῦ, καὶ τοῦ κάτω ἀνάξιοι γάρ εἰσιν λερπτεύειν. Βλέπε δὲ καὶ σὺ μήποτε τὸ ιερόν τοῦ Θεοῦ, τουτέστι, τὴν σὴν διάνοιαν, ποιήσῃς σπήλαιον ληστῶν, τουτέστι, τῶν δαιμόνων. Γενίστεται δὲ σπήλαιον, ἐν ἔχωμεν λογισμούς φιλούλους, πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας καὶ φιλοχρημάτους, ἔχρι καὶ αὐτῶν τῶν κολλώνων ἥτοι τῶν εὔτελῶν νομισμάτων συνάγοντας · καὶ ἐν πωλῶμεν δὲ καὶ ἐκπριώμεθα τὰς περιστέρας, τουτέστιν, εἰ τι ἐν ἡμῖν εἴη πνευματικὸν δόγμα καὶ λογισμὸς τοιούτος, σπήλαιον ληστῶν ἐποίησμεν ἔχοντος.

Vers. 14. « Et accesserunt ad eum cæci et claudi in templo : et sanavit eos. » Per infirmos quos curavit, ostendit se Deum esse, et bene facere, ejiciens cum auctoritate e domo sua indignos. Declaratur etiam hoc, quod ejicitis Judæis, qui legi et animalium mactationi addicti erant, cæci et claudi ex gentibus assumpti fuerint sanati ab eo.

Vers. 15, 16. « Cum autem vidissent principes sacerdotum et Scribæ mirabilia quaæ fecerat, et pueros clamantes in templo et dicentes : Hosanna Filio David, indignati sunt, et dixerunt ei : Audis quid isti dicunt? Jesus autem dicit illis : Utique. Nunquam legistis : Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? » Pharissæ cum viderent pueros hymnum David offerre Christo, quem videtur Propheta Deo obtulisse, dissecantur invidia, et interpellant illum, quod permittat de se dici quaæ soli Deo debentur. Ille autem magis approbans dicit: Etiam. Tantum abest ut obturem ora talia dicentium, ut et Prophetæ testimonium adducam, et vos ostendam vel imperitos, vel invidos. Annon enim legistis quod Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? Perfecisti autem significat : Perfectam et absolutam

« Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ ἐν τῷ ιερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. » Ἔξ ὧν θερπεύει τοὺς ἀσθενεῖς δείκνυσιν δι τοῦ οἴκου αὐτοῦ τοὺς ἀναξίους · δηλοῦται δὲ καὶ τούτο, δι μετ' ὃ ἔξεβλήθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, οι τῷ νόμῳ καὶ ταῖς ζωσφργίαις προσέχοντες, οι τυφλοὶ, καὶ χωλοὶ οἱ ἔθνων προσελτίθησαν, θερπετθέντες ὑπ' αὐτοῦ.

« Ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς τὰ θυμάτια ἢ ἐποίησε, καὶ τοὺς πατέρας κράζοντας ἐν τῷ ιερῷ, καὶ λέγοντας · Μεσσαννὰ τῷ νίψ Δαυΐδ, ἡγνάκτησαν, καὶ εἰπον αὐτῷ · Ἀκούεις τι οὗτοι λέγουσιν; » Ο δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς · Ναι. Οὐδέποτε ἀνέγνωτε, δι τοῦ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἰνον; » Οι Φαρισαῖοι Ἰδόντες τοὺς πατέρας προσφέροντας τῷ χριστῷ τὸν ὅμινον τοῦ Δαυΐδ, δι δοκεῖ ὁ προφῆτης τῷ Θεῷ ἀναθενταί, διαπρίονται τῷ φθόνῳ, καὶ κακίζουσιν αὐτὸν ὡς ἀνεγόμενον τὰ τοῦ Εσοῦ ἐπ' αὐτῷ λέγοσθαι · δὲ διπειθεσιῶν μᾶλλον, φησί· Ναι. Τοσοῦτον γάρ, φησίν, ἀπέχω τοῦ ἐπιστομίσας τοὺς λέγοντάς μοι ταῦτα, ὡστε καὶ τὸν προφῆτην παράγω μάρτυρα, καὶ ὑμᾶς ἀποδείκνυμι ἥ ἀμαθεῖς ἥ φθονερούς. Οὐκ ἀνέγνωτε γάρ, δι τοῦ Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἰνον; Κατηρτίσω δι-

(a) Edit. Lut. et obolos.

σημαίνει ἀντὶ τοῦ "Ἄρτιον καὶ τίλειον ἔδειξα ὅμνον, Λοστεῖστι λαδεῖ, εἰς αὐτὸν ἐπέστησεν ἀπελεῖς δοκῶσι τὴν ἡλικίαν. Οὐ γάρ ἐκεῖνοι πλεγον ἢ Μεγάν, ἀλλὰ τὸ στόμα μόνον δόδωκότες τῷ Πνεύματι, ὅπωνται ἡσαν κείνου. Διὰ τοῦτο οὖν φησιν · Ἐκ στόματος νηπίων, σίνιτσμένος ὁ; οὐ τῆς αὐτῶν διανοίας ἡσαν τὰ βήματα, ἀλλὰ μόνον του στόματος οὐδὲ χάριτι κινούμενον · ἐσήμαινε δὲ τοῦτο διὰ καὶ ἄπο τῶν ἀνών τῶν νηπίων γαὶ μωρῶν εὐλογηθήσεται. Καὶ τῶν ἀποτελῶν δὲ περιφράσθη ἡν τοῦτο, διὰ δοθῆσται καὶ αὐτοῖς λόγος, καὶ ἀφελεῖς ὡς. Καὶ οὐ δὲ ἐν νηπίδῃς τῇ κακῇ ἀκκοντῶν, καὶ θηλάζῃς τὸ παιχνετικὸν γάλα, τὰ θετα λόγια, τότε γενήσης ἡμέρας τοῦ ὥμνειν τὸν θεόν.

« Καὶ κατατίπων αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἦσα τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν, καὶ ηὔλεσθη ἐκεῖ. » Ἀναχωρεῖ ἀπὸ τούτων ὡς ἀναζήνων, καὶ ἔρχεται εἰς Βηθανίαν ὃ λημνούσται οἶκος ὑπακοῆς · ἀπὸ γάρ τῶν ἀνυποτάτων ἐπὶ τοὺς ὑπακούοντας αὐτῷ μετεβαίνει, καὶ εἰλέσται ἐν αὐτοῖς. Φησὶ γάρ · Ἔνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἀμπερπατήσω.

« Προσίτε; δὲ ἐπικαράγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνατε· τοῦ ιδεόν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς δόδου, ἡθεν ἐπὶ αὐτήν, εἰς οὐδὲν εἴρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον, καὶ λέγεται αὐτῇ · Μηκέτι ἐκ τοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν εἰλέναν · καὶ ἐξηράσθη περιχρῆμα ἡ συκῆ · καὶ ἔλαττος οἱ μαθηταὶ θεάσασκαν, λέγοντες · Πῶς περιγράψεις ἐξηράσθη ἡ συκῆ; · Ἐπειδὴ συχνὰς ἐποιεῖ, θεάσασκαν τὸν Κύριος πρὸς εὐεργεσίαν πάσχεις, οὐδεμίαν δὲ κολαστικὴν θυματοργύαν θεάσασκεν, Τινὲς μὴ νομίσωσι τινες. διὰ οὐ δύναται πλάξαιν, δείκνυσιν ἐντεῦθα καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν θεάσην, οὐκ εἰς ἀνθρώποις οὐ καταχρησμένος; ταύτη, μὲν ἐς δύνδρον ὡς φιλάνθρωπος · ὕσπερ καὶ πρὸ τούτῳ εἰς τοὺς χοίρους. Ξηράνει οὖν τὸ δέ δρον, ίντα πεπτόντα ἀνθρώπους (29) · θυμάζουσα δὲ οἱ μαθηταὶ εἰσάστας. Τούτο γάρ τὸ δύνδρον ὑγρότερὸν θετι, καὶ μᾶλλον δεικνύει τὸ θεύμα, διὰ ταχέως ἐξηράσθη · ορίσαντες δὲ ἡ συκῆ, καὶ τὴν τῶν ιουδαίων Συντριψτήν, φύλλας μόνον ἔχουσαν, τουτέστι, τὸ φτινόμενον γέρματα, οὐχὶ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρωπος τῇ γλυκύτητι τοῦ παρόντος βίου αὐτὸν θεάσασκες, συκῆ ἀπεικάζεται · δὲς καρπὸν οὐκ ἔχει ταυτηστικόν, ίντα πεινῶντι τῷ Ἰησοῦ δη, φύλλα δὲ μόνα, τὴν πρόσκαιρον φαντασίαν καὶ κατερρίπτουσαν. Οὔτες οὖν κατηρμένος ἀκούει. Πορεύεσθε γάρ, φησὶν, εἰ κατηρμένοι, εἰς τὸ πῦρ. Ἀλλὰ καὶ ἔντρινται εἰ γλάσσας αὐτοῦ ὡς καὶ ἡ τοῦ πλευσίου.

« Ἀποκρίθεις δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰπεν αὐτοῖς · Αμήν λέγω δέτε, δὲν ἔχετε πίστιν καὶ μὴ διεκρίθητε, οὐ μόνον

πο II Cor. vi, 16.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(29) Cod. 32 : Ιντα σωρρενθεὶση αὐτούς. « Αρχ δὲ ποτερεύητος εἰς λόγος συμβαλέται παρὰ γερόντων σοφῶν εἰς ἡμᾶς φοιτήσας, διὰ τὸ ξύλον τῆς περιέσσεως τοῦτο, οὐ καὶ τοῖς φύλλοις εἰς σκέπη, οἱ παρεμένεις ἀγρίσαντο. Καὶ λίγη φιλάνθρωπως κατέφει περὶ Χριστοῦ, μηκέτι καρπὸν ἐνεγκεῖται αἴσιον ἀμαρτίας · ἐπειδὴ δευτέρη θεοῦ παρουσία πρὸς θεάσασκησιν μὲν οὐκ ἔστι, πρὸς δὲ κρίσιν τῶν πεπτηρέσιν. Θυμάζουσι δὲ, καὶ τ. λ. · Οὐ εμενεῖται

ipsos. Verum huic arcana quædam ratio adjungitur, quæ a veteris sapientibus ad nos pervenit; nempe quod hoc sit lignum prævaricationis: cuius etiam foliis ad experimentum sui prævaricatores usi sunt. Et valde misericorditer maledictum est a Christo, ne amplius fructum produceret, qui esset causa peccati: quandoquidem secundus adventus non ad incarnationem, sed ad factorum judicium erit. Porro discipuli merito admirantur, &c.

VERS. 17. « Et relictis illis exiit e civitate in Bethaniam, et diversatus est illic. » Secedit ab illis, ut ab indignis, et venit in Bethaniam, hoc B egit, domum obedientia. Ab inobedientibus enim ad obedientes se confert, et inter illos versatur. Dicit enim, « Habitabo in eis, et ambulabo in eis 39. »

VERS. 18, 19. « Mane autem revertens in civitatem, esuriit. Et cum vidisset sibi arborem unam in via, venit ad eam, et nihil inventit in ea, nisi folia tantum, et ait illi : Ne posthac ex te fructus nascatur in æternū. Et arefacta est continuo fucus: et eo viso discipuli mirati sunt, dicentes: Quoniam Dominus frequenter miracula operatus est, et in omnibus hoc spectavit ut beneficeret. nullum autem ostendit quo puniret: 142 ne putarent quod non posset punire ostendit hoc loco et hanc suam potestatem: non in homines illa utens, sed in arborem, utpote misericors, sicut et antea in porcos. Arefacti igitur arborem, ut emendet homines. Porro discipuli merito admirantur. Arbor enim illa humidior est, et majus ostendit miraculum, eo quod statim exaruit. Cæterum fucus Judæorum significat Synagogam folia sola habentem, hoc est, apparentem litteram, non fructum spiritus. Sed et omnis homo exponens se deliciis hujus vitæ, sicuti comparatur: quia fructum non habet spiritualem, ut esurienti Jesu det, sed folia tantum, et temporalem ac defluentem apparentiam. Hic igitur maledictus audiet. Ite enim, inquit, maledicti in ignem. Sed et arescet: nam dum cruciatur in flamina, arescit ejus lingua, sicut et divitis. et πλάσσεται αὐτοῦ ὡς καὶ ἡ τοῦ πλευσίου.

VERS. 20-22. « Respondens autem Jesus ait illis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, et non haesi-

taveritis, non solum hoc quod accidit sicci, facietis; A tò τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ τῷ δρει τούτῳ
verum etiam si monti huic dixeritis, Tolleret, et pro-
jice te in mare, flet. Et omnia quæcumque petieritis
in deprecatione credentes, accipietis. » Magna
Christi quam discipulis dat, promissio, quod possi-
mus montes transferre, si non ambigui fuerimus
fide, et hæsitaverimus. Quæcumque enim petiveri-
mus citra hæsitationem fidentes divinæ virtuti, ac-
cipiemus. Etiam, inquit, si petiverimus et quod non
conducibile, credam autem insipienter quod hoc
mihi det Dominus, accipiamne igitur et illi quod
mibi non expedit? Deus igitur quomodo misericors,
si quidem meam petitionem, quæ mihi non prodest,
adimpler? Audi ergo. Primum cum audieris fidem, B
non stultam illam fidem, sed eam quæ revera fides
est, accipe, et depreciationem illam quæ utilia petit,
sicut tradidit Dominus dicens: « Ne inducas nos in
tentationem, sed libera nos a malo ⁴⁰ : » et quæ in
ea oratione sunt verba. Insuper vide et verbum hæ-
sitaveritis. Nam qui unitus fuerit Deo, et unus est
cum illo, et non discretus et separatus, quomodo
potest quod inutile est? Unde si indivisi et indis-
creti fuerimus a Deo, conducibilia petemus a Deo,
et accipiemus.

Vers. 23-27. « Etcum venisset in templum, acces-
serunt ad eum docentem principes sacerdotum et
seniores populi, dicentes: Qua auctoritate hæc facis?
et quis tibi dedit istam auctoritatem? Respondens
autem Jesus, dixit eis: Interrogabo vos et ego quid-
dam, quod si dixeritis mihi, et ego vobis dicam quia
auctoritate hæc faciam. Baptismus Joannis unde
erat? ex cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant
apud se, dicentes: Si dixerimus ex cælo, dicet nobis,
Quare ergo non credidistis illi? Sin autem dixeri-
mus, ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim
habebant Joannem ut prophetam. Et respondentes
Jesu dixerunt: Nescimus. ^C Ait illis et ipse: Nec
ego dico vobis qua auctoritate hæc faciam. » Invi-
dentes legisperit Jesu quod ejecissete templo nego-
tiantes, accesserunt ad eum, et talia quædam roga-
verunt: Quis es tu qui ex templo ejicis negotiantes?
Nunquid hoc facis ut sacerdos? At tu quidem sacer-
dotalem dignitatem non habes. Num hoc facis ut rex?
Enim vero neque rex es, neque si es, licet tibi
hæc facere. Non enim licet regibus in templo hæc
agere. Interrogabant autem hæc a Domino, ut, si
quidem diceret: Mea potestate hæc facio, accusa-
rent eum ut rebellem, et propriam potestatem se
habere dicentem. Sin autem diceret: Divina pote-
state hæc facio, abducerent ab eo turbas, illum ut
Deum laudantes, monstrantes: Ecce Jesus ille non est
Deus, sed potestate Dei hæc facit ut servus. Quid
igitur Christus ipsamet sapientia? Comprehendit
sapientes in versutia sua ⁴¹, et interrogat eos de
Joanne similia, ut si quidem dicerent: Ex cælo fuit
prædicatio Joannis, comprobarentur Deo adversa-
rii, quod illam non suscepissent. Si autem ex homi-

εῖπητε, « Αρθετι καὶ βληθετι εἰς τὸν θάλασσαν, γενή-
σεται, καὶ πάντα δυσ ἀντίστητε ἐν τῇ προσευχῇ,
πιστεύοντες, ληφεσθε. » Μεγάλη ἡ τοῦ Χριστοῦ πρὸς
τοὺς μαθητὰς ἐπαγγείλα, τὸ τὰ δρῦ μεθιστέψαντα
δυσ, ἐὰν μὴ διαχριθῶμεν, τουτέστι, διστάσωμεν.
δυσ γάρ αἰτοῦμεν ἀδιστάκτως πιστεύοντες τῇ τοῦ
Θεοῦ δυνάμει, ληφόμεθ. Ναὶ, φησι, καὶ ἐὰν αἰτή-
σωμεῖ τι ἀσύμφορον, πιστεύω δὲ ἀνοήτως δι τὸ
μοι τούτο δὲ Θεός, ἀρχαὶ ληφομει καὶ ἔκεινο τὸ ἀσύμ-
φορον; Καὶ πῶς φιλάνθρωπος δὲ Θεός, εἴγε τὸ ἀσύμ-
φορόν μου αἰτημα πληροῖ; Ἀκούε οὖν. Πρῶτον μὲν
δι τοῦ ὅτι τὸν ἀκούστης πίστιν, οὐχὶ τὴν ἀνόητον, ἀλλὰ τὴν
δυτικήν, νοεῖν ὄφεις; καὶ προσευχὴν ἔκεινην, τὴν τὰ
συμφέροντα αἰτουμένην, ὡς δὲ Κύριος παρέδωκε, λέ-
γων· « Μή εἰσενέγκης ὑμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ρῦ-
σαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, καὶ δοξα τῆς τοιεύτης
εὐχῆς ρήματα· ἔπειτα δρει τὴν λέξιν τοῦ, Δια-
χριθῆτε. Ο γάρ ἡνωμένος τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ᾧ πρὸς
ἔκεινον, καὶ μὴ διαχριθεῖς καὶ χωρισθεῖς, πῶς ἐὰν τὸ
ἀσύμφορον κιτήσοιτο; Ὡστε ἐὰν ἀχώριστοι καὶ ἀδιά-
χριτοι ὡμεν τοῦ Θεοῦ, τότε τὸ συμφέροντα αἰτησό-
μεθ καὶ ληφόμεθ.

« Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσῆλθον αὐτῷ
διδάσκοντει οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἰς λαοῦ,
λέγοντες· « Εἰ, ποιὸς ἔξουσις ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι
ἴδωκε τὴν ἔξουσίαν ταῦτην; » Αποκριθεὶς δὲ δὲ Ιησοῦς
εἶπεν αὐτοῖς· « Ἐρωτήσας ἀγάπην ὑμᾶς λόγον ἔνα, δινέ-
ειπητε μοι, καγὼ ὑμῖν ἔρω ἐν ποιᾳ ἔξουσιᾳ ταῦτα
ποιῶ. Τὸ βάπτισμα τὸν ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ
ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ διελογίζοντο περὶ ἐκεῖνος, λέ-
γοντες· « Εἴη εἰπωμεν, εἴ οὐρανοῦ, ἔρει ἡμῖν· Διατέ-
ούν οὐκ εἰπεῖσθε αὐτῷ; » Εἴη δὲ εἰπωμεν, εἴ
ἀνθρώπων, φοβούμεθ τὸν δχλον. πάντες γάρ
ἔχουσι τὸν ἰωάννην ὡς προφήτην. Καὶ ἀποκριθέ-
ντες τῷ Ιησοῦ εἶπον· Οὐκ οἴδαμεν. « Εἴρη αὐτοῖς καὶ
αὐτοῖς· Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποιᾳ ἔξουσιᾳ ταῦτα
ποιῶ. » Φθονοῦντες οἱ νομοδιδάσκαλοι δι τοῦ ἐξέδραλεν
ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τούς καπηλεύοντας, προσέρχονται
ἔρωτῶντες αὐτὸν τοιάδε τινά, ὡς Τίς συ ἔκδιλεις
ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τούς πραγματευομένους; Ἄρα ὡς
ἱερεὺς, καὶ μὴν ἱερατικὴν ἀρχὴν οὐκ ἔχεις. Ἄρι
οὖν ὡς βασιλεύς; καὶ μὴν οὔτε βασιλεὺς εἶ, οὔτε ἐξ
ὑπῆρχες, εἴην σοι τοιαύτα ποιεῖν· οὐ γάρ ἔξεστι
ταῦτα τοῖς βασιλεῦσιν ἐν ἱερῷ πράττειν. Ήρώτων δὲ
ταῦτα τὸν Κύριον, ἵνα, ἐὰν μὲν εἴπῃ, δι τῇ ἐμῇ
ἔξουσιᾳ ταῦτα ποιῶ, διεβάλλωσιν αὐτὸν ὡς θεὸν, δεί-
ξαντες τοὺς δχλοις δι τοῦ. Ιδού οὐκ ἔστι Θεός αὐτὸς, ἀλλά
ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἔξουσιᾳ ταῦτα ποιεῖ ὡς δοῦλος. Τί
οὖν δὲ Χριστὸς οὐ αὐτοσόφις; Δράττεται τοὺς σοφοὺς
ἐν τῇ καλυργύᾳ αὐτῶν, καὶ ἔρωτας αὐτοὺς περὶ τοῦ
ἰωάννου τὰ δμοια, ἵνα ἐὰν μὲν εἰπωσιν δι τοῦ
οὐρανοῦ ἦν τὸ κήρυγμα τοῦ ἰωάννου, εὑρεθῶσι θεο-

μάχοι, ὡς μὴ παραδεξάμενοι τούτον· ἐὰς δὲ ἔξ ἀν-^A οὐκέπαν εἰπωσι, κινδυνεύσωσιν ἐκ τοῦ δχλου. Πάντες γέρ ως προφήτην εἶχον τὸν Ἰωάννην. Δείκνυτος δὲ ἐντεῦθεν δὲ Κύριος, δῆτος τοῖς κακούργως ἐρωτῶσιν οὐ δεῖ ἀποκρίνεσθαι. Οὐδὲ γάρ οὖδε αὐτὸς ἀπεκρίνετο τοῖς ἐρωτῶσιν λέγοντας Ἰησούσις ἐν δόλῳ, καὶ τοῖς οὐκ ἡπόρεις ἀποκρίσεως. Ἀμφὶ δὲ μενθόνομεν δῆτος καὶ τὸ ἐκεῖνον ἐγκωμιάζειν, οὐκ ἔστι κατὰ Χριστόν. Ἰδού οὖν δὲ Κύριος δινάμενος εἰπεῖν ἐν πολὺ ἔρουσι ταῦτα ποιεῖ, οὐκ εἶπεν, οὐκ μὴ δύκῃ. ἐκεῖνον ἐγκωμιάζειν.

« Τί δὲ ὑμεῖς δοκεῖτε; Ἀνθρώπος εἶχε τέκνα δύο· καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ, εἶπε· Τέκνον, ὑπάγε στήμερον, ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι μου. Ό δὲ ἀποκρίθεις, εἶπεν· Οὐ θέλω. Γοτερον δὲ μετεμεληθεὶς ἀπῆλθε. Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ, εἶχεν ὡτακτῶς· δὲ ἀποκρίθεις, εἶπεν· Ἐγώ, κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθε. Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πτερός; Λέγουσι αὐτῷ· Ο πρώτος. Λέγει αὐτοῖς δὲ Ἰησούς· Ἀμήν λέγω ὑμεῖς δῆτος οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προσέχουσιν δικαῖος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ήλθε γάρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν δόλῳ δικαιούσνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐκ μετεμελῆθητε ὑπερον τοῦ πιστεύσαι αὐτῷ. » Δύο τάγματα εἰσάγει· ἐν μὲν τῷδε ἔχεις ἀρχῆς ὑποσχομένων· οἷος ἦσαν οἱ Ιουδαῖοι, εἰπόντες· « Πάντα δέ τοι εἶπεν δὲ Θεός· ποιήσομεν καὶ ἀκονσέμεθε· » Ἐπερον δὲ, τῶν ἀπειθησάντων, οἵον πορών καὶ τελωνῶν, ἀλλὰ δὲ καὶ τοῦ ἔχοντος λαοῦ, οἱ δὲ ἀρχῆς μὴ ὑπακούσαντες· τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, ὑπερον μετέγνωσαν καὶ ὑπάκουσαν. «Ορχαί οὖν τὴν σοφίαν τοῦ Χριστοῦ, οὐκ εἴθες δὲ ἀρχῆς εἶπεν αὐτοῖς δῆτος Κρείτονες δικῶν εἰσὶν οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι, ἀλλὰ προκατέσχεν αὐτοῖς καὶ ἀμολόγησαν δῆτος ἐκ τῶν δύο οὐλῶν ἐκεῖνος πειθήνιος, ἢ ποιήσεις τὸ θέλημα τοῦ πτερός. Εἴθεν δύστως διμολογησάντων εἰκεῖνων, ἐπήγαγεν δῆτος Ήλθεν Ἰωάννης ἐν δόλῳ δικαιούσνης, τοιτέστιν, ἐν ἀμέμπτη φύσει· οὐκ ἔχετε γάρ εἰπεῖν δῆτος ἐπίφογος ην αὐτῷ δὲ βίος, ἀλλ' δικαῖος αἱ πόρναι ὑπάκουσαν, ὑμεῖς δὲ δέ διὸ καὶ προσέχουσιν ὑμᾶς, τοιτέστι, πρότεροι δικαῖοι εἰσέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν· ὥστε ἄγνωσθε καὶ ὑμεῖς, οὐκαν γοῦν μετ' ἐκεῖνας εἰσέλθητε καὶ αὐτοὶ πιστεύσαντες· ἐξαν δὲ μὴ μιστεύσησε, οὐδὲ δλῶς εἰσελεύσεσθε. Πολλοὶ δὲ καὶ μέγρι τοῦ νῦν ὑπισχούνται μὲν τῷ Θεῷ καὶ Πτερῷ, μοναχοὶ τυχὸν ἔσεσθαι ή̄ ιερεῖς, μετὰ δὲ τὴν ὑποσχεσιν ἁρμομούσιν. «Ἐπερον δὲ, μοναχικὴν μὲν ή̄ ιερατικὴν διαγωγὴν οὐκ ἐπηγείλαντο, μοναχικῶς δὲ καὶ λερατικῶς διάγουσιν· ὥστε οὐτοὶ τέκνα εὐπειθή, οἱ πράττοντες καὶ μηδὲν ὑπέσχοντο.

« «Ἀλλην παραδολὴν ἀκούσατε. Ἀνθρώπος τὴν οἰκοδεσπότης, ὕστις ἐφύιευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὥριζεν ἐν αὐτῷ ληνόν. Καὶ ὠκοδόμησε πύγρον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργῖτες, καὶ ἀπεδημήσαν. » «Ἀλλην παραδολὴν αὐτοῖς ἐπιφέρει, δεικνύων δῆτος καὶ μυρίας ἀπιμελεῖας ἀξιώντας, οὐκ ἀδελτιώθησαν. Ἀνθρώπος γάρ οἰκοδε-

^B Ommes enim ut prophetam habebant Joannem. Ostendit autem hoc loco Dominus, quod maligne interrogantibus non oporteat respondere. Nam nec ipse Judæis dolose interrogantibus respondit, quamvis nulla respondendi difficultas esset. Discimus autem interim quod semetipsum laudare non est juxta Christi doctrinam. Ecce Dominus enim qui potuit dicere qua potestate hæc ficeret, non dixit, ne seipsum laudare videretur.

VERS. 28-32. « Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios: et accedens ad priorem dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea. Ille autem respondens ait: Nolo. Postea vero pœnitentia motus abiit. Accedens autem ad alterum dixit similiiter; ut ille respondens ait: Eo, domine, et non abiit. Uter et duabus fecit quod voluit pater? Dicunt ei: Prior. Dicit illis Jesus: Aīnen dico vobis, quod publicani et meretrices præcedunt vos in regno Dei: Venit enim ad vos Joannes per viam justitiae, et non credidistis ei: publicani autem et meretrices crediderunt ei. Vos autem cum vidissetis eum, non fuistis commoti pœnitentia postea ut crederetis ei. » Duos ordines inducit, unum principio pollicentium, quales fuerunt Judæi qui dixerunt; « Omnia quæcumque dixit Deus, faciemus et audiemus⁴³; » alterum eorum qui non statim persuasi sunt, quales sunt meretrices et publicani, et qui ex gentilium populo qui ab initio non obedierunt voluntati divinæ, postea autem pœnitudine ducti obedierunt. Vide igitur sapientiam Chris.i. Non statim a principio dixit illis: Meliores publicani sunt et meretrices: sed prius cepit ipsos, et confessi sunt quod ex duabus filiis ille 114 obediens fuerit, qui fecerit voluntatem patris. Postea ubi hoc confessi fuerunt, subdidit venisse Joannem per viam justitiae, hoc est, in vita irreprehensibili: non potest enim dicere vitam Joannis suis reprehensibilem: attamen meretrices ei obedierunt, vos autem non; idcirco et præcedunt vos, hoc est, ante vos ingrediuntur in regnum cœloruin: laborate itaque et vos ut saltem post illas intretis et ipsi credentes: si autem increduli fueritis, nunquam intrabitis. Multi autem etiam hodie pollicentur Deo et Patri, monachos se futuros forte vel sacerdotes: post promissionem autem negligentes sunt. Alii autem monasticam vel sacerdotalem vitam polliciti non sunt, sicut monachi tamen vel sacerdotes vivunt: atque ta illi sunt obedientes pueri, qui faciunt etiam nisi nihil promiserint.

VERS. 33. « Aliam parabolam audite. Homo quidam erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et ædisificavit turrim, et locavit eam agricolis, ac peregre proœctus est. » Aliam parabolam eis affert, ostendens quod, licet summa diligentia eis exhibita sit non meliores facti fuerint. Homo enim pater-

familias, Dominus est qui propter misericordiam A σπότης ὁ Κύριος, δὸς διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, ἐνθρωπὸς homo appellatur. Vineæ autem populus Iudeorū, plantatus a Deo in terra promissionis. Introducens enim inquit⁴², plantabis eos in morte sancto tuo. Sepes autem, lex, non sinens eos gentibus misceri: vel angeli custodientes Israel. Torcular, altare. Turris, templum Agricolæ vero doctores populi, Pharisæi et Scribæ. Profectus est autem patrifamilias Deus, quando non amplius in columna nubis loquebatur eis. Vel peregrinatio Dei, longanimitas ejus. Videtur enim Deus et dormire, et peregre proficisci, dum longanimitis est, et non e vestigio peccatorum poenas exigit.

VERS. 34-39. «Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas ut ac ciperent fructus ipsius. Et agricolæ apprehensis servi ejus, alium cæsiderunt, alium vero lapidaverunt. Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter. Novissime autem misit at eos filium suum, dicens: Reverebuntur filium meum. Agricolæ autem, viso filio, dixerunt intra se: Hic est hæres: venite, occidamus eum, et occupemus hæreditatem ejus. Et apprehensum eum ejecerunt e vinea, et occiderunt. » Appropinquavit tempus fructuum, prophetarum temporibus. Servi enim missi fuerunt prophetæ, quos variis affecerunt injuriis agricolæ. hoc est, qui tunc erant falsi prophetæ, et falsi doctores. Et alium quidem percusserunt, ut Michæam: Sedechias enim eum in maxillam per cussit⁴³. Alium autem occiderunt ut Zachariam inter templum et altare⁴⁴. Alium vero lapidaverunt, ut Zachariam filium Jodoc pontificem⁴⁵. 113 Postea mihi sus est Filius Dei, in carne apparens. Quod autem dixit: «Reverebuntur Filium meum,» non ignorans dicit quod illi in occisuri essent, sed significare volens quid facere deberent. Oportebat enim, inquit, licet servos occiderint, vel filium revereri. Agricolæ autem viso ipso dixerunt. «Hic est hæres, venite occidamus eum. » Etenim Iudæi, qui dicebant, Hic est Christus, ipsi illum crucifixerunt. Ejecerunt autem eum extra vineam: nam extra civitatem occisus est Dominus. Præterea quia vineam dicebamus esse populum, extra vineam, hoc est, præter simplicis populi intentionem, occiderunt eum Pharisæi, mali agricolæ.

D Cum venerit, quando? Num in secundo adventu? Videtur quidem et hoc sentire, verum latenter melius sic intelligitur: Dominus vineæ, Deus et Pater, qui misit Filium suum ab illis occisum. Cum igitur venerit, hoc est, cum ipse respexerit ad ini-

προστγορευμένος. 'Αμπελῶν δὲ δ λαὸς τῶν Ιουδαίων, φυ·ευθεὶς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας: Εἰσαγγάνων γάρ, φησὶ, καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς ὅρος ἀγίου σου. Φραγμὸς δὲ δ νόμος, οὐκ ἔων αὐτοὺς ἐπιμιγῆναι τοῖς ἔθνεσιν· ή οἱ ἄγιοι ἄγαλοι οἱ ἐφύλακτον τὸν 'Ισραὴλ. Αηδὸς, τὸ θυτιζτήριον. Πύργος, ὁ ναὸς. Γεωργοὶ δὲ οἱ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ, Φριστοὶ καὶ Γραμματεῖς. 'Απεδήμησε δὲ δ οἰκοδεσπότης Θεὸς, δὲ μηχαίτινος στύλῳ νεφέλης ἐλέσει πρὸς αὐτούς· ή ἀποδημία τοῦ Θεοῦ, ή μακροθυμία. Δοκεῖ γάρ καὶ ὑπνώτειν καὶ ἀποδημεῖν δὲ Θεὸς, ἐν τῷ μακροθυμεῖν, καὶ μὴ παρὰ πόδες τὸν ἀδικημήτων ἀπέκτειν τὰς εὐθύνας.

ε 'Οτε δὲ ἡγγισεν ὁ κοιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλες τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς, λαζεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, δὲ μὲν ἐδηρχοντο, δὲ δὲ ἐλιθοδόλησαν. Πάλιν ἀπέστειλεν ἀλλούς δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοὺς ὀψεύτας. 'Γετερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων: 'Ἐντραπήσονται τὸν υἱὸν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν, εἶπον ἐν ἔκυτος: Οὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτεῖναμεν αὐτὸν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξίσταντο. Εἴσω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν. ε 'Ηγγισεν ὁ καρόρος τῶν καρπῶν, κατὰ τοὺς τῶν προφητῶν χρόνους. Δούλοι οἱ γάρ ἀποσταλέντες οἱ προφῆται, οὓς καὶ οὗροισιν διεφόρως οἱ γεωργοὶ, τουτέστιν, οἱ κατὰ καρποὺς φευδοποροφῆται καὶ φευδοδιδάσκαλοι. Τὸν μὲν γάρ ἐδηρχοντο, ὥσπερ τὸν Μιχαήλ, πατέξαντος αὐτὸν ἐπὶ σιγήνος Σεδεκίου· τὸν δὲ ἀπέκτειναν, ὥσπερ τὸν Σεχχρίαν, μεταξὺ τοῦ νυκτὸς καὶ τοῦ θυτιζτηρίου· ἐλιθοδόλησαν δὲ, ὡς Σεχχρίαν τὸν υἱὸν Ἰωάννη τὸν ἀρχιερέα. 'Γετερον δὲ ἀπεστάλη ὁ Γίλος τοῦ Θεοῦ, ἐν σφράγεις φανεῖς. Τὸ δὲ «Ἐντραπήσονται τὸν Γίλον μου» ε ἐπειν, οὓς ἄγνοον διτι ἔμελλον αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀλλὰ τὸ ὄρειλόμενον γενέσθαι σημαίνων. 'Εδει γάρ, φησὶν, εἰ καὶ τοὺς δούλους ἀπέκτειναν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Γίλου τὸ ἀξιωματα ἐντραπήναι. Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες αὐτὸν, εἶπον: «Οὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε ἀποκτεῖναμεν αὐτόν. » Καὶ γάρ οἱ Ιουδαῖοι οἱ λέγοντες, διτι Οὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, ἐκεῖνοι αὐτὸν ἐπεκύρωσαν. 'Εξέδαλον δὲ αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἔξω γάρ τῆς πόλεως ἀπεκτίνθη δὲ τὸν ἀμπελῶνος, καὶ τοῦ θυτιζτηρίου· Κόριος. 'Αλλὰ καὶ ἐπει ἀμπελῶνας ἐλέγομεν εἰναι τὸ λαόν αὐτοῦ λαοῦ γνώμης, αὐτὸν ἀπέκειναν οἱ Φαρισαῖοι, οἱ πονηροὶ γεωργοὶ.

ε 'Οταν οὖν ἐλθῃ ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; Λέγουσιν αὐτῷ· Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδωσεται ἀλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. ε 'Οταν ἐλθῃ πότε; Άρα ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ; Φαίνεται μὲν καὶ τούτῳ νοεῖσθαι, πλὴν κρείττον οὕτω νοηθῆναι· Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, δὲ Θεὸς καὶ Πατὴρ, δὲ ἀπέστειλε τὸν Γίλον αὐτοῦ, τὸν καὶ φονευθέντα ὑπ'

⁴² Ezech. xvii, 23. ⁴³ III Reg. xviii, 24. ⁴⁴ Matth. xxii, 35. ⁴⁵ II Paral. xxiv, 20.

αὐτῶν. Ὄταν οὖν οὗτος ἦλθε, τουτέστιν, ζεῖται ἐπὶ — A quicquidem quam fecerunt Iudei, tunc malos male perdet, missis Romano exercitu: et vineam suam, hoc est, populum, locabit aliis agricolis, hoc est apostolis et doctoribus. Intellige item per vineam divinas Scripturas, in quibus spes quidem littera est: torcular autem desossum, profundus spiritus: turris autem, theologia, quae summa est et divina. Has itaque Scripturas habebant prius mali agricultæ, Pharisæi: locavit autem nobis Deus eas bene coletibus. Illi enim Dominum occiderunt extra vineam, hoc est, præter jussum eorum quæ dicebant Scripturæ.

« Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς: Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς Γραφαῖς· Λίθον δὲν ἔπειρομενταν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὔτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γυνίας· πάρα Κυρίου ἐγένετο αἵτη, καὶ ἐστι θαυμαστὴ ἐν φθειρισμοῖς ἡμῶν; Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν διὰ ἀρθρίσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιεύντεις καρποὺς αὐτῆς. Καὶ δὲ πεσὼν ἐπὶ τὸν λόφον τοῦτον, συνθλεθείσεται· ἐφ' ὃν δὲν πίση, λικμήσει αἴτον. » Λίθον ἐκεῖτον ὄνομάζει· οἰκοδόμους δὲ, τοὺς διεσδέλλους τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὡς ἀγρετον μὲν αἴτον ἀπεδηλικούσιν, λέγοντες· « Σχιμχρετῆς εἰ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις. » Αἴτος δὲ· ἐκ νεκρῶν ἀναστάς, ἐτέθη εἰς κεφαλὴν γυνίας, τουτέστι, κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο, συνάπτων τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς θεικούς εἰς μίαν πίστιν. « Μάσπερ γάρ δὲ λίθος δὲ τὴν γυνίαν ἐν τῇ οἰκοδομῇ ποιῶν, συνέγει τὸν ἐνθεν καὶ τὸ ἐκτεθεν τοῦτο», οὕτω καὶ δὲ Χριστὸς εἰς μίαν πίστιν πάντας συνέδητεν. « Η γυνία δὲ αὕτη θαυμαστὴ ἐστι, καὶ πάρα Κυρίου ἐγένετο. » Ή γάρ συνέχουσα ἡμᾶς· « Εκκλησία καὶ ἐνοποιοῦσα τῇ πίστει, πάρα Κυρίου ἐγένετο, καὶ ἐστι θαυμάτος ἀξία πολλού, διὰ τὸ καλῶς οἰκοδομηθῆναι. Καὶ ἄλλως δὲ ἐστι θαυμαστὴ, διότι τοις θαύμασιν ἐδιδικώθη καὶ ἐκράτειώθη δὲ λόγος δὲ τοῦ Χριστού· ὥστε· σύνταξις τῆς Ἐκκλησίας θαυμαστὴ ἐστιν. » Πρῆτη οὖν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, τουτέστιν, ἡ οἰκειότης δὲ πρὸς Θεὸν, καὶ ἐδόθη, τοις πιστεύσασιν. Οἱ γάρ προσκόποντες τῷ λίθῳ, καὶ σκηνῶσι· διέμενοι ἐπὶ τῷ Χριστῷ, συνθλασθεῖσινται μὲν καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περουσίᾳ· πλὴν καὶ ἐντεῦθεν ἡδη ἐλικμηθῆσαν ὑπ' αὐτούς, τουτέστι, διεσπάγχτων ἀπανταχούς τῆς γῆς, ὥσπερ δρόμουν νῦν τοὺς ἀθλίους Ἰουδαίους. Τοῦτο οὖν ἐστι τὸ λικμήσει, τουτέστι, διεσπερεῖ αὐτούς.

« Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτούς, ἔγνωσαν διὰ περὶ αὐτῶν λέγει· καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοδιθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπειδὴ ὡς προσήτην αὐτὸν εἶχον. » Πάλιν δρός, διὰ δὲν ὄχλος ὁ ἄδολος καὶ ἀπλαστος, ἀκολουθεῖ τῇ ἀληθείᾳ. Οἱ δὲ νομοδιδάσκαλοι κακουργοῦσιν. « Άλλα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ζητοῦσιν οἱ Ἐβραῖοι κρατῆσαι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ' οὐ. κρατοῦσιν αὐτὸν, οὐδὲ νοοῦσι. Τὸν γάρ Ἀντίχριστον κρατήσουσιν, καὶ ἀκείνη προσκυνήσουσιν· δὲ δὲ Χριστὸς οὐ ληφθήσεται, ητοι νοηθήσεται περὶ αὐτῶν.

B VERS. 42-44. « Dicit illis Jesus: Nunquam legistis in Scripturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris? Idcirco dico vobis, auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem autem ceciderit, illum conteret. » Lapidem seipsum nominat: ædificantes autem magistros Iudeorum, qui illum quasi inutilem reprobaverunt, dicentes: Samaritanus es tu, et dæmonium habes. Ipse autem cum surrexisset ex mortuis, positus est in caput anguli, hoc est, caput Ecclesiæ factus est conjugens Iudeos et gentiles in unam fidem. Sicut enim lapis angulum in domo faciens, continet hac et illac murum, sic et Christus non omnes in unam fidem colligavit. Angulus autem ille admirabilis est, et a Domino est factus. Ecclesia enim nos continens ac fide uniens, a Domino facta est, et est magna admiratione digna, eo quod pulchre ædificata sit. Est autem et alia ratione admirabilis, eo quod miraculis firmatus est et confortatus sermo Domini: et ita Ecclesiæ quoque constitutio admirabilis. Ablatum igitur est regnum Dei a Iudeis, hoc est, peculiaritas, qua Dei proprii erant, et datum est his qui crediderunt. Qui enim impingunt in lapidem, et offenduntur in Christo Jesu, confringuntur quidem in secundo adventu; verum tamen et hic contriti sunt ab ipso, hoc est, dispersi sunt ubique terrarum, sicut videmus nunc miseros Iudeos. Conteret, hoc est ita conteret, ut disperget eos.

VERS. 45, 46 El cum audisset principes sacerdotum ac Pharisæi parabolæ ejus, cognoverunt quod de ipsis diceret: et querentes illum comprehendere, timuerunt turbas, quoniam tanquam prophetam eum habebant. Iterum vide quod turba quidem simplex et fuci nescia, sequitur veritatem, legisperiti autem maligne agunt. Et usque in hunc diem querunt Hebrei Jesum comprehendere, sed non comprehendunt, neque intelligunt. Antichristum enim comprehendunt, et ipsum adorabunt: at Christus non capietur, hoc est, non intelligetur ab eis.

CAPUT XXII.

De invitatis ad nuptias. De interrogantibus ob censem. De Snduceis. De jurisperito. De fac-tis a Domino interrogationibus.

VERS. 1-7. «Et respondens Jesus, iterum dixit illis per parabolas, dicens : Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias si io suo : et emisit servos suos, ut vocarent invitatos ad nuptias, et nolebant venire. Iterum emisit alios servos, dicens : Dicite invitatis : Ecce prandium meum paravi : tauri mei et altilia macula sunt, et omnia parata; venite ad nupias. Illi autem neglexerunt, et abierunt, aliis in villam suam, aliis vero ad negotiatiōnē suā: reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumeliis affectos occiderunt. Rex autem cum audiisset, iratus est, et missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succedit. » Et hæc parabola Judæorum inobedientiam subindicit, sicut et superior de vinea. Verum sicut illa mortem Christi, ita hæc nuptiale gaudium, hoc est, resurrectionem declarat. Ceterum hæc monstrat multo atrociora quæ patrarint illi, quam superior. Illi enim cum exiguerent fructus, occidebant eos qui exigeabant: hi autem cum vorarentur ad nuptias, homicidium fecerunt. Homini igitur regi similis est Deus. Non enim apparelt ut est, sed qualem decet ut nobis se viendum exhibeat Nam quando uti homines morimur humanis peccatis obnoxii, ut homo nobis apparelt Deus : quando autem, ut dii ambulamus, tunc stat Deus in synagoga 117 deorum⁴⁷: sicut et quando ferarum naturas assumimus, si et illi nobis panthera, et ursus, et leo. Facit autem nuptias Filio suo copulans eum omni formosæ animæ. Sponsus enim Christus, Sponsa autem Ecclesia et anima. Servi vero pri-mum missi, Moses et alii, quibus non crediderunt Hebraei, sed exasperaverunt Deum in deserto quadraginta annis, et noluerunt sermonem Dei et charitatē suscipere spiritualem. Deinde missi sunt servi alii, prophetæ: sed et illorum quosdam occi-derunt, ut Isaiam: quosdam contumeliis affecerunt, ut Jeremiam, quem in lacum luti injecerunt. Qui-dam autem minus mali, sibi ab hujusmodi injuriis temperaverunt, sed alius quidem in proprium agrum abiit, hoc est, indulxit deliciis et voluptatibus vitæ (uniuersu)jusque enim ager est (corpus), alias autem in negotiationem suam, hoc est, avaritiæ deditus fuit. Negotiatorum enim genus avarum est, et lucri cupidissimum. Ostendit igitur parabola, quod qui a spiritualibus nuptiis et convivio et Christi societate destituuntur, ob has duas potis-imum causas exclu-duntur, vel propter corporales voluptates, vel avari-tiæ morbum. Prandium autem hoc loco nominat, quamvis alio loco cœnam eam dixerit. Non absurde cœnam : nam in novissimis temporibus perfecte apparebunt illæ nuptiæ, et ad vesperum, seu ad

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Περὶ τῶν καλομένων εἰς τὸν γάμον. Περὶ ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κῆντον. Περὶ τῶν Σαδδουκίων. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος νομίκου. Περὶ των Κυρίου ἐπερωτήσεων.

« Καὶ ἀποκριθεὶς δ Ἰησοῦς, πέλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων· Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, δετὶς ἑποίησε γάμους τῷ μὲν αὐτῷ, καὶ ἀπέτειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσα τοὺς κελημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν. Πέλιν ἀπέτειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· Εἴπατε τοὺς κελημένους· Ἰδού τὸ ἄριστὸν μου ἡτομάσα, οἱ ταύροι μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντας ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. Οἱ δὲ ἀμελήσαντες; ἀπῆλθον, δὲ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἄγρον, δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ. οἱ δὲ λοιποὶ, κρατήσαντες τοὺς δούλους, αὐτοὺς ὑβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. Καὶ ἀκούσας δὲ βασιλεὺς ἐκεῖνος, ὥργισθη, καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτῷ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνοις, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν. » Καὶ αὕτη ἡ παραβολὴ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπεθέαιν τὸ ποστιματίνει, ὅπερ καὶ ἡ τοῦ ἀμπελῶνος. Πλὴν δυον ἐκείνη μὲν τὸν θάντον τοῦ Χριστοῦ, σετη δὲ χρέαν γραμμήιον, ήτοι τὴν ἀνάτασιν δῆλοι. Δείκνυσι δὲ αὐτην καὶ γείρον τὸ πλημμελήσαντας τούτους τῶν ἐν τῇ προτέρῃ παραβολῇ· Ἐκείνοι μὲν γάρ καρποὺς ἀπαιτούμοι, ἐφόνευσαν τοὺς ἀπαιτητὰς· οὗτοι δὲ εἰς γάμους καλούμενοι, τὴν μισιφοίναν ἐπεδείχναντο· ἀνθρώπῳ δέ, βριτλεῖ· διμοιστρι τὸ θεός, οὐ γάρ φίλεται οὔτε ἐστιν, ἀλλὰ οἷον δεῖ πρὸς ἡμᾶς φίλεσθαι. Ὅταν μὲν οὖν ὡς ἀνθρώποι ὑποθνήσκωμεν, τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐλεττώμασιν ὑποκείμενοι, ὡς ἀνθρώπος φίλεται ἡμῖν ο θεός; δεῖται δὲ ως θεοὶ περιπτῶμεν, τότε ὁστεται δὲ θεός συνχρωγῇ θεῶν. «Ματέρ οὖν καὶ ὅταν ως θηρία ζῷμεν, γίνεται καὶ ἐκείνος ἡμῖν πάνθηρ, καὶ ἄρχτος, καὶ λέων· ποιεῖ δὲ γάμους τῷ μὲν αὐτῷ, συνάπτων αὐτὸν πάσῃ ψυχῇ ὥρχι. Νυμφίος γάρ δὲ Χριστός, νύμφη δὲ δὲ Εκκλησία καὶ ἡ ψυχή. Δοῦλοι δὲ ἀποσταλέντες πρότερον, οἱ περὶ τὸν Μωσέα εἰσὶν, οἵσι οὐλα ἐπείσθησαν οἱ Εβραῖοι, ἀλλὰ παρεπίκραναν τὸν θεόν ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη, καὶ οὐκ ἤθέλησαν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν χρέαν παραδέξασθαι τὴν πνευματικήν. Είτε ἀπεστάλησαν ἄλλοι δοῦλοι, οἱ προφῆται. Ἀλλὰ καὶ τούτων τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, ως τὸν Ἡσαΐν τοὺς δὲ ὑβρισαν, ως τὸν Ἰερεμίαν, εἰς λάκκον βορδόρου ἐμβαλόντες. Οἱ δὲ μετριώτεροι παρεπίσαντο, δὲ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἄγρὸν ἀπελθόντες, τουτέστιν, εἰς φιλόταρκον βίον καὶ τρυφῆλον ἀπονεύσας· ἄγρος γάρ ἐκάστου ἴδιος τὸ σῶμα· οἱ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ, τουτέστιν, εἰς τὸν φιλοχερδῆ βίον· οἱ γάρ ἐμποροὶ, φιλοχερδέστετον γένος. Δείκνυσιν οὖν ἡ παραβολὴ, δτι οἱ ἀποτυγχάνοντες τοῦ πνευματικοῦ γάμου, καὶ τῆς πρὸς Χριστὸν συνφελας καὶ ἔστισσας, διὰ δύο ταῦτα ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτυγχάνουσιν· ή διὰ τὰς σωματικὰς ἴδοντες, ή διὰ τὴς φιλοχερδεῖς πάθος. Ἀρι-

⁴⁷ Psal. LXXXI, 1.

τον δὲ ἐντεῦθε ὀνομάζει, καίτοι ἀλλοχού δεπνον αὐτὸν λέγων οὐκ ἀλόγως δεπνον μὲν γὰρ, ὡς ἐν ἰσχάτοις καὶ πρὸς τὴν ἑταῖρην τοῦ τοιούτου γάμου, καὶ πρὸς τὴν ἑταῖρην τοῖς προτέροις αἰώτιν ἀπεκαλύπτετο ἂδικοις, εἰ καὶ ἀμυδρότερον. Τοῦτο δὲ καὶ σιτιστὰ, η Παλαιὰ καὶ η Νέα Διατήρη. Ἐν μὲν γὰρ Παλαιᾷ, ἐμφανίζεται διὰ τῶν τεύρων· ζωδιασίκας γὰρ εἶχεν· ἡ δὲ Νέα, διὰ τῶν σιτιστῶν· ἄρτους γάρ προσφέρομεν νῦν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οἵ ἐπιμάρτυρον ἀντικαθίσταντες τοιούτους σιτιστὰς, ὡς ἐκ σίτου σιτιστάμενοι. Καλεῖ τοῖνυν ἡμᾶς δὲ Θεὸς ιντοφάγους καὶ τὰ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς ἀγαθὰ καὶ τὰ τῆς Νίας. Ἀλλὰ καὶ δτεν δῆρης τινὰ ἀρμηνεύοντα τὰ θετικά λόγια στρφῶς, γίνωσκε τὸν τοιούτον σιτιστὰς βρώματα διδόντι· οἶνον γὰρ σιτίζεις καὶ ἀμυδρωματίζεις τοὺς ἀπλούστερος. δὲ σαρῶς διδάσκων. Ζητήσεις δὲ ἐντεῦθε πώς λέγει εἰς Καλέστας τοὺς κεκλημένους· εἰ κεκλημένοι ήσαν, ποὺς ἔμελλον πάλιν στούς; γαλετὴν; Μάνθνε οὖν, δτι ἔκχοτος; ήμῶν κεκληται ὑπὸ φύσεως εἰς τὸ καλὸν, ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ ἐμφύτου διδάσκαλου καλούμενος. Ὁμως δὲ Θεὸς καὶ τοὺς ἔξω διδάσκαλους πέμπει, ιντοφάγους εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ λόγου γενικούς φυσικῶς, καὶ οὗτοι ἔχωνται καλέσωνται· τοιτέστι, τὰ Πωματίκα, καὶ τοὺς ἀπειθεῖς ιουδαίους ιερουσαλήμ, ὡς καὶ δι φιλαθήης ιώσηπος λέγει.

ε Τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· Ὁ μὲν γάμος ἐτοιμάσθε ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἡσαν ἀξιοί πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ δους δὲν εὑρηται, καλέστατε εἰς τοὺς γάμους. Καὶ ἔξελονται οἱ δούλοι έκεινοι εἰς τὰς ὁδούς, συνήγαγον πάντας ὅσους εύρον, μονηρούν τε καὶ ἀγαθούς, καὶ ιπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων. ε Ἐπειδὴ οἱ πρότεροι δούλοι, οἱ περὶ Μωάτεα καὶ οἱ προφῆται οὐκ ἐπεισχν, τότε ἀλλούς δούλους ἀποστέλλει, τοὺς ἀποστέλλους, οἱ τοὺς; εἰς ἐθνῶν ἐκάλεσαν, οὐκ ἐν τῇ ὁδῷ τῇ ἀληθινῇ βαδίζοντας, ἀλλ' ἀλλούς ἀλλοχῇ μεμερισμένους, καὶ ἐν δόσοις πλειότεροι καὶ δύγμασι διεσχισμένων. Μᾶλλον δὲ περὰ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν δύται, τοιτέστι, πλάνη πολλῆ καὶ ἀνωμαλίῃ. Καὶ γάρ καὶ αὐτοὶ πρὸς έκατοντάς ἐστασίαζον, καὶ οὐκ ἐν ταῖς δόσοις; ήσαν, ἀλλὰ περὰ τὰς διεξόδους· καὶ ἔκεινά ἔσται τὰ δόγματα τὰ πονηρά ἀδογμάτιζον. Οὐ πάντες ιστεργον δομοίως, ἀλλ' οἱ μὲν τοιωτέροι, οἱ δὲ τοιωτέροι. Μήποτε δὲ βέλτιστοι καὶ οὕτω νοηθήναι; Οδός η:ι διός ἐκάστου καὶ η πολιτεία διεξόδοι δὲ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, τὰ δόγματα. Οἱ γοῦν Ἑλληνες ὁδοὺς. έχοντες πονηράς, τοιτέστι, βίους ἐπιψύχους, ἀπὸ τῶν βίων τῶν πονηρῶν ἐπὶ τὰ δόγματα ἔξιδησαν τὰ ἄνεκ, θεούς; αἰσχρούς; ιποτήσατες συνηγόρους τοῖς πάθεσιν· έξελθοντες οὖν οἱ ἀπόστολοι ἐκ τῆς ιερουσαλήμ ἐπὶ τὰ ίενη, συνήγαγον πάντας πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς, τοιτέστι, τοὺς τε πάστης κακίας πεπληρωμένους, καὶ ζει, ὡς πρὸς σύγκρισιν ἔκεινων.

ε Εισελθὼν δὲ δι βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἰδεν ἔκειται ἀνθρώπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἐνδύματος, καὶ λέγει αὐτῷ· έτατρε, πῶς εἰσῆλθες ἦδε,

• (a) Edit. Lut. non habet, veritatis amator.

A finem sacerdotum; prandium autem eo uero in prioribus sacerdotiis revelatum fuit mysterium, tametsi obscurius. Tauri autem et altilia, Vetus est et Novum Testamentum. Vetus enim signatur per tauros (animalium enim mactationem continebat); Novum autem per altilia. Panes enim offerimus nunc in altare, qui proprie dicti sunt σιτιστὰ utpote ex frugibus confessi. Vocat igitur nos Deus ut comedamus et Veteris Testamenti bona, et Novi. Et tu quando videris quempiam manifeste interpretantem divina Eloquia, scias eum altilia et ex frugibus confessos cibos dare, ac quasi frugibus alere, et cibis sarcire simpliciores manifeste docendo. Quares autem hoc loco, quomodo dicat: « Vocate invitatos: » si enim invitati erant, quomodo denuo sunt vocandi? Scias igitur omnes a natura vocari ad bonum per insitam doctoris vice rationem: attamen Deus et illos externos doctores mittit, ut qui intus a sermone naturali vocati sunt: et extrinsecus vocentur. Misit autem rex exercitus suos, hoc est, Romanos, qui inobedientes Judaeos perdidierunt, et civitatem illorum Jerusalem succederunt, ut veritatis amator (a) Josephus innuit.

C VERS. 8-10. « Tunc dicit servis suis: Nuptiae quidem paratae sunt: sed qui invitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, et quotcunque inveneritis, vocate ad nuptias. Et egressi servi illi in vias, congregaverunt 118 omnes quotquot invenerunt, malos pariter et bonos: ac incomplete sunt nuptiae discumbentium. » Quoniam priores servi, Moses et prophetæ non persuaserunt, alios quoque servos tunc mittit, apostolos, qui gentiles vocarunt in via vera non incidentes, sed alios alio diversos, et in viis pluribus et dogmatis discordes, inno existentes juxta exitus viarum, hoc est in errore et inaequalitate multa Nam et ipsi inter se dissidebant et tumultuabantur: et non in viis erant, sed extra vias, et illa sunt mala eorum dogmata quæ decebant. Non omnes diligebant aequaliter, sed alii hoc modo, alii alio Quid si sic melius intelligatur? Via est vita uniuscuiusque et vitæ ratio: exitus a via, dogma. Gentiles igitur qui vias habebant malas, hoc est, vitam reprehensibilem, ab ea mala via exierunt in dogmata impia, sacerdos sibi deos constituentes patronos vitiorum. Egressi igitur apostoli a Jerusalem ad gentes, congregaverunt omnes tum malos quam bonos, hoc est, omni malitia repletos, et minus malos, quos et bonos nominat, si aliis conferantur.

D VERS. 11-14. « Ingressus autem rex ut videret discubentes, vidit illic hominem non vestitum ueste nupciali, et ait illi: Amice, quomodo huc in-

trasti non habess vestem nuplialem? At ille obtulit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis pedibus et manibus ejus, tollite eum et ejicite in tenebras extiores: ibi erit fletus, et stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.» Ingressus ad nuptias sine iudicatione fit. Gratia enim sola omnes vocali sumus tam boni quam mali: at vita eorum qui ingressi fuerint posthac non indisquisita erit, sed examen valde magnum faciet rex eorum qui post ingressum ad fidem in sordido habitu invenientur. Horreamus igitur cogitantes, quia, nisi quis viam habeat puram, nihil ei proderit nulla fides: non solum enim in nuptiis ejicitur, sed et in ignem mittitur. Quis est ille sordida vestimenta gerens? Is qui non idutus est viscera miseratio-
num, fraternitatem, benignitatem. Multi igitur se-
ipsos vana spe decipientes, putant quod regnum
celorum assequuntur, et seipsos simul iminiscunt
discubentium choro, sentientes de seipso magna.
Rationem igitur sumens Dominus ab indigno illo,
monstrat nobis duo haec: unum, quod misericors
sit; alterum, quod et nos nullos condemnare debe-
mus, etiam si manifeste peccant, nisi redarguantur
peccantes. Dicit igitur Dominus ministris, angelis
tortoribus: « Ligatis manibus et pedibus,» id est,
operativis ejus virtutibus. In saeculo enim praesenti
operari possumus, in futuro autem saeculo ligantur
omnes virtutes animae operativae, et non potest
separari quid boni in ablutionem peccatorum. Stridor
autem deniū, pœnitentia est, quæ tunc stulte et
inutiliter sit. Multi autem sunt vocati, 110 multos
enim vel potius omnes vocat Deus: pauci vero electi.
Pauci enim qui salvantur, et qui digni sunt ut eli-
gantur a Deo: ita ut Dei quidem sit vocare, electos
aulem fieri, vel non, nostrum est. Ostendit igitur quod
propter Iudeos dicta sit parabola, qui vocali quidem
fuere, non autem electi, eo quod audierunt.
Et mihi, hinceterum esti: ñe teχnus i τοῖν, ὅτι διὰ τοὺς Ἰουδαίους ἐλέγησαν δὲ, ὡς μὴ ἀκούσαντες.

VERS. 15, 16. « Tunc abeuntes Pharisæi consi-
lium ceperunt at illaquearent eum in sermone: et ad illum emittunt discipulos suos cum Herodianis. » Per insidias haec siebant: propterea et Lucas insidiatores illos vocat, tanquam missos in hoc ut insidentur Christo. Herodiani autem erant vel Herodis milites, vel qui putabant Herodem Christum. Quoniam enim deficientibus principibus Juda regnavit Herodes, arbitrabantur ipsum esse Christum: veniunt igitur Pharisæi cum illis illaqueatur eum. Audi enim quomodo loquantur dicentes:

VERS. 16-22. « Magister, scimus quod verax sis, et viam Dei in veritate doces, neque cures quemquam: non enim respicias personam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Liceret censem dari Cæsari, annou? Cognita autem Jesus malitia eorum, ait: Quid me tentatis, hypocrite? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis: Cujus est imago haec et inscriptio? Dicunt

Α μη, ἔχων ἑδυμα γάμου; Ο δὲ ἐφιμώθη. Τότε εἶπεν δικαιολεὺς τοὺς δικόνοις: Δῆσαντες αὐτοῦ γέτρας καὶ πόδας, ἄρπατε αὐτὸν καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον. Ἐκεὶ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων· πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. Η μὲν εἰς τὸν γάμον εἰσέλεντος ἕπει δια-
χρήσεως γινεται: χάριτι γάρ μόνη μάντες ἐκλήθη-
μεν, ἀγρεῖοι τε καὶ πονηροί, ή δὲ ζωὴ μετὰ ταῦτα
τῶν εἰσελθόντων, οὐκ ἀνέζετος ἔσται, ἀλλὰ καὶ
πάνυ πολλὴν ἔξεται ποιεῖται δικαιολεύσης τῶν μετὰ
τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πίστιν φυπχῶν εὐρισκομένων.
Φρίξωμεν οὖν ἐννοήσαντες, δέτε, εἰ μὴ ἔχοι τις βίον
καθερὸν, οὐδὲν αὐτὸν ὠφελεῖ ἡ πίστις μόνη· οὐ μόνον
γάρ ἐκβάλλεται εκ τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ
πῦρ ἀποπέμπεται, Τίς δὲ ἔστιν δικαιολεύσης τῶν πορ-
φορῶν; Ο μὴ ἐνδυτάμενος σπλάγχνα οἰκειόμενον,
χρηστότητα, φιλαδελφίαν· πολλοὶ οὖν ἔστους: ἔξ-
πτετῶντες κεντις ἐλπίσι, νομίζουσιν δὲ τῆς βασι-
λείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτεύχονται, καὶ περιμβάλλου-
σιν ἔστους τῷ τῶν ἀνκειμένων χορῷ, οὐδόμενοι
πεοὶ ἔστουν μεγάλα. Δικαιολογούμενος δὲ ὁ Κύριος
πρὸς τὸν ἀνάξιον ἐκεῖνον, δείκνυσιν ἡμῖν δύο ταῦτα:
ην μὲν, δὲ φιλάνθρωπός ἔστιν, ἔτερον δὲ, δέ τε καὶ
ἡμᾶς δεῖ μὴ καταγινώσκειν τινῶν, καὶ φινερῶς
ἀμάρτωσιν, εἰ μὴ ἐλεγχθῶσιν οἱ ἀμαρτόντες. Λέγει
οὖν ὁ Κύριος τοὺς δικαιονοίς, ἀγγέλοις τιμωρητικοῖς:
« Δῆσαντες αὐτοῦ γέτρας καὶ πόδας, τὰς
πρακτικὰς τῆς ψυχῆς κύτου δύναμεις. » Εν τῷ αἰώνι
μὲν γάρ τῷ ἔνεσται, ἔστι πρᾶξι καὶ ἐνεργῆσι-
τι, καὶ δὲ τῷ μέλλοντι, δεσμούνται πᾶσαι αἱ πρακτι-
καὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Καὶ οὐκ ἔστι ποιῆσαι τι
ἄγαθον εἰς ἀντιστήκων τῶν ἀμερτῶν· βρυγμὸς δὲ
οδόντων, ή τότε γενι, τομένη ἀνονήτως μετεμέλεια·
πολλοὶ δὲ εἰσι κλητοί, πολλοὺς γάρ καλεῖ διθεός,
μέλλον δὲ πάντας ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. Ολίγοι καὶ οἱ
σωζόμενοι καὶ ἔξιοι τοῦ ἐκλεγῆντος περὶ θεοῦ ὥστε
τοῦ μὲν θεοῦ, τὸ δὲ ἐκλεκτούς γενέσθαι
εἰς τὸν θεόν, ἐλέγθη ἡ περιβολὴ, οἱ ἐκληθεσαν μὲν,
οὐκ ἔξελέγησαν δὲ, ὡς μὴ ἀκούσαντες.

« Τότε πορευθέντες οἱ Φριστοί συμβούλιον ἔλαβον
διποτα: αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ καὶ ἀποστέλλου-
σιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρωδίων. » Επιδουλή ἦν τὸ γινόμενον, διὰ τοῦτο καὶ δ
Λουκᾶς ἐγκαθέτους τοὺς τοιούτους ὄνομάζει, ὡς ὑπο-
πεμφέντες ἐπὶ τὸ ἐπιδουλεῦσαι Χριστῷ. Ἡρωδίων
δὲ ἦταν, ή οἱ τοῦ Ἡρώδου στρατιῶται, ή οἱ νομί-
ζοντες Ἡρώδην εἰνπι τὸν Χριστὸν ἐπει γάρ ἐκλ-
πόντων τῶν ἀρχόντων ἰούδη, ἐδικαιεῖσαν ὁ Ἡρώ-
δης, ἀνδρισκαν, διὰ αὐτὸς ἔστιν δι Αριστός. Ερχονται
τοίνυν οἱ Φριστοί μετὰ τούτων παγιδεύσοντες αὐ-
τούν. « Ακοτε δὲ πῶς ὁμιλοῦσιν αὐτῷ, λέγοντες:

« Διάσθιλε, οὐδεμέν, δέτε ἀληθῆς εἰ, καὶ τὴν ὁδὸν
τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλλει σοι
περὶ οὐδενὸς, οὐ γάρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώ-
πων. Εἰπὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; » Εἶπεν διῆναι
κῆντον Κατσαρί, ή οὐ; Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονη-
ρίαν αὐτῶν, εἶπε. Τί μὲν πιράζετε, ὑποκριταί;
Επιδεκτέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνου. Οἱ δὲ προ-
τηνγκαν αὐτῷ δημάρτιον. Καὶ λέγει αὐτοῖς. Τίνες ή

εύκαν αὐτη καὶ ἡ ἐπιγραφή ; Λέγουσιν αὐτῷ· Καίσαρος. Τότε λέγει κύτος· Ἐπόδοτε οὖν τὸν Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Καὶ ἀκούσαντες θεώματαν, καὶ ἀφέντες αὐτὸν ὅπηλον. • Νομίζοντες μαλάξαι αὐτὸν καὶ χυνῶντες ἑπτάνοις, κολακεύουσιν, ἵνα χαυνωθεῖς εἴπην, δτὶ οὐ δει διδόντι τὸν φόρον, καὶ τὸ τιμώντον κρατήσωσιν αὐτὸν ὡς επισταστὴν γαὶ ἀναστόντας τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Καίσαρος. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Ἡρωδίανοὺς ἐπάγονται, ὡς τοῦ βασιλίως ὄντας, ἵνα κατάχωσιν αὐτὸν ὡς νεωτεριστήν. Οὐδὲ λαμβάνεις δὲ πρόσωπον, φροτιστήν, οὐδὲν ἀντίος πρὸς φύριν Πιλάτου ἢ Ἡρώδου· εἶπε οὖν ἡμῖν, ὁφελομεν καὶ ἀνθρωποις ὑποτελεῖς εἰναι, καὶ φέρειν αὐτὸς τὸ τέλος ἡ περι καὶ τῷ Θεῷ τὸ δίδρχομον, ἢ μόνη τῷ Θεῷ τελέσωμεν; οὐχὶ δὲ καὶ τῷ Καίσαρι; Τούτο δὲ ἐλεγον, ὡς ἔφην, Ἰνα, ἐὰν εἴπῃ, δτὶ οὐ δει τελεῖν τῷ Καίσαρι, συλλέκωσιν αὐτὸν καὶ ἀποκτείνωσιν, ὡς τοὺς περὶ Θεοδᾶν καὶ Ἱούδαν, τοὺς λέγοντας μη δειν θύειν ὑπὲρ τοῦ ὄντος τοῦ Καίσαρος· δὲ δὲ Ἰησοῦς διὰ τοῦ ἐντεπωθεὶ τῷ νομίζειται τὸν Καίσαρα, πείθει αὐτοὺς ὡς δει τῷ Καίσαροι ἀποδιδόνται τὰ ἔκπαιδα, τουτέστι, τὰ ἔχοντα τὴν αὐτοῦ εἰκίνα· καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς καὶ τοῖς ἔξω ὑποτάττεσθαι τῷ βασιλεύοντι, ἐν δὲ τοῖς ἔσω καὶ πνευματικοῖς, τῷ Θεῷ. Δει καὶ οὕτω νοεῖν, ὡς δει ἐκεστον ἡμῶν τὰ τοῦ Καίσαρος, τουτέστι, τὰ τοῦ δαιμονος τοῦ τῶν κατώ κρατούντος, αὐτῷ ἔκεινῳ ἐποδιδόνται καὶ προσρίπτειν. Οἶον ἔχεις θυμὸν ἀπὸ τοῦ Καίσαρος, βίφον τοῦτον ἐπ' αὐτὸν, θυμώθητι κατ' αὐτοῦ· οὕτω γάρ δυνήσῃ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ ἐποδούναι. Ἀλλα μὴν καὶ διττοὶ δυτες ἡμετες, ἐκ φυγῆς γάρ καὶ σώματος συνιστάμεθα, τῷ μὲν σώματι ὡς Καίσαρι, ὁφελομεν διατρέφεταις καὶ σκεπάσματα, τῷ δὲ ἐν ἡμῖν θειτέρῳ, τὰ ἀρμόδια.

ε Ἐν ἑείνῃ τῇ μήμρῃ προστῆθον αὐτῷ Σαδδουκεῖτοι, οἱ λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες · Διδόσκαλε, Μωσῆς εἶπεν · Ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τάκινα, ἐπιγ. μβρέυσει ὁ ἀδελφός αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀντστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ἡσαν δὲ περ' ἡμῖν ἐπὶ τὸ ἀδελφόν, καὶ δι πρώτος, γρυπήσεις ἐτελεύτησε· καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ · διμειώσει καὶ ο δύτερος, καὶ δι τρίτος, ἕως τῶν ἐπτά. Ἄστερον δὲ πάντινον ἀπέθεντο καὶ ἡ γυνή · καὶ τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος τῶν ἐπτὰ ἔσται γυνή; Πάντες γάρ ἴσχον αὐτήν. Ἡ Ἑπιστομισθέντων τῶν Φριστίων οὖν τοῖς Ἕρωδαις, πάλιν οἱ Σαδδουκεῖτοι πειράζουσιν. Λίρεσις δὲ ἡν τούτων τοιάδε · ωκ ἐπίστευον οὗταις ἀνάστασιν, οὐτε πνεῦμα, οὐτε ἄγγελον, ἀπεντίξεις τοῖς Φαρισαίοις δικείμενοι · πράγματα οὖν συντιθέσαι μὲν, γενόμενον. Θές γάρ δτι οἱ δύο Ἐλαδονιστὴν, καὶ ἀπέθνον, πῶς ἀν δι τρίτος οὐκ οἰωνίστε καὶ ἀπείπετο τὸν γάμον, τοῖς πρὸ αὐτοῦ πχιδεύθεις; Ηλάττωνται δ' οὖν οἰόμενοι τὸν Χριστὸν εἰς ἀπορίαν ἤμελειν, ἵνα τὴν ἀνάστασιν διεβάλλωσιν · καὶ τὸν Μωσέα τῷ πλάσματι αὐτῶν συνήγορον πεφαλλιγμένωσιν. Ἐπτὰ δὲ εἴπον εἶναι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα ἐπὶ πλέον πανηγύρισσαν τὰ τῆς ἀναστάσεως μωσητήριον ·

ei, Cæsar. Tunc ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsar, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo. Et his auditis mirati sunt, et omisso eo abierunt. » Arbitrati se demulsuros illum laudibus, adulantur, ut lactatus dicat non deberi Cæsari tributum, et inde comprehendant eum tanquam seditionis, et commoventein populum contra Cæsarem : et idcirco Herodianos secum adducunt, qui regii erant, ut comprehenderent illum quasi rerum novatorem. Non respicis personam cujuſ-quam, inquiunt, hoc est, nihil dicis in gratiam Herodis aut Pilati. Dic igitur nobis, Debenus et hominibus tributari esse, et dare eis censum, sicut et Deo didrachmum? An soli Deo tribuemus? Nunquid autem et Cæsari? Hoc autem dicebant (sicut dixit) ut si dicat quod non oporteat tributum et Cæsari pendere, comprehendant eum et occidant : sicut Theudam et Judam, qui dicebant non sacrificandū pro nomine Cæsar. Jesum autem per hoc quod figuratum erat numisma imagine Cæsaris, persuadet illis deberi Cæsari quæ ejus sunt, hoc est, quæ habent ejus imaginem. Et in coporalibus et in extenis obediendum est regi : in internis autem et spiritualibus, Deo. Licet autem et sic intelligere, quod oporteat unumquemque nostrum ea quæ sunt Cæsaris, hoc est, dæmonis, inferorum principis, illi ipsi reddere, et objicere : ut exempli gratia, si habes iram a Cæsare, rejice eam in illum, irascere contra ipsum, sic poteris et ea **120** quæ sunt Dei, Deo redilere. Itēn quia duplices sumus nos, et ex anima corporeaque constitui-
mur, corpori cibos et amictum ut Cæsari debe-
mus : diviniiori autem nostriæ parti, quæ et illi congruunt.

VERS. 23-28. « In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, et interrogaverunt eum, dicentes : Magister, Moyses dixit, Si quis mortuus fuerit non habens siliuin, ducat frater ejus uxorem illius, et suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres, et primus uxore ducta defunctus est : ac non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo : similiter secundus et tertius, usque ad septimum.

Novissime autem omnium defuncta est mulier : in resurrectione igitur, cuius e septem illis erit uxor? Omnes enim habuerunt eam. • Consutatis Pharisæis cum Herodianis, iterum Sadducæi tentant. Hæresis auten illum erat talis : neque resurrectionem, neque spiritum, neque angelos credebant, diversa a Pharisæis sentiebant. Rem singunt, quæ nunquam contigit. Pone enim quod duo acceperint ipsam et mortui sint, qui fieri potuit ut tertius omen aversans nuptias non recusaverit, periculis præcedentiū adinonitus? Fingunt igitur, quasi Christum in dubium tracturi, ut resurrectionem arguant, et Mosen figmento suo patrum faciant. Septem dixerunt esse fratres, maxime incessentes resurrectionis mysterium; et, Cujus ex

illis, dicunt, erit mulier? Diceret quis, O contamini Sadducæi, prioris qui duxerat uxori erit, siquidem concederemus in resurrectione nuptias fore: alii enim non veri, sed viri erant accessori.

VERS. 29-33. « Respondens autem Jesus, dixit illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque matrimonium contrabunt, neque elocantur, sed sunt sicut angeli Dei in cœlo. De resurrectione vero mortuorum non legistis quod vobis dictum est a Deo, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus, mortuorum Deus, sed viventium. Et cum audissent turbæ, stupuerunt de doctrina ejus. » Ostendit Salvator et resurrectionem futuram, et non tam carnalem, ut errant, sed divinorem et spiritualiorem. Quid enim, inquit, erratis, nescientes Scripturas, et vim Dei? Nam si Scripturas sciretis, crederetis utique Deum non esse Deum mortuorum, sed viventium. Quod si virtutem Dei sciretis, cognosceretis utique Deo omnia esse possibilia, et posse Deum facere ut homines vivant sicut angeli. Vide autem sapientiam Domini. Illi per Mosen conabantur dogma de resurrectione subvertere. et Dominus per Mosen illis iterum persuadet. Ego enim sum, inquit, Deus Abraham, et Isaac, et Jacob. Hoc autem dicere vult: Deus non est eorum Deus qui non sunt, sed qui subsistunt et sunt. Neque enim dixit, ¶ Ego eram, sed, Sum. Nam quamvis mortui sint, spe tamen resurrectionis vivunt. Interrogas autem. Quomodo igitur alio loco dicit: Mortuorum et viventium Dominus est? Disce igitur quod mortuos illos illic dicit defunctos quidem, viucturos autem: hic vero Dominus respondet hæresi Sadducæorum, docentium non esse animam immortalem, sed omnino corrupti, dicens Deum non esse Deum mortuorum, hoc est, sicut vos putatis, omnino pereuntium, sed viventium, hoc est, immortalem habentium animam, et resurgentium, etiam si mortui fuerint.

VERS. 34-40. « Pharisæi autem cum audissent quod silentium imposuisset Sadducæis, convenierunt in unum, et interrogavit eum unus ex eis legislator quispiam, tentans eum, et dicens: Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc est primum et magnum mandatum. Secundum est autem simile huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his enim duabus mandatis universa lex et prophetæ pendent. » Ex immodica invidia accedit tentans. Quia enim viderant Sadducæos confusos, et laudatum Dominum ob sapientiam, accedunt tentantes si apponat aliquid mandato primo, quasi legem corrigens, ut inveniant contra ipsum ansam. Dominus autem invulgans eorum malitiam, quod non ad discendum venissent, sed vacui charitate invideant potius et simulcentur, ostendit charitatem

A καὶ τίνος αὐτῶν, φασίν, ἔσται ἡ γυνὴ; Εἴποι οὖν τις: Οἱ μικροὶ Σαδδουκαῖοι, τοῦ πρώτως γεγραμμένος ἔσται ἡ γυνὴ, εἶγε συγχωρήσωμεν, δι τοῦ καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει γάμος ἔστιν· οἱ γὰρ ἄλλοι, ὑποβολιματοί, οὐγὰ νόμιμοι ἀνδρες.

« Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς: Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει, οὔτε γαμουσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ’ ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι. Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε τὸ φτέρεν δικτυόν ποδὸς τοῦ Θεοῦ λέγοντος. » Εγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἄρρενα, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακὼβ; οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς, Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζῶντων. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἤξεπλήγασαν ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. » Δείκνυσιν δὲ Σωτὴρ, δι τοῦ ἀνάστασης ἔσται, καὶ οὐ τοιαύτη σφρικὴ ὡς πλανῶνται, ἀλλὰ θειοτέρα καὶ πνευματικωτέρα. Τι γὰρ, φησί, πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Εἰ μὲν τὰς Γραφὰς ἐγίνωσκετε, ἥπιστασθε ἀν, δι τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι νεκρῶν Θεὸς, ἀλλὰ ζῶντων· εἰ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἔδειτε, ἐγίνωσκετε ἀν, δι τῷ Θεῷ πάντα δυνατά, ὥστε καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀγγέλους ποιῆσαι πολιτεύεσθαι. » Ορχ δὲ τὴν σοφίαν τοῦ Κυρίου· ἐκενοὶ ἀπὸ τοῦ Μωάεως ἐσπούδζον περιτρέψι τὸ τῆς ἀναστάσεως δόγμα, καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ Μωάεως πάλιν πειθεὶς αὐτούς. » Εγὼ γὰρ εἰμι, φησίν, ὁ Θεὸς Ἄρρενα, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ· δὲ λέγει τοιούτον ἔστιν. » Ο Θεὸς οὐκ ἔστι τῶν μὴ δύντων Θεὸς, ἀλλὰ τῶν διφτοριμένων καὶ δύντων· οὐδὲ γὰρ εἶπεν· « Εγὼ δικηγορεῖ, ἀλλ’ Εἰμι. Εἰ γὰρ καὶ ἐτελεύτησαν, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τῆς ἀναστάσεως ζῶσιν. » Άλλ’ ἐρωτᾷς, Πώς οὖν ἀλλαχοῦ φησιν, δι τοῦ νεκρῶν καὶ ζῶντων κυριεύει; Μάθε τοίνοις δι τοῦ νεκροῦ ἐκεὶ λέγει τοὺς ἀποθνήντας μὲν, μέλλοντας δὲ ζῆσσονται. » Ενταῦθα δὲ ὁ Κύριος πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν Σαδδουκαίων ἐνιστάμενος, δογματιζόντων μὴ εἶναι τὴν ψυχὴν ἀθάνατον, ἀλλὰ πάντη δικραθείρεσθαι, φησίν δι τοῦ οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν, τουτέστι, τῶν ὡς δύντων δικραθειρομένων παντελῶς, ἀλλὰ τῶν ζῶντων, τουτέστι τῶν ἀθάνατον ἔχοντων τὴν ψυχὴν, καὶ ἀναστησομένων, εἰ καὶ νῦν νεκροί εἰσιν.

« Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες δι τὴν ἐφίμωσε τοὺς Σαδδουκαῖους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ κύτον, καὶ ἐπηρώτησαν εἰς: Εἰς αὐτῶν νομικὸς, πειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων· Διδάσκαλε, ποια ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; » Ο δὲ Ἰησοῦς ἐφη αὐτῷ: Ἀγαπᾶσις Κύριον τὸν Θεὸν δου ἐν δλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν δλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν δλῃ τῇ δινοίᾳ σου· αὕτη ἔστι πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή· δευτέρη δὲ, δομοίσι αὐτῇ· Λαγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. » Εν ταύταις ταῖς δύσιν ἐντολαῖς, δλος δ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται. » Εἴς ἀμέτρου φθόνου πρόσεσιν δὲ πειράζων· ἐπει γὰρ εἰδον κτεπισχυνθέντας τοὺς Σαδδουκαῖους, καὶ ἐπεινούμενον τὸν Κύριον ἐπὶ τῇ σοφίᾳ, προσίστασι πειράζοντες, εἰ προστέθησε τι ἐντολῇ τῇ πρώτῃ, ὡς διορθώμενος τὸν νόμον, ίντι εἰμρωτι λαθῆν κατ’ αὐτοῦ. » Ο δὲ Κύριος δημοσιεύεις αὐτῶν τὴν κακίαν, δι τοῦ δια μαθετιν θλίθον, ἀλλ’ ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχειν ἀγέπτην, διὰ τὸ φθονεῖν δὲ μᾶλλον καὶ ζηλοτυχεῖν,

δέκενται τὸν ἀγαπήντον υπερέχουσαν τῶν ἐντολῶν. Καὶ διδάσκεις, διτοῖς μερικῶς δεῖται ἀγαπᾶται τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁμοίους ἔχουσαν διδόνται τῷ θεῷ. Τρεῖς γάρ ταῦτα περὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν κατενούμενον διχορότες, τὸ φυτεύον, τὸ ζωόν, τὰ λόγια σάντια. Καθ' ὃ μὲν γάρ αὐτοῖς εἰσται καὶ τρέφεται, καὶ τὸ δρυοίον γεννᾷ, τοῖς φυτοῖς διμοιοῦται· καθ' ὃ δὲ θυμούται καὶ ἐπιθυμεῖται, τοῖς ζώοις· καθ' ὃ δὲ διανοεῖται, λογικός λέγεται. «Οργὴ σὺν ἑνταῦθε σηματινούμενα ταῦτα τὰ τρία·» Ἀγαπήσεις τὸν Θεόν σου ἐν δλῃ τῇ καρδίᾳ σου· τούτῳ τὸ ζωόντες μέρος τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου· τούτῳ, τὸ φυτικόν· ἔμψυχα γάρ τὰ ζυτά· καὶ ἐν δλῃ τῇ διανοίᾳ σου· τούτῳ τὸ λογικόν. «Ματέ τὸ δεῖν ἀγαπῆν τὸν Θεόν ὀλοφύχως, τούτῳ ἔστι, τὸ διὰ πάντων τῶν τῆς ψυχῆς μερών καὶ δυνάμεων τὸν προσέχειν. «Ἄντη πρώτη γὰρ μεγάλη ἐντολὴ,» εἰς εὐσέδειν ήμας γρμνάζουσα· «δευτέρα δὲ διμοίχη,» εἰς τὰ πρὸς ὄντας διαφθερμένους. «Τρίτη μὲν σὺν μη κατέτακτεν εἰς διγματάστασην, δεῖται ἀγαπῆν τὸν Θεόν· τρίτη δὲ μὲν ἔχωμεν βίον διεφθερμένον, δεῖται ἀγαπῆν τὸν πλησίον· ὁ γάρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον, πάσας τὰς ἐντολὰς πληροῖ· καὶ δὲ πληρῶν τὰς ἐντολὰς, ἀγαπᾷ τὸν Θεόν· ὡστε δι' ἀλλήλων συγχριτούνται καὶ συνιστανται αἱ δύο οὐται· ἐντολαί, καὶ πειράζουσι πάσας τὰς ἀλλὰς ἐντολάς. Τίς γάρ ἀγαπῶν τὸν Θεόν καὶ τὸν πλησίον, η κλέψει, η μνησικάκησει, η μοιχεύσει, η φονεύσει, η πορνεύσει; Οὕτος δὲ δὲ οὐδεὶς Νομικὸς ἐξ ἄρχης μὲν πειράζων ἥλθεν, εἰτε ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀποκρίσεως βελτιώθεις· ἐπρνέθη, ὡς καὶ δὲ Μάρκος φησίν, διτοῖς ἐμβλέψας αὐτῷ δὲ Ἰησούς, ἡσπάστο τούτον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Όύ μακρὰν εἴ της βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

«Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησούς, λέγων· Τί οὐδὲν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος οὐδές ἔστι; Λέγουσιν αὐτῷ· Τοῦ Δαυΐδ. Λέγει αὐτοῖς. Πῶς οὖν Δαυΐδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λεγων· Εἶπεν δὲ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἔως ἣν θῶ τοὺς ἔχθρούς σου ἀποκόδιον τῶν ποδῶν σου; Εἰ Δαυΐδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς οὐδὲς αὐτοῦ ἔστι; Καὶ οὐδεὶς ηδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον, οὐδὲς ἐτόλμησε τις ἀπεκείνης τῆς ήμέρας ἐπερωτήσαι αὐτὸν οὐκ ἔστι.» Ἐπειδὴ ψιλὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνόμιζον εἶναι, ἀνατρέπει αὐτῶν τὴν δόξαν, καὶ διδάσκει τὸ ἀληθῆς διὰ τῆς τοῦ Δαυΐδ προφητείας, διτοῖς καὶ Κύριος ἔστι, τὴν θερητα τὴν ἔχουσαν ἀνακηρύττων. Εἰπόντων γάρ τῶν Φαρισαίων διτοῖς ἔστι τοῦ Δαυΐδ δὲ Χριστὸς, τουτέστιν, ἄνθρωπος ψιλὸς, φησί· Πῶς οὖν δὲ Δαυΐδ Κύριον αὐτὸν ὀνομάζει; καὶ οὐχ ἀπλῶς Κύριον, ἀλλ' διὰ πνεύματος, τουτέστι διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἀποκαλυφθεὶς αὐτὸν; Οὐκ ἀρνούμενος δὲ τὸ εἶναι οὐδὲ Δαυΐδ ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τούτο δεικνύων, διτοῖς ἔστι ψιλὸς ἄνθρωπος, ἐκ μόνου τοῦ Δαυΐδικοῦ

^B A inter mandata præcellere: docetque quod non ex parte oportet diligere Deum, sed nos totos dare Deo. Tres enim tales in anima discimus esse vires, plantativam, animalem et rationalem. Secundum quod crescit et nutritur, et simile generat, plantis assimilatur: secundum quod irascitur et concupiscit, brutis comparatur: secundum quod intelligit, rationalis dicitur. Vide igitur hoc loco quod illa tria significantur: «Diliges Deum tuum in toto corde tuo,» haec est brutalis animæ pars: «et in tota anima tua,» haec est plantativa virtus, animatæ enim sunt plantæ: «et in tota mente tua,» haec est vis rationalis. Et sic oportet Deum diligere tota anima, hoc est omnibus partibus et virtutibus animæ ei adhærere. «Hoc est primum et magnum mandatum,» ad pietatem nos exercens. «Secundum autem simile est illi,» quod nos excitat ad faciendum quæ sunt justa homini. Duo enim nos in interitum ducunt, mala doctrina, et corrupta vita. Ut igitur non incidamus in impia dogmata, diligendus est Deus: ne autem sit vita perversa, diligendus est proximus. Qui enim diligit proximum, omnia mandata implet: et qui implet mandata, diligit Deum: atque ita duo illa mandata inter se cohærent et copulantur, et continent omnia alia mandata. Quis ^C 122 enim diligens Deum et proximum, vel furtatur, vel vindictæ avidus est, vel adulterium committit, vel scortatur, vel occidit? Hic autem Legisperitus principio quidem venit tentans, deinde responso Christi emendatior factus, laudatus est, sicut et Marcus inquit, quod spectans eum Jesus amplexatus sit illum, et dixit ei: Non longe es a regno Dei 48.

VERS. 41-46. «Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus, dicens: Quid vobis videtur de Christi? cuius filius est? Dicunt ei, David. Ait illis: «In modo ergo David in spiritu vocat eum dominum meum, Se-de a dextris meis, donec ponam inimicos tuos subsellium pedum tuorum? Si ergo David vocat eum dominum, quomodo filius ejus est? et nemo poterat ei respondere verbum, neque ausus fuit quisquam ex eo die eum amplius interrogare.» Quoniam purum hominem Christum esse putabant, subvertit eorum opinionem, et docet per veritatem per David prophetiam, quod dominus est (a), divinitatem suam prædicans. Dicentibus enim Pharisæis, Filius est David Christus, hoc est, homo purus, dicit, Quomodo igitur David dominum eum nominat? et non simpliciter eum nominat dominum, sed in spiritu, hoc est, per spiritus gloriam ipsum revelavit? Non negat autem filium David esse hoc dicendo, sed monstrat quod non sit purus homo ex solo Davidico semine descen-

48 Marc. XII, 34.

• (a) Edit. Lut. omittit, quod dominus est.

dens. Hæc autem interrogat Dominus, ut si vel A σπέρματος καταγόμενος. Ταῦτα δὲ ἐρωτᾷς δὲ Κύριος, dicant se nescire, interrogent ac discant, vel si ως ἐν ή εἰπόντες. δι, Οὐκ οὖδεμεν, ἐρωτήσωσι καὶ μάθωσιν, ή εἰπόντες τὸ ἀληθὲς, πιστεύσωσι, ή μηδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, κατατιχυνθῶσι καὶ ἀναγκωρίσωσι, μηχετί τοιμῶντες ἐρωτῆσαι αὐτόν.

CAPUT XXIII.

De Misericordia Pharisæorum.

VERS. 1-3. Tunc Jesus locutus est ad turbas et ad discipulos suos, dicens: In cathedra Moysis sederunt Scribæ et Pharisæi: omnia ergo quæcumque jusserint vos servare, servate et facite: secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, et non faciunt. Quando eos consultavit, et ostendit incurabiliter ægrotantes, tunc de ipsis dicit, et de vita ac moribus illorum loquitur, admonens auditores, ne contemnant doctores, etiamsi corruptæ vite sint. Ostendit præterea quod legi non sit adversarius, sed malit servari ea quæ legis sunt, quamvis ea docentes indigni sint. Quæcumque enim dicunt doctores, illa Moysen puitate dicere, imo Deum. Faciendane igitur omnia quæ dicunt, etiamsi mala fuerint? Dicimus igitur primum, quod docens nullum unquam audeat adhortari in malum. Deinde ut demus hoc ut quis in malam vitam inhoretur, non tunc a Moysis cathedra, neque de lege loquitur. Dominus autem 123 dicit de his qui in cathedra Moysi sedent, hoc est, his qui ea quæ in lege balentur, docent. Eos igitur qui docent divinam legem, etiam si ipsi non faciant, audire oportet.

VERS. 4, 5. Colligant autem onera gravia diffiliaque portatu, et imponunt in humeros hominum, cæterum digito suo nolunt ea mouere. Omnia vero opera sua faciunt, ut spectentur ab hominibus. Dilatant autem phylacteria sua, et magnificant fimbrias palliorum suorum. Onera gravia imponebant Pharisæi, cogentes homines ut implerent mandata legis, quamvis tenuia essent et difficia observatu. Vel etiam plura legis mandata aggravabant, traditiones quasdam ultra leges tradentes, quas ipsi digito suo non movent, nihil operantes, neque ad talia onera propius accedentes. Quando enim qui docet, non solum docet, sed et operatur, videtur simul cum his qui docentur, laborare et operari. Cum vero ille me onerat, ipse autem nihil agit, magis me gravat: inde ostendens ea quæ dicit fieri non posse. Arguit igitur Dominus Pharisæos, eo quod nolunt sinu gestare onera mandatorum et cooperari. Non soiun autem nihil boni faciunt, sed et simulant quasi faciant: atqui etiamsi facerent, si tamen ut viderentur facerent, auferretur utique illorum inercies: nunc autem quanta condemnatione digni, quando neque faciunt, et videri volunt quasi faciant? Quid autem faciunt? Dilatant phylacteria sua, et magnificant fimbrias vestium suarum. Hoc autem ita se habebat. In lege habetur: Alligabitis ea in manu vestra, eruntque immota

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΠΙΤΗΜΩΝ.

ε Τότε δὲ Ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μιθηταῖς αὐτοῦ, λέγων· Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φρισταῖς· πάντα οὖν δοξα ἐν εἰπώσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. Δέγουσι γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν. » Ότε αὐτοὺς ἐπεστόμισε, καὶ ἔδειξεν ἀνίστη νοσοῦντας, τότε περὶ αὐτῶν λέγει· περὶ βίου δὲ καὶ πολιτείας διελέγεται. διωρθισμένος τοὺς ἀκούοντας, ἵνα μὴ κατεφρονῶσι τῷδε διδάσκαλων, καὶν διεφθηρμένου βίου ὡσιν. Ἀμα δὲ δείκνυσιν δὲ οὐδὲ τῷ νόμῳ ἀντίστουται, ἀλλὰ μᾶλλον θέλει τὰ τοῦ νόμου πράττεσθαι, καὶν οἱ τεῦται διδάσκοντες ἀνάξιοι ὡσιν. Οστ γὰρ, φησι, λέγουσιν οἱ διδάσκαλοι, τὸν Μωσῆν νομίζετε ταῦτα λέγειν, μᾶλλον δὲ τὸν Θεόν. Ἅρ' οὖν πάντα δοσα λέγουσι δεῖ ποιεῖν, καὶν κακά ὡσι; Λέγομεν οὖν πρῶτον μὲν δεῖ οὐδὲ τολμήσει ποτε διδάσκων προτρέψασθαι τινας εἰς κακόν. Ἐπειτα εἰ καὶ δύμεν τούτο, δεῖ ἔσται τις εἰς κακὸν βίον προτρέπομενος, οὐκ ἀπὸ τῆς Μωσέως καθέδρας ἢ τιούτος, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ νόμου φύγεται. Ο δὲ Κύριος περὶ τῶν ἐν τῇ Μωσέως καθέδρᾳ καθημένων λέγει, τουτέστι, τῶν τὰ τοῦ νόμου διδάσκοντων τι ἀπὸ τοῦ θείου νόμου ἀκούειν, καὶν αὐτοὶ μὴ ποιῶσιν.

ε Δεσμεύουσι γὰρ φορτίς βαρέας καὶ δυσδάστατα, καὶ ἐπιτίθεσιν ἐπὶ τοὺς ὄμοιους τῶν ἀνθρώπων, τῷ δὲ δικτύῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κνῆσαι αὐτές· πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοὺς ἀνθρώπους· πλεύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, καὶ μεγάλουσι τὰ κράτεπέδα τῶν ἴματίων αὐτῶν. ο Φορτίς βαρέας ἐπειθεσαν οἱ Φρισταῖς, ἀναγκάζοντες τοὺς ἀνθρώπους τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου ἀκτηροῦν, λεπτὰς οὕτας καὶ δυσφυλίκτους· ή καὶ πλεύτα τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου ἐδίρυνον, παραδοσεις τινὰς παρθεδόντες ἐπέκεινα τοῦ νόμου, αὐτοὶ δὲ τῷ δικτύῳ αὐτῶν μὴ κινοῦνται, τουτέστι, μηδὲν αὐτοὶ ἐνεργῶντες, μηδὲ πλήσιάσαι ταλμῶντες τοὺς τοιούτοις φορτιοῖς. Οταν γὰρ διδάσκων οὐ μόνον διδάσκει, ἀλλὰ καὶ πράττει, δοκετ συμβαστάζειν καὶ συνεργεῖν τοὺς διδάσκομένοις· δεκαν δὲ ἐμὲ μὲν ἐπιφορτίζει, αὐτὸς δὲ μηδὲν πράττει, βαρύνει μᾶλλον ἐμέ· δεινώνων δὲ ἀντὸς ἀμαλεῖ, ὡς ἀδύνατον ἔστι κατεφθαρθῆναι ἢ λέγει. Ἐγκαλεῖ τοίνους δὲ Κύριος τοὺς Φρισταῖς, ως μὴ θέλουσι συμβαστάζειν τὰ βάρη τῶν ἐντολῶν καὶ συμπράττειν. Οὐ μόνον δὲ οὐ ποιοῦσι τι ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ συγχρετίζονται ως ποιοῦντες· καίτοι καὶν ἐποιουν, διὰ δὲ τὸ θεαθῆναι ἐποιουν, διηρρέετο ἐν αὐτοῖς τὸ κέρδος· νῦν δὲ πόσης καταθήκης ἔξιοι, δεκαν οὔτε πικάσι, καὶ θέλωσι δοξάζεσθαι· ως ποιοῦντες· Τί δὲ ποιοῦσι; Πλεύνουσι τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, καὶ μεγάλουσι τὰ κατεπέδα

τῶν ἡματίων αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τοιεῦτον ἦν ἐν τῷ Α ante oculos vestros. Scribebant igitur in duabus chartulis decalogum legis, et ponebant unam super frontem, et alteram super dextram suspendebant. Fimbrias autem faciebant in summis vestibus, violaceis et coccineis clavis. Et hoc inveniebant in lege, ut videntes illa, non obliviscerentur mandatorum Dei. At Deus hoc nolebat, sed jubendo ferre super manum phylacterium, significare volebat mandata operari eos oportere. Per coccineas autem fimbrias declarabat quod oporteat nos sanguine Domini signari. Illi vero faciebant phylacteria magna et fimbrias, ut videntibus illa apparet observatores esse legis.

σημειοῦσθαι· ἔκεινοι δὲ ἐποίουν τὰ τε φυλακτήρια μεγάλα καὶ τὰ κράσπεδα, ὅνδις ἀρχαῖοι νομορύλακες εἶναι τοις ὄρῳ ταῦτα.

ε Φιλοῦστ δὲ τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις, καὶ τὰς πρωτοκλιθρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς δεσποτισμοὺς ἐν ταῖς ἀγόραις, καὶ αλεσθεῖς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων Ῥαβδοῖ, Ῥαβδοῖ. « Βαβαὶ! οἵον λέγει; Διέστι γάρ φιλοῦστ, διὰ τοῦτο καταχρίνονται. Εἰ δὲ διμόνον φιλοῦστ τὴν πρωτοκλισίαν φύγεται, δὲ καὶ πάντα πράττων ὑπὲρ ταῦτα, τίνος ἄξιος; » Καὶ τὰς πρωτοκλιθρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς· « Εἴθι μᾶλλον ὥφειλον καὶ νοῦς ἀλλούς διδάσκειν παπεινορρονεύειν, ἐκεῖ εὖσοι ἔκεινοι διεθείροντο. Πάντα γάρ ἔκρητον ὑπὲρ ὁδῆς· καὶ ταῦτα πράττοντες οὐκ ἐπηγχύνοντο, ἀλλὰ μᾶλλον φίελον καλεσθεῖς Ῥαβδοῖ, Ῥαβδοῖ, τουτέστι, διδάσκαλοι.

ε Γιραῖς δὲ μὴ ωληθῆτε Ῥαβδοῖ, εἰς γάρ ἔστιν ὑμῶν διδάσκαλος, δὲ Χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἔστε. Καὶ πατέρων μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς γάρ ἔστιν ὁ Πατέρων ὑμῶν δὲ τοῖς οὐρανοῖς. Μηδὲ ωληθῆτε καθηγηταῖς· εἰς γάρ ἔστιν ὑμῶν δικῆγητος, δὲ Χριστός. « Οἱ δὲ μεῖζων δημῶν ἔσται· οὐκέτι διάκονος. » Οστις δὲ ὑψώσει ἔκυτον, ταπεινωθήσεται, καὶ δοτις ταπεινώσαι· ἔκυτον, ὑψωθήσεται. ο Οὐ καλέσεις δὲ Χριστός τὸ καλεσθεῖ τίνα δικάσταλον, ἀλλὰ τὸ ἐμπαθῶς θέλειν καλεσθεῖ, καὶ πάντα τρόπους ἐπουδάζειν εἰς τὸ καληθῆναι. Τὸ γάρ διδάσκαλον ἔξικας μόνῳ πρόσεστι κυρίως Θεῷ. Πατέρα δὲ μὴ καλέστε, λέγων, οὐ καλέσει τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς τιμὴν, ἐπεὶ θέλει ἡμᾶς τιμῆν τοὺς γονεῖς, καὶ μάλιστα τοὺς πνευματικοὺς πατέρας, ἀλλὰ πρὸς τὸ τὸν ἀληθῆ Πατέρα ἐπιγινώσκειν, τουτέστι τὸν Θεόν, ἐνέργειαν κυρίως γάρ πατέρωρ διθέσ. Οἱ δὲ σωματικοί, οὐδὲ εἴτιοι τῆς γεννήσεως, ἀλλ' ὑπουργοὶ καὶ συνατίτοι, διεικνύον δὲ τὸ κέρδος τῆς ταπεινορροσύνης, φησίν διτι. Τὸ μεῖζων δημῶν ὀφελεῖ εἶναι ὑμῶν διάκονος καὶ ἴσχατος. « Ος γαρ ὑψώσει ἔκυτον οἰηθεῖς εἶναι τι, ταπεινωθήσεται, ἔγκαταλειφθεῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

ε Οὗτοὶ δὲ δημιν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖτοι ὑποκριταῖ, διτι κατεσθίετε τὰς οἰκικὰς τῶν χηρῶν, καὶ προφέταις μακρὰ προσευχόμενοι, διὰ τοῦτο λήψεσθε περιουσίαρον κρήμα. » Γηποκριτάς τούτους καλεῖ, ὡς ἐπαγγελλομένους εὐλάβειν καὶ μηδὲν ποιοῦντες δῖστον τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ προφέταις τοῦ προσεύχεσθαι μακρὰ, τουτέστιν ἐπὶ πολὺν καιρόν, κατεσθίοντες τὸ τῶν χηρῶν γρήματα. Τῷ διτι γάρ ἐμπατέται ίσχει, καταχελώντες τῶν ἀπλουστίρων καὶ

B VERS. 6, 7. « Amantque primos accubitus in coenis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi, Rabbi. » Papæ quid dicit? Idcirco condemnantur, quia amant. Quod si solum amans primos accubitus condemnatur, qui nihil non facit pro illis, qua condemnatione dignus? « Et primas cathedras in synagogis; » ubi magis debebant docere alios humilitatem, eo loco illi ipsi majori fastu corrumpabantur. Omnia enim pro gloria faciebant, et hæc facientes non confundebantur, sed interim vocari volebant 124 Rabbi, Rabbi, hoc est, doctores.

VENS. 8-12. « Vos autem nolite vocari Rabbi: unus est enim magister vester, nempe Christus, omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester, qui in celis est. Nec vocemini magistri: unus enim est magister vester, nempe Christus. Qui major est vestrū, erit vester minister. Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: et qui se humiliaverit, exaltabitur. » Non prohibet Christus vocari quempiam magistrum, sed lanta affectione velli vocari, et omnibus modis curare ut ita vocetur. Docendi enim dignitas proprie solius est Dei. Patrem autem ne vocetis dicens, non prohibet honorem parentibus debitum, quia vult nos venerari parentes et maxime spirituales patres, sed inducit ut verum Patrem agnoscamus, hoc est, Deum. Deus enim proprie pater est. Carnales enim non sunt auctiores nativitatis, sed cooperari et ministri. Porro lucrum humiliatis indicans dicit: Qui major est vestrū, debet esse vester minister et ultimus. Qui enim exaltaverit seipsum, aliquid se esse ratus, humiliabitur derelictus a Deo.

VERS. 14. « Vae autem vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, dum sub prætextu precibus prolixis precamini: propter hoc plus accipietis damnationis. » Hypocritas hos vocal, ut promittentes pietatem, et nihil promissione dignum facientes: sed prætexentes se precari longum, hoc est, multo tempore, devorant viduarum facultates. Re autem ipsa illudores sunt, ac derident simpliciores, et exsugunt

eos. «Et plus condemnationis accipietis,» eo quod ea quæ viduarum, comeditis, quibus oportebat magis suppeditare, et ipsarum inopiam sublevare. Vel aliter, multo plus damnationis accipietis, eo quod prætextu boni operis malum quiddam committitis, nempe precando viduarum bona coniuentes. Majori enim condemnatione dignus, qui prætextu boni in malum allicit.

VERS. 13. «Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum ante homines: vos enim non ingredimini, neque advenientes sinitis ingredi.» Non solum, inquit, vos increduli estis, et vitam habetis corruptam: sed et alios docetis ne mihi credant, et per vitæ vestras exemplum corrumpitis. Solet enim populus principibus fieri similis, et magis si illos in malum videt propenos. Omnis itaque malus doctor et princeps videat quid lucretur, nempe vae, eo quod per suam vitam non sinit alios in bono proficere.

VERS. 15. «Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia circumitis mare at aridam, ut faciatis unum proselytum: et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo magis quam vos estis.» Non solum, inquit, Iudeos corrumpitis, sed et eos qui ex idolorum cultu ad Judaicam religionem accesserunt. Hos enim proselytos nominabat. Studentis quidem convertere aliquem ad Judaicam conversationem et ad circumcisionem: quando autem judaizat, tunc perit a vestra infectus malitia: filius autem gehennæ, qui dignus est illa, cum qua familiaritatem habet in illa flagraturus.

VERS. 16-22. «Væ vobis, duces cæci, qui dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit per aurum templi, debet. Stulti et cæci, quid enim majus est, aurum, an templum quod sanctificat aurum? Et quicunque juraverit per altare, nihil est: quicunque autem juraverit per dominum quod est super illud, debet. Stulti ac cæci, quid enim majus est, donum, an altare quod sanctificat donum? Qui ergo juraverit per altare, jurat per illud et per omnia quæ super illud sunt. Et qui juraverit per templum; jurat per illud et per eum qui habitat in ipso. Et qui juraverit per cœlum, D. jurat per thronum D. et per eum qui sedet super illum.» Cæcos eos nominat, quia nolabant docere ea quæ decebat: et quæ minori loco debebant colli, venerebantur: quæ præcipua erant, in secundum ordinem referebant. Etenim aurum in templo, et Cherubin, et aureum urceum præferebant templo: ideo et multo docebant quod nihil sit per templum jurare, sed per aurum in templo jacens, quod tamen propterea venerabile erat, quia in templo continebatur. Et dona quæ in altario ponebantur, digniora dicebant altario ipso: atque adeo l'harisæ sic docebant, ut si quis jurasset per aureum vas, vel bovem vel ovem oblatam in sacrificium, et deinde pejerasset, similia persolveret. Donum enim altario

A ἐκμελίζοντες αὐτοὺς. Εἰ διὸ καὶ περισσότερον λήψεσθε κρῖμα, οὐ διότι ἀπαντά τὰ τῶν χηρῶν κατεσθίετε, αὐτὲς ἔδει μᾶλλον ἐκχορηγῆτεν, καὶ τὴν πενίαν αὐτῶν διορθοῦσθαι. Καὶ ἄλλως δὲ, περισσότερον ἔσται τὸ κατέχριμα, οὗτι διὰ προσχήματος ἀγαθοῦ ἔργου, τοῦ προτεύχεσθαι, πονηρὸν τι κατεργάζονται, τὸ κατεσθίειν τὰ τῶν χηρῶν πλειστης γὰρ καταχρίσεως ἔξιος διὰ προσχήματος ἀγαθοῦ δελεάζων εἰς τὸ κακόν.

B Εὐάλι οὐμτν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποχριταὶ, διτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἵψη προσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γάρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθετεν. Εἰ Οὐδέ μόνον, φησίν, ὑμεῖς ἀπίστοι ἔστε, καὶ τὸν βίον διερδηρμένον ἔχετε, ἀλλὰ καὶ ἔτέρους διέσκετε μὴ πιστεύειν ἐμοὶ, καὶ διὰ τοῦ βίου τοῦ ὑμετέρου καὶ τοῦ ὑποδείγματος διαφθείρετε. Εἴωθε γάρ δὲ λαὸς διοιούσθαι τοὺς ἄρχουσας, καὶ μᾶλλον εἰ πρὸς τὸ κακόν ῥέποντας δρᾷ τούτους. Πᾶς δὲν πονηρὸς διδόσκαλος καὶ ἄρχων δράτω τὶς κερδάνει, διτι τὸ οὐκί, ὡς διὰ τοῦ οἰκείου βίου μὴ ἐν τινάς προκόπτειν εἰς τὸ ἀγαθόν.

C Εὐάλι οὐμτν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποχριταὶ, διτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηράν, ποιεῖτε ἔνα προστήλυτον· καὶ διταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν οὐλὸν γεννῆντος διπλότερον θμῶν. Εἰ Οὐδέ μόνον, φησί, τοὺς Ἰουδαίους διαφεύγετε, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξι εἰδωλολατρῶν προσελθόντας τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν· τούτων γάρ προστήλυτος ὀνόμαζον. Σπουδάζετε μὲν γάρ ἐπιστρέψαι τινὰ πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀγωγὴν καὶ περιτομὴν· διταν δὲ Ἰουδαϊσην, τότε ἐπόλλυται, διαφθειρόμενος ὑπὸ τῆς θμῶν καταίσεις· νίδε δὲ γεννῆντος, δὲ ἔξιος ταύτης, καὶ οἰκείστητά τινα πρὸς αὐτὴν ἔχων ὥστε καυθῆναι ὑπὸ αὐτῆς.

D Εὐάλι οὐμτν, δόδηγοι τυφλοί, οἱ λέγοντες· Οὐδὲν ὅμοσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἔστιν· δεὶς δὲν ὅμοσῃ ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, δρεῖτε. Μωροὶ καὶ τυφλοί, τι γάρ μετ' ιούν ἔστιν, δὲ χρυσός, ή δὲ ναὸς δὲ ἀγιάζων τὸν χρυσὸν; Καὶ δεὶς ἐν τῷ ὅμοσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἔστιν· δεὶς δὲν ὅμοσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, δρεῖτε. Μωροὶ καὶ τυφλοί, τι γάρ μετ' ιούν, τὸ δῶρον, ή τὸ θυσιαστηρίον τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον; Οὐδὲν ὅμοσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὅμνεις ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πάσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ δὲ ὅμοσας ἐν τῇ ναῷ, ὅμνεις ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κτιστοικοῦντι αὐτὸν, καὶ δὲ ὅμοσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅμνεις ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ. Τυφλοὺς αὐτοὺς ὄνομάζει, ως μὴ θέλοντας τὰ πρέποντα διδόσκειν, καὶ τὰ μὲν κτιστοικέτερα τιμῶντας, τὰ δὲ τιμῆς ἔξι δευτέρου λόγου ἀξιουντες. Καὶ γάρ τὸν χρυσὸν τὸν ἐν τῷ ναῷ, καὶ τὰ Χερουδικά καὶ τὴν στόμαν τὴν χρυσὴν προετίμουν αὐτοῦ ναοῦ. Διὸ καὶ τοὺς πολλοὺς διδόσκον διτι οὐδὲν ἔστι τὸ κατὰ τοῦ ναοῦ ὅμνειν, ἀλλὰ τὸ εἰς τὸν χρυσὸν τὸν τῷ ναῷ περικείμενον, δεὶς διὰ τοῦτο πάντως αἰδέστιμος ήν, διτι τῷ ναῷ περιέκειτο. Καὶ τὰ δῶρα δὲ τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τιθέμενα, τιμώτερα κλεγον εἶναι αὐτοῦ τοῦ θυσιαστηρίου· ὥστε καὶ οὖτας διδογμάτιζον οἱ Φαρισαῖοι, διτι ἔν τις ὁμοσει κατὰ τοῦ χρυσοῦ σκαύεις, ή βίδε δὲ ἀποβάτιζον οἱ προβάτου εἰς θυσίαν προσεκχθέν-

τος, εῖτα ἐπιώρχησε, κατεδικάζετο τὰ ἵστα ἀποτίσαι. Αἱ πρᾶσερεβαντι πρότερον ὁρισμένων προετίμων διὰ τὰ ἔκ τῶν θυσιῶν κέρδη. Εἰ δὲ κατὰ τοῦ ναοῦ ὄμοσας ἐπιώρχησεν, ἐπεὶ οὐκ ἡδύνατο ὅμοιον τῷ ναῷ κτίσαι, διὰ τοῦτο ἀπελύετο· καὶ ἐδόκει λοιπὸν ἐλαφρότερος εἶναι ὁ δρόκος ὃ εἰς τὸν ναὸν, διὰ τὸ φιλοχερὲς τῶν Φαρισαίων· ἐπὶ μὲν οὖν τῆς πελαγίας, οὐ συγχωρεῖ ὁ Χριστὸς μετέψην εἶναι τὸ δῶρον τοῦ θυσιατηρίου, ἐφ' ἡμῶν δὲ τὸ θυσιατηρίου ὑπὸ τῶν διάρρων ἀγάπεται μᾶλλον· εἰς γὰρ τὸ Δεσποτικὸν σῶμα καὶ τὸ ἐκεῖνο μετεβάλλονται θεῖς χάριτι οἱ ἄρτοι· διὸ καὶ ἀγάπεται δηπό τούτων τὸ θυσιατήριον.

ε Οὐαὶ δύτιν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, διειποδεκτοῦτε τὸ ἡδύσμον, καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βιζύρτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν. Ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κάκετνα μὴ ἀφίεναι· δόδηγοι τυφλοί, οἱ διυλίζοντες τὸν κάνωντα, τὴν δὲ κάμηλον κατεπίνοντες. η Πάλιν ὀνειδίζει αὐτοὺς ὡς ἀνογκούς, διότι τῶν μειζόνων ἑντολῶν καταφρονοῦντες, ἐν τοῖς μικροῖς ἔζησον τὴν ἀκρίβειαν· οὐδὲ τὴν τοῦ κυμάτων δεκάτων παρορῶντες, ἀλλὰ κάκετνο ἀποδεκτοῦντες· καὶ εἴ τις αὐτοὺς κατεμέμψατο ὡς μικρολόγους, προσέφερον διτεῖ δὲ νόμος τοῦτο λέγει. Κρεττον δὲ ήτο καὶ θεραπεύτερον, εἰ τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν ἀπήτουν παρὰ τοῦ λαοῦ. Τίς δέ ἐστιν ἡ κρίσις; Τὸ μηδὲν ἀδίκον καὶ ἀλογον ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα κεκριμένως καὶ μετὰ λόγου. Αὐτίκες γὰρ τῇ κρίσις ἔπειται καὶ ὁ Ἐλεος. Οὐ γάρ κεκριμένως ποιῶν πάντα, οὐδὲ καὶ τίνας δει ἀλεστίν· τῷ δὲ ἐλέφῳ ἐπε-
ται η πίστις. Οὐ γάρ ἐλεῶν πιστεύει πάντως διτεῖ οὐδὲν ἀπολέσει, ἀλλὰ πάντα λήψεται· ἄλλως τε, δει ἀλεστίν, ἀλλὰ καὶ πιστεύειν θεῖρ ἀληθινῷ. Πολλοὶ γὰρ τῶν Ἑλλήνων ἔλεον μὲν εἶχον, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν ζῶντα θεόν, οὐκ εἶχον τῷ ἐλέι ἐπομένην τὴν πίστιν. Δεῖ οὖν ἔκκστον τῶν διδασκάλων ἀποδεκτοῦν ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τουτίστιν, ἀπαχτεῖν ἀπὸ τῶν δέκα αἰσθησεων, τῶν πέντε σωματικῶν καὶ τῶν πέντε ψυχικῶν, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν· τὸ δὲ, Ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, εἰπεν ὁ Κύριος, οὐ προτοτύμενος ἐπὶ τὸ ἀποδεκτοῦν τὰ λάχανα, ἀλλ᾽ ίνα μὴ δόξῃ ἀντινομοθετεῖν τέως τῷ Μωϋσῃ. Οδηγούς δὲ τυρλούς αὐτοὺς ὀνομάζει, διότι αὐχούντες διδάσκουν καὶ πάντα εἰδέναι, οὐδένα ὠφέλουν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πάντας διέφερον, εἰς βόθρον βίπτοντες ἀπιστίας. Τὸν κάνωντα δὲ διυλίζοντες τούτους δινομάζει, ὡς τὰ μὲν μικρὰ ἀμαρτήματα περιφυλακτούμενους, τὴν δὲ κάμηλον, ήτοι τὰ μεγάλα, κατεπίνοντες καὶ περορῶντες.

ε Οὐαὶ δύτιν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, διεικαθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροφίδος, ἐσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας. Φαρισαῖοι τυφλοί, καθάρισιον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροφίδος, ίνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρόν. η Τὰς περαδόσεις τῶν πρεσβυτέρων κρατοῦντες, ἐπλυνον τὰ ποτήρια καὶ τὰς παροφίδας, τουτίστι, τοὺς πίνακας ἐν οἷς τὰ δύο τίτλους· ἐξ ἀρπαγῆς δὲ ἐπινοιον οἶνον, καὶ ἐδέσματα θεῖον. οἱ διδασκαλούντες μᾶλλον αὐτὰ. Μὴ κτήσῃσθε οὖν, φησιν,

A præferebant propter hostiarum lucra. Quod si quis per templum jurans pejerasset, non potuisset simile templo ædificare, et propterea absolvebatur, videbaturque postea levius esse juramentum per templum, propter Pharisaorum avaritiam. Itaque in veteri non permittit Christus donum majus esse altario. Apud nos autem altarium a donis magis sacratur: panes enim in dominicum corpus divina gratia convertetur: ideo et sanctificatur ab eis altare.

οἱ ἄρτοι· διὸ καὶ ἀγάπεται δηπό τούτων τὸ θυσιατήριον.

Vers. 23, 24. « Βασιλεῖς, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia decimatis mentham, et anethum, et cymimum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium ac misericordiam et fidem. Hæc oportebat facere, et illa non omittere. Duces cæci, excolantes calicem, camelum autem glutientes. » Item objurgat eos ut insipientes, eo quod contemnentes mandata majora, in parvis diligentes erant, et cymini decimatione non negligebant, sed illud quoque decimabant. Et si quis reprehendisset ut parcos, prætexebant legem hoc docere. Melius autem fuisset ac 126 Deo gratius, si iudicium et misericordiam et fidem expetissent a populo. Quid autem est iudicium? Nihil injustum et absurdum facere, sed omnia cum iudicio et ratione. Statim enim iudicium sequitur et misericordia. Qui enim discrete facit omnia, scit et quod debeat misericordi: misericordiam autem sequitur fides. Qui enim miseretur, credit omnino quod nihil perdat, sed omnia accipiat. Vel aliter, oportet misereri, et credere Deo vero. Multi enim paganorum misericordes quidem fuerunt, non credentes autem in Deum vivum, non habuerunt misericordias cometem fidem. Oportet autem unumquemque doctorum decinare a populo suo, hoc est, petere a decem sensibus, hoc est, a quinque corporalibus, et quinque animalibus, iudicium misericordiam et fidem. Hæc quidem oportebat facere, dicit Christus non adhortans ad decimandum herbas, sed ne videretur lunc contrarius Moysi. Duces autem cæcos eos nominat, eo quod gloriabantur se omnia scire et docere, nullique proderant, sed omnes potius corrumpebant in barathrum infidelitatis projicientes. Culicem autem excolantes eos nominat, ut parva peccata observantes, camelum autem, hoc est, magna deglutientes et despicientes.

Vers. 25, 26. « Βασιλεῖς, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia purgatis exteriorē poculi patinasque partem, cæterum intus plena sunt rapina et intemperantia. Pharisee cæce, purga prius quod est intra poculum et patinam, ut et exteriore horum partes puræ reddantur. » Qui traditiones seniorum observabant, lavabant calices et paropsides, hoc est patinas, in quibus opsonia ponuntur: ex raoina autem bibebant vinum, et comedebant cibos qui magis coquinabant. Dicit igitur: Ne possideas vi-

num injuste partum, et mundus etiam intus calix αἰονος ἐστι ἀδικίας, καὶ γίνεται λοιπὸν τὸ ἔωθεν τοῦ ποτηρίου καθηρόν· ἡ οὐ περὶ ποτηρίων καὶ πινάκων λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἔω κατεστάσεως, καὶ τῆς ἔσω γαὶ πνευματικῆς. Σὺ μὲν γάρ, φησι, τὸ ἔω του ποτηρίου, τουτέστι τὴν ἔσω σου κατέστασιν, σχηματίζεις εἰς τὸ σεμνοπρεπέστερον, τὸ δὲ ἔσω σου γέμει βύσου· ἄρπαζεις γάρ καὶ ἀδικίας. Δεῖ δὲ τὰ ἔω πλύνειν τουτέστι τὴν ψυχήν, ἵνα τῇ καθηρότητι τῆς ψυχῆς συνεκλάμψῃ καὶ ἡ ἔωθεν σεμνοπρέπεια.

Vers. 27, 28. « Vae vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ foris quidem apparent speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum omnique spurcitia : sic et vos foris quidem apparentis hominibus justi, intus autem pleni estis fictione et iniquitate. » Et hac parabola similiter intelligitur ut præcedens. Dabant enim operam ut exteriori habitudine decori viderentur, sicut sepulcra dealbata id est gypso et asbesto dealbata, intus autem omni et mortuorum et putridorum operum immunditia erant pleni.

Vers. 29-31. « Vae vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, quia ædificatis sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta justorum, ac dicitis : Si suissemus in diebus patrum nostrorum, non suissemus socii eorum in sanguine prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quod filii sitis eorum qui prophetas occiderunt. » Miseros dicit illos, non quod sepulcra ædificant prophetarum (hoc enim Deo gratum), sed quia ita simulabant, et patressuos condemnabant, deteriores illis existentes, malitiaque eos excellentes mentiebantur manifeste, quia Si suissemus in diebus patrum nostrorum, non occidissemus prophetas: ipsis enim prophetarum Dominum rabidi occidere cupiebant. Idcirco et dicit :

Vers. 32, 33. « Vos quoque implete mensuram patrum vestrorum. Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugietis judicium gehennæ » Non imperat, aut compellit illos ut se occidant, dicens, Implete et vos mensuram patrum vestrorum: sed hoc est quod dicit : qui serpentes estis, et talium patrum progenies, et in tanta insania obstinati estis, ut incurabiles sitis : reliquum et cum operam dabilitis, ut patres vestros vincatis, hoc erit quando me occidetis. Tunc enim summum malitiae verticem apprehendetis, cum omissem a patribus vestris tædem implebitis. Cum igitur tales sitis, quomodo pœnam effugietis ?

Vers. 34. « Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes, et scribas, et illorum aliquot occidetis, crucifigetisque, et illorum nonnullos flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem. » Arguit illos mendacii, dicentes quod Si suissemus in diebus patrum nostrorum, non occidissemus prophetas. Ecce enim ego, inquit, mitto prophetas, et sapientes, et scribas; attamen vos illos occidetis. De apostolis au-

τοῦ ποτηρίου καθηρόν· ἡ οὐ περὶ ποτηρίων καὶ πινάκων λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἔω κατεστάσεως, της ἔσω γαὶ πνευματικῆς. Σὺ μὲν γάρ, φησι, τὸ ἔω του ποτηρίου, τουτέστι τὴν ἔσω σου κατέστασιν, σχηματίζεις εἰς τὸ σεμνοπρεπέστερον, τὸ δὲ ἔσω σου γέμει βύσου· ἄρπαζεις γάρ καὶ ἀδικίας. Δεῖ δὲ τὰ ἔω πλύνειν τουτέστι τὴν ψυχήν, ἵνα τῇ καθηρότητι τῆς ψυχῆς συνεκλάμψῃ καὶ ἡ ἔωθεν σεμνοπρέπεια.

ε Οὐχὶ ὑμτν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, διτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιζμένοις, οἵτινες ἔωθεν μὲν φάνονται ὠραῖοι, ἔωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάστης ἀκαθηρότας· οὕτω καὶ ὄμετοι, ἔωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίγατοι, ἔωθεν δὲ μεστοὶ ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ὄνομάτων. Καὶ αὕτη ἡ παραβολὴ δμοίως νοεῖται τῇ προλογίᾳ· ἐσπούδαζον γάρ τὴν μὲν ἔωθεν κατέστασιν σεμνοὶ φρινεσθε, ὀπατεροὶ οἱ τάροι οἱ κεκονιζμένοι, τουτέστι τῇ γάληφ καὶ τῇ ἀσέστηρ λεπικασμένοι· τὰ δὲ ἔω πάστης ἀκαθηρότας καὶ νεκρῶν καὶ σεσηπτῶν ἔργων ἥστεν πλήρεις.

ε Οὐχὶ ὑμτν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, διτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κομιστετε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων, καὶ λέγετε· Εἰ διμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἀνήμεν κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἴματι τῶν προφητῶν· Οὐτοὶ μαρτύρειτε ἐκτοτοῖς διτι ιοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας. **ε** Ταλαντεῖς αὐτοὺς οὐχ διτι οἰκοδομοῦσι τοὺς τάφους τῶν προφητῶν· τούτο γάρ θεάρεστον· ἀλλ' διτι προτοιούμενοι τεῖται, καὶ δῆθεν καταγινώσκοντες τῶν πατέρων αὐτῶν, χείρονα ἐκείνων ἐποιοῦν, καὶ ὑπερηκόντισαν ἐκείνους τῇ κακίᾳ, φευδόμενοι προφηνῶς, διτι. Εἰ διμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, εὐχὲ ἀνέφονεμ τοὺς προφήτας· αὐτοὶ γάρ τὸν τῶν προφητῶν δεσπότην ἐλύτων φονεύσαι. Διὸ καὶ φησιν·

ε Καὶ ὄμετοι πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν· ὅφεις, γεννήμετε ἔχιδνῶν, πῶς φυγήτε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης ; **ε** Οὐκ ἐπιτάξτων αὐτούς, η συνωθῶν πρὸς τὸ φονεῦσαι αὐτὸν, λέγει τὸ, Πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν, ἀλλὰ τοιοῦτον τι λέγει· Ἐπειδὴ ὅφεις ἐστὶ καὶ γεννήμετε τοιούτων πατέρων, καὶ εἰς τοσκύτην κακίαν ἐπετραχηλίσθητε, ὥστε ἀνιάτως ἔχειν, συντομώτερον σπουδάσατε νικῆσαι τοὺς πατέρές ὑμῶν· τούτο δὲ ἔσται, ἐὰν ἐμὲ φονεύσητε· αὐτὸν γάρ τὸ ἀκρότετον τῆς κακίας απετάχθεσθε, ἐὰν νῦν ἀλείπωσαν τοῖς πατρασιν ὑμῶν μιασφονίν· ἀναπληρώσητε· πῶς οὖν τοιοῦτοι δύτες, φύρατε τὴν κολασίν ;

ε Διὰ τοῦτο ίδού ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὄμας προφήτας, καὶ σφούς, καὶ γραμματεῖς· καὶ ἐστι ἀντίκειντε καὶ σταυρώσετε, γαὶ ἐστὶ ματιγάνθετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. **ε** Ἐλέγχει αὐτούς, φευδῶς εἰπόντες, διτι. Εἰ διμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἀνέφονεμ τοὺς προφήτας. Ιδού γάρ, φησιν. ἐγὼ ἀποστέλλω προφήτας, καὶ σφούς, καὶ γραμματεῖς, ἀλλ' διμεν ἐποκτενεῖτε αὐτούς.

Περὶ δὲ τῶν ἀποστόλων ταῦτα λέγει· τὸ γάρ ἄγιον Αἱ tem hæc dicit, quos Spiritus sanctus doctrina ἐπιπνεῖμε, καὶ διδοκειτε τοῖς αὐτοῖς κοινῆσαν, γραμ-
ματάς ἐποίησε, τοιστέστι τοῦ λαοῦ διδαχάλους, καὶ exornans scribas fecit, hoc est, doctores po-
τροφήτας, καὶ σοφίτες πάσης πεπληρωμένους. Ἀπο-
στόλῳ δὲ, εἰπε, δεικνύς τὸ τῆς θεότητος ἔξωσι-
στικόν.

ε "Οπως Ήθη ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δικαιοιον, ἐκχυ-
νόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος "Ἄβελ τοῦ
δικαιοῦ, ἵνα τοῦ αἵματος Σαχαρίου μὲν οὐδὲ Βαρχάλου,
δι' ἀφονεύστε μεταξὺ τοῦ νχοῦ καὶ τοῦ θυσιστηρίου.
Ἄμην λέγω ὑμῖν, διτὶ ἥξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν
γενεὰν ταῦτην. ο 'Ἐπει τοὺς τότε δῆτας Ἰουδαίους
φησὶν ἕξειν πᾶν αἷμα ἀδίκως ἐκχυθέν. χειρὸν γάρ
τιμωρηθήσονται παρὰ τοὺς πτερίες αὐτῶν, οἱ μηδὲ
μετὰ τοσαῦτα παραδείγματα σωφρονισθέντες· ὅσπερ
καὶ δὲ Λάμψη πρέπει τὸν Κάιν πάλεον ἰκολάσθη, κατίσ
οὐαὶ ἀδελφὸν ἀνελῶν, διότι οὐκ ἐσωρρονίσθη τῷ κατὰ
τὸν Κάιν ὑποδείγματι. "Ἔξει σὺν, φησὶν, ἐφ' ὑμᾶς
πᾶν αἷμα, ἀπὸ "Ἄβελ ἵνας Σαχαρίου. Εὔκαιρως δὲ
ἐμνήσθη τοῦ "Ἄβελ. Ός γάρ δὲ "Ἄβελ διὰ φθόνου
ἀνρρεπή, οὗτος καὶ δὲ Χριστὸς φθονηθείς. Ποίοι δὲ
Σαχαρίου ἐνταῦθα μέμνηται; Οἱ μὲν τοῦ εἰ τοῖς
δώδεκα προφήταις φρσὶ συναριθμουμένου· οἱ δὲ,
τοῦ πτερὸς τοῦ Προδρόμου. λόγος γάρ ἔχει παραδο-
θεὶς ἡμῖν, διτὶ τόπος τις ἦν εἰν τῷ νχῷ, ἐν φίστεντο
εἰ παρθένοι. Ό τοινυν Σαχαρίες ἀρχιερεὺς ὁν, καὶ
μετά τὸ τεκεῖν τὸν Χριστόν τὴν Θεοτόκον ἴστησεν
ἐν τῷ τόπῳ τῶν παρθένων· ἀγανακτήσαντες δὲ ἐπὶ
τούτῳ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπέκτειναν αὐτὸν, ὡς μετά τῶν
παρθένων τάξαντα γυναῖκα γεννήσασθν· οὐδέν δὲ
θεματοτὸν, εἰ καὶ δὲ πατήρ τοῦ Προδρόμου εἶχε πα-
τέρα Βαρχάλιν ὀνόματι, ὃσπερ καὶ δὲ ἐν τοῖς δώδεκα
προφήταις Βαρχάλιον λέγεται οὐδες· εἰκὸς γάρ ὥσπερ
τὰ τούτων ὄντας συνέδραμον, οὕτω καὶ τὰ τῶν
πατέρων αὐτῶν.

ε της Ιερουσαλήμ, Ιερουσαλήμ, ή ἀποκτείνουσα τούς προφήτας, καὶ λιθοβολούσα τούς ἀπεισταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποτάξις ἡθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ εἴκαντα σου δν τρόπον ἐπισυνάγει δρινς τὰ νοστικὰ εἰσυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἡθελήσατε; 'Ιδού ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν Ἐρημος' λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε ἀπὸ ἀρτι, ἵως ἂν εἴπητε· Εὐλογημένος δὲ ἐρχόμενος ἐν ὄντας Κύριον. Η Διπλασίαι τὸ ὄντας τῆς Ιερουσαλήμ, ἐλεῶν αὐτὴν καὶ ανκαλοθεμόνος συμπειθῶς· ὕστερον γὰρ πρὸς τινα φιλοιμένην μὲν διεκτῶς, καταφρονοῦσαν δὲ τοῦ φιλοινότος, ἀπολογεῖται, μᾶλλων ἐπάγειν τὴν κόλασιν· αἰτιάται γὰρ αὐτὴν ὡς φυνικὴν, καὶ διτὶ πολλάκις θύλοντος αὐτῶν ἐλεῖσαι τεύτην, αὐτὴ οὐκ ἡθέλησε, ἀλλὰ τῷ δικεκορπίζοντι αὐτὴν πειθομένη διαβόλῳ, γιτὶ ἀπέγνοντι ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἥτις ἔνοειδες τι χρῆμα ἔστι, τὸν συνέγραντε Κύριον οὐκ ἐδέχετο· οὐδὲν γὰρ οὕτω σκορπίζει ἀπὸ Θεοῦ, ὡς ἀμφρτική· ὕστερον αὖ συνέγει πρὸς θεὸν τὸ ἀγχόνην συνειδός· τὴν φιλοστοργίαν δὲ ἔνδεικνύμενος, τὸ τῆς δρινόθεος ὑπόδειγμα τίθεικε. Αὐτὸν οὐ θέλετε, ἀφίημι τὸν νεὸν Ἐρημον. 'Ἐντεῦθεν δὲ μεταθάνατον, ὅτι δι' ἡμᾶς κατοικεῖται καὶ τοὺς καύσες δὲ Θεός· δταν δὲ ἡμετές ἀπεγνωσμένοις ἔμεν, τόποι καὶ οἱ νεὸι ἀφίενται. Οὐ μὴ οὖν με ἴδητε διχρι-

VERS. 35, 36. «Ut veniat super vos omnis sanguis justus qui effunditur super terram a sanguine Abel justi, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiaæ, quem occidistis inter templum et altare. Amen dico vobis, quod venient hæc omnia super generationem istam.» Super Judæos illos qui tunc erant, dicit, veniet omnis sanguis injuste effusus. Plus enim punientur, quam patres sui. Nam neque post tanta exempla emendati fuerunt. Sic enim et Lamech post Cain plus punitus fuit, quamvis non intemerisset fratrem, eo quod non fuisset ad exemplum Cain emendatus. Veniet igitur, iuquicunque, super vos omnis sanguis, ab Abel usque ad Zachariam. Opportune autem meministis Abeli. Sicut enim Abel propter invidiam interemptus est, ita et Christus occisus est. Cujus autem Zachariæ hoc loco meminit? 128 Alii dicunt illum fuisse unum de duodecim prophetis, alii patrem Præcursoris Domini. Habet enim ita narratio nobis tradita, quod locus quidam in templo fuerit, in quo stabant virgines. Zacharias igitur cum esset pontifex, postquam Deipara peperisset Christum, et statuisset illam in eo loco, indignati sunt contra eum Judæi, et occiderunt eum, quod cum virginibus collocasset mulierem quæ pepererat. Non est enim mirabile quod etiam pater Præcursoris habuerit patrem Barachiam, sicut et is qui ex duodecim erat, dicitur Barachiaæ filius. Verisimile enim quod sicut illi fuerunt cognomines, ita et patres ipsorum.

VERS. 37-39. «Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, haudquam me videbitis posthac, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini. » Bis ponit nomen Jerusalem, misertus ejus, et magna cum compassione eam revocans. Expostulans enim cum ea, quasi cum quadam vehementer dilecta, quæ diligentem contemnat, respondet inducturum se pœnam: unde arguit illam quasi sanguinariam, et quod saepius volente se misereri ejus, ipsa noluerit, sed diabolum potius audierit, a quo dispersa, et a veritate, quæ uniendi vim habet, fuerit abducta, congregante autem Dominum non suscepere. Nihil enim sic a Deo dispergit, ut peccatum: et nihil ita ad Deum aggregat, ut virtus Ostendens autem misericordiam, avis exemplum ponit. Idcirco quia noluistis, relinquo templum desertum. Hoc loco discamus, quod propter nos Deus et templo inhabitat: quod si nos desperandi fuerimus, tunc tunc relinquuntur et templo. Non igitur me videbitis, inquit, usque ad se-

cundum adventum. Tunc etiam nolentes eum a dorabunt, et dicent, « Benedictus qui venit. » Posthac autem intellige, postquam crucifixus fuerit: non enim de hora quæ hæc dicebat, loquitur: nam postea sæpius eum viderunt: post crucifixionem autem nequaquam, nec visuri sunt, donec instet adventus ejus.

CAPUT XXIV.

De consummatione, die et hora.

VERS. 1, 2. « Et egressus Jesus discedebat a templo. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, ut ostenderent ei structuras templi. Jesus autem dixit illis: Nonne videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruetur. » Egressus a templo, ostendit quod a Judæis migraturus sit: 129 et sicut dixit quod Relinquatur vobis domus deserta, ita et facit. Prædicit quoque discipulis destructionem templi. Sapientibant enim et illi terrena, et stupebant sedisiorum pulchritudinem, et quasi Christo monstrabant: Ecce qualem domum relinquens desertam, unde abducit illos, ne adhærent terrenis, et ad supernam Jerusalem transmittit. Neutiquam manebit hic lapis super lapidem, dicens: hyperbolicum usurpat sermonem, funditus peritum ædificium innuens.

VERS. 3. « Sedente autem eo in monte Oliværum, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt, et quod signum adventus tui et consummationis sæculi? » Secreto accedunt, ut de magnis rebus interrogatur. De duabus enim rogant, et quando hæc erunt, nempe destructio templi expugnatioque Jerusalem, et quod signum ipsius adventus.

VERS. 4. « Et respondens Jesus dixit eis, Videite ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, multosque seducent. » Multi, inquit, venient prædicantes se esse Christos. Nam Dositheus Samaritanus dicebat se prophetam a Mose prædictum, et Simon Samaritanus (a) magnam virtutem Dei se nominabat.

VERS. 6. « Audituri estis bella, et rumores bellorum: vide ne turbemini: oportet enim omnia fieri, sed nondum est finis. Consurget autem gens contra gentem, et regnum contra regnum, et erunt pestilentia, et famæ, et terræmotus singulis locis. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. » Bella dicit Romanorum in Hierosolymis. Non solum autem bella dicit futura, sed et famæ et pestes: quandoquidem ira Dei in Judæos erit (b). Bella enim quis dixerit hominum incursions, famam autem et pestem nunquam aliunde provenire quam a Deo. Deinde ne putent quod priusnam prædi-

proscheinōsouσι, καὶ ἐρύσι τό· » Εὐογημένος δὲ ἐρχόμενος. « Τὸ δὲ ἀπ' ἄρτι, ἀντὶ τοῦ, μετὰ τὸ στκυρωθῆναι, νόησον, μὴ μέντοις τὴν ὥραν ἔκεινην καὶ ἦν ταῦτα ἔλεγε. Εἶδον γαρ αὐτὸν ἀρ' οὐ ἐλάλησε ταῦτα πολλάκις μετὰ μέντοις τὸ στκυρωθῆναι οὐκ εἶδον αὐτὸν, οὐδὲ ἰδωτιν ἄχρις ἀντὶ τὴν παρουσία αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Περὶ τῆς συντελείας, ἡμέρας καὶ ὥρας.

« Καὶ ἔξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπερένετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ χώτοι, ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν χώτοις: Βλέπετε ταῦτα πάντα; Ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλύθεται. » Εξελθὼν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἔδειξεν δὲτι ἀπὸ τῶν ἰουδαϊών μεταπτυσσεται. Καὶ καθὼς εἶπεν δὲτι Ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, οὕτω δὴ καὶ ποιεῖ. Καὶ προλέγει τὴν κατάλυσιν τοῦ νεροῦ τοὺς μαθηταὶς ἐπειδὴ γὰρ ἔκεινοι πρόσγεια φρονοῦντες, περὶ τὰ κάλλη τῶν οἰκοδομημάτων ἐπτόντο, καὶ ὡσεῖν ἔδεικνυν τῷ Χριστῷ. Ἄιδε ποιού οἶκου κάλλη, ἀφίκει ἔρημος ἀπέγαιε αὐτούς τοὺς μὴ προστιλῶσθαι τοὺς ἐπιγείοις, καὶ ἐπὶ τὴν ἀνω Ἱερουσαλήμ παραπέμπει, Οὐ μὴ μείνῃ, λέγων, ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον· τούτο δὲ εἶπε, τὴν παντελὴ ἀπώλειαν τῆς οἰκοδομῆς αἰνιττομένος, καὶ ὑπερβολικὸν τὸν λόγον ποιούμενος.

« Καθημένου δὲ χώτοι ἐπὶ τοῦ δρους τῶν Ἐλκιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ χώτοι κατ' ίδειν, λέγοντες· Εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος; » Ἰδεῖ προσέρχονται, ὡς περὶ μεγάλων μέλλοντες ἐρωτῆσαι. Περὶ δύο γὰρ ἐρωτῶσι πραγμάτων· Πότε ταῦτα ἔσται, τοιτέστιν ἡ κατάλυσις τοῦ νεροῦ καὶ ἡ ἔλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἄλλο, Τί τὸ σημεῖον τῆς παρουσίας;

« Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν χώτοις· Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανᾶσθε. Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὄντες πλανήσασθε, λέγοντες· Ἔγώ εἰμι ὁ Χριστός· καὶ πολλοὶς πλανήσουσιν. » Πολλοὶ, φησίν, ἥζουσιν ἀνακρυπτοντες ἔκυτούς Χριστούς· καὶ γὰρ Δοσίθεος ὁ Σαμαρείτης ἔλεγεν δὲτι, Ἔγώ εἰμι ὁ ὑπὸ τοῦ Μωϋσῆς προχορευθεὶς προφήτης· καὶ Σίμων δὲ ὁ Σαμαρείτης μεγάλιν τοῦ Θεοῦ δύναριν ἔκυτὸν ὠνόμαζεν.

« Μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· δράτε μὴ θροεσθε, δετ γὰρ τὰ πάντα γενέσθαι, ἀλλ' οὕτω ἔστι τὸ τέλος· ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος; ἐπὶ ἔθνος, καὶ βιστεῖται ἐπὶ βιστεῖται, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ, καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους· πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων. » Πολέμους τούς ἐν Ἱεροσολύμαις λέγει τῶν Ῥωμαίων. Οὐ μόνον δὲ πολέμους λέγει γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ λιμούς καὶ λοιμούς, δεικνύων, δὲτι θετήστος ἔσται κατὰ τῶν ἰουδαϊών ἡ ὄργη. Τούς μὲν γὰρ πολέμους ἔχοι ἂν τις εἰπεῖν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπηρείσας γινομένους· λιμούς δὲ καὶ λοιμούς, οὐδαμόθεν ἀλλοδεν ἡ ἀπὸ Θεοῦ πάντως. Εἴτε

(a) Edit. Lut. omisit, Samaritanus.

(b) Edit. Lut. omisit, in Judæos erit.

δις μὴ νομίσωσιν δτι πρὸν τοῦ κηρύξωσι συντελεσθή— A caverint consuminetur mundus, dicit : Ne turbetis. Non dum enim consummatio, neque cum subversione Hierusalem erit generalis consummatio. Gentem vero contra gentem, et regnum contra regnum existentia dicit propter imminentia Iudeis mala : quæ initia sunt dolorum. Sicut enim pariuriens dolet, et sic parit ita et præsens sæculum post confusiones et bella pariet futura.

« Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς Θάλψιν, καὶ ἀποκτενούσιν ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἄνθρωπων διὰ τὸ δνομα τοῦ· καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοί, καὶ ἀλλήλους; παραδώσουσι, καὶ μισούσιν ἀλλήλους· καὶ πολλοί φευδοπροφῆται ἐγέρθσονται, καὶ πλανήσουσι πολλούς· καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆσθαι τὴν ἀνομίαν, ψυχήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πληθῶν. Οὐ δὲ ὑπομείνεις εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. » Προδέγει τὰ συμβόσμενα κακά, παρενθράβων διὰ τοῦ προδέγειν τοὺς μαθητὰς. Τὸ γάρ ἀπροσδύκητον εἰσιθεν ἐκφρόνειν καὶ τράπατεν. Προσμαζέτε οὖν τὸν φόδον διὰ τοῦ προχρεύειν τὰ μέλλοντα δεινά, τοὺς ἥθηντος, τὰς ἔχθρας, τοὺς σκανδαλισμούς, τοὺς φευδοπροφῆτας, οἳ πρόδοροι τοῦ Ἀντιγρίστου εἰσίν, ἀποκλανῶντες τοὺς πολλούς, ὥστε πρὸς πᾶν εἶδος ἀνομίας ἐκτραχηλίειν αὐτούς· διὰ δὲ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐκ τῆς πλάνης τοῦ Ἀντιγρίστου, ἐκθηριωθήσονται οἱ ἄνθρωποι, ὡς μηδὲ πρὸς τοὺς οἰκειοτάτους σώζειν ἴκμάδει τινὰ ἀγάπης, ἀλλὰ παρεδίδοται ὑπὸ ἀλλήλων· δὲ διὰ τοῦ τέλους ὑπομείνας, καὶ καρτερικῶς φέρων, καὶ μὴ ἐνδούς πρὸς τὰ ἐπεγόμενα, σωθήσεται ὡς δόκιμος στρατιώτης ἀναφένεις.

« Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἄνθραις, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος. » Οὐκ ἐμποδισθήσεται εἰς τὸ κηρύττειν, θαρρεῖτε. Κηρυχθήσεται γάρ τὸ Εὐαγγέλιον ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, εἰς μαρτύριον, τουτέστιν εἰς Ἑλεγχον, εἰς κατηγορίαν τῶν μὴ πιστευσαντων, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος, οὐχὶ τοῦ κόσμου. ἀλλὰ τῆς Ἱερουσαλήμ· πρὸ γάρ τοῦ ἀλώναι τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκηρύχθη, τὸ Εὐαγγέλιον, ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· Τοῦ Εὐαγγελίου κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ οὐρανόν. « Οὐτι γάρ περὶ τοῦ τέλους τῶν Ἱεροσολύμων λέγει, οὐδὲν ἀπὸ τῶν ἑξῆς· φησί γάρ·

« Ὁταν οὖν ἔδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημωσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιήλ τοῦ προφήτου, ἐστίνει ἐν τόπῳ ἀγρῷ, ὃ ἀναγνωσκων νοεῖται. » Βδέλυγμα τῆς ἐρημωσεως τὸν στήλην λέγει τοῦ τίν πόλιν κρατήσαντος, ἦν ἔστησεν ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ νεοῦ· ἐρημωσεως μὲν οὖν, διότι ἐπορθήθη ἡ πόλις· βδέλυγμα δὲ, διότι τὰς στήλας καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἀνθρώπων, βδελύγματα ὠνόμαζον οἱ Ἐβραῖοι, τὴν εἰδωλολατρίαν μισοῦντες.

« Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαΐᾳ, φευγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη· διὰ τοῦ διώματος, μὴ κατεβαίνετω ἀρξι τὰ ἐκ τῆς

VERS. 9. « Tunc tradent vos in afflictionem, et occident vos, et eritis invisi cunctis gentibus propter nomen meum. Et tunc offendiculum patientur multi, et alias alium invicem tradent, sequuntur odio habebunt invicem, et multi pseudoprophetas surgent, et seducent multos: et quoniam abundant iniquitas, refrigescet charitas multorum. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvuserit. » Prædictum eventura 130 mala, animans discipulos per hoc quod prædictum. Nam in expectata terrere et turbare consueverunt. Præmitigat igitur timorem, prælicio futura gravia, odia, inimicitias, offensiones, pseudoprophetas, qui præcursorum sunt Antichristi, seducentes multos, ita ut in omnem iniquitatem eos præcipient. Quia autem multiplicabitur iniquitas per imposturas Antichristi, exasperabuntur et efficiuntur homines, ita ut neque cum familiarissimis ullum servent charitatis vinculum, sed mutuum se tradant 49. Qui autem usque ad finem perseveraverit, et fortiter tulerit, neque cesserit his quæ inferuntur, tunc salvus erit, et comprobabitur strenuus miles.

VERS. 14 « Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus et tunc veniet consummatio. » Non erit vobis prædicandi obstatum, confidite, prædicabitur enim Evangelium in omnibus gentibus, in testimonium, hoc est, in reprehensionem et condemnationem eorum qui non crediderunt: et tunc veniet consummatio, non mundi, sed Hierusalem. Nam ante captam Hierusalem prædicatum est Evangelium, sicut et Paulus dicit: Evangelii, quod prædicatum est in omni quæ sub cœlo creatura. Nam quod de fine Hierosolymorum dicat, manifestum est ex sequentibus. Dicit enim:

VERS. 15. « Cum ergo, videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat. » Abominationem desolationis dicit statuam ejus qui civitati imperavit, quam erexit in adytis templi. Desolationis autem dicitur, eo quod expugnanda esset civitas. Abominatione vero, eo quod statuas et imagines hominum Hebrei abominationes vocabant, odio idolatriæ.

VERS. 16. « Tunc hi qui in Iudea sunt, fugiant in montes: is qui in tecto, non descendat ut tollat

quidquam de domo sua : et is qui in agro, non oīx'α; αὐτοῦ, καὶ δὲν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρεψάτω δίτσω ἄραι τὰ ἴματικα αὐτοῦ. • Insinuans summa pericula quæ evadi non possunt, inquit quod oporteat fugere non respiciendo neque curando quid in domo sit, vel vestes, vel alia vasa. Quidam autem abominationem desolationis 50. Antichristum existimantes, eo quod vastaturus mundum et subversurus sit ecclesias, ac sessurus in templo, intelligunt et ista sic, quod qui in lecto est, id est, excelsis virtutibus praeditus, non descendat a summis virtutibus ut tollat ea quæ sunt corporis. Dominus enim animæ, corpus. Oportet autem et ab agro succedere, hoc est terrenis : ager enim vita (a), neque vestem tollere malitiæ, quæ velut est vestis quam exuimus.

VERS. 19. « Vnde autem prægnantibus et lactantibus in illis diebus. • Prægnantes quidem non poterunt fugere, onore ventris gravatae : lactantes autem propter compassionem erga pueros. Illos enim relinquere nequeunt, neque secum portare et simul salvare possunt : tunc non effugient iram (b). Fortasse 131 Christus insinuat quod et comedent pueros. Dicit enim Josephus quod cum esset famæ propter obsidionem, mulier coixerit filium suum et comederit.

VERS. 20. « Orate autem ne fuga vestra fiat hie-
me, neque Sabbato. • In persona apostolorum ad Judæos hæc dicit. Apostoli enim prius egressi erant ex Jerusalem. Judæis igitur dicit ut precentur ue in hieme fiat fuga sua, eo quod incommodum sit illis temporibus fugere; neque in Sabbatho: tunc enim juxta legem otiosi sunt, et fugere non audent. Tu autem et sic intelligito, quod non oporteat precari ne fiat fuga nostra ex hac vita, hoc est mors, in Sabbatho, otiosis nobis a honis operibus, neque hieme, in sterilitate bonorum, sed in serenitate animæ, quæ non turbetur.

VERS. 21, 22. • Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ad hoc usque tempus, neque fiet. Et nisi abbreviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro : propter electos autem abbreviabuntur dies illi. • Afflictio involerabilis tunc erat. Jussi sunt enim Romanorum milites ne cui parcerent : sed Deus propter credituros ex illis, vel eos qui jam crediderant, non permisit simul omnes occidi. Decuravit afflictiones et bella : nam si bellum diurnius suisset, oinnes qui intus erant, fame periissent. Quidam de Antichristi diebus hæc intelligunt : sed non sunt intelligenda hæc de Antichristo, sed de captivitate urbis Jerusalem. Quæ ad Antichristum pertinent, hoc loco incipiunt. Audi igitur :

VERS. 23, 25. • Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim

50 I Thess. ii.

(a) Edit. Lut. omisit, ager enim vita.

όπισθια ἄραι τὰ ἴματικα αὐτοῦ. • Τὴν τῶν συμφορῶν ἀφικτὸν ὑπερβολὴν εἰνιττόμενος, φησὶν, δει χρῆ φεύγειν ἀνεπιστρόφως, μηδὲνδε φροντίζοντας τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις δῆταν, μήτε ἰματκῶν, μήτε ἀλλοιων σκευῶν. τινὲς δὲ βδέλυγμα τῆς ἑρημώσεως τὸν Ἀντίχριστον νοοῦντες, ὡς ἐπ' ἑρημώσει τοῦ κόσμου καὶ καταστροφῇ τῶν ἐκκλησιῶν ἔσθμενον καὶ καθίσοντες ἐν τῷ ναῷ, νοοῦσι καὶ τεῦχα οὖτας, διτε δὲπ τοῦ δόμικτος, τουτέστιν ἐν τῷ ὕψῳ τῶν ἀρετῶν ὧν, μὴ κατασθέτω ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ἀρετῶν, ὥστε ἄραι τὰ τοῦ σώματος. Οἰκλα γάρ τῆς φυγῆς, τὸ σῶμα. Δει δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ ἀναχωρεῖν, τουτέστι τῶν γηίνων ἀγρὸς γάρ δὲ βίος, καὶ μηδὲ τὸ ἴματιον αἴρειν, τὴν παλαιὰν κακίαν ἣν ἔξεστάμεθα.

« Οὐκὶ δὲ ταῖς ἐνῇ γεστρὶ ἔχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. • Αἱ μὲν γάρ ἔγκυοι οὐδὲν δινήσονται φεύγειν τῷ φορτίῳ τῆς γεστρὸς βιρυνόμεναι. Αἱ δὲ θηλαζούσαι, διὰ τὴν πρὸς τὰ τέκνα συμπάθειαν, μήτε ἔσσαι αὐτὰ δυνάμεναι, μήτε μὴν βιαστάζειν, καὶ σὺν αὐτοῖς σωθῆναι, οὐκ ἐκφεύγονται τὴν τότε ὄργην. • Η καὶ τοῦτο εἰνιττεῖται ὁ Χριστὸς, τὴν τεκνοφγίαν. Λέγει γάρ δὲ Ἰωσῆφος διτε λιμοῦ ὄντος διὰ τὴν ποδιορκίαν, ὥπτησε γυνὴ τὸ τέκνον αὐτῆς καὶ ἐφργε.

• Προσεύχεσθε δὲ ινα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν ἐν χειμῶνι, μηδὲ Σαβδάτῳ. • Ἐν προσώπῳ τῶν ἀποστόλων πρὸς Ἰουδαίους ταῦτα φησὶν. εἰ γάρ ἀποστόλος προέρχεται εἰςελθόντες τῆς Ἱερουσαλήμ. Τοῖς Ἰονδίοις οὖν λέγει εὐχεσθεὶ ινα μὴ γένηται ἡ φυγὴ αὐτῶν ἐν χειμῶνι, διὰ τὴν δισκολίαν τοῦ καιροῦ μὴ δυναμένων ἀποδρᾶντι, μηδὲ ἐν Σαβδάτῳ, τότε γάρ ἀργοῦσι κατὰ τὸν νόμον, καὶ οὐκ ἀν ἐπιταλμῆσιν τὴν φυγὴν. Σὺ δὲ καὶ οὕτω νόσει, διτε δει εὐχεσθεὶ ινα ἡ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν ἐκ του βίου τούτου, τουτέστιν ἡ τελευτὴ, ἐν Σαβδάτῳ, τῷ ἀγρίᾳ τῶν καλῶν πράξεων, μηδὲ ἐν χειμῶνι, τῷ ἀγραπή τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ ἐν εὐδίᾳ φυγῆς καὶ ἀταράξῃ.

• « Εσται γάρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἵως τοῦ νῦν, οὐδὲ οὐ μὴ γένηται. καὶ εἰ μὴ ἐκαλοβάθησαν αἱ ἡμέραι ἐκείναι, οὐκ ἐσώθη πᾶσσα σάρξ. διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκείναι. • Θλίψις ἀφόρητος τότε ην. Ἐκελεύσθησαν γάρ οἱ τῶν Ρωμαίων στρατιῶται, μηδὲνδε φειδεσθεὶ, ἀλλ' δὲ Θεὸς διὰ τοὺς μείλιοντες πιστεύειν ἐξ αὐτῶν, ή καὶ πιστεύσαντας ἥδη, οὐκ ἀφήκεν ἄρδη. ἀναιρεθῆναι, ἀλλὰ καὶ τὰς θλίψις καὶ τὸν πόλεμον ἐκολωθῶσεν. εἰ γάρ εκράτησεν ἐπὶ πλέον δὲ πόλεμος, πάντες ἀν οἱ ἔνδον ὑπὸ τοῦ λιμοῦ διεφθάρησαν. Τινὲς δὲ περὶ τῶν τοῦ Ἀντιχριστοῦ ἡμερῶν νοοῦσι ταῦτα. οὐκ ἔστι δὲ περὶ τοῦ Ἀντιχριστοῦ ταῦτα, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀλώτεως τῆς Ἱερουσαλήμ. Τὰ δὲ περὶ τοῦ Ἀντιχριστοῦ ἔντευθεν ἄρχεται. ἔχουσι οὖν.

• Τότε έδω τις ὑμιν εἶπε, Ἰδού ὁδε δ Χριστός, ή ὁδε, μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται γάρ φυσιδόχριστοι.

(b) Edit. Lut. omisit, tunc non effugient iram.

καὶ φευδοπροφῆται· καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ ἀpseudochristi et pseudoprophetæ, et dabunt signa τέρατα, ὡς τε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τὸν ἐκλεκτὸν. Ἰδοὺ προερχεται ὑμῖν. » Ἐπειδὴ δύο προσήνεγκαν ἵρωτήσεις οἱ μαθηταί, περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, εἰπαν περὶ τῆς ἀλώσεως, ἐνειδύθεν ἄρχεται περὶ τῆς ἐκτινού παρουσίας, καὶ τῆς συντελεῖς τοῦ κόσμου. Τὸ δὲ, τότε, οὐ τοῦτο ἐμφαίνει, διν εὑδὺς μετὰ τὸ ἀλάνων τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, καὶ τὰ ἔτη, ἀλλὰ τὸν κατιόν ἐκενον ἐμφαίνει καθ' ὃν μελλεῖ γενησοθεῖ· ὥστε εἰναχι τὸ λεγόμενον τοιόνδε· Τότε, ταυτίστι, δταν μέλλῃ Ἀντίχριστος ἐλθεῖν, ξουνται φευδόχριστοι καὶ φευδοπροφῆται πολλοί, ἐκ φεντετῆς δικιμόνων διεπαιζοντες τοὺς τῶν δράστων ὄφθαλμούς, πρὸς τὸ ἀπατησεῖ τινας· ὥστε ήν μὴ νηφωτοί, καὶ οἱ δίκαιοι ἀπατηθήσονται. Ἀλλ' ὑμῖν Ἰδοὺ προερχεται· οὐκ ἔχετε πρόφασιν· δύνασθε γάρ μὴ ἀπατηθῆναι.

« Ἔάν οὖν εἴπωτιν ὑμῖν, Ἰδοὺ ἐν τῇ ἑρμῷ ἐστι, μὴ ἔξιλθητε· Ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε. » Οσπερ γάρ ἡ ἀστροπή ἔρχεται ἀπὸ ἀντολῶν, καὶ φαίνεται ἡώς δυσμῶν, οὕτως ἐσται ἡ παρουσία τοῦ Ιησοῦ τοῦ ἀνθρώπου· ὅπου γάρ ἐν τῷ πτῶμα, ἐλειστηχθήσονται οἱ ἀετοί. » Ἔάν Ἐλθωσι, φησίν, οἱ ἀπατητῶνες, λέγοντες δτι, Ἐλθεν ὁ Χριστὸς. ἀλλ' ἐν τῇ ἑρμῷ ἐστὶ χρυπόμενος, ή ἐν οἰκιᾳ τινι, καὶ τοὺς ταμείοις καὶ ἰσωτέροις τόποις ταύτης, μὴ ἀπατηθῆτε· ή γάρ τῷ Χριστοῦ παρουσίᾳ οὐ δίεται τοῦ διεζοντος. ἀλλὰ καταφράγηται ἐσται πᾶσιν, ὥσπερ καὶ ἡ ἀστροπή. Καὶ γάρ αὗτη καὶ αἰρνίδιος ἐστι, καὶ πέπται κατάδολος· οὕτως οὖν κάκελην πᾶσι τοῖς τοῦ κόσμου ἑκδηλοῖς ἐσται· οὐ γάρ ὥσπερ ἐν τῇ πρότιρᾳ παρουσίᾳ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβαίνειν, οὕτω καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ. ἀλλ' ἐν ῥιπῇ ὄφθαλμοῦ παρίσται. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ νεκρὸν σῶμα συνάγονται δέσμες οἱ ἀετοί, οἱ γύπες δηλαδή, οὕτω καὶ ἔνθα ἀν εἴη ὁ Χριστὸς, ἀλεύσονται πάντες οἱ ἄγιοι, οἱ τὸν ὑψηλὰ πετόμενοι, καὶ ἐν ταῖς νεφέλαις ἀπρογησμένοι ὡς ἀετοί· πτῶμα δὲ πάντων ὁ Χριστὸς, διὰ τὸ φεσεῖν ἡπέρ ἡμῶν καὶ ἀποθνήνειν. Ήτος καὶ ὁ Σωμεὼν λέγει· Οὗτος κατεται εἰς πτῶσιν.

« Εὔθεως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν, τῶν δημερῶν ἐκείνων δὲ ἡλιος σκεπισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος εὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πετοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. » Μετὰ τὴν τοῦ Ἀντίχριστου, φησίν, Ἐλευσιν, ἡτίς ταχὺ λαθήσεται· τοῦτο γάρ διὰ τοῦ εὐθέως ἐδίλωσεν· δὲ ἡλιος σκοτισθήσεται, ἀντὶ τοῦ ἀμαυρωθήσεται, οὐκ ἀπαντιζόμενος, ἀλλὰ νικώμενος τῷ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας φωτί· ὥσπερ καὶ τὰ ἄστρα καὶ ἡ σελήνη· τίς γάρ ἔτι χρεία τοιούτου λασθητοῦ φωτὸς, νυκτὸς οὐκ εὔσης, καὶ τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ὄφθιντος; Ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, ταυτόστιν ἀλλοιούμενην, καὶ πάντες τοὺς ἀπὸ Ἀδάμα πέργρι τότε ἀνθρώπους δώσειν μέλλοντες λόγον.

« Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Ιησοῦ τοῦ ἐν-

magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur etiam electi, si fieri potest. Ecce prædicti vobis. » Quoniam discipuli duas quæstiones introduxerant, unam de captivitate Jerusalem, et alteram de adventu Domini: postquam de captivitate dixit, inde et de suo adventu dicere incipit ac consummatione saeculi. Cum autem dicit, tunc, non hoc sibi vult, quod statim post captam Jerusaleni, si quis vobis dicat, etc., sed tempus illud declarat quo futurum est, ut id quod dicitur, hunc sensum habeat: Tunc, id est, quo tempore venturus est Antichristus, erunt pseudochristi et pseudoprophetæ multi, qui in dæmonum apparitione fallent videntium oculos, ut quosdam decipiunt, atque adeo, nisi valde sobri sint, et justi seducantur. Sed ecce prædicti vobis: non habetis excusationem: potestis enim non decipi.

VERS. 26-28. « Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, et appareat usque in occidentem, ita erit adventus Filii hominis. Ubi enim fuerit cadaver, illic congregabuntur et aquilæ. » Si venerint, inquit, impostores dicentes, Christus venit, sed in solitudine est occultus, vel iu domo quadam, vel in promptuariis et interioribus locis ejus, ne decipiāt. Adventus enim Christi non opus habebit quicquam qui illum demonstret, sed manifestus erit omnibus, sicut et fulgur. Nam sicut illud repentinum est et omnibus clarum, ita et ipse omnibus in mundo manifestus erit. Non enim sicut in primo adventu de loco in locum transivit, ita et in secundo, sed in momento oculi aderit. Et sicut apud mortuum cadaver congregantur statim aquilæ, quæ vultures sunt, sic et omnes sancti venient eo ubi Christus fuerit. Hi enim in summa volant, et in nubes rapientur, sicut aquilæ. Cadaver autem dicitur Christus, quia pro nobis cecidit et mortuus est: sicut et Simeon dicit, Hic positus est in causa.

VERS. 29. « Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de caelo, et virtutes cælorum commovebuntur. » Post adventum, inquit, Antichristi, qui brevi solvetur: hoc enim declaravit per hoc quod dicit, statim: sol obrenebrabitur, hoc est, obscurabitur, non disparens, sed superatus lumine adventus Christi, quemadmodum et stellæ et luna: quid enim preterea opus erit hujusmodi sensibili lumine, cum non erit nox, sed apparebit Sol justitiae? Quin et virtutes cælorum commovebuntur, hoc est, obstupescunt et horrescent, videntes creaturam immutari, et omnes ab Aetate in usque ad illud tempus homines rationes. tuos.

VERS. 30. « Ettunc apparebit signum Filii homi-

nis in cœlo, et tunc plangent omnes tribus terræ, A θρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τότε κόφονται πᾶσαι αἱ ψυλαι τῆς γῆς, καὶ ὄφονται τὸν Κίον τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανού, μετὰ δινά-
μεως καὶ δόξης πολῆς. » Ο στκυρὸς τότε ὑφίστεται
ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπων, πρὸς ἔλεγχον
τῶν ἰουδαίων. Ὅσπερ γάρ τι δικτέωμα μεγίστον
ἔχων τὸν στκυρὸν, ἐρχεται κατὰ τῶν ἰουδαίων δ
Κύριος· καθάπερ εἰ τις λίθῳ πληγεὶς ἐπεδείχνυτο
τὸν λίθον. Σημειων δὲ λέγει τὸν στκυρὸν, Ὅσπερ τι
τρόπικον καὶ παράσημον βιστικόν. Τότε τοῖνυν κό-
φονται πᾶσαι αἱ φυλαι τῆς γῆς αἱ ἰουδαίες, θρη-
νοῦσσαι τὴν ἁντινὴν ἀπείθειν· καὶ πάντες δὲ οἱ τὰ
γῆν γρονοῦντες, εἰ καὶ Χριστιανοὶ εἰσι, κόφονται.
Φυλαι γάρ τῆς γῆς λεχθεῖν ἐν οι τοῖς γηννοῖς προσ-
κείμενοι· εἰ δὲ καὶ μετὰ τοῦ στκυροῦ ἐρχεται ὁ Κύ-
ριος, ἀλλ’ οὐν καὶ μετὰ δινάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

VERS. 31. « Et emittet angelos suos cum tuba voce magna, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis cœlis usque ad terminos eorum. » Emittet angelos suos, ut congregent sanctos, et eos qui ex mortuis resurrexerunt, ita ut occurant illi in nubibus. Veneratur igitur eos etiam per angelorum vocationem. Quamvis autem Paulus dicat 31· per nubes rapiendos 13·, non est his adversum. Collectos enim per angelos rapient nubes. Tuba autem dicitur ad maiorem terrorum.

VERS. 32, 33 « A sicut autem dicit parabolam Cuni jam ramus ejus tener fuerit, et folia fuerint enata, scitis quod prope est æstas. Ita et vos cum C videritis omnia hæc, scitote quod prope sit in foribus. » Quando, inquit, omnia hæc sient, non procul aberit meus adventus et ultima munifici consummatio. Aestatem autem dicit futurum sæculum, et post procellam, serenitatem qua erit iustis. Impius enim peccatoribus terropestas et turbatio major erit. Dicit igitur: Sicut videntes ramos et folia ficus, æstatem speratis, ita et signa illa vientes, ut dixi, solein et lunam iminutari, meum expectate adventum.

VERS. 34, 35 « Amen dico vobis, non præteribit hæc generatio, donec omnia illa siant. Cœlum et terra præteribunt, verba autem mea non præ- D teribunt. » Generationem hoc loco dicit non eam quæ tunc erat, sed fidelium, quasi hoc dicens: Non enim quia auditis famem et pestilentiā, credatis quod generatio fidelium, donec omnia hæc siant. Non enim quia auditis famem et pestilentiā, credatis quod generatio fidelium his malis intereat, sed permanebit, et nihil illi præ- vlebit. Sunt qui hæc omnia de sola captivitate

B

ειποτεις τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγ-
γος φωνῆς μεγάλης, καὶ ἀπισυνάδουσ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ’ ἄκρων οὐρανῶν ἦν; ἄκρων αὐτῶν. » Αποτελεῖ τοὺς ἀγγέλους ἐπι-
συνάζει τοὺς ἄγιους, καὶ τοὺς ἐκ νεκρῶν ἀναστάντας,
ῶστε ὑπαντήσαι αὐτῷ ἐν νεφέλαις. Τιμῇ οὖν αὐτοὺς καὶ τῇ δι’ ἀγγέλων κλήσι. Εἰ δὲ καὶ δ Πτυλος λέγει αὐτοὺς διὰ νεφελῶν ἀρπαγήσεσθαι, οὐκ ἐναντίον τούτο· συλλεγόντας γάρ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, ἀρπάζουσιν αἱ νεφέλαι. Ή σάλπιγξ δὲ, πρὸς πλεόνα ἐκπλη-
ξιν.

(30) « Απὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν περιβολήν· Όταν οἵδει δὲ κλίδοις αὐτῆς γένηται ἀπιλᾶς, καὶ τὰ φύλλα ἐφύρη, γινώσκετε διὰ ἔγγυς τὸ θέρος. Οὕτω καὶ θρεῖς δέται ἴδητε πάντα ταῦτα, γινώσκετε διὰ ἔγγυς ἔστιν ἐπὶ θύραις. » Όταν, φησι, ταῦτα πάντα γένηται, οὐ πολὺ ἔσται τὸ μέσον τῆς συντελείας καὶ τῆς ἡμῆς παρουσίας. Πέρος δὲ λέγει τὸν μέλλοντα αἰῶνα, καὶ γαλήνην ἀπὸ χειμῶνος ἀλλὰ τοῖς δικαίοις· ὡς τοτεγμένη ἀμάρτωλος χειμῶν καὶ ταραχὴ ράλλον ἔστιν. Ήσπερ οὖν, φησι, τῆς συκῆς τοὺς κλίδους καὶ τὰ φύλλα δρῶντες, θέρος ἀλπίζετε· οὕτω καὶ τὰ οπιμεῖα ἔκεινα δὲ εἰπον δρῶντες, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἀλλοιούμενα, τὴν ἡμήν προσ-
δέχεσθε παρουσίαν.

« Λμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἵνα ἀν πάντα ταῦτα γένηται· δὲ οὐρανὸς καὶ δὴ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθουσιν. » Γενεὰν ἐντάσθη λέγει, οὐ τὴν τότε οὖσαν, ἀλλὰ τὴν τῶν πιστῶν· ὥσπερ τοῦτο λέγων· Οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν, ἵνα οὐ ταῦτα πάντα γένηται· μὴ γὰρ ἐπειδὴ ἀκούετε λιμοὺς καὶ λοιμοὺς, νομίσητε, διὰ ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν ὑπὸ τούτων τῶν κακῶν φθρήσεται, ἀλλὰ παραμενεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῆς κρατήσει δεινόν. Τινὲς δὲ τὸ, ταῦτα πάντα, περὶ

31st I Thess. iv, 16

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(30) Cod. 32 addit: Τὸ δὲ, ἀπ’ ἄκρων οὐρανῶν ἔπει τῶν αὐτῶν, εἰπῶν, διδάσκει ἡμᾶς τὰ αὐτὰ εἰς γῆς καὶ οὐρανοῦ ἄκρα· ὥστε Χριστῷ δειπνοῦτει καὶ οὐκ ἀπατᾶσθε, ὡς ἐλαχίστου μορίου τῆς γῆς οὖσης ἐν μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπειρότες μεγάθεσιν ὑπερβάλλοντος αὐτῆν. Απὸ δὲ τῆς συκῆς, κ. τ. λ.

« Dum autem ait: a summis cœlis usque ad terminos eorum, docet nos. easdem esse terræ ac cœli summitates seu terminos Quare Christo credere oportet, ac non errare putando, tellurem esse minimam partem in medio cœli infinita magnitudine ipsum excedentis. A sicut autem, εtc.

τῆς ἀλώσεως μόνης τῆς Ἱερουσαλήμι ἐνόσσαν, οὐχὶ Ἀ Jerusalem intellexerunt et non de secundo adventu : unde et sic interpretantur : Non præteribit generatio hæc, hoc est, vestra apostolorum generatio videbit Jerosolymorum calamitates. Confirmans autem dicta, inquit : Facilius est transire cœlorum et terram aboleri, ac illa firma et immobilia elementa, quam ut quoddam ex meis dictis mendax sit.

« Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἑκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδὲς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ δὲ Πατήρ μου μόνος. » Διδόσκει τοὺς μεθητὰς ἐνταῦθα, μὴ ζητεῖν μυνθάνειν τὰ ὑπερβάνοντα τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν. Ἐν τῷ εἰπεῖν γὰρ οὐδεὶς οἱ ἄγγελοι, ἐπέσχεν αὐτοὺς τοῦ νῦν μαθεῖν, ὅπερ καὶ οἱ ἄγγελοι ἀγνοοῦσιν. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, διτὶ δὲ Πατήρ μου μόνος, ἐκάλυπτεν αὐτοὺς καὶ τοῦ ζητῆσαι μαθεῖν εἰς τὸ μετέπειτα· εἰ γὰρ εἰπεῖν, διτὶ Οὐδὲς μὲν, οὐδὲν δὲ οὐδὲν εἰπεῖν, ἐλυτρίθησκεν ἀντί, ὡς δῆθεν κατεφρονούμενοι ὑπ' αὐτοῦ· νῦν δὲ ἐν τῷ εἰπεῖν, διτὶ Οὐδὲ δὲ Γίος οἶδεν, εἰ μὴ δὲ Πατήρ μόνος, καλύπτει αὐτοὺς ζητεῖν· ὀστέρε πατέρες πολλάκις κατέχοντες τι ἐν ταῖς χερσὶν, εἴτε ζητούμενοι τούτῳ ὑπὸ τῶν πατέρων, καὶ μὴ θιλούντες δούνται, κρύπτουσιν αὐτό, λίγοντες· Οὐκ ἔχομεν δὲ ζητεῖσθαι, καὶ οὕτω παύονται τὰ παιδία κλαυθμαρίζουμεν· οὕτω καὶ δὲ Κύριος, ίνα παύῃ τοὺς ἀποστόλους θέλοντας μαθεῖν περὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας, εἰπεῖν, διτὶ Οὐδὲν ἔγω οἶδεν, εἰ μὴ δὲ Πατήρ μόνος· διτὶ γὰρ γνώσκει καὶ εἰς τὸν ὥραν καὶ τὸν ἡμέραν ἑκείνην, δῆλον μὲν καὶ εἰς ἄλλων πολλῶν. Πάντα γὰρ ὅσα ἔχει δὲ Πατήρ, μετοῦ Γίου εἰσι· καὶ τὸν γνῶσιν δὲ ἔχει τῆς ἡμέρας, καὶ δὲ Γίος ἄρχει ταῦτην· ἐκδηλότερον δὲ, ἐκ τῶν δέ. Πῶς γὰρ ἐνδέχεται ἀγνοεῖν τὴν ἡμέραν τὸν Γίον, φασκεῖ τὸ πρόθυρα ἀγαγγών, πρόσδολον, διτὶ καὶ τὸν θύραν ἡπιστέκτο· ἀλλὰ συμφερόντως οὐκέτι ξετεντην· οὐ συμφέρει γὰρ ἡμῖν τὸ εἰδέναι πότε ἡ συντελεία, ίνα μὴ ῥᾳδυμάτωμεν. Ἡ γὰρ ἄγνοια διεγήγερμένους ἡμᾶς ποιεῖ (31).

« Μετέπειτα δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῦν, οὕτως ἔσται καὶ ήτι προσεύχεται τοῦ Γίου τοῦ ἀνθρώπου. » Μετέπειτα γὰρ ἡσεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, τριήγορτες καὶ πίνοντες, γαμούντες καὶ ἐκγαμίζοντες, ἄχρις ἡς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῦν εἰς τὴν κιῶνατὸν, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἔως ἡλθεν δὲ κατακλυσμὸς, καὶ ἡρέν ἔκπνετες· οὕτως ἔσται καὶ ήτι προσεύχεται τοῦ Γίου τὸν ἀνθρώπου. Ηὔρις δὲ βεβλώσιν τῶν ἀψεύδων αὐτοῦ λόγων, κέχρηται τοῖς κατὰ τῶν Νῦν γενομένοις· ὀστέρε γὰρ τότε χλεύην ἡγούνει τινες; τὴν τῆς κιῶνατού κατασκευὴν, έως οὖς ἡλθε τὸ πάθος καὶ ἡρά-

VERS. 36. « De die autem illo et hora nemo scit, neque angeli quidem cœlorum, nisi Pater meus solus. » Docet hoc loco discipulos ut non quærant discere humanum naturam transcendentalia: nam dum dicit, neque angeli, admonet eos quod discere non attentit id quod angeli ignorant: et dum dicit, Pater meus solus, prohibet eos anniti ut discant postea. Quod si dixisset eis, Scio quidem, vobis autem dicere nolo, contristati esent utique, quasi despici ab eo. Nunc autem cum dicit quod neque Filius novit, nisi Pater solus, prohibet ne inquirant: sicut et patres saepe continent quid in manibus, deinde autem dum quaerunt hoc filii, et dare ipsi nolunt, occultant dicentes: Non habemus quod queritis, et sic plorantes filios compescunt; ita et Dominus ut compescat apostolos ne discere velint de die illo et hora, dicit: Neque scio ego, nisi Pater solus. Scit enim et ipse horam et diem illum: id quod ex multis aliis est manifestum, Omnia enim quæcumque habet Pater, Filii sunt 32: scientiam autem habet diei hujus; proinde et Filius illam habet. Manifestius autem ex hoc. Quomodo enim possibile est ignorare Filium 134 diem illum cui ea quæ ante eum diem contingent, ita cognita sunt? Nam qui ad vestibulum ducit, manifestum quod is etiam januam sciatur. Sed utiliter hanc non aperuit; nobis enim scire non prodest quando erit consummatio, ne iguavimus. Ignorantia enim nos facit alacres.

VERS. 37-39. « Sed sicut erant dies Noe, ita erit et adventus Filii hominis. Sicut enim erant in diebus qui præcesserunt diluvium, edentes et bibentes, contrahentes matrimonium, et nuptum dantes usque ad diem quo intravit Noe in aīcam, et non cognoverunt donec venisset diluvium, et sustulisset universos; ita erit et adventus Filii hominis. » Ad confirmationem verissimorum suorum dictorum utitur his quæ tempore Noe sunt facta: Inne irridebant nonnulli arcæ præparationem, donec veniret afflictio et involveret omnes. Sic et nunc

32 Joan. XVI, 15.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(31) Cod. 32: 'Ἡ γὰρ ἄγνοια διεγήγερμένους ἡμᾶς ποιεῖ περὶ τὴν εὐσέδειαν.' Η πᾶσιν εὐδόλον, διτὶ γνώσκει μὲν ὡς θεὸν, ἄγνοει δὲ ὡς ἀνθρώπος δὲν τὸ φαινόμενον χωρίσῃ τοῦ νόμου ἀλλ' ἐπειδὴ δὲ δὲ ἡμᾶς γέγονεν ἀνθρώπος, ίδιον δὲ ἀνθρώπων τὸ δημοσίεν, οἰκειούται τὴν ἄγνοιαν ὡς ἀνθρώπος γέγονες. 'Οστέρε δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῦν, ε. κ. τ., λ.

• Ignorantia enim facit alacres circa pietatem, Vel illud omnibus clarum est, quod sciret quidem ut Deus, ignoraret autem ut homo. Etsi enim videretur ille exceptus ab hac lege, nihilominus, quoniam propter nos homo factus est, propriumque hominis est ignorare, hinc sibi ut homini ignorantiam attribuere voluit. Sed sicut erant dies Noe, ε. cito.

aliqui irridens sermones de consummatione saeculi, a viis πάντας οὕτω καὶ νῦν χλέάζουσι τινες τοὺς περὶ τῆς συντελείας λόγους: ἀλλ' αἰφνίδιας, φησιν, ἐπελέσθεται δὲ δλεθρος· δεῖκνωσι δὲ, διὰ τοῦ Ἀντιχρότου ἐλθόντος, ἡ ἡδονὴ κρατήσει τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰς γάμους καὶ τρυφὰς ἀποκλινοῦσιν ὑβριστικῶς· ὅπερ καὶ οἱ ἐπὶ Νῦν γίγνεται.

VERS. 40, 41. « Tunc duo erunt in agro: unus assumitur, et alter relinquitur. Duæ molentes in mola, una assumentur, et altera relinquitur. » Tunc, inquit, cum omnes sine sollicitudine, et sua operati fuerint opera: unus quidem assumitur, iustus sicut in occursum Christi in aerem; alter autem, peccator videlicet, infra relinquitur. Sed et si servi aliqui fuerint et molant: et in his illi quidem assumuntur qui digni, relinquuntur autem qui indigni. Atque ita discimus ex hoc loco, quod et servi et mulieres a virtute non impediuntur.

VERS. 42-44. « Vigilate igitur, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus est. Illud autem scitote, quod si scisset paterfamilias qua hora surventurus fuisset, vigilasset utique, et non permisisset fodi domum suam. Propter hoc et vos estote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. » Vigilare jubet et præparari, hoc est habere virtutis opera, quasi in thesauro quodam deposita, ut cum venerit Deinminus repetens id quod vult, possimus dare. Vide autem quomodo non dixerit, Nescio qua hora surventurus sit: sed, Nescitis. Furem autem mundi consummationem nominat, et uniuscujusque mortem. Porro insinuat hoc loco nocte adventum suum futurum. Sicut igitur sur clam venit, ita et meus adventus: itaque non negligentes

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(32) Cod. 32 addit: Οἱ ἐν τῷ ἄγρῳ, τῷ κόσμῳ τούτῳ δηλαδὴ, εἰσὶν οἱ ἔγραικοι καὶ ιδιῶται, καὶ ἐλάχιστοι γένεται, καὶ πλούτῳ ἐνδοξοὶ, καὶ ἄδοξοὶ. Οἱ μὲν δίκαιοι, οἱ δὲ ἄδικοι· καὶ οἱ μὲν δίκαιοι παραλημβάνονται, οἱ δὲ ἄδικοι ἀφίενται τὸν τῷ πυρὶ· αἱ δὲ ἀλιθουστὲλει εἰσὶ τὸ πλῆθος τῶν γυναικῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ αἱ φυγαὶ, αἱ διωλικὸν λαχανῶνται ζυγὸν, καὶ ἐν ἀσθενείᾳ τελέσσονται τὴν ζωὴν. Εἰσὶ δὲ γυναικες δίκαιαι, καὶ εἰσὶν ἄδικαι, εἰσὶν ἀσθενεῖς δίκαιοι, ὡς δὲ Ἰωνᾶς, καὶ ὁ Λάζαρος, εἰσὶν ἄδικοι ὡς δὲ Κάτιν καὶ Γιεζῆ. Όθεν φησι, Δάνη ἔσονται ἐπὶ κλίνης, ἀσθένειαν αὐτῶν ὑπεμφύνων, οἱ δὲ δίκαιοι παραλαμβάνονται, καὶ οἱ ἄδικοι ἀφίενται. Πῶς δὲ παραλαμβάνονται οἱ δίκαιοι, λέγετα Πτολεμᾶς. Οἱ ζωτικὲς ἐν Κύρῳ ἐν νεφέλαις ἀρπαγήσονται εἰς ἀέρα, καὶ πάντοτε σὺν Κύρῳ ἔσονται. Πῶς ἀφίενται οἱ ἄδικοι; Συνάδοσιν οἱ ἔγγειοι τοὺς μὲν ἐκλεκτοὺς ἐκ τῶν τετσάρων ἀνέμων, τοὺς δὲ ἀσεβεῖς κατεκάνθουσι πυρὶ ἀσβιστῷ. Μή, οὖν ὑπολάθης ξύλοις ἀσθετούν εἶναι τὸ πύρ τῆς κολάστων, μηδὲ τῶν ὑποκαίοντας δημιουργίας τινάς, ὡς οἱ λησοὶ τῶν πολλῶν νομίζουσιν, ἀλλ' ἀπόβλεψον πρὸς Σόδομα, καὶ ἵδε καμίνοιν δίχα ξύλων. Ἐννόησον τῆς γυναικὸς Λάωτ τὴν ἀπολιθωσιν, καὶ θαύμασον τοῦ πυρὸς τὴν ἐπειλήν, οἷα γάρ ή δὲ τε Λάωτ καὶ ἡ γυνὴ καὶ οἱ δύο θυγατέρες, καὶ οὔτε δὲ Λάωτ ἐπυρπολίθη οὐν ταῖς θυγατέραις αὐτοῦ, αὔτε ἡ γυνὴ διέδρα τὴν τοῦ πυρὸς ἀπειλὴν· Ἀλλ' ἐκεῖστον ἡ δίκη οἰκεῖων κλήρου ἀπέδωκεν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γρίσεως οἱ μὲν δίκαιοι παραλαμβάνονται ὡς δὲ Λάωτ, οἱ δὲ ἄδικοι ἀφίενται, ὡς ἡ γυνὴ αὕτη. Γρηγορεῖτε οὖν, κ. τ. 1. « Qui in agro sunt,

videlicet in hoc mundo, sunt rustici, idiotæ, ignobiles, et divitiis quidem clari, sed gloria obscuri. Porro horum alii quidem justi sunt, alii vero iniqui: et justi quidem assumuntur, iniqui vero relinquuntur in igne. Molentes vero sunt generatim feminæ, -ed in particulari animæ, quæ servitutis jugum sortitæ sunt, quæque in imbecilitate seu infirmitate vitam transigunt. Sunt vero aliæ quidem mulieres justæ, aliae injusæ. Sic et ex infirmis alii sunt justi, ut Job et Lazarus; et alii injusti, ut Cain et Giezi. Unde ait: *Duo erant in lecto, eorumdem infirmitatem subinlinicans. Justi autem assumuntur, et injusti relinquuntur. Quonodo vero assumendi sint justi, edicat Paulus: Vivi, inquit, in Domino in nubibus rapientur in aera, et semper cum Domino erunt. (1 Thess. IV, 16.) Quomodo relinquuntur injusti? Congregabunt angeli electos quidem ex quatuor ventis (Matth. XXIV, 31), impios autem comburent igne inextinguibili. (Luc. III, 17.) Ne vero putes, ignem illum supplicii inextinguibilem ex lignis esse, aut comburentes esse ministros quosdam publicos, ut imperiti quidam imaginatur: sed respice ad Sodomiam, et vide fornacem succensam absque lignis. Considera uxoris Lot conversionem in lapidem: et mirare ignis activitatem. Simil enim erant Lot, ejus uxor et duæ filiae: et Lot quidem combustus non est, neque duæ filiae; sed uxor ignis activitatem non effugit: scilicet, justitia unumquemque propriæ tradidit sorti. Ita et in judicio: justi quidem assumuntur, ut Lot; injusti autem relinquuntur, veluti uxor ejus. Vigilate igitur, et cetera.*

μετέτε, ἀλλὰ νήφετε. Εἰ γάρ ἡδειμεν σὴν τελευτὴν ^Aεστο, sed sobrii et vigilantes. Nam si sciremus ἡμῶν πότε ἔσται, ἵκενην ἂν μόνην τὴν ἡμέραν διεπουδάζομεν εὐχρεστεῖν τῷ Θεῷ· νῦν δὲ ἀγνοοῦντες, νήφομεν ἀεὶ πρὸς τὰ τὰς ἀρετῆς ἔργα.

^a Τίς δρά διτὸν διποτὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, δικτίστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θερκτείας αὐτοῦ, τοὺς διδότας αὐτοῖς τὴν τροφὴν ἐν καιρῷ; Ἀλαχάριος δὲ δοῦλος ἔκεινος, διν ἐλθὼν δι κύριος αὐτοῦ εὐρήσει τοιούτας οὕτως. Ἀμήν λέγω ὑμῖν διτὸν ἐπὶ πάσῃ τοῖς ὑπέρχουσιν αὐτοῦ κατεστησει αὐτόν. ^b Διεκπορεῖ δι κύριος τις ἔσται διποτὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, διν κατίστησεν δι κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θερκτείας αὐτοῦ, ἵνα δεῖξῃ διτὸν σπάνιος καὶ δυσευρετος δι τοιούτος. Διν δὲ ἀπκατετεῖται πᾶς οἰκονόμος, πίστιν καὶ φρόνιμον· εἴτε γάρ πιστὸς μέν ἔστι καὶ οὐδὲν κλέπτει, φρόνιμος δὲ οὐδὲν ὑπάργει, ἀλλὰ μάτην ἀπόλλυσι τὰ χρήματα, εἴτε φρόνιμος δῆθεν ὄν, κλέπτει αὐτὸς, οὐδὲν δηρειος. Ο τοίνυν εὑρεθησόμενος τόπος καὶ φρόνιμος, ἔκεινος καὶ τῶν τελειοτέρων ἐπιστείσεται, λέγω δὲ τῆς βιστίλεας τῶν θερκτῶν. Πάντων γάρ τῶν, ὑπερχόντων τῷ Θεῷ κληρονόμοι ἔσονται οἱ ἄγιοι. Πιστὸς δὲ δοῦλος καὶ φρόνιμος, καὶ πᾶς διδάσκελος δὲ ἐν καιρῷ διδότας τὴν τροφὴν ἔκάστη τῶν ὑπὸ αὐτοῦ διδάσκομένων, οἷος δι ποιῆλος, νῦν μὲν γάλα ποτίζων, νῦν δὲ σοφίαν λαμβάνειν, πιστὸς τε διάκονος ὄν, δι πρότερον βλασφημος, καὶ φρόνιμος, ὡς μὴ ἀγνοῶν τὰ νοήματα τοῦ ἔχθρου· ἀλλὰ καὶ πᾶς δι διοικον παρὰ Θεοῦ λαζών, εἴτε χρήματα, εἴτε δινοστείχη, εἴτε ἀρχὴν, δηρειει καὶ φρόνιμως διοικειν ταῦτα, ὡς λόγον διδάσκων.

^a Εὖν δὲ εἶπη δι κακὸς δοῦλος ἔκεινος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει δι κύριος μου ἐλθειν, καὶ ἀρέται τύπτειν τοὺς συνδούλους, ἔσθη δὲ καὶ πίνει μετὰ τῶν μεθυντῶν, ἥξει δι κύριος τοῦ δούλου ἔκεινου ἐν ἡμέρῃ ἡ οὐ προσδοκεῖ, καὶ ἐν ἡμέρῃ ἡ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν θεαρτῶν θήσει· ἔκει ἔσται δι κλυθμούς καὶ δι βρυγμῶν τῶν δόδυτῶν. ^b Εἰπὼν πῶς τιμηθήσεται δι πιστὸς δοῦλος, νῦν λέγει πῶς καλοθήσεται δι πονηρος. Σὲν γάρ τις οἰκονομίκην τινὸς χρίσματος πιστευθεῖς, κατεπρονῆ τοῦ ἔκειθεν δικαστηρίου, καὶ λέγει διτε, Χρονίζει δι κύριος μου, τουτέστιν, οὐ παρὰ πόδες καὶ εὐθέας τὴν τιμωρίαν ἐπιτιθεται, καὶ τὴν ἀνεξικαλίν δι Θεοῦ ἀφορμὴν πονηρίας ποιῆσαι, καὶ τόπτη τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, φημι δὲ σκνδαλίζει, καὶ τάκτη τὴν συνέδησιν κύτων· οἱ γάρ ἀρχόμενοι, βλέποντες τοὺς ἀρχοντας κτημάς χρωμένους τοὺς δοθεῖται, πλήσσονται σκνδαλίζομενοι, καὶ βλέπονται· δι τοιούτος οὖν διχοτομηθήσεται, τουτέστι γυμνωθήσεται τοῦ προσόντος αὐτῷ χρίσματος, καὶ τότε φαντάσεται οἷς ἦν, καὶ βληθήσεται εἰς τὸ σκότος· πρώην γάρ διὰ τοῦ προσχήματος ἡπάτα, οἷοι πολλοὶ τῶν ἔρχονται, ἄγιοι δοκοῦντες διὰ τὸ ἀξίωμα· τότε δὲ ἀρθήσεται ἐπ' αὐτῶν ἡ χάρις. Καὶ ὡς ὑποχρειται καὶ λαζάρουνται, ἀλλο ὅντες καὶ ἀλλο φανινόμενοι.

quando futura esset mors nostra, illo solo die daremus operam quomodo placeremus Deo: nunc autem cum ignoramus, sobrii sumus semper ad virtutum operis.

VERS. 45-47. « Quisnam est fidelis servus et prudens, quem praesedit dominus famulitio suo, ut det illis cibum in tempore? Beatus servus ille, quem cum venerit dominus ejus. » ^c Invenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. » Dubitat an futurus sit fidelis quis et prudens, quem constituit dominus ejus super tamulitium suum, ut ostendat quod rarus talis sit, et inventu difficultis. Duo enim exiguntur ab omni dispensatore, fides et prudentia. Nam si quidem fidelis sit, et nihil suretur, prudens autem non sit, sed in vanum disperdat opes: vel si prudens fuerit, et suretur, nihil proderit. Igitur qui iunctus inventus fuerit fidelis et prudens, ille et multo plura consequetur ^d, regnum dico celorum. Nam omnium quae sunt Dei, hæredes erunt sancti. Fidelis autem servus et prudens omnis etiam est doctor, qui in tempore dedit cibum discipulis, sicut Paulus, nunc quidem lacte potans, nunc autem sapienter loquens, fidelisque minister, qui prius blasphemus ^e, et prudens, ut non ignorans cogitationes inimici. Sed et omnis qui a Deo accepere perit vel opes, vel potentiam, vel principatum, debet et fideliter et prudenter ministrare ea, tanquam rationem redditurus.

VERS. 48-51. « Quod si dixerit servus ille malus in corde suo, Cunctatur dominus meus venire, et peritque percutere conservos, imo edere et bibere cum ebriis: veniet dominus servi illius in die quo non expectat, et hora qua ignorat, et dissecabit eum, et partem ejus ponet cum hypocritis: illic erit ploratus et stridor dentium. » Ubi dixit quomodo fidelis servus honores habituros sit, nunc dicit quomodo punietur malus. Nam si quis cui sunt concredita dispensationis dona, contemnat iudicium illud, et dicat, Moratur Dominus meus, hoc est, non statim et e vestigio pœnam imponit: et sumpta occasione ex longanimitate Dei, percutiat conservos suos offendendo scandalis, et illorum conscientiam verberet (subditi enim videntes principes donis Dei male uti, scandalizantur et dampnum accipiunt); qui igitur talis, dissecabitur, hoc est spoliabitur dono suo, et tunc apparebit qualis sit: et mittetur in tenebras, qui prius sub figura quadam decipiebat: sicut multi pontificum sancti videntur propter dignitatem, tunc autem tollentur ab eis gratia, et sicut hypocritæ punientur. Nam cum alii sint, alii apparent.

CAPUT XXV.

De decem virginibus. Parabola eorum qui talenta acceperunt. De adventu Christi.

VERS. 1-5. • Tunc assimilabitur regnum cœlorum decem virginibus, quæ sumptis lampadibus **136** suis exierunt in occursum sponso. Quinque autem ex illis erant prudentes, et quinque fatuæ. Quæ erant fatuæ, acceptis lampadiis suis, non acceperant oleum secum: prudentes vero sumserant oleum in vasis suis, una cum lampadibus. Tardante vero sponso dormitaverunt omnes a: dormierunt. » Sub persona virginum proponit parabola de eleemosyna: ut quoniam magnum opus est virginitas, ne quis illud unum curans, alia negligat, sed discat quod absque eleemosyna etiam virgines cum scortis ejicientur. Merito autem qui compassionem caret et misericordia, ejicitur, etiam si virgo sit. Scortum enim ab affectio ne tyrannica expugnatur et naturali, imi misericors autem a divitiis. Quanto igitur insirmius cui obli- clandum, tanto minori via dignus est qui expugnatur ab avaritiae morbo. Et stultus quidem est, qui vincit naturale incendium, et vincitur a parva pecuniarum cupiditate ac morbo. Dormitatio est mors. Mors autem sponsi dicitur, quia non statim secundus adventus sit.

VERS. 6-13. • Porro medio noctis clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, et apparaverunt lampades suas. Fatuæ autem prudentibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ esstinguuntur. Et responderunt prudentes dicentes: Nequaquam, ne non sufficiat nobis et vobis. Sed ite potius ait eos qui vendunt, et emite vobis ipsi. Porro dum irent emptum, venit sponsus, et quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias clausaque est janua. Postea vero veniunt et reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens ait, Amen dico vobis, non novi vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam qua Filius hominis veniet. • Media nocte dicit clamorem fieri, ut ostendat quod sic inexpectatus veniat Dominus, quasi media nocte omnes dormiamus profundi somno. At cum clamore venit, tuba enim sonabit in secundo adventu. Lampades au- tem animæ nostræ, et uniuscujusque mens lampas est, quæ tunc accenditur, quando habet oleum virtutum et misericordiam. Fatuæ autem virgines ideo quod tunc requirant oleum, cum non sit negotiandi tempus. Porro prudentes dicunt, Ne forte non sufficiat nobis et vobis. Virtus enim proximi mei vix sufficiet illiad defensionem, tantum abest ut et mihi. Ex suis enim quique operibus justificabuntur, non proximorum. Sed fatuæ ad vendentes abeunt, hoc est, ad pauperes. Cæterum quod dico hunc sensum habet: Poenitidine ducuntur fatuæ, eo quod eleemosynam non fecerint: et nunc priusum sciunt quod a pauperibus oporteat nos oleum emisse. Hoc

Α ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Περὶ τῶν δέκα παρθένων. Περὶ τῶν τὰ τάλαντα λαβόντων. Περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

• Τότε δημοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβούσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, ἔξηλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου. Πέντε δὲ ἡσάν εἰς αὐτῶν φρόνιμοι, καὶ αἱ πέντε μωραὶ. αἵτινες μωραὶ, λαβούσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, οὐκ ἐλαύνου μεθ' ἑκατῶν Ἐλαῖον. αἱ δὲ φρόνιμοι ἐλαύνον Ἐλαῖον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν. Χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον. » Ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν παρθένων σχηματίζει τὴν περὶ ἐλεμημοσύνης παρερθολήν, ἵνα ἐπειδὴ μέγα πράγμα ἔστι, μὴ τούτο μόνον κατορθῶν τις, ἀμελῇ τῶν ἄλλων. ἀλλὰ μάνθνεις ως τῆς ἐλεμημοσύνης χωρίς, καὶ παρθενίαν ἔχει, μετὰ πυρῶν ἐκβληθήσῃ. Εἰκότως δὲ δέσμυπαθής καὶ ἀνελεήμων ἐκδάλλεται, καὶ παρθένος εἴη. ὁ μὲν γάρ πόρνος πάσους ἡττήθη ταρχνικοῦ τε καὶ φυτικοῦ. δὲ δὲ ἀνελεήμων χρημάτων. "Οσφ οὖν δὲ ἀντεγωνιστής δεσμενέστερος τυσούτῳ δεσμογχώρητος δὲ νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ τῆς φιλοχρηματίας πάθους καὶ μωρὸς δὲ δὲ τοιούτος δὲ αὐτὸν τούτο, τὸ νικῆσαι μὲν φυσικὴν πύρωσιν, ἡττηθῆναι δὲ τοῦ μικροῦ πάθους τῶν χρημάτων. νικηθῆμε δὲ δὲ θίνετος. Χρονισμὸς δὲ τοῦ νυμφίου, τὸ μὴ συντόμια γίνεσθαι τὴν δευτέραν προυσίαν.

• Μέσης δὲ νυκτὸς κρυψὴ γέγενεν. Ἰδοὺ δὲ νυμφίος ἔρχεται, ἔξέρχεται εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. Τότε ἡγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἔκειναι, καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας αὐτῶν, αἱ δὲ μωραὶ τὰς φρόνιμοις εἶπον. Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, δτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σύνεννυνται. Ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι, λέγουσαι: Μήποτε οὐκ ἀρκεσθηται ὑμῖν καὶ ἡμῖν. Πορεύεσθαι δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας, καὶ ἀγοράσσετε ἔκπτας. Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράστη, ἥλθεν δὲ νυμφίος, καὶ αἱ ἔτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τους γάμους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα. Στερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι, λέγουσαι. Κύριε, Κύριε, ἀνοικον ἡμῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν. Ἄμην λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Γρηγορεῖτε οὖν, δτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν δὲ τὸν ἀνθρώπου ἔρχεται. • Μεσούσης τῆς νυκτὸς λέγει κρυψῆν γενέσθαι, ἵνα δεῖξῃ δτι ἀνέλπιστος ἔρχεται ὁ Κύριος, ὃσπερ μεσονυκτίου πάντες, ἥδη καθεύδομεν βιθεῖται. Ἅλλα μετὰ κρυψῆς ἔρχεται. σάλπιγξ γάρ ἡχεῖσι ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ. λαμπάδες δὲ, καὶ αἱ ψυχὴ ἡμῶν, καὶ δὲ νοῦς ἐκάστου λαμπάς ἔστιν. Ἡτοις τότε ἀνάπτεσαι, δτι ἔχει τὸ τῶν ἀρετῶν Ἐλαιον καὶ τὴν ἐλεμημοσύνην μωραὶ δὲ δυνος εἰσὶν αἱ παρθένοι καὶ κατὰ τούτο, καθὼ τότε ἐκάστου τὸ Ἐλαιον, δτι οὐκ ἔτι κατέρδε πραγματεῖσας, Αἱ δὲ φρόνιμοι φυσι. Μήποτε οὐκ ἀρέστη ἡμῖν καὶ ὑμῖν. Ή γάρ ἀρετὴ τοῦ πλησίου μου μόλις ἀρκεσει κεινῷ πρὸς ἀπολογίαν, μήτι γε καὶ ἐμοὶ. Ἐκαστος γάρ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ δικαιωθήσεται, οὐχὶ τῶν τοῦ πλησίου. Ἅλλ' αἱ μωραὶ πρὸς τοὺς πωλοῦντας ἀπέρχονται, τουτέστι, πρὸς τοὺς πένητας. Ὁ δὲ λέγει τοιούτον ἔστι. Μεταμέλονται αἱ μωραὶ διότι μὴ ἴποιησαν

ιλεμησούνην, καὶ νῦν πρώτον γινώσκουσιν δι τὸν πεντέτων ὅμητον τὸ Ελαῖον ἔχειν. Τούτο οὖν ὁ λέγει, δι τὸν πεντέτον πρὸς τοὺς παλουντας ἀγρόπαις ἔλαιον, τουτέστιν, ἀπῆλθον τῷ δικνοὶ πρὸς τοὺς πένητας, καὶ ἐνελογίσαντο οἷον ἀγαθὸν ἡ ἐλευθερία, ἀλλὰ γὰρ ἐκλείσθη αὐταῖς ἡ θύρα· μεταμελεῖς γάρ καὶ ἐργάσις κατέροις οὐκ ἔστι μετὰ τὴν ιδεῖναι ἀποβίωσιν. Ὁ γάρ Κύριος λέγει αὐταῖς· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Ὁ γάρ φιλάνθρωπος καὶ ἐλεύθιμος οὐκ εἴδε τὰς ἀνελεήμωνας. Πῶς γάρ τὰς ἀλλοτρίας αὐτοῦ καὶ ἀνομοτας; Γίνωσκε δὲ δι τοις καὶ πᾶσα ψυχὴ λαμπάδα καὶ φωτισμὸν ἐκ Θεοῦ ἔσχε, καὶ πᾶσαι ἐγέρονται εἰς συνάντησιν τοῦ Κυρίου· πᾶσαι γὰρ ἐκθυμοῦσι τοῦ συναντῆσαι καὶ συναρθῆναι Θεῷ· ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ δόντος φωτισμὸν καὶ λαμπάδα, αἱ μὲν φρόνιμοι δι τῆς ἀγαθοεργίας ἐπιβιβλουσιν ἔλαιον· ^B εἰ δὲ μωροὶ ἀῶται τὰς λαμπάδας ἀνελάσιοι, ἀποκλίσονται, μὴ ἔχουσι τὴν ἀγαθὰ Ἑργα δι ὃν ἀνάψει τὸ θεάσαμεν τὸ ἐν ἡμῖν φῶς τοῦ Θεοῦ.

ε Ἄστερ γὰρ ἀνθρώπος ἀποδημῶν, ἐκάλεσε τοὺς ίδίους δούλους, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντας εἰτοῦ, καὶ φέρειν ἔδωκε πέντε τάλαντα, φ δὲ δύο, φ οὐ ἐν, ἐκάστω κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδημησεν εὐθίως. Περευθεὶς δὲ δι τὰ πέντε τάλαντα λαβῶν, εἰργάσατο ἐν εὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἀλλὰ πέντε τάλαντα· ὥστετος καὶ δι τὸ δύο, ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο· δὲ δι τὸ ἐν λαβῶν, ἀπελθὼν ἔργων ἐν τῇ γῇ, καὶ ἐπέκρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Μετὰ δὲ χρόνου πολὺν, ἐρχεται ὁ κύριος τῶν δύο λαβάνων, καὶ συναρπει μετ' αὐτῶν λόγον. ^C Εἰπὼν ἔντος δι τοις Οὐκ οἶδας τὴν ἡμέραν δι τοις ήξει δι τοις Κύριος, προστίθησι κατ τὴν περιβολὴν ταύτην, δεικνύων δι τοις φροντίδας μέλεσται· ὥστεν γὰρ ἀνθρώπος ἀποδημῶν, αὐτῷ δὴ καὶ ὁ κύριος ἐκάλεσε τοὺς ίδίους δούλους, καὶ τίδε καὶ τάδε αὐτοῖς διέθετο· Ἀποδημεῖν αὖτις λέγεται· ὁ δὲ ἡμᾶς γενόμενος ἀνθρώπος Χριστός, δι καθὸ ἀνέστη εἰς οὐρανούς, ἡ καθὸ μηκόνει, καὶ εἰς εὐθὺς ἀπαγειτε τὴν ἐργασίαν, ἀλλ' ἀναμένει, διαδοτοὶ δὲ αὐτοῦ, οἱ τὴν τοῦ λόγου διακονίαν πεπιστεύμενοι, οἷον ἀρχιερεῖς, λεπτοὶ, διάκονοι, καὶ χαρισμάτων πνευματικῶν λαδόντες, οἱ μὲν μετένομοι, οἱ δὲ ἀλλέτοντες, ἐκεῖστος κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, τουτέστι, κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως, καὶ τῆς καθάρσεως. Ἐν γὰρ τῷ ἀγρῷ φ δύοσιν ἐγένετο τῷ Θεῷ, ἐν ἐκείνῳ ἐπιβαλεῖτο μοι τὸν δωρεάν αὐτοῦ· εἰ μηδέν δύσω, ὀλίγην, εἰ μέγα, πολλήν. Εὐθίως δὲ δι τὰ πέντε τάλαντα λαβῶν, ἀπελθὼν εἰργάσατο. Ὁρα τὴν ἐντρέχειν αὐτοῦ, πῶς εἴδεν ἡμεῖς ηὔθησεν, ἀλλ' εὐθίως εἰργάσατο, διπλασιάων διπλοῖς. Ὁ γάρ μὴ μόνον ἐκατὸν ὀφελῶν, εἴτε λόγον ἔχοι, εἴτε πλούτον, εἴτε δυνατεῖλαν παρέ βασιλεύειν, εἴτε ἄλλην οἰνοῦν δύναμιν δι τέχνην, ἀλλὰ καὶ διέρους θέλων ὀφελεῖν, ὁ τοιοῦτος διπλασιάζει τὸ δοδέκαντα. Ὁ δὲ γώστος τὸ τάλαντον, δι τὸν διπλανόν, δις καὶ κατακρίνεται. Ἀλλὰ καὶ ἐν εὐφυῇ θέλει καὶ ἐπιτίθειον ἀνθρώπον, τῷ ἐνρύτᾳ εἰς πραγματεῖας καὶ δολιότητας καὶ γῆτα πράγματα καταχρησμένον, τὸν τοιοῦτον εἰκῇ καταρύξῃ τὸ τάλαντον εἰς τὴν γῆν. τουτέστιν, εἰς τὰ τῆς γῆς πράγμα-

^A igitur 37 est quod dicit abire ad vendentes ut emerent oleum: hoc est, mente abierunt ad pauperes, et secum cogitarunt quale bonum sit eleemosyna, sed clausa est eis janua: post vitam enim istam non est hic tempus penitendi et operandi. Proinde Dominus dicit illis, Nescio vos. Misericors enim et miserator Dominus nescit immisericordes. Quomodo enim dissimiles et alienos a se nosset? Scito insuper omnem animam a Deo habere illustrationem et lampadem, et omnes surgere in occursum Domini. Omnes enim desiderant occurrere et conjungi Deo, sed Deo dante lampadem et illuminationem, prudentes quidem bene operando oleum immittunt, falso autem sinunt lampadem sine oleo. Excluduntur igitur non habentes bona opera, propter quae accenditur in illis lumen: nisi enim bona opera faciamus, extinguitur lumen Dei in nobis. ^B ι, αὐταῖς τῶν· ἐπειδὴ μὲν τὰ καλὰ ἐργάσαμεν,

VERS. 14-19. «Sicut enim homo quidam peregre proficisciens, vocavit servos suos et tradidit illis bona sua, et huic quidem dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam facultatem, et profectus est statim. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, et operatus est in eis, et consecit altera quinque. Similiter et qui duo acceperat, lucratus est ipse duo altera: qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui. Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, et ponit rationem cum eis. » Cum dixisset supra quod nesciatur dies quando venturus sit Dominus, apponit et parabolam hanc, ostendens quod repente venturus sit. Sicut enim homo peregre proficisciens, ita et dominus vocavit servos suos et haec atque ista commisit. Peregre autem proficiisci dicitur, qui propter nos factus est homo Christus, vel secundum quod ascendit in cœlos, vel secundum quod longanimes est et non statim exigit opus, sed expectat. Servi autem illius quibus concreditum est sermonis ministerium, ut episcopi, sacerdotes, diaconi et spiritualia dona accipientes: illi quidem plura, hi vero minora, unusquisque secundum propriam facultatem, hoc est, secundum mensuram fidei et purificationis. In vas enim quod ego daturus sum Deo, in illud mittet donum suum: si parvum dedero, parvum dabit et ipse donum: si magnum, magnum ipse quoque dabit. Statim autem qui quinque talenta acceperat, abiit et operatus est. Vide sedulitatem illius, quomodo nihil neglexit, sed statim operatus est duplicans quod accepit. Qui enim non solum sibi soli prodest, sive prætentiam habeat, sive divitias, sive potentiam et auctoritatem apud reges, sive quamcunque aliam vel artem vel facultatem, sed et aliis vult prodesse, is duplicat quod sibi datum est. Qui 138 autem talentum fodit in terram, is est qui sue tantum utilitatis curam habet, et non aliorum, qui et condemnatur. Et si bonae mentis et studiosum hominem videbis,

qui ingenio suo ad negotiationes, dolos et terrena opera abutitur, de illo dicas quod desiderit talentum suum sub terra, hoc est, in terrena opera. Post multum autem temporis venit dominus qui dederat argentum vel eloquia sua. Argentum enim igne probatum, eloquia Dei ⁵³: vel simpliciter omne donum quod clarum et insignem facit hominem, argentum dictum est. Et convocat illos, ut rationem ab his qui talenta acceperant, audiat.

VERS. 15-30. «Et accedens his qui quinque talenta acceperat, attulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi. ecce altera quinque talenta lucratus sum per ea. Ait illi Dominus ejus: Euge, serve bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Accedens autem qui duo talenta acceperat, ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum per ea. Ait illi Dominus ejus: Euge, serve bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Accedens autem qui unum talentum acceperat, ait: Domine, neveram te quod homo durus sis, metens ubi non seminasti et inde congregans ubi non sparsisti, ac territus abii, abscondique talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est. Respondens autem Dominus ejus, dixit ei: Serve male et piger, sciebas quod metam ubi non seminavi, et congregem illinc ubi non sparsi: oportuit ergo te committere pecuniam meam mensariis, et veniens ego receperissem utique quod meum est cum usura. Tollite itaque ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta. Omni enim habeunti dabitur, et abundabit: qui vero non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. Et inutili servum ejicite in tenebras exteriore; illic erit fletus et stridor dentium.» Ambo hi qui in concretis operantur, laudantur a domino eodem modo: Euge, serve bone et fidelis, uterque audit. Per bonum autem hic omnino in eligimus misericordem et liberalem, qui suam bonitatem et proximis impartiit. Qui autem super pauca fideles apparent, super multa constituuntur: nam licet hic dona consequamur, ea tamen futuria non sunt conferenda. Gaudium autem Domini, incessabilis latititia, quam habet Deus gaudens in operibus suis, sicut David dicit⁵⁴. Tali igitur gaudio gaudent sancti in operibus suis latentes: sicut et contra peccatores dolent in operibus propriis: et sancti gaudent quod tam divitem habeant Dominum. Vide autem quod et is qui quinque, et is qui duo talenta acceperat, eadem bona consequantur. Quando enim quis etiam pauca acceperit, ⁵⁵ et datum sibi donum, licet parvum sit, bene dispensarit, aequalem honorem adepturus est cum eo qui magna habuit et fecit Unusquisque enim ut acceperit, ita et exclusus videbitur, si bene egerit. Porro servi grati ita se habent: at perversus et piger aliter respondet, et ut se dignum est. Durum enim dominum nominat, sicut et nunc

ε Καὶ προσέλθων δὲ τὰ πάντα τάλαντα λαβών προσγέγκεν ἀλλὰ πάντα τάλαντα, λέγων· Κύριε, πάντα τάλαντα μοι παρέδωκας· γέρε δέλλα πάντα τάλαντα ἐπ' αὐτοῖς· "Εφη αὐτῷ δὲ Κύριος αὐτοῦ· Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ δλῆται ἡς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χράν τοῦ Κυρίου σου. Προσέλθων δὲ καὶ δ τὰ δύο τάλαντα λαβών, εἶπε· Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας, ἔδει δὲλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. "Εφη αὐτῷ δὲ Κύριος αὐτοῦ· Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ οὐλίγῳ ἡς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χράν τοῦ Κυρίου σου. Προσέλθων δὲ καὶ δ τὸ δέ τάλαντον εἰληφὼς. εἶπε· Κύριε, ἔγνων σε διτι σκληρὸς εἰ δινθρωπός, θερίζων δποιούσκος, καὶ συνάγων δθεν οὐ διεσκόρπισας, καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψε τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἵδε ἔγεις τὸ σόν. Ἀποκριθεὶς δὲ δὲ Κύριος αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Πονηρὲ δοῦλε καὶ δχνηρὲ, δέδεις δτι θερίζω δποιούσκος· δέδεισ σε βλατν τὸ ἀργύριον μου τοὺς τραπεζίτας, καὶ δλθὼν ἔγὼ ἐκομισάμην δὲ τὸ ἄμδο σὺν τόκῳ· ἀρχτε οὖν ἐπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δικὰ τάλαντα. Τῷ γὰρ ἔχοντι πάντει δοθήσεται, καὶ περισσεύθεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ δὲχει, ἀρθήσεται ἐπ' αὐτοῦ· καὶ τὸν ἀρχετον δούλον ἐκβάλλεται εἰς τὸ σκότος τὸ δέκατορον, ἐκεῖ δέσται δ κλαυθμὸς καὶ δ βρυγμὸς τῶν οδόντων. Οἱ μὲν ἀπεργασάμενοι τοὺς δθετεῖν, ἀπεκνοῦνται δπὸ τοῦ δεπότου δμοίως ἀμφότεροι, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἀκέτερος αὐτῶν ἀκούων· ἀγαθὸν δὲ ἴνταδε πάντως τὸν φιλάνθρωπον, τὸν ἄφθονον νοοῦμεν, δς τὴν οἰκείων ἀγαθότητα καὶ τοὺς ελησοὺς ἀφηπλοῖς· ἐπὶ οὐλίγῳ δὲ πιστοὶ φρνέτες, ἐπὶ πολλῶν καθίστανται. Καὶ γὰρ εἰ καὶ διντάδε χαρισμάτων ἀξιούμενοι, δμως οδέν εἰσι ταῦτα πρὸς τὰ μέλλοντα ἀγαθά. Χαρὰ δὲ τοῦ Κυρίου, ή δλητος εὐφροσύνη, δη ἔχει δ θεός, εὐφραινόμενος ἐπὶ τοὺς ἔργοις αὐτοῦ, ὃς δ διτι δέλγει. Τοιαύτην οὖν εὐφροσύνην εὐφραινούται, καὶ οἱ ἄγιοι ἐπὶ τοὺς ἔργοις αὐτῶν· δσκερ οὖν οἱ ἀμαρτωλοι λυποῦνται ἐπὶ τοὺς οἰκείους ἔργους, καὶ μετεχέονται· καὶ τὸν Κύριον δὲ πλόύτον ἔχοντες οἱ ἄγιοι, χαίρουσιν ἐπ' αὐτῷ. "Ορα δὲ δτι καὶ δ τὰ πάντα τάλαντα λαβών, καὶ δ τὰ δύο, τῶν αὐτῶν ἀγαθῶν δικαιουνται. "Οταν γάρ τις, καὶ δλῆται λαβών, δμως τὴν δοθετεν αὐτῷ χάριν, καὶ μικρὰ εἴη, καλῶς οἰκονομήσῃ, ισην τιμὴν ἀπολήψεται τῷ μεγάλων δικαιωθίντι καὶ κατορθώσαντι. "Ἐκαστος γὰρ καθ' δ Ελασε, κατέ τούτο καὶ ἔκρος δοκετ, δὲν κατορθώῃ. 'Ἄλλ' εἰ μὲν εὐγνωμονες δούλοι, τεισται· δ δ πο-

υηρὸς καὶ ὄκνηρὸς ἀλλως ἀπολογεῖται, καὶ ἐκτοῦ ἀ πολογεῖται, καὶ ἐκτοῦ τὸν δεσπότην, ὡςπερ καὶ νῦν πολλοὶ τῶν διδασκόντων λέγουσι· Σχληρὸν ἔστι τὸ ζῆτεν παρὰ ἀνθρώπων ὑπακοὴν οἵς οὐκ ἐνεποίησεν δὲ θεὸς τὸ ὑπήκοον, οὐδὲ ἐνέπειρεν αὐτοῦ; τὸ εὔπειθές τούτο γάρ αἰνίζεται διὰ τοῦ εἰπεῖν· Θερζεῖς ὃπου οὐκ ἵστερες, τουτέστιν, φτινοὶ οὐκ ενέπειρας τὸ εὔπειθές, ἀπαιτεῖς παρ' ἔκεινον τὸ εὔπειθές. Λέγων δὲ σχληρὸν τὸν δεσπότην δὲ δοῦλος, ἐκτὸν κατεχείνει. Ἐπειὶ γάρ σχληρὸς ἦν, ἀφείτε μᾶλλον ἐπιμελεῖσθαι. ὡς σχληρὸν καὶ ἀπηνῆ ἔχων δεσπότην. Εἰ γάρ τὰ ἐπέριν ἀπαιτεῖ, μᾶλλον τὰ ἐκτοῦ ἀπαιτεῖσι. Ὁστε ἔστι καὶ σὲ πλεονάσαι δὲ Πλάτων, καὶ ποιῆσαι μαθητὰς, ἀφ' ὧν ἀπήγησεν δὲ τὸ ὄφειλόμενον (33). Τραπεζίτες γάρ τοὺς μαθητὰς ὁνομάζει, ὡς δοκιμάζοντες ή ἀποδοκιμάζοντες τὸν λόγον· τόκον δὲ ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν μαθητῶν τὴν τῶν ἥργων ἀπίδειξιν. Οὐ γάρ μαθητὶς, λεμβάνων παρὰ τοῦ διδασκάλου τὸν λόγον, ἔχει μὲν καὶ αὐτὸν, καὶ ἀποδίδωσιν αὐτὸν ὀλόκληρον· προσδίδωσι δὲ καὶ τόκον τὴν ἔργασίν τοῦ ἀγάθες. Αἱρεται οὖν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ καὶ ὄκνηροῦ δούλου τὸ χάρισμα. Οὐ γάρ λεπένων χάρισμά τι εἰς τὸ ὀφειλῆσαι ἀλλούς, καὶ μὴ εγχρημένος τούτῳ, καὶ αὐτὸν ἀπόλλυσιν· δὲ δὲ πλειόνα σπουδὴν ποιησάμενος, πλειόνα ἀπισπάται καὶ τὴν δωρεάν. Τῷ γάρ ἔχοντι σπουδὴν δοθεῖσται πλειόνα ἡ χάρις, καὶ περισσεύσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος σπουδὴν καὶ τὸ χάρισμα δὲ δοχεῖ ἔχειν, ἀρθεῖσται· οἷς Πλάτων, οὐκ ἔχει τὸ χάρισμα, ἀλλὰ δοχεῖ ἔχειν· ἡμερώσεις γάρ τούτο διὰ τῆς ἀμελείας.

ε "Οταν δὲ ἐλθῃ ὁ Γέρος τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγιοι ἀγρέλοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσαι ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναγθήσονται ἄκροις αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖται αὐτοὺς ἡ ἀλληλων, ὡςπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόσωτα ἀπὸ τῶν ἱρίφων, καὶ στήσει τὰ μὲν πρόσωτα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἱρίφων ἐξ εὐωνύμων. ε Ἔπειδὴ ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Κυρίου ἐν ἀπιμίᾳ γέγονε καὶ ὕστερος, φησὶ τὸ, "Οταν ἐλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Ἐν γάρ τῇ δευτέρᾳ μετὰ δόξης ἐλεύσεται, ἀγγέλων δορυφοριῶντων αὐτόν. Πρώτον δὲ ἀφορίζει τοὺς ἀγίους ἀπὸ τῶν ἀμφιταλῶν, ἀπεκλάσσων αὐτοὺς ἀγνώστας, καὶ θετησι, καὶ τότε φωνεῖ πρὸς αὐτούς. Πρόσθτα μὲν οὖν καλεῖ τοὺς ἀγίους, διὰ τὸ ξμέρον, καὶ διὰ τὸ καρπὸν ἥμιν δεδόσσοι καὶ ὡρέλειαν ὡς τὰ πρόσωτα, καὶ ἔριον ἔχοργουντες ἥτοι σκέπην θείαν καὶ πνευματικήν, καὶ γέλα, τουτέστι τροφὴν προστίκουσαν· ἔριον δὲ, τοὺς ἀμφιταλούς· κατὰ κρημνῶν γάρ βαδίζουσι, καὶ ἐπεκτοῦ εἰσι, καὶ ἀκαρποὶ ὡς οἱ ἔριφοι.

ε Τότε ἔρει δὲ βασιλεὺς τοτὲς ἐκ δεκαών αὐτοῦ· Λεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρος μου, κληρον μῆ-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(33) Cod. 32 addit: Τῶν δούλων γάρ ἔστι τὸ μετεπείνει, τοῦ δὲ δεσπότου τὰ ἀπαιτήσαι· λέγει οὖν δὲ δούλος πρὸς τὸν δεσπότην· Σχληρὸν, φησὶ, συνετόν τὰ ἀπαιτηγά σου, τὸ ζῆτεν παρὰ ἀνθρώπων ὑπακοὴν, οἵς οὐκ ἐνεποίησεν διὰ τοῦ λόγου τὸ εὐ πειθές, δὲ φρονθεῖς μὴ ἀπράκτος γένωνται, τὸ κατ' ἔμπτων ρόντον δρόλεῖς, τὸ δὲ περὶ ἐπέριν οὐκ ἴστοις, Τραπεζίτες, κ. τ. λ. ε Servorum enim est reddere,

A multi doctorum dicunt. Durum quidem requirere ab hominibus obedientiam, quibus Deus non indidit obedientiam et persuasibilitatem, hoc enim insinuat dicens: Metis ubi non seminasti, hoc est, cui non dedisti ut obedire, exigis ab illo ut obediatur. Dicens autem durum dominum servus scipsum condemnat. Nam quoniam durus erat, debebat magis diligens esse, utpote durum et crudelem dominum sortitus. Num si aliena exigit, multo magis sua exigit: atque ita oportebat et te multiplicare quae acceperas, et facere discipulos a quibus debitum repeteret. Nummularios autem discipulos nominat, tanquam eos qui probent aut reprobant sermones. Verum usuram exigit a discipulis, operum scilicet exhibitionem. Discipulus enim a doctore sermonem accipiens, habet quidem illum et reddit integrum, addit autem et usuram, boni operationem. Tollitur itaque a malo et segni servo donum. Qui enim donum aliquod in aliorum utilitatem accepit, nec eo utilitur, illud etiam perdit: qui vero multiplicare studet, majorem sibi conciliabit gratiam. Diligentiam enim adhibenti dabitur major gratia, ita ut abundet. Studium autem non adhibens, et dono quod videtur habere privabitur. Negligens enim, et qui non operatur per ea quae accepit, non habet donum, sed videtur habere: nam perdidit sua negligentia.

C VERS. 31-33. « Cum autem venerit Filius hominis in gloria sua, et omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriae sua, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, quemadmodum pastor segregat oves ab hædis, et statuet quidem oves a dextris suis, hædos autem a sinistris. » Quoniam primus adventus Domini in ignominia fuit et opprobriis, dicit, Cum venerit in gloria sua. In secundo enim cum gloria aderit, angelis ipsum stipantibus. Primum autem separat sanctos a peccatoribus, liberans eos a labore, et statuit, et tunc loquitur eis. Itaque oves vocat sanctos, quia mansueti sunt, et fructum nobis ac utilitatem dant ut oves lanam suppeditantes, videlicet divinum et spirituale amictum: et lac, hoc est, cibum congruum: hædos autem peccatores: in præceps enim vadunt, et incompositi sunt, et steriles ut hædi.

VERS. 34-40. « Tunc dicet 440 rex his qui a dextris sibi erunt: Venite, benedicti Patris mei,

Venit. S. Marci.

domini vero repetere. Afflatur itaque servus domini: Austerum, inquit, vidi esse mandatum tuum qui obedientiam ab hominibus exigis, quibus scilicet per rationem facilitatem obediendi non tribuisti; idcirco timens, ne a ministerio exciderem, id tantum, quod a me pertinebat, custodivi: quod autem aliorum erat, neglexi. Nummularios autem, etc.

possidete regnum in haereditatem paratum vobis ab A επει τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόστου. Ἐπείνυσσε γάρ, καὶ ἐδώκατε μοι φργῖν· θεῖφησσ, καὶ ἱποτίσατε με· ἔνος ἡμην, καὶ συνηγάγετε με· γυμνὸς, καὶ πειθέλετε με· ἡσθέντα, καὶ ἐπεικέψοδε με· ἐν φυλακῇ ἡμην, καὶ ἤλθετε πρός με. Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· Κύριε, πότε σε εἰδόμεν, πεινῶντα, καὶ θρέψαμεν; ή διφῶντα, καὶ ἱποτίσαμεν; Πότε δὲ σε εἰδόμεν ἔνον, καὶ συνηγάγομεν; ή γυμνὸν, καὶ πειθέλομεν; Πότε δὲ σε εἰδόμεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σε; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς, ἔρει αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἵψ' ὅσον ἐποιήσατε ἐν τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἥμοι ἐποιήσατε. » Οὐ πρότερον τιμῆσθε καὶ κολάζετε, πρὶν ἢ δικάσθητε. Φιλάνθρωπος γάρ ἔστι, καὶ ἡμᾶς δὲ τοῦτον αὐτὸν παιδεύει, μὴ πρότερον κολάζειν πρὸν ἐν λεπτίσμαν. Οὕτω γάρ ἀναπολόγητοι μᾶλλον ἔσονται οἱ μετὰ δικαστέριον κολασθέντες. Εὐλογημένους δὲ καλεῖ τοὺς ἀγίους, ὡς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἀποδεχθέντας. Κληρονομήσατε, οἰοντει τινα πατρῷαν πειρουσίαν. Ἀδελφοὺς δὲ ἐλαχίστους καλεῖ, ή τοὺς αὐτοῦ μαθητάς, ή πάντας ἀπλάκους τοὺς πάντες. Πᾶς γάρ πέντε, ἀδελφός εἴτε τοῦ Χριστοῦ κατ' αὐτὸν τοῦτο, ἐπει καὶ δι Χριστὸς ἐν πεντὶ διηγεῖν. Ὁρα δὲ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, πῶς ἀνεκρύσσεται τοὺς ἀγίους. « Όρα καὶ τὴν ἐκείνων εὐγνωμοσύνην, πῶς δι' ἐπιείκειν ἀρνοῦνται τὸ θρέψι. ἀλλ' ὁ Κύριος τὰ εἰς τοὺς πάντας γεννόμενά εἰς ἔστυν ἀνεδέχεται.

VERS. 41-46. « Tunc dicet et his qui a sinistris erunt, Discedite a me, maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi cibum: siti vi, et non dedistis mihi potum: hospes eram, et non me collegistis: nudus, et non operuistis me: infirmus et in carcere eram, et non visitasti me. Tunc respondebunt ei et ipsi dicentes: Domine, quando vidimus te esurientem, aut sicutem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi? Tunc respondet illis, dicens: Amen dico vobis, quatenus non fecisti uni de minimis his, nec mihi fecisti. Et ibunt hi in supplicium aeternum, justi vero in vitam aeternam. » Eos qui a sinistris, in ignem mittit qui praeparatus est diabolo. Quia enim compassionis expertes sunt diaboli, et hostiliter et inimice erga nos affecti sunt: merito idem supplicium habent, qui ejusdem voluntatis sunt, qui et propriis operibus maledicti facti sunt. Vide autem quod Deus ignem non praeparavit hominibus: supplicium enim non fecit propter nos, sed propter diabolum: ego autem memctipsum supplicio facio obnoxium. Horresce igitur, o homo, cum cogitaveris 141 hoc, quod illi neque ut scorta, neque ut latrones, neque ut qui grave aliud flagitium perpetrarunt, puniuntur, sed ut hi qui lumen non ficerunt. Profecto si bene consideras, raptor est qui multa habet, et non miseratur, etiam si neminem manifesta con-

B α επει τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόστου. Ἐπείνυσσε γάρ, καὶ ἐδώκατε μοι φργῖν· θεῖφησσ, καὶ ἱποτίσατε με· ἔνος ἡμην, καὶ συνηγάγετε με· γυμνὸς, καὶ πειθέλετε με· ἡσθέντα, καὶ ἐπεικέψοδε με· ἐν φυλακῇ ἡμην, καὶ ἤλθετε πρός με. Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· Κύριε, πότε σε εἰδόμεν, πεινῶντα, καὶ θρέψαμεν; ή διφῶντα, καὶ ἱποτίσαμεν; Πότε δὲ σε εἰδόμεν ἔνον, καὶ συνηγάγομεν; ή γυμνὸν, καὶ πειθέλομεν; Πότε δὲ σε εἰδόμεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σε; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς, ἔρει αὐτοῖς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἵψ' ὅσον ἐποιήσατε ἐν τούτων τῶν ἐλαχίστων, ὥστε ἥμοι ἐποιήσατε. Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. » Τούς δὲ εὐνόμων εἰς τὸ πόρο ἐκπέμπει, δι ητοιμασται τῷ διαβόλῳ. Ἐπει γάρ ἀσυμπαθεῖς εἰσιν οἱ δίκαιοι, καὶ ἀπηνῶς διάκεινται καὶ ἐχθρωδῶς πρὸς ἡμᾶς, εἰκότως τῆς αὐτῆς τιμωρίας ἀξιούνται οἱ τῆς αὐτῆς γνώμης δύτες, οἱ καὶ ἐν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἔργων ἐπεκτάρχοι ἔγενοντο. « Όρα δὲ δι τοὺς ἀνθρώπους, οὐδὲ τὴν κόλασιν ἐποίησε δι· ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τὸν διαβόλον, ἐγὼ δὲ ποιῶ δικαιούτων τὴν κόλασιν διπόδικον. Φρίξον δὲ, ἄνθρωπε, ἐννοήσεις ἀντείδειν δι τὸν οὐτοις οὔτε ὡς πόρνοι, οὔτε ὡς ἄρπαγες, οὔτε ὡς ἄλλο το πλειμελήσαντες κακὸν, κολαζούνται, ἀλλ' ὡς μὴ ποιήσαντες ἀγαθόν. Τῷ δυτὶ γάρ ἐστι καλῶς σκοτώσεις, ἀρπαξ ἔστιν δὲ πολλὰ ἔχων καὶ φὰ δέσποιν· μὴν μηδὲν ἀλεῖσθε προδίδαστε. » Θεο-

D α επει τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόστου. Ἐπείνυσσε γάρ ἀσθενῆς εἰς τὸ πόρο ἐκπέμπει, δι ητοιμασται τῷ διαβόλῳ. Ἐπει γάρ ἀσυμπαθεῖς εἰσιν οἱ δίκαιοι, καὶ ἀπηνῶς διάκεινται καὶ ἐχθρωδῶς πρὸς ἡμᾶς, εἰκότως τῆς αὐτῆς τιμωρίας ἀξιούνται οἱ τῆς αὐτῆς γνώμης δύτες, οἱ καὶ ἐν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἔργων ἐπεκτάρχοι ἔγενοντο. « Όρα δὲ δι τοὺς ἀνθρώπους, οὐδὲ τὴν κόλασιν ἐποίησε δι· ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τὸν διαβόλον, ἐγὼ δὲ ποιῶ δικαιούτων τὴν κόλασιν διπόδικον. Φρίξον δὲ, ἄνθρωπε, ἐννοήσεις ἀντείδειν δι τὸν οὐτοις οὔτε ὡς πόρνοι, οὔτε ὡς ἄρπαγες, οὔτε ὡς ἄλλο το πλειμελήσαντες κακὸν, κολαζούνται, ἀλλ' ὡς μὴ ποιήσαντες ἀγαθόν. Τῷ δυτὶ γάρ ἐστι καλῶς σκοτώσεις, ἀρπαξ ἔστιν δὲ πολλὰ ἔχων καὶ φὰ δέσποιν· μὴν μηδὲν ἀλεῖσθε προδίδαστε. » Θεο-

γάρ ἔχει περισσότερος τοῦ δέουτος, ἡρπασε πάντως Λιτμελία afficiat. Quia enim quædam habet quibus non indiget, rapit omnino ab his qui eagent, et non accipiunt ab ipso. Nam si in commune ea posuisset, fuissent utique et illi non indigi: nunc autem quia reclusit, et propria fecit, propterea illi esuriunt: atque ita et raptor est qui immisericors, tot injuria afficiens, quot beneficiis afficere potuit, et nou afficit. Ideo ibunt hi in supplicium æternum et nunquam finiendum; justi vero in vitam æternam. Nam sicut sancti incessahile habent gaudium, ita injusti indesinenter pœnam: tametsi Origenes nūgetur dicens fore suppliciorum finem, et non semper puniendos peccatores, sed fore aliquando tempus, quando in justorum venturi sint consortium purgati a pœnâ. Arguitur autem ex hoc loco manifeste, nam Dominus dicit: supplicium æternum, hoc est, nunquam desinenſ. Unde et ovibus comparat justos, hedis autem peccatores: sicut enim hædus nunquam sit ovis, sic nunquam peccator purgabitur et erit justus. Tenebræ autem exteriōres, quæ procul sunt a luce divina, et propterea graviorem faciunt pœnam. Potest item causa quædam afferri ad hæc. Peccator enim in hac vita in tenebris est, nam excidit a sole justitiæ: sed quia spes est conversionis, propterea non sunt tenebræ illæ exteriōres. Porro ubi mortuus fuerit, et institerit examen factorum, excipiunt cum exteriōre. Non enim ultra conversionis spes est, sed sustinet omnigenam divini splendoris privationem. Quandiu enim hic est, etiam si bona Dei minus ubertim suscipiat [loquor de sensibilibus et creatiis]. videtur esse quodammodo servus Dei dum in domo ejus, hoc est in creaturis, versatur, ab ipsoque ait: et educatur. Tunc autem omnibus modis a Deo dividitur, nihil commune cum illius bonis habens. Hæ sunt per comparationem ad has tenebræ exteriōres, eo quod hic non omnibus modis peccator resecatur. At tu fuge immisericordiam et fac elemosynas, et alias quidem sensibiles, alias autem spirituales. Pasce Christum, qui esurit salutem nostram. Sed et esurientem doctrinas si paveras et potaveris, patisti Christum et potasti. In Christiano enim Christus est, et fides alitur et crescit doctrinis. Sed et si videris peregrinum a superna patria, tecum et collige, hoc est, dum ingredieris in cœlos, introduc et illum, ne aliis predicans ipsæ sis reprobus. Et si quis incorruptionis vestam abjicerit, quam per baptismum induit, et nudus sit, ^B inde illum. Et infirmum fidem (ut Paulus dicit⁵⁷) assume: et vincit in carcere, hoc eat corpore illo tenebroso, invise, illi quasi splendorem admonitionem donans. Hæ sex species charitatis omnes imple quidem corporaliter; imple autem et spiritualiter; nam cum duplicitis naturæ simus, ex anima et corpore, possunt hæc et bifariam perfici. ^C αὐτῷ τὴν νοοτελίαν ὀμράμενος. Ταῦτα πάντα τὰ ^D εἴδη τῆς ἀγάπης ἐπιτέλει μὲν καὶ σωματικῶς, πλὴν ὄλλα καὶ ψυχικῶς. διπλῶν γάρ ὄντων ἡμῖν, δε φυχῆς καὶ σώματος, δύνανται ταῦτα διπλῶς κατερθωθῆναι.

57 I Cor. III, 2

CAPUT XXVI.

De Magdalena Dominum ungente. De Paschate. De mystica cena. De traditione Christi. De negatione Petri.

Vers. 1. « Et factum est, cum consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis : Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur ut crucifigatur. » Quia regni meminit et retributionis, tempestive consequenter et de passione sua disserit, quasi dicens : Etiam hi qui me crucifixerint, igne punientur.

Vers. 2-5. « Tunc congregati sunt principes sacerdotum, et scribæ, et seniores populi, in atrium principissacerdotum, qui dicebatur Caipha, et consilium inierunt ut Iesum dolo tenerent et occiderent. Dicebant autem : Non in die festo, ne tumultus fiat in populo. » Cum lex præciperet ut unum tantum haberent pontificem per omne illius ^B vita tempus, illi contra legem multos faciebant, quos quotannis mutabant : idcirco ad pontificem illius anni veniunt de homicidio consilium inituri, ubi oportebat magis homicidas puniri. Principes autem sacerdotum dicit eos qui jam annuo munere functi fuerant. Cæterum sceleratam cædem perpetraturi, non Deum, sed turbam timebant. Timuerunt enim ne quo pacto, si in die festo illum occiderent, turba in ultionem excitaretur. Vel etiam quia tunc offerenda erant omnia sacrificia in lege decreta, ne populus propter homicidium a sacrificiis absisteret, perderentque ipsi lucrum quod ex sacrificiis habebant. Fortassis autem et hoc timuerunt, ne forte in die festo occiso, illius mors nobilior et clarior fieret : optabant enim memoriam ejus abolere. Illi igitur ante festum consilium inierunt, ut vel forte post diem festum occiderent. At non quando illi voluerunt, sed quando ipse voluit pati, se capiendum eis permisit, per tempus scilicet Pascha, ut quando typicum Pascha, tunc et verum Pascha fieret. Discere autem et illos cædis avidos fuisse possumus. Nam qui nolebant illum occidere inde festo, cum invenerunt proditorem, tunc occiderunt contempta etiam turba, modo voluntas eorum fieret.

Vers. 6, 7. « Cum autem esset Jesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis. » ^D 43 Quidam dicunt tres esse mulieres quæ unixerint Dominum unguento, quarum etiam quatuor evangelistæ meminerunt ; alii autem duas dicunt : unam apud Joannem, quæ est Maria soror Lazari : aliam, cuius Matthæus nunc meminit, quæ eadem cum illa quæ apud Marcum et Lucam. Simonem autem hunc leporosum quidam dicunt fuisse patrem Lazarum, quem Christus a lepra purificavit, et apud cum coenarit. Dicitur autem quod et Jesus qui dixerat discipulis suis : Abite ad quemdam, et ostendet vobis coenaculum stratum, ad illum

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΣ'.

Περὶ τῆς ἀλειφάστης τὸν Κύριον, μάρφα. Περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου. Περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Πέτρου.

« Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ · Οἶδατε; ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα γίνεται. Καὶ ὁ Γέος τοῦ ἀνθρώπου παρεδίδοται· εἰς τὸ σταυρωθῆναι. » Ἐπειδὴ βασιλεῖς ἐμνήσθη καὶ ἀνταποδόσεως, εὐχαρίστως λατπὸν καὶ τοῦ πάθους τοῦ οἰκείου διαλέγεται, μονονοχῇ τούτῳ λέγων, ὅτι Καὶ οἱ σταυρώσαντές με τούς πυρὸς ἀξιωθήσονται.

« Τότε συνήθησαν οἱ ἄρχιερεις καὶ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἄρχιερέως τοῦ λεγομένου Καίάρχ, καὶ συνεδουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν, δόλῳ χριτήσωσι καὶ ἀποκτείνωσιν. Πλεγον δέ · Μή ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θύρος γίνηται ἐν τῷ λεῖψῃ. » Τοῦ νόμου κελεύοντος ἔνα εἶναι ἄρχιερέα διὰ βίου, πολλοὺς ἐποιουν αὐτοὶ παρανόμως, ἀμείβοντες αὐτοὺς κατ' εἰναυτόν · διὸ καὶ πρὸς τὸν τῶν εἰναυτοῦ ἐπίνειον ἄρχιερέα ἔρχονται βουλευόμενοι περὶ φόνου, διὸν ἔδει μᾶλλον ταῦς φονευτὰς κολάζεσθαι · ἄρχιερες δὲ λέγει τοὺς πεπληρωμέντους ἥδη τὴν εἰναυτοῦ λειτουργίαν. Τὸν δὲ ἀνέστιον φόνον μέλλοντες πρέβειν, οὐχὶ τὸν θεὸν, ἀλλὰ τὸν δῆλον φοδούνται. Ἐδεδίστεν γάρ μη πως, ἐν τῇ ἑορτῇ φονευσάντων αὐτὸν, διεγερθῆ δὲ δῆλος εἰς ἄμυναν, ή καὶ τοῦ προσάγον τὰς νονομισμένας θυσίας ἀπόσχηται διὰ τὴν μικροφύλαν αὐτῶν, καὶ ἀπολέσωσιν αὐτοὶ τὰς εἰς τῶν θυσιῶν κέρδη. Ιεως δὲ καὶ τούτο ἐριθεύντο, μήποτε ἐν τῇ ἑορτῇ φονευθέντος, ἀπίσθημος γίνηται καὶ ἐνδοξὸς αὐτοῦ ὁ Θάνατος · καὶ τοῦ γάρ ἡδούλοντο ἀφανίσαι τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὕτω πρὸ τῆς ἑορτῆς βουλεύοντες μετὰ τὴν ἑορτὴν τάχα φονεύσαι · δὲ δεικνύεις, διὸ οὐχ διὰ θύελον, ἀλλ' διὰ ἡθελησεν αὐτὸς, πάσχει, συνεχάρησαν αὐτοὺς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα συλλαβεῖν · ἵνα δὲ τὸ τυπικὸν Πάσχα ἐγίνετο, τότε καὶ τὸ ἀληθινὸν Πάσχα ἐκβαίνῃ. » Εστι δὲ καὶ τὴν μικροφύλαν αὐτῶν λαταρισθεῖν. Οἱ γάρ μη βουλόμενοι ἐν τῇ ἑορτῇ φονεύσαι αὐτὸν, διὸ εἴρον τὸν προδιδόντα, τότε φονεύσαι, καταφρονήσαντες καὶ τοῦ δῆλου, μόνον ἵνα τὸ θέλημα αὐτῶν γίνηται.

« Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννημένου ἐν Βηθανίᾳ, ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβοστρον μύρου ἔχουσα βερυτίμου, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν καραδὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου. » Τινὲς τρεῖς λέγουσιν εἶναι τὰς ἀλειφάστης τὸν Κύριον γυναῖκας, ὅν καὶ οἱ τίσσαρες εὐαγγελισταὶ μέμνηται · ἄλλοι δὲ δύο ταῦτας φασι, μίαν τὸν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, ἡτοῖς ἐστὶ Μαρία ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου, καὶ τὴν νῦν παρὰ τῷ Ματθαίῳ μνημονευομένην, ἡτοῖς ἐστίν η αὐτὴ τῇ παρὰ τῷ Λουκᾷ καὶ τῷ Μάρκῳ. Τὸν δὲ Σίμωνα τούτον τὸν λεπρὸν, φασὶ τινὲς καὶ πατέρα εἶναι τοῦ Λαζάρου, διὸ ἐπὸ τῆς λέπρας καθαρίσας, εἰσιτάτο παρ' αὐτῷ. Αἴρεται δὲ διὶς καὶ δὲ Κύριος εἰπὼν τοὺς μαθηταῖς, Ἀπέλθετε πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ δεῖξει ὑμῖν ἀνάγεσον διερρευμένον, πρὸς τούτον ἀποστέλλει εὑ-

τοὺς ἀμὲλει καὶ ὑποδέξατο, ὃς φασι, τὸν Κύριον, οὐ περ' αὐτῷ τὸ Πάσχα ἐτίλεσαν. Ἡ γοῦν γυνὴ ἰδοῦσα τὸν λεπρὸν καθηρισθέντα, ἀθάρησεν ὡς καὶ αὐτὴ τῆς ἀρέσσων τεύξεται, καὶ καθηρισθέστη τὴν ψυχικὴν λέπραν· πίστιν δὲ πολλὴν ἔνεδεξατο, τὸ ὕστα τίμιον μύρον κατταγέσσα, καὶ ἀπειδήσασα τούτου· ἐπὶ τὴν κεφαλὴν δὲ τοῦτο κατταγέσι, τῷ κυριωτάτῳ μάραι τὸν τιμὴν προσάγουσα. Καὶ σὺ γοῦν εἰ λέπραν ἔχεις ψυχικὴν καὶ φριτσικὴν, τετυφωμένην ἥτοι ἀποκεκομμένην θεοῦ, δέξαι τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν οἰκίαν σου, καὶ μύρισον αὐτὸν τῷ μύρῳ τῶν ἀρετῶν· δύνασαι γὰρ καθάραντί σε τῆς λέπρας· τῷ Ἰησοῦ τελεάσται μύρον, καὶ κατὰ τὴς κεφαλῆς αὐτοῦ κατταχέσθαι. Τίς δὲ ἡ κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ ἡ θεότης αὐτοῦ, πρὸς ἣν ἡ εἰωδία τῶν ἀρετῶν προσφέρει; εἰ Κατευθυνθήτω γὰρ, φησὶν, ἡ προσευχὴ μου ὡς θυμάδις ἐνώπιόν σου, Κύριε. εἰ Εἴωθίσαι σὺν τὴν Ἁγ. τοῦ πολυτυνθήτου μύρου τῶν ἀρετῶν προσάγῃς τῇ θεότητι τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ δὲ καὶ εἰ μὴ μόνον ἀνθρωπον ψιλὸν αὐτὸν δογματίζεις, ἀλλὰ καὶ θεὸν, τότε τὴν κεφαλὴν κύτου ἥτοι τὴν θεότητα εἰωδίασσε, τοπεστίν, ἀθεολόγησες.

« Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἡγανάκτησαν, λέγοντες· Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη; ἡδυνάτο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον πραθῆναι πολλοῦ, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. Γνοὺς δὲ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικὶ; "Ἐργον γὰρ καλὸν εἰργάσκετο εἰς ἡμές· πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχούς ἔχετε μεθ' ἐκυτῶν, ἡμὲς δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. εἰ οἱ μαθηταὶ πολλὰ περὶ ἔλεημοσάνης ἀκούσαντες, καὶ πολὺν αὐτῆς πονημένα λόγον, ἐμέμψκαν τὴν γυναικά, ὡς μᾶλλον τὸν Λέων ἔγινον τοῦ θεοῦ, ή τὴν εἰς αὐτὸν τιμήν· δὲ δὲ ἐπιπλήττει τοὺς μαθηταίς, διότι ἀκαίρως ἐμέμψκαν τὴν γυναικά. Δει γάρ μη τὰ ὑψηλά ἀπεκτείν παρὰ τῶν ἄρτι προσιόντων, καὶ μάλιστα περὶ γυναικούς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ τὴν μετρίαν γοῦν αὐτῶν πίστιν δέχεσθαι. "Οὖν γάρ τις προσφέρῃ τῷ Θεῷ, συμδούλευσον αὐτῷ δοῦναι πτωχοῖς· μεθ' δὲ μέντοι προσταγής, περιττόν ἔστιν ἀποστρέψειν αὐτὸν· διτ τὴν εἰς τὸν θεὸν τιμὴν προκρίνειν πάντων ἀπλώς, καὶ τῆς ἔλεημοσάνης αὐτῆς· μηδὲ γὰρ ἐπειδὴ διὰ φιλανθρωπίαν ἀναδέχεται εἰς ἐκυτὸν δὲ Χριστὸν τὸν ἔλεον, νομίσῃς· διτ δὲτ καταρρονεῖν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ἔλεημοσάνην μόνον ἐπιτιθένειν· ἐπειδὴ οὕτω γε καὶ λεροσυλεῖν δει λοιπὸν, καὶ εἰ τῶν συληθέντων ἔλεημοσάνην ποιεῖν. 'Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο· διτ γὰρ οὐκ ἔστι τετυόν τὸ ἔλεον πτωχούς καὶ τὸ τιμῆσαι τὸν Χριστὸν αὐτὸν ἔκεινον, καὶ θεραπεύσαι, ἄκουε· εἰ Τοὺς πτωχούς γὰρ, φησὶ, πάντοις ἔχετε μεθ' ἐκυτῶν, ἡμὲς δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. εἰ Ορέξεις οὖν πῶς ἀλλοκούται τὸ τὸν Χριστὸν θεραπεύειν, καὶ ἀλλο τὸ πτωχούς ἔλεειν, εἰ καὶ διὰ φιλανθρωπίαν δὲ Χριστὸς εἰς ἀναδέχεται τὸ εἰς τοὺς πένητας γινόμενα.

A miserit eos. Denique et suscepit (ut dicunt) Dominum, qui et apud illum perfecit Pascha. Mulier igitur cum vidisset leprosum purificatum, confusa est quod ex ipsa peccatorum consequeretur remissionem, et purgaretur a lepra anima. Magnam autem fidem ostendit, quod tam pretiosum unguentum et absque parcimonia in caput ejus effudit, honorem exhibens membro praecipuo. Et tu quoque si lepra laboras, et pharisaica lepra inflatus es, quia a Deo separat, sncipe Jesum in domum tuam, et unge eum unguento virtutum. Potes enim parare unguentum Jesu, qui lepram tuam purgavit, et caput ejus perungere. Quod autem est caput Christi? Divinitas ejus, cui fragrantia virtutum offertur. « Dirigatur inquit, oratio mea sicut thymiam in conspectu tuo, Domine. » Affer igitur fragrantiam unguenti ex multis virtutibus confessi divinitati Christi. Quin etiam si non solum hominem illum esse docueris, sed dixeris et Deum, tunc caput suum, hoc est divinitatem, fragranti unguento perfundes, hoc est, theologum ages.

VERS. 8-11. « Videntes autem discipuli indignati sunt, dicentes: Ad quid perditio hæc? Potuit enim istud unguentum venundari magno et dari pauperibus. Eo autem cognito, Jesus ait illis: Quid molesti estis mulieri? Opus enim bonum operata est erga me. Nam semper pauperes habetis vobiscum, me vero non semper habetis. » Discipuli quoniam multa de eleemosyna audierant, magnamque illius rationem habuerant, reprehenderunt mulierem, tanquam Deo misericordiam magis requirente quam honorem suum. Ille autem increpavit discipulos, eo quod intempestive mulierem reprehendissent. Non enim summa exigere ab his qui nuper ad fidem adducti sunt, maxime ab infirma muliere, sed mediocrem eorum fidem suscipere oportet. Quando igitur quis offert Deo donum, ne averseris illum, neque confringas alacritatem ejus, abducens illum ut det pauperibus, sed sine implere oblationem. Quod si quis consilio tuo indignerit utrum oporteat facere, pauperibus dare, vel offerre Deo, consule illi ut det pauperibus: at cum offert, indignum est aversari illum. Decet enim ut honorum quem Deo doberemus, præferamus simpliciter omnibus, etiam eleemosynæ ipsi. Noli enim, quia propter benignitatem Christus suscipit misericordiam quasi sibi facta esset, existimare quod oporteat contemnere Deum et eleemosynam tantum curare, quia sic et sacrilegium liceret, et ex sacrilegiis esset eleemosyna danda. Verum non sic habet, quia non est idem, misereri pauperum, et colore ac honorare ipsummet Christum. Audi: « Pauperes enim, inquit, semper habetis vobiscum, me autem non semper. » Vidcs igitur quomodo aliud sit curam impeudere Christo, et aliud misereri pauperibus, tametsi Christus propter benignitatem suscipiat perinde ac si in se collocetur, quod pauperibus impeditur.

Vers. 12, 13. « Quod enim haec unguentum hoc A misit super corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis, ubicumque praedicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, hoc quoque quod haec fecit, narrabitur in memoriam ipsius. » Docet nos quod mulier haec juxta divinam dispensationem hoc fecerit, praesignans mortem illius, et corporis sepulturam. Non enim tulisset Christus unguento ungi, nisi mysterium quoddam subsuisset; praedixit autem tanquam Deus, quod esset futurum, quod in gloriam ejus ubique praedicetur res quam fecit mulier. Vide autem Dei misericordiam, quomodo mulierem magnis donis reinunerauit. Facit enim eam memorabilem ubique, quandiu suum Evangelium duraturum sit. Quomodo autem sepultura ejus praesignatur unguento? Mos erat Judaeis cum unguento mortuorum corpora sepelire, sicut et Egyptii faciebant, ut incorrupta manerent, nec feterent. Ostendit igitur mulier, inquit, ex hoc quod unguentum effudit, corpus meum brevi sepelendum. Haec autem omnia dicit demulcens et dehortans Judam, per quem sepulturas tradendus erat. Intellige item per anagogen, leprosum quidem esse gentilem populum: mulierem autem peccatricem, congregationem et Ecclesiam ex gentibus, quae unguentum, hoc est fidem, in Christi caput, hoc est deitatem, effudit. Omnis enim credens Deum esse Christum, unguentum effundit in caput Christi. Judas autem quod increpavit mulierem (sicut Johannes dicit) figuram tenet Judaeorum, qui usque in hunc diem contra Ecclesiam murmurant.

Vers. 14-16. « Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum, et ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis tradam illum? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et ex eo tempore quarebat opportunitatem ut eum traderet. Cum aliena mulier mercatrix tantum exhiberet honorem, tunc discipulus abiit proditus illum. Non enim frustra adjicitur. Tunc abiit, sed ut ostendatur impudentia Judaei. **143** Addidit autem, Iscariotes, ut notiorem eum redderet, Erat enim et alias Judas, qui Lebbæus dicebatur: hic vero proditor erat a pago qui dicebatur Iscara. Illi autem constituerunt triginta argenteos, hoc est, decreverunt ut ei darentur, non autem ut multi putant, appenderunt. Quarebat igitur opportunitatem ut illum solum traderet eis. Timebant enim turbam, et idcirco conduxerunt Judam ut indicaret eis quando solus esset.

Vers. 17-19. « Primo autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes ei: Ubi vis paremus tibi ad edendum Pascha? At ille dixit: Ite in civitatem ad quemdam, et dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Jesus, et paraverunt Pascha. » Primam azymorum diem vocat, quae

ε Βαλούεις γάρ αὕτη τὸ μέρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ εὐ-
ματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφίασαι με ἐποίησε. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, δπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν δλῷ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὔτης. » Διδάσκει ἡμᾶς, δια-
κατά τινα θελει κίνησιν ἐποίησε τοῦτο ἡ γυνὴ, προτυπώσα τὸν θάνατον αὐτοῦ, καὶ τὴν τοῦ σώ-
ματος ταφὴν· οὐ γάρ ἀν ἡνέσχετο ὁ Κύριος μύρον
καταχρείσθη, εἰ μη μυστήριον τι ἔδιλον. Μης θεός δὲ προεπέ τὸ ἀσύμενον, διτι εἰς γεύχημα αὐτῆς
μέλλει λαλεῖσθαι πανταχοῦ ὁ ἐποίησεν ἤργον ἡ γυνὴ. » Ιδεὶ δὲ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, πάκις ἀμελετεῖ τὴν γυναῖκα μεγάλη χάριτι· ποιεῖ γάρ αὐτὴν μητρι-
μονεύσθαι διδόλου, ἄχρις δὲ τὸ εὐτὸν Εὐαγγέλιον
διεσώζηται. Πῶς δὲ εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ συν-
ειλάστο τὸ μέρον; » Κένος ἦν τοῖς Ιουδαίοις μετά
μύρων ἐνταφιάζειν τὰ σώματα, ὡς καὶ οἱ Αιγύπτιοι
ἐποίειν, διὰ τὸ ἀσηπτα τρεπόσθαι καὶ ἀνευ δυσ-
ωδίας. Δείκνυσιν οὖν, φησίν, ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ τὸ μέρον
καταχέσαι, διτι νὸ σῶμά μου ἐνταφιασθήσεται. Ταῦτα
δὲ πάντα λέγει, διεποτάν καὶ ἐντέπον τὸν Ιού-
δαν, δι' οὐ ἔμελλε ταφὴ παραδεῖναι. Νόησο, δὲ καὶ
κατὰ ἀναγρῆν, λεπρὸν μὲν εἶναι τὸν θενικὸν λεπρόν,
γυναῖκα δὲ ἀμαρτωλὸν τὴν ἐξ θνῶν συντριψθήσειν καὶ
Ἐκκλησίαν, ήτις τὸ μέρον, ταυτότερη τὴν πόλειν, εἰς
τὴν τοῦ Χριστοῦ κεφαλὴν, ήτοι τὴν θεότητα, ἐξ-
έχει. Πᾶς γάρ ὁ πιστεύων Θεὸν εἶναι: διν Χριστού,
μύρον καταχέει εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ· δὲ δὲ
Ιουδαῖς ἐπιτιμήσας τῇ γυναικὶ, ὡς Ἰωάννης φησί,
τύπον ἐπίκει τῶν Ιουδαίων, τῶν ἦτι καὶ νῦν γογ-
γύσσων κατὰ τῆς Ἐκκλησίας.

« Τότε πορευεῖς εἰς τῶν δώδεκα, δὲ λεγόμενος
Ἰουδαῖς Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἰπεῖς· Τ
θέλετε μοι δοῦναι, καγὸν παραδόσιον αὐτὸν; Οἱ δὲ ἐστη-
σαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια· καὶ ἀπὸ τότε ἐξήτει-
εναιτίριαν, ήντα αὐτὸν παραδῷ. » Οτι δὲ ἀλλοτρία γυ-
ναῖ, δὲ πόρνη, τοσαύτην ἀπεδείκτο τιμὴν, τότε δὲ
μαθητής ἀπέρχεται προδώσων αὐτὸν. Οὐ γάρ μά-
την κείται τὸ, τότε πορευεῖς, ἀλλ' ήντα δεῖη
την ἀναίδειαν τοῦ Ιουδαία· δὲ Ἰσκαριώτης δὲ προς
τίθησιν, ήντα γνωριμώτερον αὐτὸν ποιήσῃ. Ήν γάρ
καὶ ἔτερος Ιουδαῖς, δὲ καὶ Λεβνάτος. Οὗτος μέντοι δ
προδότης ἀπὸ κάμης τινὸς ἦν, ήτις ἐκαλεῖτο Ἰσκά-
ρη. Οἱ δὲ ἐστησαν τριάκοντα ἀργύρια, ἀντὶ τοῦ, συν-
εφάνησαν, ἀφώρισαν δούναι, οὐχ ὡς οἱ πολλοὶ
νοοῦσιν, ἀντὶ τοῦ ἐκύρωστά τον. Ἐξήτει οὖν εὐκαι-
ρίαν, μόνον αὐτὸν παραδοῦναι αὐτοῖς· ἀφοδοῦντο γάρ
τὸν δῆλον, καὶ διὰ τούτο ἐμισθώσαντο τὸν Ιουδαν, ήν
καταμηνύηται αὐτοῖς δὲ καταμόνας ἐστι.

Τὴν δὲ πρώτην τῶν ἀζύμων, προσῆλθον οἱ μαθηταί
τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι
φργεῖν τὸ Πάσχα; Οἱ δὲ εἶπεν· Ἐπάγετε εἰς τὴν πόλιν
πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ εἴπατε αὐτῷ· Ὁ διδάσκαλος λέγει·
Οἱ κυρίδες μου ἔγγυς ἔστι· πρὸς σὲ τοιω τὸ Πάσχα
μετὰ τῶν μαθητῶν μου. Καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταί
ὡς συνέταξεν αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασσαν τὸ
Πάσχα. » Πρώτην (α) τῶν ἀζύμων, τὴν πρὸ τῶν ἀζύ-

Romanis optimas notae. Scilicet: Πρώτην τῶν ἀζύ-
μων, τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησὶν ἡμέραν: φέον τι

(a) Textus ab interpolatore corruptus. Genunium assert Petrus Arcadius lib. III, cap. 5, ex codicibus

μαν φησὶν ἡμέρτν, οἵον τι λέγω· τῷ Πάσχαι, καὶ τῦτη ἐπέρχες ἔμελλον ἔκεινοι φαγεῖν τὸ Πάσχαι, καὶ τῦτη ἐκαλετο τῶν ἀξύμων· δὲ γοῦν Κύριος πέμπει τοὺς μαθητὰς τῇ πέμπτῃ, ἵνα ὄνομάζει δὲ εὐχαγγελιστὴς πρώτην τῶν ἀξύμων, ὃς κρό τῆς Παρασκευῆς οὔσην, καθ' ἣν Παρασκευὴν τῷ ἐπέρχεται θεῖον τὰ Κύρια. Προσέρχονται τοινοὶ οἱ μαθηταὶ, καὶ ἐρωτῶσιν· Ποῦ δὲ οἱ ιτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχαι; Οὐδὲ τέλος εἰχον οὕτως ἔκεινοι, οὕτως αὐτὸς ἔδιον οἶκον ἐποστέλλει δὲ αὐτοὺς πρὸς ἀνθρώπουν μὴ γινωσκόμενον μήτε γινώσκοντες, ὕσπερ καὶ ἐπὶ τῆς ὄντος ἰκανήστις, δεικνύων αὐτοῖς, διὶ δύναται καὶ ἀπὸ φυλῶν ἥματων πεισται καὶ τοὺς μηδὲλως αὐτὸν γινώσκοντας, ὑποδέξασθαι σύντονα. "Θελεις γάρ τὸ Πάσχαι τελέσαι, ίνα μὴ δόξῃ ἐναντίος εἰναι τῷ νόμῳ· πειρόν δὲ αὐτοῦ ὄνομάζει τὴν σφαγὴν, ὃς ἂν μάθωμεν διὶ οὐκ ἀγνοῶν, οὐδὲ ἀκαν σφαγίαςται· προστίθησι δὲ τῷ, διὶ Πρὸς εἰς ποιῶ τὸ Πάσχαι, ἐντὶ τοῦ δὲ τῷ εῇ οἰκίᾳ, τὸ μετὰ τῶν μαθητῶν μου, ίνα ἀρκούσαι γένηται ἡ παρασκευὴ, ὃς πολλῶν μελλόντων φαγεῖν.

ε ε 'Οφίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα, καὶ ἴσθιντον αὐτῶν, εἴπεν· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, διὶ εἰς ἓν ὑμῶν παρεδώσει με. Καὶ λύπομέναι σφόδρα, ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἔκκοτος αὐτῶν· Μή τι ἄγω εἰμι, Κύριε; ε 'Ἐκ τούτου νομίζουσι τινες διὶ τῷ ἐνιαυτῷ ἔκεινοι οὐκ ἔφρε τὸ Πάσχαι δὲ Κύριος· λέγουσι γάρ διὶ Ιστάμενοι θεῖον τὸν ἄμνον· δὲ δὲ Χριστὸς ἀνέκειται, οὐκ ἄρα ἔφρε τὸ Πάσχαι. Φημὲνον οὖν διὶ ἔφρε πρῶτον τὸ Πάσχαι ἰστάμενος· εἴτε ἀναπεισῶν παρέδωκε τὸ οἰκετον μετίριον· πρῶτον γάρ τὸ τυπικὸν τελέσας, οὔτε τὸ ἀληθινὸν ἐπετέλεσε· προσγέγιλε δὲ τὰ περὶ τὸν ἱερόν, ίνα διορθώσηται αὐτὸν, αἰδεσθέντα εἰ μή τ. Θλλο, τὸν γοῦν κοινὴν τράπεζαν, καὶ γνόντες διὶ Θ.δν μέλλει προδιδόνται, τὸν τές καρδιας εἰδότα. Οἱ δὲ μαθηταὶ ἡγωνίων· εἰ γάρ καὶ καθαρὸν εἶχον τὸ συνεῖδος, δημος πλίον ἐπίστευον τῷ Χριστῷ, ή ἐσυτοῖς, ὡς ἔκεινως κρείττον εἰδότει τὰς αὐτῶν καρδιας.

ε ε 'Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἴπεν· Ή ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυπλῷ τὴν χειρα, οὗτος με παρεδώσει. Ο μὲν Γίδες του ἀνθρώπου ὑπέργει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτῶν· οἰκὲ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἔκεινον δὲ οὐ δὲ Γίδες τοῦ ἀνθρώπου παρεδόσατο. Καλὸν ἦν κατόπιν εἰ οὐδὲ ἁγνωνθῇ δὲ ἀνθρώπος ἔκεινος. 'Αποκριθεὶς δὲ Ίούδας δὲ παρεδίδοντας αὐτὸν, εἴπε· Μήτι ἄγω εἰμι, Ταρβῖ; Λέγει αὐτῷ· Σὺ εἴτες. ε 'Ελέγχει φανερῶς τὸν προδότην, ἐπειδὴ, κρυφώς ἐλεγχόμενος οὐ

λέγει, τῇ πέμπτῃ εσπέρας ἔμελλον ἔκεινοι φαγεῖν τὸ Πάσχαι, μεθίην ἐπιφώσκει ἡ Παρασκευὴ. Πρωτη τῶν ἀξύμων ἐκαλετο παρὰ τῷ νόμῳ, οἷς δὲ τῆς ἑορτῆς ἀργομένης ἀπὸ τῆς ἐπέρχεται καθ' ἣν ἔσθιονται τὰ Κύρια. Ο γοῦν Κύριος πέμπει τοὺς μαθητὰς τῇ πέμπτῃ, ἵνα ὄνομάζει δὲ εὐχαγγελιστὴς πρώτην τῶν ἀξύμων, ὃς πρὸ τῆς ἐπέρχεται οὔσαν, καθ' ἣν ἐπέρχεται θεῖον τὰ ἀξύμων. ε Primam azymorum diem vocat, quae diem azymorum præcedit; ut sic dicam, quinta feria manducaturi erant parasha, post quam successit Parasceve. Prima azymorum

præcedit; ut exempli gratia dicam: Die Parasceves vesperi manducaturi erant illi Pascha, et haec vocabatur azymorum. Dominus igitur mittit discipulos die quinto, quem nominat Evangelista primum azymorum, ut qui ante Parasceven esset, in qua Parasceve vesperi comedebant azyma. Accedunt igitur discipuli et rogant: Ubi vis paremus tibi ad edendum Pasch? Non enim habebant neque illi neque ipse proprias sedes. Mittit autem illos ad hominem qui non cognoscobatur neque cognoscebat, sicut et de asina fecerat monstrans illis quod possit nudis verbis persuadere etiam eis qui plane non cognoscunt, ut eum excipiant. Voluit autem Pascha perficere, ne legi contrarius esse videatur. Tempus vero suum nominat immolationem: ut dicamus quod non ignorans neque involuntarius immoletur. Ait id quod ait, Apud te facio Pascha, id est in domo tua, adiicit, cum discipulis meis: ut pararetur quantum sat esset multis qui esuri erant.

VERS. 20-22. • Vespere autem facto discunbebat cum duodecim, et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quod unus vestrum me proditurus est. Et moesti redditi vehementer, cœperunt singuli dicere ei: Num ego suum, Domine? Ex hoc putant quidam quod anno non comederit dominus Pascha. Dicunt enim quod stantes comedebant agnum. Christus autem recumbebat, igitur Pascha non comedit. Dicimus itaque quod prius Pascha stans comederit, deinde recumbens tradidit suum sacramentum: primum enim pefecit figuralia, deinde verum perfecit. Praenuntiantem de Iuda, ut reveritus corrigatur, et si ab nihil aliud, saltem vel ob communem mensam, vel quod scire se proditurum Deum, corda cognoscentem. Discipuli vero turbabantur: et licet purum cor haberent ac sanam conscientiam, altamen magis credebat Christo, quam sibi ipsis, 146 eo quod ille melius sua corda cognosceret, quam ipsi.

VERS. 23-25. • At ipse respondens, ait: Qui intinxit mecum manum in catino, hic me tradidit. Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo: vix autem homini illi per quem Filius hominis proditur. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Num ego sum, Radbi? Ait illi Tu dixisti. • Manifeste proditorem reprehenderetur, non emenda-

morum vocabatur in lege, eo quod festum incipiebat a vespera qua vescebantur azymis. Dominus igitur mittit discipulos quintam, quam nominat Evangelista primam azymorum, quia prima vespera erat, qua comedebant azyma. • Lectionem hanc codices alii confirmant: ille, quo usus est OEcclampadius in sua versione: Parisienses plures apud Lequienum Dissert. vi Damascenica num. XLIV, et Venetas Marcianæ bibliothecæ duo 29 et 30. Præviā dissertationem consule capite XVII, num 66.

batur. Propterea manifestat illum, dicens: Qui intinxit mecum: ut vel sic corrigatur. Verum Judas impudens intingebat in eodem catino, seu scutella. Deinde dicit, Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo, hoc est, etiam si prædestinatum sit Christum pati ad salutem mundi, non tamen propter hoc colendus Judas, sed vos illi. Non enim ut cooperans divinæ voluntati hoc fecit, sed suam malitiam perliciens. Nam si diligenter consideraveris, noluit Christus præcedenter crucifigi. Insinuat autem illud per hoc quod deprecatur poculum. Quoniam autem sciebat ante omnia sæcula quod aliter non esset possibile salvare homines, propter malitiam inimici voluntarium fit ipsi, quod præcedenter non erat volitum. Dicens autem, bonum esse hominem illum non esse natum, ostendit quod natura non subsistere melius sit, quam subsistere in peccatis. Observa autem verbum, Vadit: significat enim peregrinationem magis quam mortem esse suam occasionem.

Vers. 26. « Vescientibus autem eis, accepit Jesus panem, et cum egisset gratias, fregit deditque discipulis, et dixit: Accipite, comedite: hoc est corpus meum. » Apposuit autem vescientibus, ut ostenderet crudelitatem Iudei, quia in mensa et communione ciborum illius, quando si et sera suisset, mansuetiore se exhibuisset: tunc neque cum argueretur, intellexit, sed et corpus illius gustans non pœnituit. Quidam autem dicunt quod egresso Iudea tradidit sacramentum aliis discipulis. Prinde et nos sic facere debemus, et malos a sacramentis abarcere. Gratias quoque agit fracturus panem, ut nos eruditum cum gratiarum actione panem offerendum, et ut ostendatur cum gratitudine fractionem sui corporis, hoc est occisionem, suscipe, neque ægre ferre, ceu in re quæ displiceat sibi, et nos cum gratitudine martyrium aggrediamur. Porro dicens: « Hoc est corpus meum, » ostendit quod ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in altario, et non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura, sed, Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi notis videatur panis: quoniam infirmi sumus, et abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem: et ideo panis quidem nobis appetit, sed revera caro est.

Vers. 27, 28. « Et accepto poculo, gratiis actis, dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est novi Testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. » Sicut velut Testamentum immolationem habebat et sanguinem, ita et novum Testamentum sanguinem habet ac hostiam.⁹ Pro multi-autem dicit effundi, hoc est, pro omnibus. Sunt enim in omnes multi. Quare autem supra quidem non dixit: Accipite,

⁹ Hebr. v, 5.

Α διὰ τοῦτο οὖν φενεροῦ εἰπόντι, λέγων· Οὐ κατίψῃς μετ' ἐμού, ὡς ἂν καὶ οὕτω διορθωθῆ. Ανατὸν δὲ ὃν δὲ Ιούδας. Ἰνέσσεται ἐν τῷ αὐτοῦ τρυμάτῳ, ἡτοι πινκαῖρη. Νίτιζ φησιν. Οὐ μὲν Ἄλος τοῦ ἀνθρώπου ὑπέργειος καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, τευχέστιν, εἰ καὶ πρωρίστο πάθεν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου δὲ Χριστὸς, ἀλλ' οὐδὲ δήποτε διὰ τοῦτο τιμητίος δὲ Ιούδας, ἀλλ' οὐαὶ αὐτῷ οὐδὲ γάρ ὡς συνεργῶν τῇ τῷ Θεῷ βουλῆ τοῦτο ἔπειτα, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν κακίαν ἐκθεραπεύων. Καὶ γάρ εἰ ἐκριθῶς σκοπήσεις, οὐδὲ καθίλεν δὲ Χριστὸς προηγουμένως σταυρωθῆναι. Ἐμφρίνει δὲ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ ἀπεύχος οὐκι τὸ ποτήριον. Επειδὲ δὲ οὗδαι πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ὡς ἄλλως οὐδὲ δυνατὸν σωθῆναι τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τὴν κακίαν τοῦ ἔχθρου, θελητὸν γίνεται αὐτῷ τὸ προηγουμένως ἀδέλητον. Λέγων δὲ διὰ καλὸν ήν εἰ οὐκ ἐγεννήθη δὲ ἀνθρώπος θετνος, δείκνυσιν διὰ τὴν ἀνυπαρξίαν κρείτων τῆς ἐν ἀμφρίαις ὑπάρκεως. Ὁρίζει δὲ καὶ τὸν λέξιν τοῦ Ἰπάγει. Ἐμφρίνει γάρ ως ἀποδημία μᾶλλον, οὐ θάνατος ξοταὶ ἡ νίκηρωσις αὐτοῦ.

« Εσθίοντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν δὲ Ιησοῦς τὸν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε· τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά μου. » Διὰ τοῦτο προσέδηκε τὸ διεσθίοντων, ίνα περιστήσῃ τὴν ἀπανθρωπίαν τοῦ Ιούδα, διὰ ἐν τῷ προτείχῃ καὶ τῶν αὐτῶν βρωμάτων κοινωνίαν, διὰ εἰ καὶ θηρίον ήν, πρότερος δὲ ἐγεγόνει, τότε οὐδὲ ἀλεγχόμενος συνήκεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ σῶματος αὐτοῦ γευμένος, οὐδὲ μεταπελεῖται. Τινὲς δέ τρεις διὰ τὴν ἀλθόντος τοῦ Ιούδα, μετέδωκε τῶν μαστηρίων τοὺς ἄλλους μαθηταῖς. Οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς οἵτινες ποιεῖν δρεῖλομεν, καὶ τοὺς πονηροὺς ἀπελέγοντες τῶν μαστηρίων. Εὐχαριστεῖ δὲ μᾶλλον κλάσται τὸν ἄρτον, ἀμαρτίαν δὲ τοῦ καὶ ἡμῶν παρεύσθη μετ' εὐχαριστίας τὸν ἄρτον προτρέπεσθαι, ἀμαρτία δὲ καὶ ἵνα δεῖξῃ διὰ εὐχαριστίας τὴν κλάσιν τοῦ οἰκείου σῶματος, ήτοι τὴν νέκρωσιν δέχεται, καὶ οὐδὲ διστρεπίνει ως ἐπὶ ἀκουσίᾳ τινί, καὶ ίνα καὶ ἡμεῖς οἵτινες δεχόμεθ εὐχαριστίας τὸ μαρτύριον. Εἰπών δὲ, « Τούτο ἔστιν εἰδὲ σῶμά μου, » οὐ δεικνύει διὰ αὐτοῦ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἔστιν δὲ τὸς ἄρτος ὁ ἀγιαζόμενος ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὐχὶ ἀντίτυπον. Οὐ γάρ εἶπε, Τούτο ἔστι ἀντίτυπος, ἀλλὰ, Τούτο ἔστι τὸ σῶμα μου· ἀρθήτω γάρ ἐνεργήτις μεταποιεῖται, καὶ φαίνηται ἡμῖν ἄρτος· εἴπει γάρ διστρεπτές ἐσμεν, καὶ οὐχ ἀντίτυπον κρέας ἔσθιειν ὠρδὸν, καὶ ἀνθρώπου σάρκα, διὰ τοῦτο ἄρτος μὲν ἡμῖν φαίνεται, σάρξ δὲ τῷ διτὶ ἔστι.

« Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἐδωκεν αὐτοῖς, λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· Τούτο γάρ ἔστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς κατινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἔχονόμενον εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν. » « Μετέπερ ἡ παλαιὰ Διαθήκη εφάγιον εἶχε ταῖς αἷμα, οὕτω καὶ ἡ κατινή αἷμα ἔχει καὶ σφραγήν. Περὶ πολλῶν δὲ εἰπεν τεκμύνεσθαι, ἀντὶ τοῦ, περὶ πάντων. Καὶ οἱ πάντες γάρ πολλοὶ εἰσι. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἔνω μὲν οὐκ εἶπε· Λάβετε· φάγετε πάντες, ἀνταῦθε δέ·

Πίστε δὲ αὐτοῖς πάντες; Οἱ μὲν φασιν δτὶ διὰ τὸν Ἀ comedit omnes, ὃ autem loco: Bibite ex eo omnes? Sunt qui dicant propter Judam hoc dictum. Judas enim panem accepit, et non comedit, sed occultavit, ut uonstraret Judæis quod panem corpus suum vocasset Jesus: poculum autem invitus bibit, cum non posset occultare. Propterea hoc loco dicebat: Bibite omnes. Juxta anagogem autem dicunt, quod non sit omnium accidere ad solidum cibum, sed perfectiorum: bibere autem omnium sit. Idcirco hoc loco dicebat: Bibite omnes. Simpliciora enim dogmata recipere omnium est.

ε Λέγω δὲ ὑμῖν, δτὶ οὐ μὴ τίς ἄπ' ἄρτῳ ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπελου, ἵνα τῆς ἡμέρας ἔκεινης, δτὲν αὐτὸν πίνω μεθ' ὅμιλον καίνον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρός μου. ^B Γευσάμενος τοῦ ποτηρίου, ἀποκατέτεται λυτόν τῷ σωματικῷ πόματι· καίνον δὲ τινα τρόπον γεύσας ἐπιτηρεῖται ἐν τῇ βασιλείᾳ, τουτίστιν, ἐν τῇ ἀναστάσῃ. Ἀναστὰς γάρ, ἔφργε καὶ ἔπιε καίνον τινα τρόπον· οὐ γάρ ὡς χρήζων τροφῆς σωματικῆς γεύσας νόμοις, ἀλλὰ πιεσθεὶς τὴν ἀληθῆ τοῦ σώματος φύσιν· βασιλεῖαν δὲ εἰκότας τὴν ἔκτον ἀνάστασιν ὄνομάει. Τότε γάρ πετήρηστος τὸν θάνατον, βασιλεὺς τῷ δτὶ φανεῖς· ή αὐτῷ νοήσαις. Καίνον πόμα, ή ἀποκάλυψις τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, δὲ τούτο ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, τουτίστιν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ, ἀποκαλυφθεῖσται, καίνεν δτε, τουτίστιν, οὐδὲ οὐκ ἡκούσαμεν ἀλλοτε· κίνεν δὲ ἔκεινα λέγεται ὁ Χριστὸς μεθ' ὅμιλον, δτέ τὴν ἡμετέραν ὥφειλαν τροφὴν καὶ πόσιν οἰκείαν ἔχεται.

ε Εἴτε ὑμενήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ δρός τῶν Ἑλειῶν. ^a Μεθ' δὲ διδίπνησαν, ὑμνησκοῦν, ἵνα μάθωμεν δτὶ καὶ ἡμᾶς εῦτα δετ ποιεῖν. Εἰς δὲ τὸ δρός τῶν Ἑλειῶν ἤρχεται, καὶ οὐκ εἰς ἄλλον τόπον, ἵνα μὴ δέῃ φεύγειν· οὐ γάρ εἰς ἄγνωστον τόπον ἀναχωρεῖ, ἀλλ' εἰς γνώσιμον τοὺς ἰουδαίος· ἀμαρτία δὲ καὶ ὑποχωρεῖ τῆς μικρόνου πόλεως, ἀγκατελεῖψε αὐτὸν, ἵνα ἀπιδιωχθῇ, καὶ ἐλέγχῃ αὐτοὺς ὑπερον, δτὶ καὶ ὑποχωρεῖται ἐπεδιώκον.

ε Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πάντες ὑμεῖς επενδλισθήσαθε ἐν ἑμοὶ ἐν τῇ ὥστῃ ταύτῃ Γέρερπται γάρ· Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ δισκορπισθήσαται τὰ πρόβατα τῆς ποιμνίας. Μετὰ δὲ τὸ διερδήναι με, προέξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ^b Ότι Θεὸς προλέγει τὰ ἐσόμενα· ἵνα δὲ μὴ σκανδαλισθῶσιν ὡς κατηγορούμενοι ὑπ' αὐτοῦ, εἶπεν δτὶ γέρερπται· Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ δισκορπισθήσαται τὰ πρόβατα, τούτο αἰνιττόμενος, δτὶ Ἐγώ συνείχον ὑμᾶς, τὸ δὲ ἐμὲ ἀπέλθεν ὑμᾶς σκορπίσαι· πατάξαι δὲ λέγεται ὁ Πατήρ τὸν Γίδον, διότι γνώμη αὐτοῦ, ἡτοι παραγωρύσει, ἐσταύρωσκεν οἱ ἰουδαῖοι τὸν Κύριον· δυνάμενος γάρ κωλύσαι, εἶτα μὴ κωλύσει, λέγεται πατάξαι διὰ τὴν παραγωρησιν. Εἴτα λόγοι εἰσῶν τὴν λύπην, εὐαγγελίζεται αὐτοῖς, δτὶ διερδήσαμει, καὶ προέξω, τουτέστι, προφέσω εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὑμᾶς, δεικνύων ἐντείθεν δτὶ τὴν μὲν Ἱερουσαλήμ ἀγκατελεῖψει, εἰς δὲ τὰ ἔθνη ἀπελεύθεται· τὴν γάρ Γαλιλαίαν ἔθνοιο κατέψκουν.

ε Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπεν ἀντρῷ· Εἰ καὶ

Judas enim panem accepit, et non comedit, sed occultavit, ut monstraret Judæis quod panem corpus suum vocasset Jesus: poculum autem invitus bibit, cum non posset occultare. Propterea hoc loco dicebat: Bibite omnes. Juxta anagogem autem dicunt, quod non sit omnium accidere ad solidum cibum, sed perfectiorum: bibere autem omnium sit. Idcirco hoc loco dicebat: Bibite omnes. Simpliciora enim dogmata recipere omnium est.

VERS. 29. « Dico autem vobis, quod non bibam posthac ex hoc fructu vitis, usque in diem illum; cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei. » Sumpto poculo reuuntiat dein epi corporali potionis. Novum autem promittit, id est, novum quemdam modum sumptionis in regno, hoc est in resurrectione. Cum resurrexi: et enim, comedit ac bibit novo quodam modo: non enim quasi indigeret cibo, corporalem sumpsit cibum: sed ut crederetur vera corporis natura. Regnum autem merito suam resurrectionem nominat: tunc enim abolevit mortem, et re ipsa regem se comprobavit. Vel etiam sic intelligas: Novum poculum revelationis est sacramentorum Dei, quæ tunc in regno Dei, hoc est in secundo adventu, revelabuntur, quæ vere sunt nova, qualia non audivimus uspiam. Cæterum ea bibere dicitur Christus nobiscum, eo quod nostram utilitatem cibum et potum suum existimat.

VERS. 30. « Et cum hymnum dixissent, exierunt in montem Olivarum » Postquam coemaverunt, hymnum dixerunt: ut discamus et nos sic facere. In montem Olivarum venit, et non in alium locum, ne putaretur fugere: non enim in ignotum locum secedit, sed in eum qui Judæis notus erat. Secedit autem a sanguinaria civitate, quam reliquit ut persecutiorem patiatur, et arguat illos postea qui ei cedentem infectati fuerint.

VERS. 31, 32. « Tunc dicit illis Jesus: Omnes vos scandalum patiemini per me in ista nocte. Scriptum est enim, Percutiam pastorem, et dispergerent oves gregis. Postquam autem resurrexero, procedam vos in Galileam. » Futura tanquam Deus prædict. Et ut non offendatur quasi ab ipso acrius accusati, dixit scriptum esse: 148 Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis, hoc insinuans: Ego contineo vos, meus autem discessus vos disperget. Percutere autem dicitur Pater Filium, eo quod voluntate, hoc est permissione ejus, crucifixerunt Judæi Dominum: quia cum ipse possit eos prohibere et non prohibet, dicitur percute propter permissionem. Deinde solvens eorum tristitiam, exangelizat eis: Resurgam et præibo, hoc est, præveniam vos in Galileam, indicans hoc loco relictum se Jerusalem, et ad gentes concessurum. Galileam enim gentiles inhabitant.

VERS. 33, 34. « Respondens autem Petrus dixit

illi : Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego ta- a πάντες ταχιδάλισθίσυνται ἐν σοι, ἄγρῳ οὐδέποτε σκανδαλισθήσουμει. "Ετη αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς· Ἀμήν λέγω σοι διτὶ ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν, ἀλέκτορες φωνῆσαι, τρίς ἀπεργεῖσθαι με. ἢ πόλις πολλῆς καθάδεις δὲ Πέτρος μόνος ὑποσχετεῖται μὴ σκανδαλισθῆναι· δὸς εἴσαντες αὐτὸν δὲ Χριστὸς πεστιν, ἵνα πεισθῇ μὴ ἔστηται θύρατν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ, καὶ πιστοτέρους ηγετεῖσθαι τοὺς τοῦ Χριστοῦ λόγους τῆς οἰκείας συνειδήσεως· ἐπειὶ καὶ ὑπεροφίας γέμει τὸ εἰπεῖν· « Εἰ πάντες συκαδαλισθήσονται. » Δείκνυστι γάρ αὐτὸν ἀλεξόνα, καὶ μὴ ἐπιγινώσκοντα τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν. Προλέγει οὖν αὐτῷ δὲ Κύριος καὶ τὴν ὥραν, διτὶ δὲ ταύτῃ τῇ νυκτὶ, καὶ πρὶν δὲ ἀλέκτορες φωνῆσαι, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρνησάνων, διτὶ ἐκ τρίτου ἀρνήσεται.

VERS. 35-36. « Dicit illi Petrus: Eliam si oportuerit me inori tecum, nequit te negabo. Similiter autem et omnes discipuli dicebant. Tunc venit Jesus cum illis in villam quae dicitur Gethsemane, et dixit discipulis: Sedete hic donec vadam et orem illuc. » Petrus genuinam suam affectionem declarare volens, contradicit Salvatori: liberatus enim a prodigionis metu, ex magno amore et ambitione cœpit et contra illos insurgere, et Christo reluctari: sed et alii discipuli nondum experti tentationes, ex ignorantia polliciti sunt quae præstare non potuerunt. Transivit autem Christus in locum seorsum oraturus. Olio enim et sequestratione opus habent preces.

VERS. 37-39. « Et assumpto Petro et duobus filiis Zebedæi, cœpit affici dolore ac mortitudine. Tunc dicit illi Jesus, Tristis est anima mea usque ad mortem. Manete hic, est vigilare mecum. Et progressus pusillum, procedit in faciem suam, orans et dicens: Pater mihi si possibile est, transeat a me calix iste. Verum tamen non sicut ego volo, sed sicut tu. » Non omnes assunt discipulos, sed tres tantum, quibus ostenderat gloriam in monte Thabor: ne cum vidissent eum orantem et laborantem, scandalizarentur. Cælerum et illos relinquit, et abit in secretissimum locum, ac orat Porro quod modestus est et dolore afficitur, per dispensationem siebat, ut credatur verus esse homo Humanus enim natura est timere mortem, eo quod **140** præter naturam ingressa est mors, et propterea illam fugit natura, item ut ignoret diabolus, et invadat eum ut purum hominem, quo morte ipsum conficiat, et sic conteratur. Vel aliter, Si Dominus in mortem insiliisset, dedisset Judæis excusationem quod non peccassent, quod ita citra metum ad mortem prosiliisset. Ex hoc item discimus ne nos ipsi in temptationem injiciamus, sed precemur ut libaremur ab eis. Et propterea non longa distan- tia a discipulis progreditur, sed prope tres discipulos manet, ut audientes eum memores sint ut et ipsi in temptationibus delapsi preventur similiter. Calicem vero passionem nominat, vel p̄mpter somnum quem facit, vel quod latitia causa sitac nos: et sa- latib. Vult autem transferri calicem, vel ut mon-

B « Λέγει αὐτῷ δὲ Πέτρος· Καὶ δέρη με σὺν σοι ἀποθνήσεν, οὐ μή σε ἀπαρνήσωμαι. Ὁμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον. Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν δὲ Ἰησοῦς· εἰς χωρὸν λεγόμενον Γεθσημανήν, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· Καθίστε αὐτοῦ, ἵνα οὐδὲ ἀπελθὼν προσεύξομαι· ἐκεῖ. » Οἱ Πέτρος θέλων ἐνθεῖασθαι διτὶ γυνησίαν ἔχει διέθεσιν, ἀντιλέγει τῷ Σωτῆρι· ἀπελλαγές γάρ τοῦ διὰ τὴν προδοσίαν φόβος, ἐκ πολλῆς ὑγέτης καὶ φιλοτιμίας ἡρέστο καὶ τὸν ἔλλων κατεῖναστος, καὶ τῷ δριστῷ ἀνθίστασθαι· ἀλλὰ οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ἐπὶ ἀγνοίας ὑπίσχυσαντο πρὸ τῆς τῶν πειρασμῶν πείρας, ἢ οὐκ ἐμελλον τελειώσατι. Ἀπέρχεται δὲ ἰδίᾳ προσευχόμενος. Σχαλῆς γάρ γειτονεῖον δεῖται ἡ προσευχή.

C « Καὶ παρελκόντων τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο οὐρανούς Ζεβεδαῖους, ἡρέστο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν· τότε λέγει αὐτοῖς· Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἡώς θυνάτου· μείνατε ἀδεῖ καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ· καὶ προσελθὼν μικρὸν, ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, προσευχόμενος καὶ λέγων· Πάτερ μου, εἰ δύνατόν ἐστι, πρεράθετα ἐπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. Πλὴν οὐχ ὡς ἔγω θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. » Οὐ πάντες παρελαμβάνει τοὺς μαθηταῖς, ἀλλὰ τοὺς τρεις οὶς ἔδειξε τὴν δόξαν ἐν τῷ Θεῷ δέ τοι δύνατον εἶναι τὸν δύνατον δέ τοι δύνατον προσευχόμενον καὶ ἀδημονοῦντα, σκανδαλισθῶν· δύμος δὲ καὶ τούτους ἀφίσι, καὶ ἀπελθὼν ἰδιάτατα προσεύχεται· οἰκονομικῶς δὲ λυπεῖται καὶ ἀδημονεῖται, δύπις πιστώσηται δὲ ἀληθῶς ἀνθρώπος ἦν. Τῆς γάρ ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ δειλιᾶν θάνατον· δύστι καὶ παρὰ φύσιν εἰσῆλθεν δὲ θάνατος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ φύσις φεύγει τούτον. ἀμα δὲ ίνα καὶ λεῖθρον τὸν διάδολον, καὶ ἐπιτηδίση τὸν ὡς ψιλῷ ἀνθρώπῳ, ὥστε θενατῶσαι αὐτὸν, καὶ οὕτω συντρίψῃ· Ἀλλως τε, Εἰ ἐπεπήδησε τῷ θανάτῳ δὲ Κύριος, ἔδωκεν ἀν τοῖς Ιουδαῖοις ἀπολογίαν, ὡς οὐχ ἡμαρτον ἀποκτείνεται τὸν ἀπηδήσαντα τῷ πάθει. « Εἰ τούτου δὲ μανθάνομεν καὶ αὐτοὶ μὴ ἐπιβῆπτεν ἔκπτον· εἰς πειρασμὸν, ἀλλ' .., εἰ δειλοὶ φυσθῆναι ἐκ τούτων· διὰ τοῦτο γάρ καὶ οὐ πολὺ παρεξέρχεται διάστημα, ἀλλὰ πλησίον τῶν τριῶν μαθητῶν, ἵνα ἀκούντας αὐτοῦ, μνήσανται καὶ αὐτοὶ πειρασμὸς περιπεσόντας, καὶ τὰ δμοις εἴδουνται· ποτήριον δὲ ὄνομάζει τὸ πάθος, ἢ διὰ τὸν ἐκ τούτου θνητον, ἢ δύστι εὑφροσύνης αἵτιον καὶ σωτήριας ήμενον ἔγενετο· θέλει δὲ περαδοῦσσασθῆναι τὸ

ποτήριον, ή ίνα δεῖχρι, διτί ώς ἀνθρωπος φυσικοτέρης νομοίς παρατείται τὸν θάνατον, καθὼν προεργάται, ή διότι οὐκ ἔθελε τηλικούτον ἀμάρτημα τὸν τοὺς Ἐβραίους, ὡστε δι' αὐτὸν καθαίρεσιν γενέσθαι τοῦ ναοῦ καὶ ἀπώλειαν τοῦ λαοῦ. Πλὴν τὸ πατερικὸν θέλημα βούλεται γενέσθαι, ίνα καὶ ἡμεῖς μάζωμεν, διτί εἰ καὶ η φύσις ἀνθέλκει ἡμᾶς, δεῖ πεθεσθαι τῷ Θεῷ μᾶλλον, ή τὸ ικείνου (34) θέλημα πληροῦν.

ε Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς, καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· Οὕτως οὐκαντιχέστε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἑμού; Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ίνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ή δὲ σάρξ ἀσθενής. • Ἐπειδὴ θραύσεις ἡν δὲ Πέτρος καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταί, ἐλέγχει αὐτῶν τὴν ἀσθενείαν, ώς προπετάστερα φθεγγόμενων, καὶ μάλιστα τῷ Πέτρῳ διαλέγεται. Οὕτω μίαν ὥραν οὐκαντιχέστε ἀγρυπνῆσαι μετ' ἑμού; καὶ πάς τὰς φυχὰς ὅμων ὑπὲρ ἑμού θήστε; Ἀλλὰ πάλιν ἐπειδὴ διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐπλήξει, θεραπεύει ἐν τῷ εἰπεῖν, διτί τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἄλλ' η τῆς σαρκὸς ἀντιπίπτει ἀσθενεία, ταυτέστι, συρράνωμας ἀξιῶ ὅμας, διτί οὐ διὰ κατεφρόντισιν ἀπενωστάχεται, ἀλλὰ δι' ἀσθενείαν. Ὡστε λοιπὸν ἐπειδὴ ἀσθενεῖς ἔστε, μὴ θραύσεσθε, ἀλλὰ προσεύχεσθε ίνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν, μηδόλας· ἄλλοι δὲ τὸ, Μή εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν, νοοῦσιν ἀντὶ τοῦ, Μή νικηθῆτε ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ. Οὐ γάρ δὴ, φασι, κελεύει ἡμᾶς ἀπειράτους εἰναι. Οἱ πειρασμοὶ γάρ εἰσιν οἱ στεφνοῦντες, ἀλλὰ τὸ μὴ κατεποθῆναι ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ως θηρίου τινὸς, τούτο κελεύει ὕγεσθαι· δὲ γῆρας ἀπειράτες ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν, τουτέστι, κατεποθῇ ὑπὸ αὐτοῦ.

ε Πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προστέμπτο, λέγων· Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τούτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἐπ' ἑμῖν ἐν μὴ αὐτὸ πά, γενηθήτω τὸ θέλημα σου· καὶ ἀλθὼν εὐρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ήσαν γάρ εὐτὸν οἱ ὄφειλοι βεβαρημένοι. Καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἀπελθὼν πάλιν προστέμπτο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. • Μάνθην, ὁ ἀνθρώπε, συνεχῶς προσεύχεσθαι τὸν τοὺς πειρασμοὺς, ἀκούων, διτί καὶ δέ Κέριος· πολλάκις ηὔχετο. Εὐρών δὲ αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας, οὐ διτέλεγχεν, ίνα μὴ λυπήσῃ, ἀλλ' ἀφῆσῃ. Καὶ ἀπελθὼν προστέμπτο τὸν τρίτου, βεβιώντος τὸν ἀνθρωπινὸν ἀληθεῖας γάρ ἀνθεκτικὸς δὲ τρία δριθμὸς καὶ βεβιώσεως.

ε Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπκέσθε. Ἰδού διγρικεῖν ἡ ὥρα, καὶ δὲ ίδε τοῦ ὀντρώκου περιβόλου εἰς χετρας ἀμαρτωλῶν. Ἐγείρεσθε, ἄγω-

A si rel se ut hominem naturaliter deprecari mortem. sicut prædictum est: vel quod noluit Iudeos tam grave peccatum peccare, propter quod destrueretur templum periretque populus. Verum tamen paternam voluntatem fieri vult: ut et nos discamus quod licet natura reluctetur, Deo tamen magis obtemperare quam nostri am voluntate implere debeamus.

VERS. 40, 41. • Et venit ad discipulos, et invenit eos dormientes, et dicit Petro: Adeo non potuistis una hora vigilare mecum? Vigilate et orate, ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est at caro infirma. • Quoniam audax erat Petrus, et alii discipuli, arguit illorum infirmitatem, quod temeraria fuerint locuti: et Petro praesertim loquitur Adeo una hora non potuistis vigilare mecum? et quomodo animas vestras pro me ponetis? Sed iterum postquam reprehensione eos praestinxit, curat dicendo: Spiritus quidem promptus est, at carnis obductus imbecillitas. Hoc est, Venia vos dignor, quod non propter contemptum obdormivitis, sed propter infirmitatem. Unde posthac, quia infirmi estis, non sitis tam audaces: sed orate ut in nullam intretis tentationem. Alii autem, Ne intretis in tentationem, intelligunt, ne vincamini a tentatione. Non enim jubet nos sine tentatione esse, nam tentationes nos coronant, sed ne a tentatione absorbeamur, et intremus in ventrem ejus quasi bestiae cuiusdam. hoc jubet orare. Nam victus a tentatione, inreditur in eam, hoc est, absorbetur ab ea.

VERS. 42-44. • Rursus altera vice abiit et oravit dicens: Pater mi, si non potest hoc poculum transire a me nisi bibam illud, fiat voluntas tua. Et venit et reperit eos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum gravati. Et relictis illis, iterum abiit, ac oravit tertio eundem sermonem dicens. • Disce, homo, continuo precari in temptationibus, audiens et Dominum saepe orasse. Cum autem invenisset iterum dormientes, non reprehendit, ne tristitia illis afficeret, sed reliquit et abiit, ac oravit tertio, confirmans se hominem esse. Ternarius enim numerus veritatis demonstrativus et confirmativus est.

VERS. 45, 46. • Tunc venit ad discipulos suos, et dicit illis; Dormite jam et requiescite: ecce appropiuquavit hora, et Filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropiuquavit

Ex collatione cod. Venet. S. Marci.

(34) Interpres pro ικείνου legisse debet ἡμῶν· qua lectione cum sensu optime congruit. C. i. Palatinus habet, καὶ τὸ ικείνου, εἰ εἰς, quod recius videtur, quām ἡ τὸ editi lexius. — Mox post verba, θύληκα πληροῦν, cod. 32 addit: 'Η δὲ τούτο ηὔχετο παρελθεῖν ἐπ' αὐτοῦ τὸ ποτήριον, ίνα μὴ λογισθῆται τοὺς Ιουδαίους ἡ ἀμερτία, διόπερ δὲ Στέφανος λιθοβαλμένος ηὔχετο, μὴ ὑπῆσαι τοὺς λιθοβαλμένους αὐτοῖς·

tὸν τὸν επ' αὐτῷ γινομένην ἀμαρτίαν. Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς, κ. τ. λ. • Vel idcirco rogabat, ut transiret ab eo calix, ne Iudeis peccatum iniuriantur: qua ratione Stephanus, dum lapidaretur, rogabat, ne statueretur iis, qui ipsum lapidabant, peccatum quod tunc perpetrabant. Et venit ad discipulos, ετε.

qui me tradet. » Ostendens quod non opus habeat A μεν, ιδω ἡγγικεν ὁ παρεδίδομς με. » Δεικνύον, δτι illorum subsidio quando sit tradendus, dicit illis: οὐ χρείαν ἔχει τῆς παρ' αὐτῶν ἐπικουρίας, δτι μέλλει παραδοθῆναι, φησίν αὐτοῖς. Καθεύδετε τὸ λοιπόν. Φητέ εἰρωνείν τοῦτο φησίν, θεττείν τοῦτο λέγων. Ιδω ἡγγικεν ὁ προδότης, καὶ εἰ ἀρέσκει διτίν, καὶ παρέχει δι καιρός, καθεύδετε. Εγείρει σύν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τόπου ἐκείνου ἵνα προσηύχετο, καὶ προσέρχεται τοῖς μέλλοντιν αὐτὸν συλλαβεῖν, καὶ προσυπαντῇ αὐτοῖς, ὡς τι εὐφράσουν μέλλουσι δούναι αὐτῷ. Οὕτω καὶ ἔκτενε ἡ ηὔχετο, δὲ τὸ πιστώσασθαι τὴν οἰκονομίαν ηὔχετο, καὶ βέλων μὴ παθεῖν, ήντα συντηρηθῶσιν οἱ Ἐβραῖοι ἐκ τῆς ἀπωλείας, ή Ιερεὶς καταλύψεοθει αὐτοὺς διὰ την εἰς αὐτὸν ἀμερτίνων.

VERS. 47-50. « Et illo adhuc loquente, ecce Iudas unus ex duodecim venit, et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus, missi a principibus sacerdotum et senioribus populi. Is vero qui tradebat eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Jesum, dixit: Ave, Rabbi, et osculatus est eum. Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid ades? Tunc accesserunt, et manus injecerunt in Jesum, et cuperunt eum. » Vides arma pontificum qualia sint? Ligna et gladii. Ita erant pacifici, et spiritum mansuetudinis habentes. Unus autem ex duodecim, dixit Evangelista, admirans quod licet ex primis et electis esset, diabolo se tradidit. Unde homo, et tu timo, licet ex familiarissimiis sis, ne unquam desideriae vaces et excidas. Signum autem dedit Judas, eo quod nox erat, et non poterant internoscere. Et aliter, Qui venerant ad comprehendendum, non C erant ex turba toti, quot ex servis pontificum, qui omnino forte non cognoverant Jesum, sed Judas notum facit eis Magistrum osculo. Nam cum sciret bonitatem Domini, audebat illum osculari. Ille autem fert usque ad novissimam horum studens sua longanimitate illum lucrari. Cum autem neque sic emendatus est, tunc fecit illos cadere, quemadmodum dicit Joannes, ut vel cadendo agnoscent ipsius virtutem. Unde cum neque sic destitirent a sua temeritate, tuuc semel ipsum eis exporsuit. Judam autem amicum vocat, incessens eum, et carpens tanquam videlicet amici osculum præbentem. Quod vero dicit, Ad quid ades, hoc est, qua intentione hic ades? Nunquid ut amicus? sed non oportebat cum gladiis advenire. Nunquid ut inimicus? et quomodo oscularis? Arguit igitur eum ut dolosum.

VERS. 51-54. « Et ecce unus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum, 131 exemit gladium suum et percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus. Tunc dicit illi Jesus: Converte gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quod non possim nunc rogare Patrem meum, et exhibebit mihi plures quam duodecim legiones angelorum? Quo pacto igitur implebuntur Scripturae, quia sic

οὐ χρείαν ἔχει τῆς παρ' αὐτῶν ἐπικουρίας, δτι μέλλει παραδοθῆναι, φησίν αὐτοῖς. Καθεύδετε τὸ λοιπόν. Φητέ εἰρωνείν τοῦτο φησίν, θεττείν τοῦτο λέγων. Ιδω ἡγγικεν ὁ προδότης, καὶ εἰ ἀρέσκει διτίν, καὶ παρέχει δι καιρός, καὶ προσεύχεται τοῖς μέλλοντιν αὐτὸν συλλαβεῖν, καὶ προσυπαντῇ αὐτοῖς, ὡς τι εὐφράσουν μέλλουσι δούναι αὐτῷ. Οὕτω καὶ ἔκτενε ἡ ηὔχετο, δὲ τὸ πιστώσασθαι τὴν οἰκονομίαν ηὔχετο, καὶ βέλων μὴ παθεῖν, ήντα συντηρηθῶσιν οἱ Ἐβραῖοι ἐκ τῆς ἀπωλείας, ή Ιερεὶς καταλύψεοθει αὐτούς διὰ την εἰς αὐτὸν ἀμερτίνων.

« Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ίδον ἰούδας εἰς τῶν δώδεκα ἥλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ σχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ἔμλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβύτερων τοῦ λαοῦ. Ο δὲ παρεδίδος αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων: "Ον διν φιλήσω, αὐτὸς ἔστι, κρατήσας αὐτόν. Καὶ εὐθίνας προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ, εἶπε: Χαῖρε, Ράβδοι! καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ: Ἐταῖρε. Ιφ' ὃ πάρει; Τίτι προσελθόντες, ἐπέβαλον τὰς χειράς ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀκράτησαν αὐτόν. » Όρδες τὰ τῶν ἀρχιερέων σκεῦν; Εύλα καὶ μάχαιραι. Οὕτως ἤταν εἰρηνικόι, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πραστητος ἔχοντες· τὸ δὲ, εἰς τῶν δώδεκα, εἶπεν διενηγγλιστής, Θεομάζων, δτι κατίοι ἔξειλεγμένος ὅν, καὶ μετὰ τῶν πρώτων ταττόμενος, δυως τῷ διαβόλῳ δέδωκεν ἐκυρών. Ήστε καὶ σὺ φοῖβος, ἀνθρώπε, καὶ τῶν οἰκειότατων εἴης, μήποτε ἀπορρήθυμήσεις ἐκπέσῃς. Σύστημον δὲ δέδωσιν διούδας, διέστι καὶ νέκη ἦν, καὶ οὐκ ἡδύνατος ἐισγνωνυμοῦ· ἔλλως τε καὶ οἱ ἐλθόντες συλλαβεῖν, οὐκ ἤσαν ἐκ τοῦ σχλοῦ τοσοῦτοι, δοσι ἐκ τῶν δυώλων τοῦ ἀρχιερέως, οἱ οὖδε θλεις τάχις ἀγνώριζον τὸν Ἰησοῦν. 'Αλλ' δι μαθητῆς γνωρίζει αὐτοῖς τὸν διδάσκαλον, ἐκ τοῦ κατεφιλεῖν· εἰδόν γὰρ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, θραυσταὶ καὶ φιλήσαι. Ο δὲ ἀνέχεται δχρι καὶ τῆς τελευταίας ὥρας, σπουδάζων διὰ τῆς μακροθυμίας αὐτὸν κερδῆσαι. Οτε δὲ οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθη, τότε ποιεῖ αὐτούς πεσεῖν, ὡς διούδαν· Καὶ τοῦ σχλοῦ τοσοῦτοι, δοσι ἐκταῖρον δὲ τὸν ιούδαν καλεῖ, καμαρδῶν αὐτὸν καὶ διασύρων, ὡς δῆθεν ἐταῖρου φίλημα δόντε· τὸ δὲ, 'Εφ' ὃ πάρει, ἄντι τοῦ, ἐπὶ ποικιλοπότηροι πάρει ἐνταῦθι; Ἀρε ὡς φίλος; καὶ μὴν οὐκ ἔδει μετὰ μαχαιρῶν παρεῖναι. 'Αλλ' ὡς ἔχθρος; καὶ πῶς καταφίλετε; 'Ελέγχει τοίνυν αὐτὸν ὁ διλοι.

« Καὶ ίδον εἰς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἔκτενας τὴν χειρα, ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ πατέξας τὸ δυώλων τοῦ ἀρχιερέως, ἀφείδειν αὐτοῦ τὸ ώτιον. Τότε λέγει αὐτῷ δι Ἰησοῦ· 'Απόστρεψόν σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. Πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποδανοῦνται· ή δοκεῖς δτι οὐ δύναμαι ἀρτι παρχαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσαι μοι πλείους ἢ δώδεκα λαγεῖς τε ἀγγέλους; Πᾶντες οὖν πληρωθῶσιν εἰ Γραφαί, δια-

οὗτοι δε τρεῖσθαι ; » Πάτερος διὸ δὲ τὴν μάχαιραν εἶχε δὲ μάχαιραν, ὡς δρπὶ τὸ ἀρνίον θύεται, δὲ σφαγὸν. Μὴ ἐνκαλύμμεν δὲ τῷ Σέτρῳ. Οὐ γὰρ ὑπέρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπέρ τοῦ διδαστάλου ζηλωστε, τοῦτο εποίησεν δὲ Κύριος μετεπιθυμήσας αὐτὸν εἰς εὐαγγελικήν πολιτείαν, διδάσκει μὴν χρῆσθαι μαχαίραν, κανὸν τὸν Θεὸν διεῖ τις ἐκδικεῖται. Τεμάν δὲ τὸ ὕψον ὁ Πάτερος, διέκενεν δὲτι ἀνηκοῖταις εὐόσσων οἱ 'Ιουδαῖοι' εἰτα καὶ τὸ τοῦ νόμου φήτον τίθησιν, διτι ὁ φονεὺς ἀντιφονεῖται· δὲ γὰρ νόμος τοῦτο φησιν, διτι οἱ λαβόντες μαχαίραν τὸν μαχαίραν ἀποθνοῦνται. Αἰνίττεται δὲ διτι ὑπὲρ τῆς τῶν 'Ρωμαϊών μαχαίρας ἀνατρέθησαν οἱ κατ' αὐτοῦ λαβόντες τὴν μαχαίραν 'Ιουδαῖοι' οὐκ εἴπε δὲ, διτι Δύναμαι παραστῆσαι δώδεκα λεγεῶντας ἄγγελῶν, ἀλλὰ, παρακλήσαι τὸν Πατέρα μου, οὐκομοικός τοῦτο λέγων ὡς ἀνθρώπος, διτι τὴν εἰσαγόνην ἀσθενεῖαν. Πολλὰ γὰρ διὸ τότε ἐπιδεῖξε ἀνθρώπινα, τὸν Ιερῷτα, τὴν διείλαν, καὶ οὐκ δὲ διδοῦς εἰσθνὰ λέγειν, ἀντιλεγεν διτι Δύναμαι αὐτὸς ἡγὸν παραστῆσαι ἄγγελους. 'Αντι τῶν δώδεκα οὖν, φησι, μαθητῶν, παρέστησαν ἄν μοι δώδεκα τάγματα ἄγγελῶν, εἰ Κύριον. Λεγεών γὰρ διτι τὸ μέγιστον τάγμα, ἔκακισθαιοις ἵππεται. Δετι οὖν, φησι, ταῦτα πάντας γενέσθαι, διτι πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ εἰ ταῦτα προσαναφεντισθεῖσατ. Οὐχ διτι δὲ προσνεφώνταν αἱ Γραφαὶ, διτι τοῦτο οἱ 'Ιουδαῖοι' λαχοί, ἀλλὰ διτι διμελλον ἀπὸ πονηρᾶς προαιρέστως ταῦτα ποτῆσαν οἱ 'Ιουδαῖοι', διτι τοῦτο ἐν ταῖς Γραφαῖς παῦται διτι, οὐδὲ τοῦ Πνεύματος.

ε 'Ἐν ἑκατηνῇ τῇ ὥρᾳ εἴπεν δὲ Ἰησοῦς τοῖς διχοίοις· 'Δις ἐπὶ ληστὴν ἐξιλεύετε μετὰ μαχαίρων, καὶ ἔμλων συλλαβεῖτε μετ' αὐτῷ ἡμέραν πρὸς δύμας ἐκαθεζόμετε, ν διδάσκονταν δὲ τῷ ιερῷ, καὶ οὐκ ἐκράτησατε μετ' τοῦτο δὲ διλον γέροντας ἵνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ τῶν προφητῶν. » Δείκνυσι τὸν ἀλογὸν αὐτῶν ἐπιχειρησιν, καὶ διτι οὐ τῆς αὐτῶν ισχύος γέγονε τὸ συλλαβεῖν αὐτὸν. 'Οτι γὰρ ήμαν, φησιν, δὲ τῷ ιερῷ, τθιλετε με συσχεῖν, καὶ διότι οὐ συνεχάρουν δύμαν, οὐκ ἡδυνθῆτε, νῦν δὲ ἐκάνων προδίδωμι ἐμαυτὸν οἰδα γὰρ διτι διδίκτετον διτι διεψευσθῆναι ταῖς Γραφαῖς, αἱ προετῶν τὴν διμετέραν κακίαν.

ε Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν, ἔφυγον. Οἱ δὲ, ἀρτητήσαντες τὸν Ἰησοῦν, ἀπίγγον πρὸς Καπιτέρων τὸν ἀρχιερέα, διτι οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συντίθησαν· δὲ δὲ Πάτερος ἡκολοθεῖ εἴσαρπ ἀπὸ μακρόθεν ἔως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως· καὶ εἰσελθὼν ἦσα, ἐκβιθτο μετά τῶν ὑπηρετῶν, ἦστιν τὸ τέλος. » Οἱ μὲν ἄλλοι μαθηταὶ ἔφυγον δὲ Πάτερος θερμότερον διτικείμενος περὶ τὸν διδάσκαλον, ἡχολοθεῖ μακρόθεν. Εἰ δὲ καὶ δὲ 'Ιωάννης ἡχολοθεῖ, ἀλλ' οὐχ ὡς μαθητής. ἀλλ' ὡς γνώριμος τοῦ ἀρχιερέως.

ε Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ συνέρχον διλον ἐξήισιν φευδομερτυρίαν κατά τοῦ Ἰησοῦ, διτι εὐτὸν θεντωσαν, καὶ οὐχ εύρον. Καὶ

A oportet fieri ? » Petrus erat qui gladium exemerat, ut Joannes dicit 60. Habebat autem gladium, quo agnum Paschalem macerat. Non arguimus autem Petrum, quoniam non pro se, sed pro Magistro zelo ardens hoc fecit. Dominus vero adaptans eum ad evangelicam vitam, docet non utendum gladio, etiam si quis Deum ulcisci voleatur. Porro Petrus amputans auriculam, ostendit. Iudeos inobedientia laborare. Deinde et dictum legis ponit, quod homicida et ipse occiditur. Lex enim hoc dicit, quod qui acceperint gladium, moriantur gladio. Insinuat autem quod Romanorum gladio perituri essent Iudei, contra se gladium accipientes. Jam non dixit, Possum exhibere duodecim legiones angelorum; sed, orare Patrem meum, dispensative dicit sicut homo, propter eorum infirmitatem. Multa enim tunc erant quibus huic veritas ostendebatur, ut sudor et timor: et non visus fuisse verisimilia dicere, si dixisset, Possum ipse adducere angelos. Pro duodecim igitur, inquit, apostolis, astitiss nō mihi duodecim exercitus angelorum, si quidem voluisse. Legio enim est magnum agmen, nempe sex millia equitum. Oportet igitur, inquit, hæc omnia fieri, ut impleantur Scripturæ quæ hæc prædixerunt. Non quod ideo Iudei mali, quia prædixerunt Scripturæ: sed quia Iudei hæc mala voluntate facturi erant, ideo Spiritus sanctus ea Scripturis prodidit.

C

VERS. 55, 56. « In illa hora dixit Jesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus ut comprehendatis me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, et non me cepistis. Hoc autem totum factum est ut completerentur Scripturæ prophetarum. » Ostendit stultum illorum constitutum, et quod non fortitudinis illorum fuerit, ipsum comprehendendi. Quando enim inquit, eram in templo, volebatis me comprehendere, et quia non concedebam vobis, tunc non poteratis; nunc autem sponte me ipsum offero: nam scio impossibile Scripturas, quæ vestram prædixerunt malitiam, mendaces esse.

VERS. 56-58. « Tunc discipuli omnes, relictio eo, D fugerunt. At illi comprehensum Jesum duxerunt ad Caipharam principem sacerdotum, ubi Scribes et seniores convenerant. Petrus autem sequebatur eum procul, usque ad atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut vide-ret finem. » Alii quidem discipuli fugerunt: Petrus vero serventiori erga Magistrum affectu, sequebatur procul. Quamvis autem et Joannes seque- retur, non tamen ut discipulus, sed ut notus pon-tifici.

VERS. 59, 60. « Principes autem sacerdotum et seniores et totum consilium quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut morti eum tradicerent,

et non invenerunt. Et cum multi falsi testes accessissent, non invenerunt. » Ad Caipham ducunt Iesum, nam ille erat pontifex anni illius, ubi et reliqui pernoctabant, non comedentes tunc Pascha, sed exspectantes ut occiderent Dominum, prævaricabantur legem. Dominus ipse legitimo tempore comedera, illi vero contemnunt legem, modo occidant Christum.

Vers. 61-63. « Novissime autem venerunt duos falsi testes, et dixerunt : Hic dixit, Possum destruere templum Dei, et in triduo ædificare illud. Et surgens princeps sacerdotum dixit illi : Nihil respondes? cur isti adversum te testimonium dicunt? Jesus autem tacebat. Et respondens princeps sacerdotum ait illi : Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis an sis Christus Filius Dei. Dicit illi Jesus : Tu dixisti. » Vere illi erant falsi testes. Christus enim non dixerat, Possum destruere, sed, solvite ⁸¹ : et non dixit templum Dei, id est corpus meum. Et iterum non dixit, Ædificabo, sed excitabo : erantque illi manifeste falsi testes, qui dicebant Christum alia dixisse quam dixerat. Jesus igitur cum sciret judicium eorum inustum, tacebat : quibus enim signa nihil persuaserant, quomodo persuasissent responsa? Porro pontifex cupiens illum blasphemum declarare, rogat, ut si dixerit, Ego sum Filius Dei, tanquam blasphemus condemnetur. Si autem negaverit, testificatus sit contra seipsum. At Dominus, qui comprehendit sapientes in versutia sua, respondit : Tu dixisti, hoc est, tuum os confessum est quod ego sum Filius Dei.

Vers. 64. « Verumtamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis, et venientem in nubibus cœli. » Ex Daniele propheta his loquitur. Ille enim inquit : Videbam sicut Filium hominis venientem in nubibus. Nam quia putabant impostorem esse, eo quod in humili vestitu apparebat. Videbatis, inquit, me tunc cum virtute venientem, et assidentem Patri. Virtutem enim hic Patris dicit : et non a terra, sed a cœlo venientem.

Vers. 65,66. « Tunc princeps sacerdotum discidit vestimenta sua, dicens : Blasphemavit : quid insuper egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam ejus : quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt : Reus est mortis. » Mes erat Judæus, quando quid intolerabile accidebat, disrumpere vestes. Sic et Caiphas, quasi manifestius ille blasphemus esset, decepturus populum hoc faciebat, quasi hac ratione cogens alios 153 dicere hunc esse mortis. Verumtamen discite, quod Caiphas rupit vestimenta sua, sacerdotium veteris legis esse disruptum et ablatum significare.

⁸¹ Joan. ii, 19.

Α πολλῶν φευδομάρτυρων προστέθντων, οὐχ εἴρον εἰς τὸν Καίφαρχον ἀπάγουσι τὸν Ἰησούν· ἐκεῖνος γὰρ ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ βασινοῦ· ἔντοντος εἰς τὸν λοιπὸν διεντάξιμον, μὴ φρόντες τόπον τὸ Πάτζε, ἀλλ' ἀναμεινάντες, ἵνα ἀποκτείνονται τὸν Κύριον, καὶ παρεβάντες τὸν νόμον· δὲ μὲν γὰρ Κύριος κατὰ τὸν νεομοιμένον καρὸν ἤρχεν, ἐκεῖνοι δέ, ἵνα μόνον ἀποκτείνωσι τὸν Κύριον, καταφρονοῦσι καὶ τοῦ νόμου.

ε « Γέτερον δὲ προστέθντας δύο φευδομάρτυρες, εἶπον· Οὗτος ἔρη· Δύναμαι καταλῦσαι τὸν νεὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι αὐτὸν. Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· Οὐδὲν ἀποχήν; τί οὖτοι οὐκ εἰπεῖσθε τοῖς Αριστοῖς; Οὐ δέ Ἰησοὺς ἐισέβη. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶπεν αὐτῷ· Εὔσορτῶ σε κατὰ τὸν Θεὸν τοῦ ζῶντος, ἵνα τιμῆς εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Γένες τοῦ Θεοῦ, Λέγει αὐτῷ δὲ Ἰησούς· Εὖ εἰπες. » Φευδομάρτυρες δύοις ήσαν οὗτοι· δὲ γὰρ Χριστὸς οὐκ εἶπεν, διτοις Δύναμαι καταλῦσαι, ἀλλὰ, Λύσατε. Καὶ οὐκ εἶπε, τὸν νεὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ, τὸν νεὸν τοῦτον, τουτίστι τὸ στέρε μου· καὶ πάλιν οὐκ εἶπεν· Οἰκοδομήσω, ἀλλ', Ἐγέρω· ώστε φυνερῶς φευδομάρτυρες οὗτοι, ἀλλὰς εἰπόντα τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ λέγοντες αἰτεῖν· Οὐδὲν Ἰησοὺς παρένομον εἰδέσθαι καὶ κριτήριον αὐτῶν, ἐπούλπε· εὖς γὰρ οὐκείσθιν, τῶς δὲ ἀπολογίας ἐπεισούσι· Οὐ δέ ἀρχιερεὺς, βοσκόρενος ρίψαι αὐτὸν εἰς βλασφημίαν. Βροτῷ· ἵνα δὲν μὲν εἴπῃ, διτοις Ἐγέρω εἰμι δὲ Γένες τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ βλασφημος κατατριθῇ, ἵνα δὲ ἀρνησται, ἔχηρ εὐθὺς καθ' ἐκεῖνον μαρτυρήσεινται. Ἀλλ' δὲ Κύριος δὲ δρασθόμενος τοὺς σόδους ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, ἀπέκρινεται· Εὖ εἰπεις, ἀντὶ τοῦ, Τὸ οὖν ὀμολόγησες στόρα. Ωτὸν ἔγραθι δὲ Γένες τοῦ Θεοῦ.

ε Πλὴν δέ τοι δύτον, δέκα διφετούσε τὸν Γένεν τοῦ ἀνθρώπου καθίσμαν ἐκ δεξιῶν τῆς θυνάμασσε, καὶ ἤρχαμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. » Εξ τῆς τοῦ Δεκτῆρος προφητείας αὐτοῖς διαλέγεται. Ἐκεῖνος γὰρ φησιν, διτοις Εἴδον δὲ Γένεν ἀνθρώπου ἤρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν. Ἐπει γὰρ θυνάμαζον αὐτὸν πλάνον εἶναι, ἐν ταπεινῷ φαινόμενον σχῆματι, φησιν, διτοις· Οὐφεστέ με τότε μετὰ δυνάμεως ἕρχόμενον, καὶ συγκαθίσμενον τῷ Πατρὶ· δύναμιν γὰρ θυτεύθη τὴν τοῦ Πατέρος λόγῳ· καὶ οὐκ ἀπό γῆς, ἀλλ' ἀπ' οὐρανοῦ ἤρχόμενον.

ε Τότε δὲ ἀρχιερεὺς διέβρήξε τὰ ἱερῖτια αὐτοῦ, λέγων διτοις· Βολασφημῆσον, εἰ ἔτι χρέαν ἔχομεν μαρτύρων; Τοῦ νῦν ἡκουώσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ· τί δύτον δοκεῖ; Οἱ δέ ἀποκριθέντες εἶπον· Εὐοχός θυνάτου ἔστιν· ε « Εθεος δέ τοις Ιουδαίοις, σταύρος δὲ ἀκαρτέρητον ἐπέλθοι, διαβήσουσιν τοὺς χιτῶνας» αὐτοὺς διτοις καὶ δεκάρχας, ὡς ἐπὶ βλασφημίᾳ θηλῇ πρὸς ἀπάτην τοῦ ὄρχεων τοῦτο ἐποίησαν, ἵνα δεκάρχη αὐτοῖς διτοις μεγάλως ἐβλασφημησαν, εἶον οὐτως ἀναγκάση αὐτοὺς εἰπεῖν, διτοις ἔνοχος θυνάτου ἔστι. Πλὴν κατέρρεσε, διτοις τὸ τὸν Καίφαρχον διεβρήξει τὰ ἱερῖτια, σύμβολον δέ τοι τὸν ἀρχιερευόντος τῆς παλαιᾶς θεοφαγήντος.

« Τότε ἐνέπιπτον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἀποκλάρισαν αὐτὸν. Οἱ δὲ ὄφράπισαν, λέγοντες: Προσῆκουσον ἡμῖν, Χριστὲ, τίς ἔστιν ὁ πιλότος σε; » "Οτε κατεκρίθη, τότε κνεδεῖσαντο εἰς αὐτὸν τὰ ἐπονεῖστα, καὶ ἐνέπιπτον αὐτῷ, περιβάλλοστες, ὡς ἔτερος εὐαγγελιστὴς φησιν, ἡμετέρῳ τῷ πρόσωπον αὐτοῦ· ἵκει γάρ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον, διὰ τούτο δικαιοῦσιν οἵτις αὐτῷ· κολαρίζειν δέ ἔστι τὸ διὰ τῶν χειρῶν πλήττειν, συγκεκριτούμενον τῶν δικτύλων, καὶ ίνα ἀφελότερον εἴπω, διὰ τοῦ γράνθων κονδυλίζειν.

« Ὁ δὲ Πέτρος ἦν ἐκένθητο ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ προσέθεν αὐτῷ μία παιδίσκη, λέγουσα: Καὶ εὐ ήσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου; Ὁ δὲ ἡρύσατο ἡμερών πάντων, λέγων: Οὐκ οὐδέ τι λέγεις. Ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πατῶντα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει τοῖς ἑταῖροις: Καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζαρέτου· καὶ πάλιν ἡρύσατο μεθ' ὅρκου, θτι Οὐκ οὐδέ τὸν ἄνθρωπον· μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἑταῖροι, εἴπον τῷ Πέτρῳ: Ἀλλοθις καὶ εὐ δὲ αὐτὸν εἴ· καὶ γάρ ἡ λαλία σου δηλόνεται πολεῖ. Τότε ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ φύνειν, θτι Οὐκ οὐδέ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ εἰδός αὐτοῦ ἀλέκτωρ ἱψώνης· καὶ ἡμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ βίβλου τοῦ Ἰησοῦ. εἰρηκότος αὐτῷ δὲ Πρὶν ἀλέκτωρα φωνῆσαι, τρίς ἀπεκρίθη με· καὶ ἐξελθὼν ἦν, ἐκλαυσεις πικρῶς. » Ἀπειρῷ φύσῃ κατεγωνισθεὶς ὁ Πέτρος, ἐπελθόντο τῶν ὑποσχέσων, καὶ τῇ ἄνθρωπίνῃ ἐσθενεῖς δουλεῖει, οἷον ἀποτομηνῶς τῷ φύσῃ, καὶ μηδὲ εἰδὼς δέ λέγει. Νόος δὲ μοι καὶ κατὰ ἀναγωγὴν, θτι ἐλέγχεται ὑπὸ τῆς παιδίσκης ὁ Πέτρος, τουτέστι, τῆς ἄνθρωπίνης ἀσθενεῖς, τῆς μικρᾶς καὶ δουλοπρεποῦς, ἔχρις οὖ δὲ ἀλέκτωρ φωνῆσες, εἰς αἰσθησιν αὐτὸν ἥγανεν· ἀλέκτωρ δὲ ἔστιν δὲ λόγος, δὲ μὴ ἕν τὸν ἡμέας φύσιμεν καὶ καθεύδειν, ἀλλὰ λέγων, Γρηγορεῖτε, καὶ, "Εγείρετε, δὲ καθεύδων. Ὑπὸ τοῦ λόγου τοίνυν ὥσπερ διὸ τίνες ἀλέκτορος διυπνισθεῖς ὁ Πέτρος, ἐξελθὼν ἦν τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως, τουτέστι, τῆς περιοχῆς τοῦ πεπωρωμένου νοῦ, καὶ ἐκδέξας ἀπὸ τῆς ἀναισθησίας, ἐκλαυσεις πικρῶς. «Ἐως μὲν γάρ ἦν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πεπωρωμένου νοῦς, οὐδὲ ἐλαύειν οὐδὲ γάρ θεωτεῖο· ὄπηνικα δὲ ἔξηλθεν, εἰς αἰσθησιν ἥλθεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Περὶ τοῦ ἡγεμόνος Πιλάτου. Περὶ τῆς ἰούδα μεταμελείας. Περὶ τοῦ αἰκισμοῦ καὶ τιμωρῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ σταυρώσεως. Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν φυλάκων τοῦ τάφου.

« Πρώτας δὲ γενομένης, συμβούλιον Πιλάτου πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατέ· τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ ὀχνατῶσι αὐτὸν· καὶ δήσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον, καὶ περιόδωκαν Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνῳ. » Ὡς τὸν διάδολον πᾶς θλούς αὐτοὺς κατέσχεν ἐν τοιστοῖς ἡμέραις πάσις φονεύεν, διὰ τοῦ πολλῶν ἔστι θυσιῶν καὶ προσφορῶν, ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀμαρτιῶν, καὶ ἀγνοιῶν καὶ καθάρσεως· οἱ δὲ καὶ

¹⁵³ *Lxx. xxii, 63, 64.*

(a) *Idem. Lxx. omittit, ut simplicius dicatur.*

ΡΑΜΩΝ. Οὐ. ΣΤΙΧΟΙ.

Vers. 67, 68. «Tunc expueront in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt. Alii autem palmas in faciem ejus dederunt, dicentes: Vaticinare nobis, Christe, quis est qui te percussit?» Quando condemnatus est, tunc ignominiosa multa contra eum fecerunt, et illudebant ei, obfugientes ueste (ut alius evangelista inquit ⁶³) faciem ejus. Nam quia ut prophetam eum habebant, ideo ita illudebant ei. Colaphizare autem est manibus purcutere, et simul incurvatis digitis, et, ut simplicius dicam (a), nosodo pugno cædere.

Vers. 69-75. «Petrus vero sedebat foris in atrio, et accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Jesu Galilæo eras? At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicas. Cum autem exisset in vestibulum, vidi eum altera ancilla, et ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazarenō. Et iterum negavit cum jurejurando: Non novi hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant, et dixerunt Petro: Vere et tu ex illis es: nam et loqua tua te manifestum facit. Tunc capiti detestari et jurare quod non nosset hominem. Et continuo gallus cantavit. Et recordatus est Petrus verbi Jesu, qui dixerat ei, Priusquam gallus cantet, ter me negabis, et egressus foras flevit amare.» Immenso timore laborans Petrus, oblitus est promissionum, et humanae servit imbecillitatē, quasi metu exanimatus et nescius quid dicat. Intellige autem per anagogen, quod ab ancilla Petrus reprehenditur, hoc esse humanæ infirmitatis et servilis affectionis indicium, donec gallus cantans illum recordari fecit. Gallus autem est sermo, qui non sinit nos torpere et dormire, sed dicit, Vigilate, et, Surge qui dormis. A sermone tanquam a gallo quoipam excitatus Petrus, egressus est foras atrium principis sacerdotum, hoc est ambitum excusatæ mentis, et egressus ab insensibilitate, flevit amare. Quandiu enim erat in atrio excusatæ mentis, non flevit, neque enim sentiebat? postquam autem exivit, sentire coepit.

CAPUT XXVII.

De Pontio Pilato præside. De resipiscentia Iudeæ. De flagellatione, passione et crucifixione Christi. Quomodo petitum fuerit corpus Domini ut sepeliretur, et de custodia ejus sepulcro constituta.

Vers. 1, 2. Mane autem facto consilium inierunt omnes principes sacerdotum et seniores populi adversus Jesum, ut eum morti traderent. Et vincum eum adduxerunt, et tradiderunt Pontio Pilato præsidi. » Vide diabolum quomodo omnes ¹⁵⁴ illos comprehendat in diebus illis, persuadens eis ut occidant, cum sacrificare et offerre debeant pro aliorum peccatis, sanctimonias, et purgatione. Illi

autem Jesum et ligant, et adducunt ad Pilatum præf. A δεσμοῦσι καὶ ἡπάγουσι πρὸς τὸν ἡγεμόνα Πιλάτον, sidem, qui a Ponto erat, Romanis autem tributarioris, et ab eis Iudeam præses missus. Tradiderunt itaque Dominum Pilato, ut seductiosum, certe et virum qui tyrannidem meditatus esset.

Vers. 3-5. • Tunc videns Judas qui eum tradiderat, quod damnatus esset, pœnititudine ductus regulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, dicens: Perccavi, tradens sanguinem innoxium. Illi autem dixerunt: Quid ad nos tu videbis. Et projectis argenteis in templo, recessit, et abiens laqueo se suspendit. • Tardie sapere incipit, et pœnitent quidem, non autem recte. Nam suum pœnitere bonum erat, suffocari autem diaabolicum. Proinde non serens ignominias subsecuturas, seipsum e vita subduxit Oportebat lacrymari, et sibi reconciliare eum qui proditus fuerat. Quidam autem dicunt quod Judas cum avarus esset, sperabat ex proditione Christi multum lucri, et Christum non occisum iri, sed evasurum, sicut saepius et antea: cum autem tunc vidisset condemnatum ut moreretur, pœnitentia rei ductus est, quod alium quam opinabatur exitum res sortiretur. Idcirco et se strangulavit, ut præveniat Jesus in inferno, et ibi orando salutem assequatur. Verum scias quod posuit quidem collum suum in laqueum, se ab arbore suspendens, arbore autem inclinata supervixit, Deo volente ipsum vel in pœnitentiā conservare, vel in traductionem et confusione. Dicunt enim quod in orbo hydroperico laboravit, ita ut transire non potuerit qua facile plastrum transibat, et deinde cecidisse pronum, et crepusse medium, hoc est, disruptum esse. ut dicit Lucas in Actis 63.

Vers. 6-10. • Principes autem sacerdotum acceptis argenteis dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est. Consilio autem initio emerunt ex illis agrum signi in sepulturam peregrinorum: quapropter vocatus est ager ille, Ager sanguinis, usque in hodiernum diem. Tunc

δὲ ἀπὸ Πόντου μὲν ἦν, Ρωμαῖοις δὲ ὑποτελῶν, ἀπεστάλη ἡγεμὼν τῆς Ιουδαίας. Παρέδωκαν δὲ τὸν Κύριον τῷ Πιλάτῳ, ως δῆθεν στατιώδη, καὶ κατὰ τὸν βασιλέως μελειτσαντα.

• Τότε ίδων Ιούδας ὁ παραδίδωνς αὐτὸν, στὶ κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπίστεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, λέγων: Ήμερτον παρχόδους αἴματος ὅλων· οἱ δὲ εἶπον. Σί τρὸς ἡμᾶς; οὐ δψει· καὶ βίψε τὰ ἀργύρια ἐν τῷ νῷ, ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγειτο. • Εν ὑπεροδουλίᾳ γίνεται ὁ Ιούδας, καὶ μεταμέλεται μὲν, οὐ καλῶς δὲ· τὸ μὲν γάρ ἔστι τοῦ καταγνῶντος, καλὸν, τὸ δὲ ἀπάγγεισται, δαιμονιῶδες· οὐ φέρων γάρ τοὺς ἄλις θερόντος ὄντεισιμούς, ὑπεξάγει ἔστιν τοῦ βίου, δέον δακρύσκι καὶ ἔξιλεωσασθε τὸν προδότην. Τινὲς δὲ λέγουσιν δτὶ διαφέρει τὸν Ιούδας φιλάργυρος ὅν, ὑπελάμβανεν, δτὶ αὐτὸς τε κερδήσει τὰ ἀργύρια προδότους Χριστὸν, καὶ διατίθεται, ςτὶ τοῦ βίου, δέον δακρύσκι καὶ ἔξιλεωσασθε τὸν προδότην. Τινὲς δὲ λέγουσιν δτὶ διαφέρει τὸν Ιούδας φιλάργυρος ὅν, ὑπελάμβανεν, δτὶ αὐτὸς τε κερδήσει τὰ ἀργύρια προδότους Χριστὸν, καὶ διατίθεται, ςτὶ τοῦ βίου, δέον δακρύσκι καὶ ἔξιλεωσασθε τὸν προδότην. Τινὲς δὲ λέγουσιν δτὶ διαφέρει τὸν Ιούδας φιλάργυρος ὅν, ὑπελάμβανεν, δτὶ αὐτὸς τε κερδήσει τὰ ἀργύρια προδότους Χριστὸν, καὶ διατίθεται, ςτὶ τοῦ βίου, δέον δακρύσκι καὶ ἔξιλεωσασθε τὸν προδότην. Διὸ καὶ ἀπήγγειο, ίντι προλάθη τὸν Ιησοῦν ἐν τῷ φρήρι, καὶ ίκετευσάς σωτηρίας τελέτηται. Πλὴν γίνωσκε δτὶ ίδης μὲν τὸ τράχηλον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγχόνην, ἀπὸ δινόδρου τινὸς κρεμάσσεις ἔστιν· τοῦ δὲ δινόδρου κλιθέντος, ίκέζησε, τοῦ θεοῦ θέλοντος αὐτὸν ή εἰς μετάνοιαν συντηρήσται, ή εἰς παραδειγματισμὸν καὶ αισχύνην. Φασὶ γάρ δτὶ νόσῳ θερικῇ περιπέπτωσιν, οἵτις ἔνθα διμέρεις ἥξεινται, αὐτὸν μὴ δύνασθαι διελθεῖν (35). Είτε πρηηής πεσὼν ἐλάχησεν, ἀντὶ τοῦ, διερήγη, ως διαυκάς φησιν ἐταῖς Πράξεισιν.

• Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια, εἶπον. Οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορδανῶν, ἵπει τιμὴ αἴματός; ἔστι. Συμβούλιον δὲ λαβόντες, ήγόρκσαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἄγρον τοῦ κεραμέως εἰς τεφὴν τοῖς ξένοις· διὸ ἐκλήθη ὁ ἄγρος ἔκεινος, Ἀγρὸς αἴματος, οὐας τῆς σήμερον. Τότε ἐπιληρώθη τὸ βηθύνιον διὰ Ιερε-

63 Act. i, 18.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(35) Cod. 32 "Ενθά διακάρα δράσις διέρχεται, δ facile plastrum transibat, transire non potuerit: imo neque ipse solus capitū ejus tumor. Aiunt enim palpebras, genasque ejus adeo in tumuisse, ut latentes lumen ipse videret, ejus tamē oculi, ne quidem adhibitis medicorum dioptris, videri possent: adeo scilicet profunde ab exteriore prospectu recesserant Ferunt etiam, verenda ipsius suis omni turpitudine deformiora; ac sanie ex toto corpore manante, vermisbusque coniecta. Deinde post multos dolores, atque tormenta crepuit medius, hoc est, disruptus est, ut Lucas scribit in Actibus (i, 18). Aiunt vero, ob ipsius fetorem agrum illum, in quo exsecranda anam illi evomuit, usque in hodiernum diem, deseratum et inhabitabilem evasisse: imo neque hodie posse quemquam per illum transire, nisi nates manibus premat. Tale scilicet judicium ille, quando carnem suam, etiam supra terram recepit. Principes autem sacerdotum acceptis,

μένον τοῦ προφήτου, λέγοντος· Καὶ ἔλεον τὰ τριάντα impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium æstimati, quem æstimatum emerunt a filiis Israel, et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. » Corthonam dicebant thesaurum in templo, in quem mittebant dona quæ Deo offerebantur. Vide autem quomodo Deus insatuet illos, ut traducatur mens illorum sanguinaria. Usque in hunc enim diem, ait, ager ille dicitur Ager sanguinis, ut omnes sint memores quod Dominum occiderint. Disce autem et hoc, quod et apud Judæos fuerit in pretio hospitalitas: unde in sepulturam peregrinorum 155 agrum illum emerunt. Confundamus igitur nos, qui vita perfectioris videamur esse, et peregrinos despiciamus. Præmium, inquit, æstimati, hoc est Christi: inæstimabilis enim fuit, et æstimatus est a filiis Israel, hoc est, præmium ejus constituerunt filii Israel, pacti cum Iuda ut darent illi triginta argenteos.

« O δὲ Ἰησοῦς ἦστι ἡμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἐπιράτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν, λέγων, Σὺ εἶ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ο δὲ Ἰησοῦς ἤρη αὐτῷ· Σὺ λέγεις. Καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀρχιεράτων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· Οὐκ ἀκούεις πόσις σου κατηρτυρούσι; Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη κατέψη πρὸς οὐδὲ τὸν ἥρηκτον· ὡστε θυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν. » Μετὰ δὲ ὑπιεστούσιος ἀγαλήματος κατηγορούμενος ἀπέγειται πρὸς Πιλάτον, οὗτον καὶ ἔρωτὴ αὐτὸν εἰ καπεδόλετο ἀνταρσίῃ, καὶ ἐπεχείρησε βιστλεύσαι τῶν Ἰουδαίων. Ο δὲ Ἰησοῦς ἤρη κατέψη. Σὺ λέγεις· ἀπόκρισιν δοὺς αὐτῷ σοφρατήν· οὔτε γάρ εἶπεν, διτι. Οὐκ εἴμι, οὔτε πάλιν, διτι Εἰμι. Ἀλλὰ μέσως πω; Ζητη; Σὺ λέγεις. Τοῦτο γάρ δύναται: καὶ οὕτω νονθῆναι, διτι Εἰμι· καθὼς λέγεις καὶ οὕτως, διτι Ἐγώ μὲν τοῦτο οὐ λέγω, οὐ δὲ λέγεις· ἄλλο μέντοι οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Καὶ διετέλεσεν ἡμέρα μὴ κατὰ λόγον προβατὸν. Ἐθύμησεν οὖν δὲ Πιλάτος τὸν Κύριον, ἀμφὶ μὲν ὡς κατηρτυρούντα θενάτου, ἀμφὶ δὲ πᾶς λόγιος ἄν καὶ μυρία ἔγχων προβολέσθαι εἰς ἀπολογίαν, οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ τῶν ἀγκαλίωντων ὑπερέωρα. Διαδεκάμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς ἐντεῦθεν δεκαν πρὸς δικαιοτήριον ἔχωμεν διεφθερόν, μηδὲν λέγειν, ίντι μήτε θύρων πλείσια δηγίσκωμεν, μήτε κατεκρίστες πλείσιος ὄμεν αἵτιοι τοῖς μὴ τῶν ἀπολογιῶν ἡμῶν ἀκούοντο.

« Κατὰ δὲ ὅρτην εἰώθει δὲ ἡγεμόνων ἀπολύειν ἐν τῷ ὅχλῳ δέσμιον, οὗ θελον εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπισημόν, λεγόμενον Βαραβᾶν. Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς δὲ Πιλάτος· Τίνα θέλετε ἀπολύσω διτιν, Βαραβᾶν, ή Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; Καὶ διετέλεσεν γάρ διτι διεθόντων παρέδωκαν αὐτόν. » Ο Πιλάτος ἐπούδηξεν ἀπολύσαι τὸν Χριστὸν, εἰ καὶ μελλούσερον τοῦ δέοντος· Καὶ γάρ ἐνστῆναι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ἀλιθούς. Πρώτον μὲν οὖν ἡρώτησε τὸν Κύριον. Οὐκ ὄκνεις τι οὗτοι σου καταμαρτυροῦσιν; Ηρώτησε δὲ ίνα, ἀπολογησμένον τοῦ Χριστοῦ, σχολὴ διερρήν πρὸς τὸ ἀπολύσαι αὐτόν· Καὶ δὲ οὐκ ἀπέλυστο δὲ Κύριος, γινόσκων πάντας, θη καὶ ἀπολο-

VERS. 11-14. « Jesus autem stetit ante præsedem et interrogavit eum præses dicens: Tu es rex Judæorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis. Et cum accusaretur a principibus sacerdotum, et senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quam multa adversus te dicant testimonia? Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer. » Quasi capitalium criminum reus sistitur Pilato, et interrogatur num invaserit, et conjuraverit, et attentari regnare Judæis. Jesus autem dixit illi: Tu dicis: sapientissimo responso dato. Neque enim dixit: Non sum: nec contra, Ego sum: sed medio quodam modo dixit: Tu dicis. Hoc enim potest et sic intelligi: Sum sicut dicas; et sic: Ego quidem hoc non dico, tu autem dicas. Aliud vero responsum non dedit. Sciebat enim injustum fore judicium. Proinde admiratus est Pilatus Dominum, et quod contemneret mortem, et quod tam eloquens et multa habens quæ responderet, nihil responderet, sed accusatores contemneret. Discamus et nos hoc loco quomodo gerere nos debeamus in judicio injusto, ne quid dicamus, ne tumultus major oboriatur, neve majoris condemnationis occasiōne præbeamus his qui defensiones nostras audire nolunt.

VERS. 15-18. « In festo autem consueverat præses turbæ dimittere unum vincitum quem voluissent. Habebat autem tunc vincitum insignem, qui dicebatur Barabbas. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis, Barabbam, an Jesum qui dicitur Christus? Sciebat enim quod propter invidiam tradidissent eum. » Pilatus studebat Christum absolvere, tametsi lentius quam oportebat, debebat enim se pro veritate objicere. Primum quidem interrogabat Dominum: Non audis quid illi contra te testificantur? Interrogavit autem, ut si Christus se excusaret, haberet occasionem absolviendi eum. At cum non defenderet se Christus,

batur. Propterea manifestat illum, dicens: Qui in-
tinxit mecum: ut vel sic corrigatur. Verum Judas
impudens intingebat in eodem catino, seu scutella.
Deinde dicit, Filius quidem hominis vadit si-
cū scriptum est de illo, hoc est, etiam si præde-
finitum sit Christum pati ad salutem mundi, non
tamen propter hoc colendus Judas, sed vobis illi.
Non enim ut cooperans divinæ voluntati hoc fe-
cit, sed suam malitiam perficiens. Nam si diligen-
ter consideraveris, noluit Christus præcedenter
crucifigi. Insinuat autem illud per hoc quod de-
precatur poculum. Quoniam autem sciebat ante
omnia sæcula quod aliter non esset possibile sal-
vari homines, propter malitiam inimici voluntati-
rum fit ipsi, quod præcedenter non erat volitum.
Dicens autem, bonum esse hominem illum non
esse natum, ostendit quod natura non subsistere
melius sit, quam subsistere in peccatis. Obser-
va autem verbum, Vadit: significat enim pere-
grinationem magis quam mortem esse suam occi-
sionem.

Vers. 26. « Vescientibus autem eis, accepit Je-
sus panem, et cum egisset gratias, fregit deditque
discipulis, et dixit: Accipite, comedite: hoc est
corpus meum. » Apposuit autem vescientibus, ut
ostenderet crudelitatem Iudei, quia in mensa et
communione ciborum illius, quando si et sara suis-
set, mansuetiore se exhibuisset: tunc neque cum
argueretur, intellexit, sed et corpus illius gustans C
non pœnituit. Quidam autem dicunt quod egresso
Juda tradidit sacramentum aliis discipulis. Proin-
de et nos sic facere debemus, et malos a sacra-
mentis abarcere. Gratias quoque agit fracturus pa-
nem, ut nos eruditum cum gratiarum actione panem
offerendum, et ut ostendatur cum gratitudine frac-
tionem sui corporis, hoc est occisionem, suscipe-
re, neque ægre ferre, ceu in re quæ displiceat
sibi, et nos cum gratitudine martyrium aggredia-
muri. Porro dicens: « Hoc est corpus meum, »
ostendit quod ipsum corpus Domini est panis qui
sanctificatur in altario, et non respondens figura.
Non enim dixit, Hoc est figura, sed, Hoc est cor-
pus meum. Ineffabili enim operatione transfor-
matur, etiam si notis videatur panis: quoniam
infirmi sumus, et abhorremus crudas carnes co-
medere, maxime hominis carnem: et ideo panis
quidem nobis apparel, sed revera caro est.

Vers. 27, 28. « Et accepto poculo, gratiis actis,
dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes: hic est
enim sanguis meus, qui est novi Testamenti, qui
pro multis effunditur in remissionem peccatorum. »
Sicut velut Testamentum immolationem habebat et
sanguinem, ita et novum Testamentum sanguinem
habet ac hostiam. Pro multi autem dicit effundi,
hoc est, pro omnibus. Sunt enim in omnes multi.
Quare autem supra quidem non dixit: Accipite,

A διὰ τοῦτο οὖν φένερος εἰπόντων, λέγων· Οὐ
κατέψχε μετ' ἐμού, ὡς ἂν καὶ οὔτε διορθωθῆ.
Ἀναιδῆς δὲ ὁν διούδες. ἐνέσπετεν δὲ τῷ αὐτοῦ
τρυμάτῳ, οἵτι πινακίρη. Νίτες φησιν. Οὐ μὲν γέλος
του ἀνθρώπου ὑπέγειοι καθόντες γέγραπτοι περὶ αὐτοῦ,
τευτέστιν, εἰ καὶ προώριστο πάθει. ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ
κόσμου διούδες, ἀλλ' οὐδὲ δήποτε διὰ τοῦτο τιμητέος
διούδες, ἀλλ' οὐαὶ αὐτῷ οὐδὲ γάρ ὡς συνεργῶν τῇ
τοῦ Θεοῦ βούλῃ τοῦτο ἔτραξεν, ἀλλὰ τὴν οἰκεῖαν
κακίαν ἐκθερπεύων. Καὶ γάρ εἰ ἐκρινῶς σκοπή-
σις, οὐδὲ θελεν διούδες προηγουμένως σταυρω-
θῆναι. Ἐμφάνισε δὲ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ ἀπεύχος οὐδεις
τὸ ποτήριον. ἐπειδὴ δὲ οὗδει πρὸ πάντων τῶν αἰώνων
ὡς ἄλλως οὐδὲντὸν σωθῆναι τοὺς ἀνθρώπους, διὰ
τὴν κακίαν τοῦ ἐχθροῦ, θελητὸν γίνεται αὐτῷ τὸ
προηγουμένως ἀθέλητον. Λέγων δὲ διὰ καλὸν ήν εἰ
οὐκ ἐγεννήθη διούδες ἀνθρώπος ἐκεῖνος, δείκνυσιν διὰ ή
ἐκπατέρια κρείττων τῆς ἐν ἀμφιτίσις ὑπάρκεως.
Οὐράς δὲ καὶ τὸν λέπιον τοῦ ἕπειτα. Ἐμφάνισε
γάρ ὡς ἀποδημία μᾶλλον, οὐ θάνατος ἔσται ή νέ-
κρωσις αὐτοῦ.

« Εσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν διούδες τὸν ἄρτον
καὶ εὐχαριστήσεις, ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοὺς μαθητας, καὶ εἶπε· Λαβέτε, φάγετε· τοῦτο ἔστι τὸ σῶμα
μου. » Διὰ τοῦτο προσέδηκε τὸ διούδες τῶν περι-
στήση τὴν ἀπανθρωπίαν τοῦ διούδες, διὰ δὲ τρι-
πάτην καὶ τῶν αὐτῶν βρωμάτων κοινωνίαν, διὰ εἰ καὶ
θηρίον ήν, πρότερος ἄν διεγόνει, τότε οὐδὲ ἐλεγ-
χόμενος συνήκειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ γευ-
όμενος, οὐδὲ μεταπελεῖται. Τινὲς δέ τρειν διὰ δι-
ελθόντος τοῦ διούδες, μετάδωκε τῶν μυστηρίων τοὺς
ἄλλους μαθητας. Οὐδέποτε καὶ ήμετες οἵτια ποιεῖν
ἀφείομεν, καὶ τοὺς πονηροὺς ἀπελέγειν τῶν μυστη-
ρίων. Εὐχαριστεῖς δὲ μέλλων κλάσται τὸν ἄρτον, ἀμαρ-
μένην ήν καὶ ήμετες παιδεύσῃ μετ' εὐχαριστίας τὸν
ἄρτον προτριπεσθει, ἀμαρτία δὲ καὶ ήν δεῖξῃ διὰ
εὐχαριστίας τὴν κλάσιν τοῦ οἰκείου σώματος, οἵτια τὴν
νέκρωσιν δέχεται, καὶ οὐδὲ διστρεπτεῖς ὡς ἐπὶ ἀκουστική
τινι, καὶ ήν καὶ ήμετες οἵτια δεχόμενος εὐχαριστίας
τὸ μαρτύριον. Εἰπών δέ, « Τοῦτο ἔστιν τὸ σῶμα
μου, » δεικνύει διὰ αὐτὸν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἔστιν δι-
άρτος διαγιάμενος ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὐχὶ¹
ἀνείτυπον. Οὐ γάρ εἶπε, Τοῦτο ἔστι διατίτυπος, ἀλλὰ,
Τοῦτο ἔστι τὸ σῶμα μου· ἀρρένων γάρ εὐεργείᾳ μετ-
ποιεῖται, καὶ φαίνεται ήμετες ἄρτος· ἐπειδὴ γάρ
διστρεπτεῖς οἴσμεν, καὶ οὐκ ἄν διδέξαμεν κρέας διστρεπτεῖν
ώρδον, καὶ ἀνθρώπου σάρκα, διὰ τοῦτο ἄρτος μὲν
ήμετες φαίνεται, σάρκη δὲ τῷ διτείτυπον.

« Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσεις, ἔδω-
κεν αὐτοῖς, λέγων· Πίετε διὰ αὐτοῦ πάντες· Τοῦτο
γάρ ἔστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς κατινῆς Διαθήκης, τὸ
περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄρεσιν ἀμαρτιῶν. »
“Αστερὶ δὲ πελασία Διαθήκη εφέριον εἶχε ταῖς αἷμασ-
σι, οὕτω καὶ ή κατινή αἷμα ἔχει καὶ σφραγήν. Περὶ πολ-
λῶν δὲ εἶπεν ἐκχύνεσθαι, ἀντὶ τοῦ, περὶ πάντων.
Καὶ οἱ πάντες γάρ πολλοὶ εἰσι. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἔνω
μὲν οὐκ εἶπε· Λαβέτε· φάγετε πάντες, ἐντεῦθε δέ·

Πίστε δέ αὐτοῖς πάντες ; Οἱ μὲν φασιν δτὶ διὰ τὸν Α comeditis omnes, ὃς autem loco: Bibite ex eo omnes ? Sunt qui dicant propter Judam hoc dictum. Judas enim panem accepit, et non comedit, sed occultavit, ut uonstraret Judæis quod panem corpus suum vocasset Jesus: poculum autem invitus bibit, cum non posset occultare. Propterea hoc loco dicebat: Bibite omnes. Juxta anagogem autem dicunt, quod non sit omnium accedere ad solidum cibum, sed perfectiorum : bibere autem omnium sit. Idcirco hoc loco dicebat: Bibite omnes. Simpliciora enim dogmata recipere omnium est.

• Λέγω δὲ ὑμῖν, δτὶ οὐ μὴ πῶ απ' ἄρτῳ ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπελου, ἵνα τῆς ἡμέρας ἔκεινης, δτὲν αὐτὸν πίνω μεθ' ὅμιλον κατινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρός μου. • Γευσάμενος τοῦ ποτηρίου, ἀποκατέτασαι λυιπὸν τῷ σωματικῷ πόματι. • κατινὸν δὲ τινα τρόπον γεύσας ἐπιτρέψατε εἰς τὴν βασιλείαν, τουτέστιν, ἐν τῇ ἀναστάσῃ. Ἀναστὰς γάρ, ἔφεγε καὶ ἔπιε κατινὸν τινα τρόπον. οὐ γάρ ὡς γρήγορος τροφῆς σωματικῆς γεύσας νόμοις, ἀλλὰ πιεσθεὶς τὴν ἀληθῆ τοῦ σώματος φύσιν. βασιλείαν δὲ εἰκότας τὴν ἔκτοτον ἀνάστασιν ὄνομάζει. Τότε γάρ κατέβρυγης τὸν διάντον, βασιλεὺς τῷ δτὶ φανεῖς. ή αὐτῷ νοήσας. Κατινὸν πόμα, ή ἀποκαλύψις τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, δὲ τοτε ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ, ἀποκαλυφθεῖσται, κανένδιτα, τουτέστιν, οὐδὲ οὐκ ἡκούσαμεν ἀλλοτε· πίνειν δὲ ἔκεινα λέγεται δο Χριστὸς μεθ' ὅμιλον, δτὶ τὴν ἡμετέραν ὥραίειν τροφὴν καὶ πότιν οἰκείαν ἔχεται.

• Εκαὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ δρός τῶν Ἐλαιῶν. • Μεθ' δὲ ἀδείπνησαν, ὑμνησαν, ἵνα μάθωμεν δτὶ καὶ ἡμᾶς οὕτω δεῖ ποιεῖν. Εἰς δὲ τὸ δρός τῶν Ἐλαιῶν ἤρχεται, καὶ οὐκ εἰς ἄλλον τόπον, ἵνα μὴ δόξῃ φεύγειν. οὐ γάρ εἰς ἄγνωστον τόπον ἀναχωρεῖ, ἀλλ' εἰς γνωρίμον τοὺς Ἰουδαίους· ἀμαρτία δὲ καὶ ὑποχωρεῖ τῆς μεταφρόνου πόλεως, ἐγκαταλείψεις αὐτῶν, ἵνα ἐπιδημηθῇ, καὶ ἐλέγχη αὐτοὺς ὑπερον, δτὶ καὶ ὑποχωροῦντες ἐπεδίωκον.

• Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πάντες ὑμεῖς εκενθάλισθήσαθε ἐν ἡμῖν ἐν τῇ ωκεάνῃ ταύτῃ Γέραπται γάρ. Πιπάσω τὸν ποιμένα, καὶ δισκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς. Μετὰ δὲ τὸ δηγερθῆναι με, προέξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. • Ήτος θεός προλέγει τὰ ἱσόμενα· ἵνα δὲ μὴ σκανδαλισθῶσιν ὡς κατηγορούμενοι ὑπ' αὐτοῦ, εἶπεν δτὶ γέργερπιαι· Πιπάσω τὸν ποιμένα, καὶ δισκορπισθήσονται τὰ πρόβατα, τούτο αἰνιττόμενος, δτὶ Ἐγώ συνετήχον ὑμᾶς, τὸ δὲ ἐμὲ ἀπέλθεντον ὑμᾶς σκορπίσαι· πιπάσαι δὲ λέγεται δο Πιπάρη τὸν Γίδην, διστὶ γνώμη αὐτοῦ, ήτοι παραχωρήσει, ἐσταύρωσεν οἰ τοὺς Κύριους· δινάμενος γάρ κωλύσαι, εἶτα μὴ κωλύσει, λέγεται πιπάσαι διὰ τὴν παραχωρησιν. Εἴτα λόγον αὐτῶν τὴν λύπην, εὐαγγελίζεται αὐτοῖς, δτὶ δηγερθήσαμει, καὶ προέξω, τουτέστι, προφθάσω εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὑμᾶς, δεικνύων ἐντείθεν δτὶ τὴν μὲν Ἱερουσαλήμ ἐγκαταλείψει, εἰς δὲ τὰ ἔθνη ἀπελεύσεται· τὴν γάρ Γαλιλαίαν ἔθνικοι κατέψκουν.

• Ἀποκριθεὶς δὲ δο Πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· Εἰ καὶ

Judas enim panem accepit, et non comedit, sed occultavit, ut monstraret Judæis quod panem corpus suum vocasset Jesus: poculum autem invitus bibit, cum non posset occultare. Propterea hoc loco dicebat: Bibite omnes. Juxta anagogem autem dicunt, quod non sit omnium accedere ad solidum cibum, sed perfectiorum : bibere autem omnium sit. Idcirco hoc loco dicebat: Bibite omnes. Simpliciora enim dogmata recipere omnium est.

VERS. 29. • Dico autem vobis, quod non bibam posthac ex hoc fructu vitis, usque in diem illum; cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei. • Sumptio poculi reuuntiat deinceps corporali potionis. Novum autem promittit, id est, novum quemdam modum sumptionis in regno, hoc est in resurrectione. Cum resurrexi: et enim, comedit ac bibit novo quodam modo: non enim quasi indigeret cibo, corporalem sumpsit cibum: sed ut crederetur vera corporis natura. Regnum autem merito suam resurrectionem nominat: tunc enim abolevit mortem, et re ipsa regem se comprobavit. Vel etiam sic intelligas: Novum poculum revelationis est sacramentorum Dei, quæ tunc in regno Dei, hoc est in secundo adventu, revelabuntur, quæ vere sunt nova, qualia non audivimus uspiam. Cæterum ea bibere dicitur Christus nobiscum, eo quod nostram utilitatem cibum et potum suum existimat.

VERS. 30. • Et cum hymnum dixissent, exierunt in montem Olivarum. • Postquam coenaverunt, hymnum dixerunt: ut discamus et nos sic facere. In montem Olivarum venit, et non in alium locum, ne putaretur fugere: non enim in ignotum locum secedit, sed in eum qui Judæis notus erat. Secedit autem a sanguinaria civitate, quam reliquit ut persecutionem patiatur, et arguat illos postea qui cedentem infectati fuerint.

VERS. 31, 32. • Tunc dicit illis Jesus: Omnes vos scandalum patiemini per me in ista nocte. Scriptum est enim, Percutiam pastorem, et dispergerentur oves gregis. Postquam autem resurrexero, procedam vos in Galileam. • Futura tanquam Deus prædict. Et ut non offendatur quasi ab ipso acrius accusati, dixit scriptum esse: 148 Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis, hoc insinuans: Ego continuo vos, meus autem discessus vos disperget. Percutere autem dicitur Pater Filium, eo quod voluntate, hoc est permissione ejus, crucifixerunt Judæi Dominum: quia cum ipse possit eos prohibere et non prohibet, dicitur percute propter permissionem. Deinde solvens eorum tristitiam, exangelizat eis: Resurgam et praæibo, hoc est, præveniam vos in Galileam, indicans hoc loco relictum se Jerusalem, et ad gentes concessurum. Galileam enim gentiles inhabitant.

VERS. 33, 34. • Respondens autem Petrus dixit

illi : Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego ta-^A πάντες τακνόλισθοισται· ἐν σοι, ἀγρῷ οὐδέποτε σκανδαλισθύσομαι. » Εἴη αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς· Ἀμα, ν λέγω σοι δτι ἐν ταῦτῃ τῇ νυκτὶ, πρὸν, ἀλέκτορα φωνῆσι, τρίς ἀπερνήσῃ με. » Ὡπός πολλῆς τούτους δὲ Πέτρος μόνος ὑποσχεται μὴ σκανδαλισθῆναι· δὸς εἰσεν αὐτὸν δὲ Χριστὸς πειτεν, ἵνα πείσῃ μὴ ἔστηθεν θρήψειν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ, καὶ πιστοτέρους ἡγετούς τοὺς τοῦ Χριστοῦ λόγους τῆς οἰκείας συνειδήσεως· ἐπεὶ καὶ ὑπεροφίζει τὸ εἰπεῖν. « Εἰ πάντες συνδαλισθύσονται. » δείκνυσι γὰρ αὐτὸν ἀλεξόνα, καὶ μὴ ἐπιγινώσκοντα τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν. Προλέγει οὖν αὐτῷ δὲ Κύριος καὶ τὸν ὄρχην, δτι ἐν ταῦτῃ τῇ νυκτὶ, καὶ πρὸν δὲ ἀλέκτορα φωνῆσει, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρνύσαν, δτι ἐκ τρίτου ἀρνήσεται.

VERS. 33-36. « Dicit illi Petrus: Etiam si oportuerit me inori tecum, nequitquam te negabo. Similiter autem et omnes discipuli dicebant. Tunc venit Jesus cum illis in villam quae dicitur Gethsemane, et dixit discipulis: Sedete hic donec vadam et orem illuc. » Petrus genuinam suam affectionem declarare volens, contradicit Salvatori: liberatus enim a proditionis metu, ex magno amore et ambitione cœpit et contra illos insurgere, et Christo reluctari: sed et alii discipuli nondum experti tentationes, ex ignorantia polliciti sunt quae præstare non poterunt. Transivit autem Christus in locum seorsum oratus. Ocio enim et sequestratione opus habent preces.

VERS. 37-39. « Et assumpto Petro et duobus filiis Zebedæi, cœpit affici dolore ac mortitudine. Tunc dicit illis Jesus, Tristis est anima mea usque ad mortem. Manete hic, est vigilare mecum. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans et dicens: Pater mihi, si possibile est, transeat a me calix iste. Verum tamen non sicut ego volo, sed sicut tu. » Non omnes assumunt discipulos, sed tres tantum, quibus ostenderat gloriam in monte Thabor: ne cum vidissent eum orantem et laborantem, scandalizarentur. Cæterum et illos relinquunt, et abit in secretissimum locum, ac oral Porro quod modestus est et dolore afficitur, per dispensationem siebat, ut credatur verus esse homo Humanae enim naturæ est timore mortem, eo quod 140 præter naturam ingressa est mors, et propterea illam fugit natura, item ut ignoret diabolus, et invadat eum ut purum hominem, quo morte ipsum consiciat, et sic conteratur. Vel aliter, Si Dominus in mortem insiliisset, dedisset Judæis excusationem quod non peccassent, quod ita citra metum ad mortem prosiliisset. Ex hoc item discimus ne nos ipsi in temptationem injiciamus, sed precemur ut liberemur ab eis. Et propterea non longa distan-^Dtia a discipulis progreditur, sed prope tres discipulos manet, ut audientes eum memores sint ut et ipse in temptationibus delapsi precentur similiter. Calicem vero passionem nominat, vel pampersomnum quem facit, vel quod lætitia causa sitac nostis et sa- latis. Vult autem transferri calicem, vel ut mon-

B « Λέγει αὐτῷ δὲ Πέτρος· Καὶ δέρη με σὺν σοι ἀποθνήσκειν, οὐ μὴ τε ἀπαρνήσωμαι. Ὁμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον. Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν δὲ Ἰησοῦς· εἰς χωρὸν λεγόμενον Γεθσεμανήν, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· Καθίστε αὐτοῦ, ἵνα οὐ ἀπελθὼν προσεύξομαι· ἔκει. » Ο Πέτρος θέλων ἀνθεκασθεῖ δτι γνησίαν ἔχει διέθεσιν, ἀντιλέγει τῷ Σωτῆρι· ἀπελλαγεῖς γὰρ τοῦ διὰ τὸν προδοσίαν φόδον, ἐκ πολλῆς ὥγκης καὶ φιλοτιμίας ἤρετο καὶ τῶν ἅλλων κατεξαντοσθεῖ, καὶ τῷ λριστῷ ἀνθίστασθε· ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ἀπὸ ἀγροτας ὑπίσχνοῦντο πρὸ τῆς τῶν πειρασμῶν πειρᾶς, ἐκ οὐκ ἐμελλον τελειώσει. Ἀπέρχεται δὲ ἴδια προσευχόμενος. Σχιλῆς γὰρ καὶ διεσμοῦ δεῖται ἡ προσευχὴ.

C « Καὶ παρελθῶν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου, ἤρετο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν· τότε λέγει αὐτοῖς· Περίλυπός ἐστιν ἡ φυχή μου ἵνα θανάτου· μείνατε ὡδὲ καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ· καὶ προσελθῶν μικρὸν, ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, προσευχόμενος καὶ λέγων· Πάτερ μου, εἰ δύνκτόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. Πλὴν οὐχ ὡς ἔγω θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. » Οὐ πάντας παρελαμβάνει τοὺς μαθητας, ἀλλὰ τοὺς τρεις οὶς ἔδειξε τὴν δόξαν ἐν τῷ Θεῷ· ἵνα μὴ ἰδόντες αὐτὸν προσευχόμενον καὶ ἀδημονοῦντα, σκανδαλισθῶσιν· δημας δὲ καὶ τούτους ἀφίσι, καὶ ἀπελθὼν ἴδιατα προσεύχεται· οἰκονομικῶς δὲ λυπεῖται καὶ ἀδημονεῖ, δηπιας πιστώσηται δτι ἀληθῶς ἀνθρώπος ἦν. Τῆς γὰρ ἀνθρώπινης φύσεως τὸ δειλιανὸν θάνατον· διέστι καὶ παρὰ φύσιν εἰσῆλθεν δὲ θάνατος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ φύσις φεύγει τούτον· ἀμα δὲ ἵνα καὶ λαθῇ τὸν διάδολον, καὶ ἐπιτίθῃση αὐτῷ ὡς ψιλῷ ἀνθρώπῳ, ὥστε θινατώσαι αὐτὸν, καὶ οὕτω συντριβῇ. Ἀλλως τε, Εἰ ἐπεκρήσει τῷ θινάτῳ δὲ Κύριος, ἔδωκεν ἀν τοῖς Ιουδαίοις ἀπολογίαν, ὡς οὐχ ἡμαρτον ἀποκτεναντες τὸν ἐπιπηδήσαντες τῷ πάθει. « Εἰ τούτου δὲ μανθάνομεν καὶ αὐτοὶ μὴ ἐπιρίπτειν ἔστοῦς· εἰς πειρασμοὺς, ἀλλ' ... , ται διασθῆναι ἐκ τούτων· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οὐ πολὺ παρεξέρχεται διάστημα, ἀλλὰ πλησίον τῶν τριῶν μαθητῶν, ἵνα ἀκούοντες αὐτοῦ, μνήσανται καὶ αὐτοὶ πειρασμοὺς πειρασόντες, καὶ τὰ δρος εἶδονται· ποτήριον δὲ ὄνομάζει τὸ πάθος, ή διὰ τὸν ἐκ τούτου διπον, ή διότι εὑροσύνης αἴτιον καὶ σωτηρίας ἦρεν ἀγένετο· θέλει δὲ περαδονασθῆναι τὸ

ποτήριον, ή ἵνα δεῖῃ, διὰ ὡς ἄνθρωπος φυσικοὶ νομοὶς παρατείχι τὸν θάνατον, καθὼν προείρηται, ή διότι οὐκ ἔθελε τηλικούτον ἀμάρτημα ἀμαρτεῖν τοὺς Ἐβραίους, ὅστις δι' εὐτὸν καθαίρεσιν γενέσθαι τοῦ ναοῦ καὶ ἀπώλειαν τοῦ λαοῦ. Πλὴν τὸ πατερικὸν θέλημα βούλεται γενέσθαι, ἵνα καὶ ἡμεῖς μάζωμεν, διὰ εἰ καὶ ή φύσις ἀνθέλκει ἡμᾶς, δεῖ πεθεσθαι τῷ Θεῷ μᾶλλον, ή τὸ ἐκείνου (34) θέλημα πληροῦν.

« Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς, καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντες, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· Οὗτας οὖν ισχύσσετε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἑμού; Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ή δὲ τάξις ἀσθενής. » Ἐπειδὴ θραύσεις ἡ δὲ Πίτρος καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ, ἐλέγχει αὐτῶν τὴν ἀσθενεῖν, ὡς προπετέστερη φθεγγία μένων, καὶ μάλιστα τῷ Πέτρῳ διαλέγεται. Οὕτω μίαν ὥραν οὖν ισχύσσετε ἀγρυπνῆται μετ' ἑμού; καὶ πάς τὰς φυχὰς ὅμων ὑπὲρ ἑμού θήστε; Ἀλλὰ πάλιν ἐπειδὴ διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐπλήξει, θεραπεύει ἐν τῷ εἰπεῖν, διὰ τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἀλλ' ή τῆς σφράξεος ἀντικίπτει ἀσθενεῖς, ταυτέστι, συγγνώμης ἀξιῶν ἡμᾶς, διὰ οὐ διὰ κατερρόπισταν ἀπενωστάκτε, ἀλλὰ δι' ἀσθενεῖν. Ὡστε λοιπὸν ἐπειδὴ ἀσθενεῖς ἔστε, μὴ θραύσεσθε, ἀλλὰ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν μηδόλως· ἄλλοι δὲ τὸ, Μή εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν, νοοῦσιν ἀντὶ τοῦ, Μή νικηθῆτε ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ. Οὐ γάρ δὴ, φασι, κελεύει ἡμᾶς ἀπειράτους εἶναι. Οἱ πειρασμοὶ γάρ εἰσιν οἱ στεφνοῦντες, ἀλλὰ τὸ μὴ πατετοῦνται ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ, καὶ εἰσέλθετε εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ὡς θηρίου τινὸς, τούτῳ κελεύει εἴγεσθαι· δὲ γῆρας ἐπειδής ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν, τουτέστι, κατεπόθη ὑπὸ αὐτοῦ.

« Πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προστέμπτο, λέγων· Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τούτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἑμού ἐν μὴ αὐτὸ πάθῳ, γεννηθήσω τὸ θέλημά σου· καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντες· ἡσχατὸν γάρ εὐτῶν οἱ ὄφαλοι βεβαρημένοι. Καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἀπελθὼν πάλιν προστέμπτο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. » Μάνθανε, ὡς ἄνθρωπος, συνεχῶς προσεύχεσθαι ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ἀκούων, διὰ καὶ δέκαριος; πολλάκις ηὔχετο. Εὐρών δὲ αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντες, οὐ διηλεγένεν, ἵνα μὴ λυπήσῃ, ἀλλ' ἀφίσῃ. Καὶ ἀπελθὼν προστέμπτο ἐκ τρίτου, βεδούων τὸ ἄνθρωπινον ἀληθεῖας γάρ ἀνδεικτός δὲ τρία δριθύμια καὶ βεδούωσεν.

« Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· Καθεύδετε τὸ λοιπόν καὶ ἀναπνέσθε. Ἰδού διγυικεν ἡ ὥρα, καὶ δὲ Ιδού τοῦ ἀνθρώπου περιβόλοται εἰς χειρας ἀμφτωλῶν. Ἐγείρεσθε, ἔγω-

A si rel se ut hominem naturaliter deprecari mortem. sicut prædictum est: vel quod noluit Iudeos tam grave peccatum peccare, propter quod destrueretur templum periretque populus. Verum tamen paternam voluntatem fieri vult: ut et nos discamus quod licet natura reluctetur, Deo tamen magis obtemperare quam nostram voluntatem implere debeamus.

VERS. 40, 41. « Et venit ad discipulos, et invenit eos dormientes, et dicit Petro: Adeo non potuistis una hora vigilare mecum? Vigilate et orate, ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est at caro infirma. » Quoniam audax erat Petrus, et alii discipuli, arguit illorum infirmitatem, quod temeraria fuerint locuti: et Petro praesertim loquitur Adeo una hora non potuistis vigilare mecum? et quomodo animas vestras pro me ponetis? Sed iterum postquam reprehensione eos praestinxit, curat dicendo: Spiritus quidem promptus est, at caro infirma imbecillitas. Hoc est, Venia vos dignor, quod non propter contemptum obdormivitis, sed propter infirmitatem. Unde posthac, quia infirmi estis, non sitis tam audaces: sed orate ut in nullam intretis tentationem. Alii autem, Ne intretis in tentationem, intelligunt, ne vincamini a tentatione. Non enim jubet nos sine tentatione esse, nam tentationes nos coronant, sed ne a tentatione absorbeamur, et intremus in ventrem ejus quasi bestiae cuiusdam. hoc jubet orare. Nam victus a tentatione, insreditur in eam, hoc est, absorbetur ab ea.

VERS. 42-44. « Rursus altera vice abiit et oravit dicens: Pater mi, si non potest hoc poculum transire a me nisi bibam illud, fiat voluntas tua. Et venit et reperit eos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum gravati. Et relictis illis, iterum abiit, ac oravit tertio eundem sermonem dicens. » Disce, homo, continuo precari in temptationibus, audiens et Dominum semper orasse. Cum autem invenisset iterum dormientes, non reprehendit, ne tristitia illis afficeret, sed reliquit et abiit, ac oravit tertio, confirmans se hominem esse. Ternarius enim numerus veritatis demonstrativus et confirmativus est.

VERS. 45, 46. « Tunc venit ad discipulos suos, et dicit illis; Dormite jam et requiescite: ecce appropiuquavit hora, et Filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropiuquavit

Ex collatione codi. Venet. S. Marci.

(34) Interpres pro ἐκείνου legisse debet ἡμῶν· quia lectio cum sensu optime congruit. Cod. Palaatinus habet, καὶ τὸ ἐκείνου, et ejus, quod recitus videatur, quām ἡ τὸ editi lexī. — Max post verba, θύληκα πληροῦν, cod. 32 addit: 'Η δὲ ταῦτο ηὔχετο παρελθεῖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ ποτήριον, ἵνα μὴ λογισθῇ τοῖς Τιμοθεοῖς ἡ ἀμφτίσια, δεπερ δὲ Επίφανος λιθοβολεύμαντος ηὔχετο, μὴ ὑπῆσαι τοῖς λιθοβολεῦσιν αὐ-

τὸν τὴν τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς, κ. τ. λ. « Vel idcirco rogabat, ut transiret ab eo calix, ne Iudeis peccatum imputaretur: quia ratione Stephanus, dum lapidaretur, rogabat, ne statueretur iis, qui ipsum lapidabant, peccatum quod tunc perpetrabant. Et venit ad discipulos, etc.

qui me tradet. » Ostendens quod non opus habeat A μεν, ιδού ήγγικεν δὲ παραδίδομεν με. » Δεικνύον, δητε
illorum subsidio quando sit tradendus, dicit illis: οὐ χρέαν ἔχει τῆς παρ' αὐτῶν ἐπικουρεῖς, δέτε μᾶλ-
λαι παραδοθῆναι, φησίν αὐτοῖς. Καθεύδετε τὸ λοι-
πός· οὐ κατ' εἰρωνείαν τούτο φησίν, ὥστε τούτο
λέγων· Ιδού ήγγικεν δὲ προδότης, καὶ εἰ ἀρέσκει
ὑμῖν, καὶ παρέχει δὲ καιρός, καθεύδετε. Ἐγείρει οὖν
αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τόπου ἑκάποντος προσηγέρχετο, καὶ
προσεργέται τοῖς μᾶλουσιν σύντονα συλλαβεῖν, καὶ
προσυπαντεῖ αὐτοῖς, ὡς τι εὐφρόσυνον μᾶλουσι δοῦ-
ναι κατέτη. Οὕτω καὶ ἑκάποντα ἐν ηὔχετο, καὶ τὸ πιστώ-
σασθαι τὴν οἰκονομίαν ηὔχετο, καὶ θέλων μὴ παθεῖν,
ίνα συντηρηθῶσιν οἱ Ἐβραῖοι ἐκ τῆς ἀπωλείας, η
ἱμέλλεις καταλήψεσθαι αὐτοὺς διὰ την εἰς εὐτὸν ἀμερ-
τίαν.

VERS. 47-50. « Et illo adhuc loquente, ecce Ju-
das unus ex duodecim venit, et cum eo turba multa
cum gladiis et sustibus, missi a principibus sacer-
dotum et senioribus populi. Is vero qui tradebat
eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque oscu-
latus fuero, ipse est, teneite eum. Et confessim ac-
cedens ad Jesum, dixit: Ave, Rabbi, et osculatus est
eum. Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid ades?
Tunc accesserunt, et manus injecerunt in Jesum, et
ceperunt eum. » Vides arma pontificum qualia
sint? Ligna et gladii. Ita erant pacifici, et spiritum
mansuetudinis habentes. Unus autem ex duodecim,
dixit Evangelista, admirans quod licet ex primis et
electis esset, diabolo se tradidit. Unde homo, et tu-
tum, licet ex familiarissimis sis, ne unquam desi-
diæ vaces et excidas. Signum autem dedit Judas,
eo quod nox erat, et non poterant internoscere. Et
aliter, Qui venerant ad comprehendendum, non C
erant ex turba tot, quot ex servis pontificum, qui
omnino forte non cognoverant Jesum, sed Judas no-
num facit eis Magistrum osculo. Nam cum sciret
bonitatem Domini, audebat illum osculari. Ille au-
tem fert usque ad novissimam horam studens sua
longanimitate illum lucrari. Cum autem neque
sic emendatus est, tunc fecit illos cadere, quem-
admodum dicit Joannes, ut vel cadendo agno-
scant ipsius virtutem. Unde cum neque sic destile-
rint a sua temeritate, tuuc semel ipsum eis expo-
suit. Judam autem amicum vocat, incessens eum,
et carpens tanquam videlicet amici osculum præ-
bentem. Quod vero dicit, Ad quid ades, hoc est,
qua intentione hic ades? Nunquid ut amicus? sed
non oportebat cum gladiis advenire. Nunquid ut
iniurias? et quomodo oscularis? Arguit igitur eum D
ut dolosum.

VERS. 51-54. « Et ecce unus ex his qui erant cum
Jesu, extendens manum, 131 exemit gladium suum
et percutiens servum principis sacerdotum, ampu-
tavit auriculam ejus. Tunc dicit illi Jesus: Conver-
te gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui
aceperint gladium, gladio peribunt. An putas quod
non possim nunc rogare Patrem meum, et exhibe-
bit mihi plures quam duodecim legiones angelorum?
Quo pacto igitur implebuntur Scriptum, quia sic

ε Καὶ ἦτι αὐτοῦ λαλοῦντας, ίδού 'Ιούδας εἰς τῶν δῶδεκα ἡλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὅχλος πολὺς μετὰ μα-
χηρῶν καὶ ἤλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβύ-
τερων τοῦ λαοῦ. Οὐ δὲ παραδίδομεν αὐτὸν, ἔδωκεν
αὐτοῖς σημεῖον, λέγων: "Οὐ δὲ φιλήσω, αὐτός ἐστι, κρατήσας αὐτόν. Καὶ εὐθίως προσελθὼν τῷ 'Ιησοῦ,
εἶπε: Χειρέ, 'Ραβδί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. Οὐ δὲ
'Ιησοῦς εἶπεν αὐτῷ: Ἐτάρε, Κρ' ϕ πάρει; Τίτε
προσελθόντες, ἐπέβαλον τὰς χειράς ἐπὶ τὸν 'Ιησοῦν,
καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. » Ὁρῆς τὰ τῶν ἀρχιερέων
σκέψη; Εἴλας καὶ μάχαιρα. Οὕτως ἤστε εἰρηνικοί,
καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πράξεως ἔχοντες· τὸ δὲ, εἰς τῶν
δῶδεκα, εἶπεν δὲ εὐαγγελισθῆ, θεματίζων, δητε καί σὺ φο-
βοῦ, ἀνθρώπο, καὶ τῶν οἰκειοτάτων εἴης, μήποτε
ἀποφθεμμήσεις ἐκπίσης. Σύστημον δὲ δίδωσιν δὲ
'Ιούδας, διστά καὶ νέον, καὶ οὐκ ἡδύνατες διαγω-
νεῖ· ἄλλως τε καὶ οἱ ἐλθόντες συλλαβεῖν, οὐκ ἔσαν
ἐκ τοῦ δόχου τοσούτοι, δοσι ἐκ τῶν δύολων τοῦ
ἀρχιερέως, οἱ οὖδε θλως τάχις ἀγωρίζον τὸν 'Ιησοῦν.
Ἄλλ' δὲ μεθητής γνωρίζει αὐτοῖς τὸν διδάσκαλον,
ἐκ τοῦ καταφίλετον· εἰδόντων γάρ τὴν φιλογνωπίαν
τοῦ Κυρίου, θραύσαται καὶ φιλήσαι. Οὐ δὲ ἀνέχεται
ἄχρι· καὶ τῆς ταλευταίας ὥρας, σπουδάζων διὰ τῆς
μακροδυμίας αὐτὸν κερδῆσαι. Οτε δὲ οὐδὲ οὐτε
ἔσωφροντα, τότε ἐκδίδωσιν ἑστόν· ἐταρόν δὲ τὸν
'Ιούδαν καλεῖ, κωμῳδῶν αὐτὸν καὶ διεσύρων, ὡς
δῆθεν ἐταρόν φίλημα δόντα· τὸ δὲ, Ἐφ' ϕ πάρει, ἐντὶ^{τοῦ}, ἐπὶ πολὺ σκοτῷ πάρει ἐντεῦθεν; Ἄρα ως φίλος;
καὶ μὴν οὐδεὶς μετὰ μαχηρῶν παρεῖναι. Ἄλλ' ως
ἔχθρος; καὶ πᾶς καταφίλετος; Ἐλέγχει τοινυν αὐτὸν
ως δόλιον.

ε Καὶ ίδού εἰς τῶν μετὰ 'Ιησοῦ, ἔκτείνας τὴν
χειρα, ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ πατά-
ξεις τὸ δεῦλον τοῦ ἀρχιερέως, ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ
ώτιον. Τότε λέγει αὐτῷ δὲ 'Ιησοῦς· Ἀπόστρεψόν
εον τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. Πάντες γάρ
οι λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανοῦνται· οὐ
δοκεῖς δητε οὐδὲν τοινυν ἄρτι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα
μου, καὶ παραστῆσαι μοι πλείους ή δώδεκα λεγε-
νας ἄγγελους; Πάντες οὖν τελερεθῶσιν αἱ Γραφαί, δητε

εὗτα δεῖ γενέσθαι ; » Πέτρος δὲ ὁ τὸν μάχαιραν ^A σπασμένος, καθά 'ιωάννης φησίν· εἶχε δὲ μάχαιραν, ὡς ἀρτὶ τὸ ἀρνίον θύσεις, δὲ ὄφελον. Μή ἐνταλλάμεν δὲ τῷ Πέτρῳ. Οὐ γὰρ ὑπέρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπέρ τοῦ διδασκάλου ζηλώσεις, τούτο εποίησεν ὁ δὲ Κύριος μετεπιθυμῆσαν αὐτὸν εἰς εὐαγγελικὴν πυλιτείαν, διδάσκεις μὴ χρῆσθαι μαχαίραν, κανὸν τὸν θεόν δοκῆν τις ἐκδικεῖν. Τεμάν δὲ τὸ ὕψιον ὁ Πέτρος, δείκνυσσιν δτὶ ἀνήκοιν ἔνδοσιν οἱ 'Ιουδαῖοι· εἴτα καὶ τὸ τοῦ νόμου βῆτὸν τίθησιν, δτὶ ὁ φονεὺς ἀντιφονεύεται· ὁ γὰρ νόμος τοῦτο φησιν, δτὶ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθνοῦνται. Αἰνίττεται δὲ δτὶ ὑπὲρ τῆς τῶν 'Ρωμαίων μαχαίρας ἀναιρεθῆσονται οἱ κατ' αὐτοῦ λαβόντες τὴν μάχαιραν 'Ιουδαῖοι· οὐκ εἶπε δὲ, δτὶ Δύναμαι παρεστῆσαι δώδεκα λαγεῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ, παρακλήσαι τὸν Πατέρα μου, οἰκοδομικοὺς τοῦτο λέγων ὡς ἀνθρώπος, διὰ τὴν αὐτῶν ἀσθίνειαν. Πολλὰ γὰρ δην τότε ἐπιδείξεις ἀνθρώπινα, τὸν ἰδρύτα, τὴν δειλίαν, καὶ οὐκ δὲ δύος πιθενὰ λέγειν, ἀν Λεγεν δτὶ Δύναμαι αὐτὸς ἦν περιστῆσαι ἀγγέλους. 'Αντι τῶν δώδεκα οὖν, φησί, μαθητῶν, παρέστησαν ἄν μοι δώδεκα τάγματα ἀγγέλων, εἰ ήθελον. Λεγεών γὰρ ἔστι τὸ μέγιστον τάγμα, ἐκακινήσιοι ἱππεῖς. Δεῖ οὖν, φησί, ταῦτα πάντας γενέσθαι, δπως πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ αἱ ταῦτα προαναφενέσσαι. Οὐχ δτὶ δὲ προσνεφώντων αἱ Γραφαὶ, διὰ τοῦτο οἱ 'Ιουδαῖοι λαχοῦ, ἀλλὰ διότι ἐμελλον ἀπὸ πονηρᾶς προαιρέσεως ταῦτα ποιῆσαι οἱ 'Ιουδαῖοι, διὰ τοῦτο ἐν ταῖς Γραφαῖς ταῦτα ἔτείσαν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος.

« 'Εν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν δὲ 'Ιησοῦς τοῖς δοχλοῖς· 'Οι ἐπὶ ληστὴν ἔξιτέστε μετὰ μαχαιρῶν, καὶ ξίλων συλλαβεῖν με· καθ' ἡμέραν πρὸς ὅμας ἐκαθεζόμενον διδάσκονταν ἐν τῷ ιερῷ, καὶ οὐκ ἐκρήτησατε με· τοῦτο δὲ δύον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ τῶν προφητῶν. » Δείκνυσι τὸν ἄλογον αὐτῶν ἐπιχειρησιν, καὶ δτὶ οἱ τῆς αὐτῶν Ισχύος γέγονε τὸ συλλαβεῖν αὐτὸν. 'Οτι γὰρ ἡμῖν, φησίν, ἐν τῷ ιερῷ, θύετε με συσχετεῖν, καὶ διότι οὐ συνεχώρουν ὑμῖν, οὐκ ἡδυνήθητε, νῦν δὲ ἐκῶν προδίδωμι ἐμαυτὸν οἶδα γὰρ δτὶ διάνυτον ἔστι διεψευσθῆναι τὰς Γραφὰς, αἱ προετοῖς τὴν ὑμετέραν κακίαν.

« Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν, ἔφυγον. Οἱ δὲ, αρπάζοντες τὸν 'Ιησοῦν, ἀπήγαγον πρὸς Καϊφάρων τὸν ἀργυρέα, δπως οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συντίθησαν· δὲ δὲ Πέτρος ἡκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μαρτύρων ἡας τῆς αὐλῆς του ἀργυρέως· καὶ εἰσελθὼν ἐσω, ἐκίθητο μετά τῶν ὑπηρετῶν, ἴθειν τὸ τέλος. » Οἱ μὲν ἀλλοι μαθηταὶ ἔφυγον· δὲ Πέτρος θερμότερον διατείμενος περὶ τὸν διδάσκαλον, ἡκολούθει μακρόθεν. Εἰ δὲ καὶ δὲ 'Ιωάννης ἡκολούθει, ἀλλ' οὐχ ὡς μαθητὴς. ἀλλ' ὡς γνώριμος τοῦ ἀργυρέως.

« Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ συνέδριον δύο ἔχοντες φευδομαρτυρίαν κατά τοῦ 'Ιησοῦ, δπως αὐτὸν θεντάσσωσι, καὶ οὐχ εὔρον. Καὶ

90 Ιωαν. xviii, 10.

^B oportet fieri? » Petrus erat qui gladium exemerat, ut Joannes dicit 60. Habebat autem gladium, quo agnum Paschalem mactarat. Non arguimus autem Petrum, quoniam non pro se, sed pro Magistro zelo ardens hoc fecit. Dominus vero adaptans eum ad evangelicam vitam, docet non utendum gladio, etiamsi quis Deum ulcisci videatur. Porro Petrus amputans auriculam, ostendit Judæos inobedientia laborare. Deinde et dictum legis ponit, quod homicida et ipse occiditur. Lex enim hoc dicit, quod qui acceperint gladium, moriantur gladio. Insinuat autem quod Romanorum gladio perituri essent Judæi, contra se gladium accipientes. Jam non dixit, Possum exhibere duodecim legiones angelorum; sed, orare Patrem meum, dispensative dicit sicut homo, propter eorum infirmitatem. Multa enim tunc erant quibus humana veritas ostendebatur, ut sudor et timor: et non visus fuisset verisimilia dicere, si dixisset, Possum ipse adducere angelos. Pro duodecim igitur, inquit, apostolis, astitiss ni mihi duodecim exercitus angelorum, si quidem voluissem. Legio enim est magnum agmen, nempe sex millia equitum. Oportet igitur, inquit, hæc omnia fieri, ut impleantur Scripturæ quæ hæc prædixerunt. Non quod idem Iudei mali, quia prædixerunt Scripturæ: sed quia Iudei hæc mala voluntate facturi erant, ideo Spiritus sanctus ea Scripturis prodidit.

C

VERS. 55, 56. « In illa hora dixit Jesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus ut comprehendatis me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, et non me cepistis. Hoc autem totum factum est ut completerentur Scripturæ prophetarum. » Ostendit stultum illorum conatum, et quod non fortitudinis illorum fuerit, ipsum comprehendendi. Quando enim inquit, eram in templo, volebatis me comprehendere, et quia non concedebam vobis, tunc non poteratis; nunc autem sponte meipsum offero: nam scio impossibile Scripturas, quæ vestram prædixerunt malitiam, mendaces esse.

VERS. 56-58. « Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt. At illi comprehensum Jesum duxerunt ad Caiphām principem sacerdotum, ubi Scribae et seniores convenerant. Petrus autem sequebatur eum procul, usque ad atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videbat finem. » Alii quidem discipuli fugerunt: Petrus vero serventiori erga Magistrum affectu, sequebatur procul. Quamvis autem et Joannes sequebatur, non tamen ut discipulus, sed ut notus pontifici.

VERS. 59, 60. « Principes autem sacerdotum et seniores et totum consilium quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut morti eum tradarent,

Iuto saxo ingenti ad ostium monumenti, abiit. Erat Α μητεν ἐν τῇ πότρῃ. Καὶ προσκυλίσας λίθον μάγικαν αὐτεὶ ibi Maria Magdalene, et altera ΙC2 Maria sedentes contra sepulcrum. Delitescebat quidem olim Joseph, nunc autem magnam rem audet, pōnens animam suam pro corpore magistri, tantisque inimicities Judæorum suscipiens. Porro pro magno dono donatum est illi corpus Jesu: nam cum ut seditus esset occisus Christus, reliquum erat ut inseptulus merito abiceretur. Verum cum Josephi dives esset, verisimile est quod Pilato aurum dederit. Proinde corpus quod accepérat, honorifice tractans in sepulcro novo recondidit, in quo nullus unquam positus erat: id quo divina dispensatione factum, ne cum resurrexisset Dominus, posset quis dicere quod alias ante eum sepultus illic mortuus resurrexisset: et idcirco fuit monumentum novum. Maria autem Magdalene, et altera Maria, hoc est Deipara quam supra dixerat Jose et Jacobi matrem, ambas assederunt ad sepulturam: ita ut cum furor Judæorum cessaret, abirent et amplecterentur corpus, ac inungerent. De his mulieribus dicēbat Isaías: Mulieres venientes a spectaculo, non venite, non enim populus est habens intellectum. Manifeste loquitur de Iudaico populo, qui crucifixerat Dominum, quod non habent intellectum. Advocat igitur mulieres, ut populum quidem intellectu carentem derelinquerent, ad apostolos autem accederent, et illis resurrectionis evangeliū prædicarent.

Vers. 62-66. • Postera autem die quae sequitur Parasceven, convenerunt principes sacerdotum et Pharisei ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus quod impostor ille dixit adhuc vivens. Post tres dies resurgam. Jube ergo muniri sepulcrum usque in diem tertium, ne quando veniant discipuli ejus noctu, et furentur eum, dicantque plebi, Surrexit a mortuis: et erit novissimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, ob signato lapide, adhibitis custodibus. Non nominat Sabbatum, Sabbatum: eo quod non erat Sabbatum quantum ad Judæorum insaniam attinebat. Cum enim lex principiat ne quis se moveat die Sabati a loco suo, prævaricatores Judæi vadunt ad alienigenam Pilatum, et non ad congregatiōnem quam lex permittebat. Et ipsi quidem sua malitia instigantur ut vadant ad Pilatum, et muniant sepulcrum: Dei autem dispensatione hoc factum, ut resurrectio inimicis testibus comprobetur, dum sepulcrum munitur et custoditur. Interrogatione autem dignum unde Judæi sciebant Christum tertio die resurrectum? Non dum enim Dominus nude et manifeste eis hoc dixerat. Dici potest quod a figura Jonæ cognoverint, præsertim cum Christus dixerit: Sicut Jonas fuit tribus diebus in ventre celi, ita et ego in ventre terra 69°; 163 vel ex illo quod dixit: Solvite templum

τῇ Ούρᾳ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν. ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ή Μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθμεναι ἀπεναντί τοῦ τάφου. Ἐκρύπτετο μὲν πάλαι δὲ Ἰωσὴφ, νῦν δὲ μέγα πρᾶγμα τολμᾷ, τιθεὶς τὴν φυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ διόσκαλοκοῦ σώματος, καὶ τοσαύτην ἔχθραν πρὸς πάντας 'Ιουδαίους ἀναδεξάμενος. οὓς μεγάλην δὲ δωράν, δίδωσιν αὐτῷ τὸ σῶμα δὲ Πιλάτος. Ήτο γὰρ στατιστοῦ θεντωθέντος τοῦ Χριστοῦ, εἰκότας τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔμελλεν ἕταφον ρίφηνται. ἀλλ' δὲ Ἰωσὴφ πλούσιος ἦν, εἰκός δτι καὶ ὅδωνεν ἂν τῷ Πιλάτῳ χρυσὸν. Καὶ λαβὼν τιμῆς αὐτοῦ, κατεκθεῖς ἐν μνημείῳ κατενῆψε, ἐν φούδέπω αὐτοῖς ἐτέθη. τούτο δὲ οἰκονομίας Θεοῦ ἦν, ίνα μὴ, ἀναστάντος τοῦ Κύριου, ἔχοι τις εἰπεῖν δτι ἄλλος πρότερον τραφεῖς ἐκεῖ νεκρὸς ἀνέστη. Διά τούτο οὖν κατενῆψε τὸ μητηριόν. Η Μαρία δὲ ή Μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη, Μαρία, τουτέστιν, ἡ Θεοτόκος, ἦν ἀνωτέρω ἐκάλεσσεν Ἰωσὴφ καὶ Ἰακώβου μητέρα, αὗται αἱ δύο καθηνταὶ ἀπέναντι τοῦ τάφου προσιδρεύουσαι, ὥστε, εἰ πάσαις ή μανία, ἀπελθεῖν καὶ περιγυθῆναι τὸ σώματος, καὶ μαρίσαι αὐτό. Περὶ τῶν τοιούτων γυναικῶν ἔλεγεν Ησαΐας: Γυναῖκες ἔρχόμεναι ἀπὸ Θέσεως, δεύτεροι οὐ γὰρ λόγος ἔστιν ἔχων σύνεσιν. Φυνέρων: γὰρ περὶ τοῦ 'Ιουδαίου λαοῦ τοῦ σταυρώσαντος τὸν Κύριον, λέγει δτι οὐκ ἔχουσι σύνεσιν. Προταλεῖται οὖν ταύτας καταλεῖται μὲν τὸν ἀσύνετον λαὸν, προσελθεῖν δὲ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ εὐαγγελίσθωσι αὐτοῖς τὴν ἀνάτεκσιν.

«Τῇ δὲ ἐπεριόν, ητος ἐστὶ μετὰ τὴν Παρεσκευὴν, συνήθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέγοντες: Κύριε, ἐμνήσθημεν δτι ἐκεῖνος δὲ πλανος εἶπεν ἔτι ζῶν: Μετὰ τρεταὶ ἡμέρας ἔγειρομαι. Κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἓως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς, κλέψασιν αὐτὸν, καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ, Ἐγέρθη, ἀπὸ αὐτῶν νεκρῶν. καὶ ἐσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. Ἐφη οὐτοῖς δὲ Πιλάτος: Ἐχετε κακοτοδίαν, ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε ὡς οἰδατε. Οἱ δὲ πορεύθησαν ἡσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστοδίας. οὐκ ὀνομάζει τὸ Σάββατον, Σάβδοτον, διότι οὐδὲ Σάβδοτον ἦν, σον ἐπὶ τῷ κακῷ τῶν 'Ιουδαίων τοῦ γὰρ νόμου δικηρεύοντος τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σάβδου μηδένα κινεῖσθαι ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, οἱ παράνομοι 'Ιουδαῖοι πρὸς τὸν ἀλλόφυλον Πιλάτον συνάγονται, ἀντὶ τοῦ νεομισθύης συνάζεως. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ τῆς ἐκεινῶν κινούνται πονηραί εἰς τὸ προσελθεῖν τῷ Πιλάτῳ, καὶ ἀσφαλίσασθαι τὸν τάφον θεοῦ δὲ οἰκονομίας τούτο, ίντι ἡ ἀνάτεκσις γένοιτο ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἔχθροῖς, καὶ ἐσφραγισμένου τοῦ τάφου καὶ φυλαττομένου ἄξιον δὲ ζητῆσαι πόθεν οἱ 'Ιουδαῖοι μιθόντες εἶπον δτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἔγειρθεται· οὐ γὰρ διπού οἱ Κύριος εἶπε τοῦτο εκφάσει καὶ γυμνῶς. Ἐστιν οὖν εἰπεῖν δτι ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ Ἰωνᾶ τοῦτο ἔγνωσαν· εἶπε γὰρ ὁ Χριστὸς, δτι «Μοταρ Ἰωνᾶς ἦν τρεταὶ ἡμέρας ἐν τῇ κοιλᾳ τοῦ

κήτους, οὗτοι καὶ ἄγριοι ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γῆς. » Ἡ Λαός, « quod prius non intellexerunt, sed putabant καὶ ἀπὸ τοῦ « εἰ δύσκεται τὸν ναὸν τούτον» πρότερον μὲν γάρ μὴ νοήσαντες τούτο, ἀλλὰ νομίσαντες, διὸ περὶ τοῦ ναοῦ λέγει τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, κατεμαρτύρησαν αὐτοῦ νῦν δὲ γνόντες, διὸ ναὸν ἔλεγε τὸ σῶμα τὸ ἰδιον, φοβοῦνται, καὶ πλάνον αὐτὸν ἀποκαλοῦσι, μηδὲ μετὰ θάνατον τὴν κακίαν λύσαντες. Κουστωδία δὲ λέγεται παρὰ Ῥωμαῖοις ἡ φυλακή· τοὺς οὖν ἐπὶ τῷ φυλάκτειν τεταγμένους στρατιώτας, κουστωδίαν ὀνομάζει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ¹.

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως. Περὶ τῶν φυλάκων τοῦ τάφου, μαρτύρων τῆς ἀναστάσεως. Περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἀποστολοῖς καὶ γυναιξὶν ἐν Γαλιλαΐᾳ.

« Οὐφέ δὲ Σαββάτων, τῇ ἐπιφωκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων, ἥλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον. Καὶ ίδου σεισμὸς ἡγένετο μέγας· ἄγγελος γάρ Κυρίου κατεβὰς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ· ἦν δὲ ἡ ίδεις αὐτοῦ ὡς ἀστροπή, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡς χιών. Ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου κύτου ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἤγεντο ὡσεὶ νεκροί. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἰπεῖτας γυναιξὶ· Μή φοβεῖσθε ὑμεῖς. Οἶδα γάρ, διὰ τοῦ θύρας, ἐστηχωμένον ζητεῖτε· οὐκ ἔστιν ἄδει· ἀγέρθη γάρ, καθὼς εἴπε. Δεῦτε, εἰδέτε τὸν τόπον διου ἐκείτο δὲ τοῦ Κύριος· καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἰπατε τοὺς μαθηταὶς αὐτοῦ, διὰ τὴν ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ίδου προσῆγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαΐαν. Ἐκεῖ αὐτὸν δύσεσθε· ίδου εἰπον ὑμῖν. Καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδρυμον ἀπκυγγεῖται τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. » Τὸ δὴ Σαββάτων, Ιερούσαλήμ τῷ περὶ τῷ Λουκᾶ ἀριθμένῳ, ὅρθρου βραδίος, καὶ τῷ περὶ τῷ Μάρκῳ, λίαν πρωῒ ἀνατελλετος τοῦ ἡλίου. « Ήλιον γάρ ἐνταῦθα νοεῖν ὀφελούσιν τὰς ἀφρινάς τοῦ ἡλίου αὐγάς· ἀφ' οὐδὲ γάρ ἡ ὀργός ὥρας τῆς νυκτὸς ἐπιλαβόνται, ἕκτοτε ἡ ἀρχὴ τῆς μελλούσης ἡμέρας, καὶ ἡ πρωΐα δοκεῖ ἐπιλαβόνται. Τότε τοινούν, ὅφε μὲν ἡ Σαββάτου, ἀρχὴ δὲ τῆς Κυριακῆς, ἢν μίαν τῶν Σαββάτων ὀνομάζει. Σάββατα μὲν γάρ ἔλεγον τὰς ἡμέρας τῆς ἐνδομάδος. Μίαν δὲ, τὴν πρωτην, ὡστε εἰναὶ τὴν Κυριακὴν, μίαν τῶν Σαββάτων, τουτέστι, πρώτην τῶν ἡμερῶν τῆς ἐνδομάδος· πρὸς γάρ τὴν πρώτην εἰδόντας καὶ ἡ δευτέρα λέγεται, εἰτε δὲ τρίτη, καὶ ἑκῆς αἱ λοιπαὶ; « Ανέστη τοινούν δὲ Κύριος, ἵτι τοῦ λίθου ἐπικειμένου τῷ τάφῳ· μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι τὸν Κύριον, γινεὶ ὁ ἄγγελος ἔρχεται, ίνα ἀποκαλύψει τὸν λίθον, διώρη πάροδον τοῖς γυναιξὶν εἰς τὸν τάφον. Σεισμὸς δὲ γίνεται, ίνα ἀφυπνισθῶσιν οἱ φύλακες, καὶ μάθωσι τὸ κακινὸν τοῦ γεννυμένου. « Λανέστη οὖν τριήμερος δὲ Κύριος. Πῶς δὲ ἀριθμοῦνται αἱ τρεῖς ἡμέραι; » Έκτη ὥρα τῆς Παρασκευῆς· ἐσταυρώθη· ἀπὸ ταύτης ἔως ἐννάτης, σκότος· τοῦτο νύκτα μοι νόησον. Πάλιν ἀπὸ τῆς ἐννάτης, φῶς, τοῦτο ἡμέρα· ίδου ἡμερονύκτιον. Πάλιν δὲ νῦν τῆς Παρασκευῆς καὶ τοῦ Σαββάτου ἡ ἡμέρα, δεύτερον ἡμερονύκτιον· ἡ νῦν πάλιν τοῦ Σαββάτου καὶ δὲ τῆς Κυριακῆς ὅρθρος, κατὰ τὸν Ματθαῖον, λέγοντες· « Τῇ

CAPUT XXVIII.

De resurrectione Domini. De custodibus sepulcri, iisdemque resurrectionis testibus. De appariatione Christi facta apostolis et mulieribus in Galilaea.

VERS. 1-8. Vespера autem Sabbatorum, quae lucecīt in unam Sabbatorum, venit Maria Magdalene et altera Maria ut viderent sepulcrum. Et ecce terræ motus factus est magnus Angelus enim Domini descendit de cœlo, et accedens revolvit lapidem ab ostio, sedebatque super eum. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, et vestimentum ejus candidum sicut nix. Prae timore autem ejus concussi sunt custodes, et facti sunt veluti mortui. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim quod Iesum qui crucifixus est, quæratis; non est hic, surrexit enim, sicut dixit. Venite, videte locum ubi positus erat Dominus. Et cito euntes, dicite discipulis ejus quod surrexit a mortuis, et ecce præcedit vos in Galilæam, ibi eum videbitis: ecce dixi vobis. Et digressa celeriter a monumento cum timore et gaudio magno currebant ut renuntiarent discipulis ejus. » Vespéra Sabbatorum eadem est cum profundo crepusculo diluculi apud Iucam, et valde mane sole oriente apud Marcum. Solem enim eo loco intelligere debemus matutinos solis radios. Ab octava enim hora noctis principium est futuri diei, et matutinum videtur appetere. Tunc igitur vesperum erat Sabbati, principium autem Dominicī diei, quam unam Sabbatorum nominat. Sabbathum enim dicebant dies hebdomadæ. Unam autem, hoc est primam, ita ut Dominicus dies una sit Sabbatorum, hoc est, prima dierum hebdomadis. Ad primam enim statim et secundam dicitur, deinde tertia, et deinceps reliquæ, Resurrexit igitur Dominus lapide adhuc super sepulcrum posito. Postquam autem resurrexit Dominus, et angelus venit, ut devoluto lapide accessum habeant mulieres ad sepulcrum. Fit autem terræ motus, ut excitentur custodes, et discant novum quod siebat. Surrexit igitur Dominus triduanus. Quomodo autem tres dies? Sexta hora Parasceves crucifixus est ab illa usque 164 ad nonam fuerunt tenebræ, per has utique noctem intelligas. Iterum a nona lux, hoc est, dies: ecce diem et noctem. Iterum nox Parasceves, et dies Sabbatis, ecce secundo diem et noctem. Nox quoque Sabbathi, et diliculum Dominicæ, juxta Matthæum, dicentem: « Quæ illucescebat in unam Sabbatorum; » a dilu-

culo enim et dies totus numeratur : ecce tertio A ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων . • ἀπὸ γὰρ τοῦ ὄρθρου καὶ ἡ ἡμέρα δὴ ἀριθμεῖται· ίδον τρίτον ἡμερούντιον. Καὶ ἄλλως δὲ δύνεσται ἀριθμῆσαι τὰς τρεῖς ἡμέρας . Τῇ παρασκευῇ παρέδωκε τὸ πνεῦμα, μία κύτη ἡμέρᾳ . τῷ Σαββάτῳ δὲν ἐν τῷ τάφῳ, δευτέρᾳ αὐτῇ ἡμέρᾳ . τῇ δὲ νύκτι τῇ Κυριακῇ ἀνέστη, ἀπὸ μέρους οὐν ἀριθμεῖται καὶ ἡ Κυριακὴ εἰς ἔλλην ἡμέραν . ὥστε ίδον τρεῖς ἡμέραι . καὶ γὰρ καὶ τοῖς τῶν κεκοιμημένων, κανὸν ἀποδάνη τις περὶ δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας, καὶ ἔτερος περὶ πρώτην δραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἀμφότεροι ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ λέγονται τεθνάναι. "Ἐχω σοι καὶ ἄλλην αἰτίαν εἰπεῖν εἰς τοῦτο, πῶς τρεῖς ἡμέραι καὶ τρεῖς νύκτες ἀριθμοῦθενονται. Πρόσεχε οὖν . Τῇ πάμπτῃ ἑσπέρᾳ ἐποίησε τὸ δεῖπνον ὁ Κύριος, καὶ τοὺς μαθητὰς Λεγε . « Λά-^Bδετε, φάγετε τὸ σῶμά μου . » ὥστε ἵπει ἔκουσιν εἰχεν ἀφ' ἐκυροῦ θενται σὴν ψυχὴν αὐτῶν, δῆλον διε τοτε ἀπέσφαξεν ἐκυρον, ἀφ' οὐ διεδίδου τοῖς οἰ-^Cκελοῖς μαθηταῖς τὸ σῶμα . οὐδεὶς γὰρ ἔσθει τι, ἕναν μὴ πρότερον κεφαλημένον εἴη. Ἀριθμησον οὖν. Τῇ ἑσπέρᾳ (31) διεδίδου τὸ οἰνετον σῶμα . ἡ νῦν ἐκείνη, καὶ ἡ ἡμέρα τῆς Παρασκευῆς ἔχρι τῆς ἑκτῆς ὥρας, ίδον ἐν ἡμερούντιον . πάλιν τὸ ἀπὸ τῆς ἑκτῆς ὥρας σκότος ἦν τῆς ἑνάτης, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἑνάτης φῶς ἦν τῆς ἑσπέρας, ίδον δεύτερον ἡμερούντιον . ἡ νῦν πάλιν ἡ μετὰ τὴν Παρασκευήν, καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Σαβ-^Dβάτου, ίδον τρίτον ἡμερούντιον. Σαββάτῳ δὲ οὐκὶ ἀνέστη . τρία τεῦτα δλόκληρα ἡμερούντια. Τὸν δὲ ἄγγελον δὲ μὲν Ματθαῖος ἔφη καθῆσθαι ἐν τῷ λίθῳ . δὲ δὲ Μάρκος ἀποκυλίσαντα τὸν λίθον, ἰδον τοῦ μη-^Eμέλου καθῆσθαι, ἐν τοῖς δεξιοῖς . ἀφ' οὐν ἑναντιοφα-^Fνούσιν ; Οὐψί . ἀλλ' εἰκός ἐστι φανῆναι πρῶτον τὸν ἄγ-^Gγελον καθῆμενον ἐν τῷ λίθῳ, εἰτα εἰσελθουσῶν τῶν γυναικῶν, προσέγειν τὸν ἄγγελον, καὶ πάλιν φανῆναι ἐντὸς τοῦ μηνιείου καθῆμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς. Εἶπε δὲ πρὸς τὰς γυναικας . Μὴ φοβετοῦθε θυμεῖς, τουτέστιν, Οἱ μὲν φιλάκις ἄξιοι εἰσὶ φοβετοῦθαι· θυμεῖς δὲ αἱ τοῦ Κυρίου μεθῆτραι, μὴ φοβετοῦθε. Μεθ' δὲ ἀπελάτ-^Hται αὐτάς τοῦ δέους, εὐαγγελίζεται αὐταῖς τὴν ἀνάστασιν. "Εδει γὰρ πρότερον ἐκβαλετν τὸ δέος, εἰτα εἰτα τὸν Κύριον. Τῷ γὰρ στυρφῷ δισπερ τρο-^Iπλῷ τινὶ ἐγκυρώσαται, πάντα τὰ διγνά προεξενηγότι ἡμῖν.

VERS. 9,10. « Cum autem issent at renuntiandum discipulis ejus, ecce Jesus occurrit illis dicens : Avete. Illæ autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum. Tunc ait illis Jesus : Nolite timere : ite, renuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, et ibi me videbunt. • 163 Dicit mulieribus : Avete. Quoniam enim multiebre genus ad tristitiam condemnatum fuit, Dominus per resurrectionem suam gaudium attulit semineo sexui, et benedixit eis. At illæ præ multa reverentia et honore et propter pietatem pedes ejus tenent, non andantes aliam corporis partem contingere, quæcum extrebas illas. Quidam autem dicunt dedita opera

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(36) Cod 30 τῇ πάμπτῃ, ἑσπέρᾳ.

(a) Edit. Lut. vertit, ingredientibus mulieribus præire mulieres, et iterum apparuisse in sepulcro.

τῶν δοχέων μερῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ. Τινὲς δὲ φρσιν διὰ ἑξπτηδες ἐδράζαντο τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὡς διὸ μάθωσιν εἰ ἀληθᾶς ἀνδρὶ καὶ μὴ κατὰ φυντεῖν, μηδὲ πνεῦμα κεῖται. Ἅγνενουν γάρ διὰ πνεῦμά ἔστι. Τότε μὲν οὖν εἰ δύο αὗται Μαρίαι ἤψαντο τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννην, ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία ἐπιχειρεῖ μὲν ἄψασθαι, ὡς συγχωρεῖται δε, διότι ἀκελεν δεῖ συνετεῖν αὐτῷ ὅσπερ καὶ πρότερον. «Ἐ μᾶλλον διὰ τοῦτο οὐ συγχωρεῖται ἄψασθαι τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὡς περίεργος. Ἐπεὶ γάρ, ὡς φησιν ὁ Ματθαῖος, ἤψατο αὐτοῦ τῶν ποδῶν, τίς ἦν εἴτι χρεῖα πάλιν ἄψασθαι; » Μετεὶ δὲ περιττὴν οὕτων λοιπὸν αὐτὴν ἀπωθεῖται.

«Πορευομένων δὲ κατέν, ιδού τινες τῆς κουστωδίας ἀλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν τοὺς ἄρχες· Βρεύσιν διπάντες τὰ γενόμενα· καὶ συναγθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιον τε λαβόντες, ἀργύρια ἵκεν ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις, λέγοντες· Εἴπατε διτι, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτε βλάντες, ἐκλεφαν αὐτὸν ἡμῶν κομιμένων· καὶ ἐπεὶ ὀκουσθῇ τούτῳ ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πεισομέναι αὐτὸν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν. Οἱ δὲ, λαβόντες τὰ ἀργυρία, ἐποίησαν ὡς ἀδιάχθοσαν· καὶ διεφρύσθη ὁ λόγος αὐτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς στήμερον.» Οἱ μὲν ἀπὸ τῆς κουστωδίας ἀπήγγειλαν πάντες· διτι σεισμὸς ἐγένετο, διτι ὁ λίθος ἤρθη αὐτομάτως, διτι αὐτοὶ φρονθέντες ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. Οἱ δὲ Ἰουδαίοις οὗτοι τὰ κτί τῷ πάθει γενόμενα θαύματα, οὗτοι τὰ ἐπὶ τῷ τάφῳ μαρτυρούμενα πάρα τῶν στρατιωτῶν διωκτηθέντες, τῷ ἰδίῳ πάθει τῷ φιλαργυρίᾳ ὑπονοθεύουσι· τοὺς στρατιώτας, παρατεθόντες αὐτοὺς τὸ πάντων διεσθίστερον φθέγξασι· καὶ ἀνοητότερον, διτι ἀκλάπη. Πῶς γάρ ἀνὴ ἐκλεφαν, ὡς ἀνθότοι, οἱ μαθηταὶ, οἱ διὰ τὸν φόνον ἀποκλεισθέντες καὶ μὴ τολμῶντες διώς ἔκελθεν; Πῶς δὲ εἰ ἐκλεφαν, ἀπέδηντον διτι αὐτὸν, κηρύγγοντες διτι ἐνέστη, καὶ ὑπὲρ τοῦ φεύδοντος κατακοπόμενοι; ;

«Οἱ δὲ ἴνδεικα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ δρός οὐ ἐτέλειο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἰδόντες αὐτὸν, προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἀδιστασαν. Καὶ προστέθων ὁ Ἰησοῦς ἀλάλησεν αὐτοῖς, λέγων· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἔξουσίζ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· παρειθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔσθι, βραχικόντες αὐτοὺς εἰς τὸ δυναμα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Γίου, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντες δοσα ἀνταλάμην δυτιν, καὶ ἰδού τοὺς μεθ' ὅμοιν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ὡς τῆς συντελεῖται τοῦ αἰώνος.» Κατὰ τὸν Ἰωάννην ὄρωτον ὥφθη τοὺς μαθηταὶς ὁ Ἰησοῦς κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· εἰτα μεθ' ἡμέρας ὅκτω, διτι καὶ ὁ Θωράκης κεκιστεύσαν· εἰτα ἐπειδὴ ἐμελλον εἰς Γαλιλαίαν ἀπαντῆσαι, οὕτω δὲ πάντες διοι συνήχθοσαν, ὅλλα τινες αὐτῶν ἡλίενον ἐπὶ τῆς Τιμεριάδος, ἐφάνη τότε τοῖς ἀλιεῦσοι μάνοις, ἐπτὰ οὖσι. Νῦν οὖν δὲ φησιν ὁ Ματθαῖος, οὗτερον ἔγένετο, τῶν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ πρότερον γενομέ-

ντας fecisse, ut periculum sacerent num vero surrexisset, et num spiritus sit vel phantasma. Existimabant enim spiritum esse. Itaque tunc duæ illæ Mariæ tangebant pedes ejus. Verum juxta Joannem Maria Magdalene attentat quidem tangere pedes⁷⁰, non conceditur autem ei, eo quod volebat semper manere cum eo sicut prius: vel potius ideo non conceditur ei tangere Jesum juxta Joannem, quod curiosula erat. Quia enim, sicut dixit Matthæus, letigerat pedes ejus, quid adhuc opus erat iterum tangere? et ita repellitur ut curiosa.

VERS. 11-15. «Quæ cum abiissent, ecce quidam e custodibus venerauit in civitatem, ac renuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quæ acciderant. Et congregati cum senioribus, consilio babito pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quod Discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit a præside, nos persuadebimus ei, et securos vos faciemus. At illi accepta pecunia sacerunt sicut erant edicti: et divulgatus est hic sermo apud Iudeos usque in hodiernum diem. » Custodes annuntiaverunt omnia, quod terræ molus factus sit, quod lapis per se sublatus sit, quod ipsi territi facti fuerint quasi mortui. At Iudei tanto miraculo moti non sunt, neque demulsi miraculis quæ in passione contigerant, neque placati illis quæ testificabantur custodes, suo malo, hoc est avaritia, milites corrumpunt. Persuadere autem conantur, quod omnium maxime impium et stultissimum fuerit dicere quod furto sublatus esset. Quo pacto enim, o stulti, furati essent discipuli, qui præ metu inclusi erant, et omnino exire non audiebant? Quomodo autem si furto abstulissent, postea propter illum mori voluissent, prædicantes illum resurrexisse, et pro mendacio male affecti?

VERS. 16-20. «Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam in montem ubi constituerant illis Jesus. Et cum vidissent illum, adoraverunt eum, hi autem dubitaverunt. Et accedens Jesus locutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in celo et in terra; euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque præcepisti vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. » Secundum Joannem, primum discipulis visus est Jesus ¹⁶³ ipso die resurrectionis, clausis januis: deinde post dies octo, quando et Thomas credidit: postremo, quia in Galilæam occurserunt erant, nondum autem omnes congregati erant, sed quidam pescabantur apud Tiberiadem, apparuit tunc pescatoribus solis, qui septem erant. Nunc igitur quod dixit Matthæus, posterius factum est quam illa quæ a Joanne dicta sunt. Sepe enim apparuit eis per-

⁷⁰ Joam. xx. 17.

dies quadraginta, accedens et abscedens, non semper et ubique eis presentes. Undecim igitur discipuli illi præcipui cum reliquis omnibus qui sequebantur Christum, adorabant eum. Hi autem dubitarunt, hoc est quidam. dubitarunt. Probabile est quod sic sit intelligendum. Undecim abierunt in Galilæam, et undecim adoraverunt illum. Hi autem, id est, aliqui, forte ex his qui ex septuaginta erant, de Christo dubitarunt: postea autem et confirmati fuerunt. Nonnulli sic intelligunt quod Matthæus quidem non expresserit quinam dubitassent: quod autem iste omisit, Joannes dixit, nempe quod Thomas esset is qui dubitarat. Forte autem et omnes dubitarunt, id quod Lucas dicit. Debes igitur sic intelligere, quod cum venissent in Galilæam, adoraverunt eum. Illi autem qui adorarunt in Galilæa, primum dubitarunt in Jerusalem, sicut Lucas dicit. Locutus est itaque illis Jesus: « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. » Hoc quidem hunc sensum habet. Habui quidem sicut Deus et Opifex potestatem omnium: « Omnia enim servient tibi ⁷¹ », dixit ad Deum. David: sed voluntariam subjectionem non habui, quam nunc habiturus sum. Subjecta enim erunt mihi omnia: quando quidem per crucem vici eum qui potestatem habebat mortis. Duplex enim est obedientia et subjectio: involuntaria scilicet, secundum quam omnes sumus servi Dei, etiam inviti, quemadmodum et dæmones ipsi: et voluntaria, quomodo Paulus erat servus Christi. Cum prius omnium solam obedientiam involuntariam exhiberent, et Salvator omnium potestatem quasi dimidiatam haberet: post crucem, cum Dei cognitio innotesceret omnibus, habuit etiam voluntarie obedientes omnes qui subjecti fuerunt. Merito igitur dicit Christus: Nunc accepi potestatem omnem: prius enim particularia potestas mihi erat, eo quod præter voluntatem miti veluti factori serviebant: nunc autem cum homines sponte et scientes mihi serviant, omnis et integra potestas mihi data est. A quo autem data est illi? Omnino a semel ipso habuit, et sua humilitate. Nisi enim humiliatus fuisset, et congressus cum adversario per crucem, non salvasset nos. Et sic intellige. « Data est mihi omnis potestas, » Propriis meis certaminibus et laboribus servavi ⁷² homines, et facti sunt mihi in sortem et peculiarem populum. Dominus itaque super terram potestatem habet, eo quod omnis terra agnovit illum: in cœlo autem, eo quod merces ac inunicipatus illorum qui credunt in cœlo est. Vel etiam aliter, quia humana natura prius condemnata, nunc unita Dei Verbo personaliter in cœlo sedet, et ab angelis adoratur, merito dicit: « Data est mihi omnis potestas in cœlo. » Etenim humana natura prius serviebat, nunc in Christo imperat omnibus. Breviter igitur sic intellige: « Data est mihi omnis potestas. » Nempe si tanquam a Dei Verbo dictum accipias, sic intellige: « Data est mihi omnis potestas, » eo quod volentes et

A νων πολλάκις γάρ ἐφάνη αὐτοῖς, δι' ἡμερῶν τεσσαρέκοντα ἑριστάμενος καὶ πάλιν ἑριστάμενος, οὐ πάντοτε καὶ διόλου αὐτοῖς συμπερών, Οἱ οὖν ἔνδεκα μαθηταὶ οἱ κορυφαῖοι, σὺν τοῖς λοιποῖς πάντας ἀπαιτοῦ τοῖς ἀκολουθοῦσι, τῷ Χριστῷ προσεκύνησαν· οἱ δὲ ἑδίστασαν· ἀντὶ τοῦ, τινὲς δὲ ἑδίστασαν. Εἰκὸς οὖν οὕτω νοηθῆναι· Οἱ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ οἱ ἔνδεκα. Οἱ δὲ, ἀντὶ τοῦ, τινὲς δὲ, τυχόν ἐκ τῶν ἰδόμενοντα, ἑδίστασαν πάρι τοῦ Χριστοῦ. « Γετερον μέντοι ἀδεκτικῶσαν καὶ αὐτοῖς. Τινὲς δὲ οὕτω νοοῦσιν, διὰ τὸ μὲν Ματθεῖος παρήκεν εἰπεῖν τινὲς ἡσαν οἱ διστάσαντες· ὃ δὲ παρήκεν οὗτος, εἰπεῖν δὲ Ιακώνης, διὰ Θωμᾶς· ἦν δὲ διστάσας· τυχόν δὲ καὶ πάντες ἑδίστασαν· διπερ δὲ Λουκᾶς λέγει. Ὁφελεῖς οὖν οὕτω νοῆσαι, διὰ τὸ μὲν τὴν Γαλιλαίαν ἐλθόντες, προσεκύνησαν αὐτῷ· οὗτοι δὲ οἱ προσκυνήσαντες ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἑδίστασαν πρότερον ἐν τῷ Ἱερουσαλήμ, ως δὲ Λουκᾶς φησιν. Ἐλάλησεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, διὰ τὸ ἐδόθη μοι πᾶσα ἔξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Καὶ Τούτῳ δὲ τοιωτὸν ἔστιν· Εἶχον μὲν δὲ θεὸς καὶ Δημιουργὸς τὴν ἔξουσίαν πάντων, εἰ τὰ σύμπαντα γάρ δούλια σά, οἱ πρὸς τὸν Θεὸν φησιν δὲ Δαυὶδ· ἀλλὰ τὴν ἔκουσιον ὑποταγὴν οὐκ εἰχον. Νῦν οὖν μέλλω καὶ ταῦτη ἔξειν· ὑποταγήσονται γάρ μοι τὰ πάντα· ἐπειδὴ διὰ τοῦ σταυροῦ ἐνίκησα τὸν τὸν κρέτος ἔχοντα τοῦ θανάτου. Διττὴ γάρ ἔστιν ἡ ὑποταγὴ· τὸ μὲν ἀκούσιος, καθὼδ πήντες δούλοι τοῦ Θεοῦ ἔσμεν καὶ ἀκούσιος, ὥσπερ καὶ οἱ διάκονοι· τὸ δὲ ἔκουσιος, καθὼδ Πτυλὸς δούλος ἦν Χριστοῦ. Πρότερον μὲν οὖν τὴν ἀκούσιον μόνην ὑποταγὴν ἔχοντας πάντων, εἰκότως φησιν δὲ Χριστὸς, διὰ Νῦν ἔλαβον πᾶσαν τὴν ἔξουσίαν· πρότερον μὲν γάρ μερικῶς προσήν μοι ἡ ἔξουσία, ως ἀκούσια μόνον δουλεύοντων μοι, καθὼδ πειπτῆς εἰμι· νῦν δὲ καὶ μετὰ ἐπιγνώσεως δουλεύοντων μοι τῶν ἀνθρώπων, πᾶσα καὶ δλόκληρος ἡ ἔξουσία ἐδόθη μοι. Παρὰ τίνος δὲ ἐδόθη αὐτῷ; « Η τάντως παρ' ἐμαυτῷ καὶ τῆς οἰκείας ταπεινώσεως· εἰ μὴ γάρ ἐταπεινώθη καὶ συνεπλέκη τῷ ἀντιπάλῳ διὰ τοῦ σταυροῦ, οὐκ ἔντισεν ἡμᾶς. Ὅστε τὸ εἰδόθη μοι ἔξουσία, οἱ οὕτω νόει· Ἐκ τῶν οἰκείων μου ἀγάνων καὶ παλαισμάτων ἔσωσα τοὺς ἀνθρώπους, καὶ περιεγένοντο μοι λοιπὸν κλῆρος καὶ περούσιος λάσ. » Επὶ γῆς μὲν οὖν ἔχει τὴν ἔξουσίαν ὁ Κύριος, καθὼδ πᾶσα ἡ γῆ ἐπέγνω αὐτὸν· ἐν οὐρανῷ δὲ, διότι δι μισθὸς τῶν πιστεύοντων αὐτῷ καὶ τὸ πολίτευμα, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει· καὶ γάρ καὶ ἄλλως, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἡ πρώην κατάχριτος, συνημένη τῷ Θεῷ Λόγῳ καθ' ὑπόστασιν, ἐν οὐρανῷ κάθηται ὑπὲρ ἀγγέλων προσκυνούμενη· εἰκότως φησιν, διὰ τὸ ἐδόθη μοι πᾶσα ἔξουσία ἐν οὐρανῷ· καὶ γάρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἡ πρώην δουλεύουσα, νῦν ἐν Χριστῷ ἄρχει πάντων. Συνελόντε οὖν φέναι, οὕτω νόει τὸ, εἰ εἰδόθη μοι πᾶσα ἔξουσία· εἰ μὲν ὡς

⁷¹ Psal. cxviii, 91.

ἐπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου λεγμένον ἐκάλεσοις, διτοι εἰδόθη πάσις ἔξουσία, καὶ καθὼν καὶ ἔκοντες νῦν ἐπιγινώσκουσει με θεὸν, οἱ πρώτην κατὰ τὸν τῆς ἀκουσίου ὑποταγῆς τρόπον δουλεύοντες μοι· εἰ δὲ ὁ ἄπο τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λεγόμενον, οὐτωνός, διτοι Ἐγὼ ή πρώτην κατάχριτος φύσις, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ ἀσύγχυτον ἔνωσιν θεός· οὐσική, ἔλασθν τὴν ἔξουσίαν κατὰ πάντων, ὡστε πρασκυνετούσῃ ὑπὸ ἀγγέλων τὸν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς δοξάζεσθαι ὑπὸ τῶν περίτων πάντων. Ἀποστέλλει οὖν τοὺς μαθητὰς οὐκ ἐπὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους μάνους, ἀλλὰ ἐπὶ πάντων ἔλασθν τὴν ἔξουσίαν, πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀγίασας ἐν ἐκατῷ, εἰκότῳ· πρὸς πάντα τὰ ἔθνη πέμπει, ἐντειλάμενος βαπτίζειν εἰς τὸ δνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Γίού, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Λειχήνεσθωσκον οὖν Ἀρετὸς καὶ Σαβέλλιος· Ἀρετὸς μὲν, καθ' ὅ οὐκ εἶπεν δοκιμάσεις τὰ ὄντα πάντα τὰ ὄντα πάντα τὰ ὄντα τοῦ Θεοῦ. Σαβέλλιος δὲ, καὶ δοκιμάσεις τὰ πάντα τὰ ὄντα πάντα τὰ πάντα προσώπων ἐμνήσθη δοκιμάσεις τοῦ Κύριος, οὐχ ἐνός προσώπου, ὡς ἐκεῖνος ἐμφορεύει, τὰ τρία ὄντα πάντα τοῦ Θεοῦ, καὶ ποτὲ μὲν καλουμένος Πατρὸς, ποτὲ δὲ Γίοῦ, ποτὲ δὲ Πνεύματος· ἀλλὰ τρίην μᾶλλον προσώπων ἐν ὄντα πάντα τὰ ὄντα πάντα τὰ πάντα τοῦ Θεοῦ. Εἴτα ἐπει οὐκ ἀρκεῖ τὸ βαπτισθῆναι μόνον, ἀλλὰ δὲ καὶ ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθὸν μετὰ τὸ βαπτισμα, φησί· Διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα δοκιμάσαντα οὐταν, οὐκ τὸν δοκιμάσαντα μόνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ὄντα πάντα μονον. Φρέσκων οὖν, ἀδελφοί, ἐννοοῦντες διτοι ἐάν ἐν λείπῃ ήμιν, οὐκ ἔσμεν τέλειοι δοκιμοὶ τοῦ Χριστοῦ. Πάντα γάρ ἀπαιτούμενος φύλαττειν. Ὁρχ δὲ τὴν τοῦ Κυρίου διάλεξιν, πῶς ἀμφοτεροὶ τὰ κεφάλαια τοῦ Χριστιανισμοῦ περιέχει, θεολογίαν καὶ πρακτικὴν ἀρετὴν· εἰπὼν μὲν γάρ, διτοι δετ βαπτίζειν εἰς τὸ δνομα τῆς Τριάδος, τὴν θεολογίαν ήμιν περιέδωκεν· εἰπὼν δὲ διδάσκειν καὶ τὸ τὰς ἀντολὰς τηρεῖν, τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν ήμιν εἰσηγήσατο. Παραθαρδύνων δὲ αὐτοὺς, ἐπειδὴ ἀπέστελλεν εἰς ἔθνη καὶ εἰς σφραγίας καὶ κινδύνους, φησὶ· Νη, φοβεῖσθε· Ἐγὼ γάρ ἐσοματί μεθ' ὑμῶν ἄχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ὁρχ δὲ καὶ τοῦτο, πῶς ἐμνήσθη τῆς συντελείας, ίνα διναστήσῃ αὐτοὺς μᾶλλον καταφρονεῖν τῶν δεινῶν. Μὴ δισχεράνητε γάρ, φησί· συντελείαν ἔξουσι πάντα, εἴτε ἀλγεινὰ εἴτε κοσμικά, εἴτε ἀγαθά, ὡστε μήτε τοῖς ἀλγεινοῖς περέχονται γάρ· μήτε τοῖς ἀγαθοῖς ἀπεταθῆτε, συντελούνται γάρ. Οὐ μόνοις δὲ τοῖς ἀποστόλοις τοῦτο ὑπέσχετο, τὸ συνετελεῖν αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς. Οὐ γάρ δῆποι οἱ ἀπόστολοι ἄχρι τῆς συντελείας ἔμελλον ζῆν. Καὶ ήμιν οὖν καὶ τοῖς μεθ' ήμας ὑπισχνεῖται τοῦτο, οὐκ ἄχρι δὲ τῆς συντελείας περιών, μετὰ τὴν συντελείαν ἀπέσται, ἀπαγγεί. Ἐκτοτε γάρ μᾶλλον συνέσται καθαρώτερον καὶ τρενύτερον· τὸ γάρ, Ἐως, οὐ τὸ μετά ταῦτα ἀνακρεπτεῖ, ἔνθα δὲ εὑρεθῇ κείμενον ἐν τῇ Γραφῇ. Εὐχαριστήσαντες οὖν τῷ Κυρίῳ τῷ ἐνταῦθα συνόντι ήμιν, καὶ πᾶν ἀγαθὸν χορηγοῦντι, καὶ πάλιν συνεσφερόντες ταλαιπωρούν,

A noientes me Deum nunc agnoscent, qui prius mihi serviebant involuntariæ obedientiæ modo. Si autem de humana natura dicitur, sic intellige: Ego prius condemnata natura, ex sistens auctem Deus secundum unionem ad Filium Dei absque naturarum confusione accepi potestatem super omnia, ita ut et ab angelis in cœlo adorer, et super terram ab omnibus in suis terræ glorificer. Cæterum apostolos non jam ad solos Iudeos mittit: sed quia omnem potestatem accepit, omnemque humanam naturam sanctificavit in seipso, merito ad omnes gentes misit, præcipiens baptizare in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Confundantur Arius et Sabellius: Arius quidem eo quod Christus non jussit in nominibus baptizare, sed in nomine. Nomen autem trium unum, nempe deitas. Unus igitur Deus, tres. Sabellius vero, eo quod trium personarum meminit Dominus, non unius personæ, sicut ille nungatur tria nomina habere eumdem, et nunc vocari Patrem, nunc Filium, nunc Spiritum sanctum sed: tres personæ unum potius habent nomen. Dei scilicet. Deinde quia non sufficit baptizari tantum, sed etiam bene operandum est post baptismum, dicit: «Docentes eos servare omnia quæcunque præcepimus vobis», non unum vel duo, sed omnia mandata mea. Horrescamus et timeamus, fratres, quia si unum nobis defecerit, non sumus perfecti servi Christi. Omnia enim exiguntur ut serventur. Vide autem Domini sermonem, quomodo utrumque Christianismi caput complectatur: contemplativam et practicam virtutem. Dicendo quidem quod oporteat baptizari in nomine Trinitatis contemplativam nobis tradidit: dicendo autem quod oporteat docere et mandata tenere, practicam introduxit. Confirmat quoque et animat illos, eo quod mittat ad gentes, et in mortem ac pericula, dicens: Nolite timere; ego enim vobiscum erousque ad consummationem saeculi. Vide et istud, quomodo memor fuerit consummationis, ut magis illos excitet, ad contemnendum et gravia. Ne gravatum feratis: finem enim habitura sunt omnia mundana, sive aspera sint, sive prospera: atque ideo ne succubbatis in adversis: prætereunt enim: neque prosperis decipi amini: finem enim habitura sunt. Non solum autem hoc apostolis est pollicitus, quod cum ipsis sit, sed simpliciter discipulis suis omnibus. Neque enim apostoli usque ad finem mundi victuri erant: unde et nobis, et his qui post nos erunt, promisit hoc: non quod usque ad consummationem præsens, sed consummationem mundi absit, tunc sit, absit. Tunc enim magis nobis aderit, et clarus, et mundus. Nam ubi Donec vel usque in Scriptura invenitur, non admittit quod posterior. Quocirca gratias agamus Domino, qui et nunc nobiscum est, et omne bonum suppeditat, et iterum nobiscum erit perfectius post consummationem. Itaque nos quoquo hōc loco enarrationem absolvainus. Ipsum enim omnis gratiarum actio, gloria et honor decet in aeternis saeculorum. Amen.

μετὰ τὴν συντέλειαν, συντελέσωμεν ἐνταῦθα τὸν ἔξιγονον αὐτῷ γέρ πρόπει πᾶσα εὐχαριστία, καὶ δόξα, καὶ τιμὴ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Commentariorum Theophylacti in Evangelium Α Τέλος τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Matthæi finis.

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΥΓΑΡΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

THEOPHYLACTI

ARCHIEPISCOPI BULGARIÆ

ENARRATIO IN EVANGELIUM MARCI

160 VITA B. MARCI Secundum Sophronium.

B

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

Κατὰ Σωφρόνιον.

Marcus, Petri discipulus et interpres, postquam ejusdem Petri auditor fuisse, a fratribus, qui Romæ erant, accersitus, brevi Evangelium eomposuit, quod nactus Petrus approbavit, atque Ecclesiæ legendum sua auctoritate dedit (a), quemadmodum scripsit Clemens libro sexto Informationum. Papias item Hierapolitanus episcopus ejusdem Marci mentionem fecit. Demum Petrus in Epistola prima, sub nomine Babylonis metaphorice Romam significans: Salutat vos, inquit, Ecclesia in Babylone collecta, et Marcus filius meus. Accepto igitur quod scripserat Evangelio, Aegyptum aggreditur, et primus Alexandriæ Jesum Christum prædicans, Ecclesiam instituit. Ubi tanta doctrina vitæque tolerantia excelluit, ut quotquot eum frequentes audierint, illo duce Christum seculi sint. Unde Philo ipse Judæorum eloquentissimus, cum Alexandriæ primam Ecclesiam adhuc Judaizantem vidisset, velut in laudem propriæ gentis librum conscripsit de ejus vitæ institutis. Et quemadmodum Lucas narrat primos Hierosolymæ fideles omnia habuisse communia, ita et ipse memorias mandavit quæ Alexandriæ a Marco doctore facta viderat. Obiit octavo imperii Neronis anno, et Alexandriæ sepultus est cui successit Ananias.

Μάρκος, μαθητὴς καὶ ἐρυθραιτῆς Πέτρου, καθὼς τοῦ Πέτρου ἔξηγουμένου, ἀκήλος, περικλήθεις ἐν τῷ Ῥωμῇ περὶ τῶν ἀδελφῶν, βραχὺ συνέταξεν Εὐαγγέλιον, φέρετε ἐντυχών Πέτρος ἐδοκίμασε, καὶ τὸν Ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθησόμενον αἰδενίσας ἔξεδωκε, καθὼς συνεγράψατο Κλήμης ἐν τῷ ἀκτῷ τῶν Ὑποταύσσων λόγων, καὶ Παπίας Ἱεραπολίτης ἐπίσκοπος μάμνηται τούτου τοῦ Μάρκου. Καὶ Πέτρος ἐν τῷ πρώτῳ Ἐπιστόλῳ, λέγει ὅντας Βαβυλώνας, εἰκονικῶς Ρώμην σημαίνων, Ἀσπάζεται ὅμας, φησίν, ἂν τὸν Βαβυλώνιον συνεκλεκτή, καὶ Μάρκος δὲ διμός υἱός. Παραλαβόντος τοιχροῦν τὸ Εὐαγγέλιον, διπερ αὐτὸς συνέταξε, καταλαμβάνει τὴν Λίγυπτον, καὶ πρώτος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰησοῦν Χριστὸν κηρύσσειν, κατεστήσετο Ἐκκλησίαν. Τοσαντὸν παιδεύει καὶ βίου καρτερὸς διέπρεψεν, διστα πάντας τοὺς ἀκαλούθουντας τὸν Χριστὸν ἴκενθι τῷ τούτου διαγωγῇ. Σθένει καὶ Φθιών, δὲ τῶν ἰουδαίων ἐλλογμούτατος, δρῶν τὸν Ἀλεξανδρείᾳ πράτην Ἐκκλησίαν ἵτε ἰουδαΐζουσαν, ὥστε εἰς ἱκανὸν τοῦ οἰκείου Ιθνους, βίσσον περὶ τῆς τοιτῶν διαγωγῆς συνεγράψατο. Καὶ διπερ λουκᾶς διηγεῖται τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις πιστεύσαντας πάντας ἐσχημάτει, κοινά, εἴτε κάκετνος διπερ τὸν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Μάρκου τοῦ διδασκάλου ἐώρα γινόμενον, τῷ μνήμῃ παρέδωκε. Τελευτήσας δὲ τῷ διπερ τοῦ Νέρωνος ἵτε, ἀπετίθη τὸν Ἀλεξανδρείᾳ, διαδεξαμένου αὐτὸν Ἀνανίου.

(a) Edit. Lut. *Quem nactus Petrus approbavit, atque Ecclesiæ cum lectoris dignitate prefecit: nempe contra fidem textus Græci, et contra Latini-* num S. Hieronymi textum in libro *De viris illustribus*, quem Græco vertit Sophronius. Vide præstabilem Dissertacionem capite IX., nūm. 35.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ
Ἐκ τῆς τοῦ Δωροθέου μάρτυρος καὶ Τυρίων ἐπι-
σκόπου Συνάψεως.

Μάρκος ὁ εὐαγγελιστής, καὶ πρώτος Ἀλεξανδρεῖς ἐπίσκοπος, Ἀλεξανδρεὺς καὶ πάσῃ τῇ περιγένετο ἀντίστησε τὸ Εὐαγγέλιον τὸν Κύριον, ἀπὸ Αἰγύπτου καὶ μέχρι Πενταπόλεως, ἕπει τῆς βασιλείας Τραϊανοῦ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κάλων λαδῶν κατὰ τοῦ τριγύλου καὶ συρεὶς ἀπὸ τῶν καλομάτων Βουκόλου τόπων, ἐώς τῶν καλομάτων Ἀγγέλων, ἐκεῖ ἐκέντη πυρὶ ὑπὸ τῶν εἰδωλομάτων, μὴν Φαρμουθίων, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη ἐν τοῖς Βουκόλοις.

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

α'. Περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτίσαντος τὸν Κύριον ἐν τῷ Ἱορδάνῃ. Περὶ τῆς τοῦ Πέτρου καὶ Ἀνδρέου καὶ τῶν υἱῶν Σεβεδίου εὐλόγους. Περὶ ^B τοῦ δαιμονιζομένου. Περὶ τῆς πενθερᾶς τοῦ Πέτρου. Περὶ τῶν Ιεθόντων ἀπὸ ποικίλων νόσων. Περὶ τοῦ λεπροῦ.

β'. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνεσθίσαντος τοῖς τελώναις. Περὶ τῶν μαθητῶν τιλλόντων τοὺς στέχυντας ἐν Σαββάτῳ.

γ'. Περὶ τοῦ ἔκραν ἔχοντος χειρὸς. Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς. Περὶ μητρὸς καὶ ἀδελφῶν.

δ'. Περὶ τῶν στόρων παραβολῆς. Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων.

ε'. Περὶ τοῦ λεγεώνος. Περὶ τῆς θυρατρὸς τοῦ ἀρχισυντρόχου. Περὶ τῆς αἱμοδόσιοστης.

Ϛ'. Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων διαταγῆς. Περὶ ^C Ἰωάννου καὶ Ἡράδου. Περὶ τῶν πάντας ἔρτων καὶ τῶν δύο, ἰχθύων. Περὶ τοῦ ἐν Θαλάσσῃ περιπάτου.

ζ'. Οἱρὶ τῶν μαθητῶν ἀνίπτοις χερὸν κεθιδίντων. Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἵνταλῆς τοῦ Θεοῦ. Περὶ τῆς Συροφοινικίστης. Περὶ τοῦ Σαββάτου.

η'. Περὶ τῶν ἐπτά ἄρτων. Περὶ τῶν ζητούντων σημεῖον. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων. Περὶ τοῦ ευφλοῦ. Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως, Περὶ τῆς έκτιμήσεως Πέτρου.

θ'. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ. Περὶ τοῦ σεληνιαζόμενου. Περὶ τῶν διαλογιζομένων, τίς μεῖσαν. Περὶ τοῦ ἀρελετοῦ τὸ σκάνδαλον.

ι'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων, εἰ ξεσιν ἀπολύειν ^D τὴν γυναῖκα. Περὶ τοῦ ἐπερωτησάντος πλουσίου τοῦ Ἰησοῦν. Περὶ τῶν υἱῶν Σεβεδίου. Περὶ τοῦ Βαρτιμαίου.

κα'. Περὶ τοῦ πώλου. Περὶ τῆς ἡρανθείσης συκῆς. Περὶ τῶν ἐκβληθέντων ἐκ τοῦ ιεροῦ τραπεζῶν. Περὶ τοῦ θέρσους πρὸς τὸν Θεόν. Περὶ τῆς ἀμνησικῆς. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων.

ϙ'. Περὶ τοῦ ἀπεταλάντος. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων Κύριον. ^{διὰ} τὸν κῆπον. Περὶ τῶν Σαββα-

170 VITA B. MARCI

Ex Synopse Dorothei martyris et Tyriorum episcopi.

Marcus evangelista, et primus Alexandriæ episcopus, Alexandrinis et omni circa regioni Evangelium Domini prædicavit, ab Aegypto usque Pentapolim. Sub imperio Trajani, Alexandriæ injecto per collum fune ab insanis idolorum cultoribus raptatus est a loco Babule dicto usque ad eum qui dicitur Angelorum, ubi igne crematus est, mense Pharmuthi, et ibidem sepultus.

171 SUMMA CAPITUM EVANGELII SECUNDUM MARCUM.

1. *De Joanne Christum baptizante in Jordane. De vocatione Petri, Andreas et filiorum Zebedaei. De demoniaco. De socris Petri. De curatione mulierum u variis morbis. De leproso.*
2. *De paralytico. De Jesu cum publicanis comedente. De discipulis vellentibus spicas in Sabbato.*
3. *De eo cui arida erat manus. De electione apostolorum. De maatre et fratribus.*
4. *Parabola de semine. De increpatione aquarum.*
5. *De legione demonum. De filia principis Synagogæ. De haemorrhousa.*
6. *De ordine apostolorum. De Joanne et Herode. De quinque panibus et duobus piscibus. De ambulacione supra mare.*
7. *De discipulis illotis manibus comedentibus. De transgressione mandatorum Dei. De syrophoenissa. De Sabbato.*
8. *De septem panibus. De querentibus signum. De fermento Pharisæorum. De caeco. De interrogacione Cæsareæ facta. De increpatione Petri.*
9. *De transfiguratione Jesu. De lunatico. De sermocinantibus, quis major. De vitando scandalo.*
10. *De interrogantibus, num licoret dimittere uxorem. De divite Jesum interrogante. De filiis Zebedaei. De Bartimæo.*
11. *De pullo. De aresfacta fici. De fugatis e templo mensariis. De fiducia in Deum. De injuriarum obliuione. De principibus sacerdotum et presbyteris Dominum interrogantibus.*
12. *Parabola de vincia. De interrogantibus Domini propter censum. De Sadducis. De Scribe.*

*De interrogatione Domini. Quod cavendum sit A
ab hypocritis. De muliere cum duobus minutis.*

13. *De consummatione. De die et hora.*

179 14. *De muliere Domini pedes ungente. De Paschate. De traditione Christi. De negatione I'eltri. De impositis Christo coram principe sacerdotum calumniis.*

15. *De iormentis quæ sub Pilato perpresso est. De consuetudine. De petitione corporis Domini. De sepultura.*

16. *De resurrectione Christi. Quibus post surrectionem Dominus apparuit. Quomodo apostolis Evangelii prædicationem demandavit.*

καλων. Περὶ τοῦ Γραμμάτεως. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως. Περὶ τοῦ τοὺς ὑποκριτὰς εὐλογεῖσθαι. Περὶ τῆς ἡδὸν λεπτὰ λαβούσης χήρας.

γ'. Περὶ τῆς συντελεῖας. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.

δ'. Περὶ τῆς ἀλειφάσης τὸν Κύριον μύρῳ. Περὶ τοῦ Πάσχα. Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παραδόσεως. Περὶ τῆς ἀρνήσεως Πέτρου. Περὶ τῶν τῷ Κυρίῳ παρὰ τῷ ἀρχιερεῖ ἐπιτεθεισῶν αἰτιῶν.

ε'. Περὶ τείνων ἢ ἐπὶ τοῦ Πιλάτου ἰκαθεν. Περὶ ὕδους. Περὶ τῆς λιτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. Περὶ τῆς τεφῆς.

ζ'. Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀνυστάσεως. Γίοι μετὰ τὴν ἔγερσιν δὲ Κύριος ὥρθη. Πᾶς τοις ἀπὸ στόλοις τὴν τοῦ Εὐαγγελίου κίρρων διτάξεν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ENARRATIO IN EVANGELIUM MARCI.

173 PRÆFATIO.

Evangelium secundum Marcum, post decem annos assumpti Christi, Romæ conscriptum est. Erat autem hic Marcus Petri discipulus, quem etiam Petrus semper filium suum spiritualem nominat. Vocabatur et Joannes. Patruelis vero erat Barnabæ, sicut item et in Pauli comitatu. Quoniam igitur plurimum versabatur cum Petro, idque Romæ : rogatus est a fidelibus qui Romæ erant, ne tantum prædicaret absque Scripturis, sed et res Christi litteris proderet. Itaque vix persuasus, conscripsit. Porro a Deo revelatum fuit Petro quod Marcus conscripsisset Evangelium. Proinde cum vidisset, et verum esse confirmasset, deinde in Ægyptum misit illum, ut episcopatu fungeretur. Ubi cum prædicasset, et Ecclesiam Alexandrinam constituisset, omnes qui meridianam mundi partem habitabant, fide illustravit. Est autem character Evangelii manifestus, nihilque habet quo mens

c

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίον, μετὰ δέκα ἑτη, τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναλήψεως συνηγράφη ἐν Ῥώμῃ (37)· ἦν μὲν γὰρ οὗτος δὲ Μάρκος Πέτρου μαθητής, ὃν καὶ ὕδων αὐτοῦ δὲ Πέτρος ὄνομάζει, πνευματικὸν πάντων. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἰωάννης· ἀνεψιὸς δὲ Βαρνάβας, ἀλλὰ καὶ Πτυλού συνάδημος· (38) τέως μέντοι Πέτροφ συνὼν τὰ πλεῖστα, καὶ ἐν Ῥώμῃ· ἥτισαντο δὲν αὐτὸν εἰ Ῥώμῃ πιστοί, μὴ μόνον ἀγράφως κηρύσσειν, ἀλλὰ καὶ ἐγγράφως αὐτοῖς ἐκθίσθαι τὴν κατὰ Χριστὸν πολιτείαν. Μόλις οὖν πεισθεὶς συνεγράψατο· τῷ δὲ Πέτρῳ ἀπεκαλύφθη παρὰ Θεοῦ, δῆτι Μάρκος συνέγραψεν Εὐαγγελίον. Ἰδὼν οὖν, καὶ ἐπιβεβώσας ὡς ἀληθὲς, εἴτε ἐπίσκοπον αὐτὸν ἐξεπίστειλεν εἰς Αἴγυπτον· ἕντε δὲ καὶ κηρύξεις, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τε Ἐκκλησίαν συστημένος, τοὺς πρὸς τῷ μετομβρινῷ κλίματι πάντας ἀράτισεν. Εστιν οὖν δὲ χαρακτὴρ τοῦ Εὐαγγελίου σαρῆς, καὶ οὐδὲν ἔχων περινεομένον· σχεδὸν δὲ καὶ κατὰ πάν-

Ex collatione codd. Veneti. S. Marci.

¶

(37) Cod. 26 ἐν Ῥώμῃ, ὡς ιστορεῖ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς, κατὰ δὲ Χρυσόστομον ἐν Λιγύπτῳ. Ήν μὲν γὰρ, κ. τ. λ. · Ut narrat Clemens Stromatum auctor: juxta autem Chrysostomum, in Ægypto. Erat autem, · etc.

(38) Cod. 26 addit. 1ος δὲ γέγονε Μαρίας τῆς δεκτιωταμένης ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ τοὺς ἀποστόλους, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται, Συνιδὼν γὰρ, φησι,

Πέτρος ἤλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς μητρὸς· Ἰωάννου τοῦ ἀποκαλουμένου Μάρκου. Τέως μέντοι, κ. τ. λ. · Erat autem filius Mariæ, quæ apostolos in domo sua excipit, ut in Actibus apostolorum (xii, 12) scribitur: Consideransque, ait, venit Petrus ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus. Quoniam igitur, · etc.

τὰ τῷ Ματθαῖῳ συντρέγει ὁ παρῶν εὐαγγελιστὴς, καὶ διὰ τὸ μὲν Ματθαῖος, τῆς κατὰ σάρκα γεννήσιως τοῦ Κυρίου τὸν ἀρχῆν μνημονεύει· οὗτος δὲ ἀπὸ τοῦ προφήτου Ἰωάννου ἡρξετο· θεον τινίς (εἰ καὶ περιεργότερον δοκεῖ) τοιούτον τι νόημα εἶπον ἐπὶ τοὺς εὐαγγελισταῖς· Οἱ δὲ τῶν Χερουσίμιν γενθίμενος Θεός, ἡ τετραπρόσωπη ἡ Γραφὴ λέγει, παρέδωκεν ἡμῖν τετράμορφον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐνὶ πνεύματι συνεχόμενον. ^B Μετέπειτα οὖν τῶν Χερουσίμιν ἔκκλησον, ἐν μὲν πρόσωπον εἶχεν δμοῖον λέοντα, ἔτερον δὲ ἄνθρωπον, καὶ ἔτερον ἀετόφ, καὶ ἔτερον μύσχηρ· οὕτω καὶ ἡ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πραγματεία. Τὸ μὲν γάρ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἔχει λέοντος πρόσωπον· βασιλικὸν γάρ δὲ λέων καὶ ἡγεμονικὸν· ὄρεοίς οὖν καὶ δὲ Ἰωάννην; ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ καὶ δεσποτικοῦ ἀξιώματος τῆς θεότητος τοὺς Λόγους ἡρξετο, εἶπων· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ θεός ἦν ὁ Λόγος.» Τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον ἄνθρωπόμορφον· ἀπὸ γάρ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσιως καὶ ἐννθωπίσεως τοῦ Λόγου ἡρξετο. Τὸ δὲ κατὰ Μάρκον, ἀετῷ περιεκτήμενον· ἀπὸ γάρ προφήτου ἡρξετο τοῦ Ἰωάννου· ἡ δὲ προφητικὴ χάρις, προοριτικὴ οὖσα, καὶ οἵστις τὸ πόρφυρον βλέπουσα, ὡς ἀετός ἔστι. Φρεσὶ γάρ τὸν ἀετὸν ὅξερειστετον εἶναι, ὥστε καὶ μόνον τῶν ἔλλων ζώων, πρὸ τὸν ἡλιον δύνασθαι ἀτενίζειν μὴ καρμύσοντα. Μόσχων δὲ δμοῖον τὸ κατὰ Δουκᾶν, διότι ἀπὸ τῆς λεπτείας τοῦ Σαχχρίου ἡρξετο, ὑπὲρ τὸν ὄχυρτὸν τοῦ λχοῦ θυμιάντος· καὶ μόσχος δὲ ἦν ὁ θύμενος τότε ἡρχεται οὖν δὲ Μάρκος τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τῆς τοῦ Προδρόμου διαγωγῆς καὶ ἐνδιέβει. «Ἄχους οὖν τὶ φησι.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ τὸν Κύριον ἐν τῷ Ἱορδάνῃ. Περὶ τῆς τοῦ Πέτρου καὶ Ἀνδρέων, καὶ τῶν οἰωνῶν Σεβαδίου κλήσεως. Περὶ τοῦ διαιρονιζομένου. Περὶ τῆς πενθερᾶς τοῦ Πέτρου. Περὶ τῶν ιαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων. Περὶ τοῦ λεπροῦ.

* Ἡρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Γεῶν τοῦ Θεοῦ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὸν ὄδόν σου ἐμπροσθέν σου. Φωνὴ, βοῶντος ἐν τῷ ἑρήμορφῳ· Ἐτοιμάστε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εἴθετε τὰς τρίβους αὐτοῦ. εἰναὶ τὸν εὐαγγελίου τοῦ προφητῶν, ἀρχὴν εἶναι τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Γεῶν τοῦ Θεοῦ φησι. Τὸ γάρ τέλος τῆς Παλαιᾶς, ἀρχὴ τῆς Νέας Διαθῆκης· ἡ δὲ μαρτυρία ἡ περὶ τοῦ Προδρόμου ἀπὸ δύο προφητῶν ἀληφθῆ. Τοῦ μὲν γάρ Μαλάχιου ἐστὶ τὸ, Ἰδού ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, διὰς κατασκευάσει τὸν ὄδόν σου ἐμπροσθέν σου· τοῦ δὲ Ἡσαΐου, τὸ, Φωνὴ βοῶντος, καὶ τὰ ἑτῆς. Ἀπὸ δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸς τὸν Γέον ἐστιν ὁ λόγος, λέγοντος ἄγγελον εἶναι τὸν Προδρόμον, διὰ τὸ ἀγγελικὴν καὶ σχεδὸν ἄνδρον ἔχειν ζωὴν, καὶ τὸ ἀγγέλλειν καὶ μηνύειν τὸν Χριστὸν ἑρχόμενον· κατασκευάσει δὲ τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, τὰς φυγὰς τῶν ιουδαίων διὰ τοῦ βάπτιζεν περισκεψάσων δέξασθαι τὸν Χριστὸν· τὸ δὲ, πρὸ προσώπου τοῦ, τοῦτο τημετίνει, διὰ τὸν Ἑγγύς σου ἐσται

De Joanne Christum baptizante in Jordane. De vocatione Petri, Andreæ, et filiorum Zebedæi. De dæmoniaco. De socru Petri. De curatione multorum a variis morbis. De leproso.

VERS. 1-3. • Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei, sicut scriptum est in prophetis: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. • Joannem ultimum prophetarum, initium Evangelii Filii Dei esse dicit. Finis enim Veteris, initium est Novi Testamenti. Testimonium autem de Præcursori ex duobus prophetis est sumptum. Malachias enim est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Isaiae autem: Vox clamantis in deserto, etc. Sermo est Dei Patris ad Filium, dicentis angelum esse præcursorem, eo quod angelicam et materiam expertem vitam egerit, annuntiaveritque et ostenderit Christum venientem. Præparavit viam Domini, animas Judæorum per baptismum disponens ut susciperent Christum. Cæterum, ante faciem tuam, significat, prope te fore angelum tuum. Unde ostenditur familiaritas Præcursoris erga Christum. Nam proxime reges incedunt, qui familiarissimis iMissunt

Vox autem clamantis in deserto, forte in deserto Λ δ ἄγγελος σου · θεν δείκνυται ἡ οἰκειότης τοῦ Προ-Jordanis, vel forte in Synagoga Judæorum, quæ destituta erat omni bono. Via autem Novum est Testamentum : semitas vero Vetus, ut detrlas. Itaque ad 175 viam debebant præparari, hoc est, ad Novum Testamentum. Semitas autem Veteris rectas facere, quas olim quidem suscepserant, deinde perversi et claudicantes a semitis suis inventi-
vati, tunc tunc, πρὸς τὴν Νέαν Διαθήκην, τῆς δὲ

δρόμου πρὸς τὸν Χριστὸν · καὶ γὰρ καὶ τῶν βασιλέων ἔγγυς προπορεύονται οἱ μάλιστα οἰκεῖοι. Φωνὴ δὲ βοῶντος ἐν τῇ ἑρήμῳ, τάχα μὲν καὶ ἐν τῇ ἑρήμῳ τοῦ Ἱορδάνου, τάχα δὲ καὶ ἐν τῇ συστημῇ τῶν Ιουδαίων, ήτις ἑρημος; ήν παντὸς ἀγαθοῦ. Οὐδός δὲ ἡ Νέα Διαθήκη · τρίβοι δὲ ἡ Παλαιά, ὡς κατετετριψμένη · πρὸς μὲν οὖν τὸν ὅδον ὄφελον ἔτοιμον εἰσθῆται.

Παλαιᾶς τὰς τρίβους εἰσθεῖται ποιῆσαι, πάλαι μὲν δεξά-

VERS. 4-5. « Erat Joannes baptizans in deserto, et prædicens baptismū pœnitentia in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum tota regio Judæa ac Hierosolymitæ, et baptizabantur omnes ab illo in Jordane flumine, consentes peccata sua. » Baptisma Joannis non habebat remissionem peccatorum, sed pœnitentiam solam afferebat hominibus. Quo pacto igitur inquit hoc loco Marcus, in remissionem peccatorum? Dicimus quod prædicavit baptismū pœnitentia. Hæc autem prædicatio pœnitentia quondammodo (a) ferebat in remissionem peccatorum? videlicet, in Christi baptisma, quod habebat remissionem peccatorum. Ut quando dicimus, Venit quidam satelles regis prædicens ciborum præparationem, ut bene fiat his qui præparant cibos regios, non dicimus hoc, quod satelles benefacturus sit his qui præparant regios cibos, sed quod ipse prædicarit præparationem ciborum, ut hi qui illos præparant, regemque suscepserint, beneficia consequantur ab ipso. Sic igitur et hoc loco Præcursor prædicavit baptismū pœnitentia, ut hi qui pœnitentiam egerint, suscepto Christo remissionem peccatorum consequantur.

VERS. 6. « Erat autem Joannes vestitus pilis came-li, et zona pellicea circa lumbos suos, vescebaturque locustis ac melle silvestri. » Diximus de his apud Matthæum, et nunc quoque dicemus quæ illic prætermissa sunt, quia luctus symbolum erat indu-mētum, monstrante Propheta quod oporteat lugere pœnitentem. Saccus enim ad luctum pertinet. Pelli-cea vero zona mortificationem declarat Judaici populi. Quod autem luctum indicet stola, inquit Dominus, Lugubria cecinimus vobis, et nos plan-xistis: per lamentum, Præcursoris vitam signifi-cans; dicit enim, Venit Joannes neque comedens neque bibens, et dixistis, Daemonium habet. Sed omnino quidem et hic cibus Joannis continentiam manifestat: fortassis autem et indicium erat spiri-tualis almoniæ populi qui tunc erat, qui non co-medebat puras quasdam cœli volucres, neque

εἴχεν οὐδέποτε τῶν παρατηκευκόντων,

οὐ τούτο λέγομεν, διό δορυφόρος εὐεργετῆσι μέλ-

λει τὰς παρατηκευκόντες τὰ βασιλικὰ βρώματα,

ἀλλ' θι τούτος ἐκήρυξε τὴν παρατηκευὴν τῶν βρω-

μάτων, ίνα οι ταῦτην ἐτοιμάζαντες, ὑποδέξιμενοι τὸν

βασιλέα, εὐεργετηθῶσιν ὑπὸ αὐτοῦ. οὕτως οὖν κάν-

τεύχος διηρόμενος ἐκήρυξε πάπτισμα μετανοίας,

ώς οὐ οι μετανοήσαντες δεξάμενοι τὸν Χριστὸν ἀφ-

ειν ἀμαρτιῶν λάσσων.

« Ήν δὲ ἡ Ιωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμῆλου,

καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὁσφὺν αὐτοῦ, καὶ

ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἔγγριον. » Εἶπομεν περὶ

τούτων ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, καὶ νῦν δὲ ἐροῦμεν,

ὅτι τετι παραλέπειται, διό πένθος σύμβολον ήν τὸ

ἐνδύμαξ, δεικνύντος τοῦ προφήτου διό δει πενθεῖν

τὸν μετανοοῦντα. Πένθος γὰρ ὁ σάκκος · ή δὲ δερ-

ματίν ζώνη, τὴν νέρωσιν δηλοὶ τοῦ Ιουδαϊκού λαοῦ.

Οὐδὲ δὲ πένθος δηλοῦ ή στολὴ, φῆσι καὶ δι

Κύριος, Ἐθρηνήσαμεν ήμτν, καὶ οὐκ ἐκδύσασθε, θρῆ-

νων λέγων τὴν τοῦ Προδρόμου πολιτείαν. Φησὶ γὰρ,

Ηλίαν Ιωάννης μήτε ζωθίων, μήτε πίνων, καὶ εἰ-

ππάτε · Δαιμόνιον ἔχει · ἀλλὰ καὶ ἡ τροφὴ τοῦ Ιωάν-

νου, πάντως μὲν καὶ τὴν ἁγκράτειν αὐτόθιν δηλεῖ.

Τάχα δὲ καὶ τῆς τότε τοῦ λαοῦ λογικῆς τροφῆς σύμ-

βολοῦ ήν, οὐκ ἐσθίοντός τι τῶν καθηρῶν πετειῶν

τοῦ οὐρανοῦ, οὐδὲ νοοῦντός τι ὑψηλὸν, ἀλλὰ τρεφο-

Ex collatione codi. Venet. S. Marci.

(39) Cod. 26 addit: Πρὸς γὰρ τοῦ Σωτῆρος οὐδα-
μὸν φίλεται δοθεῖσα ἄφεσις ἀμαρτιῶν, ἀλλ' αὐτὸς πρῶτος διὰ τὸ δῶρον ἑχρίσασθο διά τε
ταῦτο καὶ διὰ τοῦ Ιησοῦ βαπτίσματος. Δῆλον οὖν
διό τὸ βάπτισμα Ιωάννου, προπρατευεῖ ήν τὸν
ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν. οὐτερ διαν λέγωμαν,
κ. τ. λ. « Etenim ante Salvatoris adventum

nullibi appetet data remissio peccatorum: sed primus hocce donum largitus est Christus cum per se, tum per baptismū suum. Unde mani-festum est, baptismū Joannis preparationem quamdam fuisse ad remissionem peccatorum. Ut quando dicimus, » etc.

(a) In Graeco textu, πο. ο. Fotasse, πο. Edit. Lat. *Huc est, prædicavit quo ferret baptismus pœnitentia, nempe in remissione peccatorum, etc.*

μένου λόγῳ μετεωροπόρῳ μὲν δοκοῦντι καὶ ἀιαπή— Αὐτὸς δὲ πάλιν τοιούτον γὰρ ἡ ἄκρις, πηδῶσα ὡς ἐπὶ τὸ βῆφος, εἴται πάλιν καταπίπτουσα. "Μετεπέστερον οὖν καὶ μέλι μὲν κῆθιν δὲ λαδὸς τὸ ὑπὸ τῶν μελισσῶν γεννώμενον, τῶν προφητῶν, μὴ γεωργούμενον δὲ καὶ ἡμερομενον διὰ τοῦ καλῶς νοεῖσθαι καὶ ζητεῖσθαι καὶ κατελεχθεῖσθαι. Εἶχον μὲν γὰρ τὰς ἁρπάζεις οἱ Ἐβραῖοι οὐδὲν τι μέλι· ἀλλ' οὐκ ἔγειρον καὶ σύντας, οὐδὲ ἡρεύνων.

• Καὶ ἐκήρυξε, λέγων· "Ἐρχεται δὲ ἵσχυρότερός μου ὅπισσος μου, οὐ οὐκ εἰμὶ ἴκανος κύφας λύσαι τὸν ἴμαντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Ἔγὼ μὲν ἐδέπτησα ὑμᾶς ἐν ὅδοις, αὐτὸς δὲ βαπτίσεις ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἄγειρ. • Οὐδὲ ἰσχατος, φησι, δούλος αὐτοῦ ἄξιός εἰμι εἰναὶ, ὥστε λύσαι τὸν ἴκαντα, τουτέστι, τὸν δεσμὸν τὸν ἀπὸ λώρου τῶν ὑποδημάτων. Νοεῖται δὲ καὶ οἵτε· Πάντες οἱ ἔρχομενοι καὶ βαπτιζόμενοι ὑπὸ Ἰωάννου, ἐλύνοντο διὰ τῆς μετανοίας ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν, ἐν τῷ πιστεύειν εἰς τὸν Χριστόν. Πάντων μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἐλυεν δὲ Ἰωάννης τοὺς ἴμαντας καὶ τοὺς δεσμούς τῶν ἀμαρτιῶν. Του δὲ Ἰησοῦ τὸν ἴμαντα οὐκ ἰσχυει λύσαι, διότι οὐδὲ εὑρει ἴμαντα, τουτέστιν, ἀμαρτίαν ἐν αὐτῷ.

ε· Καὶ ἐγένετο ἐν ἑκαταῖς ταῖς ἡμέραις, ἥλθεν δὲ Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἱορδάνην· καὶ εὐθέως ἀναβίων ἀπὸ τοῦ ὕδατος, ετόξι σχιζόμενος τοὺς οὐρανούς, καὶ τὸ Πνεῦμα ὥστι περιστεράν κατεβαῖνον ἐπ' αὐτὸν, καὶ φωνῇ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· Σὺ εἶ δὲ Ἰησοῦς· μοι δὲ ἀγαπητός, ἐν φωνῇ οὐδέποτε. » (40) Οὗτε διὰ τὸ ἀφεθῆναι τῶν ἀμαρτιῶν, ἔρχεται δὲ Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἀμαρτίαν γὰρ οὐκ ἔποιησεν· οὔτε οὐκεντρός μεταληφόμενος· τὸ γὰρ βάπτισμα Ἰωάννου, ὃς εἶπον, ἀμαρτίας μὴ καθαίρον, πῶς ἐν Πνεύματι ἔδωκεν; Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ διὰ τὸ μετανοῆσαι ἔρχεται βαπτισθεῖσμενος· πολλῷ γὰρ ἡνὶ κρατήσων καὶ τοῦ βαπτιστοῦ. Ήστι οὖν ἔρχεται; « Η πάντως· ἵνα φανερωθῇ ὑπὸ Ἰωάννου τῷ λαῷ. » Επει γὰρ πολλοὶ συνέρχονται, εἰδότες ἐλθεῖν ὡς ὑπὸ Θεοῦ πεμφθέντες, πληροῦνται τούτων, τις ἐστι· καὶ ἐμα τοῦ πληρώση πάσσων δικαιοσύνην, τουτέστι, πάστες τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου· ἐπει γὰρ ἐντολὴ καὶ τῶτο δοκεῖ, τὸ πεισθῆναι τῷ προφήτῃ βαπτίζονται ὡς ὑπὸ Θεοῦ πεμφθέντες, πληροῦνται τούτων, τις ἐστι· καὶ ἐμα τοῦ πληρώση πάσσων δικαιοσύνην, τουτέστι, πάστες τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου; ἀλλ' ἵνα μάθητε σὺ διτονετε βαπτίζει, καὶ εἰς σὲ Πνεῦμα ἄγοντας ἐλεύσεται· ἐμα δὲ καὶ τούτο ἐντρέγονται, τοῦ Πνεύματος καθόδος· ἐπει γὰρ εἶπεν δὲ Πατὴρ ἄνωθεν, Οὗτος ἐστιν ὁ Γάος μου, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ ἀκούοντες διτονετε περὶ τοῦ Ἰωάννου λέγει, κάτεισι τὸ Πνεῦμα ἐπὶ τὸν Ἰησούν.

Ex collatione codic.

(40) Cod. 26 addit: Ματθαῖος μὲν ἀπλῶς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἶπε, Μάρκος δὲ ἰδικότερον καὶ τὴν πόλιν ἣν ἦν διέτριψε προσεύθηκε. Οὗτος δὲ διὰ τὸ ἀφεθῆναι τῶν ἀμαρτιῶν, κ. τ. λ. « Mattheus quidem

pascebatur, qui visus est in sublime saltare, sed rursus statim decidit. Locustarum enim natura est subsaltare, iterumque decidere. Quodammodo igitur et mel quidem edebat populus, quod ab apibus, prophetis confectum, non autem agricultura partum, neque domesticum, quod bene intelligeretur, inquireretur, et comprehendenderetur. Habebant quidam Scripturas Hebrei quasi mel quoddam, sed ipsi non excolebant eas neque scrutabantur.

VERS. 7-8. • Et prædicavit dicens: Venit is qui fortior me est post me, cuius calceamentorum corrigiam ut procumbens 176 solvam, non sum idoneus. Ego quidem baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto. » Neque novissimus servorum ejus esse dignus sum, inquit, ita ut solvam corrigiam, hoc est, vinculum quod ex loris est calceamenti ejus. Intelligitur autem et hoc modo: Omnes qui veniebant et baptizabantur Joanne, solvabantur per poenitentiam a vinculo peccatorum suorum, dum credebant in Christum. Omnium igitur aliorum solvēbat Joannes corrigias et vincula peccatorum: Jesu autem corrigiam solvere non potuit, eo quod non invenit corrigiam, hoc est, peccatum in ipso.

VERS. 9-11. • Et factum est in diebus illis, venit Jesus a Nazareth Galilææ, et baptizatus est a Joanne in Jordane. Et statim cum ascenderet ex aqua, vidi diffundi cœlos, et Spiritum quasi columbam descendente super illum: et vox facta est de cœlis: Tu es ille Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Neque ut remitterentur sibi peccata venit Jesus ad baptismum: peccatum enim non fecit; neque ut Spiritus participes fieret: cum enim baptismum Joannis, sicut dixi, peccata non purgaret, quomodo Spiritum dedisset? Sed neque propter poenitentiam venit ut baptizaretur: multo enim præstantior erat Baptista. Quare igitur venit? Vel omnino ut manifestaretur a Joanne populo. Nam quia multi confluabant, apparebat, quod ideo venerit, ut testimonium acciperet coram multis quis casset. Vel ut impletet omnem justitiam, hoc est, omnia mandata legis. Quoniam enim et hoc mandatum videtur, ut credatur propheta baptizanti, quod a Deo missus sit, implet et ipsum: Spiritus vero descendit non quod opus illud habeat Christus: quomodo enim hoc possibile, cum in eo substantialiter manet? sed ut tu discas quod quando baptizaris, etiam in te Spiritus sanctus veniat. Interea et hoc operatur Spiritus sancti descensus: ne cum Pater superne diceret, Hic est ille Filius meus, pūtarēt, qui audierant, quod de Joanne dixisset, descendit Spiritus.

Venit. S. Marci.

simpliciter dixit, ex Galilaea: at Marcus magis particulariter civitatem etiam in qua morabatur adjectit. At vero neque ut remitterentur sibi peccata, etc.

ritus super Jesum, ostendens quod de hoc dictum ^{τι τεκνόν} θτι περὶ τούτου ἐλέγθη. Σχοντζι δὲ οὐ ρχοι, "να μάθωμεν, δτι δτεν βαπτισθῆμεν, ἀνίγονται καὶ ἡμῖν (41).

VERS. 12-13. « Et continuo Spiritus illum expulit in desertum, et erat illic in desertoides quadraginta, et tentabatur a Satana, eratque cum seris, et angeli ministrabant illi. » Docens nos Dominus non gravatim ferre, si post baptismum in tentationes inciderimus, ejus gratia ascendit in montem tentandus. Imo non ascendit, sed sursum ducitur a Spiritu sancto, demonstrans nobis, non temere nos in tentationes projicere debere, sed ferre, si impetamur. Propterea autem ascendit in montem, ut solitudine loci diabolus animosior fiat et accedat. Solet enim cum nos viderit solitarios, statim insidiari. Jam adeo invius erat locus, ut et multæ 177 serae illic essent. Cæterum angeli ministrabant ei, cum tentatorem vicisset, quem disces in Matthæo 72 latius. τὸν πειραστὴν, καὶ ταῦτα τῷ κατὰ Ματθαῖον κείται:

VERS. 14-15. « Postquam autem traditus esset Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicens Evangelium regni Dei, et dicens: Impletum est tempus, instaque regnum Dei: resipiscite, et credite Evangelio. » Secedit in Galilæam postquam audivit Joannem comprehensum, et in carcere conjectum, quo monstraret etiam nobis ut subducamus nos a temptationibus, et non temere nos ingeramus: ubi autem inciderimus, feramus. Apparet autem Dominus eadem prædicens quem

73 Matth. iv, 10.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(41) Cod. 32 hæc interset: Πειστερὰ ὥμοιοιν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον διὰ τὸ φιλόστοργον, δὲ γε: περὶ ἡμᾶς, καὶ δτι ἀθετώμενος παρὰ ἀνθρωπῶν δὲ θεδ.. οὐδὲν ἡττον ηάλιν δὲ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἀγαθότητα πλησίας τοτε ἀνθρώποις. Οὕτω γάρ δὲ πειστερὶ οὐκ ἀφίσταται τῶν συνήθων, καὶ ἀδίκων αὐτὴν ἔκεινοι τὰ ἔγγονα δὲ κατῆς αποσπῶνται. Η διὰ τοῦ πειστερᾶ ὥμοιοιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἵνα δειχθῇ, δτι εἰς ἑστιν δὲ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθηκῆς θεδ., καὶ εἰς ὑπόμνησιν ἀγάρη τοῦ ἐπὶ τοῦ Νώε κατακλυσμοῦ. Τότε γάρ τὴν τοῦ κατακλυσμοῦ λύσιν πειστερὰ ἔγγειλε, κάρφος ἐλαῖας ἐπὶ στόματος φέρουσα· καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἐν εἴδει πειστερᾶς φωνὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, λύσιν δηλοῖ τῶν ἀμφητιῶν. Η διὰ τὸ ἄκακον καὶ πράσον, καὶ δτι καθαρωστὴ ἑστιν δὲ πειστερὰ, καὶ ἕνδει διστολῆς ἔστιν οὐ παραμένει. Πνεῦμα δὲ φησιν, οὐχ ἐν τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων, ἀλλὰ κύτῳ τοῦ θεοῦ τὸ δομούσιον· διὰ δὲ τῆς τοῦ Πατρὸς μαρτυρίας καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος καθόδου δεκτούται τῆς ἀγίας Τριάδος καὶ ὑποστάσεις. Ἐμπράτης γάρ εἶχον τὸν ἰωάννην οἱ Ιουδαῖοι, τοῦ δὲ Χριστοῦ οὐ τοσούτον ἐφρόντιζον. Ἡν οὖν δὲ μάρτυρῶν δὲ Πατήρ, δὲ δὲ μαρτυρούμενος δὲ τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, τὸ δομούσιον τῶν μαρτυρούμενον. Τὸ δὲ, ἐν φέδοντος, ἐν φέπνωπανοματι, ἐν φέδοντος λεγει. Καὶ εἰδὼς, κ. τ. λ. « Columba similis apparuit Spiritus sanctus, propter amorem quo nos prosequitur; et quoniam Deus ab hominibus offensus, nihilominus propter benignitatem suam cum iis familiariter versatur. Sic enim columba a domesticis suis non recedit, quanquam hi illam, pullos ejus abripiendo,

τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν ἐκβάλλει εἰς τὸν ἔρημον, καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῷ ἔρημῳ ἡμέρας τεσσεράκοντα, πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. καὶ διὰ μετὰ τὸν θηρίων, καὶ ἄγγελοι διηκόνουν καὶ φ. » Διάδοσιν ἡμᾶς δὲ Κύριος μὴ δυτικερίνειν, ἐκν μετὰ τὸ βάπτισμα πειρασμοὺς πειραπέσωμεν, τούτου ἐνεκεντούσι εἰς τὸ δρός πειρασθόμενος. Μᾶλλον δὲ οὐκ ἔνεισιν, ἀλλὰ ἀνίγεται ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. δειχνῶν καὶ ἡμῖν, δτι οὐκ ἐπιπλήρων δεῖτο; πειρασμοὺς, ἀλλὰ ἐπιόντες ὑποδιέσθησι. Διὰ τοῦτο δὲ ἐνυπνίαι εἰς τὸ δρός, ἵνα τὴν ἔρημον τοῦ τίπου θρήσην διάβολος, καὶ προσέλθῃ. Εἴωθε γάρ δτεν ἡδη ἡμᾶς μεμονωμένους, τηνικαῖτες ἐπιθεσθεῖ, "Ἄδικος δὲ ἦν ὁ τόπος τοσούτον, ὥστε καὶ θηρίων γέμειν (12); οἱ δὲ ἄγγελοι διηκόνουν καὶ φέρειν. Φύνεται δὲ τὰ κατὰ τὸν πλατύτερον

« Μετὰ δὲ τὸ παρεθύθη, καὶ τὸν ἰωάννην, ἥλθεν δὲ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κτιρίσσων τὸ Βίαγγελίου τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, καὶ λέγων, ὅτι Πεπλήρωται ὁ καρός, καὶ ἔγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, μετανεύεται, καὶ πιστεύεται ἐν τῷ Βίαγγελίῳ. » Ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀκούσας ὅτι ἰωάννης παρεθύθη τῇ φυλακῇ, ἵνα δεῖξῃ καὶ ἡμῖν δτε δεῖτο μὴ διόστε χωρέσται τοτε πειρασμοὺς, ἀλλὰ ὑποφεύγειν. Επάνω δὲ ἐμπέσωμεν, φέρειν. Φύνεται δὲ τὰ κατὰ τὸν πλατύτερον

C injuria affiant. Vel idcirco columba speciem assumpsit Spiritus sanctus, ut ostenderet, eumdem esse Veteris et Novi Fæderis Deum: atque ut in memoriam revocaret diluvium Noachi. Tunc enim diluvii cessationem columba annuntiavit, ramum olivæ ore ferens: nunc vero in columba specie apparent. Spiritus sanctus, peccatorum solutionem significat. Vel ob simplicitatem et mansuetudinem, et quia purissima est columba, neque in locis pravi odoris moratur Spiritum autem hic appellat, non ex administratrix spiritibus aliquem, sed illum qui Deo est consubstantialis. Per Patris vero testimonium, ac descensum Spiritus sanctæ Trinitatis personæ declarantur. Testificatus enim est desuper Pater, eum, qui baptizabatur, Deum esse. eum autem qui baptizabatur, esse sanctum. et hoc ideo, ne quis suspicatur, J. annem utpote baptizantem esse Christo majorem: siquidem Judæi magni Joannem, parvi Christum faciebant. Erat igitur qui testificabatur Pater: cui autem ipse testimonium præbebat, erat Filius: Spiritus autem sanctus is qui indicabat eum de quo testimonium ferebatur. Illud autem, in quo mihi bene complacui, perinde est ac, in quo conquiesco et acquiesco. Et continuo, » etc.

(42) Cod. 26 addit: Καὶ διὰ μετὰ τὸν ιωάννην, ἵνα μάθῃ, δτι δὲ φυλάκτων τὸ ἄξιωμα τῆς φυγῆς φοβεροῖς μᾶλλον τοτε θηρίοις εἰτεν· ἀργειν γάρ πεντων πρὸ τῆς παρεοῆς δὲ ἀνθρώπος κεκίλευτται. Οἱ δὲ ἄγγελοι, κ. τ. λ. « Et erat cum ipmis: ut discas, eum, qui animæ dignitatem servat. seris terribilis esse: quandoquidem in eas omnes imperium exercere jussus est homo ante prævaricationem. Cederam angeli, » etc.

καὶ τὸν Ἀγγίκεν ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔστι δέ· ὃ μὲν γάρ ἡ λακωνίη τὸ, Μετανοεῖτε, Εἰεγεν, δῶστε ὑποχωρῆσι ἀπὸ τῶν ἀμφριῶν· ὃ δὲ Χριστός τὸ, Μετανοεῖτε, λέγει, δῶστε ἀπὸ τοῦ νομικοῦ γράμματος φυγὴν. Διὸ καὶ προσθήκε τὸ, Πιστεύετε ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· ὃ γάρ μέλλων πιστεύσῃ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, κατέργυγκε τὸν νόμον λοιπόν. Πεπληρωθέσαι γάρ φτισν δὲ Κύριος καὶ τὸν κατρὸν τὸ ὑ νόμοι (43)· ἔχρι γάρ, φησί, τοῦ νῦν ἐνήργειας δὲ νόμος, ἀπὸ τῶν νῦν, διὸ διὸ ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ, η̄ κατὰ τὸ Εὐαγγελίου πολιτεία πάρεστιν, η̄ τις εἰκότας παρεικάζεται τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. "Οτεν γάρ θδης ως ἀσπρονομιαροῦ πολιτεύομενον τὸν κατὰ τὸ Βίον γέλιον θιώντα, ἀρξ οὐκ ἐν εἴποι; διτι οὗτος τὸν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν (βτε οὐκ ἔστι βρῶσις ή πάσι;) ἥδη ἔχει, καὶ μακρὰν εἰναι δοκῆ·

ε Περιπτών δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῇ; Γαλι-
λίζεις, εἰδεὶ Σίμων καὶ Ἀνδρέων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
βίβλοντες ἀμφιβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν (ἥσαν
γάρ ἄλιες), καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Δεῦτε σῆπεν
μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθε ἀλιεῖς ἀνθρώπων.
Καὶ εὐθίως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν, ἤκολούθησαν
εὐφῆ· καὶ προβὰς ἐκεῖθεν ἀλίγον, εἶδεν Ἱάκωβον τὸν
τοῦ Σεΐδελαν, καὶ λιώννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πόδιν κτεντρίζοντες τὰ δίκτυα,
καὶ εὐθίως ἤκαλεσαν αὐτούς. Καὶ ἀφέντες τὸν πα-
τέρα χίτων Σεΐδελαν ἐν τῷ πλοϊῳ μετὰ τῶν μ-
σθωτῶν, ἀπῆλθον ὅπισσα αὐτοῦ. ἢ Τοῦ Προδρόμου
ἥσαν μαθηταὶ Πέτρος καὶ Ἀνδρίτες. Ἰδόντες δὲ τὸν
Ἴησον ὑπὸ τοῦ λιώννου μαχρυμόθεντες, προσῆλθον
εὐφῆ. Εἶτα ἐπειδὴ λιώννης περηδόθη, λυπήθεντες
ἀγρυπνίαν πέλιν εἰς τὴν οἰκεῖαν τάχην. "Οὐεν δὲ
Χριστός ἐν δευτέρου τούτους καλεῖ. Δευτέρας γάρ
ἐστιν αὐτη, ἡ κλήσις. Ὁρα δὲ αὐτούς· ἐκ δικαίων
πόνων τραφεμένους. ἀλλ' οὐκ εἴδε ἀδίκων· τοιούτοι
γάρ οἱ εἵδοι γίνεσθε· πρῶτο· Χριστοῦ μαθητεῖ.
Ἄρεντες οὖν εὐθίως τὰ ἐν χερσὶν, ἤκολούθησαν
εὐφῆ· οὐ γάρ δεῖ ἀνυπάλλεσθαι, ἀλλ' εὐθίως ἀκο-
λουθεῖν. Μετὰ δὲ τούτους, τὸν Ἱάκωβον σχηγηνεύει
καὶ τὸν λιώννην, οἵ καὶ αὐτοὶ πάντες ὄντες, δρω-
μοῦστορόφουν τὸν πατέρα. Ἀφήκαν δὲ τὸν πατέρα,
οὐδὲ καλὸν ἔστιν ἀφίεναι τοὺς πατέρας, ἀλλ' δεῖ
κατελλελεῖν αὐτοὺς ἐμποδίσσαι πρὸς τὴν ἔκολούθησιν.
Οὗτοις οὖν καὶ εἰς δεύτερον ἐμποδίζῃ παρὰ τῶν γονέων,
ἄφες· τούτοις καὶ πρόσδραμε τῷ ἀγρυπνῷ. Φάνεται
γάρ δὲ Σεΐδελας μὴ πιστεῦσαι· ἡ μέντοι μῆτηρ τῶν
ἀποστόλων, πιστεῦσαι. καὶ ἡ κατελλεῖται γάρ ἐσως, τοῦ
Σεΐδελιου ἀποθανόντος. Ἰσθι δὲ καὶ τούτο, διε· πρώ-
τον καλεῖται ἡ πρᾶξις, εἶτα ἡ θεωρία. Οἱ μὲν οὖν περὶ
τὸν Πέτρον, τὰς πρακτικὰς εἰσὶ σύμβολον· θερμό-
τεσσος γάρ οὗτος, καὶ προπηδῶν τῶν ἄλλων, οἷα δὴ
καὶ ἡ πρακτική, ἔστιν. Οἱ δὲ περὶ τὸν λιώννην
λιώννης.

« Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερνούμ. Καὶ εὑρέως
τοὺς Σάβδους εἰσελθόν εἰς τὴν Συναγωγὴν, ἐδίχ-

Ex collatione condit. Venet. S. Marci.

A Joannes, neni pe. Resipiscite, et Appropinquavit regnum Dei Sed non est ita, Joatnes enim dicebat : Resipiscite, ut abscederent a peccatis: Christus autem, Resipiscite dicit, ut a legali littera fugereut Ideo apposuit, Credite Evangelio. Credens enim per Evangelium jam abolevit legem. Dicit enim Dominus impletum esse tempus legis. Enim vero in id usque temporis lex operabatur, inquit : ab hoc autem tempore regnum Dei, quod est vita evangelica, adest, quæ quidem vita regno cœlorum merito confertur. Nam si quempiam videris quasi absque carne vivere vitam evangelicam, annon dices quod regnum cœlorum jam habeat, eo quod non sit in illo cibus et potus, etiam si longe abesse videatur ?

VERS. 16-20. « Cum ambularet autem juxta mare Galilææ, vidit Simonem et Andream fratrem ejus jacientes retia in mare, erant enim piscatores, et dixit eis Jesus: Sequimini me, et faciam ut efficiamini piscatores hominum. At illi, protinus relicitis retibus suis, secuti sunt eum. Et progressus illinc pusillum, vidit Jacobum filium Zebedæi, et Joannem fratrem ejus, qui et ipsi in navi reconcinnabant retia, statimque vocavit illos: et illi relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum. • Præcursoris discipuli erant Petrus et Andreas. Cum autem vidissent Jesum a Joanne testimonium accepisse, adierunt eum. Deinde pestquam Joannes comprehensus fuit, moesti facti iterum ad artem suam redierunt: unde illos Christus secundo vocal. Secunda enim vocatio ista est. Vide autem quomodo illi justis laboribus sese enutriant, et non ex injustis. Tales enim digni erant qui primi fierent discipuli Christi. Relictis igitur statim his quæ in manibus erant, secuti sunt eum. Non enim moræ neglectendæ sunt, sed statim sequendum est. Post illos piscatur Jacobum et Joannem, qui et ipsi pauperes erant, et patrem senio consefetum alebant. Porro reliquerunt patrem, non quod bonum sit relinquere parentes, sed quia impedimento futurus erat seculuris Christum. Sic et tu relinque parentes si ad pietatem tibi obstiterint, et id quod bonum amplexare. Apparet 178 Zebedæum non credidisse mater autem apostolorum credidit, et secuta est fortassis, mortuo Zebedæo. Scias item primum vocari practicen, dein contemplativam. Petrus enim practices symbolum est: serventior enim erat aliisque præstantior, sicut et practice est. Joannes vero contemplativam significat: plus enim de rebus divinis disserit Joannes.

VERS. 21, 22. « Et ingrediuntur Capernaum, et statim Sabbatis ingressus in Synagogam docebat,

et stupescerant super doctrinam ejus. Docebat enim a se. καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῷ διδαχῇ αὐτοῦ. Ήν γάρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἔξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ Γριματεῖς. » Unde ingrediuntur Capernaum? A Nazareth. Itaque in die Sabbati cum congregati essent legentes, tunc et Christus ingressus est ut doceret. Etenim lex etiam propterea jussit otiosos esse in Sabbatho, ut lectioni videntur homines, qui in hoc congregantur. Docebat igitur tunc Christus arguens, non adulans, sicut Pharisei. Nam cū ad bonum adhortaretur, minabatur et pœnam incredulis.

Veras. 23-28. « Et erat in Synagoga eorum homo obnoxius spiritui immundo, et exclamavit dicens: Ah! quid rei nobis est tecum, Iesu Nazarene? Venisti ad perendum nos? Novi te qui sis, nimis illi sanctus Dei. Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesce, et exi ab homine. Et cum discerpisset eum spiritus immundus, exclamassetque voce magna, exiit ab eo. Et obstupuerunt omnes, ita ut interrogarent inter se mutuum, dicentes: Quid est hoc? Quæ doctrina nova hæc, quia cum auctoritate etiam spiritibus immundis imperat, et obediuit ei? Emanavit autem fama ejus statim in totam undique regionem Galilæam finitimam. » Immundi dicuntur mali spiritus, eo quod omnibus fœdis operibus delectantur, perditionemque suam existimat dæmon egredi ab homine. Dæmones enim quia omnis misericordiae expertes sunt, malum quiddam sustinere se putant nisi permittatur eis affligere homines. Insuper quoniam et carnem amant, et pasei solent materialibus vaporibus, magnam ferunt indeam nisi in corpore habitent. Idcirco et Dominus dicit per jejunium egredi dæmoniorum genus. Non dixit autem immundus iste: Sanctus es, multi enim prophetæ sancti fuerunt, sed, Ille sanctus, adjectione articuli, ille, unicus et prædestinatus. Christus

B

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(44) Cod. 32 addit: Διὸς τῆς προσθήκης τοῦ ἀκάθαρτον τὴν δύμανιμέαν διεστέλλει τού πνεύματος. Πνεῦμα γάρ καὶ ὁ ἄνθρ., πνευμα καὶ ἡ ψυχὴ, πνεῦμα καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ Πνεῦμα τὸ μέγιον. Ινα τοίνυν μὴ τῇ κοινότητι εἰς ἀδηλὸν ἐμπέσωμεν, διὰ τοῦτο φησι, πνεῦμα δαιμονίου ἀκάθαρτον γερά διὰ τὴν δύσισταν, καὶ τὴν ἀπὸ Θεοῦ ἐναγκάρησιν, δι’ οἰκείαν ἕροαρεσιν λάγεται, καὶ διὰ τὸ πάσας ταῖς αἰσχραῖς καὶ πονηραῖς δυρθεσθαι πρέξειν, κ. τ. λ. « Per advectionem illius epitheti ἐμμundi tollit ambiguitatem nominis spiritus. Spiritus enim est aer; spiritus est anima; spiritus est angelus; et Spiritus sanctus. Ne igitur vocis ambiguitate in certitudinem laberemur, idcirco dicit, spiritum dæmonis immundi. Immundus enim dicitur propter impietatem et defectionem a Deo et quia omnibus fœdis operibus delectatur, » etc.

(45) Cod. 32: Ο μόνος καὶ ὀρισμένος, ἀλλ’ ἐπεστόμισεν αὐτὸν ὁ Χριστὸς: οὐ γάρ ἔγραψεν ἡ ἀληθεῖα τῆς ἀπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων συστάσιας, εἰδὲ ταῖς τῶν ἀντικειμένων μαρτυρίαις σεμνύνεσθαι. Εἶμα δὲ καὶ σωτήριον ἡμῖν παραδίδοντο δόγμα, μὴ πανταλῶς διάκονοι παίθεσθαι, προθ. διὰ τὴν ἀληθεῖαν ἐπαγγέλλωνται λέγειν. Ἐπεὶ δέ οὐδέποτε ὡς νήρων, καὶ δέ καθεσθηκὼς ὑφέγγετο, καὶ δινόμιζον οἱ

πάντες οὐκ ἀπὸ τοῦ διάμονος, ἀλλ’ ἐκ καρδίας τοὺς λόγους ἐκφέρεσθαι, συνεχώρησεν αὐτῷ δίψαι τὸν ἀνθρώπον, ινα δῆλον γένηται, διὰ διαιρούντος ἐστὶ τὸ λαλῆσαν καὶ, οὐκ ἐνθρωπὸς ὁ θεογένεμος. Ἐξῆλθεν δὲ αὐτοῦ, μηδὲν βλάψαν αὐτὸν, οὐ γάρ ἐπειδὴ κατέβαλεν. Καὶ δῆλη καὶ τρυματικὸν ἀπεφύγετο, ἀλλὰ τὸ μὲν D συνεχώρησον ὁ Κύριος διὰ τοὺς πτερόντας, βλάβην δὲ νενόσιον οὐκ εἴσασεν, ινα τοι ἐπιτάχαντος φανεροῦθεν τὴν λεγύς. Καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθών, κ. τ. λ. ε. Unicus et prædestinatus. Sed obmutescere fecit eum Christus. Neque enim opus habebat veritas, ut a malis spiritibus confirmaretur, aut suorum adversariorum testimoniis cominendaretur. Simil autem et salutare nobis documentum præbet, ne ullatenus dæmoniis credamus, neque si veritatem se dicturos spondeant. Quoniam vero is velut sui compos loquebatur, indeque omnes putabant, illum non dæmonis opera, sed ex propria mente suoquā arbitrio verba facere, permisit dæmoni, ut eum in terram dejiceret, quo palam fieret, dæmonem esse, qui loquebatur; non vero hominem, qui verba proferebat. Exiit ab eo, nihil ipsum ledens: non enim, quandoquidem illum dejecit, idcirco et vulneravit: sed illud quidem permisit Dominus ob præsentes; documentum vero ipsi in-

Ο δὲ Χριστὸς ἐπιστομῆσεν αὐτὸν, οὐκ μάθωμεν δι τοῦ καὶ ἀληθῆ λέγουσιν οἱ δάιμονες, ἐπιστομιστοί. Πίπτει δὲ αὐτὸν τὸ δαίμονιον καὶ σπαράσσει, ὡς ἂν οἱ βλέποντες, ιδύντες ποιου κακοῦ ἐλευθεροῦται ὁ ἄνθρωπος, πιστεύσωσθαί τὸ θύμα (46).

ε Καὶ εὗδιώς ἐκ τῆς συναγωγῆς ἔξελθων, ἤθεδεις τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέα, μετὰ Ἰησοῦ καὶ Ἰωάννου. Ἡ δὲ πενθερὰ τοῦ Σίμωνος κατέκειτο πυρόσσουσα καὶ εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ κατῆσθεν. Καὶ προσελθὼν ἥγετεν αὐτῷ, κρατήσες τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς εὐθέως, καὶ διηκόνει αὐτοῖς. ε Ἀνεγχώρησεν ὡς εἰωθῶς ἡν τῷ Σαββάτῳ πρὸς τῇ ἑσπέρᾳ ἐπὶ ἀστέρειν εἰς τὸν οἶκον τῶν μαθητῶν· ἡ δὲ ὀφελουσσα διακονεῖν, κατείχετο πυρετῷ, ἀλλ' ἐκενοῦ; λέγει αὐτὴν· ἡ δὲ διακονεῖ αὐτοῖς· δεικνύντος τοῦ λόγου ὅτι, ἐὰν κατεχόμενον νοσήματι λάσπει σε ὁ Θεός, τῇ ὑγείᾳ κέχρησο πρὸς τὴν τῶν ἀγίων διακονίαν, καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ. Πυρέσσει δὲ καὶ ὁ θυμούμενος· ὃς ἀπὸ τοῦ θυμοῦ προπετήσεις ἔστι τὴν χειρα· ἀλλ' ἐὰν ὁ Λόγος κρατήσῃ τῆς χειρὸς αὐτούς, καὶ μὴ προπετῶς ἐκτείνῃ αὐτὴν, διακονεῖ τῷ Λόγῳ ὁ πυρέσσων τέως ὑπὸ τοῦ θυμοῦ· ὁ γάρ θυμώδης, ἐὰν κρατήσῃ τοῦ τῆς χειρὸς ὁ Λόγος, ἀνίσταται, καὶ τότε δικονεῖ τῷ Λόγῳ ὁ θυμός.

ε Ὁφίας δὲ γενομένης, δεῦτε ὁ ἡλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζομένους· καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη ἦν πρὸς τὴν θύραν, καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλας νόσοις, καὶ δαιμόνια πολλὰ ἤ-ισθλα, καὶ οὐκ ἡφιει λαβεῖν τὰ δαιμόνια δι τὰ φίδειαν αὐτῶν. ε Οὐχ ἀπλῶς πρόσκειται τὸ, "Οτε ἔδυ ὁ ἡλιος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμιζον μὴ ἔξεναι τινὶ θεραπεύειν τῇ μέρᾳ τοῦ Σαββάτου, τούτου ἐνεκεν ἐνέμενον τὴν τοῦ ἡλίου δύσιν, καὶ τότε ἔφερον τοὺς θεραπευθημένους· πολλοὺς δὲ ἐθεράπευσεν, ἀντὶ τοῦ, πάντας· οἱ γάρ πάντες, πολλοί· ἡ οὖς πάντας ἐθεράπευσεν, ἵσσαν γάρ τινες ἄπιστοι, οἵ οὐκ ἐθεραπεύθησαν διὰ τὴν ἀποτίκεν αὐτῶν, ἀλλὰ πολλοὺς λάσπει τοῦ τῶν προσαχθέντων, δηλονότι τοὺς πίστιν ἔχοντας. (47) Οὐκ ἡφίει δὲ τὰ δαιμόνια λαλεῖν, καθὼς εἴπον, διδάσκων

Ex collatione cordi. Venet. S. Marci.

ferre non permisit, ut ejus, qui praeceperat, virtus manifestior evaderet. Et protinus e Synagoga venit, » etc.

(46) Cod. 26 addit: Ρίψῃ μὲν οὖν συνεγχώρησεν ὁ Κύριος, οὐδὲ διεγχῆ τοῦ βίφυντος ἡ κακία· Βλάψῃ δὲ οὐκ εἰσετεν, οὐδὲ φρνή τοῦ ἀπελαύνοντος αὐτὸν ἡ ὄντα. Ἐκράξει δὲ φωνῇ μεγάλῃ μαστιχθῖν ὑπὸ τῆς Δειποτικῆς φωνῆς. Οὐκ εἰπε δὲ τὶ ἔκραξεν, ὡς ἀπημακρύνει. Ἐθύματον δὲ πάντας, καὶ διδάχὴν αἰνήν θεργον τὴν τοῦ Χριστοῦ, ὡς παραλλάττουσιν τῆς διδάχῆς τῶν Φαρισαίων, ἢ τῆς τοῦ Βιβλίου Ἰωάννου· οἱ μὲν γάρ εἰδιδόσκον μόνον, ὁ δὲ Χριστὸς ἔτι καὶ δάιμονας ἀπέλαυνε κατ' ἔξουσίαν. ἔξουσιασκόν γάρ το, Φιμώδητι. Καὶ εὐθέως, κ. τ. λ. ε Prosternere igitur permisit Dominus, ut prosterrentis malitia patetieret: nocere vero ipsi non permisit ut ejus, qui ipsum ejiciēbat, virtus appare-

(a) Edit. Lat. sensum integrum omisit, si vero apprehenderit manum ejus verbum, ex: regi: iratus, et tunc ira verbo famulatur.

A vero obmutescere eum facit, ut dicamus dæmones etiam vera dicentes confutandos, et non audiendos. Discerpebat autem et projiciebat illum dæmon, ut homines visa mali magnitudine quo homo ille liberabatur, per miraculum credant.

VERS. 29-31. «Et protinus e Synagoga egressus, venit in domum Simonis et Andreæ, cum Jacobo et Joanne. Socrus autem Simonis decumbebat se-bricitans, et continuo dicunt ei de illa. Et accedens erexit eam apprehensa manu ejus: et reliquit eam febris illico, ac 120 ministrabat eis. » Secessit, ut mos erat, in Sabbato ad vesperam in convivium in domum discipolorum. Porro illa quæ ministrare debebat, febri laborabat: at ille eam sanat, et ipsa illis ministrat. Qui sermo indicat quod si morbo quopiam laborantem sanet te-eus, dono ularis ad sanctorum et Dei ministerium. Febricitat autem, qui irascitur, qui temeraria manu est; sed si Verbum apprehenderit manum ejus et non temere extenderit illam, ministrabit Verbo, qui antea præ ira febri labrabat (a); si vero apprehenderit manum ejus Verbum, exurgit iratus, et tunc ira Verbo famulatur.

VERS. 32-34. «Vespere autem factum cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, et eos qui a dæmoniis agitabantur, et civitas tota congregata erat ad ostium, et sanavit multos qui ægrotabant variis morbis, et dæmonia multa ejiciebat, et non sinebat loqui dæmonia quod nos-sent ipsum. » Non absque causa addidit: Cum occidisset sol, sed quia putabant non licere cuiquam sanare die Sabbati, ejus gratia exspectabant usque ad solis occasum, et tunc afferebant curando. Multos autem sanavit, hoc est omnes: omnes enim, multi: vel non omnes sanavit quia quidam erant increduli, qui non sanati sunt propter in-credulitatem suam, sed multos ex oblatis sanavit, et a videlicet qui credebat. Porro non sinebat dæmonia loqui, sicut dixi, docens nos ne credamus

Dret. Clamavit autem vox magna, utpote a divina voce flagellatus. Non dicit vero, quid clamaverit: quia voces nil significantes edebat. Stupebant autem omnes, et doctrinam Christi novam appellabant, utpote diversa a doctrina Phariseorum, vel etiam a doctrina Joannis Baptistæ: illi enim docebant tantummodo, ut Christus etiam dæmones ejiciebat per auctoritatem: auctoritatis enim est illud. Obmutescere. Et protinus, » etc.

(47) Cod. 26 addit: Σκόπει δὲ πῶς τὸ δαιμόνιον οὐ συντάπει τοῖς ἀλλαγίς νόσοις, ἀλλ' ἰδίως αὐτὸν τιθησιν, οὓς γλεπότετον. Οὐκ ἡφίει δὲ, κ. τ. λ. Animadverbe vero, quomodo a dæmonio vexari non in reliquis infirmitatibus includit, sed hoc separatum ponit, tanquam morbum omnium gravis-um. Porro non sinebat, » etc.

eis, etiam si vera dicant. Nam cum quosdam, dum A ἡμᾶς μὴ πιστεύειν αὐτοῖς, καὶ τὸν ἀληθῆ λέγουσιν. Εἰ inentiuntur, inveniunt omnino credentes sibi, quid non fieret, si exsecrables et veris falsa permiscerent? Ira et Paulus prohibuit spiritum pythonicum dicentem homines illos servos esse Dei altissimi. Non enim volebat sanctus ab immundo ore commendari, et testimonium accipere.

Vers. 35-39. « Et mane multa adhuc nocte surrexit, et egressus est et abiit Jesus in desertum locum, ibique orabat et prosecutus est eum Simon, et qui cum illo erant: et cum invenisset eum, dicunt ei: Omnes te querunt. Et ait illis: Eamus in proximos vicos, ut et ibi predicem, in hoc enim egressus sum. Et praedicabam in Synagoga eorum iu tota Galilaea, et dæmonia ejiciebat. » Postquam sanavit aegros, secessit: docens nos ne quid ad ostentationem faciamus, et si quid boni fecerimus, studeamus illud occultare. Precatur autem ostendens Deo offerendum si quid boni fecerimus, et dicendum ad illum, quod Omne donum bonum superne a te descendit. Neque enim ipse oratione indigebat. Cum autem ipsum quererent turbæ et desiderarerent, eis se non tradit, sed approbat eorum desiderium, vaditque etiam ad alios qui sua indigebant doctrinam, et medela. Neque enim uno loco circumscribenda erat doctrina, sed ubique diffundendi 180 erant radii sermonis. Vide autem quomodo doctrinæ actionem conjungat. Praedicit enim, deinde et dæmonia ejicit; sic et tu quoque cum docueris, etiam opera bona fac, ne vanus sit sermo tuus. Nisi enim Christus etiam miracula alijecisset, vanus fuisset habitus sermo eius.

Vers. 40-42. « Et venit ad eum leprosus deprecans eum, eique ad genua accidens, ac dicens illi: Si vis, potes me mundare. Jesus autem misertus, protensa manu tetigit illum, et dixit ei: Volo, inmundus esto. Et cum dixisset, statim discessit ab eo leprosa, et mundatus est. » Fidelis erat leprosus ille, et bene sentiebat, quia non dixit, Si roga veris Deum, sed, Si vis, credens in eum tanquam Deum. Tangit autem eum Christus, ut doceat

γὰρ εὑρωσί τινας διὰ πιστεύοντας αὐτοῖς, τι σὺν ποιήσαιεν, τοὺς ἀληθεῖς παραμηρόντες οἱ κατέρρωτοι τὰ φυλῶν; Οὗτοι καὶ οἱ Πρόδρομοι εκώλυσε τὸ πνεῦμα τοῦ Πνεύματος, λέγοντος Οὗτοι οἱ ἀνθρώποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψηλοῦ εἰσὶν οἱ γὰρ θεολόγοι διῆγοι: ἀπὸ ἀκαθάρτου στόματος (48) συνίστανται καὶ μαρτυρεῖσθαι.

« Καὶ πρῶτη ἱννυχον λίαν ἀναστὰς, ἤξηλθε, καὶ ἀπῆλθεν δὲ Ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον, κἀκεῖ προσηύχετο, καὶ κατεδιωξάντες αὐτὸν δὲ Σίμων, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. Καὶ εὑρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ, δτι Πάντες οἱ ζητοῦσιν καὶ λέγει αὐτοῖς: "Ἄγωμεν εἰς τὰς ἔχομινας καμποπόλεις, Ήντας καὶ ἔκειται κηρύξω, εἰς τούτο γὰρ ἐλθήσθε. Καὶ ἦν κηρύσσων εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν εἰς δλην τὴν Γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων. » Μεθ', θεράπευσε τοὺς νοσοῦντας, ἀναχωρεῖ ἰδιᾳ (49), διδάκτων ἡμᾶς μὴ πρὸς ἐπιδείξιν τι ποιεῖν ἀλλὰ καὶ διηγεῖται διεγέρθειν τοὺς δαιμόνους καὶ ποιήσωμεν τι ἀγαθὸν, λανθάνειν σπεύδειν. Καὶ προσεύχεται διεγέρθειν τοὺς δαιμόνους καὶ λέγει αὐτοῖς: Θεῖον δὲ τὸν Θεόφησιν τὸν διδάκτων, ἀλλὰ ἀποδέχεται μὲν, βαδίζει δὲ δύμας καὶ ἐπὶ τούς ἄλλους τοὺς δαιμόνους θεραπείας καὶ διδάσκαλίας. Οὐ γὰρ δεῖ διν τόπῳ περιγράφειν τὴν διδάσκαλίαν, ἀλλὰ πνευτικοῦ ἐκτείνειν τὰς τοῦ λόγομ ἀκτινας. Όρχηστης συμπλέκει τὴν διδάσκαλίαν τὴν πρᾶξιν. Κηρύσσων γὰρ, εἰτε καὶ τὰ δαιμόνια ἔξιβαλε. Οὕτως οὖν καὶ σὺ, μετά τοῦ διδάσκειν, καὶ προστέπε, Ήντας μάταιος η σωτὶρος δὲ λόγος. Εἰ μὴ γὰρ καὶ θεάματα ἐπεδείκνυτο δὲ Χριστὸς, οὐκ ἂν δὲ λόγος αὐτοῦ ἐπιστεύετο.

« Καὶ ἤρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, δτι Ἐάν θέλῃς, δύνασθε με καθερίσει. δὲ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χειρα, ὑψάσθε αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ: Θέλω, καθερίσθηται. Καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εἴθεντος ἀπῆλθεν ἀπὸ αὐτοῦ η λέπρα, καὶ καθεαρίσθη. » Εὐγράμμων δὲ λεπρὸς καὶ πιστὸς, δὲ οὐκ εἶπε, διεγέρθειν τὸν Θεόν, ἀλλ᾽, Ἐάν θέλῃς, ως θεράπευτός αὐτῷ. » Λαπτεῖται δὲ αὐτοῦ δὲ Χριστὸς (50).

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(48) Πνεύματος cod. S. Marci 31.

(49) Cod. 32: Ἀναχωρεῖ ἰδιᾳ καὶ προσεύχεται, οὐκ αὐτὸς τούτου δέσμενος (αὐτὸς γὰρ δὲ τὰς παρατὰν λογικῶν δεργμένος λιτάταις), ἀλλὰ οἰκουμενικῶν τούτο ποιῶν καὶ διδάκτων ἡμᾶς; μὴ πρὸς ἐπιδείξιν τι ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ποιήσωμεν τι ἀγαθὸν, καὶ λανθάνειν σπεύδειν καὶ δεικνύων, διεγέρθειν τοῦτο τὸ ἀγαθόν, καὶ λέγειν πρὸς ἐπειν, διε: Πάστος δόσις ἀγροῦ, ἀνθεῖν ἔτει καταβάσιους. Εἰ δὲ διέ μέν Μάρκος λέγει τοὺς αποστόλους: αὐτὸν καταλαβεῖν, καὶ λέγειν, διε: Πάντες οἱ ζητοῦσιν, δὲ Ματθαῖος τοὺς δχλούς, οὐκ ἐνεντάξεις αὐτοῖς, ἀλλὰ διεσύχεται γὰρ μετά τοὺς ἀποστόλους καὶ τὸν δχλον κατει πόδις ἀκολουθήσαντα φένται. Ο δικύριος ἔγαρε μὲν κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ δχλου, ἀλλὰ οὐκ ἐπιδιώσαντι αὐτοῖς ἐστεντον, βαδίζει δὲ τοὺς δχλους, Ήντας καθετοῖς τῆς διδασκαλίας μετάσχειν. Οὐ γὰρ δεῖ διν τόπῳ περιγράφειν τὴν διδασκαλίαν.

(50) C. d. 32: Ἀπετεῖται δὲ τὸν Θεόν δὲ Χριστὸς, καὶ

ίνα δεῖξῃ δτι οὐδὲν ἀκάθαρτον· δ γάρ νόμος ἐκέλευε Λ nihil immundum esse. Lex enim jubebat non tam-
μη δπεσθει τοῦ λεπροῦ, ὡς ἀκάθαρτον ἀλλ δ
Σωτὴρ δεικνύων δτι ἀκάθαρτον ωδὲν ἔστι κατα-
φύσιν, καὶ δτι τοῦ νόμου καταργεῖσθαι δεῖ παρ-
τηρήματα καὶ ὡς ταῦτα κρατεῖ κατὰ ἀνθρώπων
ψιλὸν, ἀπτεται τοῦ λεπροῦ, κατίογε δ Ἐλισσῆτος
τοσούτον δέδοικε τὸν νόμον, ὥστε καὶ τὸν Νεερά-
μηδὲ ἴστην ὑπομεῖναι, λεπρὸν δητε καὶ δεόμενον
θεραπεῖς.

« Καὶ ἐμβριμησάμενος στῶφ, εὐθέως ἔξεβλεν εὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· "Ορα μηδὲν μηδὲν εἴπῃς, ἀλλ' ὑπῆρχε, σετετὸν δεῖξον τῷ ιερῷ", καὶ προσενεγκει περὶ τοῦ καθερισμοῦ σου ἢ προσέταξε Μωυσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῦ· διὸ δὲ ἔξελθων ἤρετο κηρύσσειν πολλά, καὶ διεφημίζειν τὸν λόγον, ὃς τε μηκίτι κατέτο, δύνασθαι φυνεῖν εἰς πόλιν εἰσελθεῖν, ἀλλ' οὐκ εἰς ἀρήσιος τόποις ἦν, καὶ ἡργονού πρὸς τὰς πανταχθεῖν. » Καὶ διὰ τούτων διδάσκομεθα μὴ ἐπιδείχνωσθαι δεῖν τινὶ ἀγαθὸν ἐνδεικώμεθα. Ἰδού γάρ καὶ αὐτὸς παραχρέπλει τῷ καθερισθέντι, μὴ φημίζειν κατέτον. Κατοιηγεῖ δέ τις εκ νος οὐ πειθήσεται, ἀλλὰ φημίσει· οὐμας, ὡς εἶπον, παιδεύων ἡμᾶς τὸ ἀφιλόκουτον, παραχρέπλει μηδενὶ εἰπεν. Ήλὴν δὲ τὸν εὐεργετηθέντα εὐγνωμονεῖν καὶ εὐχαριστεῖν, καὶ δὲ εὐεργετεῖτες μὴ χρῆσην. Καὶ γάρ δὲ λεπρὸς, εἰ καὶ οὐ Κύριος παραγγείλειν, ἀλλ' αὐτὸς διεφῆμιτε τὸ εὐεργέτημα. Ἀποστέλλει δὲ κατὸν πρὸς τὸν ιερέα, διότι ὁ νόμος ἐκέλευσεν, ἵνα μὴ ἢ ιερεὺς ἐποργήηται καθερὸν γενεσθεῖ τὸν τέως λεπρὸν, μὴ ἕξεται γάλως εἰσέρχεσθαι κατὸν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀπειλάνεσθαι. Προστέττει δὲ καὶ τὸ δῶρον προτενεγκετύν, διὸ θεοὺς εἴχον οἱ καθερισθέντες προφέρειν, ὡσαν μαρτύριον εἴη τούτο, ὡς οὐκ ἔστιν ἀντίθετο; τῷ νόμῳ, ἀλλὰ τοσούτον στέργει κατὸν, ὥστε καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου κελεύοντα εναντίον προστέττει.

КЕФАЛ. В'.

Περὶ τοῦ παρκλητικοῦ. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνεθίσαντος; τοῖς τελώνιζε. Περὶ τῶν μαθητῶν τιλλόντων τοὺς στάγυζε· ἐν Σαδδαρείῳ.

» Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς Κεπερναούμ δι' ἡμερῶν,
καὶ ἤκουσθη ὅτι εἰς οὐκόν ἦστι, καὶ εἰδέως συνήθη-

73 Levit v. 6.

Ex collatione codil. Venet. S. Marci.

ού λόγῳ ἐπάγει τὴν ἵταν. διὰ τὸ εἰπεῖν ἐν τῷ νόμῳ τὸν Μωσῆν, τὸν ἐπιδόμαντον λεπροῦ δλην τὴν ἡμέραν ἀκάθαρτον εἶναι, καὶ ἐσπέρξας λουσάμενος, καθαρόθαι. "Ινχ οὖν δεῖη, διὰ ἀκάθαρτος εἰπεῖν φύσιν οὐκ ἔττιν, ἀπτετκι αὐτοῦ, καὶ ὁ νόμος οὐκ ἦν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τῶν φιλιών ὄνθρωπων· καὶ οὐχ ὡς δουλος; ἀλλ' ὡς Κύριος θεραπεύει, επιτηδες ἀπτετεῖς τοι λεπροῦ, μὴ χρείαν ἔχων τῆς ἀφῆς πρὸς τὴν τῆς θεραπείας ἐνέργειαν. Τὸν γάρ Νεστάρνην ὁ Ἐλισαΐος εἶναι τοῦ νόμου φυλάκτων ἀκρότειχον οὔδε ηνέγκετο δεξιόστοιχον πρόδν διπτά καὶ δεδμενὸν θεραπείας· ἕδοσίκαι γάρ τὸν νόμον· διὸ καὶ ἐπιμέφεν αὐτὸν εἰς τὸν ἱορόνην λουσάμενον· διὸ κύριος ἐπιτηδες ἀπτετκι του λεπροῦ, διδάσκων ἡμᾶς, διὰ φυχῆς ἐπιμελεῖσθαι χρή, καὶ τὸν Εἴσοδον ἀπαλλαγέντα καθαρῶν ἀποστηγέντα εκείνην. Καὶ ἐμβριησάμενοι· σίτην, κ. τ. λ. - Tantum autem enim Christus stet, neque solo sermone satilitatem in pertulit, propter

Venet. S Marci.
id quod in lege Moses dixit (*Levit. xiv*): *Qui tctigerit leprosum, per integrum diem immundus erit, ad vesperum autem lavabitur, et sic mundabitur.* Ut ostenderet igitur, quod imminutia nulla sit secundum naturam, tangit ipsum. Et quoniam lex non erat contra illum, sed contra simplices homines, ac ipse, non ut servus, sed ut Dominus curabat, idcirco convenienter tangit leprosum, tamen si tactio ista nil opus haberet ad curationis suae efficaciam Heliogaeus autem legem exactissime observans, Naamanum leprosum, qui pro sanitate obtinenda supplicabat, ne videre quidem voluit, eo quod timebat legem, ideoque ad Jordaniem eum misit abluendum. At Dominus congrue leprosum tangit, docens nos, anima: curam habendam esse: et eum qui exterrarum purgationum liberatus est onere, ipsam purificare en magis debere. Et comminatus ei, etc.

eset, et protinus congregati sunt multi, adeo ut A σαν πολλοί, ὡστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν jam non caperent eos, nec illa loca quae erant circa januam, et loquebatur eis sermonem. Et veniunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur: et cum non possent appropinquare illi praeturba, nudaverunt tectum aedium in quibus erat, persossoque tecto funibus demittunt grabbatum in quo paralyticus decumbebat. Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, remittuntur tibi peccata tua. Illud δὲ ήμερῶν, id est, per dies, posuit pro, præteritis aliquot diebus. Postquam autem ingressus esset, audissentque quod in domo esset, concurrerunt, sperantes fore ut facile cum eo conversarentur. Magna illorum fides ut et tectum aperirent, et denitterent; idcirco et Dominus san. i., eorum fide visa (fide inquam) tam eorum qui illum gestaverant, quam paralytici ipsius. Etenim pse non permisisset se tolli nisi sanandum se credidisset. Sæpe enim propter offerentis fidem sanat eos qui afferuntur, incredulos: sæpe etiam e diverso propter fidem ejus qui assertur, tametsi increduli sint qui afferant. Primum autem peccata dimitit insirmo, deinde morbum sanat. Nam ex peccatis diffisciliores morbi oriri solent, sicut quemdam apud Joannem Dominus dicit ob peccata in paralyticis incidisse⁷⁴. Non est enim apud Joannem is cuius nunc sit mentio, sed alius. Nam qui apud Joannem, non habebat hominem: hic autem de quo nunc loquitur, a qualuor ferebatur: et ille in piscina probatica, hic autem nunc in domo: et hic erat Capernaum, ille vero Hierusalem, et aliæ quædam differentiæ. Verum scias unum esse et illum apud Malthæum, et hunc de quo nunc apud Varum sit mentio.

Vers. 5-12. Erant autem illuc quidam de Scribis sedentes et cogitantes in cordibus suis, Quid hic sic loquitur blasphemus? quis potest remittere peccata, nisi solus Deus? Et protinus ubi cognovit Jesus spiritu suo quod sic cogitarent intra se, dixit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere paralytico: Remittuntur tibi peccata, an dicere: Surge, et tolle grabbatum tuum et ambula? ut autem sciatis quod Filius hominis habet potestatem in terra remittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico, Surge, ac tolle grabbatum tuum, et abi in dominum tuum. Et statim surrexit, sublatoque grabbato egressus est in conspectu omnium, adeo ut stupescerent omnes, et glorificarent Deum, dicentes: Nunquam sic vidimus. Pharisei quidem arguerunt Dominum ut blasphemum, quod remitteret peccata. Solius enim Dei est remittere peccata. Dominus autem et aliud dedit indictum Deum se esse verum, nempe se corda illorum cognoscere. Nam et corda omnium cognoscere. solius Dei est, sicut¹⁸² et prophetas dicit: Tu nosti corda solus. Illi tamen revelatis etiam cordium suorum cogitationibus permanent insensati ac stu-

θύραν, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καὶ ἔργονται πρὸς αὐτὸν, πειραλυτικὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεττάκιον, καὶ μὴ δυνάμενοι προτεγγίσαι αὐτῷ τὸν ὄχλον, ἀπετέγχαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἔκορύζεται, χαλύστηκεν τὸν κράδονταν ἐφ' ὃ δὲ παραλυτικὸν κατέκειτο. Ἰδών δὲ δὲ Ιησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Τέκνον, ἀφέωνται σοι αἱ ἀμαρτίαι σου. Τί ἐστι τὸ δι' ἡμερῶν; ἀντὶ τοῦ, διελθουσῶν ἡμερῶν τικανού. Ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθεν, ἀκούσαντες ὅτι ἐν σκήνῃ ἐστὶ, συνέδρομον, προσδοκήσαντες: βῆσθν ἐντυχεῖν αὐτῷ. Πολλὴ δὲ ἡ πίστις τὸν ἀνδρῶν, ὥστε καὶ τὴν στέγην ὀρύξαι καὶ χαλάσαι, διὰ καὶ διὰ Κύριος θεραπεύει, λόγων τίνην πίστιν αὐτῶν τῶν κομισάντων, ἢ καὶ ἐκείνου τοῦ παραλυτικοῦ. Καὶ γάρ κακεῖνος οὐκ ἂν ἐδιέχετο ἀρθῆναι, εἰ μὴ ἐπίστευεν ὡς ἵκθεται. Πολλάκις γάρ διὰ τὴν τοῦ προσφέροντος πίστιν, λέγει τοὺς προσφερομένος, ἀπίστους ὅντες πολλάκις δὲ τούναντίν, διὰ τὴν τοῦ προσφερομένου, καίτοι ἀπίστων ὅντων τῶν προσφερόντων. Πρῶτον δὲ τὰς ἀμαρτίας ἀφίησι τῷ ἀρρώστῳ, εἶτα καὶ τὴν νόσον θεραπεύει. Καὶ γάρ εἴς ἀμαρτιῶν τὰ χαλεπώτερα τὸν ἀρρώστημάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γένονται, ὥσπερ καὶ τὸν περὶ τῷ ἱωάννη παράλυτον, εἴς ἀμαρτιῶν παρεθῆναι φησίν διὰ Κύριος Οὐδὲν ἔστι γάρ εἰς διὰ παρὰ τῷ ἱωάννη, καὶ διὰ νῦν μνημονεύμενος, ἀλλ' ἔτερος καὶ ἔτερος. Οἱ μὲν γάρ παρὰ τῷ ἱωάννη, οὐκ εἴχεν ἀνθρώπον· δὲ νῦν, τέσσαρας ἔγινε καὶ διὰ μὲν, ἐν τῇ προβοτικῇ, ὁ δὲ νῦν, ἐν οἰκίᾳ καὶ διὰ μὲν, ἐν Καπερναούμ, δὲ δὲ, ἐν Ἱερουλάμοις, καὶ ἀλλας δὲ ἄντες εἵροτες διεκροτάς. Πλὴν γίνωσκε δέ: διὰ παρὰ τῷ Ματθαῖον, καὶ διὰ νῦν μνημονεύμενος παρὰ τῷ Μάρκῳ εἰς ἔστιν.

ε Ήσαν δέ τινες τῶν Γραμματέων ἔκειται καθήμενοι, καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς κερδίαις κύταιν. Τί εὖς τοις οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; Τίς δύνεται ἀμαρτίας, εἰ μὴ εἰς διὰ Θεὸς; Καὶ εὐθέως ἐπιγρούσει διὰ Ιησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, διὰ οὕτως εὔτοι διελογίζεται ἐν εὐτοῖς, εἰπεν εὔτοις. Τί ταῦτα διελογίζεσθε ἐν ταῖς κερδίαις ὑμῶν; Τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεν τῷ παραλυτικῷ, Ἀφέωνται σοι αἱ ἀμαρτίαι, ἢ εἰπεν· Ἐγειρόμενος, καὶ ἀρόν σου τὸν κράδονταν, καὶ περιπάτεται; Τίν δὲ εἰδῆτε διὰ ἐξουσίαν ἔχει διὰ Ιησοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀπίστας, λέγει τῷ παραλυτικῷ· Σοὶ δέγω, ἔγειρα, καὶ ἀρόν τὸν κράδονταν σου, καὶ ὑπῆρχε εἰς τὸν οὐκόν σου. Καὶ ἡγεθη εὐθέως, καὶ ὥρας τὸν κράδονταν, ἐξῆλθεν ἐνχειτὸν πάντιν, ὥστε ἐπίστευθε πάντοις, καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν, λέγοντας διὰ Οὐδέποτε οὕτως ιδούμενος. Οἱ μὲν Φαρισαῖοι ὡς βλάσφημον διεῖδαλλον τὸν Κύριον, διὰ τὴν ἀμαρτίας μόνον γάρ θεού τὸ ἀπίστας ἀμαρτίας διὰ Κύριος καὶ ἀλλο τεκμήριον δίδωσι τοῦ εἶναι Θεός, τὸ τὰς κερδίας εὔνουν γίνωσκεν. Θεός γάρ μνημονεύμενος εἴτε ταῖς κερδίαις εὔνουν γίνωσκεν. Σὺ επίστευσαι κερδίαις μνωτάτος. Ἀλλ' ἔκεινοι καίτοι ἀνακαλυψθέντων τῶν ἐν ταῖς κερδίαις κύταιν, δημω-

ανισθητοι μένουσι, μὴ συγχωρούντες τὸ καὶ Αριδη, non concedentes posse remittere peccata illum
άμαρτιματα δύνασαι θεραπεύειν τῷ τέλει καρδίας
κατέν τοι εἰδότι. Πιστούται μέντοι καὶ βεβιοτὸν Κύριος
διὰ τοῦ τὸ σῶμα θεραπεύει, τὸ καὶ τὴν ψυχὴν
αὐτῶν ιάσκεται, διὰ τοῦ διαφανοῦς τὸ ἀφενὸς βε-
βιώσεις, καὶ διὰ τοῦ εὐχρηστέρου τὸ δυσχερέστε-
ρον, καὶ ἐκεῖνοις οὐχ οὕτως ἔδοκει. Οἱ γὰρ Φριστοὶ¹
δυσχερέστερον φῶντο τὸ σῶμα θεραπεύει, ὡς φι-
νόμενον: τὸ δὲ τὴν ψυχὴν εἰπεῖν θεραπεύηναι,
εὐχερές, διότι ἀφενῆς ἦν ἡ θεραπεία. "Ἄστε καὶ
τοικύται ἂν ίσως διελογίζοντο" ἴδοις δὲ πλάνος, ἀφῆκε
τὸ θεραπεύει τὸ σῶμα, τὸ ψυχερόν, καὶ θεραπεύει
τὴν ἀφετὴν ψυχὴν, λέγων· "Ἄφενται τοι αἱ ἀμαρ-
τίαι. Πάντως γάρ εἰ δήδύνατο, τὸ σῶμα ἄν θερά-
πευσε, καὶ οὐ κατέφυγεν εἰς τὸ ἀφενός. Ο γοῦν
Σωτῆρος δεικνύων αὐτοῖς διὰ ἀμφότερα δύναται, φησι·
Τί ἔστιν εὐχοκάτερον, τὸ θεραπεύει τὸ σῶμα, ή ψυ-
χὴν; Ήλύτως τὸ θεραπεύει τὸ σῶμα, ἀλλ' ὑμῖν δοκεῖ
τούναντον. Ἐγὼ τοινυ διὰ τοῦ τὸ σῶμα θεραπεύει,
διὰ τὴν ἀληθείαν εὐχερές, διὰ τὸ ἀφενῆς εἶναι καὶ ἀν-
ελεγκτος. δοκεῖ εὐχερές. Τότε γοῦν λέγει τῷ παραλυ-
τικῷ. "Ἔγειρι καὶ ἄρον τὸν κράδοντὸν σου, εἰς
πίστωσιν πλεόνα τοῦ θείατος, διὰ οὐκτὸν φυτά-
σιαν κεῖται γαὶ ἀμά τινα δεῖξῃ διὰ οὐκ μόνον λάσπετο,
ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐνθηκεν. Οὕτως οὖν ποιεῖ καὶ
ἐπὶ τῶν ψυχιῶν ἀφωστημάτων οὐ μόνον ἀπαλ-
λάττει ἡμᾶς τῶν ἀμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐντί-
θησιν εἰς τὸ ἀργάσισθαι τὰς ἐνταλάς. Δύναμις οὖν
κάγω παράλυτος ἡνὶ λαθηναι. "Εστι γάρ καὶ νῦν δὲ
Χριστὸς ἐν Καπερναούμ, τῷ οὐκτὸν τῆς παραγλήσεως,
τουτέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ· οἶκος γάρ τοῦ Παρακλήτου,
ἡ Ἐκκλησία· εἰκὸν δὲ τοῦ παράλυτος, τὰς τῆς ψυχῆς
δυνάμεις ἀνενεργήτως καὶ ἀκινήτους ἔχων πρὸς τὸ
καλόν ἀλλ' ἐὰν ὑπὸ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν
ἀρθῶ, καὶ ἀπαχθῶ πρὸς τὸν Κύριον, τότε ἀκούσω.
Τέχνον (υἱὸς γάρ τοῦ Θεοῦ γίνομαι διὰ τῆς τῶν
ἐντολῶν ἀργασίας), καὶ ἀφεθήσονται μιαὶ αἱ ἀμαρτίαι.
Ἀλλὰ πάντας ἀπαχθήσομεις ἐμπροσθεῖν τοῦ Ἰησοῦ; "Ἐὰν
τὸν στέγην ἀνορύκωσι. Τίς δὲ ἡ στέγη; Ο νοῦς δὲ
ὑπερκείμενος πάντων τῶν ἐν ἡμῖν. Οὗτος δὲ ἔχει
χοῦν πολόν καὶ κεράμους, τὰ γῆνα λέγω πράγματα.
ἀλλ' ἐὰν ἀποσκευασθῶσι ταῦτα πάντα, καὶ ἀνορύκῃ
ἡ ἐν ἡμῖν τοῦ νοῦ δύναμις καὶ ἀποφορτίσθῃ, εἰτε
χαλασθῶ, τουτέστι, ταπεινωθῶ· οὐ γάρ δεῖ ἐκφράσαι
διότι ἡ στέγη τοῦ νοῦ ἀπεφορτίσθη, ἀλλὰ μεθὸ ἀπο-
φορτίσθω, ὁφελώ χαλασθῆναι, τουτέστι ταπεινω-
θῆναι. Τότε τοίνυ λαθησομαι, καὶ ἀρθῶ τὸν κράδον-
τον, ητοι τὸ σῶμα, πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἀργασίαν
κινῶν αὐτός. Οὐ γάρ δεῖ μόνον ἀγερθῆναι ἀπὸ τῆς
ἀμαρτίας, καὶ νοῆσαι διὰ ἀμαρτάνομεν, ἀλλὰ καὶ
τὸν κράδοντον, τουτέστι τὸ σῶμα, ἀραι εἰς ἀργασίαν
τοῦ καλοῦ. Τότε τοίνυ καὶ εἰς θεωρίαν φθάσαι δυ-
νησόμεθα, διότι οὐδέποτε οὐτας εἰδομεν, τουτέστι, οὐδὲ
λέγον, διὰ οὐδέποτε οὐτας εἰδομεν, τουτέστι, οὐδὲ
λέγον. Ο γάρ τῶν ἀμαρτιῶν καθαρθῆσε, ἐκεῖνος ὅρῷ τῷ δητι.

« Καὶ ἐπῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν, καὶ πάς
δικῆς ἥρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ δολάσκειν αὐτοὺς.

VERS. 13-17. • Et egressus est rursus ad mare,
omnisque turba veniebat ad eum, ac docebat eos.

Et cum præteriret Jesus, vidit Levi Alphæi filium a sedente ad telonium, et ait illi : Sequere me. Isque surgens, secutus est eum. Et factum est cum accumberet in domo illius, multi etiam publicani et peccatores simul discubebant cum Jesu et discipulis ejus. Erant enim multi qui securi fuerant eum. Et Scribæ ac Pharisæi cum vidiisseat eum capientem cibum cum publicanis et peccatoribus, dicebant discipulis ejus : Quid est quod cum publicanis et peccatoribus edit ac bibit ? Hoc auditio Jesus ait illis : Non opus habent qui valent medico, sed qui male habent. Non veni ad vocandum justos, sed peccatores ad penitentiam. Post miraculum paralyticum egreditur Dominus ad mare, fortassis solitudinem quaerens, at turba iterum concurrit : ut discas quod tantum magis gloriam fugeris, tanto illa magis te sequetur : at si tu illam sequaris, illa a te fugiet. Igitur Dominus ut ad mare secessit, turbæ illum iterum secutæ sunt, veruntamen illinc etiam fugit. Et præteriens cepit Matthæum : qui enim nunc apud Marcus Levi dicitur, Matthæus est, qui binominis erat. Lucas quidem et Marcus ipsum Levi appellant, obtinentes ejus nomen : ipse autem non erubescit suum nomen proferre. Vedit enim, inquit, Jesus Matthæum publicanum. Sic etiam nos quoque nostra peccata confiteri non erubescamus. Sedit autem in telonio Levi, ut videatur, exigens a quibusdam vel rationem faciens, vel aliquid per etrans eorum quæ solent in officinis suis publicani agere. Ille autem ita excitatus est, ut relictis omnibus Christum sequeretur, latensque convocaret multos ad convivium. Pharissæ autem taxant, per hoc se mundos facere studentes. At Dominus inquit : Non veni ut vocarem justos, hoc est, vos qui vosipsos justificatis (per ironiam enim hoc dicit), sed peccatores, qui vocantur non ut maneat peccatores, sed ad penitentiam, hoc est conversionem. Unde hoc adjicit, ne existimes absque sni emendatione vocari peccatores.

En la Natividad de Venecia S. Marcos

(51) Cod. 32 addit: Ζητητίον οὖν εἰ δὲ αὐτὸς τελώνης ἦται περά τοις τρισι, καλούμενος δὲ Ματθίους, Λευτ., καὶ Ἰάκωβος· καὶ εἰ πλέον ἦν Ἀλφαῖος· Διωνυμίζεις κατὰ τὴν Γραφήν καὶ εἰπὲ ἄλλων ἔστιν εὑρεῖν, ὃς ἐπὶ τοῦ πενθεροῦ Μωάτων, ποτὲ μὲν ὀνόμαζομένου Ἰούθρο, ποτὲ δὲ Ἐραγούλη, δύοις· καὶ εἰ τὴν τρίτην Βασιλείαν περὶ Ἀδερ καὶ Ἱεροβοάτη· οὐδὲ γάρ εἰσι: δύοις, ἀλλ' εἷς, ἀμφοτέροις τοτὲς ὀνόματας καλούμενος. Ἐκ τοῦ οὖν διαχρονίχν ξεχειν τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίουν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν δώδεκα ἀπόστολῶν, ὃς ἐν τοις μὲν. «Καὶ παράγων εἶδεν Ἰάκωβον τὸν Ἀλφαῖον καθῆμενον ἐπὶ τῷ τελώνιον, ἢ ἐν τοις δὲ, εἰ Ματθαῖον τὸν τελώνην,» ἔρει τις, διτὶ δύο ἡσαν εἰς τῶν δώδεκα τελῶνας, Ματθίους καὶ Ἰάκωβος δὲ τοῦ Ἀλφαῖον· διπερ οὐκ ἔστιν· εἰς γάρ καὶ οὐ αὐτὸς ἦται. Καὶ οὗτον οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, κ. τ. λ. «Quæserendum igitur, num idem publicanus sit, a tribus evange-

D listis vario nomine appellatus, nempe Matthæus, Levi et Jacobus; et an fuerit filius Alphæi? Duplum cemejnsdem personæ appellationem aliis etiam locis a Scriptura usurpatam reperimus: ut in socero Moysis, qui quandoque Jothor, quandoque Raguel vocatur. Sic in libro tertio Regum de Ader et Hierobeam; non enim duo sunt, sed unus, utroque hoc nomine designatus. Ex eo itaque quod duplum appellationem exhibeat Evangelium Marci in catalogo duodecim apostolorum, utpote qui alicubi habent (ii 14). Et cum præteriret, videt Jacobum Alphæi sedentem ad telonium, alii vero (iii, 18). Matthæum nominat publicanum, dicet quispiam, duos ex numero duodecim apostolorum fuisse publicanos, nempe Matthæum et Jacobum Alphæi; quod ita non est sed unum ac idem est (a). Et discipuli Joannis, etc.

(a) Mendosus est textus iste, vel ejus auctor memoria lapsus est. Nam S. Marcus primo loco non ait, *Jacobum Alphæi*, sed *Levi Alphæi*: altero loco *Matthæum tantum* nominat, non *publicanum* dicit: paulo post recenset quidem *Jacobum Alphæi* inter apostolos, sed eum publicanum nullibi assertus neque verum est, hunc eundem esse cum Matthæo.

Φριστίων νηστεύοντες, καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Διττή οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φριστίων νηστεύοντιν, εἰ δὲ τοι μαθηταὶ οὐ νηστεύοντι; Καὶ εἶπεν ἀπόςτολος ὁ Ἰησοῦς· Μή δύνανται οἱ μὴ τοῦ νυμφῶνος, ἐν φόρῳ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἔστι, νηστεύειν; δοσον χρόνον μεθ' ἑταῖρῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐδὲ δύνανται νηστεύειν. Ἐλεύσονται καὶ τότε νηστεύοντοι ἐν ἀκείναις ταῖς ἡμέραις. Εἰ καὶ οἱ τοῦ Ἰωάννου μαθηταὶ ἀτελεότερον διακόμενοι, τοὺς Ἰουδαϊκοὺς κνέμενον θέσιν· ὅτεν προσέρχονται τινὲς τῷ Χριστῷ, εἰς ὑπόδειγμα τούτους ἔργοντες, καὶ αἰτιώμενοι διατί οἱ μαθηταὶ αὐτῶν οὐ νηστεύονται ἐπίσης αὐτοῖς· Οὐ δέ, νῦν μὲν φησιν, Νυμφίος εἰμὶ ἐγώ, καὶ δετ αὐτῶν εὐθυμεῖν, καὶ μὴ νηστεύειν· δταν δὲ ἀρδβ ἐγώ ἄπο τοῦ βίου τούτου, τότε πειρασμοῖς περιπεσόντες, καὶ νηστεύοντοι καὶ θλιβόσονται. Νυμφίον μὲν οὖν ἑταῖρὸν ὄνομά είτι, οὐ μόνον ὡς νυμφεύμενον τὰς παρθένους ψυχάς, ἀλλὰ καὶ δότις ὁ κατρός τῆς πρώτης παρουσίας αὐτοῦ, οὐ πάνθους, οὐδὲ σκυδρωτάτης ἔστι τοις εἰς αὐτὸν πιστεύοντιν, οὐδὲ κόπτους ἔχων, ἀλλ' εὐκόπτως καὶ χωρίς ἔργων τῶν τοῦ νόμου, διὰ τοῦ βιτπίζετος ἐναπάντων ἡμέας. Πότος γέρ πόνος βιτπίζεσθι; ἀλλ' διὰ τοῦ εὐχεροῦ τούτου, σωτηρίαν εὐρίσκομεν. Γίνε ἀλλο νυμφῶνος, οἱ ἀπόστολοι, ὡς τῆς χαρᾶς τοῦ Κυρίου καὶ αὐτοὶ καταξιούμενοι, καὶ παντὸς ἐπουργείου ἄγεθοῦ καὶ πάσης ἡδονῆς μέτοχοι. Νοέτι δὲ καὶ οὕτως, δτι τέλες ἀνθρώπος, δταν τὴν ἀρετὴν ἔργαζηται, μήδος νυμφῶνς ἔστιν. Ἔως μὲν οὖν ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ τὸν νυμφίον Χριστὸν, οὐ νηστεύει, τουτώτιν, οὐ τὰ τῆς μετανοίας ἔργα ἐπιδεικνυται. Πᾶς γέρ δὲ μὴ κταίων; Ὁταν δὲ ἀρδβ ἄπ' αὐτοῦ δὲ νυμφίος Χριστός, εἰς ἀμερτίαν δηλαδή ὀλισθήσαντος, τότε νηστεύει καὶ μετανοεῖ, ἵνα τὴν ἀμερτίαν, λάσηται.

• Οὐδεὶς ἐπίβλημα ράκους φυγάρου ἵππορέπτει ἀπὸ ιματίου παλαιῷ, εἰ δὲ μὴ, αἴρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χειρὸν σχέμα γίνεται. Εκτὸς οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἄσκους παλαιοὺς· εἰ δὲ μὴ, φίσσει δὲ νέος τούς ἄσκους, καὶ ὁ οἶνος ἔκχιτται, καὶ οἱ ἄσκοι ἀπολοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἄσκους καινούς βλητάσθω. » "Μασκερ, φησίν, εἰ ράκος ἄγραφον, ταυτέστι καινὸν, ἐπίβλημα ιματίῳ παλαιῷ, διαρρήγνυται τούτο τῇ οἰκείᾳ στερρότητι, οἶνός τε νέος τῇ αὐτοῦ θερμότητι τούς ἄσκους πελαγίους διαρρήσσει, οὕτω καὶ οἱ μαθηταὶ μου οὖπα γεγόνασσι ισχυροί, ὅπεις ἐάν βραχίσματα αὔτους, βλάφομεν. Παλαιοῖς γάρ οἰκεῖσιν ιματίοις, διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς αὐτῶν γνώμης. Οὐ χρὴ οὖν ἐπιβλέπειν αὐτοὺς τὸ τῆς νηστείας βαρὺ ἐπίταγμα· ή καὶ οὕτω νοήσας· Οι του Χριστού μαθηταὶ καινοὶ δύνται, οὐ δύνανται δουλεύειν παλαιοῖς ἔθει καὶ νόμοις.

« Καὶ ἔγένετο παρεκπορεύσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς Σάββασι διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἤρετο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὀδοκούσιν, τύλοντες τοὺς στάχυας, καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ· Ἰδε τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς Σάββασιν ὁ οὐκ ἔσσεται; Καὶ εἰπὼς ἔλεγεν αὐτοῖς· Οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησε; Δεσμὸς ἔτε χρεαν ἔσχε, καὶ ἐκελευσεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλ-

A rom jejunabant, veniuntque et dicunt illi : Quare discipuli Joannis et Pharisæorum jejunant, tu autem discipuli non jejunant? Et dixit illis Jesus : Num possunt filii thalami nuptialis, in que cum illis sponsus est, jejunare? Quandiu secum habent sponsum, non possunt jejunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt in illis diebus. » **184** Discipuli Joannis imperfectiores adhuc Judaicis moribus studebant : unde quidam accedebant ad Christum in exemplum ipsos proferentes, et taxabant quare discipuli ejus non jejunarent, sicut ipsi. At hic nunc quidem dicit. Sponsus sum ego, et oportet illos bono esse animo, et non jejunare : ubi autem ego e vita hac ablatus fuero, tunc ingruent tentationes, et jejunabunt ac affligentur. Proinde sponsum seipsum vocat, non solum quod desponset virgines animas, sed et quod tempus primi sui adventus, non tempus lucius, neque austeritatis est iis qui in illum credunt, neque labores habens, sed facile et absque operibus legis per baptismum refocillans nos. Qualis enim labor baptizari? attamen per facilia haec salutem consequimur. Filii autem thalami, apostoli, utpote et ipsi Dominicum gaudium assecuti et omnis coelestis boni ac voluntatis totius participes. Intellige autem et sic quod omnis homo, quando virtutem operatur, filius est thalami nuptialis. Quandiu igitur habuerit secum sponsum Christum, non jejunat, hoc est, non ostendit opera penitentiae: neque enim cecidit : quando autem ab eo ablatus fuerit Christus, prolapsusque fuerit in peccatum, tunc jejunat, et penitentiam agit, ut a peccato satetur.

VERS. 20-22. « El nemo assumentum panni rudiſ assuit vestimento veteri : alioquin aufert supplementum ejus novum a veteri, et pejor scisſura fit. Et nemo mittit vinum mustum in utres veteres : alioqui disrumpit vinum mustum utres, et vi- num effunditur, et utres pereunt: sed vinum mustum in utres novos mitti debet. » Quemadmodum, in- quid, pannus ruditis, hoc est novus, si assuatur ve- ſtimento veteri, sua firmitate illud discidit, vi- numque novum sua ſextuatione utres veteres dis- rumpit : sic etiam discipuli mei nondum facti sunt fortes : itaque si gravavero ipſos, offendam. Vete- ribus enim vefimentis similes sunt, ob ipsorum animi imbecillitatem. Non oportet igitur illos gra- vi jejuniorum præcepto ouerare. Vel etiam sic in- tellige : Discipuli Christi, cum sint novi, non pos- sunt servire priscis moribus et legibus.

Vers. 23-28. « Et accidit ut transiret Sabbatis per segetes, et coeperunt discipuli ejus inter viam vellere spicas, et Pharisei dicebant ei : Ece, cur faciunt Sabbatis quod non licet? Et ipse ait illis : Nunquam legiatis quid fecerit David, cum opus haberet, et esuriret ipse et qui cum eo erant? quomodo ingressus sit in domum Dei sub Abiathar

principe sacerdotum, et panes propositionis coheredit, quos non licet edere nisi sacerdotibus, et de-derit etiam iis qui secum erant? Et dicebat illis: Sab-
batum propter hominem factum est, non homo pro-
pter Sabbatum. Itaque Filius hominis Dominus est
etiam Sabbati. • Discipuli Domini spicas vellunt, jam
non ultra 188 soliti juxta legem vivere. Pharisei
autem indignantes, a Christo consulabuntur in me-
dium afferente exemplum David, qui propter ne-
cessitatem solverat legem sub Abiathar pontifice.
Fugiens enim David propheta a facie Saulis, venit
ad pontificem illum, et sefellit eum quasi a rege
missus rei militaris gratia, et tunc panes propo-
sitionis comedit, gladiumque Goliath Domino obla-
tum abstulit. Duodecim autem erant panes, qui
quotidie proponebantur super mensam, sex a dex-
tris, et sex a sinistris 73. Quærunt autem quidam,
quomodo evangelista nunc ipsum pontificem Abia-
thar nominavit, liber autem Regum Abimelech il-
lum nominal? Dicendum igitur quod fortassis duo
nomina habuerit, idemque sit Abiathar et Abime-
lech. Vel etiam aliter, liber regum sacerdotem
tunc dicit esse Abimelech, evangelista autem pon-
tificem Abiathar: unde hæc inter se non sunt di-
versa. Erat enim sacerdos Abimelech, pontifex
autem Abiathar. Disce atem juxta anagogen, quod
discipuli Christi, in Sabbato, hoc est in animarum
quiete (Sabbatum enim quietem interpretantur):
quando igitur quietem babent ab omnibus affec-
tionibus, et a dæmonibus non infestantur, tuuc iter
faciunt, hoc est et aliis ad virtutem duces fiunt,
vellicantes et eradicantes omnia quaæ a terra et
humili fantasia germinant. Nisi enim primum
quiescat aliquis ab affectionibus, et seipsum in
quietem conseruat, neutiquam aliis ad bonum dux-
erit.
γὰρ μὴ πρότερον καταπάυσῃ τις ἀπὸ τῶν παθῶν,
ἔτερος, καὶ οὖν γένηται.

CAPUT III.

*De eo cui arida erat manus. De electione aposto-
tolorum. De matre et fratribus.*

VERS. 4-5. « Et introvit in Synagogam, et erat ibi homo manum habens aresfactam, et observabant eum an Sabbatis sanaturus esset illum, ut accusarent eum. Et ait homini manum habenti aresfactam, Excitare in medium. Et dicit illis: Utrum licet Sabbatis benefacere, an malefacere? animam ser-
vare, an occidere? At illi tacebant: et cum cir-
cumspexisset eos cum iracundia, indolescens super
cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende ma-
num tuam; et extendit, et restituta est manus illius
sana, ut altera. • Cum discipuli accusati essent a
Judæis eo quod per Sabbathum spicas evulsissent,
Dominis accusantes consulavat, idque exemplo
David: magis autem illos nunc consulat miraculum
faciendo, ostendens quod adeo non peccant disci-

Α θεον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ ἄρχι-
ερέως, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὐκ
οὐκ ἔξεστι φριγεῖν εἰ μὴ τοῖς λερεῦσι, καὶ δύνεται καὶ
τοῖς σὸν αὐτῷ οὖσι; Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς: Τὸ Σάββα-
τον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ
τὸ Σάββατον· ὥστε Κύριος ἐστιν δὲ Ηλίος τοῦ ἄνθρω-
που καὶ τοῦ Σαββάτου. • Οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου
τοὺς στάχυας ἐκτίλλουσιν, οὐλα μητέτι κατὰ νόμον
κθισθέντες ζῆν· οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀγανκευοῦντες, ἐπι-
στομίζονται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, παράγουντος τὸν Δα-
βὶδ δι' ἀνάγκην περαλύσαντο τὸν νόμον ἐπὶ Ἀβιά-
θαρ ἄρχιερέως. Φεύγων γὰρ δὲ προφήτης Δαβὶδ
ἀπὸ προσώπου Σεκοῦ, ἡλθεν εἰς τὸν ἄρχιερέα τού-
τον, καὶ ἡπάτησεν αὐτὸν ὡς παρὰ τοῦ βροτού
ἀποσταλεῖς εἰς ἀναγκαῖαν χρεῖαν στρατιωτικήν.
• Οτε καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγε, καὶ
τὴν τοῦ Γολιάθ φομέριαν ἀφείσθη ἀναταθεμένην
τῷ Κυρίῳ. Δώδεκα δὲ ἡσάν οἱ ἄρτοι καθ' ἀκάστην
ἡμέραν προτιθέμενοι ἐπὶ τῆς τραπέζης, οὐκ ἐκ
δεξιῶν καὶ οὐκ ἐξ εὐωνύμων. Σητούσι δέ τινες πῶς δ
μὲν εὐαγγελιστὴς νῦν τὸν ἄρχιερέα Ἀβιάθαρ ὠνό-
μασσεν, η δὲ βίβλος; τῶν Βεσιλεῶν. Ἀβιμέλεχ τού-
τον ὄνομάζει. • Εστιν οὖν εἰπεῖν δτι διώνυμος ήν Ιωα
δ Ἀβιάθαρ, δ κόπτος; καὶ Ἀβιμέλεχ καλούμενος. • Ή καὶ
ἄλλως, η μὲν τῶν Βεσιλεῶν βίβλος, ιεράς λέγει εἰ-
ναι τότε Ἀβιμέλεχ. δ δὲ εὐαγγελιστής, ἄρχιερές
εἶναι τὸν Ἀβιάθαρ. • Ματέ οὐκ ἐναντία ταῦτα· ήν
γὰρ ιερεὺς μὲν Ἀβιμέλεχ, ἄρχιερεὺς δὲ Ἀβιάθαρ. Νοέ: δὲ καὶ κατὰ ἀναγκαῖην, δτι οἱ τοῦ Χριστοῦ
μαθηταὶ ἐν τῷ Σαββάτῳ, τοιτέστιν ἐν τῇ τῶν φι-
γῶν ἀντιπάναις (Σαββάτον γὰρ κατάπιεις ἔρμη-
νεται). • Οταν οὖν ἔχωσιν ἀνάπτεσιν ἀπὸ τῶν παθῶν,
μὴ πολεμούμενοι ὑπὸ τῶν δαιμόνων, τότε δδηποιοῦσι,
τοιτέστι καὶ ἔτεροις πρὸς τὴν ἀρετὴν, δδηγοι γίνον-
ται, εὐλογεῖσι καὶ ἐκριζοῦντες πάντας τὰ ἀπὸ τῆς
γῆς καὶ τῆς κατώ τραπεζαῖς βλαστάνοντα. • Καὶ
καὶ ἐν ἡρεμίᾳ καταστήσῃ διατὸν, οὐκ δὲ ὀδοκούσῃ

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ τοῦ ἡηράν ἔχοντος χειροῦ. Περὶ τῆς τῶν
ἀποτόλων ἐκλογῆς. Περὶ μητρὸς καὶ ἀδελ-
φῶν.

• Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἦν
δὲ ἐνθρωπός ἐξηρμαμένην ἔχον τὴν χεῖρα, καὶ
περιτίρους, αὐτὸν, εἰ τοῖς Σάββασι θερπεύσει αὐτὸν,
ίνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. Καὶ λέγει τῷ ἄνθρωπῳ
τῷ ἐξηρμαμένην ἔχοντι τὴν χειρα· • Εγεραι εἰς τὸ
μέσον. Καὶ λέγει αὐτοῖς· "Εἴστε τοῖς Σάββασιν
ἀγεδοποίησαι, η κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι η
ἀποκτεῖναι; Οἱ δὲ ἐσιώπων. Καὶ περιβλεψάμενος
αὐτοὺς μετ' ὄργης, συλλυπόμενος ἐπὶ τῷ παρώσαι
τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἄνθρωπῳ· • Εκτείνον
τὴν χειρά σου. Καὶ ἔξτεινε, καὶ ἀποκτεστάθη ἡ
χειρ αὐτοῦ ὑγιὴς, η; η Ἑλλη. • Τῶν μαθητῶν κατ-
ηγορηθέντων ὑπὸ τῶν Ιουδαίων, διότι τῷ Σαββάτῳ
τοὺς στάχυας ἐτίλλον, δ Κύριος ἐπεστόμισε μὲν τοὺς
κατηγόρους, καὶ διὰ τοῦ κατὰ τὸν Δαβὶδ ὑπεδει-

γρατος, Ἐπιπλέον δὲ αὐτοὺς καὶ νῦν ἀντέπων, θευματουργεῖ, δεικνύων δὲ, Τοσοῦτον οὐχ ἀμαρτάνουσιν οἱ μαθηταὶ μου, δῶσε καὶ αὐτὸς ἡγὼ ἔργαζομαι ἐν τῷ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου, θαύμα ἀπίδεικνυμενός· δῶσε εἰ κακὸν κοτὲ τὸ θευματουργεῖν, οὐτὶ κακὸν ἀπλῶς καὶ τὸ ἔργοντος τὰ ἀναγκαῖα ἐν τῷ Σαββάτῳ· ἀλλὰ μὴν τὸ θευματουργεῖν, ἐπὶ σωτηρίᾳ ἀνθρώπου, θειόν ἔστιν, οὐν δῆρα παρανομεῖ δὲ ἐν τῷ Σαββάτῳ μὴ κακόν τι ἔργαζόμενος. Διὰ τούτο οὖν καὶ ἵρωτῷ αὐτοὺς εἰ ἔξεστιν ἀγαθοποιῆσαι, ἀντέπων αὐτοὺς ὡς καλύνοντας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοποιεῖν· Ἕηρά δὲ ἔχει τὴν χειρα τὴν δεξιὰν πᾶς διὰ πράττων τὰ τῆς δεξιᾶς μερίδος ἔργα. Πρὸς δὲ λέγει δὲ Χριστός· Ἔγειρι, τουτέστιν, Ἀνάστα ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον, τουτέστιν, εἰς τὴν μεσότητα τῶν ἀρετῶν. Πᾶσα γὰρ ἀρετὴ, μεσότητες δὲτιν, οὗτε εἰς τὴν Ἑλλειψιν, οὗτε εἰς τὴν ὑπερβολὴν ἀπινεύουσα· τότε τοίνυν δταν σταθῆ εἰς τὴν μεσότητα, ἀποκατασταθῆσται ἡ χειρ αὐτοῦ ὑγιής· Ὁρα δὲ καὶ τὸ Ἀποκατεστάθη. Καὶ γὰρ ἦν δτα εἰχομεν ὑγειες τὰς χειρας, τουτέστι, τὴν πρακτικὴν ἀνέργειαν, δτα οὕτω παρέβασις· ἀφ' οὐ δὲ ἔκεστον ἡ χειρ ἡμῶν ἐπὶ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν, ἔκτοτε ἔκειράνθη πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ ἔργασιν. Πάλιν οὖν ἀποκατασταθῆσεται εἰς τὴν προτέραν ὑγείαν, δταν δὲ τῷ μέσῳ σταθῶμεν τῶν ἀρετῶν.

ε Καὶ ἑκλεύοντες οἱ Φαρισαῖοι, εὐθέως μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν σκυδοῦλιον ἐποιευν κατ' αὐτοῦ, δπως αὐτὸν ἀπολέσωσι. Καὶ δὲ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν Θάλασσαν, καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἡκολούθησεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ Ἱερουσαλήμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέρα τοῦ Ἰορδάνου, καὶ οἱ περὶ Τύρου καὶ Σιδώνα, πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες δτα ἀποιεῖσαι, ἥλθον πρὸς αὐτόν. Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἴνα πλοιέριον προσκαρτερῆ αὐτῷ διὰ τὸν δχλον, ἴνα μὴ θλιβωσιν αὐτόν· πολλοὺς γὰρ ἀνεράπευσεν, δῶσε ἀπειπτεῖν αὐτῷ ἴνα αὐτοῦ ἄψωνται, δσον εἰχον μάστιγας, καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα δταν αὐτὸν θεώρει, προσστιπτεῖν αὐτῷ, καὶ ἔκραζε λέγοντες δτι, Σὺ εἶ δὲ Γίδης τοῦ Θεοῦ. Καὶ πολλὰ ἀπετίμα αὐτοῖς, ἴνα μὴ φυνερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν. Τίνες ήσαν οἱ Ἡρώδιανοί; Ἡτοι οἱ στρατιῶται τοῦ Ἡρώδου, ή αἵρεσις τις νεοφανής, δογματίζουσα τὸν Ἡρώδην αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν. Διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦ πέρας δέκασθαι τὴν τῶν Ἰοδαϊκῶν βασιλέων διαδοχὴν. Ή γὰρ προφητεία τοῦ Ἰακώβου διελάμβανεν, δτε ἑκλεψουσιν οἱ ἐξ Ἰοδάτα ἄρχοντες, τότε τὸν Χριστὸν ἀλλετιν. Ἐπεὶ οὖν επὶ τῶν Ἡρώδου χρόνων οὐδεὶς ἦν Ἰουδαϊκὸς ἄρχων, ἀλλὰ αὐτὸς ἡρχεν ἀλλόφυλος ὁν, Ἰδουμαῖος γάρ ἦν, ἐνόμισαν τινες αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, καὶ αἵρεσιν συνεστήσαντο, οὗτοι τοίνυν ἐπεχείρουν ἀπολέσαι τὸν Κύριον. Οὐ δὲ ἀναχωρεῖ· οὕτω πάρα γάρ ἦν δ τοῦ πάθους καιρός. Ἀμα δὲ καὶ ἴνα πλείονας εὑρεγετήσῃ, διὰ τοῦτο ἀναχωρεῖ ἀπὸ τῶν ἀγνωρίσνων· καὶ γὰρ ἡκολούθησεν αὐτῷ πολλοί, καὶ ίσαστα αὐτούς, ἀλλὰ καὶ οἱ Τύριοι καὶ οἱ Σιδώνιοι, ἀλλόφυλοι δντες, ὀφελοῦντο. Οἱ δὲ

A puli ejus, ut et ipse operetur in die Sabbati miraculum faciens: ita ut si malum sit operari miraculum, simpliciter malum futurum sit operari¹⁸⁶ necessaria in Sabbato; sed miraculum facere in salutem hominis, divinum est: non igitur prævaricatur qui in Sabbato quod malum non est, operatur. Propterea etiam interrogat illos num liceat benefacere, notans eos ut benefacere eum prohibentes. Aridam autem dexteram omnis habet qui opera eorum non facit qui ad dexteram partem pertinent. Ad quem Christus dicit, Excitare, hoc est, Surge a peccato, et sta in medio, hoc est in mediocritate virtutum. Omnis enim virtus mediocritas est, eo quod neque in defectum, neque in excessum declinat. Tunc igitur quando se statuit in mediocritatem restituit dextera ei sana. Vide autem quod dicit, Et restituta est. Erant enim olim nobis sanæ manus, hoc est efficax virtus operativa, quando nondum fuit transgressio. Ubi autem extenta est dextera nostra ad fructum prohibitum, tunc arescere cœpit ad operationem boni. Restituetur igitur iterum in pristinam sanitatem, cum in medio steterimus virtutum.

VERS. 6-12 • Egressi vero Pharisæi statim una cum Herodianis consilium inibant adversus illum ut eum perderent. Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare, et ingens multitudo secuta est eum a Galilaea, et a Iudea, et ab Hierosolymis, et ab Idumea, et trans Jordanem, et qui circa Tyrum habitabant, ac Sidonem, homium multitudine magna: qui cum audissent quæ faciebat, venerunt ad eum. Et dixit discipulis suis ut naviculam appellerent sibi propter turbam, ne ipsum premeret. Multos enim sanaverat, ita ut irruerent in eum, quo illum tangerent quotquot habebant flagella. Et spiritus imundi cum illum vidissent, procidebant ei, et clamabant dicentes, Tu es Filius Dei. Et vehementer interminabatur eis ne se manifestum facerent. Quinam erant Herodiani? Vel milites Herodis, vel hæresis quædam nuper admodum orta, quæ docebat Herodem ipsum esse Christum, eo quod sub illo Judaicorum regum successio finem habuisset, ita enim exponebant prophetiam Jacob, quando defecit ex Iuda principes, tunc venturum Christum⁷⁶. Cum igitur Herodis temporibus nullus usquam esset Judaicus princeps, sed regnaret Herodes alienigena, Idumæus enim erat, opinati sunt quidam ipsum esse Christum, et constituta quadam factione attentaverunt perdere Dominum. Ipse autem secedit, nondum enim erat patiendi tempus. Interim pluribus benefaciebat, ab ingratis secedendo. Etenim seculi sunt eum multi, et sanavit illos: quin etiam Tyrii et Sidoniis, tametsi essent allophyli, prodierat. Cognati autem ejus eum persequerantur. Adeo

⁷⁶ Gen. xlvi, 10.

nulla a genere provenit utilitas, nisi etiam bonimo-^A οὐγγενεῖτες αὐτοῦ ἐδίκον αὐτόν. Οὕτας οὖδεν δραλο-
res adsint. 187 Et alienigenæ quidem a remotis συγγενεῖς, εἰ μὴ τρόπος ἄγαθος εἶη. Καὶ οἱ μὲν
ἄλλογενες ξῆρχοντο πρὸς αὐτὸν μακροθεν, οἱ δὲ
'Ιουδαῖοι, πρὸς αὐτοὺς ἀρχέμενον ἐδίκον. "Ορχ
δὲ καὶ τὸ ἀφιλόδοξον αὐτοῦ" καὶ γὰρ ἵνα μὴ ἐνοχλῶ-
σιν αὐτὸν οἱ δύχλοι, πλοιάριον ἀπίζεται, ὁσάννα ἐμβά-
σιν αὐτῷ, ἀνενοχλητος τηροτο. Μάστιγας δὲ λέγεται τὰς
νόσους· καὶ γὰρ ὅντες αἱ νόσοι πολλὰ ἡμῖν εἰς
παιδείαν συμβέλλονται, μαστιγοῦντος ἡμᾶς, ὡς
πατήρ παῖδας, τοῦ Θεοῦ. Νόησον δὲ καὶ δτι οἱ μὲν
'Ηρωδιανοί, οἱ σάρκινοι καὶ δερμάτινοι, ἀποκτείναι
βούλονται τὸν Ἰησοῦν, Ἡρώδης γάρ, δερμάτινος
ἔρμηνεύεται. Οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπὸ τῶν οἰκων κύτων
καὶ ἀπὸ τῶν πατρῶν αὐτῶν, τουτέστι τῶν πρὸς
τὴν σάρκα σχίσεων, ἑκεῖνοι ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ.
^B Βούλεν καὶ αἱ μάστιγες αὐτῶν θεραπεύονται, αἱ
ἀμαρτίαι λέγω, αἱ τὸ συνειδός μαστίζουσαι, καὶ τὰ
πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα ἐκδίκονται. Πρόσχες δὲ
δτι μαθηταὶ αὐτοῦ προστάττεται ὁ Ἰησοῦς, ἵνα
προσκαρτερῇ αὐτῷ πλειάριον διὰ τοὺς δύχλους, δπως
μὴ θλίβωσιν αὐτόν. Ἰησοῦς γάρ ἔστιν δὲ ἡμῖν λό-
γος, δε προστάττεται, ἵνα τὸ πλοιάριον ἡμῶν, τουτέστι,
τὸ σῶμα, προσκρυπτερῇ αὐτῷ, καὶ μὴ ἐμβάλληται εἰς τὸν
δύχλοι, αἱ τῶν πραγμάτων ταρχαῖ, τὸν ἐν ἡμῖν Χριστόν.

VERS. 18-19. «Et ascendit in montem, ac vocat ad se quos voluit ipse, veneruntque ad eum. Et fecit duodecim ut essent secum, et ut mitteret eos ad ad prædicandum, atque habereut potestatem sanandi morbos, ejiciendique dæmonia. Et imposuit Simoni nomen Petrus, et Jacobum filium Zebedæi, et Joannem fratrem Jacobi, et imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitrui, et Andrew, et Philippum, et Bartholomæum, et Matthæum, et Thomam, et Jacobum Alphæi filium et Thaddæum, et Simonem Chananæum, et Judam Iscariotem, qui et prodidit illum. » Ascendit in montem ad orandum. Quoniam enim miracula fecerat, factis miraculis orat, docens omnes nos gratias agere Deo, et sicubi boni quippiam perficerimus, id divinæ virtuti offerre debere. Vel quia ordinaturus erat apostolos, eis gratia ascendit oraturus, ut discamus quod nos quoque quando aliquos sumus ordinaturi, prius orare debeamus ut reveletur nobis qui dignus sit, et ne communicemus peccatis alienis. Assumitur et Judas in apostolum, ut discamus quod non propter futuram malitiam alicujus aspernetur Deus quempiam mala operaturum, sed propter præsentem virtutem honore eum dignum censem, etiamsi postea malus sit futurus. Porro apostolorum nomina propter falsos apostolos recensentur, ut sint noti veri. Filios autem tonitrui nominat filios Zebedæi, ut præcipuos prædicatores, et maxime theologos. στόλους, ἵνα ὡς γνώριμοι οἱ ἀληθεῖς. Γίους δὲ βροτῆς ὄνομάζει τοὺς τοῦ Σεβεδαίου, ὡς μεγαλοκήρυκας καὶ θεολογικωτάτους.

VERS. 20, 22. « Et veniunt in domum : et con-
venit itorum turba, sic ut non liceret illis vel pa-
nes edere : et cum audissent qui ad illum attine-
ban, exierunt ut manus injicerent in eum. Dice-

εις Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ δρός, καὶ προσκλείται
οὓς ἤθελεν αὐτὸς, καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. Καὶ
ἐποίησεν δάδεκα, ἵνα ὥσι μετ' αὐτοῦ, καὶ Ἰησοῦς
ἀποστολὴ αὐτούς κηρύσσειν, καὶ ἔχειν ἔξουσίαν θερ-
πεύειν τὰς νόσους, καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. Καὶ
C ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι διομα Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον
τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ
Ἰάκωβου· καὶ ἀπέθηκεν αὐτοὺς ὄνοματα, Βοανεργές,
οἱ ἔστιν, Ίοὶ βροτῆς, καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Φλιππούν,
καὶ Βαρθολομαῖον, καὶ Ματθαῖον, καὶ Θωμᾶν, καὶ
Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα
τὸν Κανανίτην, καὶ Ιούδαν Ἰσχαριώτην, δε καὶ πε-
ρίσσων αὐτόν, ε Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ δρός διτε προ-
εύξασθι. Ἐπει γὰρ θαύματα ἐποίησε, μετὰ τὴν
τῶν θαυμάτων ἀπειδεῖν προσεύχεται, διδάσκων
πάντας ἡμᾶς δτι δεῖ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὅταν τι
φθάσωμεν καλὸν ἀργασάμενοι, καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ
δινάμει ἀπανταθέναι τούτο· ή ἐπειδὴ ἐμὲ λέγεται
τοὺς ἀποστόλους, τούτου ἔνεκεν δινεισι
προσεκόμενος, ἵνα μάθωμεν δτι καὶ ἡμᾶς δεῖ δταν
τινὰς χειροτονῆσαι μέλλωμεν, πρότερον εὔχεσθαι
ἵνα ἀποκαλυψθῇ ἡμῖν δ ἄξιος, καὶ μὴ κοινωνήσωμεν
ἀνομίας ἀλλοτρίας. Καὶ τὸν Ἰούδαν δὲ προβάλλε-
ται ἀπόστολον, ἵνα μάθωμεν δτι οὐ διὰ τὴν μέλλουσαν
κακὰ τινὰς, δ Θεὸς ἀποστέρεται ἐκεῖνον τὸν μέλ-
λοντα κρύψεσθαι τὸ κακόν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετὴν
αὐτοῦ ή νῦν πρόσεστιν αὐτῷ, τιμῆς ἄξιοτ αὐτὸν,
καὶ ἐς ὕστερον μέλλῃ κακὸς ἀποδηναι. Ἀπαριθμεῖται
δὲ τὰ τῶν ἀποστόλων ὄνοματα, διὰ τοὺς ψευδαπο-
στόλους, ἵνα ὡς γνώριμοι οἱ ἀληθεῖς. Γίους δὲ βροτῆς

ε Καὶ ἔρχονται εἰς οἰκον, καὶ συνέρχεται πάλιν
δύχλος, διτε μὴ δύνασθαι αὐτούς, μήτε ἀρτὸν φαγεῖν.
Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐκῆλθον κρατῆσαι
αὐτόν. "Ελεγον γάρ δτι Ἐξέστη. Καὶ οἱ Γραμματεῖς

οι ἀπὸ Ἱερουσαλήμων κατασάντες, Ήλεγον δὲ: Βεελ-Α bant enim, 188 In furorem versus est. Et Scribæ ζεβούλ ἔχει, καὶ ἄντι καὶ ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. » Ἀκούσαντες, φησίν, αἱ παρ' αὐτοῦ, ταυτέστιν οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ, τυχόν οἱ ἀπὸ τῆς αὐτῆς πτερόδεις, ἥ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἔξιλθον κρατῆσαι αὐτὸν. Ἐλεγον γάρ, δὲ: Ἔξεστη ταυτέστιν, δὲ: Δαιμόνοις ἔχει. Ἀκούοντες γάρ δὲ δαιμόνια ἐκβάλλει, καὶ νόσους λέται, ἀπὸ φθόνου ἐνόμιζον δὲ δαιμόνια ἔχει, καὶ ἔξεσθη. θεοὶ δὲ δαιμόνια ἔχειν αὐτὸν Ήλεγον. Ἐπειδὴ γάρ ἀντιλέγει, οὐαὶ εἶχον τοτε γνομένοις, ἐπίρω τρόπῳ διεβάλλουσιν αὐτά, δὲ: ἀπὸ δαιμόνων γνονται.

les. Cum enim non possent contradicere his quae dæmoniis fierent.

« Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν περιβόλαις Β Ήλεγεν αὐτοῖς. Πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; Καὶ ἐάν βασιλεῖς ἡρόες ἐντὸν μερισθῆ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη. Καὶ ἐάν οἰκία ἡρόες ἐντὸν μερισθῆ, οὐδὲ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη. Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἡρός ἐντὸν, καὶ μεμέρισται, οὐδὲ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει. Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ Ισχυροῦ εἰσελθόν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρράσαι, ἐάν μη πρώτον τὸν Ισχυρὸν δῆσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρράσει. » Ἀπὸ περιβειγμάτων ἀναντίφθετῶν ἀνταρέπει τοὺς βασικάνους Ἰουδαίους. Πῶς γάρ, φησί, δύνατὸν δαιμόνοις δαιμόνιας ἐκβάλλειν; Ὡσπέρ καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις ὀράμεν, ἵνα μὲν εἰρηνεύοντες οἱ τὸν τεύταις, συνίστανται· ἢπ' ἐν δὲ μερισθῶν, καταλύονται. Πῶς δὲ, φησί, δύναται τις τὰ σκεύη τοῦ Ισχυροῦ διαρράσαι, ἐάν μη πρότερον αὐτὸν δῆσῃ; «Ο δὲ λέγει, τοιούτον ἔστιν· 'Ισχυρὸς, δὲ δαιμὼν σκεύη δὲ αὐτοῦ, οἱ ἀνθρώποι οἱ χωροῦντες αὐτὸν. 'Εάν οὖν μη πρότερον δῆσῃ τις τὸν δαιμόνια, καὶ καταλύσῃ, πῶς τὰ σκεύη αὐτοῦ, τοὺς δαιμονῶντας λέγει, διαρράσει ἐξ αὐτοῦ; 'Μετει ἐπει ἕγω διαρράκω τὰ σκεύη αὐτοῦ, ταυτέστιν, ἐλευθερῶν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ δαιμονικοῦ πάθους, πρότερον λοιπὸν δῆση καὶ κατέλυσε τοὺς δαιμόνιας, καὶ ἐχθρὸς αὐτῶν εἴμι. Πῶς οὖν δύμεις λέγετε δὲ: Βεελζεβούλ ἔχω, ταυτέστι, δαιμόνων φύλος ὃν καὶ μάγος, ἐκβάλλω τοὺς δαιμόνες;

« Ἀμὴν λέγω δύμιν δὲ: πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἀμαρτήματα τοτε μόνοις τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι δοσες δὲ διαστημάτωσιν. «Ος δὲ ἐν βλασφημήσῃ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐδὲ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰώνα, ἀλλ' ἔνοχός ἔστιν αἰώνιον κρίσεων· δὲ Ήλεγον Πνεῦμα, ἀκτινάρτον ἔχει. » Τοιούτον τὸ φησιν ἔνταῦθα· «Οσα μὲν ἄλλα ἀμαρτάνουσιν οἱ ἀνθρώποι, τυχόν ἔχοιεν δὲ καὶ προφασίασθαι τι, καὶ συγγνώμης τοχεῖν, τοῦ θεοῦ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀσθενείᾳ συγχαταδίλυντος, οἷον· Ήλεγον τὸν Κύριον φάγον καὶ οἰνοπότην, φίλον τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν, συγγνώμης ἀξιωθήσονται ἐπὶ τούτῳ· διαν δὲ βλέποντες αὐτὸν θαύματα ἡματία ἡργαζόμενόν, βλασφημῶσι τὸ Πνεῦμα, ταυτέστι, τὰς δικὰς τοῦ ἀγίου Πνεύ-

qui ab Hierosolymis descenderant, dicebant: Beelzebul habet, et per principem dæmoniorum ejicit dæmonia. » Cum audissent, inquit, qui ad illum attinebant, hoc est necessarii ejus, forte qui ejusdem erant patriæ, vel etiam fratres ejus, exierunt ut comprehendenderent eum. Dicebant enim, quia In furorem versus est, hoc est, Dæmonem habet. Audientes enim quod dæmonia ejiceret, et morbos sanaret, præ invidia opinabantur quod dæmonium haberet et furiosus esset: unde volebant comprehendere illum, ut eum tanquam dæmoniacum ligarent. Et familiares ejus sic quidam agebant, similiter autem et Scribæ faciebant, qui ab Hierosolymis descenderant, dæmonium ipsum habere dicentes. Cum enim non posset contradicere his quae fiebant, alio modo arguebant ea, nempe quod a dæmoniis fierent.

VERS. 23-27. « Et ad se vocatis illis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest Satanas Satanam ejicere? Et si regnum adversus sese divisum fuerit, non potest stare regnum illud; et si domus contra seipsam divisa fuerit, non potest stare domus illa; et si Satanas insurrexit adversus semetipsum, ac divisus est, non potest stare, sed habet finem. Non potest quisquam vasa fortis, ingressus in domum illius, diripere, nisi prius fortis alligari, et tunc domum illius diripiatur. » Exemplis quibus contradici non poterat, vincit invidos Judæus. Quomodo enim, inquit, possibile est dæmonem dæmones ejicere? sicut in domibus videamus, quandiu pacifici sint, bene habent hi qui in illis sunt: quando autem divisi fuerint, destruuntur. Quomodo autem, inquit, potest quis diripere vasa fortis, nisi prius illum vinxerit? Cæterum quod dicit, hoc sibi vult: Fortis est dæmon: vasa autem ejus, homines sunt qui ab illo tenentur. Itaque nisi quis prius alliget dæmonem et destruat, quomodo vasa ejus ab eo auferet? dæmoniacos, inquit. Proinde quia ego vasa ejus diripio, hoc est liberò homines ab affectione dæmoniaca, consenteat enim est quod primum ligaverim et destruxerim dæmones, et inimicus illorum sim. Quomodo igitur vos dicitis quod Beelzebul habeam, hoc est, cum amicus sim dæmonum et magus, ejiciam dæmones?

VERS. 28-30. « Amen dico vobis, omnia remittentur filiis hominum peccata et convitia quibuscumque convitiati fuerint: at qui convitium dixerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in aeternum, sed obnoxius est aeterno iudicio: quia dicebant, Spiritum immundum habet. » Tale quiddam hoc loco dicit: Quæcunque alia peccaverint homines, habent forte quod praetexant et veniam consequantur, Deo id condonante humana infirmitati: ut exempli gratia, dicebant 189 Christum helluonem et bibonem, amicum publicanorum et peccatorum, in illo veniam assequantur: quando autem videntes eum operari miracula indubitate, blasphemarint Spiritum, hoc est mira opera per Spiritum sanctum.

facta, quomodo tunc veniam assequuntur, nisi μητος γινομένας θυματουργίζε, τότε πάντας δύσπιστας ποenitentiam egerint? Quando enim offenduntur in τεύχονται, ήτον μὴ μετανοήσωσιν; "Οταν μὲν γὰρ ἐσκανδαλίζοντο ἐπὶ τῷ σαρκὶ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τούτου καθ' μὴ μετενόσαν συνεχωρίθησαν θν., ὡς δύσπιστοι σκανδαλισθέντες. "Οταν δὲ δρῶντες αὐτὸν Θεοῦ ἄργα τοιούντες, ήτις ἀβλαστρίμον, πάντας ἀμετανόητοι μείναντες ἀφεθήσονται.

VERS. 31-35. «Et veniunt mater ejus et fratres, et foris stantes miserunt ad eum qui evocarent eum: et sedebat turba circa eum, dicuntque ei : Ecce mater tua et fratres tui foris quærunt te. Et respondit eis, dicens : Quae est mater mea, et fratres mei? Et cum circumspexisset in circuitu circum se discipulos sedentes, ait: Ecce mater mea et fratres mei. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater est. » Fratres Domini, invidentes accesserunt ad eum ut caperent eum tanquam in furenum versum et dæmoniacum. Mater autem fortassis inani gloriola mota venit ut illum a doctrina ad se attraheret, et ostenderet turbis quod ipsa illum qui tantis miraculis conspicuus erat, gubernaret, atque ita a doctrinia avellet. Dominus igitur respondet quod nihil profuturum sit matri suæ esse matrem suam, nisi etiam alias virtutes possederit; similiter neque fratribus esse consanguineos: illi enim sunt veri cognati Christi, qui voluntatem Dei faciunt. Itaque non negando matrem hæc dixit, sed ostendens quod non propter nativitatem solam digna fuerit hoc honore, sed propter omnes alias virtutes quibus prædicta fuit: ita ut si illis caruisset, alii ei fuissent prælati.

CAPUT IV.

Parabola de semine. De increpatione aquarum.

VERS. 1, 2. « Et iterum cœpit docere juxta mare: et confluxit ad eum turba multa, ita ut navim ingressus sederet in mari, et tota turba juxta mare in terra erat, et docebat eos per parabolas multas. » Quamvis videatur dimisisse matrem, iterum obedit ei, propter illam enim egreditur ad mare. Cæterum in navi sedet, ut in conspectu habeat auditores omnes, magisque audiatur, et nullus sit a tergo.

VERS. 3-12. « Et dicebat illis in doctrina sua : D. Audite: ecce exiit seminator ad seminandum, et accidit inter seminandum, quod aliud quidem cecidit secus viam, veneruntque volucres cœli, et comedierunt illud. Aliud vero cecidit super οπεριστρα, ubi non habuit terram multam, et statim exortum est quod non haberet altitudinem terræ: sole autem exorto, æstu affectum est, eoque quod non haberet radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, et succreverunt spinæ ac suffocaverunt illud, et

εἰς Ἐρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν. Καὶ οἵτις διπέπειλαν πρὸς αὐτὸν φωνοῦντες αὐτὸν, καὶ ἐκδητοῦ ὁ ὅχλος περὶ αὐτὸν, εἰπον ὃς εὐτρόπος. Ἰδού ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου οἵτις ζητοῦνται. Καὶ ἐπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· Τίς ζητεῖς ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοὶ μου; Καὶ περιβλεψάμενος κώνδυλος τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει· Ιδεὶ ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοὶ μου· δε γὰρ ἐν προτίτλῳ τὸ δέλπημα τοῦ Θεοῦ, ρόπτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου καὶ μήτηρ δεστή. » Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κύρου, φωνοῦντες προστίθεντο κρατῆσαι αὐτὸν ὡς κέροττον καὶ δεψιμοῦντα. Ἡ δὲ μήτηρ, φιλοδοξίας πάντας τέχα κρατηθεῖσσα, ἡλθεν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας αὐτὴν περιπομπα, καὶ δεικνύουσα τοὺς δόχλοις δειπνὸν τὸν μὲν αὐτῶν θευματιζόμενον εἴδος αὐτὴν περιάρτη, ὥστε καὶ ἀποστρέψῃ τῆς διδασκαλίας. Οἱ γοῦν Κύριος ἀπορρίψαται έτι, οὐδέν τις διδασκαλίας αὐτὴν περιπομπα, καὶ δεικνύουσα τοὺς δόχλοις δειπνὸν τὸν μητέρα μητέρα, ήτοι μὴ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν Κύρου· ὅμοιως οὐδὲ τοὺς ἀδελφοὺς μου ἡ συγγένεις· ἔκεινοι γέρει εἰπεῖν ἀληθῶς Χριστοῦ συγγένεις, οἱ τὸ δέλπημα τοῦ Θεοῦ προσούντες. Οἶκουν ἀρνούμενος τὴν μητέρα ταῦτα λέγει, ἀλλὰ δεικνύων δειπνὸν τὸ γεννῆσαι μόνον ξεσται ἄξια τιμῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἄλλην πάσσαν ἀρετὴν· ὡς δὲ γε ἔκεινον οὐαὶ οἵτις, οὐδέποτε πάντες, ήτοι ἀπειλήματα πάντων λέγοι, καὶ μηδένα ἔχοι κατὰ νότου (52).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τοῦ σπέρμου παραβολῆς. Περὶ τῆς ἀπειλήσεως τῶν θέρητων.

ε Καὶ πάλιν ἥρετο διδάσκειν περὶ τὸν θέρητον, καὶ συνάγθη τρίς αὐτὸν ὁ ὅχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἀμβάνεται εἰς τὸ πλεύσιον, καθησθαι ἐν τῷ θελήστρῳ· καὶ τὰς ὁ ὅχλος πρὸς τὰν θέρηταν ἐστὶ τῆς γῆς ἦν, καὶ ἀδιδασκεῖν φύσεις τὸν παραβολαῖς πολλά. » Εἰ καὶ ἀδέσπεντος ἀποκτημψαθεῖ τὴν μητέρα, διμοις πάλιν ὑπερκούσι· φύτης. Δι' ἔκεινην γὰρ ἔστρεψατι περὶ τὴν θέρηταν. Καθόπιδι δὲ ἐν τῷ πλοιῷ, ἵνα κατέπλεσμαν οἴχων πάντας, ἢν ἀπειλήματα πάντων λέγοι, καὶ μηδένα ἔχοι κατὰ νότου (52).

ε Καὶ θρηγυσθεῖσκος ἐν τῷ διδυκῷ εἰπεῖν· Ἀκούετο· Ιδοὺ δέσπολον ὁ σπείρων τῷ σπείραι, καὶ ἔργοντο ἐν τῷ σπείραιν, ἢ μὲν ἔτισε παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἡλθεταί πεπιστεῖν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κρατήσατε γάτα. » Διλοις δέ πεπεισθεὶς τὸ περγαμός, διπορεύεται διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθες γῆς· ἡλιος δὲ ἀνοτελαντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν βίκαν ἔκπρασθη. Καὶ ἄλλο ἔπεισθε τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ φυτέψανταν αὐτὸν οὐκ ἔδωκε. Καὶ ἄλλο ἔπεισθε

Ex collatione codij. Veneti. S. Marci.

(52) Cod. 26 addit: Καὶ ἀπὸ τῆς θελάστης ἡλέμε τοὺς ἐν τῇ γῇ. 5. Et ex mari piiscabatur eos, qui erant in terra.

εἰς τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ οὐδέποτε παροκόπιον ἀναβαῖ· *A fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, et dabat fructum emergentem et crescentem, et afferebat unum triginta, et unum sexaginta, et unum centum. Ac dicebat illis: Qui habet aures ad audiendum, audiat.* Cum autem cœpisset esse solus, interrogaverunt eum hi qui circa ipsum erant cum duodecim de parabola, et dicebat eis: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei;* illis autem qui foris sunt, per parabolas omnia fiunt: ut videntes videant et non cernant; et audientes audiant et non intelligant, nequando convertantur et remittantur eis peccata. • Primam hanc parabolam ponit, quæ est de semine, quo reddantur auditores attentiores. Quo enim dicturus erat verbum esse semen, quod ubi ceciderit in parum attentos, corrumperit: propterea ante alia haec dicit, ut auditores studeant non illi terræ similes fieri, quæ semen disperdit. *Quis igitur est qui seminat?* ipse Christus qui exivit e Paternis sinibus ineffabili misericordia se nobis attemperans. Exivit autem non ut incendat maledictam terram et malacorda, neque ut execet spinas, sed ut seminet semen. *Quale autem semen?* Nunquid Mosis? nunquid propheta rum? Non, sed suum, hoc est ut Evangelium suum prædicet. Ille igitur seminavit. Jam semen aliud in animam a multis conculcatam cecidit: et volatilia cœli, dæmones dico, qui aerem inhabitant, comedunt semen. Tales enim sunt qui hominibus placere volunt, via scilicet conculcata a multis: quando enim quis omnia facit ut huic et illi placeat et iste a multis conculcatur. Vide autem quod non dixerit se projecisse illud in viam, sed cecidisse. Nam qui seminat, ceu in terram bonam projicit: illa autem si inventa fuerit mala, semen, seu verbum corrumperit. Quidam autem per semen quod secus viam cecidit, pulchre intellexerunt quod ceciderit in cor infidele. Via enim est Christus, cæterum secus viam, sunt infideles qui extra viam sunt, hoc est Christum. Aliud autem cadit in animam petrosam: eos dico, qui facile suscipiunt, et deinde abjiciunt. Qui petrosi sunt, ad parvum tempus similes facti petras Christo, in hoc quod sermonem suscepérunt: dissimiles autem facti, eo quod ad tempus breve suscepérunt, et deinde abje-
cérunt. Et aliud in animam cecidit multis curis obnoxiam, spinæ enim curæ sunt. Denique quartum in terram bonam cecidit. Proinde vide quomodo rara sint bona, et pauci qui serventur: nam quartum 191 tantum semen invenitur servatum. Porro discipulis seorsim interrogantibus inquit, « *Vobis datum est nosse mysteria 77-78.* » Nunquid igitur per segregationem et naturale fatus alii quidem datum est, aliis vero non? Absit! sed illis datum est qui inquirunt. « *Querite enim, inquit, et dabitur vobis.* » Cæteros autem excœavit Deus, ne sit illis in majorem condemnationem si intelligent et non faciant. Et aliter: *Vis scire quia Deus*

facit omnes videre ? audi. *Ut videntes, hoc est Dei: Α θεὸς πάντας ἐποίησε βλέπειν τὸ δέον ; ἔπους.* "Ινα βλέποντες τοῦτο τοῦ Θεοῦ μὴ βλέπωσι, τοῦτο τῆς κακίας αὐτῶν. Ο μὲν γὰρ θεὸς βλέποντες εὐτοὺς ἔπλασται, τουτόστι, νοοῦντας τὸ καλὸν, αὐτοὶ δὲ οὐ βλέπουσι, ἔκουσίως καρμύσοντες, ινα μὴ ἐπιστραφῶσι καὶ διορθώσωσιν. ὀστερεῖ γὰρ τῇ ἁστάν σωτηρὶ καὶ βελτιώσει φθονούσιν." Εστι δέ καὶ οὕτω νοῆσαι, θεί, Τοις λοιποῖς ἐν παραβολαῖς λέγω, ινα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἔκουοντες μὴ συνιῶσι, μήποτε καὶ τούτου ἐπιστρέψωσι καὶ διορθώσωσιν.

Vers. 13-20. « Et ait illis : Nescitis parabolam hanc? et quomodo omnes parolas cognoscetis? Seminator ille sermonem seminat. Iste vero sunt qui juxta viam dicuntur, ubi seminatur sermo, et cum audierint, confestim venit Satanás, et auferit sermonem qui seminatus est in cordibus eorum. Etaлии sunt similiter qui in petrosa semen accipiunt, qui cum audierint sermonem, statim cum gaudio accipiunt illum, et non habent radicem in se, sed temporarii sunt : deinde coorta afflictione aut persecuzione propter sermonem, confestim offenduntur. Et alii sunt qui in spinas semen accipiunt. Ii sunt qui sermonem audiunt: at sollicitudines sacerduli hujus, deceptioque divitiarum, cæterarumque rerum cupiditates introeunt, suffocant sermonem, ac redditur infructifer. Et alii sunt qui in terram bonam semen exceperunt, qui audiunt verbum, et suscipiunt, et fructificant, ita ut aliud granum afferat triginta, aliud sexaginta, aliud centum. » Tres ordines sunt hoc loco eorum in quibus verbum perditur. Nam hi qui sunt secus viam, parum attenti sunt; hi autem qui comparantur peiræ, pusillanimes; illi vero qui comparantur spinis, delicati. Eorum quoque qui suscipiunt et conservant semen, similiter tres sunt ordines. Nam qui fructum afferunt centuplum, sunt qui perfectam et summam vitam agunt; qui autem sexagecuplum, hi mediocrem; hi vero qui tricecuplum, sunt qui parva quidem, afferunt tamen et ipsi pro suis viribus, ut exempli gratia, virgines et solitarii: item alii qui in cœnobiosis et congregationibus vivunt: alii quoque laici et conjugati. Verumtamen Dominus omnes tanquam fructum afferentes suscepit. Gratia sit ejus misericordiae.

Vers. 21-23. « Et dicebat illis : Num lucerna venit ut subter modium ponatur, aut super lectum? Nonne ut super candelabrum ponatur? Non est enim : 92 quidquam occultum quod non manifestetur: neque fuit secretum, nisi ut in propatulum veniat. Si quis habet aures ad audiendum, audiat. » Hoc loco admonet apostolos ut sint claræ et honestæ vitæ; dicit enim : Sicut lucerna ponitur ut luceat, ita et vita vestra omnibus conspicua erit, et omnes ad ipsum respicient: idcirco date operam ut vita vestra bona sit. Neque enim in angulo sedetis, sed lucerna estis. Lucerna autem non sub lecto occultatur, sed sed super candelabrum posita, lucet. Est autem et unusquisque nostrum, lucerna,

« Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταῦτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνῶσσοις; Ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει. Οὗτοι δέ εἰσι οἱ περὶ τὴν δόδον· διο πο σπείρεται ὁ λόγος, καὶ δταν ἀστούσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ Σατανᾶς, καὶ αἴρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Καὶ οὗτοί εἰσιν δμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἱ δταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἔχουσι βίζαν ἐν ἀστοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροι εἰσιν· εἶτα γενομένης θλίψεως ἡ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθέως τκανδαλίζονται. Καὶ οὗτοί εἰσιν, οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι, οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες, καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰώνος τούτου, καὶ η ἀπάτη τοῦ πλούτου καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι, εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ ἄκχρος γίνεται. Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπερέτες, οἱ τις εἰς ἀκούσωσι τὸν λόγον καὶ παραδέχονται, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν τριάκοντα καὶ ἐν ἑξήκοντα καὶ ἐν ἑκατόν. » Τρεῖς τάξεις εἰσὶν ἑνταῦθα τῆς ἀπωλείας τοῦ λόγου. Οι μὲν γὰρ παρὰ τὴν δόδον, ἀπρόσεκτοι, οἱ δὲ παρὰ τὴν πετραν, μικρόψυχοι, οἱ δὲ παρὰ τὰς ἀκάνθας, οἱ τρυφηταί. Τῶν μέντοι παραδεξαμένων καὶ διασώσαντων τὸν σπόρον, πάλιν τρεῖς τάξεις· οἱ μὲν καρποφοροῦντες ἐν ἑκατόν, οἱ τελείον βίον καὶ ἀκρότατον ἔχοντες· οἱ δὲ ἐν ἑξήκοντα, οἱ μέσως ἔχοντες, οἱ δὲ ἐν τριάκοντα, δοι μικρὰ μὲν, πλὴν καὶ αὐτοὶ κατὰ δύναμιν εἰσφέροντες· οἵον, οἱ μὲν εἰσι παρθένοι καὶ ἐφημικοί, ἄλλοι μιγάδες καὶ ἐν κοινοῖψι, ἔτεροι λαϊκοί καὶ ἐν γάμῳ. Πλὴν πάντας ὁ Κύριος ὃς καρποφοροῦντας δέχεται· καὶ χάρις τῇ αὐτοῖς φιλανθρωπίᾳ.

« Καὶ θεγέν αὐτοῖς· Μή τι δ λύχνος ἔρχεται ινα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῆ, ή ὑπὸ τὴν κλίνην; Οὐχ ινα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῆ; Ήν γάρ ἐστι τι κρυπτὸν, δὲ ἐν μὴ φανερωθῆ, οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ινα εἰς φανερὸν ἔλθῃ. Εἴ τις ἔχει ὥτα ἀκούειν, ἀκούετω. » Ἐνταῦθα παραγίνεται τοις ἀποστόλοις, λαμπροὺς εἰναι κατὰ τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν· "Μετέρ γὰρ δ λύχνος, φησίν, εἰς τὸ λαμπτεῖν τίθεται, οὔτω καὶ δ λμέτερος βίος πάσι περίβλεπτος ἔσται, καὶ πάντες πρὸς αὐτὸν βλέψουσιν. Διστα σπουδάσατε ἀγαθὸν βίον ἔχειν. Ο δὲ λύχνος οὐχ ὑπὸ κλίνην κρύπτεται ἀλλ' ἐν τῇ λύχνᾳ τεθεὶς φαίνει. "Εστι δέ καὶ ήμων ἑκαστος, λύχνος, δὲ ἐφελει τίθεσθαι ἐπὶ τὴν λυ-

χνίαν, τουτόστιν ἐπὶ τὸῦ φύος τῆς κατὰ Θεὸν πολι- A qui debet poni super candelabrum, hoc est super τεῖλας, ἵνα καὶ ἑτέροις δύνηται λάμπειν, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τὸν μόδιον, τουτόστιν ὑπὸ τὴν γεωτριμαργίαν, καὶ τὴν περὶ τὰ σιτα σπουδὴν, οὐδὲ ὑπὸ τὴν κλίνην, τουτέστι τὴν ἀνάπτυξιν. Οὐδεὶς γάρ περὶ τὰ σιτα σπουδάζων, καὶ δινεστιν ποθῶν, δύναται λύχνος εἶναι πᾶσι φαίνων διὰ τοῦ οἰκείου βίου. Ων γάρ κατὶ κρυπτὸν ὃ οὐ μὴ φανερωθῇ. Εἴτε ἄγαθόν τι, εἴτε πονηρὸν ἐν τῷ λεληθέστι ποιεῖ, φανερωθήσεται καὶ ἀνταυδούση, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ μᾶλλοντι. Τί γάρ ἡν κρυφωτέρον Θεοῦ; ἀλλ' διως καὶ οὗτος ἀφανίθη ἐν σφράγι.

B « Καὶ Πλεγεν αὐτοῖς. Βλέπετε τί ἔκουετε. » Εν φιλέτῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἁνούσιοις. « Ος γάρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃς ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. » Πρὸς τηνφαλιστητα διεγέρει τοὺς μετρηθέστας. Βλέπετε γάρ. φησι, τί ἔκουετε, μηδὲν ὑμᾶς τῶν λεγομένων περὶ ἑμοῦ διαφευγέτω. « Εν φιλέτῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν, τουτόστιν, τὴλίκον μέτρον προσοῦχῆς εἰσφέρετε, τηλικαύτη καὶ ὡφέλεια δοθήσεται ὑμῖν (53). Ος γάρ ἡρωαστὴς ἐξ μὲν πάνω προσεχής καὶ εἰς ἄκρον, ἀντιδίδωσιν αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ τὴν ὡφέλειαν πολλήν. ἐὰν δὲ χαύνος ἦ, κατὰ ἀνταγόριαν καὶ τὸ κέρδος τῆς ὡφέλειας. « Ος γάρ ἂν ἔχῃ προδομίαν καὶ σπουδὴν, δοθήσεται αὐτῷ καὶ ὡφέλεια. Βοσκεῖ δὲ οὐκ ἔχει προδομίαν καὶ σπουδὴν, καὶ δὲ δοειτε ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ (54). Διὰ γάρ τῆς ῥεθμούς κατατεβέννυται καὶ δὲ μικρὸς σπινθήρ διὰ πρότερον εἶχεν, ὅπερ ὑπὸ τῆς ἐπιμελείας ἀνάπτεται.

C « Καὶ Πλεγεν. Οὕτως κατέν ή βιοσιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐὰν ἐνθρωπος βίλη τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται, νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ δὲ σπόρος βιαστάνη καὶ μηκύνηται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. Λύτομάτη γάρ η γῆ καρποφορεῖ, πρώτων χόρτον, εἰτα στάχυν, εἰτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυν. » Οταν δὲ παρεῖδε ὁ καρπός, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, διτι παρέστηκεν δὲ θερισμός. » Βιασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τὴν περὶ ἡμᾶς οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ νοεῖ. « Λύθρωπος μὲν γάρ ἐστιν αὐτὸς ὁ Θεὸς, δὲ γεννέμενος δι' ἡμᾶς ἐνθρωπος. Σπόρον δὲ ἔσταλεν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα. βιαλῶν δὲ τοῦτον, καθεύδει, τουτέστιν, ἀνήλθεν εἰς οὐρανούς· ἀλλ' διως καὶ ἐγείρεται νύκτα καὶ ἡμέραν. Εἰ γάρ καὶ καθεύδειν δοκεῖ δὲ Θεὸς, ἀλλ' ἐγείρεται· νύκτα μὲν, δεκα διὰ τῶν πειροσμῶν εἰς τὴν αὐτοῦ ἐπίγνωσιν ἡμᾶς ἀνιστέ. ἡμέραν δὲ, δεκα διὰ τῶν ἡδέων καὶ εὐφροσύνων οἰκονομῆ τὴν ἡμετέρην ζωὴν. Μηκύνεται δὲ δὲ σπόρος ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός· αὐτεξούσιος γάρ ἐσμεν, καὶ δὲ τῇ ἡμετέρῃ προσιρέται κατέκει τὸ τὸν σπόρον ἡ αὐτούσιος ἡ μή. « Επεὶ μηδὲ ἀνέγκη καρποφοροῦμεν, ἀλλ' αὐτομάτη, τουτέστιν, ἀφ' ἐστῶν καρποφοροῦ-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(53) Cod. 26 addit: Καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, ἀλλὰ καὶ προστεθήσεται πλέον, « Et non solum in eadem mensura; sed plus etiam adjicitur. »

D (54) Ideem cod., ἀπ' αὐτοῦ, τοῦτ' ἔττι, καὶ δὲ ἔχει πλέον γνώσεως ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Διὰ γάρ, κ. τ. λ. « Hoc est, et illud quod habet semen cognitionis, tolletur ab eo. »

primitias boni demonstrantes, quando parvuli sumus, et nondum ad mensuram Jesu Christi pervenimus; deinde spicam proferimus, quando et contra tentationes consistere valemus. Spica enim et geniculis cingitur, et recte stat, et perfectior est. Postea plenum etiam frumentum in spica, cum perfectum quis fructum attulerit. Quando autem adsuerit messis, tunc fals, hoc est verbum Dei, congregat fructum. Per messem intellige consummationem saeculi.

Vers. 30-34. «Et dicebat: Cui assimilabimus regnum cœlorum? aut qua collatione conferemus illud? Est sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra, et cum seminatum fuerit, exsurgit, et sit majus omnibus oleribus, et facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra ejus aves cœli nidificare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis sermonem, prout poterant audire. Sine parabola non loquebatur eis: seorsum autem discipulis suis exponebat omnia. Parvus quidem sermo fidei. Nam si credideris in Christum, salvaberis. Vide, quantus sermo, tantum est et granum sinapis. Nam prædicatio missa super terram, dilata est et crevit, ita ut volatilia cœli, hoc est, omnes sublimes scientia et sensu, in ipso habitent. Quot enim sapientes, relicta sapientia gentilium, in prædicione requieverunt? Maxima igitur fuit prædicatio, et magnos ramos fecit. Unus enim apóstolorum ad Indiam, alias Romam, alias Achaiam, et alias in aliam partem terræ, divisi sunt ut rami. Dicebat autem ad turbas in parabolis multis juxta habitudinem audientium compositis parabolis. Quoniam enim turba erat imperita et indocta, ideo mentionem facit grani sinapis, et herbæ, et seminis, ut cognatis et consuetis nominibus doceat eos utile quiddam, vel excitet ut accedant et interrogent, et interrogando quæ ignorant discant. Discipulis enim exponebat omnia, quoniam seorsum accedebant eum, et interrogabant. Omnia autem solvebat quæcunque ignorantibus rogabant; non enim simpliciter omnia, et quæ manifesta. Nam ex his quæ interrogantes didicerant, cetera etiam illis manifesta erant, et ita omnia exponebat eis. Où γάρ ἡ πλῶς πάντα, καὶ τὰ σφῆ. Απὸ γάρ τού. ονών δοτε πάντα επελύντο κύτοι.

Vers. 35-40. «Et dicit illis in die illo, cum facta esset vespera: Transeamus in ulteriore ripam. Et dimissa turba assumunt eum ita ut erat in navi. **194** sed et aliae naviculæ erant cum eo, et oritur

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(55) Cod. 26. Όταν δὲ παραδῷ τὸ βέρος, ἀντὶ του, ὅρμος γένηται, τοῦτ' ἔστιν, δταν πάντες οἱ καρποφορεῖσθαι μέλλοντες καρποφόρτωσι, τότε τὸ δέπτανον, x. t. λ. «Quando autem adsuerit messis, hoc est, cum ad maturitatem pervenerit: seu quando omnes, qui fructus facturi sunt, fecerint, tunc fals congregat fructum.»

(56) Cod. 26 addit: Τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὐν

Α μὲν, πρῶτον χόρτον ἀνθοῦντες καὶ ἀρχὴν τοῦ ἀγροῦ κτιδεικνύντες, δταν νήπιοι θίμεν, καὶ οὖπα εἰς τὸ μέτρον τῆς κατὰ Χριστὸν ἡλικίας ἐφθάσαμεν· εἶτα στάχυον, δταν καὶ πρὸς πειρασμὸς δυνάμεως ἰσταθαι. Οὐ γάρ στάχυς ἡδὸν καὶ γόνατιν διαζέννυται, καὶ δρόσος ἰσταται, καὶ τελειότερὸς ἔστιν. Εἶτα καὶ πλήρη στον ἐν τῷ στάχυι, δταν τὸ τέλειον καρποφόρη τις. «Οταν δὲ παραδῷ τὸ θέρος (55), τότε τὸ δρέπανον συνάγει τὸν καρπόν. Δρέπανον δὲ νοεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον· θερισμὸν δὲ, τὸν τῆς συντελείας καιρόν.

«Καὶ ἔλεγε· Τίνι δομιώσαμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ή ἐν πολὺ παραβολῇ παραδόλιμεν αὐτήν; Ής κόκκον σινάπεως, δς δταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων, τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δταν σπαρῇ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καταστησούν. Καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλέι αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἡδύνκντο ἀκούειν. Χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐδὲ ἐλάτει αὐτοῖς· κατ' ίδιαν δὲ τοις μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλινε πάντα. Σμικρὸς μὲν δὲ λόγος τῆς πίστεως. Πίστευον γάρ εἰς Χριστὸν, καὶ σωθήσῃ.» Όρας, πτλίκος δὲ λόγος, ἡδίκος καὶ δὲ τοῦ σινάπεως κόκκος. Άλλὰ σπαρὲν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ κήρυγμα, ἐπλατύνθη καὶ ηὔξηθη, ὥστε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστι, πάντας τοὺς μετεώρους καὶ ὑψηλοὺς τῷ φρονήματι καὶ τῇ γνώσει, ἐπ' αὐτῷ κατεκηνοῦν. Ηδοι: γάρ σοφοί, τὴν Ἑλληνικὴν ἀφέντες σοφίαν, ἐπὸ τῷ κήρυγματι ἀνεπικύρωσαν; Πάντων οὖν μετίζον ἐγένετο τὸ κήρυγμα, καὶ κλάδους μεγάλους ἐποίησεν. Οὐ μὲν γάρ τῶν ἀποστόλων εἰς Ῥώμην, δὲ εἰς Ἰνδίαν, δὲ εἰς Ἀχαίαν, ἄλλος εἰς ἄλλο μέρος τῆς γῆς διεσχισθεῖσας ὑσπερ πλάδοι. Ελεγε δὲ τοις ὅχλοις ἐν παραβολαῖς πολλαῖς, πρὸς τὴν ἔξιν τῶν ἀκούοντων παρατίθεις τὰς παραβολάς. Επειδὴ γάρ ὅχλος ἡσαν ίδιωτες καὶ ἀμαθής, τούτου ἐνεκεν μέμνηται κόκκου σινάπεως, καὶ χόρτου, καὶ σπόρου, ίνα ἐπὸ τῶν συντρόφων καὶ συνήθων αὐτοῖς ὄνομάτων διεῖδη αὐτοὺς ὁφέλιμον τι, ή παρακινήσῃ γοῦν εἰς τὸ προσελθεῖν καὶ ἐρωτῆσαι, καὶ διὰ τῆς ἐρωτήσεως τὰ ἀγνοούμενα μαθεῖν. Τοις γάρ τοι μαθηταῖς ἐπέλινε πάντα κατ' ίδιαν, προσερχομένοις δηλαδὴ καὶ ἐρωτῶσι. Πάντα δὲ ἔλειν, δσ τὴρ τῶν ὡς ἀγιοσύντες. ὃν ἐρωτῶντες ἐμάνθανον, σαφῆ ἡσαν αὐτοῖς καὶ τέλλα.

«Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ (56), δψις γενομένης· Διέλθωμεν εἰς τὸ πέριν. Καὶ ἀρέτες τὸν ὅχλον, παραλαμβάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοιῳ. Καὶ ἄλλα δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ. Καὶ

ἐστὶ τῷ ἐν μιᾷ ἡμέρων, ὡς εἶπε Λουκᾶς. Οὐ γάρ ἐκείνην δηλοτ, καθ' ἦν εἰπε τὴν παραβολὴν, ἀλλ' ἐτέμπειν καθ' ἦν τὰ ρηθησάμενα γέγονεν. Άλλως μὲν γάρ, x. t. λ. «Illud in die illo, aquivalet ei; quod ait Lucas: in una dierum: non enim eam diem designat, in qua parabolam dixit; sed aliam, in qua videlicet, ea, quæ dicturus erat, contigerunt. Aliter autem, » etc.

γίνεται λαλητῷ ἀνέμῳ μεγάλῃ· τα δὲ κύματα ἐπ- οὐδὲν εἰς τὸ πλοῖον, ὡστε αὐτὸς ἥδη γεμίζεσθαι· Καὶ ἡνὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προσκεφάλιον καθεῖδων, καὶ διεγέρουσιν αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι δτὶ ἀπολλύμεθα; Καὶ διεγέρθεις, ἐκπειμῆσος τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θάλασσῃ· Σιώπα, πεφίμωσο. Καὶ ἐκόπασεν δὲ ἀνεμος, καὶ ἤγεντο γαλήνη μεγάλη, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τί δειλοὶ ἔστε οὕτω; Πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν; Καὶ ἐφο- θήθησαν φόβον μέγαν, καὶ Ἐλεγον πρὸς ἄλληλους· Τίς ἄρα οὗτος ἔστιν, δτὶ καὶ δὲ ἀνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ; Ἀλλὰς μὲν ταῦτα διηγήσατο δ Ματθαῖος, Ἑλλῶς δὲ δὲ Μάρκος· ἀλλὰ γάρ ἐκεῖνος εἶπε πλατύτερον, οὗτος συνέστειλε· καὶ τούταντον, δὲ ἐκεῖνος συνέστειλεν, οὗτος ἐπλάτυνε (57). Παραλαμ- βάνει οὖν μόνους τοὺς μαθητὰς, θεατὰς τοῦ μέλλοντος ξεσθεῖ βαύματος ποιῶν· ἵνα δὲ μὴ ἐπαρθῶσιν δτὶ τοὺς Ἑλλους ἐκπέμψας αὐτοὺς κατέσχεν, ἀφίσις κλυ- δωνισθῆναι, καὶ ἄμα ἵνα διδέξῃ πειρασμὸς φέρειν. Καθεῖδει δὲ, ἵνα μετίον φρνῃ αὐτοῖς τὸ θυμόν, πρό- πτερον θορυβηθεῖσιν· εἰ γάρ ἐγρηγορότος τοῦ Χριστοῦ δ κλύδων ἤγεντο, ή οὐκ ἂν ἐφοθήθησαν, ή οὐκ ἂν παρ- εκάλεσσαν. Ἀφίσιν οὖν αὐτοὺς φοβῷ κινδύνου πειρα- στεν, ἵνα εἰς αἰσθησιν τῶς αὐτοῦ δυνάμεως ἔθωσιν. Ἐπει τῷ τοὺς μὲν ἄλλους ἔλεπον εὐεργετουμένους, αὐτοὶ δὲ οὐδενὸς τοιούτου ἀπῆλκυσκυν, κλύδων· η δην ρό- θυμοτέρους αὐτοὺς γενέσθαι. Συγχωρετ οὖν ἐπιγενέ- σθαι τὸ χειμῶνα· καθεῖδει δὲ ἐπὶ τὸ προσκεφάλιον τὸ τοῦ πλοίου, ξύλινον δὲ παντως ἡν τοῦτο. Διυπνι- σθεὶς δὲ, ἐπιτιμᾷ πρόπτερον τῷ ἀνέμῳ (οὗτος γάρ ἔστιν δὲ τὴν θάλασσαν ἀγρικίνειν παρασκευάζων), εἶτα καὶ θαλάσσην. Ἐπιτιμᾷ δὲ καὶ τοῖς μαθηταῖς, ὡς μὴ ἔχουσι πίστιν· εἰ γάρ εἴχον πίστιν, ἐπιστευσαν ἂν δτὶ καὶ κοιμάμενος δύναται ἀδλεῖνταις αὐτοὺς διατη- ρῆσαι. "Ἐλεγον δὲ πρὸς ἄλληλους· Τίς ἄρα ἔστιν οὗ- τος; "Ἐτι γάρ ἀμφιβολίως εἴχον περὶ αὐτοῦ· καθὸ μὲν γάρ ἐπιτέμματι μόνη τὴν θάλασσαν κατεκοίμιστο, καὶ οὔτε ράδιον, ὡς δὲ Μωσῆς, οὔτε ἐπικλήσαις ὡς δὲ Ἐ- λισσοῖς τὸν Ἱορδάνην, οὔτε τῇ κιβωτῷ ὡς δὲ Ἰησοῖς δ τοῦ Ναυπή, διὰ τοῦτο ὑπὲρ ἄνθρωπον αὐτοῖς ἔδοκε· νετε.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Περὶ τοῦ λεγάνενος. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχι- συντριβάνου. Περὶ τῆς ζιγμορθούσης.

ε Καὶ ἤλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν. Καὶ ἤξελθοντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου, εἰδόμενοι ἀπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἀνθρώπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ δς τὴν κατεικησιν εἴχεν ἐν τοῖς μνήμασι, καὶ οὔτε ἄλλοσσιν οὐδεὶς ἔδυντο αὐτὸν δῆσαι, διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσται δεδέσθαι, καὶ διεσπάσθαι δπ' αὐτοῦ τὰς

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(57) Idem Cod., Οὗτος ἐπλάτυνε. Μετὰ τοῦ πλοίου διλαβή, ἐν φ ην δὲ Χριστὸς, καὶ ἄλλα πλοιάρια ἦν· προσέσθηκε δὲ περὶ τούτων οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ δετῆσαι θύλων δτὶ τοῦτο μόνον ἀκλυδωνισθῆ κατ' οἰκομονίαν. Παραλαμβάνει οὖν, κ. τ. λ. « Hic diffusius dicit. »

A procella venti magna, et fluctus irruerant in navim, ita ut illa jam impleretur. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens, et excitant eum, dicuntque illi: Præceptor, non est tibi curia quod perimus? Et excitatus increpavit ventum, dixitque mari: Tace, obmutesce. Et conquevit ventus, factaque est tranquillitas magna, et ait illis: Quid timidi estis adeo? Qui fit ut non habeatis fiduciam? Et timuerunt timore magno, dicebantque inter se: Quisnam hic est, quia ventus et mare obe- diunt ei? » Aliter hæc enarravit Matthæus, aliter Marcus. Nam quæ ille dixit diffusius, hic in compendium contraxit: et e diverso quæ ille contractius, hic diffusius dicit. Assumit igitur solos disci- pulos, qui futuri miraculi spectatores essent. Porro ne extollerentur quod ipsos dimissis aliis assum- pserat, et ut doceat ferendas tentationes, relinquit eos procellis periclitari. Dormit autem, ut majus appareat miraculum, cum prius turbati fuissent. Nam si vigilasset Christus, et facta fuisse tempe- stas, vel non timuissent, vel non orassent: proinde permisit eos in metum periculi incidere, quo virtutem ipsius sentirent manifestius. Quia enim vide- bant aliis beneficia dari, sese autem nullo tali frui, periculum erat ne fierent negligentiores. Itaque tempestatem oriri permittit. Porro super cervical dormit, quod in navi erat, nimurum ligneum. Excitatus vero, primum increpavit ventum (hic enim est qui ferox reddiderat marc), deinde et mare. Discipulos autem increpavit, eo quod non habuerant fidem. Nam si fidem habuissent, credidissent utique quod et dormiens posset illos servare illætos. Di- cebant autem inter se: Quisnam est hic? Adhuc enim de eo dubitabant. Cæterum secundum quod solo præcepto mare sedavit, et non virga, ut Moyses mare: neque invocatione, ut Elisaus Jordanem: neque arca, ut Jesus Nave: propterea super hominem illis videbatur. In eo autem quod dormivit, rursum oīs homo videbatur.

καθὸ δὲ ὑπωττειν, ἀνθρωπος πάλιν αὐτοῖς ἐφᾶ- νετο.

D CAPUT V.
De legione dæmonum. De filia principis
Synagogæ. De haemorrhioissa.

VERS. 1-5. Et venerunt trajeclto mari in regio- nem Gadarenorum. Egrossoque ei de navi statim occurrit e monumentis homo spiritui obnoxius immundo, qui domicilium habebat in monumen- tis, et neque catenis quisquam poterat eum ligare, propterea quod cum sæpe compedibus et catenis vinctus fuisse, discepitæ carent ab illo catenæ,

Cumnavi videlicet, in qua erat Christus, aliæ etiam naviculæ erant. De his vero mentionem facit non inconsulto; sed ut ostenderet, eam non nisi divina dispensatione fluctibus agitatem fuisse. Assumit igitur, » etc.

et compedes essent comminutæ, neque quisquam à ἀλύσεις, καὶ τὰς πέδας συντετρίψαι· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε δημάσαι· καὶ διὰ παντὸς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐν τοῖς ὅρεσι καὶ ἐν τοῖς μνήμασιν ἡν κράζων καὶ κατακόπτων ἔστεντὸν λίθοις. » Probatoriæ exemplaria habent, in regionem Gergesenorū. Porro Matthæus duos dicit dæmonio agitatos: Marcus vero et Lucas unum, atrociorem videlicet in medium proferentes. Venit igitur qui dæmonio agitabatur, confitens illum esse Filium Dei. Quoniam in navi dubitabant discipuli quantus hic esset, majoris fidei fit testimonium ab inimicis: quos per dæmones intelligo. Habitabat autem in sepulcris, volens hominibus malam opinionem inferre, quod mortuorum animæ dæmones flant: quod absit ut quis credat.

Vers. 6-10. « Cum vidisset autem Jesum eminus, cucurrit et adoravit eum, et clamans voce magna dixit: Quid mihi tecum est, Jesu, Fili Dei altissimi? adjuro te per Deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi, spiritus immunde, ab homine. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et respondit dicens ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Et deprecabatur eum multum, ne se emitteret extra regionem. » Tormentum suum putant dæmones, si cogentur exire ab homine; ideo dicunt: Ne torqueas, hoc est, ne educas nos ex habitaculo nostro, hoc est homine. Sed et aliter existimabant quod propter gravia quæ attentassent, non ultra passurus esset ipsos, sed mox suppliciis traditurus, idcirco et orant ne se torqueat. Interrogat autem illum Dominus, non ut ipse discat, sed ut alii discant multititudinem dæmoniorum qui in illo erant. Quandoquidem unus apparebat esse, ostendit Jesus cum quo inimicis miserabilis humo ille certaret.

Vers. 11-14. « Erat autem ibi iuxta inuentem grex porcorum magnus pascens, et deprecabantur eum omnes dæmones dicentes: Mille nos in porcos, ut in eos introeamus. Et permisit eis statim Jesus, Et egressi spiritus immundi ingressi sunt in porcos. Et ferebatur grex per præcepis in mare. Erant autem ferme bis mille, et suffocati sunt in mari. Porro qui pascebant porcos, fugerunt et renuntiaverunt in civitatem, et in agros. » Dæmones orant Dominum ne mitteret se extra regionem, sed in gregem porcorum. Ipse autem hoc permisit. Quia enim certamen est vita nostra, noluit Dominus extra hanc vitam dæmones esse, ut certantes nobiscum nos probatores commonistrarent. Permittit autem illis intrare in porcos: ut discamus, quod sicut non pepercérunt porcis, ita neque homini illi pepercissent, nisi eum divina virtus custodisset; dæmones enim cum inimici nostri sint, protinus nos conciderent, nisi Deus nos conservaret. Disce autem quod neque in porcos habent potestatem dæmones, et multo minus in homines, nisi permittat Deus Observa 196 autem quod in homines qui porcorum more vivunt, et in luto voluptatis verrantur, ingre-

στερα τῶν ἀντιγράφων, εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργησιῶν, ἔχει. Οἱ μὲν οὖν Ματθαῖος δύο εἶναι τοὺς δικιμοικούμενους λέγει: δὲ δὲ Μάρκος καὶ δὲ Λουκᾶς, ἵνα τὸν γὰρ χαλεπώτερον ἐπιλέξαμενον, διηγοῦνται περὶ αὐτοῦ. Ἐρχεται τοῖναι δὲ δικιμονικόμενος, Γίλον αὐτῶν δύολον εἴναι θεοῦ. Ἐπεὶ γὰρ οἱ ἐν τῷ πλοιῷ ἀμφέβαλλον, ποταπός ἔστιν οὗτος. ή παρὰ τῶν ἔχθρῶν μαρτυρίᾳ πιστοτέρα γίνεται· λέγω δὴ τῶν δικιμωνών. Κατάκει δὲ ἐν τοῖς μνήμασι, πονηράν ὑπόληψιν ἐνθενται βιολόμενος τοῖς ἀνθρώποις, διε τῶν ἀποθνησκόντων αἱ φυγαὶ δαίμονες γίνενται. «Ο μὴ γένοιτο τινὰ πιστεύεσσι.

« Ἰδών δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μαρκόθεν, ἕδραις καὶ προσεκύνησον αὐτῷ, καὶ κράζεις φωνῇ μεγάλῃ, εἰπε· Τί ἐμοὶ καὶ σοι, Ἰησοῦ, τίτε τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; Ορκῶσι τὸν θεόν, μὴ με βασανίσῃς. » Ελεγε γὰρ αὐτῷ· Ἐξελθε, τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐπηρώτως αὐτὸν, Τί σοι δύορα; Καὶ ἀπεκρίθη, λέγων· Αεγεῶν δνομέ μοι, δτι πολλοὶ ἐσμεν. Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ αὐτοὺς ἀποστέλῃ ἔξω τῆς χώρας. Βάσινον νομίζουσιν εἰ δαίμονες τὸ ἔξελθεν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. Διό φασι, Μὴ βασανίσῃς, τουτέστι, μὴ ἔξαγαγῃς ἡμᾶς ἐκ τοῦ κατοικητηρίου ἡμῶν, ητοι τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἔλλος δὲ, ἄνθρακον δτι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν δπ' αὐτῶν τολμωμάνων, οὐκ ἀνέκειται· ἀλλὰ παραδώσει αὐτοὺς ἐντεῦθεν ἡδη τῷ κολάσι· διὰ τοῦτο καὶ παρακλοῦσιν ἵα μὴ βασανίσῃς αὐτούς. Ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν δὲ Κύριος, οὐχ ἵνα μάθῃ αὐτός, ἀλλ' ἵνα οἱ ἔλλοι μάθωσι τὸ πλῆθος τῶν ἐνοικούντων αὐτῷ δαίμονων. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἐφίλετο, δείκνυσιν δὲ Χριστὸς δυοις ἔχθροις ἐπάλαινεν δὲλειπειν διετίνος ἀνθρωπος.

« Ήν δὲ ἐκεὶ πρὸς τῷ ὅρε ἀγέλη χοίρων μεγάλη Βοσκομένη. Καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν πάντες οἱ δαίμονες, λέγοντες· Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εἰδένας δὲ Ἰησοῦς· καὶ ἔξελθον τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους. Καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θαλασσαν. Ήσχν δὲ ὁδειχθαίσι, καὶ ἐπιλύγοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ. Οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους, ἐφυγον, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἄγρους. » Οἱ μὲν δαίμονες ἀξιοῦσι τὸν Κύριον μὴ ἀποστέλαι αὐτοὺς ἔξω τῆς χώρας, ἀλλ' εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων ἀπολύσει· ὃ δὲ συγχωρεῖ τοῦτο. Ἐπειδὴ γὰρ πλαιστρα δετίν διέσπειρ τῶν χοίρων οὐκ ἐφείχνετο, οὔτες οὐδὲ διὰ τοῦ ἀνθρώπου εκείνου εφείχνετο, εἰ μὴ θεῖα δύναμις ἦν ἡ συντηρούσα αὐτὸν· οἱ δαίμονες γὰρ ἔχθροι δυτες, κατεκοψαν Ἀντιοχεῖαν ἡμᾶς εἰδωρὸν, εἰ μὴ δὲ θεῖα συνεργίας ἡμᾶς. Μάνθινε δὲ ὅτι οὐδὲ κατὰ χοίρων ἔχωσιν εἰσελαν οἱ δαίμονες, καὶ πολλῷ μᾶλλον

κατὰ διθράσκων, εἰ μὴ συγχωρήσει ὁ Θεὸς· νόοι δὲ καὶ diuntur dæmones, et mittunt illos præcipiti per-
θεῖ καὶ εἰς τὸς κατὰ χοίρους ζῶντας ἀνθρώπους, ditione in mare hujus vitæ, ut suffocentur.
καὶ τῷ βορδόρῳ τῆς ἡδονῆς ἐγκυλιομένους, εἰς τούτους; εἰσέρχονται οἱ δαίμονες, καὶ βίπτουσιν αὐτοὺς κατὰ τοῦ
κρημνοῦ τῆς ἀπωλεῖας, ἐν τῇ θαλάσσῃ τοῦ βίου τούτου, καὶ ὀποτνύγονται.

ε Καὶ ἔξῆλθον ίδεν τί θετι τὸ γεγονός. Καὶ ἤρ-
χονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν δικαιο-
νιζόμενον καθήμενον, καὶ ἴματισμένον καὶ σωφρο-
νούντα, τὸν ἵσχυρότατὸν λεγέντα, καὶ ἐφοδιθησαν.
Διηγήσατο δὲ καὶ τοῖς οἱ ἰδόντες, πᾶς ἐγένετο τῷ
ἐξιμονιζομένῳ, καὶ περὶ τῶν χοίρων· καὶ ἥρξαντο
παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὄρων αὐτῶν.
Καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει αὐτὸν
οἱ δαιμονισθεῖς, ἵνα οὐ μετ' αὐτοῦ· ὃ δὲ Ἰησοῦς οὐκ
ἀφῆκεν αὐτὸν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ· Ἐπαγγείλεις τὸν
οἶκόν σου πρὸς τοὺς σούς καὶ ἀνάγγειλον αὐτοῖς θερ-
σοι οἱ Κύριος πεποίηκε, καὶ ἡλέσεσθε. Καὶ ἀπῆλθε,
καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει, διὰ τηνόστουν
αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ πάντες ἐθύμαζον. B Ἔξῆλθον
μὲν οἱ τῆς πόλεως ἑκείνης πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἐκπλα-
γέντες τὸ θεῦμα· ἀκούσαντες δὲ, ἐφοδιθησαν πλέον.
Διὸ καὶ παρακαλοῦσι τὸν Ἰησοῦν ἵνα ἐκέλεθῃ ἐκ τῶν
ὅρων αὐτῶν. Ἐδει δοκεῖσαν γάρ μήποτε καὶ μετέσ-
τι πάθωσι. Τοὺς γάρ χοίρους ἀπολέσαντες, καὶ λυ-
πηθέντες ἐπὶ τῇ ἀπωλεῖᾳ, παρκτισθέντες καὶ τὴν παρ-
ουσίαν τοῦ Κυρίου· δὲ δὲ δαιμονισθεῖς παρεκάλει
αὐτὸν, ἵνα οὐ μετ' αὐτοῦ ἐφοδεῖτο γάρ μήποτε μόνον
εὑρόντες αὐτὸν οἱ δαιμονες, πάλιν ἐπέλθωσιν αὐτῷ.
Οὐ δέ Κύριος ἀπολέιται αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, δεικ-
νύων αὐτῷ δὲ τὸν μὴ αὐτὸς παρῆ, ἀλλ' ἡγε δύνα-
μις αὐτοῦ καὶ η ἐπισκοπὴ φυλάξει αὐτὸν, ἀμα δέ,
ἵνα καὶ ἐπέρους δραθεῖς ὠφελήσῃ. Ἰδού γοῦν ἤρξατο
κηρύσσειν, καὶ πάντες ἐθύμαζον. Ὁρα δὲ καὶ τὸ
ἄτυφον τῶν Σωτῆρος. Οὐκ εἴπεν δέ, Ἀπάγγειλον δοσ
σοι πεποίηκα, ἀλλ', Ὅσα σοι πεποίηκεν οἱ Κύριος.
Οὕτω καὶ σὺ, δεῖν ἀγαθὸν τι ποιήσεις, μὴ σεστῶ,
ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἀνατίθει τὸ πραγμάτων.

ε Καὶ διεκπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ, ἐν τῷ πλοιῷ πά-
λιν εἰς τὸ πέραν, συνίχθη ὁ χλωρὸς πολὺς ἀπ' αὐτὸν
καὶ ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ ίδων ἤρχεται εἰς
τὸν ἀρχισυντριψάνων, ὀνόματι Ἰδείρος. Καὶ ίδων
αὐτὸν, πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ παρεκά-
λει αὐτὸν πολλὰ, λέγων δέ, Τὸν θυγάτριόν μου ἱσχά-
τως ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῆς αὐτῇ ταῖς χετραῖς, διὰς
σωθῇ καὶ ζήσεται. Καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ· καὶ
ἡκολούθει αὐτῷ ὅχλος πολὺς, καὶ συνέθλισον αὐτὸν.
Καὶ γυνὴ τις οὖσα ἐν βύσει αἴματος ἐπειδόμενη, καὶ
πολλὰ πεθεύσας ὑπὸ πολλῶν λατρῶν, καὶ δαπανήσα-
σα τὰ παρ' αὐτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα,
ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα, ἀλούσσα περὶ
τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐπὶ τῷ όχλῳ ὅπισθεν, ἤψκτο τοῦ
ἴματου αὐτοῦ· ἐλεγε γάρ δέ, Καὶ τὸν ἴματιν αὐ-
τοῦ ἀφωμαῖ, σωθήσομαι· καὶ εὔδαιμος· ἐπράσθη, ἢ
πηγὴ τοῦ αἴματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώματι, δέ
ἔται ἐπὸ τῆς μάστιγος. B Μετὰ τὸ ἐπὶ τῷ δαιμο-
νιζομένῳ θεῦμα, ἐπέρον ἤργαζεται οἱ Κύριος, τὸν
θυρτέρη τοῦ ἀρχισυντριψάνου ἀποτῶν· λέγει δὲ καὶ
τὸ δνομα τοῦ ἀρχισυντριψάνου, διὰ τοὺς Ἰουδαίων;
τοὺς εἰδότας τὸ γεννόμενον. Ἐξ ἡμισείας δὲ πιετὸς ὁ
ἐνήρ· καθὼ μὲν γάρ πίπτει παρὰ τοὺς πόδας, πι-

VERS. 45-20. e Et egressi sunt ad videndum quid
esset quod acciderat: et veniunt ad Jesum, et
vident illum qui a dæmonio vexabatur, sedentem
ac vestitum et sanæ mentis, qui habuerat legionem,
et timuerunt. Et narraverunt illis qui viderant,
qualiter accidisset et qui dæmonium habuerat, et
de porcis. Et rogare cœperunt eum ut discederet de
finibus ipsorum. Et cum ingressus esset navim, ro-
gabat illum qui fuerat a dæmonio correptus, ut
esset cum illo: Jesus autem non permisit eum, sed
ait illi: Abi in dominum tuam ad tuos, et annuntia
illis quanta tibi Dominus fecerit, et misertus sit
tui. Et abiit, et cœpit prædicare in Decapoli
quanta sibi fecisset Jesus; et omnes mirabantur. Exierunt igitur viri illius civitatis ad Jesum stupe-
facti miraculo: et cum audissent, timuerunt magis.
Idcirco et Jesum rogant ut egrediatur a finibus
ipsorum. Timuerunt enim nequando et majus quid-
dām patiantur. Qui enim perdiderant porcos, in
perditione dolentes precantur ut abeat Dominus.
Cæterum is qui dæmonio agitatus fuerat, orabat
illum ut cum ipso esset: timebat enim, ne si
quando dæmones eum invenissent solum, iterum se
adirent. At Dominus dimisit eum in domum ejus,
ostendens ei quod licet ipse non adsit, nihilominus
tamen virtus sua et visitatio custodiet eum: insuper
ut et alios lucretur, qui ipsum visuri essent. Et
ecce prædicare cœpit, et omnes mirabantur. Vide
autem quam alienus sit a fastu Servator. Non
dixit: Annuntia quæ tibi ego, sed, Quæ tibi fecit
Dominus. Sic et tu quando bonum quid feceris,
ne tibi ipsi, sed Domino factum tribuas.

VERS. 21-29. e Et cum transisset Jesus navi rur-
sus in ulteriore ripam, convenit multa turba ad
eum, et erat circa mare. Et ecce venit quidam prin-
cipium Synagogæ nomine Jairus, et cum vidisset
eum, procidit ad pedes ejus, et deprecabatur eum
multum, dicens: Filiola mea in extremis est: oro
ut venias et imponas illi manus, ut salva sit et
vivet. Et abiit cum illo, et sequebatur eum turba
multa, et comprimebant eum. Et mulier quædam
qua fuerat ubnoxia profluvio sanguinis annis duo-
decim, fueratque multa perpessa a compluribus me-
dicis, et insumpserat oīnnia sua, neque quidquam
adjumenti senserat, sed magis iu delérius venerat:
cum audisset de Jesu, venit in turba a tergo, et
teligit vestimentum ejus; dicebat enim, Si vel vesti-
menta ejus tetigero, salva ero: et confessim siccatus
est fons sanguinis ejus: et sensit corpore quod
sanata esset a flagello. Post miraculum quod in
dæmoniaco actum, aliud operatur 197 Dominus
suscitando filiam principis Synagogæ. Nomen autem
ipsius exprimit propter Judæos qui sciebant id quod
factum fuerat. Dimidiata autem fidem habebat
vir ille; fidelis enim erat, eu quod procidebat ad

pedes Jesu : sed quia et obsecrabat ut veniat, non A στός, καθό δὲ περικαλεῖ ἵνα θέῃ, ωχ δέποτε δετ πλησίαν ἐνδείκνυται. Ἐδει γάρ εἰπεῖν δια, Εἰπὲ λόγῳ. Μες ἐν παρέργῳ δε ἀπερχομένου τοῦ Κύρου, θερπεύεται καὶ ἡ αἰμόφρον· πιστοπάτη δε ἡ γυνὴ, δια καὶ ἀπὸ τῶν ἴματῶν ἐνώμιστον ὠφεληθῆναι· διὸ καὶ τυγχάνει τῆς θεραπείας. Νοήσις δὲ τεῦται καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ητίς αἰμόφρονς ἦν. Ἐπῆγαγε γάρ τὴν ἀμφτίλιν, ητίς φύνος ἐστὶ τῆς φυχῆς, καὶ τὸ αἷμα τῶν φυχῶν ἡμῶν ἔκχέει. Τοῦτο παλλῶν δὲ λετρῶν, τῶν σφρῶν λέγω τοῦ κόσμου τούτου, καὶ μὴν καὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, οὐκ ἀλλούθη θερπευθῆναι. Ἄμα δὲ ἥψιτο τῶν ἴματῶν τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τῆς σερχόμενης αὐτοῦ, καὶ ιδθῇ. Οὐ γάρ πιστεύων διε τὸ σφράγιον τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ισταὶ ἀψύμενος τῶν ἴματῶν αὐτοῦ.

Vers. 30-34. « Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem ex sese prodiisse, conversus in turba aiebat : Quis tetigit vestimenta mea ? Et dicebant ei discipuli ipsius : Vides turbam undique prementem te, et dicens : Quis me tetigit ? Et circumspiciebat, ut videret eam quia hoc fecerat. Mulier vero timens ac tremens, sciens quod factum esset in se, venit et accidit ei, dixitque ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei : Filia, fides tua te servavit : vade cum pace, et esto sana a flagello tuo. » Egreditur virtus a Christo, non a loco in locum transiens, sed manens immota in Christo, communicatur et aliis, quemadmodum et doctrinæ a docentibus sunt, et dissentibus traduntur. Vide autem quomodo tu: bæ quidem comprimant, et ex eis nullus illum tetigerit : contra illa quæ non premebat, illum tetigerit. Mysterium hic quoddam discimus, quod nullus ex his qui turbulentio sunt animo, tangit Christum, sed solum premit eum : qui autem non turbulentio premit Jesum, neque turbato est animo, ille tangit eum. Sed quamobrem Dominus manifestat mulierem ? Primum quidem, ut fidem mulieris glorificet, deinde ut et archisynagogum animet quod ei ejus filiam sit sanaturus : at hæc, ut mulierem a magno metu liberet. Et enim timebat mulier, utpote quæ sanitatem furtim abstulerat : idcirco et evangelista dicit : Tremens et timens venit. Dominus itaque non dicit : Ego te servavi : sed, Fides tua. Proinde vade in pacem, hoc est in requiem, ut si hæc sententia : Abi, et quiesca esto, quæ hactenus fuisti in moerore et perturbatione.

Vers. 35-43. « Adhuc eo loquente veniunt a principe Synagogæ qui dicerent : Filia tua mortua est, quid ultra vexas Magistrum ? 198 Jesus autem protinus audit sermone qui dicebatur, ait principi Synagogæ : Ne timeas : tantummodo crede. Et non permisit ut quisquam eum sequeretur præter Petrum et Jacobum et Joannem fratrem Jacobi. Et venit in domum principis Synagogæ, videlicet tumultum et flentes et ejulantem multum, et ingressus ait illis : Quid tumultuamini et ploratis ? puella

Καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς δὲ ἐστὰρ τὴν ἄνθρακα δύναμιν ἐξελθοῦσαν, ἐπιστρέψεις ἐν τῷ ὅχλῳ ἔλεγε· Τί μου ἥψιτο τῶν ἴματῶν ; Καὶ ἐλεγεν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κύρου· Βλέπεις τὸν ὅχλον συνθίβοντά σε, καὶ λέγεις, Τίς μου ἥψιτο ; Καὶ περιεβλέπειον ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν. Η δὲ γυνὴ φονιθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδοῦσα δὲ γέγονεν ἐπ' αὐτῷ, ἥλθε καὶ προσπίπεσσαν αὐτῷ, καὶ εἶπε, αὐτῷ πᾶσσαν τὴν ἀλγήθειαν. Οὐ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Θύγατερ, η κίστις σου σίσωκε σε. Γίπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ισθε ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μαστιγίου σου. » Εἴρερχεται δύναμις ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐ τοπικῶς μεταβαίνουσα, ἀλλὰ πρὸς τα τούς ἀλλούς διαδιδομένη, καὶ ἐν τῷ Χριστῷ ἀμείωτος μένουσα ὀπέρει καὶ μαθήματα, καὶ παρὰ τοὺς διδάσκοντας εἰσι, καὶ τοὺς μανθάνοντας περιεβλέπονται. Ορα δὲ πῶς οἱ μὲν ὅχλοι συνέθιστον, οὐδεὶς δὲ αὐτοῦ ἥψιτο. Η δὲ μὴ θλίβουσα αὐτὸν, ἐκείνη ἥψιτο αὐτοῦ. Μυστήριον γάρ ἐντεῦθεν μανθάνομεν, οἵτινες εἰδοῦσι τῶν ὅχλων καὶ ταρχάς ἔχοντων ἔπειται τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ μόνον θλίβει αὐτὸν. Εἴ τις δὲ μὴ ὅχλοι τὸν Ἰησοῦν, μηδὲ τὸν ἐν ἐστὰρ λόγον ταρχάς περιβάλλοι, ἐκείνος ἀπτεται αὐτοῦ. Τίνος δὲ ἐνεκεν ὁ Κύριος φυνεροι τὴν γυναῖκα ; Πρῶτον μὲν ἵνα τὴν πίστιν τῆς γυναικὸς δοξάσῃ· ἔπειτα, ἵνα καὶ τὸν ἀρχισυνάγωγον παρεθρήψῃ, διτοι καὶ τὸν ὄφυτρον οὕτω σωθῆσται· καὶ αὖτις, ἵνα καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πολλοῦ φόδου ἀπολύσῃ· καὶ γάρ θεδίει, η γυνὴ, ως κλέψει τὴν ἵστιν διὸ καὶ δὲ εὐαγγελισθεὶς λέγει· Φοβηθεῖσα δὲ καὶ τρέμουσα ἥλθεν, οὐδὲν Κύριος οὐ λέγει διτοι, Ἐγὼ σίσωκά σε, ἀλλ᾽ Η πίστις σου. Ιπρεύον τοινύν εἰς εἰρήνην, τουτέστιν, εἰς ἀνάπτυσιν. Διτοι εἶναι τὸ λεγόμενον τοιούτον· Απέλθε, ἀντκαίου, ως τόγε μέχρι τῶν νῦν, διν λύπαις ἐπτῆρχες καὶ ταραχαῖς.

« Εἳτε αὐτοῦ λελούντος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυνάγωγου, λέγοντες διτοι, Η θυγάτηρ σου ἀπέδωσε, τί εἴτε σκύλλεις τὸν διδάσκαλον ; Ο δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἐγνώστες τὸν λόγον λελούμενον, λέγει τῷ ἀρχισυνάγωγῳ· Μὴ φοδοῦ, μάρον πίστευε. Καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ συνκολουθῆσαι, εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου. Καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οίκον τοῦ ἀρχισυνάγωγου, καὶ θωρεῖ θύρων, κλαίοντας καὶ ἀλαζούντας πολλά, καὶ εἰσελθάν. λέγει αὐτοῖς· Τι θερβαντεῖ καὶ

κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν. ἀλλὰ καθεύδει, Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. Ὁ δὲ, ἐκβαλὼν πάντας, παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτῷ, καὶ εἰσπορεύεται δπου ἦν τὸ παιδίον ἀνυπάρχον, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου, λέγει αὐτῷ. Τελιθὲ κοῦμι, δὲ τοι μεθερμηνεύμενον. Τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειραι. Καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ περιεπάτει (ἢ γέρες ἔτῶν διάβολος), καὶ ἀκόστησαν ἀκετάσεις μεγάλῃ, καὶ διστολήτῳ αὐτοῖς πολλὰ ἵνα μηδεὶς γνῷ τούτο, καὶ εἶτα διθῆναι αὐτῷ φργετεν. • Οἱ τοῦ ἀρχιεπιστολῆς, νομίζοντες ἡνα τῶν διδοσκάλων εἶναι τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦτο περικάλουν ἵνα ἀλθῶν προσεύξηται τῷ πατέρᾳ τῷ κορασίῳ· λοιπὸν ἐπειδὴ ἀπέθανεν, ἀνόμησεν μηκέτι αὐτοῦ χρέαν εἶναι διὰ τὸ τεθνήκεναι αὐτήν. Ἀλλ' ἐκενος θερψύνει τὸν πατέρα, καὶ, Μόνον πίστεις, φησίν. Οὐκ ἀφήσι δὲ οὐδένα Ιτερὸν συνκαλούθησε, εἰ μὴ τοὺς τρεῖς μαθητὰς. Οὐ γέρες δὴ δ ταπεινός Ἰησοῦς θέλει πρὸς ἐπίδειξίν τι ποιεῖν. Λέγοντος δὲ αὐτοῦ, δτο οὐκ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει, καταγελῶσιν, ὡς ἂν μὴ ἔχωσιν ὑπερον λέγειν δὲ κάτοχος ἐγένετο, καὶ οὐδέν θωμαστὸν εἰ ἀνέστησεν αὐτὸν, ἀλλ' αὐτοὶ διατῶν κατεμαρτυροῦντες ἀλέγχωνται, ὡς ἀληθῶς τεθνηκαί τον ἀνέστησεν, δπου γε καὶ κατεγέλων αὐτοῦ λέγοντος, δὲ οὐκ ἀπέθανε. Κρατεῖ δὲ τῆς χειρὸς, ἵνα ἐνῇ ταύτῃ ὀνταμιν. Καὶ διώσιν αὐτῇ φργετην, ὁσὲν πιστώσηται τὴν ἀνάστασιν, δὲ ἀληθῶς καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν γέγονεν.

ΚΕΦΑΛ. Σ'.

Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων διαταγῆς. Περὶ Ἰωάννου εἰς Ἰεράρχου. Περὶ τῶν πάντας ἀρτῶν καὶ τῶν δύο ἰχθύων. Περὶ τοῦ ἐν θαλάσσῃ περιπέτειου.

Καὶ ἀπέλθεν, καὶ ἥλθεν εἰς τὴν πατρόθεα αὐτοῦ, καὶ ἀπολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ γνομένου Σαββάτου, ἡρέστο ἐν τῇ Συναγωγῇ διδάσκειν, καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἀκολήθησοντο, λέγοντες· Πέθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, ὅτι καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται; Οὐχὶ οὐτός ἐστιν δὲ τέκτων, διὸς Μαρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, καὶ Ἰωσῆ, καὶ Ιούδα, καὶ Σίμωνος; Καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ἀδειαὶ πρὸς ἡμᾶς; Καὶ ἐσκανδαλίζοντο τον αὐτῷ. • Επιβαίνει τῆς πατρόθεας, οὐκ ἄγνοῶν δὲ καταφρονήσουσιν αὐτοῦ. ἀλλ' ἵνα μὴ ἔχωσιν διερευνάντες ἀποτέλουσιν αὐτὸν ἐπὶ τῷ πατέρῳ τοῦ γένους. Τοσοῦτον θετὶ κακὸν δὲ φθόνος. • Επισκοπεῖ γέρες τοὺς ἀγαθοὺς ἀεὶ, καὶ οὐκ ἐξ τοὺς φθονεύοντες; ταῦτα θετιν. Καὶ νῦν οὖν πολλοὶ, ὡς δυσγενεῖς τινας διαβάλλουσιν, ἀξίους δυτας τάλλα τιμῆς, κακῶν φρονοῦντες καὶ λίαν σγεγνῶς.

• Εδεχεται δὲ κατερτες δ τονης δτι, Οὐκ ἔστι προφήτης Ιηταρέος εἰ μὴ ἀγέν τῷ πατερίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς πατεροῦ, καὶ ἀν. τῷ οὐρανῷ αὐτροῦ. Καὶ οὐκ ἀδύνησε ἀκτι οὐδεμίαν δύναμιν προΐστημαι, εἰ μὴ ἀλγεις.

A non est mortua, sed dormit. Et irridebant eum. Ipse vero ejectis omnibus assumit patrem et matrem puellæ, et eos qui cum ipso erant, et ingreditur eo ubi puella jacebat, et apprehensa manu puellæ, ait illi: Talithacumi, quod est si quis interpretetur: Puella, tibi dico, surge. Et confestim surrexit puella, et ambulabat [erat enim annorum duodecim], et obstupuerunt stupore magno. Et præcepit illis vehementer ne quisquam id sciret, et jussit ut daretur illi quod ederet. • Familiares principis Syuagoge arbitrabantur Christum esse ex doctoribus quendam, propterea obsecabantur ut veniret et oraret super puellam: et quia jam mortua erat, putaverunt ultra ipso non opus esse, eo quod mortua esset. Sed ille patrem animat, et inquit: Solum crede. Non permittit autem ullum alium esse comitem, quam tres discipulos. Neque enim Jesus humilis ad ostentationem quidpiam vult facere. Dicente autem eo: Non mortua est puella, sed dormit, derident: ne possint postea dice: e quod in excessu mentis correpta fuerit, et non fuerit miraculum eam suscitare: sed ipsi contra seipsos testari convincantur, quod vere mortuam suscitaverit: quandoquidem deriserint eum quod diceret illam non mortuam, sed dormire. Manum vero apprehendit, ut virtutem ei imponat. Et jubet ut detur ei quod comedat, quo certius credatur resurrectio vere et non apparenter tantum facta.

CAPUT VI.

De ordine apostolorum. De Joanne et Herode. De quinque panibus et duobus piscibus. De ambulatione supra mare.

VERS. 1-3. • Et egressus est illinc, venitque in patriam suam, et sequuntur eum discipuli sui. Cumque adasset Sabbathum, cœpit in Synagoga docere, multique audientes obstupuerunt dicentes: Unde huic hæc? et quæ est sapientia quæ data est illi, quia et virtutes tales per manus ejus efficiuntur? Nonne hic est faber ille, filius Mrris, frater Jacobi, et Jose, et Juda, et Simonis? Nonne et sorores ejus hic nobiscum sunt? Et offendebantur per eum. • Ascendit ad patriam, non ignorans se contemptum iri, sed ne in posterum dicere queant, Si venisset, utique credidissemus ei. Reprehendebat autem et invidam illorum mentem 199 Oportebat sane magis gloriari de Domino, qui ipsorum patriam ita ornaret et doctrina et miraculis: atqui ipsi despicerunt illum ob humilitatem generis: tam atrox malum est invidia. Semper enim obscurat bona, nec illa ab invidis videri sinit. Et nunc multi quosdam quasi ignobiles arguunt, qui tamen omni honore digni sunt, qui sane haud bene sentiunt, et neutiquam generate.

• VERS. 4-6. • Dicebat autem illis Jesus: Non est contemptus propheta nisi in patria sua, et inter cognatos, et in familiâ sua. Et non poterat ibi viri uiri ullam edere, nisi quod paucos infirmos

impositis manibus sanavit, ac mirabatur propter incredulitatem illorum. » In genere dicit Dominus omnes prophetas contemptos in patria sua, et in domo sua, et inter cognatos suos. Nam si nobiles habeant cognatos, invident illi eis, et propterea contemnunt : sin autem ignobiles, iterum propter ignobilitatem contemptui habentur. Non potuit igitur illic virtutes facere, non quod ipse insirmus esset, sed quod illi increduli. Parcit igitur eis non faciendo signa, ne signa sint eis ad majorem condemnationem, neque sic credentibus ; et idcirco non facit illic virtutes. Vel aliter : In virtutum operationibus opus est ejus qui facit virtute, et eorum qui suscipiunt fide. Quia autem illic defuit alterum, nempe sanandorum fides, non potuit illic signum facere Jesus. Ita enim intelligere debemus, Non potuit, id est non capaces erant.

VERS. 6-11. « Et obambulabat per vicos undique circumiacentes docens. Et accersit duodecim, cœpitque eos emittere binos, et dabat illis potestatem adversus spiritus immundos. Et præcepit illis ne quid tollerent in viam, nisi virgam tantum, non peram, non panem, non in zona *æs*, sed calcearentur sandaliis, et ne induerentur binis tunicis. Et dicebat eis : Ubiunque introieritis in domum, illic manete donec exeat illinc. Et quicunque non receperint vos, neque audierint vos, exeunte illinc exulte pulvrem qui est sub pedibus vestris, in testimonium illis. » — « Amendico vobis, tolerabilius erit Sodomis aut Gomorrhæ in die judicii, quam civitati illi ⁷⁹. » Non in solis civitatibus docebat Dominus, sed et in vicis, ut nos discamus parvas non despicer, neque semper magnas quærere civitates, sed et in contemptis oppidulis prædicemus, seminando sermonem. Non solus autem ipse docet, sed et duodecim mittit binos, quo et alacriores sint. Nam si unum misisset, fuissest unicus ille minus alacris : iterum si plures quam duos, non sufficisset apostolorum numerus in plures pagos. Duos igitur mittit : Meliores enim sunt duo quam unus, dicit Ecclesiastes. Prohibet autem eis quidpiam tollere, vel peram, vel *æs*, 200 vel

⁷⁹ Math. x, 15.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(58) Cod. 26 addit : Πραγματικῶς διατὸν διὰ τούτων διδήλωσεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐν μὲν τῇ πατρὶδι εἴρηκε, διὰ πάσαν τὴν Ναζαρέτ· ἐν δὲ τοῖς συγγενεῖς, διὰ τοὺς Ἀποιουσδήποτε συγγενεῖς αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ οἰκείᾳ, διὰ μόνους τοὺς οἰκείους αὐτοῦ· Πάντες γὰρ αὐτοῦ κατεφρόνουν, οἱ μὲν ὡς συμπατριώτου, οἱ δὲ ὡς συγγενοῦς, οἱ δὲ ὡς, οἰκείου· διὸ καὶ ὑπερρωῶς εὐδοκιμοῦντος, δισκενδαλίζοντο ἐπ' αὐτῷ, τούτ' ἔστιν οὖν ἡδύναντο πιστεύειν αὐτὸν διὰ τὸν φθόνον. Μᾶλλον δὲ καθολικῶς φησιν ὁ Κύριος, χ. τ. λ. « Perite se ipsum per hæc declaravit Dominus. Ait autem *in patria*, propter totam Nazaret : *inter cognatos*, propter quomodo-⁷⁹ dolibet affines ejus : ac *in domo*, seu *familia sua*, propter solos domesticos ipsius. Omnes enim illum contemnebant : hi quidem ut suum contrarium, illi ut affinem, cæteri ut familiarem ac domesticum. Cum igitur ille summopere incla-

Dresceret, scandalizabantur in eo : hoc est, non poterant in eum credere, propter invidiam. Magis autem in genere dicit Dominus, » etc.

(59) Idem cod. addit : Μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων σημανούμενων τοῦ μὴ δύνασθαι, εἰδὼμεν διομάζειν ἀδυναμίαν καὶ τὸν ἐμποδισμὸν τῆς οἰστροποτοῦ αἰτίας, διπερ καὶ νῦν, ἐνεπόδιζε γὰρ αὐτὸν ἡ ἀπιστία τῶν εὐεργετουμένων. Οὖν ἡδύνατο οὖν, ἀντὶ τοῦ διεποδίζετο, καὶ οὐδὲ βιαίως εὑργετεῖν αὐτούς. Καὶ περιῆγε τὰς κώμας, χ. τ. λ. « Inter cætera enim, quæ verbum non posse significat, solemus etiam impedimentum, a quaenamque causa proveniat, impotentiam vocare. Sic et hoc loco : impedimento enim illi erat eorum, qui beneficiis affecti fuerant, incredulitas. Non poterat igitur, id perinde valet, ac, impediabatur : neque enim decebat, eum illis per vim benefacere. Et obambulabat per vicos, » etc.

δὲ αὐτοῖς μηδὲν αἴρειν, μήτε πήραν, μήτε χαλκὸν, μήτε ἄρτον, παιδεύων αὐτοὺς τὸ ἀφίλοχρήματον διὰ τούτων, καὶ ὡς οἱ δρῶντες αὐτοὺς, δισταπλῶνται αὐτοὺς, τὴν ἀκτημοσύνην διδάσκοντες ἀφ' ὧν αὐτοὶ μηδὲν ἔχουσι. Τίς γὰρ ίδων τὴν ἀπόστολον μήτε πήραν, μήτε ἄρτον, τὸ ἀντηγχιστόταν, αἴροντα, οὐκ ἀν κατεδυσαπτίθη, καὶ πρὸς τὴν ἀκτημοσύνην ἀπεδύστο (80); Ἐν μιᾷ δὲ οἰκίᾳ καταμένειν αὐτοὺς κελεύει, ἵνα μὴ δύξησι διὰ γαστριμαργίαν ἀκατάτετατο εἶναι, ἅλλους δὲ ἅλλων ἀμείβοντες. Ἀπὸ δὲ τῶν μὴ δεχομένων αὐτοὺς ἐκτινάσσειν λέγει τὸν χοῦν, δεικνύοντας διτὶ μαχράν δόδον ἑδάδισαν δι' αὐτοὺς, καὶ οὐδὲν ὠφλῆσαν, ἢ διτὶ οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν ξύγον, οὐδὲ καὶ χοῦν, ἀλλὰ καὶ τούτον ἐκτινάξειν, διτὶ εἶναι τούτο εἰς μερτύριον αὐτοῖς, τουτέστιν, εἰς θλεγχον. Ἀμήν γὰρ λέγω ὑμῖν διτὶ ἀνεκτότερον ἔσται. Σοδόμοις δὲ Γομορᾶρσι ἐν τῷ κρίσει, διτὶ τοῖς μὴ παραδέξαμένοις ὑμᾶς. Οἱ μὲν γὰρ Σοδόμιται καλοθεόντες ἐντεῦθεν, φορητότερον ἔκειτον κολασθήσονται. Καὶ ἄμα, οὐδὲ ἀπειστάλησαν πρὸς αὐτῶν ὀπόστολοι· οἱ δὲ μὴ παραδέξαμενοι τοὺς αποστόλους, χαλεπώτερα διείνων πείσονται.

ε Καὶ ἔκειθντες ἐκτίρισσον ἴνα μετανοήσωσι, καὶ δαιμόνια πολλὰ ἔξεβαλλον, καὶ θλειφόν ἀλαϊψ πολλοὺς ἀρρώστους, καὶ ὑμεράπεινον. ε 'Οτι θλειφόν ἔλαιρ οἱ ἀπόστολοι, μόνος ὁ Μάρκος διηγεῖται, διὰ τοῦτο ι' ἕκαστος δὲ ἀδελφόθεος, καὶ τῷ καθολικῇ Ἐπιστολῇ φησιν. Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλέσασθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαστες αὐτὸν ἔλαιρ. "Ἐστιν οὖν τὸ Ελαῖον καὶ πρὸς κάπους ὀφέλιμον, καὶ φωτος αἵτιον, καὶ Λαρρότητος πρόσενον, καὶ σημαίνει τὸ Ελαῖος τοῦ Θεού, ναὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, δι' οὓς καὶ κόπον ἀπαλλαττόμεθα, καὶ φῶς καὶ χαράν, καὶ Λαρρότητα πνευματικὴν δεχόμεθα.

ε Καὶ ἤκουσσεν δὲ βασιλεὺς Ἡρόδης, φινερὸν γὰρ δῆνετο τὸ δνομα αὐτοῦ, καὶ θλεγον. διτὶ ι' ἕκαννης δὲ βαστίζων, ἐκ νεκρῶν ἡγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνάμεις τοῦ αὐτῷ. "Ἄλλοι θλεγον διτὶ Ἑλλαῖς ἔστιν, ἅλλοι δὲ θλεγον διτὶ Προφήτης ἔστιν, ὡς εἰς τῶν προφητῶν. Ἀκούσας δὲ δὲ Ἡρόδης, εἶπεν διτὶ, 'Ον ἐγὼ ἀπεκεφαλίσας Ἰωάννην, οὗτος ἔστιν, αὐτὸς ἡγέρθη ἐκ νεκρῶν. ε Οὔτος δὲ Ἡρόδης, οὐδὲ διτὶ τοῦ τὰ βρέφη ἀποκτείναντος. Τετράρχην δὲ διτὶ, βασιλέα αὐτὸν δὲ Μάρκος λέγει, ἀδιαφόρως χρώμαν τῷ δνόματι. Οὔτος οὖν ἀκούων τοῦ Κυρίου τὰ θαύματα, καὶ εἰδὼς ὡς δικειον δητα

80 Jac. v. 14.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(80) Cod. 26 addit: Πῶς δὲ Ματθαῖος μὲν καὶ Λουκᾶς καλεοῦνται τούτους μήτε ὑποδήματα μήτε ὁδόδον ἔχειν, δὲ Μάρκος λέγει. συγχωρηθῆναι ταῦτα μόνα αὐτοῖς; Τι οὖν ἔστιν εἶπεν; Πρῶτον μὲν οὖν εὔτω προστέταξεν, ὡς δὲ Ματθαῖος καὶ δὲ Λουκᾶς εἶπον, θεταρον δὲ παρεχώρησεν αὐτοῖς ὑποδεύσθαι μόνα στονδέλαια, καὶ κατέχειν ράσδόν, εἰς φυλακήν τε τῶν ποδῶν καὶ ὑποστηριγμὸν τοῦ σώματος, συγκαταβάντων τῷ ἀσθενείᾳ αὐτῶν, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας ταλαιπωρίαν, ὡς δὲ παρὸν εὐαγγελιστὴς ἔγραψεν. Ἐν μιᾷ δὲ οἰκίᾳ, κ. τ. λ. «Quoniam vero Mattheus,

A panem docens per hæc illos a divitiarum studio esse debere alienos, et quod hi qui ipsos vident, bene afficiunt erga eos qui possessionum contemptum doceant, ex eo quod ipsi nihil habeant. Quis enim viso apostolo qui neque peram, neque panem, qui maxime necessarius est, tollat, non bene afficeretur, et se ad divitiarum contemptum pararet? Porro in una domo eos manere jubet, ne videantur propter gastrimargiam inconstantes esse, ab aliis ad alios transeuntes. Apud illos autem qui eos non accipiunt, jubet ut excutiant pulverem, demonstrantes quod longam viam propter illos venerint, et nihil profuerint, vel quod nihil ab eis acceperint, et ne pulverem quidem, quem etiam ipsum excusserint, ita ut hoc sit in testimonium illis, hoc est in reprehensionem. Amen enim dico vobis quod tolerabilius erit Sodomis aut Gomorrhæ in die judicii quam his qui non suscepserint vos. Sodomitæ enim puniti in hoc sævulo, levius in alio sæculo punientur. Insuper illis non sunt missi apostoli, hi vero apostolos non suscepserunt, merito igitur gravius hi quam illi punientur.

VERS. 12, 13. « Et egressi prædicabant ut resipiscerent, et dæmonia multa ejiciebant, et ungebant oleo multos ægros, et sanabant » Quod unxrint oleo apostoli, solus Marcus narrat, quod et frater Domini Jacobus in catbolica Epistola dicit: Infirmatur quis inter vos? advocet presbyteros Ecclesiæ, et orent super illum, ungentes eum oleo 80. Est igitur oleum et ad labores utile, et lucis fomentum, et hilaritatis effectivum, significat que misericordiam Dei, ei gratiam Spiritus, per quam a labore liberamur, et lucem ac gaudium hilaritatemque spirituale accipimus.

VERS. 14-16. « Et audivit rex Herodes, innotuerat enim nomen ejus, dicebatque: Joannes ille qui baptizabat, surrexit a mortuis, et propterea virtutes agunt in illo. Alii dicebant, Elias est; alii vero dicebant. Propheta est, vel tanquam unus ex prophetis. Cum audisset autem Herodes, ait: Cui ego præcidi caput, Joannes iste est, ipse surrexit a mortuis. » Hic Herodes fuit filius ejus qui pueros occiderat: et licet tetrarcha esset Herodes, eum tamen regem dicit Marcus, simpliciter usus nomine. Igitur ille cum audiret miracula Domini, sciens quod immitto et absque causa justum Joannem

et Lucas referunt jussos esse apostolos, neque calceamenta, neque virginem habere, cum Marcus dicat, hæc sola illis permitta fuisse? Quid igitur dicendum? Scilicet, primum quidem ita mandavit, sicut Matthæus et Lucas scribunt: deinde vero permisit illis, ut solis sandaliis se calcearent, ac virginem haberent, tum ad pedum custodiā, tum ad sustentationem corporis (videlicet eorum imbecilitati indulgere voluit propter itinerandi difficultatem) ut hic evangelista scriptum reliquit. Porro in una domo, etc.»

occidisset, suspicatus est quod surrexisset a mortuis, et per resurrectionem in se virtutem accepisset operandi miracula. Joannes enim prius nullum miraculum fecerat; Herodes autem putabat signorum operationem ei ex resurrectionis virtute advenisse. At alii dicebant, Elias est: reprehendit enim multis, ut eum diceret, O incredulo natio! Herodes autem timebat: adeo miser erat, ut et mortuum timeret.

VERS. 17-26. Nam ipse Herodes, missis satellitibus, manus injecerat in **201** Joannem, et vinclerat eum in carcere propter Herodiadē uxorem. Dicebat enim Joannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi, volebatque occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum ac sanctum, et observabat eum, auditoque eo, multa faciebat, et libenter eum audiebat. » Interserit hoc loco Marcus narrationem de morte Joannis Baptistæ, occasione sumpta. Dicunt autem quidam quod Herodes rapuerit Herodiadē, vivente Philippo, et quod reprehensus fuerit ut prævaricator, qui abduxerit viventis fratris uxorem; alii autem quod mortuus quidem fuerit Philippus, reliquerit autem filiolam: et cum filiam reliquerit, non debebat Herodes uxorem fratris ducere etiam post mortem. Lex enim tunc jubebat fratrem fratris uxorem ducere⁸¹, cum non superesset puer: nunc autem illi erat filia: illegitimæ igitur erant nuptiæ. Vide autem quid faciat amoris rabies, et quantum valeat. Ecce enim Herodes Joannem, quem in tanto honore et reverentia observabat, ut libidini satisfiat, contemnit.

VERS. 21-29. Et cum dies opportunus accidisset, cum Herodes in natalitiis cœnam ficeret primatibus ac tribunis et primoribus Galilææ, cumque introisset filia ipsius Herodiadis, ac saltasset, placuisseque Herodi, ac simul accumbentibus rex ait puellæ: Pete a me quod vis, et dabo tibi. Et juravit illi. Quidquid a me petieris, dabo tibi usque ad dimidium regni mei. At illa egressa dixit matri sua: Quid petam? Illa vero dixit: Caput Joannis Baptistæ. Et ingressa statim cum festinatione ad regem, petivit dicens: Volo ut protinus des mihi in lance caput Joannis Baptistæ. Et dolore affectus rex, prepter iusjurandum, eosque qui simul accumbabant, noluit eam rejicere. Et confessim rex, misso spiculatore, iussit inferri caput ejus. At ille abiit, ac decollavit eum in carcere, et attulit caput ejus in lance, et dedit illud puellæ, et puella dedit illud matri suæ. Quo auditio, discipuli ejus venerunt et sustulerunt cadaver ejus, posueruntque illud in monumento. » Convivium celebratur. Saltat per puellam diabolus, fit iusjurandum impium et nefarium, imo stultum. Nequam autem mulier dicit. Da mihi protinus, hoc

⁸¹ Deut. xxv, 5.

A μάτην ἀνετέλε τὸν Ἰωάννην, ὑπέλαβεν δὲι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἐκ τῆς ἀναστάσεως προσέλαβε τὸ θαυματουργεῖν. Πρότερον γὰρ δὲ Ἰωάννης οὐδὲν σημείων ἐποίησεν· ἀπὸ δὲ τῆς ἀναστάσεως ἐνόμισεν δὲ Ἡρώδης προσδέσθεν αὐτὸν τῶν σημείων τὸν ἔργασιν. «Αλλοι δὲ ἔλεγον δὲι Ἐλίας κατέν· ἥλεγχε γὰρ τοὺς παλλὸύς, ὡς ὅταν ἔλεγον, 'Ὥα γενεὰ ἀπίστος! Ἡρώδης δὲ δέδουιεν· οὕτως οὖν ἔλεσινδες, διστε τὸν νεκρὸν φοβεῖσθαι.

«Ἄντοδὲ γὰρ δὲ Ἡρώδης, ἀποστείλας ἐκράτησε τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρωδίαδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, δὲι αὐτὴν ἐγάμησεν. «Ἐλεγε γὰρ δὲ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ δὲι, Οὐκ ἔξεστι σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ Βου. Εἴ δὲ Ἡρωδίας ἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἤθελε· αὐτὸν ἀποκτεῖνται, καὶ οὐκ εδύνατο. Ο γὰρ Ἡρώδης δροβίστο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δέσπαιον καὶ ἀγιον, καὶ συνετήρει αὐτὸν, καὶ ἀκούσεις αὐτοῦ, πολλὰ ἐποίει, καὶ ἡδεῖς αὐτοῦ ἤκουεν. » Παρεντιθησιν ἐνταῦθα τὴν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Βαπτιστοῦ διήγησιν δὲ Μάρκος, ἀφορμής δραξάμενος. Τὴν δὲ Ἡρωδίαδα, οἱ μὲν, ζῶστος τοῦ Φιλίππου φασὶν ἀποσπάσαι τὸν Ἡρώδην, καὶ διὰ τοῦτο ἀλλάγγεσθαι αὐτὸν ὡς παρανομοῦσα, τοῦ ζῶντος ἀδελφοῦ ἀποζηγνύντα τὴν γυναῖκα· οἱ δὲ, δὲι ἀπόθεσεν μὲν δὲ Φιλίππος, πλὴν ἐπὶ θυγατρί· θυγατρὸς δὲ οὔσης, οὐκ ἔδει τὸν Ἡρώδην τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ γεμῆσαι, οὐδὲ μετὰ θάνατον. Ο γὰρ νόμος· τὸτε ἐκέλευε τὸν ἀδελφὸν τὸν τοῦ ἀδελφοῦ γυναῖκα λαρνάειν, δὲι μὴ ὑπῆν παιδίσιν· ἐνταῦθα δὲ ὑπῆρχεν ἡ θυγάτηρ, παράνομος ἄφε δὲ γάμος. » Όρε δὲ πάσσον ισχύει ἡ λύσις τοῦ ἱρωτοῦ, διστε καὶ τὸν Ἡρώδην τοσαύτην εἰδὼ καὶ φόβον πρὸς τὸν Ἰωάννην ἔχοντα, καταφρονήσαι τούτου, πρὸς τὸ θεραπεῦσαι μόνον ἀκολαστικόν.

«Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου, δὲι Ἡρώδης τοῖς γενεσοῖς αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει τοῖς μαργαριταῖν αὐτοῦ, καὶ τοῖς χιλάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γελιαδίας· καὶ εἰσελθεύσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς Ἡρωδίαδος, καὶ ὀρχηστρίνης καὶ ἀρεστόντης τῷ Πρώτῳ, καὶ τοῖς συνανακειμένοις, εἰπεν δὲ βασιλεὺς τῷ κορεστῷ· Λίτησόν με δὲ ἐάν θέλης, καὶ δώσω σοι. Καὶ ὡμοσσεν αὐτῇ δὲι, 'Ο έάν με αἰτήσῃς δώσω σοι, θεῖς ἡμίσως τῆς βασιλείας μου. Ή δὲ, ἐξελθούσα εἰπε τῇ μητρὶ αὐτῆς, Τί αἰτήσομαι; Ή δὲ εἶπε· Τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Καὶ εἰσελθεύσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα, ἥτησετο, λέγουσα· Θέλω ίντο μοι δῆς ἐξ αὐτῆς ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Καὶ περίλυπος γενόμενος δὲ βασιλεὺς, διὰ τοὺς δρόκους καὶ τοὺς συνανακειμένους, οὐκ ἰδέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι. Καὶ εὐθέως ἀποστείλας δὲ βασιλεὺς σπεικουλάτωρα, ἐπέτεξεν ἀνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ο δὲ, ἀπελθὼν ἀπεκράτισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ἥλεγχε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἰδώσειν αὐτὴν τῷ κορεστῷ, καὶ τὸ κορέσιον δέωσεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτῆς. Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἤλθον καὶ ἤραν

το πάντα αὐτοῦ, καὶ θέραν αὐτὸν ἐν μυημείῳ. ⁹ Πότες μὲν συγχροτεῖται. Ὁ Σεπταῖς δὲ φρεγεῖται διὰ τοῦ κορσείου. Καὶ ὅρφες τελετεῖται ἀθεσμός καὶ ἄθεος, μᾶλλον δὲ ἀνόητος· ἡ δὲ πονηρά γυνή, Δές μοι, φησίν, ἐξ κύτης, τουτίστι, παρακυτίκα, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ. ¹⁰ Οὐ δὲ ἀνόητος καὶ ἵρωτόληπτος Ἡρώδης δέδοικε τοὺς δρόκους, καὶ διὰ τούτο φονεύει τὸν δίκαιον. "Εδει, δὲ ἐπιερχῆσαι ἔνταῦθα, καὶ μὴ τοισύτον μύστος ἀργάσσεσθαι. Οὐ πανταχοῦ γὰρ τὸ εὑρεκεῖν καλόν. Σπεκουλάτωρ δὲ, δ διώμιος λέγεται σπραχτιώτης, ὃς πρὸς τὸ φονεύειν τέταχται. Πτῶμα δὲ, τὸ σῶμα ἔγει· μετά γὰρ τὸ ἀποκεφαλισθῆναι πίπτον τὸ σῶμα, πτῶμα λέγεται. "Εστι δὲ καὶ κατὰ θεωρίαν ταῦτα ἐκβαλεταιν. Ἡρώδης μὲν γὰρ, δ θερμάτινος λαὸς τῶν Ἰουδαίων. "Ἐγδυε δὲ γυναικα, τὴν ψευδῆ καὶ ἀσελγῆ δίδειν, ἡς ἔτι καὶ νῦν ἡ θυγέτην φρεγεῖται καὶ κινεῖται παρὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἡ πλενώσα αὐτούς γνῶσι τῶν Γραφῶν. Δεικοῦσι γὰρ γινώσκειν τὰς Γραφάς· ἀλλ' οὐκ ἔστι τούτο· ἀπεκεφαλίσεν γὰρ τὸν Ἰωάνναν· ἦσαν τὸν προφητικὸν λόγον· τὸ γὰρ ἀδέκαντο· εἰ γοῦν καὶ ἔχουσι τὸν προφητικὸν· λόγον Χριστοῦ.

ε Καὶ συνάγονται εἰς ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν,
καὶ ἐπιγραφεῖν αὐτῷ πάντα, καὶ διὰ ἑποίησαν καὶ
δοξαζόνταν. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Αὕτε θμετε αὐτοὶ^{τοι}
χεῖτ' ἤδην εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἀναπτυσσόθεν ἀλλή-
γον· ἡσαν γὰρ οἱ ἔρημοις καὶ οἱ ὄπεργοντες πολλοί,
καὶ οὐδὲ φρεγέν πύκαστρουν· καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον
τόπον τῷ πλούτῳ κατ' ἤδην. Καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπά-
γοντας καὶ ἐπιγραφων αὐτὸν πολλοί. Καὶ ταῦτη ἀπὸ
πιστῶν τῶν πόλεων συνεδρψμον ἔστι, καὶ προῆλθον
αὐτοὺς, καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτόν. » Μεθδὲ κτητρικαν
οἱ ἀπόστολοι, συνάγονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν· ἵνα καὶ
ἴμεται μαθητάμενοι, ἐκειδάν προβληθῆμεν εἰς διακο-
νίαν τινά, μὴ δρηταῖσιν καὶ κατεπείρεσθαι τοῦ
προβαλλόμενού, ἃλλα ἐκεῖνα εἰδέναι κερχλήν, καὶ
πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέψειν, καὶ ἐπαγγέλλειν αὐτῷ δοσα
ἢ ἐποιήσαμεν ἢ ἐδιδάξαμεν· γχρὶ γὰρ μὴ μόνον δι-
δάσκειν, ἀλλὰ καὶ ποιεῖν· ἀναπτύσσει δὲ ὁ Χριστὸς
τοὺς μαθητάς, ἵνα πάλιν μάθωσιν εἰς πρεσβοτες,
τοὺς κακοποτας ἐν τε λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ ἀναπτύ-
σεις ἀξίων, καὶ μὴ ἀει κατατείνειν αὐτοὺς τοὺς
πάνοις (Β1). εἰς ἔρημον δὲ τόπον ἀναγκωρῶν, διὰ τὸ ἀφι-
λέσσον, δημος οὐδὲ ἐνταῦθε λενθάνει τοὺς ζητοῦντας
κατόν. Ἀλλὰ τοσούτον ἐγρηγόρουν, ἵνα μὴ διαφύγῃ
κύριος, διετε καὶ προῆλθον αὐτοῦς, τουτίστι, προ-
έρχεσαν οἱ ἔγχοι τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἀπῆλθον εἰς
τὸν τόπον ἦδε ἕμελλεν ἀναπτυσθῆναι ὁ Ἰησοῦς.
Οὕτως οὖν καὶ σὺ προλάμβανε τὸν Ἰησοῦν, μὴ ἀν-
μέμνουν, ἵνα ἐκεῖνος σε προσκαλέσηται. Ἀλλὰ προ-
τρέψουν, καὶ μᾶλλον σὺ προράβων ἐκεῖνον.

est statim, hac hora. Insipiens vero et amore captus Herodes jusjurandum metuit, et justum propter illud occidit. Oportebat hic perjurium fieri, et non tam abominabile facinus perpetrare. Non enim ubique honestum est servare quod juratis. Spicator miles carnifex est, deputatus in hoc ut occidat. Cadaver, id est corpus; postquam enim detruncatum est caput, corpus quod decidit, cadaver dicitur Accipere haec potes et spiritualiter. **XII** Herodes enim dicitur populus pellicens Iudeorum. Duxit autem uxorem, vanam et impudicam gloriam, cuius filia nunc adhuc saltat et tripudiat apud Iudeos, nempe Scripturarum cognitio qua seducuntur. Videntur enim sibi cognoscere scripturas: verumtamen non sic habet res. Nam Joannem detruncarunt, hoc est, propheticum sermonem: caput enim prophetas, Christum dico, non receperunt. Et si igitur propheticum habeant sermonem, sed absque capite, hoc est, Christo, illum habent. αὐτοφίλιον τῆς προφητείας, τὸν Χριστὸν, λέγω, οὐκ εἰ, ἀλλά χωρὶς τῆς κεφαλῆς αὐτὸν ἔχουσι, τουτίστι τοῦ

VERS. 30-33. •*Et congregantur apostoli ad Iesum, ac renuntiaverunt ei omnia, et quæ egissent, quæque docuissent. Et ait illis: Venite vos soli seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant et abibant multi, ac ne cibum quidem capere vacabat. Et abiit in desertum locum navigio seorsum: et viderunt eos abentes, et agnoverunt eum multi, et itinere pedestri ex omnibus civitatibus concurrerunt illuc, et prævenerunt eos conveneruntque ad illum.*» Apostoli postquam prædicaverunt, congregantur apud Iesum: ut et nos discamus, si quando in ministerium mittamur, ne nos totos ab eo qui mittit, abripiamus, et adversus ipsum insurgamus. sed illum sciamus caput, et ad illum redeamus, annuntiemusque ei omnia quæ vel docuimus vel fecimus. Neque enim satis est si doceamus, nisi et fecerimus. Quiescere autem facit Christus discipulos, ut sciant prælati, laborantes in verbo et doctrina, dignos quibus detur sua quiete, et non semper intendant laboribus. Porro in locum desertum secedit, ut inanis gloria vitetur; sed neque en loco latere potest querentes. Adeo autem vigilabant illi, ne effugeret ens, (a) ut et eos prævenirent, (hoc est, prævenerunt turbæ apostolorum) et atierint in locum ubi Christus quietem habiturus erat. Sic et tu præveni Jesum, ne explices ut ille te vocet: sed præcurre, et tu magis illum prævenito.

Ex collatione codic. Venet. S. Marci.

(61) Cod. 26 addit: 'Αμα καὶ ἄλλο διδασκόμεθα
τηνεύεται, έτι χρὴ τοὺς διδασκαλους τῆς Ἐκκλησίας
μηδέποτε επιτάσσει τούς εκθέτοντας τοὺς πλήθεις, ἀλλ'
Ἐν περῷ συστήλλεσθαι καὶ ιδέσσει, καὶ συνάγειν τὸν
ναὸν ἐπὸ τῆς ἔξω περιφορές. Εἰ λοιπον δι τόπου
ἐνταχωρῶν. x. t. λ. « Verum et aliud documentum

hic habemus : nempe, oportere, ut doctores Ecclesiae non semper se multitudini tradant, sed quandoque se subtrahant, ac solitarii maneat, menterique ab exteriori occupatione recolligant. Potro in locum desertum secedit, etc. .

(a) In edit. Lut. desiderantur; quae sequuntur, verba.

VERS. 34-40. « Et egressus vidit turbam multam Ihesus, et affectu misericordiae tactus est erga eos, quia erant velut oves non habentes pastorem. Et cecepit illos docere multa: et eum jam multum temporis præterisset, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, et jam multum temporis est: dimitte illos, ut habeant in circumjacentes villas ac vicos, emantque sibi panes: nam quod edant non habent. At ille respondens ait illis: Date illis vos quod edant. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, et demus illis quod edant? At ille dicit eis: Quot panes habetis? Ite et videte. Et cum cognovissent, dicunt: Quinque et duos pisces. Et præcepit illis ut accumbere facerent omnes, distributis conviviis in viridi gramine. Et discubuerunt divisim in areolas 203 centeni et quinquageni. » Pharisei cum essent lupi rapaces, non pascebant populum, sed devoabant: propterea relictis illis, ad Christum verum pastorem turbæ congregantur, unde et ipse alimoniam eis suppeditat, et primum utiliorem et honestiorem, nempe verbum suum, deinde et corporalem. Vide autem discipulos quomodo in misericordia proficiant. Misericordia enim moti erga turbas, accedunt ad Christum, et pro illis orant. Dominus autem tentans et probans num suam agnoscerent virtutem quod possit illas alere, ait: Date illis vos ut edant. Illi autem et arguerunt eum, ut ignorantem quanta laborent rerum penuria, et quanta populi esset multitudo. Nonnulli enim gravati animo dicebant: Emamus ducentis denariis panes, et demus illis ut edant? Denique recumbere facit omnes in feno separatos: hoc est enim Distributis conviviis, id est diversis mensis, quod iterum designat dum dicit, Discubuerunt divisim in areolas, hoc est multas partes et sectiones. Areolæ enim dicuntur variæ sectiones in hortis in quibus plantantur varia plerumque olera.

VERS. 41-44. « Et cum accepisset quinque panes et duos pisces, sublatis in cœlum oculis, benedixit ac fregit panes, deditque discipulis suis, ut apponenter illis : et duos pisces divisit omnibus. Et comedederunt omnes, ac saturati sunt, et sustulerunt fragmentorum duodecim cophinos plenos, et de piscibus. Et erant qui comedebant panes, quinque millia virorum. » Suspicit in cœlum, partim nos docens a Deo petere cibum, non a diabolo : id quo d faciunt qui injustis prædis vivunt : partim monstrans turbis se non esse adversarium Deo, quem invocabat. Porro discipulis dat, ne miraculi obliviscantur, quia suis manibus tenuissent panes. Residui autem sunt duodecim cophini, eadem de causa, ut suis quique humeris unum gestantes, memoria rem servarent. Virtutis autem magnitudo indicatur, quod non solum tam multi pascuntur, sed et multa relinquuntur residua. Moses enim

Α « Καὶ ἐξελθὼν δὲ Ἰησοῦς, εἶδε πολὺν δῆλον, ακ-
ισπλαγχνόθη ἐπ' αὐτοῖς, διὰ τὸν ὡς πρόβατα μή-
χοντα πουμένα. Καὶ ἤρετο θιάσοις αὐτοὺς πολλά
καὶ ἥδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προελθόντες αὐτῷ
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγουσιν αὐτῷ, διὰ, Ἐρημός ἔστιν
δὲ τόπος, καὶ ἥδη ὥρα πολλή. Ἀπόδυσον αὐτοὺς, Ιη-
σοῦν ἀπελθόντες εἰς ταύς κύκλῳ ἄγρούς καὶ κώμας, ἀπό-
ράσσων ἀντοῖς ἄρτους. Τί γέρε φάγωσιν οὐκ ἔχου-
σιν. Ὁ δὲ ἐποκρίθεις εἶπεν αὐτοῖς· Δότε αὐτοῖς
ὑμεῖς φαγεῖτε. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Ἀδέται
ἀγοράσσωμεν διακοσίων δηναρίων ἄρτους, καὶ δῶμαν
αὐτοῖς φαγεῖτε; Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Πόσους ἄρτους
ἔχετε; Ἡπάγετε καὶ ἴδετε. Καὶ γνόντες, λίγους·
Πέντε, καὶ δύο ἰχθύας. Καὶ ἐπέτεξεν αὐτοῖς ἀνακλι-
ναὶ πάντας, συμπόσια συμπόσια, ἕπει τῷ χλωρῷ χόρῳ.
Β Καὶ ἀνέπεισον πρεσταὶ πρεσταῖ, ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἓντα
πεντήκοντα. **ε** Οἱ Φαρισαῖοι, λίγοι δυτοὶ ἀρπαγες, σύκ-
ἐποικιζον τὸν λαόν, ἀλλὰ κατησθιον. Διὰ τοῦτο πρὸς
τὸν Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν πουμένα, συνάγοντες, κει-
νους ἀποφεύγοντες, θεν αὐτὸς τροφὴν αὐτοῖς δίδειο,
προτυμένων τὴν ἐπωφελεστέραν καὶ τιμιωτέραν,
τὴν διὰ λόγου, εἰτα καὶ τὴν σωματικήν. Ὁρα δὲ
τοὺς μαθητὰς, πῶς πρωκτόποισιν ἐπὶ τὸ φιλανθρω-
πότερον. Ἐλεήσαντες γάρ τοὺς δῆλους, προσίρ-
χονται τῷ Χριστῷ, καὶ περὶ αὐτῶν ἀξιοῦντιν. Ὁ δὲ
Κύριος πειράων αὐτοὺς, καὶ δοκιμάζων εἰ τὴν εἰπού-
ἐπεγνωσαν δύναμιν, διὰ δύναται αὐτοὺς διαθρέψαι,
λέγει· Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖτε· οἱ δὲ κατε-
μέμφονται αὐτὸν, ὡς μὴ γνῶντα πόση μὲν αὐτοῖς
ἡ ἔνδεια, πόσον δὲ καὶ τὸ τοῦ δῆλου πλῆθος. Βερ-
νόμενοι γάρ λέγουσι τὸ. Αγράσσωμεν δηναρίους δια-
κοσίων ἄρτους, καὶ δώσωμεν αὐτοῖς φαγεῖν; Τέλος
μέντοι ἀνακλίνει πάντας ἐπὶ τῷ χόρῳ διακυρω-
σμένους. Τούτο γάρ ἔστι τὸ, Συμπόσια συμπόσια, ἐντὶ
τοῦ τραπέζας διαφόρους. Τούτο δὲ σημαίνει καὶ τὸ,
Πρασιά ἀνέπεισον, ταυτίστι, διάφορα κόρματα καὶ
μέρη. Πρασιά γάρ λέγονται τὰ ἐν τοῖς κήποις διά-
φορα κόρματα, ἐν οἷς φυτεύονται διάφορα πολλάκις
λάχανα.

Δ Καὶ λεβών τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο
ἰχθύες, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε· καὶ
κατέκλασε τοὺς ἄρτους, καὶ ἤδιον τοὺς μαθητὰς
αὐτοῦ, θνατωθεῖσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ιχθύες
κεμέρισε πᾶσι. Καὶ ἔφεγον πάντες, καὶ ἐχαρτεῖσθαι
καὶ ἡραν κλασμάτων διδόσκα κοφίνους πλήρεις,
καὶ ἀπὸ τῶν ιχθύων. Καὶ ήσαν οἱ φρυγόντες τοὺς
ἄρτους, πεντακισχίισι ἄνδρες. ἢ Ἀναβλέπει εἰς τὸν
οὐρανὸν, δῆμα μὲν καὶ ἡμέτερος διδόσκου παρέ τοῦ Θεοῦ
αἰτεῖσθαι τὴν τροφὴν, καὶ μὴ παρέ τοῦ διαβόλου·
ὅπερ ποιοῦσιν οἱ ἔξ ἀδέκων πόρεων διατρέφόμενοι·
ἄμπετε δὲ καὶ τοὺς ὅχλοις τότε δεικνύων ἀπὸ οὐκτων
ἀντίθεσσι, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἐπικαλεῖται. Διδώσι δὲ τοὺς
μαθητὰς, θνατωθεῖσιν αὐτοῖς πολλὰ πειλάθησται, ὃς
ταῖς οἰκείαις χερσὶ δεκάμενοι τοὺς ἄρτους. Καὶ δέ-
δεκτα δὲ κόρφινοι περιττεύουσι, δι' αὐτὸν τοῦτο, θνατωθεῖσιν
ῶμιν τὸν ἔχαστος ἄρτας κόρφινον, ἀνεπιληστον τῷρη τὸ
θεῖμα. Περιουσία δὲ δυνάμεως, τὸ μὲν μέντον βούτη,

τοσούτως, ἀλλὰ καὶ περιττά καταλιπεῖν. Μωσῆς μὲν γάρ εἰ καὶ τὸ μάννα ἔδιδου, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἵκαστου χρείαν· τὸ γάρ περιττεύον, σκώληκας ἔξει. Καὶ Ἡλίας δὲ τὴν χήραν διατρέφων, τὸ αὐταρκεῖ ἔχοργης. Ἰησοῦς δὲ, ὡς Δεσπότης, καὶ περιττεύει ποιεῖ. Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὴν ἱστορίαν. Κατὰ δὲ ἀντιγραφὴν, πέντε ἄρτοι, οἱ Μωσεῖκοι λόγοι Πέντε γάρ τὰ τοῦ Μωσέως βιβλία, Γένεσις, Ἐξόδος, Λευτικὸν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον. Ἰχθύες δὲ δύο, οἱ τῶν ἀλισών λόγοι, δὲ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Τούτοις οὖν τρέφονται αἱ πέντε ἡμέραι αἰσθήσεις, αὗται γάρ εἰσιν οἱ πεντακισχλιοι. Οὐκ ἄπαντα δὲ δυνάμεθα φαγεῖν, ἀλλὰ πολλὰ περιττεύουσιν, δὲ οἱ ἀπόστολοι δύνανται βαστάσαι. Τὰ γάρ δυσκολώτερα τῶν τοῦ Νόμου καὶ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου νοημάτων, ήμετοι μὲν οἱ ἐπὶ ταῖς πέντε αἰσθήσεσι δουλεύοντες, οἱ βαστάζομεν, οἱ ἀπόστολοι δέ.

C Καὶ εἰδένας ἡνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθσαΐδα, ἵνα αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὅχλον. Καὶ ἀποτελέσμανος αὐτοῖς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ δρός προσεύξασθαι. Καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ εἶδεν αὐτοὺς βισσανημένους ἐν τῷ ἀλαύνειν. ἦν γάρ δὲ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς. Καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς, ἥρχεται πρὸς αὐτοὺς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἔθελε παρελθεῖν αὐτούς. Οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἕδοξαν φάντασμα εἶναι, καὶ ἀνέκραξαν. Πάντες γάρ αὐτὸν εἶδον, καὶ ἐτράχησαν, καὶ εὐθέως ἀλλήλοις μετ' αὐτῶν, καὶ λέγοις αὐτοῖς· Θροεῖτε, ἄγωμεν, μὴ φοβεσθε. Καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἐκπάσαν δὲ ἄνεμος. Καὶ λίαν ἐκπεισοῦ ἐν ἀστοῖς ἔξισταντο, καὶ θαύμαζον. Οὐ γάρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις. Ἔν γάρ αὐτῶν ἡ καρδία πεπωρωμένη· ἡ ἡνάγκασε τοὺς μαθητάς. Οὐ γάρ ἔθελον ἀποσπασθῆναι αὐτοῦ, ἀλλὰ βίᾳ ἔχωρίζοντο, διὰ μὲν δὲ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, διὰ δὲ καὶ δὲ τὸ ἀπορεῖν πᾶς δὲ Ήθοι πρὸς αὐτοὺς πλοίου μὴ δύντος. Ἀπολύσας οὖν τοὺς ὅχλους, ἀνέβη προσεύξασθαι κατ' ἴδιαν. Σχολῆς γάρ καὶ ἀταραχῆς δεῖται ἡ προσευχὴ. Ἀφιησι δὲ τοὺς μαθητὰς πειρασθῆναι, ίνα μέθωσιν ὑπομένειν. Διὰ τούτο γάρ οὐδὲ εὐθέως αὐτοῖς ἀφίσταται, ἀλλὰ δὲ δῆλης τῆς νυκτὸς συγχωρετοῦνται, ίνα διδοῦντο καρτερεῖν, καὶ μὴ ἐν ἀργῇ τῶν δεινῶν ἀλπίζειν ἄνεσιν. Ὁρα δὲ καὶ ἔπερον, διετοῦν μὲλληρ πάνειν τὰ δεινά, τότε μᾶλλον εἰς μείζονα φόδον ἐντείθοισιν. Ἰδόντες γάρ αὐτὸν, ἔκραξαν, ταραχθέντες ὡς ἐπὶ φαντάσματι· καὶ εὐθέως διὰ τῆς φωνῆς θερπανεῖ αὐτοὺς, λέγων· Μὴ φοβεσθε. Εἴτε καὶ διὰ τοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, τὴν τελεωτέραν αὐτοῖς ἀταραχῆν περιποιεῖται. Εὖθυς γάρ εκπάσαν δὲ ἄνεμος. Μεγάλη δὲ θύμα τὸ ἐπὶ θαλάσσης πειρατεῖν, καὶ θεοῦ τῷ δύτῃ, τὸ δὲ καὶ ταραχῆς οδησσεις. καὶ τοῦ ἀνέμου ἐναντιουμένου, ἐπίτεσι τοῦ θαύματος. Οἱ δὲ ἀπόστολοι οὐ συνιέντες ἐπὶ τοῖς ἄρτοις, ἀπὸ τούτου τοῦ θαύματος τοῦ ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ συνῆκαν· ἔσικεν οὖν δὲ Χριστὸς καὶ διὰ τούτο συγχωρῆσαι αὐτοὺς πειρασθῆναι, ίνα ἐπειδὴ μὴ ἐπὸ τῶν ἄρτων αὐτὸν ἐπέγνωσαν, ἐπιγνῶσιν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἀφεληθῶσιν..

A quamvis manna dedisset, tamem pro singulorum usu dabat; nam quod supererat, vermiculis scaturiebat. Elias quoque viduam pascens, suppeditabat quantum satis erat. Jesus autem, ut Dominus, etiam residua facit. Et haec quidem juxta historiam: verum juxta anagogen, quinque panes sunt libri Mosis, qui quinque sunt, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri et Deuteronomium; duo autem pisces, piscatorum libri, Apostolus et Evangelium. Illis enim pascuntur quinque nostri sensus, qui per quinque millia signantur. Verum non possunt omnia edere, sed multa residua relinquunt, quæ apostoli gestare possunt. Nam difficultiores sensus Legis et Evangeliorum nos quidem, quinque sensibus servientes, non portamus, sed apostoli.

B VERS. 45-52. • Et statim coegerit discipulos suos concendere navim, ut præcederent transmisso mari Bethsaidam, dum ipse dimitteret turbam. Et cum dimisisset eos, abiit in montem ad orandum. Et cum vespera advenisset, erat navis in medio mari, et ipse solus in terra, vidiisque eos laborantes in remigando. Erat enim ventus contrarius eis. Et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans super mare, et volebat praeterire eos. At illi ut viderunt eum ambularem super mare, putaverunt spectrum esse et exclamaverunt. Omnes enim videbant eum, et conturbati sunt, et statim locutus est cum eis, dixique eis: Confidite, ego sum, ne terreamini. Et ascendit ad illos in navim, et conquievit ventus. Et vehementer supra modum intrasse stupebant et admirabantur. Non enim intellexerant de panibus: erat enim cor eorum obsecatum. C Cogit discipulos. Nolebant enim avelli ab eo, sed vi separabantur, partim propter amorem erga illum, partim quod dubitabant quomodo nam ad ipsos rediret, cum abasset navis. Dimissis itaque turbis ascendit in montem ut oraret seorsum. Quietem enim et tranquillitatem opus habent preces. Cæterum discipulos tentari permittit, ut discant patientiam. Nam propterea non statim illis assistit, sed tota nocte sinit in tempestate esse, ut doceat fortis esse, et non in principio tentationum sperandam quietem. Observa et aliud, quod datus finem rerum difficultatibus, in majorem illos terorem adducit. Viso igitur illo, clamaverunt turbati tanquam in phantasmate, et statim per vocem succurrerunt eis, dicens: Ne terreamini. Deinde et per ingressum in navim, majorem illis securitatem parit. Confestim enim conquievit ventus. Magnum autem miraculum, ambulare super mare, et revera divinum: et cum esset tanta tempestas, tamque contrarius ventus, miraculi incrementum erat. Apostoli autem cum non intellexissent de panibus, ex hoc miraculo in mari intellexerunt. Videtur sane Christus propter hoc permisisse illos tentari, ut quoniam a panibus eum non cognovissent, notitiam a mari perciperent, atque utilitatem consequerentur.

VERS. 53-56. « Et cum trajecissent, venerunt in terram Genezareth, et applicuerunt in portum. Cumque egressi essent e navi, continuo agnoverunt eum: ac percurrentes totam undique regionem illum, cœperunt in lectis eos qui male habebant circumferre, cum audissent eum illic esse: et quocunque introisset in vicos aut civitates, aut in villas, in plateis ponebant infirmos, et deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent: et quotquot tangebant eum, salvi fiebant. » 203 Ali quanto tempore, ut videtur, peregrinatus est Dominus in loco illo, eo quod evangelista dicit: Cum agnoverint illum, attulerunt infirmos. Non enim in domos ipsius vocabant, sed ipsi afferebant eos qui male habebant, obsecrantes utilis vel fimbriam vestimenti tangere liceat. Nam miraculum quod in muliere operatus fuerat, quæ sanguinis profluvio laborabat, ad omnium aures pervenerat fidemque auxerat.

CAPUT VII.

De discipulis illotis manibus comedentibus. De transgressione mandatorum Dei. De Syrophænissa. De Sabbato.

VERS. 1-5. « Et convenient ad eum Pharisæi, et quidam de Scribis qui venerant a Hierosolymis: et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est illotis, edere panes, incusabant. Nam Pharisæi et omnes Judæi, nisi cubitaliter lavarint manus, non capiunt cibum, tenentes instituta majorum: et a foro venientes, nisi loti fuerint, non comedunt; et alia multa sunt quæ suscepunt servanda, nempe lotiones poculorum et urceorum, et æramentorum, et lectorum. Deinde interrogant eum Pharisæi et Scribae: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed illotis manibus edunt panem? » Discipuli Domini docti solam virtutem amplexari, et in aliis non esse superstitionis illotis manibus comedebant, simpliciter et absque curiositate. Pharisæi ergo querentes convicii occasionem, illud reprehendunt: neque reprehendunt illos ut transgredientes legem, sed traditiones seniorum. Non enim in lege scriptum erat · lavandum cubitaliter, hoc est usque ad cubitum (cubitus enim dicitur a flexu brachii usque ad extremos digitos), sed hoc erai D a senioribus traditum.

VERS. 6-13. « At ille respondens dixit eis: Bene vaticinatus est Isaías de vobis hypocritis, sicut scriptum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me: in vanum autem me colunt docentes doctrinas, præcepta hominum. Nam omisso præcepto Dei, tenetis constitutionem hominum: ablutiones urceorum et poculorum, aliaque similia his facitis multa. Et dicebat illis: Bene rejicatis præceptum Dei ut constitutionem vestram servetis. Moses enim dixit: Honora patrem tuum et

« Καὶ διαπέρσαντες, ἤλθον ἐπὶ τὴν γῆν Γεννησάρετ· καὶ προσωρίσθησαν, καὶ ἔξελθόντων αὐτῶν, περιβραμόντες ὅλην τὴν περιχώρων ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοὺς κρασδάτοις τούς; κακῶς ἔχοντες περιφέρειν, διπου ἤκουον διὰ ἑκεῖτον εἰς τὰς ἀγοραῖς ἐπίθεουν τοὺς ἀσθενοῦντες, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα καὶ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἴματίου αὐτοῦ ἔψωνται, καὶ δοῖ αὖτις ἡ πόλεις ἡ ἀγροῦς, καὶ ταῖς ἀγοραῖς ἐπίθεουν τοὺς ἀσθενεῖς λέγει· Ἐπιγύρνοντες αὐτὸν, προσέφερον τοὺς ἀσθενεῖς. Οὐκ ἔτι γάρ εἰς τὰς οἰκίας ἔκελουν, ἀλλ' αὐτοὶ μᾶλλον προσέφερον τοὺς κακῶς ἔχοντες, παρακαλοῦντες ἵνα καὶ τοῦ κρασπέδου ἔψωνται. Τὸ γάρ περὶ τὴν αἰμόρθουν θαῦμα, πάντων τὰς ἄκοας ἔχετεσχε, καὶ πλειον πίστιν αὐτοὶς ἀνέθηκεν.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Περὶ τῶν μαθητῶν ἀνίπτοις χερσὶν ἀσθεντων. Περὶ τῶν παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. Περὶ τῆς Συροφοινικίστης. Περὶ τοῦ Σαββάτου.

« Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι, καὶ τινὲς τῶν Γραμματέων ἐλθόντες ἐπὶ Ἱεροσολύμων, καὶ ιδοντες τινὲς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοινωτὸς χριτού, τουτέστιν ἀνίπτοις, ἀσθενοῦταις ἄρτους, ἐμέμφαντο. Οἱ γάρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἂλλα πυγμῆνιν ἔψωνται τὰς χειρας, οὐκ ἔσθιουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἐπὶ ἀγροῦς, ἐπὶ μὴ βιττισμέναις, οὐκ ἔσθιουσι· καὶ ἀλλα πολλὰ ἔστιν Ἀ παρέλαβον κρατεῖν, βιττισμένους ποτηρίους καὶ ἔστων καὶ χαλκείων καὶ κλινῶν. Ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, Διατέλει οἱ μαθηταὶ σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλ' ἀνίπτοις χερσὶν ἔσθιουσι τὸν ἄρτον; » Οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταὶ διδαχθέντες μόνης ἀντέχεσθαι τῆς ἀρετῆς, καὶ μηδὲν ἄλλο προσπειργάζεσθαι, ἀνίπτοις χερσὶν ἔσθιουν ἀπεριέργως καὶ ἀπλῶς; Οἱ οὖν Φαρισαῖοι θέλοντες εὑρέτιν σκάμματος πρόφασιν, δράσσονται τούτου· καὶ οὐ μέμφονται αὐτοὺς ὡς παρεκάνοντες τὸν νόμον, ἀλλὰ παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων. Οἱ γάρ ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται νίπτεσθαι πυγμῆν, τουτέστιν, ὅχρι τοῦ ἀγκῶνος (πυγμὴ γάρ λέγεται τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος ὅχρι καὶ τῶν ἔμφρων δακτύλων), ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων εἴχον τοῦτο παρεδομένον.

« Οἱ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, δέτε, Καλῶς προφήταισσον Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται· Οὗτος δὲ λεῦς τοὺς χειλεσί με τιμᾷ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ, μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδάσκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων. Ἀφέντες γάρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βιττισμένους ἔστων καὶ ποτηρίους, καὶ ἀλλα παρέμοια τοιοῦτα πολλὰ ποιεῖτε. Καὶ Πλεγεν αὐτοῖς· Καλῶς ἐνθετεῖ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τη-

ρήστε. Μωσῆς γάρ εἶπε· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ, Ὁ κακολογῶν πατέρα ή μητέρα, θανάτῳ τελευτάτῳ. Ἐμεῖς δὲ λέγετε· Ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατέρι ή τῇ μητρὶ, Κορδάν, δὲστι Δᾶρον, δὲ δὲν δὲ δύος ὠφεληθῆς, καὶ οὐκ ἔτι ἀφίεται αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατέρι αὐτοῦ ή τῇ μητρὶ αὐτοῦ, δικαιοῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ή παρεδόντας, καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. » Ἐμβριθέστερον ἐλέγχων τοὺς Ἰουδαίους δὲ Κύριος, παράγει καὶ τὸν προφήτην κατηγοροῦντα αὐτῶν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοὺς μαθητὰς ἐνεκάλουν διτὶ τὴν τῶν προστυέρων παράδοσιν παρέβαινον, δὲ Κύριος δὲ αὐτοῖς ἀντεπιφέρει σφοδρότερον ἔγκλημα, τὸ τὸν τοῦ Ιωσέως νόμον παρεβάντων. Οἱ μὲν γάρ νόμος φησι, λέγει· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· Ἐμεῖς δὲ διδάσκετε^B τοὺς πατέρας λέγειν πρὸς τοὺς γονεῖς, διτὶ Κορδάν; τουτέστι, Δᾶρον καὶ ἀνατεθειμένον τῷ Θεῷ ἔστιν, δὲ ζητεῖς δὲ δύος. Οἱ γάρ Φαρισαῖοι θέλοντες κατεσθεῖν τὰ τῶν ἀφελεστέρων, ἐθίδασκον τοὺς πατέρας, ἵνα τι εἶχον οἰνοὶ πακούλιον, καὶ ἐξήτουν τοῦτο οἱ γονεῖς, λέγειν, διτὶ· Ἡδη ἀφιέρωσα τοῦτο τῷ Θεῷ, καὶ μητέρας ζῆται, ὡς ἀνατεθὲν τῷ Κυρίῳ. Οὗτοι οὖν διπατῶντες τὰς πατέρας, καὶ συμπειθοῦντες αὐτοὺς ἀφιεροῦν δῆθεν τῷ Θεῷ & εἶχον, τοὺς μὲν πατέρας ἐπιείν περιφρονεῖν, αὐτοὶ δὲ τὰ ἀφιερωθέντα κατήσθιον. Τοῦτο οὖν αὐτοῖς δὲ Κύριος ἔγκαλετ, ώς διὰ κέρδος παρεβάνουσι τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον.

« Καὶ προσκαλεσθέντος πάντα τὸν δῆλον, ἐλεγεν κατοτε· Ἀκούετε μου, πάντες, καὶ συνίετε· Οὐδέν ἔστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν, δὲ δύναται αὐτὸν κοινώσαι, ἀλλὰ τὰ ἐκπορεύμενα δὲ οὐτοῦ, ἐκεῖνά ἔστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἀνθρώπον. Εἰ τις ἔχει ὅτα ἀκούειν, ἀκούετω. Καὶ δὲ εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ δῆλου, ἐπιράτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὖπα καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἔστε; Οὐ νοεῖτε διτὶ πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἀνθρώπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινώσαι, διτὶ οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν καὶ λαν, καὶ εἰς τὸν ἀφερῶντα ἐκπορεύεται, ἐκκαθερζόντων πάντα τὰ βράματα; » Ἐλεγε δὲ, διτὶ· Τὸ ἔκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορεύμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἀνθρώπον. » Εσθεν γάρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖται, πορνεῖται, φρονοῖ, κλοπαῖ, πλεονεξεῖται, πονηρεῖται, δόλος, ἀσέλγεια, ὀρθαλμὸς πονηρὸς, βλασφημία, ὑπερηφνία, ἀφροσύνη· πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται, καὶ κοινοῖ τὸν ἀνθρώπον. » Ὁ Κύριος διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους διτὶ τὰ τῶν βραμάτων περατηρήματα & δὲ νόμος διαγορεύει, οὐκ ὀφελομενοί νοεῖν σωματικῶς, ἀρχετεκτικῶς, ἐντεῦθεν ἀποκαλύπτειν μετρίως τὸ τοῦ νόμου βούλημα. Καὶ φησιν διτὶ οὐδὲν τῶν εἰσπορεύομένων δύναται κοινώσαι, τουτέστι, μιᾶντί τινα, ἀλλὰ τὰ ἐκπορεύμενα ἐκ τῆς καρδίας, ἐκεῖνά εἰσι τὰ μηδένοντα, καὶ καταλέγει ταῦτα. Ὁρθαλμὸν δὲ πονηρὸν φησιν, ή τὸν φθόνον, ή τὴν ἀκολασίαν· τοιί γάρ καὶ δὲ φθονῶν, ὀρθαλμὸν πονηρὸν καὶ βασκάνον ἐπιβάλλει τῷ φθονούμενῷ· καὶ ἀκινάστος

VERS. 14-23. « Et cum advocasset ad se totam turbam, dicebat illis: Audite me, omnes, et intelligite: Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum inquinare: sed quae de homine procedunt, illa sunt quae inquinant hominem. Si quis habet aures ad audiendum, audiat. Et cum intrasset in domum semotus a turba, interrogabant eum discipuli ejus de parabola. Et ait illis: Adeo et vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis quo i omne foris introiens in hominem, non potest eum inquinare, quia non intrat in cor ejus, sed in ventre in, et in secessum exit, repurgans omnes escas? Dicebat autem: Quod ab homine exit, illud inquinat hominem. Ab interioribus enim de corde hominum mala cogitationes procedunt, adulteria, stupra, homicidia, furti, avaritia, fraudes, dolus, impudicitia, malus oculus, blasphemia, superbia, stultitia: omnia haec mala ab internis procedunt, et inquinant hominem. » Dominus docens homines quod ciborum observationes quas lex præcipit, non debeamus corporaliter intelligere, incipit hoc loco legis mentem aperire, dicens, nihil quod ingreditur, posse communem facere, hoc est inquinare quempiam: sed ea quae egrediuntur de corde. Illa enim sunt quae inquinant, et enumerat. ea. Oculum malum inquit vel invidiam, vel intemperantiam: etenim invidus oculum malum et fascinum immittit in eum cui invidet, et intemperans per oculum vident, malum accersit. Blasphemiam autem dicit convictum in Deum, ut si quis dicat: Non est providentia, hoc blasphemia est; et ideo super-

biam statim subjungit superbia enim est quasi con- A διὰ τοῦ δρθαλμοῦ ὑρῶν τὸ πονηρὸν μετάρχεται. Βλασφημίαν δὲ λέγει, τὴν εἰς θεὸν οὐρανούς διαβόλους τις ἔστι. Οὐκ ἔστι πρόνοια, τοῦτο βλασφημία. διδὸς ἀπεισυνάπτει τὴν ὑπερηφανίαν. ὑπερηφανία γάρ ἔστιν ὁσανεὶ κατεψφρόντης Θεοῦ, ὅταν τις ἄρχοντας τις ἀγαθὸν, οὐ τῷ Θεῷ ἐπιγράφεται τοῦτο, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει. Ἀφροσύνην δὲ νόσον, τὴν εἰς ἀνθρώπους οὐρανούς. Πάντα σὸν ταῦτα τὰ πάθη μαζίνουσι τὴν φυχὴν, καὶ αὐτῆς πηγάδοντα καὶ ἀρρεγόμενα. Πρὸς μὲν σὸν τὸν σχῆμαν ἀσαφέστερον εἶπεν δὲ Κύριος, διδὸς καὶ Λευκον. Οἱ ἔχων ὡταὶ ἀκούειν, ἀκούεται· ταῦτας, οἱ νοῶν νοεῖται. Τοὺς δὲ ἀποστόλοις νομίσασι βαθύτερόν τι λέγειν τὸν Κύριον, καὶ προσελθόντες καὶ ἀρρωτᾶσι περὶ τῆς παραδολῆς, δὲ σκοτεινὸς λόγος) πρῶτον μὲν ἀπετίμησεν, εἶπεν·

VERS. 24-30. Et cum inde surrexisset, abiit in B conflua Tyri et Sidonis: et ingressus domum, neminem voluit scire, nec potuit latere. Mulier enim statim ut audivit de eo, cuius filiola habebat spiritum immundum, venit et accidit ad pedes ejus (erat autem mulier Græca Syrophœnissa(a)genere), et rogabat eum ut dæmonium ejiceret de filia sua. Jesus autem dixit illi: Sine prius saturari filios: non est enim honestum sumere panem filiorum, et projicere catellis. At illa respondit et dicit illi: Etiam Domine; nam catelli quoque comedunt sub mensa de micis filiorum. Et ait illi: Propter istum sermonem vade, exiit dæmonium a filia tua. Et cum abiisset dominum suam, eeperit dæmonium exiisse, et filiam jacentem super lectum. Postquam de cibis locutus est Dominus, et vidit incredulos Judæos, transit in gentilium fines. Nam cum increduli essent Judæi, salus futura erat gentium. Et ipse primum quæsivit latere, ut ne habeant Judæi postea quo possint ipsum accusare, quod ad immundas gentes præcurrerit. Non potuit tamen latere: non enim fieri poterat, ut a nemine agnoscatur. Mulier igitur quæ audierat de eo, ostendit alacrem fidem suam, et propterea Dominus non statim exaudit, sed moratur et differt donum, ut ostendat mulieris solidam fidem, quæ quamvis ablegaretur, perseveravit, ut et nos discamus non statim resilire cum preciamur, si non statim volvorum fuerimus compotes, sed perseveremus donec accipiamus. Præterea canes nominat gentiles, tanquam exosos Judæi habitos. Panem autem beneficium, quod pueris, hoc est Hebreis, segregarat Deus. Beneficia autem Hebreis imparitius est. Dicit igitur Dominus: Non oportet gentiles participes esse beneficiorum, quæ Judæi destinata sunt.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(62) Cod. 26: Γυνὴ δὲ Ἑλληνὶς μὲν τὴν θρησκείαν, Σύρη δὲ τὴν διαλέκτῳ, Φοινίκισσα δὲ τῷ γένει, ητοι τῷ οἴκῳ: (Φοινίκης γάρ οἱ Χαναναῖοι ἐλέγοντο, διὰ τὸ μητρόπολιν ἔχειν τὴν Φοινίκην), αὕτη ἀκούσασα περὶ αὐτοῦ, χ. τ. λ. «Mulier autem, Græca quidem su-

C καὶ ἀκεῖθεν ἀνυστάς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος, καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκεῖαν, οὐδὲν δὲ τὴν γῆνει. Καὶ οὐκ ἡδυνήθη λαθεῖν. Ἀκούσασα γάρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἡς εἶχε τὸ θυράτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἀλθούσα προσέπειτε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ (ἥν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλληνὶς Συροφοίνισσα τῷ γένει), καὶ ἤρωτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβαλλεῖ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. Οἱ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· Ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ γάρ καλόν ἔστι λαθεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοὺς κυναρίους. Ή δὲ ἀπεκρίθη, καὶ λέγει αὐτῷ· Ναι, Κύριε· καὶ γάρ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἔσθιει ἀπὸ τῶν φυχῶν τῶν παιδίων. Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Διὰ τοῦτον τὸν λόγον, ὥπαγε, ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου. Καὶ ἀπέλθουσα εἰς τὸν οἴκον αὐτῆς, εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης. Ειπέτω περὶ τῶν βρωμάτων εἶπεν δὲ Κύριος, καὶ εἶδεν ἀπειθοῦντας τοὺς Ἰουδαίους, ματερίνει ἐπὶ τὰ τῶν θεντικῶν δρις. Ἀπιστησάστων γάρ τῶν Ἰουδαίων, ἡ σωτηρία τοῖς ἔνεσιν ἔμελλε γενέσθαι. Αὐτὸς μάντοι προηγουμένως σπουδάζει λαθεῖν, ἵνα μὴ ἔχωσιν ὑπερον αἰτιάσθαι αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς εἰς τὰ ἀκάθαρτα ἔνη προσδραμόντες. Οὐ μάντοι ἡδυνήθη λαθεῖν· οὐ γάρ ἐνεδέχετο αὐτὸν λαθεῖν, καὶ μὴ παρὰ τίνος γνωσθῆναι (62). Ή οὖν γυνὴ ἀκούσασα (62) περὶ αὐτοῦ, ἀπειδείκυται πίστιν θερμήν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲ Κύριος οὐκ εὐθέως ὑπακούει, ἀλλ' ἀνακαλλεται τὴν δωρεὰν, ἵνα δεῖται τὴν τῆς γυναικὸς ἀπίμονον πίστιν, καὶ διὰ τοῦτο καίτοι ἀποπεμπομένη, προσκαρτερεῖται, ἵνα καὶ ἡμεῖς μάθωμεν μὴ ἀποπήδῃν εὐθὺς δταν εὐέργειον: μὴ αὐτίκα ταγχύνωμεν, ἀλλὰ προσκαρτερῶμεν σχερις δὲ λέσθωμεν. Κυνάρια δὲ ὀνομάζει τὰς θεντικὰς, ὡς μιαρούς δοκοῦντας τοῖς Ἰουδαίοις· ἄρτον δὲ, τὴν

perstitione: sed idiomate Syra, ac genere Phoenix: Phoenix enim Chananei dicebantur, quod metropolim haberent Phoenix. Hæc igitur cum audiisset de eo, etc.

(a) In edit. Lut. deest, Συροφοίνισσα, vel Συροφοίνισσα ut apud J. Millium in Novo Testam. Græco ad hunc locum ex ipso Theophylacto.

εὐεργεσίαν, ἵν τοις παιδίοις, ἵτοι τοῖς Ἰουδαίοις, Α Quia vero prudenter respondit mulier et fideliter, desiderii facta est compos. Judæi enim, inquit, panem habent, hoc est te totum, qui e cœlis descendisti, et beneficia tua: at ego micas peto, hoc est beneficium particulare. Vide autem Dominum quomodo non dixerit: Virtus mea salvavit te: sed quid dicit? Propter sermonem hunc, hoc est, propter fidem tuam, vade: mundata enim est filia tua. Disce igitur et tu hoc loco utilem doctrinam. Etenim unusquisque nostrum 208 quando peccat, mulier est, hoc est infirma anima; Phœnissa autem, tanquam rubrum et sanguinarium ac cruentum peccatum habens. Filiam autem habet talis anima, malum opus, quod habet dæmonium. Mala enim opera, dæmonum sunt: peccatores itaque cum simus, canes nominamur, immunditia pleni, propter quod et indigni sumus qui accipiamus panem Dei, hoc est, communicemus immaculatis mysteriis. Qod si per humilitatem nosmetipsos agnoverimus, et confessi fuerimus nos esse canes, enarraverimusque peccata nostra, tunc sanabitur filia nostra, hoc est, opus diabolicum.

εὐεργεσίαν, ἵν τοις παιδίοις, ἵτοι τοῖς Ἰουδαίοις, Α Quia vero prudenter respondit mulier et fideliter, desiderii facta est compos. Judæi enim, inquit, panem habent, hoc est te totum, qui e cœlis descendisti, et beneficia tua: at ego micas peto, hoc est beneficium particulare. Vide autem Dominum quomodo non dixerit: Virtus mea salvavit te: sed quid dicit? Propter sermonem hunc, hoc est, propter fidem tuam, vade: mundata enim est filia tua. Disce igitur et tu hoc loco utilem doctrinam. Etenim unusquisque nostrum 208 quando peccat, mulier est, hoc est infirma anima; Phœnissa autem, tanquam rubrum et sanguinarium ac cruentum peccatum habens. Filiam autem habet talis anima, malum opus, quod habet dæmonium. Mala enim opera, dæmonum sunt: peccatores itaque cum simus, canes nominamur, immunditia pleni, propter quod et indigni sumus qui accipiamus panem Dei, hoc est, communicemus immaculatis mysteriis. Qod si per humilitatem nosmetipsos agnoverimus, et confessi fuerimus nos esse canes, enarraverimusque peccata nostra, tunc sanabitur filia nostra, hoc est, opus diabolicum.

εὐεργεσίαν, ἵν τοις παιδίοις, ἵτοι τοῖς Ἰουδαίοις, Α Quia vero prudenter respondit mulier et fideliter, desiderii facta est compos. Judæi enim, inquit, panem habent, hoc est te totum, qui e cœlis descendisti, et beneficia tua: at ego micas peto, hoc est beneficium particulare. Vide autem Dominum quomodo non dixerit: Virtus mea salvavit te: sed quid dicit? Propter sermonem hunc, hoc est, propter fidem tuam, vade: mundata enim est filia tua. Disce igitur et tu hoc loco utilem doctrinam. Etenim unusquisque nostrum 208 quando peccat, mulier est, hoc est infirma anima; Phœnissa autem, tanquam rubrum et sanguinarium ac cruentum peccatum habens. Filiam autem habet talis anima, malum opus, quod habet dæmonium. Mala enim opera, dæmonum sunt: peccatores itaque cum simus, canes nominamur, immunditia pleni, propter quod et indigni sumus qui accipiamus panem Dei, hoc est, communicemus immaculatis mysteriis. Qod si per humilitatem nosmetipsos agnoverimus, et confessi fuerimus nos esse canes, enarraverimusque peccata nostra, tunc sanabitur filia nostra, hoc est, opus diabolicum.

εὐεργεσίαν, ἵν τοις παιδίοις, ἵτοι τοῖς Ἰουδαίοις, Α Quia vero prudenter respondit mulier et fideliter, desiderii facta est compos. Judæi enim, inquit, panem habent, hoc est te totum, qui e cœlis descendisti, et beneficia tua: at ego micas peto, hoc est beneficium particulare. Vide autem Dominum quomodo non dixerit: Virtus mea salvavit te: sed quid dicit? Propter sermonem hunc, hoc est, propter fidem tuam, vade: mundata enim est filia tua. Disce igitur et tu hoc loco utilem doctrinam. Etenim unusquisque nostrum 208 quando peccat, mulier est, hoc est infirma anima; Phœnissa autem, tanquam rubrum et sanguinarium ac cruentum peccatum habens. Filiam autem habet talis anima, malum opus, quod habet dæmonium. Mala enim opera, dæmonum sunt: peccatores itaque cum simus, canes nominamur, immunditia pleni, propter quod et indigni sumus qui accipiamus panem Dei, hoc est, communicemus immaculatis mysteriis. Qod si per humilitatem nosmetipsos agnoverimus, et confessi fuerimus nos esse canes, enarraverimusque peccata nostra, tunc sanabitur filia nostra, hoc est, opus diabolicum.

εὐεργεσίαν, ἵν τοις παιδίοις, ἵτοι τοῖς Ἰουδαίοις, Α Quia vero prudenter respondit mulier et fideliter, desiderii facta est compos. Judæi enim, inquit, panem habent, hoc est te totum, qui e cœlis descendisti, et beneficia tua: at ego micas peto, hoc est beneficium particulare. Vide autem Dominum quomodo non dixerit: Virtus mea salvavit te: sed quid dicit? Propter sermonem hunc, hoc est, propter fidem tuam, vade: mundata enim est filia tua. Disce igitur et tu hoc loco utilem doctrinam. Etenim unusquisque nostrum 208 quando peccat, mulier est, hoc est infirma anima; Phœnissa autem, tanquam rubrum et sanguinarium ac cruentum peccatum habens. Filiam autem habet talis anima, malum opus, quod habet dæmonium. Mala enim opera, dæmonum sunt: peccatores itaque cum simus, canes nominamur, immunditia pleni, propter quod et indigni sumus qui accipiamus panem Dei, hoc est, communicemus immaculatis mysteriis. Qod si per humilitatem nosmetipsos agnoverimus, et confessi fuerimus nos esse canes, enarraverimusque peccata nostra, tunc sanabitur filia nostra, hoc est, opus diabolicum.

ε καὶ πάλιν ἐξελθὼν ὥκ τῶν δρίων Τύρου καὶ Σιδώνος, ἡλθε πρὸς τὴν Θάλασσαν τῆς Γαλιλαΐς, ἀνὰ μίσο, τῶν δρίων Δακταπόλεως, καὶ σέρουσιν αὐτῷ χωρὸν μογιλάδον, καὶ περικαλύψουσιν αὐτὸν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χετρα, καὶ ἀπολαβύμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δχλου κατ' ἴδιαν, ἔβαλε τοὺς δακτύλους: αὐτοὶ εἰς τὰ ὄπεις αὐτοῦ· καὶ πεντάς ἤψετο τῆς γλώττης αὐτοῦ, καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἰστένει, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐφραδά· δέστι, Δικοιοχθοτί· καὶ εὐθέως δηνοιχθεῖσαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαὶ, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώττης αὐτοῦ, καὶ ἐλάτει ὁρθῶς, καὶ διεστέλλεται αὐτοὶ ἵνα μηδὲν εἴπωσιν. "Οσον δὲ αὐτὸς αὐτοὶ διεστέλλετο, μᾶλλον περισσερον ἐκήρυξεν, καὶ ὑπερπερισσώς ἐξεπλήσσετο, λέγοντες· Καλῶς πάντα πεποίχε, καὶ τοὺς κωροὺς ποιεὶ ἀκούειν, καὶ τοὺς ἀλέλους λαλεῖν. Οὐκ ἐμβρύδνει τοῖς τῶν ἔθνικῶν τόποις, ἀλλὰ ταχέως μεθιστεῖται, ἵνα, ὡς ἔφην, μὴ δώσῃ τοῖς Ἰουδαίοις λέγειν ὡς περινομέτ, μιγνύμενος τοῖς ἔθνικοις. Μεταστὰς οὖν τῶν δρίων Τύρου καὶ Σιδώνος, τῇ Γαλιλαΐᾳ πρόσεισι. Καὶ δὲ κωρὸν μογιλάδον, ὅπο δαιμόνος δὲ τὸ πάθος ἦν, ἰσταί. Κατ' ἴδιαν μὲν αὐτὸν ἀπολαβών· οὐ γάρ ἦν φιλόκομπος ὁ ταπεινώσας ἱετὸν μέχρι τῆς ἡμετέρας πτωχείας, οὐδὲ ἡθελεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεύσιον ἐμπροσθεν πολλῶν θαυματουργεῖν, εἰ μὴ ἄρα διὰ τῶν τῶν δρώντων ἀφέλειαν (68). πεντάς δὲ ἤψετο τῆς γλώττης αὐτοῦ, ἵνα δεῖη δι τοῖς πάντας τὰ μέρη τῆς ἀγίας αὐτοῦ σφράδες θεῖα ἡσαν καὶ μῆρα, ὡσπερ καὶ τὸ πτύσμα ἔλυσε νῦν καὶ τὰ τῆς γλώττης δεσμός·

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(68) Cod. 26: Λαβὼν οὖν αὐτὸν κατ' ἴδιαν, ἔβαλε τοὺς ὀχτώλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὄπεις αὐτοῦ, ἵνα μὲν τῆς δεξιᾶς χωρὸς εἰς τοῦτο τὸ οὖς, ἵνα δὲ τῆς αριστερᾶς εἰς ἄκρων. Καὶ πτύσας, κ. τ. λ. « Accipiens igitur

VERS. 31-37. • Et rursum egressus de finibus Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ per medios fines Decapolis, et adducunt ei surdum lingua hæ-sitantem, et deprecantur eum ut imponat illi manum, et cum apprehendisset eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus, et sputo emisso, tetigit linguam ejus, ac suscipiens in cœlum ingemuit, et ait illi: Ephpheta, quod est, Aperi-re. Et statim apertæ sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguae ejus, et loquebatur recte: et præcepit illis ne cui dicerent. Sed quo magis ille eis præcipiebat, hoc amplias prædicabant, et supra modum stupebant dicentes: Bene omnia fecit, et surdos facil audire et mutos loqui. • Non moratur diu in gentilium locis, sed statim transit, ne, sicut dicebam, daret occasionem Judæis dicendi quod prævaricaretur legem, gentilibus se miscens. Secedens igitur a finibus Tyri et Sidonis, vadit in Galilæam. Porro surdum et impeditæ linguae illum sanat. Erat autem morbus ille a dæmoni. Jam quod de turba seorsum apprehendit illum, ideo factum, quod non erat arrogantiæ sectator, qui se humiliarat usque ad nostram inopiam: et ut plurimum noluit coram multis miracula facere, nisi forte propter videntium utilitatem. Cum vero expuisset, tetigit linguam illius, ut ostenderet omnes partes sauctæ carnis suæ sanctas ac divinas esse, adeo ut et sputum nunc solveret lingue vinculum: tametsi superfluitas sit omne sputum, sed in Domino admi-

illum seorsim misit digitos suos in auriculas ejus, unum videlicet dexteræ manus in aliam ejus, unum manus sinistræ in alteram. Cumque expuisset, etc. »

rabbilia erant ac divina omnia. Ut autem suscepit ^A καί τοι περιττώδεις τόν πτύσμα, ἀλλ' έπει τοῦ Κυρίου καινότερα καὶ θεῖα πάντα (64). Ἀναβλέψθε δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν στενάζετε, τόχο μὲν καὶ ὁ παρκαλῶν τὸν Πάτερα ἵνε ἐλεησθή τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡμές διδάσκων, ἐπειδὴν μᾶλλον μετανοεῖν, πρὸς Θεὸν δρψν, καίστενεν ἑξιτετοθεῖς τὴν τῶν θεαμάτων δύναμιν· τόχο δὲ καὶ διττερὸν ἐλεησθή τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, φῶς οὐτοῦ παρεδόθη τῷ διαβόλῳ, ὃς τοις θεαταῖς καὶ τοιούτοις πάσχειν. "Οὐν καὶ θεραπεύετε, κηρύσσεται παρὰ τῶν θεραπευομένων, καὶ αὐτὲς αὐτοῖς διατελῆται καὶ παραγγέλλεται μηδὲν λέγειν. Διδάσκωμα γάρ δύνατεν ὃς δια μὲν εὐεργεστάτην, οὐδὲ φρεσκομένην ἀποτελεῖν κρήτης καὶ διαφημιώμενος· διττὸν δὲ εὐεργεστάτης, κηρύσσεται καὶ φημίζειν τοὺς ἀγαθοποιήσαντες, καὶ διατονοῦται μὴ θέλωσιν.

CAPUT VIII.

De septem panibus. De quaerentibus signum. De fermento Pharisaeorum. De caco. De interrogations Cœsareæ facta. De increpatione Petri.

VERS. 1-9. «In diebus illis cum turba admodum multa esset, nec haberent quod manducarent, accersitis ad se Jesus discipulis, ait illis: Misericordia tangor erga turbam: quia jam triduo apud me manent, nec habent quod edant: et si demiserem eos jejunos in domum suam, deficiunt in via. Quidam enim ex eis e longinquio venerunt. Et responderunt ei discipuli sui: Unde illos quis poterit hic satiare panibus in solditudine? Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Illi vero dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram: et accepit septem panibus, cum gratias egisset, fregit, deditque discipulis suis, ut apponenteret, et apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos: et cum benedixisset, jussit apponi et hos comedere. Autem et saturati sunt; ac sustulerunt, quæ superfuerant fragmentorum septem sportas. Erant autem qui comedenter, ferme quater milia: et dimisit illos. » Etiā antea tale quoddam miraculum fecit Dominus, et nunc idem denuo operatur sumpta occasione justa, nempe quod tres dies manserat turba, et absurta erant omnium viatica. Non enim semper miraculum facit in aliamentis, ut ne putent, quod propter cibos populus ^C D δέξιαν, διττὸν διεπειπάσθενται αὐτῷ.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(64) Cod. 32 addit: 'Αλλὰ καὶ τοὺς δακτύλους εἰς τὰ ἄντα αὐτοῦ ἔσσαλε, δυνάμενος καὶ λόγῳ ἐπατελέσαι τὸ θαύμα· δεικνὺς ὡς πλουτεῖ τὴν τῆς θεατῶν διάταξιν, καὶ τὸ ἐνωθὲν αὐτῷ σῶμα. Ἐπειδὴ γάρ διὰ τὴν ἐν Ἀδέᾳ παράδοσιν πολλὰ τῷ ἀνθρώπῳ φύσει: ἐπισυνέδη τὰ πάθη· πτήρωσις ἔσθιτε μελῶν, καὶ λοιπὰ ἔτερα πάθη, δηλοῦντα εἰς ποιάν ἀφρωσταν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡ τοῦ ἀνθρώπου κτενήνεκται φύσις· εἰσελθὼν δὲ Χριστὸς καὶ τελεῖαν ταύτην ἀποδείξεις ἐν ἐκτῷ, καὶ οἴσαν ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς κατεσκεύασε, δι' αὐτῆς τὰ τῶν δύοστων αὐτῇ νοσήματα θεράπευεν· διὰ τοῦτο καὶ δακτύλοις μὲν τὰ ἄντα διήνεγε, πτύσματι δὲ ἐπειδόντος τῇ γλώσσῃ τὸ φθίγγονται. Ἀναβλέψας δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν, κ. τ. λ. « Cœterum et digitos in aures ejus misit, cum

aliunde posset sermone solo miraculum illud patrare: ut videlicet haec ratione ostenderet, quanta divinæ virtutis efficacia abundaret etiam unitum ipsi corpus. Quoniam enim propter Adæ præ variationem multæ humanæ naturæ acciderunt passiones, quandoque etiam defectus membrorum, et cæteræ infirmitates, quæ ostendunt, in quantum imbecillitatem per peccatum præcipitata fuerit humana natura: adveniens Christus, eamque in semetipso perfectam, et quamlibet ipse a principio eam fecerat, reddens; per eamdem illorum, qui ejusdem substantiaz sunt, morbos sanavit. Idcirco dicitur aures aperuit, ac lingua facultatem regnandi spatio importavit. Ut autem suscepit in cœlum, etc.

δχλοι. Εκίν νῦν οὖν εἰ μὴ δην κίνδυνος ἐλπίζομενος ἐκ αἱ illum sequatur, et nunc nisi periculum ex ciborum penuria fuisset, neutiquam fecisset miraculum. Vide autem et discipulos quām insipienter se habeant, nondum credentes virtutes illius ex prioribus signis. Ipse autem non reprehendit, docens et nos ne morosiores et austiores erga indociles simus, sed sunt quā illis oportet ignorare ut insipientibus. Considera autem et hoc, quod Christus nullum vult dimittere jejunum. Omnes enim vult deliciis suorum donorum alere, et maxime eos qui triduo apud se manent, hoc est baptizatos. Illuminatio enim dicitur baptismus. Quia autem baptismus in tribus mersionibus sit, ita et triduo manent qui per baptismum illuminantur. Accēpit septem panes, spirituales inquam sermones. Numerus enim septenarius Spiritus sancti symbolum est, qui perficit omnia. Septenario enim numero perficit vita hæc et hoc seculum. Comedunt autem illuminati, et saturantur, et reliquias supersunt. Neque omnes sensus divinos edere valent. Verum in illo quidem quinque panum miraculo, 210 duodecim cophini sunt, et plures reliquias: erant enim quinque millia. hoc est, quinque sensibus serviebant et propterea non potuerunt multa edere, sed paucis contenti fuerunt, et ideo plures sunt reliquias: hic vero septem sunt sportæ, et pauciora residua, eo quod quatuor millia fuerunt, hoc est, quatuor virtutibus exercitati, et propterea tanquam potentiores, plura comedenterunt et pauciora reliquerunt. Illa enim sola non potuerunt comedere, quā fuerunt magis spiritualia et profundiora, unde et per septem sportas designantur. Disce et hoc juxta historiam, quod debemus his quibus indigemus, contenti esse, et nihil amplius querere. Ecce enim turbæ, quās comedenterunt, et saturatae fuerunt, non acceperunt secum reliquias panum, sed disciuli has gestarunt, quemadmodum et in cophinis factum fuerat, sic igitur et nos usu nobis congruo esse contentos decet.

« Καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἤλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλματουθά. Καὶ ἔηλθον οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἤρχαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες περ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, περάζοντες αὐτὸν. Καὶ ἀντεπέδεξ τῷ πνεύματι αὐτοῦ, λέγει· Τί ἡ γενέα σὺντο, σημειον ἐπιζητεῖ; Αμήν λέγω ὑμῖν. εἰ δοθῆσται τῇ γενεᾷ ταῦτη σημεῖον. » Μετὰ τὸ θύμη τὸ ἐπὶ τοὺς ἄρτοις, εὖθε ἀναγκωρετ εἰς ἄλλον τόπον, φοβούμενος μῆτρας ὁ θύλος διὰ τὸ τοιούτον θύμα, νεωτερίσῃ, καὶ ποιῆσῃ αὐτὸν βρωτέα. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι σημειον ζητοῦσιν ἐξ οὐρανοῦ, εἰնαι ἥλιον στήσαι, σελήνην, κερκυνός κατεγγείτεν, ἀέρα ἀλλοιώσαι. Ἐνόμιζον γάρ, διὰ οὐδὲν θυσεῖται τούτοις. Ἀλλος γάρ δὲ καρδες τῶν εἰς οὐρανού σημειῶν, διὰ τῆς διατέρας λέγοντα παρουσίας, ὅτε αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σχλευθίσονται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. Οἱ δὲ τῆς πρώτης παρουσίας, εὑδίν τοιούτον ἔχει, ἀλλὰ πάντα πραστη-

VERS. 10-12. « Et mox ingressus in navem cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha: et egressi sunt Iharisæi, coepéruntque disputare cum illo, quærentes ab eo sīnum e cœlo, tentantes eum. Et cuni ingenuisset spiritu suo, dicit: Cur generatio hæc signum querit? Amen dico vobis, si dabitur generationi huic signum. » Post signum hoc septem panum statim secedit in aliud locum, timens ne quo pacto turba tanto miraculo excitata quid novarum rerum moliretur, regemque se faceret. Iharisæi signum quærunt de cœlo, utpote quod solem sistat et lunam, fulmina deducat, aerem immutet. Arbitrabantur enim eum non posse facere signum de cœlo tanquam qui in Beelzebut facere solūm posset signa in terra. Ipse autem morem eis non gerit. Aliud enim est tempus signorum de cœlo, nempe secundi adventus tempus, quando virtutes eorum commovebundur, et h. na non dabit splendorem suum. Primi autem adventus tempus nihil tale habet, sed omnia man-

suetudine plena sunt, et ita non dabitur genera. Α τος γέμοντα, "Ωστε ού δοθησται τῷ γενεῷ ταῦτη σήμειον τοιούτον, τουτέστιν οὐρανόθεν.

VERS. 13-21. « Et relictis illis, ingressus rursus navim abiit trajecto lacu. Et oblieti fuerant sumere panes, nec præter unum panem habebant secum in navi. Ac præcepit illis dicens : Videte, cavete a fermento Phariseorum, et a fermento Herodis. Et disputabant inter se, dicentes : Panes non habemus. Et eo cognito, Jesus dicit illis : Quid disputatis quod panes non habetis ? Nonnum animadvertis nec intelligitis ? adhuc obsecratum habetis cor vestrum ? oculos habentes non cernitis, et aures habentes non auditis ? et non meministis, cum quinque panes fregisset in hominum quinque millia, quot cophinos fragmentis plenos sustulisti ? Dicunt ei : Duodecim. Cum autem septem in quatuor millia, quot sportas ex reliquis fragmentorum tulisti ? Illi vero dixerunt, 21 Septem. Etdixit illis : Qui fit ut non intelligatis ? Reliquit Phariseos Dominus, ut incorrigibles. Ubi enim spes est, correctionis, ibi immorandum est : ubi autem illa defuerit, inde transeundum. Singulari autem dispensatione fit ut discipuli oblivious panum, quo meliores evadant objurgati, et intelligent Domini virtutem. Nam cum dixisset cœendum a fermento Phariseorum, hoc est, doctrina, illi eum putabant de panum fermento locutum. Unde merito perstringuntur tanquam stupidi, et non intelligentes virtutem Christi, qui possit ex nihilo facere panes. Fermentum autem ideo nominal doctrinam Phariseorum et Herodianorum, quia amara est, malitiaque veteris plena. Quicunque enim malitia inveteratus est, et nihil spirituale potest dicere quod auditoris palato sit dulce, ille fermentum habet, ac mordacem veteris malitiaœ doctrinam, quæ illi obedientem ad poenitutinem tandem ducat. Herodiani autem erant doctores quidam nuper orti, dicentes Herodem esse Christum, et illi esse credendum. διανοί ; Διδάσκαλοι τινες νεοφυεῖς, οἳ τινες ἔλεγον, στεύειν.

VERS. 22-26. « Et venit Bethsaidam, et adducunt illi cœcum : et obsecrabant eum ut illum tangeret. Et apprehensa manu cœci, eduxit illum extra vicum : et cum expuisset in oculos illius, imposuit que illi manus, interrogavit eum si quid videret : et recepto visu dicebat : Video homines, quoniam velut arbores cerno ambulantes. Deinde rursum imposuit manus super oculos illius et fecit ut visum reciperet, et restitutus est : ac videbat dilucide omnes : et dimisit illum iu domum suam dicens : Neque in vicum ingrediaris, neque dixeris cuiquam in vico. » Apparet Bethsaidam incredulitate multa laborasse : ideo et miseram eam dicit Christus, sicut Matthæus inquit : « Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethsaida : quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, pridem esipuisserint. » Huc igitur cum venisset

ε Καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, κρύβεις πάλιν εἰς τὸ πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πάραν. Καὶ ἐπελάθοντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἔνας ἄρτον οὐκ εἶχο, μεθ' ἐκεῖτῶν ἐν τῷ πλοϊῳ. Καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων· Ὁρέτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἡρώδου. Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες, ὅτι Ἀρτους οὐκ ἔχομεν. Καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς. Τί διαλογίζεσθε, διτι ἄρτους οὐκ ἔχετε ; Οὖπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε ; ἐπι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίτν υμῶν ; δρθελμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὅτες ἔχοντες οὐκ ἔκοιντε ; καὶ οὐ μνημονεύετε, δτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασσε εἰς τοὺς πεντεκισχιλίους, πόσους κορίνους πλήρεις κλαψαίτων ἔκτατα ; Λέγουσιν αὐτῷ· Δώδεκα. "Ωτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσους σκαριῶν πληρώματα κλαψαίτων ἔκτατα ; Οἱ δὲ εἰπον· Ἐπτέ. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Πῶς οὕπω συνίετε ; εἰ Ἀρίηστ τοὺς Φαρισαίους ὁ Κύριος, ὡς ἀδιορθώτους. "Ἐνθά μὲν γάρ ἔστιν ἐλπίς διορθώσεως, ἐκεὶ δὲτ ἐγχρονίζειν ἔνθα δὲ ἀδικρήστων τὸ κακόν, ἕκειθεν ἀποκτηθεῖν δετ. Οἰκονομικῶς δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπιλανθάνοντει λαβεῖν ἄρτους, ἵνα ὀνειδισθέντες βελτίους γένωνται, καὶ εἰς αἴσθησιν ἔλθωσι τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως. Εἰπότος γάρ τοῦ Κυρίου προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἥτοι τῆς διδοκταλίζες, ἔκεινοι τὴν τῶν ἄρτων ζύμην ἐνόμισκεν ἀπεχορεύειν αὐτοῖς τὸν Κύριον. "Οθεν εἰκότως ἐπιπλήσσονται ὡς μὴ συνίετε τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, δτε δύναται ἄρτους δὲ μὴ δύτων ποιῆσαι. Ζύμην δὲ ὄνομάξει τὴν διδοκταλίζειν τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἡρωδιανῶν, ὡς ὀώδη οὔσην καὶ παλαιᾶς κακίας γέμουσαν. Πάξ γάρ δὲ πλαισιωθεὶς ἐν τῇ κακῇ, καὶ μηδὲν πινακατικὸν δυνάμενος λέγειν, ὃστε γλυκαίνειν τὸν λάρυγγα τοῦ ἀκούοντος, ὁ τοιοῦτος ζύμην ἔχει, παλαιᾶς κακίας διδοκταλίαν δάκνουσαν, καὶ εἰς μετακινειαν διστορούσαν τὸν πειθέντα. Τίνες δὲ ἡσαν οἱ Ἡρωδεῖς διτι ἔστιν ἐ Χριστὸς, καὶ δτε τούτη δει πιστεύειν.

ε Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαΐδα, καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν, καὶ παραχαλούσιν αὐτὸν, ἵνα αὐτὸν ἀψήσει. Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἀξέγγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης. Καὶ πτύσας εἰς τὰ διμετραὶ αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χειρας αὐτοῦ, ἐπηράτα τούτον εἰ διτι βλέπει. Καὶ ἀναδέψεις, ἔλεγε· Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους, δτι ὡς δένδρος δρῶ περιπατοῦντες. Εἰτε πάλιν ἐπέθηκε τὰς χειρας ἐπὶ τοὺς δρθελμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψει. Καὶ ἀποκαταστάθη, καὶ ἐνέδλεψε τηλαυγῆς διπτετας, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, λέγων· Μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσελθῃς, μηδὲ εἰπεις τινὶ ἐν τῷ κώμηρ. Φαίνεται ἡ Βηθσαΐδα πολλὴν ἀποτείλειν νοσησασα, διδ καὶ ταλαντεῖς αὐτὴν ὁ Χριστὸς, ὡς ὁ Ματθαῖος φησιν. « Οὐαὶ σοι, Χοραζίν· οὐχὶ σοι, Βηθσαΐδα, δτε εἰ τύρφ καὶ Σιδῶνι ἔγινοντο αἱ δυνάμεις, αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἐν μετενήσειν. » Ἐντεῦθα τοίνυν ὄλ-

Θόνει τῷ Κυρίῳ, προσέργουσιν αὐτῷ τυφλόν. Οὐ γνη- **A** Jesus, adducunt ad eum cæcum. Non erat autem σία δὲ ἡ πίστις τῶν προσεγγύντων, δθεν καὶ δ Κύριος ἀπέγει τὸν τυφλὸν ἐκ τῆς κώμης, καὶ οὕτως λέται αὐτὸν. Πτύει δὲ εἰς τὰ δημιατὰ τοῦ τυφλοῦ, καὶ τὰς χειρας ἀπειθήσιν, ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς διτι λόγος θεος καὶ πρᾶξις ἀπομένη τῷ λόγῳ, τὰ θεύματα τελεῖν δύναται. Ή μὲν γάρ χειρ, τῆς πράξεως ἡστι σύμβολον τὸ δι πτύσμα, τοῦ λόγου, καθὼ δι τοῦ στόματος ἡστιν. Οὐδὲ δ τυφλὸς μέντοι τελείαν εἶχε τὴν πίστιν, διὰ τούτο οὐδὲ εἰδὼν ἀνεβλέψῃ αὐτὸν ποιεῖ, ἀλλὰ κατὰ μέρος, ὡς μὴ ὀλόκληρον ἔχοντα τὴν πίστιν κατὰ γάρ τὴν πίστιν, καὶ αἱ θεραπεῖαι γίνονται. Παραγγάλλει δὲ αὐτῷ μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κώμην, διότι, ὡς ἔφην, ἀπίστων δύτων τῶν ἐν τῇ Βηθσαΐδῃ, ἀδλάρη ἀν δ ἀνθρώπων τὴν φυχὴν ἀλλὰ μηδὲ εἰσεν τινὶ δ ἐγένετο ἐπ' αὐτῷ, ἵνα μὴ ἀπιστήσαντες, χειρὸν χρῆσιν διποτάσσωσατ. Καὶ ἡμεῖς οὖν πολλάκις ἐσμὲν τυφλοὶ τὴν φυχὴν, ἐν τῇ κώμῃ ὅντες, τουτοῖς τῷ κόσμῳ τούτῳ. Εἴτε ἔξω τῆς κώμης, ήτοι τοῦ κόσμου, καὶ τῶν αὐτοῦ προσηγμάτων ἀπαχθέντες ὑπὸ Χριστοῦ διεργάτες οὐδὲν, μηδὲν δὲ θεραπευθῆμεν, λέγει ἡμῖν μηκέτι ὑποστρέψαι εἰς τὴν κώμην, ἀλλὰ εἰς τὸν οἶκον. Οἶκος δὲ ἔκαστος ἡμῶν, δι οὐρανὸς καὶ αἱ ἔκτεινα μονάζει.

ε Καὶ ἔχειν δ Ἰησοῦς γαὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας; Καισαρέας τῆς Φιλίππου, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἀπετρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς· Τίνα με λέγουσιν οἱ ἀνθρώποι εἰναῖ; Οἱ δὲ ἀπειθήσαν, "Ιεράννην τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι, Ἐλίαν, ἄλλοι δὲ, ἓν τῶν προφητῶν. Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς· Γιμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἰναῖ; Ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος, λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ δ Χριστός. Καὶ ἀπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδὲν λέγωσι περὶ αὐτοῦ. **ε** Ἀπαγγαγὼν αὐτοὺς πόρρω τῶν Ιουδαίων, τόσες ἔρωτες περὶ ἐαυτοῦ, ἵνα μηδὲν φοβούμενοι, τὴν ἀλγήσειν διμολιγήσωσιν. Ἀποκρίνονται οὖν διτι, Οἱ μὲν Ἰωάννην σε ὑπολαμβάνουσιν· οἱ δὲ, Ἐλίαν. Ἔνομιζον γάρ οἱ πολλοὶ ἀνεστῆναι τὸν Ἰωάννην, ὥσπερ δὴ καὶ δ Ἡρώδης φέτο, προσολέπειν δὲ ἀπὸ τῆς ἀνεστάσεως καὶ τὴν τῶν σημείων ἐργασίαν· ζῶν γάρ δ Ἰωάννης, οὐδὲν σημεῖον ἐποιήσει. Μεθδ οὖν ἡρώτησεν κύριος τὰς τῶν ἄλλων ὑπολήψεις, ἔρωτες κύριος καὶ τὴν αὐτῶν γνώμην. Μονονούχη τούτῳ λέγων, διτι, Ἐκεῖνοι μὲν οὗτω διδάσκουσι περὶ ἐμοῦ πλευρώμενοι, οὐμεῖς δὲ ἀλλο τι εἰπεται. Τί οὖν δ Πέτρος; Ὁμολογεῖται διτον εἰναῖ τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν καταγγειλλόμενον Χριστόν. Τί δὲ πρὸς τὴν διμολιγήν τοῦ Πέτρου εἴπειν δ Κύριος, καὶ πῶς ἀμαρτίσειν αὐτὸν, δ μὲν Μάρκος παρέλειψεν, ἵνα μὴ δόξῃ χαριζόμενος τῷ Πέτρῳ. διδασκάλω αὐτοῦ δυτι, τεῦτα λέγειν· δὲ δὲ Μετθατος ἀπαραλείπτως εἰρηκε πάντα. Ἐπετίμησε δὲ αὐτοῖς, ἵνα μηδὲν λέγωσι περὶ αὐτοῦ. Ἡδούλετο γάρ σωσκάζεσθαι τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν, ἵνα μὴ πολλοὶ σκανδαλίζωνται ἐπ' αὐτῷ, καὶ διὰ τούτο ἀπιστοῦντες, μείζονος τιμωρίας ὑπεύθυνοι γένονται.

ε Καὶ ἤρετο διδάσκειν αὐτοῖς, διτι δετ τὸν γέλων ἀνθρώπου πολλά πιθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ Γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ μετέ τρεῖς ἡμέρας

pura adducentium fidem, unde et Dominus educit e pago, et sic sanat illum. Expuit vero in oculos cæci, et manus imponit, ut discamus nos quod sermo divinus et operatio illum subsequens ad miracula facienda efficax sit. Manus enim, operationis symbolum est: sputum autem sermonis, eo quod ex ore sit. Et quia neque cæcus ille perfectam habuit fidem, idcirco non statim ipsum resipiscere facit, sed sensim, utpote integra carentem fide. Juxta fidem enim magnitudinem et sanitatem datur. Prohibet autem ne ingrediatur in pagum suum, eo quod, sicut dixi, increduli erant homines Bethsaidæ, et animæ ejus nocuerint. Sed neque Christus hoc de se alicui dici vult, ut ne in incredulitate sua **212** perseverantes illi, in gravius incidenter judicium. Et nos etenim numero quandiu in hoc pago, id est, mundo agimus, anima sumus cæci: educti autem e mundo et secularibus negotiis, a Christo sanamur. Postquam autem sanati fuerimus, dicit nobis ne ultra revertamur in pagum, sed in domum. Domus autem unius cuiusque nostrum cœlum, et mansiones illic sunt.

VERS. 27-30. • *Et egressus est Jesus et discipuli illius in vicos Cæsareae cognominauitur Philippi: et in via interrogavit discipulos suos, dicens: Quem me dicunt homines esse? Illi vero responderunt, Joannem Baptistam, et alii, Eliam, alii rursus unum de numero prophetarum. Et ipse dicit illis: At vos quem me dicitis esse? Respondens autem Petrus dicit illi: Tu es ille Christus. Et interminatus est eis ne cui dicerent de se. , Cum abduxisset eos procul a Judæis, tunc interrogat de se, ut nullum timentes, veritatem fateantur. Respondent igitur: Alii quidem Joannem Baptistam te suspicuntur, alii vero Eliam. Multi enim Joannem resurrexisse credebat, sicut etiam Herodes opinatus est quod propter resurrectionem accessisset ei virtus illa qua miracula faciebat Joannes enim cum viveret, non faciebat miracula. Ubi igitur interrogavit eos de aliorum opinionibus, rogat ex eis et suam ipsorum sententiam, quasi diceret: Illi errantes sic de me sentiunt, vos autem aliud quiddam dicite. Quid igitur Petrus? Constatetur eum esse Christum illum qui a propheticis praedictus est. Quid autem ad confessionem Petri dixerit Dominus, et quomodo beatificabit illum, Marcus quidem prætermisit, ne videretur ad gratiam Petri præceptoris sui hæc dixisse: Matthæus autem non omisit. Interminatus est autem illis ut nulli de se dicant. Volebat enim adumbrari gloriam suam, ne postea multi in se scandalizarentur, et propterea ob incredulitatem suam majori supplicio fierent obnoxii.*

VERS. 31-33. • *Et coepit docere eos, quod optaret Filium hominis multa pati, et reprobari a senioribus summisque sacerdotibus ac Scribis, et occidi, et post tres dies resurgere: et aperte*

monem loquebatur. Et apprehendit illum Petrus, Λάναστηναι. At ille conversus, et intuitus discipulos suos, incepavit Petrum, dicens: Abi post me, Satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. » Quando deprehendit eos confessos se esse verum illum Christum, tunc tandem et crucis sacramentum eis manifestat, tametsi non omnino nude: neque enim sic quid diceret intellexissent, neque intelligebant quid esset resurgere. Sed putabant melius esse omnino non pati. Quare et Petrus incepit eum increpare, quod temere in mortem se offerret: potuisse enim non pati. 213 At Dominus monstrans ad salutem suam passionem pertinere, et solum Satanam eum nolle pati, ne salventur homines: Satanam nominat Petrum, tanquam idem cum Satana sentientem, nolentemque eum pati, sed magis se opponentem. Satanas enim idem est quod *adversarius*. Vade autem post me, inquit, hoc est, Sequere voluntatem meam, et non obliteris, neque ex adverso mihi stes, sed post me sequaris. Humana dicebat sapere Petrum, ea quod humilia quædam et carnalia sapiebat, volens quiete agere, et non crucifigi, nec in tentationes incidere Dominum propter mundi salutem:

Vers. 34-37. « Et cum ad se vocasset turbam uia cum discipulis suis, dixit illis: Quicunque vult sequi me, abneget semel ipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Nam quisquis voluerit animam suam servare, perdet eam. Quisquis autem perdididerit animam suam causa mea et Evangelii, hic servabit eam. Quid autem profuerit homini si lucratus fuerit mundum universum et animæ suæ jacturam fecerit? Aut quid datus est homo quo repensem animam suam. » Postquam Petrus increparat eum volentem crucifigi, advocat turbam, et audientibus omnibus, Petrum acrius alloquitur: Tu me, inquit, reprehendis, Pele, quod crucem tollo? ego autem dico tibi, quod neque tu neque quisquam salvabitur, nisi moriatur pro bono et veritate. Ceterum vide quod non dixi. Etiamsi non velit quis, moriatur, sed, Quicunque vult. Nullum enim, inquit, cogo. Ad bona voco, non ad mala, ut et compellam: et ita si quis non vult, non est his dignus. Quid sit autem abnegare semel ipsum, discimus, si didicimus quid sit abnegare alium. Qui enim abnegat alium, fratrem fortassis, vel familiarem, vel patrem, etiamsi flagellari illum viderit et occidi, non advertit, non dolet, non compatitur semel ab eo alienatus: sic quoque et nos vult corpus nostrum despicer, ut sive flagella, sive aliud quid patiatur, ne illi percamus. Tollat autem crucem, hoc est, ignominiosam mortem. Ignominiosa enim tunc videbatur crux. Præterea quia multi in crucem agebantur latrones, addit quod cum crucifixio e etiam omnem aliam virtutem habeant. Hoc enim est, Et sequatur me. At quoniam grave hoc esse videbatur et crudele quod imperat ut nos morti

καὶ παρόησε τὸν λόγον ἀλάτι, καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξετο ἐπιτιμῆναι αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐπιστρέψας καὶ ἴδων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπειληπτος τῷ Πέτρῳ, λέγων· Ἰπαγε ὄπίου μου, Σατανᾶ, ἔτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. ε· Ὅτε κατέσχεν αὐτοὺς ὅμαλοργήσαντες, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Χριστὸς, τότε αὐτοὶ ἐκκαλύπτει καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ ματαρίον, εἰ καὶ μὴ γυμνῶς πάντες· οὐδὲ γάρ, οὐδὲ οὔτε συνέσσεται λέγει, οὐδὲ ἐνδουν τί ἔστι τὸ ἀναστῆναι, ἀλλ᾽ ἀνέμιζον κρεπτον τίναι τὰ μηδὲ δλιως παθεῖν. Διὸ καὶ ὁ Πέτρος ἄρχεται μέμφεσθαι αὐτῷ, ὡς εἰς θάνατον ἥπποντες ἐκπέπονται. ἔξον μηδὲν παθεῖν. Ὁ δὲ Κύριος δικύων, διτι ἐπὶ σωτηρίᾳ τὸ αὐτοῦ πάθος γενήσεται, καὶ διτι ὁ Σατανᾶς μόνος οὐ θέλει αὐτὸν παθεῖν, ἵνα μὴ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους, Σατανᾶν ὄνομάζει τὸν Πέτρον, ὡς τὰ τοῦ Σατανᾶ φρονοῦντας, καὶ μὴ θέλοντα αὐτὸν παθεῖν, ὅλλ' ἀντικείμενος ὀπίστας. (Σατανᾶς γάρ, ἀντικείμενος ὀρμητεύεται.) Ἰπαγε δὲ ὄπίου μου, φησί, τουτέστιν, Ἀκολούθει τῷ θελήματί μου, καὶ μὴ ἀντιτέττος, μηδὲ ἐναντίος ἔρχου ἔμοι, ἀλλ' ὄπίου μου ἀκολούθει. Τὰ τῶν ἀνθρώπων δὲ ἔφησε φρονεῖν τὸν Πέτρον, καθὼν ταπεινά τινα φρονῶν καὶ σφρικῆς, ήδελον ἐν ἀνέσει εἶναι τὸν Κύριον, καὶ μὴ σταυρωθῆναι καὶ πειρασμῷ δημοσεῖν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόστου σωτηρίας.

ε· Καὶ προσκαλεσόμενος τὸν δχλὸν εὺν τοτε μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν κύτος· Ὅστις θέλει ὄπίου μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησόσθω ἐκπέποντα, καὶ ἀράτο τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολωθείτω μοι. Ὅσες γάρ ἀνθέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εῶσθι, ἀπολέσσαι αὐτὸν δε δὲ ἀπολέστηρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἱκεν τρού καὶ τὸν Εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτὴν. Τί γάρ ἀφελήσει ἀνθρώπον ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον δλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; ή τι δώσει ἀνθρώπος ἀνταλλαγῆς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; ε· Ἐπειδήπερ ὁ Πέτρος ἐπειτίμησεν αὐτῷ ὡς θέλοντι σταυρωθῆναι, προσπαλεύεται τὸν δχλὸν, καὶ ἐν ἀπηκόμῳ πάντων, πρὸς τὸν Πέτρον τὸ πλέον ἀποτεινόμενος, φησί· Σὺ μοι μέμφη, ὁ Πέτρος, διτι τὸν σταυρὸν αἱροῦμαι; ἔγω δὲ τοι λέγω, διτι οὐδὲ οὐδὲ ἄλλος τις σωθήσεται, ἐὰν μὴ ἀποθένῃ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ, καὶ τῆς ἀληθείας. Ὅρε δὲ οὐδὲ εἶπεν ως, Καν μὴ θέλῃ τις, ἀποθνησάτεσ, ἀλλ', Ὅστις θέλει. Οὐδένα γάρ, φησί, βιάζομαι. Ἐπει γάρ ἀγαθὴ καλῶ, οὐκ ἐπὶ κακὴν ἵνα καὶ ἀντιχαίσω. Ωστε δε τις οὐ θέλει, οὐδὲ δξιός ἔστι τούτων. Τί δὲ ἔστι τὸ ἀπεκρινόσθαι ἐκπέποντα, οὐδεις ἐν μάθοιμεν, ἐὰν γνῶμεν τι ἔστι τὸ ἀρνήσασθαι ἐπερον. Οἱ ἀρνούμενος ἐπερον, ἀδελφὸν τυχὸν, ή οἰκετην, ή πατέρα, καὶ ματερίζομενον ἔστι, καὶ φονευμένον, οὐκ ἐπιστρέφεται, οὐ συμπάσχει, διτι ἀπακὴ ἀλλοτριωθεῖσ. Οὐτως οὖν καὶ ήμας βούλευται τοῦ ἡμετέρου αώματος ἀφειδεῖν, ἵνα καὶ ματερίζωσι, καὶ διτιούν ποιῶσι, μὴ φειδώμεθα. Ἀράτο δὲ τὸν σταυρὸν, τουτάστι, τὸν ἐπονείδιστον θάνατον· ἐπονείδιστος γάρ ἐδύκει· τότε δ σταυρός. Ἐπει δὲ πολλοὶ σταυρούνται διτι τὸ λρσταὶ εἶναι, προστίθησι διτι μετὰ τοῦ σταυρωθῆναι, καὶ τὴν ἀλλην· ἀρετὴν δε ἔχειν. Τοῦτο γάρ θετι τὸ, Καὶ ἀκολουθεῖται μοι. Ἐπει δὲ ἐδόκει βαρὺ εἶναι τοῦτο καὶ ἀπηνός, δ προ-

έταπτεν, τὸ εἰς θάντον ἀποβιδόναις ἔχοτος, φησίν, Αἴρουμεν, δικτύοντος πολλοὺς φιλάνθρωπούς ἔστι τοῦτο. 'Ος μισericordiæ. Ναν quisquis perdidit animam suam propter me, non tanquam latro qui occiditur, vel tanquam is qui seipsum suffocat (hoc enim non est propter me), talis inveniet animam suam: sicut contra si quis videatur lucrari, perdet eam, si in tempore martyrii non restiterit. Νε mihi dixeris quod lucrat sibi vitam. **B14** Nam si præterea additeris, quod universum etiam mundum fuerat sacerdotus, nihil profuerit. Neque enim divitiis salus repensari potest, siquidem enim hoc esset, is qui lucrat sacerdotus mundum, animam vero perdidisset, tunc utique daret cum in flammis cruciaretur, et a supplicio liberaretur. At non est tunc talis quædam commutatio illic. Proinde et hoc loco confutabimus Origenistas dicentes quod futura sit quædam animarum reparatio, postquam punitas fuerint iuxta peccatorum suorum rationem. Audiant enim quod illuc non repensem quipiam pro anima. Proinde neque tantum subire licet supplicium, quantum pro peccatis rependendum est.

ε "Ος γάρ οὖν ἀπεισχυνθῇ με, καὶ τοὺς ἄμειοὺς λόγους, ὃν τὴν γενεὰ ταύτην τῷ μοχθῷ καὶ σφραγίδῃ, καὶ δὲ τὸν τοῦ ἀνθράκου ἀπεισχυνθήσεται αὐτὸν, θανάτῳ ἐν τῷ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἄγιων. Καὶ θελεγενέστεο. Αὕτην λέγω διτίν, διτίν τινες τῶν ὡδὲ ἀστικότων, οὔτενες οὐ μὴ γενέσθων θανάτου, ἵνας δὲ ἕδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθούσαν ἐν θυνάμει. **C** Οὐδέν οὐδὲ κολασθῆναι θετούσον, θεούν ἀνεπικωδῆναι τοὺς ἀπεργεταῖς.

VERS. 38, 39. « Quemcumque enim puduerit mei ac meorum sermonum in generatione hac adultera et peccatrice, pudebit illius et Filium hominis, ubi venerit in gloria Patris sui cum angelis sanctis. Et dicit illis: Amen dico vobis, sunt quidam inter eos qui hic stant, qui non gustabunt mortem, donec viderint regnum Dei venisse cum virtute. » Non sufficit mentalis fides, sed etiam oris confessio exigitur. Nam quia duplex est homo, duplex fiat et sanctificatio. Sanctificatur quidem anima per fidem corpus autem per confessionem. Quem igitur puduerit crucifixum consuetori Deum suum, illius et ipsum pudebit. Indignum se illum seruum judicabit eum venerit, non tunc humilis, neque, sicut hic apparebat, contemptus ita ut quem ejus tunc pudere debeat: sed in gloria, et cum comitatu angelorum. Quia autem de gloria sua dicebat volens eis declarare quod non hoc in vanum per arrogantium loqueretur, dicit quod sunt quidam ex his stantibus, nempe Petrus, Jacobus, et Joannes, qui non morientur donec ostendero eis in transfiguratione quanta cum gloria venturus sim in secundo adventu. Nihil enim aliud erat transformatio, quam secundi adventus significatio. Sic enim tunc et ipse fulgebit et sancti ejus.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(85) Cod. 26 addit: Μοιχαλίδε τὴν τῶν τότε αὐθόρους γενεὰν ὥντησαν, ὡς ηγεταδίψησαν τὸν ἀληφίνον υἱοφόρον Ιηρατὸν, καὶ ἐπέρι τὸν ἀληφίνον ὑποσηρώσαν, καὶ τὰ τῆς ἀσθετίας ὑπόρειον ἐγμένην στέρματα. Ωντεὶ δὲ τὴν εἰσήλιτσαν καὶ ἀμφοτελὸν ταῦτην διεδίσαν. Η μᾶλλον τὴν τῶν Ἱερατῶν γενεὰν μοιχαλίδε καλεῖ καὶ ἀμφοτελὸν (διὸ καὶ δικτικῶς λόγιοι τάσσονται), ὡς ἀστενήσανταν πρὸς θεοὺς, καὶ τοὺς αἰδίνοντας τὴν πάτερνην προστίκουσαν τυμὸν ἀπορύμασαν. Τοῦτο δέ, κ. α. ἡ Adulterorum heresimque οὐαλαποριος generationem appellavit; οἵτοι οὐαλα-

sponsum Christum reliquerat, alteri sese prosti-tuens; atque impietatis semina in se suscepserat: ob quam causam eam itidem peccatricem vocavit. Vel potius Hebræorum generationem adulterorum ac peccatricem nominat (unde et pronomine demonstrativo utitur) quoniam impie agebat in Deum. atque idolis honorem soli Deo debitum tribuebat. Quia autem, etc.

(86) Idem cod. pergat: Τὸ δὲ ἐν δινάμει διλότον ή μεταμόρφωσις γενήσεται, οὐκ ἐν αἰνῆραστι, οὐδὲ ἀν σκηνῆς καὶ σύντονος δι' ἀρχαργη-

CAPUT IX.

De Transfiguratione Jesu. De Lunatico De sermonibus, Quis major. De vitando scandalo

VERS. 1-2. « Et post dies sex assumit Jesus Petrum et Jacobum, ac Joannem, et subducit eos in montem excelsum seorsum solos, et transformatus fuit corum illis, et vestimenta illius facta sunt splendida et candida valde velut nix, quam candida facere non potest fullo super terram. » Lucas autem post octo dies dicit, non dissidens a Marco, sed plane consonans. Ille enim et diem quo locutus erat, et diem quo ascendit, dixit : Marcus autem 218 intermedios dūntaxat. Assumptos igitur præcipios secum subducit in montem excelsum : Petruum quidem, tanquam eum qui confessus erat, et diligebat; Joannem, ut eum qui diligebatur; et Jacobum, ut et ipsum theologum vocalissimum. Nam ita molestus erat Judæis, ut etiam Herodes Judæis placere volens ipsum occiderit⁸⁴. In montem autem excelsum subduxit; quo gloriosus fiat miraculum. Et seorsum : sacramentum enim seorsum demonstraturus erat. Per transformationem intellige non characteris et lineamentorum immutationem, sed manente charactere qualis prius erat, ineffabilis lucis factum esse augmentum.

VERS. 3-7. « Et conspectus est illis Elias cum Mose, colloquebanturque cum Jesu. Et respondens Petrus dicit Jesu : Rabbi, bonum est nos hic esse: et faciamus tabernacula tria, tibi unum, Mosi unum, et Eliæ unum. Non enim noverat quid loqueretur, erant enim expavesfacti. Et facta est nubes quæ obumbravit illos : et venit vox e nube dicens : Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite. Et repente cum circumspexissent, non amplius viderunt quemquam, sed solum Jesum esse secum. » Elias et Moses videntur loquentes multis de causis, sed duæ sufficiunt. Quia enim dixerant discipuli populum dicere quod Christus sit vel Elias, vel alias ex prophetarum numero⁸⁵ ostendit eis prophetarum præcipios, ut et inde discant quantum inter servum et Dominum intersit. Una quidem causa hæc est. Alia autem, quia multi eum putabant adversarium Deo, et quod solveret Sabbathum, ac legem prævaricaretur, ostendit in monte prophetas, quorum unus legislator, alter æmulator fuerat. Neque enim colloquium habuissent tales prophetæ cum eo, qui visus fuisset solvere legem nisi ipsis placuissent ea quæ

⁸⁴ Act. III, 2. ⁸⁵ Joan. IX, 17.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

λων μηνομενη, ἀλλ' ἐν ισοδυνάμῳ τῷ Πατρικῷ, ἡ ἀντὶ τοῦ καθ' ὅσον ἡ δύναμις οὔτιν χωρεῖ, ἡ ἐπειδὴ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει ἐμελλει ἐπιδεῖξαι ταύτην, καὶ οὐκ ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ ἔξουσιαστικῇ, ἀλλ' οὐ μετοχικῇ, ταύτου χάριν τὸ ἐν δυνάμει προσέθηκεν. Ἡ καὶ οὕτως ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δυνάμει μὲν ἐντὸς ἡμῶν ἔστιν, ἑνεργείᾳ δὲ καὶ οὐκ ἐν δυνάμει ἐντὸς τῶν τελείων μόνον. Καὶ μαθ, ἡμέρας ἔξι, κ. τ. λ. « Illud autem cum virtute, significat quod transformatione facienda sit non enigmata, neque in

A

ΚΕΦΑΛ. 6'.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ. Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου. Περὶ τῶν διαλογιζομένων, Τίς μεζων. Περὶ τοῦ ἀφελεῖν τὸ σκάνδαλον.

« Καὶ μαθ' ἡμέρας ἔξι, παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτῶς εἰς ὅρος ὑψηλὸν κατ' ἤδειν μάνευς, καὶ μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένοντα στελνόντα, λευκὰ λεινὰ ὡς χιῶν, οἷς κνηφεύς ἦτι τῆς γῆς οὐδὲ δύναται λευκᾶνται. » Δουσιές δὲ, μετὸ δικτὼν ἡμέρας, φησίν, οὐκ ἀναντιούμενος τούτῳ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνθόνων. « Οὐ μὲν γάρ, καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐφεύγεστο, κάπεινην καθ' ἣν ἀνήγαγεν, εἰπεν· δὲ δὲ Μάρκος γάρ μετεῖν ταῦτα μόνας. Λαθὼν τοίνυν τοὺς κορυφίους, ἀνεφέρεις τούτους εἰς ὅρος ὑψηλὸν. » Πέτρον μὲν, ὡς ὄμοιογήσαντα καὶ ὡς ἀγαπῶντα· Ἰωάννην δὲ, ὡς ἀγαπάμενον· καὶ Ἰάκωβον, ὡς καὶ αὐτὸν μεγαλοφωνάσαντα καὶ θεολογικώτερον. Οὕτω γάρ ἡν βαρὺς τοῖς Ἰουδαίοις, ὅστε καὶ Ἡρώδης ἀρέσται βουλόμενος τοῖς Ἰουδαίοις, ἀπέκτειν αὐτόν. Εἰς δὲ ὑψηλὸν ἀναφέσαι, ἵνα μᾶλλον ἐνδούτερον εἴη τὸ θυρατός. Καὶ κατ' ἤδειν μυστήριον γάρ ἐμελλεν ὑποδεῖται. Τὴν μεταμόρφωσιν δὲ νείς, οὐχὶ τοῦ χαρακτῆρος ἐξαλλαγῇ, ἀλλ' οἵτις μένοντος τοῦ χαρακτῆρος οἶνς καὶ πρόπον ἡ φωτὸς προσθήκη ἀρρήτη τὸ πεγένετο.

« Καὶ ἀφθι μάντοις Ἑλίας σὺν Μωϋσῃ. Καὶ δεινοὶ συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ. Καὶ αποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ· Ραβδί, καλόν ἐστιν ἡμές ὡς εἶναι, καὶ ποιησαμεν σκηνὰς τρεῖς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσῆς μίαν, καὶ Ἑλίας μίαν. Οὐ γάρ ἔδει τὶ δελήσῃ· ξανα γάρ ἐφεροι. Καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐποκιάζουσα αὐτοῖς, καὶ ἥλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης· Οὗτος ἐστιν ὁ Ιησός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, οὐκ ἔτι οὐδένα εἴδον, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μαθ⁸⁶ ἐσαυτῶν. » Ἑλίας καὶ Μωσῆς φάνησαν συλλαλοῦντες, διὰ πολλὰς αἰτίας· δός δὲ ἀρκοῦσιν. « Επειδὴ γάρ ἐφησαν οἱ μαθηταί, δοτὶ οἱ δοχλοί, οἱ μὲν Ἑλίαν αὐτὸν λέγουσιν, οἱ δὲ, ἵνα τὸν προφηταν, δείκνυσιν αὐτοῖς τοὺς κορυφάρους τῶν προφητῶν, ἵνα κανέντεν μάδωσι τὸ μέσον τῶν δούλων καὶ τοῦ Δεσπότου· μία μὲν αὐτὴ αἰτία. Επέρε δὲ, ἐπειδὴ ἀντιθέον οἱ πολλοὶ αὐτὸν ἐνόμιζον, ὡς λύοντα τὸ Σάδδατον, καὶ τὸν νόμον παρεβάνοντα, δείκνυσιν ἐν τῷ ὅρῳ τοὺς προφῆτας· ὃν ὁ μὲν νομοθέτης ἔνι, δὲ δὲ ζηλωτής. Οὐκ δὲν ὁμιλουν οἱ τοιούτοι προφῆται τῷ τὸν νόμον λύειν δοκοῦντι, εἰ μὴ ἡρεσεν αὐτοῖς ἀλέγοι. Ό δὲ Πέτρος, φοβούμενος

umbra, aut figura per angelos vel archangelo, ostensa; sed in aequali virtute cum Patre. Vel id perinde valet ac, quantum virtus ipsorum capax est: vel, quoniam propria virtute illud exhibitus erat, non aliena; seu ut causa principalis, non facultate aliunde accepta: idcirco ait didicimus virtute. Vel etiam sic: Regnum Dei potentia quidem intra nos omnes est: at actu, seu operatione, et non sola potentia, est intra solos perfectos. Et post dies sex, etc.

κατεβῆναι ἀπὸ τοῦ δρου: (ἰδεῖσκεις γάρ τὸ σταυροῦ A diceret. At Petrus timebat descendere a monte, θῆναι τὸν Κύριον) φησί· Καλός ἐστιν ἡμᾶς ὅδε εἶναι, καὶ μὴ οὐκέτι κατελθεῖν εἰς τὸ μέσον τῶν Ἰουδαίων. Εἰ γάρ καὶ ὑπεριθεῖσθαι οἱ κατὰ σὺν λυττῶντες, ἔχομεν Μωϋσῆν τὸν τοὺς Αἰγυπτίους προπασάμενον· ἔχομεν Ἡλίαν τὸν πῦρ κατενεγκόντες εἰς τοῦ οὐρωνοῦ, καὶ τοὺς πεντηκοντάρχους διαφθείραντε. Τί δὲ συνελάσουν αὐτῷ οἱ προφῆται; τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θυντήσου αὐτοῦ. Ἐλεγεὶς δὲ ἐλεγεν διάποστος Πέτρος, μὴ εἰδάς τι λαλεῖ· οὐκοφοιος γάρ θρέψοντο ἀπὸ τοῦ ἀρρένου φωτὸς καὶ τῆς δόξης. Οὐ γάρ ήν ὄντες· οὐ τῷ ίδιῳ νοῇ, μὴ θέλων κατεβῆναι τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ σταυρωθῆναι πρὸς σωτήριαν ἡμῶν, ἀλλὰ μένειν ἀεὶ ἐν τῷ ὄρε. Ἀναχεισόν δὲ καὶ οἱ θεωρεῖν τὸν λόγον. Μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου τούτου, τοῦ δὲ ἐξ ἡμέραις δημιουργηθέντος ἐνανθίσει καὶ ἡμᾶς διὰ Ἰησοῦς, εἴγε μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπρεπεῖν, εἰς τὸ δρός τὸ ὑψηλόν, τὸν οὐρανὸν λέγω, καὶ ἀμφιπνίσαι ἡμῖν ἔχονταν λαμπτότερον. Νῦν μὲν γάρ δὲ ἀδοξίᾳ ἀφάνη, ὡς ὁστευμάτων καὶ τάκτονος αἵρεσις· τότε δὲ ὁφομεθα τὴν ὡς Μονογενοῦς αὐτοῦ δόξαν, Ὁφομεθα δὲ καὶ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας αὐτῷ συλλαλούντες, τουτίστι, τὰ περὶ αὐτοῦ εἰρημένα παρὰ τοὺς Μωϋσέας καὶ τῶν προφήτων, τοτε νοήσομεν καὶ εὐρήσομεν σύμφωνα τοῖς πράγμασι, καὶ τότε ἀκούσομεν θυτὰς τῆς Πατρικῆς φωτὸς, ἀποκαλύπτοντος ἡμῖν τοῦ Πατρὸς τὸν Γάλον, καὶ διδάσκοντος, δι· οὐδέτος ἐστιν διὰ τοῦ Ιησοῦ μου. Οὐ πάντα δὲ διδάξει ἡμᾶς; Τῆς νεφάλης ἀποκειμένης, τουτότι, τοῦ Πνεύματος σοῦ ἀγένου ἔκειτο γάρ ἐστιν ἡ πτυχὴ τῆς σοφίας.

ε Κατατεκνόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ δρους, διεστέλλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἢ εἰδον, εἰ μὴ ἔτιν διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ. Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑστούς, συζητοῦντες τι ἔστι τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. Ἄτινος ἔνεκεν διὰ τοῦ Κύριος παραγγέλλει τοῖς μαθηταῖς, μηδενὶ εἰπεῖν περὶ τῆς μεταμορφώσεως; Ἱνα μὴ σκενδαλισθῶσιν οἱ ἀνθρώποι, τοιαύτα μὲν ἀκούσοντες περὶ τοῦ Χριστοῦ ἔνδοξα, εἰδὲν διεροῦντες αὐτὸν σταυρούμενον. Μεθό μέντοι ἐκ νεκρῶν ἀνέστη, εὑκαρπὸν ἦν τὸ περὶ τοῦ Χριστοῦ τοιαύτα λόγειν ἔνδοξα πρὸ τοῦ σταυροῦ γενόμενα. Ἐκράτησαν οὖν οἱ ἀπόστολοι τὸν λόγον πρὸς ἑστούς (67), συζητοῦντες τι ἔστι τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. Οὐδέποτε γάρ ἔδεισαν, φησίν, διτε δεῖτε αὐτὸν εἰς νεκρῶν ἀναστῆναι.

ε Καὶ ἀπηράτων αὐτὸν, λέγοντες, διτε, δέργουσιν οἱ Γραμματεῖς, διτε Ἡλίαν δεῖ ἀλθεῖν πρῶτον; Οὐ δὲ

66 Gen. i, 31.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(67) Cod 26: Ἐκράτησαν οὖν οἱ ἀπόστολοι τὸν λόγον πρὸς ἑστούς, τὸν περὶ τοῦ εἰς νεκρῶν ἀναστῆναι αὐτὸν, πρὸς μηδένα ἐταρον τούτον ἐξειπόντες· ἡ τὸν λόγον τὸν περὶ τῆς μεταμορφώσεως. συζητοῦντες τι ἔστι τὸ, ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι, Οὐδέποτε γάρ ἔδεισαν, φησίν, διτε δεῖτε αὐτὸν εἰς νεκρῶν ἀναστῆναι. Μήτε γάρ ίδοντες τινὰ ἀναστῆσαντες ἑστὸν εἰς νεκρῶν, μηδὲ μὴν ἀκούσαντες, φέντο παραβολὴν εἶναι καὶ τούτο καὶ συνεζήτουν τι δηλοῖ, καὶ ἀπηράτων αὐτὸν λέγοντες, κ. τ. λ.

timebat enim ne crucifigeretur Dominus: et dicit: Bonum est nos hic esse, et non illuc descendere in medium Iudeorum. Nam si huc venirent qui adversum te sœviunt, haberemus Mosen, qui de Aegyptiis triumphavit: haberemus item Eliam, qui ignem de cœlo deduxit, quinquagenarios consumenteum. Quid autem colloquebantur cum eo prophetæ? De cruce et de morte ejus Porro de Petro dicit quod nescierit quid loqueretur. Territi enim facti sunt ob ineffabilem lucem et gloriam. Non enim vere animi sui compos erat, nolens descendere Jesum ut crucifigeretur pro salute nostra, sed in monte semper manere. Nunc etiam sermonem ad anagogiam subducamus. Post consummationem mundi, qui sex diebus est conditus⁸⁶, et nos ascendere faciet Dominus, si quidem discipuli ejus fuerimus, in montem excelsum, cœlum dico, et ostendet nobis seinet ipsum ⁸⁷ fulgidorem. Nunc quidem quasi in ignobilitate apparuit, crucifixus, et fabri filius: tunc autem videbimus velut Unigeniti illius gloriam; videbimus etiam legem et prophetas cum ipso colloquentes, id est, ea quæ de ipso dicta sunt tam a Mose, quam a ceteris prophetis, et tunc comprememus ac videbimus quod cum suis operibus consonent: ac tunc audiemus re vera Paternam vocem, quæ revelat nobis Patris Filium et docet: « Hic est Filius meus. » Quomodo docebit nos? Nube obumbrante, id est, Spiritu sancto, C qui est fons sapientiæ.

VERS. 8, 9. • Porro cum descenderet de monte, præcepit illis ne cui dicerent ea quæ viderant, donec Filius hominis a mortuis resurrexisset. Ac verbum hoc tenuerunt apud sese, inter sese disputantes quid esset hoc quod dixerat e mortuis resurgere. • Quam ob causam interdicit Dominus discipulis ne quid dicant cuiquam de transfiguratione? Ut ne scandalizarentur homines, si cum tam honorifica de Christo audissent, postea viderent ipsum crucifigi. Igitur postquam a mortuis surrexit, tempestivum erat de Christo dicere gloria quæ ante crucem erant facta. Tenuerunt itaque apostoli apud se sermonem, disputantes inter se quid esset ex mortuis resurgere. Nundum enim sciebant, D inquit, quod oportebat ipsum e mortuis resurgere.

VERS. 10-12. • Et interrogabant illum, dicentes: Quid est quod Scribæ dicunt, Eliam opotere venire

— « Tenuerunt igitur apostoli apud se sermonem, cum videlicet, qui habitus fuerat de resurrectione ipsius a mortuis, quem nemini dicebant, vel sermonem de transformatione, quærentes quid esset a mortuis resurgere. Nondum enim sciebant, inquit, quod oportebat ipsum a mortuis resurgere. Cum enim neminem vidissent, qui se ipsum a morte suscitasset, neque id audiissent unquam, putabant hoc parabolam quamdam esse, et interrogabant ipsum dicens, » etc.

prius? Ille vero respondens dixit illis: Elias qui-
dem ubi advenerit prius, restituet omnia; et
quomodo scriptum est de Filio hominis, ut multa
patiatur, et contemnatur? Verum dico vobis Eliam
venisse: et fecerunt illi quaecunque voluerunt,
sicut scriptum erat de illo. • De Elia rumor qui-
dam erat apud Hebreos quod venturus esset ante
Christum. Verumtamen Pharisæi non ut oportebat
interpretabantur de Elia, sed spontanea malitia
veritatem occultabant. Duo enim sunt adventus
Christi, is scilicet qui præteriit et is qui futurus
est. Prioris præcursor fuit Joannes, posterioris
autem erit Elias. Proinde Christus vocat Joannem
Eliam, et quod acriter reprehendebat ac semula-
batur, et quod solitudinem amabat. Urget itaque
Christus contra Pharisæorum opinionem, suspi-
cantium quod prioris adventus Christi præcursor
sit Elias. Et quomodo urget? « Elias quidem cum
venerit restituet omnia, et quomodo scriptum est
de Filio hominis ut multa patiatur? » Sensus
autem dictorum is est: Elias Thesbites quando
veniet, facturus est pacem Iudeis qui non credunt,
et adducturus est illos ad fidem: et ita secundi
adventus præcursor futurus est. Nam si primi
adventus præcursor fuisset Thesbites restitutus
omnia, quomodo scripta essent de Filio hominis
quod haec et illa debeat pati? ¶ 7 Igitur e duobus
alterum colligitur: vel non esse Eliam prioris
adventus præcursorum, si quidem vere dicunt
Scripturae quod pati debeat Christus: vel non vere
dicere Scripturas dicentes quod patientur Christus,
si quidem crediderimus quod juxta Pharisæorum
montem prioris adventus præcursor erit Elias
Thesbites. Elias enim restitutus est omnia, et non
erit ultra incredulus Iudeus, sed omnes credent
prædicationi quotquot Eliam audierint. Itaque
Dominus opinionem Pharisæorum evertens, dicit
quod Elias jam venerit, hoc est, Joannes, et fece-
runt quaecunque voluerunt in eo. Non enim
crediderunt ipsi, et tandem capite truncatus,
factus est Iudei apud Herodem præmium.

Vers. 13-17. « Et cum venisset ad discipulos
eos, vidi turbam multam circa illos, et Scribas
disceptantes cum illis. Et protinus universa turba
cum vidisset eum, obstupuit, et accurrentes saluta-
serunt eum; et interrogavit Scribas: Quid disce-
platis cum illis? Et respondens unus e turba, dixit:
Præceptor, adduxi filium meum ad te, habentem
spiritum mutum: et quandocunque eum corripue-
rit, lacerat eum, atque ille spumat ac stridet denti-
bus suis: et arescit: et dixi discipulis tuis ut ejicerent
eum, et non potuerunt. • Cum venisset ad disci-
pulos, novem videlicet qui non ascenderant secum,
vidit disceptantes eos cum Pharisæis. Pharisæi au-
tem freti absentia Jesu, conabantur subvertere
discipulos. At turbæ repente viso illo, desiderabant
enim illum videre, quasi a longinqua peregrinatione
adventantem salutant. Quidam autem dicens quod
facies ejus facta a luce transfigurationis formans,

Α ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ἐλías μὲν ἐλθὼν πράτον,
dem ubi advenerit prius, restituet omnia; et
quomodo scriptum est de Filio hominis, ut multa
patiatur, et contemnatur? Verum dico vobis Eliam
venisse: et fecerunt illi quaecunque voluerunt,
sicut scriptum erat de illo. • Περὶ τοῦ Ἐλίου φῆμη τις ἔκρατει παρὰ τοῖς
Ιουδαίοις, διτι· Ἐλías ἐλέγεται πρὸ τοῦ Χριστοῦ.
Πλὴν δι τοῖς Φαρισαῖοις, οὐχ ὡς δεῖ ἡρμήνευον τὰ περὶ τοῦ
Ἐλίου, ἀλλ' ἀπολογήνως ἀπέκρυπτον τὸ ἀληφίς.
Διό γάρ εἰσι τοῦ Χριστοῦ παρουσίαι, εἴτη τε ἡ γέ-
γενημένη, καὶ ἡ μέλλουσα. Γῆς μὲν οὖν προτίτερος
Ιωάννης ἀγένετο πρόδρομος· τῆς δὲ ἀντέρεταις, μέλ-
λει γενέσθαι Ἐλίας. Ἐλías οὖν καλεῖται ὁ Χριστὸς τὸν
Ιωάννην, ὡς ἐλεγχετόν τε δύτη καὶ ζηλωτὴν καὶ
ἱρημίτην. Ἔνιστατε τοίνυν ὁ Κύριος πρὸς τὴν τῶν
Φαρισαίων δόξαν, τῶν ὑπολαμβανόντων, διτι τῆς προ-
τίτερης παρουσίας τοῦ Χριστοῦ πρόδρομός δεσμὸν ὁ
Ἐλίας. Πῶς δὲ ἐνίσταται; εἰ Ἐλías μὲν ἐλθὼν, ἀπο-
κατιστῷ πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν Γέλη
τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθη; εἰ δὲ λέγεται το-
σούτον ἀστιν· Ὁ θεοβάτης Ἐλías δεσμὸν μέλλει ἐλθεῖν,
εἰρήνην μέλλει ποιήσειν τοὺς ἀπειθεῖσιν ἰαυτοῖς, καὶ εἰ
πλειτον τούτους ἀγαπεῖν· φέτος τὰς διενέρεταις
παρουσίας πρόδρομος· διν ὁ θεοβάτης, ὁ μέλλων ἀπο-
καταστήσειν πάντα, τὰς δοῦλον γέγραπται, διτι
Γέλης τοῦ ἀνθρώπου τάδε καὶ τάδε μέλλει παῖδεν;
Ἐκ τῶν δύο οὖν τοῦ δέτερον λεπτεται, ἢ μὴ εἴναι τὸν
Ἐλίαν τῆς πρότερης παρουσίας πρόδρομον, εἰναι
ἀληθεύσουσαν αἱ Γραμματεῖς. Οἱ γάρ Ἐλías ἀποκαταστή-
σειν μέλλει πάντα, καὶ οὐκ ἔσται τοτε ἀπειθήσεις
Ἐβραίος, ἀλλὰ πάντας πιστεύσουσαν τῷ παρύγματο
δεοι ἐν ἀκούσιων τοῦ Ἐλίου. Τὸν οὖν ὑπόληφιν τῶν
Φαρισαίων ἀνατρέψων ὁ Κύριος, φησὶν διτι· Ἐλías
ἡδὲ ἐλθεῖ, τοιτέστιν, ὁ Ἰωάννης, καὶ θεάσθαι τὸν
ἥβλησκον ἄπειρον· Ἐπειδὴν γάρ αὐτῷ, καὶ τοῖς
ἀπεικρατεῖσθαι, παιγνίους ἐπειδον γνώμενος.

ε Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶδεν σχῆμα τοῦ
περὶ αὐτοὺς καὶ Γραμματεῖς συζητῶντας αὐτούς.
Καὶ εθέως πᾶς ὁ σχῆμας ἐλθὼν εἰσέβαλεν,
καὶ προστρέψοντες ἡσπάζοντο αὐτόν. Καὶ ἐπρέπει
τοὺς μαθητὰς σου, ἵνα αὐτῷ ἐκβάλλονται, καὶ
οὐκ ἴσχουσιν. • Ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς, γρά-
ψεις δηλεῖ τοὺς μὴ επιστρέψαντας αὐτῷ, εἴτε
εἴτοις ἀρωτημόνις περὰ τῶν Φαρισαίων. Δραμέ-
μυνοι γάρ δι τοῖς Φαρισαῖοις τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἰωάννου,
ἐπειρῶντο πειραρέπειν τοὺς μαθητάς. Οἱ μάνια
σχῆμα ἐξαίρεντος ἰδούν αὐτὸν, ἡσπάζοντο. Ἐπέσθιον γέ-
τοντες, καὶ διπερ ἕπο μακρὰς ἀποδημίας θέ-
τες, ἡσπάζονται. Τούτος δὲ φανεῖ, διτι καὶ ἡ θύειος

τοῦ ὡριστέρα γενομένη ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῆς μετα-
μορφώσεως, ἐρείχετο τοὺς δχλους πρὸς τὸ ἀσπά-
ζοθεῖ. Ἀποκριθεὶς δὲ εἰς ἐκ τοῦ δχλου, εἶπεν· Ἀσθε-
νής ἦν οὗτος ὁ ἄνθρωπος περὶ τὴν πίστιν (68),
ῶστε πάλιν, Τῷ πιστεύοντι πάντα δύναται κά-
κενος αὐτὸς, Βοήθει μου τῇ ἀπίστῃ. Κατηγορεῖ δὲ
τῶν μαθητῶν, ὡς ἀπίστος πάντως. "Εδει γὰρ αὐτὸν
μὴ ἐμπροσθεν πάντων ἐλθόντα κατηγορῆσαι, ἀλλὰ
κατ' ἰδίαν.

«Ο δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, λέγει· Ὡ γενεὰ ἀπίστος,
ἴως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; »Εώς πότε ἀνέξομαι
ὑμῶν; Φέρετε αὐτὸν πρός με. Καὶ ἡνεγκυν ἀπὸν
πρὸς αὐτὸν. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εἰδένας τὸ πνεῦμα
ἰστόπαρχεν αὐτὸν. Καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίστη
ἀφρίζων. Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πτερέραν αὐτοῦ· Πόσος
χρόνος ἔστιν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; «Ο δὲ εἶπε·
Πειδόθεν, καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ
εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτὸν. »Ἄλλ' εἰ τι δύνασαι,
βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμάς. «Ο δὲ Ἰη-
σοῦς εἶπεν αὐτῷ τῷ, Εἰ δύνασαι πιστεύσαι, πάντα
δύνατὰ τῷ πιστεύοντι. Καὶ εὐθέως κράξεις διὰ πατήρ
τοῦ πειδόντος μετὰ δακρύων ἔλεγε· Πιστεύω, Κύριε,
βοήθει μου τῇ ἀπίστῃ. »Ιδὼν δὲ διὰ Ἰησοῦς διὰ
ἐπιστρέψεις διὰ δχλος, ἐπειθήσεις τῷ πνεύματι τῷ ἀκα-
θάριῳ, λέγων αὐτῷ· Τὸ πνεῦμα τὸ ἔβαλον καὶ κω-
ρόν, ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι
εἰσιλθῃς εἰς αὐτὸν. Καὶ κράξαν, καὶ πολλὰ σπράζαν
αὐτὸν, ἐξῆλθε, καὶ ἐγένετο ὥστι νεκρός, ὥστε πολ-
λῶν λέγειν διὰ τοῦ Ἀπόθανεν. «Ο δὲ Ἰησοῦς κρατήσας
αὐτὸν τῆς χειρὸς, ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ ἀνέστη. »Ο
μὲν προσελθὼν ἐκεῖνος, τοὺς μαθητὰς ἡτιάστη ὡς μὴ
ἰσχύσαντας θερπεῖν. «Ο δὲ Χριστὸς εἰς ἐκεῖνον
αὐτὸν περιτρέπει τὸ ἱράλημα, μονονουχὸν τοῦτο λέ-
γων, διει, Ἀπίστος διν οὐ, αἵτιος ἐγένου τοῦ μὴ θερ-
πευθῆναι σου τὸν οὐόν. Οὐ πρὸς ἐκεῖνον δὲ μόνον
τοῦτο λέγει, ἀλλὰ κοινὸν ποιεῖται τὸν λόγον, ὥστε πε-
πάντας κοινῶς τοὺς ἰουδαίους ὃντες ἀπί-
στείν. Εἰκὸς γὰρ ἡν πολλοὺς τῶν παρεστώτων σκυ-
δλιοθήναι. Δείκνυται δὲ ποθητὸν αὐτῷ δύτα τὸν
θάνατον, ἐκ τοῦ λέγειν· Εώς πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν;
— τοιςτέοις, περιεκάκησα μεθ' ὑμῶν τῶν ἀπίστων διά-
γων. Οὐ μὴν ἴστεται σχεῖρι τοῦ μέμψαντος αὐτοὺς,

Ex collatione codd. Ex collatione codd.

(68) Cod. 32 : Ἀσθένης ἦν οὗτος ὁ ἄνθρωπος περὶ τὴν πίστιν, ὡς ἐκ πολλῶν τοῦτο δῆλον, ἐκ τε τοῦ εἰ-
πειν τὸν Χριστὸν, Ὡ γενεὰ ἀπίστος! καὶ ἐκ τοῦ εἰπειν, Εἰ δύνασαι πιστεύσαι, πάντα δύνατὰ τῷ πιστεύοντι· ἐκ τε τοῦ εἰπειν αὐτὸν τὸν προσελθόντα, Βοήθει μου τῇ ἀπίστῃ· καὶ ἐκ τοῦ κελεύσαι τῷ δα-
μονι μηκέτι εἰσελθεῖν εἰς αὐτόν. Καὶ εἰ ἡ ἀπίστη
αὐτοῦ γέγονεν αἵτια τοῦ μὴ ἐξελασθῆναι τὸν δα-
μονα, τι τοῖς μαθηταῖς ἔρχαλετ, δεικνύει, διει· καὶ
χωρίς τῶν προσαγόντων μετὰ πιστεώς πολλάχοι θε-
ρπεύσαι. «Μόστερ γάρ ἀρκεῖ πολλάκις ἡ τοῦ προσ-
έμοντος πίστις εἰς τὸ καὶ παρ' ἐλαττονῶν λαβεῖν
τασιν, οὕτω τῶν ποιούντων πολλάκις ἤρκεσσεν ἡ δυνα-
μις, καὶ μὴ πιστεύοντων τῶν προσελθόντων εἰς τὸ
θερπευθῆναι. »Εδει δὲ αὐτὸν μὴ ἐμπροσθεν πάν-
των ἐλθόντα κατηγορῆσαι τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ κατ'
ιδίαν· διει καὶ κατα τοῦτο ἀπίστος ἦν. «Ο δὲ ἀπο-
κριθεὶς αὐτῷ λέγει, » κ. τ. λ. — « Infirmus fidei dixit, » etc.

PATROL. Gr. CXXIII.

19.

A ad salutationem populum invitari. Perro res-
pondens unus e turba dixit: Infirmæ fidei homo
ille erat, sicut et Dominus testatur dicens: O
generatio incredula; et iterum: Credenti omnia
sunt possibilia. Et ille ipse: Succurre incredulitati
meæ. Taxat autem discipulos tanquam plane
incredulus. Etenim oportebat ipsum non coram
omnibus illos accusasse, sed seorsim.

VERS. 18-26. « At ille respondens ei dicit: O na-
tio incredula, quoique apud vos ero? quoique
patiar vos? adducite illum ad me. Et adduxerunt
illum ad eum. At viso illo, continuo spiritus diser-
pebat eum et prolapsus in terra volvebatur spu-
mans. Et interrogavit patrem illius: Quantum tem-
poris est quod accidit ei? At ille dixit: A puero, et
frequenter illum in ignem abjecit, et in aquas, quo
perderet eum. Age si quid potes, subveni nobis
misertus nostri. Jesus autem dixit illi: Si potes
credere, omnia possibilia sunt credenti. Et con-
festans exclamans pater puericum lacrymis dixit:
Credo, Domine, succurre incredulitati meæ. Cum
vidisset autem Jesus quod turba simul accurreret,
increpavit spiritum immundum, dicens illi: Spir-
itus mūte et 218 surde, ego tibi in pēro, exi ab eo, et
ne posthac ingrediaris in illum. Et cum clamasset
spiritus, multumque discerpisset eum exivit et
factus est tanquam mortuus, adeo ut multi dicerent,
Mortuus est. At Jesus correpta manu illius erexit
eum, et ille surrexit, » Ille quidem qui accesserat
ad Dominum, arguit discipulos quod non possent
sanare; Christus autem in ipsum crimen regerit
quasi ita dicens: Tu quia incredulus es, in causa
fuisti quod non sanatus sit filius tuus. Verum hec
non illi soli dicit, sed generalem ad omnes sermo-
nem veritatis, et Iudeos omnes simul ob incredulita-
tem objurgat. Verisimile enim erat multis ex astan-
tibus suis scandalizatos. Ostendit autem deside-
rabilem sibi esse mortem, eo quod dicit: Usquequo
ero vobiscum? hoc est, affligor versans cum vobis
incredulis. Non tamen substituit in hoc quod eos
reprehendit, sed etiam medicinam addit, non ut se

D homo ille erat; quod ex pluribus manifestum est.
Nempe, et ex eo quod Christus dixit: O generatio
incredula! et ex eo quod addidit: Si potes credere,
omnia possibilia sunt credenti: et ex eo quod ipse,
qui supplicabat, ait: Adjuba incredulitatem meam:
et ex eo quod Dominus dæmoni præceperit, ne
amplius introiret eum. At vero si incredulitas ip-
sius in causa fuit, ut expulsus non fuerit dæmon,
cur arguit discipulos? Nempe, significare voluit,
etiam absque offerentium fidei sanitatem restituiri
posse. Quenadmodum enim sola offerentium fides
sæpe sufficit ad curationem etiam a minoribus ob-
tinendam, ita frequenter operantium virtus satis-
est, etiam non credentibus iis qui ob sanitatem ob-
tinendam accedunt. Debebat vero ille non coram
omnibus discipules accusare, sed seorsim: quare
in hoc etiam infidelis fuit. At ille respondit ei et
dixit, » etc.

ostentaret, sed magis ut cum summa modestia sa- A ἀλλὰ καὶ τὸν Ιασιν ἐπιτίθησιν, οὐκ ἐπιδεικτικῶς δε-
naret puerum. Vide autem quomodo non sua virtuti,
sed illius fidei sanitatem tribuat, dicens : Omnia
possibilia credenti. Sed et aliud, cum vidisset con-
gregari turbam, increpavit spiritum : nolebat enim
coram turba sanare, et ostentare se ut arrogantem,
Cum increpasset autem et dixisset : Egredere, et
ne ultra ingrediari : insinuat quod propter incre-
dulitatem hominis ingressurum iterum fuisset dæ-
monium, nisi suo prohibitum fuisset præcepto.
Permittit autem discerpi filium, ut omnes sciant
dæmonis insidias, et quo occidisset hominem, nisi
divina manu refrenatus et retractus fuisset. Sæpe
enim in ignem quis a dæmonone projicitur concipi-
scit et iræ, et in aquam sacerdotalium negotiorum
procellis undantem. Porro dæmon hic mutus erat
et surdus. Surdus quidem, ut audire nolens divi-
na eloquia : mutus vero, ut neque alios docere
valens quod oportebat. At ubi Jesus, hoc est sermo
Evangelicus, manum apprehenderit, operativam
dico virtutem, tunc liberamur ab hoc dæ-
mone. Vide autem quod Deus quidem adjuvat nos,
deinde a nobis opera exiguntur. Dicit enim, Erexit
illum Jesus, hoc erat Dei adjutorium; et surrexit,
hoc est illius in bonis studiis.
ἴργάζεσθαι. Φησὶ γὰρ . "Ηγαρεν κύριον ὁ Ἰησοῦς . τοῦτο ἡ τοῦ Θεοῦ βοήθεια, καὶ ἀνέστη, τοῦτο ἡ ἀπό-

ἀνθρώπου εἰσῆλθεν ἄν καὶ πάλιν τὸ δει-
μόνιον, εἰ μὴ τῷ προστάγματι αὐτοῦ ἐκωλύετο. Συγ-
χωρεῖ δὲ σπαράξαι τὸν πετρό, ἵνα γνῶσι πάντες τὴν
τοῦ δικίουος ἐπήρειαν, καὶ διτὶ ἑκατόντασεν ἄν τὸν
ἀνθρώπον, εἰ μὴ ὑπὸ τῆς θείας ἀνεχαιτίζετο χειρός.
B Πίπτεται δὲ τις ὥπο δαίμονος εἰς πῦρ τὸ τοῦ θυμοῦ
καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ εἰς ὕδωρ, τὸ τῶν βιωτῶν
πραγμάτων κλυδώνιον. Οἱ δάκρυαν δὲ οὐτος ἀλαζός
ἔστι καὶ κωφός. Κωφὸς μὲν, ὡς μὴ ἀκούειν θέλει
τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων ἄλλος δὲ, ὡς μηδὲ ἔτέρους
διάδοσκειν τὸ δέον ἀλλ' ἐὰν δὲ Ἰησοῦς,
τούτοις, δὲ Εὐαγγελικὸς λόγος, κρατήσῃ τῆς χειρός,
τῆς πρακτικῆς λόγων δυνάμεως, τότε ἐλευθερωθεῖ-
μενα τοῦ δαίμονος. "Ορχ δὲ καὶ τὴν εὐλόγειαν αὐτῶν, πᾶς
καὶ ὅδαν αὐτῷ προσέρχονται. Τοῦτο δὲ τὸ γένος.
Ποιον ; "Η τὸ τῶν σπληνιαζομένων, δὲ ἀπλάκης πᾶν τὸ
τῶν δαιμόνων γένος οὐκ ἔξερχεται ἀλλαρ τινὶ τρόπῳ,
εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ δει γὰρ καὶ τὸν πέ-
σχοντα νηστεύειν, καὶ τὸν μέλλοντα θεραπεύειν.
Λιμοτέραν γὰρ χρείαν μάλιστα δὲ τὸν τοῦ πάσχον-
τος νηστείαν ἀπαιτεῖ δὲ λόγος. Δει καὶ μὴ νηστεύει-
μόν, ἀλλὰ καὶ προσεύχεσθαι· μηδὲ μόνον προσεύ-
χεσθαι, ἀλλὰ καὶ νηστεύειν, Οὕτω γὰρ δὲ ἀληθινή
προσευχὴ τελεῖται, ἐὰν καὶ νηστείαν ἔχῃ συνεβα-
γμένην. "Οτε οὖν βαρεταῖς δὲ προσευχόμενος τοὺς δι-
τῶν βραμάτων ἀτμοῖς, ἀλλὰ κούρδος ἔστι καὶ
ἀδαρής.

C VERS. 27, 28. « Et cum esset ingressus domum, discipuli illius interrogabant eum seorsum : Cur nos non potuimus ejicere illum? Et dixit illis : Hoc genus nulla re potest exire, nisi per orationem et jejunium. » Timebant discipuli ne forte amisissent gratiam quam eis dederat Dominus, et propterea non potuissent ejicere dæmonion. Vide autem et reverentiam eorum quomodo seorsum ad illum accedunt. Hoc autem genus. Quale? Vel lunaticorum, vel omne dæmoniorum genus non egreditur alio quodam modo, nisi preicatione et jejunio. Oportet enim jejunare eum qui dæmonem **¶ 19** patitur, et qui sanaturus est : et utrisque necessarium est jejunium, magis autem illius qui dæmonem patitur, jejunium exigit ratio. Oportet autem non jejunare solum, sed et orare : neque solum orare, sed et jejunare. Sic enim veræ preces fiunt, si non solum oretur, sed et jejunetur : ut ne gravetur qui orat, ciborum vaporibus, sed expeditus sit et D levius.

Vers. 29, 30. « Et illinc digressi iter fecerunt per Galilæam, nec volebat ut quisquam sciret. Docebat enim discipulos suos, et dicebat illis: Filius hominis traditur in manus hominum, et occident eum, et occisus tertio die resurget. At illi ignorabant quod dixerat, et timebant eum interrogare. » Ubique miraculorum operationibus interset sermonem de passione, ut ne putent ipsum propter impotentiam pati. Dixit igitur quod durum erat, quia occident eum : subdit et quod jucundum, qui tertio die resurrecturus esset : ut discamus

E Καὶ εἰσελθόντες αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ τοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν κατέτιν. Τί δὲ ἡμεῖς εἰς ἡδυτήθημεν ἔκβαλεν αὐτὸν ; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τούτο τὸ γένος οὐν οὐδενὶ διναται ἔξελθεται, εἰ μὴ ἐν προ-
ευχῇ καὶ νηστείᾳ. » Εφοβήθησαν οἱ μαθηταὶ μή-
πως ἀπέβαλον τὴν χάριν, ἵνα δέκαπεν αὐτοῖς δὲ Κύ-
ριος, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἡδυτήθησαν ἔκβαλεν τὸν
δάκρυον. "Ορχ δὲ καὶ τὴν εὐλόγειαν αὐτῶν, πᾶς
καὶ ὅδαν αὐτῷ προσέρχονται. Τοῦτο δὲ τὸ γένος.
Ποιον ; "Η τὸ τῶν σπληνιαζομένων, δὲ ἀπλάκης πᾶν τὸ
τῶν δαιμόνων γένος οὐκ ἔξερχεται ἀλλαρ τινὶ τρόπῳ,
εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ δει γὰρ καὶ τὸν πέ-
σχοντα νηστεύειν, καὶ τὸν μέλλοντα θεραπεύειν.
Λιμοτέραν γὰρ χρείαν μάλιστα δὲ τὸν τοῦ πάσχον-
τος νηστείαν ἀπαιτεῖ δὲ λόγος. Δει καὶ μὴ νηστεύει-
μόν, ἀλλὰ καὶ προσεύχεσθαι· μηδὲ μόνον προσεύ-
χεσθαι, ἀλλὰ καὶ νηστεύειν, Οὕτω γὰρ δὲ ἀληθινή
προσευχὴ τελεῖται, ἐὰν καὶ νηστείαν ἔχῃ συνεβα-
γμένην. "Οτε οὖν βαρεταῖς δὲ προσευχόμενος τοὺς δι-
τῶν βραμάτων ἀτμοῖς, ἀλλὰ κούρδος ἔστι καὶ
ἀδαρής.

στήσεται, ίνα μάθωμεν διε τοις σκυθρωποῖς ^A quod semper læta sequuntur ad tristia, et in tristibus non frustra mōreāmns, sed speremus meliora.

τερρ.

« Καὶ ἡλθεν εἰς Καπερναούμ· καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτας αὐτούς· Τί ἐν τῷ δδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε; Οἱ δὲ ἐστῶπων. Πρὸς ἀτλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῷ δδῷ, τις μεῖζων. Καὶ εκθέσας, ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος. Καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸν ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸν, εἶπεν αὐτοῖς· Ὁς κανὸν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὄντι μοι, ἐμὲ δέχεται, καὶ διὸ ἐαν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστελλόντα με. » Οἱ μαθηταὶ δὲ τοιούτους φρονοῦντες, διεφίλονεικουν πρὸς ἀτλήλους περὶ τοῦ ποτοῦ, ποτοῖς αὐτῶν μεῖζων ἔστι καὶ προτιμότερος περὶ τῷ Χριστῷ. Ὁ δὲ Κύριος τὴν μὲν ἐπιθυμίαν τὴν τῆς προτιμήσεως οὐ καλύπτει. Θέλει γὰρ ἡμᾶς ἐπιθυμεῖν του ὑψηλοτέρου βαθμοῦ. Οὓδοντος ἀρπάξειν ἡμᾶς βούλεται τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ διὰ τῆς ταπεινώσεως; μᾶλλον κατακτᾶνται τὸ ὑψηλόν. Πριδίον γάρ ἔστησεν εἰς τὸ μέσον, καὶ κατέκεντο γενέσθαι καὶ ἡμᾶς βούλεται. Τὸ γάρ παιδίον· οὔτε δόξῃς ἐφίέται, οὔτε φθονεῖς, οὔτε μνησικακεῖς. Καὶ οὐ μόνον, φησίν, ἐαν αὐτοὶ τοιοῦτοι γενήσεσθε, μισθῶν λὴψεύς μέγαν, ἀλλὰ καὶ ἐπέρους τοιούτους τιμήσητε δι' ἡμῶν, βούλεταιν οὐρανῶν ἀντιλάβοιτε. Ἐμὲ γάρ δέχεσθε· ἐμὲ δὲ δεχόμενοι, δέχεσθε τὸν ἀποστελλόντα με. Ὁράς οὖν πόσα δύναται ἡ ταπεινώσις, καὶ τὸ ἀπλαστὸν τοῦ τρόπου καὶ ἀδόλον. Τὸν γάρ καὶ τὸν Πατέρα ἴνοικεῖται ἐν ἡμῖν. Πρόδηλον δὲ διε τοιούτους τὸ ἄγιον.

« Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέγων· Διδάσκαλε, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὄντι ματέρας σου ἐκβάλλοντα δικιμόνια, διὸ οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ κακῶσαμεν αὐτὸν, διε τοιούτους ἀκολουθεῖ ἡμῖν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· Μὴ καλύψετε αὐτὸν. Οὐδεὶς γάρ ἔστιν δις ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὄντι μοι, καὶ δυνήσηται ταχὺ κακαλογῆσαι με. Ὅς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν, ὑπὲπι τοῦ ἡμῶν ἔστιν. » Οὐ δηλοτυπίᾳ τινὶ καὶ φθόνῳ ὑπεγόμενος ὁ τῆς βροτῆς υἱὸς καλύπτει ἐκενον τὸν τὰ δαιμόνια ἐκβάλλοντα, ἀλλὰ θέλων πάντας τοὺς ἀπικαλούμενους τὸ δυνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, καὶ ἐν εἴναι σῶμα πάντας τοὺς μαθητάς. Ἐν γάρ τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγμανος, τινὲς φιλοδοξίας ἔρωτι κρατούμενοι, ήθελον καὶ αὐτοὶ σημεῖα δηθεν δέργάσθαι. Ορώντες δὲ τὸ δυνομα τοῦ Ἰησοῦ πολλὰ δύναμεν, ἐπέλεγον τοῦτο, καὶ δὴ σημεῖα ἐποιοῦν, ἀλλὰς ἀνάξιοι δύνεται τῆς θελας χάριτος (69). Ἡδούλετο γάρ ὁ Κύριος πλατύνεσθαι τὸ κηρύγμα, καὶ διὰ τῶν ἀναξιῶν. Γέ οἰν ὁ Σωτὴρ; Οὐ συγχωρεῖ τῷ Ἰωάννῃ καλύπτειν τὸν τὰ σημεῖα ποιούντα, ἀλλ᾽, Ἀφετε

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(69) Cod. 26: "Ἄλλως τῆς θελας χάριτος δύνεται ἀνάξιοι· διὸ οὐδὲ συνηκολουθοῦν αὐτοῖς διὰ τὴν ἀγκάταιαν καὶ σκληραγγάταιν τῶν ἀποστόλων, καὶ διὰ τὸ θέλειν αὐτοὺς οἰκεῖοις θελήμασιν δέργοθαι, καὶ ἀδιαφορώτερον ζῆν. Τί οὖν ὁ Σωτὴρ; Οὐ συγχωρεῖ τῷ Ιωάννῃ καλύπτειν τὸν τὰ σημεῖα ποιούντα, ἀλλ᾽, Ἀφετε

VERS. 31-36. « Et venit in Capernaum : et cum venisset in domum, interrogavit illos : Quid in itinere inter vos disputabatis? At illi siluerunt. Nam inter se disputaverant inter viam quis esset major. Et cum consedisset, accersivit duodecim, et dicit illis : Si quis vult primus esse, is erit omnium postremus et omnium minister. Atque arreptum puerum statuit in medio illorum : et cum cepisset illum in ulnas suas, dixit illis : Quisquis unum ex talibus pueris receperit in nomine meo, me recipit : et quicunque me recipit, non me recipit, sed eum qui me misit. » Discipuli adhuc humanum quidam sapientes, contendebant inter se, quis eorum major et dignior esset apud Christum. Deminus autem non prohibet prælationis cupiditatem : vult enim nos aspirare ad sublimorem gradum : at non rapere nos vult primas dignitates, sed potius per humilitatem acquirere sublimitatem. Puerum enim statuit in medium, et illi similes nos vult fieri. Puer enim neque gloriam desiderat, neque invidet, neque vindictæ cupidus est. Et non solum, inquit, si ipsi tales fueritis, mercedem accipietis magnam, sed et si alios tales venerabimini propter me regnum cœlorum accipietis : me enim accipitis: me autem qui suscipit, suscipit eum qui me misit. Vides igitur quanta potest humilitas, simplicesque et absque fraude mores. Filium enim et Patrem in nobis habitare facit. Manifestum autem quod et Spiritum sanctum.

VERS. 37-39. Respondit autem ei Joannes, dicens : Præceptor, vidiimus quemdam in nomine tuo ejicere dæmonia, nec sequitur nos, et prohibuimus illum, propterea quod non sequitur nos. At Jesus ait : Ne prohibeatis illum. Nullus enim est, qui si fecerit virtutem per nomen meum, possit cito male loqui de me. 220 Qui enim non est adversus nos, pro nobis est. » Non zelotypia quadam vel invidia ductus tonitruī filius prohibet illum qui dæmonia ejicit, sed volens omnes qui invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, etiam sequi ipsum, et unum esse corpus omnes discipulos. Nam in principio prædicationis quidam, vanæ gloriæ studio capti, voluerunt et ipsi signa facere. Videntes autem nomen Iesu multum valere, super infirmos hoc dicebant, signaque faciebant, alioqui gratia divina indigni. Volebant enim Christus dilatari prædicacionem etiam per indignos. Quid igitur Salvator? Non permittit Joannem prohibere signa facientem. Omitte, inquit nullus enim qui fecerit virtutem in

« Alioqui gratia divina indigni ; eo quod non sese adjugebant apostolis propter ipsorum abstinentiam atque in vivendo austерitatem : et qui volebant juxta propriam voluntatem ac liberius vivere. Quid igitur Salvator? etc.

nomine meo, statim poterit de me male loqui. Nam Β γάρ, φησίν, οὐδεὶς γάρ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαι με, διό ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ δύναματι μου. Πλώς γέρ οὖν κακολογήσει με ὃ τὸ δύναμα μου ἀφορμήν δέξῃς ἔγων, καὶ διὰ τοῦ ἐπικαλεσθεῖ τούτο θαυματουργῶν (70); Δοκεῖ δὲ ἐναντία λέγειν δὲ Κύριος ἔστω. Ἀλλαχοῦ γάρ εἰπὼν, « Ό μὴ ὁν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἔστι, » νῦν λέγει, « Ος οὐκ ἔστι καθ' ἐμοῦ, ὑπὲρ ἡμῶν ἔστι. » Δοκοῦσιν οὖν ταῦτα ἐναντία· οὐκ εἰσὶ δὲ. Τὸ μὲν γάρ. « Ό μὴ ὁν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἔστι, » περὶ δαιμόνων εἰρηται, τῶν ἐπὸ Θεοῦ ἀφέλειν σπουδαζόντων καὶ σκορπιζόντων τὴν τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ νῦν βρήθην περὶ ἀνθρώπων, τῶν μᾶλλον προσαγόντων τινάς τῷ θεῷ διὰ τοῦ θαύματος ἐπιτελεῖν.

VERS. 40, 41. « Quisquis enim ad bibendum deridet vobis calicem aquæ in nomine meo, quod sitis Christi: amen dico vobis, nequaquam perditurus est mercedem suam. Et quisquis offendit unum ex pusillis qui confidunt in me, melius foret illi si circumdaretur saxum molare circa cervicem ejus, et abjiceretur in mare. » Non solum, inquit, scientes virtutem in nomine meo, non prohibeo: sed si quis minimum quiddam dederit vobis propter nomen meum, et suscepereit vos propter me, non propter humanam gratiam, vel mundanam, neuli- quam perdet mercedem suam. Dixit autem calicem aquæ, propter eos qui paupertatem prætexunt. Etiam si calicem, inquit, aquæ dederis contemplibilem, neque illum perdes. Quemadmodum autem si unum ex parvis honoraveris, gratus eris Deo, sic si unum ex parvis, scandalizaveris, hoc est, despixeris, offendieris, expediret tibi si mola asinaria de collo tuo suspenderetur, graviorem enim pœnam sustinebimus. Sensibile autem supplicium dixit, terrens nos per hoc sensibile exemplar.

VERS. 42-49. « Et si tibi fuerit obstaculo manus tua, amputa illam. Bonum est tibi mutilum ad vi- tam ingredi, potius quam duas manus habentem abire in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi vermis illorum non moritur, et ignis non extinguitur. Et si pes tuus fuerit tibi obstaculo, amputa illum: bonum est tibi ut ingrediaris ad vitam clau- dus, potius 221 quam duos pedes habens mittaris in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi vermis illorum non moritur, et ignis non extingui- tur. Et si oculos tuos tibi obstaculo est, erue illum: bonum est tibi ut luscus introreas in regnum Dei, potius quam ut duos oculos habens mittaris in gehennam ignis, ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur. Nam omnis homo igne sa- lietur, et omnis victima sale salietur. Bona res est sal: cæterum si sal insulsus fuerit, per quid ipsum condietis? Habete in vobisipsis salēm, et pacem

87 Luc. xi, 23. -

Ex collatione cord. Venet. S. Marci.

(70) Idem cod. addit: Συνέχωρει καὶ τούτοις θαυματουργεῖν, ἅμα μὲν εἰς βεβελώσιν τοῦ κηρύγμα- τος, δύστε καὶ διὰ τῶν ἀναξέων τούτο πλατύνεσθε, ἅμα δὲ καὶ εἰς βεβελώσιν αὐτῶν δὴ τῶν θαυματορ- γούντων. Δοκεῖ δὲ, κ. τ. λ. « Permittebat etiam illis

miracula facere, tum ad confirmationem prædicatio- nis, ut hæc etiam per indignos dilataretur: tum ad correctionem ipsorum, qui mira operabantur. Videlur autem, etc. »

« Ός γάρ οὖν ποτίσῃ ύμᾶς ποτήριον δύστος δι τῶν δύναματος μου, δι τοῦ Χριστοῦ ἔστι, ἀμήν λέγω δημι, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ. Καὶ διό δύνται σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τῶν πιστεύοντων εἰς ἐμοῦ, καλόν ἔστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται λέθος μαλι- κός περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ βέβληται εἰς τὴν θαλασσαν. » Οὐ μόνον φησί, τὸν δυνάμεις πιστεύοντα ἐν τῷ δύναματι μου οὐκ αἰωνίων, ἀλλὰ καὶ τις ἀλλάγ- στον τι δύστει ύματιν διὰ τὸ ἐμόν δύναμα, καὶ ἀποδέξῃται ύμᾶς δι' ἐμέ, οὐ δι' ἀνθρωπίνην χάριν ή κοσμικήν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ. Εἶπε δὲ τὸ ποτή- ριον τοῦ δύστος, διὰ τοὺς προφατούμενους τὴν ε- στίαν. Καὶ γάρ, φησί, ποτήριον δύστος δύστεις, τὸ ἀπα- λέσστον, οὐδὲ τούτο ἀπολέσεις. » Λασπερ δὲ ἔντι τῶν μικρῶν τιμῆστες, εὐχαριστεῖς τῷ Θεῷ, οἵτις δύνται τῶν μικρῶν σκανδαλίσεις, τουτέστιν ἀπε- στης, ὑποσκελίστες, συμφέρει σοι, εἰ μάλος ὄντας ἐκρεμάσθη σου ἐν τῷ τράχηλῳ χείρονα γάρ, ὡς ίσως, τιμωρίαν ὑποστησμένα. Λασθητὴν δέ τιμωρίαν εί- πεν, ἐκφρόνων ήμας διὰ τούτου τοῦ αἰσθητοῦ ὑπο- δείγματος.

« Καὶ δύνται σκανδαλίζεις η χείρ σου, ἀπάσχονται τὴν γαλήνην. Καλόν σοι ἔστι καλλίνεις τὴν γαλήνην εἰσελθεῖν, η τὰς δύο χειρας ἔχοντα, ἀπελθεῖν εἰς τὴν γαλήνην, εἰς τὸ πῦρ τὸ δισβεστον, διπού δ σκάλης εἰς τὸν πύρον τὸ τελευτῆς, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβένωται. Καὶ δύνται δ σκάλης εἰς τὴν γαλήνην χαλδὸν, η τοὺς δύο πόδες ἔχοντα, βληθῆναι εἰς τὴν γαλήνην, εἰς τὸ πῦρ τὸ δισβεστον, διπού δ σκάλης εἰς τὸν πύρον οὐ τελευτῆς, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβένωται. Πάσι γάρ πυρὶ διλισθεῖσται. Καὶ πάσαις θυσίαι δὲ διλισθεῖσται. Καλόν τὸ ἀλας. » Εἳναι δὲ τὸ ἀλας ἀναλόν γένιται, ἐν τίνι αὐτὸς ἀρτύσεται; « Εχεις ἐν δύστοις ἀλας, καὶ εἰρηνεύεσται ἐν ἀλλήλοις. »

Απειλήσες τοις σκανδαλίζουσιν, δτι συνέφερεν αὐτοῖς, εἰ δημόσιοι ήν τῇ θελάσσῃ, νῦν παρκινεῖται τοις σκανδαλίζομένοις φυλάττεσθαι ἀπὸ τῶν ἑτοίμων ἔχοντων σκανδαλίζειν καὶ ὑποσκελίζειν αὐτούς. Καὶ γάρ ποὺς, καν χείρ, καν δρθελμὸς ή δ σκανδαλίζωσε, τουτέστι, καν τῶν οἰκειοτάτων τις, καν τῶν καθαίματος πλησίζοντων καὶ γρειωδῶν, ἵκκοφον αὐτὸν, τουτέστιν, ἀπάρνησται τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν καὶ οἰκείστητα. Σκώληξ δὲ καὶ πῦρ καλάζοντα τοὺς ἀμαρτωλούς, ή συνείδησίς ἐστιν ἑκάστου, καὶ ή μνήμη τῶν πραγμάτων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ αἰσχρῶν ἡτοις ὥσπερ σκώληκς καταδρπανῆ, καὶ ὡς πῦρ φλέγει. Πᾶς γάρ, φησι, πυρὶ ἀλισθήσεται, τουτέστι, δοκιμασθήσεται. "Οπερ καὶ δ Παῦλος λέγει, δτι πυρὶ δοκιμασθήσεται πάντες (71). Καὶ πᾶσα δὲ, φησι, θυσία ἀλὶ ἀλισθήσεται. Τούτο δὲ ἀπὸ τοῦ Αευτίκου ἔπει. "Εχετ γάρ φησιν δ Θεός, Πᾶν δῶρον θυσίας ἡμῶν (72) ἀλὶ ἀλισθήσεται. Καλὸν οὖν ἐστιν ἡμᾶς ἀλίζειν τὰς θυσίας ἡμῶν τῷ ἀλτητοῦ Θεού, τουτέστι, μὴ ἐκλειμένας θυσίας καὶ φρεσίους προσφέρειν, ἀλλὰ στρυφνάς καὶ νοστίμους. "Αλέξ δὲ λέγει καὶ τοὺς ἀποστόλους δ Κύριος, καὶ πάντες ἀπλῶς τοὺς δύναμιν ἔχοντας συνεκτικῆς καὶ συνδετικῆν. "Μαστερ γάρ τὸ ἀλας συνέχει τὰ κρέα, καὶ οὐκ ἐξ αὐτὸν σκώληκς γεννᾷν, οὕτω καὶ διδεσκαλικὸς λόγος, ἐαν στρυφνὸς εἴη, τοὺς σερκικούς ἀνθρώπους συσφίγγων, οὐκ ἐξ ἀντοῖς γεννηθῆναι τὸν ἄποιμπον σκώληκα. "Ἐαν δὲ δ διδάσκαλος ἀντλος εἴη, καὶ μὴ ἔχει τὸ στρυφνὸν καὶ συνδετικὸν, κατένι αλισθήσεται, τουτέστιν, ἀρτυθήσεται; "Εχετε οὖν ἐν ἔχοντες ἀλας, ηγουν τὴν νόστιμον χάριν τοῦ Ηλεύμοτος καὶ συνεκτικὴν, ὡς ἐν εἰρηνεύητε πρὸς ἀλιτήλους. Ό γάρ τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης συσφίγγομένος πρὸς τὸν πλησίον, οὗτος ἀλας ἔχει, καὶ λοιπὸν εἰρηνεύει πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. I

Ἔπει τῶν ἐπερωτήσαντων, εἰ Κεστίν ἀπολυειν
τὴν γυναῖκα. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου
τὸν Ἰησοῦν. Πεδί τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου. Περὶ τοῦ
Βαρτιμαίου.

ε τὰ δριτά
Ιουδαίας διὰ τοῦ πέρχον τοῦ Ἰορδάνου, καὶ συμπο-
ρεύονται πάλιν δχλοὶ πρὸς αὐτόν. Καὶ ὡς εἰώθει
πάλιν ἰδίδασκεν αὐτούς. Καὶ προσελθόντες οἱ Φα-
ρισσαῖοι, ἐπηρώτησαν αὐτὸν, Εἰ ἔχετε ἀνὴρ γυναῖκα
ἀπολύσει; πειράζοντες αὐτόν. Ὁ δὲ ἀποκρίθεις
εἶπεν αὐτοῖς· Τί διμήν ἐντελάτο Μωσῆς; Οἱ δὲ
εἶπον αὐτῷ· Μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον ἀποστολού
γράφῃ, καὶ ἀπολύσαι. Καὶ ἀποκρίθεις δὲ Ἰησοῦς,
εἶπεν αὐτοῖς· Πρὸς τὴν σκληροκράτικὸν δύναντα ἔγρα-
ψεν διμήν τὴν ἐντολὴν ταῦτην. Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτί-
σεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς δ Θεος. "Ενε-
κεν τούτου καταλέιψει ἀνθρώπος τὸν πατέρα αὐτοῦ

88 Levit. II, 13.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(71) Cod. 26 addit: Ἡ καὶ οὕτω, Πᾶς πιστὸς περὶ τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως, ή τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἔλεισθεται, ἥγουν τὴν σηπεδόνα τῇ κακίᾳ ἀποβαλετ., ή ἀρτυτίσεται καὶ ἡδὺς τῷ Θεῷ γενίσεται. Καὶ πᾶσα δὲ, φησί, θυσία, x. τ. λ. ε. Vel

A habete inter vos invicem. • Postquam intorminatus est his qui scandalizant, quod expediret eis si projicerentur in mare, nunc admonet eos qui scandalizantur, ut caveant sibi ab his qui parati sunt offendere et scandalizare alios. Nam sive pes, sive manus, sive oculus fuerit qui scandalizat te, hoc est, quantumvis sit tibi familiaris, etiamsi tibi sanguine junctus sit, vel utilis, amputa illum, hoc est renuntia ejus amicitiae et familiaritati. Vermis autem et ignis quæ puniunt peccatores, uniuscu-
jasque sunt conscientia, et memoria eorum quæ in hac vita foede sunt acta : quia quasi vermis absumit, et quasi ignis ardet. Omnis enim homo igne salietur, hoc est, probabitur : id quod et Paulus dicit, quod in igne probabuntur omnia. Et omnis, inquit, victima sale salietur. Hoc autem ex Levitico dixit. Ibi enim inquit Deus, Omne donum victimæ vestræ salietur ⁸⁸. Bonum igitur est nos sale condire sacrificia nostra, sale Dei, hoc est, non offerre victimas infirmas et pigras, sed vegetas et suaves. Sal autem dicit etiam apostolos Dominus, et omnes simpliciter qui virtutem habent conservandi, et a putredine cohibendi. Nam sicut sal carnem prohibet, et non sinit vermes procreare, ita et sermo doctoris, si recens et mordax sit, carnales homines constringens, non sinit in ipsis generari vermen irrequietum. Si autem doctor insulsus fuerit, et nihil habeat quod constringat et cohibeat, in quo salietur, hoc est, condietur? Habeite igitur in vobisipsis salem, hoc est, suavem Spiritus gratiam, quæ cohibeat, ita ut pacifici sitis. Nam qui constringitur charitate erga proximum, hic salem habet, et pacificus est cum fratre suo.

CAPUT X.

VERS. 4-9. « Et cum inde surrexisset, venit in fines Iudeæ per regionem, quæ est ultra Jordaneum, et conveniunt rursum turbæ **222** ad illum, et sicut consueverat, rursum docebat eas. Et adeuntes Pharisæi interrogabant illum : Licetne viro uxorem repudiare? tentantes illum. At ille respondens dixit illis : Quid vobis præcepit Moses? At illi dixerunt : Moses permisit libellum repudii scribere ac dimittere. Et respondens Jesus dixit illis : Ad duritiem cordis vestri scripsit vobis præceptum istud : cæterum ab initio creationis masculum et feminam fecit illos Deus : propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori

etiam sic : Omnis fidelis igne fidei in Deum et charitatis erga proximum salietur, hoc est, impie-
tatis putredinem abjeciet : vel condietur, ac suavis
Domino efficietur. *Et omnis inanis victimæ etc.*

(72) Interpres legit ဉာဏ်၊

suæ, et fient duo caro una. Itaque non jam sunt ^A καὶ τὴν μητέρα. Καὶ προσκαλληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὅπεις οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρκη. Ὁ οὖν δὲ Θεὸς συνέειν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζεται. ^B Συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν ἔργοις δὲ Κύριος διὰ τὴν βροχανταν ἔκειναι, νῦν οὖν ἐπιχωριάζει, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἡγρὺς ἔμαλλεν εἶναι. Οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἔνεισι τέως, ἀλλ’ εἰς τὰ τῆς Ἰουδαίας δριτα, ἵνα τὸν ἄκακον ὄχλον ἀφελθῇ. Τὰ γὰρ Ἱεροσόλυμα πάσης κακίας ἐργαστήριον ἥστεν, διὰ τὴν τῶν Φαρισαίων τονηρίαν. "Ιδε γοῦν τὴν κακίαν αὐτῶν, πῶς πειράζουσι τὸν Κύριον, μὴ δῶντες αὐτὸν, ἵνα πιστεύσωσιν αὐτῷ εἰδοῖς, ἀλλ' οὐδὲ προσερχόμενοι καὶ δοκοῦντες εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλειν καὶ ἐπιστομίζειν διὰ τῶν ζητημάτων. Ἐρώτησαν γάρ αὐτὸν ἄρωτημα ἀμφοτέρων. Βασιλεὺς ἔχον χρηματούς. Εἰ δέστιν ἀνθρώπῳ ἀπολύται τὴν γυναῖκα; "Ινα δὲν μὲν εἴπῃ διτεῖ δέστιν ἀπολύται, ἀπαντήσωσιν αὐτῷ. Πῶς οὖν εἰπας διτεῖ ἀκτός λέγων πορνείας, οὐκ ἔστιν ἀπολύται; "Εάν δὲ εἴπῃ διτεῖ οὐκ ἔστιν, ἐγκαλέσωσιν αὐτῷ ὡς ἐναντιουμένη τοῖς τοῦ Μωϋσέως δόγμασιν. Ὁ οὖν Χριστὸς, ἡ αἰτοσοφία, ἀποκρίνεται αὐτοῖς ἀπόκρισιν διαφεύγουσαν τὰς αὐτῶν παγίδας. Ἐρωτᾷς γάρ αὐτοὺς, τι αὐτοῖς ἐνετελέστο Μωϋσῆς. Τῶν δὲ εἰπόντων διτεῖ ἀπολύται, ἐρμηνεύει αὐτοῖς τὸν νόμον. Οὐ γάρ οὔτως ἀπινήσῃ ήν δὲ Μωϋσῆς, φησίν, ὅπεις τοιστοι εἰσενεγκετεν νόμον, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν σαληφαρδίαν τούτο ἔγραψεν. Ὁ γάρ Θεὸς, γινώσκων τὴν Ἐβραίων ἀτανθρωπίαν, καὶ διτεῖ ρῆσίως δὲ βουλόμενος φονεύοις δὲ τὴν ἔκπτον γυναῖκα μισθίσες ἀπέξαντην, συνεχώρησιν ἀπολύται τὴν γυναῖκαν, τὸν μὴ ἀρεσκόμενον αὐτῇ: "Απ' ἀρχῆς δὲ οὐχ οὔτες ήν, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ βουλὴ συγκολλῆ ἀλλήλοις τοὺς συζύγους, καὶ ἐν ποιει, διτεῖ καὶ γονέσιν κατεμπλεῖν. "Ορχ δὲ τι λέγει, διτεῖ δὲ Θεὸς οὐ θέλει πολυγυμίζειν, διτεῖ ταῦτην μὲν καταλιμπάνειν, ἐτέραν δὲ ἀγρεσθει γυναῖκαν, καὶ πάλιν ταῦτην καταλιμπάνειν, καὶ ἐ-έρει κολλασθεῖ. Εἰ γάρ τούτο ήν, ἐποίησεν διτεῖ μὲν ἄνδρα, πολλὰς δὲ γυναῖκας. Νῦν δὲ οὐ τούτο γέγονεν, ἀλλ' ἄρτεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν, ἐνα μιχ καλεύσας συνάπτεσθαι. Μήποτε δὲ καὶ οὕτω δυνά- μεθ νοῆσαι τὸ παρὸν χωρίον. Ὁ λόγος δὲ διδασκαλικὸς, σπέρματα ἀγαθὰ ἐμβάλλων εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ ἀνθρώπου, ἄνδρος λογον ἐπέχει πρὸς τὴν ὑποδεχομένην αὐτὸν ψυχὴν. Πολλάκις οὖν δὲ λόγος θέλων ὀφελῆσαι τὴν ὑποδεχομένην ψυχὴν, καταλιμπάνει τὸν πατέρα αὐτοῦ, τουτέστιν υἱοῦ ὑψηλὸν, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, τουτέστιν λέξιν κεκαλλωπισμένην, καὶ προσκαλλάται τὴν γυναῖκαν αὐτοῦ, ητοι τὰ πρὸς ὀφελεῖσαν τῆς ψυχῆς ἐκείνης διδάσκει, συγχατεβά- λογισμὸς δύναται χωρίσαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς τοιαύτης πίστεως.

Vers. 10, 11. «Et in domo rursum discipuli illius eadem de re interrogaverunt illum, et dicit illis: Quicunque repudiaverit uxorem suam, et duxerit aliam, adulterium committit aduersus illam. Et si mulier repudiaverit virum suum, et nupserit alteri, adulterium committit.» Iterum etiam disci-

«Καὶ ίν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ ςτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, καὶ λέγει ςτοῖς: "Ος δὲν ἀπολύτη τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἀλλην, μοιχᾶται ἐπ' ςτοῖν. Καὶ ίν γυνὴ ἀπολύτη τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἀλλω, μοιχᾶται. » "Εσε καὶ οι μαθηταὶ ἐσκενδαλίζοντο· διὰ τοῦτο οὖν καὶ προσει-

γονται πάλιν αὐτῷ καὶ δρωταῖσιν, ὡς μῆπω ίκανῶς ἀποστολούμενος αὐτῶν τοῦ λογισμοῦ. Ὁ δὲ ἀποκρίνεται αὐτοῖς, λέγων· Ὅσιος ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχὺς ἔστιν αὐτῆς τῆς δευτέρας. Ὁμοίως οὖν καὶ ἡ γυνὴ μοιχὺς ἔστιν, ἡ ἀφετούση τὸν ἕδιον ἄνδρα, καὶ ἀπέρι συζυγοῦται.

« Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ινα ἀψήται αὐτῶν · οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπεικόνων τοὺς προσφέρουσιν. Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἡγανάκτησε καὶ εἶπεν αὐτοῖς · Ἀφετε τὰ παιδία ἵρχεσθαι πρὸς μὲν, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά τῶν γάρ τοιούτων ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀμήν λέγω ὑμῖν, Ὅσιος ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. Καὶ ἀναγκαλισθέντος αὐτᾶς, καὶ τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτά, εὐλόγησεν αὐτά. » Πολλὴ ἡ πίστις τῶν ὄχλων, εἴγε καὶ μόνη τῇ τῶν χειρῶν ἐπιθέσαι, εὐλογεῖται ἐνόμιζον τὸν Χριστὸν τοὺς αὐτῷ προσταχομένους. Οἱ δὲ μαθηταὶ, νομίζοντες ἀνάξιον τούτο εἶναι τοῦ Χριστοῦ, τὸ παιδία προσάγεσθαι αὐτῷ, διεκώλυον τοὺς προσάγοντας. Τί οὖν ὁ Χριστὸς; Διδάσκων αὐτούς μετριοφρονεῖν, καὶ τύφον καταπατεῖν κοσμικὸν, καὶ λεπράνει καὶ ἀνγκαλίζεται. Δείκνυσι γάρ τοις ἀκάκουοις προσλαμβάνεται, διὸ καὶ λέγει, « Τῶν τοιούτων γάρ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. » Ὅρα, οὐκ εἶπε, Τούτων γάρ ἔστιν ἡ βασιλεία, ἀλλὰ τῶν τοιούτων, τοιούτοις τῶν ἔχοντων ἐξ ἀσκήσεως τὴν ἀκακίαν, ἢν τὰ παιδία ἔχουσιν ἀπὸ φύσεως. Τὸ γάρ παιδίον οὔτε φθονεῖ, οὔτε μνησικακεῖ, οὔτε μαστίζειν τῷ μητρὸς ἀφίσταται. Ἄλλα κανέντας αὐτῇ φορῇ, τῆς βασιλείδος ταύτην προτιμᾷ. Οὗτοι καὶ ὁ κατ' ἀρετὴν ζῶν, τῆς μητρὸς αὐτοῦ, τῆς Ἐκκλησίας λέγοι, οὐδὲν προτιμᾶσι, οὐδὲ τὴν βασιλείων τῶν πολλῶν ἰδοντες. Διὸ καὶ ἀναγκαλίζεται τοὺς τοιούτους ὁ Κύριος, λέγων · « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφροτισμένοι. » Καὶ εὐλογεῖται, λέγων · « Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρος μου. » Βασιλείαν δὲ τοῦ Θεοῦ, τὸ κήρυγμα καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τῶν ἀγνῶν ἐνταῦθα φησιν. « Οστις οὖν δέξεται τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, τοιούτοις μηδὲν διακρινόμενος ή ἀπιστῶν, ἐκενος εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ διδέξτο ἥδη τῇ πίστει.

« Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς δόδον, προσδράμων εἰς, καὶ γονυπετήσκες αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτόν. Διδάσκαλε ἀγαθός, τί ποιήσω, ινα καὶ οἰνον κληρονομήσω; Οὐδὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ · Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς δὲθεός τὰς ἀνεολάς οἰδας; Μή μοιχύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομερτυρήσῃς, μὴ ἀποστερήσῃς. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὸν μητέρα σου. » Οἱ δὲ ἀποκρίθεις, εἶπεν αὐτῷ · Διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐρυλαζόμενην ἐκ νεότητός μου. » Οἱ δὲ Ἰησοῦς ἐμβολέψας αὐτῷ, ἡγέτητεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ · « Εν σοι διτερεῖ, ὄπικη, δοξὴ ἔχεις πώλησον, καὶ ἐδειπέρι πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεύτερο ἀκολούθει μοι, ἔρχες τὸν σταυρόν. » Οἱ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος, ἢν γάρ ἔχων κτήματα πολλά. » Τινὲς διαβάλλουσι τὸν νεανίσκον τούτον, ὡς ὄπου-

A puli scandalizati sunt, atque eam ob causam denuo ad eum accedunt et interrogant, quasi nondum satisfactum esset menti eorum. At ipse respondit eis, dicens : Qui dimiserit uxorem suam, et duxerit aliam, adulter est ejus, scilicet secundæ. Similiter quoque et uxor adultera est, quæ reliquit virum proprium, et alteri conjuncta fuerit.

VERS. 12-16. « Et attulerunt ad illum puellos, ut tangeret illos. Discipuli vero increpabant eos qui adducebant. Cum vidisset autem Jesus, indignatus est, et dixit illis : Sinite puellos venire ad me, ne prohibete illos, talium enim est regnum Dei. Amen dico vobis : Quicunque non acceperit regnum Dei tanquam puerus, haudquaquam ingredietur illud. Et cum cepisset illos in ulnas, impositis manibus super illos benedixit eis. » Magna fides turbarum, quæ etiam sola manuum impositione benedici a Christo existimabant puellos quos offerebant. Discipuli vero indignum hoc esse Christo arbitrabantur, quod pueri adducerentur ad ipsum : et prohibebant adduentes. Quid igitur Christus? Ut doceat humilitatem et mundani fastus contemptum, illos et suscipit et ulnis amplectitur. Ostendit enim quod simplices et innocentes suscipiat, ideoque dicit : « Talium est enim regnum Dei. » Vide, non dixit, Horum est enim regnum Dei, sed talium, hoc est, eorum qui per exercitationem innocentiam acquirunt, quam puelli a natura habent. Puer enim neque invidet, neque vindictam meditatur, neque si flagellatur a matre, recedit : sed hanc, etiam si vestes detritis ferat, reginæ præfert. Sic et qui virtutibus vacat, matri suæ, Ecclesiæ dico, neque voluptatem, quæ multis imperat, neque quippiam præfert. Ideo in ulnas tales suscipit Jesus, dicens : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis ; » et benedicit dicens : « Venite, benedicti Patris mei. » Regnum autem Dei, prædicationem et promissionem bonorum hic dicit. Quisquis igitur acceperit prædicationem Dei sicut puer, non dijudicans vel discredens, ille ingreditur in regnum Dei et in bona quæ jam fide suscepit.

VERS. 17-22. « Et cum exiret in viam, 224 accurrerit quidam, ac genua flexit illi, et interrogabat eum : Præceptor bone, quid faciam ut vitam aeternam possideam? Jesus autem dixit illi : Cur me dicis bonus? Nemo bonus, nisi unus, nempe Deus. Præcepta nosti? Ne committas adulterium, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dicas, ne fraudes, honora patrem tuum et matrem tuam. At ille respondens dixit illi : Præceptor, haec omnia servavi ab adolescentia mea. Jesus autem intuitus illum, dilexit eum, et dixit illi : Unum tibi deest; abi, quæcunque habes vende, et da pauperibus et habebis thesaurum in celo, et veni sequere me, sublata in humeros cruce. At ille molestia affectus per sermonem, discedebat incerens; habebat enim possessiones multas. » Quidam taxant adolescentem

tem illum et subdolum et malum et tentatorem. At λόν τινὰ καὶ πονηρὸν καὶ πειραστικόν. Οὐκ ἔστι δὲ τούτο· ἀλλὰ φιλοχρήματος μὲν δὲ ἀνθρώπος, οὐ πειραστὴς δέ. "Ἄκουε γάρ τοῦ εὐχαριστοῦ, ὃς ἐμβλέψας αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς, ἡγάπησεν αὐτὸν. Διατί οὖν οὗτο πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνετο δὲ Χριστὸς, λέγων· Οὐδεὶς ἄγαθός; Ἐπειδὴ δὲ ἀνθρώπῳ προσῆλθε, καὶ ὡς ἐν τῶν πολλῶν διδασκάλων. Τούτο γὰρ λέγει δὲ Χριστὸς· Ἐάν μὲν ὡς διδάσκαλον νομίζεις μαζεύεις ἀγαθὸν, οὐδεὶς ἀνθρώπος ἄγαθός, ὡς πρὸς σύγκρισιν τοῦ Θεοῦ· ἐὰν δὲ ὡς θεὸν νομίζεις με εἶναι ἀγαθὸν, τί λοιπὸν διδάσκαλον με ὄντα μάζεις; "Μετα τούτῳ διὰ τῶν βρημάτων ταύτων ὁ Χριστὸς βούλεται τὸ, ὑψηλοτέραν ποιῆσαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάνοιαν, πρὸς τὸ ἐπιγνῶνται αὐτὸν ὡς θεόν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι κατορθοῖ, τὸ διδάξαι αὐτὸν, δτεν τινὶ μελλῃ διμιλῆσαι, μὴ καλακευτικῶς διμιλεῖν, ἀλλὰ τὴν ἥτιν καὶ τὴν πηγὴν τῆς ἀγαθότητος, εἰδένει τὸν Θεόν, καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν. Θυμάζω δὲ τὸν νεανίσκον τούτον, δτι τῶν ἄλλων ἀπάντων περὶ νοσημάτων θεραπείας προσιόντων, αὐτὸς ζωῆς αἰωνίων κληρονομίαν ζητεῖ, εἰ καὶ πάθει δεινοτάτην τὴν φυλαργυρίζα κατείχετο, δι' ἣν ἀκούσας, Ἄπαγε, πάλησον, καὶ δὸς πτωχοῖς, ἀπῆλθε λυπούμενος. Ὁρα δὲ, οὐκ εἶπεν, δτι Ἄπαγε, δοξα ἔχεις πώλει κατέ μέρος καὶ δίδου, ἀλλὰ πωλήσον ἀπὸ μιᾶς, καὶ ὅτε, ἀλλὰ πτωχοῖς, ἀλλὰ μὴ κολακί καὶ ἀσώτοις. Ἀλλέ καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι, τουτέστι, καὶ τὴν ἄλλην ἀπασχον ἀρετὴν μέτελθε. Πολλοὶ γάρ ἀκτίμονες μὲν εἰσιν, οὐ ταπεινόρρονες δέ, ἡ καὶ ταπεινόφρονες μὲν, C ἀλλὰ μέθυσοι ἡ ἄλλο τι κακὸν ἔχοντες. Διὰ τούτο οὖν ὁ Κύριος λέγει· Πώλησον, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἀκολούθει μοι, ἄρες τὸν σταυρὸν, τουτέστι, πρὸς θάνατον τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ ἐτοιμάσας σεσκεύον. Οὐ δέ, συγγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθεν. Ἡν γάρ ἔχω κτίματα πολλά· οὐδὲν δὲ πρόσκειται τούτῳ τὸ, πολλά. Καὶ γάρ οὐχ ὁμοίως οὖτε πολλὰ ἔχοντες, οὐτε ὀλίγα κατέχονται, ἀλλὰ δεινότερος καὶ δυσδιελεύτερός τὸ δεσμὸς τῶν πολλῶν κτήματων. Ἀλλὰ καὶ νεανίσκος εἴη τις νεώτερος καὶ κούφος τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ καθεστηκὼς τὰς φρένας, πολητράτω τὰς ὑπάρχοντας αὐτῷ· οἰον δυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, καὶ δστικά τούτων κακὰ φύονται, καὶ δότω ταῦτα καὶ ἀποφρίψάτω τοὺς δαίμονας, οὔτινές εἰσι πτωχοί, παντὸς ἑστερημένοι ἄγαθού καὶ τοῦ πλούτου τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ἐκπεπτωκότες. Καὶ τότε ἀ·ολουθεῖται τῷ Χριστῷ. Οὐ γάρ ἀπορρίψας τὸν τῶν ἀμεριῶν πλούτον τοὺς δαίμονας, ἐλεῖνος δύναται ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ. εἴ "Ἐγκλινον γάρ ἀπὸ κακοῦ"· τούτῳ τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ, καὶ ἀρχει τὸν σταυρὸν.

VERS. 23 27. « Et cum circumspexisset Jesus, dicit discipulis suis : Quam difficulter ii qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt ! Discipuli vero obstuperunt super verbis illius. At Jesus rursum respondens, dicit illis : Filii, quam difficile est eos qui fiduciam habent in pecuniis, regnum Dei ingredi. Facilius est camelum per foramen acus

« Καὶ περιθλεψάμενος δὲ Ἰησοῦς, λέγει τοὺς μαθητας αὐτοῦ· Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελέυσονται; Οἱ δὲ μαθηταὶ θεμβοῦντο ἐπὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ· Οὐ δέ Ἰησοῦς πάλι, ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· Τέκνα, πᾶς δύσκολὸν ἔστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. Εὔκοπάτερός ἔστι

κάμηλον διὰ τρυπαλίας ῥαφίδος διελθετν, η πλούσιον λιγέντιον αἰγαδι, quam divitem in regnum Dei ingredi. Illi vero supra modum admirati sunt, dicentes intrasē : Et quis potest salvus esse? Intuitus autem Jesus illos dicit : Apud homines impossibile est, non apud Deum. » Divitiae non malae sunt, sed qui illas habent, digni sunt qui taxentur : non enim illas habere opertet, hoc est detinere, sed eis uti pro necessitate. Χρήματα enim, hoc est opes, dicta sunt, quia usui sunt hominibus et opem atque auxilium afferunt non autem quod detinendae sint. Qui igitur illas habent et includunt, difficile in regnum Dei ingrediuntur. Difficile autem loco pro impossibili intellige. Impossibile enim divitem hominem salvari. Hoc autem manifestum ab exemplo quod ponit Dominus, dicens quod facilius sit camelum intrare per foramen acus quam divitem in regnum Dei. Fieri enim non potest ut camelus per foramen acus transeat. Per camelum autem intellige vel animal, vel crassum funem quo nantæ in maximis navigiis utuntur. Impossibile enim est hominem, quatenus dives est, salvari. Etenim apud Deum hoc possibile est. Dixit enim Christus : « Facite vobis amicos ex mammib[us]a in iustitia. » Vides quod si Deum audiremus, quomodo possibile fiat? Apud homines autem impossibilis est, hoc est, quando humana sapimus, impossibile est. Jam quare discipuli obstupuerunt super verbis illius? Non enim ipsi divites erant. Mili videtur quod pro omnibus hominibus anxi fuerint. Jam enim misericordes coepserant fieri. Quidam hoc loco dubitant, quomodo di xerit. Omnia possibilia sunt Deo, quum Deus peccare nequeat. Dicimus itaque, quando dicit, omnia, intelligimus ea quae sunt. Peccatum autem non est. Percatum enim res est sine essentia, et sine substantia. Vel aliter, Peccatum non est potentia, sed infirmitas : sicut et Apostolus dicit : Christus, cum nos infirmi esserimus, mortui est. Et iterum David : Multiplicata sunt infirmitates eorum⁹⁰, et ita peccatum apud Deum non est possibile, quia infirmitas est. Nunquid autem dicunt, Deum factum infectum facere non posse? Dicimus Deum esse veritatem. Factum autem infectum facere, mendacium est. Quo pacto, queso, viritas fecit? Prius enim perderet naturam suam : et ille qui sic loquuntur, perinde loquuntur ac si querant, Num potest Deus non esse Deus? Vides igitur quam ridicula sit quaestio.

« Καὶ ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ : 'Ιδοὺ ἡμεῖς σφῆκαμεν πάντα καὶ ἡχολουθήσαμέν σοι. 'Αποχριθεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν : 'Ἄμην λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστιν διὰ φῆκεν οἰκίαν, η ἀδελφούς, η ἀδελφὰς, η πατέρα, η μητέρα, η γυναῖκα, η τέκνα, η ἀγρούς, ἔνεκεν ἡμούς καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐὰν μὴ λάθῃ ἐκκεντεπλαστούν, νῦν τοῦ ἔρωτήματος.

« Καὶ ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ : 'Ιδού ἡμεῖς σφῆκαμεν πάντα καὶ ἡχολουθήσαμέν σοι. 'Αποχριθεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν : 'Ἄμην λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστιν διὰ φῆκεν οἰκίαν, η ἀδελφούς, η ἀδελφὰς, η πατέρα, η μητέρα, η γυναῖκα, η τέκνα, η ἀγρούς, ἔνεκεν ἡμούς καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐὰν μὴ λάθῃ ἐκκεντεπλαστούν, νῦν τοῦ ἔρωτήματος.

90 Luc. xvi, 9. 91 Rom. vi, 7. 92 Psal. xv, 4.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(73) Supple ex cod. 32 : "Αρχ γάρ καὶ τὸ ἀμαρτάνειν, δινατόν ἐστι παρὰ τῷ Θεῷ. Λέγομεν οὖν, κ. τ. λ. « Igitur et peccare possibile est Deo? Dicimus itaque, » etc.

centupla nunc in tempore hoc, domus et fratres, et sorores, et matres, et liberos, et agros cum persecutionibus, ac in venturo saeculo vitam aeternam. Multi autem primi erunt postremi, et postremi primi. • Petrus tametsi pauca reliquis set, quia tamen dixit, oonnia, indicium est quod etiam pauca vinculo quodam illum detinuerint: et ita beatificatus est is qui etiam pauca reliquerat. Cumque solus Petrus rogasset, omnibus generaliter loquitur Christus dicens: Omnis qui reliquerit uxorem, vel patrem. Hae dicunt non ut parentes velit auxilio destitui, et ab uxoribus separari, sed docet nos praeferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim vere bellum a praedicione accensum erat, et negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quisquis reliquerit cognatos quos sibi natura dedit, et in summa corporalia omnia propter Evangelium, centupla omnia accipiet in praesenti saeculo, et in futuro vitam aeternam. Numquid ergo et mulieres centum accipiunt? Etiam. Tametsi maledictus Julianus hoc irriterat. Quid confert uxor domui viri? Omnino curat ut vir habeat quod edat, quibus induatur, et horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc etiam in apostolis. Quot mulieres suere, quibus cura erat de amictu et esu illorum, et quae ministrarunt eis, qui nihil horum curabant, sed solum sermonem et doctrinam? Similiter matres et patres multos habuerunt apostoli, qui diligent, et amico affectu erga se essent. Et Petrus qui unam domum reliquerat, postea omnium discipulorum C domos habebat. Et nunc quoque ubique terrarum erecta sunt templa in nomine ejus, quae sunt clarae domus. Et quod majus, haec omnia in persecutionibus possident sancti, hoc est, quod dicit, cum persecutionibus, id est persecutionem passi, et male affecti atque afflitti. Unde et qui ultimi in hoc saeculo videntur propter afflictiones et persecutions, erunt primi propter spem in Deum. ^D Sed et Pharisaei qui videntur primi, facti sunt postremi Qui autem relictis omnibus secuti sunt Christum facti sunt primi.

VERS. 32-34. « Erant autem in via ascendentess Hierosolyma, et praeceudebant illos Jesus, erantque pavesanti, et sequentes timebant. Et assumptis rursum duodecim, coepit illis dicere quae sibi eventura essent: Ecce accendimus Hierosolyma, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum et Scribis, et condemnabunt eum ad mortem, et tradent illum gentibus, et illudent illi, et flagellabunt eum, et inspiciunt in illum, et occident eum, et tertia die resurget. • Quare praeedit ei eventura? Ut mentes discipulorum praeparet, quo prius audita facilius ferant, et non repente percellantur animo. Insuper ut sciant quod voluntarius patiatur. Nam qui prae- novit, et effugere potest, et non fugit: manifestum quod voluntarium se passionibus exponat. Seorsim autem assumit discipulos, et cum solis illis loquitur.

• Ήσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, καὶ θαυμάζοντο, καὶ ἀκολουθοῦντες ἤρεσούντο· καὶ παρεδόντων πάλιν τοὺς δώδεκα, ἥρετο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν· ὅτι Ἰδού ἀναβίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ διὰ τὸ θαύμα τοῦ αὐτοῦ, οἰκίας ἔχει λαμπράς· καὶ τὸ μεῖζον, διὰ μετὰ διαγιῶν ταῦτα πάντα κληρονομούσιν οἱ ἔγιοι, ταῦτα διακεφαλίαι, καὶ οὐκ εἰσὶ οὐφεις διὰ τὸν Πέτρον, οὐτέ τὰ πάντα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ οἰκίες εἶχε. Καὶ νῦν δὲ τοὺς ἀπαντεχοῦ γῆς νοοῦ; ἐπ' ὄντας αὐτούς, οἰκίας ἔχει λαμπράς· καὶ τὸ μεῖζον, διὰ μετὰ διαγιῶν ταῦτα πάντα κληρονομούσιν οἱ ἔγιοι, ταῦτα διακεφαλίαι, καὶ οὐκ εἰσὶ οὐφεις εὐπαθοῦντες, ἀλλὲ θλιβόμενοι. • Οθεν καὶ οἱ ἕσχατοι ἐν τῷ νῦν αἰώνιούντες διὰ τὸ θλιβεσθεῖν καὶ διώκεσθαι, ξενοῦνται πρῶτοι διὰ τὴν εἰς θεὸν ἐλπίδα, ἀλλὰ καὶ οἱ Φαρισαῖοι, πρῶτοι οὗτοι, ἐγένοντο ἕσχατοι. Οἱ δὲ ἀρέτες τὰ πάντα, καὶ ἀκολουθήσαντες τῷ Χριστῷ, ἐγένοντο πρῶτοι.

μὴ φεύγων δὲ, πρόδηλον ὡς ἔκουσίως ἐκδίδωσιν τοῖς πάθεσιν. Ἰδιὰ δὲ παρχαλαδῶν τοὺς μαθητὰς, μόνοις αὐτοῖς διαλέγεται. Μυστήριον γάρ διὸ πάθος, τοῖς οἰκειοτέροις οὐδεὶς ἀποκαλυφθῆναι. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ προλαμβάνει πάντας ἐν τῇ δδῷ, βουλόμενος ἀποχωρίσκει τοῦ ἄλλου πλήθους τοὺς μαθητὰς εὗτοῦ. Ἀμαὶ καὶ διὰ τοῦ πράγματος πάντας καὶ προρθέντες ἐν τῇ δδῷ, δείκνυσιν διτὶ προστρέχει τῷ πάθει, καὶ οὐδὲ ἀποφεύγει τὴν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας νέκρωσιν. πλὴν εἰ καὶ τὰ σκυθρωπά πάντα τὸ, Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

ε Καὶ προστορεύοντες αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίων, λέγοντες. Διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα δὲ ἐάντοις εἰτήσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν. Οὐ δὲ εἶπεν αὐτοῖς. Τί θέλετε ποιῆσαι με ὑμῖν; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ. Διδεῖς ἡμῖν ἵνα εἰς ἐξ δεξιῶν σου, καὶ εἰς ἕξ εὖωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δέξη σου. Οὐ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς. Οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ πότιριον δὲ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα δὲ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ. Δυνάμεθα. ε "Ἄλλος εὐχαριστής φησιν διτὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν προσῆλθε τῷ Χριστῷ. Εἰκός δε ἐστιν ἀμφότερα γενέσθαι· καὶ τοὺς ἀποστόλους αἰσχυνομένους προβλέσθαι τὴν μητέρα αὐτῶν, εἰτα καὶ αὐτοὺς προσελθεῖν ἰδιὰ· διὸ καὶ δὲ εὐχαριστής ἐπισημαίνεται τούτῳ, λέγων· Προσπορεύονται, ἀντὶ τοῦ, ἰδιὰ προσέρχονται, τῶν ἄλλων ἀποχωρισθέντες. Τι δὲ ἦν δὴ τοῦτο, μάθωμεν. Ἐνόμιζον διτὶ τούτο δὲ ἀνέρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα, διὰ τὸ βασιλεύειν ἀνέρχεται κισθήτην βασιλείαν. Καὶ μετὰ τὸ βασιλεύειν, τότε πειστεῖται δὲ ἔμελλε παθεῖν. Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, αἰτοῦνται καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν καὶ τὴν ἕξ εὖωνύμων καθέδραν· διὸ καὶ δὲ Κύριος ἐπειτιμᾷ αὐτοῖς ὡς ἀνόντον τι ζητοῦσιν. Οὐκ οἴδατε γάρ, φησι, τί αἰτεῖσθε. Γιμετές γάρ νομίζετε αἰσθητὴν εἶναι τὴν ἐμὴν βασιλείαν, καὶ αἰσθητὴν τὴν καθέδραν αἰτεῖσθε. Οὐκ ἔστι δὲ τούτῳ ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὑπὲρ νοῦν εἰσι. Καὶ τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου μέρα ἔστι, καὶ τὰς ἀγγελικὰς ὑπερβαθμούς τάξεις, καὶ ὑμετές μὲν ἐπὶ δέξιν κεχήνατε, ἐγὼ δὲ εἰς θάνατον ὑμᾶς καλῶ. Ποτήριον γάρ καὶ βάπτισμα τὸν σταυρὸν ὄνομάζει· ποτήριον μὲν, ὡς εἰς ὕπνον εὐθὺς ἄγον καὶ ὡς ἡδός ὑπὸ αὐτοῦ προσδεχθῶν· βάπτισμα δὲ, ὡς καθαρισμὸν τῶν ἀμαρτιῶν ποιησάμενον· οἱ δὲ, μὴ νοήσαντες τί λέγοι, ὑπέσχοντο, νομίζοντες λέγειν περὶ ποτηρίου αἰσθητοῦ, καὶ βαπτίσματος οἷων ἐδιπτίζοντο οἱ Ἰουδαῖοι, πρὸ τοῦ φαγεῖν πλυνθένοι.

ε 'Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Τὸ μὲν ποτήριον δὲ ἐγὼ πίνω, πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα δὲ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆσθε. Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἕξ εὖωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἵτις τοικασται. ε Τὸ μὲν μαρτύριον, φησιν, ὑπεστελεύσθε, καὶ ἀποθνήσετε τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θάνατον. Τὸ δὲ δύο τινὰ ζητοῦνται. Ἐν μὲν τούτῳ. Ἄρα ἡ τοιμασθήτην τινὶ τὸ καθίσαι; ἔτερον δὲ, ἂρα δὲ πάντων Δεσπότης οὐ δύναται ταῦτην τὴν καθέδραν δοῦναι; Λέγομεν οὖν διτὶ οδοῖς ἐκ δεξιῶν καθίσαι ἢ ἕξ ἀριστερῶν. Ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς καθ-

A Secretum enim mystarium erat passio, quod familiarioribus duntaxat revelandum erat, et propterea in via omnes præcedit, volens a multitudine segregare discipulos. Insuper per hoc quod omnes præcedit et prævenit in via, ostendit quod ad passionem accurrat, et non fugiat mortalem propter nostram salutem. Quamvis autem multa enumerat aspera, omnium tamen illorum sufficiens consolatio est unum hoc, quod tertia die resurget.

B καταλέγει, ἀλλ' οὖν πάντων ἐκείνων περιμνεία μία, τὸ, Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

VERS. 35-39. « Et accedunt ad eum Jacobus et Joannes, filii Zebedaei, dicentes: Præceptor, volumus ut quidquid petierimus, facias nobis. Ille vero dicit eis: Quid me vultis facere vobis? Illi vero dixerunt ei: Da nobis ut unus libi a dextris, et alter tibi a sinistris sedeamus in gloria tua. Jesus autem dixit illis: Nescitis quid petatis? Potestis bibere poculum quod ego bibo, et baptizate quo ego baptizor baptizari? At illi dixerunt ei: Possumus. » Alius evangelista dicit quod mater illorum accesserit ad Christum. Verisimile autem est utrumque factum, et apostolos pudore quodam matrem præmississe, et deinde ipsos seorsim adiisse: idcirco et evangelista assignat hoc, dicens: Accedunt, hoc est, seorsim adeunt, ab aliis segregati. Quid igitur fuerit quod petierunt, discamus. Cogitabant quod ascenderet in Hierosolyma ut regnaturus temporali quodam regno, et postquam regnasset, passurus esset ea de quibus dicebat. Talia secum cogitantes, petiverunt sedem et a dextris et a sinistris: idcirco et Dominus increpat eos tanquam stultum quiddam petentes. Nescitis enim, inquit, quid petatis. Vos enim creditis sensibile quoddam meum regnum esse, et temporalem sedem petatis: at res non ita se habet, sed omnia haec supermentem hominis sunt. Et sedere a dextris meis, magnum est, et quod excellit etiam angelicos ordines: 228 et vos quidem ad gloriam festinatis, ego autem ad mortem vos voco. Poculum enim et baptismus crucem nominat. Poculum quidem, quod statim somnum conciliat, et quod ab ipso magna cum suavitate sumatur; baptisma autem, quod futura esset peccatorum purificatio. Et hi non intelligentes quid diceret polliciti sunt. Opinabantur enim eum loqui de poculo sensibili, et baptizante quo baptizabantur Iudei cum ante cibum se lavarent.

VERS. 39,40. « Jesus autem dixit illis: Poculum quidem quod ego bibo, bibetis: et baptizante quo ego baptizor, baptizabimini: ceterum sedere mihi a dextris ac sinistris, non est meum dare, sed iis continget quibus paratum est. » Ad martyrium quidem, inquit, pervenietis, et morietis pro veritate: at sedere a dextris ac sinistris, non est meum dare. Hoc loco duo quæsi solent: Primo, num cuiquam paratum sit sedere: deinde an omnium Dominus non possit sedem istam dare? Dicimus igitur, quod nullus a dextris sedebit aut a sinistris. Et cum ssepe in Scripturis audieris cathe-

dram, non cathedram intelligas, sed excellentem ^A έδρα; ἀκούρε, μὴ καθίσδραν νόει, ἀλλὰ τυμήν ὑπερ-
dignitatem. Quod autem non sit meum dare, hoc
talem habet sensum: Non est meum, hoc est, justi
judicis, dare vobis ad gratiam dignitatem istam,
non enim justus essem; sed his qui laboraverint,
præparata est dignitas illa: quemadmodum si jus-
tus rex præsideret certamini cuiquam, et deinde ac-
cedant ad illum quidam amici ejus, et dicant: Da
nobis coronas: dicet utique, Non est meum dare,
sed si quis certaverit et vicerit, illi præparata est
corona. Et ita etiam vos, o filii Zebedæi, martyres
quidem eritis propter me: si autem quis inventus
fuerit cum martyrio omnes alias virtutes possidere
ampius quam vos, ille vos præcedet

VERS. 41-45. « Et cum audissent decein, cœperunt indignari super Jacobo et Joanne. Jesus autem cum vocasset eos ad se, dicit illis: Scitis quod qui videntur imperare gentibus, dominium exercent adversus illas: et qui magnates sunt inter eas, potestatem exercent in illas. Verum non sic erit inter vos: sed quicunque voluerit fieri magnus inter vos, erit vobis minister: et quicunque voluerit ex vobis esse prius, erit omnium servus. Nam et Filius hominis non venit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, ac daret animam suam redemtionem pro multis. » Discipuli adhuc humanis affectionibus et invidia laborabant: ideo et indignantur adversus duos. Sed quando? Cum vidissent eos non susceptos esse a Domino, sed quasi repulsa passos, tunc indignati sunt. Quandiu enim a Domino honorabantur, ferebant non indignantes, quamvis viderent eos præferri: cum autem nunc ipsi honorem sibi depositi, non ferunt alii. Ceterum nunc quidem ita imperfecte se gerunt, potesta autem videbis eos mutuum sibi de primatu cedere. At Christus sanat illos, et primum demulcit illos propius ad se vocando. **¶¶¶** Hoc enim significat quod dicit: Cum vocasset eos ad se. Deinde monstrat quod rapere honorem, et ambire dignitates, gentium sit. Principes enim gentium magna potestate et auctoritate efferruntur: discipuli autem mei non sic: sed qui vult esse magnus, ministret omnibus: quoniam et hoc magnæ auctoritatis est, omnia ferre, et omnibus servire. Et exemplum in promptu erat. Etenim Filius hominis non venit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, et daret animam suam redemtionem pro multis, quod majus est quam ministrare. Quando enim quis non solum ministraverit, sed et mortuus fuerit pro eo cui ministrat, quid illo majus et admirabilius? Attamen ministerium illud et condescensio, exaltatio fuit ac gloria tam sua quam omnium. Etenim priusquam factus est homo, tantum ab angelis agnoscebatur: postquam autem factus est homo et crucifixus, non solum illam gloriam habet, sed et aliam accepit, et in toto regnat orbe.

VERS. 46-52. « Et veniunt Hiericho: cumque egredieretur ab urbe Hiericho, ac discipuli illius, et turba copiosa, filius Timæi Bartimæus cæcus sede-

τούς δὲ, Οὐκ ἔστιν ἡμὸν δουναι, τοιάντοι, ἔχει τὸν νοῦν. Οὐκ ἔστιν ἡμοῦ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τὸ δουναι ὑμῖν κατὰ χάριν τὴν τιμὴν ταῦτην· οὐ γέρ
δὲ δίκαιος εἶην· ἀλλὰ τοις ἄγωνισμάνοις, καίνοις
ἡτοίμασται ἡ τιμὴ αὐτῆς, ὥσπερ δὲ εἰ βασιλεὺς ἐ-
κκιος προεκάθητο ἄγωνός τινος, εἴτε προσελθούν
αὐτῷ τινες φίλοι αὐτοῦ, καὶ εἴποιεν· Δας ἡμῖν τοὺς
στεφάνους, εἴπεν ἄν, Οὐκ ἔστιν ἡμὸν τὸ δουναι, ἀλλ'
εἴ τις ἄγωνισται καὶ νικήσῃ, ἔκεινῳ ἡτοίμασται ὁ
στέφανος· ὅστις καὶ ὑμεῖς, οἱ τοῦ Σεβεδαίου παῖδες,
μαρτυρήσετε μὲν ὑπέρ ἡμοῦ, ἔτον δὲ τις εὐρεῖ
μετὰ τοῦ μαρτυρίου, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν
ἔχων ὑπέρ ὑμᾶς, ἔκεινος προάξει ὑμᾶς.

C « Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακὼνού καὶ Ἰωάννου. Οἱ δὲ Ἰησοῦς προει-
λεσάμενος αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς· Οὐδέποτε δέτε οἱ δο-
κοῦντες ἄρχειν τῶν ἔθνων, κατεκυριεύουσιν αὐτῶν·
καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ
οὔτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν. 'Ἄλλ' δὲ ἐὰν θελῃ γενέσθε
μέγας καὶ ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος. Καὶ δὲ ἐὰν
θέλῃ ὑμῶν γενέσθε πρώτος, ἔσται πάνταν δουλός.
Καὶ γάρ δὲ Γίδες τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἡλθε διατενθῆ-
ναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δουναι τὴν φυχὴν αὐτῷ
λύτρον ἀντὶ πολλῶν. » "Ετι ἀνθρωπίνως, δικαιώματα
οἱ μαθηταὶ καὶ φθόνῳ ἔδαλλοντο. Διὸ καὶ ἀγαν-
κτοῦσι κατὰ τῶν δύο. 'Ἄλλα πότε; 'Οτε εἴδον αὐτοὺς
μὴ προσδεχθέντας ὑπὸ τοῦ Κύριου, ἀλλ' ὠστε
ἀποσθέντας, τότε ἀγανακτοῦσιν. 'Αχρι μὲν γάρ ἐπι-
μάντη ὑπὸ τοῦ Κύριου, ἡνείχοντο μὴ ἀγανακτῶντας,
κατὰ τὸ δρῶντες αὐτοὺς ποτιμώμενος. ἔταῦτη δὲ
ἐνταῦθα αὐτοὶ ἔκεινοι τὴν τιμὴν ἥτταντο, οὐ φέρει
λοιπὸν οἱ λοιποί. 'Ἄλλα νῦν μὲν οὔτες εἶχον ἔται-
λῶς, οὔτερον δὲ δύεις αὐτοὺς καὶ τῶν πρωτεων
ἄλληλοις παρσχωροῦντας· ἀλλ' δὲ Χριστὸς θεραπεύει
αὐτοὺς πρῶτον μὲν, κατεπράψων αὐτοὺς τῷ δῆρᾳ
αὐτοῦ προσαγαγέσθαι. Τοῦτο γάρ σημαίνει τὸ προ-
καλεσάμενος. » "Επειτα τῷ δεῖσαι, δέτε τὸ ἀρτάζειν
τὴν τιμὴν, καὶ τῶν πρωτείων ἔρεν, ἔθνειν ἔστιν.
Οἱ γάρ τῶν ἔθνων ἀρχοντες, ἔκεινοι δέσμουστοι
καὶ τυρannikῶς προσέρονται. Οἱ δὲ ἡμοὶ μαθηταὶ
οὐχ οὔτες, ἀλλ' δὲ θελῶν εἶναι μέγας, διακονεῖται
πᾶσιν, ἐπει τοῦτο μεγάλης φυχῆς, τὸ πάντα
ἀνέχεσθαι καὶ πᾶσι δουλεύειν. Καὶ τὸ παρθένημ
ἔγγυθεν· καὶ γάρ δὲ Γίδες τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἡλθε
διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δουναι τὴν φυχὴν
αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν, δὲ μετέντησται τοῦ διακο-
νησης· διταν γάρ τις οὐ μόνον διακονηθῆσῃ, ἀλλὰ καὶ
συγκαταβασίς ὑψωσις καὶ δᾶξ γέγονε καὶ αὐτῷ
καὶ πάντων. Πρὶν μὲν γάρ γενέσθαι ἀνθρωπος, παρ'
ἄγγελοις ιγνωρίζετο μόνοις. 'Επειδὴ δὲ ἀνθρωπος
ἔγενετο καὶ ἐσταυρώθη, οὐ μόνην ἔκεινην τὴν δᾶξ
ἔχει, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν προσέλαβε, καὶ πάσης τῆς
οἰκουμένης βασιλεύει.

D « Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχὼ, καὶ ἐκπρεπομένοι
αὐτοὺς ἀπὸ Ἱεριχὼ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ
δύλου ἵκανού, ωδὲ Τιμαίου Βαρτίμειος διηγεῖ-

ἐκάθητο παρὰ τὴν δόδιν προσεπιῶν. Καὶ ἀκούσας δὲ αὐτὸν ἡ Ιησοῦς ὁ Ναζωραῖος ἦσαν, ἤρετο κράτειν καὶ λέγειν· Ὁ αὐτὸς Δασδίδης Ιησοῦς, ἐλέησόν με. Καὶ ἐπετίμων εἰπὼν πολλοὶ θυσίας ἦν σιωπήσῃ. Ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραξεν· Γέλε Δασδίδης, ἐλέησόν με. Καὶ στὰς ὁ Ιησοῦς, εἶπεν αὐτὸν φωνῆσθαι· καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλὸν, λέγοντες αὐτῷ· Θάρρει, Ἱγνερε, φωνεῖ σε. Ὁ δὲ, ἀποβαλλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰς ἤλθε πρὸς τὸν Ιησοῦν. Καὶ ἐπόκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ιησοῦς· Τί θέλεις ποιησαν σοι; Ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· Ραβδουνί, θυνάντας τὸν αὐτῷ· Ὁ δὲ Ιησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Γηράχε, ή πίστις σου σέκακε σε. Καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε καὶ ἤκαλούθει τῷ Ιησοῦν ἐν τῇ δόδῃ· Ὁ δὲ Ματθαῖος δύο τυφλοὺς λέγει· ἐνδέχεται δὲ δύο μὲν εἶναι τοὺς λαθέντας, τὸν δὲ ἐπιφανέστερον αὐτῶν τούτον εἶναι τὸν νῦν παρὰ τῷ Μάρκῳ μνημονεύμανον. Ὁρα δὲ πῶς τιμῶσι τὸν Ιησοῦν καὶ οἱ δύλοι, δῶστε ἐπιτιμῆντο τῷ τυφλῷ βοῶντι, ὁσαννεῖ τίνος βασιλέως παραδεύοντος. Ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν ὁ Κύριος, θυνάντις εἰπεῖς δια τοῦ ἀλλα βουλομένων ἀλλα δίδωσιν δια τοῦ Κύριος. Εὐγάρμον δὲ φυγῇ τοῦ τυφλοῦ διστημένη τῷ τυφλῷ βοῶντι, ὁσαννεῖ τίνος βασιλέως παραδεύοντος. Δύναται δὲ καὶ ἀναγγιγίκως νοηθῆναι τούτο· Ιερίχῳ δὲ τόπος αὐτος δια κάτω. Τυφλὸς δὲ καθήμενος ἐνταῦθα ή φωνεῖς ή ἀνθρώπινη, ήτις υἱὸς ήν τοῦ ὑπέρ πάσαν τιμὴν Θεοῦ. Λύθη τοίνυν ἔκραξε τῷ Ιησοῦ διὰ τῆς Ιερίχου, τουτέστι τοῦ βίου τούτου, διδεύοντι. Ἐλέησε δὲ αὐτὴν καὶ διὰ τῆς πίστεως ζωσαν, ἀκαθαρτόν τοῦ παλαιὸν ἱμάτιον τῆς ἀμαρτίας. Σωθεῖσα δὲ ἤκαλούθησεν αὐτῷ, ἔργαζομένη τὰς ἐντολὰς ἐν τῇ δόδῃ, τουτέστιν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ. Ἐνταῦθα γάρ ξεῖται ἄκολουθησι τῷ Χριστῷ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐποκλεούνται πάντες τοῦ ἔργουσθαι τὰς ἐντολάς.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Περὶ τῶν πάλου. Περὶ τῆς Ἑρακλείστης συκῆς. Περὶ τῶν ἐκβληθέντων ἐκ του ιερού τραπεζιῶν. Περὶ τοῦ θάρρους πρὸς τὸν Θεόν. Περὶ τῆς ἀμνησικαίας. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἀρχιεράτων καὶ πρεσβυτέρων.

Καὶ διε ἐγγίζουσιν εἰς Ιερουσαλήμ, εἰς Βεθφαγὴν καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ δρός τῶν Ἐλαῖων, ἀποστάλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὑπάγετε εἰς τὴν καθημην τὴν κατένεντι ὑμῶν· καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτήν, εἰρήσσετε πῶλον δεδεμένον, δορ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθισται. Λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε, καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· Τί ποιεῖτε τούτο; εἴπατε δια ὁ Κύριος αὐτοῦ γρελαν ἔχει, καὶ εὐθέως αὐτὸν ἐποστελεῖτε ἀδε. Ἀπῆλθον δὲ, καὶ εύρον πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν Εἴω, ἐπὶ τῆς ἀμφόδου, καὶ λύσουσιν αὐτὸν. Καὶ τινες τῶν ἐκεῖ κατηκότων θλεγον αὐτοῖς· Τί ποιεῖτε λύνοντες τὸν πῶλον; Οἱ δὲ εἰπον αὐτοῖς, καθὼς ἐντελέχτο αὐτοῖς δι Ιησοῦς, καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. Ἡ πολλάκις μὲν καὶ ἀλλοτε ἤλθεν εἰς Ιερουσαλήμ; ἀλλ' οὐδέποτε μετὰ τοσαύτης περιφανείας, μεθ' δισης νῦν. Πρώην γάρ ἀκρύπτετο διὰ τὸν φθύνον αὐτοῦ· νῦν δὲ, ἐπειδὴ τοῦ πάθους ἐρέστηκεν δι καιρός, δον αὐτὸς ἐστοῦ δρισε, λαμπρότερον ἔρχεται, θυνάντας μὲν θέλωσι, συνησσωσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν δοπ' αὐτῷ προ-

bat juxta viam mendicans. Et cum audisset quod Jesus Nazarenus esset, cœpit clamare et dicere: Fili David Jesu, miserere mei. Et increpabant illum multi ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David, miserere mei. Et stetit Jesus, ac jussit illum uocari; ut vocant cœcum, dicentes illi: Bono animo esto: surge, uocat te. Ille vero abiecto pallio suo surrexit, et venit ad Jesum. Et respondens dicit illi Jesus: Quid vis faciam tibi? Cœcus autem dixit ei: Rabboni, ut visum recipiam. Jesus autem dixit illi: Abi, fides tua salvum te reddidit. Ac protinus recepit visum, et sequebatur Jesum in via. • Matthæus duos cœcos narrat: et fieri potest duos quidem esse sanatos, hunc autem ex illis clariorem fuisse, cuius nunc mentionem facit Marcus. Vide autem quo in modo turbæ Jesum venerantur, ita ut increparent cœcum clamantem, quasi rex quispiam præteriret. Porro Jesus illum interrogat, ut ne quis putet quod ille alia voluerit, Christus autem alia dederit. Grati autem animi cœcus erat, qui postquam sanatus est, Jesum non dimisit, sed secutus est illum. Jam et per anagogen intelligere possumus: Jericho locus iste inferior est: cœcus autem qui sedet hoc loco, humana est natura, quæ filius erat Dei, qui omnem superat dignitatem. Ista igitur clamabat ad Jesum, per Hiericho, id est hanc vitam, euntein. Misericordia autem motus erga illam, et propter fidem, salvam eam fecit, ubi vetus peccati vestimentum exuit. Servata autem secuta est illum, faciendo mandata in via, hoc est in hac vita. Hic enim possumus sequi Christum: postea autem excluduntur omnes a mandatorum operatione.

CAPUT XI.

230 De pullo. De arefacta ficu. De fugatis et templo trapezitis. De fiducia in Deum. De injuriarum obliuione. De principibus sacerdotum, et presbyteris Dominum interrogantibus.

VERS. 1-6. « Et cum appropinquant Hierosolymis ad Bethphage et Bethaniam juxta montem Olivæ, emittit duos e discipulis suis, et dicit illis: Abite in vicum qui contra vos est, et statim ingredientes in illum, invenietis pullum alligatum, supra quem nullus hominum sedit: solvite eum, et adducite: et si quis vobis dixerit, Cur facitis hoc? dicit quod Domiuus eo opus habet: et continuo illum mittet huc. Abierunt autem, et invenerunt pullum alligatum juxta januam foris in bivio, et solvunt illum. Et nonnulli eorum qui illic stabant, dicebant illis: quid facitis solventes pullum? At illi dixerunt eis quemadmodum ipsis præceperat Jesus, et sinebant illos. • Sæpe etiam alias venit Hierosolymam, sed nunquam cum tanta majestate, quanta nunc. Prius quidem delitescebat propter invidiam illorum: nunc autem, quia passionis tempus aderat, quod ipse sibi præficiuerat, clarior venit: ut si velint, gloria eius intelligent, et ex prophetiis que in ipso impletæ erant, agnoscant eum esse Deum verum; sin-

nolint, in majorem condemnationem eorum sit, οἱ φητειῶν τελειουμένων ἐπιγνῶσιν δτὶ ἀληθῆς θούς, quod etiam tam claris miraculis non crediderint. Vide enim quot sint hic miracula quae eis hoc loco dixerit. Dixit eis : Invenietis pullum; dixit eos prohibitum iri, et deinde cum dicerent : Dominus illo opus habet, dixit dimittendum. Neutiquam enim hoc parum suisset apostolis permitti ut abducent pullum, nisi divina quadam virtus dominos pulli adegitset, præsertim pauperes, et agricultorū fortassis, ut animal illud dimitterent. Attamen disce Dominum id non sine causa fecisse: neque enim opus habebat pullo, qui toties Judæam et Galilæam peragraverat : sed monstrabat quod super pullum gentium sessurus esset, qui tum incredulus erat et ineruditus, et vinctus peccatis suis in bivio, hoc est vita hac, apud januam, qua est extra Ecclesiam. Solutus est autem ab apostolis per baptismum et fidem : et vectus est in eo Dominus, cum apostoli vestimenta sua, hoc est, omnem qui est ex virtute decorum imposuissent. Prius enim nudū erant gentiles et deformes, patrantes nefaria: postquam autem ab apostolis adducti fuerunt, tunc honeste didicunt ambulare, et propterea etiam in ipsis fertur gestatus Christus. Quoniam autem fuerunt, qui prius erant domini pulli, qui apostolos prohiberent; nonne omnino Θεοὶ dæmones? Sane et his apostoli prævaluuerunt. καλύπτοντες τοὺς ἀποστόλους, ή πάντως οἱ διάβολοι;

VERS. 7-40. «Et adduxerunt pullum ad Jesum, et C injecerunt illi vestimenta sua, seditque super illum. Multi vero vestimenta sua sternebant in viam, alii vero frondes incidebant ex arboribus, et sternebant in viam. Et qui præcedebant quique sequebantur clamabant dicentes : Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini. Benedictum quod ve-nit regnum, in nomine Domini patris nostri David : Hosanna in altissimis.» Multitudine quandiu incorrupta manet, agnoscit quantum opus erat : ideo et singuli pro viribus suis Jesum venerantur. Laudantes autem quid dixerint, videamus. A David sane hymnum illum sumpsere. Porro Hosanna juxta quosdam significat, salva, obsecro : juxta quosdam vero, hymnum. Rectius tamen est quod primo dictum. Habetur enim in centesimo decimo septimo psalmo, O Domine, salva, obsecro : id quod in Hebraico Hosanna scriptum est. Regnum autem David regnum Christi dicebant, tum quod a semine David deductus esset Christus, tum quod David interpretari quis potest, potentem vel idoneum manu. Quis autem alias manu usque adeo validus et potens ut Dominus, cuius manus tanta miracula sunt operatae? Cæterum sternamus et nos vestimenta nostra, hoc est carnem. Vestis enim animæ, caro, quam subjiciamus Domino, et sternamus viam vitæ nostræ : deputantes, et incidentes ab arboribus ramos, hoc est, sanctorum vitas imitemur. Arbores

κανιν. Εἰ δὲ μὴ θελήσωσι συνιέναι, εἰς κατάκριμα μετίζον αὐτοὺς εἶη, δτὶ οὐδὲ μετὰ τοσσοῦτα λαμπρὰ θαύματα ἐπίστευσαν. Ὅρα γάρ πόσα ἐντεῖδε σημεῖα. Εἴτε αὐτοῖς, δτὶ Εὐρήσετε πῶλον. Εἴτε δὲ καλύθησονται, εἴτα εἰπόντες, δτὶ Ὁ Κύριος χρῆμα αὐτοῦ, ἐκάθησονται. Οὐδὲ γάρ οὐδὲ τούτῳ μικρὸν ἔστι, τὸ συγχωρηθῆναι τοὺς ἀποστόλους ἀπέλγειν τὸν πῶλον, διπέρ οὐδὲ ἐγένετο εἰ μὴ θεῖα τις ἀνάγκη ἀπέκειτο τοῖς χωρίοις τοῦ πῶλου ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς, καίτοι πέντες διτας καὶ γεωργὸς τυχὸν, ἀρέται τὸ ζῶν. Πλὴν μάνθανε, δτὶ οὐ μάτην τούτῳ ἐποιησεν δέ Κύριος. Οὐδὲ γάρ ἔχρης τοῦ πῶλου, δι πολλάκις τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὴν Ἰουδαίαν ἀπαστον ἐκπεριτάν (74). Ἀλλὰ δεικνύων δτὶ ἐπὶ τὸν θηνικὸν λαδὸν ἐπιθέσται, δὲς ἀπειθῆς μὲν δὲν καὶ ἀπαίδευτος, ἀδιδετο δὲ τοὺς οἰκεῖας ἀμαρτιαῖς ἐν τῇ ἀμφόδῳ, τουτέστι τῷ βίῳ τούτῳ, πρὸς τὴν θύραν, ἥγουν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας. Ἐλύθη δὲ παρὰ τῶν μαθητῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς πίστεως· καὶ ἐπωχήθη αὐτῷ δέ Κύριος, ἐπιθέντων τῶν ἀποστόλων τὰ ἱμάτια αὐτῶν, ταῦτα πᾶσαν εὐσχημοτύνην τὴν δέ τοις ἀρέτης. Πρότην μὲν γάρ γυμνοὶ δντες οἱ ἐξ ἑθῶν ἀσχήμονες ἤστην πράττοντες ἄθεσμα. Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχθησαν, τότε δὲ τότε εὐσχημόνως ἔμαθον περιποτεῖν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῶν φέρεται δι Χριστὸς βασιλεὺς. Τίνες δὲ ἡσαν οἱ πρώην δεσπόται τοῦ πῶλου εἰ καὶ τούτων ἐπικρατέστεροι γίνονται οἱ ἀπόστολοι.

«Καὶ ἡγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησούν, καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτόν. Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐπροσαν εἰς τὴν δδόν· ἀλλοὶ δὲ στιβαδας ἔκοπτον τὸν δενδρῶν, καὶ ἐστρώνυντο εἰς τὴν δδόν. Καὶ οἱ πράγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες. Ὡσαννὰ εὐλογημένος δέ ἐρχόμενος ἐν ὁνδράτη Κύριον. Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ ὁνδράτη Κύριον τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δασδίδ. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὀψίστοις.» Τὸ πλήθος μέχρις δὲν ἀδιάφθορον μένη, ἐπιγνώσαι τὸ δέον. Διὸ καὶ τιμῶσι τὸν Ἰησούν ἐκαστός δὲ τοῖς δυνάμεως. Οἱ δὲ ὑμνοῦντες τί Περιον, ἰδωμεν. Ἐν τοῦ Δασδίδ μὲν τὸν διμονον τούτον Περιον. Τὸ δὲ Ὀσαννὰ, κατὰ μέν τινας σημαίνει, σῶσον δὲ, κατὰ δὲ τινας σημαίνει, διμονος. Πλὴν, κρείττον τὸ πρότον. Ἐν γάρ τῷ ἀποστόλῳ ἐπιτακαιδεκάτῳ φαλμῷ κείται· Ὁ Κύριος, σῶσον δὲ· διπέρ ἐν τῷ Ἐβραιῷ Ὀσαννᾷ γέγραπται. Βασιλείαν δὲ Δασδίδ τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ Περιον, διμος μὲν διότι καὶ ἐπὸ τῷ σπέρματος τοῦ Δασδίδ κατήγετο δέ Κύριος, ὅμα δὲ, δτὶ Δασδίδ ἐρμηνεύεται, διμοτὸς χειρὶ, ητοι ἵστη χειρὶ. Τίς δὲ ἀλλος ἵστης χειρὶ, εἰ μὴ δέ Κύριος, οὐ αἱ χειρες τοσσοῦτα θαύματα ἐνήργησας; Ἀλλὲ γάρ στρώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἱμάτια ἡμῶν, ητο τὴν σάρκα (ἱμάτιον γάρ η σάρκα τῆς φυλῆς), τῷ διπέρ οὐτάξωμεν ταύτην τῷ Κύριῳ. Καὶ στρώσωμεν τὸν διπέρ τοῦ ἡμετέρου βίου, κόπτοντες δὲ τῶν δενδρῶν κλάδους, τουτέστι, τοὺς τῶν ἀγίων βίους μιμούμε-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(74) Ἐκπεριτῶν πεζῆ, cod. 26, 30 et 31.

νοι. Δένδρα γάρ οἱ ἄγιοι, ἀφ' ὧν κόπτει κλάδους δὲ οὐδεὶς τὴν κείνων ἀρτεῖν. Ἀλλὰ καὶ αἱ προσκυνήσεις καὶ αἱ ἀκολουθίαι πασᾶσις ἡμῶν εἰς δέξιαν Θεοῦ ἵστωσαν. Τινὲς γάρ ἐν μὲν τῷ προάγοντι βίᾳ καὶ λόγῳ ἀρχὴν ἴνδεικνοτο, δὲ ἀκολουθῶν βίος, δὲ οὐτεφέν λέγω, οὐκέτη τοιούτος, οὐδὲ εἰς δέξιαν Θεοῦ (75).

« Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα δὲ Ἰησοῦς, καὶ εἰς τὸ τὸ ιερόν. Καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὁφίας ἥδη οὖσης τῆς διώρας, ἔξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δάδεκα, καὶ τῷ ἑπαύριον ἔξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, ἐπεινάσσεις, καὶ ίδων συκῆν ἀπὸ μαρχόθεν, ἔχονταν φύλλα, ἥλθεν εἰς ἄρα εὐρήσεις τι ἐν αὐτῇ, καὶ ἔλθων ἐπ' αὐτήν, οὐδὲν εὑρέν, εἰ μὴ φύλλα. Οὐ γάρ ήν καρπὸς σύκων. Καὶ ἀποκριθεὶς δὲ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· Μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰώνα μηδεὶς καρπὸν φέρει. Καὶ ἡλουν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. » Εἰσῆλθε μὲν εἰς τὸ ιερόν δὲ Ἰησοῦς, ἀλλὰ πάλιν ἔξῆλθε (76), δεικνύων δὲτι ἀγκαταλιμπάνει αὐτὸν ἥδη ἔρημον καὶ εἰς διαρράγην. Ἐξέρχεται δὲ εἰς Βηθανίαν δὲ ἀρμηνέαται οἶκος ὑπακοῆς. Τοὺς γάρ ἀνυποτάκτους καὶ σκληροκαρπίους ἄφεις Ἰουδαίους, ἐπὶ τοὺς ὑπκούοντας αὐτῷ ἔρχεται μετὰ τῶν μαθητῶν. Ἰδούμεν δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν συκῆν φαίνονται γάρ ἀποτὰ πολλὰ προκύπτοντα. Πρῶτον μὲν, εἰς τεπίναστος πρωίας ἔπειτα, εἰς καρπὸν μὴ ὄντος σύκων, ἀπήγει ταρκούς. Εἴτε δὲ, τις δὲ λόγος ἀναίσθητον φυτὸν τιμωρηθῆναι. Λέγουσιν οὖν οἰκονομία ἐστὶ τὸ πάν τούτο. «Ἐπει γάρ συχνάκις μὲν ἐποίει θαύματα, ἐπ' εὐεργεσίῃ τῶν ἀνθρώπων, οὐκ εἶδον δὲ οἱ μαθηταὶ τὴν δύναμιν αὐτούν ἐπὶ κακώσι τινὸς, τούτου ἐνεκεν ἐνταῦθα θέλων ἐπιδεῖξαι τοὺς μαθητας δὲτι καὶ κακῶσι δύναται, καὶ εἰ βούλεται τοὺς μέλλοντας αὐτὸν σταυρώσαι ἐν μιᾷ καρπῷ ροπῇ ἀφανίσει, εἰς τὸ ἀναίσθητον δένδρον ἐπιδείκνυται τὴν δύναμιν. »Ο καὶ θαῦμα μέρα ἐστί· πῶς δὲ οὖς αἱ γράμματα δένδρον ἀθρώς εἰνανθράκη. Ὅγραπτον γάρ σχεδὸν πάντων ἡ συκῆ. Πρώτας δὲ πεινῆ οἰκονομικῶς παραχωρῶν τῷ σαρκὶ, καὶ καρπὸν ζητεῖ ἐκ τῆς μὴ ἔχοντος καρπὸν καρποῦ, ἵνα, δωπερ εἰπον ἔνωθεν, ἐπιδεῖξηται τοὺς μαθητας, δὲτι καὶ καλέσειν δύναται (77). «Ἔχει δὲ ἡ συκῆ αὐτῇ καὶ τύπον τῆς Ἰου-

A enim sunt sancti, a quibus ramos secant, qui illorum imitantur virtutem. Opera item nostra, et quae præcedunt et quae sequuntur, sint in gloriam Dei. Sunt etenim qui vitam honestam principio præ se ferunt, quorum vita subsequens longe dissimilis est, neque in gloriam Dei.

VERS. 11-14. « Et ingressus est Hierosolymam Dominus, et in templum. Et cum circumspexisset omnia, jamque tempus esset vespertinum, egredens est in Bethaniam cum duodecim: et postero die cum exissent in Bethania, esuriit, cumque vidisset arborem fici procul habentem folia, veniebat si scilicet inventurus esset aliquid in illa: et cum venisset ad illam, nihil invenit nisi folia Non enim erat tempus fructorum. Et respondens Jesus dixit sic: Ne posthac ex te in aeternum quisquam edat frustum. Et audiebant discipuli illius. » Iugressus quidem est Hierosolymam: sed iterum exiit, ostendens quod relictus esset eam desertam et in desolationem. Et egreditur in Bethaniam, quam vertunt interpres, domum obedientiae. Judæis enim inobedientibus et duris corde relictis, venit cum discipulis ad eos qui sibi obedierunt. Videamus autem et quae de sicu dicuntur. Emergent enim et apparent quædam absurdâ. Primum quidem quod esurierit mane: deinde quod cum non esset tempus fructuum, fructum quæsierit: adhæc qua ratione plantam insensatam 232 punierit. C Dicunt igitur omnia hæc singulare dispensatione facta. Nam quoniam saepè miracula fecit benefaciendo hominibus, non viderant autem discipuli potentiam ejus si quem vellet affligere: ejus gratia hic vult ostendere discipulis quod et affligere, et eum crucifixuros in uno momento perdere potuisse, si voluisse: ideo in arbore insensata ostendit virtutem suam quæ res magna ac mira est, quod arbor succulenta tam subito exaruerit: humidior enim ferme omnibus est ficus. At quod mane esurit, id dispensatione quadam permittit carni: ac fructum quærit ex ea quæ non hahebat fructus tempus: ut id quod supra dixi, ostendat discipulis,

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(75) Οὐδὲ εἰς δέξιαν Θεοῦ τελούμενος, cod. 31.

(76) Cod. 26: Εἰσῆλθε μὲν εἰς τὸ ιερόν δὲ Ἰησοῦς, καὶ περιβλέψατο πάντα τὰ ἐν τῷ ιερῷ, δίδους καὶ ρόν διερθεστας τοις καταφρονητας. «Γετερον δὲ ἔλθων, αστερότερον μετῆλθεν αὐτούς, ὡς ἐδιορθώτους. Τέλος εἰσελθὼν εἰς τὸ ιερόν, πάλιν ἔξῆλθε, κ. τ. λ. » Ingressus autem in templum Jesus, circumspexit omnia quæ erant, ut contemptoribus emanationis tempus daret. Postea vero veniens, aspergiōt se in illos, velut incorrigibiles, præbuit. Tandem ingressus in templum, iterum exiit, etc. »

(77) Cod. 26 addit: «Ο δὲ χριστοῦ τὴν γλωττάν φησιν, δὲτι ἀπῆλθεν εἰς τὴν συκῆν δὲ Χριστός, οὐχὶ σύκα ζητῶν. πῶς γάρ, ἐπει οὐπω καρπὸς ἡν, ἀς φησιν δὲ παρὰν εὐαγγελιστής. Εἰ δὲ αὐτὸς οὖσα δὲναγγελιστής δὲ τούτο εἰπὼν, προστίθησι, δὲτι ἥλθεν εἰς ἄρα εὐρη καρπὸν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ σὺ τῆς ὑπονοίας εἶναι τοῦτο τῶν μαθητῶν νόησον, τὸ διὰ προσθοίταιν καρποῦ ἔλθειν, δηλαδὴ τὸν Χριστὸν ἐπὶ τὴν συκῆν,

D ἀτελέστερὸν πῶς διακειμένων· καὶ γάρ τὰς ὑπονοίας τῶν μαθητῶν πολλαχοῦ γράφουσιν οἱ εὐαγγελιστας: «Μετέπερ γάρ τούτο τῆς ὑπονοίας αὐτῶν ἡν, οὔτω καὶ τὸ νομίζειν, δὲτι διὰ τούτο αὐτήν κατηράσθι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν καρπόν. Τίνος οὖν ἐνεκεν κατηράσθι τὸ φυτόν; Οὐχ ᾧς ἀμαρτήσαν, ἀλλ' ἵνα μάθωσιν, ᾧς εἰρηται, οἱ ἀπόστολοι, δὲτι καὶ καλάζειν δύναται. »Ἔχει δὲ ἡ συκῆ αὐτῇ καὶ τύπον, κ. τ. λ. » Chrysostomus autem inquit, Jesum ad ficalneam ivisse, non ut fucus quæret: quomodo enim si nondum tempus erat? ut iste ait evangelista. Quod si hic idem evangelista, qui id dixit, addit etiam, eum venisse, ut fructum in ea reperiaret; tu intellige, per hoc significari opinionem discipulorum, qui, cum in mysteriis rudiores adhuc essent, putarunt, Christum Dominum ob spem fructus accessisse ad ficalneam. Etenim discipulorum opiniones multis in locis describunt evangelistæ. Quemadmodum vero hoc ad ipsorum opinionem pertinebat, ita et existimare, quod id-

quod etiam punire possit. Habet item et fucus typum synagogæ Judæorum, qui folia sola habebant, hoc est legem, umbram illis præbentem, fructum vero nullum afferebant. Esuriebat autem Jesus salutem illorum. Meus enim cibus est, inquit, ut faciam voluntatem Patris mei. Voluntas autem Patris est, ut convertant se peccatores. Et quia synagoga fructum non habebat, maledicta est et exaruit, neque prophetam, neque doctorem habens.

VERS. 15-18. «Et veniunt Hierosolymam, et ingressus Jesus in templum, cœpit ejicere eos qui vendebant et einebant in templo: et mensas collyistarum, et sellas vendentium columbas subvertit: et non permisit ut quisquam deportaret vas per templum: et docebat dicens illis: Nonne scriptum est, Domus mea domus precationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Et audierunt Scribæ principes que sacerdotum, et quærebant quomodo illum essent perdituri. Timebant enim eum, quod tota turba admirabatur doctrinam illius.» Quod ejecevit vendentes, etiam Joannes narrat: sed Joannes in principio Evangelii, hic autem sub finem. Verisimile igitur hoc secundo factum, quo etiam Judæorum accusatio major esset: quandoquidem neque cum sæpe idem fecerit Dominus, sunt conversi. Speluncam autem latronum nominat templum propter avaritiam. Latronum enim genus ad lucrum spectat. Et quoniam etiam illi propter sacrificia animalia quæ offerrentur, lucri gratia vendebant, latrones ipsos nominavit. Collybistæ autem fuerunt qui nummos permutabant. Collyba enim genus est numismatis minimi ærei. Accusando autem illis etiam Isaiam prophetam assert dicentem: Domus mea domus precationis vocabitur. Absit autem ne et nos extra templum ejiciamus. Multi enim et in nostrum templum ingredimur vendentes utilia, et ementes deteriora. Sunt autem qui et plena mensas nummorum habent, qui administrant et dispensant ecclesiastica, et omnia propter avaritiam faciunt. Quin et sellæ vendentium columbas subvertunt, hoc est pontifices vendentes spiritualia dona. Columba 233 enim symbolum est Spiritus: quem qui vendunt, per Dominum a sacerdotio repelluntur. Nam qui propter datum aurum ordinat, depositus est. Sed et quisquis gratiam quæ ex baptisme est, et munditiam prodit diabolo, hic vendit columbam suam: propterea ex templo ejicitur.

VERS. 19-23. «Et cum jam vespera esset, egredens est Jesus e civitate. Et mane prætereuntes videbunt ficum exaruisse radicibus et recordatus Pe-

Ex collatione codic. Venet. S. Marci.

circo meledictione perculta fuisset, quia fructum nullum habebat. Qua igitur de causa maledicta est arbor illa? Scilicet, non propterea quod ipsa pec-

α δίλων Συναγωγῆς, οὐ φύλλα μόνον εἶχον, ταῦτα, νόμον σκιὰν αὐτοῖς παρέχοντα, καρπὸν δὲ οὐδένει εἶχον. Ἐπείναστε δὲ δὲ Ἰησοῦς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Ἐμὸν γάρ, φησι, βρῶμά ἔστιν, οὐταν ποιῶ τὸ θελημα τοῦ Πατρὸς μου. Θέλημα δὲ θεοῦ τὸ ἐπιστρέψαι τοὺς ἀμαρτάνοντας. Ἐπεὶ τοινον οὐκ εἶχε καρπὸν ἡ συναγωγὴ, κατηράθη καὶ ἐκπράνθη, μήτε προφήτην μήτε διδάσκαλον ἔχουσα.

«Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ εἰσελθὼν δὲ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς παλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ. Καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυδιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν παλοῦντων τὰς περιστεράς κατέστρεψε. Καὶ οὐκ εἴπειν οὐτας τις διενέγκει σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ. Καὶ δόλωσκε, λέγων αὐτοῖς· Οὐ γέγραπται διτι. Ὁ οἰκός μου οἶκος προσευχῆς κληθῆσται πᾶσι τοῖς θεοῖς; Ἰμετες δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπιλαιον ληστῶν. Καὶ ἤκουσαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἄγιοι τῶν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν. Ἐφοδοῦντο γάρ εὐτὸν, διτι. διτις δὲ ἐπεπλήσσετο ἐπὶ τῷ διάχυτῳ αὐτοῦ. Ἡ τὸ ἐκβάλλειν παρὰ τοῦ Ἰησοῦ τοὺς παλοῦντας καὶ δὲ Ἰωάννης διηγεῖται. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Εὐχγελίου, οὗτος δὲ πρὸς τὸ τέλει. Εἰκὸς οὖν δεύτερον γενέσθαι τοῦτο, δικαὶοι μὲν κατηγορία τῶν Ἰουδαίων, εἴγε πολλάκις τὸ αὐτὸν ποιήσαντος τοῦ Κυρίου, οὐκ ἐπεστράψαν. Σπιλαιον δὲ ληστῶν ὄνομάζει τὸν ναὸν. διὰ τὸ φιλοκερδές. Τὸ ληστρικὸν γάρ γένος περὶ τὸ καρδιαν εἶπονται. Ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτοὶ τὰ διὰ θείου προσφερόμενα ζῶα ἐπώλουν χάριν λέρδους, ληστὲς αὐτοὺς ἀνόμασε. Κολλυδισταὶ δὲ ἥσαν οἱ τὰ νομίσματα ἀλλάσσοντες. Κόλλυδος γάρ εἶδος λεπτοῦ νομίσματος χαλκοῦ. Ἐφιστῇ δὲ αὐτοῖς κατήγορον καὶ τὸν προφήτην, Ησαΐαν, λέγοντα· Ὁ οἰκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθῆσται. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο καὶ ἡμεῖς ξεῖν τοῦ ἱεροῦ ἐκβληθῆναι. Πολλοὶ γάρ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῷ ἡμετέρῳ εἰσερχόμεθα, πωλοῦντες τὰ χρήστα καὶ ἀγοράζοντες τὰ χειρίων. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ τραπέζας κολλύδων πλήρεις ἔχουσιν, οἱ οἰκονομῶντες μὲν καὶ διοικοῦντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ, διὰ δὲ φιλοχρηματίαν πάντα ποιοῦντες. Ἀλλὰ καὶ αἱ καθηδραὶ τῶν πωλοῦντων τὰς περιστεράς καταστρέφονται, ξηγουν τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς πωλοῦντας τὰ πνευματικὰ χαρισμάτα (τοῦ γάρ Πνεύματος οὐκέτιαν τὸ περιστερά) ἔξωθεν δὲ Κύριος ἐκ τῆς ἀρχιερωσύνης. Ὁ γάρ διὰ χρυσίου δόσεως χειροτονῶν, καθηρημένος. Ἀλλὰ καὶ διτις τὴν ἐκ τοῦ βιαπεισμάτος χάριν καὶ καθαρότητα προδώσει τῷ διαβόλῳ, οὗτος ἐπάλησε τὴν περιστεράν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἐκβάλλεται ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

«Καὶ διτε διψή ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ξεῖν τῆς πόλεως. Καὶ πρῶτη παραπορευόμενοι, εἶδον τὴν σκιὰν ἐκηρημένην ἐκ βίζων. Καὶ ἀναμνησθεὶς δὲ Πέτρος,

caverit; sed quemadmodum dictum, est ut apostoli disserent quod etiam punire posset. Habet item et fucus typum, etc. »

· · Ραβδί, θε δή συκῆ ἦν κατηράσω, ἐξή-
ι ἀποκρίνεις δὲ Ἰησούς, λέγει αὐτοῖς·
τιν Θεοῦ · ἀμὴν γάρ λέγω ὑμῖν, δι τούς δὲ
ἵρει τούτων. "Αρθητε, καὶ βλήθητε εἰς τὴν
καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ,
ιδορ δι τούτους δὲ λέγει γίνεται, οὗται αὐτῷ δὲ καν
ι καὶ δὲ Ματθαῖος λέγει δι τούτους παραχρῆμα
ἡ συκῆ, καὶ ιδόντες οἱ μαθηταὶ θεώμα-
θωρυβοῦθες ἀκούων νῦν τοῦ Μάρκου λέγον-
η ἐπισύριον εἶδον ἐνηργημένην τὴν συκῆν.
φρελει νοεῖν τὸ παρὰ τῷ Ματθαῖῳ, « Καὶ
· ἐπισύριον ἡ συκῆ. » Στῆθι οὖν ἔχρι
τα εἰπεῖ, Καὶ ιδόντες οἱ μαθηταὶ, θεώμα-
; ιδόντες, οὐ παραχρῆμα, ἀλλὰ τῇ ἐπισύ-
ς οὖν νοοῦντι οὐδὲν ἀπόρον ἀπαντήσεται,
ιῶς κάντεύθεν Θεός δείκνυται δὲ Χριστός.
διὰ τῶν προφητῶν δὲ Κύριος. · Εγὼ ἦ-
ον χλωρὸν, καὶ ἀναθίλλω ἔιλον ἦρδον.
δι τὸν θελαν φιλανθρωπίαν, πᾶς καὶ ἡμῖν
πίστεως δημοσιούμενος αὐτῷ, δύναμιν τοῦ
τὸν διδωσιν, ἥν αὐτὸς φυσικῶς ἔχει, δύστε
θετένειν δύνασθαι. "Ορος δὲ καὶ ἡ ὑπερ-
νάρη, ὑψηλή τις οὖσα καὶ στληρά.
· ὄρε τὸ τῆς ὑπερηφανίας πάθος ἐνοχλοῦν
σπουδάζον αὐτὸν ἐκβαλεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ
καὶ προνότας ὑπερήφανος γάρ θετιν
λέγων δι τὸ πάντα αὐτὸς κατορθοῖ, καὶ οὐ
δὲ τοιωτὸς οὖν φρελει ἐπιτιμᾷ τῷ δρει
; ὑπερηφανίᾳ λέγω, καὶ λέγειν αὐτῇ, ·
καὶ βλήθητε εἰς τὴν θάλασσαν, τουτότιν
ιοὺς ἀνθρώπους, τοὺς δὲ τῷ θάλασσῃ τοῦ
καὶ δύτας καὶ ἀπίστους. Οὗτος δὲ οὐ μὴ
αυτέστι, διαχωρισθῇ ἀπὸ τοῦ Πετροῦ. Ο γάρ
εις χωρίζεται ἀπὸ Θεοῦ λέγων δι τοῦ ὅδου
οὐδὲ χρήζω τῆς συμμαχίας αὐτοῦ (78).
τοῦτο λέγω ὑμῖν, Πάντα δοσα δὲ προσευχό-
ισθε, πιστεύετε δι τοῦ λαμβάνετε, καὶ οὕτω
δι τοῦ στήκητε προσευχόμενοι, ἀφέτε
τε κατά τίνος, ἵνα καὶ δὲ Πατέρι δημῶν δὲν
ιοτες ἀφήνετε, οὐδὲ δὲ Πατέρι δημῶν δὲν τοῖς
ιερήσει τὰ παραπτώματα δημῶν. » Ο ἐν-
πιστεύων πάντας εἰς Θεὸν ἀνέτειν τὴν
τοῦ, καὶ ἵν' εἴπω τὸ τοῦ Δαβὶδ, ἐξέχει
ν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ο δὲ ἀνατένας
τοῦ πρὸς Θεὸν, ξωται ἐκείνης καὶ
ταῖς ἡ καρδία αὐτοῦ διαθερμαίνομένη,
ζοι τῆς αἰτήσεως. "Οστις οὖν ἐπάθε τοῦτο,
ιε. XVII, 5, seqq.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

d.26: Οὐδὲ χρήζω τῆς συμμαχίας αὐτοῦ, ἀλλὰ
φηλοτέραν ἐκδοχὴν, τὴν ἄμεσον λαβάν δὲ νοῦς
ἔννοσιν, τὴν τοῦ νοεῖν κατὰ φύσιν δύναμιν
ἀλισσαν παντελῶς · τίνα δὲ ταύτην λύσει,
τῶν μετὰ Θεὸν, διεκρίθη τεκάν τὴν ὑπερ-
νάρην, καθ' ἥν ἔως κατὶ τῷ θεῷ συνημμένος
φύσιν, καὶ τῷ μεθέσει Θεὸς γεγενημένος,
ιος δικίντον τὸν αὐτοῦ τὴν φύσεως μετα-
γόνον. Καὶ διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, κ. τ. λ.
indigēo ejus auxilio. Verum et iuxta subli-

trus dicit illi : Rabbi, ecce fucus illa quam exse-
cratus, exaruit. Et respondens, dicit illis: Confidite
Deo ; amen dico vobis quod quicunque dixerit
monti huic : Tollaris, ac mittaris in mare, et non
hæsitaverit in corde suo, sed crediderit fore quæ
dixerit, erit illi quidquid dixerit. » Tameneti Mat-
thæus dixerit quod statim exaruit fucus, et videntes
discipuli admirati sint, nihil movearis audiens
nunc Marcum dicentem quod sequenti die viderint
exaruisse ficum. Sic enim intelligere debes id
quod apud Matthæum, « Et statim exaruit fucus : »
quo lecto, subsiste, et dein dic : Et cum vidissent
discipuli, admirati sunt. Quando ? Cum vidissent:
non statim, sed sequenti die : proinde sic intelli-
genti nihil difficile occurrit. Vide item et ex hoc loco
quomodo Christus monstretur Deus ; dicit enim
per prophetiam, Dominus 92 : Ego aridum facio
lignum viride, et germinare facio lignum aridum.
Porro mireris divinam misericordiam, quomodo
etiam nobis, qui per fidem illi assūnilamur, virtu-
tem dat faciendi miracula, quam ipse natura habet,
ita ut montes transserre possimus. Mons autem
est etiam superba mens, cum arrogans est et
obstinata. Nam qui videt superbiam morbum sibi
obsistentem et conantem ejicere ipsum a visita-
tione et providentia Dei (superbus enim ille est
qui dicit quod omnia possit ipse sine Deo perficere),
tal is igitur debet increpare illum montem, super-
biā dico, et dicere ei : Tollaris, et mittaris in
mare, hoc est, in mundanos homines hoc est, eos
qui in mari hujus vitæ sunt ac increduli : ipse
autem nunquam hæsitet, hoc est, separatur a Deo.
Superbus enim separatur a Deo, dicens : Nibil a
Deo habeo, neque indigo ejus auxilio.

VERS. 24, 25. « Propterea dico vobis : Omnia
quæcunque orantes petitis, credite quod accipietis,
et erunt vobis. Et cum steteritis orantes, remittite
si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester
qui in cœlis est, remittat vobis delicta vestra.
Quod si vos non dimiseritis, neque Pater vester
qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra. »
Qui magna affectione credit, cor suum omnino
extendit ad Deum, et, ut ipsius David verbis utar,
effundit animam suam coram Deo. Qui autem
extendit cor suum ad Deum, unitur illi, et fer-
mum cor ejus magnam certitudinem sumit quod
voti 234 compos flat : id quod experti sciunt

miorem expositionem, mens quæ immediatam cum
Deo unionem sortita est, habet naturalem cogitandi
facultatem omnino otiosam : cum vero hanc dis-
solverit, quidpiam eorum quæ secundum Deum
sunt cogitans, cuncte peperisse eam, quæ supra
cognitionem est, unionem : secundum quam
quousque Deo conjuncta fuerit, velut supra natu-
ram, ac per participationem Deus effecta, naturæ
sue legem, quasi montem immobilem, transfert.
Propterea dico vobis, etc.

omnes. Opinor autem omnes hoc experiri, qui vel a ἑκενος διαγνώσται. Oīμαι δὲ τῷτο πάντας πάσι-
mediocriter attendunt. Propterea dicit Christus quod Omnia accipietis, quaē cum fide petitis. Qui enim credit, totum se dat Deo, cum lacrymis illi colloquens, quasi pedes Domini precando tenere se putans. Vis autem et alia ratione accipere quaē petis? Dimitte si quid in te peccaverit frater. Vides facilitatem doni Dei?

Vers. 26-33. « Et veniunt rursum H̄terosolymam; et cum ambularet in templo, veniunt ad illum principes sacerdotum, et Scribæ et seniores, et dicunt illi: Qua auctoritate hæc facis? et quis tibi dedit auctoritatem istam, ut ista facias? Jesus autem respondens, dixit illis: Quæram a vobis et ipse quiddam, et respondete mihi, et dicam vobis qua auctoritate hæc faciam. Baptismus Joannis utrum e cœlo erat, an ex hominibus? respondete mihi. Et cogitabant apud se dicentes: Si dixerimus, e cœlo dicet: Cur igitur non credidistis illi? At si dixerimus, ex hominibus, timebant populum. Omnes enim habebant Joannem quod vere propheta fuisset. Et respondentes dicunt Iesu: Nescimus. Et Jesus respondens dicit illis: Nec ego dico vobis qua auctoritate hæc faciam. Insanientes quod ejecisset e templo negotiatores, accedunt ad eum, ut animo perplexum redderent, quærentes quanam potestate hæc ficeret, quasi talia ei dicentes: Quis es tu qui hæc facis? magister constitutus es? princeps sacerdotum ordinatus es? Hæc autem dicebant ut dubitare eum faciant, et in verbis capere queant. Nam si dixisset. Potestate mea hæc facio, lapidassent eum ut Deo contrarium. Sin autem dixisset. Potestate Dei facio, abduxissent ab eo plebem, quæ illum arbitrabatur esse Deum. Dominus igitur interrogabat illos de Joanne, non sine causa, neque sophistarum more vicissim illos capiens: sed quia Joannes de ipso testificatus erat, idcirco de illo malignos interrogat, ut cum receperint Joannem a Deo esse, cogantur et testimonium Joannis quod de Christo dederat accipere. Et quia malevoli dubitabant.

Ex collatione codic. Venet. S. Marci.

(79) Cod. 26 addit: Οὐ δὲ μέγιστος καὶ ύψηλόνους Μάξιμος τὸ, Πάντα δοξ ἀν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε δὲ λαμβάνετε, περι μόνης τῆς γνώσεως δεῖ νοεῖν τοὺς πιστεύοντας λέγει, καὶ τῆς αὐτὴν κοσμούσης διὰ τῶν ἔργων ἀρετῆς. Ἐπειδὴ πολλὰ τυγχάνει τὰ πρὸς γνώσιν θεοῦ καὶ ἀρετῆν ζητοῦμενα τοῖς πιστεύουσιν, ἀπελλαγὴ παθῶν, ὑπομονὴ πειρασμῶν, ἀρετῆς λογοι, τρόποι ἐνεργειῶν, ἔξιλωσις τῆς πρὸς σαρκα ἐμπαθοῦς διαθέσεως, ἀποζέννωσις τῆς πρὸς τὰ αἰσθήτα τῆς αἰσθήσεως σχέσεως, τοῦ νοῦ ἀπὸ παντῶν τῶν γεγονότων ἀνυχώρησις, καὶ ἀπλῶς μυρία ἄλλα εἰσὶ τὰ πρὸς ἀποχὴν κακίας καὶ ἀγνωσίας, κατόρθωσιν δὲ γνώσεως καὶ ἀρετῆς. Τὰ τοιαῦτα ζητῶν μετ' ἐπιστήμης καὶ πίστως ληφθόμενος. Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα, κ. τ. λ. «Summus ille ac mente sublimis Maximus ea verba, Omnia quæcumque orantes petitis, credite quod accipietis, de sola cognitione, et de virtute, qua ipsam operibus exornat, intelligenda dicit. Quandoquidem

σχειν τοὺς γε μετρίως προσέχοντας. Διὰ τοῦτο ὅλης ὁ Κύριος, δὲ Πάντα λήψεσθε δοξ μετὰ πίστεως αἰτεῖσθε. Οὐ γὰρ πιστεύων, διὸν ἐστὸν διδωσι τῷ Θεῷ, μετὰ δικρύων αὐτῷ δμιλῶν καὶ δωσαντεῖ δεσπότου πόδας κρατῶν ἐν τῷ προσευχῇ. Θελεῖς δὲ καὶ ἄλλως λαβεῖν ὁ αἰτεῖς; Ἀφες εἴτι οὐ κῆμαρτει δὲ ἀδελφός. Ορές τὸ εὔκολον τῆς διαρροῆς τοῦ Θεοῦ (79);

« Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ τῷ ίερῷ περιπατοῦντος αὐτῷ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ λέγουσιν αὐτῷ. Ἐν ποιῃ ἔξουσις τούτη ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἔξουσίν ταύτην δόσαντα, ἵνα ταῦτα ποιῆς; Οὐ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρίθεις εἶπεν τοῖς: Ἐπερωτήσως ὑμᾶς καὶ ἔγων ἔνα λογον. Καὶ ἀποκρίθητε μοι, καὶ ἔρων ὑμῖν ἐν ποιῃ ἔξουσι ταῦτα ποιῶ. Τὸ βέπτισμα Ἰωάννου δὲ οὐρανοῦ ἦν, ή δὲ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητε μοι. Καὶ ἐλογίζονται πρὸς ἐστούς, λέγοντες Ἐάν εἰπαμεν, ή οὐρανοί, ἐρει, Διατὶ οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Ἀλλ' ἐάν εἰπαμεν, ή διάνθρωποι, ἔροδοντο τὸν λαόν. Ἀπενταγάρησαν τὸν τὸν Ιωάννην, δὲ δύτος προφήτης ἦν. Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσι τῷ Ἰησοῦ, Οὐκ οἶδαμεν. Καὶ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρίθεις, λέγει αὐτοῖς Οὐδὲ ἡμέρα ὑμῖν ἐν ποιῃ ἔξουσι ταῦτα ποιῶ. Εἰ Ξεμανόντες διότι ἔξιδλεν ἐκ τοῦ ιεροῦ τοὺς καπηλεύοντας, προσέρχονται ἔξαπορούντες αὐτὸν δῆθεν ἐν ποιῃ ἔξουσι ταῦτα ποιεῖ. (80) Μονονούχι γέροντος αὐτοῦ εἶπεν Λεγον. Τίς ὧν σὺ ποιεῖς; διδάσκαλος καπάτας; ἀρχιερεὺς ἐχειροτονήθης; Ταῦτα δὲ θέλον, εἰς ἀπορίαν αὐτὸν συναθῆναι σπουδάζοντας, ἵνα προτίσσων αὐτὸν. Εάν μὲν γέροντος εἴπη δὲ τῷ τῷ ἔγινε ἔξουσι ταῦτα ποιῶ, λιθάνσαντι αὐτὸν ὡς ἀντέδην. Εάν δὲ εἴπη δὲ τὸν θεοῦ ἔξουσι, ἀποτίσσουσιν ἀπ' αὐτοῦ τὸν ὄχλον, τὸν νομίζοντα αὐτὸν εἶναι Θεόν. Οὐ οὖν Κύριος ἐρωτᾷ αὐτοῦ περὶ τοῦ Ιωάννου, ὡς μάτην οὐδὲ σοριστικῶς ἀντεπιχειρίζει. Άλλ' έπειδὴ δὲ Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ ἔμερόντα, διὰ τοῦτο περὶ αὐτοῦ ἐρωτᾷ τοὺς κακούργους, ἵνα ἐάν δέξωνται τὸν Ιωάννην ἐκ θεοῦ δύτα, ἀνεργοθάσι: καὶ τὸν περὶ τοῦ Ιησοῦ μαρτυρίαν, ἵνα

D nem, et virtutem consequendam: ut, purgatis: passionibus, tolerantia tentationum, virtuosi sermone, studium operandi, ejectio nimii amoris ad enem, allegatio affectionis erga sensibilia, abstracta mentis a rebus corruptibilibus: et alia deinceps prima sunt, quæ ad liberationem ab iniuitate, ad ignorantia, et ad rectitudinem cognitionis et virtutis conducunt. Qui similis quererit cum scientia et fide, recepturus est. Et venientis rursum H̄terosolymum, » etc.

(80) Cod. 26 addit: Ταῦτα, ποιεῖ; Τὸ διεῖδεν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ιερῷ, τὸ ἀντερέπειν τὰς προφήτειας τραπέζας, τὸ δὲ ἀφίεναι διέναι σκεῦσις διὰ τοῦ ιεροῦ, καὶ τὰ ποιεῖ. Μονονούχι γέροντος αὐτῷ θέλον, κ. ε. « Ήσα, quæ? Scilicet ejicere vendentes et ementes in templo; evertere predictas mensas; non remittere ut transiret vas per templum, et simili. Quasi enim talia illi dicarent, » etc.

Ιωάννης ἐμπρότερος, δέξασθαι. Ἐπεὶ δὲ ἡ πόρη—*A Neque ego dico vobis, inquit; non dixit, Neque στιν ἑκενοι οὐδελοκτήσαντες, Οὐδὲ ἄγω, φησι, λέγω ego dico, hoc est, Quia malevoli estis, non digna-δητεν. Οὐαὶ εἴπεν, δι τούτῳ ἄγω οἶδα τι εἴπω οὐδεν,*
ἀλλ', Οὐδὲ ἄγω λέγω, τουτόστιν, Ἐπειδὴ κακουργεῖτε,
οὐκ ἀξιώσω θύμας ἀπολογίας.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον διὰ τὸν κῆνσον. Περὶ τῶν Σαδδου-χίων. Περὶ τοῦ γραμματέως. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως. Περὶ τοῦ προσέχειν ἀπὸ τῶν ὑποκριτῶν. Περὶ τῆς χήρας.

ε Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λαλεῖν. Ἀμ-
πελῶνα ἀρύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμὸν
καὶ ἄρκεν ὑπολήνιον, καὶ ὥκοδομῆσε πύργον. Καὶ
ἔξιδοτο αὐτὸν γεωργοὶ, καὶ ἀπεδήμησε, καὶ ἀπ-
έστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα
περὶ τῶν γεωργῶν λάθῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμ-
πελῶνος. Οἱ δὲ, λαβόντες αὐτὸν, ἔδειραν καὶ ἀπ-
έστειλαν κανόν. Καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς
ἄλλον δοῦλον, κάκεντον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν,
καὶ ἀπέστειλαν ἡτιμημένον. Καὶ πάλιν ἄλλον ἀπ-
έστειλε, κάκεντον ἀπέκτειναν, καὶ πολλοὺς ἄλλους,
τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς δὲ ἀποκτείνοντες. "Ἐτι οὖν
ἴνα μὴν ἔχων ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐ-
τὸν πρὸς αὐτῶν ἰσχατόν, λέγων, δι τοῦ Ἐντραπήσονται
τὸν οὐλόν μου. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἰπον πρὸς
ἔσωτούς, δι τοῦ ἀληρονόμος. Δεῦτε ἀπο-
κτείνωμεν αὐτὸν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία. Καὶ
λαβόντες αὐτὸν, ἀπέκτειναν καὶ ἔξεβαλον ἔξω τοῦ
ἀμπελῶνος. Τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶ-
νος; Ἐλεύσεται, καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργούς, καὶ
δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. ε Ἀμπελῶν, δ λαὸς, δι
ἀρύτευσεν ὁ κύριος. ε Κατέρτιαι γάρ, φησι, τὸν
ἄμπελον ταῦτην, ἢν ἀρύτευσεν ἡ δεξιά σου. ε Καὶ
δ Μαδιάνης. ε Εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς
ὅρος διηρόν σου. ε Φραγμὸς δὲ ὁ νόμος, κωλύων αὐ-
τοὺς ἀπιμάκωσθαι τοὺς ἄλλους ἔθνεσι. Πύργος δὲ ὁ
ναὸς, περιβλέπτος ὁν. Γπολένιον δὲ τὸ θυσιαστή-
ριον, ἵνα ἔρεχτο τὸ αἷμα. Ἐξέδοτο δὲ τὸν λαὸν
γεωργοὺς, τοὺς κατὰ καιρὸν διδασκάλους καὶ ἄρχουσι
τῶν Ἰουδαίων. Ἀπέστειλε δὲ δοῦλον ἔνα, τάχα τοὺς
περὶ τὸν Ἡλίσιον προφήτας, οἶον τὸν Μιχαήλ, δι
ἔδειρε Σεδεκίας δ φειδοπροφήτης. Δεύτερον δὲ δοῦ-
λον, δι λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν, τουτέστι,
συνετέλεσαν καὶ ἐκορύφωσαν τὴν ὅδριν, τοὺς περὶ
λασηὶ καὶ Ἡσαΐαν προφήτας. Τρίτον δὲ δοῦλον,
τοὺς δὲ τῷ αἰχμαλωσίᾳ, τοὺς περὶ Δανιήλ καὶ Ἰεζε-
κιὴλ. Τελευταῖον δὲ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Γίλον αὐ-
τοῦ, δι τὸν ἄνθρωπος ὀνομάσθη διὰ τὸ φιλάνθρωπον,
λέγων δι τοῦ ἀμπελῶνος, τουτόστιν, ἔξω τῆς Ἱε-
ρουσαλήμ, καὶ ἀπέκτειναν. Ἐξαὶ γάρ τῆς πόλεως
κετευράθη. Ο οὖν κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, δ Πατήρ
τοῦ φονεύθητος Γίλοῦ, μᾶλλον δὲ αὐτὸς δ φονεύθης

CAPUT XII.
*Parabola de vinea. De interrogantibus Dominum
propter censem. De Sadduceis. De Scriba. De
interrogatione Domini. Quod cavendum sit ab
hypocritis. De muliere vidua.*

VERS. 1-9. • Et cœpit illis per parolas loqui:
Vineam plantavit homo, et circumdederat sepem,
et foderat lacum, et adificaverat turrim, et eloca-
verat eam agricolis, 235 et peregre profectus
est: et misit ad agricolas, cum tempestivum esset,
servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ.
At illi arreptum illum ceciderunt, ac remiserunt
vacuum. Et rursum misit ad illos alium servum,
et illi, conjectis in eum saxis comminuerunt caput,
et remiserunt contumeliis affectum. Et rursum
alium misit, et illum occiderunt, multosque alios:
hos quidem cœderentes, illos vero occidentes. Itaque
cum unum adhuc haberet filium suum dilectum,
misit etiam illum ad eos postremum, dicens: Re-
verebuntur filium meum. Illi vero agricolæ dice-
bant inter se: Hic est hæres, venite occidamus
eum, et nostra erit hæreditas. Et arreptum illum
occiderunt, et ejecerunt e vinea. Quid igitur fac-
turus est dominus vineæ? Veniet, et perdet agri-
colas, et dabit vineam aliis. » Vinea populus est,
quem plantavit Dominus. « Perfice enim, inquit,
vineam istam, quam plantavit dextera tua⁹³. »
Et Moses: « Introducens planta eos in monte
sancto tuo. » Sepes autem, lex, quæ prohibebat
ipsos commisceri gentibus. Turris vero, templum;
nam conspicuum erat. Porro torcular, altare in
quo effundebatur sanguis. Elocarat autem populum
agricolis, hoc est doctoribus, qui per id temporis
erant, et principibus Judæorum. Misit vero servum
unum, sorte ex prophetis Eliam, et qui tunc erant,
ut Michæam, quem cecidit Sedechias, pseudo-
propheta scilicet. Secundum autem servum lapi-
datum ceciderunt, hoc est occiderunt, et contu-
meliis affecerunt, Osce et Isaiam prophetas.
Tertium autem servum, id est, eos qui in captivi-
tate fuerunt, ut Danielem et Ezechiem. Ultimo
autem misit Filium suum Deus, qui homo nomi-
natur propter misericordiam et amorem in homi-
nes, dicens: Reverebuntur Filium meum. Non
ut ignorans quod futurum erat, hoc dixit, sed
quod fieri oportet, et verisimile erat futurum,
dicens: Malo autem agricultor cum didicissent
quod hic esset Filius Dei, ejecerunt illum extra
vineam, id est extra Jerusalem, et interfecerunt;
extra enim illam crucifixus est. Dominus igitur
vineæ, Pater occisi Filii, imo et ipse occisus

Filius, perdidit agricolas, quos tradidit Romanis, Λ γίος, ἀπολέσει τοὺς γεωργούς, παραδόντες αὐτοὺς τοῖς et populum collocavit aliis agricolis, apostolis scilicet. Vis videre quomodo apostoli coluerint vineam? Lege librum Actorum, et invenies tria millia et quinque millia simul credere ac offerri in primitias Deo.

Vers. 10-12. « An ne hanc quidem Scripturam legistis? Lapidem quem reprobaverunt ii qui sedificabant, hic factus est in caput anguli: a Domino factus est hic, et est admirandus in oculis nostris. Et quærebant eum comprehendere, et metuebant turbam: sciebant enim quod adversus ipsos parabolam dixisset. Et relicto illo abierunt. » Per omnia ista ostendit ejectos Judæos, gentes autem acceptas. Lapis 236 enim ille, Dominus: sedificantes autem, doctores populi. Quem igitur reprobaverunt doctores, ille in caput anguli factus est. Caput enim Ecclesiæ factus est. Angulus enim Ecclesia, quæ in unum conjungit Judæos et gentiles: quemadmodum et angulus duos parietes inter se committit. Igitur iste angulus, hoc est Ecclesia, a Domino factus. Et est mirabilis in nostrorum fidelium oculis. Ab infidelibus enim miracula calumniam patiuntur. Mirabilis est igitur Ecclesia, quasi ex miraculis constituta, Domino cooperante apostolis, et sermonem confirmante per sequentia signa.

Vers. 13-17. « Et mittunt ad illum quosdam e Pharisæis et Herodianis ut eum captarent sermone. Illi vero cum venissent, dicunt ei: Praeceptor, scimus quod verax es, et non curas quemquam: non enim respicias personam hominum, sed cum veritate viam Dei doces. Licet censem dare Cæsari, an non? demus, an non demus? Ille vero sciens illorum simulationem, dixit illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium, ut videam Illi vero attulerunt. Et dicit eis: Cujus est imago haec et inscriptio? Illi autem dixerunt ei: Cæsar. Et respondens Jesus, dixit illis: Reddite quæ sunt Cæsar, Cæsari: et quæ sunt Dei, Deo; et admirati sunt de eo. » Diximus etiam alias de Herodianis, quod fuerit hæresis quædam tunc nuper orta dicentium, Herodem esse Christum, eo quod in temporibus illius defecisset successio regum Judaicorum. Alii autem dicunt Herodianos hoc loco dictos esse milites Herodis, quos Pharisæi in testes eorum quæ Christus dicturus erat, assumunt, ut consequenter comprehendant illum et abducent. Vide autem malitiam illorum, quomodo adulatio tentent decipere Dominum. Scimus, dicunt, quod non respicias personam hominum, et ita neque Cæsarem revereris. Totum enim hoc artificium erat utrinque habens præcipitiū: ut si quidem diceret quod liceat dare Cæsari tributum arguerent eum apud populum, tanquam qui eos in servitatem redigeret: sin diceret non persolvendum, accusarent eum ut ad seditionem populum

Ρωμαῖοις. Καὶ τὸν λαὸν ἐκδύσσεται ἄλλοις γεωργοῖς, τουτίστι τοις ἀπόστολοις. Θέλεις γὰρ θεῖν τῷς βγεώργησαν οἱ ἀπόστολοι τὸν ἀμπελῶνα; Ἀνέργεια τὴν τῶν Πράξεων βίβλον, καὶ εὐρήσεις τρισχιλίους καὶ πεντακισιχιλίους ἀδρόν τιστεύοντας καὶ καρποφορουμένους τῷ Θεῷ.

« Οὐδὲ τὴν Γραφὴν ταῦτην ἀνέγνωτε; Λίθον δὲ ἀπεδικάμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἀγνοήθη εἰς κεφαλὴν γυνίας. περὶ Κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστι θυμαστὴ ἐν ὁδοχαμοῖς ἡμῶν. Καὶ ἐξήγαντο τὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοδῆσαν τὸν ὅχλον. "Ἐγνωσθεὶς γὰρ δέ τι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραδολὴν εἴπει. Καὶ ἀρότες αὐτὸν, ἀπῆλθον. » Διὰ πάντων τούτων ὅδων μὲν ἰουδαῖοις ἀποβληθέντες, τὰ δὲ ἕπον, προσδεχθέντα. Λίθος μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος, οἰκοδομοῦντες δὲ, οἱ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ. « Όν εὖν ἀπεδοκίμασαν οἱ διδάσκαλοι, οὗτος εἰς κεφαλὴν γυνίας ἐγένετο, κεφαλὴ τῆς Ἔκκλησίας γενόμενος. Γυνία γὰρ ἡ Ἔκκλησία, ὡς συνάπτουσα καὶ ἐνοποιοῦσα πάντες ἰουδαῖος καὶ Ἑλληνας, διπερ καὶ γυνία δύο τοιχοῖς ἀλλήλοις συνάπτει, μετατείνουσα ἀμφοτεν. Αὕτη δὲ ἡ γυνία, ήτοι ἡ Ἔκκλησία, περὶ Κυρίου ἐγένετο, καὶ ἔστι θυμαστὴ ἐν ὁδοχαμοῖς ἡμῶν τῶν πιστῶν. Τοις γὰρ ἀπίστοις καὶ τὰ θύματα διαβάλλονται. Θυμαστὴ τάνιν ἡ Ἔκκλησία, δὲ τὰ θυμάτα συστάσα, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντας τοὺς ἀπόστολούς γαλ τὸν λόγον βεβαιοῦντας διὰ τῶν ἀπαλούσθων σημείων.

« Καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτὸν τίνας τῶν φερούσων καὶ Ἡρῳδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσουσαν λέγων. Οἱ δὲ ἀλόντες, λέγουσιν αὐτῷ· Διδάσκαλε, οἴτην δὲ ἀληθῆς εἰ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· εἰ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐπ' ἀληθεῖς τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις. » Ἐξεστις κῆπον Καίσαρος δοῦναι, ή οὖ; δῶμαν, ή μὴ δῶμαν; « Ό δέ, εἰδὼν εὐθῶν τὴν ὑπόσκρισιν, εἰπεν αὐτοῖς· Τί με πειράζετε; Φέρετε μοι δηνάριον ἵνα ἴδω· οἱ δὲ ἡναγκάντι. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Καίσαρος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· καὶ θεωρασσον τέ αὐτῷ. » Εἶπομεν καὶ ἄλλοτε περὶ τῶν Ἡρῳδιανῶν, δὲ αἵρεσις τις ἡν νεοφανῆς τῶν λεγόντων Χριστὸν εἶναι τὸν Ἡρώδην διὰ τὸ ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ἐκπίν τὰς διαδοχὰς τῶν ἰουδαϊκῶν βασιλέων. » Άλλα δὲ φασιν Ἡρῳδιανούς ἐπαύθα λέγεσθαι τοὺς σπειτώτας τοῦ Ἡρώδου, οὓς προσελάβοντο οἱ Φαρισαῖοι, ὡσάν μάρτυρες ὡστὸν τῶν λεχθησμένων ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ λοιπὸν συλλέβωσιν αὐτὸν, καὶ ἀπαγγέλγωσιν. « Όρα δὲ τὴν κακοτίθειαν αὐτῶν, πῶς μετὰ κολακείας πειρῶνται ἐκπατῆσαι τὸν Κύριον. Οἴσαμεν δὲ οὐ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου, διπερ αὐτὸν πρὸς τὸν ὅχλον, ὡς κατεδουλοῦντας αὐτούς· εἰ δὲ μὴ τελεῖν εἶπη, κατηγορήσωσιν αὐτούς, ὡς ἐνεστούντος τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Καίσαρος. » Άλλος δὲ τις

σορός πηγὴ ἐκρέψει τὸς δόλους αὐτῶν. Ἐπι- Α moventem contra Cæsarem. At fons sapientiae dolos illorum evadit. Ostendite mihi, inquit, numisma. Cum enim vidisset quod imaginem haberet Cæsar, dicit: Reddite quod habet imaginem, ei cuius gerit imaginem, hoc est Cæsari: et quæ sunt Dei, Deo, hoc est, nihil obstat vobis ad pietatem persolvere Cæsari. Potestis enim et Cæsari persolvere, et Deo suas tribuere. Cæsar item unicuique nostrum inevitabilis illa corporis nostri necessitas est. Jubet igitur Dominus reddere etiam corpori sua necessaria, cibos scilicet ac vestes: et quæ Dei, Deo, nempe vigilias quantas possumus, orationes, etc. Sed et diabolo, qui Cæsar est, objice quæ tibi ab illo data: iram, 237 concupiscentiam malam: et quæ Dei sunt, offer Deo.

ε Καὶ ἤρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἱ τινες λέγοντες ἀνάστασιν μὴ εἶναι, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες· Διδάσκαλε, Μωϋῆς ἔγραψεν ἡμῖν δὲ δάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνη, καὶ καταλίπῃ γυναῖκα καὶ τάκην μὴ ἄφῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔξαντησῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ἐπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρώτος Πλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων, οὐκ ἀφῆκε σπέρμα, καὶ ὁ δεύτερος Πλαβεν αὐτὴν καὶ ἀπέδειν, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρμα, καὶ ὁ τρίτος θαυμάσως, καὶ Πλαβον αὐτὴν οἱ ἐπτέ, καὶ οὐκ ἀφῆκεν σπέρμα. Ἐσχάτη δὲ πάντων ἀπέδειν καὶ ἡ γυνὴ. Ἐν τῷ οὖν ἀνάστασι δαν ἀνάστασι, τίνος αὐτῶν ἔσται γυνὴ; οἱ γὰρ ἐπτὰ ἤχοντας αὐτὴν γυναῖκα. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὗτοι γαμουσιν οὕτω γαμίζονται. Ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν δια τὴν δύναμιν, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωϋῆς, ἐπὶ τῆς βάστας ὡς εἴπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς λέγων· Ἐγὼ δὲ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακὼβ; Οὐκ ἔστιν δὲ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ Θεὸς ζώντων. Γμετες οὖν πολὺ πλανᾶσθε. οἱ Ἀρεστοὶ Ιουδαῖοι, οἱ Σαδδουκαῖοι, λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μῆτες ἄγγελον, μῆτες πνεῦμα, Πλαγίων δὲ ὡς δόλιοι προσελθόντες πλέτουσι τὴν διήγησιν ταύτην, διὰ ταύτης δηθεν ἀνατρέποντες τὴν ἀνάστασιν, ὑπόθεσιν ὑφέντας μηδέποτε γενομένην, μηδὲ Ἰωάννης γενησομήν. Ἐπεὶ δὲ συντιθέσαι τοὺς γαμήσαντας τὴν γυναῖκα, ἵνα μᾶλλον διασύρωσι τὴν ἀνάστασιν. Οἱ οὖν Κύριος, ἐπειδὴ προεβάλλοντο ἔκεινοι Μωϋῆς νόμον, δείκνυσιν αὐτοὺς ἀγνοοῦντας τὰς Γραφάς. Οὐ κατεῖ γὰρ, φησι, πολὺν ἀνάστασιν ἡ Γραφὴ λέγει. Γμετες γὰρ δοκεῖτε διὰ πάλιν τοιαύτη κατάστασις σωματικούτερα μᾶλλει εἶναι, οὐκ ἔστι δέ. Οὐτω μὲν οὖν ἀγνοεῖτε τῆς Γραφῆς τὴν ἴννοιαν, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἀγνοεῖτε· δημετες μὲν γὰρ Ἰωάννης ἀποδιέπειτε πρὸς τὸ χαλεπὸν τοῦ πράγματος, καὶ διὰ τοῦτο ἐξαπορεῖσθε πῶς δυνήσονται τὰ διαλυθέντα σώματα συνελθεῖν ταῖς ψυχαῖς. Τῷ δὲ δυνάμει τοῦ Θεοῦ ὡς οὐδέν ἔστι τοῦτο. Ἐσται οὖν ἀνάστασις, καὶ οὐ σωματική, ἀλλὰ θειοτέρα τις κατάστασις βίου καὶ ἀγγελική. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ μᾶλλον φθείρεσθαι, ἀλλ' οἱ εὐτοί μένειν, διὰ τοῦτο καὶ δὲ γέμος ἀναπ-

B VERS. 18-27. « Et veniunt Sadducæ ad illum qui dicunt non esse resurrectionem, interrogaveruntque eum dicentes: Praeceptor, Moses scripsit nobis: Si cuius frater moriatur, ac relinquat uxorem, et liberos non relinquat, ut accipiat frater eius uxorem illius, et suscitet semen fratri suo. Septem fratres fuerunt, ac primus accepit uxorem, isque moriens non reliquit semen: et secundus accepit illam, ac mortuus est, et nec ipse reliquit semen: et tertius similiter acceperunt eam septem, nec reliquerunt semen; postremo vero omnium mortua est et uxor; in resurrectione igitur, cum resurrexerint, cuius illorum erit uxor? Nam septem habuerunt eam uoxem. Et respondens Jesus, dixit cis: An non propterea erratis, quod nesciatis Scripturas, neque virtutem Dei? Cum enim a mortuis resurererint, neque contrahunt matrimonium, neque nuptum dantur: sed sunt velut angeli qui in cœlis. Cæterum de mortuis quod resuscitantur, non legistis in libro Mosi, quomodo in rubro locutussit illi Deus, dicens: Ego ille Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed Deus viventium. Vos igitur multum erratis. » Hæretici apud Judeos erant Sadducæ, dicentes non esse resurrectionem, neque angetum, neque spiritum. Oblique autem, ut dolosi, aggressi, singunt narrationem quamdam qua subvertant resurrectio, contextio argumento quod nunquam evenit, neque forte evenit. Septem autem singunt qui unam ducent uoxem, quo magis resurrectionem disserant. Igitur quia prætexebant illi legem Mosi, ostendit eos Dominus ignoratos Scripturarum. Non enim intelligitis, inquit, de qua resurrectione Scriptura loquatur. Vos enim opinamini quod iterum status talis magis corporalis sit futurus: at non sic erit. Itaque ignoratis Scripturæ mentem: sed et Dei virtutem ignoratis. Enimvero vos ad difficultatem rei fortasse respicatis, et propterea addubitatibus quomodo poterunt dissoluta corpora redire ad animam. Sed virtuti diviuæ quasi nihil erit. Erit igitur resurrectio, et non corporalis, sed divinior quidam vitæ status, angelicus videlicet. Incorruptibles enim erimus, et iidem qui sumus manentes, proptereaque tollentur etiam nuptiæ. Nunc enim

nuptiis propter corruptionem fiunt, ut successione generis durantes homines non intereant: tunc autem sicut angeli absque nuptiali successione illi ipsi erunt, et nunquam deficient: sic et qui resurgent, sine nuptiis permanent, nunquam immunuendi⁹⁴. Et aliter quoque taxantur ut nescientes Scripturas. Si enim intellexissent illas, intelligenter etiam quomodo scriptum sit. Ego sum ille Deus Abraham, utpote manifeste viventium. Non enim dixit, Ego eram, sed, sum, utpote praesentium, 238 atque illorum non perditorum. Jam fortassis dicit quis, quod hoc de sola Abraham anima dixerit Dominus, et non item de corpore, et ita corpora non resurgent. Dico igitur primum quidem quod Abraham utrumque dicatur, anima et corpus, et ita etiam Deus est corporis, quod et ipsum vivit apud Deum, et non omnino in nihilum redigitur. Insuper quia Sadducæi de corporis resurrectione dubitabant, certum quod Dominus de corporibus dixerit quod vivant apud Deum, non de anima. Nam istud jam ex confessio erat etiam apud carnales Sadducæos. Observa et hoc. Resurrectio est ejus quod ceciderat resurrectio. Immortalis autem anima non cecidit, sed corpus hoc; itaque et resurget iterum, conjugali animæ complicitum.

VERS. 28-34. « Et cum accessisset quidam e Scribis, et audisset eos simul disputantes, videret que quod bene respondisset eis, interrogavit illum: Quod est primum omnium præceptorum? Jesus autem respondit illi: Primum omnium præceptorum est: Audi Israel, Dominus Deus noster, C Dominus unus est: et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex totis viribus tuis. Hoc est primum præceptum: et secundum simile hoc est: Diliges proximum tuum ut te ipsum. Majus his aliud præceptum non est. Et dixit illi Scriba: Bene, præceptor, cum veritate dixisti, quod unus sit Deus, et non sit aliis præter illum: quodque diligere eum ex toto corde, et ex tota intelligentia, et ex tota anima, et ex totis viribus, ac diligere proximum ut seipsum, plus sit quam universa holocausta et victimæ. At Jesus cum videret quod cordate respondisset, dixit illi: Haud longe abes a regno Dei. Et nemo post illa audebat illum interrogare. » Matthæus quidem inquit quod tentans accesserit: Marcus vero dicit quod prudenter responderit. Nunquid ergo dicunt contraria? Minime: sed verisimile est primum quidem ipsum ut tentantem interrogasse, deinde cum profuissest ei responsum Christi, et cordate respondisset, ab illo laudatum. Vide autem et laudem. Non perfectum illum testatur. Non euim dixit, Intra regnum cælerum es: sed, non procul es. Quare autem hanc potissimum questionem legisperitus ille proposuit Christo? Putabat reprehendi posse Christum, qui emendaturus esset legem, unde accusari posset tanquam

A θήσεται: νῦν γάρ δὲ γάμος διὰ τὴν φθορὰν γίνεται, ἵνα τῇ διαδοχῇ τοῦ γένους συνιστάμενοι, μὴ ἀφανισθῶσιν. Τότε δέ, ὕστεροι οἱ ἄγγελοι ἀνευ διαδοχῆς γεμικῆς οἱ αὐτοὶ εἰσι, καὶ οὐδέποτε λήγουσιν· αὕτη καὶ οἱ ἀνιστάμενοι ἄνευ γάμου ἀνελάττωτοι διαμνουσι. Καὶ ἂλλως δὲ κλέγχονται μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς. Εἰ γάρ εἶπεν, διτε ἐγώ ἦμην, ἀλλ', Εἰμι. Ήτο εὐεστώτων κάκεινων, καὶ μὴ ἀπολομένων. Ἀλλ' ίσως εἴποι τις ως τοῦτο περὶ τῆς φυχῆς τοῦ Ἀβραὰμ, ἡ οὐρανικὴ μόνης ὁ Κύριος, οὐχὶ καὶ περὶ τοῦ σώματος, ὅστε τὰ σώματα οὐκ ἀνιστάνται. Λέγω οὖν πρῶτον μὲν, διτε Ἀβραὰμ τὸ συναμφότερον λέγεται, φυχὴ καὶ σῶμα, ὅστε καὶ τοῦ σώματος ἐστι Θεὸς, ζῶντος καὶ αὐτοῦ παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ μὴ πόντη εἰς τὸ μὴ ὄντα χωρήσαντος. Ἐπειτα διτε οἱ Σαδδουκαῖοι περὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως ἀμφιβαλλον. « Οἵστε καὶ ὁ Κύριος περὶ τῶν σωμάτων εἶπεν διτε ζῶσι παρὰ τῷ Θεῷ, οὐχὶ περὶ τῶν φυχῶν. Τοῦτο γάρ ἡδη ὑπολογίητο καὶ παρὰ τοῖς σαρκικοῖς Σαδδουκαῖοις. » Επειτα καὶ τοῦτο σκόπει, ή ἀνάστασις, τοῦ πεπτωμένου ἐστὶ ἀνάστασις. « Επειτα δὲ οὐχὶ ἡ φυχὴ, ἀθάνατος γάρ, ἀλλὰ τὸ σῶμα· τοῦτο ἄρα καὶ ἀναστήσεται, προστέλλειν πάλιν τῇ ὀμοιζύγῳ φυχὴ.

« Καὶ προσελθὼν εἰς τῶν Γραμματέων, ἀκούεις αὐτῶν συγγοντων, εἰδὼς διτε καλῶς αὐτοὺς ἀπεκρίθη, ἀπηρώτησεν αὐτὸν, ποια ἐστι πρώτη πάσην ἐντολή; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ, διτε πρώτη πάσην τῶν ἐντολῶν, "Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς οὐκαντίς, Κύριος εἰς ἐστι, καὶ ἀγαπήσεις Κύριος τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς φυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς λογίας σου. Αὕτη πρώτη ἐντολή· καὶ δευτέρα δομοίσα αὐτη· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ εστι. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Γραμματεὺς· Καλῶς, διδάσκει, ἐπ' ἀληθείας εἶπες, διτε εἰς ἐστι Θεὸς, καὶ οὐχ ἐστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄγαπῆν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς φυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς λογίας, καὶ τὸ ὄγαπῆν τὸν πλησίον ὡς ἔστιν, πλεῖστον ἐστι πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ τῶν θυσιῶν. Καὶ δὲ Ἰησοῦς ίδων, διτε νοούεχως ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· Οὐ μακρὰν εἰ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτᾶσαι. » Ὁ μὲν Ματθαῖος φησιν, διτε πειράζων προσῆλθεν, δὲ Μάρκος ἐνταῦθα λέγει, διτε νοούεχως ἀπεκρίθη. Ἄρα οὖν ἐνταῦθα φονοῦσι; Οὐχὶ, ἀλλ' εἰκὸς πρῶτον μὲν αὐτὸν ὡς πειράζοντα ἐρωτησαι, εἰτα ὠφεληθέντα ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ νοούεχως ἀποκριθέντα, ἐπινεθῆναι. Ὁρα δὲ καὶ τὸν ἐπαινιον, πῶς οὐχὶ τέλειον αὐτὸν εἶναι μαρτυρεῖ. Οὐ γάρ εἶπεν διτε· Ἐντὸς εἰ τὴ βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐ μακρὰν εἰ. Τίνος δὲ ἐνεκεν δῶλως ταύτην τὴν ἐρωτησιν προεβάλλετο τῷ Χριστῷ δὲ νομικὸς οὗτος; Νομίζων ἐπιλήψεος τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐπιδιορθωσομένου τὸν νόμον, καὶ διὰ τοῦτο

κατηγορήσειν αὐτοῦ ὃς ἐντίθετος τῷ νόμῳ. Ἐλλ' οὐκέτι ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχειν ἀγάπην, ἀλλὰ τῷ φύσει τῆς εσθιας, ἔρχεται ἐπὶ τὰ τοιαῦτα ἑρωτήματα, φησὶν (81), ὅτι πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ, τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεόν, δευτέρα δὲ δροῖς, τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον. Πῶς δὲ δροῖς; Διότι ὑπὸ ἀλλήλων συγραφοῦνται. Ὁ γάρ ἀγαπῶν τὸν Θεόν, ἄγαπῃ καὶ τὸ ποιῆμα αὐτοῦ· οἰκείστατον δὲ τῶν ποιημάτων, δὲ ἄνθρωπος, ὥστε δὲ ἀγαπῶν τὸν Θεόν, ἀγαπήσει καὶ πάντες ἄνθρωπους, δὲ τε τὸν πλησίον ἀγαπῶν, πολλῷ μᾶλλον τὸν Θεόν. Εἰ γάρ ἄνθρωπος ἄγαπῃ, τοὺς πολλάκις ἀφορμὴν σκανδάλων καὶ μίσους παρέχοντας, πολλῷ μᾶλλον τὸν Θεόν τὸν ἐσὶ εὑρεγετοῦντα. Ἀκούει δὲ καὶ του Κυρίου· Ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολὰς μου τηρήσει. Ὁρὲς ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν Θεόν τηροῦμεν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, αἱ δὲ ἐντολαὶ αὐτοῦ πᾶσαι περὶ τῆς εἰς ἀλλήλους στοργῆς διελαμβάνουσι. Καὶ πάλιν, Ἐν τούτῳ γνῶσσονται πάντες, ὅτι ἡμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ρῆς πάλιν, πῶς ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν ἀλλήλους συνισταται τὸ ἔχειν φιλίαν πρὸς τὸν Χριστὸν, καὶ εἶναι αὐτοῦ μαθητὰς καὶ φίλους; Σκόπει δὲ πᾶσι τὰς τῆς φυγῆς δύναμεις ἀπεριθυμήσατο. Ἔστι γάρ φυγῆς δύναμις, ἡ ζωάδης· ἦν αἰνίττεται ἐν τῷ εἰπεῖν, ἐξ ὅλης τῆς φυγῆς. Τὸν θυμὸν γάρ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν διὰ διδόναι τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ βούλεται. Ἔστι καὶ ἐπέρα δύναμις φυγῆς, ἡ καλομένη φυτική, ἥτις λέγεται θρεπτική καὶ αὐξητική. Καὶ ταύτην οὖν δοτέον δῆλην τῷ Θεῷ. Ἔστι δὲ καὶ ἡ λογική δύναμις, ἦν ὀνόμαστεν δὲ νόμος διάνοιαν. Πάσις τοίνυν τὰς τῆς φυγῆς δύναμεις ἀναθετέον τῇ ἀγάπῃ.

Καὶ ἀποκριθεὶς δὲ Ἰησοῦς Θεογε, διδάσκων ἐν τῷ ιερῷ, Πῶς λέγοντοι οἱ Γραμματεῖς δότι δὲ Χριστὸς, υἱός ἐστι Δασδίδ; αὐτὸς γάρ Δασδίδ εἰπεν ἐν Πνεύματι ἀγίῳ· Εἴπειν δὲ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἵνα ἐν θῷ τοὺς ἑκθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Αὐτὸς οὖν Δασδίδ λέγει αὐτὸν Κύριον, καὶ πάθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστι; Καὶ δὲ παλὺς ὅχλος ἤκουεν αὐτοὺς ἡδέως. Καὶ Θεογεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· Βλέπετε ἀπὸ τῶν Γραμματῶν, τῶν θαλόντων δὲ στολαῖς περιπατεῖν, καὶ ἀστασμοῖς ἐν τάττες ἀγοραῖς, παὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλίσιας ἐν τοῖς δεῖπνοις, οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μηχρά προσευχόμενοι, οὕτοι λήψονται περισσότερουν κρήτων. Ἐπειδὴ πρὸς τὸ πάθος ἔμελλεν ἔρχεσθαι δὲ Κύριος, διορθοῦται τὴν πεπλανημένην τῶν Γραμ-

25 I Joan. IV, 5. 26 Joan. xiv, 15.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(81) Cod. 26: Ἔρχεται ἐπὶ τὰ τοιαῦτα ἑρωτήματα, φησὶν, Ἀκούει, Ἰεραπήλ, Κύριος δὲ Θεὸς ὑμῶν, Κύριος εἰς ἑστίν. Ἐμφανεῖ δὲ καὶ τοῦτο τὰς τρεῖς ὑποτάσσεις καὶ τὴν μίαν φύσιν τῆς θεοτοτος, Τὸ γάρ Κύριος καὶ τὸ δὲ Θεός, καὶ αὐθίς τὸ Κύριος, τῶν τριῶν προσώπων εἰσὶ δηλωτικά· τὸ δὲ εἰς, τῆς μίας φύσεως. Καὶ ἐπέρα δὲ σύνηθες τοῖς Ἑβραιοῖς ἡ ἀναδιπλωσίς τοῦ, Κύριος, Κύριος, καὶ δὲ Θεός, δὲ Θεός, διὰ τὴν ὑπεροχήν. Μεταξὺ τούτοις γέγραπται, Ἀγαπήσεις καὶ Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὰ ἔξης. Λύτη πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ, κ. τ. λ. ε. Ve-

(a) In edit. Lut. desunt: *Deum, et secundum simile.*

Dicit ad hæc interroganda, dicit: Audi, Israel, Dominus Deus vester, Dominus unus est. Indicat vero et hoc tres personas, et unam naturam Deitatis. Quod enim dicitur, Dominus et Deus, et iterum Dominus, tres personas significat et cum additur unus, una natura denotatur. Alias autem, familiaris est Hebreis reduplicatio hæc: Dominus, et Deus, et Deus, ad excellentiam denotandam. Postea scriptum est, Diliges Dominum Deum tuum, et quæ sequuntur. Hoc primum et magnum mandatum est, etc.

esse filium David, sed non Dominum. Demonstrat A ματέων δέξτη, ὅποια μεμνήστησαν τὸν Χριστὸν εἶναι δύν τοῦ Δασδί, ἀλλ' οὐχὶ κύριον. Ἀποδεῖκνει τοῖν ἐκπονοῦ Θεον, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ Δασδί δημοσιῶν, καὶ οὐχὶ ἐπλάκη, ἀλλ' ἐκροῦν διὰ τοῦ λέγειν, « Ἔτοι δὲ τοὺς ἔχθρους σου ὑποκόδιον τῶν ποδῶν σου. » Λότοι δὲ πάντων ἡσαν οἱ ἔχθροι κάτοι, οὓς ἔπειρεν δὲ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὑποκόδιον τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ. « Ορα δὲ γαὶ πῶς ἐρωτᾷ. Οὐ γάρ εἶπε, Τί μηδοκεῖ περὶ ἐμοῦ, ἀλλὰ, περὶ τοῦ Χριστοῦ; Ήστι μὴ πλήξις αὐτούς. Ἀλλ' οὐδέ τις μοι εἰπεῖν διτι χαροὶ τοῦ Πνεύματος τοῦτο εἴπεν δὲ Δασδί, ἀλλ' ἐν Πνεύματι Κύριον, τοντέστι, τῇ τοῦ Πνεύματος κινούμενος χάριτι. Πώς οὖν δὲ Χριστὸς μόνος ἦτα τοῦ Δασδί, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κύριος κάτοι καὶ θεός; Οὐ οὖν διχλος ἕκουσεν αὐτοῦ ἡδόνας. Καὶ Εἰεγεν κατοις. Β τοῖς τοῦ διχλού φημι, Φυλάκτεσθε ἀπὸ τῶν Γραμμάτων, τῶν στολᾶς φορούντων σεμνοτέρως, καὶ τούτων θελόντων προτιμᾶσθαι, καὶ τοὺς ἀπεισμοὺς δὲ καὶ τὰς εὐημίτις ἀποδεχομένους δι τοὺς ἄγορας, καὶ διτι ἄλλες πρὸς δόξαν ἀπιτηθεῖσται, οἱ καὶ τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν κατεισθεῖσιν. Ἄπεισθροντο γάρ τὰς ἀπροστατεύτους γυναῖκες, ὡς δῆθεν προστάται αὐτῶν ἵστομενοι, καὶ προφέται τοῦ μικρὰ προστύχεσθαι, καὶ προσχήματι εὐλογίαις καὶ ὑποκρίσει ἀπατῶντες τοὺς ἀφελεστέρους, κατέθεισιν τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων. Οὗτοι τότε πεισθεῖσιν κατεχριθήσονται τῶν ἄλλων ἰστάσιν τῶν ἀμαρτινόντων. Δυνατοὶ γάρ, δυναταῖς ἴστασις διδάσκει μὴ κατὰ τοὺς Γραμμάτες πολιτάσσεις ἀλλ' αὐτοὺς μιμετοθεῖ. Διδασκεῖν; γάρ αὐτοὺς γειροτονῶν, εἰκότως καὶ περὶ τοῦ βίου αὐτοὺς ἴστιθεται.

VERS. 41-44. • Et cum sederet Jesus ex adverso C ε Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γεωργαζοφλακοῦ, σπερατοῦ quomodo turba mitteret ε τὰς in gazophylacium, et multi divites mittebant multa: et venit quædam vidua pauper, misitque minuta duo, quod est quadrans. Vocatisque ad se discipulis suis dicit illis: Amen dico vobis, quod vidua hæc pauper plus misit, quam omnes qui miserunt in gazophylacium. Nam omnes ex eu quod ipsis supererat, miserunt: at hæc e penuria sua omnia quæcumque habebat misit, totam substantiam suam. • Mirabilis quædam consuetudo apud Judæos erat. Qui enim poterant et volebant, mittebant in thesaurum templi, qui vocabatur gazophylacium, e quo sacerdotes et pauperes et viduae alebantur. Cumque id multi facerent, et vidua accessit, suam voluntatem declarans opibus abundantiori. Gloria tibi, Christe, qui et parva gratiora sæpe habes quam magna. Quæso ut eliam mea anima vidua talis sit, quæ abjiciat Satanam, cui adhæsit, et mittat in thesaurum sacrum duo minuta, carnem et mentem, ipsaque imminentia, continentia quidem carnem, humilitate vero mentem, ut et ego audiam quod totam meam vitam consecrari Deo, non relicta ulla cogitatione vel affectione huic mundo.

ε Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γεωργαζοφλακοῦ, θεώρει πῶς δὲ διχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γεωφυλάκιον. Καὶ πολλοὶ πλουσίοι βάλλουν τοῦτο, καὶ ἀλθοῦσα μίτρα χήρα πτωχὴ διβάλλει λεπτές δύο, εἰς τοις καθράντης. Καὶ προσκατεσάμενος τοὺς μετρικούς αὐτούς, λέγει αὐτοῖς. Ἀμὴν λέγω ὑμεῖν διτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλειον πάντων βάλλουσι τοῖν βαλλόντων εἰς τὸ γεωφυλάκιον. Πάντες γάρ ἐκ τοῦ προσεύντος αὐτοῖς βάλλουν, αὕτη δὲ, ἐκ τοῦ θαυματροῦ αὐτῆς, πάντα διτι εἰχεν διβάλει, διλον τὸν βίον εἰτης. • Θαυμαστὸν τι ἔθος περὶ τοῖς Ιουδαίοις ἔρεται, ὥστε τοὺς ἔχοντας καὶ βουλομένους βάλλει εἰς τὸν τῷ ιερῷ θησαυρὸν (οὗτος γάρ ἔχειται γεωφυλάκιον), ὡς δὲ οἱ τε ιερεῖς καὶ οἱ πέντες καὶ αἱ χήραι ἐκ τούτων διατρέφοντο. Πολλῶν οὖν εἰς τοιούτοις ποιούντων, καὶ γήρα προσελθούσῃ τὴν ἵστηται προκίρεστιν ἀπεδίξετο εὐπορωτέρων τῆς δημαρχίας. Δόξει σοι, Χριστὲ, δε καὶ τὰ μικρὰ δέχῃται τὰ μεγάλα πολλάκις. Γένοιτο καὶ τὴν ἐμπήν φυγὴν χήραν γενέσθαι, ἀποβλοῦσαν τὸν Σατανᾶν, φρεσκολλήθη, καὶ βαλεται εἰς τὸν ιερὸν θησαυρὸν διτι λεπτές, τὴν σάρκα καὶ τὸν νοῦν, λεπτύνσαν τοῦτο διὰ τῆς ἔγκρατεις μὲν τὴν σάρκα, διὰ δὲ τῆς ταπεινώσεως, τὸν νοῦν, ἵνα λαὶ ἔγως ἀκουσάσσω διτι μετον τὸν βίον ιερὸν ἐποιησάμην, οὐδὲν ὑπολείψας νοῆται καὶ τημα τῷ κόσμῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ^{ου}.

Περὶ τῆς συντελείας. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ διώρας.
 « Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει
 αὐτῷ εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· Διδάσκαλε, ἴδε ποτα-
 ποι λίθοι, καὶ ποταπάλι οἰκοδομαῖ. Καὶ δὲ Ἰησοῦς
 ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· Βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας
 οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῇ λίθος ἐπὶ λίθῳ διὸ οὐ μὴ
 καταλυθῇ. Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ δρός τῶν
 Ἐλαιῶν, κατέβαντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ’
 ίδίαν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀν-
 δρίας· Εἰπὲ ἡμῖν πότε ταῦτα ὄστα; καὶ τί τὸ ση-
 μεῖον ὄσταν μέλλῃ ταῦτα πάντα συντελεῖσθαι; »
 Ἐπειδὴ πολλὰ περὶ τῆς ἤριμσεως τῆς Ἱερουσα-
 λήμης ἔλεγεν ὁ Κύριος, διτι· Ἄφεται δὲ οὐχος ὑρῶν ἥρη-
 μος, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ θαυμάζοντες, ὅσπερ εἰ
 τοσάτα μεγάθη καὶ κάλλη οἰκοδομημάτων ἀφανι-
 θήσεται, δεικνύουσιν αὐτῷ τὴν τοῦ ναοῦ τοσαύτην
 εὐχρίσιμεν. Ὁ δὲ οὐδὲν ἤτοι ἀπολεσθήσεσθαι
 ταῦτα προσαναφένται, καὶ τοσούτον, ὥστε μηδὲ λίθον
 ἐπὶ λίθῳ μετανιᾷ. Καὶ μὴν φράσι τίνες ὡς πολλὰ
 ἀπέμεναν λείψαντα τῆς Ἱερουσαλήμ τῆς παλαιᾶς
 πόλεως, ὥστε πειρῶνται δεῖξαι φευδὴν τὸν Χριστὸν,
 ἀλλ’ οὐκ ἔστι τοῦτο. Εἰ γάρ καὶ ὑπελείφθησάν τινα
 λείψαντα, διπέρ οὐκ ἔστιν ἀληθὲς, ἀλλ’ οὐν ἄχρι τῆς
 καθόλου συντελείας οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθῳ.
 Πλὴν ἰστάρηται, διτι· ὁ Ἀλίος Ἀδριανὸς κατέσκαψε
 τὴν πόλιν καὶ τὸ ἱερόν ἐκ βαθρῶν αὐτῶν. ὥστε καὶ
 τοῦτο ἐπὶ αὐτοῦ πληρωθῆναι, τὸ, μηδὲ λίθον ὑπο-
 λειφθῆναι ἐπὶ λίθῳ. Καθημένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὸ δρός
 τῶν Ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ ἑρωτῶντες, Πότε ταῦτα
 ὄστα; τοιτέστι, πότε συντελεσθήσεται τὴν τῆς Ἱε-
 ρουσαλήμ; Ὁ δὲ, πρὸ τοῦ ἀποκρινθῆσθαι αὐτοῖς περὶ
 τῶν ἥρατησαν, ἀσφαλίζεται τὴν διάνοιαν αὐτῶν, ἵνα
 μὴ πλανηθῶσιν. Ἐπειδὴ γάρ ἀρχαίμενων τῶν κατὰ
 τὴν Ἰουδαίαν νοστεῖν, ἐπανέστησάν τινες διδασκάλους
 ἐκτούς λέγοντες, φησίν δὲ Κύριος· Βλέπετε μὴ πλη-
 νηθῆτε.

« Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἀποκριθεὶς αὐτοῖς, ἥρξατο λέγειν,
 Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ· πολλοὶ γάρ ἀλεύσονται
 ἐπὶ τῷ ὄνδριστι μου, λέγοντες· διτι· Ἐγὼ εἰμι Χριστὸς,
 καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν· ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους
 καὶ ἔκοас πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γενέσθαι, ἀλλ’
 οὐκαν τὸ τέλος. Ἐγερθῆσται γάρ Ἰθνος ἐπὶ Ἰθνος,
 καὶ βασιλεὺς ἐπὶ βασιλείαν. Καὶ ἔσονται στειρο-
 πετὲ τόπους. Καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ τερραχί. Ἀρχαὶ
 ὀδίνων ταῦτα. Βλέπετε δὲ ὑμᾶς ἔκτούς. παραδό-
 σουσι γάρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ εἰς συναγωγὰς
 διαρήσονται, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθή-
 σονται ἐνεκεν ἀμούς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. Καὶ εἰς
 πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ Ἔθνηγ-
 λιον. » Πολλοὶ ἀλεύσονται, οἵνας ἦν Ἰούδας, οἵος
 Θεοδᾶς, οἱ διεγόνοι ἔκτοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεμφθῆναι.
 Πολέμους δὲ ἀκούσεσθαι, φησίν, οὓς καὶ δὲ Ἰωάννης
 ἰστορεῖ γεγενῆσθαι πρὸ τῆς ἀλωσεως. Καὶ γάρ ἀντ-
 ἔηρε μὲν τὸ Ἰθνος, καὶ οὖς ἐδίθου τοὺς φόρους Ῥω-
 μαίοις.. Οἱ δὲ, ὀργισθέντες, ἐπῆλθον καὶ συνέχεται
 ἥρδους ἱποιουν, ἀλλ’ οὐκαν δὲ τέλος τῆς Ἱερουσα-
 λήμης. Ἐριλανθρωπεύοντο γάρ οἱ Ῥωμαῖοι. Οἱ μόνον

CAPUT XIII

De consummatione. De die et hora.

VERS. 1-4. « Et cum exiret de templo, dicit illi
 quidam e discipulis illius : Præceptor, vide quales
 lapides, et quales subtractiones. Et Jesus respon-
 dens, ait illi : Vides has magnas subtractiones ?
 Non relinquetur lapis super lapidem, qui non
 diruatur. Et cum sederet in monte olivarum e
 regione templi interrogabant illum secreto Petrus
 et Jacobus, et Joannes et Andreas : Dic nobis,
 quando haec erunt ? et quod signum est quando
 haec omnia sint consummata ? » Quoniam multa
 de desolatione Jerusalem dicebat Jesus, quod
 relinquaretur domus vestra deserta, discipuli ejus
 admirantes, quod tantæ magnitudinis tamque
 pulchra ædificia abolenda essent, ostendunt illi
 decorum templi. At ille nihilominus prædicti
 perdenda, et in tantum, ut neque lapis super
 lapidem maneat. 241 Atqui dicunt quidam multas
 veteris civitatis Jerusalem reliquias superstites, et
 ita Christum mendacem ostendere tentant, sed
 hoc neutiquam verum est. Nam etiamsi reliquiae
 quædam relictae essent, quod verum non est, non
 tamen relinquetur usque ad consummationem
 saeculi lapis super lapidem. Quin historiæ habent
 quod Aelius Adrianus templum et civitatem a
 fundamentis effoderit, et ita in illo impletum est
 quod non sit relictus lapis super lapidem. Porro
 sedente illo in monte olivarum, acceserunt ad
 eum interrogantes : Quando haec erunt ? hoc est,
 quando consummabitur Jerusalem ? At ipse tan-
 quam responderet eis de his de quibus interro-
 gabant munit cogitationem illorum, ut ne errent.
 Quia incipientibus autem rebus Judaicis labescere
 surrexerunt quidam qui se dicebant magistros,
 dicit Dominus : Vide ne decipiātē.

VERS. 5-10. « At Jesus respondens illis cœpit
 dicere : Vide ne quis vos fallat : multi enim
 venient in nomine meo dicentes : Ego sum Chri-
 stus, multosque decipient. Cum autem audieritis
 bella et rumores bellorum, ne turbemini : oportet
 enim fieri, at nondum finis. Insurget enim gens
 adversus gentem, et regnum adversus regnum. Et
 erunt terræ motus in singulis locis, et erunt
 famæ ac turbationes. Initia dolorum haec, sed
 cavete vos vobis. Trident enim vos in concilia, et
 in synagogis cœdemini, et sub principibus ac
 regibus ducemini propter me, in testimonium
 illis. Et apud omnes gentes oportet prius prædicari
 Evangelium. » Multi venient, qualis erat Judas,
 qualis Theudas, qui dicebant se a Deo missos esse.
 Bella autem futura dicit, quæ et Josephus narrat
 ante captivitatem facta. Nam insurgebat quidem
 gens, et non reddebat tributa. Romani autem irati
 eos infestarunt, et continuis excursionibus ac
 cladibus afficerunt, sed nondum finis Jerusalem.
 Romani enim misericordes erant. Non solum

autem bella erant, sed etiam aliae clades a Deo A δὲ πόλεμοι ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ θεῖλασται πληγεῖ, immissæ, ut famæ, et terræ motus: ostendente eis Deo manifeste quod ipse illos impugnaret. Omnia enim hæc principia parturitionum, hoc est, malorum quæ ipsis eventura sunt. Cavete autem vos vobis, tradent enim vos in concilia. Tempestive interserit narrationem illam: Tradent vos in concilia, ut ex communibus habeant consolacionem quamdam in propriis calamitatibus. Sed et dicendo: Propter me ducemini ad duces et reges, consolationem eis non mediocrem attulit, quod pro ipso passuri essent. In testimonium vero illis, hoc est, ut inexcusabiles illi sint, et ob hoc condemnati, quod etiam torquentes vos, veritatem vincere non potuerunt. Deinde ne putent quod pericula et afflictiones prædicationem prohibeant, inquit: Et in omnes gentes oportet 24% prædicari Evangelium, et tunc capietur Jerusalem. Nam quod ante captivitatem prædicatum sit Evangelium, audi Paulum: « In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum ». Quod etiam in majore in condemnationem Judææ factum est, quod ante captivitatem ubique Evangelium prædicatum est. Nam cum viderent tam brevi tempore in totum orbem prædicationem transire, etiam ipsi agnoscere debuissent Christi virtutem, poenitentiam agere, et liberari a calamitatibus: sed non intellexerunt, et idcirco major illorum damnatio.

VERS. 11-13. « Cum autem duxerint vos tradentes, ne præcogitatis quid dieturi sitis, neque meditemini, sed quidquid datum fuerit vobis in illa hora, hec loquamini. Non enim estis vos qui loquimini, sed Spiritus sanctus. Traditur est autem frater fratrem in mortem, et pater filium, et insurgent filii adversus parentes, et morte afficiunt eos. Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. » Antequam bellum perfectum excitatum esset, quid non patiebantur apostoli ab illis dum protraherentur ad tribunalia⁹⁸, et ducerentur ad reges, Herodem, et Agrippam, et Neromen? Ne igitur antea solliciti sitis (inquit) quid loquamini, sed in ipsa hora dabit vobis Spiritus sanctus quæ loquamini. Prædictum autem eis, quod omnium est gravissimum: nempe a maxime familiaribus impugnandos. Et dicit hoc, ut quum prius audierint, præpa-

⁹⁸ Rom. x, 18. ⁹⁹ Act. xii, 25; xvi, 28.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(82) Cod. S. Marci 26 addit: « Η τὸ εἰς μαρτύριον, ἄντι τοῦ εἰς κατηγορίαν καὶ ἔλεγχον αὐτῶν. Ἱνα μὴ δύνωνται λέγεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς περιγονώσκου χρίσεως, δι τοῦ οὐκ ἡνωτισμέθω τὸ κήρυγμα. Τοσούτον γάρ αὐτὸν ἐνωτισθεῖσαντει, ὥστε καὶ τοὺς κήρυκας αὐτοὺς κολάσσειν ἑσχάτας ὑποβαλεῖν. Εἴτα Ἱνα μὴ νομίσωσι, κ. τ. λ. » Vel illud, in testimonium idem significat ac, in accusationem et convictionem ipsorum; ne possint tempore universalis judicij dicere: Non audivimus prædicationem. Adeo enim

ipsam audient, ut etiam præcones ipsos extremis suppliciis sint affecturi. Deinde ne putoi. » etc.

(83) Cod. idem addit: Οἰκονομικῶς γάρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τηνικαῦτα λαλεῖ, χρόμενον τοις αἵστοσις στόμασιν. Ἱνα μὴ ἡ τούτων ἀφοικία δέῃ τοις ἀπίστοις ἥπτο τοῦ κηρύγματος. Προσναρθρεῖ δὲ αὐτοῖς, κ. τ. λ. « Provide enim tunc Spiritus sanctus per ipsorum ora loquitur; ne illorum γενεῖτο apud infideles defectus rerum prædicatarum visori possit. Prædicit autem eis, » etc.

Σικεν δρούς μισθύμενοι. Τὸ γὰρ ἔνεκεν οὐδὲν δέται, ικανόν κεῖται πάσας ἀπικουφίσαι τὰς θάρσας. Ἀλλὰ καὶ τὸ σωθῆσθαι τὸν ὄποτε εἰς τέλος, καὶ τοῦτο μεγίστη παράκλησις.

Ἔτον δὲ ἵδητε τὸ βδέλυγμα τῆς δρημώσεως, τὸ ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἔστως δποι οὐ δέται, γινώσκων νοεῖτω, τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαΐᾳ φεύγοντες τὰ ὅρη. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δῶματος, μὴ τῷ εἰς τὴν οἰκλεῖαν, μηδὲ εἰσελθέτῳ ἄραι τῷ οἰκείᾳ αὐτοῦ, καὶ δὲ εἰς νῦν ἀγρὸν ὄν, μὴ φέτω εἰς τὰ ὅπλα, δέραι τὸ ἴματιον αὐτοῦ. Καὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχοσσις καὶ ταῖς θηλαζούνταις ταῖς ήμέραις. » Βδέλυγμα τῆς ἡρητικῆς, δὲ ἀνδρίας τοῦ τὴν πόλιν ἀλόντος. Βδέλυγμα δὲ εἰδῶλον λέγεται. Ἐρημώσεως δὲ, διότι τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡρημώσιν πασχόντης ν αὐτὸν ἔσω τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἕτερος, τὰς τοῦ Καίσαρος εἰκόνας νύκτωρ εἰς τὸ ἱεραγόν, πολλοὺς θορύβους τῷ πλήθει ἔγενετο. « Ξέτοτε ἥρξατο καὶ δὲ πόλεμος καὶ ἡ ἡρημώσις Ἱερουσαλήμ. Τότε τοίνυν οἱ ἐν τῇ Ἰουδαΐᾳ φεύγοντες εἰς τὰ ὅρη. Καλώς δὲ εἴπαν, οἱ ἐν κατεύθυνσι, καὶ δὲ ἐπὶ τοῦ δῶματος, μηδὲν ἐν τῇ οἰκλείᾳ ἐπιστρέψατο. Ἀγαπητὸν γὰρ γυμνῷ σώματι δικασθεῖν τις, ἀλλά καὶ ψώματις τέκνα καὶ τὰς ἔγκυοις, οὐαί. Διατέλεσθε δὲ μὲν ἔχοντες τέκνα τῇ πρὸς αὐτὰ στοργῇ μεντοί, οὐ δυνήσονται φεύγειν, εἰ δὲ ἐν γαστρὶ, διὰ τὸ τῆς κυοφορίας ἔχθος, οὐδὲ αὐταὶ ῥάγην φυγὴν ἔχουσιν. Οἷμα δὲ καὶ τὴν τεκνοφροντιᾶς σημαίνειν. « Εν γὰρ τῷ λιμῷ πολιορκούσαι τῶν τέκνων ἥψαντο. Ιοτεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ἡμῶν εἰς. » Εσοντες γὰρ αἱ Ἦμέραι ἔκειναι Θλίψις, γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἡς ἔκτιθεντος ἔσω τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται. Καὶ εἰρίος ἐκολόβωσε τὰς Ἦμέρας, οὐκ ἀν τοσῷ ἀρρέν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς οὓς ἔξελέχθησαν τὰς Ἦμέρας. « Εἰ χειμωνός γὰρ γένοιτο ἡ, ἀπὸ τῆς τοῦ καιροῦ δυσκολίας ἐμποδισθήσεται φεύγειν θέλοντες, καὶ δύλως Θλίψις ἔσται, ἀπὸ γεννομένων ἡ γεννησομένων χαλεπωτέρα. μὴ ἐκολόβωσεν δὲ θεός, τουτέστι, συντόμως εἰ τὸ πόλεμον τῶν Ῥωμαίων, οὐκ ἀν ἐσώθη ἀρέν, τουτέστιν, Ἰουδαῖος οὐκ ἀν ὑπελείφθηται τοὺς ἐκλεκτοὺς. τουτέστι τοὺς ἐξ Ἐβραίων χντας, οἵ καὶ ὑστερὸν μέλλοντας πιστεύειν, η συντόμως δὲ πόλεμος. Ὁ γὰρ θεός προγένετος, διὰ τοῦτο πολλοὶ πιστεύσουσι μετάωσιν, τούτου χάριν οὐ συνεχώρησε παντελῶς ἦναι τὸ γένος. Δύναται δὲ ταῦτα καὶ ἀνατίθιμικάτερον. Βδέλυγμα τῆς δρημώσεως, ἔστι ηματικάνδη, ἔστις ἐν τόπῳ ἀγρῷ, τῷ ἡμε-

A rentur, et periculum facilius ferant: deinde consolatio sequitur, quod Propter me odio eritis habiti. Quod enim propter ipsum fuerunt odio habitus, satis erat ad omnes calamitates leniendas. Quin et quod salvandi erant perseveraturi usque in finem, etiam ipsum maximam afferebat consolationem.

VERS. 14-17. « Porro cum videritis abominationem desolationis de qua dictum est a Daniele propheta,stantem ubi non oportet, qui legerit intelligat. Tunc qui fuerint in Iudea, fugiant ad montes: qui vero fuerit in tecto, no descendat in domum, nec ingrediatur ut quicquam tollat e domo sua: et qui fuerit in agro, ne revertatur ad ea quae reliquit a tergo, ad tollendum pallium suum. Vae autem prægnantibus, et lactantibus in diebus illis. » Abominationem desolationis statua est ejus qui civitatem destruxit. Abominationem enim omne idolum dicitur: desolationis vero eo quod, capta et desolata Jerusalem, illam statuerunt intra adytum templi. Pilatus quoque Cæsaris imagine noctu in templum illata, magni tumultus auctor fuit plebi. Tunc enim coepit et bellum et desolatio Jerusalem. Igitur tunc hi qui in Iudea fuerint, fugiant in montes. Bene autem dixit, hi qui in Iudea. Nam apostoli non fuerunt in Iudea: sed, ut diximus, antequam bellum 243 exortum est, in persecutione exacti sunt e Jerusalem, imo ipsi exierunt, divino afflati Spiritu. Qui igitur inventi fuerint in Iudea, fugiant: et is qui supra tectum, nullius rei gratia quae in domo, revertatur. Expedit enim ut quis vel nudo corpore salvus fiat. Insuper vae et prægnantibus, et lactantibus vae. Quare? Quia non possunt fugere mulieres quibus sunt pueri, affectione erga illos detentæ. Prægnantes quoque propter uteri sarcinam neque ipsæ facile fugam inveniunt. Existimo autem quod et pueros hoc loco significet vorandos. Fame enim obsessi nec pueris pepercerunt.

VERS. 18-20. « Orate autem ne fuga vestra fiat hyeme. Erunt enim dies illi talis afflictio, qualis non fuit ab initio rerum conditarum, quas condidit Deus, usque ad hoc tempus, nec futura est. Et nisi Dominus abbreviasset dies illos, haud quam salva fuisset universa caro. Sed propter electos quos elegit, abbreviavit dies. » Si hyeme fuga fieret, temporis iuria impedimenta habituri essent fugere volentes, et omnino afflictio futura est earum, quae fuerunt vel erunt unquam gravissima, et nisi abbreviasset Deus, hoc est, citius Romanorum bellum dissolvisset, non tuisset salva universa caro, hoc est, Judæus non fuisset relicitus. Sed propter electos, hoc est, eos qui ex Judæis crediderunt, vel postea credituri sunt, bellum citius diremptum est. Deus enim quia præcognovit ex Hebreis multis post captivitatem credituros, non permisit totum genus aboleri. Possunt autem hæc morali sensu sic expōti: Abominationis desolationis est omnis diabolica cogitatio, quæ stat in loco sancto, hoc est nostra mente. Tunc igitur qui

est in Iudea, fugiat in montana, hoc est, qui confessus fuerit, currat ad virtutum montes. Iudea enim confessio dicitur. Et qui in summo stat, non descendat. Quando enim affectio quædam in mente nostra reperitur, oportet per confessionem ad summa recurrere, et a summitate virtutis non descendere. Et qui operatur bonum, non revertatur ut tollat veterem conscientiam, quæ est vestis quam exuit. Vix autem fugienti in hyeme. Oportet enim nos fugere a peccato cum alacritate, et non frigide et segniter. Hoc enim per fugam in hyeme insinuatur.

VERS. 21-26. « Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, ecce illic: ne credatis. Exorientur pseudochristi et pseudoprophetæ, et edent signa ac prodigia ad decipiendum, si fieri possit, etiam electos; vos autem cavete, ecce prædicti vobis omnia. Cæterum in illis diebus post afflictionem illam sol obtenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum, et stellæ coeli incident, et virtutes quæ in cœlis sunt, concutientur: et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potestate et gloria multa. » Quia implevit quæ ad Jerusalem attinent, 244 incipit igitur nunc de adventu Antichristi dicere. Quod autem dicit, tunc, ne intelligas quod quando fient ea quæ supra dicta sunt de Jerusalem, tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic Christus, ne credatis: sed scitote quod Scripturæ proprietas hæc est, sicut etiam Matthæus post genealogiam Christi dicit: In diebus illis advenit Joannes. Quibus diebus? num mox sequentibus post Christi nativitatem? Non, sed indefinite. Sic igitur et hoc loco dicit, tunc: non quando Jerusalem desolata fuit, sed per tempus adventus Antichristi, ne seducamini. Multi enim prætexent nomen Christi, ita ut et electos seducere queant. At post adventum Antichristi omnia creatura immutabitur, quando stellæ obtenebrabuntur propter immensam lucem Christi. Commovebuntur autem et angelicæ virtutes, hoc est, obstupescerent videntes tantam rerum mutationem fieri, et conservos suos judicari. Et tunc videbunt Dominum ut Filium hominis, hoc est in corpore. Nam quod spectatur, omnino corpus est. Quamvis autem in corpore ut homo veniet, aderit tamen cum potestate et gloria magna. tunc Kύριον, ὃς Γένος ἀνθρώποι, τουτούσιν ἐντύματος ὃς ἀνθρώπος ἔρχεται, ἀλλά γι μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

VERS. 27-31. « Et tunc mittet angelos suos, et aggregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terræ usque ad summum cœli. A sicut vero discite similitudinem: cum ramus ejus tener fuerit produxeritque folia, scitis quod prope sit astas. Sic et vos, cum videritis hæc fieri, scitote quod prope sit in foribus. Amen dico vobis, quod non præteribit generatio hæc donec omnia hæc facta fuerint. Cœlum et terra transibunt, sed verba mea non præteribunt. » Vides quod et Filius angelos mittit, sicut et Pater. Ubi igitur sunt qui dicunt: Non est equalis Deo et Patri? Venient igitur angeli ut con-

τέτε τοίνυν ὃ εν τῷ Ἰουδαϊκῷ ἡ φυγὴ εἰς τὰ δρεινά, τουτούσιν, δὲ ἑξαμολογησάμενος ἀντρεχέτω εἰς τὰ δρη τῶν ἄρετῶν. Ἰουδαῖα γέρ ἑξαμολογησι: λέγεται καὶ ὃ ἐν ὑψηλῷ ἰστάμενος εἰς κατεδάτῳ. "Οταν γάρ ἐμπαθές τι νόημα σταθῇ ἡ ἡμέν, δει διὰ τῆς ἑξαμολογησεως ἀντρεχεῖν εἰς τὸ ὑψηλά, καὶ μὴ κατεβαίνειν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἀρτῆς. Καὶ ὃ ἐργάζεται τὸ καλὸν μὴ ἀκινητήσασθε τέλος ἄραι τὴν πλαταῖαν συνέδησιν, ητις δεῖται ἡρμότητος, καὶ μὴ φυχῆς καὶ ἀκινήτως. Τουτὸν γάρ τὸ ἐν τῷ χειμῶνι φεύγειν αἰνίτεται.

« Τότε ἐὰν τις δηλεί εἶπῃ, Ἰδοὺ ὁδε δὲ Χριστὸς, οὐδὲ πιστεύετε. Ἐγερθήσονται γάρ φευδόγρυπτοι καὶ φευδοπροφῆται, καὶ δύσωσι σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανῆν, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἀκλεστούς. Τμετς δὲ βλέπετε· Ιδοὺ προειρήκα ύμιντν πάντας. Ἀλλ' εν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν ἀκείνην, ἡ Ηδίας σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σαλὴνη οὐ δύσει τὸ φύγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἵσονται ἀπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σκλευθήσονται. Καὶ τότε δύονται τὸν Γέλον τοῦ ἀνθρώπου ἀρχάμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως καὶ ἀξίης πολλῆς. » Πεπονιώτας μὲν οὖδη τὰ περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ. "Αρχεται δὲ λοιπὸν περὶ τῆς τοῦ Ἀντιχριστοῦ παρουσίας λέγειν. Τὸ δὲ, τότε, μὴ οὐδέ, διὰ τὰ ἀνωτέρω φηθέντα περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ γίνονται, τότε ἐὰν τις δηλεί εἶπῃ· Ἰδοὺ ὁδε δὲ Χριστὸς, μὴ πιστεύετε, ἀλλὰ γινώσκετε διὰ ἡμέρας τῆς Γραψῆς τοῦτο, ὥσπερ καὶ δὲ Ματθαῖος, μὴ τὸ γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, λέγει. "Εν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται δὲ Ἱωάννης. Πολλαὶ ἡμέραι: Ἄρχεται ἐφεῆς μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν; Οὐχί, ἀλλ' ἀρίστως. Οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα λέγει, τότε, οὐχ διὰ τὴν ἡ Ἱερουσαλήμ ἀρηματική, ἀλλὰ περὶ τοὺς καρυός τῆς τοῦ Ἀντιχριστοῦ παρουσίας, μὴ πλανηθῆτε. Πολλοὶ γάρ ὑποποιήσονται τὸ τοῦ Ιησοῦ δύομα, ὥστε καὶ τοὺς ἀκλεστοὺς πλανεῖν. Μᾶς δὲ τὸν τοῦ Ἀντιχριστοῦ παρουσίαν, ἡ κτίσις τῶν ἀλλοιωθήσεται, σκοτιζομένων τῶν ἀστέρων δὲ φύλακοι τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ. Σκλευθήσονται δὲ ἄγγελικα δυνάμεις, τουτέστιν ἀκπλεγήσονται, δρῶσαι τοσαύτην μεταβολὴν γινομένην, καὶ τὰ συνδούλους αὐτῶν κρινομένους. Καὶ τότε ὅφειται τοσαύτην μεταβολὴν γινομένην, καὶ τὰς συνδούλους αὐτῶν κρινομένους. Τὸ γάρ θεωρούμενον, πάντως σῶμα. Ἀλλ' εἰ καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, τὰς ἐπισυνάξεις τοὺς ἀκλεστοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἀκρου τῆς ὡς ἔκρου οὐρανοῦ. Ιδοὺ δὲ τῆς συκῆς μέθετε τὴν παρενδολὴν· διὰ τοῦτο δὲ ἡ ηδονὴ δὲ καὶ ἀλάδης ἀπαλὸς γένηται, καὶ ἀκρυπή τὰ φύλα, γινώσκετε δὲ· ἔγγυς τὸ θέρος ἐστίν. Οὕτως καὶ ἡραὶ διὰ ταῦτα ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε διὰ ἡρῶν, ἐστιν ἐπὶ θύραις. Ἀμήν λέγω δηλεί διὰ μὴ περιθρή τὴν γενεὰ αὐτην, μέχρις οὐ πάντα ταῦτα γίνεται. Οὐ οὐρανοὶ καὶ δὲ γῆ παρελεύσονται, εἰ δὲ μή μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. » Όρες δὲται καὶ δὲ Γένος τοῖς ἀγγέλους στέλλει, ὥσπερ καὶ δὲ Πετὴρ; Ποῦ τότε

« Καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, τὰς ἐπισυνάξεις τοὺς ἀκλεστοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἀκρου τῆς ὡς ἔκρου οὐρανοῦ. Ιδοὺ δὲ τῆς συκῆς μέθετε τὴν παρενδολὴν· διὰ τοῦτο δὲ ἡ ηδονὴ δὲ καὶ ἀλάδης ἀπαλὸς γένηται, καὶ ἀκρυπή τὰ φύλα, γινώσκετε δὲ· ἔγγυς τὸ θέρος ἐστίν. Οὕτως καὶ ἡραὶ διὰ ταῦτα ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε διὰ ἡρῶν, ἐστιν ἐπὶ θύραις. Ἀμήν λέγω δηλεί διὰ μὴ περιθρή τὴν γενεὰ αὐτην, μέχρις οὐ πάντα ταῦτα γίνεται. Οὐ οὐρανοὶ καὶ δὲ γῆ παρελεύσονται, εἰ δὲ μή μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. » Όρες δὲται καὶ δὲ Γένος τοῖς ἀγγέλους στέλλει, ὥσπερ καὶ δὲ Πετὴρ; Ποῦ τότε

οι λέγοντες δι: οὐκ ἔστιν Ἰησος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ; Λαγεῖται εἰς τούς τοὺς πεποντάς τοὺς νεφέλας, ὃν πεποντάς, ἀπό τῆς συκῆς μάνθανε ὁ λέγως· ὡσπερ καὶ τῆς συκῆς φύλλα ἡδη ἔχοντες εἴδης τὸ θέρος, οἵτα καὶ μετά τὴν θλίψιν τοῦ Ἀντιχριστοῦ εἴδης οὐδὲν τοις μεσολάβουντος, ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, ἡτις θέρος τῷ διτοῖς τοῖς δικαιοῖς ἀπὸ χειμῶνος, τοῖς μέντοι ἀμαρτωλοῖς χειμῶνας ἀπὸ θέρους. Ἀκήν λέγω διτοῖς διτοῖς ἡ γενεὰ αὕτη, τουτέστι τῶν πιστῶν, τῶν Ιριστικῶν λέγω, οὐ μὴ παρέλθῃ. Μηδὲ ταῦτα πάντα, τά τε περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆς τοῦ Ἀντιχριστοῦ ἐλέσσεως γένηται. Οὐ γάρ δῆτον γενέντι λέγει τὴν τῶν ὄποιστολῶν, Ἐπειδὴν διτοῖς ἔχει τῆς συντελείας τοῦ κόσμου ζώσιν οἱ ἀπόστολοι, οὐγενεῖται διτοῖς τῆς συντελείας τῆς Ἱερουσαλήμ οἱ πλεῖστοι; Ἐρθεσθαι ζῇν. Γενέντι οὖν τὴν τῶν Χριστικῶν λέγω, παραμεθύμενος τούς ἀποστόλους. Ἰναγάρη μὴ οὐδὲν διτοῖς τοσούτων καπῶν γινομένων, ίσως ἀκλείφει ἡ πίστις, φησίν διτοῖς, Θαρρεῖτε, οὐ παρελεύσεται ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν, οὐδὲ ἀκλείφει. Πρότερον γάρ διτοῖς τὸ ἀκίνητα ταῦτα στοιχεῖται, ὁ οὐρανὸς φημι καὶ ἡ γῆ, παραλεύσεται, οὐ οἱ ἥμεροι λάγοι κατατίθενται.

Ἐπεὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Γάδος, εἰ μὴ ὁ Πατέρας. Βλέπετε, ἄγρυπνετε καὶ προσύκεσθε, οὐδὲ οὐδετέρα γέρα πότε ὁ καιρὸς ἔστιν. Ότις ἄνθρωπος ἀπόδημος, ἀφεὶς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἔξουσίαν, καὶ ἐκάστηρ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυμῷ τὸν ἐντελέχατο, ἵνα γρηγορῇ. Γρηγορεῖτε οὖν· οὐδὲ οὐδετέρα γέρα πότε ὁ Κύριος τῆς οἰκίας ἤρχεται, δόθε, οὐ μεσονυκτίου, οὐδὲλεπτορρεφτίας, οὐ πρεστί· μη ἐλθὼν ἐξαίροντες αὐτὴν ὑμᾶς καθεύδοντες. Ἀδὲ διτοῖς λέγω, πᾶσι λέγω, Γρηγορεῖτε. » Θάλα, ὁ Κύριος καλύσει τοὺς μεθυτάς ἀπὸ τοῦ ἔργου περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ἡμέρας, φησίν διτοῖς οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ Γάδος οἶδεν. Εἰ γάρ εἰπεν διτοῖς Οἶδα μὲν, οὐ θέλω δὲ διτοῖς ἀποκλύθει, οὐδύπησον δὲ αὐτούς. Νῦν δὲ σοφώτερον μετατρεπεῖται, καὶ ἀπεργεῖται αὐτοὺς δὲλως τοῦ ζητεύοντος καὶ ἐνοχλέοντος αὐτῷ, ἐν τῷ εἰπεῖν, διτοῖς, Οὗτοι οἱ ἄγγελοι, οὗτε ἄγνω οἶδα. Ἀπὸ δὲ παραδείγματός τοῦ νοήσουτε τὸ λεγόμενον. Πολλάκις παιδία μικρά βλέπουσι τοὺς πατέρας αὐτῶν κρυπτούντας τι εἰς τὰς χεράς, καὶ ζητοῦσι τούτο. Οἱ δὲ πατέρες οὐ βούλονται δούνται. Τὰ δὲ κλαυθμῷζονται ὡς μὴ λαμβάνονται, τελευταῖνον μέντοι οἱ πατέρες κρύπτουσιν ἐκεῖνο, δὲ κρατοῦσι, καὶ ἀπλειχύνονται· τὰς χειρας κανάς τοὺς παιδίοις, ιστῶσιν αὐτὰ τοῦ κλαυθμοῦ. Οὗτοι καὶ ὁ Κύριος, ὡς παιδίοις τοῖς ἀποστόλοις προσφερόμενος, ἀπέκρυψε τὴν ἡμέραν. Εἰ γάρ εἰπεν, διτοῖς Οἶδα, οὐ λέγω δὲ, ἡνίασθοσαν δὲν, ὡς μὴ παραποτοῦ μανθάνοντες. «Οτις δὲ γινώσκει ὁ Κύριος τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, πρόσδολον. Λύτρες γάρ τοὺς αἰλίνας ἐποίησεν δὲ οὖν ἐποίησε, πῶς οὐ γινώσκει; »Δλλὲ δη καὶ συμφεροντας ἀπέκρυψεν δὲ θεός τὴν

Agregant electos, qui tanquam in nubes rapti, occur-
rant Domino. A sicutulnea autem disce quod dico.
Quemadmodum enim sicut folia habente, statim
aestas adest, sic et post afflictionem Antichristi sta-
tiū absque ullo mediatore aderit Christi adventus,
qua re vera justis aestas quædam est ab hyeme,
persecutoribus autem hyems ab aestate. Amen dico
vobis quod generatio hæc (a), hoc est fidelium Christianorum inquam, non transibit donec hæc omnia, de Jerusalem et Antichristi adventu, fiant.
Non enim certe generationem dicit eam, qua fuit apostolorum; quin non usque ad consummationem mundi vivent apostoli: qui neque usque ad consummationem Jerusalem vitam plerique produxerunt.
Generationem itaque Christianorum dicit, ita consolans apostolos, ne suspicentur quod cum tanta mala fiant, forte deficiat fides. Quasi diceret, Confidite, et bono animo estote: non præteribit generatio fidelium, neque deficiet. Prius enim transibunt 245 immobilia hæc elementa, cœlum et terram dico, quam mei sermones in ullo intercidant. Omnia quæcumque dixi, perficiuntur.
πι διαπεσοῦνται. Πάντα γάρ οὐχ εἰπον, τελεσθήσονται.

Vers. 32-37. « Cæterum de die illo ac tempore
neino novit, ne angeli quidem qui in cœlo sunt, nec
ipse Filius, sed solus Pater. Cavete, vigilate et orate:
nescitis enim quando tempus sit: sicut homo qui
peregre agit relicta domo sua, deditque servis suis
substantiam suam, ac suum cuique opus, et janitori
mandavit ut vigilaret. Vigilate igitur: nescitis enim
quando Dominus domo venturus sit, sero, an me-
dio noctis, an in gallicinio, an diluculo: ne si ve-
nerit repente, offendat vos dormientes. Cæterum
qua dico vobis, omnibus dico, Vigilate. » Volens
Dominus discipulos a diei et horæ illius interrogati-
one cohibere, dicit quod neque angeli neque Filius
sciant. Si enim dixisset, Scio quidem, sed nolo vobis
revelare, moerore illos affecisset: nunc autem pru-
denter rem agit, et eos omnino prohibet ne discere
affectionem ac molesti sint, dicens: Neque angeli
sciunt, neque ego. Ab exemplo autem intelligas quod
dicitur. Sæpe pueruli vident patres suos tenere
quiddam in manibus, et hoc petunt, patribusque
dare nolentibus, plorant quod non accipiunt:
denique patres occultant illud quod tenent, et
ostendentes manus vacuas pueris, fletum illorum
sistunt. Sic et Dominus quasi pueros apostolos
alloquens, occultavit diem. Nam si dixisset, Scio, non
dico autem, indoluissent quod ab illo non discerent.
Quod autem Dominus sciverit et diem et horam,
manifestum, qui saeculi Cæditor est. Et quo pacto
quod fecit nesciret? Verum utiliter abscondit Deus
consummationem vitæ, sive omnia in communi,
sive uniuscujusque in singulari, ut dum incertus
est finis, semper solliciti simus ac anxi, exspectan-
tes illum, et timentes ne impræparatis superveniat.

(a) Edit. Lut. Quia plerique non usque ad consummationem Jerusaleni vixerunt: quomodo ergo ad consummationem mundi pertingerent dicuntur?

Consideremus autem verba. Tarde quidem tunc adest finis, quando quis in bona senecta moritur. Media autem nocte, cum medium ætatem peregerit. In gallicinio autem, quando in nobis ratio completa fuerit. Gallus enim ratio est, quæ nos a somno excitat, et stuporem repellit. Cum igitur puer incipit juxta rationem vivere et sapere, tunc gallus ei canit. Diluculum autem omnino puerilis ætas est. Omnes igitur finem in memoria habere oportet: eliamsi quis puer sit, providendum ne forte non baptizatus moriatur. Omnibus autem hæc præcipit Dominus, et his qui in mundo vivunt, et his qui secesserunt. Debemus igitur vigilare et orare. Utraque hæc necessaria sunt. Multi enim vigilant, sed noctem male absunt. Vide autem quomodo non dixerit: Nescio enim quando tempus est sed, Nescitis. Occultavit enim 246 nostram ob utilitatem. Nam si nunc, cum est finis mundi incertus, mutuis odiis insanimus, quid non faceremus scientes finem? In extremam sane malitiam insumeremus tempus quod vitæ finem præcederet, deinde ultimo die summa cum jactura pœnitentiam ageremus.

Ἔγινώσκομεν τὸ τέλος; Εἰς τούτην γὰρ κακίαν τὸν πρὸ τῆς τελευτῆς καιρὸν ἐνδικεύμενον, ἔδλαπεόμεθα ἀν τὰ χείριστα.

CAPUT XIV.

De muliere Domini pedes ungente. De Paschale. De traditione Christi. De negatione Petri. De impositis Christo corum principe sacerdotum culminiis.

VERS. 1-5. «Erat autem Pascha et azymorum dies futuri post biduum. Et quærebant summi sacerdotes ac Scribæ quomodo eum per dolum comprehendens occiderent. Dicebant autem: Non in die festo, ne tumultus fiat populi. Et cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, accumbente eo, venit mulier habens alabastrum unguenti nardi pisticæ pretiosæ: et comminuto alabastro effudit illi in caput. Erant autem quidam qui indignarentur apud sese, ac dicerent: Ad quid perditio hæc unguenti? nam poterat hoc vendi pluris quam trecentis denariis, ac dari puperibus. Et infremuerunt adversus illam. • Feria quarta concilium convenit, et propterea jejunamus etiam nos quartis feriis. Illi quidem consultabant solemnitatis tempus prætermittere, at non permisum est eis, sed ipse sibi ipsi tempus passionis statuens, in Pascha crucifigi voluit. Ipse enim erat Pascha verum. Unde virtutem ejus admirari licet. Nam cum illi vellent ipsum comprehendere, non potuerunt: quando autem illi noluerunt pro-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

84 Cod. 26 addit: Εἰτα λαμβάνει καὶ ὑπόδειγμα περὶ τῶν πιστῶν, καὶ περὶ ἔχουτοῦ, καὶ φησιν Ής ἄνθρωπως ἀποδημῶν ἔσται, ἄνθρωπον μὲν ἔχοτεν ὑπόδηλῶν, ὡς ἐν πολλοῖς εἴρηται: ἀποδημίαν δὲ, τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνάτηψιν· οικίαν δὲ αὐτοῦ, τὸν παρόντα κόσμον· δούλους; δὲ κύτου τοὺς Χριστιανούς· ἔκάστου δὲ τὸ ἔργον, τὴν φυλακὴν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἀργασίαν τῶν ἀρετῶν· θυρωρὸν δὲ, τὸν ἔκάστου νοῦν, τὸν ἐπιστεπούντα τοὺς θυμίας τῆς φυγῆς, ἥγουν τῆς αἰσθήσεως, δι' ὧν δὲ νοητὸς κλέπτης ἐπιπηδεῖ εἰώθε. Σκοπήσωμεν δὲ καὶ τὰς λέ-

Α συντέλειαν τοῦ βίου, εἰτε τὴν καθολικὴν, εἰτε τὴν ἁγιωνίζωμεθα, προσδοκῶντες αὐτὸν καὶ φοβόμενοι ἀνετοίμοις ἐπιστῆ. (84) Σκοπήσωμεν δὲ καὶ τὰς λέξεις, Οὐδὲ μὲν ὀφίσταται τὸ τέλος, δταν τις γράσας ἀποδένη. Μεσουκτίου δὲ, δταν τις μέσης ἡμέρας εἰη. Ἀλεκτοροφωνίας δὲ θεν δὲ λόγος οὐ δημιουργῷ. Ἀλέκτωρ γάρ δὲ λόγος, δὲ ὄγριον ἡμέρας ἀπὸ τοῦ ὑπνου τῆς ὀνακισθησίας. Ὄσταν ἀλέκτης κατὰ λόγον ζῆν δὲ παῖς καὶ φρονεῖν, τὰ δὲ ἀλέκτωρ ἐν αὐτῷ φανεῖ. Πρώτα δὲ, ἡ πανταλή πειθαρίκη ἡλικία. Δεῖτον πάντας προνοεῖσθαι τὸ τέλος. Καὶ γάρ παιδὸν εἶη, προνοητέον καὶ τόπον, μάτιας ἀδέκτωτον ἀπέλθοι. Πᾶστον δὲ ταῦτα περιγγίλλει ὁ Κύριος, καὶ τοὺς κοσμικωτέροις, καὶ τοὺς ἐπειρηταῖς. Ὁφελεῖμεν οὖν γρηγορεῖν καὶ προσχεδίας ἀμφω ταῦτα. Πολλοὶ γάρ γρηγοροῦν μὲν ἀλλ' εἰς πονηρὰ τὰς νόστες ἀναλίσκοντες. Ορα δὲ πῶς οὐκ εἰπεν, δτι, Οὐκ οἶδεν πότε ὁ καιρὸς οὐτοῦ, ἀλλ' οὐδέποτε. Διέτα γάρ τὸ ἡμέτερον συμπέρον ἀπέκρυψεν. Εἰ γάρ καὶ νῦν ἀδήλου τοῦ τέλους δτοι, κατ' ἀλλήλων ματιόμεθα, τι δὲ οὐκ δὲν ἴστεται εἰ

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ τῆς ἀλειφάσης τὸν Κύριον μάρρον. Περὶ τῆς Πάσχας. Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παραδόσεως. Περὶ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Πέτρου. Περὶ τοῦ τῷ Κυρίῳ παρὰ τῷ ἀρχιερεῖ ἐπιτεθεισῶν αἰτιῶν.

«Ἡν δὲ τὸ Πάσχα καὶ τὰ ἄχυμα, μετὰ δέος ἡμέρας. Καὶ ἔχοτεν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς, εἰς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνεσσιν. Ὁπερὶ δὲ, Μή ἐν τῇ ἀρτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ. Καὶ δύτος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκλέῃ Σίμωνος τῷ λεπτρῷ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἡλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλειφάστρον μύρων νάρδου πιστικῆς, πολυτελεῖς. Εἰ συντρίψεται τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τὴν κεφαλήν. Ἡσαν δὲ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸ τοῦτος καὶ λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μάρτιου γέγονεν; ἦδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τραχοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. Καὶ ἐνεδριμάντο αὐτῇ. » Τῇ τετράδι τὸ συμβούλιον ἀπέστη. Καὶ διὰ τοῦτο νηστεύομεν καὶ ἡμετεραὶ τὰς ταράδας. «Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἡδουλοντο τὸν τῆς ἱερᾶς καιρὸν ὑπερθέσαν, οὐ συνεχωρήθησαν δέ, ἀλλ' εἰ τὸς ξανθῷ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τηροῦν, κατὰ τὸ Πάσχα εὑδόκησε σταυρωθῆναι. Αὐτὸς γάρ δὲν τὸ Πάσχα τὸ ἀληθινόν. «Οὐεν θευμάσται πάρεστι τῷ αὐτῷ δύναμιν. «Οτε μὲν γάρ ἐκεῖνοι ἡδουλοντο καὶ

καὶ λέγοντες, Εἰς τὸ ἀπώλειας αὕτη τοῦ μάρτιου γέγονεν; ἦδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τραχοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. Καὶ διὰ τοῦτο νηστεύομεν καὶ ἡμετεραὶ τὰς ταράδας. «Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἡδουλοντο τὸν τῆς ἱερᾶς καιρὸν ὑπερθέσαν, οὐ συνεχωρήθησαν δέ, ἀλλ' εἰ τὸς ξανθῷ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τηροῦν, κατὰ τὸ Πάσχα εὑδόκησε σταυρωθῆναι. Αὐτὸς γάρ δὲν τὸ Πάσχα τὸ ἀληθινόν. «Οὐεν θευμάσται πάρεστι τῷ αὐτῷ δύναμιν. «Οτε μὲν γάρ ἐκεῖνοι ἡδουλοντο καὶ

ταχικεῖν καὶ τὸν, οὐκ ἡδύναντο· δτε δὲ ἐκεῖνοι οὐκ ἀπέστησαν τὴν ἡδύναντο διῆ τὴν ἕρπην, τότε αὐτὸς ἔκανε ἐκυρώσαντον. "Οὐτος δὲ αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ ἦν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, ἥλθε γυνή. Καὶ εἰ τίσσαρες μνημονεύουσι τοῦ μύρου. Καὶ δοκεῖ μὲν παρά τισι μίκρα εἶναι, οὐκ ἔστι δὲ, διὸ δὲ εἰσι, Μία μὲν, ἡ παρά τῶν Ἰωάννη, ἡ καὶ τοῦ Αλέξαρον ἀδελφῆ οὐσα. Ἐπέρα δὲ, ἡ παρά τοῖς λοιποῖς τρισι. Πλὴν πρόστιχε, καὶ εὐρήσεις ταύτας τρεῖς οὖσας. Παρά μὲν τῷ Ἰωάννῃ, μίαν, παρά δὲ τῷ Λουκᾷ, ἀλλην, παρά δὲ τοῖς δύοις, ἔτερην μίαν. Ἡ γὰρ παρά τῷ Λουκᾷ, καὶ πόρνη ἦν, καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ κηρύγματος, ἡ δὲ παρά τῷ Ματθαῖο, πρὸς τῷ κηρύψη τοῦ πάθους. Καὶ οὐδὲ πόρνη ὅμολογουμένως· ἀποδεχεται δὲ αὐτῆς ὁ Κύριος τὴν προάρεσιν, ὡς τοσαῦτα ἀναλωσάσης περὶ τὴν νάρδον. Πιστικὴν δὲ νάρδον νοεῖ, ήτοι εἶδος νάρδου, ^B οὖτος λεγόμενον πιστική, ἡ τὴν ἄδολον νάρδον, καὶ μετὰ πίστεως κατασκευασθεῖσαν. Ἡσαν δὲ τινες ἀγναντοῦντες. 'Ο δὲ Ἰωάννης, τὸν Ἰούδαν φίλον ἀγναντῆσαι. Εἰδὼς οὖν καὶ τοὺς ἄλλους μὲν ἀποστόλους μέμψασθαι τὴν γυναῖκα, ὡς ἀκούσαντας τοῦ Χριστοῦ ἀεὶ περὶ κλεψυδρούς διδάσκοντος, τὸν μέντοι Ἰούδαν, οὐ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κατὰ τῆς γυναικὸς ἀγναντῆσαι, ἀλλὰ εἰς τὸ φιλάργυρον καὶ αἰσχροκερδὲς αὐτοῦ. Διὰ τούτο οὖν καὶ Ἰωάννης τούτου μόνου μνημονεύει, ὡς δολερῷ σκοπῷ μεμψάμενον τὴν γυναῖκα. Καὶ ἐνεδριμάντο αὐτῇ, τουτέστιν ἡγανάκτουν, ὑβρίζον, ἐπέκληκτον αὐτῇ.

« 'Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν. 'Ἄφετε αὐτὴν. Τί αὐτῇ καποὺς παρέχετε; Καλὸν ἔργον εἰργάσαστο ἐν ἑρῷ. Πάντοτε γάρ τοὺς πτωχοὺς ἔχεται μεθ' ἑαυτῶν, καὶ θεατὴς θάληται, δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι, ἐμὲ δὲ οὐ πάντας ἔχεται. "Ο ἵσχεν αὐτῇ, ἐποίησε, προσέλαβε μηρίσται μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἱνταρισμόν. 'Αρκήν δὲ λέγω ὑμῖν, δικου ἐν κηρυχῇ τὸ Εὐαγγέλιον τούτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ δὲ ἐποίησεν αὐτῇ λαληθῆσται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς. ^C Μέμφεται ὁ Κύριος τοὺς ἀποστόλους, ὡς ἀκαίρως ἐμποδίζουσι τὴν προθυμίαν τῆς γυναικὸς. Τί γάρ, φησίν, αὐτῇ καποὺς παρέχετε; μεθ' δὲ προσέφερε τὸ δόρυν, ἀποστρέφοντες αὐτὴν διὰ τοῦ ὀνειδισμοῦ; 'Αρξ δὲ καὶ πλήγει τὸν προδότην, ἐν τῷ λέγειν, διτὶ Εἰς τὸν ἱνταρισμὸν μου τούτο ἐποήσεις, καὶ ὡς ἀσυνέδητον ἐλέγχει. Μονονούχη τούτῳ λέγων αὐτῶν, διτὶ Σὺ μὲν εἰς θάνατον με προδίδους, οὐκ ἐλέγχεις σεαυτὸν. Αὕτη δὲ εἰς τὸν ἱνταρισμὸν μου τὸ μύρον φέρουσα, ώσανεὶ διπλὸν Θεοῦ κινηθεῖσα, ἀξία ἔστιν ἐλέγχονται ὑπὸ σου; Προφητεύει δὲ ἐνταῦθα ὁ Κύριος δύο προφητείας, διτὶ τοῦ Εὐαγγέλιον κηρυχθῆσται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ διτὶ τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς συγκηρυχθῆσται. Λοισχυνόσθωσαν οὖν ἐντεῦθεν οἱ τοὺς πτωχοὺς προτιμῶντες τοῦ Χριστοῦ. "Ηκουσα γάρ ἔργον χριστοχόων λεγόντων, διτὶ Ἐάν τὸ ιερὸν σκεύος καταλάμβανε δῶς πτωχοῖς, καὶ ἔγαλον ζήσω, οὐκ ἔστι χρίμα. 'Ακουέτωσαν οὖν τῶς ὁ Χριστὸς προτιμῆ τὴν ἐκυρώσαντον θεραπείαν, τῶν πτωχῶν. Χριστοῦ δὲ σῶμα κυρίως, τὸ δὲ τῷ δίσκῳ τῷ γρυπῷ, καὶ αἷμα τὸ δὲ τῷ πετηρίᾳ. 'Ο γοῦν ἀφαιρούμενος τὸν δίσκον τὸν πο-

A pter festum diem, tunc voluntarius ipse seipsum tradidit. At cum ipse esset in Bethania in domo Simonis leprosi, venit mulier. Et quatuor mentionem faciunt unguenti, et videtur quibusdam una esse: non autem ita est, sed duæ sunt. Una quideam, quæ apud Joannem, quæ et Lazari soror est, altera quæ a reliquis tribus memoratur. Verumtamen attende et invenies quod tres sint. Apud Joannem quidem una, apud Lucam alia, et apud duos illos adhuc una alia. Nam illa quæ apud Lucam meretrix erat, in medio prædicationis Christi ad Christum venit: quæ apud Matthæum, tempore passionis, et non dicitur meretrix. Probat autem Christus ejus voluntatem, quod tanta expenderit in nardum. De nardo pistica scias quod est species quædam nardi quæ pistica dicatur, vel quod sincera sit, et non adulterata, vel cum fide confecta. Erant autem quidam ægre ferentes. Joannes autem dicit Judam ægre tulisse. Verisimile igitur et alios quidem apostolos mulierem objurgasse, utpote qui audierant Christum semper multa de eleemosyna docere. Judas sane non ²⁴⁷ eodem scopo adversus mulierem indignabatur, sed propter avaritiam et turpe lucrum suum. Propterea et Joannes ipsius duntaxat in meminit, tanquam dolosa mordacitate mulierem reprehenderit. Et infremuerunt in eam, hoc est, indignabantur, conviciabantur, perstringebant eam.

VERS. 6-9. « At Jesus dixit: Sinite illam, cur illi molesti estis? Bonum opus operata est erga me. Semper enim pauperes habetis vobiscum, et quandocumque volueritis, potestis illis benefacere: me vero non semper habetis. Quod potuit haec, fecit: prævenit ut ungeret corpus meum ad sepulturam. Amen dico vobis, ubiunque prædicatum fuerit Evangelium hoc in totum mundum, etiam hoc quod fecit haec, dicetur in memoriam istius. » Reprehendit Dominus discipulos, quod intempestive mulieris alacritati obsistant. Cur enim (inquit) illi negotium facitis, et estis molesti? Postquam donum attulit, aversamini eam cum ignominia? Interim autem perstringit et proditorem dicendo, In sepulturam meam hoc fecit. Et plane conscientiae expertem arguit, quasi ita diceret ei: Tu quidem in mortem me tradidisti, et non reprehendis temetipsum; ista autem in sepulturam meam unguentum afferens, tanquam a Deo mota digna me est, quæ a te reprehendatur? Prophetam autem agit hoc loco Dominus, duoque prædictit, et quod Evangelium prædicandum sit in toto mundo, et quod opus mulieris simul prædicandum. Confundantur hoc loco qui pauperes Christo præferunt. Audiri enim ego aurifabros dicentes, quod si ego dissecatum sacrum vas dem pauperibus, et ego vivam, nec condemnaberis. Audiant igitur quomodo Christus præferat sui curam pauperibus. Christi autem corpus proprie est, quod in disco aureo, et sanguis qui in poculo. Qui igitur abstulerit discum pretiosum, et cogit ut corpus

Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit.

VERS. 10, 11. « Et Judas Iscariotes unus e duodecim abiit ad summos sacerdotes, ut traderet eum illis. Quo auditio illi gavisi sunt, et polliciti sunt, se ei datus pecuniam. Et quæbat quomodo opportune illum traderet. » Cum mulier suam liberalitatem declararet, insaniebat discipulus unus e duodecim. Non enim temere additum est, unus e duodecim, sed ut ostenderetur quod unus e duodecim electoribus esset. Quid autem est hoc quod ait, ut traderet illum? hoc est, significaret illis quando solus esset: timebant enim eum invadere cum doceret, propter turbam. Ipse itaque pollicebatur illic se dicturum quando ille solus esset.

VERS. 12-15. « Ac primo die Azymorum, cum Pascha immolarent, dicunt illi discipuli sui: Ubi vis ut abeamus et paremus ut edas Pascha? Ei emitit duos e discipulis suis, et dicit illis: Ite in civitatem, et occurret vobis homo hydriam aquæ bajulans; sequimini 248 illum, et quoconque ingressus fuerit, dicite patrisfamilias. Magister dicit: Ubi est divisorium ubi Pascha cum discipulis meis edam? Et ille vobis ostendet triclinium magnum stratum, paratum: illic parate nobis. » Primum diem Azymorum diem quintum dicit qui erat ante Azyma. Azyma enim seu fermentata die parassevea comedebantur. Accedunt itaque discipuli et interrogant ubi comedant Pascha. Ex hoc autem manifestum est Christum non habuisse proprium divisorium, et nec discipulos habuisse domum propriam. Nam si habuissent, illic eum suscepissent. Mittit autem duos e discipulis suis Petrum et Joannem, sicut et Lucas inquit, ad hominem ignotum: ostendens illis quod posset non pati. Qui enim mentem hominis ignoti conciliare sibi poterat ut se exciperet, quid non fecisset in aliis? Præterea dat illis signum quomodo inveniant domum: nempe ut sequantur hominem, sigulinum vas aquæ gestantem. Hæc etiam sublimius intelligi possunt. Hydriam bajulat baptizatus. Vadit autem in domum, quæ rationali suo ordine digna est. Qui enim habet baptismum, ad requiem vadit, juxta rationem vivens, et vivit in ordine quasi in domo quadam. Patrisfamilias mens est, qui ostendit magnum triclinium, sublimes scilicet sensus. Verum triclinium hoc stratum est, hoc est, tametsi sublimis sit, nihil tamen habet vel asperum, vel superbum; sed stratum est, ethumilitate complanatum. Hic ergo, in tali inquam mente, præparatur Pascha Christo a duobus discipulis, Petro et Joanne; practica dico et contemplativa. Petrus enim propter

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(85) Cod. 26 addit: Διὸς καὶ ἐχόηταν, οὐ μόνον δὲ χωρὶς θορύβου ἔμελλον αὐτὸν συλλαβεῖν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων παραδιδόμενον εὐχέρων, ἀλλ' δὲ οὐ πότε τῶν μαθητῶν ἤρβατο μισεῖσθαι. Καὶ τῇ πρώτῃ, κ. τ. λ.

(a) Hoc in loco mundum suspicatur Petrus Arcudius.

Α λύτιμον, καὶ ἀνγκάζων τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ οὐτελεστέρῳ τίθεσθαι, προφασιδόμενος δὲ τοὺς παχύς, γινωσκέτω πολὺς μερίος ἕστιν.

« Καὶ Ἰουδαῖς δὲ Ἰουχαριώτης, εἰς τῶν δέδεκτων, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ ἐξήγειτο ποὺς εὐκαίρεις εἰτὸν παραδῷ. » Ὁτε δὲ γυνὴ τὴν οἰκεῖαν φιλοτιμίαν ἐπεδείκνυτο, τότε μαίνεται· δὲ μαθητὴς, δὲ εἰς τῶν δέδεκτων ἀλλ' ἵνα δεῖξῃ, δὲτι εἰς τῶν προκρίτων, ἐπελεκτὸς καὶ αὐτὸς ἄν. Τι δέ ἐστι τὸ, ἵνα αὐτὸν παραδῷ; ταῦτα, ἵνα κατεμηνύσῃ κύτοις πότε μόνος ἔστιν; Καὶ τὰ γὰρ ἐφοδεῦντο ἐπιποστεῖν αὐτῷ διδάσκοντι, δὲ τὸ δύλον. Ἐκεῖνος οὖν ὑπέσχετο μεμονωμένον αὐτὸν ταραδοῦναι αὐτοῖς (85).

« Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀζύμων, δτε τὸ Πάσχα θεον, λέγωσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ποῦ θέλεις ἐπελθόντες ἐπομέσωμεν, ἵνα φάγῃς τὸ Πάσχα; Καὶ ἀποστέλλει δέο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· Γνάγετε εἰς τὴν πολινήν καὶ ἀπαντήσετε ὅρην ἀνθρώπων κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσετε αὐτῷ, καὶ ὅπου ἔαντι εἰσιθῇ, εἰπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ, Ὁ διδάσκαλος λέγει· Ποῦ θέτει τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγος; Καὶ εἰπεῖ θέτει δέεται ἀνώγεον μάγα, ἀστραψάνον, ἔπομον, καὶ ἐπομέσατε ἡμῖν. » Πρώτην ἡμέραν τῶν Ἀζύμων, τὴν πάμπτην λέγει, ητίς πρὸ Ἀζύμων ἦ. Τὰ γὰρ ὅχυμα (a) νῦν παρασκευῆ ἡσθίοντο. Προσήχονται οὖν οἱ μαθηταὶ, ἔρωταντες ποὺ φάγοι τὸ Πάσχα. Ἐκ τούτου δὲ δῆλον, ὡς οὐκ εἶχε παραγίον δὲ Χριστὸς; Ἰδίον, ἀλλ' οὐδὲ οἱ μαθηταὶ εἶχεν. Εἰ γὰρ ἂν, προσελάθοντο αὐτὸν έστι· ἀποστέλλει δέ δέο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Πάτρον τοῦ Ἰωάννην, ὡς δὲ Λουκᾶς λέγει, πρὸς ἀνθρώπους ἑρριστον, δεικνύντες αὐτοῖς, δὲτι ἡδίνατο μὴ ταῦτα. Καὶ οὐδὲ δέ δέο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τοῖς εὐρεῖν τὸν οἰκίνην, τὸ ἀκολουθῆσαι ἀνθρώπων βαστάζοντι κεράμιον ὕδατος. Ταῦτα δὲ καὶ ἀναγθῆναι δύνεται. Κεράμιον μὲν ὕδατος βαστάζει δὲ βεβαπτισμάνος. Άστρος χεταὶ δὲ εἰς οἰκίαν, τὴν πρόπουστν τοὺς λογικοὺς καταστασιν. Ὁ γὰρ τὸ βάπτισμα βαστάζων, εἰς ἀνάκλησιν ἥρχεται, κατὰ λόγον ζῶν, καὶ ἀσπερ ἐν τῇ καταστάσει ταῦτη ἐπαναπαύεται. Οἰκοδεσπότης δὲ δ νοῦς· δε ἀνώγεον μέδα δεικνύει, τὸ δέρος τὸ αὐτοῦ νοημάτων. Ἀλλὰ τούτο τὸ ἀνώγεον καὶ δειπνάμενον έστι, τουτέστι, εἰ καὶ ὑψηλόν ἔστιν, ἀλλ' οὐδὲν τραχὺ καὶ ὑπερήφανον ἔχει, ἀλλ' ἀσπερεῖται ὡμάλισται τῇ ταπεινοφροσύνῃ. Ἐκεῖ τοίνυν, δὲ τοιούτῳ λέγω νῷ, ἐπομέσεται τὸ Πάσχα τῷ Χριστῷ.

(a) Idecirco gavisi sunt, non solum quod ab eo tumultu illum a Juda tradendum facile esset capturi; sed etiam quod is inciperet odio haberi a suis discipulis. At primo dicit. εtc.

μαθητῶν, Πέτρου καὶ Ἰωάννου, πράξεως, A fervorem, practicus. Joannes vero ut theologus, ἡ θεωρίας. 'Ο μὲν γὰρ Πέτρος ὡς θερμὸς, contemplativus.
δὲ ἡ Ἰωάννους θεωροτικὸς, ὡς θεολόγος.

οι οι πανηγυρικοί, ως υπεύθυνοι.
Εξήλθον οἱ μισθηταὶ αὐτοῖ, καὶ ἥλθον εἰς
ν, καὶ εὑρὸν καθὼς εἶπεν κύτοτα, καὶ ἤτου-
πάσχε. Καὶ ὄψιας γενομένης, ἔρχεται
δώδεκα, καὶ ἀνακειμένων κύτῶν, καὶ ἐσ-
τίπεν ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, δτι εἰς
παραδόσει με, ὁ ἐπώθινος μετ' ἐμοῦ. Οἱ δὲ
υπεισθεὶ καὶ λέγειν κύτῳ εἰς καθ εἰς·
καὶ ἄλλος, Μήτι ἔγω; Οἱ δὲ ἀποκρι-
θετοῖς· Εἰς τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβοττόμε-
μοῦ εἰς τὸ τρυπόλον. Οἱ μὲν Γῆς τοῦ ἀν-
πάγει καθὼς γέγραπτοι περὶ κύτου οὐχὶ
θρῶπιρ ἔκεινω, διὶ οὐ ἡδὲ τοῦ ἀνθρώπου
καὶ λόγον ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἔγενθη ὁ ἀν-
τίος. » Πῶς ἀνέκειντο, τοῦ νόμου κελεύ-
χιμών τρώγειν τὸ Πάσχα; Εἰκὸς οὖν πρό-
έστη τὸ νομικόν, εἴτε ἀνακειστὸν τὸ οἰκεῖον
ἔλλοντες παραδούνται. Ἐρέαντο δὲ λυπετούσῃ,
ἢ διὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, διὸ εἰπεν, δτι
μῶν παραδώσει με. » Κατίτοι γὰρ ἐκτὸς δύτες
καὶ τούτου, δμως ἡγωνίων, πιστεύοντες τῷ
τοιότητι Θεῷ πλέον διέστουτος. »Ορα δὲ καὶ
τοῦ ὑπάγει. Μασανεὶ γὰρ ἀποδημίᾳ ἦν δ
οὐ Χριστοῦ, οὐχὶ θάνατος. Τὸ δὲ, Καλὸν ἦν,
εννθῇ, ὡς πρὸς τὴν κόλασιν, ἦν ὑποτεττήσε-
δδοτης, εἴριται. Κρείττον γὰρ μιδόλως γεν-
θῇ ἐπὶ κόλασει γεννηθῆνται. »Οσον οὖ, ἐκ
ελέμπτος, κρείττον φάνεται εἰ μηδόλως
ἢ ιούδες. Οἱ μὲν γὰρ Θεὸς ἐποίησεν κύτῶν
εἰς ἀγκυρούς. »Επει δὲ αὐτὸς εἰς κακίαν τηλι-
έπεσεν, ως ἔσικε, κρείττον ἦν, εἰ μὴ ἔγεν-
θῇ.

εσθιόντων κύτων, λαβῶν δὲ Ἰησοῦς ἄρτον,
·, ἔκλασε καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε
·ράγετε, τοῦτο ἐστι τὸ σῶμά μου. Καὶ λαβών
ιον, εὐχαριστήσας, ἔδωκεν κύτων. Καὶ
ιτοῦ πάντες· καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτὸν ἐστι
ιου τὸ τῆς Καινῆς Δικαιίους, τὸ περὶ πολλῶν
ον. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, δτι οὐκ ἔτι οὐ μὴ
καὶ γεννήματος τῆς ἀμπελου, ἔνας τῆς ἡμέ-
ης, δταν αὐτὸν πίνων καίνον ἐν τῇ βασιλείᾳ
· Τινὲς λέγουσι τὸν Ἰούδαν μὴ μετελ-
μυστήριων, ἀλλ' ἔξελθεν πρὶν ἢ δὲ Κύριος
· μυστήριος. "Ἄλλοι δὲ φασιν, δτι καὶ αὐτῷ
τῶν ἀγιστμάτων τῷ ἀγνώμονι. Εὐλογή-
θεντὶ τοῦ, εὐχαριστήσας, ἔκλασε τὸν ἄρτον.
· οὐ δικαιούμενον, εὐχάς ἐπιλέγοντες. Τοῦ-
τον σῶμά μου, τοῦτο δὲ νῦν λαμβάνετε. Οὐ
ιπος τοῦ Κυριακοῦ σώματός ἐστιν δὲ ἄρτος·
· αὐτὸν ἔκεινο μετεβάλλεται τὸ σῶμα τοῦ
Καὶ δὲ Κύριος γὰρ λεγει· Ὁ ἄρτος δὲ ἐγὼ
· σάρξ μού ἐστιν. Οὐκ εἰτεν. Ἀντίτυπός ἐστι
· Ιούδας μου, ἀλλ' Ἡ σάρξ μού ἐστι. Καὶ πάλιν·
φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Γενοῦ τοῦ ἀνθρώπου.
· φασιν· οὐ γὰρ σάρξ καθορᾶται; Διὰ τὴν
· ὁ ἀνθρώπε, ἀσθένειαν. Ἐπειδὴ γὰρ δὲ προ-
· καὶ υἱὸν συνίθη δικαιον.

VERS 16-21. « Et exierunt discipuli ejus, et ve-
nerunt in civitatem, et repererunt quemadmodum
dixerat illis : paraveruntque Pascha. Et cum ves-
pera jam esset, venit cum duodecim. Et cum accum-
berent, ederentque, dixit Jesus : Amen dico vobis,
unus ex vobis proditurus est me, qui edit mecum.
At illi cœperunt esse mœsti, ac dicere illi singu-
latum : Num ego? et alius, Num ego? Ille vero res-
pondens dixit illis : Unus e duodecim, qui intingit
mecum manum in catinum. Filius quidem hominis
vadit sicut scriptum est de illo : sed vœ homini illi
per quem Filius hominis proditur : bonum erat illi
si natus non fuisset homo ille. » Quothodo accum-
bebant, cum lex præcipiter astantibus cottidendum
Pascha? Verisimile igitur primum perfecta ea quæ
sunt legis, deinde recubuisse proprium Pascha
traditurum. Cœperunt autem discipuli tristes fieri
propter sermonem Domini quem dixerat, quod unus
ex eis se traditurus esset. Quamvis autem tibil sibi
conscii essent, attamen anxi erant, credentes magis
ei qui corda cognoscit, quam sibi ipsis. Observa
autem et verbum, Vadit. Mors Christi 249 quasi
peregrinatio quædam fuit, non mors. Quod autem
dicitur, Bonum esset homini illi si natus nunquam
fuisset, dictum est propter pœnam qua cruciandus
erat Judas. Melius enim est omnino non nasci,
quam ad talem pœnam nasci. Igitur quantum ad
finem attinet, melius videtur omnino si non fui-
set Judas. Deus quidem illum fecerat, et ad bona
opera : at quia ipse in talem incidit malitiam, ut
apparet, melius erat si nunquam fuisse genitus.

VERS. 22-25. «Et edentibus illis, sumpto Jesus pane, cum benedixisset, fregit et dedit illis : ac dicit : Sumite, comedite : Hoc est enim corpus meum. Et accepto poculo, cum gratias egisset, dedit illis. Et biberunt ex eo omnes, et dixit illis : Hic est sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effunditur. Amen dico vobis, post hac non bibam de fructu vitis usque ad diem illum, cum illud biberem novum in regno Dei. » Quidam dicunt Judam non fuisse participem sacramentorum, sed egressum esse priusquam Dominus sacramenta traderet. Alii autem dicunt quod etiam ingratō illi sacrosancta dederit. Cum benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem : id quod etiam nos facimus, preces adjungendo. Hoc est corpus meum, hoc inquit quod nunc sumitis. Non enim figura et exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum convertitur cōrpus Christi. Dominus enim dicit : Panem quem ego dabo, caro mea est. Non dixit, Figura est carnis meæ, sed, Caro mea est. Et iterum : Nisi ederitis carnem Filii hominis. Et quomodo? inquit : caro enim non videtur? O hōmo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem et vinum ex his sunt quibus assuevimus, ea non abhorremus : sanguinem vero propositum

et carnem videntes, non ferremus, sed abhorre. Αἱ κείμενον καὶ σάρκα δρῶντες, οὐκ ἀνθίμοι : idcirco misericors Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis et vinis servat, in virtutem autem carnis et sanguinis transelementat. Sanguinem vero Novi testamenti dixit, opponendo Veteri. Habebat enim et Vetus Testamentum sanguinem quo aspergebantur et populus, et liber legis⁴. Non autem bibam ex hoc vino, dicit, usque ad resurrectionem. Regnum enim resurrectionem vocat, tanquam rex qui adversus mortem certarit, et regnat. Sane post resurrectionem bibit et comedit cum discigulis, probans quod ille ipse esset qui passus fuerat. Novum autem illud bibit, hoc est novo quodam modo et insolito, non enim ultra corpus babebat passibile, quod cibo indigeret, sed immortale et incorruptibile. Intellige autem etiam sic : Vitis Dominus ipse est, fructus autem vitis mysteria sunt et abscondita scientia, quam ipse profert, docens hominem scientiam. In regno itaque Dei, hoc est, in octavo saeculo, bibet cum discipulis suis, **250** mysteria et sapientiam novam quamdam docens nos, et revelans quæ nunc abscondita sunt.

VERS. 26-31. « Et cum hymnum dixissent, exierunt in montem Olivarum : et dicit illis Jesus : Omnes offendiculum patimini per me in hac nocte : quia scriptum est : Percutiam pastorem, et dispergentur oves. Sed postea quam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Petrus autem dixit illi : Etiam si omnes offendiculum passi fuerint, at ego non. Et dicit illi Jesus : Amen dico tibi quod tu hodie in nocte hac priusquam bis gallus cecinerit, ter abnegabis me. At ille vehementius dicebat : Imo si me oportuerit commori tibi, non te negabo. Similiter autem et omnes dicebant. » Gratias egerunt et antequam bibissent : et postquam bibissent gratias egerunt : ut et nos discamus quod oporteat gratias agere Christo et ipsum laudare et ante cibum, et post cibum. Præterea etiam hoc indicat quod gratias sit ei mors pro nobis, quoniam etiam exiens ut tradaretur, laudat Dominum. Omnino autem et nos docet, si quando in adversa pro multorum salute inciderimus, ne tristes simus, sed et gratias agamus Deo, qui nostram afflictionem in multorum salutem operatur. Ereditur vero in montem Olivarum ut solitarium adorarentur, et detinerentur ne tantum tumultum faciant. Nam si in civitate ipsum invassissent, fortassis suborta fuisset turba, et inimici occasione quapiam, quæ justa videri potuisset, apprehensa, visi fuissent ipsum juste ut seditionis interficere. Prædictit autem illis quod et offendiculum passuri essent. Postea ne videantur haec esse in manifestam omnium accusationem, adducit etiam testimonium ex propheta Zacharia quod dispersendi essent. Denique et consolationem illis affert dicens : Præcedam vos in Galilæam, hoc est, præveniam. At Petrus obseruit : ideo et audit quod

διὰ τοῦτο συγκαταβεῖται φιλάνθρωπος, τὸ μὲν εἶδος ἄρτου καὶ οὐντεῖ : εἰς δύναμιν δὲ σάρκος καὶ κριματος χειστ. Άλιμος δὲ Καινῆς Διαθήκης εἶπε, οὐδεποτέ τῆς Παλαιᾶς. Καὶ γάρ η Παλαιᾶ κάκειν αἷμα εἶχε, δι' οὐ κράνιόσθη δὲ τὸ βιβλίον τοῦ νόμου. Οὐδὲ πώλη δὲ ἐκ τοῦ λέγει, ἔχρι τῆς ἀναστάσεως. Βασιλείαν ἀνάστασιν ὄνομάζει, ὡς βασιλεύσας τότε θνατού. Μετὰ γοῦν τὴν ἀναστάσιν, ἔφαγε μετὰ τῶν μαθητῶν, πιστούμινος, δτι αὐτὸν ἔστιν οὐ παθών. Καὶ δὲ πίνει αὐτὸν, καὶ καὶ οὐντινά τινα τρόπον καὶ ξένον, οὐντεῖ γάρ οὐ θητὸν εἶχε, δεόμενον τροφῆς, δὲλλ' ἀφθορτον γέντον. Νοεῖ δὲ καὶ αὐτῶς : „Αμπελος, δὲ Κύριος γέννημα δὲ ἀμπέλου, τὰ μυστήρια, καὶ η ἀπόκρυφος, ήν αὐτὸς γεννητή, δὲ διδάσκων πον γνῶσιν. Ἐν τοίνου τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ἔστιν, ἐν τῷ ὅγδῳ αἰώνι, πίεται μετὰ τῶν αὐτοῦ, τὰ μυστήρια καὶ τὴν εὐφράν, καὶ διδάσκων ἡμᾶς, καὶ ἀποκαλύπτων δὲ νῦν κάρυ-

« Καὶ ὑμνήσαντες, ἑκῆλθον εἰς τὸ διελαῖον, καὶ λέγει αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς, δτι σκανδαλισθήσοθε ἐν ἡμοί, ἐν τῇ νυκτὶ τα γέγραπται. Πρτάκω τὸν ποιμένα, καὶ διθήσονται τὰ πρόδατα. Ἀλλὰ μετὰ τὸ ιμε, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Οὐ διερηφαντεῖ, Καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται οὐκ εγώ. Καὶ λέγει αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς : „Ἄριστοι, δτι σὺ σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, τῷ ἀλέκτορᾳ φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με. Οὐ διρισσού ἐλεγεῖ. Μᾶλλον δὲν με δέῃ συναποδέησαι μή σε ἀπαρνήσωμαι. Μεσάντως δὲ καὶ θλεγον. » Εὐχαριστησον καὶ πρὸ τοῦ πιεσθῆσαν καὶ μετὰ τὸ πιεῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς μεν, δτι δετεράριστεν γαὶ ὑμνεῖν, καὶ τροφῆς, καὶ μετὰ τὴν τροφήν. „Αμα δὲ καὶ δείκνυσιν, δτι δεπαστός ἔστιν αὐτῷ δὲ ὑπερβάντος, δὲ γε ἐπὶ τῷ παραδοθῆναι ἑκάτην θεόν. Πάντως δὲ καὶ ἡμᾶς διδάσκει, δετροὶ περιπέσωμεν εἰς σωτηρίαν πολλῶν, μετεν, δὲλλ' εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, τῷ διὰ τοὺς τέρξις θλίψεως κατεργαζομένῳ σωτηρίᾳ. Εἴκερχεται δὲ εἰς τὸ δρώς τῶν Ἐλαῖων, ἵνα καὶ δντι επελθόντες καὶ κατεσχόντες, μή τοσούρισον ποιήσωσιν. Εἰ γάρ ἐν τῷ πόλει δντι τυχόν δὲν ἐτεράχθη τὸ πλῆθος ἐπ' αὐτῷ. εὐλογοφενούς ἀφορμῆς δρακόμενοι οἱ ἔχθροι, δὲν κύτον ἀνελεῖν δικαίως ὡς στασιαστήν. τεύει δὲ αὐτοῖς δτι καὶ σκανδαλισθῶνται. Ε μὴ δέῃ προφανής είναι κατηγορία πάντοιούτον, παράγει καὶ μαρτυρίαν ἐκ τοῦ ζαχαρίου, δτι διασκορπισθῶνται. Τελευται καὶ παραμυθίαν ἐπάγει αὐτοῖς, δτι προσέριεις τὴν Γαλιλαίαν, ταυτότητι προσλέπει. „Ἀλλ'

⁴ Exod. xxiv, 8.

τρος ἐνιστηται, διὸ καὶ ἀκούει, διτο Πρὶν δὲ ἀλέκτορα Α Antequam gallus bis canat, ter me abnegabis. Hoc autem in hunc modum se habet: Negaverat semel Petrus, deinde gallus cantavit: et cum alias duas abnegationes fecisset, et tunc quoque cantavit gallus. Et hoc est quod hoc loco dicit: Priusquam gallus bis cantet, ter me abnegabis. Similiter autem et omnes frigidam alacritatem ostendentes, et ipsam veritatem mendacem facientes, pollicentur: ideo Dominus permittit ut humana natura suam prodat imbecillitatem. Omnino enim potuisset illos Dominus servare, et Petrum maxime: sed permisit, ut ne in nobisipsis confideremus. Cæterum, Percutiam pastorem, vox est Patris: quandoquidem percuti permisit, percussisse ipse dicitur eum qui ipsius permisso percussus est. Oves autem a apostolos, ut innocentes nominat.

« Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὐ τὸ δνομα τη Γηθεμανή, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Καθίσατε ὡδε Ἰωα προσεύξασι. Καὶ παραλημβάνει τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἤρξατο δειπνούσι τοῖς ἡ ψυχὴ μου ἵως θνάτου. Μείνατε ὡδε, καὶ γρηγορεῖτε. Καὶ προσελθὼν μικρὸν, ἔπεισεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προστύχειτο ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα. Καὶ ἔλεγεν· Ἐδδᾶ δ Πατέρ, πάντα δυνατά σοι, παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἕκου τούτῳ, ἀλλ' οὐ τί ἔγω θέλω, δλλὰ τί σύ. Καὶ ἔρχεται, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· Σίμων, καθεύδεις; Οὐκ ἴσχυσας μίτιν δραν γρηγορῆσαι; Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόδυμον, ἡ δὲ σάρκη ἀσθενής. Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύχθω, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. Καὶ ὑποστρέψας, εὑρεν αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἡσαν γὰρ οἱ ὄφθαλμοι αὐτῶν βεβρημένοι, καὶ οὐκ ἤδεισαν τί αὐτῷ ἀποκρίθωσι. Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ὄντα πάντας, ἀπέχει. Ἡλθεν ἡ ὥρα, οἶδον παραδίδοται δ Ηλίς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χειρας τῶν ἀμφτωλῶν. Ἔγειρεσθε, ἄγωμεν, οἶδον δὲ παραδίδοντας με ἡγγικαν. Β Κατερμάνις εἴωθεν δεῖ προσεύχεσθαι, τύπον καὶ ἡμιτιν διδούντας, ἵνα τὴν ἡσυχίαν ἐπιζητῶμεν ἐν ταῖς προσευχαῖς. Παραλημβάνει δὲ τοὺς τρεῖς μόνους, τους καὶ τῆς δοξῆς αὐτοῦ ἐν τῷ θαβῶν θεατάς γενομένους, ἵνα οἱ ίδοντες τὰ ἔνδοξα, ἰδωσι καὶ τὰ σκυθρωπά, καὶ μάθωσιν, διτο καὶ αὐτοῖς ἀληθῶς ἀνθρώπος ήν, καὶ λυπεῖται καὶ δημοσιεῖ ἐπίσης ἡμῖν. Ἐπει γὰρ θλον τὸν ἀνθρώπον ἀνιλάβετο μετὰ τῶν φυσικῶν ίδιωμάτων, πάντως καὶ λυπηθήσεται καὶ ἀδημονήσει φυσικῶς. Οι γὰρ ἀνθρώποι, φύσει πρὸς τὸν θάνατον ἀηδῶς διακείμεθα. Τῷ μὲν οὖν εἰπειν, Παρελθέτω τὸ ποτήριον, Εδείξεις ἀνθρώπινον· τῷ δὲ εἰπειν, Οὐχ δ ἔγω θέλω, ἀλλ' δ σὺ, διδέσκεις ἡμᾶς, ἵνα καὶ τῆς φύσεως βιαζομένης ὑπερρρονώμεν, τὸ ἀρεστὸν τῷ θεῷ αἰτούμενοι. Μηδ δὲ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐλθῶν, εὑρε τοὺς τρεῖς καθεύδοντας, ἐπιτιμῷ τῷ Πέτρῳ μάνη, μονονούχῳ τοιαῦτα λέγων πρὸς αὐτός· Οὐ σὺ εἰ δ ὑποσχόμενος οὖν ἔμοι ἀποθανεῖν; Μιαν

VERS. 32-42. «Et veniunt in locum cuius nomen Gethsemani, et dicit discipulis suis: Sedete hic, donec digressus oravero. Et assumit Petrum et Jacobum et Joannem 281 secum: cœpique expavescere et angi. Et dicit illis: Dolore afficitur anima mea usque ad mortem. Manete hic, et vigilate. Et progressus paulum, prostratus est in terram, et oravit ut si possibile esset, transiret a se hora. Et dicebat: Abba Pater, omnia possibilia sunt tibi: aufer posulum a me hoc: verumtamen non quid ego velim, sed quid tu. Et venit et offendit eos dormientes: dicitque Petro: Simon, dormis? non potuisti unam horam vigilare? Vigilate et orate ne veniatis in tentationem, spiritus quidem promptus, at caro infirma. Et rursum digressus orabat, et eumdem dixit sermonem. Et reversus offendit illos rursum dormientes, erant enim oculi eorum gravati, neque sciebant quid illi responderent. Et venit tertio dicitque illis: Dormite posthac, et requiescite, sufficit. Venit hora, ecce traditur Filius hominis in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce qui prodit me, appropinquat. » Seorsum semper orare consuevit, dans etiam nobis exemplum, ut quietem in precibus inquiramus. Assumit autem solum tres illos qui suæ in Thabor gloriæ spectatores fuerant, ut illi ipsi qui gloria viderant, videant et tristia: discantque quod et ipse vere homo sit, et moxreat et angatur sicut nos. Nam et qui totum hominem cum naturalibus conditionibus suscepit, omnino et tristitiam et angorem naturalem habuit. Omnes autem natura insuaviter erga mortem affecti sumus. Cæterum dicendo: Transeat calix, monstravit humanitatem. Dicendo autem: Non quod ego volo, sed quod tu, docet nos ut invadentem ac urgentem naturam contemnamus, quod Deo gratum est petentes. Postquam autem post preces venit, invenit tres dormientes, et increpavit Petrum solum, quasi talia ad ipsum dicens: Tunc ille es, qui pollicitus es te mihi communitorum? Unam horam non potuisti vigilare, quomodo mortem contemnes? Sed vigilate et orate, ut ne veniatis in tentationem abnegandi me. Spiritus quidem promptus est, ut me non abne-

get, et propterea etiam vos pollicemini mihi hoc : Αὕραν ωὐκ ἴσχυστες γρηγορῆσαι, καὶ θενάτω κατέφρονήσεις ; Ἀλλὰ γὰρ γρηγορεῖτε καὶ προσεύξεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς τὸν πειρασμὸν τῶν ἀρνίσσεσθε. Τὸ μὲν γὰρ πνεῦμα ὑμῶν πρόδυμρὸν ἔστιν εἰς τὸ μὴ ἀρνήσασθαί με· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὑπισχνεῖσθε μοι τοῦτο· ἀλλ' ἡ σάρκη ἀσθενής· ὅπου ἐὰν μὴ διὰ τῆς προσευχῆς δύῃ δύναμιν δὲ Κύριος τῇ σαρκὶ, κινδυνεύσετε. Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσήκατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἶπὼν, ἵνα καὶ διὰ τοῦ δεῖπνον προσεύξασθαι, πιστώσητε, διτὶ οὔτισθως καὶ ἀληθῶς ἄνθρωπος ἦν· καὶ ἵνα διδάξῃ καὶ ἡμᾶς, παλλάκις προσεύξασθαι, καὶ μὴ ἀπαξεῖ εἰπόντες π., ἀπεκλλήτεσθαι. Εὐράν δὲ αὐτὸν πάλιν καθεύδοντας, οὐ σφοδρῶς ἐπιτιμᾷ· ἡσκεν γὰρ βεβαρημένοι ἔτη. "Οὐεν μάνθνε τὴν ἀνθρωπίνην κουφότητα καὶ ἀσθενειν, ὅπως μηδὲ πρὸς ὑπνον ἀντισχεῖν δυνάμενα, ἐπιχγελλόμεθα πολλάκις τὰ ἀδύνατα ἡμῖν. Πάλιν οὖν ἐκ τρίτου προσεύχεται, διὰ τὰς αὐτὰς εἰτίας· διεἰπομεν ἄνω. Καὶ ἔρχεται πάλιν, καὶ λέγει αὐτοῖς (86-87), οὐχ ἐπιπλήσσων· καίτοι ἔδει ἐπιτίηξαι, ὡς μηδὲ μετὰ τὴν ἐπιτίηξιν βελτιωθῆται, ἀλλὰ παραδοθῆταις τῷ ὑπνῷ· τί οὖν λέγει; Εκδέδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀνταπάνεσθε. Εἰρωνεύμενος ἔτούτο λέγει πρὸς αὐτούς· ἐπει γὰρ ἔστι διτὶ ἔρχεται δι προδότης, φῆσο πρὸς αὐτούς· Ίδον δὲ ἐχθρὸς ἔρχεται. Τοῦτο δὲ εἰπε, ἐπιγελῶν τῷ ὑπνῷ αὐτῶν. "Οπὲ εἰρωνεύμενος τοῦτο εἶπεν, ἀκούεις πῶς παρακειτάλεγε· 'Ἐγείρεσθε, ἀγωμεν' οὐχ ἵνα δὲ φύγωσι τῷ του, οὗτως ἐνόσταν, ὅτι Λυπούμενοι, οὓς διότι μέλλων ἀποθανεῖν, ἀλλὰ διότι οἱ Ἱεραρχῆται, οἱ οἰκεῖμα, αὐτὸς στυρῶσαι με μέλλουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπορθίφηνται τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

VERS. 43-49. « Et continuo, adhuc eo loquente, accedit Judas, qui erat unus e duodecim, et cum illo turba multa cum gladiis et fustibus a summis sacerdotibus et Scribis et senioribus. Dederat autem is qui prodebat eum, commune signum illis, dicens: Quemcumque oscnlatus fuero, is est, comprehendite eum, et abducite caute. Et cum venisset, protinus accedit ad illum, dicitque ei, Rabbi, Rabbi: ac deosculatus est eum. Illi vero injecerunt in illum manus suas, et comprehendenterunt eum. Unus autem quispiam astantium, educto gladio, percussit servum summi sacerdotis, et amputavit auriculam ejus. Et respondens Jesus, dixit illis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis ac fustibus ad comprehendendum me: quotidie eram vobiscum in templo docens, et non comprehendistis me: sed ista fiunt, ut impleantur Scripturæ. » Non frustra adjectum est: Unus ex duodecim, sed in

« Καὶ εἰδένας, ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ίούδας εἰς τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος ποιῶν μετὰ μαχαιρῶν καὶ ἔλων, παρὰ τῶν ἀρχιερῶν καὶ τῶν Γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Ἐδώκει δὲ δι παραδίδοντας αὐτὸν σύστημα αὐτοῖς, λιγανόν. "Πην διν φιλίσω, αὐτός εστι· κρατήσατε αὐτὸν, καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς. Καὶ ἐλθών, εὐθέως προελθὼν αὐτῷ, λέγει αὐτῷ· 'Ραβδοί·' καὶ κατεψήλησεν αὐτὸν. Οἱ δὲ ἐπέδραλον ἐπ' αὐτὸν καὶ χειράς, καὶ ἐκράτησεν αὐτόν. Εἰς δέ τις τῶν πρεστηκότων, σπασάμενος μαχαιρῶν, ἐπεισεσ τὸν διλού τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφετλεν αὐτοῦ τὸ ωτόν. Καὶ ἀποκριθεὶς δι 'Ιησοὺς εἶπεν αὐτοῖς· 'Οι ληστὴν ἔξτηλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ἔλων συλλεγεῖν με· καθ' ἡμέραν ἡμην πρὸς δύος ἐν τῷ Ιερῷ διδάσκων, καὶ οὐχ ἐκρατήσατε με, ἀλλ' ἵνα πληρώσων αἱ Γραφαί. » Τὸ, Εἰς τῶν δώδεκα, οὐ μάτι πρόσκειται. Ἀλλ' εἰς κατηγορίαν τοῦ προδότην

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(86-87). Cod. 26 addit: Καθεύδετε λοιπὸν καὶ ἀνηκαύεσθε· ἀπέχει, ἥλθεν ἡ ὥρα. Τί ἐστι τὸ ἀπέχει; Εἴρηκε μέν τις, ὅτι 'Ελεζός τὸν γχτ' ἔμοι ἔξουσίαν διάβολος. 'Εμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ· ἀλλὰ τοιούτον τι δηλοτ, 'Ραπέχει τὰ κατ' ἔμε, ἥγουν, πέρας ἔχει· καὶ γὰρ παρὰ τοῦ Λουκᾶ εἴρηται, Τὰ περὶ ἔμοι τέλος ἔχει. 'Εκ τρίτου γοῦν προσελθὼν τοὺς μαθητὰς λέγει, οὐχ ἐπιπλήσσων, κ. τ. λ. « Dormite

ιού περώτου χοροῦ ἦν, κατὰ τοῦ Δεσπότου ἐλύτης δὲ καὶ τὴν ἀνασθήσαν αὐτοῦ, πῶς λαθεῖν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ φιλήματος, ὃς δῆτας νομισθησμένος. Καὶ εἰ φίλος ἔτυχαν, νεκρός μετὰ τῶν ἁγθρῶν ἦλθεν; "Οὐτως ἀνδρόποντράς. Εἰς δὲ τις τῶν παρεστηκότων, δὲ οὗτος ἡγ, ἀποσιωπῆς δὲ τὸ δύνομα αὐτοῦ δὲ θνατοῦ δόξης ἐπαινεῖν τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ ὡς ζηλώσαντα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Καλῶς ἦτον τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέπες ἀφετλεν. Αἴγαρ δὲ παρήκοοι ἤσαν καὶ ἀπειθεῖς, τῶν καταμελοῦντες. Εἰ γάρ εἶχον ὥτε, τῶν κατεκούοντα, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ήσαν. Οὐκ ἀλλοί δὲ δούλοις ἐπαινεῖν δὲ Πέτρος, οὐκ ἀρχιερέως. Οἱ γάρ ἀρχιερεῖς πρῶτοι τῶν παρήκοον, δούλοις φθόνου καὶ φιλαυτίας οἱ. Εἴπε δὲ τοῖς σχλοίς. 'Ος ἐπὶ ληστὴν εἰς τοῦ θεότητας αὐτοῦ δείκνυσιν. "Οτε γάρ ἐν τῷ διδάσκεν, οὐκ ἡδυνθήσαν αὐτὸν συσχεῖν, οἱ χερσὶν αὐτῶν ὄντες, διτι μήπω ὑπεριόδος ἦν ίους. "Οτε δὲ ἡθέλησε, τότε ἔχατὸν παρέδωι πληρωθῶσιν καὶ Γραφῇ τῶν προφητῶν, πρόδροτον ἐπὶ σφραγὶν ἡγθη, οὐκ ἐρήκων, συγάζων, ἀλλ' ἐπόμενος ἔκαν.

ἀφέντες αὐτὸν πάντες, ἔφυγον. Καὶ εἰς τις τις ηκολούθεις αὐτῷ, περιβεβλημένος σινδόναν. Καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι. 'Ο λιπάνω τὴν σινδόναν, γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν. Ιγάγον τὸ. 'Ιησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ συναντῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι Γραμματεῖς. Καὶ δὲ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ετεῖν αὐτῷ ἔκας ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως καὶ ην συγκεκριμένος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ ίους πρὸς τὸ φῶς. • 'Ἐφυγον οἱ μαθηταί. γάρ φεύγοσθαι τὴν αὐτοσλήθειαν, οὐδὲ τοὺς εἰς. Εἰς δὲ τις νεανίσκοις ηκολούθησεν αὐτῷ. ἐπὶ δὲ νεανίσκοις εἰκός δὲ ἐκ τῆς οἰκίας ἐκεῖ ἐν ἡ ἔφργον τὸ πάσχα. Τινὲς δὲ φασι τούτον εἶναι τὸν ἀδελφόθεον, τὸν ἐπικληθέντα Οὐτὸς γάρ ἐνι περιβολαίῳ ἐκέχρητο πάντας αὐτοῦ ζωήν. δὲ καὶ τὸν θρόνον τῶν Ἱεροπαρά τῶν ἀποστόλων ἔλαβε μετὰ τὴν τοῦ ἀνάληψιν. Καὶ οὗτος τοίνυν κατελιπὼν τὴν ἔφυγεν. Οὐδὲν δὲ κακίην εἰ τῶν κορυφίων οὐ, γαὶ οὗτος κατέλιπε τὸν Κύριον. 'Αλλ' ἄτρος ἀκολούθει, θερμοτάτην ἀγάπην πρὸς ἑκατὸν ἐκδεικνύμενος. Τοῦ δὲ νόμου κελεύνα εἶναι ἀρχιερέως διὰ βίου, πολλοὶ τότε ἔωνούμενοι καθ' ἑκατὸν ἐνιαυτὸν παρὰ τὰς ἀρχάς. 'Αρχιερεῖς οὖν λέγει, τοὺς ἡδη ικότας τὸν ὀρισμένον κακιρόν αὐτοῖς, καὶ ομένους τὴν ἀρχιερωσύνην.

δὲ ἀρχιερεῖς καὶ διὸν τὸ συνέδριον ἐξήτουν οὐ 'Ιησοῦ μαρτυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτὸν. εὑρίσκον. Πολλοὶ γάρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' ιστοῖς αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἤσαν. Καὶ τινὲς εἰς, ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, λέγοντες,

proditoris detestationem, quod cum ex primo ordine esset, ita contra magistrum insanaverit. Vide autem stuporem illius, quomodo poterit posse Dominum latere, quod pro amico habendus esset propter osculum; nam si amicus erat, quare cum inimicis veniebat? Revera malitia semper stulta est. Unus autem quispiam astantium, Petrus hic erat, oblitus autem nomen ejus Marcus, ut ne videatur laudare praeceptorem suum Petrum majoris pro Christo zeli Recle autem auriculam servi suorum sacerdotis amputavit. Inniuit enim quod audire nollent et credere, contemnentes Scripturas. Si enim aures habuissent quae Scripturas exaudirent, nequaquam Domini gloria crucifixissent. Non autem alium quam pontificis servum percussit Petrus. Pontifices enim primi Scripturis aspernabantur, facti invidiæ et sui ipsorum amoris mancipia. Dixit item turbis: Tanquam ad latronem ad me exivistis, quotidie docebam in templo. Hoc autem divinitatem ejus monstrabat. Quando enim in templo docebat, non potuerunt illum comprehendere, quavis in illorum manibus esset, quia nondum tempus erat patiendi; quando autem voluit, tunc seipsum obtulit, ut impleantur Scripturaræ prophetarum 253 quod Sicut ovis ad occisionem ductus sit, non contendens, neque claimans, sed sua sponte sequens.

VERS. 50-54. • Et relicto illo omnes fugerunt. Et unus quispiam adolescentulus sequebatur illum circumamictus sindone super nudum, et comprehendunt illum adolescentuli. Ille vero relicta sindone nudus effugit ab illis. Et adduxerunt Jesum ad summum sacerdotem, et conveniunt cum illo omnes summi sacerdotes et seniores et Scribae. Et Petrus eminus sequebatur illum intro usque in atrium summi sacerdotis, et erat sedens una cum ministris, et calesiebat ad lumen. • Fugerunt discipuli, neque enim mentiri poterat veritas ipsa, neque prophetæ. Adolescentulus autem quispiam sequebatur. Verisimile est quod hic adolescentulus erat quidam e domo in qua comedenter pascha. Quidam autem dicunt illum suis Jacobum fratrem Domini, qui cognominabatur Justus. Hic enim una veste usus est per omnem vitam suam, qui, et sedem Hierosolymitanam ab apostolis accipit post assumptionem Domini. Et hic igitur relicta sindone fugit. Nihil autem novi si fugientibus præcipuis etiam hic reliquerit Dominum. Petrus vero secutus est, ampliorem erga Dominum declarans amorem. Cum autem lex præcipiceret unum esse pontificem per totam vitam, multi tunc erant ementes quotannis a Romanis principatus. Pontifices itaque dicit eos, qui tempus suum jam exegerant, et pontificatum depo- suerant.

VERS. 55-61. • Pontifices vero et totum consilium quarebant adversus Jesum testimonium ut morti traducerent eum, nec inveniebant. Nam multi falsum testimonium dixerant adversus illum, nec erant satis idonea testimonia. Et quidam assergebant et

falsum testimonium ferebant adversus illum, dicitur: Nos audivimus eum dicentem: Ego diruam templum hoc, quod est manibus factum, et tribus diebus aliud sine manibus factum extruam. Et ne sic quidem satis idoneum erat testimonium illorum. Et surgens summus sacerdos in medium interrogabat Jesum, dicens: Non respondes quidquam? quid isti adversum te dicunt testimonia? At ille tacebat, neque quidquam respondebat. » Judiciformam servavit illi ipsi condemnatione digni, ut videantur illum cum judicio occidere. Quomodo enim judicium justum, cum tales adsunt testes, nihil sani, sed turbata et inaequalia dicentes omnia? Et ipsi quoque qui visi sunt dicere quiddam, niendaciter dixerunt. Non dixit enim, Ego destruam templum hoc: sed, Solvite: et non dixit, manufactum: sed simpliciter, templum. Pontifex autem surgit, et interrogat Jesum, volens ipsum ad defensionem trahere, ut vel ex defensione et responso ipsum comprehendenteret. At Jesus facit, sciens illos non attenturos his quæ ab ipso dicerentur, id quod et Lucas dicit, quia cum interrogaretur 284 Dominus, dixit: Si dixero vobis, non credetis: sin interrogavero vos, non respondebitis.

Vers. 61-65. « Rursum summus sacerdos interrogavit ipsum, et dicit illi: Tu es ille Christus Filius Dei benedicti? Jesus autem dixit: Ego sum, et videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis, et venientem in nubibus cœli. Summus autem sacerdos dilaceratis vestibus suis dixit: Quid præterea opus habemus testibus? Audistis blasphemiam, quid vobis videtur? Illi vero omnes condemnaverunt eum esse reum mortis. Et cœperunt quidam conspere in eum, et obvelare faciem illius, et colaphis eum cædere et dicere illi, Divina; ac ministri alapas illi impingebant. » Rogat denuo pontifex, non ut discat et credit: sed ut capiat contra eum occasionem. Adjicit autem ad istud: Tu es Christus, etiam hoc, Filius Dei benedicti. Multi enim fuerunt christi, reges inquam et pontifices, sed nullus horum fuit Filius Dei, qui est semper benedicendus et laudandus. Jesus dicit: Ego sum. Sciebat quidem quod non credituri essent, attamen respondit coactus, ut ne habeant postea quod dicant: Si manifeste ipsum audivissemus hoc dixisse, credidissemus; et propterea condemnatio eorum major fuit, quia et hunc cum audiverunt, non crediderunt. Et videbitis, inquit, me ut Filium hominis sedentem ad dexteram virtutis, nempe Patris: virtutem enim, Patrem hoc loco dicit. Non enim sine corpore veniet, sed talis qui videri possit et agnosciri ab his qui eum crucifixerunt. Itaque pontifex morem Judæorum observat. Quando enim grave et atrox quippiam eveniebat eis, dilacerabant tunicas. Ita et hoc loco quasi blasphemasset Dominus, et malefactor magnus esset, discindit vestem pontifex. Recte quis hoc Davidis hic diceret: « Discissi sunt², et non sunt com-

λύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον· καὶ δὲ τριῶν ἡμερῶν ἔλλον ἀχειροποίητον εἰκαδομήσω. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἵση ἡ μαρτυρία αὐτῶν. Καὶ ἀναστὰς ἐφριέρευς εἰς μέσον, ἐπηράτησε τὸν Ἰησοῦν, λέγων· Οὐκ ἀποκρίνηρ οὐδέν; Τί οὗτοί σου κατεμαρτυροῦσιν; Οὐ δὲ ἐσώπα καὶ οὐδὲν ἀπακρίνετο. » Σγῆς δῆθεν κριτηρίου οἱ αὐτοκατάκριτοι πλέτονται, ἵνα δᾶσις μετὰ κρίσις αὐτὸν ἀνελεῖν. Ποῦ γὰρ ὅριον κριτήριον, δους μάρτυρες τοιοῦτοι παράγονται, οὐδὲν ὑγίεις λέγοντες, ἀλλὰ πάντες τεταρχημένοι εἰς ἄνισον; Καὶ οὗτοί δὲ οἱ δᾶσις τι λέγειν, φεῦδε εἰπον. Οὐ γάρ Κύριος οὐκ εἶπε, Κατελύσω ἐπὶ τὸν ναὸν, ἀλλὰ, Λύσοντες. Καὶ οὐδὲ, χειροποίητον, εἴπει, ἀλλ' ἀπλῶς, νχόν. Οὐ δὲ ἀρχιερεὺς ἀναστὰς ἐρωτᾷ τὸν Ἰησοῦν, βουλόμενος εἰς ἀπολογίαν αὐτὸν ἐλεῖν, ἵνα εἰ τὴς ἀπολογίας δράζηται αὐτοῦ. Οὐ δὲ σωτηριώσκων διτεῖξε τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ, λέγων· Πίστει χρείζεν ἔχομεν μαρτύρων; Ήκούσατε τὰ μαρτυρίας, τι ὑμῖν φάνεται; Οἱ δὲ πάντες πάραν αὐτὸν εἶναι ἐνοχὴν θνάτου· καὶ ἀρέσκει ταῖς ἀμπτεῖς αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρώτον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέγειν αὐτῷ, Προφῆτεσον· καὶ οἱ ὑπηρέται ῥιπίσματιν αὐτὸν ἔβαλλον. » Ερωτᾷ πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς, οὐχ ἵνα μάλισταν διαρκέσῃ τίνος ἀφορμῆς· προτίθεται δὲ τῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, τὸ, δὲ Γῆς τοῦ εὐλογητοῦ. Πολλοὶ γὰρ ἡσαν χριστοί, οἱ βρετανοὶ λέγοντες· καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ἀλλ' οὐδεὶς τωντων Γῆς ἢ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀεὶ εὐλογημένου καὶ ὑμνουμένου. Οὐ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, διτεῖξε· Εἶδει μὲν γὰρ οὐ πιστεύσουσιν· ὅμως δὲ οὖν ἀποκρίνεται ἀναστοθεῖς, ἵνα μὴ ἔχωσιν ὑστερὸν λέγειν, διτεῖξε· Εἰπόντος αὐτοῦ ἡκούσαμεν, ἐπιπτεύσαμεν ἀν· τὸ τοῦτο καὶ μετὸν αὐτοῖς τὸ κατάκριμα, διτεῖξε· οὐκ ἀκούσαντες, οὐκ ἐπίπτευσαν. Καὶ διψεύσε με, φησί· ὡς Γῆδον ἀνθρώποι, καθημένον τὴς δύναμεως τοῦ Πατρὸς· δύναμιν γὰρ ἐντεῦθε, τὸ Πατέρα φησίν· οὐ γὰρ χωρὶς σώματος ἐλεύσεται, ἀλλ' οἰος θεαθῆναι ὑπὸ τῶν στενυρωσάντων, καὶ ἴσγνωσθῆναι. Οὐ γοῦν ἀρχιερεὺς, ἔθος· Ιουδæοὶ πλεον. Οταν γὰρ δεινὸν τι καὶ δυσχερὲς ἀπήντει τοῖς, διέρρησσον τοὺς χιτῶνας. Κάντανθε τοίνυν, ἐβλασφημήσαντος τοῦ Κύριου, καὶ μεγάλου κατεγονότος, διερρήσσει τοὺς χιτῶνας ὁ ἀρχιερεὺς. Εἴποι γοῦν δι τις ἐπὶ τούτοις εὐκαίρως τὸ τοῦ Δαῦδον.

² Psal. xxxiv 46.

« Διερχόμενον, καὶ οὐ κατενύγησαν · » σύμβολον A puncti. » Verum signum hoc erat, tametsi illi non intelligerent, rumpendum et abolendum Ju-
dæorum sacerdotium. Itaque quando communi-
pontificum suffragio condemnatus est, tunc mini-
stri obvelaverunt illum et cæciderunt, dixerunt-
que : Prophetiza, quis est qui te percussit ? Quid
igitur pati et nos debemus, ut reddamus par Do-
mino ? Horrore plena sunt hæc.

« Καὶ δύτος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αἰλῆ κάτω, ἔρχε-
ται μίξ τῶν παιδισκῶν τοῦ ἄρχιερέως · καὶ ιδοὺσα τὸν
Πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει · Καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἡσθ. » Οὐ δὲ ἡρνή-
στο, λέγων · Οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις ·
καὶ ἔξηλεν ἦώ εἰς τὸ προσώπιον. Καὶ ἀλέκτωρ ἐφώ-
νησε. Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοὺσα αὐτὸν πάλιν, ἤρξατο B λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν, διτι Οὗτος ἐξ αὐτῶν
κεστιν · δὲ δὲ πάλιν ἡρνετο. Καὶ μετὰ μικρὸν πά-
λιν, οἱ παρεστῶτες Μεγον τῷ Πέτρῳ · Ἀληθῶς
ἔξι αὐτῶν εἰ, καὶ γάρ Γαλιλαῖος εἰ, καὶ ἡ λαλία σου
δημοιάζει. Οὐ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμούνεις,
διτι Οὐκ οἶδε τὸν ἀνθρώπον τούτον δὲ λέγετε. Καὶ ἐκ
δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε, καὶ ἀνεμνήσθη δὲ Πέ-
τρος τοῦ ρήματος, οὐ εἶπεν αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς, διτι
Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δίς, ἀπαρνήσῃ με τρίς · καὶ
ἐπιβιβάλλειν, ἐκλαίειν. » Ήσθέντος δὲ Πέτρος, εἰ καὶ
Θερμοτέρος ἦν, καὶ ἀρνεῖται τὸν Κύριον ὑπὸ τῆς
δειλίας διαταρχθεῖς · καὶ ταῦτα παιδίσκης ἀκπο-
στῆσης αὐτὸν · τούτῳ δὲ κατ' οἰκονομίαν συνεχώρησεν
αὐτὸν δὲ θεὸς παθεῖν, ίνα μὴ ἐπιτίρηται, καὶ δια
ίνα καὶ τοῖς πτερίσουσι συμπεθῆσαι εἴη, ἀφ' ἑαυτοῦ C
παθεῖνται τὸ τῆς ἀνθρώπηνς ἀσθενείας βίαιον.
Αδέρφορον δὲ εἶτε ἡ αὐτὴ παιδίσκη ἦν, εἶτε ἄλλη,
ἡ ἐλέγχος τὸν Πέτρον. Ματθεῖος μὲν γάρ ἄλλην
ταῦτην λέγει · Μάρκος δὲ τὴν αὐτήν. Οὐδὲν δὲ ἡμῖν
τούτῳ ἐμπόδιον πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου ·
μὴ γάρ ἐν μεγάλῳ τινὶ καὶ συνεκτικῷ τῆς σωτηρίας
δημιουροῦντος ; Μὴ δὲ μὲν εἶπεν, διτι ἀσταρύθη
δὲ Κύριος, δὲ δὲ, οὐ ; ἀπαγε. Οὐ τοίνυν Πέτρος ὑπὸ^D
τῆς δειλίας διαταρχθεῖς, καὶ ἐπιλαθόμενος τοῦ λό-
γου οὐ εἶπεν δὲ Κύριος, διτι Τὸν ἀρνησάμενόν με
ἀρνήσουμαι κάγια ἐνώπιον τοῦ Πατρός μου, ἡρνή-
στο, ἀλλ' ἡ μετάνοια πάλιν αὐτὸν φέιωσε τῷ Χρι-
στῷ, καὶ τὰ δάκρυα. Ἐπιβιβάλλειν γάρ, φησίν, ἐκλαίει,
τουτέστιν, ἐπικαλύψαμενος τὴν κεφαλήν · ἡ ἀντί^E
τοῦ, ἀρέμανος μετὰ σφρόβητος · διπερ δὲ εἶπεν
ἀστεφῶς δὲ Ματθεῖος, διτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι,
ἡρμηνεύειν δὲ Μάρκος, διτι Πρὶν φωνῆσαι δίς. Εἰώ-
θεσι γάρ οἱ ἀλέκτορες, κατὰ μίαν ἀγωγὴν πολλάκις
φωνεῖν, εἰτα οἷον ὑπνώττειν, καὶ πάλιν μετά τινα
κατρόν, ἐτάρχην ἀρχὴν ποιεῖσθαι τοῦ φωνεῖν. Οὐ δὲ
εἶπεν δὲ Ματθεῖος, τούτῳ ἔστιν, διτι Πρὶν ἀλέκτορα
φωνῆσαι, τουτέστι, πληρῶτες τὰς κραυγὰς τῆς πρώ-
της ἀγωγῆς, ἀπαρνήσῃ με τρίς. Αἰσχυνέσθωσαν δὲ
οἱ Νευκτιανοὶ οἱ τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν
ματέληψιν τῶν μυστηρίων ἀμερτήσαντας, μὴ δεχό-
μενοι. Ίδού γάρ δὲ Πέτρος, καὶ μεταλαβὼν τοῦ
ἄγραντον σώματος καὶ αἵματος, καὶ ἀρνησάμενος,
δὲ τῆς μετανοίας προσεδέχθη. Τὰ γάρ ὑπτάματα :

VERS. 66-72. «Et cum esset Petrus in atrio inferius, venit una ancillarum summi sacerdotis, cum que vidisset Petrum calefacientem se, intuita illum dicit : Et tu cum Jesu Nazareno fuisti? At ille negavit dicens : Non novi, neque scio quid dicas. Et exivit foras in vestibulum, et gallus cecinit. Et ancilla cum vidisset eum, rursum coepit dicere his qui astabant : Hic ex illis est. At ille rursum negabat ; ac paulo post iterum qui astabant, dicebant Petro : Vore ex illis es : nam et Galilæus es, et loqua tua convenit. At ille coepit exsecrari ac dejerare : Non novi hominem istum de quo dicitis. Et iterum gallus cecinit : recordatusque 255 est Petrus verbi quod dixerat illi Jesus : Priusquam gallus cecinerit bis, abnegabis me ter. Et cum injecisset, flexit. » Insirmus erat Petrus, tametsi alacer esset, et præ timore turbatus Dominum abnegat, idque ab ancilla obstupefactus. Permisit autem Deus istud singulari dispensatione fieri, ut ne extollere turaret, et ad hoc, ut compateretur labentibus, a seipso eruditus quanta sit humana imbecillitas et fragilitas. Non refert sive una, sive duæ ancillæ fuerint quæ arguerint Petrum. Matthæus sane istam non eamdem dicit, Marcus vero eamdem. Nihil autem nobis in hoc obstaculi ad Evangelii veritatem. Nunquid enim in magno aliquo et salutem nostram complectente discordant? Nunquid ille dixit quod crucifixus sit, et aliis non absit. Igitur Petrus præ metu turbatus, et oblitus sermonis quem dixerat Dominus, quod Eum qui me abnegaverit, abnegabo et ego coram Patre meo, negavit : sed pœnitentia et lacrymæ illum ad Christum reduxerunt. Et cum injecisset, flevit : hoc est cum caput obvelasset, vel pro eo quod coepit magna vehementia. Jam quod Matthæus obscure dixit, quod Priusquam gallus cantet, interpretatus est Marcus, quia Priusquam bis cantet. Consueverunt enim galli uno tempore sæpe sonare, et postea dormire, et post tempus quoddam iterum cantum incipere. Quod igitur Matthæus dixit, hoc est : Priusquam gallus cantet, hoc est, impletat clamorem primi cantus, negabis me ter. Eubescant Novatiani, qui eos qui post baptismum et sacramentorum communionem peccarunt, non suscipiunt. Ecce et Petrus suscepto immaculato corpore et sanguine, cum negasset, propter pœnitentiam receptus est. Sanctorum enim delicta id est scripta sunt, ut et nos si quando lapsi fuerimus non animadvertisendo, possimus in exempla illorum respiceret, et per pœnitentiam corrigi. τῶν ἀγίων διὰ τούτῳ ἀνεγράφησαν, ίνα καὶ ἡμετε,

εὶς ποτε ἐξ ἀπροσέξιας πτάσωμεν, ἔχωμεν ἀφορῆν εἰς τὰ παραδείγματα, καὶ διὰ μετανοίας σπεῦσαι, διορθωθῆναι.

CAPUT XV.

De tormentis quoꝝ sub Pilato perpessus est, De consuetudine. De petitione corporis Domini. De sepultura.

VERS. 1-15. Et confestim diluculo consilio inito summi sacerdotes cum senioribus et Scribis ac toto consessu vincum Jesum abduxerunt, tradideruntque Pilato. Et interrogavit eum Pilatus : Tu es ille rex Judæorum ? At ille respondens dixit illi : Tu dicis. Et accusabant eum summi sacerdotes de multis. Pilatus autem ursus interrogavit illum dicens : Non responde quidquam? Ecce quam multa aduersus te testantur. Jesus autem deinde nihil respondit, adeo ut admiraretur Pilatus. Cæterum in die festo dimittebat illis unum vincum, quemcunque postulasset. Erat autem qui dicebatur Barabbas, **286** qui cum seditionis auctoribus fuerat vinctus, qui per seditionem cædem patraverant. Et cum acclamasset turba, cœpit flagitare quemadmodum semper fecerat ipsis. Pilatus autem respondit eis, dicens : Vultis dimittam vobis regem illum Judæorum? Sciebat enim quod propter invidiam tradidissent illum summi sacerdotes. Sunnii vero sacerdotes concitaverunt turbam ut potius Barabbam dimitteret ipsis. Pilatus autem respondens rursum ait illis : Quid igitur vultis faciam ei quem dicitis regem Judæorum? At illi rursum clamaverunt : Crucifige istum. Pilatus autem dñebat illis : Quid enim mali fecit? At illi vehementius clamaverunt : Crucifige eum. Pilatus vero volens turbæ satisfacere, dimisit illis Barabbam, et tradidit Jesum flagellatum, ut crucifigeretur. Tradiderunt Judæi Romanis Dominum, traditi sunt et ipsi a Domino vicissim Romanorum manibus. Et implentur Scripturæ quæ dicunt : Væ iniquo mala erunt ei secundum opera manuum suarum. Et iterum : Secundum opera manuum suarum da illis. Et rursum : Sicut fecisti, ita erit et tibi retributio tua. Cum interrogasset Pilatus, Tu es rex Judæorum? Dominus dubium responsum dedit. Nam, Tu dicas, potest intelligi, quod Vere dixisti : tu dixisti id quod sum. Potest autem etiam sic intelligi : Hoc ego nondico, sed tu dicas. Iterum autem cum interrogatus esset, et nihil responderet, mirari fecit Pilatum. Admirabatur quod cum legisperitus esset, ac eloquens, et qui posset per defensionem abstergere calumnias, nihil diceret, sed sustineret fortiter calumnias. Vide autem sanguinarias Judæorum mentes, et Pilati modestiam, quamvis etiam ipse condemnationem mereatur, eo quod non strenue justum defenserit. Nam illi quidem clamabant ut crucifigeretur : ille autem, licet mollius, tentabat eripere a condemnatione Jesum; propterea iterum rogat : Quid faciam Jesu? Undique occasiones offerens ut dimitteretur Jesus innocens. Ideoque cunctabatur et diferebat. Tandem succumbens voluntati illorum flagellavit Dominum, hoc est, cecidit eum loris, ut

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΕ'.

Περὶ ὧν ἐπαθεν ἐπὶ τοῦ Πιλάτου. Περὶ τοῦ θαυματών τοῦ αἰτήσατος τοῦ σώματος τοῦ Κύρου. Περὶ τῆς ταφῆς.

« Καὶ εἰθάς ἐπὶ τὸ πρώτην, συμβούλιον τούτους οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ Γραμματέων, καὶ διον τὸ συνέδριον, διάσαντες τὸν ἡσοῦν, ἀπίνεγκαν καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ. Εἰ ἐπιπρώτησαν αὐτὸν ὁ Πιλάτος. Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων ; Οὐ δὲ ἀποκρίθεις εἰπεν αὐτῷ. Σύ λέγεις καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά. Οὐ δὲ Πιλάτος, πάλις, ἐπιπρώτησεν αὐτὸν, λέγων. Οὐαὶ ἀποκρίνη ὡδὲν ; Ιδε πόσα σου καταχριτοῦσιν. Οὐ δὲ Ἰησοῦς οὐδὲ ἔτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζει τὸν Πιλάτον. Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλινεν αὐτοῖς ἦν δέσμιον, ὅπερ ἤτοι ήτοντο. Ήν δὲ διεγόμενος Βεραμᾶς μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος, οἵποις ἐν τῇ στάσει φύνον πεποιήκεισαν. Καὶ ἀναστήσεις ὁ ὄχλος, ἡρέτοις αἰτεοθεῖ, καθὼς ἀεὶ ἐποιεῖ αὐτοῖς. Οὐ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων. Θέλετε ἀπολέσειν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων ; ἐγίνωσκε γάρ, διὸς φθόνον παραδέδωκειν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, τυν μᾶλλον τὸν Βεραμᾶν ἀπολέση αὐτοῖς. Οὐ δὲ Πιλάτος ἀποκρίθεις, τὰς εἰπεν αὐτοῖς. Τί οὖν θέλετε ποιῆσαι, διὸ λέγετε βασιλέας τῶν Ἰουδαίων ; οἱ δὲ πάλιν ἔκρεισαν. Στάσιμον αὐτὸν. Οὐ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς. Τί γὰρ εἰκὸν ἐποίησεν ; Οἱ δὲ Πιλάτος, βουλόμενος τῷ ὄχλῳ ἵκεν τὸν ποιῆσαι, ἀπέλινεν αὐτοῖς τὸν Βεραμᾶν καὶ παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν φραγγελλώσας, ἀπεκρίθη. **2** Περέδωκεν οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς Ῥωμαῖς τὸν Κύριον. περέδθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ Κύριος τοῖς Ῥωμαῖσιν χερεῖς. καὶ πληροῦνται αἱ Γραψί εἰ λέγονται. Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ, πονηρῷ γάρ ἔσται τῷ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν. καὶ πάλιν, Εἴτε τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν, δός αὐτοῖς. καὶ ταῦτα. «Ον τρόπον ἐποίησες, οὕτως ἔσται σοι τὸ ἀντεπόμματό σου. Ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων ; οἱ Κύριος ἀμφιβολον ἀπέφεσιν διδωσατ. Τὸ γάρ, Σὺ λέγεις, δύναται νοηθῆναι, διὸ Ἀλτιθῶς εἰπας. σὺ εἰπας ὅπερ εἰμι. δύναται δὲ νοηθῆναι καὶ οὕτως, διὸ Ἔγώ οὐ λέγω τούτο, σὺ δὲ λέγεις. Πάλιν δὲ ἐρωτηθεὶς, ως οὐδὲν ἀπεκρίθη, εἰ θεῦμα περιέστησε τὸν Πιλάτον. διθύματε γάρ εἰ νομομεθῆς καὶ λόγιος ὁν, καὶ δυνάμενος δι’ ἀπολογίας ἀποτριψθει τὰς συκοφαντίας, οὐδὲν ἔλεγεν, ἀλλὰ πέμπενε μᾶλλον γενναιώς τὰς κατηγορίας. Ορχέστης τε τῶν Ἰουδαίων μικροφονίαν, καὶ τὴν τοῦ Πιλάτου μετριόστητα, εἰ καὶ αὐτὸς καταχρίσεως ἀξιός ἐστι, διὰ τὸ μὴ προθύμως ὑπέρ τοῦ καλοῦ ἔστη, οὐ μὲν γάρ ἔκραγχον ἵνα σταυρωθῇ. διὸ δὲ, μᾶλλος μὲν, δμως πειρᾶται κέκρισαι τῆς κατηγορίας τὸν Ἰησοῦν. διὰ τούτο γάρ πάλιν ἐρωτήσιν ποιήσαι. ἀφορμὰς αὐτοῖς πάντοτε ἰδίων τοῦ ἀπολύται τὸν Κύριον, καὶ δὲ τούτο μᾶλλον καὶ ἀναβαλλόμενος. Τέλος μίνα

ὑποκετακλιθεὶς τῷ θελήματι ἵκενων, ἐφργγέλλωσέ αὐτὸν παρεντούσις pro tribunali condemnatum: τε τὸν Κύριον τουτόστιν, καὶ στίχης πλεκτοῖς λόγοις, et tradidit illis eum ut crucifigeretur. Volebat enim Ἰησοῦς δόξωσιν ὅτι ἀπὸ δικαιοστηρίου αὐτὸν κατακεκρι- satisfacere pleki, hoc est, gratificari quantum pos- μένον πτυχέλαβον· καὶ παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς, ἵνα sibile, non autem quod gratum erat justo et Deo. σταυρωθῇ. Ἐβούλετο γάρ τὸ ίκανόν τῷ δχλῳ ποιῆσαι, τουτόστι, τὸ ἀρεστὸν, τὸ ἱνδεχόμενον. οὐχὶ τὸ ἀρεστὸν τῷ δικαίῳ καὶ τῷ Θεῷ

« Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἕσω τῆς αὐλῆς, δὲ ὅτι πρατιθρίον, καὶ συγκαλοῦσιν δλην τὴν σπετραν, ναὶ ἐνδέουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ περιτιθέσιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον· καὶ ἔρχεντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν. Χατρε, βεστεὺς τῶν Ἰουδαίων Καὶ ἐπιπον τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καλάμῳ, καὶ ἐνέπτυνον αὐτῷ, καὶ τιθέντες τὰ γόνατά τοι προσεκύνουν αὐτῷ. Καὶ ὅτε ἐνέπικεν αὐτῷ, ἐξέδουσιν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδουσιν αὐτὸν τὰ ἴματα τὰ ἰδία· καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν, ἵνα σταυρώσωσιν αὐτὸν, καὶ ἀγγρεύουσι παρέγοντά τινα Σίμωνα Κυρηναῖον, ἐρχόμενον ἀπὸ ὄργρου, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. » Τὸ στρατιωτικὸν φύλον ἀεὶ ἀταξίας χαροῦντας, καὶ ὑπερβολῆς, τὰ οἰκεῖα ἐπεδείχνυτο· εἰ· γάρ οἱ μυρίων δισκεκλιῶν ἀκούσαντες Ἰουδαίοις, τοιαῦτας αὐτὸν διέθεντο, οἱ πολλὰ καὶ πολλάκις εὔργητηθέντες, τί ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν περὶ τῶν θνητῶν; Συγκαλοῦσιν οὖν δλην τὴν σπετραν, ἀντὶ τοῦ, δλον τὸ τάγμα, καὶ ἐνδέουσιν αὐτὸν πορφύραν, ὡς βεστεὺς πεζῶντες· καὶ τὸν στέφανον ἀντὶ διαδήματος, καὶ τὸν κάλαμον δὲ ἀντὶ σκῆπτρων παρελαμβάνουσιν ἐντεῦθεν οἱ τοῦ δικινδου χορευταί· ἀγγρεύουσι δὲ τινα, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καίτοι γέ ^B ἄλλος εὐαγγελιστής φησιν, δτι βεστάλων δ 'Ιησοῦς τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐπῆλθεν ἀμφότερα οὖν γέγονε· μέχρι μὲν γάρ τινος, εδσταξεν αὐτὸς τὸ ξύλον· ἐπειδὲ δὲ εύρον τὸν βεστάλων, ἡγάρευσαν ἐκεῖνον, καὶ λοιπὸν ἐδστάλετο ὑπὸ αὐτοῦ δ σταυρός. Τίνος δὲ ἐνεκεν εἶπε, καὶ τίνων πτλῶν ἦν πατήρ; Πρὸς πίστωτιν πλειονα· εἰκὸς γάρ ζῆν τὸν ἄνθρωπον ἔτι, καὶ δύνασθαι τὰ ἐν τῷ σταυρῷ πάντα ἀφῆται, σαθεῖς (88). Ἀλλὰ γάρ φορέσωμεν καὶ ἡμεῖς πορφύραν, τὸν βεσιλικὴν στολὴν οἰδέν τι λέγω· 'Ος βασιλεὺς ὄφελομεν περιπτετεῖν, πατοῦντες ἐπάνω δρεῶν καὶ σκορπίων, καὶ καταχρατοῦντες τῆς ἀμφιτίκης· λριστιανοὶ γάρ λεγμέθη, τουτέστι, κεχρισμένοι καὶ αὐτοί, ὡσπερ τότε οἱ βεστάλες ἐλέγοντο Χριστοί. 'Εστω οὖν δ βίος ἡμῶν μή, δουλικὸς καὶ ἀγεννής, ἀλλὰ βεστιλικὸς καὶ ἐλεύθερος· φορέσωμεν δὲ καὶ δικάνθινον στέφανον, τουτέστι, σπουδάσωμεν στεφναθῆναι τῷ τραχεῖ βίᾳ καὶ ἐγκρατεῖ καὶ ἀνηδόνω, μὴ τῷ τρυφλῷ καὶ λείψῃ καὶ ἐνηδόνῳ· γενώμεθα δὲ καὶ Σίμων, δ ἐστιν ὑπακοή, καὶ ἄρωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ 'Ιησοῦ, νεκρώσαντες τὰ μέλη ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

« Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶν τόπον, δ ἐστι μεθερμηνευόμενον Κρκνίον τόπος· καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πτειν ἐσμρνισμένον οίνον· δ δὲ οὐκ ἔλθε. Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, δικινεργοῦνται τὰ ἴματα

^a Joan. xix, 17.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(88) Cod. 26 hæc supplet, καὶ τοὺς μὲν τούτου γνωθεῖσθαι τοὺς ἀποστόλους, πεπιστευότας εἰς Χριστὸν. Ἀλλὰ, κ. τ. λ. « Ejusque filios notos fuisse apostolis: quandoquidem nonnulli dicunt, eos adhæsisse apostolis (a) et in Christum credisse. Porro, » etc.

(a) Verba quandoquidem.... apostolis in Græco prætermisit typographus Venetus, ab hominoteleuto, ut videatur, delugus.

VERS 16-21. « Milites autem abduxerunt eum intro in atrium, quod est prætorium, et convocant totam cohortem, et induunt illum purpura, et circumponunt ei contextam e spinis coronam, et cœperunt salutare illum: Ave, rex Judæorum. Et verberabant illius caput arundine, et inspuebant in illum, et positis genibus adorabant illum. Et cum illusissent ei, exuerunt eum purpura, et induerunt illum vestibus propriis: 257 et educunt eum ut crucifigerent eum. Et coegerunt præte: euntē quendam Simonem Cyrenensem, qui veniebat ex agro, patrem Alexandri et Rifi, ut tolleret crucem ejus. » Militare genus semper conviciis, gaudet ac tumultibus, et sibi simile est. Nam cum Judæi, qui plurimas audierant doctrinas, et in quos multa collata erant beneficia, taliter affecti erant, quid de gentilibus possimus dicere? Convocant itaque totam cohortem, hoc est, totum exercitum, et induunt eum purpura, ut regi illudentes: et coronam pro diademate, et calatum pro sceptro assumunt hoc loco diabolorum sorri. Angariant autem quendam ut tollat crucem ejus, quamvis aliis evangelista dicat quod bajulans Jesus crucem exierit. Utraque igitur facta sunt. Aliquandiu enim portavit ipse lignum, deinde autem cum invenissent aliquem qui portaret coegerunt illum, et postea gestata est ab illo crux. Quare autem dixit, quorum etiam puerorum esset pater? Ad majorem fidei confirmationem. Verisimile enim erat hominem adhuc vivere, et posse enarrare omnia quæ in cruce facta. Porro fera- mus et nos purpura, regalem vestem; hoc est quod dico: Sicut reges ambulare debemus super serpentes et scorpiones, et imperare peccato. Christiani enim dicimur, hoc est, uncti et ipsi, sicut tunc reges dicebantur Christi. Sit igitur vita nostra non servilis et illiberalis, sed regalis ac libera. Feramus autem et coronam spineam, hoc est, stu- deamus coronari asperitate et continentia vitæ, non voluptuarie neque delicate. Simus autem et Simon, quod est obedientia: et tollamus crucem Jesu, quæ mortificet membra nostra quæ super terram sunt.

VERS. 22-28. « Et ducunt eum in Golgotha locum, quod est, si interpreteris, Calvariæ locus. Et dede- runt illi bibere myrratum vinum, sed ille non sumpsit. Cumque crucifixissent cum, partiti sunt

vestimenta ejus, mittentes sortem super illa, quis a iusto, βάλλοντες καληρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τι θρ. Ἡν
quid tolleret. Erat autem hora tercia, et crucifixe-
runt eum. Et erat inscriptio causæ illius inscripta:
Rex Judæorum. Et cum eo crucifigunt duos la-
trones, unum a dextris, et alterum a sinistris ejus.
Et impleta est Scriptura quæ dicit: Et cum iui-
quis deputatus est. » Traditio est quæ a priscis
Patribus usque ad nos pervenit, quod Adam illic
sepultus sit. Dominus itaque qui lapsum et mortem
Adæ sanavit, illic crucifixus est, ut unde princi-
pium mortis, inde et mortis destructio. Dederant
autem illi bibere vinum myrratum, myrra autem
amarissima est. Illudentes igitur, hæc dederunt Do-
mino. Alius autem evangelista dicit acetum cum
felle, et alius aliud quid oblatum esse Domino, et
nihil in his contrarium. Cum enim nulla esset
apud illos disciplina, alii alia offerebant, et alius
quidem 258 acetum et fel, alias autem vinum
myrratum. Fortasse et vinum acetosum erat, et
amara myrra: et hinc convenienter quod dicit ille
myrratum vinum, alias vero acetum cum felle.
Nam et vinum acetum dici potest, quia acetosum:
et myrra fel, quia amara. Neque in hoc dissonant
quod unus dicit, Dabant ei bibere, ipse autem non
sumebat: et alter: Cumque gustasset, solebat bi-
bere. Omnino enim dicendo, Non accepit, manife-
stavit quod non biberit. Miserunt quoque sortes
super vestes ejus, et hoc ad illusionem ejus fa-
cientes, quasi regis vestes dividerent, quamvis non
ingentis pretii essent. Scripserunt autem titulum,
hoc est, causam propter quam crucifixus est, Rex
Judæorum, ut etiam per hoc ipsius gloriam carpe-
rent, quasi rebellis ac seditionis esset, et scipsum
regem appellasset: unde omnes qui prætergredi-
rentur, non miserentur ejus, sed magis infreme-
rent in eum quasi tyrannum. Quomodo autem
Marcus inquit, hora tercia crucifixum esse, Mat-
thæus autem hora sexta factas tenebras? Dicendum
quod hora tercia crucifixus est: tenebrae autem
incoepérunt fieri ab hora sexta usq[ue] ad horam no-
nam. Et cum latronibus crucifixus est, ut homines
de eo male suspicarentur, quod et ipse ut male-
factor esset crucifixus. Factum est autem hoc singu-
lari dispensatione. Impleta enim est prophetia:
Et cum iniquis reputatus est. Sunt et latrones fi-
gura duorum populorum, Judæorum scilicet, ac
gentium. Utrique enim impii sunt: gentiles, tan-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(89) Cod. 26 addit: Καὶ μὴν καὶ δὲ 'Ιωάννης εἰ-
πεν, ὅτι ἐν ἔκτῃ ὥρᾳ ἐσταύρωθη. Τι οὖν ἔστιν εἰ-
πεν; "Οτι τόδε, ἡν δρα τρίτη οὐχ ἔλεσται πρὸς τὸ
καὶ ἐσταύρωταιν αὐτὸν, ἀλλὰ πρὸς τὴν δρα, ἡν τῶν
πεθῶν τοῦ Σωτῆρος ἐρέστεται. Ἡν δὲ, φησίν, δρα
τρίτη, ὅτε δηλονύται ἡρέστο πάσχειν ὑπὸ τῶν στρα-
τιωτῶν τοῦ Πιλάτου· εἰτι τὸ ἔξης ἀνγνωστέον καθ'
αὐτὸν, καὶ ἐσταύρωταιν κυτὸν ἐν ἔκτῃ διλαχθῇ ὥρᾳ.
ω. τε ἡ μὲν τῆς τρίτης ὥρας; μνήμη περὶ τῷ Μάρκῳ
τὴν δρα, ἐμφανεῖ τὸν Δεσποτικὸν πεθημάτων, ἡ
οὖ τῆς ἔκτης περὶ τῷ 'Ιωάννη, τὸ τίλος αὐτῶν,
ὅπερ ἔστιν ἡ σταύρωσις. Εἰρηται περὶ τῆς παραπο-
μειώσεως τῆς ὥρας ἐν τῷ κατὰ 'Ιωάννην πλεύτε-

ρον. Καὶ μετὰ νῦν ληστῶν, κ. τ. λ. « Et quidem
Joannes dicit, eum hora sexta crucifixum fuisse.
Quid igitur dicendum? Nempe, quod verba illa,
erat autem hora tercia, non referantur ad illud, et
crucifixerunt eum, sed ad initium passionis Salvato-
ris. Erat, inquit, hora tercia, cum scilicet pali ce-
pit a militibus Pilati: deinde legendum quod sequitur: Et crucifixerunt eum, sexta videlicet hora. Qua-
re tercia hora mentio apud Marcum designat ini-
tium Dominicæ passionis; sextæ autem apud Iose-
phum finem ipsius, nempe crucifixionem. Verum de
significatione vocis hora in Evangelio secundum Jo-
annem fusius dictum est. Et cum latronibus, etc. »

καὶ τὸν γραπτὸν δὲ ἔδωκε, αὐτῷ δὲ Θεός· Α quam naturalis legis prævaricatores; Judæi vero, μὲν ἐθνικός, σύγράμμων ληστής, δὲ δὲ 'Ιου- ut contemptores et hujus, et ejus, quam Dominus ἄνχρι τέλους βλάσφημος. Μέσον δὲ τῶν ἑνὸς dedit, legis. Sed hic quidem gentilis gratus sit, et επιρροῦται δὲ Κύριος· αὐτὸς γὰρ ἐστιν δὲ λίθος; resipiscit: Judaicus autem usque ad finem blas- tεστιν δὲ λίθος.

οι παραπορευόμενοι ἐδλασθήμουν αὐτὸν,
· τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες. Οὐδὲ, δ
ν τὸν νεὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδο-
μον στεγάνων· καὶ κατέβας ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.
Διὸ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαλίζοντες πρὸς ἀλ-
μετὰ τῶν Γραμματέων ἔλεγον· "Ἄλλους ἔσω-
τον οὐ δύναται σώσαι. Ὁ χριστὸς δὲ βεστίεν
αὐτῷ, καταβάτω καὶ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, οὐν
καὶ πιστεύσωμεν". Καὶ οἱ παραπορευόμενοι,
αυτέστιν, οἱ διερχόμενοι τὴν ὁδὸν, καὶ αὐτοὶ^{μους} τὸν Κύριον, ὡσανεὶ ἐπιταθῆκοντες;
ις πλάνον. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἔλεγον.
ις σώσας, ἔκυτὸν οὐ σώζει; Τούτῳ δὲ ἔλεγον
τοντες εἰς τὰ θεόματα αὐτοῦ, καὶ ἐπικερ-
ις, ὡς κατὰ φαντασίαν τάχα γενόμενα. Θαυ-
μῶν γὰρ ἔσωξε πολλούς. Ὁ δὲ διάβολος παρ-
ητοὺς λέγει τὸ, Καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυ-
ροῦ γὰρ ἡγνω ὁ ἀρχέκκος, ὅτι ἡ σωτηρία
σταυροῦ γίνεται, πάλιν ἐπείραξε τὸν Κύ-
ρον ἐὰν καταβῇ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, πληροφορη-
ούκ όστιν γίδες θεού· καὶ οὕτω κατελυθῆ-
ιρίζῃ διὰ τοῦ σταυροῦ ἀλλ' ἐκείνος καὶ γίδες
ἀληθῶς, καὶ διὰ τούτο μᾶλλον οὐ κατέδην·
ἴμειλλε καταβῆναι, οὐδὲ ἐν τὴν ἀρχὴν ἀνέβην·
ἐρις εἰδὼς ὅτι οὔτως ἔσται ἡ σωτηρία τοις ἀν-
ήνασχετο καὶ στυρωθῆναι καὶ τέλλει
καθεῖν, καὶ τελειώται αὐτοῦ τὸ ἔργον. Καὶ
στυρωμένοι ὠνειδίζον οἱ δύο ἐξ ἀρχῆς
εἰς ἐπέγνω κύτο ἀνακτίου, ὡς ὁ Λουκᾶς

νομένης δὲ ὥρας ἔκτης, σκότος ἐγένετο ὁφ' ἡνὶ γῆν ἵνως ὥρας ἑννάτης. Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἑσδύσεν δὲ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· Ἐλαί, λαμπᾶ σαδζήθιν, ὃ ἐστι μεθερμη-
ν., Ὁ Θεός μου, ὁ Θεός μου, εἰς τὸ μὲ ἐγκατ-
Καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαστες,
‘Ιδοὺ Ἡλίαν φωνεῖ·’ δραμάν τὸ ετεῖ, καὶ
σπόργον ὅσυς, περιθεὶς τε καλάμῳ, ἐπό-
τον, λέγων· ‘Ἄρετε, ἕδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας
ι αὐτόν. Οὐ δέ Ἰτισος ἀφεῖς φωνὴν μεγάλην,
τιν. ε Σκότος ἐγένετο, οὐκ ἐφ' ἴνα τόπον,
ἢ ὅλην τὴν γῆν· καὶ εἰ μὲν ἦν καιρὸς
αἱ, εἰχεν ἄν τις λέγειν, διτι φυσικὸν τὸ πάθος·
τεσσαρεσκαΐδεκχτικίη ἦν ἡ σελήνη, διτε
ιν γενέσθι ἔκλειψιν φυσικὴν. Ἀνυδοφ δὲ ὁ
Ἐβραίστι τὸ προφητεῖαν, δεικνύων, διτι καὶ
λευτείας ἀνταπνοῆς τὰ Ἐβραϊκά τιμῆ. Τὸ
τι με ἐγκατέλιπες; ; ὡς ἐκ προσώπου τῆς
ης φύσεως λέγει, ωσανει τοῦτο λέγων
με τὸν ἄνθρωπον ἐγκατέλιπες, ὡ θεὲ, ἵνα
τεοῦ σταυρουμένου διπέρ ἐμοῦ; ; Ἡμετς μὲν
ἄνθρωποι ἔμενοι οἱ ἐγκατατελειμμένοι,

figitur. Ipse enim lapis est conjungens nos.

VERS. 28-32. «Et qui præteribant, conviciabantur illi, moventes capita sua, ac dieentes : Vah qui demoliris templum, et in tribus diebus extruis, serva te ipsum, et descendere de cruce. Similiter et summi sacerdotes illudentes inter se se cum Scribis, dicebant: Alios servavit, seipsum servare non potest. Christus ille rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus et credamus. Et qui crucifixi fuerant cum illo, probra jaciebant in eum.» Et qui præteribant, hoc est, qui transibant per viam, et ipsi blasphemabant Dominum, improperantes ei ut impostori. Similiter autem et pontifices dicebant: Alios salvavit, seipsum non salvat? Hoc autem dicebant deridentes ejus in miracula et vellicantes quasi phantastica fuissent. Nam operando miracula, salvos fecit multos. Diabolus autem incitabat illos ut dicerent, Descendat nunc de cruce. Quia enim cognoscebat auctor mali quod salus per crucem fieret, iterum tentabat Dominum, 259 ut si descendenter de cruce, certum foret ipsum non esse Filium Dei, et sic periret salus quæ per crucem ; sed ille et Dei Filius erat vere, et propterea minus descendit. Nam si voluisset descendere, neque principio ascendisset. Sciens enim per hoc salvandos homines, sustinuit ut crucifigeretur, aliaque multa pateretur perficereturque ejus opus. Et qui simul crucifixi, exprobabant; principio duo, postea unus agnovit eum innoxium, sicut Lucas dicit, et increpavit alium blasphemantem.

Vers. 33-37. «Cum vero facta esset hora sexta, tenebræ ortæ sunt super totam terram usque ad horam nonam. Et hora nona clamavit Jesus voce magna, dicens : Eloi, eloi, lamasabachthani, quod est, si quis interpretetur, Deus natus, Deus meus, cur me deseruisti? Et quidam astantium cum au-dissent, dicebant : Ecce Eliam vocat. Accnrrit au-tem quidam, et inpleta sponsia acetō, impositaque arundini, porrexit illi potum, dicens : Sinite, vi-deamus an venturus sit Elias ad deponendum eum. Jesus autem, emissa voce magna, exspiravit.» Te-nebræ factæ sunt non in uno loco, sed super to-tam terram : et si quidem fuisse tempus eclipsis, potuisset quis dicere naturale fuisse deliquium : nunc autem decimarquata fuit luna, quo tempore juxta naturam deliquium fieri impossibile. Clamat vero Jesus Hebraice propheticum, ostendens se usque ad mortem Hebraica in honore habuisse. Cœterum quod dicit : Cur me deseruisti ? ex per-sona humanae naturæ dicit : quasi diceret, Cur me hominem dereliquisti, o Deus, ut opus habeam Deo qui pro me crucifigatur? Nos enim homines fuimus.

deserti, illa nunquam a Patre derelictus fuit. Audi a ἑκεντος δὲ οὐκ ἐγκαταλείθη ποτέ παρὰ τῷ Πατρός. enim quid dicat : Non sum solus, inquit, sed Pa-
ter mecum est. Vel etiam pro Ἡβραιοῖς dicit, erat enim Ἡβραῖος et ipse secundum carnem. Cur me, hoc est, cur Ἡβραιοῦ populum deseruisti, ut crucifigerent Filium tuum? Quemadmodum enim consuevimus dicere, Deus tulit me, hoc est huma-
nam naturam : si et hoc loco Dereliquisti me, hoc est, vel meam humanam naturam, vel meum po-
pulum Judaicum. Cucurrit vero unus ut acetum ei potandum porrigeret, quo citius eum aceti conser-
ceret amaritudo. Cum autem clamasset Jesus voce magna, exspiravit, quasi irritans mortem ut Do-
minus, et potestate sua moriens. Quae autem vox
illa fuerit, Lucas manifestavit : Pater, in manus tuas cōmmodo spiritum meum. Etenim et hoc beneficium Christi est, quod nunc sanctorum spi-
ritus in manus Patris ascendunt, qui olim ab in-
ferno tenebantur, donec veniret qui prædicavit captivis remissionem.

VERS. 38 41. « Et velum templi scissum est in duas partes a summo usque ad iūnum. Cum autem vidisset centurio **280** qui astabat ex adverso illi, quod sic emisso clamore exspirasset, dixit : Vere homo hic Filius erat Dei. Erant autem et mulieres et longinquo spectantes, inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi parvi, et Jose mater, et Salome : quae etiam cum esset in Galilaea, se-
cutæ fuerant illum, et ministraverant ei, aliaeque complures qua simul ascenderant cum eo Hierosolymam. » Scissum est velum, per hoc manifestante Deo quo gratia Spiritus e templo evulet, et quod Sancta sanctorum omnibus conspicua et accessa fient : quod et factum est, Romanis ingressis; et quod lugeat etiam templum : nam quod in calamitatibus facere solent Judæi, cum vestes dilace-
rant, hoc et templum quasi animatum esset, fecit compatiens Conditori suo patienti, et vestes suas disrumpens: et aliud quiddam in hoc manifestatur. Caro ipsa velamentum est nostri templi, hoc est, mentis. Itaque virtus quam habuit caro adversus spiritum, passionibus Christi dissoluta est, a summo usque deorsum, hoc est, ab Adam usque ad novissimos homines. Etenim Adam sanctificato D passionibus Christi, non ultra caro illius maledicta erit, neque corruptioni obnoxia, sed incorruptibili-
tate honorati sumus omnes. Porro centurio, hoc est, qui sanctum præerat, videns quod tam potententer et sicut Dominus mortis exspirasset, admiratus est et confessus. Vide autem ordinem con-
versum. Judæi interficiunt, gentilis confitetur : discipuli fugiunt, mulieres manent. Erant enim, inquit, ibi et mulieres, inter quas Maria Magdalene, et Maria Jacobi et Jose mater, Et hæc Dei Genitrix erat, quæ quatenus Josepho desponsata fuit, mater erat et filiorum Joseph, cuius filii fuere Jacobus et Joses. Dicitur horum mater, hoc est, noverca : sicut et Joseph uxor dicebatur, hoc est,

"Ἄκουε γάρ αὐτοῦ, τι φησιν Οὐκ εἶμι μόνος, ὃν ὁ Πατὴρ μετ' ἔμοι ἔστιν. "Ἐπεὶ οὐκέπερ τῶν Ἐβραιῶν τούτο φησιν, ὡς Ἐβραῖος καὶ αὐτὸς τὸ κατά σῆρε ὄν. Εἰς τὸ ἔμοι, τουτέστι, τὸν Ἐβραϊκὸν λαὸν, ἀγα-
τεῖπες, ἵνα σταυρώσωσι τὸν Γίδην τὸν σὸν ; Ήσαῖ γάρ εἰώθημεν λέγειν, διτὶ Ο Θεὸς ἐφόριστεν ἔμοι, ἐπει-
τού, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν οὔτω καὶ ἐνταῦθε τῇ, Ἐγκατέλιπές με, νοεῖ ἀντὶ τοῦ, τὴν ἔμοιν φύσιν τῇ ἀνθρωπίνῃ, ἵνα τὸν ἔμοιν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκὸν. Αρ-
μάνῳ δὲ εἰς, δύος ἐπότιζεν αὐτὸν, ἵνα συντομώτερην αὐτὸν ἢ δριμύτερην δύος θυντήσῃ. Κράξες δὲ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, ἔξπεντεν, οἰοντεὶ προσκλι-
μενος τὸν θίνατον, ὡς αεσπότης καὶ κατ' ἔξωσιν ἀποθνήσκων. Τις δὲ ἦν ἡ φωνὴ, ἐδίλωσεν δὲ αυτῷ·
Πάτερ, εἰς τὸν γειράς σου παρτιθημένος τὸ πνεῦμά μου.
Καὶ γάρ καὶ τούτο κατώρθωσεν ἡμεῖν δὲ Κύριος, το-
εὶς γειράς τοῦ Θεοῦ ἀναδρύνειν τὰ τὸν ἄγιον πνεύ-
ματα· πρῶτην γάρ εἰς ἔδου πάντων αἱ φυγαὶ ἐκρι-
τούντο, ἵνα οὐ κλίθεν δὲ κηρύξας αἰχμαλώτοις ἀρεστοῖς.

« Καὶ τὸ καταπέτατον τοῦ νυκτὸν ἐσχίσθη εἰς δύο,
ἀπὸ ἥμερην ἔως κάτω. Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ πρ-
εστηκὼς ἐξ ἐναντίκας αὐτοῦ ὅτι οὕτω κράξας ἔξπεν-
σεν, εἶπεν· Ἀλτιθῶς δὲ ἀνθρωπὸς οὗτος Γίδης ἡν, Θεοῦ.
Περὶ δὲ καὶ γυναικες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσσι, τι
αἱς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ Ἰζαΐδη
τοῦ μικροῦ, καὶ Ἰωσὴν μῆτηρ, καὶ Σαλώμη. Αἴ καὶ
δέ τε ἦν ἐν τῷ Γελιλαίᾳ, ἡκολούθουν αὐτῷ, καὶ ἀπο-
νοοῦν αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ, αἱ συνεντάσσαι εἰς
τοὺς ἱερούς λαούς. » Εσχίσθη τὸ καταπέτατον, ἀ-
λούντος τοῦ Θεοῦ, διτὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐ-
στη ἀπὸ τοῦ νυκτὸν, καὶ διτὶ τὰ "Ἄγια τῶν ἀγίων
πάσι θετὰ καταστήσονται". δὲ τὰ γί-
γνοντα, τῶν "Ρωμαίων εἰσελθόντων" καὶ διτὶ πάλι
καὶ δὲ ναός. "Οπερ γάρ εἰώθασιν Ἰουδαῖοι ἐν ταῖς
συμφοραῖς ποιεῖν, καὶ διερρήγνυνται τοὺς γιτῶντας,
τούτῳ καὶ ὁ νυκτὸς, ὡσανεὶ ἐμψυχος, ἐνεδεῖπετο ἐ-
τῷ Κτίστορι πάσχοντι, τὸ ἐσώιον ἰμπάτιον ὀπαρίζει-
καὶ ἄλλο δὲ τι ἐκ τούτου δηλοῦται. Ἡ σάρκα
καταπέτατον ἐστι τοῦ ἡμετέρου νυκτὸν, τουτέστι, τὰ
νοός· ἡ γῆν τῆς σαρκὸς δύναμις, ἦν εἰγει κατὰ τα-
πνεύματος, διερρήγνη τοῖς πάθεσι τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ
χνιθενὸν ἔως κάτω, τουτέστιν, ἀπὸ "Αδάμ" ἔως καὶ
τῶν τελευτῶν ἀνθρώπων. Καὶ γάρ δὲ "Αδάμ" ἡγί-
σται τοῖς πάθεσι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἔτι ἡ σάρ-
κας εἰς τοῖς ἐπικατέρχοτος ἐσται, οὐδὲ φθορὴ ἐνοχή,
ἄλλο ἀφθαρτόν ἐπιμήθημεν ἀπαντες. Ἰδὼν δὲ
κεντυρίων, τουτέστιν, δὲ ἐκατόνταρχος (κέντουμ τῷ
λέγουσιν οἱ "Ρωμαῖοι" τὸ ἐκατόν) διτὶ οὕτως ἀστο-
τικῶς ἔξπεντεσ, θεούμασse καὶ ὀμολόγησεν. "Ορ-
δεὶς καὶ τὸν τάξιν ἀντιστραφεῖσαν" οἱ "Ιουδαῖοι θεω-
τοῦσιν, δὲ θνητὸς ὄμολογες" οἱ μαθηταὶ φεύγουσιν, εἰ-
γνοντες παραμένονταν. Ήσχι γάρ, φησι, καὶ γ-
νητικες, εἰς αἱς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία
ἡ Ἰζαΐδη, καὶ Ἰωσὴν μῆτηρ· αὐτη δὲ, ἡ Θεοτόκη
ἡν, τοῖς καθ' ὅμηντευθη τῷ "Ιωσὴφ, μῆτρα
τοῖς τοῦ δὲ Ἱωσὴφ πτερίδες ήσχι, Ἰζαΐδης καὶ
Ιωσῆς. Λέγεται τοίνυν μῆτηρ αὐτῶν, ἀντὶ τῆς
μητριαίας ὥσπερ καὶ τοῦ "Ιωσὴφ ἐλέγετο γυνή, ἐπει-

ηστή. Ἡ Σελάμη. Ήν ἡ μήτηρ τῶν γίῶν *sponsa*. Salome autem erat mater filiorum Zebedaei. Et aliae quoque *mulæ*, nomina enim celebriorum tantum commemoravit.

ἡδη ὄφιας γενομένης, ἐπεὶ ἡν Παρασκευή, προσάθεσαν, ἥλθεν Ἰωσὴφ δ ἀπὸ Ἀριμασχίμων βουλευτής, δις καὶ αὐτὸς ἡν προστὸν τὴν βουλεύειν τοῦ Θεού τολμήσας τὸς Πιλάτου, καὶ ἤτησαν τὸ σῶμα τοῦ δὲ Πιλάτου ἔθαψαν, εἰ δηδη τέθνηκεν πελεσάμενος τὸν κενογίωνα, ἐπηρώδην, εἰ παλαι ἀπέθανεν καὶ γνοὺς ἀπὸ ρύμνος, ἀδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ἰωάγοράς τον σινδόνα καὶ καθελὼν αὐτὸν, τῇ σινδόνι, καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μηνῃ. Ἡν λελατομημένον ἐκ πέτρας^C καὶ προσθετὸν ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου. Ἡ δὲ Μαγδαληνή, καὶ Μαρία ἡ Ἰωσῆ, ἔθεώρουν αὐτόν. Ὁ μακάριος Ἰωσὴφ, διτὶ τῷ νόμῳ καὶ τὸν Χριστὸν Θεὸν ἐπέγνω, διὸ καὶ λημαν ἐπιτινεῖτον οὐχ ὑπελυγίσατο γάρ, διτὶ σῆμα, καὶ ἐκπεσούμενος τοῦ πλούτου, ἔν τὸ σῶμα τοῦ ἐπὶ τυρκνίδι κατακριθένδι καθληθήσομαι τοῖς Ἰουδαίοις· οὐδὲν τούτον καθητόν. ἀλλὰ πάντας δὲντερας ἡγητήσατο ίνα θάψῃ τὸ τοῦ κατακριθέντος θελάτος ἔθαψαν, εἰ δηδη τέθνηκεν, γάρ αὐτὸν ἐπὶ πολὺ ἀνθέξειν, ὅπερ καὶ τέλος. Ἐπηρώτησε δὲ καὶ τὸν κενογίωνα εἰ τέθνει, τουτέστιν, εἰ πρὸ ὥρας ὀπέθεσεν. Ἰωσὴφ λαβὼν τὸ σῶμα, ἡγόρασε μὲν σινδόλιών δὲ αὐτὸν, ἐνείλησε τῇ σινδόνι, τὸ τίτανος ἐνταφιάζων. Μαθητὴς γάρ ἡν καὶ αὐτὸς οὖν, καὶ δύω; δε? τιμῆν τὸν Δευτόποτην ἐνσχήμων, τουτέστι σεμνός, εὐλαβῆς, Βουλευτής δὲ ἀξιώματι τι ἡν, καλλον δὲ αὐτὸν βίρος πολιτικὸν, οὐ οἱ ἔχοντες το τὰ τῆς ἡγορᾶς ἐπισκοπεύεν καὶ πολιτικαὶ κίνδυνος ἐπῆλθεν ἐκ τούτου, διὰ τὴν τοιούτης κακοπραγίαν. Ἀκούετων οἱ πλεύσιοι, σίσις ἐνταχθούμενοι πράγμασιν, δύως τῷ δὲν τενεπόδισε πρὸς ἀρετὴν τὸ βουλευτικὸν Ἰωσὴφ δὲ ἐρμηνεύεται, πρόσθετος· Ἀριές, αἴρων ἐκεῖνο. Γένοιτο οὖν καὶ ἡμᾶς Ἰωσὴφ γενέσθαι, ἀει προστιθεντας τῷ εἰρητῆς, καὶ αἴροντας ἐκεῖνο, τουτέστι, ἀγροθόντος λαβεντὸν δὲ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ κοινωνίας, καὶ καταθέσθαι τούτο ἐν μνημείῳ ἐπεὶ τε πέτρας, τουτέστιν, ἐν μνημείῳ μὴ ἐπιλανθανομένη τοῦ Θεοῦ. Ἐστω δὲ φυχὴ, ἐκ πέτρας λελατομημένη, τουτέστιν, τοῦ, δις ἐστιν ἡ πέτρας ἔχουσα τὴν σύστησαν δὲ αὐτὸν ἐν σινδόνι τουτέστιν, την σώρην δέξασθαι αὐτόν σινδόνι γάρ την; φυχῆς ἱμάτιον, τὸ σῶμα. Δει οὖν μὴ μόνον ἐν καρῷ δέχεσθαι τὸ θετού σῶμα τοῦ Κυρίου, ἐν σώμασι τοιούτῳ· ἐνειλετὸν δὲ τοῦτο, συστρέψειν καὶ συστέλλειν, ἀλλὰ μὴ τὸ γάρ μυστήριον συνεσταλμένον ἐστι φρον, καὶ οὐκ ἐκηπλωμένον.

Vers. 42-47. « Et cum jam venisset vespera, quoniam erat Parasceve quæ præcedit Sabbatum, venit Joseph ortus ex civitate Arimatheæ, honestus senator, qui et ipse erat exspectans regnum I'ei; et sumpta audacia ingressus est ad Pilatum, et petuit corpus Jesu. Pilatus autem admiratus est si iam mortuus esset. Et accersito ad se centurione interrogavit illum, an jamdudum mortuus fuisse. Et recognita ex centurione, donavit corpus ipsi Joseph. Et is mercatus sindonem, depositum eum involvit sindoni, reposuitque in monumento quod erat excisum e petra: et avolvit lapidem ad ostium monumenti. At Maria Magdalene et Maria Jose spectabant ubi poneretur. » Beatus Joseph adhuc legi serviens, Christum Deum agnovit, ideo et laudatum audet facinus. Neque cogitabat: Dives sum, et divitias amittere possum: si postulavero corpus ejus qui propter tyrannidem affectam condemnatus est, accusabor a Judæis. Nihil tale sedicebat, sed oīnia posthabens et minoris faciens, petivit ut sepeliret condemnati corpus. Pilatus vero mirabatur quod jam mortuus esset. Putabat enim ipsum diu in agone luctaturum, sicut et latrones. Interrogat autem et centurionem, si dum mortuus esset, hoc est ante horum Joseph itaque accepto corpore mercatus est sindonem, in qua depositum involvit: et quod honore dignum, cum honore sepelivit. Erat enim et ipse discipulus Jesu, sciens dignum honore Dominum; et honestus, hoc est, pius, irreprehensibilis; senator autem, quæ dignitas quædam erat vel potius ministerium et onus civile per quod cogebantur intendere his quæ fori erant, et multa saepè inde oriebantur pericula propter fori malitiam. Audiant divites, et publicis muneribus fungentes, quomodo Josepho nihil obsistat ad virtutem senatoria dignitas. Joseph interpretari possuimus argumentum: Arimatheus vero, tollens hoc. Concedat autem Deus, ut etiam uos sicut Joseph ille siamus semper aucti, et adjacentes in cursu virtutis, ac tollentes hoc, id est, id quod est vere bonum: accipiamus vero corpus Jesu per communionem, et collocemus in monumento exciso ex petra, hoc est, in anima memori, quæ Deum non obliiscatur. Sit autem anima illa ex petra excisa, hoc est, a Christo, qui est petra in qua consistere poterimus. Involvatur vero in sindone, hoc est, in corpore mundo suscipiatur. Nam sindon uniuersæ est corpus quasi vestis. Oportet igitur non solum in anima pura suscipere divinum corpus Domini, sed in corpore puro. Involvendum autem est hoc, id est, contrahendum et continendum et non explanandum. Mysterium enim in contracto est et occultum, et non cuivis aperiendum.

CAPUT XVI.

De resurrectione Christi. Quibus post resurrectionem Dominus apparuit. Quomodo apostolis Evangelii prædicationem demandavit.

VERS. 1-8. « Et cum præterisset Sabbatum, Maria Magdalene et Maria Jacobi et Salome emerunt aromata ut venirent et ungerent eum. Et summo diluculo diei primi Sabbatorum veniunt ad monumentum exorto sole, dicebantque inter se: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et cum respexissent, vident lapidem esse revolutum, **262** nam erat magnus valde. Et ingressæ in monumentum, viderunt adolescentem sedentem a dextris amictum stola candida, et expaverunt. At ille dicit eis: Ne expavescatis Iesum quæritis Nazarenum, qui fuit crucifixus? Surrexit, non est hic. Ecce locus ubi posuerant illum. Sed abite, dicite discipulis ejus et Petro, quod ille præcedit vos in Galilæam. Illic eum videbitis, sicut dixit vobis. Et abeuntes fugerunt a monumento: habebat enim illas tremor et stupor; neque cuiquam dicebant, timebant enim. Nihil magnum, neque dignum deitate Jesu sapientes mulieres illæ assident sepulcro, et unguenta emunt, ut secundum consuetudinem Judæorum ungant corpus, ut frangans maneat, et ne quid fœtidum ex corruptione oriatur, et ut unguenta, et alia quæ virtutem siccandi habent, humoremque corporis absorvent, incorruptum illud servent. Et talia quidem sentiebant mulieres. Et valde mane, id Matthæus vesperam Sabbatorum⁴, et Lucas profundum diluculum dici. **5** **3** Unius autem sabbatorum, hoc est, primæ ex diebus hebdomadis. Sabbata enim dies hebdomadæ nominabant, unam autem primam. Surrexerunt et veniunt ad monumentum, et disceptabant, quis revolveret illis lapidem. Cumque hæc illæ cogitarent, angelus revolvit lapidem, non sentientibus mulieribus. Id quod et Matthæus dicit, quod cum venissent mulieres, angelus revolverit lapidem. Hoc autem Marcus siluit, quod Matthæus dixisset a quo revolutus esset lapis. Quod autem Matthæus dicit, angelum sedere super lapidem, Marcus vero postquam ingressæ sunt in monumentum, vidisse ipsum mulieres intro sedere, non est mirandum. Potest enim fieri quod quem viderunt foris sedere, sicut Matthæus dicit, super lapidem, illum iterum viderint intus in monumento, qui prævenerit inulieres, et ingressus sit. Quidam autem dicunt quod aliæ quidem fuerint mulieres quæ apud Ma'lhæum, aliæ autem quæ apud Marcum, Magdalene vero omnium comes fuerit nimirum quod alacris esset, flagransque, ac officiosa. Dixit igitur mulieribus ille qui apparuerat: Ne expavescatis. Principio a metu liberat, deinde bonum illud de resurrectione nuntium assert. Crucifixum autem ipsum nominat. Non enim pudet crucis, quæ salus est hominum, et honorum caput. Surrexit. Unde manifestum? Non est enim hic. Et

A

ΚΕΦΑΛ. ΙΣ'.

Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως. Τίς μὲν τὴν ἔγερσιν ὁ Κύριος ἄφθον. Πῶς τοὶ ἀποστόλους τὸν τοῦ Εὐαγγελίου κήρυξιν δίτελον. Καὶ διηγενομένου τοῦ Σαββάτου, Μέρις ἡ Μαγδαληνή, καὶ Μέρις ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλώμη, ἡγράσαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθούσαι ἀλείφωσιν εἴπονται. Καὶ λίαν πρώτης μητρὸς Σαββάτου ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατελλόντος τοῦ ἀλίθου, καὶ Ἐλεγον τῷ ἑπτάτετρῳ τῆς Κύριας τοῦ μνημείου. Καὶ ἀναστέψονται ὁ Ι.Θω. ἵνα γὰρ μέγχες αὐτόρες καὶ εἰσελθούσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκους μημείουν ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβολῆμένον στολὴν λεπτήν, καὶ ἔξεδαμβούσαν. Οὐ δὲ λέγει αὐταῖς· Μή ἐκθετούσε. Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἀποκεκλιστούσαν; Ἡγέρθη, οὐκέτι ζειν ἀδε. Ὁδε ὁ τόπος ἦν ἔνθηκεν αὐτὸν. Ἀλλ᾽ ὑπάρχετε. εἴτε τὰς μαθητὰς τοῦτον καὶ τῷ Πέτρῳ, διτὶ Προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὅψεσθε, καθὼς εἶπεν ἡμῖν. Καὶ ἐξελθούσαι, ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· εἰχον δὲ αὐτὸς τρόμος καὶ ἐκστασις· καὶ οὐδενὶ εἴπον· ἐφοδούντο γάρ. Ὅ οὖν μέγχες οὐδὲ ἔπει τῆς τοῦ Ἰησοῦ θεστητος φρονοῦσαι εἰς γυναῖκας περὶ αὐτοῦ, παρακλήθητε τῷ τάφῳ, καὶ μέρη ἀγοράζοντες, ἵνα κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ἰουδαίων ἀλείφωσι τὸ σῶμα, ὡς ἐν μέντρῳ εὐῶδες, καὶ μὴ τι ἀδεῖς· ἐκ τῆς διαλύσσως πάθη· ἔμει δὲ καὶ τὸ μύρον ἐηραντικὴν τινα δύναμιν ἔχοντες, τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος ἀναπίνοντα, ἀσηπτον αὐτὸν τηρεῖν. Τοικύτερον ἐφρόνουν αἱ γυναῖκες· καὶ λίαν σρῆς ὅπερ δὲ μὲν Ματθαῖος, ὅψὲ Σαββάτου, δὲ Λαζάρος, ὅρθρου βαθέος, φρεσὶ, μάταις τῶν Σαββάτων, τοῖς ἵσταις, τῆς πρώτης τῶν τῆς ἐβδομάδος ἡμέραν (Ζέσσα γὰρ τὰς τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας ὀνόμασαν, μίαν ἓτην πρώτην) ἀναστάσαις ἔρχονται πρὸς τὸ μνημεῖον, πλινθολογούσαι τὰς τοῦ λίθου· ἐν δορὶ ἀταύτης ἀλογίζοντο αὐταῖς, ἄγγελος ἀπεκάλυψε τὸν λίθον μὲν αἰσθομένων τῶν γυναικῶν. Οὐ καὶ δὲ Ματθαῖος λέγει, διτὶ μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας, δὲ γρῦπες ἀπεκάλυψε τὸν λίθον· τούτῳ δὲ παρεστώπησεν δὲ Μέρχος, ὡς τοῦ Ματθαίου εἰπόντος παρὰ τὸν ἀπεκάλυψθη δὲ λίθος. Εἰ δὲ δὲ μὲν Ματθαῖος φησι τὸν ἐγγέλον καθῆσθαι ἐπὶ τῷ λίθῳ, δὲ δὲ Μέρχος, μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον ἰδεῖν αὐτὸν τὰς γυναῖκας ἔσω καθήμενον, οὐ δεῖ ταράττεσθαι. Ἐνδέχεται γὰρ ὃν εἶδον ἔξω καθήμενον, δις φησιν ὁ Ματθαῖος, εἰ τῷ λίθῳ, τούτον ἰδεῖν πάλιν δισῶ λεῖται τὰς γυναῖκας καὶ εἰσελθόντα. Τοῦτο δὲ λέγουσιν ὡς ἄλλαι μὲν ἡσαν αἱ παρὰ τῷ Ματθαῖος γυναῖκες, ἄλλαι δὲ αἱ παρὰ τῷ Μέρχορ. ἡ μάτη Μαγδαληνή, ἡ πάσαις παρηκαλούσει, θερμῇ αἱ οὔσαις καὶ διάπυρος τὴν σπουδὴν· εἶπεν αὖτις ταῖς γυναικὶν διατάσσει· Μήτε ἐκθετούσε. Πριτερον γὰρ ἀπαλλάσσει ταῦτας τοῦ δέους, εἶτα καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως εὐαγγελίζεται. Ἐσταυρωμένη δὲ αὐτὸν ὀνομάζει· οὐ γὰρ ἐπαισχυνεται τὸν σταύρον.

⁴ Matt. xxviii, 1. ⁵ ³ Luc. xxix, 1.

οὗτος γάρ ἔστιν ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ A vultis fide confirmari? Ecco locus ibi posuerunt τῶν ἀγαθῶν κεφάλαιον. Ἐγέρθη. Πόθεν δῆλον; Οὐδὲν γάρ ἔστιν ὅδε· καὶ θελεῖ πιστωθῆναι; Ἐδέ ό τόπος δικου ἔθηκεν αὐτόν. Ἐπὶ τούτῳ γάρ καὶ τὸ λίθον διῆρεν, ἵνα δεῖη τὸν τόπον ἀλλ' ὑπάγετε, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτῷ καὶ τῷ Πέτρῳ. Τὸν Πέτρον χωρίς εἶπε τῶν μαθητῶν, ὃς κορυφή τοῦ κατ' ἔξοχὴν αὐτῷ ὄνομάζων ἔκεινον· Ἡ ἐπειδὴ ἡρνήσατο ό δικος, ἐὰν ἥλθον καὶ εἰπων σι γυναῖκες, διτὶ προστάγματα, εἰπεν τοῖς μαθηταῖς, εἴτεν ἄν δικός οὐκ εἰμι· ἀπέβαλεν οὖν ἐμὲ, ἀδελύξατο με. Τούτου οὖν ἔνεκεν προστίθησι τὸ. Καὶ τῷ Πέτρῳ, ἵνα μὴ σκυνθαλισθῇ ὁ Πέτρος, ὃς αὐτὸς μὴ λόγου ἀξιωθεὶς, οἷς ἀρνησάμενος, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ συντάττεσθαι τοῖς μαθηταῖς ἀξιος ὄν. Εἰς δὲ τὴν Γαλιλαίαν πέμψει αὐτοὺς, τῶν θορύβων καὶ τοῦ πολλοῦ φόδου ὑπεξήγουν τῶν Ἰουδαίων. Ἐκράτησε μέντοι τὰς γυναῖκας φόδος καὶ ἔκστασις, τουτέστιν, ἔκπλαξις, ἐπὶ τε τῷ θέᾳ τοῦ ἀγγέλου, καὶ ἐπὶ τῷ φρικώδῃ τῆς ἀναστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν οὔδεν εἶπον. Ἐφοδοῦντο γάρ· Ἡ τοὺς Ἰουδαίους ἐφοδοῦντο (90), Ἡ τῷ φόδῳ συνεχόμεναι τῷ ἀπὸ τῆς ὁπτικῆς, καὶ τὸ νοῦν ἀπάλλεσσα. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν οὔδεν εἶπον, ἐπιλαθόμεναι καὶ ὃν ἤκουσαν.

ε Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς, πρῶτη Σαββάτου, ἀφάνη πρῶτον Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἀκεφαλήσκει ἀπέλασμάν. Ἐκείνη πορευθετεῖ, ἀπήγγειλε τοῖς μετ' αὐτῷ γενομένοις, πενθοῦσι καὶ κλαίουσι. Κάκεταιος ἀκούσαντες, διτὶ ζῆ, καὶ ἔθεσθη ὑπ' αὐτῆς, ἡπιστησαν. Μετὰ δὲ ταῦτα, δυσὶν εἶ αὐτῶν περιπταῖσιν ἐφενερώθη ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρὸν· κάκεταιοις ἀπέλθοντες, ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲν ἔκεινοις ἐπίστευσαν. Στερεόν, ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἔνδεκα ἐφενερώθη, καὶ ἀνεβίστε τὸν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, διτὶ τοῖς θεοσαμένοις αὐτὸν ἐγγερμένον, οὐκ ἐπίστευσαν. ε Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς· ἐνταῦθι στίξον, εἶτα εἶπε· Πρῶτη Σαββάτου ἀφάνη Μαρίᾳ τῇ Ματθαίῃ· οὐ γάρ ἔνεστη πρῶτη. Τίς γάρ οὖδε πότε ἔνεστη; Ἀλλ' ἀφάνη πρῶτη, Κυριακῇ ἡμέρᾳ· αὐτῇ γάρ ἡ πρῶτη τοῦ Σαββάτου, τουτέστι, τῆς ἔβδομάδος, ἦν ἔνων ἔκάλεσε μίτρην Σεβδάτων (91). Μαρίᾳ τῇ Μαγδ-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci

(90) Cod. 26 pergit: Φασὶ τινες τῶν ἔξηγητῶν ἐν-
ταῦθι συρπληροῦσθαι τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον,
τὸ δὲ ἀρχῆς προσθήκην εἶναι ματαγγενεστέραν. Χρή
δὲ καὶ ταῦτην ἀρμηνεύει μηδὲν τῇ ἀληθεῖα λυμα-
νομένους. Ἀρχή· Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς, κ. τ. λ.
«Aiunt nonnulli expositores, hic absolvit Evangelium
Marci: adeoque ea quae sequuntur, esse postea ab
aliis adjecta. Nihilominus oportet ut et hæc a nobis
exponantur, ne in quoquam veritatem lèdamus.
In i. i. : Cum surrexisset autem Jesus, etc. »

(91) Cod. 26 hæc interserit: Ζητητάον δὲ πῶς ἐν-
ταῦθα γέγραπται, διτὶ ἀφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ
Μαγδαληνῇ καὶ γάρ ἀφάνη πρῶτον οὐ τῇ Μαγδα-
ληνῇ μόνη, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀλλῇ τῇ τοῦ Ἰακώβου καὶ
Ἰωσὴφ, καθὼς δὲ Ματθαῖος ἴστορειν; «Εστιν οὖν
εἶπεν, διτὶ διὰ τῆς Μαγδαληνῆς καὶ την ἀλλην ἔδη-
λωσιν. Ἐθος γάρ τοις εὐαγγελισταῖς ἐν πολλοῖς διὰ
τοῦ γνωριμωτέρου προσώπου καὶ τὸ σὺν ἔκεινῳ ἀμ-
φιστίνειν· γνωριμωτέρα ἡ Μαγδαληνὴ κατὰ τὸ σπου-
δάζειν καὶ πορεύεσθαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον. Τινὲς δὲ λέ-

illum. Ad hoc enim et lapidem revolverat, ut ostenderet locum. Sed ite, dicite discipulis et Petro. Petrum ab aliis discipulis ut præcipuum segregat, ac ob excellentiam nominat illum præ aliis: vel quia negaverat Petrus, si venissent mulieres et di-
xissent quod præceptum esset eis ut annuntiarent discipulis dixisset 263 Petrus: Figo negavi eum, jam non sum illius discipulus, abjecit igitur me, abominatus est me. Illius igitur gratia apponit, Et Petro, ut ne offendatur Petrus tanquam ipsius non sit habita ratio, utpote qui negarit, et propterea indignus sit, ut altis discipulis connumeretur Porro in Galilæam illos mittit, eripiens a tumultu et metu Iudeorum. Invaserat autem mulieres tremor ac extasis, hoc est, stupor, et in spectaculo angeli, et in horrore resurrectionis, et propterea nulli quidquam dixerunt. Timebant enim: aut Iudeos metuebant, eut visionis metu correptæ mente excide-
rant, ideoque nulli quidquam dixerant, et oblitæ erant omnium quæ audierant.

VERS 9-13. «Cum surrexisset autem Jesus mane prima Sabbati apparuit primum Mariæ Magdalene, et qua ejacerat septem dæmonia. Illa profecta renuntiavit his qui cum illo fuerant lugentibus ac flentibus. Et illi cum audissent quod viveret, ac visus esset ab illa, non crediderunt. Post haec au-
tem duobus ex ipsis ambulantibus apparuit in alia forma, euntibus rus. Et illi abierunt, ac renuntia-
runt reliquis: nec bis illi crediderunt. » Cum sur-
rexisset Jesus, hoc loco punctum pone: deinde dic: Mane prima Sabbati apparuit Mariæ Magda-
lene Non enim surrexit mane. Quis enim vidit quando surrexit? Sed apparuit mane Dominica die, quæ est prima Sabbati, hoc est, hebdomadis, quam supravocavit unam Sabbatorum, Mariæ Magdalene, a qua ejacerat septem dæmonia, hoc est, multa. Solet enim Scriptura septenarium numerum pro multitudine accipere: ut quod sterilis penerit

D γειτι, μετὰ τὸ ταφῆναι τὸν Χριστὸν ἀπελθοῦσαν τὴν Θεοτόκον καταπεσεῖν ὑπὸ λύπης ὑπερβολεύσας, καὶ μισθὸν ἀφικεσθαι μετὰ τούτο πρὸς τὸν τάφον, ἀδυνατήσασαν ἐκ σφροδᾶς περιωδούσας, ἀλλὰ κεισθαι καὶ θρηνεῖν μέχρι τῶν εὐαγγελίων τῆς ἀναστάσεως. Τίως τοῦτο πεντηκούντης, διτὶ ἀναστὰς ἡ Κύριος ὑφρη ἐν γυναικὶ πρώτη Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, κ. τ. λ. «Quarendum vero quomodo hic scriptum sit, eum primo apparuisse Mariæ Magdalene; nam primum apparuit non Magdalene soli, sed et alteri Mariæ Jacobi et Josephi quemadmodum narrat Matthæus. Dicendum igitur, Marcum per Magdalenam, alteram quoque intellexisse. Consueverunt enim evangelista per personam notiorem, etiam alteram, si quæ cum ipsa sit, indicare; notior autem est Magdalena quoad curam impensam, et profactionem ad sepulcrum. Quidam vero aiunt, Deiparam Virginem, cum, sepulto Domino, recessisset, ob excessum doloris defecisse, et idcirco postea non perrexisse ad sepulcrum, eo quod impotens ad id reddita foret ex

septem Aut septem dæmonia, quæ contraria sunt a ληνῃ ἀφ' ἣς ἐκδεῖται εἰπτὲ δαιμόνια ἃ τοι παλλέ· septem spiritibus virtutis, neinpe spiritus præsumptionis, hoc est, abjecti timorist^t, spiritus ruditatis, spiritus mendacii, et alii quoiquot sunt contrarii donis Spiritus. Post hæc autem duobus ex illis apparuit cum ambularent, in alia forma, de quibus etiam Lucas dicit: et illi annuntiaverunt aliis: neque illis crediderunt. Et quomodo Lucas dicit quod reversi ir. venerunt congregates undecim, dicentes, quod surrexit Dominus? et Marcus hic dicit quod neque his qui ex rure venerunt, credidere? Dicimus igitur, quod illud, Annuntiaverunt reliquis, non de undecim dicitur apostolis, sed de quibusdam aliis. Illos enim hic reliquos vocat, quia undecim viderant illum in ipso die, quomodo et hi, qui ex rure reversi invenerunt illos dicentes: Resurrexit Dominus.

VERS. 14-20. • Postea discubentibus illis undecim apparuit, et exprol ravit illis incredulitatem illorum et cordis duritiam, quod iis, qui vidissent eum resurrexisse, non credidissent (a). Et dicebat eis: Ite in mundum universum, et prædicate Evangelium omni creaturæ Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit. 204 condamnabitur. Porro signa eos, qui crediderint, hæc subsequentur: per omnem in eum dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent: et si quid lethale liberint, non nocebit eis: super ægrotos manus imponent, et bene habebunt. Itaque Dominus quidem postquam locutus fuisset eis, receptus est in cœlum et consedit a dextris Dei. Illi vero egressi prædicaverunt ubique Domino cooperante, et sermonem confirmante per signa subsequentia. Amen. » Vide mandatum Domini: Prædicate omni creaturæ. Non dixit: Prædicate his qui obtemperant, sed, omni creaturæ, sive recipient, sive non. Qui crediderit: et non sufficit hoc: sed, et baptizatus fuerit. Nam qui crediderit, baptizatus autem non fuerit, sed adhuc est catechumenus, non jam salvatus est. Signa vero quæ sequuntur credentes, dicit dæmonia ejicere: linguis loqui novis, serpentes tollere, hoc est, abolere serpentes, sive sensibiles, sive spirituales: sicut etiam dixit: Super serpentes et scorpions calcate, manifeste de spiritualibus intelligens. Potest item et sic intelligi: Serpentes tollent, sicut Paulus viperam in manu

^a Isa. xi, 3.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

tristitiae vestimentia: adeoque decubuisse, et planuisse usque ad lætum nuntium de Filii resurrectione. Cæterum hoc verissimum est, Dominum primo ex mulieribus visum fuisse a Maria Magdalena, » etc.

(92-93) Cod. 26: Οὐκ ἔδη καὶ σέσωσται. Ο πιστεύεις γοῦν καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, εἴγε τὴν πίστιν καὶ τὸ βάπτισμα καθέρια καὶ ἀσπλαχνητήρι, ἢ καὶ μετὰ τὸ σπιλῶσαι καθέριστη σημεῖα δὲ λέγει τοὺς πιστεύσασιν οὐχ ἄπλως, ἀλλ' ὡς εἰρηκε παραχαλου-

θῆσαι, κ. τ. λ. • Non jam salvatus est. Qui igit crediderit et baptizatus fuerit, salvabitur, et tamen fidem et baptismum purum et immaculatum custodierit, vel si aliquando eadem ab ipso particulari contingat, iterum purificaverit. Signa vero dicit, quæ credentes non simpliciter, sed ut dixerat, sequentur, » etc.

(94) Cod. 26 post κατινατεῖς, τοῦτον δὲ διάκτοις ἀλλοεθνέστε, « hoc est idiomatibus alienis et peregrinis. »

^a Hæc prima periodus desideratur in textu Græco, neque exponitur a Theophylacto.

· καὶ θεωτικὸν τι πάσιν, οὐ μὴ εὔτούς α sustulit, nihil ab illa offensus. Etiam si mortale
· Γέγονε δὲ τοιποτε πάντως πολλά, ὡς εἰ quidam biberint, non nocebit eis. Sæpe autem
στορίεις εὑρίσκομεν. Πολλοὶ γὰρ καὶ φέρμαχοι
· διὰ τῆς τοῦ σταυροῦ σφραγίδος ἀβλαβεῖς
ζήθησαν. Ταῦτα δὲ λαλήσας, ἀνελθόθη, καὶ
εν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ (98). Ἐκεῖνοι δὲ εκτί-
πανταχοῦ τοῦ Κυρίου, φησίν, συνεργοῦντος
ἐν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων
αὐ. Ὁρές πανταχοῦ τὰ ἡμέτερα πρῶτον, εἴτα
· Θεοῦ συνεργία · ἡμῶν γάρ ἐνεργοῦντων καὶ
δύντων, δὲ Κύριος συνεργεῖ · ὡς ἐάν γε μὴ
δῷμεν ἀφορμὴν, οὐ συνεργεῖ. Σκόπει δὲ καὶ
ὅτι μετὰ τὸν λόγον τὰ ἔργα γει τὸν λόγος διὰ
γρων βεβαιοῦται · διπέρ καὶ ἐπὶ τῶν ἐποστό-
ντες, τὸν λόγον ἐβεβαίουν τὰ ἔργα τὰ ἐπακο-
ντα καὶ τὰ σημεῖα. Γένοιτο δὲ, Λόγε Χριστὲ,
οὓς ἡμετέρους λόγους οὐκέτε λέγομεν τερὶ ἀφε-
δὲ τῶν ἔργων βεβαιοῦνται καὶ τῶν πράξεων.
· Ιελσιοὶ παραστατικέν τοι, συνεργοῦντες ἡμῖν
τιν ἔργοις τε καὶ λόγοις · δια τοι πρέπει δ
γεν καὶ ἔργων δόξα. Ἀμήν.

τῆς εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίον ἔρμηντας
τοῦ Θεοφάλακτου.

*Commentariorum Theophylacti in Evangelium
Marci finis.*

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

) Cod. 26 hæc addit : Καὶ μὴν δὲ θεὸς καὶ
εἴτεο, δούλωτος ὁν, οὐκ ἐν ἔχοι δεξιὰ ἢ ἀρι-
· τῶν σωμάτων γάρ ταῦτα σχῆματα. Λοιπὸν
· καθίσει δῆλοι ἀνάπτουσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς
βασιλείας · τὸ δὲ ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, οἱ-
· καὶ δμοτιμίαν πρὸς τὸν Πατέρα. Οὐ μόνον
κι ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς δὲ Γίος, ἀλλὰ καὶ
καὶ λέγεται, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων
τος εἰρηκε, τοῦ μὲν τὸ καθιδρύεσθαι ἀμετά-
τοῦ δὲ τὸ βεβηλέναι τὸ θεόν ἐν τῷ ἄγαθῷ
εἶσοντος, καὶ οὐδὲν ἡ τῶν ἥρμάτων ἑταρότης
ἐν νοῦν διαφέρεται. Ἀλλως τε δὲ εἰπον ἴστεσθαι
αὐτοὺς, οὐκ εἴπε καθῆσθαι τὸν Πατέρα, ήνα διφο-
μένων ἀξιώματος · λοιπὸν οὖν καὶ καθῆσθαι
ποθεῖται. Ἐκεῖνοι δὲ, κ. τ. λ. « Evidem Deus

Pater, cum sit incorporeus, neque dexteram habet
neque sinistram · corporis enim hæc sunt formæ.
Restat igitur ut illud sedere quietem et divini im-
perii fruitionem significet; quemadmodum illud
a dextris Dei cognationem et aequalitatem cum
Patre. At non solum sedere in dextera Patris
Filius dicitur, sed etiam stare; sicut in Actibus
ait Stephanus: scilicet hæc phrasis status immu-
tabilitatem, illa felicitatem nos edocet: neque
ista locutionis diversitas sensus discrepantiam
importat. Aliunde vero, qui dixit stare Filium,
non dixit Patrem sedere; ut exinde nullum digni-
tatis discriminem inferre possimus. Dici igitur potest,
euin et sedere et stare. Iti autem, » etc.

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΓΑΡΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

THEOPHYLACTI

ARCHIEPISCOPI BULGARIÆ

ENARRATIO IN EVANGELIUM LUCÆ

VITA SANCTI LUCE Secundum Sophronium.

263 Lucas medicus Antiochenensis, Græci idioma-tis non inexpertus, Pauli apostoli studiosus, et omnis ejus peregrinationis comes assiduus, Evangelium conscripsit. De quo Paulus, Misimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus in Evangelio per omnes Ecclesias. Et in epistola ad Colossenses: Salutat vos Lucas medicus dilectus. Et ad Timotheum: Lucas mecum est solus. Alterum etiam librum eximium nobis reliquit, sub titulo Actuum apostolorum, cuius historia ad biennium usque extenditur, quo Paulus Romæ fuit, hoc est, ad quartum imperii Neronis annum; unde facile animum inducimus in eadem urbe librum ab illo conscriptum suis. Cætera, periodum Pauli et Theoclæ quod attinet, non secus ac Leonis baptizati fabula, inter apocryphas scripturas recensebitur. Neque enim fieri poterat, cum qui assiduus erat omnini Pauli occupationum spectator et comes, isthac ignorasse. Sub idem tempus exsitisse presbyterum quemdam in Asia refert Tertullianus, Pauli apostoli apprime studiosus, qui increpatus a Joanne tanquam hujus libri auctor, confessus est se utpote Pauli philtro correptum istud fecisse, ideoque ejecutum illum fuisse quidam autem. Quoties enim Paulus in suis Epistolis ait, secundum Evangelium meum, patet id de libro Lucæ intelligi, eumque non solum ab apostolo Paulo Evangelium accepisse, ut qui Domino, cum viveret, non conversatus sit, sed et a cæteris apostolis, quod et ipse manifeste asserit in ipso sui libri exordio, quemadmodum tradiderunt nobis qui ab initio ejus spectatores fuerunt Quocirca Evangelium scripsit ut audiverat. Acta vero apostolorum, ut res et ordo habuit, historiæ mandavit. Allatæ sunt ejus reliquiae Constantinopolim, ibique vicesimo Constantini imperatoris anno corpus ejus cum reliquijs Andree apostoli translatum est. . .
Κωνσταντίνου ἐνιαυτῷ τὸ τούτου σῶμα μετὰ τῶν λειψάνων Ἀνδρέου τοῦ ἀποστόλου μετήνομθη.

BΙΟΣ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ

Κατὰ Σωφρόνιον.

Λουκᾶς, Ιατρὸς Ἀντιοχεῖς, ταῦτα εἰ πρό-
ματα αὐτοῦ δηλοτ, τοῦ Ἐλληνοῦ εἰ ἄνθρ.
σπουδαστῆς Παύλου ἀποστόλου, τὰ τέοντα τῆς ἀλλοδαπῆς ἐκδόουθος, συνέτηρ Ἐπιφύλιον,
περὶ οὗ αὐτὸς Παῦλος, Ἀπεστελλαμένος, φα, ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν, οὐδὲ ἐπαινεος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πάσας τὰς Ἐκκλησίας. Καὶ πρὸς τοὺς Καταβαττούς
λαούς Λουκᾶς δὲ Ιατρὸς δὲ ἡραρχὸς
πρὸς Τιμόθεον· Λουκᾶς ἔστι μετ' ἑμῖν ρώμη
εἰπερὸν δὲ ἐξόδωκε τεῦχος ἐξερετον, ιατρῷ
ζεις ἀποστόλων, οὐδὲ Ιστορία ένως διτάξεων
ἐν τῷ Ῥώμῃ Παύλου ἐκτείνεται, τουτέστι, οὐ
τάρτου Νέρωνος ἐνιαυτοῦ. Ἀφ' ὧν πεπειναθεῖ,
καὶ τῇ πόλει τὴν βίβλον συντετάχθει. Ηγέρει
οδὸς Παύλου καὶ Θέκλας, καὶ πάς δὲ μῆδος
λέοντος βαπτισθέντος, εἰς τὰς κτυομέρικας
ψηφισθήσεται. Οὐδὲ γάρ ἐνεχώρει τὸν ἄγρον
τοῦ Ἀποστόλου μεταξὺ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ περὶ
τούτο ἡγνοηκένται. Ἀλλὰ καὶ Τερτουλλιτῶν
τὸν χρόνον ἀναγρέει πρετόντερόν τινα ἐν τῷ
σπουδαστὴν Παύλου ἀποστόλου, ἐλεγχόντα
ἰωάννου, οἷα περὶ αὐτοῦ συνταγείστης βίβλου,
λοιπούντος φιλτρῷ κατεχόμενον Παύλου, τῶν
ποιηκέντων. Διδούσι καὶ ἐκδεβλήσθαι τούτον πινα-
λημάδανοντιν. Οσάκις γάρ Παῦλος ἐν ταῖς αὐτοῖς
Ἐπιστολαῖς λέγει, κατὰ τὸ Εὐαγγελίον μοι, οὐ
ώς. περὶ τοῦ τεύχους τοῦ κατὰ Λουκᾶν σημα-
κιῶντος οὐ μόνον παρὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου
μεμαθηκέναι τὸ Εὐαγγελίον, οἷα μετὰ τοῦ Ιη-
τηνικῶντα ἐν τῷ σώματι μὴ γενομένου, ἀλλὰ
περὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, διπερὶ καὶ αὐτὸς ἐ-
πέχει τοῦ Ιδίου συντάγματος περιφερῶν λέγει, πε-
πρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπόστολοι αὐτόπται. Τοιχῷ
τὸ Εὐαγγελίον καθὼς ἀκήκοεν ἔγγραψε. Τάς δὲ ίρ-
εις τῶν ἀποστόλων, καθὼς Ιστόρησεν εὐτός, καὶ
συνέτεξεν. Ἡνέχθη τὰ λειψάνα αὐτοῦ, καὶ ἐπέπλε-
το Κωνσταντινουπόλει, εἰς δὲ τὴν πόλιν τῆς εἰσό-

ΒΙΟΣ ΛΟΥΚΑ ΤΟΥ ΕΓΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ
Ἐκ τῆς τοῦ Διηρθρίου μάρτυρες καὶ Τυρίων
ἐπισκόπου συνέψεως.

Λουκᾶς δὲ εὐαγγελιστής Ἀντιοχεὺς μὲν τὸ γένος ἦν, ἵστρος δὲ τὴν τέχνην. Συνεγράφετο δὲ τὸ μὲν Εὐαγγέλιον κατ' ἐπιτροπὴν Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, τὰς δὲ Πράξεις τῶν ἀποστόλων κατ' ἐπιτροπὴν Παύλου τοῦ ἀποστόλου. Συναπεδήμητος γὰρ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ μάλιστα τῷ Παύλῳ, οὗ καὶ μνημονεύεται ὁ Παῦλος, ἔγραψεν ἐν Ἐπιστολῇ· Ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἱερὸς δὲ ἀγαπητὸς ἐν Κυρίῳ. Ἀπέθανε δὲ ἐν Ἑφέσῳ καὶ ἐτάφη ἐκεῖ. Μετεπέθη δὲ θυτερον ἐν Κωνσταντίνου πόλει μετὰ καὶ Ἀνδρέου καὶ Τιμοθέου τῶν ἀποστόλων, κατὰ τοὺς καπιτώνας Κωνσταντίου βασιλίως, υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

ΓΠΟΘΕΣΙΣ

Τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου.

Λουκᾶς δὲ θεος, Ἀντιοχεὺς μὲν ἦν, ἱερὸς δὲ, καὶ τὴν ίδιαν σοφίαν πολὺς· οὐ μὴν ἄλλε καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν πιστελαν ἐξησκήσατο, τοῖς Ἱεροσολύμινς ἐπιφοτίσας, δε τὸν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδίδασκεν· δεσποτής τινες, ήτοι καὶ αὐτὸν γενέσθαι τῶν ἔνδομμάκοντα ἀποστόλων· καὶ τὸν νεκρῶν δὲ ἀναστάντα τῷ Χριστῷ συναντῆσαι μετὰ Κλεόπα· ἀναληφέντος δὲ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Παύλου πιστεύσαντος, γενέσθαι συνέδημον καὶ ἀκολουθον αὐτοῦ, φημὶ δὴ τοῦ Παύλου· καὶ δὴ συγγράψασθαι τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ πάσης ἀκριβείας, ὡς καὶ αὐτὸν τὸ προσώπιον αὐτοῦ ἴμφαται· μετὰ πεντεκαίδεκα δὲ ἐτη τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναληφέας συνεγράψατο. Γράφει δὲ πρὸς Θεόφιλον, συγκατητικὸν δοτε καὶ ἀρχοντα ιωάννης· τὸ γέροντα Κράτιστος ἐπὶ τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων δὲ ἀλέγετο, ὡς καὶ ὁ Παῦλος φησι πρὸς τὸν ἡγεμόνα Φαῖστον, Κράτιστε Φῆστε. Καὶ πᾶς δὲ ἀνθρώπος θεοφιλής, καὶ κράτος· κατὰ τῶν παθῶν ἀναδεξάμενος, θεόφιλός ἐστι κράτιστος· δε καὶ οὗτος τῷ δοτε δοτεντινοῖς τοῦ Εὐαγγελίου.

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ
ΕΓΑΓΓΕΛΙΟΥ.

- α'. Περὶ τῶν γονέων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ γεννήσεως. Περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ ἀγγέλου πρὸς Μαρίαν. Περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας πρὸς τὴν Ἐλισσέντα.
- β'. Περὶ τῆς ἀπογραφῆς. Περὶ τοῦ τῆς Μαρίας τοιματοῦ. Περὶ τῶν ποιμένων. Περὶ Συμεὼνος.
- γ'. Περὶ "Ἀννης" τῆς προφήτιδος. Περὶ Ἰησοῦ εὐρεῖνος ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων.
- δ'. Περὶ τῆς τοῦ Ἰωάννου κηρύξεως. Περὶ τῶν ἡπεριτηθεόντων τὸν Ἰωάννην. Περὶ Ἡρώδου καὶ Ἰωάννου. Περὶ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Σωτῆρος. Περὶ γενεαλογίας τοῦ Χριστοῦ.
- ε'. Περὶ νηστείας καὶ πειρασμοῦ τοῦ Σωτῆρος. Περὶ Ἰησοῦ ἀχθόντος διὰ τῶν ἰουδαίων εἰς τὸ ὄρος, καὶ διὰ μέσου αὐτῶν διελθόντος.
- ζ'. Περὶ τοῦ ἔχοντος πνεύματος δαιμονίου. Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου. Περὶ τῶν ιεθέντων ἀπὸ ποικίλων

268 VITA LUCÆ EVANGELISTÆ
Ex synopsi Dorothæ martyris et Tyriorum episcopi.

Lucas evangelista natione Antiochenus, professione medicus, mandato Petri apostoli Evangelium, et Pauli jussu Acta apostolorum conscripsit. Per omnes apostolorum peregrinationes maxime vero Pauli comes fuit, cuius mentionem faciens Paulus scripsit in quadam Epistola: Salutat vos Lucas medicus dilectus in Domino. Mortuus est Ephesi, ibique sepultus est. Demum translatus est Constantinopolim cum Andreæ et Timothei apostolorum reliquiis circa tempora Constantii regis Constantini Magni filii

B

ARGUMENTUM

In Evangelium secundum Lucam.

Divus Luças Antiochenus fuit patria, medicus artis peritus, et in externa philosophia magnus. Hierosolymis quoque probe Hebreorum disciplinis eruditus est. Sane Domino nostro docente, uti quidam tradunt, unus septuaginta discipulorum factus est, Christoque cum surrexisset a mortuis, cum Cleopa occurrit. Domino autem in cœlos assumptus, et Paulo ad fidem converso, illi peregrinationis comes factus est, Paulo inquam; et Evangelium cum omni diligentia conscripsit, id quod et proœmium ejus declarat, post assumptum in cœlos Christum anno quinto decimo. Scribit autem ad Theophilum, virum seuatorii ordinis, et fortassis principem. Nam Strenui nomen principibus et præsidibus tribuebatur, sicut et Paulus ad præsidem Festum dicit: Strenus Festo. Omnis autem homo Dei amans, roboreque ac strenuitate in refrenandis affectionibus præditus, strenuus est Theophilus, qui et dignus revera est ut Evangelium audiat.

267 SUMMA CAPITUM EVANGELII
SECUNDUM LUCAM.

1. *De parentibus Joannis Baptista et ejus generatione. De salutatione angelī ad Mariam. De visitatione Mariæ ad Elisabeth.*
2. *De conscriptione orbis. De puerperio Mariæ. De pastoribus. De Symeonis. De Anna prophetissa. De Iesu reperto inter doctores.*
3. *De prædicione Joannis. De interrogantibus Joannem. De Herode et Joanne. De baptismo Salvatoris. De genealogia Christi.*
4. *De jejunio et tentatione Salvatoris. De Iesu a Judæis in montem abducto, et per medium eorum transeunte. De obcesso a damone. De socru Petri. De iis qui sanati sunt a variis morbis.*

5. *Da captura piscium. De leproso. De paralytico. De Levi publicano. De Christo cum publicanis comedente. Cur discipuli Joannis jejunant, discipuli vero Christi non?*
6. *De discipulis in Sabbato spicas vellentibus. De eo qui aridam habebat manum. De electione apostolorum. De beatitudinibus. Quod oporteat inimicos diligere. De non contendendo cum proximo. Quod neminem liceat judicare.*
7. *De centurione. De filio viduae. De missis a Joanne.*
8. *De muliere Dominum ungente. Parabola de seminante. De matre et fratribus Iesu voluntibus videre eum. De increpatione aquarum. De legione daemonum. De filia principis Synagogæ. De haemorrhioissa.*
9. *De missione duodecim apostolorum. De Herode quod de Christo audivit. De quinque panibus et duobus piscibus. De interrogatione Domini. De transfiguratione Christi. De lunatico. De disceptantibus, quis major. De eo qui ab apostolis prohibitus est ejicere daemonia. Quod non deceat vindictam sumi de iis qui exciperunt hospitio nolunt. De non commissa sequela*
- C 10. *De septuaginta designatis discipulis. De interrogatore legisperiti. De eo qui incidit in latrones. De Martha et Maria sorore ejus.*
11. *De oratione. De eo qui habebat daemonium surdum. De muliere quae vocem de turba extulit. De petentibus signum. De Pharisæo interpellante Jesum. De miseria legisperitorum.*
- D 12. *De sermento iherosolymitano. De eo qui volebat dividere hereditatem. De divite cuius ager fructificavit. De contemptu terrestrium. Quod fugienda sit avaritia. De vigili servo. Quod non oporteat cum proximo contendere.*
13. *De Galilæis et iis qui erant in Siloa. De fructum non ferente. De muliere spiritus infirmi. Parabola de grano sinapis et fermento. De interrogante, num pauci salvandi sint. De nuntialis Jesu ob Herodem.*
14. *De hydroperico. Quod non liceat ambire primos accubitus. Quod deceat magis vorare ad eamnam pauperes quam amicos. De vocatis ad eamnam. Parabola de aedificio turris.*
- E 15. *Parabola de centum ovinis. De peregre profecto in regionem longinquam.*
- ζ'. Περὶ τῆς ἄγρας τῶν ἰχθύων. Περὶ τοῦ ἀποῦ. Περὶ τοῦ παραλιτικοῦ. Περὶ Αἰγαίου τοῖς τελώνους. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνεσθίοντος τοῖς τελώναις. Διὰ τὸ εἰ τοῦ Ἰεράννου μαθηταὶ νηστεύουσιν, οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ οὐχι.
- ζ'. Περὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν Σαδάρῃ τιλλοντῶν τοὺς στάχυας. Περὶ τοῦ ἡρα, ἤχοντος τὴν χειρα. Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκδοχῆς. Περὶ τῶν μακαρισμῶν. Περὶ τοῦ φιλέτων τοὺς ἔχθρους. Περὶ τοῦ πρὸς τὸν πλεύ μὴ φιλονεκεῖν. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν πλεύ κρίνειν.
- ζ'. Περὶ τοῦ ἀκατοντάρχου. Περὶ τοῦ μὲν τῆς χήρας. Περὶ τῶν σταλέντων παρὰ Ἰεράννου.
- η'. Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μάρφ. Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ επιέρχοντος. Περὶ μηρίκαιον ἀδελφῶν τοῦ Ἰησοῦ, Θελόντων θέτειν αὐτὸν. Περὶ τῆς ἀπειπιμήσεως τῶν ὑδάτων. Περὶ τοῦ λεγεώνος. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀργυρανθάργου. Περὶ τῆς εἰμοφθούσης.
- θ'. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν δάδεκα. Περὶ Ἡρίδου δὲ τὶς ἡκατεῖς περὶ Ἰησοῦ. Περὶ τῶν πάντων καὶ τῶν δύο ἰχθύων. Περὶ τῆς τῶν διαρίου ἀπεραντήσεως. Περὶ μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου. Περὶ τῶν διαλογιζομένων, τις μεζέων. Περὶ τοῦ μηλομένου δαιμόνια ἐλαύνειν ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Περὶ τοῦ μὴ αἰτεῖν τιμωρίαν εἰς τοὺς μὴ ἀξιομένους ἄτομα. Περὶ τοῦ μὴ ἀπιτητηθεῖν ἀκολουθεῖν.
- ι'. Περὶ τῶν ἀνειδειχθέντων ἀδόμηκοντα, μὴ τοῦ ἀπεραντήσεως νομικοῦ. Περὶ τοῦ ἡμετέοντος εἰς τοὺς ληστάς. Περὶ Μάρθας καὶ Μαρίας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς.
- ια'. Περὶ προσευχῆς. Περὶ τοῦ ἔχοντος ἀπρόκινωφόν. Περὶ τῆς ἐκ τοῦ δχλου ἀπαράστης φυγῆς. Περὶ τῶν αἰτούντων σημετον. Περὶ τοῦ Φαρισαίου, τοῦ καλησαντος τὸν Ἰησοῦν. Περὶ τοῦ ταλαποθεοῦ τῶν νομικῶν.
- ιβ'. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Χαριστίων. Περὶ τοῦ θέλοντος μερίσασθαι τὴν κληρονομίαν. Περὶ οὐ εὑφόρησεν ἡ χώρα πλουσίου. Περὶ τῶν γηίνων καταφροτεῖν. Περὶ τοῦ φράγματος τοῦ φιλαργυρίου. Περὶ τοῦ ἀγρυπνού δούλου. Περὶ τοῦ πρὸς τὸν πλησίον μὴ φιλονεκεῖν.
- ιγ'. Περὶ τῶν Γαλιλαίων, καὶ τῶν ἐν τῷ Σιδών. Περὶ τῆς συκῆς καρπὸν μὴ ἐνεγκόντος. Περὶ τῆς ἔχουσης πνεύματος ἀθενείας. Περὶ τοῦ κόκκου σινάπεως παραβολῆς, καὶ τῆς ζύμης. Περὶ τοῦ ἀπεραντήσεως, εἰ ἀλιγοὶ οἱ αὐξανοντοι. Περὶ τῶν εἰπόντων τῷ Ἰησοῦ δὲ Ἡρίδην.
- ιδ'. Περὶ τοῦ ὑδροπικοῦ. Περὶ τοῦ μὴ ἀγαπᾶν τοὺς πρωτοκλιστας. Περὶ τοῦ πτωχούς μᾶλλον ἐτὸ δεῖπνον καλεῖν, ή φιλους. Περὶ τῶν πλουτίων ἐν τῷ δεῖπνῳ. Περὶ οἰκοδομῆς πύργου παραβολῆς.
- ιε'. Περὶ τῶν ἀκατὸν προβάτων παραβολῆς. Περὶ τοῦ ἀποδημήσεως εἰς χώραν μακράν.

- ι᷑.* Περὶ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας. Περὶ τοῦ **A 16. De dispensatore injusto. Quod ne apex quidem de lege prætereundus sit. De non dimittenda uxore. De Lazaro et divile epulone.**
- ι᷒.* Περὶ σκανδάλου. Περὶ τοῦ ἀφεινχτας ἀκαρτίας τοις πλησίον. Περὶ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως. Περὶ τῶν δέκα λεπρῶν. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐπερωτήθιντος πότε ἥρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.
- ιᷓ.* Περὶ τοῦ ἀσί προσεύχεσθαι. Περὶ τοῦ χριτοῦ τῆς ἀδικίας. Περὶ τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ τελώνον. Περὶ τῶν παιδίων, δτι αὐτῶν κοτινή βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος τὸν Ἰησοῦν. Περὶ τοῦ λεπροῦ.
- ιᷔ.* Περὶ τοῦ Ζαχαρίου. Περὶ τοῦ πορευθέντος ἐπυπέρ λαβεῖν βασιλείαν. Περὶ τῶν δέκα δούλων τῶν μας λαβόντων. Περὶ τοῦ πώλου καὶ τῆς δύνης. Περὶ τοῦ ἀλαζόνου Ἰησοῦ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ. Περὶ τῶν ἐκβαθύντων ἐκ τοῦ ἱεροῦ παλαιότων καὶ ὄντων μένων. Περὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ Γραμματέων ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον ἐν ποιῷ δονάμει ταῦτα ποιεῖ.
- ιᷕ.* Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολὴς. Περὶ τῶν ἐγκαλεσθέντων διὰ τὸν κῆνσον Περὶ τῶν Σαδδουκίων τὴν ἀνάστασιν ἀρνουμένων. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως πρὸς τὸν Φαρισαίου,
- ιᷖ.* Περὶ τῆς τὸ δύο λεπτὰ βαλούσης χιρας. Περὶ συνταλείας ἐπερώτησις. Περὶ τῆς ἀλώσεως Ἱερουσαλήμ, καὶ δτι ὁ Κύριος προειπε τοις μαθηταῖς τὴν αὐτῆς ἥρμασιν. Περὶ τῶν στυμέτων.
- ιᷗ.* Περὶ τοῦ Πάσχα. Περὶ τῶν φιλονεικησάντων τὶς μεῖζων. Περὶ τῆς ἐκετάσεως τοῦ Σατανᾶ. Περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν ἀρχιερέα.
- ιᷘ.* Περὶ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Πιλάτον. Περὶ τῆς παρ' Ἡρώδου ἐξουθενήσεως. Περὶ τῶν κοπτομένων γυναικῶν. Περὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Χοιστοῦ. Περὶ τοῦ μετανοήσαντος ληστοῦ. Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ταφῆς.
- ιᷙ.* Περὶ τῶν σκοτεινούμενών τὸν τάφον γυναικῶν. Περὶ τοῦ Πίτρου τρέχοντος πρὸς τὸν τάφον. Περὶ Κλεόπα. Περὶ τοῦ ὀφθίντος Ἰησοῦ. Περὶ τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν οὐρανόν.
- 17. De scandalo. Quod remittenda sint proximis peccata. De fide in Deum. De decem leprosis. De Iesu interrogato, quandonum venturum sit regnum Dei.**
- 18. Quod assidue orandum. De injusto judice. De Phariseo et publicano. De puerulis qnorum est regnum Dei. De interpellante Christum. De leproso.**
- 19. De Zacchaeo. De illo qui projectus est accepturus regnum. De decem servis minas accipientibus. De pullo et asina. De lamentatione Jesu super Jerusalem. De fugitis e templo videntibus et ementibus. De principibus sacerdotum et scribis interrogantibus Dominum in qua potestate haec faceret.**
- 20. Parabola de vinea. De accusatis ob censem. De Sadducis resurrectionem negantibus. De interrogatione Jesu Phariseis facta.**
- 21. De muliere cum duobus minutis. Interrogatio de ultima consummatione. De obsidione Jerusalem, et quod Christus predixerit discipulis ejus vestitatem. De signis.**
- 22. De Paschu. De rixantibus quis major. De querela Satanas. De comprehensione Christi. Quomodo Christus ad principem sacerdotum duxit sit.**
- 23. Quomodo ductus est ad Pilatum. De contemptu Jesu ab Herode. De lugentibus mulieribus. De crucifixione Christi. De latrone resipiente. De sepultura Christi.**
- 24. De invisentibus sepulcrum mulieribus. De Petro ad monumentum currente. De Cleopu. De apparitione Jesu. De ascensione in cælum.**

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ENARRATIO IN EVANGELIUM LUCAE

269 PRÆFATIO.

Vers. 1-4. « Quoniam multi attentarunt contextere narrationem earum quæ inter nos multis argumentis comprobatae sunt rerum sicuti tradiderunt nobis hi, qui ab initio suis oculis viderunt, et ministri fuerunt sermonis, visum est et mihi, ut cuncta ab initio diligenter pervestigans ordine tibi scribam, strenue Theophile, quo agnoscas eorum quibus instructus es sermonum communionem. Qui fuerunt multi illi qui attentarunt? Pseudo-apostoli. Multi enim tunc conscripserunt Evangelia, uti est quod vocant Evangelium secundum Aegyptios, et quod inscribitur Evangelium secundum duodecim. Tales itaque attentarunt duntaxat, sed non perfecerunt. Quia enim absque divina gratia cooperunt, propterea neque absolverunt. Bene rigitur dixit Lucas, multi conati sunt: at pauci, ut Matthæus et Marcus, non tantum attentaverunt, sed et perfecerunt. Nam Spiritum sortiti erant, qui perfecta operatur. Res multis argumentis comprobatas dixit. Res enim Christi non simpliciter et nude traditæ sunt, sed vera et solida fide, et multorum argumentorum certitudine. Et quomodo, dic, Luca, multis argumentis comprobatae sunt? Sicut tradiderunt nobis hi, qui ab initio suis oculis viderunt, et ministri fuerunt sermonis. Hinc manifestum est Lucam ab initio non fuisse discipulum, sed posterioribus temporibus. Alii enim ab initio didicerant, ut Petrus et filii Zebedæi, qui et tradiderunt huic quæcumque ipse non viderat, neque ipse audierat. Quid autem est quod dicit, quo agnoscas eorum, de 270 quibus eductus es sermonum communionem? Duos in hoc sensus habeo. Unus quidem est hic: Prius te sine scriptis institui, o Theophile, nunc scriptum tibi trado Evangelium; atque ita mentem tuam munio, ut ne obliviscatur eorum quæ sine scriptis tradita sunt. Alter vero: Solemus nos homines sæpe quando quis nobis sine scripturis loquitur, suspicari ne forte quid mendaciam admistum sit: quando autem etiam scribit quæ loquitur, tunc credimus quod non scripsisset, nisi vera se dicere consideret. Idcirco et evangelista dicit: Propterea scripsi tibi Evangelium, ut ea de quibus sine scriptis eruditus es, in majori securitate conserves, majorem mihi fidem nunc habens, qui adeo de his quæ non scripto docui. confidam, ut etiam scripturis prodere non formidarim. Attende item quod dicit, agnoscas, non, scias, hoc est, secundo majorem accipias scientiam et fiduciam ac securitatem quod non mentiar.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

« Ἐπειδὴ περὶ πολλοὺς ἐπαχειρησαν ἀντέξαται διήγησιν περὶ τῶν πεπληρωφορημένων ἐν ἡμῖν πριγμάτων, καθὼς πρέσσουν ἡμῖν οἱ απὸ ἀρχῆς ἀσπτεῖ καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ἵσταμοι παρηκολουθηκότι ἀνωθεν πᾶσιν ἀσρόν, καθεξῆς τοι: γράψῃ, κράτιστε Θεόφιλε. Ἰνα ἐπιγράψῃ περὶ ὃν κατηγράφησθε λόγων τοῖν ἀσφάλειαν, εἰ θεών οἱ πολλοὶ οὗτοι οἱ ἐπιχειρήσαντες; Οἱ φει-απόστολοι πολλοὶ γὰρ συνέγρψαν, Εὐαγγέλια δὲν, ούδεν ἔστι τὸ κατ' Ἀγιοπόλιον, καὶ τὸ ἐπιγράφαν, Τῶν δώδεκα. Οἱ τοιοῦτοι οὖν ἐπαχειρησαν μάνι, εἰ μέντοι καὶ ἐτελείωσαν. εἴπει γὰρ χωρὶς θείας χρήστος ἥξεντο, διὸ τοῦτο οὐδὲ ἐτελείωσαν. Καλοὶ ἐπειν δὲ Λουκᾶς, οἵτι οἱ πολλοὶ ἐπαχειρησαν μάνι, οἱον δὲ Ματθαῖος, οἱ Μάρκος, οὐκ ἐτελείωσαν μάνι, ἀλλὰ καὶ ἐτελείωσαν τὸ γὰρ τελεῖον πνεῦμα εἰχον. Πεπληρωφορημένων δὲ εἰς πριγμάτων οὐ γὰρ ἀπλῶς κατὰ φιλην παρέδοσαν τὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ καὶ πίστει βεβεκὲ πατέται πάστις πληρωφορίας. Πάντες δέ εἰσι πεπληρωφητέμενα ταῦτα, εἰπὲ, ὦ Λουκᾶ; Καθὼς παρέδοσεν ἡμῖν οἱ απὸ ἀρχῆς κατόπτει καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου· εκ τούτου δῆλον, οἵτι οὐκ ἦν δὲ Λουκᾶς ἀπὸ ἀρχῆς μαθητής, ἀλλ' ὑπερόχρονος· ἄλλοι γάρ ἥσεν οἱ απὸ ἀρχῆς μαθητευθέντες· οἱ περὶ Ηὔτερον καὶ τοὺς τῷ Σεβεδούιον· οἱ καὶ παρέδοσαν αὐτῷ διτζε σύνεισθε, οἵτι οὐτήκος ἐγένετο. Τι δέ ἔστι τὸ, Ἰντεγνῆς τὴν ἀσφάλειαν περὶ ὃν κατηγράφησθε; Διττά ἐπειδή τούτο ἔχω νομίματα. Ἐν μὲν, διτι πρότερον μὲν ἀγράφως σε κατηγράψα, ὦ Θεόφιλε· νῦν δὲ ἐγγράψως παρεδίδοντα τὸ Εὐαγγέλιον, ἀσφαλίζομαι τὸν σὸν λογισμὸν, ἵνα μὴ ἐπιλαθηται τῶν ἀγράφων περάσθημένων. Ἔτερον δὲ τοιοῦτον. Οἱ ἁνθρώποι δέος ἔχουν πολλάκις, διταν τις ἀγράφως λέγηται, ὑποπτεῖαν τούτον ὡς τυχὸν φευδόμενον· διταν δὲ καὶ γράψει, λέγεται, τότε πιστεύομεν, ὡς ἐαν μὴ ἐθαρρόει, οἵτι εἰπή λέγεται, οὐκ ἐν ἔγραψε. Τούτο οὖν καὶ διεγελιστής φτισιν, διτι, διτι τοῦτο τοις ἔγραψα τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα δὲ ἀγράφως κατηγράψῃς, ἐν ἀσφάλεια πλείσιν κατέχῃς. Πιστεύσας μοι μάλλον νυν, ἐπειδή θαρροῦνται ἐπὶ τοτες ἀγράφως, θατε καὶ ἀγράφως ταῦτα εκθετενται δρα δὲ καὶ τὸ, ἐπιγράψει. Οἱ γάρ εἰπε, γνῶμε, ἀλλ', ἐπιγράψει, τουτέστιν, ἐκ δευτέρη πλείσιν γνῶσιν λάθος, καὶ θάρρος καὶ ἀσφάλεια εἰς φεύδομαι.

ΚΕΦΑΛΑ. Α'.

τῶν γονέων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ τῆς τοῦ γεννήσεως. Περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ ἀγγέλου ὁ Μαρία. Περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας πρὸς Ἐλισάβετ.

Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως Ιουδαίας, ἵερος τις ὁνόματι Ζαχαρίας, ἐξ ἑφτας Ἀντικρίας, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων ήν· καὶ τὸ δνομα τοῦτης Ἐλισάβετ. • Μέμνηται ζεσταλεῖς Ἡρώδου, ἅμα μὲν, κατὰ τὸν τύπον τῶν τῶν διηγούμενος· ἐκεῖνοι γὰρ οὗτοι ἄρχονται· ταῖς ἡμέραις Ἰωάννους καὶ Ἐζεκίου, καὶ τοῦ δεκατοντατούτου· ἅμα δὲ ἐπει περὶ τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον, διὰ τοῦτο μέμνηται τοῦ Ἡρώδου, οὐα δειπνη ἰθαῖς ἥλθεν διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ Ἡρώδου. Θύτος γὰρ διῆται. ἐκλιπόντων τῶν περὶ τῶν Ιουδαίων ἀρσενῶν, ἔγενετο, ὡς ἡ τοῦ Ἰσαὰκ προφητεία δηλοῖ. δείκνυται διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀλλού. Καὶ ἐπερον δὲ τιθεται· ἀληθὲς δείκνυται τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τοῦ τὸν χρόνον. Ἐξουσίαν γὰρ διδωτή τοῖς βουλούς διετέλεσεν (96), καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου μακράνειν οὐ Εὐαγγελίου ἀλλούτερον· ἄρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίας ταῖς τοῦ Ἰωάννου γεννήσεως, εἰκότως· ἀπὸ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως μᾶλλον εἰπεῖν. Πρόδρομος δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωάννης, εἰκότως τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως τὴν τοῦ Ἰωάννου ιται. Οὐδὲ αὐτὸν, ἀνευ θαύματος οὔσον. Ἐπει παρθένος ἔμελλε τεκεῖν, προώκονόμησεν ἡ χάρις ρωτὸς τέκνου αὐτοῦ νόμον φύσεως, εἰ καὶ μετά τοῦ δέ έστι τὸ, ἐξ ἑφτημερίας Ἀντικρία; Τινὲς δέ τοῦ νοοῦσιν, δτι δύο ἡστραίς οὐκέτε, ἐκ διτροχῆς εἰτουργίαν τελοῦτες· δὲ οὕτω λεγόμενος Ἀντικρία, Ζαχαρίας. Ἐπει οὖν ιεράτευτος ἐν τῇ λειτουργῷ Ἀντικρία, μετά τὴν ἐκείνου ἑφτημερίαν ἀλειτουργῷ Ζαχαρίας· δυσκεται δὲ οὐχ οὕτως ἔχειν. Ὁ γὰρ ίων, τὸν νεὸν τελέστας, κατέστησε καὶ ἑφτημερίαν δέ στιν ἀδόμαδός· καὶ ἐν μὲν τῇδε τυχὸν τῇ ἀδικαστήσης τοὺς οἰνούς Κορέ, ἐν δὲ τῇδε, ισάρη, ἐν δὲ τῇδε, τὸν Ἀντικρία, ἐν δὲ ἀτέρη, ἔτε· Ὅπερ οὖν λέγει δτι ἐν Ζαχαρίας ἐξ ἑφτημερίας οὕτω δεῖ νοεῖν, δτι ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀντικρίας ἀδόμαδος ἦν. Οὐχ δτι μετά τὴν τοῦ Ἀντικρίας ἀδόμαδος ἔμενεν αὐτὸς τὴν λειτουργίαν· εἰπε γὰρ ἐν εἰτούργειαν τοῦ Ἀντικρίας· νῦν δὲ ἐξ ἑφτημερίας εἰτούργειαν, περίστησι· δτι εκ τῆς τάξεως τοῦ Διονυσίου δέ τοῦ ιεράτευτος τοῦ Αποστόλου Καποδιστρίου· καὶ τῆς ἀδόμαδος ἦν· δετέκαι δὲ θελῶν δτι ποιεῖν νομίμως ἦν ιεράτευτος γένους ὁ Ἰωάννης, Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων Αριάρη· οὐ δέ τῆς Ελισάβετ δὲ ἐρμηνεύεται, Θεῶν ἀνάπτυχοις. Ήσκεν δὲ δικαιοι ἀμφοτεροι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. • αἱς τινές εἰσι δικαιοι, ἀλλ' οὐκ ἐνώπιον τοῦ ἀλλὰ κατὰ τὸ φυινόμενον, καὶ ἐνώπιον τῶν παντων· ἐκεῖνοι δέ γε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἡσκεν οἱ. • Πρερωμέτοι ἐν πάσις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιοι τοῦ Κυρίου, ἀμεμπτοι, εἰ Ἐντολὴ μὲν, οἷον ὃ μοιχεύεται, οὐ κλέψεις· δικαιομάτα δὲ, οἷον ἐκκολογῶν πατέρας η μητέρα, θυνάτῳ τελευτῆς· δικαιοι γὰρ τοῦτο. Γίνωσκε δὲ, δτι δύναται, εἰντολὴ δικαιοι ὀνομάζεσθαι, ὡς δικαιοι

A

CAPUT I.
*De parentibus Joannis Baptiste et ejus nativitate.
De salutatione angeli ad Mariam. De visitatione Marie ad Elisabeth.*

VERS. 5. « Erat in diebus Herodis regis Iudeæ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, et nomen ejus Elisabeth. » Mentionem facit regni Herodis, tum ut narrando prophetarum formam servet; illi enim sic incipiunt: In diebus Joachaz et Ezechias, et illius cuiuspiam, facta sunt haec: tum quia de Christo dicturus est, ideo meminit Herodis, ut ostendat quod sub Herode vere venerit Christus. Hic enim Herodes fuit cum defecissent apud Iudeos principes, juxta prophetiam Jacob. Unde monstratur quod Christus venerit. Sed et in hoc recte facit, quod ostendendo tempus, certius ostendit Evangelium. Copiam enim querendi, si qui volent, et discendi Evangelii veritatem a tempore facit. Et incipit a Zacharia et nativitate Joannis: idque merito. Quando quidem enim de Christi nativitate dicturus erat, Christi autem præcursor esset Joannes: consentaneæ ante Christi nativitatem, Joannis narrat nativitatem, eamque non sine miraculo. Et quia virgo paritura erat, præordinavit Deus ut vetula pareret, non secundum legem naturæ, tametsi ex viro. Quid autem est, ex vice Abia? Intelligent quidam sic, quod duo fuerint sacerdotes, successione ministerium perficientes, quorum unus Abia, alter autem Zacharias. Quia igitur sacerdotio functus erat Abia, post illius ministerium ministravit etiam Zacharias. Videin 271 autem non sic esse. Salomon enim cum perfecisset templum, constituit et vices, hoc est hebdomadas: et in una constituit filios Chorœ, in alia Asaph, in alia Abia, in alia alium. Igitur quod dicit fuisse de vice Abia, sic oportet intelligere, quod de hebdomade Abia fuerit. Non quod post hebdomadam Abia functus sit ministerio: dixisset enim post hebdomadam Abia: nuncautem cum dixit, de vice Abia, ostendit quod ex ordine et hebdomade Abia fuerit. Ostendere autem volens quod ex utroque parente legitime fuerit ex sacerdotali genere Joannes, dicit, Et uxor ejus de filiabus Aaron. Non enim licebat ex alia tribu uxorem ducere, sed ex eadem. Elisabeth interpretamur, *Dei quietem*: Zacharias autem, *memoriam Domini*. Vers. 6. « Erant autem ambo justi coram Deo. » Quidam justi sacerdos sunt, at non coram Deo, sed in speciem tantum, et coram hominibus: illi autem etiam coram Deo justi erant. « Ambulantes in omnibus præceptis et justificationibus Domini irreprehensibiles. » Mandata quidam sunt, ut ne occidas, ne adulterium committas: justifications autem, ut qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Justum enim hoc. Scito autem quod et mandatum justificatio nominari potest, utpote-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

3) Cod. 32, ιερατεῖς εἰκότως.

justum faciens hominem, imo et Dei justificatio ποιούστ τὸν ἀνθρώπον, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ αὐτὸν δικαιώματα. Ἐν γὰρ τῷ ἀμέριστον ὕστερον τὸ δικαιόματα ἔγγραφον, ἔχων ἡ θεὸς τὰς ἀντολὰς, καταρίθημές εἰσι. Εἰ μὴ τίθεν γάρ, φησι, καὶ ἀλλήλος εἰσι, ἀμερίτικαν οὐκ εἶχον· καὶ πόλιν, Ὁ λόγος δὲ ἐλάτης αὐτοῖς, ἐκεῖνος αὐτοῖς κρίνετ. Τίνος δὲ ἐνεργεῖ πρόκειται τῷ, πορευόμενοι ἐν πάσῃς ταῖς ἀντολαῖς, τῷ, ἀμερίτοις; "Ἄκουε· πολλάκις τινὲς πορεύονται τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πάντα ποιοῦσι τῷ ἡ θεοῦ δικαιούσι τοὺς ἀνθρώπους· οὐκέτουν ἀμερίτους εἰ τοι· δὲ δὲ Ζαχαρίας καὶ ἐπρέπετε ταῖς ἀντολαῖς, εἰ ἀμερίτοις ἐπράττε, μὴ διὰ τὸ ἄρεσμα τοὺς ἀνθρώπους ταύτας τελῶν.

Vers. 7. « Nec erat illis proles, eo quod Elizabetha sterilis esset et ambo proiectae jam ætatis B essent. » Justorum mulieres et justæ, sæpe steriles fuerunt, ut discas legem non exigere corporalium filiorum procreationem, sed spiritualium. Proiectae autem ætatis ambo erant, tam corpore, quam anima. Etenim juxta animam profecerant et progressi erant, ponentes ascensiones in corde, et diem habentes, sed non noctem vitam: ut in luce honeste agentes.

Vers. 8-10. « Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ coram Deo, secundum consuetudinem functionis sacerdotalis, sors illi obvenit ut odores incenderet ingressus in templum Domini, et omnis multitudo populi precebatur foris tempore thymiamatis. » Coram Deo mundi soli 272 sacerdotio funguntur, C ab impuris autem avertit Deus faciem suam. Quando autem sors illi obvenit ut incenderet odores? Vel omnino secundum tempus deprecationis, quando solus in Sancta sanctorum ingrediebatur summus sacerdos: ut discamus quod quemadmodum summus sacerdos iste ingressus in Sancta sanctorum fructum accepit, sic et Dominus Jesus ipse solus et revera summus sacerdos ingressus in Sancta sanctorum, hac est in cœlum cum carne, fructum accepit suæ, quæ in carne erat, visitationis nostram salutem et in filios adoptionem.

Vers. 11. « Apparuit autem illi angelus Domini stans a dextris altaris thymiamatis. » Non omnibus apparet angelus, sed mundis corde, qualis erat D Zacharias. Altare autem thymiamatis dixit, quia erat et alterum altare holocaustorum.

Vers. 12-14. « Et turbatus est Zacharias, illo viso, ac timor irruit super eum. Dixit autem ad eum angelus: Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: uxorque tua Elizabetha pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem: et erit gaudium tibi et exultatio, multique in nativitate ejus gaudebunt. » Turbatur quidem Zacharias. Insolitus enim visiones etiam sanctos turbavit. Verum angelis confessum turba-

« Καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τάκεν, καθ' ὅτι ἡ ἐλεύθερη ἦν στείρε· καὶ ἑμέρτεροι προβεβηκότες ἦσαν τοῖς ἡμέραις αὐτῶν ἥσχαν. » Αἱ τῶν δικτίων γυναῖκες, εἴ τι δίκαιαι, πολλάκις ἀτεκνοί· ἵνα σὺ μάθῃς, διὸ διά μοισαὶ ἀπαιτεῖ πολυτεχνίν σωματικὴν, ἀλλὰ τεματικήν. Προβεβηκότες; δὲ ἥσχαν ἑμέρτεροι, καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα· καὶ γὰρ καὶ πᾶν φυχὴν προδησαν, τουτέστι προέκοψαν, ἀπέστησαν ἐν τῇ χαρδὶ τιθέμενοι, καὶ τίμερνον ἔχοντες, ἃλλ' οὐ νόκτα τὸν βίον, ὃς ἐν φωτὶ περιπατοῦντες εὐσηκρυνας.

« Ἔγνετο δὲ ἐν τῷ Ἱερετεύειν αὐτὸν ἐτῇ τῷ τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ ἔναντι τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ θησαυρὸν τῆς Ἱερετεύεις, Ιεράχει τοῦ θυμιάσεως, εἰσελθὼν εἰς τὸ ναὸν τοῦ Κυρίου· καὶ πάντα τὸ πλῆθος ἦν τοῦ λαοῦ προσευχήμενον ἕκω τῇ ὑρῷ τοῦ θυμιάματος. » Συντινεὶ Θεοὶ οἱ καθαροὶ μόνοι Ἱερετεύοντες· εἰς δὲ τὸν μὴ καθαρὸν ἀποστέρεψε ὁ Θεὸς τὸ πράσινον αὐτοῦ. Πάστε δὲ ἔλαχε τοῦ θυμιάσεως; « Ή πάντας τὰ τὸν καρπὸν τοῦ ἱλασμοῦ, δεῖς μόνος εἰστέρχεσθε εἰς τὸν ἄγιον ὁ ἀρχιερεὺς· ἵνα μάθωσι τὸν ὄντα ἀρχιερεὺς αὐτοῖς, εἰσελθὼν εἰς τὸν ἄγιον ἄγιοις ἔλασθε καρπὸν, αὐτῷ καὶ ὁ Κύριος ἰησοῦς μόνος; καὶ μέγας τῷ ὄντι ἀρχιερεὺς, εἰσελθὼν εἰς τὸν ἄγιον ἄγιοις τοῖς ἄγιοις, τουτοῖς, εἰς τὸν οὐρανὸν μετεσκόπησε, ἔλασθε καρπὸν τῆς ἀνταρκτικοῦ αὐτοῦ ἐπιδημίας, τίνι ἡμετέραν υἱοθεσίαν καὶ σωτηρίαν.

« Μάθε, δὲ κατῷ ἄγγελος Κυρίου, ἀστάνεις ἐξ ἀρχῆς τοῦ θυμιάματος. » Οὐ πάντα πειστεῖς δὲ ἄγγελος, ἀλλὰ τοῖς καθαροῖς τῷ καρπῷ, οἷος ὁ Ζαχαρίας. Θυμιάστηριον δὲ τοῦ θυμιάματος εἶσι, ἐπειδὴ καὶ ἔτερον θυμιάστηριον, τὸ τῶν ὀλοκλεψαμέτων.

« Καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἴδων, καὶ ἥρδος ἵππος εἰπεὶ ἀπό τοῦ θυμιάματος. Εἰπεὶ δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· εἰ δὲ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σου, καὶ εἰ λέσσεις τὸ σῶμα αὐτοῦ ἰωάννην· καὶ ἔσται χρήσις καὶ ἄγγελαστις, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννητῇ τοῦ χαρπονταί. » Τρέπεται μὲν ὁ Ζαχαρίας. Λεπτύθει γὰρ ἥψις, καὶ τοὺς ἄγιους ταράχεται. « Άλλ' οὐδὲν ἄγγελος καταστέλλει τὸν ταράχην· παντεχνοῦ γέν-

σχες γνώμονας τῶν τι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὀπτασιῶν, Α τιονεμ sedat. Ubique enim hoc indicio discernuntur visiones quae a Deo, et quae a diabolo. Nam si mens primum turbetur, et statim timor solvatur, et iterum quiescat, revera divina est visio. Si autem timor ac turbatio magis atque magis crescent dæmoniaca est visio. Quare angelus dicit: Exaudita est deprecatio tua, et uxor tua Elisabeth pariet tibi? Nam Zacharias non pro filio precatus est, sed pro peccatis populi. Dicunt igitur quidam quod quoniam pro peccatis populi orabat, futurum autem quod generaret filium qui clamaret, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi: merito dicit ad illum angelus: Quoniam exaudita est deprecatio tua pro remissione peccatorum populi. Filium enim generabis, per quem remissio erit peccatorum. Alii autem sic intelligunt: Quoniam exaudita est deprecatio tua, Zacharia, et remisit Deus peccata populo. Deinde quasi ille dixisset angelo: Unde hoc manifestum? dicit angelus: Hoc tibi signum do, quod pariet tibi filium Elisabeth, et ita per puerperium Elisabeth credibile tibi sit remissa esse peccata populo.

Vers. 15-17. Erit enim magnus coram Domino, ac vinum et siceram non bibet: et Spiritu sancto replebitur jam inde ab utero matris suae, multosque ex filiis Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum: et ipse praecedet ante illum cum spiritu ac virtute Heliæ, ut convertat corda patrum in filios, et inobedientes ad prudentiam justorum: ut pareat Domino plebem præparatam. • Magnum fore Joannem prædictum angelus, sed coram 273 Domino: multi enim dicuntur magni coram hominibus, at non item coram Deo, ut hypocrita. Magnus autem Joanne, iuxta animam, sicut et parvus iuxta animam dicitur omnis qui scandalizatur. Nullus enim magnus scandalizatur, sed parvi, et pusilli animis. Dicit igitur Dominus: Qui scandalizaverit unum ex parvis. Quemadmodum autem in hi qui genuerunt Joannem, justi fuerunt coram Deo, sic et puer ipsorum magnus coram Domino. Sicera autem dicitur omne quod inepti potest, et non est exercite. Cum autem esset adhuc in utero matris repletus est Spiritu sancto, quando Mater Domini venit ad Elisabeth, et exultavit pro gaudio infans propter adventum Domini. Porro convertit corda patrum ad filios, hoc est, Hebreorum ad apostolos. Patres enim fuerunt Iudei, illorum autem filii apostoli. Convertit igitur corda Judæorum ad apostolos, docens et testificans de Christo. Qui autem de Christo testatur omnino fide dignos facit et discipulos ipsius. Non omnes convertit Joannes, sed multis: Christus autem omnes illuminavit. At in spiritu Elias præcessit. Sicut enim in Elia efficax fuit gratia, ita et in Joanne. Et sicut Elias secundi adventus præcursor, ita et Joannes primi. In virtute autem Eliæ, eo quod idem possunt adventus amborum; ambo enim ad Christum congregant. Et

aliter, in virtute ac spiritu Heliæ venit Joannes, Λέγεται πράτης. Καὶ τὸ δυνάμει δὲ Ἑλιοῦ, καὶ τὸ αὐτὸ δύνανται εἰ παρουσίαι ἀμφοτέρων, τοῦ τε Ἑλίου καὶ τοῦ Ἰωάννου· πρὸς γέρ τὸν Χριστὸν συνέργον. Καὶ ἔλλος δὲ ἐν δυνάμει καὶ πνεύματι Ἑλιοῦ ἔλλος Ἰωάννου, διότι ἐρμητής ἦν καὶ αὐτὸς, καὶ τοῖς πρίττος, καὶ ἐλεγκτικὸς ὁ ἑκεῖνος. Ἐπίστραψε δὲ τοὺς ἀπειθετοὺς ἰουδαίους ἐν τῷ φροντίσαι τῷ δικαίῳ, τουτέστι, τῇ τῶν ἀποστόλων διδασκαλίᾳ πρόνοις γὰρ τῶν ἀποστόλων, ηδὲ αὐτοῖς τοῦ πειρατικοῦ χάρις, οὐ φέρει τοῦ Εκυρίου. Ἐτοίμασε δὲ τῷ Κυρίῳ, τουτέστι τῷ Χριστῷ, λάζαρον κατεσκευασμένον, τουτέστιν, ἐμπαράσκευον πρὸς τὸ ὑποδέξασθαι τὸ κύριον· οἶδόν τι λέγω· Ἐπειδὴν Πλθοὶ τις πρεπτῆς κηρύγματος, οὐ πάντες ἀπίστευον, ἀλλ' οἱ πειρατεύομένοι, τουτέστιν, οἱ πρετοιμάζαντες ἴστες εἰς τοῦτο. Ὡσπερ γέρ ἐαν ἔλθοι τις εἰς οἰκίαν νηστοῦ, οὐ πάντες αὐτὸν ὑποδέχονται, ἀλλ' οἱ ἐγγονοὶ τῷ Κυρίῳ λαζάρον, ἀλλ' οὐ τὸν ἀπειθή, τὸν δὲ κατεσκευασμένον, οὐ ἔστι προητοιμασμένον, εἰς ὑποδοχὴν τῷ Χριστῷ.

VERS. 18-20. • Et dixit Zacharias ad angelum: Quo argumento cognoscam illud? Ego enim sum senex, et uxor mea proiecta ætatis est. At respondens angelus, dixit ei: Ego sum Gabriel, qui astiti in conspectu Dei, missusque sum ut loquar ad te, et hæc tibi lœta nuntieni. Et ecce futurum est ut sis tacitus, nec fari possis ad euin usque diem quo hæc fiant, eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. • Tamen si justus 274 esset Zacharias et sanctus, respiciens tamen ad prodigiosam generationem filii, non facile credebat. Idcirco et angelus suam dignitatem dicit: Ego sum Gabriel, qui astiti in conspectu Dei, non seductor dæmon, sed angelus Dei. Igitur quia discredidi, ego te faciam surdum, et loqui non poteris. Merito autem duo hæc passus est, et quod non audiret, et non loqueretur. Quia enim non obedierat, condemnatur ut surdus sit; et quia contradixerat, ut si leat. Verum tamen præfigurabat etiam ea quæ Judæis evenerunt. Nam sicut hic senex et sterilis et incredulus peperit filium prophetis majorem: ita et Judæorum congregatio sacerdotio inveterato quamvis esset steriles, incredula et inobedientis, Verbum tamen Dei, hoc est Dominum prophetarum peperit in carne: quo nato, hi qui prius inobedientes erant, ad fidem et confessionem pervenerunt.

VERS. 21-23. • Eterat populus exspectans Zachariam, et mirabantur quod moraretur in templo. Egrediebatur autem non poterat loqui illis. Et cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Et ipse inueniebat illis, permanensque mutus. Et accidit, ut inpleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam. • Vides quomodo Judæi exspectabant et permanebant donec exiret summus sacerdos? At nos Christiani, nisi mox ut ingressi fuerimus in templum, statim egrediamur, existimamus male nobiscum agi. Inueniebat autem populo Zacharias, forte roganti silentii causam: quia enim loqui non poterat, per nutum significabat. Vide item quod non abiit in domum

• Καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· Επάντι γνωσουσι τοῦτο; Ἐγὼ γὰρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ γυνὴ μου προδεδηκυται τῷ τατε ἡμέρας αὐτοῖς. Ιδεὶ ἀποκριθεὶς δὲ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ εἰμι Γερμῆς δὲ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπιστάλην ἀλλαζούσης πρὸς εἰς, καὶ εὐαγγελίσασθαι σοι τούτους· εἰδούς ἐσθη σιωπῶν καὶ μὴ δύναμενος λαλῆσαι, ἔγραψα ἡμέρας γάνηται τούτους· ἀνδρὶ οὐκανταποτελούσῃ τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν γάτον. • Εἰ καὶ δίκαιος ἦν δὲ Ζαχαρίας ἀπόγοιος, δημος πρὸς τὸ τεράστιον τῆς πειραστικῆς ἀνθεπάνων, οὐκ εὐκόλως ἀπίστευε. Διὸ καὶ δὲ ἄγγελος οὐκετοῦ ἀξιωμάτος λέγει, διτι, Ἐγὼ εἰμι Γερμῆς δὲ παρεστηκὼς τῷ Θεῷ· οὐ πλάνος δοκίμων, ἀλλ' ἄγγελος Θεοῦ. Ἐπειδὲ οὐν ἀπίστεις, ἵστο κωφεύων καὶ μὴ δύναμενος λαλῆσαι· εἰκότως δὲ τὰ δύο ταῦτα ἔπειτα, οὐκέτε ἀκούειν μήτε λαλεῖν· ὡς μὲν γὰρ παρεκκλιτικός εἴτε κάρπης τῷ θεραπευτικῷ· ὡς δὲ ἀντειπῶν, σωτῆρ. Πλὴν προετόπου καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἰουδαίους. Ὡσπερ γέροντος γέρων καὶ ἀκαρπος, καὶ ἀπίστεις, ἵστον μείζονα τῶν πρωφητῶν, οὕτω καὶ τὸν ἰουδαίων συντριψτὴν καὶ λερωσόν τον παλαιωθεῖται, εἰς ἀκρηπός καὶ παρέκκλισος γενομένην, ὅπερ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν δεσπότην τῶν προφητῶν, εἰς τεχνήν· οὐ τεχθέντος, οἱ πρώτην περίπτωσιν καὶ εὐφωνίαν μετρήθοσσεν.

• Καὶ ἦν δὲ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν, πειρατικὸν ἐν τῷ χρονίσει αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ· Εἰδούν δὲ οὐκ ἡδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς· καὶ ἐπίγνωσης δὲ ὀπτεστένων ἐώρακεν ἐν τῷ ναῷ. Καὶ αὐτὸς ἦν ἀνεύων αὐτοῖς, καὶ διέμενε κωφός. Καὶ ἐγένεται, ἐπελήσθησεν αἰ τὴν ἡμέραν τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἐπειδὴ θεοῦ εἰς τὸν οἰκον αὐτοῦ. • Ορῆς πῶς οἱ μὲν Ἰουδαῖοι προσεδόκων καὶ περιέμενον ἔως οὐκ ἐξέλθοι ὁ ἄγγελος; • Ήμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοί, ἀμφε τῷ εἰσειδεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰ μὴ ἐξέλθοιμεν, δεινόν τι πάγιον οὐμένον. Διένεις δὲ τῷ λαῷ δὲ Ζαχαρίας, ἵστος ἐρωτῶντι τὴν αἰτίαν τῆς σιωπῆς· μὴ δύναμεν τῷ λαλῆσαι, διέτενεν τοῦ νεύρατος ἐδίλκων ταῦτα. • Ορε ἔτι

οὐ διελέσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας : ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀλλὰ προσναψό· ἀπήκυστο μὲν γάρ ἡ ὁρεινὴ ἀληστή τῆς Ἱερουσαλήμ· πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις εἶχε τὸν οἶκον ὁ Ἱερεὺς, οὐκ εἴσω τὰς αὐλὰς τοῦ νοσοῦ ἀπελθεῖν κατὰ τὴν ἑρμηνίας αὐτοῦ· ἡμετεῖς δὲ, φεῦ! ρρονοῦμεν τῶν θειῶν ὑπηρεσιῶν! Τὸν δὲ καὶ μὲν λαβεῖν τὸν Ζαχαρίαν, διανεύειν δὲ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀλογον πολιτείαν δηλοτεῖς γάρ τὸν Λόγον, οὐδὲ δύνανται λόγον ἀπολῦν πράττουσιν ή λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτοὺς ἔρωτες, ἐπιστομίζονται, καὶ οὐδένας καὶ ἀπόκρισιν ἀποδοῦνται.

ὅτε τάῦτας τὰς ἡμέρας συνέλαζον Ἐλισά-
θην αὐτοῦ, καὶ περιέκρυβεν ἐκυτὴν μῆνας
γοτσοῦ διτοῦ, Οὕτω μοι πεποίηκεν ὁ Κύριος ἐν
τοῖς ἀπετέλεν ἀφελεῖν τὸ δνειδός μου ἐν ἀν-
τοῖς Σωφρων οὖσα ἡ Ἐλισάθη, ἥδειτο, καὶ
περιέκρυπτεν ἐκυτὴν, διὰ τὸ ἐν γῆς φ συλ-
τι μῆνας δὲ πέντε περιέκρυπτεν ἐκυτὴν,
καὶ ή Μαρίας συλλάζοι· ἀφ' οὗ δὲ καὶ ἐκεῖνη
καὶ ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ κύ-
τει ἔκρυπτεν ἐκυτὴν, ἀλλὰ καὶ ἐπεκρήσιά-
κε τοιούτου παιδὸς μήτηρ, καὶ πρὸν ή γεν-
οφητικῇ ἀξίᾳ τετιμημένου.

ἐπειδὴ μηνὶ τῷ ἔκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος
πρὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαΐας, ή
ζερέτ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀν-
ομοιαν Ἰωτήφ, ἐξ οὐκού Δασδίδ. Καὶ τὸ δνομα-
νοῦ, Μαρίαν. Καὶ εἰσελθών ὁ ἄγγελος
ν, εἶπε· Χατρέ, κεχριτωμένη, ὁ Κύριος
εἰλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν. Ἡ δὲ ἰδούσα,
ἐπειδὴ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ διελογίζετο πο-
δὸς ἀσπασμὸς οὗτος· καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος
φθοδοῦ, Μαρία· εὔρες γάρ χάριν περὶ τῷ
ἡντινέον λέγει τὸν ἀπὸ τῆς συλλήψεως
λέγει· δὲ μεμνηστεύθαι τὴν παρθένον ἀνδρὶ^C
ἰκονίδ, ἵνα δεῖξῃ, διτοῦ καὶ κύτη ἐκ τοῦ γέ-
δασθιδικτύητο· ἐκ γάρ τοῦ αὐτοῦ γένους
τῆς σειρᾶς· ἵναι ἐμφύτευτο τὰ μέρη, νόμος
ἢ δὲ τῇ Εὔρᾳ ὁ Κύριος; εἶπεν. Ἐν λύπαις
, λύει τὴν λύπην ταύτην ἡ χάρα, ἵνα δ ἔγ-
γρέται τῇ Ηερήνη, λεγον· Χατρέ, κεχρι-
τεῖται δὲ κεχτήρατο ἡ Εὔρα, εἰλογημένη
καὶ διελογίζεται δὲ περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ
η οὗτος, καὶ ἐρχεται ἀπὸ τοῦ πορνικού,
ρός πρὸς κέρην, ή θεος· ἐπειδὴ καὶ θεοῦ
τοῦ τῷ ἀσπασμῷ, τὸ, Ο Κύριος μετὰ σού.
κατετάλλει τὴν καρδίαν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ
ἄντιον ἀπερχέται γενομένη, δεξιάται τὴν
νοσιν· οὐ γάρ ἐνδέχετο ταρχητομένην
ιεδῶ; ἀλλαύει τὰ συμβολήσομεν· διπερ δὲ
κεχριτωμένη, ἀσπερ ἐρμηνεύων φησίν·
χάριν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ· τούτο γάρ ἐστι
ῶσται, τὸ εὑρετιν χάριν περὶ τῷ θεῷ,
ἀρέσκει θεῷ· ἀλλὰ τούτο μὲν κοινόν πολ-

A suam, donec impleti essent dies ministerii
sui, asseditque templo. Aberat enim vere a Jeru-
salem montania regio. Quamvis autem et Hiero-
solymis domum habuisset, non licuisset tamen ei
extra ambitum templi per tempus vicis suæ exire.
Nos autem, proh pudor! quam contemnimus di-
vina mysteria! Cæterum quod Zacharia non potest
loqui, sed innuit populo significat irrationalem
Judæorum vitam: quia ubi occiderunt Verbum,
non possunt rationem reddere de his quæ vel di-
cunt vel faciunt. Et si quid propheticum interro-
gaveris, obmutescunt, et non possunt tibi vel ser-
monem vel responsum dare.

VERS. 24, 25. «Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, et occultabat se mensibus quinque, dicens: Sic fecit mihi Dominus in diebus quibus me respexit, ut auferret probrum meum inter homines. » Elisabeth, quoniam casta erat, erubescet, et propterea occultabat se, eo quod senex conceperisset. Mensibus autem quinque oc-
cultavit se, donec Maria conciperet. Ubi autem il-
la concepit, et exultavit infans in utero, non ultra
se occultavit, sed libere ivit, ut pole tanti pueri
qui etiam antequam nasceretur, prophetarum di-
gnitate fuit honoratus.

VERS. 26-30. «In mense autem sexto missus est angelus 278 Gabriel a Deo in civitatem Galilææ cui nomen Nazareth, ad virginem despensatam viro cui nomen erat Joseph, de domo David, ac nomen virginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit: Gaudie, gratiosa, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Illa vero cum vidisset, turbata est super sermone ejus, et cogitabat qualis esset illa salutatio. Et dixit angelus ei: Ne timeas, Maria, inveni-
nistī enim gratiam apud Deum. » Mensem sextum dicit a tempore quo conceptus fuit Joannes. Dicit autem despensatam virginem viro qui erat de domo David, ut ostenderet et ipsam ex genere David de-
scendisse; juxta legem enim conjuges ex eodem genere et eadem cognitionis catena prognatos esse oportebat. Quia autem Eva dictum erat a Domino, ut in tristitiis pariat filios^B, solvit tristitiam illam in gaudium, quod angelus Virginis afferens dicit: Gaudie, gratiosa E: quia maledicta fuit Eva, hæc dicitur benedicta. Considerabat autem de saluta-
tione, qualisnam esset, num absurdum et procatrix, ac qualis viri al pueram, an divina: quia et Dei mentio inter salutandum facta, cum diceretur, Do-
minustecum. Primum autem timorem a corde ipsius repellit, ut in quiete constituta divinum respon-
sum accipiat. Neque enim fieri potest ut turbata diligenter audiat quæ eventura sunt. Porro id quod supra dixit, gratiosa, quasi interpretans dicit: Inve-
niisti enim gratiam coram Domino. Hoc enim est gratiolam esse, vel gratificatam, quod invenerit gra-
tiolam apud Deum, hoc est, placuerit Deo. Verum

hoc commune habet cum multis. Multæ enim et Ἀλκι γὰρ καὶ Μλλαι εἰρον χάριν περὶ τῷ Θεῷ, τὸ διαίτης invenerunt gratiam coram Deo, non autem id ἐπιφερόμενον εὐχήται.

VERS. 31-33. •Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Is erit magnus. et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ipsius, regubatque super domum Jacob in aeternum: et regni ejus non erit finis. • Ecce concipiens, hoc singulare, quod nulli alteri concessum. In utero autem dixit, ut ostendat Dominum ex ipsius virginis utero incarnatum substantialiter. Bene antem dictus est Jesus, quia ob salutem nostri generis venit. Nomen enim hoc in Graecam linguam conversum, dicitur salus. Jesus igitur Σωτήρ est, hoc est salvator: quia et τάχα salus dicitur. Erit autem, inquit, magnus, et Filius Altissimi vocabitur. Magnus quidem fuit et Joannes, sed non ad hoc Altissimi Filius. Jesus vero magnus quidem, eo quod docuit: Filius autem Altissimi, et propter istuc ipsum: docebat enim sicut auctoritatem habens: et propter miraculum miraculorum operationem. Vocatur autem Filius Altissimi, qui apparebat homo. Nam quia una fuit hypostasis, revera Filius Altissimi fuit Filius virginis. Et fuit quidem 278 ante secula Filius Altissimi Verbum, sed non vocabatur neque cognoscebatur; postquam autem incarnatum est et apparuit in carne, tunc et vocatum est Filius Altissimi, qui apparebat et miracula faciebat. Audiens vero thronum vel sedem David, ne putas sensibile quoddam regnum, sed divinum, quo regnavit super omnes gentes per divinam prædicationem. Domus enim Jacob sunt hi qui ex Hebreis crediderunt, atque etiam qui ex aliis gentibus. Illi eni proprie Jacob et Israel. Et quomodo dicitur sedere super sedem David? Audi. David parvus erat inter fratres suos, et Dominus quoque contemptus et taxatus ut relax et vini potor, et fabri filius, et a fratribus suis filii Joseph despiciens. Neque enim fratres ejus, inquit, credebant in eum. Ille cum benefaceret, persecutionem patiebatur: et Dominus quoque miracula faciens accusabatur et lapidabatur. Ille per mansuetudinem vicit et regnavit, et Dominus per mansuetudinem suscepta cruce regnavit. Vides quomodo dicatur sedere super sedem David? Nam sicut David sensibile regnum suscepit, ita et Dominus spirituale, cuius regni non erit finis. Nou enim finis regni Christi, hoc est agnitionis Dei et Christianismi. Nam et cum persecutionem patimur, gratia Christi floremus.

VERS. 34, 35. «Dixit autem Maria ad angelum : Quomodo erit istud, quando quidem virum non cognosco ? Et respondens angelus, dixit ei : Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi : quapropter et quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei.» Non quasi discredens Virgo dixit : Quomodo erit mihi istud ? sed ut prudens et intelligens, ut discat, modum inquiret. Non enim

ε Καὶ ιδού συλλήψη ἐν γαστρί, καὶ τέλος αὐτοῦ, τὰ
καλέσις τὸ δύναμις αὐτοῦ Ἰησοῦν· οὗτος ἦσται μάχη
καὶ Γίδες Ὅψιστου κληθῆσται. Καὶ δέος εἰπεῖν Κύρῳ
ὅ θεός τὸν θρόνον Δασιδή τοῦ πατέρος αὐτοῦ, ίδι
βασιλεύεσσι ἐπὶ τὸν οἰκεῖον Ἰακὼν εἰς τοὺς δύο,
καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. · Υἱὸς
συλλήψη· τούτο τὸ λέξισιν, οὐδὲμις οὐλατ-
ηγίανθη· ἐν γαστρὶ δὲ εἰπεν, ἵνα δεῖξῃ τὸν Κύρον
τοῦ χωτῆς τῆς νηδόνος τοῦ; Παρθένου σαρκωθῆναι
σιωδῶς· δικτίως δὲ ἐκλήθη Ἰησοῦς ὁ ἐπὶ σωμάτῃ
τοῦ ἡμετέρου γένους; ἀλθών· τὸ γέρας δύομα ταῦτα,
εἰς τὴν Ἐλλάδα γλάστραν μετεβαλλόμενον, θεᾶς λί-
γεται σωτηρίᾳ· Ἰησοῦς οὖν Σωτὴρ δραμνόντα,
ὅτι καὶ λεών ἡ σωτηρία λέγεται. · Εσται δέ, φαί-
μέγας, καὶ Γίδες Ὅψιστου κληθῆσται. Μέγας πάν-
τις, καὶ δὲ Ἰωάννης, ἀλλ' οὐχ ἔστι καὶ Γίδες Τύφλος
ὁ διὰ γέ Σωτὴρ, μέγας μὲν, καθόδη ἐδίδοκεν. Γίδες
Ὕψιστου, διὰ τε τοῦτο αὐτὸν (ἐδίδοκε γέρας ἐκ-
σίν τοῦ ἔχων), καὶ διὰ τὴν τῶν θυματῶν παρεβ-
πούσαν· καλεῖται δὲ Γίδες Ὅψιστου ὁ φωνής
ἄνθρωπος· ἐπει γέρας μία ἡν ὑπόστασις, τῷ ὅντα Γίδες
Ὕψιστου ἦν δὲ ἄνθρωπος δὲ Γίδες τῆς Παρθένου. Ἡ
μὲν γέρας καὶ πρὸ τῶν αἰώνων Γίδες Ὅψιστου ὁ Λέρος,
ἀλλ' οὐδὲ ἐκαλεῖτο, οὐδὲ δρυναρίζετο· ἐπει δὲ ἡ περ-
κώδης καὶ ἀρναρέθη ἐν σφρι, τότε δὴ καὶ ἐλεῖται
Γίδες Ὅψιστου, δὲ πινόμενος καὶ τὰ θυμάτα ποιεῖ.
Θρύνους δὲ Δασιδὸς ἀκούων, μὴ αἰσθητὴν βασιλεύει-
μένε, ἀλλὰ θείαν· ἦν ἐβοσιλευεσσιν ἐπὶ τοῖς αἴθι-
διξ τοῦ θείου κηρύγματος· οἶκος γέρας Ἰακὼν, τοῦ
οἱ εἰς Ἐδραίων πιστεύσαντος· ωντι μὴν καὶ εἰς
τῶν ἄλλων θειῶν· οὗτοι γέρας κυρίως, Ἰακὼν καὶ
Ιερεπίλη. Πώς δὲ λέγεται καθίσαι ἐπὶ τὸν θρόνον
Δασιδὸς; Ἀκούει· Ο Δασιδός, μικρὸς ἐν τοῖς ἀδελφοῖς; ἐ-
τοῦ· καὶ δὲ Κύριος ξενιστείημενος, καὶ διεβολεύ-
νος· ως φάγος καὶ οἰνοτόπης καὶ τάκτονος μὲν, τα-
περά τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, τοῖς μίτοις Ἰωάννη, ἰν-
μαζόμενος· οὐδὲ γε. οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, φησιν, κα-
στενον εἰς αὐτόν· ἐκεῖνος εὐεργετῶν θύμωντο· εἰ
δὲ Κύριος, θεύματα ποιῶν διεβάλλετο, καὶ ἐλατήρια,
Ἐκεῖνος διὰ πράττητος ἐνίκησε καὶ δέσποινα,
D καὶ ὁ Κύριος, διὰ πράττητα σταυρὸν καταδέσμινος
ἔδειλεντεν. Ὁρῆς πώς λέγεται καθίσαι ἐπὶ τὸ
θρύνον Δασιδός; Μὲς γέρας δὲ Δασιδός τὴν αἰσθητὴν βα-
λείζεν ἐλατεῖν, οὕτως καὶ δὲ Κύριος τὴν νοητὴν· δὲ εἰ
ἔσται τέλος οὐχ ἔσται γέρας τέλος τῆς βασιλείας τοῦ
Χριστοῦ, τουτέστι, τῆς θεογνωσίας καὶ τοῦ Ιησοῦ
νισμοῦ. Καὶ διωκόμενοι γέρας, λαμπομεν χρυσαὶ Δρ-
στού.

• Εγπε δέ Μεριάμ πρός τὸν ἄγγελον· Πᾶς ἡτα
τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρὸς οὐ γινώσκω; Καὶ ἀποκρίθη
ἄγγελος, εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα ἁγίου ἐκάλεσε
ἐπὶ τὸν καὶ δύναμις ἑψίσκαιέσται σε, οὐ
καὶ τὸ γεννωμένον ἄγιον, κληθήσεται Γένεσις·
Οὐχί, ὡς ἀποτίσσος ἡ Παρθένος, εἶπε τὸν Πᾶς ἡτα
μοι τοῦτο; ἀλλ' ὡς σοφὴ καὶ συνετὴ, ἀποκρίθη
μαθεῖν τὸν τρόπον τοῦ πρόγεντος· οὐδὲ γὰρ τέρπη

πρότερον, οὐδὲ μετὰ ταῦτα γενήσεται. Διὸ οἱ prius t. le quiddam factum est, neque posthac siet. νέσκει αὐτῷ δὲ διγγαλος. καὶ οὐ κατεκρίνει ψηλαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐμηνεύει τὸν τρόπον. ἡ Ζαχαρίας εἰκότως καταδικάζεται. Εἶχε παραδείγματα, διτὶ περ καὶ πολλαὶ στεττοὶ. ἡ δὲ Παρθένος οὐδὲν εἶχε παραδείγματα, φησὶν, διγονον επελένεται ἐπὶ σὲ, γόνιμον οὖν τὴν μήτραν σου, καὶ δημιουργοῦν εἰς τῷ ὁμοσούσῳ Λόγῳ· δύναμις δὲ Γύνετου, ὥς Θεῶς, Χριστὸς γάρ Θεοῦ δύναμις, ἐπινοι, ταυτότιν, ἐπισκεπτέσαι σε, πάντοτεν σε τοι. Μηδ γάρ δρνις ἐπισκιάζει τὰ νοσοτὰ ταῖς πτέρυξιν αὐτῆς περιλαμβάνουσα, ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις δὲν περιέλασε τὴν καὶ τούτο έστι τὸ ἐπισκιάσσει. Ἀλλος δὲ δρεῖ, διτὶ ἀσπερ δὲ ζωγράφος πρώτον σκιάτελειον χρωματουργεῖ, οὕτω καὶ δὲ Κύριος, ἡρῷ τὴν σάρκα δημιουργῶν, καὶ τὴν εἰκόνα του διεπλάστεται πρώτον ἐσκίασσε ταύτην ἡρῷ τῆς Παρθένου, ἐκ τῶν αἰμάτων τῆς σάρκα σωματίζεις, εἴτα κατ' ὅλην αὐτήν. Ἀλλὰ τοῦτο δημφίδολον οἱ μὲν γάρ διτὶ δίμα τῷ τὸν Κύριον επισκιάσσει τῷ ιερῷ Παρθένου, εὐδίς τέλειον ἦν τὸ βρέφος, παραδέχενται τοῦτο. Ἀκούεις γάρ τι φησι· δὲ γεννώμενον διγονον, ταυτότι, τὸ κατέ μέτρη μήτρα σου αὐδανόμενον, καὶ οὐκ εὐδίς εάρξαν. Ἐμφράττεται δὲ καὶ ἐντεῦθεν τὸ ιερόν τῆς Νεστορίου ἑκεῖνος γάρ εἰπεν διτι, Οὐχ δὲ θεοῦ ἐν τῷ μητρῷ τῆς Παρθένου οἰκήσας οὐδὲν ἄλλο ποτέ οὐκέτι διθρωπος φιλός ἐκ τῆς Μαρίας γεννήτορον έσχε τὸν θεὸν παρεπόμενον αὐτῷ. οὖν διτὶ τὸ γεννώμενον ἐν τῇ μητρῷ, ἑκεῖνο θεοῦ· ἄλλο οὐκέτι μὲν ἐκυρορρέτο ἐν τῇ λλος δὲ δὲ Γάδος τοῦ θεοῦ· ἄλλα εἰς καὶ δὲ δὲ τῆς Παρθένου τε καὶ τοῦ θεοῦ Γάδος. Ὁρα πὴν ἔγιαν Τριάδα δέσποτην, Πνεῦμα δὲ γιον, ἣν Γάδον, Γύνετον, τὸν Πατέρα σύνομάσσεις. Ιδοὺ ιερούσατες ἡ συγγενής σου, καὶ αὐτὴν οὐδὲν ἐν γήρᾳ αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ιερούσατες τῇ καλομένῃ στείρος, διτὶ οὐκέτι διθρωπά τῷ θεῷ πᾶν δῆμα. Εἴπει δὲ Μαριάμ· ίητη Κυρίου, γένοιτο μοι κατά τὸ δῆμά σου· ιεν ἀπ' αὐτῆς δὲ διγγαλος. οἱ ἀπορήσειν τῆς ήν συγγενῆς τῆς Παρθένου ἡ Ελισάβετ ιεν Παρθένος ἐκ τῆς ιούδα φυλῆς ἦν, δὲ δὲ τῶν θυγατέρων Αρρών· δὲ γάρ νόμος πέπο τῆς αὐτῆς φυλῆς τοὺς γάμους γίνεται καὶ αἱ συγγένειαι ἐν τοῖς ἀπὸ τῆς αὐτῆς πον εὐρίσκονται. Εστι μὲν οὖν εἰπεῖν καὶ τῆς εἰρχμαλωΐας συνεχόθησαν τὰ γενητὰ ον, τοῦτο. Αρρών γυναικα ἡγέγετο Ελισάβετ οὐδεν τοῦ Αμιναδέβ, διτὶ δὲ τῆς ιητης. Ορές διτὶ ἀναθεν καὶ ἀπὸ Αρρών, ἦν η Θεοτόκος τῆς Ελισάβετ; Επει γάρ αρρών γυνὴ ἐκ τῆς ιούδα κατήγετο φυλῆς, ιν καὶ η Θεοτόκος, δὲ δὲ Ελισάβετ ἐκ τῶν Αρρών, εἰκότως συγγενῆς τῆς Θεοτοκου ιετ· δὲ γάρ προμήτωρ αὐτῆς, ταυτότιν, ἡ

Ideo et ignoscit ei angelus, et non condemnat ut Zchariam, sed magis modum docet. Nam Zacharias merito condemnatur, habuit enim exempla multa, quandoquidem et multae steriles pepererunt: Virginis autem nullum exemplum erat. Spiritus itaque, dicit, sanctus veniet super te, secundum reddens uterum tuum et condens carneum consubstantiali Verbo. Virtus vero Altissimi Filius est Dei. Christus enim Dei virtus est. Obumbrabit tibi, hoc est conteget te, hoc est, undique te circumdabit. Sicut avis obumbrat pullos suos totos alis suis complectens, ita et divina virtus totam virginem apprehendit, et hoc est obumbrare. Alius autem quipiam fortassis dicet, quod sicut pictor primum delineat, et umbras inducit, et deinde perfectum colorum addit, ita et Dominus ipse sibi carnem condens, et imaginem hominis formans, primum delineavit illam in utero Virginis, compacta ex sanguinibus semper virginis carue, quam deinde paulatim figuravit: sed hoc dubium. Sunt enim qui dicunt quod ubi Dominus obrumbavit 277 uterum virginis, statim perfectus fuerit infans; alii autem hoc non recipiunt. Audi enim quid dicat, Ideo et quod nasceretur sanctum, hoc est, quod particulatum in utero crescit, et non statim perfectum existit. Confunditur autem et hoc loco Nestorius. Ille enim dixit quod non fuerit Filius Dei in utero virginis quiescens, incarnatus: sed nudus homo e virginie fuerit natus, posteaque haberet Deum factum sibi comitem. Audiat igitur quod illud quod nascebatur in utero, erat Filius Dei. Et non aliud quidem fons est uteri, alius autem Filius Dei, sed unus et idem fuit Filius Virginis, et Filius Dei. Vide item quomodo sanctam Trinitatem declaravit, dicens Spiritum sanctum, virtutem Filium, Altissimum, Patrem.

Vers. 36-38. Atque ecce Elisabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua, et hic mensis est sextus illi quae dicebatur sterilis: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Dicit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Ac discessit ab illa angelus. » Dubitaverit fortasse quipiam quomodo Elisabeth cognata fuerit Mariæ. Virgo enim ipsa ex tribu Juda fuit, Elisabeth autem de filiabus Aaron. Nam lex praecipit conjuges ex eadem tribu esse: et ita cognationes ex una tribu erant. Dicendum igitur quod a captivitate confusa sunt genera. Et melius ita dicitur: Aaron uxorem duxit Elisabeth, quae filia fuit Aminadab, qui fuit ex tribu Juda. Vides quod ab initio et ab Aaron cognata fuit Elisabeth Dei Genitrix? Quia enim uxor Aaron ex Juda descendit, e qua tribu fuit Dei Genitrix, et Elisabeth fuit ex filiabus Aaron, merito Dei Genitrix cognata dicitur Elisabeth, nam proava ejus, hoc est uxor Aaron, fuit ex tribu Juda. Considera autem et cognationis consequentiam. Elisabeth Aaron

uxor, Elisabeth etiam Zachariæ uxor, tanquam ex illa descendens. Sed videamus quid dical Virgo: « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. » Tabula sum pictoria, pingat pictor quod voluerit, sicut Deus quod voluerit Atque ita etiam quod prius dixerat: Quonodo erit hoc? non sicut incredulitatis, sed desiderii addiscendi modum. Nam si discredidisset, nequitiam dixisset: « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. » Disce autem quod Gabriel, si quis interpretatur, idem est quod homo Deus. Maria vero, domina, Nazareth autem, sanctificatio. Merito igitur cum nasci voluit Deus homo, missus est Gabriel, hoc est homo Dei. Sed in sancto loco sit salutatio, hoc est in Nazareth. Ubi enim Deus, ibi nihil impinguin, nihil non sanctum.

VERS. 39-42. «Exsurgens autem Maria in diebus his, abiit in montana cum festinatione in civitatem Juda, et intravit in domum Zachariæ, ac salutavit Elisabeth. 278 Et factum est, ut audivit salutationem Mariae Elisabeth, salutis infans in utero ejus, et repleta est Spiritu sancto Elisabeth, exclamavit que voce magna, et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. Cum audisset Virgo ab angelo quod conceperisset Elisabeth, statim abiit ad illam, et gaudens de hono cognatae, et volens ut prudentissima majore certitudine certior redi num vera dixisset qui apparuerat ei, ut ex hoc nec de suo dubitaret Prudens enim cum esset, timebat ne forte deciperetur, et non ut incredula, sed ut diligens rem explorare volebat. Zacharias itaque in montanis habitat, et propterea illuc abiit. At Joannes suscepto singulari supra reliquos homines dono vel munere, exultat in utero matris: unde et major est prophetis. Nam alii quidem prædixerunt futura postquam nati sunt: ille autem cum adhuc esset in utero matris, gratiam talem assecutus fuit. Vide enim: salutavit Virgo Elisabetham, hoc est, prior allocuta est. Vox itaque Virginis vox erat incarnata in illa Dei, et idcirco etiam Præcursorum in utero gratia prosecutus est, et prophetam fecit. Quæcunque enim dixit Elisabeth prophetice ad Mariam, non verba fuerunt Elisabeth, sed infantis: os autem Elisabeth tantum ministravit, sicut et os Mariae ministravit Filio Dei qui in utero ejus erat. Quippe cum exultasset puer in utero, tunc impleta est Spiritu Elisabeth. Nisi enim puer exultasset, non prophetasset illa. Itaque sicut dicunt prophetas primum mente excedere et divinum quid pati, ac tum denique prophetizare: ita et Joannes forte prius saltavit ut divinum quidam patiens, postea per os matris prophetizavit. Quid autem prophetizavit? «Benedicta tu in mulieribus. » Deinde quia multæ sanctæ mulieres pepererunt improbos, ut Rebecca Esau, dicit: Sed et fructus ventris tui benedictus. Aliter quoque intellegi potest: Benedicta tu in mulieribus, deinde vel-

A τοῦ Ἀσφάν γυνὴ, ἐκ τῆς ἰουδαία φυλῆς ἦν. Σύζητε δὲ καὶ τὸ τῆς συγγενεῖας παρεκκλούθημα: Ἐλισάβετ, καὶ ἡ τοῦ Ζαχαρίου, ὡς εἴδεται καταγραμένη. Ἀλλ' ἴσημη εἰ φησιν ἡ Πιρθένος: « Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γίνονται μοι κατὰ τὸ βῆμά σου. » Πίνακας εἰμὶ ζωγραφικής βούλεται ὁ γραφεὺς, γραφέτως· δὲ θελει, τοιούτῳ οὐ Κύριος· διότε καὶ δὲ εἶπε πρότερον, Πάσις ἡτοι ριτοῦτο; οὐκ ἀπίστος ἦν, ἀλλ' ἀπίθυμος τοῦ μετατόπιτον τρόπου· εἰ γὰρ ἤπισται, οὐκ ἂν εἶπεν. « Μή; δούλη Κυρίου, γίνοντο μοι κατὰ τὸ βῆμά με; Μάνθην δὲ διτὶ Γαβριὴλ μὲν ἀρμηνεύεται, ἀδρανὴ Θεός· Μαρίαμ δὲ, κυρία· Ναζαρέτ δὲ, ἀγροπόλις Εἰρήτως οὖν διταν ἡμέλλε γενέσθαι δὲ θεὸς ἀνθρώπος· ὁ Γαβριὴλ, δὲς ἀρμηνεύεται ἀδρανὴ Θεός· ἀλλέ καὶ δὲ μήδε τόπῳ γίνεται δὲ ἀνθρώπος, τοιούτοιν, ἐν Ναζαρέτ· διότι γὰρ Θεός, εἰδέντες νον.

«Ἀναστᾶσσα δὲ Μαρίᾳ ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς, ἐπορεύθη εἰς τὴν ὁρεινὴν μετὰ σπουδῆς, εἰς τὸν 'Ιουδα' καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίων, περὶ ἡσπάσασθαι τὴν Ἐλισάβετ. Καὶ ἤγεντο, ὡς ἔργον; Ἐλισάβετ τὸν ἀσκεσμὸν τῆς Μαρίας, ἀνιρτεῖ τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς· καὶ ἐπλήσθη Πνεύματος ἄγιου ἡ Ἐλισάβετ, καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ μεριμνῇ καὶ εἶπεν· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναικὶ, καὶ εὐηγγέλησός δὲ καὶ ὡς εὐηγγέλησεν δὲ καὶ ἀνεφώνησε παρὰ τοῦ ἀγγέλου, διτὶ συνέλεσεν ἡ Σατανᾶς, ἔδραιμε πρὸς ἐκείνην, δημιεύει μὲν χαρωπούς τῷ τῷ μάγανῷ τῆς συγγενεῦς, ἀμαρτιῶν δὲ καὶ ὡς εὐηγγέλησεν δὲ φωνεῖς αὐτῇ, ἵνα ἐκ τούτου καὶ αἱ αἱ οἰκεῖοι μὴ ἀμφιβάλλῃ. Ἀσφαλής γὰρ οὖσα θεάτητο μήπως πλανηθῇ· καὶ οὐχ ὡς ἀπίστοις, ἀλλ' ἀκριβεστέρον μαθεῖν βουλομένην τὸ πρᾶγμα. Ἡ τῇ ὁρεινῇ οὖν φωνεὶς δὲ Ζαχαρίας, καὶ διὰ τοῦτο Βρεφοῦ ἔκειτο· δὲ δὲ 'Ιωάννης, ἀξιότερόν τι χάρισμα τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους λαβών, σκιρτεῖ ἐν τῇ παῖδει τῆς μητρὸς, ὅθεν καὶ μείζων τῶν προφητῶν. Οὐ μὲν γάρ, μετὰ τὸ γεννηθῆναι προσφέτευεν, ἀλλὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς ὅτι, ἡξιώθη τοῦ πατού χαρίσματος. "Ορά γάρ· ἡσπάσασθαι δὲ Παρθένον τὴν Ἐλισάβετ, τοιούτοιν προστηγόρευεν. Ἡ φωνὴ οὖν τῆς Παρθένου τοῦ τοῦ αὐτῆς αεροκομένου θεοῦ φωνὴ ἦν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸν Πρόδρομον ἡ ἡ μητρὸς ἔχαρτεως, καὶ ἀποιῆσε προφητεύειν· ἵνα γάρ εἶπεν ἡ Ἐλισάβετ προφητικῶς πρὸς τὴν Μαρίαν, οὐ τῆς Ἐλισάβετ ἡσαν βῆματα, ἀλλὰ τοῦ βρέφους τὸ στόμα δὲ μόνον τῆς Ἐλισάβετ ἡπούργοι, διητοῦ καὶ τὸ στόμα τῆς Μαρίας ὑπούργος τῷ δὲ ἡ μητρὸς κατῆται διτὶ Γάρ τοῦ Θεοῦ· σκιρτεύει τὸ τοῦ βρέφους ἐν τῇ γαστρὶ, τότε ἐπλήσθη Πνεύματος ἡ Ἐλισάβετ. Εἰ μὴ γὰρ τὸ βρέφος ἔσκιρτεται, εἰ ἔν προσφέτευεν αὐτῇ διπτερός οὖν φωτὶ τούς προφήτας πρότερον ἔξισταμένους καὶ ἐνθουσιῶντας, εἰς προφητεύειν, οὕτω τάχα καὶ δὲ ὁ 'Ιωάννης πρότερος ἔσκιρτησεν, οἰον ἐνθουσιῶν, εἰτα διὰ τοῦ στόματος μητρὸς προσφέτευε· τοιούτοιν προσφέτευεν; εὐλογημένη σὺ ἐν γυναικίν. » Εἶτα ἀποιέι τοιούτοιν.

ιε ἄγιαι βασιλίους ἔτεκον, ὡς ή Ἀρεβάκχα τὸν φησὶν διτι, Ἀλλέ καὶ ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας ὑλογημένος καὶ ἄλλος δὲ νοικήσεται, Ἐύλογητος ἐν γυναικὶν εττα διπερ ἀρωτήσαντες τίνος, λέγει τὴν αἰτίαν. Ἐύλογημένος γάρ δὲ καρπὸς τῆς οιλίας σου, τωτίστι, θεός γάρ δὲ καρπὸς τῆς σου, εὐλογημένος γάρ μόνος δὲ θεός· ὡς καὶ τίδ λέγει. Ἐύλογημένος δὲ ἀρχόμενος εἴωθε γάρ φη τὸν, καὶ, σύνδεσμον ἀντὶ τοῦ, γάρ, παρακειν· ὡς τὸ, Δός δὲ μάτην βοήθειαν, καὶ ματαία καὶ ἀκρώπου, ἀντὶ τοῦ, Ματζήγα γάρ σωτηρίαν· καὶ πάλιν, Σὺν ὠργίσθης, καὶ ἡμετές μεν, ἀντὶ τοῦ, Ἡμετές γάρ δὲ μάρτυρες. Καρποῖς κοιλίας εἴπε τῆς θεοτόκου τὸν Κύριον, διότι τοῖς καρποῖς, δὲ δὲ Χριστὸς μόνης τῆς κοιλίας τῆς θεοτόκου πόθεν μοι τοῦτο, Ιησοῦς οὐδὲ η Μήτηρ τοῦ μου πρὸς μέ; Ἰδοὺ γάρ ὡς ἐγένετο η φωνὴ πεπειρούσα σου εἰς τὰ ἄντα μου, ἐσκίρτησε τὸ δὲ ἀγαλλιάσει ἐν τῷ κοιλίᾳ μου. Καὶ μακαπιστεύσασα, διτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαγώτηρι παρὰ Κυρίου. » "Οσπερ δὲ τὸν Κατόνταν Χριστὸν εἰς τὸ βαπτισθῆναι ὁ Ἰωάννης δὲ" εὐλέξειν, λέγων· Οὐκ εἴμι ἔχιος, οὐδὲ διὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ φθέγγεται. Πόθεν μοι Ιησοῦς οὐδὲ η Μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς μέ; ή τέχη τὸν Κύριον, μητέρα τὴν κυροφοροῦσαν αὐτὸν. "Ἐπὶ μὲν γάρ τῶν ἀλλων, πρὸν ή τέκνων, ή μητέρας δυνομέειν διὰ τὸν φόρον τῆς ἀμάξης, τωτίστι τῆς ἀποδολῆς. "Ἐπὶ δὲ τῆς Παρθένου τοιούτου ὑπωπτεύετο. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ τεκνεύσας διτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαγώταις σοι παρὰ Κυρίου.

αὶ εἴπει Μαριάμ· Μεγαλύνεις ἡ ψυχὴ μου τὸν καὶ ἡγαλλασσει τὸ πνεῦμα μου ἐπὶ τῷ Θεῷ στόρι μου, διτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τῇ, ταπείνωσιν καὶ τῆς αὐτοῦ· Ἰδού γάρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσιν αἱ αἱ γενεαὶ, διτι ἐποίησε μοι μεγαλεῖς δὲ· καὶ ἔγραψεν τὸ δνομα αὐτοῦ. Καὶ τὸ Ιησοῦς εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τοῖς φοδουμένοις αὐτοῦ· "Ἡ Παρθένος τελεώτερον πληροφορηθετεῖ, εἰ τὸν θεὸν, ἕκεινη ἐπιγράψουσα τὸ ιωάννα, τῇ. "Ἐκεῖνος γάρ, φησὶν, ἐπέβλεψεν τῷ ἔμβιον τεινόν, οὐκ ἔγων πέρδες ἐκεῖνον ἀνέβλεψε· με τὸλέσσεν, οὐκ ἔγων αὐτὸν ἐζήτησε· καὶ διὰ τὸν μακαριοῦσι με πάσχαι αἱ γενεαὶ· οὐδὲ "Ἐλισθέτε, ἀλλέ καὶ αἱ τῶν πιστευσάντων γένεται δὲ μακαριοῦσιν; "Ἄρα διὰ τὴν ἔμβιον Ὁδῷ· ἀλλ' διτι ἐποίησε μετ' ἔμβιον μεγαλεῖται διανυτὸν δὲ ὀνόματεν αὐτὸν, Ιησοῦς μηδεὶς ἀποτοτοῖς λεγομένοις, λογισάμενος διτι οὐκ ὄδύναται ταῦτα ποιῆσαι δὲ Κύριος. "Ἄγιον δὲ εἴπε τὸ αὐτοῦ, δηλοῦσα διτι οὐδὲν μοιόνεται τὸ γυμνήτρα συλλαμβανόμενος δὲ καθερώτατος, ἀλλ' μένει. Οὐκ εἰς ἔμβιον δὲ μόνην τὸ Ιησοῦς αὐτοῦ, καὶ εἰς πάντας τοὺς φοδουμένοις αὐτοῦ οἱ ἡ φοδουμένοι εὗτδεν, ἀλλέ πάντη ἀνέξιοι, οὐκ

ατι quispiam interroget quare? ipsam causam dicit: Benedictus enim fructus ventris tui, hoc est, Deus enim est fructus ille ventris tui. Benedictus enim solus Deus, sicut et David dicit, Benedictus qui venit. Consuevit enim Scriptura conjunctionem, et, pro, enim accipere: ut, Da nobis auxilium, et vana salus hominis: hoc est, Vana enim salus hominis. Et iterum: Tu iratus fuisti, et nos peccavimus, hoc est, nos enim peccavimus. Fructum autem ventris Dei Genitricis dicit Dominum, et ideo sine viro conceptum. Pueri enim alii fructus sunt patrum: Christus vero solius ventris Mariæ fructus: ipsa enim sola hunc fructum protulit.

VERS. 43-45. « Et unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit præ gaudio infans 279 in utero meo. Et beata quæ credidit, quoniam perficiuntur ea quæ dicta sunt ei a Domino. » Sicut postea Joannes Christum, cum venisset ut baptizaretur, prohibuit propter reverentiam, dicens: Ego non sum dignus⁷, sic et nunc per matrem suam loquitur: Unde mihi hoc, ut veniat mater Domini mei ad me? priusquam pariat Dominum, matrem vocans eam, quæ in utero gererbat. Alias enim priusquam pariant, non soleamus matres vocare propter metum abortiendi: in virgine autem nihil tale suspicari oportebat. Et idcirco priusquam parias, mater et beata es tu, o Maria, quæ credidisti, quia implebuntur ea quæ a Domino tibi dicta sunt.

VERS. 46-50. « Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum, et exsultavit spiritus meus in Deo Salvatore meo. Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica qui potens est, et sanctum nomen ejus. Et misericordia ejus in progeniem et progeniem timentibus eum. » Virgo certior redditæ de fœtū concepto glorificat Deum, illi miraculum attribuens, non sibi ipsi. Ille enim, dicit, respexit in me humilem, non ego ad illum respexi. Ille me prosecutus est misericordia, ego illum non quæsivi. Et ex hoc tempore beatam me dicent omnes generationes: non sola Elisabetta, sed et eorum generatio qui crediderint. Quare autem beatam medicent? Non propter meam virtutem, sed quia fecit mecum magna qui potens est. Potenter nominat Deum, ut ne quis discredat his quæ a se dicuntur, considerans quod Deus illa facere potens sit. Porro sanctum nomen ejus vocal declarans quod non inquinetur mundissimus ille in utero conceptus, sed sanctus maneat. Neque in me sola est misericordia ejus, sed in omnes qui timent illum. Qui enim non timent ipsum, sed omnino indigni sunt, non assequuntur misericordiam. In alth. iii, 11.

generationem autem et generationem dicens esse misericordiam Dei, ostendit quod misericordiam assequentur et in praesenti saeculo, et in futuro, nempe aeterno. Nam hic centuplum accipiunt, et illuc longe amplius. Attende autem quod primum magnificat anima Dominum, et deinde spiritus exultat: ut simile quid dicam, magnificat Deum, qui digne juxta Deum ambulat. Vocatus es Christianus, non attenuans nomen et dignitatem Christi faciendo quod non oportet, sed magnificans operando magna, coelestiaque opera. Et tunc etiam spiritus tuus exultabit, hoc est, spirituale donum quod accepisti per egregia opera, exultabit et proficiet. Et non contrahetur, et, ut ita dicam, mortificabitur. Scias praeterea videri Scripturam simpliciter idem dicere spiritum et animam⁸, proprie tamen differt. Animalem enim **πεπονικόν** hominem dicit eum qui juxta naturam vivit, et humanis rationibus regitur, si quando esuriens comedat, odio habeat iniunicum, et in summa, si nihil supra hominem appareat. Spiritualem vero, qui transcendent leges naturae, et non humano more sapit. Et haec est differentia animæ et spiritus in Scriptura. Medici forsitan hæc aliter discernunt, sed nobis Scriptura cordi est, medici vero valeant.

VERS. 51-56. • Fecit robur in brachio suo, dispersit superbos cognatione cordis ipsorum. Detraxit potentes de sedibus, et exaltavit humiles. Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes. C Suscepit Israel puerum suum, ut menor esset misericordiae. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, et semini ejus, in saeculum. Mansit autem Maria cum illa mensibus circiter tribus, et reversa est in domum suam. • Brachium patris, Filius. Fecit igitur robur et virtutem ac potentiam contra naturam Deus et Pater in Filio suo. Incarnato enim Filio, victa est natura, Virgine pariente, Deo homine facto: homine vero deificato. Et dispersit Dominus superbos dæmones, ejectis illis ex humanis animabus, et aliis quidem in abyssum missis, aliis autem in porcos Poterit autem et de Judæis intelligi, quos dispersit in omnem regionem: et nunc dispersi sunt. Porro detraxit etiam potentes de sedibus, dæmones dico, qui contra homines prævaluerunt, et sedes in humanis habebant pectoribus, in illis requiescentes. Sicut et Pharisei potentes, nimirum ea quæ pauperum, deripentes, et cathedras habent ut doctores, a quibus depositi sunt. Et exaltavit humiles, homines quos humiliauit peccatum, vel gentes. Exaltavit autem adoptatis illos in filios. Igitur sicut et esurientes dicere licet eosdem gentiles, utpote non habentes vel Scripturas, vel legem, vel mandata, quos implevit bonis Scriptura ruin ita et Judæos divites et in lege, ac in mandatis, quos etiam emisit extra terrenam et coelestem

A θεούνται. Εἰς γενέαν δὲ καὶ γενέαν εἰκόνας εἶναι τὸ θεός του Θεού, τούτο ἀδύλωσε, διὰ καὶ τὴν γενεὰν θεούνται, τουτέστι τῷ νῦν εἰλάν· καὶ ἐν τῷ μελλούσῃ γενεᾷ, τῷ ἀπεράντῳ λόγῳ εἰλάν· κακοῖσθα γέρ τὸ θεούντας λαμβάνουσι, κακοῖσθα πολλῷ πλείστα. Πρόσχες δὲ διὰ πρότερου εγγάλνει ἡ φυχὴ τὸν Κύριον, εἴτε τὸ πνεῦμα ἄγριον. Λίτας· οἶσιν τι λέγω· Μεγαλύνει τὸν Θεόν δὲ ἄλις τοῦ Θεού παρευθύνεις. Χριστιανὸς ἐκλιθής, μη συμφύρης τὸ ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ὄντο διὰ τοῦ πρέπειν τὰ μὴ δύοντα, ἀλλὰ μερῦμα αὐτὸν, μεγάλας καὶ οδρανίους πράξεις τελῶν· καὶ τότε καὶ τὸ πνεῦμα σου ἀγαλλιάστας, τουτέστι πνευματικὸν χάρισμα, δὲ Πλανῆς διὰ τῶν μερύμα πράξεων, σκιρτήσει καὶ προκύψει· ἀλλ' οὐ συστήσεται καὶ, οἷον εἰκανή, νεκρωθήσεται. Γίνεται δὲ διὰ ἡ Γραφὴ ἀπλῶς μὲν τὸ αὐτὸν δύοι λόγοι πνεῦμα καὶ φυχὴν, κυρίως δὲ διεστέλλεται φυχὴ μὲν γέρ ἀνθρώπου λέγει τὸν κατὰ φύσιν ζῶντα, καὶ ἀνθρώπινος λογισμοὺς διοικούμενον, οἶσιν τὸ πνεῦμα, ἐπθόντα, τὸν ἔχθρον μισοῦντα, καὶ ἀλλά, μηδὲν ὑπὲρ φύσιν φανταζόμενον· πνευματικὸν δὲ τὸν ὑπερανθρώπινα τοὺς τῆς φύσεως νόμους, καὶ μηδὲν ἀνθρώπινον φρονοῦντα· καὶ αὕτη θεῖοι οἱ διαφορὰ φυχῆς καὶ πνεύματος διὰ τὴν Γραφὴν τάχις ἀλλως ταῦτα διαχρίνουσιν· ἀλλ' οὐδὲ τὴν Γραφῆς μέλει· Ιατροὶ δὲ φεύγοντασσαν.

• Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσφριπτον ὑπερηφάνους διενοίς καρδίας αὐτῶν· καὶ διαδύνασταις ἀπὸ θρόνων, καὶ ὑψωσε ταπεινούς· παντοῖς κανέληστον ἀγρούν, καὶ πλουτεῦντας· παπάστειλε κενούς· ἀνταλάβετο Ἱερατὴλ πατέρας μηνοσθῆναις θλέους, καθὼς ἐλάλησε πρὸς τὰς πάτερας ἡμῶν τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ· εἰς τὸν εἰλανόν. Ἐμεινε δὲ Μαριάμ σὸν αὐτὴν μῆνας τρεῖς. Καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν εἰλανὸν αὐτῆς· Βραχίονα τοῦ Πατρὸς, δὲ Γιός. Ἐποίησεν οὖν κράτος καὶ δόναριν κατὰ τῆς φύσεως δὲ Θεὸς καὶ Ιατρὸς ἐν τῷ Γιῷ αὐτοῦ. Σερκαδέντος γέρ τῷ Γιῷ, η πηθεῖ ἡ φύσις, παρθένου τεκούστης, Θεοῦ ἀνθρώποντος, ἀνθρώπου θεωθέντος· καὶ διεσφριπται οἱ Κύριοι· τοὺς ὑπερηφάνους δαιμονιας, ἐκβαλλόντας τοὺς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων φυχῶν· καὶ οὐδὲ μὲν εἰς τὸν ἄνθεσσον πέμψας, οὐδὲ δὲ εἰς τοὺς χοίρους. Δύναται δὲ καὶ περὶ τῶν Ιουδαίων νοηθῆναι, εἰς διεσφριπται εἰς πάσας χώραν, καὶ νῦν διεσφριπται δέ καθετέλε δὲ καὶ διαδύναταις ἀπὸ θρόνων, τοὺς δύριστα λέγω, οἱ κατεδυνάστευον τῶν ἀνθρώπων, καὶ θρηνοῦς εἰχον τὰς ἀνθρώπινες φυχὰς, τον αὐταῖς διπαύμενοι· ἀλλὰ καὶ οἱ Φαρισαῖοι διαδύναται, δέ τὸν πτωχῶν καθερπάζονται, θρόνους δὲ ἔχονται, δὲ διδάσκαλοι, ἀφ' ὧν καθηρίσθενται· καὶ ὑψωσε πεινούς τοὺς ἀνθρώπους, οὓς ἐπεινάντευσαν ἡ φρεσταί, ἡ τὰ θυητὰ ὑψωσε γέρ ταῦτα, μιθεσίστην γραπτούς αὐτούς. Μεταπέρ οὖν καὶ πεινάντευσαν τοὺς αὐτούς ἡ θυηταί· ἐνέπλησεν ἀγρούν τὸν Γραφικὸν, τοῦ δὲ

⁸ I Cor. ii, 15.

εἰς Ἰουδαίους, ἐν τῷ νόμῳ καὶ ἀντολάτες, οἱ Ιερουσαλήμ, καὶ τῆς ἁνω καὶ κανούς παντὸς ἀγαθοῦ· οὐδὲν γάρ ἔχουσι θεῖοι, καὶ δωκῶσιν ἔχειν· ἀντελάβετο δὲ αὐτὸς αὐτοῦ, ἡ περὶ τῶν αἰσθητῶν Ἰσραὴλ. Πολλαὶ γὰρ καὶ ἐκ τούτων ἐπίστευσαν καὶ ἐπιληράθη ἡ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγέλτος πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸν εὐλογηθήσονται πάσαις αἷς συλλαλοῦνται περὶ τῆς εἰς περὶ τῶν νοητῶν Ἰσραὴλ λέγει· πᾶς οὐδὲν, Ἰσραὴλ λέγεται, οἵτινα γάρ ἐρμητὸν ὄνομα δηλοῖ, Ορῶν Θεόν. Ἀντελάβετο τῶν ὑρώντων Θεόν, εἰς τὴν οὐράνιον καὶ ἀνυγαγών. Ἐμεινε δὲ Μαριάμ σὺν τῇ ωσει μῆνας τρεῖς, εἴτα πέντε· φεν. φέμελλε τεκεῖν ἡ Ἐλισάβετ, ὑποχωρεῖ· διὰ τὸ πλήθος τῶν μελλόντων συνδρόνων τόκον· ἀπρεπὲς γάρ παρθένος ἐν τοῖς ναστρέφεσθαι· διὰ δὲ μελλούσης τεκεῖν θετεῖται ὑπέστρεψεν ἡ παρθένος, δηλον ἀντεῖνην τῷ ἔκτῳ τῆς συλλήψεως τοῦ Προδρόμου, ἥλθεν ὁ ἄγγελος πρὸς Μαριάμ· Ἐμεινε δὲ ἡ θεὸν ἐννέα.

Ἐλισάβετ ἐπλήσθη δὲ χρόνος τοῦ τεκεῖν· ἐγέννησεν οὐδόν. Καὶ ἔκουσαν οἱ περιοικοὶ συγγενεῖς αὐτῆς διὰ ἐμεγάλυνες Κύριος τὸν μετ' αὐτῆς, καὶ συνέχαιρον αὐτῇ. Καὶ τῇ ὄγδοῃ ἡμέρᾳ ἡλθον περιτεμεῖν τὸ παικτέλουν αὐτῷ ἐπὶ τῷ ὄνοματι τοῦ πατέρος χαρίαν. Καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ὅχι, ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης. Καὶ εἶπον οἱ οὐδεὶς ἔστιν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου δειπνοὶ, διὰ οὐδέποτε τούτῳ. Ἐνένευσον δὲ τῷ πατέρῳ, τι δὲ θέλει καλεῖσθαι αὐτὸν. Καὶ αἰτήσθη, ἔγραψε, λέγων· Ἰωάννης ἔστι τὸ οὐ. Καὶ θεώμασεν πάντες. Ἀνεψήθη δὲ αὐτοῦ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, εὐλογῶν τὸν Θεόν. Ἡ Ἐμεινε μὲν ἡ Παρθένος τρεῖς μετὰ τῆς Ἐλισάβετ, ἵσως περὶ τοῦ ἐκπληττομένη· καὶ δεορένη παραχρήσης, ἥν ἐμελλεν ἔχειν ἀπὸ τοῦ συνεῖναι ἦτε· ἐπειδὲ δὲ ἐπλησίαζεν ὁ τόκος, ὑπεχώρηδε δὲ ἐπλήσθη τῇ Ἐλισάβετ δὲ χρόνος τοῦ πρατηρητέον διὰ ἐπὶ τῶν ἀμερτωλῶν οὐ, Ἐπλήσθη δὲ χρόνος τοῦ τεκεῖν, ἀλλὰ μόνιμος ἔστιν δὲ τικτόμενος, ἐπειδὲ λέγεται· ὡς ἀτέλεστοι καὶ ἀπληρῶτοι τῶν ἀμερτωλῶν κρείττον δὲ αὐτοῖς εἰ οὐδὲ ἐγεννήθησαν. Εἰ μετὰ τὴν περιτομὴν ἐτίθετο τὸ ὄνομα; τερον δεῖ τὴν ἐν Θεῷ σφραγίδα δέξασθαι, τὸ ἀνθρώπινον ὄνομα· ἀλλως τε, ἡ περιοίη σημαίνει, ἀποδολὴν τῶν σαρκικῶν. Οὐεὶ μὴ πρότερον ἀπορθῆψῃ καὶ περικόψῃ τὰ ἔξισις ἔστιν ὄνομασθηναι στρατιώτης, καὶ τὸν βίβλῳ τῶν οὐρανῶν ἀπογραφῆτο δύνομεν. Ή δὲ Ἐλισάβετ, ὡς προφῆτες

VERS. 57-64. • Elisabethæ vero impletum est tempus pariendi, et peperit filium. Et audierunt vicini et cognati ejus, quod magnifice Dominus misericordia sua usus esset erga illam, et gratulabantur ei. Et factum est in die octavo, venerunt ad circumcidendum puerum, et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater ejus dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cogitatione tua qui vocetur i-to nomine. Innuebant autem patri ejus, quid vellet vocari eum. Isque, postulatis tabellis, scripsit dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. Apertum est autem os ejus illico, et lingua ejus, et loquebatur laudans Deum. • Virgo quidem circiter tribus mensibus mansit apud Elisabeth, fortassis tanto attonita miraculo, et indigens consolatione quadam quam ex consuetudine Elisabeth habuit. Verum ubi appropinquarebat partus, abscessit. Ubi autem impletum tempus Elisabeth ut pareret, observandum quod in peccatoribus non dicitur: Impletum est tempus pariendi; sed hoc duntaxat invenies ubi de justorum partu habetur mentio. Nam ut appareat, imperfecti et non impleti peccatorum sunt partus, meliusque illis si nati non fuissent. Quare autem post circumcisionem imponitur nomen? Qui prius suscipiendum est signaculum Dei, et tunc humanum nominem. Vel aliter, circumcisione significat carnalium abjectionem. Nullus igitur nisi prius abjiciat et amputet carnalia dignus est ut nominetur miles Dei, et ut in libro cœlorum scribatur nomen ejus. Elisabeth vero ut prophetissa indicavit nomen, dicens: dicens: Joannes est nomen ejus. Fortassis autem

XXII, 38.

Ex collatione codicis Venet. S. Marci.

ad. 32, μῆνας Θεοῦ.

PATROL. GR. CXXIII.

23.

Joannes sibi ipsi indidit nomen, matrique suæ A ζάλησε περὶ τοῦ δύναματος, διὶ τὸ ιωάννης ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ· τάχα δὲ καὶ δὲ ιωάννης αὐτὸς ἐστῷ περιέθηκε τὸ δύναμα· τῇ γὰρ μητρὶ αὐτὸς μετέδωκε τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος. Διὰ νεύματος δὲ μὴ δυνάμενος ὁ Ζαχαρίας δηλῶσαι τὸ δύναμα, εἰπε πινακίδιον· καὶ ἐπειδὴ ἀμορφώνησε τῇ γραψαὶ περὶ τὸ δύναμα τοῦ παιδὸς, ἐκπλήττονται πάντες· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῇ συγγενεᾷ αὐτῶν, Ιωάννης δὲ οὐκ εἶπεν, ἵνα πρὸ καπιροῦ τούτῳ ἐμελέτων ἀμφότεροι. Ιωάννης ἐξημνυνέται θεοῦ χάρις· διὸ καὶ δὲ πατὴρ εἰπὼν εὐθέως χαριτωθεὶς, προφητεῖς περὶ τε τοῦ Ιησοῦ πρότερον, καὶ περὶ τοῦ παιδὸς ὑστερον.

Εἳς Καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περισκοπεῖς αὐτούς· καὶ ἐν δλῃ τῇ δρεινῇ τῆς ιουδαϊκῆς διελαλεῖτο πάντα τὰ βήματα ταῦτα· καὶ θεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες· Τί ἄρα τὸ παιδίον τούτο ἔσται; Καὶ χειρὶ Κυρίου ἡμετ' αὐτοῦ. Καὶ Ζαχαρίας δὲ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη Πνεύματος ἀγίου, καὶ προεργάτευσε, λέγων· Εἴδη γνήτος Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, διὶ διεπεσκόψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ· καὶ ἡγεμόνες σωτηρίας ἡμῖν ἐν τῷ οἴκῳ Δασδὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ· καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἀγίων τῶν ἀπ' αἰώνιος προφητῶν αὐτοῦ· σωτηρίαν δὲ ἐχθρὸν ἡμῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισθωντῶν ἡμᾶς· ποιῆσαι θέλεις μετὰ τῶν πατέρων, ἡμῶν, καὶ μηδιθῆναι διαθήκης ἀγίας αὐτοῦ. Ορκος οὐ ἀμεσοπρὸς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν ἀφθωνίας, ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ρύσθεντας, λατρεύειν αὐτῷ ἐν διστάσῃ καὶ δικαιοιούσῃ διάπολον αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν. Εἴδετο ἐπὶ πάντας φόβος, διὰ τὸ παρεσδόξον τῆς τοῦ Σεργερίου ἐκλαλήσεως. Ουπερ γὰρ ἐπὶ τῇ σωτῆρίᾳ δὲ λαὸς, οὕτω καὶ ἐπὶ τῷ λαλῆσαι αὐτὸν· διὸ δὲ τῶν δύο τούτων θυμάτων, συλλογίσανται πάντες περὶ τοῦ τεχθέντος, ὡς ὑπὲρ τοὺς παλλούς ἐστι. Ταῦτα δὲ πάντα κγίνοντο οἰκονομικῶν, Ιωάννης περὶ τοῦ Χριστοῦ μέλλων μαρτυρήσειν, ἀξιόπιστος εἶη, καὶ πάντες πληροφορηθῶσιν ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ιωάννου γεννήσεως, διὶ ὑπὲρ τοὺς πολλούς ἐστιν. Εὐλογεῖ δὲ Ζαχαρίας τὸν Θεόν, ὡς ἐπισκεψάμενον τοὺς Ισραὴλίτας; τῷ δοῦντι γὰρ εἰς τὰ πρόσωπα ἡλίθε τὸ ἀπολωλότας οἶγου Ἰσραὴλ, ἀλλ' οὐκ ἡθελησαν οἱ πλειονες αὐτῶν δέξασθαι τὸν χάριν· διὸ καὶ ταῦτα ἀληθῶς Ισραὴλίτας ἐπεσκόψατο, οἵτινές εἰσιν οἱ πιστεύσαντες. Ηγειρε δὲ κέρας σωτηρίας, τουτόσι, δύναμιν καὶ βασιλείαν σωτηρίου· τὸ γὰρ κέρας δὲ δύναμιν σημαίνει· τὰ γὰρ κεραστόρες ζῶα ἐν τοῖς κέρασι τὴν δύναμιν ἔχουσιν, ή δὲ βασιλείαν· τῷ γὰρ κέρατι ἐχρόντο οἱ βασιλεῖς. Οούν Χριστὸς καὶ δύναμις ἐστι καὶ βασιλεία τοῦ Πατρὸς· ἐξηγέρθη οὖν ἡμῖν κέρας σωτηρίας δὲ Χριστός. Εδοκει γὰρ ὑπιάστειν, παραδειπόμενος τὰς πολλὰς ἀμαρτίες, καὶ μακροθυμῶν ἐπὶ τῇ εἰδωλομενίᾳ· ἀλλ' ἐν τοῖς ἐσχέσιοις σαρκωθεὶς καρποῖς, ἐξηγέρθη καὶ συνέτριψε πάντας τοὺς μισθωντες ἡμᾶς δαίμονας. Μηχάνη ἀντοχήμενος ὑπονοῦν καὶ μακροθυμεῖν· ἐν τῷ οἴκῳ δὲ Δασδὶ ἐξηγέρθη, τουτόσιν ἐν Βηθλεέμ, ἦσε γὰρ ἐγεννήθη· ή δὲ Βηθλεέμ, πάντας πόλις τοῦ Δασδί,

άλησεν οἱ προφῆται. Πάντες γάρ περὶ τῆς εἰπον. Ὁ δὲ Μιχαήλ, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Πέτρου Βηθλεέμι λόγω, μέμνηται, λέγων · « Καὶ ιεράμ, σύδαμών ἐλαχίστη εἰ. Ἐκ τοῦ γὰρ αὐτοῦ γένουμενος. » Ἐποίησε δὲ Ἰησος, οὐ μετά τῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν πατέρων τοῦ γάρ Ἰησοῦ ή χάρις, καὶ εἰς ἑκατόντας, τοὺς ηδη τεθνηκότας · οἶν τι λέγω · ήμεν τοῖς ζῶσιν ἐλπίδα ἀνεστάσεως, καὶ μεθ· ἀλλ' οὐ μόνοι ήμετες ταῦτης τῆς ἀξιωθεσύμεθα, ἀλλὰ καὶ οἱ προτετελευτη-
πᾶσα γάρ ή φύσις ἔτυχε τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ ἡ ἐποίησην Ἰησος μετὰ τῶν πατέρων, καθὼδις ἐπιλήφθησεν. «Οσα γάρ προσεδόκων, ἐπὶ τῷ, εἰδον τελειωθέντα· ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ τέκνα ἀ πατέρες βλέποντες ἀπολαύοντας τῶν το-
τηγάδων, χαρίζουσι, καὶ κοινωνοὶ τῆς εὐφρο-
νομενοί, εἰς ὁμοίων τὸ Ἰησος ἀνεδέχονται.
διεθήκης ἐμνήσθη, καὶ ποιού δρου πρὸς
αὐτὸν γενομένου; Ἡ πάντως τοῦ, εὐλο-
γήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε. » Θη γάρ διντας νῦν δὲ Ἀβραὰμ, πάντων ἑθῶν
ντων αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως· ὡς γάρ
πίστευσεν, οὕτω καὶ ταῦτα διὰ τῆς πίστεως
αὐτῷ· ἐρρύσατο δὲ ἡμᾶς ἐκ τῶν ἔχθρῶν
πολλάκις γάρ τινες ῥύνονται μὲν, ἀλλὰ μετά
τοῦ ἀγώνων πολλῶν καὶ πολέμου· δὲ δὲ Ἰη-
σον ἡμῶν κοπιασάντων, ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυ-
ρὸν ἐρρύσατο λοιπὸν ἡμᾶς ἄφενος, τοιτέστιν
Διατί δὲ ἐρρύσατο ἡμᾶς, ἀρχ διὰ τὸ τρυ-
γχι· ἀλλὰ τοῦ λατρεύειν αὐτῷ, οὐχ ἀπαξή,
ἡμέρας, ἀλλὰ πάσας τὰς ἡμέρας· λατρεύειν
διὰ σωματικῆς μόνον προσκυνήσως καὶ
;, ἀλλ' ἐν διεστήτη καὶ δικαιοσύνῃ· «Ἐστι
;, μὲν, τὸ πρὸς Θεὸν δίκαιον· δικαιοσύνη
πρὸς ἀνθρώπους· οἷον, έάν τις ἀπέκγηται μὲν
;, καὶ οὐκ ἐπιχειρῇ τοῖς θεοῖς ἀδέως, ἀλλὰ
μὴν ἀποσώζῃ πρὸς τὰ τίμια, δὲ τοιοῦτος,
μοίως καὶ δὲ τούς γονεῖς οὐδόμενος, δοῖος·
γάρ θεοὶ κατοικίδιοι· εἰ δέ τις οὐ πλεον-
;, οὐκ ἄρταξ, οὐ κλέπτης, οὐ μοιχδός, οὐ
τοιοῦτος, δίκαιος. Οὗτοις οὖν δεῖ λατρεύειν
διεστήτη, τῇ πρὸς τὰ θεῖα λέγων εὐλαβεῖσ,
οσύη, τῇ πρὸς τὰ ἀνθρώπινα ἐπινετῷ
λατρεύειν δὲ ἐνάπιον αὐτοῦ, μὴ ἐνάπιον

A de incarnatione locuti sunt Michæas, etiam domus David, Bethleem dico, intentionem facit dicens : «Et tu Bethleem, neutiquam minima es, ex te enim egredietur dux¹⁰.» Fecit autem misericordiam non solum cum viventibus, sed et cum patribus nostris. Christi enim gratia etiam in illos qui olim mortui, pertingit, ut verbi gratia : Dedit nobis viventibus spem resurrectionis, et resurgemus: sed non soli nos hanc gratiam assequemur, sed et qui ante nos defuncti fuerant. Omnis enim natura boni particeps fuit. Vel aliter fecit misericordiam cum patribus eo quod spem illorum implevit. Adimplita enim viderunt quaecunque de Christo expectabant. Sed et filios suos cum vident patres talibus bñinis frui, gaudent et participes sunt latitum, perinde ac si in se collata essent. Cujus auctoritate testamenti et cuius jusjurandi quod Abram factum, meminit? Vel omnino hujus : «Benedic te, et multiplana multiplicabot¹¹.» Vere nunc multiplicatus Abraham, cum ei filii ex omnibus gentibus adoptati sunt per fidem. Nam sicut ille credidit, ita isti per fidem appropriarunt ei¹². Liberavit autem nos de inimicis sine timore. Sæpe liberant quidam, sed non sine nostro timore, agone et certamine : Christus vero, cum nos nos laborassemus, pro nobis crucifixus est, et liberavit nos sine timore, hoc est, absque periculo. Quare autem liberavit nos? Num propter cibum et potum? Non: sed ut serviamus illi, non semel, neque duobus diebus, sed omniibus diebus. Serviamus autem non sola corporali adoratione et ministerio sed in sanctitate et justitia. Est autem auctoritas justitia erga Deum: justitia vero, erga homines: ut exempli gratia, si quis abstineat a sacris et ad divina non accedit impie, sed venerabilibus omnem honorem exhibet, is sanctus est. Similiter et qui honorat parentes, sanctus est: nam et illi di domestici. At si quis non fuerit avarus, non rapax, non fur, non adulter, non scortator, is justus dicetur. Itaque oportet servire Deo in sanctitate, hoc est, reverentia erga divina: et justitia, hoc est, laudata in rebus humanis vita. Serviendum denique est coram ipso, non coram hominibus, sicut hi qui hominibus placere volunt, ut hypocritæ faciunt.
τῶν ἀνθρώπων, ὡς οἱ ἀνθρωπέρεσκοι καὶ διο-

D VERS. 76-80. «Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis, præsibus enim ante faciem Domini ad parandum vias ejus; ad dandam scientiam salutis populo ipsius, per remissionem peccatorum ejus. Per viscera misericordia Dei nostri, in quibus visitavit nos ories ex alto. Ut illucesceret his qui in tenebris et umbra mortis sedent, ad dirigen-
dos pedes nostros in viam pacis. Puer autem crescebat, et corroborabatur spiritu, et erat in deserto donec veniret dies quo ostendendus erat apud Israelitas. » Mirum videtur quod Zacharias ad

puerum loquitur adhuc insensatum ea quæ loquitur. Dicendum igitur quod si eum insolitam et admirabilem habuit nativitatem puer, qui exultavit et prophætit in utero ad adventum Mariæ: sic non est mirum si etiam ea quæ a patre dicebantur, post nativitatem intellexerit. Praeibis autem, inquit, ante Dominum me paulo post derelicto. Sciebat enim Zacharias quod non multo post privandus esset eo, quando fugitus erat in desertum. Quare autem prævibis? Ut parentur viae Domini. Viae autem sunt animis in quibus incedit Dominus, quas præparavit Præcursor ut in eis ambularet Christus. Quomodo autem illas præparavit? Dando scientiam salutis populo. Salus quidem erat Dominus 284 Iesus. Data est igitur scientia salutis, hoc est, Christi, populo a Joanne. Joannes enim testificabatur de Iesu. Scientia autem erat in remissione peccatorum. Non enim aliter Christus agnitus fuisset esse Deus, nisi remisisset peccata populo. Dei enim est remittere peccata. Remisit autem nobis iste, propter viscera misericordiae. Non enim propter opera nostra, nihil enim fecimus boni: sed ille visitavit nos ex alto, qui oriens dicitur. Sol enim justitium est, et illuxit nobis qui in tenebris eramus, hoc est, et ignorantia, et umbra mortis, hoc est, peccatis, sedentes. Duo enim mala humana genus invaserunt: ignorantia Dei, quam habebant gentiles: et peccatum, quod habebant Hebrei, licet Deum cognoscerent. Apparuit itaque humana natura, ut et eos qui in tenebris, hoc est, Dei ignorantia, et umbra mortis, hoc est, peccato, est enim peccatum umbra mortis, erant sedentes, illustraret. Ideo autem umbram mortis dici opinor peccatum, quod sicut umbra sequitur corpus, ita ubi more, illie et peccatum. Unde quia mortuus est Adam, consentaneum ibi etiam esse peccatum. Et neque Christi mortem sine peccato invenies. Mortuus est enim Christus, sed propter peccata nostra. Et ita merito peccatum dicitur esse umbra mortis, quia semper comittitur ipsam mortem. Puerum et alia ad hoc dici, et opinor dictum a nobis in Matthæo. Num igitur sufficit solum illuxisse obtenebratus? Minime, sed etiam opus est ut dirigantur pedes nostri in viam pacis, hoc est, justitiae. Sicut enim peccatum inimicitiæ sunt cum Deo, ita justitia, pax. Via igitur pacis vita est justitia, ad quam direxit animarum nostrarum pedes, qui ex summo ortus est Christus. Ceterum puer crescebat iuxta statuam corporalem, et corroborabatur spiritu. Cum corpore simul crescebat et spirituale donum. Et quanto magis crescebat puer, tanto magis et efficacia Spiritus in illo se ostendebant, organo illarum capace existente. Quare autem erat in desertis? Ut ne multitudo malitiarum particeps fieret, et ut neminem reverius libere reprehenderet. Nam si fuisset in mundo, fortassis consuetudine amicorum et societate coinquiatus fuisset: sed et ut fide dignus haberetur, qui predicaret Christum, utpote eremita, itaque

πάντας γὰρ ἀναισθίαρ δύτι τῷ πεδίῳ, οὐδεὶς δηλεῖται, "Εστιν σὺν εἰκῇ δι, δοτῷρ ἔντι, ισχε τὸν γέννησιν τὸ πεδίον, σκυρτῆσιν καὶ τροφῆσιν ἐν τῇ μήτρᾳ εἰπεῖ τῷ περουσίᾳ τῆς Μαρίας, οὗτος οὐδὲν ἄπιστον καὶ τῶν λεγομένων περά τοῦ πατρὸς αἰσθάνεσθαι μετά τῶν γέννησιν. Προπορεύῃ δι, φησίν, ἐμπροσθεν τοῦ Κυρίου, επελιπὼν ἡμὲν δύον σύνκιον. Ἐγίνωσκε γὰρ Σταύρος δι τοπορεύεσται μετ' ὅλην κύτου, εἰς τὰς ἄρμους μέλλοντος φυγεῖν. Διετέλε δὲ προπορεύεται; Λιγότερον δὲ προπορεύεται τὰς δύον τοῦ Κυρίου· δύοι δέ, εἰ φυγαὶ ἐφ' ὧν ὀδούς εἰπεῖ οὐδὲν οὐδὲν δι Κύριος· τὰς δύον φυγὰς ἔτεμπεν δι Πρόδρομος, ίντι ἐν αὐταῖς περιπετήσιον ὁ Χριστός. Πῶς δὲ ταύτας ἡτοίμαστε; Δώδεκα γάντια σωτηρίας τῷ λαῷ· σωτηρία μὲν οὖν δι Κύριος ἴτούς· ἑδόθη δὲ ἡ γνῶσις τῆς σωτηρίας, ταύτας, τοῦ Χριστοῦ, τῷ λαῷ περά τοῦ Ἰωάννου· δι γὰρ Ἰωάννης ἀμαρτύρει περὶ τοῦ Ἰησοῦ· ή δὲ γάντια, ἐν ἀρίσταις ἀμαρτιῶν ἐγένετο. Οὐκ ἀν γὰρ ἄλλας ἐπεγνώσθη θεός εἶναι δι Κύριος, εἰ μὴ ἀρῆκε τοις ἀμαρτίας τῷ λαῷ· θεού γὰρ τὸ ἀφίεναι ἀμαρτίας· Ἀφῆκε δὲ ἡμῖν ταύτας, διὰ σπλάγχνα ἐλέους· εἰ γὰρ διὰ τὰ ἱρὰ ἡμῶν· οὐ γὰρ ἐποιήσαμέν τι ἀρθόν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπεσκέψατο ἡμᾶς εἰς ὕψος, ἄντετολὴ λεγόμενος· Ἡλιος γὰρ δικαιοσύνης ἐστι, οὐδὲν ἐπέφανεν ἡμῖν, τοὺς δὲ σκότει, ταύταστι, τῷ ἀγνώστῳ· καὶ τῷ σκιᾷ τοῦ θανάτου, τῷ ἀμαρτίᾳ, τῷ ημένοις· δύο γὰρ κακὰ ἐκράτει τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως· ἀγνωστὰ θεού δι εἶχον οἱ Ἑλλαῖς· καὶ ἀμαρτία, δι εἶχον οἱ Ἕβριοι, εἰ καὶ θεὸν ἀγαπῶν· Καντοκον· Ἐπέφανεν οὖν τῷ ἀνθρωπίνῃ φύσι, ίντι καὶ τοὺς δὲ σκότει, ταύταστι, τῷ ἀγνώστῳ καὶ ἀθεϊσμῷ, καὶ τοὺς δὲ τῷ σκιᾷ τοῦ θανάτου, τῷ ἀμαρτίᾳ, καθημένους· φωτίσῃ· ή δὲ ἀμαρτία σκιὰ τοῦ θανάτου ἐστὶ κατὰ τούτον, ὡς οἴμαι, τὸν λόγον· διετέλε δὲ σκιὰ τοῦ σκότου, οὐτοί καὶ ἦντες, ἐκεῖ καὶ ἀμαρτία. Οἶνον, ἀπέδειν δι Λάζαρον, τοῖς δὲ λοιποῖς καὶ ἀμαρτίᾳ· καὶ οὐδὲ τὸν τοῦ Χριστοῦ θεόν τοις εἰρήνης χωρὶς ἀμαρτίᾳς· ἀπέδειν γὰρ δι Ιησοῦς, ἀλλὰ διὰ τὰς ἡμᾶς ἀμαρτίας· οὐτοὶ δὲ τοῖς εἰσερχομένοις εἰπεῖσθαι· καὶ οἴμαι, εἰπομένης ἀγνούμενος τὸν Ιησοῦν· Ἄρξε δὲ ἀρχεῖ τὸ Ιερόνεμον μόνον τοῖς δικαιοσύνης; Οὐχί· ἀλλὰ δεῖ καὶ καταβάντας τοὺς πόδες ἡμῶν δύον εἰρήνης, ταύταστι, τῆς δικαιοσύνης· ὅπη γὰρ ἡ ἀμαρτία, ἔχθρα εἰς θεόν, οὐτοίς ἡ δικαιοσύνη εἰρήνη. Οὐδος οὖν εἰρήνης, ή τῆς δικαιοσύνης πάτεται, πάδες δὲν καταβάντας τοὺς πόδες τῶν ἀμαρτίων φύγειν, ή εἰς ὕψος ἀνετείλεις Χριστός· πάτησε δὲ τὸ πεπονικὸν χάρακτον· καὶ ἡρεπούστης Πνεύματος· τῷ γὰρ πόρει τοῦ παντοκράτορος· τοῦ ἀρχέτυπου διοικήσεως γράμματα. Ταῦτα τοῦ οὐρανοῦ κατεῖσθαι· καὶ τοῦ πατέρος παραγόντες· εἰ γὰρ δι τοῦ πατρὸς εὐχὴν ἀνέγγιξε πατέρα παντοκράτορα· εἰ γὰρ δι τοῦ πατρὸς εὐχὴν

ἀνθρώπων· ἀμα δὲ καὶ ίνα ἄξιόπιστος εῖη ^A excellens alios. Latuit autem in desertis, donec vi-
περὶ Χριστού καρύστειν, οἷα δὴ ἐρημίτες
ἰρ τοὺς παλλοὺς ὅν· ἐκρύπτετο δὲ ἐν ταῖς
ἔχρις οὐ εὑδέκησεν δὲ Θεὸς ἀναδεῖξαι αὐτὸν
απλήτῳ λαῷ.

ΚΕΦΑΛΑ. Β'.

ἢ ἀπογράφης. Περὶ τοῦ τῆς Μαρίας τοῦ.
Περὶ τῶν ποιμένων. Περὶ Συμεὼνος.
"Ἄνης τῆς προφῆτιδος. Περὶ Ἰησοῦ εὐ-
τος ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων.
γένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἑκείναις, ἐξῆλθε
παρὰ Καίσαρος Αὐγουστου ἀπογράφεσθαι
τὴν οἰκουμένην· αὕτη ἡ ἀπογραφή, πρώτη
ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου· καὶ
τοῦ πάντες ἀπογράφεσθαι ἔκαστος εἰς τὴν
Διν. Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς Γαλι-
κα πόλεως Ναζαρὲτ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς
Ιασοῦδ, ἦτις καλεῖται Βεθλέεμ, διὰ τὸ εἶναι
ξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυΐδ, ἀπογράψασθαι
καὶ τῇ μεριμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί, οὗτορ
ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτούς ἑκεῖ, ἐπλή-
ιον ἡμέραι τοῦ τεκεν αὐτήν· καὶ ἔτεκε τὸν
τῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ οὐπαράγνωσεν αὐ-
δένειλινεν αὐτὸν ἐν τῷ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν
τόπος ἐν τῷ καταλύματι. » Διὰ τοῦτο γίνεται
ν., ίνα πάντων ἀλθόντων εἰς τὰς οἰκεῖας
εἰ, ἀνέλθη καὶ ἡ Παρθένος εἰς τὴν Βηθλέεμ,
μέν πατέριδα, καὶ οὕτω τέχθη ὁ Κύριος ἐν
ι, καὶ πληρωθῆ ἡ προφητεία. Ήδε δὲ Θεοῦ
ἄλοντος παῦσαι τὴν πολυθείαν, καὶ ίνα βα-
ριστῆσαι, τὸν Καίσαρα· ἀπογράφεται δὲ C
Χριστὸς μετὰ πάντων, ἕδει γάρ καὶ τὸν Κύ-
ρη οἰκουμένην συντπογραφῆναι, ίνα ἀγάση
τογρεφομένως, κοὶ κταργήσῃ τὸν δουλεῖαν·
γάρ περιτηθεῖς, κατέργησε τὴν περιτομὴν,
ἀπογραφεὶς ως δοῦλος, κατέργησε τὴν δου-
ῆς φύσεως ἡμᾶν. Οὐκ ἔτι γάρ δοῦλοι εἰσιν
αν, οἱ τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες, ως δὲ Ἀπό-
λεγοι· « Μή γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων· »
καὶ τῷ σώματι δοῦλοι, ἐλεθεροὶ τῷ πνεύ-
ὴ τῷ ἀστεβεῖ τῶν δεσποτῶν συναπαγόμενοι.
καὶ τοι μὴ δευτέρου τινὸς τεχθίντος, εἰκό-
πρωτότοκος γάρ λέγεται. δὲ πρῶτος τεχθεὶς
δευτέρος ἐπετέχθη· ἐν φάτνῃ δὲ κατασλή-
τέχει μὲν καὶ εὐτέλειαν ἡμᾶς εἰς ἀρχῆς παι-
τάχει δὲ καὶ συμβολικῶς δεικνύντι, διτι-
ιστι τῷ κόσμῳ τούτῳ, τόπῳ δοῦτι ἡμῶν τῶν
ἴχοις κτήνεστιν δομοιαθέντων· ὥστερ γάρ ἡ D
ῶν ἀλόγων οἰκεῖς τόπος, οὗτα καὶ δὲ κόσμος
μῶν· ἔστιν οὖν ἡ φάτνη, δὲ κόσμος· ἡμεῖς,
γε· ίνα δὲ ἡμᾶς λυτρώσηται τῆς ἀλογίας, διὰ
ταῦτα παρεγένετο.

i ποιμένες ἤσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγρά-
φη, καὶ φυλάσσοντες φυλακάς τῆς νυκτὸς ἐπὶ^B
ίμνην αὐτῶν, καὶ ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου ἐπι-
ντοῖς· καὶ δέξας Κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς·

283 CAPUT II.
*De conscripione orbis. De puerperio Mariæ. De
pastoribus. De Symone. De Anna prophetissa.
De Iesu reperio inter doctores.*

VERS. 1-7. «Factum est autem in diebus illis, exiit
decreatum a Cæsare Augusto ut censeretur totus
orbis Hæc descriptio prima facta est præside Syriæ
Cyreno. Et ibant omnes ut profiterentur, in suam
quisque civitatem. Ascendit autem et Joseph a
Galilæa de civitate Nazareth in Iudeam, in civita-
tem David, quæ vocatur Bethleem, eo quod esset
de domo et familia David, ut profiteretur cum Ma-
ria despontata sibi uxore, quæ erat prægnans. Ac-
cidit autem, cum essent ibi, complecti sunt dies pa-
riendi; et peperit Filium suum primogenitum, ac fa-
sciis eum involvit reclinavitque eum in præsepi, quod
non esset eis locus in diversorio. » Propterea fit de-
scriptio, ut, cum omnes in suas patrias irent, ascen-
deret et Virgo in Bethleem, quæ ejus patria erat,
nascereturque sic Dominus in Bethleem ¹³, ac
impleretur prophætia. Decebant autem ut, cum Deus
unus multorum deorum cultui finem esset impo-
siturus, unus etiam rex, nempe Cæsar, imperaret.
Porro Christus cum omnibus describitur. Oportet
enim etiam Dominum cum toto orbe censi, ut
sanctificaret eos qui censemur, aboleretque ser-
vitutem: quoniam sicut circumcisus: circumcisionem
abolevit ¹⁴, ita descriptus sicut servus, servitutem
naturæ nostræ abolevit. Non enim ultra sunt servi
hominum, qui Domino serviant, sicut Apostolus
dicit: «Nolite fieri servi hominum» ¹⁵: sed tametsi
corpore simus servi, spiritu tamen sumus liberi,
neque cum impietate dominorum simul abduci-
mur. Primogenitum vero Filium nominavit Vir-
ginis Dominum, quamvis nullum secundum pe-
perit. Idque merito. Primogenitus enim dicitur,
qui primus natus est, etiamsi non nascatur postea
secundus. In præsepium autem reclinatur, forte ut
statim ab initio vitæ frugalitatem nos doceret:
forte etiam quodam symbolo declaravit quod pere-
grinatus sit in hoc mundo, qui locus noster est,
qui brutis animantibus comparati sumus. Sicut
enim præsepe proprius brutorum locus est, ita no-
bis locus proprius est mundus; mundus itaque
præsepe est, nos vero bruta: ut autem nos redi-
meret abrutorum sensu et irrationalitate, prop-
terea et ipse tali loco fuit reclinatus.

VERS. 8-14. «Et pastores erant in regine eadem
rusticantes, et excubantes excubias nocte super
gregem suum: et ecce angelus Domini astitit illis,
et claritas Domini circumfusis illos, et timuerunt

timore magno. Et dixit illis angelus : Ne timeatis : A καὶ οφορθησεν φόδον μέγαν . καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἐγγελος . Μή φοβεῖσθε . ίδού γάρ σώματος ὑπὸ χαράν μεγάλην, ητίς έσται παντὶ τῷ λαῷ, δι τοῦ Χριστοῦ Κύρου, ἐν πόλει Δαβίδ . καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον . Εἴρισται βρέφος ἐπαργανωμένον, καίμενον ἐν τῇ φάτνῃ . καὶ ἔξαιρης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιῶν οὐρανίου, αἰνούντων τὸν Θεόν καὶ λεγόντων . Δέξα ἐν ὑψίστοις θεῷ . καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ή ἀθώωποις εὐδοκία . » Ποιμένες ήσαν ἀγρουλοίς, τούτοις, ἀγροτικὸν αὐλούντες, ή ἐν τῷ ἀγρῷ αὐλιζόμενοι καὶ διάγοντες . ἐπιφανεῖται δὲ τούτος ὁ ἀγγελος, διὰ τὸ ἐπλαστὸν τοῦ ἡθους καὶ ἔκειται . Επει ταῦτα δικάσια πολιτείαν φάνονται μυμόμενοι . καὶ γάρ οἱ παλαιοί, ποιμένες, οἱ πετράρχαι, Ἱεράρχαι, Μωσῆς, Δαβίδ . Οὐ γάρ ἐν Ἱερουσαλήμ ἐπεφάνη Φαρισαῖοις ή Γραμματεῦσι . πάσης γὰρ πονηρίας δοχεῖται ἐκεῖνοι . οὗτοι δὲ ἄδολοι ὄντες, θείων θεαμάτων τίκιαθησαν . δεικνύντος τοῦ θεοῦ, δι τοὺς ἀγροκοτέρους τῶν ἄλλων, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκελέχεται καὶ κήρυκες ἐποιησεν . ἀπελθόντες γὰρ ἐκτίρυνται περὶ πάντων τούτων . εὐτ.γγελίσαστο δὲ ἐγγελος; χαράν μεγάλην, ητίς έσται, φησί, παντὶ τῷ λαῷ, τῷ κυρίῳ λαῷ τοῦ θεοῦ . οὐ πάντες γάρ οἱ Ιουδαῖοι, λαὸς τοῦ θεοῦ . Ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ τοῦ ἀνθρώπων λαῷ χράτε ἐγένετο ἡ σάρκωσις τοῦ θεοῦ . Τι δὲ δηλοτὸς δὲ μύρος τῶν ἀγγέλων ; Ἡ πάντως εὐχαριστίαν τῶν ἄνω ταχυμάτων καὶ χαράν, διώτι εὐφρετίθημεν οἱ ἐπὶ τῆς γῆς . Δέξα γάρ τῷ θεῷ, φησί, ἐπὶ γῆς γάρ εἰρήνη νῦν γέγονε . πρώην μέν γὰρ ἐνθρωπίνη φύσις ἐχθρόν εἶχε πρὸς θεόν . καὶ δὲ τοσούτον κατηλάγη, ὥστε καὶ προστάτη τῷ θεῷ, καὶ ἡνάθη αὐτῷ καρκανέντι . Όρες οὖν εἰρήνην τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπον ; Ήλλῶν δὲ νοηθεῖται . Εἰρήνη κατίν αὐτὸς δὲ τοῦ θεοῦ . Ἐγὼ γάρ, φησίν, ή εἰρήνη . αὕτη εἰς εἰρήνην, δὲ Γῆς τοῦ θεοῦ, ἐπὶ γῆς γέγονε, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις εὐδοκία, τούτοις τὸν τοῦ θεοῦ, ἐπανεπαύθη γάρ δὲ θεὸς νῦν καὶ εὐχαριστίθη ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ὃς πρώην γε, οὐκ ηδόναι, οὐδὲ ἡρέσκεται ἐν τοῖς ἀνθρώποις.

VERS. 15-20. • Et factum est, ut discesserunt ab eis angeli in cœlum, homines pastores loquebantur inter se : Transeamus jam Bethleem usque, et videamus hoc quod accidit, quod Dominus aperuit nobis. Et venerunt festinantes, et invenerunt Mariam et Joseph, et infantem positum in præsepi. Cum vidissent autem, divulgaverunt de verbo quod dictum erat ipsis de puero hoc : et omnes qui audierunt, mirati sunt de his quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos. • Pastores illi figura sunt spiritualium pastorum et præsulium. Oportet igitur episcopos custodire gregem suum, et ἀγρουλεῖν in agro canere, hoc est, canere spiritualia, et docere populum, et sic digni sicut (a) visionibus

• Καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν οἱ ἀγγέλοι εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ οἱ ἀνθρώποι οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους. Διέλθωμεν δὴ ἡώς Βηθλεέμ, καὶ ἴστοι μὲν τὸ ρῆμα τούτο τὸ γεγονός, δὲ Κύριος ἐγνώρισε μήτιν . καὶ ἡλθον σπεύσαντες . καὶ ἀνεύρον τὴν παριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ βρέφος καίμενον τῇ φάτνῃ . ίδόντες δὲ διεγνώρισαν περὶ τοῦ βρέφους τὸν λαζηθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου . καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες, ἐθαύμασαν περὶ τοῦ λαζηθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων, πρὸς αὐτούς. • Οἱ ποιμένες οὗτοι σύμβολον εἰσὶ τῶν πνευματικῶν ποιμένων, τῶν ἀρχιερέων . δει τὸν τοὺς ἀρχιερεῖς φάλον τὴν ποιμνὴν αὐτῶν καὶ ἀγρουλεῖν, ταυτοί, φέδει πνευματικά τινα, καὶ διδάσκειν τὸν λαόν,

66 Gen. xlvi, 3. 67 Luc. ii, 14.

(a) Edit. Lut. non exprimit Græcam vocem, ἀξιωθήσεται.

πως ἀξιωθήσονται θείων θεαμάτων καὶ αἱ δινίς, et auditioibus. Bethleem interpretamur donum panis. Quae autem alia est domus panis, quam Ecclesia, in qua panis 287 repositus est? Officium itaque spiritualium pastorum fuerit, quæreret panem coelestem, quem cum viderint, debent illum et aliis prædicare: sicut et pastores qui viderunt infantem, locuti sunt de eo et aliis.

8 Ήσσοι τὸν ἄρτον, ὁφελουσι καὶ τοὺς ἰρθτεῖς. ὅπερ καὶ οἱ ποιμένες ιδόντες τὸ καλάθησαν καὶ τοὺς ἄλλους.

9 Μαριὰμ πάντα συνετήρει τὰ δίκαια ταῦτα υστα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς· καὶ ὑπέστρεψαν τες, δοξάζοντες καὶ αἰνούντες τὸν Θεὸν ἐπὶ ίες ἡκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλατήθη πρὸς

Ποτα δίκαια συνετήρει ἡ Παρθένος; Τινὲς ωσιν διτὶ δοσα εἰρήκει αὐτῇ ὁ ἄγγελος, καὶ οιμένες εἶπον, ἐπετήρει γάρ ταῦτα καὶ συν-

τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, τουτέστι, συνέχειν, καν ἔκ πάντων μίαν σύμφωνον γνώμην, διτὶ

τον δὲ Γίδης αὐτῆς. Ἐκοι δὲ δοκεῖ δίκαια τὰ πράγματα λέγεσθαι· ὅστε εἶναι τὸ λεγό-

ιούτον· ἡ δὲ Μαριὰμ συνετήρει πάντα τὰ ἥτοι τὰ πράγματα ταῦτα, & νῦν ἐγὼ λέγω εἶναι δίκαια τὸ γάρ πράγμα δτῶν λεχθῆ, ημεῖς ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ποιμένες εὐχαρι-

τῷ Θεῷ ἐπὶ πᾶσιν· οὐ γάρ ἡσσαν φθονεροί,

; ἴουδαίους.

διτὶ ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περι-

τὸν, καὶ ἐλατήθη τὸ δύνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ

ιὸ τοῦ ἄγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν ἀλιφ· καὶ διτὶ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ κα-

εύτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως, ἀνήγογον

; Ἱεροσόλυμα, ππραστῆσαι τῷ Κυρίῳ· καθὼς

ἐν νόμῳ Κυρίος, διτὶ Πᾶν ἄρσεν διεντογονον

ἔγιον τῷ Κυρίῳ. κληθῆσται, καὶ τοῦ δοῦναι

τὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ Κυρίου, ζεῦγος

, ἡ δύο νεοσσούς περιστεξῶν. » Τοῦ νόμου

τολάς, οἱ παραβάνοντες ταῦτα ὑπὸ κατάρχων

τοίνυν Κύριος περιτέμνεται, ἵνα καν τούτη

: τὸν νόμον καὶ μηδὲν ἐλλείψας ὃν ἔκεινος

ν, ἔξαλπται ἡμῆς τῆς κατάρας· ἐντρέ-

τὴ ἐκτεῦθεν οἱ λέγοντες, διτὶ κατὰ φυντασίαν

. Πᾶς γάρ περιτμῆθη, εἰ κατὰ φυντασίαν

; Ἀνόνητον δὲ καὶ τὸ ἔξετάζειν ποῦ ἔστι τὸ

ι ἐκεῖνο μόριον· & γάρ ἡ Γραφὴ ἀπεσιώ-

δεῖ ἔξετάζειν, καὶ ταῦτα ἐπὶ μηδεμιᾷ ὡφε-

τὶ δὲ εἰτεν, διτὶ τότε μὲν διτὶ ἀπετιμήθη, τῆς

την, ἡγίστε τεύτην, ὅπερ καὶ τὸ αἷμα καὶ

ἀνάστασιν ἀναλαβόμενος τοῦτο, ἡγέρθη,

επτὰ τοῦτο ἀνελιπώς ἔχων εὑρεθῆ· ἐπει

τέλειον τὸ ἡμέτερον σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει

εθε. Σημείωσι δὲ διτὶ οὐχ ἀμιτ τῷ εἰπεῖν

ον, ἰδού συλληψη μίλον, συνελήφθη ἡ Κύριος,

καὶ ταῦτα διτὶ ἡθέλησεν· δρα γάρ τι λέγει

Τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἄγγέλου πρὸ τοῦ συλ-

λατῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ· καὶ ἀπὸ αὐτῆς δὲ τῆς

δείκνυται τοῦτο· οὐ γάρ εἰπεν, ἰδού συλ-

λλ· ἰδού συλληψη. Ἡστε ἐκ τούτων ἔστι

σθι, διτὶ τῇ ὥρᾳ μὲν ἐκείνη συνελήφθη ὁ

vers. 19, 20. « Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Et reversi sunt pastores glorificantes ac laudantes Deum super omnibus quæ audierant et viderant ita ut dictum fuerat ipsis. » Quæ verba conservabat Virgo? Qui-dam dicunt quod ea quæ angelus ei dixerat, et quæ pastores narraverant, conservarit et contulerit se-cum, inveneritque in omnibus sententiam conso-nam unam, quod Deus sit Filius suus. Mihi autem videntur verba hoc loco res vel gesta dici, et id esse quod dicitur: Maria autem conservabat omnia verba hæc, id est, gesta hæc quæ nunc ego dico et facio esse verba. Gestæ enim quando nar-rantur, dicuntur verba. Porro pastores reversi sunt gratias agentes Deo in oīnibus. Neque enim erant invidi ut Judei.

vers. 22-24. « Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcidetur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocalum erat ab angelo priusquam in utero conciperetur. Et postea quam completi fuissent dies purgationis eorum secundum legem Moysi, adduxerunt eum Hierosolymam, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur: et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par tur-turum, aut duos pullos columbarum. » Qui mandata legis prævaricabantur, sub maledictione erant. Do-minus igitur circumcidit, ut etiam in hoc adim-pleta lege, et nullo prætermisso quod illa mandabat, eripiat nos a maledicto. Revereantur hinc qui di-cunt quod Christus incarnatus sit apparterenter tan-tum. Qnomodo enim circumcisus fuisset, si appa-riteret incarnatus fuisset? Inutiliter autem quæritur ubi sit absecta illa particula. Nam quæ Scriptura tacuit, ea quærere non oportet, præsertim ubi nulla utilitas. Dici autem posset quod quando ea absecta terram tetigit, illam quoque sanctificari, sicut etiam sanguis et aqua quæ ex latere ejus fluxerunt. Et vi-detur quod servari particula illæsam, et in resurrec-tione iterum resumpserit, ut hæc particula non inveniatur deesse. Quippe et nos in resurrectione perfectum corpus resumpturi sumus. Observa au-tem quod non statim ut dixit angelus, Ecce concipi-tes Filium, conceptus est Dominus, sed postea, quando voluit. Vide enim quid dicat hoc loco. Quod vocatum est ab angelo priusquam conciperetur in utero. Et hoc verbo ostenditur id quod diximus. Non enim dixit, Ecce concipis, sed, Ecce concipi-tes. At-que ex his animadvertere licet, quod hora quidein illa

conceptus fuerit Dominus: non autem illo momento A Κύριος, οὐ μὴν αὐτῇ τῇ στιγμῇ καθ' ἡν δ "Ἄγγελος Εἰργεν, ἀλλὰ τυχόν, διε συνετέλεσε τοὺς λόγους. Ταῦτα δὲ οὐ δογματικῶς λέγομεν. Ἐπλήθησεν δὲ αἱ ήμέραι τοῦ καθηρισμοῦ εὗτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωάτεως. Καλῶς εἴπει λετὰ τὸν νόμον Μωάτεως· κατέ γάρ τὴν ἀλίθειαν, οὐκ εἶχεν ἀνάγκην ἡ Παρθénη περιμένειν τὰς ήμέρας τοῦ καθηρισμοῦ, εἴπει δέσσαν τεσσαράκοντα, ἐπὶ δρσενι τεχθέντι. Εἴρηται γάρ ἐν τῷ νόμῳ· Γυνὴ ήτις ἐὰν σπερματισθῇ, εἰ τέκη ἄρσεν· ἡ δὲ Παρθénης οὐκ ἐστερπτεῖθαι, ἀλλ' ἐκ Πνεύματος ἀγίου ἔτεκεν· διστε οὐκ εἶχεν ἀνάγκην, ἀλλὰ πληρώσαι τὸν νόμον θέλουσα, ἐνῆλθε εἰς τὸ ιερόν. Διὰ τὸ δὲ τοῦ μὲν ἄρσενι ἐπτέ ήμέραι, ἐπὶ δὲ θηλεῖς διπλάτῃ; Γυνὴ γάρ, φησίν, ἐὰν σπερματισθῇ, καὶ τέκη ἄρσεν, ἐπτά ήμέρας ἀκάθηπτα θεται· ἐὰν δὲ θῆλω, δις ἐπτά. Ἐπειδὴ δὲ μὲν ταῦτα τὸ ἄρσεν, δευτέρων Ἀδάμ εἰς τὸν κόσμον εἰσῆγεται· δὲ δὲ τὸ θῆλω, δευτέραν Εἴσαντες τὸ σφραγίδιον, τὸ ἀσθενὲς ἀγγελον, τὸ συντετριμμένον παράμιο, τὴν βαστηρίαν τῆς ἀπάτης, τὴν χειραρχοῦ τῆς παρκαροῦς, τοῦ δὲ νόμου λέγοντος· Πάντο τὸ ἀνιστόγονον μήτραν, ἔγρατο τῷ Κυρίῳ, εἰς Χριστὸν μόνον κυρίως ἑξέσθι τούτο· αὐτὸς γάρ δικαιούει τὴν μήτραν τῆς Παρθénης, ἐπεὶ ταῖς γε ἅλλαις μητρέσιν, δὲν δικαιολογεῖ τὴν μήτραν. Ζεῦρος δὲ τρυγόντων πρωφέτειν ἐκάλεσεν δὲ νόμος, δεικνύων δὲ τοῦ ἀπὸ σώρους συζητεῖς δὲ παιδοποίες· φασὶ γάρ την τρυγόντας, σφροντον εἶναι ζῶν, διστε καὶ ἀποδιλούσταν τὸν εὐηγήρη, μὴ δευτερογάμειν· εἰ δὲ μὴ εἶχον τρυγόντας, πρωφέτον δύο νεοστοὺς περιστερῶν, τίνα ἐπὶ πάντας γένεται δὲ ζῶν τοῦ παιδὸς ἐκείνου· δὲ γάρ πρωτάρη πολύτοκον ζῶον.

B « Καὶ ίδου δὲ ἄνθρωπος ἐν Ἱερουσαλήμ, φένει Συμεὼν· καὶ δὲ άνθρωπος οὗτος, δίκαιος καὶ οὐδεὶς προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἱερατὸς· καὶ Πνεύμα ἄγιον ἦν ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματιστέον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου, μὴ ίδειν θέντω πρὶν δὲ ίδει τὸν Χριστὸν Κυρίου· καὶ ἥλθεν ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὸ ιερόν· καὶ ἐν τῷ εἰσπαγγεῖλον γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ σύτου, καὶ αὐτὸς ἐδέξτη αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας κύτου· καὶ εὐλόγησε τὸν θεόν, καὶ εἶπε· Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου, Δέσποτε, κατά τὸ βῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ· δὲτε εἶδον οἱ ὄφειλμαί μου τὸ σωτηρίον σου, οἱ ἡτοίμασας κατέ προσωποπάντων τῶν λαῶν· φῶς· εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαῶν σου Ἱερατὸν. Οὐκ δέ τινι ιερεῖς ὁ Συμεὼν, ἀλλ' ἄνθρωπος θεοφίλης, καὶ προσδέγόμενος δὲτε διεστει δὲ Χριστὸς, παραμυθησόμενος τοὺς Ἱεράρχους, καὶ ἀπολύσων τῆς δουλείας τῆς ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίους καὶ τὸν Ἡρόδην· δὲ γάρ τῷ Χριστῷ πιστεύσας, ἐλεύθερος τῷ σπαθίστιν, ὑπὸ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων αμώμενος. Ιδε τοὺς ἀποστόλους· οὐκ ησάν δοῦλοι τῶν Ρωμαίων· ὅλλα νῦν τιμῶσι καὶ προσκυνοῦσιν εἰτοὺς οἱ Ρωμαίων βασιλεῖς· ίδούσι οὖν τούτοις πράκλησις γέγονεν δὲ Χριστὸς, Ἱερατῆταις οὖσιν· οὐτε

οῦν δὲ Συμεὼν, Πνεύματα ἄγρια κινούμενος, ἀνῆλθεν αὶ εἰς τὸ ιερόν, διεὶς ἀνήγκης τὸν Κύριον ἡ μήτηρ· καὶ δεξάμενος αὐτὸν, Θεὸν διμολογεῖ· τὸ γὰρ εἰπεῖν νῦν ἀπολύτει με. Δέσποτε, διμολογουμένος ἐστιν, διτὶ Κύριος αὐτός ἐστι ζωῆς καὶ θενάτου. "Ορά δὲ πῶς οἱ ἄγριοι, δεσμὸν λογίζονται τὸ σῶμα· διὸ καὶ λέγει· Νῦν ἀπολύτεις, ὃς ἀπὸ δεσμοῦ· κατὰ τὸ φῦμά σου δὲ εἶπε, διὰ τὸν χρηστὸν δὲν ἔλαβεν, διτὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ ἵνας οὐ δένη τὸν Χριστὸν· τὸ δὲ, ἐν εἰρήνῃ, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἀνταπόκειται· ἵνας μὲν γὰρ ζῆ διαθρωπός, ταράττεται, καθάδι καὶ διετίθεται· ἀποθαντὸν δὲ, εἰρηνεύεται· καὶ ἄλλως δὲ τὸ ἐν εἰρήνῃ νοήσεις, τουτέστιν, ἐν τῷ τῆς Ἀπόστολος ἀπολύτηφεται. Πρὶν μὲν γὰρ ἦδω, φησι, τὸν Κύριον, οὐκ εἰρήνευον τοὺς λογισμούς, προσδοκῶν αὐτὸν καὶ δεῖ φροντίζων πότε διεύτεται· νῦν δὲ ἰδεῖν αὐτὸν καὶ εἰρηνεύεται· καὶ ἀποφροντίσεται; Τοῦτον δὲν εἴπων, ἀπολύμαται· σωτήριο, δὲ εἶτε, τὴν σάρκαστιν τοῦ Μονογενοῦς, ἡνὶ ητοίμασεν δὲ Θεὸς πρὸ πάντων τῶν κιώνων· κατὰ πρόσωπον δὲ πάντων τῶν λαοῦν ταῦτην τὴν σωτηρίαν ἡτοίμασεν· Ἰνα γάρ σώη τὸν κόσμον, καὶ ἴνα πᾶσιν ἐμφράνεισθῇ ἡ αὐτοῦ σάρκαστις, τούτου ἔνεκεν ἐσαρκώθη. Τὸ δὲ σωτήριον τούτο φῶς ἐστιν εἰς ἀποκαλύψιν ιθνῶν, τουτέστιν, εἰς φωτισμὸν τῶν ἐπικοινωνῶν ιθνῶν, καὶ δόξαν τῶν Ἰερεπλιτῶν· δέξεται γὰρ δὲ Χριστὸς τοῦ ἀληθῶν λαοῦ τοῦ Ἰερεύλ, καθὸ δὲ αὐτῶν ἀντέταλκε· καὶ ἐγκαλλεπτοῦνται τούτηρι οἱ ὄντως εὐγνώμονες Ταῦτα δὲ Συμεὼν. Δικετ δὲ μοι καὶ τὰ τοῦ Δαυΐδ ἐπὶ τούτῳ ἀρμάζειν τῷ Συμεὼν· Μακρότητος ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτὸν, καὶ δεῖξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου.

« Καὶ ἴν τινας ἱωσήρη καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, θυμάζοντες, ἐπὶ τετελευτῆς περὶ αὐτοῦ· καὶ εὐλόγησε, αὐτοὺς Συμεὼν, καὶ εἶπε πρὸς Μαριάμ τὴν μητέρα τοῦτον· Ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰερεύλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον· καὶ σου δὲ αὐτῆς τὸν ψυχὴν διελεύσεται ἐρυφτές, δικαίως· ἐν ἀποκαλυψθεσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογίσμοι. » Εὐλόγησε μὲν ἀμφοτέρους δὲ Συμεών τὸν δὲ νομιζόμενον πατέρα ἀρεῖς, πρωὶς τὴν ἀληθῶν μητέρα ἐφθέγγετο· Ἰδού, οὐσίν, οὐτοῦς κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ τινι Ἰερεύλ· πτῶσιν μὲν, τῶν μὴ πιστεύσαντων· ἀνάστασιν δὲ, τῶν πιστεύσαντων· ἡ καὶ ἄλλως, εἰς πτῶσιν κεῖται δὲ Κύριος, τῶν δὲ ταῖς ψυχαῖς τιμῶν κακῶν· εἰς ἀνάστασιν δὲ τῶν ἀγαθῶν. Πιπτεὶ πορνεία, ἀνάσταται σωφροσύνη· καὶ ἄλλως δὲ δύναται νοτίζειν· κεῖται γὰρ δὲ Χριστὸς· εἰς πτῶσιν, ἀντὶ τοῦ Μελλεοῦ παθεῖν αὐτὸς, καὶ πεσεῖν εἰς θάνατον, καὶ ἀνάστην μὲλλουσι πολλοί, πεσόντος αὐτοῦ. Στήζον εὖν ἐν τῷ, εἰς πτῶσιν· εἰτε ἀρέσαι, καὶ ἀνάστασιν πολλῶν· σημεῖον δὲ, δὲ σταυρός, δὲ μέχρι τοῦ νῦν ἀντιλέγεται, τουτέστιν οὐ περιβάλλεται παρὰ τῶν ἀπίστων. Λέγεται δὲ σημεῖον καὶ ἡ σάρκαστις τοῦ Κυρίου· καὶ ἔνον στημένον. Θεὸς γάρ ἀνθρωπός γέγονε· καὶ παρθένος, μήτηρ· τὸ δὲ σημεῖον τοῦτο, ἡ σάρκαστις λέγω τοῦ Χριστοῦ, ἀντιλέγεται· οἱ μὲν γὰρ, δὲ οὐρανοῦ τὸ σῶμα φασιν· οἱ δὲ, κατὰ τριναστίκην· οἱ δὲ, ἄλλο τι φλυκρούσι. Καὶ σου δὲ αὐτῆς,

Dicere 289 enim, Nunc absolvis servum tuum, Domine, confitentis est, quod ipse sit Dominus vitæ ac mortis. Vide autem quomodo sancti pro vinculo corpus habent. Idcirco dicit: Nunc absolvis, quasi a vinculo: secundum verbum tuum, propter oraculum quod acceperat quod non esset moriturus, donec videret Christum. In pace autem, hoc est, quiete, nam homo quoad vivit turbatur¹⁹, sicut et David dicit: mortuus vero pacem habet. Vel aliter intellige: In pace, hoc est, spei consecutione. Priusquam, inquit, vidisem Dominum, non pacata mente eram, exspectans illum, et semper sollicitus quando veniat: nunc autem ipso viso, et pacem, cosecutus, et sollici: udine liberatus, ut sic dicam, absolvor. Salutare autem, incarnationis Unigeniti est, quam ante sæcula omnia Deus præparavit. Ante faciem vero omnium populorum istam salutem præparavit, ut salvaret mundum. et ut omnibus liquida fiat ejus incarnationis, cuius gratia et incarnatus est. Salutare quoque hoc, lumen est ad revelationem gentium, hoc est, ad illustrationem gentium obtemperatarum, et gloriam Israelitarum. Christus enim gloria est populi qui vere Israel secundum quod ex illo ortus est, et in hoc ornantur qui sapiunt ac intelligunt. Hæc Simeon. Videntur autem mihi et quæ dicta sunt a David, convenire Simeoni: « Longitudine dierum implebo eum, et ostendam illi salutare meum ²⁰. »

VERS. 33-35. •Et erant pater et mater ejus mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon: et dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam, et resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur. Quin et tuam ipsius animam penetrabit gladius ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. »Benedixit quidem ambobus Simeon: rejecto autem patre putativo, ad veram matrem locutus est: Ecce hic positus est in ruinam, et resurrectionem multorum in Israel. Ruinam quidem dicit eorum qui non crediderunt, qui vero crediderunt, resurrectionem. Vel etiam aliter: In ruinam positus est Dominus malorum quæ in animabus nostris: in resurrectionem vero bonorum. Cadit fornicatio, surgit continentia. Vel aliter quoque intelligi potest: Positus est enim Dominus in ruinam, hoc est, ipse passurus est, et casurus est in mortem: et cum cederit ipse, resurgent multi. Punctum autem ponendum dixeris, in ruinam: deinde incipe, et resurrectionem multorum. Signum autem, crux, cuiusque in hoc tempore contradicetur, hoc est, non recipitur ab incredulis. Dicitur et incarnationis Domini signum, et mirabile signum. Deus enim homo fuit, et virgo mater; huic autem signo, incarnationi, inquam, Christi contradicetur. Quidam enim dicunt carnem e 290 cælo, quidam vero apparenter, quidam autem

¹⁹ Psal. LXXXIX, 7. ²⁰ Psal. XL, 16.

aliud quiddam nugantur. Et tuam ipsius, Virginis dico, animam pertransibit gladius. Fortassis autem et dolorem quem in passione tulit, fortassis autem et scandalum dicit rhomphæam, quo offensa fuit. videns enim crucifixum, fortassis cogitabat, quomodo qui natus est sine semine, qui miracula fecit, qui mortuos suscitavit, crucifixus est, consputus est, mortuus est? Quod autem dicit, Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes, hoc significat, quod Revelabuntur et manifestabuntur multorum cogitationes, qui scandalizantur, et reprehensi repentinum invenient remedium: sicut et tu, o Virgo, revelaberis, et manifesta eris quid sentias de Christo, deinde confirmata eris fide in illum. Similiter et Petrus revelabitur cum negaverit, verum demonstrata est Dei potentia, quæ per pœnitentiam ipsum suscepit. Et aliter: Revelatae sunt eis cordibus cogitationes, cum apparuerit proditor, et apparuerint diligentes illum, qualis fuit Joseph qui accessit ad Pilatum: quales fuerunt mulieres quæ permanebant apud crucem.

VERS. 36-40. « Et erat Anna prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc processerat in multam ætatem, et vixerat cum viro annis septem a virginitate sua, et hæc vidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non discedebat e templo, jejuniis ac deprecationibus serviens nocte ac die. Et hæc eadem hora superveniens, vicissim confitebatur Domino, et loquebatur de illo omnibus qui exspectabat redemptionem Hierosolymis. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth. Puer autem successebat, corroborabaturque spiritu et implebatur sapientia: et gratia Dei erat super illum. » Evangelista Annæ profert genealogiam, enumerans ejus patrem ac tribum, ut sciamus illum vera dicere, tot testibus accessitis, qui patrem tribumque ejus noverunt. Ista igitur vicissim confitebatur Domino, hoc est gratias agebat, et docebat omnes de Domino quod ipse esset Salvator, et consolatio nostri expectantium redemptionem. Postquam autem perfecerunt hæc omnia, reversi sunt in Galilæam in civitatem suum Nazareth. Erat quidem et Bethlehem civitas ipsorum, sed ut patria: Nazareth vero ut habitationis locus. Jesus vero quantum ad corpus crevit, quamvis potuisset ex utero Matris in statura viri perfecti procedere; visum autem fuisset phantasma, et propterea paulatim crescit. Cum autem cresceret, emicuit Dei Verbi sapientia. Non enim sapiens fuit proficiendo, absit: sed paulatim declaravit insitam sapientiam, et juxta corporis statutam dicitur proficere et corroborari spiritu. Si enim quandiu brevis 291 fuisset statuta, ostendisset omnem sapientiam, visus fuisset prodigiosus: nunc autem juxta rationem statutæ, seipsum pro ipsius capacitatem ostendens, dispensationem implebat, non præsumens sapientiam (quid enim perfectius eo, qui ab initio fuit perfectus?) verum paulatim illam denudat.

« Καὶ ἦν Ἀλυτρός προφήτης, θυγάτηρ Φενούιλ, τῷ φυλῆς Ἀσθρί· αὕτη τροβεδηκεῖται ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσεσσα ἑτη μετὰ ἀνδρὸς ἕπτα, ἀπὸ τῆς περιθνάς αὐτῆς. Καὶ αὕτη χήρα ὡς ἑτῶν ὁγδοηκοντατεσσέφων, ἥ οὐκ ἀφίεται ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ, νηστεῖται καὶ δεῖπνα λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. Καὶ αὕτη εἶται τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσε, ἀνθυμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔλειπε περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδέχομένοις λύτρωσι ὅτι Ἱερουσαλήμ· καὶ ὡς ἀτέλεσσαν ἔπειτα τὰ εἰπέτα νύμον Κυρίου, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκ τὴν πόλιν αὐτῶν Ναζ̄χρέτ. Τὸ δὲ παιδίον οὗτον εἰς ἐκρατικοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίᾳ, τῷ χάριτι Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ. ἢ Ἐπιμένει ὁ εὐαγγελιστὴς τῇ περὶ τῆς Ἀλυτρῆς ἀφηγήσει, καὶ τὸν επάρχοντα τὴν φυλὴν κατελέγων, ἵνα μάθωμεν διτὶ ἀληθῆ λέγει, μαρτυρεῖς ὡς τοὺς πολλοὺς προτεκταλόμενος, τοὺς εἰδότας καὶ τὸν πτερέα καὶ τὴν φυλήν εἴτε οὖν ἀνθυμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ, τουτέστιν, ηγχρίσται, καὶ ἐδίδασκε πάντας περὶ τοῦ Κυρίου, διτὶ καθέδρῃς ὁ Σωτήρ καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν τῶν προσδοκῶντας τὴν ἀπολύτρωσιν· μετὰ δὲ τὸ τελέσκι πάντας, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν Ναζ̄χρέτ· ἦν μὲν γάρ καὶ ἡ Βηθλεέμ, πόλις αὐτῶν, ἀλλ' ὡς πατρίς· ἥ δὲ Ναζ̄χρέτ, ὡς κατοικητὴρος· ηὗται δὲ ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸ σῶμα, κατίτοι δημόσιον ἐκ μήτρας αὐτῆς, εἰς μέτρον ἡλικίας ἀνδρῶν ἀνασθῆναι, ἀλλ' ἔδοξεν ἀν φυτεσίᾳ, διὸ τοῦτο κατέμικρὸν αὐξάνει· αὐξάνοντος δὲ, ἐξεργάζετο ἡ τῷ Θεῷ Λόγου σοφία· οὐ γάρ κατὰ προκοπήν ἔγινε σοφὸς, ἀπαγε. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐκφεύγων τὴν ἐμφυτον σοφίαν, ἀκολούθων τῇ σωματικῇ ἡλικίᾳ, λέγεται προκόπτειν καὶ κρτειούσθαι τῷ πνεύματι· εἰ γάρ ἐν δυσφῇ ἦν βραχὺς τὴν ἡλικίαν, ἐξέφηνε πάστι σοφίαν, ἔδοξεν ἀν τέρας· νῦν δὲ ἀναλόγως τῇ ἡλικίᾳ ἐνδεικνύνεις ἐστὸν ὡς ἐνεχώρει, τὴν οἰκονομίαν ἐπέρου, οὐ προλημβάνων σοφίαν (τὸ γάρ τοι δε' ἀρχῆς τελείου γένοιτ' ἐν τελειότερον;) ἀλλὰ τῷ οὔσαν κατὰ βραχὺ παραγμανῶν.

« Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἵνα εἰς τὸν Πάσχα· καὶ διε ἤγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀνθείναντων αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλήμ κατὰ τὸ θέον τῆς ἡρτῆς, καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτούς, ἀπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἦγενον Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ νομίσαντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἥλθον ἡμέρας ὅδον καὶ ὀνειράτουν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενεῖσι καὶ ἐν τοῖς γκωστοῖς καὶ μὴ εὑρόντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ ζητοῦντες αὐτὸν, καὶ ἤγένετο, μεθ' ἡμέρας τρετῆς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ Ιερῷ, καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντας αὐτὸν, καὶ ἐπερωτῶντας αὐτούς. Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἐπει τῇ συνέσει καὶ τοῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ· καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἀκελάγγησαν καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε· Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; Ἰδοὺ δὲ πατήρ σου κάγκων, ὁδονόμενος ἡγησάμενος. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Τί δι τοιούτης με; Οὐκ ἔδειτε δι τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναι με; Καὶ αὐτοὶ οἱ συνῆκαν τὸ φῆμα δὲ λλάλησαν αὐτοῖς. • Συναναβάντοις γονεῦσιν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα διὰ πάνων δεῖξητε οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, οὐδὲ ἀντιτάσσεται τοῖς νεομοδετημένοις· τελειωσάντων δὲ τὰς ἡμέρας, τὰς ἔπειτα δηλαδὴ τοῦ Πάσχα, ἀπέμεινεν ἐν Ἱερουσαλήμ. Συνεζήτει δὲ μετὰ τῶν Γραμματέων, ἀπὸ τοῦ νόμου ἔρεστῶν αὐτούς· καὶ ἔισταντο πάντες. Ὁρές πῶς πρόσκοπεν ἐπι σοφίᾳ, διὰ τοῦ γινώσκεσθαι πολλοῖς καὶ θυμάζεσθαι; Ηγέρει γάρ ἔγραψας τῆς σοφίας αὐτοῦ, αὕτη ἔστιν ἡ προκοπή αὐτοῦ. Πατέρα δὲ τὸν Ἰησήφ ὄνομάζει ἡ Θεοτόκος, εἰδούσα μὲν ὡς οὐκ ἔστι πατήρ πλὴν διὰ τοῦ Ἰουδαίους, ἵνα μὴ νομισθῇ ἐκ πορείας εἶναι, πατέρας αὐτοῦ λέγει τὸν Ἰησήφ ἀλλος οὐ καὶ πατέρας καθέμενόν τον ἐνδειξάμενον, καὶ ὑποκρίγειν ἐν τῇ ἀντροφῷ, εἰκότως ὄντος πατέρας αὐτοῦ πατέρας· ὥσπεν τιμώντος αὐτὸν τοῦ φίου Πνεύματος τῇ τοῦ πατρὸς προσηγορίᾳ. Διὰ τί δὲ ἔζητον αὐτὸν; Ἀρχ ὑπόληψιν ἔχοντες δι τοιούτων αὐτῶν, μηδέποτε πατέλλοιπεν αὐτούς. Ἐπεὶ δὲ εὗρον αὐτὸν, ὅρχα πᾶσας τοῖς ἀποκρίνεσθαι τῆς γάρ Παρθένου, τὸν Ἰησήφ πατέρα εἰπούστης αὐτοῦ, ἐκείνος φησιν· Οὐκ αὐτός· ἔστιν δὲ ἀλλοθι· μου Πατήρ, η γάρ ἂν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ήμεν· ἀλλ' ὁ Θεός ἔστι μου Πατήρ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ εἰμι, τουτόσιν ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ. Ἄλλ' αὐτοὶ οὐ συνῆκαν δὲ λλάλησαν αὐτοῖς μυστέριον γάρ ήν.

« Καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν, καὶ ἥλθεν εἰς Ναζαρέτ. Καὶ ἦν ὑποταξτόμενος αὐτοῖς· καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντας τὰ φῆματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτα σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ, καὶ χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. • Γενετήσετο γονεύσι, τύπον ὀιδούς καὶ ἡμῖν, ὡς ἐν τοῖς πατέρεσσι· ὑποταξτόμενος συνετήρει δὲ ταῦτα πάντα ἡ Μαρθένος. Θεῖα γάρ ήν τὰ τε πραττόμενα καὶ τὰ

Hierosolymam in die festo Paschæ. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus cum redirent illi, remansit puer Jesus Hierosolymis, et non cognoverunt parentes ejus. Cæterum rati illum esse in comitatu, venerunt itinere diei, et requirebant cum inter cognatos et inter notos. Et cum non invenissent eum, reversi sunt Hierosolymam, quærentes eum. Et accidit post triduum, invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogante eos. Stupebant autem omnes qui eum audiebant, super intelligentia et responsis ejus, et viso eo, admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, cur fecisti nobis sic? Ecce pater tuus et ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid est quod quærebatis me? An nesciebatis quod in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? At illi non intellexerunt sermonem, quem locutus est ipsis. • Similis venit cum parentibus in Jerusalem, ut per omnia ostendat se non adversarium Deo, neque repugnantem his quæ a lege posita fuerunt. Cum perfecisset autem dies septem, Paschæ scilicet, mansit in Jérusalem. Disputabat autem cum Scribis, rogans eos de lege: et obstupuerunt omnes. Vides quomodo proficerit in sapientia, eo quod nosceretur a multis, et in admiratione esset? Emicatio enim sapientiae ejus, profectus ipse est. Porro ipsum Joseph patrem nominat Dei Genitrix, sciens quidem nou esse patrem: verumtamen propter Judæos, ut ne videatur ex fornicatione prognatus, patrem ejus dicit Joseph. Vel aliter: Quoniam velut pater curam pueri gerebat, et simul conversando ministrabat, merito nominavit illum patrem, tanquam honorante illum Spiritu sancto patris vocabulo. Quare autem quærebant illum? Num suspicabatur perditum illum aut quod aberrasset ut puer? Absit! Neque enim hoc sapientissimæ Mariæ fuerit, quæ plurimas de illo acceperat revelationes, neque Joseph, cui et ipsi de illo revelatum erat quod a Spiritu sancto esset. Verum quærebant illum, ne quo pacto ab eis abiisset, neque forte reliquisset illos. Ubi autem invenierunt eum, vide quomodo ipsis respondet. Cum enim Virgo Joseph patrem ejus dixisset, ille dixit: Non hic verus pater meus est, alioqui in domo ejus mansisse: sed Deus est Pater meus, et propterea in domo illius sum, hoc est, in templo illius. Verum ipsi non intellexerunt quid locutus esset eis: sacramentum enim erat.

Vers. 51, 52. • Et descendit cum eis, venitque Nazareth: eratque subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo. Et Jesus proficiebat sapientia et stately, et gratia apud Deum atque homines. • Subditus fuit parentibus, dato etiam nobis exemplo ut patribus simus obedientes. Conservabat autem hæc omnia Virgo. Divina enim erant quæ dicebantur et agebantur a

puero, non quasi duodecim annorum, sed quasi ^A λεγόμενα παρὰ τοῦ παιδὸς, καὶ οὐχ ὡς δωδεκατῶν, perfectio. Vide autem quomodo hoc loco evangeliista interpretatur quid sit proficere sapientia; subdit enim, et aetate. Profectum autem aetatis, sapientiae profectum esse dicit. Gratiam vero habebat apud Deum et apud homines, hoc est, agebat ea quae Deo beneplacita erant, et quae laudata ab hominibus. Primum autem apud Deum, et postea apud homines. Primum enim oportet Deo placere, et deinde hominibus.

CAPUT III.

De prædicatione Joannis. De interrogantibus Joannem. De Herode et Joanne. De baptismo Salvatoris. De genealogia Christi.

VERS. 1-3. « Anno autem decimo quinto imperii Tiberii Cæsar, Pontio Pilato præside Iudeæ, tetrarcha vero Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ et Trachonitiæ regionis, et Lysania Abilenæ tetrarcha, sub pontificibus Anna et Caipha, factum est verbum Dei super Joannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem finitimam Jordani, prædicans baptismum poenitentia, in remissionem peccatorum. » Recite memor est et temporis, et principum illorum: ut sic demonstraret tempore Christi defecisse Judaicorum principum successionem, præsidiatum quidem Pilato homine alterius gentis, tetrarchatum autem Herodis Ascalonitæ filiis tenentibus: credaturque merito adesse Christus, juxta prophetiam Jacob²¹. « Factum est autem, inquit, verbum Dei super Joannem: » ut discas illum non temere, neque citra vocationem ad testificandum Christo prosiliisse, sed divino motu Spiritu. Per verbum intellige Spiritum sanctum, vel mandatum Dei. Factum est autem in deserto verbum Dei ad Joannem, quandoquidem enim filios desertæ multiplicaturus erat, Ecclesiam dico ex gentibus, magis quam ejus quæ habet virum, hoc est, Judaicæ Synagogæ, merito in deserto fit ad Joannem verbum et mandatum Dei. Prædicavi autem baptisma poenitentia populis, hoc est, confessionis. Porro baptisma cooperabatur illis in remissionem peccatorum, quæ per baptismum Christi datur. Neque ^B 203 enim baptisma Joannis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem conserebat: hoc est, præparabat homines ut acciperent Christi baptisma, quod habebat remissionem peccatorum.

VERS. 5, 6. « Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ prophetæ dicentis: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et fient quæ obliqua

²⁰ Gen. xlix, 3.

περὶ τῆς τοῦ Ἰωάννου κηρύξεως. Περὶ τῶν ἐπωτησάντων τὸν Ἰωάννην. Περὶ Ἡράκλεου καὶ Ἰωάννου. Περὶ τοῦ Βαπτίσματος τοῦ Στήρος. Περὶ γενεαλογίας τοῦ Χριστοῦ.

« Ἐν ἔτει δὲ πεντεκιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Ιωάννου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλέτου τῆς Ιουδæίας, καὶ τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλæίας Ἡράδου, Φλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουρæίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Διοσκύρου τῆς Ἀβηληνῆς τετραρχοῦντος, ἐπὶ ἀρχιερέων "Ἄννα καὶ Καίάρα, ἐγένετο ρῆμα Θεοῦ ἐπὶ Ιωάννην τὸν τοῦ Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἑρήμῳ" καὶ ἥλθε εἰς πᾶσαν τὴν περιχώραν τοῦ Ἱορδάνου, κηρύσσοντα βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν. » Μίμνεται τοῦ τε χρόνου καὶ τῶν ἀρχόντων ἐκπλακάς ἐν ἄν δεξῆρ διετέλεσται ἡ διαδοχὴ τῶν Ιουδæῶν ἀρχόντων, ἐπὶ Χριστοῦ, ἡγεμονεύοντος μὲν Πιλέτου ἀνθρώπου ἀλλοενόυς, τετραρχοῦντων δὲ τῶν Ἡράδου τοῦ Ἀσκληπονίου μὲν καὶ εἰκότας πιστεῖς ἐπιστῆναι δὲ Χριστὸς, κατὰ τὴν τοῦ Ἰωάννου προστάξειν. « Εγένετο δὲ, φησι, ρῆμα Θεοῦ ἐπὶ Ιωάννην. » Ἶνα σὺ μάθης, διτι οὐκ κατόκλητος θάμφυτηρησαι περὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ θεέμενος κινούμενος θεομάτιος τὸ γέρμα, η τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον νόμους, η τὴν πρόσταξιν τοῦ Θεοῦ. « Εν τῷ ἑρήμῳ δὲ ἑρεύοντα ρῆμα τοῦ Θεοῦ πρὸς Ἰωάννην» ἐπει γέρ θεάλι τὰ τέκνα τῆς ἑρήμου, τῆς τῶν ἔθνων λέγοι Ἐκάτσιας, πλείονα γενίσθαι τῶν τῆς ἔχουσης τὸν ἄνθροπον, τούτοις, τῆς Ιουδæίκης Συναγωγῆς, εἰκότας ἐν τῷ ἑρήμῳ ὅντι γίνεται τῷ Ἰωάννῃ τὸ ρῆμα καὶ ἡ πρόσταξις τοῦ Θεοῦ. « Ξεκίρυσσε δὲ βάπτισμα μετανοίας τοῖς λαοῖς, τούτοις, ἐκχρορεύστως. Τούτο δὲ τὸ βάπτισμα συνίργει αὐτοῖς εἰς τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν, τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ διδούμενόν. Οὐ γάρ δὴ τὸ Ιωάννου βάπτισμα ἀφένει γένεσιν ἀμαρτιῶν, ἀλλ' εἰς ἄφεσιν συνεβάλλετο, τούτοις, παρεσκεύαζε τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα δέξονται τὸ τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα, τὸ ἔχον ἄφεσιν ἀμαρτιῶν.

« Ήτο γέγραπτο ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος: Φωνὴ βοῶντος ἐν τῷ ἑρήμῳ, Ἐπει μάσσεται τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖται τὰς τρίβους αὐτοῦ. Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ τὸ ὄρος καὶ βουνὸς τεπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σα-

λιὰ εἰς εὑθεταν, καὶ εἰ τραχεται εἰς ὅδους λείας, καὶ διέφεται πάτησ σάρκα τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Ὅδος μὲν, ἡ κατὰ Χριστὸν πολιτεία, ἣν κελεύει ἐπομέσθηναι. Ἔμελλε γὰρ δυν οὐκέτω κηρύξσειν δόκιμος. Τρίβοι δὲ, εἰ τοῦ νόμου ἀντολαι, ὡς ἡδη τετριμέναι. Αἱ εὐθείαις ποιειν διεστέττεται. Διέστρεφον γὰρ τὰς ἐντολάς οἱ Φαρισαῖοι· δύνεται δὲ νοηθῆναι καὶ ὁδός, ἡ φυχὴ τρίβοι δὲ, τὰ νοήματα καὶ εἰ πράξεις. Δετ οὖν ἡμῖς καὶ τὴν φυχὴν ἐπομέσειν, καὶ τὰς πράξεις καὶ τὰ νοήματα ἡμῶν εἰδέσσε ποτε. Εἶτα ωσπερ ἀρωτῶντός τινος· Καὶ πῶς κατορθώσωμεν τοῦτο; δύστρεφος γὰρ ἡ ἀρετὴ, καὶ πολλὰς φάραγγας ἔχουσα καὶ ἐνσκολίας, καὶ ἀπὸ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐνοίκων ἡμῖν πειθῶν φρεσίν δὲ. Οὐδὲν ἀργαδες ἔσται, ἀλλὰ πάντα βέρα· αἴ τε γὰρ φάραγγας πληρωθήσονται, ταπεινωθήσονται. Ἡσένησαν γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ τε ἀντικείμεναι δυνάμεις, καὶ εἰ δοκοῦσαι ἡμῖν φυσικῶς ἄγκετοι εἰπουμέσι. Καὶ πάντα λεῖχ γεγόνασι· καὶ εἰς εὑθεταν τὰ σκολία μετήχθησαν. Ο γὰρ Χριστὸς, τὰς τε ἀντικείμενα δυνάμεις κατηργησεν, αἵτινες ἐνταῦθα λέγονται δρη καὶ βουνοί, καὶ τὰς φυσικὰς ἡμῶν πρὸς τὸ καλὸν κινήσεις ἀνεξάσθεν. ἀς εἶπεν δὲ εὐαγγελιστὴς φάραγγας πληρουμένες. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀσφαράθη, ἵνα τὴν φύσιν ἡμῶν εἰς τὸ οἰκετὸν ἀποκταστήσῃ. Καὶ πᾶσα, φησι, σάρκα διέφεται τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· οὐκ εἰς Ἰουδαῖον μόνον καὶ προσήλυτοι, ἀλλὰ καὶ πᾶσα σάρκα· εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἔφθασε τὸ Εὐαγγέλιον. Πολλὰ καὶ ἀλλὰ ἡν εἰπεται, ἀλλὰ διὰ τὸ σφέστερον τεῦται λελέχθω.

« Ἐλέγενον οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὅχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Γεννήματα ἐχιδῶν», τις ὑπέδειξεν ἄρτιν φυρετὸν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὥρης; Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ ἀρξῆσθε λέγειν ἐν ἐκποτίαις. Πατέρας ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν, διτι δύνεται ὁ Θεὸς καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτους ἐγείραι τάκινα τῷ Ἀβραάμ. Ἡδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν βίζαν τῶν δένδρων κεῖται. Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς τῷρ βάλλεται. » Γεννήματα ἐχιδῶν καλεῖ τοὺς Ἰανδαῖους, ὡς τοὺς πτερέρας αὐτῶν καὶ τὰς μητέρας Ἀλβοντας. Καὶ γὰρ τοῦτο τὸ ζῶον λέγουσι τὴν μήτραν δεσμόν, οὐτω τίκτεσθαι· ἀλλὰ καὶ τοὺς προγέντας ἀπέκτεινον, καὶ τοὺς διδασκάλους. Μέλλουσαν δὲ φρήν, τὴν αἰώνιον φρησι καλεσιν. Καρποὶ δὲ ἄξιοι τῆς μετανοίας, οὐ μόνον ἡ ἀποφυγὴ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἀγαθοῦ. Τοῦτο γὰρ δύντως αἱρετὸς καὶ γέννημα τῆς μετανοίας, τὸ ἀργάσσονται τὸ ἀγαθόν. Μὴ ἀρκῆσθε δὲ λέγειν ἐν ἐκποτίαις, διτι Εἴνγανεις ἐσμεν, καὶ θαρρήσυντες τοῖς πατράσιν, ἀμελῆτε τῆς ἀρετῆς. Καὶ γὰρ καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων δυνήσεται δό οεδε τῷ πατριάρχῃ πατέας δούναι, ωστερ σχεδὸν καὶ πρώην ἐποίησεν. Ἡ γὰρ μήτρα τῆς Σάρρας, λίθων οὐσα σκληροτέρα, δημος εἰς παιδοποιίαν ἀγαριάθη· ἄξινη δὲ, ἡ θεῖα κρίσις, ἡ τικ-

A sunt, directa, et aspera in vias planas, et videbit omissis caro salutare Dei. » Via quidem quam jubet parari, vita est Christiana. Paulo post enim prædicaturus erat Dominus. Semitas vero dicit mandata legis jam trita, quae præcipit rectas facere. Pervertebant enim mandata Pharisæi. Potest item per viam anima intelligi; semitas vero cogitationes et opera. Oportet igitur ut nos præparemus et animam, rectasque faciamus cogitationes ac opera. Deinde quasi interrogante quopiam, Et quo pactu hoc faciemus? virtus enim ardua est ac difficultis, multosque anfractus habet et obliquitates, et propter potestes adversarias, ei propter affectiones quae in nobis habitant: dicit non fore operosum, sed omnino facile. Nam valles, inquit, implebuntur, hoc est, naturales nostræ potestes, quae ad bonum infirmæ factæ sunt et dejectæ, replebuntur, omissisque mons et collis, adversariæ nimirum potestes, quæ propter superbiam se extollunt, humiliabuntur. Vere enim iufermatæ sunt potestes illæ adversariæ, et cupiditates quae natura nobis videntur insitæ. Facta igitur sunt omnia facilia, et obliqua versa sunt in recta. Christus enim adversarias potestes protrivit, quae hoc loco moutes ac colles dicuntur, et naturales nostras inclinationes ad bonum revivificavit, quas dixit evangelista valles quae implentur. Nam propterea incarnatus est, ut naturam nostram restitueret. Et omnis, inquit, caro videbit salutare Dei, non Judæi tantum et proselyti, sed omnis caro. Etenim in omnem terram pervenit Evangelium. Possent quidem et alia multa dici, sed hæc ut manifestiora dicta sint.

VERS. 7-9. « Dicebat ergo ad turbas quae exibant ut baptizarentur ab ipso: Progenies viperarum, quis vobis submonstravit ut fugeretis a ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, et ne cœperitis dicere intra vosipos: Patrem habemus Abraham: dico eni vocis, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios ipsi Abraham. Jam vero et securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, exciditur, et in ignem conjicitur. » Progenies viperarum vocat Judæos, tanquam affligentes patres et matres suas. Tradunt enim de hoc animali, quod eternum devoret, et sic nascatur, sic et Judæi prophetas et doctores occidebant. Venturam iram 294 dicit perpetuum supplicium. Fructus autem pœnitentiæ non solum est fuga mali, sed etiam elaboratio boni. Hoc enim revera est preferre fructum pœnitentiæ, si bonum operali fuerimus. Ne cœperitis autem dicere intra vos: Nobiles sumus: neve confidentes in patribus, virtutem negligatis. Poterit enim Deus ex lapidibus istis patriarchæ filios dare, sicut fere prius etiam fecit. Vulva enim Sarra lapidibus erat durior, attamen ad procreandos filios gratiam consecuta est. Porro securis divinum judicium est, indignos e vita rese-

cans. Nisi igitur poenitentiam egeritis, inquit, πτοισα τὰς ἀναξίεστις ἐκ τῆς ζωῆς. Εἰ μὴ εὖ μετανοήσετε, φησὶν, ἔκποντεσθε δὲ τῆς ζωῆς. Ἐπέντε γάρ οὐδὲν πρὸς τὴν βίζαν δύμων τῶν δένδρων. Νοεῖται μὲν οὖν βίζα, η ζωὴ, ως εἰπομέν. Νοεῖται δ' ἀν καὶ βίζα, η τοῦ Ἀβραὰμ συγγένεια· οὐδὲν διαγενεῖται τοῦ Ἀβραὰμ ἀκόπτονται οἱ μὴ δικαῖοι αλλά εἰναι αὐτοῦ, κατά τὸν Ἀπόστολον. Διεῖδη δὲ η τιμωρία, οὐ μόνον γάρ ἀκόπτεται τῆς βίζας τοὺς δικαίους συγγενεῖς δὲ ἀμφιταῦλος καὶ ἀκριτος, ἀλλὰ καὶ εἰς τῷρ βάλλεται.

VERS. 10-18. • Et interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens autem dicit illis: Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti: et qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem et publicani ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Ne quid amplius quam quod constitutum est vobis. exigatis. Interrogabant autem eum et milites, dicentes: Et nos quid faciemus? Et ait illis: Ne quem concutiatis, ne quem calumniemini, et contenti es-tote obsoniis vestris. Exspectante autem populo, et cogitantibus omnibus in corde suo de Joanne, num ipse esset Christus ille, respondit Joannes universis, dicens: Ego quidem aqua baptizo vos, sed veniet fortior me, cuius non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum, ipse vos baptizabit Spiritu sancto et igni, cuius ventilabrum in manu ipsius, et purga-bit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Multa quidem et alia exhortans evangelizabat populo. » Admonet et exhortatur tres illos ordines qui ad Joannem accesserant, turbas, publicanos, et milites. Et turbas quidem admonet ut eleemosynæ vident, præcipiens habenti duas vestes, communicare ei qui non habet. Publicanis vero non plus quam constitutum est ipsis extorquere, hoc est exigere: militibus autem non rapere, sed contentos esse obsoniis, hoc est, his quæ a rege juxta consuetam liberalitatem erogantur. Vide autem quomodo turbis ceu innocentibus dicit, exhortans ut bonum quidam faciant, hoc est, ut communicent. Publicanis vero militibusque, ut absistant a malo. Neque enim capares illi erant, neque bonum quidpiam facere poterant, sed sufficiebat eis non facere malum. **293** Quidam anagogiam hic admittunt, et intelligunt quod habentes duas vestes communicare debant non habenti, dicentes duas vestes, spiritum Scripturæ, et litteram: et exhortatur eum qui duas habet, ut communicet ei qui omnino nudus est: ut si quis sit qui Scripturam bisariam intelligat, et secundum spiritum, et secundum litteram, communicet ei qui non habet, hoc est, doceat ignorantem, et det ei vel litteram. Tanta autem fuit Joannis virtus, ut omnes cogitarent apud se de illo quod esse Christus. Talem itaque suspicionem repellens, inquit: Tantum inter me et Christum interest, ut ego quidem in aqua baptizem, ille autem in Spiritu et igni: et neque ego dignus sum qui corrigiam calceamentorum illius solvam. Quid au-

B Καὶ ἐπαράτων αὐτὸν οἱ δύλοι, λέγοντες. Τί οὖν ποιήσομεν; Ἀπεκρίθει δὲ, λέγει αὐτοῖς· Οἱ ἵησον δύο χιτῶνας, μεταδότω τῷ μὴ ὄφοντι· καὶ δὲ ἵησον βρύματα, δύμοις ποιεῖται. Ἐλδον δὲ καὶ τελέτη βαπτισθῆναι, καὶ εἰπὼν πρὸς αὐτὸν· Διδόσκαλε, οὐ ποιήσωμεν; Οἱ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μηδὲν τέλον παρὰ τὸ διατελαγμένον ὑμῖν πρέσσετε. Ἐπαράτων δὲ αὐτὸν καὶ στρατεύμενοι, λέγοντες· Καὶ ἀμαῖς η ποιήσομεν; Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Μηδέντα διαπο-στεῖ, μηδὲ συκοφαντήσῃτε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὄφενοις ὑμῶν. Προσδοκῶντος δὲ τοῦ ἀποῦ, καὶ διελογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τῶν Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, ἐπεκρίνετο δὲ Ἰωάννης ἀπασι, λέγων. Ἐγὼ μὲν ὑπεστὶ βαπτίζω δύμας· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐδὲ εἰναντίος λύσει τὸν ἴμαντα τῶν ὑποδημάτων τόπον, αὐτὸς δύμας βαπτίζει ἐν Πνεύματι ἀγίῳ καὶ περὶ εἰ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διεκαθαρεῖ τὸν ἀλώνα αὐτοῦ, καὶ συνάρχει τὸν στονον εἰς τὸν ἀκριβή κηναν αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον· κανεκακύστει περὶ ἀστέρων. **C** Σολλά μὲν εὖν καὶ ἔτερε περιπαλᾶν, εὐηγγείλει τὸν λαόν. » Τρία τάγματα προσελθόντα στὴν, δὲ Ἰωάννης νοθετεῖ, τοὺς δύλους, τοὺς τελέτης, καὶ τοὺς στρατιώτας; Τοῖς μὲν οὖν δύλοις περιπέτει προσέχειν τῇ κλεμοσύνῃ, τὸν ἔχοντα δύο χιτῶνας καλείνων μεταδοῦναι τῷ μὴ ὄφοντι· τοῖς δὲ τελέτης, τῷ μηδὲν πλέον εἰσπράσσειν, τουτέστιν, ἐπειποντοῖς δὲ στρατιώτας, τὸ μὴ ἀρπάζειν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τοῖς ὄφωνοις, τουτέστι, ταῖς διδομέναις περὶ τοῦ βασιλέως κατὰ συνήθειαν φιλοτιμίαις. «Ορα δὲ τοῖς μὲν δύλοις ως ἀλάχοις οὖσι παρινεῖ πρέξει τι ἀγριθδον, τουτέστι, τὸ μεταδοῦναι, τοῖς δὲ τελέτης καὶ στρατιώτας, ἀποσχέσθαι τοῦ κακοῦ οὕπω γάρ ἔχωρουν οὗτοι, οὐδὲ δύσκαντο ποιῆσει οὐδαδόν, ἀλλ' ἀρκετὸν αὐτοῖς τὸ μὴ κατὰ πουεῖ. Τινὲς δὲ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν νοῶσι τὸ, τὸν ἔχοντα δύο χιτῶνας μεταδοῦναι τῷ μὴ ὄφοντι· φρεσὶ γάρ δὲ χιτῶνας εἰναι, τὸ τε πνεύμα τῆς Γραφῆς, καὶ τὸ γράμμα. Τὸν ἔχοντα οὖν τὰ δύο, προτρέπεται δὲ Ἰωάννης μεταδοῦναι τῷ παντελῶν γυμνωψ· οἷοι, έστι τις τὴν Γραφὴν νοῶν διτῶς, κατά τε τὸ γράμμα καὶ κατὰ τὸ πνεύμα, μεταδότω οὖν τῷ μὴ ὄφοντι, διδεξάτω τὸν ἀγνοούντα, καὶ δέστω κατὰ τὸ γράμμα. Τοσάντη δὲ ἡν ἡ τοῦ Ἰωάννου ἡρετὴ, δει πάντας ὑπολογίζεσθαι περὶ αὐτοῦ, μήποτε δρα εἰτος δὲ διάφορον, δοτε ἔγω μὲν, ἐν ὑπεστὶ βαπτίζω, κατα τὸν Πνεύματι καὶ περὶ καὶ ἀλλο, διτὶ οὐδὲ τὸ

τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ ίκανός είμι λύσαι.
ἡτε δηλοῦσι; Τὸ μὲν, Βαπτίσεις ὑμᾶς ἐν Πνεύ-
μῃ πυρὶ, πρόδολον πάντως· καὶ γάρ τοις
οις ἔτεμφε τὸ πνεῦμα, καὶ πόριναι γλώσσαι
μεριζόμεναι αὐτοῖς. Τὸ δὲ μὴ εἶναι ίκανὸν
ἐν ίμάντε τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ, κατὰ μὲν
χρονή ἵννοιαν, ὅτι Οὐδὲν ἰσχατος δούλος αὐτοῦ
ος τάττεσθε. Κατὰ δὲ τὸ χρυπιώτερον, δύο
τά εἰσι τοῦ Κυρίου, ἡ τε ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ¹
ἔπιστημια, καὶ ἡ ἐκ γῆς ἐπὶ τὸν ἄδην· τού-
τῶν δύο ἐπιδημιῶν τοὺς τρόπους, οὐδὲν δύναται
, οὐδὲ εἰ κατὰ ιωάννην ἔστι. Τίς γάρ δυ-
τεν, ἢ πῶς ἀστρικάθη, ἢ πῶς κατῆλθεν εἰς
Τὸ δὲ Οὐ τὸ πτύον ἐν τῷ χειρὶ αὐτοῦ, τοῦτο
ὅτι, Εἰ καὶ βαπτίσεις ὑμᾶς, μὴ νομίζετε
δύνωσί ἔστε· ἀλλ' εἰ μὴ τὸ μετὰ ταῦτα βίον
ἴνδείσσετε, κατεκκίνητο ὑμᾶς πυρὶ ἀσβέστῳ·
γάρ ἔστιν. ὁ ἀστρικὸν ἔχων νοῦν, καὶ μόνον
πολὺν βιωτικῶν πραγμάτων ἐπιφερόμενος.
δὲ καὶ ἔτερα πτερακαλῶν, εὐηγγελίστο τὸν
Παράκλησις γάρ δύτις ἔστιν ἡ ἀγαθὴ διδα-
κτι εὐαγγελιστῶν δὲ εἰκότως δὲ λεχθείη.

δὲ Ἡρώδης ὁ Τετράρχης ἐλέγχόμενος ὑπὸ^α
ιπὲται Ἡρωδίδαις τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ
αἱ περὶ πάντων ἡν̄ ἐποίησε πονηρῶν ὁ
κροσσόθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατ-
ἀδὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. Ἐγένετο δὲ ἐν
ισθῆναι ἀπάντα τὸν λαὸν, καὶ Ἰησοῦ βαπτι-
σεὶ προσευχόμενου, ἀνεψιθηναι τὸν οὐρανὸν
ιδῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον σωματικῷ εἰδεῖς
ιστερὰν ἐπ' αὐτὸν, καὶ φωτὴν ἐξ οὐρανοῦ
λέγουσαν· Σὺ εἶ ὁ Γένεσις μου ὁ ἀγαπητός, ἐν
ησα. εἰς Εἰκότως παρενέσθηεν δὲ εὐχαγγελιστής
αἱ περὶ Ἡρόδου, μονονούχη τοιάδε λέγων·
χλος, τοιάντα περὶ Ἰωάννου διελογίζετο, δὲ
ἐλεγχόμενος ὑπὸ αὐτοῦ, προσθηκε καὶ
ἡ πᾶσι, τὸ κατακλείεται αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ·
ὑν σχετλιώσων, ταῦτα διηγεῖται καὶ δεινο-
ῦγε τοῦ δόχου τοιάντην ὑπόδηψιν ἐπὶ τῷ
χοντος, ὁ Ἡρώδης τοιάντας ἐπεδείξατο.
δὲ δὲ οὐρανὸς, ἵνα δειχθῇ ἡμῖν ὅτι τὸ βάπτι-
γει πᾶσι τὸν οὐρανὸν, ὃν δὲ ἀδὲμ ἔκλειστο.
τε τὸ Πνεῦμα ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἐκ
άθωμαν ὅτι καὶ ἡμῖν βαπτιζομένοις ἔπεισι
αἱ οὐ γέρ δὲ ὁ Κύριος ἤδετο τοῦ Πνεύμα-
λα πάντα δι' ἡμᾶς ποιεῖ, καὶ ἀπαρχὴ αὐτὲς
ἐνιων, ὃν κείλλομεν ἡμετές λαμβάνειν
ἄς ἄν πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς γέ-
ις περιστερὰ δὲ, ἵνα μάθωμεν ὅτι πρόσους
αἱ δεῖται καθαρούς· καὶ διτὶ ὕστερ ἐπὶ τοῦ
ιστερὰ κείμησε τὴν κατέπαυσιν τῆς τοῦ
ῆς, οὗτω καὶ ἐντεῦθα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον
ν ἡμᾶς τῷ Θεῷ, κατακλισμὸν τῆς ἀμαρ-
τισάμενον· καὶ Γέδες δὲ ἀκούει, παρὰ τοῦ
νεχθείσης τῆς φωνῆς, δεικνὺς διτὶ καὶ ἡμῖν
νοις, τὴν μίσθεσταν ἔχαριστα Ἐν σοὶ δὲ
ἄντι τοῦ, ἐπανεπαύθην.

Atem hæc sibi volunt? Baptizavit vos in Spiritu et igni, manifestum omnino. Etenim apostolis Spiritum misit, et igneæ linguæ apparuerunt dispergitæ illis. Non autem dignum esse ut solvat corrigiam calceamentorum, clara sententia est, quod non sit dignus qui inter extremos servos ordinetur. In sensu autem occultiore, duo calceamenta Domini, sunt perfectio-nes ejus duæ, una e cœlis in terram, altera e terra in infernum: harum enim duarum profectionum modum non potest quispiam solvere, ne si Joanni quidem similis fuerit. Quis enim explicare poterit, aut quomodo incarnatus sit, aut quomodo in infernum descenderit? Jam ventilabrum in manu ejus, hoc signat, quod Licet baptizavit vos, ne putetis quod jam insontes sitis: sed nisi posthac vitam egeritis immaculatam, exuret vos igni inextingui-bili. Palea enim est qui infecundam mentem habet, et tantummodo magnam rerum temporalium cu-ram gerit. « Multa autem et alia exhɔgans evan-gelizabat populo. » Consolatio enim et exhorta-tio, revera est doctrina bona, et jure dicitur evan-gelium.

VERS. 19-22. « Herodes autem Tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratri sui, deque omnibus malis quæ faciebat Herodes, adjectit et hoc super omnia, et inclusit Joannem in carcere. Factum est autem cum baptizeretur ominus populus, ut et Jesu baptizato et orante apertum sit cœlum, ac descendit Spiritus sanctus corporali specie quasi columba in ipsum, et vox de cœlo facta est quæ diceret : Tu es Filius ille mens dilectus, in te complacitum est mihi. » Merito intersetit hoc loco evangelista de Herode, quasi iu hunc modum dicens: Turba quidem talia de Joanne sentiebat, Herodes autem cum reprehenderetur ab eo, etiam ad omnia alia facinora adjectit ut includeret illum in carcere. Narrat itaque hæc miserum illum et ærumnosum indicans, quandoquidem talia ausus fuerat, turba tantam, opinionem habente de 296 Joanne. Aperitur autem cœluin, ut monstretur nobis quod baptisma aperiat omnibus cœlum, quod Adam clausserat, Descendit autem Spiritus in Jesum, ut ex hoc discamus quod et in nos, cum baptizamur, descendat Spiritus. Neque enim Spiritu Dominus opus habebat, sed omnia propter nos facit, et primitus ipse fit omnium quæ nos sumpturi sumus posthac, ut fiat primogenitus in multis fratribus. In specie autem columbæ descendit, ut discamus quod mansuetus nos esse oporteat, ac mundos. Et sicut tempore Noe columba significavit quietuisse iram Dei 22, sic et hoc loco Spiritus sanctus conciliavit nos Deo, facto peccati diluvio. Et Filius audit a Patre vocem allatam, monstrans quod et nobis qui baptizamur, adoptionem filiorum Dei largitus sit. In te bene placitum est mihi, hoc est, in te quietem accepi.

VERS. 23-28. «Et ipse Jesus incipiebat esse ferme a
a autòs ἡν διησοῦς ὁντιν τράποντε ἀρ-
aunorum triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui
fuit filius Heli, qui fuit Mathat, qui fuit Levi, qui fuit
Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph, qui fuit Mat-
tathiae, qui fuit Amos, qui fuit Naum, qui fuit Hesli,
qui fuit Naggæ, qui fuit Maath, qui fuit Mattathiae,
qui fuit Semei, qui fuit Josech, qui fuit Juda, qui
fuit Joanna, qui fuit Rhesa, qui fuit Zorobabel, qui
fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui
fuit Addi, qui fuit Cosam, qui fuit Helmadam, qui
fuit Her, qui fuit Jeso, qui fuit Eliezer, qui fuit
Jorem, qui fuit Matthia, qui fuit Levi, qui fuit
Simeon, qui fuit Jnda, qui fuit Joseph, qui fuit
Jonam, qui fuit Heliachim, qui fuit Meleah, qui fuit
Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Nathan, qui fuit
David, qui fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz,
qui fuit Salmo, qui fuit Naason, qui fuit Aminadab,
qui fuit Aram, qui fuit Esrom, qui fuit Phares, qui
fuit Judæ, qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit
Abrahæ, qui fuit Tharræ, qui fuit Nachor, qui fuit
Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit Phalec, qui fuit
Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Ar-
aphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,
qui fuit Mathusale, qui fuit Enoch, qui fuit Jared,
qui fuit Malalehel, qui fuit Cainan, qui fuit Enos,
qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. » Cum
triginta annorum esset Dominus, baptizatus est, eo
quod et illa perfectissima est, et illa homo vel
probus vel improbus cognoscitur. Ipsius autem
genealogiam recenset Lucas retrogrado ordine a
Matthæo, ut ostendat quod is qui nunc natus est in
carne, a Deo sit. Vide enim quomodo recensendo
catalogum, recurrat in Deum, ut discamus quod
patres omnes intermedios in Deum reducat, et filios
faciat. ideo incarnatus est. Possum autem et aliter
dicere: Difficilis creditu erat nativitas Christi
quod sine semine sit; volens igitur evangelista
ostendere, ²³ quod et alias sine semine factus sit
homo ab inferioribus ascendit ad Adam et Deum,
quasi dicens: Si non credis quod secundus Adam
sine semine factus sit, ascende, precor, memoria ad
priorem Adam, et invenies etiam illum sine semine
factum a Deo, et post hac ne sis incredulus. Quæ-
runt autem quidam quomodo Matthæus Josephum
dicat filium Jacob, Lucas autem filium Heli: im-
possibile autem unum habuisse duos patres. Dicunt
itaque ad hoc, quod Jacob et Heli uterini fratres
fuerint ex diversis patribus: mortuo autem Heli sine
liberis, Jacob ejus uxorem duxerit, ex illa procreat-
rus filios. Et sic dicitur Joseph esse filius Jacob
natura: filius autem Heli, lege. Jacob enim ipsum
natura genuit, et vere, denique et naturalis ejus
filius est, Heli vero filius legitimus. Lex enim jussit,
si quis sine liberis moriatur, ut ejus uxor ipsius
fratri copuletur ²³, et quod inde nascetur, mortui
esse censeatur, tametsi natura sit viventis. Et sic
bene dicunt evangelistæ, neque sunt inter se con-

^B Καὶ αὐτὸς ἦν διησοῦς ὁντιν τράποντε ἀρ-
χόμενος ὁν, ὁς ἐνομίζετο, αὐτὸς Ἰωσὴφ, τοῦ Ἡλί,
τοῦ Μαθὲτ, τοῦ Αετοῦ, τοῦ Μελχὶ, τοῦ Ἰαννᾶ, τοῦ
Ἰωσὴφ, τοῦ Ματταθίου, τοῦ Ἀμοῖκ, τοῦ Νεούμ, τοῦ
Ἐσλὶ, τοῦ Ναγγῆ, τοῦ Μαΐαθ, τοῦ Ματταθίου, τοῦ
Σεμεῖ, τοῦ Ἰωσὴχ, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωαννᾶ, τοῦ
Ῥησᾶ, τοῦ Ζοροβαβελ, τοῦ Σαλαμινῆ, τοῦ Νηρί, τοῦ
Μελχὶ, τοῦ Ἀδδεί, τοῦ Κωστάμ, τοῦ Ἐλμασθέ, τοῦ
“Ἡρ, τοῦ Ἰησῶ, τοῦ Ἐλιάζερ, τοῦ Ἰωρῆμ, τοῦ Μη-
θὲτ, τοῦ Δευτε, τοῦ Συμεὼν, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰω-
σὴφ, τοῦ Ἰωνάμ, τοῦ Ἐλιαχειμ, τοῦ Μελέτ, τοῦ
Μαινᾶν, τοῦ Ματταθὲ, τοῦ Νεθᾶν, τοῦ Λευτί, τοῦ
Ἰεστά, τοῦ Ὀνήδ, τοῦ Βούδ, τοῦ Σαλμᾶν, τοῦ Νεκ-
σῶν, τοῦ Ἀμιναδᾶ, τοῦ Ἀράμ, τοῦ Ἐσράμ, τοῦ
Φαρὲς, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰακὼβ, τοῦ Ἰσλέα, τοῦ
Ἄβραάμ, τοῦ Θάρα, τοῦ Ναχὼρ, τοῦ Σαρούχ, τοῦ
Ῥαγχῦ, τοῦ Φαλὲρ, τοῦ Ἐδίρ, τοῦ Σαλὲ, τοῦ Κε-
νάμ, τοῦ Ἀρφάζαδ, τοῦ Σὴμ, τοῦ Νῶε, τοῦ Λάμψη,
τοῦ Μαθουσάλα, τοῦ Ἐνώχ, τοῦ Ἰαρέδ, τοῦ Μελ-
λεήλ, τοῦ Καΐνᾶν, τοῦ Ἐνώκ, τοῦ Σὴθ, τοῦ Ἀλέη,
τοῦ Θεοῦ. Τράποντε μὲν ὅν ἔτον, ἕσπεισθε ἐ²⁴
Κύριος, διότι αὐτὸς ἡ ἡλικία ἔστι τεκμιστέτη· πε-
κατὰ τεύτην δι ἄνθρωπος, ἡ δόξιμος ἡ ἀδόξιμη.
Γενεαλογεῖ δὲ αὐτὸν δι Λουκᾶς, ἀντιστρόφως τῷ Μα-
θεῷ, οὐα δεῖη δι: διὸν γεννηθεῖς ἐν εαρὶ, εἰς
τοῦ Θεοῦ ἔστιν. Ὁρα γάρ τὴν γενεαλογίαν, πε-
κατεντῷ εἰς τὸν Θεὸν, καὶ διμα, οὐα μάθουμεν, οὐα
πάντας τοὺς ἐν μέσῳ πατέρας εἰς Θεόν ἀνεγέρτε
μηνούς ποιηση, τούτους διεκενεντευκάθη. Ἐγειρε
έτερως εἰπεῖν. Ἐπιστέτε η γέννησις τοῦ Κυρίου, ἀ-
λλεν σπορᾶς οὐα: θέλων οὖν δεῖξαι δι εὐαγγελική,
δι: καὶ θέλωτε διενη σπορᾶς ἐγένετο ἄνθρωπος, εἰς
τῶν κάτω ἀνέρχεται ἐπὶ τὸν Ἀδάμ καὶ τὸν θεόν
μονονούχη λέγων ἡμῖν. Εἰ ἐπιστέτες πάντες διάλειπε
Ἀδάμ ἐγένετο δίχα σπορᾶς, ἀνελθέ μοι τῷ νῷ τοι
τὸν πρότερον Ἀδάμ, καὶ εὐρήσεις αὐτόν διενη σπορᾶς
γενόμενον ὑπό τοῦ Θεοῦ, καὶ λοιπόν, μὴ ἀπάντη.
Ζητοῦσι δέ τινες, πῶς δι μὲν Μαθεώτος τὸν Ἰωσὴφ
τοῦ Ἰακὼβ λέγει εἶναι πατέρας δὲ δι Λουκᾶς, τοῦ
Ἡλί· ἀδύνατον γάρ, φασι, τὸν αὐτὸν δύο πατέρας
εἰναι πατέρας. Λέγουσιν οὖν πρὸς τούτο, διτὸν Ἰα-
κὼβ καὶ δι Ἡλί, διμοήτριαι διδελφοί, ἄλλου δὲ πε-
δίλλου πατέρος: ἀποδικόντος οὖν τοῦ Ἡλί Ἰακὼβ,
ἡγάγετο τὴν γυναῖκα αὐτοῦ δι Ἰακὼβ, πειδοτούσην
εἰς αὐτῆς: καὶ οὕτω λέγουσι δι Ἰωσὴφ, Ἰακὼβ εἴη
πατέρας τῇ φύσει, καὶ τοῦ Ἡλί τῷ νόμῳ δι μὲν τῷ
Ἰακὼβ, φύσει αὐτόν ἐγένετο καὶ ἀληθῶς, καὶ φύ-
σικος λοιπόν οὐός ἔστιν αὐτοῦ τοῦ δὲ Ἡλί, κατέπι
νόμον μόνον ἦν πατέρας δι γάρ νόμος ἀπέλευτη, δὲτο
τελευτήσῃ πατέρας. τούτου τὴν γυναῖκα εὐεργελιστή,
τῷ αδελφῷ αὐτοῦ, καὶ τῷ ἐκ τούτου τοχθορόποτο
νομίζεσθαι εἶναι τοῦ πειδηκότος, εἰ καὶ φύση τῷ
ζῶντος ἦν: ὥστε καλῶς λέγουσιν δι εὐαγγελιστή,
καὶ οὐκ ἐνεντιούται δι μὲν γάρ Μαθεώτος, τὸν φύ-
σικὸν πατέρα τοῦ Ἰωσὴφ ἀνεγράφετο δὲ δι Λουκᾶς
τὸν κατὰ τὸν νόμον πατέρα αὐτοῦ λογιζόμενον, πε-
κατεντῷ εἰς τὸν Ἡλί, οὐα δεῖξεν διμοήτρας, διτὸν

νήθη ὁ Κύριος Ἰησος καὶ φύσιν καὶ νόμον Ατταρι. Matthæus enim naturalem patrem Joseph descripsit. Lucas autem legalem ei putat vivum quare, Iuli: ut ambo ostendant quod propter hoc natus sit Dominus, ut et naturam et legem san-

ΚΕΦΑΛΑ. Δ'.

είας καὶ πειρασμού τοῦ Σωτῆρος. Περὶ τρχθέντος ὑπὸ τῶν ἰουδαίων εἰς τὸ δρός, μέσου αὐτῶν διελθόντος. Περὶ τοῦ πνεύματος δαιμονίου. Περὶ τῆς πενθερᾶς Περὶ τῶν λαθέντων ἀπὸ ποικίλων νό-

δὲ Πνεύματος ἄγιου πλήρης, ὑπέστρεψεν ἱορόσουν· καὶ ἤγετο ἐν τῷ πνεύματι εἰς τοῖς ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ οὐκ οὐκέτην οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν, διτερον ἐπειπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· Εἶ τιδες εἶ τοῦ Θεοῦ, θύφτω τούτῳ, ἵνα γένηται ἄρτος· καὶ ἀποτοῦς πρὸς αὐτὸν, λέγων· Γέγραπται, διτοῦ μνών ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ιοῦ. Καὶ ἀναγράψαν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὅν, ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς ἐν στιγμῇ χρόνου, καὶ εἰπεν αὐτῷ ὁ Σολὸς τὴν ἔκουσιν ταύτην ἀπασχεν, ζειν αὐτῶν, διτοῦ δικαιοδόται, καὶ φέδωνται αὐτήν· σὺ οὖν ἐαν προσκυνήσῃς οὐ, ἔσται σου πᾶσα· καὶ ἀποκρίθεις εἰπεν ιοῦς· Ἄπαγε ὁ πλεύσω μου. Σετανᾶ· γέγραπται στοιχεῖον τοῦ Θεοῦ σου, καὶ λατρεύεσι. Καὶ ἤγραψεν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πετρόγυρον τοῦ λειειπεν αὐτῷ· Εἶ τιδες εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε τούτους κατώ· γέγραπται γάρ, διτοῦ αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σου, τοῦ διαφυλάξαι ἐπὶ χειρῶν ἀρούσι σε, μήποτε προσκόψῃς τὸν πόδα σου. Καὶ ἀποκρίθεις εἰπεν αὐτοῖς, Εἴρηται, Οὐδὲ ἐκπειράσεις Κύριον οὐ. Ἀ Εἰδαπτίσθη μὲν ὁ Κύριος, ἵνα ἀγίστη ὁ ήματς τοὺς μέλλοντας τῆς χάριτος ἀπομετά δὲ τὸ βαπτισθῆναι, ἀναφέρεται ὑπὸ ετοῖς εἰς δρός ἑρμον. Τὸ γάρ Πνεύμα τὸ ἐν αὐτὸν εἰς τὸν κατὰ τοῦ διάβολου ἄγνωστον ἀπεισιν, ἵνα δώσῃ λαβῆν τῷ διάβολῳ θειαὶ αὐτῷ· καὶ γάρ μάλιστα μεριμνώμενοι ἡμῖν· τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας νηστεύει, ὑπερβαίνει τὸ μέτρον τῆς Μωσέως καὶ στείας, ἵνα μὴ δώῃ τῷ Σατανᾷ ἐντευθεὶς ιεν διτοῦ μεζων ἐστὶ τούτων. ἀλλὰ προσθέλῃ λίων διτοῦ καὶ αὐτὸς ἄνθρωπός ἐστιν· ἐμα διτοῦ κατὰ φαντάσιαν δόξῃ σφραγῆναι. Ζέπτισμα δὲ πειράζεται, δεικνύντων ἡμῖν διτοῦ ζέπτισμα ἐκδέκονται ἡμᾶς πειρασμοῖς· νηδίστι μέγα δπλον καὶ τοῖς πειρασμοῖς ἡ οὐ διτοῦ μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ ἡμᾶς οὐ τρυφῆ, ἀλλὰ νηστεύει· προσδέλει οὖν αὐτῷ δρῶτον ἀπὸ τῆς γαστριμαργύλας, ἐξ οὗ καὶ εἰτα ἀπὸ τῆς φιλοχρηματίας, ὑποδέλεις· τοῖς δὲ ὑπεδέλεις; Τίνες ειν διτοῦ κατὰ διάνοιαν αὐτῷ διεστήσατο

CAPUT IV.

De jejunio et tentatione Salvatoris. De Iesu a Judæis in montem abducto, et per medium eorum transeunte. De obsessu a demone, ac sociu Petri. De iis qui sanati sunt a variis morbis.

VERS. 1-12. • Iesu autem plenus spiritu sancto regressus est a Jordane, et actus est per spiritum in desertum, ac diebus quadraginta tentabatur a diabolo: nihilque comedit in diebus illis. Et consummatis illis deinde esuriit. Dixit autem illi diabolus: Si filius es Dei, dic lapidi hunc ut p̄this fiat. Et respondit ad illum Jesus, dicens: Scriptum est, Non in solo pane viveret homo, sed in omni verbo Dei. Et subduxit illum diabolus in montem Cœlum, et ostendit illi omnia regna orbis terrarum in puncto temporis; et ait illi diabolus: Tibi debet potestas mea hanc universitatem et gloriam mundum, quia mihi tradita est, et cunctumque vobis do illam: tu ergo si adoraveris provoluntur coram me, eritis mihi omnia. Et respondens Jesus dicit illi: Abi post me, Satana; scriptum est enim: Adorabis dominum tuum, et illum solum colles. Et dixit illum Hierosolymam, statuitque cum super p̄ficiat templi; et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te ipsam hinc deorsum scriptum est euili, Angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne offendas ad lapidem pedem 298 tuum. Et respondens Jesus ait illi: Dictum est, Non tentabis dominum tuum. • Baptizatus est dominus, ut sanctificaret aquas propter nos, qui gratiam consequeremur: verum postquam baptizatus est, fuit a spiritu in monte desertum. Spiritus enim sanctus ducébat eum ad certamen cum diabolo. Unde et in desertum abiit, ut diabolo det ansam insidiandi sibi: in maxime enim cuius solidi fuerimus, insidiari solet. At jejunans dies quadraginta, menstram jejunii Mosis et Eliæ non transgreditur, ut ne det Satana hoc loco suspicionem se illis esse majorem, sed accessum ad se, putanti quod et ipse homo sit. Ad hec, ut ne videatur apparenter tantum incarnatus. Post baptismum autem tentatur, ostendens nobis quod post baptismum tentationes nos sint excepturæ. Jejunavit autem eo quod in temptationibus armorum loto sint jejunia, et tunc debeamus non vacare delicias, sed jejuniss. Accedit igitur ad illum iniurias; et primum de gula tentat, de qua tentaverat et Adam, deinde ei per avaritiam, inobedientiam et regnū omnibus. Quomodo autem monstravit? Sane quidam dicitur quod imaginationi illius proposuerit; sed non opinor quod imaginationi tantum obliuiscitur, sed sensibilitate illa monstrata fecerit ei clara. Tertio autem aggreditur, de vana gloria tentans; dicit enim: Si filius Dei es tu, manifestabo te deo. Adulans autem ei

ita nugabatur, si fortassis adulatione decepitis se οἱ ταῦταις. πλὴν ἀλλ' οὐ κατὰ διάνοιαν οἷμαι, ἀλλ' εἰ Filium Dei ostentare velit, dejiciendo se deorsum, οὐδηταῖς ταῦταις αὐτῷ ὑπέδειξεν, ἐν φαντασίᾳ πατήσεις φυγῆναι, τοῦ Κυρίου μὴ φανταζομένου· τρίτον αὖτε προσβάλλει, ἀπὸ τῆς φιλοδοξίας· Εἰ ωδὲ γάρ, φησί, εἴ τού Θεοῦ, βάλε σε πετώ κατώ· καλακεύων δὲ εὐτὸν, τὰ τοιαῦτα ἔλαχει, εἴ πως ἀπὸ τῆς καλακεύσεως ἀπατηθεῖς, καὶ θέλων δεῖξαι ἐκεῖτον Γέλον Θεοῦ, βάλε ἐκεῖτον κατώ, καὶ οὕτω διαγνωσθῇ εὔτηρ, τίς ιστη. Οὐ δὲ Κύριος δρα πῶς ἀποκρύψεται αὐτὸν ἀπὸ τῆς Γραφῆς· εἰ Οὐκ ἐκπειράστες γάρ, φησί, Κύριον θεόν σου. Ωδὲ γάρ δεῖ εἰς προφράντες κινάναι ἐμβάλλειν τινὰ ἐκτὸν, δοκιμάζοντες εἰ βοηθεῖ αὐτῷ δ Θεός. Σημείωσαί δὲ καὶ τοῦτο, δτι μέγα δράσταν ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἀπεκρύψατο· τό τε γάρ Μάννα ἄρτος μὴ δν, δρμας ἔθρεψε τὸν λαόν· καὶ τὸ, Κύριον δὲ τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ τὸ, Οὐκ ἐκπειράστες, καὶ ταῦτα Μωσαῖκά.

VERS. 13 15. « Et consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo usque ad tempus. Et reversus est Jesus in virtute spiritus in Galilæam, et fama exiit per universam regionem de illo. Et ipse docebat in synagogis eorum, et glorificabatur ab omnibus. » Omnem tentationem dicit Lucas consummasse Dominum, quamvis tribus duntaxat temptationibus tentatum: eo quod temptationum omnium sint capita tria, avaritia, gula, et inanis gloria. Porro gula temptationem repulit, dicens: Non in solo pane vivet homo. Hac enim primo invasit eum, sicut et Adamum. Adam enim non potuit per avaritiam supplantari: non enim poterat plura illuc cupere, id 299 quod avaritiae est, solus existens. Neque per iram: cui enim succensuisset? Neque per inuidiam. Proinde per gulam supplantavit. Cæterum avaritiae temptationem repulit non procidens ante diabolum, neque eum adorans. Nam cum demonstrasset omnia regna sensibiliter ejus imaginationi, non ad ea respexit: tametsi nonnulli hoc non de sensibilibus regnis, sed mentalibus intellecterint, ut quod monstraverit ei regnum invidiæ regnum incontinentiæ et in summa omnium peccatorum regna: et quasi talia ei diceret: Si vis regnare affectionibus illis, et in hoc venisti, ut eos qui sub me sunt rapias, procede et adora me: et accipe omnes qui a me gubernantur. Dominus autem regnare quidem vult, et ad hoc venit: regnare autem non cum peccato, neque sine certamine, sed certans et vincens. Sic quidam intellexerunt: quem sensum, si cui placet, recipiat. Porro et inanem gloriam repulit verbo Scripturæ. Eripeigitur et nos, Domine, a tribus illis capitibus draconis. Reversus est autem Jesus in virtute spiritus. Videlur mihi quod divino quadam afflato corruptus redierit: hoc enim est quod ait, in virtute spiritus. Attende quoque Scripturam, quod postquam vicit tentantem, et monstravit virtutem suam, tunc illud scriptum sit, in virtute spiritus. Recessit autem ab illo usque ad tempus, hunc sensum habet: Diabolus affectionibus duabus Dominum adortus est, voluptatis scilicet ac tristitiae; et accessit ad Dominum de voluptate tentans in

B « Καὶ συντελέστες πάντας πειρασμὸν δὲ δέδολος, ἀπέστη ἀπὸ αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ· καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ φύμη ἔχηλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρας περὶ αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συνεργασίαις αὐτῶν δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων. Τὸν πάντας πειρασμὸν φησιν δὲ Λουκᾶς συντελέσθαι τὸν Κύριον, καίτοι τρεῖς πειρασμοὺς πειρασθέντες, δνότι περάλπε τῶν πειρασμῶν πάντων οἱ τρεῖς οὗτοι εἰσιν, δ τῆς φιλοχρηματίας, δ τῆς γαστριμαργίας, δ τῆς φλαδούσιας. Τὸν μὲν οὖν τῆς γαστριμαργίας ἀπεκρύψατο διὰ τοῦ εἰπεῖν, δτι Οὐκ ἐπὸ δρτῷ μόνῳ ζήσει ἄνθρωπος· πρῶτον γάρ τὸν πειρασμὸν ταῦτα προστήγαγεν αὐτῷ, ὡς καὶ τῷ Ἀδάμῳ· τὸν τῷ ἀλλού εὗτε ἀπὸ πλεονεκτίας ἡδύνατο ὑποσκελέσθαι, οὐ τῷ εἰχε τὸν πλεονεκτούμενον, μόνος ἄν. Οὐτα διάργης· οὐ γάρ εἶχεν φόργισθη, Οὔτε ἀπὸ φθόνου· τὸν τῆς κοιλίας ὡν ὑπεσκέλισεν αὐτόν. Τὸν δὲ τῆς φιλοχρηματίας ἀπεκρύψατο, διὰ τοῦ μὴ πεσεῖν, μὲν προσκυνῆσαι αὐτῷ. Ἰποδείξαντι γάρ τὰς βασιλεῖς πάσας αἰσθητῶν κατὰ φαντασίαν, οὐχ ὑπάρχει· καίτοι γέ τινες οὐ περὶ αἰσθητῶν βασιλειῶν τὰς ἐνοησαν, δλλὰ περὶ νοούμενον· οἶον, ὑπόδειξεν αὐτῷ τὴν βασιλείαν τῆς ἀκολασίας, τὴν βασιλείαν τοῦ φθόνου, καὶ ἀπλῶς πασῶν τῶν ἀμαρτιῶν τὰς βασιλείας· καὶ ὥσαντες τοιαῦτα ἐλεγεν αὐτῷ· Εἰ θέλεις βασιλεῦσαι τούτων τῶν παθῶν, καὶ ἀπὸ τούτων ἐλθεῖς, ἵνα τοὺς ὑπὸ ἐμοῦ κατεχομένους ἀφρεπάγῃ, πεσὼν προκύνησόν μοι, καὶ περάλαβε πάντας τὰς ὑπὸ ἐμοῦ βασιλευομένους. Οὐ δὲ Κύριος βασιλεὺς μὲν θέλει, καὶ εἰς τοῦτο ἐλθεῖσθε, βασιλεῦσαι δεῖ μετὰ ἀμαρτίας, οὐδὲ ἄνευ ἀγῶνος, ἀλλὰ πολεμεῖς καὶ νικήσας. Ταῦτα τινες ἐνοησαν· δτωρ δὲ φίλοι, παραδεχόσθω ταῦτα. Ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς φιλοδοξίας ἀπεκρύψατο, διὰ τοῦ τὸ γραφικὸν εἰπεῖν ἥπτον Ἐξελού οὐν καὶ ἡμᾶς, Κύριον, τούτων τῶν τριῶν παραλῶν τοῦ δράκοντος. Ὕπεστρεψε δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ δυνάμει τοῦ πνεύματος· δοκεῖ μοι δτι ἀνθουσιῶν ὁ Ἰησοῦς ὑπέστρεψεν· τοῦτο γάρ ἔστι τὸ, ἐν τῷ δυνάμει τοῦ πνεύματος· τάχει δὲ προσχες τῷ Γραφῇ, δια μεθ' ὁ κνήσης τὸν πειράσοντα, καὶ ἔδειξε τὴν ἀπομνήσιον αὐτοῦ, τότε γέγραπται τὸ, ἐν τῷ δυνάμει τοῦ

πνεύματος · τὸ δὲ, ἀπέστη ἐπ' αὐτῶν ἦχρι καιροῦ, οὐδὲν τοιούτον ἔχει νοῦν. Ὁ δάκτυλος διὰ δύο παθῶν προσ-
βάλλει τῷ Κυρίῳ, ἡδονῆς καὶ λύπης · καὶ γάρ προτέρας τῷ Κυρίῳ διὰ ἡδονῆς, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ὄρους ·
ἀπίστη δὲ ἀπ' αὐτοῦ, ἦχρι καιροῦ, τουτόστιν ἦχρι τοῦ καιροῦ τοῦ σταυροῦ · τότε γάρ προσβάλεται αὐτῷ διὰ λύπης
ἔμπλεν.

· Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρὲτ, οὗ ἦν τεθραμμέ-
νος, καὶ εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς κύτῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ
τῶν Σαββάτων, εἰς τὴν Συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη
ἀντιγνῶναι, καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐου τοῦ
προφήτου · καὶ ἀνεπτύξει τὸ βιβλίον, εὑρε τὸν τό-
πον οὐ ἦν γεγραμμένον · Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ,
οὐ δινεῖν ἔχρισι με, εὐαγγελίσθαι πτωχοῖς ἀπ-
έστελλε με · ιέσθωσι τοὺς συντετριμμένους τὴν χαρ-
ᾶσιν · κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἀφεσιν, καὶ τυφλοῖς
ἀνάστασιν · ἀποστείλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει ·
κηρύξαι ἐνικυτὸν Κυρίου δεκτόν. Καὶ πτύξας τὸ
βιβλίον, ἀποδός τῷ ὑπερέτῃ, ἐκάθισε · καὶ πάντων
οἱ ἀφθαλμοὶ ἐν τῇ Συναγωγῇ ἤσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ.
· "Ἐρχετο δὲ λέγειν πρὸς αὐτούς, ὅτι Σήμερον πεπλή-
ρωται ἡ Γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ωσὶν ὑμῶν. » Ἐνδούλετο
μὲν δὲ Κύριος ἐμφανῆ ἐκυτὸν λαταρίσσαι τοῖς Ἰερα-
τεῖς, καὶ διὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐχρίσθη
εἰς τὸ σῶσαι τοὺς ὑπὸ οὐρανὸν. Εὐαγγελίας δὲ καὶ
τούτοις οἰκονομεῖται. Πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς ἐν Ναζαρὲτ
ἐκυτὸν ἐμφανίζων, οἵτις συναντετράψῃ · ήταν καὶ ἡμᾶς
ἀνάστη, πρότερον τοὺς οἰκείους εὐεργετεῖν, καὶ τού-
τοις ἀκούσασθεν, εἶτα καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τὴν φιλ-
ανθρωπίαν ἐκχέειν. · Ἐπιδοθὲν δὲ αὐτῷ βιβλίον
ἀνάπτυξε, καὶ εἶρεν, οὐχ ὁ παρέτυχεν, ἀλλ' ὁ ἡδου-
λετο κύτος. Μή γάρ νόμικε, διὰ ταῦτα συντυχίαν
ἀναζητοῦσι τὸ βιβλίον, εὐρέθη δὲ τόπος ἐκεῖνος,
οὐ ἐγέρρητο τὰ περὶ αὐτοῦ ἀλλ' αὐτοῦ θελήσαντος;
τοῦτο ἐγένετο. Τί δὲ ἐγέρρητο; · "Οτι πνεῦμα Κυρίου
ἐχρίσει με, τουτίσιον, ἀφίέρωσί με. Κατέστησε με εἰς
τὸ εὐαγγελίσθαι τοῖς πτωχοῖς, τουτίσι τοῖς ἔθνε-
σιν, & οὔτε νόμον, οὔτε προφήτας ἔχοντα, τῷ δοῦτο
ἐν πολλῷ παυχεῖσις ἤσκεν · οἱ δὲ συντετριμμένοι τὴν
χαρᾶσιν, ἤσκεν τάχα οἱ ἐξ Ἰερατὴλ, ὃν ἡ χαρ-
ᾶσι πρότερον μεγάλη τε ἦν καὶ ὑψηλὴ, καὶ οἰκος
Θεοῦ. · Γετερόν δὲ εἰδωλολατρείας, καὶ διεφόρως
ἀμαρτόντων, συνετρίβη ἡ χαρδία αὐτῶν, καὶ κατ-
αλύθη, ἀντὶ τοῦ οἰκος εἶναι Θεοῦ, γενορείν σπέλαιον
ληφθεῖν. Ἐλθεν οὖν δὲ Κύριος, ἵνα καὶ τούτους ιάση-
ται, καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις δὲ ἀφεσιν, καὶ τυφλοῖς
ἀνάστασιν δῷ, τοῖς τε ἐθνῶν καὶ τοῖς ἐξ Ἰερατὴλ.
· Αμφοτέρως γάρ ταῦτα τὰ μέρη καὶ αἰχμαλώτων ἤσκεν
ὑπὸ τὸν Σατανᾶν, καὶ τυφλά. Δύνανται δὲ ταῦτα
νοηθῆναι καὶ περὶ τῶν νεκρῶν · καὶ οὕτοι γάρ αἰχ-
μαλώτοις δύνται καὶ τεθραυσμένοι, ἀπελύθησαν τῆς
τοῦ ἔθνου ἔξουσίας διὰ τῆς ἀναστάσεως · ἐκήρυξε δὲ
καὶ ἐνιαυτὸν δεκτόν. Τίς δὲ ἦν δὲ ἐνιαυτὸς δὲ δεκτός;
Τάχα μὲν καὶ ὁ μέλλων αἰών, περὶ οὐ ἐκήρυξεν δὲ
· Κύριος, λέγων · · Εν ἐκείνῃ τὴν ἡμέρα οὐκ ἐρωτήσεται
με οὐδέν. Καὶ πάλιν · · Ερχεται δέ τοις ἐκείνος δὲ ἐνιαυτὸς,
τουτόστιν, ἐπιθυμητὸς τοῖς δικαίοις καὶ ἐπέραστος ·
· Ζητοῦνται πάντες οἱ ἐνταῦθα ἐργαζόμενοι · ·

VERS. 16-21. « El venit Nazareth, ubi erat natus : et intravit secundum consuetudinem suam die Sabbatorum in Synagogam, et surrexit ut legere. Et traditus est illi liber Isaiae prophetæ : et ut explicit librum, invenit locum ubi scriptum erat : Spiritus Domini super me, propterea quod unxit me, ad evangelizandum pauperibus misit me, ut sanem contritos corde, ut prædicem captivis remissionem, et cæcis visum, ut emittam contractos per remissionem, ut prædicem annum Domini acceptum Et complicato libro reddidit ministro, ac resedit. Et omnium in Synagoga oculi erant desixi in eum. Cœpit autem dicere ad illos : Hodie impleta est hæc Scriptura in auribus vestris. » Volebat quidem Jesus manifestum se reddere Israelitis, et quod a Deo ac Patre unctus sit ut salvet eos qui sub cœlo sunt. Cum magna admiratione et hoc agit. Prae aliis autem se Nazarenis cum quibus conversabatur, manifestat : ut et nos doceat, primum et propriis benefacere, atque illos docere, et postea in alios quoque benignitatem transfundere. Porro oblatum sibi librum aperuit, ac invenit, non quod forte occurrit, sed quod ipse voluit. Ne enim existimes forte aperito libro incidiisse eum in illum locum in quo hæc de ipso scripta erant : nam ipso volente hoc accidit. Quid autem scriptum erat? Spiritus Domini unxit me, hoc est, consecravit me, constituit me, ut evangelizarem pauperibus, hoc est, gentibus quæ neque legem, neque prophetas habebant, et revera valde pauperes erant. Contriti autem corde fortassis fuerunt Israelitæ, quorum cor prius fuit magnum et sublimi, et domus Dei. Postea autem ubi vacare cœperunt idolis, et variis modis peccarunt, contritum et destructum est cor illorum, hoc est, domus Dei facta est spelunca latronum. Venit igitur Dominus ut et illos sanaret, et captivis remissionem daret, et cæcis visum, hoc est gentibus et Judæis Ambo enim illi populi et captivi erant sub Satana, ac cæci. Possunt autem hæc et de mortuis intelligi. Erant edim et illi captivi atque saucii, liberatiique sunt a potestate inferni per resurrectionem. Prædicavit item et annum acceptum. Quis autem fuit annus ille acceptus? Fortassis sæculum futurum, de quo prædicavit Dominus dicens : In die illa non interrogabitis me quidquid. Et iterum : Venit hora quando mortui resurgent. Acceptus autem est ille annus, hoc est desiderabilis, et justis amabilis : quem exspectant omnes qui hic operantur. Est autem et tempus Dominicæ adventus in carne annus acceptus : de quo Paulus dicit : Nunc tempus est acceptabile, nunc dies salutis. Porro ubi hæc legit, dixit : Hodie

impleta est scriptura hæc in auribus vestris, ma- Α ἐστι δὲ καὶ δὲ τῆς τοῦ Κυρίου ἐν σφράγιστι ἐπιδημίαις
nifeste se audientibus commendans, quia ipse sit καρός ἐνεπούδες δεκτός· Περὶ οὐ δὲ Παῦλος λέγει:
de quo hæc scripta fuerint.
ε Νῦν καρός εὐπρόσθετος· νῦν ἡμέρα σωτηρίας. Ι
'Αναγνοῦς δὲ ταῦτα, εἶπε, Σήμερον πεπλήρωται ἡ Γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὀντīν ὑμῶν, φανερῶς ἐσεντὸν παριστῶν ταῖς
ἀκούσιον, ἵνα αὐτός ἐστι περὶ οὐ ταῦτα γέγραπται.

VERS. 22-30. « Et omnes testimonium illi dabant ac mirabantur super gratia sermonum qui procedebant ex ore ipsius, dicebantque: Nonne hic est filius Joseph? Et ait illis: Omnino dicetis mihi hanc similitudinem, Medice, cura te ipsum. Quæcumque audivimus facta in Capernaum, fac et hic in patria tua. Ait autem: Amen dico vobis, neinō propheta acceptus est in patria sua. Sed in veritate dico vobis: multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel quando clausum est coelum annis tribus et mensibus sex, cum facta esset famæ magna per omnem terram: et ad nullam illarum missus est Elias nisi in Sarephtha Sidonis ad mulierem viduam. Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo propheta, et nemo eorum iunctus est nisi Naaman Syrus. Et repleti sunt omnes in Synagoga ira, hæc audientes. Et insurrexerunt, ejeceruntque illum e civitate, et duxerunt illum usque ad superciliū montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarentem. Ipse autem transiens per medium illorum ibat. » Cum audirent turbæ quæ dicebantur a Christo, admirabantur super sermonibus 301 gratiarum. Admirantes autem, dictériis incessebant eum dicentes: Nonne hic est fabri filius? Quamvis quid prohiberet ipsum dici admirabilem et adorabilem? Non vides quanta facit? Non audis quæcumque dicit? Deinde conviciis patrem illius lacessis? Revera de illis dicere licet: Ecce populus stultus et absque corde; oculi illorum non vident, aures etiam non audiunt 25. Dominus igitur quid dicit? Omnino dicetis mihi, Fac et in patria tua mirabilia quæ in Capernaum fecisti. Hoc enim est quod dicit: Medice, cura te ipsum. Proverbium enim erat apud Judæos quod ægrotantibus medicis dicebatur. At ego dico vobis quod fecissem multa signa etiam apud vos, patriolas meos: sed scio communem omnium afflictum, quod contemnuntur etiam res maximæ, nisi cum raræ fuerint, si vulgatae sint et quotidianæ, et eis omnes copiose fruantur. Semper enim solent homines rara et admirabilia curare, despicer autem communia et familiaria. Et idcirco nullus propheta in patria sua pretiosus: sed si aliunde veniat, D admiratur illum. Sic et Eliam Judæorum viduæ non suscepserunt: Sarephthana autem suscepit. Et Eliseus alienigenam leprosum purificavit, fide in illum declarata. Nam familiares ejus, qui ejusdem erant patriæ, ei non crediderunt et propterea non sunt purificati. Similiter et ego vobis patriotis non videor admirabilis, sed contemptus: et idcirco neque signa facio. His sane qui in Capernaum, videor admirabilis, et signa facio, et acceptus eis sum. Audientes autem hæc hi qui in Synagoga erant,

ε Καὶ πάντες καραρύουν αὐτῷ. Καὶ θάριζον ἐπὶ τοὺς λόγους τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις ἐπ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ Φεγον· Οὐχ αὐτὸς ἐστὶ οὐδὲ τοῦ Ἰωσῆ; Εἰπὲ οὖτε πρὸς αὐτούς, Ήπακέρετέ μοι τὴν παρεβολὴν ταῦτην, Ἱατρὲ, θρησκευοντος σεστόν· δος ἡχούσμεν γενόμενος ἐν τῷ Καπρυνοῦμ, πολησον αὐτὸς εἰπε· τῷ πατρὶδί σου. Εἰτε δὲ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, διτὶ οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐστιν ἐν τῷ πατρὶδι αὐτοῦ. Ἐπ’ ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν, Βαλλεῖ χῆραις ἡσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰερετῷ, διτὶ ἐκλεσθη δὲ οὐρανὸς καὶ ἐπη τρε μῆνας οἱ, ὡς ἤγεντο λιμὸς μέρας ἐπὶ πᾶσσα τῇ γῇ, καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτὸν ἐπέμφθη Ἦλιος, εἰ μὴ εἰς Σαραφέτης Σιδῶνος πρὸς γυναῖκας χῆρας καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισσάου τοῦ πρεσβύτου ἐν τῷ Ἰερετῷ, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐκαθεισθεὶς εἰ μὴ Νεεμάν δὲ Σύρος. Καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θαρρὸν ἐν τῷ Συναγωγῇ ἀκούσαντες ταῦτα. Καὶ ἀνεστάντες, ἐξέβαλον αὐτὸν ἔκω τῆς πόλεως· καὶ ἡγγὺος εἴπειν θας τῆς ὁρίου τοῦ δρόμου, ἐφ’ οὐ δὲ πολὺς αὐτὸν φεύγοντο, εἰς τὸ καταχρημάτων αὐτὸν· αὐτὸς δὲ ἐκάλει διὰ μέσου αὐτῶν, ἀπορέστο. » Ἀκούοντες τὰ τοῦ Χριστοῦ λεγόμενα οἱ ὄχλοι, θαυμάσαν ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος. Θαυμάζοντες δὲ διεκαμψάδουν αὐτὸν, λέγοντες· Οὐχ αὐτὸς ἐστιν δὲ τοῦ τέκτονος οὐδὲ; Εἰ τοι τὸ καλύπτον εἶναι αὐτὸν θαυμαστὸν τοῦ πρεσβύτον; Οὐχ ὅρῃς δος ποιεῖ; Οὐκ ἀκούεις δὲ λέγει; Εἴτε καραρύεις τὸν πατέρα αὐτοῦ; « Όντας ἡρός ἐπ’ αὐτοὺς εἰπεῖν· Ἰδὼν λαὸς μαρδὸς καὶ ἐπέρρειος ὄφελμοι αὐτοῖς, καὶ οὐ βλέπουσιν· ἄτα, καὶ οὐ ἀκούουσιν. Ο Κύριος οὖν τὸ φῆσιν αὐτοῖς; Ήπακέρετέ μοι, διτὶ ἐν τῷ πατρὶδι σου πελάσουν θαρρός δος καὶ ἐν Καπερναού. Τούτῳ γέρεστι τὸ, Ἱερός θεράπευσον σεστόν· κοινὸς γέρεστι λόγος παρὰ τὸ Ιουδαῖος οὗτος, τοῖς ἀρρώστοις τοῖς ιατροῖς ἐκελευμός. Ἀλλ’ ἔγω λέγω ὑμῖν, διτὶ ἐπείσονται καὶ παρ’ ὑμῖν τοῖς ἐμοῖς πατριώταις· ἐπὶ οὐδὲ τὸ κοινὸν καὶ μπαστι συμβατνον πάθεις, δι τοῦ προνοῦνται καὶ τὰ ἔξαρτα τῶν πρεγμάτων, δι μὴ σπάντα ἔη, ἀλλὰ κοινὰ καὶ συνήθη, καὶ τοῖς ἐπ’ ἀδελας ἔχωσιν ἀπολαύσαι αὐτῶν· ἀτὶ γέρεστιν οἱ ἄνθρωποι τῶν μὲν ἔντον καὶ σπαντεῖν προνοῦνται καὶ τὰ ἔξαρτα τῶν πρεγμάτων, δι μὲν τῆς Ιουδαίας χῆραις οὐκέτι ἔπεισαντο, ἀ δὲ Σαραφέτας ἔδειστο· καὶ δὲ Ἀλισσάους τὸν ἔντον λεπρὸν ἐκαθαρίσει, πίστιν εἰς αὐτὸν ἐνθειάσμαν· εἰ δὲ συνήθεις καὶ συμπατριώται αὐτοῦ οὐκέτι πάσι, καὶ διὰ τοῦτο οὐκέτι ἐκαθαρίσθησαν. Ήράς οὖν καργὸν ὑμῖν μὲν τοῖς πατριώταις καὶ διατε-

μαστὸς, ἀλλὰ κατεχρονοῦμαι· διὸ οὐδὲ σημεῖα ποιῶ· Αἱ μελάνθρωποι διελθὼν διέκανεν θαυμαστὸς, καὶ σημεῖα τοιῷ καὶ δεκτὸς αὐτοῖς εἶμι. Ἀκούοντες δὲ ταῦτα ἐν τῇ συνγχωρῇ, ἐκληροῦντο θυμοῦ, δέον θαυμάζειν, καὶ ἐπειρῶντο κατακρημνίσαι αὐτόν. Ἐλλ' αὐτὸς διελθὼν διέκανεν μέσου αὐτῶν, ἐπορεύθη· οὐ τὸ παθεῖν φεύγων, ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἀναμένων. Εἰς γὰρ τὸ ὑπέρ οἷμαν πεποιητεὶς ἀλτήλιθον· ἀλλὰ νῦν ἀρχὴν ἔχοντος τοῦ κηρύγματος, οὐκ ἔδει ἀστυδὸν ἐπιδοῦναι τῷ θενάτῳ, ἀλλ' ἵκανως διδασκαντα, οὕτω τελειωθῆναι· ὅστε ἐκ τούτου δῆλον, δτι οὐ δὲ διετον ἀσταράθη, ἄκων ἐσταράθη, ἀλλ' ἄκων ἀστυδὸν ἔκδικτη τῷ θενάτῳ. "Ιεθὶ δὲ διετον πεποιητεὶς τῶν προφητῶν ἡ Ἰουδαίων Συναγωγὴ, ἐν δὲ ἀπειράνονται οἱ προφῆται· οὐδὲ γὰρ δεκτοὶ εἰσίν· ἡμετές δὲ οἱ ἀλλότριοι ἀδεξάμετα τούτους· ἡ γὰρ χήρα, ἡ εἰς θνῶν Ἐκκλησία λέγω, δέοντο τὸν Ἡλίου, ταυτέστι, τὸν προφητικὸν λόγον, λιποῦ γενομένου νοητοῦ ἐν τῇ Ἰουδαΐᾳ, λιποῦ τοῦ ἀκούστου λόγου Θεοῦ· περὶ ταῦτης δὲ τῆς χήρας ὁ προφῆτης φησίν, δτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἑρήμου μᾶλλον ἀπτά, καὶ οὐ πολλὴ ἐν τέκνοις ἡθελήσεν.

ε Καὶ κατῆλθεν εἰς Καπερναοῦμ, πολὺν τῆς Γαλιλαίας· καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς Σάδδεστοι· καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῷ διδόχῳ αὐτοῦ, δτι ἐν ἔκουσίᾳ δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ· καὶ ἐν τῇ Συνγχωρῇ ἦν ἄνθρωπος, ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου· καὶ ἀνέκρηξε φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· Ἐα, τί ἡμῖν καὶ οὐ, Ἰησοῦ· Ναζαρηνὲ, ἡλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; Οἴδας τε τίς εἶ· Ὁ ἄγιος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειρίμησεν αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς, λέγων· Φημώδητι καὶ ἔξελθε εἰς αὐτοῦ· καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς τὸ μέσον, ἔξηλθεν ἀπὸ αὐτοῦ, μηδὲν βλάψκεν αὐτὸν. Καὶ ἐγένετο θάρμας ἐπὶ πάντες· καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· Τίς δὲ λόγος οὗτος, δτι ἐν ἔκουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐκτίσσονται τοις ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ ἔξερχονται; Καὶ ἐξεπορεύετο ἡχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου. ε Ἔπειδὴ τοὺς ἀπίστους οὔτε διδεστεκτίλια ἔφελκεται πρὸς πίστιν, διὰ τοῦτο ὁ Κύριος τὰς θαυματουργίας προσάγει, οἵτινες διαστικάτων φάρμακον· θαυματουργεῖ οὖν ἐν Καπερναοῦ· ἀπιστότετοι γὰρ οὗτοι καὶ πολλῶν δεσμενοὶ πρὸς πίστιν· ἐπειδὴ τούτων ἐδίδαξεν ἴκανως, καὶ τοῦτο ὡς ἔκουσίᾳ ἔχουν (Οὐ γὰρ ἔλεγε, τάδε λέγει Κύριος, ἀλλ' ἐγὼ λέγω ὑμῖν, δτι μηδὲ ὡς εἰς τῶν προφητῶν ἦν, ἀλλ' ἀληθῆς ἡλίς τοῦ Θεοῦ), μετὰ ταῦτα ἐπάγει καὶ τὸ θαῦμα, καὶ θεραπεύει τὸν δαιμονιζόμενον. Ὁ δὲ δεσμενὸς πρότερον διολογεῖ τὴν ἔχθραν, ήντας ἡ μαρτυρίας ἀπέρ. Τί ἡλθες ὡδὲ ἀπολέσαι ἡμᾶς; Εἴτα κολακεύει, δοσῶν τὸν Κύριον ὑπὸ τῆς κολακείας μαλτκισθέντα, δέσσειν αὐτὸν· οὕτως ἀνήστον ἡ πονηρία· ἀλλ' δε Κύριος. διδάσκων ἡμᾶς, ήντας μὴ χρήζωμεν τῆς ἀπὸ τῶν δαιμόνων μαρτυρίας καὶ σωτάσεως, φησει· Φημώδητι, καὶ ἔξελθε εἰς αὐτοῦ. Συνγχωρεῖ δὲ τῷ δαιμονίῳ ῥίψαν τὸν ἀνθρώπον, ήντας μάθωσιν οἱ παραστάτες, δτι διντας δαιμόνιον εἶχε. Κάκεινον ἦν τὰ φήμιστα, εἰ καὶ ἡ γλώσσα τοῦ ἀνθρώπου ὑπούργει· καὶ δὴ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους ἄπαντες, θαυμά-

VERS. 31-37. • Et descendit in Capernaum civitatem Galilaeæ, ibique docebat illos Sabbatis. Et stupebant super doctrinam ejus, quia cum potestate conjunctus erat sermo ipsius. Et in 309 Synagoga erat homo habens spiritum dæmonis immundi, et exclamavit voce magna dicens: Eia quid tibi nobiscum est, Jesu Nazarene? venisti ad perendum nos? Scio te qui sis: Sanctus ille Dei. Et increpavit illum Jesus: Obmutesce, et exi ab eo. Et cum proiecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo nihilque illi nocuit. Et factus est pavor super omnes. et colloquebantur inter se, dicentes: Quis sermo hic est, quia cum auctoritate et potestate imperat immundis spiritibus, et exireunt? Et divulgabatur fama de illo in omnem locum undique finitimæ regionis. Postquam neque ratio neque doctrina ad fidem rapuit incredulos, Dominus ad miraculorum operationem se convertit, ceu efficassimum pharmacum. Miracula igitur operatur in Capernaum. Valde enim increduli erant, et multis ad fidem indigebant: idcirco postquam satis docuit, et id tanquam potestate præditus (non enim dicebat, Hæc dicit Dominus, sed, Ego dico vobis: quia non unus ex prophetis erat, sed vere Dei Filius), subdit etiam miraculum, et sauit dæmonio agitatum. At dæmon inimicitias primum fatetur, quo testimonium ejus fide dignius sit: dein subjicit testimonium: Scio te, qui sis, Sanctus ille Dei. Prius igitur increpat illum: Cur venisti huc perdere nos? Postea adulatur, existiunans Dominum adulazione fractum sinere illum: tam stulta res est malitia; sed Dominus docens nos ne utamur dæmonum testimoniis et sententiis: Obmutesce, inquit, et egredere ex illo. Permittit autem dæmoni ut projiciat hominem, ut discerent circumstantes illum vere habuisse dæmonium, cujus erant verba, tametsi lingua hominis ministaret. Propterea colloquebantur inter se omnes

admirantes de talibus factis et dicentes : Quis sermo hic, id est mandatum istud quod imperat : Exi ab illo, et obmutesce ? Scias autem quod et nunc multi habent dæmonia, qui dæmonum perficiunt concupiscentias, ut iracundus qui habet dæmonium iræ. At si venerit Jesus in Synagogam hoc est, cum mens fuerit coadunata, et non divagatur, tuuc dicet dæmonio iræ, quæ coerceri nequibat : Obmutesce ; et statim cum projecterit hominem in medium, egredietur ex eo. Quid autem sit in medium projici, disce Oportet hominem non omnino iracundum esse et amarum, crudelis enim hoc et truculentæ bestia fuerit, neque omnino ira carentem, nam hoc insensati fuerit, sed medium incedere viam, et furorem servare contra malitiam. Cum igitur in medium quis a malo spiritu projicitur, relinquitur ab eo.

Vers. 38-44. « Cum surrexisset autem Jesus de Synagoga, introivit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur febri magna, et rogaverunt illum pro ea. Et astans supra illum, increpavit febrem, et febris dimisit illum : statimque surgens, ministrabat illis Cum autem 303 sol occideret, omnes qui habebant infirmos morbis variis, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, sanabat eos. Exibant autem et dæmonia a multis, clamantia ac dicentia; Tu es Christus Filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Facto autem die egressus ibat in desertum locum, et turbæ quærebant eum. et venerunt usque ad ipsum, et detinebant illum ne discederet ab eis. Quibus ille ait : Et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, nam in hoc missus sum. Et prædicabat in synagogis Galilææ. » Dominus omnium a discipulis excipiebatur et pascebatur, quemadmodum nunc quoque et apud Petrum hospitio excipitur, et sanat ejus socrum : ut et te instruat ne rejicias pauperum benevolentiam Non simpliciter autem curat illum a morbo, sed et bonam valetudinem et robur ad ministrandum ei suppeditat. Et nos quoque si illum exceperimus, extinguit nostram febrem iræ et concupiscentiae, et eriget ac corroborabit nos, ita ut ei ministrare valeamus, hoc est facere quæ ei placent. Vide autem, obsecro, et turbæ fidem, quomodo etiam jam occidente sole Infirmos afferebat, neque tempore impediiebatur. Non sinit autem dæmonia loqui, tum quod non indigebat immundorum laude, neque enim speciosa laus in ore peccatoris 20, tum quod nolebat accendi invidiam Hebræorum, videntium eum ab omnibus celebrari. Turbae item quærunt eum etiam in locum desertum abeuntem, et detinent. At ille non uno loco circumscribitur, sed, Etiam aliis, inquit, civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei. Unde oportet etiam nos non segnes, neque uno loco contentos esse, sed ubique circumire, et prudesse quibusque. εὐχαγγελίσσομεν με δει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. » Οὐδεν δὲ καὶ ήμᾶς μὴ δύνεται, μηδὲ ἐν τῷ περιορθέσθαι. Άλλὰ καὶ ταῖς ἑτέραις, φησι, πάλιν ἀρκετοῖς, ἀλλὰ πανταχοῦ περιενεῖται, εἴ πως ὀφελήσομέν τινα.

96 Eccl. xv, 9.

οὗτος, τουτόστι, τίς ἡ πρόσταξις αὕτη, ἐν προσέσσει, δτι "Εἶπεν δέ αὐτοῦ, καὶ φιμώθητι ; Γνωσε δὲ διτι καὶ νῦν πολλοὶ ἔχουσι διαιρέσις, δοὺς τὰ τῶν διαιρέσιν ἐπιβυμέματα τελούσιν . οἶον, ἔστι τὸ θυμώδης, οὗτος διαιρέσιν ἔχει θυμοῦ . ἀλλ' ἐν ἔλθῃ δ' Ἰησοῦς ἐν τῇ συναγωγῇ, τουτέστιν, δταν εἰς δ νοῦς συνηγμένος καὶ μὴ διαχεύμενος, τότε ἐρεῖ περ διαιρέσιν τοῦ θυμοῦ, ἀκαθέκτῳ δντι . Φιμώθητι καὶ εὖδης βίψαν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ μέσον, ἐξελεῖται ἀπ' αὐτοῦ. Τί δέ ἔστι τὸ βίψαι εἰς τὸ μέσον, μόνθαν . τὸν ἄνθρωπον οὔτε πάντη θυμῷ καὶ πικρὸ δει εἶναι . θηριῶδες γάρ . οὔτε πάντη ἀργητοί, ἀναζήθησαν γάρ, ἀλλὰ τὴν μέσην δδὸν βαδίζειν, καὶ τὸν θυμὸν ἔχειν κατὰ τῆς κακίας. "Οταν οὖν τινα βίψῃ εἰς τὸ μέσον τὸ πυνηρὸν πνεῦμα, ἐξέρχεται ἀπ' αὐτοῦ.

« Αναστὰς δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος . ἡ πενθερά δὲ Σίμωνος ἦν συεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ . καὶ ἐρώτησεν αὐτὸν περι κατῆς . καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς, ἐκτείμησε τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν . καὶ παραχρῆμα ἀντασσα διηκόνει αὐτοῖς. Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου, κάτες δοὺς εἰλογον ἀσθενοῦσας νόσοις ποικιλίσις, ἥγειν αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν . ὁ δὲ, ἐν ἑάστηρι αὐτῶν τὰς χιρας ἐπιθεῖε, ἐνεράπευσεν αὐτούς. Ἐξέρχετο δὲ καὶ διαιρέσιν ἀπὸ πολλῶν, κράζοντα καὶ λέγοντα, δτι Σὺ εἶ δ Χριστὸς δ Ιησοῦς τοῦ Θεοῦ . καὶ ἐπιτιμᾷν, εἰς εἰς αὐτὰ λαλεῖν, δτι ἔδεισαν τὸν Χριστὸν κατὸν εἶναι. Γενομένης δὲ ἡμέρας, ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕρμον Στόπον . καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεγκατέστησαν αὐτὸν, καὶ ἤλθειν αὐτοῦ, καὶ κατετογον αὐτὸν τοῦ μὴ, πορεύεσθαι ἐπ' αὐτὸν . ὁ δὲ εἰπε πρὸς αὐτούς, δτι Καὶ ταῖς εἰρήναις πόλεσιν εὐχαγγελίσασθαι με δει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, δτι εἰς τοῦτο ἀπέσταλμαι, καὶ ἡν καρόσσων ιταῖς συναγωγαῖς τῆς Γαλιλαίας. » Ό δεσπότης κατων παρὰ τοὺς μαθηταῖς ξενιζόμενος ἐτρέπετο . Ὁπερ οὖν καὶ παρὰ Πέτρῳ νῦν ξενιζόμενος, λέπτη τὴν κειμένου πενθεράν . Ίνα καὶ εἰς πατείσαντη, μηδὲ τὰς τῶν εὐτελῶν ἀποτέμπεσθαι φιλοφρωσύνας . ὡγή ἀπλῶς δὲ θεραπεύει αὐτὴν ἀπὸ τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ εὐρωστείαν αὐτῇ καὶ δύναμιν ἐντιθησιν, εἰς τὸ διακονεῖν. Εἰ καὶ ἡμέτερος οὐν διοδεκόμεθα κατεσσόσει καὶ τὸν ἡμέτερον πυρετὸν, τὸν τε τοῦ θυμοῦ καὶ τὸν τῆς ἐπιθυμίας . καὶ ἐγερετ ἡμᾶς ὡστε ἀπεκνεταιν αὐτῷ, τουτέστι, τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ πράττειν. "Ορα δέ μοι καὶ τοῦ ὄχλου τὴν πίστιν, πᾶν καὶ δύνατος τοῦ ἡλίου προσέφερον τοὺς ἀρέσσοστους, μηδὲ ἵπτον καριόου ἐμποδιζόμενοι . οὐκ ἀφίησι δὲ τὰ δαιμόνια λαλεῖν, ἀμφὶ μὲν μὴ δεόμενος τῆς περὶ τῶν ἀκενθέτων εὐφημίας . οὐχ ὡράσος γάρ αἰνος ἐν στύμει ἀμφρτωλῶν . ἀμφὶ δὲ μὴ θάλων ἀνάπτειν τὸν φύκιν τὸν ἔβοαίνων, ἐκ τοῦ παρὰ πάσιν εὐφημιεῖσθαι . δὲ δὲ ὄχλοι καὶ εἰς ἔρημον τόπον ἀπελθόντες ζητοῦσι κατέχουσιν αὐτὸν . ἀλλ' ἐκείνος ὥχειν τῷ περιορθέσθαι. Άλλὰ καὶ ταῖς ἑτέραις, φησι, πάλιν ἀρκετοῖς, ἀλλὰ πανταχοῦ περιενεῖται, εἴ πως ὀφελήσομέν τινα.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Περὶ τῆς ἄγρας τῶν ἰχθύων. Περὶ τῶν λεπροῦ.
Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ. Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.
Περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνεσθίοντος τοῖς τελώναις.
Διὸ τί οἱ τοῦ Ἰωάννου μαθηταὶ νεστεύουσιν, οἱ
δὲ τοῦ Χριστοῦ οὐχι;

ε' Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν δχλον ἐπικεισθεὶ κύτῳ,
τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν ἐστὼς
περὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ. Καὶ εἶδε δύο πλοιά
ἐστῶτα περὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἀλιεῖς, ἀποβάντες
ἀπ' αὐτῶν, ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα· ἐμδές δὲ εἰς ἐν
τῶν πλοίων ὁ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἡρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ
τῆς γῆς ἐπαναγγεῖν ὀλίγον· καὶ καθίσας, ἐδίδασκεν
ἐκ τοῦ πλοίου τους δχλους. Ως δὲ ἐπαύσατο λαλῶν,
εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα· Ἐπανάγγει εἰς τὸ βάθος, καὶ
χαλάσσει τὰ δίκτυα ὅμως εἰς ἄγραν· καὶ ἀποκρί-
θεις δὲ Σίμων, εἶπεν αὐτῷ· Ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς
νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάσσονεν, ἐπὶ δὲ τῷ
ρήματί σου χαλάσω τὰ δίκτυαν. Καὶ τοῦτο ποιήσαν-
τες, συνέλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολὺ. Διερήγνυτο
δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν· καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις
τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ, τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι
αὐτοῖς· καὶ ἤθον καὶ ἐπλησσαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα,
ῶστε βαθὺς οὖσι αὐτά. Ἰδόν δὲ Σίμων Πέτρος, προσ-
έπειτα τοῖς γόνισι τοῦ Ἰησοῦ, λέγων· Ἐξελθ ἀπ'
ἔκρου, διτέ ἀμφρτωλός εἰμι, Κύριε· θάμβος γάρ
περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ
ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων, ἢ συνέλασθον. Ὁμοίως δὲ καὶ Ἰά-
κωβον, καὶ Ἰωάννην οὐλός Ζεβεδαῖον, οἱ ἡσαν κοι-
νωνοὶ τῷ Σίμωνι· καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα δὲ Ἰη-
σοῦς· Μή φοβοῦ, ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔστη ζωγρῶν·
καὶ καταγγέλλετε τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες
ἀπαντάς, ἥκολουθονταν αὐτῷ. Ξεύγει μὲν δὲ Κύριος
τὴν δέκαν, ἡ δὲ τόσῳ μᾶλλον καταδιώκει αὐτόν. Τοῦ
γούν δχλου ἐπικειμένων, εἰς τὸ πλοῖον εἰσέρχεται· ὡς
δὲ ἀπὸ τοῦ πλοίου, διδάσκῃ τοὺς ἐν τῷ ἀγριαλῷ ιστα-
μένους, πάνταν κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ ὅντα, καὶ
μηδενὸς ἐλθόντος κατὰ νότου. Ἐπειδὲ τὸν δχλον ἐδι-
δάσκεν ἐκ τοῦ πλοίου, οὐκ ἄμισθον ἀφίσαι τὸν τοῦ
πλοίου δεσπότην, ἀλλὰ διπλῶς αὐτὸν εὑρεγετε· διτέ
τοις ἰχθύων πλῆθος αὐτῷ ἔχαριστο, καὶ διτέ μιθητὴν
αὐτοῦ ἐποιήσατο. Θαύμασσον δὲ τοῦ Κυρίου τὴν οἰκο-
νομίαν, πῶς ἐκεστῶν διὰ τῶν οἰκείων καὶ συντρόφων
ἐφέλκεται· ὡς γάρ τοὺς μάργους διὰ τοῦ ἀστέρος,
οὗτοι καὶ τοὺς ἀλιεῖς διὰ τῶν ἰχθύων. Ὁρα δὲ τοῦ
Χριστοῦ τὴν ἐπιείκειαν, πῶς παρρκάλει τὸν Πέτρον
ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγγεῖν· τὸ γάρ, ἡρώτησεν, ἀντὶ τοῦ,
παρεκάλεσε νύει· ἀλλὰ καὶ δὲ οἱ Πέτρος, πῶς ἦν
εἰπειθεῖς, ὕστε ἀνθρώπον, διν ὡν δέδει, διποδέξασθαι
τε εἰς τὸ πλοῖον αὐτοῦ, καὶ πάντα αὐτοῦ ὑπακούειν·
ὡς γάρ εἰπεν αὐτῷ ἐπαναγγεῖν εἰς τὸ βάθος, οὐκ
ἀπεδύσπετησεν, οὐδὲ εἶπε, Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοι-
πίσας καὶ μηδὲν χερδάντες, νῦν σοὶ πεισθεσμούσι,
καὶ δευτέροις πόνοις ἐκματόν ἐπιδώσω; Οὐδὲν τού-
των εἶπεν, ἀλλὰ μᾶλλον, Ἐπὶ τῷ ρήματί σου χαλάσω
τὸ δίκτυον· οὐτως δὲ τὴν πλεύσιν θερμός καὶ πρὸ
τῆς πλεύσεως· διδεν καὶ τοσούτους ἰχθύας συλλαμβά-
νει, ὕστε μὴ δυνάμενος τούτους ἐλκύσαι, καὶ τοῖς
μετόχοις νύει, τουτέστι, τοῖς κοινωνοῖς τοῖς ἐν τῷ

A

ΓΑΠΤ. V.

*De cuncta piscium. De leproso. De paralytico.
De Levi publicano. De Christo cum publicanis
comedente. Cur discipuli Joannis jejununt,
discipuli vero Christi non?*

VERS. 1-11. « Factum est autem cum turba im-
mineret ei ut audiret verbum Dei, et ipse stabat
juxta stagnum Genezareth. Et vidit duas naves
stantes ad stagnum: piscatores autem descendere-
rant ex illis, et abluebunt retia. Ingressus autem
in unam navem quae erat Simonis, rogavit eum ut
a terra abduceret pusillum, et sedens docebat de
navi turbas. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Si-
monem: Duc in altum, et laxate retia vestra in
capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præ-
ceptor, per totam noctem laborantes 304 nihil
cepimus, tamen tuo jussu laxabo rete. Et cum hoc
fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annu-
erunt socii qui erant in altera navi, ut venirent et
adjuvarent ipsos. Et venerunt, atque impleverunt
aubas naves, ita ut mergerentur. Quod cum vide-
ret Simon Petrus, accidit ad genua Jesu, dicens:
Discede a me, Domine, quia homo peccator sum.
Stupor enim circumdederat eum, et omnes qui
cum illo fuerant, super cuncta piscium quam fe-
cerant: similiter autem Jacobum et Joannem filios
Zebedæi, qui erant socii Simoni. Etauit ad Simonem
Jesus: Ne metuas, posthac homines capies. Et
subductis in terram navibus, relicitis omnibus se-
cuti sunt eum. » Fugit Dominus gloriam, qua eum
ob hoc magis sequebatur. Igitur urgente turba in
navim ingreditur, ut vel a nave doceat in littore
stantes, omnibus e regione comparentibus, et nullo
a tergo veniente. Postquam autem turbam a navi
docuit, dominum navis non reliquit irremuneralum,
sed bisarium ei beneficet, quia et multitudinem
piscium ei donavit, et discipulum suum fecit. Ad-
mirare autem Domini dispensationem, quomodo
per propria et familiaria sua quemque attrahit:
sicut magos per stellam, ita et piscatores per
piscis. Porro Christi mansuetudinem vide, quomo-
do obsecrat Petrum ut a terra abducatur: rogavit
enim, idem est quod obsecravit: sed et quomodo
Petrus morigerus fuerit, ita ut hominem quem non
viderat, in navem suam suscepit, et ei in omnibus
obedierit. Nam ut dixit ei quod abduceret in pro-
fundum, non abnuit, neque dixit. Per totam noctem
laboravi, et nihil conseculus sum; nunc tibi pa-
rerem, et aliis fatigandus laboribus incumberem?
sed ait, In verbo tuo laxabo rete. Adeo seruebat
fide etiam ante fidam: unde et tantos pisces com-
prehendit, ut illos non potuerit trahere, et annu-
erit socii, hoc est participibus in alia navi. Nutu
autem illos vocat, quia propter stuporem magnum
loqui nequibat. Porro multa reverentia Petrus
rogat Jesum ut navi excedat, peccatorem seipsum
dicens, et indignum illius conversatione. Hæc etiam

per anagogiam si vis intelligas. Navis est Judæorum A τέρρη πλόιον διὰ νεύπτος δὲ κύτως προσκαλεῖται· Ινδὸν διὰ τὴν ἑτοί τῷ ἄγρῳ ἔμαληξιν, οὐδὲ λαλῆσαι ἡδύνετο· ἀπὸ πολλῆς δὲ εἰλαβεῖται ὁ Πέτρος περπατεῖται τὸν Ἰησοῦν τοῦ μή εἶναι ἐν τῷ πλοίῳ, ἀφρολόν τούτον λέγων, καὶ οὐκ ἄξιον τοῦ ἐκείνου συνεῖναι. Νόησον δὲ ταῦτα καὶ κατὰ ἀνταγωγὴν, εἰ θέλεις. Τὸ πλοιόν τοιν ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ· ὁ Πέτρος τύπον ἐπέχει τῶν ἐν τῷ νόμῳ διδάσκαλων· ἐπεισεῖν δὲν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς οἱ πρὸ τοῦ Ιησοῦ διδάσκαλοι (νῦν γὰρ ὁ πρὸ τῆς Χριστοῦ ἐπαντίκαιος), καὶ οὐδὲν ἔλαθον. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Ιησοῦ, καὶ ἡμέρας γενομένης, εἰς τὸν τόπον τῶν νορεάστατῶν τεθέντες οἱ ἀπόστολοι, ἐπὶ τῷ βίμητρι εἴποι, τοιτέστιν ἐπὶ τῷ προστάξει, χαλῶσι τὸ δάκτυλον τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ζετρέψει. Μόνοι δὲ οἱ ἀπόστολοι οὐ δύνανται ὑλικόν τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων, καὶ νεύουσι καὶ τοὺς μετόγιοις αὐτῶν καὶ κοινωνεῖς, καὶ συναίρονται αὐτοῖς. Οὐτα δέ εἰσιν οἱ καθ' ἑκάστους καιρούς ποικίλες καὶ ἀδάσκαλοι τῶν Ἐκκλησιῶν, οἵ ταῦτα ἀπόστολικά ἐργανύονταις καὶ διδάσκονταις, συναίρονται τοῖς ἀπόστολοις πρὸς τὸ ζωγρῆσαι ἀνθρώπους· σκότει· δὲ καὶ τὸ λέξιν τοῦ Χαλῶσι τὸ δίκτυον. Τὸ μὲν γὰρ Εὐαγγέλιον ἔστι τὸ δίκτυον· λέξιν δὲ ἔχον ταπεινήν καὶ πεζήν, καὶ συρραβαστικήν πρὸς τὴν ίδιωτείαν τῶν ἀκούντων, διὰ τούτο λέγεται χαλκοσθῆναι. Εἰ δέ τις πει τὸ βάθος τῶν νοημάτων δηλοῦσθαι φαίη δὲ τοι γοῦν καὶ τὸ τοῦ προφήτου, εἰκόνιος· « Ἦσαν ἡμεῖς μὲν ἀλιεῖς, τοὺς ἀγίους ἀπόστολους ἦγουν· θηρευτὰς, καὶ θηρεύουσαν αὐτούς· καὶ διδάσκαλους. »

VERS. 12-16. • *Et factum est, cum esset in quādam civitate, et ecce vir plenus lepra, cumque vidisset Iesum, prostratus in faciem rogavit eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et protensa manu tetigit eum, dicens: Volo, mundus esto. Et confessum lepra discessit ab illo. Et ipse praecepit illi ne cuiquam diceret: sed vade, inquit, ostende te ipsum sacerdoti, et offer munus pro emundatione tui, quemadmodum praecepit Moses in testimonium illis. Pervagabatur autem magis rumor de illo, et conveniebant turbæ multæ ut audirent, et sanarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autem agebat in secessu in desertis et orabat. • Admiratione dignus est leprorus ille, quia dignam Deo de Christo opinionem habuit et dixit: Si vis, potes me mundare. Hoc enim indicat ipsum sentientem de Christo ut de Deo. Non enim ut ad medicum accesserat, neque enim lepra a medicis curari potest, sed ut ad Deum, cuius solius est sanare id genus morborum. At Jesus tangit illum, nec sine causa, sed quoniam immundus habebatur iuxta legem, qui leprosum tangebat, volens ostendere quod non teneatnr ad servanda tamen exigua legis dicta, et quod ipse sit Dominus legis, et quod mundus non coinquietur ex eo quod videtur immundus, sed animorum lepra sit quæ coin-*

• Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μῷ τῷ πάλαιν, καὶ ἴδου ἀντίρη πλήρης λέπρας, καὶ ἔπει τὸ Ἱησοῦν, πετὼν ἐπὶ πρόσωπον, ἔδειθη εἰτοῦ, λιγῶν Κύριος, ἐπὶ θέλης, δύνασθαι με καθερίσαι. Καὶ ἐκτείνας τὴν χειρα, ἥψατο αὐτοῦ, εἰπον, θελει καθερίσθητι· καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἐκ αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς παρήγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖ· ἀλλὰ ἀπελθών, δεῖξον σεαυτὸν τῷ θερετι, καὶ πρένεγκε περὶ τοῦ καθερίσμου σου καθὼς προσίτης Μωϋῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. Διηρχετο δὲ μᾶλλον ἡλγης περὶ κύτων. Καὶ συνήρχοντο σχλοὶ πολλοί, ἀκούειν καὶ θεραπεύεσθαι ὑπὸ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀσθενῶν κύτων. Αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις, καὶ προσευχόμενος. • Ἀξιοθεάμενος δὲ λεπρός, ἐπεοπρεπῇ ἔννοιᾳ περὶ τοῦ Κυρίου ἔχων, φησίν, ἐπὶ θέλης, δύνασθαι με καθερίσαι. Τούτο γὰρ δέσκων αὐτὸν ἔννοούντες περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς περὶ θεοῦ· τὸ γὰρ ὡς λεπρῷ προσήρχετο (ἡ γὰρ λέπρα ἵστρι χεροὺς ἀνεπιχείρητος), ἀλλ' ὡς θεῷ· τούτου γὰρ μου τὸ τὰ τοιαύτατα ἔσθαι. Ο δὲ Κύριος ἀπειπεῖ εἰτοῦ, οὐκ ἀλόγως, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸν νόμον, ἐπιθέμενος λεπροῦ ἔδοκε ἀκαθερτος εἶναι, θέλη δεῖξαι, διτι τὰς τοιαύτας μικρολογίας τοῦ νόμου ἐνάγκην ἔχει φυλάττειν, ἀλλ' αὐτὸς ἔστιν δ τοι νόμου Κύριος, καὶ διτι οὐδὲν δὲ καθερός μολύνεται οὐ τοῦ δοκούντος ἀκαθέρτου, ἀλλ' ἡ τῶν φυχῶν λέπρα,

έκεινη ἔστιν ἡ μολύνουσα· ταῦτον ἔνεκεν ἀπίτεται· Α quinat, et ideo tangit: interim et hoc indicans quod sancta ejus caro divinam habeat virtutem, et purificet ac vivificet, utpote quæ sit caro Verbi Dei. Praecepit autem leproso ne cui diceret, nos docens ut ab his, quibus beneficerimus, laudem non quæramus. Abi autem, inquit, et ostende te ipsum sacerdoti, et offer munus in testimonium illis. Lex cavebat a sacerdote probandos leprosos, qui judicaret an purificati essent. Et si quidem intra dies septem purificabatur quis, manebat intra civitatem: sin minus, ejiciebatur. Et hoc est, quod dicit Dominus: « Vade, ostende te sacerdoti, et offer munus. » Quod autem erat munus? Duæ aves. Sed quid 306 est, in testimonium illis? Hoc est, in reprehensionem et condemnationem illorum, ut quando condeponent me cœu prævaricatorem legis, ex hoc arguantur me non prævaricari quod mandarim ut illis offeratur donum sicut præcepit Moses. Quomodo autem duæ aves illæ offerebantur Domino, non intempestivum fuerit dixisse. Occidebatur una avis, et suscipiebant sanguinem ejus in vase testaceo novo: deinde alterius avis utræque alæ tingeabantur in sanguine, et sic dimittebatur avis viva. Præfigurabant autem hæc res Christi. Duæ enim aves duæ naturæ sunt Christi, divina et humana, quarum una occisa est, nempe humana, altera vero dimissa viva. Divina enim impassibilis permansit, uncta sanguine passibilis naturæ et in se passionem suscipiens. Sanguinem autem Domini vas suscepit sigilatum novum, populus, inquam, novus ex gentibus, Novi Testamenti capax. Vide autem quod ubi aliquis fuerit a lepra purificatus, tunc denique dignus est offerre Domino donum istud, hoc est, immolare Christi et sacrificare. Nam qui leprosus est et immundus anima, haud dignus fuerit offerre talia dona, hoc est, offerre corpus et sanguinem Domini, quod divinæ naturæ unitum est. Vide autem et hoc quomodo ineffabili excellentia Moysen præcellat Dominus. Moyses enim sororem suam lepra laborantem, quamvis multum oraret, non potuit sanare 28: Dominus vero sermone solo mundavit leprosum. Observa item et humilitatem Domini, quomodo turba desiderante ut illum tangeret, in solitudinibus magis versabatur placidus, ac orabat: ut nobis in omnibus exemplum præberet et seorsim orandi, et gloriam declinandi.

Cαὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμέρων, καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων· καὶ ἤσαν καθήρεντοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἱ ἥσαν ἐληλυθότες ἐκ πάσης κώμης τῆς Γαλιλαίας, καὶ Ἰουδαίας, καὶ Ἱερουσαλήμ· καὶ ἦ δύναμις Κυρίου ἦν εἰς τὸ λαόνται αὐτούς. Καὶ ίδου ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θετναὶ ἐνώπιον αὐτοῦ· καὶ μὴ εὑρόντες διὰ ποίεις εἰσενέγκωσιν αὐτὸν διὰ τὸν δχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα, διὰ τῶν κεράμων

VERS. 17-26. « Et factum est quodam die, et ipse docebat, erantque Pharisæi sedentes, ac legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, et Judææ, et Ierusalem, et virtus Domini aderat ad sanandum eos. Et ecce viri portantes in lecto hominem qui era paralyticus, et quærebant eum inferre et ponere ante illum. Et non invenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, ac per tegulas demiserunt eum cum lectulo

in medium ante Jesum. Quorum fidem ut vidit, Λ καθήκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινίδῳ εἰς τὸ μέσον βυτρού του Ἰησοῦ· καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπεν αὐτῷ· "Ἄνθρωπε, ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. Καὶ ἡρέντο διαλογίζεσθαι οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, λίγοντες· Τίς ἐστιν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; Τίς δύναται ἀφίεναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός; Ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποχριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς· Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς χαρδαῖς ὑμῶν; Τί ἐστιν εὐχοπώτερον εἰπεῖν, Ἀρίσται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ή εἰπεῖν, "Ἐγειρε καὶ παρίπατε;· Ἰνα δὲ εἰδῆτε, διὰτούστων ἔχει ὁ Πόλεις τὸ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφίεναι ἁμαρτίας, εἴτε τῷ παραδειγμάτῳ· Σοὶ λέγω, Ἐγειρε· καὶ δρας τὸ κλινίδιόν σου, πορεύου εἰς τὸν οἰκόν σου. Καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας τῷ διατάξατο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ δοκέζων τὸν Θεόν· καὶ ἔκπτεις Μάζαν πάντας. Καὶ ἐδέξαντο τὸν Θεόν, καὶ ἐπλήθησαν φόδου, λέγοντες, διὰτούς Εἰδομεν παράδεις στήμερον. Ἐδει, συνηγμένων τῶν ἔχθρῶν, κατέντερντι τερατούργησκι τὸν Κύριον· θεραπεύει σύν ἀνθρώποιν νοσοῦντα νόσοισι τούς τοὺς τουτούς λέσσοθει νόσημα καὶ τὴν δυσθεράπευτον τῶν Φαρισαίων ρυνίαν ἔκισθηται. Πρῶτον οὖν τὰ τῆς φυγῆς θεραπεύει, εἰπών· Ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἵνα μάθωμεν, διὰ τὰ πολλὰ τῶν ἀρρενοπτηράτων ἐπὶ τῶν ἁμαρτιῶν τίκτονται· εἴτα καὶ τὰ τοῦ σώματος θεραπεύει, ἰδὼν τὴν πίστιν τῶν προστενεγκέντων. Πολλάκις γάρ διὰ τὴν ἐτέρων πίστιν ἐτάρος εὑξε. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι φασί· Τί οὗτος λαλεῖ βλασφημίας; Τί δύναται ἀφίεναι ἁμαρτίας εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός; Πάντες δὲ λέγουσι, θάνατον αὐτοῦ καταγινώσκοντες. Πάντα γέ εἰπόντα βλασφημίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ θάνατον θερπίνειν προσέταττεν ὁ νόμος. Ὁ γοῦν Κύριος δικαῖος αὐτοῖς, διὰ δικαίωσης Θεός ἐστι, καὶ οὐ κομπάζει μάται, ἀρέτην σημειού πειθεὶς κύτον. Ἀ τὸν διελογίζοντο, ταῦτα αὐτὸς συνίησιν. Ὅθιν πάντας δῆλον, διὰ τοῦ Θεοῦ ἐστι. Θεοῦ γάρ τὸ εἰδένει καρδίας. Φησὶν οὖν, Τί δοκετ ὑμῖν εὐχοπώτερον, τὸ ἀρίσται ἁμαρτίας, ή τὸ ὑγιάσσαι σῶμά; Πάντως κατὰ τὴν ὑμετέρην ψῆφον τὸ ἀφίεναι ἁμαρτίας δοκετ εὐεπώτερον, ὡς ἀφράντες καὶ ἀνέλεγκτον, καίτοι διωκαλώτερον ἓν. Τὸ δέ γε θεραπεῦσαι σῶμα δοκετ διωκαλώτερον, ὡς φτινόμενον, καίτοι εὐχοπώτερον ὃν τῇ φύσει. Όμως ἔγα τοῦτο κάκετνο τούτον. Καὶ διὰ τοῦ θεραπεῦσαι τὸ σῶμα, δοκετ δικαῖοι διωκαλώτερον, πιστώσομει καὶ τὴν θεραπεύειν τῆς φυγῆς, ηγίεις εἰ καὶ διτολός ἐστι, δοκετ δικαῖοι δικαίοι, διὰ τὸ ἀφανές. Ὁρα δὲ διὰ τῆς γῆς ἀφίενται καὶ ἀφτίσαι. Ἔως οὖ γάρ ἐσμεν ἐπὶ τῆς γῆς, δινέρδει ἔξαλετψι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Μεθ' δὲ μέντοι τῆς τούτης ἔτεροι Εὐαγγελισταὶ πλεύστερον.

VERS. 27-32. « Et post hæc exiit ac vidit publicanum nomine Levi sedentem ad telonium; et ait illi: Sequere me. Atque is, relictis omnibus, surgens secutus est eum; et fecit ei convivium magnum Levi in demo sua: et erat turba multa publicano-

« Καὶ μετὰ ταῦτα ἔξηλθε, καὶ θεάσατο τελώνη ὄνοματι Λευΐν, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀκολωθεὶ μοι. Καὶ καταλιπὼν ἔκπειτα, ἀναστὰς ἤκολοθησεν τοῦτο. Καὶ ἐποίησε δοχὴν μαζῆν ὁ Λευΐν σύτηρ ἐν τῷ οἰκῷ αὐτοῦ. Καὶ ἦν δῆλος

τελώνων πολὺς, καὶ μᾶλλον, οὐ δισυ μετ' αὐτῶν. ^a rum et aliorum qui cum illis accumbebant. Et murmurabant Scribæ et Pharisæi adversus discipulos ejus, dicentes: Quare cum publicanis et peccatoribus editis et bibitis? Respondens Jesus dixit ad illos: Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. ^b Matthæus nomen suum non tegit, sed clare invulgat dicens: « Vidi Matthæum publicanum Jesus sedentem in telonio 30; Lucas vero et Marcus honorantes evangelistam, aliud ejus nomen Levi in medium 308 proponunt. Admirare autem Dei misericordiam, quomodo vasa maligni diripiatur. Telones enim vas erat maligni, et mala bestia. Sciunt qui experti sunt quam sint importuni exactores. Publicani enim sunt qui publica vectigalia emunt, quatenus inde damnosum suis animabus quid lucentur. At non solum Matthæum tunc lucratuſ est, sed etiam alios publicanos, cum quibus convivabatur, lucrari volebat Dominus. Nam propterea et conviva illorum fit, ut etiam illos attrahat. Vide autem quid dicat Pharisæis ipsum reprehendentibus. Non veni, inquit, vocare justos, hoc est vos, qui vos ipsos justificatis: sed peccatores veni vocare, non ut in peccatis maneant, sed ut pœnitentiam agant. Vel aliter: Non veni vocare justos. Nullos enim invenio, quandoquidem omnes peccant ^c. Quod si possibile esset invenire justos, non venissem. Est autem publicanus omnis, qui mundi domino servit, et tributa carni dat. Gulosus ventri tributa dat cibos, scortator foedum congressum, et alius aliud. Cum igitur illum viderit Dominus, hoc est evangelicus sermo, sedentem in telonio, hoc est non proficere, neque procedere, neque moveri ad majorem malitiam, sed quasi otiosum, tunc resuscitabit a malo, et sequetur ille Jesum, et excipiet in domo animæ Dominum. Pharisæi autem arrogantes et dæmones absecuti. Pharisæus enim dicitur qui ab aliis sequestratur, murmurant quod cum peccatoribus comedit. ^d δαιμόνες, τούτῳ γὰρ ὁ Φαρισαῖος, ἀποκεκομένος τῶν Ἑλλών, γοργύζουσιν, ὅτι τοις ἀμαρτιώλοτος συνεσθίει.

^e Οἱ δὲ κατόν τοὺς πρὸς αὐτὸν διὰ τὸ οἱ μαθητὴς Ἰωάννενος νηστεύουσι πυκνὰ γε δεήσεις ποιῶνται, δρομός καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων, οἱ δὲ σοὶ ἐπίθωσι καὶ πινευσιν; ^f Οἱ δὲ εἰπε πρὸς αὐτούς· Μή δύνασθε τοὺς μὲν τοῦ νυμφῶνος, ἐν τῷ μετ' αὐτῶν ἔστιν δὲ νυμφός, ποιῆσαι νηστεύειν; ^g Ελεύσονται δὲ ἡμέρᾳ, καὶ δεῖται ἀπερδῆ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφός, τότε νηστεύεσσιν ἐν ἑκείναις ταῖς ἡμέραις. ^h Έλεγε δὲ καὶ παρεβολὴν πρὸς αὐτούς, διε· Οὐδεὶς ἐπίβολημα ἱμάτιον καὶνοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μή γε καὶ τὸ πανδὸν σχῖζει, καὶ τῷ παλαιῷ δὲ συμφωνήσει τὸ ἐπίβολημα τὸ ἀπὸ τοῦ καὶ οὐ. Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μὴ γε, βῆτε δὲ νέος οἶνος τοὺς ἀσκούς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολεύνεται. ⁱ Άλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκούς καὶνοὺς βλητέον, καὶ ἀμφότερα συντηροῦνται. Καὶ

VERS. 33-39. « At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Joannis jejunant frequenter, et obsecrationes faciunt, similiter et Pharisæorum: tui vero edunt et bibunt? Quibus ipse ait: Num potestis facere ut filii thalami, dum cum illis est sponsus, jejunent? Venient autem dies, et cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus. Dicebat autem similitudinem ad illos: Nemo immisuram novi vestimenti immittit in vestimentum vetus: aliquoquin et novum rumpet et veteri non conveniet immisura ex novo. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres, aliquoquin rumpet vinum novum utres, et ipsum effundet, et utres peribunt. Sed vinum mustum in utres novos mittendum est, et ultraque conservantur. Et nemo qui libet vetus, statim vult novum; dicit enim: Vetus me-

^a 30 Matth. IX. ^b 31 Rom. VIII, 20.

lius est. » Diximus de his in Matthæo, et nunc A οὐδεὶς πιάνω παλαιὸν, εἰδίνως θύλαι νέον, λέγει γάρ dicemus succinctius. Apostolos vocat filios thalami, Adventus enim Domini assimilatur nuptiis, eo quod Ecclesiam in sponsam duxerit. Proinde apostolos Jejunare non oportebat : discipuli autem Joannis debebant jejunare, nimisrum quia virtutem magister illorum labore parabat. Venit enim inquit, Joannes neque comedens, neque 300 bibens. Discipuli autem mei qui mecum agunt veluti cum Verbo Dei, non indigent nunc jejunii utilitate : quoniam ex mea conversatione gratiam consecuti sunt, et per me custodiuntur. Ubi autem ego assumptus fuerim, et ipsi ad prædicandum missi fuerint, lunc et jejunabunt, et orabunt, utpote ad magna certamina sese præparantes. Vcl etiam aliter. Nunc cum infirmi sunt, et a Spiritu sancto nondum innovati, veteribus comparantur utribus et vestimento veteri, haud oportet illos graviori vivendi ratione gravari et onerari, sicut neque veteri vestimento nova addatur immissura. Potes sane, ut dixi, per utres veteres intelligere apostolos, utpote infirmos. Potes etiam Phariseos intelligere, qui utribus assimilantur : quasi dicerat Dominus, Mea quidem doctrina vinum est novum : vos autem cum sitis utres veteres, illud capere non potestis : sed vinum vetus bibentes, hoc est veterem traditionem, meam, quae nova est, non vultis, sed dicitis : Vetus vinum, hoc est vetus Testamentum, melius est. λαζὺν οὖν, τούτοις τὴν παλαιὰν περάδοσιν, οὐ θύλετε τούτους ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, χρηστοτέρα ἔστιν.

CAPUT VI.

De discipulis in Sabbato spicas vellentibus. De en qui aridum habebut manum. De electione apostolorum. De beatitudinibus. Quid oportent inimicos diligere. De non contendendo cum proximo. Quod neminem liceat judicare.

VERS. 1-5. • Accidit autem ut in Sabbato secundo primo transiret per sata, ac vellebant discipuli ejus spicas, edebantque confricantes manibus. Quidam autem Phariseorum dicebant illis : Quid facilis quod non liceat facere in Sabbatis ? Et respondens Jesus ad eos dixit : Ne hoc quidem legis est quod fecit David cum esurisset ipse, et qui cum illo erant? Quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, editque, ac dedit etiam his qui secum erant : quos non licet edere nisi tantum sacerdotibus? Et dicebat illis : Dominus est Filius hominis etiam Sabbati. • Judæi omne festum Sabbathum nominabant. Sabbathum enim quies dicitur. Sæpe igitur occurrebat festum in Parasceve, et vocabant Parascevam Sabbathum propter festum : deinde quod proprio est Sabbathum, nominabant secundoprum, eo quod sequatur festum et Sabbathum quod præcesserat. Conigitur tunc aliquid tale : et Sabbathum illud vocabatur secundoprum. Atque cum Pharisei discipulos carpebant quod in Sabbatho comedebant evelientes, hoc est aristas abstrahentes : et confricantes, hoc est terentes ma-

‘Ο παλαιὸς χρηστόπορος ἐστιν. » Κίτομεν τῷ τοιούτῳ ἐν τῷ κατὰ Ματθεῖον. Καὶ νῦν δὲ συνεπημένος ἔρομεν, διτὶ τοὺς ἀποστόλους υἱοὺς νυμένος δύναμει. Ηγέρεται τὸν Κυρίου παρουσία γάμῳ ἑπεκάτεται. Διότι τὴν Ἐκκλησίαν μνηστευόμενος ἡγάγετο. Οὐ δεῖ τοινούς τοὺς ἀποστόλους νηστεύειν νῦν· οἱ μὲν γάρ τῷ ιωάννου μαθηταὶ ὄφελον νηστεύειν, ἀτέ πόνῳ καὶ κχράτῃ τὴν ὁρατὴν κερδώσαντος διδοκέλου αὐτῶν. Ἡλθε γάρ, φρεσὶ, ιωάννης, μήτε θεοῖν, μήτε πίνων. Οἱ δὲ ἡμεὶ μαθηταὶ, ὡς τῷ Θεῷ Λόγῳ ἐμοὶ συνόντες, οὐ χρήζουσι τέως τῆς ἀπὸ τῆς νηστείας ὀφελεῖσας, εἰδότες χαριτωθέντες καὶ φιλαπτόμενοι ὑπὸ ἐμοῦ. Ὁταν δὲ γάρ μὲν ἀναληρθῶ, αὐτοὶ δὲ ἐπὶ τῷ κήρυγμα σταλῶσι, τότε καὶ νηστεύσουσι καὶ προσεύξονται, οἷς εἰς ἀγῶνας μεγάλους ἀποδύνεταις. Καὶ ἄλλος δὲ νῦν ἀσθενεῖς ὄντες, καὶ μήπω καινισθέντες ὑπὸ τοῦ Ιησούτος, ἀσκοὶς ἐσίκχει τοικότες ἀσκοὶς τελειοῖς, οἷς εἴτι ἀσθενεῖς ὄνταις. Δύνασται δὲ καὶ τοὺς Φριστοὺς νοῆσαι τοῖς ἀπεικονιζέντες, μονονομάχοις τούτοις τοῦ Κυρίου, διτὶ Ἡ μὲν ἡρὰ διδοκελίξ οἰνός θεοὶ νέος ὑμεῖς δὲ ἀσκοὶ ὄντες πελαιοί, οὐ δύνασθε δέξασθαι ταύτην, ἀλλὰ πιόντες τὴν πετρὴν νέον τὴν ἡμήν, ἀλλὰ λέγετε διτὶ δ παλαιὸς οἶνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

CΠερὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν Σαββάτῳ ταλλόντων τις στάχυς. Περὶ τοῦ ἕρετον ἕρετος τὸν χειρα. Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἑλλῆς. Περὶ τῶν μακαρισμῶν. Περὶ τοῦ φιλοτεοῦ τοὺς ἔχορους. Περὶ τοῦ πρὸς τὸν πλησίον μὲν φιλονεκτεῖν. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν πλησίον κρίνειν.

ε ‘Ἐγένετο δέ ἐν Σαββάτῳ δευτεροπρέπειρ διεπέσθαι τῷτὸν διὰ τῶν σποράμαν. Καὶ ἐκαλον εἰ μαθητεῖ τῷτὸν τοὺς στάχυας, καὶ θεοῖς φέροντας ταῦτα χεραί. Τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἰπον αὐτοῖς· Τί ποιεῖς δούλος ξέστη ποιεῖς δὲ τοὺς Σάββατα; Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς τῷτὸν εἰπεν δὲ Ἰησοῦς· Οὐδὲ τῶν ἀνέγνωτε ὁ ἐποίησε Λευΐδ, διότις ἐπείναντες εἰς τὸν εἰσι τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθίστασας λαβόν ἔφαγε, καὶ θύων τοὺς μετ’ εἰσι, εἰς εἰκόνας οὐχι τρέψειν, εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς; Καὶ ἐλεγεν εἴσοι διτὶ Κύριος ἐστιν δὲ Γότος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Σαββάτου. » Οι ἰουδαῖοι πάσχον διορτὴν Σαββάτου. Εἰς τὸν διορτὴν οὐκέτι οὐδὲ τὸν θερτὸν. εἰς τὸν διορτὴν Σαββάτου ἀνάρτησον δευτερόπρεπον, ὃς διοτέρον δι, προηγησμένης ἀλλὰς διορτῆς καὶ Σαββάτου. Ἐποχὴν οὖν καὶ τότε γνωσθεῖται τὸ τελεῖται, καὶ ὀντοράστερον δευτερόπρεπον τὸ Σαββάτου ἀντανταίται. οὐ τοὺς Φαρισαίους τοὺς μαθηταίς, ἵνα ἐν τῷ Σαββάτῳ θεοῖς τιλλοντας, ταυτάσσον ἀν-

επώντες τοὺς στάχυας, καὶ φύγοντες, δὲ ἦστι τρί-
βοντες ταῖς γέραις, παρέργησι δὲ Κύριος τὸν Δαυΐδ, πε-
νάσσων καὶ φαγόντες τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως.
Φεύγων γὰρ τὸν Σαοῦλ, παρεγένετο εἰς Ἀβιάθαρ
τὸν ἀρχιερέα, καὶ ἡπάτησεν αὐτὸν λέγων, ὡς ἄρα δὲ
βασιλεὺς ἀποστέλλεις αὐτὸν ἐπὶ τοις ἀναγκαῖσταν
ἔργον, καὶ δὴ πεινῶν θλαστὸν μὲν παρὰ τοῦ λερών
καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, οὓς καθ' ἔκστην
προετίθεσαν διδάσκαλος ἐπὶ τῆς λεπῆς τραπέζης, δὲ ἐκ
δεκιῶν καὶ ἔξι εἰωνίμων. Ἐλαύει δὲ καὶ τὴν ρομ-
φαῖον τοῦ Γαλιέων. Τεύτην τὴν Ιστορίαν εἰπὼν αὐτοῖς
δὲ Κύριος, θυτέρεις αὐτοῖς ἀπὸ τῆς πράξεως τοῦ
Δαυΐδ. Εἰ γὰρ τὸν Δαυΐδ, φησί, τιμᾶτε, πῶς τοὺς
ἴρων κατακρίνετε μάθητας; Ἄλλως τε, δὲ Γίδες τοῦ
Ἀνθρώπου, τίτλοτεν ἴγαν, Κύριός εἰμι τοῦ Σαδδά-
του, ὡς Δημιουργὸς καὶ Ποιητὴς καὶ Δεσπότης, καὶ
νομοθέτης, ἔχουσαν ἔχων καταλύειν τὸ Σάδδατον.
Γίδες γὰρ ἀνθρώπου οὐκ ἔλλος δὲν κληθεῖται, εἰ μὴ δὲ
Χριστὸς, δὲ Γίδες Θεοῦ δὲν, παραδέξως κατηξίωσε,
καὶ Γίδες ἀνθρώπου δὲν ἀνθρώπους γενέσθαι καὶ
κληθῆναι. Τὸ γὰρ ἔμι καὶ σὲ καλεῖσθαι υἱὸν ἀνθρώπου,
τὸν παραδέξως ἀνθρωπισθέντα.

ε «Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ Σαδδάτῳ εἰσελθεῖν
αὐτὸν εἰς τὴν Συναγωγὴν καὶ διδάσκειν. Καὶ ἦν
ἐκεῖτο ἀνθρώπος, καὶ ἡ γέρας αὐτοῦ ἡ δεκάτη ἡ ἕπρε.
Περιεργόν δὲ αὐτὸν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρι-
σαῖοι, εἰ ἐν τῷ Σαδδάτῳ θεραπεύει, ήντα εὑρώσι
κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ἔδει τοὺς διαλο-
γισμάς αὐτῶν. Καὶ εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἕπρε
ἔχοντι τὴν χειρόν. «Ἔγειραι, καὶ στήθι εἰς τὸ μάσον.
Οὐ δὲ ἀναστὰς ἔστη. Εἶπεν οὖν ἡ Ἰησοῦς πρὸς αὐ-
τοὺς· Ἐπερωτήσω διμάς τι· Εἴσοιτε τοὺς Σαδδασίου
ἔγραψοτεῖσαν. ή κακοποιῆσαι; φυχὴν σῶσαι, ή ἀπο-
λέσαι; Καὶ περιβλέψαμενος πάντας αὐτούς, εἶπεν
ἄλλο· «Ἐκτείνον τὴν χειρά σου. Οὐ δὲ ἐποίησε, καὶ
ἀποκατεστάθη ἡ γέρας αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἔλλη. Αὐτοὶ
δὲ ἐκῆρθσαν ἀνοίξας, καὶ διελάσουν πρὸς ἀλλήλους,
τί δὲ ποιήσειν τῷ Ἰησοῦ. ε «Οσα μὲν εἴπομεν ἐν
τῷ κατὰ Ματθαῖον, δῆλα· νῦν δὲ τόδε λέγομεν, διτὶ^B
ἕπρεν ἔχει τὴν χειρά, δε οὐ πράττει τι τῶν τῆς ἀρ-
τῆς ἔργων. Η μὲν γὰρ χειρὶ ἐνεργείας ὅργανον, δε
δε ἐξήρανται ταύτην, ἀργετ πάντας. «Οστις οὖν
θέλει ὑγρασθῆναι τὴν χειρά, ἐν τῷ Σαδδάτῳ ταύτην
ὑγρασθῆσεται. Ολον τί λέγω. Οὐκ ἔστιν ἐνεργῆσαι τι
τῶν τῆς ἀρτῆς ἔργων, ἂν μὴ παυθῇ τις ἀπὸ τῆς
καπίας. «Ἐκλινον γὰρ πρῶτον ἀπὸ τοῦ καποῦ, καὶ
τότε ποίησον τὸ ἀγαθόν. «Οταν οὖν ἐσθίασῃς,
τουτέστιν, ἀργήσῃς απὸ τῶν τῆς καπίας ἔργων, τότε
δικαστεῖσον τὴν χειρά ἐπὶ τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀπο-
κατεστήσεται σοι αὕτη. Εἰκάστως δὲ εἶπε τό, Ἀπο-
κατεστάθη. Ἡν γὰρ δέες ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶχε
τὴν ἔργασίαν τοῦ καλοῦ, καὶ τὴν χειρά, τουτέστι
τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν, ὑγιῆ. Εἴτα ἀπολέσσας,
εἰς τὸ πρώτην ἀγαθόν.

ε «Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐξῆλθεν
εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. Καὶ ἦν διανυκτερεύων
ἐν τῷ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ. Καὶ δέες ἐγένετο ἥμέρα.

A nibus, adducit Dominus David esurientem et come-
dendentem panes propositionis, quas proponebant quo-
tidie. Fugiens enim 310 a Saul veniebat ad Abiathar
pontificem, et decepit eum quasi a rege missus esset
in opus quoddam necessarium, et esuriens accepit
a pontifice etiam panes propositionis, quorum duo-
decim quotidie super sacram mensam ponebant,
sex a dextris, et sex a sinistris. Accepit autem et
gladium Goliath. Hanc historiam dixit illis Dominus,
et admonet eos a facio David. Nam si Davidem,
inquit, honoratis, quomodo meos condemnatis disci-
pulos? Vel aliter, Filius hominis, hoc est, ego,
Dominus sum Sabbati, ut Conditor et Factor et
Legislator, potestatem habens solvendi Sabbathum.
Filius enim hominis non aliud vocatus est quam
Christus, qui cum esset Filius Dei, mirabiliter di-
gnatus est Filius hominis propter homines et fieri
et vocari. At quod ego et iudicimur filius hominis,
nihil novi. Illum autem dignum est vocari Filium
hominis, qui miro modo factus est homo.
οὐδὲν καίνον · ἔκεινον δὲ ἔξιν τοιαύτην
εἰσελεῖσθαι γίδην ἀνθρώπου,

VERS. 6-11. Factum est autem in alio Sabbatho
ut intraret in Synagogam, ac doceret. Et erat ibi
homo, et manus eius dextra erat arida. Observa-
bant autem eum Scribae ac Pharisæi an in Sabbatho
sanaturus esset, ut invenirent unde accusarentem.
Ipse vero sciebat cogitationes eorum, et ait homini
qui habebat manum aridam: Surge, et sta in medio.
Et surgens stetit. Ait igitur ad illos Jesus: Inter-
rogabo vos, utrum licet Sabbathis benefacere, an
malefacere? animam servare an perdere? Et cir-
cumspectis omnibus dixit homini, Extende manum tuam.
Ille autem fecit, et restituta est manus ejus
sana sicut altera. Ipsi autem repleti sunt amentia,
et colloquebantur inter se quidnam fäcerent
Jesu. » Quæ diximus in Matthæo, manifesta sunt:
nunc autem hoc dicimus, quod aridam manum
habet qui nulla virtutum opera facit. Manus enim
operandi organum est: cui autem illa arescit, is
omnino otiosus est. Si quis igitur manum sanari
vult, in Sabbatho illam sanctificet. Neque enim po-
test quis opera virtutum facere, nisi prius a malitia
cesset. Declina enim, inquit, primo a malo, et tunc
fac bonum 32. Itaque quando Sabbathum agis, hoc
est, otiosus es ab operibus malis, tunc extendas
manum ad opera virtutum, et restituetur ipsa. Et
merito dixit, restituta est. Fuit enim quando hu-
mana natura habebat vim operandi bonum, ac
manum, hoc est operandi efficaciam, sanam: sed
posteaquam perditæ fuit, gratia Christi illam iterum
recepit, et ad priorem sanitatem restituta est.
χαρίτι Χριστοῦ ἀπέλασε ταύτην, καὶ ἀποκατέστη

VERS. 12-19. Factum est autem in illis diebus,
exiit in montem ad orandum, eratque pernoctans
in depreciatione Dei. Et cum dies factus esset, vo-

cavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis A προσεφωνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Καὶ ἐκλεξάμενος quos et apostoles nominavit : Simonem, quem et ἀπ' αὐτῶν δόδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὀνόμασε. Petrum nominavit, et Andream fratrem ejus, 311 Jacobum et Joannem, Philippum et Bartholomaeum, Matthæum et Thomam, Jacobum Alphæi filium et Simonem, qui vocatur Zelotes, Judam Jacobi et Judam Iscariotem, qui idem fuit proditor. Et descendens cum illis stetit in loco campestri, turbaque discipulorum ejus, et multitudo copiosa plebis ex omni Iudea et Hierusalem, et a maritima Tyro et Sidone : qui venerant ut audirent eum, et sanarentur a morbis suis ; et qui vexabantur a spiritibus immundis et sanabantur. Et omnis turba quærebatur eum tangere, quia virtus ab illo exibat et sanabat omnes. Dominus docet nos ut opera sua imitemur, et sicut ipse fecit, ita et nos faciamus. Ecce oratus erat, et ascendit in montem. Etenim oportet etiam nos a negotiis otiosos orare, et non in medio multorum, sed per noctantes, ne statim ut cœperimus, cessemus. Post orationem autem elegit discipulos, ut doceat etiam nos quando quæpiam in spirituale ministerium sumus ordinaturi cum precibus hunc eligamus, ut doctis a Deo et ab illo potentibus revelet quis idoneus sit. Assumpsit ergo duodecim, descenditque cum illis de monte ; ut eos qui ex urbibus venerant, sanet, et geminis beneficiis prosequatur, in anima scilicet ac corpore. Audi enim quid dicat : Venerunt ut audirent eum, quod ad animæ curam pertinebat : et sanarentur a morbis suis, hoc de corporibus dicit. Etenim virtus ab illo egrediebatur, et sanabat omnes. Nam prophetæ et alii sancti non habebant virtutem a se egredientem. Non enim fuerunt ipsi fontes virtutum. At Dominus habuit virtutem a se egredientem, quandoquidem ipse fons virtutum. Et ita prophetæ ac sancti virtutem suam superne acceperunt.

VERS. 20-26. « Et ipse attollens oculos suos in discipulos, dicebat : Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. Beati qui esuritis nunc, quia saturabimini. Beati qui fletis nunc, quia ridebitis. Beati eritis cum vos oderint homines, et separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis. Gaudete in illo die et exultate : ecce enim merces vestra multa est in celis. Secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum. Verumtamen vobis divilibus, quia habetis consolationem vestram. Vobis qui saturati estis nunc, quia esurietis. Vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et fletis. Vobis cum laudaverint vos omnes homines. Secundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum. » Postquam ordinavit discipulos, per beatitudines et doctrinas in ordinem magis spiritualem inducit ac componit. Nam ad illos se vertens sermonem facit. Et primum beatos dicit pauperes, 312 sive humiles intelligere volueris, sive a pecuniae cupiditate alienos. Et omnes beatitudines

« Καὶ αὐτὸς ἐπάρχει τοὺς δρθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἔλεγε. Μακάριοι οἱ πτωχοί, διτὶ ὑμετέρα ἐστίν ἡ βρισιλία του Θεού. Μακάριοι εἰλαίοντες νῦν, διτὶ γελάσετε. Μακάριοι εἰστε διανθρώποι, καὶ ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ δυνομα διελῶν ὡς καθηρόν, ἔνεκα τοῦ Γεωργίου τοῦ ἀνθρώπου. Χαίρετε δικαιοντες τῷ ὑμέρῳ καὶ σκητήσατε. Ἰδοὺ γάρ δι μὲν δύμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποιούντες προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν. Πλὴν οὐαὶ δύμων τοῖς πλουσίοις, διτὶ ἐπέχετε τὴν παράκλησιν δύμῶν. Οὐαὶ δύμων, οἱ γελῶντες νῦν, διτὶ πενθήσατε. Οὐαὶ δύμων, οἱ γελῶντες νῦν, διτὶ πενθήσατε καὶ κλαύσατε. Οὐαὶ δύμων καλῶς ὑμᾶς εἴσαι πάντες οἱ ἀνθρώποι. Κατὰ ταῦτα γάρ ἐποιούντες οἱ φευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν. » Μετὰ τὸ χειροτονῆσαι τοὺς μαθητὰς, ῥύμαζει αὐτοὺς διὰ τὰ μακρισμῶν καὶ τῆς διδασκαλίας εἰς πνευματικόν κατάστασιν. Πρὸς γάρ αὐτοὺς ἀποτελέματα ποιεῖται τὸν λόγον. Καὶ πρώτον μακαρίζει τὰς πτωχούς, εἴτε τοὺς τεπεινόφρονας. Φούλασι τοῖς

εἴτε τοὺς ἀριλάργυρους ἔχοντας τὸν τρόπον. Ἀπλῶς οἱ μακαρισμοὶ εὐτέλειαν ἡμᾶς διδάσκουσι, καὶ ταπείνωσιν καὶ ἔξουδόνωσιν καὶ ὄνειδισμόν. Ὅστερ οὖν καὶ τὸ Οὐρανὸν εἰσένεις ἀποκληροῦται, τοὺς τε πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰώνι, οὓς καὶ ἀπέχειν τὴν παράληπτὸν φησιν. ἀντὶ τοῦ ὧδε ἐν τῷ παρόντι αἰώνι ἀπολεμβάνοντας τὴν εὐφροσύνην, καὶ τοὺς γελῶσι, καὶ τρυφᾶσι, καὶ ἐπαινουμένοις. Φρίξωμεν, ἀδελφοί, πάντας τὸ Οὐρανὸν ὅτι ἔχων οἱ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπικινεσθαι, ἀλλὰ πρότερον ἀπὸ θεοῦ.

« Ἀλλὰ διάτιν λέγω τοὺς ἀκούσουσιν Ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθρους ὑμῶν. Καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦσιν ὑμᾶς. Εὔλογετε τοὺς κατεργαμένους ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζοντων ὑμᾶς. Τῷ τύποντι σε ἐπὶ τὴν σιχύνην, πάρεχε καὶ τὴν ἀλλην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰροντὸς σου τὸ ἴματιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσῃς. Πλενὲ δὲ τῷ αἰτοῦντι σε δίδου. Καὶ ἀπὸ τοῦ αἰροντος τὰ σέ μὴ ἀπαίτε. Καὶ καθὼν δίλετε ἵνα ποιῶσιν ὅρτν οἱ ἀνθρώποι, καὶ διμετέ ποιεῖτε αὐτοῖς ὅμοιως. Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποιά διάτι, χάρις ἔστι; Καὶ γὰρ οἱ ἀμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας εἰστοῦσι. Καὶ εἰν ἀγαθοτοιχῆτε τοὺς ἔχθρους ὑμᾶς, ποιά διάτι χάρις ἔστι; Καὶ γὰρ οἱ ἀμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸν ποιοῦσι. Καὶ εἰν ὁνείζετε παρ' ὅντιν ἀπολαβεῖν, ποιά διάτιν χάρις ἔστι; Καὶ γὰρ οἱ ἀμαρτωλοὶ ἀμαρτωλοὶ δανείζουσι, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα. Πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθρους ὑμῶν, καὶ ἀγαθοτοιχῆτε, καὶ ὁνείζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντας, καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς· καὶ ἔστοσι υἱοὶ τοῦ Ἡφίστου, ὅτι αὐτὸς γρατίσταις ἔστιν ἐπὶ τοὺς ἔχθροτος καὶ πονηρούς. Γίνεσθε οὖν οἰκτίμονες, καθὼν καὶ ἐ Πατέρι ὑμῶν ὁ οὐρανίος οἰκτίμων δεῖτεν. » Ἐκεῖδη περ οἱ ἀπόστολοι ἔμελλον σταλῆναι διετὸ τὸ κήρυγμα, καὶ προσεδοκῶντα ἐντεῖθεν πολλοὶ αὐτοὶς διδάσκειν καὶ ἀπέβουλοι· εἰ οὖν ἐπὶ τῷ διωγμῷ ἔχθρους οἱ ἀπόστολοι, εἰτα θέλοντες ἀγύνασθαι τοὺς λυπτούσας, διέγησαν καὶ οὐδὲν ἀδίδαξαν, διεβεστο ἄν δ τοῦ Εὐαγγελίου ἥλιος· διὰ τοῦτο τοῖν τοῦ Κύριος προλεμβάνων, παρανετ τοὺς ἀπόστολοις μὴ πρὸς ἀμυναν τῶν ἔχθρῶν χωρεῖν, ἀλλὰ πάντα γενναῖς φέρειν τὰ σομβαίνοντα, καὶν ὑδρίζωσι τινες, καὶν ἀνοσίας ἀπιδωλεύσασιν· οὕτω καὶ αὐτὸς ἐν τῷ στεγωρῷ ἔτοισι, λέγων· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τὰ ποιοῦσιν. Εἰτα ἵνα μὴ ἔχωσιν εἰπεῖν οἱ ἀπόστολοι διδάσκετον εἶναι τὸ τοιούτον ἐπίταγμα, τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἔχθρους, φησιν, «Ο ἐὰν θέλῃς σὺ ἐπὶ τοιούτῳ, τοῦτο ἔδειξαι καὶ τοῖς ἑτέροις. Καὶ γενοῦ τοιούτος ἄλλοις, οἵους ἂν θέλῃς περὶ τοιούτον γινέσθαι ἑτέρους. Εἰ μὲν σκληροὺς καὶ ἀσυμπαθεῖς καὶ ὀργῆλους θέλεις εἶναι τοὺς ἔχθρους σοι, ἵστο καὶ σὺ τοιούτος, εἰ δὲ τούναντίον ἀγαθῶνς καὶ συμπαθεῖς καὶ ἀμνησικάκους, μὴ ἀδύνατον εἶναι νόμικε τὸ τοιούτος καὶ αὐτὸς εἶναι. Ὁρῆς νόμον ἔμφυτον ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν ἐγγεγραμμένον; Οὕτω καὶ δ Κύριος εἶπεν· «Ἐν ταῖς ἡμέραις ἔκειναις διδοὺς νόμους μου, εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς. Εἰτα καὶ ἄλλην ἀνάγκην ἐπιτίθησιν ἡμῖν, διετὸ Εἳν ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας, ὅμοιοι ἔστε ἀμαρτωλοῖς καὶ ἔθνικοις. Εἴναι δὲ ἀγαπᾶτε τοὺς

VERS. 27-36. • Sed vobis dico qui auditis:Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt. Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos. Percutienti te in maxillam, praebet et alteran: : et ab eo qui aufert tibi pallium, etiam noli tunicam prohibere. Omni autem exigenti abste, tribue: : et ab eo qui aufert quae tua sunt, ne reposcas: : et prout vultis ut faciant vobis homines, vos quoque facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vos diligunt, quae vobis est gratia? Nam et peccatores eos a quibus diliguntur, diligunt. Et si beneficeritis his qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? Siquidem et peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his a quibus speratis vos recepturos, quae gratia est vobis? Nam et peccatores peccatoribus dant mutuum, ut recipiant paria. Quinimo diligite inimicos vestros, et benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes: : et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi: : quia ipse benignus est erga ingratos et malos. Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est. » Quoniam apostoli ad prædicandum mittendi erant, et exspectabantur multi persecutores et insidiatores: si igitur apostoli in persecutione sua dolentes, ad viudicandum eos qui se offenderunt conversi suisserint, siluisserint et non docuissent, extinctus nique fuisset sol Evangelii: propterea Dominus anticipans admonet discipulos ne vindictam de inimicis sumant, sed omnia quae eveniunt, fortiter ferant, quamvis quidam injuria affiant, quamvis irreli-giose insidientur; sicut et ipse in cruce faciebat, dicens: Pater, dimitte eis; nesciunt enim quid faciunt. Deinde ne apostoli dicere possint impossibile esse præceptum diligendi inimicos, dicit: Quod tibi vis fieri, hoc et aliis facito: et esto talis aliis, quales alios tibi esse vis. Si quidem dures et incompatientes et iracundos volueris esse tibi inimicos, esto et tu talis, sin illos volueris esse bonos, et compatientes, et injuriarum inimicorum, ne impossibile credas esse quod et tu talis sis. Vides legem naturalem in cordibus nostris inscriptam? Sic et Dominus dixit: In diebus illis dans leges meas in mentem 313 illorum, et in corda illorum inscribam eas. Postea et alia necessitate nos urget. Si diligitis eos qui vobis bene faciunt, similes estis peccatoribus et gentilibus. Si diligitis eos qui vobis malefaciunt, similes estis Deo, qui est bonus ingratiss et malis. Utrum igitur Deo an peccatoribus similes fieri vultis? Vides divinam doctrinam? Primum a natu-

rali lego te docuit. Nam quod tu tibi vis fieri, hoc A πρὸς ὑμᾶς πονηρευόμνους, δημοσίοι ἔστε τῷ Θεῷ, δὲ etiam alteri fac. Deinde et a fine ac mercede, mercedem enim pollicetur vobis, quod similes fiantur Dei. Ποτὸν οὖν θέλετε, θμοιοι εἶναι τῶν ἀμαρτωλῶν, η̄ δύοιοι εἶναι τοῦ Θεοῦ; Ὁρὰς διδάσκαλίαν θείαν; "Ἐπεισότε πρῶτον ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ νόμου. Ὁ γάρ θέλεις σὺ γενέσθαι σοι, τοῦτο καὶ σύτος ἄλλοις ποιεῖ. Εἴτα πειθεῖσθαι καὶ τὸν τέλους καὶ τοῦ μισθοῦ· μισθὸν γὰρ ὑποχρεούσθαι ὅμητον τὸ δμοίους γενέσθαι Θεῷ.

VERS. 37-40. « Nolite judicare, et non judicabimini. Nolite condemnare, et non condemnabimini. Remittite, et remittetur vobis. Date, et dabitur vobis. Mensuram bonam et conferiam et concussam atque exundantem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua metimini, metientur alii vobis. Dicebat autem illis similitudinem. Nunquid potest cæcus cæcum dacere? nonne ambo in se videntur? Non est discipulus supra magistrum suum, perfectus autem omnis erit, sicut magister ipsius. » Omnes morbum difficilem ab animabus nostris amove Dominus, radicem dico superbiae. Nam qui se ipsum non considerat, et solum attendit res proximi, illasque taxare vult, certum quod superbia capit, et obliuiscitur sui. Omnino enim de se quod non peccet sentit, et propterea alios peccantes reprehendit. Igitur si vis incondemnatus esse, ne condemes alios. Dic enim, quæso, quare condemnas alium ut prævaricantem divinas leges? Annon et tu prævaricaris divinam legem? Ut taceam de aliis peccatis, certe in illo ipso quod alios judicas, peccas.³⁵ Etenim divina lex præcipit tibi ut judices fratrem. Et ita etiam tu prævaricaris legem. Et cum prævaricator es, non debes judicare alium ut prævaricatorem. Judicem enim superiorem esse oportet natura peccante. Remitte igitur, et remittetur tibi: da, et dabitur tibi. Mensuram enim bonam, conferiam et concussam et exundantem dabunt in sinum vestrum. Non enim parce remetitur Dominus, sed opulente. Sicut igitur mensurus farinam promis, concutis, exundareque facis, siquidem absque parvimonia meliri vis: ita et Dominus mensuram magnam et exundantem dabit tibi. Ille forte acutior quispiam quæsierit, quomodo postquam dixit, Qua mensura metimini, metientur vobis et alii, iterum dicit quod mensura exundet? Si enim exundet, quomodo mensura hæc eadem est? Dicimus itaque non esse dictum quod tanta mensura metientur vobis et alii, sed eadem. Si quidem dixisset tanta mensura, tunc non defuisset difficultas et contrarietas sermoni. Nunc autem cum eadem dixerit, solvit contrarietatem. Licet enim dare eadem mensura, sed non tanta. Hoc igitur dicit Dominus: Si beneficeris, beneficiet tibi. Hoc enim est eadem mensura. Exundantem autem dicit, quod cum semel beneficeris, innumeris modis tibi beneficiet. Idem est etiam in condemnatione. Qui enim condemnat et deinde condemnatur, eadem mensura recipit: quatenus autem amplius condemnatur quod similem condemnari, in hoc exundans est mensura. Hæc autem dixit Dominus a condemnatione nos prohibens.

³⁵ Rom. II, 4.

« Μή χρίνετε, καὶ οὐ μὴ χριθῆτε. Μή καταδικάσσετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε· ἀπολύτα, καὶ ἀπολυθήσεσθε. Δίδοτε, καὶ δοθήσεται δικαίον. Μέτρον καλὸν πεισμένον, καὶ σταλεψένον, καὶ ὑπερχυνόμενον δώσουσι εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν. Τῷ γάρ εἰπε μέτρῳ φιλοτερεῖτε, ἀντιμετρηθετεῖ δικαίον. Εἴτε καὶ παρεβολὴν σύντοις. Μή τι δύναται τυφλὸς τυφλὸν διδηγεῖν; Οὐχὶ ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πέσσονται; Ότι οὐτε μαθρήτης ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον σύντοις. Κατηρτιζόμενος δὲ πᾶς έσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτῶν. Η Παγγάλεπον οὐσημά ἀποτέμνει τῶν ἡμετέρων φυγῆς ὁ Κύριος, τὴν δίξαν λέγω τῆς ὑπεροφύτες. Ὁ γάρ μη διατένοντες ἐπισκεπτόμενος, ἀλλὰ τὰ τοῦ πλησίου μόνον ἐφορῶν, καὶ ταῦτα μαρτυρεῖν θέλων, πρόδηλον διτού περοφύτες ἀλισκόμενος λέληθεν έστυν. Οἰτα γάρ πάντως περὶ έστυν, διτού οὐχ ἀμαρτάνει. Καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἄλλους ἀμαρτάνοντας στιτάτεται. Εἰ οὖν θέλεις ἀκταρίτος εἶναι, μὴ κατάκρινε ἔτερον. Εἴπε μοι γάρ διειτι καταρίνεις ἔτερον, ὃς παρεβάνοντα πάντως τὸν θείους νόμους; Σὺ δὲ αὐτὸς οὐ παρεβάνεις θείου νόμον; "Αφίημι ἐν ταῖς ἄλλας ἀμαρτίαις, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ χρίνειν ἔτερον, πάντως γάρ νόμος θείος διακελεύεται σοι μὴ χρίνει τὸν ἀδελφόν· δώσε καὶ οὐ παρεβάνεις νόμον. Περιβάτης δὲ ὁν, οὐχ ὀφελεῖς ἔτερον χρίνειν ὃς παρεβάτην. "Ανώτερον γάρ εἶναι δεῖ τῆς ἀμαρτωνός φύσεως τὸν χριτήν. "Απόλυτος οὖν, καὶ ἀπολύτης δίδου, καὶ δοθήσεται σοι. Μέτρον γάρ καλὸν, πεισμένον καὶ σταλεψένον, καὶ ὑπερχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν. Οὐδὲ γάρ φιλοδομίας ἀντιμετρεῖ δικαίον. Οὐταρ εἰ δὲν μέλλεις μετρηθεῖν τυχὸν ἀλευρον, πιέζεις τόπον καὶ σαλεύεις, καὶ ὑπερεχεισθεὶς ποιεῖς, εἴτε θέλεις τοῦτο μετρῆσαι χωρὶς φειδωλίας· οὕτω καὶ δικαίος μέτρον μέτρα καὶ ὑπερεχυνόμενον δάστεται. Ζητήσεις δ' ἂν τις διέπερος, τῶς εἰπάντοι διτού οὐ μέτρη μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται δικαίον, πάλιν λέγεται, διτού μέτρον ὑπερεχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν; Εἰ γάρ ὑπερεχύνεται, πῶς τὸ αὐτὸν δέπι; Λέγομεν οὖν διτού οὐκ εἰπε, Τοσούτῳ μέτρῳ ἀντιμετρεθήσεται δικαίον, ἀλλά, τῷ αὐτῷ. Εἰ μὲν γάρ εἶτε, τοσούτῳ μέτρῳ, τότε δὲν εἴχει δισχέρειαν καὶ ἐναντιτά διλόγος. Νῦν δὲ, τῷ αὐτῷ εἰπάντοι, λύει τὸν ἐναντιότητα. "Εστι γάρ διδόνται τῷ αὐτῷ μέτρῳ, οὐ μὴν τοσούτῳ. Τοῦτο γοῦν λέγεται δικαίος, δικαίησης εὑργετηθήσει τοῦτο τὸ αὐτό μέτρον. Τὸ δὲ ὑπερεχυνόμενον, διτού εὑργετηθεῖσας ἀπεξ, μηριοπλασίας εὑργετηθῶσῃ. Τὸ αὐτό καὶ ἐπὶ ταῖς κατακρίσεως. "Ο γάρ κατακρίνει, εἴτε κατακρίμενος, τῷ αὐτῷ μέτρῳ ἀντιλαμβάνει· καθό δὲ πλεῖστον κατακρίνεται, διτού τὸ δμοίους κατακρίνει, κατὰ τοῦτο

ιχνομενόν ἔστι τὸ μέτρον. Ταῦτα δὲ εἰπάν· Dicit autem et parabolam nobis, hoc est exemplum. Καὶ καλύπτεις ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ κατακρίνειν, καὶ παρεβολὴν ἡμῖν, τοιςέστιν ὑπόδειγμα. μου γέρ, φησί, ὁ ἕτερον χρίων, καὶ αὐτὸς τὰ ἄμαρτάνον, οὐκ ἕσκαστος τυφλῷ τυφλὸν διδοῖ; Εἰ γάρ τὸν ἕτερον χρίνεις, αὐτὸς δὲ τοὺς περιπίπτεις, ἄμφοτεροι τυφλοὶ καὶ δοκεῖς δῆγεταις ἐκεῖνον καὶ τὸ καλὸν διὰ τοῦ κατα-, οὐχ ὅδηγεταις δέ. Πῶς γάρ καταὶ ἐκεῖνος ἐπὶ λόν δῆγεταις δέ τοῦ, δταν καὶ σὺ πτεῖς; ἔστι γάρ μαθητὴς ὃντερ τὸν διδάσκαλον. Εἰ σὺ διδάσκαλος δοκεῖς καὶ ὅδηγος, πταίεις, πάντως εἰ δὲ μαθητεῦεις; καὶ δῆγεταις δέ. Οὐ γάρ ιημένος μαθητής, τοιςέστι τετελειωμένος, ὡς διδάσκαλος αὐτοῦ. Ταῦτα εἶπε περὶ τοῦ κατακρίνειν τοὺς ὑπόδειστέρους ἡμῶν, καὶ δοκοῦντας ἄμαρτάνειν. Ἐπάγει δὲ καὶ ἕτερα τῆς αὐτῆς φράσ.

Γί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος, τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ αἴνοις; Ἡ πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ ἀδελφῷ, ἀφεις ἐκβαλλω τὸ κάρφος, τὸ ἐν τῷ φυσικῷ σου, αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν πων; Ὅποκριτά, ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ θαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεται τὸ τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου. Οὐ γάρ κάρον καλὸν, ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ σαπρὸν, ποιοῦν καρπὸν καλόν. Ἐκαστον γάρ δὲ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται. Οὐ γάρ δὲ νιπτέρουσι πάκα, οὐδὲ δὲ βάστου τρυγῶσι ήν. Ὁ ἀγεθὸς δινθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θητᾶς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν, καὶ φρός ἀνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν. Ἐκ γάρ τοῦ ὑμανος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ. Ἡ θεοῖς, φησί, τὸ κάρφος, τοιςέστι, τὸ μικρὸν μετα τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν, τὸ μέγα μετ τὸ σὸν σὺ κατανοεῖς; Τοῦτο δὲ ἄμφοις δὲ πάντας μὲν, μάλιστα δὲ πρὸς διδάσκαλους χοντας, οἵ τε μὲν τῶν ὑπὸ χειρα ἄμαρτήματα, κρά δητα καλάσσασι, τὰ δὲ οἰκεῖα, καὶ μεγάλα ἀστιν ἀκαλαστα. Λιὸ καὶ ὑποκριτᾶς τούτους ἡ Κύριος, ὡς ἄλλο μὲν φινομένους, ἐκ τοῦ τὰ λον ἄμερτήματα καλάσσειν, φάνονται γάρ ἄλλο δὲ ὄντας, εκ τοῦ καὶ αὐτοὺς χείρων. Εἴτα καὶ ἀπὸ ὑποδειγμάτος πιστοῦται γον αὐτοῦ. Ὅποκριτ γάρ, φησίν, οὐκ ἔστι δένηλον, ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ δένδρον σαποιοῦν καρπὸν καλὸν, οὐτω καὶ δ τοὺς ἄλλους δ ζειν καὶ διορθουσθαι ἐπιχειρῶν καὶ μετ- πό τὸ βελτιόν, οὐκ ἀν εἴτη πονηρός, εἰ δὲ πονηρός ἐκ ἐτέρους βελτίους ἀργάσσειτο. Ἡ γάρ καρδία θησαυρός ἔστι, καὶ μὲν ἀγαθὸς ἔχει, δινθρωπος ἀγαθὸς ἔστι, καὶ ἀγαθὰ λαλεῖτε εἰ μην μεστή ἔστιν ἡ καρδία, καὶ δ δινθρωπος ἔστι, καὶ πονηρὰ λαλεῖται. Δύνασαι δὲ ταῦτα καὶ ὡς περὶ τῶν Φαρισαίων λεγόμενα νοήσαι. εἰνους γάρ ἀποτεινόμενος, φησίν, διτι, "Ἐκβαλε

VERS. 41-45. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo proprio tuo, non animadvertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frates, sine, ejiciam festucam quæ in oculo tuo est, ipse in oculo tuo trabem non videus? Hypocrita, ejice primum trabem ex oculo tuo, et tunc perspicies ut ejicias festucam quæ est in oculo fratris tui. Non est enim arbor bona quæ facit fructum malum: neque arbor mala faciens fructum bonum. Unaquaque enim arbor ex fructu suo agnoscitur. Neque enim e spinis colligunt sucus, neque e rubo vindemiant uvam. Bonus homo ex bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo ex malo thesauro cordis sui profert malum. Ex abundatia enim cordis loquitur os ejus. » Quid autem vides, inquit, festucam, hoc est, parvum peccatum fratris tui, trabem autem, magnum peccatum tuum, non advertis? Hoc autem omnibus dici potest, et maxime doctoribus et principibus, qui subditorum peccata quamvis parva puniunt: sua autem etiam maxima impunita sinunt. Idcirco illos et hypocritas vocat Dominus. Sunt alii quidem apparentes, dum aliorum peccata puniunt: in hoc enim justi apparent. Alii autem sunt ex eo quod et ipsi gravius peccent. Postea etiam et exemplo confirmat sermonem suum. Sicut, inquit, non est arbor bona quæ facit fructum putrem, neque arbor putris quæ facit fructum bonum: ita et qui alias castigare et corrigere, et ad bonum transferre intentat, non fuerit malus: si autem malus fuerit, alios non faciet meliores. Uniuscujusque enim cor thesaurus est: et si quidem bona habeat, etiam homo bonus est, et bona loquitur: sin vero malis cor plenum fuerit, etiam homo malus est, et mala loquitur. Potes autem haec et de Pharisæis sic intelligere. Ad illos enim sermonem dirigen, inquit, Ejice primum trabem ex oculo tuo, et tunc festucam quæ est in oculo fratris tui: sicut etiam alibi dicit, Camelum glutientes, et culicem excolantes. Quomodo igitur vos Pharisæi qui estis arbores putres, poteritis fructus bonos afferre?

Vester enim sermo semper putris est, sicut et vita. Α πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀρθαλμοῦ σου, καὶ τότε τὸ Loquimini enim ex abundantia cordis. Quomodo καίρος τὸ ἐν τῷ ὄρθαλμῷ τοῦ ἄδελφοῦ σου. "Μετέρ igitur alios corrigetis, et aliorum peccata punietis, καὶ ἀλλαχοῦ λέγει, οἱ τὴν κάμηλον κατεπίνονται, ipsi gravius peccantes? καὶ τὸν κάνωπα διώλζονται. Πῶς οὖν, φησίν, ὑμεῖς, ὡς Φαρισαῖοι, δένδρα ὄντες σαπρὰ, δυνήσεσθε καρποὺς ἀγαθούς προσενεγκεῖν; Ὅμως γάρ καὶ δὲ λόγος σαπρός, ὃς καὶ ἐ βλοτ, ἐκ γάρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λέγεται. Πῶς τοίνυν ἔτερος διορθώστε; καὶ ἐπί τοῦ ἀμαρτήματα κολάσσετε, αὐτοὶ τὰ μεῖζα ἀμαρτάνοντες;

VERS. 48-49. «Quid autem vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quae dico? Quisquis venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos, ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini aedificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum super petram. Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, et non potuit eam movere, fundata enim erat super petram. Qui autem audivit, et non fecit, similis est homini qui aedificavit domum suam super terram absque fundamento, in quam illisus est fluvius, et continuo cecidit, et facta est ruina domus illius magna.» Et hoc necessario nobis dicitur, qui ore quidem Christum constemur, opere autem negamus 33. Si enim Dominus sum, inquit, omnino vestrum est facere ea quae sunt servorum. Servi enim opus est recte facere quod dominus imperat. Deinde, dicit nobis quid lucretur se audiens, et non solum audiens, sed et faciens. Similis est enim homini aedificanti, qui aedificavit super petram. Petra igitur est Christus, sicut Apostolus testatur 36. Fodit autem in profundum, qui non superficialiter sermones Scripturæ accipit, sed scrutatur profunda illarum in spiritu. Talis igitur et supra petram fundat, et deinde facta tempestate, hoc est persecutione vel tentatione, illidit flumen donui illi, tentator, sive dæmon, sive homo, et non valet movere illum. Flumini sane tentans ille homo confertur, et valde merito; sicut enim flumen inundare facit aqua quae superne decidit, ita et tentantem illum hominem Satanas, qui e supernis cecidit, crescere facit. Domus autem eorum qui non faciunt sermonem Domini cadit, et fit ruina domus illius magna. Magna enim ruina est eorum qui audiunt et non faciunt. Nam qui non audit, et non facit, non tam graviter cadit, qui autem audit et non facit, gravius peccat.

CAPUT VII.

De centurione. De filio viduae. De missis a Jounne.

VERS. 1-10. 346 «Cum autem consummasset omnia verba sua audiente populo, intravit Capernaum. Centurionis autem cuiusdam servus male habens agebat animam, qui illi erat charus. Cum audisset autem de Jesu, misit ad eum seniores Iudeorum, rogans eum ut veniret et servaret servum suum. At illi cum venissent ad Jesum, rogabant cum studiose, dicentes: Dignus est ut hoc illi

ε Τί δὲ με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ εἰ ποτεὶς
δὲ λόγω; Πᾶς δὲ ἕρχομενος πρός με, καὶ ἀκούων
τῶν λόγων, καὶ ποιῶν αὐτούς, ὑποδεῖξεν ἡμῖν
ἔστιν ὅμοιος. "Ομοίος ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδέσποτῃ
οἰκίᾳ, δις ἵσκαψε καὶ ἔδιδυνε, καὶ ἔθηκε θεμιτοῖς
ἐπὶ τὴν πέτραν. Πλημμύρας δὲ γενομένης, προστρί-
βηκεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ εἰς ἴσχυν
σκλεύσκει αὐτήν· τεθμελίωτο γάρ ἐπὶ τὴν πέτραν.
Ο δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας, δημοσίς ἦτοι ἀ-
νθρώπῳ οἰκοδόμησαντι οἰκίᾳ ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς
μελουν· ἢ προσέφθηκεν ὁ ποταμὸς, καὶ εὐθέως ἤστι,
καὶ ἐγένετο τοῦ βῆματος τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα. » Καὶ
τούτο ἀναγκαῖον προς ἡμᾶς, τοὺς δημολογοῦντες μὴ
αὐτὸν τοὺς χειλεστούς Κύριον, τοῖς δὲ ἕργοις ἀρνο-
ύοντας. Εἰ γάρ Κύριος εἴμι, φησί, πάντας ὑμᾶς ἤστι
τὸν δούλων ποιεῖ. Δούλων δὲ ἕργον, τὸ πρέπειν ἐσ-
τὸν κύριος ἐπιτάσσει. Εἶτε λέγει ἡμῖν τί καρδίνει δὲ
αὐτοῦ ἀκούσων, καὶ μὴ μόνον ἀκούσων, ἀλλὰ καὶ ποιεῖ.
"Ομοίος γάρ ἐστιν ἀντρώπῳ οἰκοδόμῳ δις φυσικῆς
ἐπὶ τὴν πέτραν. Πέτρα μὲν οὖν δὲ Χριστός, ὃς δὲ
Ἀπόστολος μαρτυρεῖ. Σκέπτεται δὲ καὶ βαθύτερον, δι-
καὶ μῆτερος δέχεται τοὺς τῆς Γραφῆς λόγους,
ἀλλ' ἔρευνε τὰ βάθη τούτων μετὰ τοῦ πνεύματος.
Ο τοιούτος οὖν καὶ ἐπὶ τὴν πέτραν θεμιτοῖς, Εἴτε
πλημμύρας γενομένης, διωγμοῦ τυχὸν ἢ παρεργοῦ,
προσφέτει δὲ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, ὁ παρετή-
τεται δαίμων εἰτε ἀνθρώπος, καὶ σὺν ισχύει σελεύ-
ται την. Ποταμῷ δὲ ἀν παρεβληθείται, δι παρέβηται
θρωπός, καὶ μάλιστα εἰκότες· ὀστερός γάρ τὸν ποταμὸν
ἡ δικαιονει πεποιησε βροχὴν πλημμυρεῖν ποιεῖ, εἰς
καὶ τὸν πειραστὴν ἄνθρωπον δὲ δικαιοεῖν πεσεῖν Σε-
τινᾶς αἰχνει ποιεῖ. Τῶν δὲ μὴ ποιούντων τοὺς τῷ
Κύριον λόγους η οἰκία πίπτει, καὶ γίνεται τὸ βῆμα
τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα. Μεγάλα γάρ εἰσι τὰ ταῦ-
ματα τῶν ἀκούσντων μὲν, μὴ ποιούντων δέ. Ο μὲν
γάρ μήτε ἀκούσας μήτε ποιήσας, ἐλαφρότερε πάντα,
δὲ ἀκούσας μὲν, μὴ ποιήσας δὲ, χαλεπότερον
ἀμαρτάνει.

ΚΕΦΑΛΑ Ζ'.

Περὶ τοῦ ἐκαποντάρχου. Περὶ τοῦ μεῖν τῆς Ι-
ραρίας. Περὶ τῶν σταλέντων παρὰ Ιωάννου.

ε Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωτε πάντα τὰ βῆματα εἰπόντες;
τὰς ἀκούσας τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναοῦ. Εκ-
αποντάρχου δὲ τίνος δούλος κακῶς ἰχθων, ἔμελλε πο-
λευτην δις ἡν αὐτῷ ἐντιμος. Ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ
Ἰησοῦ, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν
Ιουδαίων, ἥρωτῶν αὐτὸν δικαίων διασύνην τὸν
δούλον αὐτοῦ. Οἱ δὲ, παρεγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰη-
σοῦν, παρεκάλουν αὐτὸν σπουδάσας, λέγοντες ἵνα

33 Tit. i, 16. 36 I Cor. x, 4.

"Ἄξιός ἐστιν ὁ παρέκει τούτῳ, ἀγαπᾷ γάρ τὸ Ιησος A præstes : diligit enim gentem nostram, et Synagogam ipse ædificavit nobis. Jesus autem ibat cum illis. Et cum jam non longe abesset a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens ei: Domine, noli vexari: non enim sum dignus ut sub tectum meum intres. Ouapropter nec dignum meipsum arbitratus sum, ut venirem ad te : sed die verbo, et sanabitur puer meus. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic : Vade, et vadit : et alteri : Veni, et venit : et servo meo, Fac hoc, et facit. Auditis autem his Jesus miratus est eum, et conversus sequenti se turbæ dixit : Dico vobis, ne in Israel quidem tantam fidem inveni. Et reversi qui missi fuerant in domum, invenierunt servum qui languerat sanum. » Idem est hic B cum illo quem Matthæus ponit, etiam si non dicat Matthæus quod miserit Judæos, rogans et orans illum. Verisimile enim est quod primum miserit Judæos, deinde etiam ipse venerit. Quod igitur prætermisit Matthæus, hoc dicit Lucas. Fortassis et Judæi invidia tabescentes non permiserunt centurionem ad pedes Jesu venire: suisset enim hoc in gloriam Jesu, si denique ipse urgente necessitate accessisset ad Jesum. Sed forte iterum quis interrogari: Quomodo igitur Matthæus dicit quod ille propria voce obsecrari ut veniret Jesus, Lucas vero hoc loco dicit quod amici obsecrarint eum ne veniat? Dicendum itaque quod nihil novum etiam alios mittere, et perse venire, et eadem dicere ac deprecari ne veniat. Digna autem viri fides est quam admiremur, indignum se vocantis adventu Jesu Idcirco et Dominus dicit quod neque in Israelitico populo tantam fidem invenerit. Gentilis enim erat centurio, forsitan ex Romanorum cohortibus. Centurio quoque omnis mens est quæ præstet multis in militia, cui per vitam multa sunt negotia, et habet servum ægrotantem. partem animæ rationis expertem, iram dico et concupiscentiam: ordinata enim sunt hæc ut serviant: et accessit Jesum mittitque ad illum intercessores Judæos, 317 hoc est cogitationes et verba confessionis. Judas enim interpretatur confessio. Nonne enim confessionis et humilitatis verba sunt: Non sum dignus ut ingrediaris sub tectum meum? etc. Itaque cum hæc crediderit in Jesum, statim recipit servum suum sanum, iram et concupiscentiam. Iudæos γάρ οὐκ εἰμι λέγω καὶ ἐπιθυμίᾳν δοῦλα γάρ ταῦτα ἐτάχθησαν εἶναι· καὶ ἐπικαλεῖται τὸν Ἰησοῦν, πάμψας πρὸς αὐτὸν μεσίτας τοὺς Ιουδαίους, τουτέστι, τοὺς τῆς ἑκομολογήσεως λογισμούς τε καὶ λόγους. Ιουδαίος γάρ ἑκομολόγησις ἔρμηνεται. « Ή γάρ οὐκ ἔνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθης, καὶ τὰ ἔχει. Πιετεύεται οὖν οὗτος ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, ταχέως ἀπολύψεται τὸν δοῦλον αὐτοῦ ὄγκιανοντα· τὸ θυμὸν λέγω καὶ τὴν ἐπιθυμίαν.

Ε καὶ ἦγενοτέ τὸν τῷ ἑπτῇ, ἐπορεύετο εἰς πόλιν Δ
καλουμένην Ναΐν. Καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ μαθηταί
αὐτοῦ ἵκανοι, καὶ δῆλος πολὺς. Οἱ δὲ ἡγγιστες τῇ πόλῃ
τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἔξεχομένη τεθνηκάς υἱός
μανογενής τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ ἡν χήρα· καὶ
δῆλος τῆς πόλεως ἵκανὸς σὺν αὐτῇ. Καὶ ἰδὼν αὐτήν
· δ Κύριος, ἐπολαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἰπεν αὐτῇ·
Μὴ κλαῖτε. Καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σφρού. Οἱ δὲ
βαστάζοντες ἴστησαν. Καὶ εἶπε, Νεανίσκε, σοὶ λέγω,
δηρέθητι. Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεαρός, καὶ ἤρετο λα-
λαῖτο· καὶ ἰδοκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ. Ἐλάβε δὲ
πόδες πάντας, καὶ ὀδέξαν τὸν Θεόν, λέγοντες, δι

dicentes : Propheta magnus surrexit inter nos, et A Prophētēs μέγας ἐγήραται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐκεῖσθέπτο οὐ θεὸς τὸν αὐτὸν. » Ἐπειδὴ περ τὸν τοῦ ἑκατοντάρχου δοῦλον ὑγιῆ καὶ μὴ πχρῶν ἐποίησεν, θερόν κατιότερον θυμιτευργεῖ. Ἰναὶ γάρ μὲν τὸς εἶπε, Καὶ τί καὶ νὸν ἐπὶ τῷ φούλῳ ἐποίησεν ; Ἰωνὶς γάρ οὐδὲ ἀπόθανεν ἀν δούλος, διὰ τοῦτο τὸν θεοφόρον ἑκεῖνον γερόν ἀνιστῆ. Οὐ λόγῳ δέ θυμιτευργεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς σοροῦ ἀπτεται. Ιναὶ μέντοι δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ σῶμα ζωῆς ἔστιν. Ἐπειδὴ γάρ ίδε γέγονε τοῦ Λόγου ἡ σάρκα τοῦ πάντας ζωρούντος, διὰ τοῦτο ζωοποίες ἔστι καὶ αὐτῇ, καὶ θυνάτου καὶ φθορᾶς ἀναιρετική. Ἀνακάθισεν ὃν ἐνερός, καὶ ἤρετο λαλεῖ, Ιναὶ μὴ κατὰ φραντασίαν δοξῇ τισιν ἐγγέρθει. Καὶ γάρ ὁληθεύς ἐναστάσας σημεῖα, τὸ ἀνακαθίσαι καὶ λαλῆσαι· ἐπειδὴ τοι γάρ σφυχον σῶμα οὔτε ἀνακαθίσαι, οὔτε λαλῆσαι δύνεται. Χάραν δὲ νοήσεις καὶ τὴν φυχὴν τὴν ἀποβαλλάσσαν τὸν ἄνδρα αὐτῆς, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀράνη σπείροντα. Ιδοὶ δὲ ταύτης δὲ νοῦς, δὲ θυνηκός καὶ ἔξα τῆς πόλεως, τῆς ἁνω Ιερουσαλήμ, κομιζόμενος. Χώρας γάρ τῶν ζώντων ἔστιν ἐκείνη· δι γοῦν Κύριος σπλαγχνισθείς, ἀπτεται τῆς σφρ. Σορὸς δὲ τοῦ νοῦ, τὸ σῶμα. Τάφος γάρ ὅντας καὶ σῆμα τὸ σῶμα. Καθὼς καὶ τινες εἰπον αὐτὸν ἔμειναι, τουτόστι τάφον. Ἀψάμεγος οὖν τοῦ σῶματος δὲ Κύριος ἐγέρει τὸν νοῦν, νεκνικὸν αὐτὸν καὶ γνωνατόν ποιῶν. Ἀνακαθίσας δὲ δὲ γεανίσχεος, δὲ νοῦς λέγω αὐτος, καὶ ἐγέρθεις ἀπὸ τοῦ τάφου τὰς ἀφροτίας, τότε ἤρεται λαλεῖν, τουτέστι διδόμενον τέλος. Ἐν δοφῷ γάρ τῇ θάμφατίκα κατέχεται, δὲ μέτρη διδάσκειν καὶ λαλεῖν· τές γάρ αὐτῷ πιστεύειν;

VERS. 17-29. « Et exiit hic rumor in universam C Judæam de eo, et omnem finitimam regionem. Et nuntiaverunt Joanni discipuli ipsius de his omnibus. Et invocavit duos de discipulis suis Joannes, misitque ad Jesum dicens : Tu es qui venturus es. 318an alium exspectamus? Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt : Joannes Baptista misit nos ad te, dicens : Tu es ille qui venturus est, an alium exspectamus? In eadem autem hora multos curavit a morbis ac plagis et spiritibus malis, et cæcis multis donavit visum. Et respondens dixit illis : Euntes renuntiate Joanni quæ vidistis et audistis, quod cæci videant, claudi ambulent, leprosi mundentur, surdi audiant, mortui resurgent, pauperibus annuntietur Evangelium : et beatus est quicunque non fuerit offensus per me. Et cum discessissent nuntii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbas : Quid existis in desertum ut videretis ? arundinem quæ vento agitur? Sed quid existis visuri? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui vestiti splendido vestiuntur, et in deliciis agunt, in aulis regum sunt. Sed quid existis ad videndum? prophetam? Utique dico vobis, et plus quam prophetam. Hic est de quo scriptum est : Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Dico enim vobis : Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est : attamen qui minor est in regno

B Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος αὐτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰudeᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχερῷ. Καὶ ἐγγείλαντο Ιωάννην οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ πάνται γράτιν. Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δὲ Ιωάννης, ἐπεμψε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, λέγων. Σὺ εἶ δὲ ἀρχόμενος, ή ἄλλος πασοδοκῶμεν ; Περηγόρημεν δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες, εἶπαν· Ιωάννης οἱ Βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν ἡμᾶς πρὸς σε, λέγοντας δὲ δὲ ἀρχόμενος, ή ἄλλον προσδοκῶμεν ; Ἐν τίτῃ δὲ διώρητε πολλοὺς ἀπὸ νόσον καὶ μαστίγιον καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοὺς παλλοὺς ἐκράσατο τὸ φλέπειν. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Περιεθέντες ἀπαγγείλατε Ιωάννην, εἴ εἶδες καὶ ἦστε στέτε, δι τυφλοὶ ἀναβλέποντες, χωλοὶ παριστάσθι, λεπροὶ καθαρίζονται, χωροὶ ἀποφύσονται, νεκροὶ ἀντρούνται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. Καὶ μαστίγιος ἦτο, δὲ ίσαν μὴ σκανδαλισθεῖν τῷ ἱμοί. Ἀπελθόντο δὲ τῶν ἀγράλων Ιωάννου, ἤρετο λέγοντας τοτε ἄρχοντας ιωάννου· Τί ἐξελλύθετε εἰς τὴν ἡρουμονοθεσίαν ; καλάμον δὲ ἀνέμου πελεκάμεγον ; Ἀλλὰ τι ἐξελυθετες θετεν ; Θύρων τοι μαλακοὺς ἵψατες ἡμιφερούμενον ; Ιδοὺ οἱ ἐν Κατιναρῷ ἐνδόμηντες τρυφῆ ὑπεράρχοντες, ἐν τοῖς βασιλιάσσοις εἰσίν. Ἀλλὰ τι ἐξελλύθετε θετεν ; προφήταν ; Μηδὲ λέγετε ὑποκαταπτερον προφήτου. Οὐτούς θετει προφήτας δέ γραπται· Ιδούς ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἀγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, δὲ καταρχημένοι τὸν ὄφελον του ἡρουμονοθεσίαν σου. Δέργω τέρη ὑμας, μαζευο ἐν γανταρίας τοι

ναικῶν Ἰωάννου οὐδεὶς ἔστιν. Οἱ δὲ μηρότεροι: ἐν Αὐτῷ οἱ μηρότεροι εἰναὶ τῷ Θεῷ, μείζον αὐτοῦ ἔστιν. Καὶ πάτερ τὸν Θεὸν, βαπτισθέντες τούς, βάπτισμα Ἰωάννου. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἥθιτοσχεν εἰς αὐτοὺς, μὴ βαπτισθέντες ὅπ' αὐτοῦ. » Ἔκονθμη μὲν ἀνὰ πάσαν τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν περιχώραν, τὸ δὲ τῇ Νάχθοισι, ἡρούσθη, ὃ καὶ τοῖς τοῦ Ἰωάννου μαθηταῖς δόδεκαντο οὖν ἐπὶ τοῖς τοῦ Κυρίου ἐπαίνοις, οἷς ἔτι ἀτελεῖς (98). Οἱ τοίνυν Ἰωάννης βουλόμενος αὐτοῖς ὕποδεῖξε τὸ μέγεθος τοῦ Χριστοῦ, καὶ δυον ἀφέστηκε αὐτοῖς, οἰκονομεῖ τὸ πρᾶγμα. Καὶ οὐδὲν μήποτε λίγει τοῖς μαθηταῖς περὶ Χριστοῦ συστητικόν. Γνωριμόμενος δὲ τὸν ἀγνοῦντας, ἀποστέλλει τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔρωτῶντας. Ὅτι πάμπολι τὸ μέσον τοῦ τε Δεσπότου Ἰησοῦ, καὶ τοῦ δούλου Ἰωάννου. Μὴ γάρ δὴ νόμιμος διτι ὀληθῆς ἀγνοῶν δὲ Ἰωάννης τὰ περὶ Χριστοῦ, ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔρωτῶντας. Πάκις γάρ ὃ καὶ πρὸ γενέσεως ἐν κοιλίᾳ μητρὸς αὐτοῦ ἔρωτήσας, ὡς ἐπιγνοὺς αὐτὸν, καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ μηρτρῷ μεριτρῷ μεριτρῷ αὐτοῦ ὡς Γιοῦ τοῦ Θεοῦ; Πέμπει τοῖνυν τοὺς μαθητὰς, λάγων αὐτοὺς ἔρωτῆσαι τὸν Ἰησοῦν. Σὺ εἶ δὲ ἔρχόμενος (99); Ὁράς πως τοὺς

^a Joan. I, 6.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(98) Cod. 31 addit: Καὶ δῆλον ἔξι ὥν πρὸς τὸν Καὶ επεμψεν δὲ Ἰωάννης, εὑθὺς ἰθεοάπευστε τυφλούς, διδάσκαλον Ἐλεγον. "Ος γάρ, φησί, μετὰ σοῦ πέρχεται: τοι: Ἰωάννου, φί σὺ μεμαρτύρηκας, οἶδε σύτο: βαπτίζει, καὶ πάντες ἐρχονται πρὸς αὐτόν. Καὶ πάλιν ζήτησις ἀγέντο τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετά τὸν Ἰουδαίων περὶ καθηρισμοῦ· καὶ αὐτῷ πάλιν προσελθόντες Ἐλεγον. Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νιτεύομεν πολλά, οἱ δὲ μαθηταὶ σου οἱ νηστεύοντες; Οὐδέποτε γάρ εἰδότες, τίς ἦν δὲ Χριστὸς, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄνθρωπον ψύλλον ὑποπτεύοντες, τὸν δὲ Ἰωάννην μείζονα ἢ κατά ἄνθρωπον, ἀγηλοτόπουν, εἰδοκιμουστα τούτον δρῶντες, ἐκεῖνον δὲ ὑπολόγιγοντα. Οἱ τοίνυν Ἰωάννης καὶ τ. λ. « Quod manifestum est ex iis quia magistro suo dixerunt (Joan. III, 26): Qui tecum, inquiunt, erant trans Jordanem cuius testimonialis es. ecce hic baptizat, et omnes reniunt ad ipsius. Et rursus, cum facta esset quaestio discipulos inter Joannis et Judaeos circa purificationem, illi ad eum accedentes dixerunt (Math. ix, 14): Cur nos et Pharisai jejunatus frequenter: discipuli autem tui non jejunant? Nondum enim scientes, quis esset Christus, sed eum merum hominem esse suspicentes, Joannem vero plus quam hominem, zelotypia percolebantur, videntes eum celebrem fieri, illum autem subminui (*). Itaque Joannes, etc. »

(99) Cod. 31 sequentia addit, quæ forsitan propriei hominoteleton omissa fuerant: « Η ἑτερον προσδοκῶμεν; Οἱ δὲ Χριστὸς τὴν γνώμην εἰδὼν τοῦ Ἰωάννου, οὐκ εἶπεν, διτι, Ἐγὼ εἰμι (ἢ γάρ ἄν καὶ προσέδη τοῦτο τοῖς ἀκούοντις, κατέτοι τοῦτο ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν), ἀλλ' ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀφίησι μεταθένειν. Λέγει γάρ, διτι προσελθόντων αὐτῶν τούτοις τούτοις πολλούς. Καίτοι πολλὰ ἀκολούθα ἦν, ἔρωτηθέντα, Σὺ εἶ, πρὸς μὲν τοῦτο μηδὲν εἴπεται, θεραπεύει δὲ εἰδένας τοὺς κακῶς ἔγραπτας, εἰ μὴ τρόπο δούλετο κατασκευάσαι, διπέρ εἰπον ἔγω; Εἰδέναι; τοίνυν, διτι θεὸς ὁν, τὴν διάνοιαν μεθ' ἡς αὐτοὺς;

(*). Hæc ei sequentia sere omnia quæ amplius Chrysostomo, hom. 37, al. 38; in Mathæum.

(b) Edit. Lat. ad Christum.

publicani, justificaverunt Deum baptizati baptismō Joannis. Pharisei autem et legisperiti consilium Dei spreverunt adversus semetipsos, non baptizati ab eo. » Increbuit per totam Judæam et finitimum regionem miraculum quod in Nain factum, auditum etiam est a discipulis Joannis, quos gravabant laudes Christi, utpote imperfectos. Itaque Joannes velens eis demonstrare magnitudinem Christi, et quantum se præcelleret, rem hanc communisicitur, et nihil quidem dicit discipulis de Christo definiens, sed simulans sese ignorantem, mittit illos, ut visis miraculis confirmentur in fide ex operibus ipsis, Dominum esse Christum, et servum Joannem. Ne igitur credas quod Joannes vere ignorans de Christo (a), miserit discipulos interrogantes. Quomodo enim, cum et ante nativitatem in utero matris exultarit agnoscens illum, et in Jordane testificatus sit eum esse Filium Dei? Mittit igitur discipulos, dicens eis ut interrogent Jesum: Tu es ille venturus? Vides quomodo discipulos inducat ut credant quod Deus sit Jesus. Prophetæ enim missi dicuntur, et ipse Joannes, sicut testatur evangelista, « fuit homo missus a Deo 37. » Dominus vero venturus.

^b Joan. I, 6.

C (98) Cod. 31 addit: Καὶ δῆλον ἔξι ὥν πρὸς τὸν Καὶ επεμψεν δὲ Ἰωάννης, εὑθὺς ἰθεοάπευστε τυφλούς, γυλών, καὶ ἑτέρους πολλούς, οὐκ εκείνον διδάσκαλον, πῶς γάρ τὸν πεπειραμένον; ἀλλὰ τούτους τοὺς ἀμφιβάλλοντας. Καὶ θεραπεύεις φησί, Πορευέντες απαγγείλατε τῷ Ἰωάννῃ ἐπειδούτε καὶ βλέπετε, καὶ τὰ ἔτης δι' ὧν δείκνυσιν, διτι καὶ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν οἴδεν. Εἰ γάρ εἶπεν, διτι Ἐγὼ εἰμι, καὶ προσέθη ἄν τοι τοις αὐτοῖς, καὶ ἐνενόησαν, εἰ καὶ μὴ εἶπον, διπέρ καὶ οἱ Ιοδαῖοι πρὸς αὐτὸν ἔλεγον, Σὺ τερὶ σεκτοῦ μαρτυρεῖς, διτι τούτο αὐτὸς μὲν οὐ λίγει, ἀπὸ δὲ τῶν πραγμάτων ἀφίησεν αὐτοὺς πάντα μαθεῖν, ἀνύποπτον τὴν διδασκαλίζεν ποιούμενος καὶ σαρῆ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν λαθανόντας επιγαγγειεῖπάν, Μαχάριος, δις ἄν μὴ σκανδαλισθῇ, ἐν ἐμοι. « Όρα δὲ καὶ διὰ τοῦ εἰπεῖν, Σὺ εἶ δὲ ἔρχόμενος, πῶς τοὺς μαθητὰς ἀμβιάζει βαδέως εἰς τὸ πιστεῦσαι, καὶ τ. λ. « An alium expectamus? Christus autem mentem Joannis sciens, non respondit: Ego sum (id enim offendisset auditores, tametsi consequens videretur, ut ita diceret), sed ex ipsis rebus id ediscere sivit. Ait enim, quod, cum illi ad eum accessissent, tunc sanavit multos. At vero quænam consequentia erat, interrogantium, quis esset, nihil respondere; ac statim agrotos sanare; nisi id quod dixi astrarue voluisse? Cognoscens igitur ille, utpote Deus, qua mente Joannes eos misisset, confessum sanavit cæcos, claudos aliquosque multos; non ut illum (jam de veritate persuasum), sed ut illos dubitantes edoceret. Cum vero sanasset, dixit, Euntes renuntiate Joanni quæ auditis et videtis, et quæ sequuntur: quibus palam facit, se eorum secreta nosse. Si enim dixisset: Ego sum, hoc et eos offendisset; et cogitassent, fortasse et ore protulissent illud quod Judæi dixerent: Tu testimonium perhibes de te ipso (Joan. VIII, 13): idcirco hoc ille non dicit; sed sinit ex operibus omnia discere, doctrinam suam claram, et ab omni suspicione immunem hoc habet cod. 31 supra Lucam, desumpta sunt ex

In potestate enim venit, non invitus. Tu igitur, es qui exspectabatur ut veniret in mundum? Quidam autem venturum in infernum intelligunt, ut quod dicitur, hunc sensum habeat: Tu es qui venturus es ad infernum? Quid igitur Dominus? Sciens scopum et mentem Joannis quare misisset illos, ut viderent **318** quæ ficeret, et ex illis confirmarentur, propterea ad se missis dicit: Renuntiate quæ videtis. Deinde enumerat miraculorum opera, quæ et per prophetas annuntiata fuerant. Nam quod cæci vident, et claudi ambulant, et pauperibus annuntiatur Evangelium, in Isaia scriptum est **38**. Deinde dicit: Et beatus qui non offensus fuerit in me, quasi ita dicens eis: Et vos beati, si non fueritis offensi in me. Quoniam autem verisimile erat multos fuisse offensos in Joanne, qui tantum testimonium perhibuisset de Christo, et nunc misisset illos ad rogandum num esset venturus ille, propterea dicit turbis Christum: Ne quid tam suscipiemini de Joanne. Neque enim arundo est, ut nunc huc, nunc illuc moveatur, et nunc quidem

28 Isa. xxxv, 5.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

pacto reddens. Unde etiam eos tacite redarguit, dicens: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Vide vero, quomodo dicendo: Tu es ille venturus? discipulos inducat ad credendum. » etc.

(1) Cod. 31 addit: "Oti μὲν γὰρ αὐτὸς, φησίν, ἦν ὁ Χριστὸς, ἢδε ὁ Ἰωάννης, εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπου ἔμελλε τελευτὴν, οὐκ ἥδει. 'Ἄλλο' οὐκ ἔχει τούτῳ λόγον' ὁ γὰρ Ἰωάννης οὐδὲ τοῦτο ἡγόνει, τούτῳ γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων ἐκήρυξεν, 'Ιδε γάρ, φησίν, ὁ Ἀρνος; τοῦ Θεοῦ, οἱ αἱρῶν τὴν ἀμφράν τους κόσμου. 'Αιμὸν δὲ ἔκάλεσε, τὸν στυρὸν ἀνκηρύττων, καὶ τῷ εἰπεῖν δὲ, ὁ αἱρῶν τὸν ἀμφράν τους κόσμου, αὐτὸν τούτο ἐδίλωσεν· οὐ γὰρ ἔτέρως, ἀλλὰ διὰ τοῦ στυροῦ τοῦτο εἰράστω. Καὶ τῷ λέγειν δὲ διὰ 'Ἐν Πνεύματι βρπτίσει υἱᾶς, τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν προφητεύεται. 'Ἄλλο' δὲ μὲν ἀναστῆσεται, φησίν, ἢδει, καὶ δῶσει Πνεύματα ἄγιον· διὰ δὲ σαυρωθῆσεται οὐκ ἥδει. Πῶς οὖν ἔμελλεν ἀνίστασθαι ὁ μὴ παθὼν, μηδὲ στυρωθεὶς; Τίνος δὲ καὶ οὐκ ἐλεγεν, οὐκ εἰ σὺ δὲ ἐρχόμεθε εἰς τὸν ἕδην, ἀλλὰ ἀπλοὺς, δὲ ἐρχόμενος; 'Ἄλλο καὶ πλλοῦ καταγραφοτέρον τούτῳ ἐκεῖνο ἦν. φησίν, γὰρ διὰ τοῦτο τὰς ἐλεγεν, ἵνα κάκετ ἀπελθῶν κηρύξῃ πρὸς οὓς εἴκαιρον εἰπεῖν, 'Ἀδελφοί, μὴ πτισία γίνεσθε φρεσίν, ἀλλὰ τῷ κακῷ νηπιάζετε. 'Ο μὲν γὰρ παρὼν βίος πολιτείας ἔστι καὶ κόλασις. Πῶς οὖν συνεκλάπθησαν πᾶλα: χαλκαῖ, καὶ μοχλοῖ σιδηροῖ συνεθάσθησαν διὰ τοῦ σώματος τοῦ αὐτοῦ; τότε γὰρ πρῶτον ἐδείχθη σῶμα (ἀδάντον) καὶ διελόν πάτσαν τὴν τοῦ ἕδου τυραννίδα. 'Ἄλλως δὲ τοῦτο τοῦ Θυνάτου τὴν ἴσχυν δείχνυσιν ἀνεψημένην, οὐ τῶν πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τετελευτηκότων τὰ ἀμφράτατα λελιμένα. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο φησίν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμπροσθεν διπάντας ἀπίλλαξε γεννην· Πῶς γάρ, φησίν, 'Ανεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμιων καὶ Γομορᾶς; Τοῦτο γάρ, οὓς καὶ ἐκεῖνων κόλασθησομένων εἴρηται, ἡμερώτερον κόλασθησομένων δ' οὖν δμως. Τί οὖν ἡδικήθησαν, φησίν, οἱ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ; Οὐδαμῶς. 'Ἐνην γὰρ καὶ μὴ ὀμολογησαντας τὸν Χριστὸν τότε σωθῆνται οὐ γὰρ τοῦτο ἀπαιτεῖται παρ αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰδωλολατρῆσαι, τὸ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν εἰδέναι. Κύριος γάρ, φησίν, οἱ Θεός σοι, Κύριος εἰς τοτιν. 'Ματει οὐδὲν δέει προδόμου ἔχει. 'Ἄλλως δὲ εἰ μέλλουσιν οἱ ἀπεστοι μετε τὸ ἀποδεκνειν πιστεύοντες εὐχαρισταὶ, οὐ-

Α μαθητὰς ἐμβιβάζει βαθέως εἰς τὸ πιστεύοντι ὃν Θεός τοτιν δὲ Ἰησούς; Οἱ μὲν γὰρ προφῆται ἐπισταλμένοι λέγονται καὶ αὐτὸς δὲ δὲ Ἰωάννης, ὃς καὶ δὲ Ἐβαγγελιστὴς λέγει, « ἐγένετο ἀνθρώπος ἀπειλημένος παρὰ Θεοῦ. » 'Ο δὲ Κύριος, δὲ ἐρχόμενος. 'Ἐν ἔξουσίᾳ γὰρ ἡλθεν, οὐκ ἄκουων. Σὺ οὖν, φησίν, εἰ δὲ προσδοκῶμενος ἐρχεσθαι εἰς τὸν κόσμον; Τινὲς δὲ δὲ τὸν φόνην νοούσιν, ὃς εἶναι τὸ λεγόμενον τοιούτον· Σὺ εἰ δὲ μέλλων ἡλθεῖν καὶ εἰς τὸν φόνην (1); Τί οὖν δὲ Κύριος; Εἰδὼς τὸν τοῦ ἱεροῦ σκοπὸν, ἐφ' ὃ τιντος ἀπέστειλεν, καὶ ἐπινοεῖται δὲ ποιεῖ, καὶ δὲ τούτων πιστεύοντα, ηδία τοῦτο ἀποσταλεῖσι, φησίν, 'Απαγγελίστε ἐμβιβίπετε. Είται καταλέγει τὰ τῶν Θυμάτων ἔργα, ἐκαὶ διὰ προφητῶν καταγγέλλει. Τὸ γὰρ, τυποὶ ἀνθράκων, καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, καὶ πτωχοὶ εἰς τηλίκονται, τοῦ 'Ησαίου ταῦτα εἰσιν. Εἰτί φησί· Καὶ μικάριος δὲ ἂν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἔμοι, μονομητοῦ λέγων αὐτοῖς· Καὶ οὐμεῖς μικάριοι ἔτεν μη σκανδαλιζησθῆναι εἰς ἔμοι. 'Επει δὲ εἰκὸς ἡν τοῦτο; σκανδαλισθῆναι εἰπει τῷ Ἰωάννῃ, πῶς δὲ τηλικτῆς

δεῖλον ἀπολεῖ ποτε, πάντες γὰρ μεταγνωσσοῦται τότε καὶ προσκυνήσουσι. Τί οὖν δέκαρος, κ. τ. λ. « Quod enim ipse, inquit, Christus esset, Joannes noverat; quod autem pro hominibus moriturus esset, nouerat. Sed hoc a ratione alienum est: non enim et hoc ille ignorabat; siquidem ante alia predicavit inquietus (i 19): Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Porro Agnus appellavit, crucem evan-tians: ac subdendo, qui tollit peccata mundi, id ipsum significavit: non enim aliter hoc quam per crucem executioni mandavit. Cum autem dicit, Ille vos baptizabit Spiritu sancto, ea quam resurrectionem consecuta sunt, prædictis. At noverat ille, inquit, quod resurrecturus esset, et datus Spiritum sanctum; at quod crucifigendus foret, non noverat. Quomodo igitur resurrecturus erat Dominus, non passus, neque crucifixus? Deinde quae causa non dixit: Esne venturus in infernum, sed solum dixit: Tu es ille venturus? Verum illud magis adhuc ridiculum est, quod aiunt, cum idcirco ista interrogasse, ut illuc seu ad infernum, veniens prædicaret: ad quos illud convenient dicere: Fratres, nolite pueri effici mente, sed malitia parruli estote (i Cor. xiv, 20). Præsens enim vita tempus agendi est; post mortem autem manet iudicium et supplicium. Quomodo igitur contrita sunt portæ aerea, et vectes ferrei contracti per corpus ejus? tunc enim primum apparuit corpus immortale, ac totam dissolvens inferni tyranniden. At hoc mortis potentiam sublatam ostendit; non illorum, qui ante adventum ejus obierant, percata soluta. Quod si res non ita se habet, quomodo Christus inquit (Luc xvii, 12): Tolerabilis erit terræ Sodomorum et Gomorræ? Hoc enim de illis ut puniendis dictum est, levius quidem, sed tamen puniendis. Quid igitur? anne, inquit, injuste in eos actum est, qui ante ipsius adventum vixerunt? Non sane. Poterant enim tunc, etiam Christum non confessi, salvi fieri: non enim hoc ab illis exigebatur, sed ne idola colerent, ac verum Deum agnoscerent. Dominus enim, inquit (Deut. vi, 4), Deus tuus, Dominus unus est. Quare inibi præcursoris opus non erat. Aliter, si infideles post mortem credunt, salvandi sunt, nullus peribit παραγματα: enim omnes tunc posse iudicium agunt, et Christum adorabunt. Quid igitur Dominus? » etc.

μαρτυρίσεις περὶ Χριστοῦ, νῦν ἀποστειλας ἑρῷη, οὐκ εἰ κατός· ἐπειν δὲ ἡρῷον, διὰ τοῦτο λέγει δὲ Χριστὸς πρὸς τοὺς δῆλους, διὶ Μηδὲν τοιούτον ὑπολίθητε περὶ Ἰωάννου. Μή γάρ καλαμός ἐστιν, ὃς ποτὲ μὲν ὄδε, ποτὲ δὲ ἐπειχλίνεσθαι, καὶ νῦν μὲν μαρτυρεῖν περὶ ἡμῶν, νῦν δὲ ἀγνοεῖν ἡμέρα. Εἰ γάρ ἡν τυπούτως, τίνος ἔνεκεν ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον τότε, ὅποτε θεάσασθαι αὐτὸν; Ἀλλὰ μήποτε ὑπὸ τῆς τρυπῆς διεφέρητε τὸν νοῦν, ἀλλὰ στολὴ δείκνυσιν αὐτὸν ὑπεράνω πάσης τρυπῆς. Εἰ γάρ ἐπέρφα, ἐν βιοτεῖοις ἂν ἦν. Ἀλλὰ προφήτην δύστον ἔχετε; Ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφῆτον. Οἱ μὲν γάρ ἄλλοι προφῆτον περὶ Χριστοῦ μόνον, οὗτος δὲ καὶ εἴδε καὶ ἔδειξε, λέγων· Ἱδε δὲ Ἐμνός τοῦ Θεοῦ. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι προφῆται, μετὰ τὸ δέξασθαι ἐκ τῆς κοιλίας τῶν μητέρων αὐτῶν, προεφήτευσαν· οὕτος δὲ καὶ πρὸ τοῦ δέξασθαι ἐκ τῆς μητέρας, ἐπέγνω τὸν Κύριον, καὶ ἐσκρήτησεν. Είτε παράγει καὶ τὸν προφήτην μάρτυρα. Φησὶ γάρ, οὗτός ἐστι περὶ οὐ γέγραπται· Ἰδού ἀποτέλλω τὸν ἀγγελόν μου. Ἀγγελός γάρ ὁ Ἰωάννης, τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ σχεδὸν ἄλλον τοῦ βίου καὶ ἀγγελικὸν, τάχα δὲ καὶ διὰ τὸ ἀγγελικὸν τὸν Σωτῆρος ἐπιδομένον. Ἁμήν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγγέρτεται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μεῖζων Ἰωάννου, τῶν ἄλλων πάντων διξιάρων τὸν Πρόδρομον. Εἴτε ωστε τίνος εἰκόνος, Καὶ σοῦ δὲ αὐτοῦ, ὁ Χριστὸς, μεῖζων ἐστιν; Ἑπάγε· Ὁ δὲ μικρότερος αὐτοῦ ἐγώ, μεῖζων εἰμὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Νομίζουμε μὲν γάρ νῦν μικρότερος αὐτοῦ καὶ κατὰ εὐγένειαν καὶ ἡλικίαν καὶ δόξαν, ἀλλὰ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεῖζων αὐτοῦ εἰμι, τουτέστιν ἐν πᾶσι τοῖς θεοῖς καὶ πνευματικοῖς. Μᾶς οὖν δὲ λαὸς ἀκούσας τοῦ Ἰωάννου, ἰδικιάτων τὸν Θεόν, τουτέστιν ἐπιμητρεῖν τὸν Θεόν, διὰ τὸν προφήτην αὐτοῦ ἰδέαντο. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἡτίκουσαν τὸν Θεόν, μηδεῖμενοι Ἰωάννην. Τι···ς δε τοῦ, ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, οὕτως διδόσαν, διτὶ καλῶς εἶπεν, ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, ὑπεκαίρων δικτόν τὸν Κύριος. Αὐτός γάρ περιβόνου ήν γεννητοῖς, οὐχὶ γυναικός, τουτέστι γεγχυμένης ἀνδρί. Καὶ τότε, ὁ μικρότερος δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἄλλως ἐνόπλον, διτὶ ὁ μικρότερος ἐν τῷ κατὰ Χριστός βίῳ, μεῖζων ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ νόμῳ κικίσιν, οἷον Ἰωάννης μὲν κατὰ τὴν ἐπώμην δικτιούντων ἀμεμπτούς. Εἰ τις δὲ ἐρεθῇ βεβαπτισμένος μὲν μήπως δι τι κακόν ἡ ἀγάθον ἐργάζειν τοις, οὕτως ἐλάχιστος ὁ, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τουτέστιν ἐν τῷ κατὰ Χριστόν κηρύγματι, διμως μεῖζων ἐστὶ τοῦ ἀβεπτίστου, ἐν νόμῳ δὲ δικαίου. Καὶ ἄλλως· ὅτι εἰ καὶ ἀσέρχος μικροῦ δι Ἰωάννης, καὶ μυλος οὐν ἔτι ἐν σφράγι. Καὶ διὰ τοῦτο δὲ ἐλάχιστος ἐν τῇ ἀναστάσει Τότε γάρ τελείως ἀφθαρτούσθετες, οὐκ ἔτι κατὰ σάρκα δικαίου μὲν, πλὴν ἔτι σάρκα φορούστος.

« Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Τίνι οὖν ὁμοιώσω τούς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης; καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι; Ὁμοιοί εἰσι πατόloίς τοτε ἐν ἀγορῇ καθημένοις, καὶ πρεσβυτοῦσιν ἀλλήλοις καὶ λέγουσιν· Ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐδὲ ὠρχήσασθε· Ἐθρηνύσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀκλίσαστε. Ἐλύσαθε γάρ· ἵωάννης δὲ Βαπτιστὴς μήτε ἥρτον ἴσθισιν, μήτε σὸν πίνων, καὶ λέγετε·

A testisbetur de me, nunc autem ignoret me. Nam si fuisset talis, cuius gratia exivisset in desertum ut videret eum? Sed neque animum suum deliciis corruptit, vestis enim ejus declarat deliciis eum superiorem esse. Etenim si arrisissent ei deliciæ, in palatiis vixisset. At prophetam illum dicitis? Ubique dico vobis, major est propheta. Nam alii de Christo tantum prædixerunt, hic etiam et vidit, et monstravit dicens: Ecce Agnus ille Dei. Et alii quidem prophetæ prophetizarunt postquam egressi sunt ex uteris matrum: hic autem antequam exiret de utero, agnovit Dominum, et exsultavit. Post hanc assert et prophetam testem; dicit enim: Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum. Angelus enim Joannes fuit, fortassis quod angelicam vitam et non carnalem, sed spiritualem eggerit, fortassis etiam quod adventum Salvatoris nuntiarit. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne. Præfert alii omnibus. Præcurzorem. Deinde quasi quis dixisset, An et te major illa est? subdit: Ego autem qui minor illo sum, major sum in regno cœlorum. Habeor enim nunc minor illo et propter ætatem, et propter genus, et propter gloriam, sed in regno cœlorum major illo sum, hoc est, in omnibus divinis et spiritualibus. Proinde omnis populus qui audierat Joannem, justificavit Deum, hoc est, honoraverunt Deum, eo quod prophetam ejus ipsi suscepissent: Pharisæi autem non honoraverunt Deum, non suscepto Joanne. Quidam autem, inter filios mulierum, sic intellexerunt, quod bene dixerit, inter filios mulierum: ita enim exceptit seipsum Dominus, quandoquidem de virgine fuerit natus, non de muliere virum experta. Et quod dicit, minor in regno cœlorum, aliter intellexerunt. Minor in vita Christiana, major est justo juxta legem, ut Joannes iuxta justitiam legis erat irreprehensibilis. Si quis autem inveniatur baptizatus quidem, nondum autem 320 malum quoddam vel bonum operatus fuerit. hic minimus est in regno cœlorum, hoc est, in prædicatione Christi, at amen mior est non baptizato, quamvis ille in lege justus fuerit. Vel aliter: Sis licet minime carnis, sed ferine ut Joannes spiritualis: attamen quandoquidem adhuc in carne es, propterea minimus in resurrectione, quam regnum cœlorum esse dicit, major te est. Tunc enim ab incorruptione omni liberi, non ultra juxta carnem ambulabimus. Et qui tunc parvus, major est eo qui nunc quidem est justus, sed carnem adhuc gestat.

VERS. 30-35. « Ait autem Dominus: Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? et cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, et acclamantibus inter se, ac dicentibus: Cantavimus vobis tibi, et non saltastis, cecinimus vobis lugubria, et non plorastis. Venit enim Joannes Baptista neque edens panem, neque bibens vinum, et dici-

tis : Daemonum habet. Venit Filius hominis edens A Δαμούνιον ήχει. 'Ελτήσθεν ὁ Γίος τοῦ ἀνθρώπου καθίστην γε πάντων, καὶ λέγετε, 'Ιδού ἀνθρώπος ϕάγος καὶ οἰνοπότες, φίλος τελονῶν καὶ ἀμφιτολῶν, καὶ ἀδικιώθη ἡ σοφία ἀπό τῶν τέκνων αὐτῆς τάντων. » Ήν τι πορέ τοῖς 'Ιουδαίοις εἶδος παιδῶν ταυτίον, εἰς μέρη δύο πληθὺς παιδίων ἔτεμνετο. Καὶ τὸν διανειπόντας, οἱ μὲν ἑνεργοὶ θρησκευτοὶ, οἱ δὲ κατεβόντες οὐδὲν οὐδέν. Καὶ οὗτε τοῖς θρησκευτοῖς οἱ τοῦ ἐπαρχούμενος συνεπίθεντο, οὗτε τοῖς θρησκευτοῖς οἱ τοῦ ἐπαρχούμενος συνεπίθεντο, οὗτε τοῖς αλλούσιοις οὗτα. Ταπεινώπτει τοίνυν δὲ Κύριος καὶ τοὺς Φαρισαίους, ἐκ τοιούτον τι ποιούντες. Οὗτοι γὰρ τῷ 'Ιωάννῃ θρησκευτικὸν βίον βιοῦντες καὶ μετάνοιαν εἰσηγούμενοι, συνεπέθησαν ἡ ἐμμαΐστη, ἐπεισθησαν ἡ συνέδεσμον ἀλλ' ἀμφοτέρους ἀπέδοσαντο, μήτε τῷ θρησκευτῷ 'Ιωάννῃ συνθρησοῦντες, μήτε τῷ αὐλοσοντι καὶ ἀναιμένῳ 'Ιησοῦ συπφροροῦντες (2). Καὶ λοιπὸν ἀδικιώθη ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἔτιμήθη, οὐχ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων, ἀλλὰ τῶν τέκνων αὐτῆς, τωτέστι, τῶν παραδεξαμένων τὸν λόγον τοῦ τε 'Ιωάννου καὶ τοῦ 'Ιησοῦ.

Vers. 38-43. • Rogabat autem illum quidam e Pharisæis ut caperet cibum cum ipso. Et ingressus domum Pharisæi, accubuit : et ecce mulier quæ fuerat in civitate peccatrix, ut cognovit quod Jesus accubuisse in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti, stansque ad pedes ejus a tergo, flens lacrymis cepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui exstergebat, et deosculabatur pedes ejus, et unguento ungebatur. Videns autem Pharisæus qui vocaverat eum, ait intra se dicens : Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit ipsum, quia peccatrix est. Et respondens Jesus dixit at illum : Simon, habeo quidquam quod tibi dicam. At ille ait : Magister, dic. Duo debitores erant cuidam creditori. Unus debebat denarios quingentos, et alter quinquaginta, cum autem illi non essent solvendo, condonavit utrisque : horum igitur dic uter eum plus diligit? Respondens Simon dixit : Existimo quod is cui plus condonavit. 321 At illudixit ei : Recte iudicasti. • Videtur hic Pharisæus qui vocavit Jesum (a) non rectam habuisse sententiam, sed dolosus fuisse et hypocrisi plenus. Dicit igitur : Si esset hic propheta, et ita non creditit, quia haec loquebatur. Dominus tamen quamvis D

Ex collatione codd

(2) Cod. addit : 'Ετι γὰρ τοῦ χώτου κεφαλίου ἔχει τοῦ δεῖξαι συναρδὲ αὐτῷ πράττοντα τὸν 'Ιωάννην, εἰ καὶ τὰ γενόμενα ἐναντία τοῦ. 'Ο δὲ λέγει, τοιούτον ἔστιν. 'Ἐναντίον ἐκάτερος ἥλθεν ὅδον ἔγω καὶ ὁ 'Ιωάννης, καὶ ταῦτον ἐποιούσαμεν, οἷον ἂν εἴ τινες θηρευταὶ ζῶντες δισθήτατο διὰ δύο μελλοντὸν ἐμπίπτειν ὅδῶν εἰς τὸ θηράπευτον. ἐκατέρων ἐκατοστος ἀπολαβόντων ὅδον ἐλαύνοι ἐξεναντίας ἐπερός τῷ, ἐπέρχεται, ὡς τέ πάντες εἰς θάτερον ἐμπεσεῖν. 'Αλλ' ὄμετες οὐδετέρων προσέχετε, οὗτε ἐμοί, οὗτε 'Ιωάννην. Καὶ λοιπὸν ἀδικιώθη, κ. τ. λ. • Adhuc

(a) Edit. Lut. omittit, quia vocavit Jesum.

enim in eo insistit, ut ostendat, Joannem egisse et quæ secum congruebant, tametsi opera contraria forent. Quod igitur hoc loco ait, perinde est ac si diceret : Evidem ego et Joannes contraria via incedimus : verum nos perinde facimus ac si venatores seram captu difficilem, quæ per duas vias in laqueum incidere potest, utramque viam singuli occupantes, alter contra alterum stantes contraria via impellant, et urgeant, ut omnimode in alterum laqueum decidat. Sed vos neutri, nec mihi scilicet, nec Joanni, attendistis. Cæterum, s. etc.

C Venet. S. Marci.

ιμως, καίτοι εἰδὼς αὐτὸν μὴ εἰδῆ, ὅντα, εἰσ-
πρὸς αὐτὸν καὶ συνεσθεῖ, διδάσκων πάντας
ἀ τούτου, ὡς ἐν τοῖς ὑπούλως πρὸς ἡμᾶς
· ἡμεῖς ἀπλῶς καὶ ἀδόλως προσφερόμεθα.
Δὲ πολλοὶ πόσαι ἡσαν αἱ γυναῖκες αἱ ἀλεί-
τον Κύριον μύρῳ. Καὶ οἱ μέν φασιν διὰ δύο
· περὶ τῷ Ἰησοῦν μία, ἡ καὶ ἀδελφὴ τοῦ
, καὶ ἔτερα ἡ περὶ τῷ Ματθαῖῳ καὶ Μάρ-
κον περὶ τῷ Λουκᾶ. Ἐγὼ δὲ πειθόμεν τοῖς
τριῖς εἶναι ταῦτα. Μίαν μὲν τὴν περὶ τῷ
πρὸ δὲ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, ἣν καὶ ἀδελφὴν
αὐτοῦ. Ἐτέραν δὲ τὴν περὶ τῷ Ματθαῖῳ
ιῷ, πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, καὶ τοτὲν
τὴν νῦν περὶ τῷ Λουκᾶ, περὶ τὰ μέσα τοῦ
ιοῦ, μυρίσασαν τὴν Κύριον, καὶ οὐδὲν κκι-
τερον ταῦταν ποιῆσαι τοῦτο, μήτω ἐνστάτος;
ιροῦ τινὸν πάθους, εἰτε ἐκείνες εἴτε μιμησα-
χώτην, εἴτε καὶ ἄλλως, πλησίον τοῦ πάθους
· ποιῆσαι. Εἰ δὲ καὶ ὁ περὶ τῷ Ματθαῖῳ
ιον καλέσας, Σίμων ὄνομαστο, καὶ ὁ νῦν
ἡ Λουκᾶ, τι κανὸν συμπασεῖν τὰ δύναματα;
εἰτέος γε καὶ λεπρὸς ἦν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οὗτος.
· μὲν, τεθρηπτευμένος ἀπὸ τῆς λέπρας, χρ-
ιν τὴν κλῆσιν ἀποδίδωσι τῷ Χριστῷ. Οὗτος
εἰ λεπρὸς, οὐτε ἐπὶ χαριστηρίοις λαλῶν.
εὶ μὲν οὐδὲν εἶπεν, οὐτος δὲ ἐγγόγγυε, καὶ
ινετε ταῦτα τὸν τε Ἰησοῦν καὶ τὴν γυναῖκα.
ν, ὡς ἀμαρτωλὸν, τὸν δὲ, ὡς φιλάθρωπον.
εἰ ἀπονοίας! "Οὐτας Φαρισαῖος δὲ ἄνθρωπος·
Κύριος ἤρετον τύτον ἐν περιβολαῖς, καὶ δύο
λέπτας παράγων εἰς τὸ μέσον, λεληθότας καὶ
χρεωριελέπτην εἶναι λέγει, ἐλάττω μὲν χρεω-
κοῦντα, χρεωτούντα δὲ οὐν. Οὔτε γοῦν δὲ τὰ
χρεωστῶν σὺ, δύνασαι δυσὺντα τὴν ὄφειλήν,
ἔχεις ἔξομολόγησιν τῇ ὑπερηφανίᾳ χρεού-
στε ἡ γυνή. Ἀμφοτέροις οὖν ἀφεθήσεται,
πλεῖον ἀγαπήσει; ¶ Πάντας φέτα πολλὰ

A scire eum non esse candidum, ingressus est ad eum, et comedit cum eo, docens per hoc omnino quod nos simplices exhibeamus erga eos qui dolos nobiscum agunt. Quærunt autem multi quot fuerint mulieres quae unixerint Dominum unguento. Et alii quidem dicunt quod duas fuerunt, una scilicet apud Joannem, quae fuit soror Lazari, et alia apud Mattheum et Marcum, et nunc apud Iucam. Ego autem credo his qui dicunt tres esse, unam quidem apud Joannem ante sex dies Paschæ, quae et soror fuit Lazari: aliam autem apud Mattheum et Marcum ante duos dies Paschæ, et tertiam hanc de qua nunc Lucas, quae in media Evangelii prædicatione Dominum unxit. Neque mirum est quod haec ante passionem hoc fecerit, et inde illæ vel ad hujus imitationem, sive alia de causa circiter passionem idem fecerint. Quamvis autem et is qui apud Mattheum commemoratur, et cuius nunc fit mentione, eodem Simonis nomine vocen'ur, haud mirum fuert. Sæpe enim multi idem nomen sortiuntur. At ille fuit leprosus, sed hic non. Et ille quidem sanatus a lepra in gratiarum actionem vocavit Dominum, hic autem neque leprosus, neque gratias referens. Et ille quidem nihil dicit: hic autem obmurmuravit, et condemnavit in hoc tam Jesum, quam mulierem: hanc ut peccatricem illum ut misericordem. O arrogantiam! Vere Phariseus homo. Sed Dominus rogans illum in parabolis, in medium producit debitores duos, latenterque et illum debitorem esse insinuat. Et parum quidem debere videbatur, debebat igitur. Itaque neque tu potes dare etiam minus debitum: non enim habes confessionem superbia inflatus, neque mulier. Ulrisque igitur remittet. Et uter plus diligit? Omnino cui multa dimissa sunt. Et cum haec dixisset, obmutescere fecit arrogante.

άρεθη. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπιστομίζει τὸν ἀλ-
βερτόν.

στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ Σίμωνι
λέπταις ταῦτην τὴν γυναῖκα; Εἰσῆλθον εἰς
αὐτὸν. Ήδωρ ἐπὶ τοὺς πόδες μου οὐκ ἔδω-
ιη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔδρεξέ μου τοὺς πόδες,
· θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμετε. Φλημά
ἴδωκας, αὐτη δὲ ἀφ' ης εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε
καῦτα μου τοὺς πόδες. Ἐλείψω τὴν κεφαλήν
ἥλεψίκ, αὐτη δὲ μύρῳ ἥλεψέ μου τοὺς πό-
χάριν λέγω σοι, ἀφένται αἱ ἀμαρτίαι αὐτῆς
εἰ, δτε ἡγάπτε πολλά. Ώ δὲ ὀλίγον ἀφεται,
ηταπῆ. Εἶπε δὲ αὐτῇ· Ἀφίσωνται σου αἱ ἀμαρ-
τίαι ἤρκεντο αἱ συνκακείμενοι λέγειν εν ἐκ-
ούτοις ἔστιν δὲ καὶ ἀμαρτίας ἀφίσιν; Εἶπε
τὴν γυναῖκα· Η πίστις σου σέσωκε σε, πο
; εἰρήνην. Δείκνυσι τὸν Σίμωνα ἡ Κύριος
ζῶν καὶ ἀνόητον. Ἀλλούνα μὲν, εἴ γε ἐπὶ^D
ιρτῆμασι τὴν ἄνθρωπον κατέκρινεν, ἄνθρω-
καὶ αὐτός. Ἀνόητον δὲ, εἴγε οὐ συνεῖδεν δτε
ποιήσασαν τὴν γυναῖκα πίστεως σύμβολα
της, έδει παραδέξασθαι, ἀλλ' οὐκ ἀποκέμ-
διό καὶ ὀλέγχει αὐτὸν δὲ Κύριος, ὡς μάτην

Vetus. 44-50. «Et conversus ad mulierem, dixit
Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum
tuam: aquam pedibus meis non dedisti: haec au-
tem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis capi-
tis sui extersit. Osculum mihi non dedisti, haec au-
tem ex quo intravi, non cessavit deosculari pedes
meos. Oleo caput meum non unxiisti, haec autem
unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi:
Remittantur peccata ejus inulta, quoniam dile-
xit multum. Cui autem minus remittitur, is minus
diligit. Dixit autem ad illam: Remittantur tibi pec-
cata. Et cœperunt qui simul accumbebant, 322
dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata
remitti? Dixit autem ad mulierem: Fides tua sal-
vam te fecit, vade in pace.» Ostendit Dominus Si-
monem et arrogantem et insipientem suis. Arro-
gantem quidem ac contumeliosum, quandoquidem
etiam ipse homo existens, hominem propter pecca-
ta condemnabat. Insipientem vero, siquidem non in-
tellexerit, quod mulierem quæ tantæ fidei et charita-
tis signa præstisset, oportet suscipere, non re-

pellere. Idcirco reprehendit eum Dominus, utpote κατεχρίνοντες τὴν τοσαῦτα ποιήσασσαν, δεσ εὐτὸς con lemnantem eam quæ tanta fecit, quanta nec ipse: immo nec longe inferiora fecit Simon, quasi diceret: Tu quidem neque aquam ad abluendum pedes quod vulgare est, præbuisti, illa autem lacrymis rigavit. Tu faciem meam non es deosculatus; illa et pedes meos deosculata est. Tu item neque oleum, illa vero unguentum effudit. Unde quia dixisti quod non sum propheta, ex eo quod non cognoverim hanc esse peccatricem, ecce reprehendo ea quæ in corde tuo, ut cognoscas quod sicut occulta tua scio, multos magis illa sciāt, quæ et multi alii sciunt. Remittuntur igitur peccata illi, quia dilexit multum, hoc est, magnam præ se tulit fidem. Denique et qui simul accubuerant, etiam ipsi obmurmurabant, non cogitantes, quod jam ad Simonem dixerat, verisimiliter dictum et ad ipsos. Dominus vero comprimens murmur illorum, et ostendere volens quod sua quemque fides salvum faciat, non dixit: Vade, mulier, ego te servo, ut ne majori invidia capiantur: sed, fides tua. Hoc dixit, ut dicebam, tum quo invidiam illorum minueret, tum ut et illos ad credendum induceret, discentes salutem ex fide esse. Cæterum quod inquit, Vade in pace, hoc est in justitiam: pax enim justitia est, sicut peccatum inimicitia cum Deo. Vide autem quod postquam remisit ei peccata, non contentus est remisisse peccata, nisi adjecisset et operationem boni. Vade in pace, id est, Fac ea quæ te Deo concilient.

CAPUT VIII.

De muliere Dominum ungente. Parabola de seminante. De matre et fratribus Jesu volentibus videre eum. De increpatione aquarum. De legione dæmonum. De filia principis Synagogæ. De hemorrhroissa.

VERS. 1-3. «Et factum est deinceps, elipse iter faciebat per singulas civitates et castella prædicans et annuntians regnum Dei, et duodecim cum illo, simulque mulieres aliquæ, quæ erant sanatae a spiritibus malis et infirmatibus Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia 323 exierant, et Joanna uxor Chuzae procuratoris Herodis, et Suzanna, et aliæ multæ quæ ministrabant eide facultatibus suis. Qui cœlitus descendebat ut figura et exemplar fieret, docet nos ne pigrissimus ad docendum, sed circumeamus per omnia loca, ut prædicemus. Quæcumque enim fecit, in admonitionem nostri fecit. Transiit itaque per singulas civitates et castella, duodecimque discipulos secum ducebatur non ut docerent (*a*), vel prædicarent, sed ut ab ipso instruerentur, ac edocerentur, et ex iis quæ faciebat, et ex iis quæ dicebat. Porro prædicabat Dominus non bona terrena, sed regnum cœlorum. Et quem alium decuisset prædicare superna, quam eum qui e supernis descendit? Idcirco et nullus prophetarum regnum cœlorum prædicavit. Quæ enim non viderant,

οὐκ ἐποιησε, μᾶλλον δὲ, οὐδὲ τὰ πολλὰ κατεχεῖστα, οἶον, σὺ μὲν οὐδὲ δύωρ ἐπὶ τοὺς πόδες τοῦ δὴ τὸ κοινὸν ἔδωκες· αὕτη δὲ δάκρυσιν ἔβρεκε τούτους. Οὐδὲ τὸ πρόσωπον σὺ ἴριλητας. Αὕτη δὲ τὰς πόδες μου κατεφίλησε. Σὺ οὐδὲ ἔλξιον, καὶ τὴν μύρον ἤξεχεν. Ὁθεν ἐπειδὴ εἰπας δὲι εὐ προφῆταις ἦρι, ἐκ τοῦ μὴ διχρωνῶντος ὅτι ἀμαρτιῶς ἦν αὐτῇ, ἵνα κλέγω τὰ ἐν τῷ καρδίᾳ σου, ἵνα γνῶς ὅτι ὄντας σὰ γινώσκω ἢ κρύπτεις, πολλῷ μᾶλλον τὰ πάτη, δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔσονται. Ἀφέονται τοῖνυν ἀμφιτίκι αὐτῆς, δὲι ἡφάπτεις πολὺ, ἀντὶ τοῦ, εἴπει ἐνεδέξατο πολλήν. Οἱ δὲ συνανακείμενοι καλύπτουσι αὐτοὶ γογγυσταὶ, μή, λογισάμενοι ὅτι δὲ πρὸς τὸ Σίμωνα εἴπει, καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰκὸς ἦν λεγέμα. Οἱ δὲ Κύριος ἀκτοπέλλων τὸν γογγυσμὸν αἴτην, καὶ βουλύμενος αὐτοὺς δεῖξαι δὲι ἐκκεστον ἢ πάτην αὐτοῦ σώζει, οὐκ εἴπειν. Μὲν γάρ τις, ἕγω σε εάξω, ίη μὴ πλέον φθονήσωσιν, ἀλλ', ή πίστις σου. Τοῦτο δὲ εἴπειν, ὡς ἐφην, ἀμαρτία μὲν τὸν φθόνον ἀκείνων κατεστέλλων, ἀμαρτία δὲ ἐνάγων κάκείνους εἰς τὸ πιστεῖσαι. Ἐπιγνόντας δὲι ἡ πίστις σώζει. Τὸ δὲ Πορείου δὲ εἰρήνην, τουτέστιν εἰς δικαιωσύνην. Εἰρήνη γάρ ἡ δικαιοσύνη, ὥσπερ ἡ ἀμαρτία ἔχθρος πρὸς θεόν. "Ορχ δὲ δὲι μεθ' ὁ ἀφῆκεν αὐτῇ τὰς ἀμαρτίες, εἰς ἔτσος αὐτὴν ἔχρι τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀγάθου. Τὸ γάρ, Πορεύου τις εἰρήνην, ἀντὶ τοῦ, Πρέπει εἰς ποιήσουσιν εἰρήνην πρὸς θεόν, νοεῖν ὄφελεις.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

C Περὶ τῆς ἀλειψόσης τὸν Κύριον μύρῳ. Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ σπείραντος. Περὶ μαρτὶς τῆς ἀδελφῶν τοῦ Ἰησοῦ, δελόντων λαΐτην εἰσόντος, Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὄδάτων. Περὶ τῆς λεγεώνος. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχιστράτου. Περὶ τῆς αἰμορρόδοσύσης.

«Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεδῆπε, καὶ αὐτὸς ὑπέστη κατὰ πόλιν καὶ κώμην κηρύσσονταν καὶ εἰσεργεῖμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ὄδάται εἰσαύτῳ, καὶ γυναῖκες τινες, αἵ θεσιν τεθεραπευμέναι ἐπινεμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν. Μαρτὶς ἡ καλούμενη Μαγδαληνή, ἀφ' ἣς ὁ σαιμόνια ἐπέταιξε, καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρόδου, καὶ Σωσάννα, καὶ ἔτεραι πολλαὶ, αἵ τινες διηκόνειαν ἀντῆσαν απὸ τῶν ἱπαρχόντων αὐταῖς. » Οὐρανοῖς κατελθῶν, ἵνα τύπος ἡμῖν ἐν πάσοι καὶ κώμηῃ καὶ πάσοιν καὶ διώδευε τοίνυν πάσοιν καὶ κώμην· καὶ τὰς διώδευες δὲ μαθητὰς συνεπήγετο, οὐδὲ διδάσκοντας, εἰδὲ κηρύσσουσιντας, ἀλλὰ μαθητευομένους παρ' αὐτοῦ καὶ διδάσκομένους; ἀφ' ὧν τε ἐποιεῖται, ἀφ' ὧν τε Πορεία. «Ἐκτίρωσε δὲ ὁ Κύριος: οὐ τὰς ἀγαθὰς τῆς γῆς, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τίνας γάρ ἄλλον ἔργα τὰ ἄνω κηρύττειν, εἰ μὴ τὸν ἀναθεν ἐρχόμενον; ἀλλὰ διδάσκει τῶν προφητῶν βασιλείαν ἐκτίρυνται αὐτοῖς.

(a) Edit. Lut. cohibuit, ne docerent.

νάκ εἰδον, πᾶς ἀν ἐκτίριζεν; Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἔλεγον· Ὁ ὁν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς λα-
βαῖσθεν ἐρχόμενος, δὲ ἑώραξε μαρτυρεῖ. Ἐκο-
ι ἀστέρων καὶ γυναικες, ἵνα μαθωμεν ὡς οὐδὲ
ιδύεται ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ἀκολουθεῖν τῷ Χρι-
στῷ πᾶς καὶ πλούσιαι οὔσαι ὅμις πάντα παρ-
τὸν διὰ Χριστὸν καὶ μετὰ Χριστοῦ πτω-
ντο. Ὅτε γάρ πλούσιαι ἦσαν, ἤκούεν· Ὅτι
τῷ Κυρίῳ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς
πὸ δέκαν χρημάτων καὶ ἀδικιῶν ὡς πολλοῖ.
Ἐτοι δέ τοι διατίμωνις ἐπτά, τινὲς μὲν τὸ
οὐσι. Παρὰ τῷ Γραφῇ γάρ τὸ ἐπτά, ἀντὶ
τοῦ, ἐκλαμβάνεται. Τάχα δέ τις εἶπε ἄν, διτὶ^B
τὸν ἐπτὰ πνεύματα τῆς ἀρετῆς, σύτως εἰδίν-
ναντιούς ἐπτὰ πνεύματα τῆς κακίας. Οἶνος
μαρτόνων θεοῦ, ἔστιν ἐκ τοῦ ἐννυτοῦ προδίας θεοῦ, ἔστιν πνεύμα συνέσεως, ἔστιν
ως πνεύμα ἀσυνεσίας, καὶ καθεξῆς. Εἰ
ἐκβληθεῖν, τὰ ἐπτὰ ταῦτα πνεύματα τῆς
τοῦ τῆς φυγῆς, οὐδὲν δύναται τις ἀκολουθεῖν
φ. Αει γάρ ἐκβλεπεν πρώτον τὸν Σατανᾶν,
ἴνοικεσι τὸν Χριστὸν.

Ιντος δὲ δύλου πολλοῦ, καὶ τῶν κατὰ πόλιν
μένων πρὸς αὐτὸν, εἶπε διὸ παραβολῆς·
διὰ σπείρων τοῦ σπειραι τὸν σπόριν αὐτοῦ.
Ἄρ σπειρειν αὐτὸν, διὰ μὲν ἐπεσε παρὰ τὸν
κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ
τοιό· καὶ ἔτερον ἐπεσε ἐπὶ τὴν πέτραν,
ἔκηράνθη διὰ τὸ μὴ ἔχειν ξεράδα· καὶ
ιστεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυετοῖ
ι ἀπίπτειν αὐτό. Καὶ ἔτερον ἐπεσε εἰς τὴν ἀγαθὴν, καὶ φαὲν ἐποίησε χαρπὸν ἐκκ-
ίνοντα. Ταῦτα λέγων, ἔφωνε, Ὁ ἔχων ὥστε
ἴκουέτω. Ἐπιρρώπων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταί
γοντες. τις εἶπε ἡ παραβολὴ αὕτη; Ὁ δὲ
μὲν δέδοται γάνωκι τὰ μυστήρια τῆς βασι-
θεοῦ, τοτὲ δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα
μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶ-
ντερ εἶπεν διανοῦν πάλαι ἐν προσώπῳ Χρι-
στοῦ νῦν ἐξέδη. Ἀνοίξω γάρ, φησίν, ἐν παρα-
βολαῖς μοι. Φθέγγεται τοίνυν δοκίμιος
ἄντερον πολλά· καὶ ἵνα γάρ προσεκτικω-
νήσῃ τοὺς ἀκούοντας, καὶ διεσέρη αὐτοὺς
εἰς ζῆτας τὸν λεγομένων Εἰώθαμεν γάρ
τοι τὰ μὲν ἐκτεινῶς λεγομένα περιεργά-
τε δὲ σχῆμα περιφρονεῖν· καὶ ἵνα οἱ ἀνάξιοι
ηριωδῶν λεγομένων μὴ ἐπακούσωσι. Καὶ
ι ἀλλα καὶ παραβολαῖς φθέγγεται. Ἐξῆλθεν
ἱρων, τοστέτιν, διὰ τὸν Θεοῦ ἐξῆλθεν
κόλπων τῶν Πτυρικῶν, καὶ ἀπὸ τῆς κρυ-
αύτοῦ, καὶ ἐμφανῆς ἐγένετο. Τις δὲ ἐξῆλ-
θε σπείρων. Οὐ παύεται γάρ ἡδὲ τοῦ Θεοῦ
ν ἐν ταῖς ἴμετέραις φυχαῖς. Οὐ γάρ μόνον
χρή, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κτίσεως ταῦτης, καὶ
ἴκαστην εἰς ἡμᾶς γινομένων, σπείρει ἐν
ἱρισι φυχαῖς τὰ ἀγαθὰ σπέρματα. Ἐξῆλθε
ἵνα τοὺς γεωργους ἀποκτείνῃ, ή τὴν χώραν

A quo pacto prædicassent? Propterea et Præcursor dicebat: Qui de terra est, de terra loquitur: qui e supernis venit, qod vidit testatur. Secutæ autem sunt eum mulieres, ut discas quod neque seminas sua infirmitas a comitatu Christi prohibeat. Vide i' em quomodo et quæ divites erant, omnibus neglectis paupertatem cum Christo et pro Christo delegerint. Nam quod divites fuerint, audi, Quia ministrarunt Domino de facultatibus suis, non de olienis opibus et inuste partis, ut multi soleut. Jam per sepiem dæmonia, quæ de illa ejecta fuerunt, quidam intelligunt multa. In Scripturis enim pro multis septem accipi solet. Fortassis autem dixerit quis, quod sicut sunt septem spiritus virtutis, ita sunt e diverso septem spiritus malitiæ; ut sicut est spiritus timoris Dei, ita ut e diverso spiritus contemptus Dei et impietatis. Est spiritus intellectus, est e diverso spiritus hebetudinis intellectu carentis, et sic de aliis. Itaque nisi ejiciantur septem spiritus malitiæ ab anima, non potest quis sequi Christum. Oportet enim primum ejici dæmonem, et tunc inhabitare Christum.

Vers. 4-10. • Cuius autem turba plurima conveniret, et e singulis civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exiit qui sementem faciebat ad seminandum semen suum: et inter seminandum, aliud cecidit circa viam, et conculcatum es, et volucres cœli comedenter illud. Et aliud cecidit super petram et enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spinas, et simul enatae spinæ suffocaverunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, et evatum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum discipuli ejus dicentes, quænam esset ista parabola. At ille dixit: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, ceteris autem per parabolas: ut videntes, non videant, et 324 audientes non intelligant. » Nunc tandem evenit quod olim David in persona Christi dixit: Aperiam enim, inquit, in parabolis os meum 38. Loquitur itaque parabolæ Dominus propter multa, nempe ut attentiores reddat auditores, et excite illorum mentem ad inquirendum de his quæ dicta sunt. Solent enim homines curiosius investigare de his quæ dicta sunt obscurius, manifesta autem negligere: et ut indigni non intelligent quæ abstrusius sunt dicta; atque propter multa alia in parabolis loquitur. Exiit igitur seminans, hoc est, Filius Dei exiit de Patris sui sinu abscondito, et conspicuus factus est. Quis autem exiit? Is qui semper seminat. Filius enim Dei non cessat semper seminare in animabus nostris. Non enim solum quando videtur docere, sed et per mundum istum, et per ea quæ quotidie facit erga nos, seminat in nostris animabus bona semina. Exiit autem, non ut agricultor occidat, vel agrum exurat, sed ut seminet. Sæpe enim egreditur agriculta et propter alia, non

solum ut seminet, sed exiit ut seminet semen suum. Α κατακάθηρ, ἀλλ' ίνα σπείρῃ· πολλάκις γὰρ οὐδέρχεται δι γεωργὸς καὶ δι' ἄλλο, οὐ μόνον διὰ τὸ σπεῖραι. Τὸν σπόρον δὲ αὐτοῦ έκῆλθε σπεῖραι. "Ιδος γὰρ εἰς τοῦ ἡν δὲ λόγος τῆς διδασκαλίας, καὶ οὐκ ἀλλότρος. Οἱ μὲν γὰρ προφῆται, δοξαὶ ἔλεγον, οὐκ ἴδει πέμπον, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος. Διὸ δέλεγον. Τάδε λέγει Κύριος. 'Ο δὲ Χριστὸς Ἰδιον εἶχε τὸν σπόρον. Διὸδὲ μὲν διετείνεται, διὰ τάδε λέγει Κύριος, ἀλλ', 'Ἐγενέλογον οὐκέτι. 'Εν τῷ σπεῖραι δὲ αὐτὸν, τουτίστι, ἐν αὐτῷ διδάσκειν, ἀλλο μὲν ἐπειδε περὶ τὴν ὁδόν. Οὐδὲν διὰ τοῦ ἔργου φένειν δι σπείρων, ἀλλ' ἐπειδεν ἔνειν. Οἱ μὲν γὰρ σπείρων σπείρει καὶ διδάσκει. 'Ο δὲ λόγος αἱ τοὺς ἀκόσοντας πίπτει. Οὗτοι δὲ εὐρίσκονται ἡμέραι, ἡ πίτρα, ἡ ἔκχυθα, ἡ ὄγκος γῆ. 'Ερωτῶσι δὲ τοὺς μηδέτερας τὴν περιβολὴν, φησὶν δὲ Κύριος. 'Γινέσθατε καὶ γνῶνται τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τουτίστιν, οὐμὲν τοὺς ζητοῦσι μαθεῖν. « Πᾶς γὰρ ἐαίτων, λαμβάνει· » τοῖς δὲ λοιποῖς τοῖς μὴ ἔχοντας οὐσι τῶν μυστηρίων, σκοτεινῶς λέγονται, καὶ δοκοῦσι μὲν βλέπειν, οὐ βλέπουσι δέ· καὶ δικούσι μὲν, οὐ συνιοῦσι δέ, καὶ τούτο εἰς εὐεργεσίαν εἰτῶν. "Ινα γὰρ μὴ πλέον κατακρίθωσιν, οὐκετὲ τοῦ γνῶνται τὰ μυστήρια κατεφρονήσαντες αὐτῶν, τού· 'Ο γὰρ γνοὺς, εἰτα κατεφρονήσας, βαριτέρας ἔμει-

VERS. 11-15. «Est autem haec parola: Semen est sermo Dei. Qui autem juxta viam, hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus et tollit sermonem de corde eorum, ne credentes serventur. Nam qui super petram, hi sunt qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt sermonem, et hi radices non habent, qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, et a sollicitudinibus et divitiis ac voluptatibus vitae eunt, suffocantur, 323 nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi sunt qui in corde honesto ac bono audientes sermonem retinent, et fructum afferunt per patientiam. » Tres hic ordines eorum sunt qui non servantur. Nam hi qui secus viam, neutquam suscipiunt sermonem; sicut enim via conculcata et constipata semen non suscipit, eo quod dura sit, ita et obdurati corde sermonem non suscipiunt etiam audientes: non attendunt enim. At qui per petram intelliguntur, suscipiunt quidem, sed præ insurmitate humana in temptationibus marcescent. Tertiū sunt qui cum audiverunt et suscepserunt, præ curis vitae hujus suffocantur. Igitur tres quidem partes eorum sunt qui pereunt, una autem eorum qui salvantur. Ita pauci quidem sunt qui servantur, plures autem qui pereunt. Vide item cum de his qui suffocantur, loquitur, quomodo non dicit, quod præ divitiis suffocantur, sed præ curis divitiarum et sollicitudinibus. Non enim divitiae nocent, sed sollicitudines earum. Multi enim magna comoda ex divitiis percipiunt, illas in pauperum ventres projicientes. Considera quoque et diligentiam

B

« "Εστι δὲ αὕτη ἡ παραβολὴ, 'Ο σπόρος ἵστιν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ περὶ τὴν ὁδὸν, εἰσὶν οἱ ἀκόσοντες, εἰτα ἔρχεται δὲ διάβολος καὶ αἴρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ίντι μὴ πιστεύειν τοις εἰσιν οἱ ἀκόσοντες, καὶ δὲ περὶ περιπτημένης τὸν λόγον. "Μετέπειτα γὰρ ἡ δύση, ἀκούσαντες τὸν λόγον, κατέχουσι καὶ καρποφόρουσι ἐν υπομονῇ. » Τρίτης τάξεις εἰσὶ τῶν μὴ σωζομένων ἐντεῦθε. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τὴν ὁδὸν, οἱ μηδὲ μὲν παραδέξαμενοι τὸν λόγον. "Μετέπειτα γὰρ ἡ δύση, κατεπεπτημένη καὶ συμπεπιλημένη οὐ δέχεται τὸν σπόρον, οὓς στληρὰ οὔσα, οὕτω καὶ οἱ σαληροκάρπαι οὐδὲ διώλως παραδέχονται τὸν λόγον, καὶ δικούσι, μὴ προτείχονται. Οἱ δὲ περὶ τὴν πέτραν, οἱ δεξιάν μὲν, εἰτα ὑπὸ ἀσθενείας ἀνθρώπινης τοῦ πειρασμοῦ ὑπομαλλούσαντες. Τρίτοι δὲ, οἱ ἀκούσαντες, μὲν ὑπὸ μεριμνῶν τοῦ βίου συμπνιγόμενοι. Τρίτης μὲν οὖν μεριδές εἰσὶ τῶν ἀπολλύμένων, μίας δὲ ἡ τὰ σωζομένων. οὕτως δὲλγοι μὲν εἰσὶν οἱ σωζόμενοι, πλείους δὲ οἱ ἀπολλύμενοι. "Ορα δὲ ἐπὶ τῶν συμπνιγόμενων, πῶς οὐκ εἴπεν δι τὸν πλούτου τοῦ πλούτου. Οἱ γὰρ δὲ πλούτος βλάπτει, ἀλλ' αἱ μέριμναι τοῦτο. 'Επει πολλοὶ ὑπὸ τοῦ πλούτου ὀφεληθησαν, μίστησαν εἰτα τὰς τῶν πενήτων γαστέρας. Σκότει δὲ μακρίσιαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ, πᾶς ἦρη πρὶ

μείνων, οἵτινες ἔκασταν τὸν λόγον, Λ
· Τούτο γέρ τίπε διὰ τοὺς παρὰ τὴν ὁδὸν.
· οὐ λατάχουσι, ἀλλ' αἱρεῖ τὸν λόγον ὃ διέ-
πιστον· τὸ δὲ μὴ τελεσφοροῦσιν, εἴπε διὰ τοὺς
μένους, καὶ μὴ τελεσφοροῦντες. Ἐκεῖνοι
καρποφοροῦσιν, οἱ μὴ τελεσφοροῦντες λέγω.
· ὑπομονῇ, εἴπε διὰ τοὺς ἐπὶ τῆς πέτρας, οἱ
μὲν τὸν λόγον, οὐχ ὑπομένοντες δὲ πειρά-
θον, ἀδόκιμοι φαίνονται. Ὁρᾶς πῶς εἴπε
σωζόμενών τὸ, κατέχουσι, καὶ τὸ, καρπο-
καὶ τὸ, ὑπομονῆ, καὶ διὰ τούτων τῶν τριῶν
λε γύτους ἀπὸ τῶν μη, κατεχόντων, οἱ-
· οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν (3). Ἀπὸ τῶν μὴ ὑπο-
πειρασμοῦ ἰθοδον, οἵτινες εἰσιν οἱ ἐν ταῖς;
· Ἀπὸ τῶν μὴ ὑπομενόντων πειρασμοῦ β
τινές εἰσιν οἱ ἐπὶ τῆς πέτρας.

A evangelistæ, quomodo dixerit de his qui salvantur, quod auditum sermonem retineant. Hoc enim dixit propter eos qui per viam intelliguntur. Hi enim non retinuerunt, sed diabolus tollit ab eis sermonem; et quod fructum afferant, dixit propter eos qui suffocantur, et qui non perdurant usque ad finem. Illi enim fructum non afferunt, qui non perseverant usque ad finem. Porro quod dicit, in patientia, dixit propter eos qui super petram, qui suscipiunt quidem sermonem, non sustinent autem tentationis insidias, et comprobantur reprobi. Vides quomodo dixerit de his qui salvantur, quod retineant, et fructuum faciant, atque id in patientia: et per tria distinxerit eos: ab his qui non retinuerunt, et bis sunt qui juxta viam: ab his qui fructum non afferunt, et hi sunt qui inter spinas: ab his qui non sustinent temptationis insidias, et hi sunt qui super petram.

ς δὲ λύγνον ἄψας, καλύπτει αὐτὸν σκεύει,
ω καλύνης τίθεται, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἔπιτι-
ς οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς. Οὐ
χριστὸν, ὁ οὐ φανερὸν γενήσεται, οὐδὲ
ὅ οὖν γνωσθήσεται, καὶ εἰς φανερὸν Ἐλθε.
ἡν πάς ἀκούεται. "Ος γὰρ ἡν ΕΧΩ, δοθή-
κεν· καὶ δις ἀν μὴ ἔχει, καὶ δοκεῖ ἔχειν,
ἀτέλειον." Αλλῆς διδάσκαλίς ἀρχὴ ἐν-
δεις γὰρ τοὺς μαθητὰς ἀποτεινόμενος ταῦτα
διεργάζεται βίου ἀνάγων αὐτοὺς καὶ παι-
γνώντους εἶναι, ὡς παρὰ πάντων βλέπεσθαι
. Οὐ γὰρ διδάσκων καὶ κηρύγματων. παρὰ C
λέπεται, παρὰ τάντων περισκοπεῖται, εἰ
ν ἡ τοινυντοί, καὶ οὐδὲν τῶν αὐτοῦ κρύ-
μαίς οὖν, ὡς μαθηταί, ἐαν ἔχετε προσοχὴν
ιγ., δοθήσεται ὑμῖν πλειναν χάρις παρὰ
δις ἀν μὴ ἔχητε προσδόνην καὶ προσωρικὴν, καὶ δ
ιν χάρισμα ἀπὸ Θεοῦ, διὰ τῆς ἀμελείας
πεδίννυσι καὶ ἀπόλλυσι.

VERS 16-18. • Nemo vero cum lucernam accen-
derit, operit eam vase, aut super lectum ponit, sed
super candelabrum ponit, ut intrantes videant lu-
men. Non est enim occultum, quod non manifestum
sit futurum : nec absconditum, quod non sit cognoscendum, et in propatulum venturum. Videite ergo
quomodo audiatis Quisquis enim habet, dabitur illi:
et quicunque non habet, etiam quod putat se ha-
bere, auferetur ab eo » Hoc loco alterius doctrinæ
initium est. Ad discipulos enim sermonem dirigens,
hæc dicit inducens eos ad sanctæ vitæ diligenter
custodiām, et instruēns ut semper in agone sint ac
certamine, utpote ab omnibus conspicendi. Qui
enim docet ac prædicat, ab omnibus conspicitur,
ab omnibus dijudicatur, 346 num honestus sit, et
nihil quod facit occultatur. Vos igitur, o discipuli,
si attenderitis et studiosi fueritis, dabitur vobis
major gratia a Deo. Qui vero non adhibuerit stu-
dium et attentionem, etiam si quam gratiam habe-
re videatur a Deo, per negligentiam suam eam
extinguit et perdit.

ένοντο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ποῦ, καὶ οὐκ ἀδύνατο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ Καὶ ἀπηγγέλῃ αὐτῷ, λεγόντων · Ἡ μήτηρ
! ἀδελφοί σου ἐστάχασιν ξένω, θέτεν σε θέ-
! δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε πρὸς αὐτοὺς· Μήτηρ
δελφοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ καὶ ποιῶντες. » Ἐντεῦθεν δείκνυ-
ται ἡν μετὰ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν δ
κατελιπών γάρ τούτους, σχολάζει τῇ πνευ-
ματικῇ, ἀλλ᾽ ἔχεται περιγράνονται πρὸς
αἷς οὖν χρὴ καὶ πάντα τὸν οἰκκονίναν πε-
ιγμένην, μηδὲν ποιεῖσθαι προτιμότερον
λλὰ καὶ γονεῖς περιθετοῦνται, εἴγε μέλλου-
μενοδέειν ἀνωφελῶς καὶ μάτην εἰς τὸ
ἴργον. Μεταπέρα δούν καὶ νῦν ὁ Κύριος ποιεῖ.

VERS. 19-21. « Venerunt autem ad illum mater et fratres ejus, et non poterant adire eum præ turba, et nuntiatum est illi, dictumque, Mater tua et fratres tui stant foris, voleutes te videre. Qui respondens dixit ad illos: M̄ter mea et fratres mei hi sunt qui sermonem Dei audient, et faciunt illum. » Hoc loco ostenditur quod fuerit non cum carnalibus cognatis Christus: illis enim relictis, spirituali vacabat doctrinæ, unde illi ad eum accedunt. Sic etiam oportet ut omnes quibus concrediditum est ministerium Dei, nihil illo antiquius habeant vel præferant. Sunt item et parentes repellendi, si quidem absque utilitate et frustra in opere Dei nos impedituri sunt, quemadmodum et nunc Dominus facit. Quia enim dixerant illi quidam de co-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

.. 31. οἵτινές εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν.
μὴ τελεσθορούντων. Οἵτινές εἰσιν ἐν ταῖς
c. τ. λ. «**H**is sunt, qui *juxta* viam. Ab his

gnatis ejus, ipse fraternitatem non in parvo numero claudit, neque filiis Joseph hunc honorem dat, ut soli sint fratres: sed quia venit totum mundum servare, et omnes fratres facere dicit: Mater mea et fratres mei hi sunt qui sermonem Dei audiunt. Deinde quia nuda et sola auditio nullum servat, sed magis conlennat, dicit: et faciunt illum. Oportet igitur audire, et facere. Porro sermonem Dei suam doctrinam vocat. Quaecunque enim ipse dicebat, Patris sui erant, cui non fuit adversarius, ut dicat quae Dei non sunt. At plerique locum hunc sic intelligunt, quod quidam irriserint Christum docentem, et ob doctrinam suam factum admirabilem, ut per invidiam dixerint: Ecce mater tua et fratres tui sunt foris, cupientes te videre, quia mater ipsius videatur vilis esse, et fratres ejus obscuri, utpote fabri filii, et idcirco quasi ignobilis. matrem ejus et fratres irridendo oijiciebant Proinde sciens cogitationes eorum, Nihil mihi, inquit, nocet ignobilis cognatio. Imo etiamsi quis ignobilis fuerit, si tamen audierit sermonem Dei, ipsum meum cognatum facio.

VERS. 22-23. « Factum est autem quodam die, et ipse ascendit in navim, et discipuli ejus, et ait ad illos, Trajiciamus iu ulteriore ripam stagui, ac solverunt. Cæterum navigantibus illis, obdormivit. Et ingruit procella venti in stagnum, et complebantur ac periclitabantur. Accedentes autem suscitaverunt eum dicentes: Praeceptor, præceptor, perimus. At ille excitatus increpavit ventum ac tempestatem aquæ, et cessavit, factaque est tranquillitas. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Timentes autem mirati sunt inter se, dicentes: Quis putas hic est, quia ventis quoque et aquæ imperat, et 327 obediunt ei? » Exercens discipulos Dominus, eorumque fidem examinans num in temptationibus suis imperterriti sint: singulari quadam dispensatione dormit, arguitque illorum infirmitatem. Non enim perfectam fidem, sed indulitate mistam præ se ferebant. Credunt enim quod salvare possit, verum ut pusillanimes dicunt, Salva, perimus. Si enim perfectam habuissent fidem, satis certi fuissent impossibile esse perire illos, præsente eo qui omnia valeret. Excitatus autem increpavit ventum. Permisit vero eos turbari, ut clarior fieret sua virtus. Solent enim homines tunc meminisse ejus qui salvat, quando a magnis periculis eripiuntur. Propterea non in principio, sed in articulo periculi excitatus, illos servavit. Vide autem et anagogiam, quia figura est ejus quod postea discipulis evenit. Stagnum enim est Iudea, in qua tempestas orta, propter insaniam Iudeorum qui crucifixerunt Dominum. Turbati vero sunt et discipuli: nam illo reliquo fuderunt, sed excitatus est Dominus a somno, hoc est, surrexit: unde redditus discipulis tranquillitas. Venit enim ad eos, ac dixit.

Α' Επει γάρ εἶπον αὐτῷ τινες περὶ τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ, αὐτὸς οὐ πειρύλειτο ἐν ὀλίγοις τὴν ἀδελφητικήν, οὐδὲ τοὺς του Ἰωσῆφ παῖδας κατέξιοι ἀδελφούς μόνους ἔγειν, ἀλλ' ἐπεὶ τὸν κόσμον ἀπέντες ἦλθε, σῶσαι, καὶ πάντας ἀδελφούς ποιήσειν, φτισι· Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες. Είτε ἐπειδὴ τὸ ἀκούειν φύλον οὐδένα σώζει, εἰ μὴ μᾶλλον καὶ καταχρεῖ, φάτι, καὶ ποιοῦντες. Δεῖ γάρ μετὰ τοῦ ἀκούειν, καὶ τοῦ λόγου δὲ θεῖον τὴν οἰκείαν διδοκούμενον λέγει: Ιεροὶ γάρ αὐτὸς θεοί, τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἡσάν. Οὐ γάρ ἡ ἀντίθεσος ὅπερ ἂ λέγει μὴ εἶναι τοῦ Θεοῦ. Πιθανὸν δὲ τὸ χωρὸν τοῦτο αὕτω νοοῦσιν, διτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀδέσκοντος καὶ εὐδοκιμοῦντος ἐπὶ τῷ διδοκούμενῳ, εἰνὲς φθονούσαντες καὶ ὥστερ μυκτηρίζοντες αὐτὸν, εἶπον· Ἰδού ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἰστοῦνται ἔξω, ιδεῖν στοθέλοντες. Επει γάρ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἑδόκει εὐτελῆς εἶναι, καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ ἀφρεντες τινες, ὡς τέκτονος ήτοι, τούτου ἴντεν δισύροντες αὐτὸν ὡς δυσγενή, τὴν μητέρα αὐτοῦ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῷ προσφέρον. Ο δὲ, γνῶν τι, διένοιαν αὐτῶν, εἶπεν, διτι, Οὐδὲν με βλέπετε εἰτελειαν ουργενικήν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ εὐτελῆς εἴη τι, ἀκούρ δὲ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, συγγενῆ αὐτὸν τοῦ λόγου.

« Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ εἶτε ἐνέβη εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἴτε πρὸς αὐτοὺς. Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης, καὶ ἀντίχθησαν. Πλέοντας δὲ αὐτῶν, ἀρύνονται, καὶ κατέβη λαλαφ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ ανειρρούντο καὶ ἐκινδύνευον. Προσελθόντες δὲ ἀνέρες αὐτὸν, λέγοντες· Ἐπιστάτα, ἐπιστάτα, ἄπολλαμεθ. Ο δὲ ἐγερθεὶς ἐπειλημησε τῷ ἀνέμῳ τῇ πλάνων τοῦ θάλαττας, καὶ ἐπικύνετο, καὶ ἐγένετο γαλήνη. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ποῦ ἔστιν ἡ πίστις ἡρώων; Φοβηθέντες δὲ, ἀθεύμασκεν, λέγοντες πρὸς ἀλλιδοκ· Τίς ἄρα αὐτὸς ἔστιν, διτι γε τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ θάλαττῃ καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ; ο Γαρέμων τοὺς μαθητὰς δὲ Κύριος, καὶ ὀδοκιμάζων τὴν τίσιν αὐτῶν, εἰ ἄρα ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἀκλόνητοι εἰσι, καθεύδει οἰκονομικῶς, ἀλλ' ἐλέγχεται αὐτῶν ἡ ἀσθένεια. Οὐ γάρ τελείαν πίστιν, ἀλλὰ μεμηρίστη τῇ ἀπίστῃ ἐνδείκνυνται. Πιστεύουσι μὲν γάρ τοι σῶσαι δύναται. Ήμε δὲ ὀλιγόπιστοι, λέγουσι τὸ, Σάστον, ἀπολλύμεθα. Εἰ γάρ τελείαν εἶχον πίστιν, ἀπερροφήθησαν δὲ ὡς ἀδύνατον ἔστιν ἀπολέσθαι αὐτοὺς, συνόντος αὐτοῖς τοῦ πάντας ισχύοντος. Ο δὲ ἐγερθεὶς, ἐπειλημησε τῷ ἀνέμῳ. Ἀφῆκε γάρ εἴτε ταραχθῆναι, ἵνα καὶ ἐμφανεστέρα γένηται ἡ εἰσι δύναμις. Εἰώθαμεν γάρ οἱ ἀνθρώποι τότε μᾶλλον μημονεύειν τοῦ σώσαντος, διταν ἀπὸ μεγάλων αἰδύνων ἡμᾶς ἐξέληται. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἀκμῇ τοῦ κινδύνου διαναστάς αὐτοὺς ἐσωσεν. Οὐρ δὲ καὶ ἀναγγηλικῶς, διτι τύπος ἔστι τοῦ δισηρη περὶ τοὺς μαθητὰς συμβάντος. Δίκινη μὲν γάρ ἡ Ιουδαῖα, περὶ δὲν κατέβη λαλαφ πολλὴ τῆς εἰς Χριστοῦ μανίας, δὲν ἐμάνησεν οἱ Ιερεῖς τοῦ Κύριον. Ετεράχθησαν δὲ καὶ οἱ μαθηταὶ εἴτε γάρ ἀφέντες αὐτὸν ἐφυγον, ἀλλ' ἡγέρθη δὲ Κύριος.

οὐ δικονού, τουτέστιν ἀνέστη, καὶ πάλιν οἱ Παῖς vobis. Et haec quidem per anagogiam. Quod autem dicunt: Quisnam hic est? non ut dubitantes dicunt, sed admirantes: quasi dicerent: Quis hic est, hoc est, quantus et qualis, et in quanta potestate haec facit?

καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν, καὶ ταῦτα ἀνέπειρα τῆς Γαλιλαίας. Ἐξελθὼν δὲ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἄνθρωπος πόλεως, δικαιοσύνης ἐκ χρόνων ἵκανον οὐκέτι ζωτικὸν οὐκέτι θεραπεύσκετο, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκέτι θάμαζοντας· ὡς δὲ εἰ σῶτας ἔλεγον· Τίς οὗτος; ἀντὶ τοῦ πόσος καὶ πηλίκος αὐτοῖς οἶστις, δῆθη ἔκουσθε, καὶ δυνάμει ταῦτα ποιεῖ;

καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν, καὶ ταῦτα ἀνέπειρα τῆς Γαλιλαίας. Ἐξελθὼν δὲ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἄνθρωπος πόλεως πόλεως, δικαιοσύνης ἐκ χρόνων ἵκανον οὐκέτι ζωτικὸν οὐκέτι θεραπεύσκετο, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκέτι θάμαζοντας· ὡς δὲ εἰ σῶτας ἔλεγον· Τίς οὗτος; ἀντὶ τοῦ πόσος καὶ πηλίκος αὐτοῖς οἶστις, δῆθη ᔁ έκουσθε, καὶ δυνάμει ταῦτα ποιεῖ;

πολλοὶ δὲ γάρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτὸν, εσφερτοὶ ἀλύστοι καὶ πέδοις φυλακτούμενος, καὶ ισων τὰ δεσμά ἥλιντο οὐπὸ τοῦ δεκάμονος εἰς ίμους Ἐπίρρωτος δὲ αὐτὸν δὲ Ιησοῦς; λέγει σοι οὖτις οὐνοματα; Οὐ δὲ εἶπε· Λεγεων, διτι α πολλὰ εἰσῆλθον εἰς αὐτὸν, καὶ παρεκάλει ήταν μὴ ἐπιτάχῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἀδυστον ἀπελθεῖν. Ήν δὲ ἐκεῖ ἀρέλη χορων ικανῶν βοσκούμενων ἦσαν, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ήταν ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς ἔκεινον εἰσελθεῖν, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. νεα δὲ τὰ δικαιοντα οὐπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰσῆλθεν τοὺς χορούς. Καὶ δρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ μανοῦ εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀπεκνίγη. Ἐργασίαν δούσι κακίας πάθεσι μεριζόμενον, θράστηρ. Τὸ μὲν γάρ λέγειν, Τί εἷμοι καὶ σοι; καὶ ἀναισχύντοι δούλου, τὸ δὲ, Δέομαί σου, ήτοι οὖτι. Κατέφει δὲ ἐν τοῖς μυήμασι, καὶ ἔκθενται τοῖς ἀνθρώποις ὑπόληψιν βουλδόται αἱ φυγαὶ τῶν ἀποθενοντων δαΐσθενες γένονται. Αἰτοῦνται δὲ οἱ δεκάμονες μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἀλλὰ συγχωρηθῆναι εἴτε ἐν τῇ γῇ διατρέπεται. Οὐ δέ Κύριος συγχωρεῖ αὐτοῖς εἰναι ἐν τῇ γῇ παλιόντες τοῖς ἀνθρώποις, δοκιματίρους ποιῶσιν. Εἰ γάρ μὴ ήσαν ἀντίπαλοι, οὐκ διγάνων, καὶ εἰ μὴ ήσαν ἀγῶνες, οὐκ δὲ ήσαν· Μάθε δὲ καὶ ἀναγωγικάτερον, διτι δεσμονακές ἐν ἀστῷ, τουτέστι δικαιονικάς πράτιστον οὐκέτι θεραπεύσκεται, τουτέστι, τὴν ἀπόπτειστος στολὴν οὐλὴν ἔχει, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐ ταπεστίν ἐν Ἐκκλησίᾳ. Οὐκ ἄξιος γάρ οὖτις ήται ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐν τοῖς μυήμασιν τῶν νεκρῶν ἔργων δοχείοις, εἰσὶν παρενοίαι· ταῦτα γάρ μνημεῖα κακίας εἰσένται.

Ιοντες δὲ οἱ βοσκοντες τὸ γεγενημένον, έφυγον ἀπίγγειλαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς τὸν Ἐβραϊκὸν ιδεῖν τὸ γεγονός, καὶ ήλθον δὲ Ιησοῦν, καὶ εἰρον καθήμενον τὸν ἀνθρώπον δικαιοσύνης οὐδὲν ζέληλούθει, ιματισμένον καὶ γῆντα, πάρα τοὺς πόδες τοῦ Ιησοῦ, καὶ κρούον. Απίγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ίδοντες, πᾶς δικαιονισθεῖς. Καὶ ἡρώτησαν αὐτὸν ἀπαν τὸ τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν, ἀπελθεῖν.

Vers. 26-33. «Et navigaverunt ad regionem Gadarenorum que est contra Galilæam. Et cum de navi egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam ex civitate qui habebat dæmonia jam a temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis. Is ut vidisset Jesum, et exclamasset, procidit ante illum, ac voce magna dixit: Quid mihi rei tecum est, Jesu, Fili Dei altissimi? Olsecro te, ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immundo ut exiret ab homine. Frequenter enim corripuerat illum, et vinciebatur catenis, et compedibus custodiebatur, et ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta. Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio, quia intraverant dæmonia multa in eum. Et rogaverunt illum ne imperaret ipsis ut in abyssum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, et rogabant eum ut permitteret ipsis in illos ingredi. Et permisit illis. Exierunt ergo dæmonia ab homine, et intraverunt in porcos: et impetu abiit grex per præceps in stagnum, et suffocatus est. Vide dæmonem duabus malis affectionibus tenet, audacia et timore. Nam quod dicit: Quid mihi et tibi audacis et impudentis servi; quod vero dicit: Obsecro te, timentis est. Habitat autem in monumentis, ut malam suspicionem ingereret hominibus quod animæ morientium dæmones flant. Porro petunt dæmones ne in abyssum ingrediantur, 328 sed in terra permittantur ultra versari: et Dominus permittit illos esse in terra, ut certamen habeant cum hominibus, et probatores illos reddant. Nam si non essent, adversarii, neque certamina essent, et nisi certamina essent, neque coronæ forent. Disce et quiddam sublimioris anagogiae. Quisquis habet intra se dæmones, hoc est opera dæmoniaca, veste non induitur, caret enim stola quam in baptimate accepit, et in domo maneat, hoc est, in Ecclesia; indignus enim est ut ingrediatur in Ecclesiam, sed in monumentis, hoc est, in mortuorum operum receptaculis, ut in prostibulis et teloniis et aliis seleruin officinis et monumentis.

Vers. 34-39. «Porro ut viderunt quod acciderat, hi qui pascebant, fugerunt, et rumorem nuntiaverunt in civitatem ac villas. Exierunt autem ut viderent quod factum erat. Et venerunt ad Jesum, et invenerunt hominem sedentem a quo dæmonia exierant, vestitum, ac sanamente, ad pedes Jesu, et timuerunt. Nuntiaverunt autem illis etiam qui viderant, quonodo sanus factus esset is qui agitabatur a dæmonio. Et rogaverunt illum omnis multi-

tudo regionis Gadarenorum, ut discederet ab ipsis, A ἀπ' αὐτῶν, δι τοῦ φρόνῳ μεγάλῳ συνείχοντο· εἰπός δὲ ἐμβάσις εἰς τὸ πλοῖον, ὑπέστρεψεν. Ἐδέετο δὲ δὲν ἀνέρ ἄφ' οὗ ἔκεληθει τὰ δαιμόνια, εἰναντίον αὐτῷ. Ἀπέλισε δὲ αὐτὸν δὲ Ἰησοῦς, λέγων· Ὅποστρεψον εἰς τὸν οἰκόν σου, καὶ διηγοῦ, δος ἐποίησέ σοι δὲ θεός. Καὶ ἀπῆλθε, καθ' ἡλιον τὴν παλιν κηρύσσουν διε ἐποίησεν αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς. Τὸ μὲν φυγεῖν τὰς βόσκοντας, σωτηρίας ἀφορμὴ ἐγένετο τοῖς Γαζηρινοῖς, ἀλλὰ ἐκεῖνοι οὐ συνῆκαν. Λέον γάρ θεράπευτὴν δύναμιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ πιστεῦσαι αὐτῷ δὲ δὲ τὴρ τησσαράκοντας, φησί, τὸν Ἰησοῦν, ἀντὶ τοῦ πατέλεσαν, ἀπελθεῖν ἀπὸ αὐτῶν, ἐφοδιθησαν γάρ μίας καὶ ἄλλο τι ἐπιζήμιον πάθωσιν, ὁστερ καὶ τὰς χούρους ἀπώλεσαν. Οὐ δὲ θεραπευθεὶς ἐκεῖνος, ἀντίρρητον τὸν ἀπόδεξιν τῆς θεραπείας ἀφέντα. Οὕτω γάρ ὑγίασθη τὰς φρένας, ὥστε ἐπιγνῶντα τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀξιούντοντας, ίνα δὲ σὺν αὐτῷ. Καὶ γάρ, ὡς ἔσκεν, ἐφοδεῖτο μητίπως μακρυνθεὶς ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, πάλιν εὐεπιχείρητος ἐσται τοῖς δειμασιν. Οὐ δὲ Κύριος, δεικνύων αὐτῷ δι τοῦ μὴ συνῇ τῷ Ἰησοῦ, ἀντίστηται τῷ χάριτι αὐτοῦ σκεπάμενος ἀνέτερος εἶναι δαιμονικῆς ἐπηρείας, Ὅποστρεψε, φησί, εἰς τὸν οἰκόν σου, καὶ διηγοῦ δος ἐποίησέ σοι δὲ θεός. Οὐκ εἶπεν, δος σοι ἐποίησα ἐγὼ, τύπον ἡμῖν τρεινοφρούντης διδούς. Καὶ ίνα πάντα πόδες θεὸν ἐπιφέρωμεν τὰ κατορθώματα. Οὐ δὲ οὔτεις εὐγνάμψη ἓν, ὥστε διηγεῖσθαι δος ἐποίησεν αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς. Οὐ μὲν γάρ Κύριος προστίτενεν αὐτῷ διηγητα, δος ἐποίησεν αὐτῷ δὲ θεός, δὲ δὲ διηγητα, δος ἐποίησεν αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς. Δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς δοντες ποιήσωμεν ἀγαθὸν, μὴ θελειν ἀνακηρύττεσθαι τοῦ, οὐκέτινον δὲ τὸν πεθόντα τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἵρες μὴ θελωμεν, ἀνακηρύττειν αὐτό.

VERS. 40-44. Factum est autem cum rediret Jesus, exceptit 320 illum turba: nam omnes exspectabant eum. Et ecce venit vir cui nomen Jairus, et ipse princeps Synagogæ erat, acciditque ad pedes Jesu, rogans eum ut intraret in domum suam, quoniam unica filia erat ei fere annorum duodecim, et hæc moriebatur. Verum inter eundum turbæ coarctabant eum. Et mulier quæ erat obnoxia profluvio sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos impenderat omnem substantiam, nec ab ullo poterat curari, accessit retro, et tetigit simbriam vestimenti ejus, et confestim sistebarunt fluxus sanguinis ejus. Rediit quidem Jesus a regione Gadarenorum, exspectabat autem illum turba, tum propter doctrinam, tum propter miracula. Accessit item et princeps quidam Synagogæ, non vulgaris neque abjectus, sed ex primis. Apponit autem et nomen illius evangelista, ut notius fiat miraculum quod vere factum sit. Accidit autem ad pedes Jesu, urgente necessitate. Quamvis enim sine illa oporteat procedere, et agnoscerre Deum esse Jezum, attamen et afflictio cogit homines ut meliora sectentur. Unde et David dicebat: « In camo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te 40. »

« Ἔγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποστρέψει τὸν Ἰησοῦ, ἐδέξατο αὐτὸν δοχλος, ἡσαν γάρ πάντες προσδικητες αὐτόν. Καὶ ίδου ἡλθεν ἀνήρ, φῶ δυνομε Ιάιρος, καὶ αὐτὸς ἄρχων τῆς Συναγωγῆς ὑπῆρχε, καὶ πάντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτὸν εἰλθεντι εἰς τὸν οἰκόν αὐτοῦ, ὅτι θυγάτηρ μονογενῆς ἦν αὐτῷ, ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὐτῃ ἀπέθησαν. Ἐν δὲ τῷ διάπειρι αὐτὸν, οἱ δοχλοι συνέτριψαν αὐτήν. Καὶ γυνὴ οὕτως ἐν φύσει αἴματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ήτις ιατρος προσαναλώσασα δλον τὸν βίον, οὐ συχεσεν ὑπὸ οὐδενὸς θεραπευθῆναι, προσελθόντης δισεν, ήψατο τοῦ κραυστίδου τοῦ ιματίου αὐτῆς, καὶ παραρρήμα ἔστη ἡ φύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς. Ὅπεστρεψε μὲν δὲ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς τῶν Γαζηρινῶν χώρας. Προσεδόκων δὲ αὐτὸν οἱ δοχλοι, ἀμα μὲν δὲ τὴν διδασκαλίαν, ἀμα δὲ διὰ τὰ θεύματα. Προσέθεν οὖν καὶ τις ἄρχων τῆς Συναγωγῆς, οὐκ εὐταίνει οὐδὲ ἀπόδητος, ἀλλὰ τῶν πρωτων. Προστίθησε καὶ τὸ δυνομα τούτου δὲ εὐαγγελιστὴς, ίνα γνωριζερον τὸ θεύμα γένηται, ὡς ἔστιν ἀληθές. Προσπειτε δὲ οὗτος τῷ Ἰησοῦ, χρείας ένστασης. Καὶ ίδει αὐτὸν καὶ μη, ταύτης ἀναγκαζούσης, προσεστιν, καὶ ἐπιγνῶντα αὐτὸν θεὸν δοντα, ὅμοιος μὲν θλίψις Ιησοῦ δὲς ἐκδιέζεται τοὺς ἀνθρώπους τῷ

ιέττονος ἐπιλογῆν. Ταῦτη τοι καὶ διαυτὸν. Porro mulier in transitu accedit, ampliorem affe-
μῷ καὶ χαλινῷ τας σιαγόνας αὐτῶν ἄγει, μῆραν. Accedens enim tangebat lumbriam
γριζόντων πρὸς τέ. Ἐν παρόδῳ δὲ πρόσ-
ποτιν ἐπερχομένη μάλα πολλήν. Προσελ-
, ἦψατο τοῦ κρασπίδου τοῦ ἴματίου αὐτοῦ,
πάντως, διὰ δὲν μόνον ἄψηται, σωθῆσε-
παραχρῆμικας ἦστι, ἡ δύσις τοῦ αἵματος.
ἀπὸ εἰ προσαγάγοι τις ὀφθαλμὸν φωτὶ λάμ-
πυρὶ φρύγανον, εὐθὺς ἐνεργούσιν, οὕτω
ισχεῖ πίστιν τῷ δυναμένῳ θερπεῦσι,
θερπεῖς ἔτυχεν. Οὐδὲν γὰρ ἐλογίσατο,
υχρόνιον τῆς νόσου, οὐ τὸ σὸν ιστρούς
οὐκ ἄλλο οὐδέν. Ἀλλὰ μόνον ἐπίστευε,
ται. Καὶ ὡς ἤσκε, πρότερον ἦψατο τοῦ
τῶν, εἶτα καὶ σωματικῶς.

τεν δ 'Ιησοῦς· Τίς δ ἀψάμενός μου; Ἀρ-
ιπάντων, εἶπεν δ Πέτρος καὶ οἱ μετ'
πιστάτα, οἱ δῦλοι συνέγουσι σε καὶ ἀπο-
κει λέγεις, Τίς δ ἀψάμενός μου; Ο δὲ
πεν· Ἔψατό μου τις. Ἐγὼ γὰρ ἔγνων
ἔλθοῦσαν ἀπ' ἑμού. Ἰδούσα δὲ ἡ γυνὴ^B
Ἐλασθε, τρέμουσα ἥθε, καὶ προσπεσούσα
ἥν αἰτίαν ἦψατο αὐτοῦ, ἀπῆγγειλεν αὐτῷ
αὐτὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς λίθη παραχρῆμα.
εν αὐτῇ· Θάρσει, θύγατερ, ἡ πίστις σου
, πορεύου εἰς εἰρήνην. » Ο Κύριος θέλων
γυναικὸς τὴν πίστιν πάσιν ἐπιδεῖξαθει, ἵνα
εισθῇς γένωνται, καὶ τῷ Ἰακώῳ ἐλπίδας
ῆνει περὶ τῆς αὐτοῦ θυγατρός, φωνεροῖς
ως γενόμενον, καὶ ζητεῖ μὲν τις δ ἀψί-
κα. Ο δὲ Πέτρος, ὕστερον τολμηρός, μερ-
ιώτερον ἐνεκεν τῆς ἑρωτήσεως, φησι· Τοσοῦ-
μπονίγουσι, καὶ λέγεις· Τίς δ ἀψάμενός
ἐνενέσει δε τι ἡ Κύριος ἡρώτα. Ο μὲν γὰρ
αυθίζετον, Τίς δ ἀψάμενός μου μετὰ πί-
λι οὐχὶ ἀπλῶς οὐτας. Ὅστερ πάχει καὶ οὐκ ἀκούει,
ιος μὲν ἀπτεται μετὰ πίστεως, ἄλλος δὲ
ιν, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει.
άνων δ Κύριος, καὶ τοι εἰδὼς τὴν γυναῖκα,
ἔφην, ἵνα καὶ τὴν πίστιν αὐτῆς ὑποδείξῃ,
ιγισυνάγωγον εἴβελπιν ποιήσῃ· ἔρωτα, καὶ
τὴν γυναῖκα. Ἔγνων γὰρ, φησι, δύναμιν
ἀπ' ἑμού, εἰκότως. Οἱ μὲν γὰρ προφῆται
δυνάμεις ἀπ' αὐτῶν ἐξερχομένες· χάριτι
ἐθεαματούργουν. Ο δὲ Ιησοῦς πηγὴ ὧν
γενοῦ καὶ πάσης δυνάμεως, ἔχει καὶ δυνά-
μεντοῦ ἐξερχομένας. Διπλῆ δὲ θερπεύε-
ικα ὡς Κύριος, πρῶτον μὲν τὴν νόσου αὐτῆς
ἐπειναὶ δὲ καὶ τὸν τρόμον τῆς ψυχῆς κα-
διὰ τοῦ εἰπειν· Θάρσει, θύγατερ.

αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχεται τις παρὰ τοῦ
ῶγου λέγων αὐτῷ, δτι Τέθηκεν ἡ
σου, μὴ σκύλλε τὸν διδόσκαλον. Ο
οὺς ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων·
ο, μόνον πίστευε, καὶ σωθῆσεται. Ἐλ-
εῖς τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθετιν οὐ-
μὴ Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην
τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μη-

VERS. 45-48. « Et ait Jesus : Quis est qui me tetigit ? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus et qui cum illo erant : Praeceptor, turbas te constringunt et afflictant, et dicis : Quis me tetigit ? Et dixit Jesus : Tetigit me aliquis : nam ego novi virtutem a me exisse. Videns autem mulier quod non latuisset, tremens venit ac procidit ante pedes ejus, et ob quam causam tetigisset eum, indicavit et coram toto populo, et quemadmodum confestim sanata fuisset. At ipse dixit ei : Consider, filia : fides tua te servavit. Vade cum pace. » Dominus volens etiam mulieris fidem omnibus manifestam fieri, ut imitatores ejus fierent, et Jairum majorem spem de salute filiolae suae capere, quod clam factum erat, manifestat, et quaerit quidem quis ipsum tetigerit ; at Petrus audacter ob interrogationem banc eum reprehendens dicit : Tot te comprimunt, et dicis : Quis me tetigit ? Non intelligebat autem quid Jesus interrogaret. Jesus evum interrogat. Quis me tetigit ? cum fide, et non ita simpliciter. Nam sicut 350 quis habet aures audiendi, alius vero aures habet, et nou audit : ita aliis quidem tangit cum fide, alius autem appropinquat quidem pedibus, corde autem procul est. Rogat igitur Dominus, non ignorans factum mulieris, sed id quod dicebam, ut et fidem ejus aliis monstraret, et principi Synagogæ spem bonam ficeret. Rogat, et spectabilem facit mulierem. Novi enim, inquit, virtutem exisse a me, merito. Prophetæ enim non habebant virtutem de se egredientem, sed gratia Dei operabantur miracula. Jesus vero cum fons esset omnis boni et omnis virtutis, habet et virtutem a se egredientem. Nam dupliciter sanat mulierem Dominus, primum quidem morbum ejus sanando, deinde timorem animæ ejus tollens per hoc quod dixit : Consider, filia.

VERS. 49-56. « Adhuc illo loquente venit quidam a domo principis Synagogæ dicens ei : Mortua est filia tua : noli vexare magistrum. Jesus autem auditu verbo respondit patri pueræ : Noli timere, crede tantum, et salva erit. Et cum venisset in domum, non permisit intrare secum quemquam nisi Petrum, et Jacobum, et Joannem, et patrem ac matrem pueræ. Flebant autem omnes,

et plangebant illam. At ille dixit: Nolite fieri, non Ατέρα. Ἐκλειον δὲ πάντας, καὶ ἐκόπτον
est mortua, sed dormit. Et deridebant eum, scientes quod mortua esset. Ipse autem ejectis
foras omnibus, apprehensa manu ejus clamavit, dicens: Puella, surge. Et reversus est spiritus
ejus, et surrexit continuo, ac jussit illi dari cibum. Et stupuerunt parentes ejus. At ille præcepit eis
ne cui dicerent quod factum erat. » Jesus ut audiuit quod dixit quidam ad archisynagogum: Ne
vexes magistrum, hoc est, ne facias negotium, ne adduc illum: non exspectavit ut princeps syna-
gogæ ipsi loqueretur sed prævenit eum, ne forte
diceret archisynagogus: Non opus habeo te, jam
enim malum factum est, ecce mortua est quam
sperabamus a te sanandam. Igitur ne quid tale
diceret: incredulus enim erat et Iudeus: præ-
veniens illum Christus, dicit: Ne timeas, tantum
crede: respice ad inulierem hanc, quæ sanguinis
profluvio laboravit: Illam si imitatus fueris, non
aberrabis. Cæterum ex discipulis tantum intrare
secum permisit Joannem Iet Jacobum et Petrum,
ut discipulorum præcipios et taciturnos. Nolebat
enim hoc miraculum ante tempus revelari multis,
propter Iudæorum fortasse invidiam pleraque ex
operibus suis occultans, ne invidia succensi judicii
fierent rei. Hunc in modum etiam nos quoque
facere oportet, quando quis nobis invidet, ne ape-
riamus ei nostra bona opera, sed curemus ut igno-
ret, ne ferientes ipsum, ansam præbeamus magis
invidendi ac in peccatum ruendi. Sed quoad fieri
potest, admitti debemus, ut ipsum lateant. Cum
autem Deminus diceret: Non est mortua, sed
dormit, et 33 vocaret mortem somnum, eo quod
mortuam quasi ex somno suscitarurus esset: deri-
serunt eum audientes, ut iterum aliquid accederet
miraculo. Ut enim postea dicere non possent quod
non sit mortua, sed dormierit: propter hoc per-
misit ut prius derideretur in eo quod diceret. Non
est mortua, sed dormit: ut obturarentur ora vo-
lentium calumniari. Usque adeo enim certa erat
mors, ut deriderent dicentem: Non est mortua.
Ejecit autem foras omnes, fortasse docens nos
carere inanis gloria studio, et nihil ad ostenta-
tionem facere: fortasse autem et docens quod,
quando quis facturus est miracula, ipse non in
medio multorum, sed solus et non impeditus esse
debeat. Rediit igitur spiritus puellæ, non enim
aliam animam induxit, sed eam quæ a corpore
avolarat, iterum in ipsum redire fecit. Præcepit
autem ut ei cibum darent, quod confirmaretur
fides ac veritas quod illa resurrexisset. Posset
etiam et sic intelligi: Sanguinem profluens est
omnis anima scaturiens cruentum peccatum et
sanguinarium. Omne enim peccatum homicida
est, et occisor animæ. At si anima contigerit
vestem, hoc est incarnationem Jesu, et crediderit
quod incarnatus sit Filius Dei, sanctificabitur. Et
si quis fuerit princeps Synagogæ, huc est, mens

Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες δὲ ἀπὸ
δὲ ἐκβαλὼν ἦκω πάντας καὶ κρατήσες
αὐτῆς, ἐφώνησε λέγων: Ἡ παῖς, ἵγειρ
ἐστρέψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη
καὶ διέταξεν αὐτῷ δοθῆναι φρυγεῖν. Καὶ
γονεῖς αὐτῆς. Οὐ δὲ παρθύγγειλεν αὐτοῖς
πειν τὸ γεγονός, ἢ οἱ Ἰησοὺς ἀκούστας,
πρὸς τὸν ἀρχισυνάγωγον: Μὴ σκύλλε
λον, τουτέστι, Μὴ εἰς κόπους ἔμβιλε, μ
οὐκ ἀνέμεινε τὸν ἀρχισυνάγωγον· λαλῆ
αὐτὸν, ἀλλὰ προφθάσας, ἵνα μὴ εἴπῃ
γάρ: Οὓς χρέιν σου ἔχω, ἥδη γέγε
ἰδοὺ ἀπέθανεν ἢν προσδοκῶμεν δὲ
ἵνα γονιν μηδὲν τοιούτον εἴπῃ· ἀπιστος
Ιουδαῖος· προφθάσας αὐτὸν δὲ Χριστός,
φθόνος, μόνον πίστεις, πρὸς τὴν αἰμόρρ
ἀποστόπει· ἐκείνην μιμούμενος οὐκ
Μόνον δὲ Πέτρον, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἰά
σιν εἰσελθεῖν, ὡς προκρίτους τῶν μαθητῶν
διναμένους σιωπήσαι τὸ θαύμα. Οὐ γάρ
πρὸς καιροῦ ἀποκελυφθεῖν τοῖς πολλοῖς,
φθόνον τάχα τῶν Ιουδαίων, τὰ πλείω
αὐτοῦ συγκαλύπτων, ἵνα μὴ τῷ φόνῳ δὲ
χρήματος ἔνοχει εἰεν. Ὁσπερ οὖν καὶ
ποιεῖν, δταν εἴη τις ἡμῖν φθονῶν, οὐ
πρὸς αὐτὸν ἀπογυμνοῦν τὰ κατορθώματα
ἵνα μὴ πλήγητοις αὐτὸν, ποιῶμεν πλέ
καὶ εἰς ἀμέρτημα ἐμβάλλωμεν, ἀλλ' ε
σπουδάζειν ὡς ἀν λανθάνωσιν αὐτὸν. Τοῦ
Κυρίου δὲ οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ τὸ
τὸν θάνατον ὑπὸν καλοῦντος, διότι ἔμει
θνητοῖς ἀναστῆσαι ὕσπερ ἐξ ὅπνου,
αὐτοῦ οἱ ἀκούοντες, ἵνα καὶ μᾶλλον τὸ
θαύμα. Ἰνα γάρ μὴ ἔχωσι λέγειν θαύμα
ἀπέθανεν, ἀλλ' ὑπνωτε, διὰ τοῦτο φάσι
τερον κατεγελασθῆναι, ἐν τῷ λέγειν δὲ
νεν, ἀλλὰ καθεύδει, ὡς ἀν ἐμφραγῶσι τ
τῶν θελθτων συκοφαντεῖν. Τοσοῦτον γάρ
θαύματα καὶ κατεγέλων αὐτοῦ λέγοντος δὲ
οι νεν. Ἐξέβαλε δὲ ἦκω πάντας, τάχα μὲν
ἡμᾶς ἀφιλοδόξους εἶναι, καὶ μηδὲν πρὸς
ποιεῖν. Τάχα δὲ καὶ διδάσκων, δταν
θευματουργεῖν, οὐ ἐν μέσῳ πολλῶν δει τῷ
ἀλλ' ἰδιάζοντα καὶ ἀπερίσπαστον. Ἐπάστη
τὸ πνεῦμα τῆς παιδός οὐ γάρ ἀλλιν φυχὴ
κεν, ἀλλ' ἐκείνην τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀ
τάχτην ἐποίησε σταφῆναι ἐπ' αὐτό. Διετί
αὐτῇ δοθῆναι φρυγεῖν, πρὸς πίστωσιν πλει
θεριώσιν τοῦ Ἰησοῦ, τουτέστι τῆς σαρκωσίου
καὶ πιστεύσσει δὲ τεσάρκωται ὁ Ιησός τῷ
ὑγιάζεται. Καν ἀρχισυνάγωγος δὲ τις εἰη, π

τῷ τῷ συνάγειν τὰ ἀπὸ πλεονέξιας Α quæ præstet multis per cupiditatem et habendi
ζεῖ αὐτοῦ ἡ θυγάτηρ, ἡ διάνοια λέγω, studium congregatis, et agrotaverit filia ejus, co-
σάσθια τὸν Ἰησοῦν καὶ πιστεύσατο, gitatio scilicet : tantum invocet Jesum et credat,
ac salvabitur.

ΚΕΦΑΛΑ. Θ'.

τολῆς τῶν δώδεκα. Περὶ Ἡρόδου
επὶ Ἰησοῦ. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων
ἰχθύων. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπ-
Περὶ τῆς μετεμορφώσεως τοῦ Χρι-
στοῦ στηληνιζόμενου. Περὶ τῶν δια-
τικαὶ μεζέων. Περὶ τοῦ χωλυμένου
ὑνειν ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Περὶ τοῦ
τιμωρίαν εἰς τοὺς μὴ δεξιμένους
ἢ τοὺς μὴ ἐπιτρεπομένους ἀκολου-

CAPUT IX.
De missione duodecim apostolorum. De Herode quod de Christo audivit. De quinque panibus et duobus piscibus. De interrogatione Domini. De Transfiguratione Christi. De Lunatico. De disceptantibus, quis major. De eo qui ab apostolis prohibitus est ejicere daemonia. Quod non deceat vindictam querere de iis qui excipere hospitio nolunt. De non commissa sequela.

ινος δὲ τοὺς δώδεκα, ἔδωκεν αὐτοῖς ζουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ εἰν, καὶ ἀπίστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν, ^B τοῦ Θεοῦ, καὶ λασθεὶ τοὺς ἀσθενοῦντας, αὐτούς. Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν, μήτε πήραν, μήτε ἄργυρόν χιτῶνας ἔχειν, καὶ εἰς ἣν ἀν οἰ-, ἐκεῖ μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἔξερχεσθε, δέξανται ὑμᾶς, ἔξερχόμενοι ἀπὸ τῆς, καὶ τὸν κοινορότὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ετε εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς. «Ἐξερ-
γάρχοντο κατά κάμψας εὐαγγελιζόμενοι εἰς πανταχοῦ. » Καὶ ἐντεῦθεν δείκνυται ἵε θαύτητος τοῦ Ἰησοῦ. Οὐ γάρ μόν οὐργεῖ, ἀλλὰ καὶ τοῖς μαθηταῖς ταῦτα καὶ τοιγε οὐκ ἀνθρώπου, ἀλλὰ Θεοῦ δὲ τοικύτα χαρίζεσθαι δῶρα τοῖς κύτοι δὲ κύτοις ἔκουσίαν κατά τῶν πόνηρῶν καὶ ἄχρι τούτου αὐτούς περιώρισεν, ἀλλὰ τὸ Εὐαγγέλιον προσέταξε. Δεῖ γάρ τὸν γκεχειρισμένον καὶ κηρύσσειν καὶ

Τό τε γάρ κήρυγμα διὰ τῶν θυμά-
, τά τε θαύματα διὰ τοῦ κηρύγματος.
ιλάκις θαύματα ἐποίησαν ἀπὸ δαιμό-
νην τὸ κήρυγμα αὐτῶν ὑγιές. Διὸ οὐδὲ
τῶν ἐκ Θεοῦ οὔτε ἄρτον βούλεται κύτοις
λο τι ὅν οἱ πολλοὶ ἐπαγόμεθα. Παραγ-
οῖς καὶ τοῦτο, μὴ μεταπιθῆσθαι ἀπὸ τού-
ν, ἀλλ' εἰς ἣν ἀν οἰκίαν εἰσέλθωσιν,
ναὶ μὴ δέκωσιν ἀστατο τίνες εἶναι καὶ
Ἀποτινάσσειν δὲ τὸν κοινορότον φροσιν,
ταῖς τίνες ὑμᾶς, εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐ-
ν, εἰς ἔλεγχον αὐτῶν καὶ κατακρισιν,
τοῖς δὲ πολλὴν ὁδὸν δι' αὐτοὺς ἀνύσσεν-
αὐτῶν κέρδος ἔσχον. Τινὲς δὲ τὸ μὴ
αἱ ἀποστόλους, μήτε πήραν, μήτε
ἄνα δύο χιτῶνας ἔχειν, οὕτω νοοῦσιν,
ιρίζετε. Τούτου γάρ σύμβολον ἡ πήρα,
καὶ μήτε βάθον βαστάζετε, τουτέστι,
καὶ πληκτικοὶ γένησθε, μήτε ἄνα δύο
ι, ἀντὶ τοῦ, ποικίλοις τινὲς κατὰ τὸ ηθος
γνώμας τυγχάνετε.

δὲ Ἡρόδης ὁ τετράρχης τὰ γενόμενα
τα, καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγοσθαι ὑπό

VERS. 1-6. c Cum autem convocasset duodecim, dedit illis potestatem et auctoritatem super omnia dæmonia, et ut morbos sanarent. Et misit illos ut prædicarent regnum Dei, et sanarent infirmos; et ait ad illos: Ne quid tuleritis in viam, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque binas tunicas habeatis. Et in quamcunque domum intraveritis, illic manete, atque illinc exetis. Et quicunque non receperint vos, exeunte de civitate illa, etiam pulvrem e pedibus vestris excutite, in testimonium adversus illos. Egressi autem circumibant per castella, evangeliabant et curantes ubique. » Ex hoc loco ostenditur excellentia deitatis Jesu. Non enim ipse tantum miracula facit, sed et discipulis hoc concedit. Utique hoc non hominis, sed Dei fuerit C tanta ac talia dona præstare suis amicis. Dans autem eis potestatem contra malos spiritus, non illo contentus fuit, sed jussit etiam Evangelium prædicare. Docet enim ut is cui concredita est doctrina, et prædicare et miracula agere debeat. Tunc enim prædicatio per miracula confirmatur, miracula autem per prædicationem. Multi enim multa miracula per dæmones fecerunt, quorum prædicatio sana non fuit, et miracula eorum ex Deo non fuerunt. Ita autem ab omni re superflua nudat, ut neque panem eos ferre velit, neque aliud quid, quam plerique secum tollunt. Porro præcipit eis et hoc, ne a loco in loco transiliant, sed in quamcunque domum intraverint, in illa maneat, ut ne videantur inconstantes et mobiles. Pulvrem vero excutiendum dicit, si non receperint: vos, in testimonium illis, hoc est, in reprehensionem ipsorum ac condemnationem, ostendentes eis quod multum itineris propter eos colligerent, nullumque inde lucrum habuerint. Quidam autem sic intelligunt apostolos non gestare vel virgam vel peram, et nec tunicas duas habere: Ne thesaurizetis; cujus symbolum pera, quæ multa congreget: neque virgam gestelis: hoc est, ne sitis importuni, et ad verberandum proni: neque duas tunicas habeatis, hoc est, ne sitis duplices animo, ac variis moribus.

VERS. 7-9. c Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, et hascitabat, eo quod

diceretur a quibusdam quod Joannes surrexisset. Α τινων δὲ Ἰωάννης ἐγίγεται ἐκ νεκρῶν, ἀπό τοῦ ἀρχαίων ἀνέστη. Καὶ εἰπεν δὲ Ἡρόδης ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· τίς δέ κετιν οὗτος, περὶ ἀκούνων τοιαῦτα; Καὶ ἔχεται ἰδεῖν αὐτὸν. Ἡρόδης δὲ μικρὸς ἦν, δὲ υἱὸς τοῦ μεγάλου τοῦ τὰ βρέφη ἀποκτείναντος. Ἐκεῖνος μὲν σιλεὺς ἦν, οὗτος δὲ τετράρχης· διηπάρει Ἰησοῦ, τίς δὲν εἴη. Ἰωάννην μὲν γάρ, ἀπεκεφάλισα, καὶ εἶπερ δὲ Ἰωάννης ἐστίν ἐκ νεκρῶν, πάντως ἴδων αὐτὸν γνωρίσω. Εἰδεῖν αὐτὸν. Ὁρα δὲ δὲ οἱ Ἑβραῖοι ἴδομένειν τοὺς νεκρούς ἐν ζωῇ σαρκικῇ, καὶ ἐν βραχίονεσσι, κακῶς δοξάζοντες. Ηγάρ ἀνάστην βράσσοι καὶ πόσι, ή ζωῇ σαρκικῇ, ἀλλ’ λοι Θεοῦ, οὕτω διάγουσιν.

VERS. 10-17. «Et reversi apostoli narraverunt illi quæcunque fecerant. Et assumptis illis secessit seorsum in locum desertum civitatis quæ vocatur Bethsaïda. Quod cum cognovissemus turbæ, secutæ sunt illum, et exceperit eos, et loquebatur illis de regno Dei, et eos qui curatione indigebant, sanabat. Dies autem cooperat declinare, et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas, ut euntes in castella villasque vicinas divertant, 555 et inveniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Ves date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quam quinque panes, et duo pisces, nisi nos eamus et emamus in omnem hunc populum escas. Erant autem fere quinquies mille. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere in singulo discubitu quinquagenos: atque ita fecerunt, et fecerunt omnes discumbere. Acceptis itaque quinque panibus, et duobus piscibus, sublati in cœlum oculis, benedixit illis, et fregit, distribuitque discipulis ut apponenterent turbæ. Et comedederunt omnes, et saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim. » In desertum locum abit Jesus, quoniam miraculum panum ibi facturus erat, ut ne quis dieere possit, quoniam prope fuerit civitas unde panes allati. Docuit autem turbas et sanavit: ut tu discas quod philosophia nostra verbo et opere constet, et neque dicenda sint quæ facere non licet, neque facienda quæ dictu absurdâ. Inclinante autem dia discipuli incipientes fieri humaniores et officiosiores, miserentur turbis, et dicunt: Dimitte eas, hoc est, sana citius infirmitates illorum, imple petitiones illorum. Dominus autem ad discipulos dicens: Date illis vos quod edant, non ignorans discipulorum inopiam hoc dicit, sed incitare volens ut dicant quod panes sibi sint, ut sic commonostretur miraculum majus, indicantibus illis palam numerum panum. Quod autem dicit, Facite illos discumbere in singulo discubitu quinquaginta, ostendit quod oporteat etiam nos quando aliquem hospitio excipimus, et facere ipsum recumbere, et in eum officiosos esse. Porro suspicioendo in casum,

ε Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἐπόστολοι, ἀπὸ τῷ δια τοιήσαν. Καὶ παραλαβόντες αὐτοὺς ρησος κατ' ἴδεν εἰς τόπον Ἱρημον πόλεως καὶ Βηθσαΐδα. Οἱ δὲ ὄχλοι γνώντες, ἡχαλούθησαν δεξάμενος αὐτούς, ἐλάλει αὐτοῖς περὶ λειας τοῦ Θεοῦ· καὶ τοὺς χρέαν ἔχοντες λέπτο. Η δὲ ἡμέρα ἤρετο κλίνειν· προσελθοῦσαν δὲ διδεκα, εἶπον αὐτῷ· Ἀπόδιυσσον τοὺς ὄχλους ἀπελθόντες εἰς τὰς κύκλῳ καμμας καὶ τοὺς καταλύσωσι, καὶ εὑρώντων ἐπιστιτύσμαν, διακρίμα τόπῳ ἐσμέν. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· Δεῖ διημέτερος φαγεῖν. Οἱ δὲ εἶπον· Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πάντες ἄρτοι καὶ ἵγδιες δύο, εἰ μῆτι τοις ἡμετέραις, ἀγοράσσωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν τῶν ματα. Ήσαν γάρ ὧσει ἄνδρες παντακισθέντες δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Κατακλίπει κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα. Καὶ ἐποίησαν εἰς ἀνέκλιναν πάντας. Λαβόντες δὲ τοὺς πάντας ἄρτους δύο ἵγδιας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν γησεν αὐτούς, καὶ κατέκλασε, καὶ ἐδόμον τοις πατραπιθέναι τῷ ὄχλῳ, καὶ ἔφεγον, καὶ οὐθέσαν πάντες, καὶ ἤρθη τὸ περισσεύσαν κλασμάτων κάρφιον διδεκα. « Εἰς Ἱρημον ἀπειστοῦσαν δὲ τῆς Ἱρημον τὸν ἄρτων θέλεσαι ἔμελλε, ήντα μὴ ἔχοι τις λέγειν, διτις στης πόλεως, ἐκεῖθεν ἄρτοι ἡμέρας, οἱ φιλανθρωπότεροι ἥδη ἀρέμαντοι ἔχειν καὶ ποιητέροι, κατελοῦσαν τοὺς ὄχλους, καὶ φτιαχνούσαν τούτους, τουτέστι, θεράπευσον τὰς αὐτῶν τάχιον. Πλήρωσον τὰς αἰτήσεις αὐτῶν Κύριος πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων· Δότε αὐτοῖς φραγῆτε, οὐχ ὡς ἀγροῦν τὴν ἀπορίαν φησίν, θουλόμενος παρακινησαί αὐτούς, ήντα εἴπωσι, ἄρτους ἔχουσι, καὶ οὕτω δειχθῆ τὸ θαῦμα μιᾶς τῆς διημέτερης ἐκείνων, διειχθεσθε τῆς ποιητῆς ἄρτων. Τὸ δὲ, Κατακλίνατε αὐτούς κλισίας ἀποτίκοντα, δείκνυσιν διτις δεῖ ἡμᾶς, ήσαν τινὲς ξενομένοι, καὶ κατακλίνειν αὐτόν, καὶ πάσης ἀποδέξιας. Ἀναβλέπει δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν, διεκατέ

μέλλομεν φαγεῖν, εὐχεριστίας τῷ Θεῷ ἀναπέμψειν τὸν διάδοσιν δὲ τοὺς μαθητὰς, εἰθ' οὕτως ἔκεντοι τοῖς εἰς μὴ μὴ ἐπιλέθουνται τοῦ θεάματος, ἀλλ' ἀναγκάζουνται τούτους, ἐνθυμουμένοι δὲ τοὺς ἄρτους ἃς χειρας αὐτῶν Πάσσον. Τὸ δὲ περίτευμα ἡσαν οἱ διδόκεις, ἵνα μάθωμεν πόσον ἡ φιλοξενία εἴ, καὶ πῶς πλήθυνονται τὰ ἡμέτερα, διτελεῖσθαι τοὺς δεομένους. Εἶρηται δὲ περὶ τούτων τερον ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον.

Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον δύνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί. Καὶ ἐπηρώτησαν, λέγων· Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι; τοκριθέντες εἶπον· Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν. Δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ διτελεῖσθαι τοὺς τῶν ανθρώπων. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Γιατὶς δὲ, τίνα με εἶναι; Αποκριθέντες δὲ ὁ Πέτρος εἶπε· Τὸν Χριστὸν Θεού. Οἱ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς, παρήγγειλεν εἰσεν τοῦτο, εἰπὼν, διτελεῖσθαι τὸν Γέλον ἀνθρώπου πολλὰ πάθεν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ Γραμματέων, καὶ ἀποκτενθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀγέρντῳ Ἐρωτῶν τὸν μαθητὰς ὁ Κύριος, οὐκ εὐθύνεται τοι λέγουσιν αὐτοῖς, ἀλλὰ πρότερον τὴν αὐτοῦ γνώμην, εἰθ' οὕτως τὴν αὐτῶν ἔκεινων.

Δὲ ποιεῖ, ὡς δὲ ἀδόκιμον ἀποδεῖξας τὴν τῶν περὶ αὐτοῦ φήμην, μεταστήσῃ τοὺς μαθητὰς ἢ ἀληθῆ ὑπόληψιν. Οἱ δὲ καὶ πέπραχται. Εἰναὶ γὰρ τῶν μαθητῶν, διτελεῖσθαι τοῦ Ιωάννην, οἱ δὲ σε λέγουσιν, αὐτὸς ἔρωτας. Γιατὶς δὲ, τούτοις;

Ἐλεγει δὲ πρὸς πάντας· Εἴ τις θάλει ὅπίσω μου ἀπεργησάσθω ἐστὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν καθ' ἡμέραν, καὶ ἀκολουθήσῃ μοι. Όσος γὰρ δὲν ιν φυχὴν αὐτοῦ σώσαι, ἀπολέσει αὐτὸν, δις δὲν η τὴν φυχὴν αὐτοῦ ἔσεχεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτὸν γὰρ ὥφελεται· ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον κατὸν δὲ ἀπολέσεις ή ζημιώθεις· Όσος γὰρ δὲν ινθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τούτον δὲν Γέλος ἀνθρώπου ἐπισχυνθήσεται, διτελεῖσθαι τῇ θεῖον καὶ τοῦ Πατέρος καὶ τῶν ἀγίων ἀγγέλων. Δὲ διτελεῖσθαι, εἰσὶ τίνες τῶν ὅδε ἀστηκότων, μὴ γεύσανται θανάτου, ἵνας δὲν ιδωσι τὴν βασιλείαν Θεοῦ. • Ἐπειδὴ περὶ ἐστοῦ εἶπεν, διτελεῖσθαι τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ πάθεν, ἐπιφέρει καὶ τι καὶ καθολικὸν, διτελεῖσθαι τοῦ μύνος ἐγὼ θάνατον σοματίου, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάντες οἱ βουλόμενοι θετεῖν ἐμοῖς, ὀφελούσιν ἐστοῦς ἀπεκρνεῖσθαι, την κοινωνίαν ἔχοντες πρὸς τὴν σάρκα, ἀλλὰ οὐκούντες ἐστῶν. Σταυρὸν δὲ ἐνταῦθι λέγει ινατον τὸν ἀπονείδιστον· ἔτερος γὰρ θάνατος διτελεῖσθαι τοῦ σαρκὸς, διτελεῖσθαι τοῦ σάρκας.

A monstrat quod manducaturi, Deo gratias agere debeamus. Dat autem discipulis, et illi deinde turbis, ut ne obliscantur miraculi, sed memores ejus sint, cogitantes quod panes in manus sumperint. Superfuerunt autem cophini duodecim, ut discamus quantum possit hospitalitas, et quod nostra multiplicantur cum suppeditamus indigenibus. Dictum est autem de his latius in his quæ dicta sunt apud Matthæum.

VERS. 18-22. • Et factum est cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli, interrogavitque illos dicens: Quem me dicunt esse turbæ? At illi responderunt et dixerunt, Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero quod unus propheta de antiquis surrexit. Dixit autem illis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, Christum illum Dei. At ille comminatus illis præcepit ne cui dicerent hoc, dicens: Quia oportet Filium hominis multa pati, et reprobari a senioribus et principibus sacerdotum et scribis, et occidi, et tertia die resurgere. • Interrogans discipulos Dominus, non statim interrogat eos quid ipsi 334 dicant, sed prius vulgi et deinde etiam ab eis illorum sententiam. Hoc autem facit ut ostendat improbam multorum de se opinionem, et discipulos in veram transferat: id quod et factum est. Cum enim dixissent discipuli, quod alii quidem Joannem, alii vero Eliam te dicentes, ipse interrogat: Vos autem, hoc est, qui præcellitis alios, qui electi, quique præcipui, quem me esse dicitis? Ante alios autem Petrus prosiliit, et factus omnium os, satetur illum esse Christum Dei, qui olim prædicatus fuerat. Non enim dixit tantum, Christum Dei, sed, Christum illum Dei, cum articulo, ut declareret quod ipse sit proprie Christus Dei. Multi enim uncti fuerunt, sed ille Christus Dei unus et solus est.

VERS. 23-27. • Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam; qui vero perdiderit animam suam propter me, is salvam faciet illam. Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, aut jucturam sui ipsius faciat? Nam quem mei paviduerit et meorum sermonum, hunc Filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua et Patris, et sanctorum angelorum. Dico autem vobis vere, quod sunt quidam hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei. • Quoniam de seipso dixerat, quod oporteat Filium hominis multa pati, infert commune quoddam ac generale, quod non solus ego mortem sustinebo, sed et omnes qui me volunt sequi, debent seipso abnegare, nullam communionem cum carne habentes, sed despicientes seipson. Crucem autem dicit hoc loco mortem contemptissimam: nulla enim mors tam despabilis fuit sicut crucis.

Ostendit itaque quod si quis voluerit ejus discipulus esse, mori debet non gloria morte; sed contemptibili, et sicut condemnatus occidi. Quoniam autem multi ignominiosa morte occiduntur, sed sicut latrones ac malefactores, propterea adjicit hoc, et sequatur me, hoc est, omnem virtutem exerceat. Qui enim voluerit animam suam servare, perdet illam, hoc est, qui voluerit vivere juxta mundum, hic occidit animam. Erubescit Christum qui dicit: Quomodo credam in crucifixum et illusum Deum? et sermones illius erubescit, qui Evangelii simplicitatem irridet: talem autem erubescet et Dominus in gloria sua, hoc est, in secundo adventu. Quod autem dicit, hunc sensum habet: sicut si quis paterfamilias habet servum malum, erubescit nominare illum servum proprium, ita et ego, inquit, erubescam nominare servum meum eum qui abnegaverit me. Et quia supra dixit: Qui perdit animam suam, salvabit illam: volens monstrare quamnam bona tales mereantur, dicit: Sunt 333 quidam ex his qui hic sunt, qui non morientur donec viderint regnum Dei, hoc est, gloriam, in qua futuri sunt justi. Hoc autem dixit de transfiguratione sua. Transfiguratio enim figura fuit futura gloriæ: et sicut in hac Jesus mirabiliter fulguravit, ita pari forma tunc et justi fulgebunt. Sunt igitur quidam, inquit, Joannes, Jacobus et Petrus, qui non præoccupabunt morte, donec viderint in qua gloria futuri sunt qui me consententur. Viderunt autem hoc in transfiguratione.

VERS. 28-36. « Factum est autem post hæc verba fere diebus octo, et assumpsit Petrum et Joannem et Jacobum, et ascendit in montem ut oraret. Et facta est, dum oraret, species vultus ejus alia, et vestitus ejus albus et resplendens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo, qui erant Moses et Elias, qui visi in maiestate dicebant excessum ejus quem completurus erat. Petrus vero et qui cum illo erant, gravati erant somno. Experrecti autem viderunt maiestatem ejus, et duos viros qui stabant cum illo. Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum, Præceptor, bonum est nos hic esse, et faciamus tria tabernacula unum tibi, et unum Mosi, et unum Eliæ, nesciens quid diceret. Hæc autem illo loquente facta est nubes, et obumbravit eos. Timuerunt autem intrantibus illis in nubem: et vox facta est de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite. Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus, et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quæ viderant. » Matthæus dicit sex dies transisse post sermones hos, et tunc Jesum ascendisse in montem. Lucas autem dicit octo transisse. Nam ille solas dies intermedias dicit: Lucas autem non intermedias solas, sed et diem qua dicti sunt sermones illi, et diem qua facta est transfiguratio. Assumpsit autem tres solos: Petrum, utpote se diligentem, Joannem autem, ut eum quem dilige-

A δι τις θέλει μαθητής αὐτοῦ εἶναι, ἀκούνεται ὁφελεῖσθαι οὐκέπειδην θάνατον, ἀλλ' ἐπονεῖσθαι, δὲ κατάκριτος φονεύόμενος. Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ φυγόντες μὲν ἐπονεῖδοτας, ἀλλ' ὡς λησταὶ καὶ κακοποιοί, δὲ τούτο προσέθηκε τὸ, Καὶ ἀκολουθεῖτο μοι, τοιάσια, πάσατα ἀφετὴν μετερχόσθω. Ὡς γάρ δὲ θέλῃ πιν φρογὴν αὐτοῦ σώσκι, ἀπολέσει αὐτὸν, τοιάσιαν, οὐτος δὲ θέλῃ ζῆσαι κατὰ κόσμον, οὗτος ἀποθνήτει περι ψυχὴν. Ἐπιστρέψεται δὲ τὸν Χριστὸν, ὁ λόγος, ἦν, Πῶς πιστεύσω ἐστεργάμενῳ Θεῷ καὶ ἐμπαρθένῳ; ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτοῦ λόγους ἐπιστρέψεται, ἵνα τὸ Εὐαγγελίου ιδιωτελαν δικούρων. Τοιούτον οὖν θεσηγούνθεται δὲ Κύριος ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, τελέων, τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ. Ὁ δὲ λέγει τοιούτον ἐπειδή· Ματτεοὶ δέν τις οἰκοδεσπότης ἔχει δούλους ποτέ, αἰσχύνεται ὄνομάσαι τούτους δούλους οἰκετον, οὔτε περὶ ἑώρα, φησίν, αἰσχυνθεῖσμαι ὄνομάσαι δούλους ἑώρα, ποτέ, νάμον με. Ἐπεὶ δὲ εἶπεν ἄνω, ὅτι Ὡς δὲ ἀπολέσῃ τὴν φρογὴν αὐτοῦ, σώσει αὐτὸν, θέλων εἶναι ποιῶν ἀγαθῶν κατεξιουνται οἱ τοιούτοι, φησίν. Εἴ τινες τῶν ὧν, οὐδὲ μὴ ἀποδέσσωσι ἔνας δὲ θέλων περι βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τοιάσια, τὴν δόξην ἐν ἡ μάλουσιν ἔσεσθαι οἱ δίκαιοι. Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τῆς μεταμορφώσεως. Ὡς γάρ μεταμόρφωσις τόπος ἐπειδή τῆς μελλούσις ἄνω δόξης, καὶ διόπτερος ἐπειδή ἐστρέψηται. Καὶ ίδου ἄνδρες δύο συνελέποντες αὐτῷ, οἵτινες ἡσάν Μωσῆς καὶ Ἡλίας, οἱ ὄρθινοι τὸν δόξην αὐτοῦ, ἥν ίμελλε πάτροιν ἐν Ιερουσαλήμ. Ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν τῷ, ήσαν βεβαρημένοι ὑπνῳ. Διαχρηγορήσαντες δέ, οὐδον τὴν δόξην αὐτοῦ. Καὶ τοὺς δύο ἄνδρες τὰ συνεστῶτας αὐτῷ· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχρημάτῳ αὐτούς ἀπ' αὐτοῦ, εἶπεν δὲ Πέτρος πρὸς τὸν Ιησοῦν· Ἐπιστάτας, καλόν ἔστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ταύτων μετασημεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοι, καὶ μίαν Μωσεῖ, καὶ μίαν Ἡλίᾳ, μὴ, εἰδὼς δὲ λόγει· Ταῦτα δὲ αὐτὸν λιγότερος, ἐγένετο νεφέλη καὶ ἐπεσκίσανται αὐτούς. Ἐπειδήθεν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθειν εἰς τὴν νεφέλην, καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης, λέγοντος Οὐτός ἔστιν δὲ Γιός μου δὲ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἐσκέπτεσθαι. Καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν, εὐρέθη ὁ Ιησοῦς μόνος, καὶ αὐτοὶ ἐστήσαντες, καὶ οὐδὲν ἀπέγνωσαν ἐν ἐκείνοις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὃν ἐωράκεσσιν. Ὁ μὲν Ματθαῖος ἔξι ἡμέρας φησί διελθεῖσι μάτιοις λόγους τούτους, καὶ τότε τὸν Ιησοῦν ἐκείνον εἰς τὸ δρός, Λουκᾶς δὲ ὀκτὼ φησί διελθεῖν, τότε ματέν μόνας ἡμέρας λόγει· Λουκᾶς δὲ, οὐ τὰς ματέν μόνας. ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν καθ' ἥν ἐλέγεται·

D

οῦται, πάνταν καθ' ἣν ἡ μεταμόρφωσις γέ-
περιλαβεῖ δὲ τοὺς τρεῖς μόνους, τὸν μὲν Πέ-
τρον ἀγαπῶντας, τὸν δὲ Ἰωάννην ὡς ἀγαπώμε-
νον τὸν Ἰάκωβον δὲ, ὡς καὶ αὐτὸν θερμὸν δοντα
τὸν ἡμᾶς καὶ ἀναδινεντας, καὶ μηδὲν τῶν
ἔγκυπτοντας, προσεύχεσθαι. Δεῖ γάρ
τας ἡμᾶς καὶ ἀναδινεντας, καὶ μηδὲν τῶν
ἔγκυπτοντας, προσεύχεσθαι. Ἐγένετο δὲ τὸ εἰ-
λιν ἔτερον, οὐχ ὡς μοτοστάντος αὐτοῦ εἰς ἄλλην
Ἐμεινε γάρ οἶος ἦν· ἀλλὰ τὸ σχῆμα τοῦ προσ-
ώπου ἐφάντη λαμπρότερον ἢ πρότερον. Ὡσπερ
ἴστι τῶν ἰματίων αὐτοῦ γέγονε. Τούτων γάρ
ε μόνον ἐκτίστραψεν, οὐχὶ τῆς οὐσίας τῶν ἰμα-
τεμειφθείστης, ἀλλὰ τῆς ἐπιφνείσας. Μωϋῆς
Ἐλίας συνειστήγεισαν αὐτῷ προσευχομένῳ,
χρῆ διτὶ οὐκ ἔστιν ἐναντίος τοτε προφήτεις καὶ
ρ. Εἰ γάρ ἦν, οὐκ ἂν δὲ τὸν νόμον δοὺς Μωϋῆς,
τῶν προφτιῶν θερμότατος Ἐλίας, ἡνέσχοντο
τινα αὐτὸν, καὶ αὐτῷ συνίστασθαι. Ἐλεγον
ἴσοδον ἦν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ,
τὸν θάνατον. Ὁ δὲ Πέτρος ὑπνῳ ἐδραΐτο,
τευχῇ σχολάζοντος τοῦ Χριστοῦ. Ὅσθιες
, καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἐπλήρου, ὑπνῳ δου-
Διεγρηγορήσας δὲ, θεωρεῖ τὴν δόξαν, καὶ
οἱ ἄνδρες ὁσπερ δὲ ἀποδεχόμενος τὴν ἐκεῖσε
ν, διὰ τε τὸ φῶς καὶ διὰ τὸ θεωρεῖν τοὺς
εις, φησί· Καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ὡδε εἶναι. Ἐνό-
ἴρ διτὶ τότε ἦν ἡ συντελεία, καὶ ἡ βασιλεία
τοῦ· μὴ εἰδὼς δὲ λέγει. Οὕπω γάρ ἦν τὸ πέρας,
ἰς βασιλείας ἡ ἡμέρα ἐνειστήκει, οὐδὲ τῆς
θῶν ἀπολύσεως ὡν μεθέξουσιν οἱ ἄγιοι.
ἴ καὶ φοδούμενος τὸ σταυρωθῆναι τὸν Χρι-
στὸν φησιν. Ἐπει γάρ ἡκουεν αὐτοῦ, δτι
ν ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνα-
φησι ταῦτα, μονονούχῳ λέγων· Μὴ κατέλ-
ικ τοὺς ὄρους, ἐνταῦθα καταμενώμεν, ἵνα
μρὸν διαδρέσωμεν καὶ τὸ πάθος. Ἐχομεν
βοηθὸν, εἰ ἀπέλθωσιν ἡμῖν οἱ Ιουδαῖοι, τό
ενεγκόντα, καὶ τοὺς πεντηκοντάρχους ἀπο-

Ἐχωμεν Μωϋῆν τὸν τόσα καὶ τόσα ἔθνη
τα· ταῦτα δὲ ἐλεγε μὴ εἰδὼς δὲ λέγει. Λύτος
ἐνόμιζεν διτὶ παγχάλεπόν τι καὶ κακὸν ἔστιν
δε, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδιδράσκων αὐτὸν, ταῦ-
ταν. Ὁ δὲ Κύριος ἐδίψκ σταυρωθῆναι, ἐπει
· Ἑλλῶς τοὺς ἀνθρώπους σωθῆναι. Τοῦ δὲ
ε Ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, ε λέγοντος, δ
σκηνὴν ἀχειροποίητον ἔξαίφνης ποιετ, καὶ
ι εἰσέρχεται μετά γε τῶν προφτῶν, ἵνα
τι οὐσὲν ἐλαττοῦται τοῦ Πατρός. Ὡσπερ γάρ
ζλαιψ ἡ νεφέλη ἐλέγετο ἔχειν τὸν Κύριον,
σῆς εἰσήρχεται ἐν αὐτῷ, καὶ οὕτω τὸν νόμον
οὕτω καὶ νῦν ἡ νεφέλη τὸν Χριστὸν ἐδέξα-
νεφέλη οὐ γνοφώδης· παρῆλθε γάρ ἡ σκιὰ
καὶ τὸ σκοτεινὸν τῆς ἀσκείσας· ἀλλὰ νε-
ιτει. Ἐλθε γάρ ἡ ἀλήθεια καὶ ἔλαμψεν
κύριου χάρις, καὶ οὐδὲν σκοτεινὸν νῦν. Ἐγέ-

C
D
minor sit Patre. Sicut enim in veteri lege nubes
dicebatur habere Dominum, et Moses ingredieba-
tur in eam, atque sic legem suscepit: ita et nunc
nubes Christum suscipit, nubesque non caligi-
nosa: transiit enim umbra veteris legis, et tene-
brosa obscuritas; sed nubes lucida. Venit enim
veritas, et illuxit gratia Domini, nihilque nunc
tenebrosum est. Facta est et vox de nube, sicut
olim vox Dei audiebatur de nube. Inventus est
autem Jesus solus: ut ne quis putet, quod. « Hic
est Filius meus, » de Mose vel Elias dictum sit.
Fortassis etiam hoc significat, quod usque ad
tempus quoddam apparebant lex et prophetæ,
sicut et hoc loco Moses et Elias: deinde solus,

præteritis illis, apparuit : nunc enim Evangelium a voto ði kai φωνῇ ἐκ τῆς νεφέλης, διπερ καὶ τὸ παλαιὸν φωνῇ τοῦ Θεοῦ ἡχούετο ἐκ τῆς νεφέλης. Εὑρέθη δὲ Ἰησοῦς μόνος, οὐα μή τις νομίσῃ ὅτι τό, « Οὗτος ἐστιν ὁ Γιός μου, ἢ περὶ Μεσσίας ἡ Ἑλλὰς ἐλέγηθη. Τάχα μάντοι καὶ τοῦτο σημαζήνει, δια μέρη μέν τινος καπιροῦ ἐφείνοτο ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, διπερ καὶ ἐνταῦθα Μωσῆς καὶ Ἡλίας, εἰτε μόνος Ἰησοῦς, ἐκείνων παρελθόντων· τὸ γάρ Εὐαγγέλιον νῦν χρεῖται, τῶν νομικῶν παρελθόντων. Εὐαγγέλιον δὲ καὶ οὐδὲν ἀπήγγειλεν οἱ ἀπόστολοι, ὃν λαρισταῖς Πρὸς γάρ τοῦ σταυροῦ οὐκ ἔδει λέγεσθαι τὸ θεωρητικόν· οὐδὲν σταυρούμενον, ποίκιλον δόξαν ξέχον δια τὴν εἰρήνην; Διὰ τοῦτο τοῖν τούτον οὐδὲν ξέργον παρέβασται οἱ θεοπρεπεῖς πρὸ τοῦ σταυροῦ κηρύττουσιν οἱ ἀπόστολοι. Περὶ δὲ ταῦτης τῆς περικοπῆς εἰρηται ἡμῖν ἐν τῷ εἰπεῖν Ματθαῖον πολλὰ καὶ γράψεντα.

VERS. 37-43. « Factum est autem sequenti die B descendenter illis de monte, occurrit illi turba multa. Et ecce vir de turba exclamavit, dicens : Magister, obsecro te, respice ad filium meum, quia unicus est mihi, 337 et ecce spiritus apprehendit eum, et subito clamat ac disserpit eum cum spuma, et vix discedit ab eo dilanians eum : et rogavi discipulos tuos ut ejicerent illum, et non potuerunt. Respondens autem Jesus dixit : O natio infidelis et perversa, usquequo ero apud vos, usquequo patiar vos? Adduc hic filium tuum. Cum autem accederet, laniavit illum dæmonium et dissipavit. Increpavit autem Jesus spiritum immundum, et sanavit puerum, et reddidit illum patri suo. Valde incredulus erat vir ille : propterea enim hoc dæmonium non egressum est a puero ejus, qui a vincebat infidelitas ejus apostolorum virtutem. Insuper et hinc ostenditur ejus incredulitas et pervicacia, quod coram omnibus accedit et accusat discipulos : et propterea Dominus ostendens incredulitatem ejus in causa suis, quia non fuerit sanatus filius ejus, coram omnibus exprobrat ei et non soli ipsi, sed et aliis omnibus incredulitatem. Dicendo enim, o natio incredula, omnes complectitur Judæos. Cum autem perversam dicit, declarat quod non a principio, neque a natura sit malitia. Natura enim recti fuerant : semen enim sanctum erant Abraham et Isaac : perversi autem facti sunt præ malitia. Porro illud : Usquequo ero apud vos? Usquequo patiar vos? hoc significat, quod in votis habebat mortem, et cupiebat statim ab illis liberari. Usquequo enim, inquit, feram incredulitatem vestram? Ostendens itaque quod virtutem habeat quæ vincat incredulitatem Judæorum, dicit : Adduc filium tuum huc, et cum sanasset illum, reddidit ipsum patri suo. Prius enim qui a dæmonio possidebatur, non erat patris sui, sed mali spiritus, qui detinebat eum : tunc autem Dominus reddidit eum ei qui illum perdidérat et invenerat patri.

VERS. 44, 45. « Stupebant autem omnes super magnificencia Dei. Sed omnibus mirantibus super omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos :

« Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἑκάτῃ ἡμέρᾳ, κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ δρου, συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. Καὶ ίδού ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ δρυλου ἀνεβόητο λέγων· Διδάσκολε, δέομαί σοι, ἐπίβλεφον ἐπὶ τὸν οὐλόν μου, καὶ ίδού πνεῦμα, λαρῶντα αὐτὸν, καὶ ἑξαίροντα κράζει, καὶ σπαράσσει εἰπὼν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' οὗτοῦ, σπλάνκνον αὐτὸν καὶ ἐνέθην τῶν μαθητῶν σοι, ἵνα καθίλλεσιν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἡδυνθήσαν. Ἀποχριθεὶς ἡ Ἰησοῦς εἶπεν· Ή γενεὰ ἀπίστος καὶ ὀμιληταί, θεοὶ πότε θορυβοὶ πρὸς ὑμᾶς, οὓς πότε ἀνέρεις ὑμῶν; Προσάγγεις τὸν οὐλόν σου ὥδε. » Επὶ δὲ προερχομένου αὐτοῦ, ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεστάρξεν. Ἐπειτιμησε δὲ δὲ Ἰησοῦς τῷ πεντατεύῳ, καὶ ἴστοτο τὸν πτελέα, καὶ ἐπέστη οὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. « Σφόδρος ἀπίστος ἦτορ ὁ οὗτος· διὰ τοῦτο γάρ τοι οὐδὲν τὸ δαιμόνιον ἔργον ἀπὸ τοῦ παιδὸς οὐτοῦ, νικάσσεις τῆς ἀπειλῆς τὴν τῶν ἀποστόλων δύναμιν. Ἄλλα δὲ, κανονισθέντες ταῦται ἡ ἀπίστεια αὐτοῦ καὶ αὐθόνεια, ἐκ τῷ ἐνώπιον πάντων προσελθόντες κατηγορεῖν τοὺς μητέρας· ὁ γοῦν Κύριος, δεικνύων δτι παρὰ τὴν ἀπίστειαν αὐτοῦ ἐστὶ τὸ μὴ ισθῆναι τὸν πατέρα, ἀντὶ πάντων δὲ οὐδὲν ἔχειν τὸν πατέρα, καὶ οὐ μόνον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πάσι κοινῶς. » Εν γάρ τῷ εἰπεῖν, ἡ γενεὰ ἀπίστος, σύμπτων τε περιλημμάται τοὺς θεούς. Τὸ δὲ, διεστρέψμένη, ἐμφαίνει δτι οὐκ ἔτι ἀρχῆς, οὐδὲ ἔκ φύσεως ἡ πονηρία. Ἄλλα φίσια ἡσαν, ὄρθοι· σπέρμα γάρ ἀγιον ἦν τὸ τοῦ Ἀβραὰ καὶ Ἰσαάκ· διεστρέψθεν δὲ ὑπὸ κακίας Τὸ δὲ, « Ή γενεὰ φησίν, ἀνίξουμει τῆς ἀπίστειας ὑμῶν; Λατέρων οὖν δτι ἔχει δύναμιν νικῆσσαν τὴν ἀπίστειαν τὸν Ιουδαίων, φησί· Προσάγγεις τὸν οὐλόν σου ὥδε. Καὶ ὑγίαστε τούτον, ἀπέδωκε τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Πρέστη γάρ δὲ δαιμόνιον οὐκ ἦν τοῦ πτερὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ κατέχοντος αὐτὸν πονηροῦ πνεύματος. Τότε δὲ οὐκέτι Κύριος ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ ἀπολέσαντι αὐτὸν, εἰς εὑρόντι πατρί.

« Ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῷ μαγελάνῳ τοῦ Θεοῦ. Πάντων δὲ θυμαζόντων ἐπὶ τοῦ ἀποιήσεν δὲ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰπεῖν·

Θέσθε δημετς εἰς τὰ ὄντα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους. Ὁ γάρ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μὲλις παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. Οἱ δὲ ἡγόνους τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ ἡν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, οὐαὶ μὴ αἴσθουσαι αὐτός. Καὶ ἐφοδοῦντο ἔρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ βῆματος τούτου. Ὁ δὲ μὲν ἄλλοι πάντες ἐθύμαζον ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποιεῖ δὲ Ἰησοῦς, οὐκ ἐπὶ τῷ ἐνὶ τούτῳ θεάματι. Ὁ δὲ ἄρετος τοὺς ἄλλους, πρὸς τοὺς μαθητὰς διαλέγεται, καὶ φησι· Θέσθε δημετς ταῦτα πάντα, τά τε θεάματα καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς θεάμασι λόγους, εἰς τὰ ὄντα ὑμῶν. Διὰ τί; Διότι μὲλλω παρεδοῦναι καὶ σταυρωθῆναι, ἵνα διατελέσῃ με τοῦτο μὲν ἕδητο, μὴ νομίσητε διτὶ ἀπὸ ἀδυναμίας τούτο πέπονθα. Ὁ γάρ τοισταὶ θυμυτουργῶν, ἡδύνατο δὲ μηδὲ σταυρωθῆναι. Οἱ δὲ, ἡγόνους τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ ἡν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν. Διὰ τί δὲ τοῦτο ἕδητο; Ἰνα μὴ πρὸ καρποῦ λυπῶνται, καὶ τῷ φόνῳ ἐκτεράτωνται. Συγκαταβαίνων οὖν δὲ θεός τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν, καὶ οἰον πειδία τινὰ διακυβερνῶν αὐτούς, οὐ συνεχώρει νοῆσαι αὐτούς τὸ περὶ τοῦ σταυροῦ λεγόμενον. Ὅρα δὲ καὶ τὴν ἐκείνων ἀλλάξιαν, πῶς εὐλόγουντο ἔρωτῆσαι, μᾶλλον δὲ ἐφοδοῦντο. Ὁ γάρ φόδος ἐπίτασίς ἐστιν εὐλαβεῖας, στόπερ καὶ ἡ εὐλάβεια συνεσταλμένος φόδος.

Εἰσῆλθε δὲ διαληγμένος τὸν αὐτούς, τὸ, τίς ἂν εἴη μεῖζων αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἴδων τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἐπιλαβόμενος παιδίου, ἔστησεν αὐτὸν περὶ ἐκατόν, καὶ εἶπεν χώτοις· Ὁς ἐάν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὄντοματι μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ δεὶς ἐάν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστελλοντα με. Ὁ γάρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, αὗτος ἔσται μέγας. Ἀποκριθεὶς δὲ δὲ Ἰωάννης εἶπεν· Ἐπιστέπτα, εἰδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὄντοματι σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκολύσαμεν αὐτὸν, δτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν δὲ Ἰησοῦς· Μή καλύπτε. Ὅς γάρ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἔστιν. Οἱ πάθοι διασκένου δέξης ὑπέδραμε τοὺς ἀποστόλους. Ἐπειδόκετ εἰς τοῦ τὸν δαιμονιζόμενον μὴ θεραπευθῆναι ἐπεγράθεντος αὐτούς τοῦ πάθους. Εἰκός γάρ ἡν αὐτούς διαφιδονεικῆσαι περὶ τούτου, λέγοντας ἐκαστον, δτι οὐ διὰ τὴν ἐμὴν ἀδυναμίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ δετοῦ οὐκ ἐθεραπεύθη δὲ πατές, κανταρύθηναι τὴν περὶ τοῦ, τίς ἂν εἴη μελέται, ξριν. Ἀλλ' δὲ Κύριος, εἰδὼς τὰς καρδίας ἐκδοτοῦ, φθάνει, καὶ πρὶν ἡ κύρηθει τὸ πάθος τούτο, σπουδάζει πρόσφριξον ἐκτεμετν. Ἀρχόμενα μὲν γάρ τὰ πάθη νικῶνται φρόδως, αὐξηθέντα δὲ δυστρόβλητα γίνεται. Πῶς οὖν ἐκτέμει τὸ κακόν; Ἐπιλαβόμενος, φησί, παιδίου, δείκνυσι τοῦτο τοῖς μαθηταῖς· δηλῶν αὐτούς διὰ τούτου, δτι τοιστὴν γνώμην δεῖ ἡμᾶς ἐν ἑαυτοῖς κατακευάζειν, οὐαὶ τοῖς παιδίοις ἡ ἡλικία δέδωκε. Ταῦτα γάρ ἀπειρόκακά τε εἰσι καὶ ἀπλούστατα, μήτε φιλοδόξιας λογισμοῖς ἀνοχλούμενα, μήτε φιλοπρωτίας. Ὅς οὖν, φησί, δέξεται τοιστὸν παιδίον ἐπὶ τῷ ὄντοματι μου, ἐμὲ δέχεται. Ὅδε λέγει, τοιστὸν ἔστιν. Γμετε μὲν νομίζεται, δτι ἐάν σοδαροὶ φαίνοσθε καὶ φιλόδόξοι, τότε ἀρέσσετε τοῖς πολλοῖς, καὶ τότε πλείονες ὑποδέξονται δημάς. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, δτι τοσοῦτον τὴν ἀπλό-

ruin est ut Filius hominis tradatur in manus hominum. At illi ignorabant verbum istud, et erat absconditum ab illis, ut non intelligerent illud. Et timebant eum interrogare de hoc verbo. » Alii quidem omnes admirabantur in omnibus quæ faciebat Jesus, non in uno hoc miraculo. Verum ipse relictis aliis cum discipulis loquitur, et dicit: Ponite vos hæc omnia, et miracula, et miraculorum sermones, in aures vertras. Quare? Quia tradendus sum et crucifigendus: ut quando crucifixum videbitis, ne existimetis, quod præ infirmitate talia passus sim. Nam qui talia miracula facit, potest et non crucifigi. Illi autem ignorantibus verbum hoc, et erat absconditum ab eis. Et quare hoc fuit? Ut ne ante tempus tristitia afficerentur, et timore exterrentur. Itaque Deus condescendens infirmitati illorum, et quasi pueros moderatur illos, neque concedit eis, ut intelligent hoc quod de cruce dicebatur. Vide autem et illorum reverentiam, quomodo præ reverentia interrogare non audebant, immo præ timore: nam timor augmentum est pietatis et reverentiae sicut et reverentia vel pietas contractus timor est.

VERS. 46-50. « Intravit autem cogitatio inter eos, quis eorum major esset. At Jesus videns cogitationem cordis illorum, apprehendit puerum, et statuit illum juxta se, et ait illis: Quicunque receperit puerum hunc in nomine meo, me recipit: et quicunque me receperit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter omnes vos, hic erit magnus. Respondens autem Joannes, dixit: Praeceptor, vidimus quemdam sub nomine tuo ejicientem dæmonia, et prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversum nos, pro nobis est. » Morbus inanis gloriæ apostolos invasit. Mihi videtur ortum id inter illos, eo quod dæmoniacum non sanarint. Verisimile enim quod super hoc contendent, dicentibus singulis quod non propter suau, sed alterius cujusdam infirmitatem puer ille sanatus non fuerit: et inde accensa lis est, quis eorum major esset. At Dominus visis singulorum cordibus, prævenit: et priusquam morbus incrudesceret, curavit radicitus ejici. Morbi enim ab initio facile vincuntur: cum vero incruduerint, curatu difficiles sunt. Itaque quomodo malum hoc emenda? Apprehensum puerum ostendit discipulis, manifestans eis per hoc, quod talem mentem oportet nos in nobis parare, qualis est in pueris. Illi enim malitiæ expertes sunt et simplicissimi, neque inanis gloriæ neque ambitionis cogitationibus divexantur. Qui igitur, inquit, suscepit talem puerum in nomine meo, me suscipit. Quod autem dicit, hunc sensum habet: Vos quidem opinamini, quod si pompatici et gloriosi fueritis, multis placeatis, pluresque vos suscepturisint Ego autem dico vobis, quod tantopere gaudeo simplicitate, et quod ea discipulos meos ita discernit, ut quisquis simplicissimum virum et

innocentem suscepit ut meum discipulum : hoc A^{τητι} χάριω, καὶ οὗτοι χαρεκτηρίζει εἶται τοὺς enim est quod dicit, in nomine meo : me suscipit. Qui autem arrogantem suscipit, neque meum discipulum suscipit, neque me. Respondens autem Joannes dixit : Domine, vidiūtus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, et prohibui museum. Quænam sermonis illius consequentia quem dixit Joannes, ad ea quæ dixit Dominus? Ulique magna. Quia enim dixerat Dominus quod Minor in vobis hic erit magnus, timere cœpit Joannes ne forte malum quid fecissent, homine per arrogantiam et superbiam prohibito. Nam prohibere aliquem ab aliquo, non minorem arguit 339 eum qui prohibet, sed majus quiddam de se sentientem, quam de eo qui prohibetur ab ipso. Proinde Joannes timebat ne forte superbius egisset prohibito homine. Cujus igitur gratia prohibuerunt hominem? Non invidentes, sed indignum illum judicantes qui miraculum operaretur: non enim aderat cum illis gratia agendorum miraculorum daretur, neque ad hoc a Domino emissus erat, sicut alii, neque Christum usquam sequebantur. Quid igitur Dominus? Sinite, inquit, eum hoc facere. Conterit enim et ipse Satanæ caput: et quia non obstabat vobis ad prædicationem, non cooperatur diabolo. Proinde pro nobis est. Qui enim non est contra Deum, pro Deo est : quemadmodum qui non congregat cum Deo, ille cum diabolo est. Admirare autem, obsecro, virtutem nominis Christi, quomodo et per indignos, et eos qui non erant ejus discipuli, gratia operetur, et soluim nominati, ita et per sacerdotes, etiam si indigni fuerint, operatur gratia, et sanctificantur omnes, etiam si impurus fuerit sacerdos.

VERS. 51-56. • Factum est autem dum completerunt dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam obfirmaverat, ut iret Hierosolymam, et misit nuntios ante conspectum suum, et euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi. Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis Hierosolymam. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus et Joannes, dixerunt : Domine, vis dicamus ut ignis de cœlo descendat, et consumat illos, quemadmodum et Elias fecit? Conversus autem Jesus increpavit illos, dicens : Nescitis cujus spiritus estis vos. Filius enim hominis non venit ad perpendum animas hominum, sed ad servandum. Et abierunt in aliud castellum.» Quid est quod dicit, dum completerunt dies assumptionis ejus? hoc est, cum instabat tempus quo postquam sustinuisse^D salutarem passionem pro nobis, oportebat assumi in cœlum, et considerare Deo et Patri. Tunc igitur cum appropinquabat tempus passionis ejus, et assumptionis ex hoc mundo, decrevit non ultra hinc et inde obambulare, sed ascendere Hierosolymam. Itaque quod obfirmavit faciem suam, hoc declarat, quod stabiliter et firmiter sententiam quod velit ascendere Hierosolymam. Porro nuntios

στεπον ἄνδρα καὶ ἄνακον, ω; ἐμὸν μαθητὴν (τοῦτο γάρ θεον τῷ, διὸ περιέμενον, μηδὲ διέργειν. Οὐ γάρ ἀλλόνα δεχόμενος, οὗτος ἡρὸν μαθητὴν δέχεται, οὗτε ἐμέ. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶπε· Κύρι, εἰδομένιν τινα ἔτι τῷ ὄντοι στι τοι εἰκόναλλοντα διημνίζει, καὶ ἀκαλύπτειν αὐτὸν. Ποιὰ ἀκολουθία τῷ λόγῳ, διὸ εἶπεν ὁ Ἰωάννης, πρὸς τὸν εἶπεν ὁ Κύριος; Πολλὴ μὲν οὖν. Ἐπει γάρ εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι Ὁ μικρότερος ἐν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτος θεος μήτρας, ἐφοβήθη λοιπὸν ὁ Ἰωάννης, μήπως καὶ οἱ ἐποίησαν καλύπτειν τὸν ἀνθρώπον ἐξουσιαστεῖς τῷ ἀλεξινικῷ. Τὸ γάρ καλύπτειν τινὰ ἀπὸ τοις, εἰλάττειν ἐμφαίνει τὸν καλύπτοντα, ἀλλὰ κρεπτόν το φρονοῦντας ἀκελνούντο τοῦ καλυπτόντον παρ' αὐτού. Ο τοῖν τὸν Ἰωάννης ἐφοβήθη τοῦτο, μήπως ἀλεξουντὸν ἐργον ἐποίησε, καλύπτειν τὸν ἀνθρώπον. Τίος δὲ ἐνεκεν ἀκέλυτον τὸν ἀνθρώπον; Οὐ φθεῖδοντας, ἀλλὰ κρίνοντες αὐτὸν ἀνάξιον τοῦ θυματουργεῖν· οὐ γάρ ἦν μετ' αὐτῶν δεκάμενος τὸν χάρον τοῦ θυματουργεῖν, οὐδὲ ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦτο ὁ Κύριος, ὥσπερ καὶ αὐτούς· οὐδὲ ἀκολούθει δλως τῷ Ἰησοῦ. Τί οὖν ὁ Κύριος; Ἀφετε, φησίν, αὐτὸν τοῦτο ποιήσετε Συντρίβει γάρ καὶ αὐτὸς τὴν Σατανᾶς δύναμιν, καὶ ἐπει οὐκ ἐμποδίζει ὑμῖν εἰς τὸ κτήσιμα, οὐδὲ εργάττει τῷ διαβόλῳ, λοιπὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἔστιν. Οὐ γάρ οὐκ ἔστι κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ οὐτοι, ὥσπερ δοτις οὐ συνάγει μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλας μὲν τοῦ διαβόλου ἔστι. Θάμασον δέ μοι τὴν δύναμιν τοῦ ὄντος τοῦ Χριστοῦ, πῶς καὶ διὰ τῶν ἀνέλικων καὶ μὴ δυτῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἐνίργαται γέρις, καὶ φιλῶς ὄνομαζομένου, οὗτοι καὶ δὲ τὸν ιερέων, καὶ ὅντες ὄντων, ἐνεργεῖ ἡ χάρις καὶ ἀρέσονται πάντες, καὶ ἄνχυνος εἴτε ὁ Ιερεύς.

« Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀστήριξε τὸν πορεύεσθαι εἰς Ἰερουσαλήμ, καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ταρεθέντες, εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαρείτων, ὃντας ἐτοιμάσαι αὐτῷ. Καὶ εὐκαὶ ἀδέξαντο αὐτὸν, διὰ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορεύμενον εἰς Ἰερουσαλήμ. Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, εἶπον· Κύριε, θέλεις εἴπωμεν πῦρ κατεπίνειν· ἀλλὰ οὐσαῖ. Καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἕπαν κώμην. » Τί ἔστιν διπέρ φησίν, διτι ἐγένετο δι τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ; Τούτεστιν, διτι κνειστήκει δι καρόδες, καθ' δὲ λοιπὸν αὐτοῖς σωτήριον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείναντα πέδον, ἀναληρθῆναι εἰς οὐρανὸν καὶ συνεδρεῦσαι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Τότε τούτου διτι κνειστήκει δι καρόδες το πάθους αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐκ τοῦ κόσμου ἀναλήψεως, ἔρινε μηχετί αὐδε κάκεται περιέρχεσθαι, ἀλλ' ἀναθετεν εἰς Ἰεροσόλυμα. Τὸ γοῦν, Ιετήριξε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τούτο δηλοῖ διτι ἀφάριστην, ἀκύρωστην, ἀπο-

ν., διεταθεν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐκπέμπει Α ante faciem suam emittit, ut parent ipsi diversorum, et sciens quod a Samaritanis non essent suscipiendi, nihilominus tamen illos emittit, ut omnem Samaritanorum auferat excusationem, ne dicere possent; Suscepissemus illum si quosdam præ se misisset. Interim et discipulis ejus utile hoc erat, ut videntes, postea in cruce illi opprobrari, minus scandalizarentur, sed ex hoc facto magis discerent: quod, sicut nunc contemptus a Samaritanis patienter tulit, atque discipulos 340 increpavit exasperantes eum contra contumeliosos, ita et tunc cum crucifigeretur, non ut impotens, sed ut longanimes fera. Prodest etiam in hoc discipulis, quod illos suo exemplo docet patientes esse. Illi quidem ad Eliam respicientes, qui bis quinquaginta viros cum quinquagenariis principibus exusserat, exasperabant Dominum contra eos qui se injuria affecerant: erant enim adhuc imperfecti. Cæterum Christus docens legem suam sublimiore quam vitam Eliæ, increpat eos, atque a tali sententia abducit, cum docuisset mansueti ferendos illos qui injuria afficiebant. Quid autem est quod dicit, non suscepunt eum, quia facies ejus erat euntis Hierosolymam? Nunquid dicit quod non suscepint eum, eo quod definierat abire Hierosolymam? et cum hoc sic intellexerimus, quod eum propterea non suscepunt, eo quod definierat abire Hierosolymam, inveniuntur illi excusati non suspicentes? Est igitur dicendum, quod evangelista hoc dicit, quod non suscepunt eum, neque intravit Samariam: deinde quasi interrogasset quispiam, quare non suscepunt (a) vel inviti eum, neque intravit? nunquid impotens erat? an non valebat etiam illis noletibus ingredi? Solvens hoc, dicit: non ideo quia impotens fuit, sed quia noluit illuc ire, sed Hierosolymam: quoniam nisi hoc fuisse, etiam invitis illis in castellum ingressus fuisset.

Εγένετο δὲ πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ δδῷ, τις πρὸς αὐτὸν· Ἀκολουθήσω σοι δποιούσιν, Κύριε. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δ Ἰησοῦς· Αἱ ἀλώφωλες οὔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κηνώσεις· δ δὲ γίδες τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχουσιν κεφαλὴν καὶ ψελάθονται. Εἶπεν τινὸς ἄρωτησαντος, καὶ διετί οὐχ ὑπεδέξαντο καὶ ἔσκοντες, οὐδὲ εἰσῆλθεν, ἀρά διέτι ἀδύνατο, διότι διέτι οὐκ ἔδούλετο ἐκεῖ εἰσελθεν, ἀλλὰ ἀπελθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, εὐρίσκοντεν αὐτούς, οἱ μὲν δεξάμενοι; Εστιν αὖτις διέτι τοῦτο λέγει δ εὐαγγελιστὴς, διέτι οὐκ πρὸς αὐτὸν' οὐδὲ εἰσῆλθεν εἰς Σαμάρειαν. Εἴται τινὸς ἄρωτησαντος, καὶ διετί οὐχ ὑπεδέξαντο καὶ ἔσκοντες, οὐδὲ εἰσῆλθεν, ἀρά διέτι ἀδύνατο, διότι διέτι οὐκ ἔδούλετο ἐκεῖ εἰσελθεν, ἀλλὰ ἀπελθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, επεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ μὴ οὐκ εἶναι εἰσῆλθεν εἰς τὴν καμην.

Ἐγένετο δὲ πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ δδῷ, τις πρὸς αὐτὸν· Ἀκολουθήσω σοι δποιούσιν, Κύριε. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δ Ἰησοῦς· Αἱ ἀλώφωλες οὔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κηνώσεις· δ δὲ γίδες τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχουσιν καὶ ψελάθονται. Εἶπεν τινὸς ἄρωτησαντος, καὶ διετί οὐχ ὑπεδέξαντο καὶ ἔσκοντες, οὐδὲ εἰσῆλθεν, ἀρά διέτι ἀδύνατο, διότι διέτι οὐκ ἔδούλετο ἐκεῖ εἰσελθεν, ἀλλὰ ἀπελθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, επεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ μὴ οὐκ εἶναι εἰσῆλθεν εἰς τὴν καμην.

Οὐδέτος δὲ προσευμένων αὐτῶν ἐν τῇ δδῷ, τις πρὸς αὐτὸν· Ἀκολουθήσω σοι δποιούσιν, Κύριε. Καὶ εἶπεν αὐτῷ δ Ἰησοῦς· Αἱ ἀλώφωλες οὔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κηνώσεις· δ δὲ γίδες τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχουσιν καὶ ψελάθονται. Εἶπεν τινὸς ἄρωτησαντος, καὶ διετί οὐχ ὑπεδέξαντο καὶ ἔσκοντες, οὐδὲ εἰσῆλθεν, ἀρά διέτι ἀδύνατο, διότι διέτι οὐκ ἔδούλετο ἐκεῖ εἰσελθεν, ἀλλὰ ἀπελθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, επεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ μὴ οὐκ εἶναι εἰσῆλθεν εἰς τὴν καμην.

Factum est autem, ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te, Domine, quocunque ieris. Dixit illi Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permitte mihi primum abire, et sepelire patrem meum. Dixit autem ei Jesus: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu vero vade et annuntia regnum Dei. Et ait aliis: Sequar te, Domine, sed permitte mihi prius ut dicam vale iis, qui sunt domi meæ. Ait ad illum Jesus: Nemo qui manu sua admota aratro, respxit a tergo, aptus est regno Dei. Hic qui acecessit ad Jesum, et petiit ut sequeretur illum, mala mente accessit. Quia enim vidit magnam turbam sequi Dominum, suspicatus est, quod pecuniam ab illa colligeret Dominus, et speravit etiam ipse sequendo pecunias se congrega-

Edit. Lut. omittit, quare non suscepunt, etc.

turum : idcirco repellit eum Dominus, quasi talia a ὅχλον ἐπεγέμονον, ἀνόμισσαν, διτὶ ἀπὸ τούτων χρήματα συλλέγει ὁ Κύριος, καὶ φέτο καὶ αὐτὸς, εἰ ἀκολουθήσει τῷ Ἰησοῦ, συναγαγεῖν χρήματα, διὰ τῶν οὖν ἀπαρούσται αὐτὸν ὁ Κύριος, μονοκουχὶ λέγει αὐτῶν τοιαῦτα· Σὺ μὲν ωκεῖς χρήματα συνάγει ἀπὸ τοῦ ἀκολουθεντὸν ἡμοί, οἵτις γὰρ διτὶ ὁ ἡμές μὲν τοιούτος ἔστιν, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει. Τοσοῦτον γέρ πειραγέλειν εἰσηγόμαται καὶ διδάσκων, ὥστε τέλλε μὴ ζῆσαι φωλεός ἔχειν, ἡμὲν δὲ μηδὲ οἰκίειν, καὶ ποτὸν μὲν οὕτως ἀπεκρούσσετο. Ἐπέρφη δὲ μαζὶ τοιαῦται ἀπιτρέπει τὸ ἀκολουθεντὸν τοῦ δὲ σταύρου ἀπελθεντὸν καὶ θάψῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ, οὐ πολλαὶ τούτο, εἰπών· Ἀφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς θεῶν νεκρούς, ὅπερ αἰνίστεται, διτὶ ἀπιστος ἦν δὲ πειραγέλειν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀνάβιος γηρωδοστιθῆναι τὸν πιστεύσαντος αὐτοῦ παιδός. Ἀφες γάρ, τοῦ, Β τοὺς νεκροὺς συγγενεῖς, ταυτεστὶ τοὺς ἀκίνητους, γηρωτροφῆσαι τὸν ἀπιστόν σου πατέρα ἔχει πειραγῆσαι τὸ γάρ θάψαι ἐνταῖσθε τοῦτο σημαίνει, τὸ ἀπιμελεῖς ἀξιῶσαι, θάψῃ καὶ τῆς ταφῆς, ἵνα πειραγῆσαι τὴν κοινῇ διμιλῇ οὕτως εἰώθαμεν λέγειν· Οὐδέποτε οὐδὲ τὸν πατέρα αὐτοῦ, οὐ τούτῳ λέγοντας, διτὶ μόνον θάψειν αὐτὸν, ἀλλο δὲ οὐδὲν ἀγεθὲν τελεῖσθαι, ἀλλ' οὐδὲ τεπεμελῆσσετο αὐτοῦ ἔχει καὶ τὰς τελευτῆς καὶ ταφῆς. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οἱ παραγόντεστιν οἱ ἀπιστοι, θαψάτωσαν τὸν νεκρὸν εἴτε, λέγω δὴ τὸν σὸν πατέρα, σὺ δὲ ἐπει τελεῖσθαις, διάγγελε, ὡς ἡμές μαθητής, τὸ Εὐαγγέλιον τῷ θεῷ. Τούτο δὲ εἰπεν ὁ Κύριος, οὐ καλέσων ἡμές διό τοι τρέφειν τοὺς γονεῖς, ἀλλὰ διδάσκασον ἡμές, οὐ πειραγέλειν τοὺς γονέων προτιμήνον τὴν θεοσύνην καὶ διτὶ οὐδὲν ἀπιστόν ἔχειν δει πρὸς τὸ ἀγρόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως καταφρονεῖν. Διατρέψῃ τῷ ἀκολουθῆσαι ἀξιούνται αὐτῷ, περότερον ἀποτάσσονται τοις ἐν τῷ οἰκῳ αὐτοῦ, οὐ συγχωρεῖ τοῖν. Λέγω δὴ τὸ ἀπελθεντὸν εἰς τὸν οἰκον αὐτοῦ καὶ ἀποκένθεσθαι, ταυτεστὶν, ἵνα ἰδιωτικῶτερον εἴπαι, ἀπογερίσσει. Ἐμφαίνει γάρ δὲ τοιούτος θεοφροσύνης, ἵνα σχέσιν ἔχει πρὸς τὸν κόσμον· καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς ἀποστόλους διάκειται, οὐ ἀκούσαντες αὐτοῦ, εἰδὲ τοιούτου, σαν αὐτῷ· μηδὲν ἀλλο παραργατάμενα, ἀλλ' ἀφέντες καὶ τὴν πρὸς τοὺς οἰκείους ἐποτεγμήν. Πολλάκις γάρ συμβαίνει ἐν δυσφῇ τις ἀποτάσσεται τοις συγγενεῖσιν αὐτοῦ, εὐρέσκεσθαι τινας ἐκ τούτων καλύνοντας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κατὰ θεὸν βίου, διὸ καὶ ἐστιν ἄμα τῷ θελήσαι τὸ ἀγαθόν, ἐπιτελεῖν αὐτὸν μηδὲν ἀναδυομένος. Οὐδέποτε γάρ ἐπιβαλλὼν τὴν χῆραν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἄρτον τὸ πνευματικόν. Κατὰ τὸν ἀρχοντα γάρ, φησι, τῆς ἑκουσίας τοῦ ἀέρος. Φησίν οὖν ὁ Κύριος πρὸς τὸν ἀνθρώπον, διτὶ, Οἱ δαιμονες ἐν οἷ φωλεούς ἔχουσι, καὶ διὰ τοῦτο δὲ τίδες τοῦ ἀνθρώπου ἔγων οὐκ ἔχω ποὺ τὴν κεφαλὴν κλίνει, ταῦτα, τῆς εἰς ἡμὲν πίστεως οὐχ δρῶ τόπον ἐν τῷ κερδίᾳ σου, τῷ πληρωθείσῃ δαιμόνον. Κεφαλὴ γέ τις αὐτὸν πιστεύσῃ θεὸν δύναται, τότε τὴν περὶ

τοῦ Χριστοῦ κρατεῖ. Νεκρὸς δὲ ἔστιν ὁ ἀμφρωλός. Ὅς καὶ θάπτεται τοὺς ἑκυτοῦ νεκρούς, τουτέστι, τοὺς πονηρούς λογισμούς, μὴ ἐξηγορεύων τούτους. Καλέει τοῖνυν ὁ Κύριος τὸν μέλλοντα ἀκωλουθεῖν αὐτοῦ, ἐπὸ τοῦ θάπτειν τὸν πονηρὸν λογισμὸν, καὶ κρύπτειν αὐτὸν· βούλεται γὰρ φανερούν αὐτὸν διὰ τῆς ἐξηγορεύσας.

ΕΚΦΑΛ. I.

Περὶ τῶν ἀναδειχθέντων ἐδόμηκοντα. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος νομικοῦ Περὶ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς. Περὶ Μάρθας καὶ Μαρίας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς.

ε Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ Κύριος καὶ ἐπέρος ἐδόμηκοντα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸς προσώπους αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὐ διαιλλεῖν αὐτὸς ἔρχεσθαι. Έλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς· Οὐ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἔργαται ὄλιγοι. Δεῖθητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ, δπως ἐκβάλλῃ ἔργατας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ. Ἐπάγετε· Ιδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς, ὡς δρόντας ἐν μέσῳ λύκων· Ἡ Γέργετπτα ἐν τῇ Ἐβραϊκῇ διὰ τοῦτον οἱ νεοί Ἱεραπλὴ εἰς Ἐλείμ, καὶ ζητεῖν κατὰ διάδεκα πηγὰς ὑδάτων, καὶ ἐδόμηκοντα στελέχη φοινίκων. Τούτο τοῖνυν τότε μὲν ιστορικῶς ταὶ καὶ τυπικῶς ἐγένετο, νῦν δὲ ἀληθῶς ἐξίση. Ἐλείμ γάρ ἐμηνεύεται ἀνάβοτος· δπερ οὐδὲν ἔλλο, τοῦτο, διὰ ἀναβοτίνοντες ἡμεῖς εἰς τελειοτέραν σύνεσιν καὶ αὔξησιν πνευματικῆν. καὶ μὴ κατὰ τοὺς Ἐβραίους ἐνεπομένοντες τῷ νόμῳ, ἀλλ' εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἀνατρέχοντες, εὐρήσομεν τὰς διάδεκα πηγὰς, τὰς κορυφαῖς λέγων διάδεκα ἀποστόλους, οἱ πηγαὶ πάσης διδασκαλίας γλυκυτάτης εἰσὶν. Εὑρήσουμεν δὲ καὶ τὰ ἐδόμηκοντα στελέχη τῶν φοινίκων, τοὺς ἐδόμηκοντα λέγων οἱ πηγαὶ μὲν οὐ λέγονται, φοινίκες δὲ, ὡς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἀπερρέψαμεν καὶ διδασκόμενοι. Εἰ γάρ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοὺς ἐβέλειστο, ἀλλ' οὖν ὑποδεεστεροὶ ἤσαν τῶν διάδεκα, καὶ μαθητεῖ αὐτῶν ὑπέροχον καὶ ἀκόλουθοι γεγόνεσιν. Οἱ φοινίκες οὖν οὗτοι ὑπὸ μὲν τῶν πτυχῶν, τῶν ἀποστόλων λέγων, ἀνετράφησαν. Ἡμῖν δὲ περὶπτον γλυκάνην ἀμά καὶ στύφοντα μετρίως ἐχορήγησαν. Τοιαύτη γάρ τῶν ἀγίων ἡ διδασκαλία, οὕτε πάντη γλυκίνουσα καὶ κολακεύουσα, οὕτε πάντη στάρουσα καὶ πλήττουσα, ἀλλ' ἀμφοτέρων μετέχουσα, καὶ ὄντως ἡρτυμένη μὲν ἀλπτεῖ, ἀλλὰ καὶ χάριν ἔχουσα, καθὼς ὁ Παῦλος βοᾷ· «Οὐ λόγος ὑμῶν ἐν χάρτῃ, μέτα τοῦ ἡρτυμένος.» Ἐναδείκνυτι δὲ τοὺς ἐδόμηκοντα μαθητὰς ὁ Κύριος διὰ τὸ πλῆθος τῶν διδασκαλίας. Ὅσπερ γάρ ἀγροὶ εὐφορτύενταις πολλοίς ζητοῦσι τοὺς θεριστὰς, οὕτως οἱ μέλλοντες πιστεύειν, πολλοὶ οὗτες καὶ ἀναρθμητοί, πολλῷ διέοντα διδασκαλῶν. Ἄνα δύο δὲ πέμπται αὐτοὺς ὡς ἀσφαλεστέρους, ἵνα δὲ ἐπεργῆσαν τοὺς προσώπους δὲ αὐτοῦ πορεύμενοι, δηλοῦνται ἐδιδασκον, ὡς Ἰωάννης. «Ἐτοιμάστε τὴν δόσιν Κυρίου.» Σκότει· δὲ πῶς εἰπῶν, διὰ τοῦτο, εἰς τοῦ Κυρίου νοῦ θερισμοῦ, δπως ἐκβάλλῃ ἔργατας, οὗτοιν αὐτοῖς οἰκείᾳ ἀποστέλλειν αὐτούς. Ἀληθῶς γάρ αὐτοὺς ἔστιν ὁ Κύριος τοῦ θερισμοῦ, ἵνα τῶν ποτευόντων, ὡς θεὸς ἀληθῆς. Προλέγει δὲ αὐτοῖς καὶ ἀπελθόντες, ταράξων τῷ αἰφνιδίῳ.

A

342 CAPUT X.
De septuaginta designatis discipulis. De interrogatione Legis periti. De eo qui incidit in latrones. De Martha et Maria sorore ejus.

VERS. 1-3. «Post hæc autem designavit Dominus et alios septuaginta, misitque illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus; dicebat ergo illis: Messis quidem multa, sed operarii pauci. Rogate ergo Dominum messis ut extrudat operarios in messem suam. Ite: Ecce ego mittō vos sicut agnos inter lupos.» Scriptum est in Exodus quod filii Israel venerint in Elim, et duodecim fontes aquarum fuerint illic, et septuaginta palmæ. Qued igitur tunc per historiam et in figura factum, nunc vere evenit. Elim ascensus interpretatur: quod nihil aliud vult, quam quod si non simus cum Judæis in littera legis permanentes, sed ascendentis in Christianismum ad perfectiorem intelligentiam et incrementum spirituale, inveniems duodecim fontes, præcipuos illos duodecim apostolos dico, qui omnis doctrinæ dulcissimi fontes sunt: inveniems item et septuaginta palmas, nimurum septuaginta discipulos, qui fontes quidem non dicuntur, palmæ tamen sunt, veluti qui ab apostolis educandi et docendi erant. Nam quanvis Christus illos elegerit, fuerint tamen inferiores illis duodecim, et discipuli illorum postea ac comites. Palmæ igitur illæ a fontibus, apostolis dictis, educatae fuerunt. Nobis autem fructum dulcem quodammodo austerum suppeditarunt. Talis enim sanctorum doctrina est, non omnino dulcis et adulans, neque omnino austera et verberans, sed utriusque particeps, et re vera condita sale, gratiamque habens: unde et Paulus dicit: «Sermo vester in gratia sale sit conditus 42.» Designat autem septuaginta discipulos Dominus, propter eorum multitudinem qui doctrina opus habebant. Sicut enim agri frugiferi multis quaerunt messores, sic cum multi et innumerabiles essent credituri, multis indigebant magistris. Porro binos mittit, ut tutiores essent et alias alium adjuvaret. Ibant et ante faciem ejus, eo quod docebant, sicut Joannes: «Parate viam Domini 43.» Considera autem quomodo dixerit: «Rogate Dominum messis ut extrudat operarios 44:» deinde ipse propria auctoritate illos emitit. Ipse enim est vere Dominus messis, hoc est, verus credentium Deus. Prædictit autem eis et persecutones, quod sicut agni in medio luporum futuri essent, ut ne si repente in adversa talia inciderent, magis turbarentur.

διωγμούς, καὶ διὰ ὡς ἐν μέσῳ λύκων ἀρνεῖσθαι, ὡς μὴ ἀποσθάκητοι αὐτοῖς ἀπελθόντες, ταράξων τῷ αἰφνιδίῳ.

42 Col. iv, 6. 43 Matth. ii, 3. 44 Matth. ix, 38.

VERS. 4-11. « Nolite portare sacculum, neque a peram, neque calceamenta: et neminem per viam salutaveritis. In quamcunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestrae sin minus, ad vos revertetur. In eadem autem domo manete edentes et bibentes quæ dantur ab illis. Dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. Et in quamcunque civitatem intraveritis, et suscepit vos, edite quæ apponuntur vobis: et sanate infirmos qui in illa sunt: et dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei. » Quia ipsos missurus erat prædicatores Evangelii, dicit: Ne portetis sacculum, neque hoc vel illud: sufficit enim vobis quod curam habeatis verbi. Nam si sacculum portaveritis, manifestum quod illius vobis cura est, et verbum contemnitis. Vel aliter: Quoniam alendi estis ab his quos doceatis, quid vobis sacculo opus, vel pera, vel calceamentis? Omnem enim illorum usum suppeditabunt hi qui a vobis docebuntur. Porro quod nullum per viam salutent, hac de causa eis injungit, ut ne occuparentur in hominum salutationibus et curiositatibus, quibus a prædicatione impedirentur. Verisimile enim est ut cum quis salutaverit quempiam, ab eodem resalutetur, et de majori familiaritate interpelletur: ut fieri solet in his qui simul vadunt. Similiter enim ut amici facti, etiam amplius et curiosius quiddam scrutantur: et sic paulatim in humana negotia apostoli inciderent, verbumque negligerent. In itinere igitur salutare quempiam ea de causa prohibet. In domum autem ingressi, inquit, dicite: Pax huic domui, hoc est, salutate eos qui in domo sunt. Et dcinde ostendens quod hoc non solum sit salutare, sed et benedicere, dicit: Si quidem dignus fuerit paterfamilias, benedicitur: si autem contumeliosus, et non capax pacis, pugnans et adversarius sermoni vestro et doctrinæ, benedictio non veniet super illum, sed ad vos revertetur. Præcipit quoque non transeundum de domo in domum, ut ne videantur gulosi, et scandalo sint multis, et contristent eos a quibus primum suscepti sunt. Insuper dicit: Comedite ea quæ apud illos sunt: hoc est, quæ proponunt vobis, etiamsi vilia et parva sint, nihil amplius inquirentes. Pro mercede autem habete cibum. Et ne quæretis et pasci, et mercedem insuper accipere, sed cibum pro mercede habetote. Vide igitur quomodo discipulos adversus inopiam instruat, et securos faciat. Sanare autem et infirmos qui in civitatibus, præcipit, ut miraculorum operatione attrahant homines ad verbum quod prædicant. Et vide quid dicat: Et dicite eis: Appropinquavit in vos regnum Dei. Nam si primum sanaveritis, ac deinde docueritis, feliciter curret sermo **344** vester, et credent homines quod regnum Dei pervenerit in ipsos. Non enim sanati fuissent, nisi divina quædam virtus fuisset hæc operans. Sed et quando quis animo ægrotans sanatus fuerit, tunc appropinquavit in eum regnum Dei. Ab ægrotante

« Μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πήρων, μηδὲ ἄποδικτα, καὶ μηδέκα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε. Εἰς δὲ ἐν οἰκίᾳν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε· Εἰρήνη ἡ οἶκῳ τούτῳ. Καὶ ἐάν μὲν ἦ ἔκει υἱὸς ἀφῆται, ἐπειπομένεται ἐπ’ αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν, εἰ δὲ μή γε, ἐπ’ ὑμᾶς ἀντακόμψει. Ἐν αὐτῇ δὲ τῷ οἴκῳ μάκια ἔσθιοντες καὶ πίνοντες τὰ περ’ αὐτῶν. » Λέγετο γάρ ὁ ἀργατές τοῦ μεσοῦ αὐτοῦ ἐστι. Μή, μεταβάντες ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν. Καὶ εἰς δὲ ἐν αὐτῇ ἀσθετικαὶ πάλιν πάρτες, καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατημένα ὑμῖν. Καὶ θερπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθετικαὶ πάλιν πάρτες, καὶ λέγετε αὐτοῖς· Ἡγγικεν ἡρός ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. » Ἐπειδὴ ἔμελλεν ἄποστόλοις ἀποστέλλειν εἰρήνην Εὐαγγελίου, φησί· Μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μήτε τὸ καὶ τὸ ἀργεῖ γάρ ὑμῖν τὸν φροντίδα τὸ λόγου ἔχειν. Εἰ γάρ βαλάντιον βαστάζετε, πρόδημον, ὅτι ἐπ’ ἐκεῖνο ἀσχοληθῆσθε, καὶ τοῦ λόγου παραφρονήστε. « Άλλως τε· Ἐπειδὴ μέλλετε τρίφεται ὑπὸ τῶν διδοκομένων, τίς χρεῖα βαλάντιον ὑπὸ πτήρας, ή ὑποδημάτων; Πᾶσαν γάρ ὑμῖν τὸν χρεῖαν τούτων οἱ διδοκομένοι ἀποθεραπεύουσι. Τὸ δὲ, Μηδὲν κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσεσθε, διὰ τοῦτο σῶσαι; ἐπιτίθησι, διὰ τὸ μὴ ἀπαγγελεῖσθαι περὶ ἀνθρώπους ἀσπασμούς, καὶ φιλοφρονήσεις, καὶ τὰ τάσσα πρὸς τὸ κήρυγμα ἐμποδίζεσθαι. Εἰκάστος γάρ τὸν αὐχόντα τοῦ ἀσπασμοῦ, πάλιν καὶ αὐτὸν ἀντεπεισθεῖσαι, καὶ τυχὸν καὶ μακροτέρας διμιλίς ἀξέστη, οἷα τὰ τῶν συνοδοιπορούντων, εἰτα ὡς ἡδη φύλαγμαν, καὶ φιλοφρονήσασθαι τὰ περιττάρια, καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν εἰς ἀνθρωπίνας σχίσμας τὸ ἀπόστολον ἀκτεστενή, καὶ ἀμελῆσαι τοῦ λόγου. Εἰς μὲν τὴν ὁδὸν ἀσπάσεσθαι τειχα καλύπτειν εἰρημένην εἰτίαν. Εἰς δὲ οἰκίαν εἰσέρχομεν, τρέπετε τὸ οἴκῳ τούτῳ· τουτέστιν, ἀπάσθετος τούς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Εἰτα δεικνύων, ὅτι οὐ μόνον ἀσπασμός ἐστι τούτο, ἀλλὰ καὶ εὐλογίας φησί, ὅτι Ἐάν μὲν ἡ ἄξιος ὁ οἰκοδεσπότης, εὐλογηθῆσε, ἐδὲ ὑδριστής καὶ ἀνεπίδεκτος, εἰρήνης, μαργάρης καὶ ἐνκαντιούμενος τῷ λόγῳ ὑμῶν καὶ τῇ ὀδοπολίᾳ, ή εὐλογίας οὐκ ἐπ’ αὐτὸν ἔξει, ἀλλ’ εἰς ἄμερον ἀπαντεστρέψει. Μὴ μεταβάντες δὲ εἰς παλλὰς οἰκίας παραγγέλλετε, ἵνα μὴ δοκῶσι γαστρίμαργοι, καὶ σκανδαλίζωσι πολλούς, καὶ λοπῶσι τοὺς ἐξ ἀρχῆς ὑποδεξαμένους. Ἀλλὰ καὶ ἐσθίετε, φησί, τὰ περὶ αὐτῶν, τουτέστιν, ἃ προσάγουσι ὑμῖν, καὶ μηδὲ ὕστιν καὶ εὐτελῆ, μηδὲν πλέον ἀπιζητοῦντες. Ἄντα μισθοῦ δὲ ἔχετε τὸν τροφὴν, καὶ μὴ ζητεῖτε τὸ τρέφεσθαι, καὶ μισθὸν πάλιν περὶ μέρος λαμβάνετε, ἀλλ’ αὐτὸν τὴν τροφὴν ἀντὶ μισθοῦ ἔχετε. Ὁραὶ δὲν πάντας μαθητὰς ἀξεσφαλίζεται πρὸς ἀπάντησθαι, καὶ θερπεύειν δὲ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι ἀσθενεῖς παραγγέλλει, ὑντα ἐντεῦθεν ἀπαρτουργούτες, ἐφελκύντες τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τὸ κήρυγμα· « Ορχα γάρ εἰ φησι, Καὶ λέγετε αὐτοῖς, ὅτι Ἡγγικεν ἡρός ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Εἰ γάρ πρῶτον θερπεύετε, εἰςας διδάσκετε, εὐδρομήσετε ὑμῖν ὁ λόγος, καὶ πιστεύσουσιν οἱ ἀνθρώποι, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐφθασκεν ἐπ’ αὐτούς. Οὐαὶ δέν γάρ ἀθερπεύεται, εἰ μή τις θεία δύναμις ἔντι ταῦτα τελεῖσθαι. Ἀλλά τη-

ἵστιν κατά φυχὴν ἀσθενοῦντες θερπευθῶσι, τότε **A** enim longe istud est, quandoquidem peccatum in εἰς ἐπ' αὐτοὺς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ γὰρ ἣλλον regnat ac dominatur.

ἀσθενοῦντος μακράν ἔστιν αὕτη, βασιλευομένου

τῆς ἀμαρτίας ἔτι.

Εἰς δὲ ὁδὸν πολὺν εἰσέρχησθε καὶ μὴ δέχονται, ἔξελθόντες εἰς τὰς πλατείας, αὐτοῖς εἴπατε· τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ὑμῖν εἰς τῆς πόδιμων, ἀπομακρύμεθα ὑμῖν, πλὴν τούτο γινώσκετε, ὅτι ἡγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. δὲ ὑμῖν διτὶ Σοδόμοις ἀνεκτότερον ἔσται εἰς τὴν ἔκεινην ἡ τῇ πόλει εἴκεινη. » Ὅταν, φησι, ἔχωντες ὑμᾶς, ἔξελθόντες διαμαρτύροσθε αὐτοῖς Οὐδὲν κοινὸν ὑμῖν πρὸς ὑμᾶς, οὐδὲ ἔχομέν δὲ τῆς ὑμετέρας πόλεως· ἀλλὰ καὶ τὸν κονιορτὸν κολληθέντα ὑμῖν ἀπομακρύμεθα, τουτέστιν νέσσομεν, ἀποστολήμεν, ἀπορρίπτομεν· αὐτὴν γινώσκετε, διτὶ ἡγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθε ζητήσει τις· Πῶς φησιν φίσιος καὶ τοῖς ὑποδεχομένοις τοὺς ἀποστόλους εἰ τὴν βασιλείαν, καὶ τοὺς μὴ ὑποδεχομένοις; οὖν εἰπεῖν, διτὶ οὐδὲν κυνηγίον φησι. Καὶ γέρμεν τοὺς ἀποστόλους δεχομένοις, ἔγγικεν τὴν τίκιν ἐπ' εὐεργεσίᾳ, τοὺς δὲ μὴ ὑποδεχομένοις, κατακρίσει. Γρόθου γάρ μοι εἰν θάτρῳ τινὶ ρίτους εἶναι πολλούς, καὶ ἐτέρους ἀκταχρήσιμοι τοῖς τυχόν, εἷτα λέγειν τινας κήρυκας πρὸς πάνθρούς τοὺς τε κατακρίτους, καὶ τοὺς ἑντελεῖους, ἡγγικεν ὁ βασιλεὺς ὑμῖν, ἀρ' οὐ τοῖς μὲν ἐπὶ τοῖς, τοῖς δὲ ἐπὶ τιμῇ καὶ εὐεργεσίᾳ ἔγγικεν ἔποιτες λέγει; Οὕτως οὖν ἐνταῦθι νόει. Ἀντρον δὲ ἔσται Σοδόμοις, φησι, ἡ τῇ μὴ παραδεδεγμένη πόλη; Λιστεῖ; Διστεῖ εἰς Σοδόμα ἀπόλοις ἀπεστάλησαν· οἱ τοίνους τοὺς ἀποστόλους ἔξαμενοι, χείρους Σοδομιτῶν εἰσιν. Παρατήρησε, διτὶ ἡ πόλις ἡ μὴ παραδεχομένη τούς; ἀποστόλητες; ἔχει. Πλατεῖα γάρ ἔστιν ἡ δόδος ἡ υστατὴ εἰς τὴν ἀπόλειαν. διτὶ οὖν πλατείας ἔχει ἀπαγούσσας εἰς ἀπόλειαν, ἔκεινης ἀποστολικὸν καὶ θετον οὐ παραδέχεται.

Ὕμαί σοι, Χωρζεῖν, οὐδαί σοι, Βηθστιδῶ, διτὶ εἰς τῷ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις, αἱ γεννήσιν ὑμῖν, πάλαι ἄν, εἰς σάκχῳ καὶ σποδῷ εναὶ, μετενόσθαν. Πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι, θερόν ἔσται εἰς τὴν κρίσει, ἡ ὑμῖν. Καὶ σὺ, ηπειροῦ. ἡ ἕως τοῦ ὥρανοῦ ὑψωθετεῖ, ἕως κατεβιβαθήσῃ. Ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει, ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, τὸν ἀποστελλόντα με. » Ἡ Τύρος· καὶ ἡ πόλεις ἡστατεῖ Ἐλληνίδες, ἡ δὲ Βηθστιδῶ καὶ ἡ ἔστιν, Ιουδαίκαι. Λέγει τοίνουν, διτὶ Ἐν τῇ κρίνετοτερον ἔσται τοῖς Ἐλλησιν, ἡ ὑμῖν τετεθεύματα, καὶ μὴ πιστεύσασιν. Ἐκεῖνοι γάρ ον, ἐπίστευσαν ἄν. Ἀλλὰ καὶ σὺ, Καπερνοῦ, οἱ μὲν ἕως οὐρανοῦ, δοξαζομένη διὰ τὰ εἰς τοὺς πολλὰ γεγονότα, καταβιβαθήσῃ δὲ ἕως κατακριθησόμενη δι', αὐτὸς τούτο, διτὶ καὶ μετὰ τοῦ θεύματα ἐπιστεῖται. Εἰτα ἵνα μὴ λέγωσιν απόμενοι ἔτι τὸ κήρυγμα, διτὶ ποὺ ἀποστέλλοις

VERS. 5-12. « In quamcunque autem civitatem intraveritis, et non suscepereint vos, exeunteis in plateas eis dicite: Etiam pulverem qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote quod appropinquavit in vos regnum Dei. Dico vobis quod Sodomis in die illo remissius erit quam illi civitati. » Quando, inquit, non suscepereint vos, egressi testeimini eis quod nihil commune nobis vobiscum, neque habemus aliquid de civitate vestra: sed etiam pulverem qui adhaesit nobis, extergimus, hoc est excutimus, spongia emundamus, abjicimus in vos. Verumtamen scitote quod appropinquavit in vos regnum Dei. Hoc loco quæsiverit quispiam: Quonodo dicit Dominus appropinquasse regnum Dei et his qui suscepereunt et qui non suscepereunt apostolos? Appropinquare dicit regnum cœlorum his qui apostolos suscepere, propter beneficia quæ in eos collocantur, his autem qui non suscepereunt, propter condemnationem. Finge in spectaculo quodam multos condemnatos, et alios non condemnatos: Senatores, inquam, ac exercitus duces et optimates: deinde dicere præconem ad omnes tam condemnatos quam venerabiles: Appropinquavit rex vester: nonne his quidem ad supplicium, aliis vero ad gloriam et beneficentiam appropinquare dicit regem? Sic igitur et hoc loco intellige. Tolerabilius erit Sodomis, inquit, quam civitati quæ vos non suscepereint. Quare? Ego quod in Sodoma apostoli non fuerunt missi. Igitur, qui apostolos non suscepereunt, deteriores sunt Sodomis. Observa civitatem non suspicente apostolos plateas habere. Lata enim via est quæ dicit ad interitum: quam quisquis ingreditur, ille apostolicum et divinum verbum non suscipit.

VERS. 13-16. « Væ tibi, Corozain, vae tibi, Bethsaida: quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere sedentes penituisseint. Verumtamen Tyro et Sydoni remissius erit in iudicio, quam vobis. Et tu, Capernaum, quæ usque ad cœlum elata es, usque ad infernum deprimeris. Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit. » Tyrus et Sidon civitates fuerunt gentilium, Bethsaida autem et Corozain Judaicæ. Dicit igitur quod in iudicio tolerabilius erit gentilibus quam vobis, qui vidistis miracula, et non credidistis. Illi enim si vidissent, credidissent utique. Sed et 345 tu, Capernaum, quæ exaltata quidem fuisti usque ad cœlum, et glorificata multis, quæ in te facta sunt, miraculis, detractionis usque ad infernum, condemnanda propter istuc ipsum, quod et post tanta miracula incredula manes. Deinde ut ne dicant qui mittuntur ad præ-

dicationem, Quo mittis nos, si civitates quædam non sunt nos suscepturæ? dicit: Ne sitis animo tristi: qui spernit vos, me spernit, et Patrem meum: et ita injuria non vestra est, sed in Deum transit. Consolatio igitur sit vobis, quod hæc Dei sit injuria. Sicut contra, ne gloriemini, vel sapite sublime, quod quidam vos audiant. Non enim vestrum est opus, sed meum et gratiæ.

VERS. 17-20. « Reversi autem sunt septuaginta cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis per nomen tuum. Ait autem illis: Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Ecce de vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit. Verumtamen in hoc nolite gaudere quod spiritus vobis subjiciuntur, sed gaudete potius quod nomina vestra scripta sunt in cœlis. » Prius dixit quod misericordia septuaginta, nunc autem dicit quod reversi sint gaudentes quod non solum alios morbos sugarint, sed, quod magis malum erat, effugarint etiam dæmones. Vide autem quomodo non superbunt. Dicunt enim quod in nomine tuo subjiciuntur nobis dæmonia, tua gratia, non nostra virtute. Dicit autem illis Dominus: Ne miremini si dæmones vobis subjiciantur. Princeps enim ipsorum olim de cœlo decidit, et nullam fortitudinem habet. Nam licet hoc homines non viderint, ego tamen invisibilium spectator vidi. Decidit autem sicut fulgur, quia lux erat, et archangelus et lucifer, etiamsi in tenebras versus sit. Si igitur de cœlo ille decidit, servi ejus, dæmonia dico, quid non patientur? Quidam autem sic intelligunt, de cœlo, hoc est de gloria. Nam quia dixerant ei septuaginta quod dæmonia sibi subjiciantur, dicit: Hoc et ego sciebam. Videbam enim satuam de cœlo, id est, de gloria sua, et de honore quem habebat, cadente. Ante Christum enim ut Deus colebatur, nunc autem de cœlo decidit, hoc est, de gloria sua, ne colatur ut Deus, neque habeatur perinde ac si in cœlo habitat. Ecce igitur de vobis potestatem conciliandi virtutem illorum. Serpentes et scorpiones dæmoniorum sunt catervæ, quæ deorsum trahuntur. Et qui manifeste percutiunt, serpentes, qui vero occultius, scorpiones, ut dæmon libidinis et cædis est serpens: in manifestaria enim mala compellit: at qui propter morbos persuadet hominem lavacris, unguentis, et aliis effeminantibus uti, scorpius vocatur, non manifestum habens aculeum, sed clavis carnem offendens, ut obedientem in magnum casum injiciat. Gratia autem Demino, qui dedit potestatem calcandi super illos. Cæterum docens eos ne superbiant, dicit: Verumtamen in hoc non gaudete quod dæmonia vobis subjiciuntur: alii enim sunt qui ex hoc beneficia capiunt, nempe qui sanitatem consequuntur: sed magis quod nomina vestra scripta sunt in cœlis, non atramento, sed memoria Dei et gratia. Et diabolus decidit e cœlo, homines autem qui infra sunt, scribuntur supra. Verum ita-

λα ἡμᾶς, εἰ μὴ μέλλουσιν ἡμᾶς πόλεις τινὲς ὑποδέχεσθαι; φησί· Μή λυκεῖσθε· δὲ ἀνετῶν ὡμᾶς, ἐμὶ ἀνετεῖται καὶ τὸν Πατέρα μου, ὃντες ἡ ὄντες οὐκ εἰς ὡμᾶς ἴσταται, ἀλλ' εἰς θεὸν ἀνυπτρύχει. Παραμένοντιν ἔστω ὑμῖν, τὸν θεὸν ὑντρίζεσθαι· ὅπερ καὶ μὴ καυχᾶσθε. Ἡ ὑψηλοφρονεῖτε, δτι ἀκούσαντι τινὲς ὑμῶν. Οὐ γάρ ὑμέτερον τὸ ἔργον, ἀλλ' ἐμοῦ καὶ τῆς χάριτος.

« Ἐπέστρεψαν δὲ οἱ ἐδόμηκοντα μετὰ χρῆς, λέγοντες· Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὄντει σου. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ἐθεάρην τὸ Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πασσάτι. Νέος δίδωμι ὑμῖν τὴν ἔξουσίαν τοῦ πατέτν ἐπάντα ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πάσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχοντος, καὶ οὐδὲν ὡμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ. Πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χάρετε, δτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται. Σάρπες δὲ μᾶλλον δτι τὰ δύναμες ὑμῶν ἐγράφη ἐν τῷ οὐρανοῖς. » Προείπεν δτι ἀπέστειλε τοὺς ἐδόμηκοντα. Νῦν οὖν λέγει δτι ὑπέστρεψαν χαρονταί, ἵνα οὐ μόνον τὰς ἄλλας νόσους κείωσον, ἀλλ' δτι καὶ τὰ μετζον κακῶν, τοὺς δαίμονας ἐκτίλασυν. « Όρα δὲ τὰς οὐχ ὑψηλοφρονοῦσι. Φροντὶ γάρ, ἵτι· Ἐν τῷ ὄντει σου ὑποτάσσονται ἡμῖν οἱ δάιμονες. Ἐν τῷ οὐρανῷ χάριτε, οὐ τῷ ἡμετέρῳ ισχύτι. Εἶπε δὲ αὐτοῖς δτι Κύριος Μή λυκεῖσθε, εἰ δαίμονες ὑμῖν ὑποτάσσονται· δὲ γάρ καρχαρίαν αὐτῶν, πάλαι κατέπεσεν ἀπ' οὐρανοῦ. Καὶ οὐδεμίαν ισχὺν ἔχει. Εἰ γάρ καὶ τοὺς ἀνθρώπους οὐχ ἐωράτο τούτο, ἀλλ' οὖν κείμοι ἐθεωρεῖτο τῷ τοῦ ἀδράτων θεωρῷ. » Μὲς ἀστραπὴν δὲ κατέπεσεν, οἵ φως ἦν, καὶ ἀρχάγγελος, καὶ ἐωσφόρος, εἰ καὶ αἴτος γέγονεν. Εἰ τοινός οὐτος κατέπεσεν ἀπ' οὐρανοῦ, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, τὰ δαιμόνια λέγω, τί οὐ μάται; Τινὲς δὲ τὸ, ἀπ' οὐρανοῦ, οὕτω νυσσοῦται, παίσαι, ἀπὸ δόξης. « Επεὶ γάρ εἶπον χάρτῳ οἱ ἐδόμηκοντα, δτι τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται, φησὶν, δτι, Καὶ ἡ τούτῳ ἐγίνωσκον. » Εβλεπον γάρ τὸν Σατανᾶν ἐν οὐρανῷ, τουτέστιν, ἀπὸ τῆς δόξης ἡ εἶχε, καὶ τὰ τιμῆς πεσόντα. Πρὸ γάρ Χριστοῦ ὡς θεὸς ἐπιμέττει. Νῦν δὲ ἐκπέσει τοῦ οὐρανοῦ, τοττέστι, τοῦ τιμῆτος ὡς θεὸς, καὶ νομίζεσθαι δτι ἐν τῷ οὐρανῷ ἔστι. Ιδού οὖν δίδωμι ὑμῖν ἔξουσίαν καταπατεῖν τὰς δύναμεις αὐτοῦ. » Οφεις γάρ καὶ σκορπίοι αἱ τὰ δαιμόνια φάλαγγες κάτω συρόμεναι· καὶ δοῦλοι μὲν φραγνέστερον πλήττουσιν, οὗτοι δφεις. « Όσα δὲ φραγνέστερον, οὗτοι σκορπίοι, οἷον δ μὲν τῆς πορνίας καὶ τοῦ φρόνου δαίμων, δφεις. Εἰς προφανή γάρ εἶπε συναθεῖται. Ο δὲ διὰ νόσου δῆθεν πελθῶν τὸν ἀνθρώπον λουτρότος χρᾶσθαι καὶ μυρίσμασι καὶ ταῖς ἀλλα βλαστίξι, δ τοιούτος δαίμων σκορπίος δὲ κληθεῖ. Μὴ διμφνές ἔχων τὸ κέντρον, ἀλλὰ λεληθότως τῷ σάρκῃ περιποιεῖσθαι σπεύδων, ἵνα ρίψῃ τὸν πελθῶντα εἰς πτῶμα μέγα. Σάρπες δὲ τῷ Κυρίῳ τῷ ἀδέσποτῳ δόμαμιν πατεῖν ἐπάντα τούτων. Παιδεύοντα δὲ εἰς μὴ ὑψηλοφρονεῖν, φησί· Πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χρῆσθαι, δτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται. » Αλλοι γέρεις οἱ ἐκ τούτου εὐεργετούμενοι, οἱ τῆς λάστας πατέσιούμενοι. Αλλὰ μᾶλλον δτι τὰ δύναμες ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐ μᾶλλον. ἀλλὲ μῆτρα.

χάριτι. Καὶ δὲ μὲν διδόδολος ἔνωμεν κατέ- A que gaudium nomina vestra in cœlis scribi, et esse in memoria Dei.
βέ στρωτοι λέτω δύτες γράφονται ἄνω.
ἡ οὖν χρά, τὸ γράφεσθαι ὑμῶν τὰ δύματα
ινημονεύσθαι ὑπὸ Θεοῦ.

αὐτῇ τῷ δρός ἡγαλλίσετο τῷ πνεύματι δ
καὶ εἶπεν· Ἐξομολογοῦμαι σοι, Πάτερ,
ὦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, διτι ἀπέκρυψας
δὲ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας
τοῖς· ναὶ, δὲ Πατήρ, διτι οὕτως ἐγένετο εὑ-
ισθέν σου. » Οὐστέρ πατήρ ἀγαθὸς πτεῖδες
ῥθώταντες· τι, οὕτω καὶ ὁ Σωτήρ ἀγάλλε-
τοιστῶν ἀγαθῶν ἡξιώθησαν οἱ ἀπόστολοι.
τὸν τῷ Πατρὶ, διτι ἀπεκρύψασαν τὰ
ωστήρις ἀπὸ σοφῶν, τῶν Φαρισαίων δη-
Γραμματέων τῶν ἀρμηνευόντων τὸν νόμον, B
τὸν τῶν μαθητευόμενών ὑπὸ τούτων ὅλης
μαχτίων. Σοφὸς μὲν γάρ ἐστιν δὲ διδάσκων,
δὲ διδάσκομενος καὶ συνειτε τὰ λεγόμενα.
δείγματος χάριν, σοφὸς δὲ Γαμαλίη, συνε-
ίσιλος. «Ο μὲν γάρ διδάσκεις, δὲ συν-
εγομένα πάρ’ ἔκεινον. Νηπίους δὲ ὄνομάζει
ἴους μαθητὰς δὲ Κύριος, εἰς μὴ νομομάθετε
λὰ τοὺς πλείους· εἰς τοῦ δύλου καὶ τῶν
νηρχνισμένους. Ἀλλὰ μὲν τοῖς ὡς ἀκακοι,
κληθετεν. Ἐκεῖνοι δὲ δοκούντες συνετοί
οὐδὲ μὴν δύτες. Ἀπεκρίθη δὲν τὰ μαθήτηρα
δοκούντων σοφῶν καὶ συνετῶν, οὐδὲ μὲν
ἢ γάρ ήσαν, ἀπεκαλύψθη δὲν αὐτοῖς. Ναὶ, δ
εὐχαριστῶ σοι, διτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία
σου, τουτέστιν, διτι τοικατε εὐδοκία καὶ
έγένετο ἔμπροσθέν σου, καὶ οὕτως ἤρεστ

VERS. 21. « In eadem hora exultavit spiritu Jesus, et dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ quod abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis: etiam, Patér, quoniam sic complacitum est coram te. » Sicut pater bonus cum viderit filios recta quædam opera gessisse, ita Salvator exultat; quia talia bona assecuti erant apostoli. Itaque Patrī gratias agit quod occultaverit quidem tertia mysteria a sapientibus, Phariseis scilicet et Scribis qui legem interpretantur, et intelligentibus, hoc est discipulis horum Scribarum. Sapiens enim est qui docet, intelligens autem qui docetur et intelligit quæ dicuntur; ut, exempli gratia, sapiens Caimafiel, intelligens Paulus: ille enim docebat, hic intelligebat quæ ab illo docebantur. Parvulos autem nominabat Dominus suos discipulos, utpote eos qui in lege docti non erant, sed plerique ex turba et piscatoribus congregati. Verumtamen et parvuli dicti sunt ob puerilem simplicitatem. Illi autem sapientes dicti, quia videbantur sapientes, cum sapientes non essent. Abscondit igitur mysteria ab his qui videbantur sapientes et intelligentes, cum ulla non essent. Nam si fuissent, revelata fuissent eis. Etiam, Pater, gratias ago tibi, quia sic benefacitum fuit ante te, hoc est, fuit talis approbatio et voluntio ante te, et sic placuit tibi.

στραφεῖς πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶπε· Πάντα
ἔθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου. Καὶ οὐδεὶς γι-
γίς ἐστιν δὲ Γίδες, εἰ μὴ δὲ Πατήρ, καὶ τίς
Ιατήρ, εἰ μὴ δὲ Γίδες, καὶ φέταν βούληται δ
ιαλύψαι. Καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς μαθητὰς,
εἶπε· Μακάριοι οἱ ὄφελμοι, οἱ βλέποντες
βλέπετε. Λέγω γάρ ὑμῖν, διτι πολλοὶ προφῆ-
ταισιτες ἡθέλησαν ίδετεν ἢ ὑμετες βλέπετε,
εἰδοντες, καὶ ἀκούσαι ἢ ἀκούετε, καὶ οὐκ
εἰπάντα παραδίδονται τῷ Γίδῃ ὑπὸ τοῦ
καθ’ δὲ ἔμελλον ὑποταγῆναι τῷ Γίδῃ τὰ
ὑό γάρ τρόποι εἰσὶ καθ’ οὓς βασιλεύει τῶν
Θεοῖς· δὲ μὲν, καὶ μὴ βουλομένων, δὲ,
οὐ. Οἶδον τι λέγω, Δεσπότης ἐστιν δὲ θεός
μὴ θέλω, καθὸ Δημιουργός μού ἐστιν.

Δεσπότης ἐμὸς πάλιν, δέκα διὰ τῆς τῶν
ἔργων τὸ θελήμα αὐτοῦ πληρῶν ὡς
γνώμων. Πρώην μὲν γάρ ἡ τῶν ἀνθρώπων
ἴη ἦν, καὶ ὑποχείριος τῷ Θεῷ, καὶ μὴ
τῷ Σατανᾷ ὑπούργει. Ἐπεὶ δὲ δὲ Χριστὸς
ἥμεν ἀνεδέξατο πόλεμον, καὶ ἐκσπάσας
τῆς τυραννίδος τοῦ δικεδόλου, ὑπηρέτας
ἔργατας τῶν ἐντολῶν ἐποίησεν, ἔκτοτε
γόναμεν εὐγνώμονες καὶ φύσει καὶ προσι-
μὲν γάρ πρὸν δουλεία φύσει μόνον ἦν,
δὲ, καὶ προαιρέσει. Τούτο οὖν ἐστιν δ
δὲ Κύριος, διτι Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ

VERS. 23, 24. « El conversus ad discipulos, dixit:
Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, et nemo scit
quis sit Filius nisi Pater, et quis sit Pater nisi
Filius, et cui voluerit Filius aperire. Et conversus
ad discipulos seorsum, dixit: Beati oculi qui vident
quæ vos videtis. Dico enim vobis quod multi pro-
phetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et
non viderunt: et audire quæ auditis, et non audie-
runt. » Omnia traduntur Filio a Patre, sicut subjicienda
fuerunt Filio omnia. Duo enim modi sunt
quibus regnat in nobis Deus: unus quo regnat in
his qui nolunt; alius, in his qui volunt: ut exempli
gratia quid dicam, Deus Dominus meus est etiam si
nolim, quia Conditor meus est. Est autem iterum
Dominus meus, quando servando mandata ejus,
voluntatem ejus impleo, gratus servus factus. Prius
quidem humana natura serviebat, et subdita erat
347 Deo etiamsi nolle, etiamsi Satane ministraret.
Postquam autem Christus pro nobis suscepit bellum,
et nos a diaboli tyrannide extractos, ministros suos
et mandatorum suorum operarios fecit, tunc facti
suinus servi grati et natura et voluntate. Prior enim
servitus naturæ tantum erat, secunda vero etiam
voluntatis. Hoc igitur est quod nunc dicit Dominus,
quia Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, hoc
est, omnia mihi subjicienda sunt, et sub potesta-
tem meam redigenda. Simile autem est hoc ei quod

alicubi dictum : « Data est mihi omnis potestas in terra et in celo 48. » Quia enim pacificavit omnia tam quæ in celo quam quæ in terra, talia dicit. Et aliter : « Omnia traduntur Filio a Patre 49, » omnia opera quæ incarnatus pro nobis fecit. Quia enim neque Pater neque Spiritus pro nobis vel incarnatus est, vel passus, vel resurrexit, sed Filius haec omnia tulit, et dux salutis nostræ factus est : idcirco dixi omnia tradita ipsi esse : veluti si dixisset, Pater meus mihi concredidit omnia, incarnari, pati, resurgere, salvare naturam repulsam. Et nullus scit Filium nisi Pater, et quis sit Pater, nisi Filius. Postquam autem dicit: Omnia mihi concredata sunt, quasi dubium quoddam nunc solvit. Ne enim quis dubitet, Et cuius gratia tibi tradita sunt omnia, et non alteri, fortassis angelo vel archangelo? dicit, quod Propterea mihi tradidit, eo quod ejusdem naturæ et substantiæ sum cum eo. Et sicut illum nullus scit, ita neque me nisi Pater solus : et ita merito mihi tradidit omnia ut ejusdem naturæ secum, omnemque cognitionem transcendentem, sicut etiam ipse supra omnem cognitionis vim est. Etonim Pater, inquit, a solo Filio cognoscitur, et cui Filius voluerit revelare. Vide autem quod Filius quidem non per revelationem cognoscat Patrem, creature autem per revelationem: gratia enim accipiunt scientiam : non igitur creatus est Filius. Conversus vero ad discipulos, beatos illos dicit, et omnes quoque qui cum fide ipsum in carne ambulante videant et miracula operantem. Etenim prophetæ prisci et reges desideraverunt quidem in carne videre Dominum et audire eum; sed non contingit eis. Et aliter, Quia supra dixit: Cui Filius revelaverit, ille scit Patrem: beatos nunc dicit discipulos, quod sua revelatione ista eis contingat. Revelavit enim eis Patrem per se. Ipsum enim videns, videt Patrem : quod bonum nullus ex sanctis qui ante incarnationem ejus fuerunt, obtinuit, quia non videbunt Dominum in carne, per quem Pater cognosceretur; unde neque Patrem sic viderunt ut apostoli. τὸν Πατέρα δὲ αὐτοῦ. Ο γὰρ αὐτὸν ὅρων, ἔώρω τὸν Πατέρα. Τούτου δὲ τοῦ ἀγαθοῦ οὐδεὶς τῶν πρὸ τοῖχονομίᾳ ἀγίων ἐπέτυχεν. ἐπειὶ γὰρ οὐκ εἶδον τὸν Κύριον ἐν σαρκὶ, δι' οὐδὲν ἐγνωρίζετο, λοιπόν Πατέρα εἶδον οὔτως ὡς οἱ ἀπόστολοι.

VERS. 25-28. « El ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum, et dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit 348 ad eum: In lego quid scriptum est? quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis, et ex tota mente tua: et proximum tuum sicut te ipsum. Dixitque illi: Recite respondisti, hoc fac, et vivas. » Arrogans quidam legisperibus fuit, imo superbus, ut ex his quæ sequuntur manifestum est, insuper et dolosus. Accedit itaque tentans Dominum. Opinabatur enim quod ex responsis supplantare Dominum posset. Sed Dominus illum ad legem ducit, in qua mire

Καὶ οὗτος τις ἀνέστη, αὐτὸν, καὶ λέγων: Διδάσκαλε, τί ποιῶνται χληρονομίσω; Ο δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν μήπερ τί γέγραπται; πῶς ἀναγιώσκεις; ἐκριθεὶς εἶπεν: Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν θεόν τῆς χαρότας σου, καὶ οὕτως τῆς φύσεως τῆς ισχὺος σου, καὶ οὕτως τῆς φύσεως τῆς πλειστὸν σου ὁντότητος. Εἰτε Ὁρθῶς ἀπεκρίθης: τούτο πολεῖ, καὶ ζήσῃ. ζῶν τις ἦν ο νομικὸς, μᾶλλον δὲ ὑπερήφελος, ἐκ τῶν ἔξης δείκνυται, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ Πρόσσεις γοῦν ἐκπειράζων τὸν Κύριον. Μητρὸς ὑποσκελίσει αὐτὸν, οὕτως ὡς πρὸς αὐτὸν ἐπέργη

όντος. Ὁρα δὲ τὸν τοῦ νόμου ἔκριθειν, Λ gloriabatur. Vide autem quanto studio jubeat lex Deum amare. Homo creaturarum omnium est perfectissimus et particeps naturae omnium, et præterea quiddam sublimius habens. Et exempli gratia quid dicam: Particeps est naturae lapidis: habet enim capillos et ungues, quæ insensata sunt, quemadmodum lapis. Particeps est et naturae plantarum, secundum quod crescit et nutritur. ac gignit sibi simile (a), sicut et plantæ. Particeps est et naturae brutorum, secundum quod habet sensus, et irascitur, et concupiscit. Particeps est antea et Dei juxta rationalem animam, supra omnia alia animantia. Itaque lex ostendere volens quod homo debeat sese totum tradere Deo, ut omnes animales virtutes insumere in dilectionem Dei, eo quidem quod dixit, ex toto corde, et animo et plantis propriam declaravit virtutem. Dicendo autem ex tota anima, medium ostendit, et sensatis congruentem. Per hoc autem quod dicit, ex tota mente, homini maxime propriam vim significavit, animam rationalem. Porro quod dicit, ex tota fortitudine, ad omnia hæc trahendum. Oportet enim nos et naturalia ac vegetativa virtutem subjicere dilectioni Christi. Sed quomodo? Fortiter et non dissolute. Et sensitivam, atque illam fortiter. Denique et rationalem, atque illam ex tota virtute. Atque ita debemus nos totos dare Deo, subjecereque et nutritivam, et sensitivam, et rationalem nostram virtutem dilectioni Dei. Et proximum tuum sicut te ipsum. Lex nondum valens perfecta docere ob auditorum puerilitatem; proximum diligere hortatur ut se ipsum. Christus autem et plusquam se ipsum diligere; proximum docuit. Majorem enim hac dilectionem, inquit, nemo exhibere potest, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Dicit igitur ad legisperitam, Recite respondisti. Quia enim, dicere vult, legi adhuc subjectus es, recite respondisti; juxta legem enim sapi.

Ἐ θέλων δικαιοῦν ἐκυτὸν, εἶπε πρὸς τὸν διάπειδον τὴν φύσιν τοῦ πλησίου; Ὅπολαβὼν δὲ διέπειν. Ἀνρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ τοῦ Ἱερουχῶν, καὶ λησταῖς περιέπεσεν, δύσαντες αὐτὸν, καὶ πληγὰς περιθέντες, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα. Κατὰ συγγένειας τις κατέβαινεν ἐν τῇ δόμῳ ἑκείνῃ, αὐτὸν ἀντιπρῆλθεν. Ὄμοιώς δὲ καὶ Λευτενός κατὰ τὸν τοπὸν ἐλθὼν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν εἶπεν. Σχμαρεῖτης δὲ ὁδεύων ἤλθε κατ' αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη, καὶ προσελθὼν κατέρρυπτα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἄλιξιν καὶ οἴνον. δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸῦ ἕδην κτήνος, ἥγαγεν πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ ἐξελθόν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ἐπιμελήθη αὐτοῦ καὶ προσδοκεῖσθαι, ἥγων ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαι οὐαὶ τοι. Τίς οὖν τῶν τριῶν πλησίον δοκεῖ οὐαὶ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστάς; Ὁ

. Lut non habet, ac gignit sibi simile.

VERS. 29-37. • Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? Respondens autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Hierosolymis in Hiericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum vestibus, ac vulneribus inflictis abierunt semimortuo **349** relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descendederet eadem via, visoque illo præteriit. Similiter et Levita cum iurel juxta locum, ac vidisset eum, præteriit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ad eum: et viso eo, misericordia motus est, et accedens alligavit vulnera ejus, infundens oleum ac vinum: et imponens illum in suum jumentum, duxit in diversorum, et curam ejus egit. Et postero die egrediens, depromptos duos denarios dedit hospiti, et ait ei: Curam illius habe; et quodcumque præterea in sumptu seris, ego cum rediero reddam tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exer-

cuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Jesus : Αδὲ εἶπεν · Ὁ ποιήσεις τὸ θέλος μετ' αὐτοῦ. Εἶπεν οὖν αὐτῷ δὲ Ἰησούς · Πόρεινον, καὶ σὺ ποίει δμοῖος, εἰ Επαινεθεὶς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δὲ νομικὸς, τὴν ἀλληλεγονάτην ἐξέρθηκεν. Εἶπε γάρ · Καὶ τίς ἔστι μου πλησίον; "Δεῦτο γάρ δι: δίκαιος ὁν, οὐδέναχειν δμοῖον ἔχοντα, καὶ πλησιάζοντα κατὰ τὴν ἀρετήν. Πλησίον γάρ μόνον ἡλπίζειν εἶναι τὸν δίκαιον τῷ δικαιῷ. Θέλων οὖν δίκαιον ἔχοντα καὶ ὑπεραρέτερον πάνταν ἀνθρώπων, ἀλλαζούντες φρονέοντας. Καὶ τίς ἔστι μου πλησίον; Ο δὲ Σωτὴρ, δι: δὴ Ποιητὴς ὁν, καὶ αὖτε πάντας ἐν πλάσμα, οὐ ταῖς πρέξεσιν, εἰδὲ τοῖς ἀξιώμασιν, ἀλλὰ τῇ φύσει δρᾶται τὸ πλήρες. Μη γάρ νόμιμος, φησιν. Λατεῖδη δίκαιος εἰ, οὐδέποτε εἴστιν δμοῖος. Πάντες γάρ οἱ τῆς αὐτῆς φύσεως πατεῖνανηστες πλησίον σού εἰσι. Γενού τοιν καὶ αὐτὸς πλησίον αὐτοῖς, οὐ τῷ τόπῳ, ἀλλὰ τῷ δικαιοστει καὶ τῇ εἰς αὐτοὺς ἀπιμελεῖσθαι. Διδού τον Σωτῆρην εἰσάγω σοι πρὸς ὑπόδειγμα, ἵνα σοι δέξηται διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης, τὸ ἐποίμαντος εἶναι τῷ δικαιῷ οὐδένα, καὶ σπεύδειν πλησίον γίνεσθαι τῶν δεομένων τῆς παρ' ἡμῶν βοηθείας. Διδασκόμεθα δὲ καὶ τὸν περὶ τὸν ἀνθρώπου ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Κατέβη γάρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ταυτά τῆς ἀστασίστου καὶ εἰρηναίας διαγωγῆς. "Ορα: γάρ εἰρήνης ἐρμηνεύεται ἡ Ἱερουσαλήμ. Πώ δικαστέονται; Εἰς τὸν Ἱεριχώ, τὴν κοιλίην καὶ γεμαλήν καὶ τῷ καύματι πνιγηράν, ταυτά, τὸν ἱματιθή ζωήν. "Ορα δὲ, οὐκ εἶπεν δι: Κατέβη, ἀλλα, Κατέβιτεν. "Αεὶ γάρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τὰ τάχατα ἔνειν, οὐχ ἀπαξ, ἀλλὰ δι: διλου τῷ ἄρετι βίᾳ προσέχουσα. Περιέπεστ δὲ λησταῖς, τοῖς διάφοροις. Εἰ μὴ γάρ λεταθῆται τοῖς διάκρισιν · οἱ ἐκδύσανται τὸν ἀνθρώπουν, καὶ στερήσαντες τῶν τῆς ἀρετῆς ἱματίων, τότε τὰς πληγὰς ἐπέθηκαν τῆς ἀμαρτίας. Πρότερον γάρ ἀπογυμνοῦσιν ἡμᾶς παντὸς ἀγριῶν λογισμοῦ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σκέπης, εἰούστας τοις ἀμαρτίας ἐπιβάλλουσιν. "Ημιθνὴ δικατέλειψαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, δι διότι ἡ φύσις ἀδύνατος, τὸ δὲ σῶμα θνητόν. Διότε τὸ δύμασι τῷ ἀνθρώπου τῷ θνητῷ ὑπαγθῆναι · δι διότι οὐ πάντα δι πεγγυωμένη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις · ἐν γάρ Χριστῷ τὴν σωτηρίαν ἔχειν ἡλπίζετο. "Μάταιοι δέ τοις εἰσθεντο παντελῶς, ἀλλ' δύον μὲν ἐπὶ τῷ τοῦ Ἀδέρη περιπτώματι θάνατος εἰς τὸν κύρμαν εἰσῆλθεν · δύον δὲ πὲ τῷ τοῦ Χριστοῦ δικαιώματι δι θάνατος ἔμελλε καταργεσθαι. Ιερία δὲ καὶ Λευτην, τὸν νόμον τούς καὶ τοὺς προφήτας. Οὗτοι γάρ ἡδουμόντο μὴ δικαιώσαι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὐλα ἡδουθησούσθαι. "Ἀδύνατον γάρ, φησιν δ Παῦλος, αἷμα τῷρα καὶ τράγων ἀφέσιν ἀμαρτίας. "Ἐλέησαν μὲν εἰ τὸν ἀνθρώπον, καὶ θεραπεῦσαι διενοίθησαν. Εἰς τῇ τῶν πληγῶν ἐπικρατεῖσθαι νικηθέντες, εἰς τοιάν

47 Rom. v, 12. 48 Hebr. x, 4.

πάλιν ὑπεγώρησαν. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ἀντί-^A ἡλθεν. Attende item quod verbum, accidit, sensum quemdam habet. Nam revera lex non ob res in primis intentas, sed propter humanam infirmitatem, quæ non potuit ab initio sacramentum Christi suscipere, data est. Propterea dicit, Accidit quod sacerdos, hoc est lex, ita enim dieere solemus de his quæ fortuito obveniunt, et citra operam nostram, venit ut sanaret hominem, sed Dominus et Deus noster, qui propter nos factus es, maledictum, et vocatus Samaritanus, iter faciens, hoc est, hanc potissimum sui itineris causam esse volens, et hunc scopum observans; ut nos sanaret, non præteriens et obiter nos visitans venit ad nos, sed conversatus nobiscum, et locutus non apparenter, sed vere. Proinde statim alligat vulnera, neque permittit malitiæ amplius laxari, sed alligat eam. Infundit oleum ac vinum: oleum, hoc est sermonem doctrinæ, qui per suavia nos adhortatur: vinum vero, sermonem qui per austiora inducit ad virtutem. Exempli gratia, quando audis Dominum dicentem: Venite ad me, et ego refocillabo vos: hoc oleum, hilaritatem enim et quietem ostendit. Et iterum: Venite, possidete præparatum vobis regnum. Quando autem dicit: Ite in tenebras: vinum est, hoc est austior doctrina: Intelligere potes et aliter. Oleum humanam significat conversationem, vinum divinam, ut tale quid dicam: Dominus alia humano more operabatur, alia autem divino. Humanum erat comedere et bibere, et vitam laxiorem sectari, et non austoritatem præ se ferre, ut Joannes: atque hoc fuerit oleum. Jejunium vero mirabile, et ambulatio in mari, et aliæ divinæ virtutes, vinum sunt. Vino enim assimilata est deitas, quam meracum sustinere ac ferre nullus posset, nisi et oleum adesset, hoc est humanior conservatio. Et proinde quia per utraque nos servavit, divinitatem inquam et humanitatem: propterea dicit vinum et oleum ^B infusisse. Et quotidie qui baptizantur liberantur a vulneribus animæ, oleo quidem unguenti uncti: statim autem communicantes et divini sanguinis participes sunt. Porro Dominus imposuit sauciam nostram naturam super proprium jumentum, hoc est, super corpus suum. Membra enim sua nos fecit et participes sui corporis: nosque infimo loco sitos posuit in dignitatem illam, ut et ejusdem corporis simus. Diversorum autem Ecclesia est, quæ omnes suscipit; lex enim non omnes suscipiebat. Moabita enim, dicit, et Ammonita non intrabunt in Ecclesiam Dei. Nunc autem in omni gente qui timet Deum, acceptus est ei, modo velit credere et pars fieri Ecclesiæ, quæ omnes peccatores et publicanos suscipit. Vide item et diligentiam, quomodo dicens, inquit, in diversorium, curam ejus egerit. Nam prius quam in hoc duceret, soluta alligavit vulnera. Quid igitur est quod dico? Quia cum constituta est Ecclesia, et factum est diversorium, hoc est, ex omnibus ferme gentibus fide aucta, tunc fuerunt et Spiritus sancti dona, et dilatata es gratia Dei: id quod ex Actis apostolorum disces.

Tenet autem figuram hospitis omnis apostolus et a γάρ ή ἀπαγγαγεῖν εἰς τοῦτο, μόνον κατέδησε τὰ τρεῖς ματιάς. Τί οὖν ἔστιν δὲ φημι; Ὅτι τῆς Ἐκκλησίας συστάσης, καὶ γενομένου τοῦ πανδοχείου, τουτέστιν, ἐκ πάντων σχεδὸν τῶν θνῶν τῆς πιστεως τύπησης, τότε ἐγένετο καὶ Πνεύματος ἄγιου δωρεά, καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπλαύνετο. Καὶ τοῦτο μαθήτη ἀπὸ τῶν Πράξεων τῶν ἐποτόλων. Ἐπέγει δὲ τόποι πανδοχέως πᾶς ἀπόστολος, καὶ διδάσκαλος, καὶ επιμήν, οἵς δέδωκεν δὲ Κύριος δύο δηνάρια, τὰς δύο Διαθήκας, τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν. Ἐνας γάρ εἰκόνα βιττιέως φέρουσιν ἀμφότεροι, τῷ εἰδώλῳ Θεοῦ λόγιον οὐδει. Ταῦτα γοῦν τὰ δινάρια τὰς ἀνεργάμενος ὁ Κύριος κατέλιπε τοὺς ὑποδηλοῖς, καὶ τοὺς κατὰ καριές ἐπισκόποις, καὶ διδάσκαλοις. Εἶπε δὲ, διτι· Ὁ δὲ προσδεπάνησαν οἱ καθεναὶ διδάσκαλοι αὐτοῖς σπείροντες. Ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ καριές διδάσκαλοι ἐξηγούμενοι τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν, πολλὰ προσδεπάνησαν οἱ καθεναὶ, ὑπὲρ ὅν τὸν μεθόν τὸ πολλάφονται ἐν τῷ ἐπενέρχεσθαι τὸν Κύριον, τουτέστιν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ. Τότε γάρ δὲν εἴποι ἔνεστος αὐτῶν κύριψ· Κύριος, δύο δηνάρια δέδωκέ μοι, ίδού ἀλλα δύο προσδεπάνησα. Πρὸς δὲν ἔρει καὶ αὐτός· Εἰ, δοῦλε ἀγαθός.

VERS. 38-42 • Factum est autem dum irent, ut ipse intraret in quoddam oppidulum, ac mulier quædam Martha nomine exceptit illum in domum suam: et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam assidens ad pedes Jesu audiebat sermonem illius. Martha autem distrahebatur circa frequens ministrum; quæ assistens, ait: Domine, non est ubi cura quod soror mea reliquit me ut sola ministrem? Dic ergo illi ut me adjuvet. Et respondens dixit illi Jesus: Martha, Martha, sollicita es, et tu multuaris circa nultam: atqui unum est necessarium. Maria autem bonam partem delegit, quæ non afferetur ab ea.» Magna quidem hospitalitatis virtus est, id quod Martha ostendit, et non rejicienda: major autem attendere verbis magis spiritualibus: per 382 illam enim corpus pascitur, per hoc anima vivificatur. Non enim propter hoc assumus inquit, o Martha, ut ventrem impleamus variis cibis, sed ut animabus utiles simus. Vide item et Domini sententiam. Nihil prius dixit Marthæ, quam ab illa perstringendi sumeret occasionem. Postquam enim illa avellere tentavit sororem ab audiū, tunc denique Dominus, arrepta occasione, illam verberat. Eatenus enim hospitalitas veneratione digna est, quatenus non abstrahit et abducit nos a magis necessariis. Sed si cœperit nos arcere a rebus gravioribus, tunc illi præferendus divinorum auditus: immo si accuratiū dicendum, non hospitalitatem prohibet Dominus, sed varietatem ac turbam, hoc est distractionem et turbationem. Laudat enim frugale hospitium. Quare enim, inquit, Martha, sollicita es, et turbaris circa multa hoc est, distraheris, turbaris? Uno nobis opus est, nempe ut comedamus qualitercumque, non variis. Quidam autem exponunt, uno est opus, non de esu, sed attentione doctrinæ. Porro dictis illis ducet Dominus apostolos, ut cum venerint in domum cujusdam, non varia inquirant, sed contenti sint frugali hospitalitate,

« Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι κύριον, καὶ τότε εἰσῆλθεν εἰς καμπην τινὰ, γυνὴ δέ τις, ὀνόματι Μάρθα, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οίκον αὐτῆς. Καὶ τῷδε ἡ ἀδελφὴ καλουμένη Μάρθα, ἦ, καὶ πρετεραίων παρὰ τοὺς πόδες τοῦ Ἰησοῦ, ἤκουε τῶν λόγων τοῦ. Ή δὲ Μάρθα περιεπάτη περὶ πολλὴν δικαίωσιν. Ἐπιστάσα δὲ εἶπε· Κύριος, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνη μὴ κατέλιπε δικαίωσιν; Εἰπε οὖν κύριη ἵνα μοι συναντιλαβηται. Ἀποκριθεὶς οὐ εἶπεν κύριη δὲ Ιησοῦς· Μάρθα, Μάρθα, μεριμνή, καὶ τυρδάζῃ περὶ πολλά. Ἐνὼς δέ ἔστι γράμμα Μάρθας δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδαν ἐξελέξαστο, τίτις οὐδεπούσεται ἀπ' αὐτῆς. Η Μέγα μὲν τὸ τῆς φιλοσοφίας ἀγαθὸν, ὅπερ ἡ Μάρθα ἐπειδείκυντο, καὶ οὐδὲ ἀπόβλητον· μετέντο δὲ τὸ προσέχειν τοὺς πνευματικούς λόγους. Δι' ἐκείνου μὲν γάρ τὸ σῶμα τρέφεται, διὰ δὲ τούτου ἡ ψυχὴ ζωούσται. Οὐ γάρ διὰ τοῦτο, φτιστή, πάρεσμεν, ὡς Μάρθα, ἵνα τὴν γεωτέρα ἐμπλήσωμεν ποικίλων βρωμάτων, ἀλλ' ἵνα ψυχὰς ὀρθλύσωμεν. Ήρα δὲ τὴν τοῦ Κυρίου γνώμην. Οὐ πρότερον εἴπε τι πρὸς τὴν Μάρθαν, πρὶν δὲ περί λαβεῖν τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐπιπλήξεως. Ἐπει γάρ ἐκείνη ἀποσπάσθαι ἐπειράτο τὴν αὐθελφὴν τότε; ἀπὸ τῆς ἀφορμῆς, τότε δὲ οὐδέποτε οὐδεπούσεται τούτης προτιμητέον τὴν τῶν θείων ἀκρόστοιν, μᾶλλον δὲ εἰ δεῖ τὸ ἀκριβεστέρον εἰπεῖν, οὐ τὴν φιλοσοφίαν καλεῖται ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὴν ποικιλίαν καὶ πένην, τουτέστι τὸν περιπατητὸν, καὶ τὴν ταρταρίν. Επει τὶς λιτήν, ὑπεδοχήν ἐπαινεῖ. Ἱνα τί γάρ, ζητεῖ, Μάρθα μεριμνᾷς, καὶ τυρδάζῃ πολλὰ, τουτέστι, περισπῆ, ταρταρή; Ἐνδὲ ἐγομένη γρείαν τοῦ φρεγεῖν δι τι δηλούσται, οὐχὶ ποικιλίας. Τινὲς δὲ τὸ, Εἰπε χρεία, οὐ περὶ τοῦ φρεγεῖν ἀνθησαν, ἀλλά τοῦ προσχεῖν τῇ διδασκαλίᾳ. Δι' αὐτὸν δὲ λέγει, διδάσκει τὸς

λέσις ὁ Κύριος, ἵνα ταν εἰσέλθωσιν εἰς οἰκίαν μηδὲν ποικίλον ζητῶσιν, ἀλλ' ἀρκῶνται τῷ ὑπόδοχῷ, μηδὲν πλίον ζητοῦντες, ή τὸ προσέτη διέσκολλι· νόοι δὲ μοι, Μάρθαν μὲν τὴν αὐτὴν ἀρετὴν, Μαρίαν δὲ τὴν θεωρίαν. Ή μὲν πρακτική περισπεσμός ἔχει καὶ σχλήσεις, ἡ οὐρά, κυρία γενομένη τῶν παθῶν· Μαρία γάρ, ἐρμηνεύεται· εἰς τὴν ταν θείαν λόγων, καὶ ριμάτων ἐποιήσιν ἐνασχολεῖται μόνην. Πρόσχες τὸ, Πλακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ταν λόγων αὐτοῦ. Οἱ μὲν γάρ πόδες νοοῦντο τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν. Κινήσεως γάρ καὶ εἰσιν ἐνδιεκτικοί. Τὸ δὲ καθίσει, τῆς ἐδραστικού. A Οστις οὖν καθίσει παρὰ τοὺς πόδας Ἰησοῦ, τουτέστιν, δοτις ἐδραιωθῇ ἐν τῷ αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ Ἰησοῦ πορείαν καὶ διαγωμητεύμενος ἐν ταύτῃ στερεωθῇ, ἕκενος μετὰ φθάνεις εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν θείων λογίων, ηγουν θεωρίαν. Ἐπει τοι δὲ η Μαρία πρώτων καθίσασα, θέας ἡκουει τῶν λόγων. Σὺ τοίνυν, εἰ μὲν δύνατος τὴν τῆς Μαρίας τάξιν ἀνάθητο, κυρία γενοταν πάθων, καὶ εἰς θεωρίαν φθάσεις. Εἰ δὲ μήτοι σοι δυνατόν, Μάρθα γενοῦ, εἴη πρακτικῷ προσπειμένη, καὶ διὰ τούτου Χριστὸν ὑποδειγμόν. Ὁρχ δὲ καὶ τὸ, εἴ τις οὐκ ἀφαιρεθῆσεται τῆς. B Οἱ μὲν γάρ πρακτικὸς ἔχει δὲ ἀφαιρετικόν αὐτοῦ, τουτέστιν, αὐτὸν τοῦτο τὴν ἀσχολίαν καὶ τὸν περισπασμόν· προκόπτων γάρ καὶ εἰς θεωρίαν, τοῦ περισπασμοῦ καὶ τῆς τύπου λειτουργούται· ὥστε ἀφριτεῖται· εἰ δὲ αὐτὸν. C οὐ στερεωτέοι ποτε τῆς ἀγριθῆς μερόδος, λέγω δὲ τῆς θεωρίας. Εἰς γάρ ποτον ἂ τὸ θεὸν βλέπειν, ὅπερ ἔστι θεοργίσθαι; Οἱ γάρ θεὸν βλέπειν δέξιαθει, θεὸς γίνεται· Τῷ δρομῷ γάρ ιον καταλαμβάνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

προσευχῆς. Περὶ τοῦ ἔχοντος δαιμόνιον δύν. Περὶ τῆς ἐν τοῦ ὄχλῳ ἐπαράστης φωνῆς. Περὶ τῶν αἰτούντων σημεῖον. Περὶ τοῦ στίλου τοῦ καλέσαντος τὸν Ἰησοῦν. Περὶ ταλπισμοῦ τῶν νομικῶν.

αὶ ἐγένετο, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ γρύμενον. ὡς ἐπαύσατο, εἶπε τις τῶν μαθητῶν πρὸς αὐτὸν· Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι τοὺς καθίσας τοῦ Ἰωάννης διδίδαξε τοὺς μαθητὰς Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ὄταν προσεύχησθε, λέγετε· ἡμῶν, δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀγιασθήτω τὸ δόνομό μετανοίας, θείων δὲ βασιλείας σου, γενηθήτω τὸ θέλημά τοῦ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ἄρτον δὲν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν, καὶ μή, τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ γάρ αὐτοὶ ἀφίεμεν διφέλοντες ἡμῖν, καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς ἡν, ἀλλὰ βύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. D δὲ μαθητῆς Χριστοῦ τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου, ζητεῖ διδαχθῆναι τρόπον προσευχῆς. Οἱ γοῦν διδάσκει, μὴ περιωτάμενος τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ι. Πάτερ ἡμῶν, φησιν, δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ην τῆς εὐχῆς δύναμιν. Εὔθυνος ξνω σε ἀνέγει, θει σε, ἐπειδὴ δύνομέσεις πατέρα τὸν θεόν, ιτη εῆς δρμοιστητος ἀπολείπεσθαι, ἀλλὰ σπου-

A nihil plus quærentes quam ut attendant doctrinam. Intellige quoque per Martham virtutem practicam, per Mariam, contemplationem. Practice enim distractiones et turbationes fert: contemplatio vero domina fit affectionum. Maria enim domina interpretatur, ac in sola divinorum eloquiorum et judiciorum contemplatione occupata est. Animadverte autem et hoc, quod assidet juxta pedes Jesu, et audit sermones ejus. Etenim per pedes intelligunt virtutem practicam; motum enim et incessum ostendant. Porro sessio, firmitatis symbolum est. Quisquis igitur sederit juxta pedes Jesu, et confirmatus fuerit in practica, ac imitatur vitam et conversationem Jesu, ille postea venit ad auditum divinorum sermonum, videlicet contemplationem: quia et Maria primum sedet, deinde audit sermones. Tu igitur si quidem potes, in ordinem Mariæ ascendere, et fias domina affectionum, et ad contemplationem veniens. At si hoc tibi non fuerit possibile, Martha esto, practicæ parti addictus, et per hoc Christum suscipiens. Vide autem hoc: « Quæ non auferetur ab ea. » Practicus enim habet quod a se auferatur, hoc est, distractionem et occupationem: proficiendo enim venit ad contemplationem, liberaturque a turbatione et distractione, et ita auferetur aliquid ab eo. Contemplator vero non privatuer hac bona parte, contemplatione scilicet. In quod enim majus aliud proficeret, ubi in hoc venerit fastigium, divinam dico visionem, id quod est deificari? Qui enim Dei visionem 333 assequitur, Deus sit. Simile enim simili comprehenditur.

B ἔλλο μετζον προχόψει, φθάσεις εἰς κάτο τὸ ἀκρότατον, θεωρητικὸς οὐ στερεωτέοι ποτε τῆς ἀγριθῆς μερόδος, λέγω δὲ τῆς θεωρίας. Εἰς γάρ ποτον ἂ τὸ θεὸν βλέπειν, ὅπερ ἔστι θεοργίσθαι; Οἱ γάρ θεὸν βλέπειν δέξιαθει, θεὸς γίνεται· Τῷ δρομῷ γάρ ιον καταλαμβάνεται.

C de oratione. De eo qui habebat daemonium sursum. De muliere quæ vocem de turbu extulit. De peccatis signum. De Pharisæo interpellante Jesum. De miseria legisperitorum.

D VERS. 1-4. « Et factum est cum oraret quodam in loco, ut cessavit, dixit quidam ex discipulis ejus ad eum: Domine, doce nos orare, sicut Joannes docuit discipulos suos. Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater noster, qui es in celis, sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum; fiat voluntas tua, quemadmodum in celo, sic etiam in terra; panem nostrum quotidianum da nobis quotidie; et remitte nobis peccata nostra, sicutidem et nos remittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in temptationem, sed libera nos a malo. » Imitatur discipulus Christi discipulos Joannis: idcirco et querit ut doceatur modum orationis. Salvator autem, non repulsa discipuli prece, docet: Pater noster, inquit, qui es in celis. Vide orationis vim. Statim sursum ledit, tibique persuadet, quoniam nominas Deum patrem, ne omnino similitudine ejus careas; sed enitaris fieri similis Patri. Non dicit autem, Pater meus, sed, Pater noster, ad

fraternitatis amorem te cohortans, et compellens Αδάντει πρὸς τὸν Πατέρα ἔξομοιωσθαι. Οὐδὲ εἰς δὲ, οἵτε μοι, ἀλλὰ Πάτερ ἡμῶν, εἰς φιλανθρώπους οἰδεγέσιαν, καὶ κατανγκάζων πάντας; ἀγαπᾷν, ὃς καίνους ἀδελφούς. Ἐν τοῖς οὐρανοῖς δὲ εἶπεν, εἰ περιγράψει ἐκεῖ τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὸν ἀκροτήν ἄντει γειτεῖς οὐρανούς, καὶ ἀπάγει τῶν γηίνων. Ἀγαπᾷν τῷ τὸ ὄντος σου, ἀντὶ τοῦ δικαιοσύνητον, πατέσι, πολέσιν ἡμῖν τὸν δίνει εἰ; δόξαντες εἰναὶ σὺν. Ὅταν γάρ τὸ ὄντος τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπους ταῖς διά τοῦ εἰπεῖν διά τοὺς ἀγαθούς βίον ἔχοντας. Ἐλθεῖν ἡ βασιλεία σου. Οὐ μὲν ἀμαρτιῶν ἀποχετεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, μὴ βασιλέυειν ταῖς ἀλεθιναῖς τοῖς τάχισι αὐτὴν ἀλθεῖν εὐχετεῖ, ὡς ἂν ἀπολλέσῃ τῶν ἐντεῦθεν πειρατηρίων, ἀντεπεκτητεῖται. Γενέσιον δὲ καὶ τὸ θελημά σου, ὥστερ ἐν οὐρανῷ ὑπὸ τῶν ἡγεμῶν, οἵτα καὶ ἡφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐ γάρ ἄγγελοι πάντες κατὰ τὸ τοῦ εοῦ θεληματίου ἐνεργοῦσι. Διδάσκει δὲ τὸν ἀπιεισιόν ἕρτον ἡραὶ μόνον, τουτέστι, τὸν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν, καὶ τῇ συστάσει τῆς ἡρᾶς συμβολλόμενον· οὐ τὸν περιττὸν πάντας, ἀλλὰ τὸν ἀναγκαῖον. Τὸ δὲ, μὴ εἰσελθεῖν πειρασμὸν, τὸ μὴ ἀπιπήδην τοὺς πειρασμούς σημαίνει. Οὐδὲ εἰς ἡμᾶς πειρασμὸν ἐμβάλῃ, ἀλλ' ἀπεύχεσθαι μὲν τοῦτο· ἐπὶν δὲ Λόηρη, γεννήσιας φέρειν. Ἔστι δὲ εἰπεῖν, διὰ διτεὸν τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν. Οἱ μὲν γάρ ἱκούσιοι· οἷον μῆθη, φόνος, μοιχεία, καὶ τὰς πάθη· τούτοις γάρ τοις πειρασμοῖς ἐκνέεται λίτης ὑπεμβάλλομεν. Ἀκούσιοι δὲ πειρασμοῖ, οἷς αἱ φρίναι καὶ βίσιαι ἡμᾶς ὑποβάλλουσιν. Ἄλλα τοῦτα τῶν ἱκούσιων πειρασμῶν, τουτέστι τῶν τοῦ, φεύγειν δεῖ ἡμᾶς, καὶ τούτων ἀπεύχεσθαι, καὶ λιγεῖν, Ληγεῖν εἰσενέγκει· ἡμᾶς; τουτέστι, μὴ συγγενῆς τοῖς ἡραῖς· ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμὸν, ἡγων εἰς τὰς ἱκούσιους, ἀλλὰ βίσιαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Οὕτω γάρ εἰστι καὶ τοὺς ἱκούσιους καὶ τοὺς ἱκούσιους πειρασμούς ἐπέχων. Διὸ μὴ ἀκούσιας πειρασμῶν τοῦ πειρασμοῦ, ἀλλὰ τὸν πονηρόν. Ἐκεῖνος γάρ εἰστι·

VERS. 5-8. « Et ait illis : Quis vestrū habebit amicūm, et ibit ad illum media nocte, et dicet illi : Amice, da mihi mutuo tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, et nou habeo quod apponam illi. Et ille intus respondens dicat : Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili : non possū surgere, et dare tibi. Dico vobis, etiam si non datus sit illi surgens eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, ac dabit illi quotquot habet opus. » Parabolam hauc et exemplum dicit Dominus, erudiens nos ne segniter oremus. Quid igitur vult parabola ? Median noctem quidem inquit esse extremum vitæ, ad quod cum homines pervenerint sensum boni accipiunt, et ad Deum festinant : qui amicus est, omnes diligens, et omnes volens salvos fieri. Igitur multi accedunt in media nocte, hoc est, in extrema vita, ad Deum, ut ad amicum, et dicunt ei : Da mihi tres panes,

« Καὶ εἶπε πρὸς χίτούς· Τίς δέ ὑμῶν δέξει φίλον, καὶ πορεύεται πρὸς αὐτὸν μετονυκτίον, καὶ εἴη αὐτῷ· Φίλε γράσσον μοι τρεῖς ἄρτους, ἐπειδὴ οὐδὲ περγένετο ἐξ ὅσου πρὸς μὲν, καὶ εἰς δύων ὁ περιθέσιον κατέψη. Κάκετος; ἔσωθεν ἀποκρύψας εἰπεῖ· Μή μα κόποις πάρεχε, ηδη, ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὸ περδίκον μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν, οἱ δύο τρεῖς ἀναστάτες δοῦνται σοι. Λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οἱ δύο αὐτῷ ἀναστάτες διὰ τὸ εἶναι κύτου φίλον, διὰ γε τὸ ἀναζιθεῖν αὐτοῦ ἐγέρθεις δύοτες κατέπειθεν γένεται. » Πειρασθεῖν τινα καὶ ὑπόδει μετὰ λέγει οἱ λόηρη. πειρασθεῖν ἡμᾶς ἀσκόνται· Τι οὖν πειρασθεῖν; Μετονυκτίον μέν εἰστι εἰς τὸ ἔσχατον τοῦ βίου, ἐν οἷς οἱ ἀνθρώποι γενόμενοι πρὸς συναίσθησιν ἐρχονται τοῦ καθεύδοντος, καὶ προστέλλονται θεῷ. Οὕτως γάρ εἰστιν ἡ φίλος, ἡ πάτερ τοὺς φίλους, καὶ θέλων σωθῆναι. Προσέργουνται τοίνυν πολλοὶ ἐν τῷ μετονυκτίῳ, τουτέστιν ἐν τῷ ἔσχατον βίου, τῷ θεῷ, ὡς φίλοι, καὶ λέγονται· Διὸ τρεῖς ἄρτους, τῷ δὲ

Τρίτος καὶ τέταρτης. Φίλος γάρ πάρεγέντο τοις τούτοις, ὁ Αὐτός εἶπεν, οὐδὲν διγένειος δι τὸν φυγὴν παραλαμβάνων. Φίλος δὲ καὶ πᾶς διγένειος, καὶ διὰ δὴ καὶ διὰ Κύριος φησι. Χρήστος γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ σωτηρίᾳ ἀνθρώπου. Τὰ δὲ πειράδες τὸ ίππο τῆς ἀλίνης ἀναπτυχόμενα, εἰσὶν οἱ στραφέντες, καὶ γεγονότες ὡς τὰ παιδία, καὶ τῇσι ψεῦται τῷ Κύριῷ συνεντεκτεῖσθαι. Ἀναζίδειται, δὲ λέγει τὸν μεθ' ὑπομονῆς ἐπιτετάμενην προσεγγίζειν. Νόσοι δὲ γαὶ ἄλλοις, μεσονήκτιον μὲν, τὴν ἀκτὴν, καὶ τὸ μεσοτίτατον τῶν πειρασμῶν. Νῦν δὲν γάρ πᾶς πειρατής; μεσονήκτιον δὲ πάντως τὸ μέσον τῶν πειρασμῶν. "Οταν οὖν τις ἐν μέσοις τοῖς πειρασμοῖς γένηται, προσέρχεται τῷ φιλοῦντι ἡμᾶς Θεῷ, καὶ λέγει· Χρήσόν μοι τρεῖς δέρπους, τὴν σωτηρίαν τοῦ σώματός εἰ, καὶ τῆς φυγῆς. καὶ τοῦ πνεύματος. Ἀπὸ γάρ τῶν πειρασμῶν δέος, μὴ κινδυνεύειν ταῦτα τὰ τρία. Τίς δὲ δὲν φίλος δι πειραγενόμενος δεῖ δοῦναι; Ἡ πάντως δι Κύριος δι δοκιμάζων ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς, καὶ θάλαν φαγεῖν τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν; Οὐκ ἔχει δὲ τὶ παραδίστη τούτῳ δὲν τοῖς πειρασμοῖς ἐμπισῶν, καὶ δοθενῶν ἀφ' ἐκποτοῦ ἀντιστῆναι τούτοις, καὶ θεραπεύει Θεόν. Τὸ δὲ κλεισθῆναι τὴν θύραν, τοῦτο εἰμαντεῖ, δτι δεῖ πρὸ τῶν πειρασμῶν ἡμᾶς εἰναι ἡτοιμασμένους, ἐπεὶ δὲ ἐμπέσωμεν, καὶ λείπεσται ἡ τῆς ἡτοιμασίας θύρα, καὶ ἀνέτομοι εἰρισθείμενοι, εἰ μὴ δι Θεὸς βοηθήσει κινδυνεύσωμεν. Πειδίος δὲ, καθὼς προσπειδόθεται, εἰεν ἂν οἱ γενόμενοι ιοὶ τοῦ Θεοῦ δεῖ ἀρετῆς, καὶ ἀνακλινόμενοι, καὶ ἀναπτυχόμενοι ἐν Θεῷ.

ε Εἰδὴ δέ τις τοῦτο λέγει· Αἴτετε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, Καὶ ζήτετε, καὶ εὑρήσετε, κρούετε, καὶ ὀνοιγήσεται ὑμῖν. Πᾶς γάρ δι τῶν λαμβάνει, καὶ δι ζητῶν εἰναι ἡτοιμασμένους, ἐπεὶ δὲ ἐμπέσωμεν, καὶ λείπεσται ἡ τῆς ἡτοιμασίας θύρα; Ἡ καὶ Ιχθύς, μὴ ἀντὶ Ιχθύος δοφιν ἐπιδώσει τούτο; Ἡ καὶ τὸν αἵτηση ὠδὸν, μὴ ἐπιδώσει τούτῳ σκορπίον; Εἰ οὖν διεῖπεν πονηροὶ οὐ πάρχοντες οὐδὲτε δοῦμενται ἀγγέλοι διδόνται τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσην μᾶλλον δι Πατέρα δὲ δι οὐρανοῦ δῶματος Πνεύματος διγονοῖς τοῖς αἰτοῦσιν ἀντόν! » Όρχη τὸ ἀκριδῶς τῆς λέξεως. Οὐκ εἰπεῖν, δτι Αἴτησασθε, καὶ δοθήσεται, ἄλλα, Αἴτετε, Εἴτι τοῦ, διηνεκῆς ζητεῖτε. Πᾶς γάρ δι τῶν λαμβάνει. Άρχη οὖν δι τοῦ φορτοῦ αἵτησι λαμβάνει; Οὐγίη πρότον μὲν γάρ δι τῶν ἀσυμφόρων αἵτησις οὐδὲτε αἵτησις ἂν κληθείη, πρὸς τὸν Θεόν. Οὐ γάρ τῷ Θεῷ προσεύχόμενος, οφείλει αἵτησθαι ἀκετενος διδώσιν. "Οταν δὲ τις τὰ ἀσύμφορα αἴτεται, οὐδὲ πρὸς τὸν θεὸν ποιεῖται τὴν αἵτησιν· οὗτος γάρ δισμόφορος οὐδὲ διδώσιν. "Ἐπειτα ἄκουε καὶ αὐτοὺς τοῦ Κυρίου, πῶς ἐνδέσκει ἡμᾶς αἵτετοθεῖ ἀ δεῖται. Άρτον γάρ, φογοῖς, δι υἱὸς καὶ Ιχθύον καὶ ὠδὸν αἵτεται. "Μετέπειτα οὖν ταῦτα ἀνθρώπους ἔστι βρῶσις, οἵτινα καὶ τὰ αἵτηματα ἡμῶν σφελουσιν εἰναι συμφέροντα καὶ συμβολλόμενα ἡμῖν. Νόσοι δὲ μοι, δτι δέρπον μὲν αἴτεται πᾶς δι τὴν εἰς Τρίαδα πίστιν ἀποκαλυψθῆναι τούτῳ, καὶ τὴν δρθητητα τῶν δογμάτων αἵτην· ἀρτος γάρ ταῦτα εἰσὶν ὡς στηρίζονται ἀπρόσιν. Ιχθύον δὲ αἴτεται δι τῷ πειρά-

B Η hoc est, fidem in Trinitatem. Amicus enim meus advenit, hoc est, angelus qui animam assumit. Amicus autem est omnis angelus, sicut et Dominus dixit quod gaudium factum est in celo de salute hominis. Pueri autem qui in lecto quiescant, sunt hi qui conversi sunt, et facti sunt ut pueri, et digni habiti sunt qui quiescerent cum Domino. Impudentiam autem et improbitatem dicit orationem attentam cum sustinentia. Intellige et aliter, per medium noctem, ingentem tentationem. Nox enim omnis tentatio: media autem nox, omnis temptationis servor. Igitur cum quis in medias temptationes pervenerit, accedit ad Deum nos diligenter, et dicit: Commoda mihi tres panes, salutem corporis scilicet, et animae, et spiritus. Timetur enim ne iria haec per temptationes periclitentur. Quis autem amicus est qui venit de via? Omnino Dominus, qui probat nos in temptationibus, et avidus est edendi de salute nostra? 355 Non habet autem quod apponat amico, is qui in temptationes incidet, et infirmus per se ut obstat illis, et curet ea quae sunt Dei. Claudi januam signat quod oporteat ante temptationes nos esse praeparatos. Cum autem inciderimus, clausa est preparationis janua, et qui inveniuntur impræparati, nisi Deus adjuverit, periclitabuntur. Pueri autem, sicut prius dictum, hi sunt, qui per virtutem facti sunt filii Dei, et recumbunt ac quiescent cum Deo.

C VERS. 9-13. ε Et ego dico vobis: Petite, et dabitur vobis; quærile, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit, atcribit: et qui quærerit, invenit: et pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis pater. a quo si filius petierit panem, num lapidem dabit illi? Aut si pisces, num propriece serpentem dabit illi? Aut si petierit ovum, num porriget illi scorpium? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis data bona dare filiis vestris: quanto magis Pater vester qui in celis est, dabit Spiritum sanctum poscentibus se! » Videte verborum diligentiam. Non dixit, petetis, et dabitur, sed, petite, hoc est, continuo quærite. Omnis enim qui petit, accipit. Nunquid ergo et qui petit quae non expediunt accipit? Non. Primo igitur rerum noxiarum petitio non vocatur petitio apud Deum. Nam qui Deum orat, debet petere quae ille dat. Quando autem quis noxia petit, non ad Deum petitionem facit: ipse enim noxia non dat. Insuper audi etiam ipsius Dominum quomodo doceat nos petere quae oportet. Panem, inquit, et pisces et ovum filius petit. Sicut igitur haec hominis sunt cibus⁴⁰, ita et petitiones nostræ utiles nobis esse debent. Intellige hic quod panem petat omnis qui fidem in Trinitatem et re ctitudinem dogmatum revelari sibi petit. Haec enim cor sicut panis confirmant. At pisces petit, qui in mari vita hujus est, et quæril a Deo adjutorium, ut in mediis temptationibus non submergatur, sed rives,

et sicut pisci custodiatur. Ovum autem petit, qui sibi A γει μὲν τοῦ βίου ὅν, ζητῶν δὲ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ συνέργειαν, ἵνα ἐν μέσῳ τῶν παιδείων ἀκτεβί- πτιστος, καὶ ζῶν ὑσπερ ἰχθὺς διερυλτχθῆ. ὁλὸν δὲ αἰτεῖ ὁ τὰ γεννήματα τῶν ἐνερέων φυχῶν δοθῆνα αὐτῷ ζητῶν, αἴτινε; διλαδόν, ψυχῇ ὄρνιστι ἀν εἰκότως παηαβάλλοιτο πτέρογχς λαδούσαι, καὶ πενίπτα κόσφιτθετσι, καὶ ὑπερχυπτᾶσι τὴν γῆν.

VERS. 14-20. « Et erat ejiciens dæmonium, et istud erat mutuum: cumque ejecisset dæmonium, locutus est mutus: et admiratae suu turbæ. Qui-dam autem ex eis dixerunt: l'er Beelzebul principem dæmoniorum ejecit dæmonia. Et alii tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo. Ipse autem cum sciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum adversus seipsum divisum desolatur, et domus super domum cadit. Quod si Satanus quoque adversus scipsum divisus est, quomodo stahit regnum ejus, quia dicitis me per Beelzebul ejicere dæmonia? Quod si ego Beelzebul præsidio dæmonia ejicio, filii vestri cujus præsidio ejiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Porro si digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit ad vos regnum Dei. » Κωφὸς, mutus, frequenter dicitur qui non loquitur (o); dicitur autem et qui non audit: proprie vero, qui neque audit, neque loquitur. Et sane qui a nativitate non audiunt, iidem etiam necessario non loquuntur. Illa enim loquimur, quæ per auditum loqui didicimus. Quando autem quis non audit, non mirum si neque loquatur. Verum secus est si casu cujuspam auditus offendatur. Nam eum qui talis est, loqui nihil prohibet. Undo qui ad Dominum adductus est, et lingua et auribus impeditus erat. Figura autem hic est humanæ naturæ, quæ, a dæmonibus detenta, audire non potest sermonem Dei, multoque minus eloqui valet. At Dominus postquam venerit, dæmonesque effugarit, dæmoniacas inquam affectiones et opera, fecit nos audire et eloqui veritatem; non solum enim sermones Dei audire oportet, sed etiam aliis loqui, Audiamus igitur qui habemus in nobis diabolica opera, et putamus nos docere alios et cupimus ab hominibus salutari Rabbi. Egresso enim dæmonio, verus sermo et doctrina fit. Quandiu autem intra nos fuerit dæmonis operatio, etiam si videamur loqui, non loquimur. Pharisæi sane miraculum arguunt, et Dominum ut magum contumelia afficiunt. Dicunt enim habere eum amicum principem dæmoniorum, atque illius cooperacione ejicere dæmonia. Ad quos Dominus, Quomodo, inquit, potest dæmon ejicere alium dæmonem? Hoc enim esset destructio regni ejus. Siquidem regnum illi putant et quietem, habitare in hominibus: et si ejicit eos princeps ipsorum, manifestum quod seipsum destruit. Elenim omne regnum divisum et seditionis destruitur, et domus divisa cadit. Domum autem sive aedificium intellexeris bene: nam aedificium quandiu cohibet se, et servat continuatatem, consistit: postquam autem etiam inuri dispescunt, cadit: sive eos qui domum in habitant intellexeris. Nam hi quandiu

• Καὶ ἦν ἐκδόλλων δικιμονιν, καὶ αὐτὸν ἤντεν. Ἐγένετο δὲ, τοῦ δικιμονίου ἔξελθόντος, ἐλέγειν δὲ καφρός, καὶ ἐθύμωσεν οἱ δύλοι. Γινέται δὲ ἐπὶ εἶπον· Ἐν Βεελζεδούλ ἀρχοντι τῶν δικιμονίων ἐκδόλλων τὰ δικιμόνια. Ἐπεροὶ δέ πειράζοντες, σημεῖον πτέρον αὐτοῦ ἔγινον ἐξ οὐρών. Λύτός δὲ εἶδε τὰ δικιμονήματα αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς· Πάσος βιβλιός εἰρην διαμερισθεσι ἴρημούσαι, καὶ οἶκος τὸ οἴκον πίπτει. Εἰ δὲ καὶ Σχατανᾶς ἐφ' ἐχτὸν δικιμίσθη, πῶς στεθούσει ή βιβλιόεις αὐτοῦ, διτά λέγειν; Εἰ δὲ ἐν Βεελζεδούλ ἐκδόλλων τὰ δικιμόνια, οἱ νέοι ὑμῶν ἐν τίνι ἐγκάλλουσι; Διὰ τοῦτο κριταὶ ἡμῶν αὐτοὶ ἐσονται. Εἰ δὲ ἐν δικτύῳ θεοῦ ἐκδόλλων τὰ δικιμονία, ἄρχες ἔφθασεν εἰρην ὑμᾶς η βασιλεία τοῦ θεοῦ. » Κωφὸς λέγεται μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διάλογον, λέγοιτο δὲ ἔντι οὐ μὴ ἀκούων, κυριώτερον δὲ οὐ μήτε ἀκούων, μήτε λελῶν. Καὶ οὗτος ἐξ γενετῆς μὴ ἀκούοντες, οὐδὲ λελούσιν ἐξ ἀνάγκης γάρ τοια συμβεῖν τύτοις. Ἐκείνος γάρ λελούμεν, διετέλεσε τοῦ ἀκούειν μαθήσαντες δηλούτην. Ὁταν δὲ τις οὐ μὴ κούρη, εἰκότως; οὐδὲ λελετεῖ, πλὴν εἰ μὴ πολλάκις πάθους ὑπέρτερον ἀδιάδητος τὰς ἀκούεις· τὸν ταῦτα γάρ οὐδὲν κωλύει λαλεῖν. Ὁ τοίνυν τῷ Ιησού προστάχθεις ἀμφότερος ἦν, καὶ τὸν γλωττιν καὶ τὸν ἀκούειν κωφός. Σύμδολον δὲ οὐτος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ητοις ὑπὸ δικιμονῶν κατεχομένη, οὔτε ἀκάνθης ἡγείσητο λέγων θεού, οὔτε πολλῷ μᾶλλον ἐκελεύειν ήδύντο. Ἄλλ' ὁ Κύριος ἐλθὼν, καὶ τὰ δικιμία ἔξελάσεις, τὰς ἐμπιθεῖς καὶ δικιμονώδεις πρέψεις, ἐποίησεν ἡμᾶς ἀλετέν, καὶ αηρύττειν τὴν ἀλέθειαν· δει γάρ οὐ μόνον ἀκούειν θεοῦ λόγους, ἀλλὰ καὶ εἰροὶς λαλεῖν. Ἀκούσαμεν οὖν οἱ ἔχοντες μὲν ἐν ιστοῖς τὰς δικιμονώδεις πρέψεις, οἰδόμενοι δὲ καὶ εἰροὺς διδάσκειν, καὶ εφιέμενοι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καλεῖσθαι Ῥαβδού. Ἐξελθόντος γάρ τοῦ δικιμονίου, τύτε η ἀληθής λελιά ητοι διδάσκαλία γίνεται· διος δὲ ἐστιν ἡμῶν εἴη η τοῦ δικιμονος πρέψεις, καὶ διεστέμεν λαλεῖν, οὐ λαλούμεν. Οἱ Φαρισαῖοι δὲ διεκόλλουσι τὸ θύμα, καὶ ως γόντες τὸν Κύριον ὑδράζουσι. Τὸν γάρ ἀρχοντα, φασι, τῶν δικιμονῶν ἔχων φίλοι, οὐ συνεργίᾳ ἐκείνου ἐκδόλλει τὰ δικιμόνια. Πρὶς οὖς ὁ Κύριος, Πώς φησι, δινετόν δικιμονας ἐκδόλλειν μᾶλλον δικιμονα; Τοῦτο γάρ κατάλυσις ἐν εἴ της βιβλιόεις αὐτοῦ. Εἰ γάρ βιβλιόειν μὲν εἴτε ηγούνται καὶ ἀνέπαυσιν τὸ κατοικεῖν ἐν ἀνθρώποις, ἐκδόλλει δὲ αὐτοὺς δὲ ἄρχων αὐτῶν, προδόλλον διεκυτόν καταλύει. Καὶ γάρ πάτα βιβλιόεις μερισθεσι καὶ στεστάζουσα καταλύει, καὶ οἶκος μερισθεις πίπτει. Οἰκον δὲ εἴτε τὸ οἰκοδόμημα νοήσαι καλῶς. Καὶ γάρ η οἰκοδομὴ ἔως μὲν φιλάττει τὴν

(a) In edit. Lut. desunt verba, qui non loquitur.

ν., ισταται, ἐπεν δὲ διαστάσιν ἀπ' ἀλλήλων
κ. πίπτει, εἰτε οἶκον νοήσεις τούς ἐν τῷ οἰ-
λ οὐτοις ἔνας μὲν εἰρηνεύεστι, συνεστήκεσι,
διεστῶντι κατ' ἀλλήλων, πίπτουσιν. "Ἐστω
ριβάλλει ἕγω τὰ διαιρόντα ἐν τῷ Βεβλέεβούλ,
ὑπάν, τοιτέστιν οἱ ἀπόστολοι, ἐν τίνι ἐκβάλ-
Ἴ θῆλον, δτι ἐν τῷ ἑμφὶ δύνμετι; Πῶς οὖν
ετε, ὅτι ἐν τῷ Βεβλέεβούλ ἐκβάλλω ἕγω, ὡς
ἥσυν τῆς ἑκείνου ὀντάμεως, δπου γε οἱ
υῖοι, ἕγουν οἱ ἀπόστολοι, ἐν τῷ ὄνταμετι
ιλλοσιν; "Ἄρα αὐτοι καταχρινεύσιν ὑπάξ.

γάρ ώς έτενοι ἐκβάλλωσιν ἐν τῷ ὄντῳ,¹ ἐγώ τῆς ἑτέρου δυνάμεως ωὐ γρίζω. 'Ἐν τούτῳ Θεοῦ, τουτέστιν ἐν Πνεύματι ἀγίῳ, καὶ οὐκ ἐν πνεύματι πονηρῷ. Δάκτυλον δὲ τοῦ λέγει, ἵνα μάθῃς διτί ὁσπέρ δόδάκτυλος; ἔστι τῷ δόλῳ σώματι, οὐτω τοῦ τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Γίγῳ. Μήποτε δὲ ἐπειδὴν οὐ λέγεται διὰ τοῦ Ιησοῦ, ἐπανεπάνταντο δὲ ἐπὶ αὐτοῦ Πνεύματος ἅπτα ἐνέργειαῖς οὕτως ὡς ἐνεργεῖ, ἀλλ' ὡς διμοσύνιον τῷ Πνεύματι. "Ἐν δὲ τούτῳ μάτιος χαρισμάτων καὶ ἐνέργειῶν ἔστι τὸ διά τούτο λέγεται ἐν δάκτυλῳ Θεοῦ ἐκβάλλωμάνικ, τοιτέστι τῷ πνευματικῷ γάχαντι πάπερ γάρ δόδάκτυλος μέρος τῆς γειώσεως, τὸ πνεῦμα τοῦ λέσσεων μέρος ἦν ὃν εἶχεν πνευμάτων, ητοι τῶν τοῦ πνεύματος ἐνεργειῶν οὖν ἐκβάλλω, φησι, τὰ διμόνια θεῖσι θράτεν ἄρα ἐφ' ὑμᾶς ή βραστείσι τοῦ Θεοῦ. Ιε τοῦ διαδόλου. Εἰς Βραστείσι ή Θεὸς ή τοῦ

τὸν δὲ Ισχυρὸς καθωπλισμένους φυλάσσεται τὴν Καλήν, ἐν εἰρήνῃ ἔστι τὰ ὑπάρχοντας κίνητα.
ὅς Ισχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτὸν,
οπλίσας αὐτούς αἴρει, ἐφ' ἣν ἐπεποθεῖ, καὶ τὰ
τοῦ διεζδήσωσιν. Οὐ μὴν μετ' ἐμοῦ, κατ'
ι, καὶ δὲ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.
· ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθει ἀπὸ τοῦ ἀνθρώ-
πητος δι' ἀνθρώπων τόπων ζητῶν ἀνάπτυστιν,
εὑρίσκων λέγει· Ὄποιστρέψω εἰς τὸν οἶκον
ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν εὑρίσκει σεσχραμένον
ημημένον, τότε πορεύεται, καὶ περιχλαμβά-
ντερ πνεύματα πονηρότερα ἔχοντα, καὶ
εκατοικεῖ ἑκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ
ἐκείνου χείρων τῶν πρώτων. Ὅτῳ μὲν,
δὲ τοῖς ἐμήσιοις περιουσίαις Ισχυρὸς δὲ Σχατανᾶς, Δ
ιασσε τὴν ἔχοντας κατέλην, τουτέστι, κατεκρά-
τηνθρώπην τοις φύσεως βεβεκίως καὶ ἀπτράλην
λθεν ἐγένετο Ισχυρότερος κύριος, καὶ νευκηκη
ν, καὶ τὸν πενοπλίταν αὐτοῦ, ἐφ' ἣν ἐπεποθεῖ,
πάντα τὰ εἴδη, τὺς ἀμάρτιας· κύτη γάρ
διεκόλου, καὶ τεύτη θρήψων ἐνίσχυε κατέ
ώπων· ταύτην οὖν τὴν πενοπλίταν αὐτοῦ
ἐνκαρέρητο; εὑρίσκεις, καὶ ἔχοτε ἡσθέ-
τε τὰ σκύλα αὐτοῦ, ἵτοι τοὺς ἀνθρώπους., οὓς
λέγουρε, ἀπέσπασσε ἀπ' κύριον, καὶ διεζδήσωμι
····· ἀγγέλῳ πιστῷ φύλακι, Ἰητὸν τούς δι-
ετυραννεῖτο, ἔχοντας δὲ ἄγγελος. Καὶ ἀλ-
τίνας κοινωνίαν ἔγω ἐγὼ πρὸς τὸν Βεελε-

A pacifici sunt, conservantur : cum autem inter se dissident, cadunt. Esto autem quod ego ejiciam dæmonia in Beelzebul, filii vestri, hoc est apostoli, in quo ejiciunt? Nonne manifestum quod in meo nomine? Quomodo igitur dicitis quod ego ejiciam in Beelzebul, quasi opus habeam illius virtute, cum filii vestri, sancti scilicet apostoli, in meo nomine dæmonia ejiciant? Igitur ipsi condemnabunt vos. Manifestum enim quod si illi in meo nomine ejiciunt dæmonia, mihi non opus sit virtute alterius. In digito ego Dei, hoc est, in Spiritu sancto ejicio, et 357 non in malo spiritu. Digitum autem Spiritum dicit, ut scias quod sicut digitus ejusdem substantiæ est cum toto corpore, ita et Spiritus ejusdem substantiæ est cum Patre et Filio. Fortassis autem et ideo, quia Filius dicitur manus Dei, et requieverunt super eum septem efficaciæ Spiritus, nonquod per Spiritum agatur, sed quia consubstantialis est Spiritui. Unum autem ex donis et efficaciis Spiritus sancti est sanare : propterea dicitur in digito Dei, hoc est, in spirituali dono ejicere dæmonia. Nam sicut digitus pars est manus, ita spiritus sanationum pars fuit spirituum quos habuit Christus, hoc est operationum spiritus. Propterea si ejicio, inquit, dæmonia efficacia divinæ virtutis, pervenit utique in vos regnum Dei. Quod talem habet sensum : De-structum nunc est regnum diaboli, regnatque Deus quidæmones effuga. Audierim quid deinceps dicat. Οὐαὶ τοιούτοις ἔχει τὸν νοῦν, δι τοταλύται λοιπὸν δικαιονας ἐκδιώχων. "Ἄχους γὰρ τι διὰ τὸν ἑτ

Vers. 21-26. • Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Ubi vero fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferit, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuit. Qui non est n̄ecum, contra me est : et qui non colligit mecum, dispergit. Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca areutia, querens requiem, et non inveniens, dicit: Reverterat in domum meam unde exivi. Et cum venerit, invenit eam scopis r̄undatam atque ornatam; tunc vadit, et assumit septem alios spiritus nequiores ipso, et ingressi habitant ibi, et fiunt extrema hominis illius pejora primis. • Fuit quidem, inquit, ante adventum meum fortis Satanas, et custodiebat atrium suum, hoc est, prævalebat et imperabat humanæ naturæ fortiter et secure. Postquam autem ego veni illo fortior, et vici mundum omniaque armata ejus in quibus fidebat, omnia scilicet peccatorum genera : illa enim arma sunt diaboli in quibus fidebat et prævalebat adversus homines : arma igitur, inquam, illa ejus diripui ego, qui sine peccato inventus, et ex eo tempore debilis factus est, et spolia ejus, hoc est homines quos habebat quasi spolia, ab eo rapni, et trado ea, aliud alli angelo fido custodi, ut pro dæmone, cuius tyrannidem tulerat, habeat angelum. Vel aliter: Egone communionem cum Beelzebul habeo? Meum opus est congregare filios Dei dispersos, illius vero congregatos disper-

gero. Quomodo igitur de me cogitatis quod committi- A δῶλ ; Ἐμὸν ἔργον ἔστι, τὸ συνάγειν τὰ τόκν τῷ Θεῷ τὰ διεσκορπισμένα, ἐκείνου ἔργον, τὸ τὰ συ-
ηγένεντα σκορπίζειν. Πῶς οὖν τοισύται περὶ ἡμού λο-
γίζεσθε, δτι κοινωνίαν ἔχω πρὸς τὸν Σατανᾶν; Ἀλλ'
διτοις δ τοιούτοις λογισμὸς ὑμῖν συνέδη ἀπὸ τοῦ
μᾶλλον ὑμᾶς διαιμονῆς. Καὶ γάρ εἰχετε μὲν καὶ
πρώτην τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐνοικεῖν τὸν ὄμβρον, δια-
ίδωλολατρεῖτε, καὶ τοὺς προφήτας ἐφονέστε· εἰτα
ἔδοξεν ἐξελθεῖν ἐξόμιλον, εἰτα νῦν ὑποστρέψαν εἰς τὸν
ἔπιτον οἶκον, τοιστὶ τὰς ὑμετέρας ψυχές, μετέ-
πινευμάτων ἐπτά, ἔγουν πολλῶν· τὸ γάρ ἐπτά, εντὸς
πολλά, νοεῖται παρὰ τὴν Γραφὴν ἐποίησεν ὁρί-
τα ἔσχατα χείρον τῶν πρώτων. "Οσῆς τὸτε μὲν ὅταν
εἰδώλοις ἀλατρεύετε, τοὺς προφήτας ἀπεκτενάσατε,
καὶ οὕτω σὸδὲν εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ Γίλον προδίλας δ'
ὑμᾶς ἐν σεριζ φράντας ὑβρίζετε. Νῦν δὲ πολλὰ ὑπὲ-
στηρίχες, δτε καὶ σερκωθέντος τοῦ Γίλου, καὶ ἐ'
ὑμᾶς θυματουργούντος, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγνωμοσύνης
καὶ ὕδρεως ἐστήκατε; "Ανυδροὶ δὲ τόποι, εἰ τῶν
μηδὲν ὑδρὸς ἔχοντων ψυχὴι μηδὲ ἔκλιτον, ἀλλὰ
καὶ ἤηρι, καὶ μεμεριμνημέναι, ἐν αἷς οὐδὲποτε
εἴρισκε τὸ πνεῦμα τῆς ἀκάθαρσίας ἀνάτευσιν.
Ἐπεὶ τοῖνυν τὸν ταχὺς τοιαύτας ψυχαῖς οὐδὲποτε
ἐνοικίσθεις χώρων ἔχει δικονρόδος, ἐπὶ τοὺς Ιουδαίους
τρέπεται, καὶ γίνεται αὐτῶν τὰ ἔσχατα χείρον τῶν
πρώτων· οὐκέτι γάρ παρ' αὐτοῖς προφῆται· ἀπέκτα-
νεν γάρ τὸν λόγον· οὐκέτι χρίσματα· τὸν γάρ Χριστὸν
πάντων ἐστέρηνται.

VERS. 27-32. «Factum est autem cum haec dicere C extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimo, beati qui audiunt sermonem Dei, et custodiunt illum. Turbis autem condensantibus se cœpit dicere: Natio haec mala est: signum quærat, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Nam sicut Jonas signum fuit Ninivitis, ita etiam Filius hominis erit nationi isti. Regina austri surget in judicio cum viris nationis hujus, et condemnabit illos: quia venit a finibus terræ ut audiret sapientiam Solomonis, et ecce plus quam Solomou hoc in loco. Viri Ninivitæ surgent in judicio cum natione hac, et condemnabunt illam, quia ad pœnitentiam adducti sunt prædicatione Jonæ: et ecce plus quam Jona hoc in loco. » Phariseis et D Scribis miracula taxantibus, mulier simplex doloque carens illa celebrat Ubi autem sunt qui dicunt Dominum apparent tantum apparuisse? Haec igitur testis sit quod et ubera suxerit Ipse vero beatos dicit illos qui custodiunt sermonem Dei, non destituens beatitudine Matrem suam. absit: sed ostendit quod etiam illi nulla utilitas futura sit ex eo quod peperit et lactaverit ipsum, nisi virtutes alias omnes habeat. Insuper et haec tempestive dicit. Quia enim invidi et inobedientes arguebant alios qui sermones ejus audiebant, ideo Christus contra beatos eos dicit qui audiunt, Fortassis autem et propter sanatum sursum haec dicit: ut et ipse cum audierit, faciat sermonem, et non fiat ei in

'Εγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν τεῦτα, ἐπέρση-
τις γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἰπεν αὐτῷ Μητέρα
ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοῖ, οὓς ὥψεις.
Αὐτός δὲ εἶπε· Μενούνγε, μακάριοι οἱ οἰκισταί
τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες αὐτὸν. Τὸν
δὲ ὄχλων ἐπαθρούμενων, ἡρέντο λέγειν· Ή γινέ-
αυτη πονηρὰ ἔστι, σημειῶν ἐπιζητεῖ, καὶ σημειῶν
δοδήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημειῶν Ἰωνᾶς τοῦ προφέ-
του. Καθὼς γάρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημειῶν τοῖς Ι-
νευταῖς, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Γίλος τοῦ ἀνθρώπου τῷ
γενεῷ τεύτη. Βεβλίσσει νοτοῦ ἐγερθήσεται ἐν τῷ
κρίσι μετα τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταῦτας, καὶ οὐ-
τακρίνεται αὐτούς, δτι ἡλθεν ἐκ τῶν περάσμων τῆς τῆς
ἀκούσται τὴν σοφίαν Σολομῶντος, καὶ ιδού πλεῖσ-
το Σολομῶντος ὁδε. Ἀνδρες Ινευταῖς ἀναστήσονται
οἱ τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταῦτης, καὶ κατακρίνο-
σηται, δτι μετενοίσαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶς, καὶ ίση
πλεῖστον Ἰωνᾶς ὁδε. Ἡ τῶν Φεριστῶν καὶ Γραμμιτῶν
διεδάλλοντων τὰ θυμάτα, ἡ γυνὴ τὸ ἄδολον χρῆσε
καὶ ἀπλούν εὐφρημεῖ. Ποὺ δὲ εἰσιν οἱ λέγοντες φα-
τασίᾳ φράνται τὸν Κύριον; Ἰδού γάρ καὶ μετακό-
θηλάσσαι μαρτυρεῖται. Αὐτός δὲ μακαρίζει τοὺς φιλά-
σοντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, οὐκέτι ἐκβάλλων τοῦ μακ-
ρισμοῦ τὸν Μητέρα αὐτοῦ, ἄπαγε, ἀλλὰ δειπνόν,
ὅτι οὐδὲν οὐδὲ ἐκείνη ὀφεληθήσεται ἀπὸ τοῦ ταῦτα
αὐτὸν καὶ θηλάσσαι, εἰ μὴ καὶ τὴν ἀλλην ἀπετήν
ἔχοι. "Αμα δὲ καὶ πρὸς τὸν καρὸν τεῖχον
φησιν. Ἐπεὶ γάρ οἱ βάσκανοι καὶ ἀνήκοοι τῶν λόρων
αὐτοῦ διεδάλλον τοὺς ἀκούσοντας, αὐτός τὸ ἐνεάν
ποιῶν, μᾶλλον μακαρίζει τοὺς ἀκούσοντας. Τάχει δὲ

διὰ τὸν Ιακώβα καρδίαν ταῦτά φησιν, ἵνα καὶ ἡνὶ αἰχμέσας φυλακῇ τὸν λόγον, καὶ μὴ γίνηται αὐτῷ πρὸς τὸ ἀποιεῖν δύναμις εἰς κατάκρισιν. Τῶν δὲ οὐκέτι θεοφοιζομένων, ἥρθατο δὲ Κύριος ἐλέγχειν ἀγνοουσούς. Ἐπειδὴ γάρ οὐδέν τινες περὶ αὐτοὺς πιστεῖτε σημεῖον εἶναι οὐρανοῦ γενέσθαι περὶ τοῦ ὑποληπτοῦ γάρ, διὰ: "Οὐαὶ ποιεῖτε σημεῖα, ἀπὸ γῆς καὶ ἐν Βεελζεβούλ ταῦτα ποιεῖτε τῷ κοσμοκράτορὶ ἔχοντι τῆς γῆς ἕκουσαν, εἴς οὐρανοῦ δὲ οὐκ εἰ ποιήσει, οἷς μὴ τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς. Μήδος Ἐπειδὴ οὖν οὐδέν τινες οἱ ταῦτα λέγοντες, τούτους ἐλέγχει εἰτούς δὲ Κύριος, καὶ φησιν, διὰ Δοκιμίου σημείουν, διπερ δεῖξει με ἀληθινὸν Ήδονὴν θρησκείαν Πατρὸς. Ποιον τούτο; Γὰρ τοῦ Ιωνᾶ, οὐδὲ τῆς ἀναστάσεως. "Μετεπέρ γάρ ἐκεῖνος τρεῖς εἰς ἐποίησεν ἐν τῇ κοιλᾳ τοῦ κῆπου, οὕτω τρεῖς ἡμέρας ποιήσεις ἐν τῇ κοιλᾳ τοῖς κήποις, μεγάλου θηρός, τοῦ θδου, ἀναστήσομαι. Ἀλλὰ μὲν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κῆπου οἰον ἀναβίωσιν συντὶ ἐπείσθησαν οἱ Νινευῖται, ἐμοὶ δὲ καὶ ἐντὶ οὐ πιστεύεις ἡ γενέα αὐτῆς θεον κατακριθεῖ, διὰ Νινευίτας οὐκέτι θεμητεῖτο, καίτοι γε οὐ Ιωνᾶ ἄνθε. Τό τε γάρ ἀξέωμα τὸ ἐμὸν καὶ τὸ πρόγραμμα; εἰδος πολλὴν διαφορὰν ἐνδέκυνται. Δευτέρης, ἐκεῖνος δούλος. Ἐγὼ βιούσειν οὐκέτι θεωροῦσα, ἐκεῖνος σωτηρίαν τὴν ἀπὸ τῆς φροφῆς. Ἐγὼ μετὰ θυμάτων, ἐκεῖνος οὐδὲν οὐκέτι θεωρεῖ. Ομοίως καὶ η βιούσισσα τοῦ νότου ρινεῖ τὴν γενεὰν ταῦτα, διὰ τοὺς περάτους γῆς ἀκούσαι τὴν σοφίαν Σολομῶντος. Νόει δέ μοι τέσσαν φυχὴν ἐν τῷ καλῷ κρητούσταν καὶ ισταθεσθεῖσαν τοῦ νότου. Οίδον τί φημι. διὸ βορρᾶς τῇ Γραπτῇ διαβάλλεται, ὡς τοῦ ἀντικειμένου φυχῆς γάρ καὶ νεκροποιὸς καὶ νεκρώδης· διὸ τοὺς ἐπιπινεῖται ὡς πνεῦμα θερμός, καὶ ζωογόνος, ὃν νενεκρηκότων μελῶν θελπικόν. Διὸ καὶ η ἀδραντίτης νόμφη τὸν βορρᾶν διάκουσα, Ἐκέπη, φησί, βορρᾶς, καὶ ἔρχου, νότε. Καὶ πάλιν δι τῆς φησί· Καὶ τὸν ἀπὸ βορρᾶς ἔξολοθρεύσης, δηλονοτοι τὸν Σατανᾶν. Ἡ τοινύν φυχὴ η ἰδουσσαν ἐν τῷ νότῳ, τῇ ἀγαθῇ μερὶ διὰ τῷ εἰς αὐτὸν βίᾳ, καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς τὸ κράτος, ἐρχεται εἰς τὸ ἀκούσαι τὴν σοφίαν, διπερ εἰς θεωρίαν ἀναβαίνει. Ἡ γάρ σοφία τοῦ Σολομῶντος ταῦτα, εἰς ήν ἀλλως οὐκ ἂν εἰσέλθῃ τις, εἰ μὴ διὰ τοῦ βασιλεύσται ἐν τῷ ἀγαθῷ βίᾳ, καὶ κριθῆσαι διὰ επιτιχῆς.

Οὐδέποτε δὲ λύχνον ἄφεις, εἰς κρυπτὴν τιθησιν, πότε τὸν μαδίον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λύχνιαν, ίνα οἱ τυδμενοὶ τὸ φῶς βλέπωσιν. Ὁ λύχνος τοῦ σώματος εἰς τὸ δόφθαλμός. Ὅταν οὖν δόφθαλμός σου: η, καὶ δλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν ἐστιν. δὲ πονηρὸς η, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν Σκόπει οὖν, μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστιν. ν τὸ σῶμά σου δλον φωτεινόν, μὴ ἔχον τι μέρος ἐν, ἐσται φωτεινόν δλον, ὡς ὅταν δ λύχνος τῇ φωτίζῃ σε. Ἐπειδήπερ οἱ βάσκανοι: Ιουτά θαύματα βλέποντες θευχοφάντουν ταῦτα αὐτά, τούτου ἔνεκεν δὲ Κύριος ταῦτά φησι. "Οὐι λαβόντες οἱ ἀνθρώποι πάρε τοῦ Θεοῦ, τὴν

A condemnationem recepta audiendi 330 virtus. Congregantibus autem se turbis, cepit Iesus reprehendere ingratos. Nam quoniam erant quidam apud eos qui quarebant signum de cœlo fieri a Jesu, dicebant enim: Signa quæ fecit de terra sunt, et facit ea in Beelzebul mundi principe, qui potestatem habet terræ: de cœlo autem non poterit eu quod non sit Filius Patris cœlestis: quia, inquam, fuerunt quidam hæc dicentes, ejus gratia arguit eos Dominus, et dicit: Dabitur vobis signum, quod ostendet me verum Filium cœlestis patris. Quale hoc? Jona signum, hoc est resurrectionis. Sic enim ille tribus diebus fuit in ventre ceti, ita et ego tres dies faciam in ventre magni ceti, hoc est inferni, et resorgam. At Jona quidem, postquam velut revixit ex ventre ceti, prædicanti crediderunt Ninivitæ: mihi autem etiam cum resurrexero, non credet generatio ista: unde condemnabuntur, quod neque Ninivitas sint imitati, quamvis major nunc hic adsit quam Jona. Nam ob meam dignitatem et prædicationis genus, major monstratur excellentia. Ego Dominus, ille servus: ego regnum cœlorum prædicto, ille salutem ne perirent: ego cum miraculis, ille absque miraculis. Si illiter et regina austri condemnabit nationem hanc, quia ex finibus terræ venit ut audiret sapientiam Solomonis Intelligas quoque, obsecro per reginam austri, omnem animam quæ in bono valida est et perseverat. Et ut tale quid dicam, aquilo in Scriptura insinatur tanquam adversarii regio. Gclida omnis est et rigida, ac mortua facit. Auster vero laudatur ut ventus calidus et vivificans, et stupida membra consovens. Ideo et in Canticis sponsa aquilonem fugans dicit: Surge, aquilo; et veni auster. Et iterum propheta dicit: Et eum qui ab aquilone est, exterminabit Dominus, Satanam scilicet. Igitur anima quæ regnat in austro, in bona parte spiritualis vita, et imperium habet in operibus. venit ut audiat sapientiam, hoc est, ad contemplationem ascensit. Sapientia enim Solomonis pacifici regis, Domini et Dei nostri contemplatio est: ad quam non veniet quis aliter, nisi regnaverit in bona vita, et per activam imperaverit.

Vers. 33-36. « Nemo lucernam ascendit, et in abscondito ponit, neque subter modium, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant. Lucerna corporis est oculus. Cum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum quoque corpus tuum lucidum erit; quod si malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrosam, sic erit lucidum 300 totum, ut cum lucerna fulgore illuminat te. » Quoniam invidi Judæi miracula videntes, ea calumniabantur ob mentis malitiam, ejus gratia Dominus hæc dicit: quod lucernam adepti a

Deo, intellectus scilicet ac mentis beneficium, per A τοῦ ὡδὸς χάριν, δι' ἣς βλέπομεν ὥσπερ φωτὸς: δο-
κίντος ἡμῖν, κατέκρυψεν τεύτην τὴν διάκρισιν τοῦ
νόου, καὶ ἐπὸ διεσκάνεις σκοτιοθέντες, τὰ θεάματα
καὶ τὰς εὐεργεσίας; οὐχ δρῶσι. Καίτοι ἐπὶ τούτῳ θί-
δομέν τὸν νοῦν, ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν τιθῶμεν, ὃς ἐν
καὶ ἄλλοι βλέπωσι τὸ φῶς. Δοκεῖ δέ μοι τοῦτο λίγην,
ὅτι, Ὅφειστε, ἔχεις γνῶσιν, τοῦτο δὲ λύχνος: "Ἐπει-
σ τὴν γνῶσιν ταῦτην κεχρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν θε-
μάτων επίγνωσιν, καὶ τοῖς ἀλλοῖς δὲ φάνειν καὶ
διεικνύειν τὰῦτα, διτὶ ἔργα εἰσὶ τοῦ Γίοῦ τῷ Θεῷ,
καὶ οὐχὶ τοῦ Ιερεζεβοῦ, ὃς ἂν οἱ εἰσπερασμένοι,
ποιεότεν οἱ εἰσχωρικοὶ καὶ ἀρχάριοι, τὸ τόπον δι-
ποτιν. Οὐ μὲν γάρ σοφὸς ἡδη ἐπορεύθη, δὲ ἐπὶ τα-
μενθών πορεύεται. Ἀλλὰ οὐ τοῦτο ἰδουμένης
ὑμετέροις Φαρισαῖοι, ἀλλὰ τὸν ὄφθαλμὸν τῆς φυλῆς τὸν
νοῦν ἀπλοῦν ὄντα, ἐπειδότε λοξὸν καὶ σκαλὸν.
"Μετέπει γάρ δὲ ὄφθαλμὸς τοῦ σώματος, ὅπως δὲ ἐξ
οὗτων καὶ τὸ σώμα ποιεῖ, εἰ μὲν φωτεινός εἴη, ἐπει-
δότε τὸ σώμα ἐν φωτὶ εἰ δὲ σκοτεινός, ἐπειδότε κάκην
ἐν σκότει. Τὸν κατὸν τρόπον καὶ τῷ νοὶ ἡ φυχὴ συ-
διατίθεται. Καὶ δὴ κλαδεῖν ἐκ Θεοῦ ὄφθαλμόν καὶ
φῶς, τούτον εἰ εύροι σκοτιζόμενον ἢ ὑπὸ διεσκάνεις,
ἢ φιλοχρηματίας, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν φιλαῦλας, σπε-
τίζεται καὶ αὐτή.

VERS. 37-41. «Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisaeus ut pranderet apud se Jesus autem ingressus accubuit. Pharisaeus autem cum vidisset, admiratus est quod non prius lavasset ante prandium; et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisaei exteriora poculi catinique mundatis, et quod intus est vestri, plenum est rapina et malitia: stulti, nonne qui fecerunt? quod foris est, etiam id quod intus est fecerunt? Verumtamen quo superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Sciebat quidem Pharisaeorum livorem Dominus, et nichilominus comedit cum eis propter istud ipsum, quod malierant, et correctione opus habebant. Nam propter hoc comedit cum eis, ut occasionem apprehendat, et eorum mores emendet. Proinde et nunc stultam eorum consuetudinem taxat, neimpe lotionem antequam comedant: dicens: quod oporteat animam per bona opera purificare; nam lavari aqua, non animam, sed corpus purificat. At stulti illi putabant quod cum corpore quando baptizabatur et lavabatur, simili et anima purgaretur. Dominus igitur pulchro calicis exemplo usus est. Quia enim tempus erat mensæ, calicis et catini meminit, ab his quæ ob oculos sita erant, testimonium afferens, et persuadens Pharisaeis quod sicut nulla quidem utilitas est extrinsecus mundum esse nisi poculum, intrinsecus autem impletum esse sordibus: sic neque si corpus baptizetur, anima autem omni plena sit immunditia, utpote rapina et malitia. Insinuavit autem duas affectiones quibus laborabant Iudei, avaritiam per rapinam, invidiam autem et quæ ex invidia proveniunt, per malitiam. Nulla igitur utilitas est quando sic habet anima. Stulti nonne qui fecerunt corpus, quod multa cura dignaris, etiam animam fecerunt? Debetis igitur et illam purgare. Deinde

θίντος ἡμῖν, κατέκρυψεν τεύτην τὴν διάκρισιν τοῦ νοου, καὶ ἐπὸ διεσκάνεις σκοτιοθέντες, τὰ θεάματα καὶ τὰς εὐεργεσίας; οὐχ δρῶσι. Καίτοι ἐπὶ τούτῳ θίδομέν τὸν νοῦν, ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν τιθῶμεν, ὃς ἐν καὶ ἄλλοι βλέπωσι τὸ φῶς. Δοκεῖ δέ μοι τοῦτο λίγην, Ὅφειστε, ἔχεις γνῶσιν, τοῦτο δὲ λύχνος: "Ἐπειδότε τὴν γνῶσιν ταῦτην κεχρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν θεμάτων επίγνωσιν, καὶ τοῖς ἀλλοῖς δὲ φάνειν καὶ διεικνύειν τὰῦτα, διτὶ ἔργα εἰσὶ τοῦ Γίοῦ τῷ Θεῷ, καὶ οὐχὶ τοῦ Ιερεζεβοῦ, ὃς ἂν οἱ εἰσπερασμένοι, ποιεότεν οἱ εἰσχωρικοὶ καὶ ἀρχάριοι, τὸ τόπον διποτιν. Οὐ μὲν γάρ σοφὸς ἡδη ἐπορεύθη, δὲ ἐπὶ ταμενθών πορεύεται. Ἀλλὰ οὐ τοῦτο ἰδουμένης ὑμετέροις Φαρισαῖοι, ἀλλὰ τὸν ὄφθαλμὸν τῆς φυλῆς τὸν νοῦν ἀπλοῦν ὄντα, ἐπειδότε λοξὸν καὶ σκαλὸν. "Μετέπει γάρ δὲ ὄφθαλμὸς τοῦ σώματος, ὅπως δὲ ἐξ οὗτων καὶ τὸ σώμα ποιεῖ, εἰ μὲν φωτεινός εἴη, ἐπειδότε τὸ σώμα ἐν φωτὶ εἰ δὲ σκοτεινός, ἐπειδότε κάκην ἐν σκότει. Τὸν κατὸν τρόπον καὶ τῷ νοὶ ἡ φυχὴ συδιατίθεται. Καὶ δὴ κλαδεῖν ἐκ Θεοῦ ὄφθαλμόν καὶ φῶς, τούτον εἰ εύροι σκοτιζόμενον ἢ ὑπὸ διεσκάνεις, ἢ φιλοχρηματίας, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν φιλαῦλας, σπετίζεται καὶ αὐτή.

«Ἐν δὲ τῷ λαλήσαι, ἡρώτας αὐτὸν Φαρισαῖος τι, ὅτις ἀριστήσῃ περὶ αὐτῷ εἰσελθὼν δὲ ἀντέστεν. Ὅδε Φαρισαῖος ιδὼν ἐθύμασεν, ὅτι οὐ πρώτον ἐσπίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου. Εἴπει δέ δὲ ὁ Κύριος τρία αὐτὸν. Νῦν ὑμετέροις Φαρισαῖοι τό δέξιαθεν τοῦ τοπίου καὶ τοῦ πίνακος καθεύρεται, τό δὲ ἔσωθεν ἴρμα γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας· ἄφρονες, οὐχὶ επιστεῖ τό δέξιαθεν, καὶ τό ἔσωθεν ἐποίησεν; Μάλιστα, τούτον δέστε τὸν ἐλεγμοσύνην, καὶ ίδού πάντα πάθη ὑπὸν ἔστιν. » Ἡδει μὲν τὸν τῶν Φαρισαίων επιστεῖταις ἐπὶ Κύριος, ἀλλὰ δύμας συνεστιέταις αὐτοῖς ἀπὸ τούτου, διτὶ πονηροὶ ἔσταν, καὶ διορθώσεως ἐγράζον. Διὰ τούτο γάρ τοι συνεσθεῖει, ὃς ἂν δράσῃ ἀφορμῆς, καὶ βελτιώσῃ τὰ δέξιαθεν. "Μετέπει εὖ καὶ νῦν τὸ ἀνόητον αὐτοῦ ἔθος ἐπισκάπτεται, φησὶ δὲ τὸ πρὸ τοῦ φυγεῖν καθεύρεται τύτους, διδόται, διτὶ δέστε τὴν φυχὴν καθεύρεται δι' ἔργων ἀγάθων, ὃς τόγε νίπτεσθαι δι' ὑδατος, οὐ φυχῆν, ἀλλὰ σώμα καθεύρεται. Ἐκετοι γάρ ἐνθύμιζον οἱ ἀνόητοι, διτὶ αὖτις τῷ σώματι καὶ ἡ φυχὴ τύτων καθεύρεται διὰ τὸ διεπιπτήσθαι καὶ νίπτεσθαι τὸ σώμα. Οὐ τόπον Κύριος χαρέσται περιθελγατει κέχρηται τῷ τοῦ τοπίου. Ἐπειδότε γάρ καὶ ρόδης ἡν τριπέτης, ποτηρίου καὶ πίνακος μνημονεύει, ἀπὸ τῶν ἐν δψει κειμένων μετατρίπτων παρέγων, καὶ συμπέλθων τὸν Φαρισαῖον, διασκεπτὸν δύσδεν δρελος δέξιαθεν μὲν καθεύρεται εἰντι τὸ ποτήριον, ἐσωθεν δὲ βύπου παντὸς πεπληρωμένον, οὕτως οὐδὲ σώματος βαπτιζόμενου, φυχῆς δὲ γεμόστης πάστης ἀκαθερτας, ολον ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας. Ἡνίκατο δὲ τὸ δύο πάθη τὰς επικρατεῦντας τῶν λουδίων, πλεονεκτεῖν διὰ τῆς ἀρπαγῆς, φθόνον δὲ τὰ τὰ ἐκ φθόνου διὰ τῆς πονηρίας. Οὐδὲν οὖν δρελος, οὔτεν οὖντος ἔχει ἡ φυχὴ. "Αφρονες, οὐχὶ δ τοιησις τὸ σώμα, δ πολλῆς ἐπιμελείας ἀξιωτε, καὶ τὴν φυχὴν ἐποίησεν; Ὁφελεστε οὖν καὶ ταῦτην καθεύρειν. Εἰτε

“ αὐτοὺς, πῶς καθηρίζεται τὸ ἵσω. Διὰ τὸς οὐνοὶς, φράσιν. “Ορα δὲ μοι πῶς τὰ δύο πάθη θεραπεύει, τὸν φθόνον λέγω, καὶ τὴν χρῆστον τοῦ ὑποθέσεως τὴν ἐλεημοσύνην. Ο γάρ ἀληθεῖς, οὐχ ἀρπάσεις τὰ τοῦ ἐλεουμένου (4), οὐδὲις καὶ ἐλεουμένῳ, “Ἐπεὶ τοῖν τὸν δύο τούτοις ὠντεῖσθε, διὸ ἐνὸς φαρισαίου ταῦτα ἐκμοχλεύει, λεπιδεύσῃς, ήτις πρώτη θύρα τῆς θεοποιῶν:” ἀγάπης δὲ παρούσης ποὺ πλεονεξία καὶ ; Τὰ ἐνότα σύν, τούτοις, τὰ ὑπάρχοντα ὑμῖν δὲ εἰπε τὰ ἐνότα, καὶ οὐκ εἶπεν, δύτε, δίδει, μητε τὰ ἐνεισιν ἐν τῷ καρδίᾳ τοῦ φιλοχρημάτου, μέθυντει αὐτῇ, διὸ καὶ Δαυὶδ φησι. μὴ προσι τὴν καρδίαν τῷ πλούτῳ, τούτοις, μὴ αὖτὴν καὶ συνδεσμενόν.

Αλλ’ οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, διτι ἀποδεκάτῳ ἡδύσημον, καὶ τὸ πήγχυνον, καὶ πᾶν λάχανον παρέρχεσθε τὴν κρίσιν, καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κάκεντα μὴ ἀφίεναι. Οὐαὶ οὖς Φαρισαίοις, διτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρικὴν ταῖς συνκριγαῖς, καὶ τοὺς ἀστεσμένους ἐν γοραῖς. Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, οἱ δὲ εἰπε· Καὶ οὓς νομικοὺς οὐαὶ, διτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους δυσδάστατα, καὶ αὐτοὶ ἐν τῶν δακτύλων οὐ προσφύνετε τοὺς φορτίοις. Οὐαὶ ὑμῖν, οδομετε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ οὐδὲν ἀπίκτειναν αὐτοὺς· ἔρχομαρτυρεῖτε, ουδοκεῖτε τοὺς ἔργους τῶν πατέρων ὑμῶν, διτι ἐν ἀπίκτειναν αὐτοὺς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομετε τὰ μνημεῖα. Διὰ τούτο καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ‘Ἀποστελὼ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους εἰς αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ διώξουσιν, Ιναὶ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἔχυτα πάπλον καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταῦτα τὸ τοῦ αἵματος’ Αβελ ἔως τοῦ αἵματος Σεχτοῦ ἀπολογένου μετεξύ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ. Ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθεται ἀπὸ τῆς ταύτης. »Οι Φαρισαῖοι ίντι μὴ παραδῶσι δῆμον, ἀπεδεκάτουν καὶ τὰ ἐλάχιστα, εἰ δὲ τοὺς ἐμέμψατο τυχὸν ὡς μικρολογουμένοις, D τοὺς προσφέρον, δις ἀπὸ πάντων δεκάτας προστοὺς τοὺς ἱερεῖς τελέειν. ‘Ο γοὺς Κύριός διτι ‘Μοσηὶ τούτων οὐκ ἀμελεῖτε, ἔδει δῆμας κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ περιποιεῖτε. Επειδὴ γάρ αἴσκοι ήσαν, καὶ χήραν καὶ ἀπεκτίνυσσον, φησιν, διτι Δεῖ δῆμας ἔχειν τὴν ζῆγουν τὴν δικαιοκρισίαν. ‘Ἐπεὶ δὲ καὶ κατατί ήσαν τοῦ Θεοῦ, ἀδιαφόρως τοὺς ἱεροὺς ἐπιχειροῦντες, διὰ τούτο αἴσκοι τὴν τοῦ Θεοῦ ἔχειν, ἐντάλλεται. Ο γάρ ἀγαπῶν τὸν Θεόν, προσοντικῶς μέτεισι τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τάχα δοκετ, ἐπειδὴ δύο εἰδη τῆς ἀγάπης, τό τε πρός

A docet eos quomodo purgandum sit quod interius: Per eleemosynam, inquit. Vide autem quomodo duas illorum affectiones sanet. invidiam dico et rapinam, per hoc quod subjicit eleemosynam. Nam qui vere miseretur, non rapiet ejus bona cuius miseretur, neque illi invidebit. Et quia duos mortuos eis exprobavit, uno remedio eleemosynam utrumque sanat, quae prima est janua deificantis charitatis. Si enim affuerit dilectio, ubi manebit avaritia et invidia? Ea igitur quae insunt, hoc est, facultates vestrae. Bene dixit, ea quae insunt, et non dixit, ea quae sunt, eo quod divitiae insunt in corde avari et sedent in eo. Ideo et David dicit non apponendum cor divitiae, hoc est, ne agglutinetur nec colligetur.

B VERS. 42-51. «Sed vae vobis Pharisæis, quia decimatis mentam et rutam, et quodvis olus, et præteritis judicium et charitatem Dei:imo hæc oportuit facere, et illa non omittere. Vae vobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, et aliationes in foro. Vae vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, quia estis ut monumenta quæ non apparent, et homines ambulantes super nesciunt. Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam nos afflicti contumelia. At ille ait: Et vobis legisperitis vae, quia oneratis homines oneribus quæ portare non possunt, et ipsi uno digito vestro non altingitis sarcinas. Vae vobis, quia ædificatis monumenta prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos. Profecto testaminè quod comprobatis facta patrum vestrorum, quoniam illi quidem eos occiderunt; vos autem ædificatis eorum sepulera. Propterea et sapientia Dei dixit: Mittam ad illos prophetas et apostolos, et ex illis occident et consequentur, ut requiratur sanguis omnium prophetarum qui effunditur a constitutitione mundi a natione ista, a sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare et ædem; profecto dico vobis, requiretur ab hac natione. Pharisæi, ne transgrederetur legem videlicet, decimas etiam ex minimis dabant: et si quis illos reprehendat tam parricidarum rerum rationem habentes, legem proferebant, quæ de omnibus decimas offerri sacerdotibus præcipiebat. Itaque Dominus dicit: Sicut illa non negligitis, ita oportet vos et judicium 382 et dilectionem Dei facere. Quoniam injusti erant, viduasque et orphanos pressumabant, dicit quod oporteat eos habere judicium, hoc est, justum judicium. Et quia contemptores Dei erant tenere sacra opera tractantes, idcirco præcipit eis ut charitatem Dei habeant. Nam qui diligit Deum, non contemptum facit opera ejus. Fortassis autem, ut mihi videtur, quoniam duas sunt dilectionis species, una erga Deum, altera erga proximum, duas illas insinuat. Dicendo enim judicium, indicat dilectionem erga proximum. Juste enim judicare

Ex collatione codij. Venet. S. Marci.

Cod. 26, τοῦ ἐλεουμένου (πῶς γάρ ὁ ἐλεῶν εἰσεῖται τὸν ἐλεουμένον. Πῶς δὲ εἰσεῖται τὸν ἐλεουμένον;); οὐ φθονήσαι, κ. τ. λ. — Cod. 32, Ο γάρ ὁ ἐλεῶν ἀληθῶς, οὐχ ἀρπάσει τὰ τοῦ ἐλεουμένου; κ. τ. λ.

proximum, et non concilcare eum, ex dilectione eum, fit. Dicendo vero dilectionem Dei, omnino significat aliquid esse, διὰ μὲν τοῦ εἰπεῖν τὴν κρίσιν, ὑπόδηλῶν τὴν εἰς τὸν πλησίον ἀγάπην· τὸ γέροντες κρίνειν τὸν πλησίον, καὶ μὴ κατεδυναστεύειν αὐτοῖς, ἐκ τοῦ ἀγαπηνὸν κύριον γίγεται. Διὸ δὲ τοῦ εἰπεῖν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πάντας μηδίνας διλεκτὴν διάθεσιν. Καὶ δεখεν δὲ τις ἀγαπητὸν πλησίον οὐ διὰ τὸ κοσμικὸν, ηὔπορον πάθος, ἀλλὰ εἰπεῖν Θεόν, λεχθεὶν ἄν καὶ αὐτὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἣντινην ἔντελλεται δὲ Θεός, ην ἡποδέχεται. "Ηθελον δὲ περὶ παντὸς ἀνθρώπου τιμᾶσθαι καὶ προστηροῦσθαι ὃς διδάσκαλοι ἐν ταῖς ἀγοραῖς τοῦτο γέροντες ἀπειπόμενοι, η προστηρούται. Εούστε γοῦν, φησι, μηδεσίν, ἀ γίνουσι μὲν πάρης σπαρτίταις, ἔξωθεν δὲ λαππωσιν μαρμάροις· δὲ δρῶντες οἱ ἀνθρώπωτοι, οὐκ εἰδούσι ποὺ περιπατοῦσιν, η γέροντας ἀμυνάθεσθαι τὴν ἵσωθεν βαδειυγματιν. Οὐ δὲ νομικὸς ἀνοήτως ὑπέγειος τῷ δέλτηχῳ· "Αλλοι δὲ ἡταν οἱ νομικοὶ πάρετούς Φαρισαίους. Οἱ μὲν γέροντες Φαρισαῖοι ὡς ἀσκηταὶ διδόκουν, καὶ ἀποκεκρυμένοι τῶν ἀλλων. Οἱ δὲ νομικοὶ Γραμματεῖς ἡσαν καὶ διδάσκαλοι, τοῖς βουλομένοις τὰ τοῦ νόμου ζητήσαται λύσεις. Ἐφόρτιζον οὖν τὰς ἀνθρώπους βαρία καὶ δυσδεστεράται οἱ νομικοὶ, τενιλλόμενοι αὐτοῖς τὰ τοῦ νόμου δυσφύλακτα παρτηρίματα, αὐτοὶ δὲ τῷ δικτύῳ αὐτῶν οὐ πιστεύουσι τοὺς φορτίους, τομέστοιν, αὐτοὶ οὐδέν, ἐξ ἀν τοῖς δλοῖς ἐπέταττον, ἐπράττον. "Οταν μὲν γέροντες διδάσκων πράττειν ἀ διδάσκαλοι, ἐπελεχθέντες τὰ φορτία, δυσδειγματικά διδόντες ἐκτὸν, καὶ παρηγοράν δικαστούσι τοὺς διδασκομένους. "Οταν δὲ οὐδέν ἀν λέγει πράττειν, τηνικαντες βαρία διητάς τα φορτία δοκετ τοὺς διδασκομένοις, ὡς μηδὲ πτερά τοῦ διδασκάλου δυνάμενοι εποδιθῆναι. Ἐμφανίει δὲ δὲ Κύριος τοὺς ἴασμάς ἀπογόνους; καὶ κληρονόμους τῆς κακίας τοῦ Κέντρου, διὰ τοῦ λέγειν διτε πάντας εἰμικά δικαίων ἀπὸ τῆς γενεᾶς τωνταις. Καὶ γέροντοι, φησίν, ὑμεῖς ἀδελφοίν διντες δικαστούσι τοὺς προφήτας ἐφονεύσατε, ὡς κάκινος τὸν Ἀβελ. "Οὐδὲν οὐκ ἀλόγως τινὲς τὸν μὲν Κάτιν εἰς τὸν τοὺς προφήτας ἀποκτείναντα λαὸν ἐξελάσσοντο, ἀφ' οὐδὲντες εἰδεῖνται εἶπα, ἐλαχροτέρα δηλαδή τιμωρίᾳ· τὸν δὲ Λάζαρον εἰς τοὺς ἀποκτείναντας τὸν Χριστόν, διό καὶ ἰδεομητικάς εἶπα ἐκδεδίκηνται, εἰς αἰχμαλωσίαν διασπαρέντες ἀνυπόστροφον. Τίς δέ ἡν δράστης Σαχαρίας, διάφονεσσαν μεταξύ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου; Οἱ μὲν λέγουσι τὸν ἀρχαῖον Σαχαρίαν τὸν τοῦ Ιωάννου, καὶ δὲν ἐλιθοβόλησαν, ὡς ἔστι μαθεῖν ἐκ τῆς βίβλου τὸν Βασιλείων· οἱ δὲ τὸν πατέρα τοῦ Προδρόμου, τούτον γέροντας τὴν θεοτόκον μετὰ τῶν παρθένων μετὰ τὸ τεκεν τὸ Χριστόν, καὶ στήσαυτα ταῦτην ἐν τῷ τόπῳ ἐν φιλοτεγείται τοτεράτο· δὲ τόπος ἢ μεταξύ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ ἔστι τὸ προστεδόκων τινὲς τὸν Χριστὸν βασιλέα αὐτῶν ἐσόμενον τὸν ἄγιον, ὡς βεβαιοῦνται διτε παρθένοις ἔτεκεν, καὶ Χριστὸς ἐγεννήθη δὲ μάλλων αὐτῶν βασιλευειν, διέρη ἀπειστρέψαντο· ἀδισθετοι γέροντον εἶναι.

Vgas. 52-54. « Vae vobis legisperitiis, quia tulistis clavem scientiam: ipsi non introiit, et eos qui introibant, vetuistis. Cum autem haec ad illos

« Οὐαὶ διτε τοῖς νομικοῖς, διτε ἡρατε τὴν κλείση τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσηλθετε, καὶ τοὺς εἰσηγημένους ἀκαλύψατε. Λέγοντος δὲ αὐτοὺς ταῦτα πρὸ-

ῆρχαντο οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νίχειν, καὶ ἀποστολατζεῖν αὐτὸν περὶ πλειόνωντος αὐτὸν, ζητοῦντες θηρεύσατο τι ἔκλεψες αὐτὸν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. » γνώσεως ὄνταςσεν δὲ Κύριος τὴν διδασκαλίαν, διὰ τοῦ νόμου χειραγωγίαν δύναμένον προσέθη Χριστῷ. Ὁ γάρ νόμος χειραγωγὸς πάντας Χριστόν. Οἱ τοινύν νομικοὶ τὸν νόμον δοκοῦνταί εἰναι, τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως κατετέχοντες, καὶ οὐκέ τινας θύρας, μέτεν σιτεῖλθωσιν αὐτοὶ τε καὶ δὲ λαδὸς πρὸς « Εστε δὲ δὲ νόμος θύρα εἰς Χριστόν πλὴν ἡ η κεκλεισμένη ἁστίν, καὶ μηδὲ τις τὴν ἀσάπινον σαφηνίζει καὶ διανοίγῃ. Καὶ γάρ δὲ Κύριον. » Εἰ ἐπιστενέτε Μωϋσέα, ἐπιστενέτε δὲ καὶ πάλιν. » « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, διτεις αὐταὶ μαρτυροῦσαι περὶ ἑμού, καὶ ὑμεῖς οὖθετε πρὸς με. » Οἶον ὡς ἐπὶ ἐνὸς ὑποδεῖξαι, ἀμνὸς ταῦς ἱονάθοις, ἀκρόντοι φιλικοί, καὶ τὰ κρέαταί τινας αὐτοῖς νίκη τοῦτο κατὰ τοῦ δλοθρεύτος δὲ ἀπὸν τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον ἐδήλωσεν ἡμῶν ἀμώρου καὶ ἀπτόλου συγχέντος, τοὺς φιλικούς τοὺς φιλικούς, θυμὸς καὶ ἀπιθυμία, τούτων ὑπέρθυρον τὸ λογιστικόν· καὶ τὴν ἥτιον τοῦ ἀνθρώπου ἐφάγομεν, καὶ νειτένι τὰς φυχικὰς ἡμῶν δυνάμεις δλοθρεύτη τὰ πλείω δὲ τοῦ νόμου τὸν Χριστὸν ὑπεδηλεῖσμένος πάντοις ἡν δὲ νόμος τῇ τοῦ γράμματος, ὥστε περ τινὶ θύρᾳ. « Εἳν δέ τις διδασκαλεῖσθαι, οὗτον εἴλητε τὴν κλεῖδα τῆς · καὶ εἰ ἡδούλετο, ἡνοίκειν ἂν, καὶ αὐτὸς τε καὶ ἄλλοις δόηγος ἐγένετο, διπέρ οἱ νομικοὶ ήσαν, ἀλλ' ἡρχαν τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, ἀπέκρυψαν, ἡφάνισαν, καὶ λοιπὸν ὡς τῆς ἀρθεῖσης ἐκ μέσου, ἡτοι τῆς ἐρμηνείας τοῦ μεινανοῦ κεκλεισμένη ἡ τούτου θύρα. Νοήσας δὲ τὴν πίστιν κλεῖδα τῆς γνώσεως. Διὰ γάρ τοις προσγίνεται ἡ τῆς ἀληθείας γνῶσις. »

δὲ προφῆτης Ἡσαΐας φησί. » « Καὶ, « Εἳν οὖτε, οὐδὲ οὐ μὴ συνῆτε. » Ήτι τοινύν νομικοὶ διὰ ταύτης, ἡτοι τὴν πίστιν, ἡρχαν ἐκ μέσου, φρυγαν. Οὐ γάρ εἴων πιστεύειν τινὰς εἰς τὸν οὐρανόν Χριστόν. « Εθυματούργεται ἐκεῖνος καὶ διὰ τῶν θαυμάτων πιστεύων, ἔμελλεν ἐπιγίαντὸν θεόν · οἱ δὲ ἐν Βεελζεβούλῃ ἔλεγον ἐπιγίαντὸν τὰ θαύματα. « Ήρῆς πῶς ἡρχαν τὴν κλεῖδα γνώσεως, οὐκέ εἴωντες πιστεύειν τῷ διό τοις οὐδὲ τοῦ γνώσεως, οὐδὲ τοῦ πιστεύειν τῷ διό τοις οὐδὲ τοῦ γνώσεως, αὐτοὶ τε ἀληθὲς τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, αὐτοὶ τε ἀληθον, καὶ ἀτέρους κεκωλύκσι, καὶ ταῦτα ἔνους, τούτους τοις ἀπιτηδεῖους δύντες πρὸς εἰναί. » Ετι δὲ αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος, ἐκεῖνοι πιμαρτυροῦντες τοὺς λόγοις αὐτοῦ, δέοντες τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ἀπεδέκνυντο ἔστων; ατέρους αὐτοῦ, καὶ δὲ ἀποστολατζεῖσι, αὐτοῖς

diceret, cœperunt legisperiti et Pharisei graviter insistere et captiose eum interrogare de multis, insidiantes ei, et quærentes aliquid venari ex ore ejus, quo accusarent eum. » Clavem scientiæ nominavit Dominus doctrinam et legis manuductiōnem, quæ valebat adducere ad Christum. Lex enim omnino nos ad Christum manuducit. Legisperiti igitur, qui sibi recte legem interpretari videbantur, scientiæ clavem maligne tenebant, et non aperiebant januas legis, per quas intrarent et ipsi et populus ad Christum, quandoquidem lex janua est ad Christum. Verumtamen janua ista clausa est, nisi quis obscuritate legis manifestet et aperiat, faciatque manifestam. Etenim Dominus dixit: « Si credidissetis Moysi, credissetis utique mihi 50. » Et iterum: Scrutamini Scripturas, quoniam istæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Et vos non vultis venire ad me. Et ut exempli gratia unum ostendam: agnus immolabatur a Judæis, et ungebantur superliminaria, et carnes comedebant, et erat eis hoc victoria contra exterminatorem. Significabat hoc plane mysterium Christi, quo ut agno immaculato et puro occiso perfusi sunt nostri pestes, ira et concupiscentia, et horum superlininare, rationalis vis: carnemque Filii hominis comedimus, et vicimus quidem animales virtutes nostras perdentem. Et pleraque in lege Christum significabant Claustra enim erat lex obscuritate litteræ, quasi janua quadam. Si autem cuiquam doctrina concredita fuerit, hic habet clavem scientiæ: si voluerit aperire, e ipse intrahit, et aliis duxerit: id quod legisperiti non fecerunt, sed tulerunt clavem scientiæ, hoc est absconderunt, obscurarunt, et jam quasi clavi e medio sublata, hoc est legis interpretatione, inansit clausa ejus janua. Intelligas item et fidem clavem esse scientiæ. Per fidem enim datur veritatis scientia: unde propheta Isaías dicit: « Nisi credideritis, non intelligeritis 51. » Igitur legisperiti clavem hanc, hoc est fidem, e 564 medio abstulerunt et absconderunt. Non enim sinebant quosdam credere in Christum omnium Salvatorem. Ille miracula faciebat, et populus per miracula credens agnitus erat Deum: at hi in Beelzebul dicebant ejicere dæmonia 52. Vides quomodo abstulerunt clavem scientiæ, non sinentes credere id per quod scientiam illi acquisitum erant. Docebat enim in Synagogis voluntatem Dei: illi autem dicebant: Dæmonium habet, et insanit: quid illum auditis? Tulerunt igitur vere clavem scientiæ, et ipsi ingressi non sunt, et alias prohibuerunt maxime ingredientes, hoc est studiosos cognitionis divinæ. Illo autem adhuc loquente haec, illi quasi attestarentur dicta ejus, cum opertaret propriam agnoscerem imbecillitatem, ostentarent se illo videlicet sapientiores, atque occludere illi os, quod Græci dicunt ἀποστολατζεῖσι, incipiebant, hoc est frequenter interrogare, et perplexum

facere : id quod fieri solet quando plures interrogant unum de aliis atque aliis argumentis : tunc enim qui omnibus respondere non valet, suspicionem apud insipientes exhibet, quod perplexus sit redditus. Hoc igitur struebant etiam maledicti illi contra Christum. Multi enim interrogantes unum videbantur illi os occludere, et perplexum reddere, ita ut non posset eis respondere, id quod verisimiliter accidisset. Quomodo enim unus possit multis respondere alia atque alia interrogantibus? Potest autem et ἀποστοματίζει, sic intelligi, hoc est illaqueare, et ab ore apprehendere. Quando enim apprehenditur ac capit ex his quae ipse dicit, videtur ab ore capi, et ab ore suo rapi atque condemnari. Porro et sequentia hoc declarant. Quarentes enim, inquit, venari quidpiam ex ore illius : quod enim paulo ante dixerat ἀποστοματίζει, hoc nunc dicit venari quidpiam ex ore ejus. Interrogabani autem ipsum aliquando quidem de lege, ut eum blasphemum arguant, qui Mosen taxasset : hoc enim suspicabantur. Aliquando vero interrogant de his quae ad Cæsarem attinebant, ut eum denuntient seditiosum, et tyrannidis studiosum, et omnino talia, qualia animæ pessimæ et malignissimæ ac omni iniquitate plenæ excogitarent.

CAPUT XII.

De fermento Pharisæorum. De eo qui volebat dividere hæreditatem. De divite, cuius ager fructificavit. De contemptu terrestrium. Quod fugienda sit avaritia. De vigili servo. Quod non oporteat cum proximo contendere.

VERS. 1-3. • Cum autem convenisset innumera turbæ multitudo, adeo ut se invicem concubarent, cœpit dicere ad discipulos suos : In primis cave te vobisipsis a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Nihil enim opertum est, quod non revelabitur; neqne absconditum, quod non scietur : quoniam quæ in tenebris dixisti, in lumine audiuntur ; et quod in aurem locuti es in conclavebus, prædicabitur in tectis. • Pharisæi quidem ipsum illaqueare tentabant in sermone, ut turbas ab illo abarserent. At res in contrarium evenit, magisque adierunt turbæ, et in turbas innumeratas colligebantur, et ita singuli cupiebant appropriare ei, ut et se invicem concubarent. Sic igitur fortis est veritas, et dolus ubi vis terrarum infirmus. Jesus itaque, visa fraude Pharisæorum, et quod figuram quidem interrogantium gererent, re autem vora illaquearo conarentur, dixit discipulis suis de simulatione Pharisæorum, arguens omnino illos, et denuo corda illorum simulatione plena. Fermentum vocat hypocrisin et simulationem, quod acerba sit, et plena veteris malitia, et transformet corrumpatque secum hominum mentes quibus admista fuerit. Nihil enim sic mores alterat, uti hypocrisis. Qui igitur Christum discunt, hypocrisins fugiunt. Christus enim cum sit veritas, mendacio adversatur. Porro omnis hypocrisis mendacio plena est, et aliud qui-

Α τὸν ἡρξαντο, τουτέστι πυκνῶς ἐρωτὴν αὐτὸν, καὶ ἀπορεῖν. Γίνεται γάρ τὸ ἀποστοματίζειν, δταν πλειόνες ἐρωτῶντι ένα περὶ ἀλλων καὶ ἀλλων ὑποθέσσων. Τότε γάρ μη δυνάμενος πᾶσιν ἀποκρίνεσθαι, ἔμφασιν δίδωσι τοῖς ἀνοήτοις τοῦ ἐξαπορηθῆναι. Τοῦτο τούτῳ ἐποφέζοντο καὶ οἱ κατάρατοι ἐκείνοις κατὰ Χριστοῦ. Πολλοὶ γάρ ἐρωτῶντες ένα, ἐδόκουν ἀποστοματίζειν, καὶ εἰς ἀπορίαν ἄγειν αὐτὸν, ὡς μὴ δυνάμενον αὐτοὺς ἀποκρίνεσθαι, διπερ εἰκότες ἦγετο · πῶς γάρ δὲ εἰς δύναται πολλοῖς ἀποκρίνεσθαι ἀλλα καὶ ἀλλα ἐρωτῶντι ; Δύναται δὲ τὸ ἀποτοματίζειν καὶ οὕτω νοηθῆναι, ἐντεῖ τοῦ περιδιάντοντον, καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος χρατεῖν. "Οταν γάρ τις χρατηθῇ ἀπ' ὃν λέγει, ἀποστοματίζεται δοκεῖ, τουτέστιν, ἀπὸ τοῦ στόματος θλιψθεῖ, καὶ καταχρίνεσθαι. Δηλοῖ δὲ τοῦτο καὶ τὰ ἐρυθῆς. Ζατούντες γάρ, φοιτούσι, θηράσαι τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. διπερ γάρ πρὸ ὅλιγου εἶπεν ἀποστοματίζειν, τοῦτο νῦν λέγει θηράσαι ἐν τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ἐπρώτων δὲ αὐτὸν, ποτὲ μὲν περὶ τοῦ νόμου, ὡς ἐν βλάσφημον ἐλέγχωσιν αὐτὸν κατηγορήσαντα τῷ Μωϋσέως. Τοῦτο γάρ ὑπενθύνουν. Ποτὲ δὲ περὶ τῶν τοῦ Καίσαρος, ἵνα ὡς στεισικτὴν αὐτὸν καὶ τυραννὸν προσαγγελῶσι, καὶ διώξεις, οἷα δὲν φυχαὶ πουραι καὶ πάσης κακοποίεις ἐννοήσαντες.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων. Περὶ τοῦ θειοτος μερίσθει τὴν κληρονομίαν. Περὶ οὐ εἰφόρησεν ἡ χώρα πλουσίου. Περὶ τοῦ τοῦ γενινῶν καταφρονεύειν. Περὶ τοῦ φεύγειν τὴν φιλογύριαν. Περὶ τοῦ ἀγρύπνου δουλοῦ. Περὶ τοῦ τρεῖς τοῦ πλησίου μη φιλονεικεῖν.

ε Ἐν οἷς ἐπισυναγεισῶν τῶν μυριάδων τοῦ ὄλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἡρξατο λέγειν τρεῖς τὰς μαθητὰς αὐτοῦ πρῶτον. Προσέχετε ἔχωτοις καὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ήτις ἔστιν ὑπόκρισις. Οὖν δὲ συγκεκαλυμμένον ἔστιν, δὲ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτὸν δὲ οὐ γνωσθήσεται. 'Ἄνθ' ὅν δειν ἡ σκοτίᾳ εἴπετε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται, καὶ ἡ πρὸς τὸ οὖς ἀλαλήσεται ἐν τοῖς τομεῖοις, καρυγγίσεται ἐπὶ τῶν διωράτων. » Φαρισαῖοι μὲν περιπάτησιν ἀνέκον ἐπερῶντο ἐν λόγῳ, ὡς δὲν τοὺς δχλοὺς ἔστεσθαι σωσιν ἀπ' αὐτοῦ. Τὸ δὲ εἰς τούναντίον περίστατο, μᾶλλον γὰρ προσέσαν οἱ δχλοί, καὶ εἰς μυριάδας συλλεγόμενοι, καὶ οὕτως ἐριμένοι ἐκπεστος πάκινοι ζειν αὐτῷ, ὥστε καὶ συμπατεῖν ἀλλήλους. Οὐαὶ ἄρα ισχυρὸν ἡ ἀλτήθεια, καὶ δὲ δόλος πανταχοῦ ἀντιτίθεται. Ιησοῦς οὖν ίδων τὸν δόλον τῶν Φαρισαίων, πλεῖστοι δὲ συγκατέβονται μὲν ἐρωτῆ, τὴν δὲ ἀλτήθειαν προσεύσθειν, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ περὶ τῆς ζύμης τοῦ Φαρισαίων, ἐλέγχων πάντως αὐτούς, πλεῖστοι τὰς καρδίας αὐτῶν μεστὰς ὑποκρίσεως ἀπορημάτων. Σύμην δὲ καλεῖ τὴν ὑπόκρισιν ὡς ἔξιδη, καὶ τὰς πλεῖστας κακίας οὖσαν, καὶ μεταποιοῦσαν καὶ συμβούλουσαν ἔστι τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας, οἵ τε προσμιγεῖν. Οὐδὲν γάρ οὕτως ἄλλοιοι τὰ ἡθοῦ, οὐδὲν, ὑπόκρισις. Δεῖ οὖν τοὺς τῷ Χριστῷ μαθηταίνας τὴν ὑπόκρισιν φεύγειν. 'Ἀλτήθεια γάρ δὲν δὲ Χριστοῦ προδήλως τῷ φεύδει ἀνείκειται. Φεύδους δὲ μη-

πᾶσα ὑπόχρισις, ἀλλο μὲν πλαττομένη, ἀλλο δὲ οὖσα. Λ dem est, et aliud singit. Pharisæi itaque, inquit, latere
Οι μὲν οὖν Φαρισαῖοι, φησὶν, οἶνται λανθάνειν διὰ τῆς ὑποχρίσιος, τὸ χρηστόθες; αὐτοὶς περιποιούμενοι. Πλὴν οὐδὲν συγκεκριμένον ἔστιν δὲ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται. Πάντα γάρ καὶ φῆματα καὶ διανοήματα γυμνὰ περιστήσεται τῷ τελευταίῳ μὲν πάντως κριτῷ, πλὴν κανὸν τῷ παρόντι βίᾳ πολλὰ τῶν κρυπτομένων γυμνοῦσθαι φίλετον. Βοσκοῦσθαι εἰπατε ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ ἐν τοῖς ταμεῖοις, καὶ κρυφώσαις ἀλλήσσεται, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῷ φωτὶ καὶ ἐπὶ τῶν ἀωμάτων. Ταῦτα δὲ φαίνεται μὲν πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων, πρὸς δὲ τοὺς Φαρισαῖοὺς ἀποτείνεται, τὰς αὐτῶν ἐπιδουλὰς αἰνττόμενος, καὶ μονονούχη τούτο δηλῶν αὐτοῖς, καὶ δικῆ πρὸς τοὺς μαθητὰς ταῦτα λέγειν. "Οτι, ὡς Φαρισαῖοι, δοσεῖς ἐν τῇ σκοτίᾳ, τουτό δέ τοις σκοτειναῖς ὅμινοι καρδίαις, ἐμελετήσσετε περιθέμεσαι με διδοντες, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται καὶ γνωσθήσεται. Ἰγὸν γάρ εἴμι τὸ φῶς, καὶ οὐδὲν περιθέμενον με λαζεῖν, ἀλλ' ἐν ἑμοὶ τῷ φωτὶ πᾶν δὲ ἡ ὑμετέρων σκοτίας βούλευεται, διαγινώσκεται. Καὶ δὲ πρὸς τὸ οὐκ ἀλλήλους; συνεβολεύσασθε, ἀκουστὸν μοι γέγονεν οὕτως, διπέρ δὲ εἰ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν διωμάτων ἐκηρύχθη. Ταῦτα δὲ δύνασαι νοῆσαι, καὶ δέ τι φῦς μὲν ἔστι τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ δύματα ὑψηλὰ, αἱ τῶν ἀποστόλων ὑψηλαὶ φυχαὶ. "Οσος δὲ οἱ Φαρισαῖοι ἐδουλεύοντο, ἐκηρύχθεον ὑστερόν, καὶ ἡκούσθησαν ἐν τῷ φωτὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν φυχῶν ἵσταμένου τοῦ μεγάλου κήρυκος τοῦ Πνεύματος.

Εἰ λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε ὁπὲρ τῶν ἐπικτεινόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μηδὲ ἔχόντων περισσότερον τι ποιῆσαι. Γύπεδεῖξω δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε. Φοβηθῆτε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι, ἔχουσαν ἔμβολα· τὸν εἰς τὴν γέννησαν. Ναὶ λέγω δηλῶν, τούτον φοβηθῆτε. Οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἔπειταν δύο; Καὶ διὸ ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλεγμένον τηνάκιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὅμινοι πᾶσαι ἡρθμηνται. Μὴ οὖν φοβεῖσθε, πολλῶν στρουθίων διαφέρετε. Ως Ἐπειδὴ τῆς ὑποχρίσιος τῶν Φαρισαίων κατηγόρησεν δὲ Κύριος, καὶ διέστησεν αὐτῆς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς, καὶ ἐν τῷ μέσῳ δὲ πάλιν τοὺς Φαρισαῖοὺς ἐπλήπτει διὰ τοῦ λέγοντος· «Ο εἰπατε ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀκουσθήσεται ἐν τῷ φωτὶ, οὐ νῦν πρὸς τοὺς φίλους αὐτοῦ τὰ τελειότερα διαλέγεται. Τὰς γάρ ἀκάνθας ἔκελῶν ἥδη, σπέρε· οὐ ἄγαθος, σπέρμα. Λέγω δὲ δύμιν τοτε φίλοις μου· τὰς γάρ πρότερον λεγόμεναν οὐ πρὸς αὐτοὺς ἥσχεν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Φαρισαῖους. Δύμιν οὖν λέγω τοτε φίλοις μου· οὐ πᾶσι γάρ ἀρμάξει δὲ λόγος οὗτος, ἀλλ' οτι δέλπε φυχῆς ἡγάπησαν αὐτὸν, καὶ οἱ δύνανται λέγειν· Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἡγάπης τοῦ Θεοῦ; Τοῖς τοιούτοις ἀρμάξει αὐτη ἡ παράνεσις. Μὴ φοβηθῆτε, φησὶν, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, καὶ μηδὲν τούτου πλέον βλάπτειν ἔχόντων. Εἰς γάρ μηδὲν ἡ ἀφ' αὐτῶν ζημία περιστάται, σῶμα βλάπτονταν, δὲ τὸ οἰκεῖον πεσεῖται, καὶ αὐτοὶ μὴ βλάψωσιν. Εκεῖνον δὲ ἄξιον φοβεῖσθαι τὸν οὐ μόνον σῶμα κολάσσα, ἀλλὰ καὶ φυχήν, τὸ ἀθάνατον χρῆμα ἀνθεγάπτοις.

se putant per hypocrisin, bonos mores sibi effingentes. Atqui nihil occultum est, quod non revealabitur. Omnia enim et verba et cogitationes nudæ ante judicium omnino quidem in supremo illo die apparebunt: quin et in præsenti vita multa eorum quæ occultantur, manifestari solent. Quæcunque igitur in tenebris dixistis, et in promptuariis et occulte locuti estis, prædicabuntur in lumine et in tectis. Et hæc quidem videtur ad discipulos dicere, sed ad Pharisæos dirigit, insidias illorum insinuans: et quasi hoc eis manifestat, quamvis ad discipulos videatur loqui. Quoniam, o Pharisæi, quæcunque in tenebris, hoc est in tenebrosis vestris cordibus, cogitatis, tentantes me illaqueare, in luce audientur et cognoscentur. Ego enim sum lux, et non potestis a me occultari, sed in meo lumine omnia tenebrarum vestrarum consilia inter noscuntur. Et quod inter vos in aures consultatis, ita mihi cognitum est et auditum, perinde ac super summa tecta prædicatum fuisset. Poteris autem illa etiam sic intelligere, quod lux sit Evangelium, et tecta summa apostolorum summæ animæ. Quæcunque autem Pharisæi consultarunt, prædicata sunt postea et audita in lumine Evangelii, stante super apostolicas animas magno prædicatore Spíritu.

VERS 4-7. « Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini 368 ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent quod amplius faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis. Timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem conjiciendi in gehennam. Certe dico vobis, hunc timeite. Nonne quinque passerculi veneunt minutis assibus duabus? et unus ex illis non est in oblivione coram Deo. Quin et capilli capitis vestri omnes numerati sunt: nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis. Postquam Dominus hypocrisin Pharisæorum accusavit, et discipulos suos ab illa deterruit, et interim Pharisæos iterum perstrinxit per hoc quod dixit: « Quod dixistis in tenebris, audietur in lumine: » nunc ad amicos suos perfectiora loquitur. Ubi enim spinas execuit, jam et bonum semen seminat. Dico autem vobis amicis meis. Ea enim quæ prius dixerat, non ad ipsos, sed ad Pharisæos dicta fuerant. Vobis igitur dico amicis meis. Non enim omnibus sermo ille congruit, sed his qui ex toto corde diligunt et dicere possunt: Quis nos separavit a dilectione Christi 53? Talibus enim admonitio illa convenit. Ne timeatis, inquit, ab his qui occidunt corpus, et nihil amplius nocere possunt. Parvum enim damnum ab illis eveniat, qui corpori nocent, quod alioqui passurum esset, etiam illis non laedentibus. Ille autem dignus qui timeatur, qui non solum corpus punit, sed et animam, immortalē possessionem, immortalibus subjicit

³³ Rom. viii, 35.

pœnis, iisque ardentibus. Itaque in spiritualem fortitudinem ungit et præparat amicos suos Christus, testesque suos facit, ac humano metu exuit. Homines enim, inquit, iram suam ultra corruptibile corpus extendere nequeunt, finisque insidiarum illorum contra nos carnis mors est. Deo autem puniente, non carnis solum damnum est, sed et misera anima cum suppliciis vadit. Scito autem hoc loco, quod peccatoribus mors ad supplicium infertur, et in hac vita puniuntur cum occiduntur, et in alia dum in gehennam conjiciuntur. Perscrutans autem verbum, etiam aliud quiddam simul intelliges. Vides enim quod non dixit: Meiuatis eum, qui postquam occiderit, mittit in gehennam, sed, habentem potestatem mittendi. Non enim semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam, sed sunt in potestate Dei, ut etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes et distributiones quæ siunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam his qui in gravibus peccatis mortui sunt. Non omnino igitur postquam occidit mittit in gehennam, sed potestatem habet mittendi. Ne igitur cessemus per eleemosynas et intercessiones propitium reddere eum qui potestatem habet mittendi, non semper autem potestate hac utentem, sed et valentem 307 remittere quidam. Quoniam autem multi putant morientes pro veritate a Deo derelictos: Ne hoc existimetis vos, inquit; non enim moriemini quasi a me derelicti. Si enim nullus ex passerculis qui venduntur, in obliuione est, multum abest ut vestra mors, qui amici mei estis, talis sit, quasi ego non provideam vobis. Evidem tantam vestri curam gero, ut et omnia vestra subtiliter perspecta sint, et numerati capilli vestri. Quamvis igitur vos in tentationem cadere permittam, suppeditabo tamen ubertim sufferendi vires. Saepè autem si quem inßirmorem video, non permitto illum in tentationes incidere. Nam qui sum curator, et omnia bene scio, et numerata habeo etiam minutissima, distribuo unicuique quod suæ mensuræ congruit. Porro si observaveris, in Scriptura invenies numerari omnia virilia et quæ ad mensuram virilis ætatis pervenient, dignaque divina enumeratione. Per caput autem uniuscujusque Christi fidelium, intelligenda vita Christo grata; per capillos vero ejus, particularia opera, et quibus corpus mortificatur, quæ numerantur apud Deum et supputantur. Talia enim vestra opera divinam visitationem merentur. Jam quidam intelligent per quinque passerculos, quinque sensus, qui duobus minutis assibus venundantur, hoc est Novo et Veteri Testamento, non sunt in obliuione apud Deum. Quorum enim sevus recte componuntur, et sobrii sunt, et rationi subduntur, ita ut non sint inutiles, sed valde utiles in spiritualem cibum, hi non sunt in obliuione apud Dominum.

VERS. 8-12. Dico autem vobis, omnis quicunque confessus fuerit in me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur in illo coram angelis Dei. Qui

τιμωρίαις, καὶ ταῦται ἐν περὶ, εἰς ἀνδρίαν οὖν πνευματικὴν ἀλεῖφει τοὺς αὐτοῦ φίλους: δὲ Χριστὸς, μέριμνας αὐτῶν ἡργαζόμενος, καὶ τὸν τῷ αὐτῷ ἀνθρώπων φόρον ἀπ' αὐτῶν ἔκβάλλων. "Ἄνθρωποι γάρ, φησι, μέχρι τοῦ φθερτοῦ σώματος ἐκτίνειον, τὰς ὄργας, καὶ πέρας αὐτῶν τῆς καθ' ἡμῶν ἐκβαύεις: δὲ τῆς σαρκὸς θάνατος· Θεοῦ δὲ κολάζοντος, οὐ μέχι μόνης σαρκὸς ἡ ζῆμια στήσεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ συντέγεται ταῖς αἰκίαις ἡ ἀθλία φυχή. Σημείωσε δὲ ἑταῖρον, διτὶ τοῖς ἀμαρτωλοῖς δὲ θάνατος πρὸς τριπλαῖς ἐπάγεται, κανταύθει κολαζομένοις διὰ τὸ ἀποκτεῖναι, κἀκεῖτον μετὰ ταῦτα εἰς γέννην ἡρόλογον. Ἐξετάζων δὲ τὴν λέξιν, καὶ τὸ θεραπευτικόν, ὅτι τοῖς ἀμαρτωλοῖς βάλλονται εἰς τὴν γέννην, ἀλλ', ἔκειναν ἔχοντα βαλεῖν. Οὐ γὰρ πάντας οἱ ἀποθνήσκοντες ἀμαρτωλοὶ βάλλονται εἰς τὴν γέννην, ἀλλ' ἐν τῷ ἔκστοις κείται τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ώστε καὶ τὸ συγχέρειν. Τούτο δὲ λέγω διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς κεκοιημένοις γενομένας προσφορὰς καὶ τὰς διεδόστις, αἵ οὐ μηριοντελοῦσται τοῖς καὶ τὸν ἀμαρτίας βρετίσις ἀποδηνοῦσιν. Οἱ πάντας οὖν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι βάλλεται εἰς τὴν γέννην, ἀλλ' ἔκειναν ἔχει βαλεῖν. Μή τόν ἐλλείφωμεν ἡμεῖς, σπουδάζοντες δι' ἀλευμοσιῶν καὶ πρεσβειῶν ἐξελεύσθαι τὸν ἔρουσαν μὲν ἔχοντα βαλεῖν, οὐ πάντας καὶ τὴν ἔκουσα ταύτην χράμνον, ἀλλὰ καὶ συγχωρεῖν δυνάμενον. Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τὸν ἀληθεῖαν θάνατον ἀγκατάλειψιν οἴνοτε Θεοῦ· Μή τούτο, φησίν, ὑμεῖς οἰηθῆτε. Οὐ γὰρ ὡς ἀγκαταλιμπανόμενοι ὑπὲρ ἡμούς, μέλλετε θνήσκειν. Εἰ γὰρ καὶ τῶν στρουθίων τῶν πωλουμένων εἴπει ἀπίληστον, πολλοῦ δεὶς δὲ διαμέτερος θάνατος τὸν ἡμῶν φίλων γενέσθαι, ὡς μὴ προνοούμενον ὑμῶν ἡρόν. Τοσάτην γὰρ διαμῶν ποιοῦμει τὴν πρόνοιαν, διτὶ ἔκστα τῶν ὑμετέρων εἰδόνται λεπτῶς, καὶ εἰς ἡριθμημένας ἔχειν τὰς τρίχας διμῶν· καὶ τοῖν εἰς πειρασμὸν κάσων διμᾶς εἰσελθεῖν, χορηγήσω πάντας καὶ τὴν εἰς τὸ ὑπομετνήσι τόντα πειρατήριον. Κηδεμῶν γὰρ ὁν, καὶ πάντας εἰδόν, καὶ ἡριθμημένας ἔχων καὶ τὰ λεπτότατα, ἐκάστη τὸ καθ' ἀξιῶν καὶ τὸ πρόσφορον οἰκονομεῖ. Ἐπιτηρήσει δὲ εὐρήσεις ἐν τῇ Γραφῇ ἀριθμούμενα πάντα τὰ ἀνδρεῖα, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας φθάσαντα, καὶ εἴς ἀπλῶς θελας ἀπαριθμήσεως. Κεφαλὴν οὖν ἔκστα τῶν πιστῶν τὴν χριστοπρεπῆ πολιτείαν νοητῶν. Τρίχας δὲ ταῦταις τὰς κατὰ μέρος νεκροτέρας τῶν σώματος πρέξεις, αἱ ἡριθμοῦνται περὶ Θεῷ, καὶ τὸ λόγῳ τίθενται. Αἱ γάρ τοι εἰσται διμῶν πρέξεις θεῖς ἐπισκοπῆς ἀξιοῦνται. Νοοῦσι δὲ τίνες, πέντε στρουθία, τὰς πέντε αἰσθήσεις, αἱ δύο ἀσταρίων παιώμεναι, τούτεστι διὰ Καινῆς καὶ Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀνεπίληστοι εἰσι περὶ τῷ Θεῷ. Ων γὰρ αἱ αἰσθήσεις διμοιζοῦνται καὶ προσάγονται τῷ λόγῳ, ώστε μὲν εἶναι ἔχεται εἰς πνευματικὴν βρῶσιν, οὕτοι ἀνεπίληστοι τῷ Κυρίῳ.

« Λέγω δὲ διμῶν, πᾶς δεὶς διμοιογήσῃ ἐν ἡμῖν προσθεῖν τῶν ἀνθρώπων, καὶ δὲ Γίδας τοῦ ἀνθρώπου διμοιογήσῃ ἐν αὐτῷ διμορφεῖν τῶν ἀγγέλων

τοῦ Θεοῦ · ὁ δὲ ἀρνησάμενός μα ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπεκρινθήσεται ὑπόπιον τῶν ἄγγελῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πᾶς δὲ ἡρεὶ λόγον εἰς τὸν Γίλον τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἄγιον Πνεύμα βλασφημήσαντι, οὐκέτι ἀφεθήσεται. "Οτ" δὲ δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς Συνεργαγάς, καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς ἔξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε, πῶς ή τι ἀπολογήσοθε, η τι εἴπητε· τὸ γάρ ἄγιον Πνεύμα διδάξει ὑμᾶς ἐν τοτῇ τῇ ὥρᾳ. ἂν δεῖ εἰπεῖν. Η Νῦν τὸ ἔπαθλον τῆς μαρτυρίας προτίθεσιν. Ἐπει γάρ εἶπε, Μή φοβετοῦς ἐπὸν τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, καὶ προσετίπεν, διτι. Καὶ τι τρίχας ὅμῶν ἡριθμηνται, ίνα μή τις εἶπε· Δός μοι καὶ μισθόν τινα· τι γάρ μοι μέλλει· εἰ τὰς τρίχας ἔχεις ἡριθμημένας; φησι· Θέλεις καὶ μισθόν; ἔχους· Ος ἀν δομολογήσῃ ἐν ἑμοι, δομολογηθήσεται ἕντες τῶν τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ, Ὁμολογήσῃ ἐν ἑαυτῷ, εἰσεν, ἀντὶ τοῦ, Μετὰ τῆς ἡμῆς συνεργείας, καὶ ἐν τῇ ἡμῇ ὀντάμει· Ὁμολογήσω γοῦν κάγὼ ἐν αὐτῷ, τουτέστιν, ὑπ' αὐτοῦ συνεργούμενος. Χρήσομεν γάρ καὶ τὴν προηγουμένως τοῦ Θεοῦ· οὐδὲν γάρ χωρὶς ἐκείνου δυνάμεθ· καὶ δὲ θεὸς πάλιν χρήζει· ἡμῶν· ἐὰν γάρ μὴ εἴρῃ ἐν ἡμῖν ἔργα ἔξια, οὐδὲ πρωταρχίανται· ἡμᾶς, ή γάρ ἀν προσωπολήπτης εἴη. Ὁμολογοῦμεν οὖν ἡμεῖς ἐν αὐτῷ, τουτέστιν ἐν τῇ αὐτοῦ συνεργείᾳ. Καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, τουτέστιν ἐν τῇ ἡμῶν συνεργείᾳ. Εἰ μὴ γάρ δώσομεν αὐτῷ ἀπορήν, οὐδὲ δομολογήσει ὑπὲρ ἡμῶν. Ο δὲ ἀρνούμενος, οὐκ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει ἀφενται. Διὸ οὐδὲ προσιόνει τὸ, ἐν ἑμοι, ἀλλ', δὲ ἀρνησάμενος με, μήπεις δὲ καθὸ πᾶς ἄγιος ἐν τῷ Χριστῷ μένει, καὶ δὲ Χριστὸς ἐν αὐτῷ, κατὰ τοῦτο εἴρηται τό· "Ος ἀν δομολογήσῃ ἐν ἑμοι, τουτέστι μένων, δομολογήσω κάγὼ ἐν αὐτῷ μένων· καὶ πᾶς δὲ δὲ ἡρεὶ λόγον εἰς τὸν Γίλον τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ. Τοῦτ' έστι, δὲ βλασφημήσεις· εἰ; ἐμὲ τὸν φιλόμονον Γίλον φιλὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐσθίοντα, καὶ πίνοντα, καὶ μεταπελοντῶν διάγοντα καὶ πορνῶν, συγγνωστός, καὶ μετεκνοῦσῃ. οὐδὲν μή. Οὐ γάρ λογίζεται αὐτῷ ἀμαρτία μὴ πιστεύοντι. Τι γάρ εἰδεν, ίνα πιστεύῃ; Τι δὲ μᾶλλον οὐκ εἶδεν ἔξιον δυσφημάτως; Εἶδεν ἀνθρώπον, πόρνας συνδιάγοντα, καὶ βλασφημεῖται εἰς αὐτὸν· οὐ λογίζεται οὖν αὐτῷ ἀμαρτία. Εἰκὸς γάρ ἔπειθε· πῶς γάρ Γίλος Θεοῦ, ὁ πόρνας συνδιάγων; βλασφημήσεις τοίνυν καὶ πλέον ἀποκαλέσει τὸν οὕτω μὲν διάγοντα. Γίλον δὲ θεοῦ ἐστὸν ποιούντα. "Οταν δὲ τις εἰς τὸ ἄγιον Πνεύμα βλασφημῇ, ἀσύγγνωστος. "Ο δὲ λέγει, τοιούτον ἐστιν· "Οταν θεοσημείξεις βλέπων, καὶ ἔργα μεγάλα καὶ ἔκαρτες ἀπιστῇ καὶ συκεραντῇ, τὰς τοῦ ἄγιον Πνεύματος ἐνεργείας τῷ βεελζεβούλ προειναγθείς, τότε βλασφημῶν εἰς τὸ ἄγιον Πνεύμα, καὶ ἐν πνεύματι πονηρῷ καὶ οὐ θεῖῳ τὰ σημεῖα τίνεσθαι λέγων, ἀσύγγνωστός ἐστι, καὶ οὐκ ἐσται ἀδύος, εἰ μὴ μετεκνοῖσει. τῷ μὲν εἰς τὸν Γίλον τοῦ ἀνθρώπου βλασφημοῦντι, οὐδὲ ἀμαρτία ἐλογίζετο, διὸ καὶ μὴ μετεκνοῶν συγγνωστέος. Τῷ δὲ θεοῦ Πνεύματος ἔργα δρῶντι, καὶ βλασφημοῦντι, χωρὶς μετανοίας οὐκ ἀφεθήσεται. 'Αμαρτία γάρ

coram angelis Dei. Et quisquis loquitur dictum in Filium hominis, remittetur illi: ei vero qui in Spiritum sanctum convicium dixerit, non remittetur. Cum autem adduxerint vos ad Synagogas, et ad magistratus ac potestates, nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in eadem hora quid oporteat vos dicere. Nunc autem præmium martyrii adjicit. Postquam enim dixit, Ne timeatis ab his qui occidunt corpus: et adjecit quod Capilli vestri numerati sunt: ne quis dicat: Da mihi etiam mercedem aliquam: quid enim mihi profuerit si capillos numeraveris? Vis, inquit, etiam mercedem? audi: Quisquis confitebitur in me, agnosceretur coram Deo. In me, dicit, confitebitur, hoc est meo adjutorio adjutus, et mea virtute: confitebor igitur et ego in illo, hoc est sub ipso cooperans. Opus enim habemus et nos Deo duce, sine quo nihil possumus: et Deus quoque opus habet nobis. 368 Si enim non invenierit in nobis opera digna, neque nos assumet: alioqui personarum acceptor esset. Confitemur igitur et nos in illo, hoc est in ejus cooperatione: et ipse in nobis, hoc est in nostra cooperatione. Si enim non dederimus ei occasionem, non confitebitur pro nobis. Qui autem negaverit, non in virtute Dei negat: ideo non apponit, in me, sed, qui negaverit me. Quid autem si etiam juxta id quod omnis sanctus manet in Christo, et Christus manet in eo, istud quoque dictum est: Quisquis confitebitur in me, hoc est in me manens, confitebor utique et ego in illo manens³⁴. Et omnis qui dixerit sermonem in Filium hominis, remittetur ei. Hoc est, qui blasphemaverit in me, qui videor purus Filius hominis, et comedo, et bibo, et cum publicanis et scortis versor, veniam consequi poterit, sive paenituerit, sive non. Non enim imputatur ei peccatum si non credit. Quid enim vidit ut credat? vel potius, qui non vidit convicio dignum? Vedit hominem versautem cum scortis, et ideo blasphemat eum: non igitur imputatur ei peccatum. Verisimile enim visum est: nam quomodo Filius Dei, qui cum scortis versatur? Blasphemat igitur et impostorem vocal eum, qui sic conversatur, et facientem se Filium Dei. Quando autem quis convicium dixerit in Spiritum sauctum, non remittetur ei. Quod vero dicit, hunc sensum habet: Quando videns divina miracula, et operamina et præcellentia discredit, et calumniatur Spiritus sancti operationes, illas Beelzebul attribuens, illas blasphemat et convicium dicit in Spiritum sanctum; et in spiritu maligno et non divino miracula fieri dicens, veniam non consequetur, et non erit innocens, si non paenituerit. Ei enim qui Filium hominis blasphemat, peccatum non imputatur: ideo etsi non agat paenitentiam, veniam consequetur. Videnti autem divini Spiritus opera, et blas-

phemanti, absque poenitentia peccatum non remittetur: peccatum enim maximum habetur. Cum autem aduxerint vos ad magistratus et potestates, etc. Quia infirmitas nostra duplex est, et vel propter timorem proximarum fugimus martyrium, vel propter simplicitatem, eo quod non possumus redire rationem nostræ fidei: sanavit quidem metum qui ex paenit, quia dixit: Ne timeatis eos a quibus occiditur corpus. Sanat quoque nunc metum qui ex simplicitate; nam quoniam non multi sapientes secundum carnem crediderunt, sed plures laici: Ne timeas, inquit, qui simplex es, et agrestis ac idiota, neque sollicitus sis quomodo vel quid respondeas tyranno, cum interrogatus fueris, vel quid dicas: alias concionandi modus erit. Spiritus enim sanctus docebit vos in illa hora quæ loqui oporteat: atque ita quid fuerit opus sollicitudine, si quidem in illa hora a Spiritu sancto docendus eris? Sic igitur utroque modo nos ad martyrium instruit: sanat metum qui est ex corporali infirmitate, et qui ex simplicitate.

VERS. 13-15. « Ait autem ei quidam de turba: Magister, die fratri meo ut dividat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me constituit judicem aut divisorum super vos? Dixitque ad illos: Videte et cavete ab avaritia, quia non in abundatia cuiusquam vita ejus est ex iis quæ possidet. » Docens nos Dominus quomodo oporteat contempnere temporalia, et quod non opus sit multum occupari in terrenis, dimittit a se eum qui vocaverat se ut partiretur hæreditatem paternam; ideo et dicit: Quis me constituit judicem vel divisorum super vos? Quoniam enim ille omiserat petere utilia, et animæ saluti conferentia, in terrenis et temporalibus negotiis quærebat ipsum facere divisorum: cuius gratia quasi obstreperum, et nihil ex utilibus discere volentem, dimisit, idque mansuete et non austere faciens. Docet autem omnino per hoc omnes et qui tunc et qui nunc audiunt, omnia quidem terrena negligenda, et ob temporalia negotia non contendendum cum fratribus, cedendum autem magis illis, etiamsi velint avari esse. Ab eo enim, inquit, qui aufert tua, ne repetas. Quærenda igitur quæcunque utilia et necessaria sunt ad salutem animæ; ideo et subdidit dicens: Videte et custodite vos ab avaritia, ut a diabolica quadam fovea admonet nos ut fugiamus. Ad quos autem dixit: Videte et custodite vos ab avaritia? Ad duos illos fratres, quoniam de hæreditate illi contendebant. Verisimile autem erat, unum ex illis duobus alterum injuria affecisse, et propterea de avaritia cum illis loquitur. Magnum enim hoc malum: idcirco et Paulus idololatriam ipsam vocat: forte quod ad suos pertineat qui Deum ignorant: vel, id quod etiam verius, quia idola gentium, argentum et aurum. Igitur qui colit argentum et aurum, similis est idolorum cultoribus. Eamdem enim materiam adorant et amplexantur uterque. Supervacua itaque fugienda. Quare?

Α μεγίστη λογισθήσεται. Ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς εἰπὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔκουσις, καὶ τὰ ἔξι. Ἐπειδὴ ή δύσθνεια ἡμῶν, δίτη, καὶ ή διὰ φόβον καλάσσειν ἀποφεύγομεν τὸ μαρτύριον, ή διὰ ἀγρυπνίαν, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι δοῦσαι λόγον τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως. Λάσσο μὲν τὸν ἐπὶ τὰς καλάσσεσι φόβον διὰ τοῦ εἰπεῖν, Μή φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, λάσσαι δὲ νῦν καὶ τὸν ἐπὶ τῷ ἀγρυπνίᾳ. Ἐπειδὴ γάρ οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατέστησαν, ἄλλοι οἱ πλειστοί θιάσται, Μή φοβεῖσθαι, φησι, ὁ ἄγρυπνος καὶ θιάστης, μηδὲ μερικαὶ πάσι ή τοῦ ἀπολογήση τῷ τυράννῳ ἀρωτάμενος ή τί εἰπε· ἄλλον τρόπον δημηγορῶν· τὸ γάρ ἄγιον Πνεύμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῷ ὅρᾳ, ἢ δεῖ εἰπεῖν. Μετα, τίς χρέα τοῦ φροντίζειν, εἴγε ἐν αὐτῇ, τῷ ὅρᾳ μάλλοις ὃντὸ τοῦ Πνεύματος διδάσκεσθαι; οὕτω, οὖν ἀμφοτέρων εἰς τὸ μαρτύριον ὑμᾶς ἐπελεῖσθαι, τὸν τε ἐπὶ τῇ σωματικῇ ἀσθενείᾳ φόβον, τὸν τε ἐπὶ τῇ ἀγρυπνίᾳ ὑμένος.

« Εἶπε δέ τις αὐτῷ εἰ τοῦ δχλου· Διδάσκαλε, εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερισθεὶ μετ' ἔμοι τὴν κληρονομίαν. Οὐ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνθρώπε, τίς με κατέστησι δικαστὴν ή μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς; Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς· Ὁράτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, διὰ οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ή ζωὴ αὐτοῦ ἔστιν εἰς τῶν ὑπερχάντων σύντηρη. » Διδάσκων ὑμᾶς ὁ Κύριος, πᾶς δὲ κατεφρονεῖν τῶν βιωτικῶν, καὶ διὰ οὐδὲ δειπνοπέμπειν τὰ γῆράντα, ἀποπέμπεται τὸν προσκλούμενον αὐτὸν εἰς τὸ μερισθεῖ τὴν περιφράν κληρονομίαν. Διδ καὶ φησι· Τίς με κατέστησι δικαστὴν ή μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς; Ἐπειδὴ γάρ θιάστος, καταλιπὼν σίτειν τὰ χρήσιμα καὶ πρὸς φυχικὴν σωτηρίαν συμφέροντα, περὶ γῆράνων καὶ προσκαίρων πραγμάτων μεριστὴν αὐτὸν γενέσθαι ἥτειτο, τούτου χάριν ὡς ὁ χληρὸν καὶ οὐδὲν ἐθέλοντα μαθεῖν τῶν δεόντων ἀποπέμπεται, καὶ τούτῳ πράως ποιῶν καὶ οὐκ ἐπιπλήκτικῶς. Πείθει δὲ πάντας διὰ τούτου πάντας τοὺς καὶ τότε καὶ νῦν ἀκούοντας πάντας μὲν ἀμελεῖν προσκαίρους καὶ γῆράνου πράγματος, μὴ φιλονεικοῦντες ἀδελφοῖς, εἰχοντας δὲ μᾶλλον αὐτοῖς, καὶν βοάλωνται πλεονεκτεῖν. Ἀπὸ γάρ τοῦ αἴροντος, φησι, τὰ σὰ μὴ ἀπάλτει, ζητεῦντας δοσι πέρ ἐστι χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς. Διὸ καὶ ἐπῆγκε λέγων· Ὁράτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, ὡς βόθρον τινὰ διαβολικὸν περιχνῶν ὑμῖν ταύτην ἀποφέγγειν. Πρὸς τίνας δὲ τοῦτο εἶπε, Ὁράτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας; Πρὸς τοὺς δύο τούτους ἀδελφούς· ἐπεὶ γάρ περὶ κληρονομίας ήν αὐτοῖς ἡ ἀμφιβολία, εἰκὸς δὲ ἡν τῶν δύο τούτων τὸν ἔνα ἀδικεῖν τὸν ἔτερον, διὰ τοῦτο περὶ πλεονεξίας αὐτοῖς διαλέγεται. Μέγας γάρ τοῦτο κακόν· διὸ καὶ Παῦλος, εἰδωλολάτρειαν τοῦτο καλεῖ, τάχα ὡς μόνοις πρέπον τοῖς μὴ εἰδόσι Θεόν· ή διπέρ καὶ ἀληθεύστερον, ἐπεὶ τὰ εἰδώλα τῶν ἐθνῶν, ἀργύριον καὶ χρυσόν. Ὅμοιος τοῖς εἰδωλολάτραις ὁ τιμῶν τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσόν· τὴν γάρ αὐτὸν ὥλην προσκυνοῦσι καὶ πειστούσιν ἀμφοτέρους. Δε-

iv τὸ περιεπόν. Διατί; Διάτι οὐκ ἐν τῷ Λ Quia non in abundantia quodam vita illis est: id est, vitæ mensura non simul extenditur cum ipsa abundantia, neque enim qui multa possidet, diutius vivit: neque comitatur divitiarum multititudinem vita longævitas. Hoc autem dicit Dominus confutans cogitationes amantium divitias. Quoniam enim divitiarum amatores existimant quod multo tempore divitias possessuri sint, et quasi diu victuri, undequaque opes colligunt, dicit: Miser et ærimumnose, nunquid ex multorum possessione vita tua productior erit? cur igitur affligeris manifeste pro 370 incerta quiete? Incertum enim num ad se-nectutem pertingas, cujus gratia thesaurizas: manifestum autem quod nunc insumis in opes conquireendas.

VERS. 16-21. « Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam divitis uberes fructus ager attulit, et cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quod non habeam quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, destruam horrea mea, et majora exstruam, et congregabo illuc omnia bona mea quæ mihi nata sunt, et dicam animæ inæ: Anima, habes multa bona reposita in annos multos, requiesce, comedere, bibe, gaudie. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetent abs te: quæ vero parasti, cui cedent? Sic qui recondit sibi, nec est erga Deum dives. » Postquam dixit vitam hominis non produci cum divitiarum abundantia, ad confirmationem ejus affert etiam parabolam: et vide quomodo describit nobis insatiabiles stulti divitis cogitationes. Deus enim sua faciebat, et solitam ostendebat misericordiam, ut non unus tantum divitis agellus, sed tota regio uberes illi fructus afferret: verum hic tam immisericors erat, ut antequam reciperet ea, clauderet. Vide item et divitis voluptates. Quid faciam? Neutiquam pauper ita loqueretur. quid faciam, quia non habeo quomodo induar, quomodo alar? Vide autem et divitis voces: Quid faciam, quia non habeo ubi congregem fructus meos? Bona quidem est quies. Siquidem et pauper dicit: Quid faciam, quia non habeo? et dives dicit: Quid faciam quia non habeo? Quid igitur lucramur ex eo quod plura congregamus? Quietem enim non lucramur, et manifestum id, quod a curis: tantum autem peccatorum multititudinem nobis accumulamus. Destruam horrea mea, et majora exstruam: quod si regio plures in posterum fructus attulerit, iterum illa destrues, et alia ædificabis. Et quæ utilitas destruendi et exstruendi? Habes horrea, pauperum ventres, quæ multa capere possunt, quæque incorruptibila sunt: cœlestia enim sunt, et divina: quandoquidem qui pascit pauperem, Deum pascit. Vide item et aliam insipientiam. Proventus meos, hoc est quæ mihi nata sunt, et bona mea. Non enim putabat hæc se habere ex Deo, alioquin ut dispensator Dei aliter hæc disposuisset: sed suis laboribus parta pntabat, idcirco et sibi hæc tribuens, bona sua et sibi nata dicebat, quasi diceret:

Nullum habeo socium, nullum divisorem facio : Α μεριστὴν ποιοῦμαι, οὐ τοῦ Θεοῦ εἰσιν, ἀλλ' ἡμὲς, μόνος οὖν ἀπολαύσω· οὐ τὸν Θεὸν προσελήφθημε εἰς τὴν τούτων ἀπολαύσιν. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἴτε ἀνήστη, ἴδωμεν καὶ τὰ ἔξῆς. Ψυχὴ, ἔχεις τολέ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἐτη πολλά. Μῆκος ἐκεῖτο φόβοι ζῶντες, ὅπουτερ καὶ τούτο ἐκ τῆς γεωργίας· μὴ γὰρ καὶ τούτο γέννημα σὸν, μὴ γὰρ καὶ τούτο ἀγαθὸν σὸν. Φάγε, πίε, εὐφραίνου. Εὗγε τῶν ἀγαθῶν τῆς φυγῆς· τὸ γάρ φραγεῖν καὶ τὸ πιεῖν, ἀλέγους φυγῆς ὀρθοῖς τοιαύτην οὖν ἔχων καὶ αὐτὸς φυγὴν, εἰσέπεις εἰτὲ ταῦτα προσανετέλης. Λογικῆς δὲ φυγῆς ἄρδειν, νοῆσαι, λογισαθεῖ, εὐφρανθῆναι νόμιμον θεόν καὶ διανοήμασιν ἀγαθοῖς. Οὐκ ἀρκετόν δέ σοι τὸ φρεγῆν καὶ πιεῖν, ὃ ἄφρον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπεκκαλούμενην τούτοις αἰσχύλητην καὶ μυστράν ήδοντὸν ἐπιτέτταν τῇ φυγῇ; Εὐφρήμιος γάρ δὲ Κύριος διὰ τοῦ, Εὐφράτου, τὰ διεσλεγότατα πάθη ἀδηλωσεν, & τῷ πλησιονῷ τῶν βρωμάτων καὶ πομάτων παρέπεται. Εἶπε δὲ αὐτῷ δὲ Θεός· "Ἄφρον, τάντη τῇ νυκτὶ τὴν φυγὴν σου ἀπετούσιν ἀπὸ σου. Οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ τῷ πλωσίῳ ὄμηλόσαντος λέγεται τὸ, Εἶπε δὲ καὶ τῷ δὲ θεῷ τὸ Θεός, ἀλλὰ τοιοῦτον τι λέγει, διτι ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμούμενον, εἶπεν δὲ θεὸς (πλάττεται γάρ ταῦτα ἵ, περαβολή)· 'Ἄφρον. "Ἄφρον μὲν οὖν οὔτεν ὄνομά τοι, διότι πάντες ἀνόητα βούλευται μενον, καθὰ δὲ ἀπεδείξαμεν. 'Ἄφρον γάρ καὶ μάταιος πᾶς τοιοῦτος, κατὰ καὶ Δαυΐδος λέγει· Μάτην πᾶς ἀνθρώπος· καὶ τὸ ἀιτία, θησαυρᾶς καὶ οὐ γινωσκει τίνι συνάει κατέ· πῶς γάρ οὐκ ἔρρη, δὲ μὴ γνὼς διτι ζῶντος μέτρη τῷ θεῷ, εἰ οὐκ αὐτός τις ἔκαπτος ἔστιν δριστῆς τοῦ Ζεύς, 'Ορε δὲ καὶ τὴν λέξιν τοῦ, 'Απαγιτούσιν. 'Ιεστρ τῷ τινες ἀπτινες φορολύγοι, φυδεροι ἔγγελοι τὸν ψυχὴν σου ἀπαγιτούσιν ἄκοντος, οἰα διά φιλοζωτῶν ἀναποιουμένου τῶν ἐνταῦθα· δὲ μὲν γάρ δικαῖος οὐκ ἀπαίτεται τὴν φυγὴν, ἀλλὰ παρατίθεται ταῦτα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῶν πνευμάτων, χείρων καὶ ἀγλαόμενος, καὶ οὐδὲ δυσφορει περὶ τὴν ἀπόθεσιν· ἀλλοφόρον γάρ φορτίον τὸ σώμα περίκειται· ὁ δὲ γε ἀμφιτριῶδες κατεστραχώσει τὴν φυγὴν, καὶ προσαματοποιώσεις κατέτην, καὶ γῆν ποιήσας, δυσπεπτίστως κατέτην ἔχειν περισκεύεσσε, διὸ καὶ ἀπαίτεσθαι ταῦτην λέγεται, ὥσπερ τις χρεώστης ἐπιθήκη πράκτοροιν ἀπηνέσι παραδιδόμενος. 'Ορε δὲ πάντας οὐκ εἶπεν· 'Απαγιτοῦ τὴν φυγὴν σου, ἀλλ', 'Απαγιτοῦ· τῶν δικαίων γάρ αἱ φυχαὶ ἐν γειρὶ Θεοῦ. Τῷ δικαίῳ οὖν τὴν φυγὴν ἀπαίτεται τὴν φυγὴν δὲ τοιοῦτος. Οὐ γάρ ἔχει φῶς θελας ἐπιγνώσωεις· ἐπιλάζατον αὐτῷ, ἀλλ' ἐν νυκτὶ τῆς φιλοπλούσιας ὧν, καὶ ὑπὸ ταῖς ἰσκοτισμένος, θενάτῳ κατεκλαμβάνεται· οὕτως· ἔρε δὲ θησαυρᾶς ἔστιν, ἄφρον διτλαδή καλούμενος, καὶ μὴ πρατίν τὰς αὐτοῦ βουλάς, ἀλλ' ἐν τῷ τῷ κατερῷ τῆς βουλῆς ἐκτεμνόμενος δλως τοῦ βίου. Εἰ δέ γε τοῖς πένητοι καὶ τῷ Θεῷ ἐθησαύρισεν, οὐκ διν εἶχεν οὕτως· σπουδάσσωμεν οὖν εἰς Θεόν πλούσετεν, τοτεστιν, ἐπ' ἔκεινω πεποιθέναι, καὶ ἐκείνων ἡμέτερον ἔχειν πλούσιον, καὶ τοῦ πλούτου ταμελαν, καὶ μὴ λέγειν διτι τὰ ἀγαθά μου, ἀλλὰ, τὰ ἀγαθὰ τῶν θεῶν·

εἰ δὲ θεοῦ εἰσιν ἀγαθά, μὴ ἀποστερώμεθα τὸν θεὸν τῶν ἀγαθῶν κύρου· τοῦτο θέτε τὸ εἰς θεὸν πλουτεῖν, τὸ πιστεύειν δι τὸν πάντα δόσων καὶ κενώσων, οὐδέν μοι τῶν ἀναγκαίων ἐπιλείψει· ταμεῖον γάρ μοι τῶν ἀγαθῶν θέτεν δὲ θεός· ἀνοίγω καὶ αἴρω τὰ χρειάδη.

«Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· Διὰ τοῦτο θμῆται λέγω, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ τῇ φάγητε, μηδὲ τῷ σῶματι ὑμῶν τί εἰνδοῦστε. Ή γάρ ψυχὴ πλείων θέτε τῇ τροφῇ, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος· κατενοήσετε τοὺς κόρωνας δι τοῦ σπείρουσιν, οὐδὲ θερζουσιν, οἵς ποτε θέτε ταμεῖον, οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ δὲ θεός τρέψει αὐτούς. Πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διεφέρετε τῶν πετεινῶν; Τίς δὲ εἴς ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἔντες; Εἰ αὖν οὕτε ἀλέχιστον δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε; » Κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὰ τελεωτέρα πρόσχει τὴν διέξοδον δὲ Κύριος. «Ορχ γάρ την τάξιν. » Κατέθεται φυλάσσεσθαι ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, καὶ προσθήκει παραβολὴν, τὴν περὶ τοῦ πλουτίου, διὰ ταύτης δεικνύς, δι τοῦ ἄσφων δ τοῦ πλεονός ὀρεγόμενος. Εἶτα προκρίτων τῷ λόγῳ, οὐδὲ περὶ τῶν ἀναγκαίων ἡμᾶς μεριμνῆν ἔτι. «Ματέρες οὖν δ διάδοτος ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρχόμενος περιπίπτειν ἡμᾶς τοῖς μεῖζοι ποιεῖται (διότι καὶ μυρμηκολέων ὥνδυμαται περὰ τῷ Ἱερῷ), οὐτας ἐκ τοῦ ἐναντίου δ Κύριος ἀναλύων αὐτοῦ τὰ ἱρά, πρότερον τὰ μεγάλα ἀμφτήματα φεύγει, εἰσα καὶ τὰς ἀρχὰς τούτων ὑποδέκενται. Τὴν οὖν πλεονεξίαν ὑποδέξας ἡμῖν φυλάττεσθαι, ἔρχεται καὶ ἐπὶ τὴν ρέζαν ταύτης, ίνα καὶ ταύτην ὑποτάμη, φημὶ δὴ τὴν μέριμναν, καὶ φησι· «Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ἐπειδὴ, φησίν, ἄσφων θέτεν ὁ πλειόνας ζωῆς μέτρα ἐστι τῷ διαγράφων, καὶ ἀπατώμενος τοῦ πλεονός ἐντεύθειν ὀρέγεσθαι, οἷος ἦν δ πλεονός, διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνήσετε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τῇ φάγητε, οὐχ ὡς τῆς ιορδάς ψυχῆς δοθεῖσης, ἀλλ' ἐπεὶ δοκεῖ ἡ ψυχὴ μὴ ἀλλας ἀνέχεσθαι τῷ σῶματι συνδεῖσθαι, εἰ μὴ τρεφομένων ἡμάρτην» διὰ τοῦτο οὗτος εἶπεν. «Ἀλλως τε· τὸ μὲν σῶμα καὶ νεκρὸν ἐνδύεται, οὐ τρέφεται δέ. » Εἶπε οὖν τοῦ θεοῦ ψυχήν τὸ τρέφεσθαι, εἰκότως ἀνέθηκε τῇ ψυχῇ τὸ τρέφεσθαι. «Η οὐχὶ καὶ ή, θρηπτικὴ δύναμις ψυχῆς λέγεται; Μή μεριμνήσῃ οὖν τῷ θρηπτικῷ μέρει, τῆς ἀλογού ψυχῆς, τῇ φάγητε, μηδὲ τῷ σῶματι, τῷ ἐνδύματε, Εἶτα ἐπιφέρει λογισμὸν· δὲ γάρ τὸ μεῖζον διώκει, τὴν ψυχὴν, οὐ δώσει καὶ τὴν τροφὴν; Ο τὸ σῶμα διώκει, οὐχὶ καὶ τὸ ἐνδύματα δώσει; Εἶτα ἀπὸ παραδείγματος τῶν κοράκων, ὡς δὲν ἐνθρέψῃ ἡμᾶς, τὰ πετεινά εἰς μέσον ἔγει. » Ήδύνατο μὲν γάρ ἀγλούς προφήτες παραγγεῖν, οἷον τὸν Ἡλίαν καὶ τὸν Μωϋσῆν, ἀλλὰ πρὸς πλειών δυστριψίν τὰ πετεινά φέρει. Εἶτα καὶ ἔτερον λογισμὸν ἐπιφέρει. Εἶπε μοι, τί μεριμνῶν κερδαίνεις; Προστίθης τῷ ἡλικίᾳ σου καὶ τὸ ἀλέχιστον; Οὐχὶ, μᾶλλον μὲν οὖν ὑφαιρεῖς τῶν σχρ-

A nostras (a) et divitiarum dispensatorem. Nec dicimus, bona nostra, sed bona Dei: si autem Dei sunt bona, ne privemus Deum bonis suis. Hoc est datur in Deo, credere quod 37² si omnia dederero et evacuavero, nihil eorum quibus mihi opus fuerit de sicut (b). Promptarium enim bonorum Deus est: aperiam et tollam necessaria.

Vers. 22-26. «Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico vobis: Nolite solliciti esse animæ quid edatis, nque corpori vestro quid induamini; anima enim plus est quam esca, et corpus plus quam indumentum. Considerate corvos quia non seminant, neque metunt, quibus non est penuarium neque horreum, et Ieus pascit illos. Quanto magis vos præstatis volucribus? Quis autem vestrum sollicitudine sua potest adjicere ad statuam suam cubitum unum? Si ergo ne id quidem, quod minimum est, potestis, quid de cæteris solliciti estis?» Paulatim in sublimiora subducit doctrinam Dominus. Vide enim ordinem. Docuit cavere ab avaritia, et apposuit parabolam illam de divite, per illam monstrans quod in ipiens sit qui plura desiderat. Deinde proficiens sermone, neque de necessariis sollicitos nos esse sinet. Quemadmodum igitur diabolusa parvis incipit, ut nos in graviora mala faciat incidere, quamobrem et myrmicoleon a Job nominatur 36: ita e diverso Dominus resolvit ejus opera. Primum enim magna peccata fugat, deinde etiam principia eorum ostendit. Cum igitur indicasset ut ab avaritia caveremus, venit et ad ipsam radicem, ut et ipsam amputet, sollicititudinem inquam, et dicit: «Propter hoc dico vobis, quoniam insipiens est, qui plura quam vita necessitas exigit, inquit, et plus in hac vita appetit, qualis erat dives; idcirco dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestrae quid comedatis: non quod mentales animæ comedant, sed quia appetat animam non aliunde corpori colligari, nisi nos alamur. Propterea sic dicit. Et aliter, corpus quidem mortuum induitur, non pascitur autem. Proinde quia animatorum est pasci, merito adhuc animæ pasci. Annon et nutritiva vis anima dicitur? Igitur ne solliciti sitis vegetative parti animæ non rationalis, quid comedatis, neque corpori quo induamini. Deinde assert rationem: Nam qui majus dedit, nempe animam, nonne et cibum dabit? Qui dedit corpus, nonne et indumentum dabit? Postea etiam ab exemplo corvorum probat quod nos nutrit, et volatilia in medium afferens. Potuerat enim sanctos prophetas in medium afferre, utpote Eliam vel Mosen, sed ad maiorem pudorem volatilia assert Deinde et aliam rationem adducit. Dic, quæso, quid sollicitudine proficiat? adjicis statuæ tuae vel minimum quid? Non, imo auferas potius quid piam et carnalibus. Sollicitudo enim tabescit. Si igitur adjicere non potest id quod minimum, quid de reliquis

58 Job iv, iuxta LXX.

(a) Ed. Lut. divitiarum cellam.

(b) Ibid. Evacuavero me totum, me atiquid rerum necessarium defecturum es,

sollitus es? Perspicuum enim, quod sicut Deus, in- A κῶν τηκεδὸν γὰρ ἡ μέριμνα. Εἰ τοίνυν τὸ ἐλάχιστον ω̄ δύνασαι προσθῆναι, τί περι τῶν λοιπῶν μεριμνᾶς; Πρόδηλον γὰρ δι, δισκερ τὴν αὐξήσιν δὲ θεὸς δίδωσιν, οἵτοι καὶ τέλλει δύσσει.

VERS. 27-31. « Considerate 373 lilia quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, nec Solomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis. Si autem gramen quod hodie est in agro, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos vestiet, o parum fidentes! Et vos nolite quererere quid esuri sitis, aut quid habiburi: et nolite in sublime tolli. Hæc enim omnia gentes mundi queruntur. Pater autem vester scit quod istis indigeatis. Quin potius querite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis.» Et hoc liliorum exemplum posuit, ut nos magis pudore suffunderet. Si enim hæc sic vestit Deus, ut neque Solomon in omnibus deliciis suis possit sic vester ut unum ex istis, quorum nulla quidem est necessitas pulchritudinis; quanto magis nos, honorabiles præ cæteris creaturas, vestiet, præsertim cum necessitas corporis indumentum postulet? Quid igitur, dicit quispiam jubes ut non colamus agros? Non dixit, Ne colatis agros: sed, Ne solliciti sitis. Etenim non prohibeo ne labores, sed ne sollicitus sis, interdico: hoc est, ne spem ponas in te ipso. Sic qui laborat, et spem habet in Deo, is citra sollicitudinem vivit. Quod enī sollicitudinem uta Deo abducēt, manifestum est. Proinde dicit: Ne queratis quid comedatis, vel quid bibatis, et nolite in sublime tolli. In sublime tolli prorsus nihil aliud dicit quam distractionem, et mentis instabilem versionem, nunc hoc, nunc illud cogitantis et ab hoc in illud, salientis, et semper sublimius quidam imaginantis secum. Annon fuerit in sublime tolli? Hanc igitur sollicitudinem, hoc est ita in sublime tolli, quia a Deo abducit, prohibet Dominus, dicens hæc omnia gentes inquirere. Sollicitudo enim non solis necessariis contenta est, sed, ut dixi, semper altius et majus quid requirit, et propterea dicitur μετεωρισμός: elatio in sublime. Et ut aliquid exempli gratia dicam: non habemus panem, solliciti sumus unde habeamus: et non in hoc subsistimus, sed et ut adipem frumenti, deinde et vinum, idque fragrantissimum, et ad hæc assas carnes, et ad has attagines et phasianos. Vides sollicitudinem, et in sublime ac amplius extollentiam quam dicit μετεωρισμόν? Eapropter Dominus amputat hæc omnia: gentiles enim hæc queruntur. Insuper et aliam affer rationem: quia Pater noster scit quia his opus habetis, imo non unam rationem, sed multas. Pater est, inquit, et si Pater, quomodo non dabit? Sed et scit, nec enim ignorat: sed et vos opus habetis (a), nec enim superfla sunt, sed vobis necessaria. Igitur cum et ipse sit Pater, et vos opus habeatis, et sciat ille, quomodo non datus esset? Quærere gitur regnum Dei ante omnia, 374 et tempora-

B Ι κατανοήσατε τὰ κρίνα πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήσει. Λέγω ὑμῖν, δι τοῦ οὐδὲ Σαλομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιβαλλέτο ὡς ἐν τούτων. Εἰ δὲ τὸν χρήτον ἐν τῷ ἀγρῷ στήμερον δύται, καὶ αὔριον εἰς κλίνενον βαλλόμενον, δὲ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι, πάσῃ μᾶλλον ἡμᾶς, διηγόπιστοι; Καὶ ὑμεῖς μὴ ζητᾶτε φίγητε δὲ καὶ τί πίνετε, καὶ μὴ μετεωρίσσετε. Τούτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπικῆται. Γρὺν δὲ ἐν Πατήρ οἶδεν, δι τὸ χρῆστε τούτων· πλὴν ζητᾶται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστίθεται ὑμῖν. » Καὶ τὸ τῶν κρίνων ὑπόδειγμα, τρίς νὸν ἐντρέψαται ἡμᾶς πλεῖστον ἔθνηκεν· εἰ γὰρ ταῦτα οὕτως ἀμφιέννυσιν δὲ θεὸς, ὡς μηδὲ τὴν τοῦ Σαλομῶντος δύξαντι σχύνεται ποτὲ ὡς ἐν τούτων, καὶ ταῦτα τοῦ κάλλους τῶν κρίνων μὴ ἀναγκαῖον δύτος, πώσῳ μᾶλλον ἡμᾶς, τὸ τίμιον πλάσμα, οὐκ ἀμφίστη, καὶ ταῦτα ἀναγκαῖον δύτος τῶν σύμματος ἡμῶν τῷ ἐνδύματος; Τί οὖν, φτισθεὶς, ἀλλά, Μὴ μεριμνᾶτε. Ἐργάζεσθαι μὲν γὰρ οὐ καλύω, μεριμνᾶν δὲ, δικράνηται: τὴν ἐλπίδα ἔχειν ἐν ἁυτοῖς, τούτο ἀπαγγελεῖ. Μὲς δηγεργαζόμενος μὲν, ἐλπίζων δὲ εἰς θεόν, οὕτως ἀμερίμνως διάγει. Οτι γὰρ τὴν μέριμναν ὡς ἐπάγουσαν θεοῦ ἐκκόπτει, δῆλον. Φησὶ γάρ· Μὴ ζητᾶτε τὶ φάγετε, δὲ τὶ πίνετε, καὶ μὴ μετεωρίσσετε. Μετεωρισμὸν γὰρ πάντως οὐδὲν ἄλλο λέγει, δὲ τὸν προπεσμὸν, καὶ τοῦ λογισμοῦ τὴν ἀστάτον παρεργάτην, ἄλλο ἐνθυμουμένου, καὶ ἀπὸ τούτου τιθέντος ἐπ’ ἑκεῖνο, καὶ ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα φανταζόμενον· οὐχὶ τοῦτο ἔστιν δὲ μετεωρισμός; Μὲς οὖν ἀπάγουσαν ἡμᾶς τοῦ θεοῦ τὴν τοιαύτην μέριμναν, ητο τὸν μετεωρισμὸν, ἀπαγγορεύει δὲ Κύριος, εἰπὼν, δα Ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη ἐπικῆται. Οὐ γὰρ μέχρι τῶν ἀναγκαίων δὲ μέριμνα ισταται, ἀλλ’ ὅπερ εἴπον, εἰ τὰ ὑψηλότερα ζητεῖται· διὸ καὶ μετεωρισμὸς λέγεται, οἶλον τὶ φημι· Οὐκ ἔχομεν ἄρτον, μεριμνῶμεν πάθει ἔσωμεν, καὶ οὐδὲ σχρι τούτου ιστάμεθα, ἀλλά καὶ ὅποτον στέρερ πυροῦ· εἴται καὶ οἶνον, καὶ τούτον ἀνθυμίζων, καὶ ὄψον πρὸς τούτοις, Καὶ τοῦτο ἀπειγῆνος δὲ φασιτοῦ. Όρες τὴν μέριμναν, καὶ τὸν μετεωρισμὸν; Διὰ τοῦτο δὲ Κύριος πανταλῶς ταῦτα ἀποκόπτει· οἱ ἔθνικοι γὰρ ταῦτα ζητοῦσιν. Εἴται καὶ Επερον ἐπάγει λογισμὸν, δι τὸν Πατήρ οἶδεν δὲ γρῆστε, καὶ οὐχ ἔντο λογισμὸν, ἀλλά καὶ πλείσ. Πατήρ γάρ ἔστι, φησι, καὶ εἰ Πατήρ, πᾶς οὐ δύσσει, Ἀλλά καὶ οἶδε, μὴ γὰρ ἀγνοεῖ, ἀλλά καὶ χρῆστε, μὴ γὰρ περιττά ἔστιν, ἀλλά χρειαδη. Εἰ οὖν καὶ Πατήρ, καὶ ὑμεῖς χρῆστε, καὶ οἶδεν ἑκεῖνος, πᾶς οὐ δύσσει; Ζητεῖτε οὖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ προηγουμένως, καὶ τὴν περὶ τὰ βιωτικὰ μέριμναν ἀποποίησαθε, ὡς ἐκκόπτουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τούτου. Καὶ τότε ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. Όρες θεόν;

(a) Edit. Lut. Sed et scit: quomodo enim ignoraret? Sed et quod opus habetis.

τις τὰ μικρὰ, οὐκ ἀρεστὸν κύτῳ ποιεῖς· κατ-
εἰ γάρ τὸ εἰδοῦ μαγελόδωμον. Εἰ ζητεῖς τὰ
ἴκετνά τε λήψη, καὶ πρὸς γε προσθήκην
ἢ τὰ μικρά· εἰ γάρ θοι σε ἀσχολούμενον περὶ
πλείου εἴσου, ἐντυχαίον πάντως, διτὶ προ-
τὶ σου ἐν τοῖς σοίς. Ὡς οὐχὶ καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς
εἶται ποιούμεν, μᾶλλον ἔκείνων φροντίζοντες
ακούσατούς ἐπιδεδωκτῶν τῇ ἡμετέρᾳ θερα-
πείᾳ τούτων προνοούμενοι, ὡς μὴ προνοούμενων
οὐ πολλῷ οὖν μᾶλλον ὁ Κύριος; Ἐκκίνπει
ἡν περὶ τῶν βιωτικῶν μέριμναν ὁ Κύριος,
τῇ ἡμᾶς ζητεῖν τὴν βασιλείαν αὐτού· μερι-
κῷ τούτῳ οὐκ ἐνεστίν. Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν
, ὅτι εὐδόκησεν ὁ Πατὴρ δμῶν δοῦναι δμῶν
λαῖν.

A lium sollicitudinem avjicite, quæ ab illo abducit,
adjicienturque vobis tunc omnia. Vides quod si
parva quæsieris a Deo, nihil illi gratum facias: inu-
nificantiam enim ejus debonestas. Sin quæsiveris
magna, et illa accipies et cum illis accipies etiam
parva. Nam cum te viderit occupatum regno suo,
plane necessarium ut et tibi in rebus tuis prospiciat.
Annon et nos in rebus propriis sic facimus,
et magis curam illorum agimus, qui se totos nobis
manciparunt, deque illis solliciti sumus tanquam
seipso ipsi negligant? quanto magis id agit Domi-
nus? Propterea Dominus omnium temporalium cu-
ram rejicit, ut quæramus regnum ejus, id quod de
temporalibus solliciti non faciunt. Noli timere, pu-
sillus grec, quia complacitum est Patri vestro dare
vobis regnum.

B VERS. 33, 34. « Vendite quæ possidetis et date
eleemosynam. Parate vobis sacculos qui non vete-
rascunt, thesaurum non deficientem in cælis, quo
sur non accedit, neque linea corrumpit. Ubi enim
thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit » Do-
minus nominat discipulos et doctrinam suam sus-
cipientes pusillum gregem: vel quod per pauci-
sunt sancti in mundo qui sponte paupertatem illam
obeant: vel quod si ad angelos conseruant, nume-
ro incomparabiliter inferiores sint, quia multo plu-
res sunt angeli. Et manifestum est hoc ex parabola
quam dixit Dominus, quod gaudeat pastor plus su-
per una ove inventa quæ perierat, quam super no-
naginta novem quæ non erraverunt. Quo loco mon-
stratur quod sicut unum se habet ad nonaginta no-
vem, ita humana natura ad angelicam. Ne timeas
igitur, dicit, o pusille grec, hoc est, ne sis incre-
dulus. Gerit enim tui curam ac providentiam Deus,
etiam si tu sollicitus non sis. Quare? Quia bonum
visum est, et placet Patri ut det vobis regnum. Qui
igitur vobis regnum dat, multo magis terrena con-
cedet. Ne igitur diffidas, quod si divitarum solli-
citudinem abjeceris, non sis habiturus aliquem qui
tibi provideat: sed vende ea quæ habes, et da
eleemosynam, et fac tibi thesaurum indelicitem. Ad hæc persuadet nobis rationibus quibus contra-
dicere non possumus. In hac enim vita, inquit, ti-
nea corrumpit, in cælis autem non sic. Non ergo
insipientis esset colligere thesauros in loco in quo
corrumpuntur? Postea quia aurum a linea
corrumpitur, dixit, et quo sur non accedit. Tinea
quidem non corrumpit aurum, sed sur diripi. De-
nique quia non omnia furto pereunt, adjicit ratio-
nem majorem, et contradictione superiorē. Ubi
enim est thesaurus vester, inquit, illic et cor ves-
trum erit. Esto enim, inquit, quod neque linea cor-
rumpat, neque sur accedat: istuc ipsum tamen ha-
bere cor addictum thesauro defosso, et animam quæ
divina possessio est, injicere terræ, 373 per se
quanto supplicio fuerit dignum? immo quomodo non
summo, si quis animadvertis? Ubi enim thesaurus
tuus, illic et cor tuum: si in terra ille, et in terra hoc :

sin autem in cælo ille, sursum est et hoc. Quis a xai μὴ ὑπὸ γῆν; ἄγγελος εἶναι καὶ μὴ ἀσπάλαξ ἵνα
igitur non sursum esse. et non sub terra, mallei? Quis non diligeret potius esse angelus, quam talpa semper in subterraneis latebris agens?

Vers.38-40. « Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ accensæ, et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis: ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei. Beati servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis quod præcinctus se, et faciet illos discubere, et transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, et in tertia vigilia venerit, atque ita invenerit, beati sunt servi illi. Hoc autem scito, quod si scisset parterfamilias qua hora sur venturus fuisset, vigilasset utique, nec passus fuisset perfodi domum suam. Et vos igitur estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. » Dominus postquam discipulum suum absque superfluis fecit et nudavit ab omni sollicitudine et cupiditate temporalium, et ita plane levem reddidit, nunc et ministrum suum facit. Eum euim qui minister esse voluerit, levem et expeditum esse oportet; ideo dicit: Sint lumbi vestri præcincti, hoc est, omnibus modis parati estote ad opera Domini vestri. Et lucernæ ardentes in manibus vestris, hoc est, ne in tenebris et absque judicio verseminti, sed sit vobis lumen verbi, quod monstrabit vobis quæ facienda et quæ non facienda. Est igitur hic mundus nox. Porro succincti lumbis sint, qui activam vitam agunt: ejusmodi enim habitibus utuntur operarii, quibus et ardentibus candelis opus est. Opus enim habet vita aeterna etiam judicii dono, ut is qui activam vitam agit, non solum sciat quid oporteat facere, sed et quomodo. Multi enim bonum quidem fecerunt, sed non bene, et tales quidem succincti fuerunt lumbis, et opera quidem fecerunt, sed non bene: nec habuerunt ardentes lucernas in manibus, hoc est, non habuerunt rectum judicium, sed vel in fastum inciderunt, vel in aliud arrogantiae præcipitum. Consideres autem et hoc, quod primum lumbi nostri succincti sint, deinde lucernæ ardeant. Primum enim operatio, et deinde contemplatio, quæ mentis est illustratio. Lucerna eniū est mens nostra, quæ cum habet lumen Dei in se fulgens, tum dicitur ardere. Demus igitur operam, ut virtutesim prædicti duabentes lucernas ardentes, et sermonem internum in affectibus et quem pronuntiamus: et internum quidem ut per omnia animam illustret: eum autem quem proferimus, ut in 376 lingua resulgeat lucidus. Internus nos illuminet, doctorum autem sermo, et qui pronuntiatur, alios. Et nos similes simus hominibus exspectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis. Quis autem autem hic dominus alias quam Christus Jesus? qui humanam quidem assumpsit naturam, et sicut sponsam copulavit sibi, et nuptias fecit, in carnem unam ei se adjungendo: imo non unas fecit nuptias, sed multas. Quotidie enim nuptiae fiunt in cælo sanctorum animarum, quas ei com-

« "Εστωσαν δικαῖοι αἱ δοφύες περιεζωμέναι καὶ εἰ λύχνοι καιόμενοι, καὶ δικαῖοι δύμοιοι ἀνθρώπους προδεχόμενοι τὸν κύριον ἐκυρῶν πότε ἀναλύει τὸν γάμων, οὓς ἔλθοντος καὶ κρούσαντος, εἴδεντος ἀνθρώπων αὐτῷ μητέριν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι αἱ ἔλθοντες κύριος εὐρήσεις γρηγοροῦντας. Ἀμήν λέγε ἡμῖν, οἱ περιέζωσται, καὶ ἀνακλικεῖται τούτοις, καὶ περιέζωσται δικονήσει αὐτοῖς. Καὶ ἐν τῇ Ἐλθῃ τὸν τῆς δικαιοίας φλακῆ, καὶ εὗρε σύντοκα, μητέρας εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, Τοῦτο δὲ γνώσατε, δεῖ τις ὁ οἰκοδε σπότης ποιεῖ εὑρίσκει τὸν κατέπτην ἡρετοῦ, ἐγρηγόρησεν ἄν, καὶ οὐκ διαφῆκε διερρήπτη τὸν οἰκον αὐτοῦ. Καὶ δικαῖοι οὖν γίνεσθε θεοίμενοι, ἐν ή δράσι οὐδεκατε, διὰ τοῦ ἀνθρώπου Ἡρετοῦ. Ἀπέριττον ποιήσας τὸν μαθητὴν αὐτοῦ ὁ Κύριος, καὶ γυμνώσας αὐτὸν πάσης βιωτικῆς μερίμνας εἰ μετεωρισμοῦ, γαῖα κοῦφον ἀπεργάσαμενος, ήδη τε ὑπηρέτην αὐτὸν ποιεῖ. Δεῖ γάρ τὸν ὑπηρέτεν θεού, κοῦφον εἶναι καὶ εὔθελη, διό φησιν. "Εστωσαν δικαῖοι αἱ δοφύες περιεζωμέναι, ὑπέρ εἰστιν, "Ετούμενοι τότε φαίνεσθε πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Δεσπότου δικαῖον. Εἰ αἱ λύχνοι καιόμενοι· διπέρ εἰστι, Μή ἐν σκάβει καὶ ἀκρισίᾳ διάγετε, ἀλλ' εἰστω δικαῖοι τὸ τοῦ λόγου φῶς, πάντας ὑποδεικνύον τὰ πράκτεα καὶ μὴ πρέπει. "Εἰστιν οὖν νῦν ὁ κόσμος οὗτος. "Εξωράμενοι δὲ τὰς δοφύες, οἱ τὴν πρακτικὴν μετιόντες. Τοιᾶσαν γέροντος σχῆμα τῶν ἡρετικῶν, οἷς δεῖ ταὶς λύχνοις προσείναι καιομένους. Δεῖ γάρ τὴν πρακτικὴν προσεῖναι καὶ τὸ τῆς διεκρίσεως χάρισμα, ἵνα δημιουργῶστεν δι πρακτικὸς, οὐ μόνον τὸ χρῆματα, ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς. Πολλοὶ μὲν γάρ τὸ καλὸν ἐκπονεῖν, οἱ καλῶς δέ· οἱ τοιοῦτοι οὖν τὰς μέν δοφύες ησαν περιεζωμένοι· ἐπράττον γάρ, τοὺς δὲ λύχνους εἶχον καιομένους, τοιτέστιν, οὐκ εἶχον τὴν ἐκ τοῦ λόγου διάκρισιν, ἀλλ' ή εἰς τύρον ἐπεσύν, ή εἰς ἄλλον ἀπονοίας κρημνόν. Νοήσατε καὶ τοῦτο, οἵτις πρώτον αἱ δοφύες δικαῖον περιέζωσται, εἰτα οἱ λύχνοι καιόνται. Πρῶτον γάρ πρέπει, εἰτα θεωρία, ήτις ἐστὶ τοῦ νοῦ Ἑλληνες. Δύναται γάρ δι νοῦς δικαῖον, δι τοῦ ἔχοντος τοῦ θεοῦ δι αὐτῷ λάμπον, τότε λέγεται καίσθαι· σπουδάσαμεν δέντρον ἀρτήν ἐσκενεῖν, οὓς τοὺς δύο λύχνους δικαῖον καὶ μεμένους· ἔχωμεν, τὸν τε ἐνδιάδετον λόγον, καὶ τὸ προφορικὸν, τὸν μὲν ἐνδιάδετον διά παντὸς ἀστράπτοντα τὸν τὴν ψυχὴν, τὸν δὲ προφορικὸν τὸν γάλασσον. Οἱ μὲν γάρ ἐνδόν δικαῖος φωτίζει, δι δὲ διδοστελεῖ καὶ προφορικὸς λύχνος τοὺς ἄλλους. Καὶ δικαῖοι δύμοιοι ἀνθρώποις προσδεχόμενοι τὸν Κύριον ἐκτείνοντες ἀναλύει τὸν γάμων ποιεῖσθαι, οὐδὲν γάμον ποιεῖσθαι, ἀλλὰ πελλούς καθ' ἐκάστη γάρ δικαῖορεν νηματεύεται ἐν ὀρεστῷ τοῦ φύσης φυχᾷς, οὓς παριετάνει αὐτῷ Παῦλος, ή εἴ τις κατέ

ν, παρθένους ἀγνάς. Ἀναλύει δὲ ἐκ τῶν ἐν τῷ καθόλῳ οὐς γέμαντο, τάχις μὲν καθολικῶς ἐν τῷ καθόλῳ λεῖψ, διτεῦρον διεύσπεται ἐν τῇ δόξῃ τοῦ διός. Τέλχα δὲ καὶ καθ' ἑκάστην ὥραν ἐν τῷ μετοῦ καθ' ἔνα συντελεῖται ἀρέτως καὶ ἀπροσδόκεται ἀριστέρας οὖν ἐκεῖνος, διν εὐρήτριαζομένον μὲν τὴν ὁσφὺν, οἷς δὴ τῷ πρακτικῷ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας θεραπεύειν τὸν ἀπομασθέντα, ἔγοντα δὲ τὸν λυχνὸν τοῦ λόγου ἃς διεκρίτεας κατόμενον, καὶ μὴ μόνον πράττει καλὸν, ἀλλὰ καὶ καλῶς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λεωφίτεν. οἶδαν τινα αὐλύχνον διεύμενον· διὰ γὰρ ἣν ὁσφὺν περιεζόνθι περιγίνεται ἡμεῖν καὶ διος λύχνος τῆς θεωρίας, μᾶλλον δὲ οἱ δύο α., δι τε ἀνδιάθετος καὶ δι προφορικὸς· τῷ τοιούτῳ βέρεσκοντι θεράπων δι Κύριος γίνεται. Περιζώτερος, φησι, καὶ ἀναστλεῖται αὐτούς. Καὶ παρελθὼν πῆσε αὐτοῖς περιεζόνται μὲν οὖν δι θεὸς εὐχή ἀπαντεν τὴν τῶν ἀγαθῶν χύσιν ἡμεῖν ἐπιτεταῖ, ἀλλ' ἀναστλεῖται ταύτην· τίς γάρ δύναται εἰς θεόν, δύος ἐστί; Καὶ δῆλον ἐν τῶν Σεραφίμ πομένον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ θεοῦ φωτός· ἵνει δὲ τοὺς καλοὺς δούλους· δλούς γάρ δι' ἀναπτάει· οὓς γάρ δι ἀνακελιμένος δλον τὸ ἀνακελεῖ, σύτω καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ παρουσίᾳ δ' δλων οἱ ἄγιοι ἀναπτύχονται. Ἐνταῦθι μὲν τῷ σωματίᾳ δύνεσιν οὐχ εὐρίσκουσιν, ἐκεῖτο δὲ ταῖς φυχαῖς καὶ τὰ πνευματικὰ αὐτῶν καὶ τὰ σώματα ἀνθερπίαν κληρονομήσαντα, πάσης εἰσεσας ἀπολαύσουσιν, καὶ ἔσται δι θεὸς τὰ πάντα ἔστιν αὐτοῖς· διαπονετεῖ δὲ τοῖς ἀξίοις, ἀμειβόμενος εἰς τοῖς ἰσοις· καὶ ὡσπερ αὐτοὶ αὐτῷ διηκόνησαν, καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ὑπηρετῶν καὶ διψιλῆ αὐτοῖς ζεῖν τράπεζαν, καὶ τὴν τῶν πνευματικῶν χάραν τουρφὴν χριζόμενος. Φυλακὴν δὲ δευτέραν φέταν νοήσας ἀν τὰς διαφόρους ἀρχαὶ τῆς ζωῆς. Οἶδαν τι λέγω· "Μαστερὸς δι ἀγυπτῶν εν τῇ δευτερὶ τρίτῃ φυλακῇ, δοκετεῖ ἐγρηροφότας εἰναι· γάρ οἱ ὥραι τῆς νυκτὸς; μάλιστα δύνου παρανοτοῖς αὐτοῖς πρώτου δύνου), οὕτω μοι καὶ ἐν τῇ διαφόρῳ καταστάσει τῆς ζωῆς εἶναι ἅρας τὰς μαχαρίους ἡμάς ποιούσας, διρεθῶμεν γρηγορούντες." Ήρπαστε τις τὰ χρήσου, τεθνήκασι σοι πτιδες, ἐσυκοραντίθησι· δι τοῖς τοιούτοις καροῖς οὐ καταπέσῃς, ἀλλ' ὥρας εὐρεθεὶς τῷ θεῷ καὶ Δεσπότῃ, καὶ μηδὲν τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ἀναγκασθῆς πρᾶξαι, δυτῶς φόρτα σε εἴρεν ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ φυλακῇ, στιν, ἐν αἰρῷ δεινῷ, καὶ δύνον θνητῶδη, καὶ τεωσιν ταῖς χαύναις φυχαῖς παρέχοντι· δεῖ οὖν φύσεως· οἰκοδεσπότη γάρ ἐσκαμεν, δις εἰ μὲν εὐεῖ, οὐ δύναται οὐδὲν κατὰ τῶν αὐτοῦ χρημάδος κλέπτεις· εἰ δὲ δύναδης ἐστί, πάντα ἅρας οἰχήται. Κλέπτην δὲ ἐνταῦθα νοοῦσι μέν τινες καὶ τὸν λόν, διστερό καὶ οἰκον τὸν φυχὴν, οἰκοδεσπότην δινδρωπον· οὐ μὴν ἔσικε πρόσφορος εἰναι τῇ

* II Cor. xi, 2. 57 I Cor. xv, 28.

Edit. Lut. omittit, habendo enim lumbos præcinctos.

nicus adventus comparatur, eo quod repente et a ἀκολουθίᾳ αὕτη ἡ ἐκδοχή⁵⁸ κλέπτη γάρ ἔντασις inopinato veniet : sicut et apostolorum quidam dicit : Dies enim Domini quasi sur in nocte⁵⁸. Et hoc loco vide quomodo interpretatur Dominus quis sit sur. Nam dicit : Et vos igitur vigilate, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. Dicunt quidam quod per primam vigiliam intelligentur hi qui aliis sunt diligentiores : per secundam vero, qui aliquantum profecerunt : per tertiam autem, qui etiam illis sunt inferiores. At alii diversas aetates exposuerunt, et primam, qua adolescentes sumus: secundam, qua viri : tertiam, qua senes. Beatus igitur quisquis quacunque aetate inventus fuerit vigilans, nec in operando bonum negligenter se gerens.

VERS. 41-44. « Dixit autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis istam parabolam, an etiam ad omnes? Ait autem Dominus: Quisnam est fidelis dispensator ac prudens quem constituet dominus super famulitium suum, ut det illis in tempore dimensum cibum? Beatus ille servus, quem cum venerit dominus, invenerit ita facientem. Vere dico vobis, quod omnibus quae possidet, præficiet illum. » Interrogavit Petrus ceu curam omnium habens, et pro auditoribus sollicitus, tanquam fratrum amator, et cui jam concredita Ecclesia, num ad omnes parabolam dicat. Dominus vero non manifeste ad interrogationem respondet, sed occulto quodam modo indicat quod dicta parabola communis sit, et ad omnes quidem perineat fideles, et ad vos apostolos, et in primis eos qui vel doctrina vel dignitate præsunt. Verum audi quisnam sit fidelis ac prudens dispensator. Parabola enim prædicta multis, inquit, congruit. Nunc autem de his qui præfecti sunt aliis, inquiero, quis inveniatur duo haec habens, fidem dico et prudentiam; rarus enim hic et inventu difficultilis. Nam sicut in dispensationibus divitiarum si quis fidelis fuerit domino suo, non autem prudens, dispersit res domini, nesciens 378 illas dispensare sicut convenit, sed non dat quando oportet, et damnum facit domino maius: iterum si prudens quis fuerit, et expendat, infidelis autem sit, sur utique fuerit, et tanto magis difficultilis deprehensu, quando prudentior: ita et in divinis opus est fide ac prudentia. Scio enim multos qui videntur virtute ac pietate ac fide prædicti, propterea quod ecclesiastica prudenter administrare nequeant, damnosos esse Ecclesias, et non solum facultates, sed etiam animas perdere: ut exempli gratia, peccavit quispiam peccato quod animam offendit: nisi prudens sit qui præsidet, sed tantum habeat fidem, hoc est virtutem absque judicio, vel ex immodiaca increpatione, vel ex intempestiva illius manusuetudine corruptitur is qui lapsus, est, et non sanatur, sed couteritur. Quisquis igitur fidelis et prudens inventus fuerit, constituetur in ministerio

A παραβολλεται· ή παρουσι τοῦ Κυρίου διὰ τὸ ἄπρο-
δόκητον, ὃς καὶ τις τῶν ἀκοστόλων λέγει· Ἡ γὰρ
ἡμέρα Κυρίου ὃς κλέπτης ἐν νυκτὶ. Καὶ ἔντασις ἡ
δύναμις τοῦ πάντας ἐρμηνεύει ἡμῖν, τίς ἔστιν ὁ κλέπτης,
φησι γάρ· Καὶ ὑμεῖς οὖν γρηγορεῖτε, διτι δὲ πει;
δοκεῖτε, δὲ τὸδε τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. Φασι δὲ πει;
διτι περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν ἐγρηγοροῦντες κοιν-
ται οἱ τῶν ἄλλων ἐπιμελεστεροι· περὶ δὲ τὴν δευτέ-
ρην οἱ ὑποδεηκότες· περὶ δὲ τὴν τρίτην, εἰ δὲ ταῦ-
ταν ἔττοις. « Άλλοι δὲ τὰς διαφόρους ἔποιες ἐ-
γγῆσαντο. Πρώτην μὲν καθ' ἣν νέοι ἐσμὲν, θεωρεῖν
δὲ, καθ' ἣν ἀνδρες, τρίτην δὲ, καθ' ἣν πρεσβύτες.
Μακάριος οὖν δοτις εὐρεθῆ ἐν διποιηθεστον ἡλιοῦ
B ἐγρηγοράς, καὶ μὴ ἀμελῶς περὶ τὸν ἔργοντα τοῦ
καλοῦ διακεκμένος.

C « Εἶτε δὲ αὐτῷ δὲ Πέτρος· Κύριε, πρὸς ἡμᾶς
τὴν παραβολὴν ταῦτην λέγεις, ή καὶ πρὸς τάντας;
Εἴπε δὲ δὲ δέ δύναμις τοῦ Κύριος· Τίς δέρά ἔστιν ὁ πιστὸς οἰκονό-
μος, καὶ φρόνιμος, οὗν καταστῆσει διάρκειαν ἐπὶ τῆς
θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι εἰναντίον τὸ στεφά-
τριον; Μακάριος δὲ δούλος ἐκεῖνος, οὗν ἀλθανόν διάρκειαν
αὐτοῦ, εὐρήσει ποιοῦντας οὔτες· ἀληθῶς λέγει
ἡμῖν, διτι ἐπὶ πάσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ καταστῆσαι
αὐτόν. » Ἐπράτησεν δὲ Πέτρος. οἷα πάνταν φροντίζει,
καὶ ὑπὲρ τῶν ἀκούοντων διακεκμένος ὃς εἰλέπε-
φος, καὶ ὃς ἡδη τὴν Ἐκκλησίαν πιστεύει, εἰ δὲ
πάντας τὴν παραβολὴν ταῦτην λέγει· δέ δὲ Κύριος
φυνέρως μὲν οὐδὲν ἀποκρίνεται αὐτῷ πρὸς τὴν
C ἔρωτησιν, ἐπικεκρυμμένως δέ δείκνυσιν, οὐ δὲ
ρήθεται παραβολὴν κοινὴ ἡν, καὶ εἰς πάντας φέννο-
σα καὶ τοὺς τυχόντας πιστούς, τῆς δὲ τρίτης ἡρακλεοῦ,
φησι, τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἀπλάκις τοὺς ὑπενθύμιας
η̄ προστασίας ἀξιωθέντας, ἡδη ἄκουε. Τίς ἔρα δὲ
δὲ πιστὸς; καὶ φρόνιμος οἰκονόμος. « Ή μὲν τρέ-
φεται παραβολὴν πολλοῖς, φησίν, φραμένη, τὸ δὲ
περὶ τῶν προστασίας ἀξιωθέντων φησι, λέγει
Διεπορῶ τίς εὐρεθῆσει ταῦτα ἔχων, καὶ τίτοι
καὶ φρόνησιν σπάνιος γάρ οὗτος καὶ διστάκης
ώσπερ γάρ ἐπὶ τῶν χρηματικῶν οἰκονομῶν εἰ-
στὸς εἴη τις τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ, μὴ φρόνιμος δὲ,
ἀπόλλυται τὰ δεσποτικά, μὴ διναιμένου διακέπει
ταῦτα ὃς δετ, ἀλλὰ διταν χρεία δούναι, μὴ δαδόναι,
καὶ πλεισμῶν ἀπώλειαν ποιοῦντος· πάλιν, εἰ φρό-
νος μὲν εἴη, καὶ ποριστικός, ἀπιστὸς δὲ, κλέπτης
δὲ εἴη, καὶ τόσῳ μᾶλλον δισφραγτος, δοφι καὶ φρ-
νιμότατος· οὔτε δὲ καὶ ἐπὶ τῶν θελων, δετ ἐν τῷ
καὶ πιστεώς καὶ φρονήσεως οὐδέτερα γάρ τοις
σπουδώις μὲν δοκοῦντας κατ' ἀρετὴν, καὶ θε-
νετε, καὶ πίστιν ἔχοντας, ἐν τῷ μὴ δίνασθαι δι-
φρονίμως διακείσθαι τὰ ἐκκλησιαστικά, οὐ μόνον
χρήματα, ἀλλὰ καὶ ψυχής ζημιώσαντας· οίον ἔσται
τις ἐν ψυχικῷ προσπτειόματι, εἰ μὴ φρόνιμος εἴη
δὲ προστάτης, ἀλλὰ μόνον πιστὸν ἔχων, τοιόσιν
ἀρετὴν ἀδιάκριτον, ή καὶ ἀμέτρου ἀπιτιμήσων, ή εἰ
πραύτητος ἀκαίρου διαφθερή δὲ πταισας, καὶ εἰ
ιασθῆσεται, ἀλλ' ἐπιτριβήσεται. » Οστις οὖν ποτε

μὲν φρόνμος, κατασταθήσεται ἐπὶ τῆς τοῦ Κύριου, ταυτίστιν ἐπάνω πάντων ἡ, διστέξεται τὸν λαϊκῷ διδόναι τὸ σι- εῖται δογματικὸς λόγος ἀστίν, φτιφον- γχαῖ, εἶται πράξεων ὑποτύπωσις, καὶ διατά- ζεται βιοῦ· ὁ τοιοῦτος, εἰ οὕτως εὐθετεῖν αὔριος, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν στήσει αὐτὸν ὁ Κύριος, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς ΙΑ' ἥμηρος καὶ ὑψηλοτέρους βαθμοῦ ἀξιώσας, αὐτὸν καταστήσει, ὡςτε καὶ τὰ ἐπίγεια ιδύοντα καὶ τὰ οὐρανία, οἵος Ἰησοῦς ὁ οἶος Ἐβλας, ὁ μὲν ἡλίου, ὁ δὲ νεφελῶντος, καὶ πάντες ἀπλῶς οἱ ἄγιοι ρώτοι τοῖς τοῦ φιλου χράμενοι· κοινὰ γάρ λαον· καὶ πᾶς ὁ τὴν πρακτικὴν μετιών τῷ ἡσύχῳ βίῳ, καὶ τὰ δουλαῖα, πάσθι, θυμὸν ἔν, οἰκονομῶν, καὶ ἐκάστω τὸν καιρῷ τῷ παράχων, θυμῷ μὲν, ὡςτε μισεῖν τοὺς τὸν Κύριον, καὶ ἐπὶ τοῖς ἔχθροις αὐτοῖς ἐπιθυμίᾳ δὲ, διστέξει πρόσωπαν τῆς σαρκὸς γκαλαν, καὶ ὅλην αὐτὴν πρὸς θεὸν ἀντι- πᾶς οὖν ὁ τοιοῦτος μηκάριος, καὶ δὴ καὶ θεωρίζει, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοῦ σχρούσοι κατασταθήσεται, πάντα τῷ θεω- ἀκίνθισις βλέπειν καὶ ἐπισκοπεῖν· καὶ οὐς τὰ μὴ Κυρίως ὑπάρχοντα, ἀλλὰ καὶ τὰ χωρίς εἴπη ὁ δοῦλος ἑκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ οὐκεὶ ὁ Κύριος μου ἀλθεῖν, καὶ ἄρχεται ἡς πατέρος καὶ τὰς πατέρικας, ἰσθίειν τε, καὶ μεθυσκεῖται, ἕξει δὲ κύριος τοῦ δού- ον ἡμέρῃ ἢ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ ἡ η, καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος τῶν ἀπίστων θήσει. Ὁ οὐαὶ τοῖς τοιού- τοις, οἱ χάρισματα λαβόντες πανευματικῆς διαφθείρουσι τὴν ἐμπιστευθετικὴν αὐτοῖς, καὶ πίνουσι μὲν, καὶ μεθυσκονταί, εἴτε ταῦτα βούλοιο νοεῖν· συμβαίνει γὰρ καὶ κακοτὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγεμόνων, κατα- τῶν πτωχιῶν χρημάτων· εἴτε καὶ μίθην τῆς παραφοράν τοῦ νοῦ, καὶ ἐν δόγμασι σήμασι. Τύπουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι προστάται τοῖς καὶ τὰς πατέρικας, φημι δὴ, τούς ἐν τῇ ἀσθενεστέρους σκανδαλίζοντες, τύπου- τὴν συνείδησιν. Ὁ γάρ ἀσθενής καὶ μι- λίδων ἐμὲ τὸν ἀρχιερέα κακῶς διεξάγοντα τύπεται τὴν συνείδησιν σκανδαλιζόμε- πληγὰς δέχεται ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἀσθεν- νεται. Ταῦτα δὲ πάντα συμβαίνει τῷ κύλφῳ τοῦ πίπετον, διτι, Ὁ Κύριος μου λθεῖν· ἀπὸ ράθυμίας γάρ. καὶ τοῦ μὴ τὴν ὥραν τῆς τελευτῆς, τὰ τοικῦτα γί- γάρ ἐνενοούμεν, διτι· ἕκει ὁ Κύριος, καὶ ἡ τελευτὴ καὶ συντέλεια τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἡμαρτάνομεν. Ἀλλ' ὅρα καὶ τὴν τιμω- στομήσει, φησιν, αὐτὸν, τουτέστι, στερήσει μάτος τοῦ διδασκαλικοῦ. Ἰνα γάρ μὴ τις οἱ συμβαλεῖται αὐτῷ τὸ χάρισμα, πρὸς τὸ θερόν κολασθῆναι, Πάκ, φησι, συμβα- τῶ τὸ χάρισμα, ὅπου γε γυμνὸς τούτου

A Domini, hoc est super omnes servos, ut unicuique det inensuram frumenti in tempore suo, sive hoc est sermo doctrinæ quo aluntur animæ, sive ope- rum exemplum, et mandatum quomodo vivere oporteat. Beatus qui talis fuerit inventus, et super omnia sua constituet illum Dominus. Non solum inter servos, sed et sublimiori gradu provehens, super omnia constituet, ut ei et terrena subsint et cœlestia. Talis erat Jesus Nave, talis Elias. Ille enim soli, hic autem nubibus cœli imperabat. Et omnes simpliciter sancti, ut amici Dei, his quæ amici sunt utuntur. Communia enim sunt omnia amicorum. Et omnis qui in solitaria vita activam vitam agit, et serviles affectiones, iram et concu- B piscentiam, gubernat, et suam cuique mensuram tritici in tempore distribuit, iram quidem ita, ut odio habeat odio habentes Dominum, et super ini- micos suos labescat, concupiscentiam vero ita, ut necessariam carnis gerat curam, et eam totam in Deum dirigat: omnis, inquam, talis beatus est, et a-sequetur etiam contemplationem, et super omnia quæ Domini sui sunt, constituet, merebitur que contemplativo oculo perspicere et eas quæ non proprie dicuntur facultates, et eas quæ proprie, æternas dico.

C VERS. 45, 46. «Quod si servus ille in corde suo dixerit: Differt Dominus meus redditum, cœperitque percutere servos et ancillas, et edere bibereque, et inebriari: venit dominus servi illius in die quo nou sperat, et hora qua nescit, et dissecabit eum, partemque ejus cum infidis ponet.» Væ talibus servis, qui donum spiritualis præsidentias acceperunt, et dispensationem sibi commissam infideliter gerunt, et bibunt ac inebriantur: sive ebrietatem sensibiliter intelligere volueris: contingit enim et hoc malis Ecclesiarum præsidibus, 379 qui deli- ciosè vivunt de bonis pauperum: sive eliam per ebrietatem intelligere placet perversionem status mentis per falsas doctrinas, vel amorem divitiarum. Verberant enim tales præsides servos et ancillas, hoc est, offendiculo sunt infirmioribus Ecclesiæ, quorum percutiunt conscientiam. Etenim infirmus et pusillanimis, cum viderit me episcopum vitam male transigere, percutitur conscientia offensus, et plagam accipit in corde, fitque infirmior. Hæc autem omnia contingunt infideli servo ex eo quod dicit: Differt dominus meus redditum: præ ignavia enim hoc facit, non cogitans horam mortis Nam si cogitaremus venturum Dominum, et in foribus finem et consummationem vitæ nostræ esse, minus utique peccaremus. Verum vide et supplicium. Dissecabit, inquit, illum, hoc est, privabit illum docendi gratia. Ne quis enim putet quod ipsi con- ferat donum ad hoc ne gravius puniatur. Quomodo, inquit, conferat ei donum cum illo nunc nudatus inveniatur? dissecari enim significat gratia privari. Enimvero ille tunc miserabilis invenitur, quod sit caro et non spiritus, quia tunc sumus in spiritu,

secundum Apostolum, quando Spiritus Dei habitat in nobis ⁵⁹. Qui autem non ambulat spiritu, sed in carne est, et expers inventus fuerit vitæ spiritualis, cum incredulis ordinatur, utpote qui cum incredulo mundo condemnatur: quoniam nihil utilitatis ab apparente fide percipit. Vera enim fides in ipso non fuit. Nam si in eo fuisset vera fides, dispensator fidelis fuisset. Verum nunc quia bibens et se inebrians fuit, et res Domini corrumpebat, fidem veram non habuit, quæ exigitur a dispensatoribus: bene ergo cum insidie ponitur portio ejus. Privatus enim dono et nudatus, mutilus invenitur, et non integer. νόμοι καλῶς ἄρχ μετά τῶν ἀπίστων τίθεται τὸ μέρος αὐτοῦ· καλῶς ἄρχεται καὶ οὐκ ὀλόκληρος.

VERS. 47, 48. « Ille autem servus qui cognovit voluntatem domini sui, nec se præparavit, neque secundum voluntatem ejus fecit, plagis vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porro cuicunque multum datum est, multum queretur ab eo: et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo. » Hoc loco amplius quiddam ac terribilius nobis demonstrat Dominus. Non solum enim iniquum, inquit, gratia nudabitur qui talis est, et nihil sibi proderit hoc ut liberetur a pœnis, sed et majoris condemnationis causa erit dignitatis magnitudo. Quo plus enim scit qui peccat, tanto graviorem pœnam sibi accersit. Et in sequentibus hoc manifestius sit. Cui enim datum est multum, ab eo requiretur etiam multum: et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo. Per hoc enim signatur, pœnam quam merentur doctores, 380 futuram majorem. Datur igitur et commendatur doctoribus: datur quidem, ut gratia sanandi morbos, et faciendi miracula, commendatur autem eis verbi et doctrinæ donum. Et cum dixit, Datur, non subjungit, Amplius exigent: sed cum dixit, Commendatur, et profecto donum verbi opus habet labore, et amplius exigitur a doctoribus Oportet enim eum non esse desidem ac ignorantum, sed multiplicare talentum verbi. Igitur, cui commendaverunt, intelligere debes, cui multum datum ad usuram. Usuram enim commendatum et depositum hic signat. At sunt qui querant: Esto, bene, puniatur is qui scit voluntatem Domini, et non facit: qui autem nescit, quare punitur? Eo quod potuisse etiam ipse discere, et noluit, sed piger fuit, ipse in causa fuit quominus didicerit: quapropter puniendum est quod sponte non didicit. Timeamus, fratres. Nam si his qui nihil scit, omnino dignus est plagis: quæ excusatio liberabit eos qui scienter de delinquunt, maxime si doctores fuerint? Gravior enim est hæc condemnatione.

VERS. 49, 50. « Ignem veni missurus in terram: et quid volo, si jam accensus est? Sed baptismo

« Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θελήμα τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἐτοιμάσας μηδὲ ποτῆσες πρὸ τὸ θελήμα κύτου, δερήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ γνός, ποιήσες δὲ ἄξια πληγῶν, δερήσεται ὀλίγας· πεντά ϕώ δόδον πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται περ' αὐτοῦ, καὶ φ περιθέντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτὸν. » Ἐνταῦθε καὶ πλεῖν τι καὶ φοβερότερον ὑποδείκνυσιν ἡμῖν ὁ Κύριος. Οὐδέποτε γάρ, φησί, τοῦ χαρομάτος γηγενῶς, σταὶ ὁ τοιοῦτος, καὶ οὐδὲν εἴη συμβαλεῖται πρὸς ἀπολαγήν τῶν καλέσαν, ἀλλὰ καὶ μείζονος αὐτῷ καταχρίσως εἰτιον γενήσεται τὸ τοῦ ἀξιώτος μέγεθος. «Οσῳ γάρ γινόσανταν ἐπιτίστε, τοσούτῳ μείζονα τὴν τιμωρίαν ἔχετε περιποιεῖται. Καὶ διὰ τῶν ἡρεμῆς δὲ σφρέστερον ταῦτα ποιεῖται. Μηδὲν γάρ ἰδόθη, φησί, πολὺ, καὶ πολὺ ζητηθήσεται περ' αὐτοῦ, καὶ φ περιθέντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτὸν. Διὰ τούτων γάρ εἴπεται τὴν τοὺς διδασκάλους δρειλομένην τιμωρίαν μᾶλις ἀπομένην. Καὶ δίδοται οὖν τοῖς διδασκάλοις πάντα περιστατεῖται· δίδοται μὲν, οἷον τὸ χάρισμα τῷ θυμιτούργῳ καὶ λασθανόντι, περιστατεῖται δὲ αὐτοῖς τὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς διδασκαλίας χάρισμα. Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ, δίδοται, οὐκ εἴπεται περισσότερον ἀπαιτήσουσιν· ἐπὶ δὲ τοῦ, περιστατεῖται· καὶ γάρ ὅντως τὸ τοῦ λόγου χάρισμα διεργάσας δίδοται, καὶ ἀπειτεῖται δὲ διδασκαλία περισσότερον. Δεῖ γάρ αὐτὸν μὴ, βραχυμετέν, ἀλλὰ πλεονάζειν τὸ τοῦ λόγου ταλαντον· τὸ τοίνυν, περιεσθεῖ, ἀντὶ τοῦ, φ διανείσθη πολὺ, δρειλεις νοεῖν τὸ γάρ δάνειον παραπατεθήκην ἐνταῦθε ὄντος. Ἀλλὰ ζητούσι τινες, «Ἐστω, καλῶς τιμωρεῖται ὁ γάρ τὸ θελήμα τοῦ δεσπότου, καὶ μὴ ποιῶν, δὲ μὴ γνός, διχτί τιμωρεῖται; Διότι δυνάμενος μαθεῖν καὶ σύνει, δῆμος οὐκ ἡθέλησεν, ἀλλὰ ἐπὸ δραμυμέτας αὐτὸς ἐστιος τοῦ μὴ μαθεῖν γέροντα, δοτεῖ διὰ τοῦτο καλαστέος, διὰ ἔκανεν οὐλας ἡμέτερα. Φρέσκωμεν, δόδελφοι· δὲ γάρ ὁ μηδὲ δλως γνοὺς, ἄξιος πληγῶν, ποτος ἐπειλέξει λόγος τούς ἐν γνώσει πλημμελοῦντας, καὶ μάλιστα εἰ καὶ διδάσκαλοι εἰεν; Φορτικῶτερον γάρ τὸ τούτων κατέχειμεν.

« Πώρος ἡλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν· καὶ τὶ θέλω, εἰ δηθη ἀνίσθη; Βαπτίσμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ εἰ:

⁵⁹ Rom. viii, 9.

ἴως ω̄ τελεσθῇ ; » Πῦρ νοεῖται μὲν ἡ habeo baptizari, et quomodo constringor donec perficiatur ? » Per ignem quidem et prædicatio intelligitur. Scrino enī ignis est, qui consumit omnem materialem et imperfectam cogitationem, et simulacra abolet cuiuscunque fuerint materiæ. Intelligitur etiam et zelus pro virtute in unoquoque nostrum accensus : fortassis autem et is est qui propter verbum Dei fit, non dissimilis autem est a priore : hoc enim igne vult Deus accendi corda nostra. Debemus ignitum pro virtute zelum habere. Unde, quid vol. id est, quantum volo, si jam accensus est ? Urget enim ut accendatur ignis ille, sicut et Paulus dicit : Spiritu ferventes. Et rursum : Αἰματοράπτην vos æmulatione Dei. Baptisma autem mortem suam dicit. Quoniam enim ignis ille non aliter accendendus erat, quam post mortem ejus : nam ex eo tempore prædicatio et zelus creverunt, propterea subdit etiam de morte, baptismum illam vocans. Hanc autem valde desiderans, inquit : Et quomodo constringor, hoc est, quam sollicitus sum ac premior, donec perficiatur ? Sitio enim mortem pro omnium salute. Ignem venit missurus non solum in omnem terram, in quam prædicatio et fides explanata sunt, sed uniuscujusque animam, quæ terra quidecum spinosa est et sterilis, a verbo autem Dei quasi igne succensa, et divinorum seminum capax, et spiritualium frugum ferax facta. Ubi enim alicujus animæ invisibiliter divina gratia contigerit, videtur desiderio Dei supra quam 531 dici queat flagrare, quemadmodum et Cleopas flagrabit divino igne cum diceret : Nonne cor nostrum accensum erat in nobis ω ? Quisquis igitur hanc affectionem expertus est, scit quid dicamus : Experiuntur autem multi etiam quando leguntur divinæ Scripturæ, vel vite sanctorum Patrum, vel si admonicantur vel doceantur, quomodo accendantur animæ ad faciendum bonum. Et alii quidem usque ad finem flagrant, alii vero statim frigescunt.

VERS. 51-53. « Putatis quod pacem venerim missurus in terram ? Non, dico vobis, imo separationem. Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres adversus duos, et duo contra tres dividentur, pater adversus filium, et filius adversus patrem : mater adversus filiam, et filia adversus matrem : socrus adversus nurum suum, et nurus adversus socrum suum. » Christus quidem est pax nostra, sed, Non veni, inquit, missurus pacem : unde ænigmatis hoc dictum est. Dicimus igitur quod non omnis pax vituperio caret, et bona est, sed est saepè pax periculosa, et procul a divina charitate rejiciens, ut pole quando pacem habemus et conspiramus in destructionem veritatis. Hanc enim pacem non venit Christus ut daret, sed contrarium vult : nempe ut dissideamus propter bonum, quod et in persecutione factum est. In una enim domo pater gentilis a filio fidelis differebat, et mater a filia, et contra. Quomodo autem di-

cendo. Quinque in domo una divisi erunt, in enumeratione sex personas posuit? Dicimus igitur quod una persona his assumpta est. Filia et nurus eadem est persona. Filia enim dicitur, si ad matrem referatur: nurus vero, si ad socrum. Tres igitur erunt divisi, pater et mater et socrus, adversus duos, filium et filiam. Filia enim cum una persona sit, duas relationes suscipit, et secundum hoc videtur duplex persona matri et socrui collata. Intellige autem simpliciter per patrem et matrem et socrum, vetera omnia: per filium autem et filiam, omnia nova. Itaque Dominus vult ut sua nova et divina præcepta et dogmata pugnent cum antiquis nostris sceleratis moribus et dogmatibus. Intellige autem etiam sic: Pater quidem mens, filius vero ratio. Divisionis horum sit in unaquaque domo, hominis inquam, ut manifestius dicam, illustrata fuit mens Dionysii Arcopagitæ, et prædicationem suscepit, repugnavit autem ejus menti, quæ tam alacriter fidem suscepit, gentilis ratio, tentans ostendere dialecticis tendiculis, ut illas sequeretur. Vides divisionem patris et filii inter se repugnantium propter Christum et prædicationem? Matrem quoque et socrum vocabis mentem, filium vero et nurum sensum: 382 et inter has est pugna propter Christum, insurgente mente contra sensum: quando mens suadet præferenda non fluxa fluxis, invisibiliaque visibiliibus, habetque ad hoc demonstrationes multas adjutrices. Committitur autem et bellum sensus contra mentem. Sensus enim per miracula et signa quæ videntur perductus ad fidem, non credit mentis cogitationibus: neque enim gentilium demonstrationes vult sequi, quæ compellunt illis attentes non credere quod Deus factus sit homo, vel quod virgo peperit. Hujusmodi sunt gentilium deliramenta, naturæ servientia. At sensus per miracula quæ videntur, præstantior omni demonstratione est, ad Dei cognitionem manuducens. Non omnis igitur pax et concordia bona est, sed est quando et pugna et dissidium divina quædam res videtur. Nullus igitur amet malos, et quamvis pater et mater adversentur legi Christi, repugnandum est eis perinde ac hostibus veritatis.

στασις θεόν τι γρῆμα δοκετ· μηδεὶς τούν φιλιζέται τῷ Χριστῷ νόμῳ, πολεμητέον αὐτὸς ὡς τῆς οὐρανωνται τῷ Χριστῷ νόμῳ, πολεμητέον αὐτὸς ὡς τῆς

VERS. 54-59. « Dicebat autem ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, imber venit, et ita sit: et cum austrum flantem, dicitis quod aestus erit, et sit. Hypocritæ, faciem cœli et terræ nostis probare, hoc autem tempus qui sit ut non probelis? Cur autem ex vobisipsis non judicatis quod justum est? Cum enim vadis cum adversario tuo ad magistratum, in via da operam, ut libereris ab illo, ne forte pertrahat te ad judicem, et judex tradat te exactori, et exactor coniciat te in carcerem. Dico tibi, non exhibis inde, donec ultimum etiam minutum reddas. » Postquam de prædicatione disseruit, ignemque et

Α διχμεμερισμένους ἔσοθι, τν τῇ ἀπαριθμήσει ἐξ πρόσωπι τάθει; Λέγομεν οὖν διτι ἐν πρόσωπον εἰς ἐλήφθη. Ἡ θυγάτηρ γὰρ καὶ ἡ νύμφη, τὸ κατὸ πρόσωπαν ἔστιν, ὡς πρὸς μὲν οὖν τὸν μητέρα προσλημβανομένον, θυγάτηρ ἀνομάσθη, ὡς δὲ πρὸς τὸν πενθερὸν, νύμφη. Τρετις οὖν ἔσονται διχμεμερισμένοι, δι πατήρ, καὶ ἡ μήτηρ, καὶ ἡ πενθερά, τοι δισι, τοι τῷ οὐρῷ καὶ τῇ θυγατέρι. Ἡ γὰρ θυγάτηρ, ὡς ἔφαμεν, ἐν πρόσωπον οὖσα, καθὸ ἐξ σχέσεις ἀνάδεχεται, κατὰ τοῦτο δοκετ εἶναι δι πρόσωπα, τῇ μητρὶ προστεθμένη καὶ τῇ πενθερῇ. Νόοι δὲ μοι ἀπλῶς πατέρα καὶ μητέρα καὶ πενθεράν πάντας τὰ παλαιά, υἱὸν δὲ καὶ θυγατέρα, τάπα τὰ νέα. δι τούν Κύριος πᾶσι τοῖς παλαιοῖς ἴμων καὶ ἀμαρτωλοῖς ἔθεται καὶ δόγματοι μάργασθαι τὰ νέα καὶ θετα αὐτοῦ ἐντάλματα καὶ δόγματα βούλεται. Νόοι δὲ καὶ οὕτως: Ποτήρ μὲν δι νοῦς, υἱὸς δὲ δι λόγος, μερισμὸς οὖν τούτων ἐγένετο ἐν τῷ δινοῖσιν, τῷ ἀνθρώπῳ φημὶ, οἷον ἵνα σφέστερον εἴπω, ἐνελάμψῃ δι νοῦς τοῦ Ἀρεωπαγίτου Διονυσίου, καὶ τὸ πήρυμα ἀδέξατο. ἀνθίστητο δὲ τούτου τῷ νοῖ τῷ ἀναποδέκτητος δεξιάμενη τὴν πίστιν δι λόγος ὁ Ἑλληνικός, ἀποδεικνύειν πειράματος, καὶ διαλεκτικῆς ἔφοδος ἀκολουθετεν ἀντιχάζων. Ὁρᾶς μερισμὸν πατέρας καὶ υἱοῦ μαχομένων ἀλλήλοις διὰ Χριστὸν καὶ τὸ πήρυμα; Καὶ μητέρα δὲ καὶ πενθερὰν καλίσαις ἐν τῷ διάνοιαν, θυγατέρα δὲ καὶ νύμφην τὴν κίσθησιν. Καὶ ταῦταις οὖν μάργη ἔστασι διὰ Χριστὸν, τῷ μὲν δισνοὶ κατὰ τῆς αἰθίσσως, διτν ἡ δάσις πεθῆρ προτιμῆν τε μὴ ρέωστα τῶν διευστῶν, τοι δέρατα τῶν ὄρχτων καὶ ἔγρη πρὸς τοῦτο παλλές ἀποδείξεις συνεργούς. Ἔστι δὲ διτν καὶ τῇ αἰθίσσω κατὰ τῆς δισνοὶς πόλεμος συγχροτεῖται. δι γὰρ αἰσθησις διὰ τῶν θυματῶν καὶ τῶν δραμάτων σημείων χειραγωγούμενη πρὸς πίστιν, οὐ πειστα τοῖς τῆς δισνοὶς λογισμοῖς, οὐδὲ τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀποδείξεις ἐπεσθαι βούλεται, συναντιχαζούσις τοῖς προσεχοντας αὐταῖς μὴ πιστεύειν, δι τοις γέροις ἀνθρώποις, δι διτν παρθένος ἔτεκε. Τοιαῦτα γὰρ τῶν φύσει δουλεύοντων Ἑλληνικῶν λαγητισμῶν ἀρτήματα. Ἡ μέντοι κίσθησις διὰ τῶν δραμάτων θυματῶν χρείττων πάστης ἀποδείξεώς ἔστι τρές θεογνωσίαν χειραγωγός· οὐ πάσοι οὖν εἰρήνη καὶ οὐρανία καλὸν, ἀλλ' ἔστιν διτν καὶ μάργη καὶ δάσις ἀποδείξεις ἔχθροις.

« Ἐλεγε δὲ τοῖς ὄχλοις, Ὅταν ἰδητε νεούν ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εἰδένας λέγετε, δι τὸ Ορόβρος ἔρχεται, καὶ γίνεται οὕτως· καὶ διτν νόοι πνέοντα, λέγετε δι τοις Καύσων ἔσται, καὶ γίνεται. Ὅποκριτέ, τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καρδὸν τούτον πᾶς εἰ δοκιμάζετε; Τι δὲ καὶ ὁρὲς ἔσταντον οὐ κρίνεται δικαιοίον; Ήτος γὰρ ὑπάρχεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου τοι ἄρχοντα, ἐν τῇ δέσμῳ διδει ἔργασίαν απολλάγεται ἀπ' αὐτοῦ, μή ποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτήν, καὶ δι κριτής σε παραδῷ τῷ πράκτορι, καὶ δι πράκτωρ σε βάλῃ εἰς φυλακήν· λέγω σοι, οὐ μὴ διέλθῃς ἔκειθεν, ίνας οὐ καὶ τὸ έσχατον λεπτὸν

ἀπολῶς. οἱ Ἐπειδὴ περὶ τοῦ κηρύγματος διελέθησθοι, καὶ πῦρ αὐτῷ καὶ μάχαιραν ὠνόμασεν· εἰκὸς τούτοις ἀκούσοντας ταράσσεσθαι, μὴ συνιέντας τοὺς ἄστοις τὸ λεγόμενον, φησίν· δειπνοπερ τὰς τοῦ ἀέρος ποιότητας ἀπὸ τινῶν σημειῶν διατιγνώσκετε, οὕτως δὲ δύναται καὶ τὴν ἡμέραν περιουσίαν ἐπιγνωσθεῖν ἀπὸ τῆς τῶν λεγομένων, ἀπὸ τῆς πρεττομένων ὑπὸ ἡμού. Καὶ γάρ οἱ λόγοι μου δεικνύουσι με ἐναντιούμενον ὑμῖν, καὶ τὰ ἔργα δὲ δομούς. Γιμνάτε μὲν γάρ τελώνια· καὶ ἀρπαγές, ἔγων δὲ οὐκ ἔγων ποὺ τὴν κεφαλήν κλίνει. "Ἐδειπνοπερ ὑμᾶς, ὁσπερ ἀπὸ τῆς νεφέλης τεκμαχίζεται τὸν ὄμβρον, καὶ ἀπὸ τοῦ νότου τὸν κπέσων, οὕτω καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἡμέρας δηλαδὴ παρουσίας ἀσκομάζειν, καὶ τεκμηριοῦσθαι, διειπνοπερ ἡλιόν, καὶ τεκμηριοῦσθαι, διειπνοπερ τὴν κεφαλήν τοῦ ἀέρος ἀμφίπτες ζόφον ἔχούστας. Ἀλλὰ καὶ πῦρ ἥλιθον βαλεῖν, καὶ καύσωντας ποιήσαι· νότος γάρ εἰμι, πνεῦμα θερμός, καὶ τῆς τοῦ βορρᾶ φυγρότητος ἀνθείστον· ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τῆς Βηθλέεμ ἐφάνην, ηὗτε πρὸς νότον κατέται. Ταῦτα εἰπὼν, διδάσκει κάτων καὶ περὶ εἰρήνης λοιπὸν ἐπικινετῆς· ἐπειδὴ γάρ ἔστι τὸν ἐπικινετήν διάστασιν, δεικνύει καὶ τὴν ἀμώμητον εἰρήνην· καὶ φησίν, δειπνοπερ ὁ ἀντιδίκος ἔλειχε σε εἰς δικαστήριον, ἐν τῇ δόῳ σπουδάσασθον, ἀγώνισθε· τὸ γάρ ἀδειά ἔργασθεν, τοῦτο δηλοῖ· τὸ πάντα τρόπουν ἐπινοήσασθαι, ὡς ἂν ἀπελλαγῆς ἐπ' αὐτοῦ· καὶ ἄλλως δὲ, τὸ ἀδειά ἔργασθεν· νοεῖται, ἀντὶ τοῦ, καὶ μηδὲν ἔχεις, δινεούσθητι, καὶ δὲς ἔργασθεν, τουτέστι, τόκον, ὑπὲρ τοῦ ἀπηλλάχθειν αὐτοῦ. Μήποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτήν, καὶ δὲ κριτής σε παραδῷ τῷ πράκτορι, τουτέστι τῷ ἐπικινετῷ, κάκιονος βάλῃ σε εἰς φυλακήν, ὡς οὐ καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῷ· Ταῦτα δὲ λέγει δὲ Κύριος, ἴνοδον διὲ τούτων τοὺς πτυχυτέρους· καὶ πρὸς τὸν εἰρηναῖον συνάγων· εἰδὼς γάρ διτὶ τοὺς γνωστέρους ἢ τῆς ζημίας φόβος καὶ τῶν κολάσεων συστάλλει, διὰ τούτο ταῦτά φησι· Νοοῦνται δὲ ταῦτα καὶ διὰ τὸν διάδολον ἀντιδίκος γάρ οὕτως ἀμέν· ἐν τῇ ὁδῷ οὖν, τῷ βλέψαι τούτῳ λέγων, ὅντες, σπουδάσαμεν ἔργαζόμενοι τὴν ἀρετὴν, ἀπηλλάχθαι ἐπ' αὐτοῦ, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς αὐτὸν μήποτε ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει παραδῷ ἡμᾶς τῷ κριτῇ. Τὰ γάρ ἔργα αὐτοῦ ἢ ἐνταῦθα ἐπινοήσαμεν, εἴτε τὰ παραδίδοσαν ἡμᾶς τῇ κρίσει, καὶ δὲ κριτής τῷ πράκτορι παραδίδωσιν ἡμᾶς, τιμωρητικῇ τινὶ καὶ κακοποιῷ δυνάμει· καὶ λοιπὸν τιμωρεῖται ἡμᾶς, ἔχρις ἂν καὶ τῷ· λεπτῶν ἀμφιτημάτων δίκας δῶμεν, καὶ τὸ τῆς κολάσεως μέτρον ἐκπληρώσαμεν. Οὐδέποτε πληρούσται τὸ τῆς κολάσεως μέτρον, ἀεὶ ἄρχει κολασθησόμεθα. Εἰ γάρ ἄχρι τύτοις εἰς φυλακὴν ἐσόμεθα, ἔχρις ἂν τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῶμεν, οὐδέποτε δὲ μέλλομεν ἀποδούναι, πρόδηλον ὡς ἀΐδιος ἡ κολάσις ἔσται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τῶν Γαλιλαίων, καὶ τῶν ἐν τῷ Σιλωάῳ. Περὶ τῆς συκῆς· καρπὸν μὴ ἐνεγκούσθε. Περὶ τῆς ἔχουσῆς Πνεύματος ἀσθενείας. Περὶ τοῦ κόκκου σινάπεως παραβολῆς, καὶ τῆς ζύμης. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος, εἰ οἱ λόγοι οἱ σωζόμενοι. Περὶ τῶν εἰπόντων τῷ Ἰησοῦ διὰ Ἡρώδην.

ε Παρῆσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἐπιγγέλ-

A gladium nominavit: quia verisimile erat audientes turbari, non intelligentes id quod dicebatur, inquit: Quemadmodum aeris qualitates a quibusdam signis cognoscitis. sic oportebat et meum adventum cognoscere ex his quae dicuntur, et ex his quae a me sunt. Etenim sermones mei demonstrant me contrarium vobis, similiter et opera. Nam vos quidem publicani et raptiores, ego autem non habeo ubi caput reclinem. Oportebat igitur vos, veluti a nubibus imbre, et ab austro aestu conjectatis, sic etiam tempus hujus mei advenimus probare et conjectare quod non venerim mittere pacem, sed imbre et turbationem. Nubes enim et ipse sum, et ab occidente humanæ naturæ venio quæ prius fuit humiliis, et magnam ex peccato caliginem habuit. Sed etiam veni ignem mittere, et aestum facere. Auster enim sum, spiritus servidus, et frigiditati aquilonis contrarius: quandoquidem in Bethlehem apparui, quæ ad austrum sita est. Et ubi haec dixit, docet eos etiam de laudabili pace. Quia enim ostenderat laudatum 383 discidium, ostendit et irreprehensibilem pacem, et inquit: Cum adversarius rapuerit te ad tribunal, in via da operam, festina et labora, id enim significat δὸς ἔργασίαν, da operam, hoc est, omnes modos cogita, quibus ab eo libereris. Vel aliter: Da operam, hoc est, etiam si nihil habeas, fenerare, et da operam, hoc est usuram, ut libereris ab iilo, nequando trahante ad judicem, et judex tradat te exactori, et exactor projiciat te in carcerem, donec ultimum iniurium reddas. Haec autem dicit Dominus exterrens per haec crassiores, et ad pacem faciendam cogens sciens quod eos qui magis terrestres sunt, metus damni et suppliciorum plus emendet, et propterea dicit haec. Intelliguntur autem haec etiam de diabolo, qui noster adversarius est. Cum igitur in via hujus vitæ sumus, demus operam, virtutibus vacando, ut ab eo liberemur, et nihil commune cum eo habeamus, nequando in futuro judicio tradat nos judici. Opera enim ejus quæ in hac vita facimus, illa tradunt nos judici, et judex tradit nos exactori, daemoni cuidam nos torquenti et afflagenti, et postea punit nos donec etiam minutorum peccatorum pœnam luamus, et mensuram pœnas impleamus. Nunquam autem impleta est pœnas mensura, semper ergo puniemur. Si enim in carcere manebimus donec extreum minutum redamus, et nunquam reddituri sumus, manifestum quod alternuum sit futurum supplicium.

CAPUT XIII.

De Galilæis et iis qui erant in Siloa. De sicu fructum non ferente. De muliere spiritus infirmi. Parabola de grano sinapi et faremento. De interrogante, num pauci salvandi sint. De nuptialis Jesu ob Herodem.

VERS. 1-5. « Aderant autem quidam eodem in

tempore, nuntiantes illi de Galileis quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum sacrificiis ipsorum. Et respondens Jesus dixit illis : Putatis quod hi Galilei præ cunctis Galileis peccatores fuerint, quia talia passi sunt ? Non, dico vobis : imo nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem et octo supra quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos, putatis quod debitores fuerint ultra cunctos homines habitantes Jerosolymis ? Non, dico vobis, imo nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. » Judas Galileus, cuius et in Actis ipse evangelista noster meminit, cum et ipse aliquantum doctus esset in lege, docuit etiam alios Galileos suo dogmati adhaerere. Docebat autem neque ore tenuis ferendum ullum omnino hominem dominum dici, neque honoris vel modestiae gratia, et ne regem quidem ipsum. Unde et multi ipsorum propterea quod Cæsarem non dicerent dominum, graviter seriebantur : qui et docebant non esse offerenda sacrificia præter ea quæ a Mose essent constituta. Ideoque prohibebant ea quæ pro Cæsare et Romanorum gente fierent sacrificia. Verissimile igitur Pilatum ob hæc indignantem jussisse occidi Galileos illos super sacrificia quæ ab eis prohibebantur fieri pro Romanorum gente, et ita sanguinem eorum commisceri sanguini sacrificiorum. Annuntiaverunt igitur quidam hæc Salvatori ut aliqua ex parte pie facta, volentes per hoc dicere quid in eosibi placeret. Putabant enim quidam illos justissime passos, utpote peccatores et seditiones, et irritantes Pilatum in odium Judæorum, eo quod urgebant Cæsarem non appellandum dominum : id quod in totius Judæorum gentis incommodum cedebat. Igitur Salvator non negans eos esse peccatores, dicit non ipsos passos esse quasi essent maiores peccatores iis qui nihil passi sunt. Nisi enim et vos resipueritis, et a seditionibus intestina bella succidentes cessaveritis, et Deum operibus placare festinaveritis, graviora patiemini. Non oportet enim prætextu pietatis suam gloriam querere, et intestinas seditiones excitare. Porro turris quæ ceciderat in Siloe, præsagium erat eorum quæ postea populo eventura erant : per paucos enim qui tunc perierunt multos erudiebat, quod et ipsi graviora essent passuri. Turris enim totius civitatis figura est : at decem et octo illi, totius populi. Cum enim sub Tito civitas rueret, omnis populus in incredulitate permanens simul periit. Sit et hoc nobis in his quæ quotidie eveniunt, admonitio. Cum enim quidam in tentationes incidunt, nobis extra tentationem positis, ne nos sollicitudinem et metum ut justi abjiciamus, quasi tanquam justi non simus obnoxii : sed e diverso magis doceamur quod in hoc puniantur illi, ut nos meliores efficiamur : quod si nos negligentes fuerimus, patiemur gravissima. ναντίον μᾶλλον παιδεύομεθα, δι: ἐπὶ τούτῳ κολάζονται παισόμεθα.

Vers. 6-9. • Dicebat et hanc similitudinem : Arborum fici habebat quidam plantam iuvinæ sua,

λοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων, ὃν τὸ αἷμα Πιλάτου ἔκαψε μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν· καὶ ἀποχριθεῖς δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· Δοκεῖτε δι: οἱ Γαλιλαῖοι αὗτοι ἀμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἤγνοντο, δι: τοιαῦτα πεπόνθασιν ; Οὐχὶ, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε, πάντες ὡς τάντος ἀπολεῖσθε. Ἐν ἑκατονταῖς δέ δέκα καὶ ὅκτω, ὅφ' οὓς ἔπεισεν διάρρηξ ἐν τῷ Σιλωάμ, καὶ ἐπέκτεινεν αὐτούς· δοκεῖτε δὲ οὗτοι ὄφειλέται τοιγάντοι παρὰ πάντες ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ ; Οὐχὶ, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε, πάντες δρυοίων ἀπολεῖσθε. Ἡ Ιούδας δὲ Γαλιλαῖος, οὐ καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν ἡ οὐτος εὐαγγελισθῆς μέμνηται, νομομαθῆς δὲν ἐν, ἔπειστο πολλοῖς καὶ ἄλλοις Γαλιλαίοις συντετρίψαντο αὐτοῦ δύγματι. Ἐδογμάτις δὲ μηδένις ἀνέβα-
B πων μηδὲ μέχρι στόματος ἀνέχεσθαι λέγειν Κύριον, μηδὲ κατέ τινα τιμὴν καὶ φιλοφροσύνην, μηδὲ αὐτὸν τὸν βασιλεύοντα· διέντο καὶ πολλοὶ γε αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ μὴ εἰπεῖν κύριον τὸν Καίσαρα χαλεπῶς ἥρκοντο, οἱ καὶ ἐδίδασκον μηδὲν παρὰ τὰς διετεταγμένας τῷ Μωϋσῃ θυσίας δεῖν ἀναφέρεσθαι· διόπερ διώλυντο τὸν πάπιλον τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ρωμαίων ἔθνους γινομένας θυσίας. Εἰκὸς οὖν ἐπὶ τούτοις ἀγανακτοῦντο τὸν Πιλάτον κελεῦσαι τοὺς Γαλιλαίους τούτους ἀμαρττεῖσθαι παρ' αὐτοῖς δὴ ταῖς θυσίαις ταῖς ἵ-
αυτῶν καλυμμέναις ὑπὲρ τοῦ Ρωμαίων ἔθνους γί-
σθαι, διότι ἀναμιγῆναι τὸ αἷμα αὐτῶν τῷ τοῦ θυ-
σίων αἴματι. Ἀπῆγγελλον οὖν τινες ταῦτα τῷ Σωτῆρι ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας δῆθεν γινόμενα, βασιλέων τὸ
ἐπὶ τούτοις ἀρέσκοντα αὐτοὺς μετέτειν. Ἐνόμιζον γέρ-
C τινες δικαιότατα αὐτοὺς παθεῖν ὡς ἀμαρτωλούς, ἐν
στάσιν κινησαντας, καὶ τὸν Πιλάτον ἀρέσκοντας
ἐπὶ τῷ μιστεῖ τοὺς Ιουδαίους· ἡ γὰρ εἰ-
στασις ἡ ὑπὲρ τοῦ μὴ καλεῖν τὸν Καίσαρα πάριν,
παντὸς τοῦ ἔθνους τῶν Ιουδαίων ἥπιτετο. Ὁ τόπος
Σωτῆρος τὸ μὲν εἶναι αὐτοὺς ἀμαρτωλούς οὐκ ἀπο-
τείται, οὐ μή φησι ταῦτα πεπονθέντας αὐτοὺς ὡς ἀμαρ-
τωλοτέρους τῶν λοιπῶν τῶν μὴ πεπονθέντων· ἐν
γάρ καὶ ὄμετος μὴ μετανοήσητε, καὶ ἀρέμενοι τοῦ ετ-
σιδέρειν καὶ ἐμφύλιοις μάχες ἀνάπτειν, θεὸν τοὺς ἥ-
γοις θεραπεύειν σπεύστε, χείρονα πείσεσθε· ἐπὶ
D γάρ μὴ προφάσει εὐσεβείας δόξαν ἔσεστος περιστά-
τας, εἰς ἐμφύλιους στάσις ἀπονεύειν. Ὁ δὲ πάρρης
δι πεσὼν ἐν τῷ Σιλωάμ, δειγμα τὸν τῶν μετὰ τοῦ
συμβοσμούν τῷ λαῷ· διὰ γὰρ τῶν τότε ἀναφεύ-
των ὀλίγων τοὺς πολλοὺς ἐπαίδευσεν, δι: τοι καὶ εἰπεῖ-
τε χείρω πείσοται· ὁ μὲν γάρ πάργος τῆς δλῆς πλ-
λεως ἐστι προτύπωσις. οἱ δὲ δέκα καὶ ὅκτω τοῦ θεοῦ
ἴδιους οὖν τῆς πόλεως ὑπὸ Τίτου, τῷ
τὸ θεοῦ συναπάλετο τῇ ἀποστολῇ ἐναπομείνατε. Τούτο ἔστω ἡμῖν πρὸς πάντα τὰ καθ' ἡμέραν προ-
πίπτοντα νοοθεσία. Μὴ γὰρ ἀπειδῆ τινες παρε-
πιπούσιν, ἡμῶν ἀπειράστων καταλιμπανομένων,
ἥδη τούτο ἡμῖν εἰς ἀμεριμνίαν παντελῆ ἔστω, δι
ὡς δίκαιοι ἀπειράστοι καταλιμπανομεθα, ἀλλὰ το-
ἐκεῖνοι, ίντι ἡμετές βελτιωθῶμεν, εἰ δὲ μή, τὰ χείροις

ε "Ἐλεγετε δὲ ταῦτην τὴν περιβολὴν· Συκῆν εἶχε τις
ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ περιτεμένην, καὶ ἦλθε ἡ-

χρεὸν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ εὑρεν· εἶπε δὲ πρὸς Αὐτὸν καὶ ἦλθεν φρεστὸς. Ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν, ἐν τῷ συκῆ ταῦτα, καὶ οὐχ εὑρέσκω· ἕκκριψάν με, οὐτε τὴν γῆν καταργεῖ; Οὐ δὲ θεῖς λέγει αὐτῷ· Κύριε, ἀφες αὐτὴν καὶ τὸ ἔτος, οὐτε οὗτον σκάψω περὶ αὐτὴν καὶ κοπρίῃ, καθὸν μὲν ποιήσῃ καρπὸν· εἰ δὲ εἰς τὸ μέλλον ἔκκριψεις αὐτὴν. » Ἀκολούθησεν τὴν παραβολὴν ταῦτην· ἐπειδὴ γάρ διεῖ· Ἐάν μὴ μετανοήσῃς, ἀπολεσθεῖς, Εἰπεισουσάντες τὴν παραβολὴν ταῦτην. «Εστιν καὶ ἡ γενεὰ τῶν Ιουδαίων φίλλα μόνα πικράς, καρπὸν δὲ μηδὲ παρέχουσα. »Ἐν τῷ ἀμπελῷ τοῦ Θεοῦ Ἱστάτο, τῇ πολιτείᾳ τῇ Ιουδαϊκῇ, ὁμοσπόδιος ὁ Χριστὸς ἐλθὼν, καὶ ζητῶν καὶ ἀγαθοεργίας ἐν αὐτῇ, οὐχ εὗρε. ἐπὶ την, ἡλιοῦ, δὲ Μωυσέως, δὲ προφῆτῶν, καὶ τὸν δι' ἔστατον· ὑστερὸν μάντοι μὴ μετανοήσκοντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης· οὐκέτι γὰρ Κυρίου· καὶ λαὸς ἀγίος καλοῦνται· εἰς τὸν τόποντὸν ἀντιτίχθησαν τὰ ἄνθη τὰ δυνάμενα φρεσταῖς. Νιηθεῖται δὲ καὶ οὐ μόνος ἀνθρώπος· οἰκοδεσπότης, δὲ Θεὸς καὶ Πατέρης· ἀμπελὸς δὲ δὲ τὸ Γέλος τοῦ Θεοῦ· φιλοπονῆσαι δὲ καὶ τὸν ἀμπελῶνας οἴκους ἔνδημος τῆς αὐτῆς· ἕκκριψαν τὴν συκῆν ὡς ἀκαρπὸν οὐκέτι δὲ τὸ Χριστὸς· λέγων· «Ἀφες αὐτὴν καὶ τούτο τὸ ἔτος. » νόμου καὶ προφῆτῶν οὐκέτι ἔνδεισαν, καὶ οὓς καρπὸν οὐκέτι διέδωκαν, ἀλλά γε κάρην αὐτοῖς ἀρδεύσων ιούτους δόγμασι καὶ παθήμασι, ἐν ποιήσαις καρπὸν εὔπειθείας, εἰ δὲ μηδὲ γάρ, μέλλον ἔκκριψεις αὐτὴν, τῆς τῶν δικαιῶν ἔκτεινάν τούτοις. »Ἐκ τρίτου δὲ καρπὸν ζητεῖ· ἡ φύσις ἡμῶν, οὐκέτι διέδωκεν· ἀπαξ μὲν, τῷ παρεδείσῳ τὴν ἐντολὴν παρέδημεν· δεύτερον, δὲ τὸν νόμῳ φρεστοποίησαν, καὶ τοῦ τὸν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἐν δομοιώματι μόσχους καὶ χόρτον. »Καὶ τρίτον, δὲ τὸν Σωτῆρα γίνεται παρηγένετο, εἰπόντες· Οὐκέτι ξύρομεν, εἰ μὴ Καίσαρε. Καὶ δὲ καθένα δὲ ἡμῶν, τὸν ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Θεοῦ, τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ ζητῶν καρπὸν δὲ Θεὸς, καὶ ἐξαντέρησεν τὸν ἔκκριψην τοῦ βίου τούτου προστάττει· δὲ τὸν ἀρρενεργὸν ἰκετεύει φείσασθαι. Τίς δὲ δὲ τὸν ἀμπελόν; «Η ὁ ἀγγελος ὁ ἔκάστου φύλακες, ή καὶ αὐτὸν ἀνθρώπος· ἔκαστος γάρ αὐτὸς ἐντῷ ἀμπελῷ. Πολλάκις οὖν ἀρρενεργίας θανατώδεσιν, ή κινδύνοις περιπεσόντες, »Ἀφες, ὁ Κύριε, λέγει τούτο τὸ ἔτος, καὶ μετανοήσομεν· τοῦτο λοιπὸν τὸ σκάψι, καὶ περιβάλετον κοπρίῃ. Σκάψει μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ, δεῖν τὸν χοῦν τῶν βιωτικῶν οὐκέτι πατεῖνασσηται, καὶ κουφίζεται. Κόπρια δὲ περιβάλλονται, ή τῆς ἀτιμοτέρας ἀγωγῆς οὐ πάνταν καταπικτουμένης θερμότης· δεῖν δὲ δόξης εἰς ἄδοξον βίον ἐντὸν ἐπιφύλησην τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, κόπρια λέγεται περι-

propter salutein animæ, stercus circa animam mittere dicitur ad hoc ut fructum faciat. Si quidem fecerimus fructum: sin minus, non ultra relinquit nos in vinea sua, sed exsecat a mundo, ut ne frustra occupemus locum. Peccatorem enim quis videns diu differentem, offenditur, et pejor fit; et sic inventur peccator neque ipse fructum faciens, et alium quoque impediens ne 386 fructum faciat. Quod si exsecetur ex hac vita, fortassis ii qui exsectum viderint, hoc animo secum perpendentes, mutabuntur et fructum facient. Tribus autem annis dicitur paterfamilias venire ad sicutum, fortassis propter tres leges quas nobis dedit et quibus ad nos venit Dominus, quae sunt naturalis, legalis, et spiritualis. Oportebat sane nos naturali lege com monitos fructum facere: nam natura docet quid facere oporteat: at quia in nobis naturalem inventit inutilem, dedit et Mosaicam legem naturæ adjutricem: quæ cum et ipsa inventa est insufflera propter nostram desidiam, addidit et spiritualem. Ubi igitur tres illæ non meliorem reddiderint cujuspiam animam, neque longanimitate et misericordia Dei fit emendatior, tunc postea monere non ultra sinitur: non enim Deus sæpe procrastinationibus illuditur. Quid autem si per tres annos ætatum status intelligas? Pueri m, hoc est adolescentiam octo et decem annorum: virilem, et tertiam eorum qui jam incipiunt fieri vetuli. Quando igitur in tertio anno, hoc est senecta, non damus fructus, et adhuc permittimus vivere ut adjiciamus stercus, vileni pœnitentie vitam propter Christum accipientes, et deinde etiam tunc mentimur, non ultra nobis parcat De minus, sed excidet, ut ne frustra occupemus terram, et alios offendamus. Et hæc expositio proposito textui consona mihi videtur.

VERS. 1C-17. « Docebat autem in una synag— garum Sabbatis: et ecce mulier quæ habebat spíritum infirmitatis annis decem et octo, et aliquid con— tracta, nec omnino poterat exigere caput: quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi: Mulier, liberata es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, et confessim erecta est, et glorificab. et Deum. Respondens autem princeps Synagogæ in— dignans quod Sabbatho saasset Jesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt in quibus oportet operari: in iis ergo venite ut sane inimi, et non in die Sabbathi. Respon— dens autem ad illum Dominus dixit: Hypocrita, unusquisque vestrum Sabbatho nonne solvit bovem suum aut asinum a præsepi, et ducit aquatum? Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit Satanus ecce decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die Sabbathi? Et cum hæc diceret, erubescabant omnes adversarii ejus, et omnis populus gaudebat super universis quæ gloriose siebant ab eo. » Morbus illa mulieri diabolo afflidente accidebat, sicut et Dominus dicit, quam alligavit Satanus decem et octo annis. Nam fortassis propter peccata defelictam a Deo punivit Satanus. Omnia enim

A bñlein τῷ φυχῇ πρὸς τὸ καρποφορῆσι· ἐὰν μὲν οὖν ποιήσωμεν καρπὸν, εἰ δὲ μήτε, οὐκέτι ἀφίσου ἡμᾶς ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ, ἀλλ’ ἔκασται τοῦτον τὸν γέροντόν τον τόπον· τὸν γέρονταλόν πολυχρονῶντα βλέπων τις, βλεπτεῖ, καὶ χειρῶν γίνεται· καὶ ὅτας εὑρίσκεται ἐν ἀμπελῶνι μήτε αὐτὸς καρποφορῶν, καὶ ἀλλιψ ἐγενδίων δυναμένῳ καρποφορεῖν. Εἰ δὲ ἔκαστη τοῦτον βίον, τάχις οἱ ἐκκοπέντες αὐτὸν, ἰδούσι, εἰς συναίσθισιν ἑρχόμενοι, μεταβλοῦνται καὶ καρποφορήσουσι. Γρίς δὲ ἐτη λέγεται ἑρχεσθαι ὁ ὄντεςπότης ἐπὶ τὴν συκῆν, τάχις μὲν καὶ διὰ τὸ τρίκειναι τοὺς δεξομένους ἡμῖν νόμους, δι’ ὧν ἑρχεται πρὸς ἡμᾶς ὁ Κύριος· εἰσὶ δὲ οὗτοι, ὁ φυσικὸς, ἢ οὐκινός, καὶ ὁ πνευματικός. Ἐδει μὲν γάρ τῷ φυσικῷ νόμῳ πατιδευμένους ἡμᾶς καρποφορεῖν· ἵ γάρ φύσις αὐτὴν διδάσκει τὸ δέον· ἐπειδὴ δὲ ἀγριτῶν εἴρεν ἐν ἡμῖν τὸν φυσικὸν, ἴδωκε τὸν θεωτικὸν βοηθὸν τοῦ φυσικοῦ νόμου· ὡς δὲ καὶ οὗτος ἀγριστος διὰ τὴν ῥευμάτων ἡμῶν εὑρίσκεται, δίδωσι τὸν πνευματικόν δτεν οὖν οἱ τρεῖς οὗτοι μὴ βελτιώσουσι τὸν τινὸς φυχὴν, μηδὲ ὑπὸ τῆς μακρεζωίας καὶ φαναρωπίας βελτιώθειν, τότε δὴ εἰς τὸ μελλον οὐκέτι κατέται· εὐ γάρ πολλάκις ἐκπατάται δὲ θεῖς ταῖς ὑπερημερίαις. Μήποτε δὲ καὶ τρίτη ἐτη νοσήσῃ τὰς τρεῖς καταστάσεις τῶν ἡλικιῶν; Ττιν πειδοῦν, ητοι τὸν μειράκιον, ητις περὶ τὰ ὄκτωακτέρες ἐπι λογίζεται· ττιν ἀνδριάνη, καὶ ττιν τρίτην τῶν ἡλιαρχέμενων πολιεύθαι. Οταν οὖν ἐν τῷ γέροντι τρίτῳ ἐτει, οὐ δώμεν καρπούς, καὶ ἐτι συγχωρεῖται ζησὶ πρὸς τὸ περιβάλλεν γυνόν, τὸν ἄπον διὰ Χριστὸν ζωὴν ἐπανηρριμένον, εἰτα καὶ οὐκ φευσθέσι, οὐκ ἐτι φείσεται ἡμῖν δὲ Κύριος, ἀλλ’ ἐκκύψει, ἵνα μὴ καταργῆμεν τὴν γῆν καὶ ἄλλοι βλέποντες. Αὕτη ἡ ἐνίγματις δοκεῖ μοι εἶναι πρωτεύεται τῷ σκοπῷ τοῦ προκειμένῳ.

« Ἡν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς Σεβρόσι· καὶ ιδοὺ γυνὴ ἦν πνεῦμα ἑχωτισθενείας ἐτη δέκα καὶ ὅκτω, καὶ ἦν συρκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνταύψει εἰς τὸ παντελές· μηδὲ αὐτην ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησε, καὶ εἶπεν εἰτι· Γύναι, ἀπολέλυ-κα τῆς ἀσθενείας σου· καὶ ἐπειδην αὐτῇ τὰς χειρας, καὶ παρχρῆμας ἀνωρθώθι, καὶ ἐδέξεται τὸν θεόν. Ἀποκριθεῖς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἀγανακτῶν, ὅτι τῷ Σαββάτῳ θεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς ἐλεγε τῷ ὅχλῳ· Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν, ἐτι εἰτι ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἑρχόμενοι θεραπεύεσθαι, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου. Ἀποκριθη δὲ καὶ εἶπεν· Ἐποκριτά, ἐγκατοι θμῶν τοῦ Σαββάτου οὐ λύει τὸν βιον αὐτού, καὶ τὸν ὄντα τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγγειλει ποτίζει; Ταῦτη ἡ θυγατέρα Ἀβραὰμ οὔσαν, ἐν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἐπι δέκα καὶ ὅκτω ἐτη, οὐκ ἐδει λυθῆνται ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου; Καὶ ταῦτα λέγοντας κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι εἰπεῖ καὶ πᾶς δὲ ὄχλος ἔχοντες ἐπι πάσι τοις ἐνδέκα τοις γινομένοις ὑπὸ αὐτούς. » Ἐξ ἐπηρείας ἐνδέκα καὶ τὸ πάθος τοῦτο τῷ γυναικὶ συνέσθη, καθὼδη δὲ οἱ Κύριός φησιν· ἦν ἔδησεν δὲ Σατανᾶς ἐτη δέκα μ

Ισως γάρ διὰ πτελίσματά τινα ἐγκατα-
ν ὑπὸ Θεοῦ ἐπιμερέτο ὁ Σατανᾶς. Παρα-
δοτοὶ τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι πάντων
ἐρῶν, ὅπερ ἔναντι παρὰ Θεοῦ συγχωρη-
τοὶ καὶ κέ δρχῆς αὐτός ἡμῖν πρόδενος ἐγε-
ἰ ἐκπεσεῖν μὲν τῆς ἀρθροίσας, ἐφ' ἦ-
ν, νοσερῷ δὲ σώματι καὶ παθῶν δεκτικού-
μενοι τοὺς δερματίνους γάρ χιτῶνας τοῦτο
πάντως. Οἱ μέντοι Κύριος θεοπρεπεστάτῃ
ι ἔξουσίας γεμούσῃ τῆς γρανικὸς ταύτης
καὶ ἀλιτύνει. Ἔπιτιθεσι δὲ καὶ τὰς χειρας
τοι μάσθαινεν, διτὶ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν τε
ειπεν ἡ ἄγρια πεφόρηκε σάρξ· λίθος γάρ ἦν
οὐχ ἐπέρου τινὸς παρ' αὐτὸν ὅντος κατα-
πλιθούσποστάτων· καχωρισμένου, καθάδη δὲ
τῷ διαστεβεῖ δοκεῖ. Ή μὲν οὖν ἀγαθότης
τοι ταύτη, καὶ οὕτω τὸ οἰκεῖον πλάσμα
Οἱ δὲ δέ δρχῆς τὴν γυναῖκας δεσμήσκες
ἀχθόμενος τῇ ταύτῃ λόστη, οἰλα θέλων ἐπὶ^B
κοινοχεῖσθαι αὐτὴν, δεσμεῖ τὸν δρχισυνάγω-
θθόντην, καὶ διὰ τοῦ στόματος τούτου ἐπ-
φθιθεῖσθαι· οὕτω, ἕρε παντεχοῦ τοῖς καλοῖς
.. Ἀγχινακτεῖ οὖν διτὶ ἐν Σαβδάτῳ ἡ θερζ-
ονε, ὃν διὸ Κύριος χριεστάτῳ ὑποδείγματι
των ζώων ἐλέγχει· θίεν οὐ μόνος αὐτὸς
ὑτοῖς λόγοις, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἀν-
τῷ· Ἰησοῦ ἀπὸ τῶν λόγων κατρχθύνοντο.
φ ἦν ἀνόητον τὸ κωλύειν θερπευθῆναι
· ἐν Σαβδάτῳ, διὰ τὴν ἀγρίαν δῆθεν τὴν
νόμου τῷ Καβδάτῳ προστεγμένην. Οἱ
ἀντικείμενοι τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῶν λόγων κατ-
ο, οἱ δὲ δῆλοι ἔχαιρον ἐπὶ τοῖς ἔργοις, ὡς
τοῦτος ἔργοις οὐκ ἔχαιρον, ἀλλ' ἐκετήκοντο
γροῦντος τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ τοῦ δῆλου
ιούμενοι ἐκ τῶν σημείων, ἔχαιρον, ίστεων
τες. Ταῦτα δέ μοι λάμβινε τὰ θύματά καὶ
ἴντος ἀνθρώπων· συγκύπτει γάρ ἡ ψυχὴ,
τὰς γηῖνας μόνας φροντίδας νεύῃ, καὶ
ράνιον ἡ θετον φρντάζεται· διὸ καὶ ὀκτὼ
ἴτη νοσεῖν λέγεται. Ὄταν γάρ τις περὶ τὴν
τῶν ἵντολῶν τοῦ θείου νόμου, αἰτινές εἰσι
ι περὶ τὴν ἀπίδει τοῦ ὄγδου σίλων· ἀσθενῆ,
όκτὼ ἔτη συγκύπτειν λέγεται· ή οὐχ δ τῇ
εἰμέννες, καὶ ἀμαρτάνων δεὶ τὰς τε ἔντο-
τ, καὶ τὸν μέλλοντα σίλων οὐ προσδέχεται;
Κύριος ἐν Σαβδάτῳ καὶ Συντριψτὴ θερπεύει
ὤτην ψυχήν. Ὄταν γάρ συντριψτὴ τις ἐν-
οὔς τῆς ἐξομολογήσεως λογιομούς· Ιούδας
ιολόγησις λέγεται· καὶ Σάδδατον σχοῖνη,
ἄγριαν ἀπὸ τῶν κακῶν, τότε θερπεύει
Ἰησοῦς, οὐ λόγω μόνων λέγων αὐτῷ· Ἀπολέ-
τοσθενεῖς σου, ἀλλὰ καὶ τὰς χειρας ἐπιθεῖς δε-
ειν τὰ τῆς ἀρτηῆς ἔργα δέξασθαι, καὶ μὴ διὰ
ἀρκεσθῆναι.
εγε δὲ, Τίνι δομοίς ἔστιν ἡ βραστεία τοῦ Θεοῦ,
δομούσων αὐτήν; Όμοια ἔστι κόκκη σινά-
λκον ἀνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἔχυτον,
ησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγχ, καὶ τὰ
τοῦ οὐρων κατεσκήνωταν ἐν τοῖς κλάδοις

mala humanis corporibus Satan infert, quando ei a Domino permittitur : quandoquidem nobis et ab initio auctor fuit 387 ut ab incorruptione in qua conditi fuimus, excideremus, et inservo passionumque capaci corpori alligati essemus. Hoc enim per pelliceastunicas intelligimus. At Dominus voce Deo dignissima potestateque plena, mulieris istius morbum fugat. Imponit autem ei et manus ut discamus quod Dei sermonem virtutemque et operationem sancta caro habuerit. Sua enim propria erat, et non alterius cuiuspiam sibi assistentis, et proprietate personae separata, sicut impio Nestorio videtur. Igitur tanta quidem Domini benignitas, ut proprio figmento misericors esset. Satanas vero qui prius mulierem alligaverat, morbi solutionem dolens, et eam amplius affligere cupiens, alligat principem Synagogæ invidia, et per os ejus miraculum calumniantur : more enim suo bonis ubique imponit. Indignatur ergo quod in Sabbato sanatur : quem Dominus pulcherrimis exemplis brutorum animalium arguit. Unde non ipse tantum talibus sermonibus, sed et omnes alii qui adversabantur Jesu, confundebantur. Magnæ enim stultitiae erat, prohibere hominem sanari in Sabbato propter otium quod aliqua ex parte in Sabbato lex præceperat. Igitur qui adversabantur Jesu, confundebantur. Turbae autem gaudebant in operibus, sicut illi operibus non gaudebant, sed insaniebant, Christo faciente miracula. At turbæ ex miraculis utilitatem percipientes, gaudebant, maxime quod sanationibus fruerentur. Intelligas autem, oro, miraculum istud etiam de internu homine. Incurvatur anima quando ad terrenas tantum curas vergit, et nihil coeleste vel divinum secum concipit. Idcirco decem et octo annis ægrotare dicitur. Quando enim quis in observatione mandatorum divinæ legis quæ sunt decem, et in spe octavi sæculi infirmus fuerit, decem et octo annis dicitur incurvari. Annon incurvatur et contrahitur qui terrenis addictus peccat semper, mandata reprobatur, et futurum sæculum non exspectat ? Sed Dominus in Sabbato et Synagoga sanat tales animam. Quando enim quis in seipso colligit confessionis cogitationes : Judas enim confessio dicitur, et Sabbatum tenet, hoc est, feriatur a malis : tu. c eum sanat Jesus, non sermone tantum dicens ei : Liberatus esto ab inservitiate tua : sed et manus imponens. Opus enim est nobis ut ad operandum opera virtutis suscipiamus et divinarum manuum cooperationem, et non per solum verbum et instructiones eruditri contenti, pulemus nos sanitatem consecutos.

VERS. 18-22. « Dicebat ergo : Cui simile est regnum Dei ? et cui simile faciam illud ? Simile est grano sinapi quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et evasit in arborem magnam ; et volucres 388 cœli nidulabantur in ramis eius. Et

iterum dixit : Cui simile faciam regnum Dei? Si-
mile est fermento, quod acceptum mulier abscondit
in farinæ sata tria, donec fermentetur totum. Et
ibat per civitates et castella doccus, et iter faciens
Hierosolymam. • Grano sinapi comparat regnum
Dei. Regnum autem Dei prædicatio est, et verbum
Dei. Per prædicationem enim regnavit in animabus
hominum. Enimvero sicut sinapi videtur quidem
parvum esse, multam autem habet virtutem, i.e.
et sermo Evangelii contemnitur quidem a multis,
et apparet esse stultitia : cum vero illum homo
suscepit, et miserit in hortum suæ animæ, arbo-
rem magnam facit, ita ut et ramos dilatet, ac vo-
latilia cœli, hoc est, homines qui in sublime volare
nuntur. nidos habeant in ramis. Qui enim super-
gressi sunt terrestria, in ramis prædicationis, hoc
est, dilatatis sententiis quiescent; ut exempli gra-
tia quid dicam : Granum sumpsit Paulus, parvam
Ananias⁶³ instructionem, sed plantatum hoc gra-
num in horto ejus pingui, ramos fecit, multas, in-
quam, et bonas doctrinas ac epistolas, in quibus
nidulabantur non solum huius tunc sublimes mente
et sapientia, uti Corinthii, Dionysius, Hierotheus
et alii plurimi, sed et qui reliquis temporibus.
Potest per granum sinapis intelligi et Dominus
ipse, vilis enim videbatur, nam fabri filius, et pau-
perimus. At ubi cecidit in cor terræ, cum moriūus
esset, et sepultus in horto, ramos pulchros apo-
stolos fecit, in quibus quiescent omnes qui i*rius*
agitabantur et vexabantur a spiritu erroris, nempto
gentiles; qui comparabantur volatilibus, proprie-
mentem facile mobilem, et illusioni obnoxiam,
magnoque levitatis. Tales enim sunt omnes qui i
errant, volatilibus cœli, hoc est aeris, assimilati.
Iterum assimilatur fermento divinus sermo, quod
sumptum mulier, hoc est humana natura, occul-
tavit in farinæ sata tria, hoc est, in corpus, spiri-
tum, et animam, ita ut illi sanctificentur, sicut
dicit beatus Paulus, sicutque una contemporatio
communione cum Spiritu sancto. Intellige autem
per muliorem animam : sata vero tria tres partes
ejus, rationalem, concupiscibilem, et irascibilem.
Si quis igitur in tribus illis partibus sermonem Dei
occultari, faciet illam totam spiritualem, ita ut
rationalis non labatur in doctrinis, neque irascibilis
et concupiscibilis absque ratione ferantur, sed fer-
mententur et assimilentur sermoni Dei. Perambula-
bat vero Jesus per pagos et civitates docens. Neque
ita in parva venit oppida et pagos, ut magnas civitates
negligeret : id quod faciunt qui volunt simpliciores
decipere, neque ita venit in civitates, 389 ut ostendat
et gloriosus parvas negligens : sed ut com-
munis Dominus, imo ut pater qui omnium curam
agit, ubique circuit. Nunquid autem ita transit per
externas civitates, in quibus non lo! erant legispe-
riti : a Jerusalem autem fugit, utpote formidans
reprehendi a legisperitis, vel suspicans ne ab eis

A αὐτοῦ. Πέλιν εἶπε· Τίνι δμειώσω τὴν βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ; Ὁμοίας ἔστι ζύμη, ἡν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψε
εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, οὓς οὐ ἐξυμάθη, δλον. Καὶ
διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων, καὶ
πορείαν πιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ. • Κύριοι οι-
νάτεως παραβάλλει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· βασι-
λεῖα δὲ θεοῦ δὲ λόγος καὶ τὸ κήρυγμα. Διὰ γὰρ τῶν
κηρύγματος ἐβασιλεύειν ἐπὶ τὰς φυχὰς τῶν ἀνθρώ-
πων. Μετέπειτα οὖν τὸ σίνηπι δοκεῖ μὲν εἰναι ψυχὴ,
πολλὴν δὲ τὴν δύναμιν ἔχει, οὕτω καὶ δέρμα τοῦ
Ἐναγγελίου καταφρονεῖται μὲν τοῖς πολλοῖς, καὶ
δοκεῖ μωρὰ εἶναι, λαβόν δὲ αὐτὸν ἀνθρώπον, καὶ
βαλόν εἰς κῆπον αὐτοῦ, ηγουν τῷ ἔστι τοῦ φυχῆς,
δένδρον μέγχ ποιεῖ, ὅστε κλάδους αὐτῷ προστίναι,
καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, δπερ ἔστι τοῖς τέ
ὑψηλὰ θέλοντας πέτεσθαι ἀνθρώπους, κατεποκνών
ἐν τούτοις τοῖς κλάδοις. Οἱ γὰρ τῶν γηγένεων ὑπερ-
κείμενοι, ἐν τοῖς κλάδοις τοῦ κηρύγματος, ἥτοι τοὺς
ἡπλωμένους νοήμασιν ἀνταποκύνονται· οἵδιν τί ἔργοι,
κόκκον Βασιλεὺς δὲ Παῦλος, τὴν μικρὰν τοῦ ἀνθρώπου
κατέχειν· ἀλλὰ φυτεύσας τοῦτον τὸν κόκκον ἐν τῷ
πίσιν αὐτοῦ κῆπῳ, κλάδους ἐποίησε, τὰς πολλὰς,
φημι, καὶ καλές διδοκαλίας, καὶ ἐπιστολὰς, ἵνα εἰς
κατεποκνώντας μόνον οἱ τότε ὑψηλοὶ καὶ σοφοὶ κατέ-
νον καὶ σφίζων, οἵοι οἱ Κορίνθιοι, διατονίοις, διερθρίσθιοι
καὶ ἄλλοι πλειστοί, ἀλλὰ καὶ οἱ καθ' ἐκάστας
καρπούς διάντεται κάρκος σινάπεως νοτιθήνει καὶ τί-
τος; διά Κύριος, εὐτελής; μὲν τὸ φυτεύμενον· τάκτος
γὰρ οὐδέ, καὶ πενέστατος· πεσῶν δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς
γῆς διὰ τοῦ νεκρωθῆναι, καὶ ἐν τῷ κήπῳ τῷ τρόπῳ
κλάδου, ὥραίους τούς; ἀποστόλος· ἐπιλέσσει, εἰς
ἐκανακάστατοι πάντες οἱ πρώην περιφράσκονται
παντὶ πνεύματι· τῆς πλάνης, οἴον οἱ ἐξ οἴκων πα-
τεινοὶς παρθενάλλομενοι διὰ τὸ τοῦ λογισμοῦ εἰπε-
ρίγωγον καὶ εὐεξαπάτητον, καὶ πολλῆς γέμον πο-
ρθητος. Τοιούτοις γὰρ πάντες οἱ πλανώμενοι, πεπο-
νικοὶ τοῦ οὐρανοῦ, ταυτέστι τοῦ ἀέρος δοικότες. Πά-
λιν ξοικεί ζύμη ὁ θεός; λόγος, ἡν λαβοῦσσα γυνὴ,
ταυτέστιν ἡ ἀνθρωπεία φύσις, ἔκρυψε εἰς ἀλεύρου
σάτα τρία, ταυτέστιν εἰς σῶμα· φυχὴν, πνεῦμα,
ὅστε ἀγισθῆναι τρίτη, καθάδη φησιν δὲ μακάριος
Παῦλος, καὶ γενέσθαι ἐν φύραμα τῇ πρὸς τὸ ἄγιον
Πνεῦμα κατενάντι. Νοήσας δὲ ἐν γυναικείᾳ τὴν φυχὴν,
σάτη δὲ τρίτη τὸ τριμερὲς κάτης λογικὸν. Ομικόν,
καὶ ἐπιθυμητικόν. Εἰ οὖν τις· ἐν τῷ τριμερεῖ τούτῳ
κατακρύψει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ποιήσῃ δλον τῶν
πνευματικὸν, ὅστε μήτε τὸ λογιστικὸν ἐν τοῖς ἀγ-
μάσι σφάλλεσθαι, μήτε θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν ἀλόγητην
φέρεσται, ἀλλὰ ζυμωθῆναι, καὶ ἐξομοιωθῆναι τῷ
λόγῳ τοῦ Θεοῦ. Διεπορεύετο δὲ ὁ Ἰησοῦς κατὰ πό-
λεις καὶ κώμας διδάσκων οὔτε γὰρ τὸν μικρὸν μή-
ἐπέβανεν, οἵσι αἱ κώμαι, τῶν δὲ πόλεων ιμέλει,
πέπειτα ποιούσιν οἱ τούς· ἀφελεστέρους ἐξαπτεῖται
λόγον, οὔτε τῶν πόλεων ἐπιβανίων ὡς φιλοσοφεῖται
καὶ φιλος δόξης, τῶν μικρῶν ήμελει, ἀλλ' ὡς κονίοις
δεσπότης, μᾶλλον δὲ πατήρ πάντων πρωτόμενος
πανταχοῦ περιήσει. Ἄρ οὖν τὰς μὲν ἔνω πόλεις

ἐν αἷς οὐ τοσούτοις ἡσαν νομομαθεῖς, Α occidatur? Non est hoc dicendum, sed et iter, in-
ευστάλημ ἀπεβίβασκεν, ἄτε δεδιώκ τοὺς quit, faciens in Hierosolymam. Ubi enim plures
νομομαθέντων Ἀργχους, ἢ τὸν ἐκ τούτων ἀγροταν, eo magis festinat medicus.
κέμνος; Οὐκ ξετιν εἰστεν, ἀλλὰ καὶ πορέτιν, φησι, ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ. ἔνθα γάρ πλεῖστοι
ἔκειτο μᾶλλον εἰσισθεῖται διατρέξ.

τις αὐτῶν² Κύριε, εἰ δὲ λίγοι οἱ σωζόμε-
ται πρὸς αὐτοὺς: Ἀγανθίσθε εἰσελθεῖν διὰ
πόλης, ὅπι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν
Ι οὐκ ισχύσουσιν. Ἀφ' οὐδ' ἐγερθῆ δι-
καιολέσθη τὴν θύραν, καὶ ἄρκησθε
, καὶ κρούειν τὴν θύραν, λέγοντες Κύ-
προικοῦ νήματος καὶ ἀποκριθεῖς ἔρετοι οὐμῖν
ιας πόθεν ἔστε· τότε ἄρκεσθε λέγειν·
καὶ πάπιόν σου, καὶ ἐπίσομεν, καὶ ἐν ταῖς
ιαν ἐδίδαξας. Καὶ ἡρε;³, Λέγω ὑμῖν, οὐκ
νέθεν ἔτελος, ἀπόστητε ἀπ' ἡμοῦ πάντες οἱ
ἀδικίας. Ἐκεῖ ἔσται δὲ κλεψυδρός, καὶ δὲ
οὐδόντων⁴ ὅταν ὁρηθείη Ἀβραάμ, καὶ
Ἰακώβ, καὶ πάντες τοὺς προφήτας ἐν
τῷ Θεῷ. Ήμᾶς δὲ ἐκδελλομένους ἔξω
ἀπὸ Ἀνατολῶν καὶ Δυσμῶν, καὶ ἀπὸ
ἴστου, καὶ ἀνακλιθσονται ἐν τῷ βροιλείᾳ
καὶ ἰδοὺ εἰσίν ἕσχατοι οἱ ἔσονται πρώ-
πρώτοι οἱ ἔσονται ἕσχατοι. »Οὐλίγοι οἱ
ἀπὸ τῷ μὴ ἐγγερθεῖν πολλούς δέξονται τὴν
ν οὖν δὲ οἰκοδεσπότης δὲ Κύριος, συγκα-
ίντες ἀνθρώπους εἰς ἔστασιν, καὶ ἀπό-
δεσπανήτων ἀγαθῶν· δοσοὶ μὲν οἱ σπου-
καὶ τῆς τοῦ ἀρίστου ὥρας σπουδάζουσιν
Οσοι δὲ νιῳρέσεοι, καὶ μετὰ τὴν τοῦ
ἐρχόμενοι, ἀπογελεονται. Τίς δέ η ὥρα
ἡ δὲ παρὰν βίος; Οὗτος γάρ διτιώς δ
ον εἰς τὴν πρὸς διὰ ἔστιαθνη πνευμα-
τιαν. Ἀφ' οὐ τοίνυν ἐγερθῆ δὲ οἰκοδε-
σέστιν, εἰς κρίσιν ἐξαναστῆ, καὶ ἀπο-
θύρων, τὴν τῆς ἀρέτης, φημι, δόδον, ήτις
τεῦθεν ἀποκλιωσιν οὐδὲ διενεύτει· ἐν τῷ
ιν ἡμῖν διενεύτει η τῆς ἀρέτης δόδος· ἀρ-
σι ἀμελέστερον ἐνταῦθα ζήσαντες κρού-
ιν· τότε γάρ δὴ τότε διὰ τῆς ἀνονήτου
. τῆς ἀρέτης ὁδὸν ἀναζητοῦσι· λόγιες
τισι κρεποὶς καὶ κτύποις ἀνακλαλούμενοι
ἔργων ἀπόντων. Οὐ δὲ οἰκοδεσπότης ξῆδη
κλείσας, προσποιεῖται μηδὲ εἰδέναι πο-
λιστῶς, εἰδὲ μὲν γάρ ἐκ τοῦ διαδόλου, ο-
ὐς ὄντες· κύτους γινώσκει. Τὸ δὲ, Ἐφάγο-
μεν ἐνώπιόν σου, καὶ ἐν ταῖς πλατείζις
ις, καὶ ὑπλῶς μὲν οὕτως πρὸς τοὺς
ἴγεται. Καὶ γάρ εἰς αὐτὸν δὲ Χριστὸς
καὶ αὐτὸς⁵ συνήσθεις καὶ συνέπινε.
εἰς ύψην ὑπερεύον δύναται νοηθῆναι τὸ, Ἐν-
φάγομεν καὶ ἐπίσομεν⁶ τὴν γάρ νομικὴν
τρεπαν, καὶ προσκομίζοντες τῷ Θεῷ τὰς
υστίας, θεσιον καὶ ηὐρράινοντο, ηχροῶντο
ιαν βίδωλων ἐν ταῖς συνταγματικαῖς. Πάντις
εὶς καὶ διὰ τῶν προφήτων ἐδίδασκεν· οὐ
δὲν οἱ προφῆται προετίθεσαν, ἀλλὰ τὰ τοῦ
υον, διὸ καὶ Νεγον, Τάδε λέγει Κύριος.
εὶς τοὺς Ιουδαίοις εἰς δικαιωσιν η δι' α-

VERS. 23-30. «Ait autem illi quidam : Domine, an pauci sunt qui salutem consequuntur? Ille vero dixit ad illos: Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, querent intrare, et non poterunt. Cum autem experrectus fuerit paterfamilias, et clauserit ostium, et coeperitis foris stare, et pulsare ostium, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis: et respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis: tunc incipietis dicere: Edimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. Et dicet: Dico vobis, nescio vos unde sitis Discedite a me, omnes qui patratim iniuriam. Ibi erit fletus, et stridor dentium, cum videbitis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente et Occidente, et Aquilone et Austro, et accumbent in regno Dei. Et ecce sunt postremi, qui erunt primi: et sunt primi, qui erunt postremi. » Pauci sunt qui salvantur, eo quod augusta via multos non recipiat. Est autem Dominus paterfamilias, qui convocat omnes homines ad prandium et fruitionem aeternorum bonorum. Omnes itaque virtute praediti usque ad prandii tempus studuerunt intrare: omnes autem desidiosi et ignavi, qui post tempus prandii venerunt, excluduntur. Hora autem prandii praesens vita est. Hoc enim tempus utique prandium et, quo preparamur ut spirituali convivio excipiatur. Cum autem expergesfactus fuerit paterfamilias, hoc est, ad judicium surrexerit, ac clauserit januam, virtutis dico viam, quam ingredi non possumus postquam hinc emigraverimus: quando enim in vita sumus, iniri potest via virtutis: incipiunt quidem tunc hi qui negligentius in hac vita vixerint, pulsare januam, tunc, inquam, tunc per inutilem penitentiam virtutis viam requirunt, nudis verbis quasi pulsationibus et strepitibus quibusdam revocantes illam, operibus tamen carentes. Pater vero familias cum eos juste excluserit, dissimulat scire unde sint, et merito: sunt enim ex diabolo: Dominus autem cognoscit suos. Hoc autem quod dicit: Comedimus et bibimus coram te, et in plateis nostris docuisti: simpliciter quidem ad Israelitas dicitur. Etenim Dominus ex 300 ipsis natus est secundum carnem, et cum eis comedit ac bibit. E potest etiam sublimius intelligi: Coram te comedimus et bibimus. Legalem enim perficientes cultum, et offerentes Deo cruenta sacrificia, comedebant et ieiuli sunt: audierunt autem divinos libros in synagogis. Omnino enim et per prophetas Dominum docuit. Neque enim prophetae sua ipsorum dicta proferebant, sed divina praedicabant: quapropter et dicebant: Haec dicit Dominus. Non igitur sufficiebat Iudeis ad justificationem cultus ille per sanguinis effusionem, non accedente fide, quae justificat

impium. Et meis quoque Christianis quidem, vitæ A μάτων λατρεῖα, μὴ προσηκμένοις τὰ πίστιν τὸν αὐτοὶ οὐσιόν τὸν ἀσεβῆ. Καὶ τοῖς κατ' ἡμὲν δὲ Χριστιανοῖς μὲν, ἀμελέσι δὲ τὴν ζωὴν, ἀρμόσειν δὲν τῷτο γίνεται καὶ ἡμεῖς τρώγομεν τὸ θεῖον σῶμα, καὶ πίνομεν τὸ αἷμα τοῦ Θεοῦ ἐκάπιον κατούσαντος καθ' ἕκαστην τῇ μυστικῇ τριπέδῃ προσιόντες, καὶ διάσπειν ἐν ταῖς πλατείαις φτχατες ἡμῶν ὁ Κύριος; Ἀλλ' οὐδὲν δρελος, εἰ ἀπροτάτη τοῦ θείου νόμου γνωμένης, καὶ οὐ ποιητή τούντεντον μὲν οὖν μᾶλλον εἰς μεζόνων βισάνων ὑπόθεσιν ἡμῖν ἡ ἀκρόσοις, δεσπότης καὶ ἡ τῶν θείων ἀγιστικῶν μετάληψις εἰς χρήμα ταῖσταται. Παρατήρησον δὲ δει ἀπόδλητοι εἰσιν διαινοι, ὥν δὲν ταῖς πλατείαις διδάσκει ὁ Κύριος· δε τὸν γε διδάσκοντα κύριον ἔχωμεν οὐκ ἐν πλατείαις, ἀλλ' ἐν στεναῖς καὶ τεθλιμμέναις καὶ κατακενυγμέναις κερδεῖαις, οὐκ ἀπόδλητοι εἰσόμεθα. Τὸ δέ 'Ἐκε! Ιεταὶ ἐκλυθήμες, διτενὸν ὄψησθε Ἀδράμη, καὶ Ἰττάκη καὶ Ἰττάνη, ἀρμόζει μὲν καὶ τοῖς Ισραηλίταις, πρὸς οὓς ταῦτα διελέγετο, καὶ ἔτι τοῖς κατάκαιροις ἀπίστοις. Οἱ γάρ Ἰευδάτοις τούτῳ μάλιστα κεδάκιοντο τῷ ἀπόστολῳ, δει τοῖς θλοι μὲν οἱ ἔξι θνῶν ἀναπτυκόνται μετὰ Ἀδράμης καὶ τῶν πετερῶν, αὐτοὶ δὲ ἐξεσθίσανται· ἀρμόζει δὲ καὶ ἡμῖν τοῖς μὴ ἀκόλουθοι τῷ πίστι πράτισται· καὶ ἡμεῖς γάρ ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Χριστοῦ αποχώρουν, εἴτα διὰ τῆς παρεκκαστεως τούτου διατούντες αὐτὸν, πρώτοι μὲν τῷ δοκεῖν εἰσμεν, ὡς κατηγίδεντες ἐκ σπαργάνων αὐτῶν τὸν λόγον καὶ τὴν προτιμηθέντων, τῶν πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου πιστευάντων,

Xριστὸν φορέσαντες, ἵσχετο δὲ εἰσόμεθα θείων τυχὸν καὶ ἀρετῶν τῷ θεῷ διεγγάγονταν τὸν ὄληγον τῆς ζωῆς χρόνον.

VERS. 31-33 « Eodem die accesserunt quidam Pharisaeorum dientes illi : Exi, et vade hinc:quia Herodes vult te occidere. Et ait illis : Ite, et dicite vulpi huic:Ecce ejicio dæmonia,et sanitates perficio hodie,et cras,et tertia die consummabis. Verumtamen oportet me hodie et cras et proximo die proficiisci, quia fieri non potest ut propheta pereat extra Ierusalem.. Invidia tabescerant maledicti Iudei et Dominum, terrere nituntur,et minantem ei faciunt Herodem: nolebant enim eum videre facientem miracula ne multitudine miraculorum turbas sibi conciliaret,et virtute verbi ad se aliceret. Prætexunt igitur Herodem, et singunt sibi Salvatoris curam esse. Ipse δοι αὐτοὶ corda illorum sciens, mansuete et adumbrare pro more suo eis respondet : Dicite vulpi huic. Et videtur quidem Herodem appellare vulpein, sed Phariseos notat, si quis diligenter consideret Non enim dixit, vulpi illi, sed huic, media quadam voce usus, idque s. ite. Singulari numero dicendo vulpem, Herodem illos suspicari fecit:dicendo autem, huic, quod est pronomen demonstrativum, insinuavit istos ipsos esse dolosos illos. Et profecto Pharisei præ se ferebant malignos versipellesque vulpium mores. Vide autem, oro, quomodo malitia eorum respondeat. Quia enim illi propter sanitates invidebant, et incutiebant ei metum ex Herode, idcirco ipse id quod sciebat illis potissimum dolere, dicit:Ecce enim ego,inquit, sanitates perficio, et dæmonia ejicio. Nam, sicut prædictum est, propioreta insatiantur eum, ut ne miraculis os-

C « 'Ἐν τῷτο τῷ ἡμέρᾳ προσῆλθόν τινες Φαρισαῖοι λέγοντες κατῷ· 'ἴετεθε, καὶ πορεύου ἐντοῦ, ἵνα Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖν. Καὶ εἶπεν εἶπεν· Πορευθήντες· εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταῦτη, Ἰδοὺ θεῖα δικαιόνια, καὶ ιάσεις ἐπιτελῶ σύμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειούμει. Πλὴν δει μὲν σύμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἔχομένη πορεύεσθαι, δει μὲν ἐνδέξεται προφῆτην ἀπολέσθαι ἔνων ἱερουσαλήμ. » Φθόνῳ διατηκόμενοι οἱ κατάρτοι Φαρισαῖοι ἐνφοβεῖται πειρῶνται τὸν Κύριον καὶ τὸν Ἡρώδην ἐπεπελύσιν εὗτρον γάρ θελοντες κύριον ὄφρα θεματουργοῦντες, ἵνα μὲ τῷ πλήθει τῶν σημείων ἐφέλκηται ταῦς δῆλους, καὶ τῇ τοῦ λόγου δινύμει διδάσκων ἀποτρέψῃ τῷ διατόνον, Προφετεῖον εἰσὶ τὸν Ἡρώδην καὶ κινεῖσθαι τοῦ Σωτῆρος σχηματίζονται. « Εἰσεινος ἀειδὼς τὰς καρδίας αὐτῶν, πράως τε καὶ συνεσκισμένως, ὡς ἔθος κατῷ, ἀποκρίνεται αὐτοῖς, καὶ φασιν, Εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταῦτη· καὶ δοκεῖ μὲν ἀλώπεκος τὸν Ἡρώδην ὄνομάζειν, τοὺς Φαρισαῖος δὲ μᾶλλον, εἰ τις ἀκριβῶς τυποποίη· Οὐ γάρ εἴπει, τῇ ἀλώπεκῃ ἐκείνῃ, ἀλλὰ ταῦτη, μέση, τινὶ χρόμενοι φωνῇ, καὶ γε εὐφωνίῃ. Διὰ μὲν γάρ τοι ἐνικῆς εἴτε ἀλώπεκι, τὸν Ἡρώδην διδώκειν ἐκείνος, διὰ δὲ τοῦ δεικτικῶν φάναι ταῦτη, αὐτοὺς ἐκείνους τούς δολεροὺς ἔνικατο· τῷ δὲ τοῖς ἀλώπεκοῖς πανούργον καὶ δύστροπον οἱ Φαρισαῖοι ἐπεδίκνυτο. » Ορχ δὲ μοι πώς πρὸς τὴν κεκουργίαν αὐτῶν ἀποκρίνεται αὐτοῖς. Εἴπει γάρ ἐκεῖνοι δια ταῖς ιεποι φθονοῦντες τὸν ἐκ τοῦ Ἡρώδου φόβον αὐτῷ ἐπέιπον, εἰτίς. διετοῦ ἡπιστατο λυπεῖν ἐκείνους, τούτο λέγει.

ἀρ., φησίν, ἐπιτελῶ ίάσεις, καὶ δικιάνων ἐκ-^A A lensis multos ad credendum sibi alliceret. Hodie vero etcras plures dies significat: que:namdmodum et nos familiari sermone consuevimus dicere: Hodie et cras fiet hoc: non omnino intra tam breve temporis intervallum rem circumscribentes, sed statim fieri significantes, ita etiam Christus, dicens: Sanitates perficio hodie et cras, et tertio die consummabis: non omnino significare voluit quod tertio die necessario sit consummandus, sed brevi mortem suam futuram declarat. Verumtamen oportet me hodie et cras, hoc est aliquo tempore, manere hoc loco, et operari miracula, et sequenti in Jerusalem proficisci: illic enim elegi mortem. Quia enim illi dicebant ei: Egrede, quia Herodes te occisurus est. In Galilæa autem hæc dicebant, cui præeral Herodes: monstrat eis, etiamsi plurimum vellet, non posse ab illo se interimi: non enim in Galilæa, sed Jerusalem præsumit erat Christum esse passum. Et ut tibi Evangelii dictum manifestius exponam, cum legeris, hodie et cras, punctum factio, et tunc dic, proximo die proficisci: quomodo numerantes sæpe dicere consuevimus: Ego Dominico secundo et tertio die egredior: non quod egressurus sim Dominico et secundo, sed solum duos illos dies enuineramus, ut manifestemus diem tertium. Ita sane et Dominus hoc loco prius enumerans, inquit: Oportet me hodie et cras, deinde tertio proficisci in Jerusalem; illic enim finis meus. Sicut autem supra diximus, non quod tribus diebus vitam suam circumscribat, sed pluribus quidem diebus, verumtamen non valde longo tempore se mansurum significat: quasi hæc dicat ad eos qui sibi invidebant: Quid meam meditarni mortem? ecce paulo post ipsa instabit. Cum vero audis quod fieri non possit extra 392 Jerusalem perire prophetam, ne putes Iudeos vi quadam ac necessitate ad hoc faciendum compelli, sed scias consentanee ad sanguinariam illorum voluntatem istud dici: utsi quis videns crudelissimum maximeque sanguinarium latronem vias obsidere, diceret: Fieri non potest, viam hanc in qua latro prætereuntibus insidiatur, a sanguine puram esse. Omnino enim hoc loco quod consentaneum est ad opera latronum, dicit. Sic igitur et in Hierosolyma, quam occuparunt latrones Phai isæi et Scribæ, fieri non potest in alio luco quam in illo in quo sunt latrones, perire prophetarum Dominum: assueti enim effundere servorum sanguinem, etiam Dominum ipsum occident. ^B Vers. 34, 35. «Jerusalem, Jerusalem, quæ occidit prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te, quæ volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub pennas, et noluistis? Ecce relinquitur vobis dominus vestra deserta. Dico autem vobis quod non videbitis me, donec venerit tempus cum dicetis: Benedictus qui venit in nomine Domini. » Duplicatione nominis ostendit amorem quem erga

^C μέντοι τὸν τρίτον τοῦ Εὐαγγελίου σχῶν ἀκεκόμαται, μὴ νοήσῃς δὲ δεῖ με σήμερον οὐν πορεύεσθι, ἀλλὰ στῆθι ἔχρι τοῦ σήμερον αὐτοῖς καὶ οὕτως εἰπὲ τὸ, τῇ ἔχομένη πομη, οὖν πολλάκις ἀριθμοῦντες εἰώθαμεν λέγεντος Κυριακῆς δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἑξέρχομαται, εἰς μὲν τῇ τρίτῃ πορεύεσθι εἰς Ἱερουσαλήμ· γάρ μοι τὸ τέλος ἀφώρισται. Καθάπερ δὲ οἱ ἑξέπομεν, οὐχὶ ὡς ἐν τρισιν ἡμέραις πεντὶ τὸν ἑκατούρην ζωὴν ὁ Κύριος. ταῦτα φησιν, εἰλείσας μὲν ἡμέρας, πλὴν οὐ πάντα μακρὸν ὥρων ὑπερημάτινει: ὠσχεν γάρ τοιαῦτά φησι: οὓς καὶ εἴπερ διεφθονούμενους· Τί τὸν ἡμένν μελέντος; Ιδού μετ' ὅλιγον τοῦτο γίνεται. «Οτζὺς μάρτυρες, δὲ οὐκ ἐνδέχεται ἔξω Ἱερουσαλήμ ἀπόπροφήτην, μὴ νόμιζε βίζν ὄντας γενεστικήν κις ἐπάγεσθαι εἰς τὸ τοιαῦτα δρῦν, ἐκ τοῦ ταῦτον ἀγράφιν, ἀλλὰ τῇ μικρόνῳ αὐτῶν προσαρέσθιαντας λέγεσθαι τούτο· ὡσπερ ἂν εἰ ληστήν μικροφονάτο τους, ὁδοτετοῦντα εἴποιν τις, οὐκ εἰ τὴν δόδον ταύτην, εἰ δὲ ληστής τοὺς ὁδεύοντας εἰδεῖει, καθεκράν αἰμάτων εἶναι· πάντες γάρ γηροίς τούς ληστούς τὸν ακολουθόν φησιν. Οὕτως οὖν καὶ ληστῶν τὸν Ἱερουσαλήμ ληστῶν ἐγκαθημένων τῶν Φεριτῶν εμμετάνων, οὐκ ἐνδέχετο ἐν ἄλλῳ χωρίῳ, ἢ πάντως ἐν τῷ τῶν ληστῶν, ἀπολέσθαι τὸν τῶν προφήτων την· ἐνεθισθέντες γάρ τοις αἴμασι τῶν δούλων, καὶ τὸν Κύριον ἀποκτενοῦσι.

^D Ιερουσαλήμ, Ιερουσαλήμ, η ἀποκτείνουσα τοὺς εἰς, καὶ λιθοβολούσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς ποσάκις ἡθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τείνα τους, δηδρὺς τὴν δευτῆς νοστιάν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ ἡθέλησατ; Ιδού ἀφίεται ὑμεν ὁ οἶκος ὑμῶν· Ἀμήν λέγω ὑμεν, οὐ μή με ἰδητες ἡδη, ἔχρις τητε· Εὐλογημένος ὁ ἐργόμενος ἐν ὄνοματι τοῦ ὄνοματος τοῦ ὄνοματος δεκαντοι.

nes illos habet Dominus. Quemudmodum enim amator quis ab amica contemptus, ita revocat adulteram Synagogam. Ostendit item suam misericordiam, quod sæpenumero voluerit congregare illos: et illorum significat arrogantiam, dicendo. Quia noluitis, relinquo vos postea. In tantum enim odio habui malitiam vestram, ut neque templum domum meam esse dicam, sed domum vestram. Nam quandiu vitam vestram bene gerebatis, et templum meum erat: quia autem illud contaminasti, et negotiationis domum, et speluncam latronum fecisti, variisque negotiationibus et avaris vestris studiis vicissim vos extinguitis (negotiatione enim latrociniū est, supplantans fratres, et rapiens quæ illorum: id quod et latrones faciunt: invadunt enim viatores, ut illorum bona rapiant), et quoniam speluncam latronum templum fecisti per negotiationum speciem quas in ipso orationis loco faciebatur: non ultra mea erit dominus, sed vestra. Non solum autem templum intelligas dominum, sed et omnem generationem Judæorum. Solet enim Scriptura et genus dominum appellare, ut: « Domus Levi, benedicite dominum »⁶³. Et hoc loco potest intelligi, Domus vestra relinquitur, hoc est, genus vestrum relinquitur a me: sicut et per prophetam alibi dicit, Dereliqui dominum meam, hæreditatem meam reliqui. Dominum enim illic dicit Israelitas. Ostendit autem quod et ante hoc ipse eos conservavit, et ab inimicis liberarit. Denique dicens: Non me videbitis donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine domini: secundum significat 393 adventum; involuntarii enim tunc confitebuntur et Salvatorem et dominum, quando ipsi nulli inde utilitas evenierit. Quid igitur? Non viderunt illum a quo tempore hæc dixit? Utique. Dicens enim: Non me videbitis ex illo tempore, non horam quæ tunc erat significat, sed tempus quod post crucem: sicut si dixisset: A tempore quo me crucifixeritis, non ultra me videbitis, donec redeam.

CAPUT XIV.

De hydropico. Quod non liceat umbire primos accubitus. Quod deceat magis vocare ad cælam pauperes quam amicos. De vocalis ad cænam. Parabola de ædificio turris.

VERS. 1-6. « Et factum est cum introiret in dominum cuiusdam principis Pharisæorum Sabbatho ad capiendum cibum, et ipsi observabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Jesus dixit ad legisperitos et Pharisæos, dicens: Num licet Sabbatho sanare? At illi lacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit. Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum in die Sabbathi? Et non poterant ad hæc respondere illi. » Dominus tamen sciens Pharisæorum morositatem, ingreditur in eorum domos. Curæ

γάρ τις ἀρχοτής περὶ τῆς δραμένης καταφρονούμενος, οὗτος ἀνακαλεῖται τὴν μοιχαλίδα Συναγωγήν δεκανοῦ δὲ καὶ τὴν οἰκεῖαν φιλανθρωπίαν, διὰ τολλάκις ἡθῶσεν ἐπισυγχρετικὸν αὐτοὺς, καὶ τὴν θείαν ἀπόνειν σημαίνει, ἐν τῷ εἰπεῖν, διὰ Οὐαὶ φθειρόσατε ἀφίημι λοιπὸν ὑμᾶς. Τοσοῦτον γάρ ἔμενος τὴν πονηρίαν ὑμῶν, διστάσας οὐδὲ τὸν ναὸν λέγον οἶκόν μου εἴναι, ἀλλ' οἶκον ὑμῶν· διχρι γάρ ἀνεκαλεῖσθαι ὑμῖν ἡ ἀρετὴ, καὶ διὰ τὸν ἔμος ἡνίν· ἐπειδὲ δὲ καὶ εἰς τὴν θείαν, καὶ τὴν θυμόριον καὶ στήλαιον λαροῦ παπούκατε τὰς πολλὰς καπηλείσις, καὶ τῷ φιλογραμμάτῳ τῆς γνώμης ἀλλήλους ἀποκτιννόντες τοῦτο γάρ ἔστιν ἡ πραγματεία τῆς ληστείας ὑπεσταλθεῖσας τὸν ἀδελφὸν καὶ ἀρπάζουσα τὰ αὐτοῦ· ὅ καὶ εἰ λησταὶ ποιοῦσι, συμποδίζουσι; γάρ τοὺς δότες, οἵτις ἡδη τὰ αἰτῶν ἀφιροῦνται· ἐπειδὲ οὖν τὸν τοῦ στήλαιον ληστῶν πεποιήκατε διὰ τὸ τῶν πραγματειῶν εἶδος, ἃς ἐν αὐτῷ τῷ τῆς προσευχῆς οὐκ ἐποιεῖτε, οὐκέτι ἐμὸς ἔστιν οἶκος, ἀλλ' ὑμῶν· Οὐ μάνη δὲ τὸν ναὸν νοήσεις οἶκον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἁπεστηγενεάν τῶν Ἰουδαίων οἶδε γάρ ἡ Γραφὴ καὶ τὸ γένος οἶκον ὄνομαζειν· ως τὸ, « Οἶκος Λευΐτων, εὐλογήσατε τὸν Κύριον. » Κανταύθος οὖν δύναται νοεῖσθαι τὸ, οἶκος ἀντὶ τοῦ τὸ γένος ὑμῶν ἀφίεται περὶ τροφῆς, ως καὶ διὰ τοῦ προφήτου ἀλλαχοῦ φησιν, Ἐγκατέλισπε τὸν οἶκόν μου, ἀφίκε τὴν κληρονομίαν μεσού οἶκον γάρ ἐκεῖ τοὺς Ἰσραηλίτας φοιτούσιν δεκανοῦ δὲ, διὰ τὴν πρὸ τούτου αὐτὸς ἡνὶ συνεχῶν αὐτούς, ταῦτα ἔχθρων διόρμενος τὸ δὲ, Οὐ μή με ἴδητε δημητρίῳ εἰποῦτε, Εὐλογημένος δὲ ἐρχόμενος ἐν ὁνδραις Βρερῶν· τὴν διατέραν σημαίνει παρουσίαν. Τέλος γάρ καὶ ἀκούοντες διμολογήσουσιν αὐτὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον, διὰ αὐτοὺς οὐδὲν δρεῖσθαι. Τί οὖν; οὐδὲ εἰσεν αὐτὸν ἀφ' οὐ τεῦτα εἰπεῖ; Καὶ μάλα· διτεν οὖν λέγει, διὰ Οὐ με ἴδητε ἀπὸ τοῦ νῦν, οὐχὶ τὴν τότε δραματικήν. ἀλλὰ τὸν μετά τὸν σταυρὸν χρόνον· διεπειδὲ εἰ εἰπεῖν, Ἀφ' οὐ με σταυρώσετε, οὐκέτι οὐ μὲν ἴδητε, ἀχρις ἂν πάλιν ἔλθω.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ τοῦ ὑδρωπικοῦ. Περὶ τοῦ μὴ ἀγαπᾶν τὰς πρωτοκλισίας. Περὶ τοῦ πτωχούς μᾶλλον εἰς τὴν δειτνον καλεῖν, ἡ φιλούς. Περὶ τῶν καλεμένων ἐν τῷ δειπνῷ. Περὶ οἰκοδομῆς πύργου πτραβολῆς.

« Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς οἰκότινος τῶν ἀρχοντῶν τῶν Φαρισαίων Σαβδάτῳ, φαγεῖ ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἡσάν περιτηρούμενοι αὐτὸν. Καὶ ίδου ἄνθρωπός τις ἡνὶ ὑδρωπικὸς ἐμπροσθεν αὐτοῦ. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἰπεῖ πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ νομικοὺς, λέγων· Εἰ ἔξεστι θεραπεύειν ἐν Σαβδάτῳ; Οἱ δὲ ἥσυχοι τοιν. Καὶ ἐπιλαβόμενος ιάσσει αὐτὸν, καὶ ἀπέλυσε. Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖ· Τίνος ὑμῶν δνος ἡ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὑθέως ἀναπάσει αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαβδάτου; Καὶ οὐκ ἰσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ πρὸς ταῦτα. » Εἰ καὶ ἐγίνωσκε τὸ δύστροπον τῶν

δ Κύριος, δημοκαὶ εἰσίτε εἰς τοὺς οἴκους αὐτοῦ· ἀλλὰ εἰς τὴν φυγὴν κερδόντες, καὶ διὰ τοῦτο οὐ γέρεται λόγους καὶ διδασκαλίας, οὐτοῦ πιθανής διπλασίας ἡνάκτων ἢν αὐτοὺς ὠφελεῖσθαι, συντο. Παρελθόντος ωντὸς εἰς μέσον τοῦ ὄχρωτοῦ Κύριος οὐ τούτο διεπιπονταν, δημοκαὶ μὴ σκανδαλῶντας, ἀλλὰ δημοκαὶ εὐεργετήσῃ τὸν θεραπεῖας Δεῖ γέρεται λόγος, ἵνα ὠφελεῖται ἀνακύπτει οὐτοῦ, μὴ φροντίζειν τῶν ἀνοήτων σκανδαλίζειν. Εἰλέγχει δὲ τὴν ἀφροσύτην, τῶν ἀγκαλετῶν αὐτοῦ, διὸ καὶ ἔρωτα. Εἰ ἔξεστι τῷ Σαββατεῖν, οὐδὲ οὐ; Λόγος γέρεται οὐ προφροντῶν εὐτῶν ὡς ἀνοήτων; εἰ γέρεται θεοῦ τῷ Σάββατος, αὐτοὶ κακῶνοιν ἀγκαλοποιεῖν καὶ ποιοῦσιν κύριον πάντων ἀπικατάρχοντον; ἔργος οὐ μηδὲν ἔργον ἀγκαλόν ἐπιδεχομένη, μένη. Ἀλλὰ οὐτοὶ γέρεταις δημοκαὶ φέρεται, ηὐλήσασιν· τότε δῆλον ἡ Ἰησοῦς τὸ οἰκεῖον διὰ τῆς ἀφῆς ἰσταται τὸν ὄχρωτον· εἰτα Φαρισαίους ἐντρέπει διὰ τούτου, μονονομαχούσιν αὐτοῖς· Εἰ κεκαλύκειν δὲ νόμος ἐλεστενώφη, μὴ φροντίσῃς μέσου κινδυνεύοντος ἐν; Καὶ τί λέγων οὐσιού; οὐδὲν βούν ἀδοκίθησθεις εἰ κινδυνεύεται δῆλος; Πῶς οὖν οὐκ ερχτηρεῖσθαι τὴν τοῦ ὄχρωτον θεραπείαν φησι; Ὅχρωτος εστι καὶ πᾶς δῆλος διὰ τοῦ βίου, καὶ ὑγροῦ κατὰ φυχὴν νοσήσας δειπνεῖ Χριστοῦ, οὐκοῦν καὶ θεραπεύθησται, εἰ Χριστοῦ γένηται. Ὁ γέρεταις οὐτοῦ ὄχρωτος εἰσι, καὶ πάρ' αὐτοῦ ὄχρωτος, ἐλάχιστα ποιεῖ.

εγερε δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους περαβολὴν, οὐκ τὰς πρωτοκλισίας ιελέγοντο, λέγων οὐτοῖς· Ὄταν κληθῆς ὑπὸ τονος εἰς γάμον, μὴ εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε κνημόστερος ἀλημένος ὑπὸ αὐτοῦ, καὶ ἐθών δὲ καὶ αὐτοῖς, ἔρει τοι, Δάσος τούτῳ τόπον, καὶ τότε αἰσχύνης τὸν ἴσχατον τόπον κατέχειν· ἀλλὰ γέρεταις πορευθεῖσιν ἀνάπτεσον εἰς τὸν ἴσχατον διατελεῖ ἔλθει διὰ κεκλημένως σε, εἰπει τοι· Φέλε, θει ἀνάτερον· τότε ἰσταται σοι δόξα ἐνώπιον νακειμένων σι, διτοι πῆκ δὲ ὑψῶν ἐστατει. καὶ δι ταπεινῶν ἐστατει δικασθήσεται. οὐδεποτε οὐσιοῦ Χριστοῦ ποιέται τινά εἰσιν, εἰς φυγὴν, οὐκ εἰς κόρον γαστρὸς καταστέλλεται γέρεται, λέσσεται τὸν ὄχρωτον, κεδάσκεται τοὺς διετοι, διτοι καλὸν τὸ ἐν Σαββάτῳ εὐεργετεῖν. εἰδεν αὐτούς καὶ περὶ τῆς πρωτοκλισίας οὐσιούς, λέσται καὶ τούτο τὸ πάθος οὐκ ἀπὸ ἔρχομενον προφάσεως, ἀλλὰ ἀπὸ μεγάλης κρεύστου, τῆς κενοδοξίας φημι· καὶ μή τις τὴν περὶ τούτου διδασκαλίαν μικρὰν εἶναι, οὐ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρεπείας· μάλιστα οὐδὲ λατρὸν φιλάνθρωπον εἰποιεῖ ἄν, τὸν μὲν λέσθαι διπαγγελόμενον, καὶ δεσμού τῶν ἀξιόλογα, δακτύλου δὲ σύντριψμα ή λγος μὴ δεχόμενον θεραπεύειν. Ἔπειτα ποιεῖ τῆς κενοδοξίας πάθος, δηνώχλεις πάντως πρωτοκλισίας ζητοῦσιν; Ἐχρῆν οὖν, ἔχρην

B εἰς enim ei erat animarum utilitas, et propterea ingressus est. Potuissent enim vel ex doctrina et sermone, vel ex ostensione miraculorum utilitatem percipisse, si quidem voluissent. Porro cum in medium venisset hydropicus, non hoc consideravit Dominus, quomodo non offendere ipsos, sed quomodo sanaret eum qui cura sua iudicebat. Oportet enim nos ubi magna prospectat utilitas non curare insipientes qui scandalizantur. Arguit autem insipientiam eorum qui reprehensuri erant, ideoque interrogat: Licetne Sabbatho sanare an non? Nonne manifeste irridet eos ut insipientes? Siquidem cum Deus Sabbathum benedixerit, ipsi benefacere prohibent in eo, et per hoc faciunt omnino maledictum? Non enim benedictus est dies in quo nihil boni fieri soleat. At cum hi scientes quo tenderet interrogatio, siluerunt, tunc Jesus quod suum erat facit, et contactu sanat hominem: deinde etiam Phariseos erubescere facit, quasi talia diceret eis: Si prohibuisset lex misereri in Sabbatho, non curse tibi fuisset si filius tuus periclitatus fuisset in Sabbatho? Et quid dico filius? neque hovem reliquisses absque adjutorio, si periclitantem vidisses. Quomodo igitur non stultum fuerit quod observatis sanationem hydropici in Sabbatho? 394 Hydropicus est omnis qui per dissolutam vitam et lubricam anima sua graviter aggreditur, qui et Christo indiget: et sanabitur plane, si ante Christum fuerit. Nam qui se ante Christum esse considerat, cogitans semper quomodo ab ipso videatur, minime peccabit.

VERS. 7-11. «Dicebat autem ad invitatos parabolam intendens, quomodo primos accubitus eligent, dicens ad illos: Cum invitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbras in primo loco, ne forte honoratior te ab illo sit invitatus, et venies is qui te et illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: et tunc incipias cum rubore extremum locum teneare: quin potius cum vocatus fueris, vade, accumbe in novissimo loco, ut cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende superius: tunc erit tibi gloria coram simili discubentibus: quia omnis qui se extollit, humiliabitur, et qui se humiliat, extollebitur. » Vides ceteras Christi qualities sint, nempe in utilitatem anima, et non in saecularem ventris vertuntur. Ecce enim sanavit hydropicum: docuit Phariseos quod bonum sit in Sabbatho benefacere. Et postea videns eos de primo accubitu tumultuari, sanat et hanc affectionem, que non a parva, sed magna et vix effugibili causa incipit, inani inquam gloria. Et ne quis existimet hoc docere minus et indignum esse magnificentia verbi Dei, imo maxime: quia medicus qui pollicetur sanare podagram, oīnesque morbos memoratu dignos neque digitorum attritiones, vel dentis dolorem sanare detractat. Deinde quomodo parvus inanis gluris morbus, quo omnino turbantur qui primos accubitus querunt? Oportebat igitur humilitatis doctriu et principem et consummatorem Christum om-

ramos inanis gloriae amputare. Et hoc quoque ex-pende, si non fuisset tempus mensæ, et de hoc dis-seruisse. Dominus relicto de aliis rebus sermonem, esset foris reprehensioni locus: nunc autem quia hora cœnæ et **ambitionis** morbus miseros turbans ante oculos Salvatoris versabatur, tensus era admonitionis. Vide enim et aliter quomodo a culpa hominem liberet, et quomodo ipsam civilem faciat. Quanta enim confusione plenus, cum **requisiveris** locum te indignum, et deinde cum supervenerit dignior, is qui te vocavit, dicat: Da huic locum, ne qua saepè? Descendes enim tu, illi autem primum locum occupabunt. Contra, quanta laude dignus, quando prima sella dignus, principio sedet in humili loco, et postea præ aliis sedere comperitur, omnibus illi primo loco cedentibus? Num igitu-parva tibi videtur illa admonitio Domini, quæ maximam virtutum humiliatem docet, et in auditorum animabus collocat, et ad honestam vitæ observatiōrem **39b** ducit? id quod Christi dilectus discipulus Paulus postea dixit: «Omnia honeste et secundum ordinem, inquit, flant. »Quo pacto igitur hoc fiet? Nullus querat quod suum est, sed unusquisque quod alterius. Vides discipulum eadem loqui, quæ magister ejus? Istud vero: «Omnis qui se ipsum exaltat humiliabitur **64**, » quo pacto intelligam? Etenim multi in vita hac se exaltantes, honore fruuntur. Igitur hoc quidem humiliari est quando quis fruitur magno honore in mundo, tum miser et humiliis sit apud Deum. Insuper non usque ad finem, neque apud omnes in tali honore est, sed quantum a quibusdam observatur, tantum ab aliis irridetur, et nonnunquam ab his a quibus honoratur. Vera igitur est sententia. Et omnis indignus hanc sibi sublimitatem vindicantis, humiliabitur, et apud Deum quidem, quando ultimum judicium, in vita vero hac maxime. Natura enim omnis homo indignus sublimitate. Nullus igitur extollatur, ut ne extreme humilietur.

VERS. 12-15. «Dicebat autem et ei qui se invitaverat: Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos divites, nequando et ipsi te vivissim invitent, ac rependatur tibi beneficium. Imo cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, et beatus eris: quia non possunt re-pendere tibi: rependet enim tibi in resurrectione justorum. Hæc cum audisset quidam de simul accumbentibus, dixit illi: Beatus qui comedit prandium in regno Dei. »Ex duobus generibus constabat convivium, ex vocatis, et his qui vocabant. Vocatorum genus salubri admonitione ad humilitatem induxerat, et convivium minime sumptuosum illis proposuerat. Nunc et in eum qui vocaverat, vicissim liberalitatem suam exercet: et admonitione rediavit, abducens eum ne convivia instituat humani

A τὸν τῆς ταπεινώσεως διδάσκαλον, καὶ ἀρχηγὸν, καὶ τελειωτὴν Χριστὸν πάντα κλάδον τῆς πονηρᾶς φύζης τῆς κενοδοξίας ἐκτέμνειν. Καὶ τοῦτο δὲ μοι προσλογίζου· εἰ μὲν οὖν οὐκ ἡν καιρὸς τραπέζης, καὶ διέλεγο τοπερ τούτων δι Κύριος, ἀφεὶς τοὺς περὶ ἄλλων λόγους, εἶχεν ἐν λόγον δι μέμψις, νῦν δὲ δεῖπνον διτος, καὶ τοῦ τῆς φιλοπρωτείας πάθους πρὸ ὄφελμα τοῦ Σωτῆρος; ἐνοχλοῦντος τοὺς ἐλεεινοὺς, καιρὸν εἶχεν δι παρανεσις. Ἰδε γὰρ καὶ ἄλλως πόσου μέρους τὸν ἀνθρώπον ἀπαλλάσσει, καὶ πῶς κόσμοι εἰσὶ ποιεῖ. Πόσης γὰρ αἰσχύνης ἀνάμεστον, διτον τῷ μὴ πρόκοπτα σοι τόπον ζητήσοντι, εἰτα διότις τοῦ διεμετέρου, ἢ καλέσεις σε εἴπει· Δός τοντον τίσιν, καὶ τοὺς παλλακίς, καὶ ὑποδάνης μὲν εἰσάς, λαίνοι δὲ προσδράμνει; Πόσου δὲ ἐπιτίνειν ἔξιν ταντίον, διτον δὲ τῆς πρώτης καθηδρῆς ἔξιος, ὑπεβεῖς δὲ ἀρχῆς, εἰτα προσδράμνειν εὐρεθῆ, πάνταν ζηταρέων αὐτῷ τῶν πρωτείων; Δρα μικρέ σοι δοκεῖ δι τοῦτη τοῦ Κυρίου παρανεσει, τὴν μεγίστην τὴν ἀρετῶν, τὴν ταπεινωσιν ὑπογράμμειν, καὶ ταὶς τὴν ἀκρωμένων ψυχαῖς ἀγκαλισθωσα, καὶ πρὸ τὸ αἰσχημον ἄγουσα τόνγε αὐτῆς ἀκούσοντα: Ἐπειδὴ δὲ δι Χριστοῦ μαθητῆς Παῦλος ὑστερον εἴπει, «Πάντας αἰσχημόνας καὶ κατά τάξιν, φτισί, γινέσθω. » Πᾶς δὲ τοῦτο γενήσεται; Μηδεὶς τὸ ἐσωτῆρν ζητείτω, ἀλλὰ δὲ τοῦ ἐτέρου ἔκαστος. Ὁράς τὸν μαθητὴν τὰ αὐτὰ διδάσκαλον φεγγόμενον; Τὸ δὲ, «Πᾶς δὲ ὑφάντων ταπεινωθήσεται, εἰ πῶς κήσομεν; Καὶ γὰρ παλλαὶ τῷ βίῳ τούτῳ ὑψοῦντες ἐστούσες, τιμῆς ἀπολεῖσθαι τοῦτο μὲν οὖν ἔστι τὸ ταπεινούσθαι, διτον τὸ ἀπλύτη πλείονος τιμῆς ἐν τῷ κόσμῳ· τότε γὰρ ἔλλοι καὶ ταπεινὸς παρὰ Θεῷ. »Ἐπειτα δὲ οὐκ ἔχει τίς, οὐδὲ περὶ πᾶσιν δὲ τοιούτος τιμῆται, ἀλλ' ἡ δι τούτοις τιμῆται, ἐκεῖνοι διασύρουσιν αὐτοῖς, δι τοῖς οἱ τιμῶντες. Ἀληθῆς οὖν δι τῆς ἀληθείας ἐπιφεστίς. Καὶ πᾶς δὲ ἀνάξιος ὑψοῦς, σφετεριζόμενος τοῦτο, ταπεινωθήσεται, καὶ πρὸ τῷ Θεῷ μὲν, δι τοῦ τελευταῖς κρίσις, κάν τῷ βίῳ δὲ τούτῳ πάντα μάλιστα· φύσει δὲ πᾶς ἀνθρώπος ἀνάξιος ὑψοῦ. Μηδεὶς οὖν ἐπικρέσθω, ίντα μὴ ἐσχάτως ταπεινοῦ. «Ἐλεγε δὲ τῷ κακληκτί αὐτὸν, «Οταν ποιῇ ἀρετον δι δεπνον, μὴ φάνει τοὺς φιλους σου, μὴ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μὴ γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικα-
Dσωσι, καὶ γένηται σοι ἀνταπόδομα, ἀλλ' διτον τοῦ δοχῆν, καλέσον πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλούς, αφλούς, καὶ μηκάριος ἕση, δι τοὺς οὐκ ἔχουσιν ἀνταπόδομά σοι· ἐνταπόδομοι, σεται γὰρ σοι ἐν τῷ ἀναστατωτῶν δικαίων. Ἀκούσας δὲ τις τῶν συναντειμένων εἶπεν αὐτῷ Μακάριος δι φάγεται ἀριστον ἐν τῷ βισιλεί τοῦ Θεοῦ. »Ἐκ δυον μεροτν συγκειμένου αι δεπνου, τῶν τε καλούντων καὶ τῶν καλουμένων, δι μὲν τῶν καλουμένων μέρος ἔρθη διὰ παρενέσεως εἰς τὴν σωτήριον ταπεινοφροσύνην χειραγωγίσεις, καὶ δύον αὐτοῖς ἀδαπάνητον παραθεῖς, λοιπὸν δὲ τὴν καλέσαντας ἀντιφιλοτιμεῖται, καὶ διὰ παρενέσεως ἀνθεστιφ, ἀπάγων αὐτὸν τοῦ διὰ τίνα χάριν ἀνέρων

ἐπιστάσεις πουλούσαι, καὶ τὸν παρχυτίκης ἀποτελεῖσθαι, οὐδὲ γέγονεν. Οἱ γάρ μικρόψυχοι φίλους ἔστι συγγενεῖς διὰ τὴν ἐν τῷ παρεύθυντι χάριν σὺν, καὶ μὴ τύχωσι, δισχερχίνουσιν. Οἱ φίλοι τὸ μέλλον ἀναμένοντες περὶ τῶν αὐτῶν, τὰς ἀμοιβὰς ἕκδεχονται. Ταῦτα δὲ Κύριος, οὐ τῆς πρὸς τοὺς φίλους τιμῆς ἡμές, ἀλλὰ μὴ πικράσκειν τὴν φιλοφροδίνει. Ἀκούσας δέ τις ταῦτα, καὶ νομίσας, ὃ ἀντιφιλοτιμήσεται, καὶ ἐνθεστάσει σωραπτέσαις τοὺς δικτίους, εἶπεν· δτι Μεταὶ φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βρεσιλίᾳ τοῦ γάρ ἦν πνευματικός, ἵνα νοήσῃ τὰ διάτερα ἀλλ' ἔτι φυχικός, τουτόστιν ἀνθρώπινος διοικούμενος· τοιούτος γάρ ὁ φυχικός ὁ φύσιν πιστεύων, ἀλλὰ πάντα κατὰ φύσιν τις γάρ εἰσι καταστάσεις, σαρκική, φυχική, άπεική. Καὶ σαρκική μὲν ἔστιν, δταν τις ἀληταί, καὶ χάρειν μετὰ τοῦ καὶ ἄλλους, οἶνόν ἔστι πάντων τὸ τῶν πλεονεκτῶν χινῆ δὲ κατάστασις, δταν τις μήτε βλάπτειν πεσθεὶς βούλοιτο· τοῦτο γάρ τὸ κατὰ φύσιν καὶ ἡ φύσις· αὐτὴ τοῦτο ἡμῖν εἰσηγεῖται· ἡ δὲ, δταν τις καὶ βλάπτειθει βούλοιτο λόν καὶ κακουχεῖσθαι. "Ἐστιν οὖν ἡ μὲν φρά φύσιν, ἡ δὲ μέση κατὰ φύσιν, ἡ δὲ φύσιν. Πᾶς οὖν ἀνθρώπινος φρονῶν, καὶ ὑπὲρ φύσιν δυνάμενος νοῆσθαι, φυχικός ἐστι φυχῆ καὶ πνεύματι διοικούμενος· δταν καύματι ἀγρηταί, καὶ οὐκέτι ζῆται, ζῆ δὲ Χριστός, οὗτος ἔστιν δὲ πνευματικός, δ τὸν ράνεβάς· φυχικός οὖν ἦν δὲ νομίσας αἰτεῖσθαι τὰς ἀμοιβὰς τοὺς ἀγίοις, οἷς μηδὲν φύσιν δυνάμενος νοῆσαι.

εἶπεν αὐτῷ, "Ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον ἐκάλεσε πολλούς, καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον ὅρφ τοῦ δεῖπνου, εἶπεν τοῖς κεκλημένοις· δτι ἥδη ἔτοιμά ἔστι πάντα. Καὶ ἤρκαντο παρειτεῖθαι πάντες. Ὁ πρῶτος εἶπεν γρόν ἡγύρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἔξελθεν, αὐτὸν, ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητμένον. Καὶ πε· Ζεύγη βοῶν ἡγόρασε πέντε, καὶ ποικιμάσκι αὐτά, ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητμένον· Σεπέρος εἶπε· Γυναῖκα ἔημα, καὶ διὰ ὑπνούματι ἐλθεῖν. » Τοῦ συνχνακειμένου εἶτι μακάριος δε φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βρεσιλίᾳ Θεοῦ, δὲ Κύριος διδάσκει αὐτὸν πλευτεῖσθαι νοεῖν ἡμᾶς τὰς τοῦ Θεοῦ ἔστιάσεις. Καὶ ταραβολὴν τοιάδε, ἀνθρώπον μὲν δυναμέζων θρωπὸν αὐτοῦ. Πατέρα· Ὁ γάρ Θεὸς δταν τιμωρητικὴν αὐτοῦ δύναμιν αἰνίττηται, Γραφῇ πάνθηρ, καὶ πάρδαλις, καὶ ἄρκτος· δτι δὲ φιλανθρωπίτειν τινὰ αἰνίττεσθαι θρωπὸς εἰσάγεται, ὕσπερ οὖν καὶ νῦν· ιρὶ τῆς φιλανθρωποτάτης οἰκονομίας διατί τοιαύτη παραβολὴ, ἦν ἐντρηγησεν ἐν ἡμῖν, κοινᾶς ποιήσεις τῆς σαρκὸς τοῦ Ποιοῦ αὐτοῦ,

A favoris vel remunerationis inox recipiendæ gratia. Qui pusillo sunt animo, amicos vel cognatos ob præsentis vitæ beneficium vocant: quod si minus consequantur, gravatum ferunt. Qui autem magni sunt animi, futurum præmium exspectantes, a vere divite renumerationes accipiunt. Hæc autem dicens Dominus, non nos ab amicis arcet, sed benignitatem non esse vendendam docet. Itaque postquam hæc quidam audisset, et sentiret quod Deus corporalibus quidam audisset, et sentiret quod Deus corporalibus mensis renumeraret et rediavit justos, dixit: Beatus qui comedit panem in regno Dei. Non enim spiritualis erat, ut intelligeret ea quæ supra sensum: sed animalis adhuc erat, hoc est, humanas cogitationes sectabatur. Animalis enim est, qui nihil super naturam credit, sed omnia secundum naturam intelligit. Tres enim sunt ordines, carnalium, animalium 396 et spiritualium. Carnalis quidem est, qui vult lætari et gaudere cum aliis maleficerit, ut est omne genus avarorum. Animalis, qui neque furari neque nocere vult, hoc est enim juxta naturam vivere, quandoquidem hoc nobis natura indidit. Spiritualis vero, qui et affligi et damnum ferre vult propter virtutem. Est igitur primus præter vel citra naturam, secundus juxta naturam, tertius supra naturam. Omnis igitur qui humana sapit, et non vallet intelligere ea quæ supra naturam, animalis dicitur, uti qui anima et spiritu gubernetur. Quando autem quis spiritu agitur, et non jam vivit ipse, vivit autem in eo Christus 63, hic est spiritualis, naturam supergressus. Animalis igitur erat et hic, qui putabat fore sensibiles sanctorum retribuciones, quoniam nihil super naturam poterat intelligere.

Vers. 16-20. « At ipse dixit ei: Homo quidam paraverat cœnam magnam, et vocavit multos, misit servum illum suum hora cœnæ ut diceret invitatis: Venite, quia jam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, et necessere est mihi exire, et videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Juga bonum emi quinque, et eo ad probandum illa: rogo te, habe me excusatum. Et dixit alius: Uxorem duxi, et ideo non possum venire. » Cum dixisset is qui simul accubuerat, beatum eum qui comedit prandium in regno Dei, Dominus docet eum latius quomodo oporteat non intelligere cœnū Dei, et parabolam hanc dicit: hominem quidem nominans misericordem suum patrem. Quando enim vindicativam Dei virtutem Scriptura significat, pantheram, et ursum, et pardum eum vocat; quando autem misericordia vult insinuare, hominem inducit: sicut et nunc misericordissimam ejus dispensationem intelligens, quam operatur in nobis, qua nos facit participes carnis Filii sui, hominem eum nominat. Cœnam enim magnam vocavit dispensationem hanc. Cœnam quidem, eo quod in novissimis temporibus,

et quasi ad vesperam uacuam venit dominus: Magna autem cena haec, quoniam ex confessis magnam erat salutis nostrae mysterium. Et in sic servum illum suum hora cœcerat. Quis est uetus ille? Is qui forma servi asumpta, filius homo deus factus et ut homo missus esse dicitur. Attende quomodo nos disserit, servum, sed cum articulo, servum illum suum. Illum proprie dixit, qui iuxta formam humanam ei placuit, et servivit. Non enim ut filius et deus tantum beneplacitus est patri, sed et sicut bonus ipse solus sine peccato, omnibus paternis consilio et mandatis uisitauit et paruit: et 397 implens omnia: iustitiam, servire dicitur deo et patri: ideo et ipse solus proprie servus dei: dicitur. Hora autem cœceræ missus est, hoc est definitio et opportuno tempore. Non enim aliud tempus commodius fuit saluti nostræ, quam quo regnabat Cæsar Augustus, cum in summo esset malitia, quam deus rui operebat. Sicut enim medici sinunt in sævi morbi ulceribus in alium omnem humorum erumpere, et deinde remedia apponunt: ita et peccatum impor. ebat omnes suas species indicare, et deinde magnum medicum imponere pharmaca. Et propterea expectavit Christus donec diabolus malitiæ mensuram inoperebat, et tunc demum incarnatus est, et omne genus malitia per sanctam vitam suam sanavit. Missus est igitur hora, hoc est opportuno et accommodo tempore, sicut et David dicit: « Accingere gladio tuo super semur tuum et potenter tempestivitate tua omnino enim gladius, verbum dei: per semur autem nativitas in carne significatur, quæ contingit in tempestativitate, hoc est in tempore opportuno. Missus vero est ut diceret invitatis. Qui sunt hi qui vocati sunt? Fortassis omnes homines. Omnes enim vocavit deus ad sui agnitionem, partim per ordinatam visibilium constitutionem, partim per naturalem legem: fortassis autem magis proprie Israelitas, qui per legem et prophetas vocati fuerunt. Ad illos igitur missus est primum dominus, uti ad oves domus Israel. Ipse enim dicebat: Venite, quia parata jam sunt omnia. Prope enim esse regnum dei 67, omnibus evangelizabat dominus, et intra vos. At illi coepérunt simul, id est ex composito, excusare. Omnes enim principes Iudeorum detrectabant Iesum habere regem, et coenam non meruerunt: alias quidem propter divitiarum cupiditatem, alias autem propter volutatem. Nam ille quidem villain emerat, et alias juga boum, qui signant divitiarum cupidos. At alias qui uxorem duxerat, voluptarius erat insuper et is villam comparat, qui propter mundanam sapientiam non accipit mysterium. Villa enim est mundus hic, et natura simpliciter. Qui autem naturam observat, non recipit hoc quod supernaturam. Igitur phariseus qui villam forte comparaverat, hoc est, qui respexerat ad naturæ leges, non recipit virginem parere domum, quod super naturam est: sed et omnes qui in externa sapientia gloriantur,

⁶⁶ Psal. xli, 4. ⁶⁷ Matth. iii, 2.

ρὸς μὲν γὰρ ὁ κόσμος, καὶ τὴν φύσιν ἀπλῶς, καὶ τὴν φύσιν οὐκέτι φύσιν οὐ παραδέ-
ῖντες οὖν δὲ Φερεταῖος τυχὸν τὸν ἄγρον, τουτ-
ες τὰς τῆς φύσεως νόμους ἀποδέψας, οὐ
οὐ τὸ τεκνὸν παρθένον Θεὸν, ὃς ὑπέρ φύσιν
καὶ καὶ οἱ τῇ Κύριᾳ σορῆλης ἔγκαυχάμενοι πίντες,
ἄγρον ταῦτον, τουτέστι τὴν φύσιν, ἡγνόσταν
οὐκομήσαντα τὴν φύσιν Ἰησοῦν. Ὁ δὲ ζεύγη
ράτσας πάντες, καὶ δοκιμάζων αὐτὰς, νοηθεὶν
μελάνιος ἐνθρωπος, ὃς τὰς πάντας τῆς ψυχῆς
τετταὶ σωματικὰς συνέβεξε, καὶ τὴν ψυχὴν
νήσεις. διὰ τοῦτο οἰκαὶ δὴ περὶ γῆν ἐνησχο-
ούς βιωλεστὶ τοῦ λογικοῦ δείπνου μεταλλα-
ὶ γὰρ καὶ ασφός. « Τί σοφισθήσεται ὁ χρ-
ρωτος; » Ὁ δὲ διὰ τὴν γυναῖκαν ἐκπίπτων, ὁ
εἰτ, ἀν, ὃς τῇ σφράγῃ τῇ συκῆνῳ τῆς ψυχῆς
αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ ὡν, ὃς κολληθεὶς αὐτῷ,
καὶ οὐ δύναται. Νοήστες δὲ διὰ ταῦτα πάντα
τὸ ῥῆτον· καὶ γὰρ ἐκπίπτομεν τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ἄγρους, καὶ διὰ ζεύγην βοῶν, καὶ διά γάμους, προτκεί-
τούστοις, καὶ τὸ διπάντα βίον εἰς ταῦτα διπτυχνώντες, καὶ που καὶ ἄχρις αἰμάτων διὰ ταῦτα ἐκτραχηλι-
θετον δὲ μηδὲν ή νόημα ή ῥῆμα διανοούμενοι, ή μετερχόμενοι.

περαγενόμενος δὲ δούλος, ἀπτήγγειλε τῷ κυ-
ῳ ταῦτα. Τότε ὀργισθεὶς δὲ οἰκοδεσπότης,
δούλῳ αὐτοῦ. « Εἴσελθε ταχέως εἰς τὰς πλα-
ῖ ρύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ
καὶ χωλούς, καὶ τυφλούς εἰσάγαγε ὡδε.
» δούλῳ. Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέτειας, καὶ
ἐστι· καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δούλον·
εἰς τὰς δόδοις, καὶ φραγμούς, καὶ ἀνέγκαστον
ι, ίνα γεμισθῇ ὁ οἰκός μου· λέγω γὰρ ὑμῖν,
μης τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων
μου τοῦ δείπνου. » Ἀπερίφροσαν μὲν οἱ
τῶν ἰουδαίων, καὶ οὐδεὶς ἐκ τούτων ἐπί-
ῆ Χριστῷ, ὃς καὶ αὐτοὶ ἐνεκυρῶντο τῇ κα-
ὶ γάρ, φησι, τῶν ἀρχόντων τις ἐπίστευσεν
ν; Οὗτοι μὲν οὖν οἱ νομομαθεῖς, καὶ Γραμ-
μᾶς φησιν ὁ προφήτης, μωρανθέντες ἐξ-
ῆς γάριτος· οἱ δὲ ἐκ τῶν ἰουδαίων ιδῶται
καὶ τυφλοίς, καὶ ἀναπήροις ἀπεικαζόμενοι,
ἢ τοῦ κόσμου, καὶ οἱ ἐκουδενεμένοι, οὗτοι
καν. Ὁ γὰρ δῆλος θεάματζεν ἐπὶ τοὺς λό-
ς χάριτος τοτὲς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ ετόμα-
τοῦ Ιησοῦ, καὶ ἔχαιρον τῇ διδασκαλίᾳ. Μεθ' δ
ιθον οὗτοι οἱ ἐξ Ἰεραχῆλ, ή ἐκλογῆ, φημι,
τεῖδες προώρισεν εἰς δόδεν αὐτοῦ, οἱ ήσαν Πέ-
τροι οἱ τοῦ Σεβεδαίου, καὶ αἱ λοιπαὶ μυριάδες
τεισαστάντων, ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὰ
περιχειταῖς· οἱ γὰρ ἐν ταῖς δόδοις, καὶ τοῖς
ε, τὰ διηνην νοηθετεν. Οἱ μὲν Ἰεραχλῖται
στοι τῆς πόλεως ἔτει καὶ ναυμοθεσίαν δεξά-
καὶ ἀστειοτέρχν διετηροῦν λαχόντες· τὰ δὲ
κα τῶν διασηκῶν δντα, καὶ ἀπηλλοτριωμέ-
νομοθεσίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὴ συμπολιτεῖται
ῶν ἀγίων οὐκ ἐν μιᾷ οδῷ, ἀλλὰ πολλαῖς τῆς
καὶ ἀγροικίας διέτριβον, καὶ ἐν τοῖς φρα-
ταῖς ἀμαρτίαις, φημι· ἡ γὰρ ἀμαρτία μέγας
, καὶ μεστοῖχον δισταῖν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

cii. xxxiii, 26.

PATROL. Gr. CXXIII.

A propter villam hanc, hoc est, naturam, ignoraverunt
eum qui considerat et innovarat naturae ordinem.
Jesum. Porro qui juga boum quinque emit et pro-
bat ea, signat carnalem hominem, qui quinque
sensus enim corporalibus 398 conjunxit et ani-
mam carnem fecit: et propter hoc, utpote circa
terrena occupatus, non vult spiritualis cœnæ par-
ticeps esse. Dicit enim Sapiens: « In quo erit
sapiens, qui tenet aratum? » At qui propter
uxorem excidit, voluptarius utique fuerit, qui carni
ut conjugi animæ alligatus est, et cum est in illa,
quasi ei adhærentis, Deo placere non potest. Intel-
ligas autem haec omnia et juxta litteram. Etenim
excidimus a Deo et propter villas, et propter juga
boum, et propter nuptias. Adhærentes enim illis,
et totam vitam in ea impendentes, et usque ad
sanguinem vexati et excoriated, nullum divinum
vel sensu vel verbum cogitamus vel attendimus.
B

VERS. 21-24. « Et veniens servus ille renuntiavit
haec domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit
servo suo: Exi cito in plateas et vicos civitatis, et
pauperes ac debiles, claudosque et cæcos introduc
huc. Et ait servus: Domine, factum est ut impe-
rasti, et adhuc locus est. Et ait dominus servo: Exi
in vias et sepes, et compelle intrare, ut impleatur
donus mea. Dico enim vobis, quod nemo virorum
illorum qui vocati sunt gustabit cœnam meam. »
Abiecti sunt principes Judæorum, et nullus ex illis
credidit Christo qui gloriabantur in malitia. Num
quis, inquit, principum credidit in eum? Proinde
docti in lege ac Scribæ, ut propheta dicit, infatuati
gratiam amiserunt: idiotæ autem ex Judæis, qui
cæcic et claudis et debilibus comparantur, et stulti
sunt hujus mundi, et mire contempsi, hi vocati sunt.
Turbae enim admirabantur super gratia quæ de ore
Jesu procedebat, et gaudebant in doctrina. Postquam
autem intraverunt Israelites, electi, inquam, quos in
gloriam suam prædestinarat Deus, quales fuerunt
Petrus et filii Zebedæi, et multa alia millia eorum
qui crediderunt, benignitas Dei etiam in gentes
diffusa est. Per hos enim qui in via et apud sepes,
gentes intelligendæ sunt. Israelites enim fuerunt
intra civitatem, ut qui legem suscepserant, civilio-
rem vitam sortiti. Gentiles vero a testamentis et a
lege Dei alienerant, et non facti cives sanctorum,
nec in una via, sed in multis iniquitatis viis et rusti-
citatibus versabantur: et apud sepes, peccata dico:
peccatum enim magna sepes est, et interstitium
dividens nos a Deo. Per vias itaque, pecuniam
gentilium vitam et in multis dissectam opiniones
intelligit: per sepes vero, vitam illorum in peccatis.
Non simpliciter autem jubet illos vocare: sed,
Compelle, inquit: quamvis voluntarium sit omni-
bus credere. Cæterum ut sciamus magnas virtutis

Dei esse credidisse gentes in tanta versantes ignorantia, ideo dixit : Compelle. Nisi enim magna verbi veritas, quomodo persuasi essent homines in idolorum cultu insanentes et fœda operantes, ut repente agnoscerent verum Deum, et spiritualem diligerent vitam ? Igitur admirabilem translatiōnem significare volens, necessitatem nominavit, quasi diceret quis : Gentiles etiam idola et delicias relinquere nolentes, a prædicatione tamen veritatis ea relinquere coacti sunt. Vel aliter : Virtus signorum magnam afferebat necessitatem ut transserrentur ad fidem Christi. Et quotidie cœna illa præparatur, et vocamus omnes ad regnum quod Deus præparavit ante mundi originem hominibus : sed alii quidem propter sapientiæ curiositatē, alii vero propter rerum terrenarum cupiditatem, alii autem propter carnalitatem non ueremur illud. At Dei misericordia aliis peccatoribus largitur, qui cœci mentalibus oculis sunt, et non intelligunt quæ sit voluntas Dei, vel intelligunt quideam, sed claudi sunt, et ad operandum tardi ac immobiles, et omnino debiles ac pauperes, eo quod superna gloria excederint, neque immaculata vita conspicui fuerint. Illis igitur peccatoribus in latis ac spatiis peccatorum viis errantibus, mittit Pater Filium suum ad cœnam invitantem, qui secundum carnem servus fuit, qui non venit ut vocet justos, sed peccatores, invitatque eos liberaliter præ doctis illis et divitibus, et carni indulgentibus. Multis autem morbos et pericula imminetendo, facit eos etiam involuntarios renuntiare huic vitæ, quibus novit judiciis, et inducit illos ad cœnam suam, necessitatem eis faciens periclitationem ; et hujus exempla multa sunt. Docet autem nos parabola hæc simplicius, pauperibus et debilibus potius dandum quam divitibus, id quod et paulo antea admonuerat, propterea istud videtur parabola dicere, per hoc credibilius faciens pauperes convivio excipiendos. Discimus et aliud, debere nos ita esse alacres et liberales ad fratrum suscepitionem, ut etiam nolentes cogamus ut participes flant nostrorum bonorum. Hoc et magistri admonentur, quod opera pretium sit discipulos etiam nolentes docere ea quæ ipsis convenient.

εἰπεν, πιστεύμενος διὰ τούτης, διὰ τοὺς πικάρχους δὲ ἵστιψαν. Καὶ ἄλλο δὲ μανθάνομεν, τὸ δόγματα τοῖς εἰσινεῖσιν προδίδομεν, καὶ φίλοτιμοι περὶ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἀδελφῶν, ὡστε καὶ μὴ θέλοντες ἀνρρήστειν πρὸς τὸ ματαίην νειν τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν. Τοῦτο καὶ τοῖς διδάσκουσι μεγάλη νοηθεῖσι, ὡστε καὶ ἀκοντας τοὺς μαθητὰς παιᾶν τὸ δόγμα.

VERS. 25-27. « Ibant autem turbæ multæ cum eo, et conversus dixit ad illos : Si quis venit ad me, nec odit patrem suum ac matrem, et uxorem ac filios, et fratres et sorores, præterea autem et animam suam, non potest in eis esse discipulus : et quisquis non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus. » Quoniam multi ibant cum Iesu, qui neni cum omni alacritate et obedientia sequebantur, sed frigidiores erant : docet eos qualem oporteat 400 esse discipulum

Α Τὴν κτηνῳδὴν σὺν τῶν ἔθνων διεγωγὴν, καὶ εἰς τὰς πολλὰς ὅδες μεμρισμένην αἰνίτιεται διὰ τῶν ὁδῶν, τὴν δὲ ἐν ἀμαρτίαις αὐτῶν ζωὴν διὰ τῶν φραγμῶν· οὐκ ἀπλῶς δὲ καλεύει τούτους καλέσαι, ἀλλὰ ἀντράσαι, καίτοι πραιτερικὸν ἀπασι τὸ πιστεῖν· ἀλλ' ίντι μάθωμεν, διὰ μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἀντίμεμου σημετόν κατι τὸ πιστεῖν τὰ ἔθνη, τοσαύτην ἀγωστὸν ἔχοντα, διὰ τοῦτο εἶπεν, Ἀνάγκασθον. Εἰ μὴ γέρη ήν πολλὴ τοῦ κηρυττομένου ἡ δύναμις, καὶ μεγάλη ἡ τοῦ λόγου ἀληθεία, πῶς ἂν ἐπείθησαν ἀνθρώπους πλειονύτες, καὶ αἰσχρουργούντες ἀθρόους ἐπηρῆσαν τὸν ὄντας Θεού, καὶ πνευματικὸν βίον τελεῖν ; Τοιόντων περάδον τῆς μεταθέσεως Θελων ἀλέσαι, ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα ὀνόματεν· ὡς ἂν εἴποι τις, διὰ καὶ μὴ βουλόμενοι οἱ "Ἐλληνες ἀφετιναι τὰ εἴδη, καὶ τὸν τρυφήν, δμως ὑπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ κηρύγματος ἡναγκάσθησαν ταῦτα φυγεῖν. "Αλλας τε καὶ ἡ δύναμις τῶν σημείων μεγάλην ἐπῆγεν ἀνάγκην τοῦ μετατεθῆναι εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν. Καὶ καθεκάστην δὲ ὁ δεῖπνος οὗτος ἐτοιμάζεται, καὶ καλούμενος πάντες εἰς τὴν βασιλείαν, ἦν καὶ πρὸ καταβοῆς κόσμου ἡτοιμαστεν διεδέ τοτες ἀνθρώποις ἀλλ' οἱ μὲν διὰ σοφίας περιεργίαν, οἱ δὲ διὰ φιλοσοφίαν, οἱ δὲ διὰ φιλοσοφίαν οὐκ ἀξιούμενοι τεύτης· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλοσοφία ἐτέροις ἀμφρωποῖς χαρίτεως τεύτην, τυφλοῖς τὰς νοητὰς ὄψεις, μὴ συνιεῖσι τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ συνιεῖσι μὲν, χωλοῖς δὲ εὖ, καὶ ἀλινητοῦσι πρὸς τὸ πράττειν τοῦτο· καὶ συνάμπτωχοῖς ἀποπεσούσι τῆς ἄνω δόξης· καὶ ἀνττίμους ἄμμων τὸν ἐκυτῶν βίον μὴ ἐπιδεικνυμένοις· τούτος οὖν τοῖς ἀμφρωποῖς εἰς τὰς πλατείας, καὶ εὔρηρους ὁδοὺς τῆς ἀμαρτίας πλανωμένοις ἐπικάμψαντες τὸν δεῖπνον αὐτοῦ Γλόν, τὸν καὶ διάτηγενόμενον κατὰ σάρχα, τὸν μὴ δικτίους ἀλλόντες καλέσαι, ἀλλὰ ἀμφρωπούς· καὶ ἐστιχοὶ τούτους φιλομάς ἀντ' ἐκείνων τῶν γνωστικῶν καὶ πλουσίους, καὶ τῇ σφρίῃ χαριζομένων. Πολλοῖς δὲ καὶ νόσους ἐπέμπτων καὶ κινδύνους, ποιεῖτ αὐτοὺς καὶ ἀστοκεῖσθαι τῷ βίῳ, οἵ τε κρίμασιν οἴδε, καὶ εἰσῆργαντούς εἰς τὸν δεῖπνον κύτου, ἀνάγκην αὐτοῖς ἐπειργάντων τῶν κινδύνων ἐπιφοράν· καὶ τούτου τέ εραδείγματα πολλά. Διδάσκει δὲ ἡμᾶς καὶ κατὰ τὸ πλούστερον ἡ παραβολὴ τοτες πένησται καὶ ἀνττίμους χαρίτεσθαι μᾶλλον ἡ τοῖς πλουσίοις, οἱ καὶ πρὸ ἀλλού παρεινῶν, διὰ τοῦτο αὐτὸδ δοκεῖ τὴν παραβολὴν πιστεύειν, πιστεύμενος διὰ τούτης, διὰ τοὺς πικάρχους δὲ ἵστιψαν. Καὶ ἄλλο δὲ μανθάνομεν, τὸ δόγματα τοῖς εἰσινεῖσιν προδίδομεν, καὶ φίλοτιμοι περὶ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἀδελφῶν, ὡστε καὶ μὴ θέλοντες ἀνρρήστειν πρὸς τὸ ματαίην νειν μαθητῆς. » Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν συμπαρεσημωνῶν τῷ Ἰησοῦ, οὐ σὺν προθυμίᾳ πάσῃ, καὶ εἰσῆργαντο, ἀλλὰ ψυχρότερον διέκειντο,

ε Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ σφράγεις εἶπε πρὸς αὐτούς· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς μα, οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰ ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐκυτῶν ψυχὴν, οἱ διάτηγοι μου εἰναι μαθητῆς· καὶ δοτεῖσι οὐ βασταῖσι τὸν εἰσιτόντα, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύνεται με εἰναι μαθητῆς. » Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν συμπαρεσημωνῶν τῷ Ἰησοῦ, οὐ σὺν προθυμίᾳ πάσῃ, καὶ εἰσῆργαντο, ἀλλὰ ψυχρότερον διέκειντο,

τετ τὸν μαθητὴν αὐτούς εἶναι, ἀποφαίνεται
καὶ εἰσὶ διατάσσοι αὐτὸν, καὶ γεγραπτό;
δέ τις αὐτὸν ματεῖν εἰ μέντον τοὺς θεω-
μάτινος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑταῖρον φυχῆν.
ιητρικῶνδες τῷ βοῦντῷ ἀπλάκων αὐτοὺς καὶ
τοῦ. Οὐ γάρ ἐπιτρέπεται διατάσσειν δὲ
αὐτὸν διατηρεῖσθαι· ἵστοις νοθεῖται,
γνήσιον αὐτὸν μαθητὴν βούλεται τὸν
τοῦ γένος αὐτούς, διτε πέδες θεοσέβειαν
καὶ διὰ τὸν πρὸς αὐτούς σχέσιν
εἰ τὸ καλὸν μετιέναι· ἕπειτα εἰ μή, ἐμπο-
μᾶλλον ἔχει τῆς πλευταῖς ἀντανωτὸς
πῶς διδέσκει; Διὰ τῆς μελένονος ἀδε-
ι, δι' ὧν ἐπεξέργαστος τούτος· καὶ γάρ τῷ
εἰσὶ κυρίων τούτοις πεπλέοντι, ἀλλὰ
ἡν ὑποτασσόμενος, καὶ τῆς Μητρὸς
τοῦ εἰς τὸν πρόνοιαν, ὡς εἰς αὐτὸν στεν-
ητικής ταῦτης, ἀλλὰ περιθένον τῷ μῆτερι.
Πώς οὖν δὲ ταῦτα διδέσκεις διὰ τῶν
διὰ τῶν λόγων εἰστηρίτο; 'Ἄλλ' διπερ
ἡμᾶς τοὺς γονεῖς ἐντείλλεται, διτε θεδε
ενον. Τότε γάρ οὐ γονεῖς λογίζονται
φέρει τὴν τοικυτήν ὀφέλειαν ἡμῖν ἀντι-
τίτευθεν διὸ δῆλον, οὐ λέγομεν, ἐκ τοῦ
οὐ φυχῆν ἐντείλλεσθαι μισεῖν· πάντας
διακελεύεται τὸ ἥπατον ἀποκτιννύναι,
ἐπιθυμίας τῆς φυχῆς τατὶς χωρίζουσις
ὑποτασσόμενοι· καὶ εἰ πρόκειται μαρ-
κοντῆσιν τῆς φυχῆς. μόνον κέρδους προ-
σou. "Οὐδὲ τοῦτο διδέσκει, καὶ οὐ τὸ
εἰ ἀποκτιννύναι, δεῖκνυσι πάλιν τούτος
ιηδούς πειραζοντος αὐτὸν, ὡστε βαλετν
ἔπει τοῦ ἱεροῦ, ἀπεκρύστα τὴν πε-
πειδόντου ἐπιτὸν τοῖς Ιουδαίοις, ἀλλὰ
καὶ διὰ μέσου αὐτῶν ἀνερχόμενος
ιε [f. τριηντατετρα] ἀπεκρύπτετο. Οστις
νος εἰς θεοσέβειαν ὑπό τινος τῶν
εἰ τὸν πρὸς αὐτούς σχέσιν, καὶ προ-
την ποιεῖται τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρε-
σ καὶ διὰ τοῦ φιλοζωτεν πολλάκις καὶ μαρ-
τιεῖν καὶ μαθητής.

εἰς ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι,
ιαθλούς φησίτε τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ
, ίντι μήπωτε, θέντος αὐτοῦ θεμέλιον,
τος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωρούντες
ιτεῖν κύτῳ λέγοντες, δτι, Οὗτος ὁ ἀν-
οικοδομετν, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέ-
ς τοῦ πύργου παραβολῆς διδάσκει ημᾶς
ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἐλομένους, φυλάξαι
σφέρειν, καὶ μὴ θεμέλιον μὲν κατα-
ἀρχὴν ἀκολουθήσεως, εἰτα τέλος μὴ
ιτι ἔχοντας ἀρκούσαν τὴν παρασκευὴν
Τοιούτοις ήσαν ἔκεντοι, περὶ ὧν Ἰωάν-
στης ἔφη · Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν
εἰς τὰ ὄπισθι. Καὶ πάς δὲ ἀνθρώπος

Suum, ac relati informat et depingit eum, asserens
opere eum odio habere non solum eos qui ex-
terna familiaritate juncti sunt, sed et saam ipsius
animam. Vide autem ne littera prorsus imperite
(a) abripiaris. Non enim inhumanitatem et crudeli-
tatem docet misericors, neque sibiipsi docet manum
inserre, sed proprium suum discipulum vult tunc
odio habere cognatos suos, quando ad pietatem ei-
obstaculo sunt, et propter necessitudinem a bonis
operibus prohibetur: quoniam nisi obssisterent,
magis honorandos docet usque ad extremum spi-
ritum. Et quomodo docet? Per maiorem doctri-
nam, inquam, nemp̄ per ea que operatus est;
ipse enim et Joseph, quamvis non esset proprius
parens, sed existimatus, obediens fuit: et Matri
sue tantam semper egit curam, ut neque cum
crucifigeretur, eam negligeret, sed commendavat
discipulo quem diligebat. Quomodo igitur is qui
hac per opera docuit, alia sermonibus asseveravit?
At, sicut dixi, præcipit nos odio habere parentes,
quando in cultu Dei periculum est. Tunc enim non
parentes censemur, neque familiares, si in hoc
nobis obssistant. Et hinc manifestum quod dicimus.
Nam cum nostram animam odio habero præcipit,
omnino non præcipit, ut nobisipsis mortem con-
sciscamus, sed ut renuntiemus concupiscentias
anima, quae nos separant a Deo; etiam si perferen-
dum martyrium, non curanda anima, quoniam
perpetuum lucrum proponitur. Hoc enim est quod
nos docet, et non simpliciter ut quis seipsum occi-
dat. Ostenditque illud iterum ipse per hoc quod
diabolo ipsum tentante ut se de summitate templi
dejiceret, temptationem repulit: et non se Iudeis
tradidit, sed secessit, atque per medium eorum
transiens, ab illis se occultavit. Igitur cuicunque
domestici et amici obstant in pietate, et is illorum
familiaritatem Deo, cui placere debet, præsert, vel
etiam propter amorem vite imminente martyrio de-
ficit et negat, ille non potest esse discipulus Christi.
προτέρου προειπέντω εἰς ἔρηγηλούς ται, οὗτος οὐ

Et omnis homo qui virtutem quidem operari vult, A πράττειν μὲν τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος, μὴ φέασις ἔ, ὡς τε καὶ θελαν γνῶσιν προσλαβεῖν, διὸ τὸ ἀτελὲς καὶ ἀλόγος τῆς ἀρετῆς ἀρέσθαι, ἀτελῶς κατίζει, μὲ δυνάμενος ἀπαρτίσαι τὸν πύργον τῆς ἄφηλῆς γράσσως · θέντος καὶ ἐμπατεῖται ὑπὸ τῶν θεωρώντων τίτον καὶ ἀνθρώπων καὶ θημόνων. Καὶ ἄλλος ἔ, δημέλιον μὲν νοήσαις τὸν διδασκαλικὸν λόγον. Οὐ γέ τῆς διδασκαλίας λόγος διαλαμβάνων, φέρε εἰτε, περὶ ἐγκρατείας θεμελίῳ ξοικε καταβληθεὶς ἐπὶ τῇ τοῦ μαθητοῦ ψυχῇν. Δεῖ οὖν τῷ λόγῳ τεύτον, οὐκ ἡ θεμελίῳ, καὶ ἐποικοδομεῖν, τὰ τῆς πράξεως λόγων ίντα καὶ πύργος ἡμῖν ισχύος ἀπὸ προσώπου τρέψαι ἀπαρτισθεῖν ἡ ἀρετὴ ἔκειν, ήν προεθέμεθα. "Οι δὲ θεμέλιος μὲν ὁ λόγος, οἰκοδομὴ δὲ ἡ πράξις, θετὸς ἡμᾶς δὲ Ἀπόστολος διδάσκει λέγων. ὅτι εἰ θεμέλιον τίθεικα Ἰησοῦν Χριστὸν, ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖται · καὶ ἔτης καταλέγει τὰς διαφόρους οἰκοδομάς, ητοι ἤρτεσίς ἡ καλῶν ή πονηρῶν ἔργων · φοβηθῶμεν αὖ, μήποτε ἐμπατῶσιν ἡμῖν οἱ δαίμονες, περὶ ὃν διρήστης φησίν έτι, « Ἐμπατεῖται κυριεύσαντον αὐτῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ ἀπαστρέψαντων.

VERS. 31-33. Aut quis rex proficisciens ut committat prælium adversus alterum regem, nonne sedens prius cogitat an possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit contra se? alioquin adhuc illo longe agente, legatione missa petit ea quæ pacis sunt? Sic ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Bonum est sal. Si vero sal infatuatum fuerit, per quod condietur? Neque in terram, neque in sterquilinum utile est: foras projiciunt illud. Qui habet aures ad audiendum, audiat. • Et hæc parabola docet nos ne simus dupli animo, neque carni et Deo adhæreamus: sed si volumus bellum contra malignos dæmones suscipere, ut seramur in eos tanquam hostes, et illis vere obliquetemur Rex igitur est et peccatum regnans in mortali nostro corpore, si illud admitimus. Rex etiam et animus noster conditus est. Ne igitur, cum resistendum est peccato, pusillanimiter illud impugnet. Gravis enim et terribilis est ejus exercitus, et major et numerosior videtur quam nos sumus. Qui, pe dæmones sunt milites peccati, qui consentiunt vingiti millia contra nostra decem millia. Nam in corporei sunt, et pugnant contra nos qui in corpore sumus, et majorem virtutem habere videntur. Quamvis autem videantur fortiores, nos tamen resistere poterimus. « In Deo enim, inquit, faciemus virtutem⁷¹; » et : « Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo? Si constiterint adversum me castra, non timelit cor meum⁷². » **402** Dedit autem nobis Deus, qui propter nos incarnatus est, potestate calcandi super omnem virtutem inimici⁷³. Idcirco et quoniam in carne existentes non carnalia arma habemus, etiamsi decem millia videamur habere, eo quod in corpore sumus; et illi viginti millia, eo quod incorporeæ naturæ sunt: attamen

« Ἡ τὶς βασιλεὺς πορεύμενος συμβάλειν εἰπε βασιλεὺς εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλεύεται, εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι ἢ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένη πρὸς πόλειν · εἰ δὲ μήγε ἐτι πόρρῳ αὐτοῦ δύτος, πρεσβείαν ἀποστέλλει· ἔρωτα τὰ πρὸς εἰρήνην; Οὕτως οὖτις πᾶς ἐξ ὑμῶν, εἰ οὐκ ἀποτάσσεται πάσι τοῖς ἀπαντοῦ ὑπάρχουσιν, ἢ δύναται μου εἶναι μαθητής. Καλὸν τὸ ἀλλαξ· καὶ δὲ τὸ ἀλλας μωροῦν, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται; Οὕτω εἰς γάρ, οὗτε εἰς κοπρίαν εἰδεῖται ἐστιν ἦνω βάλλουσιν αὐτό. Οἱ ἔχων ὥτα ἀγούσιν, ἐκουέτω. » Καὶ αὐτὴ η προσολὴ διδάσκει: ἡμᾶς μὴ διφύχους εἶναι, μὴ ερπί καὶ θεφρ προστηλῶσθαι · ἀλλ' εἰ μέλλοιμεν τὸν εἰπε τῶν πονηρῶν δυνάμεων πόλεμον ἀρέσθαι, προφρέσθαι αὐτοῖς ὡς ἔχθροις, κρὶ ἀληθῶς ἀντιπαρέσθαι. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐστι καὶ ἡ ἀμαρτία βαλλεύουσα ἐν τῷ θνητῷ σώματι ἡμῶν τῶν παραπληρώντων αὐτήν. Βασιλεὺς δὲ καὶ δ νοῦς ἡμῶν ἐκτίθη. Εἰ τοίνους μέλλοιεν ἀντιστῆναι τῇ ἀμαρτίᾳ, ὀλοφύρητο πολεμεῖται αὐτῇ. Δεινὸς γάρ δ στρατὸς ταύτης εἰ φοβερὸς, καὶ μείζων καὶ πλείων δοκετ ἡμῶν · οἱ δὲ δαίμονες στρατιώται τῆς ἀμαρτίας, οἱ δοκοῦσι εἰποτοις χιλιάδων ἀριθμὸν ἐπέχειν, πρὸς δέκα χιλιάδες ἡμετέρας · ἀσύρματοι γάρ δύτοις, καὶ πρὸς τοὺς εἰσαμέτους ἡμᾶς εὐγκρινόμενοι, πλείστα τὴν ἔρη δοκοῦσιν ἔχειν · καὶ οὖν δοκῶσιν ισχυρότεροι, οἱ δὲ δημετές δυνάμεθα ἀντιπαρατάσσομεν. « Ἐν τῷ θεφρ φησί, ποιήσομεν δύναμιν · εἰ καὶ · « Κύριος φωτίζει μου καὶ Σωτῆρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; » Εὖτε τάξεῖται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ή μήδε μου. » Δέδωκε δὲ ἡμῖν πάντως δ σαρκωθεὶς δέ μη θεὸς πατεῖν ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροι. καὶ ἐπειδὴ ἐν σαρκὶ δύτοις, οὐ σαρκικὰ δηλα δημητρίου καὶ δέκα χιλιάδας δοχῶμεν ἔχειν, διὸ τὸ διάθημα εἶναι, ἐκείνων εἴκοσι χιλιάδων δύτων διὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς φύσεως, δημως λέγειν δρείδομεν· εἰπε

⁷⁰ I Cor. III, 11. ⁷¹ Psal. LIX, 14. ⁷² Psal. XXVI, 4. ⁷³ Luc. X, 19.

Θεός μου, δύναμίς μου· καὶ μηδέποτε εἰρηνεύσωμεν **A** dicere debemus: « Dominus Deus meus, virtus mea: » nullamque unquam cum peccato habeamus pacem, id quod est servire affectionibus, sed magis resistamus eis, et ostendamus nullas esse inducias odiorum erga illas, neque habere velimus concupiscentia mundi, sed renuntiemus omnibus, quandoquidem non protest discipulus Christi esse, qui non renuntiat omnibus, sed pacem habet cum his quae in hoc mundo animas damno afficiunt. Christi sane discipulus sal esse debet, non solum ipse bonus existens et malitiæ expers, sed et aliis communicans bonitatem. Ita enim se habet sal. Ipsum enim cum maneat illæsum et incorruptum, alia quoque servare valet ne corrumpantur, quibus suam qualitatem communicat. At si naturam suam sal abjevit, omnino inutile est, neque terra neque stercore accommodum. Quando autem dicit, ita se habet: Ego quidem omnem Christianum utilem et condire valentem esse volo, non solum eum cui concreditum docendi donum, quales sunt apostoli et doctores et pastores, sed etiam exiguo ut laici ipsi bona frugis et utilles sint proximis. Jam si profuturos aliis reprobis fiat, et a Christianorum ordine ejiciatur, neque prodesse neque utilitatem capere poterit. « Neque enim in terram, inquit, neque in sterquilinum utile est. » Insinuator autem per terram quod utilitatem capiat, per sterquilinum autem quod prospicit. Ideo rejicitur et rejiciendus est, tanquam qui nec prospicit, nec utilitatem percipiat. Et quoniam obscurus parabolicusque sermo ille fuit, excitans auditores Dominus ut non simpliciter suscipiant dictum de sale, dicit: « Qui habet aures ad audiendum, audiat, » hoc est, Qui habet intellectum, intelligat. Aures enim hoc loco sensitivam virtutem animæ, et ad intelligentium aptitudinem significant. Omnes itaque fideles sal sunt, ex divinis sermonibus et superna gratia qualitatem hanc suscientes. Et quod gratia sal sit, audi Paulum dicente: « Sermo vester sit in gratia sale conditus 74. » Et ita si fuerit sermo ἄχρις, hoc est, sine gratia, insulsus dicitur. Igitur si divinorum eloquiorum qualitatem contempserimus, et non suscepimus eam in nos eisque qualitate afficiamur, tunc stulti et intellectu carentes efficiamur. Et profecto infatuatum est sal nostrum, si non habuerit supernæ gratiæ qualitatem.

403 CAPUT XV.

Parobola de centum ovibus. De peregre profecto in regionem longinquam.

VERS. 1-10. « Accedebant autem ad eum omnes publicani et peccatores ut audirent illum, et murmurabant Pharisæi ac Scribæ dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat autem ad illos parabolam hanc, dicens: Quis ex vobis est homo qui habet centum oves, et si perderit unam ex illis, nonne relinquit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam quæ perierat,

donec inveniat eam ? et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, veniensque domum, convocat amicos et vicinos, dicens illis : Gaudete, mecum, quia inveni ovem meam quae perierat. Dico vobis, quod ita gaudium erit in celo super uno peccatore resipiscente, magis quam super nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia. Ant quae mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accedit lucernam, et verrit domum, quae diligeret donec inveniat ? et cum invenit, convocat amicas ac vicinas, dicens : Gaudete mecum, quia inveni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore resipiscente. » Dominus qui dem illud faciebat, cuius gratia incarnatus est, accedens ad publicanos et peccatores, tanquam medicus ad infirmos. Qui autem revera peccatores erant Pharisæi, obmurmurationem tantæ humanitati rependebant. Abominabiles enim censebant publicanos, ipsi autem domos viduarum et orphanorum comedebant. Quid igitur Dominus ? Sicut misericors erat erga publicanos, ita et erga illos, qui suam columniabantur misericordiam. Non enim aversatur eos tanquam insanabiles et obmurmurantes, sed mansuetè sanat, parabolam hanc de oviibus dicens : et de manifestis et certis eis persuadet, et confutat ita, ne sègre ferant tantam bonitatis effusionem. Nam si in ovo una irrationali, quæ ad imaginem Dei non est facta, si cum erraverit, fuerit inventa, gaudium sit tantum : quantum verisimile est fieri in homine rationali ad imaginem Dei condito ? Manifeste igitur parabola hæc justos dicit per oves nonaginta novem ; et per unam peccatorem qui perierat. Dicunt autem nonnulli centum oves omnem creaturam rationalem : unam autem ovem, rationalis naturæ hominem, quam errantem requisivit Pastor bonus, relictis nonaginta novem in solitudine, hoc est, in superno loco celesti. Solitudo enim est cœlum, a mundano tumultu sequestratum, et plenum omni tranquillitate ac pace. Dominus vero ut invenit illam quæ erraverat, imposuit in humeros. Infirmitates enim nostras et peccata nostra 404 ipse portavit, et omnia onera nostra non gravatim ipse suscepit, persolutis omnibus quæ debemus, et nos sponte ac libenter portavit usque in domum suam, hoc est, in cœlum. Convocat amicos et vicinos, fortassis angelos, quos et oves diximus esse juxta aliam et aliam relationem. Nam secundum quod omnis creatura condita ad Deum confertur, pecuina est et bruta, et secundum hoc dicitur (a) etiam supernæ virtutes oves ; in quantum vero rationales, id est intellectuales, et quatenus aliis creaturis viciniores videntur, secundum hoc amici et vicini

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(5) Cod. 26, Ἀνοήτους, « dementes. »

(a) Edit. Lut. at si ad alias creaturas conferuntur rationales, dicuntur, etc.

ῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων χοροὶ νοηθεῖν. A intelligi possunt angelicarum virtutem chori. Et δὲ νοήσεις, τὴν σοφίαν, καὶ δύναμιν. Πατέρες τὸν αὐτοῦ Υἱόν, ὃς ἀπώλεσεν ἐκ τῶν λογικῶν, καὶ κατέστη εἰκόνα νεκροῦ κτισμάτων τὸν ἀνθρώπον, καὶ τὴν ἑστοῦ σάρκα. "Ματέρ γάρ ὁ λύ-
ῶν τὰ θεοτοπίμενα φωτίζει διὰ τοῦ ετεῖ, καὶ τὸν ὅρασιν τοῦ Κυρίου γῆ-
νι δραμάτια, τῷ φωτὶ τῆς θεότητος,
λήφθη, ἔφαντε· καὶ μὴν ἐσαρώθη καὶ ὁ τιν, ἀπέκεινος ἀπεκαθέρθη τῆς
ιστός γάρ ἦν ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν.
Καὶ δὲ εὑρέθη ἡ δραμάτια, ἡ βραστική,
χρὴ γίνεται αὐτῷ τε τῷ εὑρόντι Χριστῷ,
δυνάμεσιν, αἱ φύαι αὐτῷ καὶ γεί-
ται μὲν ὡς τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιοῦσαι,
καὶ ἀσώματοι. Σητῶν δὲ μή ποτε φύαι,
ι πάσαις οἱ ἄνω δυνάμεις, γείτονες δὲ
αἱ, οἷον Θρόνοι, Χερουβεῖμ, Σεραφεῖμ.
λέξιν. « Καὶ συγκαλεῖ τὰς φύαις καὶ
» ἐποιεῖ γάρ δύο τινά μέρη παραδηλοῦν,
τέρον δόξει.

Ανθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς, καὶ εἶπεν
τῶν τῷ πατέρι· Πάτεν, δός μοι τὸ ἐπι-
τῆς οὐσίας· καὶ διελενεῖ αὐτοῖς τὸν
τὸν οὐσίας· οὐ πολλὰς ἡμέρας συνγχριγόντες
καὶ ἀπεδήμησαν εἰς χώραν μακρὰν, καὶ
ποιεῖσαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως·
δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμός ἴσχυρός
ὑρανὸς ἐκείνην, καὶ κύτος ἤρξετο ὑστε-
πορευθεῖς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν
ἰκείνης· καὶ ἐπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς
βόσκειν χοίρους, καὶ ἐπεθύμει γει-
τεῖν αὐτοῦ ἐκ τῶν κερατίων ὃν ξεστίον
οὐδεὶς ἕδοισον αὐτῷ. » Καὶ κύτος ἡ παρα-
ῆς προλαβούσας ἐστίν· εἰσάγει γάρ καὶ
ον μὲν, τὸν θεὸν, τὸν δύντος φιλόανθρω-
πον, τὰ δύο τάγματα τῶν ἀνθρώπων, δι-
καὶ ἀμαρτωλούς. Εἶπεν δέ ὁ νεώτερος·
ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας· « Ή δικαιο-
χαῖτον κτῆμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως,
ρεσοῦτερος υἱὸς οὐν ἀποσκιρτέ· ἡ δὲ
ιρογενὲς κκόδον, διδούσης δὲ νεώτερος ἀπο-
τῆρι ἀμαρτία δηλωθῆ τῇ διτερον ἐπει-
χυτησίεις. Καὶ ἀλλώς δὲ νεώτερος υἱὸς
μαρτωλός, ὡς νεωτεριστής, καὶ ἀποστά-
τάρχες τῷ πατρικῷ θελήματι. « Πάτερ,
ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. » Οὐσία τοῦ
λογικὸν ἐστιν, φησι παρέπεται καὶ τὸ
πᾶν γάρ λογικὸν αὐτεξόσιον. Διδωσιν
Κύριος τὸν λόγον, ἵνα χρησάμεθα κύτο-
τῷ ὡς οὐσίᾳ δύντι ἡμετέρᾳ. Διδωσι δὲ
εἰς πάντες γάρ ἐπίσης λογικοῖ, ἐπίσης
ἀλλ' οἱ μὲν κατὰ λόγον χρώμεθα τῇ
κύτῳ, οἱ δὲ καὶ ἀχρειούμενοι τὸ θετὸν δώ-
νται δὲ ἀπλῶς, δοσαὶ δέδουσκεν ἡμῖν ὁ Κύ-
ριος λογισθεῖν, οἷον λέγω οὐδαίον, γῆν,
κτίσιν πᾶσαν, νόμον, προφήτας. Αλλ' δὲ
οἱ υἱὸι εἰδενοι οὐρανὸν, καὶ ἐθεοποίησεν,

D
» οὐδεὶς δύντι ἡμετέρᾳ. Διδωσι δὲ
εἰς πάντες γάρ ἐπίσης λογικοῖ, ἐπίσης
ἀλλ' οἱ μὲν κατὰ λόγον χρώμεθα τῇ
κύτῳ, οἱ δὲ καὶ ἀχρειούμενοι τὸ θετὸν δώ-
νται δὲ ἀπλῶς, δοσαὶ δέδουσκεν ἡμῖν ὁ Κύ-
ριος λογισθεῖν, οἷον λέγω οὐδαίον, γῆν,
κτίσιν πᾶσαν, νόμον, προφήτας. Αλλ' δὲ
οἱ υἱὸι εἰδενοι οὐρανὸν, καὶ ἐθεοποίησεν,

natu minor vidit cœlum, et cœlum fecit Deum : Αὐτὸς γῆν, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ εἰς ήδουλήθη πορεύεσθαι, ἐν τοῖς προφήταις ἐπικυρεῖσθαι. Ὁ δὲ πρεσβύτερος αὐτὸς πᾶσι τούτοις εἰς δέξιαν Θεοῦ ἀπεχρήσατο. Δοὺς οὖν ταῦτα ἐκίσης εἰσεισάσθεντος περιέσθη, οὐδένα γάρ βιάζεται μὴ δουλεύειν αὐτῷ βουλόμενον. Εἰ γάρ ηθελε βιάζεσθαι, οὐδ' ἂν λογικοὺς ἡμᾶς καὶ αὐτεξουσίους κέντρων γησεν. Ἀπαντά δὲ ταῦτα συλλήθηντι ὁ νεώτερος εἰπαπάνησε· καὶ τί τὸ τέττιον; Ὅτι ἀπεδίψαστο εἰς χώραν μακράν. Ἐπειδὴν γάρ δὲ ἄνθρωπος ἔπειται ἀπὸ Θεοῦ, καὶ μακρὰν ἔστι τὸν ποιήσαι τὸν θεῖον φόδον, πάντα τὰ θεῖα δῶρα ἐκεῖπαντα. Ἔγγικόν δέ τοις τούτοις τοιούτον ποιούμενον ἐπανέλαβεν, κατὰ τὸ· « Προράψαμην τὸν Κύριον ἐνώπιον μου διαπαντός, διτὶ ἐκ δεξιῶν μου ἔστιν, ἵνα μὴ στλεψθῶ. » Μακρὰν δὲ αὐτοῦ καὶ ἀποστάται γενόμενοι τὰ γέριστα πάντα καὶ ποιούμενον, καὶ πάσχομεν, κατὰ τὸ εἶδον οἱ μακρύνοντες ἔστιν; ἀπὸ σοῦ, ἀπολεστοῦ. Διεσκόρπισε τοινύν την οὐσίαν εἰκότας· ἡ, μὲν γάρ ἀρετὴ ἔνα δρον ἔχει, καὶ ἐν τι ἔστιν· ἡ, δὲ κακά πυλυσθιδής ἔστι, καὶ πλάνας ἐμποιοῦσα πολλάς, οἵτινοι χάριν, τῆς μὲν ἀνδρίας εἰς ἔστιν ὅρος, τοῦ ἐστιν, δέ τε δεῖ, καὶ ὡς δεῖ, καὶ πρὸς οὓς δεῖ τῷ θεοῖ μικρῷ χρῆσθαι. Τῆς δὲ κακίας δύο τὰ εἴδη, διαίτης καὶ θρασύτης. Όρες σκορπιζόμενον τὸν λόγον, καὶ τὴν ἐνότητα τῆς ἀρετῆς ἀπολλυμένην; Δασκανηθέντες δὲ τῆς οὐσίας ταῦτας, καὶ μηκέτι κατὰ λόγον, τὸ φυσικὸν νόμον φημί, πορευομένου τοῦ ἐνθράσκου, ἀλλὰ μηδὲ νόμῳ στοιχούντος τῷ γραπτῷ, μηδὲ τριφτῶν ἀκούοντος, λιμός ισχυρὸς γίνεται, οὐ δέ τοι, ἀλλὰ λιμός τοῦ ἀκούσας λόγον Κυρίου. Εἰ ἄρχεται ὑστερετοῦσι, οὐαὶ μὴ φοδούμενος τὸν Εἴρην, ἀλλὰ μακράν ἐπέχων αὐτοῦ· ὡς τοὺς γε φοδούμενος τὸν Κύριον οὐκ ἔστιν ὑστέρημα. Πλῶς δὲ οὐκ ἔστι ὑστέρημα τοὺς φοδούμενος; Διότι δὲ φοδούμενος τὸν Κύριον ἐν ταῖς κυτολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα. Διέτοιτο δὲ δέξαι καὶ πλούτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ τοκόρπισε μᾶλλον αὐτὸς, καὶ ἔδωκε τοῖς πόνῳ, τοσούτον ἀπέχει τοῦ αὐτὸς ὑστερετοῦσι. Ὁ τόντορας ἀποδημήσας τοῦ Οεοῦ, καὶ μὴ πρὸ ὄρθρου ἔχων τὸ φοδερὸν αὐτοῦ πρόσωπον, ὑστερετοῦσι ἀπότας, οὐδὲνός θείου λόγου ἐν ἐκείνῳ ἐνεργούντος. Καὶ πορευθεὶς, τουτόστι, προσδεύσας, καὶ προσῆλθε τῇ κακῇ, κολλήθη ἐν τῶν πολιτῶν τῆς γῆς ἐκείνης. Ὁ μὲν γάρ κολλώμενος τῷ Κύριῳ, ἐπνυμά γίνεται· δὲ δέ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, φίσεται τὸν δαιμόνων, ἐν σῶμα γίνεται, σάρκα δλος καθιστάμενος, καὶ μὴ πνεύματος χώρησις ἐν ἔστι τῆς γῆς ἐκείνης τῆς ἀπεχούσης τοῦ Θεοῦ οἱ δαιμόνες ταῦτας εἰσίν. Οὗτος δὲ προκόψει, καὶ ἐν κακῇ ὥνται γεγονὼς βόσκει χοίρους, τουτόστι, καὶ ἄλλους ὄπεσταλος πονηρὰς γίνεται καὶ βορδορώδους πρέπει. Πάντες γάρ οἱ τῷ βορδόρῳ τῶν ἀτίμων πρέπειον εἰς ὀλικῶν παθῶν ἐνιδόμενοι, χοίροι· τοῦ χοίρου γάρ οἱ ὄφθαλμοι οὐδέποτε τὰ ἄνω βλέπειν δύνανται, ἀλοκοτου διεπλάσιας τυχόντας. Οθεν καὶ εἰ χρη-

καὶ κατέχοντες, οὐ δύνανται πάνειν ἄντες, ἀναπερέπαντες ὑπίπον, μετριώτερον θεωτικόν. Οἶναι γάρ εἰς θέαν ἐλθῶν ἡν̄ ποτα, καὶ τὰ ἔπειτα βλέποντας ἐπελέγεται, καὶ κύτοι εἰ ὄφελμα τῶν τοῖς φαῦλοις ἐντε-
σθέται τὰ δύο δρῶσι. Γούτους σὺν βόσκει
ἔν καπέ τραχύων, οἷοι οἱ πορνοδοτοί, οἱ
ἰ., οἱ ἀρχιτελένται, πάντες γάρ οὗτοι χοί-
ων λεχθήσονται. Ἐπιθυμεῖ δὲ ὁ ἐλεύθερος
εσθῆται τῆς ἀμφράτικς, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ
τῆς κόρου. Τοῦν γάρ κακῶν οὐ λαμβάνει
τούτοις ἐνθεσθείς· μὴ γάρ μένει ἡ ἡδονή,
γίνεται, καὶ ἀπογίνεται, καὶ εὑρίσκεται
δε ἡ ἐλεύθερος, κερατίοις γάρ παραβάλλε-
ιαρτίκ, γλωττῆτα δύοντα καὶ τραχύντας, B
γάρ πρήστακιρ, καλάξει δὲ ἀΐδια. Οὐδεὶς
κορεσθῆναι τῶν κακῶν τῷ ἐν τούτοις
Τίς γάρ καὶ δώσει αὐτῷ κόρον, καὶ πτύ-
.; 'Αλλ' οὐ πάρεστι, μακράν γάρ τοῦ Θεοῦ
δι τούτης θεότων. 'Αλλὰ δαίμονες; Καὶ πῶς
γενέσθαι τῆς κακίας;
ἐκποτὸν δὲ ἐλθῶν, εἶπε· Πόσοι μίσθιοι τοῦ
κού πειραστούνται ἄρτων; Ἕγω δὲ λιμῷ
. Ἀναστὰς πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα
ἴρων αὐτῷ. Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρα-
νωπόν σου, καὶ οὐκ ἔτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι
κοτησόν με ὡς ἓν τῶν μισθίων σου. Καὶ
ἥθε πρὸς τὸν πατέρα ἔστω. 'Ἐτι δὲ αὐτοῦ
σέχοντος, εἶδεν αὐτὸν δι πατήρα αὐτοῦ, καὶ
καθη, καὶ δραμών ἔπεσεν ἐπὶ τὸν τράγηλον
ἢ πατερόλισσεν αὐτὸν. Εἶπε δὲ αὐτῷ δι
περ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν
οὐκ ἔνι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. » Εἰς
θεον δὲ τέως ἄσωτος ἦνς μὲν γάρ ἐπράττει
, ἔκω ἔστων ἦν. Καταδιπλήσαι γάρ λέγε-
κοτεῖν, καὶ εἰκότας· διὰ τοῦτο ἔξω ἐκποτοῦ
γάρ μὴ λόγῳ κυδερώμενος, ἀλλὰ ὡς
ἴην, καὶ ἀτέροις τῆς ἀλογίας ἔξαργων, ἔκω
πι, καὶ οὐ μένει ἐπὶ τῆς οἰκείας ωτας, τοῦ λόγου. "Οταν δὲ ἀναλογίσηται τίς ὁν
κατήντησεν ἀθλιότερα, τότε γίνεται ἐν
οργόμενος, καὶ εἰς μετένοιαν ἔρχομενος
ἔξω περιπλανήσεως. Μισθίους δὲ λίγες,
κατηγορίμενους, οἱ εὖπω ἔρθροσιν γενέσθαι
μηποι φωτισθέντες. Πάντως δὲ οἱ κατηγο-
ριστείν ἔγοσι τῶν ἄρτων τῶν λογικῶν,
την τῶν ἀντηγωτικῶν ἀκούοντες. Καὶ
εἰ διαφορὰν μισθίου καὶ υῶ, ἀκούει. Τρετ-
ις τῶν σωζόμενων οἱ μέν γάρ ὡς δῶλοι
οἱ καλὸν φοδόνομοι τὴν κολούν· δὲ καὶ δ
λίττεται· « Καθίλωσον ἐν τοῦ φόδου σου τὰς
ου, λέγων· ἐπὸ γάρ τῶν κριμάτων σου
» Οἱ δὲ μίσθιοι εἶναι ὀνκούστιν ἀπιθανάτων
ικρεστεῖν σπειρόντες θεῷ, ὡς δὲ αὐτὸς
τιν· « Ἐκκινεῖ τὴν καρδίαν μοι τοι ποτέ, τοι
ιμπιά σου εἰς τὸν αἵματα δι' ἀνταμειψίν. » Τοι
οι υἱοί, δι' ἀγέπτην τὸν πρὸς θεόν ποιεῖσθαι
εἰς αὐτοῦ, οὓς καὶ πάλιν ἐπίτοιχοι Διον

meditatio mea est^{78.} Et iterum : « Levavi manus ^a μάρτυρετ· » meas ad mandata tua, quæ dilexi, non, quæ timui. Et iterum : « Mirabilia testimonia tua, et quia sunt mirabilia (a), ideo scrutata ea est anima mea. » Cum igitur quis fuerit in ordine filius, et deinde propter peccatum abdicatur, videtque alios frui divinis donis, et communicantes divinis mysteriis et divino pane : non enim de solis catechumenis intelligi oportet quod de mercenario dicitur, sed et de iis qui sunt in Ecclesia simpliciter non in primo ordine (b) ; tunc illa hæc commiserationis verba sibi ipsi dicere debet : Quot mercenarii Patris mei abundant pane ! ego autem fame pereo. Sed surgens de ruina peccati, ibo ad Patrem meum, et dicam ei : Pater, peccavi in cœlum et coram te. Derelinquendo enim cœlestia, peccavi in ea, præferens ipsis voluptatem contemptibilem, et præelligens cœlesti patriæ meæ regionem famis. Quemadmodum enim, ut exempli gratia dicamus, in aurum peccare dicitur, qui illi plumbum præsert : ita in cœlum peccat, qui illi terrena præponit. Abest autem omnino a via quæ fert in cœlum. Scias item quod quando peccavit, quasi non coram Deo operans peccavit ; quando autem constitetur, coram Deo se peccasse sentit. Porro 408 surgens vadit ad Patrem suum. Non solum enim consultandum est de his quæ placent Deo, sed et opus est facto. Nunc quemadmodum vidisti servidam pœnitentiiam, ita et celerem Patris misericordiam vide. Neque enim exspectavit donec filius veniret ad se, sed prævenit et amplexatur : pater enim est benignitate, etiam si natura Deus est, et totus totum amplectitur, ut undequaque ipsum ad se constringat, sicut dictum est : « Et gloria Dei circumdabit te. » Olim quidem quando elongabat se filius, tempus erat et Patri ut ab amplexu se elongaret : nunc vero cum redit et appropinquat per conversionem et orationem, tempus est amplexandi. Ruit igitur in collum ejus, ostendens eum qui olim desciverrat, nunc obedientem esse factum. Et osculatur eum, reconciliationem indicans, et quasi vestibulum quoddam os polluti sanctificans, ac per hoc ad interna sanctificationem immittens.

éνδεικνύμενος. Καὶ καταφίλετι αὐτὸν, τὴν καταλλαγὴν μικρόντος ἀγαπῶν, εἰτε διὰ τούτου καὶ ἐπὶ τὰ ἔνδον τὸν ἀγαπῶν.

VERS. 23-24. Dixit autem pater ad servos suos : Proferte stola primam, et induite illum : date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes : et adducite vitulum illum saginatum, atque mactate, sumptisque epulis lætemur : quia hic filius meus mortuus erat, et revixit ; perierat et inventus est. Et cooperunt lætari. Per servos intellige vel angelos ministratorios spiritus, qui mittuntur in ministerium propter eos qui salute digni sunt. Illi enim vestiunt a peccato reverentem stola prima, sive prisca, quam, priusquam peccaremus, gestabamus, indumento scilicet incorruptionis : vel pre-

« Με τὴν ἡγάπησα τὸν νόμον εσθ, Κύρι ! δῆμην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἔστι. » καὶ πάλιν. « Ήρα τὰς χειράς μου πρὸς τὰς ἐντολές σου, ἐς ἡγάπησα, » οὐχ ἄς ἀφοβήθην καὶ πάλιν. « Θωμαστὲ τὰ μάρτυρες σου, καὶ διὰ τὸ εἶναι θωμαστά, ὅτι τοῦτο ἔξηρεύησεν αὐτὰς ἡ φυχὴ μου. » « Οταν εὖ δι, τῇ τάξει τοῦ ιεροῦ ὧν τις, εἰτε διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀποκηρυχθείη, καὶ δρόψη ἀλλοις ἀπολαμβάνεται τὸν θείον χρισμάτων, καὶ κοινωνοῦνται τῷ θείῳ μυστηρίῳν, καὶ τοῦ ἄρτου του θείου» οὐδὲ γάρ περὶ τῶν κατηγορούμενων μόνον χρὴ νοεῖν ἃ μετέντελον λεγομένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀδελφῶν μὴ τῆς πρώτης τάξεως ὅντων. τότε δὲ ταῦτα τὰ οἰκτρὰ ὄφελαι οἰκτύγειν έκπτω. Πόσσοι μάθοι τοῦ Πατρός μου περισσεύουσιν ἀρτων. Ἐρῶ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμα. 'Αλλ' ἀναστάς, ταυτέστιν, ἐκ τοῦ παύματος τῆς ἀμαρτίας, παρεύσομεν πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ. Πάτερ, ημαρτόν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου καταλιπὼν γάρ τὰ οὐράνια, ημαρτός εἰς ταῦτα, προτιμήσεις αὐτῶν τὴν κατέκτηστον ἡδονήν, καὶ τῆς πατρίδος μου οὐρανού τὴν τοῦ λιμοῦ χώραν προκρίνας. 'Ματέρ γάρ ἀμαρτίαν λέγεται, φέρει εἰπεῖν εἰς χρυσὸν, ὃ μαδιόδον τότε προτιμῶν, οὐτως εἰς οὐρανὸν ἀμαρτάνει, ὃ τότε προτιμήσεις τὰ γήινα. 'Αποτυγχάνει. γάρ τότας τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν φερούσης ὁδοῦ. 'Επιστησοῦ δι, δι, διταν μὲν ἡμάρτανεν, ὡς μὴ ἐκάπισην τοῦ θεοῦ πράττων ἡμάρτανεν, διτε δὲ ἔξομαλογεῖται, ἐκάπιση τοῦ θεοῦ ἡμαρτηκάς αἰσθάνεται. 'Αναστάς δὲ φέτα πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, δει γάρ ἡμᾶς μὲν βούλεσθε τὰ φύλα θεῷ, ἀλλὰ καὶ πράττειν. 'Ματέρ δὲ εἰδες θερμὴν τὴν μετάνοιαν, οὐτως καὶ τὴν ὑποταγγίναν τοῦ πατέρος ὄρχη. Οὐδὲ γάρ ἀνίμων τὸν οὐλὸν ἀλθεῖν ἄγρις αὐτοῦ, ἀλλὰ προφθάνει, καὶ περιπλέκεται. Ηματήρ γάρ τῇ χρηστότητι, εἰ καὶ φύση θεός, καὶ διος διον περιφέται, ίνα πάντοθεν εἰπόν πρὸς ἀστέραν συσφίγξῃ, καθά-ερηται. » Καὶ ή δόξη τῷ θεῷ περιστελεῖ σε. » Καὶ πάλιαι μὲν διτε ἡμέραρντες έκπτων ὃ ιερός, καιρὸς δὲν καὶ τῷ πατέρι τοῦ μαρτυροῦνται ἀπὸ τῆς περιλήψεως. διτε δὲ ηγγυστες διὰ τις προσευχῆς καὶ τῆς ἐπιστροφῆς, καιρὸς ἐγένετο τῷ περιλάβειν. 'Επιπίπτει τοίνυν ἐπὶ τὸν τράχηλον, τὸν ἀποστειοῦντα πρώτην, πειθήνιον νών γενέσθαι δεικνύων, καὶ οἴρν τι προπύλαιον τὸ στόμα περάστον τῷ ἀγιασμὸν εἰσπέμπων.

D « Εἰπε δὲ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ. » Εἰ-ενέγκετε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε τὸν πατέραν, καὶ δότε δικτύοντι εἰς τὴν χειρά αὐτοῦ, καὶ ἐκενέγκετες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρα-θύμεν, διτε διοίσ μου ούτος νεκρὸς δη, καὶ ἀνέψης, καὶ ἀπολαύσης δη, καὶ εὐέθη. Καὶ ηρξαντο εὐφρα-θύθαι. » Δούλους δη τοὺς ἀγγέλους νοήσατε, τὰ λειτουργικὰ πνεύματα τὰ στελλόμενα εἰς διεκόπει διὰ τοὺς σωτηρίας ἀξίους καὶ γάρ ούτοι στολῆσαντὸν ἐκ κακίας ἐπιστρέφοντα τὴν στολὴν τὴν πρώτην, ήτοι τὴν ἀρχαίαν, δη πρὸν ἀμαρτεῖν ἀφοροῦμεν, τῷ

(a) Edit. Lut. omittit, et quia sunt mirabilia.
(b) In Ed. Lut. omittuntur, non in primo ordine.

Cætera sunt : sane illa miserabilia oportet si enumerare.

τῆς ἀφεροίσας, ἡ τὴν τιμίαν τὴν πρὸ τῶν πασῶν, οὐά ἔστιν ἡ τοῦ βαπτίσματος. Πρότεροι οἱ εὐτέλειαί την περιέβατο, καὶ πρὸ αὐτῆς λαχθάνω τῆς ἀσχημοσύνης παριστολήν. Ἡ τοίνου τούς οὓς νοήσας δώλους, τοὺς πάσι τοῖς ὑφ' ἡμῖν ιέναις διακονουμένους, καὶ δι' ὧν ἀγιαζόμεθα· ἢ καὶ τοὺς ἱερεῖς, τοὺς καὶ διὰ βαπτίσματος λόγου διδασκαλικῷ τὸν ἐπιστρέφοντας ἐνδύνεις στολὴν πρώτην περιτιθέντας, τὸν Χριστὸν (ὅσοι γάρ έδειπλοι μεν εἰς Χριστὸν. Χριστὸν εἴμαθε), καὶ δικτύλιον διδόσαντα εἰς τὴν χεῖρα, φραγίδα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἵνα διὰ τῶν ἥργων ἢ ἡ μὲν γάρ χεῖρ τῆς πράξεως σύμβολον, ὁ επιλιος τῆς σφραγίδος· ὁ τοίνου βαπτισθεῖς, θλὼς δὲ ἀπὸ κακίας· ἐπιστρέψων, ὅφελεις ἔχειν ἃς χειρὸς, τουτέστιν, ἐπὶ πάσης πρακτικῆς ιας, σφραγίδα, καὶ γνώρισμα Χριστιανοῦ, ἣν καὶ Ἑλλ., ὡς κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὸν νίσθη. Εἴ καὶ δὲλλως νοήσας τὸν δικτύλιον, ἵνα τοῦ Πνεύματος· οἶον τί φημι· Ὁ Θεὸς τὰ ελεύθετα ἀγαπᾷ τότε δίδωσιν, διε τούτων κατειλανταί νῦν δὲ πιστούμενος δηλαδὴ, ἐκετνα δίδωσιν χαρέσματα, οἴόν τινας ἀφένδωντας τῶν μελλόντος μὲν θυματουργίαν, τοὺς δὲ διδασκαλίαν, δὲ δὲλλο τι, καὶ ταῦτα δεχόμενοι ἀπὸ τούτων ε τελειότερος βεβαίως ἀλπέζομεν. Ἅποδήματας δὲ πόδες, ἵνα φυλάττωνται ἀπὸ τῶν σκορπίων, εικρῶν δηλαδὴ διοκούντων ἀμφρημάτων, καὶ τοι, ὡς ἔφη Δαυΐδ, τὴν θανατωδῶν καὶ αὐτοῖς μὲν καὶ ἀπὸ δρεφῶν τῶν προφανῶν βλάπτειν μένων, φημὶ ἀμφρητῶν. Καὶ δὲλλως δὲ, ὑπό τοῦ δίδοντος τῷ ἀξιωθέντι τῆς πρώτης στολῆς, τος τοῦ Θεοῦ αὐτὸν ἔτοιμον εἰς τὸ εὐχαγγαλίαν, καὶ ὠφελεῖν ἑτέρους. Τούτῳ γάρ ὁ Χριστιανὸς πλήσιον ἡ ὠφελεία. Μόσχος δὲ σιτευτὸς οὐκ ετι τές ἔστιν, δὲ θυμόμενος, καὶ ἐσθιόμενος· γάρ δὲ ληθῆται τὸς τοῦ Θεοῦ, καθὸ διηθρωταὶ σάρκα εἰληφε, τὴν ἄλογον φύσει, καὶ ἦτι, καὶ αὐτὴν τῶν οἰκείων εὐχημέτων πεκε. Κατὰ τούτο μόσχος νοεῖται, ἀπειρόδιγος δὲ νόμου τῆς ἀμφρητίας· σιτευτὸς δὲ, καθὸ εἰς τὸ μυστήριον ἀφριστο πρὸ καταβολῆς κόσμου. τεριεργότερον δὲ ἔσω; δόξει τὸ ρηθησμένον· ἥθηστε· δὲ οἱ ἄρτοι, ὃν κλῶμεν κατὰ τὸ ενον μὲν, ἐκ σίτου συνεστῶς, σιτευτὸς ἥτη. Καὶ διότος ἔστι μόσχος, καὶ σιτευτός. Πᾶς επιτιζόμενος, καὶ υἱὸς Θεοῦ γινόμενος, μᾶλλον οὐαστάμενος. καὶ ἀπλῶς πᾶς δὲ πότε ἀμφρητίας οὖμενος, τοῦ μόσχου τούτου τοῦ σιτευτοῦ ει, καὶ εὐχροσύνης αἵτιος καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ οὐλοὶς αὐτοῦ καθίσταται, ἀγγέλοις καὶ ἱερεῦς· ἐκ νεκρώσεως ἀνέκησε, καὶ ἐξ ἀπωλείας· δυσον μὲν γάρ ἐπὶ τῇ τῆς κακίας περιουσίᾳ· ἡν, ἀπεγνωσμένος δηλαδὴ· δυσον δὲ ἐπὶ θρωπίῃ φύσει τῇ τρεπτῇ, καὶ ἐκ κακίας τη εἰς ἀρετὴν μεταπεσετον; ἀπολωλῶς λέγεται· δὲ γάρ ἀπελωλῶς μετριώτερον, ἡ ὁ νεκρός.

Vers. 25-32. « Erat autem filius ejus senior in agro, et cum veniret et appropinquasset domui,

Dei esse credidisse gentes in tanta versantes ignorantia, ideo dixit : Compelle. Nisi enim magna 398 fuisset ejus qui prædicabatur virtus, et magna verbi veritas, quomodo persuasi essent homines in idolorum cultu insanientes et foeda operantes, ut repente agnoscerent verum Deum, et spiritualem diligerent vitam ? Igitur admirabilem translatiōnem significare volens, necessitatem nominavit, quasi dicere quis : Gentiles etiam idola et delicias relinquere nolentes, a prædicatione tamen veritatis ea relinquere coacti sunt. Vel aliter : Virtus signorum magnam afferebat necessitatem ut transserrentur ad fidem Christi. Et quotidie cœna illa præparatur, et vocamus omnes ad regnum quod Deus præparavit ante mundi originem hominibus: sed alii quidem propter sapientiae curiositatē, alii vero propter rerum terrenarum cupiditatē. alii autem propter carnalitatem non meremur illud. At Dei misericordia aliis peccatoribus hoc largitur, qui cæci mentalibus oculis sunt, et non intelligunt quæ sit voluntas Dei, vel intelligunt quidem, sed claudi sunt, et ad operandum tardi ac immobiles, et omnino debiles ac pauperes, eo quod superna gloria excederint, neque immaculata vita conspicui fuerint. Illis igitur peccatoribus in latis ac spatiosis peccatorum viis errantibus, mittit Pater Filium suum ad cœnam invitantem, qui secundum carnem servus fuit, qui non venit ut vocet justos, sed peccatores, invitatque eos liberaliter præ doctis illis et divitibus, et carni indulgentibus. Multis autem morbos et pericula imminnendo, facit eos etiam involuntarios renuntiare huic vitæ, quibus novit judiciis, et inducit illos ad cœnam suam, necessitatem eis faciens periclitationem; et hujus exempla multa sunt. Docet autem nos parabola hæc simplicius, pauperibus et debilibus potius dandum quam divitibus, id quod et paulo antea admonuerat, propterea istud videtur parabola dicere, per hoc credibilius faciens pauperes convivio excipiendos. Discimus et aliud, debere nos ita esse alacres et liberales ad fratrum susceptiōnem, ut etiam nolentes cogamus ut participes flant nostrorum bonorum. Hoc et magistri admonentur, quod operæ pretium sit discipulos etiam nolentes docere ea quæ insit conueniant.

**πολεῖς δοκεῖ εἰ τις ἐν ταῖς ίδίαις πράξεις
εἰπετεν, πιστόμενος; διὸ ταῦτα, διὶ τοὺς πτωχούς δεῖ
πρόθυμοι, καὶ φιλότιμοι περὶ τὴν ὑπόδογχην τῶν ἀσέλεψῶν
νειν τῶν ήμετερῶν ἄγαθῶν. Τοῦτο καὶ τοῖς διδάσκουσι μὲν
τοῖς δέουν.**

VERS. 25-27. « Ibant autem turbæ multæ cum eo, et conversus dixit ad illos : Si quis venit ad me, nec odit patrem suum ac matrem, et uxorem ac filios, et fratres et sorores, præterea autem et animam suam, non potest ineus esse discipulus : et quisquis non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus. » Quoniam multi ibant cum Jesu, qui nen cum omni alacritate et obedientia sequebantur, sed frigidiores erant : docet eos qualem oporteat **400** esse discipulum

Α Τὴν κτηνῶδην ὥν τῶν δύνανται διεγωγῆν, καὶ εἰς τὰς πολλὰς δύσκει μεμερισμένην αἰνίτεται διὰ τῶν δόνων, τὴν δὲ ἐν ἀμάρτισις αὐτῶν ζωὴν διὰ τῶν φραγμῶν· οὐκ ἀπλῶς δὲ καλέσει τούτους καλέσαι, ἀλλὰ ἀναρρέσαι, καίτοι προαιρετικὸν ἀπασι τὸ πιστεῖν· ἄλλη ίνα μάθωμεν, διτι μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἀνυψώματος σημειόν ἴστη τὸ πιστεῦσαι τὰ δύνηται, τοσαύτην ἀγνοεῖν ἔχοντες, διὰ τοῦτο εἶπεν, Ἀνάγκαστον. Εἰ μὴ γὰρ ἡ ταλαιπωρία τοῦ κηρυκτομένου ή δύναμις, καὶ μεγάλη ἡ τοῦ λόγου ἀλλαγή, πῶς ἀντιτεθῆσχεν ἀνθρώποις ἀλλουχοῦντες, καὶ αἰσχρουργοῦντες ἀδρός ἴστρον τὸν ὄντας Θεὸν, καὶ πνευματικὸν βίον τελεῖσα; Τοιίνυν παράδοξον τῆς μεταθέσεως θιλῶν ὄντες, ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα ὠνόμασσεν· ὡς ἀντὶ εἰς τις, ἢ καὶ μὴ βουλόμενοι οἱ Ἑλληνες ἀφέτων τὰ εἴδητα, καὶ τὴν τρυφὴν, δημικὸν ὑπὸ τῆς ἀλλοθείας τοῦ καρπογεντοῦς ἡναγκάσθησαν ταῦτα φυγεῖν. "Ἄλλος τε ἂν, ἡ δύναμις τῶν σημείων μεγάλην ἐπῆγεν ἀνέγειρε τοῦ μετατεθῆναι εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν. Μετακεκάστην δὲ ὁ δεῖπνος οὗτος ἔτοιμάστεται, καὶ καλούμενος πάντες εἰς τὴν βιβλικήν, ἵνα καὶ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἡτοιμάσσειν δὲ θεός τοῖς ἀνθρώποις ἄλλοι μὲν διὰ σοφίας· πειρεγρίαν, οἱ δὲ διὰ φιλοσοφίαν, εἰ δὲ διὰ φιλοσοφίκων οὐκ ἀξιούμεθε ταῦτης· ἡ δὲ τῷ Θεῷ φιλοκαθητέων ἀμάρτωλοίς χαρέσσεται ταῦτην, τυφλοῖς τὰς νοητὰς ὄψεις, μὴ συνιεῖσθαι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἢ συνιεῖσθαι μὲν, χωλοῖς δὲ ἄλλοι, καὶ ἀλινητοῦσι πρὸς τὸ πράττειν τοῦτο· καὶ συνάμα πτωχοῖς ἀποπεσοῦσι τῆς ἄνω δόξης· καὶ ἀνεπίχριτοι ἀμάθωμεν τὸν ἐπιτυχῶν βίον μὴ ἀπιδεικνυμένοις· τόποις οὖν τοῖς ἀμάρτιωλοις εἰς τὰς πλατεῖται, καὶ τριγύρους δόδους τῆς ἀμάρτιας πλανωμένοις ἐπικράτει τὸ Πατήρ τὸν δειπνοκαλτήτορα αὐτοῖς Ηλίον, τὸν καὶ δεῖπνον γεννούμενον κατέσάρκα, τὸν μὴ δικαίους ἀλλότια καλέσαι, ἀλλὰ ἀμάρτωλούς· καὶ ἐστι τούτους φιλομάθως ἀντ' ἐκείνων τῶν γνωστικῶν καὶ πλουσίων, καὶ τῇ σφριγὶ χαριζομένων. Πολλοῖς δὲ καὶ νόσους ταπείμπων καὶ κινδύνους, ποιεῖ αὐτοὺς καὶ χοντρούς ἀποτάξθιτε τῷ βίῳ, οἵτις κρίμασιν οἴδε, καὶ εἰσῆγεται εἰς τὸν δεῖπνον κύτουν, ἀνάγκην αὐτοῖς ἐπειγούν τὴν τῶν κινδύνων ἐπιφοράν· καὶ τούτου τὰ επιρρεδείγματα πολλά. Διδάσκει δὲ ἡμᾶς καὶ κατέ τὸ ἀπλούστερον ἡ παραβολὴ τοῖς πένησται καὶ ἀντέπικα χαρίζεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς πλουσίοις, ἢ καὶ πρὸ ὅλης της παρατίνων, διὰ τοῦτο αὐτὸς δοκεῖ τὴν παραβολὴν στιφῆν. Καὶ ἄλλο δὲ μανθάνομεν, τὸ ὀφελεῖν οὕτως εἴτε, ὅπτε καὶ μὴ θελούταις ἀνγράψειν πρὸς τὸ μεταλεμβογάλη νοοθεσία, ὅπτε καὶ ἔκοντας τοὺς μεθητὰς παιδεῖν

ε Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὅχλοι πολλοί, καὶ σφραγίδες εἶπε πρὸς αὐτούς· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν ἁγνοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου εἰναι μαθητής· καὶ δοτις οὐ βιωταῖς τὸν σταρόν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὅπισσα μου, οὐ δύναται μου εἰναι μαθητής. » Ἐπειδὴ πολλοί τῶν συμπορευόντων τῷ Ἰησοῦ, οὐ σὺν προδυμίᾳ πάσῃ, καὶ ἀποτυγχάνοντες, ἀλλὰ ψυχρότερον διέκειντο, διέσπαστο

; οἷον δετ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ εἶγαι, ἀποφαίνεται αὐτοῦ, καὶ οἴον διατυποῖ αὐτὸν, καὶ ζωγραφεῖ οὐρμενὸς δετὸν αὐτὸν μισεῖν οὐ μόνον τοὺς ἔξω-τῷ φρεατομένους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. δὲ μὴ συντρπτοθῆς τῷ βητῷ ἀπλῶς οὕτως καὶ στημόνως. Οὐ γάρ ἀπανθρωπίαν διδάσκει διθρωπος, οὐδὲ διεψειρᾶσθαι ἐκτούς νοοθετεῖ, τὸν γε γηγένιον αὐτοῦ μαθητὴν βούλεται τότε τοὺς κατὰ γένος οἰκείους, δετὸς πρὸς θεοσέβειαν ἐμποδίζοιεν καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς σχέσιν ετο αὐτὸς τὸ καλὸν μετιέναι· ἐπεὶ εἰ μὴ ἐμπορί, τιμῆν μᾶλλον ἔχρι τῆς τελευταίας ἡνταπονῆσαι. Καὶ πῶς διδάσκει; Διὰ τῆς μείζονος διδασκεῖ, φημι, δι’ ὧν ἐπεράξεν αὐτὸς· καὶ γάρ τῷ Φ., καίτοι οὐδὲ κυρίως αὐτοῦ πατρὶ ὄντι, ἀλλὰ ορίστηρ, ἡν ὑποτασσόμενος, καὶ τῆς Μητρὸς τὴν ἱκοιεττὸν ἀεὶ τὴν πρόνοιαν, ὅστε οὐδὲ σταυρὸς ἡμέλησε τεύτης, ἀλλὰ παρεδίδον τῷ ἡγαντῷ μαθητῇ. Πῶς οὖν δὲ ταῦτα διδάσκεις διὰ τῶν, ἔτερα διὰ τῶν λόγων εἰσηγοῖτο; 'Ἄλλ' διπερ μισεῖν ἡμᾶς τοὺς γονεῖς ἐντέλλεται, δετὸς θεὸς νῦνεσθμενον. Τότε γάρ οὐ γονεῦς λογίζονται ἡκεῖτοι, πρὸς τὴν τοιαύτην ὁφέλειαν ἡμῖν ἀντιστατεῖς. Κάντεσθε δὲ δῆλον, δὲ λέγομεν, ἐκ τοῦ ἡνὸς ἑαυτοῦ ψυχῆν ἐντέλλεσθαι μισεῖν· πάντως καὶ τούτῳ διακελεύεται τὸ ἑαυτοῦ ἀποκτιννύναι, τὸ τατὶς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς τατὶς χωρίζονταις τοῦ θεοῦ ἀποτάσσεσθαι· καὶ εἰ πρόκειται μαρτύριον, μὴ φροντίζειν τῆς ψυχῆς. μόνον κέρδους προνοοῦ εἰσενίου. "Οτι δὲ τούτῳ διδάσκει, καὶ οὐ τὸ διατελέσσεται τὸν δικαίονας, δεικνυσι πάλιν αὐτὸς τοῦ διαβόλου πειράζοντος αὐτὸν, ὅστε βαλεῖν κάτω ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἀπεκρύψαστο τὴν πελεκαὶ οὐδὲ ἐπεδίδου ἑαυτὸν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ νεχώρει, καὶ διὰ μέσου αὐτῶν ἀνερχόμενος ρωνούντας [ff. φωνῶντας] ἀπεκρύπτετο. "Οστις διαπτόμενος εἰς θεοσέβειαν ὑπὸ τίνος τῶν, στέργει τὴν πρὸς αὐτοὺς σχέσιν, καὶ προρωταὶ ταύτην πιειται τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρέστης, ἕτι το καὶ διὰ τοῦ φιλοκατεν πολλάκις καὶ μαρτυρίου προκειμένου εἰς ἐκτριχηλύεται, οὗτος οὐ οἱ Χριστοῦ εἶναι μαθητής.

Γίες γάρ οὐδὲ ίμιῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, τρέποντας καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ χριστούμονα, ίνα μήπωτε, θέντος αὐτοῦ θεμέλιον, οἱ Ισχύντος ἐκτελέσσαι, πάντες οἱ θεωρούντες καὶ ἐμπατίζειν αὐτῷ λέγοντες, δτι, Οὗτος δ ἐν·; ἥρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ ἔσχατεν ἐκτελέσαι· Διὰ τῆς τοῦ πύργου παραβολῆς διδάσκει ἡμᾶς εἰς ἀπαξέδαλουθεν αὐτῷ ἐλομένους, φυλάξαι ὑπὸ τὸν πρασίτην, καὶ μὴ θεμέλιον μὲν καταστατεῖ, ητοι ἀρχὴν ἀκαλούθησεως, εἰτε τέλος μὴ καταστατεῖ, ὡς μὴ ἔχοντας ἀρκοῦσαν τὴν παρασκευὴν οιδημίας. Τοιούτοις ησαν ἐκεῖνοι, περὶ ὧν Ἰωάννης ἀργελιστὴς ἦφη· Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν ἀπῆλθον εἰς τὰ ὄπεια. Καὶ πᾶς δὲ ἄνθρωπος

Vers. 28-30. « Quis enim ex vobis, qui velit turrim ædificare, quin prius sedens computet sumptus, an habeat quibus opus est ad perficiendum? ne posquam posuerit fundamentum, nec potuerit perficere, omnes qui viderint incipient illudere ei, dicentes: Hic homo coepit ædificare, nec potuit consummare. » Per parabolam turris docet nos Dominus ut hi qui semel delegerint eum sequi, idem propositum servent: nec solum jaciant fundamentum, hoc est, ne incipient tantum sequi, et postea finem non imponant, ut hi qui non habent sufficientem alacritatis præparationem. Tales fuerunt hi de quibus evangelista ADI Joannes dicit: Multi igitur ex discipulis ejus abierunt retrorsum^{ΘΘ}.

innocentem suscepit ut meum discipulum : hoc enim est quod dicit, in nomine meo : me suscipit. Qui autem arrogantem suscepit, neque secundum discipulum suscipit, neque me. Respondens autem Joannes dixit : Domine, vidi te quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, et prohibuitumuseum. Quænam sermonis illius consequentia quem dixit Joannes, ad ea quæ dixit Dominus? Utique magna. Quia enim dixerat Dominus quod Minor in vobis hic erit magnus, timere cœpit Joannes ne forte malum quid fecissent, homine per arrogantiam et superbiam prohibito. Nam prohibere aliquem ab aliquo, non minorem arguit **330** eum qui prohibet, sed maius quidam de se sentientem, quam de eo qui prohibetur ab ipso. Proinde Joannes timebat ne forte superbius egisset prohibito homine. Cujus igitur gratia prohibuerunt hominem? Non invidentes, sed indignum illum judicantes qui miraculum operaretur: non enim aderat cum illis gratia agendorum miraculorum daretur, neque ad hoc a Domino emissus erat, sicut alii, neque Christum usquam sequebantur. Quid igitur Dominus? Sinite, inquit, eum hoc facere. Conterit enim et ipse Satanæ caput: et quia non obstabat vobis ad prædicationem, non cooperatur diabolo. Proinde pro nobis est. Qui enim non est contra Deum, pro Deo est: quemadmodum qui non congregat cum Deo, ille cum diabolo est. Admirare autem, obsecro, virtutem nominis Christi, quomodo et per indignos, et eos qui non erant ejus discipuli, gratia operetur, et solum nominati, ita et per sacerdotes, etiam si indigni fuerint, operatur gratia, et sanctificantur omnes, etiam si impurus fuerit sacerdos.

VERS. 51-56. « Factum est autem dum complebantur dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam obfirmaverat, ut iret Hierosolymam, et misit nuntios ante conspectum suum, et euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi. Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis Hierosolymam. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus et Joannes, dixerunt : Domine, vis dicamus utignis de cœlo descendat, et consumat illos, quemadmodum et Elias fecit? Conversus autem Jesus increpavit illos, dicens : Nescitis cujus spiritus estis vos. Filius enim hominis non venit ad perdendum animas hominum, sed ad servandum. Et abierunt in aliud castellum.» Quid est quod dicit, dum complebantur dies assumptionis ejus? hoc est, cum instabat tempus quo postquam sustinuisse salutarem passionem pro nobis, oportebat assumi in cœlum, et considerare Deo et Patri. Tunc igitur cum appropinquabat tempus passionis ejus, et assumptionis ex hoc mundo, decrevit non ultra hinc et inde obambulare, sed ascendere Hierosolymam. Itaque quod obfirmavit faciem suam, hoc declarat, quod stabilierit et firmarit sententiam quod velit ascendere Hierosolymam. Porro nuntios

Ατητι χαίρω, καὶ οὗτος χαρακτηρίζει ἡμῶν μαθητάς, δύσται δυτικές ἀνδρεῖς τοις στατοῖς ἐνόργα εἰς ἔκακον, ὃς ἐμὸν μαθητὴν θέτει πᾶ, διὰ τῷ οὐρανῷ γένεται, ἢ τὸν γῆν ἀλλαγῆνα θερμήτης, σύντι τριπλάσιον οὐτε ἄμει. Ἀποκριθεὶς δὲ δὲ 'Ιωάννης, μεταβολήν τινα ἔπι τῷ οὐρανῷ συνέβησεν αὐτόν. Ποτὲ τούτοις λόγους, διὰ εἰπεν δὲ 'Ιωάννης, πρὸς ἐπιτιθέμενον Πολλὴ μὲν οὖν. Ἐπει γάρ εἶται δὲ Καὶ 'Ο μικρότερος ἐν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτος ἡ γας, ἐφοβήθη λοιπὸν δὲ 'Ιωάννης, μήτε εποίησεν καλύπτεσσας ἀνθρώπον ἔξουσιας ἀλλαγονικῆς. Τὸ γάρ καλύπτει τινὰ ἀπὸ τοις ἀλάτειναις ἀμφιστεῖ τὸν καλύπτοντας, ἀλλὰ φρωνοῦντας ἐκείνου τοῦ κινητούμενου περί τοιν τούτους 'Ιωάννης ἐφοβήθη τούτο, μήτε ἡ ἔργον εποίησε, καλύπτεις τὸν ἀνθρώπον. Ἐνεκεν ἐκάλυπτον τὸν ἀνθρώπον; Οὐ φθειρει κρίνοντες αὐτὸν ἀνάξιον τοῦ θεαματωρῆς ήν μετ' αὐτῶν δεξιέμενος τὸν γάρ τοι τοι γέλην, οὐδὲ ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦτο ὅστερ καὶ αὐτούς· οὐδὲ ἡκαλούθει μητεράς Τί οὖν δὲ Κύριος; Ἀφετε, φησίν, αὐτὸν τοῦτο Συντρίβεις γάρ καὶ αὐτὸς τὴν Συτενάνην ἐπει οὐκ ἀμποδίζει ὑμῖν εἰς τὸ κτήτορερε, εἰ πράττει τῷ διαβόλῳ, λοιπὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς γάρ οὐκ ἔστι κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ τοῦ διαβόλου δυτικές οὐ συνάγει μετὰ τοῦ Θεοῦ, μητεράς τοῦ διαβόλου ἔστι. Θεάματον δὲ μη τὸ τοῦ ὄντων τοῦ Χριστοῦ, πῶς καὶ ἀνάξιων καὶ μὴ δυτικῶν μαθητῶν αὐτούς, ἀρετῆς, καὶ ψυλῶς ὄντοματούμενους, οὗτοι πᾶν οὐδὲ ιερέων, καὶ ὀνάξιοι ὄντες, ἀνεψηγεῖ δὲ γάρ τοι τούτοις, καὶ ἀναγνος εἴτε δὲ ιερέως.

« Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληρῶσθαι τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτός τὸ πρόσωπον ἐστήριξε τοῦ πορεύσθαι εἰς 'Ιερουσαλήμ, ἐστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ, εἰς θέντες, εἰσῆλθον εἰς καύμην Σαμαρειτῶν ἐτομάσσοις κύτῳ. Καὶ εὐκ ἀδεξιντο αὐτὸν πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς 'Ιερούσαλημ, δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 'Ιάκωβος καὶ εἰπον· Κύριε, θέλεις εἰπωμεν πῦρ κατεβαῖ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλάσσεις αὐτοὺς ὡς καὶ ἐποίησε; Στραφεὶς δὲ δὲ 'Ιησοῦς, ἐπειτίμησε καὶ εἰπεν· Οὐκ οἶδας οἶσον πνεύματος εἰς 'Ο γάρ Γίδες τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἥλθε φυχὰς ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι. Καὶ ἐπορεύθησαν καύμην. » Τί ἔστιν διπέρ φησίν, δτι ἐγένετο συμπληρῶσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως Τουτέστιν, δτι ἐνειστήκει δὲ κατρός, καὶ λοιπὸν καὶ σωτήριον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνειν ἀναληρθῆναι εἰς οὐρανὸν καὶ συνεδρεύειν καὶ Πατέρι. Τότε τοίνυν δτι ἐνειστήκει δὲ πάθους αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐκ τοῦ κόσμου ἀνέγρινε μηκέτει ὡδε κακεῖτε περιέρχεσθαι, ἀθετεῖ εἰς 'Ιεροσόλυμα. Τὸ γοῦν, ἐστήριξε τὸ αὐτοῦ, τούτο διλοι δτι ἀφάριστεν, ἐκάρωσεν

turum : idcirco repellit eum Dominus, quasi talis a δχλον ἐπεγόμενον, δικά τών γρα
dicens ei : Tu quidem putas quod pecuniam colle-
cturus sis, si me sequaris, et quod vita mea talis
sit quam doceo. sed non est. Enimvero usque adeo
paupertatem doceo et induco, ut cum alia quidem
animalia foveas habeant, ego ne domum quidem,
et sic illum repulit. Alium autem qui non rogaver-
rat, permittit sequi : et cum peteret ut abire ei
liceret, et sepelire patrem 341 suum, ei non
concedit, dicens : Sine mortuos sepelire mortuos
sunt, quo insinuat incredulum fuisse patrem illius,
et propterea indignum cuius curam gereret filius
qui crediderat. Sine enim mortuos cognatos, hoc
est incredulos, increduli patris curam gerere, et
illum pascere usque ad sepulturam. Sepelire enim
hoc loco significat curam gerere usque ad sepulturam : quia et communis sermo ita habet, cum di-
cimus, ille filius sepeliit patrem suum, non intel-
ligimus quod tantum sepelierit eum, et nihil boni
aliud illi fecerit. sed quod diligentem ejus curam
habuerit usque ad mortem et sepulturam. Igitur illi
quidem mortui, hoc est increduli, sepeliant mor-
tuum suum, dico patrem tuum. Tu autem quia
credisti, annuntia velut meus discipulus Evange-
lium Dei. Hoc autem dixit Dominus, non prohibens
nos ab aliendis parentibus, sed docens pietatem
preferendam incredulis parentibus, eo quod nullum
ad virtutem obstaculum esse debeat : et contem-
nendum etiam naturam propriam, ideo petenti se-
qui illum, prius autem renuntiare his quae domi-
suæ, non concessit, ire scilicet in domum suam, et re-
nuntiare domesticis, et ut magis proprie dicam, di-
cere vale. Insinuabat enim homo illi quod familia-
ritatem quaindam adhuc habeat cum mundo, et
non affectus sit ut apostoli, qui mox ut audierunt,
Christum secuti sunt, nihil aliud, curiosius perqui-
rentes, et ne vale quidem necessariis dicentes.
Sæpe enim contingit quando quis vale dicit amicis
suis, ut inveniantur aliqui qui illum a vita sancta ab-
ducant et prohibeant : ideo bonum est ut cum quis
rem bonam facere vult, non moretur, sed statim
perficiat. Nullus enim qui mittit manum suam ad
aratrum spirituale, et respicit iterum ad mundum,
idoneus est ad regnum cœlorum. Intellige autem
per vulpes etiam malignos dæmones, qui et vola-
tilia cœli dicuntur, hoc est aeris Juxta principem
enim, inquit, potestatis aeris. Dicit igitur Dominus
ad hominem : Quia dæmones in te foveas habent,
propterea ego Filius hominis non habeo ubi caput
reclinem, hoc est, in me fidei, non video locum
in corde tuo, quod impletum est dæmonibus. Caput
enim Christi, fides in illum. Quando enim quis cre-
dit Deum esse Christum, tunc caput Christi tenet.
Mortuus autem peccator est, qui et sepelit suos
mortuos, hoc est malas cogitationes, quas non
consiletur. Proinde Dominus prohibet secuturum,
ne sepeliat malas cogitationes et occultet : vult
enim eas per confessionem manifestari.
τοῦ Χριστοῦ, ἡ πίστις εἰς τὸν ἀντόνον εἰστιν. Ὅταν γάρ τις αὐτὸν πιστεύσῃ θεὸν δύνεται, τότε τὴν πε-

ιστοῦ κρατεῖ. Νεκρὸς δὲ οὐτιν δὲ ἀμαρτωλός. Ὅς καὶ θάπτεται τοὺς ἵστους νεκρούς, τοιτέστι, τονηρούς λογισμούς, μὴ ἔξαγορεύων τούτους. Καλέσι τοινυ δὲ Κύριος τὸν μέλλοντα ἀκιλουθεῖν ἀπὸ τοῦ θάπτειν τὸν πονηρὸν λογισμὸν, καὶ κρύπτειν κύτον· βούλεται γὰρ φυνερούν αὐτὸν διὰ τῆς ιστοῦ.

ΚΗΦΑΛ. I'.

τῶν ἀναδειχθέντων ἐδόμητοντες. Περὶ τοῦ αὐτῆσαντος νομικοῦ Περὶ τοῦ ἑρπεσόντος τοὺς ληστάς. Περὶ Μάρθας καὶ Μαρίας τῆς φῆς αὐτῆς.

Ιετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν δὲ Κύριος καὶ ἑτέρους κοντα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸς τοὺς αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὐ αὐτὸς ἔρχεσθαι. Μέλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς· Ὁ ρισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἔργαται οὐλίγοι. Δεήθητε ὑπὲρ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ, δπως ἐκβάλλῃ ἔργατας οὐθερισμὸν αὐτοῦ. Ἐπάγετε· Ιδοὺ ἀποστέλλω ὡς δρυνας ἐν μέσῳ λύκων· ἢ Γέργυρπται ἐν τῷ δειπνῷ οἱ νιοὶ Ἰεράκηλοι εἰς Ἐλειμ., καὶ καὶ δώδεκα πηγαὶ ὑδάτων, καὶ ἐδόμητοντες η φοίνικων. Τούτο τοινυ τότε μὲν ιστορικῶς τυπικῶς έγένετο, νῦν δὲ ἀληθῶς ἔξειν. γὰρ ἔρμηνεται ἀνάδειξις· δπερ οὐδὲν τοῦτο, δια τοῦτο ἀναβάζεινοντες ἡμεῖς εἰς τελειοτέραν καὶ αὔξησιν πνευματικῆν. καὶ μὴ κατὰ Εβραίους ἐναπομένοντες τῷ νόμῳ, ἀλλ' εἰς ἱριστιανισμὸν ἀνατρέχοντες, εὐρήσομεν τὰς πηγὰς, τῶν κορυφώνων λέγω δώδεκα ἀπόστολοι, οἱ πηγαὶ πάσης διδασκαλίας γλυκυτάτης Εὐρήσομεν δὲ καὶ τὰ ἐδόμητοντα στελέχη τῶν ιη, τοὺς ἐδόμητοντα λέγω· οἱ πηγαὶ μὲν οὐκ, φοίνικες δὲ, ὡς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων μενοι καὶ διδασκόμενοι. Εἰ γὰρ καὶ δὲ Χριστὸς ἐξελέξατο, ἀλλ' οὖν ὑποδεέστεροι ἡσαν τῶν, καὶ μαθηταὶ αὐτῶν ὑστερον καὶ ἀκόλουθοι πν. Οἱ φοίνικες οὖν οὗτοι δηδὲ μὲν τῶν πηγῶν ἀποστόλων λέγω, ἀνετράφησιν. Ἡμῖν δὲ γλυκὺν ἄμμον καὶ στύφοντα μετρίως ἔχορητοιαντη γὰρ τῶν ἀγίων ἡ διδασκαλία, οὗτε γλυκαίνουσα καὶ κολακεύουσα, οὗτε πάντη α καὶ πλήττουσα, ἀλλ' ἀμφοτέρων μετέχουσα, οὐκ ἡρτυμένη μὲν ἀλλατι, ἀλλὰ καὶ χάριν καθὼς δὲ Παῦλος βασ· «Ο λόγος ὑμῶν ἐν ἀλλατι ἡρτυμένος. » Ἀναδείκνυσι δὲ τοὺς ιοντα μαθητὰς δὲ Κύριος διὰ τὸ πλήθος τῶν διδασκαλίας. «Μετεπερ γὰρ ἀγροὶ εὐφορητοὶ πολλοὺς ζητοῦσι τοὺς θεριστάς, οὗτας οἱ εἰς πιστεύειν, πολλοὶ δυτες καὶ ἀναρθρητοι, ἐδέοντο διδασκαλῶν. Ἄνα δύο δὲ πέμπται ὡς ἀσφαλεστέρους, ίνα δὲ ἔτερο; τῷ ἔτερῷ πρὸ προσώπου δὲ αὐτοῦ πορευόμενοι, δηδίδοσκον, ὡς Ἰωάννης. «Ἐτοιμάστε τὴν προσ. » Σαδόπει δὲ πῶς εἰπῶν, δτε, « Δεήθητε νοῦ θερισμοῦ, δπως ἐκβάλλῃ ἔργατας, αὐτὸς οἰκείη ἀποστέλλει αὐτούς. Ἀληθῶς τός οὖτιν δὲ Κύριος τοῦ θερισμοῦ, ίτοι τῶν ντων, ὡς θεὸς ἀληθῆς. Προλέγει δὲ αὐτοῖς καὶ διωγμούς, καὶ δτε δὲ μέσῳ λύκων ἄρνες ἵσσονται, ὡς προσδόκητοι αὐτοῖς ἀπελθόντες, ταράξωσι τῷ αἰφνιδίῳ.

A

342 CAPUT X.

De septuaginta designatis discipulis. De interrogatione Legisperiti. De eo qui incidit in latrones. De Martha et Maria sorore ejus.

VERS. 1-3. • Post hæc autem designavit Dominus et alios septuaginta, misitque illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus; dicebat ergo illis: Messis quidem multa, sed operarii pauci. Rogate ergo Dominum messis ut extrudat operarios in messem suam. Ite: Ecce ego mittō vos sicut agnos inter lupos. • Scriptum est in Exodo quod filii Israel venerint in Elim, et duodecim fontes aquarum fuerint illic, et septuaginta palmae. Qued igitur tunc per historiam et in figura factum, nunc vere evenit. Elim ascensus interpretatur: quod nihil aliud vult, quam quod si non simus cum Judæis in littera legis permanentes, sed ascendentis in Christianismum ad perfectiorem intelligentiam et incrementum spirituale, inveniemus duodecim fontes, præcipuos illos duodecim apostolos dico, qui omnis doctrinæ dulcissimæ fontes sunt: inveniemus item et septuaginta palmas, nimirum septuaginta discipulos, qui fontes quidem non dicuntur, palmae tamen sunt, veluti qui ab apostolis educandi et docendi erant. Nam quavis Christus illos elegerit, fuerunt tamen inferiores illis duodecim, et discipuli illorum postea ac comites. Palmae igitur illæ a fontibus, apostolis dico, educatae fuerunt. Nobis autem fructum dulcem quodammodo austerum suppeditarunt. Talis enim sanctorum doctrina est, non omnino dulcis et adulans, neque omnino austera et verberans, sed utriusque particeps, et re vera condita sale, gratiamque habens: unde et Paulus dicit: « Sermo vester in gratia sale sit conditus 42. » Designat autem septuaginta discipulos Dominus, propter eorum multitudinem qui doctrina opus habebant. Sicut enim agrifragiferi multos querunt messores, sic cum multi et innumerabiles essent credituri, multis indigebant magistris. Porro binos militit, ut tuiores essent et alias alium adjuvaret. Ibant et ante faciem ejus, eo quod docebant, sicut Joannes: « Parate viam Domini 43. » Considera autem quomodo dixerit: «Rogate Dominum messis ut extrudat operarios 44:» deinde ipse propria auctoritate illos emittit. Ipse enim est vere Dominus messis, hoc est, verus credentium Deus. Prædictit autem eis et persecutones, quod sicut agni in medio luporum futuri essent, ut ne si repente in adversa talia incidenter, magis turbarentur.

VERS. 4-11. « Nolite portare sacculum, neque a
343 peram, neque calceamenta: et nomen per
viam salutaveritis. In quocunque domum intra-
veritis, primum dicite: Pax huic domui. Et si ibi
fuerit filius pacis, requiescat super illum pax ves-
træ sin minus, ad vos revertetur. In eadem autem do-
mo manete edentes et bibentes quæ dantur ab illis.
Dignus est enim operarius mercede sua. Nolite
transire de domo in domum. Et in quocunque
civitatem intraveritis, et suscepient vos, edite quæ
apponuntur vobis: et sanate infirmos qui in illa
sunt: et dicite illis: Appropinquavit in vos regnum
Dei. » Quia ipsos missurus erat prædicatores Evan-
gelii, dicit: Ne portetis sacculum, neque hoc vel
illud: sufficit enim vobis quod curam habeatis
verbi. Nam si sacculum portaveritis, manifestum
quod illius vobis cura est, et verbum contemnitis.
Vel aliter: Quoniam alendi estis ab his quos doce-
tis, quid vobis sacculo opus, vel pera, vel calceae-
mentis? Omnes enim illorum usum suppeditabunt
hi qui a vobis docebuntur. Porro quod nullum per
viam salutem, hac de causa eis injungit, ut ne occu-
parentur in hominum salutationibus et curiositatibus,
quibus a prædicatione impedirentur. Verisimile
enim est ut cum quis salutaverit quempiam, ab
eodem resalutetur, et de majori familiaritate inter-
pelletur: ut fieri solet in his qui simul vadunt. Si-
mul enim ut amici facti, etiam amplius et curiosius
quiddam scrutantur: et sic paulatim in humana
negotia apostoli incident, verbumque negligerent.
In itinere igitur salutare quempiam ea de causa
prohibet. In domum autem ingressi, inquit, dicite:
Pax huic domui, hoc est, salutate eos qui in domo
sunt. Et dicinde ostendens quod hoc non solum sit
salutare, sed et benedicere, dicit: Si quidem dignus
fuerit paters familias, benedicitur: si autem con-
tumeliosus, et non capax pacis, pugnans et adversa-
rius sermoni vestro et doctrinæ, benedictio non
veniet super illum, sed ad vos revertetur. Præcipit
quoque non transeundum de domo in domum, ut
ne videantur gulosi, et scandalum sint multis, et con-
tristent eos a quibus primum suscepti sunt. Insuper
dicit: Comedite ea quæ apud illos sunt: hoc est,
quæ proponunt vobis, etiamsi vilia et parva sint,
nihil amplius inquirentes. Pro mercede autem ha-
bete cibum. Et ne quæretis et pasci, et mercedem
insuper accipere, sed cibum pro mercede habetote. Vide
igitur quomodo discipulos adversus inopiam
instruat, et securos faciat. Sanare autem et infir-
mos qui in civitatibus, præcipit, ut miraculorum
operatione attrahant homines ad verbum quod præ-
dicant. Et vide quid dicat: Et dicite eis: Appro-
pinquavit in vos regnum Dei. Nam si primum san-
averitis, ac deinde docueritis, feliciter curreret sermo
344 vester, et credent homines quod regnum Dei
pervenerit in ipsis. Non enim sanati fuissent, nisi
divina quædam virtus suisset hæc operans. Sed et
quando quis animo ægrotans sanatus fuerit, tunc
appropinquavit in eum regnum Dei. Ab ægrotante

« Μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πέρη, μὴ
δίμπατε, καὶ μηδέκα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπόκειται
ἢ ὅτι εἰς εἰςκίν εἰσερχησθε, πρώτον λέγετε τῷ
οἶκῳ τούτῳ. Εἰσὶ δὲν μὲν ἡ θεῖα ἀπό-
κειται εἰς τὸν ἀπότον ἡ εἰρήνη ὑμῶν, εἴς
τὸν δὲν ὄμβριον ἀνκαράμψει. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἀπό-
κειται τοῦ πίνακος αὐτοῦ ἔστι. Μὴ πά-
τε εἰς οἴκους εἰς οἴκους. Καὶ εἰς ἣν ἀπό-
κειται, καὶ δέχωνται ὄμβριον, ἐσθίετε τὸ
ὑμῖν. Καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ, εἰ-
λέγετε αὐτοῖς: Ἡ γῆγεν δέν ὄμβριον ἡ
Θεοῦ. » Ἐπειδὴ ἐμελλεν κύριος ἀποτίει-
τοῦ Εὐαγγελίου, φησί· Μὴ βαστάζετε
μήτε τὸ καὶ τὸ ἀργετ γάρ ὑμῖν τὸν φρα-
τόλογον ἔχειν. Εἰ γάρ βαλάντιον βαστάζετε,
ὅτι ἐπ' εκεῖνο ἀσχοληθήσεσθε, καὶ τούτη
φροντίστε. "Αλλὰς τε· Ἐπειδὴ μέλιται
ὑπὸ τῶν διδασκομένων, τις χρεία βασικεῖται
πίριξ, ἢ ὑποδημάτων; Πάσσον γάρ τοι τούτων
οἱ διδασκόμενοι ἀποθεραπεύουσι. Τί δὲ
δένται κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάζεσθε, δὲ τὸν
ἐπιτίθησι, διὰ τὸ μὴ ἀπετραπεῖσθαι πρὸ τοῦ
οὐκέτισμούς, καὶ φιλοφρονήσεις, καὶ τοῦ
πρὸς τὸ κήρυγμα ἀποστόλους εσθίει. Εἰς τὸν
χόντα τοῦ ἀσπαζομού, πάλιν καὶ εἰς τὸν ἀπο-
σθανθεῖν, καὶ τυχὸν καὶ μακροτέρας ὄμβριος
οἷς τὰ τῶν συνοδοιπορούντων, εἰτα ἡ δὲ
γενήμενον, καὶ φιλοφρονήσασθε: παρα-
καλεῖται κατὰ μικρὸν εἰς ἀνθρωπίνας φρα-
τόλογον ἔκπεσεν, καὶ διελθεῖται τῷ ἀπό-
κειται οὖν τὴν ὁδὸν ἀσπάζεσθε τινὰ κακὰ
εἰρημένην αἰτίαν. Εἰς δὲ οἴκουν εἰσερχεσθε-
τέ· Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ τουτοῦ
ζεσθε τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Εἰτα δεικνύων, ἵνα
ἀσπαζομός ἔστι τούτο, ἀλλὰ καὶ εἰλογή φρα-
τόλογος· Εἴς μὲν ἡ ἄξιος ὁ οἰκοδεσπότης, εἰλογήσαι
δὲ ὑδριστής καὶ ἀνεπιδεκτος εἰρήνης, μηδὲν
καὶ ἐναντιούμενος τῷ λόγῳ ὄμβριον καὶ τῇ ἀπό-
λῃ, ἢ εὐλογίας οὐχ ἐπ' αὐτὸν ἥξει, ἀλλὰ εἰς
ἐπαναστρέψει. Μὴ μεταβαλίνειν δὲ εἰς πάλιν
παραγγέλλει, ἵνα μὴ δοκῶσι γειτρίμαρροι,
σκανδαλίζωσι πολλούς, καὶ λασπῶσι τοὺς οἵ τις
ὑπόδειξμένους. 'Αλλὰ καὶ ἐσθίετε, φησί, τα-
ῦ αὐτῶν, τουτέστιν, ἡ προσάγουστος ὄμβριον, καὶ
ῶσιν καὶ εὐτελή, μηδὲν πλέον ἀπιζητοῦντες.
μισθοῦ δὲ ἔχετε τὴν τροφὴν, καὶ μὴ ζητεῖτε
τρέφεσθε, καὶ μισθὸν πάλιν παρὰ μέρος λαβεῖτε
ἀλλ' αὐτὸν τὴν τροφὴν ἀντὶ μισθοῦ ἔχετε.
οὖν, πῶς τοὺς μαθητὰς ἔκστρατεῖται πρὸς
μισθήνην, καὶ θεραπεύειν δὲ τούς ἐν ταῖς πα-
σαθενταῖς παραγγέλλει, ὅντα ἐντεῦθεν θευματοφ-
τεις, ἐφελκύντει τούς ἀνθρώπους ἐπὶ τὸ κήρυγμα
"Ορχ γάρ τι φησι, Καὶ λέγετε αὐτοῖς, δέτε· Ἡ γῆ
ἐφ' ὄμβριον ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Εἰ γάρ πρότοι
ρηπεύετε, εἰτα διδάσκετε, εὑδρομήσει ὄμβριον δὲ
καὶ πιστεύουσιν οἱ ἀνθρώποι, δέτε ἡ βασιλεία
Θεοῦ ἐφθασκεν ἐπ' αὐτούς. Οὐκ ἐν γάρ ἐθεραπεύον
μη τις θεία δύναμις ἡν ἡ ταῦτα τελοῦσε. 'Αλλ

ἐκ ψυχὴν ἀσθενοῦντες θερπευθῶσι, τότε **A** enim longe istud est, quandoquidem peccatum in αὐτοὺς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ γάρ τος μακράν ἔστιν αὕτη, βασιλευομένου ρτιας ἔτι.

δ' ἀν πόλιν εἰσέρχοντες καὶ μὴ δέγονται ντες εἰς τὰς πλατείας, αὐτοῖς εἴπατε· ιορτὸν τὸν κολλήθεντα ἡμῖν εκ τῆς πόλης πομπούμεθα διμήν, πλὴν τούτῳ γινώγκικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. » Ὁ διά Σοδόμοις ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ ἡ τῇ πόλει ἐκείνῃ. » Ὅταν, φησί, ὑμᾶς, ἐξελθόντες διαμαρτύροσθε αὐτὸν κοινὸν ἡμῖν πρὸς ὑμᾶς, οὐδὲ ἔχομεν εἰτέρας πόλεως· ἀλλὰ καὶ τὸν κοινότον ἴνα ἡμῖν ἀποματόμεθα, τουτέστιν, ἀποσπογγόμεν, ἀπορθίπτομεν γινώσκετε, διά οὗγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία. Ἐνταῦθα ζητήσει τις· Πώς φησιν ἡ τοῖς ὑποδεχομένοις τοὺς ἀποστόλους βασιλείαν, καὶ τοῖς μὴ ὑποδεχομένοις; ἰπετεν, διά οὐδὲν ἐναντίον φησί. Καὶ γάρ εἰς ἀποστόλους δεχομένοις, ἐγγίζειν τὴν εὐεργεσίαν, τοῖς δὲ μὴ ὑποδεχομένοις, εἰ. Γηδόνῳ γάρ μοι ἐν θεάτρῳ τινὶ εἶναι πολλοὺς, καὶ ἑτέρους ἀκταχρήλητικούς τέ φημι, στρατηγούς τε καὶ ιν, εἰτα λάγειν τινὰ κήρυκα πρὸς πάνας τε καταχρίτους, καὶ τοὺς ἐντιμούς, ὁ βασιλεὺς ὑμῖν, ἀρ' οὐ τοῖς μὲν ἐπὶ εἰς ἐπὶ τιμῇ καὶ εὐεργεσίᾳ ἐγγίζειν λέγει; Οὕτως οὖν ἐνταῦθα νόει. Ἀνέσται Σοδόμοις, φησί, ἡ τῇ μὴ παραδεπόλει. Λιτατί; Διότι εἰς Σοδόμας ἀπόπεστάλησαν· οἱ τοίνυν τοὺς ἀποστόλους, χειρούς Σοδομιτῶν εἰσιν. Παρατήρητοι πόλεις ἡ μὴ παραδεχομένη τούς; ἀποστόλοις ἔχει. Πλάτετα γάρ ἔστιν ἡ δόδος ἡ τὴν ἀπώλειαν· ὅστις οὖν πλάτείς εἰγούσας εἰς ἀπώλειαν, ἐκείνος ἀποστολικὸν οὐ παραδέχεται.

, Χωραζεῖν, οὐαὶ σοι, Βηθστάδῳ, διά εἰ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις, αἱ γενάταιν, πάλι καὶ ἄν, ἐν σάκκῳ καὶ σπόδῳ λεπενθήσαν. Πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι, σται ἐν τῇ κρίσει, ἡ ὑμῖν. Καὶ σὺ, ἡ ἔως τοῦ ὥρανοῦ ὑψωθεῖς, ἔως καθήσῃ. Ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει, ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ποστείλαντά με. » Ἡ Τύρος καὶ ἡ ἔστιν Ἑλληνίδες, ἡ δὲ Βηθστάδῳ καὶ ἡ ιδεῖκαί. Λέγει τοίνυν, διά Ἐν τῇ κρίσει τοῖς Ἑλλησιν, ἡ ὑμῖν τετέκα, καὶ μὴ πιστεύσασιν. Ἐκεῖνοι γάρ στευσκοῦν. Ἀλλὰ καὶ σὺ, Καπερναῷμ, ίω; οὐρανοῦ, δοξαζομένη διὰ τὰ ἐν σοὶ λαζαγγοντας, καταβιβασθήσῃ δὲ ἔως ησουμένη, δι', αὐτὸς τούτο, διά καὶ μετὰ εἰτα ἀπιστεῖς. Εἴτα ίνα μὴ λέγωσιν εἰπει τὸ κήρυγμα, διά ποὺ ἀποστέλλοις

VERS. 5-12. « In quamcunque autem civitatem intraveritis, et non suscepereint vos, exeunteis in plateas eis dicite: Etiam pulverem qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote quod appropinquavit in vos regnum Dei. Dico vobis quod Sodomis in die illo remissius erit quam illi civitati. » Quando, inquit, non suscepereint vos, egressi testemini eis quod nihil commune nobis vobiscum, neque habemus aliquid de civitate vestra: sed etiam pulverem qui adhæsit nobis, extergimus, hoc est excutimus, spongia emundamus, abjecimus in vos. Verumtamen scitote quod appropinquavit in vos regnum Dei. Hoc loco quæsiverit quispiam: Quomodo dicit Dominus appropinquasse regnum Dei et his qui suscepereunt et qui non suscepereunt apostolos? Appropinquare dicit regnum cælorum his qui apostolos suscepere, propter beneficia quæ in eos collocantur, his autem qui non suscepereunt, propter condemnationem. Finge in spectaculo quodam multos condemnatos, et alios non condemnatos: Senatores, inquam, ac exercitus duces et optimates: deinde dicere præconem ad omnes tam condemnatos quam venerabiles: Appropinquavit rex vester: nonne his quidem ad supplicium, aliis vero ad gloriam et beneficentiam appropinquare dicit regem? Sic igitur et hoc loco intellige. Tolerabilius erit Sodomis, inquit, quam civitati quæ vos non suscepereit. Quare? Ego quod in Sodoma apostoli non fuerunt missi. Igitur, qui apostolos non suscepereunt, deteriores sunt Sodomitis. Observa civitatem non suspicente apostolos plateas habere. Lata enim via est quæ ducit ad interitum: quam quisquis ingreditur, ille apostolicum et divinum verbum non suscipit.

VERS. 13-18. « Væ tibi, Corozain, vae tibi, Bethsida: quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere sedentes pœnituerint. Verumtamen Tyro et Sydoni remissius erit in iudicio, quam vobis. Et tu, Capernaum, quæ usque ad cœlum elata es, usque ad infernum deprimaris. Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit. » Tyrus et Sidon civitates fuerunt gentilium, Bethsida autem et Corozain Judaicæ. Dicit igitur quod in iudicio tolerabilius erit gentilibus quam vobis, qui vidistis miracula, et non credidistis. Illi enim si vidissent, credidissent utique. Sed et 343 tu, Capernaum, quæ exaltata quidem fuisti usque ad cœlum, et glorificata multis, quæ in te facta sunt, miraculis, detrahesis usque ad infernum, condemnanda propter istuc ipsum, quod et post tanta miracula incredula manes. Deinde ut ne dicant qui mittuntur ad præ-

dicationem, Quo mittis nos, si civitates quædam non sunt nos suscepturæ? dicit: Ne sitis animo tristi: qui spernit vos, ine spernit, et Patrem meum: et ita injuria non vestra est, sed in Deum transit. Consolatio igitur sit vobis, quod hæc Dei sit injuria. Sicut contra, ne gloriemini, vel sapite sublime, quod quidam vos audiant. Non enim verbum est opus, sed meum et gratiæ.

Vrs. 17-20. « Reversi autem sunt septuaginta cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis per nomen tuum. Ait autem illis: Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo calentem. Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit. Verumtamen in hoc nolite gaudere quod spiritus vobis subjiciuntur, sed gaudete potius quod nomina vestra scripta sunt in cœlis. » Prius dixit quod miserit septuaginta, nunc autem dicit quod reversi sint gaudentes quod non solum alios morbos fugarint, sed, quod majus malum erat, effugient etiam dæmones. Vide autem quomodo non superbiant. Dicunt enim quod in nomine tuo subjiciuntur nobis dæmonia, tua gratia, non nostra virtute. Dicit autem illis Dominus: Ne mireremini si dæmones vobis subjiciantur. Princips enim ipsorum olim de cœlo decidit, et nullam fortitudinem habet. Nam licet hoc homines non viderint, ego tamen invisibilium spectator vidi. Decidit autem sicut fulgur, quia lux erat, et angelus et lucifer, etiamsi in tenebras versus sit. Si igitur de cœlo ille decidit, servi ejus, dæmonia dico, quid non patientur? Quidam autem sic intelligunt, de cœlo, hoc est de gloria. Nam quia dixerant ei septuaginta quod dæmonia sibi subjiciantur, dicit: Hoc et ego sciebam. Videbam enim satanam de cœlo, id est, de gloria sua, et de honore quem habebat, cadentem. Ante Christum enim ut Deus colebatur, nunc autem de cœlo decidit, hoc est, de gloria sua, ne colatur ut Deus, neque habeatur perinde ac si in cœlo habaret. Ecce igitur do vobis potestatem conculcandi virtutem illorum. Serpentes et scorpiones dæmonium sunt catervæ, quæ deorsum trahuntur. Et qui manifeste percutiunt, serpentes, qui vero occultius, scorpions, ut dæmon libidinis et cædis est serpens: in manifestaria enim mala compellit: at qui propter morbos persuadet hominem lavacris, unguentis, et aliis effeminantibus uti, scorpius vocatur, non manifestum habens aculeum, sed clam carnem offendens, ut obedientem in magnum casum injiciat. Gratia autem Demino, qui dedit potestatem calcandi super illos. Cæterum docens eos ne superbiant, dicit: Verumtamen in hoc non gaudete quod dæmonia vobis subjiciuntur: alii enim sunt qui ex hoc beneficia capiunt, nempe qui sanitatem consequuntur: sed magis quod nomina vestra scripta sunt in cœlis, non atramento, sed memoria Dei et gratia. Et diabolus decidit e cœlo, homines autem qui infra sunt, scribuntur supra. Verum ita-

Αἱ δὲ μέτες, εἰ μὴ μέλλουσιν ἡμᾶς τούς τοι
χειρότερούς ; φησί . Μή λυπατοῦθε . διάτην ἐγε-
δεῖται καὶ τὸν Πατέρα μου, ὃντα οὐκέτι
ἡμᾶς θετάται, ἀλλ' εἰς Θεὸν ἀντιτρέψα . Εἴ-
τοινυν ἔστω ὑμῖν, τὸν Θεὸν ὑβρίσατε· οὐτα-
μὴ κατηγόροθε . Ηὔφηλος προνοεῖτε, διὰ τοῦτο
ὑμῶν . Οὗ γάρ οὐμέτερον τὸ ἔργον, οὐδὲ τῆς
χειρίτος.

εἰ τὸ πέπτερεφαν δὲ οἱ δίδομενοι καὶ μηδέ λέγοντες· Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑπάσπει· ἐν τῷ ὄντας σου. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Ἐπειδὴ Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἔκ τοῦ οὐρανοῦ πειθεῖσθαι ὑπέν τὴν ἔξουσίαν τοῦ πατέρος ἵνα καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν· καὶ οὐδὲν θαῦτας οὐ μὴ ἀδικήσῃ. Πλὴν ἐπειδὴ χάρτες, ὅτι τὰ πνεύματα τὰ ὑπέν τοι πεπτερεφανά δὲ μᾶλλον διτὶ τὰ ὄντα πνεύματα ὑμῶν ἐπέρασται· οὐρανοῖς. ἢ Προειπεν διτὶ ἀπέσταυτι ταῖς κονταῖς. Νῦν οὖν λέγει διτὶ ὑπεπτερεφαν γένεσις· οὐ μόνον τὰς ἄλλας νόσους διδίκαιος, ἀλλὰ καὶ μετ' οὐρανοῖς κακὸν, τοὺς δαιμόνας ἔγιγνεν. Ωρίον ωρίον ὑψηλοφρονοῦσι. Φρεσὶ γάρ, ἵτις ἔν τοι σου ὑποτάσσεται τοι μητὸν οἱ δαιμόνες. Ιτάχαρίτι, οὐ τῇ ἡμετέρᾳ ἴσχυσί. Εἴτε δὲ εἰπειδὴ Μή, θαυμάζετε, εἰ δαιμόνες ὑπέν τοι πεπτερεφαν γάρ ἄρχων αὐτῶν, πάλι τοι κατέπεσεν· Καὶ οὐδὲμιλαν ισχὺν ἔχει. Εἰ γάρ καὶ τοι τούτοις οὐχ ἐνράπτο τοῦτο, ἀλλὰ οὖν δαιμοὶ θέντεροι ἀπορτῶν θεωρῷ. Μὲς ἀστραπῆς, δὲ κατέπεσε φῶς ἦν, καὶ ἀργάγγελος, καὶ ἐωστόρος; Εἰ τοίνοι οὐτοὶς κατέπεσεν· οἱ δαιμοὶ αὐτοῦ, τὰ δαιμόνια λέγω, τοι τούτοις δὲ τὸ, ἀπ' οὐρανοῦ, οὕτω νοοῦσι, ἀπὸ δόξης. Ἐπειδὴ γάρ εἰπον κύτῳ οἱ δαιμοὶ διτὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται, φησιν, ὅτι τοῦτο ἐγίνωσκον. Ἐβλεπεν γάρ τὸν Ιησοῦν οὐρανῶν, τουτέστιν, ἀπὸ τῆς δόξης ἡ οἰκουμή τιμῆς πεσόντα. Πρὸ γάρ Χριστοῦ ὡς θεός. Νῦν δὲ ἐξέπεσες τοῦ οὐρανοῦ, τοτέστι, τοῦτο ὡς θεός, καὶ νομίζεσθαι διτὶ τὸν τῷ θεῷ ἴδου οὖν δίδωμι ὑμῖν ἔξουσίαν καταπεσεῖν νάμεις αὐτοῦ. Ὁφεις γάρ καὶ σκορπεῖ δαιμόνων φάλαγγες κάτω συρόμεναι· καὶ οὐκ ἐμφανέστερον πλήγτουσιν, οὐτοὶ δόξεις. Οὐκ ἀφανέστερον, οὗτοι σκορπίοι, οἷον δὲ μὲν τῆς σφραγίδος τοῦ φόνου δαιμόνων, ὥφεις. Εἰς προφανὴν γένεσιν οὐκ θετεῖται. Ό δὲ διὰ νόσου δῆθεν πειθῶν τὸν ἀσθετικὸν λουτροὺς χρῆσθαι καὶ μυρίσμασι καὶ τοῖς αὐτοῖς βλασκεῖσι, δι τοιούτος δαιμῶν σκορπίος ἀνάλειψις. Μή ἐμφανές ἔχων τὸ κέντρον, ἀλλὰ λεληθότος σάρκη περιποιείσθει σπεύδων, ἵνα ρίψῃ τὸν πινεῖν εἰς πτώμα μέγα. Χάρις δὲ τῷ Κυρίῳ τῷ δύναμιν πατεῖν ἐπάνω τούτων. Πατεσέων δὲ εἰς μὴ ὑψηλοφρονετιν, φησι· Πλὴν δὲ τούτῳ μὴ χάρις διτὶ τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται. Ἀλλοι γένεσις οἱ ἐκ τούτου εὑρεγετούμενοι, οἱ τῆς λαϊσσαῖς ξιούμενοι. Ἀλλὰ μᾶλλον διτὶ τὰ ὄντα πνεύματα οὐρανοῖς, οὐ μέλανι. ἀλλὰ μὲν

έριτι. Καὶ δὲ μὲν διάβολος ἔκπειθεν κατα- A que gaudium nomina vestra in cœlis scribi, et esse in memoria Dei.
ι ἄνθρωποι λέτω δύτες γράφονται ἄνω.
ἄν χρέ, τὸ γράφεσθαι ὑμῶν τὰ δύνατα
ιονεύεσθαι ὑπὸ Θεοῦ.

ἡ τῇ ὥρᾳ ἡγαλλίσαστο τῷ πνεύματι δὲ εἶπεν· Ἐξουσογόνυμαί σοι, Πάτερ,
ἄνθροπος καὶ τῆς γῆς, διτὶ ἀπέκρυψας
τοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας
· ναὶ, δι Πατέρη, διτὶ οὗτως ἐγένετο εἰ-
έν σου. » Οὐστέρ πατήρ ἀγαθός πατέρας
ισταντάς τι, οὗτως καὶ ὁ Σωτήρ ἀγάλλε-
ύστων ἀγαθῶν ἡξιώθησαν οἱ ἀπόστολοι.
Ἄν τῷ Πατέρι, διτὶ ἀπέκρυψαν τὰ
τῆρια ἀπὸ σοφῶν, τῶν Φαρισαίων δη-
κμητέων τῶν ἔρμινεύσοντων τὸν νόμον, B
τῶν μαθητευομένων ὑπὸ τούτων δὲ
τίων. Σοφὸς μὲν γάρ ἐστιν διδάσκων,
ἰ διδάσκομένος καὶ συνεις τὰ λεγόμενα.
μάτος χάριν, σοφὸς δὲ Γραμματίλλα, συνε-
ιος. Ὁ μὲν γάρ διδάσκαλος, δὲ συν-
μενα περ' ἔκεινοι. Νηπίους δὲ ὄνομάζει
μαθητὰς δι Κύριος, εἰς μὴ νομομάθεις
τοὺς πλείους ἐκ τοῦ δόχου καὶ τῶν
χνισμένους. Ἀλλὰ μὲν καὶ ὡς ἄκακοι,
ιηθετεν. Ἐκεῖνοι δὲ δοκοῦντες συνετοῦ
ἰ μὴν δύτες. Ἀπεκρύψη οὖν τὰ μυστήρια
ικούντων σοφῶν καὶ συνετῶν, οὐδὲν
ἀρ ἡσαν, ἀπεκάλυψθη ἀν αὐτοῖς. Ναὶ, δὲ
ιριστῶ σοι, διτὶ οὗτως ἐγένετο εὑδοκία
οὐ, τουτέστιν, διτὶ τοικύτη εὑδοκία καὶ
ιτοῦ ἔμπροσθέν σου, καὶ οὗτως ἤρετε

VERS. 21. • In eadem hora exsultavit spiritu Jesus, et dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine celi et terræ. quod abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis: etiam, Patér, quoniam sic complacitum est coram te. • Sicut pater bonus cum viderit filius recta quædam opera gessisse, ita Salvator exsultat, quis talia bona assecuti erant apostoli. Itaque Patri gratias agit quod occultaverit quidem talia m̄ysteria a sapientibus, Phariseis scilicet et Scribis qui legem interpretantur, et intelligentibus, hoc est discipulis horum Scribarum. Sapiens enim est qui docet, intelligens autem qui docetur et intelligit quæ dicuntur; ut, exempli gratia, sapiens Gáimáel, intelligens Paulus: ille enim docebat, hic intelligebat quæ ab illo docebantur. Parvulos autem nominabat Dominus suos discipulos, utpote eos qui in lege docti non erant, sed plerique ex turba et pescatoribus congregati. Verumtamen et parvuli dicti sunt ob puerilem simplicitatem. Illi autem sapientes dicti, quia videbantur sapientes, cum sapientes non essent. Abscondit igitur mysteria ab his qui videbantur sapientes et intelligentes, cum utique non essent. Nam si fuissent, revelata fuissent eis. Etiam, Pater, gratias ago tibi, quia sic beneficium fuit ante te, hoc est, fuit talis approbatio et volitio ante te, et sic placuit tibi.

αφεῖς πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶπε. Πάντα
ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου. Καὶ οὐδεὶς γι-
-στιν δι Ιησοῦ, εἰ μὴ δι Πατέρη, καὶ τίς
ἡρ, εἰ μὴ δι Ιησοῦ, καὶ φέταν βούληται δ
φαι. Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς,
πε· Μακάριοι οἱ δρθελμοί, οἱ βλέποντες
πετε. Λέγω γάρ ὑμῖν, διτὶ πολλοὶ προφῆ-
λετες θέλλησαν ἰστεν ἀ ὑμετε βλέπετε,
οὐ, καὶ ἀκούστε ἡ ἀκούετε, καὶ οὐκ
Πάντα παρεδίδονται τῷ Ιησῷ ὑπὸ τοῦ
δι Εμελλον ὑποταγῆναι τῷ Ιησῷ τὰ
γάρ τρόποι εἰσὶ καθ' οὓς βασιλεύει τῶν
εος · δὲ μὲν, καὶ μὴ βαυλομένων, ὁ δὲ,
Οἶόν τι λέγω, Δεσπότης ἐστιν δι Θεοῦ
ἡ θέλω, καθὸ Δημιουργός μού ἐστιν.
σπότης ἐμὸς πάλιν, δεται διὰ τῆς τῶν
αστές τὸ διλημματοῦ πληρῶς ὡς
μων. Πρώτην μὲν γάρ ἡ τῶν ἄνθρωπων
ἡν, καὶ ὑποχειρίος τῷ Θεῷ, καὶ μὴ
καὶ Σατανᾶ ὑπούργει. Ἐπεὶ δὲ δι Χριστὸς
ῶν ἀνδεέξτο πόλεμον, καὶ ἐκστάσας
τῆς τυραννίδος τοῦ διεβόλου, ὑπηρέτας
γέτας τῶν ἐντολῶν ἐποίησεν, ἐκτοτε
μεν εὐγνώμονες καὶ φύσει καὶ προσι-
ν γάρ πρὸς δουλεία φύσει μόνον ἡν,
, καὶ προσιρέστι. Τοῦτο οὖν ἐστιν δ
Κύριος, διτὶ Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ

D

VERS. 23,24. • El conversus ad discipulos, dixit:
Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, et nemo scit
quis sit Filius nisi Pater, et quis sit Pater nisi
Filius, et cui voluerit Filius aperire. Et conversus
ad discipulos seorsum, dixit: Beati oculi qui vident
quæ vos videtis. Dico enim vobis quod multi pro-
phetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et
non viderunt: et audire quæ auditis, et non audie-
runt. • Omnia traduntur Filio a Patre, sicut subjicienda fuerunt Filio omnia. Duo enim modi sunt
quibus regnat in nobis Deus: unus quo regnat in
his qui nolunt; alius, in his qui volunt: ut exempli
gratia quid dicam, Deus Dominus meus est etiam si
nolim, quia Conditor meus est. Est autem iterum
Dominus meus, quando servando mandata ejus,
voluntatem ejus impleo, gratius servus factus. Prius
et mandatorum suorum operarios fecit, tunc facti
sumus servi gratiæ et naturæ et voluntate. Prior enim
servitus naturæ tantum erat, secunda vero etiam
voluntatis. Hoc igitur est quod nunc dicit Dominus,
quia Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, hoc
est, omnia mihi subjicienda sunt, et sub potesta-
tem meam redigenda. Simile autem est hoc ei quod

alicubi dictum : « Data est mihi omnis potestas in ^A τῷ Πατέρος μου, τοιτέστι, πάντα μείλαι, καὶ ὑπὸ τὴν ἡμήν δεσμοτάτη μεταβολή. » Quia enim pacificavit omnia tam quæ in cœlo quam quæ in terra, talia dicit. Et aliter : « Omnia traduntur Filio a Patre ⁴⁵, » omnia opera quæ incarnatus pro nobis fecit. Quia enim neque Pater neque Spiritus pro nobis vel incarnatus est, vel passus, vel resurrexit, sed Filius hæc omnia tulit, et dux salutis nostræ factus est : idcirco dixit omnia tradita ipsi esse : veluti si dixisset, Pater meus mihi concredidit omnia, incarnari, pati, resurgere, salvare naturam repulsam. Et nullus scit Filium nisi Pater, et quis sit Pater, nisi Filius. Postquam autem dicit : Omnia mihi concredata sunt, quasi dubium quoddam nunc solvit. Ne enim quis dubitet, Et cujus gratia tibi tradita sunt omnia, et non alteri, fortassis angelo vel archangelo? dicit, quod Propterea mihi tradidit, eo quod ejusdem naturæ et substantiæ sum cum eo. Et sicut illum nullus scit, ita neque me nisi Pater solus : et ita merito mihi tradidit omnia ut ejusdem naturæ secum, omnemque cognitionem transcendentem, sicut etiam ipse supra omnem cognitionis viam est. Etonim Pater, inquit, a solo Filio cognoscitur, et cui Filius voluerit revelare. Vide autem quod Filius quidem non per revelationem cognoscatur Patrem, creature autem per revelationem : gratia enim accipiunt scientiam : non igitur creatus est Filius. Conversus vero ad discipulos, beatos illos dicit, et omnes quoque qui cum fide ipsum in carne ambulante vident et miracula operantem. Etenim prophetæ prisci et reges desideraverunt quidem in carne videre Dominum et audire eum ; sed non contingit eis. Et aliter, Quia supra dixit : Cui Filius revelaverit, ille scit Patrem : beatos nunc dicit discipulos, quod sua revelatione ista eis contingat. Revelavit enim eis Patrem per se Ipsum enim videns, videt Patrem : quod bonum nullus ex sanctis qui ante incarnationem ejus fuerunt, obtinuit, quia non videbunt Dominum in carne, per quem Pater cognosceretur ; unde neque Patrem sic viderunt ut apostoli. τὸν Πατέρα δὲ αὐτοῦ. Ο γὰρ αὐτὸν ὅρων, ἐώρα τὸν Πατέρα. Τούτου δὲ τοῦ ἀγαθοῦ οὐδεῖς τῶν πρὸ τοῦ οἰκονομίας ἀγίων ἐπέτυχεν. ἐπεὶ γὰρ οὐκ εἶδον τὸν Κύριον, διότι οὐδεῖς τῶν πρὸ τοῦ Πατέρα εἶδον αὐτῶς, ὡς οἱ ἀπόστολοι.

VERS. 25-28. « Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum, et dicens : Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ³⁴⁸ ad eum : In lege quid scriptum est? quomo do legis? Ille respondens dixit : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis, et ex tota mente tua : et proximum tuum sicut te ipsum. Dixitque illi : Recte respondisti, hoc fac, et vivas. » Arrogans quidam legisperibus fuit, imo superbus, ut ex his quæ sequuntur manifestum est, insuper et dolosus. Accedit itaque tentans Dominum. Opinabatur enim quod ex responsis supplantare Dominum posset. Sed Dominus illum ad legem ducit, in qua mire

“Ομοιον δὲ τοῦτο τῷ ἀλλοχοῦ ἥρθιν, τὸν κάτε ξενοίζειν σύρανται καὶ τοὺς γῆς. Εἰ δὲ εἰρηνοποίησε τὰ πάντα τὰ τοῦ ἀρτοῦ γῆς, διὰ τοῦτο τοιαῦται λέγει. Καὶ ἀλλοι παρεδίδονται τῷ Μέρᾳ ὑπὸ τοῦ Πατέρα, τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας ἔργον. Εποιεῖ τὸν ἡμῶν οὐτε δὲ Πατέρα, οὔτε τὸ Πνεῦμα ήτο διπλανόν, ή ἀνέστη, ἀλλ' ὁ Γίος τοῦ πατέρα γης, καὶ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν τοῦτο εἴπει πάντα παρεδέδοσθαι τούτῳ, οὐδὲν τοῦ Πατέρα μοι ἀπεδόθη, μαρτύριον τινὰ λύει νῦν. ”Ιντι γὰρ μὴ ἀπορήσῃς φύσιν, καὶ οὐδεῖς γινώσκεις μηδὲ διπλανόν, ή ἀρχαγγέλῳ; φύσιν, διότι διμορφός αὐτῷ είμι καὶ ἄλλος. Καὶ διπλανός εἰσεντον οὐδεῖς γινώσκεις, μαρτύριον μόνου γινώσκεται, καὶ φῶς μὲν βολική φύσις δὲ Μέρος. ”Ορά δὲ πῶς δὲ μὲν Γίος οὐδὲ φύσεως γινώσκει τὸν Πατέρα, οἱ δὲ κτιστοὶ τοῦ λόγου μόνου γινώσκεται, καὶ φῶς μὲν βολική φύσις δὲ Μέρος. Στραφεῖς δὲ πρὸς τὰς μακαρίεις αὐτούς, καὶ πάντας ἀπλῶς τοὺς τοὺς, μετὰ πίστεως δηλονότι, ἐν σαρκὶ προσάντον καὶ θυματουργοῦνται. Καὶ γὰρ προφῆται καὶ βοσιλεῖς ἐπειθύμησαν μὴ σαρκὶ τὸν Κύριον, καὶ ἀκούσαις αὐτῷ, εἴ τι ἔτυχον τούτου. Καὶ ἀλλως δέ, ”Ἐπεὶ εἴπαντο δὲν δὲν ὁ Γίος ἀποκαλύψῃ, ἐκεῖνος γινώσκει τὸν Πατέρα, μακαρίεις λοιπὸν τοὺς μαθητὰς τοῦτον καλύψεις τούτης τυχόντας. ”Απεκάλυπτο τούτον τούτον καὶ θυματουργοῦνται. Καὶ γὰρ προφῆται καὶ βοσιλεῖς ἐπειθύμησαν μὴ σαρκὶ τὸν Κύριον, καὶ ἀκούσαις αὐτῷ, εἴ τις δὲ τὸν Κύριον τὸν δὲ τοῦ ἀγαθοῦ οὐδεῖς τῶν πρὸ τοῦ οἰκονομίας ἀγίων ἐπέτυχεν. ἐπεὶ δὲ οὐδεῖς τοῦ Πατέρα εἶδον αὐτῶς, ὡς οἱ ἀπόστολοι.

« Καὶ ιδὼν νομικός τις ἀνέστη, ἵππῳ αὐτὸν, καὶ λέγων : Διδάσκαλε, τί ποιεῖς; διώνιαν κληρονομήσω; Ο δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν : Νύμφη τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις; Ο δὲ κριθεὶς εἶπεν : Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν δὲ δλῆς τῆς καρδίας σου, καὶ δὲ δλῆς τῆς φυῆς καὶ δὲ δλῆς τῆς λογίας σου, καὶ δὲ δλῆς τῆς ὀντοστού σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἔσωτόν. Εἶπε δὲ οὐρθῶς ἀπεκρίθης : τοῦτο ποιεῖ, καὶ ζησθεῖ. » Ζῶν τις δὲν δὲν οὐρικός, μᾶλλον δὲν ὑπερέργονται ἐκ τῶν δὲν δεκταῖς, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ δὲν πρόσσεις γοῦν ἐκπειράζων τὸν Κύριον. ”Δεῦτο γινώσκεις αὐτὸν, δὲ δὲν πρὸς αὐτὸν ἀπεργεῖ, δὲν Κύριος ἐπὶ τὸν νόμον αὐτὸν ἀπέργει, δὲν

cuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Jesus : Αὐτὸς εἶπεν . 'Ο ποιῆσας τὸ θέλος με' σίνη. Εἰναι τὸ δὲ Ἱησοῦς . Παρεῖσου, καὶ σὺ ναὶ ίπει . 'Ἐπαινεῖσθε ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δὲ νομίκος, τῷ ζωντανὸν ἐξέρθησεν. Εἶπε γάρ . Καὶ τίς μὲν μὲν σίνη ; "Ωριτο γάρ δι τὸ δίκαιος ἡν̄, οὐδέντες ήσυνται, καὶ πλησιάζονται κατὰ τὴν ἀρετὴν. Ιστός γάρ μόνον ἡλπίζειν εἶναι τὸν δίκαιον οὐδὲ Θύλων οὐδὲ δικαιούντων ἔχονταν καὶ ὑπερέπειρον ἀνθρώπων, ἀλλαγονεύομενός φησι . Καὶ τοι εἰ πλησιόν ; 'Ο δὲ Σωτὴρ, ἀπὸ δὴ Ποιητῆς ὁνται πάντας ἐν πλάσμα, οὐ ταῖς πρέστησι, οὐ διώμασιν, ἀλλὰ τῇ φύσει δρᾶται τὸν περ γάρ νόμιμη, φησιν. Διτοι δικαιοθή δίκαιος εἰ, εἰστιν δημοιος. Πάντες γάρ οἱ τῆς αὐτῆς κοινωνηκότες πλησιόν σου εἰσι. Γενοὶ τοι αὐτὸς πλησιόν αὐτοῖς, οὐ τῷ τόπῳ, ἀλλὰ τοι εἰσι καὶ τῇ εἰς αὐτοὺς ἀπιμελεῖσθαι. Διὸ καὶ τὸ περιττὸν εἰσάγω σοι πρὸς ὑπόδειγμα, τὸν περ δι τοι ὥσπερ οὖτος διαφέρων τῷ βίῳ, ὅπερ γέγονε τοῦ ἀξίου ἐλεηθῆναι, οὗτον καὶ ὁ σεαυτὸν πλησιόν τῇ συμπειθείᾳ, καὶ αὐτοῖς τὴν βοήθειαν βάδιζε. Διδασκόμεθα ὡν τοι διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης, τὸ έπομα τοῦ θεοῦ ἔλεον, καὶ επειδειν πλησίου γίνεσθαι τὸν περ τῆς παρ' ἡμῶν βοηθείας. Διδάσκομεθα ἀπειπει τὸν ἀνθρώπον ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ, οὐδὲ γάρ η ἀνθρωπίνη φύσις ἀπὸ Ιερουσαλήμ, τῆς ἀστασιάστου καὶ εἰρηνικῆς διατροφῆς, γάρ εἰρήνης ἀρμηνεύεται η Ιερουσαλήμ. Κατατίθειν; Εἰς τὴν Ιεριχόν, τὴν καὶ μαλὴν καὶ τῷ κακῷστῃ πνιγηράν, τοσούτην ζωήν. 'Ορα δὲ, οὐκ εἶπεν δι τοῦ Κατατίθειν; 'Αεὶ γάρ η ἀνθρωπίνη φύσις εἰ κάτω θνετεν, οὐχ ἀπαξ, ἀλλὰ δι' θεοῦ τοι βίῳ προστήνουσα. Περιέπεσε δὲ λησταῖς, αἵρεσιν. Εἰ μὴ γάρ λαταρῆ τις ἀπὸ τοῦ θεοῦ τοι νολας, οὐ περιπίπτει τοις δικίμοσιν . εἰ δέ τὸν ἀνθρώπον, καὶ στεργίσαντες τὸν θεόντος θεματίων, τότε τὰς πληγὰς ἐπέθηκαν οὐδὲ πρότερον γάρ ἀπογυμνοῦσιν θεμάς τοι τοι λογισμοῦ, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ σκέπτης, εἰ δέ πληγὰς τῆς ἀμαρτίας ἐπιβάλλουσιν. Ήρεν γατέλειψαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, η δέντος ἀδάντος, τὸ δὲ σῶμα θνητόν . ώστε τὸ ίδιον ἀνθρώπου τῷ θανάτῳ ὑπαχθῆναι . ή διότι η ην ἀπεγνωσμένη η ἀνθρωπίνη φύσις . έν γάρ Ιερείαν σωτηρίαν ἔχειν τὸ πλήρετο. 'Μέττε οὐλα παντελῶς, ἀλλ' δύον μὲν ἐπὶ τῷ τοῦ Αἴδη πτώματι θάνατος εἰς τὸν κάσμον εἰσῆλθεν . έν ἐπὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ δικαιώματι οὐ θάνατος ή καταργεῖσθαι. Ιερέα δὲ καὶ Λευτην, τὸν νέον νόει καὶ τοὺς προφήτας. Οὔτοι γάρ θεούλοις δικαιώσαι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὐλα ηδὲ δέ . 'Αδύνατον γάρ, φησιν δ Πτεῦλος, αἷμα καὶ τράγους ἀφελεῖν ἀμαρτίας. 'Ηλέσσων μὲ τὸν ἀνθρώπον, καὶ θεραπεύσαι διενοθήσεται. τῇ τῶν πληγῶν ἐπικρατεῖσθαι νικηθέντες, εἰς τὸ

πεγώρησαν. Τούτο γάρ σημαίνει τὸ ἀντί-^A ἡλθεν. Attende item quod verbum, accidit, sensum quemdam habet. Nam revera lex non ob res in primis intentas, sed propter humanam infirmitatem, quæ non potuit ab initio sacramentum Christi suscipere, data est. Propterea dicit, Accidit quod sacerdos, hoc est lex, ita enim dicere solemus de his quæ fortuito obveniunt, et citra operam nostram, venit ut sanaret hominem, sed Dominus et Deus noster, qui propter nos factus es maledictum, et vocatus Samaritanus, iter faciens, hoc est, hanc potissimum sui ilineris causam esse volens, et hunc scopum observans, ut nos sanaret, non præteriens et obiter nos visitans venit ad nos, sed conversatus nobiscum, et locutus non appareret, sed vere. Proinde statim alligat vulnera, neque permittit malitiā amplius laxari, sed alligat eam. Infundit oleum ac vinum: oleum, hoc est sermonem doctrinæ, qui per suavia nos adhortatur: vinum vero, sermonem qui per austiora inducit ad virtutem. Exempli gratia, quando audis Dominum dicentem: Venite ad me, et ego refocillabo vos: hoc oleum, hilaritatem enim et quietem ostendit. Et iterum: Venite, possidete præparatum vobis regnum. Quando autem dicit: Ite in tenebras: vinum est, hoc est austior doctrina: Intelligere potes et aliter. Oleum humanam significat conversationem, vinum divinam, ut tale quid dicam: Dominus alia humano more operabatur, alia autem divino. Humanum erat comedere et bibere, et vitam laxiorem sectari, et non austritatem præ se ferre, ut Joannes: atque hoc fuerit oleum. Jejunium vero mirabile, et ambulatio in mari, et aliae divinæ virtutes, vinum sunt. Vino enim assimilata est deitas, quam meraciam sustinere ac ferre nullus posset, nisi et oleum adisset, hoc est humanior conservatio. Et proinde quia per utraque nos servavit, divinitatem inquam et humanitatem: propterea dicit vinum et oleum ^B infudisse. Et quotidie qui baptizantur liberantur a vulneribus animæ, oleo quidem unguenti uncti: statim autem communicantes et divini sanguinis participes fiunt. Porro Dominus imposuit sauciæ nostram naturam super proprium jumentum, hoc est, super corpus suum. Membra enim sua nos fecit et participes sui corporis: nosque insimo loco sitos posuit in dignitatem illam, ut et ejusdem corporissimus. Diversorum autem Ecclesia est, quæ omnes suscipit; lex enim non omnes suscipiebat. Moabita enim, dicit, et Ammonita non intrabunt in Ecclesiam Dei. Nunc autem in omni gente qui timet Deum, acceptus est ei, modo velit credere et pars fieri Ecclesiæ, quæ omnes peccatores et publicanos suscipit. Vide item et diligentiam, quomodo ducens, inquit, in diversorium, curam ejus egerit. Nam prius quam in hoc duceret, soluta alligavit vulnera. Quid igitur est quod dico? Quia cum constituta est Ecclesia, et factum est diversorium, hoc est, ex omnibus ferme gentibus sive aucta, tunc fuerunt et Spiritus sancti dona, et dilatata est gratia Dei: id quod ex Actis apostolorum disces.

Tenet autem figuram hospitis omnis apostolus et a γάρ ή ἐπαγγεγένετο τοῦτο, μόνον κατέχει τοῦτο. Tί σὺν δεσμοῖς δ φημι; Ὁποιοι διατάσσουσι, καὶ γενομένου τοῦ πανδοχεῖ, αὐτὸν κάνων σχεδὸν τῶν θενῶν τῆς πίστας σημεῖος, τότε ἐγένετο καὶ Πνεύματος ἄριστος ή γάρις τοῦ Θεοῦ ἀπλαύνετο. Καὶ τότε αὐτὸν πράξεων τῶν ἀπόστολος, καὶ δέσποτος εἰ μὴν, οἰς δέδωκεν δὲ Κύριος δύο δημάρτινοις, τὴν Πελαιάν καὶ τὴν Νίκην. εἰκόναν βαστάζεις φέρουσιν ἀμφότερι, Θεοῦ λόγια οὐδετερι. Ταῦτα γοῦν τὰ δημάρτινοις ἀνεργόμενος ὁ Κύριος κατέλιπε τοις, καὶ τοῖς κατά καιροὺς ἔτεσκοτα, σκάλοις. Εἶπε δὲ, διεῖ: Ὁ δὲ προσέδεσθε τοῖς, εἰ εἴη δώσω σοι. Τῷ δὲ τοῖς γάρ προσέδεσθε διδάσκαλοις ἐξηγούμενοι τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Νίκην, πολλὰ προσέδεστε σαν οἰκοδεν, ἵπερ δὲ τοῦ οὐδὲν ἀπολύθουνται ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαι τὸν Κύριον, τουτέστιν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ. Τότε γάρ δὲ ταῦτα αὐτῶν αὐτῷ· Κύριε, δύο δημάρτινοις δέδωκές μοι, ίδου δὲ δύο προσέδεστα. Πρὸς δὲ τοῖς μὲν εἰς

VERS. 38-42 « Factum est autem dum irent, ut ipse intraret in quoddam oppidulum, ac mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam : et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam assidens ad pedes Jesu audiebat sermonem illius. Martha autem distrahebatur circa frequens ministrium ; quæ assistens, ait : Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me ut sola ministrum ? Dic ergo illi ut me adjuvet. Et respondens dixit illi Jesus : Martha, Martha, sollicita es, et tu multuaris circa nultam : alqui unum est necessarium. Maria autem bonam partem delegit, quæ non auferetur ab ea.» Magna quidem hospitalitatis virtus est, id quod Martha ostendit, et non rejicienda : major autem attendere verbis magis spiritualibus : per 382 illam enim corpus pascitur, per hoc anima vivificatur Non enim propter hoc assumus inquit, o Martha, ut ventrem impleamus variis cibis, sed ut animabus utiles simus. Vide item et Domini sententiam. Nihil prius dixit Marthæ, quam ab illa perstringendi sumeret occasionem. Postquam enim illa avellere tentavit sororem ab audiū, tum denique Dominus, arrepta occasione, illam verberat. Eatenus enim hospitalitas veneratione digna est, quatenus non abstrahit et abducit nos a magis necessariis. Sed si cœperit nos arcere a rebus gravioribus, tunc illi præferendus divinorum auditus: imo si accuratius dicendum, non hospitalitatem prohibet Dominus, sed varietatem ac turbanū, hoc est distractionem et turbationem. Laudat enim frugale hospitium. Quare enim inquit, Martha, sollicita es, et turbaris circa multa hoc est, distraheris, turbaris? Uno nobis opus est, nempe ut comedamus qualitercumque, non variis. Quidam autem exponunt, uno est opus, non de esu, sed attentione doctrinæ. Porro dictis illis docet Dominus apostolus, ut cum venerint in domum cujusdam, non varia inquirant, sed contenti sint frugali hospitalitate,

εἰ ἐγένετο δὲ ἐν τῷ προεύσθαι τοῖς, εἰ εἰσῆλθεν εἰς καρπην τινὰ, γυνή δὲ τις, οὐδεὶς διποδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἰκον αὐτῆς, οὐδὲ διδάσκαλον εἰς τὸν οἰκοδεν, οὐδὲ τοῦ Κύριου, καλουμένη Μαρία, ή καὶ τινὰ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ηκούει τοῦ. Ή δὲ Μάρθη περιεπάτη περὶ τοῦ παντού. Ἐπιστάσα δὲ εἶπε· Κύριε, οὐ μὴ τοι, άδελφή, μου μόνη μὴ κατέλιπε διποδέξαντος αὐτῆς ηνα μοι συναντιλαβούται. Απειπεν κατέληπτη δὲ τὸν Ιησοῦς· Μάρθη, Μάρθη, καὶ τυρδάζῃ περὶ πολλά. Ενδέ δὲ ἐπει γέρεισται ἡ τοῦ ἀγαθοῦ μερίδα ἐξελάσσετο, ηκούει περιεπάτη περὶ τοῦ παντού. Μέγα μὲν τὸ τις ἀγαθὸν, διπερ τὴν Μάρθη ἐπειδείκνυτο, μὲν δὲ διλητόν· μετ'ου δὲ τὸ προσέχειν τοις περισταρις λόγιος. Δι' ἐκείνου μὲν γάρ τὸ σῶμα σαρδίδιον δὲ τούτου ή, ψυχὴν, ζωούται. Οὐ γέτον φησι, πάρεσμεν, οὐ Μάρθη, ηνα τὴν παλήσωμεν ποικίλων βραμάτων, άλλ' ιατρικήσωμεν. Όρα δὲ τὸν τοῦ Κυρίου γνώμην περιεπάτη τοι πρὸς τὴν Μάρθην, πρὶν δὲ τὴν λαβεῖν τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐπιπλήσεως. Επειδήν ἀποσπάσσονται ἐπειράτο τὴν οὐδεὶς οὐδὲν τῆς ἀκρούσεως, τούτε δὲ Κύριος φρέσκης ἀφορμῆς, ἐπιπλήττει αὐτήν. Μέγαρι γάρ τοι η λοξεύτης τιμητέας, μέχρις διου οὐ περισπεῖται, ἀπαγάγει τῶν ἀναγκαιοτέρων. Επέπει δὲ καὶ καλόντιν ήμας; ἀπό τῶν σπουδῶν ἐρῶν, την ταῦτης προτιμητέον τὸν τῶν θείουν ἀκρόστον, λον δὲ εἰ δει τὸ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, οὐ τὸν ηνα καλέει ού Κύριος, άλλα τὸν ποικιλότερον, τουτέστι τὸν περισπασθέν, καὶ τὸν ταῦτα ἐπει τὸν λιτὸν ὑπεδοχήν, ἐπαινεῖ. Ηνα τοι γάρ Μάρθη μεριμνᾶς, καὶ τυρδάζῃ πολλά, τουτέστι περιπλήσση, ταρχττηρ; Ενδέ ἐγομεν γρείσιν τοῦ φρεάτος δη ποτε, οὐχὶ ποικιλάς. Τινὲς δὲ τὸ, Ενδέ χρεία, οὐ περὶ τοῦ φραγετοῦ ἐνόπισκν, άλλα τοῦ χειν τῇ διδασκαλίᾳ. Δι' αὐτοῦ δὲ λέγει, διδάσκει

fraternitatis amorem te collorans, et compellens A δάκειν πρὸς τὸν Πάτερα Ἑμοιούσιον. Ωνέ
omnes diligere tanquam communes fratres. Porro
cum dixit, in cœlis, non Deum illic circumscrivit,
sed auditorem in cœlos subvehit, et a terrenis ab-
ducit. Sanctificetur vero nomen tuum, pro eo quod
est, glorificetur, hoc est, fac vitum nostrum in tuam
esse gloriam. Nam sicut nomen Dei propter malos
blasphematur, ita propter eos qui bonam agunt
vitam glorificatur. Veniat regnum tuum. Malus de-
precatur regnum Dei, nolens illud venire propter
judicia quæ illic erunt : justus vero orat ut cito
veniat, quo a temptationibus quæ hic sunt, liberetur
et quiescat. Fiat autem voluntas tua, quemadmo-
dum in cœlo ab angelis, ita et a nobis hominibus
super terram. Angelij enim omnino juxta voluntate-
tem Dei operantur. Docet quoque quotidianum pa-
nem solum querendum, hoc est, eum qui substan-
tiæ nostræ et vitæ conservandæ conductit : non su-
perfluum, sed necessarium. Porro non intrare in
temptationes; significat non temere prosiliendum in
temptationes. Neque enim orare debemus Deum, ut
immittat in nos temptationem, sed deprecandæ sunt,
et si nobis acciderint, ferendæ fortiter. Dicere au-
tem possumus, quod duo sint 384 genera tenta-
tionum. Aliæ enim sunt voluntariæ, ut ebrietas,
homicidium, adulterium, aliæquæ affectiones: hisce
enim temptationibus sponte nos submittimus. Invo-
luntariae vero sunt, quibus tyranni et validiores
nos subjiciunt. Igitur a voluntariis temptationibus,
hoc est affectionibus, fugere nos oportet, et eas C
deprecari, et dicere, Ne inducas nos, hoc est, ne
permittas nos incidere in temptationem, hoc est
voluntariam temptationem. Sed libera nos a malo.
Hic enim est qui et voluntarias et involuntarias
infert temptationes. Ideo qui tentaris ab homine et
vix patet, ne putes hominem esse tibi auctorem
temptationis, sed malignum. Ille enim est qui fratri
persuadet ut in te sæviat et insaniat.

ὑπὸ ἀνθρώπου, νόμιζε τὸν ἀνθρώπον εἶναι τοι τίτιον τοῦ πελθῶν τὸν ἀνθρώπον κατὰ σοῦ λυττῷν καὶ μηνεσθεῖ.

VERS. 5-8. « Et ait illis : Quis vestrum habebit
amicum, et ibit ad illum media nocte, et dicet
illi : Amice, da mihi mutuo tres panes, quoniam
amicus meus venit de via ad me, et non habeo
quod apponam illi. Et ille intus respondens dicat : D
Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est,
et pueri mei mecum sunt in cubili : non possum
surgere, et dare tibi. Dico vobis, etiam si non
daturus sit illi surgens eo quod amicus ejus sit,
propter improbitatem tamen ejus surget, ac dabit
illi quotquot habet opus. » Parabolam hauc et
exemplum dicit Dominus, erudiens nos ne segniter
oremus. Quid igitur vult parabola ? Mediæ noctem
quidem inquit esse extremum vitæ, ad quod cum
homines pervenerint sensum boni accipiunt, et ad
Deum festinant : qui amicus est, omnes diligens,
et omnes volens salvos fieri. Igitur multi accedunt
in media nocte, hoc est, in extrema vita, ad Deum,
ut ad amicum, et dicunt ei : Da mihi tres panes,

Πάτερ μοι, ἀλλὰ Πάτερ ἡμῶν, εἰς τὴν
διεγέρων, καὶ κατένεγκαντον τίνει, ἐπει-
χιούσις ἀπελφούς. Ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐπει-
γρηγόρει ἔκει τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὸν θεο-
γέτην εἰς οὐρανούς, καὶ ἀπέρτη τὸν γένος
θεῖα τὸ δονομά σου, ἀντὶ τοῦ, ἀπόστολος
πολίσσου ἡμῶν τὸν δινεῖ εἰ ; δέξαντον
γάρ τὸ σύνορα τοῦ Θεοῦ φλεγομένην
κού, οἵτω δοξάζεται διὰ τοὺς ἄρτους τοῦ
Ἐλθίτω ἡ βασιλεία σου. Οὐ μὲν ἀρπά-
χεται τὸν βασιλεῖαν τοῦ Θεοῦ, μὴ θεοί
ἔλθεται, διὰ τὸ ἔκει δικαιωτήριον. Οὐ δὲ το-
τὸν τάχιον αὐτὴν ἔλθεται, εἰς ἀπο-
τὸν ἑταῖρον πειρατηρίων, ἀνταποτίσει
καὶ τὸ θέλημά σου, ὥστεπερ ἐν οὐρανῷ ἐπει-
ούτῳ καὶ ὡφὲ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων εἰπεῖν
γάρ ἄγγελοι πάντες κατὰ τὸ τοῦ θεοῦ θέρη
ἐνεργοῦσι. Διδάσκει δὲ τὸν ἀπιειώντα
μόνον, τοτέστι, τὸν ἐπὶ τῇ οὐρανῷ ἤρη
συστάσει τῆς ζωῆς συμβολλόμενον ἢ τὸ
πάντως, ἀλλὰ τὸν ἀναγκαῖον. Τὸ δὲ, μὴ
πειρασμὸν, τὸ μὴ ἐπιπεδῆσν τοὺς πειρα-
τούς, καὶ ἡμᾶς περιχαλέψει τὸ
ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν ἐμβόλη, ἀλλ' ἐπει-
τοῦτο ἐπάν τὸ Ελθίτη, γεννάσθεν φέρει.
εἰπεῖν, οὗτοι διτίον τὸ εἶδος τῶν πειρα-
τῶν ἐκουσίοι . οἷον μέθη, σόνος, μαρτύ-
ρα, τούτοις γάρ τοι πειρασμὸς πα-
περαστόλομεν. Ἀκούστων δὲ πειρασμού,
ρηννοὶ καὶ βίσιοι ἡμᾶς ὑποβάλλωσιν.
τῶν ἐκουσίων πειρασμῶν, τοτέστι πε-
φεύγειν δεῖ ἡμᾶς, καὶ τούτους ἀπενύσθε-
γειν, Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς; τοτέστι, μηδε-
σης ἡγεῖται ἐμπειρεύνεις πειρασμὸν, ἡγεῖται
ἐκουσίον, ἀλλὰ βούται ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πει-
ρασμοῦ γάρ ἔτει καὶ τοὺς ἀκούστους καὶ τοὺς
πειρασμούς ἐπάγων. Λέγω μέν, εἰ καὶ
τοῦ πειρασμοῦ, ἀλλὰ τὸν πονηρὸν. Εἰσερθε-
καὶ πορεύεται πρὸς αὐτὸν μετονομάσθε
αὐτῷ. Φίλε γρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, οὐ
περγένετο δὲ ὅδον πρὸς μὲν, καὶ οὐκέτι τοῦ
χύτηρ. Κάκετος, ἔσωθεν ἀποκρύπτει εἰς
κόπους πάρεγκ, ἡδονή, ἡ θύρα κέκλεισται, εἴ-
δει μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοιτην εἰσίν, οὐ
ἀνατέλλει δούναται σοι. Λέγω δέ, εἰ καὶ
αὐτῷ δυνατάς διὰ τὸ εἶναι κύπελλον, εἴ-
δει ἀνατίθειν κύπελλον ἐγερθεὶς δύνεται κατέρρει
περασθεῖν τινα καὶ ὑπόδει με λέγει οὐ
πατιδεύνων ἡμᾶς ἀσύνοις προσεύχεσθαι. Τι μὲν
μαίνει οὐ περασθεῖται ; Νεσσονότιον μὲν ἔστι
ἔσχατο τοῦ βίου, ἐν οἷς οἱ ἀνθρώποι γενέρων
συνέσθησιν ἔρχονται τοῦ καλοῦ, καὶ προσεύ-
θεψ. Οὗτος γάρ ἔστιν οὐ φίλος, οὐ πάντας φίλον,
θέλων σωθῆναι. Προσέρχονται τοίνυν πολλοί
μετονυκτίων, τοτέστιν ἐν τῷ ἐπχάτεν βίᾳ, οὐ
ώς φίλοι, καὶ λέγουσι . Δός τρεῖς ἄρτους, οὐ

. Φίλος γάρ πάρεγένετο τοις οἰκτοῖς, δὲ hoc est, fidem in Trinitatem. Amicus enim meus ἡν̄ ψυχὴν παραλημμένων. Φίλος δὲ καὶ , καθὼς δὴ καὶ ὁ Κύριος φησι. Χράγι-
ρανῆ ἐπὶ σωτηρίᾳ ἀνθρώπου. Τὰ δὲ
πὶ τῆς κλίνης ἀναπάτουμενά, εἶναι αἱ
εἰς γεγονότες ὡς τὰ παιδία, καὶ ἡξι-
ωρίῳ συναντηκόντεσθαι. Ἄντιθεις, δὲ λέ-
' ὑπομονῆς ἐπιτετάμένην προστρέψῃ.
ἄλλως, μεσονύκτιον μὲν, τὴν ἀκρίν,
τετον τῶν πειρασμῶν. Νῦν μὲν γάρ
εἰς μεσονύκτιον δὲ πάντας τὸ μέσον
ῶν. "Οταν οὖν τις ἐν μέσοις τοὺς πει-
ται, προσέρχεται τῷ φλοιούτι τῷ μᾶς
τι." Χρῆσόν μοι τρεῖς δέρσους, τὴν σω-
ώματος, καὶ τῆς ψυχῆς. καὶ τοῦ πνεύ-
ματος, τῶν πειρασμῶν δέος, μὴ κινδυ-
νά τρίx. Τίς δὲ δὲ φίλος; δὲ παραγενό-
ῦ; Ἐ πάντως; δὲ Κύριος δὲ δοκιμάζων
πειρασμῶν, καὶ θέλων φχγειν τὴν ἡμε-
ραν; Οὐκ ἔχει δὲ τὸ παρασήσει τούτῳ
ειρασμοῖς ἐμπεσών, καὶ ἀσθενῶν ἀφ'
τῆντος τούτοις, καὶ θεραπεῦσθαι Θεόν.
ηνκι τὴν θύραν, τούτο τιμαίνει, διτι
πειρασμῶν τῷ μᾶς είναι ήτοι μασμένους,
έσσωμεν, κέκλεισται ἡ τῆς ἐπομπῆς
μέτοιμοι εὐρισκόμενοι, εἰ μὴ δὲ Θεὸς
ἴνεύσωμεν. Πειδίος δὲ, καθὼς προκρ-
ν ἀν οἱ γενόμενοι υἱοί τοῦ Θεοῦ δι' ἀρ-
ικλινόμενοι, καὶ ἀναπάτουμενοι ἐν Θεῷ.
μὲν λέγω. Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, C
εὐρήσετε, κρούσετε, καὶ ὁνομαγέσεται
ἡρ δικτῶν λαμβάνει, καὶ δὲ ζητῶν εὑρ-
κρούσονται ἀνοίγεσται. Τίνα δὲ ὑμῶν
αἰτήσει δὲ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει
καὶ λύθων, μὴ δὲ λίθον δοφιν ἐπιδώσει
καὶ ἔαν αἰτήσῃ ὡδὸν, μὴ ἐπιδώσει καὶ τῷ
οὖν ἡμετέρῳ πονηροὶ ὑπάρχοντες οὐδέποτε
διδόνται τοῖς τάκνοις ὑμῶν, πόσην μᾶλ-
λο δέξιον δῶρον διερχόμενοι. Πιεῦμά καὶ γιοι τοὺς
! » Όρχ τὸ ἀκριδές τῆς λέξεως. Οὐκ
αἰτήσασθε, καὶ δοθήσεται, ἄλλο, Αἰτεῖτε,
ιεκίς ζητήτε. Πᾶς; γάρ δὲ αἰτῶν λαμβά-
ν, δὲ τὸν τρόχον καὶ τῶν λαμβάνει; Οὐγά-
γάρ δὲ τὸν ἀσυμφόρων αἰτησίς οὐδὲ αἰ-
τησίθει, πρὸς τὸν Θεόν. Οὐ γάρ τῷ Θεῷ
, οὐφείλειται κατεσθαι, ἀ εκεῖνος δίδωσιν.
τὰ ἀσύμφορα αἰτεῖται, οὐ πρὸς τὸν
τὸν αἰτητῶν οὗτος γάρ ἀσύμφορος οὐ
είται ἀκούει καὶ αὐτοὺς τοὺς Κυρίου, πῶς
; αἰτεῖθει δὲ δεῖται. "Ἄρτον γάρ, φησί, δ
ν καὶ ὡδὸν αἰτεῖται. "Μεσπέρ οὖν ταῦτα
βρῶταις, οἵτα καὶ τὰ αἰτήματα ἡμῶν
εἰς συμφίροντα καὶ δυμβαλλόμενα ἡμῖν,
δὲι δέρσον μὲν αἰτεῖται πᾶς δὲ τὴν εἰς
ἀποκελυφθῆναι αὐτῷ, καὶ τὴν δρόστητα
αἰτῶν ἄρτος; γάρ ταῦτα εἰσὶν ὡς
ρρίειν. Ιχθύν δὲ αἰτεῖ δὲ τῷ πελά-

VERS. 9-13. e Et ego dico vobis: Petete, et da-
bitur vobis; quærite, et invenietis; pulsate, et
aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: et
qui quærerit, invenit: et pulsanti aperietur. Quis
autem ex vobis pater, a quo si filius petierit pa-
nem, num lapidem dabit illi? Aut si pisces, num
pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ovum,
num porriget illi scorpium? Si ergo vos, cum sitis
mali, nostis data bona dare filiis vestris: quanto
magis Pater vester qui in cœlo est, dabit Spiritum
sanctum poscentibus se! » Videite verborum diligen-
tiam. Non dixit petetis, et dabitur, sed, petete, hoc
est, continuo quærите. Omnis enim qui petit, acci-
pit. Nunquid ergo et qui petit quæ non expedient
accipit? Non. Primo igitur rerum noxiarum petitio
non vocatur petitio apud Deum. Nam qui Deum
orat, debet petere quæ ille dat. Quaado autem quis
noxia petit, non ad Deum petitionem facit: ipse
enim noxia non dat. Insuper audi etiam ipsum
Dominum quomodo doceat nos petere quæ oportet.
Panem, inquit, et pisces et ovum filius petit. Sicut
igitur hæc homini sunt cibus⁴⁹, ita et petitiones
nostræ utiles nobis esse debent. Intellige hic quo:
panem petat omnis qui fidem in Trinitatem et re-
ctitudinem dogmatum revelari sibi petit. Hæc enim
cor sicut panis confirmant. At pisces petit, qui i:
mari vitæ huic est, et quærerit a Deo adjutorium, u:
in inediis tentationibus non submergatur, sed tival,

et, icut pisci custodiatur. Ovum autem petit, qui sibi a genitore misit, virtuosarum animarum fructus dari petit. Quis sane conseruans, inquit, eum matrem tamquam puerum animas avibus conferuntur, quae alas sumpserunt, et spiritu alleviantur super terrena sese extulerunt. Ait enim deus deus: οὐτοὶ ζητῶν, αἴτιοι: διλαδόν, φυχῇ δρυσιν ἐν εἰδώλος πενθάλλοιντο πτέρογας λαβούσι, πανταχοῦ σφετεραί, καὶ ὑπερεκαπτάσαι τὴν γῆν.

Vers. 14-20. « Et erat ejiciens dæmonium, et istud erat mutuum: cumque ejecisset dæmonium, locutus est mutus: et admirata suu turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt: Iher Beelzebul principem dæmoniorum ejecit dæmonia. Et alii tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo. Ipse autem cum sciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum adversus seipsum divisum desolatur, et domus super domum cadit. Quod si Satanus quoque adversus seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus, quia dicitis me per Beelzebul ejicere dæmonia? Quod si ego Beelzebul præsidio dæmonia ejicio, filii vestri cuius præsidio ejiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Porro si digito Dei ejicio dæmonias, profecto pervenit ad vos regnum Dei. » Καρδes, mutus, frequenter dicitur qui non loquitur (a); dicitur autem et qui non audit: proprie vero, qui neque audit, neque loquitur. Et sane qui a nativitate non audiunt, idem etiam necessario non loquuntur. Illa enim loquimur, quæ per auditum loqui didicimus. Quando autem quis non audit, non mirum si neque loquatur. Verum secus est si casu cujuspiam auditus offendatur. Nam eum qui talis est, loqui nihil prohibet. Undo qui ad Dominum adductus est, et lingua et auribus impeditus erat. Figura autem hic est humanæ naturæ, quæ, a dæmonibus detenta, audire non potest sermonem Dei, multoque minus eloqui valet. At Dominus postquam uenerit, dæmonesque effugari, dæmoniacas inquam affectiones et opera, fecit nos audire et eloqui veritatem; non solum enim sermones Dei audire oportet, sed etiam aliis loqui. Audiamus igitur qui habemus in nobis diabolica opera, et putamus nos docere alios et cupimur ab hominibus salutari Rabbi. Egresso enim dæmonio, verus sermo et doctrina sit. Quandiu autem intra nos fuerit dæmonis operatio, etiam si videamur loqui, non loquimur. Pharisæi sane miraculum arguunt, et Dominum ut magum contumelia afficiunt. Dicunt enim habere eum amicum principem dæmoniorum, atque illius cooperacione ejicere dæmonia. Ad quos Dominus, Quomodo, inquit, potest dæmon ejicere alium dæmonem? Hoc enim esset destructio regni ejus. Siquidem regnum illi putant et quietem, habitare in hominibus: et si ejicit eos princeps ipsorum, manifestum quod seipsum destruit. Etenim omne regnum divisum et seditionis destruitur, et domus divisa cadit. Domum autem sive ædificium intellexeris bene: nam ædificium quandiu cohibet se, et servat continuitatem, consistit: postquam autem etiam muri dispescunt, cadit: sive eos qui domum inhabitant intellexeris. Nam hi quandiu

καὶ ἡ εκβάλλων δικιμόνιον, καὶ εἰσιν φύν. Ἐγένετο δὲ, τοῦ δικιμονίου ἐξελθόντων καρδes, καὶ ἔθεμασκαν οἱ δύλοι. Πιπέται επιον. Ἐν Βεελζεβούλ ἀρχοντες τῶν δικιμονίων τὰ δικιμόνια. Ἐπεροι δὲ πειράσθη περὶ αὐτοῦ Κύρους ἐξ οὐρανοῦ. Λύτεις δικιμονίατα αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· Πάντα τέρατα τοῦ ιεροῦ ιερού διαμερισθεῖσαν ἔργομοτε, καὶ οὐκον πίπτει. Εἰ δὲ καὶ Σχτανᾶς ἐξ ιεροῦ ιερού, πάντα σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ. Εἰ δὲ οὐδὲν δικιμόνιον με τὰ δικιμά, οὐδὲν οὐδὲν οὐδὲν εἰσελθόντων εἰς εἰσέργειαν θεοῦ. Εἰ καρδes λέγεται μὲν ὃς οὐτὸν εἰλάσσων, λέγοιστο δ' ἔν καὶ ὁ μὲν ἀκούων, μήτε λαλῶν. Εἰ δὲ οὐτοὶ μὴ ἀκούοντες, οὐδὲ λαλούσιν οὐδὲν εἰσέργειαν θεοῦ. Εἰσεντα γάρ λαλάμει, τοῦ ἀκούειν μυθίνομεν δηλαδόν. Οὐτοῖς εἰς ἀκούρη, εἰλάσσων: οὐδὲ λαλεῖ, πλὴν εἰ μὲν πάθους θυτερον ἐσθλόν τὰς ἀκούσας τὸν γάρ οὐδὲν καλύπτει λαλεῖν. Οὐ τάντι προστρέψεις ἀμφότεροι ην, καὶ τὴν γάλακτον καρδes. Σύμβολον δὲ οὗτος τῆς εἰσέργειας, ητίς οὐδὲν δικιμόνιον κατεχομένη, οὐδὲν ηγείχετο λέγων θεού, οὕτω πολλῷ μᾶλις ἡδύνετο. Ἀλλ' οἱ Κύριος ἐλθών, καὶ τοὺς ἐξελάσσεις, τὰς ἐμπτεύσεις καὶ δικιμονίας ἐποιησεν ήμας ἀλειν, καὶ κηρύσσειν δεῖ γάρ οὐ μόνον ἄκυνθειν θεοῦ λόγους, προροίς λαλεῖν. Ἀκούσωμεν οὖν οἱ ἔχοντες τὰς δικιμονιώδεις πράξεις, οἰόμειν οὐδέποτε διδάσκειν, καὶ κριέμενοι οὐδὲν καλεσθεῖτε· Ραβδοῦ! Εἰξελθόντος γάρ τοῦ θεοῦ τότε η ἀληθής λαλία ητοι διδάσκαλία γίνεται, οὐδὲν έτσι ήμαν εἴη η τοῦ δικιμονος πράξη, οὐδέποτε μεν λαλεῖν, οὐ λαλούμεν. Οἱ Φαρισαῖοι διαλούσι τὸ θεῦμα, καὶ ως γόητες τὸν Κύριον ἔργον. Τὸν γάρ ἀρχοντα, φρεσὶ, τῶν δικιμονίων ἔργον τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Εἰ γάρ βασιλείν μὲν γούνται καὶ ἀνάπτασιν τὸ κατοικεῖν ἐν ἐκβάλλοις δὲ αὐτούς δὲ ἄρχων αὐτοῦ, προθετούσιν καταλύει. Καὶ γάρ πᾶσα βασιλεία μητερὶ στασιάζουσα καταλύεται, καὶ οἶκος μηπίπτει. Οἶκον δὲ εἴτε τὸ οἰκοδόμημα νοήσῃ λῶς. Καὶ γάρ οἱ οἰκοδομητὲς οἴως μὲν φύλα-

(a) In edit. Lut. desunt verba, qui non loquitur.

ταται, έπειν δὲ διαστώσιν ἐπ' ἀλλήλων οἱ πτει, εἴτε οἷκος νοῆσσις τοὺς ἐν τῷ οἴ-
οι ἔως μὲν εἰρηνεύσουσι, συνεστήκασι,
τῶντι κατ' ἀλλήλων, πίκτουσιν. "Εστω
λω ἡγώ τὰ δικιμόνια ἐν τῷ Βεελζεβούλ,
τουτέστιν οἱ ἀπόστολοι, ἐπειδὴ ἐκδάλ-
ιλον, διτὶ ἐν τῷ ἑμῷ δοῦλοι; Πᾶς οὖν
διτὶ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἐκδάλλω ἡγώ, ὡς
τῆς ἐκείνου δυνάμεως, διπου γε οἱ
ἡγουν οἱ ἀπόστολοι, ἐν τῷ δύναμτι
τινος; "Ἄρα αὐτοὶ καταχρινῶσιν ὑπάξει.
ώς ἐπειν τεκνοὶ ἐκδάλλωσιν ἐν τῷ δύ-
ῳ τῆς ἐτέρου δυνάμεως ωὐ γρίζω. "Ἐν
Θεοῦ, τουτέστιν ἐν Πνεύματι ἄγιῳ,
οὐκ ἐν πνεύματι πονηρῷ. Δάκτυλον δὲ
γει, τίνα μάζης διτὶ ὕστερον δάκτυλος
ι τῷ δλφ σώματι, οὗτω καὶ τὸ Πνεύμα
Προτρί καὶ τῷ Γίψῃ. Μήποτε δὲ ἐπειδὴ
ἐγέται δὲ Γίδες, ἐπανεπαύσαντο δὲ ἐπ' αὐ-
τούματος ἀπτά δινέργειαι οὐχί, ὡς δινερ-
ώς δικούσιον τῷ Πνεύματι. "Ἐν δὲ τούς
χαρισμάτων καὶ δινεργειῶν ἔστι τὸ
ὕτο λέγεται ἐν δικτύωι φθεοῦ ἐκδάλ-
λον, τουτέστι τῷ πλευματικῷ γι-
περ γάρ δάκτυλος μέρος τῆς γεισοῦ,
πνεύμα τῶν λάσσων μέρος τὴν ὑπερ-
υπάτων, ητοι τῶν τοῦ πνεύματος δινερ-
ῶν ἐκδάλλω, φησι, τὰ δικιμόνια θείῃ
τεν ἥπρ ὑπάξει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. "Οπερ
διατάσσομεν, διτὶ βασιλεύει δὲ θεός ὁ τοὺς δικιμόνια
quidam mones effuga! Audi enim quid deinceps dicet.

Ισχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσσεται τὴν Κ
, ἐν εἰρήνῃ ἔστι τὰ ὑπάρχοντα καὶ τῷ χρόνῳ αὐτοῦ ἀπελθούν νικήσῃ αὐτὸν, ν ἕτοι αἴρει, ἢρ' ἡ ἐπειοθεί, καὶ τὰ ικαδῶσιν. Ὁ μὴ ὁν μετ' ἐμοῦ, καὶ τὸν δὲ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. Θρητὸν πνεῦμα τὸ ἔξιθιτρον ἀπὸ τοῦ ἀνθρώποι ἀνάδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπτυξιν, αὐτὸν λέγει· Ὕποστρέψω εἰς τὸν οἶκον θον. Καὶ ἔλθων εὑρίσκει σεσχωμένον νον, τότε πυρεύεται, καὶ περιλαμβάνει πνεύματα πονηρότερα ἔτοιο, καὶ οὐκέτι ἔκειται γίνεται τὰ ἐστατα τοῦ οὐ γέροντος τῶν πρώτων. Ὡς μὲν, ὁ ἐμῆς παρουσίας Ισχυρὸς δὲ Σταταῖς, Δεινὸν ἔκποτε καὶ τὴν τούτην, τούτηστι, κατεκράπτηντος φύσεως βεβαίως καὶ ἀπτραλίνης ἐγένοντο Ισχυρότερος καὶ τοῦ, καὶ νευκίκης τοι, πνευμοπλίκα αὐτοῦ, ἢρ' ἡ ἐπειοθεί, τα τὰ εἰδη τοὺς ἀμφετίτας· καὶ τοι γάρ διου, καὶ ταύτη θρητὸν ἐνίσχυε κατά τε τούτην οὖν τὴν πνευμοπλίκαν αὐτοῦ ρήτοτο; εὑρεθείς, καὶ ἔκποτε ησθετικῶλας καὶ τοι τοὺς ἀνθρώπους, οὓς ρα, ἀπέσκασσε ἀπ' αὐτοῦ, καὶ διεπιδῶμι γρελλοπιστοφορ φύλακι, θνάτοι τοι δικινεντο, ξεχραίτον δὲ γγρελος. Καὶ ἀλκοινωνίζων ἔγων ἦρων πρὸς τὸν Βεελζε-

VERS. 21-26. • Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Ubi vero fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejos auferit, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuit. Qui non est necum, contra me est : et qui non colligit mecum, dispergit. Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca areutia, querens requiem, et non inveniens, dicit: Reverterar in domum meam unde exivi. Et cum venerit, invenit eam scopis mundataem atque ornataem: tunc vadit, et assumpti septem alios spiritus nequiores ipso, et ingressi habitant ibi, et sunt extrema hominis illius pejora primis. • Fuit quidem, inquit, ante adventum meum fortis Salanas, et custodiebat atrium suum, hoc est, prævalebat et imperabat humanae naturæ fortiter et secure. Postquam autem ego veni illo fortior, et vici mundum omniaque armata ejus in quibus fidebat, omnia scilicet peccato-ruin genera : illa enim arma sunt diaboli in quibus fidebat et prævalebat adversus homines : arma igitur, inquam. illa ejus diripui ego, qui sine peccato inventus, et ex eo tempore debilis factus est, et spolia ejus, hoc est homines quos habebat quasi spolia. ab eo rapni, et trado ea, aliud alli angelo fido cusodi, ut pro dæmone, cuius tyrannidem tulerat, habeat angelum. Vel aliter: Egone communionem cum Beelzebul habeo? Meum opus est congregare filios Dei dispersos, illius vero congregatos disper-

et sicut pisci
virtuosarum.
anima avibus
et spiritu aliis
zōos ζῷον
zōos ζῷον

VERS. 1.

istud erat
locutus es
dam autem
pem dām
signum
sciret co
adversus
per don
seipsum
quia di
si ego
vestri
vestri
profess
mutu
tur a
audi
audier
enit
Quo
loq
off
hi:
g
h
n
v
c

τα κωφὸν ταῦτά φησιν, ίνα καὶ τὸ— A condemnationem recepta audiendi 330 virtus.
 τὴν τὸν λόγον, καὶ μὴ γίνηται κατῆρ Congregantibus autem se turbis, cœpit Iesus reprehendere ingratos. Nam quoniam erant quidam apud eos qui quærebant signum de cœlo fieri a Iesu, dicebant enim: Signa quæ fecit de terra sunt, et facit ea in Beelzebul mundi principe, qui potestatem habet terræ: de cœlo autem non poterit eu quod non sit Filius Patris cœlestis: quia, inquam, fuerunt quidam hæc dicentes, ejus gratia arguit eos Dominus, et dicit: Dabitur vobis signum, quod ostendet me verum Filium cœlestis Patris. Quale hoc? Jonæ signum, hoc est resurrectionis. Sicut enim ille tribus diebus fuit in ventre ceti, ita et ego tres dies faciam in ventre magni ceti, hoc est inferni, et resurgam. At Jonæ quidem, postquam velut revixit ex ventre ceti, prædicanti crediderunt Ninivitæ: mihi autem etiam cum surrexero, non credet generatio ista: unde condemnabuntur, quod neque Ninivitas sint imitati, quamvis major nunc hic adsit quam Jona. Nam ob meam dignitatem et prædicationis genus, major monstratur excellentia. Ego Dominus, ille servus: ego regnum cœlorum prædicto, ille salutem ne perirent: ego cum miraculis, ille absque miraculis. Similiter et regina austri condemnabit nationem hanc, quia ex finibus terræ venit ut audiret sapientiam Solomonis intelligas quoque, obsecro per reginam austri, omnem animam quæ in bono valida est et perseverat. Et ut tale quid dicam, aquilo in Scriptura insinuat tanquam adversarii regio. C

Geleda enim est et rigida, ac mortua facit. Auster vero laudatur ut ventus calidus et vivificans, et stupidæ membra confovens. Ideo et in Canticis sponsa aquilonem fugans dicit: Surge, aquilo; et veni auster. Et iterum propheta dicit: Et eum qui ab aquilone est, exterminabit Dominus, Satanam scilicet. Igitur anima quæ regnat in austro, in bona parte spiritualis vitæ, et imperium habet in operibus, venit ut audiat sapientiam, hoc est, ad contemplationem ascendit. Sapientia enim Solomonis pacifici regis, Domini et Dei nostri contemplatio est: ad quam non veniet quis aliter, nisi regnaret in bona vita, et per activam imperaverit.

C 330 totum, ut cum lucerna fulgore il-

λέται εἰς λόγον ἄφες, εἰς χρυπτὴν τίθησιν, δὲν μάδον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ίνα οἱ νοι τὸ σῶμα βλέπωσιν. Οἱ λύχνοι τοῦ σώματος σὺν ὁρθαλμῷ σου μὲν τὸ σῶμά σου φωτεινόν ἔστιν, οὐδὲν, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν τὸ τοῖς σκότος έστιν. Εἴχον τι μέρος

VERS. 33-36. • Nemo lucernam ascendit, et in abscondito ponit, neque subter modium, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant. Lucerna corporis est oculus. Cum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum quoque corpus tuum lucidum erit; quod si malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebrosa sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrosam, sic

moniam invidi Judei miracula videntur ob mentis malitiam, ejus hæc dicit: quod lucernam adepti a

gere. Quomodo igitur de me cogitatis quod communi- A δόιλ ; Ἐμὸν ἔργον ἔστι, τὸ σωμένιον θεοῦ τὰ διεσκαρπισμένα, ἐκείνου ἔργον γηγένες σκορπίζειν. Πῶς οὖν τοιάτις γέζεθε, διτο κοινωνίαν ἔχω πρὸς τὸν Σπλαντιώτας διτοιάτος λογισμὸς ὑπέν τοιαὶ μᾶλλον ὑμᾶς διαιμονῆς. Καὶ γὰρ εἶχε πρῶην τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐνοικοῦ εἰδωλολατρεῖτε, καὶ τοὺς προφήτες ἐφοῦ ἔδοιτον ἐξελθεντες ἐξόμοναν, εἰτὲ νῦν ὑποτερεῖτοιο οἰκιν, τοιάτις τὰς ὑπετέρας ὡς πνευμάτων ἐπτά, ἕγουν πολλῶν τὸ γῆτοῦ, πολλὰ, νοεῖται περὶ τὴν Γραφὴν τὰ ἐσχατικά χείρον τῶν πρώτων. Οὐσφεντοὶ εἰδωλοὶς ἐλαττεύετε, τοὺς προφήτες εἰ καὶ οὕπω σὸδὲν εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ Γίλον τὸ ὑμᾶς ἐν σεριφ φυγέντες ὑδρεύετε. Νῦν δὲ σωτηρίας, διτο καὶ σερκαθέντος τοῦ Γίλον ὑμᾶς θευματουργοῦντος, ἐπὶ τῆς εὐτῆς ἐπειδὴν ὑδρεῖς ἐπτάκατε ; Ἀνυδροὶ δὲ τότε μηδὲν ὑδρεῖς ἐχόντων φυγῇ μηδὲν καὶ Ἑρζί, καὶ μεμεριψημέναι, ἐν εἰς εὐρίσκει τὸ πνεῦμα τῆς ἀκάθαρτος ; Ἐπειδὲ τοινούν τὸν τετάκις τοιαύταις φυγῇς ἐνοικίσσως χώρων ἔχει δι πονηρὸς, εἰπειδὴν τρέπεται, καὶ γίνεται εὐτῶν τὰ ἐσχατικά πρώτων οὐκέτι γὰρ παρ' αὐτοῖς προφῆταιν γὰρ τὸν λόγον οὐκέτι χρίσμα τὸν γῆτας τετάρτων. Ταῦτα δὲ ἐν αὐτοῖς ὠρῶντο πρώτην, εἰ καὶ εἰδωλολάτρουν, νῦν δὲ ἐπειδὲ εἰς τὸν Γίλον τοῦ θεοῦ πάντων ἐστέρηνται.

VERS. 27-32. «Factum est autem cum hæc diceret C extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimo, beati qui audiunt sermonem Dei, et custodiunt illum. Turbis autem condensantibus se cœpit dicere: Natio hæc mala est: signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetae. Nam sicut Jonas signum fuit Ninivitis, ita etiam Filius hominis erit nationi isti. Regina austri surgebit in judicio cum viris nationis hujus, et condemnabit illos: quia venit a finibus terræ ut audiret sapientiam Solomonis, et ecce plus quam Solomon hoc in loco. Viri Ninivitæ surgent in judicio cum natione hac, et condemnabunt illam, quia ad poenitentiam adducti sunt prædicatione Jonæ: et ecce plus quam Jona hoc in loco. » Pharisæis et Scribis miracula taxantibus, mulier simplex doloque carens illa celebrat Ubi autem sunt qui dicunt Dominum apparent tantum apparuisse? Hæc igitur testis sit quod et ubera suxerit Ipse vero beatos dicit illos qui custodiunt sermonem Dei, non destituens beatitudine Matrem suam absit: sed ostendit quod etiam illi nulla utilitas futura sit ex eo quod peperit et lactaverit ipsum, nisi virtutes alias omnes habeat. Insuper et hæc tempestive dicit. Quia enim invidi et inobedientes arguebant alios qui sermones ejus audiebant, ideo Christus contra beatos eos dicit qui audiunt, Fortassis autem et propter sanatum surdum hæc dicit: ut et ipse cum audierit, faciat sermonem, et non fiat ei in

Τοῦ γένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν τοῦτο, τις γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ σχλου, εἴπειν εἶπεν ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοῖ, εἰς δὲ Λύτος δὲ εἶπε: Μενούγη, υπακόρει, δὲ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάσσοντας μὲν σχλῶν ἐπιθροῦμένων, ἥρεντο λόγον ἡ αὕτη πονηρὰ ἔστι, σημειῶν ἐπιζητεῖ, καὶ αἱ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰστούση τοῦ. Καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημειώνεταις, οὕτως ἔσται καὶ δὲ Γίλος τοῦ γενεῆ τετάρτη. Βεβιλισσαὶ νοτου ἐγένετο καὶ μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς παταχρίνει αὐτοῖς, διτο ἡλθεν ἐκ τῶν πατρῶν ἀκούσκει τὴν οὐφίλαν Σολομῶντος, καὶ δὲ Σολομῶντος ὁδε. Ἀνδρες Νινευῖται ἐπειδὴν τὴν κρίσιν μετὰ τῆς γενεᾶς τετάρτης, καὶ εἰπεῖν αὐτοῖς, διτο μετενοισχνει εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶς πλεον τὸν γῆν. Ἀνδρες ὁδε μαρτυρεῖται. Λύτος δὲ μακαρίει τοιαὶ σονταὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐκβάλλει τρισμοῦ τὴν Μητέρα αὐτοῦ, ἀπαγει, ἀλλὰ διτο οὐδὲν οὐδὲν ἐκείνη ὀρεληθήσεται ἀλλὰ αὐτὸν καὶ θηλάσσαι, εἰ μὴ καὶ τὴν ἄλλη ἀρετὴν ἔχοι. Ἀμαρτινὴ δὲ καὶ πρὸς τὸν πατέρα την. Επειδὴν γὰρ οἱ βάσκονται καὶ ἀνίκητοι αὐτοῖς διέσκαλον τοὺς ἀκεύοντας, εἰπεῖν τοιαῦν, μᾶλλον μακαρίει τοὺς ἀκεύοντας.

Ιερέντα κωφὸν ταῦτά φησιν, ίνα καὶ αὐτὸν A condemnationem recepta audiendi 330 virtus. φυλάξῃ τὸν λόγον, καὶ μὴ γίνηται αὐτῷ ἀκούειν δύναμις εἰς κατάκρισιν. Τῶν δὲ ραιζομένων, ἡρέτο οἱ Κύριος ἐλέγχειν ιτε. Ἐπειδὴ γάρ ήσάν τινες παρ' αὐτοῖς σημειεῖν εἴδοντες οὐρανοῦ γενέσθαι παρὰ τοῦ ον γάρ, διεῖ: "Οσα ποιεῖ σημεῖα, ἀπὸ γῆς Βεβλέθεοντα ταῦτα ποιεῖ τῷ κοσμοκράτοντι τῆς γῆς ἔξουσιαν, εἴδοντες οὐρανοῦ δὲ οὐ στι, οἷς μὴ τοῦ οὐρανοῦ Πατέρος Μὲν δὲ τινάς τινες οἱ ταῦτα λέγοντες, τούτοις εἰ αὐτοὺς οἱ Κύριος, καὶ φησιν, διεῖ Δοκιμεῖν, διπερ δεῖται με ἀληθινὸν Μὲν Πατέρος. Ποτὸν τοῦτο; Γὰρ τοῦ Ἰωάννα, οὐταντάσσεως. "Μετεπέρ γάρ ἐκεῖνος τρεῖς ισεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήπους, οὐταντά θηρέρχε ποιήσεις ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήπους, θηρός, τοῦ φόου, ἀναστήσομαι. Ἀλλ' ιετὰ τὴν ἐκ τοῦ κήπους οὐλὸν ἀναβίωσιν πειθοῦσαν οἱ Νινεύιται, ἐμοὶ δὲ καὶ πιστεύει ἡ γενεὰ αὕτη. Βέβην κατακρίνειν τούτας οὐκέτι οὐκιμάτεσσιν, κατέται γε ὄδε. Τό τε γάρ ἀξιώματα τὸ ἐμὸν καὶ τὸ οἷς εἴδος πολλὴν διαφορὰν ἐνδέχενται. ης, ἐκεῖνος δοῦλος. Ἐγὼ βασιλεὺς οὐτων, ἐκεῖνος σωτηρίαν τὴν ἀπὸ τῆς Εγὼ μετὰ θυμάτων, ἐκεῖνος οὐδὲν αὐτούς. Όμοιός καὶ ἡ βασιλισσα τοῦ νότου ἐν γενεᾷ ταῦτην, διεῖ εἰς περάτων γῆς τὴν σοφίαν Σολομῶντος. Νόει δέ μοι μυχὴν ἐν τῷ καλῷ κρητούσταν καὶ ιστάσαν τοῦ νότου. Οἰόν τι φημι. ὁ βορρᾶς φῆ διεβάλλεται, ὡς τοῦ ἀντικειμένου γάρ καὶ νεκροποίος καὶ νεκρώδης οὐνετται ὡς πνεῦμα θερμὸς, καὶ ζωγόνον, κρητηκότων μελῶν θαλπικόν. Διὸ καὶ ἡ κτι νύμφη τὸν βορρᾶν διώκουσα, Ἐκεῖνος, βορρᾶς, καὶ ἔρχου, νότε. Καὶ πάλιν διεῖ. Καὶ τὸν ἀπὸ βορρᾶς ἔξοδοθεύσησι τὸν Σατανᾶν. Ἡ τοίνυν φυρὴ ἡ νῷ τῷ νότῳ, τῇ ἀγαθῇ μερidi καὶ τῷ ιψῷ, καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς τὸ κράτος εἰς τὸ ἀκούσαι τὴν σοφίαν, διπερίσαντας εἰς τὸν ἀναστίνει. Ἡ γάρ σοφία τοῦ Σολομῶντος τοῦ εἰρηνικοῦ βασιλέως, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν, εἰς ἡναλῶς οὐκ ἐν εἰσέλθῃ τις, εἰ μὴ διὰ τοῦ βασιλεύσας ἐν τῷ ἀγαθῷ βίῳ, καὶ κρητηκόται διὰ

δὲ λύχνον ἄφει, εἰς κρητὴν τιθησιν, D οὐδόν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ίνα οἱ τὸ φῶς βλέπωσιν. Οἱ λύχνοις τοῦ σώδου φθαλμός. Ὁταν οὖν δὲ φθαλμός σου ζὶ δόλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν θετιν, ιψός ἦ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν οὖν, μὴ τὸ φῶς τὸ δὲ σοὶ σκότος θετιν. οὐδὲ σου δόλον φωτεινόν, μὴ ἔχον τι μέρος εἰς φωτεινόν δόλον, ὡς δέκτων δὲ λύχνος τῇ ζῇ σε. Ἡ Ἐπειδὴ περὶ οὐρανούς Ιουλιατῶν βλέποντες θευκόφαντους ταῦτα οὐτους ἔνεκεν δὲ Κύριος ταῦτά φησι. "Οτιες οἱ ἄνθρωποι πάρε τοῦ Θεοῦ, τὴν

VERS. 33-36. « Nemo lucernam ascendit, et in abscondito ponit, neque subter modium, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant. Lucerna corporis est oculus. Cum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum quoque corpus tuum lucidum erit; quod si malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrosam, sic erit lucidum 330 totum, ut cum lucerna fulgore illuminat te. » Quoniam invidi Iudei miracula videntes, ea calumniahantur ob mentis malitiam, ejus gratia Dominus hæc dicit: quod lucernam adopti a

Deo, intellectus scilicet ac mentis beneficium, per A τοῦ νόδος χάριν, δι' οὗ βλέπομεν ὅταν: quam videmus, veluti si nobis datum esset lumen, homines abscondunt mentis judicium, et præinvidia obtenebrati, miracula et beneficia non vident, quamvis in hoc acceperimus mentem, ut super candelabrum ponamus, ut etiam alii lumen videant. Videtur autem mihi hoc dicere: O Pharisæi, labes scientiam, istud est lucerna: oportet te scientia illa ut, ut per eam agnoscas miracula, et alios quoque ostendere et monstrare possis quod sint opera Filii Dei, et non Beelzebul: ut hi qui ingreduntur, hoc est novitii, et qui instruantur, lumen videant. Nam qui sapiens est, jam ingressus est: qui autem discit, adhuc ingreditur. At Pharisæi vos hoc facere non vultis, sed oculum mentis vestram, qui simplex erat, fecistis obliquum et obscurum. Etenim sicut oculus corporis si quid habet, hoc et corpus habere facit: si quidem lucem habet ac lucidus fuerit, erit et corpus in luce: si tenebrosus fuerit, erit et illud in tenebris: simili modo eundem affectum habet anima, quem habet mens. Etsi invenerit oculum quem accepit a Deo et lucem obtenebrari vel ab invidia, vel ab avaritia, vel ut in summa, dicam, carnalitate, obtenebratur et iasa.

VERS. 37-41. «Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus ut pranderet apud se. Jesus autem ingressus accubuit. Pharisæus autem cum visisset, admiratus est quod non prorsus lavasset ante prandium; et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisæi exteriora poculi catinique mundatis, et quod intus est vestri, plenum est rapina et malitia: stulti, nonne qui fecerit quod foris est, etiam id quod intus est fecerit? Verumtamen quo superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Sciebat quidem Pharisæorum livorem Dominus, et nihilominus comedit cum eis propter istud ipsum, quod malierant, et correctione opus habebant. Nam propter hoc comedit cum eis, ut occasione apprehendat, et eorum mores emendet. Proinde et nunc stultam eorum consuetudinem taxat, nempe lotionem antequam comedant: dicens quod oporteat animam per bona opera purificare; nam lavari aqua, non animam, sed corpus purificat. At stulti illi putabant quod cum corpore quando baptizabatur et lavabatur, simul et anima purgaretur. Dominus igitur pulchro calicis exemplo usus est. Quia enim tempus erat mensæ, calicis et catini meminit, ab his quæ ob oculos sita erant, testimonium afferens, et persuadens Pharisæis quod sicut nulla quidecum utilitas est extrinsecus mundum esse 301 poculum, intrinsecus autem impletum esse sordibus: sic neque si corpus baptizetur, anima autem omni plena sit immunditia, utpote rapina et malitia. Insinuavit autem duas affectiones quibus laborabant Judæi, avaritiam per rapinam, invidiam autem et quæ ex invidia proveniunt, per malitiam. Nulla igitur utilitas est quando sic habet anima. Stulti nonne qui fecerit corpus, quod multa cura dignaris, etiam animam fecerit? Debetis igitur et illam purgare. Deinde

B θίντος ἡμῖν, κατέκρυψαν τούτην τὴν ἀνοῦ, καὶ ἀπὸ βισκανίας σκοτισθήσας, τὸ καὶ τὰς εὐεργεσίας οὐχ δρῦσα. Καίτια ἵνα πομεν τὸν νοῦν, "να τὸν τὴν λυχνίαν πόθεν καὶ ἄλλοι βλέπωσι τὸ φῶς. Δοκεῖ δὲ μητὸν ὅτι, Ή Φαρισαῖτε, ἔχετε γνῶσιν, τοῦτο δὲ λύγει τῇ γνώσει τούτης καχρῆσθαι πρὸς τὴν μάτων ἐπίγνωσιν, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ φρενικούντες, διὰ ἑργάτων εἰσὶ τοι γονεῖς καὶ οὐχὶ τοῦ Ιεσοῦ Βεβλεζούλ, ὡς ἐν οἷς εἰσποτέστιν οἱ εἰσχωματοὶ καὶ ἀρχάροι, τὸ πατέν. Οὐ μὲν γάρ σφρός ἥδη ἐπορεύεται μανθάνων πορεύεται. 'Αλλ' οὐ τοῦτο ἕπεται οἵ οὐρανοὶ οἱ Φαρισαῖτοι, ἀλλὰ τὸν ὄφθαλμὸν τοῦτον ἀπλούν ὄντες, ἐπειδὴ τε λοξὸν καὶ εἰς τὸ πέπερ γάρ δὲ ὄφθαλμὸς τοῦ σώματος, ἣν εἶναι οὖτα καὶ τὸ σώμα ἐν φωτὶ: εἰ δὲ σκοτεινός, έτσι καὶ τὸ σώμα ἐν φωτὶ: εἰ δὲ σκοτεινός, έτσι καὶ τὸ σώμα τὸν τρόπον καὶ τῷ νοὶ ἐπιδιατίθεται. Καὶ διὰ θλασσῶν ἐκ θεοῦ ἀπειλεῖ φῶς, τοῦτον εἰ τύροι σκοτιζόμενον ἢ, οὐ μηδὲ φιλοχρηματίας, καὶ ἀπλῶς εἰπειν φιλοτελείας, καὶ ἀπλῶς εἰπειν φιλοτελείας καὶ αὐτῆς.

C «Ἐν δὲ τῷ λαλήσκι, ἡρώτε καὶ τὸν Φαρισαῖον ἀριστήσῃ πρᾶπερ αὐτῷ εἰσελθὼν εἰς τὸν δὲ Φαρισαῖον: ίδων ἐθύμιασεν, ὃν οὐ προπτεροῦ πρὸ τοῦ ἀρίστου. Εἶπε δὲ ὁ Κύρος αὐτὸν: Νῦν οὖτε οἱ Φαρισαῖοι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τοῦ πίνακος καθηκρίζεται, τὸ δὲ ἐπιγέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας ἀφυνεῖς, οὐ σας τὸ ἔξωθεν, καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν; Ιερόντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ίδων πάντα θυμὸν τοιν. » Ήδει μὲν τὸν τῶν Φαρισαῖων τητας ἐν Κύρῳ, ἀλλ' οὐδαμας συνεπάπει εἰς αὐτὸν τοῦτο, διὰ πονηροὶ ήταν, καὶ ὀπρεπεῖσαν. Διὰ τοῦτο γάρ τοι συνεσθίει, οὐ δὲ ἀφορμῆς, καὶ βελτιώσῃ τὰ ἡθη τούτων, εἰ καὶ νῦν τὸ ἀνόητον αὐτούν ἔθος ἐπιποτερεῖ δὴ τὸ πρὸ τοῦ φραγτὸν καθηκρίζεσθαι τοῦτο δὲ τὴν ψυχὴν κακοθάρθει δι' ἑταῖρος τόγε νίπτεσθαι δι' ὄδετος, οὐ ψυχὴν, εἰ καθηκρίζεται. 'Εκεῖνοι γάρ ἐνόμιζον οἱ αὐτοί τῷ σώματι καὶ η ψυχὴ αὐτῶν καθηκρίζεται πεπτίζεσθαι καὶ νίπτεσθαι τὸ σώμα. Κύρος χάριεν περιθείγματι καχρητεῖ τηρίου. Ἐπεὶ γάρ κατέρρεσε ην τραχεῖται, πάντας μνημονεύει, ἀπὸ τῶν ἐν δράσει παρείσαν παράγων, καὶ συμπείθων τὸν Φαρισαῖον οὐδὲν δρέλος ἔξωθεν μὲν καθηκρίζεται ποτήριον, ἔσωθεν δὲ βύπτου πεντάποτον οὖτας οὐδὲ σώματος βεπτιζομένου, ψυχὴς σης πάστης ἀκαθαρτίας, οἷον ἀρπαγῆς καὶ Ἡνίκατο δὲ τὰ δύο πάθη τὰ ἐπικρτῶν δύτια, πλεονεκτίαν διὰ τῆς ἀρπαγῆς, φθότα ἐκ φθόνου διὰ τῆς πονηρίας. Οὐδὲν ὑπάν σύννας ἔχει η ψυχὴ. "Αφρονες, οὐχ δισώμα, δι πολλῆς ἐπιμελείας ἀξιοτις, καὶ ἐποίησεν; Όφελετε οὖν καὶ ταῦτην καθ-

οὺς, πῶς καθηρίζεται τὸ Ἰσω. Διὰ τῆς Λ docet eos quomodo purgandum sit quod interius: φτιῶν. Ὁρα δὲ μωὶ πῶς τὰ δύο πάθη πεύει, τὸν φθόνον λέγω, καὶ τὴν χρπτῶν ὑποδέσθαι τὴν ἀλεπημοσύνην. Ὁ γάρ οὖς, οὐγά ἀρπάσει τὰ τοῦ ἐλεουμένου (4), καὶ ἐλεουμένῳ, Ἐπεὶ τοινού δύο τούτοις σε, δι' ἐνὸς φαρμάκου ταῦτα ἔκμοχλεύει, σύνης, ἡτὶς πρώτη θύρα τῆς θεοποιῶν γάπτης δὲ παρούσης ποὺ πλεονέξῃ καὶ ἐνόντα οὖν, τουτέστι, τὰ ὑπάρχοντα ὑμτν· ἵπ τὰ ἐνόντα, καὶ οὐκ εἰπεν, δύτι, διδτι ἔνεισιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ φιλοχρημάτου, κι αὐτῇ, διὸ καὶ Δαυὶδ φησι. μὴ προσκαρδίζειν τῷ πλούτῳ, τουτέστι, μὴ τὴν καὶ συνδετμένην.

οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαῖοις, δτι ἀποδεκτοσμον, καὶ τὸ πήγανον, καὶ πᾶν λάχαρέρχεσθε τὴν κρίσιν, καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖν μὴ ἀφίένται. Οὐαὶ ιαρισαῖοις, δτι ἀγαπάτε τὴν πρωτοκαθετὸν συναγωγὴν, καὶ τοὺς ἀσπεσμὸν ἐν . Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι εἰ ἕστε ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἔδηλα, καὶ οἱ ριπταῦντες ἐπάνω οὐκ οἰδασιν. Ἀποιεῖς τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ· Διδάσκαλε, καὶ ἡμᾶς ὑδρίζεις. Ὁ δὲ εἶπε· Καὶ ομικοὶ οὐαὶ, δτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώδυσδέστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐν τῶν δακτύλων προσφέντες τοῖς φορτίοις. Οὐαὶ ὑμιν, τα τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ ἀπέκτειναν κύτους· ἔρχεται μαρτυρεῖτε, ίτε τοῖς ἔργοις τῶν πετέρων ὑμῶν, δτι ιέκτειναν αὐτοὺς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε νημεῖα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ τελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλων ἀποκτενοῦσι καὶ διώξουσιν, Ινασίμως πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκκυκαταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταῦτα ματος "Αβελ ἔως τοὺς αἴματος Ζαχαρούμενου μετεξύ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ αἱ λέγω ὑμῖν, ἐξηγηθήσεται ἀπὸ τῆς τοῦ. » Οἱ Φαρισαῖοι ἵνα μὴ παρεβῶσι δῆν, ἀποδεκάτουν καὶ τὰ ἐλάχιστα, εἰ δὲ ἐμμέφατο τυχὸν ὡς μικρολογουμένοις, Δροῦφερον, διὸ πάντων δεκάτας προσέσερευσιν ἐκέλευεν. Ὁ γοῦν Κύριός "Μασπερ τούτων οὐκ ἀμελεῖτε, ἔδει ὑμᾶς εἰ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ περιποιεῖτε γάρ ἄδικοι ἡσαν, καὶ χήραν καὶ τίκνων, φησιν, δτι Δεῖτ ὑμᾶς ἔχειν τὴν τὴν ἐικασιορίσαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ κατάν τοῦ Θεοῦ, ἀδιαφόρως τοῖς ἱεροῖς ροῦντες, διὰ τοῦτο αὐτοὶς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐντέλλεται. Ὁ γάρ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν, τικῶς μέτεισι τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τέχνη ἐπειδὴ δύο εἰδη τῆς ἀγάπης, τὰ τὰ πρὸς

Per eleemosynam, inquit. Vide autem quomodo duns illorum affectiones sanet, invidiam dico et rapinam, per hoc quod subjicit eleemosynam. Nam qui vere miseretur, non rapiet ejus bona cuius miseretur, neque illi invidiebit. Et quia duns inorhos eis exprobravit, uno remedio eleemosynæ ultrumque sanat, quæ prima est janua deificantis charitatis. Si enim affuerit dilectio, ubi manebit avaritia et invidia? Ea igitur quæ insunt, hoc est, facultates vestræ. Bene dixit, ea quæ insunt, et non dixit, ea quæ sunt, eu quod divitiæ insunt in corde avari et sedent in eo. Ideo et David dicit non apponendum cor divitiis, hoc est, ne agglutinetur nec colligetur.

VERS. 42-51. « Sed vœ vobis Pharisæis, quia decimatis mentam et rutam, et quodvis olus, et præteritis judicium et charitatem Dei:imo hæc oportuit facere, et illa non omittere. Vœ vobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, et aliationes in foro. Vœ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, quia estis ut monumenta quæ non apparent, et homines ambulantes super nesciunt. Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi : Magister, hæc dicens etiam nos afflicis contumelia. At ille ait : Et vobis legisperitis vœ, quia oneratis homines oneribus quæ portare non possunt, et ipsi uno digito vestro non attingitis sarcinas. Vœ vobis, quia ædificatis monumenta prophetarum : patres autem vestri occiderunt illos. Profecto testamini quod comprobatis facta patrum vestrorum, quoniam illi quidem eos occiderunt; vos autem ædificatis eorum sepulchra. Propterea ei sapientia Dei dixit : Mittam ad illos prophetas et apostolos, et ex illis occident et persequentur, ut requiratur sanguis omnium prophetarum qui effunditur a constitutitione mundi a natione ista, a sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare et ædem; profecto dico vobis, requiretur ab hac natione. » Pharisæi, ne transgrederetur legem videlicet, decimas etiam ex minimis dabant : et si quis illos reprehendat tam pœnaruim rerum rationem habentes, legem proferebant, quæ de omnibus decimas offerri sacerdotibus præcipiebat. Itaque Dominus dicit : Sicut illa non negligitis, ita oportet vos et judicium 362 et dilectionem Dei facere. Quoniam injusti erant, viduasque et orphanos presumabant, dicit quod oporteat eos habere judicium, hoc est, justum judicium. Et quia contemptores Dei erant leinera sacra opera tractantes, idcirco præcipit eis ut charitatem Dei habeant. Nam qui diligit Deum, non contemptum facit opera ejus. Fortassis autem, ut mihi videtur, quoniam duas sunt dilectionis species, una erga Deum, altera erga proximum, duas illas insinuat. Dicendo enim judicium, indicat dilectionem erga proximum. Juste enim judicare

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

6, τοῦ ἐλεουμένου (πῶς γάρ ὁ ἐλεῶν ἐλεῶν ἀληθῶς, οὐχ ἀρπάσει τὰ τοῦ ἐλεουμένου. Πῶς φθονήσει, x. t. λ. — Cod 32, 0 γάρ ὁ ἐλεῶν ἀληθῶς φθονήσει τῷ ἐλεουμένῳ ; x. t. λ.

proximum, et non conculcare eum, ex dilectione fit. Dicendo vero dilectionem Dei, omnino significat generalem affectionem erga Deum. Et quando quis diligit proximum, non propter sacerdotale quiddam, vel turpem affectionem, sed juxta Deum, ea quidem Dei dilectio dici potest, quam scilicet mandat Deus ac probat. Volebant autem Pharisæi ab omnibus hominibus honorari et salutari ut doctores in foro. Hoc enim vult salutati, et appellatio. Similes igitur estis, inquit, in monumentis, quæ plena quidem sunt omni putredine, extrinsecus autem marmore fulgere, vident homines, nescientes quid valcent, alioquin abominarentur abominati nem quæ intra est. Legisperitus vero stulte seipsum reprehensioni subjicit. Sane alii erant legisperiti, et alii Pharisæi. Nam Pharisæi vi lebantur ut monachi, et qui ab aliis se segregabant. Legisperitus vero Scribæ erant et doctores, qui solvebant quæstiones legis. Onerabant itaque homines gravibus et intolerabilibus, mandantes ea quæ in lege observatu difficultia, et ipsi neque digito attingebant onera: hoc est, ipsi nihil ex his quæ aliis imperabant, faciebant. Nam quando docens facit quæ docet, alleviat onera, exemploque suo consolationem assert discipulis. Quando autem nihil horum facit quæ docet, tunc quæ docet graviora onera videntur discipulis, tanquam quæ ne a doctore quidem persici queant. Declarat quoque Dominus Iudeos pupiles esse ac hærcdes malitia Cain, eo quod dicit quod omnis sanguis, effusus ab Abel usque ad Zachariam, a natione illa expelletur. Etenim vos prophetas, qui erant fratres vestri, occidistis, sicut ille Abel. Unde quidam non absurde numeraverunt Cain inter eos qui prophetas occiderunt, a quo vindictæ exquisitæ sunt septem supplicias scilicet leviore: Lamech⁴⁹ autem inter eos qui occiderunt Christum. Et ideo septuagies septem ultiones tederunt, dispersi in captivitatem, a qua non redibunt. Quis autem fuit Zacharias, quem occiderunt inter templum et altare? Alii quidem dicunt fuisse priscum Zachariam filium Joiadæ, quem ³⁶³ lapidarunt, ut discimus ex libro Regum. Alii vero patrem Præcursoris, eo quod ille ordinaverat Dei Genitricem cum virginibus etiam postquam peperisset Christum, et constituerat eam in loco quo illæ stant: hic enim locus est inter templum et altare, quod est extra aëreum, et propterea occiderunt eum. Nam quia exspectabant quidam Christum regem suum futurum, nolebant autem regem ferre, ideo occiderunt sanctum, qui asseruerat virginem peperisse, et Christum natum esse regnaturum super eos, quod adversabantur: absque enim rege volebant esse.

χάλκου. Διέ τούτο τοίνυν ἐφόνευσαν αὐτόν. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔθελον δὲ βασιλευθῆναι, τούτους ἔνεχ κρίστος ἐγεννήθη δι μὲλλων αὐτῶν βασιλεύειν, ὅπερ ἀπε-

Vgas. 52-54. • Væ vobis legisperitis, quia tulistis clavem scientia: ipsi non introistis, et eos qui introibant, vetuistis. Cum autem hæc ad illos

49⁺ Gen. IV.

Α τὸν Θεὸν, καὶ τὸ πρός τὸν πλησίον,
αἰνίτετεθει, διὰ μὲν τοῦ εἰπεν τὴν
λῶν τὴν εἰς τὸν πλησίον ἀγάπαν·
χρίνειν τὸν πλησίον, καὶ μὴ πατέσθαι
ἐκ τοῦ ἀγκαπῆν αὐτῷ γίγεται. Διὰ σὲ
ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν πρός τὸν Θεὸν
διλικήν διάθεσεν. Καὶ δέ τε τὶς ἔχει
οὐδὲ τι κοσμικὸν, ηὔπειρον πάντα
Θεόν, λεχθείη ἐν καὶ αὕτη ἀγάπη
ην ἐντέλεται ὁ Θεός, ἦν ἡποδέχεται. “
παντὸς ἀνθρώπου τιμᾶσθι καὶ
ώς διδάσκαλοι ἐν ταῖς Ἑγροτίς τούτη
σμὸς, ηὔπειρον προσηγορίζ. ‘Εσίκετε γοῦν,
σιν, ἢ γάμουστ μὲν πάσης σπερίζει,
πωσιν μαρμάροις’ ἀ δρῶντες οἱ ἄνδρες
Β διξι ποὺ περιπατοῦσιν, ηὔπειρον ἴμι
ἴσσωβεν βδελυγμάτιν. ‘Ο δὲ νομικὸς ἐπὶ^τ
ἴστιτὸν τῷ ἐλέγχῳ’ ‘Ἀλλοι δὲ ήσαν οἱ
τοὺς Φαρισαίους. Οἱ μὲν γάρ Φαρισαῖοι
ἔδόκουν, καὶ ἀποκεκριμένοι τῶν ἀλλων, οἱ
Γραιματεῖς ήσαν καὶ διδάσκαλοι, τοῖς
τὰ τοῦ νόμου ζητήματα λύοντες. ‘Ἐργον
ἀνθρώπους βαρίει καὶ δικαστεῖται οἱ πε-
λόμενοι αὐτοῖς τὰ τοῦ νόμου διαφύλακτοι
μάτται, αὐτοὶ δὲ τῷ δικτύῳ ωὐσσαν εἰ-
τοῖς φορτίοις, τουτέστιν, αὐτοὶ εἰδοῦ, οἱ
ἄλλοις ἐπέταττον, ἐπράττον. ‘Οταν μὲν
σκῶν πράττῃ ἀ διδάσκει, ἐπελεγμένοι
ὑποδειγμάτι διδοῦς ἐκυτὸν, καὶ ταρρυφο-
τοῖς διδασκομένοις. ‘Οταν δὲ οὐδὲν ἐπὶ μέ-
τηνικάτικα βαρέα δηνῶς τα φορτί δουτοι
μένοις, ὡς μηδὲ πάρα τοῦ διδασκάλου δι-
ορθωθῆναι. ‘Εμφαίνει δὲ δέ Κύριος τοὺς
ἀπογόνους καὶ κληρονόμους τῆς κατάστασί^τ
διά τοῦ λέγειν δι τὸν αἷμα ἐκχυθεῖν τοῦ
τοῦ Σαχαρίου ἀπαιτηθήσεται ἀπὸ τοῦ γαίας.
Καὶ γάρ, φησὶν, ὑμετές ἀσέλφους δηνῶς
προφῆτας ἐρονεύσατε, ὡς κακένος τὸ
οὐκ ἀλόγως τινὲς τὸν μὲν Κάλυ εἰς τὸ
τας ἀποκτείναται λαδὸν ἐκελάδοντο,
κηνται ἐπτά, ἐλαφροτέρες δηλασθῇ τοι
Λάμεχ εἰς τοὺς ἀποκτείναντας τὸν
ἔδομηκοντακίς ἐπτά ἐκδεδίκηνται, οἱ
διασπαρέντες ἀνυπόστροφον. Τίς οὖτις
δὲ οὐ φύνεσσεν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ
D Οἱ μὲν λέγουσι τὸν ἀρχαῖον Σαχαρίον
καὶ δηνὸν ἀλιθοδόλησαν, ὡς ἔτι μάκιν εἰς
τῶν Βροτειδῶν οἱ δὲ τὸν πατέρα τοῦ
τούτου γάρ τάξιντα τὴν Θεοτάσιον μετα-
νων μετὰ τὸ τεκεν τὸ Χριστόν, καὶ σπε-
την ἐν τῷ τόπῳ ἐν ψευδεῖς ιστάντο. ἐν
μετεξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῷ
προσεδόκων τινὲς τὸν Χριστὸν βασιλεὺς εἶσαν
τὸν ἄγιον, ὡς βεβιούντες δι τοι περίσσον
εστρέφοντο ἀδεσμευτοί γάρ τοι θελον εἶναι.
ε Οὐαὶ θυμὶν τοὺς νομικούς, δην τοῖς
τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰστίθησαν καὶ

μένους ἐκπλύσατε. Λέγοντες δὲ τοῖς

οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἀποστολαῖς εἰς αὐτὸν, ζητοῦντες θηραῦσαι τι ἔκ τού, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. ὧνόμασσεν δὲ Κύριος τὴν διδασκαλίαν, νόμου χειραγώγιαν δυναμένου προστάτην. Οὐ γάρ νόμος χειραγώγος πάντας. Οἱ τοινόν νομικοὶ τὸν νόμον δοκοῦντες ἡνὶ κλεῖδας τῆς γνώσεως κατεῖχον οὐκ ἥνοιγον τὰς τοῦ νόμου θύρας, ἐλθωσι. αὐτοὶ τε καὶ δὲ λαὸς πρὸς ἑνὸν νόμος θύρα εἰς Χριστὸν πλήν τοῦ μένην ἐστίν, τὰν μὴ τις τὴν ἀστραφηνῆρι καὶ διανοίγῃ. Καὶ γάρ δὲ Κύριος ἐπιστεύετε Μωσῆτες, ἐπιστεύετε δὲ ^B· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς, διτιαὶ σα περὶ ἡμοῦ, καὶ ὑμεῖς οὐ θέλετε Οἶον ὃς ἐπὶ ἐνὸς ὑποδεῖται, ἀμνὸς κίοις, ἔχριστον αἱ φλιτί, καὶ τὰ κρέατα τοῦ νίκητού κατὰ τοῦ ὑδοθερευτῶν τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον ἐδήλωσαν, καὶ ἀπέλουσαν σφράγεντος, ἐτεραὶ φλιτί, θυμὸς καὶ ἐπιθυμία, πέρθυμον τὸ λογιστικόν· καὶ τὴν οὐ ἀνθρώπου ἐφάγομεν, καὶ νειψυχικὰς ἡμῶν δυνάμεις ὄλοθρεύων δὲ τοῦ νόμου τὸν Χριστὸν ὑπεδήλωσεν πέντε ἥν δὲ νόμος τῇ τοῦ γράμματος τοῦ θύρα. «Ἐὰν δὲ τις ὀδασιστοῖ, οὗτον εἴχε τὴν κλεῖδα τῆς ἡδούλετο, ἥνοιξεν ἄν, καὶ αὐτὸς τε οὐ δόηγός ἐγένετο, διπέρ οἱ νομικοὶ λέγοντες τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, ήταν, ἡράντοις, καὶ λοιπὸν ὃς τῆς ἐκ μέσου, ἥτοι τῆς ἐρμηνείας τοῦ λεισμένην ἡ τούτου θύρα. Νοήσεις ἔτιν κλεῖδας τῆς γνώσεως. Διὰ γάρ σύγνεται ἡ τῆς ἀληθείας γνώσης · ἡτοις Ἡσαΐας φησί · «Καὶ, Ἐὰν οὐ νῦ μὴ συνήτε, ἢ τοινόν νομικοὶ, ἥτοι τὴν πίστιν, ἥραν ἐκ μέσου, ὃ γάρ εἴων πιστεύειν τινὰς εἰς τὸν ιστόν. Ἐθυματούργοι ἐκενοὶ καὶ θαυμάτων πιστεύων. Ἑμελλεν ἐπιγίνεσθαι οἱ δὲ ἐν Βεελζεβούλ Ἐλέγον ἐπιλέμπατε. Ἐρῆτε πῶς ἥραν τὴν κλεῖδαν ἐώντες πιστεύειν τῷ διτιαῖ οὐ τοῦ γνῶσην ἐπιγίνεσθαι; Ἐδίδασκεν ἐν ταῖς ημέας τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ ἐλέγοντες, Δαιμόνιανται, τι αὐτοῦ ἀκούετε; Ἡράν οὖν τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, αὐτοὶ τε οὐτέρους κεκωλύκασι, καὶ ταῦτα οὐτέστιν ἐπιτηδείους δύντες πρὸς δὲ αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος, ἐκενοὶ οὐτέτοις τοῖς λόγοις αὐτοῦ, δέον ἐπιτινοὶ ἀσθένειαν, ἐπεδείκνυον ἐκενοὺς, καὶ δὴ ἀποστολαῖς, αὐτοῖς.

^C D Vides quomodo abstulerunt clavem scientiæ, non sinentes credere id per quod scientiam illi acquisituri erant. Docebat enim in Synagogis voluntatem Dei: illi autem dicebant: Daemonium habet, et insanit: quid illum audit? Tulerunt igitur vere clavem scientiæ, et ipsi ingressi non sunt, et alios prohibuerunt maxime ingredientes, hoc est studiosos cognitionis divinæ. Illo autem adhuc loquente hæc, illi quasi attestarentur dicta ejus, cum opoteret propriam agnoscere imbecillitatem, ostentarent se illo videlicet sapientiores, atque occludere illi os, quod Graeci dicunt ἀποστολαῖς, incipiebant, hoc est frequenter interrogare, et perplexum

. 51 Isa. vii, 9. 52 Math. xii, 24.

. GR. CXXIII.

facere : id quod fieri solet quando plures interrogant unum de aliis atque aliis argumentis : tunc enim qui omnibus respondere non valet, suspicione in apud insipientes exhibit, quod perplexus sit redditus. Hoc igitur struebant etiam maledicti illi contra Christum. Multi enim interrogantes unum videbantur illi os occludere, et perplexum reddere, ita ut non posset eis respondere, id quod verisimiliter accidisset. Quomodo enim unus posset multis respondere alia atque alia interrogantibus? Potest autem et ἀποστολαζει, sic intelligi, hoc est illaqueare, et ab ore apprehendere. Quando enim apprehenditur ac capit ex his quae ipse dicit, videtur ab ore capi, et ab ore suo rapi atque condemnari. Porro et sequentia hoc declarant. Quarentes enim, inquit, venari quidpiam ex ore illius : quod enim paulo ante dixerat ἀποστολαζει, hoc nunc dicit venari quidpiam ex ore ejus. Interrogabani autem ipsum aliquando quidem de lege, ut eum blasphemum arguant, qui Mosen taxasset : hoc enim suspicabantur. Aliquando vero interrogant de his quae ad Cæsarem attinebant, ut eum denuntient seditionis, et tyrannidis studiosum, et omnino talia, qualia animæ pessimæ et malignissimæ ac omni iniquitate plena excogitarent.

CAPUT XII.

De fermento Pharisæorum. De eo qui volebat dividere hæreditatem. De divite, cuius ager fructificavit. De contemptu terrestrium. Quod fugienda sit avaritia. De vigili servo. Quod non oporteat cum proximo contendere.

VERS. 1-3. • Cum autem convenisset innumera turbæ multitudine, adeo ut se invicem 363 concularent, cœpit dicere ad discipulos suos : In primis cavete vobisipsis a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Nihil enim opertum est, quod non revelabitur; neque absconditum, quod non scietur : quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine audiuntur ; et quod in aurem locuti estis in conclavibus, prædicabitur in tectis. • Pharisæi quidem ipsum illaqueare tentabant in sermone, ut turbas ab illo abarcerent. At res in contrarium evenit, magisque adierunt turbæ, et in turbas innumeræ colligebantur, et ita singuli cupiebant appropriare ei, ut et se invicem concularent. Sic igitur fortis est veritas, et dolus ubivis terrarum infirmus. Jesus itaque, visa fraude Pharisæorum, et quod figuram quidem interrogantium gerent, r. autem vera illaqueare conarentur, dixit discipulis suis de simulatione Pharisæorum, arguens omnino illos, et denudans corda illorum simulatione plena. Fermentum vocat hypocrisin et simulationem, quod acerba sit, et plena veteris malitiæ, et transformet corruptaque secum hominum mentes quibus admista fuerit. Nihil enim sic mores alterat, uti hypocrisis. Qui igitur Christum discunt, hypocrisin fugiunt. Christus enim cum sit veritas, mendacio adversatur. Porro omnis hypocrisis mendacio plena est, et aliud qui-

Α τὸν ὥρκαντο, τουτέστι πυκνᾶς ἵρα ἀπορεῖν. Γίνεται γὰρ τὸ ἀποστολαζεῖν εἰς ἑρωτῶντις ἔνα περὶ ἀλλῶν καὶ ἄλλος γὰρ μὴ δυνάμενος πᾶσιν ἀποδίδωσι τοῖς ἀντίτοις τοῦ ἐξαπορηθῆντοῦ καὶ οἱ κατάρατοι ἐκεῖνοι Πολλοὶ γὰρ ἑρωτῶντες ἔνα, ἐδόκει τοῖς, καὶ εἰς ἀπορίαν ἀγειν αὐτὸν, μενον αὐτοῖς ἀποχρίνεσθαι, διπέρ νετο· πῶς γὰρ δὲ εἰς δύναται πολλοὶ ἄλλα καὶ ἄλλα ἑρωτῶσι ; Δύναται ματίζειν καὶ οὕτω νοηθῆναι, ἐντὶ αὐτὸν, καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ γάρ τις κρατηθῆ ἀφ' ὅν λέγει, ἀποδοκεῖ, τουτέστιν, ἀπὸ τοῦ στόματος καταχρίνεσθαι. Δηλοῖ δὲ τοῦτο καὶ ταῖς τούντες γὰρ, φησί, θηράσσαι τι ἐκ τοῦ στόματος γάρ πρὸ δὲ δίλιγου εἶναι εἰς τοῦτο νῦν λέγει θηράσσαι ἐκ τοῦ στόματος Ἐρώτων δὲ αὐτὸν, ποτὲ μὲν περὶ τοῦ νόοντος φίλαγξαν αὐτὸν κατηγράψασθαι. Τοῦτο γὰρ ὑπενόσουν. Ποτὲ δὲ τοῦ Καίσαρος, ινα ὡς στασιαστὴν αὐτὸν καὶ προσαγγελώσι, καὶ δλῶς, οἷς ἀντὶ φυγῆς πάστης κακοθείας ἐννοεῖσθεν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων. Περὶ τοὺς μερίσασθαι τὴν κληρονομίαν. Περὶ φόροσεν ἡ χώρα πλουσίου. Περὶ αὐτῶν καταρρονέντων. Περὶ τοῦ φαγεῖν γυρίζων. Περὶ τοῦ ἀγρύπτονος δούλου. Περὶ πλησίον μηδ φιλονεικεῖν.

ε Ἐν οἷς ἐπισυναγευεῖσθαι τὸν μαρτιώντας καταπατεῖν ἀλλήλους, ἥρετο ἀπεικονιζόμενος μαθητὰς αὐτοῦ πρῶτον. Προσέχεται οὐτε ζύμης τῶν Φαρισαίων, ητίς έστιν οὐτε δὲ συγχεκαλυμμένον ἔστιν, οὐδὲ ἀποτελεῖται καὶ κρυπτὸν δὲ οὐ γνωσθήσεται. Αὐτὸν οὐκοτίκα εἴπετε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουστοῦ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς τοιχοῖς ταῖς ἐπὶ τῶν δωμάτων. Σ Φαρισαίων οὐκέτιν ἐπερώντο ἐν λόγῳ, ὡς ἐν τοιχοῖς οὐσιοῖς ἀπ' αὐτοῦ. Τὸ δὲ εἰς τοιχοῖς μᾶλλον γὰρ προσέστην οἱ δύλοι, εἰ καὶ οὐλλεγόμενοι, καὶ οὕτως ἀριέμενοι οὐτοῖς εἰστοῦν, ὡς τε καὶ συμπατεῖν ἀλλήλους ἢ ἀλλήθεια, καὶ δὲ δόλος επονεῖται. Ιησοῦς οὖν ίδων τὸν δόλον τῶν Φαρισαίων, δὲ καλεῖ τὴν ὑπόκρισιν ὡς Κύριον, λαϊσάς κακίας οὔσαν, καὶ μεταποιοῦσαν προσεμμένην. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀλλοιος ὑπόκρισις. Δετ οὖν τοὺς τῷ Ιησοῦ ἐτίνιν ὑπόκρισιν φεύγειν. Αλλήθεια γάρ δὲ προδήλως τῷ φεύδει ἀντίκειται. Τοῦτο

ις, ἄλλο μὲν πλαττούμενη, ἄλλο δὲ οὖσα. Αἱ δομὲς εἰσὶ, εἴταλιud singit. Pharisei itaque, inquit, latere se putant per hypocrisin, bonos mores sibi effingentes. Atqui nihil occultum est, quod non revelabitur. Omnia enim et verba et cogitationes nudæ ante judicium omnino quidem in supremo illo die apparet: quin et in præsenti vita multa eorum quæ occultantur, manifestari solent. Quæcunque igitur in tenebris dixistis, et in promptuariis et occulte locuti estis, prædicabuntur in lumine et in tectis. Et hæc quidem videtur ad discipulos dicere, sed ad Pharisæos dirigit, insidias illorum insinuans: et quasi hoc eis manifestat, quamvis ad discipulos videatur loqui. Quoniam, o Pharisei, quæcunque in tenebris, hoc est in tenebrosis vestris cordibus, cogitatis, tentantes me illaqueare, in luce audientur et cognoscuntur. Ego enim sum lux, et non potestis a me occultari, sed in meo lumine omnia tenebrarum vestrarum consilia inter noscuntur. Et quod inter vos in aures consultatis, ita mihi cognitum est et auditum, perinde ac super summa tecta prædicatum fuisset. Poteris autem illa etiam sic intelligere, quod lux sit Evangelium, et tecta summa apostolorum summæ anima. Quæcunque autem Pharisei consultarunt, prædicata sunt postea et audita in lumine Evangelii, stante super apostolicas animas magno prædicatore Spiritu. φωτὶ τοῦ Ἐβαγγελίου, ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν ψυχῶν ισταμένου τοῦ μεγάλου κήρυκος τοῦ

ὑμτὸν τοὺς φιλοὺς μου, μὴ φοβηθῆτε ὅπερ νόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μη ιστότερόν τι ποιῆσαι. Ὕποδεῖξω δὲ ὑμῖν τε. Φοβηθῆτε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖνται, οὐτα δὲ ἔμβαλτον εἰς τὴν γένενναν. Ναὶ λέγω φοβηθῆτε. Οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται; Καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελθεῖν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς Ἰησοῦ πᾶσαι ἡρθυμηται. Μὴ οὖν φοβεῖσθε, θύλων διαφέρετε. Ἐπειδὴ τῆς ὑποκρίτων κατηγόρησεν ὁ Κύριος, καὶ ὑπὲρ τοὺς αὐτοὺς μαθητὰς, καὶ ἐν τῷ λίπιτε ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀκουοθήσεται ἐν τῷ πρὸς τοὺς φιλοὺς αὐτοῦ τὰ τελειότερα Γές γάρ ἀκάθιτας ἐξελῶν ἥδη, σπείρε πέριμα. Λέγω δὲ ὑμῖν τοὺς φιλοὺς μου: ερον λεγόμενον οὐ πρὸς αὐτοὺς ἡσχνα, οὓς Φαρισαῖοις. ὑμῖν οὖν λέγω τοὺς φιλοὺς γάρ ἀρμόδει ὁ λόγος οὗτος, ἀλλ' οὐ τοὺς ἡγάπησαν αὐτὸν, καὶ οὐ δύνανται: λέγας χωρίσει ἀπὸ τῆς ἡγάπης τοῦ Θεοῦ; οἱ ἀρμόδει αὕτη ἡ παρατίνεσις. Μὴ φοβήν, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, καὶ πλέον βλάπτειν ἔχοντων. Εἰς γάρ μεύτων ζημία περισταται, σῶμα βλαπτόντετον πείσεται, καὶ αὐτοὶ μὴ βλάψωσιν. ξένιον φοβεῖσθαι τὸν οὐ μόνον σῶμα κολάξῃ ψυχὴν, τὸ ἀθένατον χρῆμα ἀνθενάτοις

VERS 4-7. « Dico autem vobis amicis meis, ne terremini 388 ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent quod amplius faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis. Timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem conjiciendi in gehennam. Certe dico vobis, hunc timeite. Nonne quinque passerculi veneunt minutis assibus duabus? et unus ex illis non est in obliuione coram Deo. Quin et capilli capitis vestri omnes numerati sunt: nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis. » Postquam Dominus hypocrisin Phariseorum accusavit, et discipulos suos ab illa deteruit, et interim Phariseos iterum perstrinxit per hoc quod dixit: « Quod dixistis in tenebris, audietur in lumine: » nunc ad amicos suos perfectiora loquitur. Ubi enim spinas execuit, jam et bonum semen seminat. Dico autem vobis amicis meis. Ea enim quæ prius dixerat, non ad ipsos, sed ad Phariseos dicta fuerant. Vobis igitur dico amicis meis. Non enim omnibus sermo ille congruit, sed his qui ex toto corde diligunt et dicere possunt: Quis nos separat it a dilectione Christi? Talibus enim admonitio illa convenit. Ne timeatis, inquit, ab his qui occidunt corpus, et nihil amplius nocere possunt. Parvum enim damnum ab illis eveniat, qui corpori nocent, quod alioqui passurum esset, etiam illis non laedentibus. Ille autem dignus qui timeatur, qui non solum corpus punit, sed et animam, immortalēm possessionem, immortalibus subjicit

poenis, iisque ardentibus. Itaque in spiritualem fortitudinem ungit et præparat amicos suos Christus, testesque suos facit, ac humano metu exuit. Homines enim, inquit, iram suam ultra corruptibile corpus extendere nequeunt, finisque insidiarum illorum contra nos carnis mors est. Deo autem puniente, non carnis solum damnum est, sed et misera anima cum suppliciis vadit. Scito autem hoc loco, quod peccatoribus mors ad supplicium insertur, et in hac vita puniuntur cum occiduntur, et in alia dum in gehennam conjiciuntur. Perscrutans autem verbum, etiam aliud quiddam simul intelliges. Vides enim quod non dixit: Metuat eum, qui postquam occiderit, mittit in gehennam, sed, habentem potestatem mittendi. Non enim semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam, sed sunt in potestate Dei, ut etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes et distributiones quæ sunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam his qui in gravibus peccatis morui sunt. Non omnino igitur postquam occidit mittit in gehennam, sed potestatem habet mittendi. Ne igitur cessemus per eleemosynas et intercessiones propitium reddere eum qui potestatem habet mittendi, non semper autem potestate hac utentem, sed et valentem 367 remittere quidam. Quoniam autem multi putant morientes pro veritate a Deo derelictos: Ne hoc existimetis vos, inquit; non enim moriemini quasi a me derelicti. Si enim nullus ex passerculis qui venduntur, in oblivione est, multum abest ut vestra mors, qui amici mei estis, talis sit, quasi ego non provideam vobis. Evidem tantam vestri curam gero, ut et omnia vestra subtiliter perspecta sint, et numerati capilli vestri. Quamvis igitur vos in tentationem cadere pernittam, suppeditabo tamen ubertim sufferendi vires. Sæpe autem si quem inßrmiorum videro, non permitto illum in tentationes incidere. Nam qui sum curator, et omnia bene scio, et numerata habeo etiam minutissima, distribuo unicuique quod suæ mensuræ congruit. Porro si observaveris, in Scriptura invenies numerari omnia virilia et quæ ad mensuram virilis ætatis pervenient, dignaque divina enumeratione. Per caput autem uniuscujusque Christi fidelium, intelligenda vita Christo grata; per capillos vero ejus, particularia opera, et quibus corpus mortificatur, quæ numerantur apud Deum et supputantur. Talia enim vestra opera divinam visitationem merentur. Jam quidam intelligunt per quinque passerculos, quinque sensus, qui duobus minutis assibus venundantur, hoc est Novo et Veteri Testamento, non sunt in oblivione apud Deum. Quorum enim sensus recte componuntur, et sobrii sunt, et rationi subduntur, ita ut non sint inutilles, sed valde utiles in spiritualem cibum, hi non sunt in oblivione apud Dominum.

VERS. 8-12. « Dico autem vobis, omnis quicunque confessus fuerit in me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur in illo coram angelis Dei. Qui

ἀνποδάλλοντα τιμωρίαις, καὶ τάῦτα ἀνθράκεν οὖν πνευματικὴν ἀλεῖσι τῶν: δὲ Χριστὸς, μέφτυρχες αὐτοὺς ἐργάζομεν τῷς ἀνθρώπων φόβον ἀπ' αὐτῶν ἰσχέων ποι γὰρ, φησί, μέχρι τοῦ φθερτοῦ σώματάς ὁργάς, καὶ πάρες αὐτῶν τῆς καθ' ἡμῖν ὁ τῆς σφράξθεντος θάνατος: Θεοῦ δὲ καλέζοντα μόνης σαρκὸς ἡ, ζημία στήσεται, ἀλλὰ τε υπάγεται ταῖς αἰκίαις ἡ, ἀδλία φυγή. Σε ἑντεῦθεν, διτι τοῖς ἀμαρτωλοῖς δὲ θάνατοις πλέον ἐπάγεται, κανταῦθα καλαζομένους ἐς κτενεσθεῖ, κακεῖσι μετὰ τάῦτα εἰς γάνη λομένοις. Ἐξετάζων δὲ τὸν λόγον, αἱ ἐννοήσεις. Ὁρα γὰρ διτι οὐκ εἶπε: Φοβίης τὸ ἀποκτεῖναι βάλλοντας εἰς τὴν γέννησαν, οὐταν ἔχοντα βαλεῖν. Οὐ γὰρ πάντας οἱ ἄστει ἀμαρτωλοὶ βάλλονται εἰς τὴν γέννησαν, ἀλλὰ διατάσσονται τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ ἀρτεν. Τοῦτο δὲ λέγω διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς κακαῖς γενομένας προσφορὰς: καὶ τὰς διαδόσεις, οἵ συντελοῦσι τοῖς καὶ ἐν ἀμαρτίαις φερούσιν. Οὐ πάντας οὖν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι τὴν γέννησαν, ἀλλ' ἔχουσιν ἔχει βαλεῖν. Εἴλειθψιμεν τίμεται, σπουδάζοντες δὲ ἐμψυχοπρεπεῖς τοῦτον ἐρευστέν μη ἔργονται, οὐ πάντας καὶ τῇ ἔχουσι τοῖς μηλλά καὶ συγχωρεῖν δυνάμενον. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θάνατον ἔχεται μετέπειτα Θεοῦ. Μή τούτο, φησίν, ὅμετες οὐδὲν. Οὐ διγχαταλιμπανόμενοι ὑπὲρ ἔμποι, μέλλεται διατί γὰρ καὶ τῶν στρουθίων τῶν παλαιώντων επιληπτον, πολλοῦ δεῖ δὲ οὐδέπερος θάνατος φίλων γενέσθαι, ὡς μὴ προνοούμενοι. Τοσούτην γὰρ ὑμῶν ποιοῦμει τὴν εὔησαστα τῶν ὑμετέρων εἰδέναι λεπτά τὴν ἡριθμημένας ἔχειν τὰς τρίχας ὑμῶν πειρασμὸν τάσσων ὑμᾶς εἰσελθεῖν, χρηστούς τὴν εἰς τὸ ὑπομετυχεῖ δύναμιν. Λεπτά τινας ἀσθενή ἴδω, οὐδὲν ἐμπεσεῖν αὐτά πειρατηρίῳ. Κηδεμῶν γάρ ὁν, καὶ καὶ τὴν ἡριθμημένα ἔχων καὶ τὰ λεπτά ταῦτα κατ' ἀξίαν καὶ τὸ πρόσφορον οἰκονομεῖν δὲ εὑρίσεις ἐν τῇ Γραφῇ ἀριθμούμενα ποιοῦται, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας φέσσων, ἀπλῶς θείας ἀπαριθμήσεως. Κεφαλὴ τῶν πιστῶν τὴν χριστοπρεπῆ ταῦτα τρίχας δὲ ταῦτας τὰς κατὰ μέρος κακού σώματος πράξεις, αἱ ἡριθμοῦνται πάρα τοῦ λόγου τίθενται. Λί γὰρ τοιχύται ὑμῶν εἰπισκοπῆς ἀξιούται. Νοοῦσι δέ τινες, τοις θίᾳ, τὰς πέντε αἰσθήσεις, αἱ δύο ἀσφράμεναι, τοιτέστι διὰ Καινῆς καὶ Παλαιᾶς ἀνεπίληστοι εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ. Όν γὰρ εἴρημέζονται καὶ προσάγονται τῷ λόγῳ, εἰναι ἀχρεῖται εἰς πνευματικὴν βρῶσιν, εἴ ληστοι τῷ Κυρίῳ.

« Λέγω δὲ ὑμῶν, πᾶς δὲ ἀν δραμογέρεις προσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ δὲ Ιησοῦς που δραμολογήσῃ ἐν τίνες ἐμπροσθεν τῶν

δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀγγέλων τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ λόγου εἰς τὸν Ιἱὸν τοῦ ἀνθρώπου αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἄγιον Πνεῦμα στοι, οὐκ ἀφεθήσεται. Ὅτι δὲ δὲ προσφέρεται τὰς Συναγωγὰς, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ μὴ μεριμνᾶτε, πῶς ή τί ἀπολογήσοσθε, τὸ γάρ ἄγιον Πνεῦμα διδάσκει ὑμᾶς ἐν τῷ ἀδεῖ εἰπεῖν. Νῦν τὸ ἔπαθλον τῆς οἰτιθεσιν. Ἐπεὶ γάρ εἶπε, Μὴ φοβεσθε οἰκτεινόντων τὸ σῶμα, καὶ προσεπεν, ἵτριχες ὑμῶν ἡρόθμηνται, ἵνα μή τις οι καὶ μισθόν τινα· τί γάρ μοι μᾶλλον εἰ ἔχεις ἡρόθμημένας; φησι· Θέλεις καὶ με; Ὅς δὲ ὁ μολογήσῃ ἐν ἐμοι, μολογηποιον τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ Ὁμολογήσῃ ἐν ἀντὶ τοῦ, Μετὰ τῆς ἡμέρας συνεργείας, μὴ δύναμαι. Ὁμολογήσω γοῦν κάγω ἐστιν, ὅπ' αὐτοῦ συνεργούμενος. Χρήσονται μετέ, προηγουμένως τοῦ Θεοῦ· οὐδὲν κείνου δυνάμεθε· καὶ δὲ θεὸς πάλιν χρήσαντας γάρ μὴ εὔρῃ ἐν ἡμῖν ἔργα ἄξεις, οὐδὲ τοις ἡμῖν, ή γάρ δὲν προσωπολήπτης γοῦμεν οὖν ἡμετές ἐν αὐτῷ, τουτέστιν συνεργείᾳ. Καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, τουτήμων συνεργείᾳ. Εἰ μὴ γάρ δύσομεν ἡν, οὐδὲ δημολογήσει ὑπὲρ ἡμῶν. Ὅς δὲ οὐκ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμαι ἀρνεῖται, οὐδέθηγε τὸ, ἐν ἐμοι, ἀλλ', δὲ ἀρνησάμενός ἐστιν καθὼν πᾶς ἄγιος ἐν τῷ Χριστῷ μένει, οὐκ ἐν κύτῳ, κατὰ τοῦτο εἰρηται τό· Ὅς γη ἐν ἡμοι, τουτέστι μένων, δημολογήσω μένων· καὶ πᾶς δις δὲν ἔρῃ λόγου εἰς τὸ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται κύτῳ. Τοῦτος ζεῖται, ήται εἰς ἡμῖν τὸν φωνόμενον Ιἱὸν φιλού, καὶ ἰσθίονται, καὶ πίνονται, καὶ μετὰ ἴγονται καὶ πορνῶν, συγγνωτόδε, καὶ γάν μη. Οὐ γάρ λογίζεται αὐτῷ ἀμαρτία τι. Τί γάρ εἶδεν, ἵνα πιστεύῃ; Τί δὲ εἶδεν ἄξιον δυσφημίας; Εἶδεν ἄνθρωπον, ἡλίγοντα, καὶ βλασφημεῖται εἰς αὐτόν· οὐ αὐτῷ ἀμαρτία. Εἰκός γάρ ἔπαθε· πῶς οὖν, ὁ πόρναις συνδιάγων; βλασφημήσαι πλάνον ἀποκαλέσει τὸν οὗτον μὲν τὸ δὲ Θεοῦ ἐκπονεῖται. Ὅταν δέ τις Πνεῦμα βλασφημᾷ, ἀσύγγνωστος. Ὅς δὲ οὐκ ἐστιν· Ὅταν θεοσημεῖται βλέπων, γέλα καὶ ἔξαρτες ἀποτῆται καὶ συντραχόγου Πνεύματος ἐνεργείας τῷ βεελζετίθεις, τότε βλασφημῶν εἰς τὸ ἄγιον ἐν πνεύματι πονηρῷ καὶ οὐ θεῖψε τὰ θυγατέρων, ἀσύγγνωτός ἐστι, καὶ οὐκ εἰ μὴ μετανοήσει. τῷ μὲν εἰς τὸν θρώπου βλασφημοῦντι, οὐδὲ ἀμαρτίᾳ καὶ μὴ μετανοῶν συγγνωστός. Τῷ οὐρανῷ ἔργα δρῶντι, καὶ βλασφημούντενται οὐκ ἀφεθήσεται. Ἀμάρτια γάρ

D

phemanti, absque poenitentia peccatum non remittetur: peccatum enim maximum habetur. Cum autem adduxerint vos ad magistratus et potestates, etc. Quia infirmitas nostra duplex est, et vel propter timorem poenarum fugimus martyrium, vel propter simplicitatem, eo quod non possumus redere rationem nostrae fidei: sanavit quidem metum qui ex poenis, quia dixit: Ne timeatis eos a quibus occiditur corpus. Sanat quoque nunc metum qui ex simplicitate; nam quoniam non multi sapientes secundum carnem crediderunt, sed plures laici: Ne timeas, inquit, qui simplex es, et aggressis ac idiota, neque sollicitus sis quomodo vel quid respondeas tyranno, cum interrogatus fueris, vel quid dicas: alius concionandi modus erit. Spiritus enim sanctus docebit vos in illa hora quæ 569 loqui oporteat: atque ita quid fuerit opus sollicitudine, si quidem in illa hora a Spiritu sancto docendus eris? Sic igitur utroque modo nos ad martyrium instruit: sanat metum qui est ex corporali infirmitate, et qui ex simplicitate.

VERS. 13-15. « Aut autem ei quidam de turba : Magister, die fratri meo ut dividat mecum hæreditatem. At ille dixit ei : Homo, quis me constituit judicem aut divisorem super vos ? Dixitque ad illos : Videite et cavete ab avaritia, quia non in abundatia cuiusquam vita ejus est ex iis quæ possidet. » Docens nos Dominus quomodo oporteat contempnere temporalia, et quod non opus sit multum occupari in terrenis, dimittit a se eum qui vocaverat se ut partiretur hæreditatem paternam ; ideo et dicit : Quis me constituit judicem vel divisorem super vos ? Quoniam enim ille omiserat petere utilia, et animæ saluti conferentia, in terrenis et temporalibus negotiis quærebat ipsum facere divisorem : cuius gratia quasi obstreperum, et nihil ex utilibus discere volentem, dimittit, idque mansuete et non austere faciens. Docet autem omnino per hoc omnes et qui tunc et qui nunc audiunt, omnia quidem terrena negligenda, et ob temporalia negotia non contendendum cum fratribus, cedendum autem magis illis, etiamsi velint avari esse. Ab eo enim, inquit, qui aufert tua, ne repetas. Quærenda igitur quæcunque utilia et necessaria sunt ad salutem animæ ; ideo et subdidit dicens : Videite et custodite vos ab avaritia, ut a diabolica quadam fovea admonet nos ut fugiamus. Ad quos autem dixit : Videite et custodite vos ab avaritia ? Ad duos illos fratres, quoniam de hæreditate illi contendebant. Verisimile autem erat, unum ex illis duobus alterum injuria affecisse, et propterea de avaritia cum illis loquitur. Magnum enim hoc malum : idcirco et Paulus idololatriam ipsam vocat : forte quod ad solos pertineat qui Deum ignorant : vel, id quod etiam verius, quia idola gentium, argentum et aurum. Igitur qui colit argentum et aurum, similis est idolorum cultoribus. Eamdem enim materiam adorant et amplexantur uterque. Supervacua itaque fugienda. Quare ?

μεγίστη λογισθήσεται. "Όταν δὲ προσέρχεται
ἐπὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξουσίας, καὶ εἰ
Ἐκεῖδη ἡ ἀσένεια ἡμῶν, διττή, καὶ εἰ εἰς
κολάστων ἀποφεύγομεν τὸ μαρτύριον, οὐ τούτη
κίλιαν, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι δύνανται λόγον τῆς
πίστεως· λάσπετο μὲν τὸν ἐπὶ ταῖς κολάσται
διὰ τοῦ εἰπεῖν, Μή φοβοῦθητε ἀπὸ τῶν εἰπεῖ-
των τὸ σῆμα, λάσπετο δὲ νῦν καὶ τὸν ἐπὶ ταῖς
κίλια. Ἐπεὶ γάρ οὐ πολλοὶ σοφοί καταστέ-
στευσαν, ἀλλ' οἱ πλείους ίδιωται, Μή φοβοῦ,
ἄγροικος καὶ ίδιωτης, μηδὲ μερίκεν τοις
ἀπολογήσῃ τῷ τυράννῳ ἔρωτάδεμνος οὐ τοι
ἄλλον τρόπον δημηγορῶν· τὸ γάρ ἄγον
διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ἐδει εἶπεν.
τίς χρέια τοῦ φροντίζειν, εἴγε ἐν αὐτῇ, η
μέλλεις ὑπὸ τοῦ Πνεύματος διδάσκεσθαι· εἰ
οὖν ἀμφοτέρων εἰς τὸ μαρτύριον ἡμές εἰσα-
τόν τε ἐπὶ τῇ σωματικῇ ἀσθενείᾳ φόβον, τοῦτο
τῇ ἀγροκτήτῃ λύμενος.

ε Ἐπει δέ τις αὐτῷ ήταν τοῦ δχλου· Διάστασί· ε
τῷ ἀδελφῷ μου μερίσσαθι μετ' ἑμῖν τὴν πλῆ^τ
μίαν. 'Ο δὲ εἶπεν αὐτῷ· "Ἄνθρωπε, τίς με επει
δικαστήν ή μεριστὴν ἔφη ὑμᾶς; Εἴπει δὲ τρεῖς
τούς· 'Οράτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς εἰσό^τ
δής οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινί τι, ζωὴ αὐτοῦ ε^τ
ἐκ τῶν ὑπαρχόντων κύτῳ. Η διάστασιν ὑμᾶς ὁ Ιη^σ
τὸς δὲ καταφρονεῖν τῶν βιωτικῶν, καὶ διὰ τοῦ
περιστᾶσθαι περὶ τὰ γῆγεν, ἀποπέμπεται τὸν πρ^τ
καλούμενον αὐτὸν εἰς τὸ μερίσσαθι τὴν πρώ^{την}
κληρονομίαν. Διὸ καὶ φησι· Τίς με κατέστη
στὸν ή μεριστὴν ἔφη ὑμᾶς; 'Επειδὴ γέρασε
καταλιπὼν κλετεν τὰ χρήσιμα καὶ πόρος ἦ^τ
σωτηρίαν συμφέροντα, περὶ γηγένων καὶ πρωτ^ρ
πραγμάτων μεριστὴν αὐτὸν γενέσθαι ἡτοι, οὐ
χάριν ὡς ὀχληρὸν καὶ οὐδὲν ἔθελοντα μὴν
δεόντων ἀποπέμπεται, καὶ τεῦτο πράκτος εἰς
οὐκ ἐπιτῆλητικῶς. Πείθει δὲ πάντως εἰς
πάντας τοὺς καὶ τότε καὶ νῦν ἀκούοντας τοῦ
ἀμελεῖν προσκαΐου καὶ γηγένου πράγμα, η
φιλονεικούντας ἀδελφούς, εἰκοντας δὲ μέλιτα,
κανθισμένους πλεονεκτεύν. 'Απὸ γέρα τῶν εἰρη^τ
φησι, τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει, ζητοῦντας διτ τοῦ
χρήσιμα καὶ ἀναγκεῖται πρὸς σωτηρίαν φυγῆν,
καὶ ἐπήγγει λέγων· 'Οράτε καὶ φυλάσσεσθε εἰς
D πλεονεκτέας, ὡς βθύρον τινὰ διαβολικὸν εξα-
γέμινον ταύτην ἀποφέγγειν. Πρὸς τίνας δὲ τούτο
· 'Οράτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεκτί^ς;
τούς δύο τούτους ἀδελφούς· ἐπει γέρα περὶ τοῦ
νομίας ἦν αὐτοῖς ἡ ἀμφιβολία, εἰκὸς δὲ ἦν τοῦ
τούτων τὸν ἔνα ἀδικεῖν τὸν ἄτερον, διὰ τούτο
πλεονεκτέας αὐτοῖς διαλέγεται. Μέγχ γέρα τούτο
κόν· διὸ καὶ Παῦλος, εἰδωλολατρείαν τούτο καὶ
τάχα ὡς μόνοις πρέπον τοῖς μὴ εἰδόσι Θεόν· έτι
καὶ ἀληθέστερον, επει τὰ εἰδωλα τῶν ἔθνων,
ριον καὶ χρυσὸν. "Ομοίος τοῖς εἰδωλολατρείας
μῶν τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσὸν· τὴν γέρα
ἄληγη προσκυνοῦσι καὶ περιέπουσιν ἀμφοτερούς.

ν τὸ περιεστόν. Διατέ ; Διάτι οὐκ ἐν τῷ **A** Quia non in abundantia quodam vita illis est : id est, vitæ mensura non simul extenditur cum ipsa abundantia, neque enim qui multa possidet, diutius vivit : neque comitatur divitiarum multitudinem vita longævitatis. Hoc autem dicit Dominus confutans cogitationes amantium divitias. Quoniam enim divitiarum amatores existimant quod multo tempore divitias possessuri sint, et quasi diu victuri, undequaque opes colligunt, dicit : Miser et ærumnose, nunquid ex multorum possessione vita tua productior erit ? cur igitur affligeris manifeste pro **370** incerta quiete ? Incertum enim num ad senectutem pertingas, cuius gratia thesaurizas : manifestum autem quod nunc insumis in opes conquirendas.

VERS. 16-21. « Dixit autem similitudinem ad illos, dicens : Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit, et cogitabat intra se, dicens : Quid faciam, quod non habeam quo congregem fructus meos ? Et dixit : Hoc faciam, destruam horrea mea, et majora exstruam, et congregabo illuc omnia bona mea quæ mihi nata sunt, et dicam animæ meæ : Anima, habes multa bona reposita in annos multos, requiesce, comedere, bibe, gaude. Dixit autem illi Deus : Stulte, hac nocte animam tuam repetent abs te : quæ vero parasti, cui cedent ? Sic qui recondit sibi, nec est erga Deum dives. Postquam dixit vitam hominis non produci cum divitiarum abundantia, ad confirmationem ejus assert etiam parabolam : et vide quomodo describit nobis inætiabiles stulti divitis cogitationes. Deus enim sua faciebat, et solitam ostendebat misericordiam, ut non unus tantum divitis agellus, sed tota regio uberes illi fructus afferret : verum hic tam immisericors erat, ut antequam reciperet ea, clauderet. Vide item et divitis voluptates. Quid faciam ? Neutiquam pauper ita loqueretur. quid faciam, quia non habeo quomodo induar, quomodo alar ? Vide autem et divitis voces : Quid faciam, quia non habeo ubi congregem fructus meos ? Bona quidem est quies. Siquidem et pauper dicit : Quid faciam, quia non habeo ? et dives dicit : Quid faciam quia non habeo ? Quid igitur lucramur ex eo quod plura congregamus ? Quietem enim non lucramur, et manifestum id, quod a curis : tantum autem peccatorum multitudinem nobis accuinulamus. Destruam horrea mea, et majora exstruam : quod si regio plures in posterum fructus attulerit, iterum illa destrues, et alia aedificabis. Et quæ utilitas destruendi et exstruendi ? Habes horrea, pauperum ventres, quæ multa capere possunt, quæque incorruptibila sunt : cœlestia enim sunt, et divina : quandoquidem qui pascit pauperem, Deum pascit. Vide item et aliam insipientiam. Proventus meos, hoc est quæ mihi nata sunt, et bona mea. Non enim putabat hæc se habere ex Deo, alioquin ut dispensator Dei aliter hæc disposuisset : sed suis laboribus parta pntabat, idcirco et sibi hæc tribuens, bona sua et sibi nata dicebat, quasi diceret :

Nullum habeo socium, nullum divisorem facio : A meristēn ποιοῦμαι, οὐ τὸν Θεόν μη, οὐ
non Dei sunt, sed mea : solus igitur fruar, et ad
fruitionem illorum Deum non assumam. Quia autem
ista stulta, videamus et reliqua. Anima, habes
multa bona reposita in multos annos. Longam sibi
præstituit vitam, quasi et illam, terram colendo
excoluissest : non enim et illa tibi inde nata est, ne-
que hoc tuum 371 bonum. Comede, bibe, lætare.
Euge qualia animæ bonæ affectiones: nam comedere
et bibere, irrationalis animæ bonum est : igitur
cum etiam ipse talem animam sortitus sis, merito
illi hæc tribuis. Rationalis vero animæ bonum est,
intelligere, ratiocinari, lætari in lege Dei et bonis
cogitationibus. Non sufficit autem tibi et comedere
et bibere, o stulte, sed et abominabilem volupta-
tem et turpissimam, quæ hanc consequitur, animæ
imperas ? Clare enim Dominus per hoc quod dicit,
Lætare, affectiones declaravit libidinosas et intem-
peratas, quæ satiæ ciborum et potuum comi-
tantur. Dixit autem ei Deus : Stulte, hac nocte
animam tuam repetent. Non hoc dicitur quasi Deus
familiaire colloquium habeat cum divite, Dixit ei
Deus; sed sensum hunc habet quod dicit, Cum bæc
ille in mente haberet, dixit Deus (singitur enim hæc
parabola) : Stulte. Stultum igitur illum vocat, ut
qui prorsus insensa cogitet, quemadmodum decla-
ravimus. Insiens enim est et vanus omnis qui talis
est, sicut et David dicit : Vane omnis homo, 55, et
causa est : thesaurizat et nescit cui congreget ea.
Nam quo pacto non est insiens, qui ignorat quod
vitæ mensura apud solum Deum, nec sibi quisquam
suam vitam definire possit ? Observa item et ver-
bum, Repetent. Angeli enim sicut crueles tri-
butorum exactores et terribiles, tuam repetent
animam, te etiam invito, utpote propter vitæ præ-
sentis immodicum amorem, obductante. Nam a justo
non repetitur anima, sed ille gaudens et exultans
commendat eam Deo Patri spiritum, neque mortem
segre fert. Corpore enim circumamictus est ut one-
re, quod leviter deponit. Peccator vero qui ani-
mam carni subdidit corpori nimium affectus,
etiam illam fecit carnem, induitam eam habere
vult : idcirco dicitur ab eo repetita, sicut ab in-
obediente quodam debitore qui traditur crudelibus
exactoribus. Vide quoque quod non dixit : Repeto
animam tuam : sed, Repetent. Justorum enim
animæ in manu Dei. Et profecto in nocte ab hu-
jusmodi repetitur anima. Non enim habet lumen
divinæ scientiæ sihi fulgens, sed cum est in nocte
cupiditatis divitiarum, et ab illa oblenebratur,
morte comprehenditur. Sic utique stultus est qui
sibi thesaurizat, et insiens dicitur, et non perficit
cogitationem suam, sed in ipso cogitationis mo-
mento ex tota vita absconditur. At si pauperibus et
Deo congregasset, non sic se habuisset, curemus
igitur, ut divites fiamus in Deo, hoc est ut in illo
fiduciam habeamus et ut illum habeamus divitias

μόνις οὖν ἀπολαμβάνω. οὐ τὸν Θεόν τοι
εἰς τὴν τούτων ἀπόλαυσιν. Ἐπεὶ ἐπί¹
ἀνέτηται, θῶμεν καὶ τὰ ἔπης. Φυγή, ἐ²
ἀγαθὰ κείμενα εἰς Ἑτη πολλά. Μῆκος εἰς
ζωῆς, ὅπερ καὶ τοῦτο ἐκ τῆς γεωργίας
καὶ τοῦτο γέννημα σὸν, μὴ γάρ καὶ τοπική.
Φύγε, πίε, εὐφραίνου. Εὔρε τῶν ἀγράνων
τὸ γάρ φραγτὸν καὶ τὸ πιεῖν, ἀλόρου τοιαύτην
οὖν ἔχων καὶ αὐτὸς φυγήν, τοιαύτη
προσανατέλης. Λογικής δὲ φύγε
νοῆσαι, λογισαθεῖ, εὐφρανθῆναι νόμοι
δικαιομέσαι ἀγαθοῖς. Οὐκ ἄρκει δὲ πε-
καὶ πιεῖν, ὃ ἄφρον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδιαν
τούτοις αἰσχιστην καὶ μυστρὸν ἡδονὴν
τῇ φυγῇ ; Εὐφύμιος γάρ δὲ Κύριος δὲ τῷ λα-
ττά δειλγόστατα πάθη ἐδίλωσεν, ἐπὶ τῶν
βρωμάτων καὶ πομάτων περιέπειται. Εἰτα
δὲ θεός . "Αφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ τὸν φύγειν
τούσιν ἀπὸ σου. Οὐχ ὡς τὸν Θεόν τῷ λαῷ
λίσαντος λέγεται τὸ, Εἴπε δὲ καὶ δὲ τὸ
τοιοῦτόν τι λέγει, διτι ταύτα δὲ τὸν ίδιον
εἶπεν δὲ θεός (πλάττεται γάρ ταύτη ἡ
"Αφρον. "Αφρον μὲν οὖν οὔτεν ἀνομητεία
ἀνύστητος βουλευτάμενον, καθὼς δὲ ἀπελέγεται
γάρ καὶ μάταιος πᾶς τοιοῦτος, κατὰ καὶ λι-
Μάταιν πᾶς ἀνθρώπος . καὶ ήταν, ήταν
οὐ γινώσκει τίνι συνάξεις αὐτός πάς γένεται
οὐ μὴ γνοὺς διτι ζωῆς ρέτρα περὶ μόνον
οὐκ αὐτός τις ἐκαστος ἔστιν δριστής .
"Ορχ δὲ καὶ τὴν λέξιν τοῦ, Ἀπειτούσιν,
τινας ἀττινες φορούγοις, φυσεροὶ ἄγροι τοι
σου ἀπειτούσιν ἀκοντος, οἰχ δὲ εἰδὼν
πιλούμενον τῶν ἐνταῦθα . δὲ μὲν γάρ τοι
ἀπειτεῖται τὴν φυγήν, ἀλλὰ περιττεῖται
Θεῷ καὶ Πατρὶ τῶν πνευμάτων, χίρων
λόμενες, καὶ οὐδὲ δυσφορεῖ περὶ τὴν τοιαύτην
φρον γάρ φορτον, τὸ σώμα περικατεῖ
ἀμαρτιῶδες καταστράψας τὴν φυγήν
ματοποιώσας αὐτήν, καὶ γῆν ποιήσας
τοιαυτὴν ἔχειν περεσκεύσεις, διὸ περι-
ταύτην λέγεται, ὅπερ καὶ τοιαύτην
πράκτοροιν ἀπηνέσι περιχωρίδομενος.
Οὐκ εἶπεν . "Ἀπειτῶ τὴν φυγήν του, ἀλλὰ τὸ
τῶν δικαίων γάρ αἱ φυγαὶ ἐν γειρᾷ ήτοι
γάρ ἔχει φῶς θελες ἐπιγνώσεως, ἐπιλέγει
ἀλλ' ἐν νυκτὶ τῆς φιλοπλούστείς ἐνν, καὶ
ἐσκοτισμένος, θνάτῳ κατεχλαμδάνεται . ὁ
δὲ θησαυρίζων ἔστιν, ἄφρων διλασθεὶς
καὶ μὴ περικάνων τὰς αὐτοῦ βουλάκες, ἀλλ' τῷ
κατερψι τῆς βουλῆς ἐκτεμνόμενος διλασθεὶς
Εἰ δέ γε τοις πένητι καὶ τῷ Θεῷ ἐθησα-
δὲν εἶχεν οὐτως . σπουδάστωμεν οὖν εἰς θεόν
τοτεστιν, ἐπ' ἔκείνω πεποιθέντεις, καὶ ἔκει-
τον ἔχειν πλούτον, καὶ τοῦ πλούτου ταπεινόν
λέγειν διτι τὰ ἀγαθά μου, ἀλλὰ, τὰ ἀγαθά :

ιν ἀγαθὰ, μὴ ἀποστεράμεθα τὸν Θεὸν Α νοστρας (a) et divitiarum dispensatorem. Nec dicimus, bona nostra, sed bona Dei: si autem Dei sunt bona, ne privemus Deum bonis suis. Hoc est dicitur in Deo, credere quod 37 si omnia dedero et evacuavero, nihil eorum quibus mihi opus fuerit de sicut (b). Promptuarium enim bonorum Deus est: aperiam et tollam necessaria.

πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο
ι μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ τῇ φάγητε, μηδὲ
ιων τί ἐνδύσσοσθε. Ἡ γὰρ ψυχὴ πλειών
ης, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος· κα-
σε κόρκας δι τού σπείρουσιν, οὐδὲ
οὐκ ἔστι ταμεῖον, οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ
αὐτούς. Πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε;
Τίς δὲ ἔξ οὐρανοῦ μεριμνῶν δύναται
τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἔνα; Εἰ
γιστον δύνασθε, τῇ περὶ τῶν λοιπῶν
Κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὰ τελευταρά προ-
σκαλίζειν ὁ Κύριος. "Ορχ γὰρ τὴν τάξιν.
σεσθει ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, καὶ προσ-
τίνῃ, τὴν περὶ τοῦ πλουσίου, διὰ ταύ-
της ἔφρων δ τοῦ πλεονός δρεγόμενος.
ν τῷ λόγῳ, οὐδὲ περὶ τῶν ἀνγκαίων
ἔσῃ. "Μετέρ οὖν διάδολος ἀπὸ τῶν
τενος περιπίτειν ἡμᾶς τοὺς μετέωσι
καὶ μυρμηκολέων ὄντων δύνασται περὶ τῷ
ἐκ τοῦ ἐναντίου δύνασται ἀναλόγων
πρότερον τὰ μεγάλα ἀμφτήματα
καὶ τὰς ἀρχὰς τούτων ὑποδέκενται,
περὶ τὴν ρίζαν ταύτης, ἵνα καὶ ταύ-
φημι δὴ τὴν μέριμναν, καὶ φησι·
ω ὑμῖν, ἐπειδὴ, φησὶν, ἄφρων ἔστιν δ
μέτρα ἐστῶ διαγράφων, καὶ ἀπετά-
ξίονος ἐντεῦθεν δρέγεσθαι, οἷος ἦν δ
οὗτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνήσετε τῇ
φάγητε, οὐχ ὡς τῆς ιοερᾶς ψυχῆς
ἐπεὶ δοκεῖ ἡ ψυχὴ μὴ ἄλλως ἀν-
θετει συνδεδέσθαι, εἰ μὴ τρεφομένων
οὕτως εἶπεν. "Αλλως τε· τὸ μὲν σῶμα
ἴεται, οὐ τρέψεται δέ. "Ἐπεὶ οὖν τοῦ
ἔφεσθαι, εἰκότως ἀνέθηκε τῇ ψυχῇ τὸ
οὐχὶ καὶ ἡ θρεπτικὴ δύναμις ψυχὴ^D
μεριμνήσητε οὖν τῷ θρεπτικῷ μέρει
ψυχῆς, τι φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι, τι
α ἐπιφέρει λογισμὸν· δ γὰρ τὸ μετέον
ην, οὐ δύσται καὶ τὴν τροφὴν; "Ο τὸ
ψυχὴ καὶ τὸ ἐνδύματος δύσται; Εἴτα ἀπὸ
τῶν κοράκων, ὡς δι τὸν ἐνθρέψη τὴν
μέσον ἄγει. "Ηδύνατο μὲν, γὰρ ἀγίους
γχεττιν, οἶον τὸν Ἑλίαν καὶ τὸν Μωϋ-
: πλείω δυστωπίαν τὰ πετεινά φέρει.
ν λογισμὸν ἐπιφέρει. Εἰπέ μοι, τι με-
νεις; Προσειθήσῃ τῇ ἡλικᾳ σου καὶ τὸ
γι, μᾶλλον μὲν οὖν ὑφαιρεῖς τῶν σαρ-

VENS. 22-26. «Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico vobis: Nolite solliciti esse animæ quid edatis, nque corpori vestro quid induamini; anima enim plus est quam esca, et corpus plus quam indumentum. Considerate corvos quia non seminant, neque metunt, quibus non est penuarium neque horreum, et Iudeus pascit illos. Quanto magis vos præstatis volucribus? Quis autem vestrum sollicitudine sua potest adjicere ad staturam suam cubitum unum? Si ergo ne id quidem, quod minimum est, potestis, quid de cæteris solliciti estis?» Paulatim in sublimiora subducit doctrinam Dominus. Vide enim ordinem. Docuit cavere ab avaritia, et apposuit parabolam illam de divite, per illam monstrans quod in ipiens sit qui plura desiderat. Deinde proficiens sermone, neque de necessariis sollicitos nos esse sinet. Quemadmodum igitur diabolus a parvis incipit, ut nos in graviora mala faciat incidere, quamobrem et myrmicoleon a Job nominatur 35: ita et diverso Dominus resolvit ejus opera. Primum enim magna peccata fugat, deinde etiam principia eorum ostendit. Cum igitur indicasset ut ab avaritia caveremus, venit et al ipsam radicem, ut et ipsam amputet, sollicitudinem inquit, et dicit: Propter hoc dico vobis, quoniam insipiens est, qui plura quam vita necessitas exigit, inquietur, et plus in hac vita appetit, qualis erat dives; idcirco dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestrae quid comedatis: non quod mentales animæ comedant, sed quia apparet animam non aliunde corpori colligari, nisi nos aliamur. Propterea sic dicit. Et aliter, corpus quidem mortuum induitur, non pascitur autem. Proinde quia animatorum est pasci, merito ad hunc animæ pasci. Annon et nutritiva vis anima dicitur? Igitur ne solliciti sitis vegetativæ parti animæ non rationalis, quid comedatis, neque corpori quo induamini. Deinde assert rationem: Nam qui majus dedit, nempe animam, nonne et cibum dabit? Qui dedit corpus, nonne et indumentum dabit? Postea etiam ab exemplo corvorum probat quod nos nutrit, et volatilia in medium afferens. Potuerat enim sanctus prophetas in medium afferre, ut post Eliam vel Mosen, sed ad maiorem pudorem volatilia assert Deinde et aliam rationem adducit. Dic, quæso, quid sollicitudine proficiat? adjicis staturam tuam vel minimum quid? Non, imo auctus potius quidpiam e carnalibus. Sollicitudo enim tabescit. Si igitur adjicere non potest id quod minimum, quid de reliquis

κατα LXX.

divitiarum cellam.
incavero me totum, me aliquid rerum necessarium defecturum est,

sollitus es? Perspicuum enim, quod sicut Deus, in- A καν· τηκεδάνν γάρ οὐ μέριμνα. Εἰ τούτων
crementum dat, ita et alia dabit.

Vers. 27-31. « Considerate 373 lilia quomodo
crescent: non laborant, neque nent. Dico autem
vobis, nec Solomon in omni gloria sua vestiebat
sicut unum ex istis. Si autem gramen quod hodie
est in agro, et cras in clibanum mittitur, Deus sic
vestit · quanto magis vos vestiet, o parum siden-
tes! Et vos nolite quereretis quid esuri sitis, aut
quid habiburi: et nolite in sublime tolli. Hæc enim
omnia gentes mundi querunt. Pater autem vester
scit quod istis indigeatis. Quin potius querite re-
gnum Dei, et hæc omnia adiicientur vobis. » Et hoc
liliorum exemplum posuit, ut nos magis pudore
suffunderet. Si enim hæc sic vestit Deus, ut neque
Salomon in omnibus deliciis suis possit sic vester
ut unum ex istis, quorum nulla quidem est neces-
sitatis pulchritudinis; quanto magis nos, honorabiles
praeceteris creaturas, vestiet, præsertim cum
necessitas corporis induimentum postulet? Quid
igitur, dicet quispiam, jubes ut non colamus agros?
Non dixit, Ne colatis agros: sed, Ne solliciti sitis.
Etenim non prohibeo ne labores, sed ne sollicitus
sis, interdico: hoc est, ne spem ponas in te ipso.
Sic qui laborat, et spem habet in Deo, is citra sol-
licitudinem vivit. Quod enim sollicitudinem ut a Deo
abducentem recesset, manifestum est. Proinde dicit:
Ne queratis quid comedatis, vel quid bibatis, et
nolite in sublime tolli. In sublime tolli prorsus ni-
hil aliud dicit quam distractionem, et mentis insta-
bilem versionem, nunc hoc, nunc illud cogitantis et
ab hoc in illud, salientis, et semper sublimius quid-
dam imaginantis secum. Annon fuerit in sublime
tollit? Hanc igitur sollicitudinem, hoc est ita in su-
blime tolli, quia a Deo abducit, prohibet Dominus.
dicens hæc omnia gentes inquirere. Sollicitudo enim
non solis necessariis contenta est, sed, ut dixi, sem-
per altius et maius quid requirit, et propterea di-
citur metawrismos: elatio in sublime. Et ut aliquid
exempli gratia dicam: non habemus panem, sollici-
ti sumus unde habemus: et non in hoc subsistimus,
sed et ut adipem frumenti, deinde et vinum, idque
fragrantissimum, et ad hæc assas carnes, et ad has
attagines et phasianos. Vides sollicitudinem, et in
sublime ac amplius extollentiam quam dicit με-
ταωρισμόν? Eapropter Dominus amputat hæc omnia:
gentiles enim hæc querunt. Insuper et aliam assert
rationem: quia Pater noster scit quia his opus ha-
betis, imo non unam rationem, sed multas. Pater
est, inquit, et si Pater, quomodo non dabit? Sed et
scit, nec enim ignorat: sed et vos opus habetis (a),
nec enim superfla sunt, sed vobis necessaria. Igitur
cum et ipse sit Pater, et vos opus habeatis,
et sciat ille, quomodo non datus esset? Quærere
gut regnum Dei ante omnia, 374 et tempora-

: Κατενοήσατε τὰ κρίνα πάντας τίκτεντας

οὐδὲ νίθεται. Λέγω δὲ τούτον, διότι οὐδὲ Σαλομὼν

δέξῃ, τύπου περιεβάλετο ως ἐν τούτων. Εἰ τούτων

ἐν τῷ ἀγρῷ στήμερον δύτε, καὶ αὔριον

νον βαλλόμενον, δὲ Θεὸς οὐτας ἀμφιέντες

μᾶλλον ήμας, διεγόπτιστοι; Καὶ οὐτεις μηδεποτε

φάγητε ή καὶ τί πίνετε, καὶ μὴ μετεωρίστε

γάρ πάντα τὰ θύνη τῶν κόσμου ἔπειτα

διότι Πατήρ οἴδεν, διότι χρήζετε τούτων τοῦ

τοῦ θεοῦ, καὶ τούτα τὰ τοῦ θεοῦ θύνη

θύσατε ήματα. Καὶ τὸ τῶν κρίνων ἄνθεν

νὸν ἐντρέψατε, μᾶλλον πλειόν εἴη τοῦ

ἀμφιέντων δὲ Θεὸς, ως μηδὲ τῶν τῷ θεο-

δέξαντις περιβάλλεσθαι ποτὲ οὐδὲ τοῦτα

ταῦτα τοῦ κάλλους τῶν κρίνων μὴ ἀντιτί-

πόσφω μᾶλλον ήμας, τὸ τίκτιον πλάσμα, καὶ

καὶ ταῦτα ἀναγκαῖον δύτε τὸ σώμα τοῦ

ἔνδυματος; Τί οὖν, φρονήσετε, μᾶλλον ήματα;

Οὐκ εἶπε· Μήτε γεωργεῖτε, μᾶλλον ήματα;

Ἐργάζεσθαι μὲν γάρ οὐ καλύτερον, μερικοῖς

ἔσται τὴν ἐλπίδα ἔχειν ἐν ἐπιτοίχοις, τούτων

μὲν δῆγε ἐργάζόμενος μὲν, ἐλπίζων δὲ εἰς τὸν

ἀμφερίμων διάγει. "Οτι γάρ τὸν μέριμνα

ἀγονῶνταν θεοῦ ἐκκόπτει, δῆλον. Φησί γάρ· Β

τι φάγητε, ή τί πίνετε, καὶ μὴ μετεωρίστε

ρισμόν γάρ πάντων οὐδὲν ἄλλο λέγει, ή τοῦ

σπασμὸν, καὶ τοῦ λογισμοῦ τὴν ἀστακήν

ἄλλοτε ἄλλο ἐνθυμουμένου, καὶ ἐπὸ τοῦτο

ἐπ' ἑκατόν, καὶ οὐτε τὰ ὑψηλότερά ἔχει

οὐχὶ τούτο ἔστιν δὲ μετεωρισμός; Μηδὲ

ήματα τοῦ θεοῦ τὰ τοιαύτην μέριμνα, οὐ

μετεωρισμὸν, ἀπαγορεύει δέ τοι Κύριος,

Ταῦτα πάντα τὰ θύνη ἐπικεκριται. Οὐ γάρ

ἀναγκαῖον ή μέριμνα ἔσταται, ἀλλά τοι

τὰ ὑψηλότερά ἔχεται· διὸ καὶ μετεωρί-

σμὸν τὸ φροντίδα· Οὐκ εἶχομεν ἄρτον, μηδὲ

ἔξωμεν, καὶ οὐχὶ ἄχρι τούτου ἴσταμεν

ὅποτον στέφρη πυροῦ· εἶτα καὶ οἶνον, μηδὲ

θυσίαν, καὶ δύον πρὸς τούτοις, Καὶ τοῦ

γῆνος ή φασιανού. Ορές τὴν μέριμνα

μετεωρισμὸν; Διὰ τοῦτο δέ Κύριος πανταχού

ἀποκοπτει· οἱ θυνικοὶ γάρ ταῦτα ζητῶσιν. Ε

Ἔπειρον ἐπάγει λογισμὸν, διότι δέ Πατήρ ἡμῶν οὐ

χρήζετε, καὶ οὐχὶ ἔνα λογισμὸν, ἀλλά τοι

Πατήρ γάρ ἔστι, φρονήσετε, καὶ εἰ Πατήρ, τοῦ οὐ

Άλλα καὶ οἰδε, μὴ γάρ ἀγνοεῖτε, ἀλλά τοι

μὴ γάρ περιττά ἔστιν, ἀλλά χρειώδη. Εἰ δέ

Πατήρ, καὶ οὐτεις χρήζετε, καὶ οὐδὲν τοις

οὐ δώσει; Ζητεῖτε οὖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ

τηγουμένως, καὶ τὴν περὶ τὰ βιωτικά μέριμνα

ποιήσασθε, ως ἐκκόπτουσιν ήματα ἀπὸ τοῦ

τοῦτο ταῦτα προστεθῆσατε ήματα. Ορές·

(a) Edit. Lut. Sed et scit: quomodo enim ignoraret? Sed et quod opus habetis.

sin autem in cœlo ille, sursum est et hoc. Quis καὶ μὴ ὑπὸ γῆν; ἔγγειος εἶναι καὶ μὲν
igitur non sursum esse, et non sub terra, malleum? Quis γῆν ἐν τοῖς ὄρύγασι διστώμασι
non diligeret potius esse angelus, quam talpa semper in subterraneis latebris agens?

Vers. 35-40. • Sint lumbi vestri præcincti, et lu-
cernæ accensæ, et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis: ut cuni venerit et pulsaverit, confessim aperiant ei. Beati servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis quod præcincte se, et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, et in tertia vigilia venerit, atque ita invenerit, beati sunt servi illi. Hoc autem scito, quod si scisset parterfamilias qua hora sur venturus fuisset, vigilasset utique, nec passus fuisset perfodi domum suam. Et vos igitur estote parati, quia qua hora non punitus, filius hominis veniet. • Dominus postquam discipulum suum absque superfluis fecit et nudavit ab omni sollicitudine et cupiditate temporalium, et ita plane levem reddidit, nunc et ministrum suum facit. Eum euiri qui minister esse voluerit, levem et expeditum esse oportet; ideo dicit: Sint lumbi vestri præcincti, hoc est, omnibus modis parati estote ad opera Domini vestri. Et lucernæ ardentes in manibus vestris, hoc est, ne in tenebris et absque judicio versemini, sed sit vobis lumen verbi, quod monstrabit vobis quæ facienda et quæ non facienda. Est igitur hic mundus nox. Porro succincti lumbis sint, qui acti-
vam vitam agunt: e jussimodis enim habilitibus utuntur operarii, quibus et ardenteribus candelis opus est. Opus enim habet vita a tiba etiam judicii dono, ut is qui activam vitam agit, non solum sciat quid oporteat facere, sed et quomodo. Multi enim bonum quidem fecerunt, sed non bene, et tales quidem succincti fuerunt lumbis, et opera quidem fecerunt, sed non bene: nec habuerunt ardentes lucernas in manibus, hoc est, non habuerunt rectum judicium, sed vel in fastum inciderunt, vel in aliud arrogantiae præcipitium. Consideres autem et hoc, quod primum lumbi nostri succincti sint, deinde lucernæ ardentes. Primum enim operatio, et deinde contemplatio, quæ mentis est illustratio. Lucerna enī est mens nostra, quæ cum habet lumen Dei in se fulgens, tum dicitur ardere. Demus igitur operam, ut vir-
tute simus prædicti duas habentes lucernas ardentes, et sermonem internum in affectibus et quem pronuntiamus: et internum quidem ut per omnia nimam illustret: eum autem quem proferimus, ut in 370 lingua resulgeat lucidus. Internus nos illuminet, doctorum autem sermo, et qui pronuntiatur, alios. Et nos similes simus hominibus exspectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis. Quis autem hic dominus alias quam Christus Jesus? qui humanam quidem assumpsit natu-ram, et sicut sponsam copulavit sibi, et nuptias fecit, in carnem unam ei se adjungendo: imo non unas fecit nuptias, sed multas. Quotidie enim nup-tias fiunt in cœlo sanctorum animarum, quas eis com-

• "Εστωσκεν Σμῶν αἱ δαφνές περιεῖπε λύχνοι καιόμενοι, καὶ διμετές ὅμοιαι ἀνθρά-
δεψημένοις τῶν κύριον ἐκπονῶν πότε ἔπει-
γάμων, ἵνα ἀλθόντος καὶ κρουσαντος, ἡ
ξωσιν αὐτῷ μικάρινοι οἱ δοῦλοι τετοῦ
κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντες. Ἀμήν ἡ
περιζώσεται, καὶ ἀνακλικεῖ αὐτοὺς, καὶ
διπλανήσει αὐτούς. Καὶ ἐξ Ἑλθούν τοῖς
λαχῆ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ, καὶ εἰρ-
χάριοι εἰσιν οἱ δοῦλοι ἑκεῖνοι, Τοῦτο ἐ-
στι εἰ γίνεται ὁ οἰκοδε σπότης ποιεῖ ἀργὸν ἐπει-
ται, ἐγρηγόρησεν ἄν, καὶ οὐκ ἂν ἀργὸν
τὸν οἰκον αὐτούς. Καὶ διμετές οὖν γίνεται
ἡ ὥρα οὐδὲ δοκετε, οἱ Μίδες τοῦ ἀνθρώπου
Ἀπέριττον ποιεῖσας τὸν μαθητὴν εἰσὶν
καὶ γυμνότας αὐτὸν πάσης βιωτας μη-
μετεωρισμοῦ, γαλ κοῦφον ἀπεργάσθην, ἡ
ὑπηρέτην αὐτὸν ποιετ. Δει γὰρ τὸν ὑπερβο-
κύφον εἶναι καὶ εὐθελῆ, διό φησιν Ἐπει-
αὶ δαφνές περιεώσμεναι, διπέρ εἴστι, Ἐπει-
τοτε φαίνεσθε πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Δεσμοῦ εἰ
οἱ λύχνοι καιόμενοι· διπέρ εἴστι, Μή δι
ἀκρισίᾳ διάγετε, ἀλλ' εἴστω Σμῶν τὸ πό-
πάντας ὑποδεικνύν τὰ πράκτες καὶ εἰ
• 'Εστιν οὖν νῦν ὁ κόσμος οὗτος. Εἴσαι
ὅπρύξε, οἱ τὸν πράκτικὴν μετιόντες. Τοῦ
τὸ σχῆμα τῶν ἔργων εἰσὶν, οἵτε δεῖ τοῦ πό-
προσεῖναι καιομένους. Δει γὰρ τὴ προσα-
ντι καὶ τὸ τῆς δισκρίσεως χάρισμα, ή τὸ
νόσκειν ὁ πράκτικος, οὐ μόνον τὸ γένος
καὶ τὸ πῶς. Πολλοὶ μὲν γάρ τὸ καλὸν μη-
καλῶς δέ· οἱ τοιούτοι οὖν τὰς μὲν
περιεώσμενι· ἔπρατον γάρ, τὰς δὲ
οὐκ εἶχον καιομένους, τοιάσια, τὸ
τὸν ἐκ τοῦ λόγου διάκρισιν, ἀλλ' ἐπει-
έπεσσιν, ή εἰς ἄλλον ἀπονοίας κράτος
καὶ τούτο, οἵτι πράτον αἱ δαφνές φέρε-
ται, εἴται οἱ λύχνοι καιόνται. Πράτον εἴ-
ται θεωρίζ, ήτις έστι τοῦ νοῦ Σμῶν
γάρ δ νοῦς ἡμῶν, δις διτεν Εχει τὸ φέρει
τὸν λάμπον, τότε λέγεται καλεσθεντο-
οῦν ἀρετὴν ἀσκετήν, ἵνα τοὺς δύο λύχνους τρέ-
μενοις ἔχωμεν, τὸν τε ἐνδιάθετον λόγον,
προφορικὸν, τὸν μὲν ἐνδιάθετον δὲ τοῦ
πτοντες ἐν τῇ ψυχῇ, τὸν δὲ προφορικὸν τῇ
• Ο μὲν γάρ ἔνδον ἡμᾶς φωτίζει, δὲ δὲ
καὶ προφορικὸς λύχνος τοὺς ἄλλους. Καὶ οἱ
ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν Εἴρη-
πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων, τίς δὲ εἴπει
ἢ ὁ Χριστός; δὲ Ἰησοῦς; • Ος τὴν ἀνθρά-
δεψημένον ὡς νύμφην, καὶ ἐνωσάς ἐστι
ἐποίησεν εἰς σάρκα μίαν αὐτῇ καλληθεῖς,
οὐχ ἔνα γάμον ποιεῖται, ἀλλὰ πολλούς το-
γάρι ημέραν νυμφεύεται ἐν ἀρετῷ τοῖς
ψυχάς, τοῖς παριστάντοις αὐτῷ Παῦλος, δι-

ίνους ἀγνάς. Ἀναλύει δὲ ἐκ τῶν ἐν Αποστόλῳ Paulus, vel si quis similis Paulus, virgines castas 56. Redit autem autem ex cœlestibus nuptiis, fortassis in universalis consummatione mundi, quando de cœlis veniet in gloria Patris Fortassis autem et in uniuscujusque propria morte inexspectatus adveniens. Beatus igitur ille quem invenerit succinctis lumbis, hoc est, verum Christianum philosophum agentem, et ad ministerium Dei præparatum, et habentem lucernam rationis et judicii ardorem : et non solum facientem quod bonum, sed bene etiam : accipientemque et contemplationis lucernam. Habendo enim lumbos præcinctos (a), nobis advenit lucerna contemplationis: imo potius lucernæ duæ, una quaæ est in corde, et altera sermonis. Eiusmodi ministri etiam Dominus minister erit. Præcingetur enim, inquit, et recumbero illos faciet, et præteriens ministrabit illis. Præcingitur itaque Deus secundum quod non omnium bonorum effusionem nobis suppeditat, sed illam restringit. Quis enim potest capere quantus sit Deus? et manifestum est ex Seraphim, qui se obtegunt propter excellentiam divini luminis. Porro recumbere facit bonos servos : totos enim per omnia quiescere facit. Nam sicut qui recumbit, toto corpore quiescit : ita in secundo adventu omnes sancti per omnia quiescent. Elenim in hac vita quietem corporis non inveniunt. Alibi autem cum animalibus spiritualia et divina eorum corpora incorruptionem hæreditabunt, et omni quiete fruentur, et erit Deus omnia in omnibus illis 57. Ministrat vero dignis, par eis retribuens : et sicut ipsi et ministraverunt, ita etiam ipse eis vicissim ministrat, et dapsilem eis mensam præstat, exhibens spirituum donorum lautias. At per secundam et tertiam vigiliam intelligas varia vitæ nostræ tempora : ut exempli gratia aliquid dicam : Quemadmodum qui in secundam aut tertiam vigiliam vigilat, vigilansissimus esse videtur (istis enim horis homines maximo et primo somno tenentur) sic, obsecro, etiam intelligas in diversis vitæ nostræ statibus esse horas, quæ beatos nos faciant, si vigilantes inventi fuerimus. Rapuit quis divitias tuas, mortui sunt 577 libi filii, calumniam passus es: si in illiusmodi temporibus non fueris lapsus, sed vigilans inventus a Deo et Domino, et nihil aliud præter mandata Domini feceris: utique vigilantem te in secunda et tertia vigilia invenerit, hoc est in periculo et gravi tempore, quod mortiferum somnum et causum dissolutis animalibus præbet. Opus itaque vigilancia. Patrifamilias euino assimilamur, qui si vigilaverit, nihil ex rebus ejus auferre poterunt fures; sin autem somniculosus furit, ablatis omnibus fur evadit. Per furem quidam hoc loco intelligunt diabolum, sicut et per domum animam, et patrifamilias, hominem; sed non appetit expositio sati accommodata textui. Furi enim hoc loco Domi-

nicus adventus comparatur, eo quod repente et inopinato veniet : sicut et apostolorum quidam dicit : *Dies enim Domini quasi sur in nocte*^{ss}. Et hoc loco vide quomodo interpretatur Dominus quis sit sur. Nam dicit : *Et vos igitur vigilate, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.* Dicunt quidam quod per primam vigiliam intelligentur hi qui aliis sunt diligentiores : per secundam vero, qui aliquantum profecerunt : per tertiam autem, qui etiam illis sunt inferiores. At alii diversas aetates exposuerunt, et primam, qua adolescentes sumus: secundam, qua viri : tertiam, qua senes. Beatus igitur quisquis quacunque aetate inventus fuerit vigilans, nec in operando bonum negligenter se gerens.

VERS. 41-44. « *Dixit autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis istam parabolam, an etiam ad omnes?* Ait autem Dominus: *Quisnam est fidelis dispensator ac prudens quem constituet dominus super famulitum suum, ut det illis in tempore dimensum cibum? Beatus ille servus, quem cum venerit dominus, invenerit ita facientem. Vere dico vobis, quod omnibus quae possidet, præficiet illum.* » Interrogavit Petrus ceu curam omnium habens, et pro auditoribus sollicitus, tanquam fratrum amator, et cui jam concredita Ecclesia, num ad omnes parabolam dicat. Dominus vero non manifeste ad interrogationem respondet, sed occulto quodam modo indicat quod dicta parabola communis sit, et ad omnes quidem pertineat fideles, et ad vos apostolos, et in primis eos qui vel doctrina vel dignitate præsunt. Verum audi quisnam sit fidelis ac prudens dispensator. Parabola enim prædicta multis, inquit, congruit. Nunc autem de his qui præfecti sunt aliis, inquiero, quis inveniatur duo haec habens, fidem dico et prudentiam ; rarus enim hic et inventu difficultis. Nam sicut in dispensationibus divitiarum si quis fidelis fuerit domino suo, non autem prudens, dispersit res domini, nesciens ³⁷⁸ illas dispensare sicut convenit, sed non dat quando oportet, et dannum facit domino magis : iterum si prudens quis fuerit, et expendat, infidelis autem sit, sur utique fuerit, et tanto magis difficultis deprehensu, quando prudentior: ita et in divinis opus est fide ac prudentia. Scio enim multos qui videntur virtute ac pietate ac fide prædicti, propterea quod ecclesiastica prudenter administrare nequeant, damnosos esse Ecclesiam, et non solum facultates, sed etiam animas perdere: ut exempli gratia, peccavit quispiam peccato quod animam offendit : nisi prudens sit qui præsidet, sed tantum habeat fidem, hoc est virtutem absque judicio, vel ex immodica increpatione, vel ex intempestiva illius mansuetudine corruptitur is qui lapsus, est, et non sanatur, sed couteritur. Quisquis igitur fidelis et prudens inventus fuerit, constituetur in ministerio

A ἀκολουθίᾳ αὐτῇ ή ἐκδοχήι· εἰς παραβολλεται· ή παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου διάτονον, ὡς καὶ τις τῶν ἀποστόλων ἡμέρα Κυρίου· ὡς κλέπτης ἢν κατέδικος Κύριος ἦδε πᾶς ἀρμηνώνει ἡμῖν, τις ἡ φοιτός γέρος· Καὶ ὑμεῖς οὖν γρηγορεῖτε δοκεῖτε, δὲ Μῆδος τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται, διὰ περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν ἤργα ται οἱ τῶν ἄλλων ἀπιμελέστεροι· τι ραν οἱ ὑποδιηγότες· περὶ δὲ τὴν τρίτην ἡττούς. "Ἄλλοι δὲ τὰς διαφόρους ηγέτους. Πρώτην μὲν καθ' ἓν νοέσθε, καθ' ἓν ἄνδρες, τρίτην δὲ, καθ' Μακάριος οὖν δοτίς εὐρεθῆ ἐν ὅπουδεν εὐγένειας, καὶ μὴ ἀμελῶς περὶ τὸ καλοῦ διατελέμενος.

« Εἶτε δὲ αὐτῷ δὲ Πέτρος· Κύριον παραβολὴν ταύτην λέγεις, ή τις Εἶπε δὲ δὲ Κύριος· Τίς ἄρετος ἐστιν ἡ μοσ, καὶ φρόνιμος, δὲν καταστήσῃ ὁ θεραπεὺς αὐτοῦ, τοῦ διδόντος ἐν κατριόν; Μακάριος δὲ δούλος ἐκεῖνος, ὃν αὐτοῦ, εὐρήσει ποιοῦντα σύνταξιν, διὰ τοῦτον, δὲ τοῖς ὑπάρχοντιν εἰσάγεται. » Ἐρώτησεν δὲ Πέτρος. οἰς τάκις δὲ τὸν ὑπὲρ τῶν ἀκούοντων διακείμενον φος, καὶ ὡς ἥδη τὴν Ἐκκλησίαν ταπέντας τὴν παραβολὴν ταύτην λέγει φυνέως μὲν οὐδὲν ἀποκρίνεται εἰς ἐρώτησιν, ἐπικεχρυμμένως δὲ δεῖνα φθησίται παραβολὴ κοινὴ ἡν, καὶ εἰς τακις καὶ τοὺς τυχόντας πιστοὺς, τὰς φοιτός, τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἀπλάκις ἡ προστασίας ἀξιωθέντας, ἥδη ἔχον διαποτές καὶ φρόνιμος οἰκονόμος. φθησίται παραβολὴ πολλοῖς, φοιτόν, περὶ τῶν προστασίας ἀξιωθέντων Διακοπῶν τίς εὑρεθήσεται· ταῦτα δὲ καὶ φρόνισιν σπάνιος γάρ οὕτως ὕσπερ γάρ εἴπει τῶν χρηματικῶν εἰσόδων εἴη τις τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ, ἀπόλλυται τά δεσποτικά, μηδὲ διατάξας ὡς δετ, ἀλλὰ δταν χρεία δὲ καὶ πλειόνων ἀπώλειαν ποιοῦντος· μος μὲν εἴη, καὶ ποριστικός, ἐπειδήν, καὶ τότε μᾶλλον δυσφορία νιμότωτος· οὕτω δη καὶ εἴπει τῶν θεοῦ πίστεως καὶ φρονήσεως· οἶδε· σπουδών μὲν δοκοῦντας κατέφρετος, καὶ πίστιν ἔχοντας, ἐν τῷ φρονήματι διαθέσθαι τὰ ἐκκλησίας χρήματα, ἀλλὰ καὶ φυχάς ζημιώσεις τις ἐν φυχικῷ προστεττίσμενοι, εἰ διαποτές, ἀλλὰ μόνον πίστιν ἀρετὴν ἀδιάκριτον, καὶ εἰς ἀμέτρους πραύτητος ἀκαίρου διαφθαρείη διαθήσεται, ἀλλὰ ἐπιτριβήσεται. "Οι

secundum Apostolum. quando Spiritus Dei habitat in nobis ⁵⁹. Qui autem non ambulat spiritu, sed in carne est, et expers inventus fuerit vita spiritualis, cum incredulis ordinatur, ulti poter qui cum incredulo mundo condemnatur: quoniam nihil utilitatis ab apparente fide percipit. Vera enim fides in ipso non fuit. Nam si in eo fuisset vera fides, dispensator fidelis fuisset Verum nunc quia bibens et se inebrians fuit, et res Domini corrumpens, fidem veram non habuit, quæ exigitur a dispensatoribus: bene ergo cum infidis ponitur portio ejus. Privatus enim domino et nudatus, mutulus invenitur, et non integer. νόμοι οὐκέτε τῶν ἀπίστων τιθεται τὸ μέρος πολοῦ; εἰς σχήται καὶ οὐκ ὀλόκληρος.

VERS. 47, 48. • Ille autem servus qui cognovit voluntatem domini sui, nec se præparavit, neque secundum voluntatem ejus fecit, plagis vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porro cuicunque multum datum est, multum queretur ab eo: et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo. Hoc loco amplius quiddam ac terribilis nobis demonstrat Dominus. Non solum enim enim, inquit, gratia nudabitur qui talis est, et nihil sibi proderit hoc ut liberetur a poenam, sed et majoris condemnationis causa erit dignitatis magnitudo. Quo plus enim scit qui peccat, tanto graviorem poenam sibi accersit. Et in sequentibus hoc manifestius sit. Cui enim datum est multum, ab eo requiretur etiam multum: et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo. Per hoc enim signatur, poenam quam merentur doctores, ⁵⁸⁰ futuram majorem. Datur igitur et commendatur doctoribus: datur quidem, ut gratia sanandi morbos, et faciendi miracula, commendatur autem eis verbi et doctrinæ donum. Et cum dixit, Datur, non subjungit, Amplius exigent: sed cum dixit, Commendatur, et profecto donum verbi opus habet labore, et amplius exigit a doctoribus Oportet enim eum non esse desiderium ac ignavum, sed multiplicare talentum verbi. Igitur, cui commendaverunt, intelligere debes, cui multum datum ad usaram. Usuram enim commendatum et depositum hic signat. At sunt qui querant: Esto, bene, puniatur is qui scit voluntatem Domini, et non facit: qui autem nescit, quare punitur? Eo quod potuisse etiam ipse discere, et noluit, sed piger fuit, ipse in causa fuit quominus didicerit: qua-propter puniendus est quod sponte non didicit. Timeamus, fratres. Nam si his qui nihil scit, omnino dignus est plagis: quæ excusatio liberabit eos qui scienter de delinquunt, maxime si doctores fuerint? Gravior enim est hæc condemnatione.

VERS. 49, 50. • Ignum veni missurus in terram: et quid volo, si jam accensus est? Sed baptismo

⁵⁹ Rom. viii, 9.

εὑρίσκεται τότε; τὸ γὰρ διγονομένα: μη!νει, Τό στερηθῆναι τῆς χάρτας Εραδὲ λλεινὸς τότε σάρξ ὅν καὶ οἱ πορφύραις ἐσμὲν ἐν πνεύματι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐθεοῦ οἰκεῖ τὸν ἡμέν. δὲ μὴ πνεύματα ἄλλ' τὸ σαρκὶ ὅν, καὶ ἄμειρος εἴρεται καὶ πολιτείας, μετὰ τῶν ἀπίστων τιτανῶν ἀπίστωρ κόσμῳ κατακρινόμενος, ἀπληθεῖς ἀπὸ τῆς δοκούσης πίστεως: τὴν πίστην ἐν αὐτῷ οὐκ ἦν· εἰ γὰρ ἀπληθεῖς αὐτῷ ἦν, οἰκονόμος ἂν τὸν πιστόν τὸν ἦν, καὶ μεθύων, καὶ ὀικονόμους τοὺς εἶχε τὴν ἀληθῆ πίστιν, ἥτις πάντας αὐτούς στερηθεὶς γὰρ τοῦ γραψίματος μηκόσις εἴσαται καὶ οὐγά σύντομος.

εἰ Ἐκεῖνος δὲ δοῦλος ὁ γνὼς τὸν κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ἐτοιμάσεις μηδὲ τὸ θέλημα καὶ τοῦ, διαρίσεται πολλά: ἀποποιήσεις δὲ ἄξια πληγῶν, διαρίσεται ἀποφύγεσθαι ἀδόθη πολὺ, πολὺν ζητηθῆσεται προτιμέστερο πολὺ, περισσότερον εἰπεῖν: Ἐνταῦθι καὶ πλεόν τε καὶ φορεύονται τὸν ἡμέν δικαίωσις. Οὐδὲ μόνον γὰρ τοις σηματοῖς γυμνωθῆσεται ὁ τοιοῦτος, καὶ μηδὲ συμβαλεῖται πρὸς ἀπολλαγὴν τῶν κληρῶν καὶ μεζονος αὐτῷ κατακρίσεως εἰπεῖν τοῦ ἀξιώματος μέγεθος. Οὐσφ γὰρ γνωστοί τοσούτῳ μεζονα τὸν τιμωρίαν τοιούτης τοιούτης. Καὶ διὰ τῶν ἑρεμῆς δὲ στρατευτῶν ποιεῖται. Καὶ γὰρ ἀδόθη, ὅποισι, πολὺ, καὶ τοιούτης περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτὸν. Διὰ τούτων τὴν τοὺς διδάσκαλοις διφελομένη τιμωρίαν επομένην. Καὶ δίδοται οὖν τοῖς διατάξεσσιν παρακαταθήκην ἔνταῦθι: Ἄλλὰ ζητοῦσι τινες, Ἐστω, καλῶς τιμωρεῖται τὸ θέλημα τοῦ δεσπότου, καὶ μὴ ποιῶν, ὃ εἴ διετί τιμωρεῖται; Διότι δυνάμενος μηδὲ δύμως οὐκ ἡθέλησεν, ἄλλ' ἀπὸ βραχίους εἰπεῖται τοῦ μὴ μαθετῶν γέγονεν, ὅπερ ἐλαστέος, ὅπερ ἐκείνων οὐκ ἔμαθε. Φρέσκωμεν, γὰρ ὁ μηδὲ δλῶς γνούς, ἔξιος πληγῶν, τολάξει λόγος τούς ἐν γνώσει πλημμελεῖ μάλιστα εἰ καὶ διδάσκαλοι εἰσεν; Φορτιστὸν τούτων κατέχειμεν.

• Πύρη ηλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν καὶ ἡδη ἀνήρθη; Βαπτισμα δὲ ἔχω βαπτιστὸν

έως ω̄ τελεσθῇ; » Πώρ νοεῖται μὲν ἡ *babeo baptizari*, et quomodo constringor donec perficiatur? » Per ignem quidem et prædicationem intelligitur. Serino enim ignis est, qui consumit omnem materialem et imperfectam cogitationem, et simulacra abolet cuiuscunque fuerint materiæ. Intelligitur etiam et zelus pro virtute in quoque costrum accensus: fortassis autem et is est qui propter verbum Dei fit, non dissimilis autem est a priore: hoc enim igne vult Deus accendi corda nostra. Debenus igitur pro virtute zelum habere. Unde, quid volo, id est, quantum volo, si jam accensus est? Urget enim ut accendatur ignis ille, sicut et Paulus dicit: Spiritu ferventes. Et rursum: *Æmular* enim vos *æmulatione* Dei. Baptisma autem mortem suam dicit. Quoniam enim ignis ille non aliter accendendus erat, quam post mortem ejus: nam ex eo tempore prædicatio et zelus creverunt, propterea subdit etiam de morte, baptismum illam vocans. Hanc autem valde desiderans, inquit: Et quomodo constringor, hoc est, quam sollicitus sum ac premor, donec perficiatur? Sitio enim mortem pro omnium salute. Ignem venit missurus non solum in omnem terram, in quam prædicatio et fides explanata sunt, sed uniuscujuſque animam, quæ terra quideam spinosa est et sterilis, a verbo autem Dei quasi igne succensa, et divinorum seminum capax, et spiritualium frugum ferax facta. Ubi enim alicujus animæ invisibiliter divina gratia contigerit, videtur desiderio Dei supra quam 381 dici queat flagrare, quemadmodum et Cleopas flagrabit divino igne cum diceret: Nonne cor nostrum accensum erat in nobis? Quisquis igitur hanc affectionem expertus est, scit quid dicamus: Experiuntur autem multi etiam quando leguntur divinæ Scripturæ, vel vitæ sanctorum Patrum, vel si admonescantur vel doceantur, quomodo accendantur animæ ad faciendum bonum. Et alii quidem usque ad fine flagrant, alii vero statim frigescunt.

Vers. 51-53. « Putatis quod pacem venerim missurus in terram? Non, dico vobis, imo separationem. Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres adversus duos, et duo contra tres dividentur, pater adversus filium, et filius adversus patrem: mater adversus filiam, et filia adversus matrem: socrus adversus virum suum, et virus adversus socrum suum. » Christus quidem est pax nostra, sed, Non veni, inquit, missurus pacem: unde ænigmatically hoc dictum est. Dicimus igitur quod non omnis pax vituperio caret, et bona est, sed est saepe pax periculosa, et procul a divina charitate rejiciens, utpote quando pacem habemus et conspiramus in destructionem veritatis. Hanc enim pacem non venit Christus ut daret, sed contrarium vult: nempe ut dissidenteinus propter bonum, quod et in persecutione factum est. In una enim domo pater gentilis a filio fidei differebat, et mater a filia, et contra. Quomodo antem di-

cendo. Quinque in domo una divisi erunt, in enumeratione sex personas posuit? Dicimus igitur quod una persona his assumpta est. Filia et aurus eadem est persona. Filia enim dicitur, si ad matrem referatur: nurus vero, si ad socrum. Tres igitur erunt divisi, pater et mater et socrus, adversus duos, filium et filiam. Filia enim cum una persona sit, duas relations suscipit, et secundum hoc videtur duplex persona matri et socrui collata. Intellige autem simpliciter per patrem et matrem et socrum, vetera omnia: per filium autem et filiam, omnia nova. Itaque Dominus vult ut sua nova et divina præcepta et dogmata pugnant cum antiquis nostris sceleratis moribus et dogmatibus. Intellige autem etiam sic: Pater quidem mens, filius vero ratio. Divisione horum sit in unaquaque domo, hominis inquam, ut manifestius dicam, illustrata fuit mens Dionysii Arcopagitæ, et prædicationem suscepit, repugnavit autem ejus menti, quæ tam alacriter fidem suscepit, gentilis ratio, tentans ostendere dialecticis tendiculis, ut illas sequeretur. Vides divisionem patris et filii inter se repugnantium propter Christum et prædicationem? Matrem quoque et socrum vocabis mentem, filium vero et nurum sensum: 382 et inter has est pugna propter Christum, insuigente mente contra sensum: quando mens suadet præferenda non fluxa fluxis, invisibiliaque visibilibus, habetque ad hoc demonstrationes multas adjutrices. Committitur autem et bellum sensus contra mentem. Sensus enim per miracula et signa quæ videntur perductus ad fidem, non credit mentis cogitationibus: neque enim gentilium demonstrationes vult sequi, quæ compellunt illis attendentes non credere quod Deus factus sit homo, vel quod virgo peperit. Hujusmodi sunt gentilium deliramenta, naturæ servientia. At sensus per miracula quæ videntur, præstantior omni demonstratione est, ad Dei cognitionem manuducens. Non omnis igitur pax et concordia bona est, sed est quando et pugna et dissidium divina quædam res videtur. Nullus igitur amet males, et quamvis pater et mater adversentur legi Christi, repugnandum est eis perinde ac hostibus veritatis.

VERS. 54-59. « Dicebat autem ad turbas : Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, imber venit, et ita sit : et cum austrum flantem, dicitis quod aestus erit, et sit. Hypocritæ, faciem cœli et terræ nostis probare, hoc autem tempus qui sit ut non probetis ? Cur autem ex vobisipsis non judicatis quod justum est ? Cum enim vadis cum adversario tuo ad magistratum, in via da operam, ut libereris ab illo, ne forte pertrahat te ad judicem, et judex tradat te exactori, et exactor congiat te in carcerem. Dico tibi, non exhibis inde, donec ultimum etiam minutum reddas. » Postquam de prædicatione disseruit, ignernque et

διχεμεμερισμένους ἔστεσθι, ἐν τῇ ἡπείρῳ πρόσωπα τείσεικε; Λέγομεν οὖν ὅτι ἐν αὐτῷ ἀληθῆ φθονός· Ἡ θυγάτερ τῷ γάρ καὶ ηὐώνυμη, οὐ πρὸς μὲν οὐντὸν τοῦτο μηδέποτε λαμβανομένον, θυγάτερ τῷ οὐνομάσθι. οὐ δὲ πειθεράν, νύμφη. Τρεῖς οὖν ἕπονται σμένοι, οἱ πτετήρη, καὶ ἡ μητήρ, καὶ εἶδοι, τουτέστι τῷ υἱῷ καὶ τῇ θυγατρὶ. Καὶ γάτηρ, οὓς ἔφεμεν, ἐν πρόσωπον οὐ σχέσεις ἀναδέχεται, κατὰ τοῦτο δοκεῖ εἰς πως, τῇ μητρὶ προστεθεμένη, καὶ τῇ εἴδει μοι ἀπόλευς πτετέρης καὶ μητέρης πάντες τὰ παλαιά, υἱὸν δὲ καὶ θυγατέραν νέαν· δὲ τούτων Κύριος πᾶσι τοῖς τελεσίαις ἀμπετωλέσις ἔθεσι καὶ δόγματι μάγιστρος θετὰ αὐτὸς ἐντάλματα καὶ δόγματα βάσις δὲ καὶ οὕτως· Ποστὴρ μὲν ὁ νοῦς, οὐδὲ μερισμὸς οὐν τούτων ἐγένετο ἐν τῷ ἡπείρῳ θρώπῳ φημὶ, οἷον ἵνα σάφεστερον εἴσαι, οὐ νοῦς τοῦ Ἀρευπαγίτου Διονυσίου, καὶ εἰ διδέξατο· ἀνθίστατο δὲ τούτου τῷ νῷ εἰς κτῶς δεκτήμενό τὴν πίστιν ὁ λόγος εἰς ἀποδεικνύειν πειρώμενος, καὶ διελεκτεῖται ἀκολουθεῖται ἀντιχράζων. Ὁρές μερισμοῦ τοῦ οὐρανού μηχομένων ἀλλήλοις διὰ Χριστὸν εἰς γῆν; Καὶ μητέρα δὲ καὶ πειθεράν εἰσιν διάνοιαν, θυγατέρα δὲ καὶ νύμφην τῇ. Καὶ τεύτης οὖν μάρτη ἔσταται ἐπὶ Ιεροῦ μὲν δικνοίᾳ κατὰ τῆς αειθίσσεως, ἵνα πειθῇ προτιμῆν τῷ μὴ χρειστᾷ τῷ μὴ ἀδόρτα τῶν ὄρτων καὶ ἔγρη πρὸς τὰς ἀποδεξίες συνεργούν. Ἔστι δὲ οὐτις κατὰ τῆς δικνοίας πόλεμος συμμάχους αἰσθησίς διὰ τῶν θυματῶν καὶ τῶν σημείων χειραγωγουμένη πρὸς πίστιν, εἰς τοὺς τῆς δικνοίας ληγυσμούς, οὐδὲ τοῖς δια-
κοποδεξίοις ἐπεσθιούσι βούλεται, συνταράσσει προσέχοντας αὐταῖς μὴ πιστεύειν, οὐτε τοῦ ἄνθρωπος, οὐδὲ τοῦ παρθένος ἔτει. Ιεροῦ τῶν φύσει δουλεύοντων Ἐλληνοῖς καὶ Ρωμαϊκοῖς τετάχει. Ἡ μέντοι κλίσθησις διὰ τῶν θυματῶν κρείττων πάσης ἀποδεξίας θεογνωσίαν χειραγωγός· οὐ πᾶσσα μηδὲ συμφωνία καλὸν, ἀλλ᾽ ἔστιν διτε καὶ μηδὲν τω τοῖς πονηροῖς, ἀλλὰ κανό πτετήρη, καὶ μηδὲν ἀλτηθείς ἔχθρος.

D «Ἐλεγε δὲ τοῖς ὄχλοις, "Οταν ἦσαν ἀνατελλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέπτα βρος ἔρχεται, καὶ γίνεται οὕτως· εἰς τὸ πνέοντα, λέγετε διτε Καύσων ἔσται, οὐ ληφθεῖται, τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ οὐδέποτε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καιρὸν τοῦ δοκιμάζετε· Τι δὲ καὶ ὁφ' ἔστων οἱ δίκαιοι; Μες γάρ υπάγεις μετά τοῦ εἰπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δος ἔργονταν ἀπ' αὐτοῦ, μή ποτε κατεσύρῃ σε πρότερον, δικτής σε παραδῷ τῷ πρότερῳ πράκτωρ σε βάλῃ εἰς φυλακήν· λέγω ἐξέλθης ἔκειθεν, ἵνας οὐ καὶ τὸ

^AἘπειδὴν περὶ τοῦ κηρύγματος διελέ- ^Bgladium nominavit : quia verisimile erat audientes ρ αὐτὸν καὶ μάχιμαν ὀνόμαστεν· εἰκὸς turbari, non intelligentes id quod dicebatur, inquit: ἀκούοντας ταράσσεσθαι, μὴ συνιέντας λεγόμενον, φησίν· δεῖ "Ιδοπερ τὰς τοῦ γιατας ἀπό τινων σημείων διαγινώσκετε, καὶ τὴν ἐμὴν παρουσίαν ἀπιγινώσκετεν λεγομένων, ἀπό τε τῶν πραττομένων ὅπ' ἄρα οἱ λόγοι μου δεικνύουσί με ἐναντίος· καὶ τὰ ἔργα δὲ δομοίως. Γιατὶς μὲν γὰρ ἀρπαγές, ἐγὼ δὲ οὐκ ἔχω ποὺ τὴν κε-. "Εἴτε οὖν ὑμᾶς, ὡσπερ ἀπὸ τῆς νεφέλης τὸν ὄμβρον, καὶ ἀπὸ τοῦ νότου τὸν ων καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἡμέρας ὀδλασθή παρεῖσται, καὶ τεκμηριωθεῖται, δεῖ οὐκ εἰδοῦνται, ἀλλ' ὄμβρον καὶ ταραχήν. Νε- μι καὶ κύτος, καὶ ἀπὸ δυσμῶν ἔρχομαι, ἵνης φύσεως λέγω, τῆς πρώην χθυμαλῆς· τὸν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ζόφον ἔχοντας. Ήρ Κλεον βαλεταιν, καὶ καύσωντα πυκνούς μι, πνεῦμα θερμός, καὶ τῆς τοῦ βορρᾶ ἀντίθετον· ἐπει καὶ ἀπὸ τῆς Βηθλεέμ· το πρὸς νότον κετται. Ταῦτα εἰπών, εἰς καὶ περὶ εἰρήνης λοιπὸν ἀπαντεῖται· δεῖξε τὴν ἀπαντεῖται, διέστασιν, δείχνεσιν ὑμητον εἰρήνην· καὶ φησιν, διτὶ Ἐπειδὴν ἔλει, σε εἰς δικαστήριον, ἐν τῇ δόψῃ ἀγώνισται· τὸ γὰρ ἀδει ἔργασίν, τούτο πάντα τρόπον ἀπινοήσθαι, ὡς ἀν ἀπαλ- αύτευ· καὶ ἄλλως δὲ, τὸ ἀδει ἔργασίν· τι τοι, καὶ μηδὲν ἔχης, δινείσθητι, καὶ ν, τούτεστι, τόκον, ὑπὲρ τοῦ ἀπηλλά- Μ/ποτε κατασύρη σε πρὸς τὸν κριτήν, ή; σε παραδῷ τῷ πράκτορι, τουτέστι τοι, κακένος βάλῃ σε εἰς φυλακήν, ὡς έρχεται λεπτὸν ἀποδῆ. Ταῦτα δὲ λέγει ἐγερθῶν διὰ τούτων τούς παχυτέρους. τοι, νέοντα συνάγων· εἰδὼς γὰρ διτὶ τοὺς εἰς τῆς ἡμέρας φόδος καὶ τῶν κολά- λλει, διὰ τούτο ταῦτά φησι· Νοοῦνται εἰς διὰ τὸν διδέσθαιον ἀντίδιλος γὰρ αὐτὸς τῇ ὁδῷ οὐν, τῷ θέρῳ τούτῳ λέγω, ὄντες, ν ἔργαζόμενοι τὴν ἀρετὴν, ἀπηλλάχθαι καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς αὐτὸν μή- τη μελλούση κρίσει παραδῷ ἡμέρας τῷ γὰρ ἔργα αὐτοῦ δὲ ἀντανθήσεται, διδέσθαιον τὴν κρίσει, καὶ διὰ κριτῆς περιπλόωσιν τὴν καλάτσων μέτρον ἔκπληρώσωμεν. Οὐδέποτε πληρώνεται τὸ τῆς καλάτσων μέτρον, ἀεὶ ἀρχεθε. Εἰ γὰρ ἄχρι τότε εἰς φυλακὴν ἀσύμεχτο, ἄχρις ἂν τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῶμεν, οὐδέποτε δὲ ποδοῦνται, πρόδηλον ὡς ἀΐδιος ἡ κολασίς ἔσται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Γελιλίεων, καὶ τῶν ἐν τῷ Σιλωάμ. Περὶ ις καρπὸν μὴ ἐνεγκούστης. Περὶ τῆς Πνεύμα ἀσθενείας. Περὶ τοῦ κόκκου παραδολῆ, καὶ τῆς ζύμης. Περὶ τοῦ ιαντος, εἰ διλγοὶ οἱ σωζόμενοι. Περὶ τῶν τῷ Ἰησοῦ διὰ Ἡράδην.

αν δὲ τινες ἐν πότῳ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλ-

CAPUT XIII.

De Galilæis et iis qui erant in Siloa. De fico fructum non ferente. De muliere spiritus infirmi. Parabola de grano sinapi et garmento. De interrogante, num pauci salvandi sint. De nuntiatis Iesu ob Herodem.

VERS. 1-5. « Aderant autem quidam eodem in

tempore, nuntiantes illi de Galilæis quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum sacrificiis ipsorum. Et respondens Jesus dixit illis : Putatis quod hi Galilæi præ cunctis Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt ? Non, dico vobis : imo nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem et octo supra quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos, putatis quod debitores fuerint ultra cunctos homines habitantes Jerosolymis ? Non, dico vobis, imo nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. » Judas Galilæus, cuius et in Actis ipse evangelista noster meminit, cum et ipse aliquantum doctus esset in lege, docuit etiam alios Galilæos suo ducnat adhærere. Docebat autem neque ore tenus ferendum ullum omnino hominem 384 dominum dici, neque honoris vel modestiæ gratia, et ne regem quidem ipsum. Unde et multi ipsorum propterea quod Cæsarem non dicerent dominum, graviter seriebantur : qui et docebant non esse offerenda sacrificia præter ea quæ a Mose essent constituta. Ideoque prohibebant ea quæ pro Cæsare et Romanorum gente fierent sacrificia. Verisimile igitur Pilatum ob hæc indignantem jussisse occidi Galilæos illos super sacrificia quæ ab eis prohibebantur fieri pro Romanorum gente, et ita sanguinem eorum commisceri sanguini sacrificiorum. Annuntiaverunt igitur quidam hæc Salvatori ut aliqua ex parte pie facta, volentes per hoc dicere quid in eo sibi placeret. Putabant enim quidam illos justissime passos, utpote peccatores et seditionis, et irritantes Pilatum in odium Judæorum, eo quod urgebant Cæsarem non appellandum dominum : id quod in totius Judæorum gentis incommodum cedebat. Igitur Salvator non negans eos esse peccatores, dicit non ipsos passos esse quasi essent maiores peccatores iis qui nihil passi sunt. Nisi enim et vos resipueritis, et a seditionibus intestina bella succidentes cessaveritis, et Deum operibus placare festinaveritis, graviora patiemini. Non oportet enim prætextu pietatis suam gloriam querere, et intestinas seditiones excitare. Porro turris quæ ceciderat in Siloe, præsagium erat eorum quæ postea populo eventura erant : per paucos enim qui tunc perierunt multos eruditbat, quod et ipsi graviora essent passuri. Turris enim totius civitatis figura est : at decem et octo illi, totius populi. Cum enim sub Tito civitas rueret, omnis populus in incredulitate permanens simul periit. Sit et hoc nobis in his quæ quotidie eveniunt, admonitio. Cum enim quidam in tentationes incidunt, nobis extra tentationem positis, ne nos sollicitudinem et metum ut justi abjiciamus, quasi tanquam justi non simus obnoxii : sed e diverso magis doceamur quod in hoc puniantur illi, ut nos meliores efficiamur : quod si nos negligentes fuerimus, patiemur gravissima, vñctioꝝ mællorū pñctioꝝ sñmptua, ðti ēpi toútioꝝ xolæzontas.

VERS. 6-9. • Dicebat et hanc similitudinem : Arborē fici habebat quidam plantatam iu vinea sua,

λοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαῖων, ἀλέος ἡμῖς μετὰ τῶν θυσιῶν εἴπεν· ὁ Ἰησοῦς εἶκεν εὐτοῖς· Δοκεῖτε ἡναὶ οὐτοὶ ἀμαρτιαλοὶ περὶ πάντας τοὺς Γεννούτοις, δὲ τοιαῦτα πεπόνθασιν; Οὐχὶ ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε, πάντες ἀπολέσθετε. Ή ἔτενοι οἱ δέσκα καὶ ὅκτα, ἐφ' οὓς εἰς τῷ Σιλωάῳ, καὶ ἐπέκταινεν εἰς τοὺς οὐτοὶ ὄφειλέται τρέποντο περὶ τὰν τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ; Οὐχὶ ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε, πάντες ὄμοις Ιουδαῖς ὁ Γαλιλαῖος, οὐ καὶ ἐν ταῖς Πρώτοις εὐαγγελιστὴς μέμνηται, νομοθετίσας πολλοὺς καὶ ἄλλους Γαλιλαῖους περὶ αὐτοῦ δηγματι. Ἐδογμάτις δὲ πάνω μηδὲ μέχρι στόματος ἀνέχεσθαι μηδὲ κατέ τινα τιμὴν καὶ φιλορροήν τὸν βασιλεύοντας· δέσκα καὶ πολλοὶ γένοι εἰπεῖν κύριον τὸν Καίσαρα χαλεποῖς καὶ ἑδεσκον μηδὲν περὶ τὰς ἀπολέσθεταις δεῖν ἀναφέρεσθαι· διέτριψεν τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ρωμαίου μέντος θυσίας. Εἰλός οὖν ἐπὶ τούτας ἵτην Πιλάτον καλεῦσαι τοὺς Γαλιλαῖους εράττεσθαι περὶ αὐταῖς δὴ τοῖς θυσίαις αὐτῶν καλυμμέναις ὑπὲρ τοῦ Ρωμαίου θύσαι, διετείνειν τὸ αἷμα εἰς τῶν αἵματα. Ἀπογγελλον οὖν τινες ταῦτα ὃς ὑπὲρ εὐσεβείας δῆθεν γινόμενος, οὐκ εἰς τούτοις ἀρέσκον αὐτῷ μαθεῖν. ἐτινες δικαιόστατα αὐτοὺς πεπεινοῦν ὡς ἀμφοτέσσιν κινήσαντας, καὶ τὸν Πιλάτον ἐπὶ τῷ μισεῖν τοὺς Ιουδαίους· ἢ τοις στασίς ή ὑπὲρ τοῦ μὴ καλεῖν τὸν Ιερόντος τοῦ θόνους τῶν Ιουδαίων ἤτα. Σωτὴρ τὸ μὲν εἶναι αὐτοὺς ἀμφιτραπεῖται, οὐ μήν φησι τοιαῦτα πεπονθέσθαι εἰς ταλαστίρους τῶν λοιπῶν τῶν μὴ πεπέιρηται οὐδεὶς μὴ μετανοήσῃτε, καὶ εἰς ταῦτα σιάζειν καὶ διμφύλους μάχας ἀνέπτυσθαις θεραπεύειν σπεύσητε, χείρονα γάρ μὴ προφέσαις εὐσεβείας δέξενται ταῖς, εἰς διμφύλους στάσεσι ἀπονείνειν. ὁ πεσὼν ἐν τῷ Σιλωάῳ, δετρυγεις ἡγετὸν συμβοσμένων τῷ λαῷ· διὰ γάρ τον αὐτῶν ὀλίγων τοὺς πολλοὺς ἀπαίδεσται, τὰ χείρω πεισούσαι· ὁ μὲν γάρ πύργος λεως ἐστι προτύπωσις. οἱ δὲ δέσκα καὶ ἔθνους. Πεσούσθεν οὖν τῆς πόλεως ἐπὶ τὸ ἔθνος συναπώλετο τῇ ἀπιστίᾳ ἐν Τούτῳ ἔστα ἡμῖν πρὸς πάντας τὰ καθ' ἓπιπτοντα νοσθεῖσα. Μὴ γάρ ἀπειδῆ τοιςιν, ἡμῶν ἀπειράστων καταληδησθεῖν ηδη τούτῳ ἡμῖν εἰς ἀμεριμνίαν πεντελῶς δίκαιοι ἀπειράστοι καταλιμπανθεῖσθαι, ἔκεινοι, ίντι ἡμετες βελτιωθῶμεν, εἰ δὲ μή, πεισόμεθα.

« "Ελεγε δὲ ταύτην τὴν παραβολὴν· Σαὶ τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ περιτεμένην, καὶ

εν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὑρεν· εἶπε δὲ πρὸς Λ et venit quarens fructum in illa, et non invenit. γόν· Ἰδὼν τρία ἦτοι ἵρχομαι ζητῶν i συκῆ ταῦτη, καὶ οὐχ εὑρέσω· ἴνχοντα τὴν τὴν γῆν καταργεῖτ; Ὁ δὲ ἔργοι αὐτῷ· Κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ εἰ, ἵνα διου σκάψω περὶ αὐτὴν καὶ , καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν· εἰ δὲ μέλλον ἐκκόψεις αὐτὴν. » Ἀκολούτην παραβολὴν ταῦτην· ἐπειδὴ γὰρ ἀν μὴ μετκνοήστε, ἀπολεῖσθε, Εἰ-έπειτα τὴν παραβολὴν ταῦτην. » Εστιν γενεὰ τῶν Ἰουδαίων φύλλα μόνα πικρὰ πόνῳ δὲ μὴ περέχουσα. »Ἐν τῷ ἀμπεθεού ἴστατο, τῇ πολιτείᾳ τῇ Ἰουδαϊκῇ. ης δὲ Χριστὸς ἐλθὼν, καὶ ζητῶν καρ- καὶ ἀγαθοεργίας ἐν αὐτῇ, οὐχ εὗρε. ἡλθε, διὰ Μωσέως, διὰ προφητῶν, καὶ ἐστοῦ· οὐτερον μέντοι μὴ μετκνοήσε τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης· οὐχ ἔτι γὰρ καὶ λαὸς ἄγιος καλοῦνται· εἰς τὸν τό- ι ἀντειστήθησαν τὰ ἔθνη τὰ δυνάμενα Νυγδεῖη δὲ ἐν καὶ ἡ σύμπτωσις ἀνθρω- οίκοδεσπότης, δὲ Θεὸς καὶ Πατέρι· ἀμ- δὲ τοῦ Θεοῦ· φιλοποιῆσαι δὲ καὶ ἀμπελῶντας ἡμῶν κνημήσας· ἐκκο- τὴν συκῆν ὡς ἄκαρπον οὐκ ἐξ δὲ Χριστὸς . . . «Ἀφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος. » καὶ προφητῶν οὐκ ἐξελτώθησαν, καὶ πόνον οὐκ ἐπεδωκαν, ἀλλὰ γε κάγω δεύσω τούτους δόγμασι καὶ παθήμασι, σωσι καρπὸν εὔπειθείας, εἰ δὲ μὴ γε, ἐκκόψεις αὐτὴν, τῆς τῶν δικαιῶν ἐν αὐτούς. »Ἐκ τρίτου δὲ καρπὸν ζη- σις ἡμῶν, οὐκ ἐπεδωκεν· διπακὶ μὲν, ραδείσια τὴν ἐντολὴν παρέδημεν· δεύ- ἐν τῷ νόμῳ ἐμοσχοποίησαν, « καὶ δύξεν τοῦ Θεοῦ ἐν δύοις ματει μόσχου ον. » Καὶ τρίτον, διτὸν τὸν Σωτῆρα πρητησαντο, εἰπόντες· Οὐκ ἔχομεν ἡ Καίσαρα. Καὶ δὲ καθ' ἓν δὲ ἡμῶν, εῷ ἀμπελῶνι τοῦ Θεοῦ, τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῷ, τῷ καθημη τούτῳ πεφυτευμένες. ζητῶν καρπὸν δὲ Θεὸς, καὶ ἐξ εὑρη σε πῆναι τοῦ βίου τούτου προστάτει· δὲ ικετεύει φεστασθεῖ. Τίς δὲ δὲ ἀμπε- δὲ ἄγγελος δὲ ἐκάστου φύλαξ, δὲ καὶ αὐ- ος· ἐκάστος γὰρ αὐτὸς ἐστιν ἀμπε- οὺς οὐν ἀφρωστίας θανατώδεσιν, δὲ περιπεσόντες; »Ἀφες, ὡς Κύριε, λέ- ύτο τὸ ἔτος, καὶ μετκνοήσομεν· τοῦτο σκάψει, καὶ περιβλεψιν κοπρίᾳ. Σκά- ιρ ἡ φυχὴ, δταν τὸν χοῦν τῶν βιωτικῶν οἰναστηται, καὶ κουφῆται. Κόπρια ἰλλονται, δὲ τῆς ἀτιμοτέρχς ἀγωγῆς τῶν κατεπικτουμένης θερμότης· δταν ξένης εἰς δόξον βίου ἐστὸν ἐπιφέρητη ιχῆς σωτηρίαν, κόπρια λέγεται περι-

Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt in quo venio, quarens fructum in siccū hac, et non invenio: succide illam: ad quid vel terram occupat? At ille respondens dixit illi: Domine, sine illam et hoc anno donec fodero circum illam, et misero sterlus, et si quidem fecerit fructum: sin minus, in posterum succides illam.» Bona consequentia parabolam hanc jungit: postquam enim dixit, Nisi resipueritis, peribitis, merito et istam parabolam adjicit. Est 383 igitur fucus, Judæorum generatio folia tantum amara faciens, et nullum fructum proferens. In vinea autem Dei stetit, nempe in Judaica vivendi ratione. Paterfamilias autem Christus venit et quæsivit fructum fidei bonorumque operum in ea, ac non invenit. Tribus autem annis venit, per Mosen, per prophetas, et per seipsum tertio: et quia penitentiam non egerunt, a dilectione Dei eos abscoxit: non ultra enim gens Domini et populus sanctus vocatur. In locum autem eorum introductæ sunt gentes, quæ fructum facere valent. Intelligitur et per sicum totum humanum genus: per patremfamilias Pater et Deus: per cultorem vineæ, Filius Dei, qui nobiscum peregrinatus est ut coleret et purgaret vineam. Christus autem sicum illam ut sterilem execescari non sinit, dicens: «Sine illam et hoc anno.» Licet enim per legem et prophetas non fuerint facti meliores, neque penitentiae fructum fecerint: attamen me irrigante meis doctrinis et passionibus fortassis facient fructum obedientiæ. Sin minus, in postremum execescabis illam, exsectis illis a justorum regione. Ter autem quæsitus in se fructum natura nostra non dedit. Primum enim in paradiſo mandatum prævaricati sumus: deinde cum daretur lex, vitulo facto, et mutata est gloria Dei in similitudinem vituli comedentis senum 61. Tertio quando Dominus et Salvator abnegatus est a dicentibus, Non habemus regem nisi Cæsarem. Et unusquisque nostrum fucus est in vinea Domini, in Ecclesia scilicet, vel simpliciter dicendo, in mundo hoc plantata Venit igitur Deus quarens fructum: et si invenerit te absque fructu, jubet ut ex hac vita exseceras; at cultor vineæ supplicat ut tibi parcatur. Quis autem ille cultor vineæ? Vel suus cuiusque custos angelus, vel etiam homo ipse: suus enim vineæ quisque cultor est. Sæpe igitur cum in lethales morbos vel alia pericula incidimus: Sine, o Domine, dicimus, etiam hoc anno, et penitentiam agemus. Hoc enim significat fodere et mittere circa illam sterlus. Foditur quippe anima, quando decutitur temporalium curarum pulvis, et alleviatur ipsa. Sterlus vero circumponi signat fervorem et severitatem in via viliori, penitentiae scilicet, quæ ab omnibus contemnitur. Quando enim quis a gloria in vitam ingloriam se dimittit

propter salutem animæ, sterlus circa animam mit. **A** τὸν ποιησαμένον καρπὸν, εἰ δὲ μήτε, τὰ δημάς ἐν τῷ ἀμπελῶνι κύτῳ, ἀλλ' ἡ τοῦ γόσμου, ἵνα μὴ καταργώμεν τὸν τοῦ ἀμπελῶνος πολυχρονῶντα βλέπων καὶ καὶ χείρων γίνεται· καὶ οὕτως εἰρηταῖς μήτε κύτος καρποφορῶν, καὶ δὲ δικῶν δυναμένην καρποφορεῖν. Εἰ δὲ τοῦ βίου, τάχις οἱ ἐκκοπέντα αἴτιοι συνανθίστων ἔρχομενοι, μεταβαλοῦσι φορήσουσι. Γρίζ δὲ ἐτη λέγεται ἔργον δεσπότης ἐπὶ τὴν συκῆν, τάχις μὲν καὶ εἶναι τοὺς δεσμένους ὑμῖν νόμους, καὶ πρὸς ὑμᾶς δὲ Κύριος· εἰσὶ δὲ οὗτοι, οἱ νομικῆς, καὶ δὲ πνευματικός. Ἐδει τὸ φυσικὸν νόμῳ πειθευμένους ὑμᾶς προγένετος φύσις κύτον διδάσκει τὸ δέον· εἰτε εἰρεν ἐν ὑμῖν τὸν φυσικὸν, ἔδομε τὸ βοτίον τοῦ φυσικοῦ νόμου· ὡς δὲ εἰτε στος διὰ τὴν ράθυμίαν ὑμῶν εὐρίσκεται, πνευματικὸν δεῖν οὖν οἱ τρεῖς αἵτιοι μετά τίνος φυχήν, μηδὲ ὑπὸ τῆς μάχης ανθρωπίας βελτιωθεῖν, τότε δὲ εἰτε οὐκέτι κάτιται· οὐ γάρ πολλάκις ἔργα ταῖς ὑπερηφερέσις. Μηδέποτε δὲ καὶ τὰς τρεῖς καταστάσεις τῶν ἡλικιῶν· ήτοι τὸν μειρακίων, ἥτις περὶ τὰ ὄκτα λυγίζεται· τὸν ἀνδρικήν, καὶ τὸν τρίτην ἀρχεμένων πολιεῦτηκι. Οταν δὲ εἰτε τρίτηρ ἐτει, οὐ δύσκεν καρπούς, καὶ δὲ μεν ζῆσκε πρὸς τὸ περιβάλλεν τοπίον, διὰ Χριστὸν ζωτίν ἐπενηρημένοι, εἰτε φυετόμεθα, οὐκέτι εἰτε φείσεται ὑμῶν ἐπειδή προκύψει, ἵνα μὴ καταργώμεν τὸν γίγλαπτοντες. Αὕτη δὲ ἐξηγησίσις δοκεῖ μεριστέρων τῷ εοπεῖ τῷ προκειμένῳ.

VERS. 1C-17. « Docebat autem in una synagogaum Sabbatis : et ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo, eratque contracta, nec omnino poterat exigere caput : quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi : Mulier, liberata es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, et confessim erecta est, et glorificabatur Deum. Respondens autem princeps Synagogæ indignans quodSabbato sasset Jesus, dicebat turbæ : Sex dies sunt in quibus oportet operari : iniis ergo venite ut saneinimi, et non in die Sabbati. Respondens autem ad illum Dominus dixit : Hypocrita, unusquisque vestrum Sabbato nonne solvit bovem suum aut asinum a præsepi, et ducit aquatum ? Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit Satanæ ecce decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die Sabbati ? Et cum hæc diceret, catabescebant omnes adversarii ejus, et omnis populus gaudebat super universis quæ gloriose siebant ab eo. » Morbus illa mulieri diabolo afflidente accidens, sicut et Dominus dicit, quam alligavit Satanæ decem et octo annis. Nam fortassis propter peccata derelictam a Deo punivit Satanæ. Oinuia enim

τὸν ποιησαμένον καρπὸν, εἰ δὲ μήτε, τὰ δημάς ἐν τῷ ἀμπελῶνι κύτῳ, ἀλλ' ἡ τοῦ γόσμου, ἵνα μὴ καταργώμεν τὸν τοῦ ἀμπελῶνος πολυχρονῶντα βλέπων καὶ καὶ χείρων γίνεται· καὶ οὕτως εἰρηταῖς μήτε κύτος καρποφορῶν, καὶ δὲ δικῶν δυναμένην καρποφορεῖν. Εἰ δὲ τοῦ βίου, τάχις οἱ ἐκκοπέντα αἴτιοι συνανθίστων ἔρχομενοι, μεταβαλοῦσι φορήσουσι. Γρίζ δὲ ἐτη λέγεται ἔργον δεσπότης ἐπὶ τὴν συκῆν, τάχις μὲν καὶ εἶναι τοὺς δεσμένους ὑμῖν νόμους, καὶ πρὸς ὑμᾶς δὲ Κύριος· εἰσὶ δὲ οὗτοι, οἱ νομικῆς, καὶ δὲ πνευματικός. Ἐδει τὸ φυσικὸν νόμῳ πειθευμένους ὑμᾶς προγένετος φύσις κύτον διδάσκει τὸ δέον· εἰτε εἰρεν ἐν ὑμῖν τὸν φυσικὸν, ἔδομε τὸ βοτίον τοῦ φυσικοῦ νόμου· ὡς δὲ εἰτε στος διὰ τὴν ράθυμίαν ὑμῶν εὐρίσκεται, πνευματικὸν δεῖν οὖν οἱ τρεῖς αἵτιοι μετά τίνος φυχήν, μηδὲ ὑπὸ τῆς μάχης ανθρωπίας βελτιωθεῖν, τότε δὲ εἰτε οὐκέτι κάτιται· οὐ γάρ πολλάκις ἔργα ταῖς ὑπερηφερέσις. Μηδέποτε δὲ καὶ τὰς τρεῖς καταστάσεις τῶν ἡλικιῶν· ήτοι τὸν μειρακίων, ἥτις περὶ τὰ ὄκτα λυγίζεται· τὸν ἀνδρικήν, καὶ τὸν τρίτην ἀρχεμένων πολιεῦτηκι. Οταν δὲ εἰτε τρίτηρ ἐτει, οὐ δύσκεν καρπούς, καὶ δὲ μεν ζῆσκε πρὸς τὸ περιβάλλεν τοπίον, διὰ Χριστὸν ζωτίν ἐπενηρημένοι, εἰτε φυετόμεθα, οὐκέτι εἰτε φείσεται ὑμῶν ἐπειδή προκύψει, ἵνα μὴ καταργώμεν τὸν γίγλαπτοντες. Αὕτη δὲ ἐξηγησίσις δοκεῖ μεριστέρων τῷ εοπεῖ τῷ προκειμένῳ.

« Ήν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν ετοῖς Σάβδων· καὶ ιδοὺ γυνὴ ἦν εἰσθεντείς ἐπὶ δέκα καὶ ὅκτω, καὶ εἰτε καὶ μὴ δυναμένη ἀνεκόψιτη εἰς τὸ δέον αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς προσερχώντος, καὶ γύναις, ἀπολέλυ-κα τὴς ἀσθενείας σωτήρ τὰς γειράς, καὶ παραχρῆμα εἰσέβη τὸν θεόν. Ἀποκριθεὶς δὲ ἐπειδή προκύπτων, ὅτι τῷ Σαβδότιώ ἐνεργεῖ ἐλέγει τῷ ὄχλῳ· Ἐξ ὑμέρων εἰσίν, εἰ ζεσθεῖ· ἐν ταύταις οὖν ἔρχομενοι· διὰ μὴ τῇ ὑμέρῃ τοῦ Σαβδότου. Απεριθέτη Κύριος, καὶ εἰπεν· Ἐποκριτά, ἐπειδή Σαβδότι οὐ λύει τὸν βιούν αὐτούς, καὶ τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγγγάλων ποτῶν θυγατέρα ἀδράμη οὔσταν, ἐν ἑδησεν δέκα καὶ ὅκτω ἔτη, οὐκέτι εἰδει λαθῆνται τούτους τῇ ὑμέρᾳ τοῦ Σαβδότου· Καὶ κύτου, κατηγράμνοτο πάντες οἱ ἀντεῖς καὶ πά; δὲ ὄχλος ἔχειτεν ἐπὶ πάντας τοὺς γινομένους ὑπὸ αὐτοῦ. » Εἰ δὲ καὶ τὸ πάθος τοῦτο τῇ γυναικὶ συνέσθι δέ Κύριος φησιν· ἦν ἑδησεν δέ Σατανᾶς

γὰρ διὰ πτεληματά τινα ἵγκαται· Λ mala humanis corporibus Satan infert, quando ei
ὁ Θεοῦ ἐπιμωρεῖτο ὁ Σατανᾶς. Παραλ-
ι: τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι πάντων
, ὅταν ἄνωθεν πάρα Θεοῦ συγχωρη-
τὸν εἴδει ἀρχῆς αὐτὸς ἡμῖν πρόξενος ἐγε-
πεσεῖν μὲν τῆς ἀρθροίσας, ἥφ' οὐ
οσερῷ δὲ σώματι καὶ παθῶν δεκτιῶν
τούς δερματίνους γὰρ χιτῶνας τούτο
τις. Οἱ μέντοι Κύριος θεοτρεποτάτη
ουσίας γεμούσῃ τῆς γραναικὸς ταῦτης
ἰσχύει. Ἐπιτιθησι δὲ καὶ τὰς χειράς
Ἄθωμεν, διτὶ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν τε
ἡ ἀγία πεφόρηκε σάρξ· ίδια γὰρ ήν
ἢ ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν δύναμιν κατα-
διούποστάτως κεχωρισμένου, καθά δὴ
διστοσεῖται δοκεῖ. Ή μὲν οὖν ἀγαθότης
οικύτη, καὶ οὕτω τὸ οίκετον πλάσμα
δὲ εἴδει ἀρχῆς τὴν γυναικά δεσμήσας
θόμενος τῇ ταύτῃ λύσει, οὐα θέλων ἐπὶ^B
χειρίσθαι αὐτήν, δεσμεῖ τὸν ἀρχισυνάγω-
νη, καὶ διὰ τοῦ στόματος τούτου ἐπ-
βραστι· οὕτω, ἕρξ πανταχοῦ τοὺς καλοὺς
ἰγνακτεῖσι οὖν διτὶ ἐν Σαδδάτῳ ἡ θερζ-
δὸν ὁ Κύριος χριεστάτικρ ὑποδείγματι
ζώων ἐλέγχει· οὗτον οὐ μόνος αὐτὸς
λόγοις, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἀν-
Ἰησοῦ ἀπὸ τῶν λόγων κατησχύνοντο.
ν ἀνότον τὸ κωλύειν θεραπευθῆνα^C
Σαδδάτῳ, διὰ τὴν ἀγρίαν δῆθεν τὴν
οὐ τῷ Καθεδάτῳ προστεταγμένην. Οἱ
κείμενοι τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῶν λόγων κατ-
τὶ δὲ δύλοις ἔχαιρον ἐπὶ τοὺς ἔργοις, ὡς
τοῖς ἔργοις οὐκ ἔχαιρον, ἀλλ' ἔξτηκοντο
τοὺς τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ τοῦ δύλου
νοι ἐκ τῶν σημείων, ἔχαιρον, λέσσω,
Ταῦτα δὲ μοι λάμβανε τὰ θεύματά καὶ
ἀνθρώπον· συγκύπτει γὰρ ἡ ψυχὴ,
γηίνεις μόνας φροντίδας νεύη, καὶ
ν ἡ θεῖον φρντάζηται· διὸ καὶ ὀκτὼ
οσεῖν λέγεται. Ὄταν γὰρ τις περὶ τὴν
ἐντολῶν τοῦ θεοῦ νόμου, αἰτινές εἰσι
οἱ τὴν ἀλπίδας τοῦ ὄγδουον αἰῶνος ἀσθενῆ,
ῳ ἔτη συγκύπτειν λέγεται· ἡ οὐχ ὁ τῇ
ννε, καὶ ἀμερτάνων δεῖ τὰς τε ἐντο-
τὸν μέλλοντα αἰῶνας οὐ προσδέχεται;
εὶς Σαδδάτῳ καὶ Συνχρηγῆ θεραπεύει
ψυχήν. Ὄταν γὰρ συνχρηγῇ τις ἐν
τοῖς ἔξομολογίσεως λογιομούς· ἰουδάς
γηίσις λέγεται· καὶ Σαδδάτον σχοῖη,
οἵσις ἀπὸ τῶν κακῶν, τότε θεραπεύει
οῖσι, οὐ λόγῳ μόνῳ λέγων αὐτῷ Ἀπολέ-
ενεῖται σου, ἀλλὰ καὶ τὰς χειράς ἐπιθεῖς δεῖ
εἰς τῆς ἀρετῆς ἔργα δέξασθαι, καὶ μὴ διὰ λόγου μόνου καὶ κατηγήσεως τὴν θεραπείαν λαβεῖν
εἰσθῆναι.

ἢ, Τίνι δύοις ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ,
ώσω αὐτήν; Ὁμοία ἔστι κόκκῳ σινά-
νῳ ἀνθρώπος ἔσται εἰς κῆπον ἔχοντο,
καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγχ, καὶ τὰ
οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις

VERS. 18-22. « Dicebat ergo : Cui simile est
regnum Dei? et cui simile faciam illud? Simile est
grano sinapi quod acceptum homo misit in hortum
suum, et crevit, et evasit in arborem magnam, et
volucres 388 cœli nidulabantur in ramis ejus. Et

iterum dixit : Cui simile faciam regnum Dei ? Si-
mile est fermento, quod acceptum mulier abscondit
in farinæ sata tria, donec fermentetur totum. Et
ibat per civitates et castella docens, et iter faciens
Hierosolymam. • Grano sinapi comparat regnum
Dei. Regnum autem Dei prædicatio est, et verbum
Dei. Per prædicationem enim regnavit in animabus
hominum. Enimvero sicut sinapi videtur quidem
parvum esse, multam autem habet virtutem, i. a
et sermo Evangelii contemnitur quidem a multis,
et apparet esse stultitia : cum vero illi, humio
suscepit, et miserit in hortum suæ animæ, arbo-
rem magnam facit, ita ut et ramos dilatet, ac vo-
latilia cœli, hoc est, homines qui in sublime volare
nituntur. nidos habeant in ramis. Qui enim super-
gressi sunt terrestria, in ramis prædicationis, hec
est, dilatatis sententiis quiescent ; ut exempli gra-
tia quid dicam : Granum sumpsit Paulus, parvam
Ananiæ ⁶² instructionem, sed plantatum hoc gra-
num in horto ejus pingui, ramos fecit, multas, in-
quam, et bonas doctrinas ac epistolas, in quibus
nidulabantur non solum hi qui tunc sublimes mente
et sapientia, uti Corinthii, Dionysius, Hierotheus
et alii plurimi, sed et qui reliquis temporibus.
Potest per granum sinapis intelligi et Dominus
ipse, vilis enim videbatur, nam fabri filius, et pau-
perimus. At ubi cecidit in cor terræ, cum moriuerus
esset, et sepultus in horto, ramos pulchros apo-
stolos fecit, in quibus quiescunt omnes qui i. rius
agitabantur et vexabantur a spiritu erroris, nempe
gentiles ; qui comparabantur volatilibus, propter
mentem facile mobilem, et illusioni obnoxiam,
magnæque levitatis. Tales enim sunt omnes qui i
errant, volatilibus cœli, hoc est aeris, assimilati.
Iterum assimilatur fermento divinus sermo, quod
sumptum mulier, hoc est humana natura, ocul-
tavit in farinæ sata tria, hoc est, in corpus, spiri-
tum, et animam, ita ut illi sanctificentur, sicut
dicit beatus Paulus, siisque una contemplatio
communione cum Spiritu sancto. Intellige autem
per mulierem animam : sata vero tria tres parles
ejus, rationalem, concupiscibilem, et irascibilem.
Si quis igitur in tribus illis partibus sermonem Dei
occultarit, faciet illam totam spiritualem, ita ut
rationalis non labatur in doctrinis, neque irascibilis
et concupiscibilis absque ratione ferantur, sed fer-
mententur et assimilentur sermoni Dei Perambula-
bat vero Jesus per pagos et civitates docens. Neque
ita in parva venit oppida et pagos, ut magnas civitates
negigeret : id quod facit qui volunt simpliciores
decipere, neque ita venit in civitates, ³⁸⁹ ut ostend-
tor et gloriatus parvas negligens : sed ut com-
munis Dominus, imo ut pater qui omnium curam
agit, ubique circuit. Nunquid autem ita transit per
externas civitates, in quibus non tot erant legispre-
riti : a Jerusalem autem fugit, utpote formidans
rehendi a legisperitis, vel suspicans ne ab eis
A εὐτοῦ. Πάλιν εἶπε · Τίνι δμειώσω τῷ θεῷ ; Όμοίς ἐστὶ ζύμη, ἢν λαβῶσται
εἰς ἀλέρου σταχτή τρία, ἵνα οὐκ ἄριστος
διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ λόφους
πορείαν πιειώμενος εἰς Ἱερουσαλήμ. Ι
νάπιας παραβάλλει τὴν βασιλείαν τῷ
λείποντι θεοῦ δὲ λόγος καὶ τὸ κήρυγμα
κηρύγματος ἰδεῖται εἰς τὸν πορείαν
πάντων. Μετέπειτα οὐν τὸ σύνηπει δοκεῖ μητι
πολλὴν δὲ τὴν δύναμιν έχει, οὐταν
Εὐαγγελίου καταφρονεῖται μὲν τοῦ
δοκεῖ μεριά εἶναι, λαβῶν δὲ εἰς τὸν
βαθὺν εἰς κῆπον αὐτοῦ, ηγεμονεῖ
δένδρον μέγα ποιεῖ, δῶστε κλάδους εἰς
καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, διπέρ
οὐφηλάς θέλοντας πάτεσθαι ἀνθρώπους,
εἰς τούτοις τοῖς κλάδοις. Οἱ γάρ τοι γι-
κείμενοι, ἐν τοῖς κλάδοις τοῦ κηρύγματος
ἡ πλωμένοις νοίμασιν ἔνταξιν : οὐτοί¹
κόκκον Θαύμα δὲ Παύλος, τὴν μικρὴν αὐ-
τούς κατίχησιν · ἀλλὰ φυτεύσας τοῦτον τὸν πο-
πίον αὐτοῦ κήπῳ, κλάδους ἐποίει, καὶ
φημι, καὶ καλές διδούσαται, καὶ ἐπειδή²
κατεσκήνουν οὐ μόνον οἱ τότε οὐφηλοὶ εἰς
καὶ σοφίαν, οἵτοι οἱ Εορίθιοι, διανοι-
ρθεοί καὶ ἄλλοι πλειστοί, ἀλλὰ καὶ εἴς
καρπούς Δύναται κόκκος σινάπεως νοίμη ε-
τος δὲ Κύριος, εὐτελής μὲν τὸ χρώμαν·
γάρ οὐδὲ, καὶ πεντάτοκος πεσῶν δὲ εἰς τὴν
γῆς διὰ τοῦ νεκρωθῆναι, καὶ ἐν τῷ πορείᾳ
κλάδου, ὥραίνος τούς ἀποστόλους; Ιδεῖ
ἐκπαντάσθαι πάντες οἱ πράγματα
παντὶ πνεύματι τῆς πλάντης, οἷον οἱ οὐ-
τεινοὶ παραβάλλομενοι διὰ τὸ τοῦ λορ-
ρίγωγον καὶ εὔεξηπάττετον, καὶ πολὺς αὐ-
ράτητος. Τοιούτοις γάρ πάντες οἱ πλάνται
νοῦς τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστι τοῦ αἵρετος καθ-
λιν ἐσικε ζύμη ὁ θεός; λόγος, ἢν οὐτε
τουτέστιν ἡ ἀνθρωπεία φύσις, ἔκρη-
σάται τρία, τουτέστιν εἰς τὸν πόλεμον;
Παύλος, καὶ γενέσθαι ἐν φύραμα τῷ πορείᾳ
Πνεύματος κοινωνίᾳ. Νοήσας δὲ ἐν γυναικείω
εὐτοῦ δὲ τρία τὸ τριμερὲς αὐτῆς λόγον,
καὶ ἐπιθυμητικόν. Εἰ οὖν τις ἐν τῷ πορείᾳ
κατακρύψει τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ποτίσται
πνευματικόν, δύστε μήτε τὸ λορρίγωγον δι-
μάτι σφάλλεσθαι, μήτε θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν
φέρεσθαι, ἀλλὰ ζύμωθῆναι, καὶ ἐσμοιδεῖ
λόγοφ τοῦ θεοῦ. Διεπορεύετο δὲ ὁ Ἰησοῦς
λεις καὶ κώμας διδάσκων · οὔτε γάρ τον πο-
πέβικινεν, οἴτι καὶ κώμας, τὸν δὲ πολεμον
διπερ ποιούσιν οἱ τούς ἀφελεστέρων ἔπειται
λομένοι, οὔτε τῶν πόλεων ἐπιθείνων ὡς εἰ-
καὶ φίλος δόξεις, τῶν μικρῶν ἡμέλει, ἀλλ
δεσπότης, μᾶλλον δὲ πατήρ πάντων πρό-
πανταχοῦ περιήει. Αἱρ οὖν τὰς μὲν ἐν

iv αἰ; οὐ τοσούτοις ἤσαν νομοκαθετές, Α occidatur? Non est hoc dicendum, sed et iter, in-
ισχλήμ ἀπειδόρασκεν, ἄτε δεδιώκεις τοὺς quit, faciens in Hierosolymam. Ubi enim plures
μηρυκῶν ὑλεγχους, ή τὸν ἐκ τούτων αερολαν, eo magis festinat medicus.
μενος ; Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ πορείαν, φησι, ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἰνθι γὰρ πλεῖσμα
ιετος μᾶλλον εἰσιθετών διατρέψει.

τις αὐτῷ¹ Κύριε, εἰ δὲ λίγοι οἱ σωκόμετε πρὸς αὐτούς· Ἀγωνίζεσθε εἰσαλθεῖν διὰ Ιητοῦ, διε τολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν οὐκ ισχύουσιν. Ἀφ' οὐδ' ἐγερθῆ διεκάλι ποκαλεῖσθη τὴν θύραν, καὶ ἀρησθεῖσιν καὶ χρούειν τὴν θύραν, λέγοντες Κύ-
κλοιξ, ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς ἔρει ὑμῖν
εἰς πόθεν ἔστε· τότε ἄρκεσθε λέγειν·
ώπιόν σου, καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς
ὑπὸ εἰδῆσκας. Καὶ ἔρει, Λέγω ὑμῖν, οὐκ
θεντες εἰστὲ, ἀπόστητε ἀπ' ἑμού πάντες οἱ
κοίκιας. Εκεῖ ἔσται δὲ κλευθόριον, καὶ δὲ
οὐδόντων· διτενὸν δῆψηθε 'Αβραάμ, καὶ
Ισκωδόν, καὶ πάντες τοὺς προφήτας ἐν
τοῦ Θεοῦ. ὅμαξ δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω
ἀπὸ Ἀνατολῶν καὶ Δυτιῶν, καὶ ἀπὸ
Ἰου, καὶ ἀνακλιθσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ
οἱ λόδοι εἰσὶν ἵσχυτοι οἱ ἔσονται πρω-
πρώτοι οἱ ἔσονται ἵσχυτοι. » Οὐλίγοι οἱ
τοῦ μὴ ἐγγραφέν πολλοὺς δέξανται τὴν
οὖν δὲ οἰκοδεσπότης δὲ Κύριος, συγκρ-
ντες ἀνθρώπους εἰς ἔστιασιν, καὶ ἀπό-
ιδεπανήτων ἀγεθῶν² δοσοὶ μὲν οἱ σπου-
διὶ τῆς τοῦ ἀρέτου ὥρας σπουδάζουσιν
σοι δὲ νωθρέστεροι, καὶ μετὰ τὴν τοῦ
ἐρχόμενοι, ἀπονειλονται. Τίς δέ τι ὥρα
ἡ δὲ παρὰν βίος; Οὗτος γάρ δυτιῶς δ
ν εἰς τὴν πρὸς δὲ ἐστιαθῆναι πνευμα-
τικόν. Ἀφ' οὐ τοίνυν ἐγερθῆ δὲ οἰκοδε-
σπότιν, εἰς κρίσιν ἐξαναστῆ, καὶ ἀπο-
ύρχαν, τὴν τῆς ἀρετῆς, φημι, δόδον, ήτις
εἰθεν ἀποβίωσιν οὐδὲ διδύεται· ἐν τῷ
οὐδὲν διδύεται ἡ τῆς ἀρετῆς δόδος· ἀρ-
τοὶ ἀμελέστερον ἐνταῖθα ζήσαντες κρού-
τοτε γάρ δὴ τότε διὰ τῆς ἀνοντίου
τῆς ἀρετῆς οὐδὸν ἀναζητοῦσι· λόγιες
τισι κρότοις καὶ κτύποις ἀνακλαλούμενοι
ἴργων ἀπίντων. Οὐ δὲ οἰκοδεσπότης ξῆται,
ιείσας, προσποιεῖται μηδὲ εἰδέντει πό-
ιστως, εἰσὶ μὲν γάρ ἐκ τοῦ διαβόλου, δ
ε δυτικὲς τύποι γινώσκει. Τὸ δὲ, Ἐφάγο-
μεν ἐνώπιόν σου, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις
, καὶ ὑπλῶς μὲν οὕτως πρὸς τοὺς
γεται· καὶ γάρ εἰς αὐτὸν δὲ Χριστὸς
καὶ τύπος συνήσθει καὶ συνέπινε.
ἰ οὐκοντέρευν δύνεται νονθῆναι τὸ, Ἐν-
άγομεν καὶ ἐπίομεν· τὴν γὰρ νομικὴν
ρεταν, καὶ προσκομίζοντες τῷ Θεῷ τὰς
τίτσις, ήσθιον καὶ ηὐθράνιοντο, ἡκροῶντο
μν βίβλων ἐν ταῖς συναργυρίαις. Πάντις
καὶ διὰ τῶν προφητῶν ἐδιδάσκειν· οὐ
οἱ προφῆται προετίθεσαν, ἀλλὰ τὰ τοῦ
τοῦ, διὸ καὶ Θεόν, Τάδε λέγει Κύριος.
τοτε 'Ιουδαίοις εἰς δικαιωσιν ἡ δι' εἰ-

Vers. 23-30. «Ait autem illi quidam : Domine, an pauci sunt qui salutem consequuntur? Ille vero dixit ad illos: Contendite intrare per angustum portam, quia multi, dico vobis, querent intrare, et non poterunt. Cum autem experrectus fuerit paterfamilias, et clauerit ostium, et coeperitis foris stare, et pulsare ostium, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis: et respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis: tunc incipietis dicere: Edimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. Et dicet: Dico vobis, nescio vos unde sitis. Discedite a me, omnes qui patratim iniuriam. Ibi erit fletus, et stridor dentium, cum videbitis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente et Occidente, et Aquilone et Austro, et accumbent in regno Dei. Et ecce sunt postremi, qui erunt primi: et sunt primi, qui erunt postremi. » Pauci sunt qui salvantur, eo quod augusta via multos non recipiat. Est autem Dominus paterfamilias, qui convocat omnes homines ad prandium et fruitionem aeternorum bonorum. Omnes itaque virtute praediti usque ad prandii tempus studuerunt intrare: omnes autem desidiosi et ignavi, qui post tempus prandii venerunt, excluduntur. Hora autem prandii praesens vita est. Hoc enim tempus utique prandium et, quo preparamur ut spirituali convivio excipiatur. Cum autem expergesfactus fuerit paterfamilias, hoc est, ad judicium surrexerit, ac clauerit januam, virtutis dico viam, quam ingredi non possumus postquam hinc emigraverimus: quando enim in vita sumus, iniri potest via virtutis: incipiunt quidem tunc hi qui negligentius in hac vita vixerint, pulsare januam, tunc, inquam, tunc per inutilem poenitentiam virtutis viam requirunt, nudis verbis quasi pulsationibus et strepitibus quibusdam revocantes illam, operibus tamen carentes. Pater vero familias cum eos juste excluserit, dissimulat scire unde sint, et merito: sunt enim ex diabolo: Dominus autem cognoscit suos. Hoc autem quod dicit: Comedimus et bibimus coram te, et in plateis nostris docuisti: simpliciter quidem ad Israelitas dicitur. Etenim Dominus ex 390 ipsis natus est secundum carnem, et cum eis comedit ac bibit. Et potest etiam sublimius intelligi: Coram te comedimus et bibimus. Legalem enim perficientes cultum, et offerentes Deo cruenta sacrificia, comedebunt et laetati sunt: audierunt autem divinos libros in synagogis. Omnino enim et per prophetas Dominum docuit. Neque enim prophetae sua ipsorum dicta proferebant, sed divina praedicabant: quapropter et dicebant: Haec dicit Dominus. Non igitur sufficiebat Iudeis ad justificationem cultus ille per sanguinis effusionem, non accedente fide, qua justificat

impium. Et meis quoque Christianis quidem, vitæ A μάτων λατρείᾳ, μὴ προσηκμένοις τὰς δικαιούσαν τὸν ἀπεβῆ. Καὶ τοῖς κατ' ἡμῖνοις μὲν, ἀμελέσι δὲ τὴν ζωὴν, ἀρμόσται οὐχὶ καὶ θιαστὲς τρώγομεν τὸ θεῖον πᾶν νομεν τὸ αἷμα τοῦ Θεοῦ ἐνώπιον τοῖς στιν τῇ μυστικῇ τραπέῃ προσέντες, οὐκ ταῖς πλατείαις ψιχαῖς ἡμῶν ὁ Κύριος; δὲν δρελος, εἰ ἀλροστάτη τοῦ θείου νόμος καὶ οὐ ποιητεί τούντιον μὲν οὖν μᾶλλον θεάζων ψιχάνων ὑπόθεσιν ἡμῖν ἡ ἀκρίσια, ή τῶν θείων ἀγιασμάτων μετάλλψις εἰς πιστεῖται. Πιστεύρησον δὲ διε τὸν ἀπόδημον νοι, ὃν ἐν ταῖς πλατείαις διδάσκει ὁ Κύριος διδάσκοντες αὐτὸν ἔχομεν οὐκ ἐν πλατείαις σταντες καὶ τελιμμέναις καὶ κατανεύοντες, οὐκ ἀπόδημοι ἐσόμεθα. Τὸ δὲ έπειτα κλυτήδος, δικαιοσύνης 'Αδράμη, καὶ Ἰησοῦς, ἀρμόσται μὲν καὶ τοῦ 'Ιερερήπτης ταῦτα διελέγετο, καὶ ἔτι τοῖς κατά πλατείας οἱ γάρ 'Ιερούλοι τούτῳ μάλιστα διδάσκονται, διε οὐλοι μὲν οἱ ἔξι θυνῶν ἀντεπόντοι 'Αδράμη καὶ τῶν πατέρων, εἴτε δὲ Κύριοι ἀρμόσται δὲ καὶ ἡμῖν τοῖς μὴ ἀκόλουθοι πράτισται καὶ ἡμετέρας γάρ ἐη τῷ νόμῳ τοις χωρίμενοι, εἴτε δικαὶ τῆς περιστάσεως πατούντες αὐτὸν, πρῶτοι μὲν τῷ δοκεῖν ἐστι, πιθαίνοντες ἐκ σπεργάνων αὔτων τὸν λόρτον φρέσκωντες, ἵσχατοι δὲ ἐσόμεθα θυνικῶν τυχόν προτιμηθέντων, τῶν πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου πατεῖ καὶ ἀρεστῶς τῷ θεῷ διχυρίσιν τὸν ὄλιγον τῆς ζωῆς γρόνον.

VERS. 31-33 « Eodem die accesserunt quidam C Pharisæorum dicentes illi : Exi, et vade hinc:quia Herodes vult te occidere. Et ait illis : Ite, et dicite vulpi huic:Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodie, et cras, et tertia die consummior. Verum tamen oportet me hodie et cras et proximo die proficiisci, quia fieri non potest ut propheta pereat extra Jerusalem.» Invidia tabescebant maledicti Judæi et Dominum terrere nituntur, et minantem ei faciunt Herodem; nolebant enim eum videre facientem miracula ne multitudine miraculorum turbas sibi conciliaret, et virtute verbi ad se alliceret. Prætexunt igitur Herodem, et singunt sibi Salvatoris curam esse. Ipse δοθεὶς autem corda illorum sciens mansuetus et adumbratus pro more suo eis respondet : Dicite vulpi huic. Et visuletur quidem Herodem appellare D vulpem, sed Pharisæos notat, si quis diligenter consideret Non enim dixit, vulpi illi, sed huic, media quadam voce usus, idque scilicet. Si vulgariter numero dicens vulpem, Herodem illos suspicari fecit:dicendo autem, huic, quod est pronomen demonstrativum, insinuavit istos ipsos esse dolosos illos. Et profecto Pharisæi præ se ferebant malignos versipellesque vulpiūm mores. Vide autem, oro, quomodo malitia eorum respondebat. Quia enim illi propter sanitates invidabant, et inculcabant metuere ex Herode, idcirco ipse id quod sciebat illis potissimum dolere, dicit:Ecce enim ego, inquit, sanitates perficio, et dæmonia ejicio. Nam, sicut prædictum est, propriea inimicabunt eum, ut ne miraculis os-

την τὸν τύπον τῇ ημέρᾳ προστηλθίν τις θελέγοντες αὐτῷ. Ἐξελθε, καὶ πορεύουσαν Ἡρώδης θάλει σε ἀποκτείνει. Εἰ τοις πορεύονταις εἴπετε τῇ ἀλώπεκι ταῦτα, καὶ διημόνια, καὶ ιάσεις ἐπιτελῶ σύμφρον καὶ τῇ τρίτῃ τελειούμενοι. Πλὴν δει μη προσεύριον καὶ τῇ ἔχομένη πορεύεσθαι, οὐ μέτα προφῆτην ἀπολέσθει ἔξω Ιερουσαλήμ, οὐδὲ τηκόμενοι οἱ κατέρρωτοι Φαρισαῖοι, οὐδὲ τοὺς Κύριους καὶ τὸν Ἡρώδην οὐ γάρ ηθελον αὐτὸν δράν θεκματούσαν τῷ τού λόρτου δινάμει διδάσκων ίστρον, οὐδὲ τὸν Σωτῆρος σχηματίζονται. Ιεράδον τὰς καρδίας αὐτῶν, πράως πάντας σμένων, οὐδὲ θύεις αὐτῷ, ἀποκρίνεται εἰπεῖν, Εἴπετε τῇ ἀλώπεκι ταῦτα· καὶ οὐαὶ τοις πεκτὸν τὸν Ἡρώδην ὀνομάζειν, τοὺς φρεατούλον, εἰ τις ἀκριβῶς τυποῖ· Οἱ γάρ οἱ ἀλώπεκι ἐκείνη, ἀλλὰ ταῦτη, μάστη, πάντα φωνή, καὶ γε εὐφωνία. Διὸ μὲν γάρ τοι ταῦτα ἀλώπεκι, τὸν Ἡρώδην δέδωκεν ἐκείνος οὐδὲ τοῦ δεικτικῶν φάναι ταῦτη, εἰτα τούς δολεροὺς ήνταστο· τῷ οὖτι γάρ τοῦτος πανεύργον καὶ δύστροπον οἱ Φαρισαῖοι κνυτο. Ορά δέ μοι πώς πρὸς τὴν πακούρη ἀποκρίνεται αὐτοῖς. Επει γάρ ἐκεῖνοι οὐδὲ θυνούσι τὸν ἐκ τοῦ Ἡρώδου φέρον εἰπεῖται. Ήτερος ηπιστάτο λυπετεν ἐκείνοις, τῷ

ρησιν, ἐπιτελῶ ίσσεις, καὶ δικιμόνις ἐκ-
γάρ προείρηται, διὰ τοῦτο ἐδίωκον αὐτὸν,
τῶν παραδέξιων ἐπιδεῖξει χράμενος σα-
ώς εἰς τὸ πιστεύειν αὐτῷ. Τὸ δὲ, σῆμε-
ιον, πλειόνων ἡμέρας δηλοῖ. "Οὐτεπέρ οὖν
ἴθισμεν ἐν τῇ συνίθεσι διμιλίσῃ λέγειν,
ἢ αὔριον γίνεται τόδε, οὐ πάντας τοσού-
στι τὸ ἔργον περικλείοντες, ἀλλὰ τὸ τα-
σθι δηλοῦντες. Οὗτος οὖν καὶ δὲ Χριστὸς
ἀστεῖς ἐπιτελῶ σήμερον, καὶ αὔριον, καὶ
μέρας τελειώμει, οὐ πάντας τούτο ἐδίωκ-
τη τρίτη ἡμέρα ἀναγκαῖως τελειωθῆναι.
τόρμως τὸν θένατον αὐτοῦ γε / ήσθει δη-
ει με σήμερον καὶ αὔριον, τουτέστι χρό-
νοσμετναι ἑντεῦθε θυματαυργοῦντα, καὶ
πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ· ἔκειτο γάρ
αὐτῷ τὸ πάθος. "Ἐπειδὴ γάρ ἔκειτο Ἰε-
Ἵελθε, ὅτι Ἡρώδης μέλλει σε φονεύειν,
ιεἴδη δὲ τχύτα ἔλεγον, ἐκείνης γάρ Ἡρώ-
δεκνυσιν αὐτοῖς, ὅτι καὶ πολλὰ βουλευ-
δη οὐχ ἔσται αὐτὸν ἀνελεῖν· οὐ γάρ ἐν
λλ᾽ ἐν Ἱερουσαλήμ προώρισται κύτῳ πα-
δὲ σοι καὶ τὸ φῆτὸν τοῦ Εὐαγγελίου εχ-
κῆμαι, μὴ νοήσῃς διτεῖ δέ με σήμερον
πορεύεσθαι, ἀλλὰ στῆθι ἔχρι τοῦ σήμερον
πορεύεσθαι εἰπὲ τὸ, τῷ ἔχομένην πο-
ον πολλάκις ἀριθμούντες εἰώθαμεν λέ-
Κυριακῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἔξερχομαι,
λων καὶ ἐν τῇ Κυριακῇ, καὶ ἐν τῇ δευτέ-
ρᾳ ἀπεριθυμένος μόνον τὰς δύο, τινα
τρίτην. Οὗτος οὖν καὶ δὲ Κύριος ἑντεῦθε
θυμόμενός φησι, Δε τι με σήμερον καὶ
τῇ τρίτῃ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ·
μοι τὸ τέλος ἀφώρισται. Καθάπέρ δὲ
ἴπομεν, οὐχὶ ὡς ἐν τρισιν ἡμέραις πε-
νε ἔκποτος ζωὴν δὲ Κύριος. τχύτα φησιν,
καὶ μὲν ἡμέρας, πλὴν οὐ πάντα μακρὸν
ὑπετηματίνει· ὥστεν γάρ τοιστάδε φησι
εὐφορθούμενος· Τί τὸν ἐμὸν μελε-
νε; Ιδού μετ' ὄλιγον τοῦτο γίνεται. "Οταν
δὲ οὐκ ἐνδέχεται ἔξω Ἱερουσαλήμ ἀπο-
φύγειν, μὴ νόμιζε βίζεν ἐναγκαστικὴν
πάγεσθαι εἰς τὸ τοικύτα δρόμον, ἐκ τοῦ τὰ
φρειν, ἀλλὰ τῇ μικρῷ αὐτῶν προαιρέ-
σῃς λέγεσθαι τούτο· ὁσπερ ἐν εἰ ληστὴν
οὐτέτετο, ἐδοστετεῦντα εἶποιέν τις, Οὐκ
ιν δόδον ταῦτην, εὐ η δὲ ληστὴς τοὺς ὁδεύον-
τι, καθηράν αἰμάτων εἶναι· πάντες εἰ γάρ
τοῦ ληστοῦ τὸ ακόλουθον φησιν. Οὗτος οὖν καὶ τῇ
ἔων, οὐκ ἐνεδέχετο ἐν ἀλλῷ χωρίῳ, η πάτιτας ἐν τῷ τῶν ληστῶν, ἀπολέσθαι τὸν τῶν προφῆτῶν
ἐνεθισθέντες γάρ τοῖς κίμωσι τῶν δούλων, καὶ τὸν κύριον ἀποκτεγοῦσι.
χλήμ, Ἱερουσαλήμ, η ἀποκτείνουσα τοὺς
καὶ λιθοβολούσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς
ἴκις ἡθέλητα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, σὺ
τὸν ἐματτῆς κυστίαν ὑπὸ τὰς πτέρυγας,
ιλήσσετε; Ιδού ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἰκος ὑμῶν
ην λέγω ὑμῖν, οὐ μή με ἰδῆτε ἡδη, ἔχρις
Εὐλογημένος ὁ ἐργάμενος ἐν ὄνομάτι
Τῷ διπλασισμῷ τοῦ ὄνομάτος δείκνυσι

A tensis multos ad credendum sibi alliceret. Hodie
vero et cras plures dies significat: quemadmodum et
nos familiari sermone consuevimus dicere: Hodie et
cras fiet hoc: non omnino intra tam breve temporis
intervallum rem circumscibentes, sed statim fieri
significantes, ita etiam Christus, dicens: Sanitates
perficio hodie et cras, et tertio die consummabo: non
omnino significare voluit quod tertio die necessario
sit consummandus, sed brevi mortem suam futuram
declarat. Verumtamen oportet me hodie et cras, hoc
est aliquo tempore, manere hoc loco, et operari mi-
racula, et sequenti in Jerusalem profici: illic
enim elegi mortem. Quia enim illi dicebant ei:
Egredere, quia Herodes te occisurus est. In Galilaea
autem hæc dicebant, cui præserat Herodes:
monstrat eis, etiamsi plurimum vellet, non posse
ab illo se interimi: nou enim in Galilaea, sed Je-
rusalem præfinitum erat Christum esse passu-
rum. Et ut tibi Evangelii dictum manifestius ex-
ponam, cum legeris, hodie et cras, punctum fa-
cito, et tunc dic, proximo die proficiisci: quomodo
numerantes sæpe dicere consuevimus: Ego Domi-
nico secundo et tertio die egredior: non quod
egressurus sim Dominico et secundo, sed soluin
duos illos dies enumeramus, ut manifestemus diem
tertium. Ita sane et Dominus hoc loco prius enu-
merans, inquit: Oportet me hodie et cras, deinde
tertio proficiisci in Jerusalem: illic enim finis meus.
Sicut autem supra diximus, non quod tribus diebus
vitam suam circumscribat, sed pluribus quidem
diebus, verumtamen non valde longo tempore se
mansurum significat: quasi hæc dicat ad eos qui
sibi invidebant: Quid meam meditamini mortem?
ecce paulo post ipsa instabit. Cum vero audis quod
fieri non possit extra 392 Jerusalem perire pro-
phetam, ne putes Judæos vi quadam ac necessi-
tate ad hoc faciendum compelli, sed scias consentanea-
ne ad sanguinariam illorum voluntatem istud dici:
ut si quis videns crudelissimum maximeque sangu-
narium latronem vias obsidere, diceret: Fieri non
potest, viam hanc in qua latro prætereuntibus in-
sidiatur, a sanguine puram esse. Omnino enim hoc
loco quod consentaneum est ad opera latronum,
dicit. Sic igitur et in Hierosolyma, quam occuparunt
latrones Pharisæi et Scribæ, fieri non potest in alio
loco quam in illo in quo sunt latrones, perire pro-
phetarum Dominum: assueti enim effundere servo-
rum sanguinem, etiam Dominum ipsum occident.
VERS. 34, 35. «Jerusalem, Jerusalem, quæ occidit
prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te, quo-
ties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis-
nidum suum sub pennis, et noluitis? Ecce relin-
quitur vobis dominus vestra deserta. Dico autem vobis
quod non videbitis me, donec venerit tempus cum
dicatis: Benedictus qui veuit in nomine Domini. •
Duplicatione nominis ostendit amorem quem erga

nes illos habet Dominus. Quemudmodum enim amator quis ab amica contemptus, ita revocat adulteram Synagogam. Ostendit item suam misericordiam, quod sæpenumero voluerit congregare illos: et illorum significat arrogantium, dicendo, Quia noluitis, relinquo vos postea. In tantum enim odio habui malitiam vestram, ut neque templum domum meam esse dicam, sed domum vestram. Nam quandiu vitam vestram bene gerebatis, et templum meum erat: quia autem illud contaminasti, et negotiationis domum, et speluncam latronum fecisti, variisque negotiationibus et avaris vestris studiis vicissim vos extinguisti (negotiatione enim latrociniuum est, supplantans fratres, et rapiens quæ illorum: id quod et latrones faciunt: invadunt enim viatores, ut illorum bona rapiant), et quoniam speluncam latronum templum fecisti per negotiationum speciem quas in ipso orationis loco faciebas: non ultra mea erit domus, sed vestra. Non solum autem templum intelligas domum, sed et omnem generationem Judæorum. Solet enim Scriptura et genus domum appellare, ut: « Domus Levi, benedicite Dominum ».⁶³ Et hoc loco potest intelligi, Domus vestra relinquitur, hoc est, genus vestrum relinquitur a me: sicut et per prophetam alibi dicit, Dereliqui domum meam, hereditatem meam reliqui. Domum enim illic dicit Israelitas. Ostendit autem quod et ante hoc ipse eos conservavit, et ab inimicis liberarit. Denique dicens: Non me videbitis donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini: secundum significat 393 adventum; involuntarii enim tunc constitebuntur et Salvatorem et Dominum, quando ipsi nulli inde utilitas evenient. Quid igitur? Non viderunt illum a quo tempore hæc dixit? Utique. Dicens enim: Non me videbitis ex illo tempore, non horam quæ tunc erat significat, sed tempus quod post crucem: sicut si dixisset: A tempore quo me crucifixeritis, non ultra me videbitis, donec redeam.

CAPUT XIV.

De hydropico. Quod non licet umbire primos accubitus. Quod deceat magis vocare ad cœnam pauperes quam amicos. De vocalis ut cœnam. Parabola de ædificio turris.

VERS. 1-6. « Et factum est cum introiret in dominum cuiusdam principis Pharisæorum Sabbato ad capiendum cibum, et ipsi observabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Jesus dixit ad legisperitos et Pharisæos, dicens: Num licet Sabbato sanare? At illi lacuerunt. Ipse vero apprehensum sūnavit eum, ac dimisit. Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum assinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum in die Sabbati? Et non poterant ad hæc respondere illi. » Dominus satis sciens Pharisæorum morositatem, ingreditur in eorum domos. Curæ

A τὸν στοργὴν, ἵνα ἔχει πάρι αὐτοὺς ὁ Ιησοῦς, γάρ τις ἀριστῆς παρὰ τῆς ἀραιότερης μενος, οὕτως ἀνακαλεῖται τὴν μοιχείαν δεῖχνος: δέ καὶ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν λάχις ἡθελησεν ἐπισυναγαγεῖν αὐτούς, εἴναις ἀπόνοις σημαζίνει, ἐν τῷ εἰπεῖν, ὃς σατε· ἀρίθμηι λοιπὸν ὑμᾶς. Τοσούτους τὴν πονηρίαν ὑμῶν, διστε αὐτὸν τὸν ναὸν μου εἴναι, ἀλλ' οἶκον ὑμῶν· Ἐχρι γάρ οὐδὲν ἡ ἀρετὴ, καὶ οὐ ναὸς ἐμὸς ἡ θεοὶ οὐδὲν εἰμίνατε, καὶ θυμόροιον καὶ σπῆλαιον οὐ ποιήκατε ταῖς πολλαῖς καπηλείξας, καὶ μάτω τῆς γνώμης ἀλλήλους ἀποκατεῖ γάρ οἵτινις η πρεγματεία τῆς ληστείας ή τὸν ἀδελφὸν καὶ ἀρπαζούσα τὰ αἴτια ληστείας ποιούσας ταῖς αἴτιοις σηματοδότοις; γάρ τὰς ταῦς οὐδὲν τὰ σύντονα ἀφαιροῦνται· ἕπειτα σπῆλαιον ληστῶν πεποιηκατεῖ διὰ τὸ αἴτιον εἶδος, ἃς ἐν αὐτῷ τῷ τῆς προποιείστε, οὐκέτι ἡμίς οἵτινις οἶκος, ἀλλ' οὐ νοῦ δὲ τὸν νυὸν νοήσεις οἶκον, ἀλλὰ καὶ γενέαν τῶν ἰουδαίων· οἶδε γάρ οὐδὲν τὸν οἶκον ὄνομάζειν ὡς τὸ, « Οἶκος ἀστε τὸν Κύριον. » Κάνταυθα οὖν διητὸν, οἶκος ἀντὶ τοῦ τό γένος ὑμῶν ἀφίσαι οὐ καὶ διὰ τοῦ προφήτου ἀλλάχου οὐσια λέλοιπε τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκε τὸν κλῆρον οἶκον γάρ ἔκει τοὺς Ἰσραηλῖτας φοιτοῦται καὶ πρὸ τούτου αὐτοὺς ἥν δι συνέχει τῶν ἐγθρῶν ρύμενος· τὸ δὲ, Οὐδὲ μη ἂν εἴπητε, Βούλογημένος δὲργάμενος Ιησοῦ· τὴν διετέρειν σημαζίνει παρονταί, καὶ ἀκοντεῖς διολογήσουσιν αὐτὸν Σατῆριον, διετέρεις οὐδὲν δρελος. Τί οὖν; αὐτὸν ἀφ' οὗ τεῦτα εἰπε; Καὶ μάλιστα διετὸν οὐ μηδητέρα ἀπὸ τοῦ νῦν, οὐδὲ τὴν σημαντεῖται, ἀλλὰ τὸν μετά τὸν στειρόν γένεντα εἰ εἴπειν, Ἀφ' οὗ με στειρόστα, μηδῆται, ἔχρις ξὺν πάλιν Ελθω.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ τοῦ ὑδρωπικοῦ. Περὶ τοῦ μη πρωτοκλισίας. Περὶ τοῦ πτωχοῦ μη τὸ δεῖτνον καλεῖν, ή φιλούει. Περὶ μένων ἐν τῷ δείπνῳ. Περὶ οἰκοδομῆς πτεραβολῆς.

« Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἰσελθειν κατὸν εἰς τὸν ἀρχοντῶν τὸν Φαρισαίων Σαδδαῖαν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἤσχεν περιττηροῦμενοι· ίδού ἀγθρωπός· τις ην ὑδρωπικὸς ἄτερος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς· καὶ νομικῶν, λέγων· Εἰ ἔξεστι θεραπεῖα διετρέψαι; Οἱ δὲ ἤσυχοις· Καὶ ἐπιλέσμενοι τὸν δὲν, καὶ ἀτέλευτος. Καὶ ἀποκριθεὶς τοῖς· Τίνος ὑμῶν δνος ή βοῦς εἰς φράξεις οὐδὲν εἰδένεις ἀνασπάται αὐτὸν ἐν τῇ Σαδδάῖων; Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀντεπερεῖ πρὸς τοῦτα. » Εἰ καὶ ἐγίνωσκε τὸ δόσιν

Κύριος, δημαρχός εἰσίτε εἰς τοὺς οἴκους εὐ-
τοῦς γάρ φυγῶν διφρόντεις, καὶ διὰ τοῦτο
ι γάρ ἐκ λόγου καὶ διδασκαλίας, οὐ ἐκ
δεῖξεως δινατέν τὸν αὐτούς ὀφελεσθεῖ,
το. Παρελθόντος ὧν εἰς μέσον τοῦ ὄδρω-
ριος οὐ τοῦτο ἐσκόπησεν, δημαρχός μὴ σκαν-
ει, ἀλλ' ἀπώς εὐεργετήσῃ τὸν θεραπείας
εἰ γάρ ἡμᾶς, ἵνα ὀφέλεια εἰς ἀνακύπτει
μὴ φροντίζει τῶν ἀνοήτων σκανδαλι-
λέγχεις δὲ τὴν ἀφροσύνην τῶν ἀγαλαστῶν
ὑπερφέρει, Εἰ ἔξεστι τῷ Σαβ-
βαῖν, οὐδὲ ; Ἄρα γάρ οὐ προφρενῶς
τῶν ὡς ἀνοήτων; εἴγε τοῦ Θεοῦ τὸ Σάβ-
βαντος, αὐτοὶ καλύνουσιν ἀγαθοποιεῖν
αἱ παιούσιν κατὰ πάντας ἐπικατάρχοντας;
εἰ ἡ μηδὲν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιδεχομένη,
ἔνη. Ἀλλ' οὐτοὶ γε γράντες δποι φέρει
, ἡσύχασαν τότε δὴ δὲ Ἰησοῦς τὸ οἰκεῖον
ἢ τῆς ἀφῆς λέται τὸν ἀνθρώπον εἰτα
χριστούς ἀντέπει διὰ τούτου, μονονούχοι
ν αὐτοῖς. Εἰ κεκάλυκεν δὲ νόμος ἐλεεῖν
, μὴ φροντίσῃς μῶν κινδυνεύοντος ἐν
αἱ τῇ λέγων οὐοῦ; δποι οὐδὲ βοῦν ἀδοιθη-
σεις εἰ κινδυνεύεται δψει; Πῶς οὖν οὐκ
κτητεσθεῖ τὴν τοῦ ὄδρωπικοῦ θεραπείαν
; Ὅδρωπικός εστι καὶ πᾶς δς διὰ τοῦ
Ιοῦ καὶ ὑγροῦ κατὰ φυγὴν νοσήσεις δε-
Χριστοῦ, οὐδούν καὶ θεραπευθῆσεται, εἰ
ριστοῦ γένηται. Ὁ γάρ ἐμπροσθεν Θεοῦ
ἀστι, καὶ παρ' αὐτοῦ ὅρασθαι, ἀλάχιστα

ε δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν, C
ε τὰς πρωτοκλισίας ἑκατόντο, λέγων
· "Οταν κληθῆς ὑπὸ τίνος εἰς γάμον, μὴ
εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερος
γιμνός ὑπὸ αὐτοῦ, καὶ ἐθῶν ὁ σὲ καὶ αὐ-
, ἔρει σοι, Διὸς τούτου τόπον, καὶ τότε
σχύνης τὸν ἱσχατον τόπον κατέχειν ἀλλ'
, πορευθεὶς ἀνάπεσσον εἰς τὸν ἱσχατον
αν ἐλθεῖ καὶ κεκληκὼς σε, εἴπη σοι· Φύλε,
ἀνάτερον τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον
κειμένων σοι, δτε πῆς δὲ φῶν ἔστοντας
ται, καὶ δὲ ταπεινῶν ἔστοντὸν ὑψωθῆσεται. ε
ἰεπνα υοῦ Χριστοῦ ποτέ τινά εἰσιν, εἰς
γάμων, οὐκ εἰς κόρον γαστρὸς καταστέ-
γάρ, λέσσατο τὸν ὄδρωπικὸν, κοδάσκει τὸν D
δτι καλὸν τὸ ἐν Σαββάτῳ εὐεργετεῖν.
δεν αὐτούς καὶ περὶ τῆς πρωτοκλισίας
ι, λέται καὶ τοῦτο τὸ πάθος οὐκ ἀπὸ
χρόνεον προφάσεως, ἀλλ' ἀπὸ μεγάλης
εὐκτου, τῆς κενοδοξίας φημί· καὶ μή τις
ι περὶ τούτου διδασκαλεῖν μικρὸν εἶναι,
τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρεπείας· μάλιστα
δτι λατρὸν φιλάνθρωπον εἶποις ἐν, τὸν
ἐν λασθαι ἐπαγγελλόμενον, καὶ δτα τῶν
ἀξιωλογα, δακτύλου δὲ σύντριμμα ή
ει μὴ δεχόμενον θεραπεύειν. Ἔπειτα πῶς
τῆς κενοδοξίας πάδος, δ ἡνώχλεις πάντως
πρωτοκλισίας ζητοῦσιν; Ἐχρῆν οὖν, ἔχρην

A enim ei erat animarum utilitas, et propterea ingressus est Potuissent enim vel ex doctrina et sermone, vel ex ostensione miraculorum utilitatem percipisse, si quidem voluissent. Porro cum in medium venisset hydropticus, non hoc consideravit Dominus, quomodo non offendaret ipsos, sed quomodo sanaret eum qui cura sua iudicebat. Oportet enim nos ubi magna prospectat utilitas non curare insipientes qui scandalizantur. Arguit autem insipientiam eorum qui reprehensuri erant, ideoque interrogat: Licitne Sabbato sanare an non? Nonne manifeste irridet eos ut insipientes? Siquidem cum Deus Sabbatum benedixerit, ipsi benefacere prohibent in eo, et per hoc faciunt omnino maledictum? Non enim benedictus est dies in quo nihil boni fieri soleat. At cum hi scientes quo tenderet interrogatio, siluerunt, tunc Jesus quod suum erat facit, et contactu sanat hominem: deinde etiam Phariseos erubescere facit, quasi talia diceret eis: Si prohibuisset lex misereri in Sabbatho, non curat tibi fuissest si filius tuus periclitatus fuisset in Sabbatho? Et quid dico filius? neque hovem reliquisses absque adjutorio, si periclitantem vides. Quomodo igitur non stultum fuerit quod observatis sanationem hydropici in Sabbatho? 594 Hydropticus est omnis qui per dissolutam vitam et lubricam anima sua graviter ægrotat, qui et Christo indiget: et sanabitur plane, si ante Christum fuerit. Nam qui se ante Christum esse considerat, cogitans semper quomodo ab ipso videatur, minime peccabit.

VERS. 7-11. «Dicebat autem ad invitatos parabolam intenden, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cuin invitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne forte honoratior te ab illo sit invitatus, et veniens is qui te et illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: et tunc incipias cum rubore extremum locum teneare: quin potius cum vocatus fueris, vade, ac cumbe in novissimo loco, ut cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende superius: tunc erit tibi gloria coram simul discubentibus: quia omnis qui se extollit, humiliabitur, et qui se humiliat, extollebitur. » Vides cœnas Christi quales sint, nempe in utilitatem animæ, et non in saietatem ventris vertuntur. Ecce enī sanavit hydropticum: docuit Phariseos quod bonum sit in Sabbatho benefacere. Et postea videns eos de primo accubitu tulimutuari, sanat et hanc affectionem, quæ non a parva, sed magna et vix effugibili causa incipit, inani inquam gloria. Et ne quis existimet hoc docere minus et indignum esse magnificientia verbi Dei, imo maxime: quia medicus qui pollicetur sanare podagram, omninoque morbos memoratu dignos neque digitorum attritiones, vel dentis dolorem sanare detractat. Deinde quomodo parvus inanis gloriæ morbus, quo omnino turbantur qui primos accubitus querunt? Oportebat igitur humilitatis doctorei et principem et consummatorem Christum om-

ramos inanis gloriæ amputare. Et hoc quoque ex-pendo, si non fuisset tempus mensæ, et de hoc dis-seruisset Dominus relicto de aliis rebus sermonem, esset forse reprehensioni locus: nunc autem quia hora cœnæ et ambitionis morbus miseros turbans ante oculos Salvatoris versabatur, temporis erat admonitionis. Vide enim et aliter quomodo a culpa hominem liberet, et quomodo ipsum civilem faciat. Quanta enim confusione plenus, cum requisiverit locum te indignum, et deinde cum supervenerit dignior, is qui te vocavit, dicat: Da huic locu-n, id quæ sære? Descendes enim tu, illi autem primum locum occupabunt. Contra, quanta laude dignus, quando prima sella dignus, principio sedet in humili loco, et postea præ aliis sedere comperitur, omnibus illi primo loco cedentibus? Num igitu-parva tibi videtur illa admonitio Domini, quæ maximam virtutum humiliatem docet, et in auditorum animabus collocat, et ad honestam vitæ observationem 393 dicit? id quod Christi dilectus discipulus Paulus postea dixit: «Omnis honeste et secundum ordinem, inquit, flant.» Quo pacto igitur hoc flet? Nullus querat quod suum est, sed unusquisque quod alterius. Vides discipulum eadem loqui, quæ magister ejus? Istud vero: «Omnis qui seipsum exaltat humiliabitur⁶⁴, » quo pacto intelligam? Et enim multi in vita hac se exaltantes, honore fruuntur. Igitur hoc quidem humiliari est quando quis fruitur magno honore in mundo, tum miser et humili sit apud Deum. Insuper non usque ad finem, neque apud omnes in tali honore est, sed quantum a quibusdam observatur, tantum ab aliis irridetur, et nonnunquam ab his a quibus honoratur. Vera igitur est sententia. Et omnis indignus hanc sibi sublimitatem vindicans, humiliabitur, et apud Deum quidem, quando ultimum judicium, in vita vero hac maxime. Natura enim omnis homo indignus sublimitate. Nullus igitur extollatur, ut ne extreme humilietur.

VERS. 12-18. «Dicebat autem et ei qui se invitaverat: Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos divites, nequando et ipsi te vicissim invitent, ac rependatur tibi beneficium. Imo cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, et beatus eris: quia non possunt rependere tibi: rependet enim tibi in resurrectione justorum. Hæc cum audisset quidam de simul ac cumbentibus, dixit illi: Beatus qui comedit prandium in regno Dei.» Ex duobus generibus constabat convivium, ex vocatis, et his qui vocabant. Vocalorum genus salubriæ admonitione ad humilitatem induxerat, et convivium minime sumptuosum illis proposuerat. Nunc et in eum qui vocaverat, vicissim liberalitatem suam exercet: et admonitione red-invitat, abducens eum ne convivia instituat humani

A τὸν τῆς ταπεινῶσσας διδάσκαλον, καὶ τελειωτὴν Χριστὸν πάντες εὐλόγους τῆς κενοδοξίας ἐκτέμνειν. Καὶ τοῦτο γένος εἰ μὲν οὖν σώμα ἡν καιρὸς τριμένητο περὶ τούτων ὁ Κύριος, ἀφεὶς τὸ λόγιον, εἶχεν ἂν λόγον ἡ μέμψις, τὸν τοις, καὶ τοὺς τῆς φιλοπρωτείας τάθους τοῦ Σωτῆρος ἴνοχλούντος τοῖς ἔλεσι χειν ἡ παρανοσίς. Ἐδε γάρ καὶ ἄλλων τὸν ἀνθρωπὸν ἀπαλλάσσει, καὶ τοὺς ποιεῖ. Πόσης γάρ αἰσχύνης ἀνίμουτο πρόσκοντά σοι τόπον ζητήσειν, εἰτε διπροστίρου, εἰ καλέστας σε εἴπῃ· Δέ καὶ τούτῳ πελλάξις, καὶ ὑποδείνης ἢ νοὶ δὲ προεργάνωτο; Πόσους δὲ ἀπαιτεῖσθαι, ὅταν ὁ τῆς πρώτης καθέδρας ἡ ἀρχῆς, εἴτε προεδρίας εὑρεθῇ, πάντων αὐτῷ τῶν πρωτείων; Άρτι μαρτυροῦστηται τοῦ Κυρίου παρανοσία, τὴν ἀρετῶν, τὴν ταπεινῶσιν ὑπογράμμα, ἀκροωμένων φυχαῖς ἐγκλιστῶσι, καὶ σχηματοῦσα τόνυτος αὐτῆς ἀκούσονται: ὁ Χριστοῦ μαθητὴς Παῦλος ὑπεραρνεῖται, σχημάτων καὶ κατὰ τάξιν, φτ.σι, γινόμενο τοῦτο γενήσεται; Μηδεὶς τὸ ἀστροῦ ζῆται τοῦ ἑτέρου ἔκαστος. Ὁρῆς τὸν μαθητὴν διδάσκαλον φεργήμενον; Τὸ δὲ, «Πά; εἰ ταπεινωθήσεται, εἰ πᾶς νοήσομεν; Καὶ τῷ βίῳ τούτῳ ὑφοῦντες ἔστουτοι, τηλεῖς τούτο μὲν οὖν ἔστι τὸ ταπεινωθεῖν, οὐ λαύρη πλείονος τιμῆς ἐν τῷ κόσμῳ τοις καὶ ταπεινὸς παρὰ θεῷ.» Επειτε δὲ οὐδὲ περὶ πάσιν ὁ τοιούτος τιμῆς, ἀτούτοις τιμάται, ἔκεινοι διεσύρουνται αὐτοὶ οἱ τιμάντες. Ἀληθῆς οὖν ἡ τῆς ἀποφασίας. Καὶ πᾶς δὲ ἀνέξιος ὑφοῦς, πατοῦτο, ταπεινωθήσεται, καὶ περὶ τῷ θεῷ καὶ τελευταῖς κρίσις, κανόν τῷ βίῳ ἀπομάλισται· φύσει δὲ πᾶς ἀνθρώπος οὐδεὶς οὖν ἀπειρόσω, ἵνα μὴ δογματικός εἴη. «Ἐλεγε δὲ τῷ κεκληκότι αὐτὸν, Υπέστον η δεπνον, μὴ φάνει τοὺς φαγεῖτας τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ εἰσιστοι, καὶ γένηται σοι ἀνταπόδοση, εἴδοχήν, καλέσον πτωχούς, ἀναπίρος, μὴ φαλούς, καὶ μικάριος ἔσῃ, διτεῖος ἡγεμονίαν τοι· ἀνταπόδοσις τεται γάρ σου ἡ τῶν δικαιων. Ἀκούσας δὲ τις τῶν αὐτῶν αὐτῷ· Μακάριος δὲ φάγεται ἄριστον εὐλείᾳ τοῦ θεοῦ.» Ἐκ διοτῶν μεροτεμητῶν δείπνου, τῶν τα καλούντων καὶ τῶν καλούμενῶν τῶν καλουμένων μέρος ἔφθι δὲ τοις τὴν σωτήριον ταπεινοφροσύνην γραφεῖς καὶ δύον αὐτοῖς ἀδαπάνητον παραδεῖς, καὶ καλέσκοντα ἀντιφιλοτιμεῖται, καὶ δὲ τὸ ἀνθεστιφέ, ἀπάγων αὐτὸν τοῦ διὰ τινα γέ

ιστάσεις ποιεῖσθαι, καὶ τὸν παραυτίκα τὸν ποιεῖσθαι. Οἱ γὰρ μικρόφυχοι φίλους συγγενεῖς διὰ τὴν ἓν τῷ παρεύσθι χάριν, καὶ μὴ τύχωσι, δισχερεῖνοσιν. Οἱ γοις τὸ μέλλον ἀναμένοντες πάρα τοῦ νοῦ, τὰς ἀμοιβὰς ἐκδίχονται. Ταῦτα δὲ οὐ, οὐδὲ τῆς πρὸς τοὺς φίλους τιμῆς, ἀλλὰ μὴ πιπράσκειν τὴν φιλοφρεσίαν. Ἀκούσας δὲ τις ταῦτα, καὶ νομίσας, ἀντιφιλοτιμήσεται, καὶ ἐνθεστίασει σωπέζαις τοὺς δικαίους, εἰπεν· δτι Μαρτύρεται ἄριστον ἐν τῇ βροτείᾳ τοῦ ρήν πνευματικός, ἵνα νοήσῃ τὸ ὑπὲρ λόγου φυχικὸς, τουτότερον ἀνθρώπινος οἰκονόμενος· τοιούτος γὰρ διφυχικὸς δρύσιν πιστεύων, ἀλλὰ πάντα κατὰ φύσιν γάρ εἰσι καταστάσεις, σαρκικὴ, φυχικὴ, καὶ. Καὶ σαρκικὴ μὲν ἔστιν, ὅταν τις ταῦτα, καὶ χαίρειν μετὰ τοῦ καὶ ἄλλους οἶνον ἔστι πάντων τὸ τῶν πλεονεκτῶν γῆδε κατάστασις, ὅταν τις μῆτε βλάπτειν θέτῃ βούλοιτο· τοῦτο γάρ τὸ κατὰ φύσιν οὐδὲ φύσις αὐτῇ τοῦτο ἡμῖν εἰσηγεῖται· δὲ, ὅταν τις καὶ βλάπτειν θέτῃ βούλοιτο καὶ κακουχεῖσθαι. "Εστιν οὖν οὐδὲ μὲν φύσιν, οὐδὲ δέ μέση κατὰ φύσιν, οὐδὲ ρύσιν. Πᾶς οὖν ἀνθρώπινος φρονῶν, καὶ πέρι τύσιν δύναμενος νοῆσαι, φυχικὸς φυχὴ καὶ πνεύματι διοικούμενος· ὅταν αὗται ἄγηται, καὶ οὐκέτι ζῆτες, ζῆτε δὲ στός, οὗτος ἔστιν δι πνευματικός, δι τοῦ ἀδέξ. φυχικὸς οὖν ἡν δι νοήσεως αἰτιᾷ τὰς ἀμοιβὰς τοὺς ἀγίοις, οἷς μηδὲν ιστιν δύναμενος νοῆσαι.

πεν αὐτῷ, "Ανθρώπος τις ἐποίησε δεῖπνον ἀλεσ πολλοὺς, καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον ἃ τοῦ δεῖπνου, εἰπεν τοῖς κεκλημένοις· Εἴ δη ἔτοιμά ἔστι πάντα. Καὶ ἥρκαντο παρατείσθαι· πάντες. Ό πρῶτος εἰπεν νήγροσ, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἔξελθεν, δν, ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένοι. Καὶ Ζεύην βοῶν ήγροσ πέντε, καὶ ποάσται κύτα, ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητητέρος εἰπε· Γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ μαρτιανήται. Τοῦ συναντακειμένου εἰμακάριος δι φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βρεοῦ, δι Κύριος διδάσκει αὐτὸν πλευτεύεται ἡμᾶς τὰς τοῦ Θεοῦ ἔστάσεις. Καὶ ισολήν τοιάδε, ἀνθρώπον μὲν ὀνομάζων ὑπὸν κύτου, Πατέρα. Ό γὰρ Θεὸς δέται μωρητικὴν αὐτοῦ δύναμιν αἰνίττηται, ιφῆ πάνθηρ, καὶ πάρδαλις, καὶ ἔρκτος δέται δὲ φιλανθρωπίαν τινὰ αἰνίττεσθαι μπος εἰσάγεται, ὀντερ οὖν καὶ νῦν τῆς φιλανθρωποτάτης οἰκονομίας διαπιραδολή, ήν ἐντργησεν ἐν ἡμῖν, κοινοῖσθαι τῆς σαρκὸς τοῦ Πτοῦ κύτου,

favoris vel remunerationis inox recipiendæ gratia. Qui pusillo sunt animo, amicos vel cognatos ob præsentis vitæ beneficium vocant: quod si minus consequantur, gravatim ferunt. Qui autem magni sunt animi, futurum præmium expectantes, a vere divite remuneraciones accipiunt. *Hæc autem dicens Dominus, non nos ab amicis arcet, sed benignitatem non esse vendendam docet. Itaque postquam hæc quidam audisset, et sentiret quod Deus corporalibus mensis renumeraret et redinvitaret justos, dixit: Beatus qui comedit panem in regno Dei Non enim spiritualis erat, ut intelligeret ea quæ supra sensum: sed animalis adhuc erat, hoc est, humanas cogitationes sectabatur. Animalis enim est, qui nihil super naturam credit, sed omnia secundum naturam intelligit Tres enim sunt ordines, carnalium, animalium **390** et spiritualium Carnalis quidem est, qui vult lætari et gaudere cum aliis malefecerit, ut est omne genus avarorum. Animalis, qui neque furari neque nocere vult, hoc est enim juxta naturam vivere, quandoquidem hoc nobis natura indilitt. Spiritualis vero, qui et affligi et damnnum ferre vult propter virtutem. Est igitur primus præter vel citra naturam, secundus juxta naturam, tertius supra naturam. Omnis igitur qui humana sapit, et non vallet intelligere ea quæ supra naturam, animalis dicitur, uti qui anima et spiritu gubernetur. Quando autem quis spiritu agitur, et non jam vivit ipse, vivit autem in eo Christus 63, hic est spiritualis, naturam supergressus. Animalis igitur erat et hic, qui putabat forcis sensibiles sanctorum retributiones, quoniam nihil super naturam poterat intelligere.*

Vers. 16-20. « At ipse dixit ei : Homo quidam paraverat cœnam magnam, et vocavit multos, misit servum illum suum hora cœnae ut diceret invitatis : Venite, quia jam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei : Villam emi, et necesse est mihi exire, et videre illam : rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit : Juga bonum emi quinque, et eo ad probandum illa : rogo te, habe me excusatum. Et dixit alius : Uxorem duxi, et ideo non possum venire. » Cum dixisset is qui simul accubuerat, beatum eum qui comedit prandium in regno Dei, Dominus docet eum latius quomodo oporteat non intelligere convivium Dei, et parabolam hanc dicit : hominem quidem nominans misericordem suum patrem. Quando enim vindicativam Dei virtutem Scriptura significat, pantheram, et ursum, et pardum eum vocat; quando autem misericordia vult insinuare, hominem inducit : sicut et nunc misericordissimam ejus dispensationem intelligens, quam operatur in nobis, qua nos facit participes carnis Filii sui, hominem eum nominat. Cœnam enim magnam vocavit dispensationem hanc. Cœnam quidem, eo quod in novissimis temporibus,

et quasi ad vesperam sæculi venit Dominus Magna autem cœna hæc, quoniam ex confessio magnum est salutis nostræ mysterium. Et misit servum illum suum hora cœnæ. Quis est servus ille? Is qui forma servi assumpta, Filius homo Dei factus et ut homo missus esse dicitur. Attende quomodo nou dixerit, servum, sed cum articulo, servum illum suum. Illum proprie dixit, qui juxta formam humanam ei placuit, et servivit. Non enim ut Filus et Deus tantum beneplacitus est Patri, sed et sicut homo ipse solus sine peccato, omnibus paternis consiliis et mandatis ministravit et paruit: et 397 implens omnem justitiam, servire dicitur Deo et Patri: ideo et ipse solus proprie servus Dei jicitur. Hora autem cœnæ missus est, hoc est definito et opportuno tempore. Non enim aliud tempus commodius fuit saluti nostræ, quam quo regnabat Cæsar Augustus, cum in summo esset malitia, quam destrui oportebat. Sicut enim medici sinunt in sœvi morbi ulceribus in alium omnem humorem erumpere, et deinde remedia apponunt: ita et peccatum oportebat omnes suas species indicare, et deinde magnum medicum imponere pharmaca. Et propterea exspectavit Christus donec diabolus malitiæ mensuram impleret, et tunc demum incarnatus est, et omne genus malitiæ per sanctam vitam suam sanavit. Missus est igitur hora, hoc est opportuno et accommodo tempore, sicut et David dicit: « Accingere gladio tuo super femur tuum 66 potenter tempestivitate tua. Omnino enim gladius, verbum Dei: per femur autem nativitas in carne significatur, quæ contingit in tempestativitate, hoc est in tempore opportuno. Missus vero est ut diceret invitatis. Qui sunt hi qui vocati sunt? Fortassis omnes homines. Omnes enim vocavit Deus ad sui agnitionem, partim per ordinatam visibilium constitutionem, partim per naturalem legem: fortassis autem magis proprie Israelitas, qui per legem et prophetas vocati fuerunt. Ad illos igitur missus est primum Dominus, uti ad oves domus Israel. Ipse enim dicebat: Venite, quia parata jam sunt omnia. Prope enim esse regnum Dei 67, omnibus evangelizabat Dominus, et intra vos. At illi coperunt simul, id est ex composito, excusare. Omnes enim principes Judæorum detrectabant Iesum habere regem, et cœnam non meruerunt: alius quidem propter divitiarum cupiditatem, alius autem propter voluptatem. Nam ille quidem villam emerat, et alius juga boum, qui signant divitiarum cupidos. At alius qui uxorem duxerat, voluptarius erat. Insuper et is villam comparat, qui propter mundanam sapientiam non accipit mysterium. Villa enim est mundus hic, et natura simpliciter. Qui autem naturam observat, non recipit hoc quod supernaturam. Igitur pharisæus qui villam forte comparaverat, hoc est, qui respexerat ad naturæ leges, non recipit virginem parere Dæum, quod super naturam est: sed et omnes qui in externa sapientia gloriantur,

A ἁγιθρωπον αὐτὸν ὀνόμασε • δεῖπνον ἀ μὴ τὸν οἰκονομίαν τεύτην, δεῖπνον μὲν, τοῦτοις καριτέ, καὶ οἶνον ἵπε δυσπεπτέ τὸν ὁ Κύριος. Μέγχς δὲ δεῖπνος οὗτος, ἐ δημολογουμένος μέργη τὸ τῆς σωτηρίας ἱρίον • καὶ ἀπίστειλε τὸν δοῦλον εἰπὼν ἡ δεῖπνος. Τίς ίστιν οὗτος δοῦλος; Οὐ τοῦ δούλου ἀναλαβὼν δὲ Γεὺς τοῦ Θεοῦ, ἐ νόμενος, καὶ ὡς ἁγιθρωπος ἀπονταλέντος. Πρόσχες δὲ πῶς οὐκ εἴπε, δοῦλον, ἀλλὰ ψήρου, τὸν δοῦλον, τὸν κυρίως, φησίν, εἰπάθρωπιν εὐθεστήσαντα καὶ εἰ δειπνόν γάρ καθὸ Γεὺς καὶ Θεός εὐθέστος: ἀλλὰ καὶ καθὸ ἁγιθρωπος, αὐτὸς μόνος πάσαις ταῖς τοῦ Πετρὸς βούλεται καὶ θερηθῆσαι, καὶ πληρώσας πάσαν δικαιοσύνην λέγεται τῷ Θεῷ καὶ Πετρὶ, διὸ καὶ τοῦ Θεοῦ αὐτὸς ἀν λέγοιτο μόνος. Τί ἡ δεῖπνον ἀπεστάλη, τουτέστιν, ἐν τῷ ἡπιτηδεικού καριφῷ. Οὐδὲ γάρ ἄλλος καριφή τηρίας ἡμῶν ἀπιτηδειότερος, ή διειπέτει τοῦ Αἴγαούστου Καίσαρος βασιλείαν, δια ταν τὴν κακίαν ἔδει καθαιρεθῆναι. "Ἄπε σημαζ ὑπουλον, καὶ κακόποθες ἔστων εἰστὸν πονηρὸν χυμὸν ἐκρήξει, εἰθ' οὖτε παίκιας ἐπέγουσιν, οὐτως καὶ τὴν ἀμφιποτὰ οἰκεῖα ἔστης εἰδη ἀπιδεῖξονται, εἰπαίτηρὸν ἐπιθενται τὸ φέρμασκον. Διὸ τῶν ἐμεινεν δύ Κύριος τὸ μέτρον τῆς κακίας εἰδεῖ διάδολον, καὶ οὐτως σφραγίδεις πᾶν εἴδος πάσης τῆς ἀγίας αὐτοῦ πολιτείας ἔσταλη οὖν ἐν ὅρῳ, τουτέστι, τῷ ὅρῳ καὶ καριφῇ, κατὰ καὶ Δευτὸν λέγει: « Περίσσω φύλαν σου, ἐπὶ τὸν μηρὸν σου, ἀνταπό τῷ σου πάντως γάρ δομιφαίται μὲν δὲ λόγος τοῦ μηροῦ δὲ ἂν, ἐν σαρκὶ γάνεσι σφραγίᾳ ὀρθισθετι ἐγένετο, τουτέστιν, δια καριφῇ. Απεστάλη δὲ εἰπεῖν τοῖς κακοῖς δὲ εἰσιν οὗτοι οἱ κακλημένοι; Τέχχη ἀπειθρωποι. πάντας γάρ ἐκάλεσεν διετριγωσιν αὐτούς, τούτου μὲν διὰ τῆς τοπειας, τούτο δὲ διὰ τοῦ φυσικοῦ κάκου κακίστερον οἱ έξ Ιερατὲλ, εἰ διὰ τοῦ προφητῶν ἐκλιθησαν. εἰς τούτους εἰπαπροηγουμένως δύ Κύριος, εἰς τὰ πραγματικά Ιερατῆλ. Λότος μὲν οὖν Ελεγε: "Εργάζομε κατι πάντας. ἔγγονος γάρ εἶναι τοῦ οὐρανῶν, ἀπασιν ἐνηγγελίστο δύ έντος ὄμῶν. Οι δὲ ἡράντο ἀπὸ μὲν πατούτουτον, ὡς έξ ἐνὸς συνθήματος. εἰντελέχοντες τῶν Ἰουδαίων παρατησάμενα ι 'Ιησοῦν βασιλέα, οὐδὲ τοῦ δεῖπνου ἦμα μὲν διὰ φιλοπλούτειαν, δὲ διὰ φιληδονίαν γάρ τὸν ἀργὸν ἀγοράσας, καὶ δὲ τὰ ζεῦγη φιλόπλοιοι θνητούτειν. δὲ τὸν γυναικαν διηδονος· εἰ βούλει δὲ μάτι, διηρέω διὰ τὸν τοῦ καθεδμού σοφεῖν μὴ θέραπεν γράψειν

μὲν γὰρ ὁ κόσμος, καὶ ἡ φύσις ἀπλῶς, Λ propter villam hanc, hoc est, naturam, ignoraverunt eum qui considerat et innovarat naturæ ordinem. Ιesum. Porro qui juga boum quinque emit et probat ea, signat carnalem hominem, qui quinque sensus enim corporalibus 598 coniunctis et animam carnem fecit: et propter hoc, utpote circa terrena occupatus, non vult spiritualis cœnæ participes esse. Dicit enim Sapiens: « In quo erit sapiens, qui tenet aratum? » At qui propter uxorem excidit, voluptuarius utique fuerit, qui carni ut conjugi animæ alligatus est, et cum est in illo, quasi ei adhærens, Deo placere non potest. Intellegas autem hæc omnia et juxta litteram. Etenim excidimus a Deo et propter villas, et propter juga boum, et propter nuptias. Adhærentes enim illis, et lotam vitam in ea impendentes, et usque ad sanguinem vexati et excoriati, nullum divinum vel sensum vel verbum cogitamus vel attendimus. φητόν. καὶ γὰρ ἐκπίπομεν τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ἄγρους, καὶ διὰ ζεύγη βοῶν, καὶ διὰ γάμους, προσκείνοντος, καὶ τὸν ἀπαντά βλον εἰς ταῦτα διπλωντας, καὶ ποὺ καὶ ἄγρις αἱμάτων διὰ ταῦτα ἐκτραχηλιτον δὲ μηδέν ή νόημα ή ῥῆμα διενούμενοι, ή μετερχόμενοι.

VERS. 21-24. Et veniens servus ille renuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo: Exi cito in plateas et vicos civitatis, et pauperes ac debiles, claudosque et cæcos introduc huc. Et ait servus: Domine, factum est ut impetrasti, et adhuc locus est. Et ait dominus servu: Exi in vias et sepes, et compelle intrare, ut impleatur dominus mea. Dico enim vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt gustabit cœnam meam. » **C** Abjecti sunt principes Judæorum, et nullus ex illis credidit Christo qui gloriabantur in malitia. Num quis, inquit, principum credidit in eum? Proinde docti in lege ac Scribae, ut propheta dicit, infatuati gratiam amiserunt: idiotes autem ex Judæis, qui cæcis et claudis et debilibus comparantur, et stulti sunt hujus mundi, et mire contempti, hi vocati sunt. Turbae enim admirabantur super gratia quam de ore Jesu procedebat, et gaudebant in doctrina. Postquam autem intraverunt Israelites, electi, inquam, quos in gloriam suam prædestinarat Deus, quales fuerunt Petrus et filii Zebedai, et multa alia millia eorum qui crediderunt, benignitas Dei etiam in gentes diffusa est. Per hos enim qui in via et apud sepes, gentes intelligendæ sunt. Israelites enim fuerunt intra civitatem, ut qui legem suscepserant, civiliorem vitam sortiti. Gentiles vero a testamentis et a lege Dei alieni erant, et non facti cives sanctorum, nec in una via, sed in multis iniurialis viis et rusticis versabantur: et apud sepes, peccata dico: peccatum enim magna sepes est, et interstitium dividens nos a Deo. Per vias itaque, pecuniam gentilium vitam et in multas dissectam opiniones intelligit: per sepes vero, vitam illorum in peccatis. Non simpliciter autem jubet illos vocare: sed, Compelle, inquit: quamvis voluntarium sit omnibus credere. Cæterum ut sciamus magnæ virtutis

Dei esse credidisse gentes in tanta versantes ignorantia, ideo dixit : Compelle. Nisi enim magna 308 fuisse ejus qui prædicabatur virtus, et magna verbi veritas, quomodo persuasi essent homines in idolorum cultu insanientes et fœda operantes, ut repente agnoscerent verum Deum, et spiritualem diligerent vitam ? Igitur admirabilem translatiōnem significare volens, necessitatē nominavit, quasi diceret quis : Gentiles etiam idola et delicias relinquere nolentes, a prædicatione tamen veritatis ea relinquere coacti sunt. Vel aliter : Virtus signoruū magnam afferebat necessitatē ut transserrentur ad fidem Christi. Et quotidie cœna illa preparatur, et vocamur omnes ad regnum quod Deus præparavit ante mundi originem hominibus : sed alii quidem propter sapientiæ curiositatē, alii vero propter rerum terrenarum cupiditatem, alii autem propter carnalitatem non meremur illud. At Dei misericordia aliis peccatoribus hoc largitur, qui cœci mentalibus oculis sunt, et non intelligunt quæ sit voluntas Dei, vel intelligunt quidem, sed claudi sunt, et ad operandum tardi ac immobiles, et omnino debiles ac pauperes, eo quod superna gloria exciderint, neque immaculata vita conspicui fuerint. Illis igitur peccatoribus in latis ac spatiis peccatorum viis errantibus, mittit Pater Filium suum ad cœnam invitantem, qui secundum carnem servus fuit, qui non venit ut vocet justos, sed peccatores, invitatque eos liberaliter præ doctis illis et divitibus, et carni indulgentibus. Multis autem morbos et pericula inimittendo, facit eos etiam involuntarios renuntiare huic vitæ, quibus novit judiciis, et inducit illos ad cœnam suam, necessitatē eis faciens periclitationem ; et hujus exempla multa sunt. Docet autem nos parabola hæc simplicius, pauperibus et debilibus potius dandum quam divitibus, id quod et paulo antea admonuerat, præterea istud videtur parabola dicere, per hoc credibilius faciens pauperes convivio excipiendo. Discimus et aliud, debere nos ita esse alacres et liberales ad fratrum suscepitionem, ut etiam nolentes cogamus ut participes flant nostrorum bonorum. Hoc et magistri admoneantur, quod operæ pretium sit discipulos etiam nolentes docere ea quæ ipsis convenient. τὸν τῶν ημετέρων ἀγαθόν.

VERS. 25-27. « Ibant autem turbæ multæ cum eo, et conversus dixit ad illos : Si quis venit ad me, nec odit patrem suum ac matrem, et uxorem ac filios, et fratres et sorores, præterea autem et animam suam, non potest meus esse discipulus : et quiequis non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus. » Quoniam multi ibant cum Jesu, qui nē cum omni alacritate et obedientia sequebantur, sed frigidiores erant : docet eos qualem oporteat 400 esse discipulum

A Τὴν κτηνώδη ὡν τῶν τῶν δύναντι διεγρήσατο, πολλὰς δόξας μεμερισμένην πεποίησεν οὐτοῦν ζωὴν δὲ τὸν δὲ ἐν ἀμαρτίαις αὐτοῦν ζωὴν δὲ τὸν δὲ τὸν ἀπλῶς δὲ κελεύει τούτους καλέσαι, εἴτε τοῖς προαιρετικὸν ἀπεσι τὸ πεποίησεν θάνατον μάθωμεν, διτὶ μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἀποτέλεσμαν εἶται τὸ πιστεύσαι τὰ ἔντοντα ποσάντα διὰ τοῦτο εἰπεν, Ἀνάγκησον. Εἰ μὲν τοῦ κηρυττομένου ή δύναμις, καὶ μῆλογου ἀλιθεία, πῶς δὲν ἐπείσθησαν ἄλλους γνωνοῦντες, καὶ αἰσχρουργοῦντες ἀφρόντον ὄντας Θεόν, καὶ πνευματικὸν βίον πατέντων περάδοις τῆς μεταθέσεως θίλει ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα ὠόντα ποσάντας· ὡς ἐν εἴκαι μὴ βιολόμενοι οἱ Ἑλληνες ἀφεῖναι τὴν τρυφήν, δμως ὑπὸ τῆς ἀληθείας γυμνός ἡναγκάσθησαν ταῦτα φυγεῖν. B Μηδὲ δύναμις τῶν σημείων μεγάλην ἔπειτα τοῦ μετατεθῆναι εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ καθεκάστην δὲ ὁ δεῖπνος οὗτος ἐπειργάστηκεν πάντες εἰς τὴν βραστείαν, ή δὲ βολῆς κόσμου ήτοί μαστεν δ Θεός τοῖς ἐπιφέρει οἱ μὲν διὰ σοφίας περιεργίαν, οἱ δὲ εἰς τὸ διὰ φιλοσοφίαν οὐκ ἀξιούμενοι ταῦτα θεοῦ φιλοτεχνηπίζεις ἐπέροις ἀμαρτιῶν ; ταῦτην, τυφλοὶς τὰς νοητὰς ὅψεις, μὴ τοῦ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ή συνιεῖσι μὲν, χωρὶς καὶ ἀλινητοῦσι πρὸς τὸ πράττειν τοῦτο τοῖς πτωχοῖς ἀποπεσούσται τῆς ἄνω δόξης· καὶ ἀμάρμαντον τὸν ἐπιφέρειν βίον μὴ ἐπιδειναμένον σὺν τοῖς ἀμαρτιῶντος εἰς τὰς πλατεῖς, προὺς δόσους τῆς ἀμαρτίας πλανωμένοις εἰς Πλατήρ τὸν δεῖπνον κατέτορα αὐτοῦ Πάντα, τὸν γεννήμαν κατὰ σάρκα, τὸν μὴ δικαίου μὴ λάσσαι, ἀλλὰ ἀμαρτιῶντος· καὶ ἐστὶ τοῦ πάση μως ἀντ' ἐκείνων τῶν γνωστικῶν καὶ τοῦ τῆς σαρκὸς χαριζομένων. Πολλοῖς δὲ καὶ πέμπτων καὶ κινδύνους, ποιεῖται αὐτοῖς καὶ ἀποτάξασθαι τῷ βίῳ, οἵτε κρίμασιν εἰς αὐτοὺς εἰς τὸν δεῖπνον κάτοι, ἀνάγκητοι γάρ τὴν τῶν κινδύνων ἐπιφοράν· επειδὴ ραδείγματα πολλά. Διδάσκει δὲ τὸ μέρος τοῦ παραποτήρου ή παραδοσὸν τοῖς πάντοις καὶ χαρίζεσθαι μᾶλλον ή τοῖς πλουσίοις, εἰς D γοῦ παραποτήν, διὰ τοῦτο αὐτὸδοκεῖ τὸν εἰπεῖν, πιστεύμενο; διὰ ταῦτης, διτὶ τοὺς πτωχοὺς δὲτὶ ἐστιάν. Καὶ ἄλλο δὲ μανθάνομεν, τὸ ὄφελον πρόθυμοι, καὶ φιλότιμοι περὶ τὴν ὑπόδοχήν τῶν ἀδελφῶν, ὥστε καὶ μὴ θέλοντες ἀνργκάζειν πρὸς τὸν τὸν ημετέρων ἀγαθόν. Τοῦτο καὶ τοῖς οἰδασκούσι μεγάλη νοοθεσία, ὥστε καὶ ἀκοντας τοὺς μαθητὰς δέοντα.

E Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὅχλοι παλλοφίς εἰπε πρὸς αὐτούς· Εἴ τις ἐρχεται οὐ μισεῖ τὸν πτέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητριναῖς, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφάδελφας, ἔτι δὲ καὶ τὴν δισυτοῦ φυγὴν μου εἰναι μαθητής· καὶ δύστις οὐ βασταρόν αὐτοῦ, καὶ ἐρχεται δημισω μου, εἰ εἰναι μαθητής. » Ἐπειδὴ πολλοῖς τῶν των τῷ Ἰησοῦ, οὐ σὺν προθυμίᾳ πάσῃ, τοῦ πατέρουν, ἀλλὰ φυχρότερον διέκεινται

ιετ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ εἶναι, ἀποφαίνεται αὐτοῦ, ac veluti informat et depingit eum, asserens καὶ οἴον διατυποῖ αὐτὸν, καὶ ζωγραφεῖ δεῖν αὐτὸν μισεῖν οὐ μόνον τοὺς ἔξω- μηνους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσωτὸν ψυχὴν. Οὐκέτι τῷ ἥπτῳ ἀπλῶς οὖτες καὶ . Οὐ γάρ ἀπανθρωπίαν διδάσκει οὐδὲ διαφειρίζεσθαι ἔχουτος νοθετεῖ, γῆσιν αὐτοῦ μαθητὴν βούλεται τότε πάτερ γένος οἰκείους, διτε πρὸς θεοσέβειαν οἱεν καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς σχέσιν τὸ καλὸν μετιέναι ἐπει εἰ μὴ ἐμπο- μᾶλον ἄχρι τῆς τελευταίας ἡντανοῆς πῶς διδάσκει; Διὰ τῆς μεῖζονος διδα- λ., δοῦ ὧν ἐπέρασεν αὐτὸς καὶ γάρ τῷ οὐδὲ κυρίως αὐτοῦ πατρὶ δοῦται, ἀλλὰ ήν ὑποτασσόμενος, καὶ τῆς Μητρὸς εἰτο ἀεὶ τὴν πρόνοιαν, δισταύλησεν καὶ διὰ τῶν λόγων εἰσηγήθη; Ἐλλά διπέρ ήμας τοὺς γονεῖς ἐντάλεται, διτε θεοῖς ενον. Τότε γάρ οὐ γονεῦς λογίζονται πρὸς τὴν τοικύτην ὠφέλειαν ἡμῖν ἀντι- ἐντεύθεν δὲ δῆλον, δέ λέγομεν, ἐκ τοῦ οὐ φυγὴν ἐντάλλεσθαι μισεῖν πάντας διακελεύεται τὸ ἐκαύτοὺς ἀποκτιννύναι, ἐπιθυμεῖς τῆς ψυχῆς ταῖς χωρίζουσαις οὐ ἀποτάσσεσθαι καὶ εἰ πρόκειται μαρ- ξοντζεῖν τῆς ψυχῆς. μίνον κέρδους προ- ίου. "Οὐτε δὲ τοῦτο διδάσκει, καὶ οὐ τὸ εἰς ἀποκτιννύναι, δείκνυει πάλιν αὐτὸς εἰδόλου πειράζοντος αὐτὸν, δισταύλησεν ἀπὸ τοῦ ἵερου, ἀπεκρύσατο τὴν πεῖ- : ἐπεδίδουν ἐκαύτον τοὺς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ διὰ μέσου αὐτῶν ἀνερχόμενος εἰς [f. φονῶντας] ἀπεκρύπτετο. "Οστις ινος εἰς θεοσέβειαν ὑπό τινος τῶν εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς σχέσιν, καὶ προ- ην πιεῖται τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρ- ει καὶ διὰ τοῦ φιλοζωεν πολλάκις καὶ μαρτυρίου προσειμένου εἰς ἄρνησιν ἐκτραχγλύζεται, οὗτος οὐ οὐ εἶναι μαθητής.

Ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, αιθίσσεις ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ , ίνα μήπωτε, θέντος αὐτοῦ θεμέλιον, τος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωρούντες D οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέ- τοῦ πύργου παραβολῆς διδάσκει ήμας ; ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἡλομένους, φυλάξαι σαρέσιν, καὶ μὴ θεμέλιον μὲν κατε- ἀρχὴν ἀκαλούθησεως, εἰτε τέλος μὴ οὐ ἔχοντας ἀρκούσαν τὴν παρασκευὴν Τοιούτοις ἡσαν ἐκενοι, περὶ ὧν Ἰωάν- στης ἔφη · Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν εἰς τὰ ὄπίσω. Καὶ πᾶς δὲ ἀνθρωπος

VERS. 28-30. « Quis enim ex vobis, qui velit turrim ædificare, quin prius sedens computet sum- plus, an habeat quibus opus est ad perficiendum? ne posquam posuerit fundamentum, nec potuerit perficere, omnes qui viderint incipient illudere ei, dicentes: Hic homo cœpit ædificare, nec potuit consummare. » Per parabolam turris docet nos Dominus ut hi qui semel delegerint eum sequi, idem propositum servent: nec solum jaciant fun- damentum, hoc est, ne incipient tantum sequi, et postea finem non imponant, ut hi qui non habent sufficientem alacritatis præparationem. Tales fue- runt hi de quibus evangelista ADI Joannes dicit: Multi igitur ex discipulis ejus abierunt retrorsum⁶⁹.

meditatio mea est ^{78.} Et iterum : « Levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, non, quæ timui. Et iterum : « Mirabilia testimonia tua, et quia sunt mirabilia ^(a), ideo scrutata ea est anima mea. » Cum igitur quis fuerit in ordine filius, et deinde propter peccatum abdicatur, videlicet alios frui divinis donis, et communicantes divinis mysteriis et divino pane : non enim de solis catechumenis intelligi oportet quod de mercenario dicitur, sed et de iis qui sunt in Ecclesia simpliciter non in primo ordine ^(b); tunc illa hæc commiserationis verba sibi ipsi dicere debet : Quot mercenarii Patris mei abundant pane ! ego autem fame pereo. Sed surgens de ruina peccati, ibo ad Patrem meum, et dicam ei : Pater, peccavi iu collum et coram te. Derelinquendo enim coelestia, peccavi in ea, præferens ipsis voluptatem contemptibilem, et præelligens colesti patriæ meæ regionem famis. Quemadmodum enim, ut exempli gratia dicamus, in aurum peccare dicitur, qui illi plumbum præfert : ita in cœlum peccat, qui illi terrena præponit. Abest autem omnino a via quæ fert in cœlum. Srias item quod quando peccavit, quasi non coram Deo operans peccavit ; quando autem constitetur, coram Deo se peccasse sentit. Porro 408 surgens vadit ad Patrem suum. Non solum enim consultandum est de his quæ placent Deo, sed et opus est facto. Nunc quemadmodum vidisti servilam poenitentiam, ita et celerem Patris misericordiam vide. Neque enim exspectavit donec filius veniret ad se, sed prævenit et amplexatur : pater enim est benignitate, etiam si natura Deus est, et lotus totum amplectitur, ut undeque ipsum ad se constrainat, sicut dictum est : « Et gloria Dei circumdabit te. » Olim quidem quando elongabat se filius, tempus erat et Patri ut ab amplexu se elongaret : nunc vero cum redit et appropinquat per conversionem et orationem, tempus est amplexandi. Ruit igitur in collum ejus, ostendens eum qui olim desciverrat, nunc obedientem esse factum. Et osculatur eum, reconciliationem indicans, et quasi vestibulum quoddam os polluti sanctificans, ac per hoc ad interna sanctificationem immittens.

ένοεικύμενος. Καὶ κατεφίλεται αὐτὸν, τὴν κατελλαγήν δεικνύων, εἰτε διὰ τούτου καὶ ἐπὶ τὰ ἔνδον τὸν γενίστηκεν.

μαρτυρεῖ· « οὓς ἡγάπησα τὸν νόμον του, Κύροι ὅλην τὴν ἡμέραν μαλέτη μου ἔστι. » καὶ τέλος, εἶπε τὰς χειράς μου πρὸς τὰς ἀντολάς σου, ἐκ ἡγάπησα, εἰσὶ γάρ ἀσθενῆς· καὶ πάλιν· « Θυματεῖ τὰ μαρτύρια σου, καὶ διὰ τὸ εἶναι θεαματεῖ, οὐτοῦ ἐξηρεύνησεν αὐτὰ τὰ ἡψή μου. » Οὐταν δὲ τῇ τάξει τοῦ ιεροῦ ὃν τις, εἰτε διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀποκρυψθείη, καὶ ὁρῷ ἀλλούς ἀπολέντας τὴν θεών χρισμάτων, καὶ τοῦ ἄρτου του θείου· οὐδὲ γέρ περὶ τῶν κατηγοριμάνων μόνον χρὴ νοεῖ ἐκ μακρού λεγομένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τελετῶν μὴ τῆς πρώτης τάξεως ὄντων· τότε δὲ, ταῦτα τὰ οἰκτρὰ ὄφελαι επιλέγειν ξεκτῷ· Πόσοι μάστιχοι τῷ Πατρός μου περισσεύσαντις ἀρτων· ἔγρα δὲ λιρῷ ἀπόδλυραι. Ἀλλ᾽ ἀνατάς, τωτέστιν, ἐν τῷ τελείωτας τῆς ἀμαρτίας, πορεύομει πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ ἔρω αὐτῷ· Πάτερ, ήμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιον σου κατελίπων γέρ τὰ οὐράνια, ήμαρτο, εἰς ταῦτα, προτιμήσεις αὐτῶν τὴν κατέταστον ἡδονὴν, καὶ τῆς κατορθός μου οὐρανού τὴν τοῦ λιμοῦ χώραν προκρίνας. « Ματέρ γέρ ἀμαρτίαν λέγεται, φέρε εἰπεν εἰς χρυσὸν, διὰ μάλισθον κύπελλον προτιμῶν, οἵτας εἰς οὐρανὸν ἀμαρτάνει, διὰ τούτης προτιμήσεις τὰ γῆνια. » Αποτιγχάνει γέρ τὰν τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν φερούσης ὄδου. « Επίστησον δι, δτεν μὲν ήμαρτκενεν, ὡς μὴ ἐνώπιον του θεού πράττων ήμαρτκενεν, δτε δὲ ἐξαμολογετται, ἐνώπιον του θεού ήμαρτηκώς αἰσθάνεται. » Ανατάς δὲ ἔπειτα πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, δει γέρ ήμαρτ μὲν μάστιχον μαλεσθει τὰ φύλα θεών, ἀλλὰ καὶ πρόστεται. Ήπειρ δὲ εἰδες θερμήν τὴν μετένοιαν, οἵτως καὶ τὴν επιπλαγήν τοῦ πατρὸς ὄρχη· Οὐδὲ γέρ ἀνίμων τὸν ιερὸν ἐβλεπεν ἄγριας αὐτοῦ, ἀλλὰ προφένει, καὶ πρόπλεκεται. Ηστήρ γέρ τῇ χρηστότητι, εἰ καὶ φέρε θεός, καὶ διος διον περιφεύται, ἵνα πάντοδεν εἴπῃ πρὸς ἑαυτὸν συσφίγηται, καθὼδειρηται· « Καὶ δὲ δέ τοι θεοῦ περιστελεῖ σε. » Καὶ πάλι μὲν δτε δέ μαρτυροθηναι ἀπὸ τῆς περιλήψεως δτε δὲ ἡγγισται διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἐπιστροφῆς, καιρὸς ἔγενετο τὸ περιλαβεν. Ἐπικίπτει τοινυ δὲ τὸν τρόχηλον, τὸν ἀποστετοῦντα πρώτην, πειθήνιον νῦν γενίστηκεν.

Vgrs. 22-24. « Dixit autem pater ad servos suos : Proferte stolam primam, et induite illum : date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes : et adducite vitulum illum saginatum, atque mactate, sumplisque epulis lætemur : quia hic filius meus mortuus erat, et revixit ; perierat et inventus est. Et cœperunt lætari » Per servos intellige vel angelos ministratorios spiritus, qui mittuntur in ministerium propter eos qui salute digni sunt. Illi enim vestiunt a peccato revertentem stola prima, sive prisca, quam priusquam peccaremus, gestabamus, indumento scilicet incorruptionis : vel pre-

(a) Edit. Lut. omittit, et quia sunt mirabilia.
 (b) In Ed. Lut. omittuntur, non in primo ordine.

(c) In Level 10000, how do you draw?

» Εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ· Ἐκ-
ενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε τίτον,
καὶ δότε δικτύων εἰς τὴν χειρὸν αὐτοῦ, καὶ ὑπεβ-
μετα εἰς τοὺς πόδες αὐτοῦ, καὶ ἔκενέγκατε τὸ
μόδυχον τὸν στευτὸν δύστε, καὶ φαγόντες εὐφρ-
ωθεῖμεν, διτὶ δὲ υἱός μου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνίκητο,
καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὐρέθη. Καὶ ἤρξαντο εὐφρά-
νεσθαι. » Δούλους ή τοὺς ἄγγελους νοήσας, τὰ
λειτουργικὰ πνεύματα τὰ στελλόμενα εἰς δικαιοίαν
διὰ τοὺς σωτῆρις ἀξίους· καὶ γέρε οὗτοι στολῆσαν
τὸν ἐκ κακίας ἐπιστρέφοντα τὴν στολὴν τὴν πρώτην,
ἥτοι τὴν ἀργαίαν, ἥν πρὶν ἀμαρτεῖν ἐφοροῦμεν, τὸ

Cætera sunt : sans illa miserabilia oportet in
enumerare.

μα τῆς ἀφερότες, ἡ τὴν τιμίαν τὸν πρὸ τῶν Αἴοσα quæ dignitate præstat aliis omnibus, ut baptis-
μον πασῶν, οὐδὲ ἔστιν ἡ τοῦ βαπτισμάτος. Πρώτη
μοι εἶται περιτίθεται, καὶ περ' αὐτῆς λαμβάνω
τῆς ἀσχημοσύνης περιστολὴν. Ἡ τοίνυν τοὺς
μόνους νοήσεις δούλους, τοὺς πᾶσι τοῖς ὑψῷ ἡμῖν
ἀμένοις διακονουμένους, καὶ δι' ὧν ἀγιαζόμεθα
αὐτοὺς ἐν πεπονισμένοις, καὶ διὰ βαπτισμάτος
καὶ λόγου διδασκαλικοῦ τὸν ἐπιστρέφοντα ἐνδύον-
καὶ στολὴν πρώτην περιτίθεντας, τὸν Χριστὸν
ν (ὅσοι γάρ εἰσπεισθημένοι εἰς Χριστὸν. Χριστὸν
ιεράμεθα), καὶ δικτύοιν διδόσσοντα εἰς τὴν χειρά,
σφραγίδα τοῦ Χριστικνισμοῦ, ἣν διὰ τῶν ἔργων
ιεντὸν ἡ μὲν γάρ χειρὶ τῆς πράξεως σύμβολον, δι-
δικτύοις τῆς σφραγίδος· διὰ τοίνυν βαπτισθεῖς,
ἴκανος δ ἀπὸ κακίας ἐπιστρέψων, ὁφελεῖ ἔλειν
τὰς χειρὸς, τουτέστιν, ἀπὸ πάσης πρακτικῆς
μάταιος, σφραγίδας, καὶ γνώρισμα Χριστικνοῦ, ἵνα
καὶ ἔχει ὡς κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὸν
πινίσθη. Ή καὶ ἄλλως νοήσεις τὸν δικτύοιν,
διὰ τοῦ Πνεύματος· οἷον τι φημι· Ὁ θεὸς τὰ
τελείωτατα ἀγαθὰ τότε δίδωσιν, διὰ τούτων κα-
κοὶ νῦν δὲ πιστούμενος δηλαδὴ, ἔκεινα δίδωσιν
χαρίσματα, οἷόν τινας ἀρρενώποντας τῶν μελλόν-
τοις μὲν θυματούργιαν, τοῖς δὲ διδασκαλίαν,
δὲ ἄλλο τι, καὶ ταῦτα δεχόμενοι ἀπὸ τούτων
τὰ τελείωταρα βεβαίως ἀλπεῖσθαινεν. Ὅποδήματα
τούς πόδας, ἵνα φυλάττωνται ἀπὸ τῶν σκορπίων,
μικρῶν δηλαδὴ δικούντων ἀμάρτημάτων, καὶ
μάνη, ὡς ἔφη Δαυὶδ, πλὴν θυνταδῶν καὶ αὐ-
τοῖς μάτιν καὶ ἀπὸ δρεπῶν τῶν προφανῶν βλάπτειν
ζομένων, φημὶ ἀμάρτιων. Καὶ ἄλλως δὲ, ὑπο-
ετεῖ δίδονται τῷ ἀξιωθέντι τῆς πρώτης στολῆς,
μόνος τοῦ Θεοῦ αὐτὸν ἔτοιμον εἰς τὸ εὐαγγελί-
α, καὶ ὥφελετν ἐτέρους. Τοῦτο γάρ δὲ Χριστικ-
τοῦ πλησίον ἡ ὥφελετν. Μόσχος δὲ σιτευτὸς οὐκ
είτεται τίς ἔστιν, δὲ θυνόμενος, καὶ ἐσθιόμενος·
αὐτὸς γάρ δὲ ἀληθῆς τὸν Θεοῦ, καθὸ ἀνθρω-
πα καὶ σάρκα εἶτηρε, τὴν ἄλογον φύσει, καὶ
ώδη, καὶ αὐτὴν τῶν οἰκείων αὐχημάτων πε-
κοκε. Κατὰ τοῦτο μόσχος νοεῖται, ἀπειρότερος
τοῦ νόμου τῆς ἀμάρτιας· σιτευτὸς δὲ, καθὸ εἰ;
ο τὸ μυστήριον ἀφήριστο πρὸ καταβολῆς κάσμου.
περιεργότερον δὲ ἵσως δόξει τὸ φθησόμενον·
οἱ φηθήσεται· δὲ οἱ ἄρτος, ὃν κλῶμεν κατὰ τὸ
δίμενον μὲν, ἐκ σίτου συνεστῶς, σιτευτὸς δὲ, καθὸ εἰ;
κατὰ τὸ νοούμενον δὲ σάρκα ὅν, μόσχος ἂν
εἴη. Καὶ δὲ αὗτός ἔστι μόσχος, καὶ σιτευτός. Πάς
βαπτιζόμενος, καὶ υἱὸς Θεοῦ γνώμενος, μᾶλλον
πικαδιστάμενος, καὶ ἀπλῶς πᾶς δὲ ἀπὸ ἀμάρτιας
ριζόμενος, τοῦ μόσχου τούτου τοῦ σιτευτοῦ
μνεῖ, καὶ εὐφροσύνης αἴτιος καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ
δούλοις αὗτοῦ καθίσταται, ἀγγέλοις καὶ ἱερού-
ώσις ἐκ νεκρώσεως ἀναζήσας, καὶ ἐξ ἀπωλείας
εἰς· δύσον μὲν γάρ ἐπὶ τῇ τῆς κακίας περιου-
νεκρὸς ἦν, ἀπεγνωσμένος· δηλαδὴ· δύσον δὲ ἐπὶ
ἀνθρωπίη φύσει τῇ τρεπτῇ, καὶ ἐξ κακίας
μένη εἰς ἀρετὴν μεταπεσεῖν; ἀπολωλῶς λέγεται· δὲ γάρ ἀπολωλῶς μετριώτερον, ἢ ὁ νεκρός.

Vers. 25-32. « Erat autem filius ejus senior in agro, et cum veniret et appropinquasset domui,

audivit concentum et choros, et vocavit unum de λαοῖς χορῶν, καὶ προσκαλεσάμενος ἔνα τῶν πεζῶν πueris servis, et interrogavit quid essent illa. At is dixit illi : Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum illum saginatum, quod incolunum illum reperit. Indignatus est autem, nec volebat introire. Pater ergo illius egressus rogabat illum. At ille respondens dixit patri: Ecce tot annis servio tibi, nec unquam præceptum tuum transgressus sum, nec unquam dedisti mihi hædum ut cum amicis meis lætarer: sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam tuam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum illum saginatum. At ille dixit ei : Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt : lætari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, ac revixit; et perierat, et inventus est. » **¶** Hoc loco celebris movetur quæstio : Quomodo appareat filius invidus, qui alioqui vixit et servivit patri bene placens? Quæ solvetur, siquidem parabolam quis expenderit, quare dicta fuerit. Omnino enim quia obmurmurabant Domino Pharisæi, mundos et justos se putantes, eo quod susciperet meretrices et publicanos, propterea parabola ista cum his quæ ante eam dictæ sunt, proponitur : quandoquidem igitur dicta sit, quia Pharisæi qui erant, justiores publicanis, ut videbantur, obmurmurabant : considera quod persona filii qui videbatur obmurmurare sumitur contra omnes qui scandalizantur in repentina felicitate et salute peccatorum: hoc autem non est invidia, sed magnæ benignitatis divinæ, quam nos ignoramus, et propterea parit murmurationem. Annon et David inducit personam quæ offendit in pace peccatorum? et similiter Jeremias, « Quid quod via impiorum prosperatur, dicens, et plantasti eos, et radices egerunt? » Hæc enim omnia sunt infirmarum et pauperum cogitationum hominum, qui accenduntur, et loquuntur in prosperitate malorum indigna. Dicit igitur per præsentem parabolam Dominus Pharisæis quasi in hunc modum: Esto, vos justi sitis sicut filius ille et beneplaceatis Patri: obsecro vos justos et mundos, ne obmurmureatis ob lætitiam quam habemus propter peccatoris salutem, siquidem hic quoque filius est. Itaque non appetit invidia, sed Dominus Pharisæorum mentem instruit per parabolam illam, ut etiamsi justi ipsi essent, et omnia mandata Dei perfecissent, gravatim ferre non deberent suscipi peccatores. Nec mirum est si ægre seramus super his quæ indigne videntur fieri. Tanta enim Dei est benignitas, et tam liberaliter sua bona nobis communicat, ut et indignatio et obmurmuratio inde nasci posset: id quod in familiari colloquio diciimus. Sæpe cuni beneficiis quempiam affecimus, et deinde gratias non egerit, dicimus: Reprehendunt me omnes quod tanta in te beneficia contulerim: quamvis forte nemo nos reprehenderit attamen magnitudinem beneficentiæ ostendere volentes, ita fingimus. Videamus autem et particulatim et brevi-

⁷⁹ Jerom. XII, 2.

δεῖπενται βολόμενοι τὸ μέγεθος, τοῦτο πλάτος την παρολαμβάνουσαν θερίστην. Μακάριον δὲ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν κοινὴν χαρὰν εἰσελθεῖν. Οὐ δὲ φιλάνθρωπος πατήρ ἔξεισι, καὶ παρακαλεῖται ἀναποδίσκει αὐτὸν τὴν τῆς εὐφροσύνης δύνατον, τοῦτον δὲ τὸν ἀγνοεῖν πατέραν σκανδαλίζειν, καὶ αἰτεῖται τὸν αὐτὸν, τῷ μὲν, οὐδὲ ἑριφόν ἐδεδώκει, τῷ δὲ ἀσώτῳ τούτον καταδίσκει μόσχον. Τί δὲ οὐτι τὸ διὰ ἄρουραν δηλούμενον; Μᾶδαν μάθοις· Πᾶς ἑριφός φιλοτερᾶς καὶ ἀμαρτωλοῦ μερίδος τάττεται. Εἰ δὲ τὸν ὄντα σύναρτος μάρτυραν, διτεῖται. Εἰναὶ πάσι πόνοις διῆγον αὐτὸν, διεκόμενος, κακοχούμενος, ὑπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν διεβόμενος, καὶ οὐδέποτε ὑπέρ ἑμούς ἐσφακας πάκτεινας ἑριφόν, τουτέστιν, ἀμαρτωλὸν θλίψει, ὡς ἂν εὑρὼν μικρὰν ἄνεσιν· οἶον ἑριφός τοῦ Ἀλιού δὲ Ἀχαεᾶ. Ἐδίκαιεν οὖν τὸν προφήτην οὐδὲ τὸν ἔδικτον δικαιοῦσαν τὸν ἑριφόν ταῖς σφραγῖν, οἵτινα μικρὸν ἀνεβίεις· Πλιού ἀνάτει μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ τῶν προφητῶν. Διὸ τοῦ πρὸς Θεόν· «Κύριε, τοὺς προφήτας τους εἰναὶ, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν.» Ος τῷ Δαυὶδ δὲ Ζαούλ, καὶ πάντες οἱ ἐνδιαβάλλοντες αὐτὸν, οὓς ἦψει δὲ τὸν Κύριος πειράζειν αὐτὸν, διὰ διαφαττεν, ὡς ἂν ἡσείη Δαυὶδ· διὸ καὶ ἔλει· «Ἐνώς πότε ἀμαρτωλόν, Κύριε, ἔως πότε ἀμαρτωλούσονται·»; Ταῦτα λέγει καὶ δὲ τὸν τῷ οὐρανῷ μέτρον· Πάντοτε με ἐν κόποις ὄντα οὐδὲ περαμύθιας ἡξιώσας, οὐδὲ τῶν θλιβόντων ικανού παρέδωκας, νῦν δὲ οδτως ἀπόστειεις τὸν ἀσωτόν. Οὗτος μὲν οὖν δὲ σκοπὸς παραβολῆς ἀπαγγείλει, διὰ τοὺς γογγούσας Φαρισαῖς· διὸ τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου προσλαμβανομένοις ἀμαρτωλοῖς λεχθεῖσας, καὶ παίξεισθε, καὶ δίκαιοι, μὴ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀποστείσθε, προσδεχομένους αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ καταγογγύζειν. τοίνυν νεώτερος αἱ πόρναι, καὶ οἱ Γραμματεῖς, καθ' οὓς δίκαιοι λαμβανόμενοι, διασανεῖ λέγοντος τοῦ «Ἐστω, ὑμεῖς δίκαιοι ἀληθῶς, καὶ οὐδεμίαν δὲν παραβεβηκότες· οὐ δεῖ οὖν προσλαμβάνετούς ἐκ πονηρίας ἐπιστρέφοντας; Τοὺς τοιούτους δὲν γογγωστάς παιδεύει διὰ τῆς παραβολῆς. ἀγνῶν δὲ, διτεῖς εἰς τοὺς ἀγγέλους μὲν τὸν ἀσωτόν υἱὸν, τὸν δὲ νεώτερον εἰς τὴν τῶν ἀναντινούσιν τὴν νεωτερίασαν κατὰ τῆς δοθείσης ἡς καὶ ἀρηνιάσσαν κειλάσσοντο· ἄλλοι εἰς Ἰσραὴλίτας καὶ τοὺς ἔθνικούς. Ἀληθὲς δὲ, διεισδύοντες, διτεῖς μὲν τῶν δίκαιων τὸ πρόσωπον, δινεται δὲ πρεσβύτερος υἱὸς, εἰς τὸ τῶν ἀμαρτωλῶν ιαὶ ἐπιστρέφονταν, δὲ νεώτερος. Τὸ δὲ θέλον θόρος παραβολῆς διὰ τοὺς Φαρισαίους σύντοτη, πατέτος αὐτοὺς τοῦ Κυρίου. μὴ διτεῖραντεν διπλή τῇ διοχῇ τῶν ἀμαρτωλῶν, κανταριών εἰσιν.

C Hic igitur totus scopus parabolæ est propter Phariseos obmurmurantes quod peccatores susciperet: qua docet, etiam si justi sint, non repellendos peccatores, neque obmurmurandum, recipiente illos Deo. Filius igitur junior, sunt meretrices et publicani: senior vero, Pharisei et Scribae qui, secundum materiam parabolæ, justi intelliguntur; quasi dicente Deo: Esto, vos sitis vere justi, nullumque transgressi mandatum: non oportet igitur assumi eos qui a peccatis convertuntur? Tales itaque obmurmuratores docet per hanc parabolam. Non ignoramus autem quod quidam per seniorem filium angelos exponunt, per juniores autem humanam naturam, quæ tumultuata est, et contra datum mandatum vacuit deliciis; alii vero Israelitas et gentiles. Verum autem hoc tenendum est quod diximus, quia filius senior personam gerit justorum, junior autem peccatorum et se convertentium. Totus autem parabola contextus propter Phariseos est positus, ut doceat eos Dominus ne ægre ferantur suspicionem peccatorum, etiam si ipsi justi essent. Nullus ergo iudicia Dei gravatim ferat, sed gratum sit ei, si in qui peccatores videntur, feliciter agant et salventur. Qui enim scis, si is quem tu peccatorem censes, penitentiam egere et gratis factus sit? Quid item, si octuaginta habet virtutes, et propriea deo benigno respicitur?

Μηδείς οὖν ἐπὶ τοις τοῦ Θεοῦ ρίμασι δύσγερσινέτω, ἀλλ' ἀνεχέσθω εὐπραγούντων, καὶ σωζομένων τῶν ἀμαρτωλῶν δοκούντων. Γέ γέρ οἶδεν, εἰ ἔνα σὺ νομίζεις ἀμαρτωλὸν, οὗτος μετενόησε, καὶ διὰ τοῦτο προσεδέχθη; Τι δὲ εἰ πρυπτά; ἀρετὰς ἔγει, καὶ διὰ τούτας παρὰ τοῦ Θεοῦ εὑμενῆς δρᾶται;

412 CAPUT XVI.

De dispensatore injusto. Quod ne aper quidem de lege prætereundus sit. De non dimittendi uxori. De Lazare et divite epulone

VERS. 4-9. « Dicebat autem et ad discipulos suos : Homo quidam erat dives, qui habebat dispensatorem, et hic delatus est apud illum ut qui dissiparet bona ipsius : et vocavit illum, et ait illi : Quid hoc audio de te ? redde rationem dispensationis tuæ : non enim poteris posthac dispensare. Ait autem dispensator intra se : Quid faciam quia dominus meus ausert a me dispensationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco : scio quid faciam, ut cum amotus fuero a dispensatione, recipiant me in domos suas. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit : Centum batos olei. Dixitque illi : Accipe cautionem tuam, et sede cito, et scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit : Tu vero quantum debes? Qui ait. Centum coros tritici. Ait illi : Accipe cautionem tuam, et scribe octoginta. Et laudavit dominus dispensatorem iniquum, quod prudenter fecisset (a) :quia filii hujus saeculi prudentiores sunt filiis lucis in natione sua. Et ego vobis dico : Facite vobis amicos ex mammoma injusto, ut cum defeceritis, recipiant vos in eterna tabernacula.» Omnis parabola cibique et figurato modo rerum quarumdam naturam manifestat, non per omnia rebus illis assimiliata propter quas assumpta est. Idcirco non oportet omnes parabolam partes curiosius inquirere, sed quatenus apparent proposito utiles; reliquæ enim sinendæ sunt quasi parabolam contextentes, et nihil ad propositum conducentes, quomodo et in proposita parabola faciendum. Nam si per tenues particulas omnia exponere tentavero, quis dispensator, quis dispensatoris dominus, et a quo delatus sit, et qui debitores, et propter quam causam ille quidem oleum, alias autem triticum, et qua de causa centum debere dicantur, et si alia omnia perquisiverimus, obscurum et molestum sermonem faciemus : et fortassis, si valde hæsitaverimus, etiam ridiculi erimus. Igitur tantum utilitatis ex præsentí parabola capere oportet, quantum possibile est. Et ut aliquid dicam, Dominus hoc loco vult nos docere ut bene dispensentur creditæ nobis divitiæ. Et primum hoc discimus, quod non sumus domini divitiarum. Nihil enim habemus proprium, sed dispensatores alienarum rerum sumus, quæ a Domino nobis concreditæ sunt ut illas bene dispensemus sicut ipse imperat. A 413 si concreditas divitiæ non expenderimus justa mentem Domini, et abusi fuerimus illis in nostrum luxum, accusabimur. Etenim voluntas

A ΚΕΦΑΛ. 15'.
Περὶ τῶν οἰκονόμων τῆς ἀδικίας. Περὶ τῶν μηδὲ κεραῖαν ἀπὸ τῶν νόμου παρελθεῖν ἔν. Περὶ τῶν μὴ ἀπολεῖν τὴν γυναικαν. Μερὶ τοῦ πλουτίου καὶ τοῦ Λαζάρου.

ε "Ἐλεγε ὃς καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ" Ἀνθρώπος τις ἦν πλούσιος, διὰ τὸν οἰκονόμον, καὶ εἰς διεβλήθη αὐτῷ, ὡς διεπορπίζειν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. Καὶ φωνῆσες αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ· Τί τόπος ἀκούων περὶ τοῦ; Ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου, οὐ γάρ δυνάσθη ἔτι οἰκονομεῖν, Εἶπε δὲ ἐν τῷτερῳ ὁ οἰκονόμος· Τί ποιήσω, διτι δικύριος μου ἀφερεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπὸ ἐμαυ; Σκάπτειν σὰν ιηγάνη, ἐπαιτεῖν σισχύνομαι· ἔγνων τι ποιήσω, ἵνα θταν μετατεθῶ τῆς οἰκονομίας, δέωνται με εἰς τοὺς οἴκους τούτους. Καὶ προσκλειστάρενος ἔνα τάξιστον τῶν χρειαζέτων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἐλεγε τῷ πρώτῳ· Πόσον ὄφελεις τῷ κυρίῳ μου; Ο δὲ εἶπεν· Ἐκτὸν βάτοις ἔλατοις καὶ εἶπεν αὐτῷ· Δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα. Ἐπειτα ἐπέρη εἶπε· Σύ δὲ πόσον ὄφελεις; Ο δὲ εἶπεν· Ἐκτὸν κόρους στοὺς. Καὶ λέγει αὐτῷ· Δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ γράψον δύοδικοντα. Καὶ ἐπήνεσεν δικύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, διτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰώνος τούτου φρονιμώτεροι εἰσιν ὑπὲρ τοὺς υἱούς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑστῶν. Κάγω ὑμτν λέγω, ποίησε ἐκτούς φίλους ἐν τοῦ μαρμανᾷ τῆς ἀδικίας, ἵνα διελείπητε, δέωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνές. Πάσχα παραδολὴ πλαγίως καὶ οἰκονικῶς δηλοῖ τργμάτων τινῶν φύσιν, οὐ κατὰ πάντα ἐσκυρεῖ τὰς πράγμασιν ἐκείνοις, διτι ἀ παρελήφθη. Διό οὐδὲ γράπαντα τὰ μέρη τῶν παραδολῶν λεπτῶς παλιγμονετοῦθαι, ἀλλ' ὅσον ἔστι τῷ προκειμένῳ κερπομένους, τὰ λοιπὰ ἴσην, ὡς τῇ παραδολῇ συνυφετεῖν, καὶ μηδὲν πρὸς τὸ προκείμενον συμβολλόμενα, οἷον δὲ καὶ ἐπὶ τῆς προτεθείσης παραδολῆς, γράποιησαι. Εἰ γάρ πάντας ἔκτείζειν ἐπιχειρήσομεν λεπτομερῶς, τίς διοικονόμος, τίς δι τοῦτον προβαλλόμενος εἰς τὴν οἰκονομίαν, καὶ παρὰ τίνος διεβλήθη, καὶ τίνες οἱ χρεωστοῦντες, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν διέλασιν, δὲ στιτύν, καὶ διατί ἀνὰ ἔκκτον ὄφησται λέγονται· καὶ ἀπλῶς τὰλλα πάντα εἰ περιεργότερον ἔστεδίοιμεν, σκοτεινὸν τὸν λόγον ποιησόμεθα, τρέψομεν τὰ καὶ καταγέλοστα Ἰωάννας ἔκτεινθαι διὰ τὴν τὴν ἀπορίας ἀνάγκην. Δεῖ τοίνυν τοσοῦτον ὀφεληθῆναι ἀπὸ τῆς παρούσης παραδολῆς, δοσον ἐνδέχεται. Οἱον τί φημι· διοικονόμος ἔκτεινθαι βούλεται ἡμᾶς διδάσκει περὶ τοῦ τὸν δοθέντας ἡμτν πλούτον καλῶς διατηθεῖσαι. Καὶ πρώτον μὲν τοῦτο μανθάνομεν, διτι οἱ εσμὲν κύριοι χρημάτων, οὐδὲν γάρ ἔχομεν ἔδιον, ἀλλ' οἰκονόμοι ἀλλοτρίων εσμὲν παρὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν ἔγκεχειρισμένων, ἵνα καλῶς αὐτὰς διαθέμεθα, καὶ ὡς ἐκείνος προστέπτει· ἔπειτα διτι μὴ κατὰ τρέψομεν τοῦ οἰκονομίαν τοῦ πλούτου με-

(a) Verba, οἵ τις φρονίμως ἐποίησεν, non legebat in suo codice Theophylactus, adnotante ad hunc locum Millio.

μένεται, ἀλλ' εἰς οὐκίας σπαστάς τοῖς δοθεῖται χρημάτων, διαβοδόμηνοι ἔστιν οἰκονόμοι. μια γάρ τοῦ Δεσπότου ἐστὶ χρέος διατήσαι τοῖς δοθεῖσιν ἃς τῶν δικαιούμενών χρείας, οὓς εἰς οἰκείας τρο-
παιοδόλους δὲ καὶ μελλοντες μεθίστασθαι οἰκονομίας τῶν χρημάτων, ἵστι τοῦ βίου τούτου πεσθεῖ, διὰ δηλαχθῆ καὶ λόγον δώσομεν τῆς μίας μετὰ τὴν ἐνθέντες μετάστασιν, ἐὰν φρονί-
μεν, ἐπισθανόμενος ὅφε γοῦν τοῦ δέοντος, καὶ ιεν ἡμῖν ἑαυτοῖς φίλους ἐξ τῶν τῆς ἀδελφίας ἴτεν· ἀδελφίας δὲ χρήματα ἐκεῖνα ὄνομάζονται,
· μὲν Κύριος διδόνειν ἀναλίσκεσθαι εἰς γρέιας ἀδελφῶν, καὶ δικαιούλων, ἥμετε δὲ ἑαυτοῖς πα-
τέροις. Ἀλλ' ὅφε γοῦν συναισθέμενα, ποτέ
αλλα, καὶ διτὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὔτε κάμνειν
αλλα ἕργοις γὰρ οὐκ ἔστι τότε καιρός· οὔτε
εἰν αὐτοτείς· μωροί γάρ αἱ παρέντοι αἱ ἐπα-
τα διαιρέονται. Τί τοιν τοιπόν; Τὸ συμμε-
τεῖπεν τῶν χρημάτων τούτων τοὺς ἀδελφούς,
καὶ ἐκλιπώμεν ἐνιεύθεν. τουτέστιν, ἀπὸ τοῦ βίου
· ἀντιχωρῶμεν, δέξιονται ἡμᾶς οἱ πένητες εἰς
ζεστούς σπηνάς· τοῖς γάρ ἐν Χριστῷ πένησιν αἱ
εἰς σπηναὶ ἀπεκληρώθησαν, εἰς δὲ δέντραται δέ-
ι τοῦτο ἐντεῦθεν αὐτοῖς φιλισάστας· διὰ τῆς δέσποινας
χρημάτων, & Δεσποτικὰ δύτε τοῖς πένησιν ἔδει
εχῆς δοθῆναι. Οὕτοι γάρ οἱ χρεώσται κατὰ τὸ
ἴνον· «Οὐλην τὴν ἡμέραν ἔλεετ, καὶ δανείζει ὁ δί-
· » καὶ παῖς· «Οἱ ἔλεων πτωχὸν δανείζει Θεῷ
μὲν οὖν προηγουμένως πάντα δοθῆναι· τοῖς
ιε τούτοις χρεωφειλέταις τοῖς ἑκατοντεπλασίονα
ιθεῖσιν. Πλὴν ἐπεὶ οἰκονόμοι τῆς ἀδελφίας εὐρι-
σθε, ἀδέκας παρκατέχοντες ἢ ἄλλοις ἀφύρι-
μη πάντη μεντέον ἐν ταύτῃ τῇ ἀπανθρωπίᾳ,
μεταδοτέον τοῖς πένησιν, ἵνα παρ' αὐτῶν ὑπο-
ῆμεν εἰς τὰς αἰωνίους σπηνάς. Οὕτως οὖν ἐκλι-
ψιν ἡμῖν τὴν περασοῦτην, οὐδὲν περιττόν, ή περί-
· , ἢ δινειροχριτικὴν τῇ ξένησις ἀπαντήσει. Δοκεῖ
λέπιοτόν τι στημένειν τό· Μιοὶ τοῦ αἰώνος τούτου
μετέπεροι εἰσι, καὶ τὰ ἔχης. Οὐν ἔστι δὲ διαπα-
σθητον, ή ξενίζον. Μιοὺς γάρ αἰώνος φησι
·, τοὺς ἐπινοούμενος πάντα τὰ ἐκ τῇ γῇ
· εἰς λιστελοῦντα· υἱοὺς δὲ φωτὸς, τοὺς διφέλον-
τὸν πνευματικὸν πλοῦτον μεταχειρίζεσθαι θεο-
· . Τούτο οὖν λέγει, διτὶ Οἱ ἀνθρώποι οἰκονόμοι
ἀνθρωπίνων διοικήσεων καθίσταμενοι πάντα
ον πραγματεύονται. ὑπάς μετὰ τὸ μετασθάθ-
θε τῆς οἰκονομίας, ἔχωσι παρηγοράν υἱοὶ δὲ
· ταττόμενοι, τουτέστι, πνευματικὴν διοικησιν
αἵτινα πιστεύμενοι, οὐδὲν ἐπινοοῦνται προς τὸ
ηθῆναι μετὰ ταῦτα· υἱοὶ οὖν τοῦ αἰώνος τούτου
νθρωπίνων διοικήσεις πεπιστευμένοι. καὶ ἐν τῇ
· τῇ ἑαυτῶν, τουτέστι, ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, φρε-
· ε τὰ καθ' ἑαυτοὺς διοικοῦντες. Μιοὶ δὲ φωτὸς οἱ
ιατα λαβόντες, ἀστε διοικεῖν αὐτὰ θεοφιλῶς.
πούμενος οὖν ἐν μὲν ταῖς ἀνθρωπίναις διοικήσεοι
μεν τὰ ἑαυτῶν διοικοῦντες, καὶ πραγματεύο-
· , ἵνα, εἰ καὶ ἐκπέσωμεν ποτε τῆς οἰκονομίας,

A Domini est datis uti in usus conservorum, non in proprias delicias: porro qui accusantur et destituuntur a dispensatione divitiarum, hi sunt qui ex hac vita emigrant, quando scilicet et rationem dabitimus de dispensatione cum destituti fuerimus. Si itaque prudeentes essemus, vel tarde sentiremus quid facto opus, et faceremus nobis amicos ex divitiis iniustitiae. Dicuntur autem divitiæ iniustitiae, quas nobis Dominus in usus fratum et conservorum insumendas dedit, nos autem nobis depositas teneamus. Verum vel tarde sentiamus quo feramur, et quod cum dies illa venerit, neque laborare poterimus. Non enim tunc erit operandi tempus, neque tunc honestum erit mendicare: stultæ enim virgines dicuntur quæ mendicant: quid igitur reliquum, quam ut harum divitiarum fratres participes faciamus, ut quando hinc defecerimus, hoc est ex hac vita excesserimus, accipiant nos pauperes in æterna tabernacula? **A** Eterna enim tabernacula pauperibus in Christo constituta sunt, in quæ possint recipere eos qui hic ipsis amice de bonis, quæ sunt Dominicæ, largiuntur. Pauperibus enim primum debebamus dare: nam illi debitores sunt, secundum hoc quod dictum est: « Tota die miseretur et commoda justus ⁸⁰; et iterum, « Qui miseretur pauperi, feneratur Deo ⁸¹. » Oportebat igitur primum dare bonis illis debitoribus, qui centupla reddunt. Verum quia dispensatores iniustitiae inventimur, injuste retinentes quæ aliis seposita sunt, non semper manendum erit in hac infidelitate, sed communicandum pauperibus, ut ab ipsis suscipiamur in æterna tabernacula. Sic igitur nobis exponentibus parabolam, nihil vel superfluum, vel curiosum, vel somniculosum enarrando occurret. Videatur autem et alienum quiddam significare, dicens: Filii hujus sæculi prudentiores sunt, etc. Non autem male cohaeret, neque alienum est. Filios enim hujus sæculi dicit eos qui laudant omnia quæ in terra lucrosa sunt: filios vero lucis, eos qui debent pie spirituales divitias communicare. Hoc igitur dicit: Homines humanis dispensationibus præfecti, omnibus modis curam habent et provident ut cum destituti fuerint a dispensationis munere, consolationem habeant; qui autem filii lucis ordinantur, hoc est, quibus concredita est spiritualis pecuniarum dispensatio, non cogitant quomodo post hanc vitam commodum percipiunt. Filii itaque sæculi hujus, iij sunt quibus humanæ dispensationes concretæ sunt, et in generatione sua, hoc est, in vita hac, prudenter res ⁸² suas dispensant; filii vero lucis, qui pecunias receperunt ut illas in pios usus dispensent. Invenimur itaque in humanis dispensationibus res nostras prudenter dispensare, ut etiam si administratione exciderimus, habeamus quoddam refugium vita: in his autem rebus quæ debent secundum Deum dispensari, nullam videmur gerere curam quomodo rationem dispen-

⁸⁰ Psal. xxxvi, 26. ⁸¹ Prov. xix, 17.

meditatio mea est^(a). Et iterum : « Levavi manus a mortuorum et quæ ad mandata tua, quæ dilexi, non, quæ timui. » Et iterum : « Mirabilia testimonia tua, et quia sunt mirabilia (a), ideo scrutata ea est anima mea. » Cum igitur quis fuerit in ordine filius, et deinde propter peccatum abdicatur, videtque alios frui divinis donis, et communicantes divinis mysteriis et divino pane : non enim de solis catechumenis intelligi oportet quod de mercenario dicitur, sed et de iis qui sunt in Ecclesia simpliciter non in primo ordine (b) ; tunc illa hæc commiserationis verba sibi ipsi dicere debet : Quot mercenarii Patris mei abundant pane ! ego autem fame pereo. Sed surgens de ruina peccati, ibo ad Patrem meum, et dicam ei : Pater, peccavi in coram te. Derelinquendo enim coelestia, peccavi in ea, præferens ipsis voluptatem contemptibilem, et præelligens colesti patriæ meas regionem famis. Quemadmodum enim, ut exempli gratia dicamus, in aurum peccare dicitur, qui illi plumbum præfert : ita in collum peccat, qui illi terrena præponit. Abest autem omnino a via quæ fert in celum. Scias item quod quando peccavit, quasi non coram Deo operans peccavit ; quando autem confitetur, coram Deo se peccasse sentit. Porro 408 surgens vadit ad Patrem suum. Non solum enim consultandum est de his quæ placent Deo, sed et opus est facto. Nunc quemadmodum vidisti servidam penitentiam, ita et celerem Patris misericordiam vide. Neque enim exspectavit donec filius veniret ad se, sed prævenit et amplectatur : pater enim est benignitate, etiam si natura Deus est, et totus totum amplectitur, ut undeque ipsum ad se constrainat, sicut dictum est : « Et gloria Dei circumdabit te. » Olim quidem quando elongabat se filius, tempus erat et patri ut ab amplexu se elongaret : nunc vero cum redit et appropinquat per conversionem et orationem, tempus est amplexandi. Ruit igitur in collum ejus, ostendens eum qui olim desciverrat, nunc obedientem esse factum. Et osculatur eum, reconciliationem indicans, et quasi vestibulum quoddam os polluti sanctificans, ac per hoc ad interna sanctificationem immittens.

éνοειχνύμενος. Καὶ κατέφειτ αὐτὸν, τὴν κατελλαγήν μακρθέντος ἀγιάσων, εἰτα διὰ τούτου καὶ ἐπὶ τῷ ἔνδον τὸν ἀγιασμὸν εἰσπέμπων.

VERS. 22-24. « Dixit autem pater ad servos suos : Proferte stolaū primam, et induite illum : date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes : et adducite vitulum illum saginatum, atque mactate, sumptisque epulis lætemur : quia hic filius meus mortuus erat, et revixit ; perierat et inventus est. Et cœperunt lætari. » Per servos intellige vel angelos ministratorios spiritus, qui mittuntur in ministerium propter eos qui salute digni sunt. Illi enim vestiunt a peccato revertentem stola prima, sive prisca, quam priusquam peccaremus, gestabamus, indumento scilicet incorruptionis : vel pre-

« Εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους εὐέργετε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ καὶ δότε δικτυάλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ μετὰ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἔν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φενίδιον ἐλθετὸν ἄγηρις αὐτοῦ, ἀλλὰ προστάτην θεόδοτον μετέπειταν, διότι δὲ ἀξιολογεῖται τοῦ Θεοῦ ἡμαρτηκάς αἰσθάνεται. Αντεῖ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, δεῖ γὰρ ἡμᾶς προσέσθει τὰ φύλα Θεῷ, ἀλλὰ καὶ πρότερον δὲ εἰδεῖς θερμὴν τὴν μετάνοιαν, αὐτὸς εἰπεὶ σπλαγχνίαν τοῦ πατρὸς δρός. Οὐδὲ τοῦτον εἴσεσθε τὰ φύλα Θεῷ, καὶ δολοφόνον πρότερον εἴσεσθε τὸν πατέρα τοῦ πατέρα τοῦ θεοῦ περιστελεῖσθε. » Καὶ πάλιν μὲν εἴσεσθε δὲ υἱός, καὶ πόδες ἦν καὶ τῷ πατέρῳ θῆγαι ἀπὸ τῆς περιλήψεως. διότι δὲ προσευχῆς καὶ τῆς ἐπιστροφῆς, καὶ περιλαβεῖν. Επιπλέπει τοίνυν ἐπὶ τὸν ἀποστελλούντα πρώτην, παιθήσοντα δεικνύντα, καὶ οἶόν τι προπύλαιον τὸ στρατιωτικόν εἰσπέμπων.

(a) Edit. Lut. omittit, et quia sunt mirabilia.
(b) In Ed. Lut. omittuntur, non in primo ordine.

Cetera sunt : sans illa misericordia enumerare.

ἀφθαρτίκες, ἡ τὴν τιμάν τὸν πρὸ τῶν Αἴοσα quæ dignitate præstat aliis omnibus, ut bap-
τῦν, οὐδὲ ἔστιν ἡ τοῦ βαπτίσματος. Πρώτη
τῇ περιτίθεται, καὶ περ' αὐτῆς λαμβάνω
ἰχημοσύνης περιστολὴν. Ὡς τοίνυν τούς
ῆσσας δούλους, τοὺς πᾶσι τοῖς δρ' ἡμῖν
δικκονομήνους, καὶ δι' ὧν ἀγιζόμεθα
καὶ τοὺς ἵερες, τοὺς καὶ διὰ βαπτίσμα-
ου διδοτσκαλικοῦ τὸν ἐπιστρέφοντα ἐνδόν-
τολὴν πρώτην περιτίθεταις, τὸν Χριστὸν
γάρ εἰσπεισθήμεν εἰς Χριστὸν. Χριστὸν
, καὶ δικτύλιον διδοσσιν εἰς τὴν χειρά,
ἢ τοῦ Χριστικνισμοῦ, ἢν διὰ τῶν ἕργων
μὲν γάρ χειρὶ τῆς πράξεως σύμβολον, δ
ε τῆς σφραγίδος· δ τοίνυν βαπτισθεὶς,
δ ἀπὸ κακίας ἐπιστρέψων, ὁφελεῖ ἔχειν
ιρδες, τουτέστιν, ἐπὶ πάσης πρακτικῆς
ιφραγίδα, καὶ γνώρισμα Χριστικνοῦ, ἵνα
(π; ὡς κατ' εἰκόναν τοῦ κτίσαντος αὐτὸν
Ἡ καὶ ἄλλως νοήσαις τὸν δικτύλιον,
οὐ Πνεύματος οἶον τί φημι· Ὁ Θεὸς τὰ
τα ἀγαθὰ τότε διδωσιν, διε τούτων καί-
ν δι πιστούμενος δηλαδή, ἔκεινα διδωσιν
λατε, οἴδη τινας ἀρρενώνας τῶν μελλόν-
μεν θυματουργίαν, τοις δὲ διδοτσκαλί-
λο τι, καὶ ταῦτα δεχόμενοι ἀπὸ τούτων
ιπέρεργα βεβαίως ἐλπίζομεν. Ὕποδήματα
δέ, ἵνα φυλάττωνται ἀπὸ τῶν σκορπίων,
δηλαδή δεκούντων ἀμφιτημάτων, καὶ
ε ἐφη Δαυΐδ, πλὴν θανατωδῶν καὶ αὐ-
τῶν καὶ ἀπὸ δρεων τῶν προφανῶν βλάπτειν
, φημι ἀμφιτιῶν. Καὶ ἄλλως δὲ, ὑπο-
ντει τῷ ἀξιωθέντι τῆς πρώτης στολῆς,
οὐ θεοῦ αὐτὸν ἔτοιμον εἰς τὸ εὐαγγελί-
ώφελεν ἐτέρους. Τούτο γάρ δ Χριστι-
λησίον ἡ ὥρεις εἰκ. Μόσχος δὲ σιτευτὸς οὐκ
ἔστιν, δ θύμιμος, καὶ ἐσθίομενος·
δ ἀλτήθης οὐδὲ τοῦ θεοῦ, καθὸ ἀνθρω-
πικα εἴηηρε, τὴν ἄλογον φύσει, καὶ
ἐν αὐτὴν τῶν οἰκείων αὐχημάτων πε-
πτὰ τούτο μόσχος νοεῖται, ἀπειρόζηγος
μου τῆς ἀμφιτιῶς σιτευτὸς δὲ, καθὸ εἰς
ιατήριον ἀπήριστο πρὸ καταβολῆς κόσμου.
ιότερον δὲ ίσως δόξει τὸ ῥηθησόμενον
εστιν δὲ ὁ ἄρτος, ὃν κλαμμεν κατὰ τὸ
μὲν, ἐκ σίτου συνεστῶς, σιτευτὸς ῥη-
τὸν νοούμενον δὲ σάρκα ὄν, μόσχος ἔν
τι δι τύτος ἔστι μόσχος, καὶ σιτευτός. Πᾶς
μενος, καὶ οὐδὲ θεοῦ γινόμενος, μᾶλλον
τάμενος, καὶ ἀπλῶς πᾶς δ ἀπὸ ἀμφιτιῶ-
ς, τοῦ μόσχου τούτου τοῦ σιτευτοῦ
εἰ εὐφροσύνης αἴτιος καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ
αὐτοῦ καθίσταται, ἀργέλοις καὶ ἵερο-
νεκρώσεως ἀναζήσεις, καὶ ἐξ ἀπωλείας
ν μὲν γάρ ἐπὶ τῷ τῆς κακίας περιου-
τῆν, ἀπεγνωσμένος δηλαδή δοσον δὲ επὶ
νη φύσει τῇ τρεπτῇ, καὶ ἐκ κακίας
ἀρετὴν μετεπεσεῖν; ἀπολωλὸν δέ λέγεται δ γάρ ἀπολωλὸν μετριώτερον, η ὁ νεκρός.
δ οὐδὲ αὐτὸν δ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ,
μενος οὐγιστε τῇ οἰκίᾳ, οὐκούσε συμφωνίας;

VGRS. 25-32. « Erat autem filius ejus senior in agro, et cum veniret et appropinquaret domui,

audivit concentum et choris, et vocavit unum de pueris servis, et interrogavit quid essent illa. At is dixit illi : Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum illum saginatum, quod incolunem illum receperit. Indignatus est autem, nec volebat introire. Pater ergo illius egressus rogabat illum. At ille respondens dixit patri: Ecce tot annis servio tibi, nec unquam preceptum tuum transgressus sum, nec unquam dedisti mihi hædum ut cum amicis meis lætarer: sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam tuam cum inereticibus, venit, occidisti illi vitulum illum saginatum. At ille dixit ei : Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt : lætari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, ac revixit; et perierat, et inventus est. » **A 10**Hoc loco celebris movetur quæstio : Quomodo appareat filius invidus, qui alioqui vixit et servivit patri bene placens? Quæ solvetur, siquidem parabolam quis expenderit, quare dicta fuerit. Omnino enim quia obmurmurabant Domino Pharisæi, mundos et justos se putantes, eo quod susciperet meretricos et publicanos, propterea parabola ista cum his quæ ante eam dictæ sunt, proponitur : quandoquidem igitur dicta sit, quia Pharisæi qui erant, justiores publicanis, ut videbantur, obmurmurabant : considera quod persona filii qui videbatur obmurmurare sumitur contra omnes qui scandalizantur in repentina felicitate et salute peccatorum: hoc autem non est invidia, sed magnæ benicitatis divinae, quam nos ignoramus, et propterea parit murmurationem. **A**anon et David inducit personam quæ offenditur in pace peccatorum? et similiter Jeremias, « Quid quod via impiorum prosperatur, dicens, et plantasti eos, et radices egerunt? » Hæc enim omnia sunt infirmarum et pauperum cogitationum hominum, qui accenduntur, et loquuntur in prosperitate malorum indigna. Dicit igitur per præsentem parabolam Dominus Pharisæis quasi in hunc modum: Esto, vos justi sitis sicut filius ille et beneplaceatis Patri: obsecro vos justos et mundos, ne obmurmureatis ob lætitiam quam habemus propter peccatoris salutem, siquidem hic quoque filius est. Itaque non appetet invidia, sed Dominus Pharisæorum mentem instruit per parabolam illam, ut eliamsi justi ipsi essent, et omnia mandata Dei perfecissent, gravatim ferre non deberent suscipi peccatores. Nec mirum est si segereramus super his quæ indigne videntur fieri. Tanta enim Dei est benignitas, et tam liberaliter sua bona nobis communicat, ut et indignatio et obmurmuratio inde nasci posset: id quod in familiari colloquio dicimus. Sæpe cuni beneficiis quæmpiam affecimus, et deinde gratias non egerit, dicimus: Reprehendunt me omnes quod tanta in te beneficia contulerim: quamvis forte nemo nos reprehenderit attamen magnitudinem beneficentiae ostendere volentes, ita fingimus. Videamus autem et particulatim et brevi-

καὶ χορῶν, καὶ προσκαλεσάμενος ἡδούλων, ἐκπιθάνετο τί εἶη τῷτε ἔπειται, Οὐ δέλφος σου ἔκει, καὶ θύσια μόσχον τὸν σιτευτὸν, διτι ὑγιεῖντος τοῦ Προτίσθη δὲ καὶ οὐκ ἔθελεν εἰσελθεῖν αὐτοῦ ἔξελθον, παρεκάλεις αὐτόν· ἔπειτα τῷ πατέρᾳ· Ἰδού τοσαῦτα ἦν ἡδεῖοντοι σου ἐντολὴν παρεπόνον, καὶ ἔθωκες ἀριθμὸν, ἕνα μετὰ τῶν φίλων, ἕνα μετὰ πορκῶν, ἥλιθεν, ἐθεσες τῷτε σιτευτὸν. Οὐ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Τέλον, μετ' ἡμού εἴ, καὶ πάντα τὰ ἡμέτερα θῆναι δέ ἔσται, καὶ χαρήναι, διτι ἔπειτα νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε, καὶ ἐπολεμεῖ πρῶτη. Ἐνταῦθε τὸ πολυθρύμνλητον ἡδεῖον τὸν φαίνεται φθονερὸς δὲ εὔπορος καὶ δεδουλευκὸς τῷ πατέρᾳ; Οὐ μέτρια τὸν περιβολὴν ἀναλογίσαστο, δέ τις γέρας διότι ἐγέργησον οἱ καθεροὶ, οἱ ἔπιτοι Φαρισαῖοι ἔπειτα τῷ Κυρῳ πόρνας καὶ τελώνας, διτι τοῦτο ἡ πρᾶμετά τῶν πρὸ αὐτῆς εἰρηται· ἔπειτα ἔπειτα γέρας διότι οἱ Φαρισαῖοι, δίκαιοι δύντες ἔδοκονταν, εἰρηται· σκόπει διτι τὰ δοκούντας γογγύζειν υἱοῦ λαζανάντα εἰ τοὺς σκενδαλιζομένους ἐπὶ τῇ ἡδρᾷ σωτηρίᾳ τῶν ἀμαρτωλῶν· τοῦτο δὲ εἴπειται ἄλλ' ὑπέρχυσις τῆς φιλανθρωπίας τοῦ διότι μέντι, καὶ διτι τοῦτο τίκτεται τῇ ἡρῷ διαυτὸν οὐκ εἰσάγει τρίποντα ζημένου ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ τῶν ἀμαρτωλῶν; εμίτις δμοίως, εἴ τι δόδες ἀστοῦνται καὶ ἐφίτευσας αὐτούς, καὶ ἐργάζεται γέρας πάντα τῆς ἀσθενοῦς καὶ πάντα τῶν ἀνθρώπων ἁμπυριζομένης, καὶ ἐπειτα τῇ ἀναξίᾳ, δηθεν εὐπραγίᾳ τῶν περιτοίνων διτι τῇ παρούσῃς περιβολῇ οὐχὶ τοικύτα τοῖς Φαρισαίοις. Σημεῖον κατὰ τὸν υἱὸν ἐκεῖνον, καὶ εὐάριστον παρεκάλω ὑμᾶς τοὺς δικαιοὺς καὶ τοὺς γογγύζειν ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῃ, ἦν τοικύτα τοῦ ἀμαρτωλοῦ σωτηρίαν· καὶ γέρας οὐ τοῖνον φόνος ἐντεῦθεν ἁμφάνεται, οὐ Φαρισαίων γνώμην παίδεισι δὲ Κύρῳ περιβολῆς ταύτης, ὥστε εἰ καὶ δίκαιοι εἰπατταν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ πεπληρωθέντες πρίνειν ἐπὶ τῇ παραδοχῇ τῶν αμφράστων διότι δύνασθαι· διπερ καὶ ἐν τῷ εὐλόγομεν. Πολλάκις γέρας εὐεργετήσαντας ἀχριστιθέντες παρ' αὐτοῦ λέγομεν, οἱ μοι πάντες, διτι σε εὐηγγέτησας τοσούτων οὐκ ἀμέμφατο τις ἡμετέν, ἄλλες δη-

ιούλομενοι τὸ μέγεθος, τοῦτο πλάτ- A ter parabolam. In agro erat filius senior, hoc est, δὲ καὶ κατὰ μέρος ὡς ἐν ἑπτοῦ οὐδὲ, τὸν ἀγρῷ ἦν δὲ πρεσβύτερος υἱός, καὶ ἔργαζόμενος τὴν έκανεν γῆν, τὴν εἰ μπλησθῇ ἔρτων, καὶ σπείρων ἐν ἀγαλλιάσει θερίσῃ. Μαθὼν δὲ τὰ ξηθελεν εἰς τὴν κοινὴν χαρὰν εἰσελάνθρωπος πατήρ ἔξεισι, καὶ παρακάσκει αὐτὸν τὴν τῆς εὐφροσύνης οὐ ἔστιν ἀναζώωσις· διὰ τὸ ἀγνοεῖν ενδαιζόμενον, καὶ αἰτεώμενον αὐτὸν, γάδε ἔριφον ἐδεδώκει, τῷ δὲ ἀσώτῳ αταθύσει μόσχον. Τί δὲ κοιτᾷ τὸ διὰ ὄμενον; Ήδε δὲ μάθοις· Πᾶς ἔριφος καὶ ἀμαρτωλὸς μερίδος τάπτεται. Bιστος υἱός, δτι· Ἐν πάσι πόνοις διῆγον μενος, κακοχούμενος, ὑπὸ τῶν ἀμαρτοῖς, καὶ οὐδέποτε ὑπὲρ ἐμοὺς ἔσφοκας ἔριφον, τουτέστιν, ἀμαρτωλὸν Θλίψιν, εὗρω μικρὸν ἄνεστιν· οἶον ἔριφος δὲ Ἀχαϊός. Ἐδίωκεν οὖν τὸν προφήτην ὁ Κύριος τοῦτον τὸν ἔριφον ταῖν, ἵνα μικρὸν ἀνεθεῖς· Πλίον ἀνάτων φλων αὐτοῦ τῶν προφήτων. Διὸ Θεόν· «Κύριε, τοὺς προφήτας σου τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, » καὶ δὲ Ζαούλ, καὶ πάντες οἱ ἐνδιαβάλλοντες ἐψίτει ὁ Κύριος πειράζειν αὐτὸν, εν, ὡς ἂν ἡσθίῃ Δαυΐδ· διὸ καὶ ἐλέστε ἀμαρτωλοῖ, Κύριε, ἔως πότε ἀμαρταῖ; » Ταῦτα λέγει καὶ δὲ ἐν τῷ πάντοτε με ἐν κόποις ὄντα οὐλαῖς ἡξιωταῖς, οὐδὲ τῶν θλιβόντων παρέδωκας, νῦν δὲ οδτως ἀπόντων ἀσωτον. Οὗτος μὲν οὖν δὲ σκοπὸς ἄπτε, διὰ τοὺς γογγούς ζόντας Φαρισαῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου προσλαμβάνοιτος λεχθείσης, καὶ πειθεούσης, καὶ μὴ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀποστείσεται, μένου αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ καταγγύγκειν. περος αἱ πόρναι, καὶ οἱ τελῶναι· υἱὸς Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, καθ' λαχμανόμενοι, ὀπτανεῖ λέγοντος τοῦ ὑμετέρου δίκαιοι ἀληθῶς, καὶ οὐδεμίαν δηκότες· οὐ δεῖ οὖν προσλαμβάνειν οὐδὲντες ἐπιστρέφοντας; Τοὺς τοιούτους παιδεύει διὰ τῆς παραβολῆς. δτι τινὲς εἰς τοὺς ἀγγέλους μὲν τὸν γ, τὸν δὲ νεώτερον εἰς τὴν τῶν ἀντίτην νεώτερούσασιν κατὰ τῆς δοθείσης ἀφηνιάσσασιν λειλάδοντο· ἄλλοι εἰς εἰς καὶ τοὺς ιθνικούς. Ἀληθὲς δὲ, δτι εἰς μὲν τῶν δικαιῶν τὸ πρόσωπον, οὐδεῖτερος υἱός, εἰς τὸ τῶν ἀμαρτωλῶν φύσιν, δὲ νεώτερος. Τὸ δὲ δόλον ὕδρος διὰ τοὺς Φαρισαῖους σύνιστη, πειθεῖς τοῦ Κυρίου, μὴ δυσχέρειν ἐπὶ τῇ ἀμαρτωλῶν, καὶ αὐτοὺς δίκαιους εἰεν.

C41 Intemperatu autem saginatum occidisset vitulum. Quid autem est quod per hædum significatur? Hoc loco disce: Omnis hædus et peccator ordinatur ad sinistram partem. Dicit igitur bonæ frugis filius: Transagi vitam in omnibus laboribus, persecutum passus et afflictus et a peccatoribus passus, et nunquam mihi occidisti hædum, hoc est, humiliasti peccatorem, ut invenirem vel parvam quietem: hædus erat Elias Archab. Persequebatur enim prophetam, et non dedit Dominus hædum statim ad occidendum, ut parumper refocillaretur et quiesceret cum amicis prophetis suis. Proinde dicit ad Deum: « Domine, prophetas tuos occiderunt, et altaria tua subverterunt. » Hædus Davidi erat et Saul, et omnes qui calumniabant eum, qui hūs permiliebat Dominus tentare eum, et non occidit, ut læstaretur David; ideo et dicebat: « Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur? » Hæc dicit in Evangelio et filius, cum in multis esset laboribus, et nullam fuisse assecutus consolacionem: Neque aliquem ex persecutoribus meis morti tradidisti, nunc autem ita facile sa lvas prodigum. Hic igitur totus scopus parabolæ est propter Phariseos obmurmurantes quod peccatores susciperet: qua docet, etiam si justi simus, non repellendos peccatores, neque obmurmurandum, recipiente illos Deo. Filius igitur junior, sunt meretrices et publicani: senior vero, Pharisæi et Scribæ qui, secundum materiam parabolæ, justi intelliguntur; quasi dicente Deo: Esto, vos satis vere justi, nullumque transgressi mandatum: non oportet igitur assumi eos qui a peccatis convertuntur? Tales itaque obmurmuratores docet per hanc parabolam. Non ignore autem quod quidam per seniorem filium angelos exponunt, per juniores autem humanam naturam, quam tumultuata est, et contra datum mandatum vanitatem deliciis; alii vero Israelitas et gentiles. Verum autem hoc tenendum est quod diximus, quia filius senior personam gerit justorum, junior autem peccatorum et se convertentium. Totus autem parabola contextus propter Phariseos est positus, ut doceat eos Dominus ne ægre ferant susceptionem peccatorum, etiam si ipsi justi essent. Nullus ergo judicia Dei gravatim ferat, sed gratum sit ei, si iū qui peccatores videntur, feliciter agant et salventur. Qui enim scis, si is quem tu peccatorem censes, poenitentiam egere et gratus factus sit? Quid item, si oculatas habet virtus eius, et propria a Deo benigno respicitur?

Μηδεὶς οὖν ἐστι τοῖς τοῦ Θεοῦ σρίμασι δισγερχινέτω, ἀλλ' ἀνεχόσθω εὐπρεπούνταν, καὶ σωζομένων δοκούντων. Γέ τῷρ οἰδηκ, εἰ ἔνα σὺ νομίζεις ἀμφταλὸν, σύτος μετενόησε, καὶ διὰ τούτο πρατῆται; πρυπτάξ; ἄρετάς ἔχει;, καὶ διὰ ταύτας παρὰ τοῦ Θεοῦ εὑμενῶς δρᾶται;

419 CAPUT XVI.

De dispensatore injusto. Quid ne apex quidem de lege prætereundus sit. De non dimittendu uero. De Lazare et dirite epulone

VERS. 4-9. « Dicebat autem et ad discipulos suos : Homo quidam erat dives, qui habebat dispensatorem, et hic delatus est apud illum ut qui dissiparet bona ipsius : et vocavit illum, et ait illi : Quid hoc audio de te ? redde rationem dispensationis tuæ : non enim poteris posthac dispensare. Ait autem dispensator intra se : Quid faciam quia dominus meus auferit a me dispensationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco : scio quid faciam, ut cum amotus fuero a dispensatione, recipiant me in domos suas. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo : Quantum debes domino meo? At ille dixit : Centum batos olei. Dixitque illi : Accipe cautionem tuam, et sede cito, et scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit : Tu vero quantum debes? Qui ait. Centum coros tritici. Ait illi : Accipe cautionem tuam, et scribe octoginta. Et laudavit dominus dispensatorem iniquum, quod prudenter fecisset (*a*): quia filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in natione sua. Et ego vobis dico : Facite vobis amicos ex mammone injusto, ut cum defeceritis, recipient vos in æternam tabernacula.» Omnis parabola cibique et figurato modo rerum quarundam naturam manifestat, non per omnia rebus illis assimiliata propter quas assumpta est. Idcirco non oportet omnes parabolæ parvae curiosius inquirere, sed quatenus apparent proposito utiles; reliquæ enim sinendæ sunt quasi parabolam contextentes, et nihil ad propositum conducentes, quomodo et in proposita parabola faciendum. Nam si per tenues particulas omnia exponere tentavero, quis dispensator, quis dispensatoris dominus, et a quo delatus sit, et qui debitores, et propter quam causam ille quidem oleum, alias autem triticum, et qua de causa centum debere dicantur, et si alia omnia perquisiverimus, obscurum et molestum sermonem faciemus : et fortassis, si valde hæsitaverimus, etiam ridiculi erimus. Igitur tantum utilitatis ex præsenti parabola capere oportet, quantum possibile est. Et ut aliquid dicam, Dominus hoc loco vult nos docere ut bene dispensentur creditæ nobis divitiae. Et primum hoc discimus, quod non sumus domini divitiarum. Nihil enim habemus proprium, sed dispensatores alienarum rerum sumus, quæ a Domino nobis concreditæ sunt ut illas bene dispensemus sicut ipse imperat. At 413 si concreditas divitias non expenderimus iuxta mentem Domini, et abusi fuerimus illis in nostrum luxum, accusabimur. Etenim voluntas

(*a*) Verba, οἵ φρονίμως ἐποίησεν, non legebat in suo codice Theophylactus, adnotante ad I cum Millio.

ΚΕΦΑΛ. 15'.

Περὶ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας. Μή αἱ κεραῖαν ἀπὸ τοῦ νόμου περιέλειται, οὐδὲ ἀπολύτιν τὴν γνωστικ. Μερὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ Λεζάρου.

« Ἐλεγε ὃς καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς τὰ πός τις ἦν πλούσιος, διὸ εἶχεν οἰκονόμον ὑεβλῆθη αὐτῷ, ὡς διεταρπτζῶν τὸ χώτοι. Καὶ φωνήτας αὐτὸν, εἴπεν τὸν ἀκούω περὶ σου ; Ἀπόδος τὸν λόγον τῷ σου, οὐ γάρ δυνήσῃ ἐπὶ οἰκονομεῖν. Εἰπέ ὁ οἰκονόμος. Τί ποιήσω, διτὶ δ σύρκαρεται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἔμισθον ; Σχέτουμεν ἐπαιτεται πλογύνομαι. Ἑγνων τί ποιέω, πατεστῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνται μὲν αἱ καύτιν. Καὶ προσελετάρευντος ἐνα διετοῦ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Εἰπε τῷ προφελεις τῷ κυρίῳ μου ; Οὐ δὲ εἰπεν· Εἰπε ἔλασον· καὶ εἴπεν αὐτῷ· Δέξαι τοῦ ἀγροῦ καθίσας ταχέως γράφον πεντήκοντα. Εἰπε· Σύ δὲ πόσον ὄφελεις ; Οὐ δὲ εἰπεν· κύρους σίτου. Καὶ λέγει αὐτῷ· Δέξαι τοῦ ἀγροῦ καὶ γράφον ὅγδοντα. Καὶ ἐπέντεται ὁ οἰκονόμος τῆς ἀδικίας, διτὶ οἱ υἱοὶ τοῦ αἰτιονιμάτεροι εἰσιν ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ τὴν γενεὰν τὴν ἐσταν. Κάγω ὥμπα λέγει· εἰστοτε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, εἰκλεπτητε, δέξωνται ὅμας εἰς τὰς αἰώνιας. Πάσχε παροδὸλὴ πλαγίως καὶ εἰκονικὴ γηγένεια τινῶν φύσιν, οὐ κατὰ πάντα ιερὰ πράγματαν ἐκείνοις, δι' αὐτὸν περιέλθει. Ιερά πάντα τὰ μέρη τῶν παραβολῶν λεπτὰ γηγονετοῦσι, ἀλλ' ὅσον ἔστε τῷ προσελήφθει μένους, τὰ λοιπὰ ἴσην, ωσ τῇ παραβολῇ μενα, καὶ μηδὲν πρὸς τὸ προκείμενον οὐδὲν διτὶ καὶ ἐπὶ τῆς προτεθείσης ποιῆσαι. Εἰ γάρ πάντα ἐξετάζειν ἐπειδὴ πτομερῶς, τίς δὲ οἰκονόμος, τίς ὁ πατεστῶς εἰς τὴν οἰκονομίαν, καὶ παρὰ τοῦτο καὶ τίνες οἱ χρεωστοῦντες, καὶ διὰ τοῦτο μὲν ἔλασιν, δὲ δὲ σίτουν, καὶ διετέλει ἀνὰ τοῦτο λέγονται· καὶ ἀπλῶς τέλλα πάντα εἰ προτεθείσιμεν, σκοτεινόν τὸν λόγον ποιεῖται· καὶ καταγέλλεται ἵσως ἐξηγείσθαι ἀπὸ πορτας ἀνάγκην. Δει τοίνυν τοσοῦτον ἀπὸ τῆς παρούσης παραβολῆς, δοσον ἔνδειπτον τί φημι· δὲ Κύριος ἐνταῦθα βοώλεται ἡμέας περὶ τοῦ τὸν δοθέντα ἡμῖν πλούτον καλῶς θει. Καὶ πρώτον μὲν τούτο μαθητάνομεν, έσμεν κύριοι χρημάτων, οὐδὲν γάρ ἔχομεν οἰκονόμοις ἀλλοτρίων έσμεν παρὰ τοῦ Δεσπότου τὴν οἰκονομίαν τοῦ πλούτου τοῦ Λεζάρου.

, ἀλλ' εἰς οἰκίας σπασταλες τοῖς δόθεται. A Domini est datus uti in usus conservorum, non in proprias delicias: porro qui accusantur et destituantur a dispensatione divitiarum, hi sunt qui ex hac vita emigrant, quando scilicet et rationem dabitimus de dispensatione, cum destituti fuerimus. Si itaque prudeentes essemus, vel tarde sentiremus quid factio opus, et faceremus nobis amicos ex divitiis injustitiae. Dicuntur autem divitiae injustitiae, quas nobis Dominus in usus fratrum et conservorum insumendas dedit, nos autem nobis depositas tenemus. Verum vel tarde sentiamus quo feramur, et quod cum dies illa venerit, neque laborare poterimus. Non enim tunc erit operandi tempus, neque tunc honestum erit mendicare: stultæ enim virgines dicuntur quæ mendicant: quid igitur reliquum, quam ut harum divitiarum fratres participes faciamus, ut quando hinc defecerimus, hoc est ex hac vita excesserimus, accipiant nos pauperes in æterna tabernacula? B Æterna enim tabernacula pauperibus in Christo constituta sunt, in quæ possint recipere eos qui hic ipsis amice de bonis, quæ sunt Dominica, largiuntur. Pauperibus enim primum debebamus dare: nam illi debitores sunt, secundum hoc quod dictum est: « Tota die misericordia et commoda justus 80; » et iterum, « Qui misericordia pauperi, seneratur Deo^{81.} » Oportebat igitur primum dare bonis illis debitoribus, qui centupla reddunt. Verum quia dispensatores injustitiae inventimur, injuste relinquentes quæ aliis seposita sunt, non semper manendum erit in hac infidelitate, sed communicandum pauperibus, ut ab ipsis suscipiantur in æterna tabernacula. Sic igitur nobis expontentibus parabolam, nihil vel superfluum, vel curiosum, vel somniculosum enarrando occurret. Videatur autem et alienum quiddam significare, dicens: Filii hujus saeculi prudentiores sunt, etc. Non autem male cohaeret, neque alienum est. Filios enim hujus saeculi dicit eos qui laudant omnia quæ in terra lucrosa sunt: filios vero lucis, eos qui debent pie spirituales divitias communicare. Hoc igitur dicit: Homines humanis dispensationibus praefecti, omnibus modis curam habent et provident ut cum destituti fuerint a dispensationis munere, consolationem habeant; qui autem filii lucis ordinantur, hoc est, quibus concredita est spiritualis pecuniarum dispensatio, non cogitant quomodo post hanc vitam commodum percipient. Filii itaque saeculihujus, illi sunt quibus humanæ dispensationes concredite sunt, et in generatione sua, hoc est, in vita hac, prudenter res suas dispensant; filii vero lucis, qui pecunias receperunt ut illas in pios usus dispensent. Invenimur itaque in humanis dispensationibus res nostras prudenter dispensare, ut etiam si administratione exciderimus, habeamus quoddam refugium vitæ: in his autem rebus quæ debent secundum Deum dispensari, nullam videmur gerere curam quomodo rationem dispen-

C τι σημαίνειν τὸν Ιολὸν τοῦ αἰώνος τούτου εἰσι, καὶ τὰ ἔχεις. Οὐκ ἔστι δὲ δυσπάστη, ή ξενίζον. Ιολὸς γάρ αἰώνος φησι ἐπινοούμενος πάντα τὰ ἐκ τῆς γῆς ελοῦνται: ιδίους δὲ φωτὸς, τοὺς δρεπάνια καὶ πλούτον μεταχειρίζεσθαι θεοσοῦν λέγει, δτι Οἱ ἄνθρωποι οἰκονόμοι οὗν διοικήσεων καθιστάμενοι πάντα χρητεύονται, ὑπάκουοι μετὰ τὸ μετασθῆτον οἰκονόμας, ἔχωσι παρηγόριαν: ιδίοι δὲ οὖν, τουτέστι, πνευματικὴν διοικησιν ιστεύομενοι, οὐδὲν ἐπινοούνται πρὸς τὸ μετὰ τὰῦτα: ιδίοι οὖν τοῦ αἰώνος τούτου εἰς διοικήσεις πεπιστεύμενοι, καὶ ἐν τῇ εἰστῶν, τουτέστι, ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, φρονθὸς ἐστούς διοικούντες. Ιολὸς δὲ φωτὸς οἱ ιδόντες, ὥστε διοικεῖν αὐτὰ θεοφιλῶς. οὖν ἐν μὲν ταῖς ἀνθρωπίναις διοικήσεσι: ἐστῶν διοικούντες, καὶ πραγματεύονται καὶ ἐκπέσωμέν ποτε τῆς οἰκονόμας,

D 414

sationis reddamus, ex hac vita educti, ne inveniamur ab omni consolatione destituti. Ideo et insipientes vocamur, non sapientes ea quae nobis posthac sint profutura. Faciamus igitur nobis panperes amicos communicatis divitiis injustitiae, hoc est, his quæ datæ sunt nobis a Deo ut sint arma justitiae, sed a nobis delinquentur, et propterea ad injustitiam pertinent. Si autem divitiæ quæ justis modis parta sunt, quando non bene dispensantur nec dantur pauperibus, injustitia et mammona reputantur: quæ ex injustitia, multo magis. Ex ipsis igitur faciamus nobis amicos, ut quando defecerimus, et ex hac vita emigraverimus, vel etiam aliter quando pusillo animo sumus, et condemnamur, illuc accipiant nos in æterna tabernacula. μεν, καὶ ἀνχωρῶμεν ἐκ τοῦ βίου, οὐ καὶ ἄλλως, ὅταν ὀλιγοψυχῶμεν κατακρινόμενοι, ἔκειται δέξιον ἡμέρας τὰς ζιώνιους σκηνάς.

VERS. 40-13. « Qui fidelis est in minimo, et in B. C. multo fidelis est: et qui in minimo iniquus est, is et in multo iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est quis credit vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Nemo servus potest duobus dominis servire; aut enim unum odio habebit, et alterum illum diligit: aut uni adhærebit, et alterum illum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonam. Adhuc docet quomodo secundum Deum dispensandæ sint divitiæ. Qui enim fidelis est in minimo, hoc est, qui bene dispensaverit concretas sibi divitiias in hoc mundo, etiam in multo fidelis est, hoc est, in futuro sæculo veris divitiis dignus est. Minimum igitur vocat terrenas divitiias, ut revera parvas, imo quæ nihil sunt, quandoquidem transitoriae sunt: multum vero, cœlestes, utpote semper duraturas, et quibus semper accedit. Qui vero in his terrenis divitiis injustus apparuerit, et sibi vendicat quæ in communem usum fratrum sunt concessa, neque illo multo dignus invenietur, sed sicut injustus repudiabitur. Interpretans autem quod dictum est, addit: Si in injusto mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis vobis credit? Injustum mammona nominat divitiias quæ apud nos sunt. Nam si non essent injustæ, neque apud nos essent: nunc autem quia apud nos sunt, manifestum quod tenentur, et cum pauperibus non distribuantur, injustæ sint: hoc autem est vindicare sibi res alienas, 413 atque eas quæ pauperum sunt: id quod injustitiae est. Itaque ei qui divitiias illas male dispensat et infideliter, quomodo veræ credentur divitiæ et nobis qui male dispensamus alienum, hoc est, pecunias: alienæ enim sunt hæc, utpote pauperibus designatae, vel aliter, quatenus nihil attulerimus in hunc mundum, nudique in hunc mundum nati simus: quod nostrum est quis dabit? Nostræ autem sunt divitiæ cœlestes et divinæ, illic enim noster municipatus est; et homini ad imaginem Dei facta pecuniæ quidem et possessiones alienæ sunt, nihil enim simile illi ex his. Divinorum autem bonorum fruitio et participatio Dei, nostra sunt.

« Ὁ πιστὸς ἐν ἀλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστιν· ὁ δὲ ἀλαχίστῳ ἄδικος, καὶ ἐν πολλῷ ἀπόκτησε. Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαρμανῷ πιστὸς οὐκ ἦνεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει; Καὶ εἰ τῷ ἀληθινῷ πιστὸι οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει; Οὐδεὶς οἰλέτης δύναται δυστικὸς δουλεύειν· ή γὰρ τὸν ἐναντίον μισήσει, καὶ τὸν ἐπαρτέγακτησει, ή ἐνδεικτεῖται, καὶ τοῦ ἀτέφου καταφρονήσει· οὐ δύνασθε θεῷ δυσλεῖται καὶ μαρτυρῆσε. Ετι τῷ τοῦ δεῖν κατὰ Θεὸν οἰκονομεῖν τὸν πλεῖστον διδάσκει. Οὐ γὰρ πιστὸς ἐν ἀλαχίστῳ, ταυτάπιον διοικήσεις καλῶς τὸν ἐμπιστευθέντα αὐτῷ πλεῖστον ἐν τῷ κόσμῳ πούτῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι, ταυτάπιον, καὶ ἐν τῷ μελλοντὶ αἰώνι τοῦ θυτοῦ αἰώνι τοῦ ἀξίου ἐστιν. Ἐλάχιστον οὖν καλεῖται τὸ γένος πλούτου, ὃς τῷ δόντι μικρὸν, μᾶλλον δὲ οὐλόν ἐν, ἐπεικέρ ρινοτός· πολὺν δὲ, τὸν οὐράνιον, ὃς ρίνονται ἀστέ, καὶ προστιθέμενον. Ὁ δὲ ἐν τούτῃ τῇ γῆς ἵνας ἄδικος φανεῖται, καὶ σφετερισθμένος τὰς ἀκινήτιν τῶν ἀδελφῶν χρέουν δοθέντα αὐτῷ οὐδὲ πολλοῦ ἐκείνου ἄξιος εὑρεθῆσται, ἀλλ' ὃς ἀδικεῖ ἀποβληθῆσται. Ἐρμηνεύων δὲ τὸ ρήθεν, ἐπιφέρει. Εἰ ἐν τῷ ἀδίκῳ μαρμανῷ πιστὸι οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει; "Ἄδικον μὲν μαρμανό τὸν προσόντα πλούτον ὑμῖν ὠνόματεν· εἰ γὰρ οὐκ ἔδικος, οὐκ ἐν προσῆν, νῦν δὲ ἐπειρ πρόσεστο ἥμιτν, εὖδηλον δτι ὑποχρεωύμενος, καὶ μὴ πτωχὸς διαδιδόμενος, ἄδικός ἐστι· τούτο δὲ νοστρού ἀλλοτρίων χρημάτων καὶ πτωχιῶν, τούτο δὲ ἀντίκα. "Ος οὖν τὸν πλούτον τούτο κακῶς δουσται; καὶ τοῖς μὴ πιστῶς διεθετέοντος ἥμιτν τὸ ἀληθινὸν, ταῦτα τὰ χρήματα· ἀλλοτριαῖς δὲ ταῦτα τοῖς πτωχοῖς ἀφωρισμένα, καὶ ἄλλως, καθὼς εἰσηνέγκαμεν τὰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ γυμνοὶ γεγενέ μεθε· τὸ ἡμέτερον τὰς δώσει; Ημέτερον δὲ δ πλούτος καὶ θεῖος, ἐκεῖ γὰρ ἡμᾶν τὸ παλίτερο, καὶ τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου χρήματα μὲν, καὶ κτήματα ἀλλοτριαῖς, οὐδέ τοις κοικεῖν αὐτῷ τούτων. Θείων δὲ ἀγαθῶν ἀπλουστα, καὶ θεοῦ μάθεξις, τούτο δὲ τὸ ἡμέτερον. Μέχρι μὲν τούτου ἀθίδαζεν ἡμᾶς, πῶς δεῖ διαικεῖν τὸν πλού-

ῶς· ἀλλέτρος γέρ ἔστι, καὶ οὐδὲ ὑμῖν· εἰρ οὐκονόμωι, καὶ οὐχὶ κύριοι καὶ δεσπόται. Ἰ, κατὰ Θεὸν τοῦ πλούτου διοίκησις οὖν στροφῶνται, εἰ μὴ διὰ τῆς ἀπροσπεθέας. οἱ καὶ τοῦτο τῇ διδασκαλίᾳ, εἰπον· Οὐ δύ-
ιψιν ἐνυλείων καὶ μηδουμῷ, τουτέστιν, ἀδυνα-
τροστηλυμάνον τῷ πλούτῳ, καὶ ὑποκρτοῦντά
προσπάθειαν, δοῦλον εἶναι Θεῷ· ὅστε εἰ
πιττής διοικετὸν πλούτον, μὴ δουλευθῆ;
ερ ἔστι, μὴ ἔχεις σχέσιν πρὸς αὐτὸν, καὶ
μένετας τῷ Θεῷ· πανταχού γάρ οἱ φιλαρ-
άζοντες, διπερ ἔστιν οἱ ἐμπαθῆς σχέσις καὶ
πλούτος.

ονος δὲ τὰτα πάντα καὶ οἱ Φριστοὶ φί-
νπέργοντες; καὶ ἔξιμοι τίριζον κύτον. Καὶ
τοι; · Γιατὶς ἔστε οἱ δικαιοῦντες ἔστους
τῶν ἀνθρώπων, δὲ δὲ Θεὸς γινάσκει τὰς καρ-
π, διτὶ τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψόλον, βδέλυγμα
Θεῷ. · Ο! μὲν Φριστοὶ ἔξιμοι τίριζον τὸν
ιεἶπον τοὺς λόγους δικνόμενοι · διστηρεστοῦντο
φλέργυροι· περὶ ἀκτημοσύνης ἀκούοντες,
εἰρηται · Βδέλυγμα ἀμαρτελῆ θεοσέδεις,
λεγεῖ· τῷ δέσποτῃ μᾶλαπες. Ο δε Κύριος
ων τὴν ὑποκρυμένην αὐτῶν πονηρίαν,
ἵνα, διτὶ εἰ καὶ ὑποκρίνονται δικαιοῦντην,
εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ διά τὴν οἰησιν, ἃν περὶ
χωρι. φησίν · Γιατὶς ἔστε οἱ δικαιοῦντες
εἰποι οἰώμενοι, ίνς μάνοις ὑμτιν τὸ νοετν δὲ δει,
πειν δέσποται · διό καὶ μικτηρῆζετο τοὺς ἐμοὺς
και δρονος, θελοντες νομίζεσθαι τῷ πλήθει
διδάσκαλοι. 'Αλλ' οὐδὲ οὕτως' δὲ γάρ Θεὸς
τὰς καρδίας ὑμάν, καὶ βδελυκτοὺς ὑμᾶς
διὰ τὴν ὑψηλοφρυσύνην, καὶ τὴν τῆς ἀνθρώ-
πης επιθυμίαν. · Τὸ γάρ ἐν ἀνθρώποις
βδέλυγμα παρὰ τῷ Θεῷ, οἱ ἀκάθετος γάρ
ριν πάς ὑψηλοχάρδοις. "Εἳσι γοῦν ὑμᾶς · ὡς
μή πρὸς ὑπόληψιν ζῆν ἀνθρωπίνην, Θεὸς
φροντεν διτα τὸν ἀνθρωπάρεσκων · δικαιοῦν δὲ
τοὺς εκάπιον τοῦ Θεοῦ.

μος· καὶ οἱ προφῆται ἔως Ἰωάννου, ἀπὸ τότε
καὶ τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται· καὶ πᾶς εἰς αὐτήν,
Εὐκοπώτερον δὲ ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ
πρεβετεῖν. ή τοῦ νόμου μίαν κεραίνων πεσεῖν.
ολύων τὴν γυναῖκα κύτο, καὶ γαμῶν ἑτέ-
ειν, καὶ πᾶς δὲ πολελυμένην ἀπὸ ἀνθρόδες
ογχεύει. ο Δοκεῖ ἀπηρτημένα εἶναι ταῦτα,
ίτιν κοινωνίαν ἔχειν πρὸς τὰ προφῆτιντα,
προσέγοντι οὐτὶ ἀνακάλουσις δόξαιεν ἀν,
ιοτες προλαβοῦσιν ἀκόλουθα. Ἔπειδὴ γὰρ
ἀκτημοσύνην εἰσηγήσατο δὲ ὁ νάντατέρω
τὸν πλούτον ἀδικον μαζευώντις ἐκάλεσεν, δ
ιατὰς εὐλογίας καὶ ἐν τῷ πλούτῳ ἐδίδου, καὶ
αι τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς ἐπιγγέλλοντο, ἵνα
πῃ κύτῳ διαμικτηρίων, ὕσπερ οἱ Φαρι-
σῶι λέγεις; ἐναντιοὺς τῷ νόμῳ; ἐκείνος καὶ
τῷ εὐλογεῖ, καὶ σὺ ἀκτημοσύνην διδά-
κα τούτο φρεσιν· Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται

FIG. I, 25.

PATROL. Gr. CXXIII.

Igitur hucusque docuit nos Dominus quomodo fideliter dispensandæ sunt divitiae; alienæ enim sunt, et non nostræ: nos enim dispensatores sumus et non domini. Quoniam autem dispensatio divitiarum juxta Deum non aliter fit recte, nisi absint erga illas etiam affectiones, hoc quoque hac doctrina dixit: Non potestis Deo servire et mammonæ; hoc est, impossibile est simul addictum esse mammonæ, et tali affectione detentum servire Deo. Atque ita si vis fideliter dispensare divitias, non serbias eis. hoc est, non tenearis affectione erga illas, et revera servias Deo. Ubique enim amor pecuniae taxatur, hoc est affectio erga illas et studium.

VERS. 14, 15. « Audiebant autem hæc omnia et Pharisæi, qui erant avari, et deridebant illum. Et ait illi : Vos estis qui justificatis vosipso coram hominibus : Deus autem novit corda vestra : quia quod hominibus excelsum est, abominandum est coram Deo. » Pharisæi quidem deridebant Dominum, eo quod sermonibus illis notarentur. Gravatim enim sicut rurunt avari, si quando de paupertate audiunt ; quoniam et dictum est : Abominatio est peccatori pietas, et reprehensiones impio sunt flagella. Dominus autem retegens occultam eorum malitiam, et ostendens eos simulare justitiam, et abominabiles esse apud Deum propter opinionem quam de se habebant, dicit : Vos estis qui justificatis vosipso, opinantes solis vobis datum nosse quæ oportet et docere, et ideo deridetis meos sermones, cupientes haberí a multitudine doctores veritatis. Sed non sic. Deus enim noscit corda vestra, et abominabiles vos existimat, propter superbiam et humanæ gloriæ cupiditatem. » Quod enim sublime in hominibus, abominatio apud Deum est⁸⁴. » Immundus enim apud Dominum omnis superbus corde. Oportebat igitur vos, o Pharisæi, non ad humanam vivere opinionem : Deus enim dispersit ossa eorum qui hominibus placent : sed justificare vos coram Deo.

VERS. 16-18. « Lex et prophete usque **416** ad Joannem : ab eo tempore regnum Dei annuntiatur, et quivis in illud vim facit. Facilius est autem cœlum et terram præterire, quam legis unum apicem cadere. Quisquis dimittit uxorem suam et alteram dicit, adulterium committit : et qui dimissam a viro dicit, adulterium committit. » Videntur hæc separatis dicta, et cum superioribus non cohærere : sed attendenti videbuntur non male consecutanea, prævenientibus vero satis consentanea. Nam quia ipse paupertatem in superioribus docuerat, vocando divitiis injustum mammona, lex vero benedictiones et in divitiis dabat, et prophetas bona terræ promittebant : ut ne quis dicat ei irridens sicut Pharisæi, Quid tu dicis ? contrarius es legi ? illa etiæ in divitiis benedicit, et tu paupertatem doces ? Propterea dicit : Lex et prophete usque ad Joannem habuerunt tempus. Et bene

34

quidem docebant, nempe ita auditorum infirmitate A ἕως ἵετον εἶχον τὸν καιρόν. Εἰ διπον, ἀτε καιρὸν ἔχοσης τῆς πατουόνων. 'Αφ' οὐδὲ δὲ ἵετον, ἐπειταμοσύνην, καὶ δικτύμων δὲ τῷ επεδίμητο, καὶ βασιλείων οὐρανῷ ἀλοιπὸν τὰ τῆς γῆς ἄγαθά καιρὸν ἔχει τοὺς οὐρανῶν κηρύττεται. Ιτόνην ἐν γῇ ὀφελουσιν ἐπιτηδέων εἰσιμενοι. Ἐπεὶ οὐγε προσῆται καὶ μηδεδέτες βασιλείων; οὐρανῶν, εἰσόντες ἐπηγγέλλοντο τοῖς ἔτι ἀτέλετοι μεγά καὶ ἀνδρικὸν ἐννοεῖν δυναμέοντος Φαρισαῖοι, ἀκτημοσύνην διέσπασαν τοῦ νόμου προστημάτων ἐγόντων. Εἶτε ἵνα μὴ εἴπωσιν, ὅτι τοῦ νόμου ἀκδιβληται ὡς μάταιον καὶ ρησιν, ἀλλὰ μᾶλλον νῦν ἀναπληρώται. 'Οος γάρ ἐπαιτηρίων τοῦ Χριστοῦ λέγων τυπικῶς, εἶτε περὶ νῦν ἀναπληρούνται, καὶ οὐδὲν τοις κεραίας διαπεσεῖται· τά τε γὰρ περιποιεῖσθαις, νῦν φαντασται. Καὶ εἰ ἐντολοὶ τοῦ νόμου, τῶν ἀτελῶν διάνοιαν οἰκείων καὶ πιθετών, νῦν τὸ ὑψηλότερον καὶ τὸν δὲ γάρ δύναμος πρὸς ἀτελεῖς ἀτελεῖς ἐντεῦθεν. Καὶ γάρ περὶ λύσεως γραμματερῶν τῶν Εβραίων ἀπεκρίνατο, ὃ ἀντὶ τὴν γυνετῶν, ἐξουσίαν ἔχει τα μὴ χειρόν τι γένηται. Φονεῖς γάρ χρείες, οὐδὲ τῶν οἰκειοτάτων ἤραινοιούς γαί τὰς θυγατέρχες τοις ἀτελέστητος τὸ μὲν γυθεμαλὸν, καὶ ἀτελέστητον· τοις· καιρὸς γάρ ἦν τῆς τοιάτης νοοῦ δὲ ἀλλής τελειοτέρχες διάσπασμα φημι, πᾶς δὲ ἀπολύων τὴν γυνεῖαν λόγου πορνείας δηλαδή, καὶ γυναικῶν τοῖς οὐδὲν θυμαστῶν, εἰ καὶ μὴ διαλέγομαι, μηδὲν οὕτω σφράγει τοις (6-7). 'Ιδού γοὺν περὶ τῆς ποιόμος ἀδιαφόρως ἐκέλευσε, διὰ τοῦ ιουδαίων, ἵγε δὲ πρὸς τὸ τελεστὸν ἀκούοντας, τὴν ἀνεύλογον ἀπονούσιν ἐναντίας ἐκείνηρ διαγορεύειν, ἀλλαγὴν βούλημα ιστῶν. Τῷ γάρ τῷ τοῦ μὴ γίνεσθαι φόνους μεταξὺ ἀλλήλων κατέσθετο, καὶ φείδεσθαι, ὥστε καὶ δὲ νόμος μὲν τοῦτο ιστάμετες ήσαν οἱ ἀκούοντες, ὥρισε τὴν λυσιν, ἵνα καν οὗτως φειδῶ γένοιται λλήλων μακίνοντο δὲ ἀντὴρ καὶ ἐ

82 Mat. ix, 9.

Ex collatione codic. Venet. S. Marci.

(6-7). Cod. 32. Μηδὲν οὕτω εποίεις τοῦ νόμου διδάσκοντας, αὐτὸς περὶ ἀκτημοσύνης διαλέγομαι. 'Ιδρυ γοὺν καὶ λ. • Sic cum nihil adeo manifeste

lex docuerit, ipse de paupertate dicens, » etc.

ιναν πάντα ἔστητεν ὁ Χριστός· καὶ τοῦτο καλῶς;
; ἀδύνατον φησιν, πεπεν μέν κερχίκιν τοῦ
αὐτοῦ γάρ ἂν πάσῃ διὰ μᾶλλον ὄρθωμενος ὥπο

A Statuit igitur Christus omnia quæ ad legem pertinēt, et ita bene dixit quod impossibile sit unum apicem de lege cadere. Quomodo enim decideret, cum magis a Christo corrigeretur?

ικαπος δὲ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύτηκετο
καὶ βάστον, εὑρριζινόμενος καθ' ἡμέραν
Πτωγὸς δὲ τις ἦν ὃν σόματι Λάζαρος, δὲ
πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος, καὶ
χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόν-
τῆς τρεπῆσης του πλουσίου. Ἀλλὰ καὶ οἱ
ήμενοι ἀπέλειχον τὰ ἀλτη αὐτοῦ. Ἐγένετο
εἰν τὸν πτωγὸν, καὶ ἀπενεγκόνται αὐτὸν ὑπὸ^B
αὐτοῦ εἰς τὸν καλὸν τοῦ Ἀδράμ. Ἀπέθανε
πλούσιος, καὶ ἐτάφη. Ἐλαύονθε τοῖς
τοῖς ταῦτα. Ἐπειδὴ γάρ προλαβὼν περὶ λούτου διετίθετο καλῶς ἐδίδετον, εἰκότω;
καὶ ταῦτα τὴν παρθοῦντην, εἰς τοῦτο
εσταν διὰ τοῦ κατά τὸν πλούσιον ὑποδει-
παρθοῦντην γάρ καὶ τοῦτο, ἀλλ' οὐχ ὡς τινες
ἐν οἰηθεῖσιν, πράγματα ἔστιν ἡδονή γεγονός.
γάρ οὔτε τοι; δικτελοῖς τῶν ἀγαθῶν, οὗτε
τικαλοῖς τῶν ἐναντίων ἢ ἀποκλήρωσις, ἀλλ'
ιε τὸ, λόγον ὁ Κύριος, πρὸς τὸ πατεῖσται
εὐμονας, οἷα αὐτοῖς ἀποκείσονται, καὶ αὐ-
τοὺς κακοπαθεούντας, οἷα εὐτεθίσουσιν,
ιντεκόθενται τὸν πλούσιον
ἐν τῷ παρθοῦντην παρέλθεν, οἷα μηδὲ
ι θεῷ ὃνομάζεσθαι, καθὰ καὶ διὰ τοῦ προ-
τὸν, οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὃνομάτων αὐτῶν
οὐ μου. Τοῦ δὲ πένητος ὃνομαστὶ μνημο-
ῦν γάρ δικτελοῖς τὰ ὃνοματα καὶ τὸν βιβλιφ
γράφονται. ἔστι δὲ λόγος, ὡς ἡ Ἔβραιων
ἔχει, Λάζαρον εἶναι τινα ἐν Ἱεροσολύμοις
οἱ κατεροῦ ἐσχάτην πενίαν κεκληρωμένον
τοῖσιν, οὐ μνημονεῦσαι τὸν Κύριον εἰς πα-
ντὸν λαβόντα, ὡς ἐμφανῆ καὶ γνώριμον.
ὢ πλούσιος πάντοθεν εύρων ἦν, καὶ γάρ
ιρχει καὶ βύσσον ἐνεδέδυτο· καὶ οἱ μόνον
λὰ καὶ τὴν ἅλλην τρυφὴν ἐτρύψα πάσχεν.
ενος γάρ, φησι, καὶ οὐ νῦ μὲν, νῦν δὲ
καθημέραν, καὶ οὐ μετρίως, ἀλλὰ λαμπρῶς,
ἀσώτως καὶ πολυτελῶς. Οὐ δὲ Λάζαρος
, καὶ ἀρρώστων, καὶ τοῦτο δεινῶς· ἡλκω-
, φησίν. "Ἐστι γάρ ἀρρώστην, οὐ μὴν
Ἐντεκόθεν δὲ ἐπίτασις τοῦ κακοῦ καὶ πρὸς
α βεβλημένος τοῦ πλουσίου, ἐπέρα βάσανος
λλους ὑπερτρυφῶντας, αὐτὸν δὲ λιμώττειν.
γάρ χορτασθῆναι οὐχὶ βρωμάτων πολυ-
λα καὶ ψιχίων αὐτῶν, καὶ τούτων, ὃν οἱ
τεξονται. Ἀλλὰ καὶ ἔρημος τῶν θερα-
· οἱ γάρ κύνες ἔλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ, οἷα
ντος τοῦ ἀποσοθήσοντος τούτους. Ἄρχον
οὶς δεινοῖς ὃν δὲ Λάζαρος ἐβλασφήμησεν;
ησε τὴν τρυφὴν τοῦ πλουσίου; ἢ τὴν ἀπαν-
τεκρινεν; ἢ τὴν πρόνοιαν ἐμέμψατο;
των ἐνόησεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς φιλο-
ρρίπει. Πέθεν δῆλον; Ἄφ' ὃν οἱ ἄγγελοι
θανόντα ἐδέχοντο. Οὐκ ἂν γάρ, εἰ γογγυσθῆς
ἴστημαι, τοτεκτης τιμῆς ἡξιωθη, καὶ τῆς;

C **V**ERS. 19 22 « Homo quidam erat dixes. qui in-
duebatur purpura et byssō, et epulabatur quotidie
splendide. Erat autem quidam mendicus nomine
Lazarus, qui jacebat ad januam ejus ulcerosus,
cupiens saturari de incis quæ cadebant de mensa
divinitis. Sed et canes veniebant, ac lingebant ulcera
ejus. Accidit autem ut moreretur mendicus, et de-
portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus
est autem et dives, ac sepultus est. Bene sequuntur
hæc ad superiora. Quia enim prius docuerat ut nos
recte circi divitias gereremus, merito conjungit et
hanc parabolam in eamdem ferentem sententiam
per exemplum divitis. Parabola enim est hæc, et
non, ut quidam opinati sunt, historia. Non dum enim
separata erant justis bona, et peccatoribus contra-
ria: sed figuravit sermonem Dominus, ut inimicis
cordes doceat qualia eis eventura sint, et iterum
doceat eos qui affliguntur, quam bene habituri sint
pro his quæ hic sustinent. Divitem igitur hoc loco
absque nomine in parabola assumpsit, utpote qui
neque dignus sit qui a Deo nominetur, iicut et per
prophetam dicit: Non memor ero nominum illorum
per labia mea. Nomen autem pauperis memorat.
Justorum enim nomina in libro vita scipta sunt:
Fert enim Hebreorum traditio, Lazarum quemdam
per illud tempus extrema inopia et infirmitate labo-
rasse, cuius mentionem fecerit Dominus in parabola
hac, utpote noti et manifesti. Dives igitur omnino
dissolutus erat: nam purpura et byssō in duebatur,
præterea omnibus aliis deliciis vacabat. Epulabatur,
inquit, et non nunc quidem, postea vero non,
sed 418 quotidie: et non mediocriter, sed splendi-
de, hoc est sumptuose et prodigaliter. Lazarus vero
pauper erat et infirmus graviter: ulcerosus enim,
inquit, erat. Aegrotant alii, sed ulceribus carent:
hic autem graviore malo affligebatur, et ad vesti-
bulum divitis jacebat: ecce alius dolor, videre alios
in deliciis, se vero fame premi. Desiderabat enim
satiari, non sumptuosis ferculis, sed de incis ejus,
et illis quibus satiebantur canes. Insuper destitutus
erat omni cura, et canes lingebant ulcera ejus, cum
nemo esset qui ab illo istos abigeret. Num igitur
Lazarus in tantis malis blasphemabat? num con-
viciabatur? num incessabat luxum divitis? num in-
humanitatem condemnabat? num providentiam Dei
reprehendebat? Nihil horum: sed fortis erat, et
magis philosophiæ. Unde manifestum? propterea
quod angeli ipsum mortuum suscepserint. Nam si
obmūrinator fuisset et blasphemus, neutiquam
tanum honorem fuisset consecutus, et angelorum
comitatu stipatus. Mortuus est autem et dives, ac
sepultus est. Nam profecto eliam cum viveret, se-
pulta erat ejus anima, carnem quasi sepulcrum
circumserens. Et ideo cum moreretur, non ab an-
gelis assumptus est, sed in infernum deductus. Nam

qui nihil sublime nihilque cœleste cognovit un- Απέτθανε δὲ καὶ ὁ πλού-
quam, insimo loco dignus. Dicendo enim quod σις, καὶ ἐτάφη. Τῷ ὅντι γάρ καὶ ζῶντος κατω-
sepultus sit, insinuat obiter Dominus quod et anima ψυχὴ, ὡς τάφον περιφέρουσα
eius locum insimum et caliginosum sortita fuerit. τὴν τάφα. Διὸ καὶ ἀπεθανὼν οὐκ ὑπὸ ἄγριων,
ἀπάγεται, ἀλλ' εἰς τὸν χῶμα κατάγεται. ἄνθρωπον, τοῦ κατατάσσου τόπου
ἄνθρωπον, τῷ γοὺν εἰπεῖν, διεῖσθαι τὸ παρνηστήτον Κύριος, διεῖσθαι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ταπετατῶ τόπου καὶ
ζοφώδην ἔλαχεν.

VERS. 23-26. • Atque in tartare sublatis oculis, cum esset in tormentis, videt Abraham eminus, et Lazarum in sinu ejus : et ipse clamans dixit : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham : Fili, recordare quod receperis bona tua in vita tua, et Lazarus similius mala ; nunc autem hic solatio fruatur, tu vero cruciaris. Et super hæc omnia inter nos et vos hiatus ingens firmatus est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde transcendere ad nos. • Quemadmodum Dominus ejectum Adam e regione paradisi collocavit, ut continuo aspectans, clarius sentiret a quantis bonis excidisset : sic et illum condemnavit in conspectu Lazari, ut videns illum in qualibus esset, sentiret unde per inhumanitatem excidisset. Et propterea non apud alium quemdam justum, sed in sinu Abraham videt Lazarum, quoniam hospitalis fuerat Abraham. Ut 419 igitur reprehenderetur illius inhospitalitas, propterea illum apud Abraham videt. Ille etiam eos qui præteribant, in domum suam trahebat, hic autem etiam intra domum jacentes despiciebat. At cur non vertit sermonem ad Lazarum, sed ad Abramam ? Confundebatur fortassis, existimans forsitan Lazarum vindictæ avidum, et ex suis causis judicabat illum. Si enim ego tanta felicitate fruens contempsi illum tantis malis coangustatum, et neque micas ei communicavi : multo magis ipse contemptus vindicabit, et non annuet ut mihi beneficium concedatur. Propterea ad Abramam facit sermonem. Putabat enim ignorare patriarcham quæ contigissent. Quid igitur illæ ? Non dixit : Inhumane et crudelis, non erubescis ? misericordia nunc recordaris ? sed quomodo ? Fili. Vide compatiens et sanctum. Dicit enim et sapiens quidam, Animam humiliatam ne turbaveris. Et propterea etiam ipse dicit, Fili, insinuans per hoc eatenus sibi licere, quatenus tam benigne alloquitur, sed ulterius nihil licere ei. Quod possunt, hoc tibi communico, compatiens scilicet vocem. At hinc illuc transire non est nostrum : conclusa enim sunt omnia. Et tu quidem recepisti bona tua, ille autem mala. Et quare non dixit, Accepisti, sed, Recepisti ? Recipere enim de his dicere solemus quisuscipiunt quod eis debebatur. Discimus igitur quod licet quidam facinorosi sint et in extremam perverserint malitiam, nonnunquam tamen unum quoddam vel duo bona opera faciunt ; unde et ipsi habentes bona quedam, quæ in præsentis vitæ prosperitate capiunt, recipere dicuntur. Similiter autem et Laza-

• Καὶ ἐν τῷ φόρῳ ἐπέρχεται τοὺς ὄφεις λαμπάδας τίτοι, διάπορχων ἐν βασίσιοις, ὅρῃ τὸν Ἀβραὰμ ἄπο μαρόδεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κολπαῖς σπίται, καὶ αὐτὸς φωνίσας εἶπε· Πάτερ Ἀβραὰμ, θέλουμεν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ σάκρον τοῦ δασκαλοῦ αὐτοῦ θάτος, καὶ καταψύξῃ τὸν γλαυκόν μου, διτεῖδον μαρτυρίῳ τελέσῃ. Εἶπε δὲ Ἀβραὰμ· Τέκνον, μνήσθητι, διτεῖδον μαρτυρίου τοῦ τάξιδος σὺ τὰ ἀπόδει τοῦ ζωῆς σου, καὶ Λάζαρος ἡμοίως τὰ κακά, τοῦ δὲ διπλακεῖται, σὺ δὲ διδοῦντας. Καὶ ἐπειδὴ τούτοις χάσμα μέγα ἐστήρικται μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν, διπλακεῖται, διασθῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ὑμάς διεπιρωταν. • Μάσπερ τὸν Ἀδέλφον ὁ Κύριος ἐκδάλλων τοῦ παρθενεῖου ἀπέννυντι σύντοικον κατάφκισεν, Ταῦτη συμ-
χεῖ ὡψει ἐννεαύμενον τὸ πάνθος ἀκριδεστέραν τοῦ παράσχη τὴν αἰσθησιν τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐκπτώσεων, οὕτω καὶ τούτον κατέννυντι τοῦ Λαζάρου κατεδίκησην, ή δὲ διανοῦντι τὸν οἴοις, ἐστίν, κισθάνηται αὐτὸν διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν ἐκπέπτωσε. Διατέλεσθαι δὲ οὐ περὶ ἀλλαριῶν, τινὶ τῶν δικαίων, ἀλλ' ἐν τοῖς κολποῖς τοῦ Ἀβραὰμ εἶδε τὸν Λάζαρον, ἐπειδὴ φιλόξενος ἦν δὲ Ἀβραὰμ. Ήδη δέ τοις μεταξύ τοῦ μεσοβεντρίου τὸν Λάζαρον, καὶ ἐκ τῶν καθ' ἐσθῆτας καὶ τὰ τοῦ Λαζάρου. Εἰ γάρ ἐγὼ τοσούτης ἀπολάθων εὐημερίας, παρεώρων αὐτὸν τοσούτας κακοτοςτενοχωροῦμενον, καὶ οὐδὲ φιχίων μετεῖδουν, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς δὲ καταφρονηθεὶς αντηκάκησε, καὶ οὐκ ἐπινεύσει δοῦνται τὴν χάριν. Μέτοτο πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ποιεῖται τοὺς λόγους· Ἐνόμιζε γάρ ἀγνοεῖν τὸν πατριάρχην τὰ γεγενένα. Τί οὖν ἐκεῖος ; οὐκ εἶπεν· Ἀπάνθρωπος μὲν, οὐκ αἰσχύνηρος ; φιλανθρωπίας καὶ μεμνηστικῆς, ἀλλὰ πῶς ; Τέλον. • Όρα συμπαθῆ καὶ ἀγίαν ψυχήν· φησι γάρ καὶ τις σοφός. • Ψυχὴν τεταπεινομένην μὲν προσταράζει. Διὰ τούτο καὶ αὐτὸς, τέκνον, φροντίσιτοντος διὰ τούτου, διεῖσθαι τούτου ἐστίν τοῦτο ἡ ἐκουσία τοῦ φιλομάσαι αὐτὸν αὐτῶς ίλαρος, παριτέρω δὲ οὐδενὸς ἔξεστάζει. Οὐδὲ ἔχω τούτου την μεταδίδωμι, συμπαθοῦς φωνῆς, τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἐπι μεταβαντεῖν οὐκ ἡμέτερον. ἐπειδόντη γάρ τὰ πάντα. Καὶ σὺ μὲν ἀπέλαθες τὰ ἀγαθά σου, ἐκεῖνος δὲ τὰ κακά. Τίνος δὲ ἐνεχειν οὐκ εἶπεν, "Ελαδεῖς, ἀλλ', Ἀπέλαθες ; Τὸ γάρ ἀπολαθεῖν ἐπειδὴ τῶν δικοδεκαρτῶν ἀπειρωτοῦντο, λέγειν εἰδώθημεν. Τί δὲ μανθάνομεν ;" Οτι καὶ μισροὶ τινες εἶναι, καὶ δὲ θεατοὶ κακαὶς ἐληλακότες, πολλάκις δὲ τι με-

γράπεντο ἄγαδα. "Οὐαὶ καὶ αὐτὸς ἔχων τινὰ καὶ τοῦ μαλα. Fortassis enim et ille unum vel duo mala cominiserat, et propterea dolorem illum sustinens, dignam factis mercedem recepit. Unde consolatiōnem habet ille, tu vero cruciaris. Porro hiatus significat distantiam et differentiam justorum et peccatorum. Nam sicut voluntates eorum diversæ fuerunt, ita et mansiones multum inter se distant, unoquoque recipiente ea quæ vita et voluntati suæ congruunt. Observa autem hoc loco contra Origenistas dicentes quod tempus erit quo finientur impiorum supplicia, et peccatores cum justis coniungentur, et sic omnia in omnibus erit Deus. Ecce enim audimus Abraham dicentem quod hi qui volunt hunc ad vos, vel illinc ad nos transire, non possint. Sicut igitur impossibile est ex mansione justorum quempiam transire in locum peccatorum, ita impossibile est, ut nos docet Abraham, transire a loco pœnae in locum justorum. Abraham, sane fide dignior est, quam Origenes. Quid autem est infernus? Quidam dicunt esse locum subterraneum tenebrosum. Alii autem transitum animæ a lucido in obscurum et tenebrosum dicunt infernum. Quādū 420 enim in corpore est anima, apparent propter operationes suas: postquam autem a corpore emigraverit, invisibilis fit. Hoc igitur dixerunt esse infernum. Sinus autem Abraham voeant continentiam bonorum quæ reposita sunt justis, qui a tempestate hujus maris ingrediuntur in portus cœlestes: quoniam et in mari sinus appellamus loca portibus et quieti apta. Attende hic quod in die illo qui alium injuria affecit, videbit injuria affectum in quali gloria sit, et hic iterum illum in quanta condemnatione: sicut hoc loco dives Lazarum, et Lazarus divitem.

εἰ δὲ Ἐρωτῶ οὐν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς ις τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου· ἔχω γάρ πέντε εἰς διαμαρτυρηται χώτοις, ἵνα μη, καὶ λθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βεράνου. Οὐτῷ Ἀδράμῳ· "Ἐχουσι Μωάρες καὶ τοὺς πρόσκουράτωσαν χώτον. Οὐ δὲ εἴπεν· Οὐχί, Ἀδράμῳ, ἀλλ' ἐάν τις ἐν νεκρῷ παρεύθηται, μετανοήσουσιν. Εἴπε δὲ αὐτῷ· Εἰ καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται. Ἐποτῶν καθ' ἑκατὸν δὲ ἑλεινὸς πλούσιος, ὑπὲρ τίθηται τὴν ἱκετηρίαν. Ὁρα πᾶς ὑπὸ τῆς εἰς συναίσθησιν ἥλθε, καὶ δὲ τοῦ Λαζάρου επταφρονῶν ἐν ποσὶ κειμένου, νῦν ἐτέρων φροντίζει, καὶ παρακαλεῖ παμφθῆναι τὸν Λάζαρον εἰς τῶν νεκρῶν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς χώτον. Ἀπλῶς ἐν τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ τὸν Λαζάρον, δῶσιν τὸν στεφρωνθέντα καὶ ἐν δόξῃ καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐν ἡρῷστῃ, γαὶ ἀτιμά, καὶ μενοὶ μαρτυρεῖς τῆς πενίας αὐτοῦ, αὐτὸς καὶ ἡγένωνται θεαταί. Πρόδηλον γάρ ὡς ἐν ειλλεν χώτοις ἐπιφράνηται, εἴγε ἀξιόπιστον.

VERS. 27 31. « Ait autem: Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres. ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Mosen ac prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, resipiscet. Ait autem illi: Si Mosen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexit credent. » De rebus suis desperans miser ille dives pro aliis supplicat. Vide autem quomodo in suppliciis sensum alienæ infelicitatis capit. Et prius Lazarum despiciobat ante pedes jaceente, nunc aliorum absentium curam gerit, et obsecrat ut Lazarus ex mortuis in domum patris sui mittatur. Et non simpliciter ex mortuis quispiam, sed Lazarus, ut videant eum coronatum et gloria et incolumitate, qui viderant ante infirmum et contemptum: et qui iestes fuerunt paupertatis ipsius, ipsi etiam glorias fiant spectatores. Manifestum enim est, quod in gloria illis esset consciendus, si quidem ipsum fide dignum præconem esse oportebat. Quid igitur Abraham? Habent Mosen. Non ita

nquit, tu fratum curam geris ut qui illos fecit ^A αὐτὸν ἐγρῆν εἶναι αἴρυκα. Τι σὺν δὲ Ἀβραὰμ; "Ἐχους Μωσέα· οὐχ οὗτος, φησί, σὺ καὶ δη τῶν ἀπελεόν, ὡς ὁ ποιητας αὐτούς θεούς μαρίους γάρ ἐπιστητεν αὐτοτε διδασκάλους. Ο δὲ πλούσιος, Οὐρή, φησί, πάτερ. Ἐπει γάρ αὐτὸς τῶν Γραφῶν ἀξιωματικοῖς ἔχειν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ὑπελάμβανε, καὶ ἀφ' ἐποιητῶν Χρίστου, θεού οὐκ ἀκούνωσι τῶν Γραψῶν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ αὐτός, ἀλλὰ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πιστεύσουσι. Τοιούτοις καὶ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες. Τις οὖν τὰ ἐν ἄρδον; τις ἐλθὼν ἐκεῖθεν ἀπήγγειλεν ἡμῖν; Άλλ' ἀκούσατεν τοῦ Ἀβραὰμ; θεοὶ εἰ τῶν Γραψῶν οὐκ ἀκούομεν, οὐδὲ τοῖς ἐξ ἄρδου ἀρχομένοις πιστεύομεν. Καὶ τούτο ἐδιλώσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἐπει τῶν Γραψῶν οὐκ ἔχοντες, οὐδὲ νεκροὺς ἰδόντες ἀνυποτάντες ἀπίστευσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν Λάζαρον ἀνελετεν ἐπεχείρουν, καὶ ἐν τῷ σταυρῷ νεκρῶν πολλῶν ἀνυποτάντων, οὐκ τοῖς ὀποστόλοις ἐπεπτύθων φονικώτερον. Ἐπει εἰ γέ ὠφέλει ἡμᾶς εἰς πίστιν, καὶ τούτο ἐποίει ἐν συγγένεις δὲ τὸν Γραψῶν ἀκριβῆς ἔρευνα. Νεκρούς δὲ ἀνιστῆν, ἐσφίσστο ἐν διάβολος κατὰ φραγμάσιαν, καὶ διὰ τούτο ἐπλένησεν ἐν τοὺς ἀνοήτους, περὶ τῶν ἐν ἄρδον δημητραῖς οἷς οἰκεῖς κακάς κατεσκείρων. Τινὲς δὲ Γραψῶν ὑγιῶς ἔρευναμένων, οὐδὲν ἴσχύσει τοιούτον σοφίσασθαι· κύται γάρ εἰσι λύχνος καὶ φῶς, καὶ τούτου φρίνοντος, δὲ κλίπτης φρίνεται καὶ εἰρίσκεται. Ταύταις οὖν πιστεύεσσιν, καὶ μή ζητεῖν νεκρῶν ἀνυποτάσσεις. "Εστι δὲ καὶ τροπικώπερ τὸν παραβολὴν ταύτην ἐκλαζεται, λέγοντες τὸν Ἐβραϊκὸν λαὸν ὑποδηλώσθαι διά του πάντων. Πλούσιος γάρ ἡν οὗτος τὸ παλαιὸν, ἐν πάσῃ γράμμῃ καὶ σοφίᾳ πλούσιοντος, καὶ τοῖς λογίοις τοῦ θεοῦ τοὺς ὑπὲρ χρυσὸν καὶ λίθον τιμίον πολὺν, ἀλλὰ καὶ πορφύραν καὶ βύσσον ἐνεδέσυτο, βραστεῖν ἔχων καὶ ἱερωτύνην, γαὶ βραστεῖον ὅντας ἱεράτευμα τῷ Θεῷ. Αἰνιγματεῖ δὲ ἡ, μὲν πορφύρα τὸν βασιλείαν, ἡ δὲ βύσσος ἱερωτύνην. Οἱ γάρ Δευτεροβιβλίοις ἔχοντο ἐν ταῖς ἱερουργίαις ἐσθίμασιν. Εἰφραγνετό τε καθ' ἡμέραν λαμπτρῶς· καθ' ἐλάστην γάρ ἡμέραν θυσίας ἀνέρερον πρωΐας καὶ ἐσπίρας, ἃς καὶ τοῦ κνδλεχισμοῦ ὠνόμαζον. Λάζαρος δὲ ἡ δὲ ἐθνῶν λάζος, πάντας θεῶν χαρίτων καὶ σορίς, καὶ πρὸ τῶν πολάνων κείμενο. "οὐ γάρ ἐξην τοῖς ἑθνικοῖς εἰς τὸν οἰκεῖον εἰσελθεῖν· μιασμὸς γάρ ἐστι, ὃς καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι κατεδοῦσται δὲ Πτώλεμος ὡς ἑθνικοὺς εἰσαγγήγων εἰς τὸν νεὸν, καὶ κεκοινωνών τὸν ἀγίον τόπον τούτον. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατοίκη τοῖς προσωρινοῖς ἀμφράτοις, καὶ τοὺς ἀνκιδεῖς κίνης, τοὺς δαίμονας, ἔτρεφε τοῖς Ἐλκεσι τούτοις. Ἡδονή γάρ αὐτοῖς τὰ ἡμέτερα ἐλκτοί. Ἐπεθύμει δὲ τὸν φίλων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλούτου· ἄμοιρος γάρ ἡν παντάπαι τῶν τοῖς καρδίαις στηριζόντων ἄρτων, καὶ τῆς λεπτοτάτης, καὶ μηκός, καὶ λυγικῆς τροφῆς ἐδετο, ὥσπερ καὶ ἡ Ιενναναῖς, ἑθνικὴ οὖσα, ἀπὸ τῶν φιλῶν διατραχηταζητε. Τι τοίνυν; Ἀπίθανε μὲν δὲ Ἐβραϊκὸς λαός τῷ Θεῷ, καὶ νεκρὰ γέγονεν αὐτῶν τὰ ὄστα, μηδὲ μέλον γίνησιν πρὸς τὸ ἀγαθόν ποιουμένων. Ἀπιθα-

Μωσέα· οὐχ οὗτος, φησί, σὺ καὶ δη τῶν ἀπελεόν, ὡς ὁ ποιητας αὐτούς θεούς μαρίους γάρ ἐπιστητεν αὐτοτε διδασκάλους. Ο δὲ πλούσιος, Οὐρή, φησί, πάτερ. Ἐπει γάρ αὐτὸς τῶν Γραψῶν ἀξιωματικοῖς ἔχειν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ὑπελάμβανε, καὶ ἀφ' ἐποιητῶν Χρίστου, θεού οὐκ ἀκούνωσι τῶν Γραψῶν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ αὐτός, ἀλλὰ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πιστεύσουσι. Τοιούτοις καὶ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες. Τις οὖν τὰ ἐν ἄρδον; τις ἐλθὼν ἐκεῖθεν ἀπήγγειλεν ἡμῖν; Άλλ' ἀκούσατεν τοῦ Ἀβραὰμ; θεοὶ εἰ τῶν Γραψῶν οὐκ ἀκούομεν, οὐδὲ τοῖς ἐξ ἄρδου ἀρχομένοις πιστεύομεν. Καὶ τούτο ἐδιλώσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἐπει τῶν Γραψῶν οὐκ ἔχοντες, οὐδὲ νεκροὺς ἰδόντες ἀνυποτάντες ἀπίστευσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν Λάζαρον ἀνελετεν ἐπεχείρουν, καὶ ἐν τῷ σταυρῷ νεκρῶν πολλῶν ἀνυποτάντων, οὐκ τοῖς ὀποστόλοις ἐπεπτύθων φονικώτερον. Ἐπει εἰ γέ ὠφέλει ἡμᾶς εἰς πίστιν, καὶ τούτο ἐποίει ἐν συγγένεις δὲ τὸν Γραψῶν ἀκριβῆς ἔρευνα. Νεκρούς δὲ ἀνιστῆν, ἐσφίσστο ἐν διάβολος κατὰ φραγμάσιαν, καὶ διὰ τούτο ἐπλένησεν ἐν τοὺς ἀνοήτους, περὶ τῶν ἐν ἄρδον δημητραῖς οἷς οἰκεῖς κακάς κατεσκείρων. Τινὲς δὲ Γραψῶν ὑγιῶς ἔρευναμένων, οὐδὲν ἴσχύσει τοιούτον σοφίσασθαι· κύται γάρ εἰσι λύχνος καὶ φῶς, καὶ τούτου φρίνοντος, δὲ κλίπτης φρίνεται καὶ εἰρίσκεται. Ταύταις οὖν πιστεύεσσιν, καὶ μή ζητεῖν νεκρῶν ἀνυποτάσσεις. "Εστι δὲ καὶ τροπικώπερ τὸν παραβολὴν ταύτην ἐκλαζεται, λέγοντες τὸν Ἐβραϊκὸν λαόν ὑποδηλώσθαι διά του πάντων. Πλούσιος γάρ ἡν οὗτος τὸ παλαιὸν, ἐν πάσῃ γράμμῃ καὶ σοφίᾳ πλούσιοντος, καὶ τοῖς λογίοις τοῦ θεοῦ τοὺς ὑπὲρ χρυσὸν καὶ λίθον τιμίον πολὺν, ἀλλὰ καὶ πορφύραν καὶ βύσσον ἐνεδέσυτο, βραστεῖν ἔχων καὶ ἱερωτύνην, γαὶ βραστεῖον ὅντας ἱεράτευμα τῷ Θεῷ. Αἰνιγματεῖ δὲ ἡ, μὲν πορφύρα τὸν βασιλείαν, ἡ δὲ βύσσος ἱερωτύνην. Οἱ γάρ Δευτεροβιβλίοις ἔχοντο ἐν ταῖς ἱερουργίαις ἐσθίμασιν. Εἰφραγνετό τε καθ' ἡμέραν λαμπτρῶς· καθ' ἐλάστην γάρ ἡμέραν θυσίας ἀνέρερον πρωΐας καὶ ἐσπίρας, ἃς καὶ τοῦ κνδλεχισμοῦ ὠνόμαζον. Λάζαρος δὲ ἡ δὲ ἐθνῶν λάζος, πάντας θεῶν χαρίτων καὶ σορίς, καὶ πρὸ τῶν πολάνων κείμενο. "οὐ γάρ ἐξην τοῖς ἑθνικοῖς εἰς τὸν οἰκεῖον εἰσελθεῖν· μιασμὸς γάρ ἐστι, ὃς καὶ βραστεῖον τοῖς καρδίαις στηριζόντων ἄρτων, καὶ τῆς λεπτοτάτης, καὶ μηκός, καὶ λυγικῆς τροφῆς ἐδετο, ὥσπερ καὶ ἡ Ιενναναῖς, ἑθνικὴ οὖσα, ἀπὸ τῶν φιλῶν διατραχηταζητε. Τι τοίνυν; Ἀπίθανε μὲν δὲ Ἐβραϊκὸς λαός τῷ Θεῷ, καὶ νεκρὰ γέγονεν αὐτῶν τὰ ὄστα, μηδὲ μέλον γίνησιν πρὸς τὸ ἀγαθόν ποιουμένων. Ἀπιθα-

δὲ Λαζάρος τὴν ἀμαρτίαν, δὲ ἑθνικὸν λαδὲ, καὶ οἱ ιουδαῖοι ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν ἀποθέντες τὴν φλογὶ κατακαίσθησαν τοῦ φθόνου, ζητοῦσιν δὲ Ἀπόστολος, ὅτι οἱ ἑθνικοὶ οὐ θησαυρούσιν εἰς τὴν πίστιν, δὲ δὲ πρὸν πέντην καὶ ἀκός τῶν ἑθνῶν ἐν κολποῖς Ἀβραὰμ τοῦ μ. ἑθνικὸς ὁν, ἐπίστευσε τῷ Θεῷ καὶ ἐξετρέψας εἰς θεογνωσίαν μετέστη. Οἱ τούντινοι τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ καὶ τῆς πίστεως, εἰς τὸν θεόν τοὺς κολποὺς αὐτοῦ ἐναπαύσονται, τὰς αὐτοῦ ληξίες, καὶ μονάς, εἰς ὑποδοχὴν τραχῶν κληρωτάμενοι. Καὶ ἐπιθυμεῖ δὲ οὐδέποτε μιᾶς τῶν παρὰ τῷ νόμῳ παλαιῶν ρεντικαὶ καθαροίων, ὡς δὲν κατεψυχθεῖ αὐτοῦ ἡ ζ., καὶ ἔχοι τὸ παρθησιάζεσθαι καὶ λέγειν τὸ ἥμερον, ὡς τοῦ νόμου ἐνεργοῦντος, ἀλλ' οὐ ταγμάτων γάρ ἔνας Ἰωάννου· καὶ θυσίαν, φησί, ροσφορὸν οὐκ ἡθέλησε, καὶ τὰ ἔξης. Καὶ δὲ οὐδεὶς οὐδολοθεραυδήσθει χρίσμα, καὶ σφραγισθῆσθαι ταύτην, παυθῆναι καὶ συγχειπροηγρέυσε. Σὺ δὲ καὶ ἑθικῶς τὴν περιβολὴν κλέματος, καὶ μὴ πλούσιος ὁν ἐν κακοῖς περιτὸν νοῦν σου λιμώττοντα, καὶ κάτω βεβλημένον φέρεσθαι δεδημιουργημένον, καὶ πρὸ τελώνων κείμενον, ἀλλ' εἰσάγαγε κατὸν ἕσω, ἢ ἔξω ἔστω, καὶ περιπλανάσθω, μηδὲ κείσθω, περγαίτω. Οὕτως γάρ δὲν σοι ὑπάρξει τὸ κατὰ νοῦν ἐνεργεῖν, καὶ μὴ μόνον κατὰ σάρκα τρυφῆν. Καὶ τοῦτο περιβολῆς ἀρδίον εἰς ξύθους ὠφέλειαν ἐκλαβέσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

τεκνόδολου. Περὶ τοῦ ἀφειναι τὰς ἀμαρτίας των γείτων. Ηερὶ τῆς εἰς θεόν πίστεως. Περὶ τῶν δικαριών. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐπερωτηθέντος πότε ἔργαται ιστούσι τοὺς Θεούς.

Ἐίπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἀνένδεκτό, ἐστιν εἶ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, οὐαὶ δὲ δι' οὐ κρούονται. Δεῖται αὐτῷ εἰ μύλος ὄνικὸς περίκειται περὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ, καὶ ἔρριπτε εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ κανδάλησῃ ἔνα τὸν μικρὸν τούτουν. Προσέγειται εἰς. Εἴ τοι δὲ ἀμάρτηται εἰς σὲ δὲ διδέλφος σου, ἐπιπονοῦσας αὐτῷ· καὶ έαν μετανοήσῃ, ἀφες αὐτῷ, καὶ πιτάκις τῆς ἡμέρας ἀμαρτήσει εἰς σὲ, καὶ εἰς ἐπιστρέψῃ εἰς σὲ, λέγων, Μετανοῶ, ἀφίσεις.

• Ἐπειδὴν οἱ Φαρισαῖοι, φιλοχρήματοι ὑπέτες, γυζὸν κατὰ τοῦ Κυρίου περὶ ἀκτημοσύνης τος, εἴπε μὲν καὶ τὴν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ ιου περιβολὴν, δεικνύντων αὐτοὺς διὰ ταύτης αὐτοῦς κόλασις ἐλόνεται διὰ τὸ φιλόπλουτον. Λέγει οὐπόν καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ περὶ κατούν Φαρισαίων, σκανδαλούργους; ἐμφρίνων αὐτούς. μποδιστὰς τῆς θείας ὄδου, καὶ διὰ τοῦτο οὐκέτι ἀποκληρῶν. Τί οὖν φησιν, ἔδωμεν. Ἀνένδειται μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, οὐκέτι δὲ δι' οὐαὶ, τουτέστιν, ἀδύνατον ἐστι μὴ ἐλθεῖν τὰ κόλασις, ἵτοι τὰ κακῶματα τῆς ἀγαθῆς καὶ θεοπολιτείας. Ἀνάγκη γάρ διὰ τὴν πολλήν τῶν πονηρῶν κακῶματα πολλὰ τοῦ κηρύγματος.

C

CAPUT XVII.

De scandalo. Quod remittenda sint proximis peccata. De fide in Deum. De decem leprosis. De Iesu interrogato, Quandonam renaturum sit regnum Dei.

VERB. 1-4. « Dixit antem ad discipulos : Fieri non potest quin veniant offendicula ; vae tamen illi per quem veniunt. Expedit illi si mola asinaria ponatur circa collum ejus, et projectus fuerit in mare, potius quam ut offendiculo sit uni de pusillis istis. Cavete vobis. Si peccaverit in te frater tuus, interpreta illum : et si pœnituerit, remitte illi. Et si septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens, Pœnitit me : remitte illi. » Quoniam Pharisæi avari obmurmurabant contra Dominum de paupertate loquentem, quibus et parabolam dixit de divite et Lazaro, ostendens eis per illam, quanta propter amorem divitiarum supplicia passuri sunt : dicit nunc ad discipulos de iisdem Pharisæis, manifestans eos esse scandalorum auctores, et impedientes a via Dei, et propterea vae eis infligendum. Videamus igitur quid dicat : Fieri non potest ut non eveniant scandala, (σ) vae autem illi per quem veniunt : scilicet fieri non potest ut non veniant scandala, hoc est, impedimenta bona Deoque placita vita. Necesse enim propter multam hominum malitiam multa impedimenta prædicationis et veritatis inveniri. Vae autem

Egit. Lut omisit, ναὶ ποτὲ illi per quem reniunt: scilicet fieri non potest ut non veniant scandala.

illi per quem veniunt, id est, illi qui ea facit, quales sunt Pharisæi, qui offendunt et prohibent prædicationem. (a) At plerique addubitantes querant, num necessæ sit, eveniant scandala, quæ prædicationem prorsus impediunt. Quare igitur condemnas, Domine, et miseros dicis eos qui scandala faciunt? ex necessitate enim tales facti sunt. Omne autem quod necessarium, hoc et venia dignum. Sed audi quod necessitas illa ex voluntate habet initium; et ut explicatius dicam, Dominus videns malitiam hominum qui tunc erant: proni enim erant in omni malum, nihilque boni eligabant: dicit quod quantum ad consequentiam eorum quæ videntur, necesse sit venire scandala. Malitia igitur cui student homines, ex voluntate est. Cuperatio autem offendiculorum necessario malitiam comittatur: et ita propter hoc et puniendi sunt scandalorum auctores. Et age dicamus exempla. Videns quempiam medicus malam diætam servare et insatiabilem esse, dicit: Necessarium est illum ægrotare. Num igitur morbus necessarius? Etiam, quatenus ad malæ diætas consecrationem. Propterea vñ his qui prædicationem impediunt, eo quod in tantam per venerunt malitiam, ut etiam necessario eveniant scandala. Et expediret magis homini scandala et offendicula facienti molam asinariam in collo ejus appendi, et projici eum in mare, quam unum ex pusillis fidelibus scandalizari et subverti. Ideo iunxit discipulos suos, et dicit: Cavete vobis. Ecce, inquit, prædico vobis quod venient mala, inexcusabiles estis. Necessarium enim ut veniant illa, non necesse autem vos perire, si quidem muniveritis et armaveritis vos. Necessarium enim est venire lupum, sed si vigilaverit pastor, non necesse est perire oves, sed lupus frustra vians abibit. Dixit igitur hæc de his qui offendunt, hoc est, impediunt et docent. Quoniam autem multæ horum differentiæ: nam alii quidem sunt incurabiles, quales Pharisæi, alii vero sanabiles, quales fratres Domini erga Dominum ipsum: nam neque ipsi credebant in eum: quia igitur multæ impedientium differentiæ, verisimile etiam quosdam qui idem credant, tales esse, et propterea dicit: Si peccaverit in te frater tuus, argue eum tuus, et seorsum: et siquidem audierit te, lucratus es illum: sicut minus, accipe tecum unum vel duos, etc. quæ late exponit Matthæus: Lucas autem ut dicta a Matthæo silentio præteriit. Itaque qui audierit increpationem, venia dignus est; qui autem non audierit, sit tibi velut ethnicus et publicanus, hoc est, ab omnibus contemptus, et indignus ut vocetur frater. Postea quasi interroget quispiam: Esto, Domine, hæc quidem bene dixeris: si autem sæpe veniam consecutus fuerit, et iterum neceat, quid faciendum ei? dicit: Si resipiscit iterum, remitte ei. Et iterum: Si septies in die peccaverit et conuersus fuerit, remitte ei. Septies autem hoc

(a) Item omittit: At plerique addubitantes querunt, num necesse sit eveniant scandala, quæ prædicationem prorsus impediunt.

ἡμέρας ἐπιστρέψῃ. ἄρες αὐτῷ. Τὸ δὲ ἐπεάκις ἐν-
ταῦθε ἀντὶ τοῦ παλλακίς κεῖται, ὡσπερ καὶ τὸ,
"Οτι στέτρα ἔτεκεν ἑταῖ. Οὐάκις οὖν μετανοεῖ, τοσ-
αυτάκις αὐτῷ ἀφίέναι δεῖ. Μή γάρ δὴ νόμιζες διτὶ
ἀριθμὸν τίθησιν ὁ Κύριος τῆς συγχωρίσεως, ἀλλ'
ὅπερ εἰπον, τὸ ἐπεάκις, ἀντὶ τοῦ παλλακίς, καὶ ἀν-
ριθμητε νόει, ὡσπερ καὶ τὸ τῇ συνήθει διμιλιὰ λέ-
γομέν, μαρίανδρος πόλις, οὐκ διτὶ μυρίων ἔχει, ἵσως
γάρ καὶ πλεῖους, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ παλλακίδρος, εἰπεῖν,
μαρίανδρος, φραμέν. "Οτι δὲ τοῦτο λέγει, δῆλον ἀπὸ^B
τοῦ Ματθαίου. Ἐκεῖ γάρ τῷ Πάτρῳ εἰπόντι· Ἄρα,
Κύριε, ίας ἐπεάκις συγχωρίσω αὐτῷ; Εἶπεν ὁ
Κύριος· Οὐχί, ἀλλ' ἐδόμηκοντάκις ἐπτά, διὰ τούτου
τὸ θαυματητὸν ὑποδηλῶν.

ε Καὶ εἰπον οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ· Πρόσθες
ἡμῖν πίστιν. Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Εἰ εἴχετε πίστιν
ώς κάκον στηνάπειρος, ἀλλέγετε διὸ τῇ συκαμίνῳ
ταῦτη· Ἐκριζώθητε, καὶ φυτεύθητε ἐν τῇ θα-
λάσσῃ, καὶ ὑπήκουσσεν ἐν ἡμέρᾳ. Τές δὲ δὲ ὑμῶν
θυῶντον ἔχοντας ἀφοριώντες ἡ ποιμανούντα, δις εἰσελ-
θούντι κατὰ τὸν ἄγρον ἔρετ· Εὔθεως παρελθῶν
ἀνάπτεσσι, ἀλλ' οὐχὶ ἔρετ αὐτῷ· Ἐτοιμασσον τὸ δει-
πνήσιον, καὶ περικωσάμενος διεκόνει μοι, ίας φάγω
καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσσι καὶ πίεσσι σύ;
Μή χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐλεῖνε, διτὶ ἐποίησε τὰ δια-
ταχθέντα αὐτῷ; Οὐ δοκῶ. Οὕτω καὶ ὑμεῖς, διτὸν
ποιησότε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, διτὶ^C
Ἄγρετοι δούλοι ἐσμεν, διαφέλομεν ποιησαὶ, πεπόη-
καμεν. ο Οι ἀπόστολοι ἐπίστευον μὲν τῷ Κυρίῳ,
πλὴν εἰς συναίσθησιν τῆς ἀσθενείας κατῶν ἀλθόντες,
αὐτὸν ἀσώταντες τοῦ Κυρίου περὶ μεγάλων τινῶν
ἐπεόντος αὐτοῖς, καὶ περὶ τοῦ κινδύνου τοῦ ἀπὸ τῶν
σπινδέλων, δέοντες ὡς ἀν πλεονάσῃ αὐτοῖς ἡ τῆς
πίστεως δύναμις, δι τῆς δυνήσονται ταῦτα, δεῖπε,
κατορθώσαι, τὰ περὶ ἀκτημοσύνης φημι. Οὐδὲν
γάρ οὕτω κατορθοτὸν ἀκτημοσύνην, ὡς τὸ πιστεύσαι
καὶ θεόρησαι θεῷ· ὡσπερ οὐδὲν οὕτω ποιεῖ θη-
σαρίζειν, ὡς τὸ μή πιστεύειν, διτὶ μέγας τεμάχις ὁ
Θεός, καὶ ταμεῖον ἀκένωτον ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ. Ἐτι-
τε καὶ πρὸς τὰ σκάνδαλα διὰ τῆς πίστεως ἔξουσιν
ἀντιστῆναι, διτὶ προσεργάμενοι φασι. Πρόσθες ἡμῖν
πίστιν, τελειωτέρως ἀνάδειξον ἡμᾶς ἐν τῇ πίστει
καὶ βεβαιοτέρους. Ο δὲ Κύριος δεικνύων κατὸς,
ὅτι καλῶς αἰτοῦσι, καὶ δι τὴν τὴν γνώμην δεῖ
ταῦτας ἔχειν βεβαίου περὶ τῆς πίστεως ὡς μεγάλα
δικαιομένης, φησιν, διτὶ. Εἰ εἴχετε πίστιν, καὶ ταῦτην
ἐν τὴν συκάμινον μετεφεύτεστε. Δύο δὲ ἐν ταῦτῷ
τὰ μεγάλα, τὸ τε μετεκκινθῆναι τὸ κατὰ γῆς ἔργον
ζωμένον, καὶ τὸ τὸν τῇ θαλάσσῃ μετεφυτευθῆναι·
ἐν δόξῃ γάρ τι ἀν φυτευθεῖν; Δῆλον δὲ διὰ τοῦ
ταῦτα εἰπεῖν τὴν τῆς πίστεως δέκκυνσι δύναμιν.
Τάχις δὲ τοις ἀλληγορῶν τὴν συκάμινον, εἴποι εἰναὶ^D
τὸν διάδολον, ὡς τοῦ κινδύνου σκάληκος προξενον
ἡμῖν, καὶ προφέτης γνώμενον διὰ τῶν ἐξ αὐτοῦ φυ-
μένων λογισμῶν, τῆς γάρ συκάμινου τὰ φύλλα σκώ-
ληκες τρέφουσ· δι τὸν τὰ σηρικὰ νήματα γίνονται.
Ταῦτην οὖν τὴν συκάμινον ἡ πίστις δύναται ἐκρι-

A loco pro sacerdoti positum est; sicut et cum dicitur:
Sterilis paperit septem. Quoties igitur poenitentiam
agit, toties remittere oportet. Non enim cogites
quod Dominus ponat numerum remissionis, sed
per septies intellige sacerdoti, et sine numero: quem-
admodum et in familiari colloquio dicimus ur-
bem decem millium, non quod decem millia et non
plures viros habeat: nam fortassis plures habet:
sed idem dicere volumus ac si dicerimus multo-
rum virorum. Et quod hoc dicat manifestum est
ex Matthæo. Illic enim cum dixisset Petrus: Nun-
quid, Domine, usque septies remittam ei? Do-
minus dixit: Non, sed septuages septies, et per
hoc innumerabilia designat.

VERS. 5-10. « Et dixerunt apostoli Domino :
Adiuge nobis fidem. Dixit autem Dominus: Si ha-
beretis fidem sicut granum sinapis, dixissetis huic
arbori sycamino, Eradicare et transplantare in
mare, et obediissetis vobis. Quis autem vestrum ha-
bens servum arantem aut pascentem, qui regreso
ab agro dicat: Statim transi et accumbe; ac non
potius dicit illi: Para quod cœnem, et præcinge te,
ac ministra mihi donec edero et biberō, et pos hæc
edito et bibito tu? Num gratiam habet servo illi,
quia fecit quæ imperata fuerant? Non puto. Sic et
vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis,
dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus face-
cere, fecimus. » Apostoli credebat quidem Domino,
verum lamen cuius venissent in conscientiam insi-
mitatis suæ, et audivissent Dominum de magnis qui
busdam sibi dicentem et de periculo ab offendicu-
lis, precantur et augeatur in eis fidei virtus, per
quam possint hæc quæ dicit perfici, de paupertate
videlicet. Nihil enim adeo ad paupertatem de qua
loquitur, perficiendam conducit, atque credere et
considerare Deo: quemadmodum nihil ita facit the-
sauros reponere, ut non credere quod magnus sit
thesaurarius Deus, et inexhaustum promptuarium
bonitas ejus. Insuper ut et offendiculis per fidem
obsistere possint, ideo accidentes dicunt: Auge
nobis fidem, fac nos perfectiores et firmiores in
fide. Dominus autem ostendens eis quod bene pi-
tant, et quod hanc mentem firmiter habere debeant
de fide ut multum efficaci dicit: Si haberetis fidem,
istam sycaminum transplantassetis. Duo autem in
hoc magna sunt, nempe in alium locum moveri
radicatum in terra, et plantari in mari. In aqua
enim quidnam plantatur? Manifestum autem quod,
dum hæc dicit, fidei monstrat virtutem. Fortassis
autem per allegoriam quis sycaminum dixerit esse
diabolum, quod nobis auctor et alumnus sit vermis
aeterni, propter cogitationes quas ille generat. Folia
enim sycamini vermes pascunt, unde sunt serica.
Hanc igitur sycaminum fides eradicare 425 valet
ex corde humano, et in mare projicere, hoc est,
in abyssum perdere. Et quia hæc dicit de fide, sub-
dit doctrinam aliam magis necessariam. Qualis hæc?

Non superbiedum esse in bonis operibus. Quoniam A ζῶσι ἀπὸ κερδίας ἀνθρωπίνης, καὶ εἰς τὴν θέλησιν βαλεῖν, τουτόσιν, εἰς τὴν ἀδύνασσον ἀπολύσει. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἴπε περὶ τῆς πίστεως, δικαιόει καὶ ἀναγκαιοτέραν ἔτερον διδάσκαλόν, ποτὲ ταύτην; Τὴν περὶ τοῦ μὴ δεν μεγαλοφρονετν ἐπὶ κατορθόμαστον, δι' ὑποδείγματος γριεστάτου. Σίς γάρ, φησιν, ὑπὸν δούλων ἔχει, εἰ τὰ ἔτης. Ἐνδείκνυται γάρ διὰ ταύτης τῆς περιβολῆς, ὅτι οὐ δεν ἐπικρίεσθαι ἐπὶ τινὶ κατορθόματι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐπὶ τῇ πασῶν τοῦ ἀνταλόν ἐκληρώσει. Διολφ γάρ ἀνάγκη ἐπίκειται, τὸ πληροῦν τῆς ἐντολᾶς τοῦ Κυρίου, οὐ μὴν ὡς κατερδωματική φρεσθι ἔστω τούτῳ ὄφελει. Εἰ γάρ μὴ ἐργάσηται, πληγῶν ἀξιωτός, ἐπεὶ δὲ εἰργάζεται, ἀφιέσθω διὰ τὰς πληγὰς; ἔξφυγεν, οὐ μὴν ὄφελει ἐπὶ τούτῳ τιμὴν ζητεῖν ἀναγκαῖως. Τῆς γάρ του δεσπότων φιλοτιμίας ἐστὶ τὸ δούναι αὐτῷ, μᾶλλον δὲ χρισθεῖ τι. Οὐκοῦν καὶ τῷ Θεῷ δουλεύων, εἰς τὰς ἐντολὰς κατορθότι, οὐκ ὄφελει ἐπικρίεσθαι. Οὐδὲν γάρ μέρι ἐποίησεν ἀλλ' οὐδὲ ἡν αὐτῷ, εἰ μὴ ἐποίησεν, ὡς δὲ Ἀπόστολός φησιν, εἰ οὐκεὶ μοι, ὃν μὴ εὐχαγγελίωμι. Ο Οὐρ' αὐτὸν εἰ χριστάστων ἔσχε, ὄφελει ἐπὶ τούτοις μεγαλοφρονετν. χαρίσματα γάρ εἰσι διὰ Θεοῦ Θεοῦ χαρισθέντας αὐτῷ, οὐχὶ δέπτι ἔχρεωτει αὐτῷ οὐ δεσπότης. Μᾶλλον γάρ οὐδὲν χρεωστει τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ, τὸ ποιεῖν πάτερ τῆς ἐντολᾶς αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ δεν πάσας τὰς ἀναλόν ποιήσωμεν, οὐδὲ τότε ὄφελομεν οἰσθεῖ τι μέρι, τί γεννόμεθ, δεν μητὶ τὸ πολλοστὸν μέρος τῶν ἐνταλῶν τοῦ Θεοῦ κατορθοῦντες; ἐτι ἐπαιρόμεθ; Ἐπιστησον δὲ ἐν τῷ τῆς παραδολῆς ὥρτῷ, δτι πρῶτον ἔτερον τὸ, ἀροτριῶντα, εἰτα ἐπίγνωση τὸ, ποιμάνωντα. Πρύτων μὲν γάρ δεν αρότην εἶναι τινα, εἰτα καὶ ποιμαντικὴν ἔγγειρισθῆναι. Ο γάρ τὴν ἔστω σάρκα καλῶς ἀροτριώτας οιόν τινα γῆν, οὐτος ξένος οἰκου οὐκ οἰδεν, ὡς δετ, προστῆναι. πῶς Ἐκκλησίας τότε ποιμανετε; ἔτερον, καθά καὶ ἱερεμίτες φησι· Νεότερες ἔστωτε νεότερτε, εἰτα το· Φωτιστας ἔστοτες φῶς γνώσεως, δηλοι τῆς ποιμαντικῆς τὸ καριότεστον μέρος.

Vers. 11-19. •Et factum est dum iuret Hierosolymain, et ipse transibat per medium Samariam et Galileam. Et cum ingredieretur quaindā civitatem, occurrerunt ei decem virileprosi, qui steterunt procul, intentaque voce dixerunt: Iesu praeceptor, miserere nostri. Quos ut vidit, dixit illis: Ite ostendite vos sacerdotibus. Et factum est ut inter eundum mundatus sint. Unus autem ex illis ut vidit quod mundatus esset, regressus est, cum voce magna glorificans Deum, et procidit in 426 faciem ad pedes ejus, gratias agens ei: et hic erat Samaritanus. Respondens autem Jesus dicit: Nonne decem mundati sunt? novem autem illi ubi? Non sunt eis καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ κύριος διῆρχετο διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας. Καὶ εἰσερχόμενον αὐτὸν εἰς τινὰ πόλιν, ἀπίγνητον αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἐστιν επόρρωθεν, καὶ κύριοι ἦραν φωνὴν, λέγοντες: Ἰησοῦς ἐπιτάξα, ἐλέησον ἡμᾶς. Καὶ οἱδὼν εἰπεν αὐτοῖς· Πορευόμεντες ἐπιδεῖξατε ἑκατούς τοὺς λεπρούς. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτούς, ἐναθρόισθαισαν. Εἰς δὲ αἵ κύριον οἱδὼν διεΐθη, ὑπέστρεψε, μετὰ φωνῆς μεγάλης διεξάγων τὸν Θεὸν, καὶ ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον πάρα τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρείτης. Ἀποκριθεὶς δὲ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Οὐαὶ οἱ δίκης κεκληρούθησαν· οἱ δέ οντες καὶ

841 Cor. ix, 16.

ρέθησαν ὄποιοι πάντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, Α reperti qui redierent ut darent gloriam De, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, fides tua te servavit. • Et hinc discere quis potest, quod nihil cuiquam obest ad hoc ut Deo placeat, etiamsi maledicti generis sit, modo bonam voluntatem habeat. Ecce enim decem leprosi occurserunt Iesu in civitatem quamdam ingressuro: occurserunt autem extra civitatem. Non enim licet eis qui habebantur immundi, in civitatibus versari. Procul igitur stabant, utpote propter immunditiam quæ in eis apparebat erubescentes: et neque audebant appropriare, putantes quod abominabiles ei essent, sicut et aliis. Extollunt igitur vocem suam et orant: et loco quidem procul stant, oratione autem appropriant. Prope enim est Dominus omnibus invocatibus eum in veritate 83. Et non simpliciter orant ut hominem, sed ut eum qui supra hominem. Praeceptorem enim eum nominant, hoc est, Dominum, curatorem, provisorem: id quod est putare illum prope Deum. At ille præcepit eis ut ostendant se sacerdotibus. Nam sacerdotes probabant tales, et ab illis sententiam accipiebant an mundi essent a lepra vel non. Habebant enim sacerdotes signa per quæ insinabilem lepram investigabant. Sed et quando lepra quis infectus, potea sanitatem assecutus erat, eu in sacerdotes probabant, et donum offerebatur in lege præceptum. Hoc autem loco cum ex confessio essent leprosi, quid opus erat se ostendere sacerdotibus, nisi omnino fuissent mundandi? Nam quod præcipiebat eis ut sacerdotes adirent, nihil aliud indicabat, quam quod mundi futuri essent: idcirco et dicit quod inter eundum mundati fuerint. At vide hoc, ut in principio diximus, quod cum decem essent, novem quidem quamvis Israelitæ ingratii apparuerunt: at Samaritanus cum esset generis alterius, reversus est, et vocem gratitudinis emisit. Assyrii enim erant Samaritani: ut nulus gentilis desperet, et nullus de sanctis parentibus glorietur. Insinuat hoc miraculum etiam commune totius humani generis salutem fieri. Decem enim leprosi omne genus hominum signant lepra malitiæ infectum, ac turpitudinem peccati circumferens, et extra regni cœlorum civitatem propter immunditiam constitutum, proculque a Deo stans. Et istuc ipsum procul stare, supplicandi speciem habet. Misericordi enim et volenti omnibus salutem afferre (*a*) ac benefacere, magna occasio est ad miserendum, nullum videre partem suæ bonitatis; propter hoc enim inclinavit, ut sanaret 427 eos qui tam male habebant. Quamvis etiam omnem naturam sanaverit lepra infectam, pro omnibus et incarnatus et mortuus: attamen Iudei, quamvis a Domino mundati fuissent ab immunditiis leprosi peccati, ingrati fuerunt, et non reversi sunt a via vanitatis suæ, ita ut darent gloriam ei qui salvos eos fecerat, hoc est, ut crede-

al. CXLIV, 18.

d. Lut. non habet, omnibus salutem afferre.

rent ei, quod, cum Deus esset, extremam passio- Α ἀπὸ τῆς ὁδοῦ πόσον τὴς ματαιότητος, ἀλλες δύνα- nem tulerit Hæc enim est gloria Dei, caro et crux. Hi igitur incarnatum et crucifixum Dominum glo- γάρια non sunt confessi. Alienus autem populus gen- tilium agnoscit eum qui mundaverat, et glorificavit eum credendo quod tam misericors et tam potens sit Dominus, ut et propter nos vilissima tulerit id quod est misericordia, et cum pertulerit, nihil inde incommodi in suam naturam acceperit, i.e. quod potentiae est.

V. vs. 20-25. • Interrogatus autem a Pharisæis quando venturum esset regnum Dei, respondit eis et dixit: Non venit regnum Dei cum observatione: neque dicent, Ecce hic, aut, Ecce illic. Ecce enim regnum Dei in re vos est. Et ait ad discipulos: Venient dies quando desiderabis videre unum dierum Filii hominis, nec videbitis; et dicent vobis: Ecce hic, aut Ecce illic. Nolite ire, neque se- ctemini. Nam sicut fulgor coruscans e regione qua sub celo est, in alteram qua sub celo est, fulget: ita erit Filius hominis in die suo. Sed prius oportet illum multa pati, et reprobari a natione hac. • In multis quidem doctrinae sua locis Dominus regnum Dei nominat. Pharisæi autem hæc audientes, irridebant eum: et propterea de hoc interrogaturi ar- cedunt ad eum, rogantes quando venturum sit, ir- ridentes eum ut insanum, de insolita et admirabili re prædicantem. Nullus ex doctoribus et prophetis qui superioribus sæculis fuerunt, ejus mentionem fecit. Vel fortassis in mente habentes quod i aulo post occisuri essent eum, accedunt per irrisiōnēm rogantes, et quasi per ironiam dicentes: Tu qui- dem de regno facis sermones, quando autem erit regnum illud tuum? Tu enim eras a nobis occi- dendus es, et seres crucem, et ignominiosa quæque. Quid igitur Christus? Non juxta stultam sententiam et insipientiam respondit insipientibus, sed relictis ipsis ut errant in nomine regni, et non manifesta- te eis re: neque enim accepissent, si eis de regno disseruisset, quod nou sit mundanum regnum illud, sed plns quam mundanum. His igitur relictis ceu- lis qui indigni essent ut audirent, eo quod ultra obserderent, de tempore regni disserit, quod ignotum sit et inobservabile. Non enim habet præ- finitum tempus, sed semper volenti adest Dei re- gnum. Omnino enim regnum quidem Dei est, ange- lorum more vivere. 423 Tunc enim v. ne dicitur regnare Deus, quando nihil mundanum in anima- bus nostris versatur, sed omnino aliter vivitur quam mundus solet. Hanc autem vitam intra nos habe- mus, hoc est quando voluerimus. Non enim longo tempore neque longa peregrinatione opus, sed prope nos est et fides, et post fidem divina vita. Isthuc ipsum etiam apostolus dicebat: Prope te verbum est in ore tuo et in corde tuo, hoc est verbum fidei. Credere enim, et secundum fidem ambulare, sicut dignum est vocazione, intranos est. Itaque Pharisæi irridebant Dominum t. nquam de

ε 'Επερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων, πάτερ χεταὶ ἡ βασιλεῖς τοῦ Θεοῦ, ἀπεκριθῇ αὐτοῖς τὰ εἰπεν· Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεῖς τοῦ Θεοῦ, ματὶ παρ- οιησώς, οὐδὲ ἔρουσιν, Ἰδοὺ ἄδε, οὐ, Ἰδού ἔτι. Καὶ γάρ ἡ βασιλεῖς τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν. Εἴτε καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς· Ἐλεύσονται ἡμέρᾳ, ὅτι ἀπελ- μένετε μίαν τὸν ἡμερῶν τοῦ Ιησοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἴδετεν, καὶ οὐκ ὄψεσθε, καὶ ἔρουσιν ὑμῖν· Ἰδού ἄδε, οὐ, Ἰδού ἔτι. Μὴ ἀπίλθητε, μηδὲ διώξητε. "Μετεπέγειρε τὴν ἀστράπην ἡ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὐτως ἔσται καὶ ὁ Γλòς τοῦ ἀν- θρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ μέσου· πρεστον δὲ δεῖ κατὸν ταῦς πεπειν, καὶ ἀποδοιμοθήναι καὶ πρὸ τῆς γενεᾶς τούτης. » Πολλῆσθαι μὲν τῶν διδασκαλῶν κατὸν διά- ριος ἐμέμνητο τῆς βασιλεῖς τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ Φα- σιαῖοι, ταῦτα ἀκούοντες, κατειρωνεύοντο κατοι, καὶ διὰ τούτο περὶ ταῦτης προσίσαν ἐρωτῶντες τούτης ἔρχεται, διεγελῶντες αὐτὸν ὡς ἀλλόκοτον καὶ πρὶ- οὐσινθόμος καὶ ξένου πράγματος κηρύττοντα. Οὐδὲ γάρ τῶν προγενετέρων ὀδοκεάλων καὶ πρερ- ταύτης ἐπεμνήσθη. "Η τάχα καὶ κατὰ νοῦν ἔγνα- ὅτι ὅσον μέλλουσιν κατὸν ἀποκτείναι, προσίστη ὃς ἐν μυκτηρισμῷ καὶ εἰρωνεῇ ἐρωτῶντες, καὶ ὄνται τοικύτα φάσκοντες. Σὺ μὲν περὶ βασιλείας ποιε- τούς λόγους, πότε δὲ ἔσται ἡ βασιλεῖς σου αὕτη; Σὺ γάρ κύριος ὑπ' ἡμέραν θυγατοῦσθαι μέλλεις, καὶ στε- ρός σε πραλήψεται, καὶ δοσ τῆς ἀτιμίας. Τί οὖτε Χριστός; Οὐ κατὰ τὴν ἀνθρώπου αὐτῶν γνώμην εἰ- ἀφροσύνην ἀποκρίνεται τοις ἀφροσιν, ἀλλ' ἀφρ- τούς πλανεῖται περὶ τὴν ὄμωσιμαν τῆς βασιλεῖς, καὶ μὴ ἀποκαλύψῃς αὐτοῖς· οὐδὲ γάρ ἐδέξαντο ἐν, περὶ ποίης βασιλείας διαλέγεται, καὶ διὰ οὐχ ἐ- ολόν τε ἐγκόσμιός ἐστιν κατη ἡ βασιλεῖς, ἀλλ' ὑπερ- κόσμιος. Ταῦτα οὖν ἀφεῖς, ὡς μὴ ἀξίων δυνατῶν ταῦ- των ἀκούειν διὰ τὸ θελακκωφεν, περὶ τοῦ καρποῦ τῆς βασιλεῖς διελέγεται, ὡς ἀγνωστός ἐστι καὶ ἀπο- ρετήρητος. Οὐ γάρ ἔχει καρπὸν ὥρισμένον, ἀλλ' ἐπ- τῷ βουλομένῳ πάρεστιν ἡ βασιλεῖς τοῦ Θεοῦ. Πάντας γάρ βασιλεῖς μὲν τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἡ ἀγγελικὴ κατά- στασις καὶ διεγωγή. Τότε γάρ δηλούμενος βασιλεῖον τῷ ὄντι Θεοῖς, διτεν μηδὲν κοεμικὸν ἐν ταῖς φυζικαῖς ἡμῶν πολιτεύεται, ἀλλὰ τὸ πάντα ὄμεν ὑπερκοσμικός διέγοντες. Ταῦτα δὲ τὴν διεγωγήν ἐντὸς ἡμῶν έγομεν, τουτέστιν, διτεν βουληθόμεν. Οὐ καρπός γάρ μακροῦ, οὐδὲ ἀποδημίας χρέω, ἀλλ' ἔργος ἡμῶν ἐστι καὶ ἡ πίστις. καὶ ἡ μετὰ τὸ πιστεύειν κατε- Θεόν διεγωγή. Ταῦτα δὲ τούτο καὶ ἡ Ἀκόστολος ἐστι, ἐγγὺς του τὸ ἑρμάτιον ἐν τῷ στόματι σου, καὶ δι-

ερδίᾳ σου, ταῦται, εἰ φῆμα τῆς πλοτεως. Καὶ τὸ πιστεῖσθαι γάρ, καὶ τὸ μετὰ τὴν πλοτινήν ἀξίως πιστῆσαι τῆς κλητεως, ἐντὸς ἡμῶν ἔστιν. Οἱ οὖν Φαρισαῖοι διεγέλεσσαν τὸν Κύριον, ὡς περὶ βιβλιούς εἰπούσους, περὶ τῆς οὐδεὶς ἐκτίρυντον. Καὶ Κύριος ὁ θεοῦ (8), διτι ἀγνοούσι πρᾶγμα, δι τῆς εὐτῶν ἔστι, καὶ βιωλεμένοις, τούτοις λαβεῖν πολλή, ἕπεσθαι. Νῦν γάρ ὅντος ἑμού μάστον ὄμῶν, δύνασθε αὺς τὴν βιβλιούν τοῦ Θεοῦ διέχεσθαι, πιστεύεις εἰς ἡμὲς, καὶ κατὰ τὰς ἡμέας ἐντολές ζῆν ἀλλαγή. Τοῖς δὲ μιθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν, « Ἐλεύσονται οἱ, » καὶ τὰ ἔχει ταῦτα, καὶ ὥμην ἡ βασιλεῖος Θεοῦ πάρεστιν, ἐν διστάσι μεθ' ὄμῶν. Στι δὲ αὕτη ὄμην, οὐ μόνον καθὸ επιστεύσατε καὶ ἀκολουθήσατε, ἀλλὰ καὶ καθὸ ἐν πάσῃ νοοτρίᾳ διεγέτε νῦν, ἑμού ὄμων κηδουμένου καὶ βιωμένου. Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅτε, ἀπόντος, πινάκων παραδόσεσθε, καὶ ἐπὶ τῆς γερμούς, καὶ διεσπελεῖς; ἀγόμενοι τὸν νῦν ἀκίνδυνον κατέρδην καὶ ἀφροντείαν, ἦν ἑμού συνόντος ὄμην ζῆστε, ὡς εἰλαν θεοῦ ποθήσετε. Καὶ πολλάκις ἐπιθυμήσετε ἡμῶν ἡμερῶν μιᾶς ἐπιτυχεῖν, ταῦτα, ταύτης εἰς ἑμού συνδιγματῆς, ὡς ἀκίνδυνωτέρας. Εἰ γάρ ἀντὶ αὐτῶν ὅντες, οὐ πάντη ἀπονοῦνται καὶ ἀκίνδυνον βίον, ἀλλὰ φεύγοντες σμικρεύοντες ἐκποτίζονται λοιδορούμένη πινάκων διόροποντο. ἀλλὰ πρὸς μείλικας κινάνους συγκρινόμενας τὰ προτερονά τοῦ επισυμβαντοντα, τό ἀκίνδυνον πολὺ θύειν ποντεῖ. « Ματε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ γη τὸν τρύπον ἐντὸς τῶν ἀποστόλων ἡν, κατὰ μηδὲνον καὶ ἀπονόν φημι. Ἐπείτοι γε μετὰ ἀνέστασιν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ διωκόμενοι πεσεν. Κατασκευάζει δὲ διὰ τούτων τῶν λόγων τὰς ἀποστόλων καρδίας φερεπόνους καὶ καρτεριάς, τραβέγει αὐτοὺς, ἵνα μὴ πλανηθῶσιν. » Αν γάρ πη, φησιν, ἴδού ὡδε, ή ἴδού ἔχε. μὴ διώξητε. Καὶ γάρ, φησιν, ὑμᾶς πείσειν, διτι ἡλθον ὡδε ἡ οὐ γάρ τόπιο περιπλεισθήσεται ἡ δευτέρα περουσία ἡ λαμπροτέρα, καὶ ἐνδοξοτέρα. Ἀλλ' ἡ ἀστραπὴ οὐ λανθάνει, ἀλλ' ἡ πάντα τῆς θάλασσας ἔχοντα φαίνει, οὕτως καὶ ἡ ἡμέρα τίς λαμπτεῖ καὶ ἐπιφεύγει ἔσται, καὶ οὐδὲποκριθήσεται. Μή οὖν πλανηθῆτε ὑπὸ τῶν χριστῶν. Οὐ γάρ ὅστε πρότερον ἐν φάτνῃ τεωχείᾳ διὰ τριάκοντα ἑτῶν ἐφάνην, οὕτω καὶ δὲ πάντας ἐν δόξῃ, δορυφορούντων ἀγγέλων, ν φίπη. Εἴται ἐπειδὴ αὐτοῖς φοβερὰ προετείνειν, παραχριθούμενος αὐτούς, καὶ παρακρινούσις φέρειν, τῷ καθ' ἐπιτὸν ὑποδείγματι συνιστᾶ, Μή γάρ θαυμάσητε, φησιν, εἰ συμβῇ ὄμην τοιωτας ἀπίποντα οὐαὶ ἐπιθυμίαν ὄμην ἀγγέτης μετ' ἑμού ταῦτης τῆς κανονικής γαρ ἔτω δὲ μέλλων ὡς ἀστραπὴ φενίναι, πρόμελλω πεθεῖν καλλά, καὶ ἀποδόκιμασθῆναι, καὶ οὔτως ἐν τῇ διέγει ταύτη ἐλθεῖν. » Ματε τούτο

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

Cod. 26, Περὶ τῆς οὐδεὶς ἐκτίρυντον. Οἱ δὲ ἀνδρεῖς αὐτοῖς τὸν κατάγελῶν, δεικνύν, κ. τ. λ. quo nullus prædicaverat. At ipse in illos irrimis convertit, ostendens, « etc. — Unde non

regno prædicantem, de quo nullus prædicaverat. At ipse ostendit quod ignorant rem quae intra se sit, et que valde facilis, si qui capere velint. Nunc enim cum sim medius inter vos, potestis omnino regnum Dei capere, si creditis in me, et vultis juxta mandata mea vivere. Discipulis vero suis dixit : « Venient dies, » etc., hoc est, et vobis regnum Dei adest, quatenus sum vobiscum. Adest autem illud vobis, non solum quod credidisti et secuti estis me, sed quia nunc in magna securitate vivitis absque sollicitudine, me curam vestri gerente. Venient autem dies, cum ego absfuer, et trahemini periculis, et ad reges et præsides trahemini: tunc desiderabitissecutam illam et sollicitudine carentem vitam, quam me præsente agitis, sicut regnum Dei. Et saepe desiderabitis vel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illi: quan mecum agitis vita. Quamvis autem et quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore et periculis vitam agebant, sed cum sufficiente fugientes affligebantur, cumque eo convicia audiebant: tamen si qua tunc cerebant, compararentur cum his quae postea latrui erant, viderentur prorsus secura, et absque periculis. Atque ita regnum Dei etiam hoc modo intra apostolos erat, hoc est, minime laboriosum et periculosum regnum. Post resurrectionem enim sicut captivi, et qui persecutionem patiuntur, obambulant. Porro hi verbis apostolorum corda ad ferendos labores et parat et roborat et prædictit eis ne decipientur. Nam si qui dixerint, inquit, Ecce hic, vel Ecce illic, ne sectemini. Nullus, inquit, vobis persuadeat, quod veneremini hoc vel illuc. Non enim loco circumscriptetur secundus ille meus adventus, qui gloriosior et clarior. Verum sicut fulgor non latet, sed ab una summitate terræ usque ad aliam conspicuum est: ita et meus adventus clarus est, et illustris, nullisque ignotus. Ne igitur decipiāmini a Pseudochristis. Non enim sicut prius in præsepio et humilitate per triginta annos apparui, ita et tunc, sed cum omni gloria splendentibus me angelis, et in momento. Postea quia dixerat eis eventura valle aspera, consultatur 428 eos et exhortatur, et, ut generose ferant, exemplo s. o commendat. Non enim admiremini, inquit, si evenerint vobis tam molesta, quae vobis desiderium afferent dierum, quibus ego vobiscum sum. Nam et ego ipse qui venturus sum sicut fulgor, prius passurus multa reprobandusque sum, et ita in gloria ista veniam. Atque ita vobis sit extimulatio ad patientiam virtutem, et ad fortiter ferendum alacres vos faciat, dum in me respiciatis et speratis: quia et vobis obveniet gloria ex periculis dum patimini et reprobamini, quemadmodum et mihi.

male habebat edit. Lut. illas in ristum convertit: quae verba sustulit corrector Venetus quod non exstarent in textu Graecæ, qui potius per hunc codicem corrigendus est.

ὑμῖν ἔστιν εἰς παράκλησιν τὴν πρὸς ἡρετὸν, καὶ προθυμοποιεῖται ὑμᾶς εἰς τὸ καρτερεῖν, τὸ ἀφορῆν δηλαδὴ τῷ ἄρε, καὶ ἀλπίζειν, διὰ τοῦτο δέξας ἐκ τοῦ κινδύνου: πειθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι περιγενήσεται, δισταρῶν καὶ ἔχον.

VERS. 26-30. «Et sicut accidit in diebus Noe, ita erit et diebus Filii hominis. Edebant, bibebant, uxores ducebant, et dababant nuptum ad eum usque diem, quo Noe in arcu intravit: et venit diluvium, et perdidit omnes. Consimiliter etiam sicut accidit in diebus Lot. Erebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabant, edificabant: ceterum quo die exiit Lot e Sodomis pluit igni et sulphure de cælo, et omnes perdidit. Secundum hæc erit dies quo Filius hominis revelabitur. » Et per hæc repentinum et inexspectatum suum adventum ostendit. Nam sicut temporeibus Noe repente venit diluvium, et abstulit omnes, ita erit et adventus ejus. Insinualur autem per exempla hæc diluvii et Sodomitici incendii, quod, cum venerit Antichristus, illicitæ voluptates in hominibus incrementa, et dissoluti erunt, deliciis vacantes: id quod et Apostolus dixit, quod in extremis temporibus erunt homines voluptatum, magis quam Dei amatores 66. Et merito in regno deceptoris florebunt mala. Erit enim ille peccati et malitiæ omnis sententia: unde quam aliam politiam et vitam invehet miseranda tunc hominum generationi, qui in omnino eam quæ illi propria? ex impuro enim quid purificabitur? Erunt tunc homines in omnibus deliciis, sicut temporibus Noe, et nihil grave formidabunt: sed neque crederent si quis illis de quibusdam adversis eventuris dicet, sicut et hi temporibus Noe et Lot fuerunt.

ἀπιστούσιν, ἐξ τις τύχος περὶ τινιν συμβολισμένων δυτικούν λέγη, ωπερ καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Νόε, καὶ εἰς τὸ Λότ.

VERS. 31-33. «In illo die qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat ad tollendum illa: et qui in agro, similiter non redeat ad relicta. Memores estote uxoris Lot. Quicunque quæsierit animam suam servare, periret illam: et quicunque perdiderit illam, vitam illi parabit. » In illa die adventus Antichristi, is qui fuerit super tectum, hoc est: in summis virtutibus, ne descendat, neque ab illis desistat cuiuspiam temporalis rei gratia. Omnia enim temporalia hæc vasa dicuntur homini conferentia, alii quidem ad virtutem, alii vero ad malitiam. Igitur qui in summis est virtutibus, ne 430 descendat propter temporale aliquod, et excidat a suo fastigio, sed resistat malitiæ, et non demulceatur. Et is qui in agro, similiter non revertatur ad ea quæ post se. Nam eum, qui in agro est, hoc est mundo, et operatur virtutem, non oportet reverti ad ea quæ post se, sed urgeri ad anteriores. Nam sicut alio loco dicit: «Nullus qui manum suam ad arætrum mittit, et conversus est retrorsum, idoneus est ad regnum cœlorum 67; » assert ite exemplum mulieris Lot, quæ, cum conversa est retro, in statuam salis riguit, hoc est, non exiit a

καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νόε, οἵτινες ἔτει καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Γίου τοῦ ἀνθρώπου: ἥτινι καὶ ἐπινοι, ἐγένετον καὶ ἐγεγένετο, ἀλλα τὸς ἡμέρας εἰσῆλθε Νόε εἰς τὴν καταλύσιν, καὶ ἤλθεν δὲ κατακλυσμὸς, καὶ ἀπέλεσεν ἁπάντες. Ομοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Λότου, ἕπινοι, ἡγόραζον, ἐπώλουν, ἐφίσιον, φανέμουν, ἢ δὲ ἡμέρας ἔξηλθε Λάντη ἀπὸ Σαδάρων, καὶ ἥρεξε πῦρ καὶ θεον ἀπὸ οὐρανοῦ, καὶ ἀπέλεσεν ἁπάντες. Επειδὴ ταῦτα ἔτειν ἡ ἡμέρας δὲ τὸν θερώπου ἀποκαλύπτεται. » Καὶ διὰ τούτου τὸ σύνδιον καὶ ἀπεροῦσθετον τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἴδεινκυται. «Μοτερ γὰρ ἐπὶ τοῦ Νόε ἐξελόντης ἦλθεν δὲ κατακλυσμὸς, καὶ ἥρεν ἐπεινάτες, οἵτινες ἔτειν καὶ παρουσία αὐτοῦ. Αἰνίστεται δὲ διὰ τῶν ἀποδημάτων τούτων, τοῦ τε τῶν κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ τῶν Σοδομιτῶν, θεα τοῦ Ἀντιχριστοῦ ἐλθόντος, τὰ τῶν ἀπότοπων ἡδονῶν ἀπόθυται τοῖς ἀνθρώποις, καὶ λάγνοις ἔσονται, καὶ ἀπόρους: ἡδοναῖς ἐκδεδωκότες, ὥπερ δὲ καὶ δὲ Ἀπόστολος εἰπει, διὰ τὴς ἐσχάτεταις ἡμέραις ἔσονται οἱ ἀνθρώποι μᾶλλον, ἢ φιλόθεοι: καὶ εἰκότως ἐπὶ τῷ βροτολίτει τὸν τραπέζαν καὶ πάστης ἀμαρτίας καταγγόντων ὅντες, τοῦ ἀλλού διπολιτεύεσθαι ποιήσει τῇ ἀλειφενῇ τὸν τὸν ἀνθρώπων γενεῖ, ἢ πάντως τὰ οἰκεῖα εἰσῆρε; ἐπὶ ἀκαθάρτου γὰρ τὸν καθαρισθεῖται; » Εσονται οἱ τηνικάτα οἱ ἀνθρώποι ἐν πάσῃ τρυφῇ, ὥσπερ εἰς τοῦ Νόε, καὶ οὐδὲν δισχερὲς ἀλπίσουσιν, ὥσπερ καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Νόε, καὶ εἰς τὸ Λότ.

«Ἐν ἑκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ δὲ ἔτειν ἐπὶ τοῦ δάματος, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ κατεβάντω ἐπεισάγεται τὰ ὄπιστα. Καὶ δὲ ἐν τῷ ἀγρῷ ὅμοίως, μὴ ἀπιστρέψῃ εἰς τὰ ὄπιστα. Μηνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λατ. Ὁ δὲ ἐν ζητησῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶστι, ἀπολέσει τὸν τὸν ἀνθρώπων γενεῖ, ἢ πάντως τὰ οἰκεῖα εἰσῆρε; ἐπὶ ἀκαθάρτου γὰρ τὸν καθαρισθεῖται; » Εσονται οἱ τηνικάτα οἱ ἀνθρώποι ἐν πάσῃ τρυφῇ, ὥσπερ εἰς τοῦ Νόε, καὶ οὐδὲν δισχερὲς ἀλπίσουσιν, ὥσπερ καὶ οἱ ἐπιστρέψαντες. «Μοτερ γὰρ ἐπειστρέψαντες τὸν χειρά τοῖς ἀπότοποις τὸν γάρ τὸν ἀγρῷ, τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἠργάζομεν τὴν ἀρετὴν οὐ δεῖ ἀπιστρέψειν εἰς τὰ ὄπιστα, ἀλλὰ τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι. » Μοτερ καὶ ἀλαγοῦ φησιν: «Οὐδεὶς ἐπιβελῶν τὴν χειρά τοῖς ἀπότοποις, καὶ στραφεῖς εἰς τὰ ὄπιστα, εἰσετείνεις τὴν βιωτικῶν τῶν οὐρανῶν. » Ἐπιφέρει δὲ ὑπόδειγμα τὴν γυναικα τῶν Λατ., ἢ στραφεῖ-

οκίσω, εἰς στήλην ἄλλο; ἐπάγη, τοιςίστι, μὴ ἔξελ-^A A malitia, sed mansit in salsugine sua, tota facta θυῶν τῆς κακίας, ἐντακέμενη τῇ ταύτῃ ἀλμυρή. δλη κακὴ γενομένη, καὶ στηλιτεύουσα τὴν ητταν, ἦν ἐπαύθη, παχετεῖ καὶ ἐντομείνασσα τῇ κακῇ. Εἶτα ἐπιφέρει τὰ ἀπόλοιτα τοις ἄνω εἰσημένοις. 'Ο; ζητήσει τὴν φυγὴν τύτου σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν. Μὴ γάρ, φησί, σπολόζοτά τις ἐν τῷ τοῦ Ἀντιχρίστου διωγμῷ περιποιήσεται τὸν ἐκτού τυφλὸν· ἀπολέσει γάρ αὐτήν. 'Ος δὲ ἀν ἐκτὸν σφραγίς καὶ ἀπλῶς κινδύνης εκδῷ, σωθήσεται, μὴ ὑποκύπτων τῷ τυράννῳ διὰ τὸ φιλάνθρωπον. 'Μετέπειταν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀρετῆς, μὴ διὰ τὰ βιωτικὰ πρεγράτε καταβοτά τῷ μελεκιζόμενος τυχὸν διὰ κτήματα καὶ χρήματα, καὶ διὰ ταῦτα ὑφίσμενος τῆς ἀνταστάσεως, οὕτω καὶ νῦν δόθη προῖών φησι, καὶ τὸ λέγω διτι μὴ καταβίσῃ διὰ σκέψην; μηδὲ διὰ τὰ ἐκτὸν προσῆτη τὸν ἀρετὴν, μηδὲ δι' αὐτῆν τὸν τῆς φυγῆς περὶ ποίησιν δέξῃ ὑποκλιθῆναι τῷ πλάνῳ καὶ διώκτῃ. Ταῦτα δὲ ὁ Ματθαῖος πάντα διὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἀλώσιν λεχθηκαὶ τῷ Κυρίῳ φησίν, κινίττομέν την τῶν τούτων ἐγέρων ἐπιθεσιν, καὶ διτι ἀμεταπτερῆτε φεύγειν δε τοὺς Ῥωμαίους ἀπίστες, καὶ μήτε ἐν τῷ ὀνόματι διτι, καταβάνειν εἰς τὴν οἰκίαν διὰ τι χρειῶνται, ἀλλ' εἰδίνεις φεύγειν· οὐ γάρ εἰτι καὶ ρὸς σχολῆς, ὥστε σωκεύεσθαι, μήτε ἐν ἀγρῷ ὄντες, στρέφεσθαι εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ τὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ γάρ διτι φεύγειν δετ. Οὐδὲν δετ! θάυμαστὸν καὶ ἐν τῇ ἀλώσι τῶν Ἱεροσολύμων ταῦτα γεγονέναι, καὶ μέλλειν αὐτὸς γενήσεσθαι ἐν τῷ παρουσίᾳ τοῦ Ἀντιχρίστου· μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ καρῷ τῆς τυντελεῖται, διότις καὶ τίτις μελλούσης γίνεσθαι ἀποτίτου.

« Λέγω ὑμῖν, διτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο C διπλίνης μιᾶς, ὁ εἰς παραληφθῆσεται, καὶ δὲ ἔτερος ἀφεθῆσεται. Δύο ἔσονται ἀλλούσιοι ἐπὶ τὸ κάτο, ἡ μία παραληφθῆσεται, καὶ ἡ ἔτερη ἀφεθῆσεται. Καὶ ἀποδροῦντες λέγουσιν κύτῳ· Ποῦ, Κύριε; 'Ο δὲ εἶπεν αὐτοῖς· 'Οπου τὸ πτώμα, ἔκειται οἱ οἱ δετοὶ σωμαγθῆσονται. » Καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀπροσδόκητον καὶ εἰρηνίδιον τῆς αὐτοῦ παρουσίας μανθάνομεν· τὸ γάρ εἶπεν, διτι δύο ἔσονται ἀλληλίας μιᾶς, ἀμεριμνίαν διμφάνινε· καὶ τὸ ἀλγήθειν δὲ καὶ τοῦτο ἀπροσδόκητον ἔσεσθαι τὴν παρουσίαν ὑπόδηλοτ. Καὶ ἄλλο δὲ μανθάνομεν, διτι ἐν νυκτὶ ἡ παρουσία ἔσται, φησὶν οὖν διτι καὶ ἐκ τῶν πλουσίων τῶν ἀπλίκης ἀναπαύμενων, οἱ μὲν σωθῆσονται, οἱ δὲ οὐ· 'Ἐπει γάρ εἶπεν, διτι οὗτοι ἀπόλλυνται, οὔτε οἱ πάνητες σώζονται, διλλέται καὶ ἐκ τῶν πλουσίων ὁ μὲν παραλαμβάνεται εἰς ἀναστησιν τοῦ Κυρίου ἀρπαζόμενος, ὡς κούρος τῶν πιεύματα καὶ οὐράνιος, ὁ δὲ ἀφίεται κάτω ὡς κατάπειτος. Καὶ ἐκ τῶν πενήτων δροῖσις, οὓς διὰ τὸ ἀλγήθειν ἐστιμανεν, οἱ μὲν σωθῆσονται, οἱ δὲ οὐ. Οὐ γάρ πάντες πάνητες θίκαιοι· ἐκ τούτων γάρ οἱ κλέπται, καὶ βαλαντιούσι, διὰ τοῦ ἀλγήθειν οὖν τὸν ἀπίκονον βίον τῶν πενήτων ἀδήλωσεν. 'Ερωτησάντων δὲ τῶν μαθητῶν· Ποῦ, Κύριε, παραληφθῆσονται οὗτοι; Ἐφη, 'Οπου τὸ πτώμα, ἔκειται οἱ δετοί,

B mala, ac cœlebre faciens et quasi columnæ inscribens malum quod passa est: obstinata enim mansit in malitia sua. Deinde assert ea quae ad supra dicta sequuntur: Quicunque quæsierit animam suam salvare, perdet eam Non querat aliquis, inquit, in Antichristi persecutione animam suam salvare: perdet enim eam. At qui se occidit et periculis exposuerit, salvabitur. Ne igitur se humiliet tyranno propter vitæ amorem. Quippe sicut supradixit, Qui est in fastigio virtutis, propter res temporales ne descendat, divitis et possessionibus definitus, et propterea cedat periculis: sic et nunc ulterius progrediens dicit, dico, non descendas propter vasa, neque propter externa virtutem deseras, neque propter animæ lucrum annuas, ut inclineris impostori et persecutori. Hæc quidem Mattheus propter Hierosolymorum captivitatem dicta esse a Domino narrat insinuante hostium vim, et quod Romanos qui invasuri sunt, fugere oporteat, ita ut ne respiciatur: neque in tecto sint, descendant in domum alicujus rei temporalis gratia, sed statim fugiant; non erit enim tempus otii, ita ut vasa colligere liceat: neque qui in agro est, revertatur in domum suam, sed eum qui in domo est fugere oportet. Nihil enim mirum in Hierosolymorum captivitate hoc factum esse, iterumque futurum in adventu Antichristi, immo ad ipsum tempus consummationis futura est tribulatio gravissima.

VERS. 34-37. « Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto uno, unus assumetur, et alter relinquetur. Duæ erunt molentes simul, una assumetur, et altera relinquetur. Et respondentis dicunt illi: Ubi, Domine? Qui dixit illis: Ubicunque fuerit cadaver, illuc congregabuntur et aquilæ. » Ex hoc etiam loco repentinum et inopinatum ejus adventum discimus. Duos enim esse in lecto uno, significat sollicitudinis parentiam, et molere quoque, inexspectatum significat adventum. Discimus et aliud quiddam, quod in nocte adventus erit. Dicit igitur, quod ex divitibus qui in lecto quiescent, alii quidem salvabuntur, alii autem non. Nam 431 quia dixit quod difficile divites salvantur, ostendit nunc quod neque hi pereant, neque pauperes omnes salvantur. Sed et ex divitibus unus assumitur in occursum Domini raptus, quasi levis spiritu et cœlestis, et alias relinquitur in seculum condemnatus. Et ex pauperibus similiter, quos per molentes significavit, quoniam per pistrinum laboriosam pauperum vitam insinuat, unus quidem salvabitur, alias autem non. Non omnes pauperes justi. Nam ex illis fures et marsupiorum incisores. Cum autem rogassent discipuli: Quo, Domine, assumetur illi? dixit: Ubi cadaver, illuc et aquilæ: hoc est, ubi Filius hominis, illuc et sancti ejus leves et in sublime vo-

lantes : sicut peccatores graves, qui et infra . τωτίστιν, δικού διώδε τοῦ ἀνθράκου, ἔκει πάντες linquentur. Nam sicut jacente cadavere, omnes οἱ ἄγιοι οἱ κοῦφοι καὶ ὑψηπετεῖς, ὡς εἶγι ἀμαρτιαλο βαρεῖς, διὸ καὶ κάτοι ἀφένται. "Μόπερ καὶ σάμπτως νεκροῦ καιμάνου, πάντες οἱ σχροδόφοι δρυίς τε' αὐτῷ φέρονται, εύτω καὶ τοῦ Γιοῦ τοῦ ἀνθράκου τοῦ δὲ' ἡμᾶς νεκραθέντος, καὶ εἰς πτῶσιν τεθέντος, ἐπ' οὐρανῶν φανέντος, πάντες οἱ ἄγιοι σωτηρίσουσι, καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτῶν γέρ τοῖς ἐν τῷ δέῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ ἀρρήτω τέλος. Εἰ γὰρ καὶ νόκτες ἀνόμαστο τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ἀλλὰ διὰ τὸ ἄπορον, μάλλον δὲ καὶ τοῖς ἐκλίμαζοντιν ὡς ἡ λίος.

CAPUT XVIII.

Quod assidue orandum. De injusto iudice. De Phariseo et publicano. De puerilis quorum est regnum Dei. De interpellante Christum. De leproso.

VERS. 1-8. « Dicebat autem et parabolam ad illos huc spectantem, quod oporteret semper orare nec desatigari, dicens : Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, nec hominem reverebatur. Vidua autem quædam erat in civitate illa, et veniebat ad eum dicens : Vindica me de adversario meo. Et nolebat aliquandiu. Post haec autem dixit intra se : Quanquam Deum non timeo, nec hominem reveror, tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne tandem veniens sugillet me. Ait autem Dominus : Audite quid judex iniquus dicit Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte etiam cum patiens fuerit super illis? Dico vobis quod faciet vindictam illorum cito. Verum tamen Filius hominis cum venerit, an reperturus est fidem in terra? » Postquam mentionem fecit afflictionum et periculorum, nunc subdit quomodo in illis salverimus. Curantur enim oratione perseverante et sollicita. Nam ventura sunt hæc omnia. Ceterum magnu auxilium in his fert precatio, modo perseverans sit et continua. Oportet enim nos considerare quomodo injusti judicis pertinaciam 439 sedulitas viduæ frigerit. Si enim illi in omni inalitia repletum, neque Deum neque homines reverentem, perseverantibus oratio demulsi : quanto magis nos Patrem misericordiæ Deum et miserationem movebimus, etiam si runcletur nonnihil? Vide autem majoris malitiæ indicium esse, neque homines revereri. Deum enim multi non tinen, attamen homines reverentur, ideo et minus peccant: quando autem et apud homines quis impudens fuerit, tunc omnis malitiæ vertex videtur. Idcirco et Dominus postea posuit, neque hominem reverens, quasi hoc dicens, Judex erat Deum non timens, et quid dico quod Deum non timuerit? magis malitiæ indicium habuit, quia neque hominem reverebatur. Porro hæc parabola nos docet, quod sapientius inter exhortandum, ne desatigemur in precibus. Sane sicut alibi dicit : Quis vestrum amicum habens, et cum venerit et pulsaverit nocte, illum rejecturus es?

Περὶ τοῦ δὲ προσεγμοῦ. Περὶ τοῦ κριτοῦ τοῦ ἀδικίας. Περὶ τοῦ Φαρισαίου καὶ τελώνοι. Περὶ τῶν παιδίων, διὰ αὐτῶν ἔστιν δὲ βασιλεὺς τοῦ Θεοῦ. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος τὸν Ἰησοῦν. Περὶ τοῦ λεπροῦ.

« Ἐλεγε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν αὐτοῖς πάντοτε προσεγμοῖς, καὶ μὴ ἵκεσκετε, λέγων· κριτής τις ἦν τινι πόλει τὸν Θεὸν μὴ φοδούμενος, καὶ ἀνθρώπον μὴ ἐντρεπόμενος. Χάρις δὲ τις ἦν ἱκείη τῇ πόλει, καὶ ἡρήστο πρὸς αὐτὸν λέγων, Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. Καὶ οὐδὲ ἡδονὴν ἐπὶ χρόνον. Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἁυτῷ· Εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοδούμαι, καὶ ἀνθρώπον οὐκ ἐντρεπομένη, διὸ γε τὸ παρέχειν μοι κόπους τὴν χάριν ταῦτην, ἐκδίκησον αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἀρχομένην ὑποπέμψῃ με. Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· Ἀκούσατε τι δὲ κριτὲς τῆς ἀδικίας λέγει· οὐ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ, τὸν ἐδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοῶντων πρὸς εἰπὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ μακροθυμῶν ἢπ' αὐτοῖς; λέγω δὲ μὲν, διὰ ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν κύτων καὶ τάξιν. Ήλίος δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἀργα εἰρίστη πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; » Ἐπειδὴ οὐλιφεων διηνημένων καὶ κινδύνων, ἐπιφέρει καὶ τὴν θεραπείην τούτων, διὰ δὲ τῆς ἐκδίκησιν κύτων καὶ τάξιν. Ήλίος δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν οὐχ ἐλκάνομεν εἰς οἰκτον, καὶ μακροθυμῆ πρὸς τὸ πτερόν; Ὁργὴ δὲ διὰ ἀνθρώπους αἰσχύνεσθαι χείρονος κακίας δειγμα· τὸν μὲν γὰρ Θεὸν πολλοὶ οὐ φοδοῦνται, τὴν ἀλλὰ ἀνθρώπους αἰσχύνονται, διὸ καὶ ἡττον ἀμαρτίνουσιν. « Οταν δὲ καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀπαντασκητήσει τις, ἐνταῦθα ἡδη τῆς κακίας δὲ κορυφή. Αἰδος καὶ ὁ Κύριος ὑστερον τέθεικε τὸ, ἀνθρώποι μὴ ἐντρεπόμενος, ὀστενεῖ τοῦτο λέγων· « Οτι κριτής ἦν τὸν Θεὸν μὴ φοδούμενος, καὶ τι λέγω τούτῳ, διὰ τὸν Θεὸν οὐκ ἐφοδεῖτο; τὸ μετ' οὖς εἶχε δειγμα τῆς κακίας, διὰ οὐδὲ ἀνθρώπους ἥσχύνετο. Ταῦτα μὲν οὖν τὴν παραβολὴν ἡμᾶς διδάσκει, ὡς πολλάκις εἴπομεν, νοοθεούσα μὴ ἵκεσκετε ἐν ταῖς προσεγμέναις, ἀλλὰ εἴ-

καὶ ἀλλαχοῦ ἔφη· Τίς ἐξ ὑμῶν ψλον ἔχων, εἴτε ἡλ-
θόντα καὶ κρουόντα νυκτὸς ἀποκέμψεται; Διὰ γὰρ
τὴν ἀναζήσειν αὐτοῦ, εἰ μὴ δι' οὐδὲν ἄλλο ἀνοίξει.
Καὶ πάλιν· «Τίς ἐξ ὑμῶν, ὃν ἐὰν δὲ οὐδὲς κύτος α-
τῆσῃ ἀρτον, καὶ τὰ ἔβης. Διὰ τούτων γὰρ πάντων
τὴν ἔμμονον σχαλήν εν ταῖς προσευχαῖς ἡμῖν ὑποτί-
θεται. Ἐπειράθησαν δέ τινες περιεργύτερον τὴν πα-
ραδολὴν ταῦτην ἐκλαβέσθαι, καὶ ἀπειάσαι ἐτόλμη-
σαν τῇ ἀληθείᾳ. Χύρῳ μὲν, ἔφρασαν, ὅτι πᾶτα ψυχὴν
τὸν ἄνδρα ἀποβαλούσας αὐτῆς, διὸ εἶχε πρότερον, τὸν
διάδολον φημι, καὶ διὰ τούτο ἀντίδικον αὐτὸν ἔχουσα
τοὺς ἐπιτιθέμενον αὐτῆς· ἡ δὲ προσέρχεται τῷ Θεῷ
κριτῇ τῆς ἀδίκίας, τουτέστι, τῷ λεταχρίνοντι τὴν
ἀδίκίαν, διὸ οὐτε θεὸν φοβεῖται. Λύτρος γὰρ θεὸς μό-
νος, καὶ οὐκ ἔχει ὁν φοβηθῆσεται ἕτερον· ἀλλ' οὐτε
ἐνθρώπον αἰσχύνεται, θεὸς γὰρ πρόσωπον ὀνθρώπου
οὐ λαμβάνει. Ταῦτην τὴν χήραν ψυχὴν δεομένην
τοῦ θεοῦ συνεχῶς διὰ τὸν ἀντίδικον αὐτῆς διάδολον,
οἰκτείρει δὲ Πέτρος καταδυσωπησάσης αὐτὸν τῆς προ-
σερέπεις ταῦτης. Ταῦτα μὲν οὖν ὅταν φλοον, δεχέσθω.
Παρετίθη γάρ, ἵνα μὴ ἀγνοῶνται. Πλὴν ταῦτα δι-
δάξεις ἡμᾶς δὲ Κύριος περὶ τοῦ δετν προσεύξεως,
καὶ ὑποδείξεις, διτι εἰ οὐτος δ ἄνομος, καὶ παστος
κανίας πεπληρωμένος ὥκτειρε τῇ συνεχείᾳ τῆς
δεήσεως, πόσῳ μᾶλλον δ θεὸς δ πάσῃς δικαιοσύνῃς
ἀρχηγὸς οὐ ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν εν τάχει, καίτοι
μακροθυμῶν, καὶ φυινόμενος ἀνηκουστεῖν τῶν δεο-
μένων αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας; Ταῦτα οὖν διδάξεις,
καὶ δεῖξεις ἡμῖν, διτι εἰν τῷ καιρῷ τῆς συντελείας
τῇ προσευχῇ χρηστέον πρὸς τούς μέλλοντας τότε
κινδύνους ἐπιγενέσεοθαι, ἐπιφέρει, διτι, Ο Γάϊος τοῦ
ἀνθρώπου δρά εἰδὼν εὐργίσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;
Εἰναὶ δὲ ἐπὶ τοὺς ἐλεκτούς, εἰ δυνατόν. Εἴωθε δὲ ἐπὶ
τοῦ σκανίων εὐρισκομένου, τῷ ἀρωτηματικῷ τρόπῳ
χρεωθεῖ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ· Τίς ἄρα θετιν δ πιστὸς
δοῦλος, καὶ φρόνιμος; Καὶ ἀνταῦθα οὖν τὸ αὐτὸν ὑπο-
δηλῶν, καὶ διτι βραχεῖς, καὶ ὀλιγόστοι ἔσονται οἱ τὴν
πρὸς τε τὸν θεὸν, καὶ πρὸς ἀλλήλους πίστιν φυλάτ-
τονταις, τῷ ἀρωτήσει ταῦτη ἔχριστο. Εἰκότως δὲ τῇ
περὶ τοῦ προσεύχεσθαι παρχίνεσαι τὸν περὶ τῆς πί-
στος λόγον επισυνῆφεν. Ἐπειδὴ γὰρ πάσῃς προσ-
ευχῆς βάθρον, καὶ χρητίς ἡ πίστις· εἰ μὴ γὰρ πι-
στεύσει δ ἀνθρώπος, διτι δὲν αἰτήσῃ, λήψεται πρὸ-
τὸ δ συμφέρον, ματαίς ἡ προσευχὴ, διτι ποιεῖται διά-
τοντο δ Κύριος περὶ τοῦ προσεύχεσθαι διδάσκων,
καὶ τῆς πίστος ἐπεμνήσθη, δηλῶν κακρυμάνως,
τοι εἰδίγων ἔσται καὶ τὸ προσεύχεσθαι τότε, ἐπειδὴ
καὶ ἡ πίστις εν ὀλίγοις εὐρεθήσεται. Ἔλθων μὲν οὖν
Κύριος εν νεφέλαις, οὐκ εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῷ
θεοῦ εἰπεῖν, οὐδεὶς τῶν ἀπίστων ἔσται, διτι οὐ πιστεύει,
διτι μόνος δ Σωτὴρ δ παρ' αὐτοῦ πρὶν

88 Galat. II, 6. 90 Luc. XVIII, 8.

— (a) Edit. Lut. non habet, et veritati comparare sunt ausi.

Nam propter impudentiam ejus, si non propter aliud, aperiet. Et iterum: «Quis ex vobis, a quo si filius ejus panem petat, etc.» Quibus sollicita ac perpetua oratio præscribitur. At tentarunt quidam parabolam hanc curiosus exponere, et veritati comparare sunt ausi (a). Viduam enim dicunt omnem animam esse, virum autem dimisisse quem prius habuit, diabolum: et propter hoc illum habet adversarium semper resistentem sibi. Ipse autem accedit ad Deum judicem injustitiae, hoc est, condemnantem injustitiam, qui neque Deum timet. Ipse enim Deus solus non habet quem timeat alium, sed neque hominem reveretur; Deus enim personam hominis non recipit 89. Huic viduae, quae dum orat continuis precibus propter adversarium suum diabolum, miseretur Deus, et placatur propter assiduitatem ejus. Hæc, qui volet, et cui placent, suscipiat. Proposita enim sunt ne ignorentur. Atqui Dominus hæc nos docuit, quod oporteat semper orare: et per exemplum indicavit, quod etiam si iste iniquus et omni malitia plenus, misereretur tamen ob continuas preces, quanto magis Deus omnis justitiae dux non faciet brevi vindictam, quamvis differat, et videatur non audire orantes die ac nocte? Itaque qui docuit et monstravat nobis quod in tempore consummationis sæculi opus sit oratione, ut iu futuris periculis durare valeamus, subdit: Nunquid Filius hominis cum venerit, inveniet fidem in terra 90? Quia interrogationis figura raro dicit tunc inveniendos fideles. In tantum enim invalescat filius iniquitatis, ut etiam, si possibile esset, seduceret electos. In rari enim solet hujusmodi interrogandi figura uti, sicut et cum dicit: Quis putas fidelis et prudens servus? Atque hoc loco idem significans, quod pauci numero 433 erunt qui erga Deum et inter se fidem servabunt, hac interrogatione usus est. Merito autem sermoni de oratione sermonem de fide connexuit, quoniam omnis orationis fundamentum ac basis est fides. Nisi enim crediderit homo, quod hoc quod petit accepturus sit in suam utilitatem, vana est oratio quam facit. Et propterea Dominus de oratione docens, etiam fidei meminit, declarans interim, paucorum fore tunc orare: quandoquidem fides in paucis invenietur. Igitur cum venerit Dominus in nubibus, non inveniet fidem super terram, nisi in paucis. Faciet autem hanc tunc: invitli autem omnes consitibuntur quod Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris: si quidem hæc fides vocanda est, et non potius necessitas. Nullus enim erit infidelium qui non crederet quod solus sit Salvatoris, quem antea blasphemarat. τῆς, εἰ μὴ ἄρα εν ὀλίγοις, ποιήσει δὲ ταῦτα τότε, καὶ θεούς γὰρ πάντες διμολογήσουσιν, διτι Κύριος Ἰησοῦς εἰς δόξαν θεοῦ Πατρὸς, καὶ εἰ γε χρή ταῦτα πίστιν, διτι καὶ ἀνάργην εἰπεῖν, οὐδεὶς τῶν ἀπίστων ἔσται, διτι οὐ πιστεύει, διτι μόνος δ Σωτὴρ δ παρ' αὐτοῦ πρὶν

89 Galat. II, 6. 90 Luc. XVIII, 8.

VERS. 9-14. « Dixit autem et ad quosdam qui in se confidebant quod essent justi, et aspernabantur cæteros, parabolam istam : Duo homines ascenderant in templum ut precarentur ; unus Pharisæus, et alter publicanus. Pharisæus stans haec apud se orabat : Deus, gratias ago tibi quod non sum sicut cæteri homines, raptiores, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus ; jejunio bis in Sabbato, decimas do omnium que possideo. Et publicanus procul stans, nec oculos volebat ad cœlum attollere, sed tundebat pectus suum dicens : Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam, magis quam ille : quia omnis qui se extollit, humiliabitur, et omnis qui se humiliat, extollebitur. Non cessat Dominus pluribus argumentis repurgare superbiæ vitium. Plus enim aliis vitiis mentem humanam turbat, propterea sæpe et multum de hac docet. Denique et nunc pejorem ejus speciem purgat. Multa enim sunt philautiæ germina. Opinio de se magna, arrogantia, et inanis gloriæ cupiditas ab hac pulsulant. Perniciousor autem omnibus aliis est superbia, quæ Dei est contemptus. Cum enim quis non Deo, sed sibi sua bona opera tribuit, quid hoc aliud quam negare Deum est, et ei adversari ? Hoc igitur vitium, cui Dominus ita adversatur, ut inimicus inimico, hac parabola medicari Dominus declaratur. Propter hoc enim quod confidunt in seipsis, et non totum Deo tribuunt, sed alios per hoc exinaniant, haec dicit : et ostendit quod justitia, quamvis aliqui sit mirabilis, et hominem Deo proximum constituat, cum superbiam admiserit, hominem in locum insimum rejiciat, et dæmonem reddat, qui jam se æqualem Deo fecerat. Similia itaque sunt verba Pharisæi ab initio, grati hominis sermonibus. Gratias enim habeo tibi, inquit, Deus ; at cætera quanta referta sunt arrogantia ! 134 Non enim dixit, Fecisti me abstinere ab injustitia, et a rapina : sed quomodo ? Non sum. Sibi ipsi attritum bonum opus, et suo robori. At alios judicare quomodo est hominis scientis quod a Deo habeat quæ habet ? Omnino enim si credidisset quod per gratiam haberet aliena bona, non contempnsisset alios, considerans quod etiam ipse aequæ nudus esset, quantum ad suam virtutem attinebat. Gratus enim indutus est propter misericordiam : propterea superbus Pharisæus, tanquam propriæ ascribens potentiaæ ea quæ facta sunt, inde eo progressus est, ut et alios judecat. Ostendit autem Dominus et per stationem, superbiam ejus, et humiliatis inopiam. Humilis enim viri est et aspectus humiliatus, hic autem et habitu et gestu superbus agnosceatur. Quamvis autem et de publicano dictum sit quod steterit, tamen vide et quæ sequuntur, quod neque oculos in cœlum voluerit extollere, unde statio ejus incurvata erat. Illius autem et oculi in cœlum extollebantur, et cor simul extollebatur. Vide autem et in oratione Pharisæi ordinem, quid indicet nobis : primum quidem dixit ea quæ non erant : et tunc enumeravit quæ

A Εἶπε δὲ καὶ πρὸς τινὰς τοὺς τοῖς, δτι εἰσὶ ὅλκαιοι, καὶ ἔπειτα ποὺς, τὴν παραβολὴν ταῦτην. « Λι σχν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξαθαι· καὶ δ ἐπερος τελώνης. Οὐ φρισ ἐκτὸν, ταῦτα προστέμπετο. Οὐ δι οὐκ εἴμι διπερ οἱ λοιποὶ τῶν γε, ἄδικοι, μοιχοί, ή καὶ ὡς οὐ στένω δις τοῦ Σαδδάζτου, ἀποδεκτα μητι. Καὶ δ τελώνης, μακρόθεν ἐστι τοὺς ὄφθαλμους εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπ εἰς τὸ στῆθος κύτου, λέγων · Οὐ τῷ ἀμαρτωλῷ. Λέγω διπερ, κατέβη μένος εἰς τὸν οἰκον κύτου, ή ἐκτὸν ἐκτὸν, ταπεινωθῆσεται, οὐ δὲ ταῦτα θετεται. Β Οὐ παύεται δὲ Κύριος : νιας πάθος ἐκκαθαίρων διὰ πλειόν πλέον τῶν ἄλλων πεπονι γνώμης, διὰ τοῦτο πολλαχοῦ καὶ π τοῦ διδάσκει. Ἀμέλει καὶ νῦν τὸ χι ἐκκαθαίρει. Πολλὰ γάρ τὰ τὰς ει ματα. Καὶ γάρ καὶ οἵησις, καὶ ἀλλ δοῖς ἐκ ταῦτης φύουνται. Οὐλεψ ἡ ὑπερηρχία, ὑπερηρχία δὲ ἐστιν · Οταν γάρ τις οὐ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ίτε τὸ κατορθώματα, τι ἄλλο, ή ἀρνητι ἀντιθέται. Τοῦτο οὖν τὸ πάθος τὸ ἔριος ἀντιτάσσεται, ως ἐγθρὸς ἐγθρὸς δοῦς ταῦτης δὲ Κύριος θερπεῖεν διὸ γάρ τῶν πεποιθετας ἐφ' ἐστοι Θεῷ λογιζομένους, ἀλλὰ διὰ τοῦτο : ἐξουθενῶντας, ταῦτα φησι, καὶ διάκινονη ταῦτα θαυμαστή τις οὖσα, Θεοῦ τὸν ἀνθρώπον ἰστασι, δεῦτη πρωσλάθηται, εἰς τὰ κατώτατα τὸν ἔριπται, καὶ ως δαίμονας ποιει τὸν ταῦ ματίζοντα. Εοικε μὲν οὖν τὰς ἔριπτες ἐξ ἀρχῆς μὲν εὐγνώμονος ἀνθρώπου ἐτῶ σοι γάρ, φησιν, δὲ Θεός, τὰ διατά νοις πεπληρωμένα. Οὐ γάρ εἰται ἐπέχειν ἀπὸ ἀδικίας, ἀπὸ ἀρπαγῆς εἰμι. Εκτιρψ προσῆψ τὸ κατόρθωμα τοῦτο. Τὸ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους κατερέστοις ἀνθρώπου εἰδότος, ως πάρα θεοῦ Πάντως γάρ ή ἐπίστευσεν, δι τοις ἀγράδοις, οὐκ ἀν τοὺς ἄλλους ἔπειτα νος δι τοις καὶ αὐτὸς ἐπίστης γκανός ίσται οἰκεῖ δυνάμει, διωρεάν δὲ ἐνεδόθη τοῦτο ὑπερηρχίας δὲ Φαρισαῖος, ως οἱ γρίφων τὰ εἰργασμένα καντεύθεν : οἱ ἄλλους καταχρίνειν. Επιστημένεται καὶ διὰ τοῦ, Σταθεῖς, τὸ ὑψηλόφρον πείνωντον : τοῦ μὲν γάρ ταπεινόφροντον ταπεινόν, οὗτος δὲ καὶ τῷ σχήμῃ ἐπεδίκνυτο. Εἰ δὲ καὶ περὶ τοῦ ταῦτας, ἀλλ' δρά καὶ τὸ ἐφεξῆς, δι τοις μούς ξθελει, εἰς τὸν οὐρανὸν διέπειται συγκεκυρια ήν. Εκείνου δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπέροντο, καὶ τῷ κα

ν τῷ τοῦ Φαρισαῖου εὐχῇ τάξιν ὑποδεικνυθεῖσιν. Αἱ εἰρήναι εἶπεν τῷ οὐρανῷ Ἰησοῦς· Καὶ εἶπεν ἡ γῆ στολὴν τῶν ἀνθρώπων τάξεις καὶ τάξεις, προσεκτῆσας τὸν ἄρτην, τὸν νηστεύειν δὲ τὸν Σαββάτον ἀποδεκατεῖν δοσα κατέτασε. Δεῖτο γάρ μη οὐ ἀπό κακοῦ, ἀλλὰ καὶ ποιεῖν ἀγαθόν. Β ν δεῖ ἀποσχέσθαι τῆς κακίας, καὶ τότε χειρῆσθαι, ὥσπερ οὖν καὶ πηγῆς βρόδον μέλλων ἀπαρτεῖσθαι καθαρόν, πρότροφον τὸν βρόδον, καὶ τότε ἀρύσσῃ τὸ τούτο δὲ κτισκόπτησον, πῶς οὐκ εἶπεν, ὡς οἱ πόλλοι, ἀρπαξ, μοιχός, οὐδὲ γάρ ιρι καὶ φίματος φύλου ὄνομα διαβεβληθεῖσαν προσώπῳ μοναδικῶς προτάψῃ, τικῶς τοις λοιποῖς ἀνθρώποις ταῦτα. Εἰπών δὲ Ὅτι οὐκ εἴμι ὡς οἱ λοιποί, ἵψε τὸ Νηστεύειν δὲ τοῦ Σαββάτου, τέρον τῆς ἑδομάδος. Σάββατον γάρ ἡ ετοι, ἀπὸ τῆς τελευταίας καὶ ἀνάπτυξις ὄνομαζομένην. Σάββατον γαρ ἡ ἀνάπτυξις, δὲ τὴν ἑδομάδα ἔλεγον πληθυντικῶς. Ιεν Σαββάτων τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ιν περ' ἡμέντην Κυριακὴν ἐκάλουν περὰ τὸ μίκρον βιθυντέρου πρὸς μὲν οὐν τὸ πάθος τὴν νηστείαν ἀντηλαχωνεύσατο, τρυπῆς ἡ λαγνεία, αὐτὸς μὲν τὸ σῶμα ἄγχως, πολὺ ἀπέτηε τῶν τοιούτων παντούς δ' ἄρει οἱ Φαρισαῖοι δευτέρου, καὶ ιες δὲ τὸ, "Αρπαξε καὶ ἀδικοί, ἐντέταξε τῷ δοσα κτισμαῖς τοσούτον γάρ, φησίν, τὴν ἀρπαγὴν, καὶ ἀδικίαν, ὥστε καὶ τὰ τοῖδεμι. Ή δὲ δεκάτωσις δοκεῖ μὲν εἰπεῖ περὶ περὰ τοῦ νόμου διαγορεύεσθαι, ὡς ἐρευνῶσιν αὐτὸν, εὐρίσκεται τρεῖς σηγούμενος, καὶ τούτο ἐκ τοῦ Δευτερογένη ακριβῶς, ἐπιστήσας τὸν νοῦν. Καῦτα ψηριστοῖς δὲ τελώνης πόντα τὰ ἁνανάνη γάρ ἴσταντο καὶ σχήματι, καὶ φίματι, καὶ καρδίας πάμπολι ἀπέχων αὐτοῦ, καὶ τοπικῷ διαστήματι τούς τε γάρ οὐθαλεῖς τὸν οὐρανὸν ἄρει, ὀντάξιούς τῆς τῶν ίνων τούς τὰ τῆς γῆς ἀγαθὰ βλέπειν, ιεθελήσαντας. Εἰς τε τὸ στῆθος ἐκτινού καρδίαν οἰσοντες πλήσσων ὑπὲρ τῶν πομάτων, καὶ εἰς αἰσθησιν διεγείρων οἷα καὶ οὐδὲν ἀλλο ἔλεγεν, ή, Ὁ Θεός, οὐλάρη ἀμαρτωλῷ. Καὶ διὰ τούτων ἀπάντων κιωμένος, ή ἐκείνος, ἀντὶ τοῦ, παρ' δὲ ἀδικοῖς γάρ περὶ Κυρίῳ πᾶς ὑψελοχάρπιος ὑπερηφάνοις ὄντις τάξεις, ταπεινοῖς φίν. Ἀλλὰ θευμάσειν ἀν τις, πῶς δὲν ἄγας φίματα μεγαλοφρούνης προέμενος δὲ διὰ τοῦτο καὶ πάμπολις μεγχλορρημονήται; Ὅτι τοι δὲ μὲν Φαρισαῖος οὐδενὸς ίστατο τοιαῦτα ματαιότων, καὶ κατα-

C videtur quibusdam simpliciter 433 et semel de lege prædicari: his autem qui profondius scrutantur, occurunt tres decimaru dationes, quas introducit id quod ex Deuteronomio disces, si diligenter intuearis. Et hæc quidem Phariseus. At publicanus diversa. Longe enim stabat, et gestibus, et sermone, et compunctione cordis distabat ab illo, non tantum loco; verebatur enim oculos in cœlum attollere, indignos judicans qui sursum spectarent, qui voluerant videre bona terrena, et illis frui. Et percussit pectus suum, cor videlicet, propter mala cogitationes, et ut excite quo obdormierat, nihil aliud dicebat, quam: Deus, propitius esto mihi peccatori. Propter hæc omnia descendit D justificatus in domum suam, magis quam ille. Immundus enim apud Dominum omnis superbus corde, et Dominus superbis resistit, humiliibus autem dat gratiam 91. Verum admirabitur quis, quomodo Phariseus, cum pauca verba arroganter prænuntiaverit, condemnetur; Job autem cum multa de se magnifice dicat, coronetur? Quod Phariseus quidem nullo cogente stat alia nugans, et alios condemnans nullo usu urgente: Job vero prementibus amicis, et gravius incumbentibus quam calamitas ipsa, dicitibusque quod propter peccata illa sit passus, compulsus est enumerare sua opera, idque propter gloriam Dei, ne scilicet homines a recto virtutum cursu excederent. Nam si persuasum habuissent ho-

mines peccata fuisse quæ fecerat Job, et propter illa passum, cassisent ne eadem facerent, factique fuisse hospitum osores cum antea hospitalitatis observantes essent, immisericordes et injusti cum misericordiam et justitiam antea colerent. Hæc enim erant opera Job. Igiturne multi inde incommodarentur, ejus gratia, bona opera enumerat. Et causa quidem Job tales fuere, ut ne dicamus quod et in his quæ grandiloquentiam quamdam sonant, omnis resulget humilitas. Quis mihi tribuat, inquit, ut si in juxta mentes dierum pristinorum, quando Deus me custodiebat?⁹² Vides quod omne Deo obtulerit, nec alios condemnaret, sed ipse ab amicis potius condemnaretur. Pharisæo oinna in se, et non in Deum referenti, et absque necessitate condemnantili alios, merito condemnatio ascribitur. Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur, Deo illum condemnante: qui autem se condemnando humiliat, exaltabitura Deo justificante. Dic igitur tu prier, inquit, peccata tua, ut iustificeris. κατακρίνεται ὑπὸ τῶν φίλων· τῷ δὲ Φαρισαῖῳ εἰς ἐκυρώντας κατακρίνονται, εἰκότως ἡ κατακρίσις ἐπάγεται. Πᾶς γάρ δὲ ὄψην ἐκυρώντας ταπεινωθήσεται κρινόμενος· δὲ εἰς ταπεινῶν ἐκυρώντας τῇ κατακρίσει, ὑψωθήσεται παρὰ Θεοῦ δικαιούμενος. Λιφησι. τὰς ἀμαρτίας σου, οὐδὲ δικαιωθήσεται.

VERS. 15-17. « Afferebant autem ad eum et infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, increpabant illos. Jesus autem cum illos ad se vocasset, dixit: Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos, talium est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quicunque non acceperit regnum Dei veluti puer, non intrabit in illud. » Et ad 430 humilitatem conducebat etiam hoc de pueris exemplum. Docet enim Dominus per illos omnino humiliter agendum, et omnes suscipiendos, nullosque contemnendos. Discipuli enim indignum arbitrabantur ad talem Magistrum offerri pueros. At ille ostendit usque adeo sectandam humilitatem, ut etiam minimi non sint abiciendi. Et sic quidem docet humilitatem opere suo. Non enim amandat, sed suaviter amplexatur infantes. Docet autem et per sermonem, quod regnum cœlorum est eorum qui similiter affecti sunt ut pueri. Puer non inflatur, neque aliquem contemnit: innocens est, simplex, et cum omni simplicitate neque in prosperis extollitur, neque in tristibus dejicitur. Unde qui vivit in omni humilitate, simplicitate et innocentia, ille Deo acceptus est, et accipit regnum Dei sicut puer, hoc est fideliter, absque dolo et curiositate. Curiosus enim, et semper interrogans, Quomodo? cum sua incredulitate peribit, et non intrabit in regnum, quod noluit simpliciter et sine curiositate et humiliter suscipere. Omnes itaque apostoli, et omnes prorsus credentes in Christum, vocantur pueri: sicut et ipse Dominus apostolos nominavit, dicens: Pueri, num quid obsonii habetis?⁹³ Sapientes autem gentilium, sapientiam in mysterio quaerentes, quod est regnum Dei, et nolentes accipere absque ratiocinatione, merito

« Prosternebat etiam et iacebat. Idoneus est δὲ οἱ μαθηταὶ, οἱ δὲ ιησοῦς προσκλεσάμενος εἰς τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ τῶν γὰρ τοιούτων ἐστίν ή βασιλεὺς λέγω δικτυόν, δικτυόν μὴ δέκται τὴν δικαιολογίαν μηδὲ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πρός μετριοφροσύνην συμβαλλεται. Διδάσκει γὰρ διὰ τούτου δικτυόν τὸ προσφέρεσθαι, καὶ μηδ οἱ μὲν γὰρ μαθηταὶ ἀνάξιον ἡγεῖται διδασκάλου τὸ προσφέρεσθαι αὐτῷ: καὶ τὰ ἐλάχιστα μὴ βιδελύτεσθαι διδάσκει τὴν μετριοφροσύνην δικτυόν πεμψάμενος, ἀλλ' ἡδέως παρατέλλεται. Διδάσκει δὲ καὶ διὰ λόγου, δικτυόν δικαιείμενων ἐστίν ή βασιλεὺς τῶν δικαιούντων οὐκ ἐπικέρεται, οὐκ ἐξουθενεῖται ἀδόλον, οὔτε ἐπὶ τοὺς λαζαρίτος ἐπὶ τοὺς λυστηρούς συστελλόμενον, ἢ τητι συνόν. Ήττε δικαιολογίαν εἰκότενος παρὰ τῷ θεῷ προσδικεῖται, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς πατόδιον, λαζαρίτος, ἀπολυτρογμονίτως, πιστός. καὶ ἀεὶ ἐρωτῶν τὸ, Πῶς; τῇ ἀποστολῇ, καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀπλῶς, καὶ ἀπεριέργως, καὶ μετριολησε παραδέξασθαι. Πάντες μὲν οὖν πάντες ἀπλῶς οἱ πιστεύσαντες τῷ κληθετεν, ὡς καὶ αὐτὸς δικτυόν ὠνόμασε. Πατόδιος, μήτε προσφέργιον φοι τῶν Ἑλλήνων, σοφίαν ἐν τῷ μὲν ἐστιν ή βασιλεὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ

⁹² Job. II, 9, 2. ⁹³ Joan. XXI, 5.

το ἀπολογίσας, εἰκότας ἑώσθησαν τῆς Α exclusi sunt ab hoc regno. Non dixit autem : Horum est regnum, sed talium, qui voluntarie posse derunt innocentiam et humilitatem, quam pueri natura habent. Suscipiamus igitur omnia illa ecclesiastica, quæ sunt regnum Dei, fideliter, absque curiositate, et humiliiter. Curiose enim inquirere, superbiam sapit et gloriosam sapientiam.

VERS. 18-23. « Et interrogavit eum quidam princeps : Magister bone, quid faciendum mihi ut consequar vitam æternam ? Dixit autem ei Jesus : Quid me dicis bonum ? nemo bonus, nisi solus Deus. Præcepta nosti : Non committes adulterium, non occides, non facies furtum, non falsum testimonium dices ; honora patrem tuum et matrem tuam. At ille ait : Hæc omnia servavi a juventute mea. Quo audito, Jesus ait ei : Adhuc unum tibi deest : Omnia quæcumque habes, vende, et distribue pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo : et veni, sequere me. His ille auditis mærore affectus est, quia dives erat valde. » Videtur ille homo quibusdam malignus quispiam esse, et illaqueare quærens Jesum in sermone. Non est autem hoc verisimile, sed avarus erat : quoniam et Christus eum, quia talis erat, arguit. Etenim et Marcus dicit quod accurrerit, et genu flexerit, et obsecraverit Jesum, et quod Jesus ipsum aspicerit, et dilexerit. Igitur divitiarum amator erat homo ille. Accedit autem ad Jesum, discere cupiens 437 de vita æterna, fortassis et in hoc divitiarum sectator. Nil enim ita vitæ cupidum est, ut homo divitiis studens. Suspicatur igitur Jesum indicaturum sibi modum quempiam quo divitiarum possessione perpetuo frui possit. Postquam autem Dominus dixit divitiarum abjectionem conferre ad vitam æternam, quasi suam reprehendens interregationem, et Christi responsum, abiit. Ipse enim quia habebat multas divitias, multum quærebat vitam perpetuam. Verum cum renuntiandum esset divitiis : quid opus ei æterna vita, qui pauper, ut videbatur, erat victurus ? Proinde accedit ad Christum ut ad simplicem hominem et doctorem. Idcirco et Dominus demonstrans quod non oporteat ad ipsum accedere ut purum hominem, dixit : « Nullus bonus, nisi unus Deus. » Bonum, inquit, me dixisti, cur igitur adjecisti, Præceptor ? Videris enim quod me quasi unum ex multis habeas. Quod si sic, non sum bonus. Nullus enim hominum bonus proprie, nisi unus Deus. Quod si bonum me dicere vis, ut Deum me bonum dicas : ne accedas ut ad simplicem hominem. Si enī me communem quemdam hominem putas, ne voces bonum. Deus enim vere bonus, et fons bonitatis, et principium substantialis bonitatis : nos autem homines licet boni simus, non tamen proprie, sed participes bonitatis illius, promiscuam habemus bonitatem, mutabilesque sumus. Nostri præcepta : Non committes adulterium, non occides, non falsum testimonium dices, etc. Prius lex corrigit ea in quæ facile cadimus : deinde

etiam ea in quibus non multi, neque sapienter: uti A ἔνδοθεν, τὸ φυσεύειν, ἐπειδὴ μέτιον
est adulterium committere, quia ignis naturalis et internus; occidere, quia mala bestia est ira. Furari autem levius est, et in falsum testimonium rarius incidere contingit. Ideo et illa quidem prius corrigitur, eo quod facile in illa prolabamur, quamvis alioqui graviora sint. Hæc autem, furtum dico, et falsum testimonium, secundo loco ponit, ut quæ rarius contingant, et leviora sint. Porro in parentes peccare, quamvis sit grande peccatum, verum tamen rarius contingit. Non enim facile invenitur qui ita bestialibus moribus sit, ut in parentes debacchetur, pauci enim sunt, raroque fit: et ideo posterius ponit. Postquam autem adolescens se omnia hæc servasse dixit a juventute, præscripsit et Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Christiana vita dignam: Omnia quæcumque habes vende, inquit; nam si quid reliqueris, illius servus es. Et distribue non divitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem et distribuendi verbum emphasis quamdam, ut cum dijudicatione, et non fortuito dispergantur bona. 438 Quoniam autem cum paupertate et alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: Et veni, sequere me: hoc est, et in omnibus aliis esto discipulus meus, et semper sequere, non hodie quidem, cras autem non. Ut autem avaro promisit cœlestem thesanrum, sed non attendit ille: servus enim erat pecuniarum: ideo et ut audivit, abiit tristis, eo quod possessionis privatio esset ei dicta, propter quam ipse æternam vitam desiderat, quo possit perpetuo divitiis frui. Cæterum et tristitia arguit eum benevolum et non malignum fuisse. Nullus enim Pharisæorum unquam tristis abiit, sed exasperatus potius. Non ignoror autem quod magnum luminare mundi Chrysostomus adolescentem hunc vere æternam vitam desiderasse putarit, et quod illam quidem amaverit, laborasse autem difficiliore morbo avaritiae: nihilominus non caret gratia quod non adjectum est, quod tanquam avarus vitam æternam desideravit.

VERS. 24 30. «Videns autem Jesus illum mœrore affectum, dixit: Quan difficile qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt! Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitemi intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audierant: Et quis potest salvus fieri? At ille ait: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos reliquimus omnia. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit dominum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut liberos propter regnum Dei, qui non recepturus sit multo plura in hoc tempore, et in venturo sæculo vitam æternam. » Postquam dives andavit abiciendas divitias, mœrore affectus est: unde dicit Dominus admirabili figura quomodo difficile sit habentes pecunias in regnum cœlorum ingredi. Non dicit quod impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Non enim impossibile est salvari tales. Possibile enim expendere pecuniam, et superna

Tὸ δὲ κλέπτειν ἀληφρότερον, καὶ σπανέκις περιπίπτειν ἔστι. Διὸ δὲ διορθοῦται, οὐχ εὐκόλως ἡμῶν εἰς τῶν, καὶ ἄλλως βιρβύτερος δύνται. Πάντη φημι, καὶ τὴν φευδομαρτυρίων καὶ σπανέκις ἀπατῶνται, καὶ δὲ τὸ εἰς γονεῖς ἀμαρτάνειν, εἰ καὶ τημική, ἀλλ' οὖν ὡς μὴ συγχράκις τῷ τοσούτῳ θηριώδεις εὐκόλως εὐέργητος γενεῖς περιρινεῖν, ἀλλ' ὡς τοστερον τούτων τέθεικεν. Μὲς δὲ ταῦτα πάντα φυλάξσεθαι ἐκ νεότητος πάντων τὴν ἀκτημασύνην ὁ Κύριος. Ορα δὲ νόμους Χριστιανικῆς πάντα δοσα ἔχεις πώλησον, φησίν· μείη, ἐκείνου δοῦλος εἰ· καὶ δὲ πλουσίοις, ἀλλὰ πτωχοῖς. Οἱ μὲν δὲ ἔμφροσιν ἔχει τοὺς μετὰ κρίσεως, τὸν τῶν χρημάτων σκορπισμὸν πασὶν τῇ ἀκτημασύνῃ δεῖται καὶ τὴν ἀλληλοειδεῖται πάντας, διὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ μοι, τουτέστι, Καὶ ἐν θοῖσι μαθητής ἐμὸς, καὶ ἀεὶ ἀκολουθεῖ μὲν, κύριον δ' οὐ. Μὲς δὲ φιλοχρονίαν οὐρανοῖς θρισκυρὸν, ἀλλ' οὐ χιονί, δοῦλος γάρ θν τῶν χρημάτων ἐλυπτήθη, οὐτὶ στέρησιν αὐτῷ τῆς εἰδούς γε αὐτὸς καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς θυμεῖ, οὐτὶ ἐπὶ πολὺ τῇ τῶν γε καὶ αἰωνίως ἐμδιείη. Καὶ τὸ λιτό εὐγνώμονα, ἀλλ' οὐ πανούργον ὑπὸ τῶν Φριστίων ἐλυπτήθη ποτὲ, ἀλλὰ οὐκ ἀγνῶν δὲ, διτὶ ὁ μέγχες τῆς οὐδὲ χρυσοῦς τὴν γλωτταν τῆς ὄντως θυμεῖν τὸν νεκνίσκον τούτον ἐδέξατο, κατέχεσθαι δὲ πάθει μετέν πλὴν οὐκ ἄγαρι καὶ δὲ νῦν προσετέθη ματος ἐπειδύμει ζωῆς κινητού.

« Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περιπέτε· Ήῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα τονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ! ἔστι κάμηλον διὰ τρυμαλίας βάζει πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν, τοῦ θεοῦ πον δὲ οἱ ἀκούσαντες· Καὶ τίς δύναται εἰπε· Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώπου παρὰ τῷ θεῷ. Εἴπε δὲ ὁ Πέτρος· καμέν πάντα. Ο δὲ εἶπεν αὐτῷ· οὐδὲν δέστιν, δις ἀφῆκεν οἰκισταν, φώνα, ἥ γνωτικα, ἥ τέχναν ἔνεκεν τοῦ Θεοῦ, δις οὐ μὴ ἀπολάσῃ πολλαπλας τούτην, καὶ ἐν τῷ κιῶνι τῷ ἐρχομένῳ Ἐπειδὴ δὲ πλούσιος ἀκούστας τὴν ἀπόκτησιν ἐλυπτήθη, φησίν δὲ Κατέχει τοσαντανείται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἀδυνάτως ἔχεισιν εἰσελθεῖν, ἀλλαγάρι ἀδύνατον σωθῆναι τοὺς τοιούτους

ετε προεμένους, ἐπιτυχεῖν τῶν ἔτων. Δύσκο- A assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim
οι τοῦτο. Μέσου γάρ καλλητικώτερος τὰ χρή-
ματα δισκύλιας ἀποστέλλει δι τούτοις συσχετεῖς.
ἄν δὲ καὶ ὡς ἀδύνατον αὐτὸν τίθησι, φησι
κοπέτερον ἔστι κάμηλον διὰ τρυμαλίας ῥε-
αλθεῖν, ή πλούσιον σωθῆναι. ἀδύνατον γάρ
κάμηλον διὰ τρυμαλίας βελονίου χωρῆσαι,
ὅν αὐτὸν νοήσεις κάμηλον, εἴτε σχοινόν τινα
παχετεῖν. Εἰ οὖν κάμηλον χωρῆσαι διὰ
ος βελονίου εὔκοπώνερον, ή πλούσιον σω-
μάτων δὲ τοῦτο, ἀδύνατότερον ἄρχε τὸ
πλούσιον. Τι οὖν ἔστιν εἰπετεν; Πρῶτον
ἀληθές οὕτως ἔχει πλούσιον γάρ δύτε
σωθῆναι. Μὴ γάρ μοι εἰπῆς διτε διὰ δεῖνα
διν, ἔδιδον τὰ προσόντες, καὶ εἰσώθη ὁ
ιπος ἐσώθη, ἀλλ' ή ἀκτήμων γεγονώς, B
βενούμος ὁν ἐσώθη, καὶ οὐχὶ πλούσιος. "Αλλο
νόμος καὶ ἀλλο πλούσιος πλούσιος μὲν γάρ
ἰειτε τηφάν τὸν πλοῦτον, οίκονόμος δὲ δι'
τοῦτον ἔγγειρισθεῖς. "Οὔτε καὶ εἰ οὗτος
πλούσιος ἐσώθη, ἀλλ' ή, ὡς ἔφημεν, πάντα
μενος δὲ εἶχεν, ή ὡς οίκονόμος καλῶς κύτα
ιος. "Ἐπειτα καὶ τουτο σκόπει, διτε τὸν μὲν
ἀδύνατον σωθῆναι, τὸν δὲ τὰ χρήματα
σκολίν, ὡς ἄν εἰ ἔλεγεν, 'Ο μὲν ἔχομενος
χρημάτων, καὶ δουλεύων κύτοις, καὶ χρε-
ον σωθῆσται, δὲ ἔχων τὰ χρήματα, τουτ-
ος αὐτῶν ὁν, καὶ αὐτὸς ἔχων ταῦτα, οὐκ
δὲ ὑπ κύτων, δισκύλιας σωθῆσται διὰ τὴν
ιν ἀπόθενειν. 'Αδύνατον γάρ μὴ παρχρή- C
ε ἔχομεν. ἔως γάρ ἔχομεν χρήματα, σπου-
διάδολος ὑποτεκλίζειν ἡμᾶς, εἰς τὸ παρὰ τὸν
καὶ τὸν νόμον τῆς οἰκονομίας χρήσασθεί
καὶ δύσκολον ἔκφυγεν τὰς παγίδας κύτου.
· καλὸν ή ἀχρημασύνη καὶ σχεδὸν ἀπέργ-
τον δὲ, φησιν, οἱ ἀκούσαντες. Τίς ἄρχε δύνα-
ται; Ο δὲ εἶπε. «Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώ-
πτα παρὰ τῷ Θεῷ. » Πάρα μὲν γάρ τοις
ν γνώμην ἔχουσιν, ητοι κάτω συρομένοις,
μουσι τῶν γνίνων, ἀδύνατόν ἔστι σωθῆναι,
·, παρὰ δὲ θεῷ δυνατόν, τουτέστιν, δτεν
λον ἔχῃ τὸν Θεών, καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ
τὰς περ ἀχρημασύνης ἐντολάς διδασκά-
η, καὶ τὴν παρ' ἐκείνους ἐπικαλοῦτο επικου-
τδόν ἔσται τοῦτο. ἡμῶν μὲν γάρ ἔστι τὸ
δὲ ἀγαθὸν, Θεοῦ δὲ τὸ τελειώσαι. Καὶ
εἴπερ ὑπερχαναδάτες πάσαν ἀνθρωπίνην
ούτω μικροψύχαν, θελήσομεν φιλοτες ἡμίν
ητσι εἰ τοῦ μημωντῆς ἀδικίας, σωθῆσ-
αυτῶν εἰς τὰς αἰωνίους σκηνὰς παραπεμ-
βέλτιον μὲν γάρ ἔαν πάντα προώμεθε, εἰ
ἐντα, συμμεριστὰς γοῦν ποιῆσαι τοὺς πένη-
ούτων τὸ ἀδύνατον δυνατὸν γίνεται. 'Αδύ-
· γάρ τὸν μὴ πάντα προέμενον σωθῆναι,
φιλανθρωπίαν Θεοῦ γίνεται καὶ τὸ μερικῶν
εἰς ὀφέλειαν ἀνάλογον. Πρὸς ταῦτα ὁ
ιωτά. · Ιδού ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα. καὶ
·, ὑπὲρ ἐστού μόνον, ἀλλὰ πρὸς παρχ-
ντιαν τῶν πενήτων. "Ινα γάρ μὴ οἱ

D perficere. Et aliter: si quidem transcenderimus
humanam illam infirmitatem divitum, et voluerimus
nobis facere amicos ex mammona iniustitiae, salva-
bimur per eas, et recipiemur in æterna tabernacula.
Non melius quidem fuerit dimittere omnia; hoc
autem si minus, saltem facere partiarios pauperes,
et sic impossibile fiet possibile. Impossibile quidem
essel non omnibus dimissis salvari, verum tamen
et est propter misericordiam Dei, si partes dederi-
mus in usum congruum. Ad hæc Petrus interrogat:
Ecce nos reliquimus omnia. Interrogat autem non
pro se solo, sed ad consolationem omnium paupe-
rum. Ut enim non soli divites bonam spem habeant
se multa consecuturos, qui multum reliquerint,
pauperes autem parvam spem habeant, quod pauca

rellquerint, et propterea parvas retributiones habenturi sint, interrogat Petrus et audit, quod in hoc et in venturo saeculo retributiones habiturus sit omnis qui propter Deum qualescumque possessiones reliquerit, etiam si parvae fuerint. Non enim hoc consideres, quod paucæ fuerint, sed quod parva haec homini totus victus fuerint. Et sicut tu multis et magnis, ita ille paucis et parvis vitam **440** suam se sustinere posse sperabat. Ut ne dicam quod qui pauca habet, majori ad illa teneatur affectione: idque manifestum ex patribus, qui quando unum habent puerum, majorem erga illum affectionem gerunt, quam erga plurimos: ita et pauper unam domum et unum agrum impensius diligit, quam tu multos. Quod si non, certe vel eadem utrisque est affectio, et propterea idem et contemptus. Hic sane et hoc saeculo praesenti multiplices accipiunt retributiones, sicut apostoli illi. Tuguriola quidem reliquerant illi omnes, et nunc habent fulgentissima templa, et res familiares, et agros, et uxores multas, quæ illis fervore sidei adherent, aliaque omnia; in futuro autem saeculo, non agros tales multiplices et corporales retribuptiones, sed vitam æternam.

VERS. 31-34. «Assumpsit autem Jesus duodecim, et ait illis : Ecce ascendimus Hierosolymam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis. Tradetur enim gentibus, et iludetur, et contumelii afficietur, et conspuetur, et postquam flagellaverint, occident eum, et tertia die resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt. Et erat verbum istud absconditum ab eis, nec intelligebant quæ dicebantur. » Prædicit eis passionem propter duo illa : unum, ut ostendat, quod non invitus neque ut purus homo mortem ignorans crucifigatur, sed et prævideat, et voluntarie patiatur : nam si noluisset pati, devitasset utique quæ præsciebat. Eorum enim qui non sunt præscii, est capi; secundum, ut doceat eos leviter ferre quæ eventura, utpote qui antea audiverint, et non repente in illa inciderint. Cum autem persicienda erant in te quæ dicta a prophetis, cur ascendis, o Domine ? Propter istud ipsum, ut salutem operer. Et ita voluntarius vadit. Et ipse quidem hæc, discipuli autem tunc quidem nihil intellexerunt. Erat enim verbum hoc absconditum ab eis, et maxime omnium verbum hoc resurrectionis omnino non agnoscebant. Et alia quoque non agnoscebant, ut tradi gentibus. Maxime autem verbum resurrectionis ignorabant, quod non erat in usu. Et non omnes Judæi credebant resurrectionem, in primis Sadducæi. Sed dixeris. Et si nihil agnoscebant, quare ergo eis hæc prædicti ? quæ enim utilitas illis ad consolationem tempore cruci, si non intelligebant ea quæ dicebantur ? Quod non parum utilia postea futura essent, dum recordarentur quod ista essent quæ tunc prædicente Domino non intellexerunt,

πλούσιοι μόνοι εὐέλπιδες θάτιν, ὡς τοῦ
νοῦ, οἵτινες πολλάκι καταφρονήσαντες, οἱ
δυσελπισθῆσιν οἵτινες ὀλίγων ἀποστάντες,
ολίγης ἀμοιβᾶς προσδοκῶντες, ἐρωτή
ἀκούεις; διτὶ καὶ ἐν τῷ νῦν κίνην καὶ ἐν
ταῖς ἀμοιβᾶς ἔξει, πᾶς δὲ ὁ ἀτιτάνος διὰ θεού
σας τῶν ὑπερχρόντων, κανὸν μικρὸν εἶται.
σκοπήσῃς διτὶ μικρὸν, ἀλλ᾽ διτὶ βίος ὁμοί-
ταὶ μικρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ὥσπερ τὸ
καὶ μεγάλους, οὕτως ἔκεινος τοις ὀλίγοις
ἔμπιστοι προσεδύκει, Τίνα μὴ λέγω, διτὶ^B
πλείσια σχέσιν ἔχει πρὸς ταῦτα· καὶ
πτερών, οἱ διτανοὶ ἔνα πτερόν ἔχουσι, εἰ-
σιν ἐπιτελείνονται πρὸς ταῦτα, ἢ πρὸς
καὶ ὁ πέντης πρὸς ταῦτα μίκτων οἰκίαν, καὶ
ἄγρους δριψάτερον διέκειται, η̄ συ πε-
λούς. Εἰ δὲ μὴ, ἀλλ᾽ ίσον γοῦν ἔμοι-
σχέσεως· διὰ τούτοις καὶ τὸ τῆς περιφερείας
θεον τοι καὶ ἐν τῷ νῦν κίνην πολυπλεκτάς
ταῖς ἀμοιβᾶς, ὡς οἱ ἀπόστολοι στήτοι οἱ
γέρας καταφρονήσαντες ἔκειστος, νῦν
ναούς ἔγονται καὶ ἄγρους, καὶ προσθή-
κας πολλαὶ τὰς τῆς πρὸς αὐτοὺς θερμότη-
τυνδεδειμένας, καὶ τελλάχ πάντας ἐπλή-
νον, καὶ σωματικές ἀντιδότεις λέγωσιν,

« Ήραλκόδην δὲ τοὺς ὀλιδεικά, εἰπε
Ἴδου ἀναστίνομεν εἰς περούλωράς, καὶ
πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφήτων
οὐδὲν ἔμφαπτον. Ήραλκόδην τοιούτοις γάρ τοι
ἔμπτυγθεσται, καὶ οὐδὲτοι οὐδὲτει, καὶ
ταῖς, καὶ υπετιγμάντυσις ἀποκτενοῦσιν
τρίτην ἡμέραν ἀναστήσεται. Καὶ αὐτοὶ^C
συνίκαν, καὶ τὸν τὸ βῆμα τούτο καὶ
χώτων, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον, τὰ λεγόμενα
χώτοις τὰ τοῦ πάθους, ἵνα δέος τούτοις
μὲν τὸ δεῖξαι, διτὶ οὖς ἔχοντας ἄλλο
ἄγνοιῶν τὸν θίνατον σταύρούται, εἴτε
καὶ ἔκινον πάτσχει· εἰ γάρ οὐδούλευει
κλίνει ἀνὴρ, οὐδὲ δια προειδούς· τὸν δὲ
σκύντων έστι τὸ ἀλλογενεῖον· δεύτερον
χώτοις εὐκόλως φέρειν τὰ συμβοσμένα
κηκούστας, καὶ μηδὲ ἐκ τοῦ κιθηνίου οὐδὲ
σόντι. Κατόπιν εἰ μέλλοι τελεσθῆναι, καὶ εἰπεῖ
τὰ πάλαι ὑπὸ τῶν προφητῶν λεγόμενα
διάτινες; Διτὶ αὐτὸν μὲν εὖν τούτο,
ἐργάσωμαι. » Εἶτε ἔκινον ἔργαται. « Μή
οι δὲ μαθηταῖς τότε μὲν συνίσσεται οὐδὲ
βῆμα τούτο παρκεκεκλυμμένον ἀπ’ εἰ
πάντων τὸ βῆμα τῆς ἀναστάσεως· εἰ γάρ
οὐκ ἐπεγίνωσκον, οἶον τὸ περιεῖ
θύμει. μάλιστα δὲ τὸ τῆς ἀναστάσεως
σκον ὅλως· οὐδὲ γάρ την ἐν καταγράψει
πάντες ἐπίστευον οἱ Ιουδαῖοντες, οὐδὲ
ἀνάστασιν, καὶ δῆλον ἀπὸ τῶν Σατᾶ
εἴποις ἀν. Εἰ καὶ μηδὲν ἐπεγίνωσκον, τί^D
γεν αὐτοῖς ταῦτα; Ηγάρ τὸ ἔρελος εἰ
ἐν τῷ κατιρῆ τοῦ σταύρου περάσθησαν
τὸ λεγόμενον; Οὐ μικρὰ ὠφελοῦσσεν εἰ-

νησιώμενοι, δτι ταῦτα ἡσχν, ἀ τέως προλέ-
τού Κυρίου οὐ συνίστην· καὶ τούτο δῆλον ἀπό
ν, καὶ μάλιστα δρ' ὅν 'Ιωκανῆς λέγει. Ταῦτα
· Ἑγγραῖαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὑπέρον δὲ ἐμνή-
, δτι ταῦτα ἦν γεγραμμένα ἐπ' αὐτῷ. Καὶ ὁ
λητὸς δὲ ἀναψυχήσας αὐτοὺς πάντας ἀξιοπιστο-
τὴν περὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν αὐτοῖς ἐγκατέ-
περι δὲ τοῦ πάντας τριτέμερος ἡ τεφή, ἱκανῶς ἐν
λοις Εὐχαγγελισταῖς εἴρηται.

Ἐγένετο διὸ ἐν τῷ ἡγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχών τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσειτῶν. Ἀκούσ-
ι δὲ όχι οὐδεποτε μένουν, ἐπινθάνετο τὸν ἄντερ εἰη.
Ἄπηγγειλαν δὲ αὐτῷ διτὶ Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος
εται. Καὶ ἐδόγει λέγων· Ἰησοῦ, γείτονες
με. Καὶ οἱ προχόντες ἐπειπομένοι αὐτῷ ἦντε
οὐτός; δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκρετον. Γέλεται δὲ
με. Σταθεὶς δὲ διτὶ Ἰησοῦς ἐκλευσεν αὐτὸν
καὶ πρὸς αὐτὸν· Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐπηρώ-
τεντον λέγων· Τί σοι θέλεις ποιῆσα; Οὐ δέ εἰπε
τινα ἀνεῳδάσφω. Οὐ δέ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἀνά-
ποτε, η πίστις σου σέσωκε σε. Καὶ παρχρήματα ἀν-
τικειται, καὶ ἡκολούθησεν αὐτῷ, δοξάζων τὸν Θεόν. εἴ-
ας δὲ λαός ἰδὼν, αἰνον ἐδωκε τῷ Θεῷ. Ὁδού-
σαν δὲ Κύριος τὸ ἐπὶ τῷ τυφλῷ θύματι ἐργάζε-
ντα μηδὲ ή πάροδος αὐτοῦ ἀλιστεταὶς εἴη ή μη-
τέλει, καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶς, ἦν διέ-
πει, καὶ πάντοτε, καὶ παντεχοῦ ἐπωφελεῖς ὥμεν,
ηδὲν ἡμῶν ἀργὸν ή. Ο τοίνυν τυφλὸς αὐτὸν εἰ-
πεν ἐπιτίζομενον Χριστὸν πιστεύσας, εἰκός γάρ
εσσον, ἀτέ δὲ τοῖς ἱστορίκοις ἐντείχυμένον, μηδέ
διτὶ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ ὁ Χριστὸς, φωνῇ
βοῶ, Μήδα Δαυὶδ, ἐλέγεσσον με· καὶ τῷ εἰπειν
λέγοντος με, ἐμφαίνει διτὶ θειστέραν τινὰ εἰχε περὶ
ἴννοιαν, καὶ οὐ ψιλὸν ἄνθρωπον ἐνόμιζε. Θύ-
δει μοι καὶ τὴν ἐνοτεσσιν αὐτοῦ τῆς δμολογίας,
κατοι πολλῶν ἐπιτιμώντων αὐτῷ, οὐκ ἐσίγχη
περισσότερον ἔκρετε, θερμότης γάρ ήτιν τὸ
ἐν-
κινοῦν αὐτὸν. Διὸ καὶ διτὶ Ἰησοῦς προσκλειται
ώς τῷ ὅντι αἵσιον ἐγγίσει αὐτῷ, επερωτᾷ δὲ
Τί σοι θέλεις ποιήσα; οὐδὲν δὲ ἀγνοῶν, ἀλλ
εὶ δόξῃ τοὺς παρουσόδου, διτὶ ἀλλα κίτουνται
, ἀλλα αὐτὸς διδωτι, καὶ ὡς ἐκείνος μὲν κίτε-
ις, αὐτὸς δὲ οἰη φιλονιδείκτης, τυφλότητας ἐξι-
τιας γάρ τοικοῦται ὡς φύσις ἀνόητη ἐπικοφάντησεν
ἰδιότητας, ἐπειδή εὑρεν αὐτὸν τοῦ ἀνεῳδέψεω
οῦντα, νούτο διδωται. Ὁρα δέ τὸ ἀκόμπαστον
τις σου, φτιῇ, σέστωκε σε, ἐπιστευσας γάρ,
πρωτόδημονος; οὐδὲ εἰμι ἐκεῖνος τοῦ Δαυὶδ ὁ Χρι-
καὶ τοσαύτην ἐπεδείκνυσο τὴν θερμότητα, διστα-
πιτιμώμενος; σιγῇ μνήνθανομεν δὲ ἐκ τούτου,
χν μετὰ πίστεως κίτουμεν, οὐκ ἀλλα μὲν αἰτοῦ-
ιλα δὲ διδωται, ἀλλα λχριδόνομεν, πρόδηλον διτὶ οὐ-
δὲ πιστῶς κίτουμεν· «Αἰτεῖτε γάρ, φησι, καὶ
δίχνετε, διστι κακῶς αἰτεῖτε.» Ὅρα δέ καὶ τὴν
«Ἀνάδολεψον. Τίς γάρ τῶν προφητῶν οὕτως
ιστεν, ἐν τοσαύτῃ φημι ἔξουσις;» Οὐθεν καὶ

A manifestum ex multis, et maxime ex his quae Joannes dicit: Hæc autem non cognoverunt discipuli ejus ⁹⁴; postea autem inemores facti sunt quod hæc de ipso essent scripta. Et Spiritus paracletus suggestus eis ⁹⁵ omnia, certissimum testimonium de Christo in illis ponendo. De eo, quomodo triduo fuerit in sepulcro, satis dictum est in Evangelistis aliis.

VERS. 35-43. • Accidit autem cum appropinquaret Jericho, cœcus quidam sedebat juxta viam mendicans, et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei quod Jesus Nazarenus transiret, et clamavit dicens: Iesu Fili David, miserere mei. Et qui præbant, incipabant eum ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei. Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum, dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine, ut visum recipiam. Et Jesus dixit ei: Recipito visum, fides tua te salvum reddidit. Et confessum visum recepit, ac sequebatur illum, glorificans Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo. • Dominus miraculum hoc cœci obiter in via operatus est, ut et transitus ejus nobis utilis esset doctrina, ac discipulis Christi; ut semper et ubique et apud omnes utiles simus, et nunquam ignavi. Cœcus igitur credens eum esse Christum qui exspectabatur, — verisimile enim fuit ipsum, ut pote iunxitruum Judaicis, non ignorasse Christum ex semine David, — voce magna clamat, Fili David, miserere mei. Et dicen-lo, Miserere mei, declarat quod diviniorem quam eum de illi sententiam habeat, et non hominem purum esse. seat. Admirare autem quas so. quomodo confessionem suam multiplicet, quomodo quamvis multi increpantem, non facebat, sed amplius clamabat. Fervor quidam intrinsecus stimulabat eum: idcirco et Jesus ius sit illum adduci ad se, quod profecto dignus esset qui appropiarebatur ei. Interrogauit autem illum: Quid vis ut tibi faciam? non ut ignorans, sed ne ille præsentibus alia petere videatur, ipse alia dare: et dum ille petit pecuniam, ipse ut ostentator, cœcitatorem sanaret. Nam si rassisa insipienter talia fingere posset invidia. Propterea cum interrogasset et compreisset eum recipiendi visus valle cupilum, dat quod petit. Vide autem quam alienus sit ab arrogantia. Fides tua, inquit, salvum te fecit, credidisti enim quod ego sum filius David, qui celebratur Christus, et tantum præte tulisti fervorem, ut quamvis increpavere, non situeris. Discamus autem ex hoc, quod quando cum fide petimus, non alia quidem nos petimus, et a iis ipse dat, sed illa ipsa. Atque ita quoties alia petimus, et alia accipimus, manifestum quod non bene neque fideliter petimus. Fertis enim, inquit, et non accipitis, eo quod male petatis. • Vide in super et protestationem: Recipe visum, i-quit, Et quis prophetarum ita sa-

navit tali inquam 442 potestate? Unde et vox a vero Λ φῶς τῷ κάμνοντι γέγονεν ἡ φωνή, ἐκ φωτὸς τοῦ lumine progressa, lumen cæco facta est. Vide insuper gratitudinem ejus qui sanatus est. Secutus est τοῦ θερπεθέντος. Ὁρα δὲ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, enim Iesu, glorificans Deum, factusque est et alii ζῶν τὸν Θεόν, καὶ ἑτέροις τοῦ δοξάζειν πρόφρασις ἡνίκαντος.

CAPUT XIX.

De Zaccæo. De illo qui profectus est accepturus regnum. De decem servis minas accipientibus. De pullo et asina. De lamentatione Jesu super Jerusalem. De fugatis e templo vendentibus et ementibus. De principibus sacerdotum et Scriptis interrogantibus Dominum, in qua potestate haec ficeret.

VERS. 1-10. « Et ingressus perambulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zaccæus, a quo is princeps erat publicanorum, et idem erat dives, et quærelat videre Iesum quis esset, nec poterat præ turbâ, quod statura pusillus esset. Et præcurrens ascendit in arborem capriscum, ut videret eum: nam illac erat transiturus. Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum, dixitque ad eum: Zaccæus, festinans descendit, quia hodie domi tuæ oportet me manere. Et festinans descendit, et exceptit illum gaudens. Cumque vilerent, omnes murmurabant, dicentes quod ingressus esset apud hominem peccatorem diversaturus. Stans autem Zaccæus dixit ad Dominum: Ecce diuidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. Ait Jesus ad eum: Hodie salus domini huic contingit, eo quod et ipse filius sit Abrahæ. Venit enim Filius hominis querere et servare quod perierat.» Haec fortissima diaboli vasa rapit Dominus, et civitates ejus destruit. Vide enim quomodo non solum publicanos discipulos fecit, sed et Zaccæum principem publicanorum captiuum ad salutem recipit. Quod publicanus quidem res abominabilis, princeps autem publicanorum multo magis, utpote in malitia princeps, nullus dubitat. Victum enim publicani non aliunde quam ex pauperum lacrymis habent. At neque publicanorum ille princeps despicitur, sed hospitium dat, et pro eo recipit salutem. Desiderabat enim videre Iesum. Et cum ascendisset in capriscum, priusquam videret, prius ipse spectatur a Jesu. Sic igitur omnibus in locis prævenit nos Dominus, tantum ut nos alacres et promptos videat. Ut autem eum vidit Jesus, urget ut descendat, eo quod in domo ejus mansurus erat. Et ille non erat segnis. Unde et nos paratos esse oportet quando Christus quipiam imperat. Sed et descendit, et suscepit gaudens, etiam si multi obmurmurent. Videamus autem quantum etiam 443 utilitatis accipiat in ingressu Christi. Diuidium bonorum meorum, inquit, do pauperibus. Vides alacritatem? Non parce seminare cœpit, neque pauca

Ex collatione cod. Venet. S. Marci.

(9) Cod. 31. Ἀλλὰ μόνην προθυμίαν ἀβῶσι, καὶ ἀντιδράμενται τὴν σωτηρίαν. κ. τ. λ. « Sed solum dat animi propensionem, et recipit salutem, etc. — Vocem μόνην in μονήν mutaverat corrector Venet.

Περὶ τοῦ Ζαχαρίου. Περὶ τοῦ πορευθέντος ἐπομένης λαβεῖν βασιλείαν. Περὶ τῶν δέκα δούλων τῶν μνᾶς λαβόντων. Περὶ τοῦ πώλου καὶ τῆς σκουπίδης λαβόντων τοῦ Ιησοῦ ἐπὶ λεπροσθήτημα. Περὶ τῶν ἐκδηληθέντων ἐκ τοῦ ἱροῦ παλούντων καὶ ὄντων μενάντων. Περὶ τῶν ἔργων καὶ Γραμματέων ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον, οὓς δυνάμει ταῦτα ποιεῖ.

« Καὶ εἰσελθὼν δύτηρος τὴν Ἱεριχώ. Καὶ ίδων ἀνήρ ὀνόματι καλούμενος Ζαχαρίας, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν πλούσιος, καὶ ἐζήτει ἰστεντὸν τὸν Ιησοῦν, τοὺς ἁστραπάς οὓς ἔπειτα θέλει, καὶ οὐκ ἡδύνατο ἥπο τοῦ ἄγνωτου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν. Καὶ προδρόμῳ ἐμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτὸν ὅτι δέ τι ἔκεινης ἔμελλε διέρχεσθαι. Καὶ ὡς ἡλιθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβούεις ὁ Ιησοῦς εἰλέντην αὐτὸν, καὶ εἰπεν αὐτῷ· Ζαχαρίε, σπεύσας κατέβη, σήμερον γάρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι. Καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων, καὶ ἰδόντες πάντες διεγόργησαν λέγοντες, ὅτι, Παρὰ ἀμερταλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθε κατελόσι. Σταθεὶς δὲ Ζαχαρίας εἶπε πρὸς τὸν Κύριον· Ἰδού τὰ ἡμέτον τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι παχύτερον, καὶ εἰ τινός τι κουκοφάντησε, ἀποδίδωμι περπλούν. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ιησοῦς, ὅτι Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς οὐδὲς ἀδράμητος ἐστιν. Ηλθε γάρ ὁ Ιησοῦς τοῦ ἀνθρώπου ζητησαί, καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός. » Αὐτὰ τὰ Ισχυράτα τῶν διαβόλου σκευῶν ἀρπάζει ὁ Κύριος, καὶ τὰς πόλεις αὐτοῦ καθειρετ. « Ορχ γάρ ὅποις οὐ μόνον τελώνας μαχητὰς αὐτοῦ ἐποιήσατο, ἀλλὰ καὶ ἀρχιτελώνην τὸν Ζαχαρίαν αἰχμαλωτίζει πρὸς σωτηρίαν. » Οτι δέ δὲ μὲν τελώνης βδελυκτὸν χρῆμα, ἀρχιτελώνης δὲ πολλῷ μᾶλλον, ὡς ἐν κακοῖς ἀρχαῖς, οὐδεὶς ἀμφιβάλλει· τοις τελώναις γάρ δὲ βίος οὐδὲποτε ἔλλοθεν, ἢ ἐκ δικρύων πτωχικών. « Άλλ’ οὐ περορᾶται δὲ ἀρχιτελώνης οὗτος, ἀλλὰ μονὴν δίδωσι, καὶ ἀντιληφθεῖν τὴν σωτηρίαν (9). Ποθῶν γάρ ίδειν τὸν Ιησοῦν, καὶ ἀναβάτης διὰ τούτο ἐπὶ τὴν συκομορέαν, πρὶν ἡ θεάστηται αὐτὸς, ὑπὸ τοῦ Κυρίου βλέπεται. Οὕτως ἄρχε προθύνει ήματς ὁ Θεὸς πανταχοῦ, μάνον εἰ προθυμούμενος ίδοι. Ιδὼν δὲ ὁ Ιησοῦς αὐτὸν, ἐπιεπεύδει τοὺς κατελθεῖν, ὡς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μεῖναι μέλλων. « Ο δὲ οὐκ ἡμέλησε· δεῖ γάρ μὴ ἀναζθεῖν, δέκα Χριστούς τι προστάτη· ἀλλὰ καὶ κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο χαίρων. Καὶ οἱ πολλοὶ διεγόργυζον. » Ιδωμέν δὲ καὶ τί καρποφορεῖ ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ Χριστοῦ· Τὰ ἡμέτον τῶν ὑπαρχόντων μοι διδῶμι, φησι, πιστοῖς. Ορές θερμότητα; Οὐ φειδομένως ἡρέστησε πειρεῖν, οὐ δὲ ὅλη τινὰ δέδωκεν, ἀλλὰ πάντα τὸν

netus, ut aliquem eliceret sensum, cum nullus extundi posset ex mutilo textu. At, restita ex hoc codice voce, quæ exciderat, προθυμίαν, sensus recte se habet, ut ex versione liquet.

βίον. Καὶ τὸ γέρας ἀνεκράτησε, διὰ τὸ ἔχειν δοῦναι αἱ quædam dedit, sed omnia ad vitam necessaria. Nam et illa quæ retinuit, ut haberet quod injuria affectis daret, retinuit. Docet enim nos nullum esse lumen, si quidam ex injustitia pecunias habens, aliis misereatur, relictis illis quos injuria afficerat. Et vide quomodo in hoc se gerat. Quadruplum reddit si quem defraudavit, ut illius cui injuria facta, damnum resarcitur. Hæc enim vera eleemosyna est, ut non reddatur solum damnum simplex, sed et cum augmento, iuxta legem. Lex enim forem quadruplum reddere juhebat Quamvis si diligenter consideremus, nullæ prorsus pecuniæ ei relictæ sunt. Dedit enim dimidium bonorum pauperibus. Relictæ autem sunt dimidiatae, et ex his relictis dedit quadruplum his qui a se injuria erant affecti: et ita si bona principis publicanorum ex injustitia, ipse autem omnia quæcumque in justis abstulit, quadruplum reddidit, considera quomodo loonnino fuerit nudatus. Et hinc comperitur quod sublimius sapuerit quam lex præcipiebat, nunc eruditus ex Evangelio: quia dilexit proximum plus quam se, talia promittens, im faciens. Non enim dixit: Dabo dimidium, et reddam quadruplum: sed: Ecce do, et reddo. Audierat enim Salomonis Imonitionem: Ne dicas, Rediens re di, et cras dab. 93. • Christus evangelizat ei salutem: Hodie enim, inquit, das, hodie tibi et salus. Dicendo enim, Domui huic, oinnino Zacchæum significat, qui salutem accepit. Zacchæus enim per domum significatur. Etenim inanimatum domum non dicebat filium Abrahæ: sed manifestum quod animatum patrem familias filium Abrahæ nominari: fortassis et quod crediderat, justificatusque erat ex fide: fortassis quod in dispensandis opibus magnanimus, et pauperum amator, qualis erat patrarcha ille. Vide insuper quod et nunc dicit filium Abrahæ Zachæum, cum morum similitudinem in se ostendit. Neque enim dixit, Eo quod et ipse Abrahæ filius fuerit, sed quod nunc sit. Prius enim cum princeps publicanorum et taxactor esset, nihilque ei in justitia cum Abraham commune esset, non erat filius. niā autem etobmūr. nurabaut quidam quod apud peccatorem hominem diversisset, ad confutandos eos, inquit: Venit enim Filius hominis querere et salvare quod perierat. Et hoc quidem juxta historiam. Facile autem et aliter haec exponere licet in utilitatem moralem. Omnis enim princeps multorum in malitia, parvus est spirituali statura, contraria enim sunt caro et spiritus: et 444 preterea non potest videre Jesum præ turbâ. Qui enim a sæcularibus negotiis et affectionibus turbatur, non videt Jesum operantem, e' moventem, et ambulantem. Nam qui talis est, nullam experitur operationem Christiano dignam. Hoc est enim ambulare Jesum, operari Christum aliquid in nobis. At talis homo qui nunquam vidit Jesum ambularem, neque sensit ullam operationem Christo congruam, saepè per pœnitentiam venit in conscientiam

et ascendit in capricium, omnem voluptatem ac a iustis eiis
dulcedinem, quae per sicum insinuatur, infatuans et
mortificans. Et sic excelsior se factus, ascensione
que in corde suo ponens, videtur a Jesu, et videt.
Dicitque ad illum Dominus: Festina, descendere, hoc
est, Ascendisti per poenitentiam in sublimiorum vi-
tam, descendere per humilitatem. Non te supplantet
superbus gensus: festina, humiliare. Si enim hu-
miliatus fueris, in domo tua oportet me manere.
Necesse enim, inquit, ut ego maneam in domo hu-
milis: « Ad quem enim respiciam quam super
mansuetum, et quietum, et trementem sermones
meos? » Enim qui talis est, dimidium bonorum
suorum dat pauperibus dæmonibus. Duplicia enim
sunt bona nostra, corporis dico, et animæ. Omnia
corporalia concedit justus vere pauperibus, uniuersitate
bono destitutis dæmonibus. Animæ autem bona non
dispendit, id quod et de Job Domini dicentem
audivimus: Verum tamen animam ejus ne tetigeris.
Sed et si quem defraudavit, reddit quadruplum. In-
sinuatur igitur per hoc quod omnis qui per poenitentiam
viam vadit contrariam priori malitiæ, per
quatuor virtutes omnia quæ prius peccata sunt, sa-
nat: et sic accipit salutem, filiusque nominatur
Abrahæ, eo quod et ipse egressus sit de terra sua,
et cognatione prioris malitiæ, et de domo patris
sui, hoc est, extra seipsum factus, et negans se-
ipsum. Domus enim patris sui diaboli ipse erat. Igi-
tur extra seipsum factus et alienatus salutem sicut
Abraham consequitur.
πατρὸς αὐτοῦ τοῦ δικόδηλου καὶ δὲ τὸν. « Εἴω τοινυν ἐκυτοῦ ἐκτὸν. Οἶκος γὰρ τῷ
Ἄδραξμ.

VERS. 11-14. « Hoc, illis audientibus, adjiciens C
dicit parabolam, eo quod esset prope Hierosolymam, quodque existimat fore ut confessum re-
gnum Dei manifestaretur. Dixit ergo: Homo quidam
generosus profectus est in regionem longinquam, ut
acciperet sibi regnum, ac revertetur. Vocatis au-
tem decem servis suis, dedit eis decem minas, et ait
ad illos: Negotiamini donec veniam. Cives autem
ejus oderant eum, miseruntque legationem post
illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super
nos. » Videlur mihi quod homines illi audientes
regnum Dei, illud supicabantur temporale esse a
Deo datum in libertatem Hebraici generis: id-
circo et suspicabantur quod Jesus ascensio[n]s in
Jerusalem, 443 sumptuosis esset hoc regnum.
Dominus autem monstrat eis quod insipientia quæ-
dam dicant, non enim temporale regnum ejus; in-
terea et hoc declarat, quod ut Deus cogitationes
eorum sciat: unde et hanc parabolam dicit, et
hominem generosum se introduceat. Nam licet homo
fuerit, mansit tamen in fastigio et nobilitate dei-
tatis. Perfecto autem mysterio dispensationis in
carne, in regionem longinquam, cœlum dico, pro-
fectus est, ut acciperet sibi regnum, hoc est, ut
quasi et secundum quod homo sederet in dextra

ε' Ακουοντων δὲ αὐτῶν τεῦτα, προσθεῖς εἶπε το-
ρχοδὴν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ιερουσαλήμ, καὶ
δοκεται αὐτούς, διὰ παραχρῆμα μέλλει δὲ βασιλεία τοῦ
Θεοῦ ἀναφρίνεσθαι. Εἶπεν οὖν: « Ανθρωπός τις εὐγενής
ἐπορεύθη εἰς χώραν μακράν, λαβεῖν ἐκυτῷ βασιλεῖαν,
καὶ ὑποστρέψαι, καλέσας δὲ δέκα δούλους ἐκυτοῦ,
δῶκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς,
Πραγματεύσασθε, ἔως ἔρχομαι. Οἱ δὲ πολιτεῖαι αὐτῷ
ἔισαν αὐτούς, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὥπιον αὐτούς
λέγοντες, Οὐ δέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἡφ' ἡμάς. »
Δοκει μοι, διὰ οἱ ἀνθρώποι οὗτοι ἀκούοντες βασι-
λείαν Θεοῦ, αἰσθητὴν ταύτην ὑπελάμβανον πάρ-
θεοῦ εὐδοκηθεῖσαν ἐπὶ κλευθερίᾳ τοῦ Εβραϊκοῦ γί-
νους, διὸ καὶ ὑπενθουσι, διὰ οἱ διελογισμούς
αὐτῶν, λέγει ταύτην τὴν παραδολὴν, ἀνθρώπον μὲν
εὐγενή πρεσβύγων ἐκυτόν. Καν γὰρ ἀνθρώπος
γέγονεν. ἀλλὰ μεμνήκειν ἐν τῷ ὄψει, καὶ τῇ εὐή-
νεζῃ τῇ θεότητος, συμπεράνας δὲ τὸ τῆς μετα-
σηρὸς οἰκονομίας μυστήριον, εἰς χώραν μακράν,
τὸν ὡρανόν, φημι, ἀναπεφοίτηκεν, ὡς ἂν λάθῃ βα-
σιλεῖαν ἐκυτῷ, τουτέστιν, ὡς ἂν καὶ καθὸ ἀνθρώπος

καθίσει ἐν δεξιᾷ τοῦ Θρόνου τῆς μεγάλωσύνης ἐν ὑψηλοτερὲς μετὰ εὐχαρίστους. Μηδ μὲν γάρ θεὸς, ἀλλὰ συνεργοῦσαν ἡνὶ Ιησῷ Πατρὶ, ὃς δὲ ἀνθρώπος τότε ἐκάθισεν, δταν ἀνελήφθη περιμένων, ἵνα οὐ τεθῶσιν εἰς ἔχθροις ὑπὲν τοὺς πόδας αὐτοῦ. Τούτο δὲ ἔσται ἐν τῇ συντελεῖσι, δτε τὰ πάντα καὶ ἄκοντα ὑποταγήσεται καὶ τῷ πιστεύσαντε, δτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός. Πολλαὶ δὲ αὐτοῦ εἰσιν οἱ λουδίτοις μισοῦντες αὐτὸν. Ἐωράκασι γάρ, φησιν, καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμέ, καὶ τὸν Πατέρα μου, οἵ οὐκ ἡθίλησαν αὐτὸν ἐπ' αὐτοὺς βασιλεῦσαι. Διὸ καὶ ἐλέγον πρὸς Σιλάτον ἀρνούμενοι τὸν βασιλεῖαν αὐτοῦ. «Οὐλὲς ἔχομεν βασιλέα» καὶ παλιν. «Μή, γράψε, Ὁ βασιλεὺς τῶν Ιουδαίων. » Καίτοι Ζαχαρίας βρᾷ. «Χριστὸς ἔριδρα, θύγατερ Σιών, δτι Βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος, καὶ σώζων». «καὶ Ἡσαΐας». «Ἴδού δὲ βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύει». «καὶ Δαυὶδ». «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ. » Οἱ μὲν οὖν Ιουδαῖοι ἐμίσθησαν τὸν Κύριον, δὲ τοῖς δούλοις αὐτοῦ δίκαια μνᾶς δέδωσε. Δούλοι δὲ αὐτοῦ οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διακονίας πεπιστευμένοι, δίκαια λεγόμενοι εἶναι, διὰ τὸ τέλειον τῆς εκκλησιαστικῆς προστασίας, Ἡ γάρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τέλεια τελείαν ἔχει τὴν τοῦ προστατών διακόνησιν, καὶ οὕτε πλείονας δίκαιειν εἶναι, οὕτε ἐλάττονας. Οἶον, λόγου χάριν, τρία ταῦτα δρῶμεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καθάρσιν, φωτισμὸν, καὶ τελείωσιν. τρία καὶ τὰ ταῦτα τὰς ἐνεργείας κληρωσάμενα τάγματα. οἱ δίκονοι λεθείρουσι διὰ κατηχήσεως καὶ διδασκαλίας, οἱ πρεσβύτεροι φωτίζουσι διὰ τοῦ βιατισμάτος, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ λεπτικάς τάξεις καθιστῶσι καὶ τελειούσιν, δὲ ἔστι, χειροτονοῦσιν. Ὁραὶ τὰ τάγματα πρὸς τὰς ἐνεργείας, καὶ οὕτε πλείω, οὕτε ἐλάττω, τὰ τῶν προστατών φημι; Τούτοις οὖν τοῖς δούλοις διαμένει δίκαια μνᾶς, τὰ χαρίσματά φημι, δὲ ἐκάστῳ δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον. Πάς γάρ δὲ προστασιν ἐγχειρίσθεις, καὶ ἀνάξιος ἡ, χάρισμα ἔχει δὲ αὐτῆς τῆς χριστικῆς, καὶ ἔστι τούτο μέγα δύναμις τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ οἰκονομίας μαστήριον.

«Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθετιν αὐτὸν λαβδόντα τὴν βασιλείαν, εἴπει φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους, οἵ τοις ἔδωκε τὸ ἀργύριον, ἵνα τῷ τοῖς τί διεπραγματεύσατο. Παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων. Κύριε, ή μνᾶ σου προσειργάσαστο δίκαια μνᾶς. Καὶ εἶπεν αὐτῷ. Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ, δτι ἐν ἐλαχίστη πιστὸς ἐγένουν, ἵσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δίκαια πόλεων. Καὶ ἦλθεν δὲ διάτερος λέγων. Κύριε, ή μνᾶ σου ἐποίησε πάντας μνᾶς. Εἶπε δὲ καὶ τούτῳ. Καὶ σύ γίνου ἐπάνω πάντας πόλεων. Καὶ ἔπειτος ἦλθε λέγων. Κύριε, ίδού ή μνᾶ σου, ἥν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ· ἀφοβούμην γάρ σε, δτι ἀνθρώπος κύριος εἰ, αἴρεις δὲ οὐκ ἔθηκας, καὶ θερίζεις δὲ οὐκ ἔσπειρας. Λέγει δὲ αὐτῷ. Ἐκ τοῦ στόματός σου χρινῶ σε, πονηρός δούλε. «Ἄδεις, δτι ἐγὼ ἀνθρώπος αὐτοτέρος εἰμι, αἴρων δὲ οὐν ἔθηκα, καὶ θηρίζων δὲ οὐκ ἔσπειρα, καὶ διὰ τοῦ οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τράπηζαν, καὶ τὴν ὁλθῶν, σὺν τόκῳ δὲ ἐπράξα αὐτό; Καὶ τοῖς

A throni magnificentiae in excelsis cum carne. Etenim sicut Deus, semper considerans fuit Patri: sicut homo autem tunc sedet, quando assumptus est, permanens: donec ponantur inimici ejus sub pedes ejus. Hoc autem erit in consummatione, quando omnia etiam quae nolunt, subjiciuntur ei, credentia quod Dominus Jesus Christus in gloria Dei Patris. Cives autem ejus sunt Judæi, odio habentes illum. Viderunt enim, inquit, et odio habuerunt et me, et Patrem meum, et noluerunt eum super se regnare: unde et dicebant ad Pilatum, negantes regnum ejus: «Non habemus regem;» et iterum: «Ne scribas, Rex Iudeorum.» Quamvis Zacharias dicat: «Gaude valde, filia Sion, quia rex tuus veniet tibi justus et salvus⁹⁷;» atque Isaías: «Ecce rex justus regnabit;» insuper et David: «Ego autem constitutus sum rex ab eo.» Judæi sane odio habuerunt Dominum. Porro Dominus dedit servis decem minas. Servi autem illi sunt hi qui bus in Ecclesia ministerium concreditum est; decem dicuntur esse, propter perfectionem ecclesiasticæ præsidentiæ. Ordo enim in Ecclesia perfectam præsidentium dispositionem habet, et neque plures oportebat esse, neque pauciores: ut exempli gratia tria hæc videmus esse in Ecclesia, purgationem, illuminationem, et perfectionem. Operationes etiam illas, tres sortili sunt ordines. Diaconi purgant per instructionem et doctrinam, presbyteri illuminant per baptismum, episcopi sacerdotiales ordines constituunt et perficiunt, hoc est, ordinant. Vides ordines cum operationibus, et neque plures, neque pauciores, præsidentium quam ordines. Illis igitur servis distribuit decem minas, hoc est, dona quæ unicuique data sunt in utilitatem. Omnis enim cuiuscunque concredita est præsidentia, etiam si indignus fuerit, donum habet ex unctione sua, id quod magnum divinæ misericordiæ sacramentum est.

VERS. 15-28. «Et factum est ut rediret, accepto regno, misitque vocare servos illos ad se, quibus dederat pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset. Venit autem primus dicens: Domine, mina tua decem minas acquisivit. Et ait illi: Euge, 446 bone serpe: quia in minimo fuisti fidelis, habeto potestatem super decem civitates. Et alter venit dicens: Domine, mina tua conficit quinque minas. Et huic ait: Et tu præfectus es quinque civitatibus. Et alius venit dicens: Domine, ecce mina tua quam habui repositam in sudario: timui enim te, quod homo austerus sis: tollis quod non posuisti, et metis quod non seminasti. Dicit ei: De ore tuo te judicabo, serpe male. Sciebas quod ego homo austerus sim, tollens quod non posui, et metens quod non seminavi: et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, et ego veniens cum usuris utique exegisssem illam? Et

stantibus dixit: Auferte ab illo minam, et date illi παρεστῶσιν εἶπεν · "Ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μαῖαν, καὶ qui decem minas habet. Et dixerunt ei : Domine, habet decem minas. Dico vobis. quod omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet, etiam quod habet, auferetur. Quin inimicos meos illos qui noluerunt me regnare super se, adducite, huc, et interficite ante me. Et his dictis ibat pergens ascendere Hierosolymam. » Cum redditurus est Christus generosus ille et secundum humanam naturam, ex regio enim genere descendit Dominus, et secundum divinam, hoc est, in secundo ejus adventu, quando apparebit rex cum angelis in gloria Patris veniens, et omne genu flectetur ei : tunc sane ad rationem adiget, eos qui dona acceperunt, et invenientur unus quidem multis profuisse, et decuplicasse donum, alius autem profuisse quidem et ipse, sed paucioribus profuisse : alius autem nemini profuisse, sed ignaviter transvisisse negotiationis tempus. Proinde qui decuplicavit quod acceperat, super decem civitates constituitur, hoc est, multiplices retributiones accipit : et alius deinceps juxta suam recipit proportionem. Qui autem nihil lucratus sicut, condemnatur. Videamus autem et quid dicat : Domine, ecce mina tua, accipe eam, habui enim istam in sudario reconditam. Dominus mortuus sudario involutus sicut, et Lazarus facies in sepulcro sudario obvoluta sicut⁹⁸ Merito igitur ignavus ille in sudario inquit reconditum fuisse donum. Mortuum enim illud fecerat, et inefficax, non evolvens, neque lucrum faciens. Timet enim te, inquit, quia tollis quod non posuisti. Talia multi praetexunt. Nolentes enim ullis prodesse, dicunt : Ubi non seminavit Deus bonam indolem et aptitudinem, illinc ne requires messem. Illum non fecit industrium, et ad doctrinam idoneum, et quid a me exigitur ut inde fructum faciam? Idecirco Dominus dicit: Tu doce, et depon pecuniam meam apud mensarios, hoc est, apud omnes homines, qui propositi sunt ut percipient utilitatem. Omnis enim homo mensarius a Deo ordinatus **447** est, ut in hujus mundi officina magna negotietur. Et ego veniens exigissem illud, hoc est, repeli sem, cum usura. Oportet igitur et nos quod nostrum est facere: alios autem Dominus judicabit, si noluerint utilitate inde percipere. Tollitur igitur donum, et datur bono negotiatori. Nam licet habeat, propter istud ipsum tamen magis debet plura accipere. Habenti enim dabitur, hoc est, ei qui ex negotiatione boni multa lucratus fuerit, illi dabitur et amplius. Nam si parva in decupla fecit crescere, manifestum quod et plura decuplicabit, majoris lucri auctor domino futurus. A negligente autem et ignavo, et cui non est studium ut crescat et augeatur quod acceperat, et istuc ipsum quod habet tolletur, ut ne res dominica frustra vacet, quæ dari potest alteri, et multiplicari. Hæc non solum de sermone et doctrina exponimus, sed et de

δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι. Καὶ εἶπον αὖτε · Κύριε, δέκα μνᾶς ἔχει. Λέγω ὑμίν, δὲτι πάντα τῷ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ ἔχει, δοθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Πλὴν τοὺς ἔχοντας μακεδίους τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεύειν ἐπ' αὐτοῖς, ἀγάγετε ὡδε, καὶ κατασφέζετε θυροῖς μου. Καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἐμπροσθεν, ἀποβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα. » Ἐν τῷ ἐπανργεστι αὐτὸν, δὲ Χριστὸς δὲ εὐγενῆς, καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἐκ βασιλικοῦ γάρ γένους κατήγετο ὁ Κύριος, καὶ κατὰ τὸ θεῖον, τουτέστιν, ἐν τῷ δοντέρᾳ τοῦ ἀλεύσει, δε τονήσεται βασιλεὺς μετά τῶν ἄρχων ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς ἐρχόμενος, καὶ πάντα γένη βασιλεῖς αὐτῷ, τότε δὲ τὰς καὶ τοὺς τὰ χειρίσματα δεξιμένους δούλους λογοπραγεῖ, καὶ εὐρίσκονται, δὲ μὲν πολλοὺς ὡφελήσας, καὶ δεκαπλασιάσας τὸ χειρίσμα, δὲ δὲ ὡφελήσας μὲν καὶ αὐτὸς, ἐλάττους δὲ, δὲ μῆδ δὲλως ὡφελήσας τινὰ, ἀλλ' ἐν διδούμενοι δεπανήσας τὸν καιρὸν τῆς πραγματείας. Διὸ δὲ μὲν δεκαπλασιάσας δὲ ἔλαβεν, ἐπάνω δέκα πόλεων καθίσταται, τουτέστιν, ἀρχὴν δέκα πόλεων λαμβάνει, ἐστι, πολλαπλασίους τὰς ἀμοιβὰς δέχεται. Καὶ δὲ φέρεται κατὰ τὴν ἀναλογίαν. Οἱ δὲ μηδὲν κερδάντες, καταχρίνεται. Ἰδωμεν δὲ καὶ τί φησι · Κύριε, οὐδὲ μνᾶ σου, λάβε ταύτην· εἰχον γάρ ταύτην ἐσυδερίῳ ἀποκειμένην. Νεκρῷ ὅντι τῷ Κυρίῳ συνδέριον πειρετέθη, καὶ τοῦ Λαζάρου ἐν τῷ τάφῳ ἡ ὄψις συδερίῳ πειρακάλυπτο · εἰκότως οὖν ὀπρός οὗτος συδερίῳ φησὶν ἐναποθετεῖ τὸ χάρισμα καρδίαν γάρ αὐτὸν ποιήσας καὶ ἀνενέργητον, οὐδὲ ἐπεισιργάσασθο, οὐδὲ κεκέρδηκεν. Ἐφοδούμην γέτε, φησὶν, δὲτι αἴρεις δὲ οὐδὲ ἔθηκας. Τοιαῦτα τολλα προφασίζονται · μὴ θέλοντες γάρ ὡφελήσας τινας, φασὶν, δὲτι "Οπου οὐκ ἐσπειρεν ἐ Θεὸς εὐθυίαν, η ἐπιτηδειότητα, ἐκεῖθεν μὴ ζήτει Θέρος. Τὸν δεκά οὐκ ἐποίησεν εὐρὺν καὶ πρὸς μάθησιν ἐπιτίθειν, καὶ τί με ἀπαιτεῖ τὴν ἐκείνου ὡφέλειαν; Διὸ τοῦ δὲ Κύριος φησι · Τὸν διδάξον, καὶ τατέβαλε τὸ ἀργύριον μου τοῖς τραπεζίταις, τουτέστι, πᾶσι τοῖς πρὸς τὸ ὡφελεῖσθαι προκειμένοις ἀνθρώποις. Πᾶς γέτε ἀνθρώπος τραπεζίτης ὑπὸ Θεοῦ προκεχείρισται, ὡς ἐν τῷ μεγάλῳ τοῦ κόσμου τούτῳ ἐργαστηρίῳ πραγματεύεσθαι. Καὶ ἐγὼ ἐλθών, ἐπράξας δὲν αὐτὸν, τουτοῖς, ἀπήτησαν τὸν τόκῳ. Δεῖ μὲν γάρ ἡμᾶς τὸ οἰκεῖον ποιεῖν, περὶ δὲ τῶν μετέπειτα, Θεὸς κρινεῖ τοὺς μὲν θελήσαντάς ὡφεληθῆναι. Λίρεται οὖν τὸ χάρισμα, καὶ δίδοται τῷ ἀγαθῷ πραγματευτῇ · καὶ γάρ ἔχει, μᾶλλον δι' αὐτὸν τούτῳ οφελεῖ πλείω προστάσειν. Τὸ γάρ ἔχοντι δοθήσεται, τουτέστι, τῷ ἐκ τοῦ καλές πραγματεύσασθαι πολλῶν εὔπορήσαντι, ἐκείνῳ δοθήσεται καὶ πλείω. Εἰ γάρ τὰ ολίγα ηὔξησε δεκαπλασιάσας, πρόδηλον ὅτι τὰ πλείω δεκαπλασιάσων, πλείονος κέρδους πρόσενος τῷ δεσπότῃ ἔσεται. Ἀπὸ δὲ ἀμελούς καὶ ὀκνηροῦ, καὶ μὴ αἰσῆσαι σπουδάσατος ὁ ἔλαβε, καὶ αὐτὸν ἐκείνον, δὲ ἔχει, δοθήσεται, ἵνα μὴ ἀργῇ τὸ δεσποτικὸν πρᾶγμα, δυνατὸν δοθῆναι

et dominos habebat multos: sed solitus est ab apostolis, hoc est ab his qui missi fuerunt. Sensum autem hunc habet: Bethani quidem dominus obedientiae interpretatur. Bethphage vero, dominus maxillarum. Erat sane vicus sacerdotum. Etenim maxillae sacerdotibus dabantur, sicut in lege scriptum est. Indicatur autem per maxillas sermonis doctrinæ, quem spirituales maxillæ efficiunt, et attenuant. Ubi igitur dominus sermonis doctrinæ, et obedientiae erga illum, illuc mittuntur discipuli Domini, et solvunt populum catenis peccatorum ligatum, multisque curis vite: et pro eo quod habet multis dominos ei deos, sciant eum habere unum Dominum Iesum Christum, et unum Deum Patrem. Ubi autem non est dominus obedientiae, vel suscepit verbi doctrinæ, ibi illud non fit, neque nullus solvitur. Duos autem missos esse, hoc vult, quod in adductione populi gentilis ad Christum ut obdiant ei, duo ordines ministrant, prophetæ, et apostoli. Et ducunt eum ex castello, ut discamus fuisse populum valde crassum et ineruditum. Nondum enim federat super eum sermo vel Mosaicus, vel propheticus, sed nullus erat indomitus. Quamvis autem evangelista alius dixit pueros fuisse qui clamabant: Hosana filio David ⁹⁰; attamen et illi insinuabant novum populum. Credendo enim Iesum ex semine David secundum carnem apparuisse, gloriam retulerunt Deo, secundum quod scriptum est: Populus qui creatur, laudabit Dominum ¹. Vestimentorum autem substratio, significare videtur quod exuti hominem ^v terem. ⁴⁴⁰ qui digni sunt laudare Iesum, substernant illum et subjiciant ipsi, ut cum ascenderit, sanctificet eum, et non ultra repugnet caro spiritui, ut et ipsi possint dicere: Subjectus sui Domino, et oravi eum ². Porro omnem multitudinem discipulorum dixit Lucas laudare Deum: discipulos vocans simpliciter omnes qui sequuntur Iesum, non solum duodecim, vel septuaginta, sed oinnen multitudinem quæ vel propter miracula, vel ad tempus trahebatur a doctrina ut sequeretur Iesum, in qua et pueros fuisse verisimile est, sicut alii evangelistæ dixerunt; et hi afflati Deo, regem illum constituebant in nomine Dei venturum, hoc est, ut Deum; et pacem dicunt in celo, pro eo quod est: Antiquum bellum quod habuimus contra Deum, direplum est. Non enim erat in terra rex Deus, nunc autem invento Deo super terram, merito pax in celo, et idcirco gloria in altissimis, angelis glorificantibus in unione et conciliatione tali quam nobis rex et Deus qui pullu vobis, largitus est. Etenim istud ipsum, quod deus existens super terram apparuerit, et in regione inimicorum suorum ambulaverit, indicat sedes factum inter nos et ipsum. Porro Pharisei murmurabant quod regem eum nominaverat populus, et quod ut Deum laudaverat. Ad seditionem enim pertinere nomen regis, et ad blasphemiam Domini existimabant. At Dominus: Si hi, inquit, κυρίους είχε πολλούς, ἀλλά λύτραν, τουτόστι, τῶν ἀποσταλέντων. Εστι. Βηθανία μὲν οἶκας ὑπεροῖς φαγὴ δὲ οἶκος σταγόνων, ορετικὸς οἰκογένες τοῖς ιερεύσιν ἔδιδονται. Δηλοῦται δὲ οὐτε πέντεσκαλίτες λόγος, ὃν καὶ φυγικούς ζοντει, καὶ λεπτύνομεν. Ενθα λόγου τοῦ διδασκαλικοῦ, καὶ τοῖς κοῆς, ἵκεται στέλλονται οἱ τοῦ Κυρίουσι τὸν ταῖς σειραῖς ἀνδεικνύαντες, καὶ ταῖς φροντίσι τοῦ βίου ἀντὶ τοῦ πολλούς έχειν κυρίους, καὶ αὐτὸν έχειν θνητούντος Ιησούν, καὶ εἰ Οὐτοῦ γάρ οὐκ εἴστιν οἶκος ὑπακοή λόγου διδασκαλικοῦ, τοιούτον πούδε λύτραν δὲ πῶλος. Δύο δὲ ὄντες τούτο τινίττονται, διει τῇ τοῦ ἑθνικοῦ γαγγῆ, καὶ τῇ πρὸς Χριστὸν ὑποτικοῦ, προφῆται, καὶ ἀπόστολοι αὐτὸν ἐκ τίνος κώμης, ἵνα μάθων πολλῷ συνήν δὲ λαδὸς οὔτος καὶ ἀπει οὐδὲ ἐκάθιστεν ἐπ' αὐτὸν οὐδέποτε λόγος προφητικὸς, ἀλλὰ πῶλος ἦν ἀπειώς ἡ προφητεία, ἀλλὰ πῶλος ἦν ἀπειώς ἡ ἀπόστολος τῶν εὐχαριστῶν. Ἰησοῦ, βοῶντες τὸ 'Μεσονάτη τῷ αἰφνίδιον, καὶ νίττοιντο τὸν αὐτὸν νέον λαὸν, διὰ τοῦ Ιησοῦ τῷ σπέρματος λαυτὸν σφράξαν πέμποντες θεῷ κατὰ τὸ γεγραμμένον, μενος αἰνίσσει τὸν Κύριον. Ή δὲ τῶν ἣ σις τούτο σημαίνειν ἔοικεν, διὰ τὸν ἀκανόνα ἀνθρώπων οἱ ἄξιοι ὄντες ὑμνεῖν τὸν στρωνύνουσιν αὐτὸν, καὶ ὑποτάττοντες αὐτοῦ, ἀγιάσθη αὐτὸν, καὶ ἐπενίστηται τῷ πνεύμαστι, ὡς ἀντιλέγειν, Ἕπετάγην τῷ Κυρίῳ, καὶ 'Απαν δὲ τὸ πλήθος τῶν μαθητῶν ἡ νετεν τὸν θεόν, μαθητὰς λέγων ἐπειθαύοντας πάντας τῷ Ιησού, οὐ τοὺς οὐδέ τοὺς ἐθνομήκοντας, ἀλλὰ τὸν ἥν διὰ χρείαν θαυμάτων, διὰ τὸ τοῦ οὐδὲ τῆς διδασκαλίας ἀκολούθων ἐν οἷς εἰκός καὶ νήπιοι ἀναμεμήθησαν εἰπον εὐαγγελισταῖ. Θεοφορούμενοι λέα αὐτὸν ἀνομολογούσιν, ἐν ὄντες μενον, τουτόστιν, ὡς θεὸν, καὶ, Εὐρώπην, ἀπὸ τοῦ, 'Ο παλαιὸς πόλει πρὸς τὸν θεόν, κατελύθη. Οὐ γάρ διὰ λεὺς θεός. Νῦν δὲ τοῦ θεοῦ ἔχομεν τὴν εἰκότας τὸν οὐρανόν. Καὶ διὰ τοὺς στοῖς, τῶν ἀγγέλων δοξαζόντων ἐνώπιοι, καὶ καταλλεγητοί, διὰ τὸ μενος βασιλεὺς καὶ θεὸς ἔχαριστο. Αὐτὸν θεόν διτα ἡτοί γῆς φαίνεσθαι, καὶ ἡμᾶν τῶν ἔχθρῶν αὐτοῦ περιπατετεν, γενέσθαι μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτοῦ. Ο διεγόρχον, διει τε βασιλέα αὐτὸν ὁ

τις ὁς Θεὸν εὐτὸν ὅμοιον · εἰς ἀνταρσίαν οἱ τοῦ βασιλίας δόνοικες ἐπιφημιζόμενον εἰς βλασφημίαν τοῦ Κυρίου. Ὁ δέ · Ἐὰν οὖτις σωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεράζονται. Μὴ γὰρ ὑμεῖν μοι ταῦτα φάσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἀπὸ πειθῶν, ὃν εἶδον, διαμέων πειθόμενοι, καὶ κατανγιγγάντες τὴν δοξολογίαν προσφέρουσι.

ώς ἡγγισαν ἰδῶν τὴν πόλιν, ἔλαχοσεν ἐπ' οὐ διπλού, Εἴ γνως καὶ σὺ, καὶ γε ἐν τῇ τεύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου. Νῦν δὲ ὁ ὄφθαλμῶν σου. "Οτις ἡξωσιν ἡμέραι ἐπὶ εριθλοῦσιν οἱ ἔχθροι σου χάρακα σοι, καὶ οὐσία σε, καὶ συνένοισι σε πάντοθεν, καὶ εἰ, καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοι, καὶ οὐκ ἀφίσοι λίθον ἐπὶ λίθῳ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνως τὸν πιστοπῆς σου. « Κλαίει ἐπὶ τῇ πόλει ρώπος, οὐ γὰρ ἡθελεν ἀπολέσαι τοὺς καὶ τὸ καθ' αὐτοῦ τόλμην. Δείκνυσιν οὖν τοῦ ἀλέσους διὰ τοῦ κλαυθμοῦ. "Οτις αὐτοὺς καὶ οὐ μόνον πρὸ τοῦ σταυροῦ, μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἐπιστροφὴν ἡ, δῆλον ἐκ τοῦ μετὸ τοσαῦτα ἔτη, τρίζει γάρ τερόφραμον, παραδοῦναι αὐτοὺς καὶ φησιν. Εἴ ἔγνως καὶ σὺ καὶ γε ἐν ταῦτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου, τουτέστιν, εἰ ἂ σοι σωματίει, καὶ εἰρήνην καὶ ἀνάταυτον, ἀ τινά εἰσιν ἡ πίστις ἡ πρὸς ἡμὲν καὶ τὸ τῆς κατ' ἡμούς ἐπιθυμῆς. Νῦν δὲ ἀπέστραψαν τὸν στόματα, οὐδὲ τὸν ὑπὸ τοῦ καταλήψοντες σε κακὰ ἀφόρητα, καὶ τέλος πεισθήσονται τὸν εἰρήνην τὸν Ἀρματινόν, καὶ κάθεσσον ἀπαλλαγήν. Καὶ γὰρ οἱ πιστεύοντες πάντες, τῆς ἀλέσεως ὑπέρτεροι ὥστε εἰ πάντες ἐπιστευσαν, οὐδεὶς ἀν-

VERS 41-44. • Et ut appropinquant, videns civitatem, flevit super illam, dicens: Si cognovisses, et tu, et quidem in isto die tuo, quae ad pacem tuam. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, quia venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo, et cingent te et coangustabunt te undique, et solo æquabunt te, et filios tuos qui in te sunt, et non reliquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ. » Plorat super civitate ut misericors, nolens perdi eos qui in illa, propter facinus contra se. Ostendit itaque viscera misericordiae per fletum. Quod enim miserebatur eis, et non solum ante crucem, sed et post crucem etiam conversionem eorum sibi erat. manifestum est ex eo quod post triginta quinque annos Romanis traditi sunt. Nam propter nihil aliud distulit supplicium, quam quod cupiebat eos converiri. Flet igitur stupiditatem ipsius Ierusalem, et ait: Si cognovisses et tu, et quidem in isto die tuo, quae ad pacem tuam. Hoc est, si cognovisses quae nunc tibi conserunt, ac pacem et quietem afferunt, nempe fidem erga me, et cessationem a persecundo me. Nunc autem sunt abscondita ab oculis **430** tuis, quod propter me, quem tu reprobas, innumera mala te apprehendit, patierisque haec ac illa, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ, hoc est, mei adventus, quando veni ut inviserem te, et salvarem. Oportebat igitur scire te quae ad pacem tuam, ut in me crederes, et habuisses utique pacem a Romanis, et omnis vexationis liberationem. Etenim omnes qui crediderunt Christo, a captivitate fuerunt secuti: et ita si omnes credidissent, nullus fuisset captus

εἰσελθῶν εἰς τὸ ιερόν, ἤρξατο ἐκδάλλειν ὑντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας, λέγων Ἐγραπται, Ὁ οὗκός μου οἶκος προσευχῆς εἰς δὲ αὐτὸν ἐποίησατε σπῆλαιον λῃστῶν. Εάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ιερῷ. Οἱ δὲ καὶ οἱ Γραμματεῖς ἔζητον αὐτὸν ἀπολέσαι πρῶτοι τοῦ λαοῦ. Καὶ οὐχ εὑρισκον τὸ οὐσιον. δὲ λαός γὰρ ἀπας ἔξεργματο αὐτούς ήτοι ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων οἱ αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ιερῷ, καὶ εὐαγγελεῖσθαι τοῖς λαοῖς τὸν λόγον, οἱ μοι. Τὸ Βάπτισμα Ἰωάννου ἦταν οὐρανοῦ ἄνθρωπων; Οἱ δὲ συνελογίσαντο ἐν ἐκυτοῖς δια τοις Εἴ τοι εἶπαμεν, εἰς οὐρανοῦ, ἔρεται, διὰ τοις

VERS 45-48. • Et ingressus in templum, cœpit ejicere vendentes in illo et ementes, dicens illis: Scriptum est, Domus mea domus precationis est; vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et docebat quotidie in templo. Principes autem sacerdotum et Scribae quærebant illum perdere, et primores plebis: nec inveniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore ejus cum audiret illum. Et factum est in uno dierum illorum, docente illo populum in templo, et evangelizante, conuenierunt principes sacerdotum et Scribae cum senioribus, et ait illi, dicentes: Dic nobis, qua auctoritate ista facis? aut quis est qui dedit tibi istam auctoritatem? Respondens autem Jesus dixit ad illos: Interrogabu vos et ego unum quiddam respondete mihi: Baptismus Joannis e cœlo erat, an ex hominibus? At illi cogitabant intra se dicentes: Si dixerimus e cœlo, dicet: Quare ergo non cre-

didistis illi? Si dixerimus, ex hominibus, plebs a νύκτι παντεύστητε αὐτῷ; Καὶ δὲ τὸ
universa lapidabit nos: persuasum enim habet
Joannem prophetam esse. Et responderunt se
nescire unde esset. Et Jesus ait illis: Neque ego
dico vobis qua auctoritate hæc faciam. » Jesus
gloriose Jerusalem ingressus, suæ auctoritatis
indictum facit, repurgando domum Patris sui a
negotiatoribus: quamvis et in principio prædicatio-
nis hoc fecerit, sicut Joannes dicit: et iterum
nunc secundum facit: id quod ad majorem Judæo-
rum accusationem pertinet, quod primus suo adventu
non fuerint facti emendatores, et manserint ipsi
negotiantes, illum Dei adversarium dicentes, cum
Patrem et Deum maxime coleret, ita ut et domum
illius a negotiatoribus repurgata voluerit. Idrirco
et Isaiam inducit, qui eos arguat, dicentem: Do-
mus mea domus precationis vocabitur³. At illi
stulte interrogant eum, Qua auctoritate hæc facis?
quamvis satis intelligere poterant. Quoniam enim
propheticum dictum subdidit, quod testatur domum
Dei domum precationis esse, non emporium et
speluncam latronum, negotiatio enim et avaritia
latronum est, quid postea opus rogare eum qua
auctoritate hæc faciat? Facile enim conjectare
poterant ex dictis prophetæ quod Deus hæc jusserrit.
At illi interrogant, Qua auctoritate facis hæc? Lex,
inquit, his qui a Levi originem deducunt, templi
gubernationem permittit: tu vero, cum ex tribu
Levi non descendas, quomodo sacerdotum jus tibi
usurpas, et hæc facis? Verum, o Judæe, memor
esto quid⁴ David dicat: Tu es sacerdos in
æternum secundum ordinem Melchisedech⁴. Mel-
chisedech autem dictus est sacerdos: Melchisedech
vero non fuit sacerdos secundum legem, neque ex
tribu Levitica. Quomodo enim posset hoc dici,
cum fuerit multis saeculis ante Levi? Deinde, quid
quæris in Christo ordinem legis? Deus legibus non
est subditus. Imperavit, cum tempus esset, sacer-
dotes esse ex tribu Levi: nunc transiit hanc
legem, et præfert sacerdotium Melchisedech;
propterea ejicit ementes et vendentes ad sacrifici-
andum animalia, sicut oves et columbas. Ad hæc
decentiam et honestatem templi vindicat. Insuper
et hæc ostendit, quod non ultra animalium sacri-
ficiis placari Deum credi debeat. Igitur quamvis
in promptu esset quod eis responderet Dominus,
sicut dictum est, et diceret quod propheta hæc,
imo Deus præcipiat: verumtamen ut ostendat eis
quod semper inobedientes sint Spiritui sancto, et
non modo noluerint credere Isaiæ veteri prophetæ,
cujus forte memoriam non habebant, sed ne Joanni
quidem viro evangelico, minimeque carnali, qui
nuper apparuerat, crediderint, propterea interrogationem
hanc admiratione dignam facit, qua et
confutat illos. Ostendit autem et nobis quod si tali
prophetæ Joanni, qui major se habebatur, non
crediderunt de ipso testificati, quomodo sibi essent

πῶν, πᾶς δὲ καὶ τὸ πάθος τοῦ θέραπον:
γὰρ ἐστι τὸν Ἰωάννην πρόφητην
θησαν μὴ εἰδέναι πόθεν. Καὶ δὲ τοῦ
Οὐρανοῦ ἔγχω λέγω ὑμῖν ἐν πολὺ ἔτοι
Ἐν δόξῃ εἰσελθὼν δὲ Κύριος τὴν
οἰκείας αὐθεντίας ποιεῖται δέ γρατα,
Πατρὸς αὐτοῦ ἐκκαθίζειν τὸν καὶ
τοι καὶ ἐν ἀργῆ τοῦ κυρύμητος
ὡς Ἰωάννης φτιστή, καὶ πάλιν νῦν
ποιεῖ, δὲ καὶ πρὸς μετίῳ κατηροῖ
ἐστιν, δὲ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ προτερά
καυρρονίσθησκεν, ἀλλ' ἐπέμενον τῇ
τίθεον αὐτὸν Ἐλεγον τὸν οὔτους τῷ
καὶ Θεῷ, ὡς καὶ τὸν οἶκον τοῦ
καπηλεόντων. Διὸ καὶ τὸν Ἡρά
κατήγορον λέγοντα. Οὐ οἶκος μη
κληθήσεται. Οἱ δὲ ἀνθρώποι ἐπειρ
πολὺ ἔξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖται; Καὶ τοι
τούς. "Οτι ἐπεὶ προφητεικὴν ἦτορ
ρουσκεν, δὲ οὐ οἶκος τοῦ Θεοῦ οἶκος
οὐκ ἐμπόριον, καὶ σπάλαξιν ληρῶ
ι πλεονεξία, καὶ καπηλεία, τοι δὲ
χειρῶν ἐν προλέξιᾳ ταῦτα ποιεῖται
λογίσκονται, δὲ οὐ Θεὸς ταῦτα κείται
του. Οἱ δὲ, Ἐν πολὺ ἔξουσίᾳ ταῦτα το
νόμος, φασί, τοις ἐκ Λευΐτων καταγομένοις
διεκόπησιν ἐπέτρεψε. σὺ μὲν κατί⁵
τικῆς φυλῆς, πῶς ταῦτα ποιεῖς;
ἀρπάζεις; Ἀλλ' ἀνχρηνήσθητε, ἰουτ
Δαυίδ, Σὺ ιερεὺς εἰς τὸν καίνον
Μελχισεδέκ. Μελχισεδέκ δὲ εἰρήτη
Μελχισεδέκ οὐ κατὰ νόμον τὸν Ιερού
Λευΐτικῆς φυλῆς. Πῶς γὰρ, δὲ προ
Λευΐτοις τοσούτοις; Καὶ λοιπὸν, τοι δὲ
τὴν τάξιν τοῦ νόμου; Θεὸς νόμος:
Προσέταξεν δὲ τοι καρδὸς τὸν, ἐκ Λευΐτ
τοὺς ιερεῖς, νῦν μετατάττει τοῖς:
τὸν τοῦ Μελχισεδέκ ιερωτάνην εἰ
ἐκδόλλει τοὺς πωλοῦντας καὶ δια
θεσιν ζῶν, οἷον πρόδοτα, καὶ
καὶ τοῦ τὴν εὐπρέπειαν, καὶ τοῦ
περιποιεῖσθαι, ἔτι καὶ τοῦτο ὅπε
ἔτι ταῖς ζωοθυσίαις δεῖ τὸν Θεὸν ε
τιενεῖν. Ήν μὲν οὖν ἔτοιμον τῷ Ι
ερῷ πρὸς αὐτοὺς, καθάπερ εἰρηται,
Ο προφητης ταῦτα, μᾶλλον δὲ δὲ θε
πλήν τινα δειπήρα αὐτοὺς, δὲ τὸ πάντα
Πεύματι τῷ ἄγιῳ, καὶ οὐκ δὲ γ
λιώφ προφητη, καὶ εἰς λύθην θως:
ἀλλὰ καὶ τῷ χρήσι φυνέντι Ἰωάννην,
καὶ ἀσάρχη, οὐκ ἡθέλησκεν πιστεύει
τεριωτῷ αὐτούς τὴν ἀξιοθύματον:
διὸ τῆς ἐπιτομῆς μὲν καὶ αὐτοὺς, δὲ
δὲ τοι τῷ τηλικούτῳ προφητῇ οὐκ
Ἰωάννην, τῷ μετίονι αὐτοῦ δόκοιν
μαρτυροῦντι, πῶς δὲ αὐτῷ πιστεύ

³ Isa. lvi, 7. ⁴ Psal. cix, 4.

Ἐν ποιᾳ ἔμουσικ τεῦται ποιεῖται, "Οπερά credituri responsuro qua auctoritate hæc faciat? πάντως; ἐν ἐξηγήσεις διεκβαλεῖν κύτῳ, ὥσπερ καὶ τοὺς Ἰωάννου λόγους τοῦ εφ' αὐτοῖς διέπεισαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

λῶνος παραβολὴ. Περὶ τῶν ἑγχθέντων τον. Περὶ τῶν Συδδουκιών τὴν ἐνάστασιν. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως πρὸς οἶκους.

· δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὸν παραβολὴν θρωπός τις ἐφύεινεν ἀμπελῶνα, καὶ ν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδίμησε χρόνους ἐν κτιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργούς; πὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος; ἐπιδύσιν γεωργοὶ δέρχονται αὐτὸν, ἐξαπέστειλαν προσέθετο πέμψαι τρίτον, οἱ δὲ καὶ τοῖσαντες ἔξειλον. Εἴπερ δὲ δέ κύριος καὶ Τί ποιήσω; Πέμψω τὸν οὗτον μου, · οἰσας τούτον ιδόντες ἐντερπήσονται, καὶ τὸν οἱ γεωργοὶ, διελογίζοντο πρὸς ντες. Οὐδέτος ἐστιν ἡ κληρονόμος, οὐδὲ, καὶ τὸν ἡμῶν γένηται ἡ κληρονοκτόνοις αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, Γ! οὖν ποιήσει αὐτοῖς δέ κύριος τοῦ Ἐλεύσεται, καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργούς; οὐδετέ τὸν ἀμπελῶνα ἔλλοις. Ἐν Βραχετα παραβολὴ, πλὴν πολλὰ καὶ μεγάλα δι- C τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐπὶ τοὺς ιαύτην ἔχριστο, μᾶλλον δὲ ἐπεδεῖχται, αὐτῶν φονικὸν, τὸ καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ καὶ εἶναι τὸν Θεὸν, τὸ εἰσπράθησθαι τὰ ἡρῷα, τεσθεὶς τοὺς ἰουδαίους. Ἀμπελῶν Συνταγῆ, τῶν ἰουδαίων, γεωργοὶ δὲ οἱ καὶ Φαρισαῖοι οἱ προέχοντες, καὶ ἐπι- κοῦ, ἡ καὶ ἔκαστος ἡμῶν αὐτὸς ἀμπελῶν, ή; ἔκαστος γάρ ἡμῶν αὐτὸς ἐχατὸν τὸν οὖν τὸν ἀμπελῶνα ἐκδοὺς γεωργοῖς οἱ, ἀπεδίμησε, τουτέστιν, κύτεξουσίους ε πορεύεσθαι. Ἀπέστειλε δὲ διεκόρους τρίτας φημι, ὡς ἂν σχοίη τι κέρδος τοῦ καρποῦ γάρ, φησίν, ηθελε λαβεῖν, ὃν ἀπαντᾷ τῇ γάρ κερδάνει δέ Θεός, ἀφ' ἡ τὴν αὐτοῦ ἐπίγνωσιν; Καὶ αὕτη δὲ δος, ὅμως τὴν σωτηρίαν ἡμῶν καὶ τὸ δος οἰκεῖτον ποιεῖται. Ὅθρισται δὲ τοὺς οἱ κακοὶ γεωργοὶ, δέρχονται, μετὰ ἡς ἐξαπέστειλαι, τουτέστιν, εἰς τοσοῦτον ἡλθούν, ὡστε οὐ μόνον ἐξέλινεν ἀπὸ αἱ οὐδένα καρπὸν ἀγαθὸν ἔδωκεν, ἀλλὰ ἐποίησαν, δὲ μεῖζονος κολασεως ἄξιον. ἡφιτῶν οὕτω τὰ δεινότατα παθόντων, δ λεται. Ἰσως γάρ, φησίν, ἐντερπήσονται. Τοῦτο δὲ εἴπεν, οὐχ ὡς ἀγνοῶν τὸ δτι μέλλουσι μᾶλλον αὐτὸν χειρον τῶν θέσθαι, ἀλλ' ἐκενο λέγων, διπερ ἔδει ε γάρ ἐντοσπῆναι αὐτὸν. Εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ

B D

Parabola de vinea. De insidiose interrogantibus ob censem De Suduccis resurrectionem negotiis. De interrogacione Jesu Pharisaeis iudicis.

CAPUT XX.

VERS. 9 16. « Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo quidam plantavit vineam, et locavit eam colonis, et ipse peregre egit multo tempore. Cumque esset opportunum, misit ad colonos servum, ut de fructu vineæ darent ipsi: qui cæsum emiserunt eum inanem. Et rursus adhuc alterum servum misit. Illi vero hunc quoque cæsum, et contumelias affectum, emiserunt inanem. Rursus misit et tertium. At illi hunc quoque vulneribus inflictis ejecerunt. Dixit autem Dominus vineæ: Quid faciam? Mittam filium meum dilectum, forsitan cum hunc viderint, reverebuntur. Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est haeres, venite, occidamus illum, ut nostra fiat haereditas: et ejectum illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet et perdet colonos istos, et dabit vineam aliis » Brevis quidem ista parabola, multa laumen et magna nos docet: Curam quam Deus tam erga Hebreos exhibuit, qui ab initio fuerunt homicidae: unum esse Deum veteris et novæ legis: vocandas gentes, et abjiciendos Iudeos. Vinea igitur ista, Synagoga erat Iudeorum: cultores autem, Scribæ et Pharisæi, qui præerant populo. Est et unusquisque vinea, et idem agricola. Unusquisque enim nostrum seipsum colit. Hanc igitur vineam cum collocasset agricolis misericors, peregre prosector est, hoc est, permisit eos juxta liberum arbitrium ingredi. Misit autem diversos servos, prophetas dico, ut haberet vel parvum quoddam lucrum. Volebat enim de fructu capere. non fructum omnem; quid enim lucris facere et Deus ex nobis nisi sui agnitionem? Illud autem etiam nostrum est lucrum: altam salutem nostram, lucrumque nostrum, suum facit. Contumelias autem afficerunt mali agricultæ missos, et cæsos miserunt vacuos, hoc est, in tantam perverserunt ingratitudinem, ut non solum declinaverint a bono, et nullum fructum dederint, sed et mala fecerint: quod majori supplicio dignum. Igitur cum prophetæ tam gravia sustinuerint: Filius mittitur. Forte enim, inquit, hunc reverebuntur. Forte dixit, non ut ignorans futurum quod pejus eum affecturi essent quam prophetas: sed illud dicit quod fieri debebat: debebant enim revereri illum. At illi usque adeo non sunt reveriti, ut etiam occiderint: quod in majorem eoruin accusationem est, quia postquam affirmavit Deus bonum hoc esse, reverentiam haberi Filio, illi plane contrariam tulerunt sententiam. Hæc autem

proprietas saepe in Scripturis invenitur : ut cum dicitur, Si forte audiant. Neque enim illic ignorans futurum ita dicit, sed ne quidam præscientiam Dei necessariam inobedientiæ causam esse dicant. idcirco ejusmodi verborum figura utitur. Ejectum autem illum extra vineam, occiderunt. Extra vineam, exponi solet ; extra Hierusalem: extra enim civitatem Christus passus est. At quia supra vineam populum, non Jerusalem exposuimus: quid si magis proprie dixerimus quod occiderit quidem populus ipsum, sed extra vineam, hoc est, non ipse sua manu et mortis fuerit auctor, sed traxiderit illum Pilato et gentibus ? Et ita extra vineam, hoc est, extra populi manus passus est Christus. Etenim non licebat his occidere quemquam, unde militum manibus occisus est. Nonnulli per vineam intellexerunt 433 Scripturam. Extra Scripturam enim passus est Dominus. Illi enim qui non crediderunt Mosi, occiderunt eum. Nam si credidissent Mosi et Scripturis, easque scrutati fuissent, Dominum Scripturarum utique non occidissent. His dictis protulit et sententiam in eos ferendam, quod vinea locanda sit aliis vineæ cultoribus, hoc est, aliis dabit hoc beneficium ut dicantur populus meus. Vide autem quod hi qui dicunt Scripturam vineam esse, magis assequi videntur sensum, ut hinc manifestum. Elocata est enim nobis Scriptura, ab Hebreis sublata. Fidenter antem dixerit quis omnia spiritalia esse vineam quamdam, sive in Scripturis et legibus, sive in actis et historiis sita sint, quibus omnibus privati sunt Judæi, et nos frimur. Hoc δηλούσθαι. Εξηδόθη γάρ εἰπεν ἡ Γραφή, ἀφίεται ἀπὸ τῶν Γραχῆν καὶ νόμοις, εἴτε ἐν τῇ Γραφῇ καὶ τοῖς λόγοις, εἴτε ἐν πρᾶξει καὶ ιστορίᾳ ἐκ

VERS. 16-20. « Quod cum audissent, dixerunt, Absit. Ille vero intuitus eos ait : Quid est ergo hoc quod scriptum est, Lapidem quem reprobaverunt adficiantes, is factus est in caput anguli ; omnis qui ceciderit super lapidem illum conquassabitur : super quem autem cadet, disperget illum ? Et quærebant principes sacerdotum et scribæ injicere in illum manus eadem hora, et timuerunt populum : cognoverunt enim quod in ipsis dixisset parabolam hanc. » Lucas quidem, ut audis, inquit dicere Dominum quod dominus vineæ perditurus sit ingratos colonos, et vineam daturus aliis. Quod cum audissent Pharisæi, dixerunt, Absit. Matthæus vero aliter dicit : nempe quod interrogaverit eos Dominus : Quid faciet agricolis illis dominus vineæ ? responderintque Judæi, ac dixerint : Malos male perdet illos, et vineam daturus est agricolis aliis. Nunquid igitur contrarii sunt ? Absit. Utrumque enim factum fuisse verisimile est, et quod secundum Matthæum sententiam ipsi tulerint, et deinde animadverterint quo tendat parabola, et quod de ipsis dicta sit : ac iterum dixerint hoc quod Lucas dicit, nempe, Absit. Quid igitur

⁵ Matth. xxi, 40.

A τοσούτον, οὐκ ἐνετράπησαν, ὅτε τοῦτο εἰς μεῖζον κατηγορίαν τοῦ ἀποφῆνατο τὸν Θεόν, διὸ οὐ νέσθι, καὶ ἐντραπῆναι τὸν Θεόν, τῷ ψῆφῳ ἔθεντο. Τὸ δὲ τοιούτον ἀντι πολλαχοῦ εὑρίσκεται, ὡς τὸ, Ἐγώ Οὐδὲ γάρ ἔκειται ἄγνοιῶν τὸ μέλλον, οὐτε μη, λέγωσι τινες, διτι οὐ πρὸ ἀναγκαῖος αἰτίᾳ γέγονε τῇς περιστῶται συγγενεῖς τας λέξεις. Ἐγώ δὲ τὸν ἀμπελῶνος, ἀπίκτενος εἰπεῖν, ἔξω τῆς Ἱερουσαλήμ πόλης δὲ Χριστὸς ἐπεκθεν ἐπειδὴ δὲ τὸν λαόν, οὐχὶ τὴν Ἱερουσαλήμ οὐδὲ σικείστερον εἰπεῖν, διτι ἀπέκτενε μὲν δὲ τὸν ἀμπελῶνος, τουτότιν, γειρ τῷ Θενάτου γενόμενος, ἀλλὰ τοὺς ἔθνειν ἐκδεδικύτες αὐτὸν. ἀμπελῶνος, ηγουν τῶν τοῦ λαοῦ Κύριος. αὐτοτοις γάρ οὐκ εἶχεν ἀπόκτεινται τοποθετικῶν μέντοι γειρῶν ἀπὸ ἀμπελῶντὸν Γραχῆν ἐνότασαν. Εἴ φην ἐπεκθεν δὲ Κύριος, τουτότιν, οἱ Μωσεῖ, οὗτοι ἀπέκτενον αὐτὸν. οἱ Μωσεῖ, καὶ ἐν ταῖς Γραχῆτοις οὗτον εἴσω ἀπέκτενον τὸν Δεσπότην τῶν εἰπούν, ἐπαγγεῖ καὶ τὴν ψῆφον. οὐ δὲ διτι ἐκδώσεται ἄλλοις τὸν ἀμπελῶντὸν τεύτην τὴν γέρειν, τοι μοι. Ορχὶ δὲ, διτι οἱ λέγοντες τὴν ἀμπελῶνα, μᾶλλον ἐπιτυχέναι δοκεῖ τῶν Ἐδραίων. Θαρρῶν δὲ, εἰποι ἔντι ματτακὰ εἶναι τὸν ἀμπελῶνα, εἴτε ἐν τῇ Γραφῇ καὶ νόμοις, εἴτε ἐν πρᾶξει καὶ ιστορίᾳ ἐκ

“Ἀκούσαντες δὲ εἶπον. Μή ἐμδέψῃς αὐτοτοις, εἶπε. Τί οὖν ἐπειτο, Αἴθον δὲ ἀπεδοκίμασαν αὐτοὺς ἐγενόθη εἰς κεφαλὴν γνωνίας ἐπ’ ἔκεινον τὸν λαόν, συνθλασθήσεσθαι, λικμήσει αὐτὸν. Καὶ ἐξέστη καὶ οἱ Γραμματεῖς ἐπιβολεῖν ἐπ’ αὐτῆς τῇ ὥρᾳ καὶ ἐφοβηθήσαν τὸν γάρ, διτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν. Ο μὲν Λουκᾶς, ὡς ἀκούεις, τὸν εἰπεῖν, διτι Ἀπολέσει δὲ δεσπότης τοι ἀγνόμονας γεωργούν, καὶ τὸν ἀπόλλοις. διπερ ακούσαντας τοὺς Φαΐ Μή, γένοιτο. Ο δὲ Ματθαῖος ἐπέρι γάρ Κύριον ἐρωτήσαι. Τί ποιήσει ἔκεινος δὲ δεσπότης τοῦ ἀμπελῶνος αὐτοκριθέντας εἰπεῖν. Κακοί λέσσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκ τοῦ οὐν ἐναντιογένεια ἔστιν ; “Απόγερε εἰκὼν γεγενήσθαι, καὶ κατὰ μὲν αὐτούς ἔκεινον τὴν ψῆφον ἐξενεγκει σθομένους ποὺ φέρει ή παραβολὴ, καὶ εἰρηται, πάλιν εἰπεῖν τούτο, δὲ νῦν δὲ Λ

το. Τί οὖν δὲ Χριστός; Ἐπάγει καὶ ἔτέραν τὸν λίθον μὲν ἐκυρὸν ὀνομάζοδόμους δὲ τοὺς διδασκαλους αὐτοὺς καθὼν ζεκτήλ φησιν, Οἰκοδομοῦντες τὸν τοῖχον ροντες ἀναρτύτως, τουτέστιν, οἱ τὰ πρὸς γοντες, καὶ συγκαλύπτοντες τὰ ἔλαττώματα καὶ οἰον ἐμπλέτοντες ἐπιπολαῖς τὰ λακού, ὥσπερ τινὸς τούχου. Πῶς δὲ ἀπεδούσι τὸν λίθον; Εἰπόντες · Οὗτος οὐκ ἔστιν οὗ. Δύο δὲ ἀπολείταις ἐνταῦθα λέγει· μίνων ψυχῶν αὐτῶν, ἣν αὐτοὶ σκανδαλισθέντες Πᾶς γάρ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον θεται · ἔτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωλίθος αὐτοῖς ἐπίγαγεν, ὁ παρ' αὐτῶν ἔξουσος^A ὅν γάρ, φησι, πέσει, λιχμῆσει αὐτὸν ἐκλιμάτθοσιν οἱ Ιουδαῖοι, καὶ διεσπάρησον ἄχυρον ἀπὸ μιᾶς ἄλωνος, τῆς Ιουδαίας, τὸν κόσμον. Παρατήρουν δὲ, διτὶ πρότερον ἐπεσον ἐπὶ τὸν λίθον, τουτέστιν, ἐσκανεν, εἰθ' οὕτως δὲ λίθος ἐπεσεις ἐπ' αὐτοὺς, γράσσοντο · προηγεῖται γάρ η ἐμὴ ἀμαρτία, η τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐμὲ δικαία τιμωρία. Ἀλλ' οὐδαῖοι ἀπεδοκίμασαν τὸν λίθον τοῦτον · οὐ νην καλὸς, καὶ ἐκλεκτὸς, ὥστε εἰς κεφαλὴς τεθῆναι, καὶ δύο τούχους συμβάλλεσθαι, τὰ τε παλαιὰ καὶ τὰ νέα. Κατίτοι ἐδει τούσας Ἡσαίου λέγοντος · « Κύριον αὐτὸν καὶ αὐτὸς ἔσται ὑμῖν φόδος, καὶ οὐχ ὡς οὐκόμιτοι συνκατήστετε αὐτῷ, οὐδὲ ὡς τῷματι. » Ο! δὲ καὶ γνώντες, διτὶ δὲ αὐτοὺς^B τούσας λέγει, βούλευονται κατ' αὐτοῦ, καὶ δὲ τοῦ λαοῦ φόδος, καὶ γειράς ἀν ἐπέδαλον. Καὶ τοῦ μὲν νόμου λέγοντος, Ἀθῶν καὶ ἡ ἀποκτενεῖς, παρήκουσαν, τὸν δὲ τῶν θυμὸν φοδούσαται, καὶ ἀναστέλλονται τῆς νερού ἐπιθέσεως ἐπιδουλεύουσι δὲ ἄλλως.

παρατηρήσαντες, ἀπέστειλαν ἔχασθέους, ἐνούς ἐκυτούς δικαίους εἶναι, ἵνα ἐπιλάστου λόγον εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τὴν τῇ ἔξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. Καὶ ἐπηρώτων γοντες · Διδάσκαλε, οὐδὲμεν, διτὶ ὄρθως λέδιδάσκεις, καὶ οὐ λαμδάνεις πρόσωπον, ἀληθείταις τὴν δόδον τοῦ Θεοῦ διδάσκεις ἔξερόντος Κατίσκρι δούνται, η οὐ; Κατανοήσας τὴν πνευματικήν, εἶπε πρὸς αὐτούς Τί με^D; Ἐπιδείξατε μοι ὄπινάριον. Τίνος ἔχειται ἐπιγραφήν; Ἀποκριθέντες εἶπον. Κατέστη εἰπεν αὐτοῖς · Απόδοτε τούνα τὰ Κατίσκρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Καὶ τον ἐπιλαβέσθαι αὐτοὺς φίματος ἐναντίον, καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει γιγνονται. Παγῆδος ήτοι μαστιν οἱ Φαριδιάτων τῷ Κυρίῳ, ὃς γε ἐδόκουν, ἀλλά ἐν ταύτῃ ὁ ποὺς αὐτῶν. Τίδε γάρ κατέστη μὲν εἴποι, φησὶν, διτὶ δει φόρους οὐδεῖρι, κατηγορητέος πρὸς τὸν λαόν, ὡς τὸ δουλείαν ὑπάγων, σπέρμα τοῦ Αβραὰμ δν, καὶ

lapidem quidem seipsum nominans, ædificantes autem doctores ipsos : quemadmodum et Ezechiel dicit : *Ædificantes parietem et linientes absque temperatura, hoc est, qui ad gratiam loquuntur, et cooperiunt delicta populi, et veluti in superficie vitia populi liniunt, velut parietem quemdam.* Quomodo autem reprobaverunt lapidem illum? quia dicebant : *Hic non est ex Deo.* Duas autem p̄ditiones hic dicit : *Unam animarum illorum in quam incidebant scandalizati : Omnis enim qui ceciderit super lapidem istum, confringetur ; alteram captivitatis, quam contemptus ille lapis eis attulerit.* Super quem enim ceciderit, dissilire illum faciet. Sic igitur dissiluerunt Judæi, et dispersi sunt, sicut paleæ ab una area Judææ in totum mundum. Observa autem quod illi prius ceciderunt super lapidem, hoc est, scandalizati sunt, deinde lapis cecidit super eos, et ultus est illos : præcedit enim peccatum meum, deinde sequitur et justa Dei vindicta. Verum Judæi quidem reprobaverunt lapidem istum. At lapis ille erat pulcher et electus, ita ut et in caput anguli sit positus, et conjunxerit parietes, et univerit vetera ac nova. Et quid multis? Oportebat illos audire Isaiam dicentem : « *Dominum ipsum sanctificate, et ipse erit vester timor, et non impingetis in illum ut in lapidem offensionis, et petram scandali.* » At illi scientes quod propter ipsos parabolam dicat, consilium ineunt contra eum, et nisi fuisset timor populi, etiam manus injecissent in eum. Et contempserunt quidem legem quæ dicit : *Innocentem et justum non occides. Timuerunt autem et repressi sunt a metu hominum, ne manifeste invadant eum, sed clam ei denuo insidiantur.*

VERS. 21-26. « *Et observantes emiserunt insidiatores qui se justos simularent, ut caperent eum ex sermone, traducerentque illum principatu et potestati præsidis : et interrogaverunt eum, dicentes : Magister, seimus quod recte dicas ac doces, nec respicias personam, sed viam Dei cum veritate doces : licet nobis tributum dare Cæsari, an non?* Intellecta autem illorum versutia, dixit ad eos : *Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium. Cujus habet imaginem et inscriptionem?* Respondentes dixerunt, Cæsaris. Et ait illis : *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari : et quæ sunt Dei, Deo.* Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram populo ; et mirati super responso ejus, obmutuerunt. *• Laqueum paraverant Pharisæi, quem difficile, ut sibi videbatur, effugere poterat Dominus : sed comprehensus est illo pes eorum. Vide enim malitiam. Nam si quidem dixisset dandum tributum Cæsari, accusassent eum apud populum quod in servitatem redigere studeat gentem quæ semper Abrahæ sit, et nullius servituti obnoxia : sin pro-*

hibuiasset dare, iterum ad præsidem ut seditionem μηδενι δουλεῖσαν εἰ δὲ καλύει φύρων διδόναι, πᾶν πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἔξουσιν, ὡς σταυροῦτιν. Οὐ δὲ τοὺς βρόχους αὐτῶν ἐκφεύγει, ὡς δορκάς, εὔτα γέ τοτεν ἐν τῷ "Ασματὶ ἡ νύμφη ὄντος, καὶ διέσπει, θει τὸ σωματικῶν ἱποκείσθαι τῷ τῶν σωμάτων ἡμῶν ἔξουσιδίοντι, εἴπε βασιλεῖ, εἴπε ταράνη, οὐδὲν ἡμῖν λυκείνεται πρὸς τὸ εὐαρεστεῖν τεμπτικῶν τῷ Θεῷ τῶν πνευμάτων. Ἀπόδοτε γέ, οὐδὲ τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Καὶ δρα, οὐκ εἴπε Δότε, ἀλλ' Ἀπόδοτε Χρέος, οὐδὲν, εἴπε, ἀπόδος οὖν τὴν ὄφειλτν. Φυλάττει σε δὲ γῆραν τῷ εἰκασίαν παλεμίων, τὸν βίον σου εἰρηνά· εἰπε γέ τοι γεωπονοῦσας οὐν αὐτῷ τὸν φόρον ἀντὶ τάπων, ἀλλας καὶ αὐτῷ, ὁ προσφέρεις, τουτέστι, τὸ νόμον, πατέρενον αὐτοῦ ἔχεις. Τὸ οὖν τοῦ βασιλέως νόμοντις ἀπόδος πάλιν αὐτῷ. Ἐν τῷ μέτρῳ δὲ κεκερδηκες ἢ αὐτοῦ συναλλάσσων, καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον γεωπονοῦσας οὐν αὐτῷ διὰ πίστεως, δι' ἑλπίδος, δι' ἀγέτης βαθέων. Καὶ μὲν καὶ ἑτέρως γέται ἀποδίδει τὸ Καίσαρος Καίσαρι· ἔκστος γάρ οὐδὲν ἡ Θεοῦ εἰσὶ φορεῖ, ή τοῦ κοσμοράπτορος. Οταν οὖν ὅμοιώσωμεν αὐτοὺς τῷ Καίσαρι, οὐδὲ τοῦ διαδόλου γνώμενον, τοι εἰκόνα αὐτοῦ φορούμεν, ήν δετ ἀποδίδονται εὐτῷ, πεπορθίπτειν ἵνεγοι τὰ ἔστοι, καὶ μηδεὶς ἡ ήμιτν εὐρόσῃ οἰκετὸν αὐτού, οὐτως γάρ καὶ ή, εἴ τοι τοῦ Θεοῦ ἀμιγῆς τηρηθεῖται, μητν. Διὸ Πτώμος προνει· Καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ γοιαν, φορέσαμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. Καὶ ἀλλαχοῦ· Ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Ὅτη ἐπειδή εἰρηται ἀποδίδονται, τοῦτο περὶ τῷ Πτώμῳ ἀποδίσθι, καὶ οὐ ἐνταῦθα εἰκόναν Καίσαρος, τὸ δὲ εἰκόναν χοίκου τοῦ ἀμαρτωλοῦ πάντως. Ἀλλας παλαιοὺς ἀνθρώπους. Ή γάρ εἰκόναν τοῦ γοικοῦ, οὐδὲν, ή η φθορά, καὶ ή ἀμαρτία, ήν ἔσχομεν οὐδιωθέντες τῷ ἀποστάτῃ, καὶ μη τῷ βασιλεῖ. Οὐ διχασαν οὖν οἱ θεριστοὶ ἐπιλαβέσθαι τοῦ Ἱεροῦ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ· τὸ γάρ σπουδαχέμενον αὐτοῖς, μελιστα τούτο ήν, τὸ πρὸς τὸν λαον διαδελεῖν τοῦτο, οὐδὲ κατεδουλουντα τοις Ῥωμαῖς; τὸ ἔθνος, οὐ δισχισταν τελέσαι διὰ τὴν ὑπέρσοφον αὐτοὺς ἀπίκρισιν.

Προσελθόντες δέ τινες τῶν Σαχαρίακων, οἱ ἐπαλέγοντες ἀνάστασιν μή, εἶναι, ἐπιτράπτων αὐτὸν ἀγοντες· Διδάσκαλε, Μωσῆς ἐγράψεν ἡμῖν, Ἐάν του ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπειτεταῦρη, ἵνα λάθῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, εἰ ἔχει τησσαρήσῃ σπέρμα τῷ ἀσελφῷ αὐτοῦ. Επειτα ὁ ἀδελφὸς ἡσαν, καὶ οὐ πρῶτος λαθὼν γυναῖκα, ἀποθνήσας ἀτεκνος, καὶ ἐλαζεν οὐ δευτέρος τὴν γυναῖκα καὶ οὗτος ἀπεθανεν ἀτεκνος, καὶ οὐ τρίτος ἐλαζεν οὐ τὴν, ὡσαύτως δὲ γὰρ οἱ ἐπτά, καὶ οὐ κατέπικον ταῦτα,

VERS. 27-40 • Accesserunt autem quidam Saduceorum qui negant esse resurrectionem, et interrogaverunt eum, dicentes: Magister, Moses scripsit nobis: si cuius frater mortuus fuerit habens uxorem, isque sine liberis mortuus fuerit, ut accipiat frater eius uxorem, et suscitet semen fratris suo. Septem ergo fratres erant, et primus accepit uxorem, ac mortuus est sine liberis: et accepit secundus illam, et ipse mortuus est sine liberis: et tertius accepit illam, similiter et ceteri septem,

7 I Cor. xv, 19. 8 Coloss. iii, 9.

θυνο. Ὅτεροι πάντων ἀπέθηκε καὶ ἡ γυνὴ. Αὐτοὶ reliquerunt liberos, et mortui sunt. Novissima omnium mortua est est et mulier. In resurrectione ergo, cuius eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem. Et respondens ait illis Jesus: Filii hujus sæculi ducunt uxeres, et nuptum dantur: illi vero qui digni habebuntur sæculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur, neque enim ultra mori possunt. Aequales enim angelis sunt, et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis. Quod vero resurgent mortui, et Moses ostendit juxta rubrum, cum dicit Dominum Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Jacob: Deus autem non est mortuorum, sed vivorum; omnes enim illi vivunt. Respondentes autem quidam 456 Scribarum dixerunt: Magister, bene dixisti. Et amplius non audiabant eum quidquam interrogare. • Invalidum fundamentum suæ doctrinæ fecerant Sadducæ, non credentes resurrectionem: cogitabant enim futuram corporalem vitam in resurrectione. Ideo tanquam absurdum resurrectionis dogma calumniantes, stultam hanc narrationem fingunt: unde Dominus fundamentum eorum statim conçussit, et ostendit quod non sit corporalis vita tunc: quo factum, ut dogma eorum, statim obtusa opinione, et invalido fundamento concideret. Erratis enim, inquit, nescientes Scripturas, sed invertentes sensum earum. Filii enim hujus sæculi generant et generantur, uxores ducunt et nuptum dantur, hoc est, in nuptiis traduntur: filii vero sæculi illius nihil tale faciunt, neque enim ultra mori possibile est. Proinde non illic sient ea quæ in nuptiis, sed angelica et divina vita est. Hic enim quia mors, ideo et nuptiæ: et quia nuptiæ, ideo et mors. Illic autem morte abolita, quis nuptiarum usus? Nuptiæ enim auxilium vitæ mortalis, et impletio ejus quod deficit: ubi autem nihil deficit, quid opus implente? Pares itaque sunt angelis, et filii Dei. Quare? Quia resurrectionis filii sunt. Quod autem dicit, talen sensum habet: Dixi, inquit, illos filios Dei, eo quod nihil corporeum in generatione eorum videatur, sed omnia divina sint. Neque enim in resurrectione præcedit vel coitus, vel semen, vel uterus, vel imprægnatio: sed Deus est qui general corpora nostra modis quibus ipse scit. Et proinde quia Deus est qui operatur in resurrectione, merito filii Dei dicuntur qui ex resurrectione nascuntur. Subdit autem rationibus etiam Scripturæ testimonium. Moses enim inquit dixisse sibi Deum ex rubro: Ego sum Deus Abraham, etc. Quod si omnino evanuissent patriarchæ, et non vixissent apud Deum in spe resurrectionis, non utique dixisset Deus: Ego sum: sed, Ego eram. De rebus enim perditis et corruptis dicere solemus: Ego eram dominus hujus et hujus rei. Nunc autem quia dixit: Ego sum, ostendit quod sit viventium Dominus et Deus, et non omnino corruptorum, etiamsi mortui sint, sed spe resurgendi vivunt: sicut et Adam quamvis vivebat,

attamen mortal is erat, nam ab ipsa hora qua co-
medit, mori dicebatur. Confusis autem Sadducæis,
approbaverunt dictum Jesu Scribæ, utpote adver-
sarii illorum, guudentes illos victos.

VERS. 41-47. « Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum filium esse David, et ipse David dicit in libro Psalmorum: Dixit Dominus Domino meo. Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? David ergo Dominum illum vocat, et quomodo filius ejus est? Audiente vero cuncto populo dixit discipulis suis: Cavete a Scribis, qui volunt ambulare in stolis, et amant salutationes in foris, ac primas cathedras in Synagogis, et primos discubitus in conviviis: qui devorant domos viduarum, simulant longam orationem: hi accipient maiorem condemnationem. » Ad passionem propediem accessurus, suam prædicat divinitatem: idque non admodum aperte, nec jactanter, sed modeste. Interrogat enim illos, et perplexos reddit, sinitque ratiocinari quid consecaneum. David enim, inquit, Dominum vocat, et quomodo filius ejus est purus? Hoc enim et filius David secundum carnem, sed et Deus ejus. Illi autem solum filium David esse opinabantur, ideo opinionem eorum evertit, qua putabant filium Davidis solum. Declarat item quod non sit adversarius Deo Patri, sed multam cum illo habeat concordiam, siquidem inimicos ejus humiliat Pater. Et hæc quidem Scribis dixit. Quia autem discipulos magistros orbis misit, merito eos admonet ne imitantur Pharisæorum arrogiam, et ambitionem mentem: et simpliciter ne cogitent quomodo placeant hominibus. Nam salutationibus fori studere, adulantium occurrentibus est, et opinionem probitatis venantium, vel hanc o. c. asionem ad congregandas divitias admittentium: quin et hi viduarum domos devorant, ventri dediti, et ultra quam opus sit insument, et prætextus quasi pius est. Preces enim et utilitatem animarum prætexentes, non jejunium docent, sed ebrietatem et gastrimargiam: et propterea accipient ampliorem condemnationem: quia non solum faciunt malum, sed prætexunt preces, et piam honestatem ac virtutem faciunt prætextum peccati. Propterea sane gravius sunt puniendi, ut qui rem honestam calumniæ reddunt obnoxiam. Oportebat sane misereri viduis, illi autem et domos earum ingrediuntur quasi per longas preces benedicant: interim vidua in præsentia illorum multos coguntur sumptus facere, quo fit ut exauriantur illarum divitiae.

CAPUT XXI.
De muliere cum duobus minutis. Interrogatio de ultima consummatione. De obsidione Jerusalem, et quod Christus prædixerit discipulis ejus vestitatem. De signis.

VERS. 1-4. « Rescipientes autem vidit eos qui mitabant munera sua in gasophylacium divites. Vidi-

A θνητού λέγεται. Τῶν Σαδδουκαίων δὲ οὕτως πιστού-
θέντων, ἀποδέξαντο τὸν Ἰησοῦν οἱ Γραμματεῖς, ὡς
ἀντίτεχνον τῶν Σαδδουκαίων, ησθέντες ἐπὶ μῆτραν
ἡττηρι.

« Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς: Πώς λέγουσι τὸν Ἰησὸν
μὴν Δαυΐδ εἶναι, καὶ αὐτὸς Δαυΐδ λέγει τὸ βῆμα
Ψαλμῶν, Εἶπεν δὲ Κύριος Καὶ Κυρίψ μου. Καθὼς ἐ^B
δεξιῶν μου, ἔνως ἐν θῷ τοὺς ἐχθρούς στο ὑποστήνων
τῶν ποδῶν σου; Δαυΐδ οὖν Κύριον αὐτὸν καὶ, καὶ
πᾶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν; Ἀκούοντος, δὲ παντὸς τῷ λόγῳ,
εἴπε τοῖς μαθηταῖς χώτου: Προσέχετε τὸν Γρα-
μματέων τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στάσει, καὶ
φιλούντων ἀσπεσμούς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ προ-
καθεδρίας ἐν ταῖς Συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας
ἐν τοῖς δεῖπνοις, οἱ κατεσθίουσι τὰς αὐλαῖς τῶν γη-
ρῶν, καὶ προφέσει μακρῷ προσεύχονται. Οὗτοι λέ-
φονται περισσότερον κρήμα. » Ἐπὶ τὸ πέδον, ὃν
οὕπω, μέλλων ἐρχεσθεὶς τὴν ἐκτοῦ ἀναγράπται
θεότητα, καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀπερχαλύπτως καὶ ἀλε-
νικῶς, ἀλλὰ καὶ σφρόδρα μετριοφρόνως. Ἐρωτᾷ τὸ
αὐτούς, καὶ εἰς ἀπόριαν ἐναγκάγων ἀφίσιν χώτης
συλλογίσασθαι τὸ ἀκόλουθον. Δαυΐδ γάρ, φησι, Βί-
ριον αὐτὸν, καλετ, καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι φύλος; Ή
μέν γάρ υἱὸς Δαυΐδ τὸ κατά σάρκα, ἀλλὰ καὶ θεὸς
αὐτοῦ. ἐκεῖνοι δὲ μόνον τοῦτο υἱὸν αὐτὸν τὸν Δαυΐδ
ἐνδύμιζον. Διὸ ἀνατρέπει ταύτην αὐτῶν τὴν δόξην τῷ
περὶ τοῦ φύλον εἰναι υἱὸν τοῦ Δαυΐδ, ἐμφαίνει δὲ τοῦ
διτοῦ ἀντίθετός ἐστι τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ πολλοὶ τῷ
διμόνοικαν ἔχει πρὸς αὐτὸν, εἴγε τοὺς ἐχθρούς τῶν
καταγωγαῖςται δὲ Πατέρ. Ταύτα μὲν οὖν τοῖς Γρα-
μματεύσιν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς μαθητὰς διδασκάλους ἐ^C
οἰκουμένης ἀπέστειλεν, εἰκότας αὐτοῖς παρειῇ μ
μιμετοῖς τῶν Φαρισαίων τὴν φιλόδοξον καὶ φί-
λητον γνώμην, καὶ ἐπλῶς κοσμικήν καὶ ἀνθρ-
άρεσκον. Τὸ γάρ τοὺς ἀσπεσμούς ἐπιτηδέαν ἐ^D
ταῖς ἀγοραῖς, κολχεύοντων ἐστὶ τοὺς ἐναγκάγω-
τας, καὶ δόξην καλογοθίας θεοφορέων, ἢ συντριψ-
χρημάτων πρόφροσιν τοῦτο τιθεμένων. Ἀλλὰ καὶ ἐ^E
οἰκίας τῶν χηρῶν, φησι, κατεσθίουσι γαστριόμητα
καὶ πέρη τοῦ δέοντος ἀναλίσκοντες· καὶ ἡ πρόφ-
ρως εἰλαχίσ. Εὔχην γάρ καὶ ὄφελεις τοῦ ψυχικοῦ πρ-
φασιζόμενοι, οὐ νηστεῖαν διδάσκουσιν, ἀλλὰ μῆτρα,
καὶ γαστριμαργίαν, καὶ διὰ τοῦτο λέφονται, φησι,
περισσότερον κρήμα, διτοὶ οὐ μόνον ποιούσι τὸ καθό,
ἀλλὰ καὶ προφρεζόνται εὐχάς. Καὶ τὸ πρότυπο
αὐτοῦς εὐλαβέσ, καὶ τὴν ἀρετὴν πρόρχεται ποιῶντα
πονηρίας. Διὸ δὲ καὶ περισσότερον κατεκριτέον
καὶ τὸ καλὸν διεκάλλεσθαι ποιοῦντες. Δέον γάρ τοῦ
χήρας ἐλεεῖται· οἱ δὲ εἰσέρχονται εἰς τὰς αὐλαῖς τῶν,
ώς δηθεν διὰ τῶν μακρῶν εὐχῶν εἰλογήσονται· δὲ
δὲ ἐναγκάζονται ἀναλίσκειν ἐπὶ τῇ περουσίᾳ αὐτῷ,
κοὶ οὕτως εὐδαπανώνται.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ.

Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτὰ βαλλούστης χήρας. Ή
συντελείας ἐπερώτηται. Περὶ τῆς ἀλώτεως ἐ^F
ρουστήν, καὶ διτοὶ δὲ Κύριος προεπει τοῖς μα-
θηταῖς τὴν αὐτῆς ἐρήμωσιν. Περὶ τῶν π-
μείων.

« Αναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δύορα τῶν
εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους. Εἶδε δὲ καὶ τινα γή-

νιχράν βαλλουσσεν εκετ δύο λεπτά. Καὶ εἶπεν· Αὐτεμ et quamdam viduam pauperculam mittentem illuc sara minuta duo, et dixit: Vere dico vobis quod 458 vidua haec pauper plus quam omnes inisit. Nam omnes hi ex eo quod ipsis exuberat, miserunt in munera Dei, haec autem ex penuria sua universam substantiam quam habebat, misit. » Gazzam thesaurum dicunt. Erat itaque sacer thesaurus quem pii contribuerant, quo utebantur ad apparationem et necessaria sacrificii, et ad ornatum templi, pauperumque alimoniam: quamvis et de hoc postea negotiationem fecerunt sacerdotes, distribuentes thesaurum non in ea ad quæ contributus fuerat. Laudat igitur Dominus viduam supra omnes, quod ex penuria sua totam suam substantiam dederat. Nam hi duo oboli et si parvi videbantur, attamen totus victus ex mendicimonia erat. Vidua enim erat pauper. Neque enim Dominus mercedem reddet respiciens ad id quod datur, sed ad id quod deficit. Igitur plura divites in domibus relinquunt, parvaque ac pauca offerunt: haec autem totum dominum evacuavit, nihilque sibi reliquit. Merito igitur dignior est quæ laudetur, quam illi. Intellexerunt quidam omnem animam exponi posse per viduam, quæ priore viro, hoc est, veteri lege, relictio, nondum Verbo Dei copulata, nunc i-ta pro arrhabone afferrat, fidem tenuem ac parvam, et pro sua mensura, conscientiam puram habens, ut simpliciter in vita et doctrina appareat inculpata. Opus enim est cum fide ei bonam conscientiam, seu vitam rectam afferre (u): et si sic accesserit quis ad Deum, videtur mittere plus omnibus, qui eruditione sunt divites, et gentilium virtutibus abundant.

Vers. 5-11 «Et quibusdam dicentibus de templo quod pulchris lapidibus ac donis ornatum esset, dixit: Ex his quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non diruatur. Interrogaverunt autem illum, dicentes: Praeceptor, quando haec erunt? et quod signum quando ista futura sunt? At ille dixit: Videte ne seducamini. Multi euim venient sub nomine meo dicentes: Ego, et tempus instat: ne igitur sequamini illos. Cæterum cum audieritis bella et seditiones, nolite terrori. Oportet enim prius haec fieri, sed non statim finis. Tunc dicebat illis: Insurget gens contra gentem, et regnum adversus regnum. Et terræmolus magni erunt in singulis locis, et famæ ac pestilentiae, terricolamentaque et signa de celo magna erunt. » Merito Dominus prædictis nunc de Jerusalemi subversione, quoniam prope erat ut crucifigeretur, ut sit et hoc magnum argumentum ipsum esse Deum. Unde, quibusdam laudantibus structuras templi, et quæ in illud oblata erant; opinor autem illum de sculptis et tornatis loqui, ut

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

Codd. 26 et 32, "Ητοι βίον ἔχειν, καὶ, ἀπλῶς περὶ τὰ δόγματα, καὶ περὶ τὸν βίον, οφον φύνεσθαι, Καὶ εἰ οὖτω, κ. τ. λ.

« Seu vitam habere, seu, ut simplicius dicam, tum in doctrina, tum in moribus rectum esse. Et si sic, etc.

1 Edit. Lut. ensuss implicatus. Desunt verba, seu vitam rectam afferre.

erant palmæ et Cherubim, et similia; hæc enim καὶ γλυπτὰ λέγειν, οτον φονικας καὶ Χερουδικι ταῦτα γὰρ ἵσως τὰ ἀναθύματά φησιν. Οὐ δενδος τούτων ἐπιστρέφεται, ἀλλὰ τὴν κατάλυσιν αὐτῶν προλέγει. Οἱ δὲ φύθισαν αὐτὸν περὶ τῆς καθολικῆς συντελεῖς λέγειν, καίτοι περὶ τῆς ὑπὸ Ρωμαίων ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων λέγοντες. Διὸ καὶ αὐτὸς συγκαταβάνων αὐτοὺς, ἀφίσι ή μὲν τίς τοὺς περὶ τῆς ἀλώσεως λόγυτες, μέλλει γὰρ τοῖς πραπλέσι τοῖς μετὰ ταῦτα, νῦν δὲ περὶ τῆς συντελεῖς διαλημβάνει, καὶ προασφαλιστεῖ αὐτοὺς, ὅτα τοὺς πρὸ τῆς αὐτῶν παρουσίας μέλλουσιν ἔλθει φενόπροφήταις μὴ ὑπαχθῆναι. "Εσονται δὲ τοίς τοῦ ἀκαταστασίαι πάστης γὰρ ἀγάπτης ἀνακρεθεῖσι, ἀκότως οἱ πόλεμοι καὶ αἱ ἀκαταστασίαι χωρὶ Ερουσίν, ἀπὸ δὲ τῶν πολέμων λιμοὶ καὶ λοιμοὶ οἱ μὲν Ἀτοῦ ἄσρος ἐκ τῶν θυητικῶν διεφθειρούμενοι, οἱ δὲ ὡς μὴ τῶν χωρῶν γεωργουμένων. Τινὲς δὲ τοὺς λιμοὺς, καὶ λοιμούς, καὶ τὰς ἄλλας θλίψεις οὐκ ἐν τῇ συντελεῖ μόνον ἔτεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς ἀλώσεως λαυροῖς ἔξεδέρητο. Καὶ γὰρ Ἰώσηπος ἀφορίτων συμφορᾶς διὰ τὸν λιμὸν λέγει γεγενῆσθαι. Ἀλλὰ καὶ κακῶς φτισι Λουκίας ἐν ταῖς Πράξεσιν, ἐγένετο λιμὸς ἐπὶ Κλωδίου Καίσαρος. Ἀλλὰ μὴν καὶ φόστηρε πολλὰ γεγόνασι τὴν ἀλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ δηλούνται, ὡς δὲτὸς Ἰώσηπος ίστορετ. Όλως τε ταῦτα κοινὰ δύνανται νοεῖσθαι τοῦ τε κατιροῦ τῆς συντελεῖς καὶ τῆς ἀλώσεως, τὰ περὶ τῶν ἀκαταστασιῶν ὅπῃ καὶ τῶν πολέμων καὶ τῶν λοιπῶν.

VERS 12-19. •Sed ante hæc omnia injicent vobis manus suas, et persequenter, tradentes in conciliabula et carcere, trahentes ad reges et præsides propter nomen meum. Contingent autem vobis in testimonium. Habeite igitur sixum in cordibus vestris, non esse præmeditandam defensionem. Nam ipse dabo vobis os et sapientiam cui non poterunt contradicere neque resistere omnes qui adversabuntur vobis. Trademini autem etiam a patribus et fratribus, et cognatis et amicis, et morte afflissent quosdam ex vobis. Et eritis invisi omnibus propter nomen meum. Et pilus de capite vestro non peribit. Per patientiam vestram possidete animas vestras. •Ante hæc omnia, hoc est, ea quæ sicut ante consummationem, vel etiam captivitatem. Nam, ut dixi, conjungit sermonibus de consummatione, sermones de captivitate. Injicent enim, inquit, in vos meos discipulos, manus. Et ante captiam Jerusalem persecutio pulsi sunt apostoli ex Hierosolymis: Deo hoc ita dispensante, ut milites solum concurent, et graviter affligerant Judæos qui Christum ad crucem adegerant; apostoli interim totum mundum prædicatione implerent. Ducti sunt igitur apostoli ad reges et præsides, sicut Paulus ad Festum, ad Agrippam¹⁰, ad Caesarem, et factum est ei hoc in gloriam testimoniū. Quia autem idiotæ et imperiti erant, ne turbarentur reddituri rationem apud viros sapientes: Nihil, inquit, de hac re vobis curat si accipieli: enim tunc a me eloquentian **460** et

B ταῦτα γὰρ ἵσως τὰ ἀναθύματά φησιν. Οὐ δενδος τούτων ἐπιστρέφεται, ἀλλὰ τὴν κατάλυσιν αὐτῶν προλέγει. Οἱ δὲ φύθισαν αὐτὸν περὶ τῆς καθολικῆς συντελεῖς λέγοντες. Διὸ καὶ αὐτὸς συγκαταβάνων αὐτούς, ἀφίσι ή μὲν τίς τούς προασφαλιστεῖ αὐτούς, ὅτα τούς παρουσίας μέλλουσιν ἔλθει φενόπροφήταις μὴ ὑπαχθῆναι. "Εσονται δὲ τοίς τοῦ ἀσροῦ ἐκ τῶν θυητικῶν διεφθειρούμενοι, οἱ δὲ ὡς μὴ τῶν χωρῶν γεωργουμένων. Τινὲς δὲ τούς λιμοὺς, καὶ λοιμούς, καὶ τὰς ἄλλας θλίψεις οὐκ ἐν τῇ συντελεῖ μόνον ἔτεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς ἀλώσεως λαυροῖς ἔξεδέρητο. Καὶ γὰρ Ἰώσηπος ἀφορίτων συμφορᾶς διὰ τὸν λιμὸν λέγει γεγενῆσθαι. Ἀλλὰ καὶ κακῶς φτισι Λουκίας ἐν ταῖς Πράξεσιν, ἐγένετο λιμὸς ἐπὶ Κλωδίου Καίσαρος. Ἀλλὰ μὴν καὶ φόστηρε πολλὰ γεγόνασι τὴν ἀλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ δηλούνται, ὡς δὲ τὸς Ἰώσηπος ίστορετ. Όλως τε ταῦτα κοινὰ δύνανται νοεῖσθαι τοῦ τε κατιροῦ τῆς συντελεῖς καὶ τῆς ἀλώσεως, τὰ περὶ τῶν ἀκαταστασιῶν ὅπῃ καὶ τῶν πολέμων καὶ τῶν λοιπῶν.

•Πρὸ δὲ τούτων παντων ἐπιβάλλοντιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς γείρας αὐτῶν καὶ διώξουσιν, πτερχδιδόντες εἰς της γωγάς, καὶ φυλακάς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς, τῷ ἡγεμόνας ἔνεκεν τοῦ ὄνοματός μου, ἀποδίσται ἡ ὑμτὸν εἰς μαρτύριον. Θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν μὴν προμελετῆντες ἡπολογηθῆναι. Ἐγὼ γὰρ δώσω ἡμῖν στόμα, καὶ σοφίαν, η οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν, εἴδει ἀντιστῆνται πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. Πραποθεσθετο δὲ καὶ ὑπὸ γονέων, καὶ συγγενῶν, καὶ σύζυγων, καὶ ἀδελφῶν, καὶ θυντάσσουσιν ἐξ ὑμῶν, καὶ ἴστε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ δυνομά μου. Καὶ θεῖται τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. Ἐν τῇ ὑμοῦ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν. •Πρὸ τούτων, τῶν τῆς συντελεῖας, ἥ καὶ τῶν τῆς ἀλώσεως ὡς εἶπον γὰρ πτεραπλέκει τοὺς περὶ τῆς συντελεῖς λόγους τοὺς περὶ τῆς ἀλώσεως. Ἐπιβάλλοντιν ἐφ' ὑμᾶς, φησί, τοὺς ἡμῶν μαθητὰς, τὰς γείρας. Καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως γὰρ ἐδιώγθησαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τῶν Ἱερουσαλήμων, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο οἰκονομάντες, ἵνα μόνοις τοῖς σταυρωταῖς ἐπικαταστειθῆ τὰ δεινά, αὐτοὶ δὲ τὸν κόσμον δλον, οἱ ἀπόστολοι λέγω, πληρώσωσι τοῦ κηρύγματος. Ἡχθησαν οὖν ἐπὶ βασιλεῖς οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας, ὡς Παύλος πρὸ τῆς Φῆσον, πρὸ τὸν Ἀγρίππαν, πρὸς αὐτὸν τὸν Καίσαρα. Γέγονε δὲ αὐτοὶ τοῦτο εἰς μαρτυρίου δόξαν. Ἐπειδὴ δὲ ἰδιῶται ήσαν καὶ ἀμαθεῖς, ἵνα μὴ τεργχθῶσιν ἀμέλλοντες λόγους ἀπικνεῖσθαι παρὰ σοφῶν ἀνδρῶν, Μηδὲν ὑμῖν, φησί, περὶ τούτου μελέτων λήψεσθε παρ' ἐμοῦ ἐν ταῦτα καὶ σοφίαν, καὶ εὔστομίαν, ὅπῃ

⁹ Act. xi, 28. ¹⁰ Act. xxv, 26.

άντες δροῦ εἰς ἓν συνηγμένους τῶν ἄντικει-
δύνασθαι ἀνειστῆναι ὑμῖν, οὕτε κατὰ τὴν
τουτίσστι, κατὰ τὴν τῶν νοημάτων δύναμιν,
τὰ τὰν εὐστομίζειν, καὶ τὸ τῆς γλώττας
πον. Πολλάκις γὰρ τις σοφίαν μὲν ἔχει ἐν
τοῖς, καὶ νοήμασιν, εὐτάραχτος δὲ ὁν πρὸς θε-
συγχέει τὸ πᾶν ἐν καιρῷ δημητρούς. Ἀλλ'
, οἱ ἀπόστολοι λέγων, κατ' ἀμφότερα ἐγχρι-
. οὗθεν καὶ ἐξεπλήσσοντο τοὺς μὲν περὶ Πέ-
τρούνην οἱ ἱερεῖς ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ σοφίᾳ,
κανόμενοι αὐτοὺς, διὰ πρότερον ἰδιώτας
οὐ δὲ Πρύτανος ὁ Φῆστος λέγων· Μάνη,
τὰ πολλὰ σε γεάματα εἰς μανίκιν περιτρίπει.
Ἴπων, καὶ τὸν ἐπὶ τῷ ἀμαθεῖτῃ φόδον χ' τῶν
εἰς, ἐπιφέρει καὶ ἔπειρον ἀναγκαῖον, καὶ ἵκα-
ιστοσι φυγάς, τὸ Πραδειθήσεοθε οὐδὲ φέλων
γεῶν. Προλέγει γοῦν καὶ περὶ τούτου, ἵνα
δον ἐπειδόν, διατεράζει αὐτούς. Δεινὸν γάρ
γῆς καθικέσθαι. ὡς καὶ Δασύδη φησιν, διὰ « Εἰ
; ἀνείδιος με, ὑπῆνεργα ἀν' οὐ δὲ ἀνθρώπε
». Καὶ πάλιν « Οἱ ἑταῖροι ἄρτους μου ἔμε-
ππεν ἐμὲ πτερνισμόν. » Ταῦτα εἰπὼν, καὶ
ηθίσονται, καὶ διὰ θινατωθήσονται τινες· ἐξ
ἐπιφέρει τὸν μεγίστην περιφραγμάτων, διὰ Θρῖς
κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. Σωθήσεοθε
ησί, καὶ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ὑμῶν διαφθερήσε-
καὶ οὐδέποτε τοὺς πολλοὺς διαφθερήσει μόνον
ν δεῖ· καὶ γάρ ἐν τῇ ὑπομονῇ κατέσθαι· δυ-
τάς φυγὰς ὑμῶν. Πρόσεισι μὲν γάρ ὁ
οἴτας τις αἰγαλωτιστής, τὰς φυγὰς ὑμῶν
ἐπιχωγῆς τῶν δεινῶν ἀφραπάζειν πειρώμε-
λ' ὑμετές δότε ἀντὶ ἀργυρίου τὸν ὑπομονῆν,
ταῦτα τὰς φυγὰς ὑμῶν τούτῳ τῷ ἀνταλλά-
, καὶ οὐ ζημιωθήσεοθε ταῦτα. Πρόσχεις δὲ
κατώσουσιν ἐξ ὑμῶν· νούσεις· γάρ βαθύτερον τι,
ὑγιὴ δλοκλήρους ὑμᾶς θινατωθουσιν, ἀλλὰ
διντων ὑμῶν, ἐκ φυγῆς καὶ σώματος, οὐ τὰ
ιατώσουσιν, ἀλλ' ἐξ ὑμῶν τὸ ἐν θινατωθουσι,
ἀ φημι, τὰς δὲ φυγὰς ὑμῶν, κινήσασθε διὰ τῆς
ι· δὲ καὶ ἀλλαχούς φησι· Μή φοβεῖσθε ἀπὸ
τοκτενόντων τὸ σῶμα, τὸν δὲ φυγὴν μὴ δινα-
ποκτεῖναι.

ταν δὲ ὅδητε κυκλούμενην τὴν Ἱερουσαλήμ ὑπὲ-
ρχτοπέδων, τοτε γυνάτε, διὰ ἡγγικεν ἡ ἐρή-
κυτής. Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ φεγγέτωσκεν εἰς
, καὶ οἱ ἐν μέσῳ τοῦτης, ἐκχωρείτωσκεν. Καὶ οἱ
γάρων, μὴ εἰσεργέσθωσκεν εἰς αὐτὴν, διὰ
ἐκδικήσεως αὐταῖς εἰσι, τοῦ πληρωθῆναι
τὰ γεγραμμένα. Οὐκαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχουσσις,
οἱ Οιλαζούσταις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἔσται
ιάγκη μεγάλη, ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὥρη ἐν τῷ
νύτω, καὶ πεσουσι τοῖς στόμασι μαχαίρες, καὶ
υτοῖς θιναται εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ Ἱερου-
σανται πατούμενη ὑπὸ ἔθνων, ἄχρι πληρωθῶσι
θνῶν. Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ,
φοιτεῖς, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἔθνων, ἐν
ἡγούμενης θιλάσσης, καὶ σάλου, ἀποψυχόντων

ⁱ sapientiam, ita ut etiam si omnes adversarii vobis
in unum simul congregentur, non poterunt vobis
resistere, neque per sapientiam, hoc est, sensuum
vim, neque per eloquentiam, et linguae certitudi-
nem. Sæpe enim quis habet sapientiam in rationibus
et sensibus, in tumultibus tamen cum facile turbe-
tur, confundit omnia cum dicendum est ad populum.
Hic autem apostoli dico, in utroque gratiam conse-
cuti sunt. Unde obstupuerunt sacerdotes de Petro
et Joanne ob immensam sapientiam, dum compre-
henderent eos, qua prius carebant. Paulo vero dicit
Festus: Insanis, Paule, multæ te litteræ ad insaniam
redigunt et cum excussisset timore in ilorum quem
ex imperitia habebant, subdit et aliu necessarium
et validum ad concutiendas animas: Trademini ab
amicis et cognatis. Prædictis igitur et de hoc, ut ne
cum hoc subito contingat, turbentur. Graviter enim
hoc animam cruciat, sicut et David dicit: « Quod si
inimicus meus maledixisset mihi, sustinuisse nūt-
ique: tu autem homo unanimis ⁱⁱ, » etc. Et iterum:
« Qui coedit panes mieos mecum, magnificavit su-
per me supperantationem ⁱⁱⁱ. » Cum dixisset quod odio
habendi et quod occidendi essent quidam ex eis,
subdit maximam consolationem: Capillus de capite
vestro non peribit. Salvabimini enim, inquit, et neque
minimum quiddam in vobis corrumpetur, etiamsi
videatur multis corrumpi. Tantum ferre oportet:
per patientiam enim possidebitis animas vestras.
Nam inimicus quidem invadit eum hostis, in captivi-
tatem ducturus animas vestras, et tentat per afflictio-
nes rapere: sed vos date pro pecunia patientiam,
et possilebi is animas vestras hac compensatione,
et nihil vobis damni erit in illis. Attende autem
quod dicit, Morte afflident ex vobis: intelliges
enim profundius quiddam quia non integros vos
occident: sed cum ex duobus sitis, anima et cor-
pore, non utrumque morte afflident, sed unum ex
vobis occident, corpus dico, animas autem vestras
possidebitis per patientiam: quod et alibi dicit:
Ne timeatis ab his qui occidunt corpus, animam
autem occidere non poterunt.

Vers. 20-27. « Cum autem videritis circumdari
ab exercitibus Jerusalem, tunc scitote quod immi-
neat desolatio ejus. Tunc qui in Iudea sunt, fugiant
ad montes: et qui in medijs ejus, discedant: et
qui in regionibus, non interent in eam, quia dies ul-
tionis hi sunt, ut impleantur omnia quæ scripta
sunt. Væ autem prægnantibus, et mamma nutrien-
tibus in illis diebus Erit enim afflictio magna super
terram et ira in populo hoc, et cadent in ore gladii,
et captivi ducentur in omnes gentes, et Iesusalem
calcabitur a gentilibus, donec impleantur tempora
gentium. ⁴⁶¹ Et erunt signa in sole, et luna, et
stellis, et in terris anxietas gentium: per despera-
tionem, resonante mari et fluctu, extabescientibus
hominibus præ timore, et expectatione eorum quæ

super venientiori terrarum. Nam virtutes cœlorum ἀπὸ φόδου καὶ προσδοκίες τῶν ἐπεργούμενων τὴν οἰκουμένην. Αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, καὶ τότε ὅψονται τὸν Γίὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεων καὶ δόξης πολλῆς. Σηφέστατα νῦν περὶ τῆς ἀλεσίας τῆς Ἱερουσαλήμ διαλαμβάνει. "Οὐεν οἴμαι, οὖν δεῖ νονθῆναι τό, Πρὸ δὲ τούτων πάντων, εἰπέσθαι, πρὸ δὲ τῶν λιμῶν, καὶ τῶν λοιμῶν, καὶ τῶν ἄλλων δεινῶν, οὐ μὲλουσι συμβούλευειν ἐν τῷ καιρῷ τῆς συντελείας, διωγθήσεσθε μὲν ὑμεῖς οἱ ἀπόστολοι, καὶ τὰ ἔξης. Εἶτα κοὶ τῇ Ἱερουσαλήμ τὰς ἐπιστήσονται. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι ἐνμένοι, οὗτοι τῷ καιρῷ τῆς συντελείας καταλυθήσονται οἱ συνδομαὶ τοῦ Ἱεροῦ, Οὐχὶ, φησίν. Οἱ μὲν γὰρ τῆς συντελείας καιρὸς φευδοπρυφήτες ἔζει, καὶ λιμός, καὶ λοιμός: ἐκ τῶν συνεχῶν πολέμων τῶν διὰ τὸ ἀποφυγῆναι τὴν ἀγίαν πελάστων μελλόντων ἐπειστρέφεται. Γιατὶ δὲ πρὸ τοῦ τῆς συντελείας καιροῦ ἐκδιωγθήσεται, καὶ Ἱερουσαλήμ ἀλώσεται, καὶ οἱ λιθοί οὗτοι καταλυθήσονται. "Οὐτον γὰρ ἴδητε τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν Ῥωμαγίων στρατευμάτων κυκλουμένην, τότε τὴν ἐρίμωσιν αὐτῆς γνῶτε. Ἐκτράχθετοι οὖν τὰ δεῖνα, καὶ τὰ τὴν πόλιν πειστήσεται. Οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ Ἰουδαΐᾳ, φευγέτωσιν, φησίν, εἰς τὰ δρῦν. Καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ προσδοκάτωσιν, οἵτι η πόλις τειχήρης οὖτις, φυλάξει αὐτοὺς, ἀλλ' ἀναχωρήσωσιν καὶ οἱ οἱ μετρηταὶ πόλεων. Ἡμέραι γὰρ ἐλδικήσεως εἰσιν, ὡς ἡ πληρωθῶσιν ἢ ἐγράφοσιν ἐν τῷ Δανιὴλ μάλιστα. Οὐκὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχουσις οὐδὲ δυνήσονται γὰρ φεύγειν διὰ τὸ βάρος τῆς γαστρός: καὶ ταῖς θηλαζίσις, διὰ τὴν πρὸς τὰ βρέφη στοργὴν, μῆτρες δυναμένες ἀφίεναι ἀτημέλητα, μήτε μεθ' ἐπονέτησθε. Τινὲς δὲ ἐν τούτοις αἰνίζεσθαι τὸ Κύριον τὴν τεκνοφράγμα φασίν, ήν δὲ ἡ ἱδηματοστορεῖ, καὶ Ἱερείας προφητεύει. Καὶ Ἱερουσαλήμ, φησίν, ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἔθνων. Μέρη τούτων τὰ περὶ τῆς ἀλώσεως. Εἶτα πάλιν τὰ περὶ τῆς συντελείας. "Ἐσται γὰρ, φησί, στημετινέντες τὰς ἀλλοιουμένης, εἰκότας τὰ στοιχεῖα καινοτομοῦσι. Καὶ συνοχὴ ἔνθην, τούτεστι: Θλίψις. πάντων ἀπρίζ συμμιγής: ή τε οὐλασσα ἥχους φρικῶδεις μαστεύει, καὶ σύλος ἔσται καὶ ταραχὴ, ὥστε τοὺς ἀνθρώπους ἀποφύγειν ἐκ μόνου τοῦ φόδου, καὶ τὰ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ. Οὕτως φυνερῶς ἐνταῦθι περὶ τῆς συντελείας λέγονται. Ήτο μὲν γὰρ ἔλεγε τὴν Ἱερουσαλήμ κυκλούσθι, καὶ πατεῖσθαι ὑπὸ τῶν στρατοπέδων τῶν ἔθνων, ἐντεῖδε τὴν οἰκουμένην τὰ κακά ἐπερχεσθεῖ, ὥστε περὶ τῆς καθόλου συντελείας δὲ λυγος νῦν ἐστιν αὐτῷ. Αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. Καὶ εἰ λέγω, φησίν, οἵτι οἱ ἀνθρώποι ταραχθήσονται, τὰς κτίσεως πάσης ἀλλοιουμένης; Καὶ αὐτοὶ γὰρ εἰ γγελοι, καὶ αἱ πρώτισται δυνάμεις ταραχθήσονται, μεταβολῆς. Καὶ τότε ὅψονται τὸν Γίὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐρχόμενον δὲ ἐν νεφέλαις, ὡς Θεὸν σταλανὴ μετάπτωσις.

VERS. 28-33. • His autem fieri incipientibus,

• Ἀρχομένων δέ τούτων γίνεσθαι, ἀνακάψει,

καὶ ἐπέρχεται τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διάτι ἐγγίζεις; Καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς· Ἐδεῦτε τὸν συκῆν καὶ πάντα τὰ δένδρα ὅταν προσέλθωσιν ἡδη, βλέποντες ἀρότρον ἔκυτῶν γινώσκετε, οὗτοι οἵδη ἐγγὺς τῷ τίλος ἔσται. Οὕτω καὶ ὑμεῖς, διὰν λίγης τούτης γινόμενοι, γινώσκετε διὰ ἐγγύτης ἔστιν ἡ βεσπερία τοῦ θεοῦ. Ἀμήν λέγω ὑμεῖν, διὰ οὓς μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἵνα πάντα γένηται. Ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ γῆ παρελέσθωνται, οἱ δὲ λόγοι μου οὓς μὴ παρέλθωσιν. » Ματέρας ἡ προτέρη παρουσία τοῦ Κυρίου ἐπὶ ἀναστοιχείωσε τῶν ψυχῶν ὑμῶν καὶ παλιγγενεσίας ἦν. οὕτω καὶ ἡ δευτέρη ἐπὶ παλιγγενεσίας τῶν σωμάτων ὑμῶν ἔσται. Ἐπειδὴ γάρ αἱ φυγαὶ θεονόν πρότερον παρακούσαται, τὰ δὲ σῶματα μετὰ ἐννεκόσιας ἔτη τῆς παρακοῆς τὸν θάνατον ἐνεργεῖται ὑπέστησαν, ἀκολούθως καὶ ἀναγεννῶνται, καὶ βελτιώνται, διὰ μὲν τῆς προτέρας παρουσίας αἱ φυγαὶ, διὰ δὲ τῆς δευτέρας τὰ σῶματα. Λιὸν καὶ φησίν ὁ Κύριος, διὰ· Ὄταν ταῦτα γινωσταί, ἀνακύψετε οἱ βεναρυμένοι τῇ φθορᾷ, καὶ οἶον ἐλευθερίασσατε. Ἡ γὰρ ἀπολύτρωσίς ὑμῶν πάρεστι, τουτέστιν, ἡ τελεία τοῦ συναρμοτέρου ἐλευθερίας. Ψυχὴς λέγω καὶ σώματος. Ἡ γὰρ, ἀπό, πρόθεσις τούτῳ δοκεῖ αἰγίττεοθεῖ τὴν παντελή τῆς φθορᾶς ἀπαλλαγὴν, ἦν καὶ τὸ σῶμα τότε δέξεται χάριτι τοῦ Κυρίου τοῦ ἔχατον ἔχθρὸν καταργοῦντος τὸν θάνατον. Κατηργησε μὲν γὰρ τὰς ἄρδας, καὶ τὰς ἔκουσίας, καὶ τὰς ψυγάς ἐλυτρώσατο. Λοιπὸς δὲ ἦν ὁ θάνατος δὲ τὰ σῶματα ὑμῶν ἐπινεμόμενος, διὰ καὶ αὐτὸς καταργούμενος, αἴτιος ὑμένιν ἐλευθερίας καὶ ἀπολύτρωσίας ἔσται. Καὶ ἡ βεσπερία τοῦ θεοῦ εἰδὺς παρέσται τούτων γινομένων. « Ματέρας καὶ ἡ συκῆ προμάλλουσα τὰ φύλλα, θέρος δηλοτὸς ἐγγίζοι». οὕτω καὶ ταῦτα γινόμενα τὰ τέρχτα καὶ ἡ μεταποίησις τοῦ παντὸς δηλούσιν, διὰ τὸ θέρος ἥσει, τουτέστιν, ἡ βεσπερία τοῦ θεοῦ, μετὰ χειμῶνας καὶ ζέλην ὡς θέρος; Ἐρχομένη τοῖς δικαίοις, ὡς τοῖς γε ἀμερτωλοῖς χειμῶνας ἔσται τότε καὶ ζάλη· οὕτω γάρ θέρος τὸν περόνα αἰώνας ἔχοσι, ζάλην δὲ τὸν μέλλοντα. Ἡ μήτην λέγω ὑμεῖν, διὰ οὓς μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἵνα πάντα γένεται τὴν παρόντας γενέαν. Οἶδε γάρ καὶ γειεῖν ἀπὸ τῆς ὁμοτροπίας ὄντωνται οἱ Γραψή, ὡς τὸ, « Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούσων τὸν Κύριον. » Ἐπειδὴ γάρ ταρχάς καὶ πολέμους, καὶ ἀλλοιώσεις εἶπε γενέσθαι καὶ στοιχεῖων καὶ πραγμάτων, ἵνα μήτις ὑπολαβῇ, διὰ μήποτε καὶ ὁ Χριστιανός; καταλυθήσεται, οὔγι, φησίν, οὓς μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη τῶν Χριστιανῶν. Οὐράλος μὲν γάρ καὶ γῆ ἀλλοιωθήσονται, οἱ δέ λόγοι μου, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον μου οὐ καταλυθήσονται, ἀλλὰ μενοῦσι, κανὸν τὰ πίντα σπλεύνονται, καὶ ἡ εἰς ἐμὲ πίστις οὐκ ἐκλείψει. Ἐμφανίνει δὲ ἐντεῦθεν, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν προτιμοτέραν ἔχει πάστης τῆς κτίσεως, εἴγε ἡ μὲν κτίσις ἀλλοιούσται, τῆς δὲ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου οὐδὲν περιέσται.

Et suscipe et attolite capita vestra, quoniam approximat redemptio vestra. Et dixit illis similitudinem: Videte sicut et omnes arborescum protrudent jam germina, cernentes ex vobisipsis scitis quod jam instet aestas, ita et vos cum videritis haec fieri, scitote quod instet regnum Dei. Amen dico vobis, non praeteribit generatio haec antequam omnia facta fuerint. Caelum et terra transibunt. verba autem mea non transibunt. • Sicut prior adventus Domini in restitutionem et generationem animalium nostrarum fuit, ita et secundus erit in regenerationem corporum. Quoniam enim animae prius mortuae fuerant propter inobedientiam, corpora autem post nongentos annos inobedientiae mortis vim experta sunt: ideo congruerunt regenerantur, et melius habent, per priorem quidem adventum animae, per secundum vero, corpora. Idcirco et Dominus dicit: Quando haec sunt, suscicte qui gravati estis corruptione, quasi libertate donandi. Nam apostolus, hoc est, redemptio vestra adest, hoc est consummata utriusque libertas, animae inquam et corporis. Praepositio enim aperte insinuare videtur perfectam a corruptione libertatem, quam et corpus tunc accipiet gratia Domini extremum inimicum abolentis mortem. Abolevit etenim principatus et potestates, et animas redexit reliqua autem erat mors, corpora nostra depascens: quae et ipsa cum abolebitur, erit nobis libertatis et redemptianis causa. Et regnum Dei statim aderit, cum haec sint. Etenim quemadmodum sicut præmittit folia, propinquam aestatem nuntiat: ita et cum haec sunt prodigia, et transformatione universi, signant quod ventura sit aestas, hoc est, regnum Dei post hyemem et tempestatem, quasi aestatem, adventurum justis: tametsi tunc peccatoribus futura sit hyems et tempestas, nam illi præsens sæculum pro aestate habent, futurum autem pro tempestate. Amen dico vobis, quod non praeteribit generatio haec, donec haec omnia sint. Generationem vocat non eos qui tunc aderant, sed omnium fidelium generationem. Solet enim Scriptura generationem hoc nominare modo, ut: « Hæc est generatio quærentium Dominum¹³. » Quia autem turbationes et bella et alterationes dixit futuras tam elementorum quam rerum: ut ne quis suspicetur quod forte aliquando destruendus sit Christianismus.⁴⁶³ Non, inquit, non praeteribit haec Christianorum generatio. Caelum quidem et terra immutabuntur; sermones autem mei et Evangelium meum non peribunt, sed manebunt. Tametsi commoveantur omnia, fides autem in me non deficiet. Apparet autem hoc loco quod ecclesiam omni creaturæ præferat: etsi creatura enim mutetur (*a*), nihil Ecclesie fidelium ac verborum ejus et Evangelii immutabitur.

13P sal. xxiii, 6.

(a) In ed. Lut. haec non habentur, etsi creatura mutetur.

VERS. 34-36. « Attendite autem vobis, ne quando A graventur corda vestra crapula et ebrietate, et cures hujus vitae, subitusque vobis ingratuus dies ille : tanquam laqueus enim superveniet in omnes sedentes super faciem totius terræ. Vigilate itaque omni tempore, deprecantes ut liceat vobis effugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante Filium hominis. » Audivistis, i. quia, terrificamenta et turbationes, et grandia sunt hæc omnia ac symbola malorum quæ peccatores sunt comprehensa : sed quia gravia hæc, ideo magnum remedium eorum est attentio et oratio. Semper enim paratum esse et expectare sine in, maxime omnium conferre poterit. Hoc autem vobis continget, si sobri fueritis, et non gravata fuerint corda vestra crapula et ebrietate, et sollicitudine sæculari. Non enim cum observa^B tione aderit dies ille, sed inopinatus et repentinus aderit, etiam sicut laqueus apprehendens eos qui non attendunt. Fortassis autem quis curiosius scrutabitur dictionem hinc: « Sedentes superfaciem omnium terræ. » Hos enim illaqueabit dies ille, qui in otio et absque solicitudine versantur; illi enim sunt qui sedent et qui illaqueantur. At qui operantur et activi sunt, et sobri in operatione boni, seruiturque in omne bonum, non sedent neque quiescent super terram, sed surgunt hinc, et dicunt sibi : Surge et ambula, quia non est tibi hic requies¹⁴, et patriam meliorem inquirunt. Hisce non erit dies ille laqueus et periculum, sed dies festivus: idcirco oportet vigilare et orare Deum, ut possimus effugere futura omnia. Qualia? Fortassis tempestates et famæ, et pestilentias, atque alia, quæ electos non ita prement ut alios; imo propter electos aliis decurtabuntur; fortassis item mala quæ peccatoribus perpetuo superventura sunt : quæ aliter non possumus effugere, quam vigilantia et oratione. Quoniam autem non sufficit fugere malum, sed opus est etiam bono quopiam: postquam dixit, « Ut possitis effugere omnia hæc ventura, » addidit: « Et stare coram Filio hominis, » quod est fruitio bonorum. Oportet igitur Christianum non solum fugere aspera, sed et curare ut gloriam accipiat. Angelica enim dignitas est stare **464** coram Filio hominis et Deo nostro. « Angeli ejus, inquit, semper vident faciem Patris mei. »

μέλλοντα γίνεσθαι, » προτεθηκε : « Κτισταθήσεται ἐνώπιον τὰ δεῖνά, ἀλλὰ καὶ δόξαν σπεύδειν λαμβάνειν τὸν Χριστιανὸν. Δετ γάρ οὐ μόνον σεύγειν τὰ δεῖνά, ἀλλὰ καὶ δόξαν σπεύδειν λαμβάνειν τὸν Χριστιανὸν. » Οἱ γάρ ἄγγελοι αὐτοῦ, φησί, διὰ παντὸς βλεποντὸς πρόσωπον τοῦ Πατρός μου.

VERS. 37,38 « Docebat autem interdiu in templo : D noctu vero exiens diversabatur in monte qui vocatur Olivarum; et omnis populus diluculo ventilabat ad eum, ut in templo audirent eum. » Occultarunt Evangelistæ multa quæ docuit, et maxime tres: Iohannes autem et ipse multa silentio præteriit, verum tamen sublimiores quam tres alii doctrinas quasdam exposuit. Igitur his qui congregabantur in templo, multa et sublimia disserebat, ut conjectare licet.

¹⁴ Mich. II, 10.

« Προσέχετε δὲ ἑστοτε, μὴ γοτε βρυσθῶσι ὅμοιοι καὶ καρδίαι ἐν κρατιπάλῃ, καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιωτικτισι, καὶ αἰφνίδιος ἐπιστῆ ἐφ' ὅμας ἡ ἡμέρα ἐκείνη· ὡς παγίς γάρ ἐπειδεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους: ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. Ἀριστεῖτε οὖν ἐν πάντι καρφῷ δεήμενοι, ἵνα κατεξιθετε ἐκφυγεῖν πάντας τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σπεῦδειν ἐμπροσθεν τοῦ Ιησοῦ τοῦ ἀνθρώπου. » Ἡπούστε, φησί, φθόητρος καὶ τραχάς· ἀλλ' εἰπθεῖτε πάντας, καὶ σύμβολοι τῶν τούς ἀμεριτῶν κατιληφομένων κακῶν. Ἀλλήλη πρὸς ταῦτα τὰ δεῖνά τρόπουν μέγα καὶ ἀντιπαθές ἡ προσευχὴ, καὶ προσεύχητε. Τὸ γάρ ἐν ἐτοιμασίᾳ εἶναι ἀστεῖον, καὶ ἀπειδοῦσι τὸ τέλος, τούτον μᾶλιστα πάντων συμβολίσθων ἀντιστέται. Τούτο δὲ προσγενήσεται ὅμιτον, φησί, τὸν νήφητε, καὶ μὴ βρυσθῶσιν καὶ καρδίαι ὕπον τὸ κρατιπάλη, καὶ μέθη, καὶ μερίμναις βιωτικτισι. Μη γάρ μετὰ παρατηρήσεως ἐρχεται ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἀλλ' ἀπροσδόκητος, κρυψιώς ὥσπερ παγίς: εὐλαμβάνοντα τοὺς μὴ προσέχοντας. Γάχτητε περιεργότερον ἐξετάσεις τὴν λέξιν ταῦτην: « Εἰθιμένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. » Ἐκεῖνος γάρ παγιδεύει ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοὺς ἐν ἀμεριτῷ διάγοντας καὶ ἀργίτες οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ κακίμοι καὶ οὗτοι παγιδεύονται. « Οὗτοι δὲ ἐνεργοὶ καὶ δραστηριοί, καὶ νηφάλιοι περὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἐργασίαν εἰσι, καὶ κινοῦνται δεῖ πρὸς τὸ καλὸν, μῶν ἔγκαθιμενοι, καὶ κνανπαζύενοι τοὺς γειτοῖς, ἀλλ' ἐγειρόμενοι ἐντεῦθεν, καὶ λέγοντες ἑστοτε. » Ανάστα καὶ πρεύσον, διτε οὐκ ἔστι σοι αὐτῇ ἀνάπτυσις, καὶ τατρόδοξοι κρείττονος ποθούντες: τοῖς τοιούτοις οὐκ ἐστι ἡ ἡμέρα ἐκείνη ὡς παγίς καὶ κίνδυνος, ἀλλ' ὡς τῆς ἡμέρας διὸ χρὴ ἀγρυπνεῖν, καὶ δέεσθαι τῷ θεῷ, ἵνα δυνηθῶμεν ἐκφυγεῖν, πάντας τὰ μέλλοντα γίνεσθαι. Ποτα; Τάχα μὲν καὶ τοὺς λιμοὺς, καὶ τὰς λοιμούς, καὶ τὰ ἄλλα ἀ τοτε ἐκλεκτοὶ οὐχ ὅπας ἐπικείσθεται, ὥσπερ καὶ τοτε ἄλλοις: μᾶλλον μὲν ἀδιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, καὶ τοτε ἄλλοις κολοδωθήσονται, τάχη δὲ καὶ τὰ μέλλοντα τοτε ἀμεριτῶν καταστάσθαι. « Εκεῖνα γάρ ἄλλως οὐδὲ δυνάμεθαι ἐστεντον, εἰ μὴ δι' ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς. » Επειδὲ οὐκ ἀρκεῖ τοτε μεγαλοφύγοις τὸ φυγεῖν τὴν κάτωσιν, ἀλλὰ δεῖ αὐτοὺς καὶ ἀγαθοῦ τινος ἐπιτυχεῖν, μετὰ τὸ εἰπεῖν, « Ἰνα δυνηθῆτε ἐκφυγεῖν πάντας τὸν Ιησοῦ τοῦ ἀνθρώπου: » ὁ διπερ ἐστιν ἀγαθῶν ἐπιλαυνούσις. Τοις συνιγμένοις οὖν ἐν τῷ ιερῷ πολλά καὶ ὑψηλὰ διελέγετο, ὡς ἔστι τεκμ

"Οτι γάρ ἀλλιγατίπον οἱ εὐαγγελισταὶ (οὐ ΑΝαὶ pauca dixerunt evangelistæ, neque ostendere
ἐπιδείκνυσθαι ήθελον), δῆλον μὲν καὶ ἄλλοθεν
τχόθεν, οὐχ ἕκποτε δὲ καὶ τεκμήρωσθαι ἔστιν
τοῦ, τρεῖς ἐντυπώντες συζύγονος κηρύττοντος τοῦ Κυ-
ρίου ἀλλιγατίπον αὐτοῦ ἀναγράψασθαι· ἃς
μιᾶς ἡμέρας διάλεξιν εἰπών τις ἵκανην, οἵματι,
ιεροθήστεται. Ἐκ πολλῶν οὖν διλιγατίπον ἀνεγράψαντο
οἱ ἄγιοι εὐαγγελισταὶ, δύσον μόνον γεῦμα παρε-
νοι τῆς γλυκύτητος· Διελέγετο [δέ] οὐ μονοει-
ἄλλ' ἐκάστη τὸ πρόσφορον ἐπὶ θεῖς. Διὸ καὶ
λος ἀρθριζε πρὸς αὐτόν· χάρις γάρ έξερέχυτο
γειτεσιν αὐτοῦ. Νυκτὸς δὲ ἀνεγέρων πρὸς τὸ
διεικάνων ἡμέραν, διτι δειν νυκτὸς μὲν διὰ τῆς
τοῦ Θεῷ ὀμιλεῖν, ἡμέρας δὲ διὰ τῆς συγκά-
πων τοὺς ανθρώπους ὥφελετν, καὶ συνάγειν
νυκτὸς, διειδόνται δὲ τὰ συνηγμένα ἡμέρας. Αὐτὸν
οὖν οὐκ ἔδειτο προσευχῆς, ἢ πρὸς Θεὸν συ-
γῆς· οὐ γάρ, εἰλέγει εἰς δὲ τι συσταλῆ αὐτὸς ὁν
· Ήμιν δὲ ταῦτα πρὸς ὑποτύπωσιν τέθεικεν,
κατὰ τὰ φρέστα νυκτὸς μὲν δεχώμεθα τὴν ἐκ
πνευματικῶν φλεβῶν τῆς προσευχῆς σύζδοιαν,
ιες δὲ ἔκαντα δύμεθα διὰ τῶν ὥφελειας δεομένων.
οὖν δὲν τις τότε τὸν λαὸν δρθρίζοντα πρὸς τὸν
αὐτὸν, ὅπερ ἀκούειν αὐτοῦ, εἴπειν ἀρμοζειν αὐτῷ
αὐτὸν δικαιόντα. «Ο Θεός, δ Θεός μου, πρὸς
θίξω· ἐδιψητέ σε η ψυχή μου. »

ΚΕΦΑΛΑ ΚΒ'.

τοῦ Πάσχα. Περὶ τῶν φιλονεικησάντων, τῆς
ζων. Περὶ τῆς ἔξιτήσεως τοῦ Σατανᾶ. Περὶ
; συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῆς ἀπαγωγῆς
; Ἰησοῦ πρὸς ἀρχιερέα.

γγίζε δὲ ἡ ἐστὴ τῶν Ἀζύμων ἡ τεγομένη
καὶ ἔξιτουν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ Γραμματεῖς,
ῶς ἀνέλωσιν αὐτὸν· ἐφοδοῦντο γάρ τὸν λαὸν.
Θε δὲ δ Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον
ριώτην, δύτα εκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα. Καὶ
ἴων συνελάπησε τοὺς ἀρχιερεῦσι, καὶ στρατη-
τὸ πᾶνς αὐτὸν παραδόσει αὐτοῖς. Καὶ ἐγάρη-
καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. Καὶ ἔξ-
ῆγησε, καὶ ἔξιτε εὐκαιρίαν τοῦ παραδούντος
αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου. «Ἐξιτούν μὲν αὐτὸν
οἱ Γραμματεῖς· ἐπειδὲ δὲ δ καιρὸς τοῦ πάσχα
τίκει, καὶ κινδυνον ἐώρων ἐκ τούτου αὐτοῖς
τοῦ λαοῦ συνογμένου, μάλιστα διὰ τὴν ἐστὴν,
ον λοιπὸν μέθοδον, πᾶς ἀνελόντες αὐτὸν οὐ
ιεύτουσιν. Εἰσῆλθε δὲ δ Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν
ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα, τουτέστι· καὶ
ἐκ τῶν οἰκείων δύτα καὶ γησίων μαθητῶν·
ιηδεῖς θερρῆ ἐφ' ἐστῶ, ἀλλὰ πάντοτε προσέχῃ
ικείζ ζωῆ, ὡς δεινὸν ἀντίπαλον ἔχων. Τινὲς δὲ

· Οντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα, οὐτας
αντὶ τοῦ, Ἀριθμὸν μόνον πληροῦντας ἀποστο-
λον, οὐκ ἀπόστολον δύτα ἀληθινὸν καὶ μαθητήν·
γάρ ἀληθῆς μαθητῆς ὁ κλέπτων τὰ ἐν τῷ γλωσ-
σι φελλόμενα; Οὕτως οὖν εἰσελθόντα εἰς αὐτὸν
Σατανᾶν ἐδέστο, καὶ συνεφώνησε τοὺς ζητοῦσι
Ἰησοῦν παραδοῦνται· τούτο γάρ σαμαίνει τὸ,

volverunt, et manifestum quidem est aliunde multis
ex locis, et ex hoc non parum divinare possumus,
cum Dominus serine per triennium prædicari, scri-
psisse illos paucas doctrinas, quas intra diem unum
si quis dixerit dici posse, non reprehendendus fuerit.
Ex multis igitur pauca nobis scripserunt
sancti evangelistæ, gustum quemdam dulcedinis
præbentes. Discerebat autem non unius generis,
sed unicuique idoneum sermonem referebat, ideo
et turba diluculo veniebat ad eum. Gratia enim ef-
fluebat ex labiis ejus. Nocte vero secedebat ad mon-
tem, monstrans nobis quod oporteat nocte quidem
per quietem colloqui cum Deo, die autem mo-
rem gerere, et prodesse hominibus, et congrega-
re quidecum nocte, die autem distribuere congregata.
Ipse autem non habebat opus oratione, vel conver-
satione cum Deo. Non enim erat ad quem se con-
ferre poterat, cum ipse esset Deus. Nobis autem
hæc ad figuram prælulit: ut apud fluente nocte
quidem accipiamus orationis fluxum ex spirituali-
bus vénis, die autem effundamus hausta his qui
opus habent. At si quis vidisset populum ita mane
ad audiendum confluentem, diceret congruere ei
illud Davidis: «Deus Deus meus, ad te de luce vi-
gilo. Sicut in te anima mea 15.»

CAPUT XXII.

*De Pascha. De rixantibus, quis major. De que-
rela Satanae. De comprehensione Christi. Quo-
modo Christus ad principem sacerdotum duc-
tus sit.*

VERS. 1-6. «Instabat autem dies festus Azymorum qui dicitur pascha, et quærebant principes sacerdotum et Scribæ quomodo eum interficerent. Timebant enim plebem. Intravit autem Satanas in Iudam cui cognomen erat Iscariotæ, qui erat e numero duodecim, abiitque, et locutus est cum principibus sacerdotum, ac ducibus, quemadmodum illum traderet eis. Et gavisi sunt, ac pacti sunt pecuniam illi se daturos. Et ille spopondit: quærebatque opportunitatem ut traderet illum illis 403 sine turba.» Quærebant quidem illum interiunere Scribæ: at quia tempus paschæ instabat, et videbant sibi inde periculum imminere a turba quæ congregabatur maxime propter diem festum, quærebat insidiias quomodo intersecto illo non periclitarentur. Intravit autem Satanas in Iudam qui erat unus e numero duodecim, eratque ex maxime familiaribus discipulis: ut nullus confidat in seipso, sed semper attendat vitæ suæ, ut pote gravem habens adversarium. Quidam autem sic intellexerunt: Qui erate numero duodecim, numerum solum implebat apostolicum, non ut apostolus, nec ut verus discipulus. Quomodo enim verus discipulus, qui suratur quæ in manus mittebantur? Sic igitur ingrediente minipsum Satanam suscepit, et conspiravit cum quærentibus Jesum tradere. Hoc enim significat, Spopondit, hoc

est, perfectam promissionem et pactum fecit. Et A « Ἐξωμολόγησεν, » ἀντὶ τοῦ, Ταλεῖς ὁμολογίας καὶ quærebat opportunitatem quando inveniret illum sine turba, hoc est, seorsim et solitarium, et ipsis traderet. Magistratus autem loco hoc vocat præfectos ædificiis templi, vel etiam censores, ut qui curarent ea quæ ad bonum ordinem servandum pertinebant. Præfecerant enim Romani quædam populo ut ne turbaretur, quandoquidem seditione erant. Illos igitur vocat στρατηγούς, magistratus. Forfassis autem et militaria munera credebantur eis qui erant ex sacerdotali ordine, unde magistratus et duces dicti. Ambitione enim laborantes et illa officia invadebant: unde eos magistratus et duces templi nominavit, manifestius forte taxans illos.

VENS. 7-13. « Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat immolari pascha. Et misit Petrum ac Joannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, ut edainus. At illi dixerunt ei: Ubi vis paremus? Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret homo quidam vas aquæ testaceum portans. Sequimini eum in domum in quam intrat, et dicetis patrifamilias ædium: Dicit tibi magister: Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis edam? Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, ibi parate. Euntes autem invenerunt sicut dixerat illis, et paraverunt pascha. » Quod phase hebraice pascha dicitur, et signet transitum ex Ægypto, sæpe dictum est: et in summa omissa, quæ tunc in festo fiunt, a sanctis interpretatum est: nunc autem quem nobis dicat diem Azymorum, dicendum. Diem igitur Azymorum dicit quintum, ad cuius vesperam pascha immolandum erat. Igitur Dominus forte quinto mane mittit discipulos, Petrum et Joannem, et illum quidem ut diligentem, hunc vero ut dilectum. Mittit autem in alienam domum. Neque enim domum habebat vel ipse vel discipuli ejus, alioquin in una 466 discipulorum domo manducasset pascha. Vides paupertatem? Mittit? Mittit vero eos ad hominem incognitum, ut ostendat quod sponte suscepereit passionem. Si enim noluisset, sicut mentem homini qui se nesciebat, dedit ut se suscipere. ita poterat et cum Judæis quæ libuisset facere. Quidam autem dicunt quod propter hoc non dixit nomen hominis, nec manifestavit eum, sed signo quodam deduxit eos ad domum illius, propter proditorem, ut ignorato nomine non proderet dominum Pharisæis, qui venissent et comprehendissent eum, priusquam cœnam perficeret, et spiritualia sua sacramenta traderet: idcirco infra Christus dicit: « Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobis. cum antequam patiar, » hoc est, Omnes operam adhibui ut lateamus proditorem, ne ante tempus sustineamus passionem priusquam traderemus sacramenta. Expositionem hanc accipiat qui volet. Et cuius gratia pascha facit? Per omnia ostendit quod usque ad extrellum anhelitum non sit contrarius legi. Atqui comedamus et nos hoc pascha spiritualiter. Et intelligamus dies Azymorum omnem, quæ in spirituali lumine est, conversionem, quæ nullam vetusta-

συνθήκας ἔποιησε. Καὶ ἔχεται εὐχαρίστη, τόπος εὑροι αὐτὸν ἄπερ δόχλου, τουτοῖς, κατὰ μόνας, καὶ αὐτοῖς παραδώσει. Στρατηγῶν δέ φησιν ἐντεῦθεν τοὺς ἄρχοντας τῶν οἰκοδομῶν τοῦ ἱεροῦ, ή καὶ τοὺς τῆς εὐτάξιας ἐπιμελουμένους. « Επεστησαν γέρας ᾧ Ρωμαῖοι τῷ λαῷ τινας, ὃς ἂν μὴ ταράσσηται· στοιχεῖς γέρας ἡσχιν. Τούτους, φησί, στρατηγοί. » Ιωα: δὲ καὶ διοικήσεις στρατιωτικὰς εἶχον· οἱ μέραι ὄπτες τοῦ ἱερτικοῦ, στρατηγοὶ ὀνομάζεσθαι. Τὸ φιλόπρωτον γέρα νοσοῦντες, καὶ τοιχύται ὑπαίσθειν ἐπεβάλλοντο· διὸ καὶ στρατηγούς αὐτοὺς ὑπέμασε τοῦ ἱεροῦ, ἐμφαντικώτερον τάχα καθετάμενοι αὐτῶν.

« Ἡλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν Ἀζύμων, ἡντὶ ἦσαν θεοῖ τὸ πάσχα. Καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην, εἰπόν· Πορευθέντες ἐποιμάσσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν· οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς· Ποῦ θέλεις ἐποιμάσσωμεν σοι; Οἱ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ιδού εἰσελθόντας ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, συναντήσεις ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὑδάτος βρατάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν, οὗ εἰσπορεύεσθε, καὶ ἔρετε τῷ οἰκοδομόποτη τῆς οἰκίας· Λέγει σοι δὲ διδάσκαλος· Πῶς ἔστι τὸ κατάλυμα, δύο τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; Κάκενος ὑμῖν δεῖξει ἀνώγεον μέρη ἐστραμμένον· ἔκειται οἰκίας. Απελθόντες δὲ εἴροι, καθὼς εξῆρηκεν αὐτοῖς, καὶ ἡτοιμασσαν τὸ πάσχα. » Οὐτοις φασὲν Ἐβραϊκῶς τὸ πάσχα λεγόμενον, τοις ἐκ Αἰγύπτου διάβασιν δηλοτ, πολλοῖς εἰρηται καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ ἐν τῇ ἑορτῇ τότε τελούμενα, τοὺς ἀγίοις ἡμήνυεται. Νῦν δὲ ἡμῖν τίνα λέγει ἡμέρα τῶν Ἀζύμων, ῥητέον. Ήμέραν οὖν Ἀζύμων λέπεται πέμπτην, ἡς τῇ ἐσπέρᾳ ἐμελλον θύειν τὸ πάσχα. Οἱ τινῶν Κύριος τῇ πέμπτῃ πρωίς τῷ ἀποστέλλει τοὺς μαθητὰς Πέτρον καὶ Ἰωάννην· τὸ μὲν ὡς ἀπαγῶντας, τὸν δὲ ὡς ἀγαπάμενον. Αποστέλλει δὲ εἰς ἀλλοτρίαν οἰκίαν. Οὐδέ γέρα εἶχεν αὐτῷ, ἀλλὰ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἦ, γέρα δὲ ἐν ἐνὸς τῶν μαθητῶν διτίγαγε τὸ πάσχα. Ορῆς ἀκτημοσύνη; Στέλλει δὲ αὐτοὺς πρὸς ἄνθρωπον μὴ γινωσκόμενην ἵνα δεῖξη, διτι τὸ πάθος θέλων κατεδίξατο. Εἰ γέρα μὴ ἡθελεν, ἡδύνατο ὁ τὸν διάνοιαν τούτου τοῦ ἀγώντος σύνθριπτον πείσας, ὥστε αὐτοὺς ὑποδέσθησθαι, καὶ τοις ἰουδαιοῖς διστήσατο διαπράξεσθαι. Τινὲς δέ φασι, διτι διὰ τοῦτο οὐκ εἴπε τοῦ ἀνθρώπου τὸ δύνομα, καὶ ἐφενέρωσεν αὐτὸν, ἀλλὰ σῆματί τοῦ δόηγετ αὐτοὺς πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ τὸν προδότην· ὡς ἂν μὴ γνούς τὸ δύνομα, καταργήσῃ τὴν οἰκίαν τοις Φαρισαῖοις, καὶ ἀλθόντες συλλαβόσιν αὐτὸν, πρὶν ἦ τὸ δεῖπνον ἐπιστῆ, πρὶν δὲ τὸ πνευματικὰ μυστήρια αὐτοῦ παραδῷ. Διό φησι περιχατιῶν δι Χριστός· « Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησε τῶν τὸ πάσχα φαγεῖν πρὸ τοῦ με παθεῖν· » τούτοις, Πᾶσαν σπουδὴν ἔθεμην, δπως λάθωμεν τὸν προστην, καὶ μὴ πρώτων ὑποστῶμεν τὸ πάθος, πρὶν δὲ παραδῷμεν τὰ μυστήρια. « Εἶστι δὲ τῷ βουλομένῳ παραδέχεσθαι ταύτην τὴν ἐξῆγησιν. Τίνος δὲ ἦσα τὸ πάσχα τελεῖ; Διὰ πάντων δεικνυς ἄχρι τῆς παλευταῖς ἀναπνοῆς, διτι οὐκ ἔστιν ἐναντίος τῷ νόμῳ.

έγραμεν τούτο τὸ πάσχα νοητῶς γαὶ ἡμεῖς, Α τοιμάσσει οὖν ταῦτα
νοήσαμεν ἡμέραν τῶν Ἀζύμων, πᾶσαν τὴν
μετὰ τῷ πνευματικῷ διαγνώσην, μηδεμίαν
ιτε τῆς προτέρας ἐν τῷ Ἀδάμ παρακοῆς
· ἐν ᾧ διαγνώσῃ δύναται ἡμᾶς δεῖ τῶν μυστη-
'Ιησοῦ κατετερψθεν. Ἔτοιμάσσει οὖν ταῦτα
ἥρις Πέτρος καὶ Ἰωάννης, πρᾶξις καὶ θεω-
μέτης ζῆλος καὶ πράτης εἰρηνικός. Δεῖ γάρ
όν, καὶ θερμὸν εἰναὶ περὶ τὴν ἔργαταν τοῦ
αἱ ζηλωτὴν κατὰ τῆς πονηρίας, καὶ πράν,
πονηρευομένους · ἡ γάρ πονηρίᾳ μισθέται,
ιονηρευόμενος. Ἐκεῖνος; γάρ θερπτεύεσθαι
· Καὶ τοῦτο ἔστι τὸ πονηρεύεσθαι, νῦν
· Πονηρῶν ἐνοχλεῖσθαι, καὶ πάσχειν τὴν
· Εἴναι οὖν Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἔχωμεν
τας τὸ δεῖπνον, βίον λέγω ἀγαθὸν, διὸ ἔστι
καὶ δόγματα ἀληθῆ, ἢ ὅστιν δὲ θεολόγος
· συναντήσει τοῖς τοιούτοις ἔτοιμασταις; ἐν-
τούτοις, τότε εὐρύσκομεν τὴν ἀνθρωπίνην
έστασιν, τὴν κατ' εἰκόνα δημιουργηθεῖσαν
εντος. Ἡ μᾶλλον τοῦ κτίσαντος, κεράμιον
ιστιζούσαν. "Γάρ μὲν ἡ τοῦ Πνεύματος
εἰ διεγγέλλεταις Ἰωάννης διδάσκει· κερά-
τὸν εὑρίσκοντας καὶ πρὸς αυτοὺς εὔκολον
· Ο γάρ δεχόμενος χάριν πνευματικήν,
ἔστι καὶ σύντετριμένος τῇ κερδίᾳ · Τζ-
ὲ δίδωσι χάριν δὲ Κύριος. Ο εἰδὼς δὲ ἐκεῖνον
σποδὸν, καὶ λέγων μετὰ τοῦ ἱώδη, «Ἐκ
· ἔπλεσας, » ἐκεῖνος βαστάσει τὴν τοῦ Πνεύ-
μαν ἐν τῷ εὐκατανύκτῳ καὶ εὐχάριψτος
ἀγγείῳ τῆς κερδίας αὐτοῦ. Ἀκολουθοῦν-
τοι τοιεύτη καταστάσει, ἀφιξόμεθα εἰς τὴν
χίλιαν, ἡς δὲ οἰκοδεσπότης νοῦς ἀνώγειν ἡμῖν
· ὑποδέεις μέγα. Ἄνωγεν μὲν ἡ ὑψηλὴ C
καὶ νοῦ χώρησις, τὰ θεῖα, φημι, καὶ νοητὰ
τοικεῖται, καὶ οἵ τε ἐμφιλοχωρεῖται. Ἐστρωμένα
εἰστιν · οὐδὲν γάρ αὐτοῖς τραχὺ, ἀλλὰ καὶ
εἰς εὐθεταν γίνονται τῷ τοιούτῳ νοὶ, καθά-
λων εἶπε · « Πάντα εἰδέσαι τοῖς συνιοῦσι.
τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν. » Οὐκ ἀν δὲ ἀμάρ-
ούστοις εἰπών, διτοῦς · Ο τοῦ, εἰ καὶ ὑψηλὸν
οιεῖ, κατὰ τὴν τοῦ νοῦ ἐνέργειαν διάγων,
ἐστρωται αὐτῷ ἡ γνῶσις ἔτι, καὶ γενθα-
ῖχει · Ὑψηλὴ δὲ τῷ δύνται ἡ γνῶσις, καὶ
ὑψός ἡ ὑπέρ νοῦν ἀγνωστα, διτοῦς ἔτι δ
εῖται, ἀλλ' ἐνεργεῖται. Δεῖ δὲ πρόσερον ἡμᾶς
ῶν ἐνεργεῖται, εἰτούς οὕτως ἐνεργησόμεθα τῇ
· χάριτι, λαμβάνοντες ἡμᾶς ὡσπερ καὶ
ἡτεῖς, καὶ ἔκινταντες πάσης φυσικῆς ἐνερ-
γείας λέγεται λῆμμα Κυρίου ἐν τῷδε τῷ
γενέσθαι. · μαστεῖ οὖν κάνταῦθα τοῦ ἀνω-
τοῦ ἐστρωμένου, ἔρχεται δὲ Ἱησοῦς μετὰ
τῶν αὐτοῦ, καὶ τελεῖ τὰ μυστήρια, ἔρχό-
ς πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἐνερ-
γίων ἡμῖν, ἀλλ' οὐκ ἀναιμένων ἡμᾶς ἐλθεῖν
ἔτι. Μαθηταῖς δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου, πάντες οἱ
· τοῦ Πάσχα μετάληψιν συνήσθεν, μᾶλλον δὲ
ομαι τοὺς οἰδητούς, ἔργα τῶν δακτύλων σου. »

VERS. 14-20. « Et cum jam esset tempestivum, accubuit, ac duodecim apostoli cum eo. Et ait illis : Desiderio desideravi hoc pascha comedere vobis scum antequam patiar. Dico enim vobis, posthac non edam ultra ex eo, donec compleatur in regno Dei. Et accepero poculo gratias egit, ac dixit : Accipite hoc, et dividite inter vos. Dico enim vobis, quod non bibam de fructu vitis, donec regnum Dei veniat. Et accepto pane, cum gratias egisset, fregit, ac dedit eis, dicens : Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in mei recordationem. Similiter et poculum postquam coenavit, dicens : Hoc poculum novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effundetur. » Pascha stantes comedebant, quomodo igitur Dominus recumbere dicitur? Dicunt itaque quod postquam comedit legale pascha, recubuerunt more vulgari comedentes alios quosdam cibos. Dicit autem ait discipulos : Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, priusquam patiar; quasi diceret : Hæc extrema cena mea est vobiscum, idcirco et grata et desirabilis; nam ultra vobiscum non sum convivaturus : sicut et peregre profecturi postrema colloquia cum maxime familiaribus suaviter miscent. Vel aliter : Desideravi hoc pascha manducare vobiscum, eo quod magna mysteria in hac vobis cena sic traditur, ⁴⁶ nempe ea quæ sunt Novi Testamenti. Significat autem per hæc, quod voluntarie patiatur. Poterat enim omnino sedere, sicut et aliis temporibus, cum sciret se passurum. Quod autem dicit, Non bibam illum, donec regnum Dei veniat, quidam sanctorum intellexerunt, Donec resurgam. Post resurrectionem enim conversatus est cum discipulis, et comedit, et bibit cum eis : sicut et Petrus ad Cornelium dicit : « Qui comedimus et bibimus cum eo post resurrectionem ⁴⁵. » Quod autem regnum Dei sit resurrectio, manifestum est. Resurrectio enim dextruxit mortem : regnavit autem mors ab Adam usque ad Christum; tunc autem destructa, concessit Domino victoriam et regnum : quemadmodum dictum est : « Ubi est, mors, Victoria tua ⁴⁶? et David : « Dominus regnavit; » deinde interpretans quomodo regnaverit ; « Decorem, inquit, indutus est, » incorruptionem accipiente corpore, et decorato deitate, ut Isaia inquit : « Hic formosus in stola, violentia cum fortitudine ⁴⁷. » Dominus quoque postquam surrexit, inquit : « Data est mihi omnis potestas ⁴⁸. » Cum igitur venisset resurrectio, quam regnum Dei nominavit, eo quod mortem destruxit, iterum bibilum discipulis, persuadens discipulis non juxta apparentiam tantum surrexisse. Quidam autem regnum putarunt futurum statum : bibere autem Dominum nobiscum in futuro, pro revelatione mysteriorum. Lætificans enim nos exhilaratur, et pascens pascitur misericors, et nostrum potum ac alimoniam, hoc est, doctrinam, proprium cibum existimat.

« Καὶ δὲ ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσος· καὶ οἱ διάδοχοι τῶν πατέρων. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἐπειδὴ ἐπεδύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὧν πρὸ τοῦ με παθεῖν. Λέγω γὰρ ὑμῖν, διτὶ οὐκ ἐσθὶ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ, ἵνας δὲ τοῦ πληρωθῆ ἐν τῷ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶπε· Λίθετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε δευτέρα. Λέγω γὰρ ὑμῖν, διτὶ οὐκ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ γεννήσατος τῆς ἀμπελου, ἵνας δὲ τοῦ ἡ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ὄλε. Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἤντε πίτος, λέγων· Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ἕπερ ὧν διδόμενον, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν διάφορον ὁσπέτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνόσα, λέρον. Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἣν τὸ ἔργον μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. » Τὸ Πάσχα ἀπέμενοι ήσθιον· πῶς οὖν ὁ Κύριος ἀναπεσεῖν λέγεται, λέγουσιν οὖν διτὶ μετὰ τὸ φαγεῖν τὸ νομικὸν πάσχει, ἀνέπεσον λοιπὸν κοινῷ τρόπῳ διθύοντες ἀλλὰ τὰ βρώματα. Φησί· δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς· Ἐπειδὴ ἐπεδύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὧν τῷ τοῦ με παθεῖν· « Ὅσανει τοῦτο ἔλεγε· Τοῦτο ματέλευταν δεῖτον μεθ' ὧν· διὸ καὶ ἀγαπητοῖν με καὶ ἐπιθυμητοῖν ἐστιν· ἄλλοτε γὰρ μεθ' ὧν οὐκ ἐστισθήσομάι· Ὅστερ καὶ οἱ μέλλοντες ἀποδημασιν, τὰ τελευταῖα προσφωνήματα τοῖς οἰκείοις καὶ γνησίοις ἡδύτερον καὶ ποδεινότερον προσέφρουσι. Καὶ ἄλλως δέ· Ἐπειδὺμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὧν· διτὶ τὰ μεγάλα μυστήρια ἐν τούτῳ μὲν παρεδούντας ὑμῖν, τὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Δῆλοι ἐν διὰ τούτου, διτὶ ἐκάνων πάσχει. Ἐξῆν γὰρ πάντας αὐτῷ, ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν διτὶ μέλλει παθεῖν, ὑπερηρῆσαι, Ὅστερ καὶ τοῖς προτέροις καρποῖς. Τὸ δὲ « Οὐ μὴ πίω αὐτὸν, ἵνας δὲ τοῦ ἡ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ ἔλθῃ, » τινὲς τῶν ἀγίων ἐνύσσαν, ἀντὶ τοῦ, « Δικαὶ οὐ ἀνέστω. Μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν συναντήσουσι τοῖς μαθηταῖς, καὶ συνέργεις, καὶ συνέπειας· Ὅστερ καὶ Πέτρος· φησὶ πρὸς Κορνήλιον· « Οἵτε συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. » Οτι δὲ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ἡ ἀνάστασις, τῷ δῆλον. Ἡ γὰρ ἀνάστασις, κατάλυσις τοῦ θανάτου ἐβασίλευσε δὲ δὲ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ Ἰωάννη τότε δὲ καταλύθεις, παρεχώρησε τῷ Κυρίῳ τῆς ἡκῆς καὶ τῆς βασιλείας, καθὼδος εἰρηται· « Πᾶν τοι θανάτος, τὸ νίκος; » καὶ δὲ Δασύτδ., « Ο Κύριος κατασλευσεν· » εἰτα ἐμηνεύων πῶς ἐδικτύεσεν, « Επρέπειν, φησὶν, ἐνεδύσατο, » ἀποφθερτισθεῖσα τοῦ σώματος, καὶ τῇ θεότητι ὀρφίσθεντος· « Ἡστίχες φησὶν· « Οὗτος ὁρατίς ἐν στολῇ, βίᾳ μὲν ισχύος. » Καὶ αὐτὸς δὲ δὲ Κύριος μετὰ τὸ ἀναστῆν, φησὶν· « Ἐδόθη μοι πάσχα ἔκουσια. » Τῆς οὖν ἀναστάσεως ἀλθούσης, ἦν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὄντα, ὡς τὸν θάνατον καταλύσαν, ἐπιει πάλιν σὺν τῷ μαθηταῖς, πιστούμενος τὴν ἀνάστασιν, ὡς οὐκε φαντασταί ἐστι. Τινὲς δὲ βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τῷ μέλλονταν κατάστασιν ἐδέξαντο· πίνειν δὲ τὸν μέριον ἐν τῷ μέλλοντι μεθ' ὧν· τὸν ἀποκάλυψι τῷ μυστηρίων αὐτοῦ. Εὑρρέτων γὰρ ὧνδες εὐρρέτ-

⁴⁵ Act. x, 41. ⁴⁶ I Cor. xv, 55. ⁴⁷ Isa, lxxii, 1. ⁴⁸ Matth. xxviii, 18.

ταὶ, καὶ τρέφων τρέφεται ὁ φιλάνθρωπος, καὶ τὴν θημετέρων πόσιν καὶ τροφήν, ἵτοι μάθησιν, οἰκεῖαν τροφήν λογίζεται. Πίετε οὖν τηνικαῦτα καίνα γένειαν μετὰ τῶν ἄξιων, ἀποκαλύπτων αὐτοῖς ᾧ καίνα τινα καὶ ἀσυνίθη. Δύο δὲ δοκεῖ ποτηρίων μνημονεύειν ὁ Λουκᾶς· καὶ ἐν μὲν, φησὶ, « Λάβετε, καὶ διαμερίσσατε ἑκατότες, » σὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τύπον εἶποι ἐν τις εἶναι· ἔτερον δὲ, μετὰ τὸ κλάσσαι τὸν ἄρτον καὶ διανεμεσθαι, αὐτὸς διανέμει τοὺς μαθηταῖς, διὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης ὄνομάζει, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χριστί φησι τούτῳ ἡγαπινέοσθαι. Ἐπὶ μὲν γάρ τῆς Παλαιᾶς αἷμα ζωῶν ἀλόγων ἦν, διὰ δὸν νόμος δόθη· νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀνθρώπου γενομένου, τὸ αἷμα τὴν Καινὴν Διαθήκην ἡμῖν ἐπιστραγίζει. Εἰπάν τοις, « Τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον καὶ ἐχυνόμενον, » σύχι δὲ τὸν ἀποτελόντα μόνον δεδοθεῖσα δηλοῖ τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ τὸ αἷμα ἐκκεχυθεῖ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπων γένεως· Ὅταν οὖν εἴπερ, εἰ Ἄγιορ ὑμῶν διδόμενον, εἰ ἀντὶ τοῦ, « Ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας γένεως τῶν ἀνθρώπων, νόει. Τὸ μὲν οὖν ταλαιπόν πάσχει ἐπὶ τῇ ἀπαλλαγῇ τῆς δουλείας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἐτελέτο, καὶ τὸ αἷμα τοῦ προβάτου ἐπὶ τῇ συντηρήσει τῶν πρωτοτόκων· τὸ δὲ κανίδον Πάσχα λεῖται ἀφέσει ἀμάρτιων, καὶ ἐπὶ συντηρήσει τῶν ἡγεμονῶν καὶ ἀφωρισμένων λογισμῶν τῷ Θεῷ. Πρώτον δὲ ὁ ἄρτος, εἰτέ τὸ ποτήριον. Προτέρω γάρ ἡ ἐπίπονος πρᾶξις καὶ δυσκατεργάστος· ἴδρωτες γάρ προτηροῦνται τῆς ἀρετῆς· ὅσπερ οὖν καὶ δ ἄρτος οὐ μόνον ἐν ἴδρωτι τοῦ προσώπου γεωργεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὕδωρεσθαι δυσκατεργάστοτερός ἐστιν, εἰθ' οὕτω μετὰ τῶν πόνους ἡ εὑρφροσύνη τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, διπέρ ἐστι τὸ ποτήριον. Μεθ' ὁ γάρ τις ἐν τῇ ἀρετῇ τῇ δυσκατεργάστῳ κοπιάση, τότε τῶν χαρισμάτων ἔξις γίνεται, καὶ πάσχει τὴν καλὴν μέθην, ἐξιστάμενος τοῦ κόσμου τούτου, ὡς ὁ Παῦλος, καὶ ὁ Δαυὶδ· ταῦτην δὲ εἰπεῖν, καὶ ὡς ὁ Θεὸς παρὰ τῷ Ἀδόνακούμ.

Bibet igitur tunc novam quandam potionem cum dignis, revelans eis semper nova quædam et ius solita. Duorum autem Lucas videtur meminisse poculorum. Et de uno quidem dicit: « Accipite et dividite inter vos; » quod veteris testamenti figuram quis esse dixerit; et de altero quod illud, postquam fregit panem et distribuit, ipse distribuit discipulis, quod et Novi Testamenti nominat, et ex eo sanguine dicit hoc innovari. In Veteri enim sanguis erat brutorum animalium, cum lex vigeret: nunc autem cum Verbum Dei homo factum est, sanguis Novum Testamentum nobis ob-signavit. Diceudo autem, « Quod pro vobis datur et effunditur, » non pro solis apostolis signal corpus ejus esse datum, et sanguinem ejus esse effusum, sed pro humano genere. Quando igitur dicit, « Quod pro vobis datur, » intellige, Pro vestro hominum genere. Vetus enim pascha perficiabatur ob liberationem servitutis ex Ægypto, et sanguis agni propter servata primogenitura: Novum autem pascha propter remissionem peccatorum, et conservationem cogitationum sanctificatarum, et consanctuarum Deo. Primum autem 489 panis, et deinde poculum. Primum enim laboriosor actio et difficulter; sudores enim praecedunt virtutem: quemadmodum panis, non solum in sudore faciei excolitur, sed et comedendo operosior est; deinde post labores lætitia divinæ gratiae; quæ signatur per poculum. Postquam enim quis in virtutibus diu graviterque laboraverit, tandem dignus est donis, et ineptiatur laudata illa ebrietate qua excedit ex hoc mundo, sicut Paulus et David, et ut audentius quiddam dicam, sicut et Deus apud Habacuc.

ε Πλάνη ίδού ἡ χειρ τοῦ παραδίδοντος με, μετ' ἐμοῦ
ἔπει τῆς τραπέζης. Καὶ δὲ μὲν ἡδός τοῦ ἀνθρώπου
παρείσταται κατὰ τὸ ὄφρισμένον· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀν-
θρώπῳ ἔκεινῷ, δι' οὐ παραδίδοται. Καὶ εἰπεῖντο
σοῦ γετεῖν πρὸς ἔχοντούς, τὸ τίς ἄρχει εἴη ἐξ αὐτῶν δ
μᾶλλον τοῦτο πράσσειν. Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία
τοῦ αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων. Οὐ δὲ
εἰπεῖν αὐτοῖς· Οἱ βρεστεῖς τῶν ἑνῶν χριεύουσιν,
αὐτῶν, καὶ οἱ ἔξουσιαζοντες αὐτῶν, εὑρέγεται κα-
λεῦνται. Γέμετος δὲ οὐχ οὐτως· ἀλλ' δὲ μείζων ἐν
δρατιν, γενέσθω ὡς δὲ νεώτερος, καὶ δὲ ἥγονυμενος ὡς δὲ
διεκονῶν. Τίς γάρ μείζων; δὲ ἀνακείμενος, ή δὲ δια-
κονῶν; οὐχὶ δὲ ἀνακείμενος; Ἐγὼ δὲ εἰμι εἰν μέσῳ
δρατῶν ὡς δὲ διεκονῶν. Ωδὲν πεπωρωμένης φυχῆς
διλλώτερον. Ἰδοὺ γοῦν δὲ Κύριος δρχ τί φησιν, δτι
ε Ή χειρ τοῦ παραδίδοντος με, ἐπει τῆς τραπέζης
μετ' ἐμοῦ· ε καὶ ἡ ἀσύντετος οὐκ ἥσθάντετο. Καὶ γάρ
οὐδὲ μόνον, ἵνα δεῖξῃ δτι οὐκ ἀγνοεῖ τὸ συμβοσμένον,
ταῦτα λέγει δὲ Κύριος, ἀλλὰ καὶ ἵνα δεῖξῃ ἡμῖν καὶ
τὴν οἰκείαν ἀγαθόττεται, καὶ τὴν τοῦ προδότου πο-
ρίαν, δτι καὶ συνέστιος γενέσθαι οὐκ ἥσθείταισεν.
Ωδὲν πάλιν αὐτοῖς ἀφήκει τὰ οἰκεῖα ποιῶν, καὶ τύπον
ἡμῖν τιθείς, ἵνα ἔχρι τέλους σπουδάζωμεν κερδῆσται
τοὺς πτελοντας. ε Καὶ δὲ μὲν Γίδες τοῦ ἀνθρώπου,

VERS. 21-27. • Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Et Filius quidem hominis secundum quod definitum est, vadit : verumtamen vero homini illi per quem proditur. Et ipsi cœperunt querere inter se, quisnam esset ex ipsis qui hoc facturus esset. Facta est autem et contentio inter eos quis eorum videretur esse major. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eis, et qui potestatem habent super eas, benefici vocantur. Vos autem non sic : sed qui major est in vobis, fiat sicut junior : et qui princeps est, sicut qui ministrat. Nam uter major est, qui accumbit, an qui ministrat? noune qui accumbit? At ego in medio vestrum sum ut qui ministrat. • Nihil excœcatis miserius est. Vide enim quid Dominus dicat: «Ecce manus tradentis me, mecum est in mensa : » et stupidus non sensit. Etenim Dominus haec dicit, non solum ut ostendat se non ignorare quod eveniet, sed et ut nobis suam bonitatem, et proditoris malitiam ostendat, qui non erubuerit secum convivari. Nam Dominus non omisit sua facere, ut nobis exemplum daret ut usque in finem lapsos lucrari studeamus. Et «Filius quidem hominis, inquit, vadit»: non quasi non valeat se vindicare, sed quia olim decreverat

not a sanctum invenimus . Tantumnam est i-
num illi ut puer castitur . Nam praesertim
quidem et ille puerus est in mare novitatem et
maris , et ea ut levitationem servatur . Tantum
illu ut nivitatem est . Quia orationis et contemplationis
sensitio : quia etiam veritas haec fides est et
quod servari tibi non possit . Tunc autem deinceps
discendi modis us et hoc scimus in Evangelio
in Iustitia . Nunc autem nos ut iniquitate penitentie
autem urbanius est et caritatis illa ad
clementiam etiam clementie quae ex pietate
est maxima . Invenimus autem et hoc bona pietatis
versimile est puer alter et discerit quis alter :
Et puerus est et puer alter . T . Et hinc es
perpetuorum et servat . Ego sum nescire . Et Ego
sum magne . et omnia quod agitur dominum ? Contra-
propositum omnium hanc turbam exemplis . Et gen-
tilium . quae abominatione . istud est quod illis
assimilanti una et separari omnia . Et . Et . Et . Et .
autem nos exemplis Ego eam id hinc dicitem exemplum
vix traxi . credentes quod ipse ministres eis .
Etenim tunc . nec fictum est panem suum et pa-
cum distribuit . Cum ergo eg . quem omnia radicis
et angelica creatura ducant . in medio ves-
tri ministri . quoniam vis digni eritis qui magna
de virtute sentias . et primas partes capias ? Vide-
tur autem mihi . nos obuter finibus recipimus et mi-
nisteri membra esse . sed reducere eis in memoriam .
quia De nos pater comedistis . et ex uno calice be-
bistis . amicorum et omnis mensa fecit : que-
re ergo sapientia quae tales non decant ? et neque ego
un . quidem serviri . alteri autem non serviri . sed
ex proprio omnibus vobis : omnes igitur omnia et
idem sentias . Tu autem ex his omnibus intelligas
quod sic poli a thurim imperfecti fuerint . sed vi-
de quoniam et postea refoleat . Confundantur
Manichei . qui dicunt quoddam natura esse indoci-
les . et impossibilem esse vite mutationem .

Vers. 28-34. • Vos autem estis qui permansi-
stis mecum in temptationibus meis : et ego dispono
vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut
edalis et bibatis, super mensam meam in regno
meo, et sedeatis super thronos, judicantes duode-
cim tribus Israel. Ait autem Dominus : Simon,
Simon, ecce, Salanas expelit vos, ut cribraret
sicut triticum : sed ego rogavi pro te, ne deficiat
fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fra-
tres tuos. At ille dixit ei : Domine, tecum para-
sum et in carcere et in mortiem ire. At ille dixit :
Dico tibi, Petre, non canet hodie gallus priusquam
ter abnegas nosse me. • Postquam dixit traditori
væ, et in medio docuit eos humiles esse : sicut
traditori væ adjudicavit. ita et e diverso, inquit : Vos
estis qui mansistis mecum in temptationibus meis,
ideo et mercedem vobis dispono, hoc est, pacis cor
vobiscum ut, cum Pater meus disposuerit mihi, hoc
est, segregaverit mihi regum, edalis et bibatis

ε Τριτός δὲ είσι αἱ διαφοραὶ τούτοις περὶ τοῦ πατέρος μου, καὶ τὸν διάδοχον πατέρα τοῦ Πατέρος μου βασιλέαν, ἵνα διάδοξος εἴη τῆς αρχαῖης μου, καὶ καθεγοῦσθαι τὸ θρόνον φύσιον τοῦ διάδοχος τοῦ λαοῦ. Εἶτα δὲ ὁ Κύρος· Σίδην, Σίδην, οὗτος ὁ Ιωναῖος Λέγεται οὐρανὸς τοῦ συνάπτου ἢ τὸν οὐρανόν· ήτοι ιδεῖθεν περὶ σου, ἵνα μὴ βαλάνεται ἢ πίστις σου. Μή σι ποτε ἐπιτρέψῃς, ἐπιστρέψον τῶν διάδοχών τοῦ· Ὁ δὲ εἶπεν τούτῳ· Κύρε, μετέ σου ἐπορεύεσθαι τοῖς φυλαῖσσι, καὶ εἰς θάνατον παρεισέλθειν. Οὐ δέ εἰπεν· Αὔρασι σοι, Πέρσε, οὐ μὴ φανήσου σύμπροτος θλίψεων πρὶν ἢ τρίς ἀκαρνήσῃ πατέρα εἰδένειν με. Η τοιούτην δὲ παραδίδοντα πατέρα, ποιεῖται εἰπεῖν, δοῦ· Τῷ παραδίδοντα πατέρα, ποιεῖται εἰπεῖν, δοῦ· Τῷ παραδίδοντα πατέρα, ποιεῖται εἰπεῖν· Δοῦ· παραδίδοντα τὸ οὖτον· Επορεύεσθαι, εἰπεῖν· Ἐπορεύεσθαι, εἰπεῖν·

ας, ίνα ἐπει ὁ Πατέρ μου δίδετο μοι, καὶ γουν **A** super mensam meam. Comedere autem et bibere dixit, non quasiedulia illic sint posita, neque quasi sensibile quoddam regnum sit. Ipse enim per ea quæ Sadducxis locutus est, docet quod conversatio quæ illic, angelica sit, et Paulus docet regnum Dei non esse cibum et potum¹⁹. Ne quis igitur erret audiens hic, « Edatis et bibatis super mensam meam, » sed cogite quod dictum sit ex metaphora eorum qui a regibus honorantur. Nam qui cum regibus coenant, videntur primos honores sortiri. Hoc igitur et de apostolis dicit, quod apud se omnibus aliis præferantur. At ubi thronos et sedes audieris, non thronos intellige, sed gloriam et honorem. Non enim creaturae est sedere, sed sanctæ Trinitatis, increati et regis omnium Dei: creaturæ autem, tanquam ancillæ, est stare, id quo corporaliter **C** 471 dicimus sedere et stare. Judicantes vero, hoc est, condemnantes eos qui ex duodecim tribubus sunt incredibili futuri. Non parva autem condemnatio Israelitis fuerit, quod apostoli qui etiam ipsi ex Israelitis erant crediderunt, et alii non crediderunt. Itaque quia proditorius valet adjudicatum est, illorum autem qui permanserunt in amore erga illum, tantum prædictum fore honorem, ut ne extollantur quasi magnum quiddam sedissent, et permansissent in charitate, ac non prodiisset: « Satanas vos, inquit, petivit cribrare, » hoc est, turbare, nocere, tentare; « sed ego rogavi. » Ne existimetis (inquit) quod vestrum sit totum hoc bonum opus. Diabolus enim valde urget, si possit vos vos ab amore mei depellere, et ostendere proditores. Ad Petrum autem verba hæc dirigit, qui reliquis audacior erat, et probabile est superbisse in iis quæ a Christo promissa erant; idcirco et reprimit eum, dicens: Satanæ quidem fuit multum studium contra vos; ego autem oravi pro te. Et hoc humano more dicebat; nam, ut Deus, non opus habebat orare aliquem. « Rogavi igitur, dicit, ut non deficiat fides tua. » Quamvis enim brevi tempore concutiendus sis, habes tamen recondita semina fidei, ut etiam si folia abjicerit spiritus invadentis, radix tamen vivet, et non deficiet fides tua. Tu vero conversus confirma fratres tuos. Planus hujus intellectus is est: Quia te habeo ut principem discipulorum, postquam negato ine fleveris et ad poenitentiam veneris, confirmas cætatos. Hoc enim te decet, qui post me Ecclesiæ petra es et firmamentum. Intellexerit autem quis non solum de apostolis dictum quod confirmati fuerint a Petro, sed de omnibus qui usque ad consummationem sæculi futuri sunt fideles. Tu enim, Petre, conversus, bonum exemplum poenitentiæ eris omnibus, ut nullus credentium in te respiciens desperet: qui cum apostolus fueris et negaveris, iterum tamen receperis primum omnium, et præfecturam orbis per poenitentiam. Expetivit itaque Satanas cribrare te et lacerare sicut triticum purum injiciendo sordidantia, ut pote in-

D αλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν ἄχρι
καπιτῶν. Σὺ γάρ, ὁ Πέτρε,
μη γενήσῃ πᾶσιν εἰς με-

mori in salutem hominum. « Verumtamen vae habmini illi per quem traditur. » Nam prædefinitum quidem est ut patiatur : sed tu quare inventus es malus, et ita ad proditionem paratus? Propterea tibi vae adjudicatum est, quia inventus es studens proditioni; quia etiam serpens maledictus est eo quod servivit diaboli consiliis. Turbati sunt autem discipuli auditus his, et hoc latius disces in Evangelio Joannis. Nunc autem non de suspicione proditionis tantum turbantur, sed ex turbatione illa ad contentiones veniunt, contendentes quis ex ipsis esset maximus. Inciderunt autem in hanc litem quia verisimile est quod inter se dixerunt unus alteri : Tu proditus es, et alius alteri : Tu. Et inde eo pervenerunt ut dicarent : Ego sum melior, et Ego sum major, et similia. Quid igitur Dominus? Comprimit tumultum hunc duobus exemplis. Uno genitilium, quos abominantur : ostendens quod illis assimilandi sint, si sapient similia. Altero 470 autem suo exemplo. Eos enim ad humilitatem exemplo suo dicit, ostendens quod ipse ministret eis. Etenim tunc, sicut dictum est, panem suum et potum distribuit. Cum igitur ego, quem omnis rationalis et angelica creatura adorant, in medio vestri ministro, quomodo vos digni estis qui magna de vobis sentiatis, et primas partes capiat? Videatur autem mihi non obiter hujus recubitus et ministerii meinuisse, sed reducere eis in memoriam, quia De uno pane comedistis, et ex uno calice bibistis, amicos et unanimes una mensa fecit : quare ergo sapitis quae tales non decent? et neque ego uni quidem servivi, alteri autem non servivi, sed ex aequo omnibus vobis : omnes igitur unum et idem sentiatis. Tu autem ex his omnibus intelligentias quod discipuli adhuc imperfecti fuerint, sed vide quomodo et postea resulserint. Confundantur Manichæi, qui dicunt quosdam natura esse indociles, et impossibilem esse vitæ mutationem.

VERS. 28-34. « Vos autem estis qui permansistis mecum in temptationibus meis : et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis, super mensam meam in regno meo, et sedeatis super thronos, judicantes duodecim tribus Israel. Ait autem Dominus : Simon, Simon, ecce, Satan as expetivit vos, ut cibraret sicut triticum : sed ego rogavi pro te, ne desicias fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. At ille dixit ei : Domine, tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire. At ille dixit : Dico tibi, Petre, non canet hodie gallus priusquam ter abneges nosse me. » Postquam dixit traditori vae, et in medio docuit eos humiles esse : sicut traditori vae adjudicavit, ita et e diverso, inquit : Vos estis qui mansistis mecum in temptationibus meis, ideo et mercedem vobis dispono, hoc est, paciscor vobiscum ut, cum Pater meus disposuerit mihi, hoc est, segregaverit mihi regum, edatis et bibatis

A φησί, πορεύεται . . . οὐχ ὡς ἀσθενῶν ἀμύνει ταῦτα ἀλλ' ὡς δρόσας ἐστῶν τὸν θέντατον ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων. « Πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ, δι' τοῦ παραδίσεται. » Ομισται μὲν γάρ πειθεῖν, ἀλλὰ σὺ δὲ τί εὑρθῆς κακὸς, ὅστε πρὸς προσδοσίαν ἔταιρος εἶναι ; Διὰ τοῦτο οὖν σοι τὸ οὐαὶ προσεκλήρωται, ὅτι εὑρθῆς ἐπιτίθειος εἰς προδοσίαν . . . τοῖς καὶ δοὺς ἐπικατέρατος, διότι ὑπούργησε τῇ τοῦ διερδόλου αριστούῃ. « Εὐθορυβήθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ τούτοις ἀσάντες . . . καὶ τοῦτο πλατύτερον μαθήσῃ τὸ τοῦ κατέθεται. Νῦν δὲ οὐ περὶ τῆς ὑπονοίας τῆς προδοσίας θορυβοῦνται μόνον, ἀλλ' ἐκ τούτου τοῦ θερόντος καὶ εἰς ἔριν ἐρχονται, φιλονεικοῦντες τίς εὐτὸν εἴη μεῖζων. » Ενέπεσον δὲ εἰς ταύτην τὴν ἔριν ἀπολύθηκεν. « Επεὶ γάρ πρὸς ἀλλήλους εἰκός ήν λέγειν, διὸ μέλλεις προδιδόνται . . . καὶ αὐτὸν τούτον, διὸ εὖ ἐκ τούτου προτίχθησαν εἰς τὸ λέγειν . . . Εγὼ αὖτις κρίεταιν, καὶ, « Ἐγώ είμι μεῖζων, καὶ τὰ τοιάτια. Πιστεῖν δὲ οὐ δύσκολόν εστίν ; Καταστέλλει τὸν θόρυβον τούτων ἀνὴρ ιποδειγματιν, ἐνὶ μὲν τῷ τῶν ἰθνικῶν, οὓς βέλευτοὺς εἶχον, δεικνύων διτοῖς τούτοις ἔσονται, εἰ τοικῦτα φρονοῦσιν . . . ἐπέρι δὲ τῷ ἐσωτοῦ . . . δι' ἐσωτοῦ γάρ εἰς ταπεινοφροσύνην ἄγει, δεικνύων ἐσωτοῦ διπλανούντα αὐτούς. Καὶ γάρ δὴ τότε, καθὼς εἴρηται, τὸ ἄρτον αὐτούς καὶ τὸ ποτήριον διένειμεν. » Επεὶ τότε ἐγώ δὲ πάσης ἀγγελικῆς καὶ λογικῆς φύσεως προσκυνούμενος, ἐν μέσῳ δύμῶν διακονῶν, πῶς ὑπειλέσθης ; Εἰ μὲν δύμας καὶ ἡμετέρας εἴστε μεγαλοφροσύετε, καὶ περὶ πρωτείων ἐρίξαν ; Δοκεῖ δέ μοι μηδὲ παρέργως οὕτω μημονεύσαι τὴν ἀνακλίσας ταύτης καὶ τῆς διάκονίας, ἀλλ' ἀναρμήσκων αὐτούς ; Ήτι Εἰ δέ ἐνδεικότες τούτους ἀράγεται, εἰ δέ ἐνδεικότες ποτηρίου ἐπίστες, φύλους δύμας καὶ ἡμετέρας δὲ μία τράπεζα ποιεῖ . . . διτά ταίνων ἀναξίων τοῖσι φρονεῖτε ; « Άλλ' οὐδὲ ἐγὼ τούτῳ μὲν διηκόνησα, τούτῳ δὲ, ἀλλὰ πάσιν ύμνην ἐπίστες . . . πάντες οὖν ἐν καὶ τὰ αὐτὸν φρονεῖτε. Σὺ δέ μοι ἐκ πάντων τούτων ἴνται, πῶς ἀπελεῖς ἡσαν οὐ μαθηταί . . . ἀλλ' οὐδὲ τούτων θαμφύν. » Εντριπτόθωσαν Μανιχαῖοι λέγοντες, διτά εἰς φύσεώς εἰσι τινες ἀμαθεῖς, καὶ ἀδύνατοι πατετεῖνται τούτους.

« Γιατίς δέ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἡμίν τοῖς πειρασμοῖς μου, κἀγὼ διατίθεμαι οὐδὲν, καὶ διέθετο μοι δὲ Πατήρ μου βασιλείαν, ίνα δοθῆται καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, καὶ καθέξησθε δι θρόνων κρίνοντας τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰησοῦ. Εἴπει δὲ δὲ οὐδὲ Κύριος . . . Σίμων, Σίμων, ίδού οὐ Σπεῦδε κέρτησθο δύμας τοῦ συνιάσσαι ὡς τὸν στὸν . . . ἐγὼ δέ εἰδείθην περὶ σοῦ, ίνα μὴ τελείηται πίστις σου. Καὶ σὺ ποτὲ ἐπιστρέψας, ἐπιστρέψον τοὺς ἀδελφούς σου. Οὐ δὲ εἰπεν αὐτῷ . . . Κύριε, μετὰ σου ἔτοιμός εἰμι τῷ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι. Οὐ δέ εἰπε . . . Λέγω σοι, Πέτρε, οὐ μὴ φωνήσει στήμερον ἀλίσταρον πρὶν δὲ τρία ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι με. » Εἴπει εἰπεν, δτι Τῷ παραδίδοντι με οὐαὶ, καὶ ἐν τῷ μὲν ἐδίδαξεν αὐτούς, δτι δεῖ μετριοφρονεῖν . . . Διτά τὸ παραδίδοντι τὸ οὐαὶ προσεκλήρωσεν, οὕτως αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀναντίου φησίν, δτι γιατίς δέ ἐστε οἱ παραμεμενηκότες μετ' ἡμῖν ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου . . . καὶ ἀμοιβᾶς θαμνῷ διατίθεμαι, τουτέστι, Συμφω-

μᾶς, ίνα ἐπει ὁ Πατήρ μου διέθετο μοι, ἵγουν **A** super mensam meam. Comedere autem et bibere τέ μοι βασιλεῖν, ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐφὶ τῆς ής μου. Τὸ δὲ ἐσθίειν καὶ πίνειν εἶπεν, οὐχὶ εσμέτων ἔκειτο ἀστομένων, οὐδὲ ὡς αἰσθητῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Λόγις τε γάρ ἐδίδαξεν ρὸς τῶν Σαδδουκαίων εἶπεν, ὡς ἀγγελικῇ ἐστιν εἰς διαγνώσην, καὶ δὲ οὐδὲν τὴν βασιλείαν θεοὺς μὴ εἶναι βρῶσιν καὶ πόσιν. Μή τις ανέσθω ἀκούων κνεῦθυν τὸ, « Ἰνα ἐσθίητε ητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου· » ἀλλὰ νοεῖτω διειφορᾶς τῶν παρὰ τοὺς τοῦ κόσμου βασιλεῦσιν τῶν τούτο εἰρηται. Οἱ γάρ σύνδειπνοι τοῦ βασιλοῦ πάντων πρωτεύειν. Τούτο οὖν καὶ περὶ αὐτῶν φησίν, διειφορᾶς τῶν πάντων προτιμότεροι ἐστοντοί, ἀντῷ, « Επει καὶ θρόνων καθέδρας ἀκούων, Βους νέστη, ἀλλὰ τιμὴν καὶ δόξαν. Οὐδέποτε γάρ στῶν καὶ γενητῶν, ἐκεῖ καθεδεῖται· ἀλλὰ τῆς ῥιάδος, τοῦ ἀκτίστου καὶ βασιλέως τῶν δλων ὅντες κατὶ τὸ καθέζεσθαι· τῆς δὲ κτίσεως, ὡς τὸ ἴστασθαι. Καὶ ταῦτα δὲ σωματικῶς λέγονται καθῆσθαι καὶ τὸ ἴστασθαι. Τοῦ δὲ, « Κρίνονται τούτους, κατακρίνοντες ἐκ τῶν δώδεκα φυλῶν ἀπιστήσαντας. Οὐδὲ μικρὰ γάρ κατάκρισις Ἰσραὴλ ἀπιστήσαντοι οἱ ἀπόστολοι εἰσιν, ὡς οἵτις δύντες καὶ αὐτοί, δμοις πιστεύσαντες. οίνου τῷ μὲν προδότῃ τὸ οὐαὶ ἀπέδωκε, τούτοις παρημένασιν ἐν τῇ πρὸς χώραν στοργῇ, τῷ τιμὴν προετείνεις ἰστεσθαι, ίνα μὴ ἀπερθῶσιν τὰ τι κατορθωκότες, καὶ παρημέναντες ἐν τῇ αὐτοῦ, καὶ μὴ προδόντες, » Ο Σατανᾶς, ἥτηστο ὑμᾶς σινιάσαι, » τούτοις, ταράξαι, πειρᾶσαι· « Ἀλλ' ἐγὼ ἐδειγθην. » Μή νομίσσιν, διειώμετέρος, ἐστι τὸ πᾶν κατόρθωμα καὶ δὲ διάδολος πολὺς ἐπέκειτο ζητῶν ὑμᾶς τῆς ἡμῖν στοργῆς, καὶ προδότας ἀποδεῖξαι. ἐπὶ τὸν Πέτρον ταῦτα ἀποτελεῖται, διότι καὶ οὓς τῶν ἀλλῶν ἦν, καὶ εἰκὸς αὐτῶν μεγαλοῦ ἐφ' οἷς ἐπηγγείλατο δο Χριστός. Διὸ καταχώντων, φησίν, διειώμετρος, τῷ μὲν Σατανᾷ πολλὴ γέγονε καθ' ὑμῶν· ἐγὼ δὲ ἥτησάμην περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἔφη· ὡς γάρ Θεὸς, ο του αἰτήσασθαι; « Ἐδειγθην οὖν, φησίν, ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου. » Εἰ γάρ καὶ πρὸς μιλλεῖς σαλευθῆναι, ἀλλ' ἔχεις ἐναποκείμενη μάτα τῆς πίστεως. Κάν τα φύλλα ἔβρυψε τὸ τοῦ ἐπιπρεάζοντος, ἀλλ' ἡ βίζα ζῆ, καὶ οὐκ ἡ πίστις σου. Σὺ δὲ ἐπιστρέψας, στήριξον ελφούς σου. Τὸ μὲν πρόχειρον νοῆσαι, τοῦτο ἐπειδὴ σε τῶν μαθητῶν ἔξερχον ἔχω, ἀρνησάμενος με, κλαύσεις, καὶ εἰς μετάνοιαν στήριξον τοὺς λοιπούς. Τούτο γάρ προστήκει μετ' ἐμὲ δύντες τῆς Ἐκκλησίας πέτραν καὶ κτί. Νοήσεις δ' ἂν τις τούτο οὐ μόνον περὶ εἰς ἀποστόλων εἰρῆσθαι, ὡς ἀντὶ ὑποστηριχθῶν τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν ἄχρι τελείως τοῦ αἰώνος πιστῶν. Σὺ γάρ, ὦ Πέτρε, οιας, καλὸν ὑπόδειγμα γενήσορ πάσιν εἰς με-

C
D

cidens amori tuo in me, sicut ei mos est. Nam sic A τάνοιαν, καὶ οὐδεὶς τῶν πιστεύοντων εἰς ἐμὲ ἀπετίαν Job invasit. Verum ego non omnino te derelinquam, ut deficiat in universum fides tua. Quamvis autem ego rogaverim pro te, allamen tu ne recideris, sed conversus, hoc est, pœnitentiam agens, et lacrymas profundens, et negatione resiliens, esto etiam alii pœnitentia exemplar, ne desperent. Quid igitur Petrus? Multa charitas animosum eum reddidit, ut pollicetur quæ sibi tunc impossibilia: Dominus autem ubi vidit eum temeraria loqui (operebat enim semel audita veritate, quæ ei dicebat quod tentandus esset, non reluctari) munifestat ei tentationis speiem, nempe **47Ω** negationem. Hoc autem loco discimus magnam doctrinam, quod non sufficiat propositum hominis absque subsidio Dei: quemadmodum et Petrus parum derelictus, tametsi charitatem ac fervorem habere videretur, ubi reliquit eum Deus, supplantatus est ab inimico. Et iterum non sufficit Dei subsidium, si non affuerit et humanum propositum: quemadmodum et Iudeæ, nihil profuit quamvis omnia ficeret Dominus ut lucifaceret eum, cum abesset ei bona voluntas. Horreamus autem considerantes, quantum contra remissos valeant insidiæ diaboli. Ecce enim et hoc loco Petrus, quamvis a Deo conservaretur, quia parvo tempore per dispensationem derelictus est, eo pervenit ut negaret: et nisi a Deo parva quædam custodita fuissent quæ in illo recondita erant semina, quid non passus fuisset? Eo enim spectabat diabolus, ut et ipsum ad proditionem intruderet. « Escæ enim diabolo, inquit propheta, electæ. » Deo autem sit gratia, qui non derelinquit sanctos et justos et bonos corde: qualis erat Petrus, valde amans, et alienus a malis erga Magistrum suspicionibus.

καίμενα ἦν ἄγαθα, τί οὐκ ἀνέπαθεν; Ο γάρ σκοπὸς τῷ βρώματα τῷ διαβόλῳ, φησὶν δὲ προφήτης, ἐκλεκτεῖ. » Χάρις δὲ θεῷ τῷ οὐκ ἔγκαττη, οἷος ἦν δὲ Πέτρος, φιλόστοργος, καὶ περὶ τὸν διδάσκαλον πάστος πονηρὰς ἴστριος.

VERS. 35-38. « Et dixit eis: Quando misi vos sine sacculo et pera et calceamentis, num quid deficit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet saccum, tollat similiter et peram: et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est oportet perfici in me, Et cum inquis deputatus est ²⁰. Etenim et quæ sunt de me, finem habent. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est. » In principio quidem prædicationis mittens discipulos Dominus in castella et civitates, absque necessariis dimisit, neque dedit quibus habebant opus, neque curam gerere volebat. Ipsos enim etiam in his oportebat discere ejus virtutem. Illorum enim curam habens tanquam infirmorum, faciebat eis omnia necessaria affluere abunde citra ipsorum curam. Nunc autem contraria præcipit, non contrarius

« Καὶ εἶπεν αὐτοῖς: Ὅτε ἀπέστειλα ἡμές ἡ βαλαντίου, καὶ πτύχας, καὶ ὑποδηματίων, μὴ τὰς θυστερήσατε; Οἱ δὲ εἶπον· Οὐδενός. Εἶπεν αὖτοῖς· Ἀλλὰ νῦν δὲ ἔχων βαλάντιον, ἀράτον διάκονον καὶ πτύχαν· καὶ δὲ μὴ ἔχων, πωλησάτω τὸ κειμένον· καὶ ἀγοράσσατω μάχαιραν. Λέγω γάρ ἣντι, διτὶ τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἡ ἡμέρα, τὸ. Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· καὶ γάρ τι περὶ ἡμοῦ τέλος ἔχει. Οἱ δὲ εἶπον· Κύριε, ιδοὺ ἡ μάχαιρα δύο. Οἱ δὲ εἶπεν ἁντοῖς· Ἰκνον ἔστι. Εν ἀρχῇ μὲν τοῦ κηρύγματος, στέλλων τοὺς μάχαιρας ὁ Κύριος ἐπὶ τὰς κάμπας καὶ πόλεις, ἀπερίτακτας ἀπέστειλε, μηδὲν ἐπιχρημάτως χρεῶντες, μηδὲν φροντίζοντας. « Εἶδει γάρ αὐτοὺς μαθετιν τίνι αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις. Αὐτὸς γάρ κηδόμενος αὐτῶν ὡς ἀσθενῶν, ἀφόνως ἐποίει αὐτοῖς τὰ χρεῖα ἐπιφέτειν καὶ ἀφρονίστως. Νῦν δὲ τὰ ἐναντία διαλεύεται, οὐκ ἐναντιούμενος ἐστῶ, ἀλλὰ δεικνὺς εἰ-

²⁰ Isa. iii, 12.

cissent : si humano auxilio contra homicidas illos καὶ συνέντες ὠρελῶνται . ἐπείτοι γε τότε οἵτε ἀνοήτος διάσειντο, ὅπει εἰπετον· « Κύριε, ιδὼν ἂδει μάχαιρι δύο. » Ο δὲ ἔτει εἶδεν αὐτοὺς μὴ συνηκότες, φησίν· « Ἰκανὸν ἔστι. » Κατέτοι γε οὐκ ἡ Ἰκανόν. Εἰ μὲν γὰρ ἀνθρωπίνη βοηθείᾳ ἄδει καργάσθαι κατὰ τῶν ληστρικῶν κτισάντων, οὐδὲ ἐκτὸν μάχαιρι ἱκανοὶ ἦσαν· εἰ δὲ γῆρας τοῦτο, ἀλλὰ ητοτέρας ἔστι συνεργείας, περιττῷ καὶ οὐδὲν. Άλλ' ὅμως ἡ Κύριος οὐκ ἡθίλησεν ἀλέγειαι αἴτιος, οὐδὲ μὴ νοσητας, ἀλλ' εἰπών, « Ἰκανὸν ἔστι, οὐ περέρρημαν· ὥστερον οὖν καὶ ἡμετές, ἐπειδὲν τρὶς τοι πιλούντες ἴωμεν αὐτὸν μὴ στνέντα δὲ πομοι, λέγομεν, Κελὸν, ἄφες, κατέτοι γε οὐκ ἔστι καλόν· ἀλλ' οὖν ἵνα μὴ ἐνοχλῶμεν, ἀφίεμεν. Ποιεῖ δὲ τότε δὲ Κύριος, ἐπειδὲν ἵδη τοὺς μαθητας, μὴ νοέσσας Β τὸ λεχθέν. Παρατρίχει γὰρ καὶ ἀφίεις, τῇ τοι πρηγμάτων ἑκάστῃ τὴν κατανόησιν τῶν φίλων ἐπιτρέπων· ὥστερ καὶ ὅταν εἶπε· « Λύστε τὸν τούτον· » ὥστερον γὰρ ἔγνωσαν τούτο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Τινὲς δὲ καὶ εἰς Εἰλότων γὰρ τῶν μαθητῶν, « Ἰδού ἀδει μάχαιρι δύο. »

Vers. 39-46. « E t e g r e s s u s i b a t (u t e r a l s o l i t u s) i n m o n t e O l i v a r u m : s e c u t i s u n t a u t e m i l l u m e t d i s c i p u l i . E t c u m p e r v e n i s s e t a d l o c u m , d i x i t i l l i s : O r a t e , n e i n t r e t i s i n t e n t a s i o n e m . E t i p s e a v u l s u s e s t a b e i s f e r m e a d j a c t u m l a p i d i s , p o s i t i s q u e g e n i b u s o r a b a t , d i c e n s : P a t e r , s i v i s , t r a n s f e r p o c u l u m h o c a m e ; v e r u m t a m e n n o n m e a v o l u n t a s , s e d t u a f i a t . A p p a r u i t a u t e m i l l i a n g e l u s d e c o l o c o n f o r t a n t s e u m : e t c o r r u p t u s a n g o r e p r o l i x i u s o r a b a t . C E t e r a t s u d o r e j u s s i c u t g u l t a s a n g u i n i s d e c u r r e n t e s i n t e r r a m . E t c u m s u r r e x i s s e t a d e p r e c a t i o n e , v e n i s s e t q u e a d d i s c i p u l o s s u o s , r e p e r i t e o s d o r m i e n t e s p r e m e c t u d i n e , e t a i t i l l i s , Q u i d d o r m i t i s ? S u r g i t e e t o r a t e , n e i n t r e t i s i n t e n t a s i o n e m . » P o s t c o e n a m n o n d e s i d i a e t l u d i e t s o m n u s D o m i n u m e x c i p i e b a n t , s e d d o c e b a t e t o r a b a t , p r o p t e r n o s h a c f i g u r a n s e t d e m o n s t r a n s . V a e i g i t u r i i s q u i p o s t c o e n a m f o o d i s s c o r t a t i o n i b u s v a c a n t . S e c e d i t a u t e m i n m o n t e O l i v a r u m p o s t q u a m t a l i a d o c u i s s e t d i s c i p u l o s , u t o r a b e t . C o n s u e v e r a t e n i m s e o r s u m h u c f a c e r e I d i c i r c o e t a d i s c i p u l i s a v e l l i t u r . N o n o m n e s a u t e m d i s c i p u l o s , s e d t r e s t a n t u m a s s u m i t , q u i e t g l o r i a s u s e i n m o n t e s p e c t a t o r e s f u e r a n t . Q u i a e n i m e t i n a g o n e o r a t u r u s e r a t , u t n e v i d e a t u r t i m i d i t a t i s e s s e i n d i c i u m , p r o p t e r a a s s u m i t e o s q u i d i v i n a e g l o r i a e e t s u p e r n i t e s t i m o n i i s p e c t a t o r e s e t a u d i t o r e s f u e r a n t , u t c u m v i d e r i n t l a b o r a n t e m , h o c h u m a n a e n a t u r a e e s s e d i c a n t . U t e n i m c r e d e r e t u r v e r u s h o m o e s s e , n a t u r a e q u o d s u u m e r a t f a c e r e p e r m i s i t , e t v i t a m a p p e t i t e t i a m i p s e u t h o m o , p r e c a t u r q u e u t t r a n s e a t c a l i x . N a m v i t a e a m a n s e s t h o m o . Q u o c o n f u t a n t h a r e s e s q u a e d i c u n t p h a n t a s t i c u m f u i s s e h o m i n e m . E t e n i m c u m h a c f a c t a s i n t , e t h a b u e r u n t u n d e e j u s m o d i n u g a r e n t u r : q u i d

¶ Joan. xi, 19.

« Καὶ ἑξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ Ἐθος εἰς τὸ ἄρκτον Ἐλαῖων· ἡκαλούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν εἰποῦ· Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, καὶ σὺν ἀπεπάσθῃ ἀπ’ αὐτὸν ὡσεὶ λύθια βολήν· καὶ τοι τὰ γόνατα, προστηγέσθε λέγων· Πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ’ ἑμού· πλὴν τὸ θελημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω. » Μετὸν δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ’ οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτὸν. Καὶ γονόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προστηγέσθε. Ἐγένετο δὲ διδράκονος αὐτοῦ ὡσεὶ θρύμβοι αἰματος καπηλούντες εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐνετάξας ἀπὸ τῆς πρεσβυτης, ἀλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἴρη αὐτοὺς κομιμένους ἀπὸ τῆς λύπης. Καὶ εἶπεν εἰτοῖς· Τί καθεύδετε; Ἀνακτάντες προσεύχεσθε, μὴ μὴ εἰσελθεῖτε εἰς πειρασμόν. » Μετὰ τὸ δεῖπνον, ἀφθυμία, καὶ πάκηνα, καὶ ὄπων τὸν Κύριον ἀπάχονται, ἀλλὰ διδεκτάζεται, καὶ προσευχή, δι’ ἧς ταῦτα τυπούντα καὶ ὑποδεικνύντα. Οὐαὶ λοιπὸν τοῖς τῆς αἰτίου πορνεῖς ἔργοις μετὰ τὰ δεῖπνα ἐπιχροῦσιν. Ἡγαναχωρεῖ γοῦν εἰς τὸ δρός τῶν Εἰλῶν μετὰ τὸ τοικύτα διδέξαι τοὺς μαθητὰς, ὡς ἐν πρεσβυτης. Εἰλθει γὰρ κατὰ μόνας τοῦτο πουλί· καὶ ἀπὸ τῶν μαθητῶν ἀποσπάται. Οὐ πάντες δὲ τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ μόνον τοὺς τρεῖς περιληπτεῖν, τοὺς καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ ἐν τῷ δρός θεραπεύεται. Επειδὴ γὰρ ἀγωνίᾳ καὶ προσεύχεται, ἵνα μὴ δέψη δαιλίας ταῦτα εἰναι, διὰ τούτο τούτους τῆς θελῆς αὐτοῦ δόξης καὶ τῆς ἀνωθεν μαρτυρίας αὐτούς· καὶ ἀκούστας περιληπτεῖ· Ἰντε δεινόν ὄρωσιν ἐργινῶντα, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τούτο εἶναι λογίσωσται. Διὰ γὰρ τὸ πιστώσασθαι, διτὶ ἀλθόντες θρωπός γέγονε, ἐνδέδωκε τῇ φύσει τὸ ἐκυτῆς ποιητικόν καὶ ἐπιθυμεῖ ζωῆς καὶ αὐτοῦ ὡς ἀνθρωπος, το-

ενγεται παρελθεν τὸ ποτήριον φιλέων γάρ δὲ non dicturi erant si non fuissent hæc facta? Porro εὐθρωπος· τὰς αἰρέσις διὰ τούτων ἀντέτρεπων τὰς λεγούσας, δῖς κατὰ φρντούσιν ἐνηθρώπησεν. Εἰ γάρ καὶ τούτων γενομένων, ὅσχον πάροδον τοιαῦτα φύλαξεν· τί οὐκ ἐν εἶπον, εἰ μηδὲ ταῦτα ἔγενετο; Τὸ μὲν οὖν θέλειν παρενεχθῆναι τὸ ποτήριον, ἀνθρώπινον τὸ δὲ ταχέως εἰπεῖν, οὐ Πλὴν μὴ τὸ ἀμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σὸν, οὐ δεικνυσιν δῖς καὶ ἡμᾶς οὕτω δεῖ δικεκείσθαι καὶ φιλοσοφεῖν, καὶ τῷ θελήματι παραχωρεῖν, καὶ τῆς φύσεως ἀνθελκούσης, μὴ Καπιστρόφεσθαι. Μή, τὸ θέλημα μου τὸ ἀνθρώπινον γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σὸν, ὥπερ οὖν οὐκ ἔστι τοῦ ἀμού θείου θέληματος χειροισμένων· δύο γάρ φύσεις ἔχων δὲ εἰς Χριστὸς, εἴχε πάντας καὶ φωτικὰ θέληματα τὸ τε θεῖον, καὶ τὸ ἀνθρώπινον, δῖτοι θελήσεις. Ἐθέλε μὲν οὖν ἡ ἀνθρώπινη φύσις τὸ ζῆν φυσικὸν γάρ· εἴτε ἐπομένη τῷ θελήματι (τὸ δέ ἔστι, τὸ πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶν δὲ Πατρὸς, καὶ Μοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος), τὸν θάνατον κατεδίξετο· καὶ οὕτως ἔντεντο τὸ θελητὸν, τουτέστιν, δὲ σωτηριώδης θάνατος. Ὁτι γάρ ἀπὸ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως δην τὸ πρωσύχεσθαι, κατὰ παραχώρησιν πασχούσης τὸ κοινὸν πάθος τῆς φιλοζωΐας, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς θετητος, ὡς φρσιν οἱ κατέρρετοι Ἀρειανοί, ὅπλον ἐκ τοῦ καὶ ιδρώσαι, καὶ οὕτως ἐντγώνιον γενέσθαι, ὥστε, τούτῳ δῆ τὸ τῇ περιομήσει, καὶ θρόμβους αἷματος ἐξ αὐτοῦ πεσεῖν. Περιομήσει γάρ ἔστιν ἐπὶ τῶν σφύρωρων κοπιῶντων, δῖτοι Λίμαν Ζόρων· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν πικρῶν δδυρομένων, Αἴματα κλείσει. Τούτῳ τοίνυν θέλων δηλώσαι καὶ δὲ εὐτγγελισθῆς, δῖτοι οὐγέ λεπτεῖς τισι νοτίσι, καὶ οἰον ἐνδέξεις χάριν ἐμφεινομέναις, ἀλλὰ σταγόσιν ἀδρατεῖς ιδρώτων περιεστάξετο, τοὺς τῶν αιμάτων θρόμβους εἰς εἰκόνα τοῦ γενομένου παρεληφεν. Ἐντεῦθεν οὖν δῆλον ὡς ἡ ιδροῦσα φύσις ἔκεινη καὶ ἀγανά, ἡ ἀνθρώπινη ἦν, οὐγέ ή θεία. Ἐπεὶ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις συνεγγράθη ταῦτα πάσχειν, καὶ οὕτως Ιπασχεν, ἵν' ἄμα μὲν δεῖξῃ, δῖτοι οὐ κατὰ φρντούσιν ἐράνη ἀνθρώπος, ἵμα δὲ μαστικώτερον καὶ τὴν κοινὴν τῆς ἀνθρώπινῆς φύσεως δειλίαν ἐξιστήσῃ, ἐν θεύτηρος δαπανήσεις ταῦτα, καὶ κατέχοντο ποιῆσις τῷ θελήματι. Καὶ τοὺς ἐκ τοῦ σώματος ἐξερχομένους ιδρώτας καὶ ἀποπίπτοντας, τούτῳ αἰνίττεσθαι φρση ἐν τοῖς, τὸ ἐναργῆρχεντο, καὶ ἐξικμάζεσθαι, καὶ ἀποπίπτειν ἀφ' ἡμῶν τὰς τῆς δειλίας πηγὰς, ἀνδρουμένης τῆς φύσεως ἡμῶν ἐν Χριστῷ καὶ τονομένης. Εἰ μὴ γάρ τούτῳ ἦν αἰνιττόμενος, φημὶ δη τὸ τὴν ἡμετέραν τοῦ ἀνθρώπων δειλίαν ἐξιστήσαι θέλειν, οὐκ ἔν, οὐδὲ εἰ τριάδερος δειλίδες ἦν καὶ ἀγεννής, οὕτως ἰδρου. Ἄρθη, δὲ εὐτῷ ἄγγελος ἐνισχύων κύτον, καὶ τούτῳ εἰς ἡμῶν παρεχάληστιν, ὡς ἔν τὴν τῆς εὐχῆς δύναμιν μάζωμεν, δῖτοι ἐντρύγει, καὶ μαθόντες, ταῦτην ἐν τοῖς δεινοῖς προσθάλλωμεθ. Ἀμα δὲ καὶ προρήτεις Μωϋσέως πληροῦσθαι ἐν τῷ μεγάλῃ φόρῳ εἰρημένη· Καὶ ἐντγγυσάτωσαν ἐν αὐτῷ πάντες οὐοι θεοῦ. οἱ Τινὲς δὲ οὕτω περιεργάζεται τὸ ἥρτον, δῖτοι θρότο, αὐτῷ ἄγγελος δοξάων αὐτὸν, καὶ λέγων· Σὴ

in temptationibus, ne forte ab illis vincantur. Hoc **A iōti**, Κύριε, ή λογίς. Σὺ γὰρ ἴσχυσας κατὰ τοῦ θνήτου, καὶ τοῦ φόνου, ἀλευθερῶσαι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα μὲν οὕτως. Αὐτὸς δὲ τοὺς μαθητὰς εὐρὺν κομισμένους, ὀνειδίζει τε ἄμφις, καὶ παρανεῖ τὸ πειρασμὸς προστύχεσθι, ὁστε μὴ νικηθῆναι ὑπὸ τούτων. Τούτῳ γὰρ τῷ, εἰ Μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, εἰ τούτοις, τὸ μὴ κατεποδῆναι ὑπὲ τοῦ πειρασμοῦ, μηδὲ εἴσω τῆς αὐτοῦ ἐπικρατείας γενέσθαι. "Η εἰ ἀπλῶς γελεύει ἡμᾶς εὑγεσθαι, ἵνα ἐν γελήῃ ἀπὸ τῆς ἡμέτερης, καὶ μὴ περιπέσωμεν τινι τῶν ὑπερόπους· διαιμονίων γὰρ τὸ ἐπιφρίπτειν ἔχοντος εἰς πειρασμὸύς, καὶ ἀλεξονικόν. Πῶς οὖν φτ.σιν δὲ ἰάσματος, διὰ τὸ Πάσαν χαρὰν ἡγήσασθε, διταν πειρασμὸς παριπόστητε ποικιλοίς; εἰ τοῦτο; μὴ γάρ ἡμεῖς ἴντειλα λέγομεν; Ιδού γοῦν καὶ Ἱάκωβος οὐκ εἶπεν, διὰ τὸ ἐπιφρίπτειν ἔχοντος, ἀλλ᾽ «Οταν περιπέσῃς, μὴ κατεπέσῃς, ἀλλὰ εἰς πᾶσαν χράν ἡγήσασθε, εἰ καὶ τὸ τέως ἀδεωλητον ποιῆσθε βιωλητόν. Ερεπτὸν γὰρ, εἰ μὴ ἡλθον· ἐπειδὴ δὲ ἡλθον, τί δει ἀνθητα λυπεῖσθε; Δεξίον οὖν μοι ῥητῶς προστεττόμενον τὸ, Εὔχεσθε εἰς πειρασμὸύς ἀμπεσεῖν. Ἀλλ' οὐκ ἐλέγοις. Οἶδα δὲ διὰ τὸν τὸν πειρασμὸν, καὶ διὰ τινὲς νοοῦσι, μὴ εἰσέρχεσθαι μὲν εἰς πειρασμὸν δεῖν εὑγεσθαι, τούτοις, εἰς τὸ τὴν φυγὴν ἡττῶντα, ἥγουν εἰς πορνείας πειρασμὸν, εἰς θυμὸς πειρασμὸν· πάσαν δὲ χράν ἡγετοῦσι, διταν σωματικὸν ἔχων ἀνθρώπως φθείρεται, τοσούτῳ δὲ σωματικοῦντος. Οἰδημεν οὖν ταῦτα, ἀλλὰ τὰ ἀληθέστερά προχρίνω, καὶ τὰ τῷ περόντι σκοτῷ προσφέστερά.

VERS. 47-53. « Adhuc autem eo loquente, ecce **C** turba, et qui vocabatur Judas, unus e duodecim, antecedebat eos, et appropinquavit Iesu, ut oscularetur eum. Jesus autem dixit illi: **Juda, osculo Filium hominis prodis?** Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, percutiemusne gladio? Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dextram. Respondens autem Jesus ait: Sinite hucusque. Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum. Dixit autem Jesus ad eos qui venerant ad se, principes sacerdotum ac magistratus templi et seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus? cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed haec est hora illa vestra, et potestas tenebrarum. Osculum Judas dedit, quod his qui invadabant, signum esset; at non a longe monstravit, ut non deciperentur nocte: quia et cum facibus et lucernis advenierant, ne latere possit Jesus. Quid igitur Dominus? Accedit ad hostile illud osculum: fulmina autem tam dolosum et ingratum subito extinguerent neglexerunt, docente nos Salvatorem per illa patientiam. Reprehendit autem solum: **Juda osculo prodis?** Non erubescis hoc prodigionis genus? Misces amico amplexi inimici opus, prodigionem? Sed et quem prodis? Filiū hominis, hoc est, mansuetum lenem, morigerum, propter te factum hominem, cum Deus sit? Haec dicebat, usque sub extremam horam

²⁸ Jacob. 1, 2.

« 'Ετι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ίδού δχλος, καὶ διεγόρυνος ιούδας, εἰς τῶν δόδεκα, προτίχεστο αὐτοῖς, καὶ ἡγιεῖς τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι αὐτόν. 'Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπε αὐτῷ· ιούδα, φιλήματι τὸν γίδην τοῦ ἀνθρώπου παρεδίως; 'Ιδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ· Κύριε, εἰ πατάξουεν ἐν μαχαίρᾳ; Εἰ δὲ πάταξεν εἰς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δούλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφετελεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν. 'Αποκριθεὶς δὲ Ἰησοῦς εἶπεν. 'Εάτε ἵως τούτου. Καὶ ἐψάρησε τοῦ ὡτοῦ αὐτοῦ, λάσπητο αὐτόν. Εἶπε δὲ δὲ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους· ἐπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς εἰστρατηγοὺς τοῦ ιεροῦ καὶ πρεσβυτέρους· 'Ος δὲ ληστὴν ἔξεληλύθητε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ἔμελον; Καθημέραν δύτος μοι μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ιερῷ, οὐδὲ ἔξετελνετε τὰς χειράς ἐπ' ἐμὲ, ἀλλ' αὐτῇ ὑμῶν ἐπειδὴ ὡρα καὶ ἔξουσία τοῦ σκότους. ε Φθημα ἱαίδην σύνθημα τοτε ἐπιούσιν, ἀλλ' οὐ μαχαίρων ὑπέδειξεν, ἵνα μὴ διεψευσθῶσιν νυκτὸς οὖσας· ίποι καὶ τοῦ μὴ λαθεῖν τὸν Ἰησοῦν ἔνεκεν, μετὰ φροντὸς καὶ λαμπάδων ἤκουσι. Τί οὖν δὲ Κύριος; Προσέπιε τούτο τὸ ἔχθρον φθημα. Οἱ κεραυνοί δὲ ἡμέλουν ἵποι τὸν ἀχάριστον καὶ δόλιον, διδάσκοντος ἡμᾶς τὴν ἀνεκτικότηταν ἐν τοῖς τοιούτοις τοῦ Σωτῆρος. Οὐανειδίζει δὲ μόνον· εἰ ιούδα, φιλήματι προδίως; εἰ καὶ αὐτὸς τὸ εἶδος τῆς προδοσίας αἰσχύνη; φθιου ἀσπασμῷ, ἔχθροιο ἔργον την προδοσίαν μιγνύεις; 'Αλλὰ καὶ τίνα προδίως; τὸν γίδην τοῦ ἀνθρώπου, τωτέστι, τὸ ἔμερον, τὸν πράσον, τὸν συγκαταβεβικόν, τὸν οὐαὶ ἐνανθρωπίσαντα, καὶ ταῦτα θεὸν δύτα; Ταῦτα εἰ-

οι τῆς ἀσχέτης δρας περικαίουμενος αὐτοῦ. Λαφόντες illum etidcirco non prosecutus est convitiis, neque dixit. 477 Ο inhume et ingratissime, sed, « Juda, » proprio eum nomine compellans : neque gravius simul arguisset, nisi et hoc ei cessisset in melius, si quidem voluisse. Etenim ne putaret esse occultum, sed nolum Domino, et vel tunc ante omnia scientem procumberet et pœniteret, hoc fecit, et visus est eum confundere. Et sciebatquidem illum inenmendabilem, faciebat tamen interim quod suum, quemadmodum et Pater ejus in Veteri faciebat; sciens enim Judæos non audituros, mittebat prophetas. Interea et nos idem docet, ut ne correcturi lapsos, deficiamus et laboribus cedamus. Porro discipuli zelo flagrantes, etiam gladios eximunt. Unde autem illos habebant? Agnum immolarant, et a mensa exierant. At arguitur Petrus, qui præter scopum Domini zelo usus esset. Alii eterim interrogant, « Num percutiemus? » Ipse autem non exspectat præceptum. Ita semper servebat pro Magistro. Percutit autem servum pontificis, et amputat aurem ejus dextram. Neque hoc fortuito contigit, sed signum hoc erat, Pontifices qui tunc erant, omnes uturos servos, et perdituros auriculam dextram. Etenim si Mosen audivissent, Dominum gloriae nunquam crucifixissent. Verum Jesus auriculam restituit. Decet enim virtutem Verbi sanare inobedientes, et apponere eis auriculam ut audiant. Jesus itaque manifestum miraculum facit, et auriculam sanans, miraculo patientiam suam ostendens, et per miraculum inducens eos ut ab insanis absistant. Dicit autem ad principes sacerdotum, et ad magistratus templi. Στρατηγοὶ et ædiles dicebantur, qui constituti rati ad exquirenda ea quæ ad templi usum exigebantur, vel qui præfecti erant ædificio et constructioni templi. Ad hos igitur dicit : Quotidie docebam in templo, et noluistis me comprehendere, et nunc quasi latrones invaditis : sed revera noctis attentatis opera, et potestas vestra tenebrarum est: atque idcirco hanc horam observatis, quæ convenit vobis et operi, quo me invaditis.

C ψήσιν δὲ τὸν θυμάτων τὴν ἀνεξικαίζειν αὐτούς καὶ διὰ γούν τοῦ θυμάτων ἐνάγων αὐτούς ἔχεσθαι τῆς μανίας. Λέγει δὲ πρὸς τοὺς καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ, τουτέστι, τοὺς τοὺς ἐπὶ τῷ. ἐκτάσσειν τετχμένους τὰς πιπιτήσεις, καὶ τοὺς πεπιστευμένους τὰ δομῆς τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐπισκευῆς ἔργα στρατιᾶς. Φησίν οὖν πρὸς τούτους. Καθημέ-
ιερῷ ἐδίδασκον, καὶ εἰών ἡθελήσατε με καὶ νῦν ληστρικῶς ἐπῆλθετε. 'Αλλ' ὄντως ις ἐπιχειρεῖτε, καὶ ἔξουσία ὑμῶν τοῦ σκότους ἔστι. καὶ διὰ τοῦτο τοιαύτην ὥραν ἐπετηρήσατε οἰκεῖαν

ιδόντες δὲ τὸν ἥγκανον, καὶ εἰσῆγανον εἰς τοῦ ἀρχιερέως. Οἱ δὲ Πέτρος ἡχολούθει. Ἀφάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς κύλης, καὶ D οἴων κύτουν, ἐκεύθητο δὲ Πέτρος ἐν μέσῳ ὑστερῶν δὲ κύτουν πειδίσκη τις καθίμενον ᾧς, καὶ ἀτενίτεσσα κύτῳ, εἶπε. Καὶ οὕτω φήσιν. Οἱ δὲ ἡρνήσατο αὐτὸν λέγων : οἶδα κύτουν. Καὶ μετὰ βραχὺν ἔτερος ίδων Καὶ σὺ εἶς αὐτῶν εἶ. Οἱ δὲ Πέτρος εἶπεν οὐκ εἰμί. Καὶ διαστάσεις ὥστε ἅρπας μᾶς, διασχυρίζετο λέγων. Ἐπ' ἀληθείας, καὶ οὐ-
κύτουν ἦν καὶ γάρ ἡ αλιλαῖός ἔστιν. Εἶπε
εἰς. « Αὐθρωπε, οὐκ οἶδα δὲ λέγεις. Καὶ πα-
νι λαλοῦντες κύτου, ἐφίνησεν δὲ ἀλέκτωρ.
Πέτρος τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, οὓς εἶπεν
Πρίν ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἀρνήσῃ με τρίτη.

VERS.54 62. « Comprehensum autem eum duxerunt, et induxerunt in domum principis sacerdotum Petrus vero sequebatur eminus. Cum autem accen-
dissent ignem in medio aulæ, atque una consedisse-
rent, sed sit et Petrus inter illos. Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, desixis in illum oculis, dixit : Et hic cum illo erat. At ille abnegavit eum, dicens : Mulier, non novi illum. Et post pusil-
lum aliis videns eum dixit, Et tu de illis es. Petrus vero ait : Homo, non sum. Et intervallo interjecto fere horæ unius, alias quidam affirmabat, dicens : Vere et hic cum illo erat, nam et Galilæus est. Et ait Petrus : Homo, nescio quid dicas. Et continuo adhuc illo loquente cecinuit gallus. Et conversus Dominus intuitus est Petrum, 478 et recordatus est Petrus Verbi Domini, quomodo dixerat ipsi. Priusquam gallus cecinerit, ter me negabis. Et

egressus foras Petrus flevit amare. » Infirmus fuit A Kai ἐξελθὼν ἦν, ἔκλαυτε πικρῶς. » Ήσθίησε καὶ τὴν πρόφρησιν τοῦ Χριστοῦ δὲ Πέτρος, καὶ ἡρνήστη τὸν Δεσπότην Χριστὸν οὐχ ἀπαξ, ἀλλὰ καὶ τρίς, καὶ ἐνώμοτον ἐποιεῖτο τὴν ἄρνησιν. Φησὶ γάρ δὲ Ματθίος, διτὶ εἰπεῖν: « Ήρέκτο καταναθεματίζειν, καὶ ὁμοίως διτὶ Οὐχ οἶδε τὸν ἄνθρωπον. » Τοσοῦτον δὲ μργὸν τῆς δειλίας κατεσχέθη, ἐγκαταλειφθεὶς πρὸς μαρψὸν διὰ τὴν θραύσητα, ὡς ἂν παιδευθεὶς, τοὺς ἄλλους συγγένων εἴη. Προπετόστερος γάρ ἦν, καὶ εἰ μὴ ἐντεῦθεν ξωφρονίσθη, αὐθαδῶς δὲν τὰ πολλὰ καὶ ἀσυγγνωμόνως διῆγεν. « Άλλὰ τότε γε τοσοῦτον ἦν δειλίας κατεγώνθη, διτὲ οὐδὲ γῆσθετο τον πτώματος, εἰ μὴ δὲ Κύριος στραφεῖς, ἐνέδλεψεν αὐτῷ. » Οὐ τέλος ἀγαθότητος! διτὶ καὶ ἐν κατακρίσεις ὅν, οὐκ ἀμελητῆς σωτηρίας τοῦ μαθητοῦ. Εἰκότεος καὶ τοῦτο εἰς ἡ κατάκρισις; αὕτη διὰ σωτηρίαν ἀνθρώπουν εἰπεῖν εκαρτερεῖτο. Ήρνήστη μὲν οὖν δὲ μαθητής πρόστετος επειδὴ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν, καὶ αὐτὸν ἡρνήστητο δῆρε καὶ τοῖς τρίτοις καὶ τότε ἐφώνησεν ἐκ δευτέρου πελτὸν ἀλεκτριών. Οὕτω γάρ δὲ Μάρκος ἀντιγράφει λεπτότερόν τε καὶ ἀκριβέστερον, ταῦτα ἀντιγραφάμενος οὐ περὰ τοῦ Πέτρου μαθών· τούτου γάρ καὶ μαθητὴ ἦν. Διὸ ὡς τῷ Μάρκῳ φηθέντες δὲ Λουκᾶς κατ' ἐπιφύλαξιν εἴπειν, οὐκ ἀκριβολογησάμενος. Καὶ οὐκ ἐντυχεῖτον δὲ φησιν δὲ Λουκᾶς τῷ περὶ τοῦ Μάρκου αρημένῳ. Καὶ γάρ δὲ ἀλέκτωρ καθ' ἐκάστην ἀγρήν εἴωθε καὶ διὰ τρίς φωνεῖν. Οὐ τοινοὶ Πέτρος τοσοῦτον ἐκαρφθεὶς ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθεάσεως, διτέ μηδὲ ὑπὸ τῆς τοῦ ἀλέκτορος φωνῆς εἰς αἰσθησην ἀλθεῖν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ρωνῆσαι τὸν ἀλέκτορα, πάλιν ἀρνήσασθαι, καὶ πάλιν ἄχρις οὗ τῷ τῷ ἡσού ἀγαθῷ βλέμματι εἰς ὑπόδημητιν ἤγκη. » Καὶ ἐξελθὼν ἦν, ἔκλαυτε πικρῶς. » Εἴκηλος μὲν τῷ καὶ διτέ τὸ πρῶτον ἡρνήστητο, ὡς δὲ Μάρκος φησί. Εἰτα εἰκὸς δὲν πάλιν αὐτὸν εἰσελθεῖν, ίντα μὴ δῆρε πάλιν ὑπόνοιαν, ὡς τοῦ Ἰησοῦ ὅν. Καὶ πάλιν εἰς εἰσθησιν ἐλθὼν, οὕτως ἡδη ἐέρχεται καὶ πλακαπάκρως. « Ιντα γάρ μὴ φωνῇ τοῖς ἐν τῷ αὐλῷ, Καὶ ἀποκρυπτόμενος αὐτοῖς, Τινὲς δὲ, οὐκ οἶδεν ἀνόητον ἀπολεγίζειν ὑπὲρ τοῦ Πέτρου συτιθέσαι, γοντες τολμηῶς, διτὶ οὐκ ἡρνήστητο δὲ Πέτρος, οὐ εἴπειν, διτὶ Οὐκ οἶδε τὸν ἄνθρωπον, εἰ τουτέστι, Τὰν ἄνθρωπον οὐκ οἶδε, ἀλλὰ Θεὸν ἄνθρωπον γενέμενον. Εἰτα δέ τοιούσι τὸν Κύριον, καὶ τῷ ὑφῆ τοῦ Εἰσεγγέλου ἐντυχεῖτο· καὶ οὐδὲ δύνασται ὅλως τοιοῦτον τὴν ἀκολουθίαν τῆς διηγήσεως. » Άλλα καὶ δὲ Πέτρος διετέλεσεν, εἰ μὴ ἡρνήστητο;

VERS. 62-71. • Et viri qui tenebant Iesum, illud-
debant ei, cædentes. Et cum circumsternerent eum,
percutiebant faciem ejus, et interrogabant eum, di-
centes: Vaticinare, quis est ille qui te percussit?
Et alia multa conviciantes dicebant in eum. Et ut
factus est dies, convenerunt seniores plebis, et
principes sacerdotum et Scribæ, et duxerunt illum
in concilium suum, dicentes: 479 Num tu es ille
Christus? dic nobis. Et ait illis: Si vobis dixerim, non
credetis: quod si etiam interrogavero, non
respondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc tem-
pore erit Filius hominis sedens a dextris virtutis
Dei. Diaperant autem omnes: Tu ergo es Filius

• Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν, διεπέ-
ζον αὐτῷ, δέροντες· καὶ περικαλύπτοντες αὐτὸν, αὐτού τὸ πρόσωπον ἔτυπτον, καὶ ἐπηρώτων εἰδὲν λέγοντες· Προφήτευσο, τίς ἐστιν ὁ παῖς σε; εἰ
ἐπερχεται πολλὰ βλασφημοῦντες εἰς αὐτὸν, ἐλέγον. Εἰ
ώς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτήριον το-
λκοῦ, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ Γραμματεῖς; εἰ
ἀνήγγειλον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν λέγοντας
Εἰ σὺ εἰς δὲ Χριστὸς, εἰπε ὑμῖν. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Εἴ
ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε· καὶ ἐὰν ἥρετε,
οὐ μὴ ἀποκριθῆτε μοι, η ἀπολύσητε. Αὐτὸν τὸν
δισταῖ δὲ ιδοὺ τὸν ἄνθρωπον καθημένος ἐκ δεξιῶν τῆς
δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Εἴπον γοῦν πάντες· Σὺ εἶ

οὐ θεοῦ; Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· Γιμέτε Α Δεί? Qui ait: Vos dicitis me esse. At illi dixerunt: Ληγόν εἰμι. Οἱ δὲ εἶπον· Τί ἔτι χρέαν πρεπεῖς; αὐτοὶ γάρ τὸν ἡκούσαμεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. » Ἐγρισταὶ τινες καὶ ἀκόλαστοι σύντοντες τῷ Ἰησῷ. « Αμαχ γαρ τοι δὲ διδύμοι μηδὲ ἐν εἰδός κακίζεις Ἑλλήπειν, ει κανεναι. Ινα διὰ πάντων ἡ φύσις ἡμῶν ετοι, νικήσῃ καὶ καταρρίψῃ αὐτόν. » Επειδὲ οὐτοῦ ἀνέλαβε τὴν φύσιν ἡμῶν ὁ Κύριος, τη ἀστήν πρὸς πάσας τὰς τοῦ διαβόλου καὶ δεῖξη δια καὶ τοῦ ἀρχῆς, εἰ ἐνηφεν δὲν ἡττήθη διὰ τοῦτο πασῶν τῶν εἰδένων ιασθόλων κακίζεις ἐπ' αὐτὸν χεομένων, ἀντίοι μετὰ ταῦτα θαρρήμεν, ὡς τῆς φύσεως Χριστῷ νικησθῆσαι, καὶ μὴ πρὸς τι τῶν ὄντων ἡ ἀναράντη ἀποδειλιώμεν. Διὸν εἰς, καὶ παίσται· καὶ δ τῶν προφητῶν Δεκατούριον προφήτης χλευάζεται. Τὸ γάρ, ευσον ἡμῖν, τίς ἔστιν ὁ παίστας σε, εἰ εἰς εἰς, χλευάζοντων αὐτὸν ὡς πλάνον, καὶ ἐστρέψη περιπτόντες. « Καὶ ὡς ἐγένετο τὰ γάρ τῶν ἡμπατιγμῶν νυκτὸς ἐβλασφημῶν τῶν μεμυσθέντων ὑπηρετῶν τὸ δὲ πρεσβεῖαν ἐντιμότερον μέρος ἐρωτώσιν, εἰ αὐτὸς ριστός. « Οἱ δὲ εἰδὼς τὰς διανοίας αὐτῶν ή τοῖς ἄργοις οὐκ ἐπιστεύσαν τοὺς μᾶλλον, ναμένοις, πῶς τοὺς λόγους πιστεύσουσιν; μεν εἴπω, φησίν, οὐ μὴ πιστεύσητε. » Εἰνατε λόγοις ἔμοις, τίς χρέας ἔν τοῦ νῦν « Καὶ ἐὰν ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτε. » γάρ ἐρωτήσαντες, ἀπεσώπησαν, ὡς ἐπὶ σημαῖος Ἰωάννου, καὶ τοῦ, « Εἶπεν ὁ Κύριός μου, εἰ καὶ ἐπὶ τῆς συγκυπτούσης. ἀκούσαντες, ἀποστεύσατε; πότε δὲ ἐρωτώκετε; ἀποστημένοις; Διὰ τοῦτο μόνον φημι, δια νῦν καὶρὸς λόγων καὶ διδασκαλίας οὐκ ἔστιν τοῦ τίς εἰμι· εἰ γάρ ἥθιετε, ἐγνωτέ με γενομένων σημείων· χρίσεως δὲ καὶρὸς νῦν. » Οφεσθε οὖν με τὸν Γέλον τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ δεκάων τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ. Δέονται, οἱ δὲ μετὰ τοῦτον τὸν λόγον μᾶλλον, καὶ μανιαδῶν ἐρωτῶσι· « Σὺ οὖν εἰ δὲ θεός; » Οἱ δὲ μέσως πῶς καὶ εἰρωνικῶς αἱ· « Γιμέτε τοῦτο λέγετε, δια ἔγων εἰμι. » κατερρόντες τῆς λότης αὐτῶν, καὶ ἀποτοκίτες διελέγοτο. Ἐντεύθεν δὲ δῆλον, δια οἱ οὐδὲν ὠφελοῦνται ἐκ τοῦ ἀποκαλύπτεσθαι τὰ μυστικά, ἀλλὰ μᾶλλον πλειω κατάχονται. Διὸ καὶ ἀποκρύπτεσθαι πρὸς τοὺς δειτούς τούτο γάρ μᾶλλον φιλανθρωπίας.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

; ἀπαγωγῆς τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Πιλάτον παρ' Ἡράδονος ἔξουθενήσεως. Περὶ τῶν μένων γυναικῶν. Περὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ. Περὶ τοῦ μετανοήσαντος λήστοῦ. Περὶ τῆς ιστοῦ ταφῆς.

ἀναστὰν δὲπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἥγανον τὸ τὸν Πιλάτον. Ἡρέσαντο δὲ κατηγορεῖν

Quid adhuc desideramus testimonium? Ipsi enim audivimus ex ore ipsius. » Convictiores quidam et interperantes suere qui hæc Jesu inferebant. Oportebat enim interim et diabolum nullam malitiæ speciem relinquere, sed omnia effundere, ut in omnibus natura nostra inventa sancta vinceret ac deturaret eum. Etenim quia propter hoc natum nostrum suscepit Dominus, ut roboraret eam contra omnes diaboli artes, et ostendat quod si ab initio sobrius fuisset Adam, neuliquam esset victus: ideo omnes species diabolicæ malitiæ quæ in eum fundebantur, sustinebat, ut nos qui sequimur eum, confidamus quod in Christo natura nostra vicerit, et ne formidemus ad ullum opprobrium vel triste. Idcirco et percutitur, et illuditur: prophetarumque ipse Dominus, quasi pseudopropeta irridetur. Nam, « Valicinare nobis, quis est qui te percussit, » eo tendit, ut illum subsannarent, et dicerent impostorem, qui seipsum prophetam fecisset. « Et ut factus est dies, » nocte enim ab ebriis ministris illusus et blasphematus est, seniores et dignitate præstantiores interrogant eum, num ipse sit Christus. At ipse cogitationes eorum sciens, et quod, si operibus non credidissent ad persuadendum efficacioribus 23*, quomodo ergo verbis suis crederent? inquit: « Si dixero vobis, non creditis. » Si enim crederitis verbis meis, quid opus erat concilio 23**? Sin interrogavero, non respondebitis. » Sæpius enim antea interrogati siluerunt, ut de baptismo Joannis, et de hoc dicto prophetæ, « Dixit Dominus Domino meo: » et de muliere incurvata 23. Ubi igitur me auditio credidistis? Propterea hoc dico, quod ex hoc tempore non est tempus sermonum et doctrinæ de hoc, quis sim. Si enim voluissetis, cognitus essem vobis ex signis et miraculis. Judicium autem tempus est ex hoc tempore. Videbitis igitur me Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei. Cum igitur debuissemetu trepidare, illi his auditis majori rabie concitati, perinde ac insani interrogant: « Tu igitur es Filius Dei? » Verum ipse medio quodam modo et ironice respondet: « Vos hoc dicitis quod ego sim. » Etenim despiciens insaniam eorum, et intrepide eis loquebatur. Hinc autem manifestum est quod inobedientes nullam utilitatem percipiunt cum eis revelantur mysteria, sed majorem condemnationem accipiunt. Ideo illis occultanda 480 sunt. Nam hoc majoris est misericordia.

CAPUT XXIII.

Quomodo duxit est ad Pilatum. De contemptu Jesu ab Herode. De lugentibus mulieribus. De crucifixione Christi. De latrone resipiente. De sepultura Christi.

VERS. 1-5. « Et surgens universa multitudo eorum duxit illum ad Pilatum. Cœperunt autem

illum accusare, dicentes: Hunc deprehendimus A
evertentem gentem, ac vetantem tributa dare Cæ-
sari, dicentes se Christum regem esse. Pilatus
autem interrogavit eum, dicens: Tu es ille rex
Judæorum? At ille respondens illi, ait: Tu dicis.
At autem Pilatus ad principes sacerdotum et tur-
bas: Nihil invenio noxæ in hoc homine. At illi inva-
lescebant dicentes: Commovet populum docente
per universam Judæam, exorsus a Galilæa usque ad
hunc locum. » Manifeste veritati adversantur. Ubi
enim prohibuit Jesus tributa dari, qui ut debita po-
tius reddi præcepit, sic dicens. » Reddite Cæsari quæ
Cæsaris sunt? Quomodo autem commovet turbam?
nunquid ut regna invadens? Sed incredibile hoc
omnibus, nam cum agnovisset quod populus vellet
ipsum regem facere, secessit: unde et Pilatus depre- B
hendens illorum sycophantiam, fatetur: « Nullam
invenio noxam in homine hoc. » Videtur autem mihi
ista interrogatione quam facit erga Christum, ride-
re calumniam. Rem enim ipsam subsannat dicens:
« Tu es rex Judæorum? » quasi sic dicat: Tu qui
tam pauper, tam vilis, tam destitutus auxilio, tam
nudus es, accusaris regnum ambire? Hoc autem
deridentis est, ut diximus, eos qui in his accusa-
bant Jesum, quod singant talem rem attentari ab
homine tam nudo atque vili, ad quam tot divitiis
atque præsidii opus est. Verum hi cum nihil aliud
haberent ad sycophantiam confirmandam, clamoris
utuntur auxilio, et clamaverunt contra Deum Ver-
bum. Commovet enim, inquiunt, hoc est, seditionis
sum facit populum: et non in una parte sed a C
Galilæa incepit, et pervenit hucusque, per medium
Judæam transiens. Non simpliciter autem mihi
videntur meiniris Galilææ, sed in terrorem
Pilati. Nam Galilæi semper seditiosi, rerumque
novatores fuere, qualis erat et Judas Galilæus,
cujus recordari faciunt Pilatum, quasi ita dicentes:
Cogita, præses, Judam Galilæum, qui multum ne-
gotii fecit Romanis, facta non parva seditione popu-
li: talis et hic est, quem oportet e medio tollere.
γονες; » Αντλόγιατι, ἡγεμῶν, τὸ Γαλιλαῖον ἰούδζν, ὃς
δὲ λίγον μέρος τοῦ λχοῦ. Τοιούτος καὶ οὗτος, ὃν δεῖ ἐκ πολ

VERS. 6-27. « Pilatus autem auditus mentione D
Galilææ, interrogavit num homo Galileus **481**
esset : et ut cognovit quod ad Herodis ditionem
pertineret, remisit eum ad Herodem, qui et ipse
Hierosolymis erat per id tempus. Herodes autem
viso Jesu gavisus est valde. Tenebatur enim multo
jam tempore cupiditate videndi illum, eo quod audi-
ret multa de eo, et sperahat se signum aliquod vi-
surum ab eo fieri. Interrogabat autem cum multis
sermonibus : at ipse nihil illi respondebat. Stabant
autem principes sacerdotum et Scribæ acriter
accusantes eum. Sprevit autem illum Herodes cum
exercitibus suis : cumque illusisset, indutum veste
splendida remisit ad Pilatum : et facti sunt amici
inter se Pilatus et Herodes in eodem die. Nam

Act. v, 37.

• Ο ούν Πιλάτος ἀκούσας Γαλιλαίαν, ἐπερῆσε
εἰ δὲ ἄνθρωπος Γαλιλαῖος ἦστι, καὶ ἐπιγνώσῃς ὃν εἰς
τὴς ἑκουσίες Ἡρώδου ἔστιν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν ἵνα
Ἡρώδην, ὅπει καὶ αὐτὸν ἐν Ἱερουσαλήμικες εἴ τι
ταῖς ταῖς ἡμέραις Ὁ δὲ Ἡρώδης ἴδων τὸν Ἰησοῦν
ἔχαρη λίαν. Ἐν γὰρ θελῶν ἐξ ἰκενοῦ ἴδειν εἰπεῖν
διὰ τὸ ἀκούειν πολλὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἤπειρε σημείον
σημείον θέτειν ὥπ' αὐτοῦ γινόμενον. Ἐπηρέσει
αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοτείς αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἐπειπὼν
αὐτῷ. Εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς
εὐτόνων κατηγοροῦντες αὐτοῦ. Ἐξουσίας
δὲ αὐτὸν δὲ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν εἶπεν
καὶ δραπεῖσας, περιβαλλὼν αὐτῷ ἐσθῆτας λεπτὴν
ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. Ἐγένοντο δὲ φύλακες
τοῦ Πιλάτου καὶ δὲ Ἡρώδης ἐν αὐτῷ τῷ ἡμέρᾳ

προστάχον γάρ ἐν ἔχθρῳ δύτες πρὸς Πιλέας δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἄρχιερες, ἄρχοντες, καὶ τὸν λαὸν, εἶπε πρὸς αὐτοὺς· εἰς μὲν τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὃς ἀποτὸν λαὸν καὶ ἴδιον ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν, οὐδὲν εὔρον ἐν τῷ ἄνθρωπῳ τούτῳ αἰτηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲν Ἡρώ-
τεμφα γάρ δικαῖος πρὸς αὐτὸν, καὶ ἴδιον οὐδὲν
ἔτους ἔστιν ἐν αὐτῷ πεπργμένον. Παιδεύ-
σταλόντων. Ἀνάγκην δὲ εἶχον ἀπολύειν
τὰς δορτὴν ἔνα. Ἀνέκραξαν δέ πειρατὴς
Ἄρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν Βαραβᾶν·
καὶ στάσιν τινὰ γενόμενην ἐν τῇ πόλει, καὶ
λημένος εἰς φυλακὴν. Παλιν οὖν ὁ Πιλέας
σε, θελῶν ἀπολύειν τὸν Ἰησοῦν. Οἱ δὲ
λέγοντες· Στεφάνων, σταύρωσον αὐτὸν.
οἱ εἶπε πρὸς αὐτούς· Τί γάρ κακὸν ἐποίη-
; οὐδὲν αἴτιον θενάτου εὔρον ἐν αὐτῷ.
οὖν αὐτὸν ἀπολύειν
ιεγάδοις, αἰτούμενοι αὐτὸν στεφανωθῆναι·
ζυνον αἱ φωναὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἄρχιερέων.
λέτος ἐπέξεριν γενέσθαι τὸ αἴτημα συτάν-
δε τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον
κλασκήν, ὃν ἥτουντο· τὸν δὲ Ἰησοῦν παρ-
θελήματι αὐτῶν. Καὶ ὡς ἀπῆγχον αὐτὸν,
ιο Σίμωνός τινος τοῦ Κυρηναίου ἄρχο-
ἄργεν, ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν στεφάνον φέρειν
Ἰησοῦ. Ἡκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος
καὶ γυναικῶν, αἵ ἐκόπτοντο, καὶ ἐθρήνουν
Ῥωμαϊκῷ νόμῳ ἐπόμενος δὲ Πιλέας, πέμ-
βριον πρὸς Ἡρώδην, τῷ κελεύοντι, ἐκ-
ἀ τοῦ ἄρχοντος τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ κρί-
θει καὶ ὡς Γαλιλαῖον τὸν Ἰησοῦν πάμπει τῷ
αἵτινες ἐπάρχοντι. Ἡρώδης δὲ ἔχαρι ἐπ-
χ ὡς μᾶλλων κερδάνται τι φυχωφέλες ἐκ
τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχους περὶ αὐτοῦ,
ἔτι, καὶ τερπτουργός, εἶχεν ἀνόντον ἐπι-
φιλόκαινον νοσῶν καὶ αὐτὸς, ὅστε ἰδεῖν
ἀλλόκοτον ἄνθρωπον, καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ,
“Η οὐχὶ τοιαῦτα καὶ νῦν νοσοῦμεν πολλοί;
οὖν καὶ αὐτὸς ὅδετιν σημειῶν τι ἐκ τοῦ
ὑχί ήτα πιστεύσῃ, ἀλλ' ὅπως ἔστισῃ τὴν
περ ἐν τοῖς θεάτροις δρῶμεν τοὺς θεαμα-
δφεις καταπίνειν φαντάζοντας, καὶ ἔιρη-
τα, καὶ θαυμάζομεν. Σχεδὸν γάρ ἐνώμιζον
οὗ εἶναι τοιούτον τινα. Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν
ικανοτες, οὕτω πως εἰρωνικῶς πρὸς αὐτὸν
; καὶ τὸ δόλον μυκτηρίζων αὐτὸν. Διδ καὶ
οὐδὲν ἀπόκρινεται. Οἶδε γάρ πότε δεῖ
τει, δ πάντα ἐν λόγῳ ποιήσας, καὶ μαρτυ-
δ. Δαυΐδ, δει τε οικονομήσει τοὺς λόγους
κρίσει. • Τί γάρ δεῖ ἀποκρίνεσθαι τῷ μὴ
ἔτι τὸ μαθεῖν; τι δὲ δεῖ βάλειν τοὺς μαργα-
προσθεν τῶν χοίρων; Μᾶλλον μὲν οὖν, ὡς
ιω εἰρήκαμεν, φιλανθρωπίας ἔστι τὸ σιγῆν
οιούτοις. Ο γάρ φηθεὶς λόγος πρὸς τῷ
ελῆσαι, ἔτι καὶ κατακρίσια πρόξενος ἔστι.

A antea simultas inter eos intercesserat. Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum et magistris ac plebe, dixit ad illos: Obstulitis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullum crimen invenio in homine isto ex iis de quibus accusatis eum, sed ne Herodes quidem: nam remisi vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei; castigatum ergo illum dimittam. Necessae autem habebat dimittere eis in festo unum. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam (qui propter seditionem quamdam factam in civitate et homicidium in carcere conjectus erat). Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum. At illi clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit hic? Nullum crimen capitale comperio in eo. Castigatum ergo dimittam illum. At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur, et invalescabant voces eorum ac summorum sacerdotum. Et Pilatus adjudicavit ut fieret quod illi postulabant. Dimisit autem illis eum qui propter seditionem et homicidium conjectus fuerat in carcere, quem poposcerunt: Jesum vero tradidit arbitrio eorum. Et cum abducarent, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem e rure: et impo-
suerunt illi crucem, ut portaret post Jesum. Sequebatur autem illum multa turba populi, et mulierum quæ plangebant et lamentabantur. • Romanorum legem sequens Pilatus, mittit Dominum ad Herodem. Illa enim cavit ut unusquisque a principe suæ regionis judicetur: ideo et tanquam Galilæum Jesum mittit principi Galilææ. Herodes autem gaudebat, non ut animæ suæ utile quid lucraretur ex spectaculo Jesu: sed quia audierat de eo quod sapiens esset, et mira operaretur, habuit stultum desiderium, laborans curiositatis morbo etiam ipse ut videret alienum hominem, et audiret quid ille diceret. Annon etiam hodie multi morbo illo labo-
rabant? Desiderabat enim et ipse signum quoddam videre a Jesu, non ut 489 crederet, sed ut oculos oblectaret: sicut in spectaculis videmus præstigia-
tores apparere qui devorent serpentes et gladios, ac similia, et admiramur. Talem enim ferme Jesum esse putabat. Interrogabat autem eum sermonibus multis, et illudentis more tractabat, atque in summa ipsum subsannabat; ideo et Jesus nihil respondit. Scivit enim quando respondendum, omniaque ratione fecit, et testimonium accepit a David quod dispenset sermones suos in iudicio 26. Quid enim respondendum illi qui non interrogat ut discat? Quid item margaritæ mittendæ ante porcos? Imo majoris, quemadmodum supra diximus, misericordia est facere inter tales. Sermo enim dictus præterquam quod nihil prodest, adhuc majoris con-
demnationis causa est eis qui non attendunt. Pilato

sane respondit, quoniam aliquam prudentior erat
Herode, etiamsi non admodum aperte. Cum enim
interrogasset ille, « Tu es rex Judæorum? » quid
dicit Dominus? « Tu dicas. » Hoc autem medium
quodammodo sensum habet l'otest enim intelligi.
Vere ego sum, tu dixisti id quod est; et aliter in-
telligi potes. Ego non dico, tu dicis. potestatem
habes et dicis (*a*). Herodi autem prorsus nihil
respondit, quandoquidem illusor erat. Et vere se-
cundum Isaiam semini malo, filii iniquis, his qui
tunc erant, inquam, Judæis etiam exactores erant,
oppidentes eos, et illusores dominabantur eis.
Nam irrigoria mente et ridicula intentione Jesum
videre concupiscebant, et signum ab eo spectare.
Et hoc animo interrogavit eum, atque hoc tandem
indicavit, illum contemptum et irrigum dimittens,
et non ipse solum sed etiam omnis exercitus ejus:
qui præter cætera convitia induit cum ueste can-
dida, remisitque ad Pilatum. Tu autem vide quomo-
do per omnia quæ facit, diabolus irretitur et con-
stringitur. Excitat enim opprobria et convitia contra
Christum, et inde veritas magis declaratur. Nam
hisce irrisiōibus manifestius testantur quod Domi-
nus non fuerit seditionis vel rebellis. Si enim talis
fuisset, neutiquam hisce ludibriis illusissent, exci-
tato tanto periculo, et seditione totius gentis, præ-
sertim tantæ et tam suspectæ, et tantum novitate
rerum gaudentis. Facti sunt autem amici Pilatus
et Herodes. Herodi enim argumentum amicitiae
fuit et initium, quod a Pilato ad se missus esset,
quasi Pilatus non vindicaret sibi aliqua privilegia
Herodis. Verumtamen vide quam discrepantia con-
greget diabolos, solum ut Christo mortem præpa-
ret. In unam enim conspirationem copulat et con-
ciliat inimicos. Non confundimur igitur nos, siqui-
dem ille inimicos pacificat ut Christum occidat,
nos propter salutem nostram neque 483 amicos
servamus in officio; Postquam autem missus est
Pilato, vide quomodo iterum resulgeat veritas:
Obtulisti mibi, inquit Pilatus, hominem hunc ut
subvertentem populum, et nihil morte dignum in
eo invenio: sed neque Herodes. Vides duorum
hominum, quorum alter præses, alter rex, testi-
monium omnino verum? Neque ego, inquit, neque
rex Herodes invenimus ullam causam in eo. Quid
dicent ad hæc Judæi? Judices ipsi testantur quod
culpa careat homo, et vos accusantes nullum addu-
citis testimonium. Quibus credendum? Papæ!
quomodo vincit veritas? Tacet Jesus, et testificantur
pro eo inimici. Clamat Judæi, et nemo ad stipulatur
eorum clamoribus. Mollior autem erat Pilatus, et
minime pro veritate constans. Timebat enim calum-
niā, ne accusaretur quod rebellem absolvisset.
Non enim didicit: Terrorem vestrum ne timeamus,
sed Dominus ipse mihi erit timor. « Castigatum,
inquit, dimittam, » hoc est, emendatum per flagella.
Necesse autem habebant Romani per diem festum

αι Α μεζονος τοις μη προσχωσι. Τῷ μέντοι Πλάτῳ, ἐπι
εὐγνωμονίστερος ἦν Ἡράδου, ἀποκρίεται, καὶ μὴ
πάντα εφάπες. Ἐρωτήσαντος γὰρ ἔκεινου, «Σὺ εἶ δ
βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; » τί φησιν ὁ Κύρος;
«Σὺ λέγεις.» Τούτο δὲ μέσην πάντας ἔχει τὸν δάσκαλον.
Διναται γὰρ νοῦθηναι καὶ, διτὶ Ἀληθῶς ἔγειρι,
οὐ τὸ δὸν εἰπας· διναται δὲ καὶ ἄλλος, διτὶ Ἔγειρι
λέγος, οὐ λέγεις, ἐξουσίαν ἔχεις καὶ λέγεις. Ἡράδη
δὲ οὖδε ὀπαυσοῦ ἀποκρίνεται, οἷς τὸ δῶλον ἴμετάτη
δοῦτι. Καὶ γὰρ διτως, κατὰ τὸν Ἡσίαν, τῷ στέρ-
ματι τῷ πονηρῷ, τοὺς υἱοὺς τοὺς ἀνώμοις, τοὺς τότε,
λέγος, Ἰουδαῖοις καὶ πράκτορες ἡσκηνεις πατρίμενα
αὐτούς, καὶ ἐμπατεῖται κυριεύοντες αὐτούς. «Οὐ δὲ
καὶ τοιούτῳ σκοτῷ πτικτικῷ καὶ γελοιώδει τεθνεῖ
ἴστεν τὸν Ἰησοῦν, καὶ σημειον ἐξ αὐτοῦ θεότητα,
καὶ τοιαύτῃ γνωμῇ ἥρωται αὐτὸν, ἔδειξε τὸ τέλος.
Ἐξουθενήσεις γὰρ αὐτόν, καὶ ἐραπήσεις, ἀπέλυτ-
καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τὰ στρατόπεδα
αὐτοῦ, δι πάσης ὕδρεως ἐπέκεινα.» περιβελὼν δὲ
τοῦτα λαμπτράν, ἐπεμψεν τύτον τῷ Πιλάτῳ. Σὺ δὲ
μοι δρα πανταχοῦ δι' ὃν ποιεῖτ, συμποδέλμένος τὸ
διάβολον. Ποιεῖ γὰρ τοὺς ἐμπαιγμούς καὶ τὰς ὕδρες
τυτάς κατὰς Χριστοῦ, δείκνυται δὲ μᾶλλον ἐντελεῖ
ἡ ἀληθεία. Δι' ὃν γὰρ πτίξουσιν, ἀριθμοτάτα μαρ-
τυρῶσιν, ὡς οὐ στασιαστής καὶ ἀντάρτης ὁ Κύρος.
Εἰ γὰρ τοιούτος ἦν, οὐκ ἀν ἐπιτιχίον, τηλικότει
ἐπιτρημένου κινδύνου, καὶ ἐπενυκτάσσων ὅλου τῷ
ἔνοικος ὑποκτευομένης, καὶ ταῦτα τηλικότου ἔνοικος
καὶ σύντα ταῖς καινοτομίαις χαίροντος. «Ἐγένετο
δὲ, φησί, φύλοι δ τε Πιλάτος καὶ δ Ἡράδης.» Τὸ
γὰρ τὸν ὑποκειμένον τῷ Ἡράδῃ πεμφθῆναι ὑπὸ^τ
Πιλάτου πρὸς αὐτὸν, ἀρχὴν φιλίας ἔδειξε, δι τοι
σφετερίζομένου τοῦ Πιλάτου τὰ προνόμια τοῦ Ἡρά-
δου. Πλὴν δρα παντεροῦ καὶ τὰ διεστῶτα συντρόπια
τὸν διάβολον, ἵνα μόνον τῷ Χριστῷ σκευάστη τὸν θέ-
νατον, καὶ μίαν σύμπνοιαν συγχροτοῦντες, καὶ τὰς
κεχρούς φιλιεῦντα. Οὐκον αἰσχυνόμεθα οὐν ἡμεῖς,
εἴγε τοῖς τοις καὶ τούς κεχρούς εἰρηνεύοντες, ἵνα Χριστὸν
ἀποκτείνη, ἡμεῖς διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, οὐδὲ τούς
τούς φύλους δὲν τῇ πρὸς ἡμᾶς φύλᾳ τηρήσουμεν;
Ἐπειδὲ ἀνεπέμφθη πολὺν τῷ Πιλάτῳ, καὶ
πάλιν τὴν ἀληθείαν λάμπουσαν. Προσηνέγκει
μοι, φησίν ὁ Πιλάτος, τὸν ἀνθρώπον τοῦτον δὲ
διαστρέφοντα τὸν λαόν, καὶ οὐδὲν ἄξιον θυντάσθαι
τούτῳ εὑρίσκω. ἀλλ' οὐδὲ Ἡράδης. «Ορές;»
ἀνθρώπων, καὶ ταῦτα τοῦ μὲν ἡγεμόνος, τοῦ δὲ
βασιλέως, ἡ μαρτυρία πάντως ἀληθής. Οὐδὲ τὴν
φησίν, σύτε δὲ βασιλεὺς Ἡράδης εὑρόμενον εἴτιν
ἐν αὐτῷ. Τί φήσουσι πρὸς ταῦτα οἱ Ἰουδαῖοι; Εἰ
χριταὶ αὐτοὶ μαρτυροῦσιν, διτὶ ἀνατίτοις δὲ ἀδραίς
ὑμεῖς οἱ κατηγοροῦστες, οὐδένα μάρτυρα εφή-
γετε· τίσι δει πιστεύειν; Βεβαίω! πάντας νυκτὸς ἀμ-
θεία! Σιωπῇ Ἰησοὺς, καὶ μαρτυροῦσιν ὑπὸ αὐτοῦ
οἱ κεχροί· βοῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οὐδεὶς δὲ ταῖς
βοῶταις ἐπιμαρτυρῶν. Μαλακός δὲ τις δὲ Πιλάτος, εἰ
ἥκιστα ὑπὲρ ἀληθείας ἐντατικός. «Εἰσεδέξαι γέ
τὴν συνοφαντίαν, μήποτε διάβαληθῇ, δι τὸν ἀνέρα

(a) In edit. Lut. desunt, potestatem habes, et dictis.

γὰρ ἔμετο λέγειν. Τὸν δὲ φόδον **A** παῦμ dimittere Judæis. Tale enim foedus cum Ju-
δæis inierant, ut liberum permitterent eis juxta le-
gitima et coasueta sua vivere. Et mos patrius erat
Judæis, a principe judicatos petere, sicut et a Saul
petiverunt Jonathan. Quod si historiam ignoras,
vade ad primum librum Regum²⁷, et eam invenies.
«Clamaverunt autem, inquit, omnes dicentes, Tolle
hunc. » Quid hoc pejus? Gens sancta rabie in cædem
furit, et gentilis Pilatus cædem aversatur. Et quæ
sursum, ea deorsum vertuntur. Tolle hunc, dicunt,
dimille autem nobis Barabbam: qui cum seditionis
essel et homicida missus erat in carcere. » En ter-
tio absolvit Pilatus, et tertio illi contra Christum
clamat, ut omnino tertia illa clamatione cædem
suam perficiant, sanctumque ac justum negent:
B sicut dicit beatus Petrus, Petiverunt autem virum
homicidam dari sibi²⁸: diligebant enim similem:
proinde partis illius erunt. Cum enim et ipsi con-
tra Romanos insurrexerint, innumerabilium cædium
suæque perditionis auctores erunt. Hæc autem per
Jeremiam prælicit Dominus, « Dereliqui domum
meam, reliqui hæreditatem meam²⁹. Dedi hæredi-
tam meam in manus inimicorum: facta est ha-
reditas mea mihi sicut leo in silva; dedit super me
voce suam: propterea odi eam. » Et iterum Oseas:
« Væ eis quia resilierunt a me: miseri sunt, quia
impie egerunt in me. Ego autem redimi eos, ipsi
vero locuti sunt contra me mendacia: et cadent in
ore gladii principes eorum, propter insipientiam
linguae eorum³⁰. » Dicitur igitur Jesus, et primum
quidem imposuerunt ei crucem, et bajulanexivit.
Nemo enim **484** alias eam suspicere volebat, quia
habebant ut maledictum lignum. Deinde invento
quodam Simone Cyrenæo, imposuerunt vi quadam
ei illam, quam aversabantur alii. Insinuatur non
parva admonitio hoc loco. Crux enim est mortifica-
cio affectionum, ita ut moveri nequeant et operari.
Nam qui crucifiguntur, clavis affligitur, et operari ne-
quit. Unde doctor secundum Christum debet prior
ipse crucem tollere, et carnes suas timore Dei con-
figere, et affectionibus carens fulgere. deinde eam
etiam auditoribus imponere. Simon enim obcdien-
tia interpretatur. Impletur autem et hoc loco Isaïæ
dictum, « Cujus principatus super humerum
ejus³¹. » Principatus enim Domini et regnum crux
est. Dicit enim Paulus, « Humiliavit semetipsum us-
que ad mortem, mortem autem crucis. id eo et Deus
exal. iuit illum³², etc. At igitur quia crux fuit subli-
mitas et gloria Jesu, merito principatus ejus dicitur,
seu princeps ejus dignitas, et symbolum principa-
tus (*a*). Sicut enim symbola dignitatum senatores
habent, zones alii, alii pallium: sic etiam Christus
crucem efficit regni sui symbolum. Et si bene anim-
adverteris, invenies non aliter regnare in nobis
Jesum, nisi per afflictionem: itaque ita qui in deli-

v. ²⁸ Act. III. ²⁹ Jer. XII, 7. ³⁰ Osce VII, 13-16. ³¹ Isa. IX, 6. ³² Philipp. II, 8, 9.

it. omisit in textu, ἀνέχραξαν δὲ, φησι, ^(a) In edit. Lut. desiderantur, quæ proxime se-
ιντες. Αἴρε τούτον.

ciis vivant, inimici sunt Christi. Ille autem potest fieri subditus Christi, et tollere crucem suam, qui virtutis operarius est : qui venit a villa relinquens mundum, et ea quæ sunt in mundo, et ad Jerusalem illam supernam et liberam tendit Porro quod Christum multitudo populi et mulierum sequitur, insinuat quod magna multitudo Judæorum etiam post crucem credet in Christum (hoc enim est sequi) et mulieres multæ. Lege acta apostolorum, et videbis innumera millia credentium 33. Quid autem si lugere et plorare mulieres Jesum sequentes, moralem sensum secum afferat? Est enim mulier anima infirma, quæ si contritionem cordis suscipiens per poenitentiam, luget et plorat, revera sequitur Jesus qui crucifigitur at affigitur propter nostram salutem.

τῷ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ πλῆθος λαοῦ καὶ γυναικῶν, αἰνίζεται: διὸ τούν πλῆθος τῶν Ἰουδαίων μετούτῳ γάρ τὸ ἀκολουθεῖν· πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν, καὶ γυναῖκες δὲ πολλές. Καὶ ἀνάγνωσθαι τὰς Παμυριάδες τῶν πιστευόντων. Μήποτε δὲ καὶ τὸ θρηνεῖν καὶ κόπτεσθαι τὰς ἀκολουθώσας γυναῖκες ἔβαλεται ήμετον εἰς ἥθος; "Εστι μὲν γάρ γυνὴ, Φυχὴ δύσθενὴς αὐτῇ δὲ ἐάν συντριβήν καρδίας δὲ μετενοίσας, πενθῆ καὶ κόπτηται, τότε ὅντας ἀκολουθεῖ τῷ Ἰησοῦ, τῷ στεφρουμένῳ καὶ κακογόνῳ μῶν σωτηρίζειν.

Vers. 28-31. « Conversus autem ad illas Jesus dixit : Filiae Jerusalem, nolite flere super me, sed super vobis ipsis flete. et super filii vestris, quoniam ecce venient dies in quibus dicet : Beatae steriles, et ventres qui non generunt, et ubera quae non lactaverunt³⁴. Tunc incipient dicere montibus : Cadite super nos; et collibus : Cooperite nos Quia si in humido ligno haec faciunt, in arida quid fieri? » Mutieres quidem (hominum genus est facile lacrymans et plorans quasi grave quiddam accidisset Domino) plorant, compassionem praे se ferentes magnam et injustitiam lamentantes. At ille non approbat, sed magis increpat illas. Voluntario enim patiebatur. **485** Non decet autem lamentari eum qui sponte et pro salute omnium patitur, sed congruum est ut ille magis laudibus effaleretur et celebretur. Per crucem enim et mors destructa est, et infernus captivus est. Lamenta enim non his qui sponte, sed qui gravate patiuntur consolationem afferunt. Proinde Dominus illas quae ipsum lugebant, increpat. Admonet autem ut ad futura mala respiciant, et propter illa plorent. quando mulieres in humane cocturæ sunt filios suos, et venter qui portavit, ille iterum miserabiliter fructum suum recipiet. Si enim in me talia fecerunt Romani, in me ligno humido, feraci et semper virenti, et semper vitali propter deitatem, et per doctrinas fructum meorum alente omnes : in vobis, populo inquam arido, ligno sterili ab omni vivifica justitia, et nullum fructum afferente, quid non facient? Si enim quamdam vitalem operationem boni haberetis, fortassis digni essetis, quibus quodammodo parceretur : nunc autem quasi lignum aridum in combustionem et corruptionem eritis.

VERS. 32-38. «Ducebantur autem et alii duo faci-

²³ Act. II, vi.   ²⁴ Isa. liv.

Α ε 'Επεικένεστον κευτὸν μέγρι θεάσαι
σταυρού. Διὸ καὶ δ Θεὸς αὐτῶν ἡ τὰ ἔδης. 'Επει τὸν δ σταυρὸς ὑψὸν
Ίησοῦ καὶ δόξαν, εἰκότας ἀρχὴν
ἥτοι ἀρχικὸν ἀξιωματος καὶ σύμβολον τοῦ γάρ οἱ συγχαλητικοὶ ἔχουσι σύμβολα· οἱ μὲν ἡώνες, οἱ δὲ ματνόνες· αὖτις τὸν σταυρὸν τῆς οἰκείας βασιλείας επιτασσοῦσι. Καὶ σκοπήσας εὐρήσεις, διτελέσθη τὸν ἡμέν τὸν Ἰησοῦς, εἰς μὴ διὰ κακοτριχρόντες, τιχθροὶ τοῦ σταυροῦ· ἐπειδὴ πήκοις γενέσθει Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ, ὁ τῆς ἀρετῆς ἐργάζεται. Οὐ διγροῦ, δ τὸν κόσμον τοῦτον ἀγρόν πάνων, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἔργα, καὶ επιστήμην τὸν ἄνω τὴν ἀλεθίαν λίγην

πάντες ταῦτα πολὺ πλήθος τῶν 'Ισαδρίων μηνυμάτων δὲ πολλάκι. Καὶ ἀνάγνωσται τὰς Πηλοπόννησους καὶ κόπτεσσι τὰς ἀκαλούθουσας γυναικεῖς συνέβησαν αὐτῇ δὲ ἐξαν συντριβὴν καρδίας ἀπὸ τῆς Ἰησοῦ, τῷ στεφανουμένῳ καὶ κακο-

ε Στρατείς δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ Ἰησούς
τέρες ἱερουσαλήμ, μὴ κλείστε ἐπ'
ἴαντάς κλείστε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὃ
ἔρχονται ἡμέραι, ἵνα σῖς ἔρουστος· Μι-
ραι, καὶ κοιλαὶ αἱ οὐκετέρηνησσαν, καὶ
ἐθύλασσαν. Τότε ἅρξονται λέγειν τοὺς
ἐφ' ἡμᾶς, καὶ τοὺς βουνούς· Καλύψε
C εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ἥλῳ ταῦτα ποιῶσι
τι γένηται; · ΛΙ μὲν γυναῖκες (ἢ
γένος καὶ πολύθρηνον ὡς δεινοῦ τινοῦ
τος τῷ Κυρίῳ) θρηνοῦσσε, τὸ συμπλο-
ντι, καὶ τὴν ἀδικίαν ἀποδρόμεναι
ἀποδέχεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπιτιμῆ ἐτ-
γάρ ξποσχε, τῷ δὲ ἐκουσίως πέμψαν-
τηριά πάσης τῆς φύσεως, οὐ τὸ θρηνοῦ-
κροτεῖσθαι προσήκει καὶ εὐφρημένει.
σταυροῦ καὶ θάνατος λέλυται, καὶ μὴ
σται, οἱ θρηνοὶ γάρ οὐ τοτὲ θεατέ-
ἐκουσίως πάσχουσι περάρχαλησιν φέρου-
μεν οὖν αὐτὰς κοπτομένας αὐτὸν; Ή
τὸ μᾶλλοντα κακὰ βλέπεται, καὶ ἐπ'
οὐδει, διε γυναῖκες ἐψήσουσι τὰ τέκνα.
D μόνως, καὶ ἡ ἐνέγκεσσα γαστὴρ αὐτὴ
νηθὲν ἐλειποῦντος ὑποδέξεται. Εἰ γάρ
ἐπεδέξαντο οἱ Ῥωμαῖοι, ἵνα ἄλοι τῷ
ἐγκάρπῳ, καὶ ἀειθαλεῖ, καὶ ἀειζῷῳ
καὶ διὰ τῶν καρπῶν μου τῆς δι-
φοντι πάντας· ἐν διτί, τῷ λεπτῷ,
ἥλῳ, τῷ πάσης δικαιοσύνης ζωοποιῷ
καὶ μηδένα καρπὸν φέροντι, τί οὐκ;
Εἰ μὲν γάρ εἰχετε ἡστικήν τινα ἀνέρ-
θο, ἴσως ἀν φειδοῦς ἡσιώθητε μετε-
δι ὡς ἡγρὸν ἥλον εἰς καῦσιν καὶ
ἴσεσθε.

"Ἔγοντο δὲ καὶ Μέσαρις δέος κακοῖ

ii. Καὶ ὅτε ἐπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν οὐρανούς, καὶ
 Κρανίον, ἦκει ἵσιαρωσαν αὐτὸν, καὶ
 ὄργην, ὃν μὲν ἡ δέξιῶν, ὃν δὲ ἡ ἀρι-
 ον καὶ Ἰησοῦς Θεος· Πάτερ, ἀφες αὐτοῖς·
 οὐ πάντα τοι ποιεῖσθαι. Διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱερά,
 ἔβαλον ἀλόρους. Καὶ εἰστήκει ὁ λόρδος
 Ἐβραϊκῶν δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν
 γυναικάς· "Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑκατὸν, εἰ
 νός Χριστὸς δὲ τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτός. Ἐνέπι-
 ασθεὶς καὶ οἱ στρατιῶται προστερχόμενοι, καὶ
 φέροντες αὐτῷ, καὶ λέγοντες· Εἰ σὺ εἶ ὁ
 τοῦ Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν. Ἡν δὲ καὶ
 ἡ γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμματιν Ἑλλη-
 εστὶ Ρωμαῖοις, καὶ Ἐβραϊκοῖς· Οὗτος
 ἰστιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. » Πονηρὰν δόξαν
 ζειν ἴθιλων τοῦ Κυρίου δὲ διάδολος, καὶ
 πολεῖ συσταρύσθαι αὐτῷ. "Ἄλλος δρα πᾶς
 οὐ ἀφῆσθαι, καὶ μᾶλλον πρὸς δόξαν πλειώ-
 νο τοῦτο γέγονε. Τῶν μὲν γάρ οἱ σταυροί
 τίθησαν, τοῦ δὲ πᾶς δὲ κόσμος ἐκκρέμεται·
 ἡλίως ἐντεῦθεν δείκνυται, τὸ μὴ ἀνομον-
 ικύιον, ὡς οἱ λησταὶ, ἄλλα πάσης δι-
 ἀρχῆγον. "Ἄγουσι δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸν τόπον
 ίος, ἵνθι φράσι τὸν προπάτορος τεθάρφθαι·
 διὰ ἔνδον πτάσμα, ἦκει καὶ ἡ διὰ τοῦ ἔνδον
 γένηται. Ἰησοῦς δὲ ὑπερβολὴν πράστητος
 ήνος, ἵπτερ αὐτῶν εὑχεται, « Πάτερ, ἀφε-
 ἔγων· οὐ γάρ οἴδασι τί ποιοῦσι. » Καὶ
 πέδῃ ἂν αὐτοῖς τὸ ἀμάρτημα, εἰ μὴ μετὰ
 ἀπίστᾳ ἐνέμειναν. Τίνος δὲ ἐνεκεν διαμε-
 τάκια τούτοις; "Ισως μὲν καὶ χρῆσοντες
 αὐτῶν τάχα δὲ, δὲ καὶ μᾶλλον ἀληθέστερον,
 οὐ καὶ ἀκολούθη ποιοῦντες· τί γάρ πο-
 ὥρων ἐν τοῖς ἱεραῖς; Γελῶντες οὖν καὶ
 τοικύται εἰργάζονται. "Οπου γάρ οἱ
 ἐμυκιτήριοι, τί χρὴ περὶ τοῦ κοινοῦ
 λογίζεσθαι; « Ἀλλοις ἔσωσε, σωσάτω ἑκα-
 τός ἐστιν δὲ Χριστὸς δὲ τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτός. »
 Ήγε δὲ κατὰ δὲ διάδολος. "Μετέπερ γάρ ἐπὶ
 σύγου τοῦ Ἱεροῦ, οὕτω κάντεῦθα τοικύται
 σκοτίων τῇ διὰ τοῦ σταυροῦ σωτηρίᾳ, καὶ
 βουλόμενος ταῦτην πάσαις, ὡς ἐνήν,
 . "Οἶος δὲ προσέφερον οἱ στρατιῶται,
 εἰ ὅθεν ὑπηρετοῦντες, πρὸς τὸ πιεῖν.
 καὶ ἔτεραν μηχανὴν τοῦ διάδολου, κατ'
 ριτρεπομένην. Οἱ μὲν γάρ τρισὶ χρι-
 τομάτων ἐκεπόμπεις δῆθεν τὴν ἀνταρ-
 Ἰησοῦ, ἵνα μηδένα λανθάνοι τῶν πατρίον-
 διά τοῦτο κρέμεται, διότι βισιλές ἐστον
 τὸ δὲ, καὶ μὴ δὲ σφόδρα τοῦ κακοποιῆσαι
 ὑμβολὸν ἦν τοῦ κράτερος τῶν ἑθῶν,
 Ῥωμαῖοι, καὶ σοφώτατοι, ὅποιοι "Ἐλληνες,
 ἰεσυστοι, ὅποιον τὸ γένος τῶν Ἐβραίων, ὥποδὲ
 ἐπει τούτων καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην πλείω
 δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλεψή-
 λέγων· Εἰ σὺ εἶ δὲ Χριστὸς, σῶσον σεα-
 ἡμάς. "Αποκριθεὶς δὲ δὲ ἔτερος ἵπεται
 γιῶν· Οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν Θεόν, διὰ τῷ
 ἡμετί εἶ; καὶ ἡμετέ μὲν δικαῖος· μηδὲ γάρ

A borosi cum eo, ut interficerentur: et postquam ve-
 nerunt in locum qui vocatur Calvaria, ibi crucifixe-
 runt eum et facinorosos, unum a dextris, alterum
 a sinistris. Jesus autem dicebat: Pater remitte illis,
 nesciunt enim quid faciunt. Dividentes vero vesti-
 menta ejus, miserunt sortem. Et stabat populus spe-
 ctans, et deridebant eum principes cum eis, dicen-
 tes: Alios servavit, servet seipsum, si hic est ille
 Christus, ille Dei electus. Illudiebant autem ei et
 milites, accedentes et acetum offerebentes ei, dicentes
 que: Si tu es ille rex Judæorum, salvum te fac.
 Erat autem et inscriptio scripta super eum litteris
 Græcis, et Latinis, et Hebraicis: Hic est rex Judæo-
 rum. • Diabolus volens Dominum magna infamia
 aspergere, facil crucifigi cum eo et latrones: sed
 B vide quomodo et uno privatus sit, et hoc ad majo-
 rem gloriam Dominicesserit. Nam aliorum cruces
 nemo requirit, totus autem mundus a cruce ista
 pendet. Et manifeste hic ostenditur Dominum non
 esse iniquum sicut latrones, sed omnis justitiae
 principem. Ducunt autem eum ad locum Granii,
 ubi dicunt prium parentem nostrum sepultum
 esse: ut ubi per lignum casus, illic et per lignum
 resurrectio fiat. Jesus vero eximiam mansuetudini-
 em declarans, pro illis precatur: Pater, remitte eis,
 dicens: nesciunt enim quid faciunt. • Et utique
 dimissum fuisset eis peccatum, nisi deinceps in
 incredulitate mansissent. Diviserunt vero vestimenta
 ejus. Cujus gratia? Forsitan et multi ipsis indi-
 gebant, fortassis autem, quod et verius, hæc ad
 majorem contumeliam per lasciviam fecerunt.
 486 Quid enim pretiosum videbant in his vestibus?
 Ridentes igitur et contumelia affientes, talia fe-
 cerunt. Ubi enim, ei principes subsecesserant, quid
 non de reliquo vulgo cogitandum?• Alios servavit,
 servet seipsum, si hic est ille Christus, ille Dei elec-
 tus. • Hoc dicebat per illos diabolus. Sicut enim in
 prima templi, ita et hoc loco dicit, invidens saluti
 nostræ per crucem, quam volens impeditre omnes
 movehat machinas. Acetum vero offerebant milites,
 quasi regi quodammodo ministrantes ut hiberet.
 Vide autem et aliam machinam diaboli, quæ in ip-
 sum vertitur. Quia enim tribus litterarum charac-
 teribus rebellionem Jesu invulgarat quodammodo,
 ut neminem prætereuntium lateret, quasi propter
 hoc suspensus esset, quod regem se fecisset: hoc
 jam etiam si non e mente scribentis, symbolum
 factum est quod potentissimi gentium, quales Ro-
 mani: et sapientissimi, quales Græci: religiosis-
 simi, quales Hebrei, Christi regno subjiciendi es-
 sent, et ipsum prædicare debeant. De hoc autem
 plura et sublimiora in Evangelio Joannis diximus.
 C τῇ βασιλείᾳ τοῦ Ἰησοῦ ταῦθισταί, καὶ ἐνακηρύξειν τούτον,
 καὶ ὑψηλοτερά.

VERS. 39-43. • Unus autem de his qui pendebant
 facinorosis, convicia dicebat in eum, dicens: Si
 tu es Christus, serva teipsum et nos. Respondens
 autem alter increpabat eum, dicens: Ne times qui-
 dom tu Deum quod in eadem damnatione es? et nos

quidem juste:nam digna factis recipimus: hic vero A ὡν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ αὐτὸν
nihil mali gessit. Et dicebat ad Jesum: Domine, me- ἀποκον ἔπραξε. Καὶ θεργέ τῷ Ἰησοῦ· Μνήσθητι
mento mei cum veneris in regnum tuum. Et dixit
illi Jesus: Amen dico tibi, hodie tecum eris in
paradiso. » Quomodo igitur alii evangelistæ duos
latrones dicunt convitia in eum jecisse? Verisimile
autem est quod primum quidem duo eum convitiū
sint, deinde unus eorum cordatior agnoscens boni-
tem et divinitatem Jesu ex voce quam fecit pro
crucifigentibus: « Pater, dicens, remitte eis; » quæ
vox non solum omni misericordia plena est, sed et
magnam auctoritatem præ se fert. Non enim dixit:
Domine, oro dimitte eis, sed simpliciter sic magna
potestate: « Pater, remitte eis. » Ex hac igitur voce
agnoscens, qui prius erat blasphemus, Jesum verum B
regem, confutat et alterum latronem, et ad Jesum dicit: « Memento mei in regno tuo. » Quid igitur Do-
minus? Hodie tecum eris in paradiso. » Sicut homo
quidem in cruce, Deus autem ubique, et illic, et in
paradiso implens omnia, et nusquam absens. Quæ-
runt autem quidam, quomodo dicente Domino la-
tronī: « Hodie tecum eris in paradiso. » Paulus dixit
quod nullos sanctorum receperit promissionem³⁸?
Et quidam dicunt quod Apostolus non de omnibus
sanctis asserat quod non recepesint reprobissio-
nem, sed de his quos ipse solum enumeravit.
Enumeravit 487 autem alios quidem multos, la-
tronis autem non meminit. Audi enim quid dicat,
hi omnes, demonstrando eos quos sermo enumerat,
quibus latro connumeratus non est. Alii autem di-
ixerunt quod latro nondum sortitus sit in paradiso
conversationem: sed quia invariabilis sit et mentiri
nequeat Domini promissio, ideo dictum esse, « Ho-
die tecum eris in paradiso. » Est enim et hæc spe-
cies phraseos in verbis Dominicis, ut de futuris loqua-
tur tanquam de his quæ jam fiant: ut cum dicit: C
« Qui non credit, jam judicatus est³⁹, et rursum: »
« Qui sermones meos audit et credit, in judicium
non venit, sed transivit de morte in vitam³⁷. » Alii
autem torquent verbum, punctum facientes post
« hodie, » ut sit is sensus dicti, « Amen dico tibi tibi
hodie: » deinde, « Mecum eris in paradiso, » ad-
jicientes. Quidam vero, qui maxime sensum assequi
visi sunt, sit exponunt: Repromissa nobis bona
non sunt ingressus in paradisum, vel redditus, sed
regnum cœlorum: unde et oramus, « Veniat regnum
tuum³⁸, » non conversatio illa in paradiso. Neque
enim mihi dicat aliquis quod idem sit paradisus et
regnum. Bona enim regni « neque auris audivit,
neque oculus vidit, neque in cor hominis ascende-
runt³⁹. » Paradisum autem et oculus Adæ vidit, et
auris audivit de eo. « De omnibus enim lignis, » in-
quit, « quæ sunt in paradiso, edens comedere⁴⁰. » Nam
licet unum tantum lignum interdictum sit eis, ta-
men et ipsum viderunt, et de ipso audierunt. Et in

³⁵ Hebr. ii, 13. ³⁶ Joan. iii, 18. ³⁷ Joan. v, 24. ³⁸ Matth. vi, 10. ³⁹ I Cor. ii, 6. ⁴⁰ Gen. ii, 16.

Ex collatione codi. Venet. S. Marci.

(11) Cod. 30, σιςσόδες ἔστιν ή ἐπάνοδος.

τὸν δὲ παράδεισον καὶ ὀφελμὸς εἶτε τοῦ Ἀδὰμ, καὶ Α cor hominis ascendit : lætabatur enim in spiritu σὺν ἡκουσεν αὐτοῦ εἰ δὲ παντὸς γάρ, φησί, ἕλου τοῦ ἐν τῷ παράδεισῷ βράσσει φρεσεῖ. Καὶ γάρ καὶ ἔν ἕιλον ἀπαρίθητο αὐτῷ, ἀλλ' οὖν καὶ τοῦτο ἰθεῖτο, καὶ περὶ αὐτοῦ ἡκουσες, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· ἀνφρεζετο γάρ λογικῶς δ' Ἀδέμ· οὐ γάρ δῆμον τοιεύτην ἄρχατεν καὶ εὐφροσύνην γεωργικὴν μετίει. "Μόστι οὐδὲν, φησί, ἐναντίον δὲ Παῦλος λέγει. Οὐ γάρ ληστής τοῦ μὲν παράδεισου τετύχηκε, τῆς δὲ βασιλείας οὐκ ἔτυχε· τεύξετε δὲ, δε τε καὶ πάντες οὓς ἀπεριθμήσατο δὲ Παῦλος. Τέως δὲ πρὸς τὸ παρόν τὸν παράδεισον ἔγει, δες ἐστι χωρὸν πνευματικῆς ἀναπαύσεως. Ταῦτα μὲν οὖν πολλοὶ πολλάκις ἔρχονται· ἐστι δὲ εἰπεῖν, δει τοι καὶ ταῦτα ἐστι βασιλείας οὐρανῶν καὶ παράδεισος, οὐδὲν καλύτερον καὶ τὸν Κύριον ἀληθεύειν, καὶ τὸν Παῦλον. Οὐ γάρ ληστής ἐστι μὲν ἐν παράδεισῳ, ἢτοι τῇ βασιλείᾳ, καὶ οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ πάντες οὓς ἀπέθηκεται δὲ Παῦλος· οὐ μέντοι ἀπῆλαυσε τῆς τελείας τῶν ἀγαθῶν κληρουχίας. "Μόσπερ γάρ οἱ χατάκριτοι ἐπὶ τῶν βασιλείων οὐκ εἰσίν, ἀλλ' ἐν φρουρτὶς ἀποκεκλεισμένοι τηροῦνται τατὶς ἀφωρισμένις ποινατες· οἱ δὲ ἔντιμοι εἰς τε τὰ βασιλεία εἰσέρχονται, καὶ τέως ἐπὶ τούτων διάγουσιν· εἰτα δέ δε καρίδες ἐπιστῆ τῆς δικνομῆς τῶν βασιλικῶν δωρῶν, ἀξιούνται τούτων· οὕτως καὶ οἱ ἄγιοι, εἰ καὶ μήπω τοῦ τελείου ἀπολαύσουσιν, ἀλλά γε τέως ἐν τούτοις τοῖς φωτεινοῖς, καὶ εὐώδεσι, καὶ βασιλικοῖς, ἀπλῶς εἰπεῖν, σκηνώμασι διάγουσιν, εἰ καὶ μήπω τῆς διανομῆς τῶν βασιλικῶν δώρων ἀξιούνται τελείως. Οὕτως οὖν δὲ ληστής καὶ ἐν παράδεισῳ ἔγένετο, καὶ μήπω τοῦ τελείου ἀπῆλαυσεν, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῇ. Καὶ τοῦτο οἷμα πάντων ἀληθεύστερον, ἵνα μὴ λέγω δει τοι καὶ αἱ χάριτες τῶν ἀγίων ἐν ταῖς καθ' ἁκάστην θαυματουργίαις παράδεισος ἀν εἰκότως φησεῖεν. Καὶ πάντες δὲ δοσι πνευματικῶν χαρισμάτων ἀξιωθέντες τὸν ἀρρέσωντα πνεύματος ἐντεῖθεν ἥδη ἐλαύνον. ἐν τῷ παράδεισῳ εἰσὶ, καὶ μήπω ἐτελειώθησαν, καὶ τὴν βασιλείαν πορέλαζον· καθάπερ φησὶ Παῦλος ἐν τῇ αὐτῇ πρὸς Ἐβραίους Ἐπιστολῇ· «Καὶ μήπω τὴν ἐπαγγελίαν ἐκομίσαντο.» Τῷ γάρ τὴν ἐπαγγελίαν εἰπεῖν, τὸ διλίκηρον ἐνέφηνεν. Οὕπω οὖν τὴν τελείαν ἐπαγγελίαν ἐδέξαντο, εἰσὶ μέντοι καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ ἐν τῷ παράδεισῳ. Σὺ δέ μοι τοῦτο θαυμάσον, διπλῶς τοις ταῖς βασιλείεσι τροπαιοφόρος ἐπανιών ἐκ τῆς νίκης, τὰ χράτιστα τῶν λαφύρων μεθ' εκπούτην ἐπάγεται, οὕτω καὶ δὲ Κύριος τὸ χρείττον τῶν τοῦ δικαΐου λαφύρων σκυλεύσεις, μεθ' εκπούτην ἄγει, ἐπιχνιῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν παράδεισον φημι. Καὶ γάρ οὐ μόνον καθὸ θεὸς ἦν ἐν τῷ λογικῇ καὶ νοεράν, καὶ ἐν τῷ παράδεισῳ γέγονε μετὰ σιδῶσι τὸν ληστήν, τὸ τῆς πονηρίας δργανον ἐδησεν, διερπάσει.»

«Ἔν δὲ ὡσεὶ ὅρᾳ ἑκτῃ, καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἵως ὅρας κυάτης· καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἔλιος, καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ νεοῦ μέσον. Καὶ ζωνήσας φωνῇ μεγάλῃ Ἰησοῦς, εἰπεν· Πάτερ, εἰς

Adam, alioqui tantam operationem cum lætitia in agricultura non obivisset Atque ideo non est contrarium quod Paulus dicit. Latro itaque paradisum sortitus est, non autem assecutus est regnum: assequetur autem quando et etiam omnes quos Paulus enumeravit: nunc autem hoc tempore paradisum habet, qui est pars spiritualis quietis. Hæc quidem multi sæpenumero dixerunt. Dicendum autem est idem esse regnum cælorum et paradisum. Nihil prohibet ergo et Dominum vera dicere, et Paulum. Nam latro quidem est in paradiſo, hoc est regno, et non solus ipse, sed etiam omnes quos enumerat Paulus. Atqui non fruitur perfecta bonorum participatione. Nam sicut condemnati in regiis non sunt, sed in custodiis clausi tenentur in deputatis poenias, honorabiles vero et in regias ingrediuntur, et nunc in eis versantur: deinde cum venerit tempus distributionis regalium donorum, illa assequuntur: ita et sancti tametsi nondum perfecte bonis fruantur, jam tamen versantur in locis lucidis et fragrantibus, et regiis denique tabernaculis, etiamsi nondum distributionem regiorum bonorum 488 perfecte assequantur. Ita et latro in paradiſo fuit, etiamsi nondum quod perfectum est acceperit, ut ne absque nobis perfectus sit. Et hoc opinor verissimum omnium, ut ne dicam quod sanctorum gratiae in quotidianis miraculorum operationibus paradiſus merito dictus sit: et omnes sancti quoquot participes facti sunt spiritualium donorum, et arrhabonem habent Spiritus, in paradiſo sint, etiamsi nondum perfecti fuerint, et regnum acceperint, sicut dicit Paulus in Epistola ad Hebreos, etiamsi nondum promissionem acceperint⁴¹. Promissionem enim dicendo integrum felicitatem declaravit. At illam nondum integrum acceperunt, et sunt in regno ac paradiſo. Tu autem admireris, quomodo sicut rex quidam tropæa ex victoria referens, spolia optima secum abducit, ita Dominus, quoniā fortior, vasa diaboli dirupit, secumque abstulit, et rediit ad primam hominis patriam, paradiſum dico. Etenim Christus non solum sicut Deus in paradiſo fuit, sed et secundum quod animam rationalem et mentalem habuit. Et in paradiſo cum mente fuit, in infernum autem descendit cumanima. Cæterum per hoc quod latronem servaverit, ostendit quod malitiæ organum ligaverit, uti prædicterat, quod cum alligasset fortem, vasa ejus diriperet⁴².

παράδεισῳ, ἀλλὰ καὶ καθὸ ἀνθρωπίνην ψυχὴν προσελάβετο τοῦ νοῦς, καὶ εἰς ἄδου κατῆλθε μετὰ ψυχῆς· καὶ διὰ τοῦ ὃ προέλεγεν δει τοι Δῆσας τὸν ἴσχυρὸν τὰ σκύλη αὐτοῦ διερπάσει.»

VERS. 44-49. «Erat autem hora fere sexta, et tenebrae factæ sunt super totam terram usque ad horam nonam; obscuratus est sol, et velum templi scissum est medium. Etcum clamasset voce magna Jesus, ait:

⁴¹ Hebr. xi, 39. ⁴² Matth. xii, 29.

Unum Sabbatum, primam dierum Sabbati, hoc Αθωμάσαν τὸ γεγονός. • Μίαν τῶν Σαββάτων, τὴν πρώτην τῶν, τῷ Σαββάτου, ἥτοι τῆς ἑβδομάδης; ἡμέραν ὄνομάζει, δπερ ἐστί, τὴν πτῷον ἡμέραν εἰς τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως ὄνομαζομένην Κυριακήν. Κατ’ αὐτὴν οὖν ἥλιον ἐπὶ τὸ μνήμα εἰ γνωστός, φέρουσαι ἀρώματα. Ἐλθον δὲ σφραγίδας, δὲ Ματθαῖος, « Όψε Σαββάτων, » φησι· δὲ γὰρ βαθὺς δῆμος εἰς ταῦτα φέρει τῷ λίχνῳ ὄφε. « Εὔρος δὲ τὸν λίχνον ἀποκεκυλισμένον. » Ἀγγελος γὰρ περὶ ἀποκεκυλισμένον, ὃς δὲ Ματθαῖος φησιν. Εἰσελθόντες δὲ αὐτοῖς δύο ἄνδρες φαίνονται. Ὁ μὲν γὰρ δὲ ἐν τῷ Ματθαῖος ἀπεκάθητο τῷ λίχνῳ, οὗτοι δὲ οἱ δύο ἄνδρες οὐδετέ τοῦ ανημέσιου ἐφίστανται. διάφοροι γὰρ εἰ ὄπεισι. λευχίμονες δὲ φαίνονται, διὰ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀναστάσεως. Καὶ ἀνημενήσκουσιν κατέπτενται τῶν ταρταρίου ἡγεμόνων, διτι δετοι, τουτάστι, ἀνγκαλίζονται, παραδοθῆνται εἰς γειτονίας ἀνθρώπων ἁμαρτλῶν, τῶν Ῥωμαίων δηλαδή, ὡς ἔθνους ὅντας τοῦ βιδελυκτῶν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστηνται. Εἰκαστοι περὶ τῆς ἀναστάσεως, πῶς θετοι τριτήμερος, θετοι δὲ τῷ κατὰ Ματθαῖον. Γηποστρέψονται δὲ ἐπὶ τῷ μνημείῳ, καὶ τοὺς ἀποστόλους ταῦτα λέξασται, ἀρτεν ἔδοξαν. οὕτως ἀπιστον φύσει τοὺς ἀνθρώπους δοκεῖ τὸ τῆς ἀναστάσεως θεῦμα. Ὁ μεντοι Πέτρος οὐκ ἀργει, διπερ οὐδὲ τὸ πῦρ ὅλης λαβόμενον, ἀλλ’ ἐρχεται: ἐπὶ τὸ μνήμα, καὶ βλέπει μόνον τὸ οὐδοντα. Καὶ τίως τούτῳ ὠφελεται πρῶτον ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ μνήμα ἀφίξεως, τὸ θεῦμάσιν, ἀντὶ τοῦ χλευάζειν. • Ἀπῆλθοι γάρ, φησι, πρὸς ιαπτόν, τουτάστι, καὶ ἐσυτόν, ε θεῦμάσιν τὸ γεγονός. Πῶς γὰρ τὰ οὐδόντα μόνη κάτελε: φθησαν, καὶ τὰς σμύρνη ἀλειμμένους τοῦ σώματος; πόστην δὲ ἐπὶ σχολίνιον δὲ κλέπτης, ὅστε ταῦτα ίδια ἐντεταλμένα ἀφείς, τὸ σῶμα ἐκφορῆσαι, καὶ ταῦτα, στρατιώτην περαχθημένων; Μαρτινὸς δὲ Ἰακώδου, τὸν θεοτόκον νοει. οὕτως γὰρ αὐτὸν ὠνόμαζον, ὡς μητέρα ἀκούσαν Ἰακώδου τὸν οὐδοντον ιωσήφ, διν καὶ μηρον Ιερον, τὸν ἀδελφόθεον φημι. ήν γὰρ καὶ μηρον εἰς τῶν δύοδεκα, δ τοῦ Σεβεδίου.

VERS.13-24. «Et ecce duo ex illis ibant eodem die in castellum quod aberat spatio stadiorum sexaginta ab Hierosolymis, nomine Emmaus; et ipsi confabulabantur inter se de his omnibus quae acciderant et factum est dum confabularentur ac discutarent, et ipse Jesus appropinquans ibat una cum illis. Cæterum oculi illorum tenebantur ne eum agnoscerent. Et ait ad illos; Qui sunt hi sermones quos confertis inter vos ambulantes, et estis tristes? Ac respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu solus peregrinus es Jerosolymis, neque cognovisti quae facta sunt illic his diebus? Quibus ille dixit, Quae? Et dixerunt ei, De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens opere et sermone coram Deo et toto populo: et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes et principes nostri in condemnationem mortis, et crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus eum esse illum qui

• Καὶ ίδου δύο ήσαν εἰς αὐτῶν πορευόμενοι ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἕπικοντα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ἡ δύνομα Ἐμμαούς. Ιε αὐτοὶ ὄμιλοι πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὅμιλῳ αὐτοῖς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς δὲ Ἰησοῦς ἤγγεις συνεπορεύετο αὐτοῖς. Οἱ δὲ σφραγίδαι αὐτῶν ἐπειδούντων, τῶν μὴ ἐπιγνῶνται αὐτόν. Εἰπε δὲ τῷ αὐτοῖς· Τίνες οἱ λόγοι οὕτωι, σὺν ἀπιθάλλεται τῷ ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ θετὲ σαθρωτοί; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, φησι, Κλεόπας, εἰτε τῷ αὐτῷ· Σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, πούκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῷ ἐν ταῖς ἡμέραις ταῦται; Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ποτα; Οἱ δὲ οἵτινες ἀνήρ προφήτης, δυνατός ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ θετός τοῦ Θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, οὕτως σε περίει αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἀρχοντες ἡμῶν εἰς την

Θυνάτου, καὶ δισταύρωσεν αὐτὸν. Ἡμετές δὲ ἡλπίζο· Α redempturus esset Israel. Atqui super hæc omnia tertius dies est hodie quod hæc facta sunt. Sed et mulieresquædam ex nobis altonitos reddidere nōs, quæ diligulo pervenerunt ad monumentum: et non invento corpore ejus, venerunt dicentes se etiam visionem angelorum vidiisse, qui decerent eum vivere. Et abierunt quidam eorum qui erant nobiscum ad monumentum, et ita reperunt, sicut mulieres dixerant; ipsum vero non viderunt. » Non nulli unum ex duobus illis Lucam ipsum fuisse dicunt: idcirco et abscondit nomen suum Evangelista. Loquebantur autem inter se isti 492 de omnibus quæ acciderant, non ut credentes, sed ut dubitantes, et de rebus mirabilibus stupescientes, nec statim rei tan. admirandæ sententia sua accedentes. Jesus autem cum appropinquasset, simul ivit cum eis. Sprituale et divinum corpus tunc habens, nou impediebat lacerum intervallis, quo minus adessest his quibus volebat. Idcirco ex lineamentis corporis, in quibus tunc apparebat, non permittebantur agnoscere illum. Nam, sicut Marcus inquit, in alia forma apparuit, et in aliis lineamentis. Non ultra enim naturalibus legibus regebat corpus, sed spiritualiter, et super naturam: unde oculi illorum tenebantur ne agnoscerent eum. Quare autem in altera forma apparuit, et tenebantur oculi eorum? Nempe ut ambiguam sententiam revelarent, ut ulcus detegarent, ac pharmacum suscipieren, ut dulcior eis post multam moram esset: ut doceret ex Mose et prophetis, ac tunc agnoscere tur, et magis credant quod corpus suum ultra non sit tale ut simpliciter possit ab omnibus videri. Quamvis illi ipsum quod passum est, surrexerit: attemen quibus vult, appareat. Magnum autem quidam ex hoc lucris faciant, quod non ultra dubitant, quare non iterum in mediis populis versetur, considerantes quod conversatio post resurrectionem suam longe alia sit, et non communis: non qualis hominum, sed divinior, in typum futuræ resurrectionis, in qua sicut angeli et filii Dei versabimur. Propter hoc igitur tenebantur oculi eorum ne agnoscerent eum: a quibus enim volebat, videbatur. Cleophas vero comiti itineris, ut apparebat, objicit: « Tu solus, » inquiens, « peregrinus es, » hoc est, tu solus ex his qui habitant in Jerusalem, ignoras quæ facta sunt? Alii autem, « peregrinus es, » sic intelligunt: Tu, inquit, solus peregrinus, et extra fines Jerusalem domicilium habens, non es particeps eorum quæ in media Jerusalem contigerunt, ut hæc ignores? Vide autem quomodo parvam omnino de Domino opinionem habebant. Virum enim prophetam eum nominabant, qualis Elias fuerat, vel Jesus Nave, vel Moses. Potentem in opere et sermone. Primum opus, et deinde sermo. Nullus enim sermo doctoris firmus est, nisi prius docens se factorem declareret. Potens igitur esto primum in opere, deinde et verbi sollicitudinem habeto. Sic et Deus cooperabitur tibi. Prius enim opus, at deinde contemplatio ac illustratio. Nisi

speculum purificaveris in labore et sudore, neuti- Α καὶ τὸν λόγον σπεύσας ἔχειν. Οὗτος καὶ ὁ θεῖος συλεγήσει σοι. Πρότερον γάρ ἡ πρᾶξις, εἶτα θεωρία καὶ θλαυψίς. Εἰ μὴ τὸ κάτοπτρον ηθωρίσεις ἐν πόνῳ καὶ ιδρῶτι, οὐκέτι τὸ ποθεῖμαν καλλος γενοποιήσεις. «Μακάριοι γάρ οἱ καθηροὶ τῇ καρδίᾳ, εἰ τούτῳ διὰ τῶν ἔργων» εἴ δι τοῖς θεὸν διφοντεῖς, εἰ τοῦτο τῆς θεωρίας τὸ τέλος. Δεῖ δὲ εἶναι δινατὸν ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ δινατὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸτε ἐννετὸν παντὸς τοῦ λόγου. Πρότερον γάρ ἀρεστὸν θεῷ, εἶτα καὶ τὸ ἀμεμβατὸν επουδεστὸν πρὸς ανθρώπους, ὡς ἐν ἐγχωρίῳ καὶ μέτι τὴν ἀνθρωπότερες προτιμητίον, ἀλλὰ τὴν θεοσέσειν· μήτε πρὸς τὸ σκάνδαλον τῶν πολλῶν βασιτίον, ὅλλα καὶ τούτοις μετ' ἐκείνους προνοητεῖν. **B** Βό καὶ Σοφὸς φησί· «Προνοοῦ καλὰ ἐνθάπτον θεῷ, εἶτα καὶ ἀνθρώπων» εἰ καὶ Ιησὺς τούτο αὐτό. «Ἡμεῖς δὲ ἡλπίζομεν, φησίν, διτι αὐτός ἐστι διληλῶν λυτροῦσθαι τὸν Ἰεράρχη.» Ἀπειρεὶς θαψεωτές τῶν ἀλπίδων, δύτω φασίν. «Ἡμεῖς ἡλπίζομεν διτι αὐτὸς καὶ ἄλλους σωτεῖ, καὶ ἰδού οὐδὲ ἐστὶν ξωτεῖν· οὕτως ἀγνωμένοις καὶ ἀπίστων εἰχον. Μονομοχῇ γάρ ἐκείνων Πλεγον, καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, εἴ "Ἄλλους ξωτεῖν, ἐκτὸν οὐδὲ δύνεται σῶσαι". εἰ δέ καὶ ἀνοήτους αὐτῶν; ἀποκλεῖται, καὶ βραδεῖς τοῦ πιστεύειν· τι δέ κατι τούτῳ τῷ, «Λυτροῦσθαι τὸν Ἰεράρχη;» εἰ διεφόρως εἴπομεν, διτι τὸν Χριστὸν προεόκων οἱ τοῦ Ιησοῦ, καὶ μὴ ἀκριβέστεροι, σωτῆρες καὶ λυτρωτὴν τῶν ἐπικειμένων αὐτοῖς κακῶν, καὶ τοῦ ζωῆς τῆς δουλείας τῆς ὑπὸ "Ρωμαϊκῶν" καὶ βασιλεύειν διτι αὐτὸν ἐπίγειον βασιλεύειν ἡλπίζον· ἀλλα καὶ φασίν, διτι Ἡμεῖς ἡλπίζομεν, διτι καὶ τὸν Ἰεράρχη ἀπὸ τῶν θθνικῶν "Ρωμαϊών" αὐτὸς λυτρώσεται, καὶ οὗτος οὐδὲ τὴν ἀδικίαν ἐπ' αὐτῷ φῆφον ἔξιργον. **C** Καὶ μὴν καὶ τρίτην ἡμέραν ἄγει στήμερον, καὶ γυναικες ἔξιτησαν ἡμᾶς, εἰ καὶ τὰ ἔξης, Τεττά ωσπερ διαπορούντες φασί· καὶ δούκεσσοι μετὰ διηδόρων ἀπιστεῖν, μήτε σφόδρα πιστεύειν. Τὸ μὲν γάρ εἰπειν, διτι Ἡλπίζομεν διτι αὐτός ἐστι διετρωτήμενος τὸν Ἰεράρχη, ἀπιστίαν κυδείνυσσει· εἰ δὲ λέγειν, διτι Τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει, ἀπρόπιον ἐστὶν ἐγγὺς διτιων τοῦ ἀναχριμνήσκεσθαι, ἐν εἰπειν αὐτοῖς· «Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσομαι.» Εἰ δὲ τὸ τέλον ἀπιστίας, αὐτῶν ὑποταλεύεσθαι. «Οὐλος δὲ σπαπούμενοι οἱ λόγοι, ἀνθρώπινοι τῷ δυτὶ εἰσι, καὶ ταλιν τὸν διτιογμὸν ἔχοντες, καὶ οἰον ἐπαπορούμενοι καὶ ἀμαγγανούντων διὰ τὸ τῆς ἀναστάσεως ἔξιστον. **D** «Ἀπῆλθον δὲ, φασίν, τινὲς τῶν σὺν ἡμῖν.» Εἰ τὸ Πέτρον μόνον φησίν, οὐ τὸν Πέτρον καὶ Ιοάννην. Κάντεύθεν δηλον, διτι ἀπλατάνως ἔτεροι λέγωσιν, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ μνημείον ἄφιξιν Πέτρου καὶ Ἰοάννου, μὲν Ἰωάννης πλατάτερον διεξῆλθεν, οὗτος δὲ, ὀλίγων ἐπιμνησθεὶς, ἀκανθώμως παρῆλθεν.

VERS. 25-33. «Et ipse dixit ad eos: O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quae locuti sunt prophetæ! Nonne hæc oportuit pati Christum, et intrare in gloriam suam? Et exorsus a Mose et

εἰ καὶ αὐτὸς εἴπει πρὸς αὐτοὺς· Ήλι ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν εἰπει πᾶσιν, οἵ διληπονοι οἱ προρήται, οὐγὰ τετύται ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; Εἰ

ος ἐπὸς Μωϋσέας, καὶ ἐπὸς πάντων τῶν προ—^A omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus διηρμήνευεν αὐτοῖς ἐν κάστις ταῖς Γραφτὶς λ. ἐπιτοῦ. Καὶ ἡγρισαν εἰς τὴν κώμην οὗ τοῦ. Καὶ αὐτὸς προσποίετο περὶωτέρω θυ. Καὶ περιβάσαντο αὐτὸν, λέγοντες· μαδ' ἡμῶν, δτὶ πρὸς ἑπάρχην ἐστι, καὶ κέντη ἡ ἡμέρα· καὶ εἰσῆλθε τοῦ μεντοῦ σὺν αὐτοῖς. ἵντο ἐν τῷ κατακλυμνᾷ αὐτὸν μετ' αὐτῶν, τὸν ἄρτον εἰλόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου αὐτῶν δὲ δηνούχθησαν οἱ ὄφθαλμοι, καὶ ἐπέγνων, καὶ κύντος ἀφροτος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν. Καὶ πρὸς ἀλλήλους· Οὐχὶ οἱ χαρδίαι ἡμῶν καιομένην ἔμεν ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ δδῷ, καὶ ὡς διηδύμεν τὰς Γραφάς; Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ πεστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ εὔρον συνήσους τὰς ἴνδεκα καὶ τεῦς σὺν αὐτοῖς λέγοντα· Ἡγίρθη δὲ Κύριος δυτικός, καὶ ἀφθο Σίμωνι· τοὶ ἐξηροῦντο τὰ ἐν τῇ δδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἥπτου. »Ἐπειδὴ ἀνθρωπίς τις γνώμας διέκειτο, καὶ πολὺν τὸν δισταχυδὸν, ἀντοτοὺς αὐτοὺς ἀποκλίει καὶ βραχεῖτε, πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἵς ἐλάλησαν οἱ προφῆται γάρ πιστεύειν καὶ μερικῶς καὶ καθόλου. ἐν ταῖς τὸν Χριστὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ λαοῦ λοιποῖς, οὐδὲν τοῦ γένους καὶ τῶν ἐν τῷ σταυρῷ προσώπων τοῦ Κυρίου προφητεύει, καὶ δέχεται περὶ τοῦ πάθους, τὰ δὲ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἔτει, οἶον τὸ, «Οὐδὲν σου ἰσφθοράν, » καὶ τὸ, «Οὐκ ἐρχεταιλείψεις τὴν μου εἰς ἄδην, » καὶ τὸ, «Ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος καὶ τὸ, «Ἐξάγων πεπεδόμενος, καὶ τὰς ὕπτιας ἐν τάφοις, » καὶ τὰς τοιαύτας· οὐ τεκίστιν ἔχει, ἀλλ' ἐκ μέρους. Δεῖ δὲ ἐπὶ πᾶσιν τῆς ἀτιμίας, τωτές τε τῆς δόξης πιστεύειν ωφήτως. »Εδει γάρ τὸν Χριστὸν παθεῖν τῆς ἀτιμίας· ἀλλὰ καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξην τούτο τὸ ἔνδοξον. Ἐμεῖς δὲ οὕτως ἀνόητοι ὦτε· Ἡσαΐου ἀκούοντες λέγοντος ἀμφότερα, εἰς σφραγήν τιθην, καὶ δτὶ Κύριος βούλεται κύτῳ τῷ, ἐκεντο μὲν δέχεσθε, τοῦτο δὲ μὴ δε· καὶ δτὶ μὲν μεμωλώπισται, πιστεύειν· Κύριος βούλεται καθηρίσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς, μὴ προσενοστεῖν. 'Ἄλλ' ἐπει, φησίν, ὅμετος, ητοι βραδεῖς· εἰ γάρ ἀνόητοι ἦσαν, οὐδὲ ἀν τὸς ἐλάλει αὐτοῖς· ἐπει οὖν βραχεῖτε ὅμετος ἐγὼ διαβοστάσω τὴν ἡμῶν διάνοιαν, καὶ ἔξως ποιήσω. Διὸ καὶ ἀπὸ Μωϋσέως καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν διηρμήνευεν αὐτοῖς· τὸ τε ἱς Ἀδράκην θυτίκας μυστήριον, δτὶ Ἰσαὰκος, χριδὸς ἐπύθη, ταῦτα τὰ κατὰ τὸν Κύριον οὐ, ὡς καὶ αὐτὸς δὲ Κύριος φησίν, ἰδεῖν τὸν

sal. xxii, 17. ⁴⁸ Psal. xv, 10. ⁴⁹ Ibid. ⁵⁰ Psal. lxxxvii, 6. ⁵¹ Psal. lxvii, 7. ⁵² Isa. lxxi, 7. . xxii, 13. ⁵³ Joan. viii, 56. ⁵⁴ Deut. xxviii, 66.

rendo : et resurrectionem, vitam nostram nomi- A
nando. In reliquis autem prophetis sparsim sita sunt
quæ de cruce et resurrectione dicuntur, præsertim
in clarioribus. Et possent ex illis ea 495 recense-
ri. At tu, quæso, attendas quomodo per afflictionem
eatur in gloriam Dei. Simulat autem se longius
iturum, juxta humanam naturam. Et quando per-
mittit, tunc aperiuntur oculi eorum, et agnoscunt
eum. Insinuatur autem et aliud quiddam, nempe
quod oculi eorum qui benedictum panem assuinxint,
aperiuntur ut agnoscant illum. Magnam enim et in-
dicibilem vim habet caro Domini. Evanuit autem
ab eis; neque enim adhuc habebat corpus quod
multum corporali modo cum eis conversaretur, ut
ex hoc illorum cresceret desiderium. Nam ita exhibi-
lari fuerunt, ut illa ipsa hora surgerent, et re-
verterentur in Jerusalem: non eadem quidecum hora,
sed surrexerunt quidem hora illa, reversi autem
sunt post complures, secundum quod verisimile
est iter fecisse eunes spatiu[m] saxaginta stadio-
rum, in quibus omnino et Dominus visus est Si-
moni, dum illi interiu[m] revertuntur Jerusalem. Ar-
dens autem erat cor eorum, vel dum igne eloquio-
rum Domini illo interpretante intrinsecus succen-
derentur, et illis qua[rum] dicebantur, assentirentur ut
veris : vel dum illo interpretante Scripturas tan-
geretur cor eorum intrinsecus, quod hic qui no-
bis interpretatur Scripturas, Christus est.

VERS. 36-44. « Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus ipse in medio eorum, et dixit eis : Pax vobis. Expavescisti vero et conterriti, exstimasabat se spiritum videre : et dixit eis : Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in cordibus vestris ? Videete manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum. Contrectate me et videete, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus ac pedes. Adhuc autem illis non credentibus præ gaudio, et mirantibus, dixit eis : Habetis hic aliquid edulii ? At illi obtulerunt ei parlem piscis assati, et aliquid de favo apiariorum : et accepit, et in conspectu illorum comedidit, et dixit ad eos : Hæc sunt verba quæ loculus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum, quod necesse foret impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosi, et prophetis, et Psalmis de me. » Dominus propter salutem nostram omnia faciens, stat in medio discipulorum, volens illis resurrectionem credibiliorem fieri, et primum solita pacis imprecatione perturbationem illorum se lat. Et iterum ostendit quod ipse sit ille ipsorum magister, qui ita alloqui gaudeat, et eos ad prædicationem mittens animet. Verum quia animalium perturbatione verbis non sedabatur, monstrat eis etiam aliunde Filium Dei se esse, corda agnoscentem. « Quare enim, » inquit, « cogitationes ascendunt in corda vestra ? » Etenim in confessu est, solius Dei esse cognoscere corda Sublicitatem et aliud argumen-

Αλράάκι τὴν ἡμέραν αὐτοῦ καὶ ἀγαλλιέσσεθε· καὶ τὸ, εἰς Ὁφετεῖ τὴν ζωὴν ἡμῶν κρεμαμένην, εἰ ταυτῷ καὶ τὴν σταύρωσιν δῆλοι· διὰ τοῦ κρεμαμένην εἰπεῖν, καὶ τὴν ἀνάστασιν διὰ τοῦ τὴν ζωὴν ὑπάρξουσι. Καὶ ἐν ταῖς λοιπῇσι δὲ προφητείαις σπαρδόντι κατενει τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἐπιφανεστέροις, καὶ πάρεστιν ἐκεῖθεν ταῦτα ἀναλέγεσθαι. Σχόπτει δὲ μοι, τὰς τε τοῦ κακοπαθείν τὸ εἰσελθετὸν εἶς τὴν ὁδὸν ἴσθν. Προσποιεῖται δὲ πορρωτέρω πορεύεσθαι, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον πάντως. 'Οτε δὲ συγχωρεῖ, τὰ διενογνοῦται οἱ ὄφθαλμοι αὐτῶν, καὶ ἐπέγνωσαν τὸν. Αἰνίζεται δὲ τι καὶ ἕτερον, διτὶ τοῖς μεταλαβέντασι τοῦ εὐλογημένου ἄρτου, διανοήγονται οἱ ὄφθαλμοι εἰς τὸ ἐπιγνῶνται αὐτόν. Μεγάλην γάρ καὶ ἀφετον διαμιν ἔχει ἡ τοῦ Κυρίου σάρξ. 'Αφαντὸς δὲ γίνεται ἀπ' αὐτῶν· οὐκ ἔτι γάρ τοιοῦτον εἴχει σῶμα, οἷον ἐπὶ πολὺ σωματικῶς συνδιάγειν αὐτοῖς, καὶ ἐμὲ ἵνα πλείοντας ἐκ τούτου τὸν πόθεν ἐπανῆσον τούτος. Οὕτω γοῦν ἔχάροσαν, ὥστε εὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀναστῆναι, καὶ ὑποστρέψι εἰς Ἱερουσαλήμ, οὐκ εὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ. 'Ανέστησαν μὲν γάρ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ὑπόστρεψί, δὲ μετὰ πλείους, δοσες εἰκός ἦν τὸν ποιῆσαι τὸ διάστημα τῶν ἔξτηκοντα στεδίων βαθύτατας, εἰς αἵς πάντας καὶ ὁ Δεσπότης ὄφθη τῷ Σμύρνῃ διὰ μέσου, δδοιπορούντων καύτων ἐν τῷ ὑποτροφῷ. Καιομένη δὲ ἦν ἡ κερδία καύτων, ἢ τῷ περὶ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου· ἐμριηνεύοντος γάρ αὐτοῖς, διεκρίως ἀληθίσιν· ἢ διτὶ ἐμριηνεύοντος αὐτοῖς τὰς Γραπτάς, ον ἡμέντον ὁ Κύριος.

ε Τχύτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, καὶ αὐτὸς δὲ ἵησε
ἔστι ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐ-
τοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν. Πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφροδοι γε-
μενοι, ἀδόκους πινεῦμα θεωρετοῦ· καὶ εἶπεν αὐτοῖς
Τί τετραρχῆμενοι ἔστι; Καὶ διετί διαλογισμοὶ ἀ-
βαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; "Ιδετε τὰς γειτο-
νας καὶ τοὺς πόδες μου, διτι αὐτὸς ἦγὼ εἰμι. Ψαλμό-
στις με καὶ ἴδετε, διτι πινεῦμα σάρκα καὶ ὄστα ἐ-
ἴχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. Καὶ τοῦτο εἴπει
ἔδειξεν κύτοις τὰς γειτονας καὶ τοὺς πόδες. "Εἰ ἡ
ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χρᾶς καὶ θεωρεί-
των, εἶπεν αὐτῷ· "Ἐχετε τι βρώσιμον ὑπόλει; Οἱ
δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ λιχθίος ὅπετο μέρος, καὶ ἀπομ-
ιλισσιούς κηρύσσουν καὶ λαζῶν ἐνώπιον αὐτῶν ἐφερε.
Εἶπε δὲ αὐτοῖς· Οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ἐλάλησα ἐπει-
δικας; ἔτι ὁν σὺν ὑμῖν, διτι δεῖ τι πληρωθῆναι πάντα πε-
γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως, καὶ προφήταις,
καὶ Ψαλμοῖς περὶ ἡμοῦ. » Ό τάντα πρὸς φαρι-
νῆμῶν οἰκονομῶν Κύριος, ζητατε ἐν μέσῳ τοῦ μα-
θητῶν, πιστωσάσθι τὴν ἀνάστασιν Θεῶν. Καὶ πρό-
τον μὲν διὰ τοῦ συνήθους προσφθέγματος τῆς ἐμ-
νῆς κατατέλλει τὸν θόρυβον αὐτῶν, ἃμα δὲ εἰ
δείκνυσιν, ὡς αὐτὸς ἐκείνος ἐστιν δὲ διδάσκαλος αὐτῶν,
δὲ τούτῳ τῷ προστήματι καίρων, καὶ τούτῳ κατε-
πλίσεις καὶ αὐτούς, ὅπενίκα πρὸς τὸ κήρυγμα ἐπει-
λεν. Ἐπει δὲ διὰ κοῦ δῆματος τούτου οὐ κατεστά-
δι τῆς ψυχῆς αὐτῶν θόρυβος, δείκνυσιν αὐτοῖς εἰ-
ρωθεν διτι ὁ ἱδος τοῦ θεοῦ ἐστιν, δὲ τὰς καρδίας γ-
νώσκων. « Διετί γάρ, φησι, διαλογισμοὶ ἀνδρείνειν

χαρδιας διμον ; ε πάντως δὲ τὸ γινωσκειν ^A tum, palpationem manuum et pedum ejus. Vos enim, Θεοῦ διμολογουμένως ἔστι. Ἐπιφέρει καὶ τὴν φυλάρησι, τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν. μὲν γὰρ, φησι, μὲ πνεῦμα δοκεῖται εἶναι, ἴντεσμα, οὐ πολλὰ τῶν τεθνεώτων μάλιστα : μνήματα φαντάζειν εἰώδεν· ἀλλ' ἵστε, διε πνεῦμα οὔτε σάρκα, οὔτε δοτία ἔχει· ἐγὼ δὲ καὶ καὶ δοτία ἔχω, εἰ καὶ θειότερα καὶ πνεύμα. Τὸ γὰρ τοῦ Κυρίου σῶμα πνεῦμα μὲν οὐκ μεματικὸν οὐ, τουτέστι, πάσις παχύτητος πνεύματι διοικούμενον. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα, δι μεν, φυχικόν ἔστι, τουτέστιν, φυχῇ διοικούμενον τετταὶ φυσικαὶ καὶ φυχικότητας καὶ δινάμεσον. Τὸ δὲ μετά τὴν ἀνάστατην μεματικὸν ὄντομασεν δὲ Παῦλος, ἡγουν πνεύματον θείῳ καὶ διοικούμενον, καὶ οὐ τρόπῳ ἀπορθῆτω καὶ πνευματικῷ πρὸς τὸ μετεποιησιαθέν, καὶ ἐν ταύτῃ συντητικόν. Τοιούτον οὖν χρὴ νοεῖν τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα, τὸ ἀνάστασιν, πνευματικὸν, καὶ λεπτὸν, καὶ παχύτητος ἔκτος, καὶ οὔτε τροφῶς, οὔτε ἄλλου διμονον, εἰ καὶ πρὸς πίστωσιν ἔφργν. "Ο γεν, οὐ κατὰ φύσιν ἔφργν, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν, ἵνα δεῖξῃ διει αὐτὸ τὸ παθόν σῶμα ἀνέστη. Νον μέντοι τούτῳ τῷ σώματι ἦν, τὸ αεκλειτῶν θυρῶν εἰσιέναι, τὸ ἀκόπως ἀπὸ τόπου εἰς επανάστασιν. Ἀπιστούντων οὖν τῶν μαθητῶν οἱ μηδὲ ἀπὸ τῆς Φυλαφῆσες ἀναπεισθέντων, προστιθηστο, τὸ τῆς βρωτῶν, θεῖα τινὶ καταναλισκομένων τῶν βιβρωσκομένων. τὸ φυσικῶν βιβρωσκόμενον διὰ τοῦ στόματος ἀφεδρῶνα χωρεῖ· τὰ δὲ οὐ φυσικῶς, ὡς, ἀλλ' οἰκονομικῶς ἐδιδρώσκετο. "Ἐχειν δὲ αἰνιγμα τοικε τὰ τότε βρωθέντα. ἰχθύος γὰρ ἄρος φαγῶν, αἰνίττεται διει τὴν φύσιν ἡμῶν τῷ ἀλμυρῷ τούτῳ βίᾳ νηχομένην τῷ πυρὶ μέση θεότητος ἐκτεῖξα, καὶ πάσσαν ἦν εἰχεν βαθέων τῶν ὑδάτων, μᾶλλον δὲ τῶν κυμάτων, εἰ δέκιμάστας, θελαν βρῶσιν πεποίηκε ταῦτην, ἥνην βδελυκτὴν ἡδεῖαν βρῶσιν ἔργασμένος. Τούτο γὰρ, φοινί, αἰνίττεται τὸ μελίσσιον τὴν νῦν γλυκύτητα λέγω τῆς πρὸν ἀποβλήτου διεστασ. "Ε καὶ τούτῳ, οἶμαι, αἰνίττεται, διὰ διπτού ἰχθύος τὴν πρακτικὴν, ὑφαιρούσαν τὴν πολλὴν ὑγρότητα καὶ παχύτητα διὰ τῆς μικῶν καὶ ἡσυχαστικῶν ἀνθράκων βοηθείας· γρῶσιν, ἥτοι θεωρίαν, διὰ τοῦ μελίσσιον κηπερ γλυκέας τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια. "Ἔστι δὲ ἀλλὰ κηφητῶδες, τὸ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας. κηρίον μελίσσιον, τὸ τῆς θείας σοφίας· εἰπερ ἡ μελίσσα, μικρὰ μὲν τῷ μεγέθει (συντετελέσας δὲ λόγος, καὶ τῇ δώμῃ ἀσθενής) οὐκ ἐν γὰρ λόγου Παῦλος κηρύσσει, ίνα μὴ κενόσῃ τὸν σταυρὸν), πλὴν βασιλεὺσι καὶ ιδιώταις ἐράσμιος, εἰς φυχικὴν προσφερομένοις τοὺς πόνους αὐτῆς.

ε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς καὶ εἰπεν αὐτοῖς, διει οὔτε γέγραπται, καὶ εἰς πανεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ

VERS. 45-53. • Tunc aperuit mentem illorum, ut intelligerent Scripturas: et dixit eis. Sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a

mortuic tertio die, et 497 prædicari in nomine ejus A ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ κηρυχθῆναι τοῖς τῷ διά-
pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes μητὶς αὐτοῦ μετάνοιαν, καὶ ἄφεσιν ἀμαρτιῶν εἰς
gentes, initio facto ab Hierosolymis. Vos autem πάντες τὰ θέων, ἀρχάμενον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ. Γιμέτ
estis testes horum. Et ecce ego initio promissum δέ ἔσται μαρτυρεῖς τούτων, καὶ ἰδου ἡγίαντος τὴν ἁπαγγελίαν τοῦ Πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ
καθίστατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ, ἵνας οὐκ ἀνδύοντες δύναμιν ήτε οὐκέποιοι. Ἐξῆγετε δὲ αὐτοὺς ἕντες εἰς
Βηθανίαν, καὶ ἐπάρξατε τὰς χειράς αὐτοῦ εὐλόγησετε, αὐτούς. Καὶ ἐγίνετο, ἵνα τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτούς,
διέστη, ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οἴραν. Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ἀνατρέψαντες τὸν
Ἱερουσαλήμ μετὰ χρῆς μεγάλης, καὶ ἡστα ἀπὸ πιντὸς ἐν τῷ ιερῷ, αἰνοῦντες καὶ εὐλογῶντες τὸν Θεόν. Ἀλλί. » « Οὐτε εἰρήνευστε, καὶ κατέστητε τὰς;
Βαρόῖς αὐτῶν δι' ὧν εἶπε, δι' ὧν ἐψηλαρχήθη, δι' ἐν
ἔφαγε πιστωτάμενος τὴν ἀληθῆ τοῦ σώματος στον
ἀνάστασιν, τότε διγνοίζεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ εντείνει τὰς Γραφάς. Εἰ μὴ γάρ θεοῦ λαζανεῖται ἡ φρὴ
αὐτῶν, πῶς ἂν ἔγνω ταρσοτομένη, καὶ μὴ εὐ-
στῶσε; « Σχολάστε γάρ, φησι, καὶ γνῶτε. » Διὸ καὶ
διδάσκει αὐτούς, διτε ἀναγκαῖον ἡν αὐτοῖς παθεῖν τὸν Χριστόν. Οὕτω πάς; Διὰ δύλου σταυροῦ· ἐπειδὴ δὲ
δύλου δὲ δλεθρος, ἀναγκαῖον ἡν καὶ διὰ δύλου διελθόντες ἀντητον τὸν Κύριον, τὴν ἐν τῷ ἔμ-
ηδονήν καταργήσοι, εἰτα καὶ ἀναστῆναι, φησι, τῇ
τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ δύναμι αὐτοῦ
μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἀμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ θέων.
C Περὶ τοῦ βάπτισματος ἀνταῦθεν φησιν. « Εν τῷ
γάρ μετάνοιά τε γίνεται διὰ τῆς ἔξαγορευσίας καὶ
ἀποθέσεως τῶν προτέρων κακῶν καὶ ἀσθεων. πε-
πτηκαλούθει δὲ ἄφεσις τῶν ἀμαρτιῶν. Πῶς δὲ τὸ βά-
πτισμα νοήσομεν ἐπὶ τῷ δύναμι τοῦ Χριστοῦ μόνου
γίνεσθαι, καὶ ταῦτα ἀλλαχοῦ διδασκόμενοι εἰς τὸ
δύναμα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Γίοῦ, καὶ τοῦ ἑγία
Πνεύματος τελείν τούτο; Πρῶτον μὲν οὖν τῶν
φρεμεν, διτε τὸ βάπτισμα δύτεν λέγομεν τοῖς τῷ δι-
μητρὶ τοῦ Χριστοῦ γίνεσθαι, οὐ τοῦτο λέγομεν, το-
δετ εἰπει μόνη τῷ τῷ Χριστοῦ δύναμι τοῦτο πάλι
ἀλλ' διτε τὸ τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα δι Χριστὸν
καπίσατο, τουτέστι, πνευματικὸν, οὐκ 'Ισαάκ,
οὐδὲ οίον τὸ 'Ιωάννου εἰς μετάνοιαν μόνον, οὐδὲ
Πνεύματος ἄγιου κοινωνίαν καὶ ἄφεσιν ἀμαρτι-
μενος ἐν Ιορδάνῃ, καὶ τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον τὸ εἰπει
περιστερᾶς δεῖται. » « Επειτα τὸ ἐπὶ τῷ δύναμι τῷ
Χριστοῦ βάπτισμα, ἀντὶ τοῦ, εἰς τὸν θάνατον τῷ
Χριστοῦ, νόει. » Μεταπέρ γάρ εκεῖνος θανὼν τριήμερ-
άνεστη, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀνθεπτόμενοι ταῦτα δι-
βάστη, εἰτα ἀναδύοντες ἀφθαρτοῖς τὰς ψυχὰς, καὶ
τῆς τοῦ σώματος ἀφθαρτοῖς τούς ἀφθαρτοὺς ἀρ-
μενοι. » Άλλως τε τὸ « Χριστὸς » δύναμει τοῖς
ἅμφασίνει καὶ τὸν Πατέρα τὸν χρίσαντες, καὶ τὸ γρ-
αμμα τὸ Πνεύμα, καὶ τὸν χρισθεντα Γίον. « Εἰσή
δύναμει τοῦ Κυρίου ἄφεσις ἀμαρτιῶν. » Ποιει
αἱ βορβορῶδεις γλῶσσαι τῶν βαπτιζόντων εἰς
ταῦτα, καὶ Πρίσκιλλαν, καὶ Μαξιμίλλαν; » Ήλι-

οὐδὲμίς οὖτας τοις βιβλικούμενοις ἀφετοί, ἀλλὰ καὶ ^A naturam, quae tota in Christo unita est et assumpta, προσθήσῃ ἀμερτιῶν ἐπιγίνεται. Οὗτοι μὲν οὖν κα- κῶς ἔπωλοντο. Εἰς πάντα δὲ τὰ ἔθνη ὁ λόγος ἐξῆλ- θεν, ἀρέσμενος ἡποδὸς Ἱερουσαλὴμ. Ὅδε γάρ τὴν φύσιν πᾶσαν ἐν Χριστῷ ἐνωθεῖσαν καὶ προσληφθεῖ- σαν, μηδὲ εἰς δύο λοιπὸν διχορεῖσθαι τριμίτατα, Ἐβραίους καὶ Ἕντορχους, ἀλλ' ἀρέσθαι ἀπὸ Ἱερου- σαλὴμ τὸν λόγον καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἀντιπαύσασθαι, ἐνοποιοῦντας τὴν φύσιν. « Γέμεις δὲ, φησίν, ἑστὲ μάρτυρες τούτων τῶν πεπονῶν, τῆς ἀναστάσεως. Εἰτα ἵνα μὴ ταρχθῶσι παρ' ἑκατο·, καὶ λογίσωνται· Πάκις μαρτυρήσομεν ἄθρωποι ἴδιωται πρὸς ἔθνη ἀποστελλόμενοι, πρὸς τοὺς Ἱεροσολυμίτας ἀντιπρε- δουδίενοι τοὺς καὶ σὲ ἀποκτείναντας, Θρατεῖς, φησίν, τούτους ἐνεκκ. Ἀποστελῶ γάρ δύο σύπα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός μου, ἣν εἶπον δι' Ἰωῆλ, δτι « Ἐκχῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σύρκα, » τοῦ τε ἑγγ. Καθίστατε οὖν, οἱ νῦν δειλοὶ καὶ ἀναν- δροι, ἵνας οὖς ἐνδύσθε δύναμιν οὐγέν ἀνθρώπινην, ἀλλ' οὐρανίον. Οὐκ εἴπει δὲ, Δέξησθε, ἀλλ' « Ἐνδύ- σθε, » τὸ πάντοθεν φρουρητικὸν τῆς πνευματικῆς ἀπλίστως ὑποφράγμαν. « Ἐξῆγαγε δὲ αὐτούς ἵνας εἰς τὸν Βηθανίαν. » Τούτο νοήσομεν ἐν αὐτῷ τῇ τεσσαρά- κοστῇ ἡμέρᾳ γεγονέναι. « Αὐτὸς δὲ τὴν ἐπιτομὴν λέγοντας, ταῦτα ναὶ μοι σὺ ἐν πολλαῖς ἡμέραις γί- νεσθαι· ἀς αὐτὸς οὗτος ὁ Λουκᾶς φησίν ἐν ταῖς Πρά- ξεσιν, δτι « Δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς. » Συγχάνεις γάρ ἐφίστατο, καὶ ἀφίστατο. Εἰδιόγησε δὲ τοὺς μαθητὰς, τάχα μὲν καὶ δύναμιν φρουρὸν αὐτοῖς ἐντιθεῖς ἀχρι τῆς τοῦ Πνεύματος περιουσίας, τάχα δὲ καὶ ἡμᾶς διδάσκων, ἐπειδὲν ἀποδημῶμεν, ταῖς εὐλογίαις τοὺς ὑφ' ἡμᾶς παρ- κατετίθεσθαι. « Ἀνεφέρετο δὲ εἰς τὸν οὐρανόν. » Ἐλίας μὲν γάρ, « Μετεὶ εἰς οὐρανόν» ὀσκενεὶ γάρ ἐδό- κε εἰς οὐρανὸν ἀναφέρεσθαι· δ δὲ Σωτὴρ εἰς τὸν θεραπεύοντα αὐτὸν πρόδρομος πάντων ἀνελθεῖσθαι, μετὰ τῆς ἀγίας επαρκείας αὐτοῦ ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ σύνεδρον αὐτῆν ἀποδεῖξαι τῷ Πατρὶ. Καὶ νῦν προσκυνεῖται ἡ φύσις ἡμῶν ἐν Χριστῷ ὑπὸ πάσης ἀγγελικῆς δύναμεως. « Αὐτοὶ δὲ ὑπέτρεψαν μετὰ χαρᾶς μεγάλης, καὶ ἡσούς διὰ παντὸς ἐν τῷ Ἑρῷ. » Όρες ἀρετῶν; Οὕπω τὸ Πνεύμα, καὶ πνευ- ματικῶς διάργουσι. Οἱ γάρ κεκλεισμένοι πρότερον, νῦν ἐν μέσοις τοτὲ ἀρχιερεῦσι διάγουσι, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτοῖς βιωτικόν· ἀλλὰ πάντων περιφρονήσαντες, ἐν τῷ Ἑρῷ τίνοντες διαπαντὸς τὸν Θεὸν, καὶ εὐλογοῦσιν. Ως μιμηταὶ καὶ ἄμεις γενόμενοι, ἐν Ἑρῷ βίᾳ διαπαντὸς εἶημεν, αἰνοῦντες διὰ τούτου τοῦ βίου καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν. Δόξα γάρ Θεού καὶ εὐλογία ὁ Ἑρός καὶ ἐνάρετος βίος· δτι αὐτῷ πρέπει πάσχε δόξα εἰς τοὺς αἰώνας. ^{Διηγήν.}

Τέλος τῆς εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον Ἐρ- *Iheophylacti in Evangelium Lucæ Commenta-*
μηνεῖας θεοφυλάκτου. *rii finis.*

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΓΑΓΑΡΙΔΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

THEOPHYLACTI

ARCHIEPISCOPI BULGARIÆ

ENARRATIO IN EVANGELIUM JOANNIS

VITA JOANNIS

Ex sophronio.

AIO⁹⁰ Joannes, dilectus Iesu discipulus, filius Zebedæi, frater Jacobi, qui sub Herode post passionem Domini capite truncatus est, ultimus omnium Evangelium suum scripsit, id rogatus ab episcopis Asiæ contra Cerinthum et alios hæreticos, maxime vero contra grassantem tunc temporis errorem Ebionitarum qui dicebant Christum ante Mariam non fuisse. Unde coactus est divinam ejus generationem enarrare. Aliam addunt hujus libri causam prætextam. Cum nimirum legisset libros Matthæi, Marci et Lucæ, historiæ quidem textum approbat, veraque illos dixisse testatus est, at uno dunt taxat anno, quo Joannes passus est, post ejus incarcerationem historiam ordinasse. Omissa igitur tempore quo gesta sunt quæ a tribus aliis exponnuntur ab anteriori tempore, vicelicit priusquam Joannes conjiceretur in carcerem, res gestas orsus est, prout manifeste patere poterit ei, qui accurate quatuor Evangelia evolverit: quod excludit discrepantiam illam quæ Joannis esse videtur a cæteris. Præterea scripsit Epistolam unam, cuius initium est, « Quod erat ab initio, » etc., quæ ab omnibus ecclesiasticis et eruditis viris admittitur. Reliquæ duæ, quarum primæ initium est, « Senior Electæ dominæ, » alterius, « Senior Gaio dilecto. » Quæ Joannis presbyteri dicuntur: cuius etiamnum aliud exstat Ephesi monumentum. Quidam etiam opinantur duo isthæc monumenta esse Joannis evangelistæ, de quo cum per ordinem ad Papiam auditorem venerimus, disseremus: decimo quarto igitur post obitum Neronis anno, persecutionem movente Domitiano, in insulam Patmon exilio relegatus, Apocalypsim conscripsit, quam meta phrasi donarunt Justinus Martyr et Ireneus. Occiso demum Domitiano, ejusque ob nimiam crudelitatem gestis a senatu rescissis, sub Nerva ergusus

BΙΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

'Ex τού Σωφρονίου.

'Ιωάννης, δν 'Ιησοῦς πάνω ἡγάπησεν, μὲν Ζεβδαῖου, ἀδελφὸς Ἰακώβου τοῦ ὑπὸ Ἐράδου μετὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου ἀποκεφαλισθέντος, ἔνχεις πάντων Ἱεραψεν Ἔναγγέλιον, παρακληθεὶς περὶ τῶν τῆς Ἀστας ἐπισκόπων, καὶ κατὰ Κυρίουν καὶ ἄλλων αἱρετικῶν· καὶ μάλιστα τηνικαῦτα τοῦ τῶν Ἐρμιωνιτῶν δόγματος ἀνακάψαντος, τῶν φασιτῶν τὸν Χριστὸν πρὸ Μαρίας μὴ γεγενῆσθαι. "Οὐαὶ ήναγκάσθη τὴν θελαν γένησιν αὐτοῦ εἰπεῖν. Καὶ ἀλλήν δὲ αἰτίαν τούτου τοῦ συγγράμματος φέρουσιν. Ἀναργοὺς γὰρ Μεθύσιου, Μάρκου καὶ Λουκᾶ τὰ τεύχη, ἰδοκίμαστε μὲν τὸ ὑφος τῶν ιστοριῶν, καὶ ἀληθῆ αὐτοὺς εἰρηκέναι ἀβεβαίωσεν. Ἐνδικαύτου μόνον, ἐν ψ καὶ ἐπαύθε, μετὰ τὴν φαλακῆι 'Ιωάννου τὴν ιστορίαν συντάξει. 'Εάστε τούτου τὸ δικαύτων οὐ τὰ πεπραγμένα παρὰ τῶν τριῶν ἅβετθη, τοῦ ἀνωτέρου χρόνου, πρὸν δὲ τὸν 'Ιωάννην κειμένην εἰς τὴν εἰρκτήν, τὰς πράξεις ἔξιντα καθὲ σαφηνισθῆναι δυνήσεται τοῖς ἐπιμελῶς τὰ τέτταρις Ἔναγγελίοις ἴντυγχάνουσιν· διπερ καὶ τὸ διειφωνίαν τὴν δοκούσσαν εἶναι 'Ιωάννου μετὰ τὸ λοιπὸν εἴργει. "Ἐγράψει δὲ μίζην Ἐπιστολὴν, ἡς ἡ ἀρχὴ ἔστιν· « 'Ο διὸ ἀπερχῆς·» εἰ ητοῖς παρὰ τῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πεπαιδευμένων διδρῶν ἐγχείνεται. Αἱ δὲ λοιπαὶ δύο, ὡν ἡ ἀρχὴ ἵστη, πρώτης μὲν, « 'Ο πρεσβύτερος Ἐκλεκτῆ κυρί·» δευτέρας δὲ, « 'Ο πρεσβύτερος Γαίωφ τῷ ἀγαπητῷ·» 'Ιωάννου πρεσβύτερου λέγονται· οὐ δέ τι καὶ τὸ ἔπειρον μνῆμα ἐν τῇ Ἐφέσῳ τυγχάνει. Καὶ τις νομίζουσι, τὰ δύο μνημεῖα 'Ιωάννου εἶναι τοῦ εἰστηγείστου, περὶ οὖ, ἡνίκα κατὰ τάξιν εἰς Πατσίσιν τούτοιο ἀκροστήν ἔλθωμεν, ἐξηγησόμεθα. Τοιγρά τεσσαρεσκιδεκάτῳ ἔτει, δευτέρον μετὰ Νέρων διωγμὸν κινούντος Δομετίκνου, εἰς Πάτμον νέα περιορίσθεις, συνέταξεν Ἀποκάλυψιν, ἢν μετέρησεν Ἰουστῖνος μάρτυς καὶ Εἰρηνεῖος. Σφαγίους ἐ

καὶ τῶν πρέσεων αὐτοῦ διὰ τὴν πολλὴν αἰώνια est Ephesum, ubi a Trajanum usque degit, inibi
ρά συγκλήσεις ἀκρωθεισῶν, ἐπὶ Νέρδη que omnes Asiae fundavit et auxit ecclesias, usque-
· ἀναζεύξεις, θνατὸν τοῦ βασιλέως quo proiecta aestate, anno post passionem Christi
λίστας, πάστος τῆς τῆς Ἀσίας θεμελίωσε sexagesimo octavo, prope urbem prædictam ob-
ησεν ἐκαλησίας· καὶ λίγην γηράσας, ξη-
νικαῖτῷ μετὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου τελευτήσας, πλησίον τῆς προειρημένης πόλεως ἤξιώθη τῆς

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΕΓΓΓΕΛΙΣΤΟΥ.

Διωροθείου μάρτυρος καὶ Τυρίων ἐπι-
σκόπου συνάδεψες.

ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, δὲ καὶ εὐαγγελιστής τοῦ
ιενος, ὃν καὶ ἡγέτη ὁ Κύριος, ἐν μὲν
ἥρετο τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὃν
βασιλέως ἔκαρποθν ἐν τῷ νησῷ Πάτμῳ,
τον τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖ δὲ ἀν., καὶ τὸ ἄγιον
Ἑγραψε, καὶ ἐξέδωκεν ἐν Ἐφέσῳ διὰ
ενοδόχου καὶ διακόνου, φὲ καὶ Πατόλος δ
αρτυρετ, λέγων Ῥωμαϊοῖς· «Ἀσπάζε-

500 VITA JOANNIS EVANGELISTÆ
Ex upopsi Dorothæi martyris et episcopi Tyro-
rum.

Joannus evangelista, frater Domini ac dilectus
appellatus, in Asia Evangelium prædicavit, ob idque
sub Trajano in Patmon insulam exilio relegatus.
Ubi et Evangelium scripsit, et Ephesi edidit per
Caium xenodochum et diaconum, de quo et ipse
Paulus testatur ad Romanos sribens, «Salutat vos
Gaius hospes meus et totius Ecclesiæ. Post obi-
tum vero Trajani ab insula reversus Ephesi mora-
tus est, vixitque centum et viginti annos, quibus
exactis Deo volente ibidem seipsum sepelit. Sunt
autem qui dicant eum non sub Trajano, sed sub
Domitione Vespasiani filio in exsilium abiisse.

ΑΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓ-
ΓΕΛΙΟΥ.

ἵς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου περὶ Χρι-
στοῦ τοῦ Ἰωάννου ἐρωτηθέντος, εἰ οὗτον ὁ
Περὶ Ἀνδρίου, Πέτρου, Φιλίππου καὶ
κληθέντων.

οὐ ἐν Κανᾷ γάμου. Περὶ τῶν ἑκδη-
τοῦ ιεροῦ. Περὶ τοῦ, Λύσατε τὸν ναὸν

501 SUMMA CAPITUM EVANGELII SECUN-
DUM JOANNEM.

1. Quomodo Jounnes interrogatum miserit, an Jesus esset ille Christus. De vocatione Andreæ, Petri, Philippi et Nathanael.
2. De nuptiis in Cana Galilææ. De expulsis e templo. De hoc, Salvite templum istud.
3. De Nicodemo et Jesu. De Jesu et Joanne baptizantibus. De purificatione.

τοῦ Νικοδήμου καὶ Ἰησοῦ. Περὶ τοῦ
οὐ ιωάννου βαπτιζόντων. Περὶ καθε-

4. De Samaritano. De filii reguli.
5. De eo qui a triginta et octo annis in infirmitate jacebat. De Judæis querentibus Dominum occidere.
6. De quinque panibus et duobus piscibus. De secessione Christi ne facerent cum regem. De ambulatione supra mare. De turba quæ Dominum sequebatur in navibus, De turba signum petente. De pane qui de caelo descendit. De discipulis qui Christum reliquerant. De confessione Petri in Christum.

άναβασεως τοῦ Κυρίου ὡς ἐν κρυ-
τῇ, ἐφτήν. Περὶ τῶν ιουδαίων θυ-
πῶς δὲ Ἰησοῦς γράμματα οἶδε μὴ
ις. Περὶ τοῦ σχῆματος τοῦ δχλοῦ
στοῦ. Περὶ τῆς τῶν ἀρχόντων καὶ Νι-
κιμφισθῆτησεως.

τῶν ἐρωτώντων τὸν Ἰησοῦν περὶ τοῦ
αὐτοῦ. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐλευθερωτοῦ

7. Quomodo Christus clanculum ad festivitatem venerit. De Judæis mirantibus, quomodo Christus litteris sciret a nullo edocitus. De divisione turbæ ob Christum. De ambiguitate principum et Nicodemi.
8. De iis qui Dominum interrogabant de Patre. Quomodo Christus sequentibus se libertatem pro-

miserit. De iis qui dicebant Christum dæmonium habere. De judæis conantibus Jesum lapidare quia se Abrahæ prætulisset.

9. De cæco a nativitate.

10. De bono pastore et mercenario. Quomodo Jesus interrogatus sit in porticu, dum ambularet.

11. De suscitate Lazari. Quomodo consilium inierunt summi sacerdotes et Pharisæi de occidendo Christo. De prophetia Caiphæ.

12. De muliere pedes Christi ungente. De iis quae Judas dixit. De pullo asina. De Græcis aduentibus et interrogantibus Philippum. De voce e caro auditæ.

13. De pelvi sive maluvio. Quomodo Judas exiverit ut Christum tradiceret. De præcepto se invicem diligendi. De eo qui Petrum interrogavit, quo abiret Jesus.

14. De Thoma ignorantie quo Dominus abiret. De Juda Thaddæo interrogante Jesum. De spiritu consolatore.

15. De vera vite, agricola et pampino.

16. Quomodo Jesus eo quæ discipulis eventura erant, prædictit. De hoc, Parum videbitis me. Quomodo Pater quæcunque ab eo petierint homines daturus sit.

17. Oratio Jesu pro datis sibi a Patre discipulis.

18. De traditione Jesu. De Judæis retro caderibus. De Petro qui absidiū auriculam servò pontificis. Quomodo Jesus ductus sit ad Annum, Caiphæm et Pilatum.

19. De flagellatione Christi. De crucifixione Christi. De iis qui juxta crucem astabant. Quomodo petitum est corpus Christi. De sepelitione Christi.

20. De resurrectione Christi. De apparitione, Christi, primum Mariæ Magdalenæ deinde ceteris apostolis congregatis.

21. De apparitione Christi Petro facta post resurrectionem, ceterisque piscanib[us] in mari Tiberiadis. Quomodo Christus Petro dixerit: Pasce oves meas.

A έπαγγελμένοις τοῖς ἐπομένοις αὐτῷ. Περὶ τῶν εἰπόντων δτι δαιμόνιον ἔχει δὲ Ἰησοῦς. Περὶ τῶν πειρωμένων Ἰουδαίων λιθιζόλετν τὸν Ἰησούν, δτι τοῦ Ἀβραὰμ προέκρινεν αὐτόν.

B Περὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ.

C Περὶ τοῦ καλοῦ ποιμένος καὶ μισθωτοῦ. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐρωτήθεντος, ἐν τῷ στοῷ περιπτωντος.

D Επει τῆς ἀγέρσεως τοῦ Λαζάρου. Περὶ τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν Φαρισαίων βουλῆς περὶ τοῦ ἀποκτείναι τὸν Ἰησούν. Περὶ ὧν εἶπεν ὁ Καΐσαρας.

E Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μέρη. Περὶ ὧν εἶπεν Ἰούδας. Περὶ τοῦ ὄντρίου. Περὶ τῶν Ἑλλήνων προσελθόντων καὶ ἐρωτώντων τὸν Φοιτιππον. Περὶ τῆς φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀκουούσθησεν.

F Περὶ τοῦ νιπτῆρος. Περὶ τοῦ ἐξελθόντος Ἰούδα Ἰνζ τὸν Χριστὸν παραδῷ. Περὶ τῆς ἀτολής τοῦ ἀγαπητὸν ἀλλήλους. Περὶ τοῦ ζητουντος Πάτρου, ποὺ ὑπάγει ὁ Κύριος.

G Περὶ Θωμᾶ ἀγνοούντος ποὺ ὑπάγει ὁ Κύριος. Περὶ τοῦ Ἰούδα τοῦ θαδδαίου ἐρωτώντος τὸν Ἰησούν. Περὶ τοῦ Παρακλήτου.

H Περὶ τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου, καὶ γεωργοῦ, καὶ κλήματος.

I Περὶ τοῦ Ἰησοῦ προλέγοντος τὰ συμβούμενα τοῖς μαθηταῖς. Περὶ τοῦ, Μικροῦ, καὶ ὑψηλοῦ. Περὶ τοῦ Πατέρα δσα ἐν σιτίσματα δῶσεν.

J Περὶ τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ὑπὲρ τῶν δεῖρομένων ἐκυτῷ μαθητῶν.

K Περὶ τῆς πτεραδόσεως τοῦ Ἰησοῦ. Περὶ τῶν Ἰουδαίων χαμαὶ πεσόντων. Περὶ τοῦ Πέτρου ἀποκόφαντος τὸ ὡτίον τῷ τοῦ ἀργυρίου δούλῳ. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπαγομένου πρὸς Ἀνα, καὶ Καΐσαραν, καὶ Πιλάτον.

L Περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ μαστιγώσεως. Περὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῶν πάρε ἐσταυρωθέστων. Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ Κυριοῦ σώματος. Περὶ τῆς ταρῆς αὐτοῦ.

M Περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῆς φανερώσεως τοῦ Χριστοῦ, πρῶτον μὲν τῇ Βρίρᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἐπειτα δὲ τοῖς μαθηταῖς συνηγένεσι.

N Περὶ τῆς φανερώσεως τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῆς ἀνάστασιν Πέτρῳ καὶ ἑτέροις ἀλιεύσασιν ἐπὶ τῆς Θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Περὶ τοῦ τῷ Πάτρι λεγθέντος· Βόσκε τά πρόδετά μου.

ΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ENARRATIO IN EVANGELIUM JOANNIS

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ἀγίου Πνεύματος δύναμις ἐν ἀσθενεῖς καθάδι γέργεται, καὶ πιστεύομεν· καὶ οὐ σώματος μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ λόγου, ἐν γλώσσῃ κειμένης. Καὶ τοῦτο δῆλον εἰς καὶ ἄλλον, μάλιστά δὲ ἐκ τοῦ περὶ τὸν λόγον, καὶ ἀδελφὸν τοῦ Χριστοῦ ἐν χάριτι Οὗτος γάρ ἀλιέως μὲν πατέρος ἦν, τὴν αὐτην τῷ πατρὶ μεταχειρίζεμενος, οὐδὲ μόνον τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἰουδαικῆς πειδεύ-
της καὶ πάντη ἀγράμματος, καθὼς δὲ καὶ διουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἴστορει περὶ αὐτῶν δὴ καὶ ἡ πατρίς αὐτοῦ εὐτελεστάτη καὶ οἱ χωρὶς εἶναι οὐ λογικῆς, ἀλλ' ἀλιστικῆς θεσπιδᾶς γάρ τούτον ἔξινεγκεν. Ἀλλ' θυμῷ, ὁ ἀγράμματος, δὲ ἀσημος, δὲ μηδὲν ἔχων, τούτῳ ποίου τετύχηκε πνεύματος, ὥστε δὲ ἄλλων εὐχαριστῶν ἡμᾶς ἐδίδαξεν, αὐθιροτῆσκι. Ἐπειδὴ γάρ ἐκείνων κατεπέρι τὸ σωματικὸν τοῦ Χριστοῦ, μηδὲν ἡς πρὸ αἰώνων αὐτοῦ ὑπάρχεις τραντώρον τερον εἰπόντων, δέος ἦν μὴ ποτέ τινες τοι, καὶ μηδὲν ἐφηλὸν νοῆσαι δυναμένοι, τὸν Χριστὸν τότε πρῶτον εἰς ὑπάρχειν ἐλάπων Μαρίας ἐγεννήθη, καὶ οὐχὶ πρὸ αἰώνων επρὸς γεννηθῆναι, δὲ πάντως πέπονθε Παῦλος ποτε. Τούτου ἔνεκεν ὁ μέγας Ἰωάννης ἐνω γεννήσεως διαλαμβάνει, κατίτοι οὐδὲ σιν τοῦ Δόγου ἀμνημόνευτον κατελείψει. Καὶ δὲ Δόγος σάρκη ἐγένετο. Ὅτι δέ, καὶ τῇσασταν αὐτὸν οἱ ὅρθοδοξοι συγγρά-
της ἄκα γεννήσεως, οἷα ἀναφενέντων τι-
κῶν ἀν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, τῶν δογμα-
ἰθρωπον φύλον ὑπάρχει τὸν Ἰησοῦν. Ὅτε
δὲ ἄγιος τὰ τῶν ἄλλων εὐχαριστῶν ἀνα-
μάσαι μὲν ἐκείνους τῆς περὶ πάντας ἀλη-
θεώς, ἐπικρινεῖ δὲ ὡς ὑγιῶς ἔχοντα, καὶ
χάριν εἰπόντες τῶν ἀποστόλων. Ἄμε-
νως; εἴποντες ἐκείνοι, δὲ τελείως παρέλιπον,
καὶ προσθεῖναι, καὶ τραντώσκι, καὶ προσθεῖναι
ἰου Εὐαγγελίου· δὲ καὶ συνέγραψεν τὸν Πάτμῳ
ἡριστος δικτελῶν, μετὰ τριακονταδύο ἐπη-
ριστοῦ ἐναλήψεως. Ἡγεπάτο δὲ πάντων
αὐθητῶν Ἰωάννης τῷ Κυρίῳ, ὡς ἀπλούς

PRÆFATIO.

503 Sancti Spiritus potentia in infirmitate perfici-
tur⁵⁶, sicut et scriptum est et credimus: infirmi-
tate autem non corporis tantum, sed et sermonis,
et sapientiae quae in lingua sita. Manifestumque est
id cum ex multorum aliorum, tum ex Joannis ma-
gnae theologi qui frater Christi, gratia. Hic enim
patre quidem piscatore natus, eamdein quam pater
exercebat artem. Non solum autem imperitus erat
gentilium disciplinarum et Judaicæ eruditionis, sed
plane totus illitteratus, quemadmodum divinissimus
Lucas in Actis apostolorum de eo tradit⁵⁷. Nam
et patria ejus vilis et obscura, non insignibus ar-
titibus clara, sed piscaturæ apta, Bethsaida erat.
Nihilominus illitteratus ille, ignobilis ille, qui in
nullo spectabilis erat, vide quantum sortitus sit
spiritum. Etenim quae nullus aliorum evangelista-
rum nos docuit, ea ipse intonare ausus est. Nam
cum illi occupati fuissent in carnali substantia
Christi explicanda, nihilque clare et manifeste satis
de substantia ejus dixissent, quam ante saecula ha-
buit: metuebatur ne quando quidam humi re-
pentes, nihilque sublime intelligere valentes, pu-
tarent Christum tunc prium subsistere cœpisse,
quando ex Maria natus est, et non ante saecula ex
Patre natum esse, id quod utique Paulo Samo-
tene accidit. Propterea magnus Joannes de superna
ejus generatione tractat, quamvis interim et in-
carnationem Verbi non **504** relinquat intactam;
dicit enim, « Et verbum caro factum est. » Dicunt
autem nonnulli quod etiam ipsum rogarerint qui-
dam orthodoxi, ut conscriberet de superna nati-
vitate, eo quod tunc diebus illis pullularent hæretici
aliqui Christum hominem esse purum docere non
reveriti. Dicitur quoque quod sanctus ille, cum le-
gisset ea quae ab aliis evangelistis erant scripta,
admiratus sit illos de omnibus quidem vera nar-
rasse, et judicarit illos recte et nihil ad gratiam
apostolorum scripsisse. Ceterum quae illi non ma-
nifeste dixerunt, vel omnino prætermiserunt, ea
ipse explanare, et liquida facere, adjicereque pro-
prio Evangelio ecepit, quod et exsul in Patmo in-
sula conscripsit post triginta duos annos post as-
sumptum in cœlos Christum. Dilectus est autem

Joannes præ discipulis omnibus maxime a Domino, Λ τε καὶ πράττετος, καὶ χρηστοθέστετος, καὶ ὡς καθαρὸς τὴν καρδίαν, ἥγουν παρθένος. Ἐκ δὲ διὰ χρισματος; καὶ τὴν θεολογίαν ἐπιστεύθη, τῶν ὑπεράντων τοῖς πολλοῖς μυστηρίον κατατριχήσας. « Μάκριοι γέρες, φησίν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, διὰ τῶν τὸν θεόν ὄφονται. » Ἡν δὲ ἄρα καὶ συγγενῆς τοῦ Κύριου καὶ πᾶς, ἀκούουσον. Ἰωσὴφ δὲ τῆς πανάργου θεοτόκου μηνοτῆρος ἦχεν ἐκ προτέρως γυναικὸς παῖδες ἕπτα, τέσσερες ἀρρένες καὶ τρεῖς θηλεῖσσες, τὴν Μέριαν, τὴν Ἐσθήνη, τὴν Σαλόμην, ἡς, λέγετο, τῆς Σαλώμης, οὐδὲς ἦν οὖτος ἢ Ἰωάννης. Εὔρισκεται τόντις δὲ Κύριος θεός αὐτοῦ ἄν. Ἐπει γάρ πατέρης τοῦ Κύριου ἢ Ἰωσὴφ, τόντος δὲ τοῦ Ἰωσὴφ θυγάτηρ ἡ Σαλόμη; ἀδελφὴ ἄρα τοῦ Κύριου ἡ Σαλώμη λογίζεται, διότι καὶ δὲ ταῦτης οὐδὲς Ἰωάννης ἀνεψιός τοῦ Κύριου. Οὐκ ἔτοπον δὲ Ἰωάννης καὶ τὰ δύνατα τῆς μητρὸς αὐτοῦ
C καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἀναπτύξαι. « Η μήτηρ Σαλώμη καλούμενη, ἐρμηνεύεται εἰρηνική, δὲ Ἰωάννης, χάρις αὐτῆς. Γιωσκέτω οὖν πᾶσα φυχὴ, ὡς ἡ εἰρήνη ἡ πρός τε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἡ πρός τε τὰς φυχὴν ἀπὸ τῶν πτῶν, μήτηρ γίνεται τῆς θείας χάριτος, καὶ γεννᾷ ταῦτην ἡ ήμετν. Τὴν γάρ ταρτομένην φυχὴν, καὶ ἔτι μάχας ἔχουσαν πρὸς τε τὰς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ πρὸς ἑαυτὴν, οὐκ εἰδὼς τῆς θείας ἀξιωθῆναι χάριτος. » Ἐπεσκεψάμεθα δὲ καὶ τῆς θεάς θυματιστῶν συμβολήν περὶ τούτον δὴ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην. Μόνος γάρ οὖτος τρεῖς μητέρες ἀναφένεται: Ἰωάννην, τὴν φυσικὴν τὴν Σαλώμην, τὴν βροντὴν (οὐδὲς γάρ βροντῆς διὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου μεγαλοφανίαν), καὶ τὴν θεοτόκον· « Ἰδού γέρε, φησίν, ἡ μήτηρ σου. » Ἀλλ᾽ ἔπει ταῦτα ἡμῖν τῷ τῆς ἁγιότητος εἰρηται, ἀρχτέον ήδη καὶ τῆς τοῦ βρατῶν ἀναπτύξεως.

503 CAPUT I.

Testimonium Joannis de Christo. Quomodo Joannes interrogatum miserit, an Jesus esset ille Christus. De vocatione Andreæ, Petri, Philippi et Nathanaelis.

VERS. 1. « In principio erat Verbum. » Sicut et in procœdio dicebam, ita denuo dico, quod cum evangelistæ alii inferiorem nativitatem Domini, educationem et incrementum late narrarunt, ea Joannes transcurrat quidem, uti satis a condiscipulis suis dicta, de deitate autem ejus qui propter nos homo factus est, disserat: tametsi si diligenter consideraveris, neque illi de deitate Unigeniti dicere neglexerunt, sed ejus mentionem fecerunt, quamvis non diffuse: neque iste ita sublimitati verbi intentus fuit, ut omnino posthaberet dispensationem ejus in carne. Unus enim erat spiritus qui movebat omnium animas. Itaque nobis de Filio disserit. Etenim Pater nobis ex veteri lege notus erat: tametsi nec de Patre obticeat, sed et ejus meminit de Filio loquens. Ostendit igitur sempiternitatem Unigeniti, dicendo: « In principio erat Verbum, » hoc est, a principio erat. Quod enim a

Περὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου περὶ Χριστοῦ. Περὶ τοῦ Ἰωάννου δρωτηθέντος, εἰ δοτινὸς ἡ Χριστός. Περὶ Ἀνδρέου, Πέτρου, Φιλίππου καὶ Ναθαναήλ κληθέντων.

« Ἐν ἀρχῇ δὲ ὁ Λόγος. » « Οπερ καὶ τὸν προομίον εἶπον, καλῶν καὶ τούτῳ ἄρα, διὰ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν τὴν κάτω γέννησιν τοῦ Κύριου, τὴν ἀνταρφήν, τὴν αἴκνησιν πλατάνων ἀφηγησμένων, οὗτος μὲν ἐκεῖνος παρατρέχει, ὡς αὐτάρχως τοῖς συμμαθηταῖς αὐτοῦ φησίντα, περὶ δὲ τῆς θεότητος τοῦ δὲ ἡμέρας ἐντιθωπίσαντος διαλέγεται· καίτοι εἰ ἀντιδιῶς θεορήσεις, εἴτε ἐκεῖνοι τὸ περὶ τῆς τοῦ Μόνογενοῦ θεότητος εἰπεῖν παρασκευτο, ἀλλ᾽ ἀπεμνήθησαν, εἰ καὶ μὴ πλατέως, οὗτος οὖτος πρὸς τὸν ὄφηλότερον λγον ἀποβλέψας, ἡμέλησε πάντη τῆς ἐνσάρκου αἰκονομίας· ἐν γάρ δὲ Πνεύμα τὸ κυνοῦν τὰς τῶν ἀπότων φυγάδες. Διαλέγεται οὖν ἡμῖν περὶ τοῦ Γίοῦ. δὲ γέρε Πατέρης ήδη ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς γνώριμος ἦν. Καί τοι οὐδὲ τὸν Πατέρα ἀπεισώπησεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μέμνηται, καὶ περὶ τοῦ Γίοῦ λέγει. Δείκνυσι τὸν τὸ ἀδῖον τοῦ Μονογενοῦς ἐν τῷ λέγειν· « Ἐν ἡρῷ δὲ ὁ Λόγος, » τοιτέστιν, ἀπ' ἀρχῆς ἦν. Τὸ γέρε

58 Matth. v, 8.

(a) Edit. Lut. non habet, Salomen natura.

ἀρχῆς ὅν, οὐ μὴ εἰρεῖν πάντας χρόνος, δέ τοι καὶ οὐκ ἡν. Λέγεται τὸν φησί, δηλον δὲ τὸ, « Ἐν ἀρχῇ ἦν, » ταῦτα σημαίνει τῷ, ἀπ' ἀρχῆς; Πέθεν; Καὶ ἀπ' αὐτῆς μὲν τῆς κοινῆς ὑπολήψεως, μᾶλιστα δὲ ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ εἰλαγχαλιστοῦ. Φησὶ γὰρ ἐν μιᾷ τῶν σύντοιχών της ἐπιστολῶν· « Οἱ ήν ἀπ' ἀρχῆς (12), δὲ ἐπράξαμεν. » Ὁρὲς οὖν πάντας αὐτὸς ἔστιν δὲ ἡγαπημένος ἐρμηνεύει; Ναὶ, φησίν, ἀλλ' ἵγε τὸ, « ἐν ἀρχῇ, » πάντα νοῶ, διποτέρη καὶ παρὰ τῷ Μωϋσῇ· « Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν δὲ θεός. » « Μαστέρη γὰρ ἐκεῖ οὐχ ὡς ἀΐδιον δύνατος τοῦ οὐρανοῦ τὸ, εἴ τοι ἀρχῆ, εἴ νόετε, οὐτας οὐδὲ ἐνταῦθα τὸ, « ἐν ἀρχῇ, εἴ νόεσσος, ὡς ἀΐδιον δύνατος τοῦ Μονογενοῦς. Ταῦτα μὲν δὲ αἰρετικός. Ἡμετέρα πρὸς ταῦτην τὴν ἀνόητην ἐνστάσιν οὐδὲν ἕτερον ἔρωμεν, ἀλλ' οὐ τούτο. Ἐν σοφιστέ τῆς κακίας, πῶς τὸ ἔξις ὑπερέργησε; Ἀλλ' ἡμετέρη τοῦτο ἔρωμεν, καὶ οὐ μὴ θελητής. Ἐκεῖ μὲν γὰρ δὲ Μωϋσῆς φησίν· « Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν δὲ θεός τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· » ἐνταῦθα δὲ, « Ἐν ἀρχῇ ἦν δὲ Δόγος. » Τίς οὖν κοινωνία τῷ εἴποισθε, εἴ προς τὸ « ἦν », « Εἰ μὲν γὰρ ἐγέγραπτο καὶ ἐνταῦθα· « Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν δὲ θεός τὸν Γάδον, ἐπίγησαν· νῦν δὲ, » « Ἐν ἀρχῇ ἦν· » ἐξ οὐ νοῶ τὸ ἀΐδιον εἶναι τὸν Λόγον, ἀλλὰ μὴ ὑπερέργον, καθὼς ὑμεῖς φυλαρεῖτε. Τίνος δὲ ἐνεκεν οὐκ εἰπεν· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Γάδος, ἀλλ', εἴ δὲ Λόγος, » ἄκουε. « Οτι διὰ τὴν τῶν ἀκούσιντων ἀσθενείαν, ίντα μὴ ἀκούσαντες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οὐδὲν, νοήσωμεν γέννησιν ἐμπειθῆ καὶ σωματικὴν, τούτου ἐνεκεν Λόγον αὐτὸν ἐκάλεσσεν. ίντα εὐθὺς μόθης δὲ διποτέρης καὶ ἀπαθῶς, οὐτως καὶ οὕτος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀπαθῶς· καὶ ἄλλως δὲ αὐτὸν Λόγον ἐκάλεσσεν, ἐπειδὴ τὰ τοῦ Πατρὸς ἡμέτερα ἀπίγγειλεν, διποτέρη καὶ πᾶς λόγος τὰ τοῦ νοὸς ἀπαγγέλλει βουλεύματα, ἄμφι δὲ καὶ ίντα δεῖη κατὸν συναίδιον τῷ Πατέρι ὄντα. » Παστήρ γὰρ οὐδὲ ζητεῖν εἰπεν νοῦν δύτα ποτὲ χωρὶς λόγου, οὐτως οὐδὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν θεὸν χωρὶς τοῦ Γάδου. Μετὰ τοῦ ἄρθρου δὲ εἰπεν· « Οἱ Λόγοι. Εἰσεγέρε καὶ ἄλλοι πολλοὶ λόγοι τοῦ θεοῦ, οἷον δὲ, φημὶ, αἱ προφητεῖαι, καὶ τὰ προστάγματα· καθὸδε εἰρηται περὶ τῶν ἀγγέλων, διτὶ δύνατοι λογοῦ ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τουτέστι, τὰ προστάγματα αὐτοῦ· ἀλλ' δὲ κυρίως Λόγος οὐσία τις· ίντιν ἐνυπόστατος. »

« Καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. » Καὶ ἐνταῦθα επιφέστερον δείκνυσι συναίδιον τὸν Γάδον τῷ Πατέρι. « ίντα γὰρ μὴ νομίσῃς, διτὶ δὲ τὸν Πατέρα χωρὶς τοῦ Γάδου, φησίν, διτὶ « Οἱ Λόγοι ἦν πρὸς τὸν θεόν, » ταῦταστι μετὰ θεοῦ, ἐν τοῖς καλποῖς τοῖς πατρικοῖς. Τὸ γάρ, « πρὸς, » ἀντὶ τοῦ, μετὰ, δρεμέται νοῆσαι, ὡς καὶ ἄλλοι κατετοι· « Οὐχὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς τίσιν; » ἐντὶ τοῦ, μεθ' ἡμῶν ἀναστρέφονται; Οὐτως κανταῦθα τὸ, « πρὸς τὸν θεόν, » νόησον, ἐντὶ τοῦ, μετὰ θεοῦ ἦν, σὺν τῷ θεῷ, ἐν τοῖς καλποῖς αὐτοῦ. Οὐκ ἐνδέχεται γὰρ τὸν

principio est, ejus omnino nullum tempus inventum quando non erat. Et unde dixerit quis, Manifestum quod in principio idem sit quod a principio? Unde? Ex ipsa quidem communis conceptione, maxime autem ab hoc ipso evangelista. Inquit enim in una suarum epistolarum: « Quod erat ab initio, quod vidimus 59. » Vides igitur quod ille dilectus Domini seipsum interpretetur? Etiam, inquit. Sed ego istud, « in principio, » sic intelligo, quemadmodum et a Mose dictum est, « In principio fecit Deus 60. » Sicut enim illic istud, in principio, non intelligitur quasi ccelum fuerit sempiternum, sic neque hoc loco quod sempiternus sit unigenitus. Hæc quidem hæreticus. Nos autem ad hanc stultam instantiam nihil aliud dicimus, quam hoc: O sophista malitia, quomodo quod sequitur subiticisti? At nos, etiam hoc te nolente, dicemus. Nam illic quidem Moses dicit, « In principio fecit Deus cœlum et terram: » hoc autem loco, « In principio erat Verbum. » Quæ igitur communio verbi, fecit, ad verbum, era? Equidem siluisse, si hoc loco scriptum fuisset, In principio fecit Deus Filium; nunc autem inquit, « In principio erat. » Ex quo intelligo sempiternum fuisse verbum, et non posterius conditum, sicut vos nugamini. Quare autem non dixit, « In principio erat. » Filius, sed, « Verbum? » Audi, propter auditorum infirmitatem, ne auditio statim ab initio 506 Filii nomine, cogitaremus nativitatem corporalem, et ab affectionibus proficiscentem. Et ejus gratia ipsum vocavit Verbum, quo discas, quod sicut verbum gignitur ex mente sine passione, ita et hic a Patre natus est absque illa affectione. Vel aliter: ipsum appellavit Verbum, quia nobis quæ sunt Patris annuntiavit, quemadmodum omne verbum mentis voluntates annuntiat, insuper ut ostendat coæternum esse Patri Filium. Sicut enim dici nequit mentem aliquando esse absque verbo, ita neque Patrem et Deum absque Filio. Dicitum est autem cum articulo, illud Verbum. Sunt enim alia multa Dei verba, ut prophetiae et mandata: secundum quod dictum est de angelis, potentes virtute, facientes verbum ejus, hoc est, mandata ejus. Sed proprie Verbum subsistentia est personam constituens.

VERS. 2. « Et illud Verbum erat apud Deum. » Et hoc loco manifestius indicat coæternum Patri Filium. Ne enim existimes quod Pater aliquando fuerit absque Filio, dicit, « Et illud Verbum erat apud Deum, » hoc est, cum Deo, in sinibus paternis. « Apud, » enim intelligere debes pro, cum: sicut et alio loco dictum est⁶¹, « Nonne fratres ejus et sorores ejus apud nos sunt? » hoc est, nobiscum sunt, et nobiscum conversantur? Sic et hoc loco, apud Deum, intellige, hoc est, cum Deo erat, cum Deo, in sinibus ejus. Impossibile enim est Deum absque

59 I Joan. 1, 1. 60 Gen. 1, 1. 61 Marc. VI, 3.

Ex collatione codi. Venet. S. Marci.

(12) Cod. 32 addit: δὲ ἀκηκόσμεν.

sermone et sapientia et virtute esse. Idecirco quia Α Θεὸν πλογὸν ἡ ἀστορον εἰναὶ ποτε, ἡ ἀδύνατον. Διὰ τοῦτο πιστεύομεν, διὰ ἐπει λόγος, καὶ σοφία, καὶ δόντιμος τοῦ Πατέρος ἔστιν ὁ Γάος, δεῖ δὲ πρὸς τὸν Θεόν, ἀντὶ τοῦ, σὺν τῷ Πατέρι, καὶ μετὰ τοῦ Πατέρος. Καὶ πῶς, φησίν, υἱὸν δὲν μὴ εἶναι ὑπερον τοῦ επιτρόπος; Πῶς; Μανθνεῖ ἀπὸ τοῦ ὄλιχοῦ ὄποδειγματος. Τὸ ἀπαγγελματο τοῦ ἡλίου ἀρά σώκες εἶ τοῦ εἰπεῖν τοῦ ἡλίου; Ναὶ πάντως; Ἀρά σόν καὶ ὑπερον δεῖ τοῦ ἡλίου, ἀπει ἐννοηθῆναι ποτε ἥλιον χερὶ τούτον; Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Πῶς γὰρ ἂν καὶ εἴη ἥλιος μὴ ἀπειγασματικός; Ὁπερ οὖν ἐπὶ τούτου, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Πατέρος καὶ τοῦ Γαοῦ νοηθήτεται. Ἀπειγασματικός γὰρ ἄν διὰ τοῦ Πατέρος, καθὼς ὁ Παῦλος λέγει, δεῖ τῷ Πατέρι συνεχρίνεσθαι πιστεύεισθαι, καὶ οὐδὲ θετέρος ἔσται αὐτοῦ. Νοεῖ δέ μοι καὶ Σεβαλλίον τὸν Λίθιν ἐκ τούτου τοῦ βητοῦ ἀνταρτεπόμενον. Ἐκεῖνος γὰρ ἐδογμάτιζεν, διὰ διὰ τοῦ Πατέρος καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τὸν πρόσωπόν εἰσι, καὶ τοῦτο τὸ ἀνταρτεπόμενον ποτὲ μὲν ἐφάνη ὡς Πατήρ, ποτὲ δὲ ὁ Γάος, ποτὲ δὲ ὡς Πνεύμα. Ταῦτα ἐφλύστει ὁ πατέρος τοῦ φεύδους υἱὸς, καὶ τοῦ πονηροῦ πλήθης πνεύματος. Ἐλέγγεται δὲ προφτεῦς ἐκ τούτου, λέπη δὴ τοῦ· «Καὶ διὰ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν.» Σφρίστει γὰρ διὰ εὐαγγελιστῆς ἐντεῦθεν λέγει, ἄλλον εἰλατὸν Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Θεόν οἵτοι τὸν Πατέρα. Ἐπιγάγγειλε δὲ προφτεῦς τὸν Λόγον, πρόστηλον διὰ διὸ τοῦ πρόσωπος εἰσάγοντει, εἰ καὶ μία φύσις τούτοις τοῖς δοτεῖν. «Οτιδὲ μία φύσις, ἔχουε.» Καὶ Θεὸς ἦν διὰ Λόγος. «Οράδει καὶ διὰ Λόγος Θεός;» Ήστε μία φύσις τῷ Πατέρι καὶ τῷ Γαῷ, ἐπει καὶ μία θεότης. Λισχεύεσθαι τούτου καὶ Ἀρειος καὶ Σεβαλλίος. «Ἀρειος μὲν, κτίσματα λέγει τὸν Γαὸν τον Θεόν καὶ ποίημα, ἐντρεπέσθω δὲ τῷ, εἰ «Ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ Θεὸς ἦν διὰ Λόγος.» Σεβαλλίος δὲ, διὰ μὴ λέγων τριάδος προσώπων, ἀλλὰ μονάδων, δὲ τοῦ, «Καὶ διὰ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν.» Τριῶς γὰρ ἐντεῦθεν ἄλλον εἶναι τὸν Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Πατέρα, κηρύσσει διὰ μίας τοῦ Ιωάννης, εἰ καὶ μὴ ἄλλο καὶ ἄλλο. Τὸ μὲν γὰρ ἄλλος καὶ ἄλλος ἐπὶ τὸν πρόσωπον λέγεται, τὸ δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο, ἐπὶ τὸν φύσιον. Οἷον, γίνεται σφρίστερον τὸ νόημα ἀποθύμησις, Πέτρος καὶ Παῦλος, ἄλλος μὲν καὶ ἄλλος διὸ τὸ πρόσωπον οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο· μία γὰρ φύσις εἴτε ἡ ἀνθρωπότης. Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ Πατέρος καὶ Γαοῦ δογματιστέον· ἄλλος μὲν γὰρ καὶ ἄλλος· διὸ τὸ πρόσωπον οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο· μία γὰρ φύσις ἡ θεότης. «Οὕτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν.» Οὕτος διὰ Θεός Λόγος οὐδέποτε ἐχωρίσθη τούτον Θεόν καὶ Πατέρα. «Ἐπει γάρ εἶπεν, διὰ· «Καὶ Θεός ἦν διὰ Λόγος,» γίνεται τοῖς σταυροῖς ἐκταρξῆν τινάς, ἀριμήποτε ἐπει καὶ διὰ Λόγος Θεός ἔστιν, ἐπενίστη τῷ Πατέρι, ὃς οἱ παρ'. «Ἐλλησι μιθευόμενοι, καὶ οἵτινοι ἀπογεωρισθεὶς αὐτοῦ, ἀντέθεος γέροντες; διὰ τοῦτο τοὺς φρεσίν, διὰ εἰ καὶ Θεός ἔστιν διὰ Λόγος, ἄλλον πάλιν πρὸς τὸν Θεόν καὶ Πατέρα ἔστι, σὺν τοῖς ὄντας, καὶ οὐδέποτε χωριζόμενος. Οὐ χειρον δὲ καὶ τρίτους Ἀρειανίζοντες καὶ τούτο εἰπεῖν· Οἱ χειροί ἀκούσατε, οἱ λέγοντες ἔργον εἶναι καὶ ποίημα τοῦ

68 Hebr. 1, 3.

Θεοῦ τὸν Πίὸν αὐτοῦ, σύνεται ποτὲν δύομα τέθεικεν δὲ εὐταγγελιστὴς τῷ Γάρῳ τοῦ Θεοῦ. Λόγον γὰρ αὐτὸν ἐκάλεσεν ὑμεῖς δὲ ἄργον αὐτὸν καὶ ποίημα δύομά-
ζετε. Λόγος ἐστίν, οὐκ ἄργον, οὐδὲ κτίσμα. Διπλοῦ δὲ
ἔντος τοῦ λόγου (δὲ μὲν γάρ ἐστιν ἐνδιάθετος, δὲν καὶ
μὴ λέγοντες ἔχομεν, φημὶ δὴ τὴν τοῦ λέγειν δύναμιν·
καὶ κοιμώμενος γὰρ τις, καὶ μὴ λέγων, δύως ἔχει
τὸν λόγον ἐν αὐτῷ κείμενον, καὶ τὴν δύναμιν οὐκ
ἀπέδολεν· δὲ μὲν οὖν ἐστιν ἐνδιάθετος, δὲ προφο-
ρικὸς, δὲν καὶ διὰ τῶν χειλέων προφέρομεν τὴν τοῦ
λέγειν δύναμιν τοῦ ἐνδιάθετου, καὶ ἐντὸς κείμενου,
εἰς ἐνέργειαν προάγοντες). Διπλοῦ τοίνυν δυντος τοῦ
λόγου, οὐδέτερος τούτων ἀρμάτει ἐπὶ τοῦ Πίον τοῦ
Θεοῦ. Οὗτε γὰρ προφορικὸς, οὔτε ἐνδιάθετος ἐστίν
λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῶν φυσικῶν καὶ
καὶ δῆμας· δὲ δὲ τοῦ Πατέρος Λόγος ὑπὲρ φύσιν αὖ,
οὐχ ὑποδέλλεται τοῖς κάτω τεχνολογίασιν. "Ωστε
διπλάσιον τοῦ Ἐλληνος Πορφύριου τὸ σόφισμα.
Ἐκεῖνος γὰρ ἀνατρέπειν πειράμενος τὸ Εὐταγγέλιον,
τοικύντες ἔχρητο διαιρέσσειν. Εἰ γὰρ Λόγος, φησίν,
ἢ Πίὸς τοῦ Θεοῦ, ἥτοι προφορικὸς ἐστιν ἢ ἐνδιάθετος·
ἄλλα μὴν οὔτε τοῦτο, οὔτε ἐκεῖνο· οὐκ ἅρξα οὐδὲ Λόγος
ἐστίν. Ἐφθισε μὲν οὖν λύστες δὲ εὐταγγελιστὴς τὸ σό-
φισμα τούτο διὰ τοῦ εἰπεῖν, διὰ τὸ ἐνδιάθετον καὶ
τὸ προφορικὸν ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ τῶν φυσικῶν
λέγεται· ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπὲρ φύσιν, οὐδὲν τυιοῦτον.
Πλὴν καὶ τοῦτο φητέον, ὡς εἰ μὲν ἦν τὸ δύομα τούτου
τὸ Λόγος ἀξιον τοῦ Θεοῦ, καὶ κυρίως ἐπ' αὐτοῦ
καὶ οὐσιωδῶς λέγόμενον, εἶχεν ἂν λόγον ἢ ἀπορία
τοῦ Ἐλληνος· νῦν δὲ οὔτε ἄλλο δύομα εὑροι ἀν τις
κύριον ἐπὶ Θεοῦ, οὔτε τὸ Λόγος, αὐτὸς οὐσιωδῶς ἐστι·
καὶ κυρίως, δηλωτικὸν δὲ μόνον ἐστὶ τοῦ ἀπεκθῶν
γεννηθῆναι τὸν Πίὸν ἐκ τοῦ Πατέρος, ὥσπερ δὲ λόγος
ἐκ τοῦ νοῦ, καὶ τοῦ αὐτὸν γεγονέναι τοῦ πατερικοῦ
θελήματος ἄγγελον. "Ωστε τὸ ἐπιδράττη τοῦ ὀνόμα-
τος, ὃ τελείτωρ; "Η που καὶ Πατέρος ἀγούν, γαὶ
Πίὸν, καὶ Πνεῦμα ἐπὶ τὰ ὄλιχά καταπεσῆ, καὶ σρ-
κικοὺς ἀντυπώσεις τῷ νῷ πατέρας, καὶ οἰούς, καὶ
πνεύμας ἀέριν, νότιον τυχόν ἢ βόρειον, ἢ τι ἄλλο
τῶν ἀργαζομένων τούς κλύδωνας; "Ἄλλα γὰρ εἰ δοῦλη μαθεῖν ποτὸς Λόγος ἐστίν ἢ τοῦ Θεοῦ, ἔκουσον τῶν
ἔρεξης.

ε) Πάντες δι' αὐτοῦ ἐγένετο · Μὴ νομίσης, φησί,
λογον εἰς ἀριὰ γενέμενον καὶ λυθμενον, ἀλλὰ ποιητὴν
πάντων νοητῶν καὶ κισθητῶν Ἀλλὰ πάλιν οἱ περὶ
τὸν Ἀοειον ἐπιφύονται, λέγοντες δὲν ὥσπερ δέ λέγομεν
δὲκ τοῦ πρίονος γενέσθαι τὴν θύρων ὡς δι' ὄργανον,
ἔτερων μέντοι τὸν τεχνίτην τὸν κινοῦντα τὸ δργανον·
ἄλλω καὶ διὰ τοῦ Πίον γενέσθαι τὰ πάντα, οὐχ ὡς
αὐτοῦ ποιητοῦ δυντος, ἀλλ' ὄργανον, ὥσπερ ἐκεῖ δὲ
πρίων, τοῦ μέντοι Θεοῦ καὶ Πατέρος ποιητοῦ δυντος
καὶ χρωμένου τῷ Γάρῳ ὡς ὄργανον. "Ωστε ποίημα,
φασιν, δὲ τοῖος, ἐπὶ τούτῳ κτισθεὶς, ἐπὶ τῷ δι' αὐτοῦ
γενέσθαι τὰ πάντα· ὥσπερ δὲ πρίων ἐπὶ τούτῳ γίνε-
ται, ἐπὶ τῷ δι' αὐτοῦ ἐνεργηθῆναι τὰ τεκτονικὰ
ἔργα. Ταῦτα μὲν ἡ πονηρὰ τοῦ Ἀρέιου φτερία.
Βμετες δὲ τι πρὸς τούτους ἔροῦμεν ἀπλοῦν καὶ εὐθὺς,
ὡς εἰ ἐπὶ τούτῳ ἐκτισεν, ὡς φατε, δὲ Πατέρο τὸν
Πίον, τοῦ ὄργανον ἔχρι τούτον πρὸς συμπλήρωσιν τῆς
κτίσεως, ἀπειμότερος ἐσται δὲ τοῖος τῆς κτίσεως.

facturam vocalis eum, qui neque opus est, neque
factura. Nam cum duplex sit verbum (aliud quidem
mentale, quod habemus etiam nihil loquentes, in-
tellige autem virtutem loquendi : ita enim et dor-
miens et nihil loquens habet vim loquendi in seipso
sitam, et virtutem non abjecit : est igitur aliud in-
teriorum, aliud vero enuntiativum, quod per labia pro-
ferimus, hoc est vis eloquendi, cum id quod intus si-
tum est in mente, in opus producimus), cum igitur
duplex sit verbum, neutrum horum congruit in Fi-
lium Dei. Neque enim vel enuntiativum vel mentale
Verbum est Filius Dei. Verba enim illa naturalia
sunt, et qualia apud nos. Verbum autem Patris super
naturam est, nec subjectum artificiis illis loquen-
di inferioribus. Atque ita cadit Porphyrii gentilis
sophisma. Ille enim tentans subvertere Evangelium,
talibus utebatur divisionibus. Si enim, inquit, Filius
Dei Verbum est, vel est pronuntiativum, vel men-
tale : verum neque hoc est, neque illud: ergo neque
Verbum est. 308 Solutum itaque prius est sophis-
ma hoc, quia dicimus quod mentale et pronuntiativ-
um verbum est de his quae apud nos de naturalibus
dicuntur: de eo autem quod supra naturam est, ni-
hil tale. Verum tamen et hoc dicendum : Si quidem
nomen Verbi dignum esset Deo, et proprie di illo
ac substantialiter diceretur, haberet utique locum
gentilis dubitatio; at neque ullum aliud proprium
nomen quis invenerit dignum Deo: neque Verbum
ipsius substantialiter et proprie est nomen Unige-
niti, sed tantum manifestat absque affectione natum
de Patre Filiū, quemadmodum verbum de mente,
et quod Filius sit paternæ voluntatis nuntius. Et
proinde, o miser, quid vellicas nomen, aut profecto
cum dicitur Pater, et Filius, et Spiritus, ad materia-
lia laberis, et carnales mente fingis patres, et sep-
tem filios, et spiritum aerium, meridionalem forte,
vel septentrionalem vel alium excitantem tempe-
statem? Cæterum si scire vis quale sit Verbum
Dei, audi reliqua quae sequuntur.

VERS. 3. « Omnia per ipsum facta sunt. Ne exi-
stimes, inquit, verbum quod in aera diffunditur et
dissolvitur, sed factore omnium tam mentalium
quam sensibilium. Hic iterum Ariani insurgunt, et
dicunt quod sicut dicimus securi fabricari januam
quasi instrumento, et alium esse fabrum qui movet
hoc organum, ita et per Filiū fieri omnia, non
quod ipse sit factor, sed instrumentum, sicut illic
securis, et Filius ut instrumento utatur, cum tamen
Deus et Pater faciat. Et ita factura, aiunt, est Fi-
lius, ad hoc facta ut per ipsum fiant omnia, sicut
et securis ad hoc fit ut per eam omnia artificialia
elaborentur. Et hæc sunt maligna Arii nugamenta.
Nos autem quid illis diceimus simpliciter ac recte?
Quod si in hoc creavit, ut dicit, Pater Filiū, ut
instrumentum haberet ad completionem creaturæ,
indignior fuerit Filius creatura. Nam sicut securi,
quæ est instrumentum, alia quæ per eam flunt,

digniora sunt : propter illa enim securis, non illa ^A Μοσαρ γάρ τοῦ πρίνος ὄργάνω ὅντος τιμιότερά εἰσι τὰ δὲ αὐτοῦ γινόμενα· διὸ γάρ πρίνος δι' ἐκείνην ἔγένετο, οὐχὶ ἐκείνη διὰ τὸν πρίνον· αὐτῷ καὶ ἡ κτίσις τιμιότερά ἐσται τοῦ Μονογενοῦς. Διὸ ἐκείνην γάρ, ὡς λέγουσιν αὐτοῖς, διὸ Πατήρ ἐκτίσεν αὐτὸν· ἀλλὰ γε μὴ βρελλεν διὸ Θεὸς κτίσαι τὰ πάντα, αὐτὸς τὸν Μονογενῆ περιγέγαγε. Τούτων τῶν ἥρμάτων τί ἀνηθετέρον ; Ναὶ, φησι, καὶ πῶς οὐκ εἴπει, Λύτος ὁ Λόγος ἐποίησε τὰ πάντα, ἀλλὰ ἔχρησετο ταῦτα τῇ προθέσει τῷ, εἶδε; « Πάντες; » Ιντα μὴ ἀγέννητον καὶ ἐναργεῖν ὑπονοήσῃς εἶναι τὸν Γίδην καὶ ἀντίθεσον, τοῦτον ἐνεκάνει πέπει, ὡς διὸ Πατήρ διὰ τοῦ Λόγου ἐκτίσει τὰ πάντα. Ἐπόδεις γάρ τινα ἔχοντας οὐδὲν βασιλέα, μελλονταὶ κτίσαι πόλιν, ἐμπιστεύεται τῷ οὐρανῷ τὴν ταύτην πείσιν. ^B Μοσαρ οὖν διὸ λέγων· Διὰ τοῦ Γίδου τοῦ βασιλέως ἐκτίσθη ἡ πόλις, οὐδὲ διούλον εἰσάγει τὸν οὐρανὸν τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ δεκάνουσιν, ὅτι αὐτὸς διὸ οὐδὲς ἔχει καὶ πατέρα, καὶ οὐ μόνος ἐστιν· αὐτὸς καὶ ἀνταῦτος ἐνυγγελιστής εἰπὼν διὰ τοῦ οὐρανοῦ γεγενέθετο τὰ πάντα, ἀδηλωσεν ὅτι διὸ Πατήρ μεσίτηρ αὐτῷ πρὸς τὴν κτίσιν, ἵνα ὀβτασι τὰ πάντα, ἔχρηστο, οὐχ ὡς θάλαττον αὐτῷ, ἀλλὰ ὡς μᾶλλον ισοδυνάμωρ, καὶ ὡς ἰσχὺον τηλεκανθήνεις εκτελεῖν ἐπίτεσσιν. Καὶ τοῦτο σοι λέγει, διετέλεσεν ὅτι διὸ Πατήρ μεσίτηρ αὐτῷ πρὸς τὴν κτίσιν, ἵνα ὀβτασι τὰ πάντα λέγουσαν διὰ τοῦτος διὸ Λόγος ἐποίησε τὰ πάντα, ἀκούει τοῦ Δαυΐδος εἰπεῖν· Ἀρχὰς οὐ, Κύριε, τὴν γῆν ὑθεμελίωσας, καὶ ἤρι τῶν χειρῶν σού εἰσιν οἱ οὐρανοί. ^C Όρες πάκισι εἰπεῖν, ὅτι διὰ τοῦ Αποστόλου, συγχρωμένου τῷ ρητῷ ἐν τῇ πρὸς Ἐβραιούς μάθησι διὸ ἐν καὶ ἀπ' αὐτοῦ τῷ φαλμού. Εἰταν γάρ, ὅτι « Οὐ Κύριος ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν γῆν, τοῦ ἀκούει τοῦ σταντζιμού, καὶ λογεῖ τὰ τεθνητωμένους, καὶ τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιών τὸ δόνομα Κυρίου, εἰ τίνας ἀλλοι, δηλοτ, ἢ τὸν Γίδην Θεου; Οὐδος γάρ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψεν, εἰτε τάχιστον ἡς κινούμεθα, εἰτε τὴν ἡμιτέφεν φύσιν τὴν γεθεῖσαν, εἰτε τὴν σάρκα, κατὰ τὸ « Γῆ εἰ, εἰ ἡντε προσεληφεν, ἔλυσε τε ἡμᾶς τοὺς πεπιδημένους τὰ τῶν αἰκίων ἀμυρτημάτων πλοκατίς, καὶ οὐδὲ τὰ τεθνητωμένους, τοῦ ἀδέμου καὶ τῆς Εὔξεις, καὶ ἀνθρακίλεν ἐν Σιών τὸ δόνομα Κυρίου. ^D Εν γάρ τῷ λόγῳ ἐστὰς ἐδόλασκε περὶ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ· καθὼς καὶ αὐτὸς λέγει· « Ἐφενέρωτά σου τὸ δόνομα τοῖς ἀνθρώποις, εἰ τὰ τόπια τῶν ἀρμάζουσι, τῷ Πατρὶ, ἢ τῷ Γάλῳ; Πάντες τῷ Γίῳ. Λύτος γάρ ἀντίγραψε τὸ δόνομα τοῦ Πατρὸς, διδάσκων. Μετὰ γοῦν τὸ ταῦτα εἰπεῖν διὰ μακάριος Δαυΐδος, ἐπέγει· « Καὶ σὺ εἰπέ, Κύριε, τὴν γῆν ὑθεμελίωσας, καὶ ἤρι τῶν χειρῶν σού εἰσιν οἱ οὐρανοί. ^E Άρ' οὐ φανερές τὸ Γίδην παρειάγει ποιητὴν, ἀλλ' οὐκ δργάνον; Εἰ ἐπάλιν ἡ εἰδία εἰ πρόθεσις ὑφεστίν τινα δοκεῖ εἰπέγειν, τι φέσεις, δέται διὸ Παῦλος τιθῆ ταῦτα ἐποίησεν Πατρός; Φησὶ γάρ· « Πιστὸς διὸ Θεός, διὸ οὐκετί-

⁴³⁻⁴⁴ Psal. ca. 26. ⁴⁵ Ibid. 20-22. ⁴⁶ Joan. xvii, 6. ⁴⁷ I Cor. 1, 9. ⁴⁸ Ibid. 1.

Θημεν εἰς κοινωνίαν τοῦ Ιησοῦ αὐτοῦ ἐν Ἀρά δργανον Α visibili creatura loquens, nihil nobis de mentalibus manifestavit. Evangelista autem uno verbo complexus omnia, inquit, « Omnia per ipsum facta sunt, tam visibilia quam invisibilia⁴⁶. » Et sine ipso factum est nihil quod factum est. Quia dixit quod omnia fecerit, ut ne quis existimet quod et Spiritum sanctum creaverit, apponit quod « omnia per ipsum facta. » Et quae omnia? Quae facta sunt: perinde ac si diceret, quod Si quid est ex natura⁵¹⁰ condita, illud factum est a Verbo: Spiritus autem quia non est illius facta natura non factus est ab eo. Itaque sine virtute Verbi nihil factum est quod factum est, id est, quod est natura illius creatæ ac factæ.

B Οἱ μὲν οὖν Πνευματομάχοι οἵτις ἀναγνώσκουσι τὸ παρὸν χωρίς· Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ἐν· εἴται ἐνταῦθα στέκαντες, ἀναγνώσκουσιν ὁ ἄρτος ἔτέρας ἀργῆς· Ὁ γέροντος, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἡν· καὶ ἀρμηνούσι κατὰ τὸν οἰκεῖον νοῦν τὸ χωρίον, λέγοντες διτὶ ἐνταῦθα περὶ τοῦ Πνεύματος διαλαμβάνειν ὁ εὐαγγελιστὴς λέγων, τουτόστι, τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον ζωὴν ἡν. Ταῦτα λέγουσιν οἱ περὶ Μακεδονίου, σπεύδοντες δεῖξαι κτίσμα τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον, καὶ συγκαταριθμῆσαι αὐτὸν τοὺς γενομένους. Εἴμετος δὲ οὐχ οἵτις, ἀλλὰ στέκαντες ἐν τῷ, εἰ δέ γέγονεν, εἰ ἀπὸ ἀργῆς ἔτέρας ἀναγνώσκομεν τὸ, εἰναὶ ζωὴν ἡν. εἴται ἔτραπτο περὶ τῆς δημιουργίας, διτὶ εἱπόντες δὲ αὐτοῦ ἐγένετο. εἴται λοιπὸν καὶ περὶ τῆς προνοίας, διτὶ οὐ μόνον δημιουργησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν τῶν δημιουργηθέντων αὐτοῖς ἐστιν δι συνέχων· καὶ γάρ εἰναὶ ζωὴν ἡν. εἰδός δὲ παρά τινας τῶν ἔγιαν οἵτις ἀναγνώσθεν τὸ χωρίον τοῦτο· εἴται χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ἐν, δέ γέγονεν ἐν αὐτῷ· εἴται ἐνταῦθα στέκεις, ἥρετο τοῦ ἀρετῆς, « Ζωὴ ἡν· εἴται οἷμαι διτὶ οὐδὲν αὐτὴ ἡ ἀνάγνωσις ἐσφαλτεῖ, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ ὄρθον νοήσατος ἔχεται. Καὶ οὗτος γάρ δὲ ἄγιος ὄρθοδόξως ἐνόσησεν, διτὶ χωρὶς τοῦ Λόγου οὐδὲν ἐγένετο, δέ γέγονεν ἐν αὐτῷ. Πάντες γάρ διτὶ γεγόνασι καὶ ἐκτίσθησαν ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ φημί, χωρὶς αὐτοῦ οὐ γεγόνασιν. Εἴται ἀπὸ ἀλλης ἀρχῆς· εἴται ζωὴν ἡν· καὶ ἡ ζωὴ ἡν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. εἴται δὲ δι εὐαγγελιστὴς ὁ οὐνομάζει τὸν Κύριον, ὡς τὴν τῶν ἀπάντων ζωῆς συνέγοντα, ἀλλὰ καὶ ὡς τῆς πνευματικῆς ζωῆς πρόξενον πᾶσι τοῖς λογικοῖς. Φῶς δὲ, οὐ τοιστοῖς αἰσθητόν, ἀλλὰ νοητόν, τὸν φυχήν φωτίζον αὐτήν. Οὐκ εἴπε δὲ, διτὶ τῶν ιουδαϊών μόνων ἐστὶ φῶς, ἀλλὰ πάντων ἀνθρώπων. Πάντες γάρ ἀνθρώποι, καθὼν νοῦν ἐλένομεν καὶ λόγον περὶ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς Λόγου, κατὰ τοῦτο λεγμέθε φωτισθῆναι ὑπὸ αὐτοῦ. Ο γάρ λόγος δὲ δοθεὶς ἡμῖν, δι' ὃν καὶ λογικοὶ καλούμεθα, φῶς ἐστιν δόησον ἡμᾶς εἰς τὰ πρακτέα, καὶ τὰ μὴ πρακτέα.

C Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φεύγει, καὶ ἡ σκοτία

« Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φεύγει, καὶ ἡ σκοτία

46 Coloss. i, 16.

VERS. 4. « In ipso vita erat, et vita erat lux hominum. » Pneumatomachi, qui Spiritum negant Deum, hanc particulam sic legunt: « Et sine ipso factum est nihil. » Deinde hoc loco facto puncto legunt quasi ab altero principio, « Quod factum est, in ipso vita erat. » Et interpretantur locum juxta suam mentem, dicentes, quod hoc loco de Spiritu sancto evangelista disserat, dicens: Quod factum est in ipso, hoc est, Spiritus sanctus, vita erat. Hæc autem dicunt Macedoniani, conantes ostendere Spiritum sanctum esse creaturam, et annumerare eum his quæ facta sunt. Nos autem non sic, sed puncto facto postquam dixit quod factum est, novum principium legimus, « In ipso vita erat. » Postquam enim dixit de opificio quod omnia per ipsum facta sint, dicit postea de ejus providentia, quod non solum considerit, sed etiam ipse sit is qui vitam omnium creaturarum conservet. Etenim « in ipso vita erat. » Scio autem a sanctorum quodam particulam hac sic lectam: « Et sine ipso factum est nihil quod factum est in ipso: » deinde posito signo, cœpta quæ sequuntur, « Vita erat. » Opinorque etiam hanc lectionem non aliam, sed rectam habere sententiam. Sanctus enim ista orthodoxe intellexit, quia sine Verbo nihil factum est quod factum est in ipso. Omnia enim quæcumque facta sunt, et condita sunt in ipso Verbo, inquam, sine ipso non sunt facta. Deinde aliud initium erat, « Vita erat, et vita erat lux hominum. » Vitam evangelista nominat Dominum, eo quod contineat vitam omnium in se, et quod spiritualis vitæ conciliator fuerit omnibus ratione præditis Lux autem non aliqua sensibilis, sed spiritualis, quæ ipsam animam illustret. Non dixit autem, quod Judæorum lumen duntaxat sit, sed omnium hominum. Omnes enim homines secundum quod mentem accepimus et rationem ab eo quod nos creavit Verbo, dicimur illustrari ab eo. Nam ratio data nobis, secundum quam rationales vocamur, lux est, quæ ducit nos ad quæ sunt facienda, et quæ non sunt facienda.

VERS. 5. « Et lux in tenebris lucet, et tenebrae

eam non comprehendenterunt.» Lux, hoc est Verbum Α αὐτὸν οὐ κατέλαβεν. » Τὸ φῶς, ἥγουν δὲ Δόγος τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ σκοτίᾳ, τουτόσιν, ἐν τῷ θνάτῳ καὶ τῇ πλάνῃ φύλανε. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ θανάτῳ γενόμενος, οὗτος αὐτὸν περιεγένετο, ὃς καὶ οὓς ἔρθεσται κατεπιεῖν, ἀναγκάσαι αὐτὸν ἀκεμέσσαι· καὶ ἐν τῇ πλάνῃ τῇ Ἑλληνικῇ λάμπει τὸ κήρυγμα. « Καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ κατέλαβεν. » Οὕτε γάρ δὲ θάνατος εἰτού περιεγένετο, οὔτη ἡ πλάνη. Ἀκαταγράψαντον γάρ ἐπι τὸ φῶς τοῦτο, ὁ Θεὸς Λόγος φημί. Τινὲς δὲ σκοτίαν ἐνόμισαν τὴν σάρκα καὶ τὸν βίον. Καὶ ἐν σαρκὶ οὖν γενόμενος καὶ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ δὲ Λόγος θαρμός· καὶ ἡ σκοτία, ἡ ἀντικειμένη λέγω δύναμις, ἐπιρρέει μὲν, καὶ ἀδικεῖ τὸ φῶς, ἀλλ' εὑρεῖ ἀκαταγράψαντον καὶ ἀκτητητον. Σκοτία δὲ λέγεται ἡ σάρξ, οὐχ ᾧς κατὰ φύσιν τοικύτη οὔση, ἀπαγε! ἀλλ' ᾧς διὰ τῆς ἀμαρτίαν. Ἡ γὰρ σάρξ οὐδὲν δλῶς ἔχει κακὸν συντκῶν κινουμένη, πάρα φύσιν δὲ κινοθετεῖ, καὶ τρὶς ἀμαρτίαν ὑπηρετήσασα, σκοτία καὶ γίνεται καὶ λέγεται.

VERS. 6. « Fuit homo missus a Deo, nomen ei Joannes. » Postquam disseruit nobis de subsistentia Verbi Dei ante sacerdota: quia et de incarnatione Verbi dicturus est, sermonem de Præcursori interserit. Et quis alias quam Joannes Præcursor habebat sermonem de ipsis nativitatibus, qui præcurrit et ante nativitatem Domini? Dicit igitur de Præcursori evangelista, quod fuit homo missus a Deo, missus, inquam, a Deo; pseudoprophetae enim non a Deo missi erant. Cæterum cum audieris quod missus fuerit a Deo, nihil privatum vel humanum dicere cutes, sed divina omnia. Et idcirco etiam angelus dicitur. Angelus virtus enim est nihil proprium dicere. Item cum angelum audieris, ne putes quod natura sit angelus, vel ex celo descenderit, sed propter opus et ministerium vocatur angelus. Quia enim ministravit prædicationi, et prænuntiatus fuit Domini, ejus gratia dictus est angelus. Propterea evangelista subvertens quorundam opinionem qui suspicabantur Joannem natura suis angelum, dicit: « Fuit homo missus a Deo. »

VERS. 7. « Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. » Hic, inquit, qui missus erat a Deo, venti ut testimonium perhiberet de lumine. Deinde ne quis existimet quod hujus testimonio opus habuerit ad gloriam Unigenitus, quasi aliqua ex parte inops, idcirco addidit quod venit testificaturus de Filio Dei: non quod illius testimonio habeat opus, sed ut omnes credant per illum. Num et omnes per ipsum crediderunt? Minime. Quomodo igitur inquit evangelista ut omnes credant? Quomodo? Quantum in illo erat, propterea testificabatur, ut omnes trahat. Quamvis autem quidam discordant, non tamamen ideo ille reprehendendus: quoniam et sol in hoc lucet, ut omnes illuminet, at si quis in caliginosa quadam domo se incluserit et jubare non fruatur, quid hoc ad solem? Sic igitur et hoc loco missus quidem

« Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὅνομα αὐτῷ Ἰωάννης. » Μετὰ τὸ διαλεγόντας ἡμῖν περὶ τῆς πρὸ αἰώνων ὑπάρκειας τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἐπειδὴ μὲλλει καὶ περὶ τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσας εἰπεῖν, περιμέλλει τὸν τοῦ Προδρόμου λόγον. Εἰ τοι γάρ ἄλλο, ἢ Προδρόμος ὁν δὲ Ἰωάννης ἔχει καὶ τὸν περὶ τῆς αὐτοῦ γενέσεως λόγον, προτρέχοντα τῆς τοῦ Κυρίου ἐνσάρκου γεννήσεως; Φησὶν οὖν περὶ τοῦ Προδρόμου δὲ εὐαγγελιστής, διτι « Ἐγένετο ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, καὶ ἀντὶ τούτου, ἀπεστάλη παρὰ Θεοῦ. Οἱ γάρ φευδοποροφῆται οὐκ ἐκ Θεοῦ. » Οταν δὲ ἀκούσῃς, διτι ἀπεστάλη παρὰ Θεοῦ, μηδὲν ἔδιον νομίσῃς ἢ ἀνθρώπινον λέγειν, ἀλλὰ πάντες θετα. Διὰ τοῦτο καὶ ἀγγελος λέγεται, ἀγγέλου δὲ ἀρετὴ μηδὲν ἔδιον λέγειν. « Λαγγελον δὲ ἀκούσας, μὴ νόμισε, διτι ἄγγελος ἦν, ἢ εκ τῶν οὐρανῶν κατέδη· ἀλλὰ διὰ τὸ ἔργον καὶ τὴν διακονίαν ἄγγελος καλεται. » Επει γὰρ ὑπηρέτης τῷ κηρύγματι, καὶ προήγγειλε τὸν Κύριον, τούτου ἔνεκεν ἐκλήθη ἄγγελος. Διὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστής ἀντερέπων τὴν τῶν πολλῶν ὑπόνοιαν, τὸν ἵσως νομισάντων, διτι ἄγγελος ἦν ὁ Ἰωάννης τῇ φύσει, φησὶν· « Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ. »

« Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίην, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτὸς, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ. Οὕτος, φησὶν, ὁ ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. Εἴτα ἵναρχη τις νομίσῃ, διτι ἔγραψεν ἄρχ τῆς τούτου μαρτυρίας δὲ Μονογενῆς δὲ οὐλίπης ὧν, διὰ τοῦτο προστίθησιν, διτι ἦλθε μαρτυρίου περὶ τοῦ Ιησοῦ τοῦ Θεοῦ· οὐχ ᾧς αὐτοῦ τῆς κείμενης χρήζοντος μαρτυρίας, ἀλλ' ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ. Ἄρα οὖν καὶ πάντες ἐπιστευσαν δι' αὐτοῦ; Οὐχι. Πῶς οὖν φησὶν ὁ εὐαγγελιστής, « Ἰνα πάντες πιστεύσωσι; » Πῶς; « Οσον τὸ ἐπ' ἐκείνῳ, διὰ τοῦτο ἔμαρτυρησεν, ἵνα πάντες ἔλκωσῃ· εἰ δὲ ἡ πίστησαν τινές, οὐχ ἔκεινος μεμπτέος. » Επειδὴ καὶ ὁ Ιησος ίτι τούτῳ ἀντελεῖ, ἵνα πάντες φασίσῃ· εἰ δὲ τις ἀποκλίσεις ἔσυτδεν ἐν ζωφώδει οἰκηματι, οὐχ ἀπολαύει τῆς ἀκτίνος αὐτοῦ, τι τούτῳ πρὸς τὸν ήλιον; Οὕτω κάντεθι, ἀπεστάλη μὲν ὁ Ἰωάννης, ἵνα πάντες

· · · εἰ δὲ μὴ τούτῳ ἀπίστῳ, οὐκ ἔχειν; A fuit Joannes, ut omnes credant: quamvis autem evenerit contrarium, ille in causa non est.

ιν ἔκεινος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ
κατός. ὁ Ἐπειδὴν ᾧ ἐπὶ πολὺ συμβαίνει:
οὐντα χρέιτταν εἶναι τοῦ μαρτυρουμένου,
μῆτρες, διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης μαρτυρῶν [περὶ]
ρελεστῶν αὐτοῦ ἦν· τὴν πονηρὰν ταύτην
ριαιρῶν, φησίν· Οὐκ ἦν ἔκεινος τὸ φῶς.
· ἂν τις· Ἀρχ οὐδὲ τὸν Ἰωάννην, οὔτε
τῶν ἄγρων εἴποιμεν φῶς; Φῶς μὲν εἴποι-
τῶν ἄγρων· τὸ φῶς δὲ οὐκ ἂν εἴποιμεν
ἔρθρου. Οἶον, ἐάν σε ἔροιτο τις· Ἀρχ δ
κῶς ἔστι; κατάνευσον· εἰ δὲ οὕτως ἔρω-
το Ἰωάννης τὸ φῶς ἔστιν; εἰπὲ, Οὐ. Οὐ
αὐτὸς τὸ φῶς κυρίως, ἀλλὰ φῶς κατά-
γον τὴν λαμψίν ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ φῶς.

ῶν τὸ ἀληθινόν, δὲ φωτίζει πάντα ἄνθρω-
πον εἰς τὸν κόσμον. • Μέλλει εἰπεῖν περὶ
καὶ οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς, διτὶ ἡλιθεν-
, διτὶ σάρξ ἁγένετο. "Ινα τοῖν μὴ νομίσῃ
δὲ τοῦ σφραγίδηναι οὐκ ἦν, τούτου ἔνεκα
διάνοιαν ἐπὶ τὴν ἐπέκεινα πάσσης ἀρχῆς
εἰ φησιν. Ἡν καὶ πρὸ τοῦ σφραγίδηναι
ἀληθινόν. Διὰ τούτου δὲ τὴν Φωτεινοῦ
τοῦ Σαμοσατέως αἵρεσιν ἀνατρέπει, τῶν
τῶν τότε ὑπάρχει τὸν Μονογενῆ, διτὶ ἀπὸ
νήθη· πρὸ τούτου δὲ μὴ εἶναι. "Ἄκουε
Ἀρειανὸς, δὲ μὴ λέγων ἀληθινὸν θεὸν τὸν
εποῦ, τί φησιν δὲ εὐαγγελιστής· « τὸ φῶς
» καὶ οὐ δέ, ὡς Μανῆχε, δὲ λέγων, διτὶ¹
δημιουργοῦ ἔσμεν κτίσματα, ἄκμας, διτὶ²
ληθινὸν φωτίζει πάντα ἄνθρωπον. Εἰ σὖν
δημιουργὸς σκότους ἔστιν, οὐκ ἀ· φωτίσῃ
τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ ἔσμεν κτί-
τως, φησι, φωτίζει πάντα ἄνθρωπον,
ἐπομέν τινας ἐσκοτισμένους. "Οσον τὸ
πάντας φωτίζει. Εἰπὲ γάρ μοι, οὐ πάν-
; οὐ πάντες φύει· γινώσκοντες τὸ καλὸν
ἴον; οὐκ ἔχοντες δύναμιν ἐννοῆσαι ἀπὸ
τῶν τὸν Κτίστην; "Ματέ δὲ λόγος δὲ δοθεὶς
αἰδιγχωγῶν ἡμᾶς φύει, διτὶ καὶ φυσικὸς
ἴσται, οὗτος δὲν κληθεὶται φῶς, τὸ δοθεὲν
Θεοῦ· εἰ δὲ τινες κτκῶς τῷ λόγῳ ἐκρή-
ώνται ἐσκύτισχν. Τινὲς δὲ οὕτω λύουσι τί, ν
ὑτην· Φωτίζει, φησίν, δὲ Κύριος πάντα
δὲ ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ἢτοι εἰς
τοντα, καὶ σπουδάζοντα κοσμῆσαι τὴν
ἰν, καὶ μὴ ἔσσαι ἀκοσμόν τε καὶ ἀκαλλῆ.

κόσμῳ ἦν, καὶ δὲ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο κόσμος αὐτὸν οὐχ ἔγνω. » Ἐν τῷ κόσμῳ πανταχοῦ παρών· ἀλλὰ δὴ καὶ κατά καὶ συνε[χ]τικὸν λεγεθεῖ ἄν εἰ τῷ κόσμῳ οἱ τούτοι, φησί, λέγω, διτι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ δὲ κόσμος ἄν ἦν, εἰ μὴ αὐτὸς αὐτὸν ενταχθέν δὲ Δημιουργὸν κύτον δείγνυσιν· εἰ τὴν τοῦ Μάνεντος λύσσαν ἀναπτελλων, πονηρὸν δημιουργὸν παραγγέτεν τὰ ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ Ἀρείου, τοῦ φεγγανελναι τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ ἄμα δὲ καὶ

VERS. 8. • Non erat ille lux illa, sed ut testaretur de luce. » Quandoquidem, ut saepe fieri solet, qui testatur major est eo cui testimonium perhibet, ne existimes quod Joannes testificans Christo major illo fuerit; malam suspicionem illam! **¶** Interimens, inquit, Non erat ille lux illa. Sed dixerit quispiam: Igitur non erit vel Joannes, vel quispiam sanctorum vocandus lux? Lucem utique recte dixerimus unumquemque sanctorum, sed lucem illam cum articulo neutiquam dicemus. Unde si quis tibi dixerit, Joannes lux est? annue. Si autem interrogabit, Nunquid Joannes lux illa est? dic, Non. Non enim ipse proprio lux est, sed lux per participationem, habens fulgorem a vera luce.

VERS. 9. « Erat lux illa lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. » Dicturus est de incarnatione Unigeniti, quod venerit in propria, quod caro factus sit. Ne igitur quis suspicetur quod non fuerit antequam incarnaretur, ejus gratia subvehit mentem nostram in substantiam, quæ ultra omne principium est, et inquit : Erat etiam antequam incarnaretur lux illa vera. Et per hoc Photini et Pauli Samosateni subvertit hæresim, qui docent in suis dogmatibus Unigenitum tunc cœpisse, quando de Maria natus est, et ante hoc non fuisse. Audi et tu, Ariane, qui negas verum Deum Filium Dei, quid dicat evangelista : « Erat lux illa vera. » Et tu quoque, Manichæe, qui dicis quod simus creaturæ opificis diaboli, audi, quia lux illa vera illuminat omnem hominem. Si igitur malignus ille opifex tenebræ est, nullum utique illuminat : atque ita veræ lucis creature sumus. Et quomodo, inquit, illuminat omnem hominem, cum videamus tam multos obtenebratos? Quantu[m] ad ipsum attinet, illuminat omnes. Dic enim, obsecro, nonne omnes rationales sunt? nonne omnes natura scientes bonum et malum? nonne omnes habent virtutem ex creaturis cognoscendi Creatorem? Et ita ratio data nobis, et natura nos instruens, quæ et naturalis lex vocatur, hæc vocata est lux nobis a Deo data. Quod si quidam ratione usi non sunt, hi seipso obtenebrarunt. Nonnulli hanc dubitationem ita solvunt : illuminat, inquit, Dominus omnem hominem venientem in mundum : hoc est, eos qui sunt in statu meliori, et dantes operam ut ornent anima sua, neque illam inornatam et turpem esse sinentes.

VERS. 10. • In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. • In mundo erat, sicut Deus ubique præsens. Quin et propter providentiam, et conservativam vim qua omnia conservat, dicendus est in mundo esse: atqui cur hoc, inquit, dico quod in mundo fuerit, quoniam neque mundus ipse fuisset, nisi ille ipsum condidisset? Ubique ipsum ostendit opificem, partim ut Manichæi insaniam reprimeret, qui dicit malignum opificem produxisse omnia: et Arium consularet, qui dixit Filium Dei esse creaturam: partim ut omnem

**hominem induceret ut confiteatur Factorem, et non A
διστιν σεριατ creaturis, sed adoret Conditorem. At
mundus, inquit, eum non cognovit : hoc est, pro-
miscaus ille populus, qui mundanis addictus est ne-
gotiis. Mundus enim significat quidem et universum
hoc, sicut hoc loco dictum est, quod mundus per
ipsum factus est : significat autem et eos qui mun-
dana sapient: sicut hic dicit quod mundus eum non
cognovit, hoc est terreni homines, quoniam sancti
omnes et prophetæ agnoverunt.**

VERS. 11. « In propria venit, et proprii eum non
recepérunt. » Hoc loco manifestissime ingreditur
sermonem de incarnatione : et est totus sententiae
contextus is, Erat quidem ab eoque carne lux vera in
mundo, et non agnoscebatur : deinde in propria
venit cum carne. Propria autem ejus vel totum
mundum intellige, vel Iudeos quos eligit ut su-
niculum hæreditatis, et ut portionem peculiumque
suum. » Et proprii eum non receperunt, » vel Iudei,
vel cæteri homines qui ab eo conditi. Igitur quem-
admodum deplorat dementiam hominum, ita et ad-
miratur misericordiam Domini. Qui proprii ejus,
inquit, erant, non omnes receperunt eum. Nullum
Dominus necessitate cogit et attrahit, sed volunta-
tem reliquit et electiouem.

Vers. 12. « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem fieri filios Dei, his qui credunt in nomine ejus. • Sive servi, sive liberi, sive pueri, sive senes, sive Barbari, sive Græci, quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Qui autem sunt illi ? Hi qui credunt in nomine ejus, hi scilicet qui suscepto Verbo lucem veram per fidem receperunt, et declararunt. Cujus gratia non dixit quod fecerit eos filios Dei, sed quod potestatem dederit eis filios Dei fieri ? Cujus gratia ? audi : Quia non sufficit ad custodiandam puritatem baptizari, sed et multo studio est opus ut imago adoptionis in Filium Dei, figurata in baptismate, incontaminata servetur: idcirco multi quidem in baptismate gratiam receperunt adoptionis, per ignaviam autem non fuerunt filii Dei usque ad finem. Fortassis autem quis etiam hoc dixerit quod multi recipiunt eum per hoc quod solum credunt, quales sunt qui dicuntur catechumeni, nondum autem facti sunt filii Dei; potestatem autem tunc habent, cum voluerint baptizari, et hanc gratiam consequi, adoptionem, inquam, in filios. Dicet autem quis et hoc : Quamvis in baptismate adoptionis beneficium accipiamus, tamen quod perfectum est in resurrectione accepturi sumus, et perfectissimam adoptionem tunc recepturos nos speramus: sicut et Paulus inquit : Quia adoptionem filiorum accipimus 37, Quapropter et hic evangelista non dixit, « Quotquot receperunt eum, » fecit eos filios Dei : sed, « Dedit eis potestatem filios Dei fieri, » hoc est, § 14 dedit ut in futuro sæculo gratiam illam suscipiant.

πάντες διδύμων τνέγων εἰς τὸ δμαλογῆσαι τὸν
Πειθῆν, καὶ μὴ λατρεῦσαι τοὺς κτίσματαν, ἀλλὰ
προσκυνῆσαι τὸν Κτίστην. «Ο κύριος δὲ, φησί,
αὐτὸν οὐκ ἔγνω, » ἀντὶ τοῦ, δ χαράζεις λέσει, δ τοῖς
τοῦ κόσμου προστετικῶς πράγμασι. Τὸ γέρε εἰ-
σιμος ε δόνομα σημαίνει μὲν καὶ τὸ σύμβολον τούτο,
καθὼ δινταῦθα εἰρήται, δι τοῦ «Ο κύριος δὲ» αὐτοῦ ἐγέ-
νετο. ε σημαίνει δὲ καὶ τοὺς τὰ κορμιαὶ φροντίδας.
καθὼ δινταῦθα φησίν, δι τοῦ «Ο κύριος εἰπὼν εἰς
Ἴηνο, » ἀντὶ τοῦ, ει γηίνοι διδύμων. Ειπει οὐρ-
αγιοι πάντες καὶ οι προφῆται ἐπείγνωσαν.

εἰς τὰ ἴδια ἥλιθος, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ περιβάνον, εἰς Ἐνταῦθη φανερώτατα εἰς τὸν πάρι τῆς θεούχου οικονομίας λόγου εἰσβαλλεῖ, καὶ ἔτιν ἡ ἀλλήλη τοῦ νομάκτος τοιεῦτη· Ἕν μὲν χωρὶς σφρίζει τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὐκ ἐπιρροσκετο· εἶτα καὶ εἰς τὰ ἴδια ἥλιθος μετὰ σφρίζει· "Μη δέ αὐτοῦ ή τὸν δόλον κόσμου νοήσεις, η τὴν ἰκανότητα, οὐ διέλειχετο ὡς σχολίσιμα κληρονομίας, καὶ ὡς πρίβεως, καὶ δις περιουσιασμὸν αὐτοῦ. ε Καὶ οἱ ίδιαι αὐτὸν οὐ περιβάνον, ε ή οἱ Ἰουδαῖοι, ή καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, εις ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντες. "Μόστερ οὖν κακολιξτεῖται τὴν ἁνοίτιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ θεραψία τὴν φιλανθρωπίαν τῶν Διεσπότων. "Ιδίοι, φησίν, ὅπερ αὐτοῦ, οὐ πάντες παρέλαβον αὐτόν. Οὐ γέρας ἀνέτη τικαὶ κρίθεται δι Κύριος, ἀλλὰ γνώμη καὶ προαιρέσι.

ε "Οσοι δὲ Πλαδόν πάτέν, έδωκεν αὐτοῖς ήσσον τέκνα Θεού γενέσθαι, τοις πιστεύουσιν εἰς τὸ δικαίον αὐτοῦ καὶ Κανὸν δούλοι, καὶ εἰλέθεροι, καὶ πατέρες, καὶ γέροντες, καὶ Βίρβαροι, καὶ "Ελλήνες, δοῦλοι πάτέν, έδωκεν αὐτοῖς ήσσονταν τέκνα Θεού γενέσθαι. Τίνες δέ εἰσιν οὗτοι; Οἱ πιστεύοντες εἰς τὸ δικαίον αὐτοῦ. "Μετέ οἱ λαδόντες τὸν Λόργον καὶ τὸ φέρετρον ἀληθινὸν, διὰ τῆς πίστεως Πλαδόν καὶ ὑπεδέξαται. Τίνος δὲ γάριν οὐ εἶπεν, διὶς ἐποίησεν αὐτοὺς αἵρετος Θεού, ἀλλ' διὶς ἡξουσίαν έδωκεν αὐτοῖς τάκνα θεοῦ γενέσθαι; Τίνος ἔνεκεν; "Αχούει; διὶς οὐκέτι ἔργον τὴν φυλακὴν τῆς καθαρότητος τὸ βαπτισθήται, ἀλλά καὶ πολλῆς σπουδῆς χρεία. ὅπερε τὴν ἐν τῷ βαπτισματι τυπώθεισαν εἰκόνα τῆς υἱόθεσίας ἀπογίνεται διαφωτίζει· διὸ πολλοὶ Πλαδόν μὲν τὴν διὰ τοῦ βαπτισματος χάριν τῆς υἱόθεσίας, βραχυριήσαντες δὲ εἰς ἐγένοντο τέκνα Θεού δέχρι τέλους. Τάχα δὲ ἐν τοῖς εἰποῖ καὶ τούτῳ, διὶς πολλοὶ λαμβάνουσι μὲν τὸν διὰ τοῦ πιστεύοντο μόνον, οἷοι εἰσιν οἱ λεγόμενοι Ιεροχορόμενοι, αὕτω δὲ ἐγένοντο τέκνα Θεού· ήσσον μέντοι γε ἔχουσιν, εἰ βούλοντο βαπτισθῆναι, εἰ ταύτης καταξιωθῆναι τῆς χάριτος, τῆς υἱόθεσες φημι. 'Ερει δέ τις καὶ τούτῳ, διὶς Εἰ καὶ διὰ τοῦ βαπτισματος τῆς υἱόθεσίας τὴν χάριν δεγχόμεθ, ἀλλά τὸ τέλειον ἐν τῇ ἀναστάσει ἀπολαμβάνουμεν, καὶ τὴν ἐντελεστάσην υἱόθεσίαν τότε ἀλπίζομεν ἀπολίθισθαι· καθὼδὲ δὲ καὶ Παῦλός φησιν· «Οτι τὴν υἱότερον ἀπεκδεχόμεθ.» Διὰ τούτο γοῦν καὶ οὕτως ἐνυγγελιστής οὐκ εἶπεν, διὶς "Οσοι Πλαδόν εἰσι, ἐποίησεν αὐτοὺς τέκνα Θεού, ἀλλ', «Ἐδωκεν εἰς ἡξουσίαν τέκνα Θεού γενέσθαι, εἰ ταυτότερον, ἐν τῷ μελλοντὶ εἰσοντι ἀπολιθίσεσθαι ταύτην τὴν γέροντι.

⁶⁷ Rom. viii., 23, et Galat. iv, 8.

οὐκ ἔξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, Α εἰλήματος ἀνδρὸς, ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ ἡγεννθηθεῖσιν ὥντες ποιεῖσαι τοῦ θείου καὶ τοῦ τόκου, οὐκ ὀπεικότες ἀνυπιμνήσκων ἡμᾶς ικανῶν ὀδίνων, ἀλλ' ὅπως διὰ τῆς συγχρήνοτες ἡμετές τοῦ σαρκικοῦ τόκου τὸ ἄγεινες ὧν, πρὸς τὴν θελὴν χάριν δράμαντεν. Φησὶ Οὐ οὐκ ἔξ αἱμάτων ἡγεννθησαν, οὐ τῶν καταλαβότων· ἐκ τούτων γάρ η τροφὴ καὶ η αὔξημβρύψ. (13) φασὶ δὲ διὰ καὶ τὸ σπέρμα ἡσιματοῦται, εἴτα εἰς σάρκα καὶ τὴν ἄλλην μεταπλάστεται. Ἐπει τὸ δὲ εἰδὸς ἡν τινας καὶ τοῦ Ἰσαὰκ λοιπὸν η γέννησις τοιαύτη ἐννοῦνται οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν· τοι
· Ἰσαὰκ οὐκ ἔξ αἱμάτων ἡγεννήθη· ἔξειπτε Σάρρᾳ τὰ κατατηνία· ἐπει τοίνυν ἐνεδέχετο νόησαι τούτο, ἐπάγει τὸ, «Οὐδὲ ἐκ θελήρκος, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς.» Καὶ γάρ εἰ οὐκ ἔξ αἱμάτων η γέννησις, ἀλλὰ γε τοὺς ἀνδρὸς· οὐδεὶς γάρ δῆπον ὁ ἀνὴρ γεννάτης παιδίον ἐκ τῆς Σάρρᾳς. Ἐκ θελήματος, ὡς ἐκ τῆς "Ἀννης ὁ Σαμουὴλ. Εἴποις μὲν Ἰσαὰκ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, τὸν δὲ Σαθανάτος σαρκὸς, τουτέστι, τῆς ἀνθρώπου· ἐδίψα γάρ τοῦ πτησασθαι παῖδα η στέρη ἤχα δὲ καὶ ἀμφότερα ἐπὶ ἀμφοτέρων. Εἰ τοιούτοις βούλοιο μαθεῖν, ἄκουε, διει η κατὰ έις ή ἀπὸ πυρώσεως φυσικῆς γίνεται· πολλοὶ τοιούτους διαπλάσεις θερμοτέρας, καὶ ἐκ τούτων εὐκατάφορος πρὸς συνουσίαν (τοῦτο λασσοθελήματα σαρκὸς), ή διὰ πονηρὰν συνήθειαν διείπεται, η πρὸς συνουσίαν ὄρμη γίνεται, ήν θελήματα ἀνδρὸς ἐκάλεσται, οὓς οὐ τῆς διαπλάσεως, ἀλλὰ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀκογούντων ούσαν. "Ισαὼς δὲ, ἐπει ποτὲ μὲν εὐρίγυνὴ πρὸς συνουσίαν εὐκατάφορος, ποτὲ δὲ οὐ μὲν τοῦ θελήματος τοῦ ἀνδρὸς τὴν τοῦ γενέαν ἐδήλωτε· διεὶς δὲ τοῦ θελήματος τῆς τὴν τῆς γυναικῶς. Νοήσεις (δ) δὲ ἐκόπτεται τα σαρκὸς τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἀναζωτηρού-

VERS. 13. • Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. • Comparationem quodammodo facit divinæ et carnalis generationis, non absurde reducens nobis in memoriam carnales partus, ut agnita vilitate et humilitate carnalis generationis per comparationem, ad divinam gratiam curramus. Dicit igitur, «Qui non ex sanguinibus nati sunt,» menstruis scilicet. Ex illis enim embryo nutrimentum habet et incrementum. Dicunt autem quod et semen primum sanguinis naturam accipiat, et deinde in carnem et aliam dispositionem transformetur. Quia autem probabile est quosdam dicturos quod et nativitas Isaac fere talis fuerit, quali generantur credentes in Christum; etenim Isaac non ex sanguinibus natus est: defecerant enim Sarra menstrua; itaque quia possibile est quosdam talia suspicari, subdit: «Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri.» Etenim quamvis nativitas Isaac non fuerit ex sanguinibus, erat tamen ex voluntate viri. Voluit enim utique vir generare sibi puerum de Sarra. Ex voluntate autem carnis, sicut ex Anna Samuel. Dixerit enim quis Isaac ex voluntate viri, Samuelem vero ex voluntate carnis, hoc est Annæ. Sitivit enim, inquit, ut possideret filium sterilis ista Fortassis autem ambo ex utrisque. Quod si et aliud quid volueris discere, audi: Carnalis coitus vel fit a naturali ardore: sæpe enim quis calidioris complexionis est, et inde ad coitum est propensior, et hoc appellat voluntatem carnis: vel propter malam consuetudinem, et intemperantiam diætæ, impetus coeundi violentior fit, et illum nominat voluntatem viri, quod non sit ex naturali constitutione, sed opus sit virilis intemperantiae. Fortassis autem quia mulier interdum invenitur ad coitum propensior, interdum vero vir, per voluntatem quidem carnis, intellexit mulieris, per voluntatem autem viri, viri lasciviam significavit. Intelliges autem recte per voluntatem carnis, concupiscentiam incidentem ad coitum carnem: per voluntatem autem viri, con-

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

Iod. 31, ἐκ τούτων γάρ η τροφὴ καὶ η τῷ ἀμβρύψ. Πάντες οἱ ἔξ ἀνδρῶν καὶ γυναικόμενοι φυσικὴν γέννησιν ἔχουσι τὴν ἔξ Ἀπει δὲ τῶν ἀλλήλοις συναρμοδομένων ε καὶ γυναικῶν, οἱ μὲν ἀνδριζόμενοι κατὰ λυμάτα τῆς σαρκὸς, συναρμοδούνται διὰ αν, οἱ δὲ ἀνδριζόμενοι κατ' αὐτῆς, δι' αὐτριζόνται τὴν ἐπιθυμίαν, τοὺς μὲν ἀπονεις ἐκ τῶν κατὰ τῆς σαρκὸς ἀνδριζόμενων ε ἐκ θελήματος γεννᾶσθαι ἀνδρὸς, τοὺς ἐπιθυμίαν σαρκὸς, ἐκ θελήματος σαρκὸς, τοὺς ἐκ Θεοῦ κατὰ χάριν τῆς υιοθεσίας ιος, μη κακτηθεῖ ταύτην τὴν θελὴν ἀποτικῶς δλως, εἴτε γεγέννηνται ἐκ τοῦ διὰ ιαν, εἴτε ἐκ τῆς δι' ἐπιθυμίαν σαρκὸς, τοὺς ἀποτεκόντας αὐτοὺς, ἀλλήλοις συνέρχεσθαι. is enim embryo nutrimentum habet.

ag. τῆς "Ἀννης.

cod. Rom. et edit. Lut. desunt ab νοήσεις, δ ταῦτα δὲ πάντα. Lacuna suppleta est ex corrisiens apud Simonium tomo III Criticæ

D El quidem omnes qui ex viris feminisque nascuntur, naturalem generationem habent ex sanguinibus. Attamen, cum ex viris feminisque, qui invicem copulantur, alii quidem viriliter se habeutes contra concupiscentiam copulantur nihilominus ad prolem habendam; alii in prolem minus propensi, propter ipsam concupiscentiam copulantur: binc eos qui dignuntur ab iis qui contra concupiscentiam viriliter se habent, appellat natos ex voluntate viri, eos vero, qui concupiscentia impulsu progeniti sunt, ex voluntate carnis. Subditque, eos qui ex Deo nati sunt per gratiam adoptionis in filios, nullo naturali modo divinam hauc nativitatis rationem consecutos esse; sive proliis desiderium, sive carnis concupiscentia ipsorum parentes ad conjunctionem impulerit. Dicunt autem, » etc.

in N. T., cap. 28, pag. 401. Sed hæc verba desiderantur in codicibus Venet. Marcianæ bibliothecæ 26, 30, 31, 32.

gressum ac copulam concupiscentis, qui operis est A σαν πρὸς μὲν τὴν σάρκα· θελημαὶ δὲ ἀνθρός, τὸν principium. Posuit autem anubo, quia multi concupiscunt quidem, at non statim a concupiscentia abstrahuntur, sed imperant illi, et in opus non labuntur. Cæterum qui vincuntur, illi primum a carne et titillante concupiscentia succensi concitantur ut coitum velint. Igitur recte adjunxit evangelista voluntatem carnis voluntati viri, quia coitum natura præcedit concupiscentia, et in copula necessario præcedunt utraque. Hæc omnia dicta sunt propter eos qui multa sæpe interrogant stulte, quoniam proprie dicendo una ex omnibus 515 illis sententia declaratur, ipsius dico, quæ in carnali est generatione, vilitatis clarior manifestatio. Quid igitur plus habemus nos, qui in Christum credimus, quam Israelitæ in lege? Etenim et illi dicebantur filii Dei. Magnum sane inter nos et illos discrimen: quoniam lex in omnibus habebat umbram futurorum, neque adoptionem filiorum Dei dabat Israelitis, sed quasi in figura et typo, nos autem secundum veritatem, accepto Spiritu Dei per baptismum, clamamus: «Abba Pater 48.» Sicut autem illorum baptismum in umbra et in figura erat, ita et adoptio nostram quoque præfigurabat. Propterea quamvis vocati fuerint filii, hoc tamen constitit eis in umbra, neque in veritate eamdem filiorum adoptionem habuerunt, quam nos nunc per baptismum.

VERS. 14. «Et Verbum caro factum est.» Postquam dixit quod nos credentes in Christum si voluerimus, efficiamur filii Dei, subinserit nunc et causam tanti boni. Dicit enim: Vis discere quid conciliarit nobis hanc adoptionem in filios? Quia «Verbum caro factum est.» Quando autem audieris quod Verbum caro factum est, ne opineris quod a sua natura destiterit, et in carnem versum sit. Neque enim Deus fuissest, si versum et alteratum fuissest; sed manens quod erat, factum est quod non erat. Apollinaris autem Laodicenus hinc heresim excitavit. Dogma enim ejus erat, Dominum et Deum nostrum non suscepisse perfectam hominis naturam, videlicet corpus cum anima rationali, sed carnem solam mentalis et rationalis animæ expertem. Quid enim opus habebat anima Deus, inquit, qui habebat deitatem, quæ gubernabat corpus, sicut nos habemus animam corpus nostrum dirigentem? Habebat autem ansam, ut existimatetur, ex præsentidicto, «Et Verbum caro factum est.» Non enim, inquit, dixit: «Et factum est homo, sed, «caro:» et ita non suscepit animam quæ habet mentem ac rationem, sed carnem absque mente et ratione. Ignorabat autem miserabilis ille quod Scriptura plerumque a parte totum nominet, utpote commemoratura totum hominem, a parte, anima scilicet, ipsum nominat: ut, «Omnis anima quæ non circumciditur occidatur 49.» Ecce enim pro eo quod

πρὸς τὸν συνδικοῦμὸν τοῦ ἐπιθυμοῦντος συγχετάσιν, ἡτοὶ ἀρχὴ τῆς πράξεως. "Εἴθηκε δὲ καὶ ἀμφότερα, διὰ πολλοὺς ἐπιθυμοῦσι μὲν, ὃ μὴν εἰδὼς καὶ συναπέγονται τῇ ἐπιθυμίᾳ· ἀλλὰ κατακρατοῦσι ταύτη, καὶ πρὸς τὴν πρᾶξιν οὐκ ἀλισθανουσιν. "Οσα δὲ ἡταῖνται, ἔκεινοι πρῶτον ὑπὸ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ἁ ταύτη ὑποσυμχούσης ἐπιθυμίας δικαιούμενοι, πρὸς τὸ θέλειν μιηγῆναι ἐκτερέπονται. Εὑτάκτας οὖν ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ θελημα τῆς σαρκὸς πρέστας τοῦ θελήματος τοῦ ἀνθρός, ὡς τῆς ἐπιθυμίας φυσικῆς προηγουμένης τῆς μίκεως, καὶ ἀμφοτέρων τοῦ τοῦ συνδικοῦμον συντερχόντων ἐξ ἀνάγκης. Ταῦτα δὲ πάντα εἰρηται διὰ τοὺς τὰ ἀνότατα πολλάτις ἴρωτας· ἐπει, τὸ γε χωριώτερον εἰπετεν, μίλι διὰ πάντων τούτων ἔννοιας ὅλοιςται, φημὶ δὴ, ἡ τῆς τοῦ σφικοῦ τίτου εὐτελεῖας ἔμφασις. Τί οὖν πλέον ἔχουμεν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες τῶν τοῦ νόμῳ Ἱεραπολίτων; Καὶ γὰρ κάκεινοι οὐδὲ Θεοῦ ἐλέγοντο. Πολὺ δὲ διάφορον ἡμῶν κάκείνων. "Ἐπει γὰρ δὲ νόμος ἐν πάσῃ σκιάνει εἰχε τῶν μελλόντων, οὐδὲ τὴν υιοθεσίαν ἔχει δίδου τοὺς Ἱεραπολίτας, ἀλλ' ὡς ἐν τύπῳ καὶ σχῆματι· ἡμεῖς δὲ κατὰ ἀλήθειαν λαβόντες τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος, κράζομεν· «Ἄβετε Ἡ Πατήρ.» Ἐκεῖνοι δὲ ὅπερ πέρ τὸ βάπτισμα τυπωθῆν καὶ σκιάδεις, οἵτοι καὶ ἡ υιοθεσία τὴν ἡμετέρην προτυποῦσε. Καὶ οὖν οὐδὲ ἐκαλοῦντο, ἀλλὰ σκιάδεις, καὶ οὐκ αὐτῆς τὴν ἀλήθειαν τῆς υιοθεσίας εἰχον, ὡς ἡμεῖς καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος.

«Καὶ δὲ Λόγος σάρξ ἐγένετο.» Εἰπάντοι τάκινοι μεριδαὶ Θεοῦ, εἰ δέλομεν, οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν, ἐπιφέρει καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ τηλικούτου ἀγεθοῦ. Τί γὰρ, φησι, πρεξέντεν ἡμῖν τὴν υιοθεσίαν ταύτην, βούλει μαθεῖν; Τὸ τὸν Λόγον σάρκα γενέθα. "Οταν δὲ ἀκούσῃς, διτι· «Σάρξ ἐγένετο,» οἱ μὴ νομίζει διτι· ἔξεστη τῆς οἰκείας φύσεως, καὶ ἀεράπτη εἰς σάρκα· οὐ γὰρ δὲ Θεὸς ἦν, εἰπερ ἀεράπτετο καὶ ἄλλοιούτε· ἀλλ' διτι μένων δὲ ἦν, ἐγένετο δὲ οὐκ ἦν. "Απολλινῖος δὲ δὲ λαοδικεὺς ἐντεῦθεν αἰρεσιν συνεστήσατο. "Ἐδογμάτιστος γὰρ διτι· διτι Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν εἰς ἀνέλαβε τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν τελείαν, ἥτις σῶμα μετὰ φυχῆς λογικῆς, ἀλλὰ σάρκα μόνην, φυχῆς λογικῆς καὶ νοερᾶς ἔμμορον. Τί γὰρ ἐχρησίν εἰ Θεὸς τῆς φυχῆς, ἔχων τὴν θεότητα κακονῶστην δὲ σῶμα, δι τρόπον διχομεν ἡμεῖς τὴν φυχὴν διεξέγραψαν τὸ ἡμῶν σῶμα; Εἰχε δὲ εἰς ἐπικουρίαν, ὡς ὅπερ, τὸ παρὸν φτιόν· «Καὶ δὲ Λόγος· σάρξ ἐγένετο.» Οὐ γὰρ, φησιν, εἰπεν, διτι· "Ανθρωπὸς ἐγένεται, ἀλλὰ, εἰ σάρξ· εἰ "Ωστε οὐκ ἀνέλαβε φυχὴν νοῦν ἔχωσαν καὶ λόγον, ἀλλὰ σάρκα ἔνους καὶ ἄλογον. "Ἔγει δὲ ἄρα ἡ Γραφὴ ἀπὸ τοῦ μέρους πολλάκις ὄνομάζει τὸ δλον· οἶον, μέλλουσα ἐπιμηθῆναι ἀνθρώπου δλον, ἀπὸ μέρους, τῆς χυχῆς λόγῳ ὄνομάζει αὐτόν· οἶον, εἰ πάσα φυχὴ, ἡτοὶ οὐ περιτηθῆ, θινατούσθω. » Ιδού γὰρ ἀντὶ τοῦ εἰπεν, τῆς ἀνθρωπὸς, εἰπε τὸ μέρος, τὴν φυχὴν λόγων. Καὶ εἰλιν ἀπὸ τὴν σαρκὸς ὄνομάζει τὸ δλο·, ὡς ὅταν λέγῃ·

⁴⁸ Rom. viii, 15 et Galat. iv, 6. ⁴⁹ Gen. xvii, 14.

ιαι πᾶσα σάρκα τὸ Σωτήριον τοῦ Θεοῦ . • Α est omnis homo, dicit partem, animam scilicet Et iterum a carne nominat totum, ut quando dicit, • Et videbit omnis caro Salutare Dei³⁰. Dicere enim volens omnem hominem, carnis nomine usus est. Sic et evangelista pro eo quod est, Verbum homo factum est : dixit, • Verbum caro factum est : • a parte totum hominem nominans, ex anima et corpore constitutum. Fortassis autem quia caro a divina natura alienior est, volens evangelista significare immensam Dei misericordiam, carnis meminit, ut ineffabilem ejus benignitatem obstupescamus, quod propter nostram salutem, alienum a ³¹ natura sua, et omnibus modis peregrinum, carnem dico, assumpserit. Anima enim cogitationem quamdam habet cum Deo, caro autem nullo modo communicat: et idcirco opiuor evangelistam solo carnis nomine usum, non quod anima expers sit assumptionis, sed ad majorem ostensionem mirandie stupendi saeramenti. Nam si non assumpsisset animam humanam Verbum incarnatum, incurabiles adhuc essent animae nostrae. Nam quod non assumpsit, non sanavit. Et quam ridiculum, cum anima prior segregari; illam enim, cum crederet sermonibus serpentis, decipereturque in paradiſo, ut dominam et reginam secuta est manus, et fructum attigit; si relinquatur domina, et non assumeretur, nec curaretur, assumeretur autem et sanctificaretur et curaretur caro? Verum Apollinaris valeat, nos autem quando audimus quod Verbum caro factum sit, credimus quod totus homo factus : quandoquidem Scripturæ mos est et carnem, et animam, ut a parte, totum hominem nominare. Convincitur autem C Nestorius ex hoc dicto. Dicebat enim ille quod non Deus Verbum fuerit ille homo conceptus ex sanctissimis sanguinibus sanctæ Virginis, sed pepererit quidem Virgo hominem, iste autem homo gratiam assecutus in omni virtutum genere, habuerit Verbum Dei sibi coadunatum, quod potestatem ei dederat contra immundos spiritus: atque ita dicebat duos filios, unum Virginis Jesum hominem, et alium Filium Dei, qui adunatus quidem fuerit homini inseparabiliter, sed per habitum et gratiam et charitatem, quemadmodum etiam virtutibus praedito. Haec ille, sua sponte ad veritatem surdus. Nam si voluisse, audivisset utique et beatum Joannem evangelistam dicentem, « Verbum caro factum est. » Nonne manifeste hic convincitur? Ipsum enim Verbum factum est homo. Non dixit quod invento homine virtutibus praedito, illi se adjunxerit, sed factum est ille ipse homo. Confutantur insuper et Eutyches et Valentinus et Manichæus hoc loco. Illi enim dixerunt quod apparuerit homo juxta apparentiam. Audiant igitur, « Verbum caro factum est. » Non dicit quod apparet fuit caro, sed quod fuerit veritas et substantia, et non phantasia. Absurdum enim et stultum esset credere quod cum Filius Dei veritas sit et dicatur, mentiatur incarna-

tionem. In hunc se modum mendax phantasia semper ostentat. « Et habitavit in nobis. » Quoniam supra dixerat, « Verbum caro factum est, » ut ne quis suspicetur quod una natura facta sit Christus, ideo subdit. « Et habitavit in nobis, » ut ostendat duas naturas, nostram scilicet ac Verbi. Nam sicut alterius naturæ est tabernaculum, et alterius is qui inhabitat in eo : ita et Verbum in nobis habitare dicitur, hoc est, in nostra natura, et alterius 317 est naturæ quam sit nostra. Cœfendantut Armenii, qui unam colunt naturam. Discimus igitur per, « Verbum caro factum est, » quod ipsum Verbum homo factum est : et cum sit Filius Dei, factum est filius mulieris, quæ proprie Deipara dicitur, eo quod genuerit Deum in carne. Per hoc autem quod dicit, « Habitavit in nobis, » discimus duas naturas credendas in Christo. Nam etsi unus sit secundum hypostasin, hoc est, secundum personam : secundum naturas tamen duo, Deus videbit et homo. Divina autem natura et humana non fuerint una, etiamsi apud unum videantur, Christum dico.

Ibid. « Et spectavimus gloriam ejus, gloriam velut Unigeniti a Patre, Plenum gratia et veritate. » Postquam dixit quod caro factum sit, subdit nunc, « Et spectavimus gloriam ejus, » cum videlicet esset in carne. Etenim cum faciem Moysi ex colloquio Dei factam clariorem Israelitæ video nequierint, multo magis apostoli nudæ deitatis Unigeniti capaces non fuissent, nisi per carnem apparuisset. Spectavimus autem gloriam, non talem qualē habebat Moses, vel cum qua gloria Cherubim et Seraphim prophetæ apparuerunt : sed talem gloriam, qualē decuit esse Unigeniti a Patre, quæ illi naturaliter inest. Nam « velut » hic non similitudinis, sed confirmationis et determinationis indubitate verbum est: sicut cum videmus regem cum gloria magna venientem, dicimus quod velut rex prodeat, hoc est, quod vere sit rex : ita etiam hoc loco intelligere debes, « velut Unigeniti, » quod gloria quam spectavimus, revera fuerit gloria Filii plena gratia et veritate. Grutia quidem plena, secundum quod sermo ejus gratiosus erat, ut sic dicam, juxta David, « Diffusa est gratia in labiis tuis 31. » Et Evangelista. « Admirabantur omnes super sermonibus gratiae qui procedebant ex ore ejus 32. » Et omnibus sanitates conferebat, prout congruebat eis. Veritate autem plena erat secundum quod ea quæ prophetæ et Moses ipse vel dicebant vel faciebant, figuræ erant per omnia ; at, quæ Christus faciebat dicebatque, plena erant veritate, cum esset ipsamet gratia, et ipsamet veritas, aliisque suppeditaret eam, Ubi autem spectarunt gloriam illam ? Quidam suspicuntur quod fortassis in monte Thabor. Fortassis autem et hoc verum est, quod non solum in

τεσίq. « Ατοκον γάρ καὶ ἀνόητον πιστεύειν, ὡς δὲ τὸν θεοῦ, ἀλήθεια ὁν καὶ λεγόμενος, ἄκεντο τὴν ἐνανθρώπων τοιωτον γάρ δὲ φαντασία, φυδῆς πάντως ἔνδειξις. » Καὶ τοκήνων ἐν ἡμῖν. « Ἐπειδὴ μάνι εἰπεν, δτι « Οὐρανὸς σαρκὶ ἐγένετο, » οὐα μή τις ὑπολάβῃ, δτι μία φύσις λοιπὸν ἐγένετο δὲ Χριστὸς, διὰ τοῦτο ἐπάγει τὸ, « Ἐστήνωσεν ἐν ἡμῖν, » οὐα δεῖξη τὰς δύο φύσεις, τὴν τε ἡμετέραν, καὶ τὴν τοῦ Λόρου. « Ωσπερ γάρ ἀλλης φύσεως ἴστιν ἡ σκηνὴ, καὶ ἀλλης δὲ κατασκηνῶν ἐν αὐτῷ. αὐτὸς καὶ Λόρος σκηνώσαι ἐν ἡμῖν λεγόμενος, τοπεστιν, τὸ τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, ἀλλης δὲ εἰη φύσις ταρά τὴν ἡμετέραν. Αἰσχυνόσθωσαν οἱ Ἀρμένιοι, οἱ μὲν φύσιν προσβεβούστες. Μανθάνομεν οὖν, διὰ μὲν τοῦ, « Οὐρανὸς σαρκὶ ἐγένετο, » δτι αὐτὸς δὲ Λόρος ἐνθρώπος ἐγένετο, καὶ μίας ὁν τοῦ θεοῦ, γέροντος καὶ γυναικὸς Γόδος. οὗτοι καὶ υπέρων Θεοτόκος καλεσται, ὡς τὸν θεὸν γεννήσασαν ἐν σαρκὶ. Διὰ δὲ τοῦ, « Ἐστήνωσεν ἐν ἡμῖν, » τοῦτο διδασκόμενος, τὸ δύο φύσεις πιστεύειν εἰς τὸν έναν Χριστόν. Εἰ γάρ καὶ εἰς κατὰ ὑπόστασιν οὐγουν τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ δύο κατὰ τὰς φύσεις. Θεὸς γάρ καὶ ἐνθρώπος. Θείς δὲ φύσις καὶ ἀνθρωπίνη οὐκ διν εἰν ἐσ, εἰ καὶ περὶ έναν θεωροῦντα, τὸν Χριστὸν φημι.

« Καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ἀκονογονοῦς παρὰ Πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀλήθειας. » Ἐπειδὴ εἰπεν, δτι « Σάρκι ἐγένετο, » ἐπιφέρει λοιπὸν, δτι « ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, » ἐν σαρκὶ δηλούστε δύτος. Εἰ γάρ τὸ πρόσωπον Μασίων λαμπρωθὲν ήταν τῆς πρὸς θεὸν δημιουρίας οἱ Ἱερεῖται θεῖν οὐκ ἡδύναντο, πολλῷ μᾶλλον τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς γημήνη οὐκ δὲ ἐχώρησαν οἱ ἐπιστολοί, εἰ μὴ διὰ τῆς σαρκὸς ἐπεφάνη. ἐθεασάμεθα δὲ τὴν δόξαν οὐ τοιαύτην, οἵσαν ἤσχεν δὲ Μωϋῆς, οὐδὲ οἵσας δόξας ἄφθισαν τὰ ξερουσόλυ καὶ τὰ Σεραφίμ τῷ προφήτῃ, ἀλλὰ τοιαύτην δόξαν, οἵσαν ἤσχεν μονογενεῖ Γόδο, ἐκ τοῦ Πατρὸς φυσικῶντος προσούσαν. Τὸ γάρ « ὡς εἰ ἐνταῦθα οὐχ ἡμετέρων ἔστιν, ἀλλὰ βεβιώσωνται καὶ ἀναμφισθῆται τοῦ διορισμοῦ. » Ωσπερ βασιλία βλέποντες μετὰ δέκτης πολλῆς προερχόμενον, λέγομεν δτι ὡς βασιλές προτίθενται, ἀντὶ τοῦ, ὡς δύτος καὶ κατὰ ἀλήθεια βασιλεύειν. οὐτως οὖν κάνταῦθα τὸ, « ὡς Μονογενοῦς, » ὁ φειδομενον νοῆσαι, ἀντὶ τοῦ, « Η δόξα, η ἐθεασάμεθα, ὡς τῷ δύτοι κατὰ ἀλήθειαν Γόδο δέκτη. » Πλήρης χάριτος καὶ ἀλήθειας. » Σάρκος μὲν πλήρης, καθὸ καὶ δὲ Λόρος εὐτοῦ καχαριτωμένος δέκτη. « Εἴργαν δὲ τὰς λέσεις ἔχαρκετο τοὺς χρήσουσιν αὐτοῦ. » Καὶ πᾶσι δὲ τὰς λέσεις ἔχαρκετο τοὺς χρήσουσιν αὐτοῦ. « Αληθείας δὲ πλήρης δέκτη, καθὸ καὶ οἱ προφῆται, καὶ Μωϋῆς αὐτὸς, δους θεοὺς δὲ Ιερατούς, πάντα τίσι σαν. » δὲ Χριστὸς δὲ Πέτρος καὶ Ιερατεῖς, διανε ἀληθείας πλήρη, αὐτόχαρις δὲν καὶ εὐτοπλήσια, καὶ μᾶλλον ταῦτα χορηγῶν. Ποιος δὲ θεόσαντο δέκτη

31 Psal. XLIV, 3. 32 Luc. IV, 22.

ε μέν τινες ὑποληφονται, δις ἐν τῷ ὅρε Ᾱ monte, sed etiam in omnibus quas dicebat et Tάχις δὲ καὶ τοῦτο μὲν ἀληθικός, πλὴν δρεις μόνη, ἀλλ' ἐν ταῖσιν οἷς ἔπρεπε ἴλισκον τὴν δόξαν αὐτοῦ.

ιε μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκργεις ἡν, ὃν εἶπον, δὲ ὁπίσω μου ἐρχόμενος, ιου γέγονεν, δις πρῶτος μου ἡν. • Τίνι ρυπαίν συνεχῶς παραλαμβάνει ὁ εὐαγγέλιος τὸν Δεσπότην ἀξιόπιστον ἀπὸ τοῦ, ἀλλ' ἐπει μεγάλην ὑπόληψιν εἰχον τοιούτους θεοὺς ἔνεκεν παραλαμβάνει περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίου τὸν περιζόμενον μέγχυν Ἰωάννην, καὶ διὰ τοῦτο πιστευόμενον. Τὸ δέ, « λέκραγε, » παρέρχεται τοῦ Ἰωάννου δεικνύει. Οὐδὲ, ἀλλὰ μετὰ πολλὰ τῆς παρέρχοσας Χριστοῦ. Τί δὲ ἐλεγεν; « Οὗτος ἡν, ὃν καὶ πρὸ τοῦ ἰδεῖν τὸν Χριστὸν ἐτούτον ἦν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο Θεοῦ πάντως εὐαγγέλη δύνη, τῷ προσώπῳ χριζόμενος τοῦ ἡν αὐτοῦ τὰ χρηστήρας μαρτυρεῖν. Διὸ

« Ον εἶπον, « τοιτέστι, καὶ πρὶν ἰδεῖν ἕπεσθαι μου ἐρχόμενος, » κατὰ τοὺς τῆς ἱλασθῆ χρόνους. ἐξ γὰρ μῆνας πρότερος οἷος τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἐν σερκὶ οὗτος τοῦτον τὸ φῆτὸν τοῦτο. Ιρ δετέξι, δις δὲ τὸν Θεοῦ οὐκ ἐγένετο. τι καὶ πρῶτος μου ἡν κατὰ τὴν θεότητα, οὐδὲ ἀνοτέτως ἡρμηνευστεν τὸ φῆτὸν τοῦτο. Ιρ δετέξι, δις δὲ τὸν Θεοῦ οὐκ ἐγένετο. Πτερός, αλλὰ γέγονεν ὡς ἐν τῶν κτισίν, δις δὲ τὸν θεόν τοῦτον τὸ φῆτεῖν. Ποικ γὰρ ἔνοια εἱμαρτίνεται ἐν τοι « Οὗτος, » δὲ Χριστὸς δηλαδὴ, « εἱμαρτίνεται γέγονεν, » ἀντὶ τοῦ, πρὸ δὲ τοῦ ἐκτίσθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐν τῶν ἐλέγχονται δέ, κακῶς νοοῦντες τὸ φῆτεῖν. Ποικ γὰρ ἔνοια εἱμαρτίνεται ἐν τοι « Οὗτος, » δὲ Χριστὸς δηλαδὴ, « εἱμαρτίνεται γέγονεν, » ἀντὶ τοῦ, πρὸ δὲ τοῦ ἐκτίσθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐν τῶν ἐλέγχονται δέ, κακῶς νοοῦντες τὸ φῆτεῖν. Ταῦτα μὲν τὰ τῶν Ἡμετέρων δὲ δρθιδόξως νοοῦμεν, δις δὲ « Ον ἐρχόμενος, » κατὰ τὴν ἐκ Πρεδίουν ἐν σιν, « εἱμαρτίνεται γέγονεν, » ἀντὶ τοῦ πρώτος μού ἐστι, διότι εἱμαρτίνεται, ἡγουν δὲ τοῦτον τὸν συμβάντων θυμάτων, εκ τοῦ τότε; ἐνστροφῆς, ἐκ τῆς σύφρις. Καὶ εἰκότερος πρῶτος μου ἡν, κατὰ τὴν πρὸ Ιστρὸς γένησιν, εἰ καὶ δύπισθαι μου ἔλθει παρουσίαν.

τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμετέρης πάντες ιερί χάριν ἀντὶ χάριτος. • Καὶ ταῦτα τοῦ ιοῖο ρήματα λέγοντος περὶ τοῦ Χριστοῦ, πάντες οἱ προφῆται ἐκ τοῦ πληρώματος ομεν. Οὐ γὰρ τοσαύτην ἔχει τὴν χάριν, νευματοφόροις ἄνθρωποι. ἀλλὰ πηγὴ αὐτὸς ἀγαθοῦ, καὶ πάσης σοφίας καὶ

Vers. 15. « Joannes testatur de ipso, et clamavit, dicens: Hic erat de quo dicebam, qui post me venturus, ante me factus est, quia prior me erat. » Frequenter Joannis testimonium assumit evangelista, non ut Dominum sive dignum faciat a verbis servi, sed quia turbæ magnam de Joanne opinionem habebant, ejus gratia in testimonium Christi assumit Joannem, qui apud 518 illos magnus nominabatur, et super omnes alios esse credebat. Verbum autem, « clamavit, » magnam fiduciam et libertatem Joannis ostendit. Non enim in angulo, sed magna cum libertate clamabat de Christo. Quid autem dicebat? « Hic erat de quo dicebam, » Joannes etiam antequam videret Christum, testificabatur de illo: idque singulari Dei voluntate, ut ne videatur gratificans personam Christi, de eo honestiora testari, ideo dicit; « De quo dicebam, » hoc est, priusquam videreum eum, « qui post me venturus, » manifeste quantum ad nativitatis tempora. Sex enim mensibus prior fuit Præcursor Christi secundum nativitatem in carne. « Hic ante me factus est, » hoc est, venerabilior et gloriosior me factus est. Quare? Quia et prior me erat, secundum deitatem. Ariani autem stulte interpretati dictum hoc sunt. Voleentes enim demonstrare quod Filius Dei non sit genitus a Patre, sed factus sit sicut una aliarum creaturarum, dicunt, « Ecce Joannes testatur de eo, » « Ante me factus est, » hoc est, ante me factus et conditus est a Deo sicut una creaturarum. Redarguuntur autem, male intelligentes dictum, ex eo quod sequitur. Quae enim sententia apparet si dicatur: Hic, Christus scilicet, ante me factus est, hoc est, prius quam ego conditus est, eo quod prior me fuerit? Omnibus enim modis stultum est diceret quod illum creaverit Deus prius, eo quod prior me erat: sed contrarium magis dicere oportebat: quia hic prior me est, ideo « ante me factus est, » hoc est, conditus est. Et haec quidem Ariano rum sunt dicta. Nos autem orthodoxe intelligimus quod qui post me venturus erat, juxta nativitatem in carne ex Virgine, ante me factus est. D hoc est, gloriosior et dignior me fuit, propter miracula quae circa ipsum acciderunt in partu, in educatione, in sapientia. Et merito hoc. Etenim prior me erat secundum nativitatem divinam ex Patre, quamvis post me venerit secundum adventum in carne.

Vers. 16. « Et de plenitudine ejus accepimus omnes, et gratiam pro gratia. » Et hæc Præcursoris verba sunt, dicentis de Christo, Nos prophetæ omnes de plenitudine ejus accepimus. Majorem enim gratiam habet, quam qui Spiritu afflantur homines. Nam fons omnis boni et omnis sapientiae ac prophetæ existens, superfluit, et dat ipsam om-

nibus dignis, et effluens plenus manet, ac nunquam a profectis, ne peribolos eius aucti, non pateretur. Gratiam autem accepimus, Novi scilicet Testamenti, pro gratia veteris legis. Et quoniam Testamentum illud antiquatum est, pro eo Novum accepimus. Et quomodo, inquit, nominavit gratiam Veterum Testamentum? Eo quod Iudei gratia in filios adoptati et recepti fuerunt. Dicit enim: « Non quia vos multi estis, sed propter patres vestros vos elegi. » Patres quoque gratia suscepti fuerunt, et nos ex confessio gratia sumus salvi. Eleazarum dicit: « Kαὶ οἱ παλαιοὶ τοινυῖτε χάριτι προσεδέχθησαν, καὶ ἡμεῖς δὲ δύολογουμένος χάρτι θεωρήσουμεν. »

VERS. 17. « Quia lex per Mosem data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. » Interpretatur nobis quomodo acceperimus gratiam magnam pro parva gratia; et dicit quod lex quidem per Mosem data sit, cum uteretur Deus mediatore homine Mose, Novum autem Testamentum per Jesus Christum, quod quidem et gratia nominatur, eo quod largitus sit nobis Deus non solum peccatorum remissionem, sed et filiorum adoptionem. Veritas autem vocatur, eo quod quaecunque patres olim in figura vel viderunt vel locuti sunt, ea clare hoc praedicarunt. Novum igitur, inquam, Testamentum, quod et gratia nominatur et veritas, mediato-rem non habet simplicem et purum hominem, sed Filium Dei. Et vide quomodo de vetere dicit: « Da-tum est per Mosen. » Minister enim et subditus ille erat. De Novo autem Testamento non dixit, Datum est, sed, « Factum est: » ut ostendat a Domino nostro Iesu Christo, velut Domino, non servo, factam et ad finem perductam gratiam ac veritatem. Nam lex quidem data est a Deo, mediatore Mose, gratia autem facta est, non data, per Jesum Christum. Factum esse, auctoritatem quamdam sonat: datum vero, ministerium indicat.

VERS. 18. « Deum nemo vidit unquam, unigeni-tus Filius, qui est in sinu Patris, ille enarravit. » Quoniam dixerat quod « gratia et veritas per Je-sum Christum facta sit, » istud ipsum volens ad-struere, dicit: Nihil incredibile dixi. Nam Moses quidem neque Deum vidit, sicut neque alius quis-piam: nec potuit nobis manifestam et liquidam de illo narrationem dicere: sed cum esset servus, minister fuit solum legalis litteræ. Christus autem qui est Filius, et Unigenitus, et in sinu paterno est, non solum illum videt, sed etiam omnibus ho-minibus de illo annuntiat: atque ita, quia Filius est, et Patrem videt, et in sinu ejus est, merito gratiam et veritatem nobis dedit. Cæterum dixerit hic fortasse quispiam: Quomodo hoc loco discimus quod nullus viderit Deum, cum propheta dicat: « Vidi Dominum ³³? » Vedit quidem propheta Deum, at non ipsam substantiam, sed similitudinem et apparen-tiam quamdam, sicut capere poterat. Et aliud ite-rum in alia figura vidit, et aliud in alia. Unde scilicet non ipsam veritatem viderunt: non enim

« Οὐδὲ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ή χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. » Ἐφερμηνεῖται διὰ τοῦ φησίν, διὸ δὲ μὲν νόμος διὰ Μωσίου ἐδόθη, μεσίτη χρηστού τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποι, τῷ Μωσὶ φημι: « ή δὲ Καινὴ Διαθήκη διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτις καὶ χάρις ὄνομάζεται, διότι ἔχειται ἡμῖν δὲ Θεὸς οὐ μόνον τὴν ἀφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰνοθεσίαν. » Αλήθεια δὲ καλεῖται, γάρ δοσον δοσαὶ οἱ πάλαι τυπικῶς ἦσαν, ἡ εἶπον, τοῖς λαμπρῶς αὐτὴ ἀνεκρήθειν. « Η τοῖνυν Καινὴ Διαθήκη, ή καὶ χάρις ὄνομαζεται καὶ ἀλήθεια, οὐκ ἀνθρώπῳ φιλῷ μεσίτῃ ἐχρήσατο, ἀλλὰ τῷ Πάτερι τοῦ Θεοῦ. Καὶ δρα πᾶς ἐπὶ μὲν τῆς Παλαιᾶς εἴτε τὸ, « Ἐδόθη διὰ Μωσίου. » ὑπουργὸς γάρ καὶ ὑπερέπειρος οὗτος ἦν. « Έπειδὲ τῆς Καινῆς, οὐκ εἴπει τὸ, « Ἐδόθη, » ἀλλὰ τὸ, « ἐγένετο, » ην δεῖξη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς δεσπότου, οὐχὶ δούλου, γενομένην, καὶ εἰς τέλος προβάσαν τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Νόμος μὲν γάρ ἐδόθη παρὰ Θεοῦ διὰ μέσω τοῦ Μωσίου. ή χάρις κατέτη, οὐχὶ ἐδόθη, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αἰδεντικὸν μὲν τὸ, « ἐγένετο, » δουλεῖα δὲ τὸ, « ἐδόθη. »

« Θεὸν οὐδεὶς καράκε πάποτε. » ἐ μονογενῆς Γῆς, δὲ ἐν τοῖς καλποῖς τοῦ Πατέρος, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. « Επειδὴν, εἶπεν, διὰ: « Η χάρις καὶ ή, ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο, » τοῦτο θέλων κατεσκεψαται, φησίν, διὰ Οὐδὲν ἀπίστον εἰρηκε. « Ο μὲν τῷ Μωσῇ οὖτε θέλων ἀράσκεν, δωσπερ οὐδέ» ἀλλος τις, οὔτε εἰχεν ἡμῖν ἐξηγήσιν τρανεστάτην καὶ σφράξειν τοῦ οὐδείς αὐτοῦ εἰπετεν. ἀλλὰ δοῦλος ὁν, δηπερέπειρος μόνος πρὸς τὴν τοῦ νομικοῦ γράμματος διεκονίαν. Ο δὲ Χριστὸς, Γῆς ὁν, καὶ Μονογενῆς, καὶ ἐν τοῖς καλποῖς αὐτοῦ ὁν, εἰκότως τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἡμῖν ἐδωκεν. « Αλλ᾽ ἐρει τις ἵως. » Πάως ἐνταῦθα μὲν μανθάνομεν, οὐτε οὐδεὶς ἀνάρκει τὸν Θεόν, ο δὲ προφήτης λέγει: « Εἶδον τὸν Κύριον; » Εἶδε μὲν δὲ προφήτης, ἀλλ᾽ οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν, ἀλλ᾽ δρονεύειν φαντασίαν τινά, ὡς ἔχωρει θεων. Καὶ ἀλλος τοις ἀλλιψ τύποι εἶδε, καὶ ἀλλος ἐν ἄλλοι. « Οὐδεν δὲν, διὰ οὐκ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἐδεκπον. » οὐ γάρ δὲν

διεκφόροις σχήμασιν κατήν θεωρέουν ἀπλῆν οὐσιν καὶ ἀσύγημάτιστον. Ἀλλ' οὐδὲ εἰ ἄγγελοι βλέπουσι Θεού οὐσίαν, εἰ καὶ λέγοντες τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ δρῆν· τούτῳ γάρ ἐνδεικτικόν ἔστι μόνον τοῦ φαντα-
ζεθαι ἀεὶ Θεὸν. Ὁ Γίδες οὖν μόνος δρῆ τὸν Πατέρα, καὶ ἔξηγεται αὐτὸν πᾶσιν ἀνθρώποις. Κόλπους δὲ ἀκούων πατρικὺς, μηδὲν ὑποπτεύσῃς σωματικὸν ἐπὶ Θεοῦ. Τὴν γὰρ γνησότητα, καὶ τὸ ἀχώριστον, καὶ συνειδίον δεῖξαι βουλόμενος; τοῦ Γίου πρὸς τὸν Πατέρα δὲ εὐαγγελιστής, τούτου τοῦ ὀνόματος ἐμνή-
σθη.

• Καὶ αὕτη ἡστὸν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, διε-
ἀπέστειλεν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱερουσαλήμων ἵερες καὶ
Λευΐτες, ἵνα ἀρωτῆσον αὐτὸν · Σὺ τίς εἶ; Καὶ
ἀμολόγησε, καὶ οὐκ ἤρνθασε · καὶ ὑμολόγησεν, διτι
Οὐκ εἰμὶ ἄγνωστος. • Εἶπεν ἀνωτέρω, διτι Ἰωάν-
νης μαρτυρεῖ περὶ αὐτούς · εἰτε εἰπὼν διὰ μέσου τῆς
ἐκπαταρησεώς διτι Ἰωάννης περὶ τοῦ Χριστοῦ, διτι « Οὐ-
τος ἁμαρτοῦν μου γέγονε, καὶ διτι εἰ « Ἡμεῖς πάν-
τες οἱ προφῆται ήτο τοῦ πληρωματος αὐτούς ἐλαβο-
μεν, εἰπιφέρει · « Καὶ αὕτη ἡστὸν ἡ μαρτυρία τοῦ
Ἰωάννου. • Ποίᾳ; · « Ἐν ἀνωτέρῳ εἶπεν, διτι « Ἐμπρο-
σθέν μου γέγονε, καὶ τὰ λοιπά ἀλλὰ καὶ ἐφέντος
λέγει, διτι « Οὐκ εἰμὶ διτι Χριστὸς, καὶ ταῦτα μαρ-
τυρεῖ Ἰωάννου εἰσίν. • Ἀπέστειλαν οὖν οἱ Ἰου-
δαῖοι πρὸς Ἰωάννην οὓς εἶχον κρείττονας · ἵερες γάρ
καὶ Λευΐτες, καὶ τούτους Ἱερουσαλήματας · ὡς ἂν οἴ-
τοι, εἴτα δὴ συνετεροι, πείσωσι τὸν Ἰωάννην διὰ
καλοκαίρις, δομολογῆσαι ἔστιτον Χριστόν. « Όρα δὲ τὴν
σκαιότητα · οὐκ ἀρωτῶσιν αὐτὸν εἰδένεις · Σὺ εἶ δι
Χριστός; ἀλλὰ, « Σὺ τίς εἶ? » « Ἐκεῖνος δὲ, τὴν κα-
κουργίαν εἰδὼς αὐτῶν, οὐ λέγει τίς ἦν, ἀλλ᾽ ὅμολο-
γει, διτι « Οὐκ εἰμὶ διτι Χριστὸς, » πρὸς τὸν σκοπὸν
εἰπὼν ἀπεβολέπων, καὶ πανταχθέν αὐτῶν ἐπισπώμε-
νος πρὸς τὸ πιστεύσκι, διτι ἀλλος ἡστὸν διτι Χριστὸς δι
περ αὐτῶν νομίζουμενος εἰτελής, καὶ εἰτελοῦς πι-
τρός, τέκτονος γάρ · καὶ εἰτελοῦς πατρίδος, Ναζ-
ρέτ γάρ · εἰς τὸν διόδεν ἀγγελὸν εἶναι ἐπίστευον. Περὶ
μάντοις αὐτοῦ τοῦ Προδρόμου μεγάλην δόξαν εἶχον ·
πατρός τε γάρ ἀρχιερέως ἦν, καὶ βίου ἀγγελικοῦ καὶ
ἄλλον σχεδόν. « Οὐσον θαυμάσαι δίκαιοι, πῶς εἴς ὃν
εἴσαντο ἐκεῖνοι βλάψῃ τὴν τοῦ Χριστοῦ δόξαν, ἐκ τού-
των συμποδίζονται. Ἐρωτῶσι μὲν γάρ ὡς ἀξιόπι-
τον τὸν Ἰωάννην, ἵνα τῆς εἰς Χριστὸν ἀπιστίας τὴν
τιναντονούσιν ὑπόθεσιν ἔχωσιν. εἰπερ μὴ ὅμολο-
γήσῃ αὐτὸν Χριστόν · τὸ δὲ εἰς τούτωντον περιε-
τρέπεται αὐτοῖς. Τούτον γάρ, διτι εἶχον ἀξιόπιστον, εἰ-
ρίσκουσι μαρτυροῦντα περὶ Χριστοῦ, καὶ μὴ εἰς ἔκυ-
τὸν ἐλεγοντα τὴν τιμῆν.

· ε Καὶ ἡρώτησεν αὐτὸν · Τί οὖν ; Ἐλλας εἰ σὺ ; Καὶ λέγει · Οὐκ εἰμι. Ὁ προφήτης εἰ οὐ ; Καὶ ἀπεκρίθη · Οὐ. Εἶπον οὖν αὐτῷ · Τίς εἶ, Ἰητός ἀπόκρισιν δῶμαν τοῖς πέμψασιν ἡμάς ; Τί λέγεις περὶ σεωτού ; "Ἐφη · Ἔγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἑρήμῳ · Εἰδίνυχτε τὴν ὄδον Κυρίου, καθὼς εἰπεν Ἡσαΐς ὁ προφῆτης. Τὸν Ἐλίαν · προτεθόλων ἥξειν, ἡ ἀρχαὶ παραδόσει παιδόμενοι · διὸ ἔρωτασιν αὐτὸν εἰ λοτίν Ήλλας · καὶ γέρ τοι καὶ ὁ βίος αὐτοῦ ἀφίκει τῷ τοῦ Ἐλίαο. Αρ-

diversis figuris illam vidissent, quæ simplex est et
infigurabilis. Quin neque angeli vident Dei substan-
tiam, quamvis dicantur videre faciem ejus. Hoc
enim solum indicat, semper Deum eis apparere.
Filius igitur solus videt Patrem. et enarrat illum
omnibus hominibus. Sinum autem audiens pater-
num, non suspiceris aliquid corporale de Deo.
Evangelista enim solens nobis indicare Filium Pa-
tri esse coæternum, ac verum et inseparabilem,
hujus nominis mentionem fecit.

VERS. 19, 20. • Et hoc est testimonium **520**
Joannis, quando miserunt Judæi ex Hierosolymis
sacerdotes et levitas ut interrogarent eum, Tu quis
es? Et confessus est, et non negavit. Et confessus
est, Non sum ego Christus. • Dixit superius quod
Joannes testetur de illo : et tum interseruit quid
testatus sit Joannes de Christo, nempe quod « Hic
ante me factus est » et quod « Nos omnes pro-
phetæ de plenitudine ejus accepimus, » subdit,
« Et hoc est Joannis testimonium. » Quale? Quod
superius dixit, « Ante me factus est, » ctc. Sed et
quæ deinceps dicit: « Non sum Christus, » et hæc
testimonia sunt Joannis. Porro Judæi ad Joannem
miserant præstantiores quos habebant, sacerdotes
videlicet et levitas, eosque Hierosolymitanos, qui
utpote sapientiores, persuaderent Joanni per adu-
lationem ut confiteretur se esse Christum. Vide
autem quam sinistra sit illorum mens. Non inter-
rogant eum statim, Tune es Christus? sed, « Tu
qui es? » Verum ille cognita eoru.n malignitate, non
dicit quis sit, sed confitetur, « Non sum Christus : »
ad scopum utique illorum respiciens, et undequa-
que illos ad credendum alliciens, quod alias sit
Christus, quem ipsi putant vilem, et ex vili patre.
fabro videlicet, et contempta patria, nempe Nazar-
eth, ex qua nihil boni esse credebant. Atqui de
Præcursori ipso magnam habebant opinionem, eo
quod natus erat ex patre sacerdotum principe, et
vitam angelicam et quasi materiae expertem ageret.
Unde juste admiramus, quomodo per illa ipsa per
quæ illi gloriæ Christi nocituros se putabant, im-
pediuntur. Nam interrogabant quidem Joannem, ut
fide dignum, quo testimonium illius suæ in Chri-
stum incredulitatí prætexant, si quidem non confes-
sus fuisset illum Christum. Verum secus evenit,
et contra eos testimonium versum est. Etenimeum,
quem pro fideli habebant, inveniunt præclara te-
stari de Christo, et non sibi ipsi honorem arro-
gare.

VERS. 21-23. « Et interrogaverunt eum : Quid ergo ? Elias es tu ? Et dicit : Non sum. Es tu propheta ille ? Et respondit : Non. Dixerunt ergo ei : Quis es, ut responsum demus his, qui ncs miserunt ? Quid dicis de te ipso ? Ait : Ego vox clamantis in deserto : Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaías propheta. » Eliam existimabant venturum veteri traditione persuasi : unde querunt num sit Elias, eo quod et vita ejus similis erat vita Eliæ. Negat

igitur et hoc. « Propheta ille es tu? » Negat hoc οὐκέται οὖν καὶ τοῦτο. « Ὁ προφήτης εἰ σύ; » Ἀρνεῖται καὶ τοῦτο, καίτοι γε προφήτης ἐν. Πάες οὖν ἀρνεῖται; Πάες; « Ότι οὐκ ἡρώτησαν αὐτὸν. Προφήτης εἰ σύ; ἄλλος; » Ὁ προφήτης εἰ; « μετά τούς οἱ οἱ, » ἄρδρου πλοδόμενοι τὴν ἑρώτησιν, ἀντὶ τούς, ἔκεινος δὲ προφήτης οἱ προσδοκάμενος, ὃν εἶπε Μωϋσῆς, ὅτι « Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός. » Οὐκ ἡρώτησαν οὖν ὁ Ἰωάννης τὸ προφήτης εἶναι, ἄλλα τό, « οἱ προφήτης. » ἔκεινος οἱ προσδοκάμενος. « Επεὶ γάρ ἥκουσαν Μωσέως εἰπόντος, διὰ προφήτης ἀναστήσεται, ἥλπιζον κατά τινας κχιρίας γενίσεων τούτον τὸν προφήτην. Εἶτα πέλιν ἐπίκεινται. Εἴται οὖν ἡμῖν, τίς εἰ; Τότε ἀποκρίνεται αὐτοῖς. « Ἐγώ φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἑρμηφ. » Ἐγώ, φησίν, εἰμι, περὶ οὐ γέγραπται. « Φωνή, βοῶντος ἐν τῇ ἑρμηφ. » Εἰ μὴ γάρ προσθήσεις τό, « περὶ οὐ γέγραπται, » ἀπόπος τις φαίνεται ἡ τοῦ λόγου σύνταξις. Τί διὰ βοῶντος; « Εὔθυνετε τὴν δόδον Κυρίου. » Δοῦλος, φησίν, εἰμι, καὶ προσδοκοῖων τῷ Κυρίῳ τέλες γεράσεως δημῶν. Εὔθυνεται οὖν, ταύτας, οἱ σκολιοί καὶ δύλαι, καὶ δύμαλισται, ὕστε δόδον γενέσθαι τῷ Κυρίῳ Χριστῷ δι' δημῶν. Εἴται ἐπεισάγει τὸν Ἡσαΐαν μάρτυρα. Μεγάλα γάρ εἰπὼν περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι Κύριός ἐστι, καὶ διὰ κύτος δούλου καὶ κήρυκος ἔργον μετεγγρίζεται, καταφεύγει ἐπὶ τὸν προφήτην. Τάχα δὲ ἐν τῷ, « Ἐγώ φωνή βοῶντος, » οὐτας ἀρμηνεύειν, διὰ Ἐγώ εἰμι φωνή τοῦ Χριστοῦ τοῦ βοῶντος, τούτοις, τοῦ τὴν ἀλύθειαν τρχώς διαγγέλλοντος. Οἱ μὲν γάρ τοι νόμοι πάντες ἱεράνθρωποι, οἷα μὴ τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου καιρὸν ἔχοντος, καὶ τοῦτο ἡ ἄρτι τὸ Ισκυρόφωνον τοῦ Μωσέως, τὸ τοῦ νόμου ἀτράπων καὶ ἀσφρές. Οἱ δὲ Χριστὸς οἷς δὴ αὐτο-αλήθειας δῶν, καὶ πάντας ἡμῖν ἀπαγγείλας τὰ τοῦ Πατρὸς, βοῶν ἔστιν. Οἱ τοίνυν Ἰωάννης φησίν. Ἐγώ εἰμι ἡ φωνή τοῦ Λόγου τοῦ βοῶντος, ἐν τῇ ἑρμηφ διάγεων. Εἴται ἐπ' ἄλλης ἀρχῆς. « Εὔθυνετε τὴν δόδον τοῦ Κυρίου. » Εἰκότας λέγεται φωνή, ὁ Ἰωάννης, ὁ Πρόδρομος ὁν τῷ Χριστοῦ, ὕστερ καὶ ἡ φωνή πράτχει τοῦ λόγου « οἰον, ἵνα εφέστερον εἴπω, φωνὴ μὲν ἔστιν πνεῦμα ἀδιάρθρωτον, δὲ ἐκ τοῦ θύρας ἔξιστον. » Σταύ δὲ ὑπὸ τῆς γλώττης διαρθρωθῆ, τὰ γίνεται λόγος. Πράτον οὖν ἡ φωνή, εἶτα δὲ λόγος πρότερος Ἰωάννης, εἴτα Χριστὸς λεπτὰ τὴν ἐν εφε παρουσίαν. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα, ἀδιάρθρωτον. οὐ γάρ εἶχε τό, « ἐν Πνεύματι » τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ, διηρθρωμένον, καὶ οὐδέποτε ποιώδους καὶ τυπικοῦ ἔχον. « ἐν Πνεύματι » γάρ.

« Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων· καὶ ἡρώτησαν αὐτὸν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Τί οὖν βίβετε· ζεῖς, εἰ οὐκ εἰ ὁ Χριστὸς, οὔτε Ἦλλας, οὔτε προφήτης; » Ἐπειδὴ διὰ καλακείας οὐκ ἡρώτησαν αὐτὸν ἀλεῖν, διὰ σκληροτέρων καὶ ἐπιπληκτικῶν λόγων ἐκφρούρειν. Ίνα εἶπη ὁ ἡθελον, καὶ ὀμολογήσῃ ἔστε τὸν Χριστὸν, « Τί οὖν βαπτίζεις; » λέγετε· τίς σοι τοσαύτην ἔξισταν δύωκεν; « Οσον δὲ τοῦ λόγου τούτου, δεῖκνυται, δτι ἄλλον εἶναι ἐνόρμη τὸν Χριστὸν, καὶ ἄλλον τὸν προσδοκαμένον προφ-

την. Λεγοντι γάρ : « Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, οὐτε ἐστιν ὁ προφήτης : » ἔτερον νοοῦντες τὸν Χριστὸν εἶναι, καὶ ἄλλον τὸν προφήτην, κακῶς εἰδότες. Ὁ γάρ προφήτης χώρας ἐστιν ὁ Χριστός καὶ Θεὸς ἡμῶν. Ταῦτα δὲ πάντα λέγοντις, ὡς Ἰωηλ, ὃς ἀνὴρ καπανγχάσων διμολογῆσαι ἐκεῖνον Χριστὸν· μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ τὸ ἀληθέστερον εἰτενι, ὡς βισκαίνοντες αὐτοῦ τῆς δόξης, ἔρωτῶντιν αὐτὸν. Διὸ οὐδὲ πυνθανόντες, εἰ αὐτὸς ἐστιν ὁ Χριστός, ἄλλα, « Σὺ τίς εἶ ; » αὐταντι λέγοντες· Τίς εἶ σὺ ὁ τηλικούτων ἥργη ἐπιχειρῶν, τῷ βικτίζειν καὶ καθαιρεῖν τοὺς ἑξομολογουμένους ; Καὶ γάρ μοι φάνονται οἱ Ἰουδαῖοι θέλοντες μηδὲ τὸν Ἰωάννην δόξαι περάστοις πολλοῖς; Χριστὸν, ἀλλ' ἀπὸ φθόνου, καὶ βισκαίας ἔρωτῶν αὐτὸν· « Σὺ τίς εἶ ; » Καταρατώτεροι τοίνυν, οἱ βικτίζοντα ὑποδεχόμενοι, μεθ' ὃ δὲ βαπτισθέντες, ἀγνωμονοῦντες, δύντας γεννήματα ἔχιδνῶν οἱ Ιουδαῖοι.

« Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων· « Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἐστινεν, διὸ διέτειν οὐκ οὐδέποτε· αὐτὸς ἐστιν ὁ ὄπισθι μου ἔρχόμενος, διὸ ἐμπροσθεῖν μου γέροντες, οὗτοι εἰναι ἄξιοι, ἵνα λύσω χώτου τὸν ἴμαντα τοῦ ὑποδήματος. » « Ἰδε καὶ τὴν πρώτην τοῦ ἀγίου, καὶ τὴν ἀληθείαν, τὴν μὲν, διὰ οὐδὲν πρὸς αὐτοὺς τραχὺ φθέγγεται, καίτοι ἐπηρεαστὰς δηντας· τὴν δὲ ἀληθείαν, διετοι μάρτυς λειτοὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης εὐπαρθήσαστος· καὶ οὐκ ἀποκρύπτεται τὴν δόξαν τοῦ Κύριου, διετῷ περιποιώμενος τικλεισταν, ἀλλ' διμολογεῖ, διὰ· « Ἐγὼ μὲν βικτίζω εὐταλές βάπτισμα· ἐν διδοται γάρ μόνῳ, οὐκ ἀφεσιν ἀμαρτιῶν ἔχοντι, ἀλλὰ προσπαρκοκευάσοντει εἰς τὸ δέξιοθει τὸ πνευματικὸν βάπτισμα, τὸ τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν δωρούμενον. » Μέσος δὲ ὑμῶν ἐστηκεν, διὸ οὐδετές οὐκ οὐδέποτε· « ἀναμεμιγμένος γάρ τῷ πληθεῖς ὁ Κύριος, ἡγνοετο τις εἶναι καὶ πόθεν. Τάχα δὲ τοις εἶποι, διὰ τοῦτον τρόπον μέσος ἐστατώσας. Φεριστίων ὁ Κύριος, ἀλλ' ἡγνόσουν αὐτὸν. » Επει γάρ αὐτοὶ τὰς Γραφὰς ἔδόκουν ἐκμελεστῶν, ἐν δὲ ταύταις κατηγγέλλετο ὁ Κύριος, μέσος αὐτῶν ἡν, τουτούτων, ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ἀλλ' ἡγνόσουν αὐτὸν, οἷς μὴ νοοῦντες τὰς Γραφὰς, εἰ καὶ ἐν ταῖς καρδίαις ταύταις εἶχον. Μή, ποτε δὲ καὶ καθὸ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἦν ὁ Κύριος, μέσος ἐστάτο τῶν Φεριστίων, ἀποκαταλάξας θέλων αὐτοὺς τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἡγνόσουν αὐτὸν. Συνεχῶς δὲ τίθεται τό· « Ὁ ὄπισθι μου ἔρχόμενος· » δεικνύων, διὰ οὐ τελειωτικὸν ἐστι τὸ αὐτοῦ βάπτισμα, ἀλλὰ προσδοποιητικὸν τοῦ πνευματικοῦ βαπτίσματος. Τὸ δὲ, « Ἐμπροσθέν μου γέροντες, οὗτοι τοῦ, ἐντιμότερος, ἐνδοξότερος, καὶ τοσούτοις, διστοι εἰδότες ἐσχάτους ἐστιν. Οἴδας δὲ περά τινι τῶν ἀγίων τοικύντην ἀναγνοῦς· ἔξηγησιν. » Τὸ ὑπόδημα εἰς τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν σάρκα, καὶ τῇ φθορᾷ ὑποκειμένην, λαμβάνεται πανταχοῦ δὲ ἴματς, ητοι ὁ λῶρος, εἰς τὸν δεσμὸν τῶν ἀμαρτιῶν. « Οἱ τοίνυν Ἰωάννης ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις, τοῖς ἐκπορευομένοις πρὸς αὐτὸν καὶ ἑξομολογουμένοις, ἵσχε λύσιν τὸν ἴμαντα τῶν ἀμαρτιῶν· σειράς γάρ τῶν οἰκείων ἀμαρτιῶν σφιγγόμενοι ἔξηρχοντο πρὸς αὐτὸν· καὶ διὰ τοῦ εἰς μετένοιαν.

**A qui exspectabatur, prophetam. Dicunt enim: « Si tu non es Christus, neque propheta ille: » alium intelligentes Christum, et alium prophetam illum, male sentientes. Nam propheta ille, ipse est Christus et Deus noster. 522 Hæc autem omnia dicebant, sicut dixi. ut urgerent eum quod confitetur se esse Christum. Imo si veriora dicere licet, quasi invidentes ejus gloriæ, eum interrogant. Ideo non querunt num ipse sit Christus, sed: « Tu quis es? » quasi dicentes, Quis es tu, qui tale opus atten-
tas, baptizans et purificans consilentes? Etenim neque Joannem apud multos proChristo haberet Judæi mihi velle videntur, sed ex labore et invidia interrogare eum, « Tu quis es? » Maxime igitur maledicti Judæi, et vere progenies viperarum, qui Joannem quidem baptizantem acceperunt: postquam autem baptizati sunt, ingrati fuerunt.**

Vers. 26, 27. « Respondit eis Joannes, dicens: Ego baptizo in aqua: sed medius vestrum stat, quem vos nescitis: ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti. » Vide et mansuetudinem et veritatem sancti. Mansuetudinem quidem, eo quod nihil desperum ad eos loquitur, quamvis insolentes essent. Veritatem autem, quia liberrimus testis erat gloriae Christi, neque Dominus gloriam occultabat, ut sibi nobilitatem pareret, sed consiliebat: Ego quidem baptizo imperfecto baptismō: nam in sola aqua, non habente peccatorum remissionem, sed præparante ad suscipiendum spirituale baptisma, quod donat remissionem peccatorum. « Medius autem vestrum stat, quem vos nescilis. » Nam Dominus multititudini se miscuerat, et ignorabatur quis esset et unde. Fortassis autem quispiam dixerit quod et alii modo medius stetit inter Phariseos Dominus, sed ignorarint eum. Quia enim videbantur Scripturas edicisse, quibus annuntiatus fuit Dominus, medius fuit inter eos, hoc est, in cordibus eorum: sed ignorabant eum, tanquam non intelligentes Scripturas, quamvis cordibus illas tenerent. Fortassis autem et secundum quod mediator Dei et hominum fui: Dominus, medius stetit inter Phariseos, conciliare illos volens Deo, sed ignorabant eum. Continue autem ponit hoc: « Qui post me venturus est: » ostendens quod neque perfectum suum sit baptismus, sed tantum præviu[m] ad spirituale baptisma. « Ante me factus est, » hoc est, dignior et gloriōsior, in tantum ut ego me non ausim numerare vel in ultimis ejus servis, Solvere enim calceum extremi ministerii est. Scio autem me apud sanctorum quemdam etiam hanc legisse expositionem: Calceus semper subiit ad peccatricem carnem, et corruptioni subditam: corrigia autem ut vinculum peccatorum. Igitur Joannes in aliis quidem qui ad se egrediebantur et consiliebantur, poterat solvere corrigiam peccatorum. Vinculis enim suorum peccatorum constricti ad ipsum egrediebantur. Et per hoc quod vocabat 523 eos ad

penitentiam, viam præparavit eis ad hoc ut perfecte corrigiam illam et calceamentum peccati abjiciant: in Christo autem non inveniens corrigiam, hoc est vinculum peccati, merito neque solvit, neque solvere potuit. Quomodo enim solvisset, in quo non inveniebat? » Peccatum enim non fecit, neque inventus est dolus in ore ejus 55. » Calceamentum autem est adventus Domini ad nos: corrigia autem ejus, modus incarnationis, quo Verbum Dei unitum et quodammodo colligatum corpori. Utique hunc nodum solvere impossibile est. Quis enim posset solvere, quomodo Deus corpori colligatus sit?

Vers. 28. « Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans. » Quare dixit quod hæc in Bethania facta sint? Ut ostendat magni præconis libertatem, quod non in domo, neque in angulo, sed circa Jordanem, in media multitudine hæc de Christo prædicaverit. Scendum autem quod exemplaria emendationa habent, « in Bethabara. » Bethania enim non trans Jordannem est, sed prope Hierosolyma?

Vers. 29. Postero die videt Joannes Jesum venientem ad se, et ait: Ecce agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi. » Sæpe Dominus venit ad Præcursorum, quare? Vel omnino quandoquidem sicut unus ex multis et ipse a Joanne baptizatus esset, ne putent quidam quod quasi peccatis obnoxius, æqualiter cum aliis baptizatus sit. Idcirco iterum venit, dans Joanni occasionem corrigendi hanc opinionem. Ideo et Baptista dicit, « Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. » Nam qui tam purus est, ut aliorum peccata tollere et abolere valeat, manifestum quod non acceperit æqualiter cum aliis confessionis baptismus. Exquire autem diligenter hoc dictum, « Ecce agnus ille Dei: » quia sermo est ad cupientes et querentes videre illum agnum qui ab Isaia prædictus est. Ecce, inquit, agnus ille qui queritur, ecce adest. Probabile enim multis propheticus libro Isaiae edoces quæsivisse quisnam ille agnus esset. Igitur Joannes demonstrat eum. Non dixit autem, agnus, sed dixit, « ille agnus. » Nam multi quidem agni, sicut et multi Christi; sed ille est verus agnus qui a Mose figuratur, et ab Isaia prædicitur. Porro agnus Dei dicitur Christus, sive quod Deus acceperit mortem Christi pro nostra salute, sive quod Deus tradiderit illum pro nobis ad mortem: quemadmodum dicere solemus: Sacrificium hoc illius est, hoc est, ille sacrificium hoc obtulit. Sic igitur et Dominus dicitur agnus Dei, eo quod Deus Pater, propter charitatem suam erga nos, illum dederit ad mortem. Non dixit autem, Qui abstulit peccatum, sed, « Qui tollit »

55 Isa. LIII, 9 et I Petr. II, 22.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(14) Cod. 26 et 30 sic: Επίσης τοις ἄλλοις ἐδέσπατο. Διὰ τοῦτο πάλιν ἔρχεται διδόνος τῷ Ἰωάννῃ ταῦτην τὴν ὑπόνοιαν διορθώσασθαι. Διὸ, Βακτιστής, κ. ε. λ.

(a) In textu deest ὁ Ἰωάννης, uti in aliis codicibus apud Joan. Millium ad hunc locum.

Αὐτὸς παρακλετεῖ, προσδοκοῖς: καὶ τελείως ἀποβαλλεθεὶς τὸ ιμάντα τούτον, καὶ ταῦτα ὑπόθημα: ἐπὶ δὲ Χριστοῦ, ιμάντα σκῶν, οἵτις σύνδεσμον ἀμφιπλέξει, εἰδότες αὐτὸν ἐδύνατο. Πῶς γάρ, διὸ οὐχ εὑρίσκει; τίνας γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲν εὑρίσκει ἢ αὐτὸν δόλος. » Ἄποδημα δὲ ἡ παρουσία: ή εἰς ἡμᾶς: ιμάς δὲ αὐτῆς, δὲ τρόπος τῆς καὶ τοῦ πάντας συεδίθη τῷ σώματι δὲ λοιποῖς. Τούτον οὖν τὸν τρόπον λύειν ἀδύνατον εἶται λύει πάντας συνεδίθη τῷ σώματι Θεός;

« Ταῦτα ἐν Βρατνίᾳ ἐγένετο περὶ τοῦ ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων. Τίνος ἴντι: « Ταῦτα ἐν Βρατνίᾳ ἐγένετο; » Ιακώπος παρήσησεν τοῦ μεγάλου κτήρυκος, διὰ τοῦ οὐδὲ ἐν γυναικί, ἀλλὰ τὸν Ἰορδάνην κατέμεσψε πλήθους ταῦτα περὶ Χριστοῦ ἵππον δὲ γυνώσκειν διει τὰ ἀκριβῆ τῶν ἀντηγρα Βηθανίας, » ἔχει· ἡ γλρ Βηθανίας οὐχὶ Ἰορδάνου, ἀλλὰ ἔγγὺς που τῶν Ἱερουσαλήμ

« Τῇ ἐπαύριον βλέπει (α) τὸν Ἰησοῦν πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει· « Ἰδε δὲ ἐμνός τοῦ θρων τὴν ἀμφιπλέξην τοῦ κόσμου. » Συνεχεῖ ἔρχεται πρὸς τὸν Πρόδρομον τίνος ἔνται; οὐδεὶς ᾧς εἰς τῶν πολλῶν ἐδεκτεῖσθαι, καὶ Ἰωάννου, οὐτε μὴ νομίσωστε τίνος, διὰ ἐνοχοὺς ὃν ἐπίσης (14), τοὺς ἄλλους ἐδεκτεῖσθαι τὸν ὑπόνοιαν διορθώσασθαι βουλόμενος ἐξ φησίν. « Ἰδε δὲ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, δὲ εἴρητον ἀμφιπλέξην. » Ο γάρ οὗτως καθηρεύεται τῶν ἄλλων ἀμφιπλέξητων κύρειν καὶ τοὺς δηλούν, διεισδύει δὲ τὸ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐπίσης τοὺς ἄλλους ἐδέξατο. » Εξέτασον ἐπηρότον. « « Ἰδε δὲ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, εἰς τοὺς προφητικὴς τοῦ Ἡσαΐου βίβλῳ ιμάντας ζητεῖται ἄν εἴη δὲ ἀμνός. » Ο τούτον ἰατέκνησιν αὐτὸν· οὐκ εἶπε δὲ, ἐμνός, ἀμνός. » Πολλοὶ μὲν γάρ ἀμνοί, ὥσπερ Χριστοί· ἀλλ' δὲ ἀληθινὸς ἀμνὸς δὲ παρὰ πούμενος, καὶ παρὰ Ἡσαΐου κτηγρατόμενος. Τοῦ Θεοῦ δὲ λέγεται ἀμνὸς δὲ Χριστοῦ ὡς προσδεξαμένου τὸν ἐπὶ σωτηρίαν τοῦ Χριστοῦ, εἴτε ὡς τοῦ Θεοῦ δὲ διπλά ημάντας θάλασσαν. » Οισπερ εἰώθη τόδε τὸ θύμα τοῦ δεῖνος ἐστιν, ἀντὶ τούτου προσήγαγεν· οὕτως οὖν καὶ δὲ Κύριος τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα πρὸς ημᾶς ἀγάπην δόντος αὐτὸν εἰς τὸ

ημῶν. Οὐκ εἶπε δὲ, ὁ ἄρτος τὸν ἀμαρτίαν, ἀλλ', « ὁ ^A in præsenti peccata nostra. Quotidie ⁵²⁴ enim tollit peccata nostra, et aliorum quidem per baptismum, aliorum autem per poenitentiam. Et agni quidem qui in veteri lege immolabuntur, nullius peccatum omnino abolebant : hic autem totius mundi peccatum tollit e medio et abolet. Quare autem non dixit, Peccata, sed, « Peccatum? » Fortasse quidem per hoc quod dicit peccatum, in genere dixit et de omnibus. Sicut enim dicere sollemus : Defecit homo, hoc est omnis humanitas, a Deo : ita et hoc loco dicens « peccatum », omnia peccata significavit. Fortassis autem, quia inobediens fuit homo Deo, et in varias affectiones incidit : peccatum mundi inobedientia fuit, quam e medio abstulit Dominus, factus obediens usque ad mortem ⁵⁶, et contrarium contrario sanans.

^B « Οὗτος ἐστι περὶ οὐ ἔγω εἰπον· 'Οπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, δις ἐμπροσθέν μου γέγονεν, δις πρῶτος μου ἦν. » "Ἄνω μὲν τοὺς ἀπὸ τῶν Φαρισαίων ἐλθούσιν δις Ἰωάννης Νεγεν, δις « Μέσος ὑμῶν ἐστηκεν, δις ὑμετές οὐκ οἴδατε, δις ἐμπροσθέν μου γέγονεν. » νῦν δὲ καὶ δακτυλοδεικεῖται αὐτὸν, καὶ ἐμφανίζεται τοὺς ἀγνοοῦσιν. Οὗτος ἐκεῖνος ἐστι περὶ οὐ ἀμαρτύρουν, φησὶ πρὸς τοὺς Φαρισαίους, δις ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ἀνὴρ τοῦ, ἐπιστημότερός μου καὶ ἀντιμότερος. Διατέ; ; « Οτι πρῶτος μου ἦν. » "Ἄκουε, "Ἄρει, οὐκ εἶπεν, δις: Πρῶτός μου ἰκτίσθη, ἀλλ' « δις ἦν. » "Ἄκουε καὶ, ἡ τοῦ Σωματασέως φατρίς, δις οὐκ ἀπὸ Μαρίας ἤρξατο τοῦ εἶναι δις Κύριος, ἀλλὰ πρῶτος ἦν τοῦ Προδρόμου, κατὰ τὴν προσιώνιον βταρξίν. Ἐπει τὸν ἔαν, ὡς ὑμετές πλυστεῖτε, ἀπὸ Μαρίας ἀρχὴν ἔλαβε τοῦ εἶναι δις Κύριος, πῶς δις πρῶτος τοῦ Προδρόμου; Οὗτος γάρ τοι προσδήλως οὐκ μηδεὶς προτερεῖ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἐν σαρκὶ γένησιν. Ἀνὴρ δὲ λέγεται δις Κύριος, τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ τῆς ἡλικίας τέλειον· τριακονταετής γάρ ἐστιστεστο· τάχα δὲ καὶ ὡς πάστης φυχῆς ἀνὴρ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας υμφίος. « Ἡρμόσαμεν γάρ, φησὶν δις Παῦλος, ὑμᾶς ἐν δινῇ παραστῆσαι, ε τῷ Χριστῷ δηλαδή. Φησὶν οὖν δις Πρόδρομος, δις 'Ἐγὼ μὲν εἰμι δις υἱοφτωχὸς καὶ προξενῆτης· Ἐρχεται δὲ ὀπίσω μου δις ἀνὴρ. 'Ἐγὼ γάρ ἐφέλκομαι τὰς φυχὰς πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν· αὐτὸς δὲ ἐστιν δις ἀνὴρ, δι τούταις μέλλων ἀρμοσθῆναι.

« Καὶ γὰρ οὐκ ἔδειν αὐτόν· ἀλλ' ινα φυνερωθῆ τῷ διστηλ, διὰ τοῦτο διλθον ἔγω ἐν τῷ διδαστι βτπτίζων. Καὶ ἀμαρτύρησεν δις Ἰωάννης λέγων, δις Τεθέματι τὸ Πνεῦμα κατεβαῖνον ὥσει περιστερὰν εἰς σύρκουν, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτὸν, καὶ οὐκ ἔδειν αὐτόν· ἀλλ' δι πέμψας με βτπτίζειν ἐν διδαστι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· 'Εφ' ὃν διν ἔδη; τὸ Πνεῦμα κατεβαῖνον καὶ μένον δι' αὐτὸν, οὐτός ἐστιν δι βτπτίζων τὸ Πνεῦματι ἀγίῳ. Καὶ γὰρ ἐώραξε, καὶ μεμαρτύρηκε, δις οὐτός ἐστιν δι Γίδης τοῦ Θεοῦ. » Ἐπειδὴ συγγενῆς διν τοῦ Κυρίου δις Πρόδρομος· φησὶ γάρ δι ἄγγελος πρὸς τὴν Παρθένον, δις « 'Ιδου δι συγγενῆς σου 'Ελισάβετ

^D VERS. 30. « Hic est de quo ego dicebam : Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. » Superius quidem iis qui a Phariseis venerant, Joannes dicebat : « Medius vestrum stat, quem nescitis, qui ante me factus est : nunc vero etiam digito ostendit illum, et manifestat ignorantibus. Hic est ille de quo testificabar, inquit Phariseis, quod ante me factus sit, hoc est, dignior, me et insignior. Quare? « Quia prior me erat. » Audi, Ari, non dixit, Prior me conditus est, sed, « erat. » Audi et tu, Pauli Samosateni secta, quod non a Maria esse cœperit Dominus, sed Praecursore prior fuerit secundum substantiam suam, quam ante sæcula habuit, quoniam si, quemadmodum vos nugamini, Dominus a Maria initium suæ substantiae assumpsisset, quomodo prior fuisset Praecursore? Etenim Praecursor manifeste sex mensibus antecessit Dominum juxta nativitatem in carne. Vir autem dicitur Dominus, fortassis propter etiam perfectam, quoniam triginta annorum erat cum baptizaretur. Fortassis autem quod et omnis anima vir sit, Et Ecclesiae sponsus. « Adaptavi enim, inquit Paulus, vos uni viro ut virginem castam exhiberein ⁵⁷ δι Christo, scilicet. Dicit igitur Praecursor : Ego quidem pronubus et internuntius, veniet autem post me vir. Nam ego quidem traho animas ad fidem in Christum : ipse autem vir est qui illas sibi adjunget.

VERS. 31-34. « Et ego nesciebam illum : sed ut manifestetur Israeli, propterea veni ego in aqua baptizans. Et testatus est Joannes, dicens : Vidi Spiritum descendente in specie columbae de cœlo, et mansit super eum, et ego nesciveram eum : sed hic qui misit me ut baptizarem aqua, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum descendere, et manere super eum, hic est qui baptizat Spiritu sancto. Et ego vidi et testatus sum hunc esse Filium Dei. » Quoniam cognatus Domini erat Praecursor, dicit enim angelus virgini : « Ecce cognata ⁵⁸ tua Elisabeth concepit ⁵⁹ ut ne quis suspi-

celut quod propter cognitionem Præcursoris gratia συνέλαβεν. Ηντο μή τις ὑπονοήσῃ, ὡς διὰ τὴν συγγένειαν καταχαρίζεται ὁ Πρόδρομος τῷ Κυρίῳ, καὶ τουταῖς μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, τούτοντον ὄτις ὀνεγχῶς, διὰ «Κάγων οὐκ ἔδειν εἰπὸν,» τὰς ὑποθέσιας ἀναφέν· ἀλλ’ ίντα. φησί, οὐτερωθῆ, τῷ Ἱερῷ, διὰ τοῦτο ἡλθον βαπτιζεν. Ιντα, φησί, πάντες; ὅδηγηθεσι πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν κίστιν, καὶ ὑποδειχθῆ τοῖς λαοῖς, διὰ τοῦτο ἄγων βαπτιζεν. Ἐμοὶ γέρ τις βαπτίζοντος, συντρέχουσιν οἱ λαοὶ συνχροένοις διὰ φυνερούσαι αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ὃντες ἡμῶν πρωτότομος, καὶ περὸν παρούσι δεικνύεντος. Εἰ μὲν γάρ διὰ τὸ βάπτισμα συνέτρεχον, πᾶς ἀντεῖχθη παρὰ τοῦ Ἰωάννου ὁ Κύριος; Οὐ γέρ ἐν ταῖς οὐδίαις περιερχόμενος καὶ περιέγων ἀπὸ χειρὸς τὸν Χριστὸν ἐδεκνευειν ἐκάστῳ. Διὰ τοῦτο οὖν, φησίν, ἡλθον βαπτιζεν ἐν θάλατται, ηντο διὰ τὸ βάπτισμα συνερχομένοις τοῖς λαοῖς, ὥπ’ ἡμού φυνερωθῆ. Ἐντεῖδεν δὲ ρυθμούμενοι, διὰ τὰ λεγόμενα πειδεῖκα τοῦ Χριστοῦ ἐπιμάτα φεύδη εἰσι, καὶ παρὰ τῶν θελόντων ὑπελαθοῦται τὸ μυστήριον συντείμενα. Εἰ γέρ ἡν διληθῆ, πᾶς ἡγοεστο ποιῶν ταῦτα ὁ Κύριος; Οὐ γέρ δήπου ἡν εἰκός, τοιτάτας θαυματουργούντα μὴ οὐδὲ περιβόητον εἶναι. Ἀλλ’ οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι. Πρὸ γέρ τοῦ βαπτισθῆναι οὐτε σημεῖται ἐποίησεν, οὐτε ἀγνοερῆστο. «Ἀλλ’ ὁ πέμψας με βαπτίζειν, ἐκεῖνος μοι εἰκέν.» Εφ’ διὸ ἔδρεις τὸ Πνεύμα κατεβατον, ἐκεῖνος ἔστιν ὁ βαπτιζῶν ἐν Πνεύμate: ἀγίφ. «Ἄνυποπτον τὴν περὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν, ὡς ἔφην, ποιούμενος ὁ Ἰωάννης, ἀνάγει τὴν μαρτυρίαν ἐπὶ τὸν Θεόν καὶ Πατέρα. Ἐγὼ μὲν γέρ, φησίν, οὐκ ἔδειν αὐτὸν, δὲ Πατέρα μοι ἀπειλεῖται τούτον ἐν τῷ βαπτισματι. Ἀλλ’ ἐρωτήσαιεν ἐν τοις· Νι οὐκ ἔδειν αὐτὸν Ἰωάννης, πᾶς ὁ Ματθαῖός φησιν, διεικάδιεν αὐτὸν λέγων. Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ τοῦ βαπτισθῆναι;» οὐτε «Ἐστιν οὖν εἰπεῖν τοῦτο. Τό, «Οὐκ’ ἔδειν αὐτὸν,» εἰδὼς; νόησον, διὰ πρὸ καλλούχρουν καὶ πρὸ τοῦ βαπτισμάτος εἰς τὸν πατέρα τοῦ βαπτισμάτος καρφῷ, τότε ἔγνω εἰπεῖν. «Η καὶ ἄλλως ἔστιν εἰπεῖν, διὰ ἔδει μὲν αὐτὸν, ἐξ Χριστὸς ἔστιν· διὰ δὲ γε αὐτὸν ὁ βαπτισμὸν ἔστιν οὐτε βαπτισμὸν. Λέγων οὖν, διὰ «Οὐκ ἔδειν αὐτὸν,» εἴ τοι διώσεις νοεῖται, διὰ οὐκ ἔδει, ὡς αὐτὸς ἔστιν δὲ οὐτε βαπτισμὸν· διὰ μέντοι ὑπὲρ τούς παλλώντας ἔστιν, ἔδει. Διὸ καὶ, κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἀκάλυπτον αὐτὸν, ὡς μελέοντα πάντως εἰδόντας· ἐπεὶ δὲ τὸ Πνεύμα κατῆλθεν, τότε σφρέστερον ἐτιγνίσει, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκτίνειν αὐτὸν. Τό δὲ Πνεύματα πάντα ἄρδει, τοῖς παρούσιν, καὶ οὐ μόνον Ἰωάννην. Τί αὖ, φησίν, οὐκ ἐπίστευταν; Διότι ἐσκοτίσθη ἡ ἀσπεντικαὶ αὐτῶν καρδία, ἐπεὶ καὶ θαυματουργούντας αὐτὸν βλέποντες, οὐκ ἐπίστευσαν. Τινὲς δέ φασιν, διὰ οὐ τάττες εἶδον, ἀλλ’ οὐ εὐλαβέστεροι. Εἰ γέρ καὶ σωματικῶς κατέβη τὸ Πνεύμα, ἀλλ’ εἰκός ἔστι μὲν ὄφθηνται, ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις, ἐπεὶ καὶ οἱ πρώται πολλὰ ἐν αἰσθητῷ εἶδει εἶδον· οἷον ὁ Δανιὴλ, ὁ Ἐζκείλ· ἀλλ’ ὅμως οὐδεὶς ἀλλος; ἐθεώρει ταῦτα. «Ἐγένετο ἐδράκος, καὶ μεμαρτύρηκα, διὰ αὐτὸς ἔστιν ὁ Γάγος τοῦ Θεοῦ.» Καὶ ποὺ διεμάρτυρησεν ὁ Ἰωάννης, δι-

οὗτος ἀστιν ὁ Γίδες τοῦ Θεοῦ; Οὐδὲπού γάρ γέγραπται τοῦτο ἀμνὸν μὲν γάρ λέγει, Μὲν δὲ Θεοῦ οὐδὲπού. "Οὐεν εἰκὸς στοχαζεῖσθαι, διὶ καὶ ἔτερα πλεονα παραλίεπται· οὐ γάρ πήντε συνεγράφησαν.

«Τῇ ἐπαύριον πᾶλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης, καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο, καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι, λέγει· »Ιδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος, καὶ ἡκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. »Διὰ τὴν τῶν ἄκουσαντων ῥώμην ἀναγκάζεται ὁ Ἰωάννης τὰ αὐτὰ λέγειν, ἵνα τῷ συνεχεῖ γενῆς τῆς μαρτυρίας κατεργάσηται τι· Οὐκ οὖν οὐδὲ διεψεύσθη, ἀλλὰ δύο μαθηταὶ προσῆγε (15) τῷ Χριστῷ. Νυμφργαγδες γάρ ὡν τῷ δοτι, πάντες ἱπολεῖ, διστα προστηγαγεῖν τῷ νυμφῷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· διὸ καὶ δὲ μὲν Χριστὸς σιγῇ ὡς;^B νυμφός, δὲ δὲ προξενος ἀπαντει φέρεται. Καὶ ὡς νυμφός δὲ παραγίνεται πρὸς τὸ πλήθος ὁ Κύριος· «Ἐκεὶ γὰρ τῶν γάμων οὐδὲ ἡ νύμφη πρὸς τὸν νυμφόν, ἀλλὰ αὐτὸς πρὸς ἑκείνην ἀπειστι, καὶ βασιλέως εἴη τοῖς. Διὸ καὶ τὴν φύσιν ἡμῶν μεῖλλων νυμφεύσασθαι ὁ Κύριος, κατέδη πρὸς αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ γενομένων τῶν γάμων, ἐλασσον κύτην, ἀνελθεῖς εἰς τὸν οἶκον τὸν πτερικόν. «Ἐμβλέψας οὖν, φησιν, τῷ Ἰησοῦ ὁ Ἰωάννης, τὰ τόπειται, καὶ τοῖς ὅρθιλμοις ἀνθεικνύμενος τὴν χαρὰν ἦν εἰλέγει ἐπὶ τῷ Χριστῷ, καὶ τὸ θεῖμα. «Ἴδε, φησιν, δὲ ἀμνός. »Οἱ δὲ μαθηταὶ συνεχεῖσι μαρτυρίαις καταπαλαγθέντες, ἡκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ, οὐ καταφρονήσαντες Ἰωάννου, μᾶλλον δὲ πεισθέντες αὐτοὺς μαρτυροῦντι περὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ χρέατον.

«Στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ θεασάμενος κύτους^C ἀκολυθοῦντας, λέγει αὐτοῖς· Τί ζητεῖτε; Οἱ δὲ εἰπον αὐτῷ· Ραβδί· εἰ δὲ λέγεται ἐρμηνεύμενον, διδάσκαλε, ποὺ μένει; Λέγει αὐτοῖς· Ἔρχεσθε, καὶ ἔρθετε. Ἐλθον οὖν, καὶ εἶδον ποὺ μένει, καὶ παραπτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἑκείνην. «Μρα δὲ ἦν ὡς δεκάτη. »Οἱ μὲν Ματθαῖος περὶ τοῦ Βεπτίσματος τοῦ Κυρίου διηγείσαμενος, ἀνάγει κύτον εὐδίς εἰς τὸ δρός πειροθησάμενον· δὲ διὸ γε παρὼν εὐκαγγελιστής, διστα ἑκείνῳ εἰρηται ἔστες. τὰ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ δρούς κάθισμαν διηγεῖται. Καὶ ἡ τῶν μαθητῶν τόνιν τοῦ Ἰωάννου ἀκολούθησε, καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν ἔλευσις, μετὰ τὸ κατελθεῖν ἐκ τοῦ ὄρους καὶ πειροθῆναι γίνεται· δεικνύντες, οὐαζο, τοὺς λόγους, διτι οὐ χρή διδάσκαλόν τινα καθίστατο, εἰ μὴ πρότερον αὐτοῖς ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ἔχον (τούτο γάρ τὸ δρός) καὶ πάντες νικήσας πειροσμὸν, ἀρῃ τὸ τρόπιον κατὰ τοῦ πειράζοντος. Ἀκολυθοῦσι τοῖν πρῶτον οἱ μαθηταὶ, καὶ τότε ἐρωτῶσιν κύτους πω μένει. Οὐ γάρ δημοστέο πολλῶν περόνων, ἀλλὰ κατ' ίδειν ἔχρη δικλεγθῆναι ὡς περὶ ἀναγκαίων. Μᾶλλον δὲ, οὐδὲ αὐτοὶ πρῶτοι ἐρωτῶσιν, ἀλλὰ δὲ Χριστὸς αὐτὸς ἀνάγει εἰς τὸ ἐρωτήσας. Λέγει γάρ αὐτοῖς· «Τί ζητεῖτε; »οὐχὶ ὡς ἀγνοῶν (πῶς γάρ δὲ εἰδὼς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων;), ἀλλὰ ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως προσκαλέσηται αὐτοὺς εἰς τὸ εἰπεῖν. διούλον-

^D VERS. 38, 39. «Conversus autem Jesus, et conspicatus eos sequentes se, dicit eis: Quid quereritis? Illi autem dicebant ei: Rabbi, quod dicitur, si quis interpretetur, magister, ubi manes? Dicit eis, Venite et videite. Venerunt igitur, et viderunt ubi maneret: et manserunt apud illum die illo. Hora autem erat quasi decima.» Matthæus quidem cum de baptismate narrasset, statim subducit illum in montem ut tentaretur: at præsens evangelista relictis iis, quæ ab illo dicta sunt, refert ea quæ post descensum de monte facta sunt. Igitur postquam de monte ubi tentatus fuit, descendit, sequitur discipulorum Joannis comitatio et accessus ad Christum. Opinor quod sermo demonstret quod non debat aliquis constitui doctor, nisi prius ad fastigium concenderit virtutum: hoc enim mons significat: et omnem devicerit tentationem, triumphum de tentatore referens. Sequuntur igitur primum discipuli, et tunc interrogant eum ubi maneat. Non enim publice multis præsentibus, sed seorsim oportebat colloqui, quasi de rebus quibusdam necessariis. Imo illi non priores interrogant, sed Christus ipsos inducit ad interrogandum. Dicit enim eis, «Quid queritis? non tanquam ignorans, [quomodo enim ignoraret, qui sciebat corda hominum?] sed ut per interrogationem provocaret eos

Ex collatione codd. Vener. S. Marci.

(15) Cod. 31. εὐδίς προστηγαγε.

ad dicendum quid vellent. Verisimile enim est eos A ται. Εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς καὶ ὄρθριψην, καὶ δεδοικίνεις αὐτὸν, ἐπειδὴ ἀνθρώπον μαρτυρούμενον πάρε τοῦ Ἰωάννου. Σὺ δὲ μοι θύμασον τὸν εὐγνωμοσύνην τούτων. Οὐ γὰρ μόνον ἡκολούθησαν, ἀλλὰ καὶ ῥαβδούτον καλούστιν, δὲ ιστι, διδάσκαλε, καὶ τούτα σύντονα πάρε τῶν ἀκούσαντες. Ἰδίζ μάντοι Θίλοντες τα παρ' αὐτοῦ μαθεῖν, ἀριστόποτεν· « Πῶ μάντες; » οἱ δὲ ἱστηκέτες γὰρ τὸ εἰπεῖν, καὶ ἀκούσαι ἀριστούτερον. Οὐ δὲ Κύριος οὐδὲ λέγει τοῖς τα σημεία τῆς οἰκίας, ἀλλ᾽ « Ἐρχεσθε, φησι, καὶ θέτε. » Τούτο δὲ ποιεῖ, ἅμα μὲν ἐπισπάθμενος αὐτοὺς πλίου πρὸς τὴν ἀκολούθησαν, ἅμα δὲ γυμνάζων αὐτοὺς τὸν πόθον, εἰ μὴ ἀποκάμψοιε πρὸς τὴν δόδον· εἰ γὰρ μετέ φυχρὰς γνῶμης προσῆλθον, οὐδὲ ἐν πρὸς τὴν οὐκίαν ἡκολούθησαν. Πῶς δὲ ἀλλαχοῦ φησιν, διτι « Ο Γάλη τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποὺ τὴν κεφαλὴν εἰλικρινή, εἰ δὲ τοῦτο ἔχειται οἰκίαν ἔχων; Οὐκ ἐναντίον τούτο ἔκεινη. Καὶ γὰρ διτεν λέγηρ, « Οὐκ ἔχει ποὺ τὴν κεφαλὴν εἰλικρινή, εἰ οὐ τούτο λέγει, τὸ μηδὲ ὅλως ἔχειν κεταργάτιον, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔδιον ἔχειν. Εἰ ἔμενεν ὃν ἐν οἰκίᾳ, οὐκ ἐν ἴδῃ ἔμενεν, ἀλλ' ἐκ ἀλλοτρίου. Οἱ μάτην δὲ ἐπισημάνεται δὲ εὐρυγελιστής τὸν καιρὸν, διτι « Μαρξ ἦν ὁς δεκάτη, ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς διδάσκοντας καὶ τοὺς μαθητῶντας διδάσκη, διτι οὐ δὲ τὸν καιρὸν ἀναβάλλεσθαι δει, ἀλλὰ καὶ τὸν διδάσκαλον μὴ ὑπερβεσθαι, καὶ λέγειν, διτι « Οὐφέ ίστιν, αὔριον μαθήσηρ. καὶ τὸν μαθητὴν πάντας καιρὸν γινώσκειν μαθήσω, καὶ μὴ ἀναβάλλεσθαι τὴν ἀκρόστιν εἰς τὴν αὔριον. Καὶ τούτο δὲ ματθάνομεν, διτι οὗτος εἰλιχνίας ἀδράνη τὴν γαστέρα, καὶ ἐννηφον, ὅπε τὸν καιρὸν δὲν ἄλλοι διπτενῶσιν εἰς ἀνάπτυστον σώματος, βρυρόμενοι δήπου τοῖς βρύμασι, καὶ μὴ δινάμενοι πουδακίῳ Ἑργῷ ἐπιχειρήσαι, τούτον αὐτοὶ ἀντίτικον εἰς ἀκρόστιν. Οὐτως Ἰωάννου τοῦ ἀτρόφου ἔστιν μαθηταί. Όρχ δὲ μοι, διτι πρὸς τοὺς ἀκαλούθωντας αὐτῷ στρέφεται δὲ Ἰησοῦς, καὶ δεικνύει αὐτοῖς τὸ ἔπιπον πρόσωπον. Εἰ μὴ γὰρ διὰ τῆς ἀγαθῆς πράξεως ἀκαλούθησῃ τῷ Ἰησοῦ, οὐκ ἐν φθάσης εἰς θεωρίαν τῷ προσώπῳ Κυρίου, οὐδὲ ἀπελεύθη πρὸς τὴν κεταργάτην αὐτού, τουτίστιν, οὐ φθάσεις εἰς τὸν τῆς θεᾶς γνώσεως φωτισμόν· οἰκία γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὸ φῶ. « Φῶς γὰρ, φησιν, οἰκῶν ἀπρόσιτον. » Ο γάρ τοι μὴ καθέρχεις ἐκτὸν, καὶ διὰ τῆς καθέρσεως ἀκολουθήσεις, πῶς ἐν γνώσει φωτισθήσεται; D « Ήν δὲ Ἀνδρέας δὲ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρος εἰς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκούσαντων πάρε τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἀκολούθησάντων αὐτῷ. Εὑρίσκει οὗτος πρῶτον τὸν ἀδελφὸν τὸν ἔδιον Σίμων, καὶ λέγει αὐτῷ· Εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, δὲ οὗτοι μεθερμηνεύμενον, « Χριστός» καὶ ἥγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. « Εὐκλέψεις δὲ αὐτῷ δὲ Ἰησοῦς, εἶπε. Σὺ εἰ Σίμων ὁ υἱὸς τοῦ Ιωάννου, καὶ Κηφᾶς, δὲ Κηφηνεύεται, Πέτρος. » Τὸ μὲν τοῦ Ἀνδρέου δινομός γνωρίζει ἡμῖν, τὸ δὲ τοῦ ἀτέρου οὐδεκατέσ. Φαστι γὰρ τινες αὐτὸν εἶναι τὸν Ἰωάννην τὸν ταῦτα γράφοντας τινές δὲ διτι οὐσα ἦν τῶν ἀποστόλων ἐκείνος· ἅμα δὲ οὐδὲ κέρδος ἦν τι τοῦ μιθετοῦ τὸ δινομα. Τοῦ μάντοι Ανδρέου μέμνηται, καὶ

60 Luc. ix, 58. 61 I Tim. vi, 26.

ώς ἐπισήμου, καὶ ὡς τὸν ἕδιον ἀδελφὸν προσαγγέγον· **A** erat, et adducebat suum fratrem. Vide autem, obseruo, quantum amaverit fratrem, et quomodo non occultaverit ab eo bonum, sed communicari ei thesaurum, emiseritque jucunditatis vocem, « Invenimus, » dicens. Et verisimile est, quod multo tempore desiderarint et meditati fuerint quærere illum. Neque simpliciter dicit: Messian, sed, « Messiam, cum articulo, illum ipsum qui proprie est Christus. Unus enim erat qui ab eis exspectabatur, quamvis multi Christi et filii Dei appellarentur. Adduxit autem illum ad Jesum, non quod tam levibus esset moribus, ut ad omnem sermonem circumferretur, sed quod serventi et bono animo suscepérat sermones quos ei dixerat frater de Christo. Verisimile enim est, quod Andreas plura dixerit ei, et manifeste annuntiaverit de Christo, utpote edocuit secretiora quædam, eo quod manserat apud Christum. Quod si perseverat quis arguendo facilitatem Petri, discat et hoc non esse scriptum, quod crediderit statim Andreas, sed quod Andreas duxerit illum ad Jesum, id quod magis solidæ mentis fuerit, et non quovis vento circumactæ. Non cum simpliciter recepit sermonem Andreas, sed voluit videre et Christum, ut si quidem inveniret quod dignum fidei sequeretur, si minus, resiliaret: et ita duci ad Jesum, non levis, sed studiosæ mentis incidium erat. Quid igitur Dominus? Prophétando de illo, illi se manifestare incipit. Nam quia prophetias non minus quam signa, imo magis hominibus persuadent, prædictit de Petro. « Tu es, inquit, es Simon filius Jona. **C** Deinde et quod futurum, « Tu vocaberis Cephas. » Nam cum quod præsens est diritur, etiam futurum credibile fit. Non dixit autem: Ego te vocabo Petrum, sed, « vocaberis. » Nolebat enim ab initio auctoritatem suam indicare, eo quod nondum firmam in illum fidem haberent. Quamobrem autem agnominat hunc quidem Petrum, illos autem, filios inquam Zebédæi, filios tonitru? Ut ostendat quod ipse sit qui et Vetus Testamentum dederit, et sicut nunc, ita etiam tunc mutaverit nomen Abram in Abraham et Saram in Sarram. Scias autem quod Simon interpretatur « obedientia, » Jonas vero « columba. » Igitur mansuetudinis quæ per columbam significatur, **B20** filia est obedientia: et qui habet obedientiam etiam ipse Petrus efficitur, per obedientiam proficiens ut firmetur in bono.

D « Tῷ δὲ ἐπεύρινον ἡθίλησεν ἡξιθετεν δὲ Ιησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὐρίσκει Φιλίππον, καὶ λέγει σπέρ· Ἀκολουθεῖ μοι. Ἡν δὲ δὲ Φιλίππος ἀπὸ Βηθσαΐδα ἐν τῆς πόλεως Ἀνδρίου καὶ Πίτρου. Εὑρίσκει Φιλίππος τὸν Ναζαρέτη, καὶ λέγει σπέρ· «Οὐ ζερψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται, εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, » Ὁ μὲν Ἀνδρέας τοῦ Προδρόμου ακούσας, καὶ δὲ Πίτρος τοῦ Ἀνδρέως, ἡκολούθησεν τῷ Ἰησοῦ δὲ δὲ Φιλίππος φένεται μηδὲν ἀκούσας, καὶ διμως ἀκολουθήσας τῷ Κυρίῳ εὐθὺς, εἰπόντι πρὸς σπέρτον τὸν, « Ἀκολουθεῖ μοι. » Πάθεν οὖν οὕτως εὐθέως ἐπείσθη; Δικεῖ τοινυν

VERS. 43-45. « Postero die voluit Jesus exire in Galilæam, et reperit Philippum; et dicit ei: Sequere me. Erat autem Philippus a Bethsaida civitate Andreas et Petri. Reperit Philippus Nathanael, et dicit ei: de quo scripsit Moses in lege et prophetæ, invenimus, Iesum filium Joseph, Nazarenum. » Andreas quidem Præcursori audito, et Petrus Andrea, secuti sunt Iesum: at philippus videtur nullum audivisse, et statim secutus esse Dæminium, dicentem ei: « Sequere me. » Unde hoc igitur, quod ille tam statim crediderit? Videtur igitur primum vox Domini animam illius stimulo quodam

charitatis tetigisse. Nos enim simpliciter Salvatoris Α πρώτον μὲν ἡ τοῦ Κυρίου φωνή ἐν τῇ φυχῇ εὐεστήρας οὐκέτης τι κάνεται ἀγάπης. Οὐ γάρ ἀπλῶς ἡ τοῦ Σωτῆρος φωνή ἀλέγετο, ἀλλὰ τοῖς ἄξιοις εἰδίκεις τὰ ἔντες πρὸς τὴν ἀγάπηντον εἰντού. ὁπερὶ καὶ οἱ περὶ τὸν Κλεόπατραν φωνή· «Οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν κινούμενη ἦν ἡμῖν, ὡς ἀλλάλεις ἤμετον ἐν τῇ θάρῃ;» Ἐπειτα δὲ καὶ διὰ τὸ μεμεριμνημένην καρδίαν ἔχον τὸν Φιλιππον, καὶ συνεχῶς μελετεῖν τὸ Μαυρίκιον, καὶ προσδοκῶν ἀεὶ τὸν Χριστὸν, εἰδίκεις ὡς εἶδεν, ἀπειλοῦν· διὸ καὶ φησίν· «Εὐρήκαμεν Ἰησοῦν·» δεῖκνυσιν ὡς ἔχεται ἄν (16). Μή ποτε δὲ περὶ τοῦ Ἀνδρέου καὶ τοῦ Πάτρονος ἔμαθε περὶ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γάρ εἰ τῆς αὐτῆς πατερόδος ὅντι, εἰδέ, ευμάλισχας τούτους, ἀφηγησοσθεὶ περὶ τοῦ Κυρίου· δὲ καὶ διὰ τὴν εὐαγγελιστῆς δοκεῖ παρανίτεροθεὶ διὰ τὸ λέγειν· «Ἔνι δὲ διὸ Φιλίππος ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πάτρου.» Μικρὰ δὲ τις ἦν αὕτη ἡ πόλις, καὶ κώμη μᾶλλον ἀρμόδιος λέγεσθαι. «Οὐδὲν καὶ θυματέστερον τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν, διὰ τὸν οὐδένα καρπὸν φερόντων, τοὺς ἐκκρίτους τὴν μαθήτων ἀξιότερον. Οὐ τοίνυν οὐδὲ Φιλίππος περὶ ἑκατὸν κατέχει τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ μεταδίδωσι καὶ τῷ Ναζαρετῷ. Καὶ ἐπειδὴ νομομαθεῖς ἦν δὲ Ναζαρετός, ἐπὶ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας αὐτὸν παρτείμενοι Φιλίππος· καὶ γάρ ἀκριβῶς καὶ διεσκεμμένος ἦν τὸ νομικόν. Μίδην δὲ τοῦ Ἰωσήφ λέγει τὸν Κύριον, ἐπειδὴ τούτου πεπλεύσασθαι ἐνομίζετο· καὶ ἀπὸ Ναζαρέτ αὐτὸν δινομάζει, εἰ καὶ κυρίως ἀπὸ Βηθλεέμ ἦν. «Ἐν ἐκείνῃ γάρ ἐγγενήθη; ἐν δὲ Ναζαρὲτ ἀνετράφη·» ἀλλ' ἡ δὲ ἀνατροφὴ διῆλη, ἀπὸ Ναζαρέτ τούτον ὀνομάζεσθαι, ὡς ἐν ταύτῃ τραχέντα.

VERS. 46-48. «Et dixit ei Nathanael: A Nazareth C potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, et vide. Vedit Jesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo: Ecce verus Israelita, in quo dolus non est. Dicit et Nathanael, Unde me nosti? Respondit Jesus, et dixit ei. Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub sicu, videbam te.» Philippus quidem Jesum Nazarenum dicebat, Nathanael autem, utpote in lege diligenter, cognoscebat ex Scripturis quod a Bethleem oportebat venire Christum, et propterea dicit: «A Nazareth potest esse aliquid boni? Philippus vero inquit: «Veni et vide,» 830 sciens quod si gustaret verba Christi, non esset discessurus. Porro laudatur a Christo Nathanael, utpote verus Israelita: non enim ad gratiam neque ad odium loquebatur. Non enim verba illa sunt incredulæ, sed diligentis et in lege versatae mentis, quæ sciebat quod Christus non a Nazareth, sed Bethleem veniret. Quid igitur Nathanael? num laudibus stulte intumescit? Minime, sed urgat, manifestius et evidenter quiddam discere volens. Ideo et interrogat, «Unde me nosti?» At Christus dicendo ei quæ nullus alias sciebat præterquam ipse et Philippus, quod solus et locutus esset et fecisset,

«Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναζαρετήλ· «Ἐκ Ναζαρέτ αὐτοὶ τι ἀγαθὸν εἶναι; Λέγει αὐτῷ Φιλίππος·» Ἐργα καὶ ἕδε. Εἴδεν δὲ Ἰησοῦς τὸν Ναζαρετήλ ἰρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· «Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐνῷ δόλος οὐκ ἔστι. Λέγει αὐτῷ Ναζαρετήλ· Πόθεν με γινώσκεις;» Απεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πρὸ τοῦ σε Φιλιππον φωνῆσαι, διτεῖς τὴν συκῆν, εἰδόν σε. «Ο μὲν Φιλίππος ἐκ Ναζαρέτ τὸν Χριστὸν εἶπεν· δὲ δὲ Ναζαρετήλ, οὐχ δὴ ἀριθμέτερος αὖν, ἐγίνωσκεν ἀπὸ τῶν Γραφῶν, διτεῖς Βηθλεέμ δειτέλθειν τὸν Χριστὸν· καὶ διὰ τοῦτο φησίν· «Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;» Οὐ δὲ Φιλίππος· «Ἐρχου καὶ ἕδε,» φησίν· εἰδόντες διὰ τὸν γενέστηκε τῶν ῥημάτων τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἀποστέσται. Ἐπινειταὶ δὲ Ναζαρετήλ περὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐπειδὴ οὐδὲν πρὸς χάριν ἐπέχθεισαν εἶπεν. Οὐ γάρ ἀπιστέας ήσαν τὰ ρήματα, ἀλλὰ ἀκριβεῖς καὶ νομομαθεῖς; διανοεῖς, γινώσκουσί τοις, διτεῖς δὲ Χριστὸς; οὐκ ἀπὸ Ναζαρέτ, ἀλλὰ ἐκ Βηθλεέμ ἐρχεται. Τί τοίνυν δὲ Ναζαρετήλ; ἡρέχουνάθη τῷ ἐπιπλέον; Οὐκουν, ἀλλ' ἐπιμίνει, οφέστερον καὶ ἀκριβέστερόν τι βουλόμενος μαθεῖ διότι ἐρωτᾷ· «Πόθεν με γινώσκεις;» Οὐ δὲ Κύριος. διὰ τοῦ εἰπεῖν αὐτῷ, ἐν οὐδεῖς δημοσίᾳ

68 Luc. xxiv, 32.

Ex collatione codi. Venet. S. Marci.

(16) Cod. 32 : ὡς ἔχεται ἀεὶ.

πλὴν κύτου καὶ Φιλίππου, ὃς κατεμόνας λαληθέντα A detectit et suam deitatem. Nam Philippus solus et καὶ προχθέντες, ἀποκαλύπτει τὴν οἰκείαν θεότητα. Ὁ γάρ τοι Φιλίππος κατεμόνας καὶ οὐδενὸς παρόντος ὑπὸ τὴν συκῆν ὡμοίησεν τῷ Ναθαναήλ, ἢ δὴ πάντας ὁ Χριστὸς καὶ μὴ παρὰν ἐγίνωσκε· διὸ καὶ φησιν· « Ὁντες ὑπὸ τὴν συκῆν εἴδοντες. » Πρὸ τοῦ πλησιάσαι δὲ τὸν Φιλίππον εἶπεν ὁ Κύριος περὶ τοῦ Ναθαναήλ, ἵνα μή τις ὑποπτεύσῃ. Ωτὶς δὲ Φιλίππος εἶπε τὸ περὶ τῆς συκῆς καὶ τῶν ἄλλων, ἢ διελέγετη τῷ Ναθαναήλ. Ὁθεν ὁ Ναθαναήλ ἐπιγνοὺς τὸν Κύριον, ὡμολόγησεν αὐτὸν Γίδην Θεοῦ. Ἀκούει γάρ τι φησίν.

« Ἀπεκρίθη Ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐτῷ· Ὦραί-
α, σὺ εἶ δὲ Γίδης τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ δὲ βασιλεὺς τοῦ
Ἰορδαλ. Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Οὐτις
εἰπός, σοι, Εἴδον σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις·
μελέω τούτων δύει. Καὶ λέγει αὐτῷ· Ἄμην, ἀμὴν
λέρῳ ὑπέν, ἀπάρτι δύεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεγρύπτε, καὶ
τοὺς ἄγγελους τοῦ Θεοῦ αναβάσινοντας καὶ κατά-
βαντοντας ἐπὶ τὸν Γίδην τοῦ ἀνθρώπου. » Τὰ μέριστα
δύεται ἡ προφητεία εἰς τὸ ἐφελκύσασθαι τινας εἰς
πίστιν, καὶ πλείστα δὲ τῶν θευμάτων δύναμιν ἔχει.
Τὰ μὲν γάρ θεύματα δύνανται φραγτεσιῶδες; καὶ οἱ
δακρυονες ὑποχρίνεσθαι· τὴν δὲ πρόγνωσιν τῶν μελ-
λόντων καὶ προχρύσεων οὐδεὶς ἀκριβῶς ἔχει, οὐδὲ
ἄγγελος, οὐδὲ πολλῷ μᾶλλον δύσκομενς. Διὸ καὶ τὸν
Ναθαναήλ ὁ Κύριος ἐπεσπάσατο, εἰπὼν αὐτῷ τὸν τε
τόπον, καὶ διεὶς ἐφώνησεν αὐτὸν ὁ Φιλίππος, καὶ διεὶς
ἀληθεῖς ἴστιν Ἰερουλίτης. Ἀκούσας οὖν ταῦτα
Ναθαναήλ, ἐν συναισθήσει γίνεται τῆς τοῦ Κυρίου
μεγαλειότητος, καθ' ὃν τέως ἐνῆν, καὶ δομολογεῖ
αὐτὸν Γίδην Θεοῦ. Πλὴν εἰ καὶ Γίδην Θεοῦ δομολογεῖ,
ἄλλ' οὖν οὐδὲ ὡς δὲ Πέτρος, « Ο μὲν γάρ Πέτρος Γίδην
Θεοῦ ἀνωμολόγησεν, ὡς Θεὸν ἀληθῆ· διὸ καὶ μακ-
ρίζεται, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν πιστεύεται. » Ο δὲ Να-
θαναήλ ὡς ἀνθρώπον φιλὸν αὐτὸν ὡμολόγησε, χάριτι
διὰ τὴν ἀρετὴν υἱοθετήθεντα τῷ Θεῷ· καὶ τούτο
δέλλειον ἐκ τοῦ ἐπαγγεγένετον. « Σὺ εἶ δὲ βασιλεὺς τοῦ
Ἰορδαλ. » Ὁρᾶς, διεὶς οὕπω ἐφθισσεν εἰς τὴν τελείων
γνωσιν τῆς ἀληθεῖς θεότητος τοῦ Μονογενοῦς; ὡς
ἀνθρώπον γάρ θεοφιλῆ. καὶ οὐδὲ βασιλέας τοῦ Ἰορδαλ
αὐτὸν πιστεύει εἶναι. Εἰ δὲ ἀληθῶς Θεὸν ὡμολόγη-
σσεν, οὐκ ἐν εἰπεν αὐτὸν βασιλέα τοῦ Ἰορδαλ, ἀλλὰ
βασιλέα τοῦ παντός· διὸ οὐδὲ μακαρίζεται ὡς δὲ
Πέτρος. « Οθεν καὶ ὁ Κύριος διορθούμενος αὐτὸν, καὶ
ἀνάγνων εἰς τὸ νοῆσαι τὰ δέξια τῆς αὐτοῦ θεότητος,
« Ὅφεσθε, φησί, τοὺς ἄγγελους τοῦ Θεοῦ ἀναβάσινον-
τας καὶ καταβανοντας ἐπὶ τὸν Γίδην τοῦ ἀνθρώπου. »
Μὴ γάρ με, φησίν, ὑπολέμβανε φιλὸν ἀνθρώπου,
ἄλλα διεπότην τῶν ἄγγελῶν. Ὡς γάρ ἄγγελοι διε-
κονοῦσιν, οὐδὲ ἐν εἴη ἀνθρώπος φιλός, ἀλλὰ Θεὸς
ἀληθῆς. Ἐπὶ δὲ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναλήψεως, ὡς δὲ
Δουκᾶς Ἰεροποιός. Τινὲς δὲ συκῆν ἐνόησαν τὸν νόμον,
ὡς καρπὸν ἔχοντα πρὸς καρπὸν γλυκανοντα, τῇ

nullo præsente sub sicu locutus erat Nathanaeli, quia sane omnia Christus etiam absens cognoscebat. Proinde et dicit: « Cum es sub sicu, vidi te. » Priusquam autem appropriaret Philippus, dixit Dominus de Nathanaele, ut ne quis suspicetur quod Philippus Christo dixerit de sicu, et aliis quae locutus sit cum Nathanaele. Unde Nathanael, agnito Domino, fatetur eum Filium Dei. Audi enim quid dicat.

VERS. 49-51. Respondit Nathanael, et ait ei: Rabbi, tu es ille Filius Dei, tu es ille rex Israel. Respondit Jesus, et dixit ei: Quia dixi tibi: Videbam te sub sicu, credis: majora his videbis. Et dicit ei Amen, amen dico vobis, posthac videbitis cœlum apertum, et angelos Dei ascendentib[us] et descendentes super Filium hominis. » Maxime potens est propheta, et efficacior miraculis ad alli-ciendū quosdam ad fidem. Dæmones enim etiam possunt miracula simulare, et apparenter facere: præscientiam autem futurorum et prædictionem evidentem nullus habet, neque angelus, et quanto minus dæmones? Ideo et Nathanaelem Dominus attraxit dicens ei locum, et quod vocasset eum Philippus, et quod vere esset Israelita. Nathanael igitur auditis illis sentire coepit magnitudinem Domini, quantum tunc possibile erat, et fatetur illum Filium Dei. Verumtamen quamvis Filium Dei fateatur, non tamen sicut Petrus. Nam Petrus quidem confessus est Filium Dei ut Deum verum, ideo et beatus prædicatur, et Ecclesia ei concreditur. Nathanael vero ut hominem nudum quidem eum fatetur, gratia autem propter virtutem adoptatum in Filium Dei: et hoc manifestum ex eo quod subditur, « Tu es ille rex Israel. » Vides quod nondum venerat ad perfectam cognitionem verae deitatis Unigeniti? Etenim quasi amicum Dei, et quasi regem Israel eum credit esse. Quod si vere eum Deum esset confessus, non dixisset eum regem Israel, sed regem universi. Unde non prædicatur beatus, sicut l'etrus: et Dominus corrigens eum, et inducens ad cognoscendum quiddam dignum sua deitate, « Videbitis, inquit, angelos Dei ascendentib[us] et descendentes super Filium hominis. » 531 Ne enim, inquit, suspiceris me nudum hominem, sed Dominum angelorum. Cui enim angeli ministrant, is utique non fuerit purus homo, sed verus Deus. Porro haec in cruce et ascensione evenerunt. Nam et ante tempus passionis angelus de cœlo confortavit eum, et in sepulcro visus est angelus, et in assumptione, sicut Lucas prodit. Sunt qui per sicum legem intellexerunt, quasi fructum habentem ad tempus dulcem, asperitate autem legalium observationum et difficultate mandatorum, quasi foliis obiectam. Dicunt igitur quod Nathanael:

Dominus viderit, id est, placide intuitus sit, et a trahuntur δὲ τῶν νομικῶν παρετραπέ
intellectum ejus illustrarit, quamvis adhuc sub lege διεπεργάστη τῶν ἐντολῶν, ὡσπερ φῦ
eset. Tu et hoc scias, si quid et hæc arrident, quod Ναθαوaelem Dominus vidit sub siccū, scilicet sub
lege existentem (a), hoc est, intra legem, et profunda
legis scrutantem. Nam si non esset scrutatus pro-
funda legis neutquam vidisset eum Dominus.
Scias autem et hoc, quod Galilæa interpretatur
«devolubilis.» Exiit igitur Dominus indevolubilis
h̄jus mundi regionem, vel etiam humanam natu-
ram: et nos sub siccū sumus, hoc est peccato dulci,
cui etiam non parum amaritudinis adest propter
pœnitudinem et judicia secutura. Sicut misericors
videt ac eligit eos qui fatentur ipsum Filium Dei,
et regem ejus Israel qui videt Deum. Et si quidem
studium adhibuerimus, et majoribus nos dignari-
tur spectaculis, et videbimus angelos ascendentis
quidem ad summittatem cognitionis Dei: descen-
dentes vero iterum, incognoscibilem ejus substanciam
deprehendere non valentes. Vel aliter, Ascen-
dit quis, quando versatur in sermonibus de deitate
Unigeniti: descendit autem, quando tractare gaudet
sermones de incarnatione et descensu in infernum.
στι τὴν ἀγωστὸν αὐτὸν. Καὶ ἄλλως δὲ, ἀνθεῖναι τις, στι τοῖς περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ιησοῦ
ἐνδικτρίζει: « κατεβάνει δὲ, στι τοῖς περὶ τοῦ ιεροῦ καὶ τῆς ἐν τῷ οὐρανῷ κατεβάσεις εἰμιφιλοχωρεῖ.

CAPUT II.

*De nuptiis in Cana Galilææ. De expulsione tem-
plo. De hoc, Solvite templum istud.*

ΚΕΦΑΛ. Β.

Περὶ τοῦ ἐν Κανᾷ γάμου. Περὶ τῶν ἐ-
τῶν τοῦ ιεροῦ. Περὶ τοῦ, Λύστη
τούτον.

VERS. 1-4. «Et die tertia factæ sunt nuptiæ in
Cana Galilææ, et erat mater Iesu ibi. Vocatus est
autem et Jesus ac discipuli ejus ad nuptias. Etcum
defecisset vinum, dicit mater Iesu ad eum: Vinum
non habent. Dicit ei Jesus: Quid mihi et tibi est,
mulier? Non dum venit hora mea. » Vocant ad
nuptias Dominum, non quod viderint miracula, vel
aliud quiddam magnum: sed simpliciter vocant ut
notum, unde hoc significans Evangelista, dicit:
«Erat autem mater Iesu et fratres ejus ibi..» Ig-
itur sicut illam et fratres, ita et Iesum vocaverunt.
Affuit autem i; se, et vocationem non repulit,
qui non respexit ad suam dignitatem, sed ad utili-
tatem et beneficia nostra. Nam qui non dedigna-
tus ³³² est fieri servus, multo magis non dedi-
gnatus est venire ad nuptias. Exhortatur autem
illum mater ut faciat miraculum, quæ magnam de
ipsius potestate sumpserat opinionem, tam ob
conceptionem, quam ob partum. Omnia enim con-
servabat in corde suo ⁶⁴, et ex illis cogitabat filium
aliquid posse supra hominem. Neque enim mater
ejus ut oraret eum ad faciendum aliquod miracu-
lum, ex alio quod prius viderat facere, inducta est.
Nam cum puer esset, nullum fecit miraculum:
quia si fecisset, notus fuisset omnibus. Audiverat
item mater de testimoniosis Joannis, quæ de ipso
erat testatus, videbatque jam et discipulos ipsum

« Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἦν
νῷ τῆς Γαλιλæίας, καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἡ-
Ἐκλ/θη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ μά-
τερ τὸν γάμον. Καὶ ὑστερήσαντος τοῦ
μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτὸν· Οὐαί
Ἄλει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Τί ἔμοι καὶ
Οὕπω γίκει ἡ ὥρα μου. » Καλούσιν εἰ-
τὸν Κύριον, οὐχ ὡς θυματεῖσθαι, οὐ-
γχ τινά, ἀλλ' ἀπλως καὶ ὡς γνώριμον,
σημαίνων ὁ εὐαγγελιστής, φησίν· « Ή-
τοῦ Ἰησοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἔκει. »
ἴκειν καὶ τοὺς ἀδελφούς, οἵτα καὶ
εκάλεσαν. « Ο δὲ Κύριος παρεγίνεται, καὶ
ξινὶ τὴν κλῆσιν, διτι μὴ εἰς τὴν οἰκεῖαν
ἀλλὰ πρὸς τὴν ὡφέλειαν καὶ εὐεργεσίαν
γὰρ μὴ ἀπεξιώτας γενέσθαι ἐν δούλῳ
μᾶλλον οὐκ ἄν ἀπηξιώτεν εἰς γάμον ἐλ-
καλεῖ δὲ αὐτὸν ἡ μήτηρ εἰς θυματεύσα-
λην περὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως λασσουσ
ἀπὸ τε τῆς συλλήψεως, ἀπὸ τε τοῦ τοῦ
γάρ συνετήρει ἐν τῇ κερδίᾳ αὐτῆς, καὶ
ἔλογίζετο τὸν μὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον δύνασθε
δη ἀπὸ τοῦ καὶ ἄλλα θυματεῖσθαι·
παρεκαλέσκει αὐτὸν προτίθην ἡ μήτηρ
Πατές γὰρ ὅν, οὐδὲν ἐθυματούργησεν·
ἐπίσημος πᾶσιν διν. « Άμα δὲ ἡ μήτηρ
μαρτυριῶν Ἰωάννου διμέμνητο, ἃς περὶ :

64 Luc. xviii, 19.

(a) Edit. Lut. Dominum vidit adhuc sub lege existentem.

τύρησεν, ἔβλεπε τὴν δῆμον καὶ μαθητὰς αὐτῷ ἀκολουθούντας· καὶ ἐν τούτων πάντων ἐτεκμήριετο τὸν δύναμιν τοῦ Πειδός. Ὁ δὲ ἐπιτιμᾷ αὐτῇ οὐκ ἀλόγως. Εἰ γάρ, φησίν, οὐκ ἔστιν οἶνος, ἔδει αὐτοὺς ἐκεῖνος τοὺς μὴ ἔχοντας προσελθεῖν, καὶ ἀξιώσαι, οὐχὶ σὲ τὴν Μητέρα; Ἡ γάρ περὶ τῶν οἰκείων παράκλησις ἐκάνθαλον γίνεται τοῖς δρῶσιν· δταν δὲ οἱ χριστοὶ ἔχοντες αὐτοὶ δέωνται, ἀνύποπτον τὸ πρᾶγμα γίνεται. Τὸ δέ, εἰ Οὖτος ἡκει ἡ ὥρα μου, εἰ φησίν, οὐχ ὡς ὑποκείμενος ἀνάγκαις καιρών, ἵνα ὥρας παρατηρούμενος πᾶς γάρ ὁ Ποιητὴς τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων;) ἀλλ' δτι πάντα μετὰ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος ἐργάζεται. Ἐπειδὸν ἄδηλος ἦν ἔτι, καὶ ἔγνωστος τοῖς πολλοῖς, καὶ οὐδὲ τοὺς μαθητὰς πάντας εἶχεν, ἀλλ' οὐδὲ οἱ τῷ τῷ γάμῳ αὐτὸν ἐγνωσκον· ἡ γάρ ἀν αὐτοὶ προσῆλθον καὶ παρεκάλουν περὶ τοῦ οἶνου· ἐπειδὸν ταῦτα πάντα ἦν, διὰ τοῦτο φησίν· εἰ Οὖτος ἡκει ἡ ὥρα μου· εἰ τουτέστιν, ἐπιτίθειος καιρὸς οὐ πάρεστιν. Ἀλλ' ἔτι ἐνσταταὶ ἡ τοῦ Ἀρείου λύττα, δεῖξαι πειραμένη τὸν Κύριον ὑποκείμενον ὥρας καὶ καιρούς. Μάνθανε τοίνυν, ὡς κατάρχεται, ὡς εἰ ὑπέκειτο ὥρας, πῶς λοιπὸν ἐποίησε τὸ θεῦμα; Ἐδει γάρ, κατὰ τὸν οὖν λόγον, ἐπειδὸν δουλεύει ὥρας καὶ καιρούς, οὐπω δὲ ἡκει ἡ ὥρα αὐτοῦ, μὴ δυνηθῆναι θαυματουργῆσαι· ἀλλὰ μήν ἐθαυματουργῆσεν· οὐκ ἄρα δουλεύει ὥρας. Ὁρα δέ μοι πῶς οὐκ ἔχει τέλους, οὐδὲ διὰ πάντων ἀντιτείνει τῇ Μητρὶ· ἀλλ' ἐπιπλήξεις μικρὸν, πάλιν τὴν ἀξιωτὸν αἴτησιν πληροῖ, τιμῶν αὐτὴν, καὶ ἡμῖν τύπους διδοὺς τῆς πρὸς τεκόντας αἰδούς.

ε Λέγει ἡ Μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις· Ὅτι ἀν λέγει ὑμῖν, ποιήσατε. Ήσαν δὲ ἐκεῖτο ὑδρίαι λιθίναι ἐξ κείμεναι κατὰ τὸν καθεδρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς. Λέγει αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς· Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὑδατος;. Καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἔως ἄνω. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἄντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ. Καὶ ἤνεγκαν· τὸ τοῖς διακόνοις λέγει ἡ Μήτηρ· « Ὅτι ἀν λέγει ὑμῖν, ποιήσατε· εἰς ὧστε πλείστα γενέσθαι τὴν αἰτησιν, προσελθόντων αὐτῶν καὶ αἰτησμένων· ὡς δὲ δειχθῇ, δτι οὐκ ἀσθενεῖς ἦν ἡ παράτησις, ἀλλὰ τοῦ μή, δέξαι ἐπιτρέχειν ταῖς θαυματουργίαις; διὰ ἐνδείξιν καὶ κενὸν τύφον. Αἱ δὲ ὑδρίαι αἱ λιθίναι, εἰς τὸν καθεδρισμὸν τῶν Ἰουδαίων ἐχρημάτιζον. Οἱ γάρ Ἰουδαῖοι καθόπιτην σχεδὸν ἀπεκλύνοντο, καὶ οὕτως ζήσθιον· οἶνον, εἰ λεπροῦ ἥψαντο, εἰ νεκροῦ, εἰ γυναικὸν ὀμβλητον, ὡς ἀκάθεκτοι λοιπὸν δύντες ἀπελύνοντο. Ἐπειδὸν ἡ Παλαιστίνη, ἄνυδρος ἦν, καὶ οὐκ ἦν πολλαχοῦ πηγὰς εὑρίσκειν, ἐπλήρων ἀεὶ τὰς ὑδρίας ὑδατος, ὧστε μή τρέχειν εἰς ποταμούς, εἰποτε ἀκάθεκτοι γένοιντο. Οὐκ ἀπλῶς οὖν εἶπεν, δτι εἰ κατὰ τὸν καθεδρισμὸν τῶν Ἰουδαίων· εἰ ἀλλ' ἵνα μή τινες τῶν ἀπίστων ὑποπτεύσωσιν, στὶ τρυγίᾳ τε ἦν ἐναπομείνεσσα, εἰτε τοῦ ὑδατος ἐπιβληθέντος καὶ κεραυνεῖτος, οἶνος λεπτότετος γέγονε, δείχνωσιν, δτι οὐδέποτε ἐλευνά γεγόνασιν οἶνον δοχεῖται. Ἀρ' οὖν οὐκ θάνατο καὶ χωρὶς τοῦ γεμισθῆναι τὰς ὑδρίας ὑδατος, ὅπιμουργῆσαι· οἶνον ήταν εὐκαίριον; Ἐδύνατο

A sequentes: et ex his omnibus conjectabat virtutem Filii. At ille increpat eam, non absurde. Dicit enim, Si non adest vinum, oportet illos ipsos, quibus deest, accedere et rogare, et nou te matrem. Nam quando hortantur a domesticis, scandalum fit videntibus. Quando autem hi rogant qui opus habent, suspicione res caret. Cæterum dicens, « Non dum venit hora mea, » non vult quod obnoxius sit necessitatibus temporum, vel horas observet, (quomodo enim hoc dicere possemus de Factore temporum et sæculorum?) sed quod omnia tempore congruo operetur. Igitur quoniam adhuc incognitus erat, et occultus multis, et nondum omnes habebat discipulos, et neque hi, qui in nuptiis erant, cum agnoscebant: nam alioquin ipsi accessissent, B et rogassent pro vino: quia haec omnia ita se habebant: « Nondum, inquit, venit hora mea, » hoc est, opportunum tempus nondum adest. At hic adhuc urget Arii furor, qui monstrare nititur Dominum horis et temporibus subditum. Disce igitur, o maledicte, quod si suisset horis et temporibus subjectus. quomodo postea fecisset miraculum? Oportebat enim, secundum sermonem tuum, quandoquidem serviret horis et temporibus, nondum autem venisset hora ejus, ut non posset miracula facere: sed miraculum fecit: non igitur servit horis. Vide autem, oro, quomodo non usque ad finem, neque per omnia resistit matri, sed cum eam parum perstrinxisset, iterum preces ejus implet, honorans illam, et nobis dat formam reverentiae erga parentes.

C VERS. 5-8. • Dicit Mater ejus ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi hydriæ lapideæ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas ac ternas. Dicit eis Jesus: Implete hydriæ aqua. Et impleverunt eas usque ad summum. Et dicit eis: Haurite nunc, et fertе architriclinio: et tulerunt. • Ministris dicit Mater: « Quidquid dixerit vobis, facite. » Atque ita cum major fieret petitio, cumque accessissent et illi, ac petissent: ut monstraretur quod non infirmitatis fuerit repulsa, sed ne videretur accurrere et festinare ad miraculorum operationem propter ostentationem 533 et vanam gloriam. Lapideæ autem hydriæ ad purificationem Judæorum aderant. Judæi enim serme singulis horis abluebantur, et sic comedebant: ut si tetigissent leprosum, vel mortuum, vel renū habuissent cum muliere, se lavabant, quasi immundi forent. Et cum Palæstina inaquosa sit, nec ubique inveniantur fontes, implebant semper hydriæ aqua, ut non currerent ad flumina, si quando immundi fierent. Non temere igitur dixit: « secundum purificationem Judæorum. » Sed ne infidelium quidam suspicarentur quod mansisset in ea fæcis quædam reliquiæ, et dein aqua infusa et mista, vinum deinde tenuissimum factum sit, ostendit quod nunquam illa fuerint vini receptacula. Jam, num potuit etiam absque eo quod implerentur hydriæ.

aqua, creare vinum ex aqua? Potuit quidem, sed etiam, allore pollicentur pericopites τὸ μέγεθος τῶν θε-
sēpe obest magnitudo ne miracula creditu sint
facilia. Interim hoc accedit, ut testes miraculi fiant
ministri, qui aquam infuderant hydriis. Insuper ut
discamus quod ipse sit ille qui et in vite liquorem
aqueum in vinum convertat. Jubet autem ministros ut
architriclino gustandum exhibeant. Non immrito,
sed ut ne suspicentur quidam quod ebriorum con-
ventus fuerit, quemque gustus corruptus esset, et
qui ebrietatis vicio existimarent aquam vinum. Ne
igitur locum haberent talis suspicio. jubet gustandum
dari architriclino, qui sobrius erat. Etenim hi qui-
bus tale concreditum est ministerium, magis sobrii
sunt, ut eorum jussu omnia quae illuc geruntur, or-
dinatae fiant et composite. Ceterum oremus ut haec
in nobis quoque impleantur etiam nunc: neque ut
fiant nuptiae, hoc est conjunctio Dei cum anima
nostrâ, quandiu sumus in Cana Galileæ, loco, in-
quam, inferioris hujus et devolubilis mundi, ejus qui
rotatur, et rota alia. Nuptiae illæ non fiunt sine præ-
sentia Christi, et suæ Matris, et discipulorum ejus.
Nisi enim quis credidit in Christum qui natu-
est ex Maria virgine, et locutus est per apostolos,
quomodo conjugetur Deo? Sciamus igitur quid
miraculi operetur Dominus in talibus nuptiis, et in
tali conjunctione Dei ad animam. Aquam in vinum
convertit, et sex nostras lapideas hydrias implet. Per
aquam tu quidem intellexeris dissolutionem nos-
tram et mollitatem in vita ac doctrina: per hydrias ve-
ro sex, quinque sensus per quos in operibus labi-
muntur; et sextam hydriam, rationalem viam, per quam
doctrinis pericitur. Itaque Dominus noster Je-
sus Christus, verbum, inquit, evangelicum, nostris
sensu, sive in virtute practica, sive contemplativa,
si quid in eis aqueum est et resolutum, in vinum
convertit, astringens et laxificans vitam et sermo-
nem: atque ita implentur hydriæ nostræ bono hoc
poculo: sensus scilicet, ne in operativa **καὶ** vi la-
bamur, et ratio, ne in prava incidamus dogmata.
Observa autem quod et lapideæ hydriæ propter
purificationem Judæorum stabant illuc. Nam Judas
quidem dicitur: confessio; purificatur au-
tem qui confitetur, per quinque sensus quibus
prius peccarat. Oculus male viderat, sed oculus
iterum lacrymas in confessione, profundit, at-
que ita servit purgationi. Audivit auris verba
meretricia, sed iterum se inclinat ad verba oris
Dei. Ita et in aliis sensibus. Sic et rationalis
virtus in dogmatibus peccat, sed iterum mundat
priorum malitiam quando ad pia dogmata redit.
Ceterum lapideæ hydriæ ideo sunt, vel quod ex
terra formalis sumus, vel quod solida receptacula
talis vini esse oporteat, et nusquam futilia. Lapidea
hydria erat Pauli rationabilis vis, etiam quando
persequebatur. Zelator enim erat paternarum ra-

Ex collatione¹ codd. Venet. S. Marci.

(17) Cod. 31. "Inz tῷ ἀρχιτρικλίῳ ἐνέγκωσιν ἐκ
τοῦ μεταληθέντος εἰς οἶνον ὕδατος, τούτο δὲ φύ-
νεται, ὡς δὲ μη τινες ὑποπτεύσωσι, π. τ. λ. ἐ

architriclinio ferrent de aqua mutata in vinum.
Hoc vero ita dispositum fuit, ne aliqui suspici-
pessent, &c.

στερήσα δεν εἶναι τὰ τοῦ τοιούτου οίνου μέλοντα ^A dilitionum ^{ες} super omnes coetaneos; εἰ quando ἐπεσθι δοχεῖτα, καὶ δυσκατάλυτα, Λιθίνη, θράσια ἦν πρεδικαβατ, tantam enim yim verbi habebat, ut a τοῦ Παύλου τὸ λογιστικὸν, καὶ δταν οὐδιώκει, ζηλωτὴς Lycaonibus Mercurius crederetur ^{ες} utpote dux γάρ ἦν τῶν πατρικῶν παρθόντων οὐδέ πάντας τοὺς verbi.

συνηλικιώτες· καὶ δταν ἐκέμπτε, τοσαύτην γάρ τὴν ἐν τοῖς λογοῖς δύναμιν εἶχεν, ὥστε καὶ τοῖς Λυκεῖοῖς Ἐρμῆς νομισθῆναι, ὡς τοῦ λόγου ἡγούμενος.

« Μηδὲ ἐγένετο δὲ ἀρχιερέκλινος τὸ ὄντωρ οἴνου γεγενημένον, καὶ οὐκ ἔδει πόθεν ἐστίν (οἱ δὲ διάκονοι ηὔδεισαν οἱ ἡντληκότες τὸ ὄντωρ), φωνετ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιερέκλινος, καὶ λέγει αὐτῷ· Πᾶς ἀνθρώπος πρῶτον τὸν καλὸν οἴνον τίθησι, καὶ δταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσων· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἴνον ἔως ἅρτι. » Οἱ ἀρχιερέκλινος οὐχὶ τοὺς διεκόνους ἤρωτε, ἀλλὰ τὸν νυμφίον. Τίνος ἔνεκεν; Κατ' οἰκονομίαν πάντως θείαν. Εἰ γάρ τοὺς διεκόνους ἤρωτησε, πάντως ἀν ἀπεκάλυψεν τὸ θεῖμα, οὐδέποτε δὲ ἀν αὐτοῖς ἐπίστευεν Ἀρχὴν γάρ ἦν τῶν σημείων, καὶ οἵτινας οὐδέποτε εἶχεν ὑπόληψιν μεγάλην περὶ τοῦ Χριστοῦ· ὥστε καὶ τῶν διεκόνων ἀφηγούμενον τὸ θεῖμα, οὐδέποτε ἀν ἐπίστευε. Μετὰ ταῦτα μέντοι δτε καὶ ἔτερα σημεῖα ἐπεδίεκτο, ἐμελλε καὶ τοῦτο πιστεύθεσθαι, καὶ κατὰ μικρὸν οἱ διάκονοι πρὸς πάντας ἀφηγούμενοι τοῦτο, ἔδοξεν ἀν πιστοῖ. Διὰ τοῦτο ὄφενοντες ὁ Κύριος, μὴ τοὺς διεκόνους ἤρωτε, ἀλλὰ τὸν νυμφίον. Οὐκ ἀπλῶς δὲ οἴνον ἐποίησαν, ἀλλὰ καὶ καλλιστον. Τοιαῦτα γάρ τὰ τοῦ Χριστοῦ θείματα· πολλῷ βεττία τῶν διὰ φύσεως τελουμένων. Τοῦ μὲν οὖν τὸ ὄντωρ οἴνου γενέσθαι, μάρτυρες οἱ διεκόνοι, οἱ ἡντληκότες τὸ ὄντωρ· τοῦ δὲ καλλιστον γενέσθαι, ὁ ἀρχιερέκλινος· ἀπέρ πάντας, οὐκ χρόνου πρεσβύτος, ἐμελλον κηρυχθέντα πιστωθῆναι βεδαίτερον τοῖς ἀκούσασι. Δόνασκοι δὲ νοῆσαι οἴνον μὲν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, ὄντωρ δὲ πάντα τὰ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου· ὑδρέστερα γάρ ἡσαν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ λόγου τελείωτιν μὴ φθάνοντα. Οἶον τί φημι· Δέδοκε νόμους διαφόρους τῷ ἀνθρώπῳ ὁ Κύριος, ήντι τὸν ἐν τῷ παραδίσῳ, δεύτερον τὸν ἐπὶ Νᾶς, τρίτον τὸν ἐπὶ Ἀβραάμ τῆς περιτομῆς, τέταρτον τὸν διὰ τοῦ Μωσέως, πέμπτον δὲ τῶν προφητῶν. Πάντες οὖν οὗτοι, ὡς πρὸς τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀκριβειαν καὶ ὄντας μην συγκρινόμενοι, ὑδρεῖται εἰσιν, εἰτε ἀπλῶς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸ γράμμα νοούμενα τοῖς πολλοῖς, διόντωρ δὲ τοῖς πνεύμασι, κατανοῦσαι τὰ κεκρυμμένα, εὑρίσκει τὸ ὄντωρ οἴνου γεγενημένον· τὰ γάρ ἀπλῶς λεγόμενα καὶ κατὰ τὸ γράμμα νοούμενα τοῖς πολλοῖς, διόντωρ δὲ τοῖς πνεύμασι τοῖς αὐτοῖς οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. » Ότι μὲν μετὰ τὸ βάπτισμα ἤρετο τῶν σημείων ὁ Κύριος, καὶ πρότερον εἰρήκαμεν. « Εοίκε δὲ καὶ πρῶτον σημεῖον τοῦτο ποιῆσαι τὸ τοῦ οἴνου. Φησί γάρ· « Ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων. » Ἀλλ᾽ ἔρει τις, δτε εἰ καὶ ἀρχὴ ἐστι τῶν

VERS. 9,10. « Postquam autem gustasset architrichinus aquam in vinum versam, neque sciret unde esset, sed ministri sciebant qui hauserant aquam, vocal sponsum architrichinus, et dicunt ei: Omnis homo primo loco bonum vinum ponit, et cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu servasti bonum vinum usque ad hoc tempus. » Architrichinus non ministros, sed sponsum interrogat. Quare? Omnino juxta divinam providentiam. Nam si ministros interrogasset, utique miraculum revelarent, et nullus eis credidisset. Initium enim erat signorum, et nullus adhuc opinionem talēm habebat de Christo: atque ita ministris narrantibus miraculum hoc nullus credidisset. Igitur postquam et alia signa ostensa sunt, credibile et hoc futurum erat, et paulatim ministri omnibus hoc enarrantes, fideles habiti fuerunt. Idcirco ordinavit Dominus ne ministri interrogarentur, sed sponsus. Porro non simpliciter fecit vinum, sed et optimum. Hæc enim, quæ miracula Christi sunt, multa meliora his sunt quæ per naturam sunt. Et quod aqua factum sit vinum, testes sunt ministri qui hauserant aquam. Quod vero optimum fuerit, architrichinus testatus est: quæ sane omnia procedente tempore prædicta, credibiliusque facta sunt audientibus. Potes autem intelligere ot vinum quidem sermonem evangelicum, aquam autem omnia quæ ante Evangelium, quæ liquidiora et insipidiora erant, et ad illius perfectionem non pervenientia: et ut aliquid exempli gratia dicam, Dominus homini varias leges dedit, unam in paradiſo, secundam tempore Noc, tertiam sub Abraham, nempe circumcisioνem, quartam per Mosen, quintam per prophetas. Omnes igitur illæ si conferantur cum Evangelii evidētia et virtute, aquæ sunt, si quis 338 eas simpliciter et ad litteram intelligat. Quod si quis spiritu incedit, et intelligit abscondita, inveniet aquam mutatam in vinum. Nam quæ simpliciter dicuntur, et ad litteram intelliguntur, multis omnino aqua sunt. Qui autem spiritualiter dijudicat, inveniet vinum optimum, postea bibendum et servandum a sponso Christo: quandoquidem et in extremis temporibus monstratum est Evangelium.

VERS. 11. « Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galileæ. et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus. » Quod Dominus signa operari cooperit post baptismum, et prius quidem diximus: videtur autem et hoc signum primo fecisse. Dicit enim: « Hec fecit initium signorum. » At dicet quis, quod licet fuerit initium signorum, non tamen omnium, sed eorum quæ in Cana Galilæa

lære : nam cum plura ibi fecerit signa, hoc tamen σημείων αὕτη, ἀλλ' οὐχὶ πάντων, ἀλλὰ τῶν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαῖας. Διάφορος γάρ, φησίν. Θαύματα ποιήσαντος ἐν Κανᾷ, αὕτη ἔστιν ἡ ἀρχή. Τούτα μὲν εἴποι τις δὲ· ἡμετές δὲ, καίτοι πολλὰ ἔχοντες πρὸς τι δεῖξαι, δτι καὶ πάντων τῶν σημείων θετὸν ἄρχι, (καὶ γάρ τὸ, «Ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τὸ «Ἐπίστευσαν εἰς κύτον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰδεῖσθνται, δτι ἔτερον πρὸ τούτου θεύματος οὐκ εποίησεν· ἀπ' ἑκάτου γάρ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν κύτου), δημιώς οὐδὲ φαρερόμενος, εἴτε τούτο πρότερον, εἴτε ἔτερον γέγονε. Πῶς δὲ ἅρπα ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ; Οὐδὲ γάρ πολλοὶ προσετήχον τῷ γενομένῳ, οὐδὲ τεώπιον θήμα γέγονεν. 'Αλλ' εἰ καὶ μή τότε, ἀλλ' ὕστερον ἔμελλον τὸ θεύματος διακοπεῖ πάντα; Βθέν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔδεται, καὶ οὐδὲ τείλαται. Το δέ, «Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπίστευσαν εἰς αὐτούν, εἰστοντος, ἀντὶ τοῦ, πιστὸν περισσοτέραν καὶ βεβούστρων Ἐλαδῶν εἰς αὐτούν· ἐπειὶ καὶ πρότερον πάντας ἐπίστευον, ἀλλ' οὐχὶ αὐτῶν βεβούσκως.

VERS. 12-17. « Post hæc descendit Capernaum ipse et mater ejus, et fratres ejus, et discipuli ejus, et ibi manserunt non multis diebus. Et in propinquo erat Pascha Iudeorum, et ascendit Jesus Hierosolyma, et reperit in templo eos qui vendebant boves, et oves, et columbas, et nummularios sedentes. Et cum fecisset flagellum e funiculis, omnes ejecit de templo, oves simul ac boves, et nummulariorum effudit æs, mensasque subvertit, et iis qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, nec facite domum Patris meidomum mercatus. Recordati vero sunt discipuli ejus quod scriptum est: Zelus dominus tuus exedit me⁶⁷. » Descendit in Capernaum Dominus, non alterius usus gratia, quam ut matrem suam illic resideret saceret, ut ne illam ubique post se traheret. Quoviam enim ad nuptias venerantur in Cana, nuptiis habitis adducit matrem in domum suam in Capernaum. Manifestum autem quod propter hanc causam descenderit in Capernaum, ex eo quod neque multis illic manebat diebus, neque miraculum illic faciebat. Increduli enim erant ejus civitatis viri. **530** Ideo et alio loco Dominus eam miseram esse dicit⁶⁸. Quod autem dicit evangelista fuisse prope Pascha, ostendit quod non ante multos dies Paschæ fuit: it baptizatus. Porro ubi ascendit in Jerusalem, reūn fecit magnæ auctoritatis. Vendentes enim oves et boves ejecit. Jam quod factum hoc et Matthæus commemorat⁶⁹, scias quod non semel hoc Christus fecerit, sed hoc quod Matthæus commemorat, fecit prope tempus passionis, quod autem apud Joannem, in exordio signorum. Idcirco hoc loco minus aspere dixit: « Ne feceritis domum Patris mei, domum mercatus. » Initium enim signorum adhuc erat, et nondum tanta signorum ostensorum erat auctoritas. Illic autem apud Matthæum dicit, « Non facite, inquit, speluncam latronum. » Manifeste enim illos latrones nominavit, quod ex injustis modis lucrum facerent. Quando enim quis

⁶⁷ Psal. xviii. 10. ⁶⁸ Luc. x. 15. ⁶⁹ Matth. xxi. 12.

C Η Μετά τούτο κατέβη εἰς Καπερναούμ αὐτὸς, καὶ ή μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ ἦστι ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. Ιεράγγης δὲν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. Καὶ εἶπε⁷⁰ τὸν τερψ τῶν παλούντας βόας, καὶ πρέπετα, καὶ περιστέρας, καὶ τους κερατιστὰς καθημένους. Καὶ ποιῆσις φραγγέλλιον ἐκ σχοινίων, πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τέ τε πρόσοπα, καὶ τους βόας· καὶ τῶν καλυπτοῦντας ἐξέγει τὸ κέρμα, καὶ τὰς τρεπτίκας ἀνέτρεψε, καὶ τοὺς τὰς περιστέρας παλούντιν εἶπεν· « Ἀρπά ταῦτα ἀντεῖθεν, καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. » Εμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, δτι γεγραμμένον θετὸν· « Οἱ ζῆλοι τοῦ οἴκου σου κατέφαγε με. » Κατέρχεται εἰς Καπερναούμ ὁ Κύριος, οὐδειᾶς ἀλλῆς γρελας ἔνεκεν, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀποκαταστήσαι τὴν μητέρα αὐτοῦ θει, θνατοῦ πανταχοῦ αὐτὴν κράλεψει. « Επειὶ γάρ ἀλλὰ τὸ γέμον τὸλθεν εἰς Κανᾶ, τοῦ γέμου παρελθόντος, ἀπίστως γάρ εἶχον πρὸς αὐτὸν οἱ τὴν πολιν τάστη οἰκούντες· διὸ καὶ ἀλλοχοῦ ὁ Κύριος τελενθεῖ εἰς τὴν. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν ὁ εὐαγγελιστὴς, δτι « Ήτταγγής τὸ Πάσχα, » δείχνειν δτι οὐ πρὸ πολλῶν ἥμερων τοῦ Πάσχα ἐβπειστη. « Ανελθὼν δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα, ποιεῖ πρέγμα πολλῆς αὐθεντίας γέμον. Τοῦ γάρ παλούντας τὰ πρόσοπα, καὶ τους βόας, ἐκβάλλει. Εἰ δὲ καὶ ὁ Ματθαῖος φησι τοῦτο πεποιηκένται τὸν, ἀλλ' ἵσθι οὐχὶ ἀπαξ τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ τὸ μὲν παρὰ τῷ Ματθαῖῳ, ἑγγὺς τοῦ πάθους ποιεῖ· τὸ δὲ νῦν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, τῶν σημείων ἀρχόμενος· ἐντεῦθε ἐφειμένως εἶπε· « Μή ποιεῖτε τὸν οἶκον Πατρός μου, οἶκον ἐμπορίου. » Ἀρχὴ γάρ τοι τῶν σημείων, καὶ οὐπω τοσαύτη περήφενε⁷¹

αὐτῷ ἀπὸ τῆς τῶν σημείων ἐπιδείξεως. Ἐκεῖ δὲ, Λεγετον τοιούτοις εἰπεῖν, φησί, σπίλαιον ληστῶν. οἱ Φανερῶς γάρ ληστάς αὐτοὺς ὡνόμασε, ὡς ἔξι ἀδίκων κερδάνοντας πόρων. Ὅταν γάρ τις τὸ ὄλγον τιμώμενον πολλοῦ τιμήματος ἀξιοῦ, καὶ ἀπὸ πενήτων τυχόν καὶ χρῆμα τὸ κέρδος ἐρανίζηται (ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γάρ αὐτοὶ οἱ τὰ χρειώδη ἔξωνούμενοι, καὶ πιπράσκοντες), τι ἄλλο, ή ἕργον ληστοῦ ποιεῖ, ἐκ συμφορῶν ἐπέρων κέρδον πρηγματεύμενος; Τίνος δὲ ἔνεκεν δῆλος; ἐκβάλλει τοὺς τοιούτους ἐκ τοῦ ἱεροῦ; Οὐκ ἀλόγως· ἀλλ' ἐπεὶ ἐμελλεν ἐν Σαβδότῳ θεραπεύειν, καὶ παραλύειν τὸν νόμον, οὐκ μὴ δόξῃ ἀντίθεσις εἶναι, διοισθεῖται ἐντεῦθεν τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν. Οὐ γάρ ἀν δὲ τοσούτον ζῆλον ἐπιδειξάμενος ὑπὲρ τοῦ οἴκου, τὸν τοῦ οἴκου δεσπότην τὸν Θεὸν ἀθίτησεν. Οὐ γάρ ἀπλῶς ἐξέβλεψεν, ἀλλὰ καὶ φραγγαλίῳ πλεκτῷ τύπτων, καὶ ἀνατρέπων τὰς τραπέζας, καὶ τὸ κέρμα, ἥτοι τὸ νόμισμα τῶν κολλυρίστων, ἐκχίων, καὶ ἔργω παρακεινόνυμενόν ἐπιχειρῶν. Οὐκ δέ οὖν δὲ εἰς κίνδυνον βίπτων ἀστὸν ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, παρέλιε τὸν νόμον σοῦ Θεοῦ ὡς ἀντίθεος, ἀλλὰ πάντως ὡς Γίδες ὁν, καὶ τὴν θῆσην ἐξουσίαν ἔχων τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τῷ καὶ τὸν περὶ τοῦ Σαβδότου νομον δόντι. Διὸ οὐδὲ εἶπε· Τὸν οἴκον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ, «Τὸν οἴκον τοῦ Πατρὸς μου» δεικνύων διτείσι, ὡς Γίδες, τὸν τοῦ Πατρὸς πάντων. Κολλυρίσται δὲ εἰσὶν οἱ τὰ λεπτὰ νομίσματα παλαιώντες, ἥτοι τοὺς νούμμους. Κελύθος γάρ λέγεται τὸ λεπτὸν νόμισμα πάρ' Ἑλλησιν, δὲ Ρωμαῖοι νόμιμον ὀνομάζουσι. Πολλοὶ καὶ τῶν ἀρχιερέων διαρρέαντες τοιαύτα, οἷς τότε οἱ κάπηλοι, τοὺς βάσις παλοῦντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, λέγω δὲ, τοὺς ἐν λόγῳ διδασκαλίᾳ διαπρέποντες μὴ περιποιούμενοι, ἀλλ' ἐκδίδοντες τοῖς κακουργετὸν βουλομένοις· ἀλλὰ καὶ τὰς παριστέρας, τὰς πνευματικά φημι χαρίσματα, πειράσκοντες, καὶ τοὺς πλείονας διδόντες, τοῖς μείζοις βαθμοῖς ἐγκατατάττοντες· οὐκ δὲ Κύριος ἐκβάλλει τοῦ ιεροῦ, ἀναξίους τῆς ἀρχιερωσύνης κρίνων. Ἀλλὰ καὶ τις κέρμα καὶ νόμισμα, ἥτοι δόγμα καὶ λόγον, πωλῆι, καὶ τυχόν διδάσκειος ὁν, οὐ καταγγέλλει τὸν λόγον, εἰ μὴ κέρδος ἔχει, καὶ τούτου τὴν τράπεζαν ἀνατρέπει δὲ Κύριος, τὸν θρόνον λέγω τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸν λόγον, διὸ ἐκεῖνος συνέχει διὰ κακίαν, μὴ διδοὺς αὐτὸν πάσιν, διὸ δὲ Κύριος Ἰησοῦς ἔκχει διὰ μὲν παραλόν τῆς ἀρχῆς, ἀλλον δὲ τὸν ἄξιον ἐπὶ τὸν τῆς διδασκαλίας θρόνον καθίσων. Ἐμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ, διτείσι γεγραμμένον ἐστίν· «Ο ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφγει με. Κατὰ βραχὺ γάρ την ἐπὶ τὸ κρείττον ἐπέστησεν λαμπράνοντες, ἥδη καὶ τῶν Γραφῶν ἀνγειμήσκονται, κάκειθεν τὰς μαρτυρίας λαμπάνεντες, βεβιοτέραν τὴν περὶ Χριστοῦ γνῶσιν καθιστῶσιν ἐστοτες.

«Ἀπεκρίθησε· οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, διτείσι ταῦτα ποιεῖς; Ἀπεκρίθη δὲ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἔγερῶ αὐτὸν. Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· Τεσσαράκοντα καὶ ἔξι ἔτεσιν ὡκοδομήθη ὁ ναὸς αὐτοῦ, καὶ οὐ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἔγερετ αὐτὸν; Ἐκεῖνος δὲ ἐλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὅτε οὖν ἤγειθι, ἐκ νεκρῶν, ἀνθίσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, διτείσι ἐλεγεν αὐτοῖς, καὶ ἐπίστευσαν τῇ Γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ψεύσαν δ

VERS. 18-22. « Responderunt ergo Iudei, et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quod ista facias? Respondit Jesus, et dixit eis: Destruite templum hoc, et in tribus diebus erigam illud. Dixerunt ergo Iudei: Quadragesima sex annis extructum est templum hoc, et tu in tribus diebus eriges illud? At ille dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus quod hoc dixisset, et crediderunt Scripturam, et sermoni quem dixerat Jesus. » Postquam

δτι ἄψυχος ήν ἡ τοῦ Κυρίου σάρκη φησιν, δτι Ἐπειδὴν οἱ μαρτυροῦσαι ἀπόλυτον εἶναι τὸν νόον; λέγεται, ἡ σάρκη, ἄψυχος δὲ δὲν εὔχεται, ἄψυχος ἄρτι καὶ αὐτή. Ἐμβρόθρηστος καὶ πολύτροπος· οὐδὲ δὲ καὶ ἀντη. Εἰ μόρθονται καὶ πολύτροποι· οὐδὲ δὲ καὶ λίθωις ποιήσεις τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα, ἐπειδὴ ἐκ τούτων δὲ νόος; "Οταν δὲ δικούσθης τοῦ Κυρίου, «Νυν ἡ ψυχή μου τετάρτηκται·» καὶ δτι Ἐξουσίαν ἔχω θείναι τὴν ψυχήν μου, εἰ πῶς ταῦτα νοεῖς; Εἰ δὲ οὐ περὶ τῆς λογικῆς καὶ νοερᾶς ταῦτα παρατθέμι τὸ πνεῦμά μου, εἰ πῶς θήσεις; οὐ γάρ δηποτε περὶ τῆς ἀλλογού ψυχῆς καὶ τοτέρα γονέας; Εἰ δι, «Οὐδὲ ἄγκατταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς φόνον, εἰ τί τοι δοκεῖ;» Άλλες σὺ μὲν φεύγουσα μετὰ τῶν σῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

Περὶ τοῦ Νικαδίμου καὶ Ἰησοῦ. Περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ
Ἰωάννου Θεοτοκού. Περὶ καθολισμοῦ.

• Ως δέ ήν ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα εἰ
τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίτιμοις εἰς τὸ ὅνκαρα πάτεροι,
θεωροῦντες τὰ σημεῖα ἀποίσι, Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς
οὐκ ἀπίστευεν ἐπιτὸν αὐτοῖς, μᾶλλον τὸ αὐτὸν γνωστόνεαν
πάγκαλον, καὶ διὰ τὸ χρέων εἶχεν, ἵνα τοις μαρτυρήσῃσθαι
περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς; γάρ εἶγινοσκε, τί ἦν ἐν
τῷ ἀνθρώπῳ. Ἔν δὲ ἀνθρώπος ἦν τῶν Φαρισαίων
(Νικάδημος ὄνομας αὐτῷ), ἄρχον τῶν Ιουδαίων·
οὗτος δὲλ πρὸς τὸν Ἰησοῦν προτείνει, καὶ εἶπεν
καὶ φησί· ·Ραβδί, οὐδὲμεν, δηλοῖς ἀπὸ θεοῦ ἀλλαγέσ
διδάσκεις· αὐδοὶς γάρ τὰ σημεῖα ταῦτα δύνεται
ποιεῖν, εἰ σὺ ποιεῖς, δὲν μὴ δὲ θεός μετ' αὔτούς. ἢ
·Εδῆρται μὲν τινες πιστεύειν εἰς τὸ ὅνκαρα τοῦ Ἰη-
σοῦ, διτε ἦν ἐν τῇ ἑορτῇ, ἀλλ' οὐ βεβούει τὸν τοιούτοις
αὐτῶν. Πρὸς αἱρόν γέροντας προσέχοντες τῷ Χριστῷ
οὐχ ᾧ θεῷ, ἀλλ' ᾧς ἀνθρώπῳ θεοφορούμενῷ, πάλιν
καὶ ταῦτας αὐτῆς τῆς οὐδαμίνης πίστεως ἔξπι-
πτον. ·Οτι δὲ τοιούτοις ἡσαν, δῆλον ἐκ τῶν ἔτης. 6
· Αὐτὸς γάρ, φησιν, δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἀπίστευεν ἀποδού-
σθεῖται, εἰ αὐδὴ ὡς τῷ δοτὶ πιστοῖς τάντα τὰ δό-
γματα ἐνεχείται, ἐμβοτεύων τατες καρδίας· αὐτῶν,
καὶ γινώσκων εἰ τὸν ἐν αὐτοῖς περὶ φύσεων. Οὐ γάρ
διαλέκτηντεν εἴτενον οὐς· ἦν ὁ λογισμὸς ἐν ἐκάστῳ ἀν-
θρώπῳ τῷ δοκοῦντι πιστεύειν. Σχεδὸν δὲ καὶ Νικό-
δημος τοιούτος ἦν· ἐπίστευε μὲν γάρ καὶ αὔτος τῷ
·Ιησῷ, καὶ φάνεται πρὸς τοὺς Ιουδαίους ὑπέρ
τοῦ Κύριου λέγων, διτοι ἀρτεῖταις καὶ ἀπέτά-
στας κατεδικάσσω αὐτὸν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν φτει-
ρὸν πειλῆν ἐπικαλέσαις καὶ φιλοτεμίαν πρὸς τὸν ἀντα-
ριζόμενὸν ἔνδεικνυται. Θύ μέντοι γε, ὡς ἔχρημα, ἐπίτ-
σευσεν· ἀλλ' ἵτις τῆς Ιουδαίης ασθενείας ἀχθόμενος,
νύκταρι μὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Ἰησοῦν διέ τὸν φόδον
τῶν Ιουδαίων, διδάσκεις τὸν μετέοντα πεπεκχεῖται, ὡς
ψυλὸν ἀνθρώπον· τοιαύτην γάρ ἀπολέψιν εἶχε περὶ
καὶ τούτοις· δεῖ καὶ ἐπάγει, διτοι εἰς Οὐδαίες διάντας ταῦτα
πάμεν, εἰς τὸν μὴ δὲ θεός μετ' αὔτούς. 7 ·Ορές, δηλοῖς
ἀνθρώπῳ πρωφήτη, καὶ παρὰ τοῦ Πτοεῖ ἀγαπητοῦ
μέντοι, πρόστειτι τῷ Ἰησοῦ; Τί οὖν ὁ Κύριος; Ήτοι
ἐλέγχει αὐτὸν ἐπιπλοκτικῶς, φύλος φρονεῖ· Διὰ τοῦτο
πρὸς τὸν ἐκ θεοῦ ἐποτελέντα διδίκτελον ἔρχεται
κατος; Διατί μὴ περὶ φήσιεν; Οὐδέποτε πούστων φρονεῖ,
ἐλλ' ίαρπῶς αὐτῷ περὶ θεούν καὶ ὑψηλῶν διαλέγεται.
Σπουδεύει δέ, δηλοῖς πολλὰ θεάμεττας τοιούτος τοῦ
Χριστοῦ, αὐτὸν τούτων δὲ περὶ πάντων εὐαγγελιστῆς διη-
γετεῖ· Ηδὲ τοὺς ἀλλοιούς εὐαγγελισταῖς φασίντων, δι-

mag 73, » quomodo ea intelligi? Quid si tu non
de mentali et rationali anima hoc dicas afferis,
quo referes hoc, « Pater, in manus tuas commen-
do spiritum meum 74? » Unigenite de irrationali anima
non intellexeris. De hoc autem, q Non derelinquens
animam meam in inferno, a quid tibi videatur? At
tu una cum tuis pereras.

ψυχῆς φίλος λέγεται, τὸν, « Πάτερ, εἰς χαῖρας τοὺς που περὶ τῆς ἀληθούς ψυχῆς καὶ τερπτοῦ γονέων. Τὸ δὲ σκοτεῖ; Ἀλλὰ τὸ μὲν φιλέρον μετὰ τῶν σῶν.

De Nicodemo et Iesu. De Iesu et Joanne baptizantibus. De purissimis.

Vers. 1, 2. « Cum autem esset Hierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in noscum ejus, videntes signa oculis quae ostebat. Ipse autem Iesus non credebat sibi ipsum sis, eo quod ipse nosset omnes, nec opus habebat ut quisquam testaretur de hominibus. Ipse enim sciebat quid esset in homine. Erat autem homo ex Pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudeorum : hic venit ad Iesum nocte, et dixit ei : Rabbi, scimus quod a Deo venisti, magister. Nullus enim haec signa potest facere quae tu facis, nisi Deus sit cum eo. » Videbantur quidem nonnulli credere in nomine Iesu, cum esset in festo, sed non firma illorum fides erat : ad tempus enim attendebant Christo, non ut Deo, sed ut homini qui Deo affligeretur : ac iterum a fide illa contemptibili excidebant. Nam quid tales fuerint, manifestum est sequentibus. « Iesus enim ipse, inquit, non credebat se eis. » neque omnia dogmata, ut his qui vere credunt, concredebat. Scrutator enim est cordium, et sciens quid sentirent de ipso. Non enim ignorabat quales essent cogitationes in singulis hominibus ¹⁰ qui credere videbantur. Ferme et Nicodemus talis era, qui et anno ipse credebat Iesu, et nuditur pro Domino contra Iudeos loqui, quod operat cum scrutatione et examine contempnari illorum ; quin adam post crucem multum offici et liberalitatem in sepulture exhibuit. Ceterum, quia non ut operebat, creditus erat, et adhuc insurmitate Judaica tenetatur, nocte quidem venit ad Iesum, propter timorem Iudeorum. Magistrum autem ipsius vocali, quasi murmur hominem : talem enim opinionem de eo conceperat : iuratio et subdit : « Nullus potest talia facere nisi Deus sit cum eo. » Vides quod sicut ad prophetam et hominem dilectum a Deo, accedit ad Iesum. Quid igitur Dominus? Non argui, neque dico, Quare igitur ad magistrum qui a Deo misericordia est venisti nocte? Quare non sidenter et publice accessisti? Nihil horum dicit, sed late ei de divinis et sublimibus disserit. Note autem quod queroris Christus multa fecerit miracula, nullum tamquam illorum narrat evangelista, vel quod ab aliis argumentatur evangelisticis, vel quod majora sint quam quae particulariter recensentur.

⁷⁵ Jean, x. 18. ⁷⁶ Luc. xxiii. 46. ⁷⁷ Jerom. xvii. 10. ⁷⁸ Psal. xcvi. 11.

γεννήσαι, ἐρωτήσω πάγιο· Πῶς τὸ σπέρμα, ὃν—^A transformari? Igitur sicut in corporali semine totum est gratiae divinæ, ita et in baptismate aqua subdita est, et Spiritus omnia operatur, et invocatio per preces, immo Dei præsentia. Symbola enim sepulturae et resurrectionis in aqua illa perficiuntur. Tres mersiones triduanæ sepulturae symbola sunt: deinde emergit homo, sicut Dominus, fulgidior et clarior, incorruptionis ferens indumenta, qui in aqua corruptionem summersit λαμπρότερον καὶ φυιδρότερον τὸ τῆς ἀφθάσιας ἔνδυμα φορῶν, καὶ τὴν φθορὰν ἐγκαταδιδίσεις τῷ θάνατῳ.

«Τὸ γεγενημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σάρκι ἐστι· καὶ τὸ γεγενημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμα ἐστι. Μή θυμάστε, διτὶ εἰπόν τοι, διτὶ δειπνᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν. Τὸ πνεῦμα διποὺ θέλει, πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἴδας πόθεν ἔρχεται, καὶ τοῦ ἡπάγει. Οὕτως ἐστι πᾶς ὁ γεγενημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος. » Ἀπάγων τὸν Νικόδημον ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς σαρκικῆς γεννήσεως, φησι· «Τὸ γεγενημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σάρκι ἐστι· τὸ δὲ γεγενημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμα·» τουτότι, πνευματικὸς ἐστιν ὁ ἀνθρώπος ὁ γεγενημένος διὰ τοῦ βιωτίσματος· τὸ γάρ πνεῦμα, ἀντὶ τοῦ, πνευματικὸς, ὄφελος νοῆσαι. Οὐ γάρ δὴ Πνεῦμα θεοῦ γίνεται ὁ βιωτισθεὶς, ἀλλὰ τὴν ἐν Πνεύματι λιθεσίαν καὶ χάριν καὶ τιμὴν λαβῶν, τοῦ πνευματικὸς εἶναι κατέξιοται. Ὁρὸν δὲ τὸν Νικόδημον ἔτι θορυβούμενον φησι· «Μή θυμάστε. » Εἶτα ἀπὸ αἰσθητοῦ παρεδίγματος πειράται διδάσκειν αὐτὸν. «Τὸ πνεῦμα γάρ, φησὶν, διποὺ θέλει, πνεῖ. » Ἀπὸ ἀνέμου, φησι, ^C μάζην τὰ μεζονά. Οἱ γάρ ἀνεμοὶ (τοῦτον γάρ ἐντεῦθεν φησι πνεῦμα) διποὺ θέλει, πνεῖ· καὶ τὸν ἥχον αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' θύμως οὐκ οἴδας τὴν φρεσκάτεο. Ἀκάθεκτος γάρ ἐστι, καὶ ἀκώλυτος, καὶ φυσικὴ ἔξουσίᾳ τὴν δοποιθήποτε δρμὴν ἔχει. Τὸ δὲ, ^D «Οὐκού θέλει πνεῖ,» φησὶν, οὐχ ὡς προξιρετικοῦ ἀνταντούς τοῦ ἀνέμου, καὶ θέλησιν ἔχοντος, ἀλλ' ὡς ἔφην, τὴν ἀπὸ φύσεως αὐτῷ προσεύχεται φοράν καὶ ἀκώλυτον ἔξουσίαν δεῖξει θουλόμενος. Εἰ οὖν τὸν ἀνεμον, τοῦτο δὴ τὸ κινήσεις ὑποιπέτον πνεῦμα, ἀγνοεῖς, πῶς· καὶ ποὺ πνεῖ, πῶς τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἀναγένησιν πειρεγάζῃ; Εἰ τοῦτο τὸ πνεῦμα οὐ δύναται κατεσχεθῆναι, πολλῷ μᾶλλον ἡ τοῦ ἀγίου Πνεύματος χάρις, νόμοις φύσεως οὐχ ὑπενεγθῆσται. Λογιχνέσθω Μακεδόνιος ὁ Πνευματομάχος, καὶ πρὸ τούτου Εὔνομος· ὁ μὲν διώλον ποιῶν τὸ Πνεῦμα, καὶ τοι γε ἤκοιτεν κντεῦν, διτὶ: «Ανεμος δικού θέλει, πνεῖ· πολλῷ οὖν μᾶλλον τὸ Πνεῦμα κατεξουσιωτέραν ἔχει τὴν κίνησιν, καὶ διποὺ θέλει, καὶ ὡς θέλει, ἐνεργήσει·» δὲ Εὔνομος αὐτά τε ταῦτα πρότερος ἀμαρτών, καὶ κτίσμα εἰπὼν τὸ Πνεῦμα, καὶ πρός γε ἀπανθανασάμενος, οὕτω γινωσκειν θεὸν, καὶ τὴν δρμὴν οἵδε· πῶς οὖν θεοῦ οὐσία· κατεταλμές, ἀλιτήριε.

«Ἀπεκρίθη Νικόδημος, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι; » Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἶ δὲ διδάσκαλος τοῦ Ἰεροῦ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, διτὶ δὲ οἴδαμεν, λαλούμεν, καὶ δὲ ἀστράκημεν, μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. Εἰ τὰ ἐπι-

VERS. 6-8. «Quod natum est in carne, caro est: et quod natum est ex Spiritu, spiritus est. Ne admireris quod dixi, Oportet vos nasci e supernis. Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, et quo vadat. Sic est omnis qui natus est ex Spiritu.» Abducens Dominus Nicodemum a carnali nativitate, dicit: «Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex Spiritu, spiritus est.» Hoc est, spiritualis est homo, qui natus est per baptismum. Per spiritum enim, spiritu alieni intelligere debes. Neque enim spiritus dominus fit baptizatus, sed cum adoptionem filiorum iu Spiritu, et gratiam et honorem suscepit, spiritualis esse meretur. Videns autem Nicodemum adhuc perturbari, dicit: «Ne mireris.» Deinde sensibili exemplo docere eum tentat: «Spiritus enim, ubi vult, spirat.» A vento, inquit, disce majora. Ventus enim, quem hoc loco spiritum vocat, ubi vult, spirat: et sonum ejus audis, et ignoras tamen unde feratur; nequit enim comprehendendi vel prohiberi; naturali enim potestate fertur in aliquem ^{B41} locum incertum. Ceterum ubi vult spirat, inquit, non quod ventus voluntatem habeat, sed, ut dixi, a natura indita illi potestas quæ prohiberi nequit, ostenditur. Si igitur ventum, qui spiritus est sensibus subjectus, ignoras, quomodo et quo spiret, quomodo regenerationem a divino Spiritu curiosius inquiris? Si hic spiritu comprehendendi nequit, multo minus sancti Spiritus gratia legibus naturæ subdetur. Confundatur Macedonius, Spiritus oppugnator, et qui antecessit illum Eunomius. Ille enim servum facit Spiritum, quamvis audierit hoc loco quod ventus quo vult spirat, multo igitur magis Spiritus sanctus liberiorem habet motionem, et quo vult, et sicut vult, operabitur. Eunomius vero in illo ipso peccans, et creaturam dixit Spiritum, et in tantam pervenit pervicaciam, quasi cognoscere Deum sicut ipse seipsum. Audiat igitur quod neque venti impetum neque finem sciatur. Quomodo igitur Dei substantiam cognoscet impostor?

VERS. 9-12. Respondit Nicodemus, et dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Jesus, et dixit: Tu es ille magister Israelis, et hæc ignoras? Amen, amen dico tibi, quod scimus, loquimur: et quod vidimus, testamur: et testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, et non creditis

Ἵστι λοιπὸν δὲ φύρανθη, φρεσίν, εἰ Οὐάν δὲ τῷ οὐρανῷ. » *A qui est in celo.* » *Noli enim suspicari me propter te γάρ δὴ ἐπιεῖδον ἡκουσάς, ὅτι κατέβην, νομίσῃς πτερα non esse illic, quia descendī : sed et hic μὴ εἰναί με καὶ οὐαί! ἀλλὰ κανεναῦθ πάρειμι σω- adsum corporaliter et illic sedeo cum Patre ut ματικῶς, κάκει συγκένθημαι τῷ Πατρὶ θείαν. Deus.*

ε Καὶ καθὼς Μωσῆς ὑψώσας τὸν δρινὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ,
οὐτεώς ἀφίσθηναι· δέ τὸν Γίλὸν τοὺς ἀνθρώπους· ἵνα πᾶς
ὁ πιστεύων εἰς σύντονο μὴ ἀπολληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν
αἰώνιον. Ἡ Προεικόνα περὶ τῆς διάτοις βιττίονατος
ἀναγεννήσεως, λέγει λατιπόν καὶ περὶ τῆς διὰ τοι
σταυροῦ γενομένης ἡμῖν εὐεργεσίας. Ὁ γάρ σταυ-
ρὸς, καὶ ὁ θάνατος, εἴτε οὐδεποτέ φαντασία, τὸν θάνατον τοῦ
Κυρίου εἰκονίζειν. Οὐδὲ λέγει δὲ προφητῶς, διὰ
Μέλλω σταυρωθῆναι· ἀλλὰ τοῦ ὄφεως μέμνηται, καὶ
τῆς Παλαιᾶς Ιστορίας· ἅμα μὲν διδάσκων ἡμᾶς, διτι
συγγενῆ τὰ παλιὰ τοις κατινός, καὶ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς
ἐστι νομοδέτης Παλαιᾶς τε καὶ Νέας Διαθήκης, καὶ
Μαρκάνων, καὶ Λάνης, καὶ ὁ λοιπὸς τὸν ταιούτων
πρετακῶν κατάλεγος, ἀθετῶι τὴν Παλαιάν, τοῦ
πονηροῦ δημιουργοῦ λέγοντες αὐτὸν εἶναι νομοδέ-
σταν· ἅμα δὲ καὶ πτισθένων, διτι εἰ πρὸς εἰκόνα
χαλκᾶν βλέποντες ὄφεως οἱ ἰουδαῖοι, τὸν θάνατον
Ἐφευγον· πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, εἰς τὸν ἑσταυρωμέ-
νον βλέποντες, καὶ πιστεύοντες, τὸν φυχικὸν ἐκφεύ-
γομεν θάνατον. Ὅρι δέ μοι τὸν τύπον πρὸς τὴν
ἀλιζθεων. Ἐκεὶ ὄφεως ὅμοιωμα, εἶδος μὲν ἔχον
θηρίου, τὸν λὸν δὲ οὐκέτι ἔχον· οὐτε κάνταῦθι, ἄνθω-
πος δὲ Κύριος, ἀλλ' ἀμφιτίτις ιοῦ κλεψθεός, ἐν
ὅμοιώματι σφρύδες ἀμφιτίτις ἐλθεών, τευτέστιν, ἐν
ὅμοιώματι σφρύδες ἀμφιτίτις ὑποκειμένης, ἀλλ' οὐχί
σερές ἀμφιτίτις ὑπάρχων. Καὶ τότε μὲν οἱ δρῶντες,
συμπτυχόν, ἡμεῖς δὲ φυχικὸν ἐκφεύγομεν θάνατον·
καὶ τότε μὲν δηγματάτης ὄφεων λατό δὲ κρεμαφένεος,
νῦν δὲ τοῦ νοητοῦ δρόκοντος τὰς πληγὰς θεραπεύει
Χριστός. Ἡ Γέφωνται δὲ ἀκούων, νοεῖ τὸ δέ, κρε-
μασθῆναι. Ἐφ' ὑψώμας γάρ ἐκρεμάσθη, ἵνα καὶ τὸν
άρια ἀγίασθη, δὲ τὴν γῆν ἀγίασθης διὰ τοῦ ἐπ' αὐτῆς
περιπατησθαι. Φύει δὲ καὶ τὸ δοκιμαθῆναι. Καὶ γάρ
δυτικὸς ἡμῶν καὶ δόξα τοῦ Χριστοῦ δὲ σταυρὸς γέγονεν.
Ἐν δὲ γάρ ἐδόκει καταχριθῆναι, ἐν τούτῳ πειρατεύοντες
τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου τούτου. Οἴοντι λέγω· Ὁ
Ἄδεμ δικαίως ἀπέθεκεν· ἡμερτε γάρ. Ὁ Κύριος
ἄδειας ἀπέθεκεν· οὐχ ἡμερτε γάρ. Μέχρι μὲν οὖν
τῆς τοῦ Κυρίου σταυρώσεως, δικαίως κατεγράτει
τῶν ἀνθρώπων δὲ θάνατος· ἐπεὶ δὲ ἀναμάρτητος
εὑρέθη δὲ Κύριος, τί λοιπὸν δίκαιον ἐπ' αὐτῷ εἶχεν
δικένδολος, ἵνα θανατώσῃ αὐτόν;· Ὅτιτε ἐπεὶ ἀδίκως
θάνατωσθη, νενίκηκε τὸν θανατώσαντα αὐτὸν, καὶ
οὗτος ἀλευθέρως καὶ τὸν Ἀδέμ ἐκ τοῦ θανάτου,
τοῦ δικαίου πειραχθέντος αὐτοῦ, ὡς ἀμφιτίσαντι.
Καὶ ἄλλως δέ· Δύο ήσαν τὰ κρητοῦντα τοῦ ἀνθρω-
πίου γένους, ἥδοντη, καὶ λύπτη· διὰ δὲ τοινύν τῶν
δύο τούτων ἐλθὼν δὲ Κύριος, ἀγίτητος εὐρέθη. Προσ-
έσσαλε μὲν γάρ αὐτῷ πρότερον ἐν τῷ δρεγ διεράζων
δὲ ἥδοντης· εὐρών δὲ ταύτη ἀνάλατον, ὑστερον τὸ
μέγα μηχανημα τὴν λύπην προστήγαγεν, ἵνα καν

Vers. 14, 15. «Et sicut Moyæ exaltavit serpem in eremo, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam. » Postquam dixit de generatione per baptismum, nunc dicit de beneficio quod per crucem nobis factum est. Crux enim et mors auctor nobis sit gratia, quæ per baptismum data est, siquidem cum baptizamur, mortem Domini repræsentamus. Non dicit autem manifeste, Crucifigendus sum: sed meminit serpentis⁷⁷, et veteris historiæ, interim docens vetera cognata novis, et unum esse legistorem Veteris et Novi Testamenti: tametsi Marcion et Manichæus et reliqua id genus hæreticorum cohors, Vetus rejiciant, dicentes ipsum a malo opifice esse conditum. Docet item, cum Judæi videntes ærei serpentis imaginem, mortem effugerint, multo magis nos ad crucifixum respicientes et credentes animæ mortem effugituros. Vide autem, oro, figuram, et confer cum veritate illuc serpentis similitudo formam quidem habet bestiæ, venenum autem non habet ³⁴³. Ita et hoc loco homo Dominus, sed a peccati veneno liber, in similitudine carnis peccati venit, hoc est, in similitudine carnis peccato obnoxia, que minime caro peccati esset. Et tunc quidem videntes evadent mortem corporis: nunc autem qui vident, mortem animæ. Tunc quidem suspensus, serpentium ictus sanabat: nunc autem spiritualis draconis plaga curat Christus. Exaltatum autem audiens, intellige quidem etsuspensum esse. In summo enim suspensus est, ut et aerem sanctificaret, qui terram sanctificarat in illa ambulando. Intellige autem quid sit glorificari. Nam revera, sublimitas et gloria Christi (^a), crux fuit. Per hoc enim quo visus est condegnari, condemnavit hujus mundi principem. Ut clarius dicam, Adam juste mortuus est, peccarat enim: Dominus injuste mortuus est, non enim peccarat. Igitur usque ad crucifixionem juste prævaluit hominibus mors Quia autem alsique peccato inventus est Christus, quid igitur in illo juris habebat diabolus, ut occideret ipsum? Atque ita quia injuste mortuus est, vicit eum a quo occisus est: et sic liberavit Adamum a morte, quæ illi juste inferebatur, ut pote ei qui peccaret. Et aliter: Duo fuerunt quæ dominum habebant in humanum genus: voluntas, et tristitia. A duobus autem illis invictus repertus est Dominus. Nam invaserat quidem prius illum in monte, tentans per voluptatem: et cum experiretur hac via vinci non posse, majorem postea machinam, tristitiam scilicet, adhibuit, ut saltem per illam devinceret: et propterea commovit omnia contra illum: discipulos, ut negarent; milites, ut

77 Num. xxxI, 9.

(a) Edit. Lut. legit tantum, gloria Christi.

illudenter; prætereuntes, ut blasphemarent; et in Aδιὰ ταῦτης γοῦν κρατήσῃ αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο περιείναις πάντας κατ' αὐτοῦ, τὰς μαθητὰς ἀρνήσονται, τοὺς στρατιώτας ἐμπιάζειν, τοὺς περαπορευόμενους βλασφημεῖν, καὶ ἀπλῶς τοὺς Ἰουδαίους θυνταῖσι. Ἀλλὰ καὶ οὗτως εἶρεν αὐτὸν ἀντεποντον. Οὐ γάρ ἡδυνήθη ἐν τῷ σταύρῳ λύπη πείσαι τὸν Κύριον μισῆσαι τοὺς σταυροῦντας, ἀλλὰ γάρ ἡγάπει πάλιν καὶ ὑπερηρύχετο λέγαν· « Μὴ στήρεις αὐτοῖς, φ έδοκει ἡττᾶσθαι; Οὗτως οὖν καὶ ὄψις αὐτοῦ καὶ δέξα γέγυνεν ὁ σταύρος.

VERS. 45-47. «Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut condemnet mundum: sed ut servetur mundus per eum.» Mira Dei erga mundum dilectio, et tanta, ut non dederit vel prophetam, vel angelum, sed Filium suum, atque illum unigenitum. Angelum si quidem dedisset, non erat res parva. Quare? Quia angelus quidem minister ejus fidelis et servus, nos autem inimici et apostatae: nunc autem dato Filio quanto excellentiorem exhibuit charitatem! Item si multos habens filios unum dedisset, et hoc maximum fuisset; nunc vero Unigenitum δεdit. Igitur bonitas digna laudanda est. Ariani autem dicunt quod Unigenitus dicatur eo quod solus ipse factus sit et conditus a Deo, omnia autem alia ab illo. Quibus simpliciter respondemus: Si quidem Unigenitus dictus fuisset, nec additum esset Filius, haberet rationem impudens vestrum commentum: at nunc cum non solum Unigenitus, sed et Filius dicatur, non permittit sic intelligere Unigenitum (a), sed vult illum solum ex Pare natum. Vide autem, quo, quod sicut supra dixit Filium hominis descendisse de cœlo, quamvis non descenderit caro de cœlo, sed propter unam personam et unam hypostasim, ea quae Dei sunt, attribuit homini: ita et hoc loco, ea quae hominis sunt, attribuit Verbo Deo. Dedit enim, inquit, Deus Filium suum in mortem: quamvis impassibilis permanerit Deus: attamen quia unus et idem fuit per hypostasim, et qui Verbum Dei, et homo qui pro nobis patiens, Filius dicitur datus esse, in quantum et vere passus, non in sua natura, sed in sua carne. Quod autem luctum, dari Filium? O magnum, et supra humanam mentem! ut omnis qui credit in illum, duo illa luctetur: unum quidem, quod non perit; alterum, quod vitam habet, atque vitam æternam. Vetus enim lex promittebat eos qui in illa Deo placebant, implendos longitudine dierum: Evangelium autem non temporariam vitam largitur, sed æternam et indissolubilem. Qui enī duo sunt adventus Christi, et ille qui fuit, et ille qui venturus est: de

« Οὗτως γάρ ἡγάπησεν δὲ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Γίδην κύτου τὸν μονογενῆ ἔδωκεν. Ἰναὶ τὰς διπτεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπολληται, ἀλλ’ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Οὐ γάρ ἀπίστειλεν δὲ Θεὸς τὸν Γίδην αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον Ἰναὶ κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ’ ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δὲ αὐτοῦ. » Πολλὴ δὲ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον ἐπέτεις, καὶ τοπούτη, ὥστε οὐκ ἄγγελον, οὐ προφήτην δοῦναι, ἀλλὰ τὸν Γίδην αὐτοῦ, καὶ τούτον μονογενῆ. Καὶ ἄγγελον μὲν γάρ εἰ ἔδωκεν, οὐδὲν οὕτω μιγρὸν ἦν τὸ περάγμα. Διατέλει; Διατέλει μὲν ἄγγελος, διάκονος αὐτοῦ πιστὸς καὶ ὑπηρέτης ἡμετέρος δὲ, ἔχθροι καὶ ἀποστάται. Νῦν δὲ Γίδην δύος πολέων ὑπερβολὴν ἀγάπην: περῆκε; Πέλιν, εἰ πολλοὺς ἔχων οἰκίς, Ἰναὶ δέδωκε, καὶ τούτῳ ὑπέρμεγέντον δὲ τὸν Μονογενῆ δέδωκεν. » Αρχούντων ἔστιν ἄξιον ὑμνῆσαι τὸν ἀγαθότερον. Οἱ δὲ Αρειανοὶ λέγουσιν διτελεῖς Μονογενῆς λέγεται, διότι αὐτὸς μόνος γέγονε, καὶ ἐκτίσθη ὑπὸ Θεοῦ, τὰ δὲ ἀλλὰ πάντα ὑπὸ αὐτοῦ. Ήρδες οὖθες ἀπλοὺς ὁ λόγος, διτελεῖς Εἰ μὲν Μονογενῆς ἔλεγετο χωρὶς τοῦ Γίδης, εἰλέγειν ἐν λόγον τὸ κομφόν ὅμων εὐρημάτων τοῦ δὲ μετὰ τοῦ Μονογενοῦς καὶ τοῦ Γίδης λεγόμενον, οὐ δίδωσιν οὕτω νοεῖν τὸν Μονογενῆ, ἀλλὰ τὸν μόνον γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρός. «Οργὴ μοι, διτελεῖς ὁ πατέρας εἰπεν, διτελεῖς τοῦ ἀνθρώπου καταβηνέτες ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καίτοι οὐ κατέσθη ἡ σέρβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ’ δύμας διὰ τὸ ἐν πρότερον, καὶ τὴν μίκρην ὑπόστασιν, τὰ τοῦ Θεοῦ προστένηκε τῷ ἀνθρώπῳ· οὕτως κάντειδε τὸ ἐμπαλιν τὰ τοῦ ἀνθρώπου προστέθησι τῷ Θεῷ Λόγῳ. » Εδώκει γάρ, φησίν, δὲ Θεὸς τὸν Γίδην αὐτοῦ εἰς θάνατον· καίτοι δὲ Θεὸς ἀπεκτήθη διέμεινεν· ἀλλ’ ἐπειδὴ εἰς καὶ δὲ αὐτὸς καθ’ ὑπόστασιν ἦν δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ δὲ τὰ πάθη ὑφιστάμενος ἀνθρωπός δὲ Γίδης λέγεται διδόσθαι, ἐκ καὶ ἀληθῶς ἐπεισέγενεν ἐν τῇ οἰκείᾳ σαρκὶ (19). Τί δὲ τὸ κέρδος τοῦ δοθῆναι τὸν Γίδην; Ήτοι μέγα καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν ἀνθρωπίνην, Ἰναὶ τὰς διπτεύων εἰς αὐτὸν, δύο ταῦτα κερδάνην· Ἰναὶ μὲν, τὸ μὴ ἀπολέσθαι· Ιερούν δὲ, τὸ καὶ ζωὴν ἔχειν, καὶ ταῦτην ζεῖν. Ήτοι μὲν γάρ Πελειά, τοὺς Ἰναὶ ταῦτη εὑρεστούντας τῷ Θεῷ, μεκρότερος ἡμερῶν ἐμπιπλῆν ὑποσχνεῖτο· τὸ δὲ Εὐαγγέλιον, οὐ προτεταρφ ζωῆς φιλοτιμεῖται, ἀλλὰ καὶ ζιωνίρ καὶ ἀκατελύτηρ. » Επειδὴ δὲ δύο εἰσιν τοῦ Χριστοῦ προστίται, διτελεῖς ηδη γεγνημένη,

78 Luc. xxiii, 34. 79 I Joan. iv. 9.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(19) Cod. 31 plenius: «Οἱ καὶ ἀληθῶς ἐπασχεν, οὐ τῇ οἰκείᾳ φύσει, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ σαρκί.

(a) Edit Lut. non habet *unigenitum*.

καὶ ἡ μέλλουσα, περὶ τῆς προτερας λέγει παρουσίας, Λ priore adventu dicit, quod non missus sit Filius ut
δι τοῦ ἀπεστάλη δ Ιηδὲ ἵνα κατεχθῆνη τὸν κόσμον.
Ἐπεὶ εἰ ἐπὶ τούτῳ ἥλθε, πάντες ἀν κατεχρίθσαν·
πάντες γάρ ἡμαρτον, καθὰ καὶ Παῦλός φησιν ἀλλὰ
προηγουμένων ἐπὶ τῷ σῶσαι τὸν κόσμον ἥλθε, καὶ
τοῦτο σκοπὸς ἦν αὐτῷ· κατὰ συμβεβηκός δὲ κρίνει
τοὺς μὴ πιστεύσαντες. Οἱ μέντοι Μωσεῖκός νόμος,
προηγουμένων εἰς θεογνών τῆς ἡμερᾶς ἥλθε, καὶ
κατέχρισιν τῶν παραβούντων. Οὐδὲν γάρ συνεχώ-
ρει, ἀλλ' ἂμα τε εὑρεν ἡμεράνοντά τι, καὶ ἀμα
τὴν δίκην ἐπῆγεν. Ή μὲν οὖν πρώτη παρουσία οὐκ
εἶχε σκοπὸν τὸ κρίνειν, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός, τοὺς
ἀπιστήσαντες οὗτοι γάρ ἡδη κάριτται· ἡ δὲ γε
δευτέρα παρουσία, πάντως ἐπὶ τῷ πάντας κρίναι, καὶ
ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, γενήσε-
ται.

ε Ο πιστεύων εἰς τὸν Ιηδόν, οὐ κρίνεται· δὲ μὴ β
πιστεύων ἡδη κάριτται, δι τοῦ μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ
δύνομα τοῦ μονογενοῦς Ιηδοῦ τοῦ Θεοῦ. Λύτη δὲ ἐστιν
ἡ κρίσις, δι τὸ φῶς ἥλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ
ἡγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ
φῶς· ἦν γάρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα. Πᾶς γάρ
δ φῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται
πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ·
δὲ ποιῶν τὴν ἀλληλείαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς,
ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, δι τοῦ Θεοῦ ἐστιν
εἰργασμένα. » Τί ἐστιν, « Ο πιστεύων εἰς τὸν Ιηδόν,
οὐ κρίνεται; » Ἄρα γάρ, ἐὰν ἀκάθαρτον ἔχῃ βίον,
οὐ κρίνεται; Μάλιστα μὲν τοὺς τοιούτους οὐδὲ γνω-
σίας πιστούς δὲ Παῦλός φησι. « Θεὸν γάρ, φησίν.
δημολογούσται εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. » Πλὴν
ἐνταῦθι τούτο φησιν, δι τοῦ κατὰ τὸν πιστεύ-
σαν, οὐ κρίνεται· τῶν μέντοι πονηρῶν ἔργων χαλε-
πωτέρας εὐθύνει δώσει· ἀπιστίας δὲ ἐνεκεν οὐ κο-
λάζεται· ἀπαξ γάρ ἐπίστευσεν. « Ό δὲ μὴ πιστεύων,
ἡδη κάριτται. » Πῶς; Πρῶτον μὲν, δι τοῦ αὐτῆς
ἀπιστίας κατάκρισις ἐστι. Τὸ γάρ ἑκτὸς εἶναι τοῦ
φωτὸς, αὐτὸς μόνον τιμωρίζει μεγίστη. « Επειτα εἰ μὴ
καὶ ἐνταῦθεν ἡδη τῇ γενννῇ διδοται, ἀλλ' οὖν τὰς
ἀφορμὰς τῆς μελλούσης τιμωρίζεις ἐνταῦθεν συνήξε-
καθάπερ καὶ δι φονεύς, καὶ μὴ τῇ φύσῃ τοῦ κρι-
νοντος καταδικασθῇ, τῇ τοῦ πράγματος καταδεδί-
κασται φύσει· καὶ δὲ Ἀδάμ δὲ, η ἡμέρᾳ ἔφαγεν ἀπὸ
τοῦ διόλου, ἀπέθανε, καίτοι ἔζη, ἀλλὰ τῇ ἀποφύσει,
καὶ τῇ τοῦ πράγματος φύσει τεθνηκὼς ἦν. Πᾶς οὖν
ἄπιστος, κατάκριτός ἐστιν ἐνταῦθεν ἡδη, ὡς τῇ κο-
λάσσῃ πάντως παραδιθησύμενος, καὶ οὐδὲ εἰς κρίσιν
ἀγθισθησόμενος, κατὰ τὸ, « Οὐκ ἀναπτήσονται ἀσεβεῖς
ἐν κρίσει· » οὐδὲν γάρ λόγου ἀξιούνται οἱ ἀσεβεῖς,
ἴστητε οὐδὲ διάβολος. « Εν καίσει μὲν οὖν οὐκ ἀνα-
πτήσονται, ἐν κατακρίσει δέ. Οὕτω καὶ ἐν τῷ Εὐαγ-
γελῷ φησιν δὲ Κύριος, δι τὸ ἄρχων τοῦ κόσμου τού-
του, ἡδη κάριτται, οὐ μόνον ὡς αὐτός ἀπιστάσει,
ἀλλὰ καὶ τότε ιούδην προδότην ποιήσει, καὶ τοῖς
ἄλλοις τῆς ἀπωλείας γεγονός πρόξενος. Εἰ δὲ δὲ Κύ-
ριος ἐν παραδολαῖς εἰσάγει τοὺς κολασθησόμενούς
λόγου ἀξιούμενούς, μὴ θευμάσῃς· πρῶτον μὲν δι

condemnet mundum; quia si propter hoc venisset,
condemnali fuissent utique omnes. Omnes enim
percaverunt⁸⁰, sicut et Paulus dicit. Sed præcipue
ad hoc venit, et mundum servaret, atque hæc in-
tentio ejus fuit: per accidens autem judicat eos
qui non crediderunt. Lex vero Mosaica præcipue
venit, ut reprehenderet peccatum, et condemnare
prævaricantes. Nulli enim ignoscit, sed simul at-
que invenerit peccantem in aliquo, pœnam insert.
Itaque primus adventus non propter judicium fa-
ctus, nisi per accidens, judicans eos qui non cre-
diderunt, qui jam judicati sunt; secundus vero
erit ut omnes judicet, et unicuique secundum ope-
ra sua faciat.

VERS. 18-21. « Quicredit in Filium, non judicatur:
qui vero non credit, jam judicatus est, quia non
credidit in nomen unigeniti Filii Dei. Hæc est autem
condemnatio, quod lux venit in mundum, et di-
lexerunt homines magis tenebras quam lucem. E-
rant enim eorum opera mala. Omnis enim qui mala
agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur
opera ipsius. Qui autem operatur veritatem, venit
ad lucem, ut conspicua sint facta ipsius, quod per
Deum sint facta. » Quid e-t, « Qui credit in Filium
non judicatur? » Nunquid si immundam ege-
rit vitam, non judicatur? Maxime quidem. Non
enim vere fideles sunt ejusmodi, ut Paulus dicit:
« Deum enim, inquit, salutem se scire, operibus
autem negant⁸¹. » Verum tamen hoc loco dicit, quod
propter ipsum credere non judicatur: dabit autem
pœnas graves malorum operum: propter incredulitatem
autem quam non habet, non punietur: se-
mel enim credit. « At qui non credit, jam ju-
dicatus est. » Quomodo? Primum quidem quoniam
et ipsa incredulitas condemnatio est: esse enim
extra lucem, per se maximum supplicium est;
deinde quamvis non hic gehennæ traditus sit, sed
congregavit hic futuri supplicii occasiones, sicut et
homicida, tametsi non sententia judicis condemne-
tur, natura tamen rei condemnatus est. Et Adam
die quo comedit de ligno, mortuus est⁸² et quamvis
viveret, sententia tamen et natura rei mortuus fuit.
Omnis igitur incredulus hic jam condemnatus est,
ut qui omnino supplicio tradendus est, et non in
judicium producendus, juxta illud, « Non resurgent
impii in judicio⁸³. » Indigni enim habentur ut ra-
tionem dent impii, sicut et diabolus. In judicio
igitur non resurgent, sed in condemnationem. Ita
et in Evangelio dicit Dominus, quod princeps hujus
mundi, jam judicatus est⁸⁴, non solum quod ipse
non crediderit, sed quod et Judam proditorem fe-
cerit, et aliis perditionis fuerit auctor. Quamvis
autem Dominus in parabolis adducat puniendos
quasi eos a quibus sumatur ratio, ne mireris. Pri-
mum quidem eo ipso, qui parabolæ sunt ea qua-

⁸⁰ Rom. iii, 23. ⁸¹ Tit. i, 16. ⁸² Gen. iii, 17.

⁸³ Psal. i, 5. ⁸⁴ Joan. xvi, 11.

τὸν Αἰώνα ὄγρις τοῦ Σαλπίου, διὰ οὗκας πολλά καὶ *justa Salita*: quia aquas iniustas erant illuc, et veniebant et baptizabantur. Nondum enim conjectus fuerat Joannes in carcere. » Erat Iesus Hierosolymis usque ad festum Paschæ: et postquam illud præterit, exiit in terram Iudeam, et prope Jordanem versabatur, ubi multi conveanebant. Non quærebat autem populosa loca propter inanem gloriam, vel ostentationem: sed cupiebat pluribus suam bonitatem communicare, et usui esse: quoniam et eam ob causam ad festum ascenderat, ut pote plurimi profuturus doctrina et miraculis. Audiens autem quod baptizarit, ne putes quod per se baptizarit, sed per discipulos. Hoc enim discipulorum opus in Magistrum referat evangelista. Nam in progresso idem hic evangelista dicit quod « Jesus non baptizarit, sed discipuli ejus. » Sed quæreris, Quare non ipse baptizavit? Disce. Preoccupans dixit Joannes: « Ille vos baptizabit Spiritu sancto. » Spiritus autem sanctus mundum erat datus, eo quod mundum tempus erat. Igitur si baptizasset, vel absque Spiritu baptizasset: quæ intercessisset inter ipsum et Joannem differentia? vel dedisset Spiritum, atque ante tempus, sed id indignum Deo, qui in tempore facit omnia. Quod autem tempus dandi Spiritum? Tempus post assumptionem. Oportebat enim ut humana natura Deo Patri demonstraretur a peccato immunis in Christo Iesu: atque ita Deo nobis reconciliato, Spiritus tanquam opulenta quedam liberalitas mitteretur. Proinde discipuli Iesu baptizabant, ut plures ad Salvatoris doctrinam adducerent. Unde et his baptizantibus, etiam Joannes baptizabat, et non cessabat, duo bona faciens: unum quidem, quia ad se venientes de Christo loquens ad illum adducebat; alterum vero, quia curabat ne discipuli sui in maiorem zelum et contemptum provocarentur. Si enim cessasset baptizare, quid non fecissent discipuli ejus, aliqui majori invidia Christum persequentes? Nam cum sepe clamarit, et primas semper Christo tribuerit, non persuaserit eis ut accederent ad illum: in quantum ergo invidiam impulisset, si cessasset baptizare? Idcirco et Christus tunc maxime coepit predicare, quando Joannes inclusus est, propter invidiam discipulorum Baptistarum. Optime autem per misericordiam Joannis mortem maturari, ut omnis populus paratus ad Christum transiret, et non dividenter sentiret de Christo et Joanne. Baptizant igitur discipuli Christi baptismum, qui nihil habebat amplius quam baptismos Joannis: ambo enim imperfecti, et nondum habentes Spiritum, eademque utriusque causa, ut addiscantur ad Christum baptizati.

¶ Εὐρέσθω τὸν γενέτην τῆς τῶν μαθητῶν Ιωάννου ψατὰ ιερόδακτον πέρι θεραπεύρων. Καὶ οἱ δύο πρὸς τὸν Ιωάννην, καὶ εἴπον αὐτῷ. « Rabbi, δεῖ δὲ μετὰ σοῦ θεραπεύειν τὸν Ιωράμην, φανταστὴν τοῦ Ιωράμην, καὶ τοῦ Ιωράμην τοῦ Ιωράμην. Οὐδέποτε οὐδὲν τὸν τοῦ Ιωράμην μαθητεύειν. Οὕτως τοι τὸν τελεστὸν Ιωάννην δεῖ τοῦτο συγχειράσθαι: γενέσθαι, δωτε πάσχει τὸν τοῦ πλήσιον θέραπευτὸν τοῦ τὸν Ιωράμην ματελεῖν, καὶ τριπλασίας τοῦ τὸν Ιωράμην, τοῦντος καὶ Χριστοῦ, συγχειράσθαι. Βαστεῖσθαι τούτου οἱ τοῦ Ιωράμην βασιλικοὶ μηδὲν πάσχειν τοὺς βασιλικοὺς Ιωάννου. » Άκρω γέρατε, οὐδὲ πλέον ἀκριβεῖσθαι μία, τὸ προσάργενθετο τοῦ βασιλικούτων.

VENS. 25. 27. . Orta statim est questio ex discipulis Joannis cum Iudeis de purificatione. Et venerantur Joannem et dixerunt ei : Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium peribubisti, vere te baptizat, et omnes veniunt ad eum. Respondit Joannes, et dixit : Non potest homo acci-

τὴν ἔκφρασιν καὶ ἐπίδειξιν τῆς θεοτητος. Κατ' ὅλην A declaravit se Deum esse, et non repente simul. γάρ, διὰ θεός ἔστιν, ἔξέφρασε, καὶ οὐκ ἀδύνατος. « Impletum igitur, inquit, meum gaudium in sponso. » Nam meum opus, quod mihi ut pronubo concretum, video profecisse. Omnis igitur animæ sponsus, Dominus : thalamus autem ubi copula sit, locus baptismatis, hoc est, Ecclesia. Dat autem arrhabonem sponsæ, peccatorum remissionem, Spiritus sancti communionem: perfectiora vero in futuro, quando dignos in meliora et sublimiora introduceat. Nota autem quod nullus aliis est sponsus, quam solus Christus : omnes autem docentes pronubi sunt, sicut et Præcursor quoque. Nullus enim aliis dator est bonorum, quam solus Dominus: alii autem omnes mediatores, et ministri honorum quæ a Domino dantur.

B

« Οἱ δικαιοῦντες ἐρχόμενος, ἐπίκαιο πάντων ἔστιν· ἐάν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἔστι, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. Οἱ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἔστι καὶ διώρακε, καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ· καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει. Οἱ λάβοντες αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισαν διὰ θεός ἀληθῆς ἔστιν. » Οὐ γάρ ἐπέστειλεν ὁ θεός, τὰ βήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ. Οὐ γάρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ θεός τὸ Πνεῦμα. » Συγχρίνει ἐπιτόν διὰ πρόδρομος τῷ Χριστῷ, καὶ φησιν, διὰ Ἐκεῖνος μὲν ἄνωθεν ἐρχεταις ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐπάνω πάντων ἔστιν, ἐγγρημένος πάντων καὶ τὸν Πατρὸν ὑπεροχὴν ἀποτάξαν· ἐγὼ δὲ ἐκ γῆς ἡν, γῆντα λαλῶ, εὐτελῆ καὶ ταπεινά, ὡς πρὸς συγχρισιν τῆς τοῦ Χριστοῦ διδοτσκαλίας. « Επειταγε καὶ τὰ αὐτὰ τοῦ Προδρόμου, θετὰ ἡσαν· ὡς δὲ πρὸς τὰ τοῦ Χριστοῦ συγχρινόμενα, πολὺ τὸ χθε- C μαλόν ἔχουσιν. » Εκεῖνος, φησιν, διώρακε καὶ ἤκουσε, λαλεῖ· τουτέστιν, δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἤκουσε, καὶ διώρακεν, ἡγουν, διώριβῶς οἴδεν, ἐκεντα λαλεῖ καὶ μαρτυρεῖ. Λλατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς τῶν μὴ τῇ ἀληθείᾳ προσεχόντων λαμβάνει. « Ος δὲ λάβη τὸν μαρτυρίαν, ήτοι τὴν διδοτσκαλίαν αὐτοῦ, ἐσφράγισεν, ἀντὶ τοῦ, ἔδεικεν, ἐδιεβαίωσεν, διὰ διὸ ἀληθῆς ἔστιν. » Οὐ γάρ τῷ παρὰ θεοῦ ἀπεσταλμένῳ πιστεύων, τῷ θεῷ πιστεύει, καὶ λοιπὸν σφραγίζει, καὶ ἀποδείκνυσιν, διὰ ὃς ἀληθεῖ δοῦται ἐπιστευεῖν. Διπερὶ οὖν διὰ πάστων τῷ παρὰ τοῦ θεοῦ ἀπεσταλμένῳ, δεικνύει, διὰ φεύγοντος ἔστι, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπίστευσεν αὐτῷ, οἷς δὴ φεύδομένων. Διτε δὲ τῷ Χριστῷ πιστεύων, δεικνύει τὸν θεὸν ἀληθῆ, ἐξ αὐτοῦ τούτου πάντως, τοῦ πιστεύσαι τῷ παρ' αὐτοῦ ἀπεσταλμένῳ. Πρόδηλον γάρ, διὰ ὃς ἀληθεῖ δοῦται, αὐτῷ ἐπιστευεῖ, καὶ εἰκότως. Οἱ μὲν γάρ ἀλλοι, πάντες, φησι, μέτρον τὴν ἐνέργειαν ὑλαδὸν τοῦ Πνεύματος· αὐτῷ δὲ τῷ Χριστῷ οὐκ ἐκ μέτρου δέδωκε μίαν τεχνὸν ή δύο ἐνεργείας, ἀλλ' αὐτὸς τὸ Πνεῦμα ὀλόκληρον ἔχει οὐσιῶδῶς. Τοις μὲν οὖν προφήταις διὸ θεός καὶ δίδωσι τὸ Πνεῦμα, ήτοι τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐν μέτρῳ δίδωσι· Χριστῷ δὲ οὔτε ἐν μέτρῳ, οὔτε διλατῶν δίδωσιν· ἔχει γάρ αὐτὸς οὐσιῶδῶς διὸ Χριστός. « Οταν δὲ ἀκούστης, διὰ διὸ Χριστός, καὶ ἤκουσε παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐκεντα λαλεῖ, μὴ νόμικος αὐτὸν ἐνδεῖ θυτα γνώσεως, παρὰ τοῦ Πατρὸς

D

VERS. 32-34. « Qui e supernis venit, super 549 omnes est : qui a terra profectus est, terrenus est, et de terra loquitur. Qui e cœlo venit, supra omnes est, et quod vidit et audivit, hoc testatur, et testimonium ejus nemo accipit. Qui accipit ejus testimonium, is obsignavit quod Deus verax sit. Nam is quem misit Deus, verba Dei loquitur. Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum » Comparat se Præcursor Christo, et dicit quod ille quidem e supernis venerit a Patre, et super omnes sit, egregius super omnes, et Paternam servans excellentiam: Ego autem qui de terra sum terrena loquor, vilia et humilia, si cum doctrina Christi conferantur. Quamvis autem quæ a Præcursori siebant, divina erant, collata tamen cum his quæ a Christo, valde humilia C apparebant. Ille, inquit, quod vidit et audivit, loquitur, hoc est, quæ a Patre audivit, et quæ vidit, hoc est, clare novit, illa loquitur et testatur. Et testimonium ejus nullus ex his qui veritatem non attendunt, recipit. Qui autem recipit testimonium, hoc est doctrinam, ejus, obsignavit, hoc est, monstravit et stabilivit, quod Deus verus sit. Qui enim credit ei qui a Deo missus est, Deo credit, et consequenter obsignat et demonstrat quod ei qui verax sit, crediderit: sicut et diverso qui non credit ei qui a Deo missus est, ostendit quod mendax sit, et propter hoc non credit ei, utpote mendax. Et ita qui Christo credit, ostendit quod Deus est verax, ex eo quod credidit ei qui ab ipso missus est. Manifestum enim quod illi ut veraci crediderit. Et merito. Nos enim alii omnes ad mensuram accepimus operationem Spiritus, ipsi autem Christo non ad mensuram dedit unam vel duas virtutes, sed ipse Spiritum integrum habet substantialiter. Igitur et prophetis dedit Deus Spiritum, hoc est, operationem Spiritus, et ad mensuram dedit: Christo autem non ad mensuram, et neque omnino dedit: habet enim illum Christus substantialiter. Quando autem audis quod Christus loquitur illa quæ audivit a Patre, ne putes illum indigere ut scientiam ab illo discat, sed quia quæcunque sic Filius, a Patre naturaliter scit, quasi illi consubstantialis, ejus gratia dicitur a Patre audiire quæ scit: quemadmodum si videris filium patris

θρωπου τινὸς θαυμαστοῦ διαλεγόμενος, καὶ πάντα τὰ εἰπεῖν τῷ γειρὶ τοῦ Γίδη, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὸ θεῖκὸν, τι τοῦτο; Δέδωκε δὲ Πατήρ τὰ πάντα τῷ ἰάτρῳ, λόγῳ φύσεως, ἀλλ' οὐ χάριτος. Ἐπει γὰρ καὶ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει, εἰκότως καὶ πάντα ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγεται ἔχειν. «Ἐχει τοίνυν τὰ πάντα δὲ Γίδη, τὰ ταὶ ταὶ οὐρανῷ, τὰ ταὶ ἐπὶ γῆς· δεσπόζει γὰρ ἐπάντων, καὶ μὴ βούλωνται. » Ὁτερον μέντοι, θεοὶ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν πᾶν γόνυ κάμψει αὐτῷ, τὴν παντελή δεσποτείαν πάντων ληφεται· διε σύκεται ἡ κακία δύναμιν ἔχει, ἀλλ' ἀνενέργητος μένουσα, δείκνυσι τὴν φύσιν τοῦ ἀγαθοῦ ἐξ ἀρχῆς πᾶσιν ἐνούσαν, καὶ τὰ πάντα συνέχουσαν. » Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Γίδην, ἔχει τὴν εἰλικρίνην ζωῆν ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸν λέγω τὸν Χριστὸν, δε ζωῇ ἐστιν ἀληθῶς. » Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα. » — «Ο δὲ ἀπειθῶν οὐκ ὄφεται τὴν ζωήν. » Ὁ γὰρ ἀποστάτης ἐκπονεῖται τῆς ζωῆς, πῶς ἔξι αὐτὴν, ἥτις ἐστιν δὲ Χριστός; Ή; καὶ Παῦλος φησιν· «Οταν δὲ Χριστὸς φανερωθῇ ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ θρεπτεῖς, οἱ πρὸς τὴν κακίαν νεκροὶ καὶ ἀκίνητοι γενέμενοι, φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. » — «Ἀλλ' οὐρὴ τοῦ Θεοῦ μενετ ἐπ' αὐτὸν, » Οὐκ εἴπεν, διε μενετ αὐτὸν, ἀλλ', επ' αὐτὸν, » δεικνὺς διε οδόποτε αὐτοῦ ἀποστήσεται. » Ἰνα γὰρ μὴ ἀκούσας θάνατον, πρόσκαιρον τούτον νοήσης, φησιν, διε ε μενετ ἐπ' αὐτὸν, » ἐπὶ τὸν ἀπειθήσοντα, καὶ ἀθίος θεται ἡ κολασίς. Διὰ τούτων δὲ πάντων τῶν ἁματῶν ἐνάγει δὲ Βαπτιστὴς καὶ συναθεται τοὺς ἀκούοντας πάντας εἰς τὴν Χριστοῦ πίστιν. Οὐ γὰρ μάτην ταῦτα φησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκείους μαθητὰς καὶ τοὺς ἄλλους πάντας παιδεύει, μηκέτι φθονεῖν τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ὡς Θεῷ προσέχειν.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ τῆς Σαμαρείτιδος. Περὶ τοῦ οὐροῦ τοῦ βασιλικοῦ.

«Ως οὖν ἔγνω δὲ Κύριος διε ξκουσταν οἱ Φαρισαῖοι διε Ιησοῦς πλεονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βιβλικές, ή ιωάννης (καίτοι γε αὐτὸς δὲ Ιησοῦς οὐκ οἰνάπτεται, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ), ἀφῆκε τὴν Ιουδαίαν γῆν, καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. » Εδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας. » Ο φλένθρωπος, ἀπαξ δὲ ήμας σαρκωθεῖς, πάντα πρὸς θυμάταν ὠρίειαν διαπράττεται. » Αμέλει καὶ νῦν ἀκούσας, διε οἱ Φαρισαῖοι περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ ξκουσταν, καὶ γνοὺς, διε εἰς φθόνον κινηθήσονται τὸν κατ' αὐτοῦ, ὑποχωρεται εἰς τὴν Γαλιλαίαν· δύο ταῦτα δεδάσκων ἡμᾶς· ἐν μὲν, τὸ φείδεσθαι τῶν ἔχθρων, καὶ πάντα τρόπον πειρᾶσθαι μὴ διδόναι εὐτοῖς ἀφορμὴν οικανόδου ή φθόνου· ἔτερον δὲ, τὸ μὴ ἐπιφρίπτειν ἐκευτοὺς τοῖς ποιρασμοῖς ἀνοήτως καὶ ἀνονήτως, ἀλλ' ὑποχωρετεν πρὸς κατιόν, μέχρις θνήτη μανία φίλοι. Καίτοι δὲ δυνατὸς ὁν ἐπισχετεν τοὺς αὐτῷ φθονοῦντας, καὶ εἰ κατ' αὐτοῦ ὅρμησεν, θματος ὑπεξιστεται, ὥστε μὴ φαντασίαν δέξαι τὴν εἰκόνομίαν τῆς σαρκός. Εἰ γὰρ συχνάσις διὰ μέσου = εἰδῶν ξέφρετο, τι οὐκ ἀν εἰπον οἱ Φαντασιοδοκῆται,

⁹¹ Act. xvii, 28. ⁹² Coloss. iii, 4.

A de homine quodam admirabili loquens. Et omnia dedit in manu Filii juxta humanitatem. Si autem ei secundum divinitatem, quid hoc? Dedit Pater omnia Filio ratione naturae, sed non gratia; quoniam enim et esse a Patre habet, merito et omnia dicitur a Patre habere. Habet igitur omnia Filius, tam quæ in celo, quam quæ in terra. Dominatur enim omnibus, etiamsi quidam nolint. Postea vero in secundo adventu, quando omne genu flectetur ei, perfectum omnium accipiet dominium: quando malitia non ultra habebit virtutem, sed inefficax manens ostendat naturam boni principio omnibus inditam, et omnia contiuentem. Qui credit in Filium, habet vitam aeternam in ipso, ipsum dico Christum, qui vere vita est. » In ipso enim vivimus et movemur. ⁹³ « Qui autem incredulus est, non videbit vitam. » Nam qui sponte recessit a vita, quo pacto habebit eam, quæ est Christus? sicut et Paulus inquit: « Quando Christus manifestabitur vita nostra, tunc et vos qui ad malitiam mortui et immobiles facti, manifestabimini in gloria ⁹⁴. » — « Sed ira Dei maneat super illum. » Non dixit quod maneat illum, sed super illum, ostendens quod nunquam ab eo recedat. Ut ne mortem credas temporalem, dicit quod maneat super eum qui incredulus fuerit, et perpetuum erit supplicium. Per omnia autem verba hæc inducit Baptista et compellit auditores omnes ad fidem Christi. Non enim in vanum hæc dicit, sed suos discipulos et alios omnes instruit ne invideant Christo, sedet. Deo auscultent.

CAPUT IV.

De Samaritana. De filio reguli.

VERS. 1-4. «Ut cognovit Dominus audisse Pharisæos quod Jesus plures discipulos ficeret ac baptizaret quam Joannes (quanquam Jesus ipse non baptizaret, sed discipuli ejus), reliquit Iudeam terram, et abiit iterum in Galileam. Oportebat autem eum transire per Samariam. » Misericors Dominus semel propter nos incarnatus, omnia ad nostram salutem facit. Itaque et nunc cum audisset quod Pharisæi de gloria ipsius audiverint, et sciret contra ipsum ad invidiam concitandos, secedit in Galileam, duo nos docens: unum quidem, ut parcamus inimicis, et omni modo tentemus non dare eis occasionem scandali vel invidiæ; alterum, ne injiciamus nos in temptationem insipiente et inutiliter, sed secedamus ad tempus, donec insanias re-sideat. Quamvis autem potens sit cohibere invidentes sibi, etiamsi impetu quodam nunc urgerent, non tamen hoc egit, ne videretur phantasticum habere corpus: si enim saepè per medium illorum exiisset, quid non diaissent Phantasiodocetæ, Manichæi, inquam, et Valentini et Eutychiani? Insi-

έκκλουν. 'Εκείνοι δὲ τοῦ Ἀβραὰ καὶ Ἰακὼβ ἐκτίνες ἀπογόνους ὡνόμεζον. "Ο ο τε γὰρ Ἀβραὰμ Χαλδαῖος ἦν, δ τε Ἰακὼβ διὰ τὴν ἔκεισε πηγὴν οἰκεῖος αὐτοῖς ἐλογίζετο. Οι γοῦν Ἰουδαῖοι μετὰ πάτερων τῶν ἔθνικων καὶ αὐτοὺς ἰδεύσσοντο· οὗθεν καὶ τῷ Κυρίῳ προσονειδίζοντες ἐλεγον· «Σαμχρεῖσθαι εἰ.» Καὶ αὐτὸς δὲ τοτε μαθηταῖς ἐλεγει· «Εἰς πόλιν Σαμχρεῖτῶν μὴ εἰσέλθητε.» Τίνος δὲ ἔνεκεν δ εὐχγελίστης περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Ἰακώβ αὐτὶ τῆς πηγῆς ἀκριβολυγεῖται; Πρώτον μὲν, ἵνα ὅτεν ἀκούσῃς τῆς γυναικὸς λεγούσης, δοτε· «Ἰακὼβ ο πατήρ νημῶν ἔδωκεν ἡμῖν τὴν πηγὴν ταῦτην, μὴ ξενιεῖθης.» Ο γὰρ τόπος ἔκεινος ἦν τὰ Σύνικα, Ἰνδοὶ οἱ υἱοὶ Ἰακὼβ Σαμεάδων καὶ Λευΐ τὸν χαλεπὸν ἔκεινον εἰργάσαντο φύνον, διὰ τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Δετναν βισιθῆναι ὑπὸ τοῦ Συκιμίτων ἄρχοντος. "Ἐπειτα δὲ καὶ τούτο μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ τὸν εὐχγελιστὴν καταλέγειν ἡμῖν τὰ περὶ τοῦ χωρίου καὶ τῆς πηγῆς, δοτε ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀποδολὴ πάλαι ἔγένετο διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν· καὶ προσκρουσάντων αὐτῶν τῷ Θεῷ, οἱ ἔθνικοι κατέσχον τοὺς τόπους· καὶ δὲ οἱ πατριάρχαι διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἔκτησαντο, ταῦτα αὐτοῖς διὰ τὴν δυσσέοιεν ἀπώλεσαν. "Μετεις οὐδὲν καινὸν, οὐδὲν νῦν εἰ οἱ ἔθνικοι ἀντὶ τῶν Ἰουδαίων εἰσῆγησαν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τὸ δὲ χωρίον δ ἔδωκεν Ἰακὼβ τῷ Ἰωσῆφ, Συκιμίτας ἀπολέσαντες, τὴν πόλιν ἐξερήμωσαν, ταῦτην πεπτοῦ.

• Ο αὖν Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέστο ὡταῖς ἐπὶ τῇ πηγῇ. "Μόρα ἡν̄ ώσει ἔκτη. "Ερχεται γυνὴ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ ἀντλήσαι ὕδωρ. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Δόξ μοι πιεν. Οἱ γάρ μα-
θηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τρο-
πάς ἀγρόσωσιν. » Κεκοπιακέναι τὸν Κύριον ἐκ
τῆς ὁδοιπορίας φάσκων ὁ εὐχαγγελιστής, δείχνωσιν
ἡμῖν ἄμα μὲν τὸ ἄτυφον αὐτοῦ καὶ ἀπέριττον (οὐδὲ
γάρ ὑποζυγίοις ἔχρατο πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν, ἀλλὰ
παλὸς ὕδεις, παιδεύων καὶ ἡμᾶς τὸ μὴ πολλῶν
θειστοῦ), ἀμμὶς δὲ καὶ τὸ συντόνως αὐτὸν ὅδεύειν καὶ
μὴ ῥεθύμως. Ἐξ οὐ μανθάνομεν καὶ ἡμεῖς τὸ μετά
συντονίας καὶ ἐπιμελείας πράττειν τὸ ἔργον τοῦ
Θεοῦ. Τὸ δὲ, «Ἐκαθέστο ὡταῖς,» σημαίνοι ἀν τὸ
ἴκτελον; καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ δτι οὐκεὶ θρόνου, ἀλλ'
οὐτοῖς, ἀφελῶς ὀηλονότι, επὶ ἑδάφους ἀναπτύχυντο τὸ
σῶμα, καὶ παρά την πηγὴν ἀναψύχων αὐτὸν. Εἶτα καὶ
ἴτεραν αἰτίαν εἰσάγει τοῦ καθῆσθαι αὐτὸν παρὰ τὴν
πηγὴν, τὸ εἶναι σταθεράν μεσημέριαν. » «Μόρα γάρ,
γηστῖν, ην̄ ώσει ἔκτη. » Μετε καὶ διὰ τὸ τῆς ὥρας
θελπεινδὸν ἀδετο ἀναπτύξεως τε καὶ ἀναψύξεως. Καὶ
ἄλλος δέ· ἵνα μή τις αἰτιάσται τὸν Κύριον, πῶς
τοτε μαθηταῖς αὐτοῦ ἔγκελευσμένος εἰς ὃδὸν ἰθνῶν
μὴ ἀπελθεῖν, αὐτὸς εἰς Σαμαρείτας ἔρχεται, διὰ
τούτο φησιν, δτι ή ἐπὶ τοῦ τόπου καθίδρα διὰ τὸν
κόπον γέροντες, καὶ δτι ή πρὸς τὴν γυναικα διάλεξες
ειλογον είχεν ἀφορμὴν, τὸ δίφος. Ἐπει γάρ ἑδίκα
ἐκελεοδῶς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀδετο καὶ ποτου.
Σητοῦντι δὲ δημιλεῖ τὸ γύναιον δημιλαν ψυχῆς φιλο-

A pter fontem quem illic habuerat, proprius illorum putabatur. At Judæi cum gentibus aliis etiam istos abominabantur: unde et Domino opprobrates dicebant, « Samaritanus es ⁹⁶. » Et ipse discipulis suis dicebat, « In civitatem Samaritanorum ne intraveritis ⁹⁷. » Quare autem evangelista de loco Jacob et fonte tam diligenter disserit? Primum quidem, ut quando audieris dicentem mulierem, « Pater noster Jacob dedit nobis fontem illum, » ne mireris. Locus enim ille erat ⁹⁸ Sycima, ubi filii Jacob Simeon et Levi gravem illam cædem commiserunt ⁹⁸, eo quod sororem illorum Dinam oppresserat Sycimorum princeps. Insuper et hoc discimus, ex eo quod evangelista nobis narrat ea quæ de fonte et loco, quod etiam olim rejecti fuerint propter peccata sua Judæi, et cum offendissent Deum, gentes illorum loca possederint: et quæ patriarchæ propter suam in Deum fidem possederant, ea illi propter impietatem amiserunt: et ita nihil novum si et nunc gentiles pro Judæis in regnum cœlorum sint introducti. Prædium autem quod dedit Jacob Joseph, Sycima dicebatur. Quoniam enim filii Jacob Sycimitas perdiderant, et civitatem desolaverant: eam utpote desolatam pater in hæreditatem filio Joseph dedit. Σύκιμα ἔλεγετο. Ἐπει γὰρ οἱ πτελεῖς τοῦ Ἰακὼβ τοὺς δὴ τὴν ἐξημωθείσαν δέσμουν εἰς κλῆρον τῷ Ἰωάννῳ δ

C VERS. 6-8. «Jesus ergo fatigatus ex itinere, se-debat sic super fontem. Hora erat ferme sexta; venit mulier Samaritana, ut hauriret aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi quod bibam. Nam discipuli ejus abierant in civitatem ut cibos emerent. » Fatigatum Dominum ex itinere narrans evangelista, ostendit nobis Dominum a fastu et rerum abundantia alienum fuisse. Non enim jumentis utebatur ad iter, sed pedes ibat, instruens etiam nos non multis opus habere. Insuper dicit et ipsum incidere strenue, et non ignaviter. Ex quo discimus et nos ut cum constantia et diligentia faciamus opus Dei. Quod autem sedebat sic, significat simpliciter, et ut forte obveniebat, et non super sede, sed simpliciter videlicet super pavimento, refocillans corpus, et apud fontem se recreans. Deinde et aliam causam inducit quare sederit apud fontem. Erat enim tempus meridianum: « Hora enim, inquit, erat quasi sexta: » atque etiam propter horas calorem opus habebat risfrigerio et recreatione. Vel aliter dicit, ut ne quis reprehenderit Dominum, quomodo, cum præcipisset discipulis ut ne viam gentium ingredientur, ipse ad Samaritanos venerit: idcirco dicit quod sedens in loco propter fatigationem fuerit, et quod colloquium cum muliere rationabilem habuerit causam, scilicet. Quoniam enim sitiebat, consequenter humano more indigebat et potu. Quærenti autem occurrit mulier, anima discendi avida. Quid igitur opus erat facto? repelleretne mulierem

⁹⁶ Joan. viii, 6. ⁹⁷ Matth. x, 5. ⁹⁸ Gen. xxxiv, 27.

ε Μὴ σὺ μεῖζων εἶ τοῦ πατέρος ἡμῶν Ἰακὼβ, ^A VERS. 12-15. « Num tu major es pater nostro Jacob qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit, et filii ejus, et pecora ejus? Respondit Jesus, et dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiens iterum. Quisquis autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiens in aeternum: sed aqua quam ego dabo ei, sicut in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Dicit illi mulier: Domine, da mihi istam aquam, ut non sitiens, neque veniam hic ad baniendum. ^B 553 » Patrem suum facit Jacob, se intrudens in nobilitatem Iudaicam. Vide autem, obsecro, prudentiam mulieris, quomodo statim a varietate aquarum ratiocinatur et dantum varietatem. Dicit enim: Si talam aquam es, datus omnino maior es pater Jacob, qui nobis dedit hanc aquam. Quod autem ipse ex eo bibit, laus est bonitatis aquae; tantum enim placuit fons ille patriarchae, ut et ipse biberit, et filii ejus. Quod autem et pecora ejus biberint, indicium est copia aquarum. Non enim solum dulcis est aqua, et ita dulcis, ut et Jacob ex ea biberit, sed et larga, et sic larga, ut sufficerit multitudini pecorum patriarchae Jacob. Cum autem diceret mulier, « Num tu major est pater nostro? » Dominus quidem manifeste non dicit, Profecto major sum, ut non videatur arrogans esse, cum nondum aliquod specimen sua virtutis exhibuisset: hoc tamen parat ea quae dicit. Dicit enim: « Qui bibit ex hac aqua, iterum sitiens: qui autem ex mea bibit, non sitiens in aeternum. » Atque ita si miraris Jacob qui dedit aquam talam, multo magis admirari oportet eum qui praebet longe meliorem aquam. Quam enim ego do, fons fit aqua, quae in dies magis ac magis multiplicatur. Non enim quam parum accipiunt sancti a Deo, ita usque ad finem servant, sed semina quidem et initia accipiunt boni per gratiam, insument autem et ipsi, ac crescere faciunt: id quod per parabolam talentorum significat Dominus, et per hospitem. Etenim qui accepit duo talenta, lucratus est alia duo ^C 98. sed sua præparatione: et hospiti qui suscepit vulneratum latronibus, pollicetur Dominus, quidquid præterea impenderis de tuo, dabo tibi ^D 99. Illud igitur et hoc loco innuit: Evidem aquam do sitiens: illa autem, quam ego do, non manet tanta, sed etiam multiplicatur, ac fons efficitur. Dedit Paulo aquam breveni Dominus, Ananiæ instructiones: ac brevem illam aquam doctrinarum Ananiæ Paulus fontem esse demonstravit, ita ut a Jerusalem usque ad Illyricum pervenirent illius fontis prosilientes fluxus. Et mulier quomodo in his affecta est? Humiliter quidem rite se gerit: opinatur enim de sensibili aqua sermones haberi: profectum tamen quemdam indicat. Nam primum quidem dubitabat, dicens: « Unde habes aquam viventem? » ^E Nunc autem et sermonem sine dubio suscipit, dicens: « Da mihi hanc aquam. » Videtur igitur haec esse prudentior Nicodemus. Nam ille quidem cum multa audivisset, talia

98. Matth. xxv, 22. 99 Lue. x, 38. ^F Act. ix, 10.

νεῖτε οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς δὲ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἀδεῖς ανnumerat, eo quod iuxta opinionem mulieris loquitur. Illa enim suspicabatur Judaicum prophetam esse, et propterea dicit: « Nos adoramus. » Quomodo autem nesciverunt Samaritani quod adorarunt? Loco putabant concludi Deum: ideo et cum misissent, quando a leonibus devorabantur, ut supra dictum 557 est, et annuntiassent regi Assyriorum se a Deo loci non suscipi: ibi manserunt multo tempore, et coluerunt idola, et non ipsum quoque verum Deum. Judæi autem ab hoc errore liberi fuerunt, et sciverunt esse unum Deum omnium, tametsi non omnes. « Quia salus ex Judæis est. » Duplicem sensum hoc nobis dat. Vel enim quod orbi ex Judæis bona provenerint: scire enim Deum, et contemnere idola, inde exordium habuere, aliaque omnia sana dogmata: etiam ipsa adoratio, quæ apud vos Samaritanos, tametsi non recta fuerit, a Judæis originem duxit: vel salutem nominat suum adventum, qui ex Judæis fuit. Post autem et Dominus ipse dici salus, quia ex Judæis fuit secundum carnem. τῶν Ἰουδαίων γέγονεν. « Εστι δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ιν νοῆσαι, δεὶς καγένετο ἐκ τῶν Ἰουδαίων τὸ κατὰ σάρκα.

λ' ἔρχεται ὅρξ, καὶ νῦν ἔστιν, δέ τε οἱ ἀληθροσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατέρι εἰ, καὶ ἀληθεῖς· καὶ γάρ δὲ Πατέρι τινούσους οὓς προσκυνοῦνταις αὐτὸν. Πνεῦμα δὲ Θεός, εἰ προσκυνοῦνταις αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθροσκυνεῖν. « Εἰ καὶ πλέον ὑμῶν τῶν Σαμαριταῖς ἔχουμεν ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τρόπῳ τῆς θεσιώς, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων τέλος πόνον. Οὐ γάρ τὰ τῶν τόπων ἀμειφθῆσται, ἀλλὰ ναὶ τὰ τοῦ τρόπου τῆς λατρείας· καὶ πι θύραις ἐφίστηκε, καὶ νῦν ἔστιν· οὐ γάρ, παρὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα, παράτασιν, λήψονται. Ἀληθινοὺς δὲ προσκυνητάς φησι τὰ τὸν αὐτοῦ νόμον πολιτευομένους, οἵ οἱ ερικλείουσι τὸν Θεόν, ὡς οἱ Σαμαρεῖται, ή θερπεύουσιν αὐτὸν τωματικὴν, ὡς Ἰουδαῖοι, πνεύματι καὶ ἀληθεῖς, τουτέστι διὰ τῆς διὰ τῆς τοῦ νόος καθηρότος. » Επει γάρ δὲ εῦμά ἔστι, τουτέστιν ἀτώματος, δεῖ αὐτὸν εἰν ἀσωμάτως, δὲ ἔστι κατὰ ψυχήν. Τούτο : τοῦ, « ἐν πνεύματι, » δηλοῖ· καὶ γάρ καὶ αὐτὸν προσκυνεῖν κατὰ ψυχὴν, οὐκ ὄφελος, δόξαν περὶ αὐτοῦ ἔχουσιν, ὡς οἱ αἱρετικοί, το προστίθηκε τὸ, « ἐν ἀληθεῖᾳ. » Δεῖ γάρ εἰ νοῦν προσκυνεῖν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ εἰς αὐτοῦ ἔχειν. Τάχα δέ τις ἔρεται, δεῖ τὰ δύο ἡ μᾶς φιλοσοφίας ἐνταῦθα μέρη αἰνίττεσαι, λέγω καὶ θεωρίχην, διὰ τῶν δύο τούτων· διὰ, « ἐν πνεύματι, » τὸ πρακτεικόν. « Όσοι γάρ θεοῦ ψυχοταχι, τὰς πράξεις τοῦ τωματος η, « κατὰ τὸν Θεον Ἀπόστολον· καὶ πάλιν· ιρξ, ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος· τὸ δὲ

VERS. 23, 24. « Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu ac veritate. Nam et Pater tales quaerit qui adorent ipsum. Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu ac veritate oportet adorare. » Quamvis nos Judæi, quantum ad modum adorationis attinet, plus habeamus quam vos Samaritani, attamen et res Judæorum nunc finem habituræ sunt. Non enim in solis locis mutatio erit, sed et modus colendi alterabitur: et hæc in foribus sunt, et nunc est hora. Non enim sicut ea quæ a prophetis dicta in longum tempus differentur. Veros autem adoratores dicit eos qui secundum ipsius legem vivunt, qui non loco aliquo includunt Deum sicut Samaritani, vel cultu colunt corporali, sicut Judæi: sed spiritu et veritate, hoc est, per animam, per puritatem mentis. Quia enim Deus spiritus est, hoc est incorporeus, oportet ipsum adorare incorporaliter. Vide licet in anima. Hoc enim significat, in spiritu. Etenim anima spiritus est incorporens. Quouiam autem multi videntur adorare in anima, non tamen rectam habent scientiam, sicut hæretici: ideo addidit, et in veritate. Oportet enim et mente adorare Deum, et sanam opinionem de ipso habere. Fortassis autem quispiam dicet, quod duas partes nostræ philosophiæ hic insinuantur, praxis dico et contemplatio per duo ista. Nam cum dicit, « in spiritu, » practice docetur. « Quicunque enim spiritu Dei aguntur, » opera corporis mortificant secundum divinum Apostolum. Et iterum: « Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem contra carnem. » Et ita practice insinuantur per hoc quod dicit, « in spiritu. » Per hoc autem quod dicitur « in veritate, »

ἡ γυνή· εἰ Οὐδα δὲ τι ἔρχεται Μεσσίας. Οἱ δὲ Κύριοι λοιπὸν ἀκεκλύπτει αὐτῇ ἐστὸν, οἵτινας ἀκολουθαὶ τοῦ λογου ἀπειποσάσης. Εἰ δὲ εἰδὺς ἐξ ἀρχῆς εἶπεν, δὲ τι Κύρος εἴμι ὁ Χριστός, οἵτε τὴν γυναῖκα ἔπεισεν ἄν, καὶ ἔδειξ φορτικός τις εἶναι καὶ ἀλεξώνυμον δὲ κατὰ μίκρον αὐτὴν προδιδάσται ἐπὶ τὸ ἀναμνησθῆναι τῆς περὶ Χριστοῦ προσδοκίας, οἵτως ἡδη ἐστὸν ἀκεκλύπτει. Τίνος δὲ ἔνεκεν τοῖς μὲν Ἰουδαίοις συνεχῶς ἐρωτῶν, εἰ Εἰπὲ ἡμῖν εἰ σὺ εἶ δὲ Χριστός, οὐδὲ ἀπεκάλυψεν ἐστὸν, τῇ δὲ γυναικὶ λέγει; Ἐκείνοις μὲν οὐδὲν λέγει, διότι οὐκ ἐπὶ τῷ μετεῖν ἡρώτων, ἀλλ᾽ ὅπερ τῷ μᾶλλον συκρατήσαι· ταῦτη δὲ, διὰ τὸ εὐγνώμονα εἶναι, φρενεῶς ἐστὸν ἀποκαλύπτει. Καὶ γάρ δὲ ἀπλῆς γνώμης καὶ διστολές, καὶ ποδοῦσα μαθεῖν τὸ ἀληθὲς, ἡρώτα, καὶ δῆλον ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα. Καὶ γὰρ ἀκινθασσον, οὐ μόνον αὐτῇ ἀπίστευσεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους εἰς πίστιν θετγήνευσεν, καὶ τανναχοῦ ἡ γυνὴ φάνεται καὶ ἀκριδουμένη γαῖ πιστῇ. Ἀπαρτισθεὶς δὲ λοιπὸν τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα δημιύλις καὶ διδασκαλίας, εἰκαίρως ἀπήγνητον οἱ μαθηταί, καὶ θεάμψαν τὸ ἔτιδυον αὐτοῦ, δὲ τις οἵτως ὁν ἔνδοξος καὶ περιβόητος περὶ πάσιν, ἡνείχετο μετὰ τοσαντῆς συγκεταβάσσως γυναικὶ διαλέγεσθαι πενιχρῷ καὶ Σαμπρετίδι. Θευμάζοντες δὲ, δημως οὐ θερδοῦσιν ἐρωτῆσκι, περὶ τίνος αὐτῇ διαλέγεται· οἵτως ἡσαν πεπαίδευμένοι, καὶ τὴν μαθηταῖς πρέπουσαν εὐλάβειαν ἔτιδρουν πρὸς τὸν διδάσκαλον. Εἰ δὲ που καὶ φάίνοντο παρθητικόμενοι, ωσπερ Ἰωάννης ἥντα πίπτει ἐπὶ τὸ στῆθος, καὶ δταν προσιόντες λέγωσιν. ε Τίς μελέαν; ε καὶ δναν οἱ τοῦ Ζεβεδαίου παρκαλλώτιν, ἵνα εἰς ἐώνυμων, καὶ εἰς ἑκ δεξιῶν καθίσωσιν· ἀλλ᾽ ἔκεινας ὡς εἰς αὐτοὺς ἀνήκοντα, καὶ τέως ἀναγκαῖας αὐτοῖς φωνέμενα, ἔκειτάζουσιν. Ἐνταῦθε δὲ, ἐπει μὴ τοσούτον αὐτοῖς διέφερε τὸ ζητεῖν, δ μὴ ἀναγκαῖον ἐσ, δλως, διὰ τούτο οὐ χρῶνται τῇ παρθητικῇ ὡς μὴ ἀγούσῃ κατιρόν.

ε Ἀρχαῖν οὖν τῇ, ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· Δεῦτε, ἔδετε ἀνθρώπων, δις εἰπέ μοι πάντα δσα ἐποίησα· μήτι οὐτός ἐστι· δὲ Χριστός; Ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. ο Τοσούτον ἀνήφθη τὴν χαρδίαν ἡ γυνὴ ὑπὸ τῶν εἰρημάνων, ὥστε καὶ τὴν ὑδρίαν ἀφέτων· οὕτως ἄρα ταχέως προετίμησε τὸ θύμωρ τοῦ Χριστοῦ τῆς τοῦ Ἰακώβου πηγῆς· καὶ δὴ ἀπόστολος γίνεται, ὅπὸ τῆς τὴν χαρδίαν αὐτῆς πειριασθεῖσης πίστεως χειροτονθεῖσα, καὶ πολὺν δλόκηλον διδάσκει, καὶ ἀφέλεται. ε Δεῦτε, φησιν, ἔδετε ἀνθρώπων, δις εἰπέ μοι πάντα δσα ἐποίησα. ε Ὄντως ἐπειδὲν ἐπιρύθη ἡ ψυχὴ πυρὶ θείῳ, πρὸς οὐδὲν τῶν ἐν γῇ δρῆ, οὐ πρὸς αἰσχύνην, οὐ πρὸς ἀτιμίαν. Ἰδού οὖν καὶ αὐτῇ οὐκ αἰσχύνεται καὶ τὰ οἰκεῖα ἐκπομπάνουσκ, ἀλλὰ φησιν· «Οὐ εἰπέ μοι πάντα δσα ἐποίησα. ε Καίτοι γε ἡδύνατο καὶ ἐτέρως εἰπεῖν· Δεῦτε, ἔδετε προφήτην προφητεύοντα· ἀλλ' οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καταφρονεῖ τῆς οἰκείας δόξης καὶ πρὸς τὸ κυρῷζαι τὴν ἀλήθειαν ἀποσβέπει μό-

turus sit Messias.» At nunc se illi manifestat Dominus, ita consequentia sermonis exigente. Sane si statim ab initio dixisset, Ego sum Christus, neque mulieri persuasisset, et visus fuisset onerosus quispiam et arrogans: nunc panlatim ad hoc inducit, ut mentio fiat exspectationis Christi. Ita jam se illi detegit. Cujus gratia Judæis quidem continuo 539 interrogantibus: « Dic nobis, num tu es Christus ¹², » non revelavit seipsum, mulieri autem dicit? Illis quidem nihil dicit, eo quod non interrogabant discendi gratia, sed calumniandi animo: huic autem, quia studiosa erat, manifeste se revelat. Nam quod simplici mente et cogitatione discendique desiderio rogaverit, manifestum ex his quæ sequuntur. Nam ut audivit, non solum ipsa credidit, sed etiam alios ad fidem adduxit, semperque apparet et fidelis, et diligenter inquirens. Absoluto autem colloquio cum muliere ac doctrina, tempestive occurrerunt discipuli, et admirati sunt humilitatem ejus, quod cum tam glorus esset, et apud omnes celebris, non designatus sit cum tam paupere et Samaritana muliere tanta cum modestia sermonem habere. Admirantes autem, non audent rogare de quo loquatur ei; adeo erant bene compositi, servantes suam erga præceptorem reverentiam. Quod si alicubi apparuerint fidenter loquentes, sicut Joannes cum recumberet super pectus, et cum accederent et dicerent: «Quis major? » et cum filii Zebedæi obsecrarent ut unus a dextris, et alter a sinistris sederent: illa inquirunt quasi ad se attinentia, et tunc eis necessaria visa. Hoc autem loco quia non usque adeo ipsorum intererat quærere, neque necessarium omnino, propterea non utuntur fiducia, eo quod non habeant tempus opportunum.

Vers. 28-30. Reliquit ergo hydriam suam mulier, et abiit in civitatem, et dicit illis hominibus : Venite, videte hominem qui dixit mibi omnia quæ feci : num hic est ille Christus? Exierunt ergo e civitate, et veniebant ad eum. » In tantum accentum est cor mulieris dictis Dominicis, ut et aquam relinquenter. Sic igitur statim prætulit aquam Christi fonti Jacob, et fit apostola ordinata a fide, quæ cor ejus occupaverat, docetque et attrahit totam civitatem. » Venite, inquit, videte eum qui mihi dixit omnia quæcunque feci. » Profecto quoniam accensa fuit anima divino igni, ad nihil eorum quæ in terra respicit : non ad confusionem, non ad ignominiam, nec ac aliud quippiam. Ecce igitur et ista non veretur sua secreta pandere, sed ait, « Qui dixit mihi omnia quæ feci. » Quamvis posset et aliter dicere : Venite, videte prophetam prophetantem : at non sic. Contemnit autem suam gloriam, et ad hoc solum spectat ut prædicet veritatem. Non dicit autem, Hic est Christus, affirma-

δοθέντες αὐτῷ, δὸν τῷ περιχωρεῖσι, δὸν ἐπὶ τοῦ Νῶε, ^A itaque quinque legibus conjuncta natura et sextam accepit, quam tamen non habebat ut virum. Non dum enim conjugebat sibi legem Novi Testamenti. Intellexerit ^B C1 autem quis per sextam legem, quam ut virum non habebat natura, legem idolatriæ. Hanc enim iegem non habebat a Deo dataim sibi conjugem, sed velut adulterum jungebat sibi. Ideo et propheta dicit: « Et adulterabantur in ligno ¹⁵. » Et iterum, « Fornicati post omne lignum ¹⁶, » propter sculptilia scilicet et arbores quas colebant. Eo enim dementiæ pervenerat natura, ut et arboribus pulchris propter pulchritudinem sacrificaret, cyparissis videlicet, et platanis, et similibus. Quaudo igitur sextum illum adulterum homines dilexerunt, et in idolatriam occiderunt, tunc Dominus veniens liberavit nos ab ea. Ideo et dicit, « Quem nunc habes. » Nam profecto tempore adventus Iesu Christi, etiam Iudeorum sapientiores in gentilium errorem inciderant. Et manifestavat hoc Pharisaorum hæresis, quæ fato et astrologiæ credebat. Est et Samaritana omnis anima, quæ sensibus quinque imprudenter subjecta est, deinde periculosa doctrinam veluti scelum quemdam adulterum suscipit, cui Jesus benefacit, vel per baptismum, vel per fontem lacrymarum. Nam et lacrymæ filii Jacob dicuntur, mente nostra supplantante malitiā: ex qua aqua et ipsa mens bibit, et cogitationes ejus, quæ filii dicuntur et pecora, ceu irrationalēs partes animæ, ira et concupiscentia. Lacrymæ enim menti et cogitationibus et reliquis in refrigerium flunt.

^B Οὐαὶ δὲ σαμαρείταις καὶ πάσᾳ φυχῇ ἡ ταῖς πάντες αἰσθήσεσιν ἀλόγως ὑποκυρεῖσα, εἴται καὶ τὴν περὶ τὰ δύγματα σφαλερώτατα, οἵδιν τινα ἔκτον μοιχὸν προσλαβούμενη, ήν δὲ Ἰησοῦς εὑρεγέτε, εἴτε διὰ τοῦ βαπτισμάτος, εἴτε διὰ τῆς πηγῆς τῶν δακρύων. Καὶ τὰ δάκρυα γάρ φρέαρ τοῦ Ἰσκάνῳ ἐν λεγθείν, τοῦ ἡμέτερου νοῦ, τοῦ πτερνήζοντος τὴν κακίαν. Εἴ δὲ οὐ φυχῆς, θυμὸς καὶ ἐπιθυμία· τὰ γάρ δάκρυα τῷ νῷ καὶ τοῖς λογισμοῖς καὶ τοῖς λοιποῖς εἰς ἀναψυχὴν γίνονται.

ε 'Ἐν δὲ τῷ μετεξὺ ἡρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· Ῥαβδεῖ, φάγε. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς. Ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ήν ύμετες οὐκ οἴδατε. Ἐλεγούν οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἄλλοις· Μήτις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; Λέγει αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς· Ἐμὸν βρῶμέ ἔστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θελημά του πέμψαντος με καὶ ταλαιπώσω αὐτούς τὸ ἔργον, ε 'Ἔρώτων οἱ μαθηταὶ τὸν Κύριον, ἀντὶ τοῦ, παρεκάλουν, ωστε φαγεῖν, οὐκ ἐκ προπετούς γνώμης, ἀλλ' ἐκ πολλῆς φιλοστοργίας τῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον· καὶ γάρ ἐδίετον αὐτὸν κεκμηκότα ὑπὸ τῆς ὁδοιπορίας καὶ τῆς ἐπικειμένης φλογός. Οὐ δὲ Κύριος, γινόσκων διτὶ η ^D Σαμαρείταις μᾶλλον ἐπισπάσσει ταῦτα σχεδὸν τὴν πόλιν πρὸς αὐτὸν, καὶ διτὶ πιστεύσων αὐτῷ οἱ Σαμαρείται, ε 'Ἐγὼ, φησι, βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ε τουτέστι τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· οὕτω γάρ ταῦτης ἐπιθυμῶ, ως οὐδεὶς ὅμων τῆς αἰσθητῆς βρῶσεως. Ταύτην δὲ τὴν βρῶσιν, ήν ἔχω φαγεῖν, ύμετες οἱ μαθηταὶ μου οὐκ οἴδατε. Παχεῖς γάρ δύτες ἔτι, καὶ μη, δυνάμενοι νοῆσαι τὰ αἰνιγματωδῶν π' ἔμοι λεγόμενα, οὐκ οἴδατε διτὶ βρῶσιν ὄνομά των τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν. Καὶ ἄλλως δέ· οὐκ οἴδατε ταῦτην τὴν βρῶσιν· οὐ γάρ γινόσκετε, διτὶ πιστεύσωσι μοι οἱ

VERS. 31-34. « Interes rogabant eum discipuli dicentes: Rabbi, comedere. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo comedendum, quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli inter se: Num quis attulit ei quod ederet? Dicit ei Jesus: Meus cibus est, ut faciam quod vult is qui misit me, et perficiam opus ejus. » Rogabant discipuli Dominum, hoc est, obsecrabant ut comederet: non temeraria quadam mente, sed magna dilectione erga magistrum. Etenim videbant ipsum defatigatum ex itinere et calore flagrante. Dominus autem sciens Samaritanam fere totam civitatem ad se evocaturam, et Samaritanos in se credituros: Ego, inquit, cibum habeo comedendum, » hoc est, salutem hominum: quam tanto desiderio avebat, quanto nullus nostrum sensibilem cibum. Hunc autem cibum quem habeo comedere, vos discipuli mei nescitis. Crassi enim cum vos adhuc sitis, et intelligere nequeatis quæ obscurius a me dicuntur, nescitis quod cibum salutem hominum nominem. Et aliter: Hunc cibum nescitis, ignoratis enim quod Samaritani credituri sunt mihi et salvabuntur. Qui igitur discipuli? Adhuc dubitant num quis attulisset ei quod comedat. Non autem

¹⁵ Jer. III, 6. ¹⁶ Ezech. xxiii, 37.

τὴν δὲ λέγω ὑμῖν. ὅτι περιεστίν ὁ νοητὸς θερισμός. Ταῦτα δὲ Μεγεθά τοὺς Σαμαρείτας ἡδη προσερχομένους αὐτῷ. Ἐπέρχεται οὖν τοὺς δρόμους διώλμους διώλμους, εἴτε τοὺς νοητούς, εἴτε τοὺς αἰσθητούς, καὶ θεάσασθε τὸ πλῆθος τῶν προσερχομένων Σαμαρείτων, καὶ τὰς εἰς τὴν πίστιν προδύμους καὶ ἀτοίμους ψυχὰς αὐτῶν, αἵτινες διπέρ χῶραι λευκωσμέναι δίσονται θερισμοῦ. Καθάπερ γάρ οἱ στέψαντες, διτεν λευκωσθῶσιν, ἔτοιμοι εἰς θερισμὸν, οὕτω καὶ οὗτοι πρὸς σωτηρίαν εἰσὶ παρεσκευασμένοι. «Καὶ δὲ θερζῶν μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ήνα καὶ διπέρων διοῦ χαρή, καὶ δὲ θερζῶν.» Οὐ δὲ λέγει, τοιούτην ἐστίν. Οἱ προφῆται ἔσπειραν, ἀλλ᾽ οὐκ ἔθερισαν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀπεστέρηνται τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ σὺν ἡμῖν χάρισσιν, εἰ καὶ μὴ σὺν ἡμῖν θερζουσιν, διπέρ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς θερισμοῖς οὐκ ἔστιν. Ἐκεῖ γάρ ἐάν συμβῇ ἀλλοιοι σπείραι, καὶ ἔλλον θερίσαι, λὺπη τῷ μὴ θερζοντι. Ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς, οὐχ οὔτας· ἀλλὰ καὶ οἱ προφῆται προκρύπταντες, καὶ προμαλαζάντες τῶν ἀνθρώπων τὰς γνώμας, χαρίζουσι σὺν ἡμῖν τοῖς εἰς σωτηρίαν τοὺς ἀνθρώπους ἐφελκύσσονται. Τὸ δὲ, «Ἐγὼ ὑμᾶς ἀπιστείλα θερζειν, δὲ οὐγέ διεποτικάκετε,» διὰ τοῦτο φησιν δὲ Κύριος, ἵνα διτεν ἀποστέλλῃ τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τῷ κηρυγμῷ, μὴ θορυβῶσιν, ὡς εἰς πρόγραμμα ἀποστελλόμενοι. Τὸ γάρ ἐπιπονητέον, φησιν, οἱ προφῆται ἀνεδέξαντο, ὑμεῖς δὲ ἐπὶ τῷ ἐποιητοῦ πάμπεπος. Λόγον δὲ ἀληθινὸν φησι, παροιμίαν τινὰ περιφερομένην παρὰ τῷ πλήθει, διτεν «Ἄλλος θετίν δὲ σπείρων, καὶ ἄλλος δὲ θερζῶν.» Ὁρχ δὲ, πῶς πάντα δεσποτικῶς λέγει καὶ ἔξουσιαστικῶς· «Ἐγὼ ἀπιστείλα θμᾶς θερζειν.» Ἀκούετωσαν οἱ περὶ Μαρκίωνα τὸν κατάρχον, καὶ Μάνεντα, καὶ τοὺς τοιούτους, οἵ τὴν Παλαιὰν Διατήκην ἀπαλλοτριοῦσι τῆς Νέας· κανετεῖν γάρ ἐλέγχονται. Εἰ γάρ ἀλλοτρίας ἦν ἡ Παλαιά, πῶς οἱ ἀπόστολοι ἐθέρισαν τὰ τῶν προφητῶν; «Ματε ἐπεὶ τὰ τῆς Παλαιᾶς οἱ ἀπόστολοι θέρισαν, οὐκ ἀλλοτρία τῆς Καινῆς Διατήκης κείνη, ἀλλ' ἀμφότεραι μίτι.» Ακούετωσαν καὶ οἱ περὶ «Ἀρειοπάτως ὡς Κύριος καὶ ἔξουσιαστής πέμπει τοὺς μαθητάς· πέμπει δὲ, ἵνα ἀπὸ τῶν γηίνων θερίσωι, καὶ ἐκτέμωσι τοὺς προστει τηκότας αὐτοῖς καὶ Ἑλλήνας καὶ Ἰουδαίους, καὶ εἰς τὴν διώλμην ἀποκομίζωσιν αὐτούς, τὴν Ἐκκλησίαν λέγω· ἐκ δὲ γενόμενοι διὰ τοῦ ἀλούσθοι παρὰ τῶν βοῶν, τοιούτοις τῶν διδοκάλων, καὶ ὑποκειθεὶς αὐτοῖς, τρίβονται, καὶ πάντας ψυχῶδες, καὶ σπρκικόν, καὶ τοῦ πυρὸς ὑπέγκυμα ἀποβαλλόμενοι, καθεροὶ κόκκοι τῇ οὐρανῷ ἀποθήκη ἐντητίθενται, εἶται καὶ βρῶμα γίνονται τοῦ θεοῦ τῇ σωτηρίᾳ τούτων ἐνευφράνομένου. Οὕτως δὲ Παύλος διθέριζε τῆς γῆς ἀποτέμνων, καὶ διδάσκων ἡμᾶς, διτεν τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Χρῶνται δὲ τινες καὶ ἐπὶ τῶν γερόντων χαρίενται; τῷ, «Θεάσασθε τὰς χώρας, διτεν λευκαὶ εἰσὶ πρὸς θερισμὸν,» διὰ τὰς πολιάς δηλαδή, καὶ τὸν τοῦ θενάτου θερισμὸν.

«Ἐξ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπιστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρείτων διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης, διτεν Εἰπέ μοι πάντα δοσα ἐποίησα.» Ήτονται

A tualis messis. Hæc autem dicebat propter 365 Samaritanos, qui jam veniebant ad ipsum. Attollite igitur oculos vestros, vel spirituales vel sensibiles, et spectate multitudinem Samaritanorum, et animas ipsorum ad fidem alacres et promptas, quæ quasi regiones albæ, opus habent messoribus. Nam sicut aristæ cum fuerint albæ, paratae sunt ad messem, ita e: hæ ad salutem sunt præparatae. «Et metens mercedem accipit, et colligit fructum in vitam æternam, ut et seminans simul gaudeat, et metens : » quod hunc sensum habet, Prophetæ seminaverunt, sed non messuerunt, neque propterea privati sunt voluptate, sed nobiscum lætantur (a), et quamvis nobiscum non metant, id quod in sensibilibus mes- B sibus non est. Illic enim si evenerit quod alius se- minat, et alius metit, tristitia est non metenti. In spiritualibus autem non sic, sed et prophetæ antea prædicaverunt, et præmoliverunt horum mentes, unde vobiscum gaudent, qui homines ad salutem capit. «Ego vos autem misi ut metatis quod vos non elaborasti, » propterea dicit Dominus, ne discipuli ad prædicationem missi turbentur quasi ad rem difficultem : nam quod onerosum erat, prophetæ suscepere; vos autem in præparata mittimini. At sermonem verum dicit, proverbiū vulgo jactatum: «Alius est qui seminat, et aliis qui metit. » Observa autem quomodo omnia ex auctoritate et domino indicet. «Ego mihi vos ad mentendum. » Audiant maledicti Marcionitæ et Manichæi, et similes, qui Velus Testamentum a Novo abalienant: nam et de hoc loco redarguuntur. Etenim si alienum fuisse Velus, quomodo apostoli messuisserent ea quæ a prophetis seminata? Unde quia apostoli messuerunt ea quæ in Veteri, non alienum est ipsum a Novo Testamento, sed ultraque unum sunt. Audiant et Ariani, quomodo lauquam Dominus et potestatem habens mittat discipulos. Mittit autem ut de terrenis me- C tant et execent eos qui terrenis affixi erant; tam gentiles quam Judæos, invehantque illos in aream, Ecclesiam dico, in qua concilcentur a bebus, hoc est doctoribus; et jaceant sub illis ac tritarentur, cum omnes paleas, et ignis somitem, et quidquid carneum est, abjecerint, et facti pura grana in cœlestis penu reponantur, ac deinde cibus siant Dei, qui gaudet in salute eorum. Ita Paulus messuit, a terra ressecans, et docens nos quod municipatus noster in cœlis sit 20. Cavillantur autem quidam hoc dicto lepide senes, videri regiones quod albæ sint ad messem, propter canos scilicet, et messem mortis.

VERS. 39-42. «Ex civitate autem illa mulier Samari- D tanorum crediderunt in eum propter sermonem mulieris testificantis quod dixisset sibi omnia quæ-

20 Philipp. iii, 20.

(a) Edit. Lut. non habet, sed nobiscum lætantur.

'Ο γάρ τοι φέδνος, ταῖς συμπατερίωταις οὐ συγχωρεῖ **A** invidia compatriotis non sinit congruum honoreim reddi, sed parum illis tribuunt cives, suam confusionei existimantes gloriam contribulium. Cum venisset igitur Dominus in Galilæam, crediderunt Galilæi, quia viderant signa facta in Hierosolymis. Atqui Samaritani probatores erant qui et absque signis verbo mulieris crediderant. Vide autem ubique eos qui abjecti habebantur, celebrari ut potiores fide, Samaritanos dico et Galilæos. Nam hos contemnebant ut agrestiores; ideo et dicebant: « Propheta ex Galilæa non surrexit ²² », eos vero qui electi putabantur, abjici, quales fuerunt Hierosolymitani Iudei. Merito igitur et gentiles suscepti sunt. Nam in sua patria, hoc est in synagoga Judæorum, honorem non habebat propheta Christus, sicut Moses dicit. « Prophetam suscitat vobis Dominus ²³. »

τε καρπος ημων. ^ε
Θλιθεν ουν ο δ Ιησους πάλιν εις την Κανα της Γχ-
λιακης, δηπου έποιησε το θωρηον οινον. Και ήν τις
βασιλικης, ου διδος ήσθνειν εν Καπερνουμ. Ούτος
έπιουσας, δη Ιησους ήκει έκ της Ιουδαιας εις την
Γαλιλαιαν, άπιλθεν πρός αυτον, και ήρως αυτον,
ινα κατεβη και ιάσηται αυτον τον ινιον. Εμελλε γαρ
άποθνησειν Είπεν ουν δ Ιησους πρός αυτον. Εὰν
μη σημεια και τέρατα ίδητε, ου μη πιστευσητε. Λέ-
γει πας αυτον διπολικης Κυριε, καταδηθι πριν
άποθνητεν το πειδον μου. Λέγει αυτηρος δ Ιησους Πορειων,
διδος σου ζη. Και έπιστευσεν δ ανθρωπις
τηρ λόγη, φι είπεν αυτηρος δ Ιησους, και άπορευετο. ^ε
Ανακιμινήσκει ήμας ο ευαγγελιστης του έν Κενη
θαύματος, δηπου έγνετο το θωρηον οινος, άμαξ μεν δια
το αδηνησι των Σαμαρειτων το δικτυωμιον (οι μεν
γαρ Γαλιλαιοι, φησι, και άπο των έν Ιερουσαλημοις
και απο των παρ' αυτοτος γενομενων σημειων αυτον
διδέξαντο· οι δι Σαμαρειται απο μοντης της μαρτυ-
ριας της γυναικης, και της αυτου του Κυριου διδα-
σκαλιας), άμαξ διε και ινα δειξη θητην, διτι και δι βασι-
λικης άπο του έν Κενη θαύματος άγαθην τινα περι
του Χριστου ινπληψιν διδέξατο. ει και μη την άξιαν.
Βασιλικην διε τουτον καλετ, η ως έκ γένους διντα βα-
σιλικου, η άξιωμα τηρηχης έπερον οιτω καλούμενον
ζηντα. Ηρα ουν, φησι, και αυτος έστιν ουτος τηρ
παρα τηρ Ματθηλη εκαπονταρχη; και γαρ κάκετων
έν Καπερνουμ ήν. Ουκ οιμαι τινων τον αυτον ειναι,
άλλη έπερον. Εκεινος μεν γαρ και βουλδμενον ελθευεν
τον Χριστον διακωλωει, λέγων· ο ουκ ειμι άξιος,
ινα μου θηκε την στέγην εισέλθηρε· ^ε ο ουτος διε εις
την οικιαν αυτου ηλκει τον Ιησουν. Κάκεινου μεν δι
πατει, ηγουν δ δουλος, παρέσει κατελγετο· τουτου διε
ο ιδιος πυρετη. Εκκει μεν απο του θρους καταβας,
εις Καπερνουμ εισηλθε· νυν διε, απο της Σαμα-
ρειας, και ουκ εις Καπερνουμ, άλλη εις Κανα. Επι
πασιν, έκεινος μεν εκαπονταρχος ουτος διε, βασιλι-
κης το άξιωμα. Αξιοτ μεν ουν δ βασιλικης τον Κυριον
κατελθειν ως ιάσηται τον ινιον δ διε Κυριος καθ-

VERS 46-50. « Venit ergo Jesus iterum in Cana Galilææ, ubi fecerat ex aqua vinum. Et erat quidam regius cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cum audisset quod Jesus advenisset a Iudea in Galilæam, abiit ad eum, et rogabat eum ut descenderet ac sanaret ipsius filium : siquidem is agebat animam. Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa et prodigia videritis, non credetis. Dixit ad eum regius : Domine, descendere priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni quem dixerat ei Jesus, et ibat. » Recordari nos facit evangelista miraculi in Cana, ubi aqua facta est vinum, et interim ut crescat laus Samaritanorum. Nam et Galilæi quidem, inquit, suscepserunt eum propter signa quæ facta sunt in Hierosolymis, et apud se : Samaritani autem ob solius mulieris testimonium, et ipsius Domini doctrinam. Ostendit insuper quod et regius ille ex miraculo quod in Cana erat factum, bonam quamdam de Christo opinionem conceperat, tametsi minus dignam. Regium autem illum vocat, vel quod ex regio erat genere, vel quod gerebat dignitatem quamdam ob quam sic vocabatur. Num igitur, dicet quis, idem est cum centurione apud Matthæum ? Nam et ille ex Capernaum erat. Non opinor equidem illum esse, sed alium Nam ille quidem et volentem venire Christum prohibet, dicens : « Non sum dignus ut sub lectum meum ingrediaris »²⁴. Iste vero Jesum in domum suam trahit. Et illius quidem puer paralysi detinebatur, servus videlicet: istius autem filius febri. Et illic quidem cum a monte descendisset, et Capernaum ingressus est: nunc autem a Samaria, et non in Capernaum, **300** sed in Cana. In summa, ille centurio, hic autem regius fuit dignitate. Orat igitur regius ille Dominum ut descendant ad sanandum filium. At Dominus perstringit eum, ut potest non perfectam, sed parvam habentem fidem. Dicendo enim, « Descende, priusquam moriatur filius

²² Joan. vii, 32. ²³ Deut. xviii, 15. ²⁴ Matth. viii, 8.

meus, » infirmitatem fidei suæ ostendit: quia non a aptóμενος αύτοῦ, ὡς μὴ τελείαν τὴν πίστιν, ἔλλιπτην credebat quod, si contingere mori filium, potens μέρους ἔχοντος (καὶ γὰρ τὸ εἰπεῖν, « Κατάβηθι πρὶν ἀποθνήνειν τὸν οὐόν μου, » τὴν λαθένειαν τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐμφαίνει, ὡς μὴ πιστεύοντος, διτὶ εἰ καὶ συμβῇ αὐτὸν ἀποθνήνειν, δυνατός ἐστιν ἀναστῆσαι αὐτὸν), διὰ ταῦτα οὖν καθιστομένος αὐτοῦ, φησίν: « Ἐὰν μὴ σημειτὰ καὶ τέφατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε. » αἵμα δὲ καὶ τῶν ἑτέρων πολιτῶν κατηγορῶν τῶν ἐν τῇ Καπερναῷ. Φείνονται γὰρ πινταχοῦ πολλὴν ἀποστίαν κατηγορούμενοι. Ἐπειδὴ οὖν ἀσθενῆς ἦν ὁ βασιλικὸς τὴν γνώμην, καὶ κατηγορεῖ τὸν Κύριον κατελθεῖν εἰς θεραπείαν τοῦ παιδὸς, δεικνύων αὐτῷ ὁ Σωτὴρ, διτὶ καὶ ἀπὸν δύναται αὐτὸν θεραπεύσαι, λέγει: « Πορεύου, ὁ οὐός σου ζῇ. » Ἀμέλει τοῦ μὲν παιδὸς τὸν πυρετὸν, τοῦ πατρὸς δὲ τὴν ἀποστίαν λέσσοτο. Γίνωσκε δὲ, ὡς ἀλλο τίρας, καὶ ἀλλο σημεῖον. Τέρχε μὲν γὰρ τὸ παρὰ φύσιν, οἷον τὸ διανοῆσαι ὄφελμάδις τυφλοῦ γεγενημένου, καὶ ἐγείραι νεκρὸν σημεῖον δὲ, τὸ οὐκ ἔξω τῆς φύσεως, οἷον τὸ λασθι ἀρρώστον. Τελέσει δὲ καὶ τούτο τὸ θύμα καὶ νῦν ὁ Κύριος ἐπὶ πεντὸς τοῦ προστροχομένου. Οἷον βασιλικός ἐστι πᾶς ἀνθρώπος, οὐ μόνον ὡς τοῦ βασιλέως πάντων συγγενῆς διὰ τὴν φυγὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς αὐτὸς βασιλικὴν ἀρχὴν κατὰ πάντων δεξιόμενος. Εὑρίσκεται δὲ πολλάκις ἔχων τις τὸν νοῦν, οὐτὶ οὐδὲν, πυρὶ ἡδονῶν ἀπόποιαν καὶ ἐπιθυμίας κακῶν ἔχοντα. Εἰ τοίνου προσέλθῃ τῷ Ἰησοῦ, καὶ εἰτεῖται αὐτὸν λαταρῆναι, τουτέστι, συγκαταβάσαι φιλονηρωτὰς χρήσασθαι, καὶ συγχωρῆσαι αὐτῷ τὰς αμαρτίας πρὶν ἡ τελείως ἀπὸ τῆς νόσου τῶν ἐπιθυμῶν ἀπονεκρωθῆναι, (εἰ μὴ γὰρ συγκαταβάλῃ ἡμῖν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ τὰς ἀνομίας παρατηρήσατο, καὶ κατέκεινας ἔκειταί τις λοιπὸν ὑποστήσεται;) εἰ προσέλθῃ τοίνου, ὡς εἴρηται, τεύξεται τοῦ ζητουμένου, καὶ ἀπολήψεται τὸν νοῦν αὐτοῦ ὑγιαῖ. Πλὴν δρα καὶ τί φησιν ὁ Κύριος πρὸς αὐτὸν: « Πορεύου, ὁ οὐός ἀλλὰ πορεύου, καὶ κίνησιν ἀκατάπτουσιν ἐνδείκνυσσε πρὸς τὸν οὐόν, τοῦ πορεύεσθαι, τεθνήσεται σου πάντως δ ὑνοῦς, τῷ περὶ τὸ καλὸν ἀκινητῷ τὴν νέκρωσιν λαβάν. »

VERS. 51-56. « Jam autem eo descendente, servi occurserunt ei, et nuntiaverunt ei, dicentes, Filius tuus vivit. Sciscitat est ergo horam ab eis in qua vegetius se habuisset. Et dixerunt ei: Heri, hora septima reliquit eum febris. Cognovit ergo pater quod illa hora erat in qua dixit sibi Jesus, Filius tuus vivit, et credidit ipse, et domus ejus tota. Hoc iterum secundum signum edidit Jesus, cum venisset a Judaea in Galilæam. » Obstupesfacti servi repentina morbi mutatione, occurrunt domino, bonum nuntium afferentes de sanitate 507 filii. Non enim simpliciter et sicut fieri solet, sed subito liberatus est a febre, ut ita ostendatur miraculum hoc non fuisse naturæ, sed virtutis Christi. Ut ergo didicit a servis horam in qua puer vegetius se habuisset, huc est, melius habuisset, et in meliorem transisset valetudinem, plene credidit Domino. Prior enim ejus fides imperfecta erat. Ne enim mihi dixeris

« Ἐδη δὲ αὐτοῦ καταβίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήντησαν αὐτῷ, καὶ ἀπήγγειλαν λέγοντες, διτὶ οὐός σου ζῇ. » Επίθετο οὖν πάρ’ αὐτῶν τὴν ὥραν, ἡ ἡ κομψότερον ἔσχεν. Καὶ εἰπον αὐτῷ, διτὶ Χθὲς ὥρα δεδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν δ πυρετός. » Εγνω οὖν ὁ πατήρ, διτὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν δὲ εἰπεν αὐτῷ δ Ἰησοῦς, διτὶ οὐός σου ζῇ, καὶ ἐπιστευσεν αὐτὸς, καὶ ἡ οὐδεὶς αὐτοῦ ὅλη. Τούτῳ πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν δ Ἰησοῦς, ἐκθών ἐκ τῆς Ιουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν. » Εκπλαγέντες οἱ δοῦλοι τὴν ἀθρόν μετεβολὴν τῆς νόσου, ἀπεντάσι τῷ κυρίῳ, εὐαγγελίζειν αὐτῷ τὴν τοῦ οὐού ὑγείαν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ’ ἀδρόν ἀπηλλάγη τοῦ πυρετοῦ, δειχθῆναι μὴ φύσεως ἀκολουθίαν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Μαθὼν δὲ περὶ τῶν δούλων τὴν ὥραν, ἐν δὲ κομψότερον ὁ πατής ἰσχει, ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ τὸ βελτίον λαβεῖται τὸν περιπλέοντα πατέσι, τελείως πιστεῖ τῷ Κυρίῳ. Η γὰρ προτέρη,

οῦ ἀτελῆς ἦν. Μὴ γάρ μοι εἴπης, διτι Καὶ οὐα quod non accessisset nisi credidisset. Nam et patres
δὲ προσῆλθεν, εἰ μὴ ἐπίστευσεν. Εἰδὼς τις
τέρες ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς πατέρας φίλας, οὐ
θερόδουσιν ιατροῖς προσιέναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς
μηδὲν τῶν δεδυτῶν παχαλίπετν βουλόμε-
ηλθε μὲν οὖν ἀπὸ πίστεως, εἴγε καὶ τοῦτο
ἀλλὰ φυσχᾶς καὶ ἀτελοῦς, ἦν οὐδὲ πίστιν
ἔστιε. Τότε δὲ τελείως ἐπίστευσεν, διτι καὶ
ἱρᾶς ἔμαθε. Τίνος δὲ ἐνεκεν δύχυγγειοτῆς
δευτέρου τούτο τὸ σημεῖον ἐπιτίσεν ἐν
να δεῖξῃ τοὺς Σαμαρείτας πολλῶν ἀξίους
Καὶ γάρ, φησι, καὶ δευτέρου τούτου τοῦ
ενομένου, οὐδέπω οἱ Γαλιλαῖοι πρὸς τὸ
κανόνιον ἔφθισσαν, τῶν μηδὲν ἰδόντων ση-

consueverunt, præ amore erga filios, non solum
accedere ad medicos quibus bene fidunt, sed et ad
imperitos, nihil ex his quæ facere oporteat, inter-
mittentes. Accessit guidem ex fide, siquidem et hoc
dabimus; sed frigida et imperfecta, quam neque
fidem quis recte vocaverit. Tunc autem perfecte
credidit, quando et de hora didicit. Et quare evan-
gelista dicit quod secundum hoc signum fecerit
in Cana? Ut ostendat Samaritanos multis dignos
laudibus. Etenim dicit, et cum secundo hoc fieret
signum, nondum pervenerunt Galilaei ad sublimi-
tatem illorum qui nullum viderant signum.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

ιάκοντα καὶ ὄχτω ἑτη ἔχοντος ἐν τῷ ἀσθενείᾳ.
ῶν Ἰουδαίων ζητούντων ἀποκτείναι τὸν

τεῦτα ἦν ἡ δορτή τῶν Ἰουδαίων, καὶ
Ιησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐττι δὲ ἐν τοῖς
ιας προδραπικὴν χρονικήθιμα ἡ ἐπιλεγμένη
Βηθεσδᾶ, πέντε στοάς ἔχουσα. Ἐν ταύταις
πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν,
ιρῶν, ἐκδηχομένων τὴν τοῦ ὅδατος κίνησιν.
γάρ κατὰ καρδίαν κατέβαινεν ἐν τῷ κολυμ-
βί ἐπάρχεσσε τὸ ὅδωρ. Ὁ οὖν πρῶτος ἐμβάς
ταραχήν τοῦ ὅδατος, ὑγιῆς ἐγένετο, φῶς
χειροῦ νοσήματι. Ἐποτὴ ἦν τῶν Ἰουδαίων,
ντελοστῆς, οἵματι. Ἀναβάλνει δὲ ἐν ταύτῃ δ
μη μὲν, ἵνα μὴ δέξῃ ἐναντίος τῷ νόμῳ,
ηται συνεορτάζων τοὺς πολλοὺς. ἀμμα δὲ,
διὰ σημείων διδοκαλίας ἐπισπασσαται,
ει τὸ πλῆθος τὸ ἀδόλον. Ἐν γάρ ταῖς
ώθησι συνέρχεσθαι καὶ ἀγρόται, καὶ ἀστι-
κτεῖς, τὰς ἄλλας ἡμέρας τοὺς ἔργοις συν-
ιοι. Προδραπικὴ δὲ ἐλέγετο ἡ κολυμβήθρα,
ἥρας θυσίαν πρόβατα ἔκειται συνήγετο, καὶ τὰ
εῶν ἐπλύνοντο ἔκειται. Εἶχον δὲ οἱ πολλοὶ
διτι καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ πλύνεσθαι τὰ ἐντό-
ιερείων δύναμιν τινὰ λαμβάνει θειοτέρων
διὸ καὶ τὸν ἄγγελον ἐπιφοιτῶν τούτων τῷ
ἐκλεκτῷ, καὶ θαυματουργεῖν. Ἔοικεν ἀμα
ινοῖς πόρφρωθεν δόδοποιούστα τοὺς Ἰουδαίοις
εἰς Χριστὸν πίστιν, τὸ τῆς κολυμβήθρας
ὑμα προοικονομῆσαι. Ἐπει γάρ ἐμελλε
διδοσθεῖ πολλοὶ ἔχον δύναμιν, καὶ δωρεὰν
τὰ καθαίρον ἀμαρτίας, καὶ ζωοποιούν τὰς
ζωγραφεῖ θεδος τὸ βάπτισμα ἐν τοῖς Ἰου-
δαίοις διδωσι μὲν καὶ ὅδωρ αὐτοῖς καθαίρον
οὐ κυρίως δύτας, ἀλλὰ δοκεῦντας οἴον
τοῦ ἀψισθαι νεκροῦ, ἢ λεπροῦ, καὶ τῶν
τέρων. διδωσι δὲ καὶ τὸ τῆς κολυμβήθρας
ὑμα, δόδησσον αὐτοὺς εἰς τὴν παραδογὴν
τηματος. Ἀγγελος γάρ κατὰ καρδίαν κατα-
ιτάρασσε τὸ ὅδωρ, καὶ ιαματικὴν τετίθει
χριν. Οὐ γάρ δῆπου ἡ τοῦ ὅδατος φύσις,
ἴαυτὴν λατο (ἢ γάρ δὲ παντὸς τούτου
ἄλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ ἄγγελου ἐνεργεῖ τὸ πᾶν

B

CAPUT V.

*De eo qui a triginta et octo annis in infirmitate
jacebat. De Iudeis querentibus Dominum oc-
cidere.*

VERS. 4-4. Post hæc erat dies festus Iudeorum, et ascendit Jesus Hierosolyma. Est autem Hiero-
solymis probatica piscina, quæ cognominatur He-
braice Bethesda, quinque porticus habens. In his
jacebat multitudo languentium, cæcorum, claudo-
rum, aridorum, sexspectantium aquæ motum. An-
gelus enim descendebat certo tempore in piscinam,
et turbabat aquam. Itaque qui primus descendisset
post turbationem aquæ, sanus siebat a quoconque
detinebatur morbo. Dies festus erat Iudeorum,
Pentecoste opinor. Ascendit in eo Dominus; partim
ne videretur esse adversarius legi, sed compareret
cum reliquis diem festum agens; partim ut plurimi
per signa et doctrinas alliceret et maxime turbam
simplicem. Solebant enim die festo convenire et
rustici et opifices urbani, qui aliis diebus in operi-
bus suis erant occupati. Probatika autem dicebatur
piscina, eo quod oves illic ad sacrificium congrega-
bantur, et intestina earum abluebantur. Multi au-
tem opinabantur quod sola ablutione intestinorum
sacrificialium virtutem quandum diviniorem acci-
peret aqua, et propterea angelus ad aquam ut elec-
tam accederet, et miraculum operaretur. Videatur
utique divina sapientia a longe viam facere Iudeis
ad fidem in Christum, præordinando miraculum pi-
scinæ Nam quoniam baptismata daturum 568 erat
magnam virtutem, et maximum donum, utpote pu-
rificans peccatum et vivificans animas, præfigurat
Deus baptisma in rebus Judaicis, et ipsis quoque
aquam dat quæ purificet sordes, quæ non sordes
proprie erant, sed videbantur esse: ut si quando
tetigissent mortuum, vel leprosum, vel aliquid tale.
Dat autem et piscinæ hujus miraculum, quod do-
coret eos ad susceptionem baptismatis. Angelus
enim tempore opportuno descendebat, et turbabat
aquam, et sanativam illi virtutem indebat. Nusquam
enim ista natura aquæ est, ut per se sancta, alioqui
hoc perpetuo fieret; sed totum in angelo situm erat,
quidquid erat efficaciam. Ita et apud nos aqua bap-
tismatis, aqua est simpliciter: cum autem acces-

serit Spiritus sancti gratia, propter invocationem A ἐκεῖτο. Οὐτως οὖν καὶ ἡρ' ἡμῖς, τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, ὕδωρ ἔστιν ἀπλῶς, δεξάμενον δὲ τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν διὰ τῶν θείων ἐπικλήσεων, τὰ φυχικὰ νοσήματα λύει· καὶ τυφλὸς εἰτε, τις τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμούς πεπηρωμένος, καὶ μὴ δυνάμενος διακρίνει τὸ κρίττον ἀπὸ τοῦ χειρόνος, καὶ χαλᾶς ἀκίνητος πρὸς ἄργασίν καλοῦ, καὶ προκοπὴν τὴν ἐπὶ τὸ κρίττον, καὶ ἡρός παντάκαιον καὶ ἀπεγνωμένος, καὶ μηδενὸς ἀποθεούμενος, πάντας τὸ ὕδωρ τούτο λέται. Καὶ τότε μὲν ἡ ἀσθενεία τὸν εἰνεπόδιζε τοῖς πρὸς τὴν θεραπείαν, νῦν δὲ πρὸς τὸ βαπτισθῆναι οὐδὲν ἔχωμεν καλύψας. Οὐ γάρ τὸν θεραπευομένου, οἱ ἄλλοι ἀθεραπευτοὶ ἔωνται· ἀλλὰ, καὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη συνέλθῃ, οὐκ ἀλλοττοῦται ἡ χάρις.

Vers. 5-7. «Erat autem quidam homo illic qui triginta et octo annos morbo tenebatur. Hunc cum vidisset Jesus decubentem, et cognovisset quod jam multum temporis morbo teneretur, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut, cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; sed interim dum ego venio, jam aliud ante me descendit.» Stupenda paralytici constantia: annos habebat triginta octo, et quotannis liberari a morbo exspectans assidebat, et impediabatur a potentioribus præventus, nec tamen destituit neque desperavit. Ideo et Dominus interrogat eum, volens monstrare nobis fortitudinem hominis; non enim interrogat quasi discere quipiam vellet. Hoc enim non solum superfluum esset, sed insipiens, querere an seger velit sanari. Factum ergo ut monstretur nobis hominis patientia. Quid igitur illie? Multa cum mansuetudine respondet: Etiam, inquit, Domine, volo quidem, sed non habeo hominem qui possit me in aquam inferre. Nihil blasphemum respondit, non arguit Christum ut stultam interrogationem interrogantem; non maledixit diei nativitatis, sicut pusillanimes facimus, idque cum in leviores morbos inciderimus; sed mansuele et placide responsum dat, tametsi nesciret quisnam esset qui interrogabat. Namque hoc solum existimavit utilitatem sibi 569 accedere fortassis, ut inferret ipsum in aquam, et propterea blande Christo loquitur. Non dixit autem Christus, Vis? sanabo te, ut ne videretur gloria querere.

Vers. 8-10. «Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum et ambula. Et statim sanus factus est homo ille, et sustulit grabatum suum et ambulabat. Erat autem Sabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudei ei qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere graba u.» Jubet tolli lectulum, volens credibilius fieri miraculum quod faciebat, ne putaretur esse phantasnia quoddam. Nisi enim membra firme fuissent solidata, lectulum ferre non potuisset. Non autem exegit ab eo fidem antequam sanasset, sicut in aliis quibusdam; quia seger ille nondum viderat eum signa facientem. Etenim Dominus filium exigere non solebat ab illis

«Ἡ δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ, τριάκοντα καὶ ὅκτὼ ἦτη ἔχων ἐν τῷ ἀσθενείᾳ. Τούτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνώς, δτι πολὺν ἔσθι χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· Θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι; Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα ζῶν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβηθραν· ἐν ᾧ δὲ ἥρχομαι ἡγά, ἄλλος πρὸ δικαίου καταβαίνει.» Ἐκκληξικὴ ἡ καρτερία τοῦ περαλίου. «Ἐτη τριάκοντα καὶ ὅκτὼ εἶχε, καὶ καθ' ἕκαστον ἴναπτον ἀπαλλαγῆσεσθαι τοῦ νοσήματος προσδοκῶν, ἐντρέπετο ἀμπτοδύσμενος ὑπὸ τῶν δυνατωτάρων. Καὶ δημάς ἀφίστατο, οὐδὲν ἀπεγίνωσκε· δὸς καὶ ἡρωτὴς αὐτὸν ὁ Κύριος, θέλων δεῖξει ἡμῖν τὴν καρτερίαν τοῦ ἀνθρώπου· οὐ γάρ δὲ, ὡς μαθησάμενος ἡρωτῇ. Τούτῳ γάρ οὐ μόνον περιττὸν, ἀλλὰ καὶ ἀνότον, τὸ ἡρωτὴν εἰ δέλει δὲ νοσῶν ὑγιάντι. Ὁταρ οὖν επον, ίνα δεῖξῃ ἡμῖν τὴν καρτερίαν τοῦ ἀνθρώπου, δὲ τούτῳ ἡρωτῇ. Τί οὖν ἐκείνος; Μετὰ πολλὰ ἐπεικεῖται ἀποκρίνεται· Ναι, φησί, Κύριε, θέλω μὲν, ἀλλ' οὐκ ἔχω ἄνθρωπον τὸν δυνάμενόν με κατελεῖν τῷ θεάτι. Οὐδὲν βλάσφημον ἀπωκρίνεται, οὐκ ἀπέμριπτο τὸν Χριστὸν, ὡς ἡρωτήσαντα ἄποτον ἡρωτημά, οὐ κατηράστη τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως, οἵα οἱ μικρόφυγοι ποιοῦμεν, καὶ ταῦτα ἀλαρροτέρας νοσήματοι περιπτίποντες. ἀλλὰ πράσις καὶ δυσωπικῶς ποιεῖται τὴν ἀπόκρισιν, καίτοι γε μὴ εἴδει, δοτεῖς ποτὲ ἡν δὲ ἡρωτῶν, ἀλλ' ἡ τούτῳ μόνον ίος ἐνόμισται, χρησιμεῖ· [.] αὐτῷ τὸν Χριστὸν, δοτε ἡρωτεῖν αὐτὸν εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ διὰ τούτων κατασκοτεῖ καὶ δυσωπήσει τῶν ἥρμάτων βούλεται. Οὐ δεῖπε δὲ ὁ Χριστὸς, θέλεις; θεραπεύσω σε, ίνα μὲν δέδηκα καρπάζειν.

«Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγειρε, δρόν τὸν κράντον σου, καὶ περιπέται. Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράντον αὐτοῦ, καὶ περιπέται. Ήν δὲ Σάδδατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ· Σάδδατόν ἔστιν· οὐλαῖς ξεστί σοι ἄρκει τὸν κράντον. Καλεύει ἄρκει τὸ κλινίδιον, πιστώσασθαι βούλόμενος τὸ γενόμενον θάνατον, ὡστε μηδένα νυμέσοι φαντασίαν εἶναι. Οὐ γάρ δέν, εἰ μὲν βεβαίως καὶ οὐδέ συνεπάγῃ αὐτῷ τὰ μέλη, τὸν κλίνην φέρειν φένται. Οὐκ ἔπαιτε δὲ αὐτὸν πρὸ τῆς λέσχας πίστιν, διπερ ἐπὶ ἄλλων τινῶν, διτι οὐδέπω τούτον εἶδεν δὲσποτον πεποιηκότα. Καὶ γάρ καταστούσι, οὐκ;

τε? πίστιν ὁ Κύριος, οὐ πρὸ τῶν θυμάτων, ἀλλὰ αὐτοῖς πίστιν. "Ορα δέ μοι πῶς ἀμα τε ἔχουσε καὶ ἐπίστευσεν. Οὐ γάρ διεκρίθη καθ' ἔχονταν, καὶ εἶπεν· Οὐ λῆρος οὗτος, διὸ αἰδωρὸν ἐγερθῆναι με ἐγκελεύεται; τριάκοντα ὅταν ἦτη ἔχων, οὐκ ἐπέτυχον λάσεως, καὶ οὐτες ἀθρόους ἐγερθῆσομαι; Οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ πιστεύσας ἡγέρθη. Ἐν Σαββάτῳ δὲ θεραπεύει. διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους ἐπέρας νοεῖν τὰς τοῦ νόμου παραπτήσεις, καὶ μὴ τῇ σωματικῷ νεουμένῃ ἀγρίᾳ δοκεῖν τιμῆν τὸ Σάββατον, ἀλλὰ τῇ τῶν κακῶν ἀποχῇ. Ἐπεὶ τόγε ἀγνοοεῖν ἐν Σαββάτῳ, οὐκ ἀν δύναμος ἔκωλυς, νόμος ἀν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγνοοούντος.

« Ἀπεκρίθη αὐτοῖς · Ὁ ποιήσας μὴ ὑγιῆ, ἀστενός μοι εἶπεν · Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει Ἦρθεσαν οὖν αὐτὸν · Τίς ἐστιν δὲ ἀνθρώπος δεῖται σοι · Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει; Ὁ δὲ λαζαῖς οὐκ ἔδει τίς ἐστιν δὲ γάρ Ἰησοῦς ἐξευεστὸν δχλοῦ ὅντος ἐν τῷ τοπῷ. » Χρή θεωμάστι τὴν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς Ἰουδαίους παρθησάν, πῶς ἐπικειμένων κύανος καὶ λεγύντων, « Οὐν ἔξεστι σοι ἄραι τὸν κράββατόν σου διὰ τὸ Σάββατον. » αὐτὸς μετὰ περιφθῆσας ἀνεκρύπτει τὸν εὐεργέτην · « Ὁ ποιήσας μὲν ὑγιῆ, αὐτός μοι εἶπεν · » ὥστεν τοιαῦτα λέγων · Απρέπει, καὶ πραπατεῖτε, καλεόντες μὴ πεθεσθεῖτε ἀπὸ μαρτρῶν; οὕτω καὶ χαλεπῆς με νόσου ἀπελλάξαντες. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι οὐκ ἔρωταν αὐτὸν, Τίς ἐστιν δὲ ποιήσας σε ὑγιῆ; ἀλλὰ, Τίς ἐστιν δὲ εἰπών σοι · Ἄρον τὸν κράββατόν σου; « Οὕτως ἀρά πρὸ μὲν τὸ καλὸν ἀθελοῦτι ἀπόλωττον, τὴν δὲ δυσκούσαν περάσσονταν τὸν Σαββάτον ἄκω καὶ κάτω πρόσφερον. δὲ Ἰησοῦς ἐκένευσε, πρῶτον μὲν, ἵνα ἀπόστος αὐτῶν ἀνύπτοπος γένηται ἡ μαρτυρία ἡ περὶ τῆς ὑγίειας, καὶ μὴ δόξῃ δὲ ἀνθρώπος καταχαρτεῖσθαι αὐτῷ, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ προσμαρτυρεῖται. Ἐπειτα, ἵνα μὴ διεῖ πλεῖον ἀνάψῃ τοὺς Ἰουδαίους τὸν θυμόν. Οἴδε γάρ καὶ ὅφις μόνη τοῦ διαφθορούμενου, οὐ μικρὸν τοὺς βασκείνωσιν ἐνιέναι σπινθῆρα φθόνους διὰ τοῦτο ἀρήσανταν αὐτὸν καθ' ἀστὸν τὸ ἔργον ἔξετάζεσθαι. Οἱ γάρ ἀγνοοούντες Ἰουδαίοι, εἰς ἔξετασιν καὶ λόγους τὸ γεγονός φέροντες, ἔχουσιστότερον αὐτὸν ποιούσιν.

« Μετὰ ταῦτα εὑρίσκει αὐτὸν δὲ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ · » Ιδε ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι διμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τι σοι γένηται. Ἀπῆλθεν δὲ ἀνθρώπος, καὶ ἀπῆγγιλε τοὺς Ἰουδαίους, διτοι Ἰησοῦς δεῖται δὲ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ. Καὶ διὰ τοῦτο ἀδικοῦνταν τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἔκτους αὐτὸν ἀποκτεῖνται, διτοι ταῦτα ἐποίησεν ἐν Σαββάτῳ. » Ἐκ τοῦ φραγμοῦ τὸν Κύριον τῷ παραλύτῳ, « Ιδε, ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι διμάρτανε, εἰ μαθένομεν πρῶτον μὲν, διτοι δικαρπεῖν ἐπέχθη τῷ ἀνθρώπῳ τὸ νόσημα διέτερον διτοι, διτοι ἀληθής δὲ περὶ τῆς γέγονης λόγος, καὶ διτοι διδοὺς δεῖται ἡ τιμωρία. Ποῦ γάρ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες, οἵτινες Ἐν μηδῷ ὕψῃ ἐπόρνευσαν, καὶ πῶς ἀθάνατα καλεσθῆσομαι; Ιδοὺ γάρ καὶ οὗτος οὐκ ἐν τοσούτοις πραπτεῖν ἔτεστι, ἐν δοσίς ἐκολάζετο, ἀλλὰ ὀλόληρον

sed postquam vidissent miracula, exigebat fidem. Attende autem quod simul atque audivit, credidit Non enim secum murmuravit, et dixit: Nunne nugatur iste, qui eodem momento me surgere jubet? (a) Triginta et octo annos habens, nunquam sanitatem assecutus sum, et sic repente surgam? Nihil tale cogitavit, sed credidit ac surrexit. In Sabbato sanat, docens hominem aliter intelligere legis observationes, et non putare coli Sabbatum otio corporali, sed malorum abstinentia. Nam benefacere alicui in Sabbato lex non prohibet, quia lex est Dei semper benefacientis.

B VERS. 11-13. Respondit eis: Qui me sanum fecit, is mihi dixit: Tolle grabatum tuum et ambula. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum et ambula? Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset Jesus enim subduxit se, quod turba esset in eo loco. Admirari convenit hominis erga Judaeos in dicendo libertatem, quando urgentibus illis et dicentibus, « Non tibi licet tollere grabatum tuum per Sabbatum, ipse cum fiducia libere praedicat benefactorem: « Qui tecum me sanum, ille mihi dixit,» veluti hajusmodi quaedam proferens: Deliratis et desipitis jubentes ne obediam ei qui me a tam diurno et difficulti morbo liberavit. At Judaei non interrogant eum: Quis est qui te sanum fecit? sed, « Quis est qui dixit tibi, Tolle grabatum? Ita ad bonum sponte excœcabantur, sursumque ac deorsum rapiebant Sabbati violationem, ut sibi videbatur. At Jesus se subduxerat: primum quidem ut absentे ipso testimonium sanitatis illius suspicione magia carere, et ne videretur glorificari ei, sed veritatem testari. Insuper ut ne Judaeorum invidiam magis accenderet. Solet enim et aspectus ejus cui invidetur, non parvam invidiaeflammam immittere invidentibus. **370** Propterea permittit factum ipsum per se examinari. Porro Judaei reprehendentes cum factum inquirent, multis sermonibus celebrius illud reddunt.

C VERS. 14-16 Postea eum reperit Jesus in templo, et dixit ei: Ecce sanus factus es: ne posthac pecces, ne quid deterius tibi contingat. Abiit ille homo, et nuntiavit Judaeis quod Jesus esset qui ipsum fecisset sanum. Et propter hoc persequebantur Judaei Jesum, et quererent eum occidere, quod ista fecisset in Sabbato. Ex eo quod Dominus paralyticus dixit: « Vide, sanus factus es; ne posthac pecces, primum quidem discimus, ex peccatis natos hominum morbos, deinde vera enarrari de gehennæ eternumque esse supplicium. Jam ubi nunc sunt qui dicunt: [Ad unam horam indulsi rei venere, quomodo in perpetuum punia? Ecce enim etiam hic non tot annis peccaverat quot puniebatur, sed ferme integrum hominis vitam in

(a) Edit. Lut., *Me jubes surgere, qui nunc triginta octo annos habeam, et salutem nunquam sim assecutus; et sic repente surgerem?*

supplicii mensuram amplam impendit. Sane peccata non judicantur tempore, sed ipsa delictorum natura. Quin hic et illud discimus, quod licet gravem luamus pro prioris peccatis poenam, si deinde iterum in eadem incidamus peccata, iterum graviora patiemur, idque merito. Qui enim priori supplicio non emendatus est, ad majora tormenta ducetur, tanquam insensatus et contemptor. Et quare, inquit, non omnes sic puniuntur? Etenim multos improborum videmus bene valentes corpore, et in deliciis ac prosperitate viventes. Verum quod illi nihil hic patientur, viaticum erit eis ad supplicium gravius, quod alibi ferent. Et hoc Paulus manifeste dicebat: « Cum enim judicamur a Domino, » hic scilicet, « erudimur, ut ne cum hoc mundo condemnemur ²⁶, » alibi videlicet: nam quae hic flunt, admonitionis sunt: quae autem alibi, suppliciorum. Quid igitur? numquid omnes morbi sunt ex peccatis? Non omnes quidem, sed plures. Morbi enim aliqui propter peccata accident, sicut et iusti paralytici, et in libris Regum videmus quemdam laborantem dolore pedum propter peccatum ²⁷. Aliqui autem sunt propter probationem et praedicationem sicut morbus Job, ut monstraret ejus virtus. Qui-dam autem etiam ab ignavia oriuntur, utopte gula et ebrietate. Sunt autem nonnulli qui conjecturam sumunt ex hoc quod Dominus dicit, « Ne posthac pecces: » et asserunt quod Dominus sciuerit quod paralyticus ille indicatus esset et significatus Judaeis, postquam reperisset eum in templo: et propterea dicit: « Ne ultra pecces. » Sed non est ita. Videtur enim pius homo esse. Nam « reperit eum, inquit, Jesus in templo, » nisi enim pius fuisse, exposuisset se voluptati et deliciis in domum currens, ²⁸ et effugisset Judaeorum insaniam, ne illis rationem redieret: sed nihil horum terruit eum ut desisteret a templo. Sed et postquam agnovit Jesum, vide quanta gratitudine eum Judaeis praedicet. Non enim dicit, Jesus est qui dixit mihi: Tolle grabatum; id quod illi audire volebant; sed is qui ipsum sanum fecit: id quod audire non ferebant, pro crimine habentes Sabbati violationem? Quod autem Judaei persequebantur Dominum, quid propterea peccavit homo qui illum eis ostendit? Ipse enim grata mente, ut et alios ad fidem altheret, praedicabat Servatorem. At cum illi persevererentur benefactorem, ipsorum erat crimen. Porro per probaticam piscinam intellige baptismus, in quo Jesus Dominus noster, ovis illa pro nobis immolata, lotus est et baptizatus pro nobis. Quintus autem porticus habet ista piscina. Quatuor enim virtutes, et una contemplativa, in baptismate apparent. Igitur humana natura, veluti paralyticus quidam, cuius omnes animales virtutes morbo corruptae sunt, jacet triginta octo annis ægrotans. Neque enim recte se habebat in fide Trinitatis, neque octavum sæculum, resurrectionem dico, et

άνθρωπου βίον σχεδὸν ἡνέλασσεν ἐν τῷ μήκει τῆς τιμωρίας. Οὐ γάρ χρόνοι τὰ ἀμαρτήματα πρίνεται, ἀλλ' αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πεπλεμμέλημάνσι. Μετά τούτων κάκτενο μανθόνομεν, θτὶ καὶν χαλεπήν δύρην ὑπὲρ τῶν προτέρων ἀμαρτηρέτων τὴν δέκην, εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀμαρτήμασι πάλιν ἐμφυρόμεν, χαλεπάτερα πάλιν πεισθῆμεν· καὶ μᾶλα στενώσεις. Ὁ γάρ μηδὲ τῇ προτέρᾳ τιμωρίᾳ βελτιωθεῖς, ἐπὶ μήκους ἄγεται καλαστήρια, ὡς ἔνατεσθητος καὶ κατέρροπτης. Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησίν, οὐ πάντες σύντομοί εἰσι; Καὶ γάρ πολλοὺς δράμεν τῶν φαλαίνεων ματοῦνται, καὶ σφριγόντες, καὶ εὐημεροῦνται. Ἀλλ' τὸ μηδὲν αὐτοὺς πάθεν ἔντασσε, ἕρδον γίνεται μελκονός ἐκεὶ τιμωρίας· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Πλάτων Βλεγεν, δτὶ εἰ Κρινόμενοι ὑπὸ Κύριου, «ἔντασσε δηλοῦται, εἰ παιδεύσθισθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ παπεριθῶμεν, εἰ ἐκεὶ δηλαδή· τὰ μὲν γάρ ἔντασσεν νοθεσίας, τὰ δὲ ἐκεὶ τιμωρίας ἔστι. Τί οὖν; Πάντα τὰ νοσήματα εἰς ἀμαρτημάτων; Οὐ πάντα μὲν, ἀλλὰ τὰ πλειονά. Τὰ μὲν γάρ δι' ἀμαρτημάτων, διατέρη καὶ τοῦ παραλύτου τοστού, καὶ ἐν ταῖς Βεστιλαιίς οὐ δράμεν τινα ποδαλγία περιπεσόντα δι' ἀμαρτίας· τὰ δὲ δι' εὐδοκίμασιν καὶ ἐνάρρησιν, διατέρη τῷ τῷ Ἰωβ, ἵνα δειχθῇ ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ· γίνονται δέ τινα μὲν ἀπὸ φθυμίας, οἷον γαστριμαργίας καὶ μέθης. Τοὺς δὲ ἀπὸ τοῦ εἰπεν τὸν Κύριον, εἰ Μηχέτη ἀμάρτει, εἰ στοχαζόμενοι ἀποφαίνονται, δτὶ τούτον τὸν περίστατον ἔστιν διορθώσας ὑποδεῖξαι αὐτὸν, καὶ καταμηνύσαι τοὺς 'Ιουδαίους, μεθ' δὲ εἰρηναίον αὐτὸν τὸν ἱερόν, καὶ διὰ τοῦτο φησι· «Μηχέτη ἀμάρτειν, εἰ λλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Φαίνεται γάρ εὐλαβής δὲ ἀνθρώπος. εἰ Εὐρίσκει γάρ αὐτὸν, φησίν, δι' Ἰησοῦν δὲ τῷ ἱερῷ. εἰ Καίτοι εἰ μὴ εὐλαβῆται ἦν, δινέσται καὶ τρυφῇ δὲν ἔξιδακεν διεντόν, οίκαδε δραμάτων, καὶ ἔξιφρον δὲν τὴν τούς 'Ιουδαίων ματίν, καὶ τὰς λογοτροπίας ἀλλ' οὐδὲν τούτων αὐτὸν ἐποίησεν ἀποστῆντα τοῦ ἱεροῦ· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐπιγνῶνται τὸν Ἰησοῦν, δρε πῶς αὐτὸν εὐγνωμόνως ἀποκερύττει τοὺς 'Ιουδαίους. Οὐ γάρ λέγει, δτὶ Ἰησοῦς ἔστιν δὲ εἰπόντος ἀραι τὴν κράδεσσαν, διεπεινοὶ ἔβαλον ἀκούετον, ἀλλ' δὲ τοιχίσεις αὐτὸν ὑγιῆ, διεπεινοὶ διανοίας, ἵνα καὶ τοὺς θάλαμοι ποιούμενοι τὴν τοῦ Σαδδάτου παρέθεσσαν. εἰ δὲ τούδεσσι τὸν Κύριον, τί παρὰ τοῦτο ἡμετέν δὲ ἀνθρώπος, ὑποδεῖξας αὐτὸν πάντοτε; Λέπει μὲν γάρ ἀπ' εὐγνῶμονος διανοίας, ἵνα καὶ τοὺς θάλαμοι περιλύσσονται πρὸς πίστιν, ἐπήρυττες τὸν θεραπευτή· εἰ δὲ διεπεινοὶ ἔβαλον τὸν εἰεργέστην, διείνουν τὸ ἐγκλημα. Νόσει δέ μοι προβατεῖην καλυψθεῖσαν, τὴν τοῦ βαπτισμάτος χάριν, ἐν δὲ τὸ διεπεινοὶ τοῦ πρόδροτον Ἰησοῦς διορθώσας διορθώσας, οὐδὲν διεπεινοὶ πάντας τοὺς θάλαμοιν διεπεινοὶ παραδέσσασι, κατέστασις τριάσκοντα μὲν τὸν ἔστιν νοσούσι. Οὔτε γάρ τὸν τῇ τοῖς Τριάσιοι αἴστεις ὑγιῶς εἶχεν, οὐτε δύσδουν οὐλῶν, ἀνέστασις λέρη

²⁶ I Cor. ii, 32. ²⁷ II Reg. 15.

καὶ κρίσιν τῶν βεβαιωμένων, βεβαιώς ἐπίστευε γενή-
σισθαι. Διὸ καὶ οὐχ εἰρίσκει θεραπεῖαν· οὐδὲ γάρ
εἶχεν ἄνθρωπον τὸν ἀμφιλούντα εἰς τὴν κολυμβή-
θραν, τούτεστιν, οὐποτέ γέγονεν ἄνθρωπος δὲ τὸν τοῦ
Θεοῦ, ὃς ἔμελλε διὰ τοῦ βαπτίσματος ὑγέσσαι αὐτὸν.
“Οὐτε δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, τότε ὑγέασε μὲν τὴν φύ-
σιν ἡμῶν, προσέταξε δὲ καὶ τὸ κλινίδιον ἄρχι, τούτ-
έστι, καὶ τὸ σῶμα κοῦφον ποιῆσαι καὶ ἀλεχρόδην,
καὶ ἄρχι: ἀπὸ τῆς γῆς, μὴ βαρύνομενον σαρβὶ καὶ
μερίκυντις γηῖναις, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ καλὸν ρρόμυιας
ἔξαντησαι, καὶ περιπατεῖν, δὲ τοῖς κινεσθαι πρὸς
τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἐργασίαν. Τό δὲ ταρέσσεσθαι τὸ ὕδωρ
τῆς κολυμβήθρας —οὗτο δηλοτ, τὸ ἐν αὐτῇ θορυβε-
σθαι τὰ πνεύματα τῶν πονηρίας, συντριβόμενα καὶ
συμπενιγόμενα τῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος χάριτι. Εἴη
δὲ καὶ ὑμᾶς ἐπιτυχεῖν τῆς ὑγείας, τοὺς παρειμένους
μὲν, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀκινητούντες, μὴ
ἔχοντες δὲ ἄνθρωπον, τούτεστιν, ἄνθρωπινον λογι-
σμὸν, οὐτος παρεσυμβληθέντες τοῖς κτήνεσιν τοῖς
ἀνοήτοις, ἵνα ὅμλῃ ἡμᾶς εἰς τὴν τῶν ὀχερών τῆς
μετανοίας κολυμβήθραν, εἰς δὲ πρώτος ἑμέντες
θεραπεύεται. Οὐ γάρ εἰς τοὺς ὀντέρους καρύοις ἀν-
αβλλόμενος, καὶ ὑπερτιθεὶς τὴν μετανοίαν, καὶ μὴ
σκεύδων ἐνταῦθα μετανοῆσαι, ὅλλ' ὑστερῶν, οὐ
ταργάται τῆς λέσσας. Πρώτος οὖν σπουδασσον ἐμδη-
ναι, ἵνα μὴ σε προλάθῃ δὲ θάνατος. Ταῦτην δὲ τὴν
κολυμβήθραν τῆς μετανοίας ὅγγελος ταρέσσει.
Πετος; Ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Πατέρος, δὲ Χρι-
στὸς καὶ Σωτήρ. Εἰ γάρ μὴ μὴ ἀψηται τῆς καρδίας
ἡμῶν δὲ θεος λόγος, καὶ ταρχήν ἐργάσηται ἐν ταύτῃ
διὰ μνήμης τῶν ἐν τῷ μέλλοντι εἰώνι κολυστηρίων,
οὐτος ἀλλας ἐνεργηθήσεται ἡ κολυμβήθρα αὕτη, οὐδὲ
ὑγεία γίνεται τῇ παρειμένῃ φυσῇ. Προβατικὴ δὲ
εἰκότες ἀληθεῖη αὕτη· τὰ γάρ ἐντόσθια καὶ οἱ λογι-
σμοὶ τῶν εἰς θεοῖς λόγων ἀνάρτεστον τῷ Θεῷ
ἐποιεῖσθαι μόνον, καὶ ἀκάκιων γινομένων, ὡς πρόσθτα
ἐν ταύτῃ ἀπολύτωνται. Γέλοιτο οὖν ἡμᾶς τῆς ὑγείας τυχεῖν,
μηκάπτι ἀνέρως λογισμὸς μολυνθῆναι, ἵνα μὴ χείρων ἡμῖν
μελλουσας κόλασις γένηται.

Εἰ δὲ Ἰησοῦς ἀπεγράφει αὐτοῖς· Ὁ Πατήρ μου
ζεις ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γάρ ἐργάζομαι. Διὸ τοῦτο οὖν
μᾶλλον αὐτὸν ἐξήτουν οἱ Ιουδαῖοι ἀποκτείναι, διτοι
μάνον θέων τὸ Σάββατον, ἀλλὰ καὶ Πατέρα θεον ἐλεγε
τὸν Θεόν, ἵνον ἐκεῖδον ποιῶν τῷ Θεῷ. Οἱ μὲν Ιου-
δαῖοι οὖς ἐργασμένην ἐν Σαββάτῳ τὴν θεραπείαν,
ἐγκαλοῦσι τῷ Χριστῷ· αὐτὸς δὲ οὐτας οὐδὲ ἔμοις ὁν
Πατήρ καὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, φησιν, διτοι
“Θεὸς καὶ Πατήρ μου ἐργάζεται καὶ ἐν Σαββάτῳ,
καὶ οὐκ ἔκαλεται αὐτῷ, οὕτως οὐδὲ ἔμοι. Πῶς δὲ δ
Πατήρ ἐργάζεται ἵνα ἄρτι, τοῦ λαοῦ τῶν λέγοντος,
διτοι ε Κατέπαυσεν ἐ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐ-
τοῦ;» Θέλεις μαθεῖν, πῶς ἐργάζεται ἐτι δ Θεός;
“Ορχ τὸν οἰκουμένην, καὶ κατάμενε τὰ τῆς Προνοίας
ἔργα· ἥλιον ἀντέλλοντα, δύσμενον, θάλασσαν, πη-
γίας, ποταμούς, ζῶα πάντας ἀπλῶς δημιουργηθέντα·
καὶ ὅδοις ἐν τὴν κτίσιν τὰ ἐσταῆς ἐνεργούσαν, μᾶλ-
λον διεισργουμένην, καὶ κινουμένην τῷ ἀρχήν τῆς
Προνοίας λόγῳ. Πάντοις δὲ ἡ Προνοία καὶ ἐν Σαββάτῳ

A judicium operum hujus vita firmiter credebat fore:
ideo et non invenit curam. Non enim habebat ho-
minem qui inferret in piscinam, hoc est, nondum
erat factus homo Filius Dei, qui per baptismum
illum sanatus esset. Quando autem factus est
homo, tunc sanavit quidem naturam nostram :
præcepit autem et lectulum ferre, hoc est, et corpus
leve facere et expeditum, et sustollere a terra, ne
gravetur carnibus et terrenis curis, sed surgat a
desidia ad bonum, et ambulet, quod est moveri ad
operationem boni. Turbari autem aquam piscinæ
significat quod in ipsa turbentur spiritus malitia,
contriti et suffocati gratia Spiritus. Utinam et nos
assequamur sanitatem, qui dissoluti sumus, et ad
omne opus bonum immobiles, neque habemus ho-
minem, hoc est, humanam rationem, ut pote com-
parati jumentis insipientibus, ut portet nos in pisci-
nam poenitentia lacrymarum, in quam qui primus
ingreditur, sanatur. Nam qui poenitentiam differt
in tempora posteriora, nec festinat hic poenitere,
sed procrastinat, non assequitur sanitatem. Primum
festina ingredi, ne te mors präoccupet. Hanc au-
tem piscinam poenitentia angelus turbat, qualis illie
magni consilii Patris, Christus et Salvator. Nam
nisi tetigerit cor nostrum divinum verbum, et
turbationem fecerit in illo propter memoriam futu-
rorum suppliciorum, nunquam efficax erit piscina
ita, neque sanitas erit animæ dissolutæ. Probatica
autem quædam dicitur ista. Nam intestina et cogi-
tationes quæ in sacrificium vivum, sanctum, bene-
placitum 572 Deo präparantur, et innocentia
flunt; sicut πρόστατα, hoc est, oves, in ista ablun-
tur. Itaque faxit Deus utsanitatem consequamur, et
in templo post sanitatem inveniamur, hoc est, ne
ultra profanis cogitationibus inquinemur, ut ne in
graviorem incidamus poenam futuram.

C VERS. 17, 18. •Jesus autem respondit eis : Pater
meus usque ad hoc tempus operatur, et ego operor.
Propterea magis quærebant eum Judæi interficere,
quia non solum solvisset Sabbathum, sed et Patrem
suum dixisset Deum, aequalem se Deo faciens. •
Judæi quidem crimen imponunt Christo, nempe
D quod operatus sit in Sabbatho sanationem: ipse au-
tem tanquam aequalis Patri et ejusdem auctorita-
tis dicit: Sicut Deus et Pater meus operatur etiam in
Sabbato, et reprobatione caret, ita neque ego cri-
mini obnoxius sum. Quomodo autem Pater operatur
usque ad hoc tempus, cum Moyses dicat quod quie-
verit Deus ab omnibus operibus suis 573? Vis discere
quomodo operatur ahdū Deus? Vide dispensationem
rerum, et disce opera Providentias, solem orien-
tem, occidentem, mare, fontes, flumina, animalia,
et simpliciter omnes facturas, et videbis creaturam
opera sua operari, imo operationem recipere, et
moveri ineffabilis Providentias verbo. Omnis autem

Providentia et in Sabbato sua operatur. Atque ita A τὰ οἰκεῖα ἐνέργειτο. "Μόστις ἐπειδὴ δὲ Πατήρ ἐργάζεται, καὶ ἐν Σαββάτῳ τὸν κτίσιν διακυβερνᾷ, εἰκότως καγὼ, φησίν, δὲ Γῆς αὐτοῦ ἐργάζομαι. Οἱ δέ, διατηκόμενοι τῷ φθόνῳ, ἀγήτουν αὐτὸν αποντεῖνται, οὐ μάνον, δέ τοι ἔλευ τὸ Σάββατον, ἀλλ' οὗτοι καὶ Πατέρες αὐτοῦ Θεοί, οἵσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ. Ἐπειδὴ γάρ Γῆν Θεούν ἑαυτὸν, ἀναγκαῖον ιστίουν ἔκοιτο ἑαυτὸν τῷ θεῷ· πᾶς γάρ υἱὸς τῆς αὐτῆς ἐπειδὴ φύσεως τῷ πατέρι. Ποῦ Ἀρειος ἐνταῦθο; Ὁντος τετύφλωσται περὶ τὸ φῶς. Γίδην γάρ διομέδων τὸν Χριστὸν τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἀδίδου αὐτῷ τὸ καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχειν τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ κτίσμα τὸν τοῦ ἀκτίστου Πατρὸς Γίδην ὡμολόγει. Καίτοι ἰσοδιάκονοι γῶν ἔδει διδάσκαλους παραλαβεῖν, οἱ διὰ τοῦτο ἀδίκων τὸν Κύριον, δέ τοι Γίδην ἑαυτὸν ἐλεγει τοῦ θεοῦ. Ἀναγκαῖον γάρ συνήγετο, καὶ ἵσος εἰναι θεῷ· ἐπειδὴ εἰ μὴ μέγα ἦν τὸ τοῦ Γίδην ἄξιωμα, καὶ εἰς ἵσον ἦντον τῷ θεῷ, τίνος ἐνεγενέτο ἀδίκων αὐτὸν;

VERS. 19-21. « Respondit itaque Jesus et dixit eis: Amen, amen dico vobis, non potest Filius facere a se quidquam nisi quod viderit Patrem facientem. Quaecunque enim ille fecerit, haec itidem et Filius facit. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrabit ei quae ipse facit: et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. Sicut enim Pater suscitat mortuos et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat. » — « Non potest Filius a seipso facere aliquid secundum quod nihil alienum vel novum habet 873 a Patre, sed per omnia similis est Patri: neque aliam habet substantiam, ut et aliam virtutem habeat, et consequenter aliam operationem; sed quia eamdem habet substantiam, eamdem habet et virtutem; et propter hoc eamdem operationem, et non potest aliud quid facere praeter id quod Pater facit. Non enim aliam virtutem habet, vel inferiorem, vel superiorum paterna; sed una est substantia, una virtus, una operatio Patri et Filii. Prefectio, inquit, sed Pater quasi doctor quidam est Filii, quodammodo ei demonstrans quomodo oporteat operari. Nam nisi Filius viderit Patrem facientem, nihil facit. Igitur interrogabo talia nugantes Arium et Eunomium, quomodo docet Pater Filium? in sapientia, vel non? Omnis in sapientia. Quae autem sapientia Dei? Nonne ipse Filius? Etiam prefectio. Itaque Filius docet seipsum. Papae quanta vestra insipientia! Siquidem quasi purerum quemdam traditis Patri Filium erudiendum. Ego autem cum Dei sapientia assero, si puid movit Pater non sine Filio movit. Ipse enim est sapientia ejus: si quid potest Pater, non sine Filio potest. Ipse enim est ejus potentia. Quod autem haec vera sint, audi: « Quia quaecunque facit Pater, ea et Filius similiter facit. » Si Pater cum potestate et virtute, et Filius similiter. Non igitur inferior Filius Patri. Quod autem humiliiter dicta sint, « Ostendit ei omnia: » Et, « Majora his ostendet, » non oportet admirari. Nam ad homines loquitur, qui contra ipsum clamabant, et præ invidia dissecabantur. Et nisi

« Ἀπεκρίνατο οὖν δὲ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἄμην, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται δὲ Γίδης ποιεῖν ἄπειρον, ἕαν μὴ τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιούντα. Ἡ γάρ δὲ ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ δὲ Γίδης ὄμοίως ποιεῖ. Οἱ γάρ Πατήρ φιλεῖ τὸν Γίδην, καὶ πάντα δέκατον αὐτῷ, & αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μεῖζον τούτων δέκει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θυμούμητε. » Μετέπειτα γάρ δὲ Πατήρ ἐγέρει τοὺς νεκρούς, καὶ ζωοποιεῖ· οὕτω καὶ δὲ Γίδης, οὐδεὶς ζωοποιεῖ. — « Οὐ δύναται δὲ Γίδης ποιεῖν ἄπειρον, εἰ καθὸ δύδεν ἀλότριων, οὐδὲ ἔξον τοῦ Πατρὸς ἔχει, ἀλλὰ πάντα ξοκεῖ τῷ Πατρὶ· καὶ οὐκ ἀλλην ἔχει οὐσίαν, ἵνα καὶ ἄλλης δύναμις ἔχῃ, καὶ ἀκαδομίας ἄλλην ἐνέργειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς αὐτῆς ἔχει οὐσίαν, τὴν αὐτὴν ἔχει καὶ δύναμιν. Διὰ τούτο δέ καὶ ταῦτα ἐνέργειτο, καὶ οὐ δύναται ἄλλο τι ποιῆσαι, περὶ δὲ Πατήρ ποιεῖ. Οὐ γάρ ἀλλην δύναμιν ἔχει ἡ ὑποδεστάρχη, ἡ ὑπερτέρην τῆς πατρικῆς· ἀλλὰ μία οὐσία, μία δύναμις, μία ἐνέργεια Πατρὶ καὶ Γίδῃ. Ναί, φησίν, ἀλλ' οἶόν τις διδάσκαλος ἔστιν δὲ Πατήρ τοῦ Γίδην. ὑποδεικνύων αὐτῷ, πώς δει ἐργάζεσθαι. Εἴη γάρ μὴ βλέπῃ τὸν Πατέρα δὲ Γίδης ποιούντα, οὐδὲν ποιεῖ. Οὐκοῦν ἔρωτας "Αρειον καὶ Εἰνόμονος τούς ταῦτα ληροῦντας, πῶς διδάσκει δὲ Πατήρ τοῦ Γίδην. Ἐν σοφίᾳ, διό; Πάντως ἐν σοφίᾳ. Τί δέ ἐστι σοφία τοῦ θεοῦ; Ἄρ διόχει δὲ Γίδης; Ναὶ πάντος. ὁ Γίδης ἄρχει διδάσκαλος ἑαυτὸν. Βαθαὶ τῆς ἀνοίας ἔμενον. Ὅτι γάρ ὁ πατέρας παραδίδεται τῷ Πατρὶ τὸν Γίδην μαθησόμενον. Ἐγὼ δέ μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας ἀποφάνομαι, δέ τοι εἴ τι οἶδεν δὲ Πατήρ, οὐκ ἔνει τὸ Γίδην οἶδεν· αὐτὸς γάρ ἔστιν ἡ σοφία αὐτοῦ. Εἰ δὲ δύναται δὲ Πατήρ, οὐκ ἔνει τοῦ Γίδην δύναται· αὐτὸς γάρ ἔστιν ἡ δύναμις αὐτοῦ. » Οτι δέ ταῦτα ἀληθινούς εἴρηται τὸ, εἰ μηκόντων αὐτῷ πάντα, εἰ καὶ τό, « Μεῖζον τοῖς δέκει, εἰ οὐ χρή θυμούμητε. Πρὸς γάρ ἀνθρώπους διελέγεται φανοῦντας, κατ' αὐτοῦ, καὶ διεπραιμόντες τῷ φθόνῳ. Καὶ εἰ μὴ παντεχοῦ παρέκλεσε τότε.

πεινά τοις ὑψηλοτες, τι οὐκ ἀποίουν, ὅπου γε καὶ οὗτω ταπεινῶς τὰ πλείω φεγγομένου, λυτῶσι; Τί δὲ εστι, τὸ « Καὶ μεῖνα τούτων δεῖξε; » Ἐπειδὴ παρέλυτον ἐσφιγκε, μέλλει δὲ καὶ νεκρὸν ἐγείρειν, διὰ τοῦτο φῆσιν. Εἰ θευμάζετε διὰ παράλυτον ὑγῆν πεποίκα, μεῖνα τούτων ὅψεσθε. « Οτι δὲ τὸ δεῖξι βῆμα ταπεινὸν δν, κατ' οἰκονομίαν εἰπεν, ήντα τὴν μωρόν τοῦτον παρεμβήσθηται, ἄκουε τῶν ἔρεξης. » Μης γάρ δὲ Πατήρ, φησίν, ἐγείρει τοὺς νεκροὺς, οὗτοι καὶ δὲ Μίδας οὓς θέλει ζωποιεῖται. » Ἐγείρει μὲν οὖν δὲ Μίδας, δισπειρ δὲ Πατήρ, καὶ διὰ τούτου δείκνυσι τὸ τῆς δυνάμεως ἀπαράλλακτον διὰ δὲ τοῦ, « Οὐς θέλει, τῆς ἐξουσίας τῆς θεότητας. Ταῦτα δὲ πάντα οἱ μὲν Ἀρειανοὶ κατὰ τῆς Μίου δόξης ἐκλαμβάνονται, οἱ δὲ ὄρθροδοξοὶ ὑπὲρ ταῦτα νοοῦμεν.

« Οὐδὲ γάρ δὲ Πατήρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πάτεται τῷ Μίῳ ήντα πάντας τιμῶσι τὸν Μίδαν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα. Οὐ μὴ τιμῶν τοῦ Μίδαν, οὐ τιμῆσι τὸν Πατέρα τὸν πάμφυντα αὐτὸν. Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, διὰ τῶν λόγων μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πάμφυντι με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταδέσθηκε ἐκ τοῦ θυνάτου εἰς τὴν ζωὴν. » Ἐδείξεν ἐκεῖνον εὑρεγετεύν δυνάμεων διὰ τῶν πολλῶν σημείων, ὃν ἐποίησεν. Ἐπειδὲ οὐδὲ (20) ιεροπησεῖν αὐτὸν, οὐκ εἰπεσπάσκετο πρὸς τὸ τιμῆσαι αὐτὸν, ὡς ἄξιον δὲν, φησίν, διὰ τὸ την κρίσιν πάσαν δὲ Πατήρ τῷ Μίῳ δέδωκεν, » ήντα καὶ δὲ φύδος τῆς κρίσεως πειστη ἀντούς τιμὴν πρὸς αὐτὸν ἐνδείξασθε. Εἰλόθμεν γάρ οἱ ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα οἱ ἀλογώτεροι, φόδρο μᾶλλον οὐ εὑρεγετεύσι, τὸ δέον μετακλινθάνειν. Τὸ δὲ, « Ἐδείξεν τὴν κρίσιν τῷ Μίῳ δὲ Πατήρ, » οὕτω νόησον, διὰ κριτὴν τοῦ Στόρας, ὃς δὲ κατούς φυσικῶς ταῦτα ξέων. Καὶ τὴν κρίσιν οὖν ἔχει ἐκ τοῦ Πατέρος οὕτως, ὡς ἔχει αὐτὸν δὲ Πατήρ. Ήντα γάρ μη ἀκούοντες αἴτιον εἶναι τὸν Πατέρα τοῦ Μίου, νοήσωμεν διὰ οὗτος ἐκτιναγμένος αὐτοῦ, διότι τοῦ Πατέρα τοῦ Μίου, διότι τοῦ Πατέρα τοῦ Μίου, τοῦ Πατέρα τοῦ Μίου, τοῦ Πατέρα τοῦ Πατέρα. « ήντα γάρ, φησί, πάντας τιμῶσι τὸν Μίδαν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα. » Οἱ γοῦν περὶ τὸν Ἀρειον, ἐπειδὴ ὡς κτίσμα τιμῆν οἴονται τὸν Μίδαν, καὶ τὸν Πατέρα λοιπὸν ὡς κτίσμα τιμῶντες ἐλέγχονται. Ηγάρ οὐ τιμῶσι τὸν Μίδαν, καὶ μετά τῶν Ιουδαίων ταττούσθωσαν. Ηγάρ οὐ τιμῶσι μὲν αὐτὸν, ὡς κτίσμα δὲ, πρέπει δὲ τιμῆν αὐτὸν διότι τὸν Πατέρα, ἐλέγχονται πάντας καὶ τὸν Πατέρα ὡς κτίσμα τιμῶντες. Καὶ ἄλλως δὲ, κατὰ τὸ ἐπαγγέλμανον πῶς τιμῶσι τὸν Πατέρα,

A ubique humilia summis interseruisse, quid non tandem fecissent? quandoquidem insanunt cum tam multa humiliiter loquitur. Quid autem est. Et majora his ostendet? Quoniam paralyticum solidaverat, etiam mortuum suscitaturus est, idcirco dicit: Si admiramini quod paralyticum sanum feci, majora his videbitis. Quod autem et hoc verbum monstrabit, humile sit, et per dispensationem dictum, ut insaniam illorum demulceret, audi sequentia. Nam sicut Pater suscitat mortuos, ita et Filius quos vult, vivificat. Igitur suscitat quidem Filius sicut Pater, et ideo monstrat potestatem suam nil differentem. Sed et per verbum, quos vult, indicat suæ cum Patre potestatis æqualitatem. Hæc autem omnia Ariani quidem exponunt contragloriam Filii, nos autem orthodoxi pro illa intelligimus.

B VERS. 22-24. Neque enim Pater judicat quemque, sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorent Filium, sicut honorant Patrem. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui misit illum. Amen, amen dico vobis, qui sermonem meum audit, et credit ei qui misit, habet vitam æternam, et in condemnationem 374 non veniet, sed transiit a morte in vitam. Monstrarat seipsum posse benefacere per multa signa quæ fecerat. Quia autem benefaciendo non placuit eos, nec attraxerat ut se honorarent, sicut dignum erat, dicit quod « Pater omne iudicium dederit Filio, » ut vel timor iudicij illis persuadeat quo ipsum honore prosequantur. Consuevimus enim nos homines, præseruimus hi qui crassiore mente prædicti sumus, metu potius quam beneficiis quod oportet addiscere. Jam quod dicit, « Dedit iudicium Pater Filio, » sic intellige, quod iudicem eum genuerit, sic etiam cum audis quod vitam dederit illi, intelligas quod viventem illum genuerit. Quia enim Pater auctor est Filio ut sit, omnia quæcumque habet Filius, dicitur accipere a Patre, eo quod ex illo naturaliter hæc habeat. Igitur et iudicium habet a Patre, sicut habet illud Pater: ut ne audientes auctorem esse Patrem Filii, intelligamus quod sic sit auctor ejus, sicut et creaturarum, et propterea honoris imminutionem introducamus: ait quod in nullo minor Filius est Pater. Nam qui habet potestatem puniendi et honorandi sicut vult, eadem potest quæ Pater, ideo et oportet illum honorare eodem modo quo Patrem. Dicit enim, « Ut omnes honorent Filium, sicut honorant Patrem. » Et ita Ariani quia veluti creaturam putant honorandum Filium, et Patrem quoque sicut creaturam honorari debere, redarguntur: vel omnino non honorant Filium, et cum Iudeis ordinantur. Vel si quidem honorant eum, honorant vero ut creaturam, decet autem honorari ipsum sicut et Patrem, redarguntur omnino et Patrem sicut creatura honorare. Et aliter secundum hoc quod subditur, quomodo honorant Patrem,

C Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(20) Cod. 38, ἐπειδὴ εὔρεταιν οὐκ.

qui non honorant Filium? Subdit enim, « Qui non οἱ μὴ τιμῶντες τὸν Γίον; Ἐπάγει γὰρ » « Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Γίον, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα. » Οἱ μὴ τιμῶν, φησὶν, οὐτως, ὡς εἶπον, καθὼς καὶ τὸν Πατέρα· ἐπεὶ εἴ τις λέγει, διὶς κτίσμα μὲν δὲ Γίδες, ὑπέρ-έχων δὲ πάντων τῶν κτίσμάτων, καὶ δοκοὶ χρή-ζεθει τῷ Γίᾳ φευδῆ ταῦτην καὶ ματαιόν τιμῇ, ἀτιμάζει πάντως καὶ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτὸν. Τὸ δὲ, « πέμψαντα, » εἶπεν, ἵνα μὴ ἐκθ-ριώθωσι, καθὰ προείπομεν. Τὴν γὰρ διάταξιν, ὡς εἰρηται, πλέκει θυμασίως, ποτὲ μὲν τὸ ἄγρια ἐστῆρι προσμαρτυρῶν, ὡς ἡν ἔξιον, ποτὲ δὲ, διὰ τὴν μανίαν τῶν ἐχθρῶν ἰουδαίων, τὰ ταπεινά. Εἰ γὰρ καὶ ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀναβάντος εἰς οὐρανούς, καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων δεῖχαντος τὴν οἰ-κείαν δύναμιν, ἀπανέστησαν "Ἄρειος καὶ Εὐόρμος τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ εἰς κτίσμα αὐτὸν κατέγαγον· οἱ τότε ἰουδαῖοι βλέποντες αὐτὸν ἐν σφρί περιπα-τοῦντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ πορνῶν, καὶ τράγοντα, καὶ πίνοντα, ὡς ἔνα τῶν πολλῶν, τι οὐκ ἐν ἐποίη-σαν, εἰ πάντα ὑψηλὰ περὶ ἐστοῦ ἔλεγε, καὶ μὲν συγκατεμίγνυε καὶ τὰ ταπεινά; Διὸ καὶ ἐπάγει· « Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. » Τὰς δὲ γνώμας αὐτῶν καὶ διὰ τούτων ἀκούστων, ὅτι Θεῷ μέλλουσι πιστεύειν ἀκούοντες τὰς λόγους τοῦ· Οὐ γὰρ εἶπεν, διὶς Ὁ πιστεύων ἔμοι. ἀλλὰ, « Τῷ πέμψαντί με. » Οἱ τοῖν πιστεύων ἔκεινε, εἰς κρίσιν, ἦτοι εἰς κόλασιν, οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ δῆ διότιν ζωὴν, θάνατον τὸν φυχικὸν καὶ αἰώνιον μὴ ὥ-ιστάμενος, εἰ καὶ τὸν φυσικὸν τὸν πρόσωπον δικοστάτην.

VERS. 25-29. « Amen, amen dico vobis, quod venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei : et qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filiō in semetipso habere vitam : et potestatem dedit ei judicandi quoque, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc; quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus ; et prodibunt qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero male egerunt, in resurrectionem condemnationis. » Dixerat superius quod qui non honorat Filium, non honorat Patrem, sublimia quædam de se locutus : quæ ut ne videantur per arrogatiā et inanem gloriam dicta, adjungit et demonstrationem per opera, dicens « Quod venit hora. » Deinde ut ne longum suspicentur tempus, inquit. « Et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, » hoc est, ineam, qui vobiacum con-versor. Dicit autem hæc de iis quos suscitatus erat; ut de filio viduae, filia archisynagogi et Lazaro. Deinde et rationem assert dictorum demonstrativam; dicit enim : « Sicut Pater vitam habet in semetipso, ita dedit et Filiō vitam habere in se-metipso, » ut vivificet audientes vocem ejus. Non solum autem potestatem dedit ei vivificandi, sed et faciendi judicium et puniendo. Sæpe autem in me-dium assert sermons de judicio, ut auditores excitet. Cui enim persuasum est quod suscitandus

« Ἀρήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, διὶς ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἔστιν, διὲς οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Γίου τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. » Μετα-γὰρ ὁ Πατὴρ ζωὴν ἔχει ἐν ἐστῆρι, οὗτως ἔδωκε καὶ τῷ Γίᾳ ζωὴν ἔχειν ἐν ἐστῆρι. καὶ ἔκουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν. διὶς Γίδες ἀνθρώπου ἔστι. Μή θαυμάζετε τούτο, διὶς ἔρχεται ὥρα, ἐν δὲ πάντες οἱ ίν-τοις μνημεῖοι ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἀ-πορεύονται, οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρί-σεως. » Εἰπὼν ἀνωτέρω, διὲς « Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Γίον, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα, καὶ ὑψηλὰ τινα περὶ αὐτοῦ φεγ-γέμενος, ἵνα μὴ δέξῃ κόμπος εἰναὶ δὲ λέγει, καὶ τοῦ φορ διάκενος, παρέχει καὶ τὴν διὰ τῶν δρυῶν ἀπό-δεξιν λέγων, διὲς « Ἐρχεται ὥρα » εἶτα, ἵνα μὴ μα-χρόν ὑποπτεύσωμεν τὸν χρονον, φησί· « Καὶ νῦν ἔστιν, διὲς οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Γίου, » ταυ-έστι, νῦν ἔμω μεθ' ὑμῶν διατρίβοντος. Ταῦτα δὲ λέ-γει περὶ ὧν ἔμελλεν ἀναστῆσαι νεκρῶν, οἷον τοῦ ιδού τῆς χήρας, τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ τοῦ Λαζάρου. Εἶτα καὶ λογισμὸν ἐπάγει τῶν εἰρημένων ἀποδεικτικὸν. « Οὐτεπερ γὰρ, φησὶν, δ Πατὴρ ζωὴν ἔχει ἐν ἐστῆρι, οὗτως ἔδωκε καὶ τῷ Γίᾳ ζωὴν ἔχειν ἐν ἐστῆρι. » ἵνα ζωογονὴ τοὺς ἀκούσαντες αὐτῷ τῆς φωνῆς. Οὐ μόνον δὲ ἔκουσίαν δέδωκεν αὐτῷ ζωο-γονεῖν, ἀλλὰ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅπερε καλάζειν καὶ τιμωρεῖσθαι. Ζυνεχῶς δὲ τοὺς περὶ κρίσεως λόγους εἰς τὸ μέσον ἔχει, ἵνα τοὺς ἀκροστές ἐπεγγάγει.

Ο γάρ ποιεῖται, διτὶ καὶ ἀναστῆσεται, καὶ αὐτῷ δώ- A sit recepturus delictorum pœnas, omnino currit ad ipsum placatque et suum futurum judicem. Ne admiremini autem quod Filius hominis est; nam quamvis Filius hominis, est tamen et Deus. Et ita judicium merito habet sicut Filius Dei. Si autem et homo appareat, ne admiremini. Sciendum autem quod Paulus *Sanctosatenus* docens Dominum purum esse hominem, sic legit hunc locum: *Et potestatem dedit ei judicium faciendi, quia Filius hominis est.* B Hoc autem loco punctum faciens, ab alio principio legit, «*Ne admiremini hoc.*» Valde autem stultum est sic legere. Non enim dedit Pater Filio judicium quod Filius hominis sit, sed quis Deus. B Unde ille non patiens ut Christus dicatur Deus, sed Filius hominis, si cogitabat judicem illum esse, non ut Deum, sed ut Filium hominis. Nos autem sic intelligimus, ut dictum est. Postquam autem dixit de particulari resurrectione, Lazarus videlicet et aliorum qui iterum mortui sunt: nunc dicit de universalis: «*Quia venit hora in qua hi qui in monumentis sunt, audient vocem Dei.*» Nam de universalis resurrectione hic loquitur. Quoniam dixerat superius, «*Qui credit, in judicium non venit,*» ne putemus quod fides sola ad salutem sufficiat, dicit quod «*Resurgent hi qui mala fecerunt, in resurrectionem condemnationis;* qui autem bona, in resurrectionem vitae,» Non igitur sola fides absque operibus justificat, sed oportet etiam opera adesse, tunc enim proprie fides est. Vide autem geminam doctrinam fieri per metum et lætitiam. Nam cum dicit condemnari impia facientes, deterret. Cum autem dicit resurgere ad vitam eos qui bona fecerunt, per lætitiam exhortatur. C ζωὴν ἀναστῆναι τοὺς τὰ ἄγαθα πρέξαντας, δι' ἡλιότητι τος προτέρεπται.

«*Οὐδὲν μείζων ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν.*» καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἔστιν. διτὶ οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλά τὸ θέλημα τοῦ πάμφαντος με Πατέρας. D Καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέλεκται, τὴν ἀπαράλλαξιν τοῦ Γενοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἐνδείκνυνται ταῦτα τὰ ἥμετα, τὸ. «*Οὐδὲν μείζων ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν,*» καὶ δος τοιούτοροπα. Οὐδὲν γάρ ἔνον καὶ ἀλλότριον τοῦ Πατέρας δύναμικός ἐγὼ ποιεῖν οὔτε γάρ θέλημα ἔχω ἀλλοιον περὶ τὸ πατρικὸν, οὔτε δύναμιν. Καθὼς δὲ ἀκούω παρὰ τοῦ Πατέρας, οὕτω κρίνω τουτέστιν, ὡς ἐν αὐτοῖς δὲ Πατέρῳ κρίνει, οὕτω κάγω. Ταῦτα δὲ λέγει διὰ τὸ δεῖξαι, ὡς πολλάκις ἐφημέν, τὸ ἀπαράλλακτον καὶ ἐν Ἑργοῖς, καὶ λόγοις, καὶ κρίσεσιν. «*Ινα γάρ μὴ τινες, ἀνθρώποις ὀρῶντες αὐτὸν, σκευόσαλζωνται, πᾶς ὁ φτιόμενος ἀνθρώπος δικαίαν κρίσιν ποιήσειν, τοῦ Δαυΐδ εἰπόντες,*» D «*Πᾶς ἀνθρώπος φεύστης.*» E Ἐφθεσε μὲν εἰπών, διτὶ Μὴ θωμάζετε, διότι Γενὸς ἀνθρώπου εἰμί λέγει δὲ καὶ νῦν, διτὶ Δικτίζῃ καὶ κρίσις μού ἔστι, καθός κρίνω, ὡς ἀκούω τοῦ Πατέρας μού κρίνοντος. Μὴ γάρ τοι ἐμόν θέλημα ζητῶ, ἀλλὰ τὸ τοῦ Πατέρας. «*Ο μὲν θέλων τὸ ἔχοντος βούλημα κυ-*

F VERS. 30. «*Non possum ego ex meipso facere quidquam: sicut audio, judico, et judicium meum justum est; quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me Patris.*» Sicut et in superioribus dictum est, eadem Patris et Filii potestas ostenditur hisce verbis. «*Non possum ego facere ex meipso quidquam: et quæcunque hujus generis sunt. Nihil enim alienum et peregrinum a Patre ego possum facere; neque enim voluntatem aliam habeo præter paternam, neque aliam potestatem.* Verum sicut audio a Patre, ita judico: hoc est, sicut ipse Pater judicat, ita et ego. Hæc autem dicit ut ostendat, sicut sæpe diximus, in nullo sibi deesse aliquid a Patre, sive in sermonibus, sive in operibus, sive in judiciis. Nam ut ne quidam hominem videntes eum offendentur, quomodo cum appareat homo, justum faciat judicium, cum David dicat: «*Omnis homo mendax* 28.; » prævenit quidem, dicens: *Ne admiremini de eo quod Filius hominis sum; nam et Deus sum.* Dicit autem: *Et nunc iustum judicium meum est, eo quod judico sicut audio Patrem meum judicantem.*

δὲ καιόμενον τὸν Ἰωάννην φησι, καθὼς καὶ ἐκ γῆς εἰχε τὴν διάπλασιν, καὶ σὺν οἴκοθεν τὸ φῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος καὶ πρόσκειρον. Ἀμφ; τε γὰρ ἐφάνη ἡ τοῦ Κυρίου ὑμέρα, ἥτοι διδασκαλία, καὶ ἀπεκρύβη ὁ λύχνος. Ἡμεῖς δὲ, πρὸς ὅρους μὲν ἀπεδέξασθε τὰ εἰρημένα περὶ ἡγετοῦ, καὶ ἡγαλλίσθητε ἐν σύντροφῳ εἰτα ἐπιλαθόμενοι ὃν περὶ ἡμῶν εἶπεν, ἔμενετε ἐπὶ τῆς προσέρχεταις ἀπίστεις. Εἰ γὰρ ἵστενειψήστης βεβαίως ἐπιστεύσατε, ταχέως ἂν ὑμᾶς πρὸς τὴν ἡμήν ἐγειραγώησε πίστιν.

« Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μεῖνα τοῦ Ἰωάννου. Τὰ γὰρ ἔργα δὲ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα δὲ ἔγω ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἡμού. δτι ὁ Πατήρ με ἀπέστειλε· καὶ δὲ πάμφας με Πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἡμού· οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πωποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἀωράκατε, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν· δτι δν ἀπέστειλε ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. » Ἐμαρτύρησε μὲν, φησὶν, Ἰωάννης περὶ ἡμού, Ἰωάννης δὲ πάντων δοκῶν διετίνει ἀξιοπιστότατος. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς εὑρεθῆναι τινες συκοφάντες, οἵ τυχὸν ἐροῦσι· Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς; Ἰωάννης ἔχειτο σοι, καὶ διὰ τοῦτο τὰ γρηγορεῖα ἐπεμαρτύρει· Ἡμεῖς, φησὶν, ἐπέμψατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ ἡρωτήσατε, ἀληθῆ πάντως αὐτὸν νομίζοντες. Πλὴν ἔχω καὶ ἄλλην μαρτυρίαν μεῖνα τοῦ Ἰωάννου. Τὰ ἔργα καὶ δὲ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ, τουτέστιν. Ἀνέθετο μοι ὁ Πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά, μαρτυροῦσε περὶ ἡμού. Λέγετε δὲ ἔργα, τὰ θεύματα δῆπον, οἷον τὸν τοῦ παραελύτου ἀνόρθωσιν, καὶ τὰ λοιπά. Ἐπεὶ δὲ ἐνεκάλουν αὐτῷ, δτι ἐν Σαββάτῳ τεκτά ποιεῖ, λέγοντες, δτι « Οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, δτι τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ» δείκνυσιν αὐτοῖς, δτι τὰ τῷ Πατέρι δεδογμένα ποιεῖ, καὶ δτι μᾶλλον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστι, καθὼς τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ δεδομένα αὐτῷ ἔργα τελεῖ. « Τὰ γὰρ ἔργα, φησὶν, δὲ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά. » Ἐπεὶ οὖν ὁ Πατήρ δέδωκε τεκτά, δμεῖς ἔστε ἀντιθεοί οἱ ἐναντιούμενοι τοῖς τοιούτοις ἔργοις. « Καὶ δὲ πάμφας με Πατήρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἡμού, » Ποὺ δὲ μεμαρτύρηκε περὶ αὐτοῦ ὁ Πατήρ; Τινὲς μὲν λέγουσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, δταν εἶπεν· « Οὗτος ἔστιν ὁ Γίδες μηνὸς ἀγαπητός. » Κρείττον δὲ οἶμας νοεῖν, δτι διὰ πάσης τῆς Γραφῆς ἐμαρτύρησε περὶ αὐτοῦ ὁ Θεός, διά τοῦ νόμου καὶ τῶν προφετῶν. Ἀλλ' ὑμεῖς, φησὶν, οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε, τοῦ Πατέρος λέγω, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἀωράκατε, ἀλλὰ πάντα πεποιηκέτες ἀγνωστος ὑμῖν ἔστι· διότι καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν· τουτέστι, Τὰς Γραφὰς τὰς περὶ ἡμῶν μαρτυρούσας οὐκ οἶδατε, εἰ καὶ δοκεῖτε δτι οἶδατε, καὶ καυχᾶσθε, ὡς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ἐμπιστεύεσθε. Πόθεν δηλον, δτι οὐκ οἶδατε τὰς Γραφὰς; « Ὅτι δν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ δμεῖς οὐ πιστεύετε. » Ὅτερ οὖν οὔτε φωνὴν Θεοῦ ἡκούσατε (οὐ γὰρ ἔχει φωνὴν ὁ Θεός αἰσθητήν), οὔτε

et moriam reduco Joannis testimonium; omnia facio et recipio etiam indigni mea deitate, ut vos salvi fiat. Lucernam autem ardentem Joannem dicit, eo quod de terra habet formationem, et non per se ipsum est lumen, sed a gratia Spiritus, ac temporarium. At ubi apparuit dies Domini, hoc est, doctrina, occulta est lucerna. 578 Ceterum vos ad horam quidem receperitis ea quae ab illo dictasunt, et exultatis in ipso, et deinde oblitii eorum quae de me dixit, mansistis in priori incredulitate. Nam si illi semel firmiter credidissetis, quamprimum vos ad meam adduxisset fidem.

VERS. 36-38 « At ego testimonium habeo majus testimonio Joannis. Opera enim quae dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipsa opera quae ego facio, testimonium perhibent de me, quod Pater me miserit. Et qui misit me Pater, ipse testatus est de me: neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis, et sermonem ejus non habetis in vobis manentem, quia quem misit ille, ei vos non creditis. » Testatus quidem est Joannes de me qui vobis omnium maxime fide dignus videbatur: verumtamen quia verisimile est fore quosdam sycophantas qui fortassis dicent, Et quid ad nos? si Joannes gratificari libi voluerat, et propterea blandiora quædam attestatus est? Vos, inquit, misistis ad Joannem, et interrogastis, veracem per omnia illum existimantes. Verumtamen et ego aliud testimonium habeo majus Joanne. Opera enim quae dedit mihi Pater, hoc est, quae statuit mihi Pater ut perficiam, ea testantur de me. Dicit autem opera, mirabilia illa scilicet, quale fuit paralytici restitutio, etc. Verumtamen quia arguebant eum quod in Sabbato hæc ficeret dicentes: « Hic non est ex Deo, quia Sabatum non servat³⁰, » ostendit eis quod faciat ea quæ a Patre decreta, et quod magis a Deo sit, eo quod injuncta sibi a Deo operari faciat. « Opera enim, inquit, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea. » Quia igitur Pater dedit mihi illa, vos estis Deo adversarii, qui illis operibus adversamini; et qui misit me Pater, ipse testatur de me. Ubi autem testatus est de eo Pater? Quidam dicunt quod in baptisiante, quando dixit: « Hic est Filius meus dilectus³¹. » Opinor autem quod magis intelligat quod per omnem Scripturam testatus sit de eo Deus, tam per legem quam per prophetas. « Sed vos, inquit, neque vocem ejus audistis, Patris, inquam neque speciem ejus vidistis. » Ideo omnibus modis incognitus vobis est. Ideo et sermonem ejus non habetis manentem in vobis; hoc est, Scripturas quae de me testantur, nescitis: iametsi videamini scire et gloriarri in eloquii Dei quæ vobis concredata sunt. Hinc autem manifestum quod nesciatis Scripturas, quia « ei quem ille misit, non creditis. » Igitur sicut neque vocem Dei a divisis (non enim habet Deus vocem sensibilem) neque speciem ejus vidi-

³⁰ Ioan. ix, 16. ³¹ Matth. xvii, 5.

σύνης ἐκκόψαι βουλόμενος· ἀλλος διὰ ἀλεύσεται, διὰ τοῦτο οὐδὲν τὸν τοῦ πατέρος ἔλθοντα, τουτέστι, εὖν λέγοντα παρὰ τοῦ πατέρος ἀποστάλει, οὐδὲ ἀγέρασθε, ἀκείνον δὲ δέσθετε. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ὑμῖν, διότι ἔκεινος μὲν τὴν τοῦ βίου δόξαν ὑμῖν ἀπαγγελεῖται οὐν ὑμεῖς ζητεῖτε, θελοντες τὴν παρὰ ἄλλοι/λων δόξαν λαμβάνειν, καὶ τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ διαπιώντες· ἔγων δὲ οὐδὲν ἐν βίῳ περίβλεπτον ὑμῖν ἀπαγγέλομαι, ἀλλὰ πολλὴν ἐνυρτάτη δυσκολίαν τοις ὅπ' ἐμοῦ λεγομένοις. Διὰ τοῦτο οὖν, φησίν, ἡμοι οὐ πιστεύετε· οὐδὲν γάρ τερπνὸν βιωτικὸν προσδόκατε ἔξειν ἀπ' ἐμοῦ. Καὶ ἔλλως δέ· «Οὐ πιστεύετε μοι, ὡς δόξαν τὴν παρὰ ἄλλοι/λων θέλοντες.» ^B «Ἀρχοντες μὲν γάρ καὶ διδάσκαλοι εὐτοῖς μόνοι θέλοντες δοκεῖν παρὰ τῷ πλήθει, οὐδὲν δέχονται με, οὐκ μὴ ἀλετωθεῖται αὐτοῖς ἡ δόξα· λαοὶ δέ, τὴν παρὰ τῶν ἀρχόντων ἀγέπην ζητοῦντες, οὐ θέλουσι προσδραμεῖν ἐμοὶ, οὐκ μὴ τῆς παρὰ τῶν ἀρχόντων τιμῆς δὲ ἐμὲ ἐκπέτσωσιν.» Ἐπειδὲ καὶ τὸν Μωϋσῆν ἄνω καὶ κάτω προέφερον, φησίν, διὰ Αδετὸς κατηγορήσει· ὑμῶν· περὶ γάρ ἐμοῦ ἔκεινος· ἔγραψε. Ποὺ δὲ ἔγραψε περὶ αὐτοῦ; Καὶ δέ πολλοῖς μὲν ἄλλοις καὶ γάρ τὸ, «Προφ., τὴν ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος, περὶ Χριστοῦ ἦν, καὶ ἄλλα πολλά, τὰ μὲν ἐν λόγοις, τὰ δὲ ἐν σημείοις καὶ συμβόλοις, οἷον τὸ τῆς βάστου θεῖμα· καὶ γάρ πῦρ μὲν ἡ θεότης· βάτος δὲ ἀκανθώδης, η ἀμφρτωλὸς φύσις, ης ἐπιλαβόμενον τὸ πῦρ τῆς θεότητος, ἀκατάφλεκτον ταύτην ἐτίρησε, τῷ φωτὶ λαμπρύναν, καὶ τῶν οἰκείων μὲν αὐχημάτων μεταδεδωκός, τῶν δὲ ἔκεινης ἀλετωμάτων μὴ μετειληφέις, οὐχ ἡκιστα δὲ καὶ τοῦτο Μωσῆς εἰρηκεν, εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν συμβαλλόμενον.» Εἶναι γάρ, φησίν, προφήτης ἀναστῆση σημεῖα ποιῶν, καὶ ἀφιστῶν ἀπὸ Θεοῦ, μὴ πιστεύσητε εὐτῷ· οἵδε ἔστιν δὲ Ἀντίχριστος. «Εἴναι δὲ ἀναστῆρ προφήτης φαμεται ποιῶν, καὶ πρὸς τὸν Θεόν καὶ Πατέρα δύων, μᾶλλον οὐκ ἀφιστῶν αὐτοῦ, τούτῳ πιστεύεται.» Ο Χριστὸς οὖν ἐν ὄντοματι τοῦ Πατρὸς ἐλθὼν, καὶ σημεῖα μὲν ποιῶν, μὴ ἀπέργων δὲ αὐτοῖς τῆς θεοσεβείας, αὐτὸς δὲν διὰ παρὰ Μωσεῖ προφητεύειν. «Εἰ οὖν τοις Μωϋσέως γράμμασιν οὐ πιστεύετε, τοὺς τοις ἡμοῖς φίμασι πιστεύετε;» «Ἐκεῖνος, φησίν, ἔγραψε, καὶ πάρεισιν ὑμῖν ἀεὶ πρὸς δρθελμάν τὰ βιβλία, ὁστε, κανέν ἐπιλάθοισθε, ἔχειν διπλίν τὴν ἀνάμνησιν· καὶ δῆμος οὐ πιστεύεται τοις γεγραμμένοις· καὶ τοὺς πιστεύετε τοῖς ἡμοῖς ἀγράφοις δύμασι; Τί οὖν ταῦτα λέγεις, οὐ Κύριε, ἐπειδὲ οἶδας, διὰ οὐ πιστεύετεν; Εἰ καὶ οἶδας, φησίν, διὰ παραχούσεσσιν, ἀλλὰ δῆμος λέγω, οὐκ μὴ ποτερον προφεσίωνται, διὰ Εἰ εἶπας, ἐπιστεύεσσιν.» Άλλως τε, ἔκεινοι μὲν οἱ τότε, οὐτα δημονες, οὐκ ἐπιστεύειν· τοὺς δὲ μετέπειτα μέλλοντας πιστεύειν, οὐκ διὰ τοῦ Χριστοῦ φημάτων ὥρελεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ^{οντός}.

Περὶ τῶν πέντε ἄρτων καὶ δύο ἵχθνων. Περὶ τῆς ἀναγκωρήσεως τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ μὴ ποιήσωσιν

De quinque panibus et duabus piscibus. De secessione Christi ne facerent eum regem. De am-

²² Deut. xviii, 43. ²³ Deut. xiii, 4.

581 CAPUT VI.

De quinque panibus et duabus piscibus. De secessione Christi ne facerent eum regem. De am-

τι κατειν εἰς τοσού·ους ; » Τίνος ἔνεκεν εἶπε, τὸ, « Ἀντ· Α τερ λαμ μυτος? » Quare dixit, « Cnm sustulisset oculos suos? » Ut discamus quod non solitus sit hinc et inde vagari oculis, sed compositus et attentus sedere, utpote docens discipulos diviniora quædam. Denique sustulit oculos et rogat de turba quomodo alenda sit. Non aliud autem interrogat quam Philippum. Ipse enim majori indigebat eruditione, qui postea dicebat: « Ostende nob̄ s Patrem, ac sufficit nob̄ 33. » Et propterea antea illum instruit, et per interrogationem inducit eum, ut miraculi semper sit memor. Nam si quidem miraculum simpliciter fuisse factum, non usque adeo visum fuisse illi miraculum: nunc autem priusquam fieret, illum compellit fateri paucitatem panum, ut evidentius addiscat futuri miraculi magnitudinem, et non e memoria rejiciat ea quæ confessus est. Idcirco dicit: « Unde ememus panes ut comedant hi? » Dicit autem haec tentans Philippum, hoc est, volens notum facere, quam haberet ille fidem. Neque enim ut ignorans de sententia Philippi interrogabat, sed aliis monstrare volebat. « Nam ipse Dominus sciebat quid facturus esset. » Igitur ut tentavit Philippum numerum, quid haberet ille fidem, et invenit ipsum ait, ut affectum ut hominem: insuper et Andream quoque tales invenit, tametsi sublimius quoddam Philippo sentientem. Illo enim dicente quod ducentorum denariorum panes non sufficiunt, ille quinque panes hordeaceos et duos pisces commonstraravit, cogitans forte prophetarum miracula, ut Elisæi in panibus signum, et cum Maria in extremum venisset inopiam³⁵. Redarguitur tamen et Andreas nihil dignum Domino cogitans. Dicit enim: « Sed haec quidem sunt inter lam multos? » Existimabat enim quod multiplicaturus quidem panes esset Dominus, sed si essent plures, major et multiplicatio futura esset, a recto sensu prorsus aberrans. Nam dominus etiam ex nihilo potuisset panes facere, qui turbæ sufficerent: attamen ne videretur creatura non esse ex ipsius sapientia, ipsa creatura usus est in materiam miraculorum, et acceptis quinque panibus uti materia quadam, præclarum istud miraculum fecit. Confundantur Manichæi, dicentes quod panis et omnes creature factæ sint a malo Deo: et propterea si quis dederit eis paneum, non accipiunt illum de manibus illius, sed procul quidem illum abjici jubar, stantes autem, et male dicentes ei qui dedit, dicunt: Qui seminavit te, dispergatur: et qui pinsuit te, pinsatur carne, et similia. 353 Confundantur itaque audientes quod boni Dei Filius Christus panes multiplicaret. Nam si mala fuisse creature, bonus quod malum esset utique non multiplicasset: ut taceam interim, quod et ipse panes cœredit. Cæterum si quis interrogaverit, num idem sit hoc miraculum panum cum eo quod apud Mætænum describitur? dicimus, Certe idem est.

35 Iohann. xiv. 8, 9. 36 III Reg. iv, 38.

Ἐλάττον, ἀλλ' ισαρθίμους τῶν μαθητῶν τοὺς κοφί-
νους τῶν λειψάνων ἐποίησε περιττεύσαται.²⁷ Ἰνα πάντες
βιστάσωσι, καὶ μηδὲ δὲ Ἰούδας ἄμοιρος καταλειφθεῖ,
ἀλλ' ἔχῃ καὶ τοῦτο τὸ θαῦμα δεικτικὸν τοῦ εἶναι
Θεὸν τὸν αὐτοῦ διδέσκαλον, καὶ ὡφεληθεῖ κάκι τού-
του, καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ κανίαν εἰς κατάκρισιν μᾶλ-
λον αὐτοῦ τοῦτο γέγονε· τὸν γάρ τοσαῦτα περιττεύ-
ματα ποιήσαντα, ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς κόφινον ἐδάστασε,
τούτον προδέδιυκεν. Οὐ γάρ δὴ μάτην τοὺς ἀποστό-
λοις προστάτες βιστάσαι τοὺς κοφίνους, ἀλλ' ἵνα
ἄει ἀνχυμνήσκωνται τοῦ θαύματος, ὡς μέλλοντες
ἴστεσθαι διδέσκαλοι τῆς οἰκουμένης. Τὸ μὲν γάρ
πλῆθος, οὐδὲν μέγα ἔμελλον καρπώσασθαι· παρα-
τίκα γάρ ἐπελάσσοντα τοῦ θαύματος, οὕτως ἡσαν
ἀνόητοι· οἱ δὲ μαθηταί, οὐ τὰ τυχόντα ἔμελλον
κερδαίνειν. Μενθάνομεν δὲ ἀπὸ τοῦ γεγονότος μὴ
μικροφυχεῖν ἐν ταῖς στενοχωρίαις τῆς πενίας, μηδὲ
δελιῆν πρὸς φιλοξενίαν καὶ μετάδοσιν, ἀλλὰ πι-
στεύειν, διὰ τὴν ἔργον ἔχουμεν, πληθυνεῖ τούτον
δὲ τὰ τοσαῦτα περιττεύσαται ποιήσας ἐκ πέντε ἔργων.
Κατ' ἀλληγορίαν δὲ, διὰ ἐκπεριστῆκε τῶν Ἱεροσο-
λύμων δὲ Κύριος, κατὰ τὸ ἐν προφήταις εἰρημένον,
εἰς Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἰκόν μω, ἀφῆκα τὴν κληρο-
νομίαν μου. Εἰ τότε δὴ εἰς τὴν Γαλιλαίαν τῶν ἑθῶν
ἀπεισιν, τοὺς ἑθνικοὺς προσλαμβανόμενος· καὶ
ὅχλος εὐτῷ πολὺς ἀκολουθεῖ. «Ανειστὶ δὲ εἰς τὸ δρός,
ἥτοι εἰς τὸν σταυρὸν, ἵνα πάντας ἀλκύσῃ πρὸς
ἔστενον, ἢ εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰς τὴν θεοπρεπῆ τι-
μὴν καὶ δόξαν.» Αναληφθεὶς γάρ εἰς οὐρανὸν, καὶ
ὡς Θεὸς παρ' ἡμῶν δοξαζόμενος, καὶ μὴ φιλός
ἄνθρωπος, εἰς δρός ἀνελθεῖν λέγεται· ἡ γάρ ὑψηλὴ
περὶ αὐτοῦ ἔννοια, δρός. Διαίθωσι δὲ ἡμῖν τοὺς ταῖς
πάντες αἰσθήσεσιν ὑποπεπτωκόσι, τοὺς λογικοὺς
ἄρεους πάντες καὶ αὐτοὺς δύναται. «Ἐκδοτῷ γάρ αἰσθή-
σει τὸν πρόσφορον ἔργον δίδωσι, ἥτοι τὸν λόγον· ὡς
καὶ Παῦλος λέγει· «Θέλω πάντας λόγους ἐν Ἐκκλησίᾳ
λαλῆσαι, τοὺς ταῖς πάντες δηλαδὴ αἰσθήσεσιν ἀρμό-
ζοντας πρὸς διόρθωσιν.» Οὐ μέντοι δυνάμεθα τούτους
τοὺς πάντας λόγους δύους καταφραγεῖν, ἀλλὰ καὶ πε-
ριττεύσωνται. Οὐ γάρ τις δύναται ἡμῶν δύους τοῦ
μυστηρίου τοὺς λόγους χωρῆσαι, ἀλλὰ τὰ ἡμῖν τοὺς
ἄλικωτέρους ἀνέφικτα καὶ ἄρρωτα οἱ ἀπόστολοι βα-
σιλεύουσιν, ὁπερ, ἐν τοις κοφίνοις, ταῖς ἑαυτῶν δικαίαις φυχαῖς.
Οἱ δίκαιοι δέ, ὡς φωτικοὶ ἀνθήσει.

«Οἱ δέ ἄνθρωποι, ιδόντες τὸ σημεῖον δὲ ἐποίησεν δὲ Ἰησούς, ἔλεγον διτι, Οὗτος ἐστιν ἀληθῶς δὲ προφή-
της δὲ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον. Ἰησούς οὖν, γνῶν
μέλλουσιν ἐρχεσθαι, καὶ ἀρπάξειν αὐτὸν, ἵνα
ποιήσωνται αὐτὸν βασιλέα, ἀνεγέρσης πάλιν εἰς τὸ
δρός αὐτὸς μάνος.» «Ορα τὴν γαστριμαργίαν τοῦ
πλήθους· μυρία θαύματα ποιήσαντος τοῦ Ἰησού,
καὶ θευμασιώτερον, οὐκ ἑθαύμακον· καὶ ίδοι διὰ
τὴν βρῶσιν, «Οὗτος, φασιν, ἐστιν δὲ προφήτης.» Οὐκ
ἔτι αὐτῷ περὶ τῆς τοῦ Σαββάτου παραδέσσεις
ἐγκαλοῦσιν, οὐκ ἔτι τὸν νόμον ἐκδικοῦσιν· ἀλλὰ το-
σοῦτον διὰ τοὺς ἄρεους αὐτὸν τιμῶσιν, ὡς τε οὐ
μόνον προφήτην ἀναγρέουσιν, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς

A essent discipuli cophini reliquiarum, ut omnes
gustent, et neque Judas ipse expers relinquatur,
scd habens etiam hoc miraculum quod monstrat
sibi Deum esse magistrum, inde utilitatem capiat:
quamvis etiam hoc propter malitiam ejus in con-
demnationem ipsius cesserit; eum enim qui tantas
reliquias fecerat, de quibus et ipse cophinum por-
tavit, prodidit. Non enim sine causa imperavit apo-
stolis ut cophinos gestarent, sed ut semper memo-
res essent miraculi, utpote magistri orbis futuri.
Nam multitudo quidem non magnam utilitatem per-
ceptura erat, statim enim obliscescatur miraculi;
at discipuli non vulgare lucrum inde habituri erant.
Discamus item ex hoc miraculo ne pusillanimes
simus in angustiis et paupertate, neque timidi simus
in hospitalitate et communione; sed credamus
quod etiam si unum tantum panem habeamus,
illum multiplicatur sit, qui ex quinque panibus
tantum superesse fecit. Per allegoriam autem Do-
minus quando exiit Hierosolyma, secundum quod
in prophetis dictum est²⁸: «Dereliqui domum
meam, reliqui hæreditatem meam: » tunc sane in
Galilæam gentium vadit, gentiles suscipiens, et
turba illum magna sequitur. Ascendit autem in
montem, hoc est crucem, ut ad se rapiat omnes
vel in cœlum, ad honorem et gloriam Deo dignam.
Ut enim ascendit in cœlos et glorificari coepit a
nobis ut Deus, et non ut nudus homo, in montem
ascendisse dicitur. Sublimis enim de illo opinio,
mons est. Dat autem nobis, quicunque sensibus
subjecti sumus, rationales panes quinque, quia et
ipsi quinque sunt: unicuique enim sensui convenientem
panem dat, hoc est sermonem: sicut et
Paulus dicit²⁹. «Volo quinque sermones in Ecclesia
loqui qui quinque sensuum ædificationi conveniant.» Non possumus autem quinque sermones in-
tegros capere, sed ex eis abundant reliquæ. Nullus
enim potest integrorum sermones capere, sed quæ nos capere et comedere utpote carnales
non possumus, apostoligestant, quasi in quinque co-
phinis, suis justis animabus. Cophini ex ramis pal-
marum sunt; «Justus autem ut palma florebit³⁰.»
στάζουσιν, ὁπερ, ἐν τοις κοφίνοις, ταῖς ἑαυτῶν δικαίαις φυχαῖς. Οἱ γάρ κόφινοι, ἐκ βαίων φοινικῶν.
«Δίκαιοι δέ, ὡς φωτικοὶ ἀνθήσει.

VERS. 14, 15. «Illi ergo homines cum vidissent
quod Jesus fecerat signum, dicebant: Hic est vere
propheta ille qui venturus est in mundum. Jesus
ergo cum eognovisset quod venturi essent, ac ra-
pturi ipsum ut facerent ipsum regem, secessit
iterum ipse in montem solus.» Videgulam vulgi, cum
fecisset innumera miracula, et 585 mirabiliora, non
admirabantur, et ecce propter cibum dicunt, «Hoc
est ille propheta.» Non amplius eum de Sabbati
violatione arguunt, non ultra legem vindicant, sed
adeo illum propter panes colunt, ut et eum non
solum prophetam prædicent, sed et dignum regno
censeant. At ille fugit, erudiens nos mundanas con-

²⁷ Jerem. XII, 7 ²⁸ I Cor. XIV, 19. ²⁹ Psal. CXL, 13.

τὰ παρερχόμενα. Ἐγε δέ εἰμι, τωνίστιν, δεὶ μένω, καὶ ὡς θεὸς ἔγε τυγχάνω ὁ ὄν. Ἐπεὶ τοίνυν τὰ μὲν φοβερά πρόστικε, καὶ οὐκ ἀληθῶς ὅνται, ἔγε δέ εἰμι, ἀντὶ τοῦ, μένω, καὶ οὐδέποτε παρέρχομαι, ἀλλ' ἀληθῶς εἰμι, μὴ προδώτε τὴν εἰς ἡμῖν πίστιν διὰ τὰ πρόστικα. Ὁρα δέ μοι, πῶς οὐκ ἐν ἀρχῇ τοῦ κινδύνου, ἀλλ' ἐν δαιμῷ ἐπιφαίνεται ὁ Χριστὸς, καὶ λύει τὸν φόβον. Ἔξ γὰρ ἡμᾶς ἐν μέσοις γενέσθαι τοῖς δεινοῖς, ἵνα παλαίσσαντες τὴν θλίψιν, καὶ πισθίντες, δοκιμάζεται γνώματε. καὶ ἴνα κινήσκαντες πάσταν τὴν ἡμετέραν δύναμιν καὶ τοφίαν, καὶ εὑρόντες αὐτὴν ἀσθενῆ, πρὸς ἐκείνον καταφεύγωμεν μόνον, τὸν δὲ ἀπροσδοκήτων σώζειν δυνάμενον. Ὅτε γὰρ ὁ ἀνθρώπινος ἀποκάμη νοῦς, τότε ἡ ἕκ θεοῦ σωτηρία ἀθρόων ἐπιγενομένη, περασκευάζει ἡμᾶς πρὸς ἐκείνον πέτασθαι μόνον τὸν σώζοντα, καὶ μὴ ἐκεῖος τὴν σωτηρίαν ἐπιγραφέσθαι. Εἰ θελήσωμεν δὲ καὶ εἰς τὸ πλοιόν ἡμῶν λαβεῖν τὸν Χριστὸν, τουτέστι, κατοικίσαι τὸν Χριστὸν ἐν τῷ χαρόπι θμῷ, εὐθὺς εὑρεθησόμεθα ἐν τῷ γῇ, εἰς δὲ ἀκαρδιανός. Ποιε δὲ ἡ γῆ ἑτιναί αὐτῇ; Η πάντας ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ὁ οὐρανὸς, ἡ γῆ τῶν πραίων, καὶ ἐπὸ πάντης κακίας εἰργνυσάντων.

ε Τῇ ἐπαύριον δὲ ὅχλος δὲ ἰστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης, εἰδὼς δὲ πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἔκει, εἰ μὴ διὰ ἐκείνον εἰς δὲ ἀνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοιάριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ εὐτοῦ ἀπῆλθον. ἄλλα δὲ ἥλθε πλοιάρια ἐκ τῆς Τιβερίδος ἔγγὺς τοῦ τόπου, ὅπου ἐφτιγρον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ Κορίου δέ οὖν εἶδεν δὲ ὅχλος, διὰ Ἰησοῦς οὐκ εἴστιν ἔκει, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ πλοιάρια καὶ ἥλθον εἰς Καπερναοῦμ, ζητούντες τὸν Ἰησοῦν. Καὶ εὑρόντες εὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἰπον αὐτῷ. Ῥαββεῖ, πότε ἂδε περιγένοντας; Ἀπεκρίθη αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν. Ἄκην, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτε με, οὐχ δὲ εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' διὰ ἐφράγματος τῶν ἄρτων, καὶ ὅχορτος ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν. Οἱ δὲ ὅχλοι τῇ ἐπαύριο, ζητούντες αὐτὸν, καὶ οὐδόντες, δὲ τοῖς πλοιοῖν ἐν δην τοῖς μαθηταῖς ὑποδέξαμενον, εἰς δὲ οὐ συνεισῆλθεν δὲ Ἰησοῦς, εἰς ἔννοιαν ἥλθον τοῦ θαύματος, καὶ ὑπενδύσουν, δὲ τὴν θάλασσαν πέζεύσαν, παρεγένετο εἰς τὸ πέραν. Εἰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλο πλοιόν ἦν, εἰκὸς διὰ θαυμοῦσαι, δὲ τοῖς μαθηταῖς οὐ συνέπλευσαν, εἰς διεκτίνο δὲ εἰσελθόντων, διεπέρασεν. Νῦν δὲ, ἐνδὲ δυτοῖς τοῦ πλοιού τοῦ τοὺς μαθητὰς μόνους, καὶ μὴ τὸν Κόριον, ὑποδέξαμένου, πρόσδηλον τὸ θαῦμα. Ταῦτα τοῖνυν ἐννοήσαντες οἱ ὅχλοι, ἐπειδὴ εὑρον ἄλλα πλοιάρια ἐκ τοῦ πέραν ἀλθόντα, ἀνέβησαν ἐν ἐκείνοις, καὶ εἰς Καπερναοῦμ διεπέρασαν. Ἐνδε δὲ τὸν Κόριον εὑρόντες, οὐ προσπίκτουσι, καὶ δέονται μαθεῖν πῶς διέσθη, οὐδὲ ζητοῦσι περὶ τούτου τοῦ σημείου, ἀλλ' οὐτα χαύνως φασί. ε Πότε ὀδε περιγένοντας; ε Οἱ γὰρ ζητούντες αὐτὸν, εἰδέντες τοιούτον βουλεύονται· ἀλλά τὸ θαῦμα ἐκδέλλονται, ἄλλης ζητοῦσι τραπέζης ἀπολαύσειν, οὐας καὶ πρότερον. Διὸ καὶ ἐνεδίζονται πάρα

A quidem temporaria sunt, et non vere sunt, ergo autem sum, hoc est maneo, et nunquam pretereo, et vere sum, ne prodatis vestram in me fidem propter temporalia. Vide autem, obsecro, quomodo non statim ab initio periculi, sed in servore appareret Christus et solvit metum. Sinit enim nos in mediis esse periculis, ut cum certaverimus in tribulatione et pressi fuerimus, probatores fiamus, et ut cum roverimus omnem nostram virtutem et sapientiam, invenerimusque eam infirmitatem, ad illum confugiamus solum, qui ex inexpectatis salvare poterit. Nam cum humana mens fatigata fuerit, tunc divina salus repente subveniet, ac parat nos ut ad illum solum fugiamus, qui salvare potest, et non nobiscipis astribamus salutem. Si voluerimus autem et nos in navem nostram suscipere Christum, hoc est habitationem dare Christo in corde nostro statim inveniemur in terra in quam abimus. Quae autem terra ista? Oinnino terra permissionis, eodem, quae est terra mitium, et eorum qui liberati a malitia, in pace vivant.

Vers. 22-26. « Postero die, turba quæ stabat trans mare, vidit quod navicula alia non esset ibi nisi una illa in quam ingressi fuerant discipuli ejus, et quod non introisset Jesus tum discipulis suis in naviculam, sed soli discipuli ejus abiissent. Alio vero supervenerunt naviculae a Tiberiade juxta locum ubi comedebant panem, postquam gratias egisset Dominus. Cum ergo vidisset turba quod Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt et ipsae in naviculas et venerunt Capernaum, quærentes Jesum. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti? Respondit eis Jesus et dixit: Amen, amen dico vobis, quæseritis me, non quia vidistis signa, sed quia comedistis de panibus, et saturati estis. » Jesus quidem pedestri itinere super mare abiit in regionem, quæ trans mare. Turba autem, die postero, cum quæsivissent illum, et vidissent quod una tantum navis adfuisset, in quam ingressi fuerant discipuli, et non Jesus ipse, cogitaverunt apud se hoc miraculum, et suspiciunt sunt quod mare pedes transierit. Nam si quidem et alia navis adfuisse, verisimile potuisse eos cogitare, quod cum discipulis non navigatorit, sed in aliā ingressus transferat. Nunc autem cum una tantum fuerit, quæ discipulos solos, et non Dominum excepterit, manifestum est miraculum. Igitur turbæ hæc intellexerunt; et post invenerunt alias naves quæ trajecerant, et ascenderunt in illas et in Capernaum transfretarunt. Illic autem invento Domino, non supplicant et rogant ut discant quomodo transierit, neque quaerunt de hoc signo, sed remisse dicunt: « Quando huc venisti? » Nam qui quaerebant illum rapere et facere regem, invento eo nihil tale deliberant; sed abjecto miraculo inquirunt magis frui mense alia quæali et prius: propter

σητε, πᾶς στήμερον ἐργάζεται, αὔριον ἀναπαύεται· ἀλλ' ἐκάστης ἡμέρας τροφὴν ἔχει τῆς καθ' ἡμέραν ἐργασίας ἔχοντες, μὴ μεριμνάτε περὶ τῆς αὔριον. Βρῶσιν δὲ μένουσαν, τὴν μαστικὴν λέγει μετεληφίν τῆς σαρὸς τοῦ Κυρίου, ἵνα κατέδειπται διάδωσιν, Γίδες ἀνθρώπου γενόμενος, διὸ Πατήρ ἐσφράγισε, τουτέστιν, ἀπόδειξεν, διεβεβλώσεν, ὅτι ἔστιν Γίδες αὐτοῦ. Ἀπέδειξε μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς διὰ τῶν θαυμάτων ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἰουδαίους διαλέγεται, ἵνα μὴ ταρχθῶσιν, ἐπεὶ τὸν Πατέρα ἐντρέχει, καὶ φησι, παρ' αὐτοῦ ἐσφράγισθαι, τουτέστιν, ἀποδεδειχθεῖ, μεμαρτυρηθεῖ. Ἐπειδὴ καὶ εἰκὼν ἔστι τοῦ Πατρὸς ὁ Γίδες, καὶ σφράγισμα, καὶ χρακτήρα, νόει παρ' αὐτοῦ σφράγισθηντι τούτον, καὶ ὁ εἰκὼν καὶ σφράγισμά ἔστιν· δῶσε εἶναι τὸ λεγόμενον τοιούτον· Τούτον γὰρ τὸν φεινόμενον Γίδην ἀνθρώπου, ἐσφράγισεν ὁ Πατήρ, τουτέστι, σφράγιδα ταπετήτα φυσικὴν πρὸς αὐτὸν ἀποσώζουσαν.

« Εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν· Τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργάζωμεθ τὰ ἐργα τοῦ Θεοῦ; » Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Τοῦτο ἔστι τὸ ἐργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσῃς εἰς δὲν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. Εἶπον οὖν αὐτῷ· Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, δῶν ἔδωμεν, καὶ πιστεύσωμέν σοι; Τί ἐργάζῃ; » Ζητοῦσιν οἱ Ιουδαῖοι μήδει τὸ ἐργον τοῦ Θεοῦ, οὐχ ἵνα τοῦτο πρέξωσιν, ἀλλ' ἵνα δράσωνται ἀφορμάς. Εἰδὼς οὖν αὐτοὺς μηδὲν ὀφεληθεῖσον, δράσεις διὰ τὸ κοινωφέλες τῆς διδασκαλίας ἀποκρίνεται, καὶ ὑποδείχνυσιν αὐτοῖς, μᾶλλον δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι τοῦτο ἔστι τὸ ἐργον τοῦ Θεοῦ, τὸ πιστεύειν εἰς δὲν ἐκεῖνος ἀπέστειλεν. « Ηγέρεις εἰς αὐτὸν πίστις, ἐργον δύνας iερόν τε καὶ τέλειον, καὶ ἀγιάζον τοὺς τεύτην ἔχοντες. Οὐδηγὸς γὰρ γίνεται ἡ ἀκριβὴς πίστις πρὸς πάσαν ἀγαθὴν ἐργασίαν, καὶ ἡ ἀγαθὴ ἐργασία συνεπεῖ τὴν πίστιν, εἰ τά τε γὰρ ἐργα ἄπειρη πίστεως νεκρά, καὶ ἡ πίστις χωρὶς ἐργων. » Όρε δὲ ἀγνωμασύνην καὶ ἀναγνωσθείν· σημεῖον πάλιν ζητοῦσιν οἱ τοσαῦτα καὶ τιλικάτα ιδόντες, καὶ τὸ τῶν ἄρτων μᾶλλον ἀρ' δὲν ἐκρέσθησαν. Μὲς γαστρίμαργοι οὖν, πάλιν τοιούτον αἰτοῦσι σημεῖον, εἰς γαστέρας αὐτοῖς συμβαλλόμενον. « Οτι δὲ τοῦτο ἀληθὲς, δῆλον ἐκ τῶν ἔξης.

« Οἱ πατέρες τῶν ἡμῶν τὸ μάννα ἐφάγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἔστι γεγραμμένον· » Ἀρτον δὲ τοῦ σύρκονού ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν. Εἶπον οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· « Αμήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲν Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. » Ο γάρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἔστιν ὁ καταβατίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ζωὴν διδόνει τῷ κόσμῳ. Εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν· εἰ Κύριε, πάντοτε δός ἡμῖν τὸν ἄρτον τούτον. » Οὐδὲν μάτην ἐλέγομεν, ὅτι ὡς τῇ κολίᾳ δουλεύοντες, ἐξήταυν σημεῖον· οἷον ἡν τὸ τῶν ἄρτων. Ιδού γοῦν τὸ μάννα μέμνηντες, καὶ οὐχ ἐτέρους τινὸς θεύματος, εἴτε τῶν Αἰγυπτίων, εἴτε τῶν κατὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Βούλομενοι γὰρ ἐρεθίσαι αὐτὸν, ἵνα γαὶ αὐτὸς τοιούτον σημεῖον ποιήσῃ, διπερ ἥδεντο αὐτοὺς·

⁴⁵ Jac. II, 20.

A quotidiana operatione parantes, ne solliciti sitis de crastino. Cibum autem manentem, mysticam dicit sumptionem carnis Domini, quam nobis ipse dat Filius hominis factus, quem Pater obsignavit, hoc est ostendit et confirmavit quod sit Filius suus; et ipse quidem Christus ostendit se per miracula; sed quia cum Judæis loquitur, ut ne turbentur, ad Patrem recurrit, et dicit ab illo se signatum esse, hoc est, monstratum et testimonii confirmatum esse; quia et imago est Patris Filius, et signaculum et character, intellige ab illo hunc signatum, quatenus imago et sigillum est; et ita se habet quod dicit, Hunc enim qui videbatur Filius hominis, signavit Pater, hoc est signaculum suum et imaginem genuit, quae haberet in se omne quod ipse habebat, et naturalem cum ipso identitatem.

B VERS. 28-30. « Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei? Respondit Jesus et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum ut videamus et credamus tibi? quid operaris? » Quærunt Judæi discere opus Dei, non ut hoc faciant, sed ut occasionem apprehendant. Dominus autem quamvis sciret eos nullam utilitatem percepturos, respondit tamen per doctrinam utilitem omnibus, et ostendit eis, imo omnibus hominibus, quod hoc sit opus Dei credere in eum quem ille misit. Nam fides erga illum, opus profecto est sanctum et perfectum, et sanctificans eos qui illam habent. Dux enim sit diligens fides ad omnem bonam operationem, et bona operatio conservat fidem. « Nam et opera sine fide mortua sunt, et fides sine operibus ⁴⁵. » Vide autem ingratitudinem insensatorum: signum iterum quærunt, quamvis tanta et talia viderint, et maxime panum quibus saturati fuerant. Vere gastrimargi, qui icturum signum tale quærunt, quod ventri prodesset: et quod hoc sit verum, ⁵⁸⁹ manifestum est ex sequentibus.

C VERS. 31-34. « Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis ad edendum. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: non Moses dedit vobis illum panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim Dei est, qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem istum. » Non frustra diximus quod ventri servientes quærerant signum quale erat signum panum. Ecce et manna mentionem faciunt, et non alterius miraculi vel in Aegypto, vel in mari Rubro. Volentes enim incitare eum ut et ipse tale signum ficeret quo carnaliter pascerentur, recordantur manna propter immundicam gulam. Quid igitur immensa Dei sapientia Do-

πιστεύομεν ἔξοπτηθῆναι τῷ πυρὶ τῆς θεότητος· Α ταξιδιώτερος αὐτὸς οὐδὲ ἄρτος· οὐδὲ τοιαύτης συνήθως; ἀλλὰ περηλλαγμένης, καὶ θινάτηψ μὴ διαποτομένης. Ὁ πιστεύων δὲ εἰς τὸν τοιούτον ἄρτον, οὐ μὴ πεινάσῃ, οὐδὲ οὐ μὴ λιμάχῃ λιμὸν τοῦ ἀκούσαι λόγον Θεοῦ, οὐδὲ διψήσῃ δίψαν νοητὴν, ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχειν τὸ θύμωρ τοῦ βραχίσματος, καὶ τὸ ἀγιστόν τοῦ Πνεύματος, γνομένην. Ὁ μὲν γάρ ἀδέξιος, δίψαν ἔχει καὶ ἑνρότητες πολλήν, ἀμφορῶν τοῦ ἀναψύχοντος ἄγιου ὕδατος· δὲ δὲ βεβαπτισμένος, ἔχων τὸ Πνεῦμα, ἀεὶ φυγαγεῖται δι' αὐτοῦ. Δεικνύων δὲ, διτὶ καὶ ἡ πίστις ἡ εἰς αὐτὸν οὐ τὸ τυχόν κατι πρᾶγμα, ἀλλὰ δῶρον Θεοῦ, τοῖς ἀξίοις καὶ εὐδέσι τῇ καρδίᾳ παρὰ τοῦ Πατρὸς διδόμενον, φησιν, διτὶ « Πάντα δὲ διῶσι μοι δὲ Πατέρα, πρὸς ἣντι τὴν, εἰς τούτους, ἐκεῖνοι πιστεύουσιν εἰς ἡμᾶς, οὓς διδώσι μοι δὲ Πατέρα. » Γιατὶς δὲ οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς ἀνάξιοι θάτες, οὐ δίδοσθε μοι παρὰ τοῦ Πατέρος· διὸ οὐδὲ ἔρχεσθε πρὸς μὲν, οὐ γάρ ἔχετε εὐθείαν τὴν καρδίαν, ἵνα ὑμᾶς ἀγαπήσως δὲ Θεὸς καὶ Πατέρα, ἀγάγῃ εἰς τὴν ἡμέτην πίστιν. « Ἐγὼ δὲ τὸν ἔρχόμενον πρὸς μὲν, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔκαντα τούτους, οὐ μὴ ἀπολέσω, ἀλλὰ σῶσω, καὶ ἐπιμελεῖας ἀπολύτων παρατείνω πολλῆς. Καταβένηκε γάρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐδὲ ἵνα ἄλλο τι πράξω παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρος. Ταῦτα δέ φησιν, ἵνα μάθετοι, διτὶ δὲ μὴ δεχόμενος αὐτὸν, ἀντίθετος θάτιν, ἀναντιούμενος τῷ θεογνάτῳ τοῦ Πατέρος. » Επεὶ γάρ αὐτὸν ἀντίθεον πλεγον ἐκεῖνοι, αὐτὸς τὸ ἔγκλημα εἰς αὐτοὺς πειράτεται καὶ φησιν, εἰ καὶ μὴ φανερῶς, διτὶ, « Γιατὶς θάτινοι, οὐ μὴ δεχόμενοι τὸν τῷ τοῦ Πατέρος θελήματι ἀπολούθουντα. Ποιὸς θάτι Νεστόριος ἀντίθετος, οὐ λέγων, διτὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔθεοποιήθη δὲ Χριστός; Οὐκ ἀκούεις, τελαίπωρε, διτὶ καταβένηκεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; » Οὐ δὲ καταβάτης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐ φιλός ἁνθρώπος διτὶ ποιοῦντα, ἀλλὰ Θεός. Ψιλὸς γάρ ἀνθρώπος οὐ καταβάνει, ἀλλ’ εἰ ἄρχει ἀνθράκει εἰς οὐρανὸν, γχρίζομένου δι’ ἀρενὴν τούτο τοῦ Θεοῦ. « Επεὶ μὲν τοῦ Κυρίου ἡ καταβάσις προελθεῖ τὴν ἀνάστασιν, διατὸς οὖν καὶ κατέβη εἰς οὐρανοῦ, ὡς Θεὸς δηλονότι, διὰ τὸ ἀνανθρωπήσαι συγχαταβάς· καὶ ἔνθα τὸ πρότερον ὡς Θεός. Οὐκ ἄρχ φιλός ἀνθρώπος δὲ λατότος, θεωθεὶς οὔτερον, ὡς ἐλάτει Νεστόριος, ἀλλὰ Θεὸς προκιώπιος ἀνανθρωπήσας ἐν ἐσχατοῖς καιροῖς.

D « Τοῦτο δέ θάτι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος με Πατέρας, ἵνα πᾶν δὲ διδώσῃ μοι, οὐ μὴ ἀπολέσω εἰς αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ κοχάτῃ ἡμέρᾳ. Τοῦτο δέ θάτι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος με, ἵνα πᾶς δὲ θεωρῶν τὸν Γίδην, καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν, ἔχη ζωὴν τούτων· καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ ἐν τῇ θεοχάτῃ ἡμέρᾳ. » Συνεχῶς τιθεισι τὸ, « Διδώσῃ μοι δὲ Πατέρας· » ἵνα πλήκῃ τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπιγνῶν, διτὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς ἀναβούσι εἰσιν. Εἰ γάρ δὲ Πατέρης διδώσιν ὡς μέγις τι τὸν εἰς Χριστὸν πίστιν, πάντοι δὲ ταῦτην οὐκ ἔχουσι, προδόλον διτὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς ἀποπεπιώκασσιν. « Ἐγὼ τούτων, φησιν, οὐκ ἀπολέσω οὓς διδώσῃ μοι δὲ Πατέρα, τοιάστι, τοὺς πιστεύοντας μοι· ἀλλ’ ἀναστήσω αὐτοὺς, ὅπερ ἐστιν, ἀναστάσεως ἀξιώσω λαμπρᾶς. Διτέτη, γάρ θάτιν ἡ ἀναστάσις· ἡ μὲν κοινὴ καὶ καθολικὴ, ἥν πάντες οἱ ἀμερτωλοὶ ἀνατενταὶ· ἡ δὲ, ἥν μόνος οἱ δικαιοὶ εἰς

credit in illum panem, non esuriet neque famem feret audiendi sermonem Dei, neque silit spiritualem situm, eo quod habeat aquam baptismi et sanctificationem Spiritus. Nam qui non baptizatus est, situm patitur, et magnam ariditatem, expers aquas sanctas refrigerantis. Baptizatus autem Spiritum habet, per quem semper refrigeratur. Ostendens autem quod fides quae in Christum, non vulgaris quæsipliam res sit, sed donum Dei dignis et rectis corde a Patre datum, dicit quod « Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, » hoc est, illi credent in me, quos dat mihi Pater. Vos autem Judæi, cum indigni sitis, non damini mihi a Patre: propterea neque venitis ad me, neque babetis rectum cor, ut vos diligens Deus et Pater ducat ad meam fidem. « Ego autem eum qui venit ad me non ejiciam foras, » hoc est non perdam, sed salvabo, et magna cura illum resuscillabo. Descendi enim de cœlo, non ut alius quiddam faciam præter voluntatem Patris. Ceterum hæc dicit, ut discant quod qui eum non recipit, Deo sit adversarius, Patris voluntati repugnans. Quia enim illum adversarium Dei dicebant, ipse crimen in illos vertit, tametsi non manifeste, et dicit: Vos estis adversarii Dei, qui me non recipitis, qui facio voluntatem Patris. Ubi est Nestorius hoc loco, qui dicit quod post resurrectionem deificatus sit Christus? Non audis, miser, quod descendit de cœlo? Jam qui de cœlo descendit, non utique nudus erat homo, sed Deus. Nudus enim homo non descendit, sed si quidem ascendit in cœlum, hoc illi concedit propter virtutem Deus. Solius Domini descensus prævenit ascensum. Ipse igitur et descendit de cœlo sicut Deus, quandoquidem incarnari dignatus est: et ascendit in cœlum cum Christi carne, ut homo scilicet, ubi erat prius ut Deus. Non igitur nudus homo erat Christus postea deificatus, sicut delirabat Nestorius, sed Deus ante secula, incarnatus novissimis temporibus. Ἀντίστοιν εἰς οὐρανούς, μετὰ σχολῆς δηλαδὴ ὡς ἀνθρώπος, μετὰ σχολῆς δηλαδὴ ὡς θεωθεὶς οὔτερον, ὡς ἐλάτει Νεστόριος, ἀλλὰ Θεὸς προκιώπιος ἀνανθρωπήσας ἐν ἐσχατοῖς καιροῖς.

E VERS. 39, 40.. « Hæc autem voluntas ejus, qui misit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam, et ego suscitabo eum in novissimo die » Subinde ponit, « Dedit mihi Pater, » ut perstringat corda illorum ut agnoscant se Dei munere indignos. Nam si Pater dat ut magnum quiddam, dignam in Christum fidem, ipsi autem illam non habent, manifestum est quod dono Dei exciderint. Igitur ego, inquit, non perdam quos dat mihi Pater, hoc est eos qui credunt n. ihi, sed resuscitabo illos, hoc est in resurrectione claritate illos dignabor. Duplex enim est resurrectio: una quidem communis et generalis, qua omnes etiam peccatores resurgent; altera, qua soli justi assumuntur in occursum Do-

πιστεύσῃ. Ἀλλώς δέ· Ἐκείνους οὐχεὶ δὲ Πατήρ, τοὺς δὲ ποιήσαντας ἐσαυτοὺς ἀνεπιτηδέους, οὐχ οὐχεὶ εἰς πίστιν. Μεσπερ γάρ ή μαγνῆτις, οὐ πάντα, οἷς προστρέψει, ἀλλὰ μόνον τὸν σιδήρον ἔλκει· οὕτω καὶ δὲ Θεός, πᾶσι μὲν ἐγγίζει, τοὺς ἀπιτηδειότερους δὲ, καὶ οἰκείωσιν τινα πρὸς αὐτὸν ἀπιδεικνυμένους ἔλκει. Οὐ μὲν οὖν Πατήρ ἔλκει καὶ προσάγει τῷ Γάφῳ, δὲ Γάδες ἀνιστᾷ, καὶ ζωποιεῖ, καὶ τὴν ἐν ἀγαθοῖς πνοὴν, καὶ ζωήν, η̄ ἐστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, χαριζόμενος. Η̄ ἀγία οὖν Τριάς εὐεργετεῖ τοὺς πιστεύοντας, καὶ οὐ παρὰ μάρος δὲ Πατήρ μόνος, η̄ δὲ Γάδες μόνος· ἀλλ' ὥσπερ μία φύσις, οὕτω καὶ η̄ τῆς εὐεργετείας ἐνέργεια μία, τοῦ Πατρὸς προσάγοντος, τοῦ Γαϊοῦ ζωποιούντος, τοῦ ἄγιου Πνεύματος ἀντὶ πνοῆς γινομένου τοὺς ζωποιούμενοις. Πᾶς γάρ δὲ ζῶν, καὶ πνοὴν ἔχει. Ὁρα δὲ τὴν αὐθεντίαν τοῦ Γαϊοῦ· εἰ Ἐγὼ, φησίν, ἀναστήσω. εἰ οὐκ εἴπει γάρ, δτι, Οὐ Πατήρ μου ἀναστήσει, ἀλλ', εἰ Ἐγώ. εἰ οὐ γάρ δὲ δλού ταπεινῶς φέρεται, ἀλλ' ἐστιν οὐ καὶ τὸ ὑψος τῆς οἰκείας ἐκπελύπτει θεότητος.

εἰ Ἐστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις· Καὶ ἵστορει πάντες διδάσκοτο τοῦ Θεοῦ. Πᾶς οὖν δὲ ἀκούων παρὰ τῷ Πατρὸς καὶ μαθὼν, ἔρχεται πρὸς μέ· οὐχ δτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν, εἰ μὴ δὲ ὁν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα. Ἄμην, ἀμήν λέγω ἡμῖν, δι ποτεών εἰς ἡμὲν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. εἰ Κτίπεν ἀνωτέρω, δτι εἰ Ὅν δὲν ἀκύρωτος δὲ Πατήρ, ἐκεῖνος ἔρχεται πρὸς μέ· εἰ θέλων δὲ τοῦτο κατακευάσαι, ἐπὶ τοὺς προφήτας ἀνεφέρει τὸν λόγον. εἰ Ἐστι γάρ, φησίν, γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις, δτι, Ἐσενται πάντες διδάσκοτο Θεοῦ· εἰ πάντες δὲ οἱ βουλόμενοι δηλονότι. Κοινὸς γάρ διδάσκαλος δὲ Πατήρ, δι' ἀποκαλύψεως γνωρίζων τοῖς ἀξιοῖς τὸν Γάδον αὐτοῦ. Ἀπτόμενος γάρ τῶν καρδιῶν τῶν ἀδόλων καὶ ἀπανσύργων, ἀποκαλύπτει αὐτοῖς τὸν Γάδον, ὥσπερ καὶ τῷ Πέτρῳ ἀπεκάλυψεν αὐτόν. εἰ οἱκούν οὖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, εἰ τούτοις. δὲ τὴν τοῦ Πατρὸς ἀποκαλύψιν δεχόμενος, καὶ μαθητὴς ἐκείνου ἀληθῆς γινόμενος, εἰ οὗτος ἔρχεται πρὸς μέ. εἰ Ὁρα δὲ, πῶς μετ' ἀκριβεῖας ἀπαντεῖ φέρεται. Οὐ γάρ εἴπεν, δτι, Οἱ ἀκούων παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἔρχεται πρὸς μέ, ἀλλὰ προσέδηκε τὸ, εἰ καὶ μαθὼν. εἰ οὐ γάρ ἔρχεται τὸ ἀκούσαι, ἀλλὰ δεῖ προσενται καὶ μαθεν. τι οὖν; Πρὸ τούτου ἐν τῇ Παλαιᾷ οὐκ ἡσαν διδάσκοτο Θεοῦ; Ἐποιησεν μὲν, ἀλλ' οὐχ οὕτως. Ἐντεῦθε γάρ τὸ ἔξαρτετόν ἐστιν, ἐν τῇ Καινῇ, λέγω, Διαθήκῃ. Τότε μὲν γάρ δὲ ἀνθρώπων ἔμαθον τὰ περὶ Θεοῦ· νῦν δὲ τοῦ Μονογενοῦς στρικωθέντος, παρ' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἡ γνῶσις γίνεται· ὥστε πληροῦσθαι τὸ προφητικόν. εἰ Ἐν τῷ φωτὶ σου· (τοῦ Πατρὸς), τούτοις, τῷ Πνεύματι, εἰ δύσμαθο φῶς, εἰ δὲ ἐστιν δὲ Γάδες. Εἰκόστης δέρα νῦν ἐσμεν διδάσκοτο Θεοῦ πάντες, οἱ τὴν εἰς Χριστὸν ὑποδεξάμενοι πίστιν. Ἐπει δὲ εἴπεν, δτι εἰ Ὅν ἀκούων παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἔρχεται πρὸς μέ, εἰ θα μή τις ὑπολάβη, δτι περὶ αἰσθητοῦ πατρὸς λέγει, φησίν. Οὐ

A diturus est. Et aliter: Illos trahit Pater, qui habent voluntatis aptitudinem. Eos autem qui seipso non faciunt idoneos, non trahit ad filium. Nam sicut magnes non omnia ad quae proprius applicatur, sed solum ferrum attrahit; ita et Deus ad omnes quidem appropriat, eos autem qui magis idonei, et familiaritatem erga ipsum prae se ferunt, trahit. Igitur Pater quidem trahit et adducit ad Filium, Filius autem resuscitat et vivificat, in bonis vitam et spirationem, hoc est Spiritum sanctum tribuens. Itaque sancta Trinitas benefacit iis qui credunt, et non Pater solus, vel Filius solus, sed sicut una natura, ita una operatio beneficentia, Patris adducentis, Filii vivificantis, Spiritus sancti qui fit iis qui vivificantur, pro spiratione. Omnis enim qui vivit, etiam spirationem habet. Vide autem auctoritatem Filii: «Ego, inquit, suscitabo.» Non dixit enim, Pater meus suscitabit; sed, «Ego.» Non enim per omnia humilia loquitur, sed nonnunquam sublimia suæ deitatis detegit.

VERS. 45. «Est scriptum in prophetis. Et erunt omnes docti a Deo. Omnis ergo qui audit a Patre, et didicit, venit ad me: non quod Patrem viderit quisquam, nisi qui est a Deo hic vidit Patrem. Amen, amen dico vobis: qui confidit mihi, habet vitam aeternam.» Dixit superius quod «ls quem Pater traxerit, ad me veniet.» Volens autem hoc docere et confirmare, in propheta refert sermonem, «Est enim, inquit, scriptum in prophetis, Erunt 893 omnes docti a Deo, et omnes autem, qui voluerint videlicet. Communis enim doctor Pater per revelationem notum facit dignis Filium suum Tangens enim corda simplicium, et dolo carentium revelat ipsis Filium, sicut et Petro revelavit ipsum 48. Igitur «Qui audit a Patre, et hoc est, qui Patris revelationem accipit, et discipulus illius vere efficitur, «hic venit ad me.» Vide autem quomodo cum diligentia loquitur omnia. Non enim dixit, Qui audit a Patre, ille venit ad me: sed addidit, «et didicerit.» Non enim sufficit audire, sed oportet adesse et discere. Quid igitur nunquid in Veteri non fuerunt docti a Deo? Fuerunt quidem, sed non sic. Hic enim excellentia est, in Novo, dico, Testamento. Nam tunc quidem dicebant per homines de Deo. Nunc autem Unigenito incarnato, ab ipso Patre in sancto Spiritu scientia fit, ut ita impleatur propheticum dictum: «In lumine tuo», (Patris scilicet), hoc est Spiritu, «videbimus lumen⁴⁹, quod est Filius. Merito nunc omnes docti sumus a Deo, qui fidem in Christum suscepimus. Quia autem dixit, «Qui audit a Patre, ille venit ad me, et ut ne quis suspicetur quod de carnali patre dicat, inquit: Non hoc dico, quod videat quis Patrem, nisi Filius, qui vere ex illo est, et natus ex substantia illius. Nam omnes quidem ex Deo sumus, sed proprie Filius, unus est, qui et Patrem novit.

⁴⁸ Matth. xvi, 21. ⁴⁹ Psal. xxxv, 40.

κόσμου ζωὴν δυοιδέζει. Κανὸς μὴ πάντες παρελθοῦσι τὸν κόσμον διδώσει, καὶ δεοντὸς τὸν ἀγαπησόνταν καὶ τὴν ἐν Πνεύματι ζωὴν, ἀλλ' οὐδὲ δύσις Κύριος ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἔστιν δίδωσε, καὶ δεοντὸς τὸ ἐπ' Ιεράνῳ, δικόσμος ἔστιν, καὶ ἡ φύσις δικόσμος ἡγιάσθη, καθὼς δύναμιν ἔλεῖν νικῆν τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἡ ἀμαρτία ἀπέδρα διὰ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ Κυρίου ήμετον Ἰησοῦν Χριστοῦ, διπέρα καὶ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ Ἀδάμ εἰς ἀμαρτίαν ὀλίγησεν.

ε· Ἐμάργοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φρεγεῖν; Εἴπεν οὖν αὐτοῖς διὰ Ἰησοῦς· Ἀλλήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅταν μὴ φάγητο τὴν σάρκα τοῦ Γίου τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνεις αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἐσωτοῖς. Ὁ τράχηλος μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον καὶ ἔγενον ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἀναστήσῃ ἡμέρᾳ. Ηγέρε σάρκα μου ἀληθῶς δεῖται βράσσει, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἔστι πόσις. ε· Ἀκούοντες οἱ Ἰουδαῖοι περὶ τῆς βράσσωσας τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου, ἀπίστουσι. Διὸ τοῦτο καὶ τὸ τῆς ἀποστολῆς βήμα, τὸ, ε· Πῶς; ε· φθέγγονται. "Οταν γὰρ ἀποστολές λογισμοὶ εἰσέλθουσιν εἰς φυχὴν, τότε καὶ τὸ, Πῶς; συνεισέρχεται. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς θέλων δεῖξαι, διτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ σφδρά. ἀναγκαῖον, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως ἔχειν ζωὴν, φησίν· ε· Καὶ μὴ μου τὴν σάρκα φάγητε, ε· καὶ τὰ ἔβης. Οὗτοι καὶ διὰ Νικόδημος ἐξ ἀποστολῶν θέλει· ε· Πῶς δύναται ἀνθρώπος εἰσελθεῖν εἰς τὴν κοιλαῖαν τῆς μητρὸς; ε· Δεῖτον οὐκανέσσεται, διτι ἔστιν μὴ φάγωμεν τὴν σάρκα τοῦ Γίου, οὐκ ἔχομεν ζωὴν, ἐν ταῖς μεταλήψεσι τῶν θείων μιστηρίων πίστιν ἔχειν ἀδύστακτον, καὶ μὴ ζητεῖν τὸ, Πῶς; ε· Ο γάρ φυχικὸς ἀνθρώπος, τουτόσιν, ε· λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις καὶ φυχικοῖς, ητοι φυσικοῖς, ἐπόμενος, οὐδὲ δέχεται τὰ διπέρα φύσιν καὶ πνευματικά· διπέρα οὖν καὶ τὴν πνευματικὴν βράσσιν τῆς τοῦ Κυρίου σαρκὸς οὐ νοεῖ, διτι οἱ μεταλημένοις τὴν Ἰησοῦν τὸν δύτες ζωῆς, ὡς μὴ περιβεβάμενοι τὸν Ἰησοῦν τὸν δύτες ζωῆς ἀληθινήν. Οὐ γάρ φιλοῦ ἀνθρώπου σάρκα δεῖται ἡ θεοφιλία, ἀλλὰ θεοῦ, καὶ θεοτοιεῖν δυναμόν, ὡς ἀνακραθεῖσα θεότητι· Λύτη καὶ ἀληθῶς δεῖται βράσσει, καθὼς οὐ πρὸς ὅλην καρπὸν διαρκεῖ, οὐδὲ φθιστεῖται καθόπερ ἡ ρευστὴ βράσση, ἀλλὰ τῆς αἰλούριος ζωῆς δεῖται ἀπέκουρος. Ὄμοιός δὲ καὶ ἡ πόσις τοῦ αἷματος τοῦ Κυρίου, ἀληθῶς δεῖται πόσις, διτι μὴ πρὸς καρπὸν ἀπαρκεῖ τῷ δίψει, ἀλλ' εἰς ἀεὶ διδύμην διετηρεῖται καὶ ἀνεπιλεῆ τὸν πόσιν· καθὼς καὶ πρὸς τὴν Σαμαρείτιν ἔλεγεν, διτι, ε· Ο πίνων ἐκ τοῦ διδύμου οὐ δύναται, οὐ διφθερεῖ. ε· Οστις γάρ τὴν χάριν τοῦ ἀγίου Πνεύματος διὰ τῆς μεταλήψεως τῶν θείων μιστηρίων δέξεται, οὐτε λιμεύσεται νοητὸν λιμὸν, οὐτε διφθερός, οἶον οἱ ἀποστολοί.

ε· Ο τράχηλος μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν διοι μένει, κέργαν ἐν αὐτῷ. Καθὼς ἀπέσταλέ με διὰ ζῶν Πατέρα, κέργαν ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, καὶ διὰ τράχηλον με, κάκετνος ζήσεται διὰ ἄμεινος. Οὗτος δεῖται διὰ δρόσος διὰ τοῦ οὐρανοῦ καταβῆναι· οὐ καθὼς ἤρχησεν τὸ μάντινον πατέρας τοῦ ιερέων οὐρανοῦ ἐν τῷ ιερῷ, καὶ

Vers. 53-56. Decerabant ergo Iudei inter se, dicentes: Quomodo hic potest nobis dare carnem suam ad edendum? Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, nisi ederitis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui edit meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego suscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Iudei cum audissent de esu carnis illius, discredunt. Ideo et verbum incredulitatis dicunt: Quomodo? Nam quando cogitationes incredulitatis ingrediuntur in animam, ingreditur simul, Quomodo? Propriæ ipse volens hoc ostendere quod non sit impossibile, sed etiam valde necessarium, ait: Non potest aliter baberi vita, et nisi meam carnem κορδεῖ comedatis, εtc. Ita et Nicodemus ex incredulitate dicebat: «Quomodo potest homo intrare in ventrem matris?» Oportet igitur nos, cum audiremus, Nisi ederitis carnem Filii, non habebitis vitam, in sumptionibus divinorum mysteriorum indubitatam retinere fidem, et non quaerere. Quo pacto? Nam animalis homo, hoc est qui sequitur cogitationes humanas et animales, sive naturales, non est capax eorum quæ sunt super naturam, et spiritualium. Atque ita et spiritualem esum: carnis Dominicæ non intelligit⁵⁰: cuius qui non sunt participes, non erunt participes æternæ vitae, eo quod non suscepserunt Jesum, qui est Vita æterna. Non enim nudi hominis caro est quæ manducatur, sed Dei, et quæ deificare valet, utpote contemporata deitati. Ita etiam vere est cibus, eo quod non ad parvum tempus duret, neque corruptatur sicut corruptibilis cibus, sed æternæ vite sit subsidium. Similiter et potus sanguinis Domini, vere est potus: quia non ad tempus sufficit siti, sed semper absque siti conservat, nec indigere permittit bibentem, sicut et ad Samaritanam dicebat: «Qui bibit ex aqua quam ego dabo, non sitiit⁵¹.» Nam quisquis gratiam sancti Spiritus per sumptionem divinorum mysteriorum suscepserit, neque famam spiritualem neque sitiū patietur, qualem increduli.

Vers. 57-59. «Qui edit meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, ita et ego vivo propter Patrem, et qui ederit me, et ipse vivet propter me. Hic est pater qui de caelo descendit: noui sicut comedederunt patres vestri manna, et mortui sunt,

σκανδαλίζειν μᾶλλον; Καὶ γάρ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀκούσαντες, εἶπον· «Σκληρός ἐστιν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;» οἱ δὲ καρδοὶ ἐκ τούτων τῶν βριμάτων; Καὶ μάλιστα πολὺ καὶ μέγα. Ἐπει γάρ σωματικῆς τροφῆς ἕμέμνητο συνεχῶς, καὶ τὸ μάντινα εἰς μέσον προσφερού, δεικνύων τύποις, δτι πάντα ἔκεινα τύποις ἡσαν καὶ σκιάς, τὰ νῦν δὲ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα ταῦτα, εἰσὶν ἡ ἀλήθεια, τούτου ἔνεχεν ταῦτα λέγει, καὶ τροφῆς πνευματικῆς μέμνηται, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ποιῶν ἀντικείμενοι, καὶ τῶν τύπων μὲν καὶ τῆς σκιᾶς καταφρονῆσαι, τῷ δὲ ἀληθεῖαί προσδραμει. Ἀλλ' ἔκεινοι μηδὲν ὑπὲρ τὴν αἰσθησιν νοεῖν δυνάμενοι, οὗτοι βαλτιούνται, καὶ μᾶλλον ἀποπιδῶσι καὶ φεύσι. ο Σκληρός ἐστιν δὲ λόγος οὗτος, οἱ δὲ τοῦ τραχύς, ἀπεράδεκτος. Τίς γάρ σαρκικὸς ἄν, δύναται παραδέξασθαι πνευματικὴν τροφὴν, καὶ ἀρτὸν δὲ σάρκαν κατεβάζειν, καὶ σάρκα διδούμενην; Ὁταν δὲ ἀκούσῃς, δτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεπιδησαν, μὴ τοὺς δηταὶς μαθητὰς νοῦσῃς, ἀλλὰ τοὺς εἰς τάξιν μαθητῶν αὐτῷ ἀκολουθοῦντας, καὶ τῷ φωνομένῳ μόνῳ σχηματιζόμενούς, δτι διδάσκονται παρ' αὐτοῦ. Καὶ γάρ ἐν τοῖς μαθηταῖς ἡσάν τινες, οἵ, ὡς μὲν πρὸς τὸν ὄχλον συγχρινόμενοι, οὐδὲν δὲ ἡσαν δέσιοι, δτε πρὸς καὶ ρὺν πιστεύσαντες αὐτῷ, καὶ ἀπὸ φυχῆς, ἵνα οὕτως εἴπω, θερμότητος. «Οργά δὲ ἀνοησάν. Λέον γάρ ἔρωτησι, καὶ μαθεῖν τὰ ἀγνοούμενα, οἱ δὲ ἀποπιδῶσι, καὶ οὐδὲν πνευματικῶς ἐκλεμβάνονται, ἀλλὰ πάντα κατὰ τὸ φωνομένον. Ἐπει γάρ σάρκα ἔχουν, κνόμιζον, δτι σαρκοφάγους αὐτοὺς ἀντράζει γενέσθαι καὶ αἷμοδόρους. Οἱ δὲ πνευματικῶς νοοῦντες ἡμετε, οὗτοι σαρκοφάγοι ἔσομέν, καὶ μᾶλλον ἀγαζόμεθα δὲ τῆς τοικύτης τροφῆς. Θέλων δὲ δεῖξι αὐτοῖς, δτι ὡς θεὸν οὐδὲν αὐτὸν λατθάνει τῶν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, φησί· «Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;» Ἐάν οὖν ἴδητε εἰς σάρκαν ἀνερχόμενον ἐμέ, τὸν φωνομένον Γίδην ἀνθρώπου, δτου δὲν τὸ πρότερον ὡς θεός; Ὁ γάρ αὐτὸς ἀναβάνει ὡς ἀνθρώπος, δπου δὲν τὸ πρότερον ὡς θεός. Τοῦτο δὲ εἴπεν, ἵνα ἀπαγάγῃρ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νομίζειν αὐτὸν εἶναι υἱὸν Ἰησοῦ. Ὁ γάρ πιστεύεις, δτι δὲν οὐρανῷ δὲν τὸ πρότερον, πάντας δητούς πιστεύεις αὐτὸν μηδὲ τοῦ Ἰωσήφ υἱὸν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ θεού· καὶ λοιπὸν πειθόεται τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις. Ἀκούων δὲ, δη: δὲν Γίδης τοῦ ἀνθρώπου δὲν οὐρανῷ δὲν τὸ πρότερον, μὴ ἀντικεῖται δτι δὲ σάρκαν κατέβη, δὲν σῆμα (τοῦτο γάρ Μαρκάλλου τοῦ αἱρεσιάρχου καὶ Ἀπολιναρίου τὸ παραλίρημα). Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς δὲν Γίδης τοῦ ἀνθρώπου καὶ θεός Λόγος, καθά τε πομεν, θεός.

«Τὸ πνεῦμα ἐστι τὸ ζωοποιοῦν· ἡ σάρκα οὐκ ὥρεται οὐδὲν. Τὰ βριμάτα δὲ ἔγαλλα λελῶ ὑμῖν, πνεῦμα ἐστι καὶ ζωή ἐστιν. Ἀλλ' εἰσὶ τινες δὲ οὐρανοῖς οἱ αὐτούς πιστεύουσιν. Ἡδει γάρ δὲ ἀρχῆς δὲ Ιησοῦς, τινες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες. καὶ τοῖς ἐστιν δὲ παραδέσων αὐτῶν.» Ἐπειδὴ, ὡς πολλάκις εἴπομεν, σαρκικῶς

A scipuli ejus his auditis, dixerunt, «Durus est sermo hic, quis potest illum audire?» Igitur quod lucrum ex his verbis? Imo plurimum et maximum. Nam quoniam memores erant subinde cibi corporalis, et manna in medium proferebant, ostendens eis quod omnia illa figura fuerint et umbra, quae autem ab ipso nunc introducuntur, veritas sint: ejus gratia hæc dicit, et spiritualis cibi mentionem facit ut faciat eos a sensibilibus aliquantum emergere, contemnereque figuræ et umbras, et accurrere ad veritatem. Sed illicum nihil possent intelligere quod supra sensum, meliores non sunt, sed magis resiliunt, et dicunt: «Durus est sermo hic,» hoc est, asper, et qui suscipi nequeat. Quis enim cum carnatis sit, posset suscipere spiritualem cibum, et panem qui de celo descendit, et carnem quae comeditur? Quando autem audis quod discipuli ejus recedunt, ne intellexeris eos qui vere sunt discipuli, sed eos qui sequebantur in ordine discipulorum, et videbantur figuram quidem gerere discipulorum, cum docerentur ab eo. Etenim et inter discipulos erant quidam, qui ad reliquam turbam collati dicebantur ejus discipuli (manebant enim apud eum longiore tempore quam turbæ), ad alios autem veros discipulos collati, nullius erant momenti, eo quod ad tempus credebant ei, et frigido quodam (ut sic dicam) calore. Vide autem insipientem illorum. Nam debebant interrogare et discere ea quae ignorabant: at illi resiliebant, et nihil spiritualiter exponebant, sed omnia ut videbantur. Nam quia carnem audierant, putabant quod eos cogaret carnis et sanguinis fieri devoratores. Quia autem non spiritualiter intelligimus, neque carnium voratores nos sumus, imo sanctificamur per talē cibū. Volens autem ostendere eis quod sicut Deus nihil ignoret, quod si in cordibus ipsorum, dicit: «Hoc vos offendit?» Quid igitur si videritis ascendentem in celum me, qui vobis Filius hominis esse video, ubi eram prius sicut Deus? Nam ipse ascendit ut homo, ubi erat prius ut Deus. Hoc autem dixit ut abducat eos ab opinione, qua putabant eum filium esse Joseph. Nam qui credit quod in celo erat prius, omnino credit eum neque Joseph esse filium, sed Dei, et fidem habebit iis, quae ab eo dicuntur. Cum autem audieris quod Filius hominis erat in celo prius ne putes quod ex celo descenderit corpus, ut Marcellus et Apollinaris heresiarchæ delirarunt: sed quia unus et idem erat Filius hominis, et Deus Verbum, dicitur, sicut diximus, ascendere ut homo, ubi erat prius ut Deus.

ἀναβάνειν ὡς ἀνθρώπος, δποι, δὲν τὸ πρότερον ὡς θεός.

VERS. 64, 65. «Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam. Verba quae ego loquor vobis, spiritus et vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Neverat enim ab initio Jesus, qui essent non credentes, et quis proditorus esset ipsum.» Quoniam, ut semper diximus, carnaliter

ἐπήνεστοι τοὺς δώδεκα, ὡς μὴ συναπαγθέντας τοῖς Αἰταῖς. Τὸν δὲ διάσκαλόν πρέποντα ἀξίωμα, διοῦ δὲ δεικνύων καὶ ἡμῖν, διὰ τούτου μᾶλλον ἐφέλκεσθαι τοῦ τρόπου ἔνεστιν. Εἰ μὲν γὰρ ἐπήνεστο, καὶ ἐπαθόν τι ἀνθρώπινον, καὶ ἡλαζονεύσαντο, χρῆσθαι αὐτῷ οἴδημενοι διὰ τῆς ἀκολουθίσσας. Τὸ δὲ δεικνύναι, ὡς οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίσσας αὐτῶν, μᾶλλον αὐτοὺς ἡδύνατο κατέχειν, ὡς εὐεργεταμένους μᾶλλον, ή εὐεργετοῦντας, καὶ λαμβάνοντας χάριν, ή διδύνεις. Σκόπει δὲ, πῶς συνετῶς εἶπεν. Οὐκ εἶπε γάρ, Ἀπέλθετε· τοῦτο γάρ ἀπαθούμενον ἦν· ἀλλ' ἥρωτε· « Μή θέλετε ὑπάγειν; » ὅπερ ἡνὶ αὐτοὺς ποιοῦν λύριοι τοῦ ἀκολουθεῖν καὶ μή δεικνύντος, διὰ οὐ βούλεται αὐτοὺς αἰδοῖ τῇ πρὸς αὐτὸν ἀκολουθεῖν αὐτῷ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ χάριν εἰδέναι ὑπὲρ τοῦ ἀκολουθεῖν.

ε Ἀπεκρίθη αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευθέρωμεθα; Ρήματα ζωῆς αἰώνιου ἔχεις· καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, καὶ ἐγνώκαμεν, διὰ σὺ εἶ δ Χριστὸς ἡ Μίδας τοῦ Θεού τοῦ ζῶντος. Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἔξαλεξάμην; Καὶ εἰς ὑμῶν εἰς διάβολος ἔστιν; » Ελεγει δὲ τὸν Ἰουδαν Σίμωνος Ἰσκαρίωτην· οὗτος γάρ ἔμελλεν αὐτὸν παραδίδοντα, εἰς ὃν ἐκ τῶν δώδεκα. ε Φιλόστοργος ἀν δ Πέτρος καὶ φιλάδελφος, ὑπὲρ παντὸς ἀπολογεῖται τοῦ χροῦ. Οὐ γάρ εἶπε, Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελεύσομαι; Καὶ δι· « Εγνωκε καὶ πεπιστευκα, ἀλλὰ, ε Πρὸς τίνα ἀπελευθέρωμεθα; » ε γατὶ τὰ ἔτης. Ζωῆς δὲ αἰώνιου ρήματα ἔχειν τὸν Κύριον φησιν, ἐπειδὴ ξιλουσεν αὐτῷ λέγοντος, δι· « Τὸν πιστεύοντα εἰς ἐμὲ ἀναστήσω, καὶ ἔξει ζωὴν αἰώνιον. » Ἡδη γάρ τὴν ἀνάστασιν οὗτοι παρεδίξαντο, καὶ πᾶσαν τὴν διδοκαλίαν. « Μότε οὐρά ρήματα ἔσταν τὰ σκανδαλίζοντα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπροσέξια καὶ ἡ φρεμψία, καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη, τῶν ἀκούσαντων. Καὶ γάρ καὶ οὗτοι οἱ δώδεκα τὰ αὐτὰ ἤκουον, καὶ ὅμως οὐκ ἴσκανδαλίσθησαν, ἀλλ' ἔμειναν. Τί οὖν δ Χριστός; Ἄρα ἐπανεῖται Πέτρον. Ὅστερ ἀλλαχοῦ τοῦτο ἐποίησεν; Οὐδὲποτε, ἵνα μὴ δέξῃ, δι· κολακεύει διὰ τὸ παραμετναι αὐτῷ. Ἀλλὰ τι λέγει πρὸς τὸν Πέτρον; « Εγὼ μὲν ὑμᾶς ἔξαλεξάμην τοὺς δώδεκα, πλὴν οὐδὲν ὑμεῖς ἀπαντὲς ἔστε τῆς οὐλογῆς ἔξιοι, ἀλλ' εἰς ἓν οὐράνιον διάβολος ἔστι. Τοῦτο δὲ διχῶς νοητόν. » Ή γάρ δι· Καὶ νῦν πάντα τὰ ἡμάτια διαβάλλει, καὶ οὐδὲν τούτων ἀποδέχεται, ή δι· Μέλλει διασπάλεταιν οὐρά. Καὶ γάρ δηντας τοιούτος ἀπεράνθη ἰουδάς, διαβάλλων πρὸς ἰουδάους τὸν Κύριον, καὶ τὰ μωσῆτήρια κύτου ἐκφέρων αὐτοῖς· καθὼς καὶ Λαζαρὸς περὶ αὐτοῦ φησιν· « Ἐξεπορεύει ἔξω, καὶ ἀλλάζει ἐπὶ τὸ αὐτό. » Λέγει δὲ ταῦτα περὶ τὸν Πέτρον ὁ Κύριος, διορθούμενος αὐτόν. « Επει γάρ εἶπεν ὁ Πέτρος, δι· Καὶ ἐγνώκαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν, Μή τοῦτο ὑμικέ, φησιν. Οὐ γάρ πάντες ἔστε πιστοί, οὐδὲ πάντες με ἐγνώκατε. » Ορχ δὲ μοι τὸν Κύριον, πῶς ἔτι πόρρωθεν τοῦ προδότου τὴν κακίαν ἀνακρουόμενος, καὶ ἀναχαιτίζων αὐτὴν, ταῦτα φησιν· εἰδὼς μὲν, δι· οὐδὲν ὠφελήσει, ὅμως δὲ τὸ ἔχοντο ποιῶν· καὶ οὕτε φανερὸν αὐτὸν ἐποίησεν, οὕτε

modo magis attrahi poterant. Nam si quidem laudasset, forte humanum quiddam passi fuissent, factique arrogantiores existimassent se illi gratificari propter comitatem. Per hoc autem, quod demonstravit eis se nullius indigere comitatu, magis potuit eos continere, eo quod beneficium potius accipiant quam p̄sident: et accipiant magis quam dent. et considera quam prudenter dixerit: non enim dixit, Abite, hoc enim repellentis fuisse: sed interrogavit, « Num vultis abire? » Quo verbo eis liberum faciebat, sequerentur, necne: et demonstrabat quod nolle eos reverentia erga se, comitari se: sed nt scirent beneficium esse quod sequantur.

VIII. 69-72. • Respondit ergo ei Simon Petrus: ΚΟΙ Domine, ad quem ibimus? Verba vita aeterna habes, et nos credimus et cognovimus quod tu es Christus Filius Dei vivi. Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi? et ex vobis unus diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Iscarioti. Hic enim proditur erat eum, cum esset unus ex duodecim. • Petrus cum esset amator fratrum, pro toto choro respondet. N·n enim dixit, Domine, ad quem ibo? et, Cognovi et credidi, sed, « Ad quem ibimus? » etc. Vita autem aeterna verba Dominum habere dicit, quia audiverat eum dicentem, « Eum qui credit in me, resuscitabo, et habebit vitam aeternam. » Jam enim illi resurrectionem repperant, et omnem doctrinam: itaque verba ipsa offendiculo non erant, sed attendendi negligentia et ignavia, imprudentiaque auditorum. Nam hi duodecim eadem audierunt, nec tamen sunt offensi, sed manserunt. Quid igitur Christus? Nunquid laudat Petrum, sicut alio loco facit? Minime, ut ne videretur blandiri illi quod apud se manaret. Sed quid dixit ad Petrum? Ego quidem vos elegi duodecim, verum tamen neque vos omnes estis electione digni, sed unus ex vobis diabolus est. Hoc autem bisaria est intelligendum: vel enim sic: Nunc mea omnia calumniatur, et nihil illorum recipit; vel sic: Calumniatur est me. Et enim re ipsa talis apparuit Judas, calumnians apud Iudeos Dominum, et mysteria ejus illis effrenens, sicut et David de ipso dicit: « Egregiebatur foras, et loquebatur in idipsum sibi. Dicit autem haec ad Petrum Dominus, emendans eum; quia enim dixerat Petrus, Et cognovimus et credidimus: Ne hoc putas, inquit, non enim omnes estis fideles, neque omnes me cognovistis. Vide autem quomodo antea Dominus proditoris malitiam repellens et refrenans haec dicit, sciens quidem quod nihil profuturus esset, nihilominus tamen quod suum erat faciens, neque illum manifestavit, neque omnino occultum esse permisit: illud quidem ut ne impudentior et contentiosior fieret: hoc autem, ut ne licenter facinus patraret, occultum illud putans. Ex

χωρεῖ τοίνυν εἰς ἑλιλατὸν νῦν. Ἐπεὶ γάρ οὕτω A num et superūvacuum erat in medio suūnicorū
ἔνεισται; καὶ ὁ καρὸς τοῦ πεθεοῦ, μάτχον ἦν καὶ πε- suorum versari, et majoris sētinet rabiētūlīs au-
ριτον, ἐν μέσῳ τῶν ἔγχρων κύτου ἀναστρέφεσθαι,
καὶ πλείους ἀεὶ λύττες εὔτοτε πρόξενον γίνεσθαι.
« Ἡν δὲ, φησίν, ἡ Σκηνοπηγία. » "Ἄξιον εἶπέν την περὶ τῶν δορτῶν τῶν τελουμένων τοὺς ιουδαῖος. Τρίτης γάρ ἡσαν· μία ἡ τοῦ Πάσχα, ἥν ἐτέλουν ὡς ἐκ τῆς Λιγύπτου διαβάντες, ἥ καὶ πρώτη πτ̄ρ' εὔτοτε· δευτέρη δὲ ἡ Πεντηκοστὴ, ἥν ἐτέλουν ὡς ρισθέντες μὲν τῶν ἐν τῇ ἑρήμῳ κακῶν, εἰς δὲ τὴν γῆν τῆς ἐπαγ-
γελίας εἰσελθόντες, καὶ γευσάμενοι τότε πρώτως: καρποῦ σιτηροῦ· διὸ γὰρ δράγματα ἐν ταύτῃ τῇ δορτῇ ὡς ἀπεκράτες προσῆγον. Τρίτη ἡ Σκηνοπηγία, ἥν ἐτέλουν εὐχαριστήριον ἐπὶ τῇ συγχομιδῇ τῶν καρπῶν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον περὶ Ρωμαίοις μῆναν. Τότε γάρ δὲ εὐχαριστουν τῷ Κυρῷ, ὡς πάντες τοὺς καρποὺς συγκυμιτήμενοι. Διὸ καὶ σκηνάς, ἵτοι καλύβες ἐπήγνων, καὶ ὡς ἐν ἀγροῖς διέγοντες, ηὗρεσαν νοτο. "Οὐεν καὶ φαλμούς τινας Δαβίτικους ἐπιγραφὴν ἔχοντες, ἵππερ τῶν ληνῶν, φτσὶ τινες, εἰς ταύτην τὴν δορτὴν συνεθῆναι ὑπὸ τοῦ Δαυΐδ. Τότε γάρ δὲ τοὺς ληνούς αὐτῶν ἐπλήρουν, τρυγάντες δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τούτοις εὐχαριστοῦντες, καὶ φαλμούς ἐχρώντο, καὶ τοὺς ἄλλοις τοτε πρὸς εὐχαριστίαν. Οἶος δεστιν δὲ δῆμος φαλμός. Διὸ καὶ ἐν αὐτῶν μέμνηται τῶν περὶ θεῶν δοδέντων ἀγάθων τῷ ἀνθρώπῳ διαφήτης. Ήνίττετο δὲ καὶ ταῦτα· τὸ μὲν Πάσχα, τὴν διάδοσιν ἡμῶν, τὴν δὲ ἀποστολὰς εἰς πάσιν· ἡ δὲ Πεντηκοστὴ, τὴν εἰς τὸν Ἐκκλησίαν εἰσέλευσιν, ὡς γῆν ὅλην ἐπαγγελίας, διὸ δηλαδὴ καὶ ἀρτὸν τρώγομεν, μετατελεῖράνοντες τῶν θεῶν μαστηρίων. Οὐ γάρ ἀμα τῷ πιστεῦσαι καὶ διεθῆναι ἐπὸ τῆς ἀποστολῆς, ἵδη καὶ τοῦ δρότου ἰσθίουν· ἀλλὰ δει πρότερον βαπτισθῆναι, καὶ ἕξιον γενέσθαι τοῦ μετὰ τῶν βαπτισμάνων ἐν Ἐκκλησίᾳ ἴστασθαι, καὶ τότε τοῦ δρότου μεταλθεῖν. Ή δὲ Σκηνοπηγία, τὴν ἀνάστασιν, διὸ πάντες μὲν οἱ καρποὶ τῶν πράξεων ἡγάπεται, φθονοῦντες αὐτῷ, φτσὶ· Μετάδηλος ἀντεῖθεν, καὶ Ἰησος ἔστε, ἵνα καὶ οἱ μαθηταὶ οὓς ταῦταν, οἱ δύλοι οἱ δικαιουμένες εοι, θεαρχεωσαν δὲ ποιεῖται. Οὐ δέ τέρτη τῶν διδοτέλεσθαι φέτον, ἀλλὰ τέρτη τῶν ἀλλως δικαιουμένων αὐτῷ. Ἐγκαλοῦσται δὲ αὐτῷ οἱ διδοτέλοι αὐτῷ, οἱ τοῦ Ἰωσήφ ὄντες δικαιοί πατέρες, δύο πάντη, δειλίαν, καὶ φιλοδοξίαν. Διὸ καὶ φαστον· « Οὐδέτε τέρτη ἐν προτερῷ τῷ ποιεῖ, εἰ διπέρ τοῦτο δειλίας, εἰ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν περιθοσίᾳ εἶναι, εἰ διπέρ τοῦτο φιλοδοξίας. » Εἰ ταῦτα ποιεῖ, φανέρωσον, φτσὶ, σεκατόν τῷ πόσμῳ. » Ιερεῖσι δὲ ανίστονται, διὸ Οὐδέτε διράθην διπληγμήν Εὔρομεν τοῖς τούς γενομένους. Εἰ γάρ ταῦτα ποιεῖς ὡς καλά, φανέρωσον σεαυτόν· εἰ δὲ ἀπο-

suorum versari, et majoris sētinet rabiētūlīs au-
ctorem fieri. Erat autem; inquit, Scenopegia! Opere
prosternit suerit dicerē de festis quae faciuntur Iudeis. Tria enim erant: unum Pascha, quoil Recipiunt
egressi ex Aegypto, quod et primū apud Iudeos erat: secundūm Pentecoste, quod célébrabantur Oīl quidem ut liberati a malis quibus in solitudine affligebantur: cum scilicet in terram promissionis ingressi essent, ac tunc primum frumenti fructum gustassent; et ideo manipes in festo Moīs quādūm primū asserebant: tertium Scenopegia: quod célébrabant in gratiarum actionem propter convectas fuges a Romanis (v) mense Septembri. Tunc enim gratias agebant Domino, convectis omniis fructibus. Ideo et tabernacula fiebant, et quādū subtile magentes fastabantur. Unde psalmus quoddam David qui inscripti sunt Pro fortularibus, quidam compo-
sitor esse dicunt in hoc festum. Nam iūne lūcūaria sua implebant, et uas premebant, proptereaque agebant gratias, et psalmis uolebantur atque salutis in gratiarum actionem. Tali est psalmus vñi. Ideo et Prophetā in ipso memori buntur: omniū a Deo dat: rum Significant autem eis hanc Pascha, trāmisitū nostrū ex infidelitate ad fidem; Pentecoste, ingressam in Ecclesiā, ut terram suam prōmissionis, quando scilicet et pane in manducamus sumentes divina mysteria. Non enim simul aliqđe crediderimus, transiverimusque ab incredulitate, mox et panem coemēimus, sed op̄petet priūnam baptizari, ut digni stantibz qui stetimus cum baptizatis in Eccle-
sia, et tunc de parte particeps sumus. Scenopegi autem, resurreciōnē pōm, quando omnes quidam fructus nos-
trorum op̄erū consūmabuntur, liberae uiaque nostra per mortem destruta, iterū construuntur. Sunt et alii diviniores sententiae de his festis, et de his nūc non est dicendi tempus. Exponimus enīm hoc quid multis uilibus. Itaque cum esse festum Iudeorū quod vocatur Scenopegia, quia viderunt eum fratres ejus non apparatum ad iter, invidentes ei dicunt: Transi hinc, et uade illuc, ut et discipuli tui, hoc est turbæ qua sequuntur, videant quae facis. Non enim de duodecim dicit, sed de iis qui illūm alios seq̄ebantur. Arguebant autem omnes fra-
tres ejus, filii scilicet Joseph, propter duas affectio-
nes, timorem et vanam gloriam, ideo et dicunt:
• Nullus enim in occulto facit aliquid (id quid est formidinis), et quare ipse palam esse, • id quid vanas glorias. • Si hec facis, manifesta teipsum mundo. • Hoc autem loco insinuant: Haud uotam opinionem habemus de his quae a te sunt. Nam si hec facis ut bona, manifesta teipsum. Si autem te occultabis, manifestum quod mala faciens occulte-
ris. Cujus autem gratia in his quinque mensibus, cum nihil aliud narrasset evanđelista, quam signum hoc de panibus et sermonem Iesu ad comedentes, quem postea ingratiridebant, ad alia transi-

(a) Edit. Lut. non habet, a Romanis.

PATROL. GR. CXXIII.

οὐκ ἔστιν· ὑπὲν δέ γε, ὡς συμφώνως τοῖς Ἰουδαίοις οἱ festum agatis cum 603 bis qui vobis similes sunt, ἐμπολιτευομένοις, καὶ τῷ κόσμῳ προσκειμένοις, οὐκ ἀνοίκειον τὸ συνεορτάζειν τοὺς ὄμοιοις διτὸν. Καὶ ὥμας μὲν δὲ κόσμος οὐδὲν πάσιν, τούτοις, οἱ τὰ τοῦ κόσμου φρονοῦντες, οἵτις δὲ, καθὰ εἰρηται, δοκιμάτες αὐτοῖς· ἐμὲ δὲ μισεῖ, διτὶ ἐλέγχω αὐτοῖς τὰ ἔργα. Τοῦτο γάρ τοῦ μήσους γίνεται εἶτιον, δὲ Ἐλέγχης δὲ πεπαρθησισμένος. Πέμπτη τοινούς τοὺς ἀδελφοὺς εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, δεικνύων, διτὶ οὐκ ἀντηγάκει σὺν κατέψη μένειν, εἴ γε μὴ βούλεται. Σκόπει δὲ, διτὶ πρὸς τὰ δύο ἐγκλήματα δὲ ἐπέφερον αὐτῷ ἐκεῖνοι, δειλίαν λέγω καὶ φιλοδοξίαν, δύο καὶ τὰς ἀπολογίας ποιεῖται· πρὸς μὲν τὴν δειλίαν, ἐν τῷ λέγειν, διτὶ Ἐλέγχω τὰ ἔργα τοῦ κόσμου. Καὶ τοὺς τὰ τοῦ κόσμου φρονοῦντας· οὐκ ἀν δὲ Ἐλέγχον, εἴ γε δειλος; Καὶ μη, ὡς νηματεῖ· πρὸς δὲ τὴν φιλοδοξίαν, ἐν τῷ μὴ ἀπογκάζειν αὐτῶν, ὡς περιμένειν αὐτῷ. Εἰ γάρ τοι φιλοδοξίας ἐγκλήματι ἔνοχος δην, οὐκ ἀν αὐτοῖς ἀπεπέμπετο· ἐπεὶ τοῖς φιλοδοξοῖς καὶ ἀλεξονικοῖς, τὸ πολλοὺς ἔχειν ἀκολούθους μᾶλλον σπουδάζεται. Ἐπεὶ δὲ τὸ ταῦτα κατέψη προσωνεῖδιν, εἰκότως πρὸς τὰ δύο ἀντέστη, δεικνύων σαθρὰν τὴν αὐτῶν ὑπόνοιαν. Τὸ δὲ, «Οὐκιρὸς δὲ ἐμὸς οὕτω πεπλήρωται,» τὸ τοῦτο ἀνηδοτος, διτὶ Οὐρανοῦ τοῦ θυνάτου καὶ τοῦ σταυροῦ καρύρως. Δεῖτο γάρ με εἴτις ἐν σαρκὶ ζῆν πρὸς τὸ καὶ πλειόνα σιμεῖα ποιῆσαι, καὶ πλειόνας διδοκεῖτες ἐκθίσθαι· ὡς δὲν καὶ πλειόνας δχλοὺς πιστεῖσαι περιχουέσω, καὶ τοὺς μεβητὰς στερβότερους ποιήσω, διά τε τῆς τῶν πλειόνων σημείων ἐπιδείξεως καὶ τῆς διδοσκλίας. Τοῦτο δέ τοι τοῖς κατ' ἐμοῦ λυτῶσι· διό οὐδὲ ἀνεβάσθω εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

«Ταῦτα δέ εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμενεν δὲν τῇ Γαλιλαΐᾳ. Καὶ διτὶ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ. »Τίνος ἐνεκεν, εἰπὼν τοῖς ἀδελφοῖς, διτὶ «Οὐκ ἀναστάνω εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ,» εἰπὼν δὲν ἀναστάνων; Οὐκ εἶπε καθάπερ, διτὶ Οὐκ ἀναστάνω, ἀλλά, Νῦν, τοτέστι, Μεθ' ὑμῶν. »Ἐν ἀρχῇ μὲν παρητέτο τὴν ἀνέβησιν, ἀτε ζεύκτων θυμῷ τῶν Ἰουδαίων. Μετὰ ταῦτα μάντοι μελλούσης τῆς Ἱεροτῆς λύσθαι, ἀνεισιν, διτὶ καὶ τὴν μνήσαν αὐτῶν εἰκός δην λωφῆσαι. Καὶ ἀλλος δέ· Οὐκ ἐνεντία πεποίκησεν ἀν εἰπεν. Οὐδὲ γάρ ἀνέβη Ἱερόταν, ἀλλὰ διδέξων· καὶ οὐ μετὰ Ιαρότητος ἢ χρώνται οἱ πανηγυρίζοντες, ἀλλὰ λέθρα. Κρύπτεται δέ διά τὸ βεβηκώσαι τὸ ἀνθρώπινον. Εἰ γάρ ἐνεφανισθῇ, ἀλλήτησαν δὲν κατ' αὐτοῦ, βουλόμενοι αὐτὸν ἀποκτεῖναι. Οὐκ δὲν δέ παρεχώρησεν αὐτοῖς τοῦτο ποιῆσαι, οὐα μήπω τοῦ καιροῦ ἐντάσσοντος τοῦ πάθους· ἀλλὰ μέσον αὐτῶν ὁν, ἐξέργεν δὲν τὸ πάθος, καὶ ἰδούεν ἀν φαντασίας σαρκωθῆναι· διά τοῦτο φεύγει καὶ ἀναγκαῖ δὲν ἀνθρώπος, οἰκονομῶν τὰ εἰκετα.

«Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἀζήτουν αὐτὸν δὲν τῇ Ἱερῷ, καὶ θλεγον· Ποὺ ἔστιν ἐκεῖνος; Καὶ γοργομόδες πολὺς περὶ αὐτοῦ δην ἐν τοῖς δχλοῖς. Οἱ μὲν Ἐλεγον, διτὶ Ἀγαθός ἐστιν· ἀλλοι δὲ Θλεγον. Οὐκ, ἀλλὰ πλειόν τὸν θχλον. Οὐδεὶς μάντοι παρθησίε ἀλλεῖ περὶ τοῦτο

et non quidem mundus non potest odic habere, hoc est qui mundana sapiunt, veluti, sicut dictum est, sui similes: me autem odio habet, quia redarguo opera ejus. Liberior enim reprehensio odium parit. Mittit igitur fratres ad festivitatem, ostendens quod non cogat cum eu manere, si quidem nolint. Attende autem quomodo ad duo crimina quae intendebant illi, metum dico, et vanam gloriam, duo etiam responsa dat: ad metum quidem dicendo, Arguo opera mundi, hoc est, eorum qui mundum sapient: non autem arguissim, si quidem meticulosus essem, ut putatis; ad vanam autem gloriam, non compellendo eos ut secum maneant: nam si inanis gloriae criminis fuisse obnoxius, neutiquam in illos dimisisset; quoniam gloriae cupidis(a), deditis que ostentationi maxima cura est, multos habere scitatores. Itaque quia duo haec opprobaverant, merito contra duo illa restitit, ostendens vitiosam illorum suspicionem. Tempus enim meum nondum impletum est, significat quod Nondum est tempus mortis et crucis. Oportet enim me adhuc in carne vivere, ut plura sigla faciam, et plures doctrinas exponam, atque ita ut plures turbas in fidem instruam, et discipulos meos confortem tam per plura signa, quam per doctrinas. Nondum igitur, inquit, urget tempus mortis, ut objiciam me his qui contra me insaniunt: propterea neque ad festum ascendo.

Οὐπω αὖ, φησίν, ἐνέστη δὲ καρός τοῦ θυνάτου. Τοῦτο εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

VERS. 9, 10. «Haec autem cum dixisset illis, mansit in Galilaea. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad festum, non manifeste, sed velut in occulto.» Quare dicens fratribus: «Non ascendo ad diem festum, ascendit? Non dixit simpliciter. Non ascendo: sed, Nunc, hoc est, Vobiscum. Nam principio quidem ascendere detrectabat, utpote ferventibus furore Iudeis. Post haec autem cum festum solvendum esset, ascendit, quando et insaniam illorum verisimile erat mitigari esse. Et aliter quoque: Non fecit contraria his quae dixit. Non enim ascendit diem festum acuturus, sed docturus: et non cum hilaritate qua solent celebratur ferias, sed clam. Delitescit autem, ut confirmet se hominem. Nam si comparuissest, insanivissent utique contra eum, occidere illum cupientes: et si non permisisset eis hoc facere, eo quod nondum instaret tempus passionis, sed e medio eorum effugisset passionem, videri potuisset quod non vere, sed apparenter tantum fuisse incarnatus: et propterea fugit et secedit ut homo, quod hominis erat faciens.

VERS. 11-13. «Iudei ergo querebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille? Et murmur multum erat in turbis de eo. Quidam enī dicebant: Bonus 604 est. Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbam. Nemo tamen palam loquebatur de

(a) Edit. Lut. quia arrogantibus magna pompe cordi sunt.

καὶ πρὸς διαδολὴν τοῦ γείτονος τοιούτοις λόγοις ή μου ερα? Unde huic vestis illa? Hæc autem dicit χρῆμανος. Πάντως γάρ, φησίν, ἔκλεψε τὴν ἑσθῆτα. Οὗτος οὖν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. «Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα;» Πάντως ἐν τῷ Βεελζεβούλ. Καίτοι ἔχοντες ἀπὸ τούτου μᾶλλον ἐννοήσαι, διὰ οὐδὲν ἀνθρώπινον ἦν αὐτῷ. 'Αλλ' ἐπειδὴ τοῦτο αὐτὸς οὐκ ἔθελον ὅμοιογῆται, αἵτδες ἀποκρίνεται σύτοις, ἀναδιδάσκων, διὰ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ ἐστιν ἡ διδασκαλία. Οὐδὲν γάρ ἐμόν ἐστι, φησι, οὐδὲν ἀπὸ ἐμυκτοῦ ὡς ἀντίθεος φθέγγομαι, ἀλλ' ἀπερ ἀν εἴη τοῦ Πατρὸς, ταῦτα καὶ ἐμά ἐστι βῆματα.

«Ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐν τῷ Θεῷ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀπὸ ἐμαυτοῦ λαλῶ. 'Ο ἀφ' ἐστοῦ λαλῶν, τὴν δέξιαν τὴν ίδιαν ζητεῖ. 'Ο δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμφαντος αὐτὸν, οὗτος ἀληθής εστι, καὶ δίκια οὖν ἐστιν ἐν αὐτῷ. » Εἰπόν, διὰ τὸ Η ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἐστιν ἐμὴ, εἰ τουτόσιν, ἐναντία Θεῷ, εἰ δὲλλα τοῦ Πατρὸς μοῦ ἐστιν, εἰ φησίν, διὰ 'Ἐάν τις τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιῇ, τουτόσιν, 'Εάν τις ἀφετεῖς ἀντιποιῆται, καὶ αὐτὸς φθάνεις δικαιούρη, οὐδὲ τῷ πρός με ματείω φθάνεις ἀποκρίνεται, γνώσεται τῶν ἐμῶν λόγων τὴν δύναμιν, έταν τε τὰ τοῦ Πατρὸς λαλῶ, έταν τε ἔνα τινά καὶ παρηλλαγμένα. Θέλημα δὲ τοῦ Θεοῦ ποιεῖ, καὶ δὲ τὰς Γραφὰς καὶ τοὺς προφῆτας ἀκριβῶν. 'Ο γοῦν τοιούτος δύναται γνῶναι περὶ τῆς τοῦ Κύριου διδαγῆς, διὰ ἀπὸ Θεοῦ εστιν. Οἱ προφῆται γάρ οὐκ ἀντίθεον εἰσάγουσι τὸν Κύριον καὶ ἀφ' ἐστοῦ λαλοῦνται, δὲλλα πάντα τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα, καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα. Εἰτα καὶ ἔτερον λογισμὸν ἀποφέρει, λέγων. 'Ο ἀφ' ἐστοῦ λαλῶν, τουτόσιν, δὲ βούλομενος ίδιαν στῆσαι διδασκαλίαν, διὸ οὐδὲν ἔτερον τοῦτο ποιεῖ, ή γάριν τοῦ δόξαν τινὰ ἐκ τούτου καρπώσασθαι. Εἰ δὲ ἐγὼ, φησειν, οὐ βούλομαι καρπώσασθαι δέξιαν, δὲλλα τὴν δόξαν τοῦ πέμφαντος με ζητῶ, τίνος ἔνεκεν βούλοιμην ἐν ἔτερα διδάσκειν; 'Αληθής οὖν εἰμι, καὶ οὐκ ἐστιν δίκια ἐν ἐμοὶ· τουτόσιν, Οὐ δέξιαν ἔτερον ἀρμόζουσαν ἀρπάζω· τοῦτο γάρ ἀστικά. 'Ωστε η διδαχὴ μου καὶ ἀληθειν ἔχει, καὶ δικαιοσύνην ἐν ταύτῳ. Οὐ γάρ ἐξ ἀλλούσιας γίνεται, ηνα καὶ τὸ φεύγεις ἔχει καὶ τὸ διδίκιον. 'Ο γάρ ἀλλούσιον γαλ φεύδεται, εἰσθε περὶ αὐτοῦ τὰ ὑπέρ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ λέγει, καὶ ἀδίκει, οὐδὲ τὴν ἀλλοτρίαν καὶ μηδὲν αὐτῷ προστίκουσκαν δόξαν ὑρπάζει. 'Ο δὲ Κύριος ἐπειδὴ τὰ τοῦ Πατρὸς ἔζητει, καὶ οὐδὲν περὶ ἐστοῦ ἡλαζονεύετο, καὶ ἀληθής εστι πάντως καὶ δίκιος. Πολλαχοῦ δὲ εἰπούμεν, καὶ νῦν λέγομεν, διὰ δταν ταπεινά τινα λέγων φτίνηται ὁ Κύριος, οὐ δεῖται νομίζειν, διὰ ὡς ἐλάττων διν τοῦ Πατρὸς κατὰ φύσιν, ταῦτα φθέγγεται, δὲλλα διὰ τὸ μὴ ἀντίθεος νομισθῆναι, καὶ διὰ τὴν ἀσθίνειαν τῶν ἀκουόντων, καὶ διὰ τὸ σάρκα περιβεβλῆσθαι, καὶ διὰ τὸ διδάσκειν ἡμᾶς μετριάζειν, καὶ μηδὲν μέγα λέγειν περὶ ἔστων. 'Οταν δὲ γε ὑψηλὰ καὶ περὶ τῆς οἰκείας διδέης φθέγγεται, γρὴ πιστεύειν ἡμᾶς, διὰ ὡς τῷ ὄντι ισος τῷ Πατρὶ, ταῦτα τὰ ὑψηλὰ φθέγγεται, διὰ τὸ μέγεθος τῆς οἰκείας φύσεως.

«Οἱ Μωσῆς δίδωκεν ὅμιν τὸν νόμον; Καὶ οὐδεὶς έ

non quod re ipsa admiretur, sed quod aduratur invidia, ad vicini calumniam usus talibus sermonibus. Omnino enim, dicit, furatus est vestem. Sic igitur et Iudei: «Quomodo hic scit litteras?» Profecto ex Beelzebul habet Tametsi inde illos conjectare potius oportebat non esse hoc humanum: sed quia hoc ipsi fateri noluerunt, ipse respondet eis, oicens quod a Deo et Patre sit doctrina illa nihil meum est, inquit, neque a meipso, tanquam adversarius Deo, loquor: sed quæcumque illa fuerint Patris, hæc et mea verba sunt.

VERS. 17, 18. «Si quis voluerit voluntatem ipsius facere, sciet de doctrina utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar. Qui a seipso loquitur, gloriam propriam querit: qui autem querit gloriam ejus qui misit ipsum, hic verax est, et iniquitia in eo non est. » Dixerat: «Mea doctrina non est mea,» hoc est, adversaria Deo, «sed Patris mei est,» inquit. Si quis voluntatem Dei fecerit, huc est, si virtutem amplexatus fuerit, et invidia non servierit, neque vano contra me odio obtenebratus fuerit, sciet meorum sermonum virtutem, num ea quæ Patris sunt loquar, an aliena et indigna quædam. Voluntatem autem Dei facit et qui Scripturas et prophetas scrutatur. Igitur qui talis est, poterit scire de doctrina Domini quod ex Deo sit. Nam prophetæ non induncunt Dominum Deo adversarium, et a seipso loquentes, sed omnia quæ Deo congruent et dicentes et facientes. Insuper et aliam rationem subdit, dicens: Qui a seipso loquitur, hoc est qui vult propriam statuere doctrinam, propter nihil aliud hoc facit, quam ut gloriam quamdam inanem inde percipiat. Si autem ego, inquit, gloriam propriæ fructum nolo, sed gloriam ejus qui me misit quæro, cuius gratia velim alia docere: verax igitur sum, et non est iniquitia in me: hoc est non rapio gloriam alteri debitam. Hoc enim iniquitas foret. Atque ita doctrina mea et veritatem complectitur, et justitiam in se. Non enim ex arrogantia sit, ut mendacium habeat ac iniquitatem. Arrogans vero et mentitur, eo quod de se plus quam meretur, dicit, et inuste agit, quia alienam et sibi inconvenientem gloriam rapit. At Dominus quia quæ Patris sunt querens, et nihil de se arroganter dicebat, omnino et verax est et justus. Sæpe autem diximus, et nunc quoque dicimus, «Ος quod quando Dominus humiliat quædam dicere quod natura minor sit Pater, sed ne habeatur adversarius Deo, et propter auditorum imbecillitatem, et propterea quod carne amictus sit, utique nos doceat modestos esse, et nihil magnun de nobis ipsis dicere. Quando autem sublimata et de sua divina gloria loquitur, oportet credere nos quod grandia hæc ut æqualis Patri loquuntur, propter magnitudinem suæ naturæ.

VERS. 19, 20. «Nonne Moses dedit vobis legem?

δόκιν, εἰ ἀντὶ τοῦ, δικαιώς καὶ ἀπροσωποληπτικός οὐ πρεπεῖ σχεθεί. Μή τὸ μὲν Μωσές λύοντα τὸ Σάββατον διὰ τῆς περιτομῆς, ἔνω μέμψεως τίθεται· ἐμὲ δὲ κατεχρίνεται, καὶ ταῦτα ἐπ' εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου τὸ Σάββατον καταλύεται. Τὸ γάρ τὸν μὲν Μωσέα ίκανός μέμψεως τιθένται διὰ τὸ τοῦ προσώπου ἀξιωματικός.

« Ἐλεγούσην τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· Οὐχ οὗτοί εἰσιν ὁν ζητοῦσιν ἀποκτεῖνα; Καὶ ἵδε παρθησίσῃ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγονται. Μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτοί εἰσιν ἀληθῶς ὁ Χριστός; Ἀλλὰ τούτον οὐδὲμεν, πόθεν ἐστίν· δὲ ἡ Χριστὸς δέ τον ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. Οὐκ ἀπλῶς καὶ μάτην πρόσκειται τὸ, « Τινὲς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, ἢ οὐλά? Ἰνα δεῖξη, θτοι οἱ μάλιστα τῶν μεγάλων ἀπολαύσαντες σημείων, οἵτοι πάντων ἡσυχίᾳώτεροι. Πῶς γάρ οὐκ ἄθλοι, ὅτι μέγα σημεῖον τῆς αὐτοῦ θεότητος ίδόντες, ήτι διερθαρμένοι εἰσὶ τῷ κρίσει; Μέγα μὲν γάρ σημεῖον εἶχον, εἰπερ ἡδούλοντο, τὸ ἐν μέσῳ τῶν κατ' αὐτοῦ λυττῶντων παρθησίσθει αὐτῶν, καὶ μηδὲν ὑπ' αὐτῶν πάσχειν. Ἀλλ' οὐκ ἡδούλοντο ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου ἐπιγνῶνται τὴν δύναμιν αὐτοῦ, Διετάξουσι δὲ, λέγοντες· « Μή, ποτε ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτοί εἰσιν ἀληθῶς ὁ Χριστός; » Καὶ οὐδὲ ἐπὶ ταύτης τῆς γνώμης μένονται, ἀλλὰ συλλογίζονται, δτι Τὸν μὲν Χριστὸν οὐδεὶς οἶδε, πόθεν ἔρχεται· τούτον δὲ οὐδὲμεν, πόθεν ἐστίν· οὐκ ἄρα οὗτοί εἰσιν ὁ Χριστός. Καίτοι δρὶς τὴν κακίαν, πῶς καὶ ἐστή ἐναντιούσται· οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἔρωτάμενοι ὑπὸ Ἡρώδου, ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας φασὶ γεννάσθαι τὸν Χριστόν. οὗτοι δὲ λέγονται, ὅτι οὐδεὶς οἶδε τὸν Χριστὸν, πόθεν ἐστίν. Ὁρας ἐναντιοφωνίαν; Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ μέν φασιν, δτι « Ἡμεῖς οὐδὲμεν, δτι Μωσεῖ λελάληκεν ὁ Θεὸς· τούτον δὲ οὐκ οὐδὲμεν πόθεν ἐστίν » Εἶδες (27) μακρινομένων λόγους; Οὐδὲμεν, καὶ, Οὐκ οὐδὲμεν. Τί ταύτης τῆς μανίας ἴστον; Πρὸς μὲν γάρ ἐν μόνον ἀώρων, τὸ μὴ πεισθῆναι. Διὸ δταν μὲν αὐτοὺς συνέφερεν, ἔλεγον, δτι Οὐδὲμεν· δταν δὲ πάλιν οὐ συνέφερε, διετείνοντο, ὡς Οὐκ οὐδὲμεν. Γῆς κακίας οὖν ἐστίν κατὸν ἡ τοσαύτη ἐναντιοφωνία. Ζητήσει δὲ τις, Πόθεν κινούμενοι οὗτοι λέγονται, δτι « Ο Χριστὸς ἦταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν; » Οὐ γάρ ἂν, εἰ μὴ μαρτυρίαν τινὰ εἶχον ἀπὸ τῶν Γραφῶν, η παραδόσεις βεβαίας, οὕτω προδίλως ἐνεντίκει φθεγγόντο τοὺς ἐπὶ τοῦ Ἡρώδου Γραμματεῦσιν, εἰπούσι προφητῶς, δτι « Ἐν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας γεννάται· » ε καὶ πάλιν τοὺς λέγονται, δτι « Ἐν Βηθλεέμ τῆς κώμης ὁ Χριστὸς ἔρχεται. » Τί οὖν ἐστίν εἰπειν; « Οτι ἀπὸ τῶν προφητῶν ἀμφότεροι τούτη ἔλεγον. Ο! τε γάρ ἐν Βηθλεέμ αὐτὸν γεννᾶσθαι, καὶ ἐκ τῆς κώμης τοῦ Δαυΐδ εἶναι λέγοντες,

VERS. 25-27. « Dicebant ergo quidam ex Hierosolymitanis: Nonne hic est quem querunt interficere? Atqui ecce palam loquitur, et nihil ei dicunt. Num vere cognoverunt principes hunc esse vere Christum? Sed hunc novimus unde sit: Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit. Non simpliciter absque causa adiicit. « Quidam ex Hierosolymitanis, sed ut ostendat quod cum maxima illis miracula evenissent, omnium fuerint miseremini. Quomodo enim non (a) miseri, qui viso magno deitatis illius signo, adhuc corruptum habent judicium? Etenim magnum quidem habuissent signum, si voluissent, quod invitis et insanientibus ipsis contra eum libere in medio ipsorum ambularet, neque pataretur ab eis. Sed noblebant hoc signo virtutem ejus cognoscere. Dubitant autem dicentes: « Num forte et principes cognoverunt quod hic est vere Christus? et neque in hac sententia permanent, sed colligunt quod nullus quidem scit unde ventrus sit Christus, illum autem scimus unde sit: non igitur hic est Christus. Ceterum vide malitiam, quomodo et illi sibi adversarii sint. Principes enim ipsorum cum interrogarentur ab Herode, dicunt in Bethleem Iudaei Christum 56. Illi autem dicunt quod nullus sciat unde sit Christus. Vides dictorum contrarietatem? Et iterum alibi quidem dicunt: « Nos scimus quod Moysi locutus est Deus, hunc autem nescimus unde sit 57. » Porro hoc loco dicunt: « Hunc scimus unde sit. » Vidisti insanientium sermones? Scimus et nescimus. Quid huic insalizæ verborum par? Ad unum euim spectabant, ne credant. Itaque quando in illorum rem erat, dicebant, Scimus: quando vero minus, nescibant. Unde eorum malitia fuerit haec sententiæ varietas. At forte quæsiverit aliquis, Unde moti isti dicunt quod « Christus, quando venerit, nemo novit unde sit? » Nequaquam enim nisi testimonium aliquod habuissent a Scripturis, aut solidas traditiones, οὐδὲ adeo aperte contraria scribis illis dixissent qui Herodis erant tempore, qui clare dixerant, quod « in Bethleem Iudeæ nascatur; » atque rursum iis qui dicunt quod ex Bethleem castello Christus veniet. » Quid igitur dicendum? Quod ex prophetis utriusque ista dicebant. Nam qui in Bethleem ipsum nasci, et ex civitate David esse dicebant, manifeste prophetam

56 Matth. II, 5. 57 Joan. IX, 29.

Ex collatione codd. Venet. S. Marci.

(27) Cod. 26, Τούτον δὲ οὐκ οὐδὲμεν πόθεν ἐστίν. Ἐντεῦθα δὲ φασίν, δτι Τουτον οὐδὲμεν πόθεν ἐστίν. Εἶδες, κ. τ. λ.

(a) In edit. Lut. omittitur, non.

μὲν τοῦ, « Παρ' αὐτοῦ εἰμι, οὐδὲν οὐσίαν τῆς θεός· A stantia divina declaratur : cum vero ait, « Et ille τις δέ τούτοις εἶπεν, « Κάκουενδος με ἀπέστειλε, οὐδὲ misit me, humana: secundum enim humanam nat- ἄνθρωπινον· ἀπέστολος γάρ κατὰ τὸ ἄνθρωπινον turam missus dicitur atque etiam servus, qui Filius λέγεται, καθὼδη καὶ δυνάμεις δὲ τοῦ Θεοῦ. est Dei.

ε. Ἐξῆτον οὖν κύτον πιάσαι, καὶ οὐδὲς; επέδω
λεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χειρας, διτι οὕπω ἀληλύθει ἡ ὥρα
αὐτοῦ. Πολλοί οὖν ἔκ τού σχλου ἐπίστευσαν εἰς κύ-
τον, καὶ ἔλεγον, διτι 'Ο Χριστός; δέκι θλή, μήτι
πλειστοὶ σπιμεῖται τούτων ποιήσει, ὃν οὗτος ἐποίησεν;'
Δεικνύων δὲ εὐχαριστίας, διτι ἀσφάτης κατέχοντο,
καὶ διτι ἔκών ἔπειτα, καὶ οὐκ εἰς ἀδυνατίας, φησιν, διτι
ε. Ἐξῆτον αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδὲς; ἐπίστελνεν ἐπ'
αὐτὸν τὰς χειρας. Τὸ δὲ, Οὕπω ἥλθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ, εἰ
ἴση, οὐχ διτι καροτις ὑπέκειτο, ἀλλ' διτι πάντα ἐν
ἄρρεν, καὶ ἐπιτηδεῖρη καρῷ καὶ τῷ προστίχοντι ποιετ.
Ὕπτικα γάρ τὸ παθεῖν εὔκιρον θλογίσατο, δηλαδὴ
κατὰ τὸν ὄρετον καὶ ἐπιτηδείον χρόνον, τότε δὲ καὶ
τοὺς σταυρωταῖς συνεχώρησ. Πάντα γάρ ἐν και-
ροῖς ὄρεσις καὶ ἐπιτηδείοις ποιετ καὶ οἰκονομετ.
Οἶον, οὐδεὶς δοθῆναι τὸν νόμον, ἀλλ' ἐν καρῷ τῷ προ-
τίχοντι, τοὺς προφήτας δομοίως. καὶ τὸ Εὐαγγέλιον.
Τὸ οὖν τῆς ὥρας ὄνομα, τὸ ἀκριβῆς τῆς σωρίζε καὶ
της προνοίας τοῦ Σωτῆρος ἑνδείκνυται. ε Πολλοὶ δὲ
ἐπίστευσαν αὐτῷ, λέγοντες· 'Μή ὁ Χριστός πλειά ση-
μετα ποιήσει, ὃν οὗτος ἐποίησε; ε Δέγουσι δὲ περὶ
τοῦ οἴνου τοῦ ἐν Κανέ, τοῦ οὐτοῦ τοῦ βικασικοῦ, τοῦ
παραλύου, τῶν δρπιῶν, καὶ ἀπλῶς τῶν ἄλλων πάν-
των, ὃν οὐδὲ οἱ εὐαγγελισταὶ, διὰ τὸ πλήθος, ὄν-
ματοι ἐπιμέμνηνται. Πλὴν εἰ καὶ ἀκούεται, διτι ἐπίσ-
τευσαν πελλοὶ, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀκριβῆς ἦν ἡ πίστις
αὐτῶν, ἀλλ' οὐτον οὐτοις πλήθος χυδίου, ἀλλο-
τε ἄλλως μετατρέπομέν ταις γνώμασις.

« Ἡκουσαν οἱ Φαρισαῖοι γογγύζοντος τοῦ δχλου περὶ αὐτοῦ ταῦτα καὶ ἀπέστειλαν ὑπηρέτας οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ἵνα πιάσωσιν αὐτὸν. Εἶπεν οὖν τότες δὲ Ἰησοῦς, «Ἐτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. Ζητήσετε με, καὶ οὐχ εὑρήσετε· καὶ δύον ἐγώ εἰμι, ὑμετές οὐδὲν καθέτετε ἀλλετέν, Εἴκονος οὖν οἱ ἰουδαῖοι πρὸς ἔστων· Πιού οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὃν ήμετες οὐχ εὑρίσκομεν αὐτὸν: Μή, εἰς τὸν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας; Τίς ἐστιν δὲ λογος· οὐτος ὁν εἰπε; Ζητήσετε με, καὶ οὐχ εὑρήσετε· καὶ δύον εἰμὶ ἐγώ, ὑμετές οὐδὲν καθέτετε ἀλλετέν; εἰ Διὸν ἐγύγγησεν ὁ ὄχλος. ἐνέφηνεν ὡς ἀρχ χρηστοτέραν ἴσχον διάθετον, καὶ μερικήν τινα πίστειν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ὡς ἀποχρισθῆντι τῷ, ἀργύρωτῳ ἥβδολοντο· οὕτωρ ἐκεῖνοι κιτιζόμενοι, ἐπεμψάντες συλλαβεῖσθαι τούτον, διὰ τούτο μόνον διεπιστεύετο εἰναῖς Χριστός. » Έπεμψαν δὲ, ἀλλὰ οὐκ κύτοι ἡλθον, φοβούμενοι τὸν δχλον, μή τι νεωτερίσωτι διὸ τοὺς ὑπηρέτας στεῖλλουσιν, ἔκτοτες μὲν ὑπεξήγαντος τουτοῦ συμβῆσυμένου κινδύνου, ἐκεῖνοις δὲ τῷ θυμῷ τοῦ δχλου ἐνδιδόντες· ωτα πανταχοῦ τὸ ἔστων ἐκσκόπουν. Ό δε Κύριος ταπεινωφροσύνης γέμοντα δρῆματα φθεγγότας· εἰς Ἐτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. εἰ Τι, φησι, σπουδάζετε με ἀπελθετιν; Τέδιωκετε; Μικρὸν ἐνυπείνετε χρόνον, καὶ οὐδὲ θελήσαντοι ὑμῶν

- A stantia divina declaratur : cum vero ait, « Et ille
misit me, humana : secundum enim humanam na-
turam missus dicitur atque etiam servus, qui Filius
est Dei.

VERS 30, 31. • Quærebant igitur illum apprehendere, et nemo misit manus in illum, quia nondum venerat hora ejus. Multi autem ex turba crediderunt in eum, et dicebant quod Christus cum venerit, num signa plura edet iis quæ hic edidit? Ostensilens evangelista quod invisibiliter cohírentur, et quod sponte pateretur, non ex imbecilitate, dicit: • Quærebant illum apprehendere, nullus autem misit in illum manus. • Quod autem nondum venerit hora ejus, »dixit non quod temporibus esset obnoxius, sed quod omnia tempore opportuno et hora convenienti fecerit. Quando enim tempestivum existimavit quod pateretur, tunc et crucifixoribus se permisit. Omnia enim temporibus opportunis et accommodis facit ac moderatur: et sicut legem dari conveniebat tempore congruum, ita similiter et prophetas, et Evangelium. Unde nomen horæ ostendit evidenter prudentiam et sapientiam Salvatoris. • Multi autem crediderunt ei, dicentes: Nunquid Christus plura signa faciet, quam hic fecit? • Dicunt autem de vino in Cana Galilææ, de filio regio, de paralytico, de panibus, et in summa de aliis omnibus, de quibus neque evangelistæ propter multitudinem ipsorum nominatum mentionem fecerunt. Veram tamen cum audieris quod multi crediderint, scias illorum fidem exactam non fuisse, sed quam verisimile est esse in vulgari multitudine subinde mutante sententiam.

VERS. 32-36. • Audierunt Pharisæi turbam murmurantem de illo hæc, et miserunt Pharisæi ac principes sacerdotum ministros ut apprehenderent eum. Dixit ergo eis Jesus : Adhuc pusillum temporis vobiscum sum, et abeo ad eum qui me misit. Quæretis me, nec invenietis, Et ubi ego sum, eo vos non potestis venire. Dixerunt ergo Judæi inter se : Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? Num in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes? Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me, et non invenietis, et ubi ego sum, eo vos non potestis venire? » Quia murmurabat turba, manifestum quod affectionem habuerit blandiorem, et sicutem quamdam erga Dominum 610 diminutam, nam a principibus separari volebat, id quod illi sentientes, miserunt ad comprehendendam Jesum, ob eam duntaxat causam, quod Christus esse credebatur. Niserunt autem, sed non ipsi venerunt, metuentes turbam, ne tumultuaretur : et præpterera ministros mittunt, seipsos subducentes, ne quid periculi suboriretur, illos autem furori populi exponentes. Ita unde quaque quod suum erat, sectabantur. At Dominus verba humilitate plena loquitur : « Adhuc parvò tempore vobiscum sum. » Quid amheratis, inquit, ut ego discedam? quid persequimini? ad parvum expectate tempus, et neque impe-

ἡμέραν τῆς ἑορτῆς καὶ τὴν ἐσχάτην, διοικούσην τὸν ἔβδομον, μεγάλην ὀνόμαξον, ἐπεὶ καὶ ὁ νόμος τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, κλητήν ἄγίαν ἐκάλεσε. Τούτων γοῦν ἐπόμενος καὶ ὁ εὐαγγελιστής, τὴν ἐσχάτην τὴν ἡμέραν, μεγάλην ὀνόμαξε. Εἰκότας οὖν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ διελέγεται τοῖς δρῦλοις, ἥρδοις οἰνοῖς τίνα διδόνεις κατόπιν μέλλουσιν ἀπίεναι οἴκαδε. Τὰς γὰρ ἐν τῷ μίσθῳ ἡμέρας εἰς τρυφήν ἀνειμένοις, ἀκαπτορῶν ἦν προσδιλέγεσθαι· οὐδὲν γὰρ προσετεχον ἂν. «Ἐκράγε δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἀμαρτία μὲν ἵνα εἴραχοιστος εἴη, ἀμαρτία δὲ τὴν περιθύσιν δεικνύων, καὶ ὡς οὐδένα πτοεῖται. Τί οὖν φησιν; » Οἱ πιστεύοντες εἰς ἡμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή· « Ἐντεῦθε γάρ δεῖ στέκει, εἰτε ἐπ' ἀλλης ἀρχῆς ἀναγνωστέον τοῦ, « Ποταμοὶ ρέουσσιν εἰς τῆς κοιλίας αὐτοῦ. » Ἐπεὶ γάρ πολλοὶ ἀπὸ τῶν σημείων ἐπιστένον, δεικνύεις διοικούσην τὸν σημείων δε? πιστεύειν οὕτως ὡς ἀπὸ τῶν Γραφῶν (ἢ, γάρ διωρθωμένη πίστις ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἐστι), τούτου ἐνεκέν φησιν· « Οἱ πιστεύοντες εἰς ἡμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή· « τουτέστι, Καθάρα μαρτυρεῖ ἡ Γραφή περὶ ἡμού, διοικούση εἰμι Θεού, διοικούση Κτίστης, διοικούση Κύριος τοῦ παντός, διοικούση Σωτῆρ τοῦ κοσμου, Πολλοὶ γάρ ἔδοξαν πιστεύειν, ἀλλ' οὐχ ὡς εἶπεν ἡ Γραφή ὡς δὲ αὐτοὶ ταῖς αὐτῶν αἰρέσσιν ἡκολούθησαν· τοιούτοι πάντες οἱ σιρτικοί. Ποταμούς δὲ εἶπεν εἰς τῆς κοιλίας τοῦ οὐτώ πιστεύεσσαντος ρέεισι, κοιλίαν μὲν τροπικῶς ὀνομάζων τὴν καρδίαν· ὡς καὶ ὁ Δαυΐδ· « Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μίσθῳ τῆς κοιλίας μου· » τουτέστι, Τῆς καρδίας μοι. Ποταμούς δὲ δέ ρέεσσι ἔφη, καὶ οὐ ποταμόν, ὄντας ζῶντος, τὸν τοῦ Πνεύματος ἄρθρον χάριν καὶ τὴν διψίλειαν σκινιττόμενος. Τοιούτον γάρ ἔστι τὸ Πνεύμα, εἰς οὐτὸν ψυχὴν εἰσέλθοι, καὶ ἐν φῶ ἀν λιδυνθείη, πιστεύειν αὐτὴν ἀνασθλίσειν πάσης πηγῆς ἀρθρωτερον. Καὶ μάθοι ἂν τις, πῶς ποταμοὶ ρέουσσιν εἰς τῆς κοιλίας τοῦ πιστεύεσσαν κατὰ τὰς Γραφὰς, εἴγε την τῷ Πίτρου γλώτταν, καὶ τὴν τοῦ Παιώνου βύμην, καὶ τὴν τοῦ Στεφάνου σοφίαν κατεποκέψιτο· οὐκ οὐδὲν ὑφίστατο λέγοντας, ἀλλὰ πάντες παρεσύνοντο ὡς τίνων ποταμῶν ρέμασιν ἀνυποστάτοις τὴν φοράν.

« Τούτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὐ ἐμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Οὕτω γάρ ἡν Πνεύμα ἄγιον, διοικούση ἱησοῦς οὐδέποτε ἐδικάσθη. » Ἐρμηνεύοντος ὁ εὐαγγελιστής τίνες εἰσὶν οἱ ποταμοὶ τοῦ ζῶντος, διδάσκοντος, διοικούσης ἄγιον, οὐθὲν δηλονότι; καὶ μὴν οἱ προφῆται Πνεύματι ἐλάλουν; Καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ πῶς ἀρχὰς τὰς λέσεις ἐτίλουν; Φρεμίαν οὖν, διοικούση, οἱ προφῆται Πνεύματι ἐλάλουν ὅμοιογρυμάτως, ἀλλ' ἡ χάρις αὐτῆς συνεστάλη, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἀνεγάρησεν. « Μετει εἰ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν προφητῶν ἐντρέψει, ἔλλα τότε διὰ τὸ ἀνάξιον τοῦ λαοῦ, διε, φημί, Χριστὸς ἐν σφράν περιεπάτει, οὐκ ἐπεχωρίζειν ἡ προφητεία, οὐδὲ ἐπόπτευεν αὐτῶν, τὰ ἄγια καὶ τὸν ναὸν ἡ χάρις. » Ἐπεὶ οὖν τότε μὲν οὐκ ἦν ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια, ἐμελλεῖ δὲ δοθῆναι, διὰ τούτο φησιν.

B septimum, magnum dicebant: quia et lex septimum diem festi vocatum, sanctum non innavit. Illam igitur sequens evangelista, novissimum diem magnum nominat. Merito autem in novissimo die loquitur cum turbis, quasi viatica illis dans domum redditur. Cum his enim, qui in diebus intermediis deliciis erant intenti, intempestivum erat colloqui, neque enim attendisset. Clamat autem Jesus partim ut magis audiretur, partim ut libertatem suam in dicendo manifestaret, et quod nullum metueret. Quid autem dicit? « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura; » hoc enim loco punctum oportet facere. deinde aliud faciendum est principium: « Flumina fluent ex ventre ejus. » Quia enim multi propter signa credebant, ostendit non tam propter signa credendum esse, quam propter Scripturam. Fides enim recta ex Scripturis est. Ejus gratia inquit: « Qui credit in me, sicut Scriptura dicit, hoc est, quemadmodum testatur de me Scriptura, quod Filius sum Dei, quod Creator, quod Dominus universi (multi enim putant se credere sed non ut dicit Scriptura, atque ita suas seculi sunt seculas, quales sunt omnes haeretici). At flumina dixit ex ventre ejus qui vere fidelis est, fluere, ventrem quidem « cor » nominans tropo Hebraico, sicut et David inquit: « Et legem tuam in medio ventris mei, » hoc est, cordis mei. Flumina autem fluere dicebat, et non flumen aquæ vivæ, Spiritus liberalis gratiam et largitatem insinuans. Talis enim est Spiritus, ut in quamcunque animam introierit, et in qua resederit, faciat illam scaturire quovis fonte uberioris. Et discet quis quomodo fluent flumina ex ventre credentis secundum Scripturam, si quidem Petri linguam, et Pauli impetum, et Stephani sapientiam consideravit, quos dicentes nihil effugit, sed omnes sequuntur. « tanquam a fluminibus quibusdam impetu ruentibus rapti. »

VERS. 39. « Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in ipsum. Nondum enim erat Spiritus sanctus, quia Iesum nondum erat glorificatus. » Interpretans evangelista quae sint flumina aquæ vivæ, dicit: « Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes. » Nondum enim erat, inquit, Spiritus sanctus. » Sed hoc loco quæsiverit quispiam: Quomodo inquit evangelista quod Spiritus sanctus nondum erat, datus, videlicet? Annon et prophetæ Spiritu locuti sunt? Et apostoli quoque quomodo sanitates persecerunt? Dicimus igitur quod prophetæ absque controversia Spiritu locuti sunt, sed donum hoc contractum erat, et a terra recesserat: atque ideo quamvis in temporibus prophetarum operabatur, tunc tamen propter populi indiguitatem, quando, inquam, Christus in carne ambulabat, non familiaris erat prophetia, neque illo um sancta et templum respiciebat gratia. Quia igitur tunc quidem non erat operatio Spiritus,

δικρίβειαν τούτο λέγοντα. Ουτοι δὲ διλεπούς τούτοις φρσιν, διτι οὐκ ἐκ τῆς Γαλιλαῖας δι Χριστὸς ἔρχεται. Βούκασι γάρ γινεώσκειν μὲν, διτι ἐκ Βηθλεέμ ἐστιν δι Ιησούς, εἰ καὶ ἐν τῷ Γαλιλαῖῳ ἀνετράφη ἐκ βασικίας δὲ μὴ θλειν διολογεῖν τὴν ἐκ Βηθλεέμ γέννησιν, ἀλλὰ Γαλιλαῖον αὐτὸν προσονομάζειν. «Εστω δὲ διτι ἡγνόσους αὐτὸν ἐκ βηθλεέμ εἶναι τὸ, εἰ ἐκ σπέρματος Δαυΐδ, » πῶς ἀμφεβάλον; «Η γάρ οὐ πριθίλως ἐκ Δαυΐδ καὶ Μαρία εἶλατο τὸ γένος; » Εκ τούτου οὖν δῆλον, διτι κακούργως ἔλεγον ταῦτα. «Σχίσματα δὲ ἐγένετο ἐν τῷ δχλῷ, » οὐκ ἐν τοῖς ἄρχοντιν. Οἱ γάρ ἄρχοντες, μιᾶς γνώμης ἤσαν, τοῦ μὴ δέχεσθαι κύτον ὡς Χριστόν.

«Τινὲς δὲ ἥθελον ἐξ αὐτῶν πάσχειν αὐτὸν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέδιψεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χειρας. Ἐλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαῖους· καὶ εἴπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· Διὰ τί οὐκ ἡγάγετε κύτον; Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· Οὐδέποτε οὕτως ἐλάτησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος δι ἄνθρωπος. » Οἱ μὲν οὖν μετριώτεροι ἐκ κακίας, ἐν λόγοις μόνοις ἡγαντιοῦντο τῷ δόξῃ τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ ἀνιστρατύτεροι, καὶ χειρας ἥθελον ἐπάγειν· ἀλλ' δρυμοὶ σφράτως πεπεδόητο, τῆς θείας αὐτοὺς κατεχούσης δινάμεως· καὶ οὐδὲ δι πότε τούτου τοῦ θαύματος κατενύστηντο. «Οὐτως δι Αυτοῦ περὶ τούτων εἴπε τό· «Διεσχίθησαν, καὶ οὐ κατενύσαν. » Οἱ δὲ ὑπηρέται οἱ σταλέντες, ὥστε ἀγαγεῖν αὐτὸν, ἴδωμεν τί ἀποκρίνονται τοῖς Φαρισαῖοις, ὡς λίαν εὐγνώμονες. Οἱ μὲν γάρ Φαρισαῖοι καὶ σοφώτεροι δοκοῦντες εἶναι, καὶ Γραφὰς ἀναγνωσκοῦντες, καὶ θαύματα δρῶντες, λυττῶσι γενέται τοῦ Κυρίου, καὶ ἀρωτῶσι ληστρικῶς· «Διὰ τί οὐκ ἡγάγετε αὐτὸν; » Οἱ δὲ καὶ χωρὶς σημείων ἀπὸ διδοσκαλίας μόνης ἐπεισθησαν· οὕτως ἤσαν εὐφειτες πρὸς τὸ ἀγαθόν. «Οτι δὲ οὐκ ἀπὸ σημείων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδασκαλίας ἐλάσσαν, δι μετόν τοι, δῆλον ἐντεῦθεν. Οὐ γάρ εἴπον, διτι Οὐδέποτε οὕτως θεούματούργησεν δι ἄνθρωπος, ἀλλ', «Οὕτως ἐλάτησεν· » οἵτινες ἤσαν συγκεκριτημένοι καὶ δέξεται εἰς τὸ παραδίξασθαι λόγον σωτηρίας. Χρή δὲ οὐ μόνον τὴν σύνεσιν κύτον θυμάσιοι, ἀλλὰ καὶ τὴν παρθέσιαν. Οὐ γάρ ὑπέπτηκαν τὸν θυμὸν τῶν Φαρισαίων, οὐδὲ ὡς ὑπεστάλησαν, καὶ τὰ ἀρεστὰ τοῖς ἀρχούσιν αὐτῶν εἴπον, ἀλλὰ μαρτυροῦσι τῇ ἀληθείᾳ. Οὓς δετ μιμετοθει πάντες τοὺς τοῖς ἀρχούσι παρεπομένους, καὶ μὴ ὑπακούειν αὐτοῖς ἐρ' οἷς ἂν ἀδίκως προστάξαιεν· διπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Σαούλ γέγονε. Καὶ γάρ τούτου προστάξιος τοὺς ιερεῖς τοῦ Θεοῦ παρανόμως ἀναιρεθῆναι, διπερ οἱ παρεστῶντες αὐτῷ ποιῆσαι οὐκ ἐπεισθησαν.

«Ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι· Μή καὶ ὑμεῖς πεπλάνηθε; Μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων επίστευσεν εἰς αὐτὸν, ή ἐκ τῶν Φαρισαίων; » Άλλ' δι χλοὸς οὗτος δι μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάφατο εἰσιν. Λέγει· Νικόδημος πρὸς αὐτοὺς, δι κλθῶν νυκτὸς πρὸς κύτον, εἰς ὃν ἐξ αὐτῶν· Μή δι νόμους ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ περὶ κύτου πρότερον, καὶ γνῷ τι ποιεῖ; » Τίνος ἔνεκαν τοῖς ὑπηρέταις οὐκ ὄργησε, ἀλλὰ πίραν προσφέρονται οἱ Φαρισαῖοι, ἡπιῶς·

⁷¹ Psal. xxiv, 16. ⁷² I Reg. xxii, 16.

quia non ex Galilaea Christus venit. Videntur enim scire quidem quod ex Bethleem sit Jesus, etiam si in Galilaea enutritus fuerit, præ invilia tamen nolentib[us] fateri nativitatem ex Bethleem, sed Galilaeum nominabant. Esto autem quod ignorariat eum ex Bethleem esse, at ex semine David esse quomodo dubitarunt? Annon manifeste ex David Maria traxit genus? Ex hoc igitur manifestum quod dolose hæc dicebant. Dissensio autem facta est in turba, non in principibus. Nam principes unius sententiae fuerunt, ne susciperetur ipse ut Christus.

VERS. 44-46. «Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum, sed nemo conjectit in eum manus. Venierunt ergo ministri ad pontifices et Pharisæos: et dixerunt eis illi: Quare non adduxisti illum? Responderunt ministri. Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo, » Qui non tantæ malitiae erant, solis sermonibus gloriae Christi erant adversarii: at qui impudentiores, etiam manus in eum injiciebant: ligabantur tamen invisibiliter, cohidente illos divina virtute: et neque hoc miraculo compuncti erant. Profectio David de his dixit: «Discissi sunt, et nunc compuncti ⁷⁰. » Ministri autem missi ut ipsum adducerent. videamus qui responderint Pharisæis, quoniam valde sapientes. Nam Pharisæi qui et sapientiores videbantur esse et Scripturas legentes, et miracula videntes, serviebant contra Jesum, et interrogabant latronum more: «Quare non adduxisti illum? » At illi etiam absque signis a sola doctrina persuasi fuerunt: ita ad bonum erant idonei. Quod antem non a signis, sed sermonibus ⁷¹ capti fuerint, quod majus est, manifestum est inde. Non enim dixerunt: Nunquam tale miraculum fecit homo; sed, «Sic locutus: » ita cōpositi et alacres erant ad suscipiendum verbum salutare. Oportet autem non solum sapientiam illorum admirari, sed et libertatem. Neque enim curaverunt iram Pharisæorum, neque quia ut servi missi fuerant, quæ placita erant principibus, dixerunt, sed testabatur veritati. Hos omnes principum ministros imitari oportebat, et non obediere in his quæ Deo sunt aduersa, sicut et Sauli non obtemperatum est, cum astantibus imperasset ut contra legem sacerdotes Dei interimerentur ⁷².

VERS. 47-51. «Responderunt ergo eis Pharisæi: Num et vos seducti estis? Num quis ex principibus credidit in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quæ non novit legem, exsecrables sunt. Dicit Nicodemus ad eos, is qui nocte venerat ad eum, qui unus erat de numero eorum: Num lex nostra judicial hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat? » Quam ob causam ministris non iracunde, sed mansuete loquuntur Pharisæi, placide

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

THEOPHYLACTUS BULGARIÆ ARCHIEPISCOPUS.

DISSERTATIO J. F. BERN. MARIAE DE RUBEIS DE THEOPHYLACTI GESTIS, SCRIPTIS ET DOCTRINA.

CAPUT PRIMUM.— Scriptores, qui Theophylactum saeculo non floruisse asserunt. Anachronismi causa, sumpta ex episcopo, quem nomine Theophylacti vocatum putant, endem saeculo ad Bulgaros erudiendos misso. Sed eo ipsum nomine appellatum fuisse non constat. 9

CAP. II. — Vitam non egisse Theophylactum archiepiscopum saeculo nono, demonstrat Baronius epistolarum ejus auctoritate. Ad saeculum undecimum refert ipsum sub imperatoribus Michaelie Duca, Nicephoro Botoniata et Alexio Comneno. Aliquo temporis intervallo dissident bibliographi scriptoresque recentiores: maximeque Dufresnius tempora solius Alexii Comneni imperantis designat. 11

CAP. III. — Cum Baronio sentit Antonius Pagius, Theophylactum etiam sub Michaelie Duca et Nicephoro Botoniata vixisse. Ejus argumentatio expenditur, quæ sumitur ex libro Regiae institutionis. Haec eadem tempora indicat epistola ad Joannem Italum philosophum, cuius varia facta narrat Anna Comnena Chronographiam confirmant aliæ epistole. 15

CAP. IV. — Florebat sine dubio sub Alexio Comneno imperatore. Ejusdem Theophylacti epistola ad Nicephorum Melissenum Cæsarem: ubi de imperatoris, aut Constantini, aut Michaelis morte. Item ad Grægorium Cameratum. 15

CAP. V. — Attigii etiam saeculum duodecimum, ac septimum ejusdem saeculi annum, quo Boemundus Normannus in Bulgariam irripit, Dufresnius adnotante. Viri clarissimi sententia confirmatur. Ejusdem Boemundi captivitatis mentio in epistola ad Grægorium Tarontiam. Eamdem chronographiam aliæ confirmingant epistole. 22

CAP. VI. — Quæquam Theophylacti patria, an Constantinopolis, an Euripus Eubœæ. Diaconum egit in magna ecclesia urbis regie. Quando promotus ad Bulgariæ archiepiscopatum, sacris litteris ac humanioribus florebat, De numero abdicando irritum votum ejus. 26

CAP. VII. — Ecclesiaz Bulgariz sub regibus propriis initium. De jure in ipsam contentio Romanos pontifices inter ac episcopos Byzantinos. Tirono Constantinopolitano non obnoxia. Subacta a Græciis imperatoribus provincia autocephaliam servat ecclesia, eisque tutatur Theophylactus contra iura Stauropegi. Morinus emendatus, itemque Joannes Lonicerus, 27

CAP. VIII. — Archiepiscopalis Bulgariz jurisdictione primum veluti vaga, tum Achridæ sedi annexa. Achridis urbis situs et conditor. Bellici in Bulgariam notus, Theophylacti tempore. Byzantinorum exactorum improbitas. Sollicitudo ejus ecclesiastica. 31

CAP. IX. — Scripsit Theophylactus Commentarios in quatuor Evangelia, Mariæ imperatricis, ut videtur, jussu: codices præcipui. Editio prima Latina cum versione Joannis Ecolampadij ex codice Græco mutilo. Editio Græci textus ex codice Vaticano, qui expenditur. Hujus ope Latina interpretatio recognita a Philippo Montano: Latinii Observations. Parisiensis editio Græco-Latina, cuius defectus indicantur: Fabricius notatus. 34

CAP. X. — Methodus a Theophylacto servata in Commentariis: breve scilicet in compendium p̄ssim redigente sanctum Joannem Chrysostomum. Parciore manu alterum colligit aliquando expositiones. Allegoris abun-

dat, quæ an omnes ab ipso perfectæ sint, an institutæ, inquiritur. Aliqua sunt proprio marte scripta: Græcorum ejus ævi theologiam tradit. 39

CAP. XI. — Commentaria in Acta apostolorum Græce et Latine vulgavit Laurentius Sifanius: codices, editiones, ac specimen operis Christophoro Porsena interprete, prodit commentarius in Epistolas sancti Pauli sub nomine Athanasii, scilicet Alexandrini Latinam versionem recognoscunt Lonicerus et Montanus, ac Theophylacto opus adjudicant. Tribuit illicd Iustinus Athanasius Byztantio: quæ sententia refutatur codicum auctoritate Editio Græco-Latina Londinensis: deque ipso commentario judicium. 42

CAP. XII. — Commentarium in epistolas canonicas, qui nec Latine, nec Græce vidit hactenus lucem continent codices Vindobonenses ac Parisienses. Mutilla prodit, Lonicero curante, Expositio in quatuor prophetas minores, Latine translata: cujus defectum supplevit Christopherus Henricus Ritterneijer. Codices, Venetus Marcianus, et Vindobonensis, expositionem continent in quinque minores prophetas: opus istud grum codex Bavaro-Monachiensis, Mariæ imperatricis jussu concinnatum a Theophylacto. 47

CAP. XIII. — Undecim homilia in totidem evangelia matutina Resurrectionis Domini Theophylacte attribuuntur in codicibus. Sunt vero iidem omnino Theophylacti Commentarii super eisdem evangeliis, postrema homilia undecima parte excepta. Posterior Græcus aliquis videtur, tum postremam hanc adiecisse partem, tam Commentarios Theophylacti in prædicta homilia redigisse. 50

CAP. XIV. Homilia, quam in adorationem venerando crucis medio jejuniorum tempore, Græce et Latine vulgavit Jacobus Gretserus: alia in sancte Marie Presentacionem in templo, Latine edita e Francisco Combeda. Fragmenta epistole ad Nicolaum diaconum et canstricium apud Leuclavium in Jure Græco-Romano integra vero exstat in codice Vindobonensi. Vocis canstricis explicatio. In eadem continetur varia, quæ apud bibliographos distinguebantur opuscula. 54

CAP. XV. — Regia institutio ad Constantiun Porphyrogenitum Græce et Latine edita a Petro Possino, et oratio ad Alexium Comnenum imperatorem in codice Bavaro-Monachiensi. Carmina inedita, et epistole a Baronio et Meursio vulgatae. Opera dubia et supposititia. 55

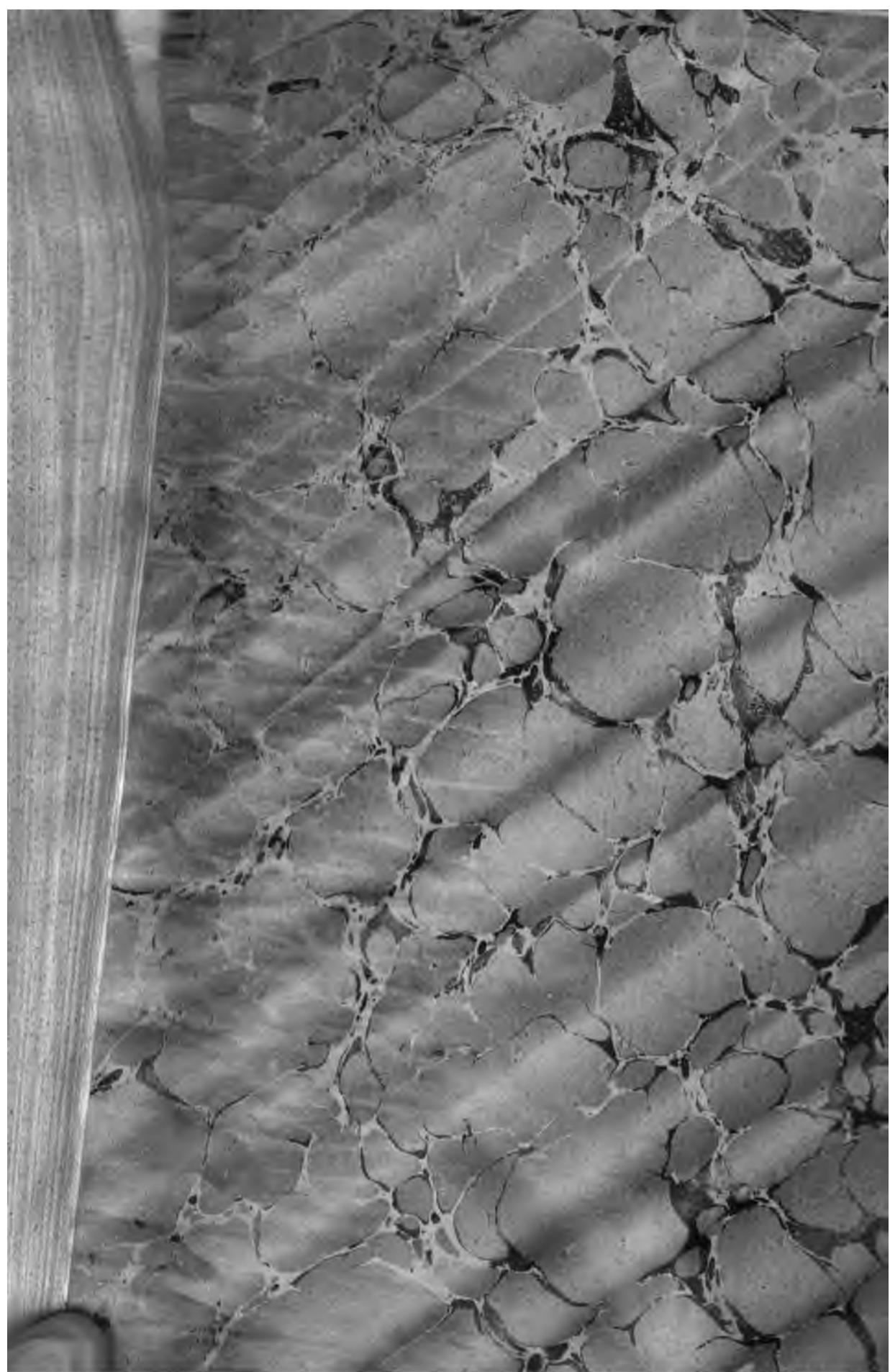
CAP. XVI. — Thophylacti doctrinæ capita novella peculiari examine discussa: ac primo Græcorum scissionis prætextum improbat, ex rituum differentiā sumpsum. Agit præcipue de oblatione in arymis; deque jejunio Sabbati. Saffocatorum esus, quem damnat, vindicatur innoxius Latiuis favent Petrus Antiochenus patriarcha, et Demetrius Chomotenus Bulgariz archiepiscopus. Et.

CAP. XVII. — Sacram Eucharistiam in arymo pane institutam a Christo Domino, docet Theophylactus in epistola ad Nicolaum diaconum. Itemque in commentariis ad Matthæum et Lucam. Non adversatur in Commentario ad Joannem, ubi Christum suum prævenisse Pascha docet. Locus Matthei corruptus in aliquibus codicibus: corruptionis origo. Corruptus etiam fortasse locus Marti: qui tamen vindicatur. 66

CAP. XVIII. — Pugnat attam pro Græco ritu consecrationis in fermentato. Levissima ejus argumenta varia. Item contra jejunium Sabbati. Perperam affert canones apostolorum. Synodi sextæ ecclæsiae auctoritas falso adducia, quæ sumitur pro synodo Trottana. Lapeus ejus plures 72

uxorem. De divitie Jesum interrogante. De filio Zebedæi. De Bartimæo cæco.	594	CAP. XIII. — De Galileis et iis qui erant in Siloë. De fructu non ferente. De muliere spiritus infirmi. Parabola de grano simpi et fermento. De interrogante : Num pauci salvandi sint? De Numinis Jœn ob Herodem.	910
CAP. XI. — De pullo. De artefacta fici. De fugatis e templo mensarijs. De fiducia in Deum. De injuriarum oblivjone. De principibus sacerdotum, et presbyteris Dominum interrogantibus.	610	CAP. XVI. — De hydroperico. Quod non licet amhire primos acubitus. Quod deceat magis vocare ad coenam pauperes quam amicos. De vocatis ad coenam. Parabola de ædificio turris.	927
CAP. XII. — Parabola de vinea. De interrogantibus Domini propter censem. De Sadducæis. De scriba. De interrogatione Domini. Quod cavendum sit ab hypocritis. De muliere vidua.	622	CAP. XV. — Parabola de centum ovibus. De porrecto in regionem longinquam.	946
CAP. XXIII. — De consummatione. De die et hora	634	CAP. XVI. — De dispensatore injusto. Quod ne apex quidem de lege præterendus sit. De non dimittenda uxore. De Lazaro et divite epulone.	955
CAP. XIV. — De muliere pedes Domini nugente. De Peccate. De traditione Christi. De negatione Petri. De impositis Christo voram principe sacerdotum calumniis.	643	CAP. XVII. — De scandalio. Quod remittenda sint proximis peccata. De fide in Deum. De deorum leprosis. De Jesus interrogato: Quandonam vestrum si regnum Dei.	962
CAP. XV. — De tormentis quæ sub Pilato perpessus est. De consuetudine. Du petitione corporis Domini. De sepultura.	663	CAP. XVIII. — Quod assiduo orandum. De injusto judice. De Phariseo et publicano. De puris quorum est regnum Dei. De interpellante Christum. De leproso.	999
CAP. XVI. — De resurrectione Christi. Quibus post resurrectionem Dominus apparuit. Quomodo apostolis Evangelii prædicationem dem. adavit.	675	CAP. XIX. — De Zaccæo. De illo qui profectus est accepturus regnum. De decem servis mass accipientibus. De pullo et asina. De lamentatione Jesus super Jerusalem. De fugatis e templo vendentibus et ementibus. De principibus sacerdotum et Scribis interrogantibus Jesum: In qua potestate haec faceret.	1019
ENARRATIO IN EVANGELIUM S. LUCÆ	683	CAP. XX. — Parabola de vinea. De insidiose interrogantibus de censem. De Sadducæis resurrectionem negantibus. De interrogatione Jesus Phariseis facta.	1038
Vita S. Lucæ secundum Sophronium.	683	CAP. XXI. — De muliere cum duobus minutis, interrogatio de ultima consummatione. De obsidione Jerusalemin, et quod Christus prædicterit discipulis ejus vastitatem. De signis.	1047
Vita ejusdem ex synopsi Dorothei Tyriorum episcopi.	686	CAP. XXII. — De Pascha. De rixantibus, quis major De querebat Satanæ. De comprehensione Christi. Quomodo Christus ad principem sacerdotum ductus fuerit.	1062
Argumentum in Evangelium secundum Lucam.	686	CAP. XXIII. — Quomodo ductus est ad Pilatum. De contemptu Jesu ab Herode. De lugentibus mulieribus. De crucifixione Christi. De latrone resipiente. De sepultura Christi.	1090
Præfatio auctoris.	691	CAP. XXIV. — De mulieribus sepulcerum inventibus. De Petro ad monumentum currente. De Cleopha. De apariitione Jesus. De ascensione Christi in celum.	1110
CAPUT PRIMUM. — De parentibus Joannis Baptiste et eius nativitate. De salutatione angelii ad Mariam. De visitatione Mariæ ad Elisabeth.	694	ENARRATIO IN EVANGELIUM S. JOANNIS.	1127
CAP. II. — De conscriptione orbis. De puerperio Mariæ. De pastoribus. De Simeone. De Anna prophetissa. De Jesu reperto inter pastores.	722	Vita S. Joannis ex Sophronio.	1127
CAP. III. — De prædicatione Joannis. De interrogantibus Joanneis. De Herode et Joanne. De baptismo Salvatoris. De genealogia Christi	735	Vita ejusdem ex synopsi Dorothei Tyriorum episcopi.	1130
CAP. IV. — De jejuno et tentatione Salvatoris. De Jesu a Judeis in montem abducto, et per medium eorum transiuncte. De obsesso a dæmonie. De sororu Petri. De iis qui sanati sunt a variis morbis.	746	Præfatio auctoris.	1134
CAP. V. — De captura piscium. De leproso. De paralytico. De Levi publicano. De Christo cum publicanis conuentente. Cur discipuli Joannis jejunant, discipuli vero Christi non?	758	CAPUT PRIMUM. — Testimonium Joannis de Christo. Quomodo Joannes interrogandum miserit, an Jesus esset ille Christus. De vocatione Andreæ, Petri, Philippi et Nathanaelis.	1135
CAP. VI. — De discipulis in Sabato spicas vellentibus. De eo qui aridam habebat manum. De electione apostolorum. De beatitudinibus. Quod oporteat inimicos diligere. De non contendendo cum proximo. Quod neminem licet judicare.	767	CAP. II. — De nuptiis in Cana Galileæ. De expulsione templi. De hoc: Solide templum istud.	1188
CAP. VII. — De muliere Dominum ungente. Parabola de seminante. De matre et fratribus Jesus voluntibus videare eum. De incratione aquarum. De legione dæmonum. De filia principis Synagogæ. De hæmorrhio.	793	CAP. III. — De Nicodemo et Jesu. De Jesu et Joanne baptizantibus. De Purificatione.	1202
CAP. IX. — De missione duodecim apostolorum. De Herode quod de Christo audivit. De quinque panibus et duobus piscibus. De interrogatione Domini. De Transfiguratione Christi. De lunatico. De disceptantibus quis major. De eo qui ab apostolis prohibitus est ejicere dæmonia. Quod non deceat vindictam querere de iis qui exciperent hospitium nostrum. De non commissa sequela.	814	CAP. IV. — De Samaritana. De filio reguli.	1226
CAP. X. — De septuaginta designatis discipulis. De interrogante legisperiti. De eo qui in id in latrones. De Marial et Maria sorore ejus.	834	CAP. V. — De eo qui a tringita et octo annis in infirmitate jacebat. De Judæis querentibus Dominum occidere.	1258
CAP. XI. — De oratione. De eo qui habebat cæmonium surdum. De muliere quæ vocem de turba extulit. De presentibus signum. De Phariseo interpellante Jesus. De miseria legisperitorum.	854	CAP. VI. — De quinque panibus et duobus piscibus. De secessione Christi no facerent cum regem. De ambulatione supra mare. De turba quæ Dominum sequebatur in navibus. De turba s'num petente. De pane qui de celo descendit. De discipulis qui Christum reliquerunt. De confessione Petri.	1283
CAP. XII. — De fermento Phariseorum. De eo qui voluntat dividere hereditatem. De divite, cuius ager fructificavit. De contemptu terrestrium. Quod fugienda sit avaritia. De vigili servo. Quod non oporteat cum proximo contendere.	875	CAP. VII. — Quomodo Christus clanculum ad festivitatem venerit. De Iulias murmurantibus, quomodo Christus literas s'aret a nullo eductus. De Divisione turbæ ab Christum. De ambiguitate principum et Nicolemi.	1286
PATROL. GR. CXXIII.		CAP. VIII. — De iis qui Dominum interrogabant a Patre. Quomodo Christus sequentibus se libertatem promiserit. De iis qui dicebant Christum dæmonium habere. De Judæis, conantibus Jesum lapidare, quia se Abraham	

12/20/2000

12/20/2000

V.12B.1

DATE DUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA
94305

